Anul IX
nr. 436
6-12 iulie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

CÎND UNA SPUNEM ŞI ALTA ÎNŢELEGEM

© D. Stanciu (text de G. Cugler)

„Sportul izbucni în plîns şi zise:
Înţeleg, ţeleg, leg, gî, gî, gî!“

GRIGORE CUGLER – „APUNAKE ŞI ALTE FENOMENE“

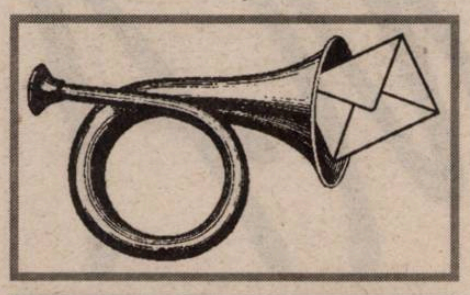

Nr. 433: *„Americanizarea“*

Spiritul cameleonic al românului

Faptul de a fi profesor de limba engleză e astăzi privit unanim ca un suprem avantaj, atu clar în faţa unor profesori mai puţin privilegiaţi de religie, muzică sau alte materii urgisite. Există o aură de respect pentru cel ce predă engleza azi, copiii sînt foarte motivaţi etc. Însăşi scrierea de faţă poate fi privită ca un moft sau ca o extremă ipocrizie. Dar nu e. Sînt şi minusuri în toate astea.

Mai întîi, faptele: americanizarea (sau anglicizarea) există şi e foarte prosperă, mai mult sau mai puţin controlat, conştientizat, asumat. A existat un val francez, sîntem într-unul extrem de englez şi, cu premoniţii futuriste pot spune că va exista un cert val german. Anglicizarea se manifestă explicit la nivel şcolar şi extraşcolar: orele de engleză întrec numărul celorlalte limbi străine, opţionalele arată preferinţa clară a elevilor pentru engleză, şi chiar numărul de profesori e net superior celor de alte limbi străine. Cererea declanşează oferta? De aici decurg multe: orice copilaş trebuie să aibă un meditator la engleză, a nu studia această limbă la şcoală e o mare şi irecuperabilă pierdere, compensată un pic prin ascultarea şi lălăiala după ureche a muzicii pe MTV, „butonarea“ unui PC şi ne-înlocuibilul INTERNET. Un exemplu de consecinţă imediată: crearea unei culturi „angliciste“ de tip oral: clasele mici sînt populate cu elevi ce pot vorbi fluent o engleză destul de informală, dar care în faţa unui caiet devin colportori de fraze MTV, abundînd în greşeli gramaticale, expresii argotice şi o ortografie deplorabilă. Dez-alfabetizarea se face încet, dar sigur, pentru că nevoia de a şti engleză apare prea devreme, înainte ca ei să poată scrie şi citi corect. Sînt arse etape, rezultatele sînt evidente, dar nimeni nu poate fi condamnat. Asta este tendinţa, uzul impune regula, iar cine nu se conformează cerinţelor e exclus din competiţie. Chiar şi adulţii trec prin asta: oameni maturi, ce profesează de o viaţă, sînt nevoiţi să opteze între reconversiunea profesională sau familiarizarea cu un computer şi cu limba engleză în perioade scurte de timp.

În cursul general al limbii şi influenţei engleze, americanizarea e un subcurent: sărbătorim cît se poate de firesc Valentine's Day şi vom ajunge probabil să tresărim (patriotic?) de 4 iulie, Ziua Recunoştinţei sau de Halloween.

Absurd, dar real: românul e foarte maleabil, se mulează pe orice realitate. E ca apa, ia forma şi culoarea vasului în care e pusă. Nu există, cred, naţionalitate care să-şi piardă mai repede specificul naţional ca românii. Un român în Franţa va avea nevoie de puţin timp pentru a deveni un francez autentic, în America se va americaniza scurt şi desăvîrşit şi în orice ţară se va adapta ireproşabil la cultura respectivă.

Să fie spiritul nostru cameleonic doar o disperare de a ne occidentaliza, de a deveni şi noi o ţară cosmopolită, cu standarde ridicate? Ar fi şi asta o circumstanţă atenuantă. Nu pledez pentru o aroganţă în sărăcie şi izolare („capră rîioasă şi cu coada sus“), ci pentru un minim discernămînt în împrumutarea unor forme fără fond pe care le-a condamnat, premonitoriu, Lovinescu.

Spiritul american, limba engleză în general se inoculează, de la modul de a simţi (puţin superficial şi pragmatic), la modul de a vorbi, a se îmbrăca, a sărbători. N-aş vrea să fiu atît de pesimistă încît să spun că vom mînca în curînd curcan de Crăciun şi nici nu vreau să am tendinţe paseiste, poporaniste, sămănătoriste, cu atît mai mult cu cît predau această limbă şi îmi place, iar copiii sînt buni şi interesaţi. Dar urăsc spiritul de emulaţie, inferior: trebuie să privim alte culturi drept alte culturi, pe care le studiem pentru erudiţie, fără a le asimila, ipocrit şi ingrat, în detrimentul celei proprii, aşa „inferioară“ cum e ea.

Lavinia MIHALACHE
prof. de lb. engleză (!)
Colegiul „Zinca Golescu“, Piteşti

...Prefer Egiptul!

Americanizarea... sigur, există, dar poate fi ignorată, aşa cum pot fi ignorate multe altele. Se poate şi fără ea. Îmi permit să vorbesc cu lejeritate despre americanizare pentru că este un fenomen care nu mă impresionează. Ca America însăşi. Poate că e vorba doar despre o idiosincrazie. Nu ştiu, n-am stat niciodată să mă gîndesc la originea acestei idiosincrazii, în caz că asta este. Şi nici n-am de gînd s-o fac. Singura ţară din lume pe care nu-mi doresc să o vizitez este America. Dar, în totala mea indiferenţă, nu pot să nu observ cît de blîndă şi de permisivă este limba română care, permanent, este gata să îmbrăţişeze orice cuvînt venit din spaţiul speranţelor unora dintre noi. Limba română este ospitalieră precum românul. Dar de ce n-o fi aşa şi faţă de maghiară, cehă sau polonă? De ce? Simplu de tot. Pentru că aspiraţiile românului nu tind spre Ungaria, Cehia sau Polonia ci, direct, spre dincolo de ocean. Precum românii – un popor fără destin; aşa americanii – un popor fără istorie. Mai bine o istorie mică, aşa cum e a noastră, decît fără de ea. Sigur, dacă aş fi fost americancă, n-aş fi dat două cepe degerate pe România, dar cum sînt născută aici, nu dau doi bani pe America, oricît de impresionantă ar fi (şi chiar este). Prefer oricînd un român neaoş decît un american care nici măcar nu poate fi numit astfel, pentru că aşa ceva pur şi simplu nu există. Ca american, probabil că ai la ce te raporta, dar nu ai *de la ce* te revendica. Nouă, românilor, măcar asta ne-a rămas, din moment ce repere aproape că nu mai există. (Vă salut amical, domnule Fabian.) Prefer India care, mental, mă copleşeşte nu cu ceea ce este, ci cu ceea ce a fost. Prefer oricînd Grecia cu cutremurătorul său trecut, cu toate că ce mai este Grecia azi, altceva decît istorie, închipuire şi paradis turistic? Prefer Egiptul şi asta nu numai datorită lui Durrell, cel care, drept e, m-a făcut să iubesc *şi altfel* Egiptul. Prefer Italia, mai bine zis Veneţia şi dealurile împădurite ale Siciliei, prefer Anglia şi anglosaxonii, nu-mi e indiferentă nici Germania şi nici măcar, da!, Rusia. America reuşeşte, constant, să nu mă impresioneze, nici măcar cu sumele în dolari cu care îşi cumpără inteligenţia pe care n-o posedă. Dar nu sufăr nici eu şi, în nici un caz, nici americanul. (În facultate aveam o colegă care refuza să fumeze Kent pentru că, astfel, dădea permanent o lovitură americanilor. Andreea o cheamă şi fata trăieşte azi în Germania. Dar putea să aleagă America. N-a făcut-o.)

Americanizarea: există, dar n-o simt. Nu mă atinge, nu mă interesează, nu mă impresionează. Şi cum te-ar putea impresiona un popor care-şi educă pruncii precum se inocula, odinioară, marxismul la noi? Copiii americani cresc spunîndu-li-se permanent că ei sînt cei mai buni şi cei mai puternici, că SUA este tărîmul libertăţilor supreme, singurul în care demnitatea omului este protejată şi pusă în valoare şi alte asemenea scheme, lozinci. Cum te poate impresiona un popor care se simte nevoit să cumpere minţi străluci-

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

te? Cum te poate impresiona un popor care şi-a vînît populaţiile autohtone în rezervaţii, precum animalele? Cum te poate impresiona alt fel decît prin forţa militară? Cum să-mi dea lacrimi de invidie în faţa unui popor constituit în proporţie de 70% din obezi? (N-o spun eu, o spun statisticile *lor.)* Şi procentul ăsta al obezilor eu cred că spune mult mai multe despre american decît ne spun ei înşişi despre ei. Cantitatea de gunoi pe cap de locuitor este un indice al nivelului de trai. Americanul are pe cap multe kilograme de gunoi, dar dacă scormonim puţin în gunoiul americanului şi în cel al românului vom constata că cel al românului este de o calitate mult mai bună, chiar de cantitativ e mult mai jos. Înspăimîntător, pînă la urmă, nu este americanul venit ca turist în România, ci tocmai românul prea repede americanizat venit în vizită la neamuri. Ajuns în ţara pe care abia a părăsit-o, românul-plecat este instantaneu scîrbit de tot ce-l înconjoară: de praf, de poluare, de mizeria străzilor, de sărăcia afişată a oamenilor etc. El uită că 30 de ani a trăit în România şi numai un an în America i-a scos la iveală cumplita alergie la propria-i ţară. Să nu credeţi că dă patriotismul afară din mine. Nu! Promit că atunci cînd va veni vorba despre românizare, voi lovi şi în români, dar şi în România. Dar ce oare se poate româniza pe lumea asta, altceva decît românul însuşi? Şi mi-e greu să-mi închipui un român mai român decît este. Pentru mine, America nu este altceva decît o fotografie polaroid vîrîtă într-un plic cu destinaţie incertă. Iar americanizarea este un fenomen pe care, cu lejeritate, îl pot excepta chiar şi ca fenomen. Căci aşa-i românul neaoş, indiferent la sclipiciul sintetic şi repede trecător impresionat de monstruosul *skyscrapper*.

ioana PETREA
Ploieşti

P.S.: Dar cunoaşteţi vreun american turist în România?

N.red.: În dezacord cu multe din ideile dvoastră, nu ne sfiim – parafrazîndu-l pe Voltaire – să le facem cunoscute.

Nr. 429: *„Viaţa la ţară“*

Copii de la sat şi de la oraş

Domnilor,

Fără să vreau să fac un eseu pe tema asta şi bazîndu-mă exclusiv pe experienţa mea, am ţinut să vă scriu cîte ceva despre relaţia dintre copiii de la sat şi cei de la oraş. Nu ştiu cîţi alţii au simţit tensiunile din relaţiile de tipul ăsta, dar eu, în satul meu n-am dus lipsă se aşa ceva.

Nu ştiu exact care-s cauzele, dar eu le văd cam în felul următor.

În primul rînd, ei arătau altfel. Erau îmbrăcaţi cu grijă şi aveau un aspect mult mai curat. Îi recunoşteai imediat cum îi vedeai. Nu ştiu dacă era invidie din partea noastră sau un răspuns la îngîmfarea lor, dar de cele mai multe ori, nu puteam să-i suportăm. Se făceau din start două tabere. Poate vă amintiţi de episodul în care Tom Sawyer îl ia la bătaie pe un nou venit doar fiindcă era îmbrăcat prea bine! (Asta v-o spun ca să nu credeţi cumva că ne găsim într-un „specific românesc“!)

Apoi, ei întotdeauna se chemau altfel. Noi eram Ana, Marinela, Doina, Ion şi ei erau Roxana, Ada, Filip etc. Acum nu cred să mai fie aşa mare diferenţa din punctul ăsta de vedere. Dimpotrivă, cred că am început să-i întrecem bine în nume pompoase.

Îmi amintesc foarte bine de o fetiţă pe care o familie vecină (erau doctori) mi-au încredinţat-o spre a o introduce în jocurile noastre. Era o fetiţă foarte drăguţă, dar eu o invidiam mai ales pentru numele ei: cum se poate ca în România, la sfîrşitul anilor '80, să te cheme Tim!? E drept că ea era de origine maghiară, dar orişicum! Şi mai ales numele ei semăna aşa de bine cu al eroului meu Tom S.! Cu ea, oricum, am avut o relaţie destul de frumoasă, deşi şi ea era prea bine îmbrăcată.

Cît a stat ea în vizită la doctori, am avut ocazia să-i cunosc ceva mai bine pe aceştia (aici am să divaghez puţin). Aveau pian în casă (!!) şi fiind maghiari catolici – nişte ritualuri ciudate (pentru mine): înainte şi după masă se rugau. Îmi mai amintesc şi acum gustul mazării pe care am mîncat-o la ei (care mi s-a părut tare ciudat) şi de faptul că-şi spălau fructele înainte de a le mînca. (Acum o fac şi eu!)

În schimb, au fost alte personaje cu care am avut relaţii de-a dreptul dramatice.

Cea mai diabolică era Monica. O fetiţă ce venea la rude în fiecare vară. Avea părul creţ-creţ şi nişte ochi mici şi negri; era foarte aprigă. Cu ea am dus nişte lupte surde, vară de vară, cu certuri, înjurături şi conspiraţii, fără să iasă un cîştigător clar din toată povestea asta.

(Am întîlnit-o apoi mai tîrziu în Iaşi şi m-a deprimat să văd cît era de normală.)

Apoi a mai fost un băieţel (n-am ştiut niciodată cum îl cheamă) cu care am avut o înfruntare scurtă – de cîteva ori, dar trăită la maxim – cu fugăreală şi şuturi bine încasate. Ştiu că mi-a fost cu adevărat tare frică de el. Îl credeam puţin nebun.

Au mai fost şi alţii, dar fără urme pînă-n prezent.

Bineînţeles că existau şi certuri între noi, sătenii. Dar cele cu cei din afară erau altfel, aveau ceva mai deosebit, erau mai dramatice.

A. N.
Bucureşti

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe delta rfi 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Opoziţia, azi**
- **Cum ne vindem marfa**
- **Anii '80**
- **Minuni/miracole**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Mondializare

– în vacanță –

Fierbinte, încins, nisipul frige de parcă dedesubt ar fi jar. Şi seamănă de altfel cu o cenuşă, fin şi întunecat la culoare, chiar de-a binelea negru pe alocuri. E un nisip vulcanic, iar plaja de aici, din sud, a fost fabricată cu material local: în partea de nord s-a confecţionat o artificială *plajă albă*, pentru care s-au importat milioane de saci de nisip din Sahara.

Acţiunea se petrece pe Tenerife, cea mai mare insulă din arhipelagul Canarelor: o vacanţă scurtă, la un prieten posesor de locuinţă într-un *Aparthotel*. Asta e o formulă ingenioasă. Se face aşa: proprietarul (viitor) cumpără un apartament, mai mare, mai mic, după posibilităţi, locuieşte în el cîteva săptămîni pe an, iar în restul timpului îl închiriază, prin recepţia hotelului sau printr-o agenţie, aşa încît după un anumit număr de ani locuinţa se (cam) plăteşte singură şi chiar începe să aducă un ce profit. Contează, bineînţeles, şi amănuntul că fiind o zonă aproape tropicală aici e „sezon" tot anul. În Canare vin vreo 15-20 de milioane de turişti pe an şi pe fiecare din cele 7 insule mai mari există cîte un aeroport. Amicul meu, angajat al unei mari *multinaţionale*, abia însă dacă ajunge să stea o săptămînă-zece zile pe an: e foarte ocupat. Primii vreo şase ani după ce-şi cumpărase apartamentul n-a apucat să stea în el nici măcar o zi. Acum e însă aici, sosit mai înainte cu o săptămînă. Mă chestionează după un vechi protocol: *ce ţi-ai adus de citit? tot despre comunism? vreun „Stalin" nou, ceva?* Îi arăt. *Un roman?* (un pic mirat), *a, am înţeles, e despre revoluţia culturală* (e „Balzac et la Petite Tailleuse chinoise")! *Şi asta?* (despre „La Pologne du postcommunisme à l'anticommunisme" de Leszek Kuk). Zic: *un istoric polonez, nu ştiu cum e, o să văd.* Ia în mînă *Le Monde des débats*, e numărul pe iunie. Eu: *e o formulă nouă, de cîteva luni, în colaborare cu* Le Nouvel Observateur. El, parcă surd: *şi n-ai venit şi cu vreun săptămînal, să citesc şi eu despre troţkismul lui Jospin al dumitale?!* Nu sînt prea sigur dacă e sau nu ironic, „Jospin al dumitale" e un vechi stereotip în discuţiile noastre, aşa că expediez: *o prostie, mon cher. Îţi povestesc mai tîrziu!* M-a avut, rîde: *cum „o prostie"?! Adică nu eşti indignat?! Revoltat?! Că el se făcea troţkist, cînd voi, acolo în Est, luptaţi împotriva comunismului?! Şi mai şi declară că e fericit să aibă în guvern miniştri comunişti?!* Rîdem amîndoi.

Stăm pe terasă, privim palmierii şi oceanul. Mi-a făcut o *Cuba libre*, „e bună la tropice". Se întoarce spre mine: *ştii, cubanezii nu spun* „Cuba libre", *îi zic* „mentirita". *Adică*, îmi traduce, *„minciunica"*.

Rîdem iarăşi, dar eu mă simt niţel cubanez. El, probabil, nu. E *mondialist* şi are convingerea că nimic nu poate rezista *globalizării*, deşi nu o asociază cu progresul. Ideea însăşi de progres i se pare vetustă şi chiar dăunătoare.

Privim oceanul. *Mentirita* e chiar bună.

*

Turism de masă, nu de lux, aceasta a fost opţiunea – se zice *strategică*, nu?! – pentru dezvoltarea industriei turistice a arhipelagului. *De masă* nu înseamnă însă de proastă calitate. Partea de sud a Tenerifei era deşertică. Aridă şi nepopulată. În cîteva decenii a devenit de nerecunoscut, ca fostele pustiuri din Israel. S-a construit enorm, dar bine şi inteligent, s-au creat plaje, s-au plantat arbori, tufişuri, flori. Şi iarbă. Va fi fost şi pămîntul adus din altă parte, chiar importat?! Zona cucerită deşertului formează acum o bandă lată de pînă la cîţiva kilometri între ocean şi nişte munţi goi, de bolovăniş sterp: nu e nimic „natural", totul e fabricat, pus, făcut de mîna omului, pe sol e un păienjeniş de ţevi şi furtune prin care, dimineaţa şi seara, se udă o vegetaţie luxuriantă şi în care păsările sînt încă şocant de puţine şi de rare, atît e de nouă. Fiecare palmier, fiecare arbust, fiecare tufă de flori are alături, lîngă tulpină, un capăt de ţeavă sau de furtun prin care, la anumite ore, picură apa. E un paradis, dar un paradis construit şi întreţinut, nu unul dat de Dumnezeu.

Deşi Franco şi-a pregătit rebeliunea armată în Tenerife (era guvernatorul militar al arhipelagului), sub lungul lui regim dictatorial Canarele au fost ignorate economic. Locuitorii pun şi astăzi sărăcia insulelor în seama indiferenţei metropolei din vremea franchismului, deşi e una mai curînd „istorică", vine de demult. De aceea le-a şi fost acordat Canarelor, încă de la 1852, regimul de *zonă francă*, pe care îl au şi astăzi. Ţigările, benzina, alcoolurile sînt la jumătate de preţ faţă de Europa occidentală.

*

Privind plaja (sau *privind viaţa)*, se constată lesne victoria zdrobitoare a mişcării de emancipare a femeilor, mai zdrobitoare decît victoria din alegerile legislative bulgăreşti a Mişcării naţionale Simeon al II-lea: aproape toată lumea, indiferent de sex şi vîrstă, e doar în slip. Populaţia predominantă e nordică, la chioşcurile de presă găseşti de altfel pînă şi ziare finlandeze, nu doar nemţeşti, suedeze, norvegiene, englezeşti, daneze, olandeze. Sînt şi ruseşti, ceva cu „komsomolski" în titlu.

De departe vine-un vers: *„La Amsterdam, la Rotterdam,/ Graşi olandeji privesc prin geam"*. Dar nu e nici un geam aici, iar versurile astea, ce sună a Dimov sau Cărtărescu, sînt dintr-un poem antirăzboinic şi anti-imperialist de pe la-nceputurile războiului rece...

(vacanţa continuă)

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Sporul casei

M. vorbeşte la telefon cu un prieten: *Nu se poate sîmbătă, veniţi şi voi duminică. Am nişte musafiri, care pleacă duminică dimineaţa.*

M. este patronul unui „agroturism". Musafirii sîntem noi, care-i plătim o sumă convenită pentru serviciile oferite. *Musafiri*, nu *clienţi*. De altfel, M. mi-a propus azi dimineaţă să ieşim cu toţii la un picnic – ceea ce nu intră de nici un fel în lista de servicii plătite. Se practică însă între prieteni...

Adevăratul stăpîn este însă socrul său. El a construit casa în care funcţionează acum „agroturismul". A început-o în timpul comunismului, după planul său, atrăgîndu-şi curiozitatea „ilicitului" pentru această iniţiativă. Avînd însă bonuri pentru fiecare şurub, nu au avut ce să-i facă. Muncitor categoria VI, N. a urmat şi cursuri de apicultură, ajungînd într-un an să aibă o recoltă de aproape o tonă şi să ia o medalie de aur în Germania. Cînd i-au murit mai toate albinele într-un an, s-a apucat de crescut nurci. Cu banii obţinuţi a luat vaci şi a renunţat la nurci. Imediat după '90 a deschis un mic bar şi un mic magazin în curtea gospodăriei, de care se ocupă copiii. Nu i-a trecut însă nici o clipă prin minte să renunţe la slujbă sau la vaci, cu care merge tot el la păscut. Ce ar face dacă ar avea mai mulţi bani? O micro-hidrocentrală, pentru care are deja făcut planul, cu care ar încălzi o seră şi o saună. *Pentru turişti?* – întreb eu. *Da, da' şi pentru mine; ce, eu nu am voie să mă simt bine la mine acasă?*

Îl întreb cum merge magazinul. Dă din cap şi face nişte calcule: se pare că îi rămîn cam 3 milioane pe lună. *Un salariu bunicel* – comentează N. *Salariu*, nu *beneficiu*.

Îi urmăresc traiectoria şi strategiile şi mă întreb în ce categorie socială ar trebuie să-l clasific: antreprenor sau gospodar? Avînd o „afacere privată", intră, formal, în cei aproximativ 4% de antreprenori rurali de la noi. Dacă ar renunţa la magazin însă – ceea ce s-a şi întîmplat cu cîţiva ani în urmă – nu ar mai fi „antreprenor". Ar rămîne însă tot el, acelaşi, de fapt, ca şi pe vremea comunismului: un gospodar înstărit. Logica lui nu este una de dezvoltare, ca să fie cu adevărat ceea ce se cheamă un „antreprenor". Este adevărat că vinde, cumpără şi investeşte, dar toate acestea pentru a avea o gospodăriei înstărită. *Nu-i nimic surprinzător în faptul că, deocamdată, oamenii investesc atît de mult în casă* – îmi explică un coleg. *Sîntem încă în faza acumulării de capital, dar se va trece şi de asta.* Personal, îmi vine mai uşor să-l înţeleg pe N. din perspectiva a ceea ce a făcut el pînă acum decît din aceea a unui viitor planificat de către alţii. Mai mult decît atît, cred că *înstărit* este altceva decît *acumulare de capital*, iar logica gospodăriei este mai degrabă cea a *sporului casei* decît a *dezvoltării*. Sau, dacă preferaţi, dezvoltarea gospodăriei este o formă aparte de dezvoltare, ce trebuie considerată ca atare. Mai ales că pare a fi în contradicţie cu Dezvoltarea la care se referă de regulă experţii: drumul din faţa casei lui N. este plin de gropi şi nici el, nici ceilalţi nu au ieşit să împrăştie pietriş pe drum cînd, din motive electorale, primarul a adus cîteva basculante cu balast. Se pare că dezvoltarea comunei nu-i treaba *gospodarilor*...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Anti-corupţia şi nesimţirea

România lîngă ţările africane. Cam aşa au prezentat ziarele rezultatele raportului anual al asociaţiei Transparency International. Această organizaţie cu o filială la Bucureşti a dat publicităţii un clasament al corupţiei. România se află pe locul 69 din cele 91 luate în calcul. Pe primul loc este Finlanda, urmată de Danemarca şi Noua Zeelandă, iar pe ultimul Bangladesh. Clasamentul este întocmit pe baza percepţiei investitorilor străini şi a agenţiilor de rating. Metodologia este destul de discutabilă din moment ce, totuşi, Moldova se află înaintea noastră, pe locul 63. Poate că investitorii străini chestionaţi peste Prut erau toţi ruşi, ceea ce relativizează oarecum percepţia corupţiei. Dar este greu de explicat cum de apare Chile imediat după Statele Unite (pe locul 18) şi înaintea Germaniei, Franţei, Belgiei. Şi cum Botswana (26) face de rîs Italia (29).

Dincolo de aceste îndoieli, concluziile studiului confirmă bănuielile. În ochii investitorilor, România se plasează mai curînd alături de ţările foste sovietice decît alături de celelalte state candidate la integrarea în Uniunea Europeană. Pe de altă parte, se constată eşecul politicilor anti-corupţie atît de lăudate în spaţiul public.

Corupţia aprinde spiritele şi vinde bine ziarele. Anti-corupţia aprinde imaginaţia justiţiară şi aduce voturi. Dar tratamentele de pînă acum au vizat numai efectele. Cauzele sînt mult mai adînci şi ţin în primul rînd de subdezvoltarea instituţiilor şi a relaţiilor umane. János Kornai, ungur fără legitimaţie la acea vreme, a descris modelul economic socialist ca bazat pe relaţii. Într-o economie în care banii aveau o valoare artificială, penuria obliga consumatorul să plătească mai mult pentru a obţine un bun. Costul suplimentar pe care îl uită nostalgicii salamului de 5 lei era format din timpul pierdut la coadă şi, mai ales, din relaţiile activate pentru orice, de la vacanţe prin sindicat şi salam de vară la ştampila de la primărie. Pentru că instituţiile erau blocate din cauza absenţei resurselor reale pentru plata funcţionarilor, ei supravieţuiau vînzînd la suprapreţ bunul public. Diferenţa între preţul stabilit artificial şi preţul real consta în şpagă, termen care trebuie să aibă echivalent în maghiara lui Kornai, căruia i-am simplificat nepermis teoria. Astfel, relaţiile, pilele, mita, economia gri contribuiau la supravieţuirea sistemului, evitau colapsul şi îi scoteau din minţi pe visătorii care apreciau societatea socialistă conform regulilor teoretice ale raţionalităţii liberal-birocratice.

După revoluţie, situaţia nu s-a schimbat prea mult. Preţul stabilit artificial de stat pentru bunuri şi servicii a fost înlocuit de un preţ prea liberalizat pentru buzunarele majorităţii plătitorilor de impozite. Care impozite, deşi sufocă cetăţeanul, nu sînt suficiente pentru buna funcţionare a aparatului birocratic. Astfel, relaţiile şi mita salvează încă o dată maşinăria. Dar sfera lor s-a restrîns. Salamul are un preţ real, nu şi bunurile publice furnizate de funcţionari. Astfel, corupţia nu mai este la fel de tolerabilă, cei cu relaţii în instituţii sînt mai puţini, cei rămaşi pe dinafară mult mai mulţi.

Destul de enervantă această teorie a corupţiei ca manifestare de piaţă într-un sistem aberant; noi preferăm să blamăm mistocar spiritul naţional fanariot aplecat spre ciubucuri şi mişmaşuri. Şi dacă răul vine doar din defectele oamenilor, el poate fi înlăturat prin măsuri represive. Aceasta este logica obişnuită, de aceea toate măsurile anti-corupţie au avut caracter represiv, mizînd pe frică şi nu pe liberalizare. Un sistem public cît mai redus şi cît mai trasparent reduce corupţia tăind avantajele pe care le aduce. Atîta vreme cît a te folosi de relaţii şi de mită rămîne cea mai raţională decizie a unui actant public care aduce un avantaj faţă de ceilalţi plătitori de impozite, frica rămîne numai polonicul care vrea să secе oceanul.

Lumea a fost extaziată la lansarea luptei anti-corupţie şi consternată la constatarea eşecului. Modă lansată imediat după 1996, pentru că noua putere dorea să arate că este altfel decît un PDSR aflat atunci de prea mult timp la putere, anti-corupţia a devenit un slogan care acoperă lipsa unei politici. De fapt, anti-corupţia a vizat miliardarii de carton şi a avut oarece succes printre „naşii" de la CFR care au îmbogăţit cifrele raportate de poliţie. Se instalează un cerc vicios în care se prinde din cînd în cînd cîte un poliţist sau cîte un procuror, spre impresionarea ziariştilor. Dincolo de perdea, neputinţa statutului este tot mai tristă în faţa cetăţenilor săi care nu văd de ce nu ar apela la capitalul care în România poate deveni mai interesant decît banii: relaţiile.

Acum, guvernul arată ameninţător spre vilele poliţiştilor semnalate de presă. Corupţia afişată ostentativ este deja excesivă, chiar şi pentru un popor tolerant ca românii. Încerc să-mi imaginez ce simţi ca bugetar, cînd bei liniştit un şpriţ într-o seară de vară pe terasa unui palat de 15 camere. Ce amestec teribil de mizantropie şi de autojustificări îţi poate aduce liniştea sufletească? De ce nu este de ajuns o căsuţă cu cîteva camere al cărei acoperiş abia să se zărească peste vîrfurile unei livezi? De ce trebuie să epatezi cînd toată lumea ştie cît cîştigi? Poliţiştii respectivi merită ce li se întîmplă pentru că sînt proşti şi fuduli. De fapt, ce li se va întîmpla? Devine anti-corupţia eficientă în condiţii de nesimţire?

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Certificat de ungur

Cu toate deosebirile de la o țară la alta, tranzițiile spre post-stalinism vădesc și unele convergențe. Astfel, părînd să se inspire din tranziția mioritică, inventatoare a certificatului de revoluționar, tranziția panonică pune și ea la cale certificatul de ungur. Dar în România, prezența ungurilor a fost evidentă cu mult înainte de a fi fost omologată prin acest mod de certificare. Încă din perioada interbelică existența minorității maghiare luase și forme politice instituționalizate. Chiar și partidul comunist clandestin își încropise o sucursală maghiară numită MADOSZ – și deci constituirea unei organizații politice pe baze etnice în 1990 este departe de a fi reprezentat o premieră.

Instalat la putere, partidul comunist s-a grăbit să rezolve problema ungurilor copiind, bineînțeles, modelul sovietic. Potrivit acestui model, teritoriul URSS cuprindea federații, republici și așazise regiuni autonome – de pildă regiunea autonomă ceceno-ingușă a cărei autonomie rămîne actuală și în zilele noastre. Prin urmare, cam pe vremea cînd Brașovului i se zicea orașul Stalin, Tîrgu Mureș fusese decretat capitală a ceva ce se numea Regiunea Autonomă Maghiară, poreclită de localnici regiune automată. Odată cu moartea lui Stalin a pierit și acest rod al învățăturilor lui.

Problema minorității maghiare nu a încetat să fie rezolvată în modul cel mai fericit, fericire depășită totuși după urcarea lui Ceaușescu în jilțul suprem. Convertirea anti-reformismului în anti-sovietism și a anti-sovietismului în șovinism exacerbat, desfășurată de noua stăpînire, nu avea cum să nu se răsfrîngă asupra politicii față de unguri. Către Transilvania a început să se reverse o puzderie de nou veniți care vorbeau cu accent oltenesc sau moldovenesc; la școlile din localități cu populație majoritar maghiară erau repartizați profesori care nu știau ungurește; oficial, ungurii ardeleni erau numiți maghiari, iar unguri numai cei de peste graniță; instituțiile ungurilor, inclusiv Comitetul Democrat al Maghiarilor din România nu funcționau în centre populate cu unguri, ci la București etc.

Pentru reglementarea relațiilor dintre majoritari și minoritatea maghiară, tranziția a demarat sub auspiciile cele mai deplorabile: ciocnirile de la Tîrgu Mureș din martie 1990. Asemena violențe nu s-au mai petrecut, dar locul lor nu l-a luat o convietuire idilică. Spre deosebire de dictatură tranziția nu a prilejuit noi frustrări maghiarilor, ci și majoritarilor: eroul primei secvențe a revoluției din Timișoara fusese un pastor maghiar care, ulterior, nu s-a dovedit imun la tentațiile xenofobiei; propulsarea unor reprezentanți ai UDMR în funcții publice importante și chiar în guvern; susținerea invariabilă a acestui pseudopartid de către electoratul maghiar – dezagremente cărora le-a pus capac plecarea lui Bölöni de la timona echipei naționale.

Adoptînd în aceste circumstanțe legea certificatelor, Budapesta aduce apa la moara extremiștilor de la București. Statul ungar oferă cetățenilor români de origine maghiară unele avantaje care, din păcate, i-ar putea interesa și pe destui cetățeni de origine dacoromană. Inițiatorilor extravagantei legi nu le-ar strica să reflecteze mai temeinic la experiența românească. Altminteri s-ar putea ca, la fel cum certificatele de revoluționari nu au ajuns numai pe mîna unor revoluționari autentici, și certificatele de unguri să intre în posesia unor unguri contrafăcuți.

▲

BARBURISME

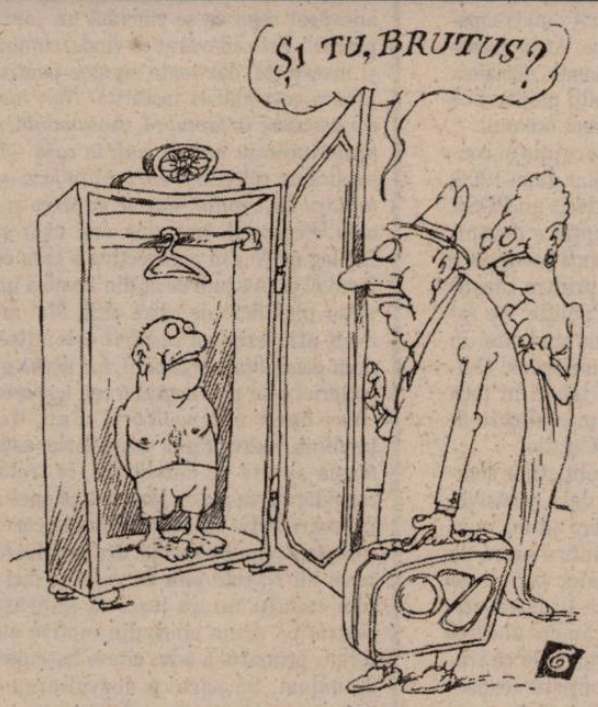

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Anotimpul prostiei?

Avenit vara. Sau, cum sună un slogan de pe Antena 1, „iar am dat-o în vară". Nu știu de ce s-a încetățenit în mass-media de la noi – în special la televiziuni – ideea că vara e bună numai pentru distracții, dar constat că toate posturile au trecut la grila de vară, vedetele se duc la mare în interes de serviciu, se fac transmisii de pe plajă etc. Promo-urile sînt construite și ele pe aceeași dimensiune: fiecare televiziune ne propune „să ne petrecem vara cu ea" și ne promite că va fi ca-n filme, că ne vom simți bine, că ne vom distra, că vom uita de griji ș.a.m.d. Ziarele țin, ca de obicei, isonul și ne informează zilnic nu doar despre temperatura apei mării, dar și despre prețurile camerelor de hotel, distracțiile de pe litoral etc. Producătorii de bere au reluat ofensiva promoțională: de-acum, ideea de vară este indisolubil legată de ideea de bere. Și nu înțeleg de ce producătorii de vinuri stau cu mîinile-n sîn și nu speculează promoțional ideea de „spriț de vară". „Românii au intrat deja în vacanță", aud la un post de radio; „e o atmosferă de vacanță", aflu de pe altul. Constat că în jurul meu oamenii se duc, totuși, la lucru, elevii încă n-au terminat bacul, iar conform legii concediile de odihnă durează doar două-trei săptămîni. Or, „atmosfera de vacanță" se întinde, la români, de la începutul lui iulie pînă la jumătatea lui septembrie, după cum „atmosfera de sărbătoare" începe să se simtă de pe la începutul lui decembrie și ne însoțește pînă la Crăciun și Anul Nou. Aceste perioade presupun, dacă ar fi să ne luăm după promourile televizate, niște stări speciale. Așadar, mai bine de trei luni pe an românii trebuie să se simtă nemaipomenit, să se distreze, să uite de griji, să se/bucure de viață, ce mai, să cadă într-un mic hedonism – bineînțeles, numai cu telecomanda în mînă.

Pînă la un punct, e firesc. Chiar și exagerările își au, dacă se poate spune astfel, firescul lor. Vara (care, evident, nu-i ca iarna) a devenit obiect de marketing și asigură succesul mediatic. Dar în spatele acestor campanii promoționale în care vara e echivalată doar cu distracția întrevăd presupoziția că – pardon – vara, omul e mai prost. Că dacă soarele arde mai tare trebuie neapărat să ne punem materia cenușie între paranteze și să consumăm cuminței produse lejere, glumițe, muzici, imagini cu fete în bikini, bla-bla-uri de pe plajă și altele asemenea. Nu vreau, Doamne ferește, să fac pe puritanul ori pe deșteptul, dar nici nu pot accepta ideea că pe timp de vară telespectatorii trebuie să-și suspende activitatea cerebrală. Constat, de altfel, că alte televiziuni europene nu fac campanii „pro-distracție" pe timpul verii, nici nu anunță vreo atmosferă specială de vacanță care să țină două luni și mai bine, ci doar ne arată cum nemții, francezii, britanicii ori italienii pleacă disciplinat în concediu, cam toți odată, blocînd autostrăzile și sufocînd aeroporturile, și se întorc tot așa. Apoi, orașele europene propun cîte o „vară muzicală", cu concerte simfonice în piețele publice, expoziții de artă, festivaluri de teatru în aer liber și altele. Au grijă, adică, și de cei care nu se simt neapărat împinși spre distracție între 1 iulie și 1 septembrie ori pentru care distracția înseamnă și altceva decît bere, plajă, discoteci etc. Or, la televiziunile române, conceptul de „grilă de vară" înseamnă, între altele, eliminarea emisiunilor cu un coeficient de inteligență mediu, iar singurele manifestări estivale în care se implică municipalitățile de la noi sînt cele de tip „festivalul berii". Și dacă, prizărite, se mai fac și altele, cu un IQ mai ridicat, nu sînt promovate și mediatizate mai deloc: presupoziția că „vara, omul e mai prost" a devenit aproape o convingere.

▲

William TOTOK

scrisoare din Berlin

Visul polonezilor despre America

Pentru mulți est-europeni America a rămas în continuare un vis. O dovadă în acest sens sînt cozile din fața ambasadelor americane, unde oamenii așteaptă să obțină o viză. Nici Polonia nu face o excepție de la această regulă, deși pentru această țară unificarea cu Europa se apropie cu repeziciune. Pentru politicienii care privesc extrem de critic apropierea Poloniei de Europa, „opțiunea americană" este totuși numai manifestarea unei dorințe refulate de protest ireal. Ei se consideră ignorați de europeni și nu-și ascund iritările față de intransigența germană sau egocentrismul francez. În același timp, ei resping izolaționismul și rusofilia.

Potrivit unor sondaje, polonezii consideră Uniunea Europeană drept cel mai important partener al țării lor. În pofida acestui fapt, numai 43% dintre cei chestionați se consideră „europeni convinși". 21% dintre polonezi ar prefera neutralitatea țării, iar 13% sînt pentru o mai accentuată apropiere de Statele Unite. Polonezii știu, că din punct de vedere economic Uniunea Europeană nu va aduce țării o ploaie de aur. Din pricina aceasta temerile în fața aderării sînt, pe alocuri, mai puternice decît speranțele. Pentru publicistul polonez Adam Krzeminski, această situație destul de ciudată are explicații istorice. Într-un amplu eseu publicat în hebodamadarul german *Die Zeit*, Krzeminski se oprește asupra acestui pseudo-conflict pe care îl numește o „competiție între pro-americani și pro-europeni". Această adversitate reflectă și contradicțiile în ceea ce privește autodefinirea națională după prăbușirea comunismului. De o parte a baricadei se situează așa-numiții „revizioniști", care văd în Uniunea Europeană cea mai importantă instanță pentru modernizarea Poloniei și pentru civilizarea societății poloneze. De cealaltă parte a baricadei se află „tradiționaliștii". Aceștia invocă apărarea valorilor naționale în fața pericolului european, considerat drept un colos dizolvant al suveranității. Pentru ei aderarea la Uniunea Europeană nu este nimic altceva decît o colonizarea sau, precum a spus un deputat catolic, „cea mai gravă agresiune înregistrată vreodată în istorie împotriva Poloniei".

Adversitatea între cele două tabere ilustrează o veche ceartă caracteristică pentru multe țări europene, tributare unor concepții despre care s-a spus că ar reflecta pe de o parte, idei occidentale, iar pe de altă parte, concepte orientale.

Dacă pentru unii Occidentul reprezintă astăzi „relativismul moral" și hedonismul fără margini, pentru ceilalți el înseamnă progres, civilizație, bunăstare și acces la cultură. Nu întîmplător, în Polonia modelul Tony Blair se bucură de cea mai mare popularitate. (Nu numai în rîndurile unor forțe politice care se consideră de stînga.)

„Tradiționaliștii" se tem că aderarea la Uniunea Europeană nu ar fi altceva decît o „germanizare" disimulată a teritoriilor vestice ale țării. „Revizioniștii", în schimb, nu sînt în stare să explice electoratului care sînt șansele țării într-o lume globalizată. Ei consideră Uniunea Europeană ca pe un „despot luminat" care impune Poloniei niște reforme oricum necesare. Schizofrenia dezbaterii se reflectă nu numai într-un americanism idealizat și afișat ca alternativă imposibilă, ci și în refuzul autorităților de la Varșovia de a accepta propunerea privînd îngrădirea temporară a liberei circulații a brațelor de muncă după aderarea la Uniune. Ungaria și Cehia au acceptat acest embargo, Varșovia se opune cu vehemență. În acest context imaginea Uniunii Europene se schimbă în funcție de interesele, concepțiile și ideile vehiculate de cele două grupuri care se confruntă într-o luptă culturală veche. Cine va învinge în această luptă, se va decide atunci cînd Polonia va deveni membră a Uniunii Europene.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţiile noastre (II)

Se vorbeşte adesea despre *cultura instituţională* a unui popor. Instituţiile pot fi, într-adevăr, privite ca parte a culturii naţionale, asumînd distincţia atît de dragă multor filosofi ai secolului al XX-lea dintre cultură şi civilizaţie. În pandant, cultura instituţională este temeiul pentru o *civilizaţie instituţională*. Esenţială pentru civilizaţia instituţională este o anumită, îndelungată *practică instituţională*, tradiţia instituţională care exista ca temei pentru orice viitor. Cele mai puternice state ale lumii se raportează cu mîndrie la tradiţia lor instituţională şi îşi justifică prezentul democratic tocmai prin această tradiţie. Avem noi, românii, o asemenea tradiţie instituţională democratică sau sîntem abia acum chemaţi să o întemeiem? Există în România o cultură instituţională? Trăim într-o civilizaţie instituţională? Cred că acestea sînt întrebările fundamentale la care trebuie să răspundă, în final, orice analiză a instituţiilor României.

Instituţiile româneşti, deşi multe din ele au obîrşii îndepărtate şi mărturisesc o anumită continuitate, capătă forme şi consacrări juridice moderne relativ tîrziu, comparativ cu ţările Europei de Vest şi cu Statele Unite ale Americii. Capitalismul românesc s-a dezvoltat greoi şi atipic, concepţiile de factură liberală în cel mai larg sens al cuvîntului făcîndu-şi loc cu mare greutate în mentalul colectiv românesc. Prima noastră Constituţie apare abia în 29 iunie 1866 şi este alcătuită sub influenţa Constituţiei Belgiei din 7 februarie 1831, indiscutabil „vedeta" dreptului constituţional european la acea vreme. Rămîne, încă, discutabil dacă Statutul Dezvoltator al Convenţiei de la Paris, cunoscut drept „Statutul lui Cuza", supus plebiscitului de către domnitorul reformator în 1864, alături de legea electorală atunci adoptată, pot fi considerate, împreună, drept o Constituţie în adevăratul sens al cuvîntului. În orice caz, cert este că primele codificări constituţionale apar în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În general, este vorba despre o întîrziere de cîteva decenii, dacă privim, din nou, spre Vest şi dacă socotim drept moment iniţial al constituţionalismului modern adoptarea Constituţiei SUA (1787). Pînă la marasmul comunist, începînd cu 1866, alte două Constituţii au mai fost în vigoare: cea din martie 1923 şi cea din februarie 1938. Prima, Constituţia României din 1923, rămîne un prilej de mîndrie naţională pentru noi şi, mai mult decît atît, rămîne drept o dovadă a dezvoltării şi europenizării ţării noastre. Într-un interval relativ scurt, dacă socotim de la Unirea Principatelor, România a reuşit un salt istoric aproape miraculos. În mai puţin de 70 de ani, au fost realizate toate deziderateleţionale: unirea tuturor provinciilor româneşti, independenţa, instaurarea unui stat modern, o creştere economică remarcabilă, o evoluţie culturală impresionantă. Încununarea juridică a acestei perioade atît de faste pentru România a fost Constituţia din 1923, vreme de aproape 7 decenii ultima Constituţie democratică a ţării. Constituţia din 1923 este abrogată 15 ani mai tîrziu, cînd Carol al II-lea îşi consacră puterea personală. Constituţia din 1938 este, doi ani şi jumătate mai tîrziu, la rîndul ei suspendată – începea dictatura lui Ion Antonescu. După 23 august 1944, a fost repusă în vigoare Constituţia din 1923 cu unele, majore, modificări, au urmat pe rînd, acte cu caracter constituţional emise de noua putere pînă cînd, în 1948, prima Constituţie cu adevărat comunistă a României a intrat în vigoare. Mai departe, pînă în 1991, s-au succedat alte două Constituţii comuniste (1952 şi 1965). Bilanţul, cred, este grăitor: în 135 de ani de constituţionalism românesc, am avut 7 constituţii. Două dintre ele au fost cu adevărat democratice (1923 şi 1991), patru au fost cu adevărat totalitare (1938, 1948, 1952, 1965), cea din 1866 putînd fi socotită semi-democratică pentru că în textele ei găsim, amestecate, norme conforme cu criteriile democratice ale acelui moment (cum ar fi cele referitoare la alegeri), dar şi norme discriminatorii.*

Instituţiile noastre s-au dezvoltat, deci, în regimuri mai degrabă totalitare. În 135 de ani, cîţi au trecut din 1866 pînă astăzi, doar 25 de ani au fost cu adevărat democratici pentru România (intervalul 1923-1938 şi intervalul 1991 pînă astăzi). Aceste date ne spun multe despre tradiţiile noastre şi despre trecutul nostru. Sigur, Istoria s-a jucat prea dur cu noi. În acest interval am trecut prin trei războaie majore (cel de independenţă plus cele două mondiale) şi prin mai bine de 4 decenii de comunism, dar nu cred că trebuie să ne lamentăm. Istoria noastră trebuie asumată nu ca o mare problemă, pentru că mărturişeste o tradiţie democratică palidă, ci ca un mare avantaj, pentru că ne-a arătat, prin comparaţie, virtuţile sistemelor democratice. Abia cei care au experimentat răul ştiu să se ferească de el. Abia cei care au trecut prin vremuri grele ştiu să preţuiască vremurile bune. Structura instituţională a statului nostru a fost, în ultimii 11 ani, într-un progres real, dincolo de toate poticnelile şi exasperările noastre.

* Sînt conştient de simplificările pe care constatările mele le presupun. Dar, uneori, e bine să nu ne lăsăm cu totul pradă detaliilor şi nuanţelor pentru că, vorba cuiva, riscăm să nu mai vedem pădurea din cauza copacilor.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Muhu şi McNutt

La Reşiţa, oamenii şi-au luat înapoi porţia de sărăcie

Ni-l doream de mult şi iată că a sosit: americanul incompetent. Nu e prea diferit de ceilalţi, care încă ne mai exploatează prin alte firme: poartă ochelari cu ramă subţire, se îmbracă bizar (la Reşiţa, oamenii de lume n-au abandonat nici azi cravatele groase din anii '70) şi – obrăznicie yankee – vrea să facă bani, aici, la noi în România. Numai că acestui american i s-a înfundat. De unde i se trage şi celebritatea.

Neaşteptată mîngîiere pentru toate greşelile naţiei, individul e huiduit la Reşiţa doar dintr-o neînţelegere (regretabilă, după cum ţinem să asigurăm ambasada Statelor Unite). De fapt, apariţia lui ar trebui salutată de toate forţele care se îngrijesc ca România să fie din nou ce-a fost, şi chiar mai rău decît atît. Mai mult, McNutt ar merita premiul „Posada 2001" al revistei *România Mare*, la secţiunea „fîntîni otrăvite şi uzine pline de datorii". Prin faptul că s-a zbătut în vîrful ţepii în care l-a înfipt ideea de a face afaceri în ţara noastră (scandaţi: *nu a lui!*), americanul a umanizat un pic imaginea colegilor lui, capitaliştii. În plus, el a confirmat o veche legendă cu care maiştrii şi subinginerii din toată ţara îşi pansează şi azi resemnările: „americanii sînt mai proşti decît noi".

Alături de el, Iancu Muhu continuă o frumoasă tradiţie a luptătorilor cu gura mare şi pieptul semi-dezvelit. Ca un adevărat Vasile Roaită al duodenului, Muhu l-a umilit la proba farfuriei goale pe mîncătorul de hamburgeri. McNutt n-a fost în stare să-i dea replica şi să intre şi el în greva foamei în faţa guvernului, de unde aştepta re-eşalonările promise vara trecută.

Sigur, povestea sună vesel spusă aşa, însă e greu de crezut că ar putea face să rîdă vreuna din familiile care aşteaptă la Reşiţa, din nou, banii de la buget. E vorba de tradiţionalele două milioane şi jumătate pe care guvernul le dă sinistraţilor din inundaţii şi – mai nou – privatizări.

Sosirea triumfală în portofel a acestei sume echivalează însă cu intrarea în Alba Iulia, pe cal alb a dlui Iancu Muhu, apostol al grijii faţă de om. El a reuşit să le aducă oamenilor ceea ce visează milioane de muncitori din China sau Cuba: siguranţa slujbelor cuplată cu posibilitatea de a înjura guvernul. În general, aceste două articole nu vin la pachet – societăţile liberale care îţi permit să deschizi gura se nasc din scăderea controlului guvernamental în toate domeniile, deci şi în industrie. Ce folos – nici unul dintre cei în care ei au încredere nu le-a spus muncitorilor asta în ultima campanie electorală. Aşa se face că astăzi, sistemul socio-sindical al dlui Muhu nu numai că promovează critica, dar mai cere şi bani pe ea!

La capătul ei, întreaga poveste se cere interpretată şi un psihanalist, care ne-ar putea spune cît de mare a fost uşurarea poporului să descopere că *străinul* e chiar aşa cum îl zugrăvesc patrioţii noştri – adică un inamic. Să ne aducem aminte că reflexul vechi al apărării gliei (Mărăşti, Mărăşeşti, Semănătoarea) a intrat în funcţiune încă din prima săptămînă a întîrzierii salariilor. Împotriva lui, patronul american n-a reuşit să lupte doar cu promisiuni. Ele nu sînt pentru orice venetic – oricît de neverosimile, poporul le crede doar din gura românilor autentici, capabili să mintă frumos şi fără accent.

Peste toate însă, dacă ar fi cinstit cu sine însuşi, Muhu ar trebui să-şi sărbătorească victoria împreună cu colegii din Slovenia (am luat o ţară la întîmplare) care vor moşteni slujbele pierdute la Reşiţa. Şi aceasta pentru că, deşi formal vor rămîne angajaţi, sindicaliştii noştri trebuie în continuare să-şi caute de treabă, fără nici un salvator la orizont.

Sîntem, însă, tot noi de vină pentru că au fost înşelaţi de un aventurier?, se întreabă protestatarii. Între Tepro Iaşi şi Semănătoarea Bucureşti, cazul Reşiţa pare o combinaţie echilibrată de vinovaţii ale ambelor părţi. Dar în vreme ce patronii care ne vizitează îşi mai schimbă păcatele, ale noastre sînt cam aceleaşi de 10 ani. Şi cam prea multă lume a auzit de ele.

Acum, după toată povestea, oamenii declară că aşteaptă un alt investitor. Dacă ghionţii încasaţi de primul intră în fişa postului, probabil că APAPS-ul va trebui să-l caute pe următorul în Las Vegas. Acolo îşi fac veacul campionii de box cu bani mulţi şi minte puţină.

▲

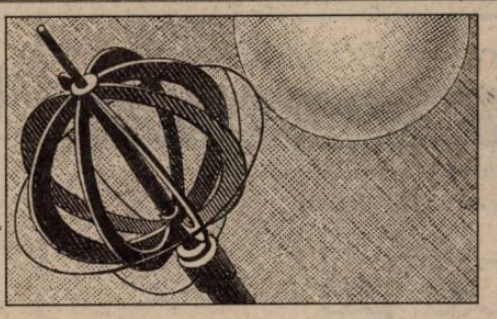

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Contagiunea

Săptămîna trecută, într-un elan optimist, Alexandre Adler, directorul editorial al publicaţiei *Courrier International*, găsea că, în zece ani de conflict, Iugoslavia a dat Europei şi lumii „o lecţie de modestie", deschizînd în mod paradoxal o cale pentru pace. „Există o pedagogie a răului – crede comentatorul francez – şi nimeni în regiune nu a vrut să imite nebunia regimurilor post-iugoslave". Astfel s-ar explica reţinerea dovedită în relaţiile româno-maghiare, încheierea rapidă a conflictului din Transnistria, politica tolerantă a guvernului bulgar faţă de minoritatea turcă, faptul că Albania a renunţat la aventurismul naţionalist al fostului preşedinte Sali Berisha. Chiar şi fragilele apropieri între Grecia şi Turcia s-ar datora tot acestui instinct de contracarare a tragediei. Ba mai mult, democraţia a ieşit consolidată din acest „amestec de sînge şi lacrimi: peste tot a fost acceptată alternanţa, firească, cu excepţia Bosniei. Au apărut echipe moderate la Zagreb (cea mai remarcabilă), la Belgrad (cea mai curajoasă), la Tirana şi Pristina (cele mai indispensabile). Un emul şi un apropiat al lui Juan Carlos, ţarul Simeon al II-lea, va încerca să scoată Bulgaria din izolare şi un Iliescu foarte înţelepţit domneşte la Bucureşti, fără a guverna cine ştie ce".

Şi în timp ce primele pagini ale ziarelor din lumea întreagă sînt ocupate cu semnificaţiile şi consecinţele transferului lui Miloşevici de la închisoarea din Belgrad spre Tribunalul de la Haga, în altă fostă componentă a Iugoslaviei, în Macedonia, conflictul capătă tot mai mult aparenţa unui război. Este evident că deocamdată nici una dintre părţi nu poate obţine o victorie militară concludentă. Preocupaţi, mai întîi de toate, de securitatea propriilor unităţi de menţinere a păcii din regiune, emisarii occidentali insistă asupra necesităţii dialogului între părţi. Reprezentanţii NATO se tem că trupele lor, cele din Macedonia, dar şi cele din Kosovo, vor fi atacate de rebelii albanezi, a căror dezarmare n-au ştiut sau n-au vrut s-o efectueze. Mulţimea care a asediat parlamentul macedonean, obligîndu-l pe preşedintele Trajkovski să iasă pe uşa din spate, era furioasă pentru că luptătorii albanezi (denumiţi chiar de reprezentanţii NATO „teroriştii", „extremiştii", „criminalii") s-au retras înarmaţi; în acelaşi timp slavii macedoneni ameninţau că îi vor goni pe toţi civilii albanezi din oraş; ştiind că, în regiune, asemenea proiecte nu sînt vorbe în vînt, 70.000 dintre ei, albanezi din Skopje şi din alte localităţi, n-au aşteptat să vadă cum anume vor fi goniţi şi au plecat singuri în Kosovo învecinat, într-o mişcare cu sens invers faţă de cea din 1999. Din localităţile ocupate de gherilele albaneze fug slavii.

Soluţia politică pentru care tot pledează negociatorii occidentali nu poate fi realizată, cît timp unii vorbesc şi alţii trag cu puşca. Este greu de acceptat că oameni înarmaţi pînă în dinţi se organizează în munţi cu unicul scop de a lupta pentru drepturile omului şi modificări constituţionale. Faptul că albanezii au avut toate motivele să se revolte faţă de statutul minorităţii lor, aşa cum a fost el instituit de regimul Miloşevici în Kosovo, nu justifică deloc pretenţiile secesioniste ale unor albanezi din Macedonia. Evitînd să se angajeze, Occidentul îi lasă pe slavii macedoneni să creadă că vor primi ajutor în lupta lor împotriva gherilelor, iar aceştia din urmă cred că vor obţine sprijin pentru legitimarea controlului lui asupra unei anumite zone din teritoriu. A aceleia pe care o vor ocupa militar. Ambiguitatea şi prudenţa Occidentului nu favorizează negocierile, ci lasă loc pentru o evoluţie violentă: un politician decis ar putea folosi cîteva lozinci simple pentru a însufleţi poporul să participe concret sau să susţină afectiv o luptă în care orice bărbat este un posibil soldat şi orice femeie – mama unui viitor adversar. Aşa cum a făcut Miloşevici.

Poate că există o pedagogie a răului. Dar înainte ca ea să-şi arate efectele, este mult mai vizibilă contagiunea impusă de rău: atît în Orientul Mijlociu, cît şi în Irlanda, în Indonezia şi în Filipine, ca să nu mai pomenim conflictele africane, acordurile au o viaţă mult mai scurtă decît războaiele cărora teoretic le pun capăt.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

De pe platoul de filmare din Finlanda

Iar a nins azi-noapte. Mda, ştiu. E cam greu de crezut. Dar a nins şi a tot nins. Vă scriu din nordul Finlandei, unde mă aflu, de vreo cîteva săptămîni, cu o echipă internaţională de filmare. Ei – filmează. Eu – scriu, sau cel puţin mă prefac. Cu mănuşile în mîini.

Aseară am făcut chef. Ni s-au servit la cină nişte legume cu nume caraghioase: gulii, napi, ştevie, rubarbă, manioc, dovlecei şi cantalup. Tocăniţă de gulii şi napi, gătită cu chimen şi zahăr brun. Ştevie umplută cu ficăţei de pui şi parmezan. Dovlecei fierţi în zeamă de vită, presăraţi cu manioc, făcuţi piure şi cu smîntînă pe deasupra. Iar la desert, cantalup.

Foarte gustoasă cina şi cu toţii am băut cantităţi impresionante de bere şi am întins cu codrul de pîine în nişte castronaşe cu ulei de măsline, usturoi şi sare. După ce am tras un pui de somn, am mers în bloc la baia de aburi (cu ape minerale), de ne-am făcut roşii ca racul. Unii dintre noi au cerut să fie biciuiţi cu nuieluşe de mesteacăn, iar nişte băieşi ruşi, cît malul, s-au executat de îndată. După care ne-am rostogolit în zăpadă, de unde am fost culeşi de nişte maseuri musculoşi, care ne-au înfăşurat strîns în scutece cu ierburi şi ne-au pus din nou la asudat într-o peşteră de gresie, şiroind de lacrimi parfumate.

Viaţa mea a devenit destul de interesantă în vremea din urmă, de cînd am descoperit că multe plăceri, delicii şi senzaţii sînt ignorate numai din cauză că poartă nume ciudate. Cînd te dedai la astfel de desfătări, numai pentru că se numesc „ştevie“ sau „rubarbă“, ajungi în zone necunoscute şi nebănuite. Abandonează-te cantalupului şi vei ajunge direct în peştera cu lacrimi parfumate. De unde vreţi să ştiu cum? Dar se întîmplă.

Sfatul meu către toţi cei troieniţi sub zăpezi: deschideţi dicţionarul şi căutaţi legume stranii. Sau treceţi dincolo de *Oxford English Dictionary*, către *The Word Museum* al lui Jeffrey Kacirk, care listează „cele mai remarcabile cuvinte englezeşti pierdute şi date uitării“, cum ar fi: *fratchy*, *lustihood*, *tootle* sau *crizzles* şi faceţi din aste vorbe un festin. Puteţi să gătiţi tocăniţă de *fratchy* cu *crizzles*, urmată de o nebunie de *lustihood* natur. Nici nu pot să traduc asta în finlandeză, dar nici n-ar fi treaba mea, nu? Treaba mea e să găsesc greşelile din scenariu, numeroase ca mestecenii şi neaşteptate ca accesele de tuse.

Nu totul este de mîncare, dar totul se poate găti. Bătrînul Heraclit, care cunoştea focul ca nimeni altul dintre filosofii antici, a spus-o cel mai bine: „Focul dinlăuntru frăgezeşte spusa gurii“. Grupul nostru, care se dăruieşte acestor practici cu abnegaţia credinciosului în faţa altarului ridicat ad-hoc în teatrul de păpuşi, nu scapă nici o ocazie de iluminare incandescentă, fie ea spontană sau chiliastică.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pariziene (3)

– despre femeile altora –

Colocviul „Socialism, comunism şi condiţia femeii în secolul XX“. Decorul, promiţător: *Maison de l'Europe*, aproape de Centrul Pompidou. Organizatorii, distinşi: înfiinţat la Paris pe la finele anilor '30 de către Boris Suvarin, *Institut d'Histoire Sociale* este o poveste în sine – inclusiv noaptea de 6 spre 7 noiembrie (!) 1936, cînd *hoţii* îi spărgeau sediul, furînd doar cele 80 de kilograme ale arhivei lăsate de Troţki (ştia Stalin de ce).

Nefiind grăbiţi seara să intre în aşternut, parizienii nu sînt foarte viteji într-ale deşteptării matinale. Miercurea trecută, puţin după opt a.m., nu eram singurul pe stradă cu mintea împăienjenită; ba chiar am mai văzut cîţiva ducînd cu ei acea privire *foaaarte* inteligentă a iepurelui prins noaptea pe şosea între farurile maşinii.

Sala colocviului, aproape plină. Pe la zece fără un sfert, un bărbat mic şi îndesat, chilug bine, cu pantaloni galben-pai şi sacou albastru-marin, intră în sală; mă uit mai bine şi spiritu-mi tresaltă: directorul *I.H.P.*, Jean-François Revel.

Şi am intrat în povestea femeilor din lumea largă. Poveste alambicată – cu *A* de la Afganistan: într-o societate în care pentru femeie, tradiţional, mariajul era „ceea ce pentru noi înseamnă cumpărarea locuinţei“ (spune Gilles Derronsoro, de la Universitatea din Rennes), o investiţie pe viaţă şi chiar mai mult, după 1979 tinerele afgane deveneau majoritare în facultăţi (tinerii afgani fiind în grija lui Marte), nu puţine devin *cadre* în partidul comunist, devin efectiv vizibile pe străzile oraşelor etc. Forme de emancipare pe care, după 1992, mujahedinii – fii fundamentalişti ai satelor – le-au pus la index: din 1995, femeile din radioul şi televiziunea afgane au fost date afară. În locul lor au apărut, repede, figuri corecte, cu barbă. Chinezii, în ceea ce-i priveşte, nu sînt foarte bărboşi dar, dacă-i vorba despre femeile lor, pot să devină: după legea maoistă asupra mariajului din 1950 (care permitea femeii să-şi aleagă soţul, tradiţional acesta fiind decis de familie), a venit reforma legii, din 1980; odată cu ea, şi radicalizarea cerinţei *copilului unic*. Dacă în toată lumea se nasc mai multe fetiţe decît băieţei, în China, anul trecut, la 100 de fete s-au născut 117 băieţi (spune Marie Halzman, sinolog); se pare că infanticidul triază drastic nou-născuţii de sex feminin. Orfelinatele sînt pline de fete; băieţii de-acolo, cîţi sînt, sînt cu probleme. După 1990, prostituţia a înflorit precum nufărul dimineaţa. Ca şi în Rusia, unde abandonul copiilor a devenit în ultimul deceniu un fel de modă: aproape 15 mii pe an, de unde cei cca. 2 milioane de copii ce se bănuieşte că-şi fac veacul pe străzile nimănui, tentind traficanţii de organe (date oferite de Galia Ackerman, jurnalistă); 50 la sută dintre taţii ruşi divorţaţi nu-şi plătesc pensia alimentară; la 100 de naşteri corespund 235 de avorturi (aici Rusia e campioana Europei; România are argintul şi Bulgaria bronzul); 25 la sută dintre naşterile anului 1997 – rusoaice necăsătorite; din cauza alimentaţiei precare, o treime dintre femeile însărcinate ajung în pragul naşterii în stare de anemie; nu rareori, nici bebeluşii nu sînt tocmai OK. În fine, din Rusia – pe fostul drum al rachetelor lui Hruşciov – spre Cuba: unde, după '90, prostituţia a devenit un apendice natural al politicii de atragere a turiştilor cu dolari. Sectoarele cele mai afectate de criza economică sînt cele în care lucrau preponderent femei – mai ales învăţămîntul şi sănătatea. Altfel, gardul este frumos: aproape o treime dintre membrii partidului lui Castro sînt femei; la fel şi în *parlament*; există chiar şi două ministere conduse de femei. Un detaliu: ministresele sînt albe – un fel de a spune (precum Marlene Azor Hernandez, sociolog) că metişii şi negrii rămîn încă marginalizaţi pînă şi la Havana. Iar dacă mai sînt şi femei...

Pe la ora 18 ne-am luat la revedere. Doar colegii de redacţie vor afla cele cîteva fraze schimbate cu J.-F. Revel, ca şi cele cu un *tres sympa* septuagenar francez care avea încă amintiri de prin '73, cînd a vizitat România. Încă nu se înserase cînd, flanînd pe Boulevard de Magenta, văd – la numărul 143 – firma „Pour ne rien *lui* cacher“ (...butic de lenjerie feminină).

Sublinierea, evident, îmi aparţine. Ca şi preţuirea pentru un astfel de oraş cu vitrine aşa de apolitice.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Feciorului Pubi i s-a dat un post la calea ferată

(telenovelă de la Ardeal, anii '50, episodul 6)

Revenim, dragi telenovelişti! Ce a făcut grofiţa pînă la urmă, după cei doi ani de domiciliu forţat? S-a aranjat: a căutat cunoştinţe în sînul PMR în buna tradiţie a gestului; le-a găsit; aceia nu au pregetat să intervină, doamna a ştiut să pună la bătaie niscaiva bijuterii de familie rămase în cufărul din nuiele aşezat pe dulapul din cămăruţa închiriată în casa familiei Marghetics. Acele bijuterii, date cui trebuia pe la Bucureşti, au netezit drumul spre casă al doamnei; pe urmă a primit odăile morarului. Acolo s-a instalat după ce a reuşit să recupereze ceva mobilă de prin castel cu ajutorul şefului de post care nu a îndrăznit să nu respecte cererea ei clar formulată în legătură cu existenţa la unii sau la alţii dintre săteni a vreunui dulap, sau paturi, sau ustensile de baie; o mulţime de bunuri recoltate, ca să folosim un eufemism, de săteni după surghiunul de nici doi ani prin Ardeal. Adevărul e că pînă la urmă, şi după repausarea doamnei, mobilele vor ajunge tot prin sat că Pubi nu avea nici măcar atîta energie, ori minim simţ al proprietăţii, cît avusese vrednica sa maică.

Faptul că feciorului Pubi i s-a dat un post la calea ferată – o îndeletnicire numită „la burat“ în care trebuia să bată cu partea lată ca un ciocan a tîrnăcopului pietrele din terasament ca să intre sub traversele de lemn gudronat – faptul acesta nu are nimic de-a face cu poveştile care au circulat multă vreme despre prestaţia sa în echipa de întreţinere a căii ferate. Colegii contelui erau oameni simpli, ţigani de pe valea Moratului sau din alte părţi care îşi petreceau zilele în arşiţa ce încingea pietrele şi smoala de la „ştrec“. O mînă de oameni pierduţi în singurătăţile cîmpurilor, ciocănind la terasament, supravegheaţi de şeful de echipă, un nene înalt şi cu burtă largă. Toţi munceau fără cămăşi pe ei, mai puţin slăbănogul Pubi: urîtul bleg şi veşnic mahmur nici n-ar fi putut face mare lucru, nu-l lăsa alcoolul să fie foarte folositor echipei, cu toate că nu s-a prea plîns de serviciul acela pe care, în fond, îl putea şi refuza că nimeni nu i-ar fi tăiat capul; şi cum spun, oamenii au decis să-l expedieze pe lîngă şeful de echipă, nu din cine ştie ce umanitarism, ci pentru că îi incomoda în ritmul lor de muncă, lent dar mereu acelaşi, indiferent de arşiţă sau de geruri: stăteau cîte doi la capetele traversei şi izbeau cu tîrnăcopul într-un ritm bine cumpănit, pe urmă treceau la următoarea traversă şi tot aşa, şi pentru că Pubi nu putea să ţină pasul, l-au expediat pe lîngă burtos ca să aibă în grijă un fel de sculă lungă, prevăzută cu un boloboc ce se aşeza pe linia ferată ca să se poată citi exact orizontalitatea în funcţie de care se stabileau bocăniturile lor istovitoare. Pubi avea în grijă instalaţia aceea, apoi veghea hainele, căra bagajele şi sfredelurile acelea lungi prevăzute la un capăt cu o cheie tubulară pentru strîns şuruburile ce fixau linia ferată în lemnul traverselor. Pentru treaba asta era bun, putea face faţă. Să nu ne mirăm că oamenii aceia nu se întrebau cum anume se poate ca un conte, sau ce-o fi fost el, cu studii la Sorbona, după spusele moşului contabil, îşi petrecea arşiţa verii pe marginea „ştrecului“ cu ţiganii de pe Valea Moratului din Radna. Nu e de mirare; subalternii burtosului nu ştiau de aşa ceva, Pubi el însuşi nu era deloc interesat de ceea fusese el înainte vreme; dacă ăştia rîdeau de nevrednicia lui de care, în asemenea situaţii, nu te scăpa nici Sorbona şi nici Oxford-ul laolaltă, Pubi apuca de zîmbea şi el amuzat de propria neîndemînare. Ce putea zice? Oamenii aceia erau de o grosolănie în care minimul decenţei verbale fusese o poezie născută acolo, în arşiţa „ştrecului“, cînd o zdrahoancă de muiere din echipă îşi arătase bucile albe ca laptele după un tufiş unde îşi făcea nevoile şi cînd un şugubăţ chiui pe loc poemul următor: „Doamne Isusă Cristoasă/ Ce bulane groasă“. Trebuie spus răspicat că hohotul necioplit al colegilor de travaliu ceferistic se cheltuise pe un soi de creaţie literară elevată faţă de cotidianul potop lingvistic de sub arşiţă, în care cele mai amănunţite părţi anatomice ale organelor sexuale bărbăteşti şi femeieşti se amestecau aiuritor cu cele mai neaşteptate expresii liturgice ori altele, aparţinînd ierarhiilor ecleziastice sau doar pămîntene.

▲

Texte şi opinii de: Radu AFRIM (regizor) ● Ştefan BĂLAN (medic & scriitor) ● Rodica DIACONU (jurnalistă) ● Norbert DODILLE (profesor univ.) ● Anca GRĂDINARIU (scenaristă) ● Cătălin MANOLE ● Adrian MIHALACHE (profesor univ.) ● Ioan Es. POP (scriitor) ● Andrei STOICIU (doctor în ştiinţe politice)

Argument

Dragi cititori,
*Numărul pe care-l aveţi sub ochi s-a născut dintr-o întîmplare. Un prieten care lucrează în presă mi-a povestit cum, scriind o recenzie despre o carte de Julio Cortazar, s-a trezit interpelat de secretarul de redacţie: „Da' cine mai este şi Cortazar ăsta?!" Crezînd că-l aduce pe un teritoriu mai ferm, prietenul meu i-a explicat că este vorba despre un-scriitor-care-a-scris-o-povestire-care-a-stat-la-baza-lui-*Blow-up*... „Şi «blouap» ăsta ce mai e?" „Un film de Antonioni", i-a răspuns prietenul meu, aşteptîndu-se deja să fie întrebat „Da' cine mai e şi Antonioni ăsta?"... (Lucru care s-a şi întîmplat.) Prietenul meu are 30 de ani neîmpliniţi; secretarul de redacţie – 21. Nu că vîrsta ar avea vreo importanţă, dar povestea asta mi-a adus aminte de zisa lui François Truffaut: „Vom ajunge să fim judecaţi de oameni care n-au văzut în viaţa lor vreun film de Murnau". Truffaut o spunea la viitor; astăzi, am ajuns să vorbim cu oameni care n-au văzut în viaţa lor vreun film de Truffaut... şi „contorul" se-nvîrte mai departe!*

Numărul pe care-l aveţi în faţă nu se vrea un „rechizitoriu", ci expresia unei stări de fapt. „Prăpastie între generaţii"? Prăpastie culturală? Referenţială etc.? Cert este că, pe măsură ce cobori pe scara vîrstelor, te izbeşti de alte referinţe, alt sistem de valori, alt limbaj chiar. Izbeşti *este cuvîntul potrivit: între un „palier" şi altul se ridică un zid. Dovada? Încercaţi să „traduceţi" cuvintele/expresiile culese de Cătălin Manole pentru acest număr – vezi grupajul din pp. 8-11; dacă aţi reuşit cu 25% dintre ele: felicitări! Dacă aţi ghicit 50%: sînteţi norocoşi. 100%: ce vîrstă aveţi & unde locuiţi?...*

Că nu este neapărat o chestie de generaţie însă o demonstrează articolul lui Norbert Dodille. Fostul director al Institutului Francez din Bucureşti povesteşte un episod savuros de „incomprehensiune academică" de la un colocviu Cioran, la care fusese invitat să prezinte o – culmea! – comunicare... S-a trezit că prezintă, de fapt, o in-comunicare, de bine ce nu doar cîţiva ascultători din sală, dar şi ascultătorul-vecin, un important filozof, au înţeles, fiecare, cu totul altceva din ceea ce vroia el să spună...

Există o coincidenţă de vederi, printre cîţiva dintre semnatarii articolelor, în privinţa sensului larg-filozofic al ideii de Comunicare. El se leagă, i-o spune chiar numele, de ideea de „Comuniune" şi de ideea de „Comunitate". Statistic vorbind, s-ar putea spune că o comunitate este acel spaţiu închegat, legat, adus împreună de o comunicare fără fisură între membrii săi, iar comuniunea ar fi, în termeni personalizaţi, procesul prin care comunitatea devine ceea ce este. Toate aceste cuvinte au în comun cuvîntul..."comun"! Dar şi „comunismul" (unde totul era în comun) poate revendica această alifie hermeneutică! Cum era comunicarea în comunism? Perfec-tă! Oamenii vorbeau în dodii, şi tot se-nţelegeau. Teatrele, cărţile, filmele vorbeau în şopîrle, şi oamenii înţelegeau. Iar „Europa liberă" spunea lucrurilor pe nume şi Securitatea înţelegea – de bine ce băga paraziţi... Unde a dispărut acea comunitate de oameni ascultători, acea comuniune de radio-ascultători vorbind, toţi, aceeaşi limbă – chit că limba se numea „double-speak"? Cineva a băgat paraziţi. Iar computerele au viruşi. Ce mai, e un complot. Operaţiunea „Bab L 2001".

Iniţial, acest număr îşi dorise să surprindă o arie mult mai vastă – şi mai precisă totodată – de „in-comunicare" contemporană: neapărat lingvistică (în sensul că nu-mi propusesem, din raţiuni evidente de spaţiu, o incursiune în zona (in)comunicării prin imagine), ramificată în limbajele artistic, economic, mediatic, politic, „cyber" ş.a.m.d. El s-a oprit, de astă dată, undeva la jumătatea drumului din raţiuni „evidente" de incomunicare autohtonă bine ştiută, de tipul: „nici o grijă, vei avea articolul la timp" (="să mă mai gîndesc, parc-aş pleca totuşi weekend-ul ăsta la munte...?"; sau: „ah, da' ce, eşti în ţară?! păi eu credeam că nu mai faci numărul pentru că eşti plecat..."). Nici o grijă, veţi avea un va urma *nu peste mult timp – un număr ce-şi propune să recupereze „capitolele" lăsate deschise în numărul de faţă. Pînă atunci, daţi-mi voie să vă mulţumesc pentru fidelitatea cu care citiţi* Dilema *şi pentru comunitatea/comuniunea/ comunicarea dintre noi,*

al dvs, **a.l.ş.**

Adrian MIHALACHE

Non idem est

„Venind de la Constanţa", îmi spune prietenul Dimi, „am călătorit în acelaşi compartiment cu un cuplu de tineri superbi". „Probabil o fată din generaţia Cernobîl, cu picioare fără de sfîrşit", îi răspund. „Radiaţii sau aerobic, nu ştiu, dar mutaţia e indiscutabilă. Era elansată ca o pasăre de Brâncuşi". „Şi partenerul?", zic. „Un tînăr atletic, automodelat prin *fitness*, cu musculatura ascunsă în hainele largi ale firmei Kenvelo". „I-ai privit, presupun, măcinat de poftă frustrată". „Te înşeli, i-am privit cu admiraţie pură, am fost însă şi profund contrariat". „De ce?" „De felul cum îşi vorbeau, mai ales fata, şocant de vulgar". „Dă-mi un exemplu". „Băiatul a făcut o remarcă oarecare, probabil despre o cunoştinţă, nimic ieşit din comun, părea mai curînd o informaţie decît o caracterizare." „Şi fata, ea cum a reacţionat?" „Închipuieşte-ţi, l-a privit calmă şi, pe un ton firesc, i-a spus... ah, nici nu pot să repet". „Hai, încearcă totuşi, m-ai făcut curios!" „I-a spus, pur şi simplu, *sugi p...a*, iată c-am zis-o!". „Nu înţeleg de ce ai rămas aşa de şocat". „Nu sesizezi contrastul dintre aparenţa elegantă, tonul potolit, civilizat şi cuvintele ordinare?" „Tu eşti cel care nu înţelegi noile coduri. Ea n-a vrut decît să-şi exprime, în mod amical, dezacordul". „N-ai să mă convingi niciodată de aşa ceva!" „Lasă-mă să încerc, cel puţin. Înainte de război, într-o situaţie similară, o distinsă domnişoară ar fi spus: *îmi pare rău, dar cred că n-ai dreptate* sau *mi-e teamă că sînt de altă părere*. Mai tîrziu, în situaţii similare, s-a spus, scurt, *vax*, cu varianta *vax, albina!* A urmat ironicul *zexe*, apoi ţigănescul *sanchi*. La ţară, dacă ne luăm după *Moromeţii*, se zicea *mănînci c...t*. Sînt expresii pe care le-am folosit şi noi, ani de-a rîndul!" „Totuşi, una e argoul, alta naturalismul şi cu totul altceva pornografia". „Iar te înşeli, adică, dă-mi voie, *o sugi*. Expresia în cauză este traducerea literală a americanismului *cocksucker*, care a ajuns acum să desemneze un simplu zăpăcit, un prost informat, un încurcă-lume şi nu, *horribile dictu*, un pervers". „Accept că sînt formule care evoluează. Odinioară ne salutam cu *salve*, ne luam rămas bun cu *ciao*, iar în Ardeal foloseam pe *servus*". „Gîndeşte-te că un tip descurcăreţ era pe vremuri *şmecher*, a devenit *şmenar* şi a ajuns *băiat de băiat*. Expresia admiraţiei, la rîndul ei, a evoluat de la *mişto* la *marfă* sau *beton*, trecînd, efemer, prin *meserie*, iar cea a dezaprobării, temătoare şi respectuoasă totuşi, de la *nasol* la *naşpa*". „Problema este, dragă Adrian, dacă toate aceste expresii schimbătoare, aceşti semnificanţi mobili, continuă să semnifice acelaşi lucru, păstrează, scuză-mi expresia, un semnificat invariant. Nu cred că *şmecherul* este totuna cu *şmenarul*, nici că *o sugi* echivalează cu *vax*. Dacă foloseşti expresii diferite, vorbeşti de lucruri diferite". „Aşa a fost dintotdeauna tensiunea dintre cuvinte şi lucruri, despre care vorbeşte Platon în *Cratylos* şi Foucault în *Les mots et les choses*. Cred că există diferenţe de nuanţă, dar şi o identitate de conţinut". „Aici e-aici! Uiţi ceea ce am învăţat în adolescenţa noastră, în frumoşii ani 'şaizeci, că nu există un fond comun la două forme distincte?" „Dacă mă gîndesc bine, nu există fond comun nici la forme identice. *Non idem est si duo dicunt idem*". „Ce-nseamnă asta?" „Nu-i acelaşi lucru cînd doi spun acelaşi lucru". „De unde-ai luat-o? Din paginile roze din Larousse? Acelea despre care Zazie (fetiţa lui Quéneau, care iubea metroul) spunea că sînt pline de porcării?" „Nu, am găsit-o în Eminescu, e refrenul unei poezii postume". „Fii atent cu referinţele la Eminescu, iar o s-avem scandal la *Dilema!*"

I-am citit lui Dimi poezia lui Eminescu. Titlul ei este „Noi amîndoi avem acelaşi dascăl" şi datează, după Perpessicius, din 1879. În ea se confruntă doi oameni formaţi într-o aceeaşi ambianţă culturală, aşa ca Dimi şi cu mine, care: *Şcolari sîntem aceleiaşi păreri...* Eminescu ia un concept cultural dominant şi arată ce diferenţe de interpretare pot apărea, chiar în condiţiile în care exprimările rămîn identice. În termenii semioticii lui Peirce, el ne face să vedem cît de larg este spectrul interpretanţilor pe care un acelaşi cuvînt, o aceeaşi manifestare sensibilă a semnului, în fine, un acelaşi *representamen*, îi declanşează în mintea receptorului. *Tu zici că patria e-n decădere / De rîs şi de ocară c-au ajuns; / Cînd cineva opinia mi-ar cere / El ar primi tot astfel de răspuns*. Eminescu şi preopinentul său imaginar, la fel Dimi şi cu mine, convenim cu tristeţe că „patria", respectiv „limbajul", se află-n decădere. Nu avem însă aceeaşi atitudine: *Cu-acelaşi gînd, noi totuşi ne desfidem: / Non idem est si duo dicunt idem*. Pe Dimi, ca şi pe Eminescu, răul îl doare, în timp ce eu rămîn fascinat de splendoarea decăderii: *Pe mine răul, deşi rău, mă doare, / (...) Iar tu te uiţi tot la raza de splendoare / Ce-o varsă-asupra ta a lumii regi...* De ce pe mine transformările codului lingvistic mă amuză şi totodată încerc din răsputeri să ţin pasul cu ele, de ce pe el îl amărăsc şi îl înstrăinează de prezent? *E greu a spune ce deosebire / Ne-a despărţit de nu mergem de-a valma*. Eminescu încearcă o explicaţie: *Căci din adîncul gîndurilor tale / Răsare ură, din al meu amor*. Eu sînt acela care ar *vrea ca tot să meargă pe-a sa cale*, fără ca *celui slab să-i fiu de ajutor*. Chiar dacă amîndoi *de ruşine ochii îi închidem*, chiar dacă *de-aceleaşi lucruri plîngem noi şi rîdem*, rămîne clar că *non idem est si duo dicunt idem*. Semnele depind de vremea care trece, de prezentul evanescent, sentimentele ţin de vremea care a trecut, de încărcătura ei de trăiri şi năzuinţe, de proiecte eşuate şi experienţe ratate. Sentimentele nu ni le putem confrunta decît trecînd dincolo de limbaj, un pas pe care nici unul din noi nu-l va face, el pentru că-l înspăimîntă prăpastia dintre semnele schimbătoare, eu pentru că nu cred că dincolo de semne ar mai exista ceva. Iar dacă totuşi, într-un moment privilegiat al dialogului, am reuşi să depăşim comunicarea, ajungînd la comuniune, am vedea că atunci *Cînd noi ne-am scoate sufletele-n palmă / Ca-ntregul lor cuprins noi să-l deschidem: Non idem est si duo dicunt idem*. ▲

© a.l.ş.

Ioan Es. POP

Aşa se-ncheie păcile şi bătăliile

Dintr-o singurătate de o mie de ani, un personaj camusian îşi scrie şi-şi expediază singur scrisori. Aceasta încă este comunicare.

Parţial ori complet izolaţi de lume, misticii conversează numai cu ei şi cu Dumnezeul căruia i s-au dedicat prin voinţă proprie. Aceasta încă este comunicare, ba mai mult, spun ei, este comuniune, iar cei care o practică sînt conştienţi de propria prefacere şi unicitate.

Alte sute de milioane de oameni se întorc zilnic de la slujbă, se aşază în faţa televizorului şi primesc de-a gata aceleaşi pachete cu ştiri, idei şi sentimente, de la opt la optzeci de ani; a doua zi, în dialogurile lor, ei reiau şi recită cele zece–douăzeci de clişee cu care s-au hrănit fără efort, socotindu-le deja proprietatea lor exclusivă. Pentru mulţi, aceasta este şi rămîne o pelerină sub care intră de mici şi ies la senectute, fără spor lăuntric, dar scăpaţi de o sumedenie de provocări la adresa propriei interiorităţi. Aceasta e mult mai puţin comunicare decît a femeii care îşi trimite singură scrisori pentru a supravieţui.

În *Conversaţie la catedrală,* Vargas Llosa vede în cel mai banal şi mai inofensiv dialog un veritabil război – o încleştare grea şi ascunsă, adesea surîzătoare ca formă dar ucigătoare ca fond – între fiecare dintre cei care îl practică. Pînă şi seducţie la Breban, hărmălaie care se intensifică fără rost în acest sfîrşit al Istoriei la Cioran, comunicarea e mereu sora tot mai fragilă a necomunicării, un fapt în care intrăm cu iluzia că-l vom putea înţelege şi stăpîni şi din care ieşim cu oroarea de a fi aflat ceea ce nu trebuia – despre el şi despre noi.

Paradoxal, războiul ostoieşte setea de agresivitate şi instituie echilibrul pe care-l strică prea mulţi ani de pace. Individualismul exacerbat se atenuează, topind angoasele individuale în spaime colective. E drept, atunci individul este tot unul pentru moarte, dar pentru moartea altora întîi. Cele mai entuziaste şi pozitive grupuri umane sînt cele ce succed imediat conflictelor de amploare. În felul lor, războaiele restabilesc o comunicare pe care generaţiile ulterioare o pierd.

Dar să n-o uităm pe femeia care îşi expediază singură scrisori ca şi cum i le-ar trimite altcineva. Pînă la urmă, om singur lîngă om singur – aşa se-ncheie păcile şi bătăliile. ▲

© M. Chirilov

Glosare şi piper (1)

A băga botu' la savarină – a face sex oral cu o femeie
A da în goarnă/ a da în blană – a accelera maşina, a merge cu viteză
A da dreptu' – şpagă, mită
A da o bucată – a da un pumn
A face o talpă – a te plimba
A fi pe felie – a fi într-o poziţie favorabilă
A te înţepa – a te păcăli
Ai colindat cu şarpele – ai fost la dame
Am arici în buzunar – nu am bani
Aprod – infractor începător sau nepriceput
Băi agarici! – coate goale
Băi lipitoare!/ sau atîrnător – către fete întreţinute sau băieţi de bani gata
Băi mizerie!
Băi pîrnaie!
Babardeală – sex
Bea de-i stă limba plută
Bididiu – fraier sau şmecher
Blană – bun/bună
Blindat – deştept sau bogat

Andrei STOICIU

Idei pentru marketing politic

1. Oamenii percep instituţia dvs. în funcţie de imaginea pe care o proiectează cînd intră în contact cu ea.

Nu există trucuri magice. Nu există o imagine adevărată sau o imagine falsă. Cînd realitatea nu corespunde cu ceea ce dorim să fie imaginea noastră, nu realitatea este de vină.

2. O instituţie publică comunică prin telefon, prin angajaţii săi, prin mesajul său, prin sediul său, prin numele său, prin acţiunile sale, prin calitatea serviciilor pe care le oferă.

O campanie de comunicare este inutilă dacă neglijează unul sau mai mulţi din aceşti vectori. Un om politic talentat poate să-şi vadă cariera ruinată dacă mizează numai pe şarmul său şi neglijează să se înconjoare de colaboratori competenţi.

3. Telefonul este o armă foarte puternică în campaniile de comunicare. Prea puţini lideri politici s-au pus în pielea unui cetăţean obişnuit care are nevoie să intre în contact cu ei. Cînd un cetăţean sună la o instituţie publică este foarte probabil ca el să-şi formeze o opinie durabilă numai după felul în care a fost tratat în această convorbire pe care a solicitat-o.

Persoanele care răspund la telefon în cadrul unei instituţii publice (administrative, politice etc.) trebuie să:

- răspundă după cel mult trei sonerii
- să prezinte instituţia invitînd la dialog

„Bună ziua, aici Partidul... Cu ce vă putem ajuta..."

- să zîmbească în timp ce vorbesc la telefon
- să fie capabile să răspundă personal la 80% din solicitările primite
- să nu răspundă niciodată cu „nu e treaba mea", sau „nu ştiu".

Dacă o instituţie publică descoperă că personalul însărcinat cu preluarea apelurilor telefonice nu este capabil să îndeplinească aceste sarcini, trebuie să-l schimbe.

2. O campanie de comunicare trebuie să se axeze pe o singură idee puternică.

> A compara comunicarea politică cu o simplă propagandă electorală nu este numai greşit, ci şi complet irelevant pentru înţelegerea mersului evenimentelor în domeniul competiţiei politice.
>
> Comunicarea politică nu înseamnă numai tipărirea afişelor electorale sau înregistrarea intervenţiilor televizate ale unui candidat; ea include toate acţiunile de recrutare de personal, de concepţie, de anchetă, de marketing, de evaluare strategică, de grafică, de analiză a peisajului audio-vizual, de calcul financiar, de pregătire a răspunsurilor care preced, în exemplul nostru, tipărirea afişelor electorale sau intervenţia unui candidat pe un post de televiziune.
>
> (extras din Andrei Stoiciu, *Comunicarea politică: cum se vînd idei şi oameni,* Humanitas-Libra, 2000)

În comunicare publică este valabilă lecţia învăţată de toţi creativii din agenţiile de publicitate: USP (Unique selling proposition). Un produs care are mai multe caracteristici trebuie să fie promovat cu o singură idee puternică, care este caracteristică lui Unica". USP este acea caracteristică a unui om politic sau a unei instituţii pe care nimeni altcineva nu o poate susţine. De exemplu, un politician foarte tînăr care este şi cel mai tînăr ministru din istoria României poate să-şi axeze campania de imagine pe tema „tinerii la putere". El singur are legitimitatea şi credibilitatea de a susţine această temă pe care nimeni nu i-o poate disputa.

Pentru a funcţiona, o idee puternică trebuie prezentată într-un ambalaj original, cu un slogan percutant. Astfel pentru televiziunea publică sloganul „Unul pentru toţi" este un clişeu şi nu o idee puternică. Ideea puternică ce trebuie promovată este „prima televiziune", „cea mai veche", „televiziunea cu care aţi copilărit", „televiziunea naţională". Un politician incoruptibil nu poate să-şi facă o campanie folosind clişeul „un om cinstit". Ideea puternică care arată caracteristica lui principală în timp şi în ipostaze diferite trebuie să fie „un lider studenţesc cinstit, un patron cinstit, un director cinstit, un deputat cinstit".

3. Dacă aveţi nevoie de opinia publică trebuie să efectuaţi mereu o campanie de comunicare.

Dacă trăiţi pe un munte singur nu aveţi nevoie de public pentru a vă asculta ideile. Dar dacă sînteţi în politică, în administraţie, aveţi nevoie de voturi, bani, sprijin, relaţii, trebuie să întreţineţi mereu o campanie de comunicare.

Pentru că...

- oamenii sînt mereu în contact cu instituţiile publice şi au mereu nevoie de ele
- oamenii se mişcă (din cartier, din zonă, din regiune)
- oamenii uită (ce le-aţi spus în campania electorală precedentă, ce-au învăţat, ce informaţii au primit)
- oamenii se gîndesc mereu la instituţiile publice chiar dacă acestea nu se gîndesc mereu la oameni
- oamenii preferă să voteze şi să sprijine ceea ce le este familiar. Este nevoie deci să fiţi în universul lor, în lumea lor, în contact cu ei chiar dacă nu aveţi nevoie de opinia publică. În ziua în care veţi avea nevoie de ea, deciziile pe care le vor aplica oamenii vor fi influenţate de opinii pe care le au astăzi, de ce aud pînă atunci, de ce află pînă atunci. Oamenii sprijină instituţiile şi politicienii în care au încredere. Sprijinul acesta este realizat sub forma participării active, sub forma votului, asistenţei financiare etc. Instituţiile şi politicienii trebuie să cîştige încrederea oamenilor înainte de a le cîştiga votul, participarea, asistenţa. Şi pentru a cîştiga încrederea oamenilor trebuie să fiţi în atenţia lor. Şi pentru a fi în atenţia lor trebuie comunicat cu ei. ▲

Norbert DODILLE

Banda lui Moebius

În urmă cu cîţiva ani am avut onoarea să particip la organizarea unui colocviu despre Cioran. Cu această ocazie, am profitat de rubrica pe care o ţineam în jurnalul Institutului francez pentru a scrie un mic text anecdotic despre acest scriitor, care, după cum se ştie, obţinuse odinioară o bursă de la susnumitul Institut. Textul cu pricina, scris în timpul unor restricţii deosebit de severe la acordarea vizelor, specula ideea unui Cioran care, dacă n-ar fi putut obţine acea viză, ar fi plecat să scrie pe alte meleaguri, în limba spaniolă, engleză sau germană. Totul fiind prezentat din punctul de vedere al funcţionarului mărginit. Textul se voia ironic, şi chiar era, cel puţin pentru mine şi pentru o mare parte din cei ce mă citiseră.

Ne aflam deci la şedinţa inaugurală a colocviului. Fiecare îşi prezintă micul discurs şi, după obicei, sala e poftită şi ea să se exprime.

E o pură formalitate. Se ştie prea bine că cei ce au ceva de spus se află pe estradă, iar cei aflaţi în sală sînt acolo ca să asculte. Totuşi, cei din sală sînt indispensabili: ei justifică prezenţa celor de pe estradă. De asta li se şi dă din cînd în cînd cuvîntul: pe de o parte asta dă posibilitatea celor de pe estradă să intervină pentru a răspunde la întrebări, arătînd în acest fel că au şi vor mai avea întotdeauna ceva de spus, pe de alta, numai ei, cei din sală, ştiu să flateze ego-ul, şi aşa destul de umflat, al celor de pe estradă, subliniind cît de pasionante, şi în plus adevărate, sînt vorbele ce le-au rostit.

Iată că un tînăr din rîndul cinci ridică mîna şi mi se adresează.

Mă pregătesc să fiu flatat. Or, închipuiţi-vă surpriza mea cînd mă pomenesc judecat, acuzat, ponegrit, ce mai, aproape insultat.

Stupoare generală.

Este vorba de micul meu text ironic scris pe seama lui Cioran.

Cum îşi poate cineva permite să se lege de un asemenea geniu, care a fost sărac, care a suferit îngrozitor şi din cauza sărăciei şi din cauza propriului geniu? Ruşine să-mi fie. Nu sînteţi demn de a vorbi despre Cioran. Nici n-ar trebui să vă aflaţi în acest loc.

Vecinul meu de estradă, care citise editorialul incriminat, intervine. Se pare că tînărul, care poate nici nu stăpîneşte prea bine limba franceză (articolul fusese scris în franceză, iar tînărul, în enervarea sa, se exprimase cu un accent destul de puternic), nu a înţeles că era vorba de o glumă. Ar trebui, dacă am avea timp, adaugă sentenţios vecinul meu, să deplasăm discuţia pe tema ironiei: autorul se preface că-şi asumă anumite idei pe care de fapt le denunţă. Este ceea ce a vrut să spună Norbert Dodille, explică vecinul meu, este etc.

Tînărul nu părea prea convins.

Nici eu, de altfel, căci nu asta era ceea ce intenţionasem de fapt să scriu. Dar ce mai contează, sala răsuflă uşurată, nu sînt un criminal, pot să rămîn pe estradă şi chiar să vorbesc despre Cioran.

Asta-i problema cu ironia. Ea presupune un contract destul de complicat între autor şi cititor. Chiar şi cei mai mari şi-au ars degetele. Uitaţi, de exemplu, Albert Cohen însuşi a scris un roman ironic foarte voluminos, prin care voia să termine o dată pentru totdeauna cu romanul de dragoste. Rezultatul a fost că a primit o cantitate uriaşă de scrisori de la cititoare exaltate care l-au felicitat şi i-au mărturisit că au lăcrimat la fiece pagină şi că ard de nerăbdare să-l întîlnească. Se aştepta să fie pus la zid de către omenirea întreagă pentru că luase în rîs iubirea, profanînd ultimul sentiment pe care-l mai credem curat, şi cînd colo se trezeşte el considerat drept ultimul dintre romantici.

În după-amiaza aceleiaşi zile mi-am prezentat şi eu comunicarea. Evident, nu voi chinui aici cititorii cu ea a doua oară. E destul dacă precizez că, citindu-l pe Cioran, am dat de un cîine. Cîinele se afla într-o pădure în apropiere de Răşinari, iar Cioran îl găsise legat de un copac, pare-se de multe zile, şi aproape mort de foame. Ţi-era mai mare mila să te uiţi la el.

Stătea acolo, gîfîind, numai piele şi os. Cioran, care a fost un gînditor şi un mare scriitor, şi care avea înainte de toate sensul formulării, profitase de situaţie pentru a scrie o minunată frază despre demnitatea acestui animal, care rămăsese în picioare (cuvîntul a fost mai tîrziu subliniat în textul lui Cioran). După care a pornit spre alte aventuri intelectuale. Eu am încercat să-l reţin, hei, Emil, E. M., ce înseamnă asta? De acord, stă cîinele în picioare, dar nu e cazul să faceţi din el un martir! Plecase. Cum ar putea un geniu ca Cioran să-şi piardă vremea cu un funcţionar ca mine?

Dezleg eu cîinele şi încep să meditez asupra tipului care îl legase de copac ca să scape de el. Asta era chestia care mă fascina pe mine şi care pe Cioran nu-l interesase, cel puţin nu în acel moment.

Cum poţi face rău fără a te implica? În acceaşi perioadă, fără îndoială, existau SS-işti care împuşcau evrei cu un glonţ în ceafă la marginea unei gropi, după ce-i puseseră să se dezbrace înainte. Uniformele le erau atît de mînjite de sînge încît nici nu mai erau de recunoscut. Existau însă şi soldaţi germani care îngrămădeau în vagoane soldaţi ruşi, închideau uşile trenului şi duşi erau. Nu le spuneau ruşilor ce-i aşteaptă, îi făceau să se urce cu binişorul, haideţi, băieţi, avansaţi un pic să putem închide uşa, şi nu aveau de fapt nici un contact cu moartea, cu suferinţa, nici cu vreo altă formă de violenţă. Numai Dumnezeu ştie ce grozăvie trebuie să fi fost pe urmă moartea lentă a acelor oameni închişi în vagoane. Aş fi preferat de o mie de ori să primesc un glonţ în cap.

Prin urmare, în comunicarea mea despre Cioran am început să glosez nu pe tema soldaţilor germani (comparaţia mi-a venit mai tîrziu), ci despre individul care îşi mîngîiase cîinele înainte de a-l lega de copac. Un individ care plecase cu conştiinţa împăcată, în timp ce căţelul îşi începea lunga (dar demna) agonie. Descriam disperarea cîinelui, conştiinţa liniştită a tipului, toporul pe care nu-l folosise pentru a ucide, sîngele care nu îi mînjise mîinile. Vorbeam deci despre ceva ce nu se întîmplase, despre care Cioran nu pomenise, şi în acest fel, ce-i drept, un pic întortocheat, mă reîntorceam la Cioran.

Comunicarea mea avu un oarecare succes. În special vecinul meu, un filozof, căzu pur şi simplu în extaz. „Vă daţi seama de ceea ce scrieţi“, mă întrebă el cu o voce joasă şi cu un fel de stupefacţie.

– Da, i-am răspuns, tot şoptit, dar pe un ton ferm, într-atît eram de sigur că ştiu despre ce vorbesc.

Clătină din cap, sceptic: „Nu, cred că nu vă daţi seama“.

Nici după aceea n-am reuşit vreodată să îl conving că eram conştient de natura afirmaţiilor mele.

Pe de o parte era flatant, asta însemna că scriam lucruri atît de interesante, că nu erau nici măcar pe măsura propriei mele înţelegeri. Pe de alta, se subînţelegea că eram de fapt şi de drept un tîmpit care nici nu ştia ce spune. Din acest motiv, sentimentele mele faţă de acest filozof au rămas întotdeauna foarte confuze.

Noi întrebări în sală. Se ridică un domn, care de fapt era în sală fără să fie, el participînd la colocviu.

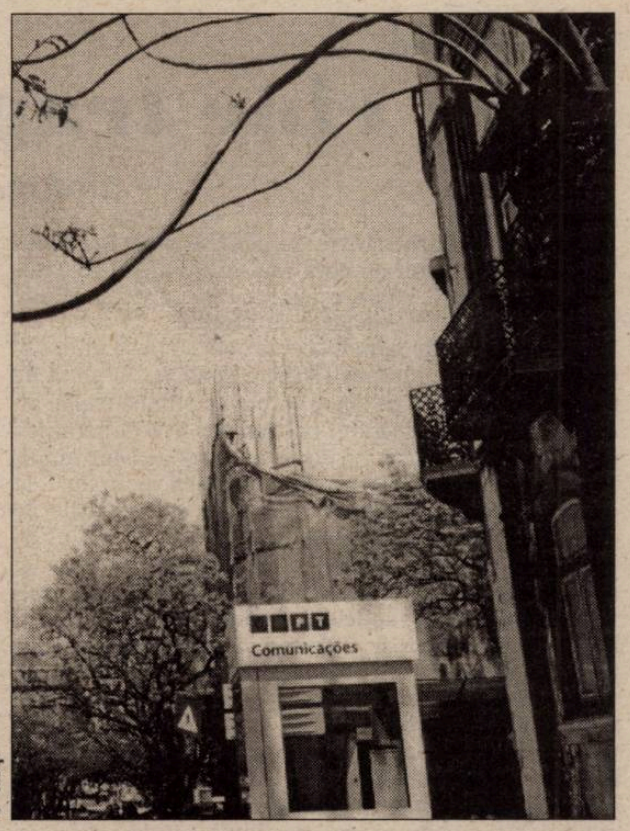

© a.l.ş.

Luă cuvîntul pe un ton solemn şi sever. Şi de această dată tot de mine se legă. Opiniile mele îl supăraseră rău de tot. Luă sala drept martor:

„Să ştiţi, domnule, că povestea dumneavoastră nu e credibilă. Ţăranii români nu-şi abandonează cîinii legîndu-i de copaci. Precis că omul avea un alt motiv. Poate plecase undeva sau avusese un accident. În schimb, domnule, adăugă el ridicînd vocea şi gesticulînd ca un procuror, în schimb, în fiecare an, în Franţa sînt abandonaţi mii şi mii de căţei de-a lungul şoselelor. Ţăranii noştri români n-au de primit lecţii de la nimeni!“.

Fără doar şi poate, asta era ziua mea. Îmi venea să mă bag sub masă. Apoi m-am răzgîndit: din sală se vedea perfect tot ce era sub masă.

Am crezut că tirada domnului respectiv va fi urmată de aplauze înfocate, iar eu voi fi linşat. Din fericire, vecinul meu filozoful îmi sări în ajutor. Explică cum că intenţia mea nu fusese nici pe departe aceea de a ataca ţăranii români, pentru care nutream cel mai profund respect, se înţelege, şi că toată povestea cu cîinele nu avea nici o importanţă în economia expunerii mele, trebuia luată ca o înfloritură, nu ăsta era esenţialul etc.

Şi le explică el care era esenţialul.

Eram foarte mulţumit să mă văd scăpat de la o posibilă linşare. În acelaşi timp însă, nu consideram cîtuşi de puţin că povestea cîinelui era o înfloritură în expunerea mea. Dimpotrivă, era chiar esenţialul, comunicarea mea fiind construită ca banda lui Moebius, iar anecdota cu cîinele era tocmai ceea ce făcea ca demonstraţia să treacă prin panglică. Mai mult, nu vedeam deloc esenţialul acolo unde îl situa vecinul meu, filozoful. Am fost tentat să îl contrazic, dar el îmi făcu semn: mai bine să trecem la alt subiect.

Post-scriptum.

Ajunsesem aici cu articolul, căruia nu-i găsisem încă o concluzie, tuşa finală, piperul care face sosul scriiturii mai picant. Cum eram în criză de timp, n-am aşteptat să-l termin complet pentru a-l încredinţa traducătoarei mele.

Traducătoarea mea nu este doar traducătoarea mea.

Ea îmi dă sfaturi, mă judecă, la nevoie mă corectează. E şi în sală şi pe estradă.

După ce a citit articolul, am întrebat-o ce părere are.

„Mda. Merge. Numai că*.

– Numai că ce?

– Numai că povestea ta cu ţăranul român nu prea stă în picioare. N-ar fi mîngîiat cîinele înainte de a-l părăsi.

– Zău? Şi de ce nu l-ar fi mîngîiat?

– Pentru că ţăranii români nu-şi mîngîie cîinii, aşa, în general.

– Se poate. Dar nu contează. Că-şi mîngîie cîinele ori nu, nu asta-i important, nu asta am vrut să spun.

– Da? Atunci ce-ai vrut să spui?

– ...

– Ce contează în articolul tău?“

Vă mărturisesc că n-am ştiut ce să răspund.

© a.l.ş.

* În lb. română în text.

traducere de Manuela GHERGHEL

Radu AFRIM

cine trage primul

– fără majuscule –

quoi?ruptura? (între generaţii). *vous me faites rire*. îţi spun eu ceva mai *hard*: sfîşierea între generaţii. sfîşiere egal *action*. deci. acţiune: *****, suspans: ***, comic: 0, erotism: 0.

nimic *horror* în toată afacerea asta cu lipsa unui numitor comun etc. prăpastia între generaţii e plină de brusturi preistorici pe dosul cărora se plimbă melcii bisexuali lăsîndu-şi lichidul lipicios dar atît de strălucitor în bătaia soarelui. ce e rău în asta? absolut nimic. hai să fim decenţi *pour une fois*, ce naiba. şi, în fond, la ce bun numitorul comun. la ce bun majorităţile de opinie. majorităţile în general... trăiască *ghetto*-ul de opinie!! şi problema nu e vîrsta biologică. pe bune. şi apoi, se comunică destul de bine şi în lipsa unui numitor comun. mă rog, suficient de bine. *à mi/voix*. sec şi la obiect. nu văd de ce ar trebui să mă întîlnesc eu, ca regizor, în concepţiile estetice, cu secretarele literare ale tuturor teatrelor naţionale şi mondiale din românia. cel mult un gest reciproc. cu pistolul. eu la ceafa respectivei secretare şi ea, la ceafa mea. sau la creierii mei. că acolo e problema. cine trage primul, *tant mieux pour lui* şi pentru teatrul românesc cu t mare. vă rog să mă credeţi, o comunicare mai bună nu va exista. în teatru, sfîşierea nu e pe criterii de vîrstă. e pe criterii de organ. dacă tînăra teatr'oloagă scrie cu frustrările unei *actritze manquée* şi dacă, evident, n-o are nici p-aia cu scrisul şi dacă mai e şi clona unei maestre preistorice într-ale criticii feminine autohtone... evident o las baltă. oricum fraza a durat destul. mult mai mult mă interesează un „numitor comun" cu o absolventă de fizică atomică virgulă care măcar are (cel puţin un) organ. şi dacă mai e şi conectată la lumea (post)modernă în românia preindustrială. evident n-o las baltă. şi fraza asta a durat destul.

evident, *ghetto*-ul „estetic" a fost secretul întotdeauna. eu îmi beau cafeaua (alternativă) de dimineaţă (idem) cu mult mai multă plăcere într-un astfel de *ghetto*. dar cel mai mult îmi place aici eclerajul şi ce văd pe fereastră. mmm... şi papucii de casă (tot alternativi). evident, nu e tocmai p.c. să vorbesc *about it*. dar eu o fac pt că habar n-am că nu e p.c.

colectivele de opinie, asta nu mai e afacerea mea. *harmonia mundi* nu prea e *chez soi* în casa neaerisită a thaliei, se evaporează *„comme une silphide au fond de la coulisse"* (baudelaire, cel fără numitor comun). şi totuşi, cu spectatorii se comunică relativ bine, indiferent de produsul oferit, relaţia poate funcţiona şi după principiul „am plătit biletul tre' să mă distrez". important e să fie o comedie. dacă nu e comedie, au grijă actorii s-o facă. aşadar cei mai mulţi spectatori sînt ideali. mai greu e uneori cu studenţii (la i.a.t.c) care intră gratis. ei mai comentează şi uneori nu le place. cel mai adesea însă (am auzit şi eu...) vin la sfîrşitul reprezentaţiei, intră în gaşkă, la mika înţelegere, îl aplaudă pe maestru, adică pe profu lor de actorie care tocmai a terminat un rol lamentabil, strigă *bravissimo* şi se cară la o bere. şi uite aşa teoria cu prăpastia de catifea între generaţii e total falsă. subit şi *forever*.

şi dacă n-am chef de numitor comun, de comunicare profundă şi eternizabilă, ce spuneţi? şi dacă am chef de mici „alterităţi" de opinie presărate din 5 în 5 metri care comunică doar cu ele însele? şi dacă vă spun că e vag demodat să vrei să comunici şi să suferi că nu poţi comunica? nu ştiu dacă vestul m-a învăţat asta unde fiecare e cu *beep*-ul mă-sii, şi teatrele total rupte estetic unul de celălalt şi nici opinie suverană într-ale criticii nu există, *men!!* idealul într-ale (ne)comunicării debutul de mileniu e faza cu www...in <http://www...in> fatza computerului ai, *enfin*, de ales. cybersurogatul de patruped domestic.

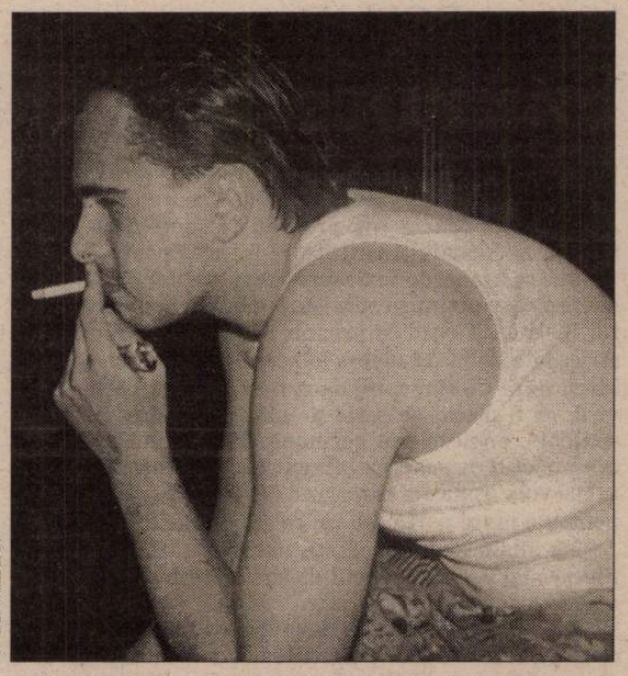

© M. Chirilov

apoi, gîndiţi-vă dragilor la noile locuri ale (ne)întîlnirii. evident, publice. sînt spaţiile ideale pt. necomunicarea în grup. nimic mai sublim. eu, trăitor de debut de mileniu ştiu bine lecţia. îmi miros partenerul de ne-dialog de la mare distanţă. bunul-simţ mă obligă să merg o bucată de drum împreună cu acesta. să fumăm chiar o tzigară împreună. e, oarecum, un gest de nobletze. tragedia survine atunci cînd nu guşti umorul (fin) al ne-comunicării. sau cînd nu te prinzi de farmecul discret al acestui act. atunci poţi să-ţi iei adio (nu ştiu însă de la ce, *sorry*).

▲

Anca GRĂDINARIU

Confesiunea unui cyber-dependent

Un spot „responsabil" împotriva fumatului propune vindecarea de dependenţa de tutun prin înlocuirea cu o alta: cea de virtualitate. Două tinere chatuiesc despre cum e să o faci pentru „prima dată". Au dinţii curaţi şi un aer virginal, de unde înţelegem că nu fumează şi nici nu fac sex (de altfel, nici nu le-ar mai rămîne timp, credeţi-mă). În finalul clipului, partenerul lor de discuţii „iniţiat" într-ale amorului se dovedeşte a fi un mucos aşezat chiar în aceeaşi sală de computere. În loc să comunice, faţă în faţă, aşa cum ar face orice fiinţe normale, ei continuă să butoneze cu frenezie, într-un soi de menaj *à trois*, computerul. Autorii lui s-au amuzat, probabil, strecurînd atîtea substraturi sexuale într-un material destinat adolescenţilor. Clipul nu e decît o îngrămădire de clişee: cyberspaţiul e benign şi distractiv. La urma urmei, de pe urma lui nu te poţi alege cu un cancer sau cu o sarcină nedorită. Mesajul e la fel de „optimist": fumatul şi sexul sînt complet *passé;* veniţi în comunitatea virtuală, dependenţa de ea e mult mai la modă. Cu asta nu pot decît să fiu de acord. Pentru că am fost acolo, în zona obscură a cyber-fanatismului. Şi sînt gata să mă confesez. Mă cheamă Anca. Mă rog, şi „moviefreak" şi „profiterol" şi „So cola". Am fost dependentă 1 an şi 2 luni, timp real (însă toată lumea ştie, mai puţin hoţii de la Romtelecom, că, în lumea virtuală, timpul are alte unităţi de măsură). Petreceam mai bine de 10 ore pe zi cu nişte indivizi pe care îi consideram cei mai buni prieteni ai mei şi care îşi spuneau fucktotum, gerula, viermetic sau che ghereta şi cărora nu le cunoşteam nici vîrsta, nici culoarea de păr. De fapt, *eu* eram prietenă cu unul sau doi dintre ei. Cu restul, în bune relaţii erau celelalte părţi ale mele. Pentru că în ciberspaţiu, „integritatea" nu are nici un fason. Cu cît te scindezi în mai mulţi, cu atît „comunitatea" e mai primitoare. Aici nimeni nu are răbdare să desfacă, una cîte una, foile de ceapă ale personalităţii umane, pentru a ajunge la esenţă. Ele, foile, vin toate odată, condimentate şi vidate, cu un *nickname* ataşat. Cum am ajuns aici? Sincer, nu sînt genul de persoană care să aibă dificultăţi de integrare în societate. Tot ce îmi doream era o conversaţie decentă. De cînd mă ştiu am avut slăbiciune pentru discuţiile efervescente şi oroare de tăcerile stînjenitoare, însă, în ultima vreme, tradiţionalele cozerii de terasă lăsau mult de dorit. Eu şi amicii mei „fizici" nu ne avîntam dincolo de epidermă, în, să spunem, terenul minat al sincerităţii. Preferam să ne ascundem sufletul după o sticlă de Heineken (pentru care scobeam adînc în buzunare) şi să ne prefacem că sîntem nişte „professionals" europeni din clasa mijlocie, neapărat superficiali, preocupaţi de problemele globale stringente cum ar fi fundul lui Jennifer Lopez. Dar cîte ore poţi să discuţi despre fundul lui JLO, înainte de a intra în comă de plictiseală? Începusem să flămînzesc după intimitatea altora şi multitudinea de real-show-uri care invadase ecranul pur şi simpul nu mă mai satisfăcea. Prea pasive pentru gustul meu. Şi aici a intervenit *chat*-ul unde puteam fi (şi puteam vorbi cu) un milion de oameni de la o zi la alta. Puteam să mă reinventez mereu, să mint şi să mă las manipulată, să controlez cîţi biţi de informaţii să ofer celorlalţi despre mine şi, cel mai important, toţi excentricii şi ciudaţii de pe lume erau doar la un click distanţă. Faptul că petreceam din ce în ce mai mult timp ţintuită de tastatură ar fi trebuit, la un punct, să mă alarmeze. Încă puţin şi mă descompuneam în cyberspaţiu. Dar ce conta? Atîta timp cît continua să fie interesant, teribil de interesant, obligatoriu interesant. Ne făcusem chiar şi o regulă: cînd unul dintre noi devenea plictisitor, îl eliminam imediat. Unii încercau să se întoarcă sub o altă identitate, dar eram vigilenţi. N-o să vă povestesc despre ce vorbeam. Pe de o parte, pentru că mi-e ruşine, şi pe de altă parte, pentru că nu îmi amintesc mare lucru. Uneori, totul lua forma unui forum, a unui uriaş „confesional" unde se dezgropa ce era îngropat, se ţipa, se implora, se jubila... Limba era cu greu o barieră. Alteori ne implicam în jocuri extravagante: într-unul dintre ele, foarte la modă, trebuia să ne distrugem viaţa în beneficiul altora. La capătul unei zile, ne împărtăşeam experienţele şi făceam punctajul: „am petrecut 3 ore închisă în dulap, chinuită de vezică şi de o cumplită criză de claustrofobie, doar ca să nu tulbur momentele de intimitate ale iubitului meu cu noua lui cucerire"; „am refuzat să fumez, să mă spreiez şi să conduc timp de o săptămînă, din solidaritate cu stratul de ozon şi pădurile tropicale", „eu, o «fashion victim», am donat săracilor întreaga mea colecţie de Nike/Adidas made în China şi Taiwan, după ce am citit despre lagărele de muncă"... De fapt, cel mai altruist lucru pe care l-au făcut toţi aceşti oameni a fost să cruţe o muscă aterizată pe monitor, doar pentru că asta ar fi însemnat să abandoneze mouse-ul... Dar era amuzant. O perioadă. N-a mai avut acelaşi farmec cînd am realizat că nu-l putem învinge pe Maestru, şi aici mă refer la Iisus. Apropo de asta, L-am întîlnit în reţea. Sau, mă rog, pe cineva care era, a fost atît de nebun încît să scrie un e-mail straniu, dar puternic, alcătuit din propoziţii în 20 de limbi, şi să pretindă, mai apoi, că e Iisus. Noi, comunitatea, am decis să împărţim conţinutul mesajului, ca pe o relicvă, şi fiecare să-şi păstreze cîte un cuvînt. Al meu era „ola!" şi i-am făcut, chiar, un fişier separat. Nopţi întregi am aşteptat, în secret, să-mi explodeze computerul iar sufletul să-mi fie salvat. Eram în bucluc. Pînă cînd, într-o zi, am primit un telefon. Un băiat cu voce ezitantă îmi spunea pe nume şi după aia se bîlbîia, încurcat. Se pare că ne întîlniserăm pe Internet şi că ne înţeleseserăm bine. După el, era momentul să trecem la o nouă etapă a relaţiei noastre: contactul fizic. Aveam vaga senzaţie că nu era vorba de o strîngere de mînă. Sînt puţin paranoidă şi m-am panicat: ideea că nimeni nu e singur în lumea virtuală începuse să prindă accente frisonante. Am închis, dar a sunat din nou. Părea disperat şi ar fi spus orice, doar să nu închid telefonul. Acolo era tot ce uram într-o conversaţie: frustrare, constrîngere, sunete dezarticulate, pauze stînjenitoare. Era posibil să fie unul dintre atît de fluenţii prieteni ai mei de pe *chat?* Dar eu, ce aveam în comun cu fiinţa aia alienată şi patetică, tînjind după un contact uman autentic? Aici m-am decis să mă opresc. Cu ochii dezumflaţi şi cu toate simţurile redeşteptate eram gata să comunic cu lumea tridimensională, atît de retro. Eram chiar pregătită să abordez problema fundului lui Jennifer Lopez dintr-o perspectivă feministă. Acum, ca orice *ex-junkie* care se respectă, trăiesc anxietăţile post-dezintoxicare. Sînt deja cîteva zile de cînd n-am mai auzit acea respiraţie greoaie la celălalt capăt al telefonului. Îmi trece chiar prin cap că, la urma urmei, un *stalker* amărît nu e un preţ prea mare pentru o conversaţie decentă...

▲

Glosare şi piper (2)

Cînd s-a pitit? – Cînd a murit?
Ca flegma de pavaj – insistent
Care-i şpîrla? – Care-i treaba, care e problema?
Caterincă – glumă
Ciugule în altă parte! – către poliţist (curcan)
Combinaţii – afaceri
Construit pe el – musculos
Deles! – în încăierare „dă-i", „loveşte-l"
Eşti flauşat – mototol
Eşti pufos – gras
Eşti trezit – anacronic

Glosare şi piper (3)

Felie – prietenă, iubită
Ginitor – spion sau un om foarte atent
Glumă blană – glumă bună
I-a dat neve-ul – l-a lovit prin surprindere
Impresar – inteligent, descurcăreţ
Incult – neserios, fraier, necivilizat
Jupîn – afacerist sau şef
La dileală – la nimereală
La oha – la mişto
Mascaţi – trupe speciale de poliţie
Mesevist – condamnat pe viaţă
Moca – gratis
Mucles că te mudarap – taci că iei bătaie
N.V. (neve) – Ne-Văzut
Necîştigător – neplăcut
N-o-ncerca cu mine – nu te pune cu mine
Nu da cu duma / nu sifona – nu spune, nu vorbi
Nu mai fi modest – nu mai minţi
Pînă zici aneuri – pînă recunoşti şi ce n-ai făcut
Paliu – nebun
Pe şustă/ pe şest – discret
Să trăieşti ca morcovu' – să mori
S-a banghit (bunghit) – s-a prins, şi-a dat seama
Sandilău – nebun
Soto – sigur
Şpîrlă – vorbă sau secret
Tîrşă – teamă, frică
Tare ca fularu' – fraier, prost
Te mănîncă veveriţele – eşti învins de concurenţă
Ţi-ai luat maimuţă – ţi-ai făcut o prietenă
Un baton – un milion
Un tip latino (sau răsfăţat de soare) – rrom
Urlătoare – WC
Zdrenţe – curve

(culese, alese şi pe limba noastră drese de Cătălin Manole)

▲

Z. ORNEA

glose

Între subiectivitate şi parţialitate

© V. Moţoc

Comunicarea e o categorie istorică, evoluînd paralel şi în funcţie de progresul tehnicii. Astăzi tehnica a ajuns la o dezvoltare electronică cu care eu, un întîrziat interbelic, mi-e foarte greu să mă acomodez. Mărturisesc, din capul locului, că n-am un contact direct cu calculatorul, cu Internetul şi toate celelalte fericite cuceriri moderne. Scriu, cum am învăţat, cu pixul şi, apoi, un tehnician (de obicei o operatoare) îmi culege, pe calculator, cronica, fiind mereu dependent de bunăvoinţa operatoarei care, pentru mine, este, de fapt, o dactilografă, cum am pomenit. Şi ca mărturisirea să-mi fie completă, menţionez că nu ştiu nici să folosesc maşina de scris, devenită, azi, aproape o sculă antediluviană. Îmi aduc aminte că, prin anii optzeci, discutînd cu dna Bianca Valota Cavalotti, cercetătoare şi profesoară la Universitatea din Milano, demnă nepoată a marelui N. Iorga, m-a întrebat, la un moment dat, ştiindu-mi prodigalitatea în materie de istorie literară, ce tip de calculator utilizez, ea menţionînd ce calculator are ea acasă. A rămas efectiv interlocată cînd i-am mărturisit că nici nu văzusem o astfel de maşinărie şi că eu scriu (inclusiv perioada, preparatoare, a documentării) numai cu mîna, procedînd (mai ales în perioada documentării şi a selectării, din presa vremii, a citatului semnificativ) precum copiştii medievali. Nu a contenit să se mire, voind să-mi trimită *măcar* un calculator, neştiind că, atunci, la noi, trebuia să înregistrezi şi maşina de scris (dînd şi un specimen al literelor) la poliţie. Aşa că am rămas ca înainte şi, repet, la fel procedez şi astăzi. Întrebarea e dacă această retardare, să admit că e regretabilă, nu e o piedică în calea comunicării moderne. Sigur că, pe plan general, o astfel de retardare e o efectivă nenorocire, scoţînd ţara din circuitul civilizaţiei. Fără cunoaşterea, adîncită, a tuturor modalităţilor tehnice ale calculatoarelor şi a stăpînirii eficiente a ultimelor cuceriri în domeniu e o efectivă, azi, ieşire din istorie. Şi e o mare mîndrie că, acum, ţara noastră dispune de excelenţi specialişti în acest domeniu modernisim performant care, adesea, neputîndu-şi face, acasă, meseria cum se cuvine se desţărează, găsindu-şi, în străinătate, ocupaţie şi utilizare rîvnită şi bine retribuită. Din acest punct de vedere, sîntem performanţi şi perfect sincroni cu Occidentul. Mijloacele noastre de comunicare cu lumea sînt moderne, la ultima expresie a instrumentarului şi a mijloacelor. Dar, pentru mine, un întîrziat istoric literar născut în 1930 (deci un interbelic) toată înapoierea mijloacelor „tehnice" pe care continuu să le utilizez nu mă deranjează defel, deşi mă ruşinez, adesea, cît de retardatare sînt. Şi mă simt efectiv paralizat că nu pot comunica ştiinţific sau epistolar cu colegi din străinătate (care, îmi tot comunică, adresa lor pe *e-mail)*, cerînd răspunsuri pe aceeaşi cale. Apelez, în aceste cazuri pentru mine extreme, la serviciile fiului meu, matematician (am clocit un ou de raţă!) care e dotat cu toate sculele moderne adecvate. Comunic, aşadar, prin intermediari. E o comunicare mediată. Dar, totuşi, o comunicare. Nu e idealul ci, desigur, o cîrpeală meşteşugărească. Dar, la urma urmei, acesta este un adjuvant. Profesiunea mea, cu toate ale ei dificultăţi, mi-o fac ca în vechime. Şi sînt destui cei ce spun că o prestez bine şi chiar cu rezultate remarcate şi remarcabile. Şi, cred, că e prea tîrziu, la 70 de ani, să apelez la mijloace moderne, deşi cunosc colegi (ce-i drept, mai tineri dar şi alţii, chiar mai în vîrstă decît vîrstnicul care sînt) care se folosesc de mijloacele moderne de lucru. Nu-mi idealizez retardarea şi nici nu mă mîndresc cu ea. Nici n-am de ce. Pur şi simplu fac o mărturisire, altfel spus, notez o biată judecată de realitate. Dar nu pot să nu menţionez că pentru a putea comunica rezultatele ostenelilor mele de istoric al literaturii şi al culturii româneşti (în studii, cărţi, cronici şi eseuri) sînt nevoit să apelez la intermediari titraţi, fără de care aş rămîne mut şi cu exegezele în sertare scrise cu mîna mea, reumatică pe deasupra. Astfel încît trebuie să recunosc că, pînă la urmă, retardarea mea în tehnicile moderne de scris (numai?) îmi dăunează. Pentru că, repet, fără ele, dar de alţii mînuite, nu aş putea comunica rezultatele investigaţiilor mele. Iată, aşadar, că poticnelile mele (ar trebui să spun de-a dreptul înapoierea mea) împiedică, de fapt, comunicarea. Care ea este precumpănitoare dacă vrem (şi cum să nu vrem?) să ne facem cunoscute rezultatele a ceea ce ostenim în biblioteci (eu, de vreo 50 de ani aproape, la Biblioteca Academiei) şi la masa de lucru, pe care, astăzi, ar trebui să se afle un computer performant.

Dar, să nu se ignoře, adesea comunicarea e menită, de fapt, să ascundă realitatea sau gîndul adevărat. E, şi asta, o performanţă, larg şi bine întreţinută şi realizată. Adesea, cum se ştie, factorii interesaţi comunică (altfel spus, dau publicităţii) informaţii cu rostul de a înşela audienţii. Şi ele ajung instantaneu cunoscute pe canalele agenţiilor de presă internaţionale. E, în acest caz, nu un scurtcircuit de comunicare ci, efectiv, o comunicare falsă, menită să ascundă adevăruri neplăcute. Este rostul presei scrise şi a mass-media în general să descopere (dacă descoperă!) vicleşugul şi să restabilească adevărul. Care devine cunoscut lumii pe calea aceloraşi canale ale agenţiilor de presă internaţionale creditabile. Cîte oficialităţi din mari ţări ale lumii nu utilizează aceste modalităţi, comunicînd date sau informaţii voite a fi neadevărate! Le practică, uneori, şi organisme internaţionale respectate unanim. În deceniile de comunism, pe care le-am trăit cu asupra de măsură, astfel de practici erau în uzul curent. Toate datele statistice comunicate oficial erau, de fapt, false prin cosmetizare şi nimeni nu putea pune temei pe ele. Funcţionau în Occident instituţii anume care colectau aceste date statistice şi, prin corelare şi comparare, tot statistică, descopereau, lesne, falsul, restabilind adevărul. Uneori, îl comunicau public, spre edificare lămuritoare şi îşi atrăgeau indignate dezminţiri din partea celor ce oferiseră date şi informaţii falsificate cu bună ştiinţă. Nici azi exegeţii perioadei comuniste nu pot pune temei pe aceste cosmetizate cifre statistice, trebuind să facă singuri ceea ce descoperiseră amintitele instituţii specializate occidentale. Era, aceasta, o comunicare menită să intoxice opinia publică prin dezinformare. Sigur că cei ce cosmetizau datele statistice cunoşteau bine adevărul (dacă nu cumva veneau falsificate chiar de la sursele primare). Dar le cosmetizau senin cu bună ştiinţă. Pentru asta, la urma urmei, erau plătiţi. Să spunem despre aceşti statisticieni că una gîndeau şi alta făceau? Răspunsul, la această interogaţie, e afirmativ. Dar ce să spun despre acele date statistice care, pur şi simplu, nu erau comunicate, nepătrunzînd în Anuarele Statistice? Informaţii care nu conveneau, despre starea de sănătate a populaţiei (naşteri, morţi, mortinatalitate, mortalitate infantilă), erau efectiv eludate în Anuarele Statistice, rămînînd, şi azi, puncte oarbe în aceste documente, totuşi esenţiale, ale Institutului Central de Statistică. S-or mai fi practicînd, şi astăzi, astfel de eludări în procesul de comunicare? Ştiu bine că nu, spre lauda şi cinstea statisticienilor noştri. Pentru că veni vorba, mai înainte, de dezminţirea unor fapte odată comunicate, să menţionez că aceasta a fost, şi mai este, o uzanţă înşelătoare adeseori practicată. Ori de cîte ori întîlneşti, în presă, o dezminţire a unui fapt mai înainte comunicat, cititorul e îndreptăţit să pună la îndoială informaţia nouă. Ştie bine, din experienţă, că dezminţirile trebuie luate sub beneficiu de inventar şi că, adesea, mai adevărată se dovedeşte a fi informaţia iniţială. Nu e drept să vedem, şi în acest procedeu, o scurtcircuitare a comunicării? Întrebare, desigur, retorică.

Iar în practica istoriei literare, cum era să uit?, adesea informaţia e comunicată de emitenţi, cu intenţie eronată. Am scris, în vreo zece ani buni, trei biografii despre mari personalităţi ale literaturii şi ale culturii româneşti (Maiorescu, Gherea, Stere). De cîte ori, mărturisesc, nu mi-am surprins eroii biografiilor mele că voiau să mă îndrepte pe căi favorabile lor, dar alăturea de realitatea faptelor? Prin confruntări de surse şi informaţii, am restabilit adevărul, pe care l-am comunicat onest, prin acele cărţi, cititorilor mei. Am procedat pentru asta, adesea, ca un detectiv, punînd întotdeauna la îndoială prima informaţie, mereu temător de a nu fi înşelat, prob şi urmărind exactitudinea. Şi acum, după zece ani de la elaborarea acelor biografii, mă surprind întrebîndu-mă dacă în cutare episod eroul meu nu m-a purtat, prin informaţiile oferite (jurnale, corespondenţă emisă sau primită, articole şi cuvîntări, roman autobiografic) totuşi pe o cale lui favorabilă? Şi, deşi mă îndoiesc, ştiindu-mi acribia, nu pot pune mîna în foc că vreunul din eroii biografiilor mele nu m-a dezinformat prin comunicări eronate lui favorabile. În general, în istoriografia literară culturală sau politică elementul comunicare e la mare stimă şi înălţime. Dar, adesea, ştiu bine din experienţă, acelaşi document poate fi folosit în varii modalităţi. Încît aici, de obicei, subiectivitatea cedează locul obiectivităţii care, de fapt, trebuie mereu pusă la îndoială. De aceea, biografia despre Maiorescu (sau Stere, sau Gherea) e mai mult un Maiorescu (sau Stere, sau Gherea) al meu, altcineva, bizuindu-se pe aceleaşi surse documentare, va ajunge să creioneze un alt portret de personalitate. Ca şi în cazul sintezelor mele despre marile curente de idei din spaţiul literar-cultural-politic românesc. Deşi sînt, cred, corecte, probe şi exacte, oricînd altcineva, cu acelaşi fond documentar răscolit cu multă cheltuială de energie şi muncă infinită, dar altfel interpretat, poate ajunge, parţial sau în totalitate, la alte rezultate. Pentru că în ştiinţele umane subiectivitatea e de rigoare, nimeni neputînd, aici, revendica unica obiectivitate. Comunicare e, în acest domeniu pururea fragil şi niciodată definitiv, lovită de parţialitatea subiectivităţii punctului de vedere.

▲

Lucian ŞUŞANU

Ortodoxia şi ruptura civilizaţională (1)

România în particular, ţările ortodoxe în general sînt incapabile să se asocieze civilizaţiei occidentale datorită unui „ethos" diferit şi contradictoriu celui ce subîntinde această civilizaţie. Sursa acestui „ethos" e ortodoxia. Prin urmare, ortodoxia e un handicap major în integrarea europeană a României. În continuare, vom încerca să analizăm acest raţionament larg răspîndit şi des utilizat în perioada actuală.

Civilizaţie şi creştinism

Există două aspecte complementare ale raportului civilizaţie-religie. Mai întîi, cum participă o religie la construcţia identităţii unei civilizaţii şi, invers, cum este influenţată o religie de o anumită civilizaţie. Altfel spus, în ce măsură o religie participă la identitatea intensională a unei civilizaţii şi, mai ales, în ce măsură o religie cu funcţie de identitate privilegiată a unei civilizaţii îşi păstrează sau nu propria identitate determinată de o experienţă religioasă anume. Pentru a înţelege raportul civilizaţie-creştinism, vom considera două tipuri de viziuni asupra civilizaţiei, cea holistă şi cea individualistă, şi vom evalua cu care din aceste două tipuri este compatibilă ortodoxia. Problema propriu-zisă constă, pe de o parte, în a identifica *sursa* elementelor ce compun intensionalitatea civilizaţiei (de unde provin valorile care construiesc identitatea unei civilizaţii) şi, pe de altă parte, în a indica tipul de raport *temporal* (anterioritate/posterioritate) şi *valoric* (preeminenţă/subordonare) între elementele din identitatea civilizaţiei (genului) şi cele din identitatea societăţilor (speciilor) ce aparţin acelei civilizaţii.

Argumentul holist-creştin susţine că, pe de o parte, *sursa* intensionalităţii (identităţii) unui tip determinat de civilizaţie, cea „creştină", este creştinismul iar, pe de altă parte, că această sursă este *anterioară* şi *preeminentă* (determinantă) faţă de intensionalitatea (identitatea) societăţilor. Cu alte cuvinte, valorile fundamentale ale creştinismului sînt sau produc valorile fundamentale ale civilizaţiei, ce devine astfel creştină, care vor produce valorile fundamentale ale societăţilor-specii care, în ultimă instanţă, vor produce valorile fundamentale ale fiecărui individ. Necesitatea logică şi descriptivă a diferenţelor specifice e rezolvată prin admiterea unor propoziţii de particularizare a speciilor-societăţi în genul civilizaţie şi a speciilor-indivizi în genul societate. Acestea vor semnifica diferenţe minimale cauzate exclusiv de manifestarea unui identic în medii diferite care vor putea fi unificate şi identificate fără a-şi pierde prin asta notele specifice. Acesta este mecanismul logic al procesului pe care îl vom numi „îmbisericirea" lumii şi care produce fenomenele de tip *„încreştinare"*.

Conform acestui argument holist, civilizaţia ar fi un mod de organizare a vieţii într-o comunitate adesea plurisocietală în care domeniile ce subîntind fenomenele specific umane (social, politic, religios, moral, artistic, ştiinţific, tehnic etc.) sînt integrate într-o *totalitate orientată*. *Civilizaţia creştină* ar fi un tip determinat de civilizaţie în care elementul ce determină *orientarea totalităţii* este religia creştină; chiar dacă unele valori şi instituţii provin din civilizaţii anterioare, diferite de cea creştină, ele sînt creştinate, reorientate în funcţie de noua valoare dominantă. În general, felul în care se construieşte fiecare civilizaţie diferă în funcţie de valoarea centrală, demiurgică, astfel încît problema raportului dintre civilizaţii s-ar reduce la compararea şi evaluarea reciprocă a acelor valori genetic-totale. Această perspectivă holistă asupra civilizaţiei, asupra raportului civilizaţie-religie, susţinînd identificarea dintre cele două, se traduce prin afirmaţia că structurile identitare ale unei civilizaţii sînt impregnate esenţial cu valorile religiei respective.

Argumentul individualist-creştin afirmă că identitatea (intensiunea) civilizaţiei este *posterioară* şi *subordonată* celei a societăţilor-gen şi că are mai multe *surse,* printre care şi creştinismul. Mai precis, mesajul hristic, ce include atît nivelul propovăduirii revelaţiei hristice, cît şi nivelul pneumatologic (acţiunea Duhului Sfînt în istorie), preluat şi extins de cercul de apostoli, de Biserica Primitivă şi de Bisericile instituite (corpurile eclezi-astice) determină anumite experienţe religioase ale indivizilor care vor influenţa raţionalitatea atitudinilor şi acţiunilor individuale, dar nu o vor epuiza. De aici, arhitectura societăţii va fi determinată de comportamentele hibride, din perspectivă creştină, ale indivizilor. O situaţie similară se petrece în trecerea de la societate la civilizaţie, astfel încît „civilizaţia creştină" este construită, prin acumulări succesive şi prin medieri la diferite niveluri de generalitate, de indivizi cu comportamente mai mult sau mai puţin creştine, dar niciodată exclusiv creştine. Punctul de pornire al analizei este individul creştin *botezat* şi nu individul creştin *mîntuit.*

Conform metodei individualiste utilizate aici, constituţia unei civilizaţii este dată de combinarea a două tipuri ideale de fenomene: mundaneizare şi încreştinare. Folosim termenul *încreştinare* pentru acele fenomene civilizaţionale în care realul mundan este reconstruit şi reorientat în lumina nucleului dogmatic al doctrinei creştine; caracteristica fundamentală a acestor fenomene este neinstituirea deplină şi failibilitatea în măsura în care singura eschatologie permisă pînă la parusie este cea incoativă. Fenomenele de tip *mundaneizare* sînt acelea în care elemente ale doctrinei creştine sînt reconstruite şi reorientate în lumina unor diverse structuri ale unor diverse lumi (societăţi şi civilizaţii). Cazul extrem al mundaneizării este *falsificarea adaptivă* în care o parte importantă a nucleului dogmatic este mundaneizată (cazul ortodoxismului). Ambele tipuri de fenomene stau sub semnul întîlnirii dintre lume şi Biserică, distingîndu-se prin rolul determinat al uneia sau al alteia. O metodă holist-creştină consideră că identitatea unei civilizaţii se reduce sau ar trebui să se reducă la fenomenele de tip încreştinare. O metodă individualist creştină consideră că, în ordinea genezei, identitatea unei civilizaţii creştine este, în primul rînd, rezultatul interconexionării sumative a acţiunilor umane (individuale şi colective) *parţial* influenţate de creştinism; acest rezultat nu este o sumă simplă (conjuncţie), ci un fenomen *nou*, diferit de componenţi, dar reductibil la aceştia şi inteligibil prin înţelegerea *tipului de combinare* în care ei intră. În al doilea rînd, identitatea sau orientarea totalităţii civilizaţiei creştine nu este un a priori care difuzează de la un centru spre o realitate pasivă, ci un a posteriori produs de combinarea fenomenelor de tip încreştinare şi a celor de tip mundaneizare. Trebuie să precizăm că aceste două categorii de fenomene sînt doar tipuri metodologice ideale, instrumente explicative, pentru că rareori în civilizaţia creştină putem detecta fenomene-valori pur creştine sau pur mundane.

Ruptura civilizaţională

În continuare, respingerea viziunii holiste asupra raportului civilizaţie-Biserică (predominanţa şi centralitatea fenomenelor de tip încreştinare) se bazează pe prezentarea importanţei fenomenelor de tip mundaneizare în construcţia identităţii unei civilizaţii creştine. În acest sens, ne vom referi la fenomenul de diferenţiere a civilizaţiei creştine constantiniene şi la cel de spargere mundană a unităţii Bisericii lui Hristos. Primul moment al acestui proces este diferenţierea dintre civilizaţia creştin-occidentală şi civilizaţia creştin-bizantină, însoţită de ruptura dintre Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă. Teza noastră este aceea *că sursa rupturii ecleziale este ruptura celor două civilizaţii*. Încă de la începutul Imperiului Roman creştin, există o distincţie clară între Apus şi Răsărit care, ulterior, s-a accentuat şi a devenit radicală. În acest timp, cele două Biserici au fost preluate ca surse identitare globale şi privilegiate pentru cele două civilizaţii emergente, suferind astfel o mundaneizare „civilizatorie". Susţinem, deci, că schisma catolicism-ortodoxie este, de fapt, efectul eclezial al distingerii celor două civilizaţii deoarece, devenind structuri identitare a două lumi diferite, cele două episcopii devin şi Biserici diferite. Altfel spus, spargerea mundană a Bisericii Unice, ca rezultat al mundaneizării ei, se produce datorită identificării Biserică-Civilizaţie şi, de aici, a transformării Bisericii *în fapt de civilizaţie*; această situaţie duce la infuzarea eclezialului cu structuri identitare ale unei civilizaţii în funcţie de care el se distinge de alte ipostaze ecleziale „civilizate" în mod diferit. Aceasta demonstrează, mai întîi, importanţa mundaneizării ca sursă a rupturii ecleziale iar, apoi, importanţa sa în construcţia identităţii unei civilizaţii creştine în măsura în care religiosul astfel transformat e înţeles ca purtător al identităţii globale a civilizaţiei respective.

Dacă diferenţa dintre *identităţile religioase* ale celor două Biserici este minimală şi oricînd preluabilă sub semnul unităţii hristice şi al diversităţii căilor, diferenţa lor importantă provine din deosebirea dintre *identităţile lor mundane* care au subordonat şi camuflat identităţile religioase. Un exemplu recent al acestei mundaneizări îl constituie sprijinul diferenţiat pe care Vaticanul şi Bisericile Ortodoxe l-au acordat celor ce s-au măcelărit în fosta Iugoslavie, mai ales în Croaţia şi Bosnia; *universalismul hristic este mundaneizat, devenind suport al unei identităţi tribale.*

Teza pe care am emis-o mai sus – ruptura dintre Biserica Catolică şi Biserica Ortodoxă este civilizaţională şi nu dogmatică – necesită unele precizări. Un eminent cunoscător al istoriei şi dogmaticii răsăritene, V. Lossky, considera, dimpotrivă, că în ruptura eclezială de la 1054 influenţa factorilor de civilizaţie a fost minoră, principala cauză fiind factorii dogmatici. Dar dacă este adevărat că „trebuie să acceptăm lucrurile aşa cum sînt şi să nu căutăm a explica deosebirile dintre spiritualitatea Apusului şi cea a Răsăritului prin cauze de ordin etnic sau cultural, atîta vreme cît este în joc o cauză majoră şi anume o cauză dogmatică" (Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit,* pag. 18), atunci este tot atît de adevărat faptul că acea „cauză dogmatică" ce a determinat „deosebirile" dintre cele două spiritualităţi *nu a putut determina ruptura dintre cele două Biserici*. Altfel spus, *nu* teologii şi misticii au separat cele două Biserici, ci împăraţii, popoarele, mentalităţile, contextele istorice diferite etc., etc. Insistînd pe influenţa factorilor civilizaţionali în ruptură, noi nu încercăm deloc să minimalizăm deosebirile importante dintre cele două tradiţii, determinate de deosebiri dogmatice; ceea ce susţinem este faptul că deosebirile dogmatice şi de spiritualitate dintre Apus şi Răsărit *nu pot justifica ruptura instituţională* dintre cele două Biserici. Distincţia dintre cele două tradiţii nu poate cădea sub o logică binară, căci căile de acces la Dumnezeu sînt multiple; dar dacă această distincţie determină necesar o ruptură eclezială (o „separare") şi dacă admitem ortodox că Biserica este una ca unicitate a Trupului Hristic, atunci deosebirea dogmatică devine la rîndul ei ruptură, separare, căzînd sub o logică binară supusă principiului noncontradicţiei. Efectul va fi acela că cele două tradiţii devin ireconciliabile şi, deci, una din părţi e necesar eretică. *Fundarea dogmatică* a rupturii ecleziale a fost şi este cauza orbirii şi exclusivismului reciproc al celor două ipostase ale eclezialităţii creştine: abundenţa acuzaţiilor reciproce de erezie de după 1054 şi pînă astăzi chiar este o consecinţă *firească* a negării influenţei factorilor extraecleziali în naşterea şi perpetuarea separării ecleziale. Iar a accepta această influenţă nu înseamnă, o repetăm, că deosebirile dintre cele două tradiţii ar fi exterioare dogmaticii. A susţine importanţa fenomenelor de mundaneizare în istoria Bisericii nu este expresia unei mentalităţi laice, ci este totuna cu a afirma, încă o dată, că istoria Bisericii nu este istoria Duhului Sfînt, ci a felului în care Duhul Sfînt a fost primit sau nu, e totuna cu a susţine caracterul dinamic şi sinergetic al împroprierii mistice a harului, e totuna cu a sublinia importanţa păcatului în istorie. În ultimă instanţă, e totuna cu o aplecare monahală asupra istoriei, subîntinsă de virtutea fundamentală a smereniei kenotice ce spune că *istoria mîntuirii nu este o istorie mîntuită*.

În cazul rupturii dintre Biserica Catolică şi Bisericile Protestante, diferenţa fundamentală vine din lipsa unei separaţii între o civilizaţie catolică şi o civilizaţie protestantă. Considerăm că explicaţia acestui fapt provine, într-o primă fază, din relativa unitate anterioară a civilizaţiei occidentale, ce nu a putut fi ruptă prin preluarea identitară a celor două confesiuni. Dar factorul fundamental ce a împiedicat ruptura civilizaţională a fost *emergenţa laicităţii* care, prin distincţia dintre Biserică şi Stat, iar apoi dintre Biserică şi Societate, a oprit posibilitatea unei mundaneizări identitare a religiei. Treptata şi, la început, firava „privatizare" a religiei a împiedicat cele două spaţii ale creştinătăţii occidentale să se identifice, pe termen lung, cu două „religii" ce se declarau ireconciliabile. După o perioadă în care se putea eşua în ruptura civilizaţională (războaiele religioase), Pacea de Augsburg, Edictul din Nantes şi Tratatele Westfalice deschid posibilitatea unei civilizaţii occidentale unice în condiţiile a două confesiuni religioase diferite. Luther a venit prea tîrziu pentru a mai putea împărţi Occidentul în două, deşi a venit la timp pentru a împărţi creştinismul occidental în două (în acest caz, spre deosebire de Marea Schismă, ruptura religioasă e endogenă).

Cea de-a treia ruptură, *intraortodoxă*, are un regim cu totul special: pregătită încă de la căderea Bizanţului, dar încetinită de „îngheţarea" unor structuri bizantine în Imperiul Otoman, ea se manifestă deplin în modernitate prin naţionalizare. Putem vorbi de o civilizaţie ortodoxă unitară doar în sensul în care structura identitară a acestei civilizaţii, naţionalismul ortodoxist, este chiar *fărîmiţarea, ruptura*. În cazul popoarelor ortodoxe, apropierea pînă la identitate a contextului civilizaţional a determinat o mundaneizare aproape identică a Bisericii sub forma ortodoxismului. Vedem acest lucru chiar în această perioadă cînd încercările revoluţionare ale papalităţii de apropiere de lumea ortodoxă şi de recuperare a schismei se lovesc de o dificultate majoră: inexistenţa unui interlocutor ortodox unitar. Fiind separate pe criterii naţionale, Bisericile Ortodoxe acţionează şi trebuie tratate ca entităţi independente cu interese proprii. ▲

„În politica externă consensul se realizează mai uşor decît în cea internă“

– interviu cu Victor BABIUC –

Sondajele arată că cetăţenii din ţările Uniunii Europene nu prea ştiu că fac parte din ea, nu au idei în legătură cu legitimitatea tratatelor încheiate în numele lor şi nu sînt preocupaţi de faptul că, peste cîteva luni, vor avea alţi bani (moneda comună euro) în buzunare. S-ar putea spune că nici toţi cei care respiră nu ştiu din ce elemente chimice este alcătuit aerul. Pentru o ţară cum este România cunoaşterea organismelor internaţionale unde vrea să pătrundă este totuşi importantă pentru că reprezintă nu doar o treaptă într-o evoluţie, ci o cotitură decisivă în structura politică (standardele organizării democratice) şi cea economică (piaţă liberă, proprietate privată) a ţării. Unanimitatea etalată de clasa politică în enunţarea obiectivului integrării este, la o analiză mai atentă, doar superficială. Unii văd în integrare impulsul accelerării reformei, alţii cred că ar fi mai bine ca tratativele pentru integrare să înceapă după ce România va fi egală, sau aproape egală, ca nivel de dezvoltare cu ţările care sînt deja membre ale clubului. Unii văd integrarea în UE şi accesul în NATO ca pe un proces unitar (denumit chiar aşa, „euro-atlantic“), alţii cred că România trebuie să ia o poziţie precisă, să fie de partea cuiva, în rivalitatea dintre Europa şi Statele Unite. Şi mai sînt deosebiri, nu numai de nuanţă.

Continuăm suita de interviuri prin care cei ce au fost, sînt sau vor fi factori de decizie în aceste probleme îşi expun punctele de vedere în legătură cu orientarea viitoare a ţării.

În luna aprilie, aţi dat o declaraţie de presă prin care atrăgeaţi atenţia asupra erorilor produse de actuala guvernare în politica externă. Scriaţi acolo că integrarea în NATO trebuie diferenţiată de demersurile pentru accesul în Uniunea Europeană. Totuşi, nu credeţi că reţinerile faţă de România au drept cauză slabele performanţe economice, iar performanţa economică ţine de îndeplinirea standardelor de acces în UE?

Nu trebuie confundate cele două organizaţii internaţionale: UE este o organizaţie politico-economică, în timp ce NATO este o organizaţie politico-militară. În timp ce la prima dintre organizaţii performanţa economică este decisivă, la cea de a doua nu, aici primînd performanţa militară şi cea politică (alte componente, chiar dacă există, nu le evoc aici). De aceea, pentru intrarea în NATO, chiar dacă performanţa economică nu este indiferentă – nu-i aşa, o armată se organizează, întreţine şi se manifestă cu costuri, iar acestea le asigură economia – ea nu este decisivă. Şi, cu toate criticile – din păcate întemeiate – pe care le aducem economiei româneşti, nu aceasta ne va împiedica să fim invitaţi în NATO, în toamna anului viitor.

Admiterea în cele două organizaţii (UE şi NATO) poate genera o „concurenţă“? Putem opta pentru una în defavoarea celeilalte? E „mai bine“ în UE decît în NATO (sau invers)?

Concurenţa – internă, evident – dacă ar fi, cred că ar fi benefică, atît pentru evoluţia României în domeniile în care s-ar manifesta, cît şi pentru pregătirea în vederea aderării la UE şi NATO. Nu se va produce nici o concurenţă, din păcate. Important este însă că de pregătirea pentru aderarea la una din organizaţii beneficiază şi aderarea la cealaltă, în primul rînd în domeniul economic, dar nu numai, şi în cel politic, şi în cel legislativ, şi în altele. O opţiune se face în mod inevitabil, dar nu pe ideea lui „mai bine“ pe care aţi evocat-o, ci pe ideea de succesiune în timp: NATO are o scadenţă mai apropiată, toamna anului 2002, pe cînd UE mult, din păcate mult mai tîrziu (spre 2008 probabil).

În 1997, Guvernul de atunci a realizat o campanie intensă pro-NATO. A folosit la ceva? Mai e nevoie de o asemenea campanie astăzi?

A folosit, chiar dacă a avut şi stridenţe nedorite (nedorite de autorităţile române, dar şi de străinătate). A folosit pentru că a extins în populaţie ideea de NATO şi a făcut mai populară această perspectivă, inclusiv sub aspectul costurilor integrării; a folosit pentru că, pe plan extern, prin campania pe care au dus-o Ministerul de Externe şi subsemnatul, ca ministru al Apărării, am făcut cunoscute motivele pentru care NATO este interesată să primească România în cadrul Alianţei şi am risipit unele nedumeriri şi necunoscute în legătură cu România (inclusiv unele de-a dreptul stupide, cum este aceea că România ar fi vecină cu Rusia, cum mai credeau unii interlocutori). Cred că o campanie similară astăzi ar fi de asemenea utilă, atît pentru cunoaşterea României şi a ceea ce ea oferă NATO – probabil la un nivel mai bun şi cu nuanţări ce atunci erau mai greu de făcut –, cît şi pentru cunoaşterea miniştrilor Apărării şi de Externe români, persoane întru totul stimabile şi apte să atragă simpatia omologilor străini, ceea ce nu este lipsit de interes în perspectiva discutării viitorilor invitaţi la aderare.

Ce consecinţe va avea o eventuală primire a României în NATO în 2002 asupra comportamentelor şi relaţiilor din lumea politică românească? De pildă, „antioccidentalismul“ de care au fost acuzaţi ani de-a rîndul reprezentanţii actualei puteri nu va mai putea fi invocat...

Invitarea României de a adera la NATO ar avea consecinţe pozitive şi asupra clasei politice româneşti. Ar dispare o obsesie a acestei clase, dar şi calul de bătaie al unora ce s-au manifestat, chiar dacă intermitent şi cu destulă surdină, împotrivă şi, odată lansată România pe o traiectorie ireversibilă, s-ar putea lucra – la nivelul clasei politice, dar şi la nivelul întregii ţări – pentru a atinge toţi parametrii de performanţă impuşi de Alianţă (militari, economici, democraţie, stat de drept, legislaţie, finanţe, relaţii interetnice, relaţii cu vecinii etc.). S-ar produce, probabil, şi o triere a unora dintre reprezentanţii clasei politice, iar cei din cadrul actualei puteri care au convingeri antioccidentale ar trebui să-şi schimbe convingerile sau să se retragă, cel puţin pentru un timp, din viaţa politică. Ceea ce de asemenea ar fi pozitiv.

În ce măsură diferenţele de opinii dintre putere şi opoziţie tulbură mesajul pe care România îl transmite în străinătate celor de care depinde realizarea obiectivelor de politică externă?

Diferenţele de opinie între opoziţie şi putere în privinţa aderării la NATO nu cred că sînt semnificative. Noi eram mai credibili decît ei, dovadă că atît la Madrid în 1997, cît şi la Washington în 1999 am fost menţionaţi, în documentele finale ale întrunirilor, pe primul loc între candidaţi. În prezent, se pare că am pierdut acest loc. El poate fi însă recîştigat dacă ne vom pregăti cum se cuvine, nu vom mai face declaraţii în doi peri sau ambigue şi vom face ce spunem şi vom spune ce facem, arătînd că opţiunea noastră pentru NATO este irevocabilă şi ne pregătim cu seriozitate şi profesionalism în perspectiva aderării. Cît despre alte obiective din politica externă – cum ar fi UE sau sud-estul Europei – din păcate lucrurile merg încet, fără transparenţa şi aplicaţia necesare. Mai mult se bănuieşte decît se ştie care sînt acele obiective, din care cauză nu avem nici dezbateri publice, nici opinii divergente. Divergenţe există însă, cred eu, şi vor ieşi la iveală cînd se vor arăta obiectivele, atîtea cîte există, şi mijloacele şi ritmul în care se va încerca atingerea lor. Să nu uităm însă, pe de altă parte, că în politica externă consensul se realizează mai uşor decît în cea internă.

O ţară în conflict cu vecinii sau în relaţii proaste cu Rusia nu va putea intra în NATO. În acelaşi timp, o relaţie prea intimă cu Rusia este de natură de a induce suspiciuni cu privire la sinceritatea devotamentului faţă de idealurile democraţiei. Care sînt de fapt limitele în care poate evolua România?

Nu se prea vede ce legătură are chestiunea ridicată cu România. România nu este în conflict cu nici un vecin, iar relaţia cu Rusia, fără a afirma că este bună, nu cred nici că este proastă. Este poate un pic rece, ceea ce nu foloseşte nici României, nici Rusiei. Rusia este o ţară prea mare şi importantă pentru Europa şi restul lumii pentru a fi ignorată. În acelaşi timp, istoria a arătat României că îmbrăţişarea Rusiei poate fi sufocantă, din care cauză este necesară o anumită prudenţă în relaţia cu ea. NATO are relaţii cu Rusia, bazate pe Actul fondator din 1997, marile puteri au relaţii cu Rusia şi nu cred că ţările mai apropiate geografic nu ar trebui să aibă, atît pe plan politic, cît şi economic, cultural, militar etc. Dar aceste relaţii trebuie să fie lipsite de ambiguitate, adică să nu punem în discuţie opţiunea României pentru NATO sau UE, şi să fie bazate pe principiile dreptului internaţional şi pe tratate clare. De altfel, numai obiective de politică externă clare şi urmărite cu perseverenţă şi seriozitate pot cîştiga respectul şi încrederea, atît a prietenilor, cît şi a ţărilor mai puţin prietene. Cred că Rusia a înţeles că România vrea în NATO nu împotriva Rusiei, ci pentru a-şi asigura propria securitate, după cum şi Rusia ştie că nu se poate opune extinderii Alianţei în ţările care doresc să devină membre ale acesteia. Aceste date fiind clare, putem examina cu calm şi bunăvoinţă posibila dezvoltare a relaţiilor cu Rusia, fără a ne teme că vom stîrni vreun fel de suspiciune.

Ce înseamnă reforma în armată? Trebuie păstraţi, de dragul continuităţii, oamenii care au avut un rol ambiguu în revoluţie? De ce credeţi că a spune că un general e vinovat înseamnă a denigra armata?

Îmi puneţi de fapt trei întrebări, asupra unor chestiuni complicate, care cer răspunsuri lungi. Am să încerc să le dau totuşi scurte, cu riscul de a fi incomplete. În ce priveşte reforma în armată, ea înseamnă reaşezări, redimensionări, schimbări, uneori fundamentale, în toate domeniile: structura şi organizarea trupelor, numărul lor, sistemul de conducere, logistica, instruirea, învăţămîntul, înzestrarea, sistemul de comunicaţii, organizarea şi funcţionarea Statului major general şi a statelor majore ale categoriilor de trupe etc. În toate aceste domenii şi în altele pe care nu le-am menţionat s-au făcut lucruri importante începînd din primii ani de după revoluţie şi pînă astăzi, dar mai ales în perioada decembrie 1996-martie 2000. În această perioadă s-a proiectat noua structură de forţe, proiect la care au colaborat specialişti americani (gen. Kivenaar) şi englezi (gen. Speller). Acest proiect a fost aprobat de Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, a început transpunerea lui în practică şi va fi finalizat pînă în anul 2003 inclusiv. După această dată, accentele se vor pune pe proiectele de înzestrare a armatei (pînă în anul 2007). Mai mult, s-a elaborat Cartea Albă a Guvernului în domeniul apărării, adoptată de Parlamentul României în noiembrie 1991, şi care cuprinde principalele proiecte de reformare a armatei pînă în anul 2007. Aceste proiecte, incluse în Cartea Albă şi aprobate de Parlament ghidează şi în prezent activitatea Ministerului Apărării. Ce trebuie subliniat este că reforma armatei nu este un scop în sine şi că ea este necesară atît pentru modernizarea armatei şi întărirea capacităţii de apărare a ţării, cît şi pentru pregătirea armatei în vederea integrării României în NATO. În ce priveşte cea de a doua întrebare, nu ştiu practic la ce vă referiţi. Din armată au plecat de bunăvoie sau au fost îndepărtaţi mulţi militari. Reamintesc că în decembrie 1989 armata era compusă din circa 340.000 militari, iar în prezent mai sînt aproximativ 150.000 militari. Desigur că cei care s-au manifestat ostil la adresa revoluţiei din decembrie nu au ce căuta în armată. Nu cred însă că mai există vreunul activ dintre aceştia. Cît despre cei cu rol ambiguu, abstracţie făcînd de însăşi ambiguitatea calificării, nu îmi amintesc să fi fost semnalaţi pentru a se discuta soarta lor. Evident că în raport de ce li se poate imputa ar urma şi măsurile. Cea de a treia întrebare, dacă ea vrea să pună în discuţie rolul armatei în revoluţia din decembrie 1989, am spus-o în mai multe rînduri şi o repet: Armata Română a decis victoria revoluţiei, iar gen. Stănculescu este cel care a dat ordin de retragere a trupelor în cazărmi. Revoluţia Română nu a fost un fapt penal şi nu poate fi judecată ca atare, ci unul istoric. Pentru multe motive, pe care nu le mai repet, dar se găsesc în declaraţii ale mele date cînd eram ministrul Apărării, adevărul despre revoluţie nu poate fi aflat cu ajutorul unor procese ce izolează momente şi oameni, uitînd revoluţia ca întreg. Generalul Stănculescu, care de altfel nici nu a fost cea mai importantă personalitate militară prezentă la Timişoara în zilele revoluţiei, nu trebuia trimis în judecată şi, evident, nici condamnat. În acest mod nu s-ar fi pus nici problema dacă condamnarea unui general înseamnă a denigra armata. Dacă nu culpabilizezi armata – care, repet, a decis victoria revoluţiei – nu ai nici de ce să-i condamni generalii. Răspunsul la întrebarea dvs. este simplu de dat în principiu – şi este negativ – dar este mai complicat la speţă, pentru că nu s-au făcut încă toate cercetările de către istorici, politologi, ziarişti pentru a afla adevărul despre revoluţie luată în totalitatea ei (nu de către Parchet, care prin forţa lucrurilor nu se poate ocupa decît de fapte izolate şi care desprinse din context ar putea eventual prezenta conotaţii penale).

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU şi Mircea VASILESCU

„Literatura română actuală este de-a dreptul spectaculoasă“

– convorbire cu Roland CHOJNACKI, directorul Institutului Cultural Polonez –

În ultimele luni, Institutul Cultural Polonez şi-a făcut simţită prezenţa la Bucureşti prin implicarea în mai multe evenimente culturale sau chiar organizarea lor. Numai din mai încoace, Institutul a participat la Festivalul Filmului European, a organizat vizita regizorului Krzysztof Zanussi, şi pe cea a scriitorului Andrzej Stasiuk sau a susţinut Săptămîna Internaţională a Muzicii Noi. Am vrut să aflăm cauzele acestei efervescenţe, sau poate doar ale unei mai bune comunicări cu presa (căci toate aceste evenimente au fost bine mediatizate, invitaţiile urmărite şi confirmate). Se pare că la originea acestui suflu nou se află noul director al Institutului Polonez, domnul Roland Chojnacki, care se consideră norocos a fi fost cîştigătorul unui concurs organizat de Ministerul Afacerilor Externe din Polonia pentru postul de la Bucureşti, deşi, pentru a veni aici, a renunţat la un loc care îi plăcea foarte mult, într-o mare editură londoneză. Domnul Chojnacki se află pentru a doua oară la Bucureşti, şi, pentru că prima experienţă românească, prin 1990, i-a lăsat o amintire de neşters, desfide pe toţi pesimiştii care au uitat cum era înainte de '89 şi cît de mult s-au schimbat lucrurile în ultimii zece ani. Să mai adaug că noul director al Institutului Polonez, diplomat de carieră dar şi specialist în literaturi comparate, vorbeşte impecabil româneşte (deşi preferă engleza atunci cînd se înregistrează), că a citit Mircea Cărtărescu şi Simona Popescu, că este foarte interesat de literatura română şi de o posibilă colecţie de literatură poloneză actuală care să apară în România. Convorbirea pe care am avut-o la redacţia Dilemei *recent cu domnul Chojnacki a fost surprinzătoare din toate aceste motive, dar mai ales pentru că domnia-sa părea să cunoască prea bine lumea noastră literară şi editorială. În cele cîteva luni de cînd se află în România, directorul Institutului Polonez aflase care edituri sînt fiabile (şi mai ales care nu), care sînt autorităţile (dar şi falsele instanţe) în critică, literatură, traduceri (e drept, în principal din şi în limbi slave), care este peisajul (real) publicistic, nu cel pentru „uzul ambasadelor şi centrelor culturale“. Discuţia (din care au fost eliminate, de comun acord, anumite consideraţii) este semnificativă pentru un anumit gen de profesionalism, destul de rar întîlnit în institutele culturale româneşti din străinătate şi care ţine în primul rînd de o bună relaţie atît cu propria cultură cît şi cu cea gazdă.*

Domnule Chojnacki, cum vă simţiţi ca director la Institutului Cultural Polonez la Bucureşti?

Mă consider norocos să conduc cel de-al 25-lea institut deschis în lume de Ministerul Afacerilor Externe din Polonia şi cel mai nou dintre ele. Este un centru cultural mic, spre deosebire de cele din Londra, Praga, Leipzig şi poate tocmai de aceea ideea de bază este colaborarea cu alte instituţii. Toată activitatea noastră se desfăşoară în afara institutului; vrem să promovăm un soi de eclectism cultural, însă noi sîntem aici pentru români şi de aceea ar fi important să ştim ce este mai important, mai interesant pentru lumea culturală românească. Mi se pare foarte important răspunsul publicului românesc la orice iniţiativă pe care am avut-o sau o vom avea. Eu, personal, mă simt foarte bine în România fiindcă am studiat limba şi literatura română, dar aceasta se întîmpla acum 12 ani şi am uitat mult, dar acum vreau să-mi actualizez toate acele cunoştinţe. Am studiat la Londra literatură comparată şi am lucrat într-o editură londoneză, apoi am venit aici. Era o dorinţă veche...

Cum colaboraţi cu instituţiile româneşti? Din afară, colaborarea a părut destul de armonioasă şi la vizita lui Zanussi şi la cea a scriitorului A. Stasiuk.

În general am lucrat foarte bine, deşi, trebuie să mărturisesc, nu am desfăşurat încă proiecte ample. Cel mai bine am colaborat – şi ţin s-o spun de cîte ori am ocazia – cu Fundaţia „A Treia Europă“ din Timişoara; cu ei am lucrat la standarde occidentale. Sînt nişte oameni minunaţi, interesanţi în sine şi interesaţi de ceea ce fac. Foarte bine au mers lucrurile şi cu cei de la Institutul Naţional de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti, care i-au decernat regizorului polonez Krysztof Zanussi titlul de Doctor Honoris Causa pe 21 mai şi i-au organizat acestuia o „lecţie de cinema“ de neuitat în faţa studenţilor români. Trebuie să vă spun că Zanussi are în Polonia o „casă deschisă“, unde a invitat o mulţime de artişti din ţările estice – oameni de film, teatru, scriitori. În ultimii ani a avut peste 500 de asemenea vizitatori, inclusiv mulţi români. E o poveste cu totul privată, nici măcar o fundaţie. Zanussi este o persoană foarte deschisă, care, pur şi simplu, vrea să ajute tinerii inteligenţi care nu au posibilitatea să se ducă să studieze în Occident. Am relaţii bune şi cu presa culturală, cu *România literară*, *Observatorul cultural* şi, desigur, *Dilema*. Cu revista *Secolul XX* am pus la cale un proiect atît de complicat şi de amplu, încît prefer să nu vorbesc încă despre el. Dacă ar fi să găsesc defecte colaborării cu anumite instituţii româneşti aş vorbi despre lipsa unei instituţii specializate în promovarea culturii proprii, aşa cum există în alte ţări est-europene, în lume, deci în limbi accesibile. Şi cînd spun aceasta mă refer la cultura română de vîrf, literatura română actuală. În Polonia există o fundaţie care nu face altceva decît să faciliteze acccesul editorilor la literatura poloneză. Aceasta se întîmplă şi în Germania şi în Ungaria.

În România există mai multe proiecte ale Fundaţiei Culturale Române care se derulează încet şi din lipsă de fonduri. Din cîte ştiu, acestea vor fi reluate şi vor include, probabil, şi literatură română actuală, istoriografia nouă, studiile sociale.

Eu mă gîndesc şi la traducerea literaturii române în poloneză şi, invers, la difuzarea celei poloneze în România. Aceasta este şi menirea Institutului Cultural Polonez. Ştiu cît de dificil e să achiziţionezi copyrightul, să găseşti traducători buni, să faci publicitate cărţilor şi colecţiilor. Noi vă putem ajuta într-o anumită măsură. Dar este important să lucrăm cu toate cărţile pe masă, onest, cărţile promovate să fie cu adevărat valoroase. Probabil, Fundaţia Culturală Română se ocupă deja de aşa ceva. Cu tot respectul, trebuie să spun că, desigur, Alecsandri şi Eminescu sînt interesanţi şi poate importanţi pentru diaspora română, dar literatura română contemporană este de-a dreptul spectaculoasă şi cultura română ar fi cu adevărat promovată prin publicarea unei asemenea colecţii în traducere franceză, engleză, spaniolă şi, de ce nu, în poloneză. Mă gîndesc mai ales la generaţiile '80 şi '90, la Mircea Cărtărescu, Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi, Simona Popescu. Romanul *Exuvii* al Simonei Popescu va fi în curînd tradus în poloneză.

Ar mai fi şi alţii... Adrian Oţoiu, una dintre revelaţiile deceniului trecut, Răzvan Rădulescu, care a luat premiul de debut al Uniunii Scriitorilor, Ion Manolescu, Caius Dobrescu...

În prezent, încerc să-i conving pe editorii polonezi să-l publice pe Max Blecher, un scriitor fantastic, complet necunoscut în Polonia. Pe vremuri, cînd eram student, am scris o dizertaţie despre Blecher şi cînd am venit, în '90 în România pur şi simplu nu am găsit cărţile lui. Nu am dat de ele în nici o bibliotecă.

Între timp s-a reeditat într-o colecţie susţinută financiar de Fundaţia Soros.

Da, am reuşit să o găsesc şi, în cele din urmă, am citit-o în româneşte. Poate este şi aici şi un deficit de comunicare; înainte, pe vremea comunismului, relaţiile dintre culturile noastre erau destul de ideologizate, încordate, codificate. Dar chiar şi atunci se traducea mai mult din alte literaturi, cea maghiară, cea cehă, cele din fosta Iugoslavie. Dar nu şi din literatura română. Desigur, putem da vina pe Ceauşescu, dar să fie numai asta? În Polonia există două centre de studii româneşti în Cracovia şi Poznan, foarte interesate de cultura română, care ar trebui susţinute ca să poată da rezultate. Noi avem, în Polonia, chiar mai puţine traduceri din literatura română decît există în România din literatura poloneză.

Care vă sînt planurile pe termen lung?

Am propus deja trei traduceri din poloneză în română, nu m-am gîndit încă la editură, fiindcă încep întotdeauna cu traducătorul. Excepţia este tot Fundaţia „A Treia Europă“, în care pot avea încredere totală. Va fi vorba, în primul rînd de o carte a lui Andrzej Stasiuk, care a venit în România împreună cu soţia lui, Monika Sznajderman, directoarea editurii *Czarne*, şi care ar dori să publice o colecţie de literatură central şi est-europeană. Ea a venit aici pentru a încerca să stabilească unele contacte cu scriitorii români, cu editorii. A fost o vizită fructuoasă, ceva va ieşi, cu siguranţă, de aici. Din păcate există foarte puţini traducători români tineri pentru limba poloneză. Pe cei consacraţi îi ştiţi: Olga Zaicik, Muhai Mitu, Constantin Petrică, Ion Geambaşu, Stan Velea. Noi am organizat un concurs pentru tineri traducători de limbă poloneză. Tinerii care studiază acum limbile moderne se orientează aproape automat spre engleză, franceză, germană sau spaniolă. Trebuie să găsim o modalitate de a-i cointeresa în studierea limbii poloneze. În România există centre universitare unde se studiază limba polonă, la Iaşi, Cluj şi Bucureşti, deci, teoretic, ar trebui să vedem rezultatele. Prin noi, universităţile acordă burse mai mari decît cele pentru studenţii din universităţile vestice. Dar, de fapt, studenţii ar trebui să ştie ce vor, să trimită cereri de burse la 10, la 20 de universităţi. Aceste instituţii au căpătat foarte multă independenţă şi îşi aleg studenţii după criteriile lor. Studenţii şi cercetătorii foarte buni pot fi, apoi, cooptaţi în proiecte serioase, cum este cel al profesoarei Joanna Porawska de la Universitatea Jagiellowski din Cracovia, care pregăteşte acum un mare dicţionar român-polonez.

În august vom organiza Zilele Culturii Ceho-Polone la Sinaia şi Buşteni. În septembrie va veni la Bucureşti Adam Michnik (cu această ocazie se va lansa o carte a sa), scriitoarea Olga Tokarczuk, regizorul Jerzy Skolimowski. Apoi, în octombrie, vom avea Zilele Culturii Poloneze la Iaşi şi vom participa la festivalul de Jazz de la Sibiu şi Braşov. Din toate cîte un pic, cum spuneţi în româneşte...

Care este proiectul dvs. numărul 1 în momentul acesta?

Aş dori foarte mult să găsesc o editură în România cu care să pot crea o serie, să-i zicem „Biblioteca Polonă“, de literatură poloneză actuală. Aş vrea să lansez prin intermediul revistei *Dilema* această invitaţie către toate editurile româneşti care pot şi doresc să se implice într-un asemenea proiect.

a consemnat Simona SORA

(adresa Institutului Cultural Polonez este: Str. Al. Constantinescu, nr. 46-48, Bucureşti, tel: 224.45.56, fax: 225. 56. 93)

▲

Regizorul Krysztof Zanussi între directorul Institutului Polonez Roland Chojnacki şi directorul de programe Jaroslaw Godun

Magdalena BOIANGIU

Iaurtul şi reforma poloneză

În România, Leszek Balcerowicz a avut mai mult noroc decît doamna Nicholson. Baroanei i s-a recomandat să încerce să trăiască din o sută de dolari pe lună şi apoi să dea lecţii despre copiii abandonaţi. Economistului polonez nu i s-a propus să rezolve întîi conflictul dintre muncitorii de la Reşiţa şi proprietarul american şi pe urmă să ne explice „nouă“ cum devine cu privatizarea; el a fost ascultat cu respect la conferinţe, dezbateri televizate şi altele asemeni. E adevărat că reforma trecută pe numele lui a făcut ca Polonia să fie prima ţară dintre cele care au alcătuit lagărul comunist unde venitul naţional a început să crească şi refacerea economică se află în faza cea mai avansată.

Fostul ministru de Finanţe şi actualul Preşedinte al Băncii Naţionale Poloneze nu are farmecul vedetelor de cinema: cartea sa publicată recent la Editura Compania *(Libertate şi dezvoltare. Economia pieţei libere)* nu conţine reţete miracol şi nici elaborări intelectuale sofisticate. Principiile economice susţinute de el pornesc de la cîteva observaţii simple: oamenii preferă să aibă mai mulţi buni decît mai puţini, preferă ca un anume venit să le revină lor şi nu altora, iar o anumită sancţiune să-i vizeze pe alţii, nu pe ei; de asemenea, oamenii tind să evite eforturile prea mari. „În politică nu există nici o modalitate evidentă de trecere de la preferinţele individuale diverse la o «voinţă colectivă» unitară“, susţine Kenneth Arrow, un laureat al Premiului Nobel, citat de autorul polonez. Dar în condiţii de stabilitate politică, de piaţă liberă, cu reguli de concurenţă relativ corecte, într-o economie preponderent privată, reglementată de instituţii cu atribuţii precis definite, comportamentul individual se poate armoniza în direcţia unei evoluţii care să asigure dezvoltarea economică. Doar că acest proces implică durata şi libertatea.

Cînd Balcerowicz preferă „mîna invizibilă a pieţei“ mîinii prea vizibile şi politizate a statului, tarate de incompetenţă şi corupţie, nu o face în numele devotamentului ideologic pentru liberalism, ci din convingerea că doar o economie liberală, adică *liberă*, poate asigura, în timp, resursele necesare pentru combaterea sărăciei şi egalitatea şanselor: „O ţară săracă, cu un stat social hipertrofiat, care limitează economiile individuale şi percepe impozite mari, diminuînd motivaţia muncii şi a iniţiativei, nu va atinge niciodată un ritm alert de dezvoltare. Majoritatea ţărilor postcomuniste, inclusiv Polonia, intră în această categorie“. Cînd este reprezentat de instituţii slabe, de programe rău fundamentate economic, cînd se exprimă prin măsuri contradictorii şi haotice, statul nu face decît să redistribuie şi să perpetueze sărăcia pentru un număr din ce în ce mai mare dintre cetăţenii săi şi privilegiile pentru o restrînsă categorie de susţinători politici. Analiza „economiei sociale de piaţă“, acolo unde ea a fost un succes (Germania, Suedia), arată că ea a putut fi practicată doar după ce capitalismul „liberal“ a favorizat acumularea bogăţiei; cînd condiţiile se modifică, menţinerea unei sfere extinse a redistribuirii duce la crize dureroase. Este semnificativ că ceea ce s-au considerat a fi principalele surse de succes ale Japoniei, de pildă – deciziile prin consens, angajarea pe viaţă a forţei de muncă, relaţiile speciale ale marilor corporaţii cu băncile, politica protecţionistă – au devenit cauzele prelungirii crizei economice.

Liberalismul lui Balcerowicz mai provine şi din devotamentul său faţă de ideea de libertate, de necesitatea găsirii acelui sistem apt să asigure demnitatea individului în raport cu statul. Or, libertatea nu înseamnă doar permisivitate maximă, ci şi autolimitare, eforturi şi incertitudine sporită. Problema intervenţiei statului trebuie analizată cu deosebită atenţie cînd este vorba despre transformarea unor economii integral etatizate: retragerile precipitate, ca şi menţinerea iraţională a puterii de decizie în sfera producţiei de bunuri, compromit şi statul şi economia. Dacă termenul de „terapie de şoc“ este discutabil, indiscutabil este faptul că în Polonia s-a aplicat o terapie, că organismul economic respiră, se hrăneşte şi elimină în mod normal. Decisive au fost viteza şi solidaritatea politicienilor: nici unul dintre succesivele guverne de la conducerea Poloniei nu au modificat planul şi măsurile reformei economice.

Pledoaria pentru limitarea intervenţiei statului nu înseamnă un stat slab, ci doar limitarea la acele sectoare unde intervenţia sa este decisivă şi trebuie să se producă precis şi competent: politica externă şi apărarea naţională, politica monetară, crearea şi asigurarea ordinii de drept („pentru ca indivizii să aibă aceleaşi şanse şi obligaţii, şi nu privilegii juridice“), învăţămîntul, unele ramuri ale cercetării ştiinţifice, apărarea mediului natural. Şi mai presus de orice statul trebuie să apere libertatea individului.

În cîteva rînduri, Balcerowicz scrie despre „avantajul rămînerii în urmă“: Japonia, dar şi ţările din estul şi centrul Europei, au putut copia modelele de succes. Imediat după război, Japonia a izbutit. După căderea Zidului de la Berlin, ţările comuniste au valorificat inegal această şansă: „misiunea istorică de a construi un capitalism concurenţial şi de a stabiliza economia hiperreglementată lăsată moştenire de socialism“ a rămas în unele cazuri un deziderat, în altele – un proiect avortat.

Pentru un nespecialist, lectura cărţii lui Balcerowicz este stenică şi convingătoare: de partea lui se află expunerea limpede şi succesele economice ale Poloniei. Printre care şi iaurtul. În anii '70, Polonia a importat multe licenţe şi tehnologii străine: „Iaurturile fabricate sub licenţă străină şi-au pierdut destul de repede gustul bun şi au început să semene cu binecunoscutele produse lactate băştinaşe, acre şi nu tocmai apetisante. După 1989, ca urmare a schimbărilor radicale din sistemul economic, importului de tehnologie i s-a alăturat concurenţa străină (pe lîngă cea internă). Foarte repede, calitatea şi varietatea produselor au crescut spectaculos. Iaurturile produse în Polonia nu sînt cu nimic mai prejos decît cele străine“. Oamenii serioşi nu se ocupă de producţia de iaurt, ci de cea a oţelului. Dar ceilalţi, victimele sau cei care profită de pe urma politicilor lor, mănîncă iaurt şi sînt mulţumiţi cînd acesta e gustos.

▲

trecerea prin reviste

Debordînd în *Loft Story*

Numărul pe iunie al mensualului *Magazine littéraire* este dedicat lui Guy Debord, „papa“ situaţionismului. Dosarul – 52 de pagini ilustrate cu „opere“ şi fotografii ale liderilor acestei aventuri ideologice – este alcătuit de Frédéric Martel şi se deschide cu un paragraf întreg de întrebări: „Ce rămîne astăzi din Guy Debord, teoreticianul şi practicianul revoluţiei, şi din insurecţia situaţionismului? O critică a artei şi un apel la depăşirea ei? O operă artistică, literară şi cinematografică bazată pe negarea ideii înseşi de operă? O critică precoce a urbanismului modern şi a societăţii «spectacolului» treizeci de ani înainte de *Loft Story*? O agitaţie subterană care avea să-şi găsească semnificaţia odată cu Mai '68? O serie de cărţi la fel de subestimate ieri pe cît sînt astăzi supraestimate?“

Debord (care s-a născut în 1931 şi s-a sinucis în 1994) a fost mai întîi la originea „Internaţionalei letriste“, creată împreună cu alte patru persoane, în 1952; doi ani mai tîrziu iese primul număr (aveau să mai urmeze 28) al revistei *Potlatch* în care, în 1956, apare pentru prima oară cuvîntul „situaţionist“. Prima „conferinţă“ a Internaţionalei situaţioniste are loc în 1957, în Italia, cînd G. D. face public al său *Rapport sur la construction des situations...*, manifest implicit al mişcării; I. S. se va autodizolva în 1972 – cînd nu mai cuprindea decît trei membri. În acest răstimp, Debord îşi publicase cartea sa fundamentală *(La société du spectacle*, 1967), iar mişcarea animată/condusă de el avusese un rol seminal în ocuparea Sorbonei în mai '68.

F. Martel stă de vorbă cu Jean Baudrillard despre această epocă, în care – crede J. B. – „conceptul de revoluţie încă mai exista“: „Era o perioadă foarte radicală, în care făceam neîntrerupt un soi de *acting out*. (...) Pînă în 1978, scrierile noastre aveau o eficacitate. Era adesea o eficacitate silenţioasă, fără feedback, asupra unui public pe care nu-l cunoşteam, dar avea o rezonanţă. Încetul cu încetul, această eficacitate s-a risipit. Să zicem că absorbţia de către sistem a operat în cele din urmă: capitalismul ne-a deposedat de armele noastre, am fost scurtcircuitaţi, iar strategiile noastre au devenit mai vulnerabile – fatale chiar.“

Deşi Philippe Sollers mărturiseşte că Debord este o figură esenţială a universului său... poetic („pentru mine e un mare poet, care intră în cercul intereselor mele în aceeaşi măsură ca şi Dante, Rimbaud sau Artaud“), deşi Thierry Jousse, criticul de la *Cahiers du cinéma*, vede în filmul din 1977 *In girum imus nocte et consumimur igni* (titlul este un palindrom) „un poem singular, cel mai bun text şi cel mai bun film al lui Guy-Ernest Debord...“, pare limpede că, dacă se mai vorbeşte astăzi despre G.-E. D. şi/sau despre situaţionism, acest lucru are prea puţin de-a face cu geniul literar şi/sau cinematografic al acestuia. Iar întrebarea rămîne: de ce (mai) este important, *astăzi*, Debord?

Yan Ciret (critic şi eseist) crede că el „anticipează fuziunea *spectacularului concentrat* al societăţilor totalitare sovietice cu *spectacularul difuz* al ţărilor democratice, deducînd, de aici, *spectacularul integrat* care introduce, prin Spectacol, o dictatură încă şi mai prezentă cu cît ea se face invizibilă.“ În replică, Daniel Bougnoux (profesor universitar şi redactor-şef al *Cahiers de médiologie)* consideră că „ultimul moştenitor al tradiţiei şi al avangardelor“ – cum îl numeşte Y. C. – nu propune decît o critică superficială a comunicaţiei şi a mass-media, datată, inoperantă şi bazată pe o dublă eroare: mai întîi pentru că „spectatorul nu este neapărat acea fiinţă pasivă şi demnă de dispreţ pe care o stigmatizează Debord: studiile de receptare, care ocupă astăzi un loc central în disciplinele comunicării, au insistat asupra efectelor performative şi creative în tratarea mesajelor textuale, sonore sau vizuale – respingerea, zappingul sau deturnarea ironică integrîndu-se în mod evident în aceasta“; şi în al doilea rînd, pentru că „o cultură în declin, organizată timp de patru secole în jurul formei distante şi severe a cărţii, a cărei eficacitate simbolică era realimentată de artele spectacolului, este declasată astăzi de noua videosferă, care corespunde mai puţin domniei imaginilor – vituperată global în filmele şi scrierile lui Debord –, cît revoluţiei în forţă a directului, a *live*-ului, a interactivităţii, a atingerii şi formelor imediate.“

● O replică fortuită la dezbaterea din *M. l.* găsim în ultimul număr (pe iunie) al *Cahiers du cinéma*; doi tineri redactori, Erwan Higuinen şi Olivier Joyard, co-semnează un manifest „Pour *Loft Story*“, aducînd mai multe argumente ce par să dea dreptate poziţiei exprimate de prof. Bougnoux: „Noi nu sîntem voyeurii bietelor suflete pierdute. Lofteurii ne privesc la rîndul lor. Cu destulă distanţă şi ironie pentru a nu sufla o vorbă despre asta. Nu trebuie să uităm că toţi sînt vechi telespectatori, care-i observă fără comentarii pe cei care i-au înlocuit. Mingea trimisă înapoi la cel care-a aruncat-o este brutală. Ipocrizia socială care contestă interesul acestui joc şi-i deplînge pe actorii lui uită că din el învăţăm un lucru: cel mai greu lucru este să fii un spectator liber. Există mii de moduri în care te poţi răzbuna (de pildă, votînd în fiecare săptămînă eliminarea unuia şi altuia), însă cruzimea dispozitivului imaginat de M6 nu va depăşi niciodată hăul poveştilor extraordinare care se decid fără noi.“ Concluzia „manifestului“: „Cheia *Loft Story*-ului stă în privirea fiecăruia. E un obiect hibrid, ceva între un cinema care nu există şi o televiziune care abia se naşte. Pentru a vorbi despre el e nevoie de mizanscenă, de o anumită poziţie a spectatorului, de identificare, de adevăr şi minciună, de poveste.“ **(a.l.ş.)**

▲

Dilema vă recomandă

● *Paradisurile artificiale* de Charles Baudelaire, în traducerea Gabrielei şi a lui Constantin Abăluţă, la Editura Univers. ● *Pictură* de Stela Lie, la „The Art Salon“, str. Frumoasă nr. 50, interfon 7C, etaj 3, ap. 7. (Alex. Leo Şerban)

● *Splendoarea Ambersonilor* (1942) – ARTE, luni 9 iulie, orele 21,45, într-un ciclu consacrat lui Orson Welles, început cu *Cetăţeanul Kane* (1941), filmul din cauza căruia aceşti „Ambersoni“ au fost „modificaţi“ la montaj de către producători cu argumentul: „Un singur Welles e suficient. Doi ar duce, fără îndoială, la sfîrşitul unei civilizaţii...“ O exagerăţiune care face nemuritoare replica finală: „Acest film a fost realizat de mine. Numele meu e Orson Welles“. (Radu Cosaşu)

● Excelentele manuale alternative de limba franceză pentru anul I şi II de studiu apărute recent la *Humanitas Educaţional* în coeditare cu editura Didier, centrate pe situaţii de comunicare în contexte tipice, imagini şi texte-suport, jocuri lingvistice. O metodă care a dat rezultate, într-o prezentare grafică cum văzusem doar în Occident. (Simona Sora)

● Dacă ar fi să ne luăm după succesul pe care l-au avut la public cele trei montări (Vasile Nedelcu, Theodora Herghelegiu, Radu Afrim) ale piesei *Numărătoarea inversă* de Saviana Stănescu, nu ne putem aştepta decît ca nou-apăruta ediţie a piesei, în versiune bilingvă, să devină un best-seller. Volumul, intitulat *Black milk*, este prefaţat de Ion Cazaban în spiritul „alternativ“ al celor 4 piese incluse. (Matei Martin)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Domni şi domnişoare

După reglarea vieţii profesionale şi a posesiunilor, rămîn anunţurile ce se preocupă de viaţa noastră personală. În ziarele de anunţuri, ele sînt incluse la rubrica Matrimoniale, deşi tot mai puţine solicită căsătoria. Noţiunea de „matrimoniale“ a migrat, cu siguranţă, spre altceva, mult mai dinamic, instabil, mercantil şi, vorba anunţurilor, mai „pervers“. „Pervers“ este unul din termenii apologetici cei mai cuprinzători, şi în acelaşi timp, exacţi, de prezentare. S-au păstrat, e adevărat, şi cîţiva adevăraţi aspiranţi la căsătorie, dar şi acolo se pot sesiza noi tendinţe: pe lîngă faptul că majoritatea doritorilor se declară „intelectuali“ sau „licenţiaţi“, cu particularizările „medic stomatolog“ (?) sau „om de afaceri“, se constată că actualul echivalent al „stării“ (materiale) de altădată este posibilitatea emigrării (aceasta însăşi încadrîndu-se în categoria dezideratelor mobile). Celelalte anunţuri, adică grosul celor prezente într-un ziar de specialitate, sînt oferte tot mai variat formulate de „companie intimă“, un soi de matrimoniale raportate unui alt timp, mult mai rapid, al clipei şi nu al eternităţii narate de poeţi. Atenţiile personale sînt, evident, oferite pe bani, şi intră în sfera serviciilor, lucru cu atît mai vizibil în cazul mai nou-introduselor instituţionalizate: au apărut saloanele de masaj, oriental, sau pur şi simplu thailandez, escort-service-urile şi room-escort-urile, camere „pentru îndrăgostiţi, centrale, curate, f. convenabile“, „fotografii profesionist artistice matrimoniale, sexi, nud, erotic, ocazii...“, ba chiar „consultaţii astrale“ pentru cupluri – evident toate pe lîngă de mult binecunoscutele 89, 89..., impresariatul de dansatoare „peste hotare“ şi agenţiile de matrimoniale înseşi. Alte noutăţi pot fi remarcate în privinţa orientărilor sexuale ale ofertanţilor sau doritorilor: categoria de „gay“ este întîlnită, în această formulă elegant-acoperitoare, sub masca termenului internaţional şi, mai interesant, cea de „tinere bisexuale“ (de ce tineri bisexuali n-am întîlnit?). De asemenea, cantitativ vorbind, a apărut pe piaţă „cuplul“, capabil de a oferi „clipe minunate“ („clipele“ sînt unitatea standard de măsură) altor cupluri. Printre calităţile vehiculate în domeniu se numără, desigur, aceea de a fi „sexy“ sau „sexi“ (cosmopolit sau strict neaoş), dar nu este suficientă. Aspectului fizic brut trebuie să i se adauge şi ceva mai „metafizic“; în lumea anunţurilor matrimoniale contează stilul: ofertanţii şi ofertantele se văd „stilaţi“, „manieraţi“, „rafinaţi“, mai rar „dinamici“, „ de acţiune“, sau, pur şi simplu, „deosebiţi“. Prezentarea fizică nu se mărgineşte nici ea la internaţionalul sexy: tinerele (ele reprezintă cel mai mare procent al ofertanţilor) pot fi „drăguţe“, cu toate conotaţiile paşnice şi domestice ale nepretenţiosului cuvînt pe care le-am mai discutat şi altă dată, „frumoase“ sau chiar „superbe“, cu ramificaţiile „prezentabile“ (termen care implică o oarecare prestanţă socială şi este prezent mai ales în matrimonialele reale) şi „distinse“ (un tot ideal fizic şi psihic). Interesant este că prezentarea „tinerilor“ este, de multe ori, mai frustă, renunţîndu-se la epitete: „Tînăr ofer companie intimă unei domnişoare sau doamne“. De la celălalt, partenerul aşteptat, se cere cu precădere o calitate esenţială: să fie „generos“. Acet cuvînt nobil apare de nenumărate ori, dîndu-ţi iluzia unor chestiuni de onoare întîlnite, cîndva, prin romane, în ciuda denotaţiei pragmatice evidente. O altă atribuţie necesară este discreţia. Alte însuşiri nu se mai precizează, frumuseţea pălind în faţa mai nobilei generozităţi. O categorie interesantă sînt „studenţii“ şi „studentele“. În ciuda, iarăşi, a romanelor interbelice (sau tocmai ca o prelungire *terre-à-terre* a suferinţelor amoroase romantice ale acestora, precum şi a idealurilor oricărui părinte pentru odrasla sa, „student“ a căpătat conotaţii erotice : „Tînără studentă ofer plăceri de neuitat domnilor generoşi“; „Student la Limbi dau meditaţii domnilor generoşi“. „Student/ă“ ajunge să reprezinte un cumul al calităţilor anterior menţionate: e vorba de tineri şi tinere drăguţi, dar şi dinamici, manieraţi, distinşi, etc., pentru că, în fond, educaţie asta înseamnă...

▲

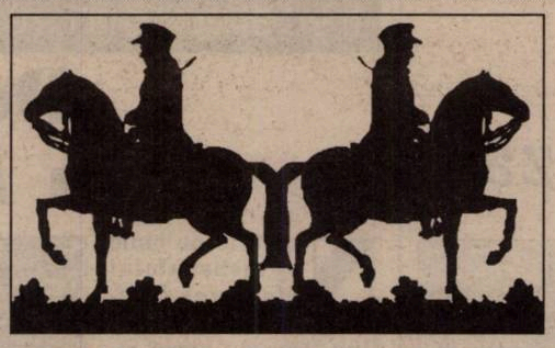

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Situaţiunea lui Caragiale

„Capacitatea de a-l pricepe pe Caragiale dă măsura puterii de înţelegere a intelectualului român.“
(Camil Petrescu la 1927)

„Mă refer la I.L. Caragiale. Despre el am argumente să susţin că este, în momentul de faţă, şi învingător şi învins“ – astfel începe articolul dlui Gabriel Dimisianu din *România literară* (12 iunie 2001), hotărît cel mai incitant text, după mintea mea, apărut în presa noastră literară a ultimelor luni. Tratată binefăcător de concis, ideea ar fi următoarea: Caragiale a învins „în zona literarului“, a dezminţit categoric pronosticurile rele ale lui Eugen Lovinescu formulate în 1908 („...în 50 de ani nu va mai rămînea nici cea mai mică urmă din atmosfera morală a comediilor lui Caragiale“), a „ţinut afişul“ în toate spectacolele vieţii noastre publice din ultimul secol, a devenit un cult aproape patern pentru ultimele generaţii de scriitori români, pentru ca azi, în 2001, „să asistăm la un moment dificil al posterităţii sale“ şi anume: „...nu prea se mai rîde la Caragiale... personajele caragialeşti tipice ale politicii noastre nu mai apar comice, nu mai incită la rîs, ca pînă de curînd“. Demagogia populistă, naţionalist-şovină, rromânismul verde de care credeam (un plural ce ne cuprinde şi pe dl Dimisianu şi pe mine...) că I.L. Caragiale ne-a scăpat *pour toujours* „nu mai sună a gol, hilar, ridicol, ci emoţionează, conving, aduc voturi cu nemiluita“. Astfel – în optica dlui Dimisianu – Caragiale devine „un învins de propriile personaje care au găsit prilejul să se răzbune pe creatorul lor“.

Ca unul care am avut plăcerea să rîd de multe ori alături de dl Dimisianu, să-i cunosc voluptăţile şi preferinţele humorului său taciturn, îmi îngădui să observ: dacă păstrăm această optică, a „învingătorului literar“ şi a „învinsului politic“, trebuie să acceptăm că ea e valabilă nu doar după alegerile din anul 2000; îmi iau fără teamă un avînt farfuridian şi afirm că, politic vorbind, Caragiale a fost învins în toate Camerele de pînă în '38, de dictatura regală, legionară, antonesciană şi proletară, toate visînd, că nu degeaba li se zice dictaturi, „la o tiranie ca în Rusia“, ultima chiar înfăptuind-o. Toate extremele – de dreapta şi de stînga – nu l-au suportat, l-au disprețuit, l-au urît fie ca străin, ca fanariot, ca antiromân, biruindu-l prin cenzură, prin boicot, ca simultan, „inconştiente“, să-i confirme geniul de o strălucire fără de apus. Într-o ţară turcită, germanizată sau sovietizată, Caragiale veghea din umbră, mai ceva decît umbra lui Mircea la Cozia. „Învins“, el a fost de-a pururi – la '21, la '41, la '71 şi eţetera – un periculos subversiv, mai mult sau mai puţin interzis, permis, suspectat „ca impertinent, ca inteligent, ca independent“. Nu se mai rîde la Caragiale, azi – e limpede de ce: căzînd, cum-necum, tirania pînă şi în Rusia, el nu mai e subversiv, ci evident, prea evident valabil.

În al doilea rînd, nu cred că putem lua criteriul rîsului – chiar al rîsului care-i arde pe ticăloşi! – ca semn unic şi incontestabil pentru triumful sau eşecul unei opere comice. Ce înseamnă că nu se prea mai rîde la Caragiale? Ce e neapărat grav în asta? Poate că ne-a îngheţat rîsul pe buze văzînd veşnica proliferare a Caţavencilor, continua perpetuare a Pristandalelor, a lacunelor, a măgăriilor, a inspecţiunilor, ba chiar a „telegramelor“ cu torturi fizice fictive, a revoluţiilor care nu-s decît chefuri la Ipingescu, a Europei „de care nu voi să ştiu“. Întors după 50 de ani în România, dl Neagu Djuvara observă, cu un scepticism normal, că violenţa vulgarităţii şi înapoierii noastre depăşeşte cu mult caragialismul care-i apare ca o blîndă idilă; e adevărat, dar asta înseamnă că şi azi Caragiale a rămas punctul nostru de referinţă, „neînvins“, inconturnabil, de care nu ne putem lipsi în analiza pulsaţiilor, tropismelor şi clişeelor noastre parlamentare, administrative, cioclopedice. După cum e un clişeu şi acel Caragiale la-care-trebuie-să-rîdem. Poate că în acest „moment dificil al posterităţii sale“, a venit vremea impunerii unor alte capodopere, acelea ultime, „Cănuţă, om sucit“ şi „Kir Ianulea“ la care nu se mai rîde ca la Conu' Leonida, ci se rămîne pe gînduri – cea mai inconfortabilă, impopulară şi antipopulistă poziţie; mai apăsător decît Mitică, Lache şi Mache, ne stă pe cap Kir Ianulea, diavolul trimis de Cel de Sus să vadă ce mai e pe Pămînt şi care se întoarce, învins, de pe strada Negustori, cu acest mesaj: nu se poate face nimic cu ăia!

E, de altfel, obiecţia mea la articolul dlui Dimisianu: Domnia-sa se dovedeşte – ca şi mine, îl asigur – prea încrezător în puterile terapeutice ale artei. Speranţa sa – precum că „acest curs se va opri prin redobîndirea lucidităţii... a spiritului critic sau măcar a spiritului de prudenţă“ – nu ţine seama de forţa populismului demagogic, a naţionalismelor degradate pînă la caricatură, o forţă la fel de eternă ca arta pe care o inspiră. Luciditatea noastră? Caragiale însuşi se îndoia de ea, spre finalul său, vestind sfîrşitul veseliei şi al carnavalului. El ştia că nu se va mai rîde la Caragiale. Nici învins şi nici învingător, el aparţine unei conjuncturi – bombastic numită eternitate – care ţine de o sută şi ceva de ani şi o să mai ţină. Nu are rost să ne prăpădim şi din cauza asta; dacă sîntem în stare, putem trata situaţiunea cu un surîs ambiguu, prudent de n-are încotro, critic peste poate.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De pe Lipscani. Se întoarce.

Nimb SA – societate de construcţii. Mysty – centrul surprizelor. Mysty e 299.000. Cumperi un Mysty, al doilea e 299.000. Cumperi o rochie, primeşti o bustieră. Cumperi un Mysty de 399.000, al doilea cu 99.000. „Dă şi mie un leu“ în faţă la Bundiţa. După care spre fiu: „Ce bei apă aşa, parcă ai mîncat peşte sărat.“ Lynx SRL – accesorii GSM. Violonist bătrîn: „Cînt Mozart, cînt Beethoven, cînt Maria Ciobanu, cînt Marius Ţeicu, ce-ţi dau, neicule, zi-mi, ce să-ţi dau? Am învăţat de la tata, săracu', că uite mama s-a dus şi ea şi zicea că o să cînţi pe drumuri. Cînt că cunosc Lipscaniul de mic copil. Mama m-a scuipat aici în bar pe Şelari şi Ceauşescu a zis că să nu mai iau ochii ăştia

în faţa lui şi i-am luat brumăria şi am dat-o de pămînt. Am plecat din ţară şi m-am întors că nu aveam de mîncare.“ Prezentator de chiloţi damă: „M-a pus patroana, că a plecat fata după covrigi, dar ce să fac, eu ştiu măsurile că lucrez pe pantofărie de damă, unde e exigenţă. Vine femeia, îi spun ce numere şi culoare, flori, buline o aranjează... Dar mie îmi plac fetele ce nu poartă chiloţi.“ Universitatea Irecson. Vis-à-vis de Hanul lui Manuc: „Sînt oarbă“: „dă-mi ceva că mor de foame...“, „nu spuneţi că sînteţi oarbă, de ce să vă dau de mîncare?“ „Sînt oarbăăă, nu văd, mi-a luat Maricica vederea că ea era fermecătoare şi i-a dat-o la cîinele ei, că el de unde ştie să mă aducă, să mă ia de acilea.“ În faţă la Sf. Anton, femeia cu capul uriaş băgat în broboadă: „Maică, măiculiţă, dă-mi de-o pîinuliţă, am capu' ăsta mare şi cere de mîncare.“

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

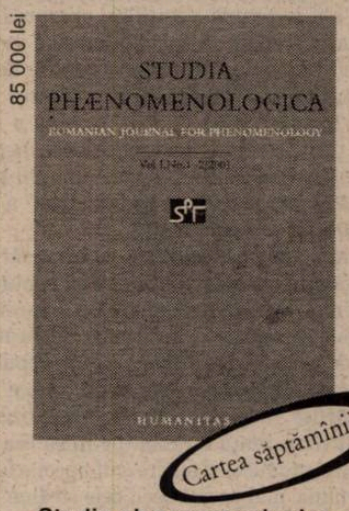

Cartea săptămînii

Studia phænomenologica
REVISTA SOCIETĂŢII ROMÂNE DE FENOMENOLOGIE (nr. 1–2)

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Lacrima dublă (II)

Către lac sau către stradă, către vecinii dimprejur sau către viitorii pasageri ai Otopenilor, locuinţa cea nou ridicată de arhitectul Radu Teacă pe malul lacului Buftea deschide cu aceeaşi generozitate perspective inedite. Un singur bemol desparte partitura faţadei către intrare de cea a faţadei către lac: panta acoperişului, care coboară abrupt, într-o singură apă, către lac, colectînd în proces şi apele pluviale, deversate apoi printr-un unic, corbusierian jgheab sculptural de beton. Aşa se face că faţada cu intrarea principală este ceva mai monumentală, mai agresivă decît aceea dinspre lac, cu debarcaderul şi capela (care, în realitate, a fost înlocuită cu un loc de *barbecue*...). Acolo ajunşi, treptele ample, monumentale, desăvîrşesc coborîrea terenului însuşi.

Alcătuirea interioară a casei este sofisticată, nu în ultimul rînd pentru că mai multe teme de proiectare se intersectează. Aceasta face ca regula de distribuţie a spaţiilor să nu fie uşor de citit, în ciuda evidentei zonificări zi-noapte care întoarce tot ce este public, pe toată înălţimea casei, către lac. Dormitoarele se uită doar pe jumătate către acest living enorm, trăgînd însă cu coada ochiului şi către coada lacului (acolo unde se află amintitele studiouri). Privilegierea spaţiilor semi-publice/deschise este evidentă. Lucrul acesta ne apare ca fiind normal pentru o persoană publică precum proprietarul casei.

Din nefericire, ceea ce conferea cu adevărat preţiozitate proiectului – capela de lîngă lac – nu se mai construieşte. Înlocuirea ei cu un spaţiu de *barbeque*, cum îi spunem noi în romgleză bietului grătar ridicat acum la dimensiuni monumentale, nu este de natură să ogoiască regretul celor ce cunoşteau intenţiile iniţiale ale arhitectului. Din ce în ce mai mulţi proprietari de case noi îşi doresc şi un loc de meditaţie adiacent casei. Capela (semi)privată nu este o întîmplare nouă în istoria arhitecturii, nici măcar la noi. O astfel de oază de linişte sacră este încorporată şi în Palatul Patriarhal al lui George Simotta. Ea se citeşte chiar ca o bisericuţă adosată volumetriei principale, mai înaintea portalului pe sub care se intră în ambianţa curţii dintre palat şi biserica patriarhală propriu-zisă. Desigur, izolarea unui lăcaş de cult de spaţiul public are ceva orgolios în ea. Ctitorirea de lăcaşuri de cult pentru comunitate, în care donatorul are strane rezervate, este mai aproape de ceea ce vrea să însemne zeciuiala biblică în folosul semenilor. Dar îndreptăţirea de a avea propriul tău loc de introspecţie nu poate fi contestată. Abandonarea capelei de la Buftea ne duce cu gîndul la intenţia proprietarului acestei case de a ctitori totuşi o biserică adevărată, una – de ce nu? – proiectată de chiar Radu Teacă, autor de altfel (şi) al unor remarcabile proiecte de biserici ortodoxe.

Pe scurt, aceasta nu este o reşedinţă domestică în primul rînd, ci un spaţiu de primire sofisticată unde se poate şi dormi – deloc rău, aş adăuga. Cum unei asemenea familii îi este proprie „transhumanţa" centru/periferie, casă de oraş/casă la „ţară", este evident că reşedinţa de pe malul lacului nu este gîndită ca un domiciliu stabil, de buletin, ci ca un obiect preţios prins în montura bunurilor care alcătuiesc averea proprietarului. Faptul că există clienţi de un asemenea rafinament nu poate decît să ne bucure, dîndu-ne de înţeles că nu totul este pierdut în ceea ce priveşte şansele de apariţie a unei arhitecturi noi, de calitate, în domeniul locuinţei unifamiliale. Procentul de asemenea case remarcabile este însă atît de infim în producţia de case de după 1989, încît speranţele sînt mai degrabă ale disperării noastre, decît generate de realitatea de pe teren. O simplă preumblare împrejurul Bucureştilor, mai cu seamă în zona de nord, dă fiori de groază, necum să mai fie vorba despre critică de arhitectură. Nu cred că există mai mare pedeapsă pentru proprietari decît aceea de a trebui să locuiască acolo plătind impozitele pe care le plătesc pentru a avea vecini la o distanţă infinit mai mică de geamul dormitorului lor somptuos decît o aveau cînd şedeau la bloc. Dar casa închipuită de arhitectul Radu Teacă este cu totul în afara acestei lumi. De fapt, ar trebui să adaug în chip de concluzie că, în comparaţie cu acest mod de a face arhitectură, casa de la Buftea a lui Radu Teacă pare de pe altă lume decît a noastră: una normală, eficientă şi, mai ales, stilată...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Republica Schorsch

Fotbalul este una din acele ocupaţii care la noi, dar şi aiurea, se ridică pînă la prestanţa unei religii. O religie politeistă originală, în care zeii umblă ba în chiloţi, ba în Mercedesuri. Fotbaliştii sînt comparaţi ba cu Einstein, ba cu Mozart, iar jocul lor cu mărgele de sudoare este închis în formele stricte ale unui regulament, ceea ce-i face pe unii să-l compare cu arta sonetului. Eu, unul, nu prea împărtăşesc formele de entuziasm colectiv, pentru că, de cîte ori am făcut-o, m-am situat de partea pe care ulterior am dezavuat-o (ba la victoria cutăruia-n alegeri, ba la asasinarea cutărui preşedinte etc). Drept care n-am ataşamente partizane şi nu sînt răguşit duminica. În fotbalul românesc, revoluţia fanionului cu gaură la mijloc mi-a diminuat şi mai mult complexul pe care-l aveam faţă de chibiţii experţi, care făceau planuri şi echipe din chiloţi şi suspensoare. Jucătorii au devenit profesionişti şi se vînd ca rulmenţii în Turcia, iar echipele sînt unităţi economice private, guvernate de legea cererii şi a ofertei. Dar nici o firmă din lume nu angajează un om doar pentru că e foarte ieftin; mai trebuie să cunoască şi cîte ceva despre ocupaţia la care se înhamă. Fotbaliştii trebuie să urmeze regulamentul de joc, iar cluburile – regulamentul federaţiei.

Regulamentul precizează cum se promovează în Divizia A şi ce se întîmplă cînd o echipă refuză să-şi ocupe locul. La sfîrşitul campionatului deja trecut, FC Bacău a retrogradat, iar FC Baia Mare a promovat. Dar – lovitură de teatru! Brusc, patronul premiantei constată că nu are bani ca să susţină onorabil o prestaţie de nivelul divizionar, de parcă ar fi primit devizul exact la sfîrşitul meciului de baraj. Şi declară că se retrage. Tristeţe la Baia Mare! Potrivit regulamentului, zic unii, Bacăul n-ar mai retrograda. Bucurie la Bacău! Cu toate astea, patronul echipei moldovene dă clubului maramureşan aproape un milion de dolari. Stupoare în toată ţara! De ce, dacă Bacăul ar fi fost acceptat din nou în prima divizie? Mister! Să fie vorba de generozitate? Tandreţe? Complexe? Cam greu de crezut, în epoca noastră pragmatică. Banii nu se aruncă pe geam, şi mai ales către un concurent. Şi mai ales fără motiv. Niţel atins de scenaristică, îmi place să cred că totul s-a întîmplat pe dos. Întîi au apărut banii, şi de-abia după aceea s-a decis Baia Mare să se retragă. Un emisar strategic, sosit de la Bacău cu autostopul, a pus problema ferm – dacă vă retrageţi, vă facem un cadou. Şi cine poate să reziste la un cadou nesperat? Aşa încît Banii au învins fanii. Cu un milion la zero. Aşa cred. Iată un mister pe care poate doar urmaşii domnului Cioroianu îl vor dezlega, atunci cînd se va legaliza accesul cetăţeanului la dosarele fostei federaţii. Şi cînd se va afla tot adevărul despre cooperativizarea fotbalului.

În sonetul fotbalului a venit vremea versului alb. Lipsit de corsetele prozodice, campionatul nu mai demonstrează cine e mai bun, ci cine are (şi vrea) bani mai mulţi. Din acest moment de Parkinson al inocenţei, criteriile nefinanciare dispar. Şi, ce se poate în sportul (cu) rege, se poate oriunde. Vom pune buline roşii numai pe blocurile care n-au cotizat, elevii vor merge la olimpiadele internaţionale cu damigeana cu dolari, iar premiul de literatură al Academiei va fi luat de Sechelariu. Rezultatul lui „2 plus 2" va depinde de PIB-ul judeţean, iar acceleraţia gravitaţională va fi mai mică în curtea lui Copos. Criteriile vor fi acoperite de chitanţe, iar valorile de preţuri.

România traversează o perioadă de emoţii unionist-europene. Ca de obicei, alţii promovează, noi nu. Propun deci să cumpărăm locul Estoniei – ţară mică, poate se mulţumeşte cu mai puţin. Mai e şi Baltica! După aia mai vedem noi (pe ei o să-i primească oricum la campionatul următor). Nu ştiu de unde-o să luăm banii, dar am o soluţie. Schorsch preşedinte! Domnul Schorsch de la Baia Mare, cum cine?

▲

A apărut numărul 38 al revistei *Lettre Internationale* (ediţia română, vara 2001), editată de Fundaţia Culturală Română. Revista se deschide cu un excelent eseu al psihiatrului italian Sergio Benvenuto despre *Bîrfă* şi continuă cu grupaje consistente, al căror sumar îl reproducem mai departe. ● **„Made in USA"**: George Blecher, *Cum am ajuns să uităm cine sîntem îndrăgind excesiv mass-media*; Russell Banks, *Accidentul*; Robert Solow, *Tranziţia de la asistenţa socială la munca asistată*; Saul Bellow, *Ravelstein*; Felicia Antip, *Redescoperind America;* Monica Gheţ, *Realitatea iluziei*; Ryszard Kapuscinski, *Note de călătorie*; Carmen Firan, *America – o splendidă exagerare;* Mircea Horia Simionescu, *Eu, care n-am avut norocul să trec oceanul;* Erazim Kohac, *Rugăciunea mea;* John Updike, *Secta;* Charles Simic, *Poeme;* Richard Shusterman, *Filozofia vorbeşte azi americana?;* William Faulkner, *„Dacă n-aş fi existat, m-ar fi scris un altul"* ● **Scriitorul (viaţa şi opera):** Edward Bond, *Acest fragil viitor uman care se inventă pe scenă;* Markus Bauer, *Tînăra generaţie a literaturii germane şi Berlinul;* B. Elvin, *Performanţe în eşec;* David Malouf, *Cînd scriitorul vorbeşte;* Alexandru Al. Şahighian, *Autobiografia lui M. Reich-Ranicki;* Isaiah Berlin, *Convorbiri cu Ahmatova şi Pasternak* ● **Biblioteca „Lettre Internationale":** Alexandr Soljeniţîn, *Memorii;* Alexandru Ecovoiu, *Vînătorul de lupi albi;* Gabriela Melinescu, *Zăpadă;* Oliver Sacks, *În împărăţia ordinii* ● **Comentarii şi scrisori:** Paul Johnson, *Experimentînd cu jumătate din omènire;* Aleţ Debeljak, *Pericole şi speranţe ale identităţii europene;* Mircea Vasilescu, *Extremismul de larg consum;* Pedro Rosa Mendes, *Golful tigrilor;* Charles S. Maier, *E posibilă reconcilierea?* ● **Corespondenţe:** Mihail Rîklin, *Supravieţuirea;* Sergio Benvenuto, *Să ne temem de manipularea genetică?;* Rosa Pereda, *Stîlpul infamiei mediatice.*

DILEMATECA

Îi anunţăm cu bucurie pe cititorii noştri că raftul cu cărţi ieşite de sub mantaua *Dilemei* s-a mai îmbogăţit cu una: Radu Cosaşu, ***Autodenunţuri şi precizări***, Editura Hasefer, 258 p.

Volumul mai conţine, după cum aflăm din pagina de titlu, „cîteva note informative, o addendă şi spovedania unui convins". Toate sînt scrise, evident, de pe poziţia extremistului de centru.

Eugen ISTODOR

Au venit americanii. La Reşiţa.

După Adevărul

26 iunie a.c. – Adrian Năstase, prim-ministru al ţării, crede că intervenţia Guvernului în diferendul dintre patronii americani şi sindicatele ce solicită plata salariilor ar reprezenta un precedent periculos, deoarece apare riscul ca orice grup sindical sau de lucrători dintr-o fabrică să vină la Guvern şi să ceară acelaşi lucru. El a adăugat că speră ca greviştii foamei de la Reşiţa să înţeleagă că pînă în luna august, pînă cînd patronul american are obligaţia de a rezolva problemele existente, Guvernul nu poate interveni.

28 iunie a.c. – Adrian Năstase face cunoscut faptul că privatizarea Combinatului Siderurgic Reşiţa poate fi suspendată. Prin acest demers Guvernul român îşi apără propriii cetăţeni. Apelarea la Justiţia română pentru a judeca respectarea termenilor contractuali între Agenţia de Privatizare şi Noble Ventures este un demers firesc, semn al nevoii unei decizii obiective, în nici un caz politice. Mai mult, iniţiativa juridică este a Autorităţii pentru Privatizare şi nu a Guvernului.

Greviştii foamei

S-au pus pe liste să intre în grevă. Unul dintre ei a avut ideea să aducă la grevă un coşciug, o cruce, o coroană, o fanfară, să fie de sufletul Combinatului. „Ne uscăm pe picioare". Stau. Fumează, „singurele furnale rentabile". „Să dovedim că românul e energic. Are snagă în el, nu e mămăligos cum vor americanii. Avem snagă şi rezistăm. Rezistăm, rezistăm, greva foamei terminăm." „Noi bulane mîncăm şi pe americani ne c—-m". „Au vrut să ne dea ajutoare. Să ne dea mîncare de-a lor, au venit în genunchi să ne roage să terminăm şi le-am zis: „vă dăm cioc pînă la moarte!"

Înjurături

„Luăm o Mc muie. Auzi? Cu Năstase şi americanii." „Dă-i în aia mă-sii de americani! De dolarul lor avem noi nevoie?" „Să plece, ce-au făcut aici, şi-au aranjat salariile şi acum nu au ce să ne dea nouă. Ştiţi că au nenorociţii 40.000 de dolari? Americani... pe banii cui au ăştia salarii din astea? Pe banii noştri. La ei în ţară au atît? Numai la noi în Republica Bananieră Românească." „Asasinii umblă cu jipuri şi noi facem greva foamei... dă, bă, americane, o roată să-mi hrănesc copii, că sînt tîmpiţi de foame!" „Mi-e foame, America! Mi-e foame că m-ai dat afară de la muncă! E... asta aude Comunitatea Europeană? Zi-mi ce le face?" „Or să ne omoare acilea în stradă... au omorît ăştia indieni... n-au mamă, n-au tată." „N-au suflet, bă, păi, noi nu sîntem de înţeles... noi... păi, mămăliga se întărîtă greu, dar cînd se întărîtă... aruncă pe mcpuţulică (McNutt, reprezentantul Directorului General) ăsta drept în mă-sa acasă..." „Îi sparg ochelarii cu o labă de reşiţean adevărat... stau io să discut... nu vedeţi în ce stare ne-au adus americanii ăştia." „Sînt nişte şituri de oameni, mă dă afară pe mine... îl dă afară pe mecanicul furnalului, păi omul ăsta a mîngîiat gura la furnal de cînd mama l-a făcut!" „Că să nu se mai fure... dar ce furam... ce furam noi, am plecat noi cu un cap de aţă din combinat?... ei într-un an au vîndut fiare vechi, ne-au dat afară. Ce legi sînt în ţara asta... să zică mîncătorul ăla de brabumgări că se şterge cu noi la fund... păi, are după ce? Nu mă vede că îl omor cu privatizata lui cu tot de bălos, mie nu-mi plac arogaţii, nu îmi plac, dar cînd îi văd pe ăştia arogaţi le-aş da o lopată în gura aia cu care zic că nu dau banii, dar nu e munca lor... ce manergement face boul ăla că fac şi io un manergement de stai în cap. Nea Gincu şi nea Bică nu fac bun manergement?" „ Ne zic că nu sînt comenzi, că nu sîntem profitabili, dar Ceauşescu de ce ne-a primit la muncă, zicea şi el aşa ca să se afle în treabă? Vedea cum e omul şi îl angaja, băga omul sentiment în om. Aşa se făcea oţel, nu ca americanii ăştia... de unde vin?..." „Americane, hui-du-du, ia-ţi coşciugul şi te du!" „Dacă a înghiţit un zgîrie-fund din ăla ne dă privatizare nouă..." La ei n-au combinate la privat, nu-s proşti, vine un român şi le dă ţeapă. Au zis că ce să privatizeze siderurgia... numai la români, hai că-s proşti şi noi cu America noastră le dăm lecţii. Păi, la ei prostituţia şi SIDA au terminat-o, vin la noi să ne dea lecţii!" „Ce-au dat americanii... SIDA şi privatizarea, futu-i mă-sii de foame."

Siderurgistul Ion Adamescu, 45 de ani, necondiţionat, salariul neprimit de o lună jumătate

Se trezeşte la 4 jumătate în fiecare dimineaţă. Nu se spală pe dinţi. Se bărbiereşte tot cu puf şi săpun de bărbierit. Dă cu spirt, cînd are. Duş, n-are timp. Are 2-3 cămăşi sau bluze, două perechi de pantaloni. Cinci perechi de ciorapi. Le poartă pînă se tocesc. Nu-şi sărută nevasta şi copiii la plecare. Nu bea cafea, decît cînd are. Se urcă în maşină, simte mirosul de telemea de vacă a sandwich-ului. Nu se gîndeşte la mai nimic, are creierul clei. Mai aţipeşte în autobuz. Îl salută pe Domnul Ţiţi, de la birouri. Moţăie, iar. Nici un accident cu autobuzul timp de ani, are vreo 29 de ani pe drumul ăsta. Îl salută portarul. Se schimbă la vestiar, îşi ia sculele. S-au mai pierdut, a mai completat de la alţii. Are semnul lui pe scule: trei dungi paralele. Intră în toropeală. Stă opt ore înăuntru. Acceptă să iasă cu un prieten la o bere. „Gino bar" e aproape de Combinat. Discută de salarii, de viaţă, de concedieri, că nu le-au dat salariile americanii. Merge acasă. Se uită la teveu şi adoarme. Copilul ăl mic e afară sau la şcoală. Ăilalţi doi, la liceu. Pe al doilea l-a făcut că n-a mai vrut să facă avort nevastă-sa, încăpăţînata. Asta le trebuia lor la bătrîneţe, să crească la mucos. Nevastă-sa vine pe la 7, e la un butic; vine cînd vrea patronul să-i dea voie. Lucrează la negru. Au frigider din '86, reparat de patru ori. Televizorul color l-au luat de la *second-hand*. S-a ars de cîteva ori, îi mai dă cîteva palme femeia, pumni bărbaţii casei. Cinci persoane stau în trei camere. Bine că le-au luat şi pe astea. Prin '84 au dat şpagă vreo 2.500 de lei, aşa era pe atunci... maistru a primit, l-a trecut la priorităţi. Partidul l-a pus în discuţie şi a luat casa. În '89 a fost cu Miu şi Alesandru şi se uitau la televizor. Stăteau zi şi noapte ca nebunii. La Combinat tot ăia care tăiau şi spînzurau au apărut. N-a vrut nici o afacere. N-a avut nici o invenţie. În casă a luat *Poveşti* de Creangă, că mai citesc ăi mici. Manualele astea noi nici el nu le înţelege, dar şi din cauza lor copiii nu prea îl respectă. Nu ştie răspunsuri la ce e în cărţi. Doarme iar îmbrăcat. Alteori mai dă o tablă cu vecinul. Se culcă la zece-zece jumătate. Mănîncă de toate: mămăligă cu brînză, slăninuţă, ciorbă de vacă, urzici, mazăre, fasole, iahnie, astea... conopidă, nu prea, şi nici mîncărurile de prune şi gutui. Berea şi răchia sînt de bază, dar de cînd n-a mai luat salariu, mai rar, că e greu să ia de la nevastă. Mai dă o palmă, aşa a prins, aşa face, şi el, uite, a crescut mare. Tatăl lui, tot la Combinat. Dar n-a intrat cu bani, ci l-a luat unchi-su de la ţară şi l-a făcut om la Combinat: mîncare, nevastă, casă. L-a făcut pe el, alături de alţi patru: sora a murit, doi au rămas în Reşiţa, unul a plecat la ţară.

Tradiţia reşiţeană

1771 – e scris pe un furnal. 200 de ani – pe poartă. Michael McNutt, reprezentantul Directorului General Noble Ventures: „Cunoşteam tradiţia Reşiţei, altfel n-am fi venit aici. E o tradiţie care nouă ne impune. Trebuie spus că noi facem mitingurile în Muzeu, semnificativ, nu? Nu am moştenit însă doar un muzeu. Fiecare lucru înseamnă istorie, dar nu e istorie în totalitate fiecare om, obiect. N-am putea să scoatem venituri din această istorie. Dacă am face un muzeu şi am avea turişti, ar trebui să renunţăm la oameni, dar să păstrăm acum nişte utilaje de negîndit în lumea occidentală? Dacă vrem combinat, trebuie să socotim trei sferturi fier vechi şi să-l topim cu sfertul rămas. Nu se poate altfel. Privatizarea asta presupune. Chiar şi întîrzierea plăţii e o neprevăzută. E greu să descoperi dintr-un caiet de sarcini ce te aşteaptă. Investiţia pe care ne propunem s-o continuăm abia dă un prim semn

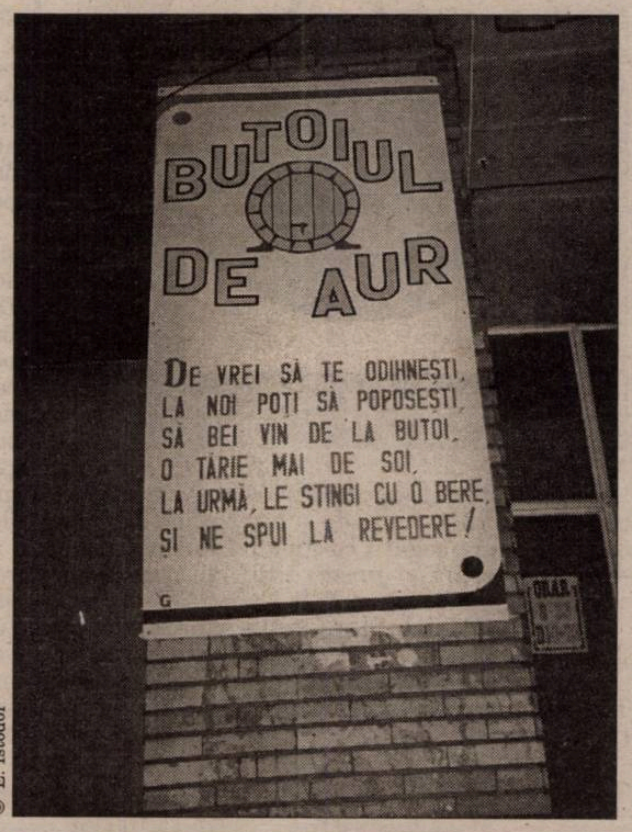

© E. Istodor

© E. Istodor

despre Combinat... uite, există, are aer. Cine crede că Reşiţa trăieşte cu tradiţie doar se înşeală. Am lucrat în Congo, credeţi că oamenii de acolo n-aveau tradiţie? Cred că aveau. Nu mi-au pus pătura în cap să mă bată. *It's a Romanian typical joke in the army. Great* tradiţia."

Bătuta americanului

„A luat-o, a meritat-o." „Nu ştiu... nu io... am auzit că de la altă secţie... bine i-au făcut." „Io? Să dau în american? I-aş trage un pumn... aşa la locul ce-l ştiu io... că io am făcut karate la clubul combinatului. Io dau la măruntaie, păi, tu nu i-ai pune pătura în cap şi dăi!" „Nu io..." N-am fost io..." „Ce, ai auzit că io?" „Eee... era ieşit americanu' la aia mă-sii prin curte şi erau acolo mai mulţi... şi le-a zis unii bă, americane, fereşte-te de mîna noastră... şi americanu' s-a pus să vorbească... stăteam şi discutam şi noi dup-aia ce a vrut de s-a oprit el să ne spună pe limba lui... cine are nevoie să vorbească? Şi atunci a luat unu' o husă de pe o casată şi i-a aruncat-o în spate şi dă-i picioare şi pumni. Au fost oameni... că dacă eram io cu secţia, omor de om făceam. Să mă ia Comunitatea Europeană la Tribunal. Ei nu şi-au bătut joc de noi?"

Reşiţeanca Maria Ilie, fiică de furnalist, soţie de siderurgist, mamă de trei copii, n-are geantă, are o sacoşă cu Marlboro, unde-şi ţine portofelul

„Cînd n-ai de niciunele ce să faci? Pe ăl meu l-au pus pe listă să-l dea afară. De vreo trei zile nu mai stă pe acasă, că aia, că ailaltă. Dacă-l dă afară, nu avem unde pleca. Cu sor-sa nu s-a înţeles pe un petec de pămînt. Are 49 de ani, cine îl mai ia? Pe şomaj cu trei copii nu rezistăm. Şi io am fost pe şomaj şi n-am găsit nici o slujbă. Ce ne aşteaptă... au dreptate şi americanii, că ce să facă cu debaraua aia de fiare vechi, dar noi unde să ne ducem? Mîncăm cartofi. Ce-i pun pe masă lu' ăla micu? Ce-o face el cînd s-o face mare?"

Trei copii reşiţeni

„Tata meu e la Combinat, îi dau afară pe americani din ţară." „Tata meu e la Combinat, munceşte să nu mai fie picior de american aici." „Tata meu că i-a dat bătaie americanului şi l-a luat tata şi i-a dat trei pumni ca la teveu, i-a căzut dinţii lu' american din gură."

Portarul Combinatului

„Îmi zic Nae Cips, ca şi cum... Nae Cips, te băgăm în gips. Nae Cips la beton oi fi domn? Nae portaru' stă la poarta nouă. Am copii, că, dacă nu sînt cu ei, de ce să mă facă cips? Aşa-i politica, ce ştim noi ce vrea Bucureştiul, Şanhaiul sau Washingtonul? Trage unu' una la New York, se simte la Reşiţa. E putere America, ce ştim noi."

Prin gard se aude: „Lu' Chips pielea luăm, lu McNucă valiză făcem!".

Întrebările reşiţenilor

„De ce nu fac un avion să ne trimită la muncă în America?" „Or fi otrăvit Coca-Cola de la colţ?" „Ce femei excită americanii, de cînd au venit la Reşiţa? Or fi turturei între ei?"

Mulţumim pentru declaraţii următorilor: Tricu Marian, Ghiţă Sebi, Lemnaru Ion, Căpitanu Lulică Căpitanu, Calotă Sandu, Vrabie Gogu, Mateuţă Viorel, Ureche Ciprian, Niţă Horia, Forcică Marius, Romulus Cici, Jan Marinică, Cocoloş Ion, Cingă Emil, Chiscarel Vlad şi tuturor celor pe care am uitat să-i întreb cum îi cheamă.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Talcioc

„Primele veşti despre talciocul din Colentina nu te încurajau să-l vizitezi. Se spunea că oamenii lipsiţi de orice venit, din burghezia cea mai înstărită, erau constrînşi atunci să-şi dea acolo, pe nimic, obiectele din casă şi îmbrăcămintea, ca să-şi poată cumpăra o bucată de pîine. (...) Într-o duminică, am luat şi eu tramvaiul care ducea la talcioc şi nu singura dată. (...) Se vedeau expuse acolo, de la costume şi lenjerie de corp, pînă la porţelanuri şi vase de argint, tot ce putea fi găsit într-o gospodărie. Acolo am avut surpriza să-l întîlnesc odată şi pe fostul patron al braseriei Corso, papa Finkelstein, care vindea acum nişte pateuri fabricate artizanal, în casă, lucru greu de conceput pentru un senior al comerţului cum era socotit el. Localul lui, aflat peste drum de Palatul Regal, fusese locul de întîlnire a lumii bune a Bucureştilor, calchiat după modelul cafenelelor vieneze. (...) Cu un mic careu, unde expunea coperte de cărţi, se înfăţişa acolo şi anticarul Radu Steresc, care pe acel timp îi aproviziona intens pe elevii Şcolii de Literatură cu tot ce mai marii acelei instituţii puseseră la index: Arghezi, Barbu, Blaga, Bacovia, Voiculescu, Pillat, Vinea şi mulţi alţii. (...) Într-o parte a tîrgului, sub valuri de fum, sfîrîia un grătar cu mititei şi cîrnaţi de porc, iar printre cei care-şi ofereau inventarul gospodăriilor se aflau şi negustori ori meseriaşi de confecţii, unii din ei strigîndu-şi marfa în gura mare. Astfel, am văzut cum unul dintre aceştia agita în mînă cea mai intimă piesă din desuurile unei femei, clamînd:

– Luaţi colivii pentru păsărele! Luaţi colivii...“

(Vlaicu Bârna, *Între Capşa şi Corso*, Editura Albatros, 1998, pp. 414-416)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Obsesia posterităţii

Vizitînd în urmă cu mai mulţi ani Grecia, am mers într-o seară la Capul Sunion, punctul cel mai sudic al Greciei continentale, de unde se vedea un amurg fastuos, poate unul dintre cele mai fascinante apusuri de soare din (şi *în*) Mediterana. Priveliştea era într-adevăr ameţitoare, dar nu despre asta vreau să vorbesc, ci despre nişte stînci şi ruine de temple, şi nici despre ele nu vreau să vorbesc, ci despre semnăturile, desenate sau scrijelite în stîncă, ale unor cunoscuţi şi necunoscuţi care şi-au încredinţat astfel numele posterităţii. Între sutele de iscălituri de pe o stîncă marcînd extremul sud al peninsulei, am descoperit cu uimire semnătura lordului Byron. De ce îi trebuia unuia dintre cei mai mari poeţi romantici ai lumii, care a compus *Rătăcirile lui Childe Harold, Don Juan, Manfred, Cain* şi cîte altele, să-şi pună semnătura şi pe o stîncă din sudul Greciei? m-am întrebat multă vreme. Ştiu, peisajul era prin excelenţă unul romantic, în plus, Byron era un devotat al timpurilor şi spaţiilor revoluţionare, Grecia, unde a şi murit, fiind unul de predilecţie, fiindcă aici poporul lupta împotriva stăpînirii otomane. Să fi fost însă numai atît? Nu cumva a funcţionat şi în cazul lui, ca şi în cazul majorităţii oamenilor, *obsesia posterităţii*, rezultat al instinctului de autoconservare, cel care îi îndeamnă pe semenii noştri să lase urme ale trecerii lor prin viaţă, să facă copii, dar şi poezii, sculpturi, picturi, simfonii, manele şi chiar să se iscălească pe pietre, pe scoarţa copacilor, ştiind că acestea ar putea să dăinuiască mai mult decît fiinţa umană? Uite-aşa apar opere de care lumea are nevoie ca de respiraţie, dar şi poezii, romane, piese de teatru, eseuri pe care nimeni nu le citeşte şi nu le vede, nimeni nu le va citi sau vedea în viitor, dar despre care autorii lor cred cu sfinţenie că le vor purta numele peste secole. Aşa au apărut grandomanii şi grafomanii. Dar nu cumva e mai util pentru omenire să-ţi scrijeleşti numele pe coaja unui copac decît să foloseşti mai mulţi copaci pentru a obţine hîrtia pe care să-ţi scrii inepţiile?

Fără nici o legătură aparentă cu cele de mai sus şi, cu atît mai puţin, cu lordul

Byron, am aflat la un post de televiziune că unul din capii (dacă poate fi numit astfel) lumii fotbalistice, despre care nu se ştie dacă a pus vreodată piciorul pe minge, a hotărît să scrie o carte, care nu va fi autobiografică, adică nu va vorbi despre sine (chestiuni mai puţin avuabile, probabil). Sînt cîteva amintiri de ale sale despre fotbal, cluburi etc.

„Restul, ne asigura domnia-sa, sînt lucruri adevărate.“

▲

CITITORUL ŞI CĂRŢILE DE CITIT

● Evenimentul anului (unii spun al deceniului abia născut) în *media* franceză: pe 29 iunie, la ora 22,50, France 2 a difuzat ultima ediţie (a 407-a) a emisiunii *Bouillon de culture* (fostă *Ouvrez les guillemets*, fostă, timp de alte 724 de ediţii, *Apostrophes);* cel supranumit deja *Le Roi Lire* a spus adio televiziunii. Prima pagină din „Le Figaro littéraire“ (28 iunie a.c.) titra: *Bernard Pivot, un Sainte-Beuve al erei mediatice?* Pe prima pagină din „Le Monde“ (29 iunie), mărturisire a lui James Lipton, animator de televiziune american şi invitat al lui Pivot în emisiunea finală: *I-am intervievat fără nici o emoţie pe Meryl Streep, Francis Coppola, Sharon Stone sau Paul Newman. Dar să particip la „Bouillon de culture“ îmi taie respiraţia. Ca intervievator, eu nu ating nici genunchiul lui Pivot.* În „Le Figaro“ din aceeaşi zi, academicianul Jean d'Ormesson vede în Pivot *„le Zidane, le Depardieu“ al literaturii noastre*. În fine, tot la picioarele lui Pivot s-au mai aşternut şi alţii: pe o pagină întreagă de ziar („Le Monde“ din ziua fatală), aceste rînduri: *Astă seară, ei vor fi acolo, alături de el. Cu toţii, odată momentul sosit, editorii vor spune aceste cîteva cuvinte „...Bernard, merci“.* Semnează mogulii pieţei editoriale franceze, de la *A* (Actes Sud) la – aproape – *Z* (Table Ronde), trecînd prin Calmann-Lévy, Fayard, Gallimard, Laffont, Plon, Seuil etc. Chiar au motive să-i mulţumească. ...Iar la început, în 1973, a fost cuvîntul – traducînd doar un real respect faţă de Carte. (**A. C.**)

● Pe plaja din Mamaia, un vînzător ambulant îşi strigă marfa: „cărţi de citiiiit!“; are în braţe un teanc de volume cu coperte strident colorate: „Crimă, spionaj, dragoste! Cărţi de citit, poftiţi, vă rog!“. O doamnă între două vîrste citea întinsă pe prosop. Se uită dispreţuitor la el, apoi îşi reia lectura: *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*. (**M. V.**)

© V. Dorolţi

Cu ochii-n 3,14

● În emisiunea care a închis fastuos şi definitiv celebrul său „Bouillon de culture“, Bernard Pivot a răspuns el însuşi la nu mai puţin faimosul său chestionar. La întrebarea: „Drogul preferat?“, Le Roi Lire a fost clar şi scandalos pentru mulţi: „Ziarele, începînd cu *L'Equipe!*“ Cunosc un singur critic literar român care l-ar putea înţelege: Nicolae Manolescu. Altminteri, cărui profesionist al lecturii, consacrat ca Rege al cititului, i s-ar face la noi un asemenea cult al personalităţii? Noi îl avem ca ultim Rege pe Hagi! (**R. C.**)

STOP, SE REVINE PRIN CUVINTE MARI LA O RECIPROCITATE DISCIPLINARĂ

● În *Will & Grace*, sitcomul de pe Prima TV, o replică mortală a lui Karen – individa hiper-egoistă căzută direct din *Vogue* & *Absolutely Fabulous* care nu ţine minte numele copiilor ei, se teme să nu-i moară soţul pentru că nu ştie codul seifului din bancă şi, în general, nu dă doi bani pe problemele altora... Un bătrîn instalator care-i repară o ţeavă se-ntoarce spre Karen, încercînd să-njghebe o conversaţie... „Stop!“, sare aceasta. „Eu – guler de mătase, tu – guler albastru“ (generic = muncitor), „lucrurile astea nu se amestecă nici în maşina de spălat!“ (**a. l. ş.**)

● Salutăm schimbarea de generaţie de cronicari literari de la *România literară*. După cum arată primele intervenţii ale noilor titulari de rubrică, Luminiţa Marcu şi C. Rogozanu, se revine la demersul critic profesionist, responsabil şi matur care făcea, cîndva, faima revistei. (**C. P.-B.**)

● Ca să prezinte filme de doi lei, creatorii de promo-uri de la televiziuni fac risipă de imaginaţie. Şi cînd filmul este prost, cum poţi ascunde cel mai bine acest lucru decît prin cuvinte mari? În cele cîteva vorbe de prezentare, este necesar să apară: Viaţă, Moarte, Destin, Lume, Minciună, Viziune. În aceeaşi zi, am auzit la două posturi diferite: „Este singura care ştie că nu este vinovată. Şi singura cale de a dovedi este Adevărul“, zice PRO TV. Ceva mai tîrziu, la Antena 1: „Într-o lume a minciunii, Adevărul este cea mai periculoasă armă“. Şi aşa, Adevărul te lasă cu gura căscată. O sugestie: într-o lume a grilelor de vară, singura cale de a scăpa este radioul, iar telecomanda devine cea mai periculoasă armă. (**C. G.**)

● Se propune ca „Monumentul Soldatului Sovietic“ să fie mutat din Cimitirul Eroilor de la Timişoara – citim în *Independent* (2 iulie). Între alte sugestii pe care le fac forurile locale, ziarul o consemnează pe cea avansată de consilierul judeţean Mihai Berceanu (UFD): „Am vrea o reciprocitate, noi să le transmitem osemintele soldaţilor sovietici în ţara mamă şi de acolo să primim tezaurul“. (**T. C.**)

● Unul din punctele regulamentului de ordine interioară afişat la Spitalul „Alexandru Obregia“ sună astfel: „Bolnavii trebuie să aibă o atitudine disciplinară *(sic!)* şi politicoasă în relaţiile cu personalul medical“. Cu alte cuvinte, toţi nebunii trebuie să adopte atitudinea cerută. Altfel... (**A. M.**)

CE ANUME? LUMEA BUNĂ EVITĂ ORICE APROPIERE DE MARGINEA ŞOSELEI, VIAŢA E FRUMOASĂ ŞI NIMENI NU E PERFECT

● Comentînd date statistice, *Curentul* spune că „cei mai mulţi dintre şomeri sînt femei (46,8%)“. Atunci, restul de 54% sînt bărbaţi şi altceva. Ce anume? Poate mineri. (**C. G.**)

● Stephen Loeb, profesor la Universitatea din Maryland, se ocupă de educaţia practică a studenţilor săi organizînd întrevederi la puşcărie cu condamnaţii pentru delapidări şi abuzuri, din categoria celor denumiţi în SUA „white collars“ (gulere albe). Oameni educaţi, care au avut funcţii importante în societate, vin la vorbitor şi povestesc cum n-au putut rezista lăcomiei şi studenţii află ce fractură este închisoarea pentru spiritul uman şi cît de simplu pare uneori să treci linia între ceea ce este permis şi ceea ce nu e. Probabil că, în acelaşi scop, unii studenţi din România sînt învăţaţi cum să-i ajute pe infractorii din „lumea bună“, cum să-şi păstreze gulerele curate şi să nu ajungă niciodată la închisoare. (**M. B.**)

● Un experiment eşuat: integrarea europeană a hamsterilor. A costat 10.000 de lire sterline şi a fost organizat de trei asociaţii care, în cadrul Congresului hamsterilor de la Viena, au adunat la un loc timp de două zile 15 hamsteri din ţările membre ale Uniunii Europene, ca să vadă cum se vor înţelege între ei. După cum a mărturisit un martor ocular, un hamster italian şi unul francez mîncau, „neamţul“ dormea tun, iar hamsterul englez – insular orgolios – a evitat orice apropiere de ceilalţi. (**T. C.**)

● Din ciclul „noi aventuri ale limbii române“: o cîrciumă de pe marginea şoselei spre Constanţa anunţă că serveşte „mega-mititei“. (**M. V.**)

● Raiul pe Pămînt există. Se află în cartierul Berceni şi poţi pătrunde în el trecînd pragul unei vinării care te poftеşte înăuntru astfel: *„VĂ INVITĂM SĂ GUSTAŢI / ACESTE MINUNATE / VINURI DE CALITATE“*. Viaţa e frumoasă şi merită să fie trăită din (paharul) plin. (**D. S.**)

● Săptămîna trecută a murit Jack Lemmon. Încă un semn că nimeni nu e perfect. (**a. l. ş.**)

Ştefan BĂLAN

Zîmbetul japonezei

Domnule Ştefan Bălan, Jiddu Krishnamurti spunea că pentru omenire sexul a devenit o problemă, iubirea a devenit o problemă şi, în general, tot ce atinge omul devine o problemă. În timpurile noastre este comunicarea într-adevăr o problemă?

A transforma ceva în problemă presupune un anumit punct de vedere asupra lucrului respectiv. În primul rînd, înseamnă că este vorba de o alegere, pentru că în miezul fiecărei probleme se află o alegere. Punctul de vedere al celui care îşi problematizează lumea este unul utilitarist: alegi între două variante pentru că una duce la un rezultat mai bun decît cealaltă. În acest sens, problemele sînt inerente, iar problematizarea este un fel de a te raporta, orienta şi descurca în lume şi nicidecum un lucru rău. Nu-mi pot imagina cum am putea trăi dacă nu am privi lumea deloc prin grila problemelor. Dar, cum regele Midas era să moară de foame pentru că tot ce atingea se transforma în aur, în exces, problematizarea poate fi, cu tot aurul ei, fatală.

A problematiza nu-i singurul mod de a privi lucrurile... O monedă, la urma urmelor, are două feţe doar pentru că noi ne gîndim la ea astfel. Undeva, Borges descrie banii americani ca pe nişte „hîrtii verzui şi egale (între ele)". Este o privire ingenuă care scapă din vedere utilitatea banilor; este ca şi cum ar descrie frunzele unui plop. Prin urmare, nu-i adevărat că orice atinge omul se transformă în problemă, ci doar că se poate, eventual, transforma în problemă. Krishnamurti aminteşte tocmai dragostea, care, atunci cînd se întîmplă, ar trebui să fulgere, nemijlocită de probleme, da/nu-uri ş.a.m.d.... Un răsărit de soare este un răsărit de soare şi poate că cel mai bun lucru este să răsari o dată cu el. La fel, comunicarea poate fi sau nu o problemă: uneori, ea poate transporta, tăcută, dragoste, alteori însă poate răspunde complicat unei întrebări clare. *(rîsete)*

Credeţi că lipsa comunicării vine şi din faptul că oamenii nu au curajul să fie aşa cum sînt cu adevărat? Lipsa curajului vine din teama de ridicol sau din teama de a nu fi răniţi?

Cred că toţi sîntem aşa cum sîntem „cu adevărat". Chiar şi atunci cînd purtăm o mască, nu purtăm orice mască, ci una despre care credem (mai mult sau mai puţin conştient) că se potriveşte scopurilor, intenţiilor, preferinţelor noastre. Şi măştile vorbesc despre noi, despre educaţia, gustul şi prejudecăţile noastre, *persona* este parte din noi. Înaintea lui Jung, Schopenhauer o spune: „Sîntem ceea ce sîntem şi ceea ce cred alţii că sîntem". (Nu ştiu cît de exact este citatul. Ultima oară i-am citit „Aforismele..." în adolescenţă, era o frumoasă ediţie veche a traducerii lui Maiorescu). Or, în aceste cuvinte, *ceea ce cred alţii că sîntem* înseamnă, în mare măsură, ceea ce noi credem că ceilalţi cred că sîntem.

Este inevitabil, aşadar, să fiu „eu cu adevărat". Intimitatea, însă, este cu totul altceva şi are de a face cu ceea ce eu cred despre mine însumi, despre felul în care eu mă percep. Există o graniţă pe care o trasăm şi despre care ne spunem: aici începe intimitatea mea, aici încep „eu însumi" sau, cum aţi spus, „eu-cu-adevărat" şi lăsăm puţină lume s-o traverseze. (Mă rog, totul nu este atît de conştient...) Cu alte cuvinte, problema nu este că oamenii nu sînt cei care sînt, ci că nu sînt cei care cred că sînt (în intimitatea lor). Pe de o parte, incapacitatea de a fi intim cu cineva ţine comunicarea la suprafaţa creaţă a informaţiilor şi sfîrşeşte prin a frustra, pentru că doar ceea ce-i afectiv (adică intim) este important. Atunci cînd cineva îşi locuieşte intimitatea şi îţi vorbeşte de acolo, comunicarea, practic, nu are limite. Firesc, este un lucru rar, dar asta atît pentru că nu poţi fii intim cu oricine, cît şi pentru că nu-ţi poţi împărtăşi intimitatea fără ca mai înainte să fii intim cu tine însuţi. Aşa cum aţi observat, intimitatea este nu doar greu de împărtăşit, dar şi de „purtat".

În acelaşi timp, tocmai din cauza intimităţii, există (sau poate exista) multă seducţie în comunicare. Novalis scria undeva despre creiere ca despre organe de reproducere. În cazul comunicării, totul participă la un joc subiacent, cu forţele lui sexuale de gravitaţie şi de respingere. O limită a comunicării o reprezintă schimbul de informaţie pură, goală, fără ancorare în intimitate, o alta – vertijul care sfîrşeşte în tangoul şi, eventual, în colapsul partenerilor unul în celălalt. De aici pericolul resimţit în propria intimitate şi, de multe ori, fuga de comunicare.

Vulnerabilitatea....

Intensitatea unui act de comunicare poate fi măsurată după vulnerabilitatea pe care partenerii sînt dispuşi să şi-o asume. A fi vulnerabil presupune a-ţi expune o zonă sensibilă a sufletului, o zonă în care poţi fi ochit şi rănit. Observaţi cum în cuvîntul vulnerabilitate accentul cade pe rana pe care această deschidere ar putea-o produce. Cuvîntul vulnerabilitate este el însuşi un semnal de alarmă şi nu spune nimic despre versantul însorit al deschiderii.

Referitor la figura înţeleptului, în literatura orientală revine această expresie: „era atît de sărac încît, neavînd nimic, poseda totul". Este deopotrivă o poziţie de sărăcie extremă şi de putere absolută. La fel, un act de comunicare adîncă nu se poate petrece decît în prezenţa unei deschideri totale care, în acelaşi timp, înseamnă vulnerabilitate. Iar o forţă extremă te poate duce în locuri extreme. Uneori, totul devine intens pînă la stridenţă şi se ajunge la un erotism bont, la un soi de vampirism fără orizont, în care pulsiunile de viaţă şi moarte practic coincid. Totul este copleşitor şi, pentru o clipă, pare să te înghită. Dar lucrurile nu se întîmplă mereu aşa. Îmi amintesc de o traversare a Atlanticului, în urmă cu doi ani, cînd am nimerit lîngă un asistent teolog din Viena. Timp de mai bine de patru ore am vorbit despre Dumnezeu, lucru pe care nu l-aş fi îndrăznit la nici o altă oră trează.

Întotdeauna „celălalt" este „infernul"? Este aşa de greu să spui „eu sunt infernul"?

Îmi este cu neputinţă să-mi imaginez pe cineva care să-şi spună (şi să creadă) acest lucru cu toată convingerea. Mă întorc la Borges, la o proză a lui, în care un bărbat povesteşte altuia o complicată intrigă sfîrşind cu un omor. Pe parcurs, povestitorul vorbeşte despre criminal la persoana a treia, dar, chiar la sfîrşit, mărturiseşte că de fapt el este cel care a comis crima. Surpriza cititorului nu este aceea de a descoperi că altcineva era criminalul sau că a discutat, în tot acest timp, cu el. Resortul surprizei este altul, şi anume că cititorul tinde să stabilească o anumită intimitate, o identificare cu povestitorul, astfel încît la sfîrşit, aflînd

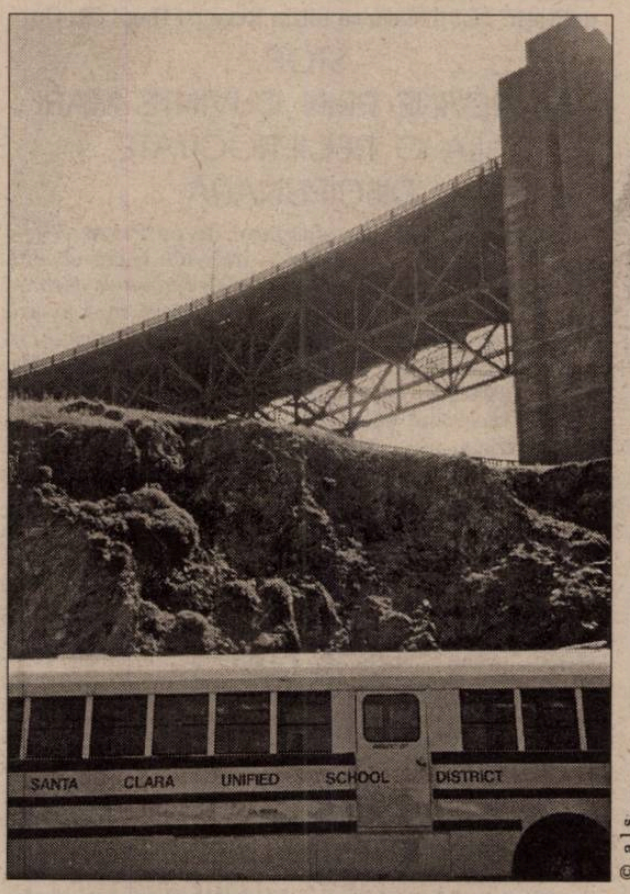

© a.l.ş.

Îmi amintesc de o traversare a Atlanticului, în urmă cu doi ani, cînd am nimerit lîngă un asistent teolog din Viena. Timp de mai bine de patru ore am vorbit despre Dumnezeu, lucru pe care nu l-aş fi îndrăznit la nici o altă oră trează.

că el este cel care a comis crima, simte oroarea de a fi luat parte, fără voie, la ea, de a se fi contaminat, de a fi, într-un fel, criminalul. Or nu el poate fi cel pe care, rînd de rînd, a învăţat să-l dispreţuiască.

Nu pot pipăi decît cu mîna mea, nu pot asculta decît cu propriul timpan, nu pot crede decît cu credinţa mea şi nu mă pot îndoi decît cu îndoiala mea. Nu pot dispreţui decît cu dispreţul meu, dar nu pot, în acelaşi timp, să-mi dispreţuiesc dispreţul. Stau ca Iona în stomacul balenei, sînt propriul meu prizonier. Nu, nu eu sînt infernul.

Pentru că l-aţi amintit pe Sartre, în urmă cu un an, într-o vizită la Montparnasse, pe o zi de iarnă cu burniţă, am găsit pe mormîntul lui un bilet de autobuz pe care scria: „Alors, Jean-Paul, l'enfer c'est qui?"* *(rîsete)*

Am revăzut de curînd piesa „Regina mamă" cu Olga Tudorache într-o formă de zile mari. Am reţinut din piesă o idee legată de comunicare. Un fiu venit să-şi petreacă ultimele zile cu mama sa îi spune acesteia: „Am venit să-ţi cîştig iubirea, dar nu am găsit decît indiferenţă şi atunci am încercat să te fac să mă urăşti, pentru că ura este mai bună decît indiferenţa". Cum comentaţi această idee?

Între dragoste şi ură, indiferenţa nu cade la mijloc, nu-i media lor aritmetică. Indiferenţa aparţine unui cu totul alt domeniu decît celor două. Ca şi a iubi, a urî înseamnă a fi afectiv, pe cînd a fi indiferent înseamnă, din punct de vedere al afectivităţii, a fi nul, a nu fi deloc. Ai lucruri enorme de comunicat cu cel care te urăşte, pe cînd cu cel indiferent... În plus, cel care urăşte poate fi încă întors din drum, pe cînd indiferentul nu, pentru că el nici nu se află pe drum.

Credeţi că lectura este o formă de comunicare sau este mai degrabă o evadare, o fugă de ceilalţi?

Chiar ieri, în faţa mea, s-a aşezat o japoneză (la vreo 16 ani) şi a deschis o carte. Totul s-a petrecut într-o clipă: s-a îndesat adînc în scaun, trăgîndu-şi picioarele şi apropiindu-şi genunchii, astfel încît abia mai atingea podeaua cu vîrfurile, într-o elegantă poză alertă, parcă de arte marţiale, exotic-animală. A deschis cartea şi a început să bată din ochii migdalaţi în susul şi în josul paginii, ca din doi fluturi. În clipa următoare, s-a produs miracolul: ca-ntr-un cristal, un surîs i-a înflorit în colţuri. Ce s-a întîmplat? Oare şi-a regăsit intimitatea cu ea însăşi? Oare a regăsit personajele în intimitatea lor? Oare a uitat totul despre lumea înconjurătoare? Poate şi-a găsit un gînd bine ascuns în netezimea paginii? Dar cine ar putea răspunde? Probabil că nici ea nu ştie. Oricum, cînd deschizi o carte, întotdeauna stabileşti o comunicare. Între tine şi sufletul scriitorului, între tine şi *persona* lui, între tine şi tine (unele cărţi au misterul clar al oglinzilor sau mai degrabă al ferestrelor în care nu vezi doar ce se întîmplă afară ci şi înăuntru, prin reflectare), între scriitor şi scriitorul din tine, de care ştii sau nu. Oricum, peste numai două minute, tînăra japoneză a adormit. *(rîsete)*

Acest lucru mi-a amintit de bunul meu prieten Sabin Prodan, care, în urmă cu cîţiva ani, mi-a mărturisit tulburat că a adormit, în repetate rînduri, ascultîndu-l pe Bach. Era vorba, desigur, de o completă imersiune în substanţa muzicii lui, o lăsare în voia vrejurilor baroce, adică un leşin din prea plinul senzorial. Este un alt exemplu de comunicare totală, pentru că orice are de a face cu somnul are de a face cu totul. Probabil că zîmbetul japonezei ştia acest lucru despre care ea, însă, nu ştia nimic.

www.revistanorii.com
http://www. revistanorii.com

* (fr.) „Deci, Jean-Paul, cine-i infernul?"

a consemnat Rodica DIACONU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Alex. Leo ŞERBAN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 437
13-19 iulie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Opoziţia, azi

GRATUIT

„...aşa nu poate ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo şi dumnealui încoace, fincă, niciodată nu s-a-ntîmplat în alte ţări, nici pe vremea fanarioţilor, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independenţă, în detrimentul prestigiului, care trebuie toţi să lupte, dacă e vorba să aibă pretenţii de oameni politici...“

I.L. CARAGIALE – „SITUAŢIUNEA“

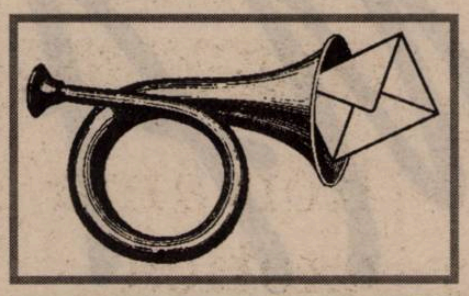

La zi

Pe marginea unui apel

Conform mentalităţilor moderne aflate în concordanţă cu principiul laicităţii statului există o separare clară între noţiunile de cetăţenie, etnie şi apartenenţă confesională, precum şi o separare tot atît de clară între sfera publică şi sfera privată.

Conform acestor mentalităţi problema convingerilor religioase ale fiecăruia aparţine sferei private, iar problema cetăţeniei aparţine sferei publice.

În concordanţă cu astfel de mentalităţi, o naţiune se defineşte într-un mod civic (permisiv şi nediscriminatoriu) cu ajutorul cetăţeniei şi nu (restrictiv şi discriminatoriu) într-un mod etnic sau confesional. Conform definirii unei naţiuni în mod civic, prin român se înţelege o persoană ce are cetăţenia romînă, nicidecum o persoană de etnie română sau o persoană de etnie română care în plus aparţine religiei ortodoxe.

Definirea naţiunilor într-un mod civic este o caracteristică a spiritului Uniunii Europene (Grecia fiind o excepţie regretabilă – criticată de altfel de către autorităţile europene de la Bruxelles – nu regula), în care România doreşte să se integreze. A se vedea în acest sens faptul că în documentele Uniunii Europene, pentru a se evita orice nuanţă exclusivist-discriminatorie s-a exclus orice referire la o religie anume folosindu-se în schimb noţiunea neutră de „patrimoniu spiritual"!

În baza celor de mai sus, am rămas surprins atunci cînd am citit apelul adresat de Regele Mihai I, Preşedintele Ion Iliescu şi Patriarhul Teoctist către toţi românii din ţară şi din lume. Pe de o parte acest apel consideră (în mod implicit) intergrarea europeană ca un ţel fundamental al României şi pe de altă parte are un spirit contradictoriu cu cel al Uniunii Europene prin afirmaţii de tipul:

„Românii pot fi mîndri de valorile lor naţionale, de tradiţiile şi de obiceiurile lor, de umanismul lor, de apartenenţa lor la creştinătatea ortodoxă."

..."Ca semn al acestei voinţe comune, dorim să contribuim practic la împlinirea cîtorva mari proiecte de asistenţă socială şi de marcare a identităţii noastre creştin ortodoxe."

Aceste afirmaţii corespund definirii naţiunii în mod confesional, care identifică abuziv noţiunea de român cu aceea de român ortodox. O astfel de definire este în concordanţă cu spiritul extremei drepte interbelice româneşti care considera ca fiind adevăraţi români doar pe românii ortodocşi!

Personal, deşi sînt agnostic, sînt cetăţean român, mă consider român şi încerc şi eu să ajut România atît cît pot. Citind acest apel am avut sentimentul excluderii. La fel au simţit, probabil şi cetăţenii români aparţinînd unor religii minoritare precum şi cetăţenii români atei. Caracterul discriminatoriu al acestui apel umbreşte din nefericire faptul pozitiv că regele Mihai I şi Preşedintele Ion Iliescu au semnat în comun ceva dat publicităţii.

Bogdan STĂNOIU
Bucureşti

Nr. 426: *„Ce ţinem minte, ce uităm"*

Memoria selectivă

Plouă. Se aude liftul şi pe fereastra blocului văd tremurînd un cîine zgribulit, cu zgardă – purtînd la vedere stigmatul milostiveniei municipale. Seamănă cu maidaneza din faţa blocului meu, deşi pe atunci cîinii rămaşi fără stăpîn după demolări nu beneficiau de acest apelativ. Cineva, nu ştiu cine, o botezase Laika, dar prea puţini dintre copiii de la bloc ştiau ce şi cum e cu patrupedul trimis de ruşi în lună şi al cărui tiz era. Nu-mi amintesc cum a murit sau cum a dispărut din scenă, nu mai ştiu dacă am hrănit-o vreodată sau unde anume îşi avea culcuşul. Memoria îmi joacă feste, selectînd doar ce vrea ea, iar percepţia mea asupra acelui moment şi, implicit, asupra mea în acea perioadă este compusă şi recompusă, arbitrar poate, folosindu-mă de fragmentele de amintiri care mi-au rămas.

Îmi revin frînturi din primăverile din liceu, oscilînd invariabil pe aceleaşi coordonate vizuale şi olfactive: verdele năucitor al gardurilor vii, mirosul de liliac din curtea bisericii de lîngă blocul meu o adevărată oază de verdeaţă şi aventuri pentru ingrata generaţie captivă între cuburi de beton de care cu onor mă revendic; melcii călcaţi în picioare de turişti pe drumul spre Cozia într-o altă primăvară, la fel de ploioasă şi la fel de plină de liliac şi de biserici, denivelările familiare ale trotuarului pe care îl străbăteam zilnic spre şcoală sau gustul cîrceilor de viţă, cînd trec în revistă miile de fapte mici pe care cîte o senzaţie le evocă proustian mi se pare că toate s-au petrecut într-o altă dimensiune, într-o altă eră geologică. Şi îi înţeleg pe cei care se simt bătrîni...

Poate că ne simţim bătrîni atunci cînd ţinem minte ceea ce ar trebui, dintr-o nescrisă igienă mentală, să uităm: înfrîngeri, eşecuri, trădări, gafe monumentale, dureri, tot atîtea greşeli pe care le etichetăm generalizant şi blajin ca „experienţe". Şi totuşi, există oameni care şi-au cultivat o admirabilă deprindere; aceea de a nu-şi încărca memoria cu înfrîngerile din trecut; reuşesc astfel să treacă prin viaţă egali cu ei înşişi, neschimbaţi şi senini, încremeniţi pe o traiectorie circulară fără suişuri sau coborîşuri interioare prea spectaculoase. Memoria lor pare să selecteze asemenea unui performant program pe calculator doar „jumătatea plină", doar acele lucruri care, rememorate, gîdilă perfect eul şi-i confirmă în propriii ochi imaginea exterioară. Aceşti oameni se identifică, in viziunea mea, în mod inevitabil subiectiv, cu masca pe care o arborează.

Dar, după un schimb de dileme fără ieşire, urmat de o analiză minuţioasă a problemelor cu un alt dilematic blazat, un dialog cu ei este la fel de reconfortant ca un film poliţist sau un roman SF după ce te-ai luptat voiniceşte o noapte întreagă cu un studiu de Foucault. Nu au dileme, nu au probleme, nu-şi amintesc şuturile primite şi, mai ales, pe cele date. În jurul lor se simte un cerc ca de puf care îi protejează de hopurile prea brutale ale realităţii. Trec prin viaţă ca printr-un vis, fără responsabilităţi asumate dramatic, fără regrete absurde. Şi cît îi invidiez! Cît mă roade neputinţa mea de a uita, chiar şi ce ar fi trebuit de mult să dau uitării, încrîncenarea memoriei mele de a se agăţa de mici frînturi de gest, atît de semnificative, atît de dureroase în elocvenţa lor mută. Cît le invidiez indiferenţa cu care privesc în jur (manele, corupţie, droguri în licee, hoţi, sărăcie lucie, mizerie – „Ei, dragă, ce putem face noi?! Asta-i situaţia!".), impasibilitatea cu care pot întoarce capul (cerşetori, aurolaci, cîini, eutanasieri, şomeri, refugiaţi, sinistraţi – „Săracii, asta e." Oftat. După care: „Ai văzut ce reduceri sînt la Steilmann?".

Da, recunosc, tînjesc după seninătatea cu care ei merg înainte, nestorsionaţi interior, nesfîşiaţi de dileme, oameni care se bucură de viaţă pe deplin. Nu se chinuie dacă să emigreze sau nu, dacă să schimbe jobul sau nu, dacă îşi doresc sau nu, cu adevărat, un anume lucru. Sînt mulţumiţi cu locul lor sub soare şi nu fac un capăt de ţară din faptul că normalitatea e din ce în ce mai greu de stabilit, în lipsa unui punct clar de raportare.

Dar chiar să nu aibă aceşti fericiţi ai soartei dileme? Nu pot decît să cred – să sper – că zbaterile inerente oricărei personalităţi în dezvoltare există împinse undeva într-un plan secund, adînc ascunse sub mască, în cazul, desigur, al celor care nu s-au identificat deja cu această „persoană" şi care au

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

reuşit să eludeze astfel zbaterea schizoidă a celor ce încearcă, poate, să-şi delimiteze într-un fel sau altul încrîncenarea interioară de impasibilitatea arborată exterior.

Acest dar unic ce permite o selectare ultraperformantă a ceea ce ţinem minte şi a ceea ce uităm, pare a fi posedat la maximum şi de politicieni şi de ziarişti, dar în aceeaşi măsură şi de societatea civilă. Căci, în plan public, memoria scurtă (elegant numită „selectivă") funcţionează de minune. Indiferent de greşeli, de aberaţii, de gafe şi enormităţi, viaţa publică de pe la noi îşi urmează inexorabil drumul haotic în care profeţii contemporani tot încearcă – fără succes prea mare, de altfel – să găsească o logică. Surîsuri în faţa camerelor, discursuri ce se contrazic unele pe altele, dezvăluiri senzaţionale şi totuşi nimic nu se schimbă. Alegerile din 2000, de pildă, au dovedit că decizia finală a alegătorilor nu are nimic de a face cu spumoasele cazuri de corupţie scoase la iveală pe bandă rulantă de presă şi nici cu acuzaţiile reciproce ale candidaţilor. Dar cu ce are de a face?, stai năucit să te întrebi. Ce uităm, ce ţinem minte. Nu emisiuni sau talk-show-uri spectaculoase, oricît de încruntat mediatorul, oricît de corupt invitatul; nu ţinem evidenţa veniturilor la venire şi la plecare ale aleşilor ţării – n-ar fi o idee chiar aşa de rea, în fond – şi nici ce s-a mai întâmplat cu Caritas, cu SAFI sau cu Bancorex; ca prin vis ne întrebăm, o jumătate de gînd, dacă, oare s-a mai întîmplat ceva, dar trecem peste gîndul abia format, întreptîndu-ne spre altceva. Ceea ce ne atinge nu este PIB-ul, nu promisiunile, ci felul în care această lume trece prin noi şi este convertită într-un curcubeu de senzaţii, în acelaşi fel în care, într-o altă eră geologică, într-a cincea, ne demonstrase „profa", cu o prismă de sticlă şi o rază de lumină, în laboratorul de fizică. Acest curcubeu, de fapt doar o nuanţă din el, este cel ce rămîne agăţat de vreun colţ de amintire şi nu inerta rază care o generase. Frînturi de vacanţe, titluri de ziare („cîtă corupţie, dom'le; sînt toţi la fel"), dialoguri în autobuz şi scene la metrou; bîrfe, căzute rapid în uitare, mici succese şi şi mai mici înfrîngeri, toate aceste reziduuri pe care le tezaurizăm. Amintirea unui colţ de stradă, sentimentul de umilinţă profundă în ziua în care fusesem făcută pionier, fiindcă îmi atîrnau ciorapii şi fiindcă fundele umflate caraghios la codiţe îmi păreau imense – umilinţă pe care n-am mai simţit-o niciodată atît de acut; irizaţiile unei pete de ulei într-o baltă după vreo ploaie de vară, parfumul liliacului din curtea bisericii. Coada la ulei înainte de decembrie '89, coada la ziare din primele zile după decembrie '89, coada la vot. Meduze moarte pe plaja de la Costineşti în primul an de facultate. Primul 3 la caligrafie în clasa a 2-a (şi cîtă ruşine!!!).

Nimicuri în fond, dar care, împletite, ne leagă de această realitate complexă care este a noastră, rădăcini impalpabile ale unei identităţi ce încearcă, îndărătnică, să se sustragă uniformităţii generatoare de blazare a tranziţiei. Şi poate, într-o zi voi uita şi că am scris aceste cuvinte. Dacă nu am uitat deja.

Oana GODEANU
Preparator univ. doctorand
Universitatea „Spiru Haret"

Despre *Dilema*

Un cititor atent

Ca „dilematic" cu cîteva intervenţii publicate şi ca un cititor atent al publicaţiei, apreciez că pagina rezervată „nouă" păcătuieşte prin inconsecvenţă în modul cum sînt tratate scrisorile primite. Unele, sînt publicate fără comentarii, altele cu note ale redacţiei (uneori chiar amuzante) şi o a treia categorie însoţite de replici ale autorilor (de regulă redactorii) vizaţi. În acest caz, ei au „ultimul cuvînt" şi sentinţa devine definitivă. Aceste replici sînt impropriu intitulate „răspuns", deşi dilematicii n-au adresat autorilor vizaţi nici o întrebare.Uneori, aceste „răspunsuri" trădează iritarea autorilor, fapt constatat în mod special la dl S. Voinescu prin propria-mi experienţă *(Dilema* nr. 184, 219, 233) şi ilustrat pregnant în *Dilema* nr. 434, în care domnia-sa, replicînd dr. Ana Bazac, comentează detalii fără semnificaţie, incriminează posibilul subiectivism al celei vizate, dar ocoleşte fondul scrisorii publicate.

Pornind de la această constatare, decelabilă (chiar dacă fără iritare) şi la alţi titulari de rubrică ai *Dilemei,* propun redacţiei introducerea unui tratament mai democratic al dilematicilor, în sensul că scrisorile acestora să fie publicate fără răspuns în cazurile în care ei nu cer aceasta în mod explicit. Problema ar fi simplu de rezolvat inserînd un anunţ prin care să se solicite dilematicilor ca, după încheierea textului, într-un PS, să specifice dacă aşteaptă sau solicită o replică din partea autorului textului vizat.

Prin adoptarea acestei modalităţi de tratare a scrisorilor, judecarea opiniilor şi a concluziilor ar aparţine cititorilor, ceea ce mi se pare că ar fi mai în spiritul îndrăgitei noastre publicaţii şi a titlului acesteia.

Cu multă încredere în spiritul *Dilemei,*

N.G. ŞERBAN
Bucureşti

N.red.: Noi credem că „cel mai democratic" este ca scrisorile cititorilor care discută ideile unor articole să primească un răspuns imediat din partea autorilor, fie că acesta e cerut implicit sau explicit.

Articolul „Examene şi capacităţi" (nr. 435)

Citind articolul lui Mircea Vasilescu, „Examene şi capacităţi", nu mi-am putut suprima un zîmbet: lupta pentru manuale alternative este ridicolă dacă acestea sînt vîndute fiecare ca manieră optimă de prezentare a unei materii sau alta. Manualele unice, lipsite de strălucirea cerută de o competiţie pe piaţă, erau vădit insuficiente, şi tînărul, în funcţie de capacităţi, caută „alternativa" în mii de „Ştiaţi că?" sau sute de cărţi cu coperte soioase prin biblioteci. Superbă observaţia lui Mircea Vasilescu despre lipsa mediatizării „problemelor normale" ale elevilor. Se va face, cînd vom ajunge şi noi în stadiul american actual de „comercializare fără pauză a fiecărui gest sau sentiment uman" (Andrei Codrescu în nr. 433 al *Dilemei).*

Raluca PREOTU
ralucapreotu@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cum ne vindem marfa**
- **Anii '80**
- **Minuni/miracole**
- **Starea bibliotecilor din România**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Mondializare (II)

– în alb-negru –

Cele mai multe dintre firmele din Tenerife sînt în engleză, nu în spaniolă, iar a doua limbă de comunicare publică pare a fi germana: pentru nemţi, Canarele sînt aproape un alt land. Tot în engleză sînt şi destule dintre inscripţiile independentiste tagate pe cîte un zid, ici-colo (*Spanish no, Canarian!)*. Există două minuscule mişcări independentiste în Canare, iar localnicii se consideră, cică, nu atît europeni, cît africani: de Maroc îi separă mai puţin de o sută de kilometri, pînă în Spania sînt peste o mie. Majoritatea populaţiei nu vrea însă *independencia*, ci doar mai mult sprijin financiar de la buget; şi, oricum, cel mai înalt munte din Spania se află aici, pe Tenerife, are vreo trei mii şapte sute de metri. Cum e un fost vulcan, totul se află, cum ar veni, *sub vulcan*. Sau, mai curînd, *pe*?! Oricum, *în*: în Babilon. Menu-urile restaurantelor sînt afişate în cel puţin 7-8 limbi.

Firmele care au în denumire „New York" sînt cu duiumul şi pentru orice, de la restaurante şi café-uri la magazinele cu papuci de plajă şi alte obiecte de strictă folosinţă vacanţieră, aparatură electronică şi băuturi răcoritoare.

Cea mai puternică reţea de pizzerii de pe insulă se cheamă însă „Pizza Kiev". Onoarea culinară a Italiei pare a fi salvată doar de pizzeria *Tutto Pavaroti*, indiciu clar de apartenenţă naţională: cultura, ultimul bastion al identităţii, desigur.

Un cîştig mai mult simbolic, totuşi, fiindcă restaurantele chinezeşti sînt într-un implacabil iureş expansionist. Şi nu numai restaurante vin dinspre acolo unde se zice că va fi centrul lumii în mileniul trei.

Că se cheamă ori ba „New York", aproape toate prăvăliile cu *items for the beach*, de regulă grandioase depozite de şlapi, bermude, pălării de soare şi alte mărunţişuri în cantităţi gigantice, sînt ţinute de asiatici. Iar marfa e fabricată cam tot prin aceleaşi îndepărtate tărîmuri extrem orientale de unde vin şi comercianţii. Ici-colo, ca un cearcăn întunecat, sînt şi vînzători pakistanezi (sau, poate, srilankezi). Oarecum timizi, au un aer fatalist, resemnat. Senegalezi voinici, de peste un metru nouăzeci, vînd joviali ceasuri *Rolex* la sfert de preţ. Ăştia nu au nevoie de dotări speciale pentru a face comerţ: îşi ţin marfa expusă pe mîini. Au ceasurile înşirate pe fiecare braţ, de la încheietura mîinii pînă la cot, să tot fie vreun *chil* – două de metal. Sînt şi senegaleze, de asemenea monumentale, care vînd coliere de corali şi tot felul de cochilii. Părul senegalezelor este netezit, întins, îndreptat şi înţepenit cu fixative; dar una din principalele lor ocupaţii este să le încreţească şi împletească nordicelor părul în complicate codiţe în stil african. Şi au dever mare senegalezele, se stă la rînd. O asemenea operaţiune durează vreun ceas, poate şi mai mult, dar turistele blonde, şi ele în general de mare calibru, scandinave, nemţoaice, stau răbdătoare în bătaia soarelui, şi la coadă, şi sub degetele iuţi ale priceputelor senegaleze.

„Mondializarea" – spune, imperturbabil, amicul agent al globalizării – „presupune că fiecare contribuie atît *avec son savoir-faire* cît şi în calitate de consumator".

* * *

De pe la şase seara (soarele apune după zece), nu mai poţi trece prin faţa unui restaurant fără să fii agăţat de un chelner sau o chelneriţă care încearcă să te convingă că e locul cel mai bun în care ai nimerit şi că trebuie neapărat să cinezi acolo. Procedeul e întrebuinţat şi în Paris, în turisticul Cartier Latin, deşi poliţia franceză nu (prea) îl îngăduie. Măcar două criterii trebuie să îndeplinească persoana însărcinată să racoleze: să aibă ceva talent de comunicator, asta implicînd obligatoriu umorul, şi să se poată exprima cît de cît în cel puţin două-trei limbi. Cum toată promenada în lungul ţărmului are pe o parte, pe vreo cinci-şase kilometri, numai restaurânte, eşti ademenit la fiecare pas. Fetele şi băieţii de pe Tenerife încep prin a te situa lingvistic, să ştie cum să te ia: *English? Deutsch? Français? Italiano? Russki?* Cum văzusem că aveau şi liste în finlandeză, răspund *Suomi!*, mizînd pe efectul de contrast cu mutra mea azteco-balcanică. Băiatul canarian reacţionează însă reflex şi zice ceva ininteligibil, probabil într-adevăr în finlandeză, limbă din care ştiu doar cum se spune *telefon*, fiindcă e una dintre limbile în care pînă şi acest cuvînt internaţional a fost tradus. Îi spun, pe franţuzeşte, că *son finnois* nu e tocmai bun. Îmi răspunde, aproape ofensat, în orice caz fără pic de umor, că îşi face munca, *Je fait mon travail*. „Mai bine te dădeai chinez!", îmi spune amicul mondialist. „Ei, stimabile, prea te faci chinez", îmi vine în minte, dar nu-i spun, nu ştie româneşte şi de Caragiale nu a auzit.

Dar am imediat ocazia să mă dau chinez. Pe promenadă e un grup de vreo 10-15 persoane, din mijlocul căruia se aud cuvinte rostite sacadat: *Black! White! Schwarz! Weiss! Lost! Gewonnen!* În centrul grupului e un ins care învîrte trei discuri negre pe o cutie de carton folosită drept suport. Le arată celor din jur, unul dintre discuri e alb pe-o parte, le amestecă, la suceşte, le-nvîrteşte, le aşează – şi trebuie să ghiceşti care e discul alb. Pe bani. Cei din jur joacă şi cam pierd. Sînt însă şi unii care cîştigă. Cei care pierd de două-trei ori pleacă, în schimb cîştigătorii rămîn. Ei intervin *cînd trebuie* să existe şi cîştigători. De exemplu, cînd vreunul dintre jucătorii inocenţi vrea să verifice *toate* discurile. Se aude, atunci, între cuvintele jocului, un fel de şuierat, printre dinţi – *guriţă, ia-l p-ăsta după mine, că vrea scandal!*. Atunci intervine cîştigătorul de serviciu.

Sînt vreo opt-nouă puncte de desfacere a jocului pe promenada din Tenerife şi cam vreo 30-40 de *agenţi*, cu falşii cîştigători cu tot. Între strigăturile jocului, unii îşi înjură tot timpul clienţii. Pe româneşte.

Cum să nu te dai chinez?!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un partid serios

PNŢCD este un partid serios. E din categoria partidelor numite „puternic ideologizate". La rîndul lor, ţărăniştii fac parte din acea categorie de oameni care stîrnesc uneori invidia celor care nu au un crez anume, a celor cu permanente îndoieli. Departe de a fi o trestie care gîndeşte, ţărănistul generic este un stejar care ştie. Tocmai datorită acestei ideologizări specifice, PNŢCD nu va dispărea. Chiar dacă se poate imagina un prag şi mai scăzut decît cel la care a coborît acum, întotdeauna va exista cel puţin un grup de oameni care ar umple nu un autobuz, ci un tren foarte lung, şi care ar dori să perpetueze idealurile. Aşa cum spuneam, partidul este serios şi a-l trata facil parcă a devenit o modă pentru această lume secularizată politic. Şi totuşi, s-au petrecut la acest sfîrşit de săptămînă scene de tip „Stan şi Bran" care au făcut deliciul ziariştilor: secretara lui Chiriţă şterge din computer fişierele personale, în timp ce şeful face figuraţie, la propriu, pentru echipele de televiziune grăbite să prindă jurnalul (pentru că trebuia filmată scena plecării, Cătălin Chiriţă şi-a luat geanta şi a făcut cîţiva paşi pe care publicul telespectator trebuia să-i interpreteze ca scena alungării); Vasile Lupu se încuie în biroul lui Corneliu Coposu şi refuză să comunice cu exteriorul; echipa de pedepsire condusă de fostul ministru de la Interne îl evacuează pe protestatar; anunţarea demisiei aceluiaşi Lupu de către adversari, dar moldoveanul luptător pentru proprietate spune că ţăranul nu-şi dă niciodată demisia; controversa: unde e demisia lui Lupu? Pe aici, pe undeva, zice Ciorbea, arătaţi-o, zic ziariştii, de fapt este verbală şi potrivit unei teorii ad-hoc are şi valoare juridică; cele două echipe stau fiecare în cîte o clădire şi comunică prin ziarişti (acelaşi fenomenal Chiriţă care îi aşteaptă înfrigurat pe reporteri şi îi întreabă: ce mi-au mai făcut?); Vasile Lupu cere iertare poporului pentru dezamăgire şi pentru că nu şi-a putut opri colegii „de la bani nemunciţi" (ce expresie! cum respiră acest politician un permanent aer ţărănesc, o fi teatral?), apoi îşi exprimă un ţel politic pentru care alţii ar avea nevoie de cărţi întregi: tot timpul munceşti pentru clipa de pe patul morţii, să nu-ţi fie frică atunci; în sfîrşit, Lupu pleacă cu un geamantan imens cît dezamăgirea sa şi ministrul-nabab Ioan Mureşan îi pune la dispoziţie un Ford vişiniu pentru ca durduliul încăpăţînat să nu plece, totuşi, pe jos. Mai înainte de asta, din relatările unora, vedem o altă scenă: Radu Sîrbu şi Ioan Mureşan făcîndu-l pe Marga „nesimţit" pentru că nu merge la parchet să îi apere, după modelul Bivolaru. Logica: dacă Adrian Năstase a făcut acest lucru şi a ajuns premier, atunci...

Dar PNŢCD este un partid serios şi va reveni la putere pentru că merită. Este o chestiune de destin istoric. Aşa cum o chestiune de destin personal este revenirea unora în funcţii mari. Am auzit mulţi oameni care nu înţeleg pe ce se luptă, de ce atîta scandal pentru un partid care are în sondaje cît marja de eroare. O opinie comună exprimată colorat: se luptă pentru conducerea dricului. E totuşi o putere, o răspundere. Dar nu e adevărat. PNŢCD şi bătălia pentru el au rămas singurele mijloace prin care oameni serioşi şi predestinaţi ar mai putea să ajungă vreodată pe locurile promise de istorie. De exemplu: Victor Ciorbea. A plecat din partid reclamînd lipsa de morală: interesele meschine ale unora ar fi alterat oarecum obiectivul imanent al ţărăniştilor. Noroc cu fiul de moţi care a pus bazele unei formaţiuni cu adevărat creştin-democrată. Acum s-a întors în partidul alterat şi a ajuns preşedinte, unii răuvoitori spun sus şi tare că este marioneta celor mai suspecţi doi foşti miniştri, Sîrbu şi Mureşan. Şi astfel Ciorbea îşi parchează vestita Dacie din '80 lîngă un Ford vişiniu nou-nouţ. Acuzat ţărăneşte şi creştineşte de Vasile Lupu, că una a vorbit şi alta a băut, a reacţionat cu stil: tot scandalul nu este decît un scenariu al puterii pentru a prelua PNŢCD. Parcă vezi scena: Iliescu zîmbind înţelept şi malefic cu gîndul la Coposu.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

România exotică

– Ştiţi, noi scriem o carte despre zonă şi am venit să...

– N-avem! – răspunde sec băştinaşul.

Cam aşa încep mai toate terenurile. Dacă planul „carte" eşuează, se trece la acţiunea „ţuică", aceasta nedînd greş niciodată. Urmează apoi acţiunea de *food-raising*, care se desfăşoară cu mai mult sau mai puţin succes. După o vreme, intrăm în atmosferă şi începem să ne mirăm profesionist de una şi de alta.

De data aceasta, am aflat răspunsuri – chiar mai multe decît am fi dorit – la toate curiozităţile noastre de la fraţii Stelu (de la Aristotel) şi Nelu (de la Platon-Platonelu, evident). Ei sînt intelectualii satului, cu o cultură teleenciclopedică, după cum pretinde Stelu. După ce am umplut cîteva casete cu informaţii de teren la prima mînă, Stelu ne-a recomandat ca, pentru mai multă siguranţă, să trecem pe la Bibleoteca Pedagogică că „eu de acolo am citit tot ce v-am zis". Renunţăm la intelectuali şi pătrundem în România profundă.

– Ştiai că bunicul lui Mihai, Regele Mihai, a fost Vlad Ţepeş?

– Zău? – mă mir eu metodologic.

– Hai mă că n-a fost Vlad Tepeş – intervine şi nevasta. A fost ăla, cum îl cheamă? A, Antonescu!

– Eu auzisem c-ar fi neamţ – bag eu zîzanie în familie.

– Cum o să fie neamţ dacă e Mihai *al României?* – îmi închide gura gospodarul.

Din altă parte aflăm cum i-au alungat românii pe nemţi, în război: *e o baltă aici, în spate, îi zice Balta Dracului. Are o apă neagră, mîloasă. Şi s-a oprit un batalion de-al nostru, în război, era căldură mare şi s-a dezbrăcat toţi să facă baie. Şi a venit nemţii să le fure hainele. Atunci ai noştri au ieşit din apă, să le ia înapoi. Şi cînd i-a văzut nemţii aşa negri, cum au ieşit ei din apă, s-au speriat aşa de tare că au luat-o la fugă care încotro.*

Fiind o zonă săsească, sînt multe poveşti cu nemţi. Cel mai mult mi-a plăcut însă cea cu bivoliţele: astea ar fi venit aduse de saşi şi *acum de aia s-au împuţinat bivoliţele pe aici, că s-au dus şi ele după saşi, în Germania.*

Pe drum ne întîlnim cu doi englezi. Fac parte dintr-un proiect mai mare, în care este implicat şi Prinţul Charles şi au tot felul de gînduri măreţe pentru satul cu pricina. *Primul lucru care ar trebui făcut* – ne dăm şi noi cu părerea – *ar fi drumul ăsta.* (Este un drum mai degrabă de căruţe decît de maşină, care face extrem de dificil accesul în sat.) *Doar asta nu!* – se sperie englezii. *Asta ar face să dispară tot farmecul acestui sat izolat.* Şi se pierd în zare, pe caii lor.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Statui

În vreme ce siderurgiștii constrîng guvernul să deprivatizeze Reșița, în vreme ce noile prețuri ale energiei electrice îi trimit pe unii abonați înapoi la strămoșescul opaiț, în vreme ce inflația continuă să sporească și natalitatea să scadă, notorii lideri de opinie discută plini de patimă despre statui. Dezvelirea bustului dedicat unui faimos mareșal din trecut ruinează cariera unui foarte cunoscut general din zilele noastre. Sculptura nu face bine înaltelor grade militare, o dizarmonie pe lîngă care istoricii artei nu ar trebui să treacă nepăsători. Dar episodul semnalat nu poate fi considerat în sine și din alte pricini, îndărătul lui se află o lungă și agitată istorie politică a statuilor.

Statuia atestă meritele excepționale ale personajului pe care îl înfățișează. Marile convulsii ale istoriei modifică radical evaluarea acestor merite. Soarta antagonismelor politice se răsfrînge nemijlocit asupra monumentelor care împodobesc de preferință orașele. Acest război al ideologiilor împotriva pietrei și bronzului și-a găsit principalul teatru de operațiuni în Capitală.O asemenea convulsie a adus cu sine instaurarea dictaturii staliniste cînd primul Hohenzollern a pierit cu bidiviu cu tot din Piața Palatului, la fel ca bătrînul Brătianu, laolaltă cu duioasele fecioare care îl împresurau, din piața cu același nume, ca Take Ionescu și ca atîția alții. Pe ansamblul urbei aceste dramatice evacuări au fost compensate cu vîrf și îndesat: la intrarea în Parcul Herăstrău s-a ivit un Stalin cu statură de baschetbalist, arătîndu-ne drumul către dimineți care își tot dregeau glasul a cîntec; la celălalt capăt al parcului un Lenin și mai gigantic, pe fondul binemeritat al Casei Scînteii; în Piața Victoriei, binișor mai scund, ostașul sovietic liberator. Îndată după decesul modelului, intrarea în parc a fost lăsată fără monument; după ce, în 1958, armata URSS s-a retras de pe teritoriul României, singuraticul ei reprezentant de bronz s-a retras și el din Piața Victoriei, pe un tăpșănel infinit mai discret. Numai Lenin a avut nevoie de o altă revoluție spre a preîntîmpina învecinarea cu World Trade Center.

Proliferarea busturilor lui Antonescu constituie cea mai recentă secvență a acestei capricioase istorii. În persoana fostului mareșal ea glorifică războiul pornit de el la început contra URSS căreia, mai tîrziu, s-au adăugat Anglia și SUA. Gravitînd spre anumite poziții politice, protagoniștii acestui omagiu retroactiv nu îi atribuie fostului „conducător" meritul de a fi cîștigat războiul, ci pe acela de a-l fi purtat din motive patriotice. Patriotismul necontestat al personajului a avut însă urmări dezastruoase pentru destinul patriei. Începînd războiul cu scopul de a reintegra cele trei teritorii cedate de Carol al II-lea, Antonescu l-a încheiat fără a fi recuperat nici unul. În felul său, dar la un preț infinit mai ridicat, el reiterează vina pentru care îl silise pe fostul monarh să abdice. Mareșalul răstoarnă dictatura regală și statul național-legionar pentru a institui propria-i dictatură militară, anticameră a unei alte dictaturi care va dura peste patru decenii. Într-o situație comparabilă, Finlanda a evitat această soartă, mareșalul Mannerheim încheind cu Moscova armistițiul pe care Antonescu a refuzat să-l semneze.

Conferindu-i rolul de erou național, statuile lui Antonescu invită la uitarea sutelor de mii de tineri pe care el i-a trimis să moară în zadar, pe îndepărtate meleaguri unde nu aveau ce căuta. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Tot școala

Pentru că examenul de bacalaureat a continuat și săptămîna trecută, presa română a fost și ea atentă în continuare la acest subiect. Atenția nu ajută însă prea mult, în lipsa unei oarecari priceperi.

Am auzit, de pildă, zilele trecute, o emisiune la radio Europa FM (de un an încoace, postul meu preferat) în care realizatoarea Rodica Culcer o invitase pe Melania Mandas Vergu, redactor la *Adevărul*. S-a discutat despre examenul de bacalaureat și s-au comentat rezultatele. Emisiunea era, jurnalistic vorbind, bine făcută (ca, de altfel, toată seria de „Interviuri Europa FM"), și tocmai de aceea o comentez, pentru că lucrul bine făcut are darul să convingă, iar cîteva dintre ideile rostite acolo ar trebui mai degrabă să îndemne la reflecție. Procentul de promovați de 85% a fost considerat bun, dar despre media generală pe țară (7,50) s-a spus că e o dovadă a „scăderii nivelului învățămîntului". Am impresia că trăim în continuare în mitologia „calității învățămîntului românesc", iar mass-media nu fac decît să mențină în vigoare prejudecăți construite pe vremea comunismului. O medie pe țară între 7 și 8 este (în orice țară) un rezultat bun: liceul trebuie să fie interesat de formarea indivizilor situați pe o *medie* intelectuală credibilă, nu de vîrfuri. Iar societatea democratică și deschisă este una stratificată, în care, prin forța împrejurărilor și a naturii umane, vîrfurile reprezintă un procent mic. Sigur, nu strică să ai cît mai mulți elevi ori oameni „de nota 10", dar consistența unei societăți e dată de forța *clasei medii*: vîrfurile se pierd nu doar cînd nu sînt ajutate, dar și atunci cînd în urma lor nu „vine" o categorie de mijloc puternică. Și nu mi se pare că, așa cum se tot spune, „scăderea de performanță se datorează reformei", ci dimpotrivă: cauza e faptul că reforma învățămîntului s-a făcut cu întîrziere și nu tocmai coerent. Pe de altă parte, schimbările din sistemul de învățămînt (care este, într-adevăr, cel mai conservator sistem din societate, cum afirma și d-na Melania Mandas Vergu) sînt un barometru foarte precis al atitudinii cetățenilor față de reformă: să se revizuiască, dar să nu se schimbe nimic... Profesorii înșiși s-au plasat nu o dată pe această poziție, apărîndu-și comoditățile profesionale cu care erau obișnuiți, iar faptul că statutul lor social s-a degradat nu avea cum să-i stimuleze și cum să-i facă agenți ai schimbării.

Cît despre tratamentul pe care mass-media îl rezervă școlii, el e în principiu greșit. Școala e „un caz" care are vizibilitate în presă prin excepții (în bine sau în rău): fie că era vorba despre olimpici sau despre lipsa apei în localurile școlii, învățămîntul a fost, de-a lungul tranziției, mai degrabă subiect de fapt divers decît de dezbatere substanțială. Și, în orice caz, sînt două lucruri care arată că în mentalul colectiv schimbările încă nu și-au găsit locul și rostul. Întîi, nu s-a asimilat ideea că, într-o societate liberă, școlile sînt o problemă a *comunității*: cînd ceva nu merge, reflexul nostru (al presei, al profesorilor și al cetățenilor deopotrivă) este să privim spre minister. În al doilea rînd, n-am înțeles că societatea este stratificată, că – vrem sau nu – oamenii nu sînt la fel de deștepți și de dotați, iar legendele despre valoarea învățămîntului românesc nu pot ține loc la infinit de date și cifre exacte. Cu toate poticnirile ei, reforma școlii a realizat totuși modificarea esențială: nu cantitatea de cunoștințe e importantă pentru integrarea tînărului în societate, ci *ce știe să facă* un elev cu acele cunoștințe. Iar școala nu mai trebuie privită ca o „mașinărie de introdus noțiuni" în mintea copiilor, ci un mediu în care tinerii se pregătesc pentru viață. De-abia de aici încolo încep problemele, iar eșecul elevilor nu se datorează întotdeauna școlii: reflexul de a căuta vinovați doar printre profesori și miniștri sau de a explica totul prin afirmații generale de tipul „reforma nu e bună" ori „au dispărut valorile morale" nu mai are ce căuta într-o societate deschisă.

Cît despre mass-media, pe lîngă faptul că trebuie să descopere școala ca subiect mediatic și în *normalitatea* ei, nu doar sub formă de cazuri „de senzație", mai au o dilemă: cum să-și apropie publicul tînăr. Din majoritatea sondajelor rezultă că elevii și studenții nu citesc ziare, cea mai frecventă motivație fiind că „nu găsesc nimic interesant în ele". Tot școala și reforma să fie de vină? ▲

Scrisoare deschisă

Asociația Italiană de Românistică (*A.I.R.*) a luat cunoștință, cu îngrijorare, de dificultățile pe care le întîmpină în prezent continuarea programului de burse de specializare – post-diplomă și postdoctorale – în Italia, așa-numitele burse „V. Pârvan", înființate sub egida Ministerului Educației și Cercetării, al Ministerului de Externe și al Ministerului Finanțelor Publice din România.

Eminentul profesor Marian Papahagi – în calitate de Director al Academiei Române din Roma – reușise acum trei ani, cu multă trudă, să reînvie o valoroasă inițiativă datorată savantului Vasile Pârvan: acesta instituise, în perioada interbelică, un proiect cultural de anvergură, constînd în pregătirea sistematică a unor serii de tineri cercetători și doctoranzi, din domeniile cu precădere umanistice (arheologie, istorie, istoria artelor, filologie etc.). Rod al acelor ani au fost două importante publicații periodice: *Ephemeris Dacoromana. Annuario della Scuola romena di Roma* (10 vol.: 1923-1945) și *Diplomatarium Italicum: documenti raccolti negli archivi italiani* (4 vol.: 1925-1939). Dar importanța acestor stagii de studiu și de specializare în străinătate s-a dovedit mai ales prin crearea unor generații de specialiști în mai multe domenii științifice, care au marcat benefic evoluția învățămîntului și a cercetării românești pentru mai multe decenii.

Efortul întreprins de M. Papahagi a făcut ca 20 de tineri bursieri din România, cu interese de studiu reprezentînd chiar mai multe domenii decît în perioada interbelică (s-au adăugat economia, matematica, științele sociale, antropologia culturală, artele plastice etc.), să profite de o ședere de doi ani în Italia, în perioada 1999-2000 (o parte dintre ei la „Accademia di Romania" din Roma, o altă parte la „Istituto di cultura e ricerca umanistica «N. Iorga»" din Veneția). Din păcate, până azi nu s-a găsit o soluție pentru continuarea programului, nefiind încă acordată finanțarea pentru noua serie de bursieri care trebuiau selecționați și trimiși în Italia pentru anul universitar 2000-2001.

Formarea și consolidarea elitelor culturale este o problemă prioritară pentru orice societate interesată să-și direcționeze proiectele de viitor, să-și constituie o cît mai amplă și deschisă conștiință publică, aptă să intre în dialog cu cerințele majore ale comunității internaționale. Credem că România de azi, abia ieșită dintr-o perioadă de stagnare economică și de izolare culturală care a produs efecte nefaste pe mai multe planuri, trebuie să investească și în domeniul pregătirii științifice și al schimburilor culturale pentru tinerele generații care vor reprezenta România de mîine.

Profesorii și cercetătorii care se ocupă de limba și literatura română în Italia, membri ai *A.I.R.*, convinși că prezența continuă și activă a unei echipe de bursieri români în centrele de cultură română de la Roma și Veneția poate fi utilă nu numai culturii române, dar și dezvoltării relațiilor și schimburilor intelectuale între cele două comunități științifice, adresează această scrisoare deschisă colegilor români, ca apel către forurile competente pentru a soluționa o problemă care nu poate să nu ne îngrijoreze pe noi toți.

***AIR** ASSOCIAZIONE ITALIANA DI ROMENISTICA*
c/o Dipartimento di Studi Romanzi – Università di Roma „La Sapienza"
p.le Aldo Moro, nr. 1 – 00100 Roma

În numele *Asociației Italiene de Românistică*: Prof. Marco Cugno (Universitatea din Torino), Președintele Asociației, prof. Marinella Lörinczi (Universitatea din Cagliari), prof. Bruno Mazzoni (Universitatea din Pisa), prof. Alexandru Niculescu (Universitatea din Udine), prof. Lorenzo Renzi (Universitatea din Padova), prof. Roberto Scagno (Universitatea din Padova), prof. Adriana Senatore (Universitatea din Bari), prof. Luisa Valmarin (Universitatea „La Sapienza" din Roma) ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţiile noastre (III)

Tradiţia nu ne este, deci, favorabilă. Pe acest temei, se spune adesea că în România nu există *cultură instituţională* şi, pe cale de consecinţă, că România nu este capabilă să dezvolte o *civilizaţie instituţională*. Totuşi, avem avantajele noastre şi asupra lor aş vrea să mă opresc astăzi.

Lipsa tradiţiei nu este întotdeauna un handicap în sine. Aparent, în cazul instituţiilor, tradiţia este esenţială. Prestigiul social al unei instituţii şi, pe cale de consecinţă, eficienţa ei, depind foarte mult de percepţia publicului care, la rîndul ei, este rezultatul felului în care instituţia a acţionat pe parcursul timpului. Tradiţia înseamnă, deci, foarte mult pentru instituţiile unui popor. După unii, tradiţia instituţională înseamnă însăşi istoria unui popor. Pe tradiţie se sprijină orice efort ordonator sau reordonator în plan instituţional, pe tradiţie se sprijină orice viitor instituţional şi tot tradiţia este vizată în orice prezent pentru că, lucrînd într-o instituţie al cărei trecut este impresionant, simţi că faci parte din acel trecut, simţi că ceea ce faci astăzi este parte a unei istorii care continuă şi numai cine n-a avut niciodată acest simţămînt poate spune că e puţin lucru. Deşi fără tradiţie, logica tradiţiei poate lucra: chiar dacă nu e nimic în spate, sentimentul că eşti primul valorează, la rîndu-i, enorm. Am avut marea şansă de a ocupa anumite poziţii care nu au existat înaintea mea şi am avut marea şansă de a fi pus în faţa provocării de a deschide pur şi simplu o instituţie. Am fost, cu alte cuvinte, primul în ordine cronologică. Am lucrat într-un context administrativ total nou care îşi contura singur, sub ochii mei, începutul propriei tradiţii. Şansa, fie că o priveşti în termenii provocării, fie că o asumi ca făcînd parte din mersul liniar al carierei, este enormă. Aşa cum, în cazul instituţiilor cu tradiţie, funcţionarul se simte continuatorul unei îndelungate practici care încarcă cu prestigiu şi, deci, cu responsabilitate, la fel, în cazul începuturilor, cel dintîi se simte întemeietorul unei tradiţii şi ştie că, într-o oarecare măsură, de felul în care va începe el să lucreze va depinde, pentru multă vreme, felul în care va arăta noua instituţie.

În plus, lipsa tradiţiei exclude şi lipsa unor constrîngeri. Tradiţia, în latura ei negativă, este principalul impediment în calea progresului şi principalul factor constrîngător cînd vine vremea reformei. Neavînd în spate acest gen de constrîngere, deschizătorul de drum are deplină libertate de a aşeza ceea ce face în cadrele pe care el le simte necesare. Astăzi, de pildă, în România se (re)aşează bazele tradiţiei democraţiei româneşti. Pe de o parte, este foarte important să ştim că peste generaţii ceea ce facem astăzi va fi citat ca operă a „părinţilor fondadori" şi, pe de altă parte, e foarte bine să ştim că instituţiile noastre pot şi trebuie să corespundă de la bun început calibrelor actualei Uniuni Europene. Noi nu avem de modificat ceva existent, noi nu avem de luptat cu vreo tradiţie. Noi trebuie să construim totul din temelii, noi trebuie *acum* să fondăm tradiţia.

Lipsa tradiţiei democratice nu este, deci, un impediment. Dar prezenţa unor deprinderi „rele", fără îndoială că este. Nu construim pe un loc gol; tendinţa de a repeta experienţe deja trecute este o constantă umană naturală. Nu ne-am născut din spuma mării acum 11 ani, avem încă multă zgură în noi şi reflexele noastre abia acum încep să se modifice.

În situaţia noastră, singura cale spre succes este tipul de atitudine care se defineşte drept *positive thinking*. Ne trebuie acum un optimism atît de solid încît să fim noi înşine un pic surprinşi de el. Gîndirea fină, proprie intelectualităţii noastre, este mai degrabă împotriva acestui gen de a vedea lumea. Scepticismul este bine valorizat la noi, iar, pentru unii dintre noi, pesimismul este a doua natură. Dar ceea ce ne trebuie acum, în momentul construirii identităţii sociale a instituţiilor democratice ale statului de drept românesc, este o adevărată frenezie, o dăruire totală, fără rezerve, pentru proiectul nostru.

Momentul în care sîntem ar putea fi, pe scurt, caracterizat astfel: am încheiat etapa „desenării" instituţiilor. Avem, acum, legile care fundamentează instituţiile noastre, avem şi cunoştinţele despre felul în care acestea trebuie să funcţioneze. Concentrarea noastră trebuie să se mute spre social, spre felul în care punem la lucru instituţiile create, spre construcţia dimensiunii reale, obiective, în sens hegelian, a instituţiilor noastre. Şi dacă, în momentul „proiectării", în timpul „concepţiei" era loc pentru scepticism, acum, în momentul „realizării", avem nevoie de optimismul robust şi indestructibil al gîndirii pozitive. Putem?

▲

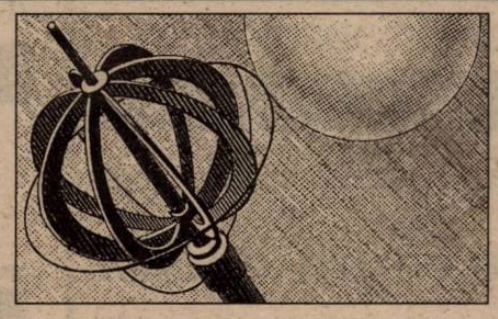

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Milionarii şi comuniştii

Pentru Partidul Comunist Chinez, experienţa Gorbaciov cu perestroika a rămas un avertisment sever. Reformele iniţiate pe fondul stagnării economice – retragerea partidului de la conducerea economiei, introducerea şi apoi generalizarea la toate nivelurile a alegerilor libere, autorizarea existenţei altor partide (fie şi în cadrul unui front unit), emanciparea magistraturii de sub dominaţia politicului – au creat o criză de durată care a înmormîntat şi partidul, şi perspectivele redresării ţării pe termen mediu. Debarasaţi de orice constrîngeri ideologice, conducătorii comunişti chinezi au practicat cu succes reforma economică, obţinînd asemenea ritmuri de creştere, încît China a devenit un partener comercial dezirabil şi un adversar de temut. Nu este un succes al comunismului, care şi-ar dovedi astfel capacitatea de a suporta reforme. Succesele economice ale Chinei sînt obţinute în domeniile şi în zonele unde se practică principiile concurenţei şi ale economiei de piaţă. Nu este nici un succes al democraţiei: încercarea de a permite alegerea liberă a conducătorilor la nivelul satelor şi al comunelor – puternic susţinută de organizaţiile guvernamentale şi nonguvernamentale din Occident – nu a dus la selectarea unor lideri competenţi şi devotaţi interesului general şi nici la deschiderea faţă de dialog. Raportul Comisiei organizatorice a partidului menţionează că a scăzut influenţa exercitată de cadrele partidului, dar, susţinuţi de autoritatea centrală, aceştia nu s-au lăsat pur şi simplu înlăturaţi; crearea unor centre rivale de putere este o sursă de conflict cu mare potenţial de răspîndire şi generalizare. Pe de altă parte, oamenii cu o bogăţie recentă, dobîndită din afaceri, au încercat şi au reuşit să-şi cumpere posturile eligibile. Principiile eticii comuniste combinate cu o masivă practicare a pedepsei cu moartea pentru cazurile de corupţie nu au moralizat societatea. În condiţiile unui control strict al informaţiilor, răzbat ştiri despre ilegalităţile şi furturile comise în dauna statului sau a persoanelor particulare, cu atît mai profitabile cu cît cel care le comite are o funcţie mai importantă în aparatul de partid. Rapacitatea şi imoralitatea capitalistă duc la propăşirea individului în prezent şi se îmbină cu devotamentul faţă de propăşirea clasei muncitoare, în viitor.

Conducerea comunistă a Chinei pregăteşte Congresul de anul viitor, cînd se aşteaptă predarea ştafetei, schimbarea generaţiilor de la conducere. În aşteptarea acestui eveniment – care, de cîte ori s-a produs, a provocat tulburări – cei de acum se străduiesc să conserve echilibrele interne, oricît de precare ar fi, şi să fundamenteze cît mai solid poziţia de partener dominant pe plan extern.

Fiind vorba de o ţară cu peste un miliard de locuitori, perspectiva destabilizării este prea înspăimîntătoare pentru ca din afară să se poată formula vreo obiecţie cu privire la obiective sau la ritmuri.

În discursul ţinut recent, la cea de a 80-a aniversare a partidului, secretarul său, Deng Xiaoping, pledînd pentru „întărirea rolului conducător al partidului" (64,5 milioane de membri) a spus că „întreprinzătorii şi personalul tehnic din sectorul neputblic, managerii şi funcţionarii companiilor cu capital străin, cei din companiile independente, şefii întreprinderilor private, oamenii cu profesiuni liberale" pot şi trebuie să devină membrii ai partidului comunist. Pînă acum, mai uşor trecea cămila prin urechile acului, decît intra un om bogat în partidul comunist. „Nu trebuie să apreciem integritatea politică a cuiva doar pe criteriul proprietăţii. Principalul criteriu şi cel determinant trebuie să fie dacă persoana munceşte din toată inima pentru aplicarea liniei partidului".

Miliardarii (în dolari) din China sînt chemaţi să contribuie la revigorarea partidului care, pe vremuri, a promis că ori toţi vor fi milionari, ori nu va fi nimeni. În noua concepţie a bătrînei conduceri, partidul nu mai reprezintă interesele proletariatului, ci ale „majorităţii poporului chinez". În această formulare, ţăranii plecaţi de sărăcie de acasă şi trăind ilegal la oraş, şomerii, delincvenţii, contestatarii, oricîte milioane ar fi ei, nu fac parte din majoritate. Nici cei 15 membri ai sectei Falun Gong care „s-au sinucis colectiv" în puşcărie. Nici martorii care au observat urmele loviturilor pe cadavrele sinucigaşilor.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

O hîrtie prea mică pentru o vrajbă aşa mare

Pentru români, conceptul de legitimaţie are o greutate aparte. Multă vreme înainte de 1989, legitimaţia era un fel de mic piedestal la purtător, pe care proprietarul se trezea urcat de fiecare dată cînd o scotea din buzunar. Cele mai impunătoare erau cele ale miliţienilor, secretarilor de partid ori inspectorilor de prin ministere. Dincolo de ei, legitimaţia supremă era cea pe care nici n-aveai voie s-o arăţi. În această situaţie erau securiştii, pentru care era suficient să se recomande ca atare – nimeni n-ar fi îndrăznit să urzurpe calitatea de ofiţer de informaţii. În vremea aceea (greu de uitat, iată), legitimaţia nu aducea numai respect, ci şi carne, brînză, unt şi ouă.

Să fie această istorică frustrare motivul pentru care, astăzi, legitimaţia de ungur ne cam enervează? E doar o parte a explicaţiei. Sigur, invidioşii o aşează alături de amintirea celei de gestionar la aprozar (astăzi, Metro Szeged). Cu legitimaţia, ungurii se vor duce, îşi vor cumpăra, se vor întoarce şi vor clefăi în faţa noastră. Inacceptabil, domnilor!

Şi totuşi, cuvîntul acesta cu iz administrativ n-ar trebui să ne enerveze aşa de tare. Mai ales că acum cea mai puternică legitimaţie e la îndemîna oricui, fără discriminări etnice: e vorba de cartea de credit. Banii au învins de mult cartonul cu poză.

Dar, să avem pardon – despre bani este vorba şi în acest caz.

Bogata Ungarie vrea să-şi împartă recent cîştigata avere şi cu cei mai puţin norocoşi dintre fiii ei. Şi de ce nu? Problema românilor este însă că le e greu să accepte că maghiarii din România sînt, la drept vorbind, ghinionişti. Sau că sînt fiii altei naţiuni. Un recent sondaj arăta că majoritatea românilor îi consideră ca aparţinînd naţiunii române şi pe cei de altă naţionalitate. Cu alte cuvinte, i-am înfiat pe maghiari şi n-o să-i lăsăm să meargă în week-end să se distreze cu părinţii lor naturali!

Astfel că, de vreo lună şi mai bine, mediile publice sînt agitate de chestiunea legitimaţiei de maghiar. Prima observaţie e că îţi trebuie multă răbdare ca să afli din presa română despre ce e vorba, adică ce oferă ea, legitimaţia. Cea mai mare parte a articolelor sînt scrise în stilul relatărilor sportive, în care echipa României şi cea a Ungariei se înfruntă pe terenurile diplomaţiei şi ale discursului mediatic. Ieri a înscris Năstase în presa de la Bucureşti, astăzi, Orban a reuşit, după un contraatac în superioritate numerică, egalarea scorului la Consiliul Europei. Pentru cine şi pentru ce se joacă meciul? Mister.

Aparent, întreaga problemă îşi are rădăcina în faptul că în România mai e încă posibil să cîştigi electoratul manipulînd sentimentele naţionale. Abonaţi la această tactică sînt cei de la *România Mare*, care marchează puncte ori de cîte ori e cîte o controversă similară. Numai că, de data aceasta, atît PSD cît şi PNL au decis că, dacă tot se cîştigă imagine din asta, trebuie să o cîştige ei. Aşa s-ar putea explica ofensiva de vară a acestei echipe ad-hoc, certată de altfel pe multe alte subiecte.

Şi totuşi, în alt registru, îngrijorarea guvernamentală poate fi justificată: legitimaţia devine un referendum, organizat peste graniţă de către guvernul maghiar. Datele strînse cu ajutorul ei pot defini în detalii mai precise comunitatea maghiară din România sau alte ţări – iar cunoaşterea e putere. O ipoteză aici: nervozitatea în faţa unei asemenea perspective este explicabilă, atît pentru că poate fi considerată o imixtiune în treburile interne, cît şi pentru că riscă să producă cifre sau interpretări sociologice diferite de cele oficiale.

Pe de altă parte, România rămîne totuşi ţara care cîndva a permis accesul pe teritoriul ei cetăţenilor din Republica Moldova doar pe baza buletinului – învestit, în epocă, şi cu putere de paşaport. Pentru moldovenii săraci, românii (relativ) mai bogaţi au acordat burse şi facilităţi de tot felul. Faptul că ungurii au luat aceeaşi măsură e privit ca un atentat de mulţi dintre cei care au aprobat ajutoarele pentru moldoveni. De ce? Să nu-i blamăm pe lideri. Capacitatea de a te pune în pielea altuia e un atribut al inteligenţei pe care ei l-au dovedit de multe ori – dovadă că sînt acum, din nou, la putere. Aşteptările electoratului – frustrat de avansul economic al Ungariei – sînt însă destul de simple: măcar la patriotism să fim mai performanţi decît vecinii!

Oricum, dincolo de toate acestea, e clar că frica de pierderea Transilvaniei e încă o dominantă a conştiinţei publice româneşti, după formula „eu îmi apăr sărăcia şi nevoile (...)". Probabil că, mai bogaţi fiind, cînd nu vor mai avea doar sărăcia de apărat, românii vor fi şi-un pic mai relaxaţi în chestiunea naţională.

Peste toate însă, intelectualii cu simpatii pro-occidentale (Ungaria intră, să recunoaştem, la categoria Occident) au o reţinere în a se exprima public faţă de această chestiune. Probabil că e de vină şi teama de a nu fi acuzaţi de lipsă de patriotism. Se ştie, cînd vine vorba de Ungaria, Bucureştiul are întodeauna dreptate.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

De ce nu există poezie în ziare?

În secolul al nouăsprezecelea, poezia era o prezenţă obişnuită în ziarele americane. *New York Times* a publicat poezie pînă în anii '50. Prin anii '80, eu însumi aveam sarcina de a alege cîte o poezie pe săptămînă pentru *Baltimore Sun*. Cînd l-am întrebat pe editor de ce o astfel de merituoasă practică fusese abandonată pentru vreo şaizeci de ani înaintea sosirii mele, mi-a răspuns că era o treabă prea complicată să sortezi poeziile trimise săptămînal spre publicare. Şi omul avea dreptate. Eu primeam cam trei sute de poezii în fiecare săptămînă. Rezultatul experimentului i-a surprins pe capii ziarului, care habar nu aveau cîtă lume este pătimaş dedicată acestei arte suspecte.

Eu cred că poezia e un fel de anti-materie care pătrunde totul şi care se plasează, ubicuă dar puţin văzută, pe poziţii contrare limbajului culturii noastre de consum. E o convingere exaltată şi cunosc mulţi poeţi care nu văd în arta lor o astfel de forţă atotputernică. Dar, după cum spunea prietenul meu Jim Gustafson, „Ascultă la mine iubito / dar fără a te întrista / nu scoţi nici un ban / un ban nu scoţi din artă". Şi dacă nu e vorba de bani, atunci trebuie să fie altceva la mijloc, ceva ce nu e bani, acel „ceva" care e cu totul diferit de bani, acel aspect al lumii, inefabil şi greu de pus în cuvinte, care îi face pe ai noştri părinţi să-şi smulgă părul din cap. Sau, după cum a scris cîndva Ted Berrigan, un mare şi dus prieten al meu, vorbind despre Robert Frost, „Există ceva ce nu iubeşte zidurile / Eu SUNT acel Ceva".

Dar ziarele, chiar şi săptămînalele mai pricopsite, cum este acesta, nu se prea împacă bine cu poezia – sau chiar deloc. Reciproca nu e adevărată. Poezia se împacă foarte bine cu ziarele. În adolescenţa acestui secol, prin 1916, Tristan Tzara recomanda următoarea reţetă pentru a scrie o poezie:

Luaţi un ziar. Luaţi nişte foarfece. Alegeţi din ziar un articol tot pe atît de lung pe cît poezia pe care vreţi să o scrieţi. Decupaţi articolul. Tăiaţi cu atenţie fiecare cuvînt în parte şi puneţi-l într-un sac. Amestecaţi uşor. Luaţi apoi tăietură cu tăietură. Copiaţi-le sîrguincios în ordinea în care au ieşit din sac. Poezia vă va semăna. Şi ia uitaţi-vă – un autor de o infinită originalitate, cu o sensibilitate fermecătoare, chiar dacă neînţeles de hoardele vulgare.

Există zeci de mii de oameni în Statele Unite care scriu azi poezie cu toată seriozitatea. Există sute de programe de literatură în această ţară; nenumărate seri de poezie la Barnes-ii & Nobles-ii din cartier sau la cafenele. Fiara este pretutindeni. Se fac filme despre versificatori la minut, şi există staruri de cinema care scriu poezie. Am avut poeţi-politicieni, şi specia, cred eu, nu a dispărut odată cu Eugene McCarthy. Sînt sigur că toţi politicienii, pînă la unul, ca şi miriadele de scriitori la gazete, autorii de reclame, super-calculatoriştii şi mai toţi cei care au trecut prin facultate au intrat măcar o dată în viaţă în contact cu un profesor de poezie sau cu un poet – şi că au scris măcar o poezie. Pentru români, o astfel de stare de lucruri nu e o noutate. Dar în America, ţara celor practici, poezia este destul de riscantă, ca o orientare sexuală neoficială. Pe de altă parte, dacă există destui practicanţi, mediatizarea este asigurată.

Aşa că, de ce nu există poezie în ziare? Poţi să faci poezie din ziare, dar ea nu există în paginile lor. Motivul, cred eu, este publicitatea, care îşi arogă drepturi asupra poeziei şi, implicit, asupra oricărei mişcări de opoziţie din conţinutul editorial. Triumful publicităţii în toate mijloacele de informare în masă, inclusiv în ziare, nu înseamnă că realitatea este mai puţin înspăimîntătoare sau mai puţin reală decît a fost dintotdeauna. Numai că acum are mai puţine căi de a ajunge la cei interesaţi în a o înţelege: oamenii care trăiesc în miezul ei. Şi aş spune că poezia, fie ea făcută din tăieturi de ziare sau din sporovăieli inarticulate, este printre ultimele mijloace de comunicare de care mai dispune.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Pariziene (4)

– la mulţi ani, Corto Maltese! –

În şcoala generală, tîrziu pînă prin clasa a V-a, eram o clasă de *doctori*; la inutila-inevitabilă întrebare *ce te faci cînd vei fi mare?*, cea mai mare parte dintre colegii mei răspundeau că vor să se facă doctori. Eu doream să mă fac marinar, dar nu eram singurul rebel; vreo doi doreau să devină ingineri, vreo două se visau profesoare, aveam şi un virtual fotbalist ... Era chiar unul care, spiritual ca o greblă ştirbă fiind, dorea să se facă actor – azi are un atelier de reparaţii auto şi cred că-i cel ce cîştigă cît toţi foştii *doctori*.

Nu *mă făcusem* marinar, ci mă formaseră doi maeştri: ucenicisem pe lîngă *Toate pînzele sus* a lui Tudoran şi, imediat apoi, m-am desăvîrşit pe lîngă *Corto Maltese*. Pentru cine nu ştie – chiar, cine nu ştie? –, Corto era/este un erou de benzi desenate creat, lansat pe mări şi pe piaţa B.D., în iulie 1967, de către Hugo Pratt (respiră în Bucureşti cineva care l-a cunoscut pe Pratt şi a băut o cafea cu el la taclale – este dl Jean-Philippe Alfonsi, de la Ambasada Franţei; nu este exclus ca prin lumea letargică a B.D.-ului românesc să mai fie şi alţii.). Eu l-am întîlnit pe Corto, cîndva în anii '70, în revista *Pif* – revistă care rămîne, în ultrasubiectivata mea percepţie, unicul lucru bun pe care l-a lăsat în urma sa comunismul european. Bidimensionalul Corto are o fişă de identitate mai clară decît a multor bipezi în carne şi oase*: născut pe 10 iulie 1887 la La Valetta, în Malta, din dragostea pripită dintre o ţigăncuşă andaluză şi un marinar englez, cu ochii romantici sub sprîncenele umbroase şi tras ca prin inel pe măsura înălţimii sale (1,83 m., spunea creatorul său), Corto Maltese fuma nişte misterioase ţigarete subţiri, purta un cercel în urechea stîngă – semn că făcea parte din marina comercială! – şi pantaloni invariabil albi; cît despre aventurile sale – existenţialism în stare pură.

Hugo Pratt a murit, pe 20 august 1995; Corto Maltese încă mai trăieşte; l-am văzut chiar zilele acestea, în multe dintre intersecţiile Parisului: în reclama parfumului *Eau Sauvage* al casei Dior, Corto priveşte imperturbabil valuri spărgîndu-se pe ţărmuri stranii. *Méfiez-vous des eaux qui dorment*, spune sloganul, *feriţi-vă de apele prea liniştite*.

Pentru că pericolele pîndesc; iar Parisul – capitala ţării care a ridicat B.D.-ul la nivel de *a noua artă* – este sub asediu. Nu-s semne că eroii emblematici ai hexagonului şi-ar pierde fanii (un exemplu: ajuns în Rusia la începutul acestei luni – acolo unde versiunea în ruseşte a albumului *Astérix la goţi* şi-a epuizat în cîteva zile primul tiraj –, preşedintele Jacques Chirac i-ar fi dăruit lui Vladimir Putin şi un exemplar de colecţie purtînd dedicaţia desenatorului Uderzo). Şi totuşi, ameninţarea există. Totul a început în epoca „pre-mondializării", prin anii '80, cînd seriale animate japoneze – *Goldorak* şi altele – au intrat pe tăcute, la preţ modest, în televiziunile Franţei; anii '90 au văzut crescînd subtil banda desenată japoneză – *manga*, pe numele ei profesional. Iar azi tinerii ţării care i-a făcut celebri pe Astérix, Tintin sau Corto stau la coadă pentru a vedea filmele cu *Pokemon* – un *ceva* care, mărturisesc, mi se pare atît de aiuristic încît prefer să spun că nu-l înţeleg.

Cît despre cel ce aproape mă făcuse marinar: povestea spune ca în copilăria lui Corto Maltese gitana Amalia – ghicindu-i în palmă – i-ar fi spus înfiorată: *Corto, tu nu ai linia norocului!* Iar băieţanul Corto s-ar fi dus şnur la briciul tatălui său şi, fără să tremure, şi-ar fi crestat în palma stîngă o linie a norocului lungă cît Calea Lactee.

Drept care rămîn optimist. Coloana a V-a a *manga-Pokemonului* spune că Maltese *et comp.*, dacă nu-s deja oale şi ulcele, ar ţine de trecut. Ori, eu – cum spuneam – l-am văzut pe Corto chiar zilele astea. Veşnic tînăr înfăşurat în mantaua-i scurtă de marinar, el privea departe cu calmul celui ce ştie că şi-n *mondializare* tot apele liniştite-s şi cele mai perfide.

* Vezi Olivier Delcroix, *Les rêveries romaines de Hugo Pratt*, în „Le Figaro", 2 iulie 2001.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Provinciile Europei – o perspectivă politică (I)

Bunul meu prieten, cu care din păcate atît de rar mă văd, este vorba de poetul Adrian Popescu, scrie un editorial în ultimul număr al revistei clujene *Steaua* în care zice anumite cuvinte grele despre orgoliul (frustrat) al provincialului şi despre ridicolul desuet al unei asemenea atitudini (devenită chestiune politică) faţă de centrul ţării. Am sentimentul că este prezentă aici o neînţelegere faţă de care sîntem răspunzători cu toţii. În ce mă priveşte, am susţinut încă din primul număr al revistei *Provincia* că nu mă atrage să înlocuim un naţionalism etnic cu altul regional. Dacă ne limităm doar la aşa ceva, nu aducem nimic nou în dezbaterile politice, culturale şi de orice fel ar fi să fie acestea. Să mă explic. Şansa unei Europe federale, în care cred, este legată, în perspectiva realizării ei, de răspunsul corect şi pragmatic la următoarea întrebare: *cum anume poate fi cultivată şi administrată diversitatea Europei în mod democratic, adică non-conflictual*. Nu cred că răspunsul posibil la asemenea întrebare cuprinde o translare a vechilor metehne, adică să înlocuim definirea identitară etnică (român versus ungur sau francez versus neamţ) cu o alta în care, sub alibiul unei poziţionări postetnice, să înlocuim definirea confrontaţionistă de tip etnic cu alta de tip provincie-centru. De fapt, în viziunea mea cel puţin, pentru această nouă abordare, Bucureştiul, Budapesta sau Parisul nu contează, pentru că, pur şi simplu, interesul meu perseverează altundeva şi în alt fel. Dacă, în cele din urmă, capitalele sînt prezente în ceea ce scriu, ele au în discursul meu mai degrabă rolul unui necesar sistem referenţial semnatic: definirea prin diferenţă. Capitala, respectiv centrul, prin chiar faptul că sînt aşa ceva, tind în mod natural şi inevitabil să uniformizeze semantic diversitatea. Or, pe noi (pardon, pe mine cel puţin) ne interesează mai ales cultivarea diferenţelor. Este adevărat că problema se complică atunci cînd această cultivare este una a negării şi nu a afirmării, a excluderii şi a tensionărilor de extract vechi. Răspunsul la cum anume ar putea fi acestea depăşite este atît de important încît de o bună şi corectă formulare a acestuia depinde întreaga construcţie politică a Europei. Sînt conştient că aceste afirmaţii au în ele o apreciabilă încărcătură utopică şi că sînt în permanenţă minate de „realitatea crudă". Numai că nu ar trebui să neglijăm cu totul încărcătura pozitiv-constructivă a utopiilor în teoria şi practica politică. Iată cum, ceea ce pentru unii părea o utopie, aceea a statelor-naţiune la începutul veacului al XIX-lea, a devenit realitate istorică la sfîrşitul lui. La fel şi utopia marxistă (mai degrabă o distopie) a devenit realitate instituţionalizată statal chiar dacă s-a dovedit a fi una nefericită. Fără îndoială că şi construcţia europeană poate fi socotită aventurist-utopică de către mediile conservatoare, ea chiar fiind aşa ceva: o aventură istorică fără precedent, animată ideatic mai degrabă proiectiv decît retrospectiv. Numai că acest răspuns, faţă de cel al construcţiei marxiste, spre exemplu, s-a dovedit a fi, cel puţin pînă în momentul de faţă, un răspuns bun la o întrebare veche, *şi anume problema germană în Europa*. Aceasta îşi are propria istorie prea bine ştiută: statul naţional german a înfrînt statul naţional francez în vremea războiului din 1870, mai apoi statul naţional francez şi-a luat revanşa în primul război mondial. Răspunsul greşit pe care tratatele de pace de după război l-au dat problemei germane a reluat vechea dinamică: statul naţional german s-a simţit înfrînt, frustrat, şi problema germană a rămas, declanşînd cel de-al doilea război mondial. Şi iată că, după consumarea acestuia, a apărut, în sfîrşit, răspunsul bun; în locul confruntării, integrarea, în locul revanşei, construcţia. Aceasta de pe urmă presupune o filosofie cu totul nouă, diferită de aceea a abordărilor de tip naţional-statale, în favoarea a ceva în stare să le înglobeze şi să le scoată din jocul periculos al revanşei.

▲

Texte și opinii de: Rodica CHELARU (jurnalistă) ● Dana CURCIU (analist politic) ● Sebastian LĂZĂROIU (sociolog) ● Radu MĂLUREANU (sociolog) ● Liviu MIHAIU (jurnalist) ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog) ● Dorel ŞANDOR (director al Centrului pentru Studii Politice și Analiză Comparativă) ● Teodor TIȚĂ (jurnalist)

Scena cu Goliat şi regele David pare a semăna cel mai bine cu ceea ce se întîmplă în politica românească. Cum domeniul nu prea are nimic sfînt, opoziția nici nu poate spera la un sprijin divin. PDSR, reformat şi nu prea, acuzat că vine, vine, calcă totul în picioare, pedeserizează (pesedizează?!) administrația, atrage oportuniştii opoziției. Vremea cînd era în opoziție a rămas o amintire urîtă, un accident nefericit pentru cei care merită într-adevăr puterea.

Argument

Aşteptînd prea mult de la cei care conduc, electoratul pare că nu mai aşteaptă nimic de la opoziție, ca şi cum nu ar exista. PSD atinge în sondaje un 60% incredibil pentru un sistem atît de fragmentat, cu atît de multe partide pe scenă. Românii nici nu iubesc opoziția, nici nu votează cu opozanții. Fără cutume, fără tradiții, politica nu a consacrat un rol bine definit opoziției. Aceasta este redusă la rolul de figurație parlamentară, cîştigătorul ia totul.

Formal, avem un guvern minoritar. Dar, pentru ca acest executiv să cadă, ar trebui ca Valeriu Stoica şi Vadim Tudor să facă un gest de gen „pupat Piața Endependenți". Pe de altă parte, acelaşi Vadim şi Traian Băsescu, ar trebui nu numai să îngroape securea războiului, dar fiecare dintre ei să aibă încredere că celălalt nu va trăda şi nu va gusta din trufandalele pe care abilii social-democrați de la putere se pricep să le ofere.

Prinsă cu bună ştiință în capcana eşecului celor pe care i-a susținut, societatea civilă, vehementă altădată, a pierdut vigoarea şi a coborît steagul, cuprinsă parcă de amorțeală. Televiziunile fie vor să-şi salveze președinții de la mazilire şi critică numai pe ici pe colo, cu grijă, fie îşi popularizează patronii, aliați ai guvernului, fie fac tot ce pot pentru ca Ministerul Finanțelor să uite de datoriile către stat. Piața ziarelor este dominată, ca număr, de cele care trebuie să trăiască şi ele, ca omu', rămînînd numai vreo două voci stinghere care se mai şi războiesc între ele. Şi astfel, să tot fii la putere în România. Dilema săptămînii: o fi Tony Blair invidios pe Adrian Năstase? (C. G.)

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Aşteptîndu-l pe Simeon

– reflecții asupra situației opoziției politice din România –

Cine face parte din opoziția noastră politică? Iată prima întrebare la care trebuie să răspundem. Cum ştim cînd un partid politic este în opoziție? Răspunsul pare formal, dar nu este: pentru că simplul fapt că un partid nu este la guvernare nu îl face un partid de opoziție. Ca o formațiune politică să poată fi calificată ca fiind „opoziție" nu e destul, de asemenea, să voteze cînd şi cînd contra guvernului. Trebuie ca această formațiune să propună în mod explicit o alternativă la guvernarea existentă: să aibă o viziune despre guvernare, emanînd dintr-o ideologie alternativă la cea a partidului de guvernămînt; să încerce să pună guvernul în dificultate pentru a lua puterea.

Definiția aceasta ne ridică de la început cîteva semne de întrebare. Partidele noastre din opoziția „democratică" au votat pentru instalarea guvernului. Pînă şi partidul populist radical România Mare a declarat tot atunci că nu există alternativă la actuala guvernare. Situația s-a schimbat la votul pentru buget din primăvară, cînd partidul liberal, supărat că i-au fost respinse amendamentele fără precedent de conştiincioase propuse de Theodor Stolojan a votat contra, iar PRM a votat pentru. Cum însă nişte amendamente nu înseamnă o altă viziune despre cum trebuie guvernată țara, ba chiar dimpotrivă, acest vot nu schimbă cu nimic modelul primelor şase luni de guvernare Năstase, o guvernare nu doar fără opoziție politică, ci ferm instalată în unanimitatea sentimentului public că o alternativă la ea nu există. O cred parlamentarii opoziției – un sondaj al Societății Academice din România în Cameră arată cel mult o treime din deputații opoziției crezînd că va fi introdusă, pînă la finele anului, o moțiune de cenzură capabilă să pună guvernul în dificultate. O crede țara profundă: în interviuri cu țăranii olteni făcute de studenții mei în iunie, toți mărturiseau a fi votat PDSR şi la întrebarea „de ce" răspundeau candid: „Păi cu cine?", sau „Păi dac-or candidat?".

Te întrebi ce a făcut guvernul Năstase ca să merite aşa o unanimă aprobare? Nimic care să fie pe placul altor partide, în sensul că a curățat fără milă administrația şi chiar justiția de toți cei bănuiți a fi avut legături cu vechiul regim; pe la finele lunii martie vreo 1300 de funcționari publici, pentru prima oară protejați de o lege de la facerea României moderne, au fost la fel de liniştit înlăturați ca şi pe vremea cînd nu existau legi. Poate că mulți nu erau buni de nimic, cine ştie, dar unanimitatea cu care opinia publică a părut să considere că nimic grav nu se întîmplă, şi asta face parte din regulile jocului, explică nu doar de ce nu avem opoziție politică azi, dar, mai grav, de ce nimeni nu îi simte lipsa.

Pentru că a doua întrebare e aceasta: avem nevoie de vreo opoziție? Nu e o întrebare retorică: partizanatul excesiv al anilor de tranziție a făcut rău guvernărilor. Cultura noastră e lipsită de obiectivitate, partizanatul la noi e primitiv: e excepțional să recunoaştem că şi dușmanii pot face uneori lucruri bune, sau că unele politici necesită cooperare şi o şi merită – cum sînt prin excelență politicile de integrare europeană. Tîrgurile de putere, sau trocurile s-au dezvoltat rapid; în Birourile Permanente se votează adesea *„across party lines"*, deci aparent nepartizan, dar asta doar pentru că nenumărate subiecte bat ideologia, şi în jurul lor se realizează tîrguri punctuale. Cooperare nu înseamnă tranzacționare de acest tip rudimentar însă, îmi dai 20 de ha pădure la composesorate, dublu față de proprietarii individuali, şi eu te sprijin la buget. Un tîrg e o formă primitivă prin care două părți caută să realizeze deopotrivă un profit. O cooperare e o formă evoluată care caută ca un obiectiv de comun acord să fie realizat prin efortul conjugat a mai multe părți. Marea diferență este că în primul caz e urmărit un obiectiv subiectiv şi intern actorilor, în cel de al doilea unul exterior şi obiectiv. Politica la noi se desfăşoară în primul cerc: în societățile care au o civilizație politică migrează permanent între cele două. Cîtă vreme opozițiile noastre politice se vor ocupa doar de prima activitate ele nu vor trezi simpatia nimănui şi nimeni nu le va considera alternative serioase, deoarece să fii, incapabil şi de opoziție serioasă, şi de cooperare adevărată, să fii, cu alte cuvinte, capabil doar de tîrguri e delegitimizant. Cînd, totuşi, o fostă opoziție ajunge la putere se întîmplă nu pentru că a cîştigat cine ştie ce legitimitate, ci pentru că partidul de guvernămînt a pierdut-o cu totul pe a sa. E un joc în care competiția se desfăşoară mereu *„à la baisse"*.

Ar avea opoziția vreun obiect al muncii, presupunînd că am avea una în ziua de azi? Ba bine că nu: deşi guvernul Năstase a fost infinit mai puțin populist decît a părut în alegeri, distanța dintre România şi ceilalți candidați la cursa europeană se lărgeşte pe zi ce trece, iar membrii guvernului care se ocupă de integrare nu au nici pe departe nici forța, nici anvergura să recupereze acest handicap. A auzit cineva glasul opoziției noastre pe această temă esențială, pronunțîndu-se răspicat şi constructiv în aceste şase luni? Eu una, nu. Presupunînd că mi-au scăpat aceste intervenții, rog să mi se comunice cine a fost autorul lor, cine sînt purtătorii de cuvînt ai partidelor din opoziția noastră în materie de integrare, cine e, cu alte cuvinte, expertul fiecărui partid în ce priveşte această temă esențială. Evident, răspunsul e greu de dat. Asemenea persoane nu există. Pe vremea PNȚCD clasic, a fost recrutat ca să se ocupe de această afacere dl Herlea, presupunîndu-se că simpla rezidență într-o țară membră a UE face pe cineva calificat să se ocupe de integrare. Şi cînd liberalilor le-a ieşit la ruletă postul de negociator, cu care nu aveau ce face, au recrutat pe cineva peste noapte ca să-l ocupe, iar azi bineînțeles că sînt fără. Contactul cu oamenii noştri politici şi lipsa lor de expertiză tind să facă pe toți şefii de delegație UE de la noi, ba chiar şi pe funcționarii de rangul doi, de un extrem cinism în ceea ce ne priveşte. Karen Fogg, o femeie deşteaptă şi voluntară, mi-a spus odată că trebuie să ne mulțumim cu oameni politici de mîna a doua pentru că nu există în România unii de mîna întîi. Succesorul ei mi-a spus pe la începutul acestui an că guvernul trebuie să dureze patru ani, că nu are alternativă (şi el – îl uitasem!!!) şi că acesta e obiectivul politic principal, integrarea fiind doar un proiect de perspectivă, probabil un obiectiv terapeutic fixat prîn pactul de stabilitate: ține-i angajați deşi n-au nici o şansă. Noroc că la Comisie, la Bruxelles, şi la Departamentul de Stat am auzit şi lucruri mai încurajatoare, între altele şi întrebarea pusă pe un ton serios cine din opoziția actuală merită sprijinit.

Sprijinit de ce? Din nou, pentru că în societatea noastră politică primitivă opoziția nu poate exista fără firman. Şi e, să mă ierte Dumnezeu, mai bine că e aşa: dar oricine a circulat prin medii diplomatice în această primăvară ştie cît de mare e încurcătura la ora asta, nu e nimeni care să primească firmanul!

Sau, mai bine zis, nu era. Pentru că se conturează din ce în ce mai clar o alternativă. E una produsă prin descalificarea celorlalte, dar poate nu numai... La ora aceasta, diferența dintre Traian Băsescu şi ceilalți lideri ai opoziției a devenit uriaşă. Nici Stolojan, favoritul de ieri, nu-i poate ține piept, ce să mai vorbim de Andrei Marga, încă necunoscut, deja dispărut, sau de Valeriu Stoica, mereu mai impopular decît popular. Băsescu e singurul care e la acelaşi nivel cu Adrian Năstase în sondaje, singurul om politic din opoziție cu veritabil potențial, şi în evidentă creştere: şi-a cîştigat primăria, şi-a cîştigat partidul, țara e la rînd. E energic, direct, exact ce trebuie, un singur lucru îi lipseşte: un partid, adică o organizație capabilă să ofere o viziune şi cadre alternative, nu doar o clientelă alternativă.

Cine are curiozitatea să citească textul cu care s-a ales Traian Băsescu în fruntea Partidului Democrat are de ce să fie însă optimist. Pentru că liderul democrat, sau în orice caz autorii programului său, par conştienți de această problemă şi hotărîți să facă ceva în direcția asta. Ce anume, în afară de descentralizare, nu e încă pe deplin clar, dar e mai mult decît alte partide la această oră. Deşi Valeriu Stoica şi-a stabilizat cu succes partidul, arătînd că nu are alternativă la conducerea PNL, pare că mai departe nu ştie ce să facă cu el, altfel nu se explică deriva cu „naționalismul civic", care ne-a pricinuit printre puținele momente umoristice din ultima vreme. Liberalii au devenit un model de cum nu trebuie făcut politică; schimbă discursul atît de des că nu mai au nici o urmă de credibilitate; singurul lucru pe care îl reține memoria colectivă despre ei în grupuri focus e că „o tot cotesc" şi ultimele sondaje îi plasează pe la cinci la sută. Ce poate fi mai amatoristic decît să crezi că orice discurs poate fi rostit de oricine cu aceeaşi credibilitate şi să te apuci să-i faci concurență lui Vadim pe terenul unde el are credibilitate şi tu n-ai? Singurul lucru cu care se vor alege liberalii este că vor pierde firmanul, pentru că au ales o strategie nu doar păguboasă, ci şi neonorabilă.

O să mi se spună că programele nu au nici o importanță la noi. Cultura noastră politică e informală, ca şi civilizația noastră în general: a o judeca după criterii formale e o pierdere de vreme şi poate fi chiar înşelător. Şi chiar mi s-a dat o dată această lecție de către un grup de politicieni practicanți, după ce îl criticasem dur pe şeful lor, autorul unui discurs pe baza terminologiei luptei de clasă, în care spunea, pe scurt, că nu poți avea o clasă mijlocie nouă dacă n-ai lichidat-o cu succes pe cea veche. Ce cred eu, un intelectual fără experiență, s-au zborşit la mine politicienii cu pricina, că acele rînduri au fost scrise ca să le citesc eu? De ce dracu le-am citit? Erau adresate altui segment de public (toți politicienii români au învățat lecția pînă la capitolul adresare pe segment – ştiința comunicării lor politice e atît de rudimentară că le-a scăpat lecția că nu spui acelaşi lucru în variante radical diferite de la segment la segment). Şi ce mai cred eu, că dacă sînt semnate de şeful partidului asta înseamnă că e punctul de vedere al partidului? De unde şi pînă unde? Îl mai ținem pe ăsta aşa, cîțiva ani, că trebuie să fie un şef, dar chestia formală nu e şi chestia reală (într-adevăr, l-au debarcat recent).

Chestia formală nu e şi chestia reală: aceasta e esența înțelepciunii societății noastre politice, care operează numai cu instituții informale* şi se miră de ce nu reuşeşte să le construiască pe cele reale. Răspunsul e chiar aici, ca şi linia esențială a oricărui program politic, de nimeni menționată, măcar într-o notă de subsol: extragerea din informal şi aducerea la suprafață a politicului, a economicului, a tuturor instituțiilor societale. Cu alte cuvinte, construirea statului şi a economiei reale, la această oră împiedicate să se dezvolte tocmai de această prevalență a ceea ce e informal, netransparent, subteran. Ca să ajungi lider în această lume politică îți trebuie calitățile unui lider în lumea *underground;* ca să poți reconstrui statul şi economia, negocia cu Bruxelles şi cu NATO, trebuie să fii un lider din lumea de suprafață, formală şi modernă, lumea birocrației impersonale a lui Weber, în care lucrurile sînt ce par şi oamenii sînt judecați după discursul lor formal. Inconştient, populația simte că trebuie să urcăm la lumină şi caută altfel de oameni, care să nu fie atinşi de dublul limbaj al lumii subterane. Aşa se face că bulgarii l-au ales pe fostul lor monarh revenit din Occident cu o mare majoritate, şi aşa se face că opoziția noastră politică, o instituție formală, în fond – de asta englezii îi şi rezervă o poziție anumită în Camera Comunelor – deocamdată nu există. Cum e formată din exact acele partide care au guvernat ultimii patru ani şi cum acum un an nu aveau deloc aerul că ştiu sau pot să ne scoată din *underground,* nimeni nu vede de ce i-am aduce din nou, nici chiar dușmanii înverşunați ai actualului regim. Şi atunci lumea se uită în jur şi aşteaptă. Aşteaptă pe cine?

* Prin instituții înțeleg, ca în teoria instituțională, ansambluri de practici, proceduri, obiceiuri, deci nu organizații, ca în vorbirea comună.

▲

Sebastian LĂZĂROIU

De ce e mare România Mare?

O întrebare care frămîntă oamenii politici (sau cel puţin aşa le place unora să se amăgească) este *ce* reprezintă partidele din care fac parte (dar şi cele competitoare) şi mai ales *pe cine* reprezintă ele? Bineînţeles că, în discursurile publice, orice partid din România reprezintă interesul naţional, iar în termeni de categorii electorale ele reprezintă toate categoriile imaginabile: muncitori, ţărani, intelectuali, tineri şi vîrstnici, bucureşteni şi transilvăneni etc. Mai sînt desigur cîteva chestiuni de percepţie asupra partidelor politice şi mai ales aşa-numitele categorii statistice care sînt ataşate de un anumit partid. Percepţiile sînt rezultatul războaielor ideologice duse îndeobşte pe tărîmul mass-media. Ciudat că etichetele stabilizate în ultimii zece ani sînt cele pe care adversarii au reuşit după îndelungi strădanii, la putere sau în opoziţie, să le consacre şi nu cele pe care partidele însele le purtau în piept ca pe nişte insigne. Nu ne mai surprinde deci conţinutul negativ al acestor embleme: PDSR (sau mai nou PSD) este partidul neo-comuniştilor, PRM este partidul naţionalist extremist, PNŢCD este partid istoric (adică ancorat în trecut), UDMR este partidul revizioniştilor maghiari şi aşa mai departe, dar aceasta nu înseamnă că orice partid are o etichetă şi dacă un partid nu are o etichetă (chiar negativă) cu siguranţă că acesta nu ar putea fi un motiv de mîndrie. Partidele care nu s-au ales cu o etichetă sînt probabil şi cele mai ignorate, partidele mici, fără şanse, care supravieţuiesc de un deceniu din subvenţii mai mult sau mai puţin generoase. Etichetele sau stigma contaminează cu repeziciune electorul obişnuit care, în secret, introduce (probabil destul de ruşinat) buletinul în urnă. Votantul PDSR (Iliescu) este (vă amintiţi, desigur) persoana neinstruită, puţin emancipată, puţin informată, de la ţară, uşor de păcălit cu un zîmbet larg sau o promisiune deşartă. Votantul PNŢ (sau PNL sau CDR sau Constantinescu) este fie tînărul cu barbă şi ochelari, puţin anarhic, puţin idealist, puţin *hippy*, fie vîrstnicul de viţă nobilă, cu nostalgii interbelice şi mai ales proprietăţi de recuperat *in integrum*. Nu spun că aceste reprezentări asupra spectrului politic nu au funcţia lor pozitivă: ele simplifică realitatea ideologică, umanizează democraţia (şi aşa destul de complicată şi paradoxală), oferă actorilor în competiţie armele polemicii şi pentru mass-media prilejul de a clasifica evenimente uneori de neînţeles.

Categoriile statistice asociate unui partid sau altuia fie că diferă de produsul imagistic rezultat prin contaminare (mai întîi au fost etichetele), fie se poate întîmpla să coincidă. Ele sînt evidenţiate în special de datele de sondaje. Analiştii ne oferă de exemplu acele portrete robot ale votantului PDSR: sărac, cu mai puţin de opt clase, din mediul rural, la vîrsta pensionării. Acestea sînt şi ele nişte utile simplificări şi e greu să explici că este doar un portret probabilist. Nu înseamnă că toţi votanţii PDSR sînt o combinaţie de aceste categorii, ci înseamnă doar că, dacă întîlnesc o persoană cu aceste caracteristici pe stradă am o şansă relativ mare să ghicesc opţiunea sa politică.

Dintre toate partidele cu etichete sau clopoţei atîrnaţi de coadă poate că PRM este cel mai ilustrativ. Partid etichetat ca naţionalist, extremist, xenofob, PRM a creat ceva vîlvă şi panică după ultimele alegeri generale. Cîtă vreme PRM şi Vadim nu depăşeau 5% din opţiunile electoratului nu s-ar zice că cineva considera aceşti actori politici mai mult decît ciudăţenii balcanice sau accidente ale democraţiei post-decembriste. Dar cînd „partidul lui Vadim" şi-a dilatat dimensiunile reprezentativităţii (şi pe neaşteptate în doar o lună de campanie) atunci toată lumea l-a privit cu îngrijorare. Cine l-a adus pe Vadim în al doilea tur al prezidenţialelor? Cine sînt acei 19% care au făcut ca PRM să fie al doilea partid ca pondere în Parlament? Sînt atît de mulţi români naţionalişti, extremişti şi xenofobi? Ne îndreptăm spre dictatură? Mai mult decît atît, la ultimele alegeri, sondajele la urne au arătat că un număr semnificativ de tineri au votat pentru PRM şi Vadim. Acest fapt a surprins din cel puţin două motive: în primul rînd, din punct de vedere statistic, categoria de vîrstă 18-25 de ani era electoratul predilect al CDR pînă în 1996 şi mai apoi chiar şi al PD; în al doilea rînd, pentru că se credea că PRM este partidul nostalgicilor după epoca Ceauşescu, era greu să suspectezi de nostalgii comuniste nişte persoane care din motive pur biologice nu prea au avut cum să-şi dea seama cît de bun a fost comunismul în România (poate doar din poveştile părinţilor). Această uimire se bazează pe o sumă de stereotipuri sau interpretări simpliste ale descrierilor statistice. Statistic vorbind, sigur că tinerii au votat mai întotdeauna cu PNL, PNŢCD şi de la un moment dat PD. Dar nu toţi tinerii sînt la fel. Portretul robot al votantului CDR era „tînăr cu un nivel de educaţie ridicat". Aşadar, două condiţii trebuie îndeplinite simultan. Dar tinerii cu un nivel scăzut sau mediu de instrucţie cu cine votau? Şi la urma urmei de ce tinerii votau CDR? Pentru că, se crede, tinerii sînt mai deschişi, mai luminaţi şi mai greu de minţit (ei erau opusul electoratului neo-comunist care vota PDSR şi PRM). Alegerile din 2000 au jucat o festă adepţilor acestor interpretări de bun-simţ şi ai psihologizării votului. Oamenii votează în funcţie de interesele şi aspiraţiile de moment, iar acestea sînt puternic condiţionate social. Ultimele date ale Barometrului de Opinie Publică arată că tinerii care au votat (şi încă intenţionează să voteze) PRM sînt din punct de vedere statistic persoane care provin dintr-un mediu social şi economic ostil: sînt din oraşe mici (probabil monoindustriale), cu o pregătire vocaţională (absolvenţi de şcoli profesionale) care nu mai are căutare într-o industrie aflată într-un continuu declin, sînt bărbaţi (asupra cărora acţionează mai puternic presiunea întemeierii unei familii şi deci crearea unor condiţii materiale suficient de bune) cu o energie politică mai uşor de mobilizat. Într-o situaţie de frustrare, votul lor este un protest. De ce nu protestează şi tinerii care sînt absolvenţi ai unei instituţii de învăţămînt superior? Nici pentru ei situaţia nu e prea roză în România, ar spune cineva. Dacă ne gîndim că mulţi dintre aceştia au o şansă în altă ţară putem înţelege mai bine că, în vreme ce unii protestează votînd un discurs autoritar şi critic la adresa clasei politice de după Ceauşescu (în fapt discursul lui Vadim din campanie), ceilalţi protestează tăcut luîndu-şi adio de la ţara de origine. Frustrarea există pentru multe categorii sociale, modul în care acestea o exprimă este însă diferit. Cît despre nostalgie, da, e posibil să fie o nostalgie inoculată de părinţi. Datele de sondaj arată că votul pentru PRM este un vot relativ omogen atunci cînd ne raportăm la familie, altfel spus, cum votează părinţii aşa votează şi copiii. Dar nici măcar nu e nevoie de un mesaj explicit. Imaginaţi-vă următorul peisaj de familie: tatăl e maistru într-o întreprindere de stat (poate nerentabilă, dar menţinută din diverse subsidii). Mama este şi ea muncitoare calificată. Părinţii privesc cu nostalgie înapoi: cum şi-au întemeiat ei o familie, cum şi-au luat o casă, au avut un loc de muncă, iar pe vremea lui Ceauşescu poate cîştigau mai bine decît acum. Copilul urmează aceeaşi cale, învaţă o meserie şi se gîndeşte să se angajeze la combinatul din localitate ameninţat de restructurare, de lichidare, de privatizare. *Unii* spun la televizor că nu poate fi menţinut, ei se plimbă în maşini de lux, au haine bune şi ziarele scriu despre ei că ar fi corupţi. Vin alţii la televizor şi mai convingător spun că *ceilalţi* au distrus economia, vor să închidă întreprinderile care pe vremea lui Ceauşescu mergeau aşa de bine, fură şi se gîndesc numai la ei. Mai spun că dacă vin ei la putere or să cureţe ţara de corupţi precum Ţepeş Vodă, vor face întreprinderile de stat rentabile şi vor naţionaliza întreprinderile privatizate. Tînărul şomer, fără perspective, iubeşte o fată, vrea să se căsătorească cu ea, să aibă copii, o casă şi are de ales: între unii şi ceilalţi. Puneţi-vă o clipă în locul lui şi încercaţi să fiţi mai puţin sofisticaţi. ▲

Dana CURCIU

Opoziţia, ca stil

Pentru România anilor '90-'96, Opoziţia a fost un concept de o forţă considerabilă. Venirea sa la putere echivala aproape cu o Apocalipsă: politică, dar mai ales morală. Opoziţia anilor '90-'96 a fost intelectuală, morală şi moralizatoare. Ceea ce a urmat s-a numit altfel: „stînga", „ceilalţi" sau, şi mai simplu, „PDSR". În nici un caz nu s-a numit opoziţie. Pentru că termenul fusese asimilat de opinia publică sub forma unui clişeu ataşat unei realităţi unice – CDR – şi nu sub forma unui concept care poate să ia forme reale diferite.

După alegerile din 2000, opoziţia a trebuit să se redefinească. Şi de această dată, procesul s-a dovedit a fi mai mult decît dificil. Opoziţia unită nu avea cum să se reconstituie; nu puteau fi resuscitate nici principiile care o modelaseră. Astfel încît asistăm în prezent la o configurare dificilă a unui pol opus puterii. Iar o deosebire fundamentală este aceea că, nemaigăsindu-şi fundamentul într-un principiu, opoziţia românească trebuie să se coaguleze în jurul unor lideri puternici.

Traian Băsescu reprezintă, în politica românească, principiul „acum şi aici". Are ceva din prospeţimea întru politică a unui „tehnocrat", dar şi vechimea de *connaisseur* a ministrului de carieră. A cucerit admiraţie prin demonstraţiile de eficienţă în funcţiile deţinute. A cîştigat respect cînd a învins şeful pe viaţă al PD şi a reuşit nu să îi ia scaunul, ci să îşi creeze un loc propriu, prin definirea, *ab initio*, a unui stil de *leadership* esenţial diferit.

Excesele de naturaleţe în comportament, care sfidează cu detaşare regulile *politically correct* l-au transformat într-un personaj dificil şi aparte. Lipsa de delicateţe afişată nonşalant, verbele puternic acţionale definesc un stil al spunerii lucrurilor pe nume. Vocabularul lipsit de nuanţe, precis şi simplu, uneori pus în scenă, zîmbetul naiv-malefic se remarcă de departe într-un context discursiv egal, incolor, sufocat de limbajul de lemn şi adesea dominat de *doublespeak* (înţeles aici ca paralelism între semnificaţie şi infrastructura lexicală utilizată). Prin urmare, el s-a impus pe scena politică printr-o serie de trăsături aflate într-o relaţie de opoziţie faţă de politicianul mediu. Conflictual prin excelenţă, Băsescu s-a definit mereu ca opoziţie la puternicii zilei. Inclusiv astăzi, cînd este unul dintre ei.

De la ministrul care construieşte autostrăzi pînă la primarul care salubrizează capitala, hiatusul de imagine este minor. Dar de la executivul eficient, specializat în probleme stricte şi gata să lovească pe oricine îl contrazice, pînă la liderul naţional capabil de viziune, diplomaţie şi, uneori, din cînd în cînd, discursuri în care să nu atace pe nimeni, saltul este imens.

Calitatea de lider al opoziţiei, speculată inteligent, poate completa acest gol. Oportunitatea lui Băsescu de a revendica acest rol este evidentă din cel puţin două motive. Primul este axa simbolică Băsescu-Năstase, care s-a conturat din ce în ce mai clar imediat ce a devenit evident statutul de lider *de facto* al puterii deţinut de Năstase.

Cel de al doilea este deficitul cvasitotal de pretendenţi pentru acest rol. Singurul partid – potenţial – furnizor de lideri ai opoziţiei, PNL, traversează o derivă destul de accentuată de imagine, tradusă în primul rînd în lipsă de vizibilitate şi de purtători de imagine individualizaţi.

Intens mediatizat graţie calităţii de Primar, dar şi puternicei reactivităţi la toate mişcările de pe scena politică, Băsescu pare a avea suficiente date pentru a-şi revendica statutul de lider al opoziţiei. Cu toate acestea însă, accesul său către acest statut este blocat de cîţiva factori. Poate cel mai pregnant dintre aceştia este imaginea sa preponderent administrativă, care submnează încercările recente de configurare a unei imagini politice. Această incompatibilitate este posibilă, în condiţiile în care în spaţiul public românesc politicul este perceput distinct de administrativ, distincţie care se regăseşte aproape total în opoziţia spaţiu discursiv-spaţiu executiv.

Un alt posibil factor este polarizarea atributelor de imagine ale personajului politic Băsescu în jurul unui nucleu conflictual-egocentric. Altfel spus, un personaj ale cărui replici încep întotdeauna cu „eu" şi care se poziţionează adversativ faţă de toţi actorii politici egali nu poate deveni, brusc şi credibil, lider coagulant al opoziţiei, chiar dacă nu unite.

Mai mult decît atît, excesele verbale şi preferinţa pentru acţiuni în forţă sugerează un anume radicalism, deloc similar oricărui prototip de lider cu veleităţi unificatoare, oarecum neliniştitor din perspectiva relaţiilor externe care reclamă diplomaţie, *id est* moderaţie şi disimulare. Dezavantaje deloc simple şi deloc uşor de minimalizat. Altfel spus, acele trăsături acţionale – şi atributele de imagine corespondente – care l-au individualizat pe Băsescu pe scena politică şi care i-au alimentat popularitatea, în fapt, opoziţia, ca stil, îi pot submina acum serios consacrarea ca lider al opoziţiei. ▲

Rodica CHELARU

Tăcere rău prevestitoare

Viaţa politică pare încremenită, nu în proiect – cum ar spune un cunoscut filosof –, ci trăieşte într-o apatie amintind de tihna balcanică a sfîrşitului de veac XIX. Un *dolce far niente* i-a cuprins pe majoritatea politicienilor care s-au văzut (re)aleşi în parlament. Cei care au rămas pe margine privesc detaşaţi un spectacol în care ei nu sînt nici măcar figuranţi. Opoziţia ca element-cheie al balanţei politice, pare să se fi estompat din decor imediat după alegerile din toamna anului trecut. De ce tace? De ce gesturile ei, puţine şi firave, nu mai stîrnesc nici măcar interesul presei care i-a fost apropiată? Explicaţii par a fi mai multe, dar ne vom opri în primul rînd la lipsa unei motivaţii, catalizatorul care determină orice individ, partid politic, actor pe scena societăţii civile să reacţioneze, prompt sau nu, dar să reacţioneze.

Or, de cîteva luni de zile, sub ofensiva PSD de acaparare a tuturor pîrghiilor politice, economice, sociale, de afaceri şi investiţii, de influenţă în mass-media, forţele de opoziţie, societatea civilă au amuţit.

Sînt rare şi nesemnificative ieşirile la rampă ale partidelor parlamentare din opoziţia democratică. Nu vorbim de PRM care se pretinde a fi în opoziţie, dar pe dedesubt lucrează la propăşirea fiecăruia dintre parlamentarii săi şi, negreşit, a preşedintelui cel „justiţiar“. Tevatura pe care o face PRM în parlament sau în afara lui rămîne, sistematic, legată de fixaţia că ungurii ne mănîncă precum carnea crudă de sub şa pe vremea lui Attila, că Transilvania poate fi decupată de pe hartă şi luată la pachet de Budapesta. Se adaugă războirea lui Funar cu restul lumii pe temă de drapel ori ciolane. În definitiv, nimic nou într-un partid care – spre surprinderea multora – creşte din nou în sondaje, după ce, la alegeri, a produs tahicardii în rîndul oamenilor cu scaun la cap.

Liberalii au ieşit, de curînd, din moţăială şi şi-au adus aminte că trebuie să mai critice pe ici, pe colo faptele puterii. O fac, însă, tardiv şi neconvingător. Încercarea PNL de a bate, pentru o vreme, palma cu PSD (pe atunci PDSR) a eşuat, aşa cum era de aşteptat. Dintr-un motiv foarte simplu: partidul lui Iliescu şi Năstase aplica exact aceeaşi tactică din vremea cînd guverna minoritar, în 1995-1996. Cînd, prin înţelegeri punctuale, a obţinut votul pentru unele legi ce-i erau necesare. Cît priveşte „decalogul anticorupţie“ propus de Theodor Stolojan, cred că vine cam tîrziu. Şi, în orice caz, este destinat unei alte clase politice, nu celei din România. În cei peste zece ani de tranziţie, n-am văzut nici un partid care a fost în opoziţie şi a ajuns la putere să-şi fi păstrat măsura, bunul-simţ (dacă l-a avut), să-şi fi respectat promisiunile electorale şi să nu fi fost tentat de mierea puterii care corupe. Iată, un senator liberal de Galaţi, foarte cunoscut pentru lecţiile de morală politică, să iasă la rampă şi să facă declaraţii de-a dreptul şocante privind bonitatea unei firme străine intrate în competiţia pentru privatizarea SIDEX, o vacă bună de muls pentru atîtea firme-căpuşă din zonă. Cred că decalogul Stolojan era bine să fi fost aplicat, nu propus, pe vremea cînd PNL se afla la guvernare, atît alături de FSN, cît şi în coaliţia CDR-UDMR-PD.

Democraţii şi-au spălat rufele în văzul lumii, şi-au schimbat garnitura de conducere şi vor să fie mai bătăioşi. Nu izbutesc, deocamdată, decît să-şi facă şi mai mulţi duşmani, fiindcă soluţiile pe care le propun par lipsite de realism. PD a învăţat, însă, de la preşedintele său recent ales să lucreze cu sîrg la imagine şi să obţină puncte electorale dintr-o iluzie. Partidul lui Băsescu este cuprins şi de moda fuziunilor. PD s-a încuscrit cu nimeni altul decît cu Virgil Măgureanu. Acelaşi pe care democraţii îl criticau ori de cîte ori se ivea prilejul, numindu-l în fel şi chip. Mişcarea nu aduce, însă, PD-ului mai multă credibilitate.

Cît priveşte PNŢCD, acesta trăieşte încă sindromul vinovăţiei post-guvernare. În capul său s-au spart toate oalele eşecurilor coaliţiei, iar faptul că a rămas în afara parlamentului nu l-a făcut nici mai înţelept, nici mai coerent. Dimpotrivă. Instalarea profesorului Marga la cîrma PNŢCD n-a adus nimic nou. Să refaci din cioburi un vas spart pare imposibil. Între timp, reformatorul a şi părăsit cîmpul bătăliei.

Dacă opoziţia parlamentară nu surprinde prin comportamentul politic, societatea civilă în schimb uimeşte prin absenţa ei completă de reacţie. Nici Alianţa Civică, nici alte organizaţii non guvernamentale nu mai par preocupate de ceea ce se întîmplă pe scena politică. Efectele acestui dezinteres nu vor întîrzia, dar atunci va fi, probabil, mult mai dificil de recuperat terenul pierdut. Absenţa unei reacţii din partea societăţii civile îi împinge de la spate pe cei nemulţumiţi de mersul lucrurilor către partidele extremiste, mai precis către PRM. Detaşarea completă şi ieşirea din viaţa publică a Alianţei Civice – din motive pe care nu le analizăm acum, dar care sînt discutabile, cu siguranţă – au produs un vid. Ca şi cum pînă şi AC ar fi depus armele în faţa avalanşei de pofte de mărire ale partidului de guvernămînt.

Aici se află, cred, principala explicaţie a unei apatii foarte periculoase. Pînă în 1996, forţele democratice aveau o motivaţie precisă de a lupta, de a fi active: să ia puterea şi să arate ce ştiu şi ce pot. Nimic n-a scăpat ochiului vigilent al celor care păreau siguri că vor aduce mult aşteptata democraţie în România. Presa le-a fost de cel mai mare ajutor atunci.

După patru ani în care coaliţia de guvernamînt şi-a mistuit forţele în scandaluri păguboase, jocuri de culise, certuri sterile între parteneri ori chiar între membrii aceluiaşi partid, în care a demonstrat că nu este cu nimic mai brează decît PDSR în materie de acaparat poziţii bănoase – ei bine, toate acestea au dus la prăbuşirea încrederii electoratului în forţele democratice.

Din acel moment, deci în urmă cu patru ani, a dispărut „obiectul muncii“: lupta împotriva PDSR. Tot din acel moment, rînd pe rînd, cei care s-au aflat în avagarda ori ariergarda combatanţilor au început să lase garda jos. Aşa i-a prins scrutinul din noiembrie trecut şi aşa au rămas.

Cum spuneam, peste aceste elemente se suprapune un sentiment de vinovăţie şi neputinţă pe care-l încearcă încă ţărăniştii, dar care există şi la PNL, mai puţin la PD – obişnuit cu o anume formă de impertinenţă. Singura care a trecut cu multă seninătate peste toate neajunsurile fostei guvernări şi îşi urmăreşte cu obstinaţie ţelurile politice este UDMR. Poate că politicienii români n-ar face rău dacă ar analiza, în detaliu, acest tip de conduită politică din care pot trage unele învăţăminte utile. Şi asta foarte repede.

Nu în ultimul rînd, există se pare ideea că, în defintiv, se poate trăi şi aşa, cu un partid de guvernămînt tot mai puternic, cu evidentă tendinţă (şi nostalgie) de a deveni partid unic, şi cu o opoziţie slăbuţă, de decor. Pericolul în care se află democraţia, într-o atare situaţie, nu pare să preocupe nici măcar societatea civilă, inclusiv presa. Poate că opoziţiei – parlamentare sau extraparlamentare, civice – i se pare acum inutil efortul de a mai lupta împotriva unui partid ce tinde să devină unic, care şi-a pus în mişcare tăvălugul menit să strivească orice structură sau individ care nu intră în rîndurile PSD sau nu simpatizează pe faţă cu el. Aşa încît, oamenii suspectaţi de noua putere că ar fi ai opoziţiei sînt aruncaţi afară din funcţiile lor – indiferent dacă sînt sau nu competenţi, dacă au intrat prin concurs ori dacă au sau nu simpatii politice. Aservirea politică a justiţiei – care a (re)devenit evidentă, orice ar spune mai marii ei – este încă o pîrghie de intimidare. Opoziţia a fost redusă la tăcere de toate aceste întîmplări. Blocajul ei rezultă şi din faptul că – ştiind unde a greşit – nu şi-a asumat aceste erori. Bărbăteşte, fără menajamente. Schimbarea, la vîrf, a conducerii foştilor parteneri de coaliţie – cu excepţia UDMR – a cosmetizat situaţia. Oamenii sînt aceiaşi, au guvernat şi au comis erori grave. Electoratul i-a penalizat, dar în rest nu s-a întîmplat nimic. A doua greşeală, este, cum spuneam, că opoziţia pare a se complace în această lîncezeală, pe principiul vechi la români că „se poate şi aşa“. În fond, sînt patru ani de guvernare, de ce ne-am grăbi?

Societatea civilă are nevoie de repere, trebuie să iasă din apatie. Această atitudine îi poate fi fatală. Poate că avem de-a face doar cu o buimăceală temporară care va dispărea încet-încet, pe măsura ce noua putere comite aceleaşi greşeli grave ca în mandatul anterior. A miza, însă, doar pe acest tip de catalizator, este o imensă eroare. ▲

Teodor TIŢĂ

Mentalitatea de tranşee

Apariţia „partidelor istorice“ a fost un fenomen specific românesc. Nicăieri în Europa Centrală şi de Est nu a existat un reviriment al formaţiunilor politice ale perioadei interbelice. Pentru că nu existau personalităţi destul de puternice şi evenimente semnificative care să legitimeze apariţia unei mişcări de opoziţie ancorată strict în contemporaneitate, cei care nu s-au simţit reprezentaţi de noua putere de la Bucureşti s-au regăsit în discursul aşa-numitelor partide istorice. Intransigenţa PNŢCD în raporturile cu puterea a fost pentru nemulţumiţii primilor 7 ani de democraţie principalul motiv pentru care au acceptat să susţină firavul, apoi tot mai puternicul partid de opoziţie. La început au fost cei care s-au simţit înşelaţi de „furtul“ revoluţiei, apoi cei care aveau de revendicat proprietăţi şi, în final aceia mai mulţi şi mai puţin sensibili la retorica anticomunistă, care au refuzat să mai cauţioneze în continuare politica guvernamentală ezitantă, dacă nu imobilă, în domeniul economic. Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democrat a avut nevoie de şapte ani grei pentru a convinge un segment semnificativ de electorat de bunele sale intenţii. Cei şapte ani au debutat cu asalturile minereşti asupra sediilor partidului, hăituirea liderilor şi simpatizanţilor şi presiuni mediatice greu de imaginat în cel de-al 11 an post-revoluţionar. PNŢCD a răspuns cu mari manifestaţii ale suporterilor săi. Acea intransigenţă de care vorbeam mai devreme a adunat în jurul liderilor mase tot mai mari de oameni. „În politică cel care are o idee fixă pe care o urmăreşte cu încăpăţînare, inevitabil acela cîştigă“ spune un clasic în viaţă. Vulgarizant sau nu, respectivul are dreptate. PNŢCD a participat într-o coaliţie, amalgam de partide şi asociaţii civice, la alegerile din 1992. Nu le-a cîştigat, dar partidul de guvernămînt avea începînd din acel moment un adversar puternic. Chiar dacă în condiţii grele, mass-media independente începeau să capete puteri. Opoziţia nu mai putea fi, pur şi simplu, ignorată sau trimisă la colţ. Au urmat patru ani de lupte pe toate fronturile şi PNŢCD, alături de celelalte partide de opoziţie, devine tot mai prezent în conştiinţa publică. Cînd liderii ţărănişti afirmau că în ţară nu se respectă drepturile omului erau ascultaţi. Nici nu era prea greu de demonstrat. Cînd liderii ţărănişti acuzau lipsa de politici coerente în domeniul economic erau ascultaţi. Se simţea din plin, populaţia sărăcea, iar la orizont nu se întrevedea nici un semn încurajator. Cînd liderii ţărănişti acuzau neo-comunismul pentru toate relele din ţară erau din nou ascultaţi. Era de-ajuns să te întrebi care erau cîştigătorii tranziţiei. Această tactică a dat în sfîrşit roade în 1996. Coaliţia dominată de PNŢCD cîştigă alegerile pe fondul unei atmosfere tensionate. Ajunge la guvernare într-o coaliţie de coaliţii devenind totuşi forţa dominantă a noii puteri. După ce, pînă atunci, a fost forţa dominantă a opoziţiei. Guvernarea care a urmat a fost nu numai dificilă dar şi defectuoasă. De cînd apăruse, partidul fusese numai în opoziţie. Mentalitatea de tranşee şi-a făcut simţită prezenţa atunci cînd era cel mai puţin nevoie de ea. Mecanismele fine ale unei puteri politice au fost mult prea puţin înţelese de ţărănişti. Chiar şi cînd au ajuns în fruntea ţării, ei au continuat să lupte în opoziţie. În opoziţie cu partenerii de guvernare, în opoziţie cu opoziţia şi în final în opoziţie cu ei înşişi. Chiar preşedintele a cărui candidatură fusese propusă şi sprijinită masiv de PNŢCD se făcea ecoul acestei stări de spirit din rîndurile susţinătorilor săi. „În 1996 noi am cîştigat alegerile dar nu am cîştigat puterea“ declara senin Emil Constantinescu. Dacă PNŢCD ar fi fost o persoană, fără îndoială că această persoană ar fi fost sfătuită să viziteze la intervale regulate un psihoterapeut. Lipsa cronică de încredere în propriile forţe combinată cu momente de euforie şi lipsă de previziune au trasat un drum straniu, greu de explicat pentru un partid politic. După alegerile din 2000 PNŢCD este din nou trimis la colţ, de această dată perfect democratic. Eşecul nu a fost o surpriză decît, poate pentru unii dintre cei care compuneau acel nucleu dur al „talibanilor“. Nu a fost previzibilă, însă, dimensiunea eşecului de proporţii „istorice“. Nu numai că a pierdut puterea, dar PNŢCD a pierdut şi reprezentarea parlamentară. Dacă în 1990 se confrunta cu ura maselor de mineri amatori de horticultură de acum fostul partid de guvernămînt avea de înfruntat un adversar mult mai dificil: anonimatul. Ţărăniştii aveau o sarcină mult mai grea decît în 1990. Atunci era nevoie de o oarecare doză de eroism, astăzi este nevoie de o oarecare doză de inteligenţă şi abilitate. Într-un moment de inspiraţie ei au înţeles ce trebuie să facă. La congresul ţărănist din ianuarie, în fruntea partidului ajunge, în mod neaşteptat, o garnitură de conducere care dădea speranţe pentru revenirea zbuciumatului PNŢCD măcar în Parlament dacă nu la guvernare. Preşedinte este ales Andrei Marga, intelectual marcant avantajat paradoxal tocmai de lipsa sa de experienţă politică, prim-vicepreşedinte Vasile Lupu, un ţărănist a cărui abilitate şi încăpăţînare proverbială ajutaseră partidul să-şi îndeplinească măcar una dintre promisiunile electorale, şi secretar general Călin Cătălin Chiriţă un aparatcik în plină ascensiune. Andrei Marga nu aşteaptă prea mult şi trece la fapte. Numeşte noi conduceri într-o parte din filiale, propune un program politic modern adoptat cu entuziasm de Comitetul Naţional de Conducere, reuşeşte performanţa de a readuce în partid pe Victor Ciorbea şi facţiunea disidentă care îl urmase în exilul său politic şi, ceea ce este mai important, adoptă un nou stil politic marcat de abandonul discursului politic autovictimizant în favoarea unei frazeologii pozitiviste în care identitatea europeană a României are rolul principal. Existau motive pentru un optimism moderat.

Apoi, lovitură de teatru, Andrei Marga abandonează. Demisionează prin fax explicînd că nu a reuşit să-i convingă pe unii dintre liderii ţărănişti de necesitatea reformării partidului. Nu se ştie încă dacă acesta a fost motivul real pentru care preşedintele ţărănist a renunţat. Ioan Mureşan explica maliţios că Andrei Marga nu a reuşit să se adapteze culturii politice a PNŢCD „întrucît el a fost pregătit pentru cadrele partidului comunist, în nici un caz pentru PNŢCD“. Pe de altă parte, Constantin Dudu Ionescu, unul dintre principalii adversari ai fostului preşedinte, se declara stupefiat: „Ne aflam într-un moment în care, cu opinteli, cu dispute lucrurile începuseră să meargă“ spunea fostul ministru de Interne adăugînd: „după părerea mea nu a avut alte motive decît disconfortul personal“. Se prea poate ca Dudu Ionescu să aibă dreptate. Nu e uşor să stai în casă cu un depresiv. ▲

COLOANE DE ZIAR, COLOANE DE MANIFESTANŢI

Liviu MIHAIU

Presa între carne şi idee, între comerţ şi conştiinţă

Oscar Wilde spunea că „politica este arta de a scoate bani de la bogaţi şi voturi de la săraci promiţîndu-le că îi vei apăra unii de alţii". Imanenţa politicii, care va să zică. Prezentînd o realitate marcată de conţinutul conştiinţei unei clase preocupate informaţional, gazetăria politică, că de ea ne vom ocupa în următoarele rînduri, este în fond o reflecţie fatalmente subiectivă a unei proiecţii publice. Extrapolînd, putem parafraza zisa lui Wilde cu o alta despre presă: arta de a scoate bani de la bogaţi şi săraci promiţîndu-le tuturor că le vei spune adevărul. Alintate „a patra putere în stat" sau „cîinele de pază al democraţiei", mass-media românești sînt indiscutabil una dintre cele mai dezvoltate întreprinderi private ale capitalismului est-european poate şi datorită faptului că, statistic vorbind, românii sînt nebuni după „ce se-ntîmplă". Aflată însă într-un declin firesc, din cauza unei rutine decompensatoare şi a metamorfozelor psiho-sociale, presa politică, a cărei perioadă de graţie a ţinut aproape 8 ani, nu mai este o mare forţă, rămînînd totuşi o putere temută. Ieşită din faza patetică şi declamativă a perioadei romantice, marcată etic de marile precipitaţii social-politice (Revoluţia, mineriadele, Piaţa Universităţii, sindromul salamului cu soia, Tg. Mureş, obsesia alegerilor libere şi a alternanţei la putere, procesul comunismului, încleştarea de tip „măi animalule!" cu „o anumită parte a presei"), nescăpînd însă de tentaţia sentenţiozităţii şi a resentimentului ideologic, mass-media au intrat într-o fază „aşezată" a oportunităţilor şi chiar, de ce să n-o spunem, a oportunismului şi a compromisului economic. Mult mai preocupată pecuniar şi nemaitrăind din autosatisfacţie şi tiraj, A Patra Putere a început să se extindă şi să-şi varieze preocupările scanînd toate cotloanele interesului public, sondînd, autoevaluîndu-se, marketizîndu-se, cartelîndu-se, totul pentru o mai bună comercializare a audienţei. Avînd un rival foarte puternic în televiziune, în Internet şi-n presa nouă consumistă, vipologică, a modelelor de civilizaţie materială şi de *entertainment* pentru ambele sexe, presa politică şi-a realizat refluxul, a constatat dezvrăjirea ideologică şi ieşirea din vogă a animalului politic. Contaminîndu-se de obsesia unei supravieţuiri cu orice preţ, gazetăria s-a-ndreptat cu sentimentul omului care se duce la dentist spre o oareşcare tabloidizare (senzualizare şi senzaţionalizare), cît şi spre o abordare specializată. Cu toţi aceşti rivali utilitari, dar cvasineutri politic, influenţa presei de eminenţă politică şi economică *(Adevărul, Evenimentul zilei, România liberă, Jurnalul naţional, Ziua, Curentul, Ziarul financiar, Monitoarele* de provincie, *Capital, 22* şi, cu sau fără voia dumneavoastră, *Academia Caţavencu*, săptămînalul politic cu cea mai mare audienţă) nu este totuşi deloc de neglijat, fiind referinţa şi oglinda de căpătîi a deciziilor administrativ-politice. Un paradox se poate observa cu uşurinţă: deşi lumea nu mai cumpără atît de mult publicaţii din categoria celor înşirate mai sus, importanţa lor pentru castele decizionale a crescut simţitor; aşadar, presa era mai puţin „respectată" cît avea tiraje mari decît astăzi cînd nu se mai bucură de o atenţie excesivă din partea cumpărătorilor. Putem spune bunăoară, fără să greşim prea tare, că la vremea paşoptismului postdecembrist de baricadă, cînd actul gazetăresc semăna „afecţiune", „iacobinism", „angajament" şi „tensiune ideologică", presa culegea mai degrabă sentimente de masă şi avea, în consecinţă, mult mai puţină eficacitate în influenţarea deciziilor de clasă. Lucru valabil în aceeaşi măsură şi astăzi. La o privire atentă în studiile de audienţă, presa de atitudine dependentă şi „publicitară" se bucură din ce în ce mai puţin de atenţia cumpărătorului, dintr-un motiv raţional şi uşor de stabilit: electoratul a devenit mai pragmatic şi mai informat, conştiinţa de contribuabil făcîndu-se simţită, cititorul de politică învingîndu-şi greaţa şi educîndu-şi interesul pentru ceea ce nu se vede (ceea ce se petrece de fapt cu banii lui) în administraţie. Aşadar, presa de opoziţie faţă de puterea în exerciţiu, presa de caracter şi presa bine informată sînt în general mai bine primite, fiind mai puţin vîndute în primele 6 luni de graţie ale oricărei guvernări noi, pentru a-şi atinge apogeul în ultimele 6 luni de agonie ale aceleiaşi guvernări. Profesionalizîndu-se însă, presa de atitudine şi informaţie a pierdut faţă de perioadele romantice curajul nebun *d'antan*, efervescenţa inconştientă. Iar într-o lume măcinată de invidie, de concurenţă neloială, evaziune generalizată şi corupţie ca metodă de succes, multe dintre publicaţii au scăzut intensitatea tonului la adresa unui Stat a cărui putere de convingere a devenit paralizantă. Cînd Statul, *paternul suprem*, este tolerant cu fărădelegile, ba mai mult, împinge zilnic şi pe alţii la corupţie, atunci totul se „ofileşte" în jur, iar presa nu poate scăpa de suflul acestui dragon, de sirena acestui „tată pervers" cu care este silită conjunctural să concubineze în schimbul unor avantaje. Presa nu poate exista în afara virtuţii sau stricăciunii celui mai bun sau celui mai prost exemplu: Statul sau soţia sa de-a doua, Societatea Civilă. A Patra Putere se reglează din cele trei mîini ale tatălui şi este dojenită de mamă. Cine spune, intelectual sau politician, că *presa e de vină*, cu siguranţă are ceva să-şi reproşeze. Cele 6 luni psihanalitice în care partenerii se tolerează reciproc au cam trecut şi, deja, se-aud voci direct proporţionale cu scăderea popularităţii actualei puteri. Aşa că nu va trece mult şi presa, nemaisuportîndu-se pe sine, se va duce la prima circă de poliţie să-l pîrască pe tiran.

▲

Radu MĂLUREANU

Grevă, negociere, ţuică

Mobilizarea în acţiunile de protest părea a fi pe la începutul anilor '90 un lucru uşor pentru organizatorii acestora. Deşi guvernele de atunci erau, paradoxal, mai tolerante la cererile sindicale, cu toţii ne amintim mişcările violente de pe străzile Bucureştiului sau ale altor oraşe mari. Grevistul nu trebuia decît să îşi afirme opţiunile politice, să se asocieze, şi *să protesteze*. La o vreme după aceea, asistăm la localizări evidente ale conflictelor, la diminuarea violenţei şi la o implicare mai puţin vizibilă a structurilor superioare sindicatului (federaţiile sau confederaţiile). Mai mult, negocierea devine o nouă valoare în discursul liderilor, iar aceştia nu mai apar ca nişte rebeli în salopete, ci au declaraţii mai dichisite, au pe lîngă birourile dumnealor un departament de *P.R.*, sînt bine îmbrăcaţi, şcoliţi şi zîmbăreţi.

Totuşi, membrul cotizant, aproape mereu nemulţumit, care îşi vrea viaţa prosperă, are tot mai multe îndoieli asupra eficienţei organizaţiei sale sindicale. Riscurile tranziţiei nu i se par evitate pentru că liderul său devine ministru, deputat sau, uneori, inculpat. Iar aerul caragialesc al dilemelor sale nu îi sugerează nici un pic de umor: el trebuie să se opună cuiva, unui lucru aiurea cel puţin, pentru că întotdeauna este nevoie de vinovaţi, măcar pentru a dormi mai bine noaptea. Eficienţa de care vorbeam mai înainte trebuie, deci, asociată unei mulţimi de acte combative, proteste, căci negocierile par a fi departe de realitatea imediată.

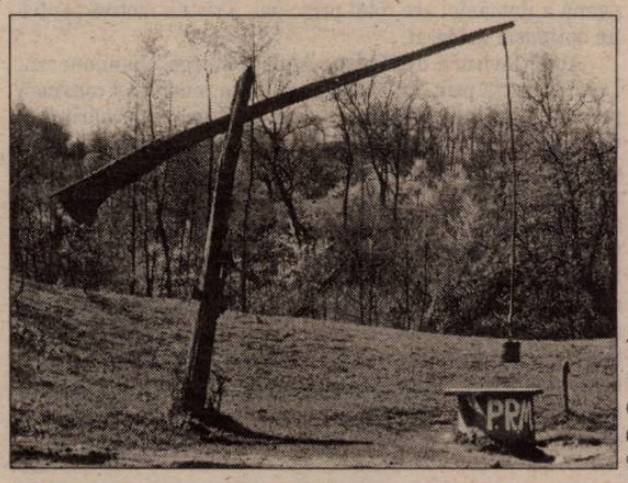

© D. Gurăroşie

Pactul social propus de guvernul actual, de pildă, oferă sindicatelor un handicap. Sub masca solidarităţii mult dorite de PDSR (pardon, PSD), confederaţiilor li s-a oferit de fapt o perioadă de non acţiune, în care liderii nu au decît să se descurce, cine ştie, căci traista bunicuţei din Piaţa Victoriei poate nu e aşa goală. Şi asta pe fundalul unei activităţi vizibile a opoziţiei politice: Funar este „ridicat" din cetăţuia lui de către poliţişti, Vadim deconspiră comploturile guvernării „dezastruoase", Băsescu are campaniile lui prin capitală, liberalii se înveselesc la moţiuni simple etc., iar membrul simplu de sindicat îşi vede salariul negociat o dată, vede reşiţeni în greva foamei, pedagogi cu pancarte de tot felul etc.

Într-un fel sau altul, sindicatul şi-a construit imaginea de actor politic, de regulă opozant vivace, pe care acum şi-o dizolvă în lumina negocierilor şi a pactelor. Nimic mai dezirabil, zicem noi, căci nimeni nu mai vrea lacrimogene în pieţele centrale din oraşe. Ce rămîne însă din încrederea asociată lor (destul de scăzută, spun sondajele)? Să fie această perioadă de neagresiune o mult prea lungă latenţă care va duce la slăbirea sindicatelor? Greu de crezut, iar numai un plan naiv ar fi luat în calcul o asemenea probabilitate. Cu toate acestea, simplul cetăţean stă mai mult pe gînduri cînd este vorba de a învesti încredere în sindicatul său. Indiferent dacă este membru sau doar simpatizant.

Pe de altă parte, o nouă putere se profilează din umbră. Sau mai multe. Două mari confederaţii, CNSLR-Frăţia şi BNS au început negocierile de unificare, iar rezultatul unui asemenea proces ar fi organizaţii mai mari decît multe din ţară sau din Europa, fie ele partide, sindicate sau alte forme de asociere. Altă confederaţie, CNS-Cartel Alfa propune un „sindicalism în schimbare" imediat după ultimul său congres. CSDR, de asemenea, are declaraţii publice legate de mai multă „inteligenţă la masa tratativelor". Lista poate continua şi e de aşteptat ca sindicatele să ofere ceva mai mult decît primesc. Doar că trebuie să îşi definească foarte clar schimbările, dacă vor sprijin public. Aceasta ar presupune o delimitare a negocierii faţă de tehnica descurcăreţilor (după cum denumea Alfred Bulai un tip social, acum cîtva timp), a negocierii faţă de protest.

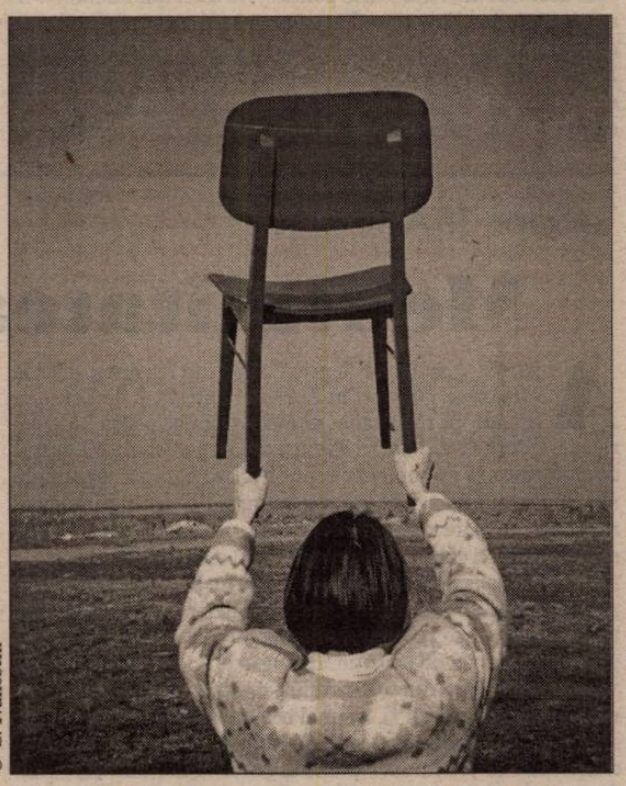
© S. Ivanoschi

Pentru a ilustra mai bine acest lucru, o întîmplare petrecută acum două săptămîni în Reşiţa mi se pare potrivită. În piaţa cu pricina, cîteva sute de oameni păreau destul de furioşi dar şi abătuţi. Nu mi-era clar dacă şi ploaia îi făcuse atît de abătuţi, sau doar supărarea lor mai veche. Un localnic, neavînd prea multă treabă cu ce se petrecea în jur, s-a băgat în grupul nostru de oameni obosiţi aşteptînd personalul către Caransebeş (gara este aproape). Ne zice el, la un moment dat: „Uite-i, cică stau în greva foamei, da' beau ţuică!" Într-adevăr, un grevist ofta cu plăcere după o duşcă zdravănă dintr-un bidonaş umplut cu un lichid transparent. Omul nostru a plecat repede, dîndu-ne de înţeles, dincolo de interviurile şi chestionarele noastre, că nu toţi reşiţenii simpatizează cu greva. Ne putem aştepta şi la alte reacţii, însă este clar că încrederea în sindicate este direct legată de atitudinea lor în teatrul politicii. Cu sau fără ţuică.

▲

Din cronica vremurilor democratice

● „Opoziţia, aşa cum era ea, nu a reuşit să convingă (nici măcar pe cei care le erau sentimental aproape) că reprezintă cu adevărat o variantă viabilă. Astfel s-a ajuns la situaţia (eram la Bucureşti în iunie) cel puţin bizară ca, după programul antiintelectual şi antidemocratic organizat de către Guvern, cu sprijinul vigilentismului mineresc, membrii opoziţiei (inclusiv unii care fuseseră molestaţi) să participe cu seninătate la încoronarea domnului Iliescu la Ateneul Român." (Vladimir Tismăneanu, într-un interviu inedit cu Gabriela Adameşteanu, decembrie 1990, publicat în volumul *Obsesia politicii*, Ed. Clavis, 1995)

● „Cine spune, azi, că opoziţia democratică nu a făcut îndeajuns pentru a merita puterea, că nu a mers destul de repede şi destul de convingător, trebuie să-şi amintească faptul că noi nu ne-am constituit, ca alte partide şi formaţii de aceeaşi orientare din Estul Europei, în entuziasmul revoluţiilor de catifea, ci în strigătele de ură orchestrate de aparatul de dezinformare şi manipulare al puterii instalate în Decembrie '89. Trebuie să-şi amintească faptul că la 28 ianuarie 1990, partidele democratice erau programate să dispară, şi au obţinut recunoaşterea lor în CPUN în urma marilor manifestaţii populare din Bucureşti şi alte oraşe ale ţării; că, înainte de instalarea guvernului FSN, opoziţia era programată, din nou, să dispară, strivită de forţa brutală a minerilor. Să-şi amintească faptul că în primul parlament al erei post-revoluţionare eram sortiţi să reprezentăm o infimă facţiune lipsită de putere; că, după alegerile din 1992, nu a fost săptămînă în care să nu fie programată destrămarea Convenţiei". *(Din discursul dlui Emil Constantinescu la Conferinţa Naţională a C.D.R., 21 oct. 1997)*

● „Domnule, dacă e greu la guvernare, poate am fi foarte buni în Opoziţie." (Petre Roman, *Faţă în faţă cu Petre Roman*, Ed. Cartea Românească, 1996)

● „Dacă vom cîştiga alegerile din 2000, în 48 de ore vom strînge toate actele legislative emise după 1996, precum şi ordonanţele de guvern care au dărîmat economia naţională." (Nicolae Văcăroiu, senator PDSR, în *Academia Caţavencu*, nr. 24/iunie 2000)

În concluzie:

● „În democraţii, opoziţia este un organ al suveranităţii populare la fel de important ca şi guvernarea. A suprima opoziţia înseamnă să suprimi suveranitatea poporului." (G. Ferrero)

▲

Z. ORNEA

glose

Cum se alcătuia odinioară opoziţia

Cînd examinăm istoria vieţii politice româneşti pînă în decembrie 1937, brusc se naşte întrebarea: cum se constituia opoziţia noastră parlamentară în acea vreme? De obicei, guvernul şi opoziţia sînt, peste tot în lumea democratică, rezultatul consultării electorale. Nu aşa, din păcate, se petreceau lucrurile în România. Constituţia din 1866, ca şi cea din 1923, aveau prevăzută, în textul lor, o surprinzătoare prerogativă regală. Şi anume că regele numeşte şi demite miniştrii. Potrivit acestei prerogative regale din Constituţie, regele încredinţa, de obicei, la patru ani odată (cînd interveneau evenimente politice mai grave şi mai devreme), unei personalităţi politice (de obicei şefului unui partid) formarea guvernului. Acesta, în cîteva zile, îl alcătuia, obţinea (sau nu) aprobarea suveranului şi, imediat după depunerea jurămîntului de către miniştri, se obţinea şi decretul de dizolvare a Corpurilor legiuitoare. Se stabilea data desfăşurării noilor alegeri, pentru crearea noilor Corpuri legiuitoare, şi, de regulă, guvernul care organiza alegerile le cîştiga invariabil. În acest fel, în România modernă guvernul nu era niciodată expresia parlamentului ci, cel mai adesea, invers: parlamentul era expresia guvernului. Pentru că, repet, guvernul care organiza alegerile le cîştiga în mod obişnuit. Pînă la înfăptuirea României Mari, situaţia era simplă cu totul. Nu funcţionau decît două partide (PNL şi Partidul Conservator), regele Carol I neadmiţînd constituirea unui (sau unor) nou (noi) partid(e). Cînd, de pildă, Take Ionescu a creat, în 1908, Partidul Conservator-Democrat, suveranul a refuzat să-l ia în seamă, deşi noul partid, la alegerile locale şi chiar parlamentare, avînd un excelent corp de electori – în frunte cu vestitul în epocă Al. Bădărău – obţinea procentaje importante. Regele Carol I continua să considere partidul lui Take Ionescu o disidenţă conservatoare (cum era, de fapt) şi recomanda şefului conservatorilor să alcătuiască un guvern din care să facă parte şi takiştii, deşi aceştia, repet, aveau un partid de sine stătător. Aşa s-au petrecut lucrurile la sfîrşitul lui decembrie 1910, cînd Petre P. Carp, în sfîrşit preşedinte al Partidului Conservator, a fost însărcinat cu formarea guvernului. Suveranul l-a sfătuit, atunci, să acorde locuri, în lista noului guvern (deşi acesta n-avea, atunci, decît opt ministere cu totul) şi takiştilor. Voinţa suveranului trebuia ascultată. În consecinţă, Carp a avut o întrevedere cu Take Ionescu, căruia i-a spus cinic că, deşi regele îi doreşte cooptarea în guvern, amîndoi ştiu bine că aceasta nu e posibil pentru că el şi cu Take nu sînt făcuţi să se înţeleagă politic. În consecinţă, pentru a da impresia că, totuşi, au dus tratative, să convorbească, ca doi oameni de lume, despre altele. Convorbirea s-a sfîrşit repede şi Carp, dezlegat de obligaţie, a comunicat regelui că nu s-a putut realiza „combinaţia". Carp a obţinut, repede, aprobarea listei cu membrii guvernului (în care Titu Maiorescu deţinea portofoliul Externelor). Take Ionescu, umilit foarte, a jurat, atunci, să se răzbune. S-a aliat în parlament cu liberalii conduşi de Ion I.C. Brătianu şi, folosindu-se abil de incendiara afacere a tramvaielor electrice din Bucureşti, a determinat, în 28 martie 1912, căderea guvernului Carp, înlocuit fiind, ca premier, cu Titu Maiorescu: la remanierea din octombrie 1912, au intrat în guvern şi takişti (în frunte cu Take Ionescu, încredinţîndu-i-se chiar portofoliul Internelor), realizîndu-se ceea ce cerea insistent suveranul, un guvern de concentrare conservatoare, care a funcţionat pînă în 4 ianuarie 1914. Lucrurile se vor repeta, oricît ar părea de ciudat, în noiembrie 1937, sub autoritatea regelui Carol al II-lea. În fruntea treburilor publice se afla guvernul Gh. Tătărescu (tocmai din ianuarie 1934, după asasinarea, de către legionari, a premierului I. Gh. Duca). Venise vremea schimbării guvernului. Potrivit uzanţelor, suveranul i-a încredinţat lui Ion Mihalache, atunci preşedinte al PNŢ, formarea noului guvern. Dar, pentru că nu agrea deloc PNŢ, i-a formulat, ritos, lui Mihalache cererea de a include în guvernul său gruparea politică a lui Al. Vaida-Voevod, exclus din PNŢ încă în 1935, pentru grave consideraţii politice, Vaida constituindu-şi propria grupare politică, xenofobă, Frontul Românesc. Regele Carol al II-lea ştia prea bine că doleanţa sa expresă nu putea fi realizată. De aceea, tocmai, a formulat-o. Protocolar, Ion Mihalache a cerut timp de reflecţie, a consultat forurile conducătoare ale PNŢ, care au respins, indignate, cererea suveranului. După care, într-o altă audienţă, Mihalache l-a anunţat pe rege că, în condiţiile cerute, nu poate alcătui guvernul. Tocmai asta aştepta regele Carol al II-lea. Eliberat de o povară protocolară, l-a însărcinat, în consecinţă, la 17 noiembrie 1937, tot pe Gh. Tătărescu (favoritul regal) să formeze un nou guvern. Va fi un guvern de alegeri, desfăşurate în a doua jumătate a lui decembrie 1937, pe care – lovitură de teatru – guvernul nu le-a cîştigat (n-a putut recolta necesarul de 40% din voturile exprimate, potrivit legii primei electorale din 1926). Aceasta nu numai datorită pactului de neagresiune electorală dintre mişcarea legionară şi PNŢ, condus, acum, de Iuliu Maniu (enormă gafă politică!), ci pentru că, de fapt, regele Carol al II-lea voia, în sfîrşit, să-şi instaleze regimul de autoritate personală (la care visa din iunie 1930, din momentul urcării sale pe tron). Practic, alegerile nu-i îngăduiau suveranului formarea unui guvern, ştiută fiind inimiciţia ireconciliabilă dintre PNŢ şi PNL, iar grupările de extremă dreapta (legionarii şi goga-cuziştii) nerecoltînd decît 25% din sufragii. În consecinţă, ignorînd cu totul indicaţiile voinţei electoratului, l-a numit premier pe Octavian Goga, preşedintele Partidului Naţional Creştin, deşi acesta nu obţinuse în alegeri decît ceva peste 9% din voturile exprimate. Se vorbea de noi alegeri, pe care Goga, „poetul pătimirii noastre" – cu experienţa acumulată – se pregătea, desigur, să le cîştige. La 44 de zile după numire, Goga a fost demis (a şi murit, rău umilit, în mai 1938, de o congestie cerebrală, la vila sa de la Ciucea), Carol al II-lea, la 11 februarie 1938, instalîndu-şi puterea personală sub faţada guvernului patriarhului Miron Cristea, în care, de formă, figurau ca miniştrii de stat fără portofolii şapte foşti prim-miniştri. A anulat Constituţia din 1923, a făcut să se promulge, în februarie 1938, o nouă Constituţie, a sa, prin care partidele politice – printre altele – erau formal desfiinţate. Aşa a domnit, prin guverne total dependente de voinţa sa, pînă la 4 septembrie 1940, cînd a fost nevoit să-l cheme la conducerea guvernului pe generalul Ion Antonescu, el abdicînd la 6 septembrie 1940.

Revenind de unde am pornit, să notez, încă o dată, că parlamentul românesc, pînă în 1940, nu a fost niciodată expresia electoratului, ci, totdeauna, a fost invers, parlamentul era rezultatului voinţei guvernului. Important era, la formarea guvernului, să se găsească, pentru portofoliul Internelor, o personalitate hotărîtă, fără scrupule morale. Acesta, cu mînă forte, organiza alegerile şi obţinea rezultatele dinainte stabilite. Desigur, lucrurile s-au complicat după constituirea României Mari. De atunci, odată cu proclamarea celor două mari reforme socio-politice, reforma agrară şi votul universal numai pentru bărbaţi (femeile n-aveau drept la expresie politică nici potrivit prevederilor Constituţiei din 1923), harta politică a ţării s-a modificat esenţial. Au apărut noi partide politice (Partidul Poporului – mai întîi Liga Poporului, Partidul Ţărănesc, Partidul Naţional ardelean, alte, mai mici, grupări politice), liberalii, deşi au deţinut, în anii douăzeci şi chiar în anii treizeci conducerea guvernului, trebuind să-şi adapteze politica electorală. Cum au apreciat analiştii timpului, pentru ca guvernul să poată cîştiga alegerile în noile condiţii trebuia o mai mare încordare a manevrării alegerilor. Simptomatice mi se par alegerile din 25 mai 1926, cînd premier – cu acordul lui Ionel Brătianu – devenise generalul Al. Averescu, deşi la alegerile trecute nu obţinuse decît 7,66% din voturile exprimate. Ministru de Interne, adică acela care „făcea" alegerile, a fost numit nimeni altul decît Octavian Goga. Şi „poeta vates" a rămas de pomină pentru felul violent pînă la cinism în care a dirijat alegerile, decretînd şi starea de asediu, jandarmeria căpătînd puteri discreţionare asupra întrunirilor electorale. A obţinut, în acest fel trucat, 75,4% din mandate la Camera Deputaţilor şi 80,9% în Senat. Ziarul *Adevărul* din 28 mai 1926 observa ironic: „Pentru dl Goga urnele nu ascundeau nici o taină. Din ele nu era vorba să se scoată ce puseseră alegătorii, ci ce a poruncit dsa în numele guvernului". Opoziţia – Partidul Ţărănesc şi Partidul Naţional – (încă nefuzionate dar în cartel electoral) a izbutit să recolteze 28% din sufragiile exprimate iar PNL, pînă atunci la guvernare, a obţinut abia 7,30% din sufragii. Să adaug că, la cererea expresă a lui Ionel Brătianu, generalul Averescu a fost silit să demisioneze la 4 iunie 1927. A urmat, desigur, un guvern liberal condus de Ion I.C. Brătianu care – de mirare, nu-i aşa? – a cîştigat alegerile cu 61,69% din voturi, iar Partidul Poporului, majoritar în alegerile din 1926, nu a obţinut decît 1,8% din voturi, neizbutind să fie măcar reprezentat în parlament. Dar PNŢ, adevărata Opoziţie, recoltează, totuşi, 22% din voturi, avînd, în Cameră, 54 de deputaţi. Acesta a fost, de fapt, tristul spectacol al urîtelor practici electorale de pînă în 1940. Să mai amintesc faptul că din cele zece consultări electorale, cîte au fost programate în interbelic, numai două-trei dacă au fost libere, cu rezultatele netrucate.

Dar nu e mai puţin adevărat că, în exerciţiul celor două Corpuri legiuitoare, Opoziţia, odată constituită (trucat, cum am arătat), se arăta dîrză şi profund cenzurativă la legile propuse de guvern, criticînd, în general, făptuirile guvernanţilor. Şi ce mari debateuri parlamentari a cunoscut istoria României! Cine nu s-ar fi mîndrit, pentru România de pînă la 1918, cu oratori ai Opoziţiei ca Petre Carp, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, Take Ionescu (numit, pentru talentul său oratoric, „Tăchiţă, gură de aur"), Barbu Delavrancea, Nicolae Filipescu, Ion I.C. Brătianu şi încă atîţia alţii. Dar, pentru perioada interbelică, ce furori făcea Opoziţia cu debateuri ca Iuliu Maniu, N. Titulescu, dr. N. Lupu, N. Iorga, Virgil Madgearu şi atîţia alţii. Cred că nu greşesc deloc dacă apreciez că n-avem, azi, un specialist al opoziţiei de talia lui Virgil Madgearu, care, în parlament, să ia în discuţie critic un proiect de lege cu caracter economic. Iar, de adăugat imediat, presa independentă în interbelic era absolut liberă în opinii, criticînd, cu asprime, atît moravurile electorale cît şi actele de guvernămînt. Aşadar, cu excepţia fizionomiei actului electoral (detestabilă), Opoziţia (politică şi presa independentă) îşi îndeplinea strălucit menirea, controlînd regimul democraţiei de care a avut parte, pînă în februarie 1938, România.

▲

Václav HAVEL

Multitudinea de culori a lumii contemporane

În Republica Cehă, la fel ca în toate statele central, est şi sud europene care au scăpat de comunism, se spune adesea că aparţinem Vestului sau că dorim să-i aparţinem, că împărtăşim valorile occidentale sau că am contribuit în decursul istoriei noastre îndelungate la crearea lor, că am fost privaţi forţat de apartenenţa la Occident chiar cu un accept tacit din partea acestuia şi că, prin urmare, Occidentul este obligat să facă totul pentru reîntoarcerea noastră rapidă în sînul său. Nu percepem acest lucru doar ca pe o politeţe faţă de noi sau ca o reparaţie pentru participarea străveche a Vestului la împărţirea Europei ci şi ca o expresie a interesului său primordial, deoarece orice încercare de împărţire a sa definitivă nu ar putea avea în viitor decît consecinţe tragice.

Ce se înţelege, în acest context, prin noţiunea de Occident?

Este o parte a planetei destul de clar delimitată geografic, respectiv o regiune a ei, regiune ce ar putea fi denumită euroatlantică sau euroamericană. La fel de importantă ca delimitarea geografică, ba în unele privinţe chiar mai importantă, este delimitarea valorică sau aşa zis culturală: Occidentul are în general o istorie politică şi economică unitară, izvorîtă din acelaşi ansamblu de resurse spirituale, în acelaşi timp fiindu-i caracteristic faptul că, datorită caracterului său civilizaţional şi etosului său interior, a influenţat major toate celelalte regiuni, pentru a predefini aspectul întregii civilizaţii planetare de azi.

Este evident că în decursul istoriei a exportat în restul lumii, în afara nenumăratelor valori strălucitoare, şi valori deseori mai mult decît discutabile: de la principiul lichidării forţate a altor culturi sau reprimarea altor religii pînă la cultul permanentei expansiuni economice, fără consideraţie faţă de consecinţele ei calitative. În contextul actual şi mai ales pentru noi, este esenţial faptul că Occidentul promovează şi adînceşte principii politice de bază, cum ar fi statul de drept, respectul faţă de drepturile omului, faţă de drepturile inalienabile şi faţă de demnitatea umană, un sistem politic democratic, pluralitatea politică, societatea civilă şi economia de piaţă. Bineînţeles că aceste principii sînt enunţate şi de alte ţări, dar care aparţin, din punct de vedere geografic, altor părţi ale lumii sau altor continente, de aceea, măcar şi pentru acest motiv exterior, nu le putem asimila conceptului de Occident.

Ţările europene postcomuniste aparţin cu adevărat Occidentului. Din punct de vedere istoric, cultural, al valorilor şi geografic. De aceea, ele subliniază cu îndreptăţire că au fost excluse cu forţa din societatea occidentală şi că locul lor firesc este în interiorul ei.

Pînă aici totul e în ordine şi nici un om înţelept nu poate nega aceste lucruri fundamentale.

Cu toate acestea, trebuie să recunosc că, atunci cînd aud polemicile interminabile despre apartenenţa noastră la Occident, despre orientarea spre Vest a politicii noastre şi despre obligaţia organizaţiilor occidentale, cum ar fi NATO sau UE, de a ne primi cît mai curînd, am cîteodată sentimente contradictorii şi mă deranjează ceva la ele.

Investigînd ce determină această senzaţie, constat că se datorează în special acestei bizare şi nerecunoscute nuanţe a calificării pe care au căpătat-o noţiunile de Vest şi Est din vina comunismului, cel puţin în condiţiile noastre şi în ultimele decenii. Dominaţia sovietică, atît în URSS cît şi în ţările-satelit, s-a caracterizat prin constrîngeri spirituale şi fizice, prin mărginire, ignoranţă, monumentalitate goală şi o înapoiere generală declarată în gura mare drept progres. Aceste caracteristici contrastau atît de evident cu cultura şi prosperitatea Vestului democratic, încît s-a ajuns inevitabil la ideea că prin Occident se înţelege binele, iar prin Răsărit răul. Noţiunea de Occident a devenit în mod subconştient şi conştient un sinonim al dezvoltării, culturalităţii, libertăţii şi politeţii, pe cînd noţiunea de Răsărit un sinonim al înapoierii, autorităţii stupide şi prostiei omniprezente. Acest sentiment ascuns al superiorităţii occidentale şi al inferiorităţii răsăritene, chiar explicabil istoric prin contrastul dintre condiţiile occidentale şi tot ceea ce venea de la Moscova, deci din Est, nu poate fi susţinut la nesfîrşit şi nu este o soluţie bună pentru noua ordine a lumii. Nici un spaţiu delimitat geografic şi cultural nu poate fi perceput dinainte şi pentru totdeauna, din principiu, ca fiind mai de calitate decît altul.

Occidentul ar trebui, în opinia mea, să redevină o noţiune moralmente neutră. N-ar trebui să însemne în viitor nici mai mult nici mai puţin decît o regiune clar delimitată a lumii contemporane, pur şi simplu o sferă de civilizaţie ce se distinge printr-o unitate de istorie, cultură, scară a valorilor, un anume tip de responsabilitate şi prin probleme specifice. Ceva asemănător ar trebui – în ciuda evidentelor probleme adînci – să devină şi Răsăritul.

Dar atît timp cît cuvîntul Est va suna peiorativ şi Vest laudativ, se va clădi cu mare dificultate o nouă ordine mondială bazată pe egalitatea diferitelor regiuni. Nu este nici o ruşine să aparţii Occidentului şi nu există nici un motiv pentru a nega apartenenţa la acesta. Însă a fi un om occidental sau o ţară occidentală nu înseamnă *a priori* a fi mai bun. Aceasta ar trebui să fie valabilă şi pentru toate celelalte entităţi ale lumii de azi. Apartenenţa la vreuna dintre ele nu poate fi motiv de ruşine şi nu dă dreptul de a te considera o fiinţă umană mai bună. Respectul faţă de alte identităţi şi siguranţa egalităţii tuturor trebuie să însoţească clădirea unei adevărate ordini mondiale de pace şi parteneriat bazate pe împărtăşirea generală a cîtorva principii morale sau moral-politice fundamentale. Vremea dominaţiei omului alb, fie el european, american sau creştin, asupra întregului mapamond a apus. Păşim într-o nouă eră şi avem obligaţia de a ne respecta reciproc şi de a lupta împreună pentru binele tuturor. Prin căderea neaşteptat de bruscă a comunismului s-a destrămat dintr-o dată şi împărţirea bipolară a lumii. Această împărţire, cum s-a demonstrat imediat, ascundea ca o perdea groasă adevărata multitudine de culori a lumii contemporane. Cînd s-a ridicat această cortină, omenirea s-a trezit dintr-o dată faţă în faţă cu o lume cu adevărat multiculturală şi multipolară. Şi nu numai atît: ne-am găsit într-o lume a cărei unică şansă este percepţia sensibilă a acestei multiculturalităţi, respectul sincer şi acceptarea sa ca fiind unica soluţie logică a noului tip de convieţuire umană pe acest pămînt.

Această necesitate este intensificată semnificativ de dezvoltarea impresionantă a civilizaţiei din ultimii ani. Populaţia lumii creşte continuu, resursele, care nu se reînnoiesc, scad vertiginos. Lumea este frămîntată de diferenţele crescînde între popoarele bogate şi cele sărace. O civilizaţie globală unică, ce cuprinde azi lumea întreagă şi care impune aceleaşi produse, deprinderi, maniere de comportament şi moduri de comunicare ne apropie unii de alţii, dar provoacă totodată o contrareacţie sub forma proliferării diferitelor naţionalisme, fundamentalisme, fanatisme, fie ele etnice, religioase, sociale sau ideologice. Revoluţia informaţională amplifică legătura globală a fiecăruia cu ceilalţi, lichidează orice cenzură, dar totodată deschide spaţii infinite iresponsabilităţii umane. Enumerarea acestor ambiguităţi globale ale evoluţiei civilizaţiei contemporane ar putea continua oricît de mult.

Ambele circumstanţe amintite – sfîrşitul împărţirii bipolare a lumii şi mişcarea civilizaţiei denumită azi globalizare – impun o meditaţie radical nouă asupra viitoarei ordini mondiale.

Personal, cred că unul dintre elementele caracteristice ale acestei noi ordini va fi dezvoltarea marilor grupări regionale, unde actualele state naţionale vor transmite din ce în ce mai multe din competenţele lor actuale, la fel precum vor fi obligate să transmită din ce în ce mai explicit o altă parte către diferite regiuni mai mici intrastatale şi către conducerea lor autonomă, către oraşe şi comune, precum şi către numeroase alte structuri ale societăţii civile. Descentralizarea şi integrarea ar trebui să fie *de facto* două feţe ale aceleiaşi monede, respectiv două talere ale unei balanţe aflate în echilibru. Ambiguitatea presiunilor globale economice şi mişcarea totală a civilizaţiei nu poate fi contracarată de nici un fel de politică a struţului, izolaţionism, şovinism sau egocentrism, ci, dimpotrivă, prin faptul că dezvoltarea mondială va fi reflectată permanent, şi oamenii şi popoarele îşi vor uni forţele pentru a se împotrivi tuturor lucrurilor rele şi periculoase.

Una dintre cele mai importante comunităţi regionale ale lumii de azi este Alianţa Nord-Atlantică. Cu toţii ştim că a luat naştere pentru apărarea lumii occidentale faţă de expansionismul sovietic sau pentru stăvilirea comunismului.

Alianţa şi-a îndeplinit de mult acest rol. Războiul rece şi Tratatul de la Varşovia sînt de domeniul istoriei şi mulţi se întreabă ce sens mai are NATO azi. Demult, pe vremea comunismului, eu împreună cu mulţi alţii – nu doar dizidenţi din blocul sovietic, ci şi numeroşi politicieni din Occident – credeam că, de va fi desfiinţat vreodată Tratatul de la Varşovia şi stopate eforturile hegemonice sovietice, va dispărea şi motivul existenţei NATO şi că această organizaţie ar trebui dizolvată, pentru a putea fi căutată calea spre o nouă organizaţie de securitate paneuropeană, izvorîtă din eforturile comune ale democraţiilor occidentale şi ale statelor postcomuniste pe o aşa zisă „pajişte verde", neîmpovărată de propria istorie din timpul războiului rece.

Foarte curînd, încă din zilele de cotitură de la sfîrşitul anilor '80, am înţeles însă că aşa ceva nu numai că nu este real, ci şi că ar fi din mai multe motive foarte costisitor, nepractic, chiar periculos. Şi că singura cale de urmat este transformarea NATO, ca organizaţie verificată şi în general funcţională, şi lărgirea sa treptată. Aceasta înseamnă că, pe de o parte, NATO nu trebuie să îngheţe în forma sa din anii '80 şi să se transforme într-un fel de club al veteranilor războiului rece, iar pe de altă parte, nu trebuie să producă un vid de securitate în tot spaţiul euroatlantic prin dispariţia sa de pe harta lumii pentru un timp îndelungat, timp necesar clădirii unei formule noi.

Bineînţeles că NATO are, după căderea cortinei de fier şi după căderea comunismului, alte sarcini şi trebuie să facă faţă altor pericole decît în perioada războiului rece. În timp ce atunci avea un inamic strategic vizibil şi puternic, acum şi mai ales în viitor trebuie să fie pregătită pentru noi ameninţări, cum ar fi, de pildă, conflictele locale greu de prevăzut, ce tind a deveni mari confruntări, atacurile neprevăzute din diverse direcţii cu arme din cele mai moderne sau paleta eterogenă de ameninţări venite din zona crimei organizate, a terorismului şi a războiului civil, îndeplinind în acelaşi timp, lucru confirmat deja, în mod operativ, rolul diferitelor corpuri de pace, garantînd în regiunile cu tulburări un climat cît de cît paşnic. Transformarea şi modernizarea NATO şi pretenţiile ce decurg din lărgirea cu noi membri solicită bineînţeles modificări substanţiale ale doctrinei militare, ale instituţiilor şi structurilor alianţei, ale mentalităţii trupelor, ale modalităţii conducerii lor, precum şi accentul pe alte sisteme armate.

Ultimele summit-uri NATO şi documentele adoptate se îndreaptă în această direcţie şi demonstrează că alianţa este conştientă de noutatea absolută a situaţiei şi de noutatea menirii sale prezente şi viitoare. O demonstraţie foarte clară în acest sens este acceptarea, acum doi ani, a trei noi ţări, foste membre ale Tratatului de la Varşovia pînă la căderea comunismului şi subordonate conducerii sovietice. Această lărgire a fost, după părerea mea, un act de o importanţă istorică deosebită. A fost o primă dovadă reală că Occidentul este conştient de ceea ce s-a întîmplat după căderea cortinei de fier şi că această cortină nu era în realitate graniţa sa estică.

NATO începe să se transforme din principalul mijloc de apărare a lumii democratice împotriva expansionismului sovietic într-o organizaţie de securitate cu adevărat regională, într-una din componentele viitoarei ordini mondiale multipolare. Cu alte cuvinte: NATO conştientizează identitatea sa de azi şi spaţiul pînă unde se poate şi trebuie extinsă. Acest spaţiu pe care îl denumim Occident se întinde între Alaska în partea de vest şi Tallin spre Est. Nu este un spaţiu deloc restrîns. Totuşi îmi permit să atrag atenţia că prin suprafaţa sa este comparabil cu statul numit Federaţia Rusă şi ca populaţie este mai mic decît un alt stat numit Republica Populară Chineză.

Pacea, parteneriatul şi cooperarea sînt posibile numai între cei care ştiu cine sînt. Conştiinţa identităţii proprii este condiţia de bază a oricărei relaţii bune cu cineva. Dacă nu ştiu cine sînt, cine tind să devin, ce vreau, de unde plec şi unde vreau să ajung, relaţia mea cu lumea şi cu cei ce mă înconjoară va fi întotdeauna tensionată, plină de suspiciuni, însoţită de un complex de inferioritate mascat de o lăudăroşenie strigată în gura mare. Cine nu îşi face ordine în propria fiinţă sau în casa lui încearcă să impună celorlalţi un fel de surogat al imaginii sale proprii despre ordine. Neîncrederea în sine şi nesiguranţa privind identitatea proprie trezesc în mod firesc neîncrederea faţă de întreaga lume, suspectarea de intenţii rele din partea tuturor şi mai apoi, agresivitatea, care se poate finaliza prin cucerirea de teritorii străine sau măcar impunerea dominaţiei proprii celor care nu o doresc. Cum bănuiţi desigur, am ajuns la un subiect sensibil. Şi anume relaţiile dintre NATO şi Federaţia Rusă.

Spre deosebire de Mexic, Suedia sau Austria, de exemplu, care nu sînt membre NATO, dar se învecinează cu aceasta, Rusia, o ţară de cîteva ori mai mare şi mai puternică decît toţi vecinii alianţei la un loc, este în mod constant neliniştită din pricina alianţei şi nu priveşte cu ochi buni extinderea sa către Est. Două sînt motivele, după părerea mea. Primul este păstrarea unei păreri generale din timpurile sovietice, cînd NATO a fost prezentată timp de decenii, de către sistemul totalitar şi de către mijloacele sale de informare, drept inamicul numărul unu. Şi, într-o oarecare măsură, pe drept cuvînt: deşi NATO nu avea intenţii agresive şi nici nu oferea sprijin acelor ţări europene aflate sub dominaţia sovietică şi care au fost atacate militar chiar de către presupusul lor aliat sovietic, nici nu ascundea faptul că menirea sa este de a opri comunismul şi că Uniunea Sovietică este inamicul său strategic. Faptul că azi lucrurile stau cu totul altfel – Uniunea Sovietică şi Tratatul de la Varşovia nu mai există, NATO are alte obiective decît în timpul războiului rece şi doreşte să fie partenerul Rusiei – pare a fi neînţeles sau nereceptat de către Rusia. Să sperăm că, odată cu trecerea timpului, acest lucru se va schimba, mai ales dacă noile garnituri aflate la putere în Rusia vor da întîietate realităţii în faţa populismului, unei gîndiri sănătoase în faţa apelului la pasiuni naţionale, căutării de prieteni în faţa căutării de inamici şi clădirii unei societăţi democratice deschise în faţa cultivării resentimentelor din era so-

vietică.

Mai grav este, în opinia mea, cel de-al doilea motiv al aversiunii ruseşti faţă de NATO. Este problema identităţii sau a autopercepţiei ruseşti. Mi se pare că Rusia – în ciuda progreselor nemaivăzute în direcţia democraţiei şi a economiei de piaţă – încă mai luptă cu o problemă cu care s-a confruntat, după cîte ştiu, practic pe parcursul întregii sale istorii. Şi anume cu întrebarea unde începe şi unde se termină de fapt, ce îi aparţine şi ce nu, unde trebuie să-şi impună influenţa sa decisivă şi unde nu şi-o poate impune. Lipsa unei evidente conştiinţe a cuiva sigur pe identitatea sa şi pe graniţele sale a fost parcă înlocuită cu o retorică uşor imperialistă a megalomaniei naţionaliste pe care o cunoaştem bine din gura unor oameni de tipul domnului Jirinovski, dar care apare în Rusia în forme mai degrabă culturale pe o scară mai largă. În cazul unei ţări atît de mari şi puternice mi se pare, de exemplu, aproape absurdă spaima sa că trei mici republici democratice de la graniţa sa ar putea face parte dintr-o grupare regională necontrolată de ea, la fel ca şi nevoia de a crea în jurul său un fel de cordon sanitar. Şi toate astea într-o perioadă în care sute de rachete transcontinentale pot distruge în cîteva minute Moscova din Nevada sau New York-ul din Urali. Înţelegeţi desigur că, atunci cînd afirm toate acestea, nu o fac din ură faţă de Rusia, nici din superioritate, cu atît mai puţin din teamă de Rusia. Încerc doar să fiu sincer, să spun lucrurilor pe nume şi să-mi exprim preocuparea pentru o convieţuire bună şi prietenească. Dar poate fi concepută prietenia fără sinceritate reciprocă?

Spre deosebire de mulţi politicieni occidentali, care adoptă faţă de Rusia o atitudine umilă, servilă şi nesinceră, dintr-o pretinsă raţiune a păcii şi prieteniei cu aceasta, eu cred că, în adevăratul interes al prieteniei cu Rusia, aceasta trebuie, dimpotrivă, tratată ca de la egal la egal şi adevărul trebuie spus în faţă, chiar dacă este neplăcut. Sînt pe deplin convins că Rusia nu merită să fie tratată ca un partener inferior, handicapat sau ca un copil care are nevoie de tratamente speciale şi ale cărui capricii, fie ele cît de periculoase, trebuie înţelese şi tolerate. O astfel de abordare nu numai că nu ajută Rusia, nu numai că o jigneşte, ci, în plus, îi sporeşte himerele sau înclinaţiile îndoielnice. Însă cel mai mare deserviciu şi-l fac politicienii occidentali înşişi, care prin acest comportament ajung pe o pantă descendentă a compromisurilor fără perspective.

Desigur, Rusia îşi caută noul ego, noua identitate, îşi caută poziţia în lumea de azi, îşi caută propriul mod de a fi. Poate că această căutare va dura timp îndelungat. Dar nu este un motiv de a merge pe vîrfuri în jurul ei. Toate regiunile lumii de azi au problemele lor, Rusia cu percepţia sinelui, Africa cu sărăcia, foametea şi războaiele intertribale, Occidentul cu dilema dacă îi poate permite civilizaţiei sale, pe care uneori chiar a impus-o lumii timp de cîteva generaţii, să se autodistrugă sau dacă va găsi undeva în adîncurile conştiinţei resursele noii sale răspunderi faţă de lume. Nu avem ce ne reproşa unii altora. Dar trebuie să fim sinceri unii cu alţii.

Care ar trebui atunci să fie în viitor relaţia dintre NATO şi Rusia?

Auzim uneori opinii care afirmă că Rusiei ar trebui să i se ofere invitaţia de a deveni membru NATO, în caz contrar, gestul fiind catalogat drept discriminare. Personal, nu îmi pot imagina Rusia ca membru NATO şi mai ales nu cred că acest lucru ar fi benefic pentru cineva.

Rusia este o mare putere euroasiatică şi va juca întotdeauna un rol specific în politica mondială. Da, o parte din Rusia se află în Europa şi moştenirea spirituală rusă a influenţat enorm restul Europei, aceasta din urmă influenţînd la rîndul său la fel de mult Rusia. Dar asta nu înseamnă că Rusia trebuie înglobată imediat în regiunea pe care o numim Occident. Şi nicidecum pentru că ar fi inferioară, dar pur şi simplu pentru că prin acest fapt însăşi structurarea modernă a lumii, bazată pe cooperarea diferitelor regiuni delimitate foarte clar sau entităţi izvorîte istoric, şi-ar pierde raţiunea de a fi: orice s-ar putea întinde pînă oriunde, orice echilibru ar fi distrus, toate organizaţiile regionale s-ar putea transforma în replici inofensive ale Organizaţiei Naţiunilor Unite. Există destule medii pentru discuţii între superputerile lumii, inclusiv Rusia – de la Consiliul de Securitate al ONU pînă la OSCE – şi există alte numeroase medii unde glasul Rusiei este parte a unui ansamblu de voci larg şi sincer, de exemplu Consiliul Europei. Dar încercarea oarecum disperată de integrare a tuturor cu toţii şi cu orice preţ poate duce în final doar spre haos şi pierzanie. Adevărata cale spre pace este o atitudine egală între subiecte delimitate clar şi identificabile ale lumii multipolare contemporane. Oare nu a fost şi în trecut o „înceţoşare a marginilor", deci tocmai acea confuzie privind locul unde începe şi se termină fiecare, motivul care a declanşat războaie?

Există Actul fondator care creează premisele unei colaborări cu adevărat de parteneriat şi pe baze de egalitate între NATO şi Rusia. Cred că este o cale corectă, deşi deocamdată prea puţin folosită, şi că este o rezolvare nu doar mai adecvată a situaţiei generale şi a desfăşurării forţelor, dar şi mult mai demnă pentru Rusia însăşi, care se găseşte, pe drept cuvînt, la egalitate cu comunitatea tuturor celor 19 state membre ale alianţei.

De problema graniţelor subiecţilor individuali şi ale comunităţilor regionale este nemijlocit legată problema de o deosebită importanţă a limitei estice a Occidentului şi eventual a graniţei răsăritene a NATO. Cu alte cuvinte, problema unei posibile integrări a celor trei state baltice. Aceasta este, în ceea ce priveşte relaţia dintre NATO şi Rusia, cea mai importantă problemă astăzi. Bielorusia se pare că nu manifestă deocamdată un mare interes faţă de NATO. Ucraina întrevede pentru viitorul său mai degrabă o poziţie independentă, garantată de acorduri atît cu NATO, cît şi cu Rusia. Statele baltice, în schimb, au dat clar de înţeles că se simt nu numai geografic, ci şi din punct de vedere istoric şi cultural ca aparţinînd Occidentului şi, în consecinţă, îşi exprimă un interes eminent în a deveni membre NATO. Au fost, după cum se ştie, state independente înainte de război şi Uniunea Sovietică le-a anexat forţat în urma Pactului criminal Ribbentrop-Molotov. Nu înţeleg de ce să nu fie primite cît mai curînd ca membre aceste trei state independente, cu atît mai mult cu cît se pregătesc intens pentru acest pas. Orice concesie în faţa unor interese geopolitice, geostrategice sau doar legate de prestigiul Rusiei ar fi cel mai rău lucru pe care l-ar putea face alianţa. Ar însemna o întoarcere la Pactul Ribbentrop-Molotov, o legitimare a acestuia, o recunoaştere a dreptului Rusiei la un fel de „cordon sanitar" care ar înconjura-o, la o aşa numită, eufemistic, „zonă a proximităţii limitrofe", pe scurt, o recunoaştere a vechiului principiu de împărţire a lumii şi a popoarelor fără a se lua în considerare voinţa lor. *De facto* ar fi respingerea ideii Acordului de la Washington, pe baza căruia a luat fiinţă alianţa, şi anume ideea că ţările democratice ale spaţiului euroatlantic au dreptul de a-şi alege liber modalitatea prin care îşi apără libertatea, iar dacă optează pentru o apărare colectivă, alianţa trebuie să le fie accesibilă.

Timp prea mult nu este: după orice amînare, primirea acestor ţări devine din ce în ce mai grea. De aceea cred că ar trebui invitate să devină membre chiar la următorul summit de la Praga.

Există încă un motiv pentru un asemenea pas: a nu invita aceste state din consideraţie faţă de sentimentele sau raţionamentele strategice ale Kremlinului ar duce la concluzia că teama Rusiei faţă de extinderea NATO la cele trei ţări baltice este îndreptăţită şi deci că NATO are într-adevăr intenţii agresive sau imperialiste antiruse.

După cum ştiţi, în vara anului 1991 a fost desfiinţat la Praga Tratatul de la Varşovia, acest instrument al dominării sovietice asupra unei mari părţi a Europei. Este minunat că acum se închide un imens arc istoric prin faptul că Praga, care pînă nu demult se afla în spatele cortinei de fier, va fi gazda următorului summit NATO. Cred că Praga, această răscruce străveche a istoriei europene zbuciumate şi pline de speranţe, merită această onoare şi cinste. Din moment ce a fost locul în care, acum zece ani, s-a destrămat definitiv orînduirea bipolară a lumii, acest produs obscur al violenţei imperialiste a comunismului stalinist, este, după opinia mea, un lucru cît se poate de firesc să devină anul viitor locul unde se va pecetlui definitiv o nouă ordine, bazată pe voinţa liberă a popoarelor. Doar odată cu summit-ul ce va avea loc va fi dărîmată într-un anume sens definitiv cortina de fier, în ciuda faptului că azi ea nu mai este decît o umbră psihologică a sa. Motivele pentru care este bine ca summit-ul să aibă loc la Praga sînt însă mult mai profunde şi ample decît simplul fapt că Praga merită acest lucru sau că va capta, pentru cîteva zile, atenţia întregii lumi. Aş spune că însemnătatea acestei alegeri este multiplă:

1. Organizarea unei întîlniri la vîrf într-o ţară de curînd primită în rîndurile membrilor alianţei demonstrează că aliaţii noştri nu ne percep doar ca pe o povară sau ca pe cineva acceptat mai degrabă din politeţe. Dimpotrivă, pentru mine este o dovadă că cei trei membri noi sînt consideraţi aliaţi cu adevărat valoroşi şi demni de încredere. Ceea ce constituie nu doar o onoare, ci în primul rînd un angajament.

2. Faptul că alianţa este hotărîtă, la numai doi ani de la prima extindere în spatele fostei cortine de fier, să organizeze următorul summit în spaţiul de după această linie, demonstrează fără dubiu că ia în serios clădirea noii ordini mondiale şi are curajul de a păşi pe un nou drum, în pofida tuturor durerilor facerii şi a problemelor, inclusiv a complicaţiilor legate de admiterea ţărilor care au fost parte integrantă a unui bloc militar cu totul altfel structurat. Mai pe scurt: alianţa demonstrează prin această alegere că se transformă într-adevăr în mod radical şi tinde să devină ceva cu totul nou decît a fost în timpurile trecute.

3. Nu-mi pot imagina ca această întîlnire la vîrf a NATO să aibă loc la Praga fără ca alianţa să invite în cadrul ei noi adepţi la statutul de membru. Organizarea acestei întîlniri la Praga este un angajament indirect pentru o nouă extindere şi, implicit, o nouă dovadă că principiul „uşilor deschise" nu este doar o frază goală de conţinut.

4. Cred că organizarea summit-ului NATO pentru prima oară pe teritoriul unui fost satelit sovietic constituie în acelaşi timp un mesaj clar pentru Rusia. Şi mesajul ar trebui să fie: alianţa noastră, ca o comunitate regională, este pregătită să colaboreze cu Rusia şi să o trateze ca pe un partener egal. Rusia trebuie să ia la cunoştinţă odată pentru totdeauna că menirea NATO nu este de a o ameninţa, iar dacă NATO se apropie de graniţele sale, odată cu aceasta se apropie stabilitatea, securitatea, democraţia şi cultura politică avansată, ceea ce este în mod evident în interesul său primordial.

Summit-ul praghez ar putea contribui astfel nu numai la o autoevaluare mai adîncă a alianţei propriu-zise şi la o expresie evidentă a identităţii sale, ci ar putea deveni un apel la o autoevaluare a Rusiei, a propriei sale identităţi, a relaţiilor sale cu ceilalţi, un apel ca în politica ei să primeze conştiinţa trează şi obiectivă a cuiva care, nechinuit de îndoieli privind sinele, nu are motive de a căuta inamici iluzorii ca vinovaţi de propria sa nesiguranţă.

Dacă toate acestea ar reuşi, summit-ul de la Praga ar putea avea o importanţă cu adevărat istorică în căutarea noii ordini mondiale izvorîte din respectul reciproc al unor părţi egale în drepturi ale civilizaţiei globale, din respectul comun faţă de laturile pozitive ale acestei civilizaţii şi din voinţa lor comună de a lupta împotriva oricărui lucru ce ar ameninţa un viitor mai bun al omenirii.

Cîte state şi care vor fi cele invitate la summit-ul praghez nu se ştie deocamdată. Discuţia iniţiată acum se va desfăşura probabil pînă în ultimul moment. Dintre toţi factorii plauzibili care ar putea determina luarea unei decizii aş aminti doi.

Primul ar fi stadiul de pregătire al ţărilor candidate. Toate ştiu ce au de făcut, nu numai în ceea ce priveşte transformarea armatei, dar şi în domeniul mai larg al întăririi democraţiei, al adîncirii sprijinului cetăţenilor faţă de aderare şi voinţa acestora de a participa la apărarea viitorilor aliaţi.

Un alt factor important îl reprezintă modul în care noi, cei trei membri recent acceptaţi, vom face faţă aderării. Rapiditatea transformării ideilor noastre privind apărarea, rapiditatea şi concepţia clădirii armatei noastre pe principii noi, inclusiv modernizarea, restructurarea şi redotarea ei, capacitatea de a accepta standardele comune şi cultura militară, şi probabil cel mai important factor – capacitatea de a trezi încrederea şi siguranţa, gradul de loialitate – , iată lucrurile ce vor juca un rol important. Alianţa este o organizaţie democratică şi, în procesul căutării unei atitudini comune, se pot înfrunta în mod liber opinii dintre cele mai diferite. O hotărîre o dată luată, ea trebuie respectată şi nu trebuie boicotată. Acest principiu este valabil în toate organizaţiile democratice, cu atît mai mult într-o alianţă responsabilă de securitatea mai multor oameni şi popoare.

Cele mai multe speculaţii se fac, bineînţeles, în jurul întrebării care vor fi noii membri. Cu toţii ar trebui să aibă siguranţa că le va veni rîndul, că nu există consideraţii politice ascunse faţă de interesele unor terţi şi că alianţa însăşi nu se teme să-şi lărgească în continuare graniţele sale actuale. Dacă în ţara gazdă, Slovacia, nu se va întîmpla nici o cotitură tragică, şi sînt convins că nu se va întîmpla aşa ceva, aceasta are, alături de Slovenia, mari şanse de a fi invitată să adere în timpul summit-ului de la Praga. Din partea Republicii Cehe pot spune cu responsabilitate că vom sprijini cu toate forţele acest pas. În opinia mea – şi am explicat deja motivele – ar trebui invitate şi cele trei state baltice. În joc se află bineînţeles şi prietenii noştri bulgari şi români, precum şi ceilalţi candidaţi. Invitaţia, după cum se ştie, nu înseamnă o aderare imediată. În cazul nostru aderarea a durat doi ani. Poate dura şi mai mult. Se poate întîmpla să fie invitate mai multe ţări, dar să devină în mod treptat membre cu drepturi depline.

Există, fără îndoială şi alte scenarii posibile. Totul este deschis deocamdată. Un lucru este însă, după părerea mea, sigur: alianţa devine nu numai un pilon important al securităţii internaţionale, dar şi o parte solidă, coerentă şi demnă de încredere a arhitecturii viitoarei ordini mondiale şi un exemplu de apărare solidară a libertăţilor umane. Ar fi minunat dacă am apuca în cadrul ei sau împreună cu ea sfîrşitul erei unei împărţiri forţate a lumii şi sfîrşitul oprimării omului în regiunea noastră. Şi nu numai atît: ar fi minunat dacă prin radiaţia sa pozitivă ar contribui la faptul că în lume va fi din ce în ce mai puţină suferinţă sau vor exista din ce în ce mai puţine victime ale violenţei.

Multe ţări europene, inclusiv Republica Cehă, au pentru prima oară în istoria lor o şansă reală de a avea libertatea garantată prin apartenenţa liber consimţită la o alianţă puternică şi prin angajamentul lor de a contribui la apărarea în comun a unor valori împărtăşite în comun.

Să profităm de această şansă!

Traducere din limba cehă de
Mihaela MIHĂESCU

Discurs rostit de Preşedintele Republicii Cehe, Václav Havel, la conferinţa „Europe's New Democracies: Leadership and Responsability", Bratislava, Republica Slovacă, 11 mai 2001. Mulţumim directoarei Centrului Ceh din Bucureşti, dna Vilma Anýžová, pentru sprijinul acordat în publicarea acestui text.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

trecerea prin reviste

Răspunsuri incendiare

Revista *Contrafort* a iniţiat, în numărul 3-6 (77-80)/ martie-iunie 2001, o anchetă intitulată „Cultură şi civilizaţie în România la sfîrşitul secolului XX". Întrebările anchetei, două la număr, nu par a prevesti furtuna ce avea să se iştе în zona răspunsurilor la anchetă: „1. Cultura română a dat în secolul XX creatori remarcabili, performanţe intelectuale şi artistice demne de tot respectul. Dar cît de importantă a fost funcţia educativă şi formativă a acestei culturi pentru românii înşişi? Cum vedeţi în acest moment raportul dintre nivelul elitelor culturale şi gradul de civilizaţie al ţării? 2. A purtat şi poartă cultura română, eliberată de constrîngerile politice şi ideologice de dinainte de 1989, adevăratele valori ale democraţiei, europenităţii şi umanismului? Cum explicaţi clivajul dintre aceste valori – în măsura în care ele au fost exprimate – şi stările de spirit ale multor români, care demonstrează o neîncredere îngrijorătoare faţă de instituţiile democratice (recte: parlament, preşedinţie, partide politice, presă, justiţie); care manifestă o combinaţie ciudată între ortodoxism şi lipsa unei trăiri religioase autentice; o suspiciune maladivă faţă de străini şi, pe cale de consecinţă, faţă de Europa în care, la modul declarativ, doresc să se integreze; o tentaţie pentru soluţiile autoritariste, de «mînă forte» etc. – toate aceste hibe alcătuind o plajă mentală ce a ieşit în evidenţă şi cu ocazia alegerilor din toamna anului 2000?". Deşi întrebările, pletorice, îşi cam conţin răspunsul, răspunsurile propriu-zise la anchetă (date de Sorin Antohi, Radu Andriescu, Alexandru Muşina şi Dumitru Radu Popa) nu sînt tocmai previzibile. Ba mai mult, în cazul a două dintre ele – cel al lui Sorin Antohi şi cel al lui Alexandru Muşina – am mai putea adăuga ceva: sînt de-a dreptul incendiare. Avînd în vedere că revista *Contrafort* apare la Chişinău şi nu are, în România, o difuzare prea bună, am să-mi permit să citez *in extenso* din cele două articole, cenzurîndu-mi comentariile proprii care, după cum se va vedea, devin pur şi simplu inutile.

„Exigenţă canonică maximă, sistem instituţional slab"

Răspunsul lui Sorin Antohi începe abrupt, printr-o afirmaţie dură: „«Cultura română» este o ficţiune.", pentru ca, apoi, sentenţa să fie explicată şi, întrucîtva, îndulcită: „Prin urmare, sugerez că, atunci cînd vorbim de «cultura română», ne referim în genere la o vastă ficţiune simbolică, generatoare de identitate colectivă, prea complexă pentru a fi uşor caracterizată, definită, analizată. Avem de-a face cu o mulţime de «culturi române» interactive, inegale, eterogene, adesea polare, angajate în conflicte ireductibile". Dovada acestei realităţi, a acestei multiplicităţi culturale, este existenţa disputelor canonice, pe care Sorin Antohi le consideră salutare: „Revizuirea canonului (de fapt, a canoanelor) este oriunde o intreprindere sanitară. În România postcomunistă, operaţia a fost de-a dreptul salutară, cu toate excesele, stîngăciile şi chiar stupidităţile ei. Esenţială a fost încercarea de a ieşi din închiderea metafizică a naţional-comunismului, de a produce discursuri (post)moderne pe teme care pînă în 1989 fuseseră aproape integral confiscate de giganticul aparat al limbii de lemn". Sorin Antohi observă că punctul de pornire al punerii în discuţie a canonului a fost demersul lui Lucian Boia, demers pe care-l consideră chiar mai important decît prăbuşirea Statului comunist: „terapia propusă de Boia nu a fost homeopatie (cee ce era în fond), ci terapie de şoc – singura terapie de şoc aplicată în România dupa 1989. De aici, reacţiile ofuscate, pe alocuri tragicomice, chiar dramatice: «vulgata bunului român» (Patapievici) se prăbuşea. Evenimentul era o ruptură mai insuportabilă decît prăbuşirea comunismului de stat, repede dreasă de fostul eşalon secund al nomenklaturii. Ordinea simbolică a unei societăţi nu se poate totuşi schimba peste noapte, chiar traumele colective au nevoie de timp pentru a se constitui ca atare". Sorin Antohi observă că această rezistenţă la schimbare a ordinii valorice prestabilite se întîlneşte la români, în mod paradoxal, cu o anumită neputinţă de a promova propriile valori: „E normal ca societăţile libere să fie divizate la nivelul opiniilor, fiindcă societăţile nu sînt omogene – numai naţionaliştii fervenţi îşi văd societăţile respective ca totalităţi organice (comunităţi, nu societăţi). Dar românii combină o exigenţă normativă (canonică) extremă, care ar cere consens axiologic-ideologic şi socializare prin sistemul instituţional al unui stat tare, cu o incapacitate cronică de a promova şi impune valori pe termen mediu şi lung. Noi nu cădem de acord asupra ortografiei limbii naţionale, dar vrem să-l citim pe Eminescu într-o manieră strict codificată şi hagiografică. Rezultatul acestei antinomii (exigenţă canonică maximă, sistem instituţional slab) este confuzia generală care domneşte în societatea noastră imediat ce o paradigmă cultural-istorică este pusă în chestiune, sau este erodată (natural) de schimbare". (...Spuneam că am să evit comentariile personale pe marginea textelor din *Contrafort,* dar, în cazul de faţă, nu îmi pot reţine aplauzele faţă de una dintre cele mai pertinente formulări în chestiunea revizuirilor canonice, pe care mi-a fost dat s-o citesc. Sînt, poate, subiectiv...)

Previzibilul eşec al elitelor

Nu mai pot fi acuzat, însă, de subiectivitate, atunci cînd remarc, în răspunsul propriu-zis al lui Sorin Antohi la întrebările *Contrafortului,* o definire a statutului actual al intelectualului român mai percutantă încă decît cea pe care o încerca Tamas în mult dezbătuta lui *Scrisoare*: „La noi – scrie Sorin Antohi –, ca şi în alte ţări din Estul Europei, ruptura dintre intelectuali şi mase este un fenomen vechi, excelent analizat de Alain Besançon în cazul Rusiei: inteligheţiile est-europene s-au format şi au rămas în opoziţie cu societatea, pe care au dispreţuit-o şi de care nu s-au simţit niciodată suficient de bine delimitaţi. Pînă azi, intelectualul nostru simte în ceafă răsuflarea rudelor rămase la plug sau la strung; şi nu se bucură, deşi uneori ţine tirade populiste, iar esenţa sa de lumpen se dovedeşte mai tenace decît autoidentitatea de ciocoi nou. Statul-partid, decimînd elita românească antebelică, a reluat ciclul istoric al recrutării intelectualilor din păturile sociale modeste (chiar marginale), ceea ce era deja grav – ca orice proces de capilaritate socială redus artificial la o fracţiune a populaţiei". În acest context, observă Sorin Antohi, pretenţia de luminare a maselor este un nonsens: „Ce funcţie educativă şi formativă poate exercita o asemenea pătură intelectuală, afectată pe deasupra şi de «fuga creierelor»? Era etnopedagogiilor a trecut, nimeni nu i-ar urmări azi pe Vasile Pârvan sau Onisifor Ghibu într-un *talk-show*. Iar macropedagogia populistă nu urmăreşte eficient decît mobilizarea politică, fiind lipsită de o veritabilă substanţă educativă. Elita culturală veritabilă, extrem de minoritară, este cu totul alienată în raport cu societatea din care provine şi pe care ar trebui s-o ajute să se orienteze. Din punct de vedere politic şi ideologic, mai toate figurile culturale şi intelectuale de vîrf din România actuală şi-au rupt (dacă le-au avut!) legăturile cu societatea. Mizînd excesiv pe un occidentalism sumar şi bovaric, fiind (ca şi în comunismul de stat) narcisică şi dispreţuitoare la adresa frămîntărilor şi durerilor populare, elita noastră culturală veritabilă a eşuat în misiunea ei istorică de orientare a societăţii, lucru vizibil şi la jumătate de an de la catastrofa electorală din 2000".

„Cultura română comunisto-securistă" / „subcultura de bucătărie"

Răspunsul lui Alexandru Muşina este încă şi mai radical decît cel al lui Sorin Antohi (radical de la ideile conţinute, pînă la stil şi limbaj). Muşina nu se încurcă în analize, ci preferă să spună contondent ceea ce crede, eludînd orice retorică de învăluire, diplomaţie, politeţuri. În primul rînd, îi amendează pe cei de la *Contrafort* pentru întrebările puse: „Scuzaţi-mă, dragi prieteni de la *Contrafort*, dar, din felul în care aţi pus întrebările, am senzaţia că aţi trăit, că trăiţi pe Lună sau în Vestul cel putred şi capitalist, în care intelectualii încă mai cred că, în lumea comunistă, «principiile au fost bune, aplicarea lor greşită». Despre ce elite culturale mai poate fi vorba într-o lume organizată după regulile din 1984 a lui George Orwell?! (...) Cultura română, aşa cum a fost în ultimii 50 de ani, era una chinuită, schizofrenă, care abia a supravieţuit în forme specifice «peşterii». A fost o cultură de închisoare, de lagăr, de rezervaţie, de grădină zoologică, dacă vreţi. Cum să poarte, săraca, «adevăratele valori ale democraţiei, europenităţii şi umanismului»?" Iată definiţia pe care o dă Alexandru Muşina ideii de «cultură română postbelică»: „Partea ei cea mai substanţială, care ne mai spune ceva, a fost corect numită de ex-sovietici: **cultură de bucătărie**. Cealaltă? O imensă potemkiniadă. Cu academicieni, cu «călători europeni», cu «reprezentanţi ai culturii româneşti» care nu erau, în ultimă instanţă, decît nişte ofiţeri deplin conspiraţi sau agenţi de influenţă, uneori simpli «turnători» ai omniprezentei Securităţi?! Cum, în România postbelică, puterea a aparţinut Partidului Comunist (Securităţii), «elitele» făceau parte din el (ea), îi erau subordonate, vîndute, erau terorizate de el (ea), sîntem obligaţi să vorbim de **cultura română comunisto-securistă** (cu varianta ei «underground», **subcultura de bucătărie**)". În această realitate duală a culturii române – consideră Alexandru Muşina – se află explicaţia pentru tot ce s-a întîmplat după '44 şi ce se întîmplă acum la noi: „Subcultură de bucătărie versus cultura «elitelor» securizate. Asta am avut în ultimii 50 de ani. Semidoctism generalizat, schizofrenia ca bază a mentalităţii, una de biet supravieţuitor (profitor) în Gulag. De aici ar trebui începută orice discuţie. Şi poate, **de la vina** celor care se pretind astăzi «elita culturală» de a nu fi avut curajul, de a nu fi fost în stare să propună un contramodel, să se instituie ca o **reală elită, alternativă la, şi concurentă cu «elita» comunisto-securistă.** Singura care a «jucat» a fost aceasta din urmă şi, normal, a cîştigat".

Din nou despre elite şi mase

Alexandru Muşina, precum spuneam, nu se încurcă în politeţuri şi, pe de altă parte, nu se dă înapoi de la a intra în *război cu toată lumea*. El îşi exprimă rezervele faţă de mulţi intelectuali din prim-planul vieţii culturale de astăzi (cu „nume şi fapte") – din (să zicem) pudoare, prefer să nu le reproduc. Am să citez, în schimb, felul cum vede Muşina raportul dintre elite şi *popor:* „Aşa încît «raportul dintre nivelul elitelor culturale şi gradul de civilizaţie a ţării» e unul paradoxal, demn de studiul unui antropolog cultural, deoarece poporul inerţial, mai puţin «adaptabil» e – în ultimă instanţă – mai bun, mai civilizat, mai «european» decît «elitele» sale. Am văzut atîta minciună, atîta ticăloşie, atîta spirit tranzacţional, atîta dorinţă de căpătuire şi nesimţire în «elitele» culturale, totul drapat în discursuri, în texte «nobile»... Pentru mine, România «profundă» e, în ultimă instanţă, mult mai civilizată, mai europeană decît «elitele» care o reprezintă. Care se tot plîng de populaţie (ca şi cînd ele ar fi coborîte cu hîrzobul din cer)". Iată cum, în chestiunea elite/mase, analizele lui Sorin Antohi şi ale lui Alexandru Muşina par puse în oglindă. Concluzia la care se ajunge este, însă, aceeaşi.

După cum spuneam, am preferat, de data aceasta, o „Trecere prin reviste" sub semnul lui *No comment,* pentru a nu bruia în nici un fel mesajul celor doi repondenţi la anchetă cu consideraţiunile personale. Asta nu înseamnă, însă, că nu mi-aş dori o adevărată dezbatere publică pe marginea celor afirmate de ei. Poate că o astfel de punere în discuţie ar mai limpezi din apele tulburi în care ne tot scăldăm, de o bună bucată de vreme încoace. ▲

© V. Moţoc

Magdalena BOIANGIU

bon de lectură

O durere personală

Vladimir Tismăneanu a inclus în sumar articolul scris în 1994, despre o carte a lui Cioran şi despre un studiu al lui Leon Volovici dedicat anilor '30, nu pentru a îmbogăţi cuprinsul volumului *Spectrele Europei Centrale* (Polirom, 2001). Cazul Cioran şi receptarea lui, după 1989, îi dă ocazia unei pledoarii la obiect pentru atitudinea militantă a intelectualului critic, devotat mai presus de toate valorilor democratice, pledoarie necesară în faţa adversarilor democraţiei, dar, poate mai cu seamă, şi a celor care îi acceptă principiile doar „à la carte".

Pentru politologul stabilit în America, scrierile din România ale lui Emil Cioran sînt o demisie în faţa iraţionalului, tot aşa cum o demisie în faţa iraţionalului a fost şi acceptarea ideologiei marxist-leniniste de către tovarăşii de drum ai comunismului. Legitimitatea acestei comparaţii agită mult spiritele, iar generozitatea sau meschinăria proiectului, numărul de morţi rezultat, fascismul şi nazismul văzute ca reacţii la agresiunea comunistă sînt tot atîtea argumente care înclină alternativ balanţa pentru incriminarea unora şi explicarea sau justificarea „rătăcirilor" celorlalţi. De explicat trebuie explicat totul şi, bun cunoscător al straturilor istoriei factuale, dar şi al istoriei ideilor, Vladimir Tismăneanu, pe urmele Hannei Arendt şi ale lui François Furet, descrie similitudinile, analizează resorturile şi consecinţele fascismului şi comunismului, într-o stare de veghe permanentă faţă de orice sofism ducînd la abdicarea de la principiile unei morale democratice. Comparate cu documentele gulagurilor din ţările comuniste, literatura şi publicistica lui Eliade sau ale lui Cioran, cursurile de filozofie ale lui Nae Ionescu au ţinuta nobilă a expresivităţii, patetism misionar, autorii lor exercită seducţia unor destine marcate de mister. „Ei par a fi idolii multor intelectuali din România postcomunistă", observă Tismăneanu şi el examinează cu calm eroarea de apreciere şi de judecată, chiar dacă ea aparţine unor persoane cu o indiscutabilă autoritate intelectuală. Scîrbiţi de prezent, de continuităţile ceauşiste şi de formele corupte ale legitimităţii democratice, unele voci fac cu multă uşurinţă trecerea de la analiza textului la admiraţie. Ca şi în cazul publicisticii politice a lui Eminescu, Cioran este citat adesea nu pentru a desluşi ce anume a spus într-un anume context despre o anume problemă, ci cu implicaţia „uite cîtă dreptate au avut atunci ca şi astăzi". De altfel, eliminarea unor texte considerate neconvenabile din versiunea definitivă a operelor lui Cioran exprimă o contradicţie peste care trec admiratorii săi necondiţionaţi: dacă pledoaria pentru idealurile Gărzii de Fier este justificată şi nevinovată, atunci de ce nu s-ar publica, iar dacă nu este, atunci o elementară onestitate intelectuală ar impune cunoaşterea şi analiza.

Articolul despre Cioran sintetizează, de fapt, mesajul expus în atîtea ipostaze de către Vladimir Tismăneanu: singura rezolvare fericită a crizei din ţările fostului lagăr comunist este acceptarea procesului dureros al lepădării de clişeele gîndirii maniheiste. Accesul la democraţie nu înseamnă doar legi şi instituţii, ci şi generalizarea unui mod de a gîndi în termenii societăţii deschise, prin raţionalizarea spaimelor şi renunţarea la „cauzele măreţe". Societatea democratică nu aparţine unui proiect voluntarist, iar victoriile ei ţin de gradul de convingere dobîndit de fiecare individ în parte şi nu de festivităţile din pieţe.

Spectrele Europei Centrale sînt deosebit de rezistente şi dintre ele naţionalismele de tipul celor din spaţiul Iugoslaviei sînt deosebit de tenace. Despre războiul din Kosovo viziunea autorului este extrem de nuanţată şi, iarăşi, în răspăr cu „adevărurile" majorităţii. Tismăneanu nu uită niciodată să sublinieze că intelectualii – în sensul de oamenii cu carte – au contribuit decisiv nu doar la rezistenţa în faţa delirului, ci şi la formularea ideilor în numele cărora au luptat militarii şi au murit civilii.

„Declinul intelectualului public, fenomen observat atît în Est, cît şi în Vest, nu reprezintă o fatalitate sociologică. Tensiunea continuă dintre susţinătorii unei societăţi deschise şi duşmanii ei (o contradicţie mai pronunţată aici, dar nicidecum limitată la lumea postcomunistă) face ca rolul intelectualilor democratici să fi mai semnificativ ca oricînd", scrie profesorul care trăieşte în Statele Unite şi resimte ca pe o durere personală toate speranţele înşelate sau amînate ale României. Acest sentiment al solidarităţii susţine intensitatea unui discurs intelectual liber de prejudecăţile şi constrîngerile formulate de alţii sau de propria nevoie de a demonstra că a avut mereu dreptate. Tismăneanu nu este un profet şi nici un guru: împreună cu oamenii de bună credinţă păşeşte pe teritorii necunoscute, prospectează primejdiile, marchează drumurile relativ sigure. Cercetează realitatea şi nu îşi permite niciodată să o dispreţuiască sau să o modeleze conform propriilor năzuinţe. Îi convoacă în ajutor pe toţi oamenii la care ţine: filozofi, scriitori, oameni politici, toţi aceştia, alături de prieteni şi colegi antrenaţi în căutarea unui adevăr niciodată definitiv; el oferă ceea ce a citit, dar şi ceea ce a trăit, tezaurului experienţei comune. Spaţiul ideilor devine astfel prietenos şi accesibil, oricine este îndreptăţit să poposească şi să-şi trăiască acolo propria aventură. Singurii săi duşmani sînt cei care vor să limiteze acest spaţiu la conul de lumină al unei singure idei.

Autor al unei opere de o deosebită consistenţă şi coerenţă, Vladimir Tismăneanu este un pedagog inteligent şi plin de tact: povesteşte firesc, în termenii expresivităţii de dialog, tot ceea ce ştie mai mult şi mai bine decît alţii. Martor implicat în tranziţie, Tismăneanu a ales să o trăiască intelectual departe de convingerile „nebunilor inteligenţi", în vîltoarea creată de incertitudinile celor care nu vor să înnebunească. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

O culoare plină de consecinţe

Văzînd noul set de reclame lansat de *Cosmorom*, mi-am amintit o întîmplare petrecută nu demult. Tocmai îmi luasem salariul şi, cu inconştienţa lucrătorului în învăţămînt, care ştie că n-are nimic de pierdut, m-am apropiat de un stand cu cărţi unde, după zece minute de luptă cu raţiunea, am lăsat mai mult de un sfert din banii primiţi pe o lună întreagă. Halal raţiune.

Vreme în care am oscilat cu entuziasm şi tristeţe între cîteva „bucăţi" bune de sociologie şi psihanaliză întocmai ca un cîine hămesit în faţa mai multor ciolane. Ceea ce explica întrucîtva privirile pline de simpatie şi solicitudine ale vînzătorului, dar nu şi uimirea. Ce-i drept, adevăraţii vînzători de cărţi sînt oameni deosebiţi (seamănă cu nişte păzitori de comori plini de pasiune pentru cărţile lor) şi buni cunoscători etc. etc. Cum, însă, zîmbetul celui din faţa mea devenea din ce în ce mai cuprinzător, iar comentariile sale aproape curtenitoare, mi-am dat seama că nu înţelegeam nimic. Pînă în momentul în care am vrut să plec şi cu sinceritatea omului care doreşte o explicaţie, vînzătorul mi-a mărturisit: „Ştiţi, îmi vine greu să cred o domnişoară blondă manifestă interes pentru asemenea cărţi..." Sigur, era unul dintre acele momente în care realizam că cel puţin unei anume domnişoare blonde îi scapă foarte multe... Ca, de exemplu, de unde îşi extrage observaţiile un vînzător de cărţi, din cărţi sau (mai rău) din relaţiile cu publicul? Şi brusc, mi s-a făcut frică. Mi-am amintit un joc din copilărie, acela cu măgarul: *Duce* (pardon) *măgarul, nu ştie ce duce...* şi am început, de atunci înainte, să privesc tubul cu vopsea de păr ca pe un *semnificant*. Desigur, în mintea unei blonde sau a unei şatene deghizate în blondă, s-ar putea ca lucrurile să fie perfect arbitrare cum e relaţia dintre *semnificant* şi *semnificat* la Saussure, dar cert este că, pentru toţi ceilalţi, a fi blondă nu e un *semn*, ci un *simbol*. De prostie.

Acelaşi mesaj ne parvine din celebrele bancuri cu blonde ori din mai puţin celebrele lor dramatizări, adică ultimele spoturi publicitare pentru *Cosmorom*. O blondă drăguţă (după gustul unora) şi tîmpă (după gustul celor mai mulţi) coafată, machiată şi îmbrăcată ca atare (adică în roz, pentru saturarea la maxim a clişeului) este incapabilă fie de emiterea unui limbaj articulat, fie de receptarea lui corectă. Într-una din reclame, ea stă pe marginea piscinei şi vorbeşte la telefon. La întrebarea *Cît face trenul de la Bucureşti la Constanţa* operatoarea îi spune: *O secundă*, pentru a o ruga să aştepte, ceea ce este interpretat de protagonistă drept răspuns la informaţia cerută. Morala anecdotei: *Noi avem noţiunea timpului...*

Şi noi. Fapt pentru care ne dăm foarte bine seama că, din păcate, vom mai avea ceva de aşteptat pînă cînd cei în cauză vor face diferenţa între un anecdotic de factură îndoielnică şi o reclamă bună. ▲

A apărut volumul Horia Bernea – *Cîteva gînduri despre muzeu, cantităţi, materiale şi încrucişare* / Irina Nicolau & Carmen Huluţă – *Dosar sentimental*. „Cititorul va avea de ales. Poate să parcurgă cartea în două feluri. În registrul superior sînt fragmente spuse sau scrise de Horia Bernea. Al doilea registru constă în dosarul unui miracol (Muzeul Ţăranului Român), compus de Irina Nicolau şi Carmen Huluţă." – este nota de la începutul volumului. Urmează o carte încîntătoare şi originală în care „gîndurile" lui Horia Bernea îşi găsesc un fericit contrapunct în însemnările celor două autoare, care urmăresc pas cu pas istoria constituirii şi funcţionării muzeului. O carte cu şi despre Horia Bernea. Căci, după cum rezultă şi din acest volum, Muzeul Ţăranului Român a însemnat şi înseamnă în primul rînd Horia Bernea. (**C. P.-B.**)

Dilema vă recomandă

● *Pauza de o cafea*. O minune care ţine de peste 30 de zile. Un cotidian bucureştean de largă circulaţie găseşte zilnic spaţiu pentru o rubrică de poezie şi proză universală – de la Esop la Borges, de la Geo Dumitrescu la Villon – printre ştirile şi reclamele la zi. Autorul selecţiilor se numeşte Miron Manega. Ziarul – pe care nu o dată l-am citat cu ochi critic, dar acum ne „sileşte" la această publicitate gratuită – se numeşte *Naţional*. (Radu Cosaşu)

● Nuvela Ninei Berberova, *Învierea lui Mozart* (Humanitas, 2001, col. *Cartea de pe noptieră*), o poveste despre puterea adevăratelor dorinţe. De citit! (Simona Sora)

● Chiar dacă stagiunea teatrelor de stat s-a încheiat, se poate vedea teatru (de foarte bună calitate) la Green Hours: *Zi că-i bine!* de Will Calhoun este regizată de juniorul Florin Piersic şi îi are care protagonişti pe Andreea Bibiri, Şerban Pavlu şi Gheorghe Ifrim. (Matei Martin)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Hawaii şi Valea Prahovei

Ultimul roman de David Lodge apărut la noi, *Veşti din paradis* (editura Univers, traducere de Raluca Mihail şi Radu Paraschivescu) nu numai că este la fel de savuros ca celelalte apărute în aceeaşi colecţie *(Schimb de dame, Ce mică-i lumea şi Meserie!)* dar este şi adecvat sezonului: unul dintre personajele sale lansează o interesantă teorie despre turism, ca fenomen de masă şi obiect de studiu antropologic. Roger Sheldrake, antropolog şi profesor universitar (deci făcînd parte din mediul academic atît de exploatat de Lodge) afirmă, într-o nevinovată discuţie în avion, că „turismul este noua religie a lumii". „Catolici, protestanţi, hinduşi, musulmani, budişti, atei – singurul lucru pe care îl au în comun este că toţi cred în importanţa de a vizita Parthenonul. Sau Capela Sixtină, sau Turnul Eiffel." În plin dever turistic, şi mai ales dacă te afli într-un loc asemănător, în viziune simplist-neaoşă, cu cele de mai sus, precum Valea Prahovei (în particular Sinaia), teoriile narate de Lodge devin actuale, şi verificabile. Acelaşi circotaş al turismului din *Veşti în paradis* afirmă că „eu nu cred că oamenii doresc într-adevăr să meargă în vacanţă, la fel cum nu vor de fapt să meargă la biserică. Li s-a spălat creierul ca să creadă că asta le face bine , sau îi face fericiţi. În realitate, studiile arată că vacanţele provoacă un nivel al stresului incredibil". Cele de mai sus te fac să-ţi aminteşti, brusc, de recurenta necesitate, în vacanţe, a bifării unui obiectiv sau altul, nu nepărat interesant: astăzi vedem castelul Peleş, mîine Ceramica, poimîine Pelişorul, în ziua următoare Cota 1400 sau Poiana Stînii; pe la 11 – magazinul universal, „templul" comerţului amestecat din Sinaia, pe la 12 – buticul *Stand-By*, în care au haine şic, produse de papetărie drăgălaşe şi cărţi bune, pe la 13 – chioşcul intelectual mai dinspre capăt, pe stînga, unde au cărţi de educare a spiritului şi casete idem. Să nu uităm Poşta, unde ne marcăm statutul de străini-vizitatori şi ne jucăm de-a comunicarea, şi Parcul, unde luăm contact direct cu localnicii. Deja obiectivele culturale şi naturale s-au învălmăşit, involuntar, cu cele comerciale: achiziţionarea unei informaţii sau a unei senzaţii au ajuns să valoreze la fel de mult cu cea a unui suvenir sau a altui obiect local. Acestora li se adaugă o altă necesitate hedonistă: vizitarea şi utilizarea locaşurilor gastronomice: cofetăria Marlene Dietrich, Pizzeria Bucegi, restaurantul Furnica, cantina de la Cumpătu etc... Fiecare trebuie cultivat pentru senzaţiile diferite pe care ţi le provoacă: de promenadă şi ostentaţie, de experimentare, ca acasă etc. Dacă avansezi cu lectura în romanul lui David Lodge, teoreticianul turismului va încadra obiectivele enumerate mai sus în două serii principale: obiectivele istorice şi culturale, ce declanşează noul tip de pelerinaj, pe de o parte; obiectivele plăcerii, cele ce urmăresc să te facă fericit cu orice preţ – pe de alta: „mitul paradisului". Turistul tipic american ce apare în broşuri cu ghirlanda de gît, în costum de baie, cu valurile pe fundal, umbrela deasupra capului şi paharul semialcoolizat cu pai şi umbreluţă în mînă este cel ce, oficial, conform noilor religii consumiste, a găsit paradisul. Desigur că varianta neaoşă, de Valea Prahovei, e puţin diferită, dar ideea de bază rămîne aceeaşi: un cuplu de vîrstă medie, în treninguri demodate, uşor burtoşi, cu cîte o sticlă de Ursus sau Silva în faţă, aşezaţi pe un scaun de plastic pe terasa barului din apropierea Peleşului, de unde se vede bine şi castelul (fără să faci efortul de a urca şi de plăti biletul de intrare), nu departe de tarabele cu suveniruri; şi în plină istorie datorită celor două tunuri şi celor doi cavaleri de metal din faţa barului, cu care majoritatea turiştilor români au învăţat, după model japonez, să se pozeze. În ceea ce mă priveşte, prefer „paradisul" de la Cumpătu, care încă funcţionează după legile antiturismului: aşezaţi tot la o masă de plastic, afară, fără nici un obiectiv în jur, singurii clienţi ai unui stabiliment cu vreo 20 de angajaţi în gol, ce-i drept curat şi civilizat, cu cîinii prietenoşi roind în jur...

P.S.: Însuşi romanul lui David Lodge a fost achiziţionat de la unul din sus-amintitele obiective turistice din Sinaia, în timpul sejurului în paradis.

▲

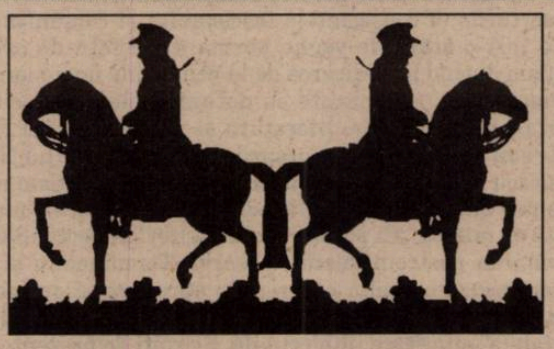

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Cînd „am intrat" în torace...

Emoţiile mele îmi şoptesc tenace că viaţa ar fi frumoasă şi eu constat – uitîndu-mă în oglinda băii – că nu e.

Emoţiile mele îmi murmură că viaţa merită trăită şi eu constat – în aceeaşi oglindă – că ele mint.

Mă îndîrjesc să le alung, urlu la ele ca la un om antipatic: „marş„, le fac de canalii, caut cu ochii, în coşul rufăriei murdare, o carabină, să trag în ele şi, negăsind-o, văd tot acolo, în oglinda aburită de duş, cum ele îmi zîmbesc, arogante şi tandre, cu insolenţă şi demnitate.

Neclintite în pragul uşii, pe lama de ras, în prosopul din cui stau: un cal bătut de ploaie lîngă un zid al unui cimitir, după ce ai îmbrăţişat o femeie şi el v-a văzut;

o umbrela reparată care se deschide din nou; o ghilotină la Paris care a prins rugină;

un prieten care s-a prăpădit dintr-un infarct fiindcă nu a vrut să urce pe targa Salvării venite prea tîrziu; o durere în oase brusc stinsă ca un vulcan bătrîn;

un cuvînt: fandacseală, provenit din contracţia fandacsiei şi fandoselii, inventat involuntar de coana Puica, frizeriţa mea, în timp ce-mi potrivea perciunii şi discuta despre lumea din blocul ei;

o necunoscută cu nume precis, Marianne Cantacuzène, cititoare publică, *lectrice,* care, însoţită de o muziciană, străbate acum Franţa, din sud pînă în nord, citind oamenilor, din sate şi oraşele, timp de 5 luni şi jumate, din mai pînă în octombrie, *Don Quijote;* vraful de *Le Monde,* adunat în ultima lună, nedecupat, necitit, din cauza lui Vassili Grossman, cu „Viaţa şi destinul" său.

Toate, ca legumele prinse într-un aspic, stau tremurînde de viaţă, intransigente în voinţa de a nu mă părăsi şi cînd mă şterg cu prosopul apare bătrînul frizer din Cluj, de lîngă Piaţa Catedralei şi librăria „Cartea Rusă", să fie 50-100-200 de ani, cu privirea lui de ocnaş nebiruit şi îmi pune pe faţa de ostaş tînăr şervetul aburit, după ce m-a ras.

Emoţiile mele nu vor să piară şi, viclene, toante şi necesare ca un strigăt la o nedreptate, mă prelucrează, ca agitatori ai obişnuinţei de a fi, că viaţa merită trăită şi nu dispar, oricît le strig: „marş!" în timp ce mă spăl pe dinţii legaţi de buze, ca în neuitata metaforă asiatică a prieteniei dintre popoarele Chinei şi ale Vietnamului, unite exact aşa: ca buzele de dinţi.

După care, ieşind din baie, fac exerciţiul propus de un filosof francez contemporan, Michel Serres, care susţine că pentru a trăi mult e necesar să citeşti, în fiecare dimineaţă, 15 minute – cele 15 minute matinale în care un alt filosof proiecta să tragă cu puşca în oamenii de pe stradă – un text socotit inaccesibil; o fac – nu spun al cui e fiindcă nu vreau ca prietenul meu, Esteticianul, să mă acuze de fandoseală; apoi deschid ziarul – rugăciunea noastră laică de fiecare zi, încă de pe vremea lui Hegel – şi citesc o declaraţie guvernamentală prin care se cere ca emotivitatea să fie înlocuită cu luciditatea, ba chiar cu o normală rezonabilitate. Mă întreb imediat de ce n-ar exista şi o emotivitate a rezonabilului; mă gîndesc, liniştit, că orice guvern ar trebui să mă socotească un om normal, fiindcă mie, Schubert şi Beatleşii îmi dau aceeaşi stare de exaltare raţională ca un text de Lucian Raicu; şi îmi amintesc că în timp ce ascultam prima oară *Yesterday* am învăţat să-i îmbrac unui băieţel de 3 ani pantalonii săi lungi după ce plînsese o oră că nu vrea să-i îmbrace; mîine va ateriza la Otopeni venind de la New York, unde a absolvit Institutul de Arhitectură, iar mama sa l-a premiat cu o călătorie pe meleagurile şi străzile natale.

În sfîrşit, mă întorc la Traian Oancea, *Cincizeci de ani de chirurgie,* cartea terminată aseară, de un realism straniu pe măsură ce înţelegi că memoriile unui chirurg sînt la fel de valabile ca ale unui scriitor, amîndoi fiind obsedaţi pînă la specializare de viaţă şi moarte; n-am vrut să transcriu noaptea, ci dimineaţa, această frază de la pagina 179: „Cînd *«am intrat»* în torace *nu eram sigur dacă* era vorba de un chist hidatic sau dermoid, însă *destul de repede mi-am dat seama* că era dermoid. *Am pătruns* într-un plan de clivaj şi l-am detaşat *cu blîndeţe.* La un moment dat m-am oprit, *mă apropiasem de cord* şi-i simţeam bătăile, dar şi pulsaţiile aortei".

Sublinierile îmi aparţin; în cele mai inaccesibile texte există cîteva biete cuvinte omeneşti cu care îţi poţi trata emotivitatea, rezonabilitatea, într-un cuvînt: fandacsiile.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Pe 1 Mai

De la intersecţia cu Banu Manta, pe 1 Mai găseşti femei cu marfă pe capotă de maşină şi femei care încearcă marfa. Astfel, ochi cu ochelari puneau sutien pe deasupra rochiei ieftine şi întrebau: mai mic nu ai? La Fourmi supermarket. Pe la tarabele din staţie: avem cizme, stoc vechi, măsura 35-37. Încălţăminte Euroreal. Măcelărie Sultan Halal: „Nu prinde cîinele de uşă! Atenţie, cade!" Cafeneaua King. Family Supermarket. Doamnă cu mileuri: „Am fost bobinator principal, categoria a treia, erou al muncii socialiste, am avut patru copii, pe tatăl lor l-am îngropat, de-i fac de trei pomană, pensie e de cîteva sute de mii, o oră-două dau cu mătura la un bloc, sînt două-trei ore doamnă că vînd mileuri." Mistyc Change: „Credem în Dumnezeu, sigur, dar e un nume tare, de asta ni l-am pus. E aşa ca Cocaina, Morfina, Maşina – Chrysler, Mercedes, BMW. Vrem să ne extindem prin reţeaua Mistyc de Schimb Valutar. Omul intră şi crede că sîntem de încredere." Pescărie IAPESCO Slobozia: „Aducem peşte de acolo, azi momentan nu avem. E maşina pe drum cu crap, cu morun, cu somon congelat, păstrăv congelat, cod con-

gelat". Musette Patiserie: „Nu e museta noastră, aici a fost o galanterie-mercerie. Am zugrăvit, termopat, gata, dar nu ne-am urcat pe zid să dăm jos museta. Nu ştiu cine era doamna museta... ştiţi cum s-au pus numele după Revoluţie... care mai de care cu nebunia lui". Ciad Supermarket. Coafură Cosmetică Ileana: „Ileana e mama, dar nu e acasă, s-a dus după nişte ouă pentru o mască. Aveţi programare?" Corpuri de iluminat seară de seară. Shoch Fashion. Spre Casa Elisabeta, Tentant. Restaurantul „Poiana" îl prezintă pe Marin Enache: „L-am ales că e un mare artist, un om sensibil, puternic în acorduri şi cîntă numai cu vioara lui, nu cu bandă ca alţii. Spune lucrurilor pe nume". *Ambe due.*

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În seria **Humanitas Practic**
DAPHNE ROSE KINGMA
Cele 9 tipuri de parteneri în dragoste

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Cum modificăm un bloc?

Coleg de pagină, d-l Dan Goanţă a povestit de curînd în rubrica d-sale că, suspendînd o copertină (care părea să lipsească) la apartamentul său proprietate personală, a fost amendat în instanţă la cererea unei primării ante-revoluţionare. Arhitectul-"autor" al proiectului iniţial nu doar că nu i-a sprijinit demersul, dar l-a şi certat pe petent pentru modificările interioare şi exterioare aduse: apartamentul nu este pentru stocare, ci pentru locuire, prin urmare, debarale şi cămări nu-şi au rostul, ar fi zis răul arhitect. După revoluţie, respectivul, cu aceeaşi mustaţă groasă de dinainte de 1989, a fost reîntîlnit în postura de autor de vile „mişto"; morala fiind aceea că arhitectul fu nu numai prost pregătit, ci şi un „iezuit a la Metternich": ce persecuta el înainte de 1989 avea să facă însuşi după aceea, deîndată ce i se va fi oferit oportunitatea.

Domnul Goanţă are multă dreptate, dar nu totală. Domnia sa a prezentat numai un caz *soft* de duplicitate şi de rea-credinţă a unui arhitect. Sînt exemple cu adevărat *hard core*, cutremurătoare de conştiinţe proaste prin breasla noastră – cam ca prin toate vitezele bresle române. Cu singura deosebire că gesturile noastre proaste, abdicările morale sînt mai vizibile decît la inginerii chimişti, bunăoară, pentru că produsele muncii noastre sînt publice şi „definitive" (la scara vieţii noastre). De asemenea, sînt mult mai impozante ca scară decît ale altor artişti: comparaţi Casa Poporului, produsul colectiv al multor sute de arhitecţi, cu volumele „Omagiu", echivalentul excretat de cîteva sute de scriitori.

De asemenea, povestea domnului Goanţă nu conţine însă cîteva premise care ar fi lămurit cine este cu adevărat Făt-Frumos şi cine – balaur. Dispariţia proprietăţii, locuirea colectivă socială, executată mizer, întreţinută pauper şi practicată asocial – iată cîteva ţinte mai serioase pentru deţinătorul de bloc fără streaşină. În definitiv, atît proprietarul care modifica deliberat, deşi ştia că nu este voie, un apartament, cît şi inspectorul de primărie sau arhitectul de institut care se împotriveau acestui gest erau captivi într-o coreografie a dictaturii, care le inventa probleme pentru a abate atenţia de la propria, difuza şi ubicua sa prezenţă.

Cînd regimurile de dictatură populară şi-au dat seama de avantajele pe care arhitectura modernă a locuinţei colective le oferea pentru controlul masselor mari de „populaţie" (la jumătatea anilor cincizeci, după moartea lui Stalin), acesta a fost momentul declanşării unei simbioze de decenii. ANL o continuă, construind exact aceleaşi blocuri nefaste – cu concursul aceloraşi experţi de mai ieri: arhitecţi, ingineri constructori, oameni politici şi de administraţie...

Procesul de modificare a apartamentelor de bloc continuă după 1989 cu o frenezie şi la o scară pe care doar cutremurul următor le vor dezvălui. Din nefericire, mai niciodată nu se apelează la un arhitect, la un inginer structurist, la un specialist în instalaţii. De ce ar trebui să facă asta proprietarul? Mai întîi de tot, pentru că aşa îi cere legea. Este nevoie de o autorizaţie de construcţie. Orice alterare a sprijinelor şi reazemelor unei clădiri de asemenea gabarit induce dezechilibre în comportamentul său seismic. Mai apoi, pentru că nu sîntem singuri într-un astfel de „mecanism de locuit" şi, deci, orice intervenţie are consecinţe asupra tuturor co-locatarilor noştri. Dacă nu ne place această coabitare, musai să ne mutăm la casă, unde putem aştepta să ne cadă acoperişul în cap cît poftim, pentru că ne pedepsim numai pe noi înşine, iar nu o cohortă de nevinovaţi...

Prin urmare, răspunsul la întrebarea din titlu şi la povestea vecinului meu de rubrică este următoarea: dacă devine strîmt, nu trebuie să modificăm blocul, ci să îl părăsim; dacă totuşi ţinem să îl modificăm, indiferent sub ce aspect, lăsăm specialiştii – cu mustaţă sau fără – să o facă pentru noi într-un anume fel, cel obligatoriu prin lege. Atît. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

De-a hoţii şi/sau vardiştii

Cînd eram student, am avut ocazia să fiu coleg cu studenţi din alte ţări de soare pline. Poate prea pline, pentru că majoritatea erau din Africa. Ţările lor participaseră cu bani la construcţia Politehnicii, în contrapartidă trimiteau tineri la studii. În marea lor majoritate erau săraci (dacă n-ar fi fost, ar fi studiat la Paris sau la Stanford), anul pregătitor nu-i făcuse experţi în limba română, comiteau simpatice dezacorduri sau contaminări semantice amuzante. În paranteză fie zis, săraci şi slăbănogi erau la venirea în România, cu vremea se dedulceau la plăcerile interzise ale liberei iniţiative într-o ţară cu economie planificată. Deşi nu înotau în dolari, reuşeau să-i schimbe avantajos, sau, mai ales, să cumpere cu ei tot felul de chestii de la *shop*, pe care le vindeau apoi amărîţilor de români. Evident, cu un mic profit pe care-l reinvesteau. Pentru tineri, să precizez că shop-urile erau magazine în care românii şi cîinii n-aveau voie. Aici se găseau mărfuri inaccesibile şi rîvnite – blugi „originali" şi cămăşi italiene, ciorapi „cu model" sau „cu dungă", ţigări americane, tutun de pipă, whisky imperialist, bere Tuborg şi casetofoane Sony. Cumpărînd şi vînzînd, săracii din Ghana deveneau instanţele oculte ale luxului, comis-voiajorii capitalismului „de marcă" şi, la terminarea studiilor, erau graşi şi bine-mbrăcaţi. Pe unii îi invidiam, căci următorul lor pas nu era pe un şantier, ci în Occident. Cu banii adunaţi de pe spinările noastre de „consumatori" se-nscriau la un doctorat, la o bursă etc., şi de data asta chiar la Paris sau la Stanford!

Dar pînă la acest moment de rupere a apelor, colegii de culoare erau simpatici, mai dădeau o bere, erau relaxaţi şi se temeau mai puţin de examene. Profesorii ştiau de ce! Oricum, educaţi în spiritul internaţionalismului proletar, al solidarităţii cu lupta popoarelor din lumea a treia şi al protestelor impotriva segregaţiei rasiale, încercam să ne purtăm cît mai prevenitor. Odată însă, eram într-un grup care, neintenţionat, a încălcat această regulă a politeţii transfrontaliere. Eram la o bere şi spuneam bancuri. Inevitabil, după cîteva confecţii cu Bulă şi altele cu miliţieni, a urmat nesfîrşita serie cu „un american, un rus şi un român", care avea cîteva episoade amplasate în junglă sau pe o insulă cu un trib de negri, aproape întotdeauna canibali. François ne-a ascultat tolerant, ba chiar a şi rîs la unele, iar noi, dac-am văzut aşa, am ţinut-o mai departe. Pînă cînd cuiva i-a venit să-l întrebe: *Bine, băi François, dar tu nu spui nici un banc?*

François a acceptat provocarea, şi-a dres vocea, a zîmbit subţire şi a zis cam aşa: *Într-un satul din Africa trăia doi prietenii. Unul era gras şi cam prostu, prietenu era slab, da deşteptu. Într-o zi cînd ei făcea baie la rîul, pe mal a apărut o bandă de albii...* Hait! Poanta nu mi-o mai amintesc, dar albii nu ieşeau bine din parabola asta întoarsă pe dos. Bancul era oricum modificarea unuia pe care-l ştiam, dar, ca să zic aşa, cu alte culori. Eram consternaţi: care va să zică albii erau „o bandă", iar negrii personajele pozitive! Hmmmm!

Presa noastra s-a specializat recent exact în acest gen de fabule cu mielul care îl sfîşie pe sfiosul lup. În ultima săptămînă un poliţist beat a zdrobit cu maşina un băiat care mergea pe trotuar, alţi doi au bătut un suspect pînă a murit, alt suspect a murit subit în timpul anchetei. Vreo patru poliţişti au fost trimişi în judecată pentru mită, iar ziarele înşiră perseverent fotografii cu vile uriaşe, toate construite dintr-o leafă de poliţist bugetar, dar cu ajutorul neprecupeţit şi necontabilizat al rudelor pînă la a şaisprezecea spiţă, înşiruite cu precizia cu care se calculează succesiunea la tronul britanic. Conform butadei americane că adevărata ştire este *un om a muşcat un cîine*, la noi ştirile au ajuns ca-n bancul lui François: *una bandă de poliţiştii... etc., etc.* În curînd, la o bere, plutonierii îşi vor începe amintirile cam aşa: *o bandă de oameni cinstiţi... etc., etc.* Ce să mai zici? Etc.! Etc.! ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Tele-amintiri cu dileme

Vorbind despre copilăria ei, în Uniunea Sovietică a anilor '70, una dintre persoanele intervievate în documentarul *People's Century* (Discovery) – episodul *1989. Puterea poporului*, despre prăbuşirea dictaturilor din Europa de Est – îşi aminteşte cum credea în tot ceea ce i se arăta la televizor: paradisul socialist, tot numai construcţii grandioase, oameni fericiţi, planuri depăşite, izbînzi peste izbînzi. Mai credea cu fervoare în partid şi în conducătorul-tătuc-Dumnezeu care poate vedea oricînd ce se întîmplă în orice casă. Mai credea că musicalul *Oliver!*, un mare succes şi în URSS, este o descriere realistă, la zi, a condiţiilor în care trăiesc sute de mii de copii occidentali şi, plîngînd pentru sărmanul Oliver Twist, plîngea de fapt pentru toţi copiii care n-au avut norocul să se nască în ţara ei.

Stîrnit de evocarea ei, încerc să-mi sortez amintirile de telespectator din primii mei unsprezece ani (m-am născut în 1978). Nu mai am decît impresii şterse despre spectacolele omagiale, cîntările României şi vizitele de lucru pe care le-am văzut. (Vocile acelea din off, cu inflexiunile lor sărbătoreşti: îmi închipuiam cuvintele căzînd din gura crainicului ca o ploaie de confetti.) Să fi crezut şi eu la un moment dat în toate înfăptuirile glorioase despre care se vorbea mereu la televizor? Nu ştiu, poate că da. Să mi se umflat pieptul de mîndrie şi de recunoştinţă că trăiesc într-o astfel de ţară, că am parte de astfel de conducători? Nu, nu cred că mă gîndeam la asta, ţara şi conducătorii contau mult mai puţin decît cele 15 minute de desene animate (reduse apoi la zece şi apoi din nou reduse) la care aveam dreptul în week-end: *Gala desenului animat, rubrică redactată de Viorica Bucur*: acest nume (un prieten mi-a spus mai tîrziu că e primul nume pe care a învăţat să-l citească) era mult mai important.

Să mi se fi umplut şi mie ochii de lacrimi la gîndul că, în timp ce eu am privilegiul de a vedea un desen animat pe săptămînă, atîţia copii suferă în America şi în alte ţări capitaliste? În nici un caz. Filmul *Oliver!* l-am văzut mult mai tîrziu, iar despre America – de fapt, despre lume – aveam ideile mele. Erau în alb-negru – ideile astea, la fel ca televizorul pe care îl aveam atunci (cînd îl stingeai, în centrul ecranului rămînea un fel de stea, un punct luminos care se micşora treptat), la fel ca vechile filme hollywoodiene care se mai difuzau din cînd în cînd.

Primul film care m-a speriat a fost *Lumină de gaz*, cu zgomotul de paşi într-o cameră goală împingînd-o pe Ingrid Bergman la nebunie, sub privirea calmă a lui Charles Boyer. Dacă nu cumva a fost *La răscruce de vînturi*, cu fantoma aceea tînguindu-se în furtună şi bătînd la fereastra lui Laurence Olivier. Primul film care mi-a provocat ceva nu departe de tulburarea erotică a fost un western minor cu Marlene Dietrich. L-am revăzut recent, încercînd să mă lămuresc *de ce* Dietrich (avea deja o anumită vîrstă cînd a făcut acest film şi devenise o prezenţă atît de stilizată, încît era mai curînd o mască decît o femeie) – de ce ea şi nu – să spunem – Cyd Charisse, ale cărei picioare spectaculoase le reţinusem dintr-un musical, unde se încolăceau în jurul lui Fred Astaire. (Nu m-am lămurit şi am clasat subiectul la un loc cu celelalte mistere pe care e mai bine să nu le zgîndăreşti.) M-a urmărit imaginea lui Gary Cooper la finalul filmului *Vi-l prezint pe John Doe*, în picioare pe acoperişul unei clădiri, cu mîinile în buzunare şi capul gol în ninsoare (sau poate că memoria mea a eliminat pălăria), privind în jos. Şi asta n-a fost nimic pe lîngă Bogart în *Casablanca*...

Nu spun că aceste filme pline de lucruri pe care nu le puteam înţelege mă interesau mai mult decît John Wayne-urile şi Errol Flynn-urile. Însă, chiar pentru că nu le puteam înţelege, mă afectau mai puternic, îmi stăruiau în minte. Aveau un fel de urgenţă. Erau ca nişte indicii la probleme pe care ştiam că trebuie să le rezolv înainte de a mă face mare. Mi se păreau pline de mesaje, de semnale, de avertismente, de prevestiri. Erau în alb-negru, dar nu erau simple, pentru că veneau din lumea complicată a adulţilor. Erau piese dintr-un puzzle pe care încercam să-l recompun. Erau imagini vechi, dar mi se părea că vin din viitor. Bogart în *Casablanca* nu semăna cu nici un erou pe care îl văzusem pînă atunci. Comisarii şi voievozii noştri (pe care de altfel îi admiram la fel de mult ca pe Wayne şi pe Flynn) aveau mereu răspunsuri la toate întrebările; nu se îndoiau şi nu te îndoiai nici tu de dreptatea lor; nu-i prindeai niciodată privind în gol de pe marginea unui acoperiş. În timp ce Bogart îşi permitea să ezite înainte de a îmbrăţişa cauza cea dreaptă. Nu reprezenta binele sau voinţa poporului sau mai ştiu eu ce, se reprezenta pe sine, cu tot cu nefericirea aceea personală care nu-l părăsea nici după ce, la sfîrşit, se angaja de partea dreptăţii, în tabăra celor buni. Chiar şi atunci îşi păstra independenţa: îşi gîndea propriile gînduri, trăgea concluzii proprii din dileme proprii.

Nu ştiu cît din toate astea înţelegeam pe-atunci. Dar înţeleg ce vrea să spună Michael Ondaatje în aceste versuri: *„Am crescut cu filme şi cîntece! / Aş putea să scriu suita mea de poeme / pentru Bogart beat / la şase luni după plecarea din Casablanca. /...şi acela / a fost un film pe care l-am văzut doar o dată. / Atunci ce să mai spun despre Burt Lancaster / cum se îndepărtează şchiopătînd în finalul din* Trapez*?/ M-am născut în 1943. Şi filmul ăla l-am văzut de şase ori. / (Am crescut ştiind că niciodată n-o să pot să zbor.)"* ▲

S(TR)ESIUNE DE EXAMENE

Cătalin MANOLE

Meditaţii

Elevii din şcolile generale, dar şi cei din licee, pentru a reuşi în viaţă, trebuie să aibă „meditatori". Meditatorii sînt profesori obişnuiţi, aleşi însă după anumite reguli şi plătiţi după criterii speciale din bugetul părinţilor, pentru a le duce odraslele la un înalt nivel competitiv atît pentru examenul de capacitate cît şi pentru bacalaureat sau admitere la facultate. Meditaţiile pentru examenul de capacitate încep fie în ultimul an de gimnaziu, pentru elevii mai buni, sau cu părinţi mai săraci, fie din clasa a şaptea sau a şasea pentru elevii mai puţin dotaţi sau cu părinţi dispuşi să pună un preţ mare pe carte. Pentru liceeni situaţia este puţin mai complicată deoarece pe ei îi aşteaptă marele pas al admiterii la facultate.

Iniţial, la liceu se făcea pregătire suplimentară în ultimul an sau maxim cu doi ani înainte de absolvire şi era doar în vederea admiterii la facultate. Din momentul în care media de la examenul de bacalaureat a influenţat admiterea la facultate în diferite procente, cîteodată fiind doar această medie, pregătirea începe din clasa a zecea şi chiar dintr-a noua: „Pentru capacitate am făcut pregătire şi acum, că am intrat la liceu, părinţii mei au zis să încep din nou meditaţiile, în toamnă, să iau notă mare la bac. Nici nu se ştie dacă va mai fi modul ăsta de admitere pînă în 2005, cînd dau eu examen, dar dacă au zis ai mei că e mai sigur aşa..." (anonim, 15 ani).

Primul pas pentru a pătrunde în industria meditaţiilor este să-ţi găseşti un „meditator". Părinţii preferă de obicei profesorii cu renume, care au avut elevi olimpici sau mulţi admişi la facultate. Cînd e vorba de viitorul copilului diferenţele de preţ sînt mai puţin semnificative. Important este să fie pregătit de o autoritate, de un expert în admiteri. Numele lui trebuie să fie garanţia intrării triumfale a odraslei în următorul nivel de învăţămînt.

Profesorii sînt cîteodată organizaţi în echipe, aşa că după ce ai intrat în sistem îţi alegi un subsistem: profesorul de română îl recomandă pe cel de matematică, cel de matematică pe cel de fizică, cel de fizică pe cel de biologie şi aşa mai departe. Pentru examenul de capacitate pregătirea este mai bine să fie făcută cu profesori de la liceul unde urmează să se înscrie elevul. Pentru cel de admitere la facultate – cu profesorii universitari de la facultatea respectivă. Asta numai dacă un părinte îşi permite. De obicei universitarii cer un preţ aproape dublu faţă de tarifele celor din liceu. Astfel de profesori sînt buni şi pentru că de cele mai multe ori ei alcătuiesc comisia de corectare a lucrărilor în cadrul examenului de admitere. După ce pregăteşte elevul un an de zile, dascălul îi poate recunoaşte lucrarea şi încă un elev pregătit de el admis, înseamnă piaţa de desfacere asigurată pentru următorul an. Introducerea examenului de capacitate şi admiterea la liceu în funcţie de media obţinută acolo a fost o grea lovitură dată marilor trusturi de meditaţii şi a mai redus subiectivismul notării. Problema rămîne însă valabilă la universităţi: „Cîtă vreme se intra la liceu cu examen de admitere o parte din locuri erau luate înainte de anunţarea rezultatelor. Bine, pot veni copii din provincie cu note exagerat de mari în raport cu nivelul lor de cunoştinţe. Şi noi am avut un caz – admis cu 9,80 şi acum e repetent. Dar astea sînt cazuri. E mai bine să ai o eroare de 1% decît o şmecherie cu un sfert din locuri", mi-a declarat o profesoară, la poarta unui liceu bucureştean cu renume.

Ce înseamnă din punct de vedere financiar pregătirea „particulară" a unui elev? La gimnaziu rareori se depăşeşte 10 USD ora. La liceu, mai ales cînd tînărul se pregăteşte pentru facultate, o oră poate ajunge pînă la 30 USD. Aşadar pregătirea pentru trei materii poate costa aproape 100 USD pe săptămînă. Într-o lună, un părinte care îşi permite, cheltuieşte între 200 şi 400 de dolari. De obicei părinţii ştiu că există învăţămînt gratuit, plătit din bugetul statului, adică tot din banii lor. Cît despre cîştigul profesorilor – „meditaţiile" nu se fac cu un singur elev. Pot fi 4-5 elevi antrenaţi în acelaşi timp. Un profesor poate avea mai multe asemenea „serii" de elevi. Dacă doriţi, calculaţi dumneavoastră cît cîştigă un profesor care pregăteşte în medie trei serii pe zi, şase zile pe săptămînă şi dacă de la fiecare serie are un profit de minim 50 de dolari pe oră. O altă doamnă profesoară mi-a explicat: „Una dintre fetele pe care le-am avut eleve mi-a spus că făcea pregătire la biologie – dorea să intre la medicină – cu un profesor universitar de la facultatea respectivă. Făceau pregătire într-un apartament cumpărat de profesor şi dotat cu bănci. O serie era de 36 de elevi odată. Omul cîştigă 360 de dolari pe oră! Asta înseamnă industrie!".

Aşa cum există economie subterană pentru oamenii mari, copiii şi adolescenţii împreună cu părinţii şi profesorii au creat, se pare, un sistem de învăţămînt subteran, pentru acomodarea tinerei generaţii la situaţia generală. ▲

Adina POPESCU

Toceală şi pileală

În căminele studenţeşti, perioada paradoxurilor este sesiunea (denumită uneori şi stresiune, deşi aşa-zisul stres care pluteşte în aer este mai mult „confecţionat" decît real). Sesiunea creează o stare comună de agitaţie şi confuzie şi poate însemna: nopţi albe, excese de cafele (îmbunătăţite cu coniac) şi de ţigări (luate pe datorie de la butic), „vînătoarea" de cursuri şi cozile interminabile la xerox, toceală, prieteni noi, de conjunctură (cei care l-au citit din scoarţă în scoarţă pe Freud, cei care recită versuri din Byron sau cei care cunosc pe de rost bolile cu transmitere sexuală, diviziunile mitotice şi meiotice, circuitele integrate etc. etc., depinde de facultate, materie, subiect...), abandonarea prietenilor vechi, a iubiţilor, a iubitelor (care în acel moment se dovedesc inutili), relaxarea picioarelor în lighiane cu apă rece, telefoane primite de undeva, de acasă, voci îngrijorate, sfaturi („Să nu te surmenezi, puiule!", „Să n-o laşi pe proasta aia din Buzău, de la camera de vis-à-vis să-ţi mănînce mîncarea tocmai acum!", „Să te pui bine cu profesorii!","Să nu uiţi că mîine ai examen!"...), copiuţe (vîrîte în mînecă, în sîn, în portjartier, în capacul de la pix), crize de nervi şi distonocalme, muzică de ambianţă („Vanghelis" – „The Conquest of Paradise" vs. „Minodora la Maxim" sau „Gaz pe Foc" – „Adio"), ticuri şi apucături rele (rosul unghiilor, bîţîială, scărpinat în cap, scobit în nas) şi... defulare, distracţie... chefuri înainte de examen şi chefuri după examen, interminabile petreceri motivate de bucurie, tristeţe, angoasă, panică sau pur şi simplu nemotivate.

În P16, Radu poreclit nu se ştie de ce şi Pinguinu', student la sociologie, tocmai a trecut cu bine un examen, ceva despre manipularea maselor şi dă bairam, mai ales că trebuie să-l cinstească şi pe colegul lui de cameră căruia îi promisese o navetă de bere „Noroc" dacă-i suflă. Primul pas: achiziţionarea berii şi a cîtorva sticle de votcă. Apoi Pinguinu' duce tratative cu nişte băieţi din Poli ca să împrumute un computer cu „nişte muzică bestială pe mptrei-uri". Viitorii ingineri care fac constant afaceri atît cu computerul cît şi cu maşina de spălat automată (o găleată de rufe murdare – 15.000, cu detergentul clientului) „se lasă greu" şi pînă la urmă acceptă cu condiţia să fie şi ei invitaţi. Cheful ar putea să înceapă, însă Pinguinu' începe să ţipe: „Unde sînt femeile?" şi îşi trimite colegul de cameră să facă rost de niscaiva mediciniste. Colegul pleacă şi se întoarce după vreo juma de oră fără mediciniste („Aveau un parţial mîine! Ce era în camera aia, m-am speriat! Mîncau ciocolată, se epilau şi recitau denumirile tuturor microbilor posibili şi imposibili..."), în schimb achiziţionase o studentă la farmacie, mică şi durdulie, care venise cu un curs în mînă, sperînd că ar mai putea să citească cîte ceva între două guri de bere, două studente la rusă-română din Republica Moldova, care n-aveau nici o treabă cu sesiunea şi o tipă de la psihologie, care tocmai îşi terminase practica la spitalul nouă şi nu era tocmai în apele ei. Astfel, petrecerea poate să înceapă. Băieţii se pun zdravăn pe băut şi fetele pe dansat şi atmosfera se destinde, nimeni nu mai vorbeşte de examene. Pe la ora unsprezece, apar două vecine de palier, studente la Litere, indignate că au examen a doua zi şi că nu pot să înveţe din cauza gălăgiei. Încep să se facă miştouri: „Păi ce, voi la facultatea aia mai şi învăţaţi?! V-am văzut io, toată ziua citiţi romane şi scrieţi poezii pe şest...". Fetele sînt invitate să participe la acţiune, însă refuzul este categoric. Urmează ameninţările de rigoare: „Dacă nu vă potoliţi, ne adresăm la administraţie!", apoi şantajul: „Tu, Pinguinule, nici n-ar trebui să stai aici! Ai primit loc în P12, da' nu ţi-a plăcut pentru că era la parter şi erau gîndaci în cameră şi broaşte la toaletă... Las' că ştim noi şi te spunem...". Întreg conflictul degenerează într-o ceartă în toată regula. Pînă la urmă hotărăsc de comun acord că n-au ce face, trebuie să-şi părăsească camera şi se retrag pe terasa căminului unde pot citi în liniştе. Cheful lui Pinguinu' riscă se devină un fiasco total. Cu toţii şi-au amintit brusc de sesiune. Fata de la farmacie, suită pe pervazul ferestrei, se apucă cu frenezie să lectureze cursurile. Din cînd în cînd, închide ochii şi începe să mumure ca pe rugăciuni denumirile de medicamente. Un tip de la Poli o întreabă cum îşi poate procura „Prozac" şi dacă e într-adevăr un antidepresiv puternic. Altcineva se interesează dacă nu are cumva vreun medicament de stomac şi se justifică „Votca totdeauna îmi produce arsuri!". Basarabencele renunţă la ideea de a face streaptease şi încep să recite patetic Esenin şi Lermontov în rusă. Studenta de la psihologie are cîte un diagnostic pentru fiecare: „Tu eşti paranoic, tu – o formă uşoară de schizofrenie" etc., apoi recunoaşte că ea însăşi e maniaco-depresivă, mai ales în perioada examenelor. Muzica se aude acum în surdină, se bea fără poftă, doar din inerţie. Pinguinu' consultă lista cu datele examenelor şi constată cu stupoare că mai are unul chiar a doua zi, o restanţă de care uitase. Se enervează brusc, înjură, intră în panică. Începe să scotocească după cursuri şi îşi aruncă toate hainele în mijlocul încăperii. Vrea să-şi bată colegul de cameră: „De ce nu mi-ai spus, mă? Tu ştiai şi n-ai zis nimic?!". Colegul îi explică că pentru el era mai importantă berea „Noroc" promisă decît restanţa lui Pinguinu'. Acesta simte că nu mai are aer şi face o criză de isterie: „Gata! Bairamul s-a terminat! Toată lumea afară!". Cu greu, reuşeşte să scape de invitaţi, mai ales de băieţii din Poli care au treabă cu calculatorul: instalează nişte programe, programele nu merg, îl demontează şi-l montează la loc. Abia pe la cinci, cînd afară e deja lumină, în cameră e, în sfîrşit, linişte. Colegu' pleacă să se dreagă cu o ciorbă de burtă pe la vreun birt din apropiere, iar Pinguinu', chinuit la rîndul său de nişte arsuri groaznice la stomac şi suspinînd după fata cu medicamentele, îşi face un ness tare şi aruncă o privire pe cursuri. Mai sunt doar două ore pînă la examen.

Evenimentele nopţii sînt uitate a doua zi. Seara se reîntîlnesc cu toţii pe o terasă. Pinguinu' e fericit: a împuşcat un cinci. „Nici nu ştiu cum... eram mahmur, mi-era rău şi ajunsese să nu-mi mai pese ce se întîmplă." Ar face cinste, dar nu mai are cu ce, cheltuise tot noaptea trecută. În schimb, dau de băut fetele de la Litere: luaseră examenul, le picase poezia de dragoste eminesciană, subiect care se potrivea de minune cu starea lor de spirit. Psiholoaga îşi depăşise depresia: se vrăjise toată ziua cu un medic stagiar, „un om perfect normal... n-are nici măcar tulburări de comportament...". Se cumpără tot bere şi votcă, apare Bibicelu cu *walkman*-ul şi petrecerea (iarăşi!) poate să înceapă. Pinguinu' constată îngrijorat că mai sînt două săptămîni de s(tr)esiune, dar colegul îl liniştеşte: „Lasă, c-o să trecem noi şi prin asta!" ▲

Stela GIURGEANU

Extemporal la viitor

În aşteptarea fratelui mai mic, amintirile lui Dorin se perindă pe deasupra zidurilor-paravan ale liceului. Două ore de examen. Pe vremea lui, orele chinuitoare ale bac-ului se terminau cu incinerarea manualelor. Pe atunci bac-ul era prima etapă a maturităţii. Acum, de cînd cu capacitatea, Ministerul Educaţiei a decretat împingerea copilăriei cu mult mai în spate, tensiunea competiţiei începînd de la 14 ani, iar copii-adulţi, versaţi într-ale examelor, îşi poartă deja masca de „om mare" fumînd stresaţi sau vorbind la celulare minuscule, înjurînd şi revoltîndu-se zgomotos pe comisiile profesorale. În rest, lucrurile sînt neschimbate. Chiar dacă regulile desfăşurării, numărul şi natura examenelor oscilează în funcţie de schimbările parlamentare şi conducerile ministeriale, mentalitatea, tradiţiile, curtea plină de familii participante (pentru că bac-ul nu e un examen exclusiv al copiilor, el se dă, se pică sau se ia colectiv), ambiţiile materne şi emoţiile paterne au rămas aceleaşi. Sfîrşitul lumii este foarte apropiat dacă „pici", iar cei pe care îl preconizează, părinţii, se consolează între ei, „el să fie sănătos şi în rest 'om vedea", departe de auzul copilului, care altfel „s-ar culca pe o ureche". Tot în particular sînt făcute promisiuni unei entităţi superioare. „Dacă iau bacu', pe cuvîntu' meu că nu mai cer nimic, niciodată", este ruga învăţăcelului dinaintea oricărui examen, fie el de capacitate, liceu sau facultate. Intervenţia divină pare decisivă. „Cum o vrea cel de sus", vorba din bătrîni combinată cu paranoia notelor vîndute şi a profesorilor cumpăraţi e preluată, prelucrată şi inoculată celor mici ca o primă lecţie de reuşită în viaţă. Tot aici se dau primele cursuri de apărare a propriilor interese şi se face delimitarea între cei de viitor succes, tupeiştii şi subalternii acestora. Luarea bac-ului devine astfel o problemă de stăpînire a emoţiilor, de îndrăzneală şi de impunere a personalităţii. Micile trişări perfecţionate de-a lungul liceului îşi dau roadele în atingerea mai uşoară şi mai sigură a scopurilor. An de an, bac-ul se desfăşoară neschimbat, cu rituri şi emoţii cu banchete şi amintiri, adună copii şi oameni mari, deschide drumuri diferite pentru viaţa ca adult, pentru unii prestabilite şi uşoare, pentru alţii riguroase şi grele oferind însă fiecăruia şanse egale de a-şi alege calea şi de a se descurca de aici înainte pe cont propriu. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Stalingvistică

„A doua zi după publicarea articolului *Cu privire la marxism în lingvistică* de I.V. Stalin – la examenul de materialism istoric de la Facultatea de Filozofie, o studentă a expus în cadrul răspunsului său o seamă de teze ale articolului tovarăşului Stalin. Studenta a fost dată de profesori ca exemplu, în faţa tuturor studenţilor.

«A doua zi. Privirile se-ntreabă.,/ Cu toţi ar vrea să-nceapă mai degrabă / Examenul. Tovarăşii o cheamă. / Ea merge spre catedră fără teamă. / Cum tresări-ndelunga-i aşteptare, / Cînd auzi rîvnita întrebare: / – E oare graiul o suprastructură / a bazei? / Sufletul îi stă la gură. / Privesc cu-ardoare ochi-i de tăciune / şi dă răspuns domol, cu sfiiciune. / Treptat, neliniştea din ea se stinge, / şi-n glas mîndria tot mai mult se-ncinge. / Mulţi graiul să-l dezlege încearcă / dar de abia acum, întîia oară, / Înlăturînd cu-o mînă colbul antic / a descîlcit al limbii ghem gigantic.»“

(A. Rogoz, H. Bratu, *Examenul,* în *Contemporanul,* nr. 195, 30 iunie 1950, *apud* Ana Selejan, *Literatura în totalitarism. 1949-1951,* Editura Thausib, 1994)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Un personaj greu definibil

Unii văd în domnul Gheorghe Funar, primar al municipiului Cluj-Napoca, vicepreşedinte şi prim-ministru al „guvernului alternativ“ PRM, un personaj tragic. Alţii văd în domnia sa, dimpotrivă, un personaj comic. În ceea ce mă priveşte, îl consider pe domnul Funar un personaj tragi-comic, în genul shakespearienilor Troilus ori Falstaff, sau al caragialienilor Mitică, Pristanda ori Cetăţeanul turmentat. Este greu de trăit în ambivalenţă, iubit pînă la veneraţie de unii, detestat pînă la sarcasm de alţii, vioara întîi într-una dintre cele mai complexe (şi curate) localităţi din România, ales primar pentru a treia oară de o majoritate care numai nebună nu poate fi socotită, dar patronînd, în acelaşi timp, o vopsitorie bizară din care ies bănci şi scobitori tricolore, un atelier de prelucrare a istoriei din care a ţîşnit cea mai stranie arătare aeriană din, cred, toate timpurile (e vorba de statuia Iancului) şi unde s-au deschis săpăturile unui şantier arheologic ce nu demonstrează nimic. De cîte ori mă aflu în oraşul lui Gheorghe Funar, mă simt foarte bine (miroase a curat şi a bunăstare), cu condiţia ca, atunci cînd ies de la Teatrul Naţional, să nu privesc în sus. Altminteri, orice tragedie aş fi văzut pe scenă, geaba catharsis, geaba reculegere, mă pufneşte un rîs irezistibil, cînd dau cu ochii de statuia lui Avram Iancu.

Recent, personajul domnului Funar a trăit o tragicomedie demnă de structura sa amfibie, adică a fost arestat pentru că a refuzat să se supună unor citaţii oficiale. Scena a fost în ton, adică tragi-comică: un primar arestat de nişte poliţişti, ei trăgîndu-l, el smulgîndu-se, cei de faţă înghiontindu-se, care să-l apere, care să uşureze sarcina poliţiei. Am încercat să văd scena prin ochii lui Shakespeare. Imposibil. Dar prin ochii lui Caragiale? Să-l citim: „Miroase în aer nu, după expresia clasică, a iarbă de puşcă – din norocire, moravurile poporului nostru sînt mai blînde decît ale altor popoare, mai civilizate chiar – miroase a... ghiontuială“ *(Atmosferă încărcată).* Dar dacă, văzînd că partidul său pierde teren şi ostaşi, domnul Funar a dorit acest spectacol tragi-comic, spre a le mai aduce aminte suporterilor că el există şi luptă împotriva tuturor (adică atît a ungurilor, cît şi a românilor)? Că spectacolul a ieşit nu atît de tragic pe cît a dorit domnia sa, nu-i bai. Măcar a fost comic.

▲

ÎN ABSENŢA EFICIENŢEI, FAMILIA ROMÂNULUI (O ULTIMĂ REDUTĂ A ADJECTIVELOR) VOPSEŞTE ÎN ALBASTRU URÎŢENIA

● În campania electorală, preşedintele Argentinei, Fernando de la Rua, cerea voturi cu lozinca „ştiu că sînt plicticos, dar sînt eficient“. De trei ani, ţara nu izbuteşte să iasă din criza economică, trei sferturi dintre alegători nu sînt mulţumiţi de preşedinte şi, în absenţa eficienţei, de la Rua s-a decis să se ţină de cuvînt, arătînd tuturor cît de plicticos este: camere de luat vederi au fost instalate în palatul prezidenţial şi vor filma neîntrerupt acţiunile locatarului principal, imaginile urmînd a fi difuzate, de cîteva ori pe zi, pe unul dintre canalele televiziunii de stat. La viitorul scrutin, argentinienii vor avea de ales între telenovelele guvernamentale şi *Reality show*-ul prezidenţial. (**M. B.**)

● Miercuri, 4 iulie a.c., familia românului s-a întregit fericit cu un nou membru. „Berea, frate cu românul“ şi-a aflat perechea într-un titlu din *Naţional:* „Micul, soră cu românul“, vestind s-ar zice vremuri de belşug şi de petrecere. Aşteaptă-te, române, să-ţi bată în curînd la poarta burţii un întreg alai de rubedenii: cumnata şpriţ, verii sarmale, unchiul ţuică, naşul piftie, bunica caş... (**D. S.**)

● S-au dus vremurile de altădată şi sărmanii şoimi ai cozilor, vestiţii pensionari care făceau faima cozilor ceauşiste, îşi găsesc din ce în ce mai greu un mediu în care să supravieţuiască. O ultimă redută, o adevărată rezervaţie a ceea ce a fost cîndva, este coada la analize de la policlinici. Se păstrează toate datele: e dimineaţa devreme şi coada e destul de groasă. Am văzut un şoim al cozilor „moderînd“ o astfel de cinstită adunare: făcea ordine, nu lăsa pe nimeni să mişte în front, pleca urechea la păsurile doamnelor, se cocoşea, mîngîia pe cap un copilaş cu ochii cîrpiţi de somn şi avea soluţie pentru toate problemele ţării. Cînd i-a venit rîndul, a intrat disciplinat în coadă, făcînd glasul din ce în ce mai mic. Astfel încît, după ce a trecut prin faţa tejghelei cu asistentă şi probe, vitalitatea i-a scăzut la zero şi, cu umerii căzuţi, cu un ziar la subsuoară şi, desigur, tîrînd sacoşica, a luat-o încet spre casă. (**C. P.-B.**)

● Ne mai lipsea „o luptă feroce“. Ea se va purta – zic oficialii – în Turul ciclist al Franţei: o luptă feroce împotriva dopajului, „pentru o maximă transparenţă“. Nici de cuvîntul ăsta nu putem scăpa; ne asediază adjectivele, substantivele... (**R. C.**)

● Foarte obosit după o zi de lucru, Vladimir Putin se duce în dormitorul prezidenţial. Încă muncit de gînduri fiind, el se perpeleşte de pe o parte pe alta; somnul întîrzie. Deodată – fantoma lui Stalin! *„Spune-mi te rog, Iosif Visarionovici, ce Dumnezeu ai face în locul meu ca să scoţi ţara din criză?“* – întreabă, deznădăjduit, Putin. *„Vladimir Vladimirovici, dacă aş fi în locul tău chiar mîine aş împuşca o sută de mii de persoane, iar apoi aş vopsi zidurile Kremlinului în albastru“* – răspunde Stalin. *„În albastru?* – îngaimă Putin. *De ce tocmai în albastru?“ „Vezi? Pentru că oricum ştiam* – spune liniştit Stalin – *că nu o să mă întrebi nimic în legătură cu execuţia celor o sută de mii“* (din corespondenţa de la Moscova a trimisului ziarului „Le Figaro“, 2 iulie a.c.). (**A. C.**)

Cu ochii-n 3,14

● Cineva susţinea, într-o *Românie liberă* de-acum cîteva zile, că Bucureştiul ar fi „renumit pentru urîţenia sa“... În faţa unei asemenea enormităţi, nu poţi decît să te gîndeşti că individul care a afirmat-o vine din cine ştie ce fund de provincie în care singura clădire „renumită“ este primăria, iar aia arată ca o cazarmă! Apoi te gîndeşti că e mai bine să nu te gîndeşti la asta, altminteri rişti să spui lucruri pe care le vei regreta (vezi mai sus). Aşa că nu mă gîndesc; nu mă gîndesc = nu spun; ergo, nici nu regret... (**a. l. ş.**)

O MĂSURĂ BINEVENITĂ A FACTORILOR IMPLICAŢI: URSUL ESTE ÎNLOCUIT DE IEPURE, IAR ECHIPAJELE TANCURILOR SÎNT ÎNLOCUITE DE JANDARMI CU FULGERE ÎN LOC DE OCHI, LA UN POL EXPLODAT

● O măsură binevenită: Ministerul Sănătăţii a luat hotărîrea de a distribui gratuit (şomerelor, studentelor etc.) anticoncepţionale. Ar fi fost însă şi mai bine dacă acelaşi minister, aflînd că de mai bine de 20 de ani există ceva care se cheamă SIDA, ar fi luat hotărîrea de a distribui prezervative. Altminteri, „binele“ este relativ: împiedică o sarcină, dar nu şi un sarcom... (**a. l. ş.**)

● În atenţia tuturor – cum se zice? – *factorilor implicaţi:* în anunţarea rezultatelor de la examenele de capacitate şi de bacalaureat, s-a spus tot timpul că „procentul de promovabilitate a fost de...“. Este una dintre cele mai stupide şi agasante greşeli de limbă şi se lăţeşte pe zi ce trece, începînd de la inspectori şi profesori pînă la jurnalişti! Cei promovaţi reprezintă *procentul de* ***promovare***. „Promovabilitatea“ (adică „potenţialul de a promova“, măsurabil înaintea unui examen) este întotdeauna de *sută la sută!* (**M. V.**)

● Culmea animalelor cu care te poţi fotografia este o iepuroaică grăsună, albă, de rasă, din zona castelului Peleş din Sinaia. Conform poveştilor stăpînului său, iepurele este înlocuitorul ursului Max, cumpărat cîndva, cu 10.000 lei, de un alt fotograf şi plasat la poalele drumului spre Peleş. (**I. P.**)

● Episod dintr-o carte apărută acum cîţiva ani la Editura Meridiane, „Vladimir sau zborul întrerupt“: autoarea, Marina Vlady, şi soţul ei, Vladimir Vîsoţki, se uită la televizor, cutremuraţi de atrocităţile comise de Armata Roşie în Afganistan: „de data asta nu mai era vorba despre chipuri îndurerate şi perplexe ale unor tineri soldaţi sovietici aflaţi pe tancurile care au cotropit Budapesta, Praga, ba chiar şi Varşovia şi a căror descumpănire ne stîrnea mila. Aveam să aflu mai tîrziu că echipajele acelor tancuri erau înlocuite din 24 în 24 de ore, dată fiind, printre tanchişti, frecvenţa refuzurilor (cauzate) de depresiunea nervoasă ori de demenţă.“ Se obişnuise, oare, tînăra generaţie de ostaşi sovietici cu permanenţa răului? (**T. C.**)

● Un condamnat la 10 ani de închisoare a evadat acum cîteva zile de la un punct de lucru; poliţiştii şi jandarmii din judeţul Satu Mare l-au găsit după cîteva ore *(Adevărul*, nr. 3441), „încălţat cu pantofi de tip Adidas de măsuri şi culori diferite, respectiv un pantof alb şi unul roşu“ – această nepotrivire atrăgînd atenţia celor care plecaseră în urmărirea evadatului. În fine, poate că asta să fie o explicaţie a faptului că mulţi alţi infractori daţi în urmărire sînt de negăsit: circulă în ţinută impecabilă, puşi la patru ace. (**T. C.**)

● În Bazarul Dracula din Bran: „Ia vampiru' cu dinţi! Cu dinţi! Cu dinţi!“ Variantele erau: fără dinţi, cu şiroaie de sînge şi fulgere în loc de ochi. (**S. S.**)

● Tîrziu în noapte, PRO TV reia pe bucăţele cele cîteva emisiuni pe care Iosif Sava a mai apucat să le realizeze pentru Acasă TV. Realizatorul vorbea încîntat despre mecenatul patronului şi despre cum Acasă poate deveni un pol cultural al televiziunii. Iosif Sava nu mai este, iar Acasă a rămas cunoscut doar prin telenovele şi manele. (**C. G.**)

● La o săptămînă după numirea romancierului Nicolae Breban pe post de consilier de imagine al PNŢCD, conducerea partidului a făcut explozie. E doar o coincidenţă. (**A. M.**)

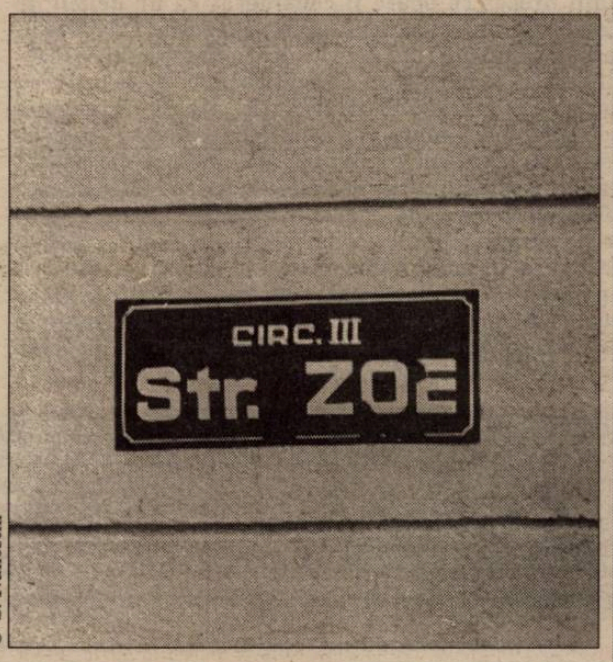

© S. Ivanoschi

Dorel ȘANDOR

Redescoperirea opoziției

*Pentru două generații de cetățeni ai României noțiunea de opoziție a fost inexistentă. În același timp, a existat reflexul de a nu accepta și de a nu interioriza afirmațiile și comandamentele puterii. După 1990, ideea publică despre opoziție pendulează între aceste două extreme: între refuzul radical al puterii și atitudinea radical negativă față de opoziție. Analistul politic Dorel Șandor expune în această pagină cîteva observații despre opoziția și puterea de azi, după patru exerciții electorale (**M. B.**)*

Afirmarea și exprimarea opoziției este una dintre experiențele cele mai semnificative ale primilor ani de tranziție. La fel de importantă și semnificativă ca și experiența exercitării puterii, ea face parte din procesul mai larg de reconstrucție a democrației. Pe aceeași autostradă există două benzi: puterea și opoziția care uneori se pot despărți, alteori se intersectează, se pot și bloca, dar este evident că exercițiul puterii ca și exercitarea drepturilor politice în opoziție formează împreună un ansamblu de practici, de principii, de elemente instituționale, esențiale pentru democrația ca realitate, nu doar ca proiect.

Redescoperirea opoziției, ca experiență umană la nivel social, impune raportarea la trecutul apropiat. Opoziția nu era doar un cuvînt interzis, nu era nici măcar gîndită. Comunismul a fost un sistem al obedienței generalizate și resorturile acestei obediențe erau variate: acceptarea utopiei autoritare (o societate a egalității depline și a fericirii generale) – obediența naivă a credinței, apoi obediența rezultată din constrîngere, din presiune, din teroare în unele intervale, la acestea se poate adăuga obediența derivată din comodițăile societății autoritare, trăsătură devenită vizibilă după căderea comunismului. Această obediență interesată, derivată din egalitarism, din distribuția fără criterii de competiție din resursele naționale, a supraviețuit prăbușirii comunismului.

„Spune ca ei și fă ca tine!"

Mai trebuie evocată o componentă persistentă pentru care nu avem concept: comportamentul lui „spune ca ei și fă ca tine!". Nu există un concept pentru această realitate, putem găsi metafore și elemente disparate, dar pentru zona ambiguă dintre cele două noțiuni polare, obediență și opoziție, ne lipsește un cuvînt care ar spune enorm despre ceea ce se întîmplă pentru a disimula. Poate că acest tip de comportament acoperit, ambiguu, nu s-a exprimat printr-un concept, tocmai pentru a fi mai bine mascat. Poate că această interpretare e forțată și un antropolog ar găsi eventual o teorie mai consistentă. Persistă limbajul paralel, dedublarea, contradicția dintre valorile exprimate și practicile instituite; între rolurile primite oficial, prin alegeri, sau alte procedee democratice, și practica celor care au aceste roluri, există un decalaj și o contradicție permanentă. Tranziția la democrație a fost între altele și o ocazie nesperată pentru acest tip de comportament nenumit, dar foarte eficient.

Deficitul de democrație

În România, avem o Constituție democratică, există dreptul de asociere, libertatea de exprimare, au fost alegeri libere, rotație la guvernare. Toți politicienii au fost la putere. Se încheie astfel un ciclu complet, dar, pe acest fond, fundamental pozitiv, se pot observa și golurile unui proces ce poate fi considerat ca un *deficit de democrație*. Încerc să definesc trei dimensiuni ale acestui proces. În primul rînd, este un deficit în procesul de identificare al publicului și al politicienilor cu valorile, cu normele și cu regulile democrației. Apare dedublarea pomenită mai înainte. O a doua deficiență este legată de relația de reprezentare: pe de o parte, în România, o mare parte a populației nu se regăsește în ansamblul politicilor oficiale pe teme acute, cum ar fi combaterea sărăciei, protecția socială, efectele subdezvoltării, în anume zone; pe de altă parte, minoritățile electorale, cei care au votat cu un partid care nu a cîștigat puterea riscă, timp de patru ani, o situație de subreprezentare. O a treia dimensiune este accesul la decizie. Aparent, democratizarea deschide multiple canale pentru accesul la decizie, atît la nivel parlamentar cît și la nivelul structurilor locale, consilii locale, primării. Sistemul instituțional se deschide în nenumărate puncte, dar marea problemă este că mecanismele decizionale rămîn, în bună măsură, marcate de tendințe autoritare sau au fost parazitate de corupție, de sistemul clientelar, traficul de influență și uneori acestea pot deveni dominante. Există țări în tranziție, mai la est de noi, unde ele chiar tind să acapareze structurile esențiale ale puterii. În alte părți ele sunt marginale și bruiază funcționarea sistemului democratic. În acest context diminuarea opoziției sau fragmentarea ei au costuri directe asupra vieții publice.

Opoziția ca alternativă

Opoziției îi revine rolul de a reprezenta minoritățile electorale. La putere este PSD, un partid de stînga, care se dorește a fi social-democrat. Este evident că alegătorii liberali sau țărăniști nu se regăsesc în procesele decizionale. Rediscutarea „legii Lupu" sau a „legii Țicu" sînt exemplul pentru această situație. O altă funcție a opoziției este aceea de a propune o alternativă coerentă, consistentă, viabilă, la guvernarea prezentă. Ca alternativă este prezentă în dezbaterea publică și devine un factor de contrapondere la inițiativele puterii, poate fi și o sursă de politici oficiale și, în orice caz, un factor de presiune. În mod evident, după alegeri, pentru cîteva luni de zile, acest element de alternativă a dispărut aproape cu desăvîrșire. Rămîne de văzut în ce măsură se va regăsi. O a treia funcție a opoziției este cea de control democratic al puterii, prin parlament, prin dezbatere publică, prin aplicarea legii. Aparent, acest lucru este posibil și de la sine înțeles, în realitate, depinde de puterea opoziției, de capacitatea ei de a evalua situații complexe, de justificarea obiecțiilor ei în acord cu reglementările în vigoare. În al patrulea rînd, și aici cele două benzi ale autostrăzii se unesc, împreună cu puterea, opoziția este un factor puternic în continuarea democratizării. O țară are nevoie de opoziție din motive de siguranță națională, din motive structurale, strategice, deci opoziția nu trebuie gîndită ca un moft, ca o sursă de întîmplări dezagreabile. Pentru putere, ea este incomodă, exercită presiune, control, poate crea obstrucții în exercitarea unor inițiative unilaterale, dar este, în același timp, un factor de echilibru, un element de diversitate, și, nu în ultimul rînd, acesta este fondul problemei – un element de competiție. Cuvîntul opoziție are uneori conotații negative și trimite la semnificații dramatice. Dimensiunea pozitivă a conceptului de opoziție este legată de competiție. Ca și economia de piață, democrația este bazată pe permanența competiției: nu e doar o problemă electorală, ci este vorba de o reprezentare mai bună a grupurilor sociale, despre o piață a alternativelor, a soluțiilor, a variantelor celor mai viabile, este o competiție între cei care pretind că fac ceva și cei care le arată cît au făcut, există deci, la nivelul controlului, o competiție în consolidarea democrației.

Partidul unic?

O putere fără opoziție exercită doar funcții administrative. Faptul că în România a existat un cîștigător substanțial și noua opoziție a fost atît de palidă la început a creat efecte paradoxal negative, inclusiv pentru factorii de la putere. În prima lună după alegeri, după 11 ani de democrație, părea că România a ajuns din nou la sistemul cu un partid unic, partidele fostei coaliții rămînînd niște formațiuni politice derutate, în urma unei înfrîngeri categorice în alegeri. Între aceste două elemente, Partidul România Mare avea un succes fragil, întemeiat pe o tendință electorală stăpînită tot de PDSR; a fost un vot mai curînd de pedepsire, fără sens după alegeri. Cazul PRM arăta că sîntem într-o țară unde doar un partid contează. Pentru liderii PDSR, putea fi un motiv de mare satisfacție, dar pentru ansamblul democrației situația era mai curînd defavorabilă. În plus, partidul învingător propunea o guvernare minoritară. Deci, pe de o parte, un guvern minoritar, pe de alta – absența opoziției. Și mă întorc din nou la termenul de deficit democratic: ceva s-a pierdut de ambele părți. PDSR n-a cîștigat confortabil ca să conducă cu un guvern monocolor, deși se comportă ca și cum ar fi într-o situație de această natură. PDSR are nevoie de o susținere suplimentară negociată.

Situația paradoxală, rezultată din absența opoziției eficiente, are cîteva cauze. Principala cauză este eșecul monumental al guvernării 1996-2000, din punct de vedere politic. În domeniile economic și social această guvernare a creat echilibre substanțiale, dar în politică a eșuat pe toate planurile: în alegerile prezidențiale, în cele locale și mai ales în cele parlamentare. Costurile s-au regăsit apoi în situația PNȚCD, care n-a mai intrat în Parlament, în perioada confuză de reorganizare și de schimbare a echipelor la vîrf a PNL și a PD. UDMR a avut o poziție oscilantă, chiar dacă și-a exercitat destul de bine rolul de reprezentare a intereselor minorității maghiare.

Culmea este că un partid cu rezultate bune în alegeri, PRM, prin izolarea față de celelalte forțe politice, n-a putut să-și exercite rolul de partid de opoziție, rămînînd doar o sursă de zgomot în dezbaterea publică. A doua cauză a absenței opoziției, a influenței sale precare, este restructurarea conducerii principalelor partide, ceea ce a presupus un pas înapoi din prim-planul vieții publice. Două partide mici, APR și UFD, care, înainte de alegeri, erau totuși surse de inițiativă, s-au estompat și se află la limita funcționării. Și nu trebuie uitată obediența negociată a UDMR. A treia cauză a modestiei forțelor de opoziție este fragmentarea. Din această cauză nici nu s-a mai putut pune problema unor alianțe. A patra cauză a fost abilitatea PDSR, care a adus PNL în sprijinul guvernării minoritare. Această mișcare, cel puțin pentru un timp, a adus guvernului Năstase, alături de sprijinul UDMR, un interval de liniște foarte util pentru instalarea puterii.

Cine se aseamănă, se încurcă...

Slăbiciunea opoziției este determinată și de faptul că între trecutul apropiat al PDSR și cel al partidelor presupus în opoziție există similitudini derutante. Toate partidele din România pot fi taxate ca având perioade de maximă demagogie și e greu de reproșat PDSR-ului demagogia, după ce, la guvernare sau în alte ipostaze, ceilalți au atins culmile fericirii în materie de mesaje fără acoperire și inițiative fără finalizare. Este greu să critici acum PDSR pentru corupție, cînd nu s-au stins scandalurile de corupție ale coaliției anterioare. Clientelismul a înflorit și între 1996-2000 și acum e dificil să critici puterea că își plasează clienții în funcții de conducere sau distribuie privilegii propriilor grupuri clientelare. Aceste similitudini cenzurează serios credibilitatea, autoritatea și vocația de opoziție a partidelor care au pierdut alegerile. Coaliția anterioară a dezamăgit populația în lupta împotriva sărăciei, în reglementarea autonomiei locale și și-a compromis vocația ei de reprezentare. Partidul România Mare pretinde că „e altfel", dar omite perioada cînd reprezentanții săi se aflau la putere alături de PDSR

Vocația opoziției nu stă doar în răsturnarea puterii, deși uneori acest lucru se întîmplă. Dacă populația a adus prin vot PDSR la putere, există suficiente motive ca PDSR să fie lăsat să conducă patru ani de zile. Comportamentul obstrucționist al opoziției este păgubos pentru interesul public și este receptat ca atare. Din această cauză PRM nu poate face mare lucru. Un compromis de moment, cum este acum cel cu PDSR în privința blocării accesului la dosarele de securitate ale clerului, se realizează pe o temă retroactivă, conservatoare și nu folosește PDSR pentru programul său de reformă sau de integrare europeană. Dacă PRM s-ar alia în parlament cu PNL și PD pentru a bloca o inițiativă a puterii, ar trebui să-și însușească o temă modernă, ceea ce ar însemna trădarea programului său. Opoziția, în ansamblul ei, s-ar putea uni doar pe teme politicianiste, privind interese clientelare, obscure.

Relansarea opoziției în România ar putea avea loc nu atît prin contestarea și declinul puterii actuale, cît prin competiția cu aceasta. Dar opoziția ca alternativă presupune încheierea desprinderii de trecutul apropiat romantic și uneori dubios, ieșirea din rutina jocurilor politice.

Altfel politicienii vor rămîne aceiași din primii ani, împărțiți în două categorii: cei care nu fac nimic întrucît nu se află la putere și cei care cîștigînd alegerile își acordă o binecuvenită vacanță.

a consemnat Magdalena BOIANGIU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ștefan Aug. DOINAȘ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEȘU ● ***REDACȚIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cristian GHINEA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAȘCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacția DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 2106 în Catalogul publicațiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresați-vă redacției la Gabriela Burtea. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 438
20-26 iulie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cum ne vindem marfa

„Totul funcţionează astfel încît să cufunde individul într-o stare hipnotică, fals euforică şi disciplinată, unde nu-i mai rămîne decît să urmeze sirenele consumului.“

FRANÇOIS BRUNE – „FERICIREA CA OBLIGAŢIE“

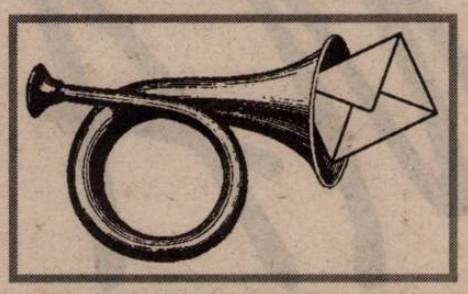

Polemice

Articolul „O lege scandaloasă" (nr. 435)

Domnule Voinescu,

Privită de la suficientă distanţă, problema legitimaţiei de ungur se vede cam aşa: contribuabilii unei ţări democratice, prin reprezentanţii lor liber aleşi, decid să împartă serviciile publice produse din banii lor cu cetăţeni străini aleşi după un criteriu care le convine. Presa din România, de la *Adevărul* pînă la *Dilema,* pare a fi de părere că principiul „cine plăteşte ceteraşul alege muzica" nu se aplică în acest caz. Mie mi-e neclar de ce. Mi-ar fi drag să citesc un argument mai bun decît „şi mie mi-e silă" cînd se propune cîte o excepţie la o regulă altfel acceptabilă. Sînt de acord că Ungaria nu poate produce legi aplicabile cetăţenilor români decît dacă statul român le recunoaşte. Ce nu reuşiţi dumneavoastră să ziceţi suficient de clar este de ce anume nu ar fi în interesul românilor ca statul român să reacţioneze cu suverană indiferenţă la legitimaţia de ungur. Comparaţia cu talibanii şi legitimaţia de necredincios nu vă face cinste. Unu, omului cu legitimaţie de ungur nu i se ia, ci i se dă, anume dintr-o pungă la care omul fără legitimaţie de ungur nu este silit să contribuie. Doi, legitimaţia de ungur nu este obligatorie. Ca om citit în idei liberale ce vă găsiţi, mă aştept să observaţi fără greutate că acest din urmă argument va refuta îndestul. În fine, tot ca om citit în idei ce vă găsiţi, mă aştept la un scepticism sănătos cînd vă vedeţi pus faţă în faţă cu indignarea, reală sau prezumată, a Europei. Nu contează tot ce crede Bruxelles-ul că este just, ci doar cazurile în care chiar are dreptate. Ne-am prea dedulcit la a obiecta cu părerea Europei, şi uităm că de cîte ori facem asta chiulim de la gîndit. E drept că asta nu-i neapărat o treabă rea. Cei care, pe Dîmboviţa, sînt predispuşi a se înşela mai des decît Europa, sînt invitaţi cu căldură să chiulească în continuare. Dar noi ăştia, citiţii, nu ne putem permite un atare repaus, pentru că nimic nu garantează că opinia oficiala a Europei se înşeală mai rar decît noi.

Cu cele mai bune sentimente,

Gabi HUIBER

Atlanta

Răspunsul dlui Sever Voinescu

Stimate Domnule Gruber, mesajul dumneavoastră mi se pare binevenit şi, sincer, mă simt tentat să răspund micii dumneavoastră scrisori pe zece pagini. Nu o pot face aici, fireşte. Încerc să vă răspund punctual şi sper să vă satisfacă răspunsul meu, deşi ştiu că niciodată un „citit" nu e deplin satisfăcut.

Da, cred că vedeţi problema „legitimaţiei de ungur", cum o numiţi, de departe. Asta nu înseamnă că dumneavoastră o vedeţi eronat şi eu bine, dar ştim de la pozitiviştii secolului al XIX-lea că perspectiva creează fenomenul. Dumneavoastră vedeţi un „joc" simplu cu contribuabili care, prin reprezentanţii lor, fac ce vor cu banii lor şi nu înţelegeţi de ce nu admit drepturile celui „care plăteşte". Eu văd, însă, istoria unei relaţii lungi şi complicate, plină de resentimente, capabilă oricînd să răscolească, în ambele părţi, amintiri dureroase şi speranţe revansarde, aflată acum într-un moment foarte important. Şi mai văd cum această relaţie este tensionată prin gesturi arogante ale celui care, pentru moment, este mai bogat. Sper să nu vă dezamăgesc o dată în plus dacă vă spun că nu cred că totul în lumea asta trebuie să funcţioneze după placul celui care plăteşte, din simplul motiv că nu totul în lumea asta înseamnă bani şi PIB. În context, repet, mă simt solidar cu sila (da, e cam tare cuvîntul, dar are ceva adevăr în el!) dlui. G.M.Tamaş. În plus, ca şi dumneavoastră (scrieţi: „sînt de acord că Ungaria nu poate produce legi aplicabile cetăţenilor români decît dacă statul român le recunoaşte"), mai văd limpede o încălcare a unor principii fundamentale de drept.

Nu cred ca România trebuia să fie indiferentă în faţa demersului legislativ de la Budapesta, din simplul motiv că acest demers privea direct cetăţenii români. Ca să revin la termenii atît de dragi liberalismului, contribuabilii români plătesc, printre altele, o întreagă administraţie ca să aibă grijă de gestionarea drepturilor şi privilegiilor în ţara lor.

Că legitimaţia de maghiar nu este obligatorie, mi se pare mai degarbă un detaliu tehnic decît un argument irefutabil. Liberalul care sînteţi ar trebui să fie revoltat de ideea că un guvern îşi arogă dreptul de a emite documente administrative **după criterii etnice**, pentru ca, în temeiul acestor documente, să distribuie privilegii. Pentru mine, acest lucru sună oribil şi, cred, face parte din categoria acelor decizii în care, **pe criterii etnice sau religioase**, un guvern operează discriminări. Orice om este liber, în funcţie de disponibilităţile sale, să-şi asigure prin societăţi specializate din Europa sau de aiurea o pensie privată sau un sistem de asigurare socială excepţional. Dar nu cred că e just ca accesul la acest statut să fie condiţionat **etnic**. Ceea ce transformă o decizie administrativă într-o discriminare este criteriul după care acea decizie se aplică. Criteriul etnic sau criteriul religios, aspecte care, cum ştiţi, nu depind deloc de voinţa ori de abilităţile individului, nu pot constitui o bază legitimă pentru aplicarea unor măsuri de protecţie socială sau pentru a decide libertatea accesului pe o anumită piaţă a muncii. Cum vede liberalul din dumneavoastră, de departe, asta?

În ceea ce priveşte Europa, sînt de acord cu tot ce spuneţi. Cunoaşteţi, desigur, poziţia dlui. Verheugen în această problemă.

Închei cu cele mai bune gînduri şi cu mulţumiri pentru osteneala de a-mi scrie.

Sever VOINESCU

Actualităţi

Cum să fii de stînga, azi, în România?

Marea majoritate a prietenilor şi cunoscuţilor mei din Europa se declară de stînga şi se manifestă ca atare.

Stînga, pentru ei, înseamnă mai multe lucruri. Pentru unii, e vorba doar de o anume privire tolerantă, înţelegătoare asupra celorlalţi, de recunoaştere a demnităţii fiecăruia. Intră aici o doză de compasiune faţă de amăriţi şi un fel de încredere în oameni. O nevoie de solidaritate umană care nu rimează cu individualismul liberal. Care nevoie poate fi de esenţă religioasă, neavînd nimic de a face cu comunismul. Pentru alţii, conceptul e mult mai articulat politic. Sînt oameni care se revendică încă de la mai '68, care au fost binişor radicali la tinereţe, troţchişti sau mai ştiu eu ce şi care şi acum, cuminţiţi de vîrstă şi viaţă, continuă să profeseze cîteva principii de bază pentru ei. Nu activează, nu sînt militanţi, dar reuşesc să trăiască în acord cu crezurile lor. Sînt atei, au refuzat căsătoria de jure, resping atît cît pot capitalismul (un prieten francez nu vrea să aibă carnet de economii, are doar contul curent în care primeşte salariul, nu investeşte); sînt, evident, ecologişti. Alţii sînt mai radicali, se declară comunişti sau, dimpotrivă, consideră comuniştii prea la dreapta şi activează în „cercuri". Şi sînt ecologişti, apără minorităţile de orice fel, fac campanie pentru drepturile homosexualilor, cumpără cafea de la magazine speciale care se aprovizionează de la furnizori care-i plătesc mai cumsecade pe producători, cumpără ciorapi şi şerveţele de la „extracomunitarul" care le vinde pe treptele universităţii, boicotează marca Nestle pentru că încurajează alăptatul artificial etc.

Una peste alta, oamenii aceştia nu fac rău nimănui. Trăiesc aşa cum cred ei că este bine

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

şi nu încearcă să impună nimic altora (eu despre ei vorbesc, despre prietenii mei şi despre cei asemenea lor, nu despre toţi oamenii de stînga). Ascultă în continuare Leo Férré, Brassens, Moustaki sau Fabrizio de Andre, Lucio Dala din perioada de început (chiar, de ce s-o fi născînd muzica asta numai la stînga?). E clar că ceea ce fac ei nu ajută la nimic la scară globală. Firma Nestle prosperă, ziarele tot cincizeci de pagini au (adică tot se taie inutil pădurile), culegătorii de cafea sau cacao tot mizerabil sînt plătiţi, iar firma Peugeot *est plein essor* chiar dacă prietenul meu o ocoleşte pentru că muncitorii sînt, acolo, rău trataţi. Pentru ei e un fel de a se salva individual. E puţin?

O dată la cîţiva ani, aceşti oameni votează. Şi, de bine, de rău, găsesc un partid sau o coaliţie care să-i reprezinte. Un prieten italian, catolic practicant, a fost foarte bucuros cînd DS au abandonat ateismul: acum îi poate vota cu inima împăcată.

Dar la noi? N-or fi existînd şi la noi oameni care gîndesc ca prietenii mei? Ei cu cine votează? Cu PD, cu noul PSD? Ce au partidele astea cu stînga?

Dreptu-i, nu ştiu ce e stînga. Nici dreapta. Dar dacă dreapta înseamnă să te miri că, la sfîrşitul secolului douăzeci, cineva „de pe malurile gauchiste ale „Senei", întîmplător George Banu, scrie o carte despre un rus, întîmplător A.P. Cehov, atunci dreapta nu-mi place şi nu vreau să aud de ea.

Liviu ORNEA

Bucureşti

După o excursie în Grecia

Dragă *Dilema,*

Te citesc de cînd exişti, te aştept cu nerăbdare în fiecare vineri, mă ajuţi să trec peste multe indignări, să mă detaşez de realităţile crude ale tranziţiei, să văd, să descopăr părţile însorite ale lumii, să fac haz de necaz, cum zice aşa bine limba română.

Aşa s-a întîmplat şi săptămîna trecută, cînd am păţit un mare necaz şi-ţi scrisesem iniţial o lungă scrisoare care m-a ajutat să mă eliberez, dar n-a fost expediată, şi a fost bine.

Şi acum îţi scriu, oarecum detaşată, relatînd pe scurt ce mi s-a întîmplat. Am şaizecişitrei de ani, pensionară, fostă profesoară de istorie şi cu alte patru foste colege, pensionare şi ele, m-am înscris într-o excursie în Grecia.

Bucurie mare, lecturi intense în vederea a ceea ce voi vedea şi despre care vorbisem elevilor zeci de ani fără să le fi văzut.

Defectîndu-se grav autocarul, reparaţia era de durată, ne-am deplasat cu tramvaiul în centrul Sofiei, pentru a valorifica timpul altfel pierdut. O după amiază superbă, euforie, şi o clipă de neatenţie la întoarcere cu acelaşi tramvai s-a dovedit fatală... Mi s-a sustras portofelul cu acte şi bani. Adio Grecie, adio tot ce sperasem luni de zile.

Problema era acum cu totul alta: eram un individ fără identitate, fără bani (cheta în autobuz şi sacrificiul colegelor şi ele cu bani puţini m-au salvat) ca să-mi pot procura, greu, (era sîmbătă seara, urma duminica!) un paşaport consular, cu care m-am întors acasă. Mi s-a părut că astfel de episoade din viaţa oamenilor pot deveni scenarii de film, palpitante, putîndu-se înlocui o bătrînă, care a vrut să viziteze Grecia cu o tînără frumoasă, pentru ca să se realizeze şi aspectul erotic atît de necesar oricărui film.

Îmi cer scuze că vă trimit totuşi această scrisoare, poate alţii, citind-o, îşi vor păzi mai straşnic genţile ca să nu rateze o mare speranţă a vieţii lor, aşa cum mi s-a întîmplat mie.

Ilse DARIE

Oneşti

N.red.: Asta vă trece prin minte, după o asemenea grozăvie...!? Să faceţi filme şi să scrieţi la *Dilema!* Vă felicităm cu toată seriozitatea.

Din nou despre „Profesioniştii" Eugeniei Vodă

Faptul că emisiunea „Profesioniştii" nu a primit pînă acum un spaţiu de transmisie cu mai mare audienţă la telespectatori (mă refer la o oră de emisie în raport cu valoarea acesteia), mă nemulţumeşte în mod deosebit, şi nu numai pe mine. Oare conducerea postului România 1 nu a luat cunoştinţă de dorinţele telespectatorilor? Materialul publicat în revista *Dilema* nr. 421/2001, la rubrica „Dilematici de pretutindeni, vă ascultăm..." şi intitulat *De noapte,* nu a fost oare citit de nimeni de la acest post de televiziune? Oare nici doamna Eugenia Vodă, realizatoarea acestei emisiuni, nu l-a citit şi apoi să fi informat pe cei care puteau să schimbe ora de transmitere a emisiunii, dar fără rezultat? Sînt convins că distinsa doamnă nu poate hotărî, însă, cu privire la grila de program, domnia sa putînd doar să sensibilizeze conducerea postului pe baza doleanţelor telespectatorilor. Conducerii postului de televiziune România 1, cît şi celor care nu au citit materialul amintit, vreau să le spun că „Profesioniştii" este, după părerea multor telespectatori, una dintre cele mai bune emisiuni realizate la noi. Această apreciere se datorează prestaţiei doamnei Eugenia Vodă şi invitaţilor domniei sale care sînt de o reală valoare, fiecare în domeniul său de activitate, şi care pot fi, pentru cei care îi urmăresc, modele demne de urmat. Sînt tentat să enumăr cîteva, dar îmi dau seama că aş face o gravă greşeală deoarece s-ar putea să omit, poate, pe cei mai valoroşi.

Pe lîngă valoarea realizatoarei şi a invitaţilor săi, nu trebuie neglijată valoarea echipei, care a realizat şi un foarte reuşit generic al emisiunii: imaginea excepţională a Bucureştiului văzut noaptea. Prin unghiurile de filmare, efectele de culori şi melodia excepţională se dă senzaţia uneia dintre marile metropole europene. Împreună, imagine şi sunet îţi induc o stare de bine şi de confort, o dispoziţie extraordinară, astfel încît „intri la vizionare" mai destins şi mai dornic să afli şi să reţii lucruri pe care altfel nu le puteai dobîndi decît într-o lungă perioadă de timp sau poate niciodată. Ceea ce însă dăunează este reclama comercială intercalată. La sfîrşitul emisiunii încerci un sentiment de regret că s-a terminat atît de repede, deşi orologiul arată o oră înaintată din noapte. În mod normal, după terminarea emisiunii ar trebui să te culci de îndată, dar cine poate să doarmă fără ca în prealabil să comenteze (dacă are cu cine) frumuseţea şi valoarea emisiunii, manifestîndu-şi bucuria că a putut fi părtaş la ea. Te simţi mai bogat, ai cîştigat cu siguranţă ceva.

Aceste rînduri sînt adresate în primul rînd conducerii TVR 1, în speranţa că de data aceasta le va citi şi va ţine seama de dorinţele telespectatorilor, fapt pentru care îi mulţumim anticipat.

Dr. Oliviu CRIŞAN

str. Bucium 11, et. 1, ap. 7, Cluj

N.red: Împărtăşindu-vă buna impresie despre emisiunea Eugeniei Vodă, ne permitem să observăm – cu un humor care sperăm să nu vă scape... – că argumentul D-voastră („nimeni nu a citit la TVR1 articolul din *Dilema* nr 421?) nu e imparabil. Domnii de acolo vă pot răspunde calm că dorinţa *unui* telespectator nu e pentru dînşii o poruncă; în al doilea rînd, insistenţa D-voastră poate fi suspectă: dacă sînteţi o rudă, un amic al E.V...?

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Anii '80**
- **Minuni/miracole**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Modelul albanez

Presa română pe la-nceputul acestui iulie, primi, reproduse şi răspîndi ştirea că Biroul politic al PPE, Partidul Popular European, a adoptat o rezoluţie critică despre guvernul României, acuzat de încălcarea normelor statului de drept.

Rezoluţia fusese adoptată, se preciza în unele gazete probabil mai bine informate, ca urmare a demersurilor fostului premier Victor Ciorbea şi ale fostului ministru pentru integrare europeană Alexandru Herlea.

Cei doi, se înţelegea din unele relatări probabil încă şi mai bine informate, reuşiseră să convingă conducerea PPE (o „internaţională" a partidelor conservatoare europene, al cărei grup parlamentar deţine majoritatea în Parlamentul European) de caracterul *antieuropean* al guvernului de la Bucureşti – şi erau satisfăcuţi, de nu chiar mîndri, de acest succes internaţional al partidului pe care îl reprezentaseră, PNŢCD. Succes ori, măcar!, dovadă de *trecere* în faţa unei respectabile organizaţii europene, de o *inestimabilă valoare* compensatorie după dezastrul electoral suferit pe plan intern toamna trecută.

Din fericire (pentru fostul premier şi pentru PNŢCD), memoria presei româneşti este deopotrivă scurtă şi selectivă.

De relaţiile dintre PPE şi PNŢCD este legat unul dintre cele mai scandaloase şi mai ruşinoase momente din istoria postcomunistă a televiziunii publice româneşti, şi asta în condiţiile în care asemenea momente n-au fost chiar o raritate: momentul cînd, în plină criză a guvernului condus de Victor Ciorbea, o emisiune a TVR a fost întreruptă pentru a se transmite în direct o declaraţie a lui Wim van Weltzen, lider al PPE, aflat în vizită la Bucureşti. Ce avea el de spus atît de grav şi de important naţiunii române încît să fie nevoie să se întrerupă programul televiziunii publice?! Iată: că premierul Victor Ciorbea este un extraordinar om politic, iar acei parteneri de coaliţie guvernamentală care îl contestă – nişte personaje mîrşave. Acesta a fost mesajul adresat românilor de liderul PPE în declaraţia pentru a cărei difuzare în direct fusese întrerupt programul TVR – un episod ce dă integral măsura ideii pe care o aveau conducătorii de atunci ai PNŢCD despre raporturile dintre puterea politică şi mijloacele publice de informare. Sigur, ar mai fi fost de discutat şi dacă Wim van Weltzen şi-ar fi putut permite o asemenea *ingerinţă politică* în cazul unei crize de guvern dintr-o ţară a UE...

La 4 iulie, cîteva zile după ce Biroul politic al PPE adoptase menţionata rezoluţie despre „încălcarea Constituţiei şi a drepturilor fundamentale ale omului" de către guvernul român, puterea de la Bucureşti era din nou acuzată de „clare tendinţe autocratice" *(distinctly autocratic tendencies)* – de aceasta dată de către preşedintele PPE, fostul premier belgian Wilfried Martens. E drept însă că nu în legătură cu persecuţiile la care ar fi supuşi membrii şi simpatizanţii PNŢCD şi nici cu încercarea guvernului român „de a anula numeroasele realizări ale fostei coaliţii de guvernare, conduse de PNŢCD", cum se spunea în rezoluţia de la 28 iunie. Preşedintele PPE *reamintea* „clarele tendinţe autocratice" ale guvernului de la Bucureşti într-o declaraţie referitoare la controversata Lege a statutului maghiarilor, recent adoptată de Parlamentul Ungariei, lege pe care Wilfried Martens o califica drept „legitimă şi lăudabilă", mai ales prin raportare la situaţia minorităţii maghiare din România, după el deosebit de proastă, de vreme ce, se spune în declaraţie, la zece ani după Ceauşescu încă nu există o Universitate în limba maghiară (textele rezoluţiei şi declaraţiei pot fi citite pe Internet, la adresa PPE – www.eppe.org).

Nu se poate şti, desigur, dacă fostul premier şi fostul ministru al integrării europene vor fi discutat sau nu cu *forurile* PPE despre Legea statutului şi despre situaţia minorităţii maghiare din România; este însă plauzibil că reprezentanţii PNŢCD vor fi contribuit la formarea sau măcar întărirea convingerii lui Wilfried Martens că guvernul român are *clare tendinţe autocratice*. Iar aceste *tendinţe*, dacă într-adevăr există, nu se pot manifesta – în bună logică – exclusiv prin „vînarea" ţărăniştilor şi încercarea de anulare a „numeroaselor realizări" din perioada cît au fost la guvernare, ci în toate acţiunile guvernului actual, inclusiv faţă de minorităţi.

Dacă stau ori nu lucrurile aşa, nu intră în preocupările articolului de faţă – cu atît mai mult cu cît autorul său, netrăind în România, se simte obligat să respecte o nescrisă, dar necesară, „rezervă de extrateritorialitate". Altceva este de observat: că obiceiul reclamării adversarilor politici interni la foruri internaţionale nu mai supravieţuieşte decît în două ţări europene, România şi Albania. În Albania, fostul preşedinte Sali Berisha s-a eternizat de altfel în asemenea exerciţii de lamentaţie ameninţătoare şi a sfîrşit prin a-şi pierde creditul – iniţial foarte mare – în faţa organizaţiilor internaţionale, cel puţin plictisite, dacă nu şi iritate, de incapacitatea lui de a accepta regulile de bază ale democraţiei. Ceea ce nu înseamnă că agitaţiile lui nu creează totuşi o anumită defavorabilă imagine despre Albania însăşi. Demersul „european" al fostului premier şi al fostului ministru pentru integrare se înscriu perfect în linia acestui negativ „model albanez", cu toate posibilele lui consecinţe.

Un model însă dezvoltat creator: la Bruxelles, fostul premier Victor Ciorbea a reprezentat PNŢCD, un partid din care încă nu făcea oficial parte, un partid pe care l-a părăsit cu furie şi zgomot şi la care s-a întors ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, reintegrarea nefiindu-i, încă, omologată. Între timp i-a devenit, în împrejurări demne de un „poemation eroi-comico-satiric" şi tot fără a-i fi legal membru, şi preşedinte interimar. Din fericire, toate aceste tenebrozităţi hilare, scoase parcă din Budai-Deleanu, se petrec într-un partid extraparlamentar: îşi poate închipui cineva cît de „democratică" şi de „europeană" ar fi fost imaginea României dacă era vorba de un partid parlamentar, şi, încă, de principalul partid al puterii sau al opoziţiei?!

Doamne fereşte!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd preoţii dorm...

Cei care au tras la revoluţie nu pot fi judecaţi pentru că s-ar întina imaginea armatei. Preoţii care au călcat strîmb nu au fost turnători, ci duhovnici care acum trebuie să apere secretul profesional (confesional), iar dosarele lor şterse de praf ar afecta încrederea românilor în instituţia fundamentală care este Biserica.

Aceste argumente se regăsesc la tot pasul în spaţiul public, iar aceia care le aduc au fie o seninătate preoţească fără legătură cu subiectul, fie o încrîncenare milităroasă la fel de fără obiect, fie o şiretenie politicianistă cu scop clar: voturile. Aceste argumente privesc instituţii tradiţionale, închise în ele, autosuficiente chiar. Armata şi Biserica îşi arogă peste tot în lume o aură de intangibilitate, o uşoară plutire peste relele instituţiilor obişnuite. Cu atît mai mult în România, unde ele au o cotă de încredere de peste 80%. Un sentiment de stingherealã e musai să te cuprindă atunci cînd ai o părere, bună sau rea, despre slujitorii Domnului sau despre apărătorii neamului. Parlamentul nu sare niciodată de 15 procente. De aceea, nimeni nu este stingherit cînd trebuie să vorbească despre parlamentari. Dimpotrivă, este indicat să spui că sînt proşti şi graşi, e de *bon ton*, arăţi astfel că faci parte din categoria indivizilor inteligenţi şi spirituali. Ne-am obişnuit să vedem imagini cu parlamentari care dorm şi cînd se trezesc îşi troznesc larg fălcile amorţite; o întruchipare televizată a puturosului generic. Ar fi greu de imaginat preoţi care dorm la ştiri, care se întind alene sau sînt prea îmbujoraţi de ţuică la un parastas. Nu prea am văzut în realitate parlamentari dormind. Dar am văzut preoţi dormind cînd diaconul cîntă slujba sau fiind prea veseli pentru un parastas. De altfel, nimeni nu se îndoieşte că unii preoţi obosiţi, oameni şi ei, adorm la slujbe cînd nu cîntă, aşa cum parlamentarii mai adorm pe la şedinţe cînd nu au cuvîntul. Şi totuşi, la televizor îi vedem şi pe unii şi pe alţii, dar numai unii dorm. O vigilenţă subînţeleasă cuprinde complice cameramani, regizori, reporteri şi telespectatori. Noi ştim că şi preotul mai adoarme, dar nu se dă pe post, nu este relevant, ba chiar dăunător pentru misiunea sa pămîntească. Omul se ascunde în spatele scaunului, masca îi eludează umanitatea, cu bunele şi relele sale.

Aşa este şi cu dosarele preoţilor din arhivele fostei Securităţi. Nimeni nu neagă că au existat preoţi turnători. Nici măcar sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe. Într-un comunicat de după deja celebra şedinţă (şedinţă?!, o fi prea pămîntesc spus) a Sinodului se spune chiar că au existat preoţi care nu au rezistat presiunilor, dar situaţia nu poate fi generalizată. Dar cine a vorbit de o situaţie generalizată? Am urmărit dezbaterile din presă. Absolut nimeni. Nici măcar Mircea Dinescu, cel care atunci cînd dublul limbaj este practicat de înalţi ierarhi şi micuţi politruci joacă rolul de nebun al satului care atacă valorile sacre, spre deosebire de preot şi învăţător, oameni respectabili cu amante.

De fapt, problema stigmatizării instituţiei ca întreg nu a fost pusă de acuzatori nici în cazul generalilor Stănculescu şi Chiţac. Nu a spus nimeni că intenţionează un proces al Armatei. Doar cei care erau de partea generalilor au apelat la confuzia dintre om şi scaun: acuzîndu-i pe ei, acuzăm scutul ţării. Cum devine armata mai capabilă să apere ţara dacă Stănculescu s-a născut revoluţionar şi n-a existat înainte de a întoarce armele? Nimeni nu explică.

BOR vrea ca ierarhii să dea aprobare CNSAS pentru verificarea dosarelor preoţilor obişnuiţi. Argumentul mereu invocat în diverse forme: oamenii trebuie să aibă încredere în preoţi, nu trebuie să creadă că sînt toţi turnători. Discuţia devine confuză. Dacă Sinodul crede sincer în acest argument, înseamnă că ierarhii îi consideră pe credincioşi incapabili de diferenţiere, unul dintre atributele raţiunii. Ce s-ar întîmpla după publicarea listelor? Românii ar şti sigur ceea ce oricum bănuiesc: unii preoţi au colaborat. Dacă exista pericolul ca întreaga Biserică să fie afectată, atunci adevărul are efect terapeutic. După ce s-ar afla cine au fost turnătorii, credincioşii ar respecta cu adevărat acea parte a Bisericii care a rămas onestă. Argumentul ierarhilor se întoarce împotriva lor. Fie că accepţi argumentul lor, fie că îl respingi, deschiderea dosarelor este benefică pentru Biserică, doar turnătorii ar pierde. Ei cîştigă de pe urma confuziei şi se ascund în spatele ei.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Balcanizare sau hedonism?

„Serata muzicală" de la *Center for Advanced Studies* din Sofia a intrigat pe multă lume, drept care au şi venit destul de mulţi, de la studenţi şi oameni de cultură bulgari, la cîţiva străini rezidenţi în Sofia, dornici să priceapă despre ce este vorba. Adică ce-i cu *chalga* asta, care face aceleaşi furori în Bulgaria ca *manelele* în România sau *(post) turbo-folk*-ul în Iugoslavia. De data asta, contextul internaţional şi comparativ făcea situaţia mai promiţătoare, introducînd şi *arabesc*-ul turcesc – care împinge „orientalizarea" mai departe în spaţiu – sau diferite etno-muzici orientalizante din spaţiul occidental. S-a dovedit însă curînd că toate acestea nu fac decît să complice problema şi că, de fapt, nu prea există „modele interpretative" adecvate. Studii aprofundate în Iugoslavia au pus *turbo-folk*-ul în legatură cu politicul, analizînd în detaliu modul în care acesta a fost promovat de către regimul Miloşevici pentru a deveni un instrument de propagandă populistă. Dar în Bulgaria, campania electorală nu a făcut apel la îndrăgitele formaţii de *chalga*, ci la cele, mai „decente", de *rock*. Nici explicaţia comercială, reducînd fenomenul la un produs al *show bisness*, nu este concludentă, situaţia din acest punct de vedere fiind foarte diversă în cele trei ţări luate în consideraţie. Acestei abordări „de sus în jos", i se opune una „de jos în sus", care vede în acest fenomen un efect al unei democratizări culturale, producătoare de „cultură de masă". În nici unul dintre aceste cazuri însă nu se răspunde la întrebarea *de ce aşa – şi de ce atît de răspîndit aşa?*

Cazul României ridică o problemă în plus. După 1990, muzicile „de tineret" s-au orientat explicit şi masiv spre Occident, de la vitalitatea regăsită a *rock*-ului din primii ani, la *hip-hop* şi *dance* în anii următori. Apariţia manelelor şi imensul lor succes marchează o schimbare esenţială de orientare, spre Orient de data aceasta, noul curent revendicîndu-şi adesea o origine „balcanică". Să însemne aceasta o schimbare de apartenenţă sau identitate, o *balcanizare* a (unei părţi a) societăţii româneşti? Mă îndoiesc profund că aceasta ar fi semnificaţia. *Orientalismul* chalga-manelelor nu este un manifest identitar.

Dar atunci ce?

Mai întîi, nu am impresia că manelele reprezintă un *text*, care poartă un *mesaj*, oricare ar fi acesta, ci mai degrabă un *limbaj* (inclusiv corporal), care nu face decît să se reproducă pe sine, fiind astfel, în ultimă instanţă, gol de conţinut. Desigur, poţi pune în el ce vrei: chiar pe Bălălău de la Scorniceşti! Dar aceasta rămîne secundar. La ce serveşte atunci această psalmodiere audio-vizuală?

O ipoteză riscantă dar tentantă poate fi avansată: chalga-manelele (& Co.) sînt, poate, o formă expresivă a unei variante reactive a hedonismului, atît de răspîndit – şi discutat – în „Occident", o variantă în căutarea altui raport cu Corpul, a unei plăceri mai puţin egocentrice şi mai deschise spre Celălalt, mai „relaţionale". Gîndiţi-vă, ca ilustrare, la erotismul afişat de Madonna, de pildă, şi la cel al dansatoarelor din buric: primul îşi este autosuficient, celălalt are nevoie de partener; primul este sexualitate, celălalt senzualitate. Poate de aici şi fascinaţia (pentru unii) şi repulsia (pentru alţii) faţă de promiscuitatea elementară a acestei „orientalizări" a corpului, care nu are nimic de a face cu socialul – în afară, poate, de faptul că reprezintă o retragere jubilatorie din acesta.

Către încheierea „seratei", prietenul meu din Belgrad, după ce a ilustrat din greu „muzica balcanică", s-a uitat în jur şi s-a oprit, spunîndu-mi că *nu mai are pentru cine să danseze*. Apoi şi-a pus un concert de Bach...

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Zîzanie

Judecînd după presa timpului, sub vechiul regim nimeni nu apuca să se certe cu nimeni, ocupaţi cum eram, fără preget, să ducem la îndeplinire indicaţiile transmise de la cabinetele 1 şi 2. Populaţia îşi trecea vremea aşteptînd cu înfrigurare noi indicaţii într-o unanimitate a cărei amintire pare să inspire mobilizatorul slogan cu care televiziunea publică a noului mileniu ne gratifică în fiecare seară: „toţi pentru 1, 1 pentru toţi", cifra 1 fiind la fel de tricoloră ca scobitorile oferite de primarul Clujului nărăvaşilor săi consilieri.

Din păcate însă, nu spiritul vibrantului slogan domneşte dincolo de micul ecran. De pildă, chiar la Cluj – pentru că tot veni vorba – are loc o dramatică păruială interinstituţională între comandantul poliţiei şi acelaşi vulcanic părinte al urbei. Acesta nu este însă un caz izolat, molima răfuielilor a pătruns în cele mai neaşteptate zone ale vieţii sociale. Un şef al meteorologiei refuză să mai conlucreze cu un alt şef al meteorologiei care, zice el, ar duce institutul de rîpă; cele două atlete, mari campioane internaţionale de semifond, neostenind să-şi adreseze una alteia remarci jignitoare, au ajuns pînă la urmă în faţa tribunalului; asociaţia chinologică este zguduită de coliziunea dintre susţinătorii şi contestatarii validării internaţionale a ciobănescului mioritic; altercaţiile dintre taberele de revoluţionari nu se potolesc decît pentru a se reaprinde; clerul creştin ortodox îl împiedică pe Papă să viziteze regiunile locuite în proporţii masive de creştini catolici; la numărul calculabil al divorţurilor efective se adaogă frecvenţa incalculabilă a divorţurilor latente; foştii deţinuţi, conducători ai unei formaţiuni politice guvernamentale, îl exclud pe preşedintele Asociaţiei foştilor deţinuţi pentru vina de a fi cerut accesul liber la dosarele fostei Securităţi; la Congresul scriitorilor se fac auzite intervenţii ale căror limbaj nu poate fi tipărit; doi foşti faimoşi disidenţi care s-au opus dictaturii se judecă într-un proces de calomnie – etc., etc.

Chiar şi puţinele exemple avansate arată că, de regulă, la originea zîzaniei nu stau dispute în jurul unor cauze, ori măcar veritabile conflicte de interese, ci animozităţi gratuite. Din sfera schimbului de opinii alunecăm în atît de ceţoasa şi de insistent deplorata sferă a mentalităţilor. Libertatea de opţiune a cetăţeanului se degradează în libertate a capriciului individual. Dreptul altora de a fi diferiţi de noi ne este mai uşor de acceptat decît de suportat. Îndărătul fiecărui dezacord desluşim o vicleană rea intenţie. Încercăm să ne lepădăm de urmările dictaturii staliniste păstrînd apucăturile cu care ea ne-a năravit.

Legile consacră prezumţia nevinovăţiei pe care comportamentele individuale o înlocuiesc prin contrariul ei. Societatea nu poate asimila cu adevărat valorile democraţiei atîta timp cît acestea rămîn străine multora dintre membrii ei. Manifestînd în continuare vocaţia zîzaniei putem fi acceptaţi eventual în NATO, sau chiar în UE, dar nu putem transplanta normele democratice din textele juridice în viaţa noastră cotidiană. ▲

BARBURISME

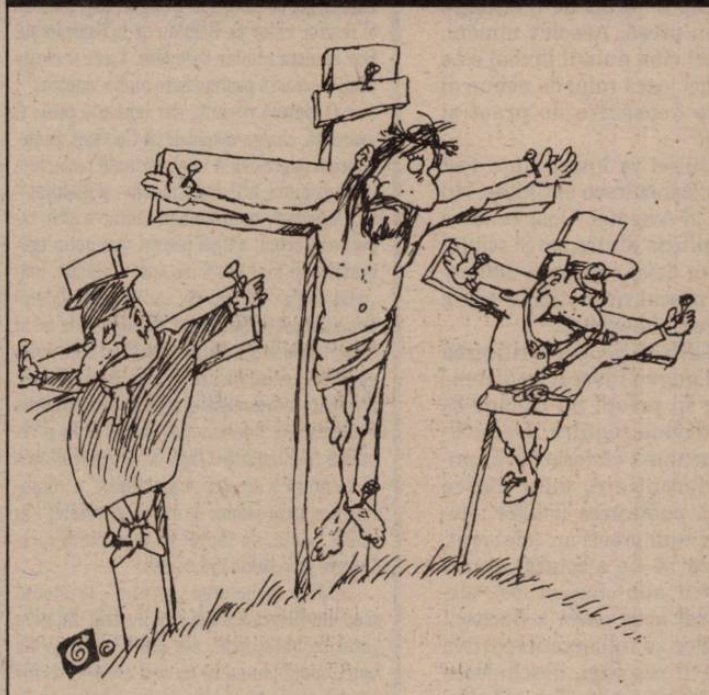

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Sloganuri şi lecturi

„Vara asta nu vezi Marea Neagră!". Aşa suna sloganul unei campanii CONNEX. Ba o văd, mi-a venit să spun, pentru că l-am citit prima dată într-un ziar cînd mă aflam chiar pe litoralul românesc, cu Marea Neagră în faţa ochilor. Plaja de la Mamaia era curăţică, iar prin hoteluri, prin restaurante şi pe străzi se simţea adiind vîntul cel bun, care-i poate reda omului respectul faţă de propria vacanţă. Aşa că am luat sloganul respectiv drept ceea ce era: un text scurt şi percutant, care creează o aşteptare, obligîndu-te astfel să citeşti restul mesajului pentru a înţelege despre ce e vorba. Iar în restul mesajului erau indicaţiile şi îndemnurile de rigoare: abonează-te, cumpără cutare produs şi ai şansa să cîştigi o vacanţă în străinătate. Din *Evenimentul zilei* de miercuri, 10 iulie, am aflat că la Ministerul Turismului s-a considerat că sloganul aduce prejudicii turismului românesc. Astfel încît – scrie *Ev. z.* – ministrul de resort a obţinut de la compania de telefonie mobilă oprirea campaniei, crearea altui slogan şi schimbarea premiilor: în locul excursiilor în străinătate, vacanţe la Marea Neagră. Aşadar, sloganul a putut fi citit/interpretat şi astfel: ca o agresiune la adresa turismului românesc. Şi, în mod sigur, poate fi citit în multe feluri. Întrebarea firească pe care o declanşează sloganul este „de ce nu văd Marea Neagră?" şi, în funcţie de sistemul de referinţă, posibilele răspunsuri pornesc de la anumite presupoziţii: „pentru că nu am bani de concediu", „pentru că, la banii mei, mă duc pe Coasta de Azur", „pentru că anul ăsta mă duc la munte" etc. În sistemul de referinţă produs de textul publicitar, răspunsul este „pentru că mi se oferă o vacanţă în străinătate". În lectura de la Ministerul Turismului, „pentru că nu merită, mai bine mă duc în străinătate". Care e lectura „adevărată"? Toate sau nici una. Textele publicitare mizează pe asemenea fraze-şoc, care îşi capătă sensul *în context*, dar sloganurile dobîndesc o relativă autonomie faţă de restul textului şi pot „circula" şi independent. Tocmai pe asta se bazează, între altele, limbajul publicitar: pe formule uşor de memorat, care să-l „urmărească" pe consumator şi să-i influenţeze atitudinea faţă de un produs. În orice caz, dincolo de situaţia de faţă, ar fi interesant de făcut un studiu despre cum reacţionează românii faţă de reclame: după ani întregi de comunism, cînd oamenii stăteau la coadă ca să cumpere *ce se dădea* (eventual pe bază de buletin şi în cantităţi limitate), îndemnurile la consum ne-au luat pe nepregătite. Cunosc gospodine care s-au apucat, în deplină bună credinţă, să încerce fiecare detergent, pe măsură ce campaniile publicitare îl prezentau drept superior celorlalţi (ştiţi, comparaţiile acelea între „detergentul nostru" şi „un detergent obişnuit", comparaţii folosite de mai toate mărcile, de-ţi vine să crezi că pe lume nu mai există „detergenţi obişnuiţi"): au „citit" reclamele ca *informaţii*, adică inadecvat. Am văzut şi oameni care privesc reclamele de astăzi cu ochii cu care priveau propaganda de ieri – ca pe nişte minciuni, aşa încît dacă văd că un produs are parte de prea multă publicitate, nu-l cumpără şi îşi sfătuiesc şi prietenii să facă la fel: „sînt proaste, dom'le, de-aia le fac atîta reclamă, că dacă ar fi bune n-ar avea nevoie să le dea toată ziua la televizor, le-ar cumpăra lumea oricum". Şi în mod sigur mai există şi alte forme de inadecvare, provenite din lipsa de experienţă în receptarea *limbajului* specific al publicităţii şi din absenţa, timp de decenii, a *codului cultural* pe care îl presupune reclama.

Nu ştiu dacă la Ministerul Turismului sloganul s-a citit chiar aşa; cred mai degrabă că ideea „prejudiciilor" şi a „campaniei antiromâneşti" a reprezentat doar ambalajul în care situaţia i-a fost prezentată companiei telefonice, pentru a se obţine atribuirea drept premii a unor vacanţe pe litoralul românesc (o mică lovitură de relaţii publice!). Altminteri, dacă am citi sloganurile *la propriu*, ar fi trebuit ca Academia Română să protesteze împotriva stricării limbii la fraza „cîştigi ce vrea muşchii tăi!" (evident ironică), iar automobiliştii să sape în jurul panourilor pe care scria „aici sînt banii dumneavoastră", pentru a-şi recupera taxele... ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Jacques Laurent

Numărul pe vară din *Commentaire* (din care mai recomand nişte pasionante „Teze despre Rusia" ale lui Alain Besançon) îl readuce în atenţie pe Jacques Laurent, cu două evocări semnate Christophe Mercier şi Alain-Gérard Slama şi cu un text al lui Laurent despre Gide, apărut în *La Table ronde* în 1951, text rămas pînă acum în paginile revistei, între timp şi ea dispărută. E regretabil că acest scriitor de sclipitoare inteligenţă şi de mare rafinament e atît de puţin cunoscut în România. În anii '50, cînd se impunea – alături de generaţia „husarilor" – pe scena literară, la Bucureşti literatura contemporană franceză se reducea, din punct de vedere oficial, la Aragon, Pierre Gamarra şi André Stil. Mai tîrziu, chiar dacă mult mai îngăduitoare, cenzura n-ar fi lăsat, bineînţeles, să treacă şarjele virulente la adresa marxismului şi a comunismului. Iar după 1990 a fost în continuare ignorat de editori, din raţiuni de astă dată obscure, poate fiindcă n-a fost socotit un autor suficient de „comercial".

Partea amuzantă este că Laurent a dovedit, cu prisosinţă, că e în stare să atragă un public considerabil. Sub pesudonimul Cécil Saint-Laurent a publicat romane uşoare (seria *Caroline Chérie)* care au atins tiraje impresionante. Cécil Saint-Laurent, scrie el undeva, a fost Mecena lui Jacques Laurent; care Jacques Laurent a fost, la rîndul lui, Mecena unor reviste precum *La Parisienne,* printre cele mai vii şi mai politic-incorecte din Franţa postbelică. În 1951 a tipărit un pamflet, *Paul şi Jean-Paul* unde, oroare!, Jean-Paul Sartre era pus alături de Paul Bourget. În cea mai autentică tradiţie proustiană, a scris două culegeri de savuroase pastişe (pe care le-a intitulat „perle de cultură").

Les Bêtises, care a luat premiul Goncourt în 1971, e un roman de o debordantă inventivitate, amestecînd, în maniera lui Stendhal (marea pasiune a lui Laurent) ficţiunea cu autobiograficul, roman totodată eminamente modern (post-modern?) prin ironie şi prin permanenta „mise à nu" a actului însuşi al scrisului; e, iarăşi, ciudat că această carte nu are locul pe care îl merită, în timp ce plicticoase compoziţii gen „Noul Roman" au făcut obiectul unor savante – şi nu mai puţin indigeste – exegeze. Remarcabilă este şi *Histoire égoïste,* scriere memorialistică extrem de preţioasă pentru cunoaşterea unor perioade – sfîrşitul anilor '30, Ocupaţia, Regimul de la Vichy – pe care alţii le-au „machiat" în fel şi chip, încercînd mai ales să se înfăţişeze în poziţii cît mai avantajoase.

Revin la eseul despre Gide, apărut iniţial imediat după dispariţia autorului *Falsificatorilor de bani.* Notînd că, prin *Jurnal* şi prin celelalte texte autobiografice, Gide a contribuit decisiv la înlăturarea multor tabù-uri şi la impunerea practicii dezvăluirii aspectelor celor mai intime ale vieţii private, Laurent se întreba pînă unde va merge această practică şi care vor fi consecinţele ei. Gide însuşi afirmase că orice epocă se defineşte prin ceea ce renunţă să ascundă. Dar literatura se află, faţă de documentul brut, într-un raport ambiguu. Notaţiile banale din jurnalul gidian ne interesează fiindcă avem în minte prezenţa reală a omului; într-un roman, ele ar fi plate sau de-a dreptul parazitare. Or, crede Laurent, Gide a intuit foarte exact ce profit poate trage din această exploatare a banalităţii: el a „învăţat" naturaleţea jurnalului de tip Samuel Pepys aşa cum un actor învaţă să vorbească, pentru necesităţile rolului, cu accentul locuitorilor din Sud. Gide a fost, astfel, beneficiarul concurenţei neloiale pe care memoriile, corespondenţa sau reportajul o fac invenţiei epice. Şi Laurent găseşte aici o formulă admirabilă: „N-a fost vorba niciodată pentru el (pentru Gide, n.m.) să plimbe o oglindă deasupra unui drum fără să lase amprenta degetului mare vizibilă pe suprafaţa oglinzii. Eficacitatea lui Gide stă în prezenţa degetului". În definitiv – iar Laurent e în acest punct încă şi mai crud – experienţa gidiană arată că marile succese literare nu sînt niciodată pure şi că poţi atrage publicul către operă provocînd – şi exploatînd – interesul pentru persoana ta.

Observaţie cu prisosinţă confirmată de atunci încoace, cu menţiunea că exhibiţionismul a devenit tot mai mult un scop în sine. Nu mai e nevoie de nici o operă în spate: aşa cum vedem la tot pasul, pentru a crea senzaţia de autenticitate e suficientă o transmisie „în direct". ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Mitul contribuabilului

Marele pericol care ameninţă gîndirea de factură liberală* este anchilozarea ei în formule şi reflexe luate de-a gata, aidoma celor din celebrul dicţionar flaubertian. Mulţi au avertizat serios că, mai ales după prăbuşirea comunismului în ţările Europei de Est, gîndirea liberală a început să se exprime într-o nouă limbă de lemn şi că acest fapt trădează apariţia unei noi gîndiri de lemn, care pune stăpînire pe noi. Ideile generoase ale gîndirii liberale se pot prăbuşi în penibil, îşi pot pierde vitalitatea şi puterea de atracţie dacă sînt exprimate, la nesfîrşit, în acelaşi limbaj, cu aceleaşi cuvinte, prin aceleaşi expresii. Discursul politicianului democrat în campanie electorală sau al studentului care încearcă să obţină o bursă de la o fundaţie respectabilă, eseurile noii intelectualităţi liberale sau declaraţiile opoziţiei mereu nemulţumite au ceva în comun, ceva ce se repetă ca un fel de element impus în exerciţiul democratic, ceva ce devine acceptat de toată lumea ca un fel de ritual golit de sens. Nu este vorba doar de cuvinte care, prin repetare abuzivă, îşi pierd miza şi „priza" la auditoriu (libertate, democraţie, stat de drept, economie de piaţă s.c.l.), ci sînt sintagme întregi şi chiar scheme de gîndire care se repetă la nesfîrşit. Cuvintele şi expresiile dragi gîndirii liberale au devenit un fel de parolă de recunoaştere, un fel de totem: cine le rosteste aparţine „tribului" democratic fără să mai conteze dacă le şi înţelege. Nu mai este necesar să gîndeşti şi să re-gîndeşti asupra lor, pentru că ele conţin adevăruri implicite – doar le pronunţi şi te-ai salvat, eşti în regulă.

Repetarea pînă la automatism a schemelor de gîndire proprii raţionamentului liberal duce, ca orice repetiţie, la adormirea spiritului critic, ceea ce, în ultimă instanţă, este direct împotriva spiritului liberal. Unul dintre cele mai des repetate cuvinte în vocabularul liberalului care se respectă este „contribuabil". Venită din teoria finanţelor publice, noţiunea de contribuabil a ajuns să desemneze o demnitate în sine; liberalul convins rosteşte cuvîntul „contribuabil" cu aceeaşi stare cu care omul religios rosteşte cuvîntul „sfînt". Contribuabilul, ştie toată lumea, este persoana care plăteşte taxe, care contribuie la bugetul statului. Liberalii ne spun că aceasta poziţie creează drepturi pentru contribuabil şi obligaţii pentru stat. Acest raţionament, de evidentă extracţie contractualistă, exprimă un mare adevăr şi, poate, tocmai de aceea îl luăm ca atare şi suprimăm momentul critic cînd îl evocăm. Numai să spui „contribuabil" şi înţelegi tot mecanismul: omul plăteşte dările iar statul este obligat să dea, în schimb, serviciile. Cetăţeanul sau străinul de pe teritoriul unui stat înţelege să cedeze o parte din veniturile sale statului pentru ca acesta, în schimb, să-i presteze servicii cum ar fi: siguranţa în cetate, aplicarea egală a regulilor cetăţii, protecţie socială, servicii birocratice ş.a. Din perspectiva administraţiei, viziunea este corectă şi ar trebui să fie asumată deplin de toţi funcţionarii statului. Ei sînt în serviciul contribuabililor. În plus, pentru că e vorba despre banii lor, contribuabilii au şi dreptul de a şti ce se întîmplă cu sumele cedate statului, mai exact, au dreptul să ştie dacă statul foloseşte banii în interesul lor sau nu. Din perspectiva contribuabilului, însă, cred că ar trebui aduse unele nuanţări, pentru ca mecanismul democratic să funcţioneze corect. Mi-e teamă că continua tămîiere a contribuabilului, care a devenit un fel de erou mitic al gîndirii liberale, aduce cu sine efecte nedorite chiar pentru cel adulat. Trebuie spus clar: calitatea de contribuabil nu este un privilegiu, ci este o condiţie normală pentru actualul stadiu de civilizaţie, contribuabilul nu este un semizeu capricios căruia i se poate tolera orice, contribuabilul poate greşi şi, în general, calitatea de contribuabil nu se reflectă într-un avantaj sensibil în planul fiinţei.

Contribuabilul trebuie să ştie că poziţia pe care i-o conferă plata taxelor nu presupune numai drepturi ci şi obligaţii. Dacă privesc starea actuală a României şi bugetul ei, aş spune că astăzi contribuabilul român are mai degrabă obligaţii decît drepturi. Ştim de la marile democraţii că sînt momente în care trebuie să te gîndeşti mai întîi la ce dai ţării tale şi nu la ce ar trebui ea să-ţi dea ţie. Mai departe, contribuabilul trebuie să ştie că şi funcţionarii statului sînt contribuabili; şi ei plătesc statului o parte din preţul muncii lor, şi ei contribuie la bugetul statului. Pe acest temei, contribuabilul trebuie să ştie că nu are nici un motiv să se comporte superior cînd cere administraţiei un serviciu: de partea cealaltă a ghişeului stă tot un contribuabil. În fine, contribuabilul deţine această poziţie pentru că statul i-o recunoaşte. Calitatea de cetăţean, care o implică pe cea de contribuabil, nu înseamnă nimic dacă statul nu există. Şi, în cele din urmă, calitatea de contribuabil derivă dintr-o obligaţie a persoanei (aceea de a plăti impozite) şi nu dintr-un drept sau privilegiu.

*Prin „gîndire liberală" nu înţeleg acea gîndire care se subscrie liberalismului ca orientare politică şi, cu atît mai puţin, pachetul de idei care animă partidele politice liberale în România actuală. Prin „gîndire liberală" înţeleg acea gîndire care valorizează suprem libertatea responsabilă a individului şi subordonează acestei libertăţi statul şi suveranitatea sa, piaţa şi mecanismele ei, întreaga societate.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Pămînt românesc, populaţie barbară

Cînd treci cu maşina spre litoral, Basarabiul nu-ţi atrage atenţia prin ceva anume. Să fie gara, care ţine loc şi de centru al localităţii? Să fie benzinarii de pe cîmpuri, care sapă în pamîntul argilos, în speranţa că vor atinge lacul subteran de benzină creat acum cîţiva ani de o conductă spartă? Sau rămăşiţele şanţului de apărare de la nord care, acum o mie-două de ani, despărţea încă barbaria de civilizaţie? Puţin contează. Astăzi, şanţul e înghiţit de vegetaţie şi nimeni nu mai poate spune cine a cîştigat acea încleştare istorică. Supravieţuitorii (sau coloniştii) şi-au făcut case în Basarabi şi şi-au dat copiii la şcoală. Apoi i-au trimis la liceu, de unde s-au întors la părinţi cu vestea că nici unul dintre ei n-a luat anul acesta BAC-ul.

Vestea a intrat în toate ziarele, fiind vecină de pagină cu cele privind negocierile cu maghiarii pe tema legitimaţiei. Puţini au văzut ironia. Şi totuşi, lupta diplomatică pentru păstrarea suveranităţii naţionale e pierdere de vreme, odată ce tot mai mulţi români nu mai reuşesc să ajungă la moştenirea culturală care defineşte, de fapt, apartenenţa la o etnie.

Sigur, copiii din Basarabi vorbesc aceeaşi limbă (de fapt vreo sută de cuvinte din ea) cu cei din Timişoara. Însă aceşti copii, care n-au reuşit să ia examenul la limba română, n-au citit, cu siguranţă, pe nici unul dintre compatrioţii lor care, în ultimii 150 de ani, şi-a pierdut vremea scriind. Şi nici n-au apucat să afle cu ce s-au ocupat strămoşii lor (alţii decît Vlad Ţepeş, pe numele lui adevărat Dracula). Ei nu ştiu nici măcar cine a făcut podul lui Saligny ori cărui fapt se datorează prezenţa lor în Dobrogea. După acte, copiii aceştia sînt români – în spirit însă, geţii le sînt mai aproape (nu că ar şti cine au fost aceştia). Întrebaţi-i şi veţi afla că printre marii români pe care i-am dat lumii se află Hagi, Daniela Gyorfi şi Adrian Copilul Minune. Trageţi-i de limbă şi vă vor mărturisi, în vorbe greoaie şi cu accent suspect, că idealurile naţionale sînt „să fie mai bine", iar cele individuale (un cuvînt greu pentru cei mai mulţi) o maşină cu roţi late şi boxe puternice (băieţii) şi o tunsoare în şuviţe, alături de un sutien wonderbra (fetele).

Stai şi te întrebi cum de mai au succes mişcările naţionaliste, tocmai la aceşti tineri în care nu există mai nimic din tot ceea ce au făcut mai bun ultimele generaţii. Răspunsul nu e greu de găsit: România lor e mai degrabă o echipă de fotbal care trebuie să-şi învingă adversarii decît o ţară care trebuie să-şi găsească locul în lume. De fapt, care lume? Îi ţine loc colecţia de mărgele colorate pe care le-o vînd în fiecare zi tabloidele ori povestirile celor mai în vîrstă care se întorc din Germania cu maşina furată de la „prostul de neamţ care a lăsat-o în faţa casei cu cheile în contact".

După o vizită în Basarabi, e clar că apărătorii neamului îşi pierd vremea luptînd cu alţii. Pentru deznaţionalizare nu e nevoie nici de unguri ori de americani, nici de ocupaţie străină şi nici de vînzarea ţării pe parcele sau en-gros. Românii renunţă la identitatea culturală naţională aparent fără nici un motiv exterior serios – pur şi simplu pentru că le e lene, e prea cald, sînt prea săraci sau n-au timp, că vine trenul. Cu sîngele prea diluat de alcool, părinţii nu mai au destulă dicţie ca să-şi educe copiii – şi, oricum, ce le-ar putea spune? Că viaţa aici e bună şi că oamenii se ajută unii pe alţii, că sîntem o naţiune şi că avem nişte valori comune pe care trebuie să le ducem mai departe? Să fim serioşi – acestea sînt cuvinte din cărţi. Cele din viaţă sînt mult mai murdare (aşa se plîng cei 10 mii de intelectuali care rezistă încă în reşedinţele de judeţ) şi vehiculează oricum mai mult instinct decît sens – pentru că numai instinctul poate fi înţeles cînd nu înţelegi, de fapt, nimic.

Şi totuşi, vorbim aici despre oameni săraci, pentru care o carte costă cît banii de mîncare pe o săptamînă. Nu-i sigur însă că dacă i-ar avea s-ar repezi la cea mai apropiată librărie – nu atîta vreme cît cartea va rămîne mai degrabă un obiect caraghios. Tînărul cu o carte în mînă nu e socotit studios, ci fraier, prost, incapabil să se apuce de o treabă serioasă. Dincolo de această credinţă, ascensiunea banilor fără şcoală este cea care face ca şcolile să n-aiba niciodată bani. În vremea asta, în Basarabi, drumurile bătute duc la gară – şi nu la liceu.

▲

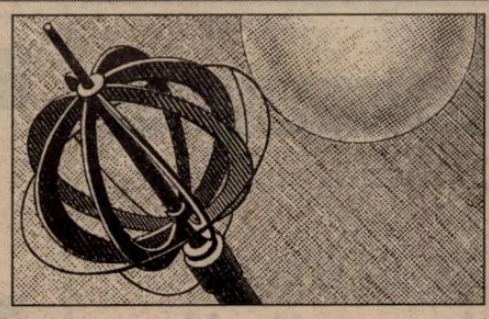

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Indemnizaţii

Nu e tocmai normal să se discute atît de mult despre nişte fonduri denumite secrete: după cum a explicat preşedintele Franţei, Jacques Chirac, în lunga sa intervenţie televizată din 14 iulie, banii, cei mulţi, sînt puşi la dispoziţia guvernului şi într-o mult mai mică măsură a Preşedintelui pentru finanţarea unor operaţii confidenţiale şi pentru răsplătirea activităţilor deosebite prestate de unii colaboratori. Răsplata se numeşte indemnizaţie şi din aceste indemnizaţii şi-a plătit el, în bani lichizi, biletele de călătorie, pentru care acum i se cere socoteală. Nu este vorba despre călătoriile oficiale, ci despre voiajurile particulare, ale lui şi ale familiei. Intervenţia televizată a Preşedintelui a semănat cu parada militară, din ziua naţională, desfăşurată sub o ploaie torenţială cu cîteva ore mai înainte: totul era frumos şi solemn, dar ambianţa meteorologică solicita mai mult compasiunea decît admiraţia.

Autorităţile judiciare au dat avize diferite în legătură cu convocarea Preşedintelui pentru explicaţii: un procuror a spus că poate fi chemat ca „martor asistat", altul – superior în grad – a decis că nu. Au fost convocaţi colaboratorii apropiaţi şi fiica Preşedintelui, consilier al tatălui ei: a reieşit că suma în discuţie este mult mai mică decît cea vehiculată în presă şi că nu toate datele din dosar sînt corecte.

„E un fis" – le-a spus ziariştilor Jacques Chirac şi părea convins că dincolo de durerea de a constata cum, prin membrii familiei, viaţa sa particulară este tîrîtă în piaţa publică, el, Preşedintele, nu are nimic a-şi reproşa, dimpotrivă. El are de făcut multe reproşuri guvernării socialiste cu care este nevoit să coabiteze. A contestat aproape toate direcţiile acţiunii guvernamentale: cetăţenii nu se simt în siguranţă pe stradă şi acasă, surplusul creat în cei patru ani de creştere economică nu a fost folosit pentru reforma sistemului de pensii şi de sănătate, în suferinţă acum şi mai ales în viitor. E adevărat că a scăzut şomajul, dar mult mai puţin decît în ţările vecine din Uniunea Europeană; justiţia funcţionează haotic şi acelaşi delict este altfel pedepsit în funcţie de situarea tribunalului. A lipsit dialogul social, îşi manifesta Preşedintele nemulţumirea faţă de condiţiile adoptării săptămînii de lucru de 35 de ore – una dintre mîndriile guvernului Jospin. Raportată la aceste chestiuni de fond, discuţia despre biletele de avion, chiar adăugată la celelalte acuzaţii cu privire la ilegalităţi financiare, nu este decît o manipulare, determinată de cultura suspiciunii, menită să-l compromită pe el, Preşedintele; iar el nu are nimic de ascuns poporului francez şi de aceea este acum atît de sincer cu gazetarii care au avut amabilitatea să-i dea posibilitatea să se explice.

Apărător al unui stat corect în domeniile unde prezenţa sa este necesară şi absent acolo unde intervenţia sa nu face decît să încurce, Chirac a adoptat postura omului politic care ştie mai mult decît poate şi poate mai mult decît spune, neafectat de ceea ce se colportează pe seama lui. Sondajele îi dau dreptate: în urma dezvăluirilor despre fondurile secrete, coeficientul său de popularitate şi de aprobare nu a scăzut în mod semnificativ. Cum nu a scăzut nici cel al prim-ministrului Jospin, după ce a fost etalat trecutul său trotkist şi mai ales modul cum a ascuns acest episod al biografiei sale de cîte ori era pomenit. Urmările acestor dezvăluiri, ale proceselor în care sînt acuzaţi şi condamnaţi baronii industriei, ai finanţei şi oamenii politici corupţi de ei, se pot observa însă în procentul scăzut al prezenţei la vot, în căutările unor forme de acţiune şi influenţă politică netradiţionale.

Nedorind să intre în amănuntele călătoriilor suspectate, Chirac a spus că el nu făcea decît să se înscrie în tradiţia unei anumite toleranţe, devenită acum inacceptabilă. A plătit biletele de avion în bani lichizi din raţiuni de securitate şi banii sînt din indemnizaţii. Problema e că, în cea mai bună dintre variante, el şi-a acordat singur aceste indemnizaţii.

Rectificare: în articolul de săptămîna trecută, un lapsus greu, dar nu imposibil de iertat i-a atribuit lui Deng Xiaoping ceea ce-i aparţine lui Jiang Zemin. Acesta din urmă i-a chemat pe oamenii bogaţi să devină membri ai Partidului Comunist.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Victimele minunării

Imigranţii cad pradă tuturor escrocheriilor. La puţin timp după ce am părăsit România, am cumpărat două ceasuri de aur de la un şmenar din Roma. Doar că nu erau de aur. Şi uite aşa am cheltuit toţi banii din care trebuia să trăim, preţ de o lună, mama şi cu mine. Cînd am ajuns în State, am mai pus botul la tot felul de alte mişmaşuri de genul celor cu ceasurile. M-am înscris la concursuri, am plătit taxe de admitere la evenimente non-existente, am cumpărat vacanţe gratis de la vînzătorii de case din mlaştinile Floridei, am achiziţionat acţiuni fără valoare şi am investit în invenţii nebuneşti. Şi de fiecare dată cînd mă pîrleam, îmi spuneam: asta e, dar de acum sînt păţit. Ha! Dacă vă spuneţi că sînt o catastrofă, staţi s-o vedeţi pe mama. Joacă la loterie în fiecare săptămînă, completează toate formularele care promit ceva în schimbul a nimic, răspunde la sondajele prin telefon care dau premii fiecăruia al o sutălea subiect, participă la concursurile prin e-mail, rupe capacele cutiilor de Coca Cola, decupează taloane, răzuieşte capacele cutiilor şi sună la numerele cu 800. Ceva tot îi iese din asta: casa îi e plină de ceasuri pătrăţoase din ceramică, cutii din plastic, reviste gratuite, aparate foto de unică folosinţă, sacoşe de pînză şi ceasuri care încetează să ticăie de îndată ce le pui la mînă. Pînă la urmă, tot la ceasuri ajungem: nu sînt niciodată de aur. Tînărul meu prieten, să-i spunem Peter, este cazul cel mai grav din cîte am văzut – inclusiv mama. Peter trăieşte în ţara asta de vreo doi ani şi n-a învăţat nimic. Peter este, ca şi mine, din România, o ţară în care, pînă în urmă cu zece ani, nu existau obiecte inutile. Adică, oamenii foloseau pachetele de Kent ca pe valută. Nu prea existau chestii cu care să fii fraierit. Mă rog, dar nici asta nu scuză adînca sa naivitate. Dorinţa arzătoare a lui Peter este să fie scriitor american. Cum nu vorbeşte decît o engleză rudimentară, ambiţia lui e cam trasă de păr, dar aţi rămîne surprinşi să aflaţi cîte succese a înregistrat deja. A fost corespondent la presa de scandal, a trimis taxe de participare la Concursul Mondial al Sonetiştilor, a plătit ca să-şi vadă numele inclus pe tot felul de liste cu „cîştigători" şi a fost recompensat (contra unei taxe modice) cu tot felul de titluri prin corespondenţă. A absolvit deja mai multe şcoli de literatură, primind diplome arătoase, a cîştigat premiul întîi în concursul internaţional de haiku, este inclus într-o sumedenie de almanahuri de tip *Who's Who* şi este membru al Academiilor de arte frumoase din Bombay (India), Hong Kong şi Crestone (Colorado). Toate aceste onoruri nu au venit pe gratis: Peter a cheltuit pe astfel de taxe aproape toată leafa soţiei. (Peter nu lucrează pentru că scribăleşte cu normă întreagă şi petrece ore în şir la coadă la oficiul poştal). Amîndoi sînt slabi ca nişte creioane. Peter a fost mirat cînd soaţa sa, aproape de tot pierită, şi-a adunat ce catrafuse mai avea şi l-a părăsit. Cîteva zile nici nu şi-a dat seama că plecase, atît de obişnuit era cu prezenţa ei tăcută şi cu teancul de bancnote împăturite pe care ea obişnuia să-l lase pe biroul lui. Cînd a înţeles că ea a plecat de tot, m-a sunat pe mine. Îl avertizasem de zeci de ori în legătură cu activităţile lui „literare". „Ai avut dreptate", mi-a spus, „Academia Internaţională de Poezie din Bombay mi-a luat înapoi soţia, pentru că nu mi-am plătit cotizaţia lunară." „Nu există nici un fel de Academie Internaţională de Poezie în Bombay", i-am replicat. „Atunci cum îţi explici că a dispărut? Că doar a semnat alături de mine cererea de înscriere." Ce rost ar avea? Peter locuieşte acum la mine, căci bani de chirie nu are. Mama i-a trimis un ceas pătrăţos de ceramică.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pariziene (ultima)

– românii din Paris –

Românii care ajung în afară (nu numai la Paris) se împart în două: cei care *caută* români – pulsul li se grăbeşte şi pupila li se dilată cînd aud în preajmă vorbindu-se româneşte – şi cei care, din contră, *fug* de români – adică se îndepărtează imediat ce, de aproape, aud prea comprehensibile înlănţuiri de silabe. E drept, cele două categorii se mai amestecă, în funcţie de context – pentru că, în genere, ce-ar fi românitatea fără de *context*?

N-o spun cu ironie; povestitorul însuşi a mers pe context ca pe o funie de circ, mereu la un pas de a aluneca într-o parte sau în alta. Şi nu va vorbi aici despre românii cu identitate precisă ce i-au ieşit înainte – nici despre Mircea Iorgulescu, despre care a mai scris; nici despre Monica Lovinescu & Virgil Ierunca, în casa cărora a băut o cafea şi un litru de apă Volvic; nici despre Dumitru Ţepeneag, pe care l-a întîlnit într-o seară, în prag de ploaie, pe lîngă biserica Saint Eustache (scriitorul tocmai îi explica soţiei sale cum se formează norii!); nici despre alţii.

Ci va vorbi, mai întîi, despre *românii de la Tati – Tati,* magazinul cu preţuri oneste din arondismentul 18, fix lîngă staţia de metrou Barbès-Rochechouart, spre care vin magnetizaţi sîrbi, polonezi, cehi, români şi alţi cumpărători cu banii număraţi de-acasă. Ca şi ceilalţi estici, românii sînt mai ales încruntaţi – şi cînd aleg marfa, şi cînd o plătesc. Într-o zi, în timp ce priveam (încruntat) oarece, aud în stînga: *Ai găsit, dragă, ceva?* (spuse ea, genul de doamnă-doctor la 55 de ani, cu părul proaspăt vopsit în negru intens); *N-am găsit nimic, dă-i dracu'* (spuse el, soţul).

Apoi, *românii din Luvru*. Ei sînt de găsit mai ales în prima duminică din lună, cînd intrarea nu costă – şi nu-i semn de avariţie: cu sau fără bani la intrare, coada este la fel de mare iar muzeul, credeţi-mă, este acelaşi. Într-o astfel de duminică am văzut două românce pe lîngă statuia zeiţei Diana-Artemis, una spunînd *căprioara asta* (de lîngă zeiţă, n.m.) *e cam slăbănoagă*; am mai văzut un grup pe scări, prin faţa statuii fără cap a Victoriei din Samotrache – cineva din grup spunînd *eh, problema e încotro o luăm acuma* şi scoţînd repede pliantul.

În fine, *românul de la Café du Théâtre*. În faţă la *Théâtre de l'Atelier*, la intersecţia dintre *rue* D'Orsel şi *rue* Dancourt, într-o piaţetă, sînt vreo cinci tei şi vreo cinci bănci. Pe latura dreaptă este cafeneaua; pe latura stîngă este apartamentul în care a locuit Mircea Eliade între 1965 şi 1985; iar în faţa cafenelei, pe la miezul unei nopţi de iulie, un acordeonist slăbuţ şi bruneţel, ce tocmai cîntase de jale şi păcat, a strîns obolul de la clienţi, după care s-a aşezat pe bancă, lîngă noi. *Ăsta parc-ar fi de-al nostru, de la nunţi*, spuse soţia, în timp ce eu priveam, cu indecenţă, un cîine în lesă urinînd lîngă o motocicletă. *Sper să nu ne ceară bani, n-ar prea avea pe ce* – am spus şi eu, să mă aflu în treabă. Trecu aproape un minut. *De unde sînteţi?* – cuteză într-un final acordeonistul, probabil rănit de comentariile noastre, dar neaducîndu-le în discuţie... Era chiar *dom' Vasile din Buzău*, plecat din România prin 1991, expulzat din Germania în '95 cu acordeon cu tot şi care acum strîngea bani pentru a-i lua băiatului său din ţară o garsonieră; *e vremea să se însoare, e pe viaţă şi pe moarte* – ne-a spus el, după care ne-a întrebat care mai este *pe la noi* preţul pachetului de LM.

Rostul acestei poveşti acesta este: de a vă sugera, într-un mod mai tandru decît aş putea acum scrie, ca în cazul în care *dom' Vasile* vă iese în cale să-i daţi 15 franci – şi nu doar 10 precum restul europenilor, insensibili la acordeonul său înţepenit. După cum s-a văzut, este o problemă de viaţă şi de moarte.

Ca aproape toate, la români.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Provinciile Europei – o perspectivă politică (II)

Diferendul româno-maghiar se înscrie perfect logicii care a animat raporturile istorice franco-germane: tratatele de pace de după primul război au dat un răspuns de secol XIX unor realităţi care, în acest fel, s-au perpetuat în vremea celui de-al doilea război mondial prin revanşa Diktatului de la Viena. Tot angrenajul politic ulterior, de esenţă naţionalistă, a perseverat în două feluri previzibile: păstrarea *status quo*-ului pentru români şi revizionismul pentru unguri. Numai că, între timp, Europa s-a schimbat fundamental. Aici este rolul fundamental al acestor dezbateri ale noastre, să vedem cum anume s-a schimbat politic continentul şi să încercăm să-i deslușim răspunsurile viitoare la întrebările vechi. Mergem, ca pînă acum, doar spre o Europă a capitalelor sau şi spre o Europă a provinciilor, a regiunilor? Vom continua să construim cu instrumente diplomatice viitoarea Europă sau ne îndreptăm spre o aprofundare a Europei în diversităţile ei istorice, dar şi a reprezentativităţilor democratice în care viitorul să depindă nu de Paris şi de Berlin, de Budapesta şi Bucureşti? Sau nu numai de acestea. Aici este chestiunea problemei, cum se spune. Pînă în momentul de faţă răspunsurile posibile sînt de două tipuri, pe de o parte, un răspuns moderat, şovăielnic, similar cu răspunsul clasei politice româneşti la întrebările şi exigenţele reformei. Acest răspuns este acela al unei Europe a confederării statelor, care îmi pare mai degrabă animat de un soi de stafie a vechilor politici de tip *status quo*. Al doilea răspuns îmi pare îndrăzneţ şi în plină ofensivă, acesta presupune adîncirea unificării europene prin federarea statelor şi prin realizarea unui executiv paneuropean, a unei Constituţii, a unui Preşedinte ales prin vot direct. Desigur că partizanii acestui răspuns trebuie să răspundă la o serie de nedumeriri şi temeri pe care le voi inventaria pe scurt în rîndurile următoare.

Înainte de toate, spun euroscepticii, viitorul Europei depinde în mare măsură de capacitatea europenilor de a-l pricepe. Multe sondaje arată că majoritatea europenilor se simt, înainte de toate, etnic definibili. Astfel, la întrebarea adresată europenilor din UE referitoare la cum cred că va evolua identitatea lor în următoarele decenii, şi dacă ei cred că în anii care vor veni vor fi (din ce în ce mai mult) europeni şi (din ce în ce mai puţin) nemţi, francezi, italieni, răspunsurile au fost net în favoarea identităţii etnice proprii. Numai că această abordare este (şi) politic (şi) filozofic greşită, putînd pune cu adevărat în pericol noua Europă. O să mă explic de ce.

În secolul al XIX-lea şi al XX-lea, identitatea etnică a fost, aşa cum am văzut, principalul „combustibil" al politicii paneuropene şi internaţionale. Ea se definea de cele mai multe ori în felul meciurilor de fotbal: „noi împotriva lor". Adică sîntem ceva cu adevărat important doar atunci cînd învingem în războaie. Emil Cioran în *Schimbarea la faţă a României* reproşa tocmai faptul că nu am avut în istorie momente de dominare a altora, şi că am fost mai ales slugi. Popor de iobagi. Această superioară şotie (năsărîmbă, în Banat) cioraniană mă lasă indiferent şi asta nu pentru că m-aş simţi jignit că nu aparţin unor ditamai arieni de stirpe, ci pentru că, la fel ca în cazul cu Capitala, nu mă interesează şi nici nu mă animă sentimental de nici un fel. Prin ceea ce a spus, Cioran nu aparţine lumii mele care perseverează spre Provincie. Adică spre identitate prin subsidiaritate. Istoria în viziunea sa (care nu nu este şi a mea) se împlineşte, musai, auroral, adică este o afacere care se întîmplă în şi spre Centru. Aceeaşi năsărîmbă o spune şi mai tîrziu cînd, în *Istorie şi utopie,* afirmă cum că preferă demonismul Uniunii Sovietice, care mînă istoria înainte, faţă de plictiseala mic burgheziei eleveţiene, care ţine lumea într-un anistorism sătul. Ca să mă exprim în acelaşi fel, în ideologia (mea) provincială mai important decît „demonismul Uniunii Sovietice" este gestul profund mic burghez de a-ţi tăia iarba din faţa casei. Acest gest non-istoric este o utopie cu putinţă în Europa comunitară, în care ar fi de dorit să avem cît mai multă plictiseală a mic burgheziei helvetice şi cît mai puţin demonism care „propulsează istoria" şi ne împinge pe toţi „să trăim interesant". Or, în viziunea mea (probabil utopică), Statele Unite ale Europei ar trebui să fie cît mai puţin interesante din chiar acest punct de vedere.

▲

Texte şi opinii de: Petre BARBU (jurnalist, revista „Capital“) ● Rodica CHELARU (jurnalistă, Media Pro) ● Florin DUMITRESCU (senior copywriter) ● Alin Cornel IONESCU (consilier simbolistică publicitară, Institutul Naţional de Analiza Comunicării COME IN) ● Cristian MUNTEANU (copywriter) ● Alice POPESCU ● Ştefan STĂNCIUGELU (director al Institutului Naţional de Analiza Comunicării COME IN) ● Mircea VASILESCU ● Cristina VĂILEANU (director de marketing comercial, Institutul Naţional de Analiza Comunicării COME IN) ● Tudor Călin ZAROJANU (scriitor)

Argument

De curînd, Consiliul Naţional al Audiovizualului s-a pronunţat împotriva campaniei publicitare realizate de Graffiti/BBDO pentru Cosmorom, ce are ca punct de plecare bancurile cu blonde. CNA a observat că spoturile respective aduc „atingere demnităţii acestui grup de persoane prin sugerarea ideii de inteligenţă redusă a membrelor lui“ şi contravin, astfel, Legii nr. 148/2000 în care se spune că „este interzisă publicitatea care aduce prejudicii imaginii, onoarei, demnităţii şi vieţii particulare a persoanelor“. La scurt timp, conflictul dintre CNA şi firma de publicitate producătoare s-a stins. Cu toate acestea, unele ziare au găsit de cuviinţă să reacţioneze – chiar dacă retroactiv – împotriva poziţiei CNA. Evenimentul zilei, de exemplu, a titrat mare, pe prima pagină, „CNA se pune la mintea blondelor!“, a publicat un articol corespunzător acestui titlu, iar Cornel Nistorescu a scris un editorial în care-şi exprima dezaprobarea pentru faptul că CNA „se bate acum cu bancurile cu blonde!“. Desigur, nu bancurile sînt în discuţie şi nimeni nu s-a gîndit să le declare război sau să le interzică (Cornel Nistorescu mută, sofistic, datele problemei). În schimb, ni se pare normal ca aducerea în discursul public a unor prejudecăţi negative referitoare la un grup de oameni să fie amendată. Aşa, există bancuri şi despre olteni, ardeleni, moldoveni sau despre unguri, evrei şi romi – toate acreditînd o imagine negativă a fiecărui grup în parte. Cum ar fi ca o campanie publicitară să se bazeze pe unul dintre aceste stereotipuri? Fără îndoială că pot fi făcute lucruri „inteligente“, care pe noi, toţi ceilalţi, să ne distreze, dar nu ştim cît de mult s-ar distra cei direct vizaţi.

*Desigur, numărul de faţă al Dilemei nu şi-a propus să dezbată chestiunea blondelor din discursul public românesc. Tema de săptămîna aceasta este dedicată stării publicităţii de la noi, privită în ansamblu, acelei activităţi care „vinde“ imaginea (a bunurilor de consum sau a oamenilor politici). Pînă la urmă, problema nu este că publicitarii noştri fac paradă de inteligenţa proprie pe baza presupusei prostii a altora (cu toate că şi aceasta ar fi, după cum am văzut, o problemă), ci aceea că, în multe cazuri, însuşi discursul lor este neevoluat, stupid, chiar agramat (să ne amintim de acel „Fi activ!“ sau de virgulele puse între subiect şi predicat), insultînd, astfel, propria noastră inteligenţă. Dacă tot ne intră în casă, ne trag insistent de mînecă să le dăm atenţie, ne „agresează“ băgîndu-ne pe gît un produs, măcar să o facă în mod inteligent. Căci, deşi s-au făcut indiscutabile progrese, în foarte multe cazuri publicitatea românească nu s-a departat prea mult de acel candid moment de început al lui „Titan Ice – altă viaţă!“. **(C. P.-B.)***

Cristian MUNTEANU

Reclama-i sarea şi piperul

Lumea reclamelor e o lume paralelă. Aici domnul Castor ţine reguli de igienă dentară unor cetăţeni aflaţi într-o barcă, o gospodină întruchipată de Magda Catone îi surprinde pe hoţi în şifonier sau două prietene îl întîlnesc pe Osvaldo Laport nicăieri în altă parte decît într-o „public laundery“, un loc cum nu se poate mai străin românului. Copiii se află în siguranţă numai lîngă lei fioroşi, dacii îi dau ţeapă lui Burebista consumînd bere în loc de vin, iar Mihai Viteazu călare fură napolitane de la pietoni.

În lumea reclamelor se duce o luptă înverşunată împotriva mătreţii şi a cariilor, împotriva tartrului şi a afecţiunilor gingivale, împotriva petelor de muştar şi de ulei. O cămaşă îngălbenită, un toc rupt sau un ţînţar insistent sînt dezastre care cheamă la acţiune imediată. Energii enorme sînt consumate pentru a demonstra eficienţa noului xylytol, noului vitaminol, noilor nutriceramide... E lumea NOULUI continuu, a testelor cu creta penetrată de cerneală sau a oului spălat cu pastă de dinţi. E lumea lui „acum şi la sticlă de plastic“, a lui „merită să...“, a lui „contează pe...“.

Aici, dacă eşti bărbat şi vrei să ai succes trebuie să foloseşti o anume cremă de ghete (aţi observat că în toate spoturile pentru astfel de produse doar bărbaţii au probleme cu pantofii?), iar dacă eşti femeie trebuie să foloseşti anumite produse ca să „te simţi protejată întreaga zi“, „24 de ore din 24“, „de dimineaţă pînă seara“.

Soluţia oricărei probleme este o gumă de mestecat, o asigurare de viaţă sau un iaurt fără grăsimi. Noaptea tîrziu, soluţia îţi este furnizată de domnişoare binevoitoare la numere de telefon care încep cu 89.89... Dimineaţa, la teleshopping, alte domnişoare sau domni bine făcuţi încearcă să te convingă că tot ce îţi trebuie e vreun aparat de vibromasaj sau vreo răzătoare universală. Toată lumea e convinsă că ai nevoie de cîte ceva pentru ca viaţa ta să fie cu adevărat completă. Dar mai bine să dau o pildă din folclorul e-mail-istic:

Un profesor de filozofie stătea în faţa studenţilor săi cu cîteva obiecte pe catedră. Cînd a început ora, fără să spună un cuvînt, a luat un borcan mare şi a început să-l umple cu pietre cu diametrul de aproximativ 5 cm. Apoi i-a întrebat pe studenţi dacă borcanul este plin. Au fost cu toţii de acord că este plin. După aceea, a luat o cutie cu pietricele şi le-a turnat în borcan, scuturîndu-l uşor. Acestea s-au rostogolit printre pietrele mari şi au umplut spaţiile rămase libere. Profesorul i-a întrebat din nou pe studenţi dacă borcanul este plin. Şi iarăşi studenţii au fost de acord că este plin. Atunci, profesorul a luat o cutie cu nisip şi l-a turnat în borcan, scuturîndu-l uşor. Nisipul a umplut spaţiul rămas liber. „Acum,“ spuse profesorul, „vreau să recunoaşteţi că aceasta este viaţa voastră. Pietrele mari sînt lucrurile importante: familia, partenerul, sănătatea şi copiii voştri. Chiar dacă totul ar fi pierdut şi numai aceste lucruri ar fi rămas, viaţa voastră tot ar fi completă. Pietricelele sînt celelalte lucruri care contează: slujba, casa şi maşina. Nisipul reprezintă lucrurile mici care completează restul. Dacă puneţi în borcan mai întîi nisipul, nu mai rămîne loc pentru pietrele mari şi pentru pietricele. La fel se desfăşoară şi viaţa voastră: dacă vă consumaţi timpul şi energia cu lucrurile mici, nu veţi avea niciodată spaţiu pentru lucrurile importante. Fiţi atenţi la lucrurile esenţiale pentru fericirea voastră. Jucaţi-vă cu copiii, făceţi-vă timp pentru controale medicale, duceţi-vă partenerul la dans. Vă rămîne mereu destul timp să mergeţi la serviciu, să faceţi curat în casă, să daţi o petrecere sau să duceţi gunoiul. Aveţi grijă de pietrele mari în primul rînd, de lucrurile care într-adevăr contează. Stabiliţi-vă priorităţile, restul este doar nisip.“

Atunci, un student a luat borcanul, despre care cu toţi erau de acord că este plin, şi a turnat în el o sticlă de bere! Berea a intrat în spaţiile rămase libere şi a umplut cu adevărat borcanul.

Morala: Nu contează cît de plină îţi este viaţa, mereu rămîne loc pentru o bere!

▲

Florin DUMITRESCU

Roşia lui Dinescu

Se întîmpla tot la Televiziunea Română, cînd, cu cîţiva ani în urmă, Mircea Dinescu pornea, poate şi mai puţin conştient ca întîia oară, încă o revoluţie. Se întîmpla într-unul din acele previzibile *talk-show*-uri despre „fiinţa naţională“ sau despre „ruşinea de a fi român“... Atunci, stîrnit de o întorsătură vicioasă a discuţiei, poetul în *plovăr* s-a lansat, cu spontaneitatea şi francheţea ce mai că-i deveniseră mărci înregistrate, într-o glorificare a legumelor şi fructelor româneşti – de la roşii la piersici, de la mere la dovlecei – toate exaltate la limita dintre poezie şi strigătură negustorească. Spre deosebire de roadele ţărînei noastre, mai puţin făţoase, dar cu gust deplin, sănătos, adevărat, – arătoasele poame de import care invadaseră de pe atunci pieţele erau caricaturizate pînă la anulare: „roşiile alea arăbeşti – imense, umflate cu pompa, bune poate să ţi le pui în vitrină sau pe televizor, dar în nici un caz să le mănînci...“, spunea, aproximativ, Ovidiul boabei de piper.

Ce a urmat? Aveam s-o vedem noi toţi, cei pentru care mersul la piaţă e o experienţă culturală plină de sevă. Ţăranii şi precupeţii de „agroalimentare“ autohtone au început să-şi exhibe, pe cartoane maltratate cu pixul, românitatea mărfii: „roşii româneşti“, „piersici *made in Romania*“ etc. Iar îndemnurile orale ale pieţarilor erau, la puţin timp după emisiune, impresionate de amintirea acesteia: „ia roşia românească, ia roşia lui Dinescu“ etc. Acelaşi Mircea Dinescu avea să povestească, după aproape un an, la un alt *talk-show*, la o altă televiziune, cum îl întîmpină de fiecare dată ţăranii din piaţă ca pe un erou, ca pe un portavoce providenţial al lor, cei care tac şi fac (îmbătătoare clipe pentru un intelectual...), recompensîndu-l cu kilograme întregi de „roşii cum îţi *place* matale, dom' Dinescu“. Poetul părea sincer surprins şi amuzat de amploarea luată de publicitatea pe care el o făcuse fără voie. Astăzi, cînd ne-am obişnuit deja cu atari procedee publicitare pieţăreşti, merită să ne amintim de acel moment originar. Pentru că atunci, pentru prima oară după multe decenii, în România se făcea reclamă mărfurilor româneşti, aducând ca argument al calităţii însuşi faptul că au fost produse în România. Era prima oară pentru multe generaţii de români cînd sintagma „produs românesc“ ajungea să echivaleze ceea ce înţeleg nemţii (şi nu numai ei...) prin sintagma „produs nemţesc“. Era prima dată după mulţi ani cînd românilor li se spunea „să cumpere românește“, şi asta nu din patriotism oficial, nu din directivă politică, nu din vreo altă raţiune extra-economică; ci, pur şi simplu, din considerente economice.

Evident, pedala mîndriei naţionale fusese apăsată şi ea de către poetul odinioară acuzat de antiromânism. A le spune românilor că roşiile lor sînt mai gustoase nu constituie doar o *captatio* pentru producătorul agricol ci şi o redare a demnităţii unei întregi naţii. În contextul în care marea publicitate (cea cu bugete de media capabile să ţină în funcţiune toate *show*-urile şi *talk-show*-urile) laudă mărfurile tocmai prin caracterul lor alogen, prin felul lor mare şi frumos, „umflat cu pompa“, prin fasonul lor estetic-industrial, bun de expus pe mileu, contrastînd de multe ori cu găunoşenia lor funcţională, cineva răsturna aceste valori, reabilitînd *topos*-ul „mic şi sincer“ în faţa celui „fălos şi făţos“ şi, implicit, reparînd „ruşinea de a fi român“. Şi asta într-un mod, vorba sloganului, atît de simplu: vorbindu-i omului de păpică. La o emisiune cu pretenţii culturale, era pentru o clipă abolită prejudecata josniciei stomacului, era doborît tabu-ul duşmăniei dintre spirit şi materie, pe cît de păgubos, pe atît de frecvent în rîndul lumpen-intelectualităţii noastre, al „oamenilor fără dileme“. Un fulger catodic a străbătut fiinţa românilor, din creştet pînă-n buric.

Analize pot fi făcute. În fond, oricine putea emite constatarea că produsele agricole româneşti sînt mai gustoase (mai sănătoase etc.). Era însă un secret pe care doar Polichinelle putea să-l strige în gura mare pentru a fi înţeles. Adică numai Dinescu. De asemenea, se poate observa că acelaşi *spokesman* a avut mult mai puţin spor în publicizarea, de data aceasta premeditată şi „industrial“ programată, a lui Theodor Stolojan, astă toamnă. Şi se poate, evident, duce o paralelă net dezavantajoasă faţă de campania cvasi-utecistică a Ministerului Turismului în favoarea litoralului românesc. De aici, pînă la reflecţiile despre adevăratul şi falsul naţionalism, pasul poate fi lesne făcut de către orice amator de *talk-show*-uri...

Altceva ar vrea autorul acestor rînduri să evidenţieze; ceva ce, de altfel, oamenii din publicitate au întrezărit din titlu. Elogiul dinescian al roşiei neaoşe este genul de argumentaţie care revoluţionează din cînd în cînd opinia publică. E ceea ce a reuşit în '58 sqq. campania, de data asta oficial publicitară, prin care echipa lui Bill Bernbach propunea americanilor *Volkswagen*-ul 1200. Să vinzi Broscuţa lui Hitler în patria limuzinelor şi a autostrăzilor transcontinentale – părea de-a dreptul misiune imposibilă. Şi totodată, revăzînd astăzi campania, pare cel mai simplu lucru cu putinţă. Este ceea ce retoricienii numesc *inflexiune ideologică* şi se exemplifică îndeobşte cu discursul shakespearian al lui Marc Antoniu despre onorabilitatea lui Brutus. Aşa cum poporul roman regăseşte în sine ataşamentul faţă de Cezar, în ciuda propagandei conjurilor, la fel şi consumatorul american postbelic regăseşte acele valori, tipic protestante, tipic yankee, ale temperanţei şi modestiei, ale lui *„think small“*, în ciuda propagandei lui *„think big“*, care continua inerţial din vremea eroic-belicoasă a anilor '40, în plină eră de *boom* consumerist. La fel şi românii, de ambele părţi ale tarabei, redescoperă mîndria naţională... pornind de la o roşie.

Ar mai lipsi, drept concluzie, sentinţa că adevărata publicitate nu e cea care stimulează instinctele pavloviene ale maselor, nici cea care satisface esteza intelectualilor publivori, ci aceea care, la anumite intervale de timp, mută prejudecăţile sociale şi dinamizează reflecţia civică. Şi o notă: deocamdată în România acest lucru nu se poate decît spontan, zvonistic şi complet dezinteresat.

▲

Rodica CHELARU

Imaginea contează

Personajele publice au avut dintotdeauna o deosebită grijă faţă de propria imagine. Istoria este plină de astfel de exemple. Nevoia de popularitate, „baia de mase“ au dat naştere, în timp, unor adevărate industrii pe care VIP-urile nu exită să le folosească din plin. Ca pe cosmetice.

România postdecembristă abundă în personaje care sînt făcute doar din imagini, mai puţin – sau chiar deloc – din substanţă. De la guvern la parlament, trecînd prin primăria municipală, toţi aceşti oameni lucrează de zor la propria lor imagine publică. Trebuie să dea bine, să fie prezenţi în fiece clipă la televizor, în ziare, în săptămînale, chiar în reviste de scandal. Unii acţionează conform principiului „să se spună şi de rău, dar să se vorbească despre mine“.

Bunăoară, Traian Băsescu. De ani de zile, nu face altceva decît să lucreze la propria imagine. Este, probabil, cel mai priceput pînă în acest moment la jocurile de artificii care-l fac „mai curat, mai proaspăt, mai isteţ“. O analiză serioasă a activităţii administrative şi politice a fostului ministru al Transporturilor, a primarului Capitalei, a liderului PD nu cred că justifică frecventele sale apariţii în mass media. Băsescu ştie, însă, regula jocului de imagine. Orice prilej este bun pentru a veni în faţa opiniei publice şi a te prezenta drept un personaj foarte preocupat de munca sa, de binele public, de cetăţean. El îşi pregăteşte atent orice apariţie publică, nu lasă nimic la voia întîmplării. Iese la rampă doar atunci cînd este sigur de succes. De pildă, scandalul cîinilor comunitari. Băsescu a inflamat opinia publică, a venit Brigitte Bardot, s-au îmbrăţişat, a fost un puhoi de ziarişti şi camere de luat vederi, ONG-urile s-au isterizat, a mai fost o vînătoare de căţei, nişte copii muşcaţi pe care i-a văzut toată ţara la televizor şi, gata! S-a spart balonul de săpun. Nimeni nu mai ştie acum ce se întîmplă: mai sînt ucişi patrupezii? ce răspundere au cei care au „înfiat“ deja cîini comunitari? de ce au reapărut haitele pe lîngă blocuri?

Un alt exemplu. Deîndată ce au apărut primele critici cu privire la curăţenia oraşului ori la starea jalnică a străzilor, primarul general a lansat la apă torpila „pîine şi circ“. A instalat în Piaţa Constituţiei corturi, o estradă şi le-a dat bucureştenilor bere, mici şi muzică. În fine, o altă pagină despre cum se scrie istoria imaginii este conferinţa de presă din week end. Traian Băsescu are mereu ceva de spus presei, implicit opiniei publice, fie sîmbăta, fie duminica. Este un mod de a arăta, şi în timpul său liber, cît de preocupat este edilul şef pentru soarta cetăţeanului. Acum, în vacanţă, face o pauză.

În fine, în scandalul Termoelectrica, primarul general a folosit formula „tătucul salvator“. A lăsat lucrurile să dospească, deşi cunoştea perfect problema, şi a apărut fix la momentul oportun, spunînd că populaţia Bucureştiului nu plăteşte datoriile altora. Din păcate, le cam plăteşte. Dar dacă i se spune, din cînd în cînd, cît de importantă şi decisivă este părerea ei, atunci este prevenită orice reacţie adversă. Nu poţi să-l acuzi pe primar că nu ţine la interesul public. Este, evident, o chestiune de imagine. Fiindcă aranjamentul cu Termoelectrica se putea face, cum s-a întîmplat de atîtea, ori, fără mare tevatură.

Să nu mai vorbim despre potopul care a inundat o parte a Bucureştilor zilele trecute. Pe unde era, oare, dl. Băsescu în acele momente? Ca un vajnic comandant de navă, ar fi trebuit să fie la cîrmă şi să nu lase oameni şi maşini să înoate în mizerie atîtea ore, pînă cînd au catadicsit vindanjorii să desfunde canalele.

Nu trebuie scăpat din vedere, în acest joc de imagine, un amănunt esenţial: nevoia presei de a face ştire din orice. Mai ales în timpul vacanţei, cînd parlamentul, partidele nu se mai văd, cînd evenimentele sînt rare. Guvernul rămîne să ţină steagul sus şi să ofere presei pîinea cea de toate zilele.

Băsescu nu este singur. De cînd a preluat şefia PSD (PDSR) şi a guvernului, Adrian Năstase este într-o permanentă ofensivă de imagine. Rămîi cu impresia că în România se mişcă munţii din loc. Şi, în realitate, au loc eventual uşoare legănări. Premierul ştie, însă, cum trebuie să apese pedala. Tot ce ţine de „dosare delicate“ – de genul reeşalonări ale datoriilor la întreprinderile cu pierderi, care rămîn nodul gordian al negocierilor cu FMI, scandalul FNI, dosarele de privatizare accelerată, scandalul din spitale – sînt date, uşurel, la spate. Se vorbeşte despre ele puţin sau deloc. Vizita în Germania a fost intens mediatizată, cum că premierul a semnat multe contracte bănoase pentru noi, care vor aduce investiţii de un miliard de mărci germane. Dar, de fapt, nu se spune nimic precis, concret, care sînt firmele germane interesate care şi-au pus deja semnătura pe astfel de contracte. Vorbe, mereu vorbe, care compun imaginea.

La orizont apare, din nou, scandalul caselor naţionalizate. Nu-i nimic! Noi avem acum probleme, din nou, cu ungurii, cu UE, cu NATO, cu baroana Emma Nicholson. Restul, mai vedem. Mai sînt, desigur, probleme cu mazilirea tuturor celor bănuiţi că au servit fosta putere, cu audierile la Romtelecom. Asta satisface gustul public pentru răzbunare faţă de coaliţia care nu şi-a respectat promisiunile. Dar, în acelaşi timp, mută atenţia publicului de la grijile zilnice, salarii neîndestulătoare, birocraţie la „chestiuni de anvergură naţională“. Fiindcă, nu-i aşa, individul trece întotdeauna, conform unei concepţii anacronice, după stat şi naţiune.

Toate aceste artificii de imagine se conduc după cîteva principii pe care le-am evocat deja. Primul este să spui publicului ceea ce vrea să audă. Al doilea, să faci mereu rocade spre a muta atenţia oamenilor către altceva decît lucrurile importante pentru ei. Sînt, deopotrivă, principii care servesc şi manipularea. Fiindcă, în definitiv, crearea unei imagini publice bune merge mînăn-n mînă cu manipularea.

Problema noastră, de peste un deceniu, este însă că personajele publice n-au învăţat lecţia occidentală: imagine plus eficienţă. În această ecuaţie, al doilea termen lipseşte constant, iar asta ne face să batem mereu pasul pe loc. Declaraţiile de complezenţă ale Occidentului nu ţin de foame. Noi trebuie să umplem traista cu merinde. ▲

Ştefan STĂNCIUGELU

Simbolistica politică şi mesajul electoral

Discursul oricărei campanii electorale face apel în mod obligatoriu la simboluri, mituri politice şi structuri arhetipale ce populează cultura politică a fiecărei comunităţi. Dacă acceptăm axa raţional/emoţional în cultura politică (Almond, Verba), observăm că devine aproape imposibil de construit un mesaj de campanie în afara miturilor politice fundamentale – Eroul Salvator, Unitatea, Conspiraţia, Vîrsta de Aur. Campania electorală din 2000 a scos în evidenţă cazuri exemplare de situaţii în care se încalcă reguli fundamentale ale simbolisticii politice. Aceeaşi campanie ne înfăţişează situaţii de folosire eficientă a simbolurilor şi a miturilor politice în mesajul adresat electoratului. Vom selecta în cele ce urmează cîteva situaţii exemplare de folosire greşită a simbolurilor politice şi alte cîteva de folosire eficientă. Alături de regulile ştiinţei simbolurilor politice, rezultatele din alegeri ar putea să fie, poate, cel mai generos şi eficient test final al etichetei „corect/greşit“, cu care vom opera în continuare. Începem cu greşeli generate în cadrul circumscris de mecanismul „imitaţie-adaptare“.

1. ApR: riscurile mecanismului imitaţie/adaptare.

ApR şi Teodor Meleşcanu au folosit atît în mesajul implicit cît şi în mesajul explicit al campaniei mitul Eroului Salvator. Natura greşelii pe simbolistica mesajului electoral stă în *inversarea* relaţiei Erou-Cetate. Astfel, „Republica lui Meleşcanu“ face din Cetate o proprietate personală a Eroului, cînd, în fapt, mitul este construit pe o relaţie exact inversă: *Eroul este al Cetăţii*. O altă greşeală fundamentală-tip din discursul de campanie al ApR este cea a imitaţiei. Imaginea finală dintr-un clip electoral este asemănătoare cu cea a unui afiş folosit de Chirac în alegerile din 1985: liderul cu o echipă, pe un fundal cu iarbă verde. Modificări marginale ale unor coduri şi simboluri au convertit o posibilă idee de impact într-un eşec previzibil. Afişul lui Chirac înfăţişa sub sloganul „Vivement demain!“, o echipă cu liderul în centru, ai cărei membri poartă cravată, sînt în cămaşă, se ţin de mîini şi rîd, transmiţînd cu succes ideea de optimism. Construcţia ApR face cîteva adaptări: membrii echipei urcă dealul înverzit, sînt îmbrăcaţi în costume sobre. Optimismul francezilor este convertit astfel în sobrietatea unui ritual de înmormîntare, în care nu se poate obţine o comunicare eficientă.

2. **Petre Roman: sociodrama unui exerciţiu al democraţiei**. Campania lui Petre Roman se prezintă ca sociodramă a unui exerciţiu abstract al democraţiei. Conţinutul şi forma concretă a miturilor, a structurilor arhetipale şi a simbolisticii politice folosite sugerează că avem un discurs publicitar ce ţinteşte parcă intenţionat habitusul dramaturgic şi spectacular al unui electorat abstract. Împrumutînd elemente şi structuri de comunicare din campaniile lui Mitterrand (1965, 1974, 1988), Chirac (1986), Valéry Giscard d'Estaing (1974, 1976, 1977), Mao Zedong (care a înotat 15 km la vîrsta de 72 de ani), campania candidatului PD a eşuat în utilizarea eficientă şi în folosirea mitului *Eroul Salvator*. Mesajul lui Roman greşeşte, de asemenea, prin identificarea Eroului cu Cetatea (vezi sloganul „Roman pentru România“, în care cuvîntul „pentru“ este ascuns în mod intenţionat).

3. Glonţul lui Stolojan. Theodor Stolojan ne oferă două cazuri-tip pentru studiul greşelilor în utilizarea de mituri şi simboluri politice. O primă greşeală este cea a „eroului fricos“. Stolojan îşi construieşte identitatea de victimă a lui C.V. Tudor, în condiţiile în care acesta din urmă ar ajunge Preşedintele României: „Eu răspund cu capul!“, ne spune Theodor Stolojan, într-unul dintre materialele de campanie cu indice de incompatibilitate mesaj-emiţător maxim. Într-o astfel de situaţie, apare ideea de Erou Salvator al României, care „vine la muncă“, care urăşte „vorba goală“, pare că se „îmbolnăveşte“ de frică sau se resemnează în faţa destinului. Or, o condiţie ontologică asumată prin mitul Eroului Salvator exclude frica şi grija faţă de propriul destin. Tot în lupta pentru electoratul nehotărît presupus a opta în ultima clipă pentru Vadim Tudor, Stolojan face o a doua greşeală. El îi „serveşte“ contracandidatului său exact simbolul de care vectorul semantic principal al campaniei PRM avea nevoie. „Jos Mafia, Sus Patria!“, capătă acum şi instrumentele sugestive: glonţul lui Stolojan, la care se adaugă mitraliera „servită“ de Meleşcanu.

4. Mugur Isărescu şi CDR 2000: copiii ca vector de imagine a Răului. Fiecare dintre aceste două campanii ne prezintă cîte un caz exemplar pentru utilizarea greşită a simbolurilor politice. Dominantă pentru CDR 2000 este folosirea mitului politic „Conspiraţia“. O „conspiraţie“ PDSR-PNL-PRM pune la cale ceva împotriva României, ne spune mesajul explicit al celor doi actori politici. Discursul şi mesajul publicitar folosesc aici cele mai violente simboluri ale campaniei din 2000: imaginea săgeţii ce sugerează uciderea unui copil (atac la PNL); seria de mesaje ale unor copii care spun „Vreau să mă bată minerii!“, „Vreau să-mi fie ruşine că sînt român!“; copilul care ameninţă electoratul român – „Să nu zici că nu ţi-am spus!“. Personaje care cer grija noastră sînt greşit convertiţi în sfătuitori electorali şi personaje care invocă Răul (atac la PDSR).

5. PDSR şi strategia „Cu mîinile curate“. PDSR pare să fi fost cel mai eficient în folosirea de simboluri şi mituri politice. Vectorii semantici centrali ai discursului de campanie *„Aproape“* şi *„Împreună“* sînt susţinuţi în presa scrisă de vectori secundari precum „O guvernare mai bună pentru o viaţă mai bună“. Operatorii terţiari ai mesajului electoral sînt construiţi în mod regulat din informaţii care, în loc să atace direct, îndeamnă la comparaţia guvernării PDSR cu guvernarea de coaliţie. Mecanismul cel mai interesant folosit în discursul publicitar de PDSR este cel al atacului „Cu mîinile curate“. În mod sistematic, PDSR îşi construieşte atacul la guvernarea de coaliţie prin personificarea unor terţi „de încredere“: Poporul (imagini cu demonstranţi şi sloganuri negative), FMI, Banca Mondială. Mesajul PDSR pare important însă nu atît prin ceea ce spune în mod explicit, cît prin ceea ce transmite în mod implicit: vectorii semantici centrali „aproape“ şi „împreună“ induc ideile de pace, linişte, siguranţă, grijă. În turul doi al prezidenţialelor putem spune că s-au înfruntat ideea de *ordine relativ sigură* („pentru liniştea noastră“, *Părintele înţelept şi cu experienţă*) cu ideea de *ordine nesigură* oferită de Eroul Justiţiar C.V. Tudor.

6. C.V. Tudor: Eroul Justiţiar greşeşte codul comunicării eficiente. Discursul lui Corneliu Vadim Tudor este exemplar pentru folosirea mitului Eroului Salvator în formula particulară de „Erou Justiţiar“. Mergînd pe o campanie mai degrabă instinctivă, decît cu orizont de construcţie, liderul PRM a corespuns cel mai bine structurilor de percepţie acreditate de campania CDR în 1996. Un segment electoral construit pe „lupta împotriva corupţiei“ sancţiona, după patru ani, incapacitatea emiţătorilor de a-i împlini aşteptările. Vadim Tudor juca rolul de ameninţare necesară şi soluţie, în acelaşi timp. Înfrîngerea sa din decembrie 2000 nu înseamnă şi trecerea definitivă pe banca de rezerve a politicii româneşti. Vorba poetului: „Vreme trece, vreme vine, / Toate-s vechi şi nouă toate“. ▲

Alice POPESCU

Locul unde nu ar trebui să se întîmple

Asupravieţui zilnic unui spaţiu public invadat de mizerie, cu servicii şi prestaţii funcţionînd după fabrica de împachetat fum, printre feţe cenuşii, duse de val şi manele, pentru a te retrage apoi discret în zona ta privată care începe cu blocul scrijelit şi mîzgălit de băieţii de cartier şi se termină la sfîrşit de săptămînă cu umorul fin al băieţilor de la *Vacanţa Mare,* ori cu *Chef de chef,* ori cu *Bingo,* e la fel de firesc cum respiri praful şi noxele în care te-ai născut. E un lucru simplu care ascunde în spate o întreagă cultură.

Libertatea informaţiei reprezintă un privilegiu al democraţiei. Libertatea culturii de a deveni cultură de masă ori de a se transforma de-a binelea în subcultură este iarăşi privilegiul democraţiei, dar şi un risc pe care societatea trebuie să şi-l asume. Nu poţi nega adevărul, nu poţi nega că toate astea se întîmplă şi nu poţi face responsabile mass-media pentru faptul că ţi le aduc la cunoştiinţă.

Absurd, însă, este să şi investeşti în această imagine, să accepţi, în calitate de individ, să te identifici cu o reprezentare care te lezează şi să i te conformezi pentru a o perpetua.

Publicitatea este exact locul unde acest lucru nu ar trebui să se întîmple şi, dacă totuşi se întîmplă, înseamnă că avem de-a face cu un simptom social. Un simptom care arată că individul şi-a interiorizat abuzul şi simte nevoia sau indiferenţa de a-l trăi la nesfîrşit, de a fi abuzat şi de a abuza la rîndul său. E greu de spus dacă această superbă absenţă a respectului de sine se datorează exclusiv dresajului comunist, dat fiind că există popoare care i-au supravieţuit suficient de bine pentru a fi intrat de mult în rîndul lumii. Chiar într-o societate dusă cu pluta tranziţiei, cum este a noastră, publicitatea reprezintă veriga din sistem care poate şi trebuie să fie cel mai uşor amendată în caz de abuz. Fiindcă ea are obligaţia de a seduce consumatorul şi o face vînzîndu-i acestuia *imaginea de sine.* A cumpăra un produs nu înseamnă doar a investi într-un bun material, cultural etc., ci şi a investi în propria ta imagine, iar treaba reclamei este să te convingă de acest lucru, să te încredinţeze că însuşirea obiectului reprezintă, de fapt, valorizarea pozitivă a subiectului (odată cu parfumul x intri în posesia secretului seducţiei, maşina y te trimite în lumea oamenilor de succes etc.). Or, culmea absurdului într-o societate de consum este (din acest punct de vedere) să ţi se vîndă o imagine valorizată negativ şi tu să o cumperi. Dacă asta chiar se întîmplă fără ca nimeni să bage de seamă ori, mai rău, în perfecta noastră cunoştiinţă de cauză şi acceptare, atunci avem de-a face cu o anomalie. Să plăteşti pentru a fi depreciat se cheamă, pur şi simplu, masochism şi indică o absenţă cronică a respectului de sine.

Pe această absenţă mizează, probabil, agenţiile de publicitate sau clienţii lor (care, nu de puţine ori, îşi impun punctul de vedere în privinţa felului în care echipa de advertising trebuie să îşi facă treaba) atunci cînd dau drumul pe canalele media unor reclame ofensatoare la adresa publicului. În mod normal, într-o societate civilizată, acestea ar trebui să fie contraproductive. Mă întreb dacă acelaşi lucru se întîmplă şi la noi, de vreme ce numărul lor pare să crească. Cam cît de mult ar trebui să crească pentru a ajunge, în sfîrşit, să ne deranjeze?

Remarcam, cu ceva timp în urmă, un spot publicitar care ne invita să spălăm cu *Ariel* pentru ca bluza noastră să arate veşnic nouă şi să o putem dărui după folosinţă îndelungată... O reclamă incredibilă care face propagandă unei *culturi a sărăciei* (total nerecomandabilă în oricare tip de sistem social) şi celei mai meschine lipse de civilitate.

Apoi vin din urmă spot-urile semnalate de curînd, din seria bancurilor cu proşti, în care vizate sînt blondele, o categorie de public pe care, din păcate, firma *Cosmorom* o consideră cu adevărat redusă mintal dacă se aşteaptă să şi apeleze la serviciile sale... Firma sau echipa care a lucrat la această splendidă capodoperă a lipsei de raţiune şi excesului de băşcălie ieftină...

Mai nou chiar, trivial şi autoflagelator este *promo*-ul de pe PRO TV la *Vara ispitelor* în care, un bărbat filmat din spate pare să facă un gest ilicit în timp ce urmăreşte numărul de striptease al femeii. Ca într-o farsă cinică pentru preşcolari, obiectivul fixează apoi imaginea din faţă, ocazie cu care observăm că, de fapt, el nu face altceva decît să agite o sticlă de *Prigat.*

Dacă aş fi bărbat, de ce aş vrea să mă uit la o reclamă care mă prezintă într-o postură jenantă şi ridicolă? Nu pentru că gestul în sine se presupune a fi obscen, ci pentru că în spatele manevrei insinuante a aparatului de filmat se află un mare hohot de rîs, sarcastic şi infantil.

Sărăcia, vulgaritatea, prostul gust, ca şi multe altele, nu ne aparţin doar nouă. Nouă ne aparţine felul (depreciativ) în care ni le asumăm.

Şi atunci, poate că o altă întrebare ar fi „Cum ne vindem imaginea?".

▲

Cosmorom şi trilogia blondelor

– efecte perverse ale mesajului publicitar –

Mesajul publicitar structurat de Cosmorom pe conceptul strategic „Blondele pricep cam greu" reprezintă un caz aparte în tipologia erorilor de construcţie din zona discursului publicitar. În mod particular, acest mesaj se prezintă ca un caz exemplar pentru greşeli de tipul „efecte perverse" – consecinţe neaşteptate şi neintenţionate în comunicarea publicitară. Înainte de toate, care este conţinutul şi structura acestui mesaj?

Campania de promovare a cartelei *Cosmo* cuprinde 3 clipuri publicitare prin care ne informează despre noile oferte: a. taxare la secundă după primele 15 secunde; b. posibilitatea de a apela sau de a fi apelat timp de 12 luni: c. accesarea gratuită a mesageriei vocale. Coerenţa mesajului implicit „Blondele pricep cam greu şi nu sînt de încredere" este dată de folosirea aceluiaşi personaj şi de aparenţa aceleiaşi locaţii – o blondă îmbrăcată într-o rochie de culoare roz vorbeşte la telefonul mobil, undeva într-un parc din Bucureşti.

I. Povestea blondei care pricepe greu

Clipul 1: O secundă, de la Bucureşti la Constanţa

Pe malul unui lac, blonda sună la Informaţii CFR şi întreabă cât face trenul de la Bucureşti la Constanţa. Operatoarea îi răspunde cu voce egală, aproape metalică: „O secundăă..." Blonda spune „Mulţumesc frumos!" şi închide telefonul, după care zîmbeşte mulţumită. Ultimele 2 cadre sînt pentru dezvăluirea informaţiei ascunse: „Noi avem noţiunea timpului!", respectiv „Cosmorom taxează la secundă după primele 15 secunde".

Clipul 2: Cu cartela poţi vorbi 12 luni

Aceeaşi blondă, balansâdu-se într-un leagăn şi vorbind la telefon... O voce masculină vorbeşte cu publicul: „Care este diferenţa dintre o cartelă Cosmo şi o blondă?" Cadrul se mută iarăşi pe blondă, care pare a nu fi în stare să articuleze cuvinte: „ăăăă... ÎÎÎÎÎ... Păăi... Deci...". Urmează răspunsul dat tot de vocea masculină: „Cu cartela poţi vorbi 12 luni". Pe ecran apare informaţia: „12 luni poţi apela sau poţi fi apelat".

Clipul 3: Blondele pricep greu că mesageria nu costă nimic

Aceeaşi blondă mergînd pe o alee cu bănci, din acelaşi parc, vorbind la telefon cu o voce uşor enervată: „De ce vor domne' blondele să plătească mesageria vocală?" Răspunsul este dat de aceeaşi voce masculină „Degeaba!". Blonda pare să se dumirească: „AAAA..." cadrul următor dezvăluie informaţia: „Apelarea mesageriei vocale este gratuită". În *background* se aude vocea blondei: „Daaa... Eeeee..."

Dacă primele 2 clipuri sînt coerente în logica desfăşurării scenariului, ultimul este puţin forţat pentru a se plia pe acelaşi concept – „blondele sînt proaste". Primele 2 clipuri se derulează sub forma bancurilor cu blonde, în vreme ce al treilea este realizat mai degrabă sub forma bancurilor „întrebare la Radio Erevan" – bancuri cu circulaţie la fel de mare în spaţiul românesc.

II. Concept creativ şi stereotipuri culturale

Întreg conceptul creativ al clipurilor publicitare se pliază pe un **stereotip cultural/prejudecată:** *blondele sînt proaste.* În contextul cultural curent, este un fapt comun etichetarea femeilor (mai ales a femeilor blonde) drept „inferioare bărbaţilor din punct de vedere intelectual", tot aşa cum se aplică în mod indiscriminatoriu eticheta de proşti/inculţi poliţiştilor, de exemplu. Bancurile cu blonde sînt, în fapt, o reflexie a unei prejudecăţi culturale potrivit căreia femeile sînt inferioare bărbaţilor sub aspect intelectual. Iar blonda devine personaj de bancuri pentru că, prin culoare, ea iese din decorul obişnuit.

Există un singur lucru cert în toată această simbolistică socială cu valenţe negative pentru blonde, în particular, pentru femei în general: sexismul stereotipurilor sociale şi al mesajului publicitar lansat pe piaţă. Cum problema analizată aici nu este cea a eticii mesajului publicitar, să purcedem la deconstrucţia intenţiilor care au scornit un astfel de mesaj şi la analiza consecinţelor şi a efectelor perverse (neaşteptate) ale acestei linii de imagine.

III. Cosmorom foloseşte clişeul cultural „blondele sînt proaste"!

Dacă în primul clip aluzia este relativ voalată – nu poţi decoda rapid mesajul decît dacă, eventual, cunoşti bancurile cu blonde –, în celelalte 2 clipuri (în special în clipul 2) este mai evident mesajul „blondele sînt proaste". Femeia din clipuri nu pare a fi o blondă naturală, ba, mai mult, pare a purta o meşă. În plus, nu este foarte naturală în rolul „unei blonde proaste", deşi este evident că se străduieşte.

Trei sînt concluziile pe care le-am putea trage în urma analizei celor trei clipuri publicitare create pe conceptul „blondele pricep cam greu". *În primul rînd,* mesajul clipurilor referitoare la prostia blondelor este întotdeauna unul de tip implicit. Compania de telefonie mobilă foloseşte în acest sens o linie de imagine care atacă în mod serios dimensiunea deontologică a unui discurs public. *În al doilea rînd,* spot-urile sînt construite pe aceeaşi structură logică pe care se articulează bancurile cu blonde: a.) nivel de glumă relativ inocentă; b.) nivel de băşcălie, în care este atacată pe mesaj implicit o identitate particularizată prin culoarea unei podoabe capilare. *În al treilea rînd,* analiza de conţinut şi de strategie sugerează că avem de-a face cu o situaţie clară de *efecte perverse* ale mesajului publicitar: crezînd că face o glumă bună, inocentă şi cu impact pe vînzări, compania se află în situaţia de a fi compromisă pe piaţa telefoniei mobile prin strategii extrem de simple. Să urmărim întîi punctele tari şi punctele slabe ale mesajului.

IV. Fişă de audit pe mesaj publicitar

1. Publicitatea pe tema „Blondele sînt cam proaste" vrea să atragă atenţia asupra cartelei Cosmo. În realitate, mesajul publicitar de acest tip era maximal eficient doar în momentul lansării companiei pe piaţă. *Timingul,* conţinutul discursului şi o strategie „Bumerang" pot duce uşor la ruperea lui de produsul la care se referă, riscîndu-se ca mesajul să nu se mai ştie ce promovează.

2. Lipsa de gestionare strategică a consecinţelor sugerează că mesajul publicitar a fost lansat *doar* cu scopul de a folosi un *presupus* cod mentalul colectiv românesc.

3. Publicitatea cu blondele are dezavantajul unui public ţintă incoerent, instabil şi cu potenţial mare de migraţie în categoria publicului de respingere, în condiţiile unui cadru construit cu intenţie.

4. Personajul feminin din clipuri are *avantajul de a fi prost construit* şi, parcă, voit prost interpretat.

5. Compania nu a ştiut să dea amploare scandalului şi să genereze serii de evenimente pe publicuri ţintă, pentru a muta atenţia de pe potenţialul de discreditare al mesajului, pe oferta de servicii şi pe natura mărcii.

6. Construcţia mesajului putea fi făcută prin articularea lui pe cel puţin trei niveluri, astfel încît orice acuzaţie de sexism să genereze drepturi întemeiate la replică.

7. Inexistenţa unor strategii de redobîndire a credibilităţii, prin crearea unui mesaj de recuperare paralel cu actualul discurs asupra blondelor – folosirea altor tipuri de personaje emblematice din aceeaşi categorie, dar care au o percepţie pozitivă; folosirea bărbatului ca personaj negativ (există cicluri de bancuri tematice).

§ **Strategii adecvate de gestionare a evenimentului**: a. Pentru Cosmorom – *„Cui pe cui se scoate", „Vampir 1"; „Oglinda"*; b. Împotriva Cosmorom – *„Bumerang", „Bulgărele de zăpadă" „Picătura chinezească"*.

V. Concluzii

a.) Cosmorom a lansat o linie publicitară fără să ia în calcul consecinţele negative ale mesajului.

b.) Mesajul se află într-un nod de fluxuri de construcţie din care se poate extinde sociologic şi amplifica în mod pozitiv identitatea Cosmorom, dar o poate şi discredita.

c.) Compania şi-a pus în joc numele printr-o strategie deontologic riscantă, fără a şti să folosească la maximum impactul discursului publicitar. O astfel de eroare lasă compania la îndemîna unor strategii adverse care îi pot afecta credibilitatea şi stabilitatea financiară în egală măsură.

Acestea sînt doar unele dintre *efectele perverse* pe care, cel mai probabil, compania nu le-a luat în seamă atunci cînd a lansat mesajul publicitar.

Institutul National
de Analiza Comunicării COME IN

▲

Cristina VĂILEANU

Moarte-risc-viaţă

– piaţa asigurărilor de viaţă ca Triunghi al Bermudelor –

Companiile de asigurări pentru viaţă par să aibă cea mai dificilă piaţă publicitară din România. Problema centrală a acestui tip de publicitate este legată în mod fundamental de faptul că trebuie să transmită un mesaj care se referă în mod explicit sau implicit la triunghiul semantic *viaţă-risc-moarte*. La o astfel de dificultate majoră în articularea unui mesaj publicitar persuasiv pentru un orizont social de pecepţie refractar se adaugă o serie de erori fundamentale de construcţie, a căror tipologie o prezentăm în cele ce urmează.

1. Tipuri de greşeli în publicitatea companiilor de asigurare

1. Construcţia necontrolată a unui mesaj în triunghiul semantic viaţă-risc-moarte sugerează, uneori, că se face publicitate pentru *persoane care caută riscul* cu lumînarea.

2. Autolimitarea creativităţii prin folosirea aceloraşi *vectori semantici* ai mesajului publicitar de către toate companiile – copii, familie, risc, viaţă.

3. Folosirea unei singure *familii semantice* – asigur/asigurare/siguranţă/ nesiguranţă.

4. *Inadaptarea mesajului* la publicul românesc – de exemplu, uneori se folosesc simboluri ale alfabetului grecesc pentru a desemna produse din oferta companiei, sau se foloseşte ca vector de imagine pentru „siguranţă" un soldat din garda britanică etc.

5. *Confuzii pe logică identitară* în transmiterea mesajului – acelaşi simbol este folosit de mai multe companii (copacul – Nederlanden şi Ardaf; leul, regele animalelor – Nederlanden şi Asigurări Generali).

6. *Limitarea publicului-ţintă* – folosirea obsesivă a familiei ca vector central duce la confuzie şi la limitarea segmentelor de posibili clienţi.

7. Folosirea abundentă a unor *vectori publicitari universali* – copiii, de exemplu, care sînt adesea asociaţi la nivelul experienţei publicitare româneşti cu detergenţi pentru spălarea hainelor de joacă.

8. *Lipsă de coerenţă* – textul mesajului publicitar intră în contradicţie cu mesajul transmis prin imagini: „Planul de pensii Nederlanden" este asociat cu copiii şi cadourile lui Moş Crăciun, ca şi cînd bunicul şi bunica trebuie să-şi contracteze o asigurare de viaţă doar pentru a face cadouri de Crăciun, sau pentru a lăsa „cadou" asigurarea, după moarte.

2. Situaţii tipice de erori de construcţie ale mesajului publicitar

a. Clipul ASIROM cu copii care se joacă şi cu tatăl obosit în fotoliu are nevoie de vizionarea completă pentru a putea identifica subiectul, tema şi produsul căruia i se face publicitate. *Mesajul specific* este greu de descifrat, protecţia la care face apel *mesajul general* părînd, mai degrabă, că se referă la gălăgia din propria familie. Semnificaţia finală a mesajului codificat în acest spot publicitar este aceea că te poţi bucura de linişte în familie doar dacă te asiguri la ASIROM. Ceea ce reprezintă o concluzie total diferită de intenţia mesajului publicitar.

b. Alte companii de asigurare plasează mesajul publicitar într-un spaţiu social care nu are nici o legătură cu cel românesc. De exemplu, COMMERCIAL UNION ne spune „Cu tine pentru tine", alături de un soldat din garda britanică, e adevărat, frumos colorat. Apelul pe care îl face mesajul publicitar la „experienţa" celor 300 de ani de existenţă ne spune că „doar experienţa contează", excluzîndu-se clar ideea unei experienţe vaste, într-un lucru prost făcut. Produsul publicitar al companiei foloseşte, de asemenea, simboluri greceşti pentru tipurile de produse pe care le oferă şi imagini pe care un public românesc este puţin probabil să îşi poată construi un sentiment de siguranţă – spre exemplu, imaginea soldatului britanic. În realitate, produsul publicitar bine realizat tehnic la care ne referim este construit pentru un alt spaţiu decît cel românesc. Adaptarea la piaţa asigurărilor din România pare legată doar de faptul că se foloseşte limba română.

c. Un alt exemplu de greşeli fundamentale în publicitatea asigurărilor este cel al companiei ASIGURĂRI GENERALI. Mesajul este clar structurat: „We care" şi „Siguranţa: unul dintre cele mai dorite sentimente". Desigur că mai tot românul înţelege această expresie englezească a grijii. Problema este legată aici de redundanţa mesajului. Mai precis, compania transmite un mesaj *deja* ştiut de clienţi, fără a avea şi *markerul de identificare* pe ofertă. Ca şi Commercial Union, Asigurări Generali poate fi uşor asociată cu o companie care face publicitate pentru gardă de corp sau pentru servicii de pază şi protecţie.

d. Compania ARDAF greşeşte, de asemenea, prin sloganul în limba engleză adresat unui public românesc: „This is the essence". Mai mult, asociind sloganul cu poza copacului din afiş, nu se mai înţelege care este „esenţa" şi a cui este această „esenţă". Amploarea greşelii este încă mai mare, dacă aducem în discuţie faptul că simbolul copacului aparţine şi altei companii de asigurări din România, mult mai bine plasată pe piaţă.

e. Compania ASIBAN ne spune în mesajul publicitar: „Asigurarea de care aveţi nevoie". Imaginea ce însoţeşte sloganul este cea a unor paraşutişti care se ţin de mîini, realizînd un cerc în timpul căderii. Greşeala fundamentală este legată aici de faptul că riscul despre care vorbesc simbolurile sugerează, mai degrabă, un risc căutat, decît un risc asumat în viaţa cotidiană. Apoi, nu se prea înţelege dacă se face reclamă la asigurări de viaţă, la o companie de paraşutism sau la produsul „paraşută". Lărgind spectrul decodării la nivel de receptor, putem înţelege inclusiv că avem de a face cu o companie de asigurări care caută cu obstinaţie persoane cu tendinţe suicidale.

f. Compania ALLIANZ-ŢIRIAC are ca vector central într-unul dintre afişe „riscul". Mesajul simbolistic al afişului are două elemente de respingere: sudorul urcat pe schelă este un străin şi locul în care se lucrează nu este România. Mesajul general ratează ţinta propusă inclusiv din pricină că îţi construieşte un raţionament în prea mulţi paşi pentru a fi eficient asimilat.

g. Compania ASTRA ne anunţă într-un slogan alăturat unei familii cu un băieţel de 2-3 ani: „Viaţa ta contează". Afişul are ca obiect două produse de asigurări de viaţă – „Tezaur" şi „Respect". Pentru a fi convinsă că spune totul, compania amestecă o asigurare de pensie cu o asigurare de viaţă sub acelaşi vector semantic – familia tînără cu un copil şi insistă să ne convingă de lucruri pe care parcă nu le-am cunoaşte: viaţa noastră şi a copilului nostru contează.

h. Compania SARA MERKUR greşeşte prin folosirea indistinctă a mitului „pater familias" cu mitul „eroului salvator". Este clar pozitiv faptul că, la sfîrşitul clipului, tatăl apare cu o poliţă de asigurare în mînă. Ceea ce face necredibil mesajul publicitar al clipului este contextul în care apare produsul „poliţa": „Tati eşti cel mai tare!", spun copiii ce au o vîrstă la care este evident că nu se pot bucura de poliţa de asigurare, pentru că nu înţeleg despre ce este vorba.

i. Compania INTERAMERICAN propune „prietenia" ca şi concept central pentru mesajul publicitar: „În viaţă ai nevoie de un prieten adevărat". Fotografia unui antrenor de gimnastică ce ridică la bară un copil este însă nepotrivită pentru conceptul mesajului publicitar. Într-un cadru de informare impersonal (ex. compania „este prezentă", „dispune"), compania anunţă că poate satisface „fiecare nevoie", „rapid, sigur şi eficient". Un concept bun/eficient pentru construcţia de logică identitară eşuează astfel prin operaţionalizarea deficitară în semne şi simboluri.

j. NEDERLANDEN ne spune într-unul dintre mesajele publicitare: „Nederlanden dă valoare vieţii tale". Problema reală a unei astfel de codificări de mesaj este legată de rolul asumat de companie pe mesaj implicit: „viaţa ta nu are valoare fără Nederlanden". Eroarea devine încă mai mare dacă ne referim la o decodare de tipul: „Nederlanden stabileşte cît costă viaţa ta". Construcţia pe mesaj implicit a unui preţ în bani al propriei tale vieţi este greşit aleasă pentru publicul românesc. Argumentul este simplu: de 2050 de ani încoace, nici dacul nici românul nu au învăţat să moară comercial. Ceea ce înseamnă că ar fi bine să renunţi la acest mod de a intra în dialog eficient cu cineva care se sperie de echivalentul în lei al propriei vieţi. ▲

Alin Cornel IONESCU

Doresc, deci cumpăr, cumpăr, deci exist!

Asaltul declanşat de toate formele publicităţii comerciale apare, din perspectiva unei receptări medii şi la nivelul unui public fără cultură publicitară, ca o invazie stranie, adesea agasantă, ce induce uneori cumpărătorului un nejustificat comportament achizitiv. La limită, acest asalt al mesajului publicitar pare să frizeze inutilitatea. Unul dintre raţionamentele standard care reflectă mentalitatea acestui consumator de publicitate, pe care-l vom numi **consumatorul modern**, este acela care corelează, într-un mod absolut, calitatea unui produs cu publicitatea aferentă lansării sau menţinerii pe piaţă a acestuia.

Achiziţia ca joc al utilităţii manifeste

Pentru acest tip de consumator, un produs deţine o calitate intrinsecă din care derivă în mod direct utilitatea sa. Din cealaltă perspectivă, reclama făcută unui produs devine expresia evidentă a unei calităţi îndoielnice sau a lipsei lui de utilitate. Presupoziţia consumatorului modern este că utilitatea şi implicit nivelul calităţii unui produs este un fapt ce ţine de evidenţă, de capacitatea naturală de a cunoaşte ce anume îţi este util şi ce nu. Facultatea de a cunoaşte utilul şi a-l deosebi de inutil este concepută ca o dispoziţie naturală, ca o capacitate înnăscută, cu neputinţă de a-l induce în eroare. Acest mod de a gândi, care leagă utilitatea de evidenţă, înţeles ca expresie a unei epistemologii moderne, l-am putea numi ***raţionamentul utilităţii manifeste*** datorită omologiei sale cu raţionamentele epistemologice de tipul adevărului manifest – specifice raţionalismului şi empirismului ca teorii moderne ale cunoaşterii. Generaţia bunicilor sau chiar a părinţilor noştri, dincolo de penibilul reclamei la peşte oceanic, privea publicitatea aproape ca o obrăznicie a regimului. Mai mult, unii o considerau chiar ca o formă subtilă de represiune. Însă aici nu era vorba doar de inadecvarea dintre un sistem economic centralizat – aflat într-o opoziţie făţişă cu ideea de piaţă liberă – şi publicitate, ci de incongruenţa dintre un sistem economic construit exclusiv pe o teorie economică modernă – teoria plusvalorii – şi un comportament economic cu predilecţie postmodern. Teoria economică marxistă este incapabilă să explice şi să integreze ideea de publicitate, nu neapărat pentru că este marxistă, ci pentru că este o teorie economică modernă destinată unui consumator eminamente modern; acesta distinge ce-i este util şi ce nu într-o manieră similară în care distinge caldul de rece, umedul de uscat şi chiar adevărul de fals. Publicitatea şi mesajul publicitar se construiesc într-un spaţiu de dincolo de modernitate. A vorbi despre natura, conţinutul şi consecinţele unui astfel de mesaj pentru un public dat cere raportarea la un alt fel de spaţiu, cu alte reguli de interacţiune şi alte tipuri comportamentale. Este vorba despre spaţiul postmodernităţii.

Achiziţia ca joc de negociere simbolică

În schimb, **consumatorul postmodern** nu pleacă de la premisa că ştie de la bun început ce-i este util şi ce nu; el decide circumstanţial referitor la o achiziţie sau alta, în raport cu plăcerile sau fantasmele sugerate de advertising. Achiziţia este un joc social, un mod de a fi asumat fără solemnitate, o strategie de imagine în care a cumpăra înseamnă a te individualiza sau a semnala celorlalţi o autoironie comercială. În fine, consumatorul postmodern este esenţialmente lipsit de gravitate, dispus să cheltuiască, dar atras iremediabil de gratuităţi, înclinat să se simtă important atunci cînd studiază oferte şi histrionic atunci cînd le refuză.

Într-o lume postmodernă, în care tranzacţia culturală şi simbolică devine prilej pentru economie şi sursă pentru imaginea de marcă, ideea evidenţei utilităţii nu numai că devine lipsită de funcţionalitate, dar ea continuă să susţină o viziune despre lume în care publicitatea este ori inutilă ori mincinoasă. Convins fiind de relaţia de strictă determinaţie dintre utilitate şi evidenţă, publicitatea rămîne pentru modern într-o condiţie ideologică de „opium al consumatorilor" incapabilă să îmbogăţească lumea şi ilegitimă atunci cînd o face.

Este nevoie să recunoaştem că un procent destul de mare dintre consumatorii români sînt încă închişi în acest mecanism modern de a înţelege utilitatea şi totuşi nu pentru ei am schiţat aceste idei. De curînd, un clip de promovare a advertising-ului semnat I.A.A. (International Advertising Association) apare pe posturile TV româneşti, încercînd să schimbe această mentalitate modernă a consumatorului fără cultură publicitară. Din păcate, mesajul, construit pe un raţionament în trei timpi, alunecă foarte uşor pe lîngă atenţia şi aşa somnolentă a privitorului. O parte a publicului de tip modern care îl priveşte nici nu pare a înţelege cum adică să faci publicitate publicităţii. De aici, una dintre marile greşeli ale advertising-ului românesc: dacă vrei un mesaj percutant, ia în seamă şi tipul de public din perspectiva clivajului comportament *modern/postmodern*. Abia atunci poţi dialoga, pe nivele diferite, cu o lume pe care, în viitor, o vrei ca spaţiu social al consumerismului. O lume care vrei să cumpere cu mult mai mult, adică. ▲

Tudor Călin ZAROJANU

Proiect de dicţionar român-occidental

Aida şi Vlad au emigrat în Canada în urmă cu cîţiva ani. Ajunşi acolo, cum nu avuseseră nimic aranjat, s-au apucat să dea CV-uri la tot cartierul. De scris au scris cum se pricepeau, adică aşa cum o făcuseră şi în ţară, unde, purtaţi de valurile economiei de viaţă, schimbaseră mai multe joburi, c-aşa-i în capitalism, mai vii, mai pleci, pînă s-au hotărît să plece de tot.

N-au primit nici un răspuns, în afară de simpaticul „Don't call us, we'll call you". Pînă cînd, făcîndu-şi oarece prieteni locali (mai mult dintre canadieni, că românaşii din diaspora sînt mai sălbăticuţi), unul dintre aceştia le-a interceptat un CV, l-a citit şi şi-a pus mîinile-n cap: „Ce-i asta «experienţă în utilizarea calculatorului»?! Se spune «excepţionale abilităţi în utilizarea calculatorului»!". La început, ei s-au cam jenat, deşi chiar ştiau să manipuleze un PC, dar amicul s-a ţinut de ei, i-a convins, şi-au refăcut CV-urile şi acum sînt bine mersi pe posturi, cîştigă substanţial mai bine decît un preşedinte al României, ceea ce vă doresc şi dvs.

Aşa-i la ei, vorba bancului. Modestia, sinceră sau trucată, este considerată neîncredere în forţele proprii. Ceea ce nu înseamnă însă că patronii occidentali se lasă ameţiţi de lauda de sine a căutătorilor de joburi, ci doar că trebuie să ai tupeu pentru a îndeplini condiţia primordială: aceea de a atrage atenţia. După ce-ai reuşit asta, oricum eşti supus la testul competenţei reale, pe care dacă nu-l treci, aleluia!

La noi e puţin altfel. Nu contează ce şi cum pui în CV, că oricum nu-l citeşte nimeni. Nu contează nici ce ştii efectiv să faci, că nu te pune nimeni la încercare. Cu rarisime excepţii, tot ceea ce contează este *cine te-a trimis* şi *la cine te-a trimis*. Cel mai drăguţ este faptul că, şi în cazul în care trimiterea îţi asigură jobul, angajatorul tot nu e interesat să afle cine naiba eşti şi ce poţi să faci, măcar după ce-a început să te plătească. Există destule cazuri în care, la ani buni după angajare, te trezeşti cu şeful ori patronul zicînd: „Măi, ce-am auzit, e adevărat că tu ai făcut Automatica?! De ce nu mi-ai spus?!".

La peste un deceniu de la presupusa întoarcere la economia capitalistă, în România faza cu „reclama e sufletul comerţului" rămîne un orizont luminos, cel puţin pe piaţa forţei de muncă. Dar nu numai aici. Multe produse artistice sînt „promovate", de asemenea, exclusiv pe baza aceluiaşi tip de „trimitere" – de pildă, lansări de carte la care vorbitorii mărturisesc: „N-am apucat s-o citesc, da'-l cunosc bine pe autor, e un tip super, am fost la pescuit împreună, a prins un crap de opt kile, io zic că merită să cumpăraţi romanul ăsta".

În comerţ, da, a mişcat ceva în ceea ce priveşte modul în care ne vindem marfa. Atîta doar că aici e o altă problemă: degeaba e reclama deşteaptă dacă produsul e prost. Pentru o lungă serie de mărfuri de pe piaţa românească, problema interfeţei publicitare rimează cu celebra temă a imaginii externe. Ani de-a rîndul, reprezentanţii primului regim Iliescu s-au plîns că Doinea Cornea, Corneliu Coposu şi presa ticăloşită vînd în exterior o imagine dezastruoasă a României – de parcă sutele de mii de străini rezidenţi sau trecători pe meleagurile mioritice, inclusiv ziarişti şi oficiali, nu puteau vedea cu ochii lor cum arată de fapt lucrurile.

Trăgînd linie, mă tem că asta n-am înţeles noi pînă azi: Occidentului îi face plăcere să te prezinţi singur într-o lumină cît mai favorabilă, îi creezi astfel sentimentul că stă de vorbă cu un egal al lui, nu cu un milog – dar, în paralel, verifică la sînge tot ce-ai spus.

Nu e cazul, totuşi, să ne îngrijorăm că vorbim altă limbă. În definitiv, mileniul abia a început.

▲

Z. ORNEA

glose

Realitatea vieţii de la ţară

S-a întîmplat că numărul *Dilemei* care avea ca temă pe aceea de astăzi să fie, peste noapte, înlocuit cu un altul despre viaţa la ţară. Eu, care îmi scriu cu o săptămînă înainte articolul, m-am trezit cu textul „Scriitorii şi marfa lor" plantat în ansamblul unui număr despre viaţa la ţară. Încît, azi, procedez invers şi îmi plasez articolul care ar fi trebuit scris pentru acel număr.

S-a scris şi s-a tot povestit cu lirism idealizant despre viaţa la ţară de odinioară. Nimic mai fals. Viaţa la ţară era, de fapt, grea şi mizeră. Fireşte, pentru ţărani care, şi în interbelic, constituiau aproape 80% din populaţia totală a ţării. Această realitate apăsătoare era, şi atunci, un indice categoric pentru gradul de civilizaţie al unei ţări şi, prin consecinţă, al unui popor. În România dinainte de perioada anilor 1919-1921, adică înainte de reforma agrară, domnea, la ţară, o scandaloasă disparitate între suprafeţele de pămînt deţinute de moşieri şi cele în proprietatea ţăranilor. Împotriva acestei stări de fapt nenorocite au militat toate spiritele înaintate ale timpului. C. Stere a fost unul dintre aceştia şi vestitele, în epocă, studii despre acest fenomen, repet, scandalos, erau citite şi aprobate. Era necesară o reformă agrară pentru că majoritatea imensă a pămîntului arabil era deţinută de vreo mie de latifundiari, ceilalţi, ţăranii, atît de cîntaţi de poeţi, neavînd pămînt deloc sau foarte puţin, depinzînd total de bunăvoinţa latifundiarilor care nici nu-şi lucrau singuri imensele lor proprietăţi, cedate, pentru exploatare, arendaşilor. A existat un curent de opinie care socotea că moşierii trebuie să-şi lucreze, ei înşişi, pămînturile uriaşe, asta însemnînd că trebuie să se ocupe, personal, de moşia sau latifundiul lor. Au fost astfel de moşieri. Unul dintre ei a fost Petre P. Carp, proprietarul, în Ţibăneştii Vasluiului, al unei moşii de 6000 de fălci (o falce echivala cu un ha şi jumătate de pămînt). E, adevărat, moşia lui Carp era bine întreţinută şi lucrată productiv. Dar, de pe urma acestor performanţe, scotea venituri frumoase proprietarul. Pe cînd ţăranii o duceau prost şi rău, ce-i drept mai bine decît pe moşiile aflate în stăpînirea arendaşilor. Oricît ar fi idilizat Duiliu Zamfirescu viaţa la ţară (e titlul unui roman al său din 1898 din ciclul Comăneştenilor),traiul la conac era bun numai pentru proprietarii trăitori aici vara, cînd îşi vedeau şi de treburile moşiei. Oricum, iernile şi le petreceau la oraş şi, de obicei, în cele străinătăţi. Oricît pretindeau exponenţii moşierimii că soluţia problemei agrare nu este împroprietărirea ci producţia modernă care va îndestula ţăranul, ei nu aveau dreptate. Soluţia, dreaptă şi eficientă, era reforma agrară care să-l împroprietărească pe ţăran cu pămînturile pe care, oricum, le lucra cu vitele sale (unelte de muncă), din greu şi fără folos. Asta pentru că arendaşii (fenomenul arendăşiei era aproape generalizat), pentru a-l înfunda pe ţăran, dijmuiau porumbul, lăsat pe cîmp, tocmai spre primăvară, fiind – atunci – umed şi, deci, sursă sigură pentru întreţinerea pelagrei, maladie endemică la sate. Şi asta pentru ca, între timp, ţăranul, pentru a putea trăi, era nevoit să se împrumute la arendaş sau moşier în contul recoltei viitoare. În ianuarie 1914, Ion I.C. Brătianu, şeful liberalilor din 1908, cînd a fost chemat de rege, la guvern, a pus condiţia prealabilă a efectuării reformelor (agrară şi a dreptului la vot al ţăranilor), obţinînd, pentru asta, mai întîi, acordul marilor proprietari din PNL. Brătianu ascultase, pentru aceste reforme, de sfaturile de taină ale lui C. Stere. Dar directorul *Vieţii Româneşti*, care a fost raportorul reformelor în Camera Deputaţilor, oricît ar fi dorit reforme largi, a trebuit să se mulţumească, de fapt, cu puţin. O reformă a proprietăţii agrare care aducea ţăranilor o suprafaţă de un milion jumătate de hectare, iar pentru reforma electorală n-a putut obţine decît Colegiul unic pentru toţi ştiutorii de carte. Era, cu adevărat, insuficient. Dar, oricum, ar fi intrat în proprietatea ţăranilor din România mică un milion jumătate de ha, iar pe linie electorală se desfiinţau cele trei colegii electorale, dintre care, al treilea, al ţăranilor (unde nu se vota direct, ci prin delegaţi aleşi de primari), era cunoscut sub numele de Colegiul minciună. Şi asta, iarăşi scandalos, pentru imensa majoritate a populaţiei ţării, pe care o constituiau, totuşi, ţăranii. Dar acest efort reformator social şi politic a căzut baltă. Pentru că, în iunie 1914, a izbucnit războiul care va deveni, în 1917, mondial şi viaţa politică românească – inclusiv, desigur, parlamentul – a fost preocupată de alte chestiuni, mai presante, încît reformele lui Brătianu au rămas, uitate, în cartoanele Corpurilor legiuitoare.

Au fost reluate, în 1917, cînd, în preajma marilor bătălii victorioase de la Mărăşti şi Mărăşeşti, regele Ferdinand, pe un text redactat de N. Iorga, a promis ţăranilor îmbrăcaţi în haine militare aflaţi în tranşee că, după război, vor avea parte de reformele dorite. Iar parlamentul de la Iaşi, nereprezentativ, a discutat aceste reforme, la înfăptuirea cărora se împotrivea, ca de obicei, Partidul Conservator. După război, în 1919-1921, aceste reforme au devenit, în sfîrşit, realitate. Reforma agrară, pentru România Mare de după 1918 (dublată în suprafaţă şi în numărul locuitorilor), s-a înfăptuit, iar cea electorală de asemenea, declarîndu-se votul universal pentru bărbaţi (femeile n-aveau drept la expresie politică). Iar reforma agrară a cedat ţăranilor şase milioane ha de pămînt (dintre care trei milioane jumătate intraseră în proprietatea ţăranilor, celelate fiind islazuri comunale şi altele nearabile) de care au beneficiat un milion şi jumătate de ţărani. A fost o reformă agrară foarte importantă. După reforma agrară, moşierimea nu mai deţinea decît 10,4% din suprafeţele arabile, iar mica proprietate ţărănească (pînă la 10 ha) deţinea 89,6% din pămîntul arabil. Economiştii timpului, cu deosebire reprezentanţii Partidului Ţărănesc (din octombrie 1926 PNŢ), vorbeau, cu dreptate, despre o efectivă ţărănizare a proprietăţii agricole. Era o foarte mare, esenţială, înfăptuire, deşi aceasta a dus la o diminuare a producţiei agricole pitice. Şi asta pentru că România n-a dispus niciodată de bani. Ar fi fost necesare, pentru a fortifica micile proprietăţi rurale, de sume suficiente menite să asigure aceste gospodării nou create cu împrumuturi utile achiziţionării de unelte şi – de ce nu? – de maşini agricole. Dar, fireşte, aceste fonduri necesare au lipsit, încît spre 1940, economiştii de vază, (în frunte cu Virgil Madgeanu (şi, chiar, *Enciclopedia României* din 1936 vol. III) vorbeau de pericolul diminuării sau chiar al anulării efectelor reformei agrare din 1919-1921. În cartea sa, celebră, *Economia românească după războiul mondial*, din 1940, Virgil Madgearu constată fărămiţarea sectorului agricol ţărănesc şi, oricum, dezastrul ei. Aceasta se ştia încă de prin 1930, data efectuării marelui recensămînt interbelic. N. Cornăţeanu, un foarte avizat exeget, a constatat în cartea sa, din 1935, *Cercetări asupra rentabilităţii agriculturii ţărăneşti*: „La actualul standard de viaţă destul de scoborît, 33% din familiile ţărăneşti studiate nu-şi au existenţa asigurată. Ele trebuie să recurgă la împrumut sau să consume din substanţa exploataţiei, vînzînd o parte din inventar... Nici la exploataţiile şi familiile cu excedent bugetar, situaţia nu e atît de bună în toate cazurile. A da excedent înseamnă, în multe cazuri, a scădea standardul de viaţă al familiei ţărăneşti". Un cunoscut, în epocă, exeget dr. D.C. Georgescu a constatat, în 1938, în lucrarea sa *L'alimentation de la population rurale en Roumanie* că, sub raport calitativ, alimentaţia ţăranului român la carne, lapte, zahăr e defectuoasă, ceea ce afirma şi Virgil Madgearu, în 1940, în amintita sa carte. E ceea ce constatau şi alţi exegeţi ai vremii. În acelaşi an 1935, dr. George Banu, în memorabila sa carte (şi azi citată, cu folos netăgăduit) *Sănătatea poporului român*, constata, la sate, un analfabetism în proporţie de 35%. Iar condiţiile de locuit erau cu totul precare. În 1929 mai erau, la sate, 40.805 bordeie, 663.800 locuinţe de la ţară nu posedă decît o singură încăpere cu un spaţiu de 20-30 m^2 şi cu ferestre fixe lipite, 2.188.207 locuinţe cu pardoseala din pămînt lipit cu bălegar. Datorită acestor condiţii nefericite de hrană şi locuit, populaţia României deţinea neinvidiate locuri fruntaşe la indicatori ca mortalitatea, mortalitatea infantilă, mortinatalitate, durata vieţii. O altă lucrare a dr. G. Banu, *Mortalitatea infantilă în România*, menţiona că „România face parte dintre primele trei state din Europa cu cea mai mare mortalitate infantilă... Proporţiile de mortalitate generală şi mortalitate infantilă au rămas neschimbate de 40 de ani încoace". Situaţia era atît de gravă încît Sabin Manuilă, director al Oficiului Central de Statistică, nu putea s-o caracterizeze decît în aceşti termeni lapidari: „Final demografic sumbru". Şi aş putea cita numeroase alte cifre privind catastrofala situaţie a inventarului mort (de la pluguri la maşini) şi viu (vite de muncă). Aceasta era, de fapt, situaţia vieţii de la ţară în interbelic. Cea de dinainte era şi mai depreciată. Cu astfel de rezultate dezastruoase, cum de era idealizată, atunci, viaţa la ţară? O făceau condeie ignare sau răuvoitoare, ignorînd, făţiş, realitatea nenorocită. Şi, repet, chiar şi acum, în interbelic, aproape 80% din populaţia activă era ocupată în agricultură, locuind, deci, la ţară.

Nu prea există date statistice creditabile despre viaţa la ţară în deceniile comuniste. Oricum, analfabetismul a fost eradicat, condiţiile de locuit s-au ameliorat şi locul doftoroaiei a fost ocupat de medici şi, prin prea forţata industrializare, o parte însemnată a populaţiei active, cu toate consecinţele implicate, s-a îndreptat spre oraşe, fiind ocupată în industrie şi servicii, chiar în îndeletniciri intelectuale. Situaţia vieţii de la ţară s-a ameliorat. Dar nu încă substanţial. Aceasta întrucît, şi astăzi, 40% din populaţie locuieşte la sate, 35% din populaţia activă e încă ocupată în agricultură, iar suprafaţa medie pe gospodărie e de 2,5 ha. Acestea sînt indicatori fundamentali, cum se ştie, pentru aprecierea gradului de dezvoltare şi civilizaţie al unei ţări. E suficientă comparaţia cu SUA, unde 3-5% din populaţia activă e ocupată în agricultură (şi ce producţie agricolă fantastică are!), iar în Uniunea Europeană (poate cu excepţia Greciei, Portugaliei, Spaniei), gradul de ocupare a populaţiei în agricultură e de 5-8%. Sîntem, din nou, la distanţe astrale de lumea civilizată de astăzi, menţinîndu-ne retardarea din interbelic. Viaţa la ţară nu e nici azi roză şi dulce, iar specificul ţărănesc, cu care se tot aferează fundaţii şi instituţii, nu e decît o realitate muzeală. Vechile obiceiuri şi tradiţii s-au cam risipit în neantul tuturor uitărilor, putîndu-le încă afla în mici enclave izolate ieşite din sfera civilizaţiei sau, mai bine, în exponatele Muzeului Satului, la Muzeul Ţăranului Român şi în alte locuri asemenea.

▲

Lucian ŞUŞANU

Ortodoxia şi ruptura civilizaţională (2)

„Civilizaţia ortodoxă“

În partea a doua a acestui articol, consideraţiile generale de mai înainte vor fi aplicate unui caz particular; ne referim la conceptul problematic de *„civilizaţie ortodoxă“* care cunoaşte în perioada actuală o intensă utilizare atunci cînd se urmăreşte explicarea *cauzei* unor evenimente specifice spaţiului geografic în care ortodoxia are o prezenţă dominantă. Punctul comun al acestor explicaţii în vogă, ce au cuprins nu doar cercurile intelectuale ci şi pe cele politice şi chiar opinia publică, este acela că ortodoxia se opune modernităţii liberale pentru că ea a produs o civilizaţie – „civilizaţia ortodoxă“ – cu valori total opuse civilizaţiei occidentale de tip liberal. De aici se deduce opoziţia radicală dintre civilizaţia ţărilor Europei Centrale şi Occidentale şi civilizaţia ţărilor Europei Orientale, înţeleasă ca efect al opoziţiei dintre catolicism şi protestantism, pe de o parte, şi ortodoxie, pe de alta. Teza fundamentală a acestor viziuni este aceea că *o religie creează o civilizaţie,* de unde rezultă că spaţii religioase diferite sînt imposibil de integrat într-o structură civilizaţională comună; ea este bazată pe o metodologie holist-idealistă conform căreia toate fenomenele şi domeniile *importante* ale unei civilizaţii sînt, în ultimă instanţă, epifenomene strict reductibile la o religie.

Vom da aici trei exemple culturale ce concretizează această teză. Într-un articol, pe care-l considerăm programatic pentru critica modernă a ortodoxiei[1], I.P. Culianu foloseşte o schemă de tipul celei prezentate mai sus. Deşi pleacă de la influenţa strictă a protestantismului ascetic faţă de capitalism, trecînd în spaţiul ortodox, el *extinde* influenţa religiei *la ansamblul* civilizaţiei postbizantine. Schema utilizată de Culianu şi, în general, de toţi criticii ortodoxiei de dinainte şi de după el, care au în comun indistincţia cronică ortodoxie-ortodoxism, este aceea că ortodoxia impregnează radical domeniile esenţiale ale unui spaţiu supranaţional, oferindu-i o identitate globală unică. Problema reformei, adică schimbarea acestei identităţi, va fi echivalentă, evident, cu renunţarea la ortodoxie. Mai recent, într-o carte ce a făcut carieră, S. Huntington pune la baza consideraţiilor sale despre politica globală aceeaşi identificare dintre religie şi civilizaţie. În acest sens, „dintre toate elementele obiective care definesc civilizaţiile cel mai important este, în mod frecvent, religia aşa cum subliniau atenienii. Într-o foarte mare măsură, marile civilizaţii din istoria omenirii au fost *strîns identificate* (s.m.) cu marile religii ale lumii iar popoarele care împărtăşesc aceeaşi etnicitate şi limbă dar diferă din punctul de vedere al religiei trebuie să se măcelărească unul pe celălalt, aşa cum s-a întîmplat în Liban, fosta Iugoslavie şi pe subcontinent“[2]. „Faliile civilizaţionale“ sînt falii între religii, iar politicile globale vor trebui să ţină cont de diferenţele religioase ce fundează diferenţe civilizaţionale. De exemplu, pentru ca un organism internaţional viabil să primească în rîndul său o ţară va trebui să-i identifice religia şi, implicit, pedigree-ul civilizaţional care o fac sau nu compatibilă cu civilizaţia subiacentă respectivului organism internaţional. Adăugînd la acestea, viziunea holistă asupra civilizaţiei – „civilizaţiile sînt cuprinzătoare, nici una din unităţile lor constitutive nu poate fi pe deplin înţeleasă fără a face referiri la civilizaţia înconjurătoare“[3] – obţinem tabloul pe care l-am descris mai înainte în care o religie construieşte elementele globale şi fundamentale ale unei civilizaţii. Cartea lui Huntington este importantă nu atît pentru structura sa argumentativă, mai mult modestă, ci prin aceea că expune clar o idee care, deşi difuză, este larg răspîndită deopotrivă în mentalitatea populară şi în cea a elitelor politice. Probabil de aici şi succesul ei. Surprinzător sau nu, aceeaşi teză, identitatea religie-civilizaţie, stă şi la baza ortodoxismului pentru care, la un prim nivel, confesiunea ortodoxă este elementul cauzal şi identitar de bază al unei naţiuni, „ortodoxe“, iar, la un al doilea nivel, este cauza şi garanţia unităţii unui spaţiu supranaţional, „civilizaţia ortodoxă“; de aceea, popoarele ortodoxe ar trebui să întreţină relaţii privilegiate.

Exceptîndu-i, evident, pe ortodoxişti, celelalte categorii de susţinători ai identităţii religie-civilizaţie au adus în sprijinul lor paradigma weberiană. Se consideră că, deşi preexistentă teoriei weberiene, ideea caracterului determinant al unei religii faţă de o civilizaţie a primit de la aceasta o nouă fundamentare deoarece caracterul cauzal al unei etici religioase faţă de o mentalitate economică *poate fi extins* nu doar la alte domenii ci chiar la „unitatea înglobantă“ a acestora. Totuşi, din chiar perspectiva teoriei lui Weber, procedeul extinderii influenţei cauzale a protestantismului ascetic de la economie (capitalism) la civilizaţie (modernitatea occidentală) este ilicit şi nejustificat teoretic. Obiectivul general al lui M. Weber este de a găsi „care parte din *anumite* (s.m.) conţinuturi caracteristice ale acestei culturi (moderne – ad. mea) poate fi atribuită influenţei Reformei ca o cauză istorică“[4]. Într-adevăr, dacă „una dintre părţile constitutive ale spiritului capitalist

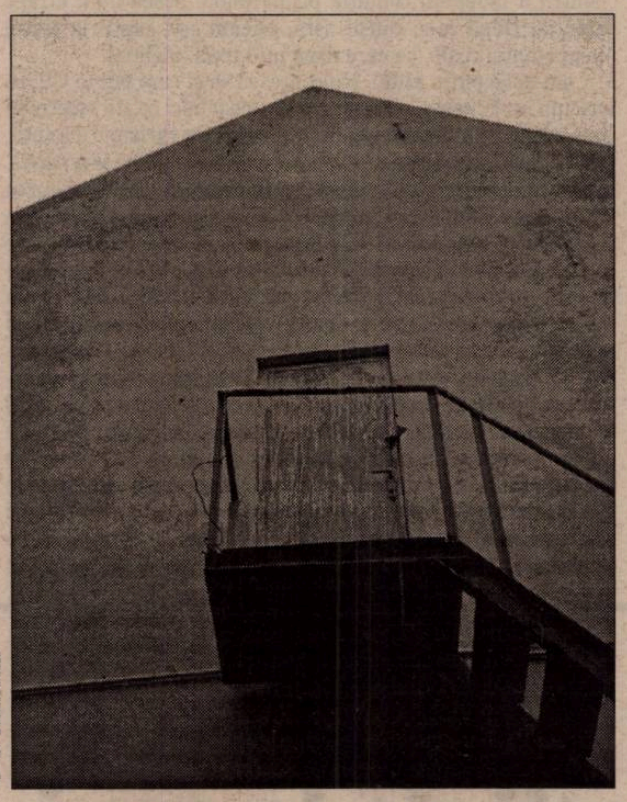

© S. Ivanoschi

modern şi nu numai ale acestuia ci şi *ale culturii moderne* (s.m.)... s-a născut... din spiritul ascezei creştine“[5] asta nu înseamnă o influenţă holistă a unei religii asupra unei civilizaţii. Căci, dacă pe de o parte, trebuie să se cerceteze influenţa „ascezei raţionale“ asupra „eticii socio-politice“, asupra „raţionalismului umanist şi idealurilor sale de viaţă“, asupra „empirismului filozofic şi ştiinţific“, asupra „evoluţiei tehnice“, în general „importanţa culturală a protestantismului ascetic în raport cu *alte* (s.m.) elemente plastice ale culturii moderne“[6], pe de altă parte trebuie cercetat „şi modul în care asceza protestantă, la rîndul său, a fost influenţată de ansamblul condiţiilor culturale al societăţii, în special al celor economice în devenirea şi specificul lor“[7].

Deformarea curentă a tezei weberiene, întîlnită nu doar la Huntington şi Culianu, devine evidentă din avertismentul lui Weber cum că „este firesc să nu intenţionăm să punem în locul unei interpretări cauzale unilateral „materialiste“ a culturii şi istoriei, una spiritualistă la fel de unilaterală“[8]. Avertismentul se extinde şi la adresa holismului metodologic idealist deoarece: „Nimic nu ar fi fost mai uşor decît de a se merge mai departe (de la influenţa punctuală a *unor* idei religioase asupra *unor* domenii ale vieţii economice – *ad. mea*) către o construcţie formală care *să deducă* logic din raţionalismul protestant tot ce este caracteristic culturii moderne. Dar preferăm să lăsăm asemenea lucruri pe seama acelui tip de diletanţi care cred într-o *„unitate psiho-socială“* (s.m.) şi în *posibilitatea de a o reduce la o singură formulă* (s.m.)“[9]. Altfel spus, nu există „o singură formulă“, recte religia, la care să poată fi redusă „o unitate psiho-socială“, recte civilizaţia holistă; în termenii noştri, nu putem admite conceptul holist de „civilizaţie ortodoxă“. De fapt, obiectivul central al acestui articol este acela de a respinge tocmai *acest* concept de „civilizaţie ortodoxă“, considerîndu-l *fals* din punct de vedere descriptiv-istoric şi *eretic* din punct de vedere dogmatic-ortodox. În acest scop, vom prezenta raportul istoric dintre civilizaţia bizantină şi postbizantină, pe de o parte, şi ortodoxie, pe de altă parte, arătînd că ortodoxismul ca ideologie religioasă s-a născut prin deformarea de către aceste civilizaţii a ortodoxiei: cu alte cuvinte, nu există o civilizaţie ortodoxă, în acel sens al cuvîntului utilizat de Huntington şi de ortodoxişti în care ortodoxia este structura identitară „înglobantă“ a civilizaţiei, dar există o civilizaţie orientală ce şi-a construit o *parte* din variatele elemente identitare prin parazitarea unei religii; ne vom ocupa deci de naşterea dimensiunii ortodoxiste a civilizaţiei european-orientale şi nu de o fictivă identitate globală a acesteia, fie ea ortodoxă sau ortodoxistă[10].

Falsificarea adaptivă

Teza noastră fundamentală este următoarea: o civilizaţie preia o religie, o transformă adaptiv în lumina propriului său sistem identitar *(falsificare adaptivă),* iar apoi rezultatul astfel obţinut e înfăţişat ca adevărata religie. Se disting în acest proces două nivele ale religiei: religia veritabilă şi religia „civilizată“, mundaneizată în care nucleul teologic al religiei veritabile suferă o mutaţie esenţială pentru a putea sta într-un raport coerent cu civilizaţia respectivă. Producerea acestui mutant religios ideologic vine din imposibilitatea de a anexa religia veritabilă; prin urmare, civilizaţia respectivă, în căutarea unei ideologii autolegitimante, e nevoită, printr-un proces politic şi noetic mai degrabă anonim, să deformeze religia propriu-zisă pentru ca aceasta să se conformeze propriilor structuri identitare. Apoi, printr-o fraudă retrospectivă, se consideră că acea „religie“ de tip mutant este cea veritabilă, transmisă prin tradiţie; tot ceea ce asigură specificul ireductibil al religiei veritabile şi care refuză orice adaptare sau ameliorare este eludat şi ocultat, cel mai adesea în mod involuntar pentru că profeţii noii ideologii religioase sînt sinceri şi cred, fără nici o ipocrizie, că slujesc adevărata religie. Acest proces a primit, dinspre Biserică, un răspuns pe măsură pentru că, „importînd“ valorile civilizaţiei, sacralizîndu-le ilicit *(încreştinare eretică),* iar apoi prezentîndu-le ca făcînd parte din propria structură identitară, Biserica s-a autofalsificat.

În consecinţă, prin falsificarea adaptivă, raportul cauzal real este inversat în felul următor: o civilizaţie construieşte o nouă „religie“ (ideologie religioasă), compatibilă şi legitimantă pentru propriile structuri, dintr-o religie anterioară; apoi, noua religie, *aparent indistinctă* de cea veritabilă, este considerată ca o *cauză* a civilizaţiei respective, cînd, de fapt, ea nu este decît un *efect*. În cazul nostru, transformată prin anexare, ortodoxia e făcută responsabilă de specificul comunităţii ce a preluat-o; dar cauzalitatea e inversă în sensul că ortodoxismul e un *produs* al culturii, eticii şi politicii civilizaţiei bizantine al cărei nucleu politico-teologic s-a conservat, prin adaptare, în civilizaţiile succesoare (nu ortodoxia a dat naştere tuturor acestora ci ortodoxismul a fost născut de ele).De aceea, demersul epistemic, în vogă astăzi, al celor ce critică ortodoxia ca sursă a unei civilizaţii indezirabile prin valorile sale antiliberale, antiindividualiste, intolerante şi teocratice este, de fapt, o *tautologie*; criticînd ortodoxismul (confundat cu ortodoxia) ca sursă religioasă a unei civilizaţii închistate, ei acuză o civilizaţie că este răspunzătoare pentru ceea ce este. Tocmai de aceea, scopul principal pe care l-am urmărit în acest articol a fost acela de a distinge clar între o religie (ortodoxia) şi o civilizaţie (oikoumena bizantină şi postbizantină), cît şi între o religie (ortodoxia) şi o ideologie religioasă (ortodoxismul); pentru a realiza acest lucru, a trebuit şi va trebui să demonstrăm diferenţa esenţială dintre religia veritabilă (ortodoxie) şi cea falsificată adaptiv (ortodoxism), mecanismul istoric şi noetic prin care din ortodoxie a apărut ortodoxismul, cît şi faptul că ortodoxia nu conţine acele *fundamente dogmatice* care să permită o „deducţie“ istorică şi noetică a ortodoxismului. Acest obiectiv a fost şi este îngreunat de o situaţie particulară a ortodoxiei. Astfel, „religia falsificată“ e greu de distins de religia veritabilă pentru că ea nu se manifestă explicit ca o religie opusă celei din urmă; enunţurile şi structura sa se referă, în cea mai mare parte, la probleme de organizare politică a societăţii. Deoarece ortodoxia nu are o doctrină socio-politică explicită, devine posibil ca filozofia politică ortodoxistă să-i fie atribuită prin diferite raţionamente *(identificarea ilicită ortodoxie – ortodoxism).* De aceea, scopul nostru principal, denunţarea falsificării adaptive ca fiind antiortodoxă, poate fi realizat prin demonstrarea incompatibilităţii dintre enunţurile hristologice, ecleziologice, trinitare, antropologice, în general mistice, ale ortodoxiei şi enunţurile preponderent sociale, politice şi naţionale ale ortodoxismului; este vorba, în ultimă instanţă, de incompatibilitatea dintre o teologie dogmatică şi o filozofie politică de inspiraţie religioasă.

---

1. „Un ciclop suprauman“ în vol. *Mircea Eliade.*
2. S. Huntington, *Ciocnirea civilizaţiilor,* pag. 59.
3. *Op. cit.,* pag. 59.
4. *Etica protestantă şi spiritul capitalismului,* pag. 69; mai mult, influenţa eticii calviniste asupra spiritului capitalismului nu trebuie confundată cu ideea că *„sistemul economic* al capitalismului ar fi un produs al Reformei. Simplul fapt că anumite *forme* importante ale activităţii economice capitaliste sînt considerabil *mai vechi* decît Reforma ar interzice un asemenea mod de a vedea lucrurile“, *op. cit.,* pag. 70.
5. *Op. cit.,* pag. 180.
6. *Op. cit.,* pag. 182.
7. *Op. cit.,* pag. 182-183; „Adesea, atitudinile religiozităţii se explică pornind de la motivele economice ale activităţii“ în *Sociologia religiei,* pag. 217; de fapt, în acest volum se cercetează pe larg şi cu referire la diferite religii, influenţa conţinutului social asupra structurării religiei.
8. *Etica protestantă...,* pag. 183.
9. *Op. cit.,* pag. 265.
10. În ultimă instanţă, autolegitimarea, autoconstrucţia unei identităţi de către civilizaţia bizantină şi postbizantină, realizată prin construcţia mundaneizantă a ortodoxismului, nu se referă *la o identitate globală,* concretizată în conceptul holist de „civilizaţie ortodoxistă“, ci *la o identitate parţială.*

▲

COMPARAȚIA DE LIBERTATE

Michel TĂNASE

Despre asociații

Există, în această Franță a atîtor contraste, o lege centenară, care-i atît de solid încrustată în conștiința tuturor că simpla enunțare a anului apariției, 1901, e suficientă pentru a o evoca în plenitudinea ei: e legea cu privire la *asociații*.

Alte legi au fost, uneori, atît de compromise (pînă la căderea în desuetudine) că, nici atunci cînd erau scrijelite în piatra edificiilor, nu erau respectate: astfel, legea din 29 iulie 1881 (pe care orice turist o remarcă, dar nici un parizian n-o respectă...) privind *interzicerea afișajului* pe pereții imobilelor...

Nu-i de mirare că *Marele bal al asociațiilor* – cum își intitulează ziarul *Libération* prima pagină a numărului din 1 iulie 2001 – a fost deschis de către «perechea» Chirac-Jospin. Iar oamenii politici, intelectualii, presa și televiziunea, au pus în evidență cifre și realități privind cele aproape 900 000 de organizații asociative «cu scop nelucrativ».

Enunțul juridic francez al unei asemenea asociații insistă pe caracterul de «convenție liberă și fără declarație prealabilă între mai multe persoane spre a pune în comun cunoștințele sau activitățile lor într-un scop altul decît cel de a împărți beneficii». Primele asociații au fost «cercurile de gîndire», «societățile amicale», «asociațiile de binefacere». După primul război mondial, au apărut «asociațiile combatanților», iar în 1936 cele de «educație populară și turism social». Iarna anului 1954 și abatele Pierre i-au dat «caritativului» scrisorile de noblețe. Azi, 40% din locuitorii Franței sînt «consumatori de asociații», iar 12% sînt «membri implicați». Dar, ca peste tot în această lume a crizelor de tot felul, doar 5% dintre tineri participă în mod activ...

Deși «non lucrative» prin definiție, ele au o pondere economică destul de importantă, unele beneficiind de aportul statului și/sau patronatului: *Unedic*-ul (organizația paritară care varsă alocațiile de șomaj); *federațiile sportive;* marile asociații caritative *(Crucea Roșie, Ajutorul catolic, Ajutorul popular, Medicii și Farmaciștii fără frontiere);* asociațiile părinților elevilor (cu 650 000 de aderenți) etc. Rețetele acestor asociații provin din donații și cotizații (46%) și ajutoare publice (54%). Aceste asociații au avut, anul trecut, o cifră de afaceri de 308 miliarde franci, adică 3,5% din bogăția națională. Ele folosesc (pe lîngă milioanele de aderenți benevoli) o mînă de lucru salariată care reprezintă 5% din masa salarială națională.

Cifre care, comparate cu cele din țările anglo-saxone, arată superioritatea și eficacitatea sistemului asociativ francez: doar 200 000 de asociații în Anglia și 1,14 milioane de asociații în Statele Unite (acolo, funcționarea lor fiind asigurată de către 10 milioane de salariați și 100 milioane de benevoli).

Care-i situația în România? *That is the question...*

Situațiile în cifre (număr de asociații, număr de aderenți, număr de salariați, etc.) îmi sînt (și, poate, nu doar mie...) total necunoscute. O prezentare comparativă a unor articole din legea românească și cea franceză (unul din scopurile acestui articol), îmi pare sugestivă deși insuficientă. Cu încredințarea că problema merită o largă dezbatere, mediatică deocamdată, care să ducă la dezvoltarea și, implicit, ameliorarea vieții asociative din România.

Din capul locului, trebuie admis că noua lege românească este cuprinzătoare, în general satisfăcătoare, chiar dacă unele mari capitole (cele privind fundațiile și federațiile) ar merita alte analize. În cazul nostru (asociațiile), dacă «dispozițiile generale» (cap. I) ale legii române sînt (aproape) corecte, satisfăcînd scopul urmărit, «exercitarea dreptului la liberă asociere», există, pe parcursul legii, unele prevederi contrarii acestui scop, cu destule «piedici» de natură excesiv birocratică.

Să analizăm cîteva dispoziții din noua lege românească (L. R.) în mod comparativ cu legea franceză (L. F.):

Dreptul la „asociere liberă"

L. R. Articolele 1 și 2, deși extrem de cuprinzătoare, nu stabilesc în mod *explicit* acel drept fundamental care-i «asocierea liberă, fără autorizație sau declarație prealabilă». Acest drept va fi evocat *(au détour d'un passage...)* doar prin alineatul 2 al articolului 5.

L. F. Prin articolul 2, legea franceză acordă prioritate tocmai acestui drept de asociere liberă, fără forme administrative.

Calitatea de «persoană juridică»

L. R. Pentru obținerea acestei calități, se institue obligația de a încheia «actul constitutiv și statutul asociației *în formă autentică*» (art. 6, al. 1), obligație care duce automat la cheltuieli notariale (și, implicit, taxe de timbru fiscal) care, deseori, vor depăși posibilitățile financiare ale inițiatorilor.

L. F. Nu cere, pentru obținerea statutului de persoană juridică, decît: 1. Depunerea *(sur papier libre)* la prefectură (sau sub-prefectură), a declarației de asociere. 2. Simpla înscriere în *Jurnalul oficial,* prin depunerea dovezii eliberate de către prefectură.

«Patrimoniul inițial»

L. R. Insituie obligația de a avea un «patrimoniu inițial *în valoare de cel puțin dublul salariului minim brut pe economie».* O condiție și mai prohibitivă decît cea de mai sus.

L. F. Este mai suplă, noțiunea de patrimoniu «inițial» neavînd curs, ea aparținînd doar structurilor cu caracter lucrativ.

«Disponibilitatea denumirii»

L. R. Obligativitatea unei dovezi prealabile, eliberată de către Ministerul Justiției, privind disponibilitatea denumirii, îmi pare a fi o altă anomalie, ea presupunînd existența unui fișier centralizat (înglobînd și titlurile «comerciale»), care va duce la lungirea termenelor de creare efectivă a asociațiilor.

L. F. Nimic în legea franceză cu privire la acest aspect, doar societățile lucrative, avînd denumiri comerciale, sînt ținute a se înscrie în registrele de nume, sigle, desene etc.

Obligații și control financiar

L. R. În fine, comunicare, «din oficiu», a încheierii judecătoriei, organului financiar local pentru evidența fiscală aparține aceleași logici privind societățile comerciale. În plus, odată intrate «pe mîna fiscului», asociațiile se văd obligate la plată de taxe și contribuții... Nu pot încasa cotizații decît prin chitanțiere eliberate de către fisc (alte cheltuieli...), au greutăți în deschiderea de conturi curent etc.

L.F. Evident, activitățile producătoare de venituri ale asociaților sînt supuse regulilor economice, dar fără a suporta constrîngerile specifice activităților lucrative. Astfel, articolul 1 al legii franceze nu face decît precizarea (suficientă!) că «asociația este reglementată prin principiile generale ale dreptului aplicabile *contractelor și obligațiilor».*

În loc de concluzii,

la un început de analize (care ar putea constitui o viitoare dezbatere), o simplă întrebare:

Nu s-ar impune o amendare a legii, printr-o rectificare (cel puțin) a articolelor incriminate? În sensul de a reda acestei legi (cu caracter fundamental pentru instituirea unei «democrații de proximitate») dubla ei calificare: liberală și lipsită de limitări individuale. ▲

Peter GROSS

Cultură, cultură, cultură

Un prieten, un om care n-a fost niciodată în România, dar care urmărește cu interes eforturile de integrare în NATO și în Uniunea Europeană ale țărilor din Europa de Est, m-a întrebat: „De ce românii par să nu fie capabili să se adune și să se pună pe treabă?". Pe de o parte, această întrebare sintetizează o mulțime de alte întrebări și, de fapt, era o încercare onestă de a înțelege specificul culturii românești. Pe de altă parte, trăda o acuză mascată sau suspiciunea că această cultură postcomunistă este fundamental viciată, așa cum au sugerat Adrian Marino, H.-R. Patapievici, Gabriel Liiceanu, alături de alți autori români. Fără îndoială, cultura marchează în mod semnificativ diferențele economice, sociale și politice care contribuie la succesul sau la eșecul societății moderne. Totuși, mă grăbesc să adaug că acest capital, cultura, nu este singura variabilă în ecuația succes-eșec. Trebuie avute în vedere și alte tipuri de capital. De exemplu, resursele naturale, cele financiare (economiile și rezervele internaționale), capitalul construit de om (clădiri, poduri, șosele și infrastructuri de telecomunicații) și resursele de cunoaștere (brevete internaționale, potențial universitar, creativitate). La fel de importante sînt capitalul uman (priceperi, abilități, acuitatea înțelegerii) și capitalul instituțional (garantarea prin lege a proprietății, instituții guvernamentale eficiente, afaceri care aduc valoare maximă pentru acționari și care îi recompensează și îi atrage pe muncitori). Totuși, cultura este „punctul de plecare" atît pentru acțiunile și inacțiunile oamenilor, pentru felul în care aceștia abordează problemele și promisiunile născute în vicisitudinile vieții, cît și pentru natura relațiilor publice și private din societate. În plus, cultura este o temă care generează cu ușurință polemici – dar eu evit acest lucru. N-am să vă spun ce am răspuns la întrebarea prietenului meu. În schimb, am să le ofer cititorilor parametrii în care pot reflecta asupra problemei.

Întîi, se impune o clarificare terminologică. Așa cum o definește profesorul Orlando Patterson, sociolog la Universitatea Harvard, cultura este „un repertoriu de idei, transmise social și create intra-generațional, despre modul de a trăi și de a emite judecăți, atît în termeni generali, cît și în legătură cu domenii particulare ale vieții". Mai mult chiar, cultura implică ceea ce Isaiah Berlin a numit „scopuri, valori și imagini ale lumii" manifestate în comunicare, în legi și în practicile cotidiene ale oamenilor. Pe scurt, cultura este un set de valori, atitudini, obiceiuri, comportamente.

Nu voi judeca eu acum dacă în România comunismul a schimbat complet cultura precomunistă sau doar a accentuat cîteva dintre caracteristicile sale negative, anihilîndu-le pe cele pozitive. Inutil să mai spun, pentru nimeni nu e un secret că perioada comunistă a lăsat o amprentă total negativă asupra culturii române. Ideile generate în comunism și transmise de la o generație la alta nu au dus la o societate civilizată, de succes. Mai mult chiar, revoluția din decembrie 1989 – renașterea României ca națiune – este un bun prilej de a zăbovi asupra unei reflecții a lui Alexis de Tocqueville: circumstanțele în care se naște o națiune scot la iveală „cauza primordială a prejudecăților, a obiceiurilor, a pasiunilor de care este condusă...". Voi spune doar atît: în România postcomunistă, cultura este un subiect de studiu atent și profund.

Lawrence E. Harrison, fost director al misiunii USAID în America Latină, acum *senior fellow* la Harvard Academy for International and Area Studies, propune zece valori, atitudini și caracteristici mentale, citate în continuare, pe baza cărora se poate face distincția între culturi progresive (*progressive cultures*) și culturi statice (*static cultures*). Acestea oferă un punct de reper pentru oricine studiază cultura României de după 1989 sau vrea, pur și simplu, să înțeleagă mai bine evoluția postcomunistă a națiunii. În societatea românească de azi sînt prezente sau absente aceste caracteristici? Toate, unele sau nici una?

„1. Atitudinea față de timp: culturile progresive pun accentul pe viitor; culturile statice accentuează prezentul sau trecutul. Orientarea spre viitor presupune o viziune progresivă asupra lumii – influențarea destinului individual, recompensarea virtuților în timpul vieții, o sumă economică pozitivă.

2. În culturile progresive, munca este sursa bunăstării în viață, în timp ce în culturile statice munca este o povară. În cele dintîi, munca structurează viața cotidiană, înseamnă hărnicie, creativitate, iar rezultatele bune aduc recompense financiare, dar și satisfacție și respect față de sine.

3. Cumpătarea este mama investiției – și a siguranței financiare – în culturile progresive, dar este o amenințare pentru *statu quo*-ul egalitarist din culturile statice, în care suma zero se constituie deseori în viziune asupra lumii.

4. Educația este cheia progresului în culturile progresive, în timp ce în culturile statice ocupă un loc marginal pentru membrii societății, cu excepția elitelor.

5. În culturile progresive, sursa avansării este meritul personal; în culturile statice, contează relațiile și familia.

6. Comunitatea: în culturile progresive, raza de identificare și încredere se extinde dincolo de familie, spre un anturaj mai larg. În culturile statice, familia circumscrie comunitatea. Societățile cu rază mică de identificare și încredere sînt mai predispuse la corupție, evaziune fiscală, nepotism și se angajează într-o măsură mai mică în acțiuni filantropice.

7. Codul etic tinde să fie mai riguros în culturile progresive. Toate democrațiile avansate (cu excepția Belgiei, Taiwanului, Italiei și Coreei de Sud) se numără printre primele 25 de țări cu un nivel scăzut al corupției în *Transparency International's Corruption Perceptions Index.*

8. Dreptatea și *fairplay*-ul sînt expectații universale impersonale în culturile progresive. În culturile statice, pentru a-ți cîștiga dreptatea sau pentru a obține o avansare personală, contează adesea pe cine cunoști și cîți bani poți să dai

9. În culturile progresive autoritatea tinde spre dispersare și orizontalitate, iar în culturile statice spre concentrare și verticalitate.

10. Secularizare: în culturile progresive, influența instituțiilor religioase asupra vieții civice este mică; în culturile statice, influența lor este deseori substanțială. Cele dintîi încurajează heterodoxia și divergența, cele din urmă ortodoxia și conformismul."

Cititorii au acum posibilitatea de a formula propriile concluzii: care dintre caracteristicile negative și pozitive sînt prezente în societatea românească de azi? Ar fi un exercițiu din care ar rezulta sugestii legate de potențialul, viteza și natura transformărilor din societate și ar fi, totodată, răspunsul pe care l-ar da românii la întrebarea prietenului meu.

traducere de Andra ȘERBĂNESCU ▲

Parteneriat în elaborarea politicilor culturale în sud-estul Europei

Politicile culturale publice nu pot avea efectele scontate şi nu merită să fie susţinute dacă nu sînt împărtăşite de cetăţenii pe care acestea îi vizează.

Acesta este punctul de plecare şi „filozofia" programului *Policies for Culture* (Politici pentru cultură) – program regional iniţiat şi coordonat de Asociaţia ECUMest (Bucureşti) şi Fundaţia Culturală Europeană (Amsterdam) –, ce vizează promovarea unui veritabil parteneriat între cei trei actori de baza ai procesului de elaborare şi implementare a politicilor culturale: sectorul cultural – executivul – legislativul, care, în mod normal, nu reacţionează între ele.

Structurat în jurul relaţiei tripartite între nivelele menţionate mai sus în cadrul procesului de elaborare a politicilor culturale, programul *Policies for Culture* lucrează cu indivizi şi organizaţii pentru a conştientiza rolul pe care organizaţiile şi operatorii culturali îl pot avea în procesul de definire a politicilor culturale şi pentru a determina o responsabilizare a cetăţenilor într-un mediu social distorsionat, în care canalele de comunicare au fost distruse şi neînlocuite încă. *Policies for Culture* susţine sectorul cultural astfel încît acesta să poată acţiona independent şi să poată intra în dialog cu decidenţii în plan politic şi administrativ.

Fără a lansa „dezbateri naţionale" oficiale, *Policies for Culture* aduce împreună reprezentanţi ai diferitelor niveluri (artişti şi operatori culturali, parlamentari, reprezentanţi guvernamentali, funcţionari publici din administraţia culturală, reprezentanţi ai autorităţilor locale, mass-media), diversele aspecte ale procesului de elaborare şi implementare a politicilor culturale fiind analizate, testate şi puse în practică în cadrul unor seminarii, al unor activităţi de training şi al proiectelor de acţiune, fie la nivel naţional sau local în ţările din sud-estul Europei participante la program, fie la nivelul întregii regiuni.

Asociaţia ECUMest a fost fondată în 1998 pentru a oferi sectorului cultural din Estul Europei un suport profesional şi expertiza în domeniul managementului cultural şi al politicilor culturale. Derulîndu-şi în prezent activitatea în două mari direcţii: dezvoltarea profesională a sectorului cultural (prin activităţi de training, specializare, consultanţă şi evaluare de competenţe, printre care Programul ECUMest de training în management cultural) şi susţinerea procesului de dezvoltare a politicilor culturale în ţările sud-estului european (programul *Policies for Culture;* proiectul ARCult).

Obiectivul pe termen lung al asociaţiei este să creeze un pol regional de analiză şi expertiză a politicilor culturale şi să iniţieze programe pilot adresate artiştilor din regiune şi adaptate nevoilor lor de dialog şi mobilitate la nivel european.

VERA BOLTHO, Director al Direcţiei de Politică şi Acţiune Culturală, Consiliul Europei.

În cadrul programului Mosaic, Consiliul Europei în parteneriat cu Ministerul Culturii şi al Cultelor din România şi Centrul Român pentru Politici şi Proiecte Culturale a organizat la Bucureşti seminarul „Societatea Civilă şi Cultură: Acţiune pentru binele public". De unde interesul de a începe seria acestor seminarii cu România?

Interesul a venit chiar din partea României. În cadrul programului Mosaic am adoptat un principiu: acela de a lucra efectiv pe baza cerinţelor, a nevoilor ţărilor implicate. Noi am formulat o propunere de dialog, un subiect şi România s-a arătat cel mai mult interesată, urmată de Bulgaria.

Care este perspectiva Consiliului Europei asupra statutului societăţii civile din România şi din alte ţări ale acestei regiuni?

Cum am spus şi în cadrul seminarului, sînt plăcut surprinsă de vitalitatea sectorului interguvernamental, al sectorului societăţii civile în România. Sînt convinsă că este o dezvoltare care merge în sensul consolidării democraţiei şi a pluralismului. De asemenea, ţin să menţionez iniţiativele populaţiei, ceea ce, în timpul regimurilor comuniste, evident lipsea. Aceste iniţiative presupun o implicare, o responsabilitate mult mai mare din partea populaţiei. Şi cred că acesta este un lucru foarte important. Implicarea, angajamentul. S-a vorbit în cadrul reuniunilor despre apatia populaţiei. Şi aici intervine rolul societăţii civile. Asistăm, graţie acestui sector, la un angajament, la dorinţa de a asuma noi responsabilităţi. Dacă vorbim de regiunea central şi sud-est europeană, nu am o viziune foarte precisă. Dar aş spune că aceste tendinţe există cam peste tot şi că apare astfel interesul de a crea legături între cele mai mari organisme, de a crea reţele de structuri care coordonează societatea civilă pentru schimb de informaţii, de experienţe.

Care ar fi însă punctele slabe în direcţia aceasta de dezvoltare pentru România, în momentul de faţă?

Ceea ce lipseşte nu numai în România, ci în mai multe ţări este cadrul juridic şi fiscal. Ambele clare, bine precizate. Am identificat, de asemenea, alte lucruri care lipsesc în acest domeniu: formarea/pregătirea unor specialişti. Şi noi ne-am propus să încercăm formarea unor specialişti, crearea unor formatori de „cadre". Crearea unor lideri. Asta este foarte important.

Seminarul a oferit informaţii şi asupra altor chestiuni cum sînt: politicile culturale, obţinerea de fonduri, networkingul sau managementul unor organizaţii de mici dimensiuni. Care credeţi că ar fi, de pildă, rolul programelor de politici culturale în re-configurarea mai eficientă a domeniului cultural dintr-o ţară ca România?

Ceea ce este interesant în acest domeniu este faptul că, de pildă, angajamentul unui sector nu exclude angajamentul altuia. Implicarea unuia nu excude implicarea altuia. Importantă este tocmai cooperarea, colaborarea dintre cele trei sectoare. Cel dintîi este statul, care avea tendinţa/obişnuinţa cam peste tot (fie că e vorba de un regim comunist sau nu) de a decide de sus ceea ce este bine sau rău. Şi dacă acest lucru a fost necesar poate în societatea ocidentală, de exemplu (cel puţin într-o anumită perioadă, pentru a asigura egalitatea şanselor), nu mai este necesar astăzi, într-o societate care a avut ocazia să-şi afirme şi să-şi dezvolte propriile resurse, propriile forţe. Pe de o parte, primul sector menţine un rol. Acest rol s-a schimbat şi el constă acum în a facilita desfăşurarea lucrurilor şi nu de a le decide de undeva de sus. Alături de acest sector este... piaţa, bussiness-sector care are rolul de a dezvolta/sprijini domeniul cultural din punct de vedere economic. Iar statul, la rîndul lui, trebuie să faciliteze activitatea acestui sector. Cel de-al treilea sector este reprezentat de vocea imediată, spontană, directă a unei noi forme de democraţie. Dar regula de bază este că cele trei sectoare trebuie să coopereze.

Din această perspectivă, cum vedeţi evoluţia lucrurilor în viitorul apropiat pentru România şi pentru regiunea din care ea face parte?

Nu pot anticipa viitorul imediat nici în România, nici în altă ţară din această regiune. Trebuie ca România să-şi inventeze/creeze proiectul său de viitor imediat. Dar cred că, în cultură, România (îi doresc foarte mult, în orice caz) reuşeşte să se facă cunoscută în lume, cu bogăţia de scriitori, creatori, sculptori pe care îi are. Sînt anumite opere foarte cunoscute în străinătate, sînt altele care aşteaptă să fie făcute cunoscute.

HANNELOES WEEDA, European Cultural Foundation, coordonator Program „Policies for Culture"

Fundaţia Culturală Europeană este partenerul Asociaţiei ECUMest din Bucureşti în realizarea proiectului Policies for Culture (Participative Policy-Making in South-Eastern Europe"). Care este gradul de implicare al Fundaţiei Culturale Europene în acest proiect şi dacă este prima participare la un proiect de acest gen pentru ţările sud-est europene?

Fundaţia Culturală Europeană are misiunea de a stimula cooperarea culturală în Europa. Nu numai în ţările Uniunii Europene, ci în Europa în sensul cel mai larg. Una dintre priorităţile Fundaţiei este aceea de a întări/consolida sectorul cultural. Şi proiectul „Policies for Culture", dezvoltat în parteneriat cu asociaţia ECUMest, şi-a fixat ca obiectiv principal să contribuie la consolidarea/optimizarea sectorului cultural nu numai din punctul de vedere al ONG-urilor, ci şi din perspectiva politicii culturale. Este pentru prima dată cînd Fundaţia Culturală Europeană se implică într-un proiect de politică culturală în regiunea sud-est europeană unde, evident, nu au existat proiecte de acest gen pînă acum, cum existau în ţările centrale şi vest-europene.

Care sînt modalităţile efective de implicare a Fundaţiei în acest proiect?

Sînt două direcţii de implicare a Fundaţiei în Europa. Unul este programul de finanţare, baza/priorităţile constituind-o proiectele pe termen lung. Acordăm fonduri, burse/alocaţii pentru organizatori în acest domeniu în scopul iniţierii unor programe de dezvoltare a propriilor structuri. O altă cale de a ne implica este crearea unui cadru de funcţionare prin programe ca Policies for Culture. Şi facem acest lucru în colaborare cu parteneri puternici în ţările de origine. Pentru acest proiect am ales ECUMest-ul nu numai pentru faptul că preşedintele acestei asociaţii, Corina Şuteu, este din România, ci şi datorită impactului pe care această asociaţie îl are pe plan local. Noi furnizăm expertiza, experienţa vest-europeană necesară, iar instituţiile partenere vin cu expertiza locală. În plus noi aducem şi fondurile pentru pentru acest gen de proiecte.

Ce elemente au fost luate în calcul cînd s-a optat pentru cooptarea în acest program a celor trei ţări: România, Bulgaria şi Croaţia?

Aşa cum am spus una dintre priorităţile Fundaţiei Culturale Europene este consolidarea sectorului cultural. În regiunea de care vorbim organizaţiile nonguvernamentale şi profesioniştii domeniului cultural funcţionează cu succes, dar încă au nevoie de o mai bună valorizare, de «împuternicirea» de a contribui la crearea politicilor culturale. În ţările central şi vest-europene există mult mai multe interacţiuni între organizaţiile non guvernamentale, societatea civilă şi cei care trasează politicile. Într-o «radiografie» a acestui domeniu pe plan naţional-fie că este vorba de România sau Bulgaria – am descoperit existenţa unui zid uriaş între ceea ce se întîmplă în birourile ministeriale, de pildă şi ceea ce se întîmplă pe teren. Deci această regiune a reprezentat o ţintă...firească pentru acest gen de proiecte care au ca obiectiv implicarea celor trei sectoare în procesul de creare a politicilor culturale.

O mare parte din munca noastră în acest domeniu se desfăşoară în ţările vest-europene, dar Fundaţia Culturală Europeană îşi concentrează puternic eforturile în acest moment şi în sud-estul Europei şi multe din fondurile acestui organism sînt focalizate sau urmează să fie spre această zonă.

HERVE ATAMANIUK, directorul Asociaţiei «Banlieues d'Europe», Strasbourg

Cultura reţelelor pare să devină astăzi un fenomen foarte activ în întreaga Europă. Care ar fi obiectivele reţelei «Banlieues d'Europe» şi cum se concretizează ele?

Reţeaua noastră s-a constituit în urmă cu 10 ani în jurul unor artişti, operatori, actori culturali conştienţi de necesitatea de a-şi intersecta practicile, de a schimba informaţii, de a ieşi din izolare pentru a evalua, re-gîndi şi re-valoriza proiectele de acţiune culturală create în Europa pentru categorii de populaţie defavorizate. Putem spune că „Banlieues d'Europe" este o reţea specializată în probleme legate de integrare prin intermediul artei şi al culturii. Avem legături cu parteneri foarte diferiţi, un babel de persoane care vin de la instituţii culturale, artistice pînă la artişti independenţi. În acest moment reunim 150 de membri provenind din 15 ţări (bineînţeles şi România). Dar o a doua caracteristică a reţelei noastre este faptul că nu sîntem o reţea care reuneşte locuri sau persoane, ci mai degrabă o reţea de proiecte.

Care sînt specificul, direcţiile de acţiune ale acestei reţele într-o Europă culturală foarte diversă?

Modul de funcţionare al reţelei „Banlieues d'Europe" se bazează pe o practică sensibilă la problemele locuitorilor, ale populaţiilor excluse şi al cărei obiectiv este deci consolidarea democraţiei culturale. „Banlieues d'Europe" participă la reperarea şi punerea în valoare a practicilor (publicaţii, seminarii, întîlniri între operatori, agenţi culturali, proiecte de cercetare) şi de asemenea facilitează participarea cetăţenilor la proiecte de cooperare europeană. Activăm într-un context care ne obligă să abordăm de aproape realităţile, dar care ne permite în acelaşi timp să utilizăm cele mai bune resurse pentru a evita pericolul instituţionalizării. Reţeaua culturală reprezintă un fenomen de cooperare care respinge naţionalismele şi induce o responsabilitate mutuală a competenţelor. Construcţia acestor cooperări se structurează în jurul ideilor, a confruntărilor dintre ele şi nu numai în jurul schimburilor de produse, de producţii. Tipul de cooperare pe care dorim să-l construim pune în chestiune relaţia cu societatea civilă, de pildă. Acţionăm în direcţia cetăţenilor considerîndu-i simpli consumatori sau adevăraţi/posibili actori/creatori ai dezvoltării?

Munca într-o reţea culturală, dincolo de obiectivele curente, pare să pună în chestiune însăşi probleme legate de viitorul întregii societăţi europene. Care ar fi, din acest punct de vedere, provocările pe care le lansează sau le onorează „Banlieues d'Europe"?

„Banlieues d'Europe" este un loc unde se elaborează proiecte noi, se nasc micro reţele, se creează modele de cooperare culturală succeptibile de a fi reproduse. În plus, nivelul internaţional la care acţionăm ne dă ocazia să multiplicăm într-o manieră exponenţială proiectele de colaborare peste tot în Europa.

Şi atribuim lui Jean Monnet faimoasa frază: «dacă ar fi să refac totul, aş începe cu cultura». În alt sens, această frază demonstrează că Europa instituţională/izată s-a construit pe Europa financiară, monetară şi agricolă. Munca într-o reţea culturală este, fără îndoială, o formă nouă de a avansa în rezolvarea acestor probleme care, de multe ori, par marginale în raport cu viziunea/prioritatea pur economică a Europei. Cultura trebuie, deci, să iasă din zona în care, de regulă, este închisă/izolată/limitată.

interviuri realizate de Silvia ÇAZACU

▲

Virgil Ştefan NIŢULESCU
expert parlamentar al Comisiei pentru Cultură, Artă şi Mass-Media

Cum pot fi influenţaţi autorii legilor

(sau făcînd lobby *pe lîngă parlamentari)*

Unul dintre avantajele democraţiei este acela că ea permite unei persoane care consideră că nu are nici o şansă pentru a obţine ceea ce îşi doreşte pe baza legilor existente, să încerce modificarea lor. Cu alte cuvinte, cine nu cîştigă jucînd după nişte reguli scrise de alţii trebuie să încerce să schimbe regulile jocului. La o primă vedere, un asemenea mod de gîndire pare unul absolut imoral. În realitate, exact acelaşi lucru îl fac absolut toate partidele politice, care încearcă să obţină cît mai multe locuri în Parlament, pentru a elabora o legislaţie în beneficiul celor care le-au votat – şi acest lucru pare perfect moral, cu diferenţa că partidele nu sînt obişnuite să recunoască faptul că vor favoriza un grup social sau altul, susţinînd că încearcă să producă bunăstare pentru întreaga naţiune. Desigur, acesta chiar este idealul, doar că el este imposibil de atins într-un singur mandat de 4 ani, şi atunci, strategia trebuie gîndită pe etape scurte.

În acest joc politic, organizaţiile care apără drepturile oamenilor de cultură (desemnez cu această sintagmă des folosită şi, deja, inexpresivă, nu doar pe artişti, ci şi pe funcţionarii din instituţiile culturale) trebuie să se strecoare pentru a-şi atinge ţelurile şi a-şi proteja interesele. Desigur, aceste organizaţii vor trebui, mai întîi, să joace după regulile impuse de alţii şi, tocmai de aceea, primul lucru pe care îl au de făcut este să încerce să schimbe regulile, adică legile după care funcţionează întregul sistem al culturii. Pentru aceasta, organizaţiile amintite trebuie să acţioneze pe două căi: pe de o parte, să ţină sub o presiune continuă Guvernul (şi aici nu mă refer doar la Ministerul Culturii şi Cultelor, ci şi la Ministerul Finanţelor Publice, Ministerul Educaţiei şi Cercetării, Ministerul Muncii şi Solidarităţii Sociale, Ministerul Justiţiei şi chiar, atunci cînd este nevoie, cabinetul prim-ministrului); pe de altă parte, să se afle într-un permanent contact cu parlamentarii, informîndu-i şi solicitîndu-le să intervină pentru susţinerea cauzelor lor. Insist asupra diferenţelor de abordare între cele două Puteri: Executivul şi Legislativul. În vreme ce Guvernul, fiind administratorul ţării, este direct responsabil pentru soarta cetăţenilor şi, ca atare, poate fi tras la răspundere mult mai uşor (fapt perceput, de altfel, de oricine, Guvernul ajungînd să fie acuzat şi pentru lucruri pentru care nu el are cum să fie responsabil, ci administraţia locală), Parlamentul are doar răspunderi indirecte. Pe de altă parte, în vreme ce Guvernul reprezintă o forţă politică, pînă la proba contrarie, unitară, în Parlament, nu poate fi trasă la răspundere Opoziţia pentru greşelile Puterii.

În România, persoanele care ocupă funcţii mai mari sau mai mici sînt obişnuite să devină ţintele unor intervenţii. Cele mai multe dintre aceste intervenţii sînt punctuale, solicitînd rezolvarea unor cazuri mai mult sau mai puţin disperate. Ar trebui spus că, de fapt, ceea ce se aşteaptă, în cele mai multe dintre cazuri, de la demnitarii solicitaţi să rezolve aceste situaţii este un fel de trafic de influenţă la nivel înalt, mai degrabă, decît rezolvarea, de principiu, a unor probleme cu care se confruntă o breaslă întreagă sau un grup social. Deoarece, foarte rar, aceşti demnitari constituie ţintele unor campanii bine conduse şi organizate de către actori ai societăţii civile care să fie, la rîndul lor, grupaţi într-o organizaţie precis delimitată şi identificabilă, ei, demnitarii, nu sînt nevoiţi, în realitate, să facă faţă unor acţiuni de *lobby*, ci unei puzderii de solicitări vizînd rezolvarea unor cazuri izolate, prin intervenţii izolate, la decidenţi politici sau administrativi. Din aceste motive, nu se poate spune că există, în Romînia, o experienţă serioasă privind acţiunea de *lobby*. Din acelaşi motiv, reacţia faţă de puţinele încercări de influenţare a deciziei legislative sau administrative pare să fie, în cele mai multe dintre cazuri, una de indiferenţă. În cazul demnitarilor din Executiv, aceştia pot, foarte uşor, să dea vina pe poziţia lor subordonată faţă de alţi demnitari, mai importanţi, capabili să ia şi deciziile necesare. În cazul demnitarilor din Legislativ, scuza este aceea a poziţiei subordonate în grupul parlamentar. Privită dinspre cercurile Puterii, societatea civilă pare fie că nu există, fie că reprezintă doar o altă faţă, doar aparent nepolitică, a adversarilor politici. Asemenea bănuieli pot fi, foarte lesne, întărite din cauza simpatiilor politice ale conducătorilor organizaţiei. De aici, pînă la generalizări integratoare, la adresa tuturor membrilor unei organizaţii, nu sînt prea mulţi paşi. În domeniul cinematografiei, de exemplu şi, mai de curînd, şi în cel al literaturii, unde există mai multe organizaţii ale creatorilor, artiştii ajung să fie identificaţi politic în funcţie de simpatiile celor aflaţi la conducere şi care sînt mai mult sau mai puţin transparente. Reacţia demnitarilor faţă de eventualele acţiuni de *lobby* ale acestor organizaţii va fi, adeseori, dictată de apartenenţa politică a demnitarului, deci, uneori, ea poate fi pozitivă. Există, aşadar, avantaje şi dezavantaje în ceea ce priveşte afişarea unei anume simpatii politice a liderului sau liderilor organizaţiei. În orice caz, impresia demnitarilor este, în cele mai multe dintre cazuri, că organizaţiile care reunesc oameni de cultură, în numele principiilor societăţii civile, nu sînt decît paravane ale unor interese politice sau de grup.

Una dintre dificultăţile de înţelegere a modului în care ar trebui făcut *lobby*-ul este aceea că organizaţiile amintite nu par să înţeleagă, foarte exact, care este rolul Parlamentului. Din acest motiv, la apariţia oricărei disfuncţii, organizaţiile neguvernamentale ale oamenilor de cultură – inclusiv sindicatele – se adresează, mai întîi, reprezentanţilor guvernamentali. Modelul de adresare este cel al unei solicitări, nu al unei campanii de *lobby*. Atunci cînd se constată eşecul intervenţiei, urmează apelul la instanţa parlamentară, deşi acesta este, cel mai adesea, perfect inutil. Pasul al treilea este, adeseori, plîngerea adresată Preşedintelui României. Un exemplu recent l-a constituit conflictul de la Opera Naţională Română, nesoluţionat, de aproape 6 luni. Apelul făcut Parlamentului a fost unul prin care, de fapt, s-a încercat, pe această cale, influenţarea Guvernului. Asemenea tentative sînt, de regulă, prilejuri de afirmare mediatică şi nu duc la nici o rezolvare directă a problemelor. Pentru a nu se ajunge aici, organizaţiile culturale ar trebui să prevină, din vreme, asemenea conflicte, încercînd modificarea legilor în vigoare.

> „Artist este orice persoană care creează sau dă expresie creatoare, ori recreează opere de artă, care consideră creaţia artistică drept o parte esenţială a vieţii sale, care contribuie, astfel, la dezvoltarea artei şi culturii şi care este recunoscut sau pretinde să fie recunoscut drept artist, fie că este sau nu legat de relaţii contractuale sau de asociere".
> *(Definiţie dată de UNESCO în 1980)*

Deocamdată, cel puţin, *lobby* profesionist nu se poate face în România. Acesta ar presupune existenţa legală a unor grupuri de profesionişti care să fie capabili să preia problemele unor categorii variate din electorat şi, după ce le-au identificat, să pornească o campanie de *lobby*. În România nu există, încă, o lege care să permită funcţionarea legală a acestui sistem, chiar dacă au existat încercări de legiferare. Pentru că nici nu s-a înfiinţat vreo organizaţie profesionistă de *lobby*, acesta trebuie exercitat de organizaţiile culturale existente. Este adevărat, a existat un singur caz, în istoria recentă a parlamentarismului românesc, în care a fost purtată o campanie de *lobby*, după toate regulile stabilite pe Noul Continent: campania pentru modificarea Legii sponsorizării.

Ceva mai devreme, în 1995 – 1996, a mai fost purtată o campanie care, deşi nu a avut drept scop iniţial modificarea legislaţiei existente, a reuşit să provoace acest lucru.

> „În problemele legislative, valoarea artistică nu are importanţă. O lege nu poate face distincţie între o capodoperă şi un obiect numit „de artă", dar lipsit de orice reală valoare artistică. În faţa legii, operele de artă avînd aceleaşi aparenţe sînt egale, indiferent de autor sau de valoare".
> *(Ghid al procesului legislativ în România)*

Desigur, chiar dacă nu sînt la fel de spectaculoase, mai pot fi amintite campania purtată de Uniunea Arhitecţilor din Romînia pentru adoptarea unei legi privind statutul arhitectului, campanie care a durat aproximativ 8 ani (şi care s-a încheiat cu adoptarea legii, într-o variantă destul de apropiată de cea dorită de iniţiatori), campania purtată de Asociaţia Română Antipiraterie, pentru adoptarea unei legi care să protejeze mai bine producătorii programelor pentru calculator (şi care nu a urmat chiar calea dorită de iniţiatori), campania constantă dusă de Asociaţia Română pentru Comunicaţii Audiovizuale şi de Asociaţia Profesională Română de Comunicaţii prin Cablu, pentru modificarea Legii Audiovizualului, în sensul unei cît mai largi dereglementări (şi care, a fost, practic, stopată, prin blocarea, la Comisia pentru cultură, culte, artă şi mijloace de informare în masă a Senatului, a proiectului de lege pentru modificarea Legii Audiovizualului) etc.

Cazuri interesante sînt acelea legate de încercările repetate de reglementare a modului de exercitare a profesiei de jurnalist, încercări pornite de o parte a breslei jurnalistice şi stopate de cealaltă parte. Aceste exemple, deşi, relativ numeroase, sînt, însă, atipice, pentru că ele au căpătat, adeseori, aspectul unui război dus între două tabere de jurnalişti.

Exemplele de mai sus dovedesc faptul că, în domeniul *lobby*-ului, ne aflăm, încă, într-o fază de experimentare a metodelor şi tehnicilor de influenţare a deciziei. În afară de faptul că lipsesc organizaţiile profesioniste, care să poarte asemenea campanii, indiferent de scopurile lor, organizaţiile care au drept scop apărarea drepturilor profesioniştilor din domeniul culturii sînt fie prea slabe pentru a duce campanii de lungă durată şi eficiente, fie sînt lipsite de tenacitate şi răbdare, în faţa unor autorităţi care acţionează, adeseori, confuz şi derutant, din cauza lipsei unor strategii fundamentate programatic.

Iunie 2001

▲

Cultura la plural

Organizaţii şi operatori culturali, seminarii, *training*, toată terminologia proiectelor de analiză şi legiferare a domeniului artistic pare a desemna realităţi de pe altă planetă; pe secţiunea *România de pe planeta Pămînt* concursurile pentru posturile de decizie în lumea artistică se dau pe principiul „au venit alţii, nu te plac, te dau afară" (un senator-regizor, explicînd tentativa de înlăturare a altui regizor dintr-un post de manager), lipsa banilor a devenit o scuză plauzibilă pentru risipă, bunul-plac al foştilor şi viitorilor activişti culturali se desfăşoară în numele specificului naţional care se opune globalizării.

Dependenţa de bugetul de stat pentru orice proiect cultural major, dar şi propensiunea puterii (a oricărei puteri) de a legifera la nivel teoretic, dar de a tăia şi de a spînzura la nivel practic, menţin teritoriul culturii într-o încleştare neputincioasă, mortală pentru creativitate. Dialogul dintre cei care au nevoie de cultură (cărţi, spectacole, filme) şi cei care o creează este acoperit de furia orgoliilor şi de agitaţia creată de clientelism şi lăcomie.

Banii alocaţi de stat pentru cultură, pe lîngă faptul că sînt insuficienţi întotdeauna, sînt mereu şi peste tot subiect de gîlceavă: acum cîţiva ani, primarul oraşului New York a fost zgomotos contestat pentru că a permis subvenţionarea din banul public a unei expoziţii considerate de o majoritate conservatoare drept pornografică. A închis-o. A fost la fel de zgomotos contestat de obştea artiştilor. Unde trebuie să meargă banul public? Spre ceea ce oricum place tuturor şi deci poate exista din profit sau spre ceea ce este nou şi, şocant fiind, nu place majorităţii contribuabililor? Cine decide care este noul de viitor şi unde este impostura? E ciudat, dar se poate constata în muzeele occidentale că gustul unor „ţoape cu bani" a făcut mai mult pentru producerea şi conservarea artei moderne, decît toţi miniştrii culturii la un loc.

Renunţarea la **politica culturală** şi promovarea unor **politici culturale** aşa cum propun experţii, însoţită de răbdarea necesară pentru crearea şi consolidarea unor organisme neutre politic, dar competente sub raport intelectual, ar putea plasa cultura şi pe creatori într-o ambianţă propice pentru discutarea, dacă nu şi pentru rezolvarea priorităţilor.

Atelierul, desfăşurat la sfîrşitul lunii iunie la Bucureşti, pe care vi-l prezentăm în aceste pagini a avut calitatea de a jalona principalele direcţii ale dezbaterii. **(M.B.)**

Pagini realizate de Magdalena BOIANGIU

Iaromira POPOVICI

bazar

Sexy

Nu de mult, FHM a lansat suplimentul „Cele mai sexy 100 de femei“ din lume, în 2001. Selecţia s-a făcut prin voturile unor bărbaţi români (nu ştim mai multe amănunte din prezentarea introductivă de cîteva rînduri). Fiecare intrată în top este însoţită de un text sprinţar, pe post de motivaţie a selecţionării respectivei candidate. Ne-a interesat dacă din scurtele portrete se pot extrage cîteva criterii ale sexualităţii, în lumina aprecierilor bărbaţilor neaoşi. Pentru început, observăm o împletire a informaţiilor legate de carieră cu cele privind *look*-ul propriu-zis, dar şi statutul de vedetă (care impune anumite preferinţe şi *hobby*-uri). De unde concluzia că, în special în cazul vedetelor (căci ele sînt membrele topului), termenul de „sexy“ nu se mărgineşte doar la aparenţa fizică şi formele voluptoase, ci se materializează într-o imagine complexă. „Stăpînă tînără, cu experienţă maximă, caut sclav“ sau „Felină rasată, devoratoare caut pradă selectă“ din ziarele de anunţuri se referă la o componentă prea puţin sofisticată a noţiunii de sexualitate. Deşi metaforic exprimată, îi lipseşte tenta socială şi mondenă. Irina de la ASIA e în anul IV la Drept şi vrea să deschidă un birou de avocatură care să se ocupe de drepturile artiştilor; Dana Săvuică şi-a creat propria agenţie de manechine, una dintre cele mai puternice din ţară; Dana Nălbaru „face muzică pe placul nostru, face emisiuni pe placul nostru, iar ea e şi mai pe placul nostru“. Această din urmă constatare se apropie cel mai mult de visatele multilaterale definiţii ale sexualităţii. De altfel, acelaşi lucru este vizibil şi în cazul altor două vedete mai cunoscute, unde nu se discută în termeni seci, de carieră, ci în aprecieri mai calde, legate de sentimente şi însuşiri: pe Andreea Marin (situată pe locul 15, cel mai avansat pentru frumuseţile româneşti) „toată lume o iubeşte“, „Mihaela Rădulescu e tupeistă, sexy şi foarte curajoasă“ (şi se situează pe locul 27). În cazul vedetelor străine sînt permise şi excentricităţile: Charismei Carpenter îi place *skydiving*-ul; Allison Hannnigan e pasionată de *kick-boxing*; Alyssei Milano „îi place viaţa, îi place nuditatea, şi îi place să facă dragoste“. Cele mai interesante sînt conexiunile între sexualitate şi carieră, revista lansîndu-se chiar în sfaturi în acest domeniu, indiferent de cît de cunoscute sînt vedetele. Între nuri, caracter şi justa evoluţie profesională se cere armonie: în privinţa Juliei Roberts (locul 19) „am vrea totuşi, să renunţe la cocurile alea monstroase de soacră mare“, dar , totuşi, în carieră, FHM îi spune „Bine, Julia!“; Cameron Diaz, „după ce-şi umple buzunarele pe seama porcăriilor, mai face cîte un film bun. Deşteaptă fată!“. Nici Jennifer Lopez, declarată cea mai sexy femeie a lumii, nu e iertată: „Jennifer a început să şi-o ia în cap. Îi uită pe cei care au ajutat-o, îi părăseşte pe cei de care nu mai are nevoie (...) Dragă Jennifer, s-o fi vîndut bine ultimul tău album, dar pe noi nu ne duci. Că avem şi noi sensibilităţile noastre.“ Ultima remarcă reflectă cît mai aproape de realitate poziţia realizatorilor topului: deşi bărbaţi, atitudinea lor se apropie de aceea a unor gospodine sfătoase, telespectatoare fidele şi cititoare de mondenităţi, care urmăresc cu sufletul la gură evoluţia vedetelor, şi le tratează precum pe vecinele de apartament, pe care le pot bîrfi, critica sau sfătui părinteşte. Atitudinea realizatorilor topului faţă de deşteptăciunea feminină este una controversat-ironică, oscilînd între scuză şi admiraţie: în legătură cu temerile Pamelei Anderson de a fi uitată, revista spune: „Noi, bărbaţii, nu uităm aşa uşor. Şterge-ţi, lacrimile, fă-ţi un implant nou-nouţ şi întoarce-te“; jazzistei Marcela Buruian, care ar vrea să-i convingă pe bărbaţi că are şi ceva în cap, i se răspunde: „Dacă deşteptăciunea ar fi sexy, creierul s-ar purta la vedere“.

▲

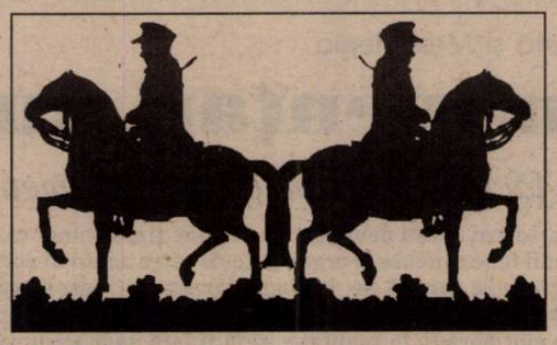

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

În atenţia istoricilor români

Tîrziu, foarte tîrziu, apar în puternicul roman al lui Vasili Grossman, *Viaţă şi destin*, două rînduri, nu mai multe, despre „soldaţi români“ pe frontul antisovietic; pînă acolo abia dacă erau luaţi în seamă în cîte o frază, ca o simplă prezenţă alături de trupele germane.

La pagina 682, romancierul rus – om care a făcut războiul pînă la Berlin în calitate de corespondent militar şi a văzut tot ce era de văzut şi de înţeles, dovadă că *Viaţă şi destin* era socotit de cenzura sovietică un roman interzis pentru următoarele două-trei secole! – descrie, cu o forţă de documentar, clipele înfrîngerii suferite de armatele lui von Paulus la Stalingrad. Scena capitulării, momentul cînd trupele germane depun armele şi se încolonează ca prizonieri posedă un suflu al adevărului istoric care, aşa cum se spune în postmodernism, nu poate fi inventat de nici un ficţionar. Sper ca pagina să fie suportată în toată omenia şi grozăvia ei, în mila şi sila care o străbat:

„Prizonierii sînt mînaţi dinspre Pitomnik, dinspre Ţariţa, din Casa specialiştilor. Păşesc cu mersul acela deosebit pe care-l au oamenii şi animalele ce şi-au pierdut libertatea. Cei uşor răniţi şi degeraţii se proptesc în beţe, în bucăţi de scîndură pe jumătate arse. Merg, merg întruna. Ai zice că toţi au acelaşi chip, vînăt-cenuşiu, acelaşi fel, al tuturor, de a se uita, o singură expresie pentru toţi, a suferinţei şi mîhnirii.

Uimitor! Cît de mulţi erau printre ei inşii piperniciţi, năsoşi, cu frunţi joase, cu guri mici, caraghioase, ca de iepure, cu capete minuscule, ca de vrăbii. Cîţi arieni negricioşi, mulţi dintre ei plini de coşuri, buboşi, pistruiaţi.

Da, mărşăluiau nişte oameni deloc frumoşi, slabi, oameni născuţi de mamele lor şi iubiţi de ele. Dar parcă dispăruseră aceia, neoamenii, naţia, cei care păşeau cîndva cu bărbiile lor greoaie, cu buzele orgolioase, cu părul blond şi feţele albe, cu piepturile lor de granit.

Cît de ciudat, de *frăţeşte asemănătoare* (subl. mea) este această gloată de oameni deloc frumoşi, născuţi şi ei de mame, cu acele gloate triste şi îndurerate de nefericiţi, născuţi de mame rusoaice, pe care nemţii îi mînau cu nuiele şi beţe spre lagăre, spre vest, în toamna anului 1941. Uneori răsuna dinspre buncăre şi subsoluri pocnetul unui foc de pistol, şi gloata ce plutea spre Volga încătuşată înţelegea în totalitate, ca un singur om, ce însemnau acele împuşcături.

Deodată răsună o salvă: un ostaş roşu ucis este coborît în mormînt, iar tot acolo, aproape, zac grămădiţi de-a valma nemţi morţi, tîrîţi afară dintr-un subsol ce servise drept spital. *Trec soldaţi români cu căciulile lor boiereşti, albe şi negre, hăulesc şi îşi agită mînile, rîzîndu-şi astfel de nemţii în viaţă şi de cei morţi.*“ (subl. mea).

Supun istoricilor noştri – solicitaţi insistent în ultima vreme – această imagine pentru mine înmărmuritoare în cruzimea şi „veselia“ ei duse pînă la insuportabilul care trebuie privit drept în ochi. Cu excepţia unui roman repede interzis, prin anii '70 – *Fuga* lui Aurel Mihale – nu cunosc nimic substanţial în limba română despre cea mai gravă înfrîngere suferită vreodată de armata noastră. Cu toate studiile lui Boia şi Constantiniu, încă ne mişcăm în melodramă, aceea care împarte istoria între inocenţi şi bestii; tragedia ne scapă prin justificări rudimentare, provenite dintr-un arsenal de argumente anacronice; veselia aceea atroce şi halucinantă nu mai are nimic în comun cu sentimentalitatea lui Peneş Curcanul; iar faptul că nici Eminescu şi nici Alecsandri nu ar fi putut s-o conceapă n-o face nici antiromânească şi nici neverosimilă. Mai degrabă această nearticulare a pluralului („trec soldaţi români...“) ne-ar putea da curajul unei noi înţelegeri a hazotragicului românesc.

Şi să nu mi se replice că această scenă – demnă de *Kaput*-ul lui Malaparte – aparţine unei specii epice, romanului, în care istoricii nu pot avea încredere; e tot mai insistentă azi, în „cercurile bine informate“, ideea conform căreia istoria însăşi nu mai trebuie lăsată nici pe mîna istoricilor.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Pe Banu Manta

Cometa Mini Market. Biblioteca Călinescu: „Nu vă pot da nici o declaraţie fiindcă avem o înmormîntare între biblioteci şi mă grăbesc. Întrebaţi la Sadoveanu dacă vă dă voie.“ Pe strada Cîmpean Alexandru maior. Mario Scapelo – găuri sterile. Sifonărie: „Nu sînt patronul eu... eee... am altă meserie, dar ca pensionarii. E instalaţia veche... eu ştiu să merg cu presiunea, am manometru, nivelul apei, cîte atmosfere să bag în sifon. Funcţionarea ei nu mă interesează. Atmosferile... pe coloană vine apa, care bagă aicea cu pompa, care bagă colectorul ăsta, de aicea vine ceodoiu', carbon-oxigen-doi, care se amestecă în ăsta şi vine de-i dă drumu' aci şi să nu depăşească de zece atmosfere, că avem o siguranţă care sare şi pufneşte în sus. Apa e de pe coloană. Se bea vara sifonul.“ Vînzător de

scaune în faţa reprezentanţei Renault: „Oşan sînt. Scaune vînd, pliante mici, de pescar, de copil, de urcat pe sus, de stat la măsuţa de table, de mîncat la cîmp, de sprijinit picioare ce ies din canapea, de frecat bocăncimea, de dus la spate, de dus la subsuară“. Pe Clucerului e cam pustiu. Cu toate astea: „Porcilor care lasă gunoiul aici! Mai lăsaţi gunoi la noi şi-l veţi lua în gură. Semnat Dumnezeu“. Supermarket 3A. Lucky Dragon Chinese Restaurant. Piccolo Mondo. Trece un Peugeot: B 07 BUF. Pe o maşină *Pămînt de flori, amenajări spaţii verzi.* Obiectiv militar: Intrarea şi depunerea gunoaielor interzisă. Amendă. Stîlp: „Magazinul s-a mutat cincizeci de metri“. Peste 50 de paşi magazinul nu e. Unde o fi? Pe o poartă: „Autorizare proteze auditive“. Un băieţel de la etaj mă întreabă, plin de iaurt pe buze: „Nene, e un băiat la poarta aia maro? Da, fii serios şi uită-te.“ Nu era, dar dacă n-aveam glandă să văd? Colectări hîrtie. Magazin animale şi veterinar: „Dăm broaşte ţestoase. Azi sînt disponibile Raffaello şi Donattello.“

▲

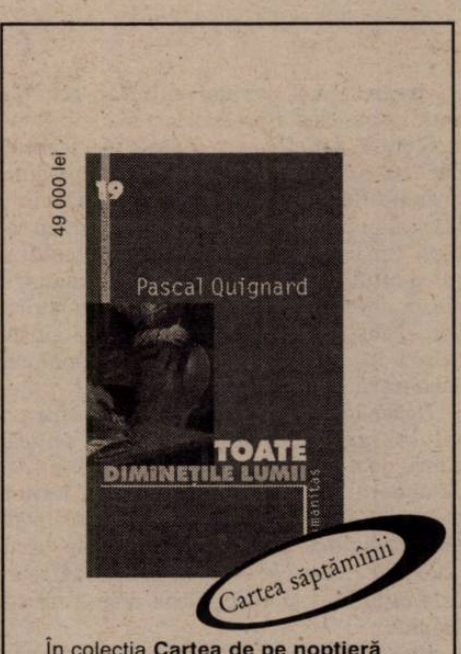

În colecţia **Cartea de pe noptieră**
PASCAL QUIGNARD
Toate dimineţile lumii

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

La mesteceni

În faţa Sălii Dalles (rămasă într-o extrem de interesantă stare de „ruină industrială“) poate fi încă văzut semnul unei expoziţii: o prismă roşie, în partea dinspre stradă avînd cîteva trepte adosate, iar la capătul celălalt – o perforaţie cilindrică. Acum, semnul s-a umplut deja de grafitti. Dar el anunţă o modificare de substanţă: intrarea în librăria „Noi“, care ocupă de deja ani buni o parte a sălii de expoziţie şi o face cu o eleganţă care a impus un nou standard obositelor librării bucureştene, se face acum prin chiar faţada de sticlă. Treptele roşii de lemn, apoi pavimentul din dale „taie librăria, diametral“, conducîndu-l ceremonios pe invitat dincolo de spaţiul cărţii, în cel al expoziţiei. Iar acolo, sîntem oaspeţii unei luxuriante – după standarde locale – instalaţii: gazon, mesteceni, alei şi simeze din acelaşi material cu cel al semnului de afară. Pe ele sînt expuse fotografii – măiestre! – ale „ansamblului de locuinţe“. Întrucît, aşa cum spuneam, sala este însăşi o „operă în lucru“, amenajarea ei se impunea.

Este vorba în expoziţie despre lucrarea firmei BBM Grup din Bucureşti, proiectată pentru ACSM în zona străzii Gafencu, (cam peste pod de sediul Elvila). BBM Grup înseamnă Alexandru Beldiman, Doina Butică şi Moise Mathe, adică un grup de creatori într-ale arhitecturii despre care ar merita să ştim mai mult, pe măsura frumoaselor lor case. Cei care cunosc nu numai lucrările de arhitect, ci şi întreaga lucrare civică şi culturală de după 1989 ale d-lui Alexandru Beldiman (preşedinte al Uniunii Arhitecţilor din România vreme de aproape un deceniu, şi acum vicepreşedintele Uniunii Internaţionale a Arhitecţilor) înţeleg ce vreau să spun.

Despre expoziţie deja s-a scris în presă. Magda Cârneci a publicat în *Observator cultural* cuvântul rostit cu prilejul vernisajului. Revista *Arhitectura* l-a comentat de asemenea, prezentînd însă doar fotografii alb-negru. La rîndul meu îl voi comenta în extenso şi pe îndelete în numărul din revista *Octogon* pe care îl vom dedica lucrărilor firmei BBM pînă la sfîrşitul acestui an. Cred că este firesc să semnalez însă şi cititorilor revistei *Dilema* ceea ce mi se pare a fi un remarcabil eveniment cultural.

Remarcabil este însă că expoziţia nu prezintă doar ansamblul de locuinţe de închiriat, fotografiat din toate unghiurile – unele spectaculoase şi ca imagine în două dimensiuni, nu doar ca reprezentare iconică a realităţii edificate. Întregul demers al proiectării – sofisticat îndeajuns încît să îşi instituie propria sa poveste, premergînd-o pe aceea a obiectelor pe care le institui – este detaliat prin referinţe, citate, nume de cărţi şi imagini de case, prin modul în care sînt ex-puse imaginile în ramele de lemn şi, mai ales, prin modul ludic în care sînt executate şi prezentate – deliberat-copilăresc – „machetele“ obiectelor din ansamblu.

Căci este aici o joacă, în sensul postmodern: mai multă nostalgie decât ironie, dar joacă, totuşi. Nostalgia după un Bucureşti dispărut, sau estompat, după realitatea antebelică socială şi culturală pe care mediul construit al caselor lui Janco sau Creangă îl găzduia şi îl exprima. Utopia regresivă către o auroralâ stare a oraşului face ca fragmentele care au supravieţuit ştergerilor şi scrierilor succesive să fie considerate valoroase în sine, ca lucruri memorabile. Or, cum coerenţa lor s-a spart în ţăndări, procesul de apropiere a ochiului de starea lor de lucruri este continuat cu o anume violenţă a interogaţiei, pînă acolo încît descompunerea în factori primi, în reţete de betoane şi de ardere a cărămizilor pare să fie modul de investigare a unui sens care continuă să se ascundă, să se retragă, să dispară. Păstrăm cu îndîrjire lucruri anoste ale bunicilor, în speranţa că, deşi rupte de contextul în care aceştia le făcuseră sau dobîndiseră, prin simplul fapt de a le fi aparţinut, de a-şi fi plimbat cînd şi cînd privirile asupra lor, lucrurile acelea, azi la fel de stinse ca şi bunicii noştri, nu numai că le-ar supravieţui, dar le-ar mai şi salva de la risipirea de tot ceva din fiinţa lor odinioară vie. Desigur, este doar – devastatoare – nostalgia noastră care le investeşte cu sens. Ele sînt de fapt obiecte mute, oricît le-am mai dori resuscitarea. Godot nu mai vine, oricît l-am invoca...

Este aici România urbană interbelică, azi într-o nouă prezentare. Dar această revizitare nu se mai poate face cu nici un chip ca atare, sub simpla specie a citatului cu funcţie estetică. Iată de ce clădirile, recuperînd acest limbaj pe care arhitecţii, recapitulîndu-l, par să dorească a-l reinstitui în prezent, dau seama despre o stare copilărească, a jocului. Să fie umilitatea celui care învaţă „de la zero“ un limbaj vechi, (din) nou? Recuperarea ca atare este imposibilă, dacă nu arăţi şi distanţa care te separă de original, cea care face ca respectivele case să fie deodată „aici“/“acum“ şi „acolo“/“atunci“? Să fie atunci dorul de culoare într-un oraş atît de tern, mai cu seamă în acea margine a sa unde este construit ansamblul? Dar aproape-abandonarea machetelor „stîngaci“ realizate, ca şi cum un joc de cuburi abia ar fi fost părăsit de copilul care îi investiga posibilităţile de permutare, sugerează că nici opţiunea pentru culorile primare – violente în context – nu e întîmplătoare. Casele sînt tricolore, dar regula de vopsire nu este obvioasă (sau nu prin simpla observaţie empirică), prin urmare ea nu este un „cod“, altul decît tot cel al „copilăririi“.

Aşadar, avem aici un discurs despre origini şi o tentativă de a le recupera. Este re-învăţarea la care toţi ar trebui să ne supunem, pentru că am fost dezvăţaţi atîta amar de timp. Este aici recapitularea factorilor primi din care orice bună arhitectură este compusă: jocul savant şi sublim al formelor, materialelor, texturilor şi culorilor (Le Corbusier ar fi lungit, de dragul acestor case, definiţia lui) sub lumina secantă a soarelui bucureştean. Este, în fine, în acest „mestecăniş în devenire“ un surîs apollinic: arhitectura îşi are încă, neinvestigate, resurse de frumuseţe cînd reţinerea este asumată într-un context de risipă. Ansamblul „La mesteceni /ACSM-Gafencu“ este o rostire în răspăr faţă de o întreagă istorie recentă a arhitecturii româneşti, cu asupra de măsură celei din vecinătate. Neasemenea, arhitectura ansamblului este simplă, aproape poveristă ca opţiune estetică, dar luxuriantă prin culoare şi aproape excesivă în conotaţii. Neasemenea, ea are memorie şi se instituie în comentariu contemporan la exemple înainte de război, cum jazz-ul pe teme standard. Neasemenea, volumele sînt introvertite şi joase, dar spaţiate şi spaţioase.

Apartamentele sînt – ca şi casele însele – unicat. Cu alte cuvinte, există tipologii, dar nu şi tipizare. Dată fiind proximitatea reciprocă a unităţilor de locuit, e de presupus că arhitecţii s-au gîndit de asemenea şi la o funcţie comunitară a acestuia: aceasta ar putea fi facilitată de vizibilitate reciprocă şi împărtăşirea unui acelaşi spaţiu semi-public. Pentru că BBM Grup a mai preluat ceva din interbelic: unitatea de locuit a „fundăturii“. În arhitectura modernă dintre războaie, o asemenea „cul de sac“ aduna laolaltă cîteva blockhausuri scunde, de regulă cu arhitecturi diferite, care se priveau unele pe alta dindărătul arborilor care le dădeau verdeaţă şi umbră la vreme de canicula, inventînd astfel şi o comunitate proprie.

Living-urile – dispuse pe două niveluri, cu vitraj generos – sugerează, invită (la) un mod de viaţă în care socializarea familiei joacă un rol important: este, desigur, modul de viaţă presupus (şi dezirat de arhitecţi) al potenţialilor chiriaşi/proprietari ai ansamblului. Clientul va trebui să aibă ceva ştaif cultural sau barem suficient snobism pentru a nu-şi fi îngropat deja banii într-una din casele exterioare ansamblului despre care discutăm aici – mai toatele coşmareşti prin scară şi aspect. Din nefericire, un asemenea profil nu îl văd îndeplinit la noi decît, poate, de expatriaţii care lucrează pentru firme străine. Acestora le va conveni să nu achiziţioneze proprietăţi aici, dar să trăiască rezonabil într-un condominium protejat, nu excesiv de luxos, dar bine amplasat în raport cu centrul, puţin exotic şi oarecum introvertit. De asemenea, profilul este verificat, poate, de cîţiva dintre prea puţinii tineri manageri autohtoni, care lucrează pentru asemenea firme, dar nu au încă suficient curaj – sau „acumulare primitivă de capital“ – pentru a risca să ridice o casă proprie. Încă...

▲

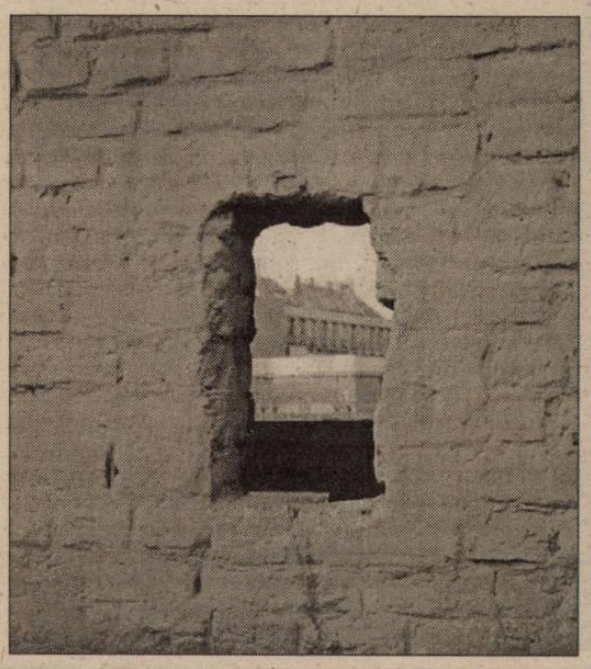

S. Ivanoschi ©

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Prelungiri. La numărul 437.

1. Adrian Cioroianu face o afirmaţie care nu mi-a dat prin cap, dar căreia mă subsumez total: revista *Pif* ar fi unicul lucru bun pe care l-a lăsat în urma sa comunismul european. În anii '60, revista costa 4,25 lei, dar chioşcăreasa din Nerva Traian îmi păstra întotdeauna un număr, pentru că plăteam 5 lei. *Vaillant le journal de Pif le Chien* avea o sumedenie de seriale desenate, unul mai interesant ca altul, acoperind cu grijă şi abilitate mai multe vîrste – era acolo un Gavroche anti-fascist *Le Grêlé 7-13*, dar şi aventurieri moderni sau exotici, amplasaţi în lumea arabă, la tropice sau, precum Tangha şi Maud, în secolul XXX. Trebuie să recunosc că eroii mei preferaţi rămîn *Le Concombre Masqué* şi *Gay-Luron*. La un moment dat aveam o colecţie destul de mare, de cîteva sute de numere, şi am decis să o fac cadou băieţelului unei cunoştiinţe. Recunosc însă că nu mi-am putut călca pe inima şi am păstrat vreo 15 numere „mai speciale“. Cu acel prilej m-am uitat cu mai multă atenţie la schemele narative. Deşi aveam aproape 40 de ani, n-am reuşit să identific urmele propagandei comuniste, chiar dacă ştiam că *Vaillant* era publicat de *l'Huma*. Probabil că eram prea subjugat de amintiri – băieţelul cunoştiinţei, deşi avea doar opt ani, nici nu le-a deschis. Scuza lui a fost că preferă calculatorul, dar a fost doar un gest diplomatic, sînt convins. El îşi dăduse seama!

2. Nu sînt în totală consonanţă cu articolul *extremistului de centru,* dar articolul domniei-sale mi-a amintit de confesiunea unui prieten, un om cu o viaţă mult mai aventuroasă decît a mea. Îmi povestea cum cunoscuse o tînără în tren, cum o *vrăjise* cu tot felul de trucuri pe cît de banale, pe atît de eficiente, cum ajunsese acasă la ea în capitala unui judeţ de munte, casă gospodărească, ea îl prezentase părinţilor ca pe un coleg de facultate şi ei îl găzduiseră într-o cameră vecină cu a fetei. Noaptea s-a strecurat la ea şi au făcut dragoste pe muteşte, dar, ca să fie siguri, s-au protejat acustic dînd sonorul de la televizor ceva mai tare. Pe ecran erau doi crocodili care făceau acelaşi lucru ca şi ei, doar că ceva mai nepăsători. Pe Discovery.

3. Augustin Ioan mă mustruluieşte pentru păţania mea cu un coleg de breaslă de-al domniei sale (descrisă în *Dilema*, nr. 437), dar bănuiesc că în glumă. Eu nu incriminasem nici meseria care m-a trădat şi nici legea care m-a amendat, ci morala individului care, în loc să recunoască discret că *asta e, m-au silit să fac o prostie,* a preferat să joace cartea profesionistului, care are el argumentele lui, cu care poate justifica orice aberaţie. *Această* dualitate m-a deranjat. Cît priveşte observaţia cu „căderea acoperişului în cap“ şi „pedepsirea nevinovaţilor“, precizez că mă refeream la o copertină de 40 de kilograme care înlocuia balconul fals de 200 de kilograme pe care blocuri similare îl au. Deci nici vorbă de modificări de structuri sau de alterări seismice. Corectam pe banii mei ceea ce nu mi se livrase. De altfel, eram conştient că încalc legea, numai că procedam şi eu la fel ca aceia care-şi închideau balcoanele ca să mai cîştige trei grade ş.a.m.d. Numai că oripilarea cu care unii arhitecţi privesc (de exemplu) închiderea balcoanelor (inestetică, e drept) maschează indiferenţa faţă de calitatea vieţii din spatele faţadelor la care ei ţin atît de mult. Oare oamenii aceia şi-au făcut modificări, cheltuind bani, doar în scopul de a urîţi clădirea în care locuiesc? Sau poate aveau şi alte motive, mai profunde şi mai umane? Pe scurt, produsul-apartament nu corespundea, căci locuirea nu înseamnă doar să dormi şi să priveşti pe geam. Or, dacă mi se permite un aforism banal, cînd e vorba de viaţa ta, nu ai multe alternative. Căci aceea propusă de colegul de pagină, „să părăsim blocul“, îmi aduce aminte de celebra replică ITB-istă „dacă nu-ţi place, ia-ţi maşină mică“. Eu şi încă vreo cîteva milioane bune de victime ale arhitecturii comuniste nu ne permitem acest lucru. Dar dacă nici milioanele nu sînt un argument, atunci nimic nu e.

▲

Eugen ISTODOR

La pas cu Supravieţuirea

– şmecheria prin lume –

Culeg de vreo lună întîmplări mărunte, nesemnificative. Lor li s-au adăugat propriile mele fapte, importante, că doar le sînt erou. Orice provenienţă ar avea, fac corp comun minciunii, cerşetoriei, imaginaţiei, vinovăţiei. Totuşi, pentru aceste „categorisiri aşa înalte" ar veni mănuşă dezvăluirea, pedeapsa. Mi-ar părea rău după ele, aşa că le-am băgat în clasa supravieţuirii, şmecheriei. Culmea ar fi să vreţi, dragi cititori, să pedepsiţi, pentru mărturisirile de mai jos. Haideţi, să minimalizăm un pic împreună. Trageţi aer în piept şi supravieţuiţi. Aveţi şi voi unele şi mai şi. Iată deja şmecheria complicităţii cu cititorul. Pentru reporteri asta e cel mai greu de realizat.

Cules floare tei

din copacii de pe stradă, din parcuri. E meteahnă veche, semn al proprietăţii oamenilor muncii pe mişcătoarele şi nemişcătoarele ţării noastre. Enache Marian, 71 de ani, are această teorie. L-am întîlnit pe Pache Protopopescu. Avea la îndemînă o scăriţă, un scăunel, o sacoşă inscripţionată cu produse European Drinks. Îmbrăcăminte uşoară: pantaloni kaki, de militar, cămaşă în dunguliţe verzi şi pălărie albă şi moale de vară. „E scumpă floarea, io ştiu s-o culeg, s-o pun la uscat, îmi trebuie la iarnă că eu răcesc şi mai fac un ceai cu trei-patru floricele din astea la căniţă, cu puţină miere, că am un început de diabet şi un morcov ras că e bun la vedere. Asta e, păcatele mele, masa mea de dimineaţa iarna. Da tu care eşti? Te cunosc de undeva. Cum zici că te cheamă? Vino un pic mai tîrziu, acum sînt ocupat."

Spălat felinar maşină

cu o cîrpă murdară îmbetită în patru. Mîngîiat maşină de marcă, e mai exact. E o mişcare bizară, în intersecţii, realizată de micuţi, pînă în 6-7 ani, indiferent de sex, origine etnică. Se reped la un far cu dezinvoltură şi spun rugăciune în genunchi la far, sau „nene, dă-mi" – cerşetorie, cu pierderea oricărei cerşetorii. Evident, vor bani, introducînd copleşitoarea linguşeală. Spre Mall se bucură boierii de un asemenea tratament. Există şi varianta „pupăt maşina. „

Căţărat cu maşina pe refugiu

este sportul unor şoferi auto. Ce fac? Te afli la semafor, lăsînd între tine şi refugiul de pietoni sau asfalt un lat de maşină. Exact în acest spaţiu îşi strecoară maşinile. Vrînd să fie primii la următorul verde. Un mătăhălos a auzit acestea de la un pirpiriu: „Du-te dracu', ţie cine ţi-a pus volanul în stînga, bă, uite-te la tine, eşti cretin? Uite-te la tine! Din mă-ta nu putea ieşi un idiot mai bine! ţi-ai făcut părul cu perna, de-asta te iei de mine. Gras eşti, gagică ai. Te duci la servici, nevasta ştie?" Delicatesele au continuat. Slăbănogul a tăiat-o primul la verde. Şi s-a dus. Şi-a atins scopul înalt.

Ciugulit prin pieţe

cireşică, zmeurică, căpşunică, roşioară, dovlecel, legăturică de mărar. Operaţiunea se petrece non-stop, odihna nu e recomandată. „Iau ca nişte... români... cică «nu e Lica aici?» Şi pînă mă dumiresc şterpelesc o căpşunică...e prea roşie, prea verde, prea dulce, prea mare, prea mică, unu' mi-a zis: uite aia o iau că stă degeaba. Cum stă degeaba, io le-am cules cu mîna mea şi îi stă lui degeaba, să-i stea degeaba în gît de bou. Lica e mai domoală, dar eu îi reped cu botu' lor gros, de asta nici nu mai vreau să vin cu căpşuni, le dau la ţigani şi să se descurce ei cu ăştia, dar de la ţigani nu fură că ăia le dau peste mîini. Da iau şi de la ăia. E una Gina, doamna Gina, paparudă boită, mereu freacă plasa prin piaţă, noi o ştim deja şi strigăm «şase, Gina!» Ia de la mine o căpşună, gustă o cireşică de la ăla, întreabă de dovlecelu' cel mai mic, ia un mărar, după ce-i zice lu' Guşa că e zarzavatul veşted şi asta-şi face mîncarea acasă. Are discuţii cu noi că nu poţi s-o scoţi din ale ei. Sînt mulţi ca ea. E şi Minu, altă pramatie de om mişto, că ce mai fac, că sînt drăguţă, că iar l-a ars soarele la stomac că nu-i dau o căpşunică de poftă... păi, poftă ieri, dar şi azi, şi mîine... nu-i zgîrcenie că eu cînd văd unu' micu îi dau, că-mi plac, am şi io acasă..." Piaţa Amzei, Dana Maican, după zona fructe exotice, prima dreapta, lîngă taraba cu jucării.

Dat cîinelui ce-i mai bun

fiind maidanez, i se aruncă de la balcon. Doar că mă îndoiesc că acelaşi haleşte şi sticle de plastic de apă minerală şi cutii de lapte. Cu toate acestea, aşa declară administratorului de bloc Felicia Abrudan, 25 de ani, manager-contabil la o firmă de import-export. Are în grijă un cîine. „Îi dau repede să mănînce că plec. Vin dimineaţă, plec dimineaţă, în ultimul timp sînt ffff prinsă."

Dus căruţ

că zice „duc eu, nenea" un puşti, ori o doamnă cu pensie insuficientă în faţă la Mega Image-ul Tineretului. Te conduc la pas şi apoi vor să smulgă o dată cu căruţul contravaloarea împinsului înapoi în magazin. Fac rost şi ei de un ban, corect. „E meşcheria mea, io am inventat-o din Militari unde am fost, dar acum a luat-o şi bătrînetu'. Duc căruţu' la maşină şi dă şi mie nenea de un suc."

Trimis după ţigări

la un non-stop tocmai cînd vine ţiganu' să tocmească forţa de muncă. Pentru cei ce nu au recunoscut locul faptei îl numesc simplu Strehaia, oraşul unde au înflorit meterezele civilizaţiei cu turnuleţe, oraşul marelui Leo, cîntat cu drag în părţile locului. Pe la ora 7 se trezeşte administratorul ţigan să ia un român la slugărit peste zi. Lume dornică, pensionaţi, şomeri, lucrători în schimb de noapte vin la cofetăria centrală (amplasată lîngă bustul unicului şi inegalabilului voievod Mihai Viteazu) spre a fi selectaţi. Românul slugă la ţigan trimite, ca mai vechi în zonă, pe unu' mai tînăr după ţigări, apreciind astfel: ţiganu' ia cam zece oameni, azi a venit ăsta şi-mi încurcă socotelile. Să-l trimit după ţigări şi eu îi iau locul.

Dat semne de parcare

tot în Piaţa Amzei. La birtul de lîngă Ambasada Franţei e un bărbat... pe vremuri îl ştiam păstrător de rînd la cozile de carne de la măcelărie. Mai sus, pe lîngă benzinărie purcoi de personal făcîndu-ţi tot soiul de semne ca şi cum locul de parcare găsit de el ţi-e destinat. Se stă cu copilul în braţe, pe pietrele cu semn de interzisă parcarea. Se mănîncă puţin, se ceartă mult, se munceşte pe schimburi. „Io te-am adus acilea, fă, să nu plimbi pliscul mai departe că bag cuţitu' în tine!" Întîmplarea însă, regina tuturor consemnărilor, este cum un parcator de ocazie încerca să te bage într-un loc din ăsta de-al lui. Doar că era chiar parcarea oficială.

Scos omul din balta mare

ce mare de tot era miercuri. Plouase cu spume. Taxi galben intrat pînă la jumătate. Patru ţigani pînă la jumătate dezbrăcaţi împing taxiul. 50.000 a plătit omul la ananghie. Apoi, ţiganii înapoi. Luau oameni şi-i traversau în braţe. 5.000 pe bucată.

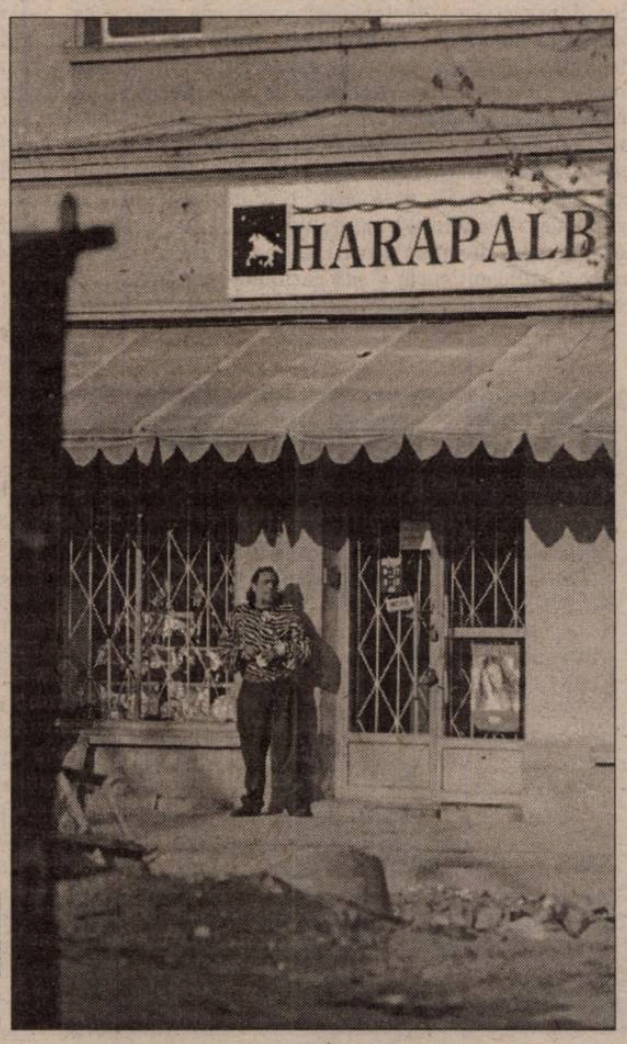

© S. Ivanoschi

Forfecînd bilete de Bingo

închiriezi forfecuţa. „Sînt săracă, maică. Am trei copii de crescut un nepot şi un verişor de-al doilea. Nu lucrează decît eu şi e greu. De unde să aduc pîine în fiecare zi? De unde lapte? Dar de ce mă întrebi? Ştii cît e kilu' de lapte? Eu am fost secretară la Şcoala generală din Brăneşti, ştiu fieare lucru la ale lui: cîrpa la cîrpe, creta la crete, cancelaria la cancelarie, profesorii la profesori. Crezi că se putea să furi pe vremea lui Ceauşescu? Păi, să ies cu forfecuţa mea în Piaţă? Mă spînzuram... aveam eu o prestaţie, mă salutau colegii, profesori. Acum... m-am întîlnit cu unu' de geografie. Zburlit la păr. De ce venea la Bingo? Ca mine... nu mîncase carne de şase luni de zile... mi-a dat pomană Marina, vai de mama ei de vită, că şi aia trage în jug la bărba-su, păi, o fi normal să trăiesti cu trei copii de pe o zi pe alta şi mai are şi un văr de crescut în casă... cred că trăieşte cu el." În faţă la Bingo Europa, ora 14, zi de vineri, strînsese, declaraţia ei, 150.000 lei în două zile Gabi Ivan, 59 de ani.

Neimpozitat din cauză de handicapat, revoluţionar şi veteran

nu e o metodă nouă, iar la sume mari şi ţine. Părerea celor care doresc să-şi păstreze anonimatul în domeniu vizează legislaţia strîmbă, că de ce să se îngraşe Iliescu, au făcut-o special ca să încalce omul legea.

Trecut prin uşi

nu e o metodă de telepatie. Blocul unde locuiesc părea separat de lume de strada Traian. Doar că în spatele lui, a rămas în picioare o casă, inexistentă în planurile Primăriei, fără evidenţe la Poliţie. E casă conspirativă, spun unii, casa hoţilor, spun alţii. Cert este că nimeni din acea casă, şi stau înăuntru cu zecile, nu se scoală mai devreme de şapte, semn că au munci de gulere albe. Le-am pus garaje în faţă, au supravieţuit, le-am tăiat apa, i-au promis administratorului un harakiri să-l ţină minte, le-am închis ieşirile pe lîngă bloc, apelează interfonul scărilor. De aici începe povestea lor. Apelează interfonul la întîmplare şi pînă la urmă cineva le deschide. Astfel, nu mai ocolesc cei 30 de metri de bloc, ci o taie direct prin scări spre a ajunge drept în faţa garajelor, adică a casei lor. Ce, ai sentimente? Cînd îţi sună la interfon, le deschizi ca la oameni, sau le spui nu, ca-n Occident. Povestea fundului meu de lume continuă. Văzîndu-se izolaţi...

Jucatul cu copiii

e o soluţie. Rezultă că şi-au trimis ambasadorii inocenţi. De fapt, lucrurile sînt pure şi simple: scările noastre curăţate, curate, cu flori şi tablouri pe ele sînt pline de micii ambasadori, jucîndu-se cu pruncii locatarilor mai indiferenţi la răspunsul viitor al odraslelor la întrebarea: „tu cu cine te-ai jucat cu puţa în nisip?". Iarna, vlăstarele mai vînjoase stau şi rod munţi de seminţe lîngă calorifele noastre proaspăt vopsite, dar calde. Dar povestea nu se termină aici. Urmează...

Ascunsul poliţiştilor

e cea mai frumoasă joacă de-a hoţii şi vardiştii. Cuib recunoscut, casa împînzită de garaje, garduri de izolare, este atracţia patrulelor motorizate de Poliţie. Deschid uşile, îşi destind burţile. Nu fac nimic rău oamenii, stau de vorbă între ei. Nu pactizează cu duşmanul, cică. De fapt, ştim cu toţii teoria cu prezenţa pasivă vinovată.

Bătut darabana pe masă

e o metodă de distras atenţia, de cerşetorie. Eram la o terasă în Pantelimon. Stăteam şi aşteptam un amic. La un moment dat, intră unu' şi începe să bată darabana şi să cînte de mama focului. Observ că la o masă în spate erau organe, la costum... vreun control fără veste. Şi omul bătea tare, şi se apropia de masa cu pricina, unde bătea tot mai tare. Din casă, pe lîngă ospătar se strecură un iepure, poate patronul locantei, oricum un cadru de conducere. Apoi, bătătorul de darabană a continuat cu un program bine pigmentat, recunoşteam Mahler, Sibelius, dar mai mult prin autosugestie. A trecut pe bani adevăraţi prestînd la mese după gustul clienţilor, spre teama paharelor de rom, hălbilor de bere şi Motorolelor de vodcă.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

De la Washington la Rozelor, trecînd prin Haia Lifschitz

„În discuţiile cu subiect istoric, pentru el, eroii români erau acei oameni care-şi jertfiseră viaţa pentru integritatea plaiurilor româneşti. Îmi amintesc nişte întîmplări banale în aparenţă, dar care pot explica cum gîndea în această direcţie. O stradă din Bucureşti care face legătura dintre strada Paris şi Calea Dorobanţilor, denumită anterior strada Washington, fusese rebotezată prin 1948 cu numele Haia Lifschitz. În 1964, Gheorghiu-Dej a citit un articol în presa sovietică în care se afirma că Haia Lifschitz fusese o luptătoare pentru eliberarea Basarabiei de sub jugul statului burghezo-moşieresc român. «Deci, Haia Lifschitz nu a fost o luptătoare pentru cauza poporului român, a spus el. Trebuie să vedem cum este prezentată această persoană în istoriografia românească şi să facem corecturile ce se impun. Prin urmare, nu poate fi considerată erou al poporului nostru, iar denumirea străzii trebuie imediat schimbată.» L-am informat că strada se numise anterior Washington. «Aşa nu-i putem spune, deocamdată. Ar da loc la interpretări nedorite. Ştii? Transmite să fie numită strada Rozelor.»“

(Paul Sfetcu, „13 ani în anticamera lui Dej“, pp. 250-251, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Tezaurul artei

Cine este oare „glasul prin care arta şi-a dezvelit tezaurul“? Tino Rossi? Aş! Maria Callas? C'eşti copil? Mario Lanza? Ella Fitzgerald, Nate King Cole, Louis Armstrong, Beatles? Fugi, domnule, de-aici! Placido Domingo? Luciano Pavarotti? José Carreras? Să fim serioşi! Maria Tănase, Michael Jackson? Glumiţi? Nici unul dintre cei enumeraţi mai sus şi nici vreunul dintre cei la care cutezaţi să vă gîndiţi, nici unul dintre glasurile celebre în lume nu a „dezvelit“ tezaurul artei! (Ca să nu mai vorbim de Homer, Michelangelo, Mozart, Beethoven, Leonardo da Vinci, Bach, Shakespeare, Verdi, Strauss sau Brâncuşi, despre care nici măcar nu se ştie dacă ar fi avut un glas prin care arta să-şi poată „dezveli“ tezaurul.) Ca să nu măresc suspansul, vă voi *dezveli* adevărul (şi nu atît eu, cît Simona Catrina, în „Naţional“ numărul 1246, din 8 iulie 2001, un ziar altminteri de bună calitate, mai ales în departamentul său internaţional): glasul prin care etc., etc. este... Benone Sinulescu. Textual: „Artistul Benone Sinulescu este glasul prin care arta şi-a dezvelit tezaurul“. Punct. Nici mai mult, nici mai puţin! După ce a făcut această dezvăluire (era să scriu dezvelire) de importanţă universală, autoarea particularizează cu aplomb. După ce Benone Sinulescu este glasul prin care..., tot el este şi „liderul unei generaţii folclorice“ (generaţie folclorică?!), dar şi „un om care a reinventat metafora în versul popular“ (e trist că, după cum ne sugerează S.C., metafora din versul popular se pierduse şi, ca atare, a trebuit să fie re-inventată!). Ce mai aflăm din preţiosul articol? „În cartea sa autobiografică, Gheorghe Zamfir constata că Benone Sinulescu a creat o şcoală nouă de muzică de suflet (ştiam, pînă acum, că există muzică simfonică, muzică populară, muzică folk, muzică dance, hip-hop, muzică de jazz, muzică de operă, muzică de petrecere, muzică de inimă albastră şi cîte altele, de *muzică de suflet* aflăm acum, o dată cu multe alte chestii de suflet, precum întîlnire, sărbătoare, beţie – n.n.), o şcoală pe care au urmat-o (asta da, metaforă! – n.n.) destui alţi interpreţi...“

După care urmează delirul encomiastic, înglobînd vorbe mari, metafore re-inventate, figuri de stil şi bateri de cîmpi cu care am mai fost serviţi şi la alte aniversări „de suflet“: „Benone Sinulescu al nostru, al tuturor, ne-a învăţat să ne uscăm lacrima. Să ne ostoim inima, să ne limpezim privirea în oglinzile cerului. Cîntăreţul buzoian şi-a iubit pămîntul şi arta, iar timp de patru decenii şi jumătate a alimentat un patrimoniu de aur.(...) Au urmat piese minunate, care au asigurat tinereţea-fără-bătrîneţe şi viaţa-fără-de-moarte ale acestui neam...“ Se înşiră, ca pe un colier „de suflet“, nenumărate alte metafore inventate şi re-inventate, pentru ca panegiricul să se încheie triumfal: „Va fi sărbătoarea lui, a lui Benone al nostru, a veşnicului îndrăgostit de cîntec şi de natură, a Profesorului care ne-a învăţat să iubim“. Cred că aici s-a strecurat o greşeală în textul doamnei Simona Catrina: „iubim“ trebuia scris cu majusculă.

▲

Cu ochii-n 3,14

PE BOLTA ALBASTRĂ (www.boltaalbastra.ro) SE TRĂIEŞTE-N AVENTURĂ ŞI SE MERGE PE LUNĂ ATÎT DE SIMPLU

● „Nunta solistei Minodora cu interpretul Cătălin Arabu se pare că va fi amînată“, ne spune *Metrobus* (10 iulie a.c.), întrucît cuplul nu are deocamdată casa pe care şi-o doreşte la Constanţa. Dar o are Minodora în minte: „Dormitorul va fi albastru, cu parchet laminat albastru, cu un soare galben pe tavan, soare ale cărui raze vor fi, de fapt, becuri de iluminat. Cînd o să apăs pe comutator, razele soarelui meu se vor aprinde, pe post de lustră.“ Iar cînd soarele va apune în dormitorul cosmic al Minodorei, ea îşi va scoate de pe deget inelul lui Saturn, îl va pune pe noptieră şi se va pregăti de culcare. Pe bolta albastră de deasupra patului, puzderie de stele ale muzicii lăutăreşti îi vor veghea somnul. (**D. S.**)

● Săptămîna trecută, hackerii s-au dat la pagina web a administraţiei prezidenţiale (www.presidency.ro). Au distrus-o cu pricepere, cu tact, cu ironie chiar. Dacă e ceva la care să fim tari, atunci cu siguranţă ne pricepem la distrugere. (**M. M.**)

● Reţetă la zi: „Cu golanii / Se fac banii / Se consumă băutură / Se trăieşte-n aventură“ – după cum aflam săptămîna trecută dintr-un cîntec transmis în emisiunea lui Florin Călinescu, la PRO TV. Cu numai un deceniu în urmă, în '90, cuvîntul „golan“ căpătase o cu totul altă semnificaţie. (**T. C.**)

● 3 graffiti din gara Montecatini-Terme (staţiune balneară pentru vîrsta a treia): „Anarhia e ordine!“, „Viva Che Guevara“ (dar „viva“ se prescurtează, în italiană, prin „W“, ceea ce dă „WC Guevara“...) şi, în fine, cel mai simpatic dintre toate: „Astronauţii cheltuie atîţia bani ca să meargă pe Lună, eu mă duc şi mă-ntorc doar cu marijuana mea!“. (**a. l. ş.**)

● În lumea asta a noastră unde textele de muzică uşoară rivalizează – o, desigur, fără a o întrece – cu platitudinea integramelor, cuvintele şlagărului lui Pepe, „Ultimul sărut“, sună straniu: „Cum poţi să-mi spui / atît de simplu / «de azi s-a terminat»?“. Acest „atît de simplu“ e direct un intelectualism. (**R. C.**)

ÎNTREB: PIERSICA ŞI ACTRIŢELE N-AR MERITA, ÎMPREUNĂ, O STATUIE DELICIOASĂ?

● Din ciclul „Ah, diacriticele!“: pe şamponul „Revlon – New Reflex“ scrie „Sampon de Volum pentru Par Fin“. Şi dacă un par fin capătă volum, ce fel de par devine? Întreb, nu dau cu parul... (**M. V.**)

● La Florenţa, portretul lui Federico da Montefeltro pictat de Piero della Francesca a inspirat o reclamă cu o piersică – în chip de figură – pe care stă o tocă identică celei din tablou; legenda spune: „Piero della Franpesca“. Sau „Reclama renascentistă“. (**a. l. ş.**)

● Un ziar francez face publice rezultatele unor cercetări de unde reiese că procentul soţiilor adulterine îl ajunge din urmă pe cel al bărbaţilor în aceeaşi situaţie: ei deţin încă întîietatea. Nu e clar dacă această întîietate se referă la numărul celor care o fac sau al celor care admit că au făcut-o. Pe de altă parte, dintr-o revistă unde apare lista celor mai bogate femei, reiese că cei mai mulţi bani au manechinele, actriţele, cîntăreţele. Femeile de afaceri sînt cam pe la mijlocul clasamentului. Poate că dacă vor stărui în direcţia banilor, va fi mai lesne şi cu adulterul. (**M. B.**)

● La Cîmpulung Muscel s-a deschis (prin grija Bisericii Catolice din zonă) o foarte inspirată terasă – *Împreună* – pentru părinţi şi copii: părinţii stau la mese şi „consumă“, copiii se joacă într-o grădină plină de biciclete, triciclete, tobogane şi leagăne. Se întîmplă să mai intre şi copii neînsoţiţi, mai zdrenţăroşi, pesemne de la multele cămine din zonă. Personalul îi elimină, cel mai adesea spre satisfacţia părinţilor celorlalţi. De la o masă, se aude: „Împreună, împreună, dar nu cu toţi... nespălaţii...“. (**S. S.**)

● Dl Valentin Cotarţă, cu doctoratul luat la UCLA, în SUA, în prezent director de programe la MEC şi conferenţiar la Politehnica bucureşteană, este autorul programului de software „Adlic“ pe baza căruia s-a operat repartizarea elevilor în licee, după medii şi după opţiuni, în această vară. Sistemul, unic în România, e unic şi în Europa. Şi a funcţionat bine. Dl Cotarţă ar merita o statuie, dar cum cu statuile e o poveste mai complicată la noi, mă mulţumesc a-l propune ca *Omul Anului* în România. (**A. C.**)

● Scenă din Piaţa Amzei: un african vînzînd vişine şi vorbind cu un pensionar, cumpărător, despre „martirii“ din ţara lui („pe Lumumba, după ce l-au omorît, l-au băgat în acid sulfuric, ca să nu mai rămînă nimic de pe urma lui“). Am cumpărat şi eu vişine de la el şi au fost delicioase. (**C. P.-B.**)

DIMINEAŢA LA APEL, UN PRILEJ DE NOSTALGIE: PITORESCUL TRADIŢIONAL ÎŢI ÎNTOARCE STOMACUL PE DOS FOARTE FRUMOS

● Un amic mi-a spus recent că în România există un obicei care se numeşte „HORA CĂCIULILOR“. Nu mai auzisem de aşa ceva şi i-am cerut amănunte. Cică zece oameni au nouă căciuli. Ei le trec de la unul la altul, de pe un cap pe altul cu o asemenea viteză încît tot timpul sînt acoperiţi toţi. Şi mai ştia amicul meu că există şi zone în care s-a încercat hora cu opt căciuli la zece oameni şi s-a reuşit. Iar eu mi-am adus aminte că în armată cineva pierdea mereu cîte o căciulă sau bonetă. Şi cu toate acestea, dimineaţa la apel nu era nimeni cu capul descoperit. Deşi atît bonetele cît şi căciulile erau date pe inventar, cu semnătură. (**A. M.**)

● Evocarea tirajelor mari în care apăreau odinioară cărţile constituie mereu prilej de nostalgie. Potrivit însă unui sondaj realizat recent de revista *VIP*, tiraje mari mai există şi astăzi: de pildă, un volum despre trupa 3 Sud-Est a apărut în 30.000 de exemplare, iar biografia interpretului de manele Costi Ioniţă se publică în 25.000 de exemplare, ca şi cartea dedicată lui Hagi, scoasă pînă acum în două ediţii. E drept, formula flatantă de altădată „Măria Sa Cititorul“ nu se mai foloseşte, deşi, după cum se vede, personajul detronat vieţuieşte încă. Doar că acum îl interesează cu totul alte cărţi. E şi el în tranziţie, ce să facă... (**T. C.**)

● La cîte porcării majore şi serioase se întîmplă în fotbalul românesc, ar fi păcat să-i pierdem pitorescul tradiţional. De curînd – ne informează *Fotbal Plus* – în meciul pentru promovarea în Divizia C, campioana Capitalei, echipa „Spic de grîu Mopan“, deşi conducea la pauză cu 2-0, a fost înfrîntă cu 3-2 de echipa „Ambianţa Valea Ciorii“. Bogza însuşi auzind acest nume: „Ambianţa Valea Ciorii“, l-ar fi repetat, încîntat, toată ziua... (**R. C.**)

● Pe prima pagină, mare, fioros: „Atenţie la mezeluri! Se vinde carne de om“. Lugubru, te gîndeşti la ce-i mai rău. Dacă tocmai ai mîncat, ţi se întoarce stomacul pe dos. Îţi aduci aminte de salamul pe care l-ai cumpărat ieri. Parcă avea ceva deosebit... Oricum, continuarea în pagina 3. Aici îţi dai seama că era vorba, de fapt, despre un *site* de pe Internet, cel mai probabil o glumă de adolescent. Cu care alţi adolescenţi întîrziaţi îţi provoacă fiori culinari. Te gîndeşti: sînt oamenii disperaţi să-şi vîndă ziarul, ar face orice. Dar isprava s-a petrecut în *Metrobus*, „singurul ziar gratuit din Bucureşti“. De ce or avea nevoie de aberaţii, cînd puştiul care ţi-l aduce oricum nu te întreabă dacă vrei să-l citeşti şi oricum îl iei, că e gratis? Dar aşa or fi ziariştii, nu se simt bine altfel. Puţin mov, acolo... (**C. G.**)

● Sînt perechi pe care moartea le desparte mai greu. Unei femei din sectorul 4 al Capitalei i-a decedat soţul şi ea a stat opt zile cu cadavrul în casă, pînă cînd vecinii, deranjaţi de miros, au făcut reclamaţie la primărie. Întrebată de un reporter al Antenei 1 cum a suportat să stea atîta timp cu un cadavru în casă, femeia răspunde: „Foarte frumos am suportat! Excepţional!“. (**D. S.**)

Mircea VASILESCU

Condica de sugestii şi reclame

Piaţa publicitară din România încă nu e aşezată, are un considerabil potenţial de creştere, dar un domeniu foarte semnificativ în alte ţări e destul de slab dezvoltat la noi – în orice caz rămas în urmă faţă de nivelul industriei *advertising*-ului în ansamblu: publicitatea „de interes public", cu scop social, care transmite nu îndemnuri la consumarea unor produse, ci idei, valori, comportamente. Cu alte cuvinte, este vorba de acele forme de publicitate care se adresează *cetăţeanului*, nu *consumatorului*. Fie că ele se numesc, în cărţile de specialitate, *non profit, non commercial* ori *social issues advertising*, reprezintă un domeniu aparte, prin care instituţiile statului sau alte organizaţii încearcă să trezească în opinia publică atitudini faţă de unele probleme, de la rasism la sărăcie, de la bolile incurabile la violenţa asupra copiilor etc. Tot prin astfel de campanii publicitare cetăţenii sînt informaţi cu privire la anumite schimbări importante în viaţa lor, cum ar fi, în Europa, introducerea monedei unice. La originea unor asemenea campanii publicitare de interes general stau, de cele mai multe ori, chiar instituţii ale statului: în Marea Britanie, de exemplu, a luat fiinţă, încă din anii '30, Central Office of Information, care se ocupă de comunicarea organismelor statului cu cetăţenii. Pe măsură ce comunicaţiile de masă au evoluat, toate guvernele şi-au organizat instituţii specializate în informarea publicului, unele gestionînd bugete consistente: cheltuielile statului pentru comunicarea publică au ajuns în ultimii ani, în Germania, pînă la 2% din PIB, în Marea Britanie la 2,5%, dar în Italia sînt sub 1%. Uneori, asemenea iniţiative sînt susţinute chiar de firmele din industria publicităţii: în Italia, de pildă, marile agenţii de profil au creat o entitate numită *Pubblicità e Progresso*, care organizează campanii cu scop social (împotriva consumului de alcool la volan, împotriva poluării din marile oraşe, pentru susţinerea culturii, a cercetării ştiinţifice etc.).

Nici la noi n-au lipsit, în ultimii ani, asemenea manifestări, dar ele au fost mai degrabă rolul unor iniţiative întîmplătoare şi, de cele mai multe ori, susţinute financiar de organizaţii străine. Exemplul cel mai recent este campania împotriva violenţei asupra copiilor, susţinută de Ambasada Britanică; în campaniile electorale, Asociaţia Pro Democraţia a realizat clipuri şi afişe pentru a-i îndemna pe cetăţeni să meargă la vot; s-au mai perindat prin faţa ochilor noştri de telespectatori cîteva campanii pentru prevenirea infestării cu HIV, o campanie de educaţie civică, alta de educaţie sanitară şi vor mai fi probabil şi altele. Ar mai trebui adăugate cele pornite chiar din iniţiativa posturilor de televiziune, cum s-a întîmplat anul trecut la Prima TV cu strîngerea de fonduri pentru reparaţia şcolilor ori, la PRO TV („Nouă ne pasă!") şi Antena 1, strîngerea de fonduri pentru sinistraţi, pentru copii şi bătrîni. Insituţiile statului au cam lipsit însă din acest context. Poate acum, cînd Ministerul Informaţiilor Publice este condus de un profesionist al comunicaţiilor de masă, lucrurile se vor îndrepta şi vor fi aduse în centrul atenţiei probleme sociale şi civice care, altminteri, sînt marginalizate în România ori sînt lăsate exclusiv în seama ONG-urilor şi a presei. Programul „Fabricat în România", de pildă, are o astfel de componentă care priveşte interesul public, încercînd să inducă încredere şi să elimine clişeul conform căruia „produsele româneşti sînt prin definiţie mai proaste decît cele de import" – un clişeu bine instalat încă din vremea comunismului, cînd se vindeau pe sub mînă deodorante bulgăreşti, ţigări sîrbeşti ori electrocasnice din RDG. Pînă la urmă însă, este vorba tot de o campanie comercială, care îndeamnă la consum, chiar dacă în mod implicit transmite şi anumite valori ori atitudini cu impact social. (Uneori însă o face stîngaci: pe marginea şoselei Bucureşti-Ploieşti am văzut, de pildă, panouri cu un text care începe cu „Stimaţi cetăţeni!" şi ne îndeamnă, într-un limbaj sec, să cumpărăm produse româneşti pentru a contribui la crearea unor noi locuri de muncă; mi-am amintit de vechile panouri propagandistice cu „să facem totul"... Sloganul băsescian „aici sînt banii dumneavoastră!" măcar era scurt, percutant, predispus la circulaţie orală şi avea oarece haz...)

Ca să revenim la ale noastre, n-am prea văzut campanii inteligente de susţinere a culturii, deşi s-au consumat kilograme de cerneală indignată de invazia kitsch-ului şi a vulgarităţii, iar Ministerul Culturii a girat şi înfiinţarea unei „comisii de luptă" împotriva manelelor. E nevoie însă de inducerea şi susţinerea unor mesaje care să-i îndemne pe oameni să citească o carte, să asculte muzica bună ori să intre într-o expoziţie. Sigur, ţara e săracă, pentru cultură nu sînt destui bani, clipurile TV costă enorm. Dar s-au consumat destui bani în mod ineficient; iar statul, chiar dacă nu are bani, are alte mijloace: se poate face, de pildă, un parteneriat cu televiziunea publică, aceasta urmînd să difuzeze gratuit ori la preţuri simbolice cîteva minute pe săptămînă clipuri cu conţinut social sau cultural, se pot imagina şi alte formule de cooperare. Pentru asta însă, înainte de a transmite mesaje cetăţenilor, instituţiile româneşti trebuie să înveţe cum să comunice între ele. Şi să-şi schimbe concepţia despre cum se cheltuiesc banii publici. ▲

Petre BARBU

Scriu de cinci ani despre publicitate şi scriu degeaba

Scriu de aproape cinci ani despre oamenii care lucrează în marile agenţii de publicitate. Sînt oameni tineri, cu siguranţă cei mai tineri capitalişti români. Ei nu s-au bucurat din partea vreunui guvern sau minister de facilităţi fiscale, scutiri de taxe sau subvenţii. Au muncit pe propriul lor portofel şi au reuşit singuri să facă profit, să se îmbogăţească.

Scriu de aproape cinci ani despre această mică şi discretă castă şi niciodată nu mi-a trecut prin minte dorinţa de a lucra în vreo agenţie. Oamenii din publicitatea românească, mai precis cei care muncesc în filialele autohtone ale marilor reţele internaţionale (multinaţionalele, cum li se mai spune), sînt lăudăroşi, aroganţi şi cîştigă pe lună mai mult decît mine. Să fii angajat într-o multinaţională din România reprezintă, nu numai în publicitate, culmea carierei de tînăr *businessman*.

Pentru că sînt oameni care se ocupă cu imaginea şi comunicarea, ar fi normal să te înţelegi uşor cu ei. Cînd le soliciţi un interviu, te întreabă suspicioşi care e tema. Dacă e vorba despre munca lor, atunci acceptă pe loc şi încep să-ţi povestească despre ei şi despre „minunatele" reclame pe care le-au făcut. Mulţi dintre ei vorbesc ca nişte roboţi în memoria cărora au fost introduse nişte cărţi de specialitate. Toţi susţin că oferă clienţilor „cele mai bune servicii". Dacă le ceri date despre eficienţa campaniei publicitare mult lăudate, îţi răspund că cifrele nu sînt *available*, dar a fost o campanie *targetată*, adaugă atenţi să notezi precizarea lor. (Te întreabă dacă eşti *available* şi atunci cînd îţi fixează o întîlnire, fapt care te face să te miri cum nişte oameni care compun nişte mesaje destinate consumatorului român vorbesc şi gîndesc numai în englezisme.) Ei ştiu foarte bine, căci asta le este meseria, să-şi vîndă imaginea. Orice cuvînt rostit e bine cîntărit. Cuvîntul lor tipărit la gazetă nu trebuie, ferească Dumnezeu!, să supere clientul, că doar din banii lui mănîncă o pîine albă, să nu atace concurenţa pentru că ar da *very bad* în *market*, cuvîntul lor trebuie să fie cît mai *professional*, să dea bine chiar dacă, în esenţă, nu spun mare lucru. (Cît de meseriaşi sînt publicitarii români se poate judeca şi după originalitatea reclamelor pe care le vedem zi de zi.) Îţi mai spun, cu o undă de eroism, cîte nopţi au lucrat pentru a preda campania în *deadline*-ul impus de client, şi din această poveste trebuie să înţelegi că nu ai voie să le pui la îndoială calitatea campaniei (oricît de stupidă ar fi) pentru că au muncit nopţi la rînd. Şi orice lucru făcut noaptea e bun, e foarte bun.

De fapt, fiecare publicitar (fie că e *copywriter*, *account*, *media-planner*, băgător de seamă, dar băgătorul să fie în engleză) susţine că e cel mai bun de pe piaţă. N-ar fi exclus să vedem cît de curînd cîte o statuie aşezată în faţa unei multinaţionale pe al cărei soclu să scrie *Popescu Ţ., Creative Director, 1971-...*

În publicitate obedienţa este obligatorie. Obedienţa faţă de client şi obedienţa faţă de şefi, că datorită lor (sau a pilelor pe care le-au avut) muncesc într-o multinaţională.

După ce închizi reportofonul, te roagă să-i dai interviul să-l vadă înaintea de a-l publica. Îi spui că e datoria ta de jurnalist să urmăreşti corectitudinea textului. Nu are încredere. Insistă. Îl refuzi, sînt jurnalist! – te justifici jignit. Gata, ţi l-ai făcut duşman. Sigur vei greşi şi atunci, te avertizează, îţi va cere daune. Te are la mînă, cu alte cuvinte, înainte de a greşi. Bine, fie, cedezi, să nu pierzi timpul cu dispute sterile. Îl trimiţi şi începe mofturile la telefon: „Dar eu n-am spus asta!" E înregistrat pe bandă! N-a înţeles bine „banda". Modifică, să fie frumos. Fie, modifici cum vrea, numai să scapi de gura lui. Îţi trimite pe CD şi poza lui, fără coşuri pe obraji, cu fruntea scăldată într-o lumină caldă. Arată ca o vedetă de cinema. Îi aminteşti că fotograful redacţiei i-a făcut poză în timpul interviului. Nu, el vrea să apară cu poza asta, care e poză de Hollywood. Vrea să vadă şi interviul machetat în pagină. Nu se poate, nu e interviu publicitar, pentru care se plăteşte, ci interviu redacţional! Oricum, te-a trecut definitiv printre persoanele care e posibil „să-l lucreze". Multe şi rafinate sînt „lucrăturile" în industria publicităţii: furtul de clienţi, şpăgile care se dau clienţilor pentru a obţine bugetul la o licitaţie, vorbele otrăvite picurate în urechile clienţilor care lucrează cu agenţiile concurente, preţuri de dumping, să n-o mai lungim: lucrături ale capitalismului românesc! Fiind o lume mică, bîrfele şi zvonurile ţin loc de ziare şi televiziune. Un publicitar, după ce se laudă, obligatoriu trebuie să ţi-l desfiinţeze pe adversar, să-l facă praf, desigur, cu reportofonul pe „off", rugîndu-te să uiţi că ştii chestia asta de la el.

Oamenii din publicitate au o părere proastă despre ziarişti. Ei ştiu că bieţii jurnalişti au lefuri de mizerie şi sînt foarte uşor de cumpărat pentru a le introduce în ziare ştiri neinteresante despre isprăvile clienţilor. Pot fi cumpăraţi uşor şi şefii jurnaliştilor, cu tot cu femeia de serviciu a redacţiei. În afară de asta, publicitarii români sînt convinşi că din banii lor, ai agenţiilor, îşi iau ziariştii lefurile. Pentru că agenţiile cumpără spaţiile de publicitate. De aceea, pe piaţa românească săracă şi plină de convulsii, editorii „se poartă cu mănuşi" cu publicitarii. Trăim o dictatură a agenţiilor de publicitate. E firesc să te întrebi ce s-ar întîmpla dacă ar dispărea mass-media, unde şi-ar mai pune aceşti oameni mesajele publicitare, produsul muncii lor? (Creat în multe nopţi de nesomn, să nu uităm.) Poate pe zidurile caselor, poate pe pereţii budelor. Orbiţi de orgoliu, publicitarii români, obişnuiţi prea devreme să trăiască la fel ca în Melrose Place, uită că banii plătiţi pentru spaţiile publicitare din mass-media sînt ai clienţilor, iar ei sînt nişte administratori care îşi iau comisioanele.

Vrei să scrii un articol despre o chestiune de actualitate şi ceri mai multe păreri unor publicitari. Este imposibil să nu fii întrebat de fiecare în parte cine mai participă la această „anchetă de opinie". Cutare, cutare şi cutare... „Îţi răspund la întrebare numai după ce văd declaraţia pe care ţi-a dat-o cutare", ai surpriza să auzi această condiţie. Într-o zi, un om dintr-o agenţie m-a sunat să-mi reproşeze de ce l-am citat atît de puţin în comparaţie cu ceilalţi interlocutori. „Petre, ţi-am vorbit o oră şi tu mi-ai publicat şase rînduri." Şi încă o oră mi-a reproşat nedreptatea pe care i-am făcut-o. Cînd le adresezi întrebări agresive, nu-ţi răspund sau te ceartă jigniţi că ţi-ai depăşit competenţele. Apoi, după ce s-au calmat, te sună şi te întreabă cine te-a pus să-i întrebi chestia asta. Nimeni. Nu te cred! Sigur ai fost pus de cineva ca să-l compromiţi. Dacă ai curajul să-l critici (la gazetă) înseamnă că ai făcut-o la comanda unui duşman, că ai un interes ascuns. Îţi sună şefii şi li se plîng de tratamentul la care au fost supuşi, amintindu-le cîte zeci de mii de dolari au băgat în publicitatea din revistă. „La anul, n-o să mai vezi nici un buget de la mine!", trînteşte telefonul. (Aşa se încheie orice ameninţare a unui publicitar, cu trîntitul telefonului.) Publicitarii români vor să rămînă la condiţia de bibelou, chiar şi atunci cînd fac reclame care ne jignesc inteligenţa şi nu vînd produsele clienţilor.

Scriu de aproape cinci ani despre oamenii din publicitatea românească. Scriu degeaba. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 439
27 iulie – 2 august 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ANII '80

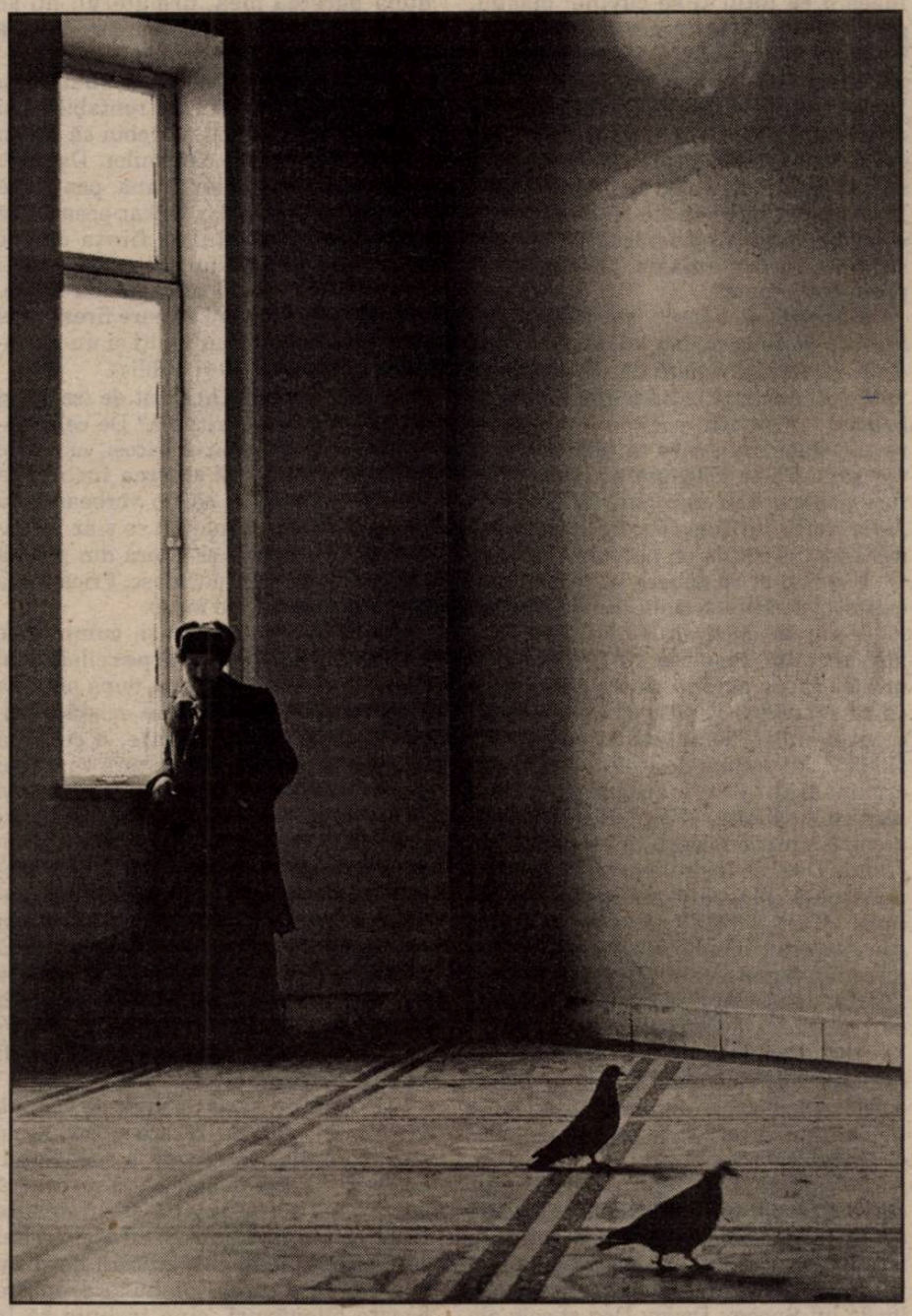

© V. Brega

La acest număr au colaborat:

FRIGUL, FOAMEA şi FRICA ● J.R. EWING şi E.T. – Extra-Terrestrial ● Lech WALESA, văduva lui MAO şi Duran DURAN ● Posturile tv CNN şi MTV ● Cancelarul Helmut KOHL şi soliştii pop MADONNA şi Michael JACKSON ● Un miliard de chinezi ● Norul de la CERNOBÎL ● Trenul TGV ● Mihail GORBACIOV ● Planul de sistematizare a Bucureştiului ● Ayatollahul KHOMEINI şi Salman RUSHDIE ● Congresul al XIV-lea – „noiembrie, ultimul bal" ● Graniţa dintre UNGARIA şi AUSTRIA ● Scrisoarea celor 6 ● TIMIŞOARA, locul unde s-a terminat deceniul

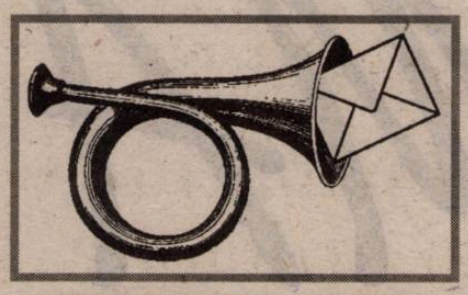

Nr. 433: *„Americanizarea“*

Americanizarea prin manele

Spune Fromm că, azi, cu cît te asemeni mai mult cu vecinul tău, cu atît te simţi mai în siguranţă. Şi „sentimentul culpabilităţii sub forma credinţei în păcat a fost înlocuit de neliniştea şi remuşcarea celui care nu se conformează.“

Americanizarea devine azi un sinonim pentru socializare. Pentru normalitate. Ceea ce nu e chiar normal. Te-ai americanizat sau ai crăpat. Alte variante nu-s. Veţi spune că la ora asta poţi alege totuşi între blugi şi şalvari vişinii, să zicem. Între Lennon şi Inodora la Maxim. E adevărat, dar şi manelele reprezintă tot o americanizare. Pîrîtă ce-i drept. De gang. Dar americanizare. Ideea e că totul ţi se cuvine: maşini, gagici, lovele. Ca-n America. Pentru că în mintea maneliştilor America e Raiul pe Pămînt, o vacă de muls. Moş Crăciun. Burta la soare şi aştepţi. Trebuie să pice ceva. Totul ţi se cuvine, chiar dacă uneori pentru a pune gheara pe acest „tot“ e nevoie de o învîrteală, de o combinaţie. La manelist întîlnim un fel de disoluţie a instinctului proprietăţii. Totul pare stăpînit în devălmăşie. „L-am văzut primul, e al meu!“

Manelele sînt mult mai înrudite cu hip-hop-ul de la mama lui din America, decît cu muzica orientală. În ideologie vorbesc. Aceeaşi solidaritate tribală, băloasă. „Frăţiorii mei“ de o parte, iar restul, duşmanii, care te pîndesc şi îţi vor răul. Să te golească de bani. Să-ţi fure gagica. Sau mai curînd haremul. Ăştia, vorba lui Toma Caragiu, nu se pot îndrăgosti decît de un harem.

Hip-hop-ul românesc nu există. Nu există justificare socială pentru un astfel de curent muzical. Echivalentul hip-hop-ului din America sînt la noi manelele. Să ne gîndim cine sînt cei care cîntă aşa ceva. Repetenţii, care la începutul anilor '90 au căscat puţin gura la MTV. Au preluat de acolo „spatele“ instrumental la care au adăugat ceva simţire străbună. N-aş putea să prind această simţire neaoşă în propoziţii coerente. Doar să înşir: lîncezeală, băltire, moleşeală, blegeală, mucegăire, fleşcăire. Afară de MTV, alte surse de inspiraţie erau filmele americane. Puşti, pistoale, femei goale. Şi aşa a apărut „Nashu“, acest Al Capone mioritic. Aşadar, pe filieră americană.

Altă similitudine: aceeaşi religiozitate de şef de clan mafiot. Dumnezeu nu e decît un şmecher mai mare decît tine, un barosan la care te rogi să-ţi îngăduie o combinaţie reuşită.

Şi colo şi colo, toate femeile sînt curve. Trebuie să fie. Maxima lor dovadă de dragoste este să danseze pe masă în faţa unui baştan. Şi în ce priveşte prostul gust există asemănări. Între ghiulurile lui Snoopy Doggy Dog şi cele ale lui Jean de la Craiova nu-s mari diferenţe. La fel, între un negru blond (un african-american pentru corecţii politice) şi sacoul verde cu nasturi galbeni al lui Vali Vijelie. Prostul gust e înţeles la fel. Adică îngrămădire de obiecte, încărcătură îmbîcsită. Apropo, v-aţi gîndit la sensul expresiei „cu lux de amănunte“? „Lux“, adică multe amănunte, potop, puzderie de amănunte. Cu grămada. Cu cîrca. Fără nici o noimă. Luxul nu ţine de decenţă, de bun-simţ, ci de un puhoi de *kitschuri* sălcii, adunate la un loc. Frumos înseamnă împoţonat. Să epatezi. Să moară mahalaua. Să te dai americanizat. La noi, Vestul vine întotdeauna prin Est. Ca Phileas Fogg.

Sorin STOICA
str. Poarta Albă, bl. A110, sc. C, et. 4
Bucureşti

N.red.: Ca Phileas Fogg? Englezul?

Replici

Răspuns dlui Teodor Baconsky (Dilema *nr. 434)*

Aş vrea să vorbesc despre o astfel de cultură care ar putea fi posibilă aici, la noi, în România. Reflecţia mea începe cu următoarea constatare: de ce sînt galeriile de artă goale şi de ce sînt bisericile pline de te sufoci, nu mai ai loc şi trebuie să stai afară ca să poţi asculta slujba liniştit? De ce? De ce îţi este indiferentă cartea unui autor contemporan şi îţi vine chiar foarte greu să o citeşti? Pe lîngă faptul că toate cărţile sînt îngrozitor de scumpe şi nu ştii dacă-şi merită banii. Răspunsul este, după părerea mea, următorul: nu se creează o cultură care să corespundă nevoilor noastre spirituale.

Scrierea şi publicarea unei cărţi înainte de a fi o afacere rentabilă sau mai puţin rentabilă ar trebui să fie un dar spiritual oferit oamenilor. Dacă nu poate fi dăruită chiar gratis, pentru că asta nu se poate, dar măcar aceasta să fie scrisă cu gîndul la fiinţa care o citeşte şi nu cu gîndul la banii pe care-i scoţi din ea. Banii sînt treaba oamenilor de afaceri şi mi se pare firesc ca ei să aibă banii cei mai mulţi şi nu un intelectual care scrie şi publică.

De ce sînt creştinii atît de izolaţi şi nu sînt o forţă spirituală? De ce? Pentru că unii sînt foarte fricoşi, aşa cum sînt eu, şi preferă să stea închişi ca melcul în cochilie, să nu vorbească cu nimeni, de parcă nu ştiu ce s-ar întîmpla dacă ar spune şi altora din puţina frumuseţe pe care o trăiesc. Frica, frica asta e îngrozitor de mare.

Sau, mai sînt ceilalţi, cumplit de mîndri, care nu-i acceptă pe ceilalţi mai puţin curajoşi. Dar cauza, după părerea mea, este următoarea: nu există o cultură creştină de calitate, o cultură adevărată, iar această cultură va trebui creată. Dacă noi, aceşti creştini fricoşi sau mîndri, nu vom crea o artă cu totul şi cu totul de excepţie, nu vom fi niciodată o forţă. De ce sîntem atît de modeşti? Pentru că nu avem cu ce ne mîndri, nu avem ce arăta lumii. Nu avem alternativă la cultura care se creează astăzi, care nu este cultură; mă refer la noi, cei din ţară, şi de aceea sîntem atît de nemulţumiţi. Ce citim în ziare? Scandaluri, or, scandalurile nu pot fi numite cultură.

O Doamne, şi cît de mult aş vrea să intru într-o galerie în care să văd acolo puterea duhului, a vieţii, a rugăciunii. Să citesc o carte în care să se vorbească despre salvarea umană şi nu despre toate urîţeniile lumii! Şi cine ar trebui să creeze o asemenea cultură dacă nu noi, cei care cerem pe bună dreptate aceste adevăruri, cine trebuie să le creeze dacă nu noi? Sîntem smeriţi doar şi numai atunci cînd avem ceva cu adevărat vrednic de laudă şi ne considerăm cei mai mici oameni în faţa lui Dumnezeu, dar pînă atunci...

Este adevărat că la biserică se duc numai oamenii care nu pot prezenta un interes intelectual pentru noi „intelectualii“, dar oare chiar aşa să fie? Oare dacă te duci cu o pictură a lui Leonardo, „Cina cea de taină“ spre exemplu, şi o arăţi unei femei, oare această femeie simplă de la biserică, care nu prezintă nici un interes, nu va spune că este frumoasă, iar dacă i-aş da o pictură de Picaso nu se va înspăimînta de urîtul din ea?

Sau icoanele astea pe care le pictăm noi şi le vedem peste tot. Am făcut o experienţă, i-am pus nepoţelului meu de doi ani, o icoană frumoasă şi s-a jucat cu ea. I-am pus şi una urîtă. De cea urîtă nici nu s-a atins. Am dat o icoană urîtă şi unui copil puţin mai mare, cam de cinci ani. S-a înspăimîntat, nici nu a vrut să se atingă de ea. Dacă dăm copiilor noştri asemenea icoane şi se înspăimîntă de ele, dacă nişte copii mici se înspăimîntă de un asemenea Dumnezeu pictat, noi de ce am accepta o asemenea artă? Eu, ca fiinţă raţională ce sînt, de ce ar trebui să contemplu o asemenea pictură? De ce?

Oare poate prezenta interes o artă care propagă estetica urîtului, cînd Dumnezeu este minunat de frumos şi de bun şi mă iubeşte? Cine crede în Dumnezeu nu poate fi decît o fiinţă veselă, pentru că sîntem sătui de urîţeniile lumii.

Dar să revin la prima întrebare: de ce sînt bisericile pline şi expoziţiile, lansările de carte lipsite de interes public? Oare pentru că peste tot nu sînt decît oameni simpli, iar noi, cei care pictăm şi scriem sîntem oameni superiori, neînţeleşi de oamenii modeşti intelectual? Oare nu din cauză că noi, aşa-zişii intelectuali, nu facem ca frumuseţea să se vadă mai întîi şi apoi interesele noastre? E firesc să avem interese, dar de ce să fie cele materiale pe primul loc, altfel nu se poate?

Dacă eu la şcoală, ca profesoară, nu sînt ascultată de elevii mei şi sînt dispreţuită, aceasta nu este oare din cauză că nu le spun elevilor ceea ce vor ei să audă şi încet, încet să-i coordonez către o frumuseţe spirituală. Oare un creator de frumuseţe nu trebuie să fie asemeni unui profesor? Oare despre ce trebuie să vorbească o artă adevărată, dacă nu despre nevoia noastră de Dumnezeu şi despre iubirea lui Dumnezeu care cuprinde lumea în universalitatea ei?

Cultura noastră este una care s-a îndepărtat de oameni, s-a îndepărtat de noi înşine. Este o cultură care porneşte de la estetica urîtului şi oricît de mult m-aş educa eu în acest urît, care mă înconjoară, niciodată nu am să-l accept, oricît de inteligent ar fi descris acest urît, oricîte raţiuni ar avea de a fi spus, acest urît, eu, în sinea mea, niciodată nu-l voi putea primi. Dar gîndul la Dumnezeu, o, cît de frumos este el, gîndul la Hristos este teribil de frumos şi de aceea se duce omul la biserica Lui, pentru că acolo încă se mai vorbeşte despre frumuseţea umană şi în unele biserici chiar se vorbeşte foarte bine despre această frumuseţe, dar trebuie să le căutăm noi, fără prea multe pretenţii de a ni se da, ci mai mult de a face.

Sîntem prea mici noi, creştinii aceştia, şi nici putere nu prea avem, şi nici destulă minte ca să recunoaştem lucrul acesta. Stăm ascunşi pe acolo pe unde sîntem şi ne credem prea mari ca să vorbim altora, pentru că vorbitul acesta implică prea multe riscuri şi nu prea avem chef să ni le asumăm pentru că nu putem suporta batjocura lumii.

Cine îi va putea uni pe toţi creştinii, pentru ca aceştia să devină o forţă? Cine? Numai acea persoană puternică ce-şi va asuma această jertfă! Trimit eu aceste gînduri la *Dilema,* dar eu sînt prea mult anonimă şi prea puţin importantă ca aceste gînduri ale mele să fie citite de cineva.

Vă mulţumesc pentru răbdarea cu care mi-aţi citit gîndurile, nu ţin cu toată ambiţia să fiu publicată, am încercat doar să scriu, oare mi-am învins frica?

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

prof. Ilinca NATANAIL
Aleea Potaisa nr. 6, bl. M14, ap. 29
Bucureşti

Ochii cititorilor în 3,14

● Piaţa imobiliară ocupă spaţiul cel mai mare în publicaţiile cotidiene. Îngrămădite, anunţurile eliptice creează confuzii amuzante. De pildă: „Groapă, 3 camere semidecomandate, confort 2, etaj 3“, „Hotel Palace, garsonieră superîmbunătăţită, etaj 1, liberă“ (şi fără obligaţii!), „Faleză Amenajată, vedere totală spre mare, deocamdată“, „Salvare, 2 camere, încadrat, oferta zilei“ şi „Casă Km 4, 3 camere, baie, bca.“.

● Citirea anunţurilor matrimoniale constituie tot deliciul ziarelor. Dintre toate, mi-a atras atenţia următorul, scris (se vede) într-o clipă de inspiraţie ricăventuriană: „Ador fericirea, iubirea şi dragostea eternă alături de o căpşunică romantică cu caracter nobil.“ Fetelor păzea! Sunaţi la tel.: 041XXXXXX... *No comment.*

● Şi, tot din anunţuri (la „Diverse“), poţi observa că oamenii, în ziua de azi, o spun pe şleau: „Dacă sînteţi înşelaţi sau minţiţi şi viaţa dumneavoastră a devenit un calvar, apelaţi la detectiv particular“.

Raluca CIOCHINĂ
Constanţa

Despre *Dilema*

O părere despre „Hyde Park“

Excelent numărul 434. Încă o dată mă întreb, în faţa atîtor „genii în iarbă“ care au publicat în acest număr, ce trebuie făcut în nefericita noastră ţară ca un viitor partid politic compus din persoane ca cele ce scriu la *Dilema,* de mare calitate, să cîştige? *(n. red.: ce idee elveţiană!)* Ştiţi, cînd deschid pagina WEB a ziarelor româneşti, anumite dintre ele totuşi, mi-e jenă. Mă revolt...

Mirel BĂNICĂ
62 rue de la Tambourine, Geneva

N. red.: Dl Z. Ornea aşteaptă cu plăcere un semn de la D-voastră, în perioada cînd veţi fi la Bucureşti. Sunaţi-l la *Dilema!*

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltafm 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Minuni**
- **Starea bibliotecilor din România**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Francofobie de serviciu?!

Cea mai antipatizată țară europeană, Franța: este certitudinea, de lungă dată, a editorialistului politic al *României literare*, dl Mircea Mihăieș. De lungă dată și frecvent exprimată public, în termeni aproape mereu aceiași, probă nu numai de consecvență, ci și de mare, poate chiar absolută, în orice caz solidă convingere. Fiindcă, iată!, la distanță de nici două luni și de nici zece numere de revistă, face dl Mihăieș ce face (sau *nu face*: va fi fiind, poate, copleșit, *deb*ordat de intensitatea unei francofobii ce-și cere imperios slobozirea în pagina scrisă...) și decretează, categoric, net, fără tremurul vreunei îndoieli: *cea mai antipatizată țară europeană, Franța* (în *România literară* nr. 28, 18 iulie a.c.). Asta după ce, în același spațiu și în urmă cu doar cîteva săptămîni, dl Mihăieș denunțase *consistența tot mai precară a „Hexagonului" galic în jocurile politice internaționale* (în *România literară*, nr. 21, 30 mai). Se poate merge și mai îndărăt; ar fi, însă, inutil. Dl Mihăieș, neîndoios, are o *obsesie* (anti)*franceză*.

E, desigur, dreptul său. E și problema sa. Dl Mihăieș este însă una dintre figurile importante ale vieții intelectuale românești, profesor universitar, publicist, activ la simpozioane și colocvii, autor de cărți, responsabil de colecții editoriale , redactor șef al unui săptămînal cultural (*Orizont*), editorialist politic la cel mai cunoscut săptămînal literar din România (*România literară*) – ceea ce dă o anumită greutate atitudinilor sale.

Atitudini democratice sau, poate mai exact spus, constant favorabile democrației; fiindcă publicistica politică a dlui Mihăieș stă integral sub semnul unui radicalism feroce, în primul rînd expresiv, deși nu doar expresiv. Explicația a furnizat-o el însuși, afirmînd că *„Discursul rațional, perspectiva realistă, vorba cumpătată nu pătrund dincolo de beton-armatul descurajării, neputinței și resemnării românului"* (cf. *România literară* nr. 17, 2 mai a.c.). Ar fi nevoie, prin urmare, de un discurs altfel decît *rațional*, de o perspectivă altfel decît *realistă* și de o vorbă altfel decît *cumpătată* – de bună seamă, pentru a străpunge *beton-armatul* ș.a.m.d. În ce măsură este și adevărată o asemenea afirmație, nu este însă obiectul acestui articol; atîta doar că autorul lui nu a fost și nu e cîtuși de puțin convins că discursul furibund, perspectiva nevrotică și vorba necumpătată ar fi fost sau ar fi cele mai bune soluții de veritabilă ruptură cu delirul ceaușist.

Va fi fiind sau nu francofobia dlui Mihăieș vreun păgubos efect colateral al acestui radicalism de *pickhammer* dezlănțuit, nu se poate ști. Mai degrabă, totuși, nu: pare a fi mai curînd expresia unei ostilități inexplicabile și fără fisură, ce-și cere din cînd în cînd, și destul de des, eliberarea intempestivă, aproape fără nici o legătură cu temele articolelor dlui Mihăieș. Astfel, *consistența tot mai precară a „Hexagonului" galic în jocurile politice internaționale* este menționată ca un adevăr comun într-un articol unde este vorba de reconcilierea dintre Regele Mihai și președintele Ion Iliescu și de înlăturarea lui Petre Roman de la conducerea PD. *„Zgomotoasa cădere a lui Petre Roman – «omul Franței», după cum îl califica cineva – se leagă oarecum de consistența tot mai precară a «Hexagonului» galic în jocurile politice internaționale"*, lansa, în treacăt, ca un puseu vulcanic, dl Mihăieș. Bineînțeles că formula „omul Franței" e o prostie: al cărei Franțe?! Cît despre „consistența tot mai precară etc.", asta ține de o viziune deopotrivă falsă și neașteptat de simplistă asupra vieții politice internaționale. Tot așa, stigmatul de *cea mai antipatizată țară europeană* este aplicat de dl Mihăieș Franței într-un articol în care este vorba de... blocarea burselor a 20 de studenți români în Italia de către Ministerul român al Educației Naționale. Hodoronc-tronc, dl Mihăieș ajunge la relația dintre România și Franța, deplîngîndu-i caracterul privilegiat. Aici e însă ceva mai explicit. Din păcate pentru el. Fiindcă scrie dl Mihăieș: *„O țară care în ultimii zece ani s-a arătat mai mult decît binevoitoare față de România – Italia, – devenită unul dintre principalii investitori în industria de «ruginoase» a țării, e lăsată pe planul al doilea, în favoarea unor alianțe din start inutile cu cea mai antipatizată țară europeană, Franța. Ca dovadă – lupta pe viață și pe moarte pentru un post călduț la Paris, farsa diplomatică și morală culminînd cu numirea lui Oliviu Gherman pe post de șef al misiunii românești pe malurile Senei! Sigur, parfumurile franțuzești constituie un punct de atracție etern, numai că Italia, o mare putere economică, are un cuvînt mai greu de spus decît detestații tenori din țara lui Ronsard!"*. Sugestia că Italia este o putere economică mai mare decît Franța e contrazisă prin simpla consultare a statisticilor: de trei ani (1998, 1999, 2000), Franța este al patrulea exportator mondial (după Statele Unite, Germania și Japonia). Italia e pe locul 8. Franța-producătoare-de-parfumuri (de mirare că dl Mihăieș nu a menționat și *brînzeturile putrede*, alt clișeu anti-francez!) aparține aceluiași tip de stupid folclor propagandistic din care face parte și sloganul stalinist al beților cu Coca-Cola. Franța ocupă al doilea loc în lume în domeniul industriei aeronautice, al doilea în domeniul agro-alimentar, al patrulea în domeniul fierului, fontei, oțelului și aluminiului, al cincilea în domeniul industriei automobilistice, al cincilea în materie de mașini și echipamente industriale, al cincilea în domeniul chimiei, tot al cincilea în domeniul echipamentelor electrice, al medicamentelor, al instrumentelor de măsură și control etc. Are însă realitatea vreo greutate în raport cu fobiile?! În viziunea dlui Mihăieș, chiar și de discutata și, poate, într-adevăr discutabila numire a dlui Gherman ca ambasador român la Paris tot ... Franța e vinovată! Deși, aici, poate că de altceva decît de o francofilie excesivă ar fi putut fi acuzate, în logica dlui Mihăieș, desigur, autoritățile de la București: anume, de o insuficientă americanizare. Fiindcă tot în această perioadă la Paris a fost numit și un nou ambasador american, Howard Leach. Acesta are două calități principale: este un vechi prieten al președintelui George W.Bush și a cotizat masiv la campania electorala a acestuia (cca 400 000 de dolari). Amănuntul că nu știe limba franceză n-a mai contat... Tot așa, în Spania și în Elveția au fost numiți ambasadori ai Statelor Unite doi foști proprietari de echipe de base-ball, criteriile de selecție fiind același: prietenia de lungă durată cu președintele și sumele cu care au sprijinit campania electorală a partidului republican. Din acest punct de vedere, și Franța, și România, și majoritatea celorlalte țări europene sînt foarte înapoiate! Încă...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Țîfna noastră și listele altora

Departamentul de Stat american a dat publicității un raport privind traficul cu persoane umane, în toată lumea. Mare amatoare de clasamente și statistici, presa sportivizată de la noi a remarcat doar că România a fost inclusă în ultima categorie de țări, alături de Liban, Bosnia sau Gabon. Întrebat de ziariști cum de conduce o țară atît de bananieră, premierul Năstase a avut una dintre izbucnirile lui, tot mai dese în ultima vreme, amestec de iritare și superioritate glumeață. Deși a recunoscut că nu a citit raportul, șeful guvernului a spus că „este deranjant acest sentiment că sîntem pe tot felul de liste și că sînt tot felul de tipi care dau note pentru libertate, egalitate sau solidaritate". Umorul de bună calitate nu l-a părăsit nici după aceea, cînd a fost întrebat de ce România nu pune Statele Unite pe o listă a țărilor în care traficanții de droguri se simt destul de bine.

Pretinzînd de la alții seriozitate, Adrian Năstase se lasă dus de hazul unor afirmații pripite care pot înveseli conferințele de presă. Băşcălia față de raportul Departamentului de Stat nu concordă în nici un fel cu documentul în sine, destul de tern și scrupulos. Pe scurt, documentul împarte statele în trei grupe, în funcție de cîteva criterii și prezintă apoi detaliat situația din fiecare țară. Reduse la două cuvinte, aceste criterii sînt: dimensiunea traficului, măsuri de combatere plus voința politică și recunoașterea acestei probleme ca o prioritate. Importanța acordată documentului arată că agenda americană este interesată de subiect. Se poate spune că agenda guvernului american nu este o prioritate pentru alte guverne. Dar dacă vrei fonduri americane trebuie să-ți iei notițe cînd se dictează agenda de la Washington. Procedeul este benevol.

Așa cum spuneam, România intră în a treia categorie de state, adică cele care „nu îndeplinesc în întregime standardele minime și nici nu fac eforturi semnificative în această direcție". Se precizează că anumite țări din această a treia grupă au început să ia măsuri pentru combaterea traficului de persoane, dar insuficiente pentru a fi trecute într-o categorie superioară. România este considerată o sursă de persoane traficate spre Turcia, Italia și Grecia, dar și o importantă zonă de tranzit. Cel mai sensibil pasaj: „guvernul României nu îndeplinește standardele minime, dar recent au fost întreprinse eforturi la nivel înalt pentru a combate traficul". Ziarele care au redat vesele clasamentul au vorbit numai despre Gabon, au uitat să precizeze că în aceeași grupă se găsesc și Israel sau Grecia, membră a Uniunii Europene. Acolo se spune că „guvernul Greciei nu îndeplinește standardele minime și nu face eforturi pentru a combate traficul". Am dat acest citat nu pentru că m-ar bucura starea gravă de sănătate a caprei grecești, ci pentru a arăta că raportul Departamentului de Stat nu este o „lucrătură" menită să compromită încă o dată imaginea României. Formulele sînt standard și criteriile transparente. Dacă cineva din guvernul României sau măcar din serviciile secrete ar fi avut curiozitatea să urmărească acest program public ar fi putut intui că în absența unor gesturi vizibile vom fi criticați. După acest prim paragraf standard sînt enumerate măsurile preconizate de guvern pentru combaterea traficului de carne vie. Adică este de bine. Se spune de exemplu că a fost numit un responsabil național pentru această problemă, că a fost înființată o comisie națională pentru elaborarea unei legi speciale (unul dintre criteriile specifice). Dar americanii nu au mare încredere în promisiuni și înființarea unei comisii nu înseamnă rezolvarea problemei. Este adevărat că între timp, de la culegerea informațiilor, unele lucruri au început să se miște; deja sînt 21 de persoane arestate și cîteva rețele demascate. În contrast cu reacția virulent-ironică a premierului, ministerul de Externe a dat un comunicat virulent indignat (de fapt, foarte dur pentru limbajul diplomatic), dar cu argumente clare. Pe scurt, se spune că americanii nu au ținut cont de eforturile guvernului. Ulterior, rezidentul FBI la București a părut a confirma acest punct de vedere, afirmînd că foarte probabil, la o nouă analiză România va intra în a doua categorie.

Dar ieșirea lui Adrian Năstase poate confirma celor interesați că guvernul României tratează problema ca pe ceva cu totul secundar. Cu alte cuvinte, executivul ia măsuri de combatere a traficului, dar în același timp transmite semnale politice contrare. Obișnuit să aibă tot mai multă dreptate și în cam toate situațiile, Adrian Năstase uită uneori că tipi ca cei de la FBI trebuie să fie slugarnici numai față de șefii lor de la Washington.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Vecinătatea și ardelenii

Vecinătățile din Transilvania, atîtea cîte mai sînt – și mai sînt totuși destule – acoperă, de cele mai multe ori, (și) funcția de „servicii funerare": oamenii se înscriu în Vecinătate ca să aibă cine să se ocupe de înmormîntarea lor și a familiei lor. Ba unii se înscriu, ca să fie mai siguri, în mai multe Vecinătăți. Aceasta mai ales în cazul românilor, grevați de pomenile lor costisitoare, pentru care au nevoie să se asigure din vreme cu mai mulți bani. Totul funcționează apoi ca un soi de sistem asociativ de asigurare pentru înmormîntare, care devine astfel responsabilitatea Vecinătății. Nu că rudele nu ar mai juca nici un rol în „marea trecere", dar cine știe pe unde or fi aceste rude la momentul sorocit și dacă vor avea mijloacele necesare pentru a asigura toate cele cuvenite. Și cum cu moartea nu te poți juca, e mai bine ca totul să fie prevăzut din vreme.

Pare-rațional – și desigur că este – dar rațional într-un mod aparte, care nu este întîmplător. Aceeași angoasă (de a nu mai avea în jurul tău copiii și rudele care să se ocupe de înmormîntarea ta după datină) este rezolvată, adesea, într-un mod cu totul diferit – dar tot „rațional" – de către românii din Vechiul Regat sau din Moldova: *pomana de viu*. Prevăzător, omul își face singur, din timpul vieții, toate cele cuvenite, astfel încît, odată venit momentul, nu mai rămîne decît să fie așezat creștinește în mormînt. Semnificația aproape ontologică a rudeniei rămîne aceeași, doar că riscul indisponibilității contingente a acesteia face ca individul să preia asupra lui responsabilitatea familiei, să fie, într-un fel, un succedaneu al acesteia. Dimpotrivă, în cazul Vecinătății, se iese din sfera datoriei de rudenie și se face apel, într-o manieră practic contractuală, la sprijinul unei comunități extrafamiliale.

Acest spirit pseudo-asociativ, care își pune amprenta asupra celor mai diverse aspecte ale vieții sociale, mă impresionează de fiecare dată cînd merg prin satele Transilvaniei, mai ales în cele aflate în zona de influență directă a sașilor. Căci despre o astfel de influență este vorba, exercitată în mod definitoriu prin instituția seculară a Vecinătății *(Nachbarschaft)*. De origine medieval urbană, dar și impregnată de spirit protestant, această formă de organizare socială a fost preluată – inițial sub presiuni administrative – atît de către unguri, cît și de către români, ba chiar, mai tîrziu, și de către țigani. Prin ea, ceva din spiritul corporatist al meșteșugarilor urbani combinat cu „ethosul protestant" a pătruns în lumea rurală transilvană, modelînd-o imperceptibil. Utilă din varii motive, Vecinătatea renaște pînă în zilele noastre sub diferite forme, păstrîndu-și o continuitate mai mult nominală cu originile sale străvechi.

Vecinătatea este astfel unul din mecanismele sociale care au făcut din spațiul Transilvaniei o societate *sui genegris* metisă, cu particularitățile sale organice. Particularități pe care fiecare din populațiile participante se străduiește să o tragă înapoi spre sine, să o descrie și să o explice prin raportare etnocentrică la sine și doar la sine. Sau să traseze frontiere exclusiviste à la Huntington.

Mai fin cunoscător al realității, un țăran din Cristian ne explica, acum cîțiva ani, că *țiganii de aici sînt mai românizați, s-au luat după sași...*

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Oameni de afaceri

Printre altele, tranziţia diferă de vechiul regim şi sub aspect antropologic, ea introduce noi modalităţi de clasificare a grupurilor umane. Zona superioară a ierarhiei sociale nu mai este populată cu „oamenii muncii", ci cu oameni de afaceri. Ca şi cea a „omului nou", categoria oamenii muncii nu este retrogradată, ci pur şi simplu suprimată – cel puţin în vorbirea curentă. La rîndul său, sub ocrotirea tranziţiei, omul de afaceri nu este avansat, ci de-a dreptul inventat. Chiar dacă din pudoare nu i se recunoaşte acest merit, el este în fapt omul nou al tranziţiei. Oricît de tranşantă ar fi fost trecerea de la o epocă la alta, ambele au resimţit nevoia de a genera un om nou.

Pe cînd om al muncii devenea fiecare întrucît aşa era poreclit, oameni de afaceri devin numai puţini care, într-un fel sau altul, îşi asumă rolul ei înşişi. Sintagma oameni ai muncii elogia în mod indirect egalitatea membrilor societăţii, sintagma oameni de afaceri sugerează cu răceală inegalitatea lor. Nimeni nu era om al muncii de profesie, nimeni nu este de profesie om de afaceri. Aşa cum fusese născocită, vechea sintagmă făcea din om o anexă a muncii, pe cînd între om şi afaceri pare să existe o relaţie de neutralitate.

Îndeletnicirea omului muncii nu se putea numi întotdeauna muncă, şi nici îndeletnicirea omului de afaceri nu s-ar putea numi întotdeauna afacere. Şi cu aceasta ajungem la delicata problemă a decodificării. Ştim, mai mult sau mai puţin, ce se cheamă om şi chiar ce se cheamă muncă, mult mai vagi sînt reprezentările noastre despre ce se cheamă afacere. Evitînd definiţiile fastidioase, putem reduce portretul omului de afaceri la trei trăsături: el are bani, are iniţiativă, şi folosind aceste avantaje intră în combinaţii menite să-i aducă profit. În optica celor care îl inventaseră, omul muncii prezenta antiteza acestui portret: el nu dispunea de bani, nu avea iniţiative, iar scopul activităţii lui nu era profitul personal, ci fericirea obştească. Sigla „om de afaceri" indică un status social, sigla „om al muncii" desemna un simbol politic.

Raporturile dintre cele două categorii nu se disting prin cordialitate. Amintindu-şi poate tradiţiile luptei de clasă, oamenii muncii îi privesc pieziş pe oamenii de afaceri, întrebîndu-se cum au făcut rost de banii cu care şi-au început cariera şi cum se împacă respectarea regulilor cu opulenţa pe care mulţi dintre ei o afişează. La urma urmelor, se întreabă ei în continuare, cine alţii decît oamenii de afaceri ar putea alimenta o corupţie atît de fabuloasă într-o societate atît de nevoiaşă?

Incontestabilelor dubii privind moralitatea unor oameni de afaceri guvernul le-a dat recent o replică plină de promisiuni. Cu asistenţa Băncii Mondiale el oferă celor cîteva mii de ofiţeri pe cale de disponibilizare credite care să le permită intrarea în afaceri. Suspectata categorie a oamenilor de afaceri va absorbi astfel un contingent de noi protagonişti afirmaţi prin însăşi profesia lor ca oameni de onoare. Rămîne de văzut dacă noii veniţi, oameni de onoare, îi contaminează pe premergătorii lor, ori se lasă contaminaţi de ei metamorfozîndu-se în pragmatici, prosperi şi suspectaţi oameni de afaceri. ▲

BARBURISME

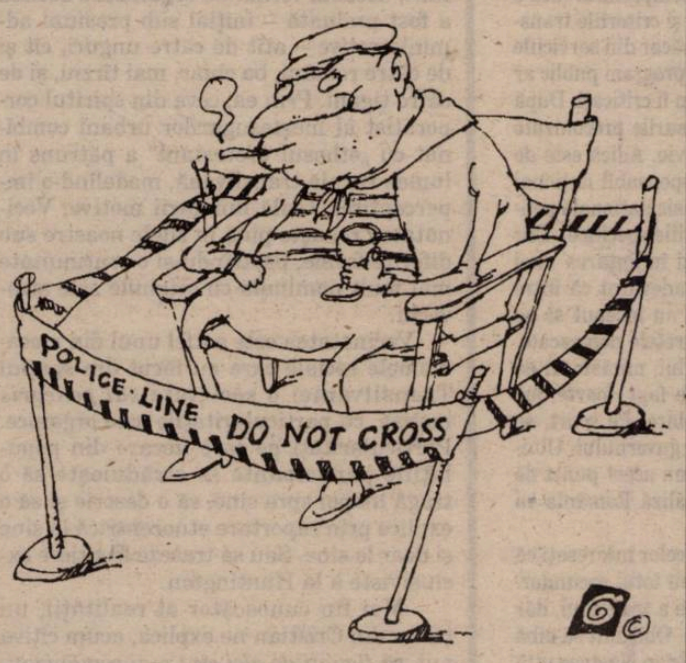

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Profesori şi lucrări

La examenul de titularizare a profesorilor de limba şi literatura română, desfăşurat de curînd, subiectele au fost „Redactaţi un eseu despre conflictul psihologic din nuvela *Moara cu noroc* de Ioan Slavici" şi „Comentaţi în aproximativ o pagină poezia *Negru* de George Bacovia". Iată cîteva citate din lucrări:

„Subiectul nuvelei este simplu, urmărind într-o oarecare măsură şi implementarea relaţiilor capitaliste în spaţiul transilvănean." ● „Slavici formează în literatura română alături de Creangă şi Caragiale un triunghi care se înalţă ca o coloană a infinitului ce tinde spre infinit prin opera lui Eminescu". ● „Zbuciumul sufletesc al lui Ghiţă îşi va reintra în drepturi după apariţia lui Lică Sămădăul". ● „Moara cu... noroc se dovedeşte a fi scena unor întîmplări nefericite. Într-o lume necivilizată încă, în care forţa poliţienească nu este atotprezentă, în care există oameni fără scrupule, puşi pe înavuţire sau care fac fapte nepermise, ele sînt posibile". ● „Un sămădău e un şef al porcarilor, un om înstărit care acoperă pierderile oamenilor, dar are şi autoritatea de a stăpîni aceşti oameni, veşnic unsuroşi". ● „Strigătul disperat al Anei din finalul nuvelei, «Nu vreau să mor, Ghiţă, nu vreau să mor!», semnifică faptul că viaţa este mult mai frumoasă decît moartea". ● „Ghiţă este dornic de a acumula bunuri materiale. Căsătorit cu Ana face doi copii şi este nevoit să-şi întreţină familia. Îşi deschide o mică afacere. Este vorba despre un han la care poposeau tot felul de clienţi. Unul dintre ei era Lică Sămădăul, cel care conducea o echipă de bandiţi care se ocupau cu furtul porcilor". ● „Lică pîngăreşte tot ce aparţine lui Ghiţă inclusiv şi patul conjugal. Rezolvarea acestui conflict psihologic vine în noaptea de Înviere. În timp ce soacra era la biserică cu copiii hanul ia foc". ● „Bătrîna era personajul reflector". ● „Versurile sugerează existenţa morţii în perimetrul vieţii umane, orincotro ai privi: în morminte, în cimitire, în vise, în dragoste". ● „Negru este culoarea morţii, a întunericului, a sufletului negru al artistului care a avut o viziune neagră despre viaţă". ● „George *Ba*covia. «Ba-». Un «nu» în numele poetului simţim a fi. Simbol a ce? Poate descătuşa poetul energii creatoare intense?" ● „«Parfum de pene arse» este un simbol al unui zbor frînt. Cel care a vrut să oprească acest zbor a găsit o metodă extremă: focul". ● „Sicriul este simbolul dispariţiei cunoscute, iar materialul şi culoarea pe care i-o atribuie Bacovia dezechilibrează chiar şi pe cel mai optimist ochi". ● „Sicriele au rolul de a-l închide pe poet şi de a nu permite desfăşurarea forţei magice a poeziei sale".

Aceste mostre fac parte, aşadar, din lucrările unor profesori de limba şi literatura română, de la care elevii trebuie să înveţe normele bunei exprimări şi ale comunicării scrise şi orale, frumuseţea literaturii, valorile culturii române şi alte asemenea lucruri nobile. Ei au dat examen pentru a deveni titulari pe posturile pe care le ocupă, acum, ca suplinitori. Or, aceste lucrări sînt sub nivelul admisibil la un examen de bacalaureat. E adevărat, tezele din care am extras exemplele – cele foarte proaste – nu reprezentau decît cam 15% din total, adică o cantitate „normală" pentru orice examen (cu circumstanţa agravantă că în acest caz e vorba despre oameni care *profesează* deja, nu de candidaţi pentru ocuparea unui post). Lucrările foarte bune reprezentau, şi ele, 10-15%. Din nou, un procent obişnuit: în orice comunitate sau categorie, aceasta e proporţia „vîrfurilor". Problema însă abia acum începe: majoritatea lucrărilor (şi am corectat aproape două sute), cele de valoare medie, tindea mai degrabă către cele proaste. Am întîlnit în ele (chiar *pasabile* fiind) o sumă de clişee şcolăreşti, dificultăţi de adecvare la subiect, o frazare plină de rotocoale retorice inutile, o vădită tendinţă de a *reproduce* mecanic nişte scheme preluate din manuale şi din „materialele auxiliare" (de pildă, introducerea cu „triunghiul alcătuit de Caragiale, Slavici şi Creangă, pe care se înalţă ca o coloană a infinitului Eminescu" apărea, cu mici variaţiuni, în zeci de lucrări), un limbaj sec, influenţat adesea de poncifele jurnalismului de tranziţie, un vocabular redus şi alte asemenea însuşiri care dovedesc, cred, cîteva lucruri. Întîi, că abilităţile de comunicare sînt în suferinţă chiar la cei care ar trebui să le formeze. Apoi, că *media intelectuală* e într-o îngrijorătoare scădere. În fine, că dl Silviu Brucan s-a dovedit optimist cînd a prognozat că ne trebuie douăzeci de ani pentru a ne reveni: în formarea abilităţilor de comunicare, ne trebuie mai mulţi. Şi nu Ministerul şi reforma sînt de vină. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Arta uitării

Într-o seară, aflîndu-se la o petrecere între prieteni, Umberto Eco a avut ideea unui joc amuzant, constînd în a inventa discipline ştiinţifice care nu există şi nu vor exista niciodată, fiind imposibile din raţiuni logice şi epistemologice. Printre ele, a inclus şi arta uitării, pe care a numit-o *ars oblivionalis* (de la latinescul *oblivio*, uitare). Eco a reluat ideea într-un articol, cu titlul: „An «Ars oblivionalis»? Forget it", unde încerca să demonstreze că, spre deosebire de arta memoriei, arta uitării e de neconceput, pentru simplul motiv că semnele trimit la prezenţe şi nu la absenţe. O artă a uitării, dacă ar exista, n-ar fi decît un derapaj al mnemotehnicii care, ajungînd la nişte performanţe excepţionale, ar produce o stare acută de confuzie a memoriei.

Opinie pe care Harald Weinrich, într-o superbă cărte, *Lethe. Arta şi critica uitării*, o consideră pripită şi, ca să spunem lucrurilor pe nume, de-a dreptul eronată. Weinrich face parte dintr-o specie pe cale de dispariţie şi pe care învăţămîntul universitar de astăzi (nu numai cel românesc) tinde s-o facă, dacă se poate cît mai repede, uitată. Lingvist, comparatist, romanist, Harald Weinrich a ajuns, la începutul anilor '90, titularul catedrei de Limbi şi Literaturi Romanice de la Collège de France. Numele lui stă alături de cele ale unor Auerbach şi Curtius, Köhler şi Jauss. Mai ştiu, în Germania, un profesor din aceeaşi familie spirituală, pe Karlheinz Stierle, de la Konstanz (demn urmaş, prin pasiunea lui pentru Paris ca *topos* literar, al lui Walter Benjamin). Ca şi acesta, ca şi ceilalţi mai înainte amintiţi, Weinrich uneşte erudiţia cu fineţea analizelor; e în largul lui în mai multe literaturi, şi nu doar în cele romanice. Regăseşte sensurile originare ale termenilor, identifică diferitele faţete ale temei, într-un excurs pe cît de instructiv pe atît de delectabil. *Lethe* (apărută în 1997, tradusă doi ani mai tîrziu în franţuzeşte de Diane Meur, la Fayard) ne poartă de la Simonide, Homer, Platon şi Ovidiu la Primo Levi, Böll, Borges şi Celan, trecînd prin Dante, Rabelais, Cervantes, Voltaire, Kant, Casanova, Goethe, Freud, Mallarmé, Valéry, Proust, Pirandello şi încă alţii, la fel de celebri sau mai puţin cunoscuţi, dar cu toţii interesaţi de relaţia dintre memorie şi uitare.

La Rabelais, spre exemplu, Gargantua e tîmpizat de învăţarea pe dinafară a materiilor scolastice; noul său dascăl, Ponocratès, îi administrează un drog, „l'ellébore" (spînz, zis şi „iarba nebunilor") graţie căruia învăţăcelul uită toată ştiinţa lui inutilă; numai că noua educaţie umanistă pe care o pune în practică Ponocratès se bazează, şi ea, pe un uriaş efort de memorizare. Sancho Panza, om neşcolit, are o memorie prodigioasă, de care profită citînd la tot pasul proverbe şi pilde; Don Quijote, în schimb, *uită* lumea reală, în timp ce imaginaţia e hipertrofiată. Un episod din autobiografia lui Casanova, legătura cu tînăra „aventurieră" Henriette, arată, o dată în plus, că – vreme de secole – bărbaţii au avut atît monopolul memoriei cît şi pe cel al uitării; femeile, care nu îndrăzneau decît rareori să ia pana şi să-şi povestească iubirile, apar de regulă în roluri de „uitate": Lethe este, desigur, o zeiţă (pe care anticii o opuneau Mnemosynei, zeiţa memoriei şi mama celor nouă Muze), dar, scrie Weinrich, ea nu domneşte – nu domneşte *încă* – peste literatura feminină.

Valéry, în *Caiete*, notează că o memorie perfect fidelă nu serveşte la nimic: „fără uitare nu eşti decît un papagal". Există o uitare inteligentă („Imposibil să uiţi în chip voluntar. Dar poţi să dai o mînă de ajutor uitării") şi poetul îl ia ca exemplu emblematic pe Robinson care, obligat să-şi reconstituie memoria intelectuală, aplică cele mai riguroase criterii utilitare. La Proust simţurile joacă un rol capital: e privilegiată, aşadar, *memoria corpului*, memorie adîncă şi de lungă durată, iar relaţia cu uitarea ascultă de un dozaj subtil: „la capătul unei uitări profunde şi durabile, se trece de la memoria voluntară şi banală la memoria involuntară şi poetică".

Despre alte ipostaze ale uitării, în măsura în care vom mai ţine minte unde am întrerupt firul, săptămîna viitoare. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Justiţia internaţională

Toată lumea ştie, Henry A. Kissinger nu este numai un fost secretar de stat american, nu este numai un fost consilier pentru probleme de securitate al Preşedintelui SUA şi nu este numai principalul asociat al uneia dintre cele mai serioase firme specializate în analiza şi prognoza evoluţiilor din domeniul relaţiilor internaţionale. Kissinger este un adevărat guru cînd vine vorba despre politica externă, cărţile lui sînt bibliografii de referinţă pentru orice specialist în domeniu şi punctele lui de vedere înseamnă mult mai mult decît o simplă părere de specialist.

În ultimul număr al prestigioasei *Foreign Affairs*, Henry Kissinger publică un articol despre una dintre cele mai provocatoare teme ale contemporaneităţii: justiţia internaţională*. Fără să se lanseze în speculaţii de ordin general, Kissinger este preocupat de o problemă esenţială pentru tema propusă: competenţa în administrarea justiţiei internaţionale.

În ultimul deceniu, observa Kissinger, a apărut şi s-a manifestat cu crescîndă vigoare o mişcare fără precedent, care urmăreşte judecarea acţiunilor de politică externă conform procedurilor legale; politica externă a încetat să mai fie un teritoriu în care legile să aibă condiţia precară şi ineficientă a dreptului internaţional public, aşa cum era el cunoscut. Această tendinţă care este, fără discuţie, nobilă pleacă de la convingerea că justiţia este o valoare universală, unică şi că violarea drepturilor fundamentale ale omului, crimele de război, tortura şi genocidul sînt crime atît de grave încît judecarea lor poate fi făcută şi de către instanţe trans- ori internaţionale. Kissinger avertizează, însă, asupra exagerărilor care apar adesea în această problemă şi constată că dezbaterea rece, calmă asupra acestui subiect a întîrziat şi datorită „pasiunii" cu care adepţii justiţiei internaţionale şi-au pledat mereu cauza. Înlocuirea tiraniei guvernelor cu tirania judecătorilor nu este în nici un caz calea spre justiţia internaţională pentru că dictatura virtuoşilor este la fel de păcătoasă ca şi dictatura păcătoşilor. Dar marea problemă, problema problemelor în privinţa justiţiei internaţionale este doctrina sacrosanctă a suveranităţii naţionale cu toate consecinţele ei. Cum poţi trece peste dreptul unui stat de a legifera şi aplica legislaţia pe propriul sau teritoriu? Ce argument unanim acceptat poţi invoca pentru a înlătura drepturile pe care un cetăţean le are în raport cu guvernul său? Cum poţi evita însemnătatea juridică a frontierelor?

Două sînt căile prin care, pînă în prezent, este de conceput îndeplinirea unui act de justiţie internaţională. Prima, este aplicarea procedurilor judiciare naţionale împotriva unei persoane care a săvîrşit o infracţiune de domeniul justiţiei internaţionale – aceasta este deja o cale clasică, rezultată din multe convenţii internaţionale şi aplicată în cele mai multe dintre ţările lumii. A doua, cu adevărat îndrăzneaţă, este instituirea unei Curţi Penale Internaţionale. Ideea e mai veche, dar procesul efectiv de constituire a unei atari Curţi a demarat printr-o conferinţă internaţională desfăşurată la Roma, în iulie 1998, şi finalizată printr-un Tratat faţă de care SUA a avut mereu o reticenţă evidentă. Pericolul cel mai mare este, pentru Kissinger, politizarea actului de justiţie internaţională şi, în acest sens, el se opreşte asupra cazului Pinochet. Pentru întreaga mişcare de stînga, Augusto Pinochet este o fiară dezlănţuită împotriva democraţiei. Pentru anti-comunişti, Pinochet este salvatorul care a înlăturat de la putere un imitator şi un mare admirator al lui Castro. Pentru mulţi, judecarea lui Pinochet a însemnat, de fapt, un episod al unei lupte politice. Problema nu era „Pinochet şi justiţia", ci „Pinochet şi Allende". Pentru Kissinger, precedentul Pinochet este extrem de periculos. Pe aceeaşi logică, orice lider american aflat în vizită într-o ţară care aparţine unei alte familii politice decît SUA, se poate trezi sub stare de arest în numele justiţiei internaţionale. Kissinger dovedeşte că manipularea politică a actului de justiţie internaţională se perpetuează şi în cazul apariţiei Curţii Penale Internaţionale, aşa cum este ea proiectată prin Tratatul de la Roma.

În fine, Kissinger propune ca poziţia SUA în privinţa Curţii Penale Internaţionale să fie în continuare reticentă dar angajată. Fără să se grăbească să ratifice Tratatul, SUA trebuie să continue negocierile. Între timp, Kissinger propune ca justiţia internaţională în materia crimelor împotriva drepturilor fundamentale ale omului să se administreze după următoarea formulă: Consiliul de Securitate al ONU să înfiinţeze o Comisie a Drepturilor Omului care să raporteze asupra încălcărilor flagrante ale drepturilor fundamentale ale omului; dacă ţara în care a apărut încălcarea masivă a drepturilor omului nu are un guvern reprezentativ sau nu poate să administreze justiţia, Consiliul de Securitate urmează, pe baza raportului Comisiei, să înfiinţeze Curţi de Justiţie *ad-hoc*, după modelul celor deja existente pentru Ruanda sau pentru fosta Iugoslavie; aceste Curţi urmează să acţioneze în cadrul unui mandat strict şi limitat prin deciziile Consiliului de Securitate.

Tema administrării justiţiei internaţionale este, încă, deschisă. Evoluţii spectaculoase vor urma, fără îndoială.

* *The Pitfalls of Universal Jurisdiction* de Henry Kissinger în *Foreign Affairs*, iulie/august 2001, p. 86 – 96.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Să depăşim planul la decibeli

Cine îşi mai aduce aminte de filmul *Planeta Maimuţelor?* Apărut în 1968 (un *remake* a ieşit însă şi anul acesta), filmul vorbeşte despre un viitor în care maimuţe capabile să vorbească au luat locul omului. Filmul e, firește, făcut de oameni, astfel încît civilizaţia simiană e descrisă ca fiind una statică, incapabilă de invenţie sau de evoluţie în moravuri şi idei. Întreaga tehnologie umană existentă la sosirea lor la putere e maimuţărită – adică replicată cu stîngăcie şi fără simţ tehnic sau artistic. Maimuţele din film ajung să trăiască la nivelul secolului 19, deşi porniseră cu imitaţia de la nivelul anului 2000.

Povestea sună familiar pentru unii dintre noi – muncitori mai în vîrstă, şi care ştiu istoria uzinei în care lucrează. La început, cînd fabrica era nouă şi licenţa competitivă, camioanele, tractoarele, automobilele sau maşinile de cusut erau printre cele mai bune din lume. Ba chiar cele mai bune, povestesc oamenii care au prins acele vremuri fericite. Salariul, bazat pe un produs care se vindea, inclusiv la export, ajungea de concediu la mare şi apartament cu trei camere. *Sistemul funcţiona* – este lucrul pe care şi-l aduc aminte bine cei care i-au prins începuturile romantice. Sigur, ceea ce a urmat nu are nici o legătură cu sistemul, ci cu diverşi oameni răi şi incompetenţi care au condus fabrica, ministerul sau ţara.

Unul dintre cazurile cele mai interesante este Braşovul. Ieşiţi în stradă în 1987, înaintea tuturor, muncitorii de aici au fost confundaţi de toată lumea cu nişte veritabili luptători anticomunişti. Nimeni nu s-a deranjat să-i întrebe ce înţeleg ei printr-o viaţă mai bună. Ar fi aflat cu această ocazie că mai binele era plasat în anii '70, şi nu înainte de război şi că el se obţinea destul de simplu: printr-o mai bună planificare a nevoilor. Asta explică şi de ce aceiaşi oameni care au demonstrat împotriva regimului în 1987 au ieşit în stradă împotriva restructurării pe baze capitaliste, imediat după schimbarea de regim – şi ies şi acum. Puţini lideri politici au avut curajul să le spună oamenilor adevărul în faţă: în lume sînt prea multe fabrici de camioane şi vor supravieţui cele mai bune.

E drept, după 50 de ani de retorică a fierului, e greu să lupţi cu acuzaţia că vrei să desfiinţezi industria naţională. Se ştie, fabricile sînt cu atît mai valoroase cu cît sînt mai mari şi produc obiecte mai grele. Ca urmare, capacitatea de a produce obiecte complicate, scumpe şi imposibil de vîndut trebuie apărată cu orice preţ.

Nici nu e greu, odată ce avem un client care nu se plînge niciodată: publicul plătitor de taxe. În fiecare an, indiferent de guvern, el îşi mai cumpăra fericit un lot de camioane retro – cu bani de la industriile care merg. E felul nostru de a pedepsi succesul prin taxe, şi de a ascunde – sub subvenţii – falimentul. Ca şi şomajul, acesta e considerat o abdicare de la vechiul îndemn pionieresc: *tot înainte!*

Ca urmare, modestele avantaje competitive din alte industrii – şi care ar putea să ne aducă bani – sînt făcute uitate, în favoarea celor care aduc mîndrie şi linişte. Sindicatele ştiu şi ele spaima aceasta a guvernelor: producţia lor de zgomot a tot crescut în ultimii ani, pe măsură ce producţia de orice altceva a continuat să scadă.

Braşovul e iarăşi un exemplu potrivit: oamenii au ieşit în stradă acum cîteva zile, pentru a cere noi contracte de la guvern. Coincidenţă sau nu, lucrul s-a întîmplat în acelaşi timp în care o delegaţie germană căuta să se convingă dacă merită sau nu să se implice în privatizare. Oameni simpli, sindicaliştii sînt probabil convinşi că au făcut impresie nemţilor – în ochii lor, e o mîndrie să vrei totuşi să munceşti, în timp ce nimeni nu vrea să-ţi cumpere marfa. La Sidex, alţi sindicalişti au demonstrat în timpul negocierilor cu indienii de la ISPAT – cînd ca să se solidarizeze cu colegii de la Reşiţa, cînd să se plîngă de noua lege a pensiilor. Or fi înţeles indienii ceva din asta? Foarte hotărîţi să cumpere, ei mărturisesc oricui îi întreabă că ştiu să se descurce cu sindicatele, asta pentru că au fabrici prin America şi Germania.

Să nu ne grăbim să rîdem – poate că viitorii proprietari au deja o piaţă de desfacere şi pentru decibeli.

▲

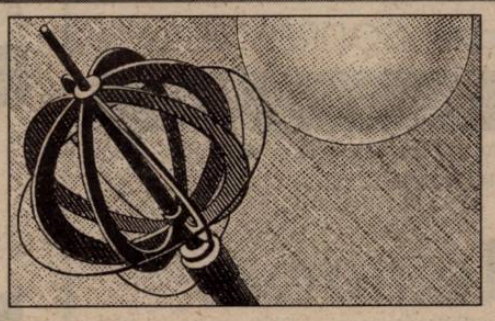

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Proteste

Marile manifestaţii din timpul conferinţelor liderilor mondiali aduc în focarul atenţiei publice un non-eveniment. La început, în a doua jumătate a anilor '70, întîlnirile dintre şefii statelor celor mai bogate aveau un caracter mai curînd monden: pozele îi înfăţişau în piscină, senini, bucuroşi să fie împreună într-o lume unde prietenii şi duşmanii sînt bine definiţi şi stau la locul lor. Probabil că modificarea recepţiei s-a petrecut după '90, cînd cei 7 au devenit 8, invitaţia Rusiei neavînd o motivaţie economică. G7 plus unu, deveniţi G8, se întîlnesc periodic sub lumina reflectoarelor, şi comunicatele finale sînt sau par ameninţătoare tocmai prin absenţa oricărei idei: este greu de crezut că oameni atît de importanţi, cu o agendă atît de încărcată îşi consumă timpul de dragul unor fraze binevoitoare la adresa restului lumii.

Instituţia G8 este percepută de mulţi ca un for ocult, fără legitimitate democratică, dînd o formă politică dominaţiei economice exercitate de FMI, Banca Mondială şi Organizaţia Mondială a Comerţului. De fapt, există şi alte foruri care reglementează dincolo de graniţele naţionale: telecomunicaţiile şi aviaţia civilă, măsurile sanitare şi meteorologia, dar nimeni nu le contestă necesitatea.

Din ce în ce mai retraşi, din ce în ce mai bine păziţi, liderii lumii bogate şi preşedintele Rusiei oferă o ţintă privilegiată tuturor celor care cred că lumea este prost alcătuită şi vor să forţeze o altă repartizare a bogăţiei şi a influenţei. La Genova, contestatari nonviolenţi şi anarhişti, vagabonzi şi activişti, pacifişti şi revoluţionari, provenind în special din ţările bogate şi profitînd de facilităţile de comunicare şi de transport create de detestata globalizare, au fost şi de astă dată evenimentul principal al întîlnirii celor 8. Unii sînt împotriva globalizării, alţii doar împotriva unor aspecte; există şi anticapitalişti; ei cred că a venit timpul resuscitării cuvîntului „cu R" (revoluţie). Mai sînt şi organizaţii cu obiective concrete: anularea datoriilor ţărilor sărace sau relaxarea condiţiilor de emigrare.

Tute Bianche, Combinezoanele albe este una din principalele organizaţii antimondialiste din Italia, vizibilă nu doar din cauza uniformei după care pot fi identificaţi în timpul protestelor. Cuvîntul ei de ordine este nesupunerea civică, obiectivele sînt antiprotecţionismul, apărarea imigranţilor, dreptul la locuinţă şi la muncă, securitatea mediului şi a hranei.

Pentru anarhişti, expunerea paşnică a sentimentelor generoase în locurile unde forţele de ordine permit accesul este inutilă şi ineficientă. Vineri, la Genova, aproximativ o mie de oameni, *Black Blocks*, cu tobe şi drapele negre, vorbind engleza, germana sau italiana au atacat „zona roşie", cea interzisă, dînd foc automobilelor, spărgînd vitrinele magazinelor, atacînd toate simbolurile capitalismului, încercînd să cucerească o „zonă autonomă temporară". Martorii spun că, în faţa lor, poliţia s-a retras fără a încerca în nici un fel să-i oprească. În schimb, şi-a etalat eficienţa împotriva masei manifestanţilor, mai mult sau mai puţin paşnici.

Brutalitatea intervenţiei şi uciderea unui manifestant creează o realitate mult mai impresionantă decît comunicatul final unde sînt enumerate puţinele domenii în care cei opt s-au înţeles să acţioneze. Ceea ce uneşte numeroasele delegaţii din hoteluri de lux, de pe apă sau uscat, cu tineri îmbrăcaţi în combinezoane albe, dar şi cu poliţia înarmată cu bîte şi tunuri cu apă este neputinţa de a găsi soluţii la marile probleme ale lumii: sărăcia, inegalitatea, epidemiile, crizele economice, dictaturile represive, răspîndirea drogurilor, conflictele armate locale, însoţite de masacre ale populaţiei civile. Suspiciunea că cei bogaţi şi, din această cauză, puternici profită de pe urma crizelor de orice natură poate fi îndreptăţită, dar maşinile incendiate şi vitrinele sparte nu introduc pacea şi echitatea în lume. Deficitul de democraţie, reclamat de protestatari, nu poate fi corectat prin distrugerea instituţiilor democratice, fie ele şi imperfecte. Cei din castele spun că sînt dispuşi la dialog: cu cine vor vorbi, cu cei albi sau cu cei negri? Sau ei toţi vor deveni cu picăţele şi cu dungi ? Una din variantele posibile este cea a protestatarilor organizaţi, cu programe şi strategii care să impună o disciplină, cei ascultători urmînd să lupte pentru ca doar liderii lor să poată da ordine poliţiei.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Memoria istorică

(cu accent pe anii '80)

Anii optzeci au ceva din Alzheimer-ul lui Reagan. Oamenii sînt atît de disperaţi să mîzgălească ceva pe fila albă a acestui deceniu că împrumută evenimente din anii '70, mai ales din anii de sfîrşit, aceia ai depresiunii, ai disco-ului şi ai mortalului *ennui*. Prietenul meu Aram Saroyan, de care am fost mai apropiat pe la mijlocul anilor '70, plasează prietenia noastră în anii '80, în memoriile lui, „Începînd cu '60".

Dumnezeule, ce de numere! '70, '80, '60 – şi cum să le mai scrii? Ca numere? Sau cu litere, aşa cum cer cei mai mulţi editori? După părerea mea, fiecare deceniu de după '60 inclusiv ar trebui să se scrie iute, cu cifre, iar celelalte, mai cătinel, cu litere. Începînd cu 1963 (atunci cînd au început propriu-zis anii '60), nu a mai fost timp să scrii literă cu literă orice mărunţiş. Ne-am mişcat mai repede şi am prescurtat din ce în ce mai multe. „Night" a devenit „nite", „route" a devenit „rte", iar Pres-ul se numea JFK. În 1974 (cînd au început anii '70) vorbeam deja atît de repede încît discursul nostru naţional se chircise la dimensiunile unei îmbucături, şi orice chestie mai mare decît un cartuş din *USA Today* producea pierderi de cunoştinţă. Asta se datora, în parte, amfetaminelor din apă, deversate de comunişti şi cocainei din baruri, distribuită de CIA.

Telenovela anilor '70, *Watergate*, avea în distribuţie o uimitoare paletă de gagii răi cu nume scurte – Dean, Hunt, Kissy, Haig – în frunte cu şeful lor, Dick cel Şmecher. Şi cînd credeam că nimic nu mai poate fi prescurtat, ne-am căpătuit cu Ronny Reagan – după un interimat fulgerător cu Jimmy Carter, băiatul cumsecade, rupt de toate. Reagan era o hologramă capabilă să absoarbă informări minunate, pe care le redă – scurt şi concis – unei naţiuni absorbite de evazaţi. Cînd Reagan a ajuns la anul lui Orwell, naţia era profund amnezică. Întreaga forţă a *establishment*-ului din anii '80 a fost pusă la lucru pentru a-i face pe toţi să uite de anii '60.

A mers, dar s-au obţinut şi efecte nescontate. Oamenii au uitat anii '60, prea bine, dar au început să uite şi anii '70. Apoi şi anii '80, pînă la ziua curentă. Nu vă mai aduceţi aminte, dar erau perioade, în '80, în care uitai şi ce ai făcut în răstimpul dintre momentul cînd te-ai dat jos din pat şi micul dejun. Noaptea, nu-ţi mai aminteai ce-ai făcut ziua. Dimineaţa, întreaga noapte ţi se ştergea. Au început să apară cărţi despre memorie, dar nimeni nu era în stare să treacă de prima pagină. Gabriel García-Márquez, care în al său *Veac de singuratate* scria despre un întreg oraş care-şi pierdea, pas cu pas, memoria, a fost angajat de URSS ca să conducă Statele Unite, dar sfîrşi luptîndu-se cu „bărbatul care şi-a luat nevasta drept pălărie".

Deceniul avu un sfîrşit fericit, cu un colaps general al memoriei mondiale şi, în timpul acestuia, Berlin Wall fu înlocuit cu Berlin Mall, şi toată lumea începu să-şi aducă aminte totul. Din nefericire, oamenii din fostele moşii ex-comuniste au început să-şi amintească şi lucruri care nu s-au întîmplat niciodată, numai pentru că fusese interzis să ţi le reaminteşti zeci de ani în şir. În Vest, oamenii şi-au amintit mai întîi anii '80 (şi au frisonat!), apoi anii '70 (şi-au borît!) şi apoi anii '60 (şi-au plîns!). Evident, de îndată ce anii '80 s-au terminat (în 1993), cu toţii şi-au adus aminte că au de făcut bani, aşa că au uitat iar de toate şi s-au apucat să sape după ceva haleală.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Premierul are de ales

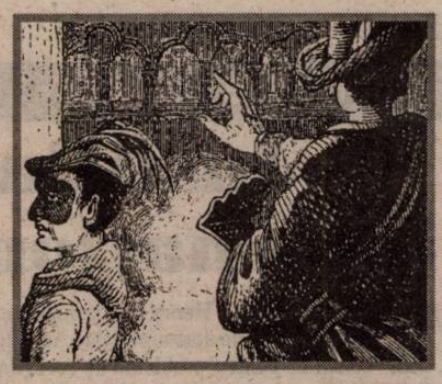

Dintre cei mai buni absolvenţi ai învăţămîntului superior, puţini sînt cei ce-şi aleg meseria de dascăl. Învăţămîntul e un proces reproductiv; ideal ar fi ca cei mai buni dintr-o generaţie să preia torţa ştafetei şi, cu abnegaţie şi sacrificiu, să o ducă departe, spre zarea ideii mereu mai noi. Nu prea se mai întîmplă; aspectul se verifică şi se discută peste tot, dat fiind că în majoritatea ţărilor profesorii nu se află în topul celor cu venituri *reprezentative*; altfel spus, cariera învăţămîntului nu-i atrage pe (mulţi dintre) cei mai buni. Cazul care ne interesează aici este cel românesc – pentru că tocmai în România cei mai slab pregătiţi profesori s-au gîndit să se ascundă în spatele primului ministru.

Şi iată cum.

Într-o zi de vară, probabil încinsă precum cea în care se adună din vorbe răzleţe povestea aceasta, baronul de Montesquieu scria cu pana-i: *Nu-ţi trebuie multă minte pentru a preda ceea ce deja se ştie, dar îţi trebuie într-adevăr multă minte pentru a-i învăţa pe oameni ceea ce ei nu cunosc*. Iar dacă ne amintim de timpuri recente, este cazul să o spunem deschis şi să admirăm priveliştea ca pe o rană comună: scandalul manualelor opţionale, pornit în toamna anului 1999, nu a plecat din înfierbîntarea incendiatoare a parlamentarului Sergiu Nicolaescu; el a plecat de la unii profesori – de la acei profesori subţiri la profesionalism, produse ale sistemului care – prin repartiţia de stat – *te făcea om* (adică profesor) în şcoala românească dacă aveai la temelie mai ales putinica de brînză şi damigeana cu vin. Aceste creaturi au fost duşmanii dintîi ai manualului opţional. De ce? Pentru că, spre deosebire de manualul unic – impus de stat –, alegerea manualului opţional cade exclusiv în sarcina profesorului, învestindu-l cu responsabilitate; or – am văzut în ultimul deceniu –, e trist, dar nu toţi oamenii agreează responsabilitatea. De ce, încă? Pentru că manualul opţional nu oferă decît coloana vertebrală a lecţiei, profesorul fiind invitat să-şi pregătească prelegerile în funcţie de stilul şi lecturile sale – ceea ce-l obligă, inevitabil, dacă nu la o „pregătire continuă", măcar la o actualizare, din cînd în cînd, a propriilor clişee. În fine, de ce? Pentru că, în vechiul sistem, un dascăl învăţa pe de rost, în doi-trei ani de predare, orice manual unic şi apoi, timp de alţi ani buni, îl recita de la catedră – în timpul liber permiţîndu-şi să se ia la trîntă cu revista „Integrame uşoare", să tragă cu ochiul pe sub sarafanele puştoaicelor de-a XII-a sau să-l bîrfească – oarecum motivat – pe directorul şcolii.

Toţi aceşti indivizi de balast ai învăţămîntului românesc ieşeau la pensie cu ceea ce – în cel mai bun caz – prinseseră prin facultăţi. Produşi exponenţiali ai manualului unic, ei resping cu crampe fiziologice ideea de manual opţional – pentru că manualul opţional îi pune la muncă cerebrală, îi pune să compare, *îi pune să aleagă*.

Iar de hotărît tiraje, numai piaţa o poate face. Este un principiu simplu dar sfînt al societăţilor libere: manualele bune (adică recomandate de profesori responsabili) să se vîndă, iar cele proaste să zacă nevîndute în nimicnicia lor. Or, numai *lobby*-ul servil al unor profesori buni de pensionare înainte de vîrstă (precum profesorii care, în mai 2001, din lene şi din inerţie, încă mai predau claselor de liceu după fostele manuale unice!), numai aceşti posesori de diplomă calpă au putut trage sforile astfel încît să se ajungă recent la ideea stranie ca „o comisie ministerială" să fixeze *doar* trei manuale opţionale pentru fiecare disciplină de liceu (v. *Adevărul*, 21 iulie a.c.). O *comisie*, adică, în locul *pieţei*! În condiţiile în care cine crede că s-au făcut averi din manualele opţionale pentru liceu este ori prost informat, ori prost intenţionat, ori prost şi-atît.

Atacînd problema manualelor opţionale, premierul Năstase şi d-na Andronescu, ministrul de resort, au de ales între a servi interesele elevilor (şi a lăsa manualele în grija pieţei) şi a servi interesele unei autointitulate clientele profesorale submediocre, înfiinţînd cîte comisii vor.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Ştiri estivale

Accidentele rutiere din vremurile paşoptiste nu curmă vieţi omeneşti, ele par a ţine mai degrabă de implacabilul nefericit al defecţiunilor vehicolului, adică al droşcii, din cauza drumurilor desfundate sau înţepenite (de secetă ori ger) sub forma unor văioage adverse. Analogonul lor contemporan nu poate fi altul decît gropile cele din şosele şi defecţiunile de la angrenajele direcţiei vehicolelor de azi, adică pivoţi, suspensii, altele asemenea pe care le regăsim peste veacuri pe meleagurile natale atunci cînd, iacătă, după cum se mărturiseşte voiajorul, *„m-am pomenit cu trăsura într-un peş, se rupsese osia şi rămpsese în trei roate"*. (I. Ghica, I, p. 247)

Nici locurile de odihnă (ceea ce ar fi să fie astăzi campingurile, motelurile la margine de drum, sau chiar, vorba lui Nicolae Filimon, *„ospelurile"*, adică hotelurile) nu se ridică la nivelul eruopean. Ba dimpotrivă. Decalajele de atunci sînt decalajele de astăzi. În aşteptarea cailor de schimb, Ion Ghica scrutează interesat şi cu sentimentul zădărniciei *„odaia de mosafiri"* în care l-a poftit, politicos, *„căpitanul"*, ca să se încălzească şi să se odihnească. Acolo, la hanul poştei *„Pe un pat-sofa, de la sobă pînă la fereastră, dormea de-a lungul căpităneasa cu un copil la sîn, alături cu culcuşul căpitanului, care, la strigătul de tenor al surugiului meu, sărise din plapomă, numai în papuci şi în cămaşă de borangic; picioare la picioare cu căpităneasa, dormeau sforăind doi bieţi călători, cari, ca şi mine, aşteptau sosirea de cai. O căldură omenească amestecată cu duhoare de oameni adormiţi de nu-ţi puteai trage sufletul!"* (I. Ghica, I, p. 247)

La oraş, *„ospelurile"* sînt de pomină; la Giurgiu, bunăoară, călătorii, printre care şi dumnealui Nicolae Filimon, constată că la *„ospel"* se află nişte *„colibi situate lîngă grajdul cailor, de la care venea un miros îngrozitor."* Ce fac turiştii în atari situaţie? Sună la sonerie; mai apoi, zice Filimon, *„sunarăm de al doilea şi veni portierul"*. Merită spus că şi aici, la Giurgiu, forma tinde să se identifice cu modelul apusean, problema este aceea a mult discutatei dileme maioresciene, aceea a fondului lipsă, situaţie istorică nemurită în sintagma formelor fără fond. Prin urmare, după cum se şi mărturiseşte cu sinceritate maximă scriitorul: *„Cată să mărturisim"*, murmură el, *„şi aceasta că ospelele din Giurgiu, în ceea ce priveşte forma, nu se deosibesc întru nimic de ospelele cele mai bune din Europa"*. Iacătă forma, iacătă (şi) iluzia ei: *„Citind cineva tablele puse pe la uşile camerilor, o să găsească pe portier, pe primul camerier, pe servul care curăţi hainele, ba chiar pe ciceronul sau servul de piaţă, deşi oraşul acesta nu are nici un monument demn de a fi văzut."*

Să descifrăm scrierea de pe tablele puse pe uşile ospelului: prin urmare, alături de *„servul care curăţă hainele"*, tabelul cu servicii susţine, mincinos desigur, că *„ospelul"* pune la dispoziţia doritorului *„ciceronul sau servul de piaţă"*; acesta ar putea fi un soi de ghid turistic, odată ce, mai jos, sîntem încredinţaţi despre inutilitatea lui: el există *„deşi oraşul acesta nu are nici un monument demn de a fi văzut."* Şi iată, în rîndurile de mai jos, cum scriitorul descifrează faptul că forma este văduvită de fond: *„deosebirea este numai că, în ospelele din Europa, se găsesc numele şi individele, pe cînd la Giurgiu, toate aceste servicii se împlinesc mai totdauna de o singură persoană, care fără îndoială, cată să fie ori un matroz de la Triest sau vrun neamţ"*. (N. Filimon, *Opere*, I, p. 8)

Discuţia dintre recepţioner, pe de o parte, şi călător (căruia îi fu dat să vadă camera potopită de căpuşe) de cealaltă, instituie un raport ca de la victimă şi călău, cu observaţia că acesta de pe urmă pare cutreierat de vagi plăceri sado-masochiste: *„Întrebarăm, în fine, pe stimatisimul nostru portier dacă acele camere sunt în adevăr destinate pentru noi; dar italianul nostru, luînd un aer de ipocrizie, ce demonstră mai totdauna pe omul degradat şi înrăutăţit, ne răspunse cu cel mai perefect sînge rece:* ***Si, signori***. *Răspunsul acesta, însoţit de un surîs maliţios, făcu să se urce sîngele în capetile noastre. Eram aproape a-i da o lecţie de educaţiune, dar gîndindu-ne la consecinţele ce ar fi putut să aibă acea faptă, îl lăsarăm necorectat sau mai bine în plata Domnului."* (Filimon, I, p. 8)

▲

Texte şi opinii de: Florin ABRAHAM (istoric) ● Mihaela ANGHELESCU IRIMIA (profesor univ., Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea Bucureşti) ● Rodica CHELARU (jurnalistă) ● Rodica CULCER (jurnalistă) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Irina Ecaterina PETRESCU (conferenţiar univ., Universitatea Politehnică, Bucureşti) ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Cornel Mihai UNGUREANU

Pe firul timpului şi al numerelor de revistă, anii '80 oferă substanţa dilemelor acestei ediţii, prilejuindu-ne surpriza de a vedea transformate în fapt istoric date, evenimente şi personaje care par, totuşi, suspect de apropiate celor mai mulţi dintre noi – atît de apropiate încît rememorarea se împleteşte, mai puternic ca altădată, cu nostalgia. Şi, inevitabil, întrebarea: cîtă nostalgie poate aduce, în cazul românesc, cel mai negru (rece, întunecat şi ipocrit) deceniu autohton al istoriei recente? Şi, imparabil, răspunsul: aduce multă nostalgie, pentru că natura umană este fermecătoare tocmai fiind paradoxală: eram (mai) tineri.

Argument
(atît de aproape!)

Închiderea ţării între deloc metaforice ziduri de cetate medievală, coada la alimente, cartela de pîine, două ore de program tv., cursa nebunească pentru lichidarea datoriei externe a ţării, cursa criminală pentru sporul demografic prin orice mijloace al „naţiunii socialiste", datoria de a „aduce la cunoştinţă" orice relaţii cu străinii şi orice tastă a maşinii de scris, plenare şi congrese, protestul studenţilor din Iaşi şi al muncitorilor din Braşov, participarea la Olimpiada americană din 1984, inaugurarea Canalului Dunăre-Marea Neagră şi a lucrărilor la Casa Republicii, Cupa Campionilor adusă la Bucureşti de către Steaua, fuga din ţară a Nadiei Comăneci şi a atîtor altora – dar şi eterna prezenţă a Conducătorului, din ce în ce mai bătrîn şi mai ubicuu ... Cîte şi cîte subiecte comentate liber dar mai ales în şoaptă într-o societate pe cale de a se uita pe sine!

Şi anii '80 în lume: din răzvrătita Polonie în prea contaminatul Cernobîl al unei (încă) Uniuni Sovietice în restructurare şi în America navetei spaţiale, a primului diagnostic de SIDA şi a noului orgoliu post-Vietnam al erei Reagan – o Americă în care J.R. Ewing cade împuşcat cu mai mult dramatism decît John Lennon sau (în Suedia) Olof Palme la un loc. Şi, insidios, pe tot acest fundal, intrarea într-o nouă eră a comunicaţiei – de la videoclipurile ce creează necunoscute fantasme nou-născutei generaţii MTV pînă la primele produse de masă ale entuziaştilor în blugi de la firma Microsoft.

Peste un deceniu, cuvîntul cheie avea să devină „mondializarea" – şi chiar anii '80 au fost cei ce-au deschis uşa termenului şi a realităţii din spatele lui. ***(Adrian Cioroianu)***

Florin ABRAHAM

Istorici, partid, naţiune în anii '80

Sub raport politic şi al relaţiilor internaţionale din interiorul lagărului comunist, anii '80 se pot împărţi în două perioade distincte: pînă în 1985 (cînd Gorbaciov devine secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice) şi 1985-1989. În prima perioadă sînt continuate direcţiile stabilite încă de la sfîrşitul anilor '60: menţinerea ortodoxiei marxist-leniniste, spiritul confruntării cu „lagărul capitalismului", dar îşi fac apariţia semnele vizibile ale crizei comunismului. Gorbaciov aduce cu sine încercările disperate de reformare a sistemului comunist prin cele două strategii politice, *glasnost* şi *perestroika*, abolirea graduală a logicii conflictului de tip război rece.

Regimul Ceauşescu cunoaşte, în plan internaţional, tensiunea relaţiilor cu Occidentul, mai ales după 1982, izolarea în lagărul socialist, pierderea importanţei strategice în conflictul dintre cele două super-puteri, transferarea ariei de interes spre lumea a III-a (statele sărace din Africa). În interior, România suportă intensificarea centralismului politic şi economic, autarhia, concomitent cu ambiţia unor mari proiecte industrial-monumentale (Canalul Dunăre-Marea Neagră, Casa Poporului), un control rigid al societăţii prin intermediul organelor de represiune simultan cu intensităţi şi forme aberante ale cultului personalităţii pentru clanul Ceauşescu. Acestea sînt coordonatele schematice în care s-a desfăşurat activitatea istoriografică.

Deoarece istoriografia este intrinsec legată în Europa centrală de formarea conştiinţei naţionale, în ultimele două decenii ale regimului comunist aceasta a cunoscut, sub raport instituţional, un succes vizibil prin existenţa unui mare număr de institute care se ocupau cu producerea istoriografiei, susţinute de un important număr de publicaţii periodice de specialitate. Această situaţie se explică prin trecerea de către regimul Ceauşescu de la legitimitatea ideologică a marxism-leninismului la cea a naţional-comunismului. Referinţele, în lucrările de specialitate, la marxism sînt formale, fiind înlocuite de citate abundente din Nicolae sau Elena Ceauşescu. De altfel, introducerea de citate cu referinţele „teoretice" şi „metodologice" din soţii Ceauşescu devine condiţie obligatorie a publicării celui mai mic articol de istorie. Activitatea cenzurii îi inhiba pe istorici, aceştia trecînd la autocenzură.

Anii '80 sînt perioada maximei rivalităţi dintre institutele de istorie: istoricii partidului şi cei militari în concurenţă deschisă cu cei din institutele tradiţionale ale Academiei Române sau Ministerului Culturii. Prima grupare avea drept paravan instituţional Institutul de Istorie a Partidului Comunist, avînd un sprijinitor puternic în istoricul-amator Ilie Ceauşescu, fratele şefului statului. Istoricii partidului, în concurenţă cu cei din universităţi şi institutele tradiţionale au fost cei care au lansat cele mai importante „inovaţii" istoriografice, care erau forme ale cultului personalităţii. Datorită importanţei tot mai ridicate pe care o avea istoria în susţinerea fundamentelor ideologice ale regimului Ceauşescu, aceasta a devenit tot mai centralizată, institutele de istorie fiind obligate să îşi adîncească subordonarea faţă de Comitetul Central, iar înscrierea la doctorat şi susţinerea acestora se putea face numai în urma unui aviz special al aceluiaşi Comitet Central.

Transformările de natură instituţională au determinat şi modificări în conţinutul produselor istoriografice. *Timpul*, care reprezintă esenţa istoriei, a fost pervertit prin decontextualizare: statul dac al lui Burebista avea, potrivit operelor epocii, aceleaşi trăsături cu cele ale unui stat modern, chiar autoritar: era *centralizat* şi *unitar*. Istoria, sub impactul cultului personalităţii, devine teleologică: Burebista, Decebal, voievozii medievali nu sînt decît *precursori* ai lui Nicolae Ceauşescu, care este continuatorul lor legitim.

Rolul istoricului-activist politic în societatea românească a anilor '80 a devenit tot mai important pe măsură ce cultul personalităţii a luat forme tot mai diverse, iar sărbătorile oficiale ale regimului erau legate de istoria României. Aceasta reprezenta o tendinţă de a suprapune istoria PCR peste istoria României, căutîndu-se cît mai adînc în istorie eroi care ar fi premers mişcarea comunistă.

A doua direcţie majoră de instrumentare a istoriografiei, pe lîngă cultul personalităţii, a fost utilizarea ei ca sursă de luptă politică în relaţiile internaţionale: contra Uniunii Sovietice şi a Ungariei. Spre sfîrşitul regimului Ceauşescu apar cărţi care tratează subiectul Ion Antonescu sau problema Basarabiei, acestea fiind reacţii la presiunile lui Mihail Gorbaciov pentru impunerea politicii de perestroika şi în România.

Tratat de istorie a Transilvaniei – versiunea maghiară

În 1986, sub tutela Academiei Maghiare de Ştiinţe şi sub conducerea lui Béla Köpeczy, a apărut la Budapesta un voluminos tratat de istorie a Transilvaniei, în 3 volume, care se vroia o replică la sintezele de istorie a Transilvaniei care au apărut în România. Editarea volumelor maghiare nu a fost întîmplătoare: în Ungaria legitimitatea regimului Kadar era tot mai redusă, pe măsura eşecului „socialismului de gulaş". În aceste condiţii, conducerea comunistă maghiară a încercat o resuscitare a credibilităţii prin apelul la elemente naţionaliste, soluţie experimentată cu succes în România începînd cu epoca lui Gheorghiu-Dej.

Punctul central al disputei care s-a declanşat era legat de chestiunea „cine a ajuns primul în Transilvania?", autorii maghiari reluînd tezele roesleriene care afirmă că românii îşi au locul etnogenezei la sudul Dunării, ajungînd în Transilvania după venirea maghiarilor.

Riposta la această apariţie editorială a fost din partea românească supradimensionată: într-un discurs oficial, Ceauşescu a condamnat tezele revizioniste maghiare; la locurile de muncă, activiştii de partid au ţinut adunări de urgenţă care protestau împotriva falsificării istoriei de către istoricii maghiari. Reacţia românească a fost supradimensionată deoarece nu exista un pericol real la adresa României; răspunsul românesc ar fi trebuit să aibă loc la nivelul discursului istoriografic, manifestările organizate de regim avînd mai curînd funcţia de solidarizare a populaţiei cu familia Ceauşescu. Tezele imigraţioniste cuprinse în tratatul maghiar au fost prezente în numeroase articole sau cărţi de autor cu mult înainte de 1986, dar punerea sub egida Academiei Maghiare a unei opere care includea presupoziţiile roesleriene a fost interpretată drept semnul unei politici revizioniste din partea statului maghiar.

Conflictul dintre istoricii români şi cei maghiari a continuat sub forma luptei pentru drepturile istorice care au fost asociate cu drepturile omului. S-a declanşat o competiţie internaţională între România şi Ungaria pe tema Transilvaniei, în care politicienii şi istoricii maghiari au avut mai multă iniţiativă, prin traducerea şi difuzarea în toate limbile de circulaţie internaţională a tratatului de istorie a Transilvaniei, situaţie care a contribuit la formarea imaginilor occidentale despre această provincie. ▲

Cronologie

1980

Apare romanul *Numele trandafirului*, de Umberto Eco. ● Grupurile *pop* Spandau Ballet şi Duran Duran aduc la modă un nou stil vestimentar, *the New Romantic*. ● Pe 21 martie, postul american CBS transmite cel mai celebru şi urmărit episod al serialului *Dallas*: J.R. Ewing este împuşcat – scenă urmărită în următoarele luni de peste 300 de milioane de telespectatori din 57 de ţări. ● Pe 28 martie, Nicolae Ceauşescu este reales preşedinte al României. ● 4 mai – moare Iosip Broz Tito. ● 1 iunie – americanul Ted Turner lansează, cu oarecari temeri, postul de televiziune CNN. ● 5 iulie – suedezul Björn Borg cîştigă a cincea oară consecutiv turneul de tenis de la Wimbledon. ● 19 iulie – a 22-a ediţie a Jocurilor Olimpice începe la Moscova; 65 de ţări – în frunte cu Statele Unite – boicotează competiţia. ● 31 august – electricianul Lech Walesa, liderul greviştilor din Gdansk, semnează un acord cu guvernul polonez privind formarea unor sindicate independente. ● În noiembrie, candidatul republican Ronald Reagan devine preşedinte al SUA; în campania sa electorală, unul dintre sloganurile folosite a fost *A democrat shot J.R.* ● 8 decembrie – ex-*Beatles*-ul John Lennon este împuşcat în faţa locuinţei sale din New York.

1981

Workout Book, o carte cu reţete de dietă şi programe de gimnastică semnată Jane Fonda este *best-seller*-ul anului în America. ● *British Telecom* lansează pe piaţa engleză primele cartele telefonice. ● În Italia, scandalul legat de loja masonică *Propaganda Due*. ● Un nou cod al familiei în China, insistînd pe principiul copilului unic; urmarea: infanticid de proporţii printre fetiţele nou-născute. ● *Center for Disease Control* din Alabama, Georgia, pune primul diagnostic de SIDA. ● 20 ianuarie – Iranul eliberează cei 52 de prizonieri americani deţinuţi din 4 nov. 1979. ● 25 ianuarie – proces-spectacol la Beijing, soldat cu acuzarea de trădare a „Bandei celor Patru", în frunte cu Jiang Qing, văduva lui Mao. ● 23 februarie – încercare de lovitură de stat în *Cortes*-ul spaniol. ● 30 martie – încercare de asasinare a preşedintelui american Reagan. ● 12-14 aprilie – primul zbor al navetei spaţiale *Columbia*. ● Din 10 mai, François Mitterrand devine primul preşedinte socialist al Franţei. ● Pe 13 mai, turcul Mehmet Ali Agca încearcă asasinarea Papei Ioan-Paul al II-lea. ● iunie – Dumitru Prunariu devine primul cosmonaut român ● 1-4 iulie – Conferinţa naţională a Uniunii Scriitorilor din România, ultima în regimul comunist. ● 29 iulie – record de audienţă în Anglia: 39 de milioane de telespectatori urmăresc nunta prinţului Charles cu *lady* Diana Spencer. ● 1 august – este lansat în SUA postul MTV; prima piesă difuzată: *Video Killed the Radio Star*, cîntată de grupul Buggles; debutul postului MTV Europe se va produce în 1987. ● 12 august – este lansat pe piaţă primul *personal computer* IBM, rulînd programul MS-DOS. ● Noua mîndrie a Franţei: trenul de mare viteză TGV, inaugurat pe 22 septembrie. ● Din 10 octombrie, cumpărarea de alimente „peste nevoile de consum" devine infracţiune în România, prin decret al Consiliului de Stat. ● 13 decembrie – guvernul comunist al Poloniei introduce legea marţială, ce va fi suspendată pe 31 decembrie anul următor.

Aurora LIICEANU

Meditaţii despre *meditaţie*

Anii '80 au început covîrşitor de tern, fără promisiunea unei vioiciuni a schimbării. Mă refer, desigur, la schimbări majore. Lîncezeala era întreruptă de mici plăceri lumeşti, de lecturi profesionale şi întîlniri prieteneşti a căror intimitate nu am mai trăit-o după '90. Timpul se scurgea fără promisiunea unei împliniri care să te facă să simţi concentrat gustul vieţii. Aveam conştiinţa unui anonimat profesional la orizont şi învăţasem deja să nu sper mare lucru. La Institutul de Psihologie unde lucram era epoca contractelor. Evident, simulam frenezia unei competiţii inexistente. Ministerul Învăţămîntului ne chema cu „marfa" şi noi ne întorceam mustraţi că nu ne exprimăm cum trebuie: trebuia să nu scriem abilitate, ci capacitate, nu personalitate, ci persoană sau individ, nu performanţă, ci rezultat etc. Redactarea trebuia să arate ca o dare de seama la sindicat. Orice exces, orice abatere de la limbajul din ziare era privit ca şi cînd erai, profesional vorbind, un prost. Ştiam cu toţii că asta este regula, dar proştii de-adevăratelea se descurcau de minune, fără nici un sacrificiu. Erau în plina lor normalitate. Şi totuşi, prin UNESCO, ni s-a dat un contract de cercetare mai mărişor, privind creativitatea la elevi. Am muncit mult la el, dar în forma definitivă, au apărut chiar de la începutul cuprinsului tot felul de mici mărimi din zona cercetării care lucrau pe la minister sau prin alte părţi. Lucrarea, aşa mare cum era, avînd multe pagini, trebuia tradusă în franceză şi trimisă la UNESCO. O colegă ieşită la pensie a tradus-o. Cînd a fost să fie plătită nu existau forme pentru aşa ceva, drept care s-a aranjat ca cercetătorii să primească o primă şi din prima să plătim traducerea şi dactilografierea. Cu dactilografa a fost şi mai comic, Trebuia să o plătim cu 0,52 lei pentru că legea nu se schimbase din 1954. O pagină dactolografiată ajunsese însă spre 6 lei.

Aici ar trebui să mă opresc ca să amintesc că aşa, ca într-o schiţă rusească, într-o asemenea lîncezeală care ne legăna şi alina frustrările, ne-a lovit fulgerul: Meditaţia transcendentală. Zic ca într-o schiţă rusească, pentru că seamănă teribil acest fulger cu războiul din schiţa respectivă. Se făcea că la ţară, în liniştita stepă rusească, o junǎ cultivată şi săracă, dar romantică şi frămîntată de aspiraţii vădit irealizabile, îşi plimba întrebările chinuitoare şi dorinţele secrete prin natură. Îşi dorea cu orice preţ o întîmplare nemaipomenită, ceva care s-o arunce în trăiri extreme şi exasperări senzuale. De aceea, hotărîse să pună într-un vas o bilă neagră dacă nu i se întîmpla nimic pînă la o oră a serii, cînd se făcea scadenţa zilei, şi o bilă albă dacă ceva ieşit din ternul cunoscut apărea în viaţa ei. Într-o zi, n-a mai aşteptat ora bilanţului şi s-a grăbit punînd bila nimicului. Peste puţin timp, la radio se anunţa războiul. Aşa am păţit şi noi cu ceea ce în ziare se numea „Afacerea Meditaţia Transcendentală".

Nici acum nu ne-am lămurit de ce după '90 nimeni nu a vrut să lămurească această afacere şi să ne şteargă din cărţile de muncă menţiunea „Desfăcut contractul de muncă cu art.130, litera I" din Codul Muncii. Ceea ce însemna săvîrşirea unor abateri grave la locul de muncă, adică fie să te bălăbăni beat prin întreprindere – institutul era şi el o întreprindere –, fie să dai foc la ceva tot din întreprindere, fie să te culci cu vreo colegă pe vreun birou sau undeva şi să te prindă partidul. Dar la unii partidul închidea ochii bine mersi, căci nu prea se desfăcea contractul de muncă pe chestii lumeşti. Singurul motiv de care auzeai era legat de fuga rudelor în străinătate. Dar noi eram indisciplinaţi pentru că eram sectanţi, adică făceam parte dintr-o sectă religioasă organizată de un cetăţean străin. Cînd mi s-a dat hîrtia de desfacere a contractului de muncă, directorul interimar, procopsit cu asemenea misiune, pe care n-o îndeplinea nici cu jenă şi nici cu milă, pe nume Marin Iliescu – ce ziceţi de importanţa numelui acesta în viaţa mea! –, m-a întrebat scurt după ce mi-a întins-o: Ce ştiţi să faceţi? Adică ce ştiu să fac ca să cîştig un ban, căci leafă nu mai luam în viitor.

Şi totuşi, unele lucruri comice – e drept puţine – alternau cu unele grozăvii. Am să povestesc pe scurt întîlnirea dintre un coleg, pasionat de psihologie şi preocupat la acea vreme de comportamentul de simulare, cu un securist care-l ancheta despre meditaţia transcendentală. Colegul meu era chiar serios şi chiar l-a luat în serios cînd acesta l-a întrebat ce-i aia mantra. Aşa au ajuns la vocale. Colegul meu îi explica securistului că atunci cînd pronunţi „a" e cu totul altceva decît cînd pronunţi „e" sau „u" sau „o" sau „i", explicîndu-i că cutia craniană este o cutie de rezonanţă şi l-a îndemnat cu multă empatie faţă de neştiinţa securistului să repete după el vocale ca să vadă dacă nu este chiar aşa cum îi spusese el. Securistului i s-a format o motivaţie extrasarcină şi din camera de unde stăteau ei doi se auzeau: Ia spuneţi a, a, a şi acum e,e,e. Spuneau pe rînd vocalele într-o înţelegere totală. Deodată, securistul a ieşit din vraja cognitivă în care-l trăsese colegul meu, strigînd la el înciudat pe sine şi apoi înfuriat: „Mai lasă-mă, tovarăşe, cu chestiile astea!". O colegă, care auzise vocalele şi nu înţelegea ce se petrece în camera alăturată, tocmai comenta cu cineva că securistul şi C.I. spun de zor vocale.

Schimbările adaugă totdeauna ceva comic vieţii. Cum să spui copilului tău peste noapte că te-ai transformat în muncitor necalificat la fabrica Suveica, că-ţi iei leafa stînd la coadă şi semnînd pe un tabel pus pe un butoi într-o hală şi că te invită „la o bere" cîte un coleg, necunoscut, belatru imaginar şi „chior social" (mă refer la Simmel)? N-o poţi face. Şi atunci, nu-ţi rămîne decît să auzi chicotelile colegilor necalificaţi care răspunzînd la telefon auzeau o voce de copil întrebînd dacă acolo este Institutul Suveica.

Mai trist a fost că Meditaţia Transcendentală a fisurat destine şi a produs mutaţii mentale multora dintre noi. Chiar culpabilităţi. Aşa s-a întîmplat cu un doctor, în plină afirmare profesională, pe care l-am invitat la institut spunîndu-i că va fi o conferinţă interesantă care s-ar putea să-i spună ceva întrucît el, fiind anestezist, ştia despre stările alterate de conştiinţă. A venit, a stat şi apoi a urmat darea afară din partid, mutarea la alt spital şi, evident, punerea pe lista neagră. Ştiam cît de mult era afectat şi el ştia că eu o duc şi mai prost ca el. Nu mi-a reproşat niciodată nimic, chiar mi s-a părut plin de compasiune la adresa mea. Era un om foarte receptiv la tot ce ţinea de aspectele psihologice ale specialităţii lui şi cu care puteai avea un schimb de idei. Totuşi, odată, cînd mi-a făcut o vizită, poate pentru că băuse ceva, a prins curaj şi mi-a spus ceva de tipul ăsta: „Nu credem că sînteţi aşa de proastă!" Mi-am dat seama cît de mult regreta că dăduse curs ideii mele de a veni la institut.

În liniştea fluidă a indiferenţei anilor '80 se întîmplase ceva care avea să scoată la iveală solidarităţi, dar şi invidii, antipatii ţesute rapid, suspiciuni şi respingeri reciproce, spaime nemaiîntîlnite pe care dulcea amorţeală a neîntîmplării le ţinea ascunse, aşa cum o ţesătură motolită ascunde pete nebănuite. Mersul unora prin viaţă în anii de început '80 era al unor somnambuli pe care cineva îi strigase, făcîndu-i să înţeleagă că undeva jos pe pămînt cineva chiar nu ne iubea. ▲

Rodica CULCER

Maşina de scris

Nu vreau să mă gîndesc la anii 80, cei mai aberanţi, absurzi şi întunecaţi ani ai comunismului, dar dacă *Dilema* o cere am scormonit în computerul prea puţin performant al memoriei mele şi am găsit cîteva cuvinte-cheie: nechezol, Gorbaciov, videocasetofon şi maşina de scris... Din toate nu am iubit-o decît pe biata mea maşină de scris, marca Olivetti, la care mi-am bătut lucrarea de diplomă. Iată-mă însă la cîţiva ani de la absolvire, cu maşina în braţe la secţia de miliţie nr.1, unde fusesem chemată s-o înscriu: într-o încăpere sordidă mi s-a pus în faţă un text pe care a trebuit să-l bat de două ori: cu minuscule şi cu majuscule. Naivă şi docilă, m-am străduit să-l bat corect, fără greşeli, deşi nu talentele mele de dactilografă îi interesau pe miliţieni, ci presiunea cu care apăsam pe fiecare tastă. Obiectul inofensiv la care ţineam atît de mult – maşina de scris – devenise o ameninţare pentru societatea socialistă multilateral dezvoltată. Putea fi folosită pentru scrierea unor manifeste sau – mai rău – a unor scrisori adresate unor posturi de radio străine – despre cozi, demolări de biserici şi sate, şi toate cîte le trăiam. „Organele" aflaseră însă că fiecare dintre noi poate fi identificat după modul în care apasă pe taste – unele litere ieşeau mai estompate – ceea ce le dădea posibilitatea să ne catalogheze. Nici nu e chiar aşa de absurd cînd te gîndeşti că STASI avea mostre de miros personal pentru cei urmăriţi. După vizita la poliţie mi-a fost tot timpul frică să nu mi se confişte maşina de scris. Aveam nevoie de ea ca să-mi dactilografiez referatele la un doctorat în lingvistică început cînd mai speram să pot ajunge asistentă la catedra de engleză. Speranţele s-au spulberat rapid şi iată cum: fostul decan al facultăţii, devenit pro-rector, conducătorul lucrării mele de doctorat, îmi spusese că, deşi mă aprecia foarte mult, nu va scoate la concurs un post de asistent decît dacă-mi găsesc „o pilă" la partid sau la minister. Nu făcusem niciodată uz de pile, dar, pentru că-mi doream foarte mult cariera universitară, am găsit în cele din urmă o astfel de „pilă" la Ministerul Învăţămîntului. Omul meu a fost însă destituit pentru că aprobase cîteva şedinţe experimentale de Meditaţie transcendentală la Institutul de psihologie şi pedagogie. Aprobarea de principiu se dăduse de fapt la celebrul Cabinet nr.2 – dar cine ştia că totul nu era decît o capcană pentru prins intelectuali? Am fost tristă, dar nu am disperat – alţii îşi pierduseră locurile de muncă din cauza Meditaţiei, eu – doar speranţele. Aşa că, maşina de scris a încetat să mai scrie texte ştiinţifice şi a trecut la funcţii utilitare: traduceri. Aici intervine al doilea cuvînt-cheie: nechezolul – denumire informală a unui amestec infam de grăunţe prăjite prezentat drept „cafea cu înlocuitori". Obişnuită din copilărie cu mirosul fascinant al cafelei rîşnite de armenii plecaţi între timp în America, nu puteam consuma odioasa fiertură – nici în numele cauzei nobile proclamate de „cîrmaciul" genial, care, prins pe picior greşit de criza petrolului din 1979 şi de recesiunea economiei mondiale ce i-a urmat, a hotărît într-un puseu de orgoloiu să plătească dintr-odată o datorie externă de 10,5 miliarde de dolari. Tot ce era produs de import a dispărut din magazine, dar a reapărut „la negru", la preţuri incandescente, ca şi tot ce era românesc, dar bun de mîncat – şi de exportat. Ca să plătim deci „pe piaţa neagră" cafeaua, carnea, şunca, untul sau caşcavalul, maşina de scris a fost pusă la cazne şi a învăţat politică. Acolo găsisem eu o anumită „piaţă". A învăţat repede cele cîteva zeci de sintagme din genialele discursuri şi echivalentele lor englezeşti. Apoi au venit studiile experţilor noştri în „dezarmare" – din care nu-mi amintesc decît că România îşi manifesta indepedenţa faţă de Moscova declarînd că este împotriva armelor nucleare „indiferent ale cui sînt", adică şi împotriva armelor nucleare sovietice! Activiştii de la CC al PCR insistau foarte mult asupra acestei nuanţe! Noroc că mai traduceam şi din engleză studii americane din care aflam că „dezarmare" este doar o expresie *politically correct* pentru studii strategice, că de dezarmat nu se dezarma nimeni, ci, dimpotrivă, toţi se înarmau cu frenezie şi în Est şi în Vest, numai că în Vest cetăţenii nu simţeau efortul financiar, ba chiar se bucurau de locurile de muncă din uzinele de armament. Aşa am aflat ce erau rachetele cu rază medie de acţiune – de ce au fost amplasate de americani în Germania spre furia Moscovei, care s-a răzbunat declanşînd, prin agenţi de influenţă, celebra „mişcare pentru pace", cu infamul ei slogan *better red than dead* – „mai bine comunist decît mort". De la noi se vedea invers. Toate acestea le desluşeam eu noaptea în bucătărie, cu prietena mea, maşina de scris. Acolo „băteam", ca să nu-i deranjez pe cei din casă, pentru că unei familii cu un singur copil nu-i era îngăduit să cumpere pe banii proprii un apartament mai mare de trei camere – şi acelea semicomandate şi mici. Avea dreptate partidul să nu ne dea mai mult, căci imediat după ce ne-am ocupat apartamentul am fost nevoiţi să dormim toţi trei înghesuiţi într-o singură cameră pe care o încălzeam cu o sobiţă cu păcură. Sistemul încălzirii centrale, ca şi nivelul de trai, căzuse jertfă pe altarul datoriei externe şi autarhiei economice. La institutul unde eram salariată era atît de frig încît ne-am luat inima în dinţi şi am adus un radiator electric – ceea ce echivala pe atunci cu trădarea de neam şi ţară. Cum avea două rezistenţe, a fost botezat Franz Josef. Curînd însă Franz a rămas singur pentru că Josef s-a ars. De singurătate sau de suprasolicitare, a sucombat rapid şi Franz. Atunci mi-am căutat alt loc de muncă după un singur criteriu – căldură în birou. La ambiţiile intelectuale renunţasem, iar biata maşină de scris îmi devenise de-a dreptul antipatică. La concertele de la Ateneu nu mai mergeam după ce înţepenisem de frig la recitalul lui Dan Grigore, care tremura şi el între două radiatoare. M-am „vîndut" deci unei ambasade imperialiste unde era cald şi lumină şi se dădea şi cîte o cutie de Coca Cola la prînz – dar nu mai mult, să nu facem speculă prin oraş! Nici nu voiam altceva de la occidentali – pricepusem că nu vor risca niciodată nimic pentru noi şi că salvarea nu va veni decît dinspre Răsărit – de acolo venise „lumina" comunismului, şi tot de acolo aveau s-o stingă. Noroc cu bietul Gorbaciov, care nu ştia ce făcea.

Să nu uit însă de alt obiect al deceniului – videocasetofonul: cu el am supravieţuit prin cultură! Ne adunam la cîte un prieten care obţinea pentru o seară o casetă cu un film de excepţie – de pildă, *Căinţa* sau *Nostalgia*. Ne simţeam din nou intelectuali şi ne făceam iluzii că sîntem în rînd cu lumea civilizată şi cultă de „dincolo". Ne bucuram că i-am păcălit pe securişti şi pe Ceauşeşti şi nu ne uitam la caricatura de program al televiziunii publice. Evident, securiştii ştiau tot şi ne lăsau să ne uităm la videocasete ca să-i terorizeze liniştiţi pe Doina Cornea şi pe sindicaliştii din SLOMR. De aceştia auzeam la Europa Liberă şi ne bucuram că există, dar nu-i susţineam public. Aveam părinţi, copii... şi mii de explicaţii. Ca Şeherezada din poveste, videocasetofonul promitea în fiecare seară alt prilej de sfidare a regimului. Fără să ştim că, izolîndu-ne în grupuri mici, regimul era de fapt victorios: pentru că nu ne adunam în grupuri mai mari de care ar fi trebuit să ţină cont, şi nu ticluiam nici scrisori de protest, nici manifeste. Cum să facem aşa ceva cînd maşinile de scris eraù înregistrate la miliţie, cu noi cu tot?

Noroc cu decembrie '89, care ne-a scăpat de remuşcări.

Şi uite aşa am supravieţuit anilor '80: prin cultură şi prin maşina de scris. ▲

Rodica CHELARU

Între oportunism şi cinism

Întotdeauna cînd mă gîndesc la anii '80, îmi vin în minte două momente: cum am intrat în presă şi demolarea cartierului în care am copilărit.

În primele luni, lumea presei mi s-a părut cu totul extraordinară, chiar dacă nimeni nu te ştia. Ulterior, am aflat multe taine. Toată lumea se întreba a cui pilă sau amantă erai – ca şi azi, de altfel –, iar valoarea personală devenea un element derizoriu în ţesătura de relaţii care exista. Oportunismul era la el acasă, chiar dacă azi mulţi dintre acei oameni care se băteau să meargă în vizite oficiale cu Ceauşescu se declară democraţi, ba chiar disidenţi. Văzută cu ochii de acum, viaţa de atunci era dominată de verbul *a te descurca*. Şi mulţi dintre colegii mei se descurcau. Pentru o ştire de la o fabrică de confecţii, făceau rost de îmbrăcăminte pentru export cu care se făleau prin birouri. Pentru un text despre o întreprindere de pantofi, evident făceau rost de încălţări. Nu mai vorbim despre alimente. Sigur, nu erau mulţi cei care profitau astfel. La începutul acelor ani, fiecare redacţie avea un bufet, în general bine aprovizionat şi la preţuri rezonabile. Pe măsură ce situaţia se înăsprea, iar criza economică se agrava, produsele deveau tot mai rare. Intra şi aici în funcţiune sistemul pilelor. Şefii erau, desigur, privilegiaţi. Apoi, aveau trecere „vedetele" momentului.

Mai era o categorie de lucrători în presă, cum erau numiţi de conducerea de partid şi de stat. Cei care păreau mereu preocupaţi de ceva, parcă toate treburile ţării le-ar fi stat pe umeri. Erau şefi de rangul doi şi trei şi nu se deosebeau cu nimic de şefii de azi. La vîrf, lucrurile stăteau ceva mai bine, în sensul că personajele care ajunseseră acolo ştiau perfect regulile în lupta de gherilă pentru parvenire, aveau un aer de domni – ciudat, nu? – aproape normal, ţinînd cont de funcţiile pe care le ocupau. Făceau, chiar, şi gesturi caritabile a căror reverberaţie devenea, în context, mult mai amplă. Lumea se ţinea de intrigi, bîrfe – cine cu cine era cuplat, se inventau fel şi fel de cupluri – , se mai spuneau pe la colţuri bancuri politice, dar cu teamă, fiindcă nu ştiai cine este securistul sau turnătorul de serviciu. Ulterior, am aflat cîteva nume, dar nu mi-a folosit la nimic. Azi, unii dintre ei sînt la pensie, alţii duc o viaţă interesantă prin diferite redacţii. Unii au fost, pentru o vreme, vedetele tranziţiei. Alţii preferă rolul lui Prospero într-o societate încă bolnavă.

Cît despre demolări, uneori amintirile sînt atît de dureroase, încît mă întreb dacă chiar am trecut prin acele momente. Nebunia lui Ceauşescu atinsese paroxismul, iar lacheii lui făceau totul pentru a-i satisface capriciile. Modul în care s-au comportat cu oamenii care trebuia scoşi din case pentru a fi mutaţi în cutiile de beton numite blocuri mi-a evocat, mai tîrziu, comportamentul naziştilor faţă de „non-arieni". Imaginile pe care le-am văzut în documentare nu se deosebeau aproape deloc de cele în care nemţii îi mînau de la spate, ca pe vite, pe cei condamnaţi la muncă silnică sau la moarte. Familii întregi au fost nevoite să evacueze casele proprietate personală în două-trei zile, cărînd cum au putut ceea ce era absolut necesar. Uneori cu roaba. Mulţi au renunţat la mobilă sau alte lucruri, fiindcă în garsonierele ce le fuseseră repartizate – erau multe familii de pensionari – nu încăpea mai nimic dintr-o casă cu 4-5 camere şi dependinţe. Era munca lor de-o viaţă. Prieteni ai părinţilor mei s-au sinucis pentru că n-au putut suporta calvarul. Propria mea familie a suferit mult de pe urma acestei strămutări. Poate cineva despăgubi durerea unui om care şi-a ridicat casa cu mîinile lui, atunci cînd lama buldozerului dărîmă totul?

Disputa de azi, în jurul despăgubirilor sau restituirilor de bunuri, nu are nici o noimă. Guvernanţii – indiferent de culoare politică – sînt mînaţi de un cinism greu de explicat cînd susţin că, la urma urmelor, mortul de la groapă nu se mai întoarce. Guvernanţii de azi sînt, în bună măsură, cei care l-au servit cu sîrg pe Ceauşescu în opera sa demolatoare. Erau în rîndurile doi şi trei, acolo unde lupta pentru parvenire nu cunoaşte nicî reguli, nici milă. S-au călit, iar azi vin şi, fără jenă, spun că dreptul unui om de a-şi găsi dreptatea este la cheremul lor. Scandalul din jurul legii pămîntului a atins apogeul cînd a fost vorba despre restituiri sau despăgubiri pentru proprietarii ale căror case au fost demolate de Ceauşescu. În definitiv, toţi aceşti oameni care-şi zic demnitari – foşti sau actuali – îşi duc existenţa pe suferinţa miilor de familii care şi-au pierdut avutul. Casa Poporului/Palatul Parlamentului stă pe jalea acestor oameni. Cui îi pasă? Social-democraţilor? Creştin-Democraţilor? Liberalilor? Ungurilor? Nimănui, după cum s-a văzut. ▲

Cornel Mihai UNGUREANU

Bice cailor...

Cînd îl băteam la şah, tata zicea că joc urît. Meschin. Dacă mă bătea el, nici eu nu jucam rău!

La puţine zile după ce am fost admis la Facultatea de Mecanică, el a murit, aşa că atunci cînd eu am venit în Craiova, plin de înalte idealuri inginereşti, acasă era mai gol şi mai trist. Grădiniţa era încă plină de zmeură şi de flori, în iasomia de pe gard se ascundeau melcii (cum de nu m-am gîndit niciodată să le smulg corniţele?), dar magazia de lemne (goală, de altfel), bucătăria de vară şi chiar casa dădeau semne flagrante de bătrîneţe.

Mama se oprea uneori din spălat rufe, din călcat cămăşi şi batiste – sau chiar flori pentru ierbarul Corinei – şi se aşeza lîngă mine pe treptele din faţa casei. Fumam împreună un Cişmigiu (de la mama am învăţat cum să nu trag în piept). „Ţu, Getă, fugi că dădu caimacu-n foc!", se-auzea glasul speriat al vecinei. Sau cel serios al unui copil: „Bă, taicule, băon?" „Băone, bă!", aproba cu o deferenţă princiară bărbatul. „Unde te duci, Gică?" striga mama după motanul nostru pornit spre podul cu porumbei. „La servici!", răspundea un trecător de pe strada de dincolo de gardul înalt. Eu îi spuneam că Reagan şi Gorbaciov se vor întîlni la Reykjavik, ea îmi zicea că în cîteva săptămîni vom primi un apartament şi de-aici porneau toate divergenţele noastre.

Cea mai frumoasă fată din oraş locuia într-un bloc, lîngă Grădina botanică, dar la teatru m-am dus singur, cu două bilete şi toată piesa am tras cu coada ochiului spre locul gol de lîngă mine.

La cursuri stăteam lîngă iranianul Ibrahim, care dintr-o frază a profei de mate: „Se constată că derivata funcţiei f(x) egal cu *e* la 2x se calculează astfel...", nota doar „Se constată.", oricum mai mult decît sirianul Mahomed. Lui nu-i plăcea să scrie, ascuţea mereu un beţigaş cu un briceag. În practică, *decanul cu practica* ne iniţia în tainele ingineriei pure. Ne ascundeam în spatele vreunui cuptor, în secţia forjă a uzinei era o căldură năucitoare, băieţii povesteau filme de pe sîrbi, Sebi cînta „Go Johnny Go" mişcîndu-se de parcă ar fi ţinut în mînă o chitară adevărată, mă întreba dacă am ascultat *Iarbă prin păr* – Celelalte Cuvinte, îi spuneam că am discul şi cîntam împreună în timp ce Rilă ne zicea că e un tip în cămin care dă video şi care are clipul Madonnei – *Like A Virgin* – sursă de melancolie, pentru că el nu întîlnise nici o fată pentru care acest atribut să fie valabil, mergeam la meciuri, Lung plonja la picioarele lui Fofana, autobuze hodorogite ne duceu la cules de mere unde iar cîntam, ne îmbătam şi fumam ca turcii, iar între timp dădeam blestematele examene, vedeam filmele proaste, citeam ziarele pline de fals şi încercam să pricepem cum e lumea şi cum poţi trece un examen cu două raţe şi tot atîtea sticle de coniac *Drobeta*.

Apartament am primit abia peste un an. Îmi amintesc frigul, foamea, conservele de peşte şi nopţile albe în care desenam cu o trusă Skribent tot soiul de organe de maşini ascultînd Joe Cocker pe un post nemţesc de radio. În vîrful căruţei în care erau strînse o parte din lucrurile noastre, sub privirile curioase ale vecinilor care nu se repeziseră în curtea rămasă pustie să ia antena, materiale de la casă, saci cu lucruri inutile, să scoată trandafirii ori cîţiva pomişori ştiam că nu voi fi niciodată inginer. Mama era probabil foarte supărată din această pricină şi pentru că încă mă gîndeam la întîlnirea aia din Islanda, iar eu nu îndrăzneam să-i vorbesc despre o revistă în care visam ca într-o bună zi să pot scrie liber, ca un fluture. „Cine va fi, atunci, copilul cu mătura?", m-am întrebat în timp ce căruţaşul dădea bice cailor iar Craioviţa Veche rămînea în urmă. ▲

Viorel MOŢOC

Dare de seamă

În '74 m-au dat la şcoală. am acceptat conştiincios uniforma şi îndatoririle de elev. Doar cu trezitul zilnic la 7 dimineaţa mă împăcam mai greu. Am fost mîndru cînd m-au făcut pionier, în prima serie, la Statuia Libertăţii. Prin clasa a III-a, un context favorabil m-a plasat ca reprezentant în comandamentul unităţii. La serbări, recitam cu patos poezii despre Patrie, Partid şi tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Trecut în linia a doua, am fost, pînă la vîrsta de utecist, un simplu comandant de grupă. După aceea, declar pe propria răspundere, n-am mai îndeplinit alte funcţii de conducere, atît în rîndurile UTC, cît şi – foarte scurtă vreme – în cele ale PCR. Începuse deja „satanicul deceniu", iar eu descoperisem între timp cărţile. Stimulat de lecturi şi de îndemnuri varii, m-am apucat şi eu să scriu. Un jurnal – pe perioada vacanţelor. Recitindu-l acum, realizez că puberul care îl redacta nu consemna – din puerilă inocenţă sau din prematură prudenţă – decît vagi fapte capabile să evoce, astăzi, atmosfera unei epoci de teroare şi imense privaţiuni. Iertat fiindu-mi narcisismul, îmi permit să reproduc cîteva scurte, intime, fragmente.

12-15 ian. 1981

În ultima vreme mi-am cam lăsat de rîpă jurnalul deoarece sînt cuprins de o mare plictiseală. Doar cîteva fapte au ieşit din cotidian... Nu se mai găseşte pîine; marţi am stat două ore în aşteptarea ei... Am terminat de citit interesanta carte despre Cousteau... Împreună cu Gabi H. am început din nou să lucrăm la roman, roman pe care l-am schimbat aproape în întregime (...)

Marţi, Miercuri... 14, 15 iulie

...Am mai jucat ceva volei şi tenis de masă. Încep să sosească oaspeţii Universiadei...

Nu mai avem zahăr...

Joi, Vineri... 16, 17 iulie

Zahărul a fost zilele acestea pe primul loc în sfera preocupărilor. Vineri, am stat de la 16,30 la o coadă imensă pentru nişte zahăr care s-a vîndut la 18,00. Şi cu toate acestea am luat doar un kilogram. A luat şi Vic, a luat şi Bel. Mama luase dinainte. Acum avem în total 7 kg şi jumătate de zahăr – o cantitate destul de mare – însă ne gîndim că e „epoca dulceţurilor şi a gemurilor"...

Am terminat o carte interesantă, „Gorganul", închinată domniei lui Matei Basarab. Cartea te face foarte bine să înţelegi situaţia de atunci, dîndu-ţi învăţăminte pentru cea de acum (...).

Joi, 8 iulie 1982

...Tot astăzi, dar seara, am fost la Casa Tineretului (sau a Ştiinţei şi Tehnicii, cum i-o zice) ca să mă uit la meciul furat de la bulgari. Am văzut un meci memorabil, Franţa-RFG, o semifinală a campionatului mondial (...) Un meci care ar merita poate o placă memorială.

Duminică, Luni, 22, 23 august

Marea sărbătoare a poporului a trecut şi n-a adus nimic care să rupă monotonia instalată (...) Duminică am stat la brînză la o coadă lungă, dar destul de ordonată, asemeni cozilor din Zambia despre care vorbeşte, printre altele, Jean-Jacques Servan-Schreiber în fascinanta carte ce o citesc: „Sfidarea mondială". M-am uitat la televizor şi am mîncat bine, aşa cum se cuvine în aceste luminoase zile (luminoase, deşi vremea este ploioasă).

Cam atît. Doar aici, în această ultimă însemnare, apare prima referinţă ironică, nicidecum făţiş contestatară, la adresa regimului. Alte remarci cu caracter politic – recunosc, onorată instanţă morală – n-am mai avut. Din iarna lui '83 am început un alt jurnal de vacanţă, abandonat fără prea mari remuşcări în favoarea altuia. Un jurnal de lectură. L-am ţinut tot liceul şi încă o vară, după ce m-am întors din armată. Între timp m-am mai întîlnit cu: nişte fete, alte cărţi, alte cozi, Cenaclul „Flacăra", Craiova Maxima, munci agricole, 2 ore de program TV, Olimpiade şcolare – faza naţională, Steaua – campioana Europei, frig în casă, curent întrerupt, duminici cu soţ şi fără soţ, oprirea circulaţiei pe timpul iernii, debutul literar şi ideea că Nicolae Ceauşescu e un nenorocit care, orice ar face, tot va muri înaintea mea. Epoca îşi trăia, resemnată, ultimele acte. Spre propria-mi ruşine n-am făcut decît să-i aştept epilogul, complăcîndu-mă tenace într-o inconştientă şi îndoielnică boemă studenţească. La facultate, din '87 încolo, m-am refugiat în medii cît de cît protejate, *safe*, cum s-ar spune astăzi. Afară, oricum, era nasol de tot. A trebuit să înghit: beri cu ulei, salam cu soia, ţigări cu sfoară înăuntru. Am participat la: festivităţi de deschidere a anului sportiv universitar, servicii cămin/cantină, alte munci agricole, alte cozi. Şi tot atunci descopeream Cinemateca, filmele de la „Preoteasa", cenaclul „Junimea", barul şi clubul Arhitecturii, terasele „Lido" şi „Cina", muzica psihedelică, festivalurile de jazz de la Sibiu şi Costineşti, campingul de nudişti de la 2 Mai. Desigur, faptul că la vremea aceea discutam mai mult despre Dostoievski şi Pink Floyd, Phoenix şi Tarkovski, Sábato şi Lăcătuş, Mahavishnu şi Fellini, stimat juriu, nu reprezintă nici o scuză pentru vina de a fi comentat prea puţin demolarea satelor sau Scrisoarea celor 6. Inaderenţa la social – efect al refuzului de a accepta o realitate pervertită – m-a marcat nu numai pe mine, ci cred, şi pe destui colegi de generaţie. Anii '80 se încheiau cu nişte evenimente care, pentru noi, au însemnat chiar o Revoluţie. Dar asta-i deja altă poveste.

În încheierea depoziţiei mele, ţin să declar că anii '80, aşa cum au fost ei, sînt o perioadă importantă pentru mine, reprezentînd prima parte a tinereţii mele. Onorată instanţă, cine mi-i dă, mai frumoşi, înapoi? ▲

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

...89

În euforia decembristă de acum doisprezece ani, vă mai amintiţi?, revenea obsesiv ideea unui *'89 fixat simbolic în istorie*, pretext pentru a reface, după un prelungit hiatus istoric, tradiţionalul nostru traiect modern decantat în sintagma „tot românul e francez". După două secole, exact, ţineau mulţi să spună, iată, se refăcea – *revoluţionar* – istoria. Rămase din acele săptămîni de febrilă revenire în timp, după o periculos de lungă congelare, ne privesc, din unele locuri publice, şi astăzi, exemplare intens colorate ale *Declaraţiei drepturilor omului*. Bastilia şi CC-ul, furia oarbă a mulţimii, spaima puterii centrale abia scăpate de ghearele diformei vietăţi colective năpustite înăuntrul „palatului", apoi dreapta judecată, însoţită de pogorîrea Justiţiei Divine la momentul scris „acolo sus" – Minunea – şi gloria sigură deja aşternută în marele text al Istoriei. Privite dintr-un nou secol, mai dezvrăjit şi mai cinic decât cinicul secol al celor două conflagraţii mondiale, toate aceste toposuri reclamă înţelegerea noastră de lectori „avizaţi" ai istoriei.

În 1984 – orwellian pragul – un mare specialist în Revoluţia Franceză, profesorul Robert Darnton, de la Universitatea Princeton, publica o carte devenită, între timp, reper: *Marele masacru al pisicilor*, apărută şi în română, chiar în pragul noului secol. Studiu pe deplin avizat al marii mutaţii survenite în 1789, cartea cu pricina propune o lectură „la rece" a înfierbîntatului miez de iulie. Ocupîndu-se de fapte premergătoare „marii revoluţii", urmărind acumulări din deceniile de la mijlocul secolului – vremea cu precădere a lui Voltaire, Diderot şi Rousseau – dar, mai ales, aplecîndu-se asupra unor *simple întîmplări*, dintre acelea numite frust *fapt cotidian*, lucrarea propune o *imagine alternativă*: nu spectaculosul asalt al închisorii, nu vacarmul străzilor desfundate de revoluţionari şi înecate de baricade, nici stindardele desfăşurate ostentativ, ci episoade din viaţa ţăranilor îndobitociţi de muncă, a calfelor de cizmar cu oasele frînte de trudă şi maţele chiorăind de foame, a unui respectabil burghez din Montpellier care aşterne pe hîrtie o descriere a urbei natale, a unui inspector de poliţie care supraveghează activitatea „periculoasă" a intelectualilor – dubios din cale afară găsindu-l mai ales pe Voltaire –, a enciclopediştilor decişi să simplifice arborele cunoaşterii, a unor cititori ai lui Rousseau, care se regăsesc în căutarea de sine a autorului.

Revoluţia Franceză ca reuşit, în cele din urmă, masacru al pisicilor! Iată, pe scurt, mesajul acestui studiu demolator de mituri. Căci pe Robert Darnton îl interesează nu atît *istoria ideilor* – responsabilă de filiaţia gîndirii filosofice, cît *istoria culturală* – cea „scrisă cu litere mici" şi care studiază viziunea *omului de rînd* asupra lucrurilor, încercînd să recupereze, cu ajutorul „textelor" trecutului, un anume comportament *tipic*. „Textele" curente, adică obiectele de uz comun, ritualurile cotidiene, hainele şi încălţările trupurilor trudite, conţinutul blidului mult rîvnit şi „poveştile" despre toate cele din jur – „textele" îndeobşte nescrise, ci pur şi simplu transmise dezinvolt din gură în gură sînt de departe mai fascinante. Şi mai la *obiect*, pentru că mai evident produse de un *subiect uman* sau altul, în absenţa, fie ea şi circumstanţială, a presiunii oficiale. Expresia individuală alimentată firesc de un idiom general, pe care nu se străduieşte să-l mimeze, pentru că nici nu e conştientă de difuzul izomorfism între neînfrînatele ei vocabule şi strunita gramatică a acestuia.

Spectrul morţii de foame transpare dintr-o variantă „la zi" a *Scufiţei Roşii*, narată de analfabeţii cîmpului, în faţa focului din cămin, după o zi la plug, răzbunarea de grup sublimată în nimicirea fizică şi apoi judecata „ca la tribunal" pusă în scenă de băieţii cei abili privind pieziş pe deasupra calapodului unsuros la bucatele de pe masa stăpînului cizmar, convingerea cetăţeanului „cult" că hainele se impun, obligatoriu, ca semn distinctiv între clase, orice încălcare a acestei reguli fiind egală cu o gaură în cer, ordonarea „sănătoasă" a realităţii imediate în rapoartele tip ale „preotului inteligent" (citeşte lucrător al poliţiei pariziene), la fel de preocupat de *rigoarea ordinii zilei* precum autorii *Enciclopediei* instituind taxinomii lesnicioase, „moderne" – toate aceste „texte" ale identităţii umane frustrate alcătuiesc textul inepuizabil al *istoriei cu litere mici*.

Cu două sute de ani mai aproape de noi şi al nostru, scris de fiecare dintre noi şi încă rostit de noi toţi, şi circulînd incomparabil mai liber, în epoca drepturilor omului instituţionalizate global, „textul" lui '89 românesc este cel puţin la fel de greu de decelat, orice pretenţie de exhaustivitate pălind în faţa puzderiei de atîtea şi atîtea alte *texte nescrise* care-l alimentează. Sondării susţinute a memoriei recente, publicării consecvente a memoriilor ţinute, circumspect, deoparte, şi acreditării, şi la noi, a disciplinei despuierii arhivelor locale, potrivit regulilor deontologic impuse şi în pofida presiunilor politice, s-ar putea solda, şi la noi, cu recuperarea unei *istorii alternative mai credibile decît cea oficială*. Din „poveştile" cu babe ducînd pistoale ascunse în colive, terorişti răsărind din hornuri sau băieţi răi otrăvind apa de băut s-ar putea acumula un „masacru al pisicilor" din curtea cea ponosită a istoriei. Şi la noi a debutat, întîrziat precum locaţia mai orientală pe hartă, un „masacru al cîinilor", oprit în intervale – culmea! – de o revoluţionară pariziană. Departe de a fi o adeptă a violenţei, suspectez că acest masacru al cîinilor „cu litere mici" a fost defazat istoric de ratarea masacrului – după reguli deontologic impuse şi în pofida presiunilor politice – al Cîinilor „cu litere mari". Cinic.

▲

Claude KARNOOUH

După douăzeci de ani

Ce rămîne astăzi din anii '80? A fost atunci, fără îndoială, unul dintre cele mai extraordinare momente ale cacealmalei care, în 1989, la lumina zilei, se va numi sfîrşitul războiului rece. De ce cacealma? Pentru că atunci lumea ce-şi spune „liberă" a atins unul dintre vîrfurile propagandei antisovietice. Culme a cacealmalei pentru că cetăţenii din ţările occidentale au fost făcuţi să creadă că Uniunea Sovietică îi ameninţă, că vor fi cuceriţi, că li se va lua ambianţa de confort şi că spectacolul mărfurilor (G.Debord, *Societatea spectacolului*) va fi înlocuit de spectacolul auto-celebrării partidului-stat. Or, sistemul de partid-stat era în agonie letală şi nu supravieţuia decît pentru că Occidentul („lumea liberă") avea nevoie de el. Fără această susţinere occidentală, imperiul sovietic s-ar fi prăbuşit cu mult înainte de anii '80 (Jean-Christophe Ruffin, *La Dictature libérale*). În anii '80 s-a văzut foarte bine, cum după 1945, raporturile Est-Vest au fost puternic instrumentate de către dialectica celor două puteri mondiale prinse într-un joc de pocher mincinos. Ambele puteri obţineau imense avantaje de pe urma fricii de celălalt. Prin tensiunea Est-Vest, Uniunea Sovietică justifica permanenţa luptei de clasă planetare şi necesitatea de a menţine un stat rus puternic, denumit sovietic, legitimînd astfel sumele colosale consacrate cercetării militare şi întreţinerii unei armate impresionante; să nu uităm că pentru a rămîne puternic, statul proletar nu a ezitat niciodată să se alieze cu regimurile anticomuniste. Tensiunea războiului rece (cald cîteodată, în unele locuri ale lumii a treia) permitea Statelor Unite, pe de o parte, să mobilizeze opinia publică, adică să alimenteze cercetarea militară prin capitaluri democratic votate de către reprezentanţii poporului (impozite): din 1941, acesta s-a dovedit a fi principalul motor economic al dezvoltării americane (Hobsbawm, *Secolul extremelor*); pe de altă parte, putea să juguleze orice tentativă de schimbare a regimului politic intern printr-o acţiune poliţienească, opunîndu-se astfel „primejdiei permanente de subversiune comunistă". Adevărul anilor '80 se exprimă în anii '90 cînd prăbuşirea prin implozie a Uniunii Sovietice expune zone europene de instabilitate nerezolvate de cele două războaie mondiale. Pentru că nu mai au un inamic de dimensiunea lor, Statele Unite îşi construiesc simulacre (Panama, Irak, Serbia) şi luptă împotriva primejdiei europene, concretizată prin extinderea Uniunii Europene: adoptarea unei monede unice, apărare comună, poate că într-o zi se va ajunge şi la o politică externă comună.

Aşa arată geopolitica din care lipseşte orice viziune despre viitor, apare doar gestiunea prezentului, care trebuie ameliorat în termenii radicalizării şi ai dezvoltării producţiei. Or, tocmai acest prezent etern al gestiunii şi disfuncţiile lui distrug orice posibilitate de a examina viitorul din perspectiva originii lui metafizice. Este o criză a gîndirii şi evident ea este foarte gravă. În anii '80, filozofii au enunţat sfîrşitul marilor sisteme care dădeau un sens istoriei (de fapt ele muriseră de mult). În termeni sociologici unii l-au numit sfîrşitul ideologiilor, ca şi cum omul ar putea să renunţe la ideologie, fără să-şi piardă umanitatea (se poate din nou observa stupiditatea sociologiei), iar psihosociologii, şi mai stupizi, au discutat despre aspiraţiile către o individualizare tot mai marcată, exact în momentul cînd consumul de masă uniformiza toate obiectele chiar şi pe cele culturale şi nivela gustul maselor prin spectacolul publicitar al dorinţelor excesive. Gîndirea se confruntă cu procesul prin care lumea devine imanentă, dar nu poate (sau nu vrea) să-l înfrunte direct. Aşa a apărut formularea postmodernismului ca sumă a discursurilor care se anulează reciproc, fiecare pretinzînd că deţine o parcelă a adevărului. Dacă există, adevărul unic ar fi suma adevărurilor parţiale. Astfel, sensul lumii este redus la relativitatea generalizată, conformă combinaţiei de adevăruri parţiale (poate fi regăsită aici natura imanentă a structuralismului şi legătura sa intimă cu uniformizarea lumii). Or, această criză a gîndirii, de fapt criză a sensului, cuprinde toate activităţile umane: pictura (tot ceea ce se poate vinde e bun şi frumos) şi politica (într-o zi se votează la dreapta, a doua zi – la stînga, dar se face aceeaşi politică), învăţămîntul şi sportul. În fiecare zi se adaugă o victorie tehnică uimitoare şi în fiecare zi se confirmă rătăcirea umană şi incapacitatea gîndirii de a da lumii un sens, depăşindu-l pe cel al globalizării economice. Situaţia e identică, *mutatis mutandis*, cu cea de la sfîrşitul scolasticii medievale. Atunci s-a constatat neputinţa gîndirii de a asuma ceea ce urma să se întîmple (dezvoltarea comerţului, a burgheziei, apariţia filozofiei agnostice, punerea sub semnul întrebării a dogmelor Bisericii catolice romane), dar cadrul conceptual nu a putut fi modificat. De-abia în timpul Renaşterii tradiţia elenă a fost recitită, dintr-un unghi modern pentru acea vreme, şi s-a putut reînnoi aparatul conceptual, metodologic şi politic, întemeindu-se astfel ceea ce mult timp s-au considerat a fi bazele Europei moderne, adică ale lumii moderne.

Moştenirea secolului Luminilor în toate versiunile ei, chiar şi cele mai criminale, s-a epuizat şi nu histrionii universitari vor putea să-i redea caracterul de gîndire vie. Aici am ajuns, deşi Heideger ne-a arătat calea pe care am fi putut avansa pentru a ne asuma această nouă epifanie, dar el nu a prevăzut nici că se va ajunge la clonarea fiinţelor umane, nici că se vor putea modifica datele genetice. Va exista oare un răspuns la aceste provocări etalate într-o lumină violentă, încă în anii '80? Dacă s-ar fi dat atenţie nu spectacolului îmbălsămat (căderea zidului Berlinului), ci deciziilor prin care se angaja pe termen lung viitorul, cum ar fi natura creditelor acordate cercetării ştiinţifice şi militare, apariţiei în Occident a unor gigantice concentrări financiare şi industriale, nivelurilor de dezvoltare al industriei şi comerţului din China, naufragiului Africii şi încă mai ce? Nu ştiu. Nu sînt profet.

▲

Cronologie (urmare)

1982

Prima operaţie de liposucţie, în Statele Unite; în România, *Programul de alimentaţie ştiinţifică a populaţiei*, lansat în iulie, vrea să prevină aceste operaţii. ● Debutul la MTV al (pînă atunci) anonimei cîntăreţe Madonna. ● Dintre filmele anului: *Blade Runner* (r. Ridley Scott); *E-T: The Extra-Terrestrial* (r. Steven Spielberg); *Fanny şi Alexander* (r. Ingmar Bergman); *Regele Comediei* (r. Martin Scorsese, cu Robert de Niro şi Jerry Lewis); *Ghandi* (r. Richard Attenborough). ● Populaţia Chinei trece de un miliard. ● 2 aprilie – Argentina ocupă Insulele Falkland (Malvine), intrînd în război cu Marea Britanie – pînă pe 14 iunie, cînd trupele argentiniene capitulează. ● 21 iunie – naşterea prinţului William of Wales, primul fiu al cuplului Charles & Diana. ● din 1 octombrie, creştin-democratul Helmut Kohl devine cancelar al Germaniei. ● 10 noiembrie – „regele" sovietic al stagnării, Leonid Brejnev, moare la Moscova. ● decembrie – cadoul de Crăciun preferat al americanilor: albumul *Thriller* al lui Michael Jackson; 40 de milioane de copii vîndute în următorii 10 ani, cel mai bine vîndut album al tuturor timpurilor. ● Cadoul în versiune românească: Nicolae Ceauşescu anunţă că România îşi va lichida datoria externă pînă în 1990.

1983

Americanul Robert Gallo şi francezul Luc Montagnier identifică virusul HIV. ● Pe 1 martie, un consorţiu de companii lansează pe piaţa Europei Occidentale primele *compact discuri* cu înregistrări muzicale. ● 23 martie – preşedintele Ronald Reagan propune Congresului programul de apărare „Războiul stelelor". ● Între 16-24 iunie, o memorabilă vizită a Papei în ţara sa natală, Polonia. ● 1 septembrie – un Boeing 747 al liniilor aeriene sud-coreene, cu 269 de oameni la bord, este doborît de un avion de vînătoare sovietic. ● 19 septembrie – ultimul episod al serialului tv american *M.A.S.H.* ţine în faţa televizoarelor 125 de milioane de americani.

1984

Primii viruşi de calculator – *Friday 13th*, *Trojan Horse* ş.a. – dau frisoane industriei electronice. ● Slobodan Miloşevici devine şeful secţiei din Belgrad a Uniunii Comuniştilor Iugoslavi. ● Noua modă *pop* a Occidentului: *breackdance*, un derivat al genului *rap*. ● Două dintre romanele anului: *Insuportabila uşurătate a fiinţei* (Milan Kundera) şi *Amantul* (Marguerite Duras). ● Februarie – după moartea lui Iuri Andropov, Konstantin Cernenko devine liderul comuniştilor sovietici. ● 27 mai – inaugurarea Canalului Dunăre-Marea Neagră. ● Iunie – încep la Bucureşti lucrările la Casa Poporului. ● Jocurile Olimpice de la Los Angeles, deschise pe 28 iulie, sînt boicotate de ţările lagărului sovietic, cu excepţia României. ● 31 octombrie – este asasinată Indira Gandhi, primul-ministru al Indiei, de către membri sikh ai propriei sale gărzi. ● *Îmi place acest om; putem face afaceri împreună* – spune primul-ministru britanic Margaret Thatcher în urma vizitei la Londra, în decembrie, a unui membru al *Politbiuro*-ului sovietic pe nume Mihail Gorbaciov. ● Tot în decembrie, o duzină de staruri pop britanice reunite pun pe piaţă discul single *Do They Know It's Christmas?*, adunînd 8 milioane de lire pentru combaterea foametei în Africa.

Cronologie (urmare)

1985

O oarecare firmă americană *Microsoft* lansează prima versiune a programului *Windows*. ● Pe 11 martie, Gorbaciov devine prim-secretar al PCUS. ● 39 de victime pe stadionul Heysel din Bruxelles, pe 29 mai, în timpul unei încăierări între fanii echipelor FC Liverpool şi Juventus Torino, ce-şi dispută Cupa Campionilor Europeni. ● 8 iunie, grupul Dire Straits lansează *Brothers in Arms*, primul album ce se va vinde în peste 1 milion de exemplare pe compact disc. ● 1 iulie – explozie pe vasul *Rainbow Warrior* al organizaţiei *Greenpeace* în portul Auckland din Noua Zeelandă. ● 11 iulie – Nicolae Ceauşescu devine *membru de onoare* al Academiei RSR. ● Super-spectacolul pop-rock *Live Aid*, destinat strîngerii de fonduri pentru Africa, se desfăşoară simultan, pe 13 iulie, pe Wembley la Londra şi JFK Stadium din Philadelphia, cu un beneficiu de 70 de milioane de dolari. ● Elena Ceauşescu este „aleasă", în noiembrie, la conducerea Consiliului Naţional al Ştiinţei şi Învăţămîntului.

1986

Nintendo lansează jocul video *Super Mario Bros*; pînă în 1990, diversele versiuni succesive vor aduce un cîştig de 3 miliarde de dolari. ● Primul *laptop* este produs în SUA. ● 28 ianuarie – naveta americană *Challanger*, cu 7 oameni la bord, explodează la puţin timp după lansare. ● 19 februarie – URSS lansează staţia orbitală *Mir 1*. ● 28 februarie – primul ministru suedez Olof Palme este asasinat pe o stradă din Stockholm. ● 26 aprilie – accidentul nuclear de la Cernobîl. ● Mai – Steaua Bucureşti cîştigă Cupa Campionilor Europeni, portarul Dukadam devenind celebritate mondială.

1987

16 februarie – protest al studenţilor din Iaşi împotriva condiţiilor de viaţă din cămine. ● Pe 28 mai, Mathias Rust – un tînăr vest-german de 19 ani – îşi parchează micul avion în Piaţa Roşie din Moscova, atrăgînd a doua zi demisia ministrului sovietic al apărării aeriene. ● În iunie, CC al PCR definitivează *planurile de sistematizare a localităţilor*. ● Cifra zilei de 11 iulie: 5 miliarde, populaţia planetei; nu este mult, dar este dublul cifrei din 1950. ● 15 noiembrie – manifestaţie spontană de protest a muncitorilor din Braşov. ● Ocupaţi sînt şi muncitorii englezi şi francezi: tot în noiembrie demarează lucrările tunelului care va lega Anglia de Europa pe sub Canalul Mînecii.

1988

Două dintre romanele anului: *Dragostea în vremea ciumei*, de Gabriel García Márquez, şi *Versetele satanice*, de Salman Rushdie; şi un film: *Au revoir, les enfants* (r. Louis Malle). ● Pe 8 februarie, Gorbaciov anunţă că trupele sovietice vor spune *adio*, în mai, Afganistanului. ● Guvernul român anunţă, pe 28 februarie, renunţarea la *clauza naţiunii celei mai favorizate* acordată de SUA. ● Din 8 noiembrie, republicanul George Bush este noul preşedinte american.

1989

Scriitorul englez Kazuo Ishiguro publică romanul *Rămăşiţele zilei*. ● Dintre produsele-vedetă ale anului: personajele de desen animat *Teenage Mutant Ninja Turtles*. ● Pe 14 februarie, Ayatollahul Khomeini lansează o *fatwa* (condamnare la moarte) împotriva scriitorului Salman Rushdie; pe 3 iunie moare la Teheran, în vîrstă de 89 de ani, Ayatollahul. ● În aprilie, *Scrisoarea celor 6* (protestul unor importanţi foşti activişti de partid) pleacă, *via* media occidentale, spre Nicolae Ceauşescu. ● Tancurile armatei chineze ocupă pe 3 iunie Piaţa Tienanmen; bilanţul manevrei: 2000 de victime în rîndul manifestanţilor prodemocraţie. ● Pe 4 iunie, candidaţii „Solidarităţii" cîştigă alegerile pentru *Seim*-ul polonez; din 12 septembrie, Tadeusz Mazowiecki conduce noul guvern al Poloniei, primul guvern necomunist din Europa de Est după 1948. ● Din 10 septembrie, Ungaria deschide pentru est-germani graniţa cu Austria. ● 9 noiembrie – cad primele bucăţi din Zidul Berlinului. ● 20-24 noiembrie – congresul al XIV-lea şi ultimul al PCR. ● Pe 17 decembrie, armata română deschide focul împotriva demonstranţilor de la Timişoara. ● Pe 19 decembrie, trupele americane doboară regimul generalului Noriega din Panama. ● 22 decembrie – în România, arestarea cuplului Ceauşescu.

▲

Z. ORNEA

glose

Un deceniu asfixiant

Ultimul deceniu din existenţa comunismului a fost, neîndoielnic, cel mai necruţător. Simbolul lui emblematic a fost triunghiul celor trei F (frig, foame, frică). Totul era căzut şi în decădere. Şi asta, în primul rînd, pentru că N. Ceauşescu hotărîse să achite, total şi repede, datoria externă a ţării, pentru a fi complet independent. În consecinţă, alimentele erau masiv exportate (de unde foamea), nu se mai importa nimic, inclusiv petrol şi gaze naturale, de unde frigul. Iar frica se adăuga, ca un corolar, prin măsurile extraordinare ale organismelor represiunii.

De fapt, ca să fiu exact, această tensiune de nesuportat a început prin 1983. Pînă atunci, se continuau elementele, suportabile, ale anilor şaptezeci. Uniunea Scriitorilor a organizat, în vara lui 1982, Conferinţa ei pe ţară, delegaţii fiind aleşi bine de obşte, în funcţie de independenţa scriitorilor faţă de putere. Iar Conferinţa, bine pregătită de noi, a fost un efectiv triumf. N. Ceauşescu, informat de ceea ce se va întîmpla acolo, neputincios, a decis să nu „onoreze" şedinţa de deschidere a Conferinţei cu prezenţa sa măiastră. A fost, probabil, o decizie de ultim moment. Dimineaţa, cînd ne îndreptam spre sala mică a Palatului, unde avea loc Conferinţa, am dat cu ochii de grupurile cu pancarde, de la Cooperativa „Alaiul", părăsind, în grabă, locul faptei, semn sigur că de cu seară fuseseră mobilizaţi să-l întîmpine pe conducător şi, acum, dimineaţa, primiseră dispoziţie să se răspîndească. Ne-am făcut treaba şi fără discursul inaugural al lui Ceauşescu, deşi ştiam prea bine ca sala e înţesată de „băieţii cu ochi albaştri". Şi ce s-a rostit de la tribuna Conferinţei a fost uimitor prin curajul luărilor de atitudine. Votul secret pentru alegerea membrilor Consiliului Uniunii Scriitorilor a funcţionat perfect şi n-a pătruns, aici, nici un slugoi al Puterii. Aceştia aşteptau, la sediul Comitetului Central, rezultatul numărării voturilor, într-o tensiune vecină cu infarctul. Mi s-a povestit, apoi, că un anume Ilie Rădulescu, secretar cu propaganda la CC al PCR, întreba mereu, prin sublaterni, rezultatul votării şi, cum era mereu amînat, a exclamat la un moment dat: „Simt că-mi plesneşte inima". Avea şi de ce, el trebuind să comunice, mai sus, rezultatele. Nu au fost deloc favorabile. Şi, apoi, deşi ni s-a impus un Birou, pe care n-avusesem voie să ni-l alegem, şedinţele trimestriale de Consiliu erau extraordinare prin, repet, curajul luărilor de atitudine. Au încercat să nu ne mai convoace. S-a alcătuit un text, adresat preşedintelui Uniunii Scriitorilor, semnat de o treime a membrilor prin care ceream neîntîrziat convocarea statutară a Consiliului. Toţi semnatarii am fost, apoi, chemaţi la foruri şi ameninţaţi cu represalii (Eu, fiind editor, am fost convocat, împreună cu colegii – tot editori – Mircea Ciobanu şi Daniela Crăsnaru la vicepreşedintele Consiliului Culturii, celebrul Ion Traian Ştefănescu, şi ameninţaţi pe faţă). Dar, deocamdată, am triumfat. Şedinţele Consiliului Uniunii Scriitorilor au fost reluate şi ce se rostea acolo irita, la maximum, Puterea. Apoi, prin 1985, nu se mai jenau de democratism şi şedinţele Consiliului nu au mai fost programate. În 1985 s-a adunat şi a decis ultimul juriu de premiere a cărţilor apărute în 1984. Am fost ales preşedinte al juriului, spre iritarea unor colegi şi a Puterii. După ce am deliberat, onest, n-am fost lăsaţi să organizăm şedinţa festivă de acordare a premiilor. Tîrziu, după cîteva săptămîni, am căpătat îngăduinţa, umilitoare, de a invita, rînd pe rînd, pe premiaţi la Uniunea Scriitorilor, unde preşedintele Uniunii şi eu, ca preşedinte de juriu, le înmînam diploma şi plicul cu premiul în bani.

Vremurile se aspriseră teribil şi totul era, acum, subversiv şi interzis. Nu se mai convoca nici o şedinţă mai populată pentru a se evita cuvîntări neconvenabile. Şi frigul iernii, care dura numai şase luni pe an, era teribil, în case şi în instituţii. Mi-aduc aminte că la Biblioteca Academiei era un frig cumplit. Şi cum trebuia să citesc, în 1984-1985, jurnalul inedit al lui Titu Maiorescu (aflat parţial la BAR) pentru biografia, apărută în 1985 (primul volum) la Ed. Cartea Românească, eram nevoit să mă adaptez situaţiei nefericite. Citeam, în sala de manuscrise, unde eram mereu singur, cu paltonul pe mine, cu căciula în cap, cu mănuşa pe mîna stîngă, iar cu dreapta foiletam caietele-jurnal, selectînd, atent, citatul semnificativ, pe care îl reproduceam pe fişele mele dreptunghiulare. Iar pe corp purtam o efectivă uniformă specială pentru BAR. Mi-aduc aminte că, într-o dimineaţă, a venit în sală Şerban Cioculescu. S-a aşezat la o masă (îşi corecta dactilograma unui articol), şi-a scos, civilizat, căciula şi a început să citească. Era om bătrîn, avea peste 80 de ani. I-am strigat cu putere (era surd de-a binelea) să-şi pună căciula pe cap să nu răcească. La a doua strigare, m-a auzit. Şi mi-a răspuns calm „Nu face nimic. Pe mine mă ia frigul întîi de la picioare". A terminat lectura dactilogramei, m-a salutat şi a plecat, lăsîndu-mă singur în gheţăria sălii de manuscrise a BAR. Şi, mărturisesc, nu mă mai gîndeam la mine, ci la pericolul degradării manuscriselor care trebuiau păstrate, totuşi, la o temperatură propice constantă. Şi pînă în 1989 am tot robotit, în acel frig cumplit, la BAR, unde, după biografia despre Maiorescu mi-am pregătit cea, masivă (tot în două corpolente volume) despre C. Stere. Acasă era frig, scriind, la masa de lucru, încotoşmănat iar la slujbă, la Editura Minerva, aflată în celebra Casă a Scînteii, era la fel de frig. Şi nimeni nu putea face nimic, nici un protest nefiind posibil. În plus ne apăsa foamea, negăsindu-se, în magazine, mai nimic comestibil. Un întreg popor era condamnat la aceste lipsuri inumane. Exasperarea era unanimă ameninţînd să dea în clocot. Şi s-a produs prin mişcarea muncitorilor de la Braşov, mai înainte împotrivirile minerilor, semnale că ţara se mişcă exasperată. Cel de al treilea F, frica, era sfidat. Aşteptam o izbăvire care, în viziunea, mereu optimistă, a prietenului Nicolae Manolescu, era constant iminentă. Dar anunţatul sfîrşit tot întîrzia să se producă. Cînd s-a produs, la sfîrşitul lui decembrie 1989, eram imun la orice semnal şi aproape că nu mai aşteptam nimic.

Cenzura, înăsprită, era draconică. Toţi plecaţii în străinătate şi rămaşi acolo, în exil, erau necitabili. Şi cenzura îi vîna neobosită, cu dioptriile mărite. Îmi amintesc că, chiar în primăvara lui 1989, am trimis la cenzură primul volum din *Istoria critică a literaturii române* a prietenului Nicolae Manolescu. Aici era citată o carte a colegului nostru Virgil Nemoianu, indispensabilă pentru că propunea o tipologie a romantismului pe care autorul meu o preluase. Luni de zile m-am tot ciorovăit cu cenzura, care nu ceda deloc, nici măcar să cităm numai cartea (fără autor, deşi era caraghios şi neuzitat bibliografic) nu ni s-a îngăduit. După luni de tevatură, autorul a găsit o stratagemă. Cita o carte a unui neamţ, citată şi de dl Virgil Nemoianu în cartea sa şi care îi sugerase amintita tipologie a romantismului. Aşa am scăpat, deşi cartea n-a mai putut apărea decît în 1990, restabilind, acum, eliberaţi, întreaga bibliografie, citînd cartea colegului Virgil Nemoianu. Atunci, în a doua parte a acestui ultim deceniu al dictaturii (fireşte că n-o ştiam), s-a produs şi disidenţa deschisă a unor colegi scriitori: Mircea Dinescu şi Andrei Pleşu. Desigur că cei doi nu puteau publica nimic (li se luase dreptul de semnătură), fuseseră daţi afară din slujbe (Dinescu avea regim de arest la domiciliu şi Pleşu fusese sancţionat cu surghiunul la Tescani). Un grup de colegi trimiseseră o scrisoare de solidarizare cu Dinescu preşedintelui Uniunii Scriitorilor. Pe dată, au devenit interzişi şi aceştia. Cenzura îi vîna sagace şi pe aceştia, cerîndu-ne să fie tăiaţi (ca inexistenţi!) dacă sînt citaţi, în orice carte. S-a întîmplat că aveam, atunci, în fază de corectură, cartea dlui Gh. Grigurcu *De la Eminescu la Nicolae Labiş*, fireşte, o culegere de cronici. Dinescu, Şt. Augustin Doinaş şi alţii erau citaţi (dacă nu chiar comentaţi) în acea carte. Cenzura, cerînd din nou cartea, ne-a impus să-i tăiem pe toţi interzişii. Strălucitul meu prieten, dl Ştefan Augustin Doinaş, a aflat, fireşte de la mine, de acest incident şi îmi tot telefona criptic pentru a şti cum evoluează lucrurile. Fireşte că l-am înştiinţat şi pe autor, sfătuindu-l să mai aştepte o vreme cu cartea în corectură pînă la dezlegarea lucrurilor. Nu-mi arog nu ştiu ce divinaţii. Nu ştiam, atunci, că sfîrşitul e atît de aproape. Dar spuneam că lista interzişilor e prea mare şi că asta nu poate dura mult. E ceea ce i-am comunicat şi dlui Gh. Grigurcu, sfătuindu-l să aibă răbdare, aşteptînd ca un semn de solidarizare cu colegii interzişi. Dl Grigurcu nici că a vrut să accepte, argumentîndu-mi că dsa are în planul pe anul 1990 o altă carte (altă culegere de cronici) la Editura Cartea Românească şi i se va imputa că e în plan cu două cărţi. I-am explicat, rugător, că acest argument nu stă în picioare. Nimic de făcut. Dl Gh. Grigurcu îmi cerea, imperativ, să accept cererea cenzurii, tăindu-i din citare sau comentare colegii săi interzişi. După ce i-am dat verdictul dlui Ştefan Augustin Doinaş (nu mai reproduc aprecierile sale la adresa deciziei laşe a dlui Grigurcu), am dat liber cenzurii să opereze cerutele tăieturi. Cartea dlui Grigurcu a apărut, fireşte, şi ea, în 1990. Dar nimeni din redacţie nu a fost de acord să reintroducă eliminările operate. Prea ne-a scandalizat pe toţi decizia laşă a dlui Gh. Grigurcu pentru ca să-i restituim o faţă curată. Cine a devenit, totuşi, după 1990, un acerb combatant împotriva colaboraţionismului cu regimul comunist (demascîndu-i, feroce, pe Vianu, Călinescu, Crohmălniceanu, Marin Preda, Nichita Stănescu şi mulţi alţii)? Fireşte „curajosul" domn Gh. Grigurcu cel ce, în toamna lui 1989, refuzase un minim gest de solidarizare cu colegii săi dizidenţi, deci curajoşi cu adevărat. Istoria anilor optzeci a cunoscut şi astfel de demisii ruşinoase. Şi, totuşi, în acel deceniu nefast în toate au continuat să apară ediţii critice şi cărţi. Prietenul meu drag, dl Augustin Buzura, a publicat, în 1984, romanul *Refugii* şi, chiar în 1988, romanul *Drumul cenuşii*. Dl Nicolae Breban a ieşit în librării, în 1984, cu romanul (socotit poem dramatic) *Drumul la zid* iar marea poetă care este dna Ileana Mălăncioiu, buna mea prietenă, a publicat, în 1985, negreşit cea mai rezistentă carte de poeme, *Urcarea muntelui*. Au apărut, în acei ani asfixianţi, aşadar, ediţii critice bune, cărţi de proză, poezie şi istorie literară rezistente estetic şi de o apreciată forţă a curajului. Eliberarea din decembrie 1989 ne-a găsit, deci, cu condeiul pe hîrtie, demni şi netemători.

▲

Teodor BACONSKY

Teodoret şi Simeon

Copleşit de propuneri pestriţe, cititorul de carte religioasă are puţine ocazii de a se întîlni cu marea literatură patristică. Atunci cînd un atare prilej intervine, el se cuvine salutat ca eveniment. Mă refer, mai în amănunt, la recenta traducere a unei opere din şcoala antiohiană, datorată lui Teodoret al Cirului, episcop oriental de la cumpăna veacurilor IV şi V. Fericitul Teodoret s-a născut la Antiohia, în 393, într-o bogată familie creştină care îl destinează carierei ecleziastice, oferindu-i în acest scop mijloacele intelectuale de trebuinţă. Tînărul ajunge mai întîi anagnost, crescînd în admiraţia şi şcolile monahilor din regiune. La moartea părinţilor, îşi vinde averea şi intră – încă imberb – într-o mânăstire din vecinătate (416). Se cizelează acolo pînă la 423, cînd e chemat la demnitatea de episcop al Cirului, o mică localitate pe Eufrat, dar dioceză dificilă, căci mustind de păgîni şi de eretici. În acel timp auroral, episcopul îşi păstorea turma, făcînd totodată figură de înalt funcţionar public, aşa încît Teodoret se implică, alături de grija sufletelor, şi în buna întocmire a treburilor edilitare. Combate monofizismul, după o primă fază de adeziune nestoriană şi de polemică deschisă cu Chiril al Alexandriei (ale cărui **12 Anatematisme** le respinge într-o scriere astăzi pierdută). Este depus din scaun şi exilat, însă revine în dioceza sa pe la 450 şi este reabilitat de sinodul calcedonian, care avea să condamne, trei ani mai tîrziu, distrugătorul ereş nestorian. Moare nu mult după 460. Biserica – atentă la nuanţe şi necruţătoare cu responsabilitatea doctrinară a ierarhilor – l-a condamnat (bunăoară cu prilejul Sinodului ecumenic de la Efes), dar posteritatea critică, mai îngăduitoare, avea să-i recunoască meritele: deja Fotie – în vestita sa **Bibliotecă** – socotea că „e greu să găseşti vreun exeget mai limpede ca dînsul." De partea lor, modernii i-au cercetat opera, lăudîndu-i întinderea, diversitatea, virtuţile stilistice şi importanţa documentară. Iar astăzi – cînd evaluarea lui e fixată – se admite că Teodoret a încheiat strălucit marea epocă a şcolii de Antiohia, fiind cel mai alegorizant dintre autorii unei tradiţii altminteri concentrate asupra exegezei literale. A comentat aproape întreaga *Biblie* (profeţii, cronicile, psalmii şi epistolele pauline) fiind considerat, alături de Teodor de Mopsuestia, drept unul dintre cei mai prolifici scriitori bisericeşti din acele vremuri şi locuri. Pe lîngă operele hermeneutice, a redactat cărţi apologetice şi teologice (aş aminti doar masivul opus **Cerşetorul** – un dialog imaginar între un ortodox şi un monofizit care, cerşind pe la tarabele ereziarhilor, rătăcise complet calea cea dreaptă). Ni s-au transmis totodată 230 de scrisori, printre care una adresată Papei Leon I-ul, tradiţionalmente speculată de catolici ca argument în favoarea primatului petrin.

Traducerea îmbiată aici oamenilor evlavioşi, încă amatori de lucrări ziditoare, este făcută după **Istoria religioasă** sau **Istoria filotee**, compusă pe la 444 şi alcătuită din 30 de capitole dedicate marilor asceţi, printre care 12, inclusiv Simeon Stilitul, trăiau încă la data redactării. E o lucrare asemănătoare cu poate mai celebra **Istorie lausiacă** întocmită de Paladiu: un soi de roman hagiografic, exemplar şi anistoric, în pofida informaţiilor biografice şi contextuale redate cu o indiscutabilă acurateţe şi cu o graţie retorică scutită de obscurităţi. Traducerea textului este o izbîndă a d-lui doctor Adrian Tănăsescu-Vlas, un „autodidact" care – asemenea „nespecialistului" Nae Ionescu – dăruieşte Bisericii sale un odor mai de preţ decît meschina agoniseală a multor teologi cu diplomă. Tălmăcirea domniei sale din greceşte, pentru care ţin să-l felicit, mi s-a părut impecabilă, întrucît foloseşte o limbă românească de Pateric, riguros nealterată, fără poticniri sau opacităţi arhaizante. Astfel, bucuria lecturii e rotundă, iar folosul duhovnicesc, de zile mari.

Vieţile sfinţilor pustinici cuprinde multe pagini surprinzătoare pentru oricine nu are obişnuinţa excelor ascetice profesate în sînul creştinismului oriental. Lăsînd la o parte onomastica exotică (Afraat, Maesuma, Baradat, Salaman etc.), cronica teodoretică a monahismului sirian ne înfăţişează cazuistica unor mortificări pe care doar mistica franceză a barocului avea să le mai solicite candidaţilor la desăvîrşire. Printre campionii genului, protagonistul inoxidabil rămîne, fără doar şi poate, Sfîntul Simeon Stîlpnicul (Stilitul). Asupra felului în care ni-l descrie Teodoret mi-am propus să insist mai departe, cu gîndul de a readuce la lumină atît strania figură a eroului cît şi discernămîntul tipologic al autorului nostru. Simeon Stilitul sau Taumaturgul a vieţuit între 521-592, alegîndu-se cu supranumele de **Thaumastoreitès** (muntele admirabil), după înălţimea din marginea Antiohiei unde, cocoţat pe o coloană, a făptuit numeroase miracole. A scris scrisori către împăraţi şi patriarhi, dintre care se păstrează doar una (Mansi, J.D., XIII, pp. 159-162). Ne-au parvenit, de asemenea, 30 de cuvinte către monahi şi 3 tropare scrise cu prilejul unui cutremur de pămînt. Alte detalii sînt prezente într-o *Viaţă* anonimă a sfîntului Simeon, editată mai demult.

Ajungînd la capitolul „Simeon", Teodoret e conştient că personajul său pune probleme de receptare chiar şi unui public acomodat cu panoplia „războiului nevăzut". Şi de aceea îşi ia precauţii: „oamenilor le place să măsoare ce aud cu măsura firii – iar de se spune ceva care întrece hotarele acesteia, cuvîntul pare mincinos celor neştiutori în cele Dumnezeieşti" (p. 140). Teodoret afirmă, aşadar, două logici paralele: pe aceea, „naturală" a omului profan (neintrodus în tainele divinităţii) şi pe aceea, „suprafirească", a omului sfinţit prin credinţă. Pe de o parte, avem „măsura firii" – adică empiria, proba evidenţelor senzoriale catalogate de simţul comun. Pe de altă parte, avem o „gnoză", o ştiinţă religioasă inspirată de sus şi transmisă pe cale iniţiatică. Între cele două modalităţi ale gîndirii şi între cele două stiluri de viaţă nu apare nici o punte, nu e stabilit nici un contact. Se consideră că harul lui Dumnezeu îi „dăruieşte" cuiva credinţa. Începi să înţelegi, oarecum, teza protestantă a dublei predestinări: asemenea mîntuirii, credinţa e un cadou gratuit, oferit de Dumnezeu aleşilor săi, după criterii misterioase, insondabile. E sesizant faptul că şi în secolul V, ca şi în lumea modernă, existau două umanităţi: unii şi alţii, despărţiţi, ireversibil, de faptul credinţei. Astăzi, cum ştim, lucrurile nu s-au schimbat fundamental. Doar că oamenii credincioşi au răbdare cu ateii, iar ateii de sensibilitate democratică sînt dispuşi să-i accepte, alături de ei, pe inşii credincioşi. Există mai puţină încrîncenare mutuală. S-au modificat, de asemenea, raporturile de forţă: credincioşii – care, pe vremea patristică, alcătuiau o elită spirituală într-o comunitate oficial-creştină – reprezintă acum o minoritate în sînul unei societăţi majoritar-indiferente. Să ne întoarcem însă la sfîntul Simeon. Soluţia acestuia – suirea pe un stîlp de 30 de coţi – era o metodă şocantă, recomandată de pedagogia divină. „Îngrijindu-Se de folosul celor ce vieţuiau în nepăsare, tot aşa a rînduit (Dumnezeu) şi aceeaşă privelişte nouă şi nemaivăzută, ca să atragă la priveală prin ciudăţenia ei şi să facă vrednice de crezut pentru privitori îndemnurile primite: că noutatea privelişii dă îndestulă chezăşie pentru învăţătură şi cel ce ajunge să o privească se întoarce învăţat cu cele Dumnezeieşti" (ed. cit. p. 147). Întrucît credinţa presupune depăşirea naturii, faptul ieşit din comun are căderea de a întări credinţa sau de a le atrage atenţia celor ce „vieţuiesc în nepăsare". Comentariul teodoretic ne arată că Dumnezeu forţează natura atunci cînd aceasta ajunge sursă de rutină sau de opacitate spirituală; că El le inspiră oamenilor aleşi capacitatea de a crea stiluri religioase novatoare, opuse cutumelor sclerozate. „Şi precum cei ce au primit domnia peste oameni schimbă după un oarecare timp chipurile bătute pe bani, uneori înfăţişînd pe aceştia lei, alteori stele şi îngeri, iar alteori încercînd să arate aurul mai de preţ prin ciudăţenia chipului bătut, aşa şi Împăratul Cel Mare al tuturor, înveşmîntînd cucernicia în aceste feluri noi şi felurite de petrecere, mişcă spre laudă nu numai limbile celor hrăniţi cu credinţa ci şi pe ale celor ce bolesc de necredinţă" (p. 147). În acest din urmă pasaj apar două lucruri interesante: pe de o parte, Dumnezeu este comparat cu împăraţii din lume (de obicei ordinea comparaţiei fiind inversă). Pe de altă parte, este clar preţuită „înveşmîntarea cucerniciei în aceste feluri noi şi felurite de petrecere". Dacă viaţa religioasă are curajul de a se înnoi, dacă formele evoluează, dacă diversitatea manifestărilor cucernice este asigurată, atunci faptul religios îşi păstrează capacitatea misionară, forţa de convingere: noul îi întăreşte pe credincioşi şi îi atrage/converteşte pe cei încă indiferenţi faţă de Dumnezeu.

Deşi ascetismul stilit ne pare astăzi anacronic, în vremea sfîntului Simeon el reprezenta, dimpotrivă, ultima modă spirituală. Formula s-a dovedit viabilă, reuşind să antreneze efecte spirituale pînă şi printre neamurile barbare (ismaeliţi/arabi, iviri, armeni, perşi) care s-au declarat, ni se spune, dornice să renunţe la „păgînătatea lor strămoşească". E plin de savoare, în context, paragraful 15, unde este descrisă încăiererea unor triburi nomade, care îi cereau lui Simeon să le binecuvinteze, în dauna celuilalt, căpeteniile. Din paginile lui Teodoret rezultă cu destulă claritate ceea ce s-ar putea numi „funcţiile ascetismului stilit". E vorba mai întîi despre pilda ascezei personale: stilitul se luptă cu somnul (permanenţă ortostatică) şi posteşte radical. Petrece în vîrful coloanei agonice ore de rugăciune, cu mîinile întinse către cer, chiar dacă această poziţie incomodă (ne amintim că în puşcăriile comuniste statul în picioare era o formă de tortură) provoacă, bunăoară, groaznice ulceraţii ale picioarelor. Inventîndu-şi această transcendenţă vertical-scenografică, sfîntul nu tace: el predică adesea, spre a împărtăşi mulţimilor esenţiale cuvinte de învăţătură. Vorbeşte „prietenos şi dulce" cu tot omul, „fie acela meşteşugar, cerşetor sau ţăran" (25). Autorităţii omiletice i se adaugă aceea de judecător: „uneori – ne spune Teodoret – (Simeon) poate fi văzut dînd hotărîri drepte" spre a dezlega „neînţelegerile cele anevoie de dezlegat". Om al sacrificiului de sine, al dăruirii pastorale şi al justiţiei sapienţiale, stilitul este, în fine, un apărător al Ortodoxiei. El participă la disputele dogmatice ale vremii, intervine pe lîngă împărat şi pe lîngă episcopi pentru a-i îndemna să păstreze dreapta credinţă. Descoperim în personalitatea sfîntului Simeon (sau cel puţin în portretul său hagiografic) o formidabilă completitudine, care ilustrează un proiect antropologic integral.

---

1. Fericitul Teodoret Episcopul Cirului, **Vieţile sfinţilor pustnici din Siria,** Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 2001, 181 p. , traducere din limba greacă şi note de Dr. Adrian Tănăsescu-Vlas.

2. P. van den Ven, **La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune,** I-II (in *Subsidia Hagiographica* 32, 1962-1970, cu traducere franceză).

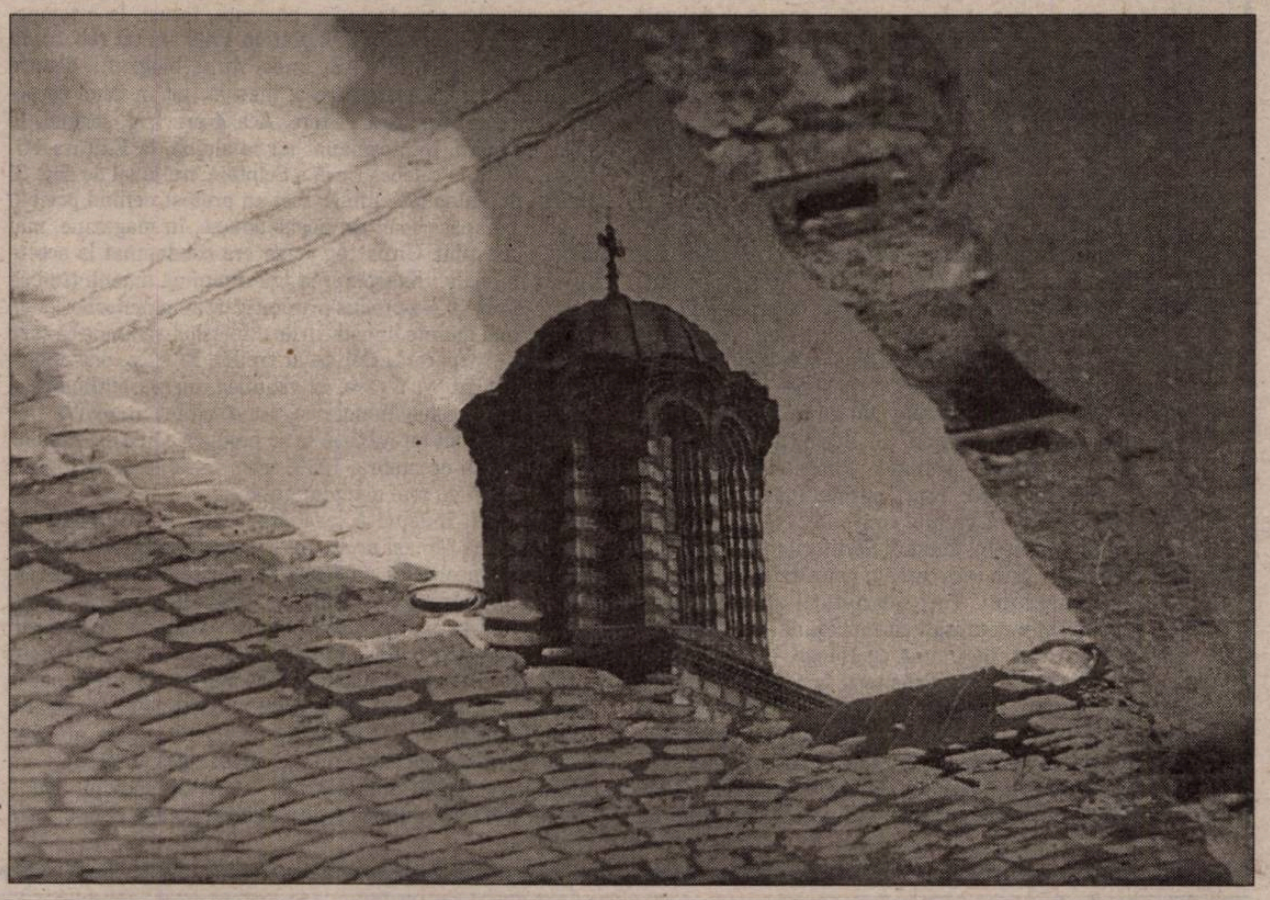

© A. Popescu

Fabulosul destin al unui filmuleț

Ieşit pe piaţă pe 25 aprilie a.c., filmul lui Jean-Pierre Jeunet Le fabuleux destin d'Amélie Poulain *avea să devină – în foarte scurt timp – un fenomen de societate comparabil cu* Loft Story*-ul canalului de televiziune M6. Pelicula a stat o lună în fruntea box-office-ului francez; la data de 5 iunie a.c., ea se afla pe poziţia a 4-a în topul încasărilor, cu 4.679.656 de spectatori care văzuseră filmul pe întreg teritoriul Hexagonului (1.108.820 doar la Paris). Dar nu cifrele sînt spectaculoase în această afacere. Refuzat la Cannes de echipa de selecţie a Festivalului, triumful comercial al filmului lui Jeunet (cineast care trecuse şi pe la Hollywood, dovadă* Alien Resurrection*) nu avea să fie decît „aperitivul" unui lung ospăţ mediatic la care şi-au dat întîlnire critici de film, oameni politici, ziarişti, sociologi şi simplu spectatori... Motivul? Polemica izbucnită în presă în legătură cu* Le fabuleux destin d'Amélie Poulain*, în care majoritatea publicului văzuse un simplu basm (post)modern – urmaş simpatic şi „videoclipat" al tradiţiei realismului poetic – în timp ce cîţiva critici năzuroşi de la publicaţiile „şic-intello"* (Libération, Les inrockuptibles, Cahiers du cinéma) *descifraseră un „tract lepenist"... (Un articol semnat Serge Kaganski – redactor-şef adjunct la* Les inrockuptibles *– şi intitulat „Amélie, pas jolie" este publicat joi, 31 mai, în paginile „Rebonds" („Reacţii") ale cotidianului* Libération*; S.K. avertiza asupra faptului că filmul lui Jeunet prezintă „o viziune a Parisului, a Franţei şi chiar a lumii cu precădere reacţionară şi de dreapta" şi denunţa, totodată, „curăţirea" („nettoyage") oricărei „polisemii etnice, sociale, sexuale şi culturale" în Parisul de carte postală al filmului, întrebîndu-se, în final, dacă o asemenea peliculă nu putea servi drept „clip electoral" al discursurilor lui Le Pen... Reacţiile la acest articol continuă pînă astăzi – vezi şi textul lui Denis Parent, în caseta alăturată.)*

În timp ce locurile de filmare din zona Abbesses din Montmartre (unde se desfăşoară povestea) deveneau puncte de pelerinaj pentru fanii, tot mai numeroşi, ai acestei pelicule, pe data de 30 mai, seara, preşedintele Franţei Jacques Chirac vedea, în mica sală de 30 de locuri de la Palatul Élysée, în proiecţie privată, filmul care stîrnise atîtea polemici.

Dincolo de: 1. obişnuita despicare a firului în patru (specialitate pariziană!), 2. măsura impactului pe care cinematograful îl poate avea într-o ţară civilizată, 3. perplexitatea că un film poate fi definit ca fiind „de dreapta" sau „de stînga" (sau, direct, ca „lepenist", ca şi cum ar exista, în contrapartid(ă), filme „socialiste", „social-democrate", „democrat-creştine" sau „ecologiste"...), 4. presupoziţia, niciodată dezminţită, că un divertisment este, prin natura lui, suspect („de dreapta"?) pentru că eludează problemele reale ale societăţii..., şi 5. întrebarea „cum se face că o aceeaşi poveste este interpretată în moduri atît de contradictorii" (mai ales în Ţara raţiunii carteziene...), „morala fabulei" trebuie căutată mai adînc – dincolo, deci, de zonele unde au revelat-o „scoop"-urile mediatice.

De pildă, cel al cotidianului de stînga Libération*, care – în numărul de weekend din 2-3 iunie a.c. – publica pe 4 pagini (copertă plus următoarele) un dosar cu supratitlul „L'Événement" în care erau reluate, punct cu punct, datele „afacerii* Amélie Poulain*" şi, ca ripostă „populară" la cronicile apărute în acelaşi ziar la adresa filmului, erau reproduse scrisorile unor cititori în apărarea lui. Credem că elocvenţa (aluziv-politică) a titlurilor & subtitlurilor ca şi vehemenţa (declarat apolitică) a intervenţiilor sînt edificatoare...*

„Patru milioane de aderenţi la partidul lui Amélie Poulain"

Amélie Poulain, 4 milioane de spectatori. Un sondaj cum nu se poate mai adevărat asupra stării de spirit a francezilor: oamenii politici, cu Jacques Chirac în frunte, n-au lăsat să le scape această ocazie. După ce au stat lipiţi în faţa lui *Loft Story*, ei se precipită acum în săli pentru a fi la zi cu acest fenomen de societate. Şi pentru a încerca să-i înţeleagă resorturile:

„Acest film aparţine genului numit odinioară feerie. Adică o lume în care miraculosul are locul principal. Succesul său arată că există o nevoie de umanitate profundă în societatea noastră. Am traversat timp de decenii vremuri foarte grele, mai ales pentru relaţiile umane marcate de materialism şi de raporturi de forţă. Există acum o nevoie de umanitate pe care intelectualii o iau în batjocură, dar pe care o simţim fiecare dintre noi." (François Bayrou, preşedintele UDF)

„Pentru mine, acest film este ca o săgeată care atinge centrul ţintei. E proaspăt, poetic, oniric, sincer. Este exact opusul acelor seriale TV violente, cu un cadavru pe minut. Pînă la urmă, poate că sînt aceiaşi spectatori. Doar că filmul acesta face apel la ce e mai bun în ei, deşteaptă sentimente pe care le credeam dispărute din această societate materialistă. A avea sau a fi? Vrem să avem, dar în acelaşi timp să fim. Filmul îndeamnă la o revalorizare a fiecăruia, de aici bucuria pe care o încerci la ieşire. De aici şi succesul lui." (Alain Madelin, preşedintele DL)

„E un film agreabil. Avem nevoie de astfel de poveşti care amestecă tandreţe, pudoare şi bună dispoziţie. Ne face să mai uităm *talk-show*-urile de la TV! Nu vă ascund că sînt sensibilă la faptul că eroina este o femeie, un fel de Zorro al secolului XXI. Nu pot uita nici că Amélie locuieşte în Abbesses, în arondismentul unde sînt primar. Filmul descrie perfect viaţa cartierelor noastre, în care firescul se amestecă adesea cu extraordinarul. Am de gînd să proiectez filmul în aer liber pentru locuitorii arondismentului." (Annick Lepetit, primar PS)

„E un film proaspăt, simplu, senin, care ne spune o poveste drăguţă, plină de vis şi poezie. Reuşeşte să prindă puţin din aerul timpului. Nu are ambiţia de a oferi chei de lectură asupra societăţii actuale. *Amélie* ne incită să repunem imaginaţia la putere, să găsim un proiect de transformare socială care să reabiliteze idealismul, utopia. După Seattle, Nice sau Millau, ieşim dintr-o epocă prăfuită şi simţim cu toţii, într-un mod confuz, dorinţa de a visa." (Clementine Autain, PC, adjunct al primarului Parisului)

„Sînt stupefiată de polemica în jurul filmului. Unii au văzut în el nu ştiu ce lepenism sau naţionalism... Alţii i-au sfătuit pe candidaţii la alegerile prezidenţiale să meargă să-l vadă pentru a şti ce trebuie să facă şi să zică. *Amélie Poulain* nu merită nici atîtea critici, nici atîtea onoruri. Cum am încă un suflet de copil, eu l-am trăit ca pe un basm optimist adorabil, care pune în scenă oameni simpli." (Roselyne Bachelot, deputat RPR)

„De ce atîta ură pentru Amélie?"

„Toate expresiile artistice, de la desenele de copil la opera de artă cea mai desăvîrşită, sînt întotdeauna o interpretare a lumii. Faptul că estetica lui Jeunet deranjează, că tot acest concert de laude aduse lui *Amélie* irită nu dă nimănui dreptul să condamne filmul, reducîndu-l la o ipotetică operă de propagandă lepenistă. Acest tip de reacţie este îngrozitor de arogant." (Agnes Renard)

„Merci, Kaganski, pentru inteligenţa dumitale atît de luminoasă: pentru a o speria pe *Amélie*, a trebuit să dezgropi din mormîntul său mediatic ditamai extremistul! În afara lui, nu văd cine s-ar putea bucura de «Reacţiile» dumitale." (Jean Regnaud)

„De ce să reduci *Le fabuleux destin d'Amélie Poulain* la expresia unei realităţi contemporane? Cum să vă spun că n-aţi văzut în acest film ce era de văzut? Măcar titlul ar fi trebuit să vă ducă într-acolo: e vorba de o poveste particulară şi unică. Pronumele definit, ca şi denominarea explicită a eroinei indică perfect faptul că Jeunet nu e interesat de «destinul» colectiv al unei ţări. Ceea ce aţi tradus prin «poporul la nivelul clişeelor». Ce spuneţi atunci despre cele 4 milioane de persoane care s-au recunoscut în această imagerie «populistă»? (Melanie Corniere)

„De ce atîta ură pentru *Amélie?* De ce atîta dispreţ pentru cei cărora le-a plăcut filmul? Tot încercînd să diseci «de ce»-ul şi «pentru ce»-ul unui mic moment de plăcere, ajungi să te usuci de tot..." (emiliap@netcourrier.com)

„Serge Kaganski cade în această capcană foarte franţuzească de a judeca un film printr-o grilă de lectură politică strîmtă, binară, ba chiar, pentru a-i întoarce complimentul, fascizantă. Cînd am citit: «Şi atunci cînd o operă de artă trebuie să dea piept cu prezentul... Jeunet îşi întoarce privirea în trecut.», a trebuit să verific de mai multe ori că era vorba într-adevăr despre *Libe* şi nu un vechi număr din *Pravda* pe care l-a rătăcit un Brejnev beat. Îi fac un proces de intenţie, ştiu. Dar e exact ce face şi el filmului! Încetaţi să agitaţi nitam-nisam sperietoarea Hitler & Cie şi să vă complaceţi într-o viziune paranoică asupra lumii. Kaganski e oare conştient că se face astfel apostolul unei ideologii încă şi mai răspîndite în cinema decît aşa-zisul «fascism», anume corectitudinea politică?" (charlysisto@hotmail.com)

„Într-adevăr, J.-P. Jeunet filmează o populaţie care n-a existat niciodată, dar pentru asta îl şi iubim: ne ajută să ne identificăm cu nişte personaje de fabulă. Ca atare, nu există nici alienare, nici emancipare. E drept că Jeunet a avut întotdeauna o privire critică asupra progresului. Dar asta nu-l face un cineast retrograd. Dimpotrivă, trebuie văzută aici o angajare profundă în prezent şi în viitor: dacă J.-P. Jeunet realizează opere suprarealiste, este pentru a comunica mai bine un mesaj absolut contemporan: vedeţi pînă unde poate merge prostia omenească. Din fericire, mai există încă cineaşti care reuşesc să ne facă să visăm. Este cît se poate nepotrivit cu acest secol XXI care începe să nu ai deschiderea de spirit necesară pentru a înţelege că există mai multe cinema-uri." (Guillaume Lucien)

„Serge Kaganski merge prea departe cînd insinuează că *Amélie Poulain* ar fi un foarte bun clip electoral pentru Frontul Naţional. Am fost şocată de acest articol, pentru că eu am adorat acest film şi mă revendic ca fiind de extremă stîngă!" (blanchesdescoing@aol.com)

„Ce de reacţii pentru un filmuleţ drăguţ ca acesta. De ce era nevoie de dispute atît de aprinse despre un film care te face pur şi simplu fericit, fie că eşti alb, negru sau albastru? Nu înţeleg prin ce raţionament aţi reuşit să scoateţi atîta ură din el. Drept pentru care nici nu mă mai obosesc să vă demonstrez de ce filmul preferă să predice toleranţa în loc s-o combată." (Mikaël)

„Ca s-o spun pe şleau, fac parte dintre acei populişti abrutizaţi care au apreciat dincolo de limita rezonabilului filmul lui Jean-Pierre Jeunet. Sînt un recidivist, căci îmi plăcuseră şi *Delicatessen*, *La cité des enfants perdus* şi chiar, supremă oroare, *Alien 4*. Ca să continui, cred că Philippe Delerm este un Autor şi că *La première gorgée de bière* e Cartea de recomandat atunci cînd vrei să te destinzi. Recunosc că am fost emoţionat, amuzat, fericit să văd acest film. Am, de asemenea, non-ambiţia de a nu cere de la un film decît strictul necesar: a mă face să-mi schimb ideile. Ce ticălos eram fără să ştiu... Credeam că trăiesc într-o lume în care regizorii nu aveau cu toţii, ca vocaţie, să filmeze *A şaptea pecete* sau *Apocalypse Now*. Serge Kaganski mă trezeşte la realitate: adevărul e altul, căutarea Sensului trece mai întîi prin lupta împotriva micilor plăceri." (Guillaume Merzi)

(după *Libération*, 2-3 iunie 2001)

▲

Denis PARENT

Cine este Serge Kaganski? Redactorul-şef adjunct de la *Les inrockuptibles*. În anumite cercuri, asta e sinonim cu un titlu nobiliar. Şi totuşi, Serge e trist. În pofida energiei cu care se înverşunează să ajungă criticul cel mai sinistru din istoria cinemaului, laurii întîrzie. Şi atunci, îşi pune-n cap să dea marea lovitură. Căzut la oralul *Loft*-ului, el publică în *Libération* o pagină de bilă neagră împotriva filmului lui Jeunet, pe care îl detestă. Acuma n-o să purtăm doliu pentru atîta lucru, *it's a free country, man*. Problema e că derapează. *Amélie*, cică, ar fi „anticinema". Dl K ştie ce-i cinema-ul aşa că, dacă aveţi vreo îndoială, puteţi să-i daţi un telefon. *Amélie* e „reacţionar", nu analizează „alienarea" poporului şi nu ajută la „emanciparea" lui. Serge, băiete, în caz că nu ştiai, Che a murit, Castro e senil, Zidul a căzut iar tovarăşii chinezi au devenit stalino-capitalişti. Serge, puiule, filmul lui Jeunet e o fabulă, nu o operă realist-socialistă aşa cum îţi place. Dac-ar fi după tine, un film care nu depăşeşte norma de imigranţi din cele cinci continente, de hiphopişti, de homo şi de alte asemenea, este rasist. Haide, Serge, c-ai cîştigat un job: Comisia de cenzură te aşteaptă. (*Studio*, iulie/august)

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

„Sensul poeziei mele ţine de reintegrarea unei identităţi pe care o credeam rezolvată“

– convorbire cu poetul Sebastian REICHMANN –

© A. Segalyn/Opale

Sebastian Reichmann (născut în 1947 la Galaţi) a debutat în 1969 cu volumul de versuri Geraldine. *Înainte ...eca în Franţa, în 1973, a mai publicat o carte de poezie,* Acceptarea iniţială, *retrasă imediat din librării. Poezia sa din perioada românească, suprarealistă în esenţă, dar deschisă tuturor experimentelor avangardiste, este o poezie de frondă, plină de imagini insolite. Scriind despre această fază poetică, poetul Constantin Abăluţă repeta imaginea unui „cap retezat din care se scurg o dată cu materiile organice fragmente de gînduri... şi resturi de senzaţii“. Poezia scrisă în Franţa (*Pour un complot mystique, *1982;* Audience captive, *1988; recent,* Balayeur devant sa porte, *2000) este diferită, mult mai structurată, aproape „clasică“. În ultimul său volum de versuri,* Balayeur devant sa porte, *lansat şi la Bucureşti prin bunăvoinţa Institutului Francez, Sebastian Reichmann readuce în discuţie problema identităţii (umane şi poetice), cea a timpului, dilema limbii (materne sau de împrumut), drama (pariul) exilului. Şi, mai ales, dă un nou răspuns clasatei întrebări despre apartenenţa scriitorului (determinată de naşterea într-o ţară sau de opţiunea lingvistică?) la o literatură sau alta. S-ar părea că sîntem mai bogaţi decît credeam....*

Viziunea identităţii naţionale, etnice, poetice este pe cale să dispară

Domnule Reichmann, la lansarea ultimei dumneavoastră cărţi de versuri – Balayeur devant sa porte *– la Institutul Francez din Bucureşti, atît Nicolae Manolescu cît şi Ion Bogdan Lefter au vorbit despre un soi de internaţionalism paralel al poeziei româneşti de la începuturile sale, suprarealismul fiind unul dintre momentele cele mai semnificative în acest sens. Vă simţiţi un poet român de expresie franceză sau un poet francez cu rădăcini în literatura română?*

Da, s-au spus cu acel prilej cîteva lucruri care m-au interesat şi pe mine foarte tare, care sînt adevărate şi, mai mult decît atît, corespund unor preocupări ale mele foarte actuale. S-a vorbit la un moment dat despre metisaj, apoi despre internaţionalism. Ultimul cuvînt nu-mi prea place, din motive, politice, binecunoscute. Eu sînt psiho-sociolog de meserie şi am o deformare profesională, în sensul că am o idee destul de precisă despre aceste lucruri, adică cred că este vorba mai degrabă despre un fenomen care a fost numit de Jung şi de alţii *sincronism* sau *sincronicitate*. Adică, există un moment în viaţa fiecărui individ, a fiecărei persoane, cînd lucrurile încep să se lege într-un anumit fel, astfel încît unele dintre ele, deşi se petrec în locuri diferite şi în timpuri diferite, sînt percepute *în acelaşi timp*. Există o aşezare a lucrurilor pe un plan comun şi simultan. Poate ar fi mai exact, de aceea, să vorbim de *simultaneitate*. Aceasta, desigur, pentru individ, pentru persoană, dar poate fi vorba şi despre o stare mai generală a societăţii actuale în sensul cel mai larg, de pretutindeni, în Franţa, în România. Un alt cuvînt care nu îmi place este *mondializare*. Toate cuvintele acestea au o tuşă ideologică, o încărcătură. Există, însă, un curent subteran foarte puternic care defineşte conceptele de care vorbim în sensul unei apropieri, al unei redefiniri a problemelor identităţii într-un alt fel decît au fost ele înţelese din secolul al XIX-lea încoace.

Vă gîndiţi şi la redefinirea perioadelor, a generaţiilor şi curentelor literare?

Da, ideea lui Nicolae Manolescu despre redefinirea romantismului mi se pare foarte justă; viziunea aceea a identităţii, hai să-i spunem naţionale, etnice, poetice văzute din punctul de vedere al graniţelor, al vizelor este pe cale să dispară; există, desigur, crispări etnice, războaie chiar, dar acestea sînt epifenomene; de fapt, este vorba despre o mişcare subterană mult mai profundă decît ne imaginăm. Eu discut lucrurile acestea de apartenenţă la o literatură sau alta mai degrabă în termeni identitari decît „internaţionalişti“.

Sînteţi sociolog specializat în sociologia bolilor mintale. Există vreun loc în care această profesie se întîlneşte cu suprarealismul pe care-l practicaţi în poezie?

Da, sînt sociolog, am făcut un doctorat în psihologie socială şi apoi o specializare în America în domeniul epidemiologiei. S-ar putea spune că am folosit tot felul de metode – psihologie, sociologie şi ştiinţe bio-medicale, epidemiologie, bio-statistică. Da, probabil ceva foarte profund s-a petrecut cu mine atunci cînd am ajuns în Occident şi am cunoscut nu doar problemele psihice ale oamenilor de acolo, ci şi cele sociale, care erau cu totul altele decît cele de aici. N-am plecat cu viziunea paradisului care mă aştepta, nici nu m-am gîndit prea mult, în realitate. A funcţionat, desigur, şi o anumită înclinaţie pentru „patologic“, pentru studiul acestuia, al frontierelor între normal şi patologic; psihanaliza a fost o atracţie care avea legătură cu suprarealismul la originea lui. A mai fost şi hazardul vieţii: am căutat de lucru la un moment dat şi am găsit o slujbă de monitor pentru copiii handicapaţi din coloniile de vacanţă; experienţa a decurs foarte bine. Acum, în ultimul timp, nu mai lucrez atît de mult în cercetare, ci în terapie şi mă ocup de problemele legate de droguri, de toxicomanie.

Într-un interviu de acum cîţiva ani, Ion Vianu spunea că psihanaliza nu mai e deloc la modă în Occident. Care mai e cota ei în Franţa?

Ion Vianu trăieşte în Elveţia şi poate e puţin diferit acolo, dar în Franţa există un curent freudian foarte puternic, altul jungian, există şcoli lacaniene. Interesul este, desigur, mult mai scăzut decît în anii '80, dar au apărut chiar şi curente noi faţă de acea perioadă, mişcarea comportamentalistă; nu mai e război între diferitele şcoli şi dominanta ar fi eclectismul terapeutic care se practică.

Căutam o libertate interioară care să se poată exprima public

Vi se spunea, la un moment dat, înainte de plecarea din România, dinspre mişcarea onirică: „Dumneata eşti suprarealist, noi sîntem onirici.“ Despărţirea de onirici a fost una de fond sau mai mult teoretică?

...sau n-a fost deloc. Ceea ce făceam noi pe vremea aceea avea şi o doză de puştism, era, destul de mult, o modalitate de a ne opune „esteticii“ oficiale fără a intra într-un conflict politic direct; şi nici nu căutam asta, ci mai degrabă o libertate de expresie, o libertate interioară care să se poată exprima public. N-aveam de gînd să fondăm nici un partid anti-marxist. În sensul acesta, oniricii, pentru mine, erau mai mult nişte persoane, adică poetul Virgil Mazilescu, cu care am fost prieten foarte bun, bineînţeles Ţepe, Dimov şi alţii. Cred că o distanţare s-a produs atunci cînd unii dintre ei au început să se ia prea în serios, să spună „noi sîntem un curent, nu sîntem ca suprarealiştii, ne delimităm“, lucru care mie mi s-a părut în epoca aceea cel puţin hazardat, dacă nu primejdios. Suprarealismul în perioada aceea era foarte prost văzut; în plus, mai veneau şi unii poeţi tineri care îl înjurau. Eu am rămas în foarte buni termeni cu Ţepeneag, dar atunci cînd ne întîlnim nu discutăm deloc teorie.

Mi-am schimbat felul de a face poezie din cauza limbii franceze

Cum s-a produs trecerea – în poezie – de la limba română la cea franceză? Aţi continuat să scrieţi în româneşte sau aţi tăiat brusc cordonul?

Aveam o puternică motivaţie ca să trec la franceză. Şi pe vremea aceea mi se părea chiar simplu, nu s-o fac, ci ca proces mental, ca hotărîre interioară. Îmi spuneam: „Voi fi un poet al lumii, cel puţin să scriu într-o limbă care va fi citită... de mai mulţi oameni. Limba română e foarte bună pentru poezie, dar nici cei care m-au citit n-o s-o mai poată face, fiindcă, după ce mi s-a retras cea de-a doua carte din librării, mi s-a pus în vedere să mă calmez.“ Aveam 20 de ani şi nu aveam stofă de martir; mă interesa să pot scrie şi să mă pot exprima. Am ajuns la Paris, aveam nişte poeme traduse deja din România de o persoană foarte apropiată şi de mine şi de Gellu Naum, o traducătoare foarte cunoscută pe vremea aceea, Andrée Fleury, franţuzoaică stabilită în România de mult. M-am dus foarte mîndru cu poeziile mele în diverse redacţii pariziene, dar am fost primit extrem de distant. Mi s-a spus: „Nu ne dăm seama de valoare, pentru că franceza în care sînt scrise nu e bună“. Asta nu însemna că nu erau bine traduse, ci că poezia scrisă în româneşte şi tradusă în franceză nu corespundea. Apoi am ezitat vreo doi-trei ani: scriam în franceză, apoi scriam în româneşte şi mă traduceam singur. Dorinţa mea era însă să trec la limba franceză şi, la un moment dat, acest lucru a venit de la sine. Scriam altceva decît poezia de dinainte, din perioada românească; atunci foloseam foarte multe imagini, într-o poezie fără structură şi fără o atenţie specială pentru construcţie. Prin firea lucrurilor, poemele au început să se structureze şi să capete o formă imprevizibilă. Constantin Abăluţa a spus la lansare că în prima carte se vedea lupta cu limba, în aşa fel încît poezia mea devenise aproape clasică. Asta e poate mult spus, dar este adevărat că o structură s-a impus aproape singură; erau nişte poeme mai lungi, cu elemente de frază repetitive. În momentul acela mi-am dat seama că mi-am schimbat felul de a face poezie din cauza noii limbi. Limba mi-a impus-o aproape obligatoriu la acel moment. Desigur şi alţi factori: experienţa, influenţele din jur, cele literare, din jurul noului roman, scriam un fel de poem-proză.

Poeţii, oh, poeţii, da, poeţii, aha, poeţii

Care este acum curentul poetic dominant în Franţa? Cum vă situaţi în peisajul poetic destul de eclectic de azi?

Este foarte greu de spus. Poezia este la fel de prost receptată în România ca şi în ţările occidentale. Locul ei în societate nu e evident, poziţia ei e din ce în ce mai marginală, mai privită cu condescendenţă. Adică, în era Internetului, ce să faci cu poeţii? Poeţii, oh, poeţii, da, poeţii, aha, poeţii... În Franţa există în fiecare an un *Marché de la poésie*, există acea *Fête de la poésie*. Eu, scoţînd cartea aceasta, am citit din ea în vreo cinci locuri, ceea ce nu mi s-a întîmplat niciodată, la Paris. Aceste lucruri, puţin cam artificiale, alimentate oficial, organizate de Ministerul Culturii, ar putea fi semnul dispariţiei sau diminuării unui interes real. Foarte pesimist nu sînt, pentru că nu se poate trage o concluzie definitivă asupra evoluţiei poeziei.

În Franţa, suprarealismul a ajuns o referinţă foarte comună şi falsă. Ca şi aici, poate chiar mai mult, se spune: „Aha, asta e o chestie suprarealistă“, a intrat în limbajul curent, s-a demonetizat. Sigur, mai există oameni care se reclamă de la suprarealism. Recent, a fost un simpozion la Bucureşti şi au fost prezenţi şi poeţi din Franţa care mai credeau în existenţa unui grup suprarealist ca acela de pe vremea lui André Breton. Eu nu cred acest lucru. Este doar o idee întreţinută artificial, mai există două sau trei

Găsirea celei mai potrivite poziţii

Găsirea celei mai potrivite poziţii pentru somn
e o sarcină la fel de măreaţă ca şi aceea
de a-l preschimba ca prin farmec pe cel mai intimist
dintre cronicarii cotidianului în scriitor public
într-o povestire fără cap şi coadă
ce poartă cu ea plicuri goale şi sticle închise ermetic
în care duhurile ajung captive după ce au slujit îndelung
într-un mimetism steril asemănător celui
al constructorilor de profesie
în amurgul vieţii cînd se apropie scadenţele
conform unui calendar extrem de precis
cu peruci dintr-un veac fără peruci

(din volumul *Balayeur devant sa porte)*

traducere de Dan STANCIU

Mergînd cu pas neşovăielnic

Mergînd cu pas neşovăielnic personajul
numit Dumnezeu în visele de închisoare
el şi nimeni altul
mergînd cu pas neşovăielnic
se iveşte pe caldarîmul topit
de suflul fierbinte al mersului său
personajul numit Dumnezeu
cu joben şi guler tare
deschide şi închide alaiul
dedublat ca o stea
dintr-o galaxie descoperită pe hîrtie
literă moartă hărăzită materializării

(din volumul *Balayeur devant sa porte)*

traducere de Dan STANCIU

reviste care se intitulează suprarealiste. Peisajul este foarte variat. Există foarte mulţi editori de poezie, mici, prost difuzaţi, deşi poate ceva mai bine ca în România. Preţurile sînt foarte mari, editorii se plîng, poeţii se plîng. E o atmosferă puţin deprimantă.

S-a uitat surpriza extraordinară pe care a produs-o căderea comunismului

Ultima carte pe care aţi publicat-o reprezintă o nouă mutaţie poetică? Balayeur devant sa porte *înseamnă o „ordine" cumva în afara poeziei propriu-zise, o altă structurare?*

Titlul este mai mult decît o aluzie la limbajul poetic, la poezie ca domeniu separat de viaţă, poate nu neapărat separat cît specific. Expresia aceasta, *balayer devant sa porte,* nu există în limba franceză, iar puriştii limbii au remarcat-o imediat. Am un bun prieten, poet francez, cu mult mai în vîrstă decît mine, care mi-a spus: „Asta nu există în franceză, (şi rîzînd) dar e un titlu foarte frumos". Există verbul *balayer* dar nu şi substantivul *balayeur.* Este o licenţă pe care mi-am permis-o; acest *balayeur* este

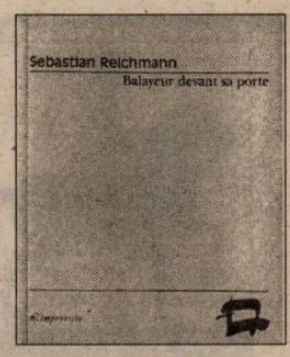

un personaj (poate eu, poate noi toţi) care se vede obligat să îşi spună anumite adevăruri sau anumite feluri de a înţelege el adevărul după toate schimbările acestea care, de un deceniu încoace, agită, în mod surprinzător, Europa şi lumea; poate s-a uitat surpriza extraordinară pe care au produs-o aceste evenimente, căderea comunismului, schimbarea de regim... această surpriză a fost esenţială pentru mine. Există în carte un poem care se numeşte chiar aşa şi pe care l-am scris în 1990; atunci nu mă gîndisem la o carte întreagă, dar, încetul cu încetul, am văzut că poemele pe care le scriam mergeau cam în acelaşi sens, aveau ceva comun, iar acest ceva era reintegrarea unei dimensiuni absente, a unei identităţi pe care o credeam... cum să spun...

Rezolvată?

Exact, dar ea s-a dovedit a fi foarte nerezolvată. Am trecut prin tot felul de peripeţii interioare şi exterioare. Poate mai mult interioare. Viaţa mea s-a schimbat după '90 într-un sens foarte profund. Nu în sensul „ce ne facem, acum se poate circula". Eu mă simt încă înăuntrul acestei poveşti care ţine de vise, de inconştient. Nu am rezolvat-o şi nu cred că o voi rezolva şi nici nu ţin s-o rezolv cu orice preţ, însă ceea ce e important e faptul că ceva avansează, ceva se schimbă, se transformă. Aşadar, e mai mult decît o schimbare de stil, de vocabular.

E ceva programatic în titlul acesta, Balayeur devant sa porte?

Sigur, poate să fie luat ca programatic. E un fel de îndemn să ne ocupăm de lucrurile care nu sînt în ordine în propria noastră ogradă, în casa noastră, înainte de a ne ocupa de ceilalţi. Dar, în acelaşi timp, este şi ceva spontan, poate inconştient, pentru că nu am căutat titlul acesta cînd am scris poemul care se numeşte aşa. În mod ciudat, în el apare o negresă care mătură în faţa propriului magazin...

a consemnat Simona SORA

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Noua scriitură feminină

Cînd se vorbeşte despre proza ultimului deceniu, se iau în considerare de obicei două mari direcţii: una care exploatează filonul autobiografic într-un mod fabulos şi oniric (Mircea Cărtărescu, Simona Popescu, Ion Manolescu, Corin Braga), cealaltă, mult mai aproape de optzecismul tradiţional, un fel de realism impur, conceptual, cu proiecţii mistic/magice, demonetizate ironic (Adrian Oţoiu, Radu Aldulescu, Caius Dobrescu, Petre Barbu, Răzvan Rădulescu). Se uită, cel mai adesea, sau se tratează ca „humus fertil" o anumită proză feminină, cu evidente trăsături specifice, care iese din clasificarea (schematică, e drept) de mai sus. Ca să nu mai vorbim despre cele două extraordinare romane ale lui Andrei Codrescu – *Contesa sîngeroasă* şi *Mesi@* – expediate de critică (nu şi de cititori) destul de repede, pesemne tratate ca traduceri care nu fac o literatură.

În acest deceniu au mai debutat trei prozatoare care au dispărut cu totul mai apoi, în ciuda primirii entuziaste pe care le-a făcut-o critica (sau măcar o parte a ei), a premiilor de debut şi a epuizării rapide a cărţilor lor din librării: Daniela Vlasie cu romanul *Biserica*, Jolán Benedek (las de o parte povestea care a însoţit premierea romanului ei, *Sufletelul Justinei,* de către editura Nemira) şi Claudia Golea cu *Planeta Tokyo,* un roman în două volume. Sînt mai puţin importante diferenţele programatice dintre cele trei autoare, cît apropierile de fond în care cred că s-au întîlnit nu doar „esteticile" lor originale, dar şi aşteptările editorilor lor, cunoscători ai noului gust public, apropieri pe care le-aş rezuma repede: 1) scriitură directă, auto-centrată; 2) obsesia corporalităţii şi a sexualităţii libere; 3) un „cadru" ficţional paradoxal, fabulos măcar prin deznodămîntul care nu respectă convenţia *non-fiction* asumată iniţial.

Dacă ar fi să căutăm locurile celor două prozatoare – Cristina Müller şi Alina Nelega – care au debutat recent la Editura Paralela 45, în contextul schiţat mai sus, ar trebui să ne referim şi la legătura care se reface – printr-o intelectualizare a prozei, printr-o structurare reflexivă, deşi ironică, a discursului, printr-o recuperare metaforică a discursurilor ideologice, mai ales a unui soi de feminism *soft* – cu o zonă a prozei „feminine" în care aş include romanele Gabrielei Adameşteanu *(Dimineaţa pierdută),* ale Norei Iuga *(Sexagenara şi tînărul),* ale Adinei Kenereş *(Îngereasa cu pălărie verde)* şi ale Danei Dumitriu (mai ales, *Întoarcerea lui Pascal).* Adică cea mai bună tradiţie românească a zonei cu pricina.

Femei în pragul crizelor de nervi

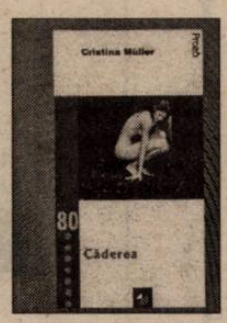

Cînd volumul de proză *Căderea* a fost predat editurii, Cristina Müller mai era lector de literatură spaniolă la Universitatea din Cluj şi tocmai încheiase un doctorat, sub îndrumarea profesorului Marian Papahagi, asupra operei lui Baltasar Gracián. Şi-a continuat studiile – de filologie şi filozofie – la Geneva cu profesorul Jenny şi apoi a plecat – se pare, de tot – în SUA, unde lucrează ca cercetător într-un centru de studii medievale. Cartea pe care o avem în faţă este, aşadar, destul de veche în biografia Cristinei Müller şi se leagă, ca gest, de perioada de dinainte de '89, cînd ea publica proză, recenzii, traduceri în reviste, luînd chiar un premiu al revistei *Amfiteatru,* cu o povestire numită *Pomul de Crăciun.*

Căderea este, astfel, cartea unei prozatoare mature care reuşeşte să contureze în cele trei proze ce alcătuiesc volumul – bucăţi separate în esenţă, dar care se întîlnesc în construirea personajului K. (Khristina, dar şi sufletul pereche din scrisorile către Milena) – un nou univers al „femeii de toamnă", al feminităţii ce apune, al femeii trecute şi (în sfîrşit) libere. *Străina,* prima proză, cea mai narativă dintre ele, este un fel de pseudo-jurnal clinic al unei psihanaliste (K.) ce profesează cam haotic într-un vechi burg transilvan (Clujul) plin de ifose culturale şi ex-imperiale. Timpul clasic – povestea durează o zi – se dilată în planuri adăugate, suprapuse, reflectate în oglinzi dispuse bizar în spaţiul narativ, cuprinzînd mai multe eboşe de cazuri clinice, principalul fiind cel al Ruxandrei, descendentă feroce, dintr-o familie aristocratică, crescută cu guvernantă nemţoaică şi aflată la al nu-ştiu-cîtelea soţ; de cîteva ori rolurile se inversează, pacienta îşi psihanalizează analista, iar declicul se produce în momentul apariţiei fostului soţ, fugit în urmă cu ani buni în America, indiferent la suferinţele îndurate de K. din această cauză şi care scrisese în acest timp, împreună cu amica aristocrată, un roman despre care psihanalista – cam abulică dacă nu profund autistă – află doar acum.

Femei, este o povestire despre agonia sentimentelor: iubire, prietenie, compasiune, iubire maternă. K., într-o altă ipostază a ei, e o „făptură a intervalului... o intermediară fericită şi imobilizată între lumea bărbatului şi reprezentările angoasei lui", se trezeşte brusc (printr-o îndrăgostire reprimată) cu o fiinţă în pîntece, ce va trăi, desigur, într-o nouă ordine amoroasă, cea a cuplului inversat: femeia puternică şi bărbatul slab. *Căderea,* ultima proză clarifică parabolic sensul cărţii: iubirea, în care K. nu mai crede, nici nu e posibilă decît printr-o întîlnire (cam auto-erotică) a propriului *animus.* Acest înger androgin, dar „fără calităţi", îndrăgostit de o imagine, este singurul care o vede pe K. aşa cum e.

Spuneam că există în prozele Cristinei Müller un refuz al narativului, al întîmplării povestite, al povestirii veritabile, la urma urmelor. Dimpotrivă, substanţa cărţii este un fel de teoretizare apăsată a reprezentărilor psihice şi a gesturilor exterioare, o plăcere pentru teoria rotund ilustrată (a „legii tatălui", de exemplu, căreia îi sînt supuse zecile de Lolite în drum spre ţara de piatră a „femeii de toamnă"), pentru explicarea univocă a unei idei abstract-prea abstracte. Dacă ar fi să vorbim de o filiaţie a acestei proze dialogice şi eseistice n-ar trebui uitat romanul spaniol contemporan şi mai ales Juan José Millás cu *Singurătatea era asta* şi *Dezordinea numelui tău,* pe care autoarea, mai mult ca sigur, le-a citit. Dacă avem răbdare cu proza aceasta barocă, cu umorul fin şi autoironia naratoarei (autoarei?) s-ar putea să descoperim în prima carte a Cristinei Müller semnele unei noi scriituri feminine, inteligente şi captivante în egală măsură.

Un cyber-roman medieval

Ultim@ vrăjitoare de Alina Nelega ar fi avut toate şansele să fie considerat un debut remarcabil dacă autoarea nu ar fi dorit – ca Martina, personajul ei principal, care scrie de zece ani „un roman despre natura umană" – să dea „romanul secolului", adică un roman total, intertextual (Boris Vian, Bulgakov, dar şi Llosa sau Andrei Codrescu, Longos şi Adrian Oţoiu), avînd toate speciile cu putinţă intricate în materia sa (jurnal, poezie, afiş, eseu, glosar, teatru experimental, cronică de teatru, epistolă către Dumnezeu). E prea mult. Deşi, citită în cheie ironică (şi asta e lectura pe care ne-o sugerează o poveste despre un înger şi o vrăjitoare care suferă, amîndoi, de *anamnesis destruto* şi, astfel, pot interpreta cum vor propriile acte, amintiri, reprezentări despre ceilalţi, valorile stabilite) povestea ţine. De fapt, ironia (prezentă şi în piesa de teatru *www.nonstop.ro* cu care autoarea a debutat) şi un fel de nostalgie care nu-şi mai poate numi obiectul din cauza amneziei (vezi amintirea mirosului din magazinul de cafea algerian din Soho sau feţele de masă cu pătraţele roşii-albe din Praga) sînt dominantele scriiturii Alinei Nelega. Ironie la nivel textual, de la păsărească îngerului căzut, Angel, terifiat de faptul că va fi pedepsit de Boss (Dumnezeu) şi pus să facă un ou, la caracterizarea cvasi-borisvianescă făcută de ultima vrăjitoare, Martina, ziaristei Mimi: „Ah-Mimi, ordalie făcălundă, sisifuţă gundă, ludicrîndă puţulundă, şoseţulă muştufiţă şalamută rundată ucazat epi riboscit rapacaţită u becahlindă... buh." Ironie a sorţii: îngerul doreşte un trup, care-l îndepărtează, în fapt, de condiţia lui, vrăjitoarea vrea un suflet pe care-l are, dar a uitat. Angel, îngerul bolnav de moarte (şi o întreagă armată de îngeraşi: moonlight, grifon) rătăcesc într-o Reţea, Internetul, care „pe vremuri era explorat doar de cabbalişti cu aprobarea Bossului" şi care arată ca un curcubeu ce deschide miraculoase porţi cunoaşterii şi comunicării, care poate ajunge chiar şi într-o „ţară de vis" („se doarme mult, de-aia i se spune aşa"). Dar mai şi coboară, se materializează, aproape fără voie şi întîlneşte o vrăjitoare din Tîrgu-Mureş, sora unui regizor experimentalist care, şi el, vede îngeri şi chiar lucrează cu ei.

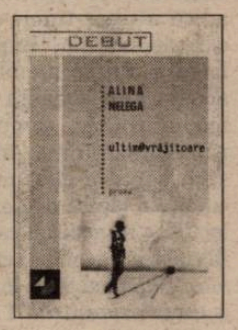

Romanul Alinei Nelega – un *cyber*-roman medieval despre îngeri căzuţi ce se înmulţesc prin partogeneză şi vrăjitoare născute pe 1 iunie care şi-au uitat darurile şi au dat în boala scrisului – este un debut cu totul surprinzător, deranjant şi atipic. E adevărat, prima parte reprezintă de fapt romanul, iar ce-a de-a doua – jurnalul Martinei şi micul glosar redundant – e cam lipită. S-ar putea ca Alina Nelega să fi păţit, de la debut, ce i s-a întîmplat lui Radu Aldulescu la cel de-al treilea roman, care pare scris la comandă şi predat la termen. Adică să fi scris mult timp şi să fi revăzut primele 80-100 de pagini şi să fi adăugat încă 50 pentru publicare. Cea de-a două carte (nu aşa se zice?) ne va lumina. Pînă atunci, *Ultim@ vrăjitoare* este debutul (eclectic, fragmentat şi prea ambiţios, aş zice) al unei prozatoare foarte talentate, o carte care ar avea, în mod sigur, succes în Occident, dacă ar fi tradusă, despre o ţară mică în care „ora locală e cu o sută de ani în urmă faţă de cea europeană", despre o lume izolată, bolnavă de minciună, amnezie disctructivă şi indiferenţă.

▲

Dilema vă recomandă

● G. Liiceanu, *Itinerariile unei vieţi: E. M. Cioran* urmat de *Apocalipsa după Cioran,* ediţia a doua (Editura Humanitas, colecţia TOP H) a unei cărţi-document despre locurile mitice cioraniene şi „obsesiile sale legitime". (Simona Sora)

● *Apostrof,* nr. 7-8/2000. *Generaţia 27. Ideologie şi prietenie.* Comunicarea lui Matei Călinescu la o masă rotundă a revistei avînd ca temă: „Cultură şi naţionalism". Un text care nuanţează, ca nici unul altul de pînă acum, relaţiile convulsive dintre Ionesco, Eliade, Cioran şi Sebastian, de la „frivolitatea" de dinaintea tragediei pînă la „transformarea urilor" după exil. (Radu Cosaşu)

● Videoclipul lui Baz Luhrmann „Everybody's Free (To Wear Sunscreen)" şi cel al lui Fatboy Slim „Ya Mama" pe MTV. (Alex. Leo Şerban)

● Yvon Brès, *Psihologia lui Platon* (Editura Humanitas). Filozofie şi psihanaliză, Atena şi Viena, Platon şi Freud. Dialogurile platoniciene revizitate de un exeget dotat cu uneltele psihologiei experimentale. În filigran, un alt fel de a *gîndi* iubirea. Rigoare a erudiţiei şi vigoare a demonstraţiei. (Dan Stanciu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Ispite şi ispitiţi

După ce am dezbătut moralitatea unor *show*-uri precum *Surprize, surprize* sau *Iartă-mă*, în care participanţii îşi etalau, de bună voie şi nesiliţi de nimeni (cel puţin aparent) trăirile intime, iată că au apărut o nouă serie de emisiuni care împing îndrăzneala şi mai departe. Printre ele se numără *Vara ispitelor*, difuzată serile la PRO TV. Emisiunea presupune testarea fidelităţii unor cupluri stabile. Cum se poate duce la bun sfîrşit un lucru atît de delicat? Prin introducerea „ispitelor"; adică a unor tineri şi tinere definiţi drept „sexy", care au sarcina, timp de şase nopţi, de a-i păpăci pe fiecare dintre membrii cuplului, în aşa fel, încît acesta sau aceasta să-şi uite vechea iubire. La modul practic, complicata procedură se realizează prin convieţuirea, în timpul aceloraşi şase zile şi şase nopţi, a cîte unuia din componenţii cuplului cu cîte o ispită de sex opus. Nou-formatele perechi locuiesc în aceeaşi cameră de hotel şi sînt non-stop filmate cu aceleaşi camere de luat vederi. Un *Truman Show* cu voia lor, datorită ispitei, consistente, a unui premiu de 1 000 de dolari. Şi totuşi, senzaţiile pe care ţi le dă acest concurs aparent vesel, în care cuvîntul-cheie este, ca de obicei, „distracţie", sînt confuze, cu gust semi coclit. Concursul mi-a amintit de unul dintre filmele care mi-au marcat adolescenţa, *Şi caii se împuşcă, nu-i aşa?* cu Jane Fonda, în care participanţii îşi puneau vieţile în joc. Desigur că *Vara ispitelor* nu se bucură de aceeaşi profunzime, dar există un ce tragic, sau măcar dramatic, în experienţa tinerilor despărţiţi timp de şase zile şi obligaţi să convieţuiască cu un străin. De altfel, mulţi dintre concurenţi s-au plîns, în discuţiile surprinse între ei, că-i deranjează camera de luat vederi. Două dintre fete au izbucnit în plîns din nimic, motivînd stresul; unul dintre băieţi a fugit în camera iubitei lui, ca s-o vadă şi i l-a decorat cu pietre pe nisip; toţi băieţii participanţi şi-au schimbat între ei ispitele feminine, cu acordul organizatorilor, pentru că nu se înţelegeau cu ele; un cuplu nou-format s-a închis în baie „să se pipăie, nimic altceva", conform propriilor afirmaţii, ca să nu fie filmaţi. Totuşi, relaţia participanţilor cu camera, şi, implicit, cu participarea lor la emisiune, este mai complexă: majoritatea dintre ei oscilează între iritare şi plăcere exhibiţionistă. Este incredibil să-i auzi cum se auto(psih-)analizează atunci cînd sînt intervievaţi: concurenta pe nume Alma explică, amănunţit, cam ce a făcut ea cu ispita ei – l-a „mîngîiat pe fese, s-au pipăit în baie"; în acelaşi timp spune că îi e dor de prietenul ei, şi că n-ar fi de acord ca el s-o sărute pe ispita lui sau s-o atingă pe sîni, căci astea sînt lucruri cu adevărat intime; concurenta Irina se plînge de concurenta Cosmina, care vrea să le impună tuturor să facă ce vrea ea; ispita Maria îl schimbă pe concurentul Cristi deoarece sforăie îngrozitor; ispita Raluca îl acuză pe concurentul Mihai că „s-a dat" la celelalte ispite. Reporterul cu aparatul de filmat este, astfel, tratat de către concurenţi plictisiţi şi ca un mijloc de defulare, un colac de salvare pentru diferende. Interesant este şi rolul ispitelor: din discursul lor şi din prezentarea cel puţin ambiguă a băieţilor de la *Casa Loco* nu se înţelege pînă unde le permite regulamentul să meargă în zăpăcirea concurenţilor. În discursurile lor, majoritatea ispitelor (alese, în general, dintre fotomodele avînd drept pată de culoare un stripper) vorbesc despre cît de bine se înţeleg cu concurentul repartizat. Vorbesc despre potriviri de caracter şi, cu excepţia mai agresivului stripper, ne asigură (pe noi, telespectatorii) că nu s-a întîmplat nimic, că n-au mers mai departe. Cea mai mare calitate a unei ispite este să poţi discuta cu ea, de la om la om. Şi atunci te întrebi care mai este scopul concursului, şi care este miza pentru ispite? Senzaţia iniţială de „Şi caii se împuşcă, nu-i aşa?" este înlocuită cu una de tabără, în care elevii sînt supăraţi de repartiţia camerelor şi se ceartă cu vecinul de pat că le-a mîncat din sandviciuri şi le-a folosit săpunul.

▲

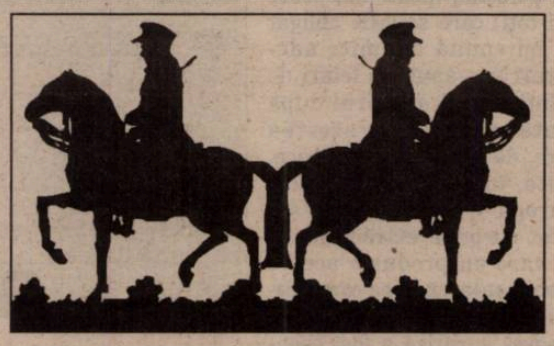

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Într-o zi de vineri, 13...

Ziua de vineri, vineri 13 a lunii iulie, ziua aceea cînd „colegul meu de bancă", Dan Stanciu, mi-a oferit ştirea de mai jos, zicîndu-mi că a decupat-o gîndindu-se la mine, m-a încîntat ca un moment muzical, singura mea măsură cît de cît exactă în acest domeniu al fericirii la fel de greu explicabil ca frumuseţea unei melodii.

Vestea minunată suna – verb întru totul adecvat – aşa: la West Palm Beach, în celebra Floridă (aflată în geografia poeţilor lîngă Ostroavele Antile), poliţia a trecut la combaterea criminalităţii prin muzicoterapie; „difuzoarele instalate în anumite zone din oraş, cunoscute pentru rata ridicată a infracţionalităţii, transmit *fără întrerupere* (subl. mea) Simfonia întîia de Beethoven, Suita pentru orchestră în do major de Bach şi partea a doua din Concertul nr. 21 de Mozart, piese destinate să descurajeze eventualele intenţii malefice ale traficanţilor sau ale altor delincvenţi... Numărul apelurilor de urgenţă a scăzut în ultimele 4 luni cu aproximativ 60% faţă de aceeaşi perioadă a anului trecut".

Ceea ce entuziasmează cordul şi mintea mea transcriind aceste rînduri indiferente la contextul violent (poliţişti, hoţi, criminali) este concretul muzical. Pînă azi ştiam că aşa, în general, Mozart, Vivaldi, Scarlatti fac să crească florile, iarba, cantitatea de lapte în ugerul vacilor etc., dar de data asta ni se precizează melodiile, „piesele" cum li se mai zice cam aiurea, nu mai stupid decît „materiale" pentru „articole" în gazetărie. Şi, Doamne, ce piese! „Întîia" lui Beethoven, cea mai mozartiană, la care puţini mai vibrează voios, „Do major"-ul lui Bach, „la care toată filosofia lumii stă în extaz inexplicabil" – scrie Steiner –, andantele din „21", concertul pe care Stalin însuşi l-a ascultat cînd l-a lovit ultima congestie... Cum de s-a decis poliţia aceea la aceste melodii, cu ce specialişti în materie s-a consultat, de ce aceste „piese" şi nu altele? – n-am timp de obiecţii în starea de excitaţie intelectuală (cum altfel să-i zic?) în care mă găsesc; mă inhibă, desigur, viziunea unei zone unde se difuzează fără întrerupere aceleaşi trei melodii, fie ele divine: nu ajungem din nou ca în *1984*, de data asta „pe bune", pe invers, în numele unei cauze înalte? Renunţ la acest intelectualism în faţa adevărului statistic: apelurile de urgenţă au scăzut cu 60% – „infractorii sînt inhibaţi de marii clasici, susţin psihologii americani". Fără discuţie că e mai importantă inhibiţia acelora decît a mea, nemîntuit orwellian, mereu angoasat de cît rău poate face binele introdus cu forţa. Dar – prefer să mă întreb – cine sînt aceşti infractori, ce „băieţi de băieţi", ce educaţie muzicală au, ca să-i paralizeze andantele din „21"? Sau n-au nici o educaţie melomană şi atunci iar ne întoarcem la enigma pură şi deloc simplă a muzicii, a frumuseţii care, pînă să salveze omenirea, îmblînzeşte „omul din subteranele" Floridei? Aşa o fi, n-am cum să verific, nu am experienţă, niciodată nu am ascultat „întîia" Titanului în timp ce mă gîndeam cum să devalizez o bancă; îmi amintesc doar că nu demult, nu în altă viaţă, am încetat să mă iau la palme auzindu-l pe Glenn Gould în Variaţiunile Goldberg, dar aceasta e o problemă strict personală şi nu a venit nici vremea ca o ruşine să fie socotită o delincvenţă.

În sfîrşit, cred că e momentul muzical ca să pun întrebarea ce mă urmăreşte din vinerea aceea 13: cînd introducem muzicoterapia şi la noi, în zonele pline de „intenţii malefice"? Şi, mai ales, ce „băgăm"? În nici un caz, „Für Elise" şi menuetul lui Boccherini, acelea le avem la toate telefoanele de firmă, şi jafurile n-au scăzut, şi nici injuriile. Inutil, de asemenea, Chopin – orice tinerel care jefuieşte o alimentară ştie că în valsurile lui se ascund tunuri. Apelăm la autohtoni? „Băgăm" în Militari, fără întrerupere, „Rapsodia I" a lui Enescu şi „Balada" lui Ciprian Porumbescu, etern făcătoare de minuni? Domnilor – cutez a spune – înseamnă că nu cunoaşteţi delincventul român! Ne întoarcem la selecţia americană? Ţine la noi, în Ferentari, andantele din „21"? Îi va înmuia pe ai noştri, din Pajura, „Întîia"... Titanului? Închid ochii şi văd Titanul străbătut, în amurg, de „Do-major"-ul lui Bach, fără întrerupere... Aud revolta fondului nostru latin, nelatin şi literar.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

O manichiuristă din Berceni

„Mihaela Lateş e numele de fată, dar Grosu de familie. Sînt manichiuristă-pedichiuristă şi coafeză de 35 de ani. Aici, pe Secuilor. Am fost de toate înainte, fiindcă am venit din Tecuci şi ştiţi că Ceauşescu nu te primea în Bucureşti. Noroc ca femeie de serviciu pe la blocuri cunoşti lumea, ţi se lărgeşte orizontul şi aşa m-am luat cu preşedintele de bloc de la M 14 din Balta Albă, Gravei îl chema, să-i dea Dumnezeu Rai, că bine mi-a făcut. A murit acum vreo patru ani, a dat de o nevastă care l-a băgat în pămînt... ajuta lume nevoiaşă, dădea de mîncare fetelor singure, îi plăceau femeile, prima nevastă îi murise. Mie mi-a făcut buletin şi aşa am intrat în rîndul lumii. Am putut chema şi eu rude de la Tecuci, că uite ce bărbat am, de treabă, avea casă, avea şi un Trabant, luat dracu' ştie cum, că era marfă din străinătate şi nu suporta Daciile. După un timp eu i-am spus că nu mai pot, e bine la tine, Gravei, dar vreau şi eu gradele mele de libertate şi aşa am găsit cu chirie undeva în Ferentari. M-am dus la şcoala de frizerie, am făcut-o... se dădeau bani adevăraţi atunci, iartă-mă, am dat un Kent şi un bax de cafea. Nu-mi plăcea frizeria, că e să te bagi în părul murdar al unuia... că am găsit repartiţie spre Ştefăneşti, la capul oraşului. Industrie şi jeg, oameni fără obraz, veneau în cîrduri şi ţi-era ruşine de ce puteau scoate pe gură... eram fată de la ţară, la mine în casă nu se înjura, iar eu ca fată cu atît mai puţin. După vreun an m-a luat la el acasă un mecanic de întreţinere la utilaj, că lucrează în acord şi cîştigă, ce acord, că n-avea de nici unele prin casă, o calamitate naturală... îşi împrăştia ciorapii pe unde nu crezi şi după două săptămîni mi-am dat seama că nu e de mine. Erai dispusă să faci dragoste cu unu', dar să ai ce sacrifica, pe atunci n-aveai prezervative ca acum. Ţin minte că săream de pe dulap să nu rămîn gravidă, făceam baie cu apa rece... păi, ce să fac cu un copil... n-aveam o carieră, ceva, cu un pămpălău să fac copil? Şi atunci m-am întors la gazda mea... eu nu mă divorţasem de Gravei şi trecuseră vreo cinci ani, adică ce mai putea zice Miliţia? Nu s-au înţeles, asta e, n-o să-i luăm buletinu' lu' asta, că de asta mi-era teamă. Uite că m-au turnat unii şi vreau să văd şi eu dosarul de la Securitate, că s-a dat drumul, ca să văd cine m-a turnat... nu, că nu-i fac nimic, ce să-i fac, dar numai aşa, că rău mi-a făcut. A venit Miliţia la mine, la gazdă, aia s-a speriat, că aduc bărbaţi, că sînt destrăbălată, mă jur că nu adusesem pe nimeni, doar un tehnician de la Ştefăneşti, care-mi plăcea că se purta ca un om cu mine, dar n-am avut raporturi, a fost simplu, că el lucra noaptea şi dormea ziua şi eu eram pe tură inversă. Mă scula uneori să-mi arate soarele. Ce soare, prin zdrenţele astea de pe sîrmă, că n-aveam garderobă ca acum, să văd soarele... şi Miliţia, că să-mi dea papucii, păi, stai, Dom'le, că e nepotrivire de caracter, eu cea, el hăis... a, că de ce nu dau divorţ. Aveam tupeu, mă enervaseră rău, că ce se bagă ei... atunci ei, că ştiau glume: Teculci sau Tecuci? Mîrlani, că adică să mă trimită acasă cu dosar de prostituţie, care, zic, că am serviciu, dar în orele libere, dar ce-are statul cu orele libere, stau acasă, croşetez, mănînc, dorm. Că nu, glume, Teculci, Teduci sau Tecuci. Tîmpenii. I-am reclamat la şeful lor, că el n-are ce face, că e cercetarea subordonaţilor, el o dă la Procuratură. Noroc cu un procuror de treabă, era oltean, dar de suflet. A zis: dă-i în gura mă-sii, aplică legea pe mama lor: divorţează, schimbă-ţi meseria, casa şi n-o să te mai supere. Aşa am făcut. Atunci am devenit manichiuristă. Am luat toate categoriile şi, după '92, mi-am făcut profesia liberală, ce să mai stau la stat..."

▲

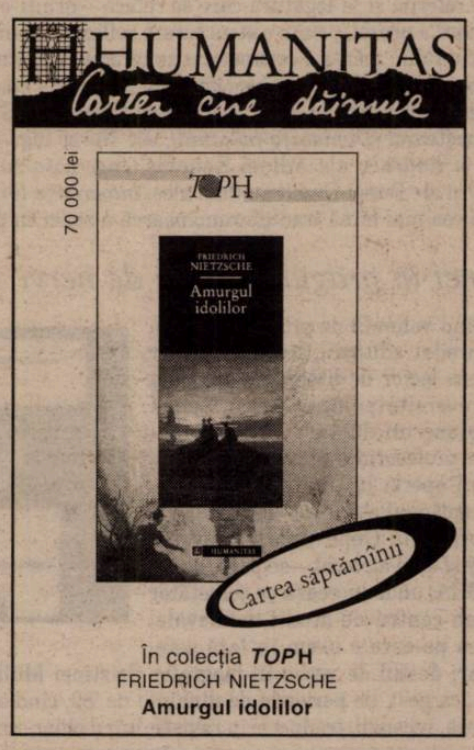

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Scriitor la gazetă (1)

O parte (prea mare, îmi reproşa regretatul profesor Cezar Radu, de la moartea căruia, iată, s-a împlinit deja un an) din scrisul meu a fost „extra-teritorial", în sensul că nu s-a adresat unei minorităţi de teoreticieni şi nici doar arhitecţilor. Dimpotrivă, am încercat să deschid discursul acestei profesiuni cel puţin către publicul cultural, cînd nu de-a dreptul către cetăţeanul cititor de gazetă, aşa cum s-a intîmplat între 1995-98, cît am ţinut rubrică la *Libertatea*, prin amabilitatea d-lui Bedros Horasangian sau, mai nou, în *Independent*, la pagina dedicată de şcoala noastră arhitecturii şi oraşului. Aceasta pentru că arhitectura de astăzi din Romînia nu este, nu trebuie să mai fie, doar o afacere privată a arhitecţilor cu clienţii lor – stat, firmă sau individ – ci să se re-deschidă către spaţiul public, către domeniul culturii, al ştiinţelor socio-umane, dar şi – învăţînd să nu-i mai fie doar tăcut teren de antrenament şi croitor de haine împărăteşti – către spaţiul politicului.

Am fost un privilegiat: paginile unor prestigioase reviste de cultură mi-au găzduit asemenea texte – de la *Secolul 20* la *Dilema*, de la *Sfera politicii* la *22*, de la *Vatra* la *Convorbiri Literare*, încheind cu congenerele *Art Panorama* şi *Contemporanul*. Plecăciune, aşadar, acelora de acolo: domniile lor au înţeles poate miza unor astfel de texte, care uneori a fost poate mai mare decît calitatea scriiturii. În mare parte însă, textele mai scurte ale cărţii de faţă au fost destinate revistelor *Dilema* şi *Vineri*. Acestea două au răspuns mai rapid decît altele presiunii pe care intervenţiile asupra mediului edificat o provoacă – uneori violent – asupra vieţilor noastre. La începutul anului 2000, *Vineri* a fost chiar, preţ de două numere (februarie-martie), o revistă „de arhitectură". Prietenilor de aici, în frunte cu Mircea Vasilescu, le mulţumesc, aşadar, pentru promptitudine şi solidaritate.

Am ales calea situării *in interregn* şi nu este deloc o opţiune comodă. Sintagma – peiorativă indiferent din ce parte a baricadei este rostită – de „poet-arhitect" este doar cea mai uşoară dintre „vinile" pe care le port. Aceea de a mă „risipi" in jurnalism cînd ar trebui să fiu doar „cărturar" nu este nici ea simplă. De asemenea, nu am încetat să practic arhitectura, nu doar din raţiuni financiare ci şi pentru că teoria este şi „practică observată"; or, în nici o artă din nici o ţară probabil nu este atît de mare prăpastia care îi desparte pe practicieni de cei care teoretizează „pe seama lor" ca în arhitectura românească din perioada postbelică şi pînă azi. Chiar unii dintre prietenii practicieni îmi reproşează că nu mă limitez la „ceea ce ştiu să fac mai bine", adică la teorie, deşi nu au nici o idee despre casele sau despre bisericile cu toate publicate; ei presupun doar că, parafrazînd spusa lui Călinescu, teoretician al spaţiului edificat (sau – puşche pe limbă-ţi! – filosof) nu poate fi decît un arhitect ratat.

Nu cred însă că este vorba, la nivelul mai larg al revistelor culturale, al presei româneşti în genere, despre vreun spor de receptivitate faţă de problema mediului edificat. O spun după un efort personal de zece ani. Nu cred că efortul meu – care este, din nefericire, încă aproape singular – a „ţesut" punte peste prăpastia care îl desparte pe arhitectul român de dumneavoastră, om de cultură sau doar „amator avizat" (dar acesta era, potrivit lui Vianu, destinatarul optim al operei de artă). Este, o ştiu prea bine, o falie subiectivă: dacă dumneavoastră nu v-aţi retrage instinctiv un pas înapoi, înspăimîntaţi de caracterul „tehnic", aproape „ocult" al limbajului arhitectural (o legendă: dimpotrivă, marea problemă a teoriei arhitecturii este de a-şi inventa concepte proprii în locul celor prea lejer importate din filosofie sau teoria literară) pe de o parte, iar noi am învăţa să mînuim mai bine tehnicile de seducţie ale scrisului (de care ne ferim in numele „practicii" care vorbeşte de la sine, dar nerecunoscînd că, de fapt, scrisul e o altă meserie, cel puţin la fel de „serioasă" ca şi proiectarea), s-ar putea produce o întîlnire la jumătatea drumului. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Numere de marcă

Dimineaţa era foarte frig, uneori mercurul din termometru cobora pînă la minus douăzeci de grade. Era frig afară, era frig înăuntru. Iarna în barăci ne încălzeam cu reşouri improvizate, confecţionate din cărămizi mari de BCA, în care meşterii populari ai şantierului săpaseră şanţuri şerpuite. Prin ele se strecura o spirală de nichelină, care se înroşea la cîteva secunde de la întîlnirea cu curentul electric. Dar cînd ne culcam trebuia să o stingem, şi frigul izbucnea prin pereţii subţiri, din placaj. Dimineaţa totul era jilav, mîncam o felie de pîine cu untură de porc şi ieşeam afară. Totul era îngheţat bocnă, iar cînd ne salutam din gură ne ieşeau un fel de bulgări compacţi de abur. Începusem să mă gîndesc dacă n-aş putea ghici de la distanţă ce-şi vorbesc unii sau alţii, după forma vălătucilor albicioşi care pluteau pe lîngă ei, descompunîndu-se lent. N-am perseverat prea mult în cercetările mele, pentru că toată lumea fuma, şi asta compromitea armonia diafană a cuvintelor vizibile. Fumul compromite aburul. Terenul, altminteri noroios, era acum tare ca betonul. Unii ziceau că e chiar mai tare. Cu excepţia intersecţiei din colonie, pe unde treceau, una după alta, betonierele şi Kamazurile. Cu puţin noroc, stînd pe marginea drumului, puteai să vezi că, sub presiunea pneurilor uriaşe, noroiul îşi recăpăta pentru o secundă starea lichidă, după care îngheţa din nou, surprins în aer, în arhitecturi complicate, fragile ca sticla. Poate că după forma lor puteai ghici viitorul.

Ingineria se reducea, în 99 la sută din cazuri, la un fel de marketing sentimental, pe unii îi duceai cu vorba, pe alţii îi ameninţai, meseriaşilor mai buni le iertai una sau alta, erai judecător de pace pentru conflictele cele mai diverse. Pentru piese de schimb, pentru graţiile normatoarei, pentru electrozi de sudură, pentru avansuri la leafă. Zeii locali erau însă alţii – maiştrii, cei care îşi aduceau oamenii cu ei de pe alte şantiere, care îi organizau, care împărţeau cu ei mai multe belele şi satisfacţii precare decît tine, un biet inginer stagiar. Dimineaţa îmi luam în primire biroul şi începeam să citesc rapoartele schimbului de noapte.

„Tovarăşe inginer. Subsemnatul Tornea Constantin maistru principal număr de marcă 7249 vă aduc la cunoştinţă următoarele. În cursul nopţii de 12/13 martie 1982 am preluat echipa lot baraj ca să pregătim lamelele 6, 8 şi 10 pentru betonare. La ora 22 am făcut instructajul de protecţia muncii şi am repartizat oamenii la posturi. Toate suprafeţele au fost buceardate, betonul a fost spălat, au fost montate toate aparatele de măsură şi control şi au fost instalate vibratoarele. Macaraua turn era în stare de funcţionare iar şoferii pentru betonare (patru) erau pregătiţi. La ora 02 (două) noaptea trebuia să începem betonarea dar am constatat că fabrica nu funcţionează. Am anunţat echipa de intervenţie şi am aşteptat în lamelă să se repare defecţiunea. În timp ce stăteam de vorbă cu muncitorii despre planul de betonare *(n.a.: aiurea!)* am simţit pe faţă cîteva picături de ploaie. Întrucît ştiam că este cer senin pentru că şoferul Juravle voia să ne arate unde este Carul Mare m-am mirat foarte mult. De aceea m-am uitat în sus şi am văzut că deasupra noastră pe braţul macaralei turn se afla macaragiul Arghir Toader care tocmai se încheia la pantaloni. L-am chemat jos şi i-am spus că o să-i fac raport pentru comportament imoral dar el mi-a răspuns că ce era să facă pînă coboară jos îşi dă drumul pe el. Mi-a zis că a calculat greşit viteza şi direcţia vîntului dar eu cred că făcea mişto pentru că vîntul nu bătea şi nici n-a bătut. Am vrut să-i tai ziua adică noaptea dar Arghir are categoria a cincea şi aş fi compromis betonarea pentru că noaptea e mai greu ca ziua. Aşa că vă aduc la cunoştinţă lipsa de respect a unor angajaţi şi vă rog să luaţi măsuri disciplinare împotriva macaragiului Arghir Toader număr de marcă 4417 pentru ca pe viitor să nu mai urineze pe şefii ierarhici. Trăiască lupta pentru pace. Tornea Constantin."

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Ninsoare de vară

„Tombe la neige. / Tu ne viendras pas ce soir..."

Asta vine de-afară, de la una din terasele de pe strada mea. Ce i-o fi apucat? Sînt cel puţin 35 de grade la umbră – de ce au pus melodia asta? Poate că nu înţeleg versurile şi nu şi-au dat seama de incongruenţă. Dar prefer să cred că e protestul lor împotriva căldurii, mica lor glumă pe seama verii, refuzul lor de a *o da în vară* – vorba sloganului de la Antena 1 – laolaltă cu restul lumii. Ceea ce mă aduce înapoi în faţa televizorului...

...Oamenii aceia pe care i-am văzut la o emisiune de divertisment, cu feţele îngropate în trei vase pline (maioneză, muştar, bulion), scurmînd în căutarea a trei bombonele, pentru distracţie (a lor, a noastră, a trecătorilor – totul se petrecea în Piaţa Unirii) şi pentru un milion (oferit primului care s-a lăsat convins să participe la joc, urmînd ca el să-l împartă cum ştie cu ceilalţi doi); oamenii aceia, clipind buimaci sub măştile de maioneză, muştar, bulion, ce se scurgeau de pe feţele lor; şi realizatorii emisiunii, felicitîndu-i în maniera aceea dispreţuitoare, detestabilă (alta n-au), aruncîndu-le banii şi trimiţîndu-i la plimbare. Realizatori care, între timp, şi-au mutat terenul de vînătoare la mare. Tot la emisiunea lor şi tot pentru un milion, cineva a încercat să golească, în cinci minute, toate sticlele şi toate paharele de la toate mesele unei terase de pe plajă: faţa congestionată a băutorului, după aproximativ trei minute, gîfîiala, stinghereala, deruta şi zîmbetul lui crispat, în timp ce repeta că se retrage şi renunţă la milion, iar realizatorii îl împingeau, rîzînd, să continue. Scuzaţi-mă, îmi scapă mie poanta sau chiar *nu-i nimic* amuzant aici? Sau, altfel spus: lor chiar li se pare amuzant?

Argumentele lor: da, e amuzant, şi cine nu se-amuză n-are decît să nu se uite la televizor; da, e amuzant, şi oamenii intră în joc de bună voie; da, e amuzant, şi televiziunile sînt instituţii comerciale care îi dau publicului programele pe care acesta le cere, mai ales acum – doar e *vară*! Ne-am înţeles?

Nu. În primul rînd, a *nu te uita* la televizor a devenit o atitudine aproape inadmisibilă. Poţi să recunoşti că nu citeşti (unii o recunosc cu mîndrie), dar dacă spui că nu te uiţi la televizor, e ca şi cum te-ai declara rupt de realitate, picat din lună sau – cea mai urîtă etichetă – *elitist*. Inadmisibil. Aşa că te uiţi în continuare, eventual schimbînd canalul. Ca să vezi, la o altă emisiune, oameni care se lasă raşi în cap pe platoul de filmare. O fac de bună voie şi pentru sume mari şi e treaba lor dacă după aceea se duc şi plîng în culise, deci nu e nimic de comentat, nu? Ba da: dispreţul perceptibil al unor realizatori pentru participanţii la emisiunile lor; confuzia dintre distractiv şi degradant, dintre umor şi umilitor, dintre joc şi batjocură, cu scuza că, oricum, asta cere publicul; şi de aici prezumţia respingătoare (pe care Mircea Vasilescu o denunţa de curînd, cu mai mult tact decît mine) că oamenii sînt proşti. Mai ales vara.

Un mare critic (de film) american, Pauline Kael, scria: „Aproape niciodată nu ne trece prin gînd să numim un show de televiziune „frumos", nici măcar să ne plîngem de absenţa frumuseţii, pentru că luăm ca de la sine înţeles faptul că televiziunea operează fără frumuseţe. Cînd vedem la televizor înregistrări fotografice din trecut, ca imaginile expediţiei lui Scott în Antarctica sau ca documentarele acelea despre primul război mondial, aproape că par prea tari pentru cutiuţă, prea pure pentru ea." Telespectatorul care intră în traficul canalelor de televiziune, căutînd totuşi ceva frumos, simte uneori – mai ales în anotimpul ăsta – că frumosul la televizor e ca ninsoarea de vară – o incongruenţă.

A propos, unde o fi ajuns Adamo cu ninsoarea lui?

„Tu ne viendras pas ce soir..."

(Ba da, tot o să apară ceva, chiar şi într-o seară de vară există Discovery sau Turner Classic Movies.)

„...Recueillir mon désespoir..."

(Ei, ce-i cu disperarea asta melodramatică? ţi-am spus, pînă la urmă tot apare ceva. Dacă vrei să plîngi pînă atunci, poftim, lasă-ţi capul pe umărul meu şi continuă.)

„...Tombe la neige..."

(Şi sînt 35 de grade la umbră. De ce au pus melodia asta? Poate s-au săturat şi ei de *Iar am dat-o în vară*, de *Vara ispitelor*, de *Vară fără limite*.)

„...Impassible manège."

(Ai spus „impasibil" sau „imposibil"? Oricum, ştii că-i o imagine potrivită şi pentru televiziune? O paradă, o arenă de circ, un manej.)

„La! La, la, la..."

(Şi tot aşa. Tu şi cu mine, amice. Tu şi cu mine.)

▲

INVITAŢI, INVITAŢI, INVITAŢI

Ana BALEA

Icre, perle şi alte figuri

Nu aveam nimic de-a face cu toate acestea dacă un coleg nu mi-ar fi vorbit convingător: „Scrii despre oameni săraci, eşti sărac!“. Aşa m-am trezit la miezul nopţii, într-un bar de lux, cu sarcina de a mă distra împreună cu Andreea Esca & prietenii şi asta mi-a fost meseria aproape doi ani.

Tineri oameni de afaceri cu brăţări de platină şi păr vopsit în şuviţe, top-modele machiate generos şi văduve bogate, învîrteau cuburile de gheaţă din paharul de cocktail, dansau din buric sau îşi mîngîiau cu îndrăzneală noii parteneri. Ochii le erau înroşiţi de fum de trabuc, hainele jilave lipite de corp. Din cînd în cînd un căscat lung.

Au urmat alte invitaţii, la evenimente cu adevărat mondene. Invitaţia însăşi avea personalitate, ton. Clasic: *„L'Ambassadeur d'Italie prie Madame... de lui faire l'honneur de prendre part à une réception“*; romantic: *„Avem deosebita plăcere de a vă invita la ceremonia de binecuvîntare şi inaugurare a Complexului..., eveniment de marcă în viaţa economică şi socială a capitalei şi zonei limitrofe“*; postmodern: *„Alăturaţi-vă efortului nostru de educare cu privire la virtuţiile divine ale laptelui. Pentru sănătatea neamului, veniţi să ne încîntăm buzele cu un pahar de lapte miercuri, în Sala de Recepţie a Palatului Parlamentului“*.

Tonul invitaţiei anticipează atmosfera. De exemplu, la petrecerea cu laptele a venit lume multă: diplomaţi sobri, investitori autohtoni în costume Hugo Boss, actriţe în rochii de mătase şi toţi au fost întîmpinaţi la intrare de tinere sexy în costume mulate, albe cu pete negre purtînd sub brîu un uger mare de plastic.

Uneori, cîte o surpriză: printre invitaţii unui cocktail la Ambasada Franţei şi-a făcut apariţia un maidanez învîrtind în aer o coadă care nu era de frac. Cîine cules de pe stradă de însăşi madame Brigitte Bardot.

O surpriză a fost şi melodia „Jimmy, Jimmy îţi plac fetiţele în bikini“ cîntată pe scena Operei Naţionale, în pauza unui concurs de frumuseţe. Lojele erau în picioare. Lumea subţire din sală – Oana Roman, Dana Săvuică, Cătălin Botezatu – aplaudau unduindu-şi delicat umerii. Tot la Operă, în foaier, la o recepţie oferită de Ambasada Turciei, după un spectacol de prezentare a costumelor orientale, a avut loc festinul obişnuit. Icre de Manciuria, icre negre, tarte cu somon fumé. Deasupra platourilor cu sărmăluţe pluteau aburi, legumele multicolore înăbuşite erau pudrate cu boia, iar printre baclavale şi saraili, tronau piramide de portocale, banane, kiwi. Farfuriile şi tacîmurile de plastic alb se asortau cu perlele purtate de doamne.

Personalităţile dau culoare petrecerilor mondene.

La braţul lui Paul de România, Prinţesa Lia în ţinută sofisticată: pălărie cu blană asortată la ciorap de mătase cu ochiuri duse şi rochie fără spate. Momentul de graţie cînd extravaganta Janine i-a zîmbit fin lui Fane Jeg întrebîndu-l discret: „Îţi place pălăria mea?“. Sărutul pe care i l-a dat Andreea Marin fostului ei soţ, cînd s-au întîlnit întîmplător la lansarea „Dialogurilor“ lui Tucă. Eveniment marcat de epocala strîngere de mînă dintre Marius Tucă şi Florin Călinescu – erau de faţă atunci toţi marii politicieni români.

Urechile înfundate cu vată ale fostului premier Radu Vasile, nonşalanţa cu care îşi învîrte Cornel Nistorescu cheile de la maşină pe deget, emoţia vizibilă a lui George Pădure cînd pe podiumul vreunei prezentări de modă evoluează prietena sa, jovialitatea cu care îşi ţine nevasta pe genunchi marele lider sindical Bogdan Hosu – toate aceste detalii se pierd în atmosfera de satisfacţie generală.

Petrecerile mondene au tipicul lor. Invitaţii au în primele momente trăsături aspre în ciuda zîmbetelor late, salutul e excesiv, doamnele nu ezită să se pupe, domnii afişează un aer concentrat, fiecare dorind să lase impresia că prezenţa lor e favoare. După vreo oră de „încălzire“, gazda rosteşte un discurs despre parfumul, cartea, maşina sau ţigara pentru care a fost organizat evenimentul. Speech-ul e mai lung sau mai scurt în funcţie de cîţi bani sînt investiţi în organizare, vorbesc doi, maxim trei directori, preşedinţi etc., care sfîrşesc uimitor de fiecare dată cu: „Vă invităm să vă bucuraţi de gustările care vă stau la dispoziţie!“. Dacă gustările sînt în altă încăpere, un val de invitaţi este deja în drumul spre ele. Din acest moment atmosfera e mult mai agreabilă. Prietenii şi adversarii au fost identificaţi, evaluaţi, clasaţi, situaţia este sub control. ▲

Adina POPESCU

Donald & co.

„M-am săturat să fiu atîrnache !“, spune Donald (îl imită binişor pe personajul animat) în timp ce soarbe cu un gest aproape duios din paharul meu cu bere. Sîntem la o terasă ieftină denumită doar de către cunoscători „La proletari“. Donald e o cunoştinţă de conjunctură; de fiecare dată cînd mă opresc la terasa respectivă, se apropie sfios de masa mea şi mă întreabă dacă nu am cumva o ţigară sau o mie de lei, apoi se aşază şi începe să se plîngă de bani, de părinţi, de prieteni sau pur şi simplu de „viaţa asta mizerabilă“. Îi ascult răbdătoare interminabilul monolog care se sfîrşeşte invariabil la fel: „Auzi, că tu eşti cu presa... cu arta... nu mai aveţi şi voi o lansare, o aniversare, vreun vernisaj ceva la care aş putea să vin şi io ? Cel mai mişto mă simt cînd pot să beau şi să mănînc moca, înconjurat de o şleahtă de snobi care discută, filozofează, se complimentează...“

În afară de terasa respectivă cu Donald mă întîlnesc constant pe la diverse evenimente mondene „care se lasă cu haleală şi cu drinkuri“. Habar n-am cum intră, este un vînător înnăscut de invitaţii (pe marea majoritate le trage la xerox sau le scanează) şi are o agendă pe care îşi notează toate chefurile şi petrecerile private (de la cele ale artiştilor plastici pînă la reuniunile energeticienilor, zilele de naştere ale diverselor personalităţi, aniversările revistelor etc.). Donald se mai consideră încă rocker, nu şi-a tuns pletele şi de obicei poartă tricouri cu Iron Maiden, însă pentru mondenităţi îşi schimbă total look-ul: îşi prinde părul într-o coadă decentă, se îmbracă ori la cămaşă, ori la sacou (are două sacouri cumpărate de la second-hand). Niciodată nu apare exact la ora precizată pe invitaţie, afirmă că e de bon-ton să întîrzii un sfert de oră, „da' nu mai mult pentru că mîncarea se dă la început şi dacă nu eşti pă fază se reped toţi ca lăcustele, rad tot şi rişti să rămîi cu burta goală... Dacă nu apuci ceva food, dup'aia nici nu ai chef să drincuieşti, te ameţeşti din două guri, te ia somnu' şi trebe să te cari acasă cu mult timp înainte de final...“. Deşi e un tip sociabil, Donald preferă să nu se împrietenească cu nimeni „tot high-life-ul ăsta pute de la zece metri a snobeală“, nu e interesat să-şi facă relaţii sus-puse, în schimb nu se dă în lături de la agăţat „gîsculiţe proaste şi bine îndopate“. La un moment dat, timp de vreo două luni a avut şi o iubită „bazată“ pe care a cunoscut-o la o lansare de carte (tatăl ei era scriitor, iar mama, pictoriţă) iar pentru Donald toată această perioadă a însemnat un soi de paradis al mondenităţilo : „Mă căra după ea peste tot şi nu mai trebuia să-mi fac probleme că nu sînt invitat, c-or să mă dea afară...“

Donald nu e singurul profesionist al acestui gen de evenimente, există oameni pentru care o singură invitaţie (un cartonaş lucios şi colorat) reprezintă un colac de salvare, o bucurie reală: „se scot“ cu o masă, mai beau şi un strop de whisky şi se simt bine. Acum doi ani, la aniversarea *Dilemei* am rămas înmărmurită cînd mi-am văzut un amic, care nu avea nici cea mai vagă legătură cu revista, cum se înfundă cu prăjiturele şi bea cu nonşalanţă vin. Individul e peremist convins, locuieşte într-o garsonieră confort III pe care i-a cumpărat-o taică-su după ce băiatul a terminat liceul (bănuiesc că a vrut să scape de el cît mai repede din cauza convingerilor sale politice extremiste). De multe ori Cătălin n-avea bani nici de pîine şi îşi petrecea zile întregi, prizonier al marasmului garsonierei sale, visînd că va ajunge peste ani celebru şi bogat, lider de opinie sau, de ce nu, chiar preşedinte. Ne-am conversat pe şoptite cîteva minute, în timp ce el degusta tartele cu fructe. L-am întrebat de unde aflase de petrecerea *Dilemei* şi mi-a răspuns că-l informase un prieten care lucra în presă. „Cam slăbuţ!“ mi-a zis, plimbîndu-şi privirea peste platourile cu mîncare. „Am fost tot săptămîna asta la o altă aniversare, la Casa Armatei. Să vezi ce a fost acolo, tată! Numa' specialităţi: friptură de mistreţ, icre negre şi roşii, şampanie... Şi mult mai puţină lume, aicea, la voi e prea full... şi prea pare o treabă serioasă... de dansat nu se dansează?“ I-am explicat că, întîmplător, nu nimerise într-un club de noapte, însă pe el l-au apucat nostalgiile după o perecere de la Vatra Românească: „Acolo să vezi petrecere! Cu lăutari care îţi cîntă la ureche, cu hore, sîrbe şi chiuituri... ca la nuntă...“. Cătălin refuză să citească revista *Dilema*, însă şi-ar dori să aibă o discuţie cu Adi Cioroianu ca să-i explice „istoria adevărată“.

Pe terasă la Motor, la lansarea vinului lu' Dinescu, lume pestriţă şi colorată. Printre vedete şi personalităţi se infiltraseră şoferi şi femei de serviciu sau diverşi pseudoartişti care treaba lor cum ajunseseră acolo. Pe Ionuţ, cameraman la un post obscur de televiziune şi specialist în nunţi, botezuri şi cumetrii îl introdusese un prieten, după care îl abandonase lîngă sărmăluţele cu mămăliguţă. Ionuţ era deja la a doua porţie şi nu înceta să le tot laude. „De două săptămîni mănînc pîine cu parizer şi supă la plic... Nu mi-a mai picat nici o comandă, de la serviciu nu ne-au dat banii de două luni... Noroc cu Dinescu şi cu vinul lui...“. Peste o oră, Ionuţ trecuse la mici şi la cîrnăciori şi era deja vizibil ameţit. Vroia să se îmbete ca să-şi uite necazurile. „Mă fac pulbere în seara asta... M-am săturat de tot şi de toate... De cînd visez să mă îmbăt şi n-am bani nici măcar de o bere...“, spune şi mai dă pe gît un pahar. Îşi atinge scopul destul de repede, apoi îşi caută prietenul cu care venise ca să-l ducă acasă.

Primesc un telefon de la un coleg de facultate. Vrea să mi se laude că se află la un chef monden („Unde?“ „La Caţavenci...“) şi că bea whisky cu Red Bull, „o combinaţie excelentă, foarte energizantă...“ Îi spun că am şi eu o invitaţie, însă nu prea îmi doresc să merg. „Tu chiar eşti fraieră? Adică ai invitaţie şi stai acasă? Hai aici să bem, să dansăm, să ne distrăm... Iureş, tinereţe, acţiune... Iar dacă ne pilim, te iau io cu mine mîine la un vernisaj ca să ne dregem...“ ▲

Nepoftiţii

Organizatorii recepţiilor şi ai altor evenimente mondene se confruntă în aproape toate ocaziile cu apariţia unor persoane neinvitate. Intruşi, atraşi doar de mîncarea şi băutura oferite pe gratis. Reprezentanta unei firme de relaţii publice spune că, după aprecierea ei, aceşti indivizi formează în medie cam 5% din numărul total al invitaţilor la astfel de manifestări. Sînt de obicei trecuţi de 45 de ani şi uşor de recunoscut după hainele ponosite care contrastează cu cele ale invitaţilor. De la o recepţie la alta sînt aceiaşi. De fapt, nici nu mai sînt chiar necunoscuţi. Fiind în general vorba de evenimente care sînt filmate, ei apar adesea şi în cadrele emisiunilor de actualităţi. De cele mai multe ori, se dau drept jurnalişti sau chiar lucrează la cîte o publicaţie obscură. Modul lor de comportare denotă că nu sînt amatori. Sînt chiar bine organizaţi. Unii au probabil acces la fluxurile agenţiilor de ştiri care anunţă recepţiile, lansările unor produse, aniversările publice şi altele. Selectează adunările *promiţătoare*, se informează unii pe alţii şi se înfiinţează la locul faptei. Cum evenimente mondene sînt aproape în fiecare zi în Bucureşti, un ins perseverent chiar poate obţine, în acest mod, pîinea cea de toate zilele. Organizatorii au observat că dacă invitaţiile sînt adresate direct fiecărei persoane, fără anunţuri publice, intruşii nu mai apar (acest lucru e însă rareori posibil). La evenimentele cu multă lume e foarte greu să controlezi toate invitaţiile iar *nepoftiţii de profesie* au tot felul de tehnici de pătrundere. Una dintre ele este să se grupeze mai mulţi şi să intre buluc. Chiar dacă unul sau doi sînt descoperiţi, ceilalţi scapă. În asemenea situaţii oamenii de ordine nu-şi pot permite să facă prea multă agitaţie.

O altă metodă este aceea de a se „lipi“ de o personalitate cunoscută chiar în clipa în care aceasta intră pe uşă. Foarte des nici nu se cer invitaţii. Atunci nepoftiţii intră ca la ei acasă. Mai nou se pare ca au început să apară şi intruşi mai tineri. Mai bine îmbrăcaţi şi, de aceea, mai greu de identificat. Spre fericirea organizatorilor însă, persoanele neinvitate nu produc tulburări. Îşi văd în linişte de treaba lor, adică de înghiţit. Nu mai fac ca acum cîţiva ani, cînd îşi luau mîncare şi la pachet, la sacoşă. Şi nici nu mai au pretenţia să facă şi să li se facă fotografii. Doar atunci cînd se oferă cadouri, au obiceiul să cerşească unul în plus pentru şeful lor. **(A. M.)** ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Deţinutu-le

„Dosar nr 1238, Vol. 87. Ministerul Afacerilor Interne. Unitatea Militară 0336 Piteşti. Nr. 38348, *17 iulie 1958* (s.n.), STRICT SECRET, Exempl. Nr. 1. Raport: În ziua de 23.09.1959 *(sic!)* ora 19 deţinutul Paul Gheorghe condamnat la* pentru favorizare din secţia II camera 25 a comis următoarele: a fost surprins cînd discuta la adresa Comuniştilor exprimînd cuvîntul că este greu de luptat cu comunişti *futule Dumnezii mami lor* şi nu te poţi pune cu ei mai au şi alte expresi că ei fac parte din lotul arnăuţoiu şi are să aranjeze ei multe. Propun să fie pedepsit cu 7 zile izolare. Supraveghetor Smaj. Iordache Gheorghe. Luat cunoştinţă. Deţinut /ss/ indescifrabil".

(Ioana Voicu-Arnăuţoiu, „Luptătorii din munţi – Toma Arnăuţoiu, Grupul de la Nucşoara" – Editura Vremea, Bucureşti, 1997)

* Mandatul de executare a pedepsei, 10 ani închisoare, a fost emis în 9.12.1959 (n.n.).

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Lipsa de comunicare de la bază la vîrf...

●●● şi invers. Ştiu că, în general, se comunică prin *talkie-walkie* şi ştiu că aceste aparate sînt cam învechite, datînd încă de pe vremea Miliţiei, cea care păzea lanurile îmbelşugate ale cooperativelor agricole de hoţii de ştiuleţi şi falnicele combinate industriale de hoţii de rulmenţi. Bun. Dar ce mare lucru, domnule, să transmiţi şefilor ierarhici prin telefonul mobil (doar toţi avem telefoane mobile personale, de la plutonier-major la general!) că ai prins un infractor periculos, că l-ai bătut măr, că ai bătut-o şi pe logodnica sa, ba chiar şi pe agenta imobiliară care voia să le vîndă acestora un apartament, pentru ca, *post factum*, să descoperi că infractorul periculos cu nume dintr-o povestire de Sadoveanu era, în realitate, un cetăţean italian paşnic, venit în România să se însoare? Pentru ca şefii ierarhici să afle chestia din presă ori de la televizor şi să fie siliţi să-şi întrerupă lucrările la construcţia vilelor de familie şi să ceară scuze italianului, iar ăsta, încăpăţînat ca o cămilă din deşertul Abisiniei (legătura dintre Italia şi Abisinia rămîne să fie pusă în lumină de către istorici), să primească în plin obraz tumefiat scuzele şi apoi să dea în judecată statul român, statul care-i pune la dispoziţie cu generozitate o logodnică, o soţie şi, poate, pe însăşi mama copiilor săi? Ce Dumnezeu, atît de prost funcţionează comunicarea în rîndul apărătorilor ordinii publice? Şi, la urma urmei, plutonierii care au omorît în bătaie pe unul de-a furat nişte leaţuri (sau aşa ceva) din curtea unui consătean nu puteau să-şi anunţe şefii că le-a decedat prezumtivul vinovat încă înainte de a se face coşcogeamite scandal public? Cînd comunicarea în interiorul Poliţiei se desfăşoară atît de defectuos, cum să ne mai vedem de înălţarea caselor de vacanţă, oferind o pagină de poze... înălţătoare cu vile poliţiste în ziarul *Adevărul?*

Iar şefii ierarhici nu ar trebui să-şi prevină subalternii că au atît de lucru în domeniul construcţiilor, încît atitudinea indisciplinată a acestora şi scandalurile repetate pe care le provoacă nu fac decît să-i *abată cu ispita de la trebi?* În consecinţă, eu, ca cetăţean simplu, solicit Parlamentului, pentru o mai bună comunicare în cadrul instituţiei şi pentru degrevarea de sarcini extra-profesionale a unor şefi, dotarea Poliţiei cu aparatură ultra-performantă şi cu vile de odihnă la cheie.

▲

VREMEA PROPRIEI TELENOVELE A TRECUT: IA-ŢI UN AER DE MATERIAL GOFRAT ŞI PARCHEAZĂ ÎN SÎNUL PARTIDULUI

● Un simpatic schimb de „replici" publicitare: cînd a împlinit un an, Europa FM a avut o campanie bazată pe „vremea cireşelor". De curînd, Radio Contact a început să publice în presă reclame înfăţişînd mere, cu sloganul: „Vremea cireşelor a trecut. Cu noi vă *mere* mai bine!". Le sugerez colegilor de la Europa FM să nu rateze pepenii... (**M. V.**)

● La „PRO TV te ascultă ce vezi" sună o telespectatoare foarte îngrijorată de posibilitatea renunţării la „Tînăr şi neliniştit" din cauza celor care sună şi sînt indignaţi de serial. Ca să fie mai convingătoare, îşi narează propria telenovelă paralelă cu serialul: cum a început odată cu naşterea fiicei, cum îşi legăna copilul cu ochii în televizor ca să nu piardă „Tînăr şi neliniştit", cum, după o asemenea viaţă plină de vicisitudini, a ajuns acum, victorie, să se uite împreună cu fructul dragostei sale – la ce oare? – la „Tînăr şi neliniştit". Ţinem să o liniştim pe doamnă şi îi transmitem că din cîte am auzit va putea lăsa prin testament strănepoţilor subiectul serialului. Şi aşa va continua saga familiei. (**C. G.**)

● Văd în sfîrşit o reclamă care te unge pe suflet. Produsul este un aparat de aer condiţionat. Celebra figură a lui Einstein este trucată şi la fel de cunoscutele sale plete flutură în vînt. Sloganul: „Ia-ţi un aer inteligent". Una dintre puţinele adieri neuronale din publicitatea românească (chiar dacă penibila emisiune „Marcă înregistrată" şi geniile invitate permanent prezintă o autosuficienţă schizoidă prin raportare la rezultate). (**C. G.**)

● „Vă rog să mă scuzaţi că v-am deranjat, sînt de la Metro-Media Transilvania şi fac un sondaj. Sînteţi de acord să-mi răspundeţi la o întrebare?" – îmi turuie tînărul care mi-a sunat la uşă. Eu îi spun că da, bucuros că voi fi pus şi eu, în sfîrşit, să-mi dau cu părerea despre problemele ţării, despre oamenii noştri politici sau despre direcţia în care se îndreaptă România (bună sau greşită). Tînărul îşi deschide geanta şi scoate de-acolo un pacheţel: „Avem aici un set de lenjerie de pat care în magazin e la preţul de 560.000 de lei, dar pentru dumneavoastră avem o ofertă promoţională la numai 299.000 de lei. E din material gofrat, care nu se calcă şi e ultimul set pe care-l mai am. Întrebarea este: vă interesează oferta noastră?" ...Şi, uite aşa, am rămas eu cu bunele mele intenţii nereperate, iar Metro-Media Transilvania vinde, fără să ştie, cearşafuri. (**C. P.-B.**)

● Ceartă într-o parcare cu plată din Drumul Taberei între un domn în etate şi-un tînăr foarte sigur de el, care ocupase cu maşina sa locul celuilalt. Vîrstnicul îşi pleda cauza invocînd contractul lui de ani de zile cu ADP-ul, faptul că locuieşte în blocul din faţa parcării, că şi tînărul îşi poate închiria un loc în condiţii legale etc. La toate argumentele tînărul avea un răspuns invariabil: „Pe mine nu mă interesează chestia asta". Indignaţi de obrăznicia intrusului, de la ferestrele deschise din jur locatarii din vecini lansau proteste, propuneau sancţiuni prompte etc. La un moment dat, tînărul întreabă retoric: „Dom'le, eu am trei maşini: unde să le parchez?". Anul trecut semnalam un conflict, apărut din motive similare, pe Bd. Aviatorilor: atunci era vorba numai de două maşini. Între timp a crescut şi „nivelul de trai" şi nivelul tupeului. (**T. C.**)

Cu ochii-n 3,14

● După un an de muncă încordată, parlamentarii români trăiesc vacanţa în diferite feluri (v. ancheta despre vara demnitarilor din *Adevărul*, 24 iulie a.c.): Anca Boagiu (PD) va petrece vacanţa „în sînul partidului", Valeriu Stoica (PNL) „bate toată cizma italică" pînă pe 1 august, Theodor Stolojan rămîne în Bucureşti pînă ce „Valeriu Stoica se întoarce la post", Corneliu Ciontu (PRM) este la Venus, „cazat lîngă familii de mineri din Valea Jiului", fostul revoluţionar Mihai Lupoi (PRM) este încă „pe baricade la Senat"; de pe aceeaşi pagină a 2-a aflăm că Ion Solcanu (PSD) va merge o săptămînă în Deltă; fără nici o legătură aparentă, pagina a 3-a a ziarului ne spune că „Delta Dunării rămîne fără apă". (**A. C.**)

O SOLUŢIE PENTRU ZGOMOT: POVEŞTI ADEVĂRATE (EDIŢIE ORIGINALĂ) ÎN BUZUNAR ŞI VIITORUL (ALTUL) VA SUNA ÎN 2 LIMBI STRĂINE

● Experţii francezi de la Monumentele naţionale au studiat componentele poluării atmosferice de la catedrala Notre-Dame şi au constatat că nu maşinile şi circulaţia lor au creat murdăria de pe pereţi, ci oamenii: respiraţia mulţimilor în spaţiul închis degajează 25 de litri de gaz carbonic pe oră, iar transpiraţia – 30 de grame de vapori de apă. Nu au fost calculate efectele produse de arderea lumînărilor. O soluţie pentru zgomot: din cînd în cînd se aude o voce, nu cea divină, care ordonă, în franceză şi engleză: „Linişte, sînteţi într-un lăcaş de rugăciune!". (**M. B.**)

© A. Popescu

● Trenul accelerat Bucureşti-Braşov, cam pe la ora 10, după Cîmpina: *Reviste avem, „Poveşti adevărate", „Destine"*. S-a nimerit ca anonimii mei tovarăşi de compartiment şi de suferinţă (căldură mare, monşer) să citească – minune – fie *Observator cultural*, fie *Ziarul financiar*. Cu toţii am întors capul, jigniţi, către vînzătorul de poveşti şi destine. Replica vînzătorului la sictirul nostru solidar: *Sînt bune de evantai!* Şi i-am făcut vînt. (**M. M.**)

● „Vînd «Omagiu», ediţie originală" (mica publicitate, *Adevărul*, 24 iulie). Mai interesantă ar fi o ediţie însoţită de omagiile postume, fie ele şi trase la xerox. Ceva material s-a adunat deja de nişte ani încoace. (**T. C.**)

● Pe ultima pagină a numărului din iulie-august al lunarului de cinema *Studio* sînt publicate „răspunsurile manuscrise la 12 întrebări neaşteptate" puse de o redactoră a revistei lui Bernard Pivot în preziua ultimului „Bouillon de culture". Toate sînt pline de spirit şi amuzante; nu mă pot abţine să reproduc 7 (jumătate plus una) dintre ele: „Care sînt cele 5 filme de căpătîi ale dvs.?" / *„Timpuri noi, Străini în tren, Ultimul metro* (sau *Jules şi Jim), Dispreţul* (sau *Pierrot le Fou), Amarcord*"; „În pielea cărui cineast v-ar plăcea să vă reîncarnaţi?" / „În cea a lui Woody Allen (Vadim pentru viaţa privată)"; „Ce e bun în literatură?" / „Să-ţi poţi purta plăcerea în buzunar"; „Şi în cinema?" / „Cinemateca din cap *(la cinematête?)*"; „La ce sînt bune fetele?" / „Să facă umbră cînd sînt în floare, deci tinere"; „Pentru ce greşeli aveţi cea mai mare indulgenţă?" / „Pentru dezacordul participiilor trecute cu verbele pronominale"; „Trimiteţi-i o telegramă lui Zinédine Zidane." / „Trimite-mi o telegramă stop. Pentru ziua mea stop. Ca să-mi epatez amicii stop. Cu simpatie B.P." (**a. l. ş.**)

● Agenţia britanică William Hill a deschis o linie de pariuri avînd ca miză victoria copilului încă nenăscut al cuplului Steffi Graf – André Agassi la Wimbledon. Cota e 500/1. Ei, cum vă sună viitorul? Mie, bodaproste, nostim! (**R. C.**)

● Culmea globalizării la Roma (cu doar cîteva zile înaintea începerii summit-ului G8 de la Genova): între staţiile de metrou Circo Massimo şi Colosseo, un casetofon ţinut pe genunchi răspîndea în tot vagonul, într-o veselie, un şlagăr al formaţiei 3rei Sud-Est... Nu, „Nu pot să-mi imaginez că te voi pierde" – altul. (**a. l. ş.**)

● 1) *Parizian, 20 de ani, ar fi dispus să ofere persoanelor interesate lecţii de limba franceză în schimbul unor lecţii de limba germană;* 2) *Tînără superbă, cunoscătoare 2 limbi străine ofer companie.* Primul anunţ a apărut într-un ziar din Stuttgart, pe 7 martie 1875; al doilea, într-un ziar din Bucureşti, pe 8 iunie 2001. Tînărul parizian care a dat primul anunţ se numea Arthur Rimbaud. Pe tine cum te cheamă, tînără superbă? (**D. S.**)

Cotidianul absurd

– convorbire cu conf. univ. Irina-Ecaterina PETRESCU, Universitatea Politehnică Bucureşti –

rPaguba şi eşecul, mai evidente ca oricînd în anii '80, păreau că se supun şi ele planificării riguros ştiinţifice a vieţii noastre în socialism. Exact cînd se construiau tot mai multe obiective energetice, se tăia lumina ore întregi, recoltele record aveau ca rezultat raţionalizarea alimentelor, iar după ce scăpasem de plata creditelor externe şi-am fi putut răsufla uşuraţi, şurubul se strîngea mai rău decît pe vremea cînd eram datornici. Căliţi în nenumărate „campanii" îndurate de-a lungul timpului, în anii '80 ne pomenisem mobilizaţi pentru campania supremă, cea de supravieţuire în cotidianul absurd. Oficial, acţiunea se intitula: „viaţa din România ajunsă pe cele mai înalte culmi de civilizaţie şi progres".

Etape pe urcuş

Cum au fost pentru dumneavoastră anii '80?

Cei mai plini din viaţa mea, şi cu bune şi cu rele. Mai ales cei de la începutul deceniului aşa îmi păreau: îmi cumpărasem o casă, eram măritată, făcusem cu copil, lucram la teza de doctorat. Patru ani am plutit. Sigur, eram conştientă şi de necazurile din acea vreme. În general însă, fiindcă sînt o fire optimistă, chiar şi cînd am dus-o mai prost n-am pierdut nădejdea.

Ce experienţă a greutăţilor aveaţi pînă atunci?

Una obişnuită pentru cineva de vîrsta mea, care aparţinea unei categorii nici prea prea, nici foarte-foarte, cum se zice: intelectuali, oameni decenţi, suportînd privaţiunile cu demnitate. Trecusem, în copilărie, prin lipsurile de după război: dar şi cînd masa era mai săracă se punea cu tot dichisul necesar. Ştiam şi cum e traiul înghesuit: o vreme am locuit 11 persoane într-un apartament de trei camere. Cîţiva ani a mai stat cu noi şi-o mătuşă naţionalizată, rudă mai de departe, căreia îi luaseră ruşii casa, de pe o zi pe alta. Ţin minte că m-a impresionat foarte mult situaţia ei. Mă revolta nedreptatea faţă de cineva care nu era personal vinovat că făcuse parte dintr-o anumită lume.

Acestea erau regulile societăţii în care trăiaţi

Apărată de vîrstă şi cît timp nu m-au lovit foarte direct, credeam că pot să le suport de bine, de rău. Brusc, atunci cînd am dat la facultate – voiam să urmez chimia – m-am pomenit eu însămi într-o categorie defavorizată: n-aveam dosar bun, fiind copil de ingineri agronomi, nu corespundeam la „nota socială". Şi-atunci familia a hotărît că trebuie să-mi construiesc o „origine sănătoasă" pe cont propriu. M-am dus la o şcoală tehnică de chimie şi-am ajuns muncitoare la „Danubiana": lucram în trei schimburi, m-a prins acolo un viscol, au venit lupii, mediul era cum era, odată am mîncat şi bătaie... După 2 ani de producţie, iar am dat la facultate, unde nu se mai cerea dosarul. După ce-am intrat la Politehnică, la Mecanică-Secţia de Utilaj Chimic – (de fapt era vorba de cazangerie) mi-am făcut o cruce mare şi mi-am jurat că n-o să mă mai întorc în fabrică în veci, orice ar fi. Mă ţineam cu dinţii de facultate. Pînă în anul IV n-am lipsit nici măcar la o oră de sport.

De teamă să nu vă periclitaţi situaţia greu obţinută?

Nu ştiu dacă de asta. Dar o dată ce intram într-o treabă, consideram că e corect să-i accept regulile. În anul II de facultate am fost primită şi-n partid: începuse timpul în care se căutau intelectualii. În facultate am avut noroc de nişte profesori extraordinari: am apucat „echipa mare" – Ionescu Bujor, Manea, Buzdugan – oameni care m-au ajutat foarte mult. Cînd am absolvit – şefă de promoţie la secţia mea – am ştiut sigur că voi rămîne în Politehnică, la catedra de mecanică teoretică, la profesor Radu Voinea. După 2 ani m-am înscris la doctorat. Mi se părea că tot greul trecuse.

Plutiri

Cum vă imaginaţi atunci viitorul apropiat, viaţa de peste 15-20 de ani?

Spun o banalitate, dar cred că nimeni cînd se gîndea la viitor nu şi-l imagina mai rău decît prezentul în care trăia. Fusese anul '68, cu multe promisiuni şi deschideri. Începeam anii '70 cu speranţe. Multe din ele chiar mi se confirmau. Lucram într-o catedră unde mă simţeam bine, între timp se mai eliberase şi casa, aveam fiecare camera lui, cumpăram cărţi, mergeam la spectacole şi la concerte, că erau atîtea, de n-apucai să ajungi la toate. Problema nu era să n-ai bani de bilete, ci să le găseşti. Vinerea, de la 6 dimineaţa, era ziua mea de coadă la Operă, să prind un loc. Îmi făcusem şi un grup de prieteni, pasionaţi de muzică şi de teatru, cu care mă simţeam excelent. Cînd cineva din grup şi-a făcut rost de-o maşină – un Volkswagen la mîna a doua – care cînd pornea făcea o gălăgie de parcă se lansa o rachetă – am început excursiile prin ţară. Primul drum îl făceam în Maramureş: acesta a fost ritualul nostru şapte ani la rînd. În 1977, şi eu am cîştigat o maşină pe libretul de CEC. Am vîndut-o, ca să-mi iau în 1980 un apartament în Bd. Titulescu.

Duceaţi o existenţă tipică de om cuminte, pînă şi un ban la CEC, după cum se vede.

Viaţă normală în condiţiile date. Era tipul de existenţă la care ajunsesem. În bună măsură mi se potrivea. Căutam să-mi văd de treabă, să-nvăţ, să n-o supăr pe mama, s-o îngrijesc pe bunica, să văd de cîinele casei, de mărunţişurile zilnice. Mă străduiam să iau viaţa aşa cum e, privind mai ales partea ei bună. Pînă la un punct, chiar şi greutăţile încercam să mi le explic raţional.

Mic inventar de aberaţii

Zilele erau active, pline. Mă duceam mereu să-mi văd casa în curs de terminare – mai trebuia să se mai execute doar vopsitoria – şi chiar surprizele negative nu le luam cine ştie cît în seamă. Fiindcă uşi interioare nu erau destule, meşterii le mutau contra cost, pe loc, de la un apartament la altul. Cred că am plătit preţul uşilor de la bucătărie şi de la baie, – prevăzute oricum în contractul deja achitat – de două, de trei ori în plus. Vrînd-nevrînd începusem să mă obişnuiesc cu ideea că trăiesc într-o societate în care se fură, ce era să fac? Aşteptam intrarea în casă nouă şi-mi pregăteam totul, la amănunt: cînd m-am mutat, aveam deja puse şi mărăturile. Dar n-am stat decît 6 luni în Titulescu. Între timp m-am măritat şi-a trebuit să vînd apartamentul şi să mă mut în locuinţa bărbatului meu: o familie n-avea voie să deţină două proprietăţi. Iar fiindcă în primele luni de căsnicie rămăsesem însărcinată, am început să adun cele necesare gospodăriei, pentru vremea cînd n-o să mă mai pot ocupa de aprovizionarea familiei. Un vecin îmi ţinea loc la rînd la ulei, altcineva la zahăr – ne anunţam fiecare unul pe altul cînd se „dădea" ceva. După ce-am strîns cît de cît o cantitate de produse strict necesare, nu mai ştiam prin ce cotloane să le pitesc mai bine.

Vă temeaţi de vreo spargere?

Nu erau aşa frecvente ca azi. Stăteam cu grijă fiindcă apăruse la televizor o campanie împotriva „hîrciogilor", care „stochează alimentele şi dezechilibrează buna aprovizionare din comerţul socialist." Se făceau controale prin locuinţe, ba chiar şi la cimitir (se zicea că unii ascund cumpărăturile prin cavouri), oricînd te puteai trezi în culpă cu ceva. Pur şi simplu, uneori fără nici un argument, nu mai era permis să faci un lucru sau altul. Ori ceva trebuia să se schimbe cu orice preţ, ca să-ţi inducă, probabil, un sentiment de nesiguranţă permanentă. Într-o zi descopereai, spre exemplu, că nici o unitate de alimentaţie publică – fie că era bufet expres sau restaurant de oarecare ţinută – nu mai avea perdele. Consumatorii stăteau la mese ca-ntr-un acvariu. Se spunea că astfel se foloseşte mai bine lumina de zi, deşi cred că substratul era altul: să se vadă cine „chiuleşte din producţie".

În băşcălie acţiunea s-a numit imediat „ferestroica", replică autohtonă la „perestroika" gorbacioviană. Dar de ce n-ar fi stat în picioare şi argumentul cu economia de curent electric?

Fiindcă el nu mai funcţiona în cazul „Alimentarelor" – unele dintre ele uriaşe, construite pentru un belşug inexistent. Acolo statului puţin îi păsa că se risipea-n prostie lumină, căldură, energie electrică pentru frigiderele aproape goale. Senzaţia că paguba permanentă nu interesează pe nimeni devenea mai de nesuportat decît toate lipsurile din viaţa de zi de zi.

Remedierea acestora cădea în sarcina altcuiva, a „omului cu relaţii", personaj născut pentru o viaţă lungă.

N-aveam legătură cu asemenea persoane. Dacă-mi amintesc cu mîndrie de ceva din acel timp, e faptul că-ntr-un sistem prădalnic, bazat la toate nivelele pe relaţii şi pile, eu mă străduiam să mă descurc numai prin forţe proprii. Dacă, indiferent cu cîtă oboseală, reuşeam să procur un pui, nişte mănuşi de piele, un bilet de spectacol sau un metru de elastic mă simţeam cineva. Devenisem faimoasă în familie şi printre prieteni, fiindcă eram în stare să bat Bucureştii, ca să găsesc ceva fără să mă căciulesc la cine ştie cine. E drept, trebuia să-ţi foloseşti la maximum spiritul de observaţie, memoria şi capacitatea deductivă. Dacă la un moment dat nu găseai, să zicem, prosoape la „Victoria", explorai străzile mici din jur şi descopereai ceea ce cauţi la magazinele de pompe funebre printre articole strict necesare la înmormîntări. Mai puţină lume se gîndea că le-ar putea afla acolo.

Tristeţi durabile şi solidaritate

Dar fără pile şi relaţii eraţi nevoită să irosiţi o cantitate enormă de energie: asta nu conta?

Oricum, viaţa mă obligase, mai ales pe la mijlocul anilor '80, să-mi reduc mult pretenţiile. Fugeam foarte tare de realitate. În jurul meu se petreceau lucruri crîncene, eu însămi treceam printr-o mare cumpănă pe toate planurile. Nu mai aveam soţ, divorţasem, pierdusem casa, trebuia să cresc singură un copil, părinţii erau bătrîni, mă şi îmbolnăvisem grav de plămîni şi mă temeam de ce-i mai rău. Oricît de obişnuită cu greutăţile mă crezusem pînă atunci, mi se părea că n-o să mai ies la capăt.

Chiar dacă nu fiecare existenţă trecea într-un timp scurt printr-atîtea mari necazuri – mai toată lumea o ducea rău atunci: nu vă crea asta un fel de împăcare cu soarta?

Puteam, la urma urmei, să mă împac cu multe. Nici eu, nici ai mei nu erau nişte mîncăi; ajunsesem preocupaţi de hrană fiindcă nu se găsea. Trăiam din pachetele trimise de rudele din Elveţia. Nici hainele nu constituiau probleme: ştiam să tricotăm, combinam lucrurile, ne descurcam. Ceea ce devenise pur şi simplu sufocant era constrîngerea, viaţa dublă, lipsa de informaţie, nerecunoaşterea valorilor. Reducerea la bucurii meschine, tîmpirea cu program. Dacă nu era presiune la aragaz puteam să pierd noaptea ca să gătesc. Dar dacă nu treceam pe bulgari, ce făceam cu televizorul, cu spectacolele bune din ce în ce mai puţine, cu lipsa documentării de specialitate, cu energiile irosite? Cunoşteam, de exemplu, un om foarte valoros, profesorul Vlad Ionescu, matematician automatist, persoană excepţional înzestrată, prieten de familie. A avut o soartă tragică. Pînă în '90 n-a trecut graniţa decît în Bulgaria. Avea un unchi în Franţa, era o culpă gravă să ai o rudă în străinătate. Aici, în ţară, avea un alt unchi, cu vechi stagiu ca membru de partid, care ar fi putut să-l sprijine dar ăsta refuza, spunînd că „nu ajută pe burghezomoşieri din principiu". Li s-a naţionalizat casa, li s-au băgat chiriaşi peste ei, au dus-o greu. Ca student fusese unul dintre cei foarte apreciaţi de Moisil. Ca profesor era un om de orizont larg, o minte dăruită şi nu numai în domeniul său strict de specialitate. Studenţii îl adorau. Imediat după revoluţie a intrat în moara contestării: i s-a reproşat că a fost „sluga comuniştilor", fiindcă fusese pus, vreun an, secretar de partid la Centrul Universitar. În '90, cînd a ieşit prima oară din ţară, a ajuns să fie recunoscut de vîrfurile meseriei sale din lume. A fost invitat în Australia, în SUA, în Olanda, în Canada, în Germania, Franţa, publicat de mari edituri, invitat să conducă doctorate, fusese chemat să ţină doi ani cursuri în Germania şi în Franţa şi se pregătea să meargă în Franţa ca profesor invitat. S-a prăpădit în ajun de plecare. Cînd socotesc cîţi oameni de valoare au fost ţinuţi sub obroc – mai ales în anii '80 – mă apucă groaza.

Ce punct de sprijin constant aţi avut în tot acest timp?

Norocul. Cred că în afară de firea mea optimistă (sau ca o consecinţă a ei) norocul a fost unul din darurile de care m-am bucurat în viaţă. Am avut noroc de o familie extraordinară, numeroasă, foarte unită, am avut noroc de profesori eminenţi în facultate, de un colectiv de catedră cu oameni de calitate cu care să lucrez, şi noroc de prieteni buni şi statornici. Pînă şi cînd m-am îmbolnăvit şi mă temeam că totu-i gata, am avut noroc de nişte doctori minunaţi şi de un personal medical devotat. Pe la mijlocul anilor '80, la spital erau condiţii precare, zile în care nu curgea apa decît jumătate de oră. Dar din cîte-am văzut eu atunci, la Pavilionul 2 de la „Filaret", n-a murit nimeni cu zile şi nici asistenţa medicală nu era strict condiţionată de ce sumă dai bacşiş. Tot norocului cred că i se datorează şi faptul că în vremurile cele mai grele din anii '80, am apucat să le cunosc mai bine pe cele 11 foste colege de liceu ale mamei, care se întîlneau, prin rotaţie, în fiecare lună la cîte una dintre ele, pe rînd. Se pregăteau cu săptămîni întregi înainte pentru această „primire" şi totul parcă se petrecea în altă ţară, civilizată şi încurajatoare. În timpul cel mai vitreg am avut norocul să descopăr o solidaritate umană de mare valoare; azi îi simt lipsa.

Credeţi că acel timp v-a indus şi vreun sentiment de care azi vă amintiţi cu neplăcere?

Sentimentul că ajunsesem să doresc moartea cuiva anume, a lui Ceauşeştilor, şi că m-am bucurat atunci cînd s-a petrecut. Mi-l pot explica, era inevitabil, dar mă gîndesc la asta cu jenă, ca la ceva absurd, care nu-mi stă în fire. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Adrian CIOROIANU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 440
3-9 august 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

MINUNI

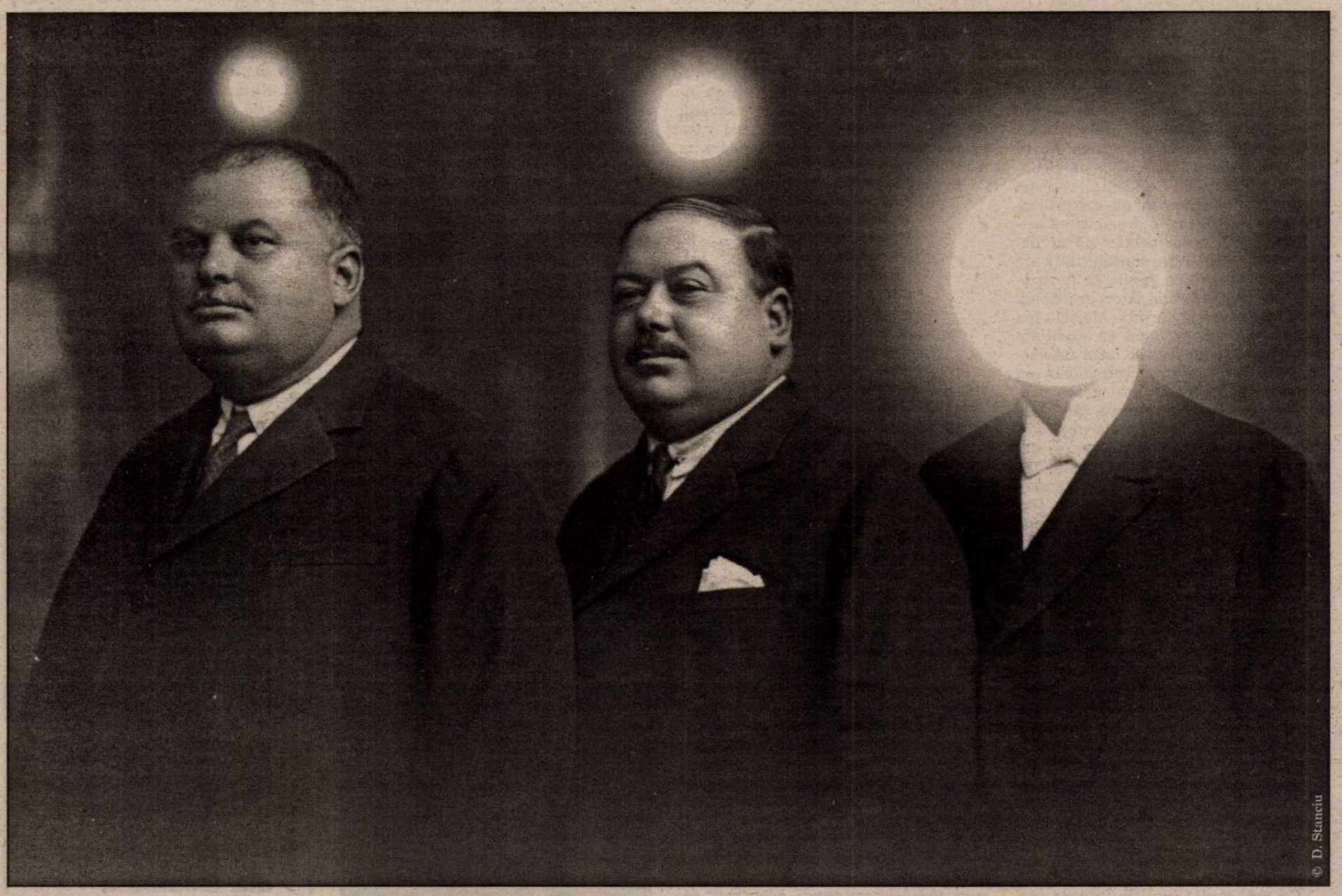

„Miracolul... trebuie să-l meriţi."

GEORGE STEINER (într-o convorbire cu Bernard Pivot)

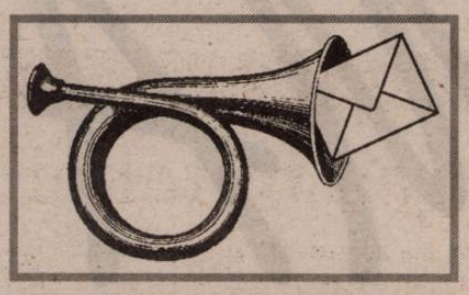

Nr. 435: *„Apatia indignării noastre“*

*„Ignoranţa – iată pricina prostiei!“**

În prima săptămînă a lui cuptor, presa a transmis o frază remarcabilă din gîndirea premierului A. Năstase: „Există imaginea unei ţări pline de copii handicapaţi, cînd, de fapt, cei handicapaţi sunt profesorii.“

Mai întîi, ne-am gîndit c-o fi de vină căldura, dar precis că sala unde s-a ţinut teleconferinţa a avut aer condiţionat. Sau poate o fi fost impresia călătoriei în Occidentul din care tocmai se întorsese. Totuşi, am observat şi altă dată că nu politeţea, ci sarcasmul şi ironia sînt preferatele premierului.

Sîntem profesori şi am trecut printr-o stare de uluială dublată de indignare. Încercam să-i acordăm circumstanţa abuzului de autoritate, dar ne-am adus aminte că şi premierul este profesor. Şi uite aşa, „apatia indignării noastre“ s-a revoltat! Drept urmare, dorim să punem în discuţie cîteva chestiuni la care, evident, nu aşteptăm vreo replică din partea autorităţilor. *(Evident? Nici Dvoastră nu vă lipseşte sarcasmul – n. red.)*

Oare cine îi plasează pe profesori în stare de inferioritate? O „societate fără şcoală“, imaginată de pedagogi ca I. Illich, nu are şanse de realizare într-un orizont de timp acceptabil. În consecinţă, şcoala va continua să rămînă unul dintre pilonii de susţinere ai civilizaţiei româneşti. Numai şcoala poate pregăti noile categorii social-politice calificate pentru societatea informaţională globală. Sincronizarea cu Occidentul, cunoaşterea valorilor autentice ale culturii româneşti şi universale, promovarea atitudinilor şi valorilor politice de tip democratic sînt alte responsabilităţi ale educaţiei. Pentru ca şcoala să funcţioneze este nevoie de trei actori principali: elevii, educatorii şi părinţii. Majoritatea educatorilor sînt profesori cu studii superioare, care alcătuiesc baza intelectuală a ţării şi categoria profesională cea mai deschisă pentru înţelegerea problemelor cu care se confruntă ţara. Manualul nu poate ţine loc de profesor. Ştim că există şi profesori care prin slaba pregătire de specialitate şi psiho-pedagogică, ori prin devieri comportamentale, nu fac onoare corpului didactic. Dar nu ei sînt majoritatea. Preferinţa presei pentru aspectele negative din viaţa şcolii derutează doar pe cei din afara sistemului. Nu contează procentul mare de promovaţi la capacitate şi bacalaureat, ci faptul că „mulţi elevi au copiat“ sau că părinţii au găsit de cuviinţă să fie ospitalieri cu profesorii examinatori...

Vă aduceţi aminte de dispreţul nuanţat cu care comunismul aprecia munca intelectuală? Am crezut multă vreme că această atitudine se va schimba, însă ea a continuat şi în anii cînd la conducerea ţării s-au aflat profesori universitari. Apropo, nu vi se pare de-a dreptul ciudat că numărul mare de profesori aflaţi în toate structurile politice n-a adus învăţămîntului aproape nici un sprijin concret? La aceştia să se fi referit premierul?...

Cu mai multă atenţie faţă de sectorul bugetar care lucrează cu „materia cenuşie“ nu s-ar fi ajuns la penibila grevă prin care educatorii n-au cerut ceva în plus, ci doar respectarea legii! „Mi se pare puţin ciudat să soliciţi Guvernului să respecte legea“, spunea cu aroganţă şi indolenţă un celebru fost ministru secretar de stat, fără să-şi dea seama că astfel aplica o reţetă sigură pentru pierderea puterii politice, neştiind cît de importanţi agenţi electorali sînt profesorii.

Meseriile intelectuale nu pot fi profesate de oricine. Profesorii sînt formatori, sînt oameni îngăduitori şi prea răspîndiţi pentru a acţiona în forţă, aşa cum fac alte categorii profesionale. Ei n-au protestat niciodată împotriva reformelor. Ceea ce doare cel mai mult este că dezinteresul faţă de şcoală al întregii clase politice şi, într-o anumită măsură, al societăţii însăşi, a dus la distrugerea prestigiului specific poziţiei şi profesiei de cadru didactic, de educator. Nivelarea în sărăcie a marii majorităţi a populaţiei accentuează deteriorarea dramatică a şanselor de acces la educaţie pentru categoriile sociale defavorizate economic. Ştiţi că în România alocaţia pentru copii reprezintă 7% din venitul mediu pe economie, în timp ce în celelalte ţări central-europene depăşeşte 20%, iar în unele ţări occidentale 30% din acest venit? La noi, cheltuielile cu educaţia în bugetul de stat, în lipsa unor resurse alternative de finanţare, asigură doar minimul necesar pentru menţinerea în funcţionare a învăţămîntului.

Între demagogia fostului şi delicateţea actualului ministru al Educaţiei, mulţi profesori marginalizaţi şi dispreţuiţi, iată, pînă şi de premier, renunţă la pasiunea şi dragostea faţă de profesie. Simţindu-se anexe inutile ale sistemului, mulţi îl părăsesc fără regrete. Sînt mii de posturi libere în învăţămînt care nu mai atrag pe nimeni.

Soluţii? Există, ele sînt deja folosite în ţări ca Japonia, Ungaria sau Bulgaria, dar, pentru a le aplica şi la noi, trebuie voinţă politică.

Înţelegem causticitatea premierului-profesor, vrem să credem că nu ignoră adevăratele probleme ale învăţămîntului românesc, ne linişteşte conştiinţa lucrului bine făcut, credem că sistemul educaţional are oamenii şi va găsi calea pentru depăşirea unor probleme care nu pot fi decît trecătoare.

În rest, per total, totul e bine!

Rodica BARANGĂ
Petre BARANGĂ
str. Barac 6
Timişoara

*Molière, *Femeile savante*, IV, 3.

Stimată doamnă Andronescu (sau Reforma în şapte zile)

Dacă vreţi s-o faceţi cu adevărat, vă spun eu cum: trimiteţi domnii profesori să-şi dea examenul de capacitate! Şi nu aşa cum îl dau elevii, ci pe bune. De pildă, să vedem cîţi ştiu cine e *Jamiroquai* sau ce înseamnă *byte* ori *shut down*. (Asta aşa, ca să fie uşor.) Cine nu ştie, *out!*

Cum ne pot pregăti pentru contemporaneitate nişte dascăli care, mai toţi, nu au nimic de-a face cu ea? (Exemple vă poate da orice elev, dar, slavă Mioriţei, toată lumea tace...)

Cînd vom avea, în cele din urmă, profesori de care să ne „îndrăgostim“? Cînd vom avea profesori care să ne deschidă minţile şi să ne ajute să înţelegem viaţa? Cînd vom avea profesori care nu confundă cultura generală cu *Surprize, Surprize* sau, în cel mai fericit caz, cu *Reţetele lui Petrişor*?

Sora mea mai mare e tînără profesoară. Mi-a arătat ce porcării trebuie să înveţe pentru concurs. *Heloo,* n-o să pescuiţi niciodată pedagogii „adevăraţi“ verificînd cine a tocit mai bine o metodică de lemn! *Why don't you get some cool guys (like Pleşu, for example)* (pe româneşte: „de ce nu găsiţi nişte tipi bine (ca Pleşu, de pildă)“ – *n. red.)* şi să faceţi o comisie care să evalueze, prin interviu, cît de *smarţi* sînt ceilalţi sau ceva.

Aş vrea să ştiu de ce profa de desen citeşte *România Mare* cu pixul în mînă, subliniind, articol cu articol, nouă rînduri din zece. Dacă cea de fizică a auzit de Stephen Hawking şi dacă cea de română a citit Cărtărescu. Şi aşa mai departe.

Că totul este o utopie, m-am prins. Dar măcar mă poate lămuri cineva de ce nenea ăştia mulţi de la televizor seamănă cu profii pe care aş vrea să-i văd concediaţi? *Now that is a question.* („Acum, aceasta-i întrebarea!“ – *n. red.).*

GARFIELD
Timişoara

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

Răspuns dlui Mircea Fabian (nr. 433)

Mi-e frică de societăţile utopice. De „binele comun“ şi „destinul colectiv“. Pentru mine, Marx sînt nişte fraţi.

Nu sufăr de anomie, în această prelungită tranziţie. Nu caut o alternativă teoretică la mersul lumii, nici nu cred că ea ar putea porni (ca idee sau experiment) de pe mioritice plaiuri.

● *Asumaţi-vă reuşita personală!* – este modelul meu, dovadă de egoism şi absenţă a conştiinţei sociale, tocmai acum cînd sociologia sună aşa de bine!

Nu am nevoie de un program, nici măcar de unul cultural. Nu ţin să văd omul de cultură X de mînă cu muncitorul Y, militînd în stradă, spre bunăstarea generală. *„Mulţimea nu excelează prin sentimente delicate“,* scria, într-un articol *dilematic,* Magdalena Boiangiu. Nu prea-mi plac mulţimile. Nu întotdeauna ele sînt expresia libertăţii.

Montherlant spunea, într-o carte, cum că puterea nici n-ar exista. Doar abuzul de putere şi nimic altceva. Or, noi am ieşit dintr-un sistem în care abuzul de putere era, orice aţi spune, mai mare decît astăzi. *Atunci* mi-aş fi dorit eu mitinguri! Oamenii aceia pe care dvs. îi vedeţi dînd pe afară de atîta conştiinţă civică, ştiţi ce făceau? Stăteau cuminţi la cozi, cu cartelele în mîini, munceau la canale de irigaţii, îndurau frigul, foame, demolarea caselor, umilinţele (controlul ginecologic obligatoriu pentru femei), îşi îmbrăcau copiii în costumaşe de şoimi şi de pionieri, aplaudau, votau, iar la mitingurile organizate îşi exprimau adeziunea urlînd: „Uraaaaaaa!“.

— Nu, nu cred că astăzi stăm mai prost la *conştiinţă civică.* Nu cred că sîntem acum mai apatici decît atunci, iar dacă apatia semnifică un abuz tot mai mic al puterii, răul nu mi se pare atît de mare.

Aveţi dreptate, la un moment dat am plusat retoric. Nu trebuie să vă pară rău: nopţile albe sînt, uneori, superbe – la Craiova, iar atunci, în tufişurile sau în copacii din apropierea blocului meu se pripăşise o ciocîrlie. Cînta şi noaptea, ca într-o poveste (sau ca-n Enescu) şi cîntecul ei îmi umplea inima de bucurie pură. În acele clipe, nu mă gîndeam deloc la conceptul de muzică.

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

© S. Ivanoschi

La zi

„Au venit americanii. La Reşiţa“ (nr. 436)

Domnilor,

A muncit ceva dl Eugen Istodor la reportajul său despre Reşiţa. Ceea ce nu a spus însă este după mine esenţial: marea majoritate a celor de la Combinat sînt, după expresia băştinaşilor (adică a bănăţenilor) „vinituri“. Cei mai mulţi moldoveni. Şi ca toţi de acest fel, sînt ceea ce marxismul numea „lumpen proletari“. Bineînţeles că ei nu au nici o vină, fiind nişte victime ale ideologiei ceauşiste de industrializare cu orice preţ. Eventuala vină este aceea de a nu fi încercat să-şi schimbe mentalităţile în contact cu băştinaşii, oricum mai avansaţi. Cu o agresivitate nativă s-au impus, profitînd şi de lipsa de selecţie valorică a comunismului. Băştinaşii superiori şi profesional s-au retras la meseriile pe măsură: construcţiile de maşini, unde se produc utilaje de înaltă tehnicitate. Firma Renk din Germania a preluat încă din anii '70 o unitate şi produce şi azi, fără scandal.

Şi în afara acestui material uman, aici a mai acţionat şi mîna lungă a PRM prin acest Muhu, o figură lombrosiană, dar om potrivit la loc potrivit. Din păcate Eugen Istodor nu a sesizat nimic din toate astea. E totuşi păcat pentru efortul său (inclusiv înjurăturile) fără a produce un tablou *obiectiv.* În spiritul *Dilemei.*

Cu stimă,

Nicolae SOCENEANŢU
1700 Reşiţa, Lunca Pomostului

P.S.: Cîtă diferenţă faţă de reportajul BBC-ului!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Starea bibliotecilor din România**
- **A uita, a ierta**
- **Clasa muncitoare**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Foloase din ponoase

Infractori ce fac prăpăd prin Europa de Vest, copii abandonaţi, cîini vagabonzi, comunişti travestiţi („cripto"), iată doar cîteva din *ponoasele* ce însoţesc, inevitabil ca o coadă de cometă, imaginea României în lume şi în ţară. Sînt mulţi cei care le deplîng, fireşte. Onest ar fi, sau ar fi fost, să se vadă şi reversul medaliei: *foloasele* pe care unii, nici ei puţini, le trag din aceste *ponoase*. Pe rînd şi pe scurt, dar mai ales fără nici o altă pretenţie decît aceea de a sugera că realitatea este un pic mai complexă, mai *încurcată* decît e prezentată ici-colo, prin gazete străine şi autohtone; şi asta trecînd peste instrumentalizarea politică (şi ea aducătoare de mari foloase) a numitelor ponoase.

Infractori. Vătămată la imagine de infractorii plecaţi la vînat prin ţările occidentale, România are totuşi ceva de cîştigat de pe urma lor. Ceva concret şi sunător: bani. Bani plătiţi, în ultimă instanţă, de contribuabilul vestic. Astfel, dacă supravegherea, căutarea şi prinderea infractorilor români, ca şi angajarea de traducători pentru audieri sînt cheltuieli oarecum fireşti ale diferitelor poliţii, se ignoră că pentru anumite servicii (verificarea şi stabilirea identităţilor, eliberarea de *laissez-passer* în cazul expulzărilor etc.) autorităţilor româneşti *li se plăteşte*. În devize, nu în lei. Evident, cu cît sînt prinşi mai mulţi infractori şi cu cît autorităţilor româneşti le sînt solicitate mai multe asemenea servicii, veniturile cresc. Iar contribuabilul vestic mai suportă şi plata biletului de avion cu care Gică, după ce s-a dat drept Costică, se întoarce gratuit în patrie – pentru a avea de unde să plece din nou. Liniştit. Şi de obicei fără viză.

Copii. Un mare avînt de compasiune şi generozitate a fost trezit în Occident de imaginile, realmente insuportabile, din orfelinatele moştenite de la regimul răsturnat în decembrie '89. Copiii abandonaţi, „instituţionalizaţi" sau nu, cerşetori, aurolaci etc. sînt şi astăzi o *problemă românească*. Atîta doar că sînt şi o importantă sursă de venituri (din Occident, în cea mai mare parte) pentru tot felul de fundaţii şi societăţi, pentru care existenţa lor înseamnă un foarte profitabil *teren de activitate*. Dacă este adevărat că în România numărul fundaţiilor şi/sau al ONG-urilor este de ordinul zecilor de mii, ar fi desigur interesant de ştiut cîte dintre acestea au *copiii* ca *domeniu de exploatare*. Măcar atît!

Cîini. Ca şi copiii (vezi mai sus), atîta doar că unora li se spune, tehnic, *instituţionalizaţi*, iar altora *comunitari*. Aici ar fi interesant de apreciat cîte firme, fundaţii, ONG-uri ar da faliment dacă, peste noapte, cîinii vagabonzi ar dispărea. Chiar şi auto-proclamatul lor inamic public, dl Băsescu, ar avea de pierdut, dacă se ţine seama de *folosul* mediatic pe care l-a avut prin stîrnirea marii hămăieli de primăvară.

Comunism. Se spune că Gheorghi Arbatov, consilier al lui Mihail Gorbaciov, primul şi ultimul preşedinte sovietic, i-ar fi zis lui George Bush (tatăl): „O să vă dăm cea mai grea lovitură: o să vă lipsim de un duşman!". Lăsînd pe seama experţilor în ce măsură a fost sau nu continuat comunismul în România după decembrie 1989, şi de către cine, trebuie totuşi să se constate acest adevăr atît de evident încît nimeni, s-ar părea, nu-l mai ia în seamă: pe faţă sau deghizat („cripto"), comunismul *trebuie* să supravieţuiască în România. Altfel, alte – cîte?! multe... – fundaţii şi ONG-uri, dar şi institute şi ce alte nume vor mai fi purtînd, care *trăiesc* din lupta împotriva comunismului, din monitorizarea aspectelor şi tendinţelor comuniste, din *implementarea*, desigur eroică, pe viaţă şi pe moarte, a democraţiei ar rămîne fără obiectul muncii.

Infractori, copii, cîini şi comunism: cîte ponoase, atîtea foloase.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Chemarea buteliei

De pe un camion mă ademeneşte şoapta unei reclame: *Prinde-mă, sînt sigilată şi garantată!* Mă uit mai atent. O butelie apetisantă, cu o rochiţă de vară despicată pînă la ghivent, cu gene lungi şi arcuite, îmi face cu ochiul. *Gaz Haţeg* – citesc dedesubt. Ia te uită, mă gîndesc eu în sinea mea, chiar şi buteliile au devenit sexi! Ar trebui scris un nou capitol de economie politică a tranziţiei: marfa erotomană şi alienarea nimfomană.

Un imperativ absolut urcă în mine dinspre vremurile care nu cunoşteau tranziţie: *fii cu ochii ca pe butelie!* Fascinat, urmez chemarea buteliei române şi mă iau după camionul din faţa mea.

După un colţ, butelia îşi revarsă nurii de pe un panou cît o casă. Peisajul se animă şi un fior hedonist mă trece pe şira spinării: *carpe buteliem!* Mă dau jos din maşină şi pătrund în lumea de sirene a *Gaz Haţeg*, care se întinde acum de jur împrejur.

Pe un tăpşan, un grup de tinere butelii dansează în ritm languros de manele. Dau să mă apropii, dar dispar brusc, aşa cum au apărut. Pămîntul este ars pe locul unde au dansat.

Sub un mesteacăn, un taur puber cîntă cît îl ţin plămînii:

Aş da paie de la mine
Să mai mug o zi cu tine!

Puţin mai departe, un ţap macho, uitîndu-se pofticios la capra vecinului, o ademeneşte de după un gard:

Sunt băiat de gaşcă
Vreau să mă distrez!

În vîrful dealului, sub un brad, ciobanul ungurean doineşte nostalgic din fluier:

La nunta mea
Am avut o stea de stea
Mamă, mamăăă!

Mă întind în iarbă şi privesc în gol. În noaptea care s-a aşternut fierbinte, se aude Democraţia visînd un orgasm *political correct*. Pe cerul Patriei răsare o lună plină, care îmi face cu ochiul: *Prinde-mă, sînt marfă de marfă!*

Adorm într-un tîrziu şi visez că am pus mîna pe luna de pe cer.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Lotul Marga-Foriş

Aproape că ţi-e frică să deschizi televizorul pentru că rişti să dai peste imagini de la masacrul intern al ţărăniştilor. Excluderi pe bandă. Acelaşi procedeu: sînt chemaţi la partid, cel care nu se prezintă este exclus. Aceeaşi vină: nu au recunoscut noua conducere în frunte cu Victor Ciorbea. În cazul lui Lupu se adaugă o acuzaţie halucinantă: nerecunoaşterea publică a demisiei. Ziarele primesc teancuri de comunicate cu victimele zilei: preşedintele din Prahova este mazilit, organizaţia X este decapitată. Parcă ar fi listele cu duşmanii patriei pe care romanii cîştigători în războaiele civile le lipeau pe ziduri cînd republica lor a luat-o razna.

De unde atîta încrîncenare la oameni care pînă acum luptaseră pe aceeaşi baricadă? Asemenea linşaj simbolic te duce cu gîndul la Ştefan Foriş. A condus PCdR (ulterior PCR) apoi a fost detronat de mai charismaticul Gheorghiu-Dej. A fost ţinut prizonier într-un sediu conspirativ al partidului (nu era încă Republica Populară), apoi eliberat, răpit din nou şi omorît. Cu un tîrnăcop spun unii, cu un ciocan mai mare afirmă alţii. Comparaţia este probabil exagerată, nu este cazul; sînt eu mai nevricos din fire.

Dar limbajul este acelaşi şi logica similară. Comuniştii au fost mai duri cu tovarăşii de drum decît cu duşmanii de clasă. Să fie valabil şi pentru anti-comunişti?! Comunicatul de presă din 23 iulie te pune în faţa unei gîndiri de tîrnăcop, în toată splendoarea sa, începînd de la limbaj şi pînă la argumente (sau lipsa lor). Comunicatul este semnat anonim: Biroul de Presă al PNŢCD. Monstruozităţile se ţin lanţ: „domnii Victor Ciorbea şi Nicolae Noica au formulat imperativul conform căruia luptele interne trebuie să înceteze şi toţi membrii partidului să fie uniţi"; „este foarte clar că obiectivul domnului Vasile Lupu şi al grupării pe care o reprezintă îl constituie blocarea PNŢCD şi denigrarea partidului". Folclorul sovietologic spune că Stalin a introdus în şedinţele biroului politic expresia „se ştie că". După ce Stalin spunea „se ştie că", ceea ce urma era un adevăr absolut, expresia ţinea loc de demonstraţie şi concluzie în acelaşi timp. Să revenim la acest înfiorător „este foarte clar că". După ce l-a scris, autorul comunicatului nu a mai avut nici o problemă, nici o îndoială. Este foarte clar că Lupu distruge partidul, este limpede ca lumina zilei. Cine nu va fi de acord va fi exclus pentru că este foarte clar că şi el distruge partidul.

După ce Troţki a fost alungat, oricine era împotriva lui Stalin era troţkist. Era cea mai rea crimă în Uniunea Sovietică a acelor ani. Mii de persoane au fost închise sau executate pentru că ar fi făcut parte din gruparea troţkistă. Dacă nu se executa planul de lucru, inginerul risca să fie împuşcat pentru sabotaj coordonat de Troţki. După această logică bolnavă, un singur om nu ar putea avea păreri, un singur om nu ar putea face opoziţie. Pentru a rămîne puternic, partidul trebuie purificat, partizanii celui plecat trebuie hăcuiţi. De aceea, întotdeauna este nevoie de o „grupare" care să ofere coerenţă duşmanului intern: „Membrii PNŢCD pot constata (un alt fel de „se ştie că", dacă membrii pot constata, atunci nu mai e nimic de zis – n.m), alături de opinia publică, faptul semnificativ că domnul Vasile Lupu s-a aflat mereu la originea crizelor şi blocajelor din partidul nostru, cu consecinţe pe plan naţional. În spatele grupării Marga-Lupu-Chiriţă stau aceleaşi forţe care au stat în spatele domnului Radu Vasile în martie-aprilie 1998." Care forţe? Contrarevoluţia, se ştie.

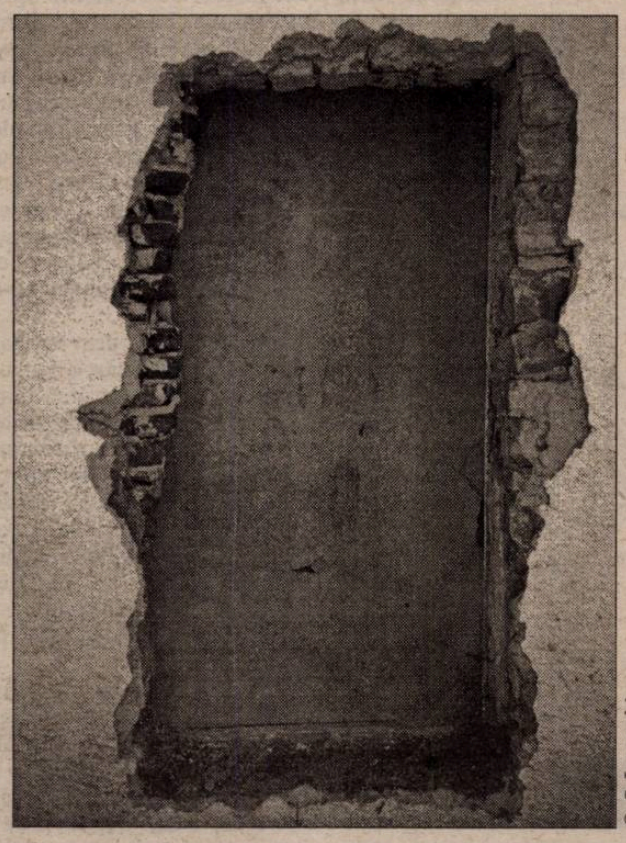

© S. Ivanoschi

Dar nu s-a terminat. Marga şi Lupu au grupare cu care vor să distrugă partidul. Sînt manipulaţi de duşmanul extern. Dar nu este tot, partidul nu a fost suficient de vigilent şi aceste bestii au uneltit de multă vreme împotriva revoluţiei creştin-democrate: „gruparea din spatele domnilor Lupu, Marga şi Chiriţă a acţionat, în anii anteriori, pentru a submina pînă la desfiinţare guvernarea noastră". Deci aşa se explică eşecul guvernării: Marga şi Chiriţă au sabotat eforturile partidului, este clar, şi-au dat seama membrii.

Poate Andrei Marga a fost un preşedinte prea filosof pentru un partid real, poate Lupu s-a dovedit a fi prea încăpăţînat. Dar primul a fost unul dintre cei cîţiva miniştri care au făcut reformă. Lupu a împrumutat numele unei legi pe care partidul o promisese în campania din 1996. Acum un an figura lui Chiriţă îi sufoca pe bucureşteni de pe toate gardurile, cu banii partidului. Acum, partidul a descoperit că, de fapt, subminau guvernarea creştin-democrată din interior. În definitiv, tovarăşii buni ai lui Lenin, Kamenev şi Zinoviev, au recunoscut în procese publice că au fost agenţi ai burgheziei încă de pe cînd conduceau revoluţia bolşevică. De atunci nimic nu ne mai miră, de ce nu ar putea Marga să fie un pedeserist infiltrat care a introdus manualele alternative ca să aibă acum doamna Andronescu ce desfiinţa.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

VIP

Folosit de regulă la plural, VIP este unul dintre americanismele de care româna tranziţională se lasă cu delicii invadată. Desemnînd categoria persoanelor foarte importante, strania alcătuire preia odată cu modelul grafic şi formula americană de ierarhizare a membrilor societăţii. Ţări ale bătrînului continent care şi-au edificat ierarhiile distribuind de-a lungul secolelor titluri nobiliare nu s-au năpustit să importe această formulă. România noului mileniu este departe de a împărtăşi această reticenţă.

Nimeni nu părea să fi auzit de VIP sub dictatura stalinistă, o impermeabilitate lexicală cu temeinic fundament social. Pentru rînduiala cu pricina, o categorie de persoane foarte importante nu ar fi fost numai inutilă, ci şi intolerabilă. Distribuirea socială a importanţei nu era graduală, ci dihotomică. Existenţa providenţială a unui personaj omologat ca cel mai important le garanta celorlalţi membri ai societăţii deplina libertate de a-şi demonstra lipsa de importanţă. Superlativul relativ era devorat de superlativul absolut. Proprie acelui socialism, substanţa egalităţii consta în egala lipsă de importanţă a tuturor, răscumpărată de importanţa universală a celui predestinat.

Suprimînd temeinica ordine a importanţei dihotomice, tranziţia introduce haosul importanţei graduale. La izvoarele acestui haos se află două neclarităţi: cine distribuie aceste gradaţii şi după ce criterii? Atît cît se poate descifra din vălmăşagul uzanţelor, VIP-urile sînt, pe o cale sau alta, personaje publice, a căror importanţă decurge din notorietatea lor. VIP nu este o specialitate, ci o grupare eterogenă care îi reuneşte pe principalii lideri politici, pe cei mai admiraţi interpreţi de manele, pe cel mai mare fotbalist al tuturor timpurilor – dar şi pe cei mai ingenioşi infractori, iniţiatori de marşuri asupra Bucureştiului, vînzători de diplome universitare plastografiate ş.a.m.d. Segregarea după model VIP se plasează deasupra normelor morale convenţionale. Iar operatorul acestei segregări nu este o agenţie autorizată ci, prin simpla forţă a obişnuinţei, mass-media. Dovadă: apariţia unui periodic care poartă titlul „VIP".

Atestarea unei categorii restrînse, despre care se vorbeşte, de persoane foarte importante, presupune existenţa nesemnalată a unor grupări mult mai largi, de persoane pur şi simplu importante, ori neimportante, ori chiar foarte neimportante: very unimportant persons – VUP, care ar face o excelentă pereche cu VIP.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Conectaţi la prezent

Dedaţi la spectacolul ştirilor cu iz catastrofic şi blazaţi de-atîtea dezvăluiri cîte ne-a oferit tranziţia, trecem aproape nepăsători pe lîngă veştile bune. Din perspectiva acestei rubrici, o veste foarte bună este intrarea în vigoare a Legii semnăturii electronice, care va reglementa comerţul pe Internet. Ca să nu ne pierdem în detalii tehnice, să spunem că, după estimările celor care se pricep, în 2004 comerţul mondial va „învîrti" 110 milioane de miliarde de dolari (nici nu-mi dau seama cu cîte zerouri se scrie asta...), din care aproape 10 la sută vor proveni din *e-business*, adică din afacerile pe Internet. Cu o asemenea lege, pe care chiar statele occidentale o au abia de 3-4 ani, România va intra cu dreptul într-o tendinţă ce pare a cuceri tot mai mult lumea: prin reţeaua de computere se va face comerţ, se vor oferi servicii, se va putea lucra de la domiciliu etc. La dezvoltarea acestor domenii vor contribui, desigur, şi firmele româneşti de profil, care acum beneficiază de scutirea de impozit pe salariile specialiştilor în informatică. Aceasta este a doua veste bună, care nu îi priveşte doar pe lucrătorii din branşă, cum ar putea părea la prima vedere: prin această facilitate, guvernul încearcă să-i ţină în ţară pe nişte tineri foarte dotaţi de a căror ştiinţă depinde, în bună măsură, intrarea României în era informaţională şi care, pe bună dreptate, s-ar lăsa atraşi de perspectiva unei cariere mult mai bune în Occident. În Uniunea Europeană s-a semnalat anul trecut un deficit de cîteva sute de mii de specialişti în informatică, astfel încît a ne păstra competenţele în ţară este o problemă de supravieţuire. În sfîrşit, a treia veste bună (şi acum îmi dau seama că avem blazatul obicei de a folosi expresia „o bucurie nu vine niciodată singură" mai mult ironic...) este cea anunţată de curînd de dl Dan Nica, ministrul Comunicaţiilor: în foarte scurt timp liceele şi şcolile vor fi conectate la Internet. Din punctul meu de vedere, este o veste mult mai bună decît aceea despre privatizarea Sidex-ului. Ştiu că toată ţara aştepta rezolvarea situaţiei acestui mamut industrial, dar – ca toţi mamuţii – el reprezintă *trecutul*: trecerea lui în proprietate privată, cu speranţele de redresare ce decurg de aici, simbolizează încheierea conturilor cu industrializarea socialistă şi ştergerea unui decalaj tehnologic de cîteva decenii faţă de industria capitalistă dezvoltată. În schimb, ideea că peste un an sau doi elevii români vor fi conectaţi la societatea postindustrială, asemenea colegilor lor din Occident, mă face să mă simt într-adevăr contemporan cu lumea. Asemenea proiecte de dotare a şcolilor cu computere conectate la Internet se aplică în Occident de-abia de o legislatură: Tony Blair, Gerhard Schroeder ori Lionel Jospin au înscris în campaniile lor electorale şi astfel de programe, iar al doilea mandat al lui Bill Clinton a avut printre priorităţi şi ideea simplă „nici o şcoală fără Internet". În Texas, acest program a fost încheiat la sfîrşitul anului 2000, pe cînd George Bush jr. se pregătea să lase postul de guvernator pentru cel de preşedinte. Şi tot atunci a expirat termenul pînă la care toate cadrele didactice texane erau *obligate* să deprindă utilizarea computerului, altminteri nemaiputînd lucra în învăţămînt.

Aici încep, cum se spune prin sloganuri, „să simt diferenţa". Guvernul dă dovadă de coerenţă în adoptarea unor politici care să susţină dezvoltarea tehnologiei informaţionale şi acest lucru îi conferă un statut de social-democraţie europeană normală. Dar, ca şi manualele alternative, computerele şi Internetul vor intra pe mîna profesorilor; ei vor trebui nu doar să-i instruiască pe elevi în utilizarea acestor maşinării minunate, ci să acorde un loc în procesul didactic uriaşelor beneficii de cunoaştere pe care le oferă Internetul. Or, cum am văzut recent, profesorii s-au plîns că le e greu să aleagă între atîtea manuale de liceu oferite de piaţa liberă, iar ministerul Educaţiei s-a grăbit să dea curs conservatorismului lor şi să facă un pas înapoi spre dirijism: vor avea de ales între numai trei manuale, selectate de comitete şi comiţii ministeriale după criterii birocratice care vor să ţină loc de libertate a opţiunii. Între renunţarea la funcţionarea liberă a pieţei manualelor şi conectarea şcolilor la Internet este o distanţă de o epocă, la fel ca între Sidex şi Softwin (cea mai mare firmă românească de software, pentru cine nu ştie). Sper ca dl ministru Dan Nica să nu se lase la fel de uşor impresionat de rezistenţa profesorilor la schimbare: programele pe care le-a iniţiat sînt necesare pentru viitorul elevilor şi al studenţilor. Mulţi profesori – cu sau fără funcţii ministeriale – fac greşeala de a se gîndi uneori doar la propriul lor prezent.

▲

BARBURISME

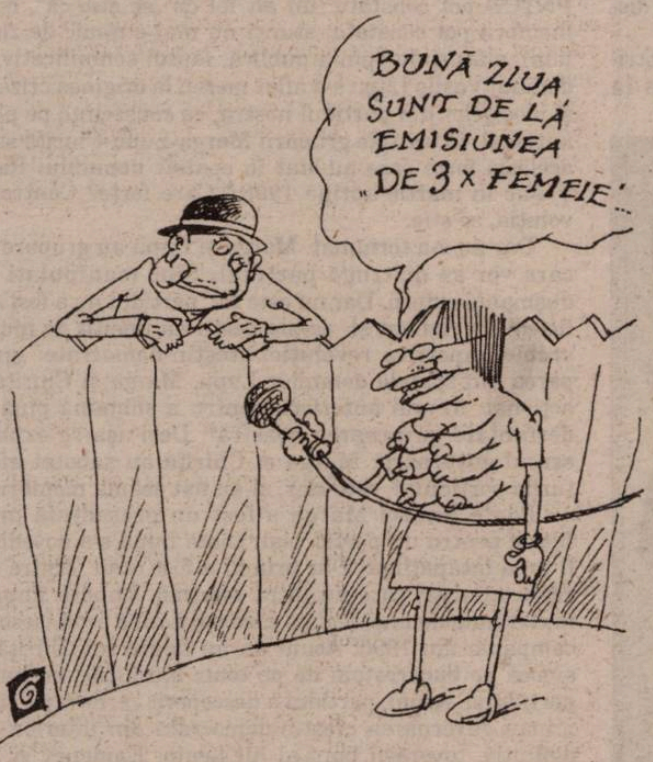

Desen de Ion BARBU

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Arta uitării (II)

Cîmpul metaforic al memoriei, notează Weinrich, privilegiază imaginile *edificiului* şi *depozitului*. Dar, cu cît te adînceşti în *subsolurile*, în *subteranele* memoriei, cu atît te apropii de *prăpastia*, de *hăul* uitării. Memoria e diurnă, uitarea e crepusculară şi e legată de regulă de somnul nocturn. Alte metafore ale uitării trimit la teritoriile părăsite, la deşerturile unde singurele semne de viaţă sînt furtunile de nisip (de unde şi formula: „a scrie pe nisip" ca figurare simbolică a efemerităţii). În fine, cum tăbliţa de ceară folosită de cei vechi permitea ştergerea rapidă a semnelor, *tabula rasa* a devenit una din cele mai răspîndite metafore ale uitării. Iar Platon spunea deja că arta scrisului a dat o grea lovitură memoriei, făcînd-o în mare parte inutilă.

Într-adevăr, memoria culturală, prin excelenţă o memorie scrisă, a dus la marginalizarea memoriei naturale, adică a memoriei orale. De aici, importanţa acordată documentului scris – ca mărturie socotită incontestabilă – şi devalorizarea discursului oral. Am comentat altădată, tot în această rubrică, schimbarea de sens pe care a cunoscut-o celebrul dicton *scripta manent, verba volant*. Chestiunea care se ridică aici este dacă atît memoria cît şi uitarea pot fi efectiv sub controlul nostru. Voi cita cîteva din exemplele pe care le dă, în diferite puncte ale cărţii sale, Weinrich şi care ne pun în faţa unor situaţii neobişnuite.

Ar fi, mai întîi, Kant care, ajuns la o vîrstă venerabilă şi dînd semne indubitabile de senilitate, se decide să-l concedieze pe fidelul lui servitor Martin Lampe. Numai că, după ce voia filosofului e împlinită, acestuia îi vine extrem de greu să-şi scoată numele fostului servitor din minte. Aşa se face că, printre hîrtiile găsite după moartea lui Kant, se aflau şi nişte bileţele pe care filosoful scrisese următoarele: „Numele lui Lampe trebuie de acum înainte şters complet din memoria mea". Această însemnare l-a mirat mult pe Wasianski, elevul lui Kant şi totodată executor testamentar, deoarece – cum cu umor observă Weinrich – „a solicita memoria pentru a favoriza uitarea reprezintă o *contradictio in adjecto* nedemnă de un profesor de logică".

Regăsim povestea într-un roman al lui Canetti, *Autodafé*, unde personajul, pe nume Kien (şi pe care romancierul intenţiona iniţial să-l boteze Kant...), dotat cu o memorie excepţională, are obiceiul să-şi noteze într-un carnet toate prostiile şi fleacurile pe care doreşte să le uite.

Dar cazul cel mai ieşit din comun este acela relatat de un medic rus, Alexandru Romanovici Luria, într-o lucrare intitulată *O carte mică despre o memorie mare. Inteligenţa unui mnemonist* (1968). Este vorba despre un pacient, pe nume Şereşevski, care suferă de o hipertrofie a memoriei: omul nu poate uita nimic. E drept, Şereşevski reuşeşte, o vreme, să tragă profit din boala lui, producîndu-se în public şi epatîndu-şi spectatorii cu formidabila-i memorie. Problema e că, studiind structura mentală a pacientului său, doctorul Luria constată că acesta e practic incapabil de gîndire conceptuală. Ca să formeze, de pildă, conceptul de „cîine", el trebuie să uite caracteristicile particulare ale sutelor, miilor de cîini pe care i-a văzut. Altfel spus, virtuozul memoriei trebuie să înveţe A.B.C.-ul artei uitării, adică ceea ce doctorul Luria numeşte, cu un neologism lesne decodificabil, *„lethoteḥnie"*. Tratamentul pe care Luria îl prescrie lui Şereşevski prevede ca acesta să-şi noteze pe hîrtie ceea ce îşi propune să uite. În cazurile mai complicate, cînd memoria opunea rezistenţă, omul rupea hîrtia în bucăţi pe care le arunca sau le ardea. Tratamentul, pretinde doctorul Luria, s-a dovedit de o eficienţă remarcabilă.

La cîte ne aud urechile şi ne văd ochii, ar avea, oare, vreo şansă o astfel de terapie?

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Provocări

E fascinant să vezi cum dreptul trebuie să răspundă unor provocări din ce în ce mai sofisticate şi, mai ales, e fascinant să vezi cum răspunsul dreptului la aceste provocări presupune regîndirea aceloraşi mari mistere. Laboratoarele americane au descoperit că anumite celule care favorizează şi susţin apariţia şi dezvoltarea embrionului uman (*stem cells*) au proprietăţi aproape miraculoase; ele pot înlocui cu succes ţesuturile afectate de cancer, pot vindeca cumplitele boli Altzheimer şi Parkinson, pot regenera ţesuturile ficatului afectat de hepatite ori ciroze, pot restaura celulele producătoare de insulină în pancreasul diabeticilor. Despre aceste celule, Douglas Melton, şeful departamentului de biologie moleculară şi celulară de la Harvard, spune că au cel puţin două proprietăţi speciale: se regenerează singure, „cam ca buruienile", explică specialistul pe limba noastră, şi au capacitatea de a se „specializa" în alt gen de celule prin simpla diviziune, ceea ce înseamnă că, la momentul diviziunii, „celula soră" a unei asemenea *stem cell* poate deveni celulă a unui ţesut hepatic ori celulă sangvină, celulă din ţesutul osos ori celulă din muşchiul miocardic, după cum este nevoie. Pentru obţinerea celulelor ce pot salva milioane de vieţi este, însă, nevoie de embrion, iar extragerea celulelor cu pricina duce la încetarea dezvoltării embrionului. Fireşte, nimeni nu se gîndeşte să se apeleze la avorturi pentru a salva bolnavii, dar se dezbate intens dacă e acceptabilă concepţia *in vitro* a unui embrion destinat de la bun început morţii, adică dacă e acceptabilă concepţia artificială cu scopul unic de a furniza celule sănătoase oamenilor bolnavi. Asta într-un context în care nici măcar problema fertilizării *in vitro* în scopul naşterii unui copil nu este pe deplin rezolvată juridic şi etic. Tehnologic, totul e pregătit pentru a se demara o adevărată campanie de „producere" artificială a zigotului uman în scopul obţinerii celulelor salvatoare; afacerea producţiei de celule miraculoase poate începe oricînd. Moral şi, mai departe, juridic, este însă totul pregătit pentru aşa ceva? Fireşte că nu.

Revine în discuţie problema: cînd începe viaţa? În cazul pe care îl discutăm, trebuie clar stabilit dacă producerea unui embrion înseamnă apariţia vieţii, pentru că, dacă e aşa, e greu să mai pledezi pentru uciderea embrionului în scopul recoltării celulelor ce pot fi salvatoare. Dosarul, niciodată închis, trebuie parcurs din nou. Pînă în secolul al XIX-lea, se consideră că viaţa apare la aproximativ 40 de zile după concepţie, cînd mama simte primele mişcări ale foetusului. În 1869, Pius al IX-lea împinge momentul apariţiei vieţii la momentul concepţiei şi ameninţa cu excomunicarea pe toţi catolicii care practică avortul indiferent de stadiul sarcinii. Într-o decizie celebră din 1973 (cazul *Roe versus Wade*), Curtea Supremă a SUA a decis că statutul legal al unui foetus se schimbă odată cu evoluţia sarcinii, pînă cînd se bucură de maximă protecţie juridică şi depline drepturi în momentul în care poate părăsi în viaţă mediul intrauterin, ceea ce înseamnă cam la şase luni după concepţie. Ca şi cum ar vrea să complice şi mai mult problema, cercetătorii atrag atenţia că în „viaţa" unui embrion apare un moment crucial, cînd celulele acestuia încep să se diferenţieze, să se „specializeze" după funcţii – pînă la acel moment embrionul poate oricînd să se împartă în două şi să apară gemenii. Deci, pînă la momentul „specializării" celulelor embrionare nu putem şti dacă avem unul, două, trei ş.a.m.d. organisme.

Încercînd să sugereze cumva rezolvarea acestei probleme, biologii spun că celulele de care au nevoie sînt numai bune de „cules" de la un embrion de 2 săptămîni şi că în acest stadiu se poate serios argumenta că sîntem în faţa unui fenomen celular şi nu a vieţii însăşi.

De curînd, preşedintele american George W. Bush a fost oficial pus în faţa problemei: el trebuie să decidă dacă SUA va finanţa sau nu din fondurile federale aceste cercetări. Preşedintele nu a dat încă o soluţie şi este supus unor presiuni teribile din ambele direcţii. În ultima sa întrevedere cu Papa Ioan Paul al II-lea, preşedintele Bush a ascultat o pledoarie extrem de convingătoare pentru abandonarea acestui drum periculos în care oamenii se joacă cu viaţa şi cu moartea. Pe de altă parte, multe voci au reamintit că în antichitate problema morală principală în legătură cu cercetarea biologică venea din interdicţia de a practica disecţia, metodă, pe atunci, esenţială; cadavrul era considerat tabu. Azi nimeni nu se mai îndoieşte că nu e nimic imoral în disecţie sau în autopsie. În secolul XII, Biserica Catolică emitea edicte împotriva operaţiilor chirurgicale de orice fel pe motiv că sufletul nemuritor nu poate ieşi liber în momentul morţii dintr-un trup asupra căruia s-a intervenit artificial. Cine ar mai putea avea ceva împotriva intervenţiei chirurgicale astăzi? Totuşi, nu e mai puţin adevărat că revoluţia genetică pune în mîna omului instrumente incredibile prin care se poate modifica biologia intimă a fiinţei; tentaţia faustică este enormă. Papa a atras atenţia preşedintelui Bush că omul trebuie să-şi păstreze poziţia de stăpîn al tehnologiei şi să evite condiţia de produs tehnologic.

Dreptul trebuie să se recompună în faţa unor asemenea evoluţii. Pînă atunci, să remarcăm încă o dată că tehnologia şi ştiinţele se mişcă cu mult mai repede decît dreptul, ceea ce se poate traduce prin aceea că mintea este mai rapidă decît moravurile. ▲

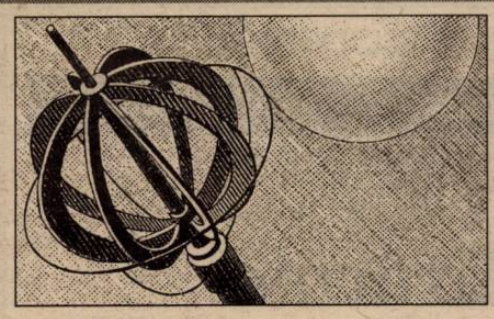

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Vorkuta

Articolele de sinteză despre Rusia par scrise în altă ţară decît reportajele. Primele trec în revistă succesele obţinute în ultimii zece ani, pe principiul „tot răul spre bine". Economiştii serioşi (în *Foreign Affairs*, Anders Åslund, în *The Economist*, Edward Lucas) scriu despre succesul reformelor economice. Cifrele sînt de partea lor. Celelalte scriu despre oameni şi locuri. Rusia s-a refăcut după crahul din 1998, cu o creştere a Produsului Intern Brut de 5,4 procente în 1999 şi de 8,3 procente în 2000. Criza financiară a avut partea ei bună: a redus bogăţia şi influenţa politică a celor mai corupte grupuri din Rusia şi a guvernatorilor locali. Anul trecut investiţiile în infrastructură au reprezentat 20% din PIB (în SUA ele sînt de 16%). Din 1997, sectorul privat din Rusia reprezintă 70% din PIB, ceea ce, conform experţilor occidentali, limitează corupţia, adică accesul funcţionarilor publici la proprietatea publică şi la privilegiul de a o folosi în beneficiu personal.

Problemele actuale ale Rusiei – intervenţia excesivă a statului, corupţia, nivelul ridicat al impozitării, slăbiciunea statului de drept – sînt semne ale insuficienţei aplicării reformei economice şi nu ale unor reforme excesive. Şi în timp ce Boris Elţîn este creditat cu calificativul de democrat, actualul preşedinte al Rusiei, Vladimir Putin, este apreciat pentru fermitatea cu care impune autoritatea statului în domeniile unde domnea haosul. Ca de obicei, se invocă exemplul Pinochet în Chile sau cel al Taiwanului: acolo regimurile autoritare au obţinut succese economice în absenţa democraţiei, ale cărei reguli ar găsi acum cetăţeni prosperi ştiind să folosească libertatea. La o privire mai atentă se poate observa că modelele seamănă în mod straniu cu antimodelele: corupţia elitelor este unul dintre cele mai puternice obstacole în depăşirea inerentelor momente de criză. Dacă se acceptă evidenţa că pentru Rusia nu există drum înapoi, este cert că nu există modele pentru transformare, oricare ar fi rezultatul acestei evoluţii.

Dinamica unor concepte democratice funcţionează straniu pe un teritoriu atît de întins: de exemplu, descentralizarea administrativă a dus la descentralizarea corupţiei, la transformarea liderilor locali în autocraţi teritoriali. Putin a readus sub autoritatea centrală serviciile de colectare a impozitelor, poliţia, procuratura şi a numit şapte guvernatori generali care reprezintă interesele Kremlinului în provincii (adesea avînd întinderea unei ţări europene de mărime mijlocie). Printr-un şir de manevre subtile, a izbutit să-i scoată din joc pe cei mai cunoscuţi „oligarhi" (profitorii unor sume enorme în urma retragerii statului din economie); în consecinţă, cei rămaşi acţionează cu mai puţină lăcomie, cu mai multă prudenţă. Nu sînt prea mulţi ruşii care să reproşeze Kremlinului restrîngerea libertăţii de expresie, prin controlul economic asupra presei, felul cum este dus războiul din Cecenia, încălcările drepturilor omului, controlul relaţiilor cu străinii. Văduva savantului Saharov, Elena Bonner, scrie despre „un stalinism modernizat". Observatorilor din Occident toate acestea li se par un preţ suportabil pentru stabilitate. Însă stabilitatea ar putea stimula evoluţia spre reforme, tot atît de bine cum ar putea favoriza stagnarea.

Toate acestea vor depinde de modul în care oamenii din Rusia vor percepe şi vor asimila schimbările: obişnuinţa cu răul poate fi la fel de intensă ca şi aspiraţia spre fericire. Vorkuta, oraş din Nordul extrem, cu 200.000 de locuitori, excrescenţă a unuia dintre cele mai sinistre centre ale lumii concentraţionare, este sortit dispariţiei, deoarece preţul cărbunelui extras nu acoperă cheltuielile necesare vieţii. Unsprezece luni pe an e iarnă, şase luni nu se vede soarele, temperatura ajunge la minus 30-40 de grade, în luna cînd e cald nu se poate trăi din cauza muştelor şi a ţînţarilor. Solul îngheţat scoate permanent la suprafaţă osemintele miilor de deţinuţi, „duşmani ai poporului", îngropaţi de-a valma de autorităţile sovietice. Noile autorităţi spun că Vorkuta a fost şi este un oraş inutil. O femeie, mamă a doi copii, refuză să plece şi îi spune ziaristei de la *The Spectator*: „am fost şi în alte locuri, dar nicăieri nu e atît de bine ca la Vorkuta". ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cotul Donului, colţ cu Mîntuleasa

Pentru automobiliştii care stau la coadă la semaforul de la Piaţa Muncii, mareşalul Antonescu e doar o statuie care priveşte hotărît spre spitalul de copii de peste drum. Cei mai mulţi dintre români ştiu mai multe amănunte despre viaţa Andreei Antonescu (nici o legătură de familie, cred) decît despre cea a mareşalului. Şi totuşi, chiar dacă acasă e aproape ignorat, dl Antonescu e foarte aproape de un *come-back* care riscă să ne livreze din nou la pachet vecinilor din răsărit. De data aceasta – slabă consolare – fără nici un foc de armă.

Anul acesta şi cîteva luni din cel care urmează, ţara noastră e colindată iarăşi de trimişi ai puterilor occidentale care formează Alianţa Nord-Atlantică. Mulţumită preşedintelui Bush, care îşi doreşte să scrie istoria pe pagina lăsată deschisă de Ronald Reagan, NATO a abandonat multe dintre criteriile pe care le impusese la Madrid. Acum, cu ceva noroc, intrăm şi aşa săraci cum sîntem. Numai că trebuie să dovedim un lucru în aparenţă simplu: că avem valori comune cu cele ale ţărilor cu care vrem să ne aliem.

Sigur, valorile acestea nu se măsoară în kilogramele de marmură din statui. Şi totuşi, pentru unii dintre membrii Congresului american, monumentul ridicat în memoria fostului lor inamic e încă o dovadă că România nu e o ţară care să semene cu altele, normale. Antonescu a luptat cu ruşii – argumentul nostru – dispare atunci cînd pomeneşti de aviatorii americani căzuţi în luptă pe teritoriul României. O altă mîndrie naţională – că în România ar fi murit mai puţini evrei şi ţigani – nu face decît să arate dispreţul nostru pentru individ. În lumea civilizată, un sigur mort e de ajuns pentru o tragedie. Numai barbarii fac socoteală cu zecile de mii. În plus, cum pe statuie nu scrie pentru ce îl cinstim, e dreptul viitorilor noştri aliaţi să se întrebe dacă nu cumva tocmai faptele de bravură de la Iaşi, Odesa, ori din Transnistria îl califică pe Antonescu pentru recunoştinţa neamului.

Pe de altă parte, moştenirea mareşalului e încă intactă. Mai mult decît Carol al doilea, Antonescu ne-a lăsat modelul românesc al omului de mînă forte – Batista ori Pinochet ar fi găsit cu siguranţă subiecte comune cu bravul nostru conducător. Ideile lui politice au fost nule, însă în materie de imagine a şefului, Antonescu a dat tonul pentru mai bine de jumătate de veac. Să ne aducem aminte că nu Ceauşescu a fost primul nostru Conducător, după cum vizitele de lucru prin spitale şi uzine ori lucrările urbanistice au fost pionierate tot de Antonescu. Cu cîţiva ani înainte de *trasarea sarcinilor*, el a introdus în viaţa noastră publică ordinul – unde a rămas pînă în ziua de astăzi.

Sigur, mai toate încercările de revigorare a cultului lui Antonescu au eşuat, cu toată susţinerea chiar din vremea lui Ceauşescu (dornic, probabil să-şi găsească un aliat cu pedigri în cartea de istorie). Şi totuşi, rămîne o bizarerie să-i vezi pe cei care se plîng de roşul intens al ultimilor 50 de ani cum depun, copleşiţi, cîte o floare la statuia unui dictator de nuanţă brun-roşcată. Nu e doar vina lui, se poate spune – Europa întreagă trecea printr-o epocă a dictatului, propagandei şi revolverului. Însă e vina noastră dacă încă ne închipuim că fericirea se obţine prin aliniere, dunga la pantaloni şi mîna ridicată respectuos la chipiu.

Ceea ce vor să vadă aliaţii noştri acum este respectul diferenţei. „Vă lipseşte o societate civilă nu pentru că sînteţi săraci. Mai degrabă sînteţi săraci pentru că nu aveţi o societate civilă", spunea, zilele trecute, un înalt oficial al NATO aflat în trecere pe la Bucureşti. Fanii lui Antonescu şi cei ai urmaşilor săi politici nu ne vor rezolva prea repede această problemă. Chiar şi numai din simplul motiv că în societatea lor civilă sînt prea mulţi gradaţi.

Dincolo de toate, nu Antonescu – sau umbra lui – vor decide anul viitor la Praga dacă România are loc în flancul sudic al Alianţei. Şi totuşi – mai ales dacă eşuăm – e bine să-l avem acolo pe soclu. Putem da vina din nou pe el sau, mai elegant, putem să-i plîngem pe umăr, după un nou complot reuşit împotriva României. După care buldozerul vine oricum, fiindcă aliaţii de rezervă nu-l înghit nici ei.

Mai rar aşa un erou care, şi după moarte, ne face viaţa imposibilă. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Miracole

lui Ed Sanders

Miracole se tot întîmplă. De fapt, ele nu pot să nu se întîmple. Ceea ce e o problemă, dacă eşti om. Dacă eşti fie şi pe jumătate treaz înţelegi că ceea ce ţi se întîmplă nu s-ar putea întîmpla dacă ar funcţiona legea mediilor sau dacă haosul ar fi pur şi simplu haotic. Lumea aceasta este guvernată de Haos şi Eros, două entităţi deloc arbitrare. Dimpotrivă, ele sînt orbitor, strivitor de cu rost, simetrice, magnetice, îmbătate de forme, împestriţate de improbabilul cel inevitabil, scăldate în glorioasa necesitate. Cu toate acestea, ar fi o greşeală să crezi că operaţiunile Haosului şi Erosului te vizează personal. Puţin le pasă de tine şi încă şi mai puţin de ceea ce gîndeşti. Coincidenţele, sincronicităţile şi miracolele ţi se întîmplă ţie, pentru că eşti un obiect anume în vîrtejul care curge în şi prin tine, creînd momente de paradox. Dacă Haosul şi Erosul au şi alte scopuri decît jocul şi expansiunea, atunci asta se petrece în alt univers. În universul acesta, ele se nutresc din ciudăţenie, dar şi din repetiţie şi exhibiţionism.

„A te trage aţa" undeva, aşa cum încearcă oamenii să explice de ce simt că trebuie să fie într-un anume loc, sau migrena unui cvadruplu *déjà-vu* în doar un sfert de oră, sau descoperirea că prieteni, actori de cinema şi animalul tău de casă, cu toţii purtînd numele de Carl, au aceeaşi zi de naştere – acestea sînt întîmplări de domeniul evidentului. Toate acele potriviri pe care oamenii le numesc „soartă" ţi se întîmplă dacă te mişti prin lume fără de ideologie sau măcar fără un sistem al tău, purtat în derivă, ca un dop pe valurile înspumate ale Haosului şi Erosului. Nici tensiunile care te încearcă nu sînt personale, deşi le resimţi ca atare. Ele sînt doar interacţiunea ciocnirii frontale dintre Haosul parţial centrifug cu Erosul parţial centripet. Discuţia se poartă între cei doi, tu eşti doar o rotiţă în vintrele maşinii făcătoare de minuni.

Acuma, faptul că bogaţii devin şi mai bogaţi, în timp ce săracilor li se ia şi ce aveau ţine de ordinea creată de om în interiorul măreţiei universului ludic şi are numai o mică legătură cu forţele cele grandioase. Există în curentul necesităţii o sublume, aceea a realităţii statistice, pe care majoritatea oamenilor o consideră şi singura. Această realitate concretă, măsurabilă şi cît de cît previzibilă marchează traseele bogăţiei, pune zăgazuri în punctele critice ale rezervoarelor libidinale şi este, în linii mari, folositoare pentru a menţine în bună stare de funcţionare structura tripartită Lege, Biserică şi Afaceri. În interstiţiile dintre instituţii, în zonele gri dintre diferitele jurisdicţii, de-a lungul graniţelor unduitoare ale formelor incompatibile, materia Haosului şi Erosului curge ca de obicei, doar că (se pare) ceva mai încet.

Nu din întîmplare omenirea s-a văzut pe sine în centrul universului. Nişte oameni au decis că nu se poate trăi într-o lume miraculoasă, în care vorbele se transformă în fapte, rosturile sînt luate în derîdere, veselia alimentează colapsuri cosmice şi superstiţia prinde în ghearele ei lacome pe oricine şi pe toţi. O astfel de lume, chiar dacă inevitabilă, nu înseamnă prea mult cînd vine vorba de igienă şi provizii de hrană. Aşa că au decis, cu destul de mult temei, să creeze insule locuibile în chiar inima torentelor furioase de cosmicităţi de sine născătoare şi să trăiască în aceste ostroave ca şi cum totul ar avea o logică. Aceştia au fost iluminiştii secolului al optsprezecelea, cei cărora le datorăm democraţia şi drepturile omului. Aceste concepte artificiale, dar mult-iubite, nu se aplică zeilor. Miracolele sînt treaba lor, a noastră – să trăim decent. Lumea oamenilor este incompatibilă cu universul făcător de minuni, şi de aceea trebuie să ignorăm Haosul, Erosul, coincidenţele, simetriile, frumuseţea fără margini şi focurile de artificii ale unui geniu criminal, mai puţin între două şi cinci dimineaţa, în floarea tinereţii noastre. În restul timpului, din nefericire, trebuie să ne comportăm ca şi cum am trăi într-o cutie gigea.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Subiect uşor, de teatru de vară

Nu e tocmai uşor să găseşti un subiect de vară, ceva uşor, răcoros, relaxat şi decoltat. Cînd ai impresia că tocmai ai prins unul, vine primarul Vasile Gherasim şi (păzit de jandarmi şi de căderea nopţii) vopseşte Universitatea şi Arhitectura cu eleganţa precară a celui care dă cu var într-un WC de gară provincială – şi cu o argumentaţie de aceeaşi anvergură.

Excedat de atîtea subiecte grele, am plecat din Bucureşti. Pe tren fiind, fără premeditare dar cu ecou intim, am ajuns cu mintea la prietenii părinţilor mei – strînşi prin decenii, unii pierduţi pe drum, alţii păstraţi pe mai departe. Îi mai văd, din cînd în cînd, încă şi astăzi – dar nu pe toţi cei pe care odată i-am ştiut. O bună parte dintre cei care mi se păreau a fi plini de viaţă azi sînt *dincolo*; alţii trăiesc, mulţi cu faţa din ce în ce mai trasă şi cu gura din ce în ce mai pungă (da, ruinele danturii, una dintre marile probleme ale vîrstei a 3-a la români!). Puştanii lor, de cîţiva anişori în momentul în care i-am cunoscut, au deja păr pe piept şi un început de burtă ceva mai jos. Fetiţele lor, în pantofiori de lac pe cînd le-am zîmbit prima dată, sînt în parte mămici şi unele au deja probleme cu kilogramele – sau cu bărbaţii lor, selectaţi uneori chiar dintre cei cu problemele din fraza anterioară.

Am învăţat cîte ceva de la prietenii părinţilor mei; nu toate bune şi nici toate folositoare în viaţă – precum s-a întîmplat atunci cînd unul dintre ei, odată, mi-a dat ca sigur că la nunta lui Björn Borg cu Mariana Simionescu *o să cînte chiar grupul ABBA*! Reţin că taică-meu (care oricum era fan John McEnroe) a spus că *mai curînd cîntă Cenaclul Flacăra*. Nici chiar azi nu mi-e foarte clar cine a cîntat pînă la urmă, cui şi de ce. Sau dacă s-a dat sau s-a luat.

De la unul am învăţat fotbal – nu cum se joacă, ci cum se chibiţează fin, fără implicare; pe atunci ţineam cu Dinamo (eram probabil doi craioveni în situaţia asta şi, fiind într-un fel de ilegalitate, pe celălalt nu l-am cunoscut niciodată); mai tîrziu mi-am dat seama – ajutat de un alt prieten de-alor mei, care pe de-asupra m-a învăţat şi *whist* – că de fapt nu ţineam cu Dinamo, ci cu Dudu Georgescu. De la unul am învăţat să pescuiesc, dar nu cum se prinde peştele, ci cum se aşteaptă prinderea lui, fără încordare dar şi fără mari pretenţii. De la altul am învăţat, pe la începutul liceului, să-mi placă acei ciorapi-plasă care se mulau mulţumitor pe picioarele mai cu seamă subţiri ale colegelor – subţiri precum subţiratecul început al anilor '80.

Înclin să cred că prietenii alor mei erau mai curînd dăruiţi cu de toate. În primul rînd, aveau umor – ar fi multe detalii de dat, dar nu mă încumet. Apoi, aveau timp – mult timp de viaţă, deşi lucrau luni – sîmbătă inclusiv, deşi autobuzele circulau şi mai prost, deşi apăruseră în ţară cozile – precum coada la bere la care am stat cu un prieten de-alor mei, într-un ajun de Paşti, el spunîndu-mi *Ştii, parcă m-am c-am săturat de Wyborowa* (una dintre mărcile de votcă poloneză care umplea pe atunci *Alimentara* – dacă aţi observat, mereu în stînga rafturilor cu compot românesc de vişine), *simt c-aş bea o bere-două*, iar eu dădeam din cap în semn că nimic pe lume nu poate fi mai de înţeles decît această translaţie a poftelor la un om cu respect faţă de sine.

Şi, mai ales – aici doream să ajung –, prietenii alor mei aveau bun-simţ. Mare lucru, bunul-simţ. Ca să dau un exemplu, să priceapă toată lumea: nici unul dintre ei nu ar fi putut spune că fotbalistul Balaci Ilie (un fel de regizor al terenului) n-a mai făcut nimic bun de la golul pe care l-a marcat Fiorentinei în 1982 (aşa cum poate spune doar un figurant din galerie). Cînd toată lumea cu bun-simţ ştie că el a mai dat măcar pasa de gol lui Böloni, împotriva Italiei, în 1983!

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lupta dintre lumea veche şi cea nouă

În pruncie eram purtaţi de grijile educative ale partidului şi statului la Casa Pionierului. Acolo aveam la dispoziţie diferite secţii care adăposteau cercuri ştiinţifice în camerele unei case impozante, naţionalizată de vreo cîţiva ani, din fostele timpuri întunecate ale domniei lui Gheorghiu Dej. Am nimerit, purtat de voinţa pedagogică a tovarăşei dirigintă, la cercul micilor zoologi şi am făcut cunoştinţă cu tot felul de păsări împăiate; nu mult mai tîrziu am asistat cu sentimente amestecate (de la *horror* la vagi fioruri erotice) la măcuirea unei broaşte animată mai apoi electric. Pe urmă am perseverat în alcătuirea unui insectar în care am reuşit să trag în ace de gămălie cîteva exemplare policrome de fluturi din aceia uriaşi de noapte pe care i-am pus în insectar alături de cîţiva fluturi albi, diurni, care zburau anapoda în pustiul amiezii pe uliţa copilăriei, ca să zic aşa. Pe aceşti minunaţi actanţi ai unui balet stradal delicat, aerian şi larg rotitor, i-am fugărit cu un instrument confecţionat dintr-o sîrmă de aluminiu mai groasă pe care am legat-o la un capăt de un băţ. Plasa instrumentului aceluia am dobîndit-o din ciorapul epuizat de nailon al autorităţii materne care muncea la administraţia raională, devenită în scurtă vreme orăşenească prin reorganizarea administrativă din a doua jumătate a deceniului al şaptelea, prin 1967, sau '68, nu cu multă vreme înainte de succesul remarcabil pe care l-a dobîndit, la televiziunea naţională, emisiunea intitulată *Dialog de la distanţă*.

Desigur că în paralel cu eforturile pedagogice pozitive ale şcolii erau prezente şi celelalte, ale forţelor răului, dăunătoare societăţii şi moralei pionereşti: acestea aparţineau lumii de prin ultimele bănci din clasă, faţă de care eram atras eu irezistibil, şi asta cu toate că perseveram în fiecare marţi şi vineri după masă pe drumul mîntuitor spre Casa Pionerilor. Cu elementele imorale şi opuse lumii progresiste am învăţat să fumez ţigări pe nume *Amiral*, pe malul Mureşului: am mai povestit undeva cum anume, şi cît de important era să nu trişăm şi să tragem fumul ţigărilor *Amiral* direct în piept şi să-l eliminăm alternativ pe gură şi pe nas. Pentru asta erau două „lucrări practice": mai întîi trebuia să rostim cu mirare neprefăcută vorbele: „hiii, coaiele popii", prin această probă dovedeam că am reuşit să aducem fumul în piept, prin cealaltă probă trebuia să dovedim cît anume îl puteam reţine. Aşadar, după reuşita dintîi, urma cealaltă în care, după ce trăgeam fumul unde trebuie prin mirarea dintîi, eram îndatoraţi să rostim următoarea secvenţă narativă preponderent predicativă: „mi-am luat bilet, m-am urcat în tren, trenul pleacă, şi locomotiva face hu, hu, huu..." şi atunci slobozeam fumul în felul locomotivelor Malaxa care treceau în acele timpuri îndepărtate, purtînd în mare viteză, cu mult abur şi fum, vagoanele cele frumos luminate ale trenului de seară, inspirat şi exotic denumit „Vînărvalţăr".

Lupta dintre bine şi rău, dintre forţele luminate şi cele întunecate, nu mi-a dat pace nicidecum în vremurile de atunci: pe de o parte erau toate cele bune, îndemnurile părinteşti, cele ale instanţelor pedagogice, luminile de prin laboratoarele de la casa înainte pomenită, cercul foto, cercul prietenilor naturii, alte cercuri şi activităţi agrementate de sclipirea trompetelor pioniereşti, steaguri, cravate roşii, şnururi, diplome. Asta pe de o parte. De cealaltă se aflau forţele cele retrograde ale societăţii care colonizau fundul clasei.

De fapt, acelaşi război se petrecea şi la Sfatul raional (mai apoi, orăşenesc) la Comisia de Împăciuire unde autoritatea maternă redacta procesele verbale ale întîlnirilor dintre cutare soţ beţiv şi legiuita dumisale consoartă care aspira spre divorţ. Amîndoi erau aduşi înaintea Comisiei de Împăciuire şi promiteau solemn: el că nu va mai pune în gură alcool, iar soţia că nu va mai bîntui prin sălile de judecată ale tribunalelor, contribuind în acest fel concret la victoria moralei noi împotriva vremelnicilor ei corigenţe.

▲

Texte şi opinii de: Katherine BAR (doctorand, Universitatea din Montréal) ● Sorin GHERGUŢ (scriitor) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ.) ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Dan STANCIU ● Bogdan SUCEAVĂ (scriitor) ● Alex. Leo ŞERBAN ● Iulian TĂNASE (jurnalist) ● Tudor Călin ZAROJANU (scriitor)

Argument

Una dintre cele mai răspîndite obiecţii moderne faţă de minuni – chiar mai des întîlnită decît aceea a perturbării „realităţii simţurilor" – ţine de contextul în care ele „apar". Mai toate miracolele omologate cultural – de la cele ale „vechii creaţii", cum numea C.S. Lewis istorisirile cu subiect miraculos ce au premers creştinismului, şi pînă la misterele Întrupării şi Înălţării – par să se fi produs cu necesitate într-un moment anume al desfăşurării istoriei. Privite retroactiv, minunile par să se întîmple, spune acelaşi subtil „minunolog" de la Cambridge, mai ales „în marii ganglioni ai istoriei – nu ai istoriei politice sau sociale, ci ai acelei istorii spirituale care nu poate fi de deplin cunoscută de către oameni." Există, atunci, miracole personale, netrăite de nimeni altcineva, necitite, neauzite? Sau, mai bine zis, există răscruci, noduri în viaţa „mică", personală, cînd sîntem mai dispuşi să recunoaştem misterul, pe lîngă care, altfel, trecem cu o indiferenţă rezonabilă? Nu e întîmplător (şi nici nu ţine de vreun sens „naratologic" în favoarea căruia ar interveni miracolul) faptul că, în multe jurnale de închisoare din perioada comunistă, printre atrocităţi şi nebunie dezlănţuită, apare, pentru cîţiva aleşi, un sens misterios al lucrurilor care schimbă destine.

Există un sens poetic al minunii şi un mediu propice al acesteia – poezia. De mai bine de o jumătate de secol, cea mai bună proză modernă a recuperat aceste rădăcini poetice, pe care Carlos Fuentes le revendica pentru „noul" roman sudamerican de la scriitori precum Faulkner, Malcom Lowry, Hermann Broch sau William Golding.

Mai aproape de noi, cine vrea să facă o listă de minuni (lista fiind „specia" cea mai neutră şi mai ironică, cea mai obiectuală şi mai statică dintre toate) trebuie să păstreze distanţa, privirea de sus. „Subiect antipatic", miracolul poate fi studiat în teze de doctorat, alături de teoria fantasticului, expediat dincolo de ecranul computerului, printre jocuri şi programe, sau lăsat pe seama „îngerului profesiunii". Miracolul este însă un fin indicator al vremurilor, iar scepticismul cu care este tratat în timpul nostru are şi partea lui bună: arată, mai limpede decît am vrea s-o recunoaştem, că nu ne aflăm într-un ganglion inflamat al istoriei, că timpul mai are răbdare. ***(S. S.)***

Adrian MIHALACHE

„Minuni, în vremea noastră, nu văz a se mai face"

Minunile, excepţional de rare în vremea lui Grigore Alexandrescu, erau relativ frecvente în epoca premodernă, înmulţindu-se iarăşi mai tîrziu, după moartea fabulistului. Pînă prin secolul al XVII-lea, ele erau legate îndeosebi de fenomene atmosferice aberante şi de progenituri animale şi umane monstruoase. Vincent de Beauvais, Sir John Mandeville, ca şi cronicarii noştri, menţionează ploi cu pietre, cu sînge, cu broaşte (motiv reluat în lăudatul film american *Magnolia*), naşteri de oi cu cinci picioare, de cîini cu două inimi, de copii cu cozi şi solzi, cu capete de animal etc. Asemenea evenimente, stîrnind groaza, întăreau credinţa, dar tulburau ordinea socială, astfel încît, dacă autoritatea eclesiastică le populariza, autoritatea laică le minimaliza. Al. Dumastatăl relatează, în *Regina Margot*, despre interdicţia regală privind pelerinajul la locul unde, în chip miraculos, un măceş înflorise în miezul iernii: *De par le roy, défense à Dieu / De faire miracle en ce lieu. (În numele regelui, interzisă e Domnului / Înfăptuirea, aici, a miracolului).*

Modelul lumii elaborat de revoluţia ştiinţifică din secolul al XVII-lea descrie Universul ca pe un mecanism de mare precizie, a cărui funcţionare este guvernată, o dată pentru totdeauna, de legile descoperite de Galilei şi Newton, nemailăsînd loc pentru minuni. Chiar şi ignoranţii în ale ştiinţei aveau la dispoziţie ipostaza ei tehnologică, orologiul, ca să se convingă de faptul că Marele Ceasornicar, odată ce-a întors arcul, lasă lucrurile să decurgă în voia legilor de El însuşi stabilite, fără să intervină apoi, la tot pasul, cu miracole. De aici tendinţa deistă, prezentă în Secolul Luminilor, de a respinge minunile ca iluzii colective sau chiar ca minciuni deliberate, „opiu pentru popor" destinat prostirii plebei. Hermann Samuel Reimarus, cu a sa *Schutzschrift für die vernünftigen Verehrer Gottes* (*În sprijinul venerării raţionale a lui Dumnezeu*), ilustrează această convingere mai bine chiar decît Voltaire şi enciclopediştii la un loc. Curios, miracolele abundă însă şi în această perioadă raţionalistă, numai că altfel deghizate. Ele leapădă aspectul grotesc-terifiant în favoarea unei manifestări discret-eficiente, lucrează la nivel individual şi pe termen lung. „Fluidele" electrice şi magnetice, provocatoare de hipnoză, sînt la modă. Marii aventurieri ai veacului – Cagliostro, Contele de Saint-Germain – sînt bănuiţi a deţine elixirul vieţii eterne, iar mesmerismul face ravagii la Paris, dovedind că raţionalizarea nu face decît să schimbe credinţa în superstiţie şi minunile în scamatorii. Probabil de aceea, în franceza curentă, *le magicien* desemnează deopotrivă pe magician şi pe scamator.

În secolul al XIX-lea, a insista pe minuni nu era „politic corect", nici măcar printre teologi. Friederich Schleiermacher, David Friederich Strauss, urmaţi, în secolul al XX-lea, de Rudolf Bultmann au desconsiderat minunile, arătînd irelevanţa lor din punct de vedere religios. Credinţa se poate dispensa de evidenţa minunilor care, dacă sînt incontestabile factual, îşi vor găsi negreşit, mai devreme sau mai tîrziu, explicaţii pur raţionale. Practicare insistentă şi explicită a minunilor de către Divinitate ar fi o injoncţiune la liberul arbitru al individului, acordat acestuia tocmai pentru ca actul devoţiunii să nu fie rezultatul unei impuneri făţişe, ci a unei alegeri deliberate. Ca urmare, relatările despre minuni devin, în această perioadă, destul de rare. Ironia face însă ca tocmai intelectualii educaţi în spirit pozitivist să fie atinşi, pe la sfîrşitul secolului, de pasiunea pentru o altă practică miraculoasă, spiritismul. Conversaţia cu decedaţii era minunea la modă în *la belle-époque*, devenită, ciudat, complet inactuală azi. Somităţi ştiinţifice ca Mme Curie erau invitate la şedinţe de spiritism pentru a legitima credibilitatea experienţelor. Karenin, eroul lui Tolstoi, ia decizia definitivă să refuze Annei divorţul după consultarea atentă a unui „spirit". Hasdeu a construit la Cîmpina un castel de fantezie, proiectat expres pentru a găzdui ritualurile de comunicare dintre lumea de aici şi cea de dincolo. Thomas Mann, el însuşi participant, descrie minuţios, amestecînd înfiorarea cu umorul, o şedinţă de spiritism, în capitolul judicios intitulat *Îndoieli dintre cele mai grave* din *Muntele vrăjit*. Epoca era marcată tehnologic de termodinamică, nu de mecanică; locomotiva, şi nu ceasornicul, era acum obiectul care fascina mintea şi stîrnea reflecţia. De aici, concentrarea asupra fenomenului degradării energiei, obsesia extincţiei universale, a cărei compensaţie era continuitatea miraculoasă cu viaţa de apoi.

În zilele noastre, chiar dacă dezbaterile teologice nu ţin prima pagină, miracolele nu lipsesc. Materialismul – dialectic sau liberal – fiind dominant, minunile se manifestă îndeobşte ca „materializări". Frecventele apariţii de OZN-uri au constituit forma miraculoasă predominantă în timpul războiului rece, fapt explicabil prin tensiunea politică, pe de o parte, şi prin satisfacţia intelectuală dată de amestecul ştiinţificului cu supranaturalul, pe de altă parte. Telekinezia, cu Ury Geller, a avut voga ei în anii şaptezeci, prelungită pînă de curînd prin performanţele lui David Copperfield. *Poltergeist*-i autohtoni pun în mişcare obiectele din casa unui transilvănean, după cum relatează, prezentă la faţa locului, televiziunea. Imagini de sfinţi apar pe pereţi, icoane lăcrimînde sînt semnalate de la Kansas la Djakarta, via Lugoj. În toate împrejurările, martorii raportează acţiuni materiale produse de cauze nemateriale. Pînă şi în fotbal, golurile sînt percepute ca fapte miraculoase. În 1999, campionul de soccer al Statelor Unite declara: „Eu n-am făcut decît să lovesc mingea, Dumnezeu a făcut-o să intre în poartă". Materializarea, în 1993, a capului lui Mihai Viteazul la Muzeul Militar din Bucureşti a fost interpretată alternativ: de Putere, ca îndemn la unire, de opoziţie, ca îndemn la alegerea altui cap.

Religiile necreştine au o legătură mai laxă cu minunile. Hinduismul şi taoismul şi confucianismul lasă miracolele pe seama legendelor acompaniatoare, fără să le introducă în doctrină. Mohamed susţinea că singura minune a Islamului este scrierea Coranului. Buddha afirmă că, dintre cele trei miracole – al magiei, al telepatiei şi al instruirii – doar ultimul este respectabil. În ciuda rezervei iluminaţilor şi a înverşunării iluminiştilor, miracolele continuă să se manifeste în faţa celor pregătiţi să le perceapă. Ele şi-au schimbat înfăţişarea după moda zilei, după obsesiile culturale ale vremii. Pentru omul premodern, nesigur de el, minunea era atenţionare, *recte* amenințare, pentru iluminiştii îndrăzneţi ea constituia o şansă, pentru pozitiviştii sceptici o speranţă, pentru noi, cei decepţionaţi, o consolare. Fiecare epocă are minunile pe care le merită. ▲

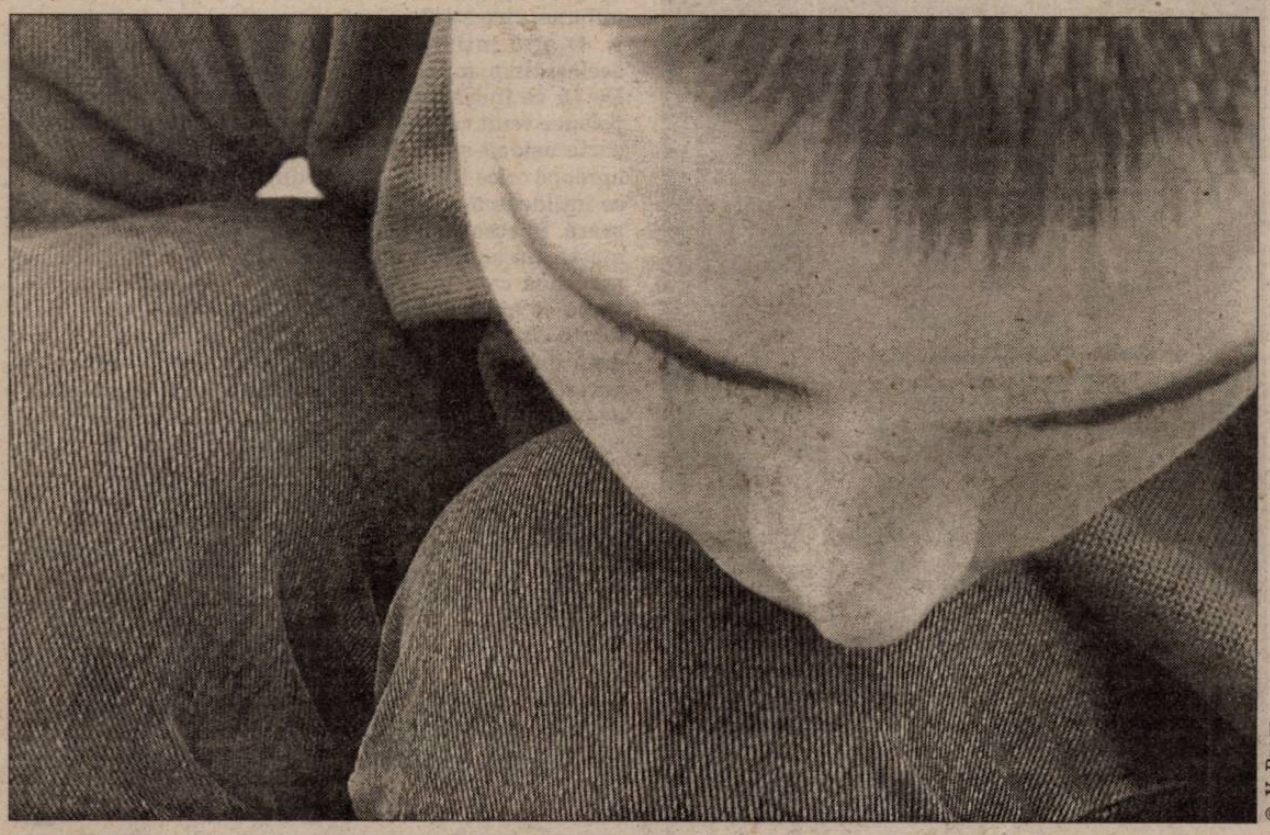

© V. Brega

Dan STANCIU

7 minuni

– trandafirul vechi de 856 de ani, femeia cu coadă din dud, papagalii celor doi Bittner, bureţii vorbitori, nasturele măcelarului, rîsul lui Zoroastru, cotorul de măr –

O constatare simplă, la îndemîna oricui, ar fi asta: minunile nu pot fi explicate, ci doar constatate. Dacă vei încerca să le explici (poporului, unei persoane anume sau numai ţie), le vei aduce la pragul de jos al înţelegerii raţionale, unde nu au ce căuta şi unde cauzalitatea săracă e lege. Ele se vor închide în ele, iar tu nu te vei alege, în schimbul strădaniei tale pornite prost, decît cu ecoul amar al unui *Sesam* care n-a mers. Acestea fiind scrise, vino să constatăm împreună, de vrei, cîteva minuni.

● „Cu prilejul unor lucrări de restaurare a unor picturi medievale la o mînăstire din Romsey, în sudul Angliei, într-o nişă, care era sigilată din anul 1120, a fost descoperit un trandafir, cu diametrul de trei centimetri, aflat în perfectă stare de conservare. Dr. Jane Renfrew, paleobotanistă la Muzeul de istorie naturală din Londra, care s-a străduit patru ore să scoată vechiul trandafir din nişă fără ca acesta să se deterioreze, a declarat că sînt speranţe ca seminţele florii să încolţească." *(România liberă,* 1976)

● „Dar orice început cată să aibă şi fîrşit, tocmai aşa s-a şi întîmplat şi cu femeia lui tata, precum mai zice un proverb, că orice fericire este urmată şi de întristare nemîngîiată. Căci în al şaselea an, apucîndu-se de sericicultură, adică să hrănească gîndaci de mătase şi pe cînd era aproape de învălit, cînd mănîncă mult, suindu-se în duzi, ca să culeagă frunze, au chemat pe soacra sa ca să primească o poală de frunze ce strînsese, nemaiavînd unde o pune, care venind şi întinzînd o mesală de pînză jos, s-a uitat în sus să vadă dacă au pus-o în drept ca să nu cadă frunza jos, ci pe acea mesală, care au văzut la noru-sa, căci sta rău, o coadă neagră cu păr pe ea înapoi la şezut şi atunci ş-a intrat în bănuială căci nu este om curat, ci poate fi vro smeoaică sau cine ştie ce, iar ea, nepricepînd nimic, ş-a urmat de cules frunză nainte, fără ca să fi trecut prin mintea ei căci poate să fi fost şezut rău şi s-o fi văzut soacră-sa." (Gheorghe Nicola Stoian-Ogrineanu, *Cronica din Bechet,* Editura Dacia, 1974)

● „Mark Bittner, din San Francisco, are mai multe exemplare de papagali sălbatici, pe care îi ţine într-un loc numit Telegraph Hill. El a primit un e-mail de la o femeie din Australia, care are şi ea cîteva exemplare de papagali sălbatici. Numele de fată al australiencei este Bittner, iar locul unde îşi ţine papagalii se cheamă Telegraph Station." (ştire difuzată de CNN în anul 2000)

● „Căpitanul Vosterloch s-a înapoiat dintr-o călătorie în ţinuturile australe pe care a întreprins-o la porunca Statelor (olandeze) în urmă cu doi ani şi jumătate. El ne-a povestit, printre altele, că trecînd printr-o strîmtoare aflată la sud de strîmtoarea lui Magellan a pus piciorul pe un ţărm unde natura a dăruit oamenilor un soi de bureţi ce *reţin sunetul şi vorbirea articulată,* la fel cum bureţii de prin părţile noastre reţin lichidele. Aşa se face că atunci cînd localnicii vor să trimită cuiva un mesaj ori să stea de vorbă de la distanţă, *e de ajuns să rostească ce au de zis într-unul din bureţii cu pricina,* pe care îl trimit apoi prietenilor de departe, iar aceştia, primindu-l, îl storc uşurel şi scot astfel vorbele dinăuntru, aflînd într-un chip atît de vrednic de admiraţie tot ceea ce prietenii lor aveau să le spună." *(Courrier véritable,* aprilie 1632, citat de A. de Rochas în *Intermédiaire des chercheurs et curieux* şi reluat în *La Nature,* 13 septembrie 1890)

● „În anul 1796, Csermak, perceptorul vamei de pod, s-a îmbolnăvit de moarte. Am fost convins de vameş, de preot şi de alţii să mă duc să-l văd. Cînd am ajuns acolo, femeia şi copiii se văitau; i se ţinea deja lumînarea. Toţi cei de faţă, ofiţeri cunoscuţi şi prieteni, îl jeleau sincer, făceau semnul crucii înspre el şi plîngeau pierderea unui conviv atît de vesel. M-am apropiat de el, am consolat familia şi l-am binecuvîntat. Apoi i-am ridicat capul, i-am scos mîinile, i le-am strîns şi m-am dat înapoi. Bolnavul a început să mişte o mînă, apoi pe cealaltă şi a devenit îndată mai vioi. Toţi cei adunaţi nu credeau altceva decît că se află în agonie. El se străduia neîncetat să deschidă o mînă cu cealaltă. Deodată a deschis un ochi, apoi celălalt. Am surîs tainic. Femeia s-a apropiat, l-a întrebat ce doreşte şi i-a ridicat capul. Se făcea tot mai bine şi se uita la mîini, iar femeia îl ajută să-şi împreuneze mîinile. Pumnul uneia era strîns. L-a ridicat puţin şi, cînd l-a deschis, au găsit înăuntru un năsture mare şi ruginit al unui măcelar. Cînd a observat aceasta, s-a uitat prin cameră şi a început să rîdă. Toţi voiau să ştie ce-i. Toţi rîdeau. Şi-a revenit, a rîs înspre mine şi a poruncit să se aducă vin, iar lui a pus să i se servească porto. Nasturele l-am găsit pe drum, pe cînd veneam la el, şi i l-am pus în glumă în mînă şi i-am strîns pumnul. Această glumă a avut însă efectul miraculos ca perceptorul să se însănătoşească şi să mai trăiască alţi şase ani." (Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Mehadiei şi a Băilor Herculane,* Editura Facla, 1984)

● „Un singur om a rîs, zice-se, în chiar ziua naşterii sale: Zoroastru. Creierul acestui personaj pulsa atît de puternic încît, dacă cineva îi punea mîna pe creştet, mîna era dată în lături, semn ce prevestea viitoarea lui înţelepciune." (Plinius cel Bătrîn, *Istoria Naturală)*

● Aşa cum ţi-am arătat în înşiruirea de sub titlu, a şaptea minune are la centru un cotor de măr. Fiind însă o minune personală (i-am fost actor şi martor), spun deocamdată doar atît despre ea.

În încheiere, prea multe n-ar mai fi de adăugat. Peste faptele minunate pe care ţi le-am pus dinainte am dat, fără mare osteneală, într-o după-amiază şi o dimineaţă, răsfoind nişte pagini mai vechi sau mai noi. Ca ele sînt, cu siguranţă, nenumărate altele, risipite prin ziare ori încuiate în cărţi, ascunse de lumina televizorului printre eroi de o seară şi reclame ori ţesute în viaţa ta. Trecute (poate) cu vederea, dar prezente. ▲

Iulian TĂNASE

Despre minuni şi alţi demoni

În minuni crezi sau nu crezi deloc, o altă cale nu există. Interferenţa puterii supranaturale cu Natura, cum defineşte C.S. Lewis minunea sau miracolul, nu poate fi percepută cu o retină obişnuită mai degrabă cu profaniile, decît cu epifaniile. Credinţa în minuni poate genera ea însăşi minuni cît se poate de adevărate. Titlul pe care l-am ales pentru aceste text poate părea o extravaganţă. Căci demonii, spre deosebire de miracole, nu au mai nimic sfînt. Oximoronul din titlu, parafrază după splendidul roman *Despre dragoste şi alţi demoni* al lui Gabriel García Márquez, va fi justificat, poate, de „minunile" pe care le voi scrie în continuare. În preambulul romanului de care am pomenit, reporterul Márquez asistă la golirea criptelor funerare din mănăstirea Santa Clara, acolo unde, de mai multe secole, se odihneau rămăşiţele mai multor episcopi, stareţe clarise şi ale altor oameni de vază. Operaţiunile de de-criptare decurgeau banal, rudimentar chiar, cînd, la un moment dat, o lovitură de tîrnăcop a spart în bucăţi o lespede tăcută „şi nişte plete vii, de culoarea aramei înflăcărate, se revărsară în afara criptei". Minunatele plete, aparţinînd Siervei María de Todos los Angeles, măsurau douăzeci şi doi de metri şi unsprezece centimetri. Puteţi să credeţi aşa ceva? Ei bine, finalul cărţii este încă şi mai „minunat": după ce, din cauza demonilor care-o bîntuiau, este rasă în cap pentru a fi supusă exorcizării, la cîteva zile, Sierva María se stinge de dragoste în celula mănăstirii unde era claustrată. Gardiana venită s-o pregătească pentru următoarea exorcizare a găsit-o moartă în pat, iar „şuviţele părului i se iveau în bucle pe capul ras şi se vedeau crescînd". Această poveste poate fi, şi chiar este, în primul rînd o minune literară, dar poate fi şi o minune în sine. Totul e să crezi că minunile sînt posibile şi foarte probabile.

În *Suprarealismul* lui Georges Sebbag avem o mostră clasică de minune obiectivă. De altfel, înclin să cred că hazardul obiectiv, atît de cultivat de suprarealiştii lui André Breton, gravitează în aceeaşi sferă a minunilor. Sebbag povesteşte cum, în seara zilei de 22 februarie 1955, cîţiva suprarealişti adunaţi acasă la Breton, pe rue Fontaine, se lasă antrenaţi în diverse jocuri. În jurul orelor 22,30, ei inventează ad-hoc un nou joc, cu o graţioasă componentă demoniacă. Sînt desemnate trei personaje a căror dispariţie este de dorit în cel mai scurt timp. Paul Claudel este cap de listă. Ironia sorţii, care frizează miracolul, a făcut ca Paul Claudel, poet, ambasador, dramaturg şi academician, să moară chiar în noaptea aceea. Acestea sînt doar două din multele „minuni" pe care mi-a fost dat să le citesc. Însă nici minunile despre care mi-a fost dat să aud nu sînt tocmai puţine.

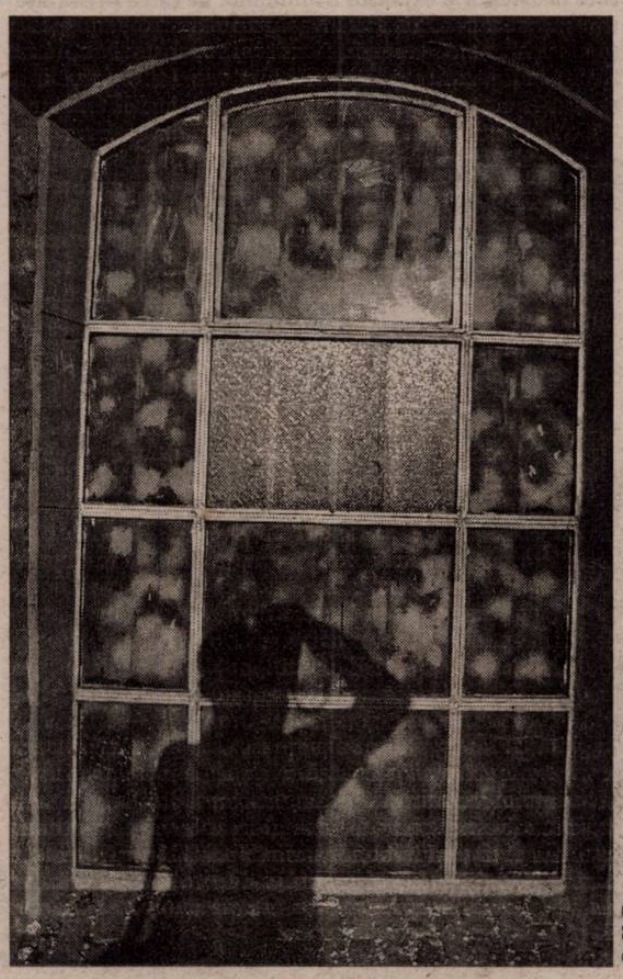

© V. Brega

Cineva mi-a povestit o întîmplare cu şi despre Gellu Naum, un poet pe care îl iubesc în mod special. Nu ştiu dacă întîmplarea se referă la perioada în care Gellu Naum a stat în spital, în celebra cameră 3003. Ştiu doar că era foarte bolnav, iar soţia sa, Lygia, se tot gîndea ce să facă pentru a-şi salva soţul. Cei care au citit *Zenobia* ştiu foarte bine despre incredibila dragoste dintre cei doi, care continuă cu aceeaşi intensitate, şi astăzi. Gestul pe care l-a făcut doamna Lygia este pe cît de simplu, pe atît de profund: şi-a tăiat părul, iar Gellu Naum şi-a revenit miraculos. Poate că demonii dragostei şi ai hazardului obiectiv au înfăptuit această minune, cine ştie?

O altă întîmplare, demoniacă în felul ei şi, în acelaşi timp, miraculoasă, am auzit-o de la o prietenă. De ea se îndrăgostise, la un moment dat, un ofiţer polonez venit cu treburi în România. Ofiţerul îi făcea o curte asiduă şi o tot invita să iasă cu el în oraş. Ca aproape orice femeie, în cele din urmă ea a acceptat să se întîlnească cu el. Întîlnirea urma să aibă loc într-o seară. În acea zi, undeva prin Giurgiu, ofiţerul polonez a avut un accident de maşină şi a murit. Era a doua persoană care murea îndrăgostită de această fiinţă. După ce am auzit din gura ei întîmplarea, mi-a fost foarte clar că n-o (să vreau) să mă îndrăgostesc niciodată de ea. În schimb, m-am îndrăgostit de o altă poveste care îmi place să cred că este cît se poate de adevărată. Un bătrîn merge la doctor, avînd probleme cu fierea. După ce îl examinează, medicul îi spune: „Moşule, ai fierofanie de toată frumuseţea." Ajuns acasă, bătrînul le spune rudelor şi cunoscuţilor că suferă de „hierofanie". Aşa înţelesese el de la medic: că suferă de hierofanie. După operaţia de fiere, „hierofania" bătrînului a dispărut ca prin minune.

Miracole sînt peste tot. Totul este să vrei să le vezi şi să le înţelegi ca atare. Un copil de cîţiva anişori care tocmai auzise la cineva cuvîntul „miracol", la clasica întrebare: „Ce vrei să te faci cînd o să fii mare?", a răspuns: „Vînzător de miracole". Din nefericire, fabricile de miracole sînt, de mai multă vreme, într-un colaps întristător. Se pare că doar o minune le mai poate salva. ▲

Tudor Călin ZAROJANU

Am intrat în era re-naşterii

Paradoxal, oamenii din vechime ştiau mult mai bine decît noi ce este un miracol. Secole de-a rîndul, definiţia miracolului – formulată sau doar percepută subliminal – a fost pe cît de spectaculoasă, pe atît de neechivocă: o întîmplare care nu se supune nici unei reguli cunoscute. Cum regulile aparţin ştiinţei şi, într-un sens mai larg, convenţiilor umane, era şi este de la sine înţeles că de existenţa miracolelor este răspunzătoare divinitatea. Faptul că, uneori, Dumnezeu foloseşte drept purtător al mesajului miraculos chiar o fiinţă umană nu este decît un detaliu, o opţiune a Creatorului, care nu amendează nicicum *natura nenaturalului*.

Vremurile moderne au depreciat înţelesurile miracolului. Mai întîi prin diseminare, printr-o generalizare care nu a ocolit domeniile cele mai frivole: vorbim astăzi despre „miracole" petrecute în lumea fotbalului sau în aceea a industriei de divertisment. În acelaşi timp, însă, nu trebuie neglijat faptul că semantica religioasă a miracolului a fost devalorizată şi dinspre zona credinţei. Mă refer la avalanşa de „miracole" pe care presa se grăbeşte să le semnaleze cu mare tamtam şi care produc adevărate pelerinaje printre oamenii de rînd, cu sau fără impulsul jurnalistic (căci zvonistica este suficientă şi nu are nevoie neapărată de sprijinul presei). La fiecare cîteva zeci de copaci tăiaţi, unul are în secţiune o misterioasă cruce, ici-colo cîte o icoană sau chiar o statuie porneşte să lăcrimeze, ca să nu mai vorbim de nenumăratele personaje care susţin că au avut revelaţii divine, că au stat de vorbă cu Dumnezeu, Iisus sau Fecioara Maria, că au să ne transmită mesaje despre viitorul apropiat al rasei omeneşti şi al Lumii în ansamblul ei.

Mai mult decît atît, o bună parte dintre aceste „mărturii" şi „semne" sînt asociate cu experienţele parapsihologice, cu superstiţiile şi/sau cu existenţa extratereştrilor. Dacă în lumea contemporană se mai petrec miracole divine – şi probabil că aceastea există –, ele sînt „îngropate" în mormane de făcături. Nu mă îndoiesc că unii dintre cei care semnalează „minuni" sînt de bună-credinţă, dar asta nu face relatările lor mai puţin generatoare de confuzii, iar exacerbarea mediatică aruncă totul în aceeaşi oală. Posibilitatea de a discerne între adevăr şi spectacol nu mai ţine, azi, decît de credibilitatea mesagerului, ea însăşi afectată, cel puţin în această parte de lume, de varii trădări şi compromisuri, mai mari sau mai mici.

Ce rămîne? Din punctul de vedere al Bisericii nu rămîne decît dreapta credinţă. Teoretic, un bun credincios, pe cît posibil şi cultivat religios, chiar dacă nu neapărat „practician", va găsi în credinţa şi în cultura lui discernămîntul necesar. Cu alte cuvinte, sufletul şi mintea ne pot arăta ce este cu adevărat miraculos şi ce este histrionism. În realitate, lucrurile sînt mai complicate, pentru că este neîndoios că în capcana „miracolelor" de duzină cad şi oameni care cred cu tărie în

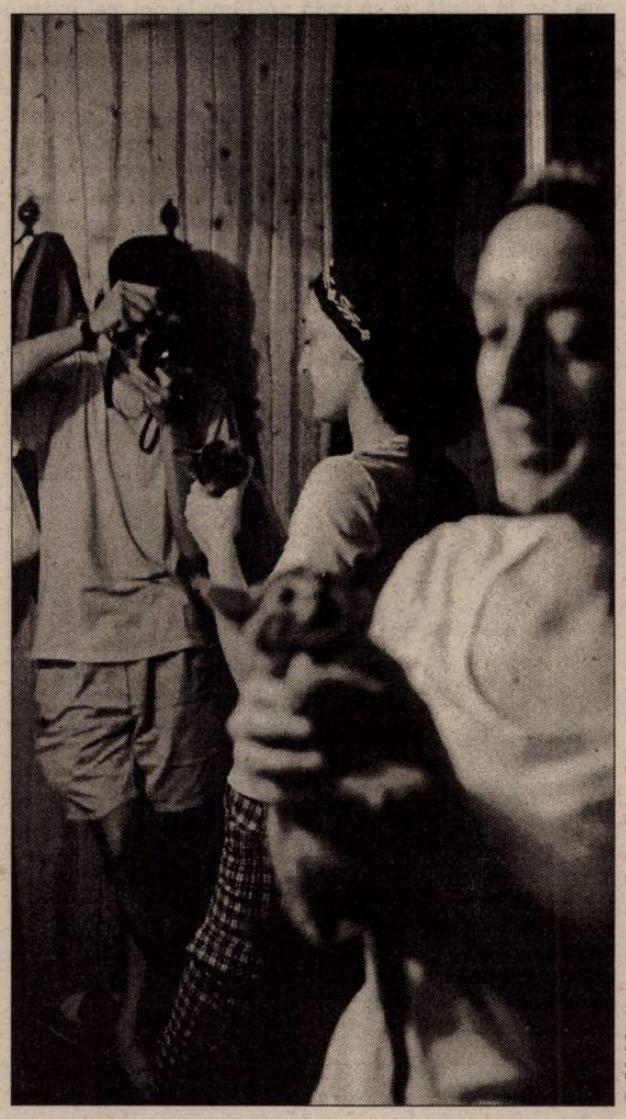

© M. Martin

Dumnezeu, ba chiar şi persoane de o largă respiraţie culturală. Explicaţia, cred, rezidă în faptul că *nevoia de miracol,* mai ales în lumea zăpăcitoare în care trăim azi, este atît de mare încît e foarte greu să rezişti tentaţiei de a identifica minunile la tot pasul.

În această perspectivă, perfect umană şi greu acuzabilă, se impune o întrebare delicată: dacă o falsă minune, prezentată astfel cu sau fără bună intenţie, sporeşte credinţa, este acesta un fapt negativ? Chestiunea este asemănătoare, păstrînd proporţiile, cu o veche problemă din domeniul artistic: dacă o pictură ori o poezie stîrneşte sincere emoţii sau pune pe gînduri, are vreo importanţă informaţia că a fost creată într-un moment în care artistul era beat sau aceea că e vorba de o compoziţie a unui program de calculator?

Cred că nu trebuie să ne grăbim să răspundem (indignaţi) la nici una dintre aceste întrebări. Cred că, în tot ceea ce se întîmplă cu noi, efectul este mult mai important decît cauza – cu excepţia cazurilor în care la mijloc este vorba de o gravă problemă etică (nu-mi poate fi indiferent dacă un tablou a fost pictat cu sîngele unei victime, de pildă). Cred că, dacă Dumnezeu este deasupra tuturor lucrurilor, atunci, paradoxal, şi în spatele miracolelor care nu sînt manifestări directe ale divinităţii se află tot divinitatea.

Şi mai cred că miracolul cel mai tulburător, categoric de esenţă dumnezeiască, la care avem nemăsuratul noroc de a fi contemporani, este, la început de mileniu trei după Hristos, împăcarea dintre religie, ştiinţă, artă, filozofie şi toate celelalte manifestări ale spiritului. Această tendinţă este atît de puternică încît, pe alocuri, ea devansează netezirea asperităţilor şi reaproprierile ce se petrec în interiorul fiecăruia dintre aceste domenii (mă gîndesc în special la istorica tentativă a reunificării Bisericilor creştine).

Un cerc se închide. În urmă cu mii de ani, nimeni nu-şi punea problema că ar exista vreo contradicţie sau competiţie între chimie şi alchimie, între a crede şi a cerceta, cu atît mai puţin între ştiinţă şi creaţia artistică. În timp, între acestea s-au căscat falii pe cît de adînci, pe atît de nejustificate. Renaşterea a reprezentat ultima tentativă, strălucitoare de altfel, de a ţine la un loc domeniile spiritului.

Azi, ne întoarcem, timid, dar sigur, la spiritul renascentist. Omenirea trăieşte o adevărată re-naştere.

Azi, oamenii de ştiinţă nu mai tratează cu dispreţ mărturiile despre fenomenele paranormale sau cazurile de stigmatizaţi. Şi aici este, fireşte, destulă impostură, dar nimeni nu se mai îndoieşte de existenţa cazurilor reale.

Azi, Biserica recunoaşte cuceririle ştiinţei şi ale tehnologiei (slujindu-se din plin de ele) şi nu le mai consideră vrăjmaşe credinţei, pentru că Dumnezeu a creat totul, inclusiv ştiinţa.

Azi, cercetătorii acceptă faptul că ştiinţa nu este cu mult mai obiectivă decît arta şi discută despre felul în care observaţia influenţează fenomenul observat.

Ar fi regretabil dacă, vorbind despre toate acestea, nu am preciza că unul dintre elementele esenţiale aflate la temelia reconcilierii spirituale generale este *globalizarea comunicării*. Telefonia, mass-media, dar mai ales Internet-ul au transformat o mare parte din populaţia planetei într-o *comunitate spirituală* în care ideile şi sentimentele circulă practic instantaneu.

Avem şansa de a fi martorii construirii unui ecumenism generalizat. Este, fireşte, o construcţie extrem de dificilă, dar obiectivul este ameţitor şi primii paşi au fost făcuţi.

Acesta este cu siguranţă un miracol. ▲

Sorin GHERGUŢ

Niciodată singură, trei zile

Dacă scot din calcul şahul şi bridge-ul, ca nespecifice, şi *Minesweeper* ca tembelizant, *Age of Empires* rămîne singurul joc pe computer pe care l-am jucat. Una dintre căile de a cîştiga în lupta cu, după caz, teutonii, burgunzii, kara-kitaii etc. este să construieşti – deturnînd masiv resurse pe care altfel le-ai folosi pentru apărare şi dezvoltarea productivităţii – o „Minune a lumii" şi să reuşeşti să o aperi de duşmani un anumit interval. Pînă acum, chiar dacă raportez viteza tranziţiilor între o epocă şi alta a jocului la timpul istoric real, „minunile" nu mi-au rezistat mai mult de cele trei zile pe care le acordă zicerea populară. De fapt, ca să fiu sincer, nici n-am construit vreuna, dar la anumite variante de campanie, cînd depăşeşti un anumit nivel, primeşti automat o astfel de operă în grijă. Desfăşurarea jocului mai verifică, adesea, o zicere oarecum simetrică faţă de cea pomenită mai sus: aceea că o nenorocire nu vine niciodată singură. Dacă inamicul ţi-a scufundat, de pildă, toată flota, e în firea lucrurilor să-ţi distrugă, imediat, şi docurile în care ai fi putut să ţi-o refaci.

Poate că un personaj real din „epoca imperiilor", înviat în epoca IT, ar privi ceea ce se întîmplă pe ecranul meu ca pe o vrăjitorie; cu o mentalitate pozitivă, înţelegînd că e vorba despre o evoluţie a tehnicii, ar putea-o considera o „minunăţie" – în spiritul în care, de pildă, ar fi aşa ceva cortul uriaş al lui Ginghis-Khan (1000 de unitaţi de hrană, 1000 de aur, 1000 de lemn si 1000 de piatră, în scenariul în care se impune pedepsirea trădătorilor kuşluc). Păşim, aşadar, în al doilea nivel al acestui articol; sarcina: distincţiile terminologice.

Există două condiţii pentru ca un fapt să poată fi numit minune (nu mă refer aici la criteriile comisiilor de la Lourdes): acesta trebuie să încalce nişte constrîngeri cotidiene (mai specific, doar pe cele considerate „legi ale naturii"); apoi, realizarea sa trebuie să fie cauza unei mari mulţumiri, bucurii. Astfel, este de presupus că materializarea, din senin, a unui personaj din *Age of Empires* în carne şi oase lîngă mine nu ar putea fi considerată o minune „prototipică"; ea ar contrazice constrîngerile fizice curente, dar, prin aceasta, ar fi doar un motiv de uluială, nu şi unul de euforie.

În varianta „slabă" a primului criteriu – în fapt, mai degrabă printr-o hiperbolă – drept „minune" sau „miraculos" este descris şi ceva care este improbabil spre limita extremă, cu aceeaşi condiţie secundă – de a fi, în aceeaşi măsură, îmbucurător. În acest caz, de altfel, se spune mai curînd *„ca prin* minune/miracol", exprimarea marcînd conştiinţa devierii termenului. (Acum cîţiva ani, în septembrie, la 2 Mai, am găsit, la vreo 50 de metri de cort, cu cîteva minute înainte de apusul soarelui, biletul de tren pentru întoarcerea acasă, pierdut în dimineaţa respectivă. Asta în condiţiile în care nu mai aveam la mine nici bani, nici prieteni în jur de la care să împrumut. Dacă aş fi fost cu adevărat ameninţat de inaniţie şi de ruperea de „civilizaţie", aş fi putut să numesc „miraculoasă" o astfel de întîmplare?). Nivelul trei: paradoxuri psihologice.

Evitarea sau rezolvarea unei situaţii rele produce bucurie; pierderea unei situaţii bune produce tristeţe. Chiar dacă, eventual, ambele (evitarea răului şi pierderea binelui) converg în starea finală, medie. Nu e vorba numai despre schimbările spectaculoase exemplificate de o „înţelepciune" ea însăşi cam mijlocie, de genul destinului care îi poate muta pe ex-locatarul unui palat şi pe ex-*homeless* pe aceeaşi scară de bloc, cu aceeaşi ofertă fericind şi nefericind. Acelaşi fenomen se manifestă şi la un plus/minus de cîteva procente la salariu sau la inflaţie. (Ce bucurie nemaipomenită ar fi fost să-mi găsesc paşaportul furat cu două săptămîni înainte de un voiaj de mult plănuit! Şi ce supărare să-l găsesc şi să-l pierd din nou a doua zi!).

Am ieşit din zona supranaturalului, şi nu întîmplător. Putem remarca, în treacăt, că nu există ceva care să se opună, pe ambele coordonate, minunii. Nenorocirea nu trebuie să reprezinte o încălcare a unor constrîngeri. În tragedie se presupune o anumită doză de improbabilitate („concurs de împrejurări nefericit", „ceasul rău"), dar legile naturii sînt respectate, ba chiar contribuie la deznodămîntul regretabil.

Iar dacă miracolele sînt cele mai îmbucurătoare lucruri care se pot întîmpla pe lume, ce fel de miracole au loc în Paradis?

În utopia mea personală (cu două leme: orice nenorocire ţine trei zile şi o minune nu vine niciodată singură) mai e nevoie de ele şi acolo. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

„Prenotate il vostro miracolo!“

Înainte de a mă apuca de acest articol am avut parte de două descoperiri contrariante. Mai întîi, am citit un text în care cuvîntul „providenţial“ era folosit cu sensul de „intervenţie divină“ şi atît; „dar aici e vorba despre ceva rău!“, mi-am spus citindu-l, „nu cred că poţi spune că Potopul, să zicem, a fost «providenţial»!?“ Apoi a venit a doua lovitură de dicţionar: discutînd cu unul dintre colaboratorii numărului de faţă, am aflat că nici „miracolul“ nu are – neapărat – sensul benefic la care mă gîndisem atunci cînd acceptasem să scriu despre el... Aşa că mărturisesc că nu mai ştiu ceea ce credeam că ştiu: dacă miracolul (Miracolul!) a devenit o chestie „neutră moral“, în care nu mai contează dacă în urma lui te pricopseşti cu o Revoluţie sau cu o restauraţie, în care nu te însănătoşeşti, ci te-mbolnăveşti şi mai mult şi-n care nu ţi se dă, ci ţi se ia – atunci pe mine vă rog să mă scuzaţi; e un subiect antipatic.

Şi totuşi, există ceva ce mă consolează, în această teorie a relativităţii semantice: la rudele noastre italienii, ca şi la rudele mele cinefilii, „miracol“ are (mai are!) sensul acela care ne face să surîdem ironic, dar pe care ni-l dorim din adîncul (neironic, cum se ştie) al inimii. O reclamă văzută recent în metroul roman mi-o confirmă, ea sună exact cum vedeţi în titlul acestui articol şi înseamnă „Rezervaţi-vă miracolul!“, pe româneşte – limbă în care e greu să rezervi lucruri mai simple, darămite ditamai Miracolul... Ce vrea să spună reclama respectivă? Oh, nimic metafizic; pur şi simplu, plecările într-o vacanţă de vis – o croazieră în Caraibe – sînt posibile la nişte preţuri avantajoase dacă eşti suficient de deştept să ţi le rezervi *acum*. Cum, doar atîta?! Da; doar atîta. Dacă Miracolele – alea cu majusculă, nu acel *piccolo miracolo* caraibian – ar putea fi rezervate direct prin poştă & telefon, PTT-ul celest (inclusiv varianta electronică) s-ar bloca de prea multe apeluri. Sau ne-am petrece tot restul vieţii la coadă: există, vă asigur, ghişee *la toate nivelele*...

Din fericire, există şi Cinema-ul. (Dar nimeni nu mai stă la coadă ca să vadă un film; la noi, cel puţin.) Cinema-ul a avut, de hăt, mania miracolelor. Deschizi un dicţionar de filme – dicţionarul geme de miracole! Miracole precise, localizabile: cel de la Milano, de pildă (Vittorio de Sica, 1951), probabil cel mai faimos miracol dintr-un titlu de film. Iar dacă un miracol într-un oraş mare vi se pare prea vag (geografic), ce ziceţi de *Miracolul din Morgan's Creek* (Preston Sturges, 1944)? Morgan's Creek e doar un orăşel, îl găseşti mai repede dacă eşti scenarist decît cititor de hărţi; mai exact circumscris ar fi *Miracolul de pe Strada Mare* (Steve Sekely, 1939) sau – încă şi mai bine – *Miracolul de pe Strada 34*, în trei versiuni (dintre care a doua, televizivă): George Seaton, 1947; Fielder Cook, 1973; Les Mayfield, 1994. (Nu am cunoştinţă de vreun miracol cinematografic care să se petreacă *la dvs. acasă* – dacă aflu, vi-l comunic imediat.)

© L. Muntean

Iar toate aceste miracole (numite, uneori, şi „minuni“) nu sînt decît vîrful aisbergului – cele care-şi fac reclamă rezervîndu-şi titlul filmului în care joacă; mai există o grămadă de miracole avînd loc în pelicule care, fie din pudoare, fie din sfidare, nu şi le afişează pe frontispiciu. Care ascund într-însele, ca un viciu, acea virtute nepedepsită a privirii – Revelaţia. În *Ordet (Cuvîntul)* al lui Dreyer (1955), o moartă este readusă la viaţă sub ochii noştri; ştiu, „este doar un film“ – dar acesta e un film care, odată văzut, nu mai poate fi uitat! Sau neuitatele revelaţii/miracole din filmele lui Tarkovski – cu precădere ultimele: *Nostalghia* (1983) şi *Sacrificiul* (1986). Sau replay-miracolul (variantă postmodernă, ceea ce dovedeşte că postmodernismul, iată, poate face casă bună cu minunile!) *Breaking the Waves* (Lars Von Trier, 1996): danezul Von T. a preluat miracolul de la danezul Dreyer, i-a adăugat nişte clopote – pentru mai multă siguranţă – şi a cîştigat un premiu la Cannes...

Evident, nu e obligatoriu ca orice miracol să poposească într-un film. Dar Cinema-ul este, spre deosebire de televiziunea în care orice miracol sfîrşeşte prin a fi sandviş pentru reclame, singurul lucru de pe lumea asta care fixează miracolul într-un *înainte* şi *după*. Într-un scurt-metraj italian văzut recent la Montecatini, o familie (mama, fiica şi fiul) trebuie să facă faţă agoniei şi morţii tatălui; fiul e trist, fireşte, dar reuşeşte să comunice cu ceilalţi, mama e doar o voce absentă, iar fiica se izolează în lumea securizantă a walkman-ului, ascultînd – iarăşi şi iarăşi – *Waiting for the Miracle*, cîntecul lui Leonard Cohen... Doar că Miracolul întîrzie să sosească. Singurul lucru la care sîntem părtaşi este experienţa aşteptării lui. Şi miracolul care se petrece atunci cînd ştii că nu poate să vină se numeşte (tot) Cinema.

▲

Katherine BAR

Miracolul – o formă de explorare a identităţii moderne

Privită prin lentila culturii europene, America Latină pare un paradis în care magia, samba, carnavalul şi străvechile tradiţii coexistă într-o armonie perfectă. Mistica sălăşluieşte în realitatea fiecărei clipe: tot ce nu este familiar ochiului european, devine magic, în timp ce, pentru un nativ al acestei culturi, evenimentul descris este „real“. Dar, dincolo de aceasta imagine, America Latină este un spaţiu modern, a cărui spiritualitate încearcă să iasă din marginile culturii europene, legitimîndu-şi identitatea. Scriitorii sud-americani au apelat la miraculos, sub forma subversivă a realismului magic, pentru a deconstrui structurile binare impuse de către cultura europeană şi pentru a ieşi din discursul subaltern pe care aceasta l-a impus spaţiilor colonizate.

Spiritualitatea latino-americană s-a format într-un spaţiu hibrid, cultura europeană creştină articulîndu-se pe vechile tradiţii, pe care nu a reuşit niciodată să le anuleze. Miracol creştin şi superstiţii străvechi creează ochiului străin o atmosferă exotică. În aceste condiţii, scriitorii au gîndit miracolul ca forma ideală de afirmare a identităţii acestei culturi.

Discursul literar al Americii Latine a suferit o interesantă mutaţie la nivelul reflectării realităţilor istorice şi sociale: de la maniera realistă el a trecut la o formă extremă, realismul magic. Însă această formă de expresie nu trebuie privită numai ca un curent literar dinamic în creaţia contemporană, ea ne obligă să aruncăm o privire asupra unei realităţi marginale, asupra unei istorii care se joacă în umbră. Realismul magic nu este doar reprezentarea literară a unui miracol, el devine privirea subversivă şi vizionară, prin intermediul căreia aceste popoare, aflate la limita ordinii mondiale, ne dezvăluie complexitatea existenţei la frontiere.

Termenul, lansat în 1925 de către criticul german Franz Roh în legătură cu pictura expresionistă, a reintrat în circulaţie în anii şaizeci, odată cu *boom*-ul literaturii latino-americane. În prezent, el nu mai desemnează doar discursul fantastic latino-american, ci şi o anumită formă de artă haitiană, o parte a discursului creol sau chiar anumite texte canadiene, dacă ar fi să facem referire de exemplu la scrierile lui Geoff Hancock, prin care acesta urmăreşte deplasarea din poziţia marginală în care cultura canadiană a fost împinsă de către culturile dominante, cea engleză şi cea americană. Discursul, definit prin dihotomia realism/magic, este caracteristic literaturii postcoloniale de pretutindeni şi are o trăsătură comună: lupta dialectică dintre codurile culturale ale colonizatorilor şi codul imaginarului autohton.

La fel ca fantasticul, realismul magic este un corectiv al alienării realului, dar, în timp ce literatura fantastică europeană pune în discuţie tirania logos-ului, cu ajutorul unui imaginar mitologic, discursul postcolonial se serveşte de miraculos pentru a reintroduce valorile autohtone în circuitul cultural. În spaţiul colonizat, realismul magic plasează cititorul simultan în interiorul dar şi în exteriorul culturii, politicii şi a socialului. Demersul ontologic al realismului magic vizează canoanele culturale, politice şi sociale, în timp ce magicul reinstaurează autenticitatea discursului cultural. Tendinţa realismului magic de a transgresa canoanele sociale, politice, religioase şi identitare, dorinţa de a crea o nouă lume, se apropie de curentul postmodern, care, prin intermediul unei estetici metisate, luptă împotriva dogmatismului, hegemoniei puterii politice şi sociale şi contra eurocentrismului. Literatura postcolonială încearcă să construiască un nou logos, cu ajutorul tradiţiilor străvechi, prin care identităţile marginale, tradiţiile, arta şi istoria se înscriu într-o nouă paradigmă culturală, cu valoare universală.

Acest imaginar hibrid, născut din superstiţii străvechi şi credinţa creştină, se regăseşte aproape pretutindeni în literatura spaţiilor culturale colonizate. În literatura sud-americană, îl întîlnim în operele unor scriitori ca Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Alejo Carpentier, Isabel Allende, Ernesto Sábato, José Saramago, Julio Cortázar, în literatura creolă la Ahmadou Kourouma, Marise Condé, Ben Okri, în India, în opera lui Salman Rushdie, lista rămînînd deschisă.

Scriitori cu o cultură urbană, aceştia explorează imaginarul transmis prin generaţiile mai vechi. Isabel Allende şi Gabriel García Márquez mărturisesc că îşi extrag esenţa şi forţa imaginilor din poveştile şi anecdotele bunicilor. Aracataca străмoşilor lui Márquez, populată de fantome, prinsă în ţesătură densă de superstiţii şi credinţe creştine, este la fel de celebră ca şi Macondo. Lumea latino-americană trăieşte, aparent, în plin miracol. Chiar dacă ştiinţa îl poate explica, ea nu anulează această noţiune. Poate că divinitatea intersectează drumurile noastre exact atunci cînd avem nevoie, moment în care existenţa ne este transformată. Însă, în cazul cititorului din spaţiul european, miracolul sud-american se naşte din suprapunerea de imagini, din decalajul dintre referinţele culturale ale autorului şi cele ale cititorului. Contradicţia dintre aşteptările lectorului şi universul imaginat de autor se regăseşte în reacţia personajelor: acestea nu se miră, nu ezită! Într-una din nuvelele sale, *Un domn foarte bătrîn cu nişte aripi enorme*, Márquez îşi demonstrează abilitatea de a povesti într-o manieră realistă, fapte ce ţin de substanţa miraculosului. Un înger venit să ia sufletul unui copil este exploatat de către familia acestuia pentru a cîştiga bani. În fond, aceasta este natura umană. Magicul este un mod de a trăi, este o practică obişnuită şi nu o simplă credinţă. Acest *modus vivendi* este foarte bine marcat în romanul autobiografic al Isabelei Allende, *Paula*. Autoarea însăşi trăieşte magicul în miezul cotidianului. Alături de fiica sa, aflată în comă, Isabel se simte de cele mai multe ori neputincioasă. Rezistă însă datorită fiinţelor dragi care vin din lumea lor să o încurajeze. Comunicarea cu spiritele altei lumi este firească, le vorbeşte aşa cum îi vorbeşte soţului ei, le primeşte sfaturile, aşa cum primeşte sfaturile prietenilor reali. Citind acest roman autobiografic şi oricare alt roman ficţional, nu descoperim nici o diferenţă de paradigmă la nivelul trăirii miraculului. *El real maravilloso* este o formă naratologică cu resurse uriaşe care se cer exploatate, dar este şi un *modus vivendi*, o formă de existenţă în interiorul actului divin, indiferent de natura credinţei.

America Latină a ales să-şi afirme identitatea prin miracol, şi miracolul s-a produs: cultura sud-americană a ieşit din sfera discursului marginal, subaltern şi a intrat în lumina reflectoarelor, de unde nu încetează să ne uimească.

▲

Bogdan SUCEAVĂ

Pururi înveşmîntaţi în minuni

E greu să istoriseşti ceva petrecut în România de azi altfel decît în nuanţe fantaste. Marile personaje ale lumii româneşti de azi sînt miracolele. Se poate încerca o decodificare a jocului de fantezii, minciuni şi frustrări din care e compus imaginarul timpului nostru. Nu vom opera cu inutile distincţii între minuni, miracole sau întîmplări supranaturale: în spaţiul public românesc de azi ele sînt totuna, după cum se va vedea numaidecît. Istoria a început odată cu senzaţionala ştire a celor 18 tone de porumb boabe la hectar pe care mass-media de acum două decenii încercau să ne-o vîndă. În aceeaşi perioadă, conducerea de partid şi de stat ne asigura că nimic rău nu a avut loc după contaminarea radioactivă ce a urmat accidentului de la Cernobîl. Cîţiva ani mai tîrziu, un cotidian care relatează mai multe minuni decît informaţii exacte a făcut ştire de prima pagină din găina care a născut pui vii, şi a istorisit publicului despre omul-lup sau despre cazurile de vampirism dintr-un sat transilvan. Fascinaţia de altădată pentru rubricile de *fapt divers* au purtat frivolitatea pe prima pagină a ziarelor timpului nostru, precum şi în topul ştirilor din radio sau tv. Sînt publicaţii care arată mai spectaculos decît carnavalul de la Rio. Omul-ghiulea şi omul care înghite săbii, omul-ţap şi omul care doarme pe jar, orice merge pentru a umple un colţ de pagină. Orice e prezentat drept credibil, iar arta jurnalistului nu mai este demult cum să citeze sursa sau să se documenteze, ci cum să o aducă din condei mai subţire, aşa încît la finele travaliului braşoava publicabilă să bată la scor *Veacul de singurătate*. Un cititor de cotidian fantastic românesc din vremurile noastre poate foarte bine să nu creadă ştirea respectivă, dar asta nu-l împiedică s-o preia, s-o ajusteze, să-i dea drumul rafinată de contribuţia creatorului anonim, cu acea elegantă înzestrare naţională care a asigurat *Mioriţei* peste mia de variante. Comunicatele Guvernului ne asigură de minime creşteri lunare a cîte ceva, nu contează ce, se poate aduce din condei. Înainte de alegeri, şapte sondaje distincte predictează şapte diferite scoruri. *Pasărea Colibri* o spune într-un cîntec: *„tatăl zvon e împărat"*. Anul acesta acelaşi cotidian de mare respiraţie a afirmat că un matematician român a prefigurat în urmă cu ani demonstraţia teoremei lui Fermat, pe care serviciile secrete şi organizaţiile oculte au furat-o pentru a o duce la Princeton lui Andrew Wiles. E cel puţin a zecea demonstraţie românească a teoremei lui Fermat, precendentele fiind validate toate de redacţia *Flacăra*, pe vremea marelui expert în invenţii şi inovaţii, dl Adrian Păunescu. Un profesor de istorie piteştean a stabilit că limba română are o vechime de cinci mii de ani şi că idiomul nostru, cel ce ivit-a bube, mucigaiuri şi noroi, conţine criptate leacuri medicinale pe care Cel de Sus le-a lăsat umanităţii pentru vindecarea maladiilor incurabile. La cîteva zile de la deschiderea unui *bogus* financiar care dă banii înzecit în trei săptămîni, se găsesc lesne o jumătate de milion de depunători. Cel care promite eliminarea corupţiei şi crearea instantanee a unui milion de locuri de muncă (deşi n-are nici o iotă studii economice) e votat de o treime din populaţia cititoare a ştirii despre găina care a născut pui vii. Nu e încă limpede ce s-a întîmplat la revoluţie, ale cui elicoptere zburau pe cer şi se înregistrau pe radare, nici ale cui mitraliere răpăiau prin pieţe în timp ce sute de vieţi s-au stins întru tocmirea celei mai mari minciuni româneşti a veacului XX. Pe lîngă această rană deschisă – ştirile despre mişcările sataniste sau anarhiste sînt o nimica toată, merg în pagina cinci, OZN-ul de deasupra Bahluiului merge la coadă, iar capra care citeşte Hegel nu mai intră în pagină, poate mîine, dacă e spaţiu. Un spirit prin nimic cartezian guvernează spaţiul public valah, căci totul poate fi crezut, totul e adevărat, publicabil, credibil şi orice poate fi mama unui zvon.

Am încălecat pe-o şa şi v-am spus povestea-aşa. ▲

Z. ORNEA

glose

Jurnalul lui Sebastian supără rău

Dl Nicolae Florescu e mult preocupat de *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Îl supără mult că acest document omenesc răscolitor e citit şi citat, luat ca probă incriminantă. Şi, mai ales, îl supără că *Jurnalul* lui Sebastian a apărut şi în Franţa şi în SUA, bucurîndu-se de mare vogă. Dar cel mai mult îl supără pe dl Nicolae Florescu consemnările în legătură cu episodul legionar al lui Mircea Eliade. Mă voi referi la toate opiniile dlui Nicolae Florescu despre *Jurnal* şi la acest episod. Mai înainte ţin să precizez însă că toate acele însemnări nu sînt denunţuri, ci mărturisiri de un tragism personal extraordinar. Sebastian consemnează, în jurnalul său intim (unde în altă parte?), tragedia pierderii celui mai bun prieten al său. Pentru că legionarizarea lui Mircea Eliade însemna pentru evreul Sebastian pierderea lui ca prieten. Şi aşa, constatase el, începuse fisurarea prieteniei, de vreme ce, la apariţia lui Sebastian, grupul legionarizat dintre criterionişti (printre care şi M. Eliade) înceta brusc conversaţia, interpunîndu-se jenante pauze de tăcere sau intempestive schimburi de opinii despre vreme. Legătura sufletească se rupsese evident şi nimic nu o mai putea restabili. Există chiar, în *Jurnal*, însemnări panicate despre sentimentul tragic încercat de autor în legătură cu pierderea acestui cel mai bun prieten al său. Mă miră mult că dl Nicolae Florescu nu e deloc sensibil la această tragedie care răzbate din îndureratele însemnări jurnaliere ale lui Sebastian. Că azi, după cincizeci de ani de la moartea scriitorului, jurnalul său publicat (nici nu cred că autorul, atunci cînd făcea, pentru el, însemnările de jurnal se gîndea la publicare; ba chiar, sînt convins, că dacă nu se petrecea acel teribil accident fatal din mai 1945, Sebastian nici n-ar fi publicat jurnalul sau ar fi prevăzut testamentar interdicţia publicităţii) a devenit o sursă de informaţie demnă de încredere, nu e vina autorului şi, poate, nici nu ar fi dorit-o. El mai credea, mărturiseşte o dată, că lucrurile se vor schimba şi îi va putea citi lui Eliade un pasaj anume şi acesta se va ruşina de ceea ce putuse afirma cîndva.

Dar nimic din toate acestea şi încă multe altele nu-l mişcă pe dl Nicolae Florescu. În relativ recentul său volum, *Noi, cei din pădure* (2000), adunînd lungi şi complicate articole din revista sa extremistă şi antisemită („reichmanii şi levastinii") *Jurnalul literar*, într-unul dintre studii („...Pînă la ruptură, pînă la duşmănie, pînă la uitare") îl supără pînă la scandalizare faptul că jurnalul lui Sebastian foloseşte ca mijloc – şi încă foarte eficient – de informare asupra episodului legionar Mircea Eliade. Repet, aceste însemnări nu au fost şi nu sînt denunţuri (cum le tot consideră dl N. Florescu), ci cumplite destăinuiri (în jurnal) despre propria sa dramă. Acum, pentru a-l demonetiza, pînă la desfiinţare pe un martor care deranjează enorm, dl Nicolae Florescu apelează la Petre Pandrea care, în postumele sale *Memorii (ale) Mandarinului Valah*, scrisese, ceea ce auzise şi el, că Sebastian a fost agent de Siguranţă. Şi citează această presupoziţie a lui Pandrea de cîteva ori, bogat şi bine bucuros. Dar nu era nevoie de dezvăluirea lui Petre Pandrea. Dacă ar fi citit cu atentă bunăvoinţă *Jurnalul* lui Sebastian, care atîta îl deranjează, putea afla faptul de acolo. I-l amintesc. În ziua de 7 ianuarie 1943 Sebastian notează: „Dr. Kahane s-a prezentat zilele trecute la Alice Theodorian ca să-i facă o comunicare teribilă. Dnă, trebuie să vă vorbesc despre un lucru extrem de grav. Am aflat că Sebastian e agent de Siguranţă. Mi s-a atras atenţia că are foarte mulţi bani, fără să se ştie de unde, trăieşte într-un lux extraordinar şi face cheltuieli imposibile. Textual!". (Sebastian, *Jurnal*, 1996, Ed. Humanitas, p. 493). Ultimul cuvînt din însemnare este singurul comentariu al lui Sebastian pe marginea dezvăluirii acelui domn Kahane. Dar un comentariu care dezumflă toată mărturisirea acelui prea credul medic. Aşadar, „demascarea" lui Sebastian de către dl Florescu (prin intermediul lui Petre Pandrea) e o farsă în bună regulă. Şi demonstrează că dsa a citit *Jurnalul* lui Sebastian prin ochelari politici pe care, absorbit, îi reproşează comentatorilor de azi ai acestui jurnal. Dsa tot susţine că însemnările din *Jurnalul* lui Sebastian sînt, mai mult de 90%, doar simple povestiri, adică notaţii după relatările altora. N-am făcut astfel de calcule. Dar iată un text din 2 martie 1937, notat amărît de Sebastian: „Lungă discuţie politică cu Mircea, la el acasă. Imposibil de rezumat. A fost liric, nebulos, plin de exclamaţii, interjecţii, apostrofe... Din toate astea nu aleg decît declaraţia lui – în sfîrşit leală – că iubeşte Garda, speră în ea şi aşteaptă victoria ei. Ioan Vodă cel Cumplit, Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Bălcescu, Eminescu, Hasdeu – cu toţii au fost, la timpul lor, gardişti. Mircea îi cita de-a valma... Altminteri, n-aş putea spune că n-a fost amuzant. După opinia lui, studenţii care l-au ciopîrţit cu cuţitele pe Traian Bratu aseară la Iaşi nu sînt gardişti, ci, ori... comunişti, ori naţional-ţărănişti. Textual... Toţi cei care nu sînt gardişti, toţi cei care fac altă politică decît cea gardistă sînt trădători de neam şi merită aceeaşi soartă. S-ar putea să recitesc cîndva aceste rînduri şi să nu-mi vină să cred că ele rezumă cuvintele lui Mircea. De aceea e bine să spun, încă o dată, că n-am făcut decît să redau întocmai cuvintele lui Mircea. Asta, ca nu cumva să le uit. Şi, poate, într-o zi, lucrurile vor fi destul de liniştite – pentru ca să-i pot citi această pagină lui Mircea şi să-l văd roşind de ruşine". E aici o relatare a altcuiva? Desigur, există şi din acestea în *Jurnal*. E, aici, vreo „intenţie echivocă", cum apreciază dl Nicolae Florescu în altă parte? Sau o delaţiune, potrivit contribuţiei lui Pandrea, cum scrie cîteva pagini mai încolo autorul nostru? Ce e mai direct şi mai tulburător decît această însemnare din martie 1937? În altă parte, dl Nicolae Florescu afirmă că implicarea lui M. Eliade în propaganda electorală a legionarilor, despre care consemnează şi Sebastian în jurnal, ar fi „un simplu zvon neverificat". Îmi pare rău pentru dl N. Florescu, dar ceea ce nota Sebastian în jurnal nu era un zvon oarecare, ci un adevăr verificat şi consemnat scriptic în oficiosul legionar *Buna Vestire*. Să citez, în acest scop, un anunţ-invitaţie al Centrului legionar central electoral. Îl citez în întregime pentru că aici e pomenit şi M. Eliade, care e invitat să achite taxele pentru judeţul său în alegerile în Corpurile legiuitoare: „De la Partidul Totul pentru Ţară primim următoarele: Şefii de judeţe ai Partidului Totul pentru Ţară vor achita taxele pentru Cameră şi Senat luni 6 decembrie. În aceeaşi zi, la ora 6 seara, vor răspunde telegrafic pe adresa Neculai Totu (acesta, comandant legionar, era preşedintele Comitetului Electoral Central al mişcării legionare pentru aceste alegeri n.m.), Gutenberg 8, Bucureşti, dacă au achitat sau nu taxele: 1. Sextil Puşcariu; 2. Ion Găvănescu; 3. Nicolae Roşu; 4. Colonel Pipercescu; 5. Colonel Cristodulo; 6. Mircea Eliade; 7. Ion Cantacuzino; 8. prof. Pantazi. Neculai Totu. Şeful Biroului Electoral Central legionar" *(Buna Vestire*, I, nr 234 din 6 decembrie 1937, p. 8). Mai poate numi această participare a lui Mircea Eliade în propaganda electorală din judeţul Prahova „un simplu zvon", cînd e invitat de comandant printre „şefii de judeţe" ai partidului legionarilor? N-a exprimat Eliade convingeri antisemite în articolele sale? E suficient să fie recitit articolul său *Piloţii orbi* din *Vremea* (nr. 565 din 19 septembrie 1936) pentru buna edificare. Cît priveşte interviul din *Buna Vestire* (I, nr. 244 din 17 decembrie 1937) intitulat (era un titlu comun al unei anchete sub care au semnat mai mulţi) *De ce cred în biruinţa legionară* e inutilă toată zbaterea dlui N. Florescu şi a dlui McLinscott Ricketts de a nega paternitatea cugetătorului asupra acestui text. L-am citit atent, comparîndu-l cu alte articole ale filosofului. E, indiscutabil, scris de el, chiar dacă a negat acest lucru, convingîndu-l pe dl McLinscott Ricketts. De ce am tot consuma energie pentru determinarea paternităţii acestui articol delirant cînd, de fapt, ea e certă şi profesorul de istoria religiilor, ştiindu-l cel mai învăpăiat legionar, căuta să se debaraseze de el? Apoi, povestea că Mircea Eliade n-ar fi scris cu totul decît 12 articole legionare. Şi, în foarte bogata sa publicistică, aceste 12 aproape se pierd. Nu-i chiar aşa. Eliade a început să scrie articole legionare pe la sfîrşitul lui 1936, fiind mai activ în 1937. Ar fi scris, cu siguranţă, mult mai multe. Dar s-a întîmplat că la sfîrşitul lui 11 februarie 1938 regele Carol al II-lea, prin guvernul Miron Cristea, şi-a instaurat propria dictatură. *Buna Vestire* a dispărut, iar *Vremea* şi-a modificat orientarea. În revista *Vremea* din ianuarie 1938, două articole ale lui M. Eliade erau consacrate aristocratismului spiritual creat de legionarism. În sfîrşit, la 13 februarie 1938, M. Eliade şi-a început ciclul *Provincia şi legionarismul*. L-a întrerupt de nevoie. Articolul său din 20 februarie 1938 începea semnificativ astfel: „Cum nu ştiu încă despre ce se poate şi nu se poate scrie, mă mulţumesc să împărtăşesc cititorilor mei cîteva fapte culese din cele mai inofensive reviste de cultură". Pe vremea guvernului Goga reapare, în decembrie 1938, ziarul *Cuvîntul*. Aici Eliade, mai singurul din vechea echipă, scrie prudent şi anodin, bine sfătuit de Nae Ionescu. De altfel, ziarul e suspendat în aprilie 1938. Ca şi *Vremea*, suspendată în decembrie 1938 pentru a reapărea tocmai în 15 septembrie 1940. Aşadar, de la sfîrşitul lui februarie 1938, legionarismul nu mai este tolerat în presă şi Eliade, silit, nu mai are unde scrie articolele sale înverzite intens. Încît, repet, puţinătatea acestor articole legionare se explică prin imposibilitatea – din februarie 1938 – de a le mai publica.

Dl N. Florescu mai afirmă că, la originea însemnărilor din *Jurnalul* lui Sebastian despre Eliade, ar fi şi invidia. Romanele lui Sebastian ar fi siropoase, piesele oarecari, iar autorul un obscur gazetar şi un avocat fără clientelă, pe cînd Eliade era un scriitor gustat, specialist în indianistică şi istoria religiilor. Nici eu, mărturisesc, nu pun mare preţ pe romanele lui Sebastian (şi *De două mii de ani* mi se pare un roman tezist), dar publicistica sa (mai ales critica literară, rămasă, din păcate, în presa vremii) e de mare forţă analitică. Sebastian e, cred, un scriitor de raftul doi. Dar pe acelaşi raft stau şi romanele lui Eliade, toate scrise neglijent şi pripit. Că se vindeau bine în epocă, asta nu este, sper că va accepta şi dl N. Florescu, o judecată de valoare estetică. Sebastian a avut însă imens noroc cu jurnalul său care, repet, publicat la 50 de ani de la decesul autorului, a devenit nu numai un best-seller ci şi un revelator document de epocă. Vrea sau nu dl N. Florescu, acesta e adevărul adevărat şi pe notaţiile de acolo se poate pune temei, devenind o probă (una dintre altele) pentru reconstituirea unei epoci. Că, implicit, stă mărturie despre episodul legionar din tinereţea lui Mircea Eliade e, chiar dacă aceasta îl supără mult pe dl N. Florescu, un fapt indubitabil. Şi va rămîne astfel cîtă vreme acest episod va mai trezi interes. Lucrurile acestea nu se rezolvă prin injurii şi diminuări meşteşugite. Iar un jurnal ca acela al lui Sebastian e important chiar dacă îl deranjează pe dl N. Florescu. Opintirea negaţionistă împotriva *Jurnalului* lui Sebastian e inutilă şi chiar prostească. Cartea există şi invită la reflecţii şi judecăţi. Unele dezavantajoase pentru prietenii de atunci ai lui Mihail Sebastian. ▲

Teodor BACONSKY

O revoluţie de catifea

De cînd s-au organizat bisericeşte – se împlinesc, iată, două milenii – creştinii au fost obligaţi să mediteze la raporturile lor cu societatea (la început sau mereu „păgînă") şi cu statul (la început sau adesea „opresor"). În prima sa etapă, o asemenea reflecţie a fost necesară pentru a-i situa pe urmaşii lui Hristos în ordinea cetăţenească a Imperiului roman, precum şi pentru a le garanta, juridic, dreptul la libera asociere. Mai apoi, în Evul Mediu, a luat naştere viziunea politică a Republicii creştine şi teologia, de inspiraţie pontificală, a dualismului Stat-Biserică. Dar abia în zorii turmentaţi ai modernităţii s-a conturat urgenţa de a fixa condiţia publică a creştinilor în cadrul unui stat laicizat şi în contextul relaţiilor economice capitaliste. Catolicii s-au achitat de această sarcină dînd la iveală aşa-numita lor *doctrină socială*. Cu excepţia Patriarhiei Moscovei, care a adoptat un asemenea instrument în august 2000, lumea ortodoxă nu a promulgat, pînă în prezent, vreun echivalent al doctrinei sociale catolice (DSC). Nu-i vorbă, ierarhiei ortodoxe i-a lipsit un „Papă" care să apere Biserica de tiranii, abuzuri şi anexări. A stat sub vremi, adaptîndu-se mereu la diferitele somaţii ale unei realităţi politice preponderent ostile. Cu toate acestea, la peste un deceniu de la prăbuşirea Zidului, imperativul formulării unei învăţături creştine contemporane nu mai poate fi tratat cu ridicări din umeri. El se manifestă legitim şi sînt sigur că, obiectiv interpelată, Biserica ortodoxă va reuşi, pînă la urmă, să reacţioneze adecvat. Deocamdată, vocile angajate în cristalizarea unei *doctrine sociale ortodoxe* sînt firave şi izolate. Însă problemele reale din Biserică şi societate vor încuraja această direcţie: sînt sigur că „viaţa" însăşi va deveni, treptat, magistra unei evoluţii de care atîrnă, pînă la urmă, dinamismul ortodoxiei în secolul XXI.

Din nefericire, ortodocşii sînt foarte slab informaţi. Cînd aud de „doctrina socială" se gîndesc la catolicism, iar cînd spun „catolicism", se gîndesc la prozelitism, invazie, subjugare, uniatism. Percepţia lor, sprijinită pe robuste prejudecăţi sau pe ecouri deformate, este clar eronată, întrucît DSC cuprinde *un set de principii şi proceduri* lipsit de orice conotaţie confesional-incompatibilă cu învăţătura de credinţă răsăriteană. Evident, DSC rămîne un produs intelectual marcat de tradiţia culturală, politică şi socială a lumii occidentale. Ea porneşte însă de la incontestabile *bune intenţii* şi utilizează *instrumente conceptuale* care pot fi fructificate oriunde subzistă comunităţi creştine demne de acest nume. Voi căuta să argumentez ideea de mai sus prezentînd unul dintre cele mai importante principii ale DSC: acela al subsidiarităţii.

Termenul acesta oarecum straniu îşi are obîrşia lingvistică în latinescul *subsidium*, care desemna „trupele de rezervă" *(subsidiariae cohortes)*. Nu e aici locul de a-i reface istoria. Ajunge să precizez că una dintre primele sale menţiuni implicite se află în cartea *Exodului* (18, 18-22) şi că Toma de Aquino *(In Pol.* II, 5) sau Dante, cel din *Despre Monarhie*, se numără printre părinţii conceptului modern al subsidiarităţii. Amîndoi au spus, în esenţă, că orice Republică în care se cîntă pe o sigură notă capătă *rigor mortis*. Principiul subsidiarităţii (PS) a dobîndit o primă expresie modernă în enciclica lui Pius al XI-lea, *Quadragesimo Anno* (1931) din care citez: „întrucît nu este îngăduit să le refuzăm indivizilor ceea ce ei pot împlini cu forţe şi mijloace proprii spre folosul comunităţii, tot astfel e nedrept să punem în seama unor instanţe superioare ceea ce pot întreprinde comunităţile mai mici sau mai slabe (...) Obiectivul natural urmărit prin însăşi intervenţia societăţii este acela de a-i ajuta pe membrii corpului social, ajuta în manieră supletivă, fără a-i distruge sau absorbi". Ulterior, PS a beneficiat de aprofundări în alte două documente magisteriale, datorate lui Ioan al XXIII-lea *(Mater et Magistra,* din 1961 şi *Pacem in Terris*, din 1963), iar actualul Papă i-a dedicat, în 1991, enciclica *Centesimus annus*.

PS afirmă că statul şi unităţile sale teritoriale joacă un rol subsidiar în raport cu subiecţii privaţi (familii, asociaţii, biserici) care exercită şi ele funcţii publice (precum prestarea de servicii în sfera asistenţei, a educaţiei, a organizării timpului liber etc). Potrivit lui, rostul instituţiilor publice este acela de a susţine şi de a favoriza iniţiativele persoanelor private asociate ori de cîte ori acestea nu sînt capabile să întreprindă, singure, activităţile de interes obştesc pe care şi le propun. Principiul subsidiarităţii decurge din adevărul persoanei umane, care are dreptul să trăiască autonom, în perimetrul libertăţii şi al responsabilităţii proprii. Persoanele şi grupurile sînt solidare în sfera lor de acţiune şi competenţă spre a putea contribui la maximalizarea binelui comun, mai cu seamă prin intermediul autopromovării şi al auto-organizării. Aplicarea acestui principiu subînţelege: 1) prezumţia de competenţă în favoarea indivizilor şi a societăţilor „minore", dimpreună cu prioritatea lor operativă în raport cu societăţile superioare. Orice om şi orice societate se bucură de autonomie şi de drepturi proprii pe care statul e obligat să le recunoască, să le protejeze şi să le promoveze. 2) Limitarea competenţei societăţilor superioare, care nu trebuie să prevaleze asupra societăţilor minore, ci trebuie să le respecte natura şi îndatoririle. 3) Angajarea pozitivă din partea societăţii superioare faţă de societăţile minore, pe care le ajută, suplinindu-le deficienţele, integrîndu-le în scopul eliberării şi al promovării lor globale. Societatea superioară acţionează pentru a spori autonomia societăţilor minore, contribuind la emanciparea acestora şi la recuperarea capacităţii lor de auto-realizare, în eventualitatea pierderii acesteia. 4) Responsabilizarea primară a indivizilor şi a societăţilor celor mai apropiate de fiecare persoană pentru a găsi soluţia diferilor nevoi. Statul trebuie să coordoneze solidarităţi care nu presupun încălcarea PS, absorbţia celor mai mici, cooptarea lor ancilară sau executivă.

Din aceste norme rezultă că PS are o funcţiune de reglementare care: 1) exclude orice monism social capabil să absolutizeze statul, regiunile, piaţa, familia, sindicatul, partidul, asociaţia religioasă etc. 2) Valorizează pluralismul social ca mijloc natural şi necesar de exprimare şi împlinire a persoanelor, în vederea realizării binelui comun. Nu e vorba despre un pluralism anorganic, anarhic, spontan – ci de unul convergent spre unitatea eficientă pe care o asigură ordinea juridică a societăţii politice. 3) Postulează, prin urmare, o societate participativă, democratică, care depăşeşte regimul strict reprezentativ înspre un ineludabil drept-datorie de coprezenţă şi coresponsabilitate. 4) Presupune o solidaritate subsidiară: a) la nivel orizontal – orice societate recunoaşte, respectă, ajută şi împlineşte celelalte societăţi, pe un plan de paritate şi reciprocitate; b) la nivel ascendent – toate societăţile inferioare oferă contribuţia lor specifică la realizarea binelui comun naţional sau mondial; c) la nivel descendent – societatea majoră oferă ajutorul său tuturor societăţilor care intră în sfera sa de competenţă şi de acţiune astfel încît acestea să-şi realizeze scopul. 5) Pretinde o solidaritate descentralizată la nivel politico-administrativ (federalism solidar), la nivelul sistemelor de protecţie socială (sisteme integrate), la nivel economic (economie socială de piaţă).

© V. Brega

Chiar dacă, iniţial, PS a fost aplicat numai în sfera raporturilor dintre stat şi societatea civilă, el a fost cu timpul extins şi la nivelul relaţiilor dintre centrul politic şi regiunile administrative ale statului sau chiar la nivel internaţional. În acest caz, vorbim despre o „subsidiaritate instituţională" – reflectată, de altfel, în Tratatul asupra UE adoptat la Maastricht, în 1992. (Comunitatea europeană intervine doar atunci cînd obiectivele urmărite nu pot fi pe deplin realizate la nivelul statelor membre.) De notat că Biserica Catolică, inspiratoare a PS, nu s-a mulţumit să recomande aplicarea acestuia în regiunile exterioare sieşi, precum viaţa statului şi a societăţii civile. PS este respectat, tot mai mult, în însăşi organizarea eclezială a persoanelor şi grupurilor din interiorul lumii catolice, fără ca prin aceasta să fie afectată structura ierarhică a respectivei Biserici.

Din fişa tehnică anterior prezentată reise că, în materia care ne preocupă, totul se sprijină pe *primatul persoanelor şi al formaţiunilor sociale asupra statului*. Din acest punct de vedere, difuzarea culturală, legiferarea şi dorita aplicare a PS ar provoca o revoluţie în societatea românească. O „revoluţie de catifea", menită să transforme dominaţia în cooperare verticală şi să confere realităţilor articulate „de sus în jos" garanţia morală a solidarităţii şi responsabilitatea autolimitării celui mai puternic. PS ar putea fi axul unor adevărate schimbări structurale în administraţie, în viaţa publică, în comunicarea dintre stat şi Biserică, în raporturile dintre capitală şi provincie şi chiar în relaţiile externe ale României. Nu numai societatea civilă şi comunităţile ecleziale sau reţeaua ONG ar avea de cîştigat ci şi partidele politice, cu excepţia celor socialiste, pentru care centralismul etatist şi monopolul deciziei sînt obsesii incurabile. Practicarea subsidiarităţii este atît de evident favorabilă progresului comunitar (prin stimularea iniţiativei şi a tendinţei de asociere) şi justiţiei sociale (graţie stabilirii de raporturi solidare între parteneri), încît Biserica ar trebui să le explice autorităţilor statale cît este de imperativă regăsirea ei în filosofia oricărui program guvernamental. Dar, pentru a reuşi o asemenea operă persuasivă, se cuvine ca Biserica să asimileze mai întîi ea însăşi o valoare de care, fără a fi străină în practică, a rămas străină pe plan doctrinar.

În ultimii ani am corectat, prin proba a multiple neputinţe, ideea comunistă potrivit căreia noi – cei mai deştepţi de pe glob sau măcar cei mai „şmecheri" din această îmbîcsită pîlnie balcanică – n-am avea nevoie de lecţiile „străinilor". Multă vreme nu le-am ascultat ideile sau le-am preluat mecanic, fără să ne gîndim cum pot ele ajunge în mintea şi în sufletul oamenilor. Au venit englezi care ne-au reparat şi zugrăvit cu mîna lor orfelinate, nemţii ne-au construit azile, francezii ne-au resocializat copiii abandonaţi etc. Dacă PS ar fi fost o valoare socială interiorizată, atunci am fi putut să le urmăm de mult exemplul, punînd la lucru propriile noastre energii. Iată de ce merită să discutăm serios şi tenace despre un principiu care, în pofida numelui său complicat, poartă în sine potenţialul unei graduale *reumanizări* a societăţii româneşti. De ce nu am încerca să articulăm – fie şi prin modeste seminarii sau conferinţe publice – o strategie civilă de popularizare a acestuia? De ce nu am monitoriza proiectele viitoarelor legi adoptate în Parlament şi din perspectiva compatibilităţii lor cu principiul subsidiarităţii? De ce nu ne-am convinge, pe o cît mai largă scară comunitară, că introducerea acestui criteriu este cea mai raţională metodă de aplanare a tensiunii dintre libertatea fiecăruia şi interesul unei convieţuiri solidare? Întreb şi eu.

Bibliografie minimală

Mario TOSO, *Verso quale società? La dottrina sociale della Chiesa per una nuova progettualità*, Las-Roma, 2000.

Alfredo LUCIANI, *Catechismo sociale cristiano*, San Paolo, Roma, 2000.

R. ESPOSITO, C. GALLI, *Enciclopedia del pensiero politico*, Editori Laterza, Roma, 2000 (art. „Sussidiarietà", pp. 704-705).

Joseph HOFFNER, *Christiliche Gesellschaftslehre*, Verlag Butzon & Bercker, Kevelaer, 1983.

▲

Mircea VASILESCU

Integrare şi dialog cultural

Omul modern nu este neapărat, aşa cum „marele discurs mediatic“ încearcă să ne convingă, supus consumurilor fără limite. Vacanţa de vară, de pildă, care pentru televiziunile române şi pentru mass-media înseamnă exclusiv distracţie, poate fi petrecută şi altfel: învăţînd ceva. În toată lumea se organizează *cursuri de vară* pentru studenţi străini, iar universităţile străine prin care s-a întîmplat să mă aflu erau pline de afişe ori pliante care îi ademeneau pe tineri să petreacă trei-patru săptămîni în altă ţară, în care să afle mai multe despre limba, cultura şi oamenii locului. Există un întreg sistem, cultural şi turistic deopotrivă, care pune în mişcare sute de mii de oameni şi reuşeşte, într-o lume tot mai „mică“, să realizeze exerciţii de comunicare interculturală care deschid graniţele şi minţile.

Fundaţia Culturală Română organizează asemenea cursuri de zece ani. Există deja şi în România o mică „piaţă“ a manifestărilor de acest gen, dat fiind că ele au loc şi la principalele universităţi (Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara, Craiova, Constanţa). În acest context, FCR propune o formulă mai flexibilă, mai aplicată, taxe mai mici şi o selecţie mai amplă a cursanţilor. Ei nu sînt, cum se întîmplă la cursurile de factură universitară, preponderent studenţi la filologie ori la istorie, ci oameni de diverse formaţii, cu interese diferite. În ciuda prejudecăţilor şi complexelor de tot felul, limba şi cultura română devin tot mai mult, într-o lume a comunicării globale, obiecte de studiu cu cele mai neaşteptate motivaţii. Cîteva dintre aceste motivaţii, reproduse în această pagină, oferă un aspect cît se poate de firesc, care ne poate ajuta să scăpăm de vechile clişee propagandistice care au dominat ani de-a rîndul lecţiile de română pentru străini.

Am predat destul de mult timp limba şi cultura română străinilor. Am cunoscut sute de oameni interesaţi să afle mai multe despre noi. Dincolo de obsesiile noastre despre „imaginea României în lume“, cei care vin să înveţe limba română alcătuiesc, în timp, o comunitate destul de numeroasă care acumulează şi transmite mai departe, în ţările de proveniență, informaţii despre noi. Cursurile Fundaţiei Culturale Române, organizate cu competenţă şi discreţie, se deosebesc de altele la care am avut ocazia să particip printr-un lucru foarte simplu, dar foarte important: nu au nici un exces propagandistic şi nu cad nici în tentaţia unui academism pretenţios. Timp de trei săptămîni, la Baia Mare (unde s-a stabilit de mai mulţi ani „cartierul general“ al cursurilor, beneficiind şi de sprijinul autorităţilor locale), se formează o comunitate de cîteva zeci de oameni veniţi din ţări diferite, de la Japonia la Canada şi de la Bulgaria la Coreea de Sud. Ceea ce îi uneşte, în primă instanţă, este interesul pentru limba română. Lecţiile pe care le fac, prelegerile la care asistă, excursiile şi atelierele de creaţie (de artă populară, de cîntec şi dans, de gastronomie) sînt practici curente ale cursurilor de vară pe toate meridianele. E interesant de observat cum această comunitate, introdusă în mediul lingvistic şi cultural românesc, devine omogenă, în ciuda multiculturalităţii ei. Asta pentru că, pe lîngă prelegeri şi cursuri, participanţilor li se oferă ocazia de a descoperi direct un anumit mod de viaţă: într-o duminică, fiecare a fost „repartizat“ pe lîngă o familie din Botiza şi a participat la traseul firesc al zilei alături de localnici, de la liturghie pînă la horă. Cel mai important ziar din Baia Mare, *Graiul Maramureşului*, le-a consemnat zilnic impresiile în reportaje şi interviuri, astfel încît au avut sentimentul participării la viaţa comunităţii locale. Cîţiva cursanţi interesaţi de artele plastice au lucrat efectiv alături de artişti locali şi au deschis o mică expoziţie, alţii au învăţat să confecţioneze obiecte de artizanat. Astfel de îndeletniciri creează o atmosferă deschisă şi realizează efectiv o comunicare interculturală substanţială. Pînă la urmă, aceasta este raţiunea de a fi a acestor cursuri.

Există la noi (şi nu numai la noi) prejudecata veche a „culturii marginale“ şi complexul copilului părăsit la care cei mari nu prea se uită. Contactul cu un asemenea grup de oameni interesaţi să înveţe româna ne ajută să înţelegem mai multe despre noi înşine. Integrarea europeană şi drumul spre Occident, pe care trei sferturi din populaţia României le susţin cu entuziasm, au o componentă culturală substanţială, iar cei care, în timp, au participat la aceste cursuri constituie de-acum o „reţea“ de oameni care ne pot ajuta să comunicăm mai bine cu acele culturi de care decenii la rînd am fost izolaţi. Numai în acest proces de comunicare, renunţînd la tentaţiile propagandei facile şi la obsesia „imaginii noastre în lume“, putem învăţa dialogul cu „străinii“ care, dacă ne vom integra în Uniunea Europeană, ne vor fi *concetăţeni*. **Stephen Henighan,** de pildă, profesor la Universitatea Guelph din Canada, autor al unei teze de doctorat despre Miguel Angel Asturias la Oxford, care vine dintr-o cultură de emigranţi, pune, simplu şi direct, cîteva accente pe care noi le dezbatem pe pagini întregi de gazete: „Românii mi se par mai deschişi şi, în acelaşi timp, mai tradiţionalişti decît francezii ori germanii. Dar pentru a se integra în Occident trebuie să devină şi mult mai pragmatici. S-ar putea crea unele tensiuni din această cauză, pentru că mi se pare că românii încă îşi mai caută identitatea, iar integrarea este un proces în care cîştigi, dar trebuie să şi cedezi. Politicile naţionaliste, de pildă, vor trebui să dispară“. Iar în problema identităţii, o comparaţie cu canadienii (viitori „colegi“ în NATO) ne poate de sugestii interesante: „Cred că există o asemănare între români şi canadieni: şi unii, şi alţii îşi caută identitatea. Diferenţele provin din modul cum o fac. Pentru români, există o problemă de naţionalitate în sens etnic; noi încercăm să depăşim ideea etnică, pe care o conotăm negativ: sîntem toţi emigranţi. Chiar şi în Quebec, unde acum zece ani problema se punea în termeni etnici, această fază a fost depăşită prin ideea globalizării. Comunităţile din Canada – franceză, italiană, poloneză, maghiară etc. – au devenit mult mai tolerante unele faţă de altele. Globalizarea sporeşte toleranţa, dar are şi efecte negative, pentru că transformă identitatea culturală într-o «identitate comercială»: studenţii mei canadieni îşi definesc identitatea în funcţie de marca tricoului cu care sînt îmbrăcaţi. Se păstrează însă şi componenta identităţii culturale: cînd mă plimb prin Toronto, ştiu dacă mă aflu în cartierul chinez, în cel coreean ori în cel maghiar. Nu ştiu însă cînd mă aflu în cartierul românesc: cred că românii, pentru că au capacitatea de a învăţa foarte repede limbi străine, se integrează în ţara unde se duc şi în comunităţile locale, fără a-şi păstra o viaţă comunitară proprie foarte intensă“.

„Integrarea în lumea civilizată“, cum se spune pe la noi, presupune nu doar relaţia cu instituţii şi foruri de tot felul, nu doar negocieri complicate pe dosare pline de abstracţiuni, dar şi dialogul cu oameni concreţi, alimentaţi de mass-media cu destule stereotipii despre noi, aşa cum şi noi avem destule imagini stereotipe despre ceea ce ne-am obişnuit să numim Occident. În eseurile pe care le-au redactat la sfîrşitul cursurilor, studenţii fac o mulţime de observaţii proaspete despre noi: un japonez constată că ne trebuie mai mult pragmatism şi că vînzătorii din magazine nu ştiu să se poarte cu clienţii; o studentă de la Sofia e de părere că, deşi sîntem vecini, ştim foarte puţine unii despre alţii; un coreean mărturiseşte că a descoperit la Botiza stăpînirea de sine, care îl va ajuta să trăiască mai uşor în lumea trepidantă de la Seul; o japoneză spune că a descoperit limba şi cultura română în timp ce lucra, ca profesoară voluntară, în... Ungaria; ş.a.m.d. Aşa cum arată şi profesoarele din Baia Mare care le-au predat limba română cursanţilor, scopurile lor sînt foarte diferite. Să nu ne facem iluzii: nu toţi cei care învaţă româneşte se vor apuca să traducă literatura română clasică, aşa cum se mai speră încă pe la noi. Dar nici nu e nevoie. Cunoaşterea directă de către alţii a valorilor şi comportamentelor culturale, a mentalităţii noastre (şi reciproca, desigur!) conduce la un dialog cultural necesar, fără prejudecăţi şi tentaţii propagandistice. Cursurile organizate de Fundaţia Culturală Română dovedesc că acest dialog este posibil. ▲

Cursurile de vară ale Fundaţiei Culturale Române au avut loc între 7-27 iulie la Baia Mare ● Coordonatoarea cursurilor: Nadia Moşanu ● Au ţinut cursuri practice: prof. Zoe Ghita (grupa de începători), prof. Daniela Şeştak (grupa medie), prof. Doina Rogojan (grupa de avansaţi) ● Ateliere de creaţie: prof. Camelia Stan, Universitatea de Nord din Baia Mare ● Au ţinut prelegeri pe teme de istorie, cultură şi civilizaţie românească: prof. dr. Ioan Aurel Pop (Universitatea din Cluj), prof. dr. Sanda Golopenţia (Universitatea Brown, SUA), conf. dr. Virgil Mihaiu (Academia de Muzică, Cluj), conf. dr. Adrian Oţoiu (Universitatea de Nord), prof. dr. Sabina Ispas (Institutul de Etnologie şi Folclor, Bucureşti), lector dr. Andra Şerbănescu (Universitatea din Bucureşti), conf. dr. Dana Puiu (Universitatea de Nord), prof. dr. Mihai Zamfir (Universitatea din Bucureşti).

Prof. **Doina Rogojan**: „Atitudinea lor faţă de limba română e foarte diferenţiată. Cei patru studenţi din Bulgaria, de pildă, studiază limba română la Universitatea din Sofia. Sînt foarte interesaţi să ştie mai multe şi să ducă în ţara lor informaţii în plus despre limba şi cultura română, despre viaţa cotidiană, despre istorie etc. Japonezii lucrează în România (predau limba japoneză) şi vor să comunice mai bine cu studenţii lor români. Cei mai mulţi sînt şocaţi de distanţa dintre informaţiile pe care le au despre România din mass-media şi ceea ce găsesc aici: la început ştiu foarte puţine lucruri, în general stereotipe (orfelinate, cîini vagabonzi, greutăţi economice etc.), iar aici descoperă oameni normali, care pot comunica într-o limbă străină, care ştiu multe despre ţările lor ş.a.m.d.“

Prof. **Daniela Şeştak**: „Sînt dornici de a învăţa limba română foarte repede, unii au chiar un interes practic imediat. Gresa Gostivari, din Albania, de pildă, lucrează ca asistentă socială la un oficiu ONU pentru refugiaţi, are de-a face cu prostituate plecate din România ori cu delincvenţi, deci a venit cu o imagine deplorabilă despre noi. Aici a aflat cu totul alte lucruri, iar învăţarea limbii române o va ajuta să comunice direct cu cei pe care îi asistă. Rodney Koeneke are alte motivaţii: vrea să traducă poezie română contemporană împreună cu un român stabilit în America. În orice caz, toţi sînt foarte interesaţi şi dornici să cunoască, stereotipiile cu care vin nu le produc nici un fel de blazare“.

De ce limba română

Pietro Bortone, dr. în filologie comparată, profesor la Wolfson College, Oxford, Marea Britanie: „Îmi plac limbile, iar româna pare frumoasă. În Europa de Vest nu ne învaţă nimic despre România şi români şi aş vrea să ştiu mai multe“. ● **Chang Seop Song**, scriitor, Coreea: „Mă interesează Europa de Est. Scriu o carte despre Rusia“. ● **Anita Bernacchia**, studentă, Universitatea din Trieste, Italia: „Am aflat de Fundaţia Culturală Română citind ziarul *Dilema*. Doresc să-mi perfecţionez cunoştinţele de limba română pentru a lucra ca traducătoare“. ● **José Marques**, lector de teorie literară, Universitatea Algarve, Portugalia: „Anul trecut am făcut o călătorie de o lună în România şi mi-a plăcut foarte mult“. ● **Josephina Pelgrims**, chimistă, Belgia: „Un prieten mi-a arătat anunţul de pe *website*-ul revistei *Dilema*; aş vrea să ştiu mai multe despre români şi să vorbesc cu prietenii mei români din Belgia“. ● **Sabina Kotova**, studentă, Universitatea din Sofia: „Mă interesează foarte mult limbile străine şi mai concret limbile balcanice. Cred că, fiind ţări vecine, trebuie să ştim mai multe unii despre alţii“. ● **Gresa Gostivari**, asistentă socială, Albania: „Aş vrea să-mi perfecţionez cunoaşterea limbii române pentru a-mi îndeplini mai bine obligaţiile de serviciu ca asistentă socială, deoarece lucrez cu cetăţeni români şi moldoveni“. ● **Daniela Popov**, jurnalistă la Radio Novi Sad: „pentru traduceri şi pentrú redactarea materialelor pentru emisiunile postului de radio Novi Sad“. ● **Rodney Koeneke**, lecturer and fellow in Humanities, Stanford University: „Aş vrea să traduc poezie română contemporană“. ● **Lydia Torres**, pictoriţă, Spania: „Îmi place pentru că România are o personalitate aparte. Eu am venit aici acum trei ani şi am călătorit pe ruta lui Dracula: Braşov, Sibiu, Sinaia, Sighişoara. Oamenii sînt foarte amabili şi peisajul este foarte frumos“. ● **Seung Hyun Lih**, student, Universitatea din Seul, Coreea: „La noi nimeni nu studiază limba română; ar putea să aducă o groază de bani“.

© C. Bumbuț

Bogdan SUCEAVĂ

eresuri

http://www.revistarespiro.com

electr@

– http://www.ifrance.com/electra –

O componentă importantă a culturii româneşti de azi se publică pe Internet. O discuţie completă ar trebui să aibă în vedere toate revistele virtuale româneşti (cele serioase nu-s aşa multe, după cum nici cele serioase de pe hîrtie nu-s aşa multe) cu o analiză a contribuţiei culturale a fiecăreia. Între periodicele pe suport virtual, *electr@* e vocea de o luciditate aparte, garantul unui spirit critic niciodată înşelător, un răspuns cartezian adresat unei lumi covîrşitor levantine (versiunea dîmboviţeană). Redactată de tineri care au în comun o pregătire academică în domeniul filozofiei, *electr@* aduce o deschidere către reflecţie, către o profunzime spre care revistele de azi nu riscă prea mult.

Redactorul şef al revistei este Lucian Sârbu (n. 1975), un autor ale cărui texte mature nu-i trădează vîrsta. În editorialul din nr. 7, el analizează critic felul cum România s-a purtat faţă de Basarabia, începînd din 1919 şi pînă azi: „(...) la ce au slujit podurile de flori de peste Prut? Au «unit» ele trupul mutilat al aceluiaşi popor? În realitate, sîntem mai depărtaţi unii de ceilalţi ca niciodată. Dacă înainte de 1990 eram despărţiţi din voinţa altora, astăzi despărţirea e reciproc acceptată". Texte pe care Lucian Sârbu le dedică timpului nostru nu sînt dominate de virulenţă, ci de onestitate responsabilă. Un text de inteligentă receptare reuşeşte autorul amintit în numărul 5 al *electrei*, cînd a comentat prima antologie *Noesis*: „Fără a dori să jignesc pe cineva, felul în care scriau aproape toţi cei care semnau acolo (*pe situl Noesis – n.n.*) îmi aducea aminte de vorba aceea celebră, «Scriţi, băieţi, scriţi». (...) Ceea ce amplifică senzaţia de îndoială cu privire la antologia în cauză este faptul că nu avem de-a face cu o... *antologie*. După ştiinţa mea, o antologie trebuie să cuprindă texte reprezentative pentru un domeniu anume – or, în cartea respectivă, avem de-a face cu o învălmăşeală incoerentă de texte (...) dintre care unele sînt lipsite de orice valoare". Cred că numărul respectiv din *electr@* ar fi ieşit prea greoi; cu acel studiu la obiect, întregul număr a căpătat viaţă, iar atmosfera criticii de întîmpinare din internetul nostru a primit un plus de standard de receptare. (Iată de ce nu-i plîng pe criticii de eră veche care nu surfează www.) Lucian Sârbu este şi autorul, în nr. 6 al *electrei*, al unui comentariu pe marginea grupajului realizat de *Dilema* în martie despre literatura pe internet. Între altele, el scrie: „Aflăm din *Lumi virtuale* nr. 12-13 o vorbă a domnului Nicolae Manolescu (rostită în cursul unui interviu): «Cînd încep să aud însă vorbindu-se de ciberspaţiu, de ciber-literatură, simt un mic frison». Noi simţim un mic frison atunci cînd auzim ce îi provoacă mici frisoane domnului Manolescu". Lucian Sârbu ştie foarte bine la ce se referă: la rezervele şi răceala unei lumi de modă veche faţă de periodice culturale pe suport virtual.

Lucian Sârbu este autorul unui volum, *Adevăr şi democraţie*, în curs de apariţie la Editura Paideia.

O voce distinctă în spaţiul editorial al *electrei* este cea a lui Leonid Dragomir (n. 1967). În numărul 7, el dedică un articol lui Lev Şestov, propunînd o decodificare a lecturii unor texte ale gînditorului rus. Pentru a descrie stilul speculativ al autorului comentat, el ilustrează: *„Speculaţie şi apocalipsă* este scris precum o fugă de Bach: se porneşte de la un motiv ce va fi apoi reluat pe alte planuri, din ce în ce mai ample. Greutatea constă în faptul că, deşi prezent în fiecare rînd, de respectivul motiv îţi dai seama clar abia la sfîrşit. De aceea Şestov ar trebui recitit, nu din «obligaţie profesională», ci din plăcerea – era să zic voluptatea – înţelegerii. În fond şi muzica îşi dezvăluie farmecele subtile după mai multe audiţii". Foarte bine informat e autorul în situarea culturală a gîndirii lui Şestov în raport cu Soloviov, Tolstoi, şi în contextul gîndirii şi exegezei creştine, dar nu numai atît. Leonid

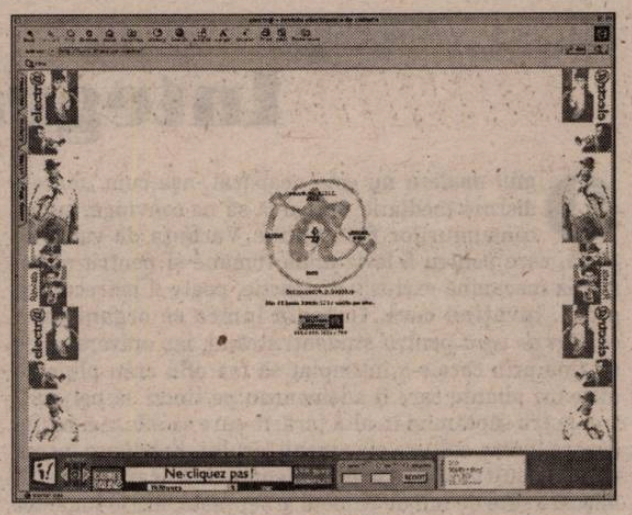

Dragomir nu e un comentator dependent de traduceri, sursele sale se referă la textul originar. E vorba despre un autor pasionat, fără îndoială, de temele sale. Să mai adăugăm despre el faptul că a debutat în volum anul acesta, cu *Fragmente de adolescent întîrziat*, la Editura Punct.

Între ceilalţi autori interesanţi publicaţi de *electr@*, să menţionăm pe: Gheorghe Istrate, Adrian Buz, A. O. Kenada, Ana Antonescu, Simona Brânzaru, Petru Pistol, Liviu Şerbănescu şi alţii. Un alt membru al redacţiei *electr@* este Alexandru Ştefan.

Frivolitatea înseamnă uneori tiraje uriaşe, atracţia de netăgăduit a maselor, pagini lucioase şi un labirint de iluzii. O revistă ca *electr@* n-ar fi rezistat probabil nici două numere pe hîrtie, pentru că nu ştie să facă concesii. Nu mi-l imaginez pe Lucian Sârbu căutînd un caricaturist ca să înveselească revista, nici trucînd fotografii cu bule pentru a cîştiga trei cititori în plus. Dar nu despre asta e vorba aici, ci despre reale contribuţii la cultura română de azi, pe suportul potrivit şi într-un ton care îşi are deja propriul public. ▲

Adrian CIOROIANU

bon de lectură

Cărţi pentru răcoarea spiritului

În faţa unei cărţi bune, pînă şi canicula păleşte – o putem verifica în aceste zile; după cum, autodăruit pradă unei lecturi acaparatoare, te poţi sustrage la nevoie şi frigului iernii – unii îşi vor mai aminti gerurile şi îngheţurile de tot felul de-acum două decenii, înşelate o vreme cu o carte bună luată „la pachet". După cum tot o carte poate aduce boare de libertate acolo unde libertatea-i reprimată sau, din contră, aduce normă acolo unde libertatea-i pervertită de excese anarhice. Banalitatea fatală a acestor fraze este răzbunată de plăcerea de a vedea, ieşite din edituri româneşti, cărţi remarcabile. Înfruntînd tiraje zgîrcite, neavînd atît preţuri mari, cît lipsă de publicitate, aceste cărţi şi oamenii din spatele lor dau semn că, şi în vreme de presupusă criză a culturii *(naţională*, spun unii; *mondială*, răspunde ecoul), speranţa renaşte cu fiecare titlu de interes.

În cazul lui Andrei Oişteanu, ceea ce era de aşteptat să se întîmple, iată, s-a întîmplat: după cîţiva ani în care autorul ne-a tentat – prin intermediul celor mai reprezentative reviste româneşti – cu fragmente din migălosul său studiu, apariţia volumului ce dă formă şi greutate preocupărilor sale intelectuale din ultimii ani s-a produs la începutul verii *(Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, Humanitas, 2001, 470 p.). Rod al unui interes netrucat pentru antropologie culturală şi imagologie (aşa cum se fac ele azi în cele mai bune universităţi ale lumii), dar şi rod al unui interes admirabil faţă de cultura română şi faţă de tabloul în continuă mişcare al mentalităţilor româneşti, volumul lui Andrei Oişteanu este menit să intre direct în fruntea oricărei bibliografii – fie ea oricît de minimală – ce s-ar contura, în viitorul previzibil, pe marginea mereu actualei teme a relaţiilor dintre români şi evrei în graniţele culturii şi societăţii noastre. O temă cu atît mai actuală cu cît, după decenii de interdicţii (stupide chiar şi în măsura în care ele erau „legitimate" formal prin ideologia dominantă, v. *Evreul tabu*, pp. 32-36), o astfel de analiză academică în sensul cel mai modern al termenului – precum cea din capitolele *Portretul fizic*, *Portretul profesional*, *Portretul moral şi intelectual*, *Portretul mitic şi magic*, *De la deicid la infanticid ritual* – atinge cu naturaleţe performanţa de a fi în acelaşi timp operă de pionierat dar şi bilanţ cvasi-exhaustiv al problemei în cîmpul actual al ştiinţelor sociale româneşti. Scrisă cu har bine filtrat prin rigoare, cu documentaţie şi ilustraţie capabile să stîrnească pulsiuni de admiraţie şi invidie – ca şi perspectiva comparativă, ce sporeşte valoarea cărţii –, cu simţul greutăţii fiecărui cuvînt dar şi cu relaxarea propice ironiei de bună calitate, binevenită în orice aplecare asupra exasperant de serioasei teme a stereotipului etnic, această *imagine a evreului* propusă de Oişteanu este inevitabil *imaginea noastră*, a tuturor celor ce-au dat corp societăţii româneşti în ultimele două secole şi mai bine. Nu-i poţi dori autorului decît un contract bun pentru o ediţie străină – îl merită; în cîştig va fi nu atît el, cît credibilitatea în circuitul intelectual mondial al culturii române, cea căreia Oişteanu i-a dăruit acum o sinteză excelentă.

O bună parte a datoriei faţă de cultura română şi-a plătit-o şi Alexandru Ofrim, cel care (prin *Cheia şi Psaltirea. Imaginarul cărţii în cultura tradiţională românească*, Ed. Paralela 45, 2001, 364p.) oferă, în opinia mea, una dintre cele mai îmbucurătoare surprize ale acestei veri editoriale. Venind cu elan proaspăt pe urmele trasate de Hasdeu, M. Gaster, N. Cartojan, Iorga şi recent dispărutul Alexandru Duţu (căruia Ofrim i-a fost student?; din păcate, editura nu dă nici o informaţie despre un astfel de autor cu care ar avea toate motivele să se mîndrească), *Cheia şi Psaltirea* spune o poveste complexă, dar nu complicată, despre „heteropraxiile" scrisului şi cititului în societatea românească tradiţională. Sînt multe de aflat, spre delectarea celui curios într-ale istoriei noastre culturale: acte cărturăreşti la graniţa dintre sacru şi păgîn, superstiţii şi ritualuri, gesturi de încărcare simbolică şi urme istorice ale unor moravuri care au traversat spaţii geografice şi epoci istorice – toate capătă sens şi înţeles în această lucrare bine strunită metodologic şi (o spun iarăşi, cu aceeaşi bucurie ca mai sus) expusă într-un discurs pe care cei mai sceptici îl cred propriu numai cercetătorului occidental – v. capitolul preliminar de prezentare a termenilor şi ipotezei de lucru, meritoriu. Trecînd dincolo de clişeul unei culturi tradiţionale ancorată univoc în oralitate, demersul autorului are rezultate în mare parte fascinante. Istoria cărţii şi scrisului în spaţiul românesc nu este numai istoria obiectului sau practicii cu pricina ci şi istoria *modernizării* noastre culturale – tiparul, biserica şi şcoala, laicizarea, alfabetizarea şi urbanizarea conducînd, spre mijlocul secolului al XIX-lea, spre generaţia de intelectuali ce-a produs „europenizarea" noastră. Şi, dincolo de acest nivel social, în afara dar şi la adăpostul lui, curge „istoria imobilă" a mediilor rurale şi a „culturii comune", în care lectura textelor apocrife se produce cu voce tare, în care „apa neîncepută" este pusă la icoană iar răvaşul cu numele celui bolnav este legat de aripa rîndunicii, pentru ca boala să-şi ia zborul din trupul celui descîntat.

Şi, fiind vorba despre *trupuri descîntate*, nu putem trece peste totalitarismele ce-au marcat, fiecare în felul său dar laolaltă în chip inconfundabil, secolul XX. Este subiectul uneia dintre cele mai notabile traduceri recente: autorul, Thierry Wolton, e deja cunoscut – vezi cartea ce-i poartă semnătura despre istoria KGB-ului, apărută şi la noi, la începutul anilor '90, la Humanitas (printre altele, el este ziaristul care, în 1977 – pe cînd lucra pentru ziarul *Libération* – a fost ţinta unei încercări de racolare de către un secretar al Ambasadei române de la Paris); cartea sa *(Roşu – Brun. Răul secolului*, Fundaţia Academia Civică, 2001, 410 p.) oferă o bună introducere în istoria îngemănată a totalitarismelor nazist şi comunist, o retrospectivă a episoadelor de concordie (deloc straniul, la drept vorbind, pact Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939) şi de confruntare deschisă ce a urmat în cursul celui de-al doilea război mondial („Satan împotriva lui Belzebut", spune autorul şi nu este deloc departe de adevăr), dar şi o prezentare a consecinţelor pe termen mediu şi lung pe care resurecţia *moştenirii roş-brune* le poate avea. Ecuaţia propusă de Wolton (nu-i, e drept, primul care o face), *Democratizare + criză = risc totalitar* este, din păcate, încă verificabilă şi în spaţii foarte apropiate nouă... Scris cu claritatea jurnaliştilor experimentaţi (vreau să spun: fără patetismul păgubos al altor producţii de gen care-şi deservesc cauza, din care nu prea ducem lipsă), cu multe trimiteri bibliografice bine ţintite, postfaţat de Stéphane Courtois şi – ceea ce contează mult pentru noi – bine tradus de Micaela Slăvescu, eseul lui Wolton este o lectură pe gustul (bun, cred) al *celor ce vor să ierte, dar nu să uite*.

Cele trei cărţi amintite aici sînt dintre cele ce aduc – cum încercam să spun la început – răcoare spiritului. Chiar dacă mai aduc, prin temele lor, şi un fior îngheţat prin nervii verticalităţii noastre atît de încercate. ▲

SIGHIŞOARA MEDIEVALĂ 2001

Matei MARTIN

Mediev'ale carnavalului

M-am întrebat adesea ce reprezintă festivalul de artă medievală pentru sighişoreni. Ce ar putea să simtă locuitorii cetăţii în timpul asaltului hipioţilor, al rockerilor, al punkerilor şi al turiştilor japonezi, veniţi să „scaneze" cu aparatele lor de fotografiat fiecare inch pătrat de caldarîm medieval. Cetatea – cu toate zidurile, şanţurile şi turnurile ei – pare să se predea în timpul anualului festival al artei medievale, deschizîndu-se zecilor de mii de oaspeţi; ea devine, timp de trei zile, o cetate a menestrelilor şi saltimbancilor.

Pe toată durata festivalului, Sighişoara se transformă într-un *melting-pot* al generaţiilor şi stilurilor de viaţă: am văzut rockeri pletoşi, cu feţe de feline şi pantaloni de piele neagră, îmbrăcaţi în tricouri cu inscripţii sîngerii împărţind aceeaşi pîine cu punkerii – creastă roz sau mov, diverse accesorii metalice înfipte în piele, şi cu hipioţii – mai tot timpul veseli, optimişti şi încrezători în pacea mondială. I-am auzit chiar strigîndu-şi unul altuia „Frăţioare/Surioară". E şi normal: cu toţii beau aceeaşi bere, dorm prin casele, pivniţele sau podurile localnicilor (dacă nu chiar în stradă) şi participă (mai mult sau mai puţin obligaţi) la acelaşi program artistic.

Dincolo de faptul că împart acelaşi spaţiu (de altfel, extrem de convivial), aceeaşi pîine şi se distrează la fel (trăiască berea!), un alt lucru care unifică şi şterge diferenţele este *body-painting*-ul. Saloanele improvizate de *„pictură pe trup"*, *„desenez modele pe corp"*, *„pictez feţe ieftin"* sau *„tatuaje"* erau menite, bănuiesc, să creeze o identitate într-un spaţiu în care mai există alte cîteva mii de confraţi aproape identici cu tine. Pînă la urmă, oriunde priveai, vedeai numai feţe vopsite, metamorfozate de tuşul negru sau de nuanţele cele mai ţipătoare de tempera. Şi pentru că e posibil să te pierzi de gaşca ta sau să nu-ţi mai recunoşti prietenii în marea de clone, atunci fluierul este o soluţie mai ieftină decît telefonul mobil; sau, mă rog, ar fi fost o soluţie dacă nu ar fluiera cu toţii, în acelaşi timp, cu aceleaşi fluieraşe de arbitru cumpărate de la aceeaşi tarabă...

Străzile cetăţii – construite, acum sute de ani, într-o logică desăvîrşită – devin labirintul unei mişcări derutante a vizitatorilor, terenul unui haos la care participi din inerţie: direcţiile de mers şi reperele stradale (turnul, piaţa, capela etc.) ajung să fie relative, par să se piardă în imensa mulţime. Peisajul stradal e mat, fără contururi abrupte sau detalii evidente – totul e doar o masă de oameni conţinută de zidurile cenuşii.

Miza şi sensul festivalului sînt reconstituirea spiritului medieval, trăirea lui în comun, timp de cîteva zile. *Evul mediu este!* Dacă eşti dezamăgit de prezentul lipsit de valori şi repere, de eşecul tranziţiei sau de globalizare, atunci întoarcearea în Evul Mediu (mă întreb de ce neapărat în Evul Mediu şi nu în Antichitate sau preistorie?!) poate fi o modalitate de regăsire de sine. Asta ar fi motivaţia unui hipiot (Ionuţ) din Oradea: *„regăsirea-de-sine"*. Şi dacă cetatea şi Evul Mediu nu ajută prea mult, atunci poate că i-ar prinde bine nişte iarbă... Alţii vin doar *„de distracţie"*: *„venim în fiecare an, e frumos, mai bem o bere, ne mai învîrtim prin tîrg, mai vedem ce se întîmplă"*. Cei mai mulţi însă vin pentru bere – lucru de altfel exprimat fără rezerve pe diverse inscripţii: *„Daţi-mi de-o BR.!"* sau *„primesc un şut în fund pentru o bere"*. Alţii, pentru a mai obţine bani pentru o bere, *„sărută fete"*, fac *„masaj, min 15 min., 10.000 lei"*, *„te fac să rîzi pentru numai 2.000 lei"* sau *„chinuie pisica pentru 1.000 lei!"*.

Puţini, foarte puţini vin pentru că ştiu că reînvierea atît de lăudatului (de către organizatori) „spirit medieval" este doar o modalitate de a menţine legătura cu nişte tradiţii străvechi, care riscă să se piardă în lipsa unor monografii, a unui muzeu bine întreţinut şi a unei conservări asistate de stat: nu este vorba doar despre strîngerea şi catalogarea unor obiecte medievale, ci despre re-crearea tradiţiei şi despre retrăirea unor obicieiuri prin imitaţie. Transmiterea informaţiei istorice s-ar produce astfel simplu, nemijlocit.

Am plecat la Sighişoara entuziasmat şi plin de aşteptări – nu mai fusesem din liceu, iar acum speram să găsesc aceeaşi vivacitate şi stare de spirit ca atunci. Din păcate, am fost repede dezamăgit: am găsit puţini, prea puţini artişti dornici să participe, alături de organizatorul principal (Teatrul Naţional din Tg. Mureş), la reconstituierea atmosferei urbane medievale. Pelegrinii de odinioară (îmi amintesc, erau ceva mai mari decît mine şi cîntau la vioară, la flaut, la cobză, se adunau la fiecare colţişor de stradă) s-au împuţinat. Trupele de teatru, puţine, dar bune şi cu actori extrem de entuziaşti, au întreţinut în fugă cele cîteva sute de persoane din faţa Turnului Cizmarilor, însă foarte repede teatrul a fost înlocuit cu *„discoteca medievală"*. Iar Bebe Astur de la trupa Solaris a cîntat prea puţină muzică medievală şi a improvizat cam mult pe melodii rock arhicunoscute.

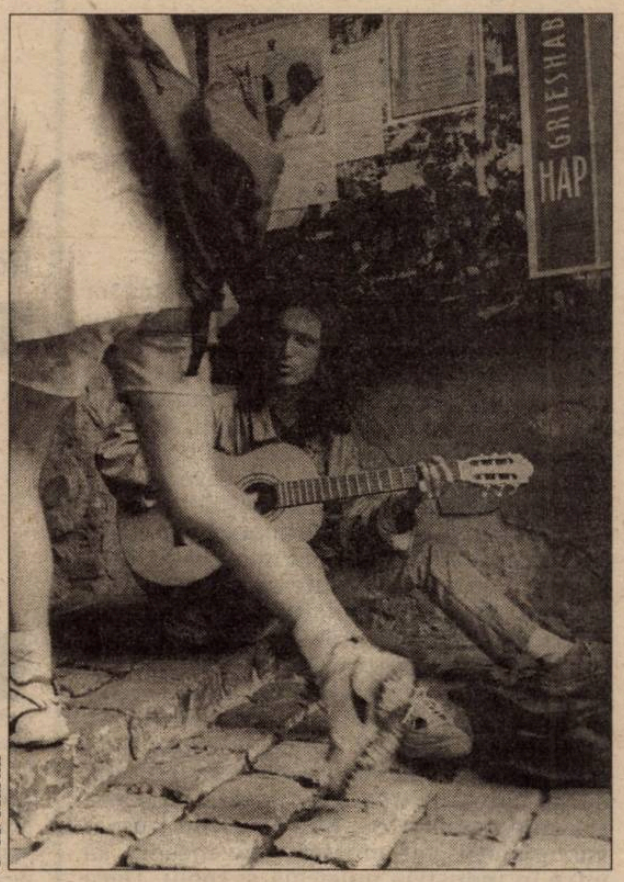

© M. Martin

Mult, foarte mult şi bine au „jucat" micile manufacturi şi dughene amenajate de studenţii la arte: am văzut instrumente muzicale, brăţări şi alte accesorii din piele, măşti pentru teatru, blide şi ulcele. Prea puţine din toate acestea mi-au adus aminte de Evul Mediu, dar măcar exită o intenţie, şi dacă marfa nu frizează kitsch-ul, deja e ceva.

Reînvierea unor „modele" de mult apuse este o altă modalitate (cam *heavy*, nu credeţi?) de a renaşte spiritul medieval. Un bun prilej de a pune în discuţie genealogia lui Dracula şi de a mai stoarce ceva bani de la turiştii japonezi: tricouri imprimate, obiecte de artizanat „fin" ornate cu efigia sau chipul lui Vlad Dracul, *„gustarea lui Dracula & cartofi prăjiţi"*.

Care ar fi bilanţul pentru anul acesta? N-am văzut mai nimic autentic medieval. Dar, pînă la urmă, e foarte bine că se întîmplă şi că se încearcă întemeierea unei tradiţii „medievale" sau de altă natură. Evident, în lipsa unor fonduri şi a implicării autorităţilor locale, nu se poate face mare lucru pentru ameliorarea calităţii artistice a festivalului. Dar, cine ştie, poate la anul...

▲

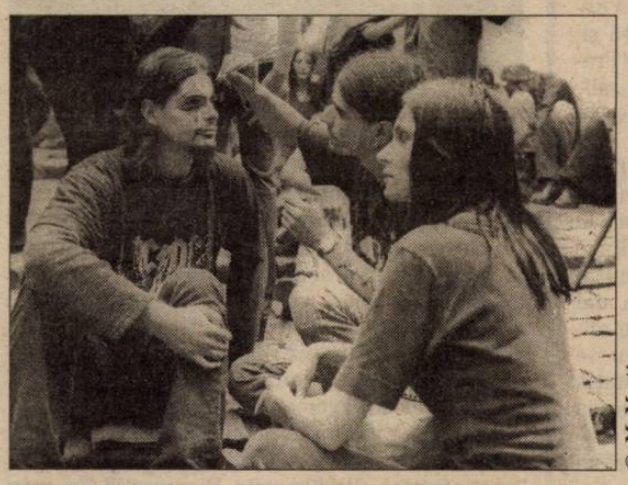
© M. Martin

O cetate pustie

Regizorul ***Mihai Serghei Todor*** *este unul dintre cei care în 1992 au fondat Festivalul de Artă Medievală de la Sighişoara. Deşi nu a mai participat la organizare, compania condusă de el a continuat să vină, cu o singură excepţie, la fiecare ediţie a Festivalului. Dar nimic nu mai este ca înainte...*

...începutul...

În '91, Sighişoara era o cetate pustie. Era, cel mult, punct turistic, din cînd în cînd. Compania STUDIO 24 a ajuns şi acolo în periplul său prin Transilvania din primul turneu cu spectacole stradale făcut în România. Ne-am împrietenit, atunci, cu mulţi oameni şi ei ne-au spus să revenim. În octombrie am fost chemaţi la filmări acolo şi, atunci, împreună cu Gabi Apostol, actor la Teatrul Ţăndărică, pe atunci membru al Companiei ne-am gîndit să organizăm în Sighişoara un festival. În februarie '92 am pus pe hîrtie ideile şi în martie ne-am dus la primarul Sighişoarei. Era foarte sceptic, nu credea că se poate întîmpla ceva în oraşul ăsta. În '92 era o idee foarte îndrăzneaţă să vii cu o astfel de propunere într-un oraş mic. Pînă la urmă SCAT CONCRET – organizaţie alcătuită majoritar din membri STUDIO 24 – ODT Mureş şi Primăria Sighişoara au organizat prima ediţie a Festivalului de Artă Medievală. L-am organizat în două luni, a fost atunci şi UNITER-ul. Am pornit sub patronajul UNESCO: SOS Sighişoara, dar UNESCO n-a dat, de fapt, nici un ban.

În '93 au încercat să-l facă singuri, dar nu prea au avut succes şi ne-au chemat înapoi în '94. Regizorul ediţiei din acel an a fost Cătălina Buzoianu, secondată de Beatrice Bleonţ. Era ceva nou. Mulţi tineri entuziaşti veniţi pentru artă. Doamna Buzoianu a lucrat la spectacolul „Sederman", Teo Zmeu de la Cluj a făcut „Golgota", noi am făcut un spectacol după „Don Quijote" şi după „Cocoşatul de la Notre Dame". Se puteau face atunci spectacole intinerante, două spectacole, care plecau din puncte diferite ale cetăţii, se întretăiau şi continuau împreună. Nu era atît de multă lume, nu comerţul era în prim plan. În '95 am făcut „Don Quijote" în două părţi, în două zile diferite.

...unde-i medievalismul...

În '97 s-a format Fundaţia de Artă Medievală, care a urmărit atragerea de fonduri. Partea artistică a fost lăsată deoparte. Primele ediţii fuseseră sponsorizate de Rank Xerox, dar acum nu mai existau bani. Nu s-a mai ţinut în anul acela Festivalul, în schimb s-a făcut altul, Festivalul Artelor, care a proliferat comerţul stradal.

În '98 a continuat dezastrul prin concerte care nu-şi aveau locul acolo în festival, iar firmele producătoare de bere au devenit sponsori principali. Justinian Radu de la BIRD mi-a spus atunci că nu contează decît că au venit 20.000 de oameni. Sighişoara a devenit un fel de Woodstock. Nu poţi să opreşti oamenii să vină la concerte rock. Se cheltuie bani mulţi, dar n-a mai rămas aproape nimic din ce era la început.

...cum e să joci în faţa unui asemenea public...

Publicul e public. Trebuie să impui ce vrei să spui, să nu faci concesii. Şi, cred, că am reuşit să aducem mulţimea după noi. Am reuşit să-i potolim şi să le arătăm că se poate şi altfel. Dacă nu le plăcea nu mai veneau şi a doua oară. Dar ei aşteptau, ne întrebau cînd începem..

...viitorul...

În 2000 am început un proiect împreună cu o companie din Lecce, pe care l-am numit „Curtea Comedianţilor" un proiect itinerat de cultură şi artă. Intenţionez ca începînd cu anul viitor să fac „Curtea Comedianţilor" separat de festival. Cei care sînt într-adevăr interesaţi de acest gen de artă pot veni atunci. Într-un fel, o luăm de la capăt, nu pentru că vrem să ne arătăm elitişti – mai ales că o mare parte dintre participanţii români şi străini nu sînt actori profesionişti. Vrem să trăim în acel spaţiu, într-un alt timp pentru cîteva zile, să creăm spiritul acelei epoci.

a consemnat Claudiu BĂLAN

▲

Dilema vă recomandă

● Fiindcă nu se ştie ce va fi cu energia la iarnă, mai este totuşi timp să citiţi în *Lettre Internationale, Ediţia de vară 2001*, cele mai pasionante pagini de memorialistică apărute în ultima vreme: amintirile lui Isaiah Berlin despre întîlnirile sale cu Pasternak şi Ahmatova, precum şi „un Soljeniţîn" de zile mari – povestea apariţiei în *Novîi Mir* a „Zilei lui Ivan Denisovici". (Radu Cosaşu)

● Numărul 7, pe iulie, al revistei *Orizont*, dedicat mono-, bi- şi multiculturalismului, despre patologiile subiectului, exil şi „Transilvanii subiective". De citit în întregime! (Simona Sora)

● Grafică de Andrei Mănescu, la „The Art Salon" din str. Frumoasă nr. 50, interfon 7C, et. 3, ap. 7. (Alex. Leo Şerban)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Industria şi inocenţii

De la un timp încoace, copiii sînt tot mai prezenţi în produsele culturii populare, precum emisiunile tv de divertisment şi muzica pop, dance, hip-hop (sau cum se mai numeşte ea). Emisiunile pentru copii cu protagonişti copii, precum *Tip-top, mini-top* au fost doar prima fază a industriei de minivedete. Cei care se produceau, impulsionaţi de ambiţiile transferate ale părinţilor, cu poezioare şi cîntecele specifice vîrstei, sînt deja demult depăşiţi de copiii ce vor să-i imite cu orice preţ pe oamenii mari. La emisiunea de divertisment deja consacrată, *Ploaia steluţelor*, copiii ies deja din universul lor inocent, propunîndu-şi, cu acelaşi entuziasm refulat al părinţilor, să fie nişte adulţi în miniatură; ei nu numai că abordează repertoriul unor vedete ale muzicii pop, dar le imită, pe cît pot de fidel, înfăţişarea şi comportamentul. Mai nou, nu numai adolescenţii „fac muzică". Au început să intre în industria muzicală şi copiii. Dacă cele două Andree erau puştoaice, la, cred, 16 şi 17 ani, cînd au debutat, stîrnind o adevărată modă în domeniu, acum deja limita de vîrstă a scăzut simţitor. Un exemplu este numai fratele Andreei Antonescu, cu vreo doi ani mai mic decît ea (iarăşi, cred), care şi-a întemeiat formaţia *Giglio*. Nu mai vorbesc de trupa de băieţi *Amicii*, care, după înfăţişare, trebuie să aibă tot 13-14 ani. În vîrtejul industriei, etaloanele se schimbă ca vîntul, aşa că şi *Amicii* au devenit seniori. Trebuie să le vezi pe Emi, Adriana, sau trupele de fete *Ram-tam-tam* ori *Dolly*; limita de vîrstă coboară deja spre 10 ani. Pozele minivedetelor rămîn cam aceleaşi, integrîndu-se într-un soi ciudat de sexualitate adaptată vîrstei: în loc de pantaloni transparenţi, pantalonaşi cu buline; tot bustiere, dar simbolice, pentru fetiţe; aceleaşi codiţe stil *André*; aceiaşi pantaloni largi şi vopsea în culori insuportabile pentru băieţi. Subiectele abordate sînt, pentru cei mai mulţi, tot dragostea, deşi pare cam anacronică. E drept că fetiţele intitulate *Dolly* cîntă despre modă, şi anume despre excentricităţile ei, printre care se numără şi bulinele, şi despre conflictul între generaţii(mama nu e de acord...). Dar melodia se cheamă *Week-end* şi are în centru binecunoscutul cuvînt „distracţie". Dezideratul este acelaşi, doar modalităţile diferă: pe la 16 ani mergi în discotecă, şi-o faci lată, conform altor cîntece; pe la 10 mergi în parcul de distracţii şi te îmbraci şmecher. *Ram-tam-tam*, o formaţie alcătuită din două fetiţe, o blondă şi o brunetă, laudă, în acelaşi spirit hedonist, îngheţata. E drept că nici formaţiile mai coapte nu sînt străine de dezmăţurile gastronomice, printre cele cîntate numărîndu-se pizza, ginul, banana şi chiar ciocolata (unul din şlagărele actualului sezon tot repetă „Vara asta e o ciocolată"). Distracţia şi trăirea necondiţionată a clipei generează, implicit, sentimente contradictorii faţă de orice obstacol în calea Plăcerii universalc. Şcoala s-a statornicit ca duşman de bază. Sigur că *Pink Floyd* au zis-o înaintea lor, dar la cu totul alt nivel... Neinteresaţi de nivel şi calitate, adolescenţii cîntăreţi se înghesuie să nege învăţătura. E deja celebră replica Alinei Sorescu, pe care am mai citat-o în prealabil, „Dacă şcoala e prea grea/ Mă salvează muzica". Precum şi aluziva lecţie de germană a grupului *Voltaj*. Acestora li se adaugă *Candy* (gastronomia numelui e evidentă), care au o melodie direct intitulată „Nu-mi place şcoala".

▲

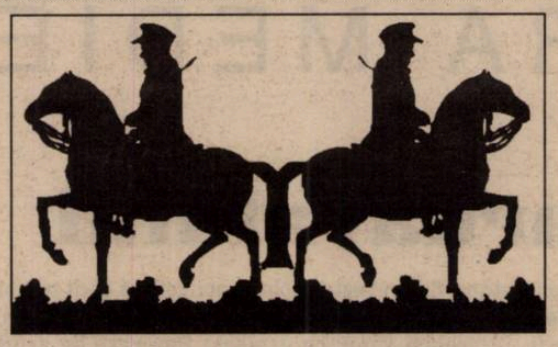

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O prezumţie cît aceea de nevinovăţie

Dintre toate prezumţiile care vibrează voios în realitatea restaura(n)ţiei, mie cea mai autoritară, inconturnabilă, îmi apare aceea de importanţă, în general, şi de autoimportanţă, îndeosebi. Foarte concis a definit-o un antrenor de fotbal, cînd, de curînd, l-a descris pe un investitor în domeniu cu doar patru cuvinte: „e bolnav de importanţă".

Există, desigur, bibliografie la problemă. Eugen Ionescu, în ultimele sale scrisori trimise, prin '45, de la Paris la *Viaţa Românească* din Bucureşti, mărturisea că pentru el insuportabilă, în România, era expresia: „ştii cine sînt eu?" Cea mai insuportabilă – motivul principal, de altfel, pentru a nu se mai întoarce în ţara asta; nu pot cita cu exactitate textul, nu-l mai am, nimeni din jurul meu nu-l posedă (cu siguranţă că-l voi găsi în cartea la care lucrează Marta Petreu); în vara lui '89 i l-am dăruit lui Mircea Nedelciu ca un document „tare", foarte subversiv în momentul acela de humor atroce cînd nimeni nu mai însemna ceva în faţa unui imbecil isteţ care, practic, desfiinţase întrebarea naţională: „ştii cine sînt eu?" Cum să nu ştii? Era caz de puşcărie să declari că nu ştii cine era el – caz de filaj, caz de notă informativă şi, firească, de glumă, fără de care teroarea în România nu are spor. (Profesoara îi învaţă pe copii: „Scopul socialismului este fericirea omului". Bulache, din fundul clasei, agitîndu-şi două degete în sus: „Tovarăşa profesoară, pot să vă spun numele omului?")

De 11 ani, se poate afirma cu siguranţă că în acest domeniu – al cultului personalităţii – s-a făcut într-adevăr totul: nu numai că el, cultul, a fost distrus, dar a fost şi foarte bine recuperat în proporţie (uneori, la o bere) de 99,99%. Mulţumită, firească, democraţiei – oricît se plînge lumea de ea că ar fi imperfectă, haotică, anarhică etc. Aici, în cultul „eu"-lui, ea s-a dovedit de o eficacitate maximă, bizuindu-se pe cea mai sfîntă libertate – libertatea de expresie. La o populaţie de 23 de milioane, dacă există 1,2 (milioane, nu persoane) care să nu se bucure/sufere, de propria importanţă, de cum începe o frază. Prezumţia de autoimportanţă are acelaşi prestigiu şi aceeaşi intensitate ca aceea de nevinovăţie cu care, de altminteri, de cele mai multe ori, se confundă. (Aproape) nimeni nu se mai teme – semn sigur că nu mai trăim sub tiranie – de a se pune personal în valoare de cum deschide gura, ochii şi urechile sale. Obsedantul diftong „eu" luminează de la bun început orice dialog/monolog la piaţă, la Cişmigiu, la Spring Time, la „pensii", la cimitir, în lift, precum şi discuţiile de idei, de principiu, de întreţinere, de cafenea, de frizerie („dar cine îşi mai permite să se ducă la coafor?, eu nu!" – crîmpei de frază într-un autobuz). Fără a fi numaidecît o lăudăroşenie şi nici, neapărat, o chemare la confesiune, eu cred – iertare, iată-mă în flagrant delict – că aici lucrează o variantă, involuntară, inconştientă (nu are importanţă!) a unui antropomorfism măreţ, dar deja şablonard: „Omul e măsura tuturor lucrurilor", deturnat, uman, prea uman, în: „Eu sînt măsura tuturor lucrurilor".

Pentru a fi cinstit şi antimaniheist (am şi eu obsesiile mele...) recunosc că mă interesează, în cel mai înalt grad, toţi aceia care se prefac că nu-şi dau importanţă, cei care îşi încep frazele tot cu diftongul „eu", dar în sensul că „eu ştiu că nu contez... eu ştiu că părerea mea nu (te) interesează...", umilii în cultul propriei persoane, cei care – în atmosfera generală – contează pe şocul unei modestii enorme, autodevastatoare; obişnuiesc să mă uit în ochii lor cu drag şi văd cum străluceşte acolo o persoană care abia aşteaptă să controleze cum reacţionez la această autobagatelizare: o cred sau nu? Dacă o cred şi nu-i dau, deci, importanţă – nu e bine, devine de o tristeţe foarte agresivă. Dacă n-o cred şi încerc să-i ridic moralul – „cum să n-aibă importanţă părerea ta?" – e şi mai rău, mă socoteşte linguşitor, făţarnic etc. Urmează o discuţie în care, firească, ea, persoana-care-nu-contează, e problema nr. 1 a lumii.

Rezumînd: prezumţia de autoimportanţă e şi o boală şi un semn bun de libertate, e şi de înţeles şi de neînţeles, dar mai presus de toate, devenind excesivă, e din ce în ce mai plicticoasă prin aplatizare şi bombasticism. Ca să mă distrez, îmi montez singur o comedie muzicală în replică la aceea a lui Woody Allen: „Toată lumea spune «te iubesc!»", intitulată în studioul din capul meu: „Toată lumea spune «eu»." Principalul personaj secundar este un picolo de la restaurantul „Doina" care, în vara lui '86, pe o căldură toridă, ne-a răspuns lui Radu Albala şi mie, oameni însetaţi, flămînzi şi insistenţi în a face comanda: „nu sînt eu!", cu calmul abulic al unui filosof în exerciţiu mistic.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Povestea Bucureştiului de Georgel Melinte (1)

Locuitor de pe strada Magheru, colţ cu Batiştei, în vîrstă de 78 de ani: „Eu am crescut aici la a doua generaţie, cîţi se laudă că au multe viţe în Bucureşti mint. Cîte poţi să ai? Păi, ori eşti viţă de boier, ori ai neam de mincinoşi. Bucureştean, bucureştean? Ştiu şi eu cîţiva, dar cum îi cercetezi sînt amestecături... sigur, te simţi bucureştean, că nu eşti caracalean, sau gălăţean, te-ai ajuns la Bucale, eşti boier, trece şeful statului pe strada ta, te trezeşte girofarul nu ştiu cărei delegaţii de stat... numai dacă povesteşti unuia din Medeleni şi rămîne cu gura căscată. Dar altfel e un oraş bălos... fără nici o ordine, cu istorie

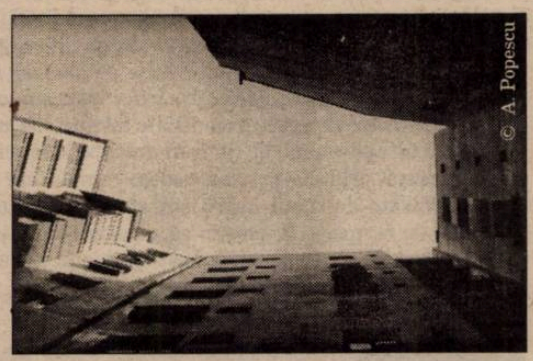

uitată... uite, acum să-ţi zic... care-i principalul muzeu al oraşului? Al Ţăranului Român. Restul, ţi-e jenă să bagi pe careva pe acolo... la ăl mare istoria tot pe prostioare reîncălzite se bizuie... la al Bucureştiilor? Păi, doar poveştile lui Silvan Ionescu mai ţin, el dacă ar fi expus ar fi bun cît tot oraşul, cu toate costumaţiile lui de boier, altfel... ce să arăţi, nişte grădini vraişte, nişte restaurante, unde te fură de vorbeşti în alte limbi? Bucureştiul e bun să fugi de el. Păi, săracul singur supravieţuitor din Capşa ăi vechi zace orb într-o casă prin Piaţa Amzei. Asta s-a ajuns... Lipscaniul te dărîmă, cum intri în el, vezi o clădire paragină. De cînd nu v-aţi mai plimbat prin Bucureşti? Eu asta fac. Că n-am ce face, cum zice vecinul mai tînăr de la doi: «boşorogule, te caută moartea pe acasă şi tu nu eşti!» M-am obişnuit să-l iau în rîs şi-i las cîte un bileţel pe zi... pe unde umblu... oamenii? Unii se iau după zîmbete, trişteţi... eu cred că se vede după altceva un oraş...

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Scriitor la gazetă (2)

Dar nici dumneavoastră, distinşi cititori, nu sînteţi cu ardoare „consumatori“ de arhitectură bună; ştiţi prea puţin despre arhitectura nouă, refuzînd să citiţi cărţi de arhitectură, deşi cel puţin răsfoiţi cărţi şi albume de artă – dacă nu chiar o colecţionaţi în forma ei genuină. La filme şi la teatru mergeţi cu regularitate, dar nu puteţi, probabil, rosti numele a trei arhitecţi români contemporani importanţi (sînt atît de puţini, încît aproape i-aţi epuiza dacă aţi face-o), iar în ce-i priveşte pe cei străini...

Cărţile în care arhitectura este personaj cultural ar trebui să vă fie accesibile (altfel sînt neghiob scrise); dar, e adevărat, trebuie să vă intereseze subiectul pe care deocamdată îl consideraţi prea „exotic“, deşi locuiţi, lucraţi, parcurgeţi zilnic şi vă sfîrşiţi *în* arhitectură. Sînteţi, poate, prea aproape de ea ca să o mai recuperaţi şi pe teritoriul interesului cultural? Trebuie să se petreacă drame – personale sau colective – ca să deveniţi conştienţi de locul şi rolul ei, care nu este deloc unul de fundal (la noi, vai, tîmp întocmit vreme de jumătate de secol)? Arhitectura este – ar face bine să (re)devină şi la noi – un fenomen cultural. Nu este aceasta exclusiv sarcina arhitectului, ci şi a consumatorului de eveniment cultural. Cu cît vom accepta implicaţiile şi obligaţiile reciproce care decurg din acesta statut, cu atît vom fi mai cîştigaţi.

Unii arhitecţi români se repliază prea uşor în faţa competiţiei din spaţiul public, citind – cînd şi cînd – reviste de felul *Dilemei,* dar mai mult cărţi „de specialitate“. Intelectuali la o adică, atunci cînd sînt întrebaţi, ba chiar oameni de cultură, dar menţinîndu-şi intact orgoliul de „practicieni“, dlor (cred că) ştiu să facă (exclusiv) ceea ce fac, dar nu ştiu de ce fac ceea ce fac şi nici nu pot explica cum o fac... Cultura arhitectului român generic (excepţiile nu fac decît să confirme regula şi le rog să nu se recunoască în acest portret robot, inevitabil simplificator) ascunde însă un complex de inferioritate pe care îl întrece numai complexul de superioritate, bazat mai mult pe atmosfera odinioară (mai) liberală a şcolii, pe faima trecută a Clubului A şi pe bufetul de la subsolul şcolii decît pe reale împliniri culturale în arhitectura românească postbelică. Lipsa de personalităţi marcante nu este doar efectul masificării şi colectivizării creaţiei arhitecturale ci şi al deculturalizării masive a profesiunii prin superficialitatea (cînd nu dispreţul deschis) cu care sînt tratate teoria şi critica – ca mai toate disciplinele întruse, care nu fac alta decît să abată arhitectul nost' de la chestiunea – singura serioasă – a proiectării; cît despre filosofie, estetică, istoria culturii şi civilizaţiei, studiul celorlalte arte, cel puţin a celor spaţiale, nici să nu mai vorbim: despre ce nu există, ca şi despre morţi, numai de bine. Dar ne vin şi veşti mai bune: prin noua sa echipă de conducere, la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ s-au deschis – şi încă larg de tot – porţile către un asemenea gen de trans-disciplinaritate şi entuziasmul cu care studenţii noştri se înscriu cu predilecţie la aceste cursuri spune foarte mult. Lucrurile par a se schimba şi nu pot să îmi doresc decît ca această împrospătare să fie una de durată. Nu ne mai putem ascunde de fluxul de informaţie care ne izbeşte în plin: studenţii noştri au deja abilităţi de a explora după această informaţie Internetul mai bine decît mulţi dintre cei care îi îndrumă. A ne deschide către aceste noi teritorii care ne traversează este aşadar prioritatea de căpătîi a celor care predau arhitectura astăzi oriunde, dar mai cu seamă în Ţărişoară.

Conferinţa pe care Marvin Malecha, decanul facultăţii de arhitectură de la North Carolina State University at Raleigh a ţinut-o recent în faţa unei mîini de cadre didactice de la UAUIM a fost de natură să dea fiori reci celor care încă mai gîndesc că există „scăpare“ din faţa consecinţelor globalizării pentru modul în care se practică şi se predă arhitectura. Dar despre învăţămintele pe care ni le-a transmis dl Malecha acelor care ne adăposteam de o ploaie tropicală în sala de consiliu a UAUIM, cu un prilej viitor...

▲

Antropologia spațiului sacru

(Program de master la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu“ din București)

În ciuda faptului că activitatea principală – cantitativ, dar şi ca însemnătate socială – a arhitecţilor în Romînia după 1989 au reprezentat-o locuinţele şi bisericile de diferite denominaţii, aceste două teme, împreună cu tema conexă a monumentului şi mormîntului, nu sînt studiate temeinic din perspectivă interdisciplinară, cu accent pe dimenisunea antropologică şi sacră a acestor programe arhetipale ale mediului nostru edificat dintotdeauna. Calitatea pauperă a locuinţei contemporane – chiar a celor mari, din materiale scumpe, absenţa unor programe serioase şi viabile de locuinţe sociale şi/sau colective pe de o parte şi degringolada în care se află edificarea de lăcaşuri de cult, mai cu seamă ortodox, ridicat practic în absenţa unei expertize arhitecturale de calitate cel puţin medie, fac extrem de necesară apariţia unui asemenea program de studii post-universitare.

Pare imperios necesar a continua şi aprofunda cele trei teme – legate împreună de tema subiacentă a sacrului şi a aşezării întru el – pe un nou palier de complexitate, în cadrul unui program de studii master. În el ar trebui să se înscrie şi să participe atît studenţi absolvenţi ai facultăţilor de arhitectură şi urbanism cît şi studenţi de la teologie, filosofie şi alte discipline socio-umane relevante pentru temă, care, împreună, să discute cu o serie de specialişti prestigioşi, veniţi din diferite domenii, aceste teme majore.

Spaţiul de curs este alocat în mod egal între studiul teoretic şi cel aplicat, astfel încît nu doar să se ridice problematica respectivă în atenţia cursanţilor ci şi să se încerce identificarea unor posibile soluţii. Interesul nostru este acela de a implica echipele interdisciplinare de cursanţi în proiecte de cercetare şi proiectare care sînt dedicate exact temelor noastre, de la locuinţe colective şi sociale pînă la concursurile de monumente şi lăcaşuri de cult, atît pe plan intern, cît şi internaţional.

În fine, trebuie precizat că intenţia acestui program este de a deveni internaţional, suplinind mai cu seamă absenţa oricărui program similar din spaţiul creştinismului ortodox. Există programe care sînt dedicate studiului arhitecturii sacre din perspectivă islamică (MIT, cu sprijinul fundaţiei Aga-Khan) sau catolică (Notre Dame University, Illinois), dar nici unul care să se dedice actualizării acestei problematici privilegiind perspectiva ortodoxă. Credem că acest program poate oferi un început în vindecarea acestei absenţe şi că, în timp, el se poate oferi cel puţin potenţialilor cursanţi din ţările ortodoxe.

Acest program – insistăm – se adresează *în egală măsură* absolvenţilor de facultăţi de filosofie, ştiinţe socio-umane, teologie, arte şi arhitectură. Nici un fel de alte cerinţe nu se impun candidaţilor, în afară de interesul asupra temei şi de lecturi medii pe care admiterea le presupune.

Persoane de contact pentru informaţii suplimentare asupra programului, care va demara în septembrie 2001: dr. arh. Florin Biciuşcă (biciusca@yahoo.com) şi dr. arh. Augustin Ioan (aioan@ep-nec.ro), precum şi la biroul de studii avansate din UAUIM.

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Pentru o istorie a fleacurilor

De cîte ori găsesc fotografii, ale mele sau ale altora (instantanee amatoriceşti, nu fotografii oficiale, documentare sau de artă) din anii '50 sau '60, nu îmi pot stăpîni un zîmbet. Moda şi frizurile timpului mi se par infinit de amuzante, iar dacă e vorba chiar de mine, am şi o uşoară jenă. Amuzamentul acesta se aplică în egală măsură şi imaginilor, filmelor sau chiar tablourilor care îi reprezintă pe alţii din aceeaşi epocă. Dacă însă îmi cad în mînă fotografii din perioada interbelică sau de la începutul secolului, cînd moda era infinit mai elaborată şi mai diferită, decît cea de azi, sentimentul dispare. Nu mai sînt nici amuzat, nici indignat. Le examinez rece, documentar, indiferent. Moda bărbătească de azi diferă, fără îndoială, de cea de acum 2-3 decenii, prin lungimea şi îngustimea pantalonilor; lungimea şi lăţimea reverelor au şi ele un rol, ca să nu mai vorbesc de cravată sau de odioşii nasturi îmbrăcaţi de la spate. Sau de şliţurile laterale, tăiate în pulpană. Sau de gulerele cămăşilor, ba mai mari, ba mai mici, ba alungite, ba discrete. Şi totuşi, acestea sînt detalii insignifiante în comparaţie cu redingotele, fracurile şi legăturile de la *fin de siècle* sau cu caftanele domnitorilor. Straiele lui Kogălniceanu erau infinit mai depărtate de costumul meu (pe care nu prea-l port) decît ţinuta lui Petru Groza (cu pantaloni bufanţi, e drept) sau decît costumul lui Nea Nicu (cu helancă şi şapcă de stofă). Şi totuşi ultimii mă distrează, primul nu. Chiar lăsînd la o parte politica. Altfel zis, doamnele în mini-jupă din anii '60 îmi trezesc zîmbete nelalocul lor, pe cînd strămoaşele lor, în mult mai extraterestrele rochii cu crinolină, îmi par normale.

Singura explicaţie pe care am găsit-o se referă la relaţia stranie pe care am avut-o noi, românii, cu istoria (şi vreau să precizez, dacă n-am fost destul de clar pînă acum, că mă refer doar la istoria curentă, aceea a micilor evenimente, a comportamentelor, a modelor şi obiectelor). Eu nu-mi aduc aminte ca în anii '60-'70 să fi văzut în ziare sau reviste imagini din anii '50, iar ziarele şi revistele epocii nu puteau fi studiate nici la BCS. Televiziunea nu dădea documentare referitoare la acea epocă, iar muzica (cu rare excepţii) nu era difuzată. Şi nici filmele artistice. Istoria „clasică“ (secolele trecute) era osificată în cîteva imagini propagandistice standard, perioada interbelică era obliterată selectiv (rescrierea ei nu se încheiase), iar cea postbelică era de-a dreptul misterioasă. Evident, rescrierea orwelliană a istoriei era mai activă pentru deceniile recente, căci de-acolo îşi trăgeau puterea mai-marii zilei şi acolo erau secretele lor dubioase. Mircea cel Bătrîn fusese prins într-un clişeu, cu Foriş sau Drăghici era mai complicat. La fel de evident, manipularea istoriei serioase se răsfrîngea şi asupra istoriei minore. Nu vedeam documentare despre începuturile centralei de la Bicaz, dar nici restaurantele acelui timp. În ciuda aşa-zisei liberalizări din anii '60, anii '50 au rămas, cu cîteva excepţii (literare), o gaură neagră. Fenomenul s-a reluat apoi în anii '70 şi '80, deceniul anterior era obliterat. Dacă l-ai apucat – bine, dacă nu – nu. Ilinca Cerbacev, Rodion Hodovanschi, Sideral, Cromatic, filmele cu Birlic şi Giugaru dispăruseră fără urme.

În Anglia, primul lucru care m-a frapat a fost coexistenţa la radio a muzicii pop din toate epocile – Puff Daddy era urmat de Kinks, între Oasis şi Blur se strecurau Zager&Evans, iar Vera Lynn făcea pereche cu T. Rex. La televiziune – la fel, filme din anii '50 sau '60 (unele slabe pur şi simplu, altele purtînd o povară ideologică amputată de trecerea timpului) erau în continuare programate, chiar dacă nu în *prime time*. Dar continuau să existe alături de documentare şi alte imagini ale unei lumi de care societatea se depărtase, dar nu se despărţise. Lumea trăise şi în anii '50-'60 şi nu se ruşina de asta. Noi am scăpat de marii manipulatori (sper), dar sîntem mai preocupaţi să trăim decît să ne amintim.

▲

Eugen ISTODOR

O luptă-i viaţa, deci te luptă românește

Oricine face cîte un artificiu spre a se descurca, mai ales în zilele noastre. După ce aţi citit cîteva trucuri ieftine într-unul din numerele noastre anterioare, revenim cu alte aspecte din viaţa mea şi a apropiaţilor mei.

Ieşit din puşcărie pe caz de boală

vine, ca metodă, pe registrul respectării drepturilor omului şi a fost brevetată de tot CPEx-ul: Bobu, Dincă, Mănescu, Postelnicu, Vlad. Unii s-au luat în serios şi chiar au dispărut. Preluată, azi, metoda şi-a găsit muşterii printre Chiţac, eroii Ţigaretei II. Un puşcăriaş mi-a povestit filiera. Este Lică Ionescu şi îi dau numele fiindcă filiera descrisă aici nu citeşte ziare intelectuale, iar reporterul dă un pic de veridicitate, că-i mai bună decît toate. Condamnat de un păcat de viol cu agravantă că a chinuit-o pe ispititoarea blondă – mereu femeile sînt de vină, că vezi din ochi că vor, în plus, n-a auzit-o scîncind, semn că i-a plăcut şi nici nu era virgină, adică, iertaţi-mă, să nu-mi spuneţi Lică, dacă respectiva n-o făcea cu TIR-iştii. Trecînd peste atîtea deocheate şi blonde detalii unde ajungem? „Avocatul mi-a propus la 3.000 de dolari pentru filiera: asistentă-doctor-grefier-judecător şi se pronunţă că sînt bolnav de ceva, o listă au ei. N-am avut, că dădeam. Am făcut 5 ani. Eram recidivist."

Achitat în România

Sinonimă cu „Fabricat în România", e metoda prin care Sever Mureşan, găsit în Elveţia cu Interpolul, a reuşit să scape de toate acuzaţiile. Sigur, urmează instanţe supreme. Dar credem că la aceleaşi metode se gîndeau şi generalul Stănculescu, şi marele George Păunescu, afişaţi la serbarea Tucă-*show*-ului. Am pomenit de aceste cazuri, tocmai pentru a mai fi şi cititorul atent la întîmplări, unele sînt în derulare şi nu le sînt profet. Să nu spuneţi că nu v-am spus: e tot o şmecherie de-a mea. Îi zic supravieţuire, aţi uitat?

Bătut femeia

Fostă a ta, desigur. Ai lăsat vînătăi, mama mă-sii. Ce faci? Simplu. Te duci primul la judecătorie şi bagi proces de calomnie, că te-a agresat verbal şi vizual. Ea vine naivă doar cu certificatul medico-legal. Tu zici, avocatul zice: „se dă regulat cu capul de bibliotecă... intelectuală, n-o credeţi. Zice că e complexată că n-a citit destul. Pe medici i-a mituit şi uite şi o bandă audio unde se aude cum vrea să se arunce de la balcon. E clătinată". Ea e vinovată, nu? În loc să-şi ia copilul şi să nu-şi mai vadă exsoţul, ea a tot stat prin preajma lui, că e copilul, că poate se vor înţelege, că el e mai bun astă-seară, că aşa e el, dragă, mîine seară. Sfîrşit de iubire ţăndări. Aşa-s femeile, găsesc sentimente şi unde nu-s. Aşa-s bărbaţii, cum găsesc un loc nelovit, acolo se năpustesc.

Pleoştit bezele de ploaie

e inegalabilă ca argument. Pînă la urmă pîinea se poate întări, ciorba poate trage apă şi iese apoasă, dovlecelul poate dirija sarea spre cartof într-un ghiveci de vară. Toate din cauza ploii. Îmi petreceam sfîrşitul de săptămînă pe plaiurile neumblate ale Cantinei Creaţie de pe Cumpătu, Sinaia. Copilul cere bezea. Chelnerul se execută. Citesc ziarul, nici un eveniment, privesc mesele, pustietate, vreau televizor, se aude că au mutat televizorul la mare, unde administraţia Cumpătu a deschis un hotel. Şi descoperim bezeaua lipicioasă, abstrasă în sine, dezabuzată. Şi-o strica pruncul stomacul? Chelnerul e categoric: „A plouat mult pe aici, în fiecare zi, cum se vede un nor pe Cruce, cum dă-i ploaie, aţi avut noroc că aţi trecut de pod, la pod se adunau potoapele şi nu se putea trece. Am fost izolaţi cîteva zile. Bezeaua e de la ploaie. S-a înmuiat. Nu-mi vine să cred nici mie, dar au zis bucătăresele şi aşa am văzut şi eu. Mi s-a părut ciudat, dar poftă bună, nu vă reţin".

Iuţit brînza de căldură

...briliantă şi asta. Luăm brînză de la o chelneriţă. Zonă de munte, oile curg alene, pîrîiaşele tropăie nerăbdătoare. Libertate! Aer curat! Ne-aduce caş vechi, caş proaspăt şi urdă. La Bucureşti, flămînzi, ne bucurăm de investiţia făcută: cuţitele n-o taie, toporul n-o prinde. S-au tocit cît am plecat, de-acum vom ascuţi tot prin casă înainte de-a pleca. Luăm bucata de brînză şi o rupem. Reuşim. Rupem, cu aceeaşi teamă, pîine, roşii, spargem sarea, bucăţi făcută în absenţa noastră. Ne simţim bine. Mîncăm brînză, plîngem şi mîncăm. Brînza nu ne răspundea, era cauciuc. Ne-am întors peste o lună-două acolo unde ciobanii îşi mînă oile precum pîraiele. Chelneriţa ţine minte: „Bună brînza?" Noi: „Mda... Proastă!" „Aaaa, da? Era de la căldură, am adus-o şi n-am avut frigider, o făcusem dimineaţa şi aşa se face ea... era iască? Da, eram sigur. Cînd plecaţi, cînd să vă mai aduc acum?" Fascinaţi de poveste, am mai cerut. Ţinea ea minte cum fusese vremea în ziua cînd am luat cauciucul

© A. Popescu

ăla la Bucureşti?

Pus maşina prin buruieni

e şmecheria personală şi nu sînt mîndru, fiindcă am fost prins. Terminasem banii în Costineşti şi ne mutasem la Mamaia. Bani erau, zice femeia, eu, nu, nu merită, mă descurc. Şi aşa n-am plătit taxa de parcare, iar în fiecare seară căutam alt loc de parcare fiindcă le descoperau alţii, dacă le părăseam cîteva ore. Într-o seară cred că am parcat în buruienile de prin preajma hotelului, nu găseam alt loc de parcare la marginea legii. Ca şi cum aş fi văzut iepurele din *Tinereţe fără bătrîneţe:* ciolane m-am făcut a doua zi, cînd trebuia să plecăm spre Bucureşti. Maşina pusă printre buruieni nu era. Am luat o hotărîre demnă: au furat-o! Ceilalţi mi-au dat argumente prozaice: au ridicat-o că ai pus-o neregulamentar. E număr dè Bucale... e sută-n sută că au ridicat-o poliţiştii din Constanţa, au pată pe bucureşteni, cum şi ăia din Bucureşti au pe constănţeni. De data asta chiar se terminaseră banii. Alerg, fac, dreg, scot maşina cu vreo 300.000 lei. Parcarea pe 10 zile mă costa 200.000.

Prostit moşi fără urmaşi

Am dorit să închiriez acum vreun an o garsonieră pentru menajeră. Am dat peste o agenţie. Preţul mergea, zona nu mă interesa. Mă duc, mă întîlnesc, dau de un bătrînel simpatic foc. M-a cucerit. Tot mi-a spus. Nu era garsoniera prea impozantă, dar n-aveam timp de tîrguit. Aproape băteam palma peste un pic de mucegai, igrasie şi ceva gîndăcime şi lipsă apă, cînd apar femeia şi bărbatul agenţiei. Sînt luat deoparte: „Moşu' şi-a băut minţile la poker, nu mai are casă, casa e a noastră, noi trebuie să recuperăm banii şi el stă aici că vrem noi. Nu trataţi decît cu noi. Moşu' e nebun, a fost la balamuc. Noi vrem repede să facem tranzacţia, că ea e gravidă şi nu are voie să umble în soare".

Şpăguit secretara să intri în faţă

„Bine, aveţi actele la mine, treceţi pe la secretară şi întrebaţi cînd să mai întrebaţi." Secretara: „Da, ce doriţi?" „Am depus actele de plecare în străinătate la muncă şi mi s-a spus să trec pe la dumneavoastră să mă programaţi." „Sunaţi peste patru luni. Să vă spun... vreţi în două săptămîni? 400 de dolari. Treceţi mîine pe la mine." Firma „Barcat SRL", *office* de plasat forţă de muncă în străinătate, privat absolut.

Gunoierit pînă trece şeful

„Nu plec de acilea, bă, vrei să-mi taie ziua şefu?" „Fă, dă-l dracu', vine pe la unu noaptea!" „Bă. Nu-mi zice mie, pune mîna şi munceşte că te spun, să fiu a dracului de nu te-oi spune ce-mi faci tu în fiecare noapte pe tură." „Ce zic, fă, ce zic, să ne tragem şi noi colea? Ţi se rup coastele de muncă." „Bă, nu mă lua cu linguşelile tale. Bagă lopata, vin cu gunoiu'." „Fa, o să mori cu munca de gît, să mor io, ai văzut-o pe Găină ce cotcodăcea. Ce-a făcut? S-a pus pe ouă la doi metri sub pămînt? Hai, fa, îţi dau un rom, oi fi om." Ea a cedat. S-or fi întors la ora unu pe sector să mătură? Venea şefu'? Era un crîmpei din viaţa de noapte a gunoierilor ce ne lucrează dimineaţa de a doua zi, pe strada Zborului, lîngă Hristo Botev.

Trecut casă pe numele soacrei

O ştiţi. Dar pe numele copilului? Nimic nou sub soare.

Jucat alba -neagra

Aţi auzit şi de ea. Credeam că reţeaua căzuse. O veche cunoştinţă de-a mea, Felicia Cocoreanu, a pierdut 300.000 lei în acest stil, mai acum cîteva luni: „Erau spălaţi, dragă, şi eu am găsit prima oară, dar s-au adunat mulţi bărbaţi în jur şi am pierdut. Erau banii pe două săptămîni".

Băgat fir de sîrmă

în loc de cupru, cum mă înţelesesem şi eu cu electricianul. Sîrma a rezistat, cît a rezistat, era întinsă în toată casa, era de vreo 2 milioane, că atît plătisem electricianului. La o ardere de bec, a sărit întreg tabloul, s-a ars, mi-a ars uşa, am chemat pompierii, a venit poliţia.

Agăţat cartele telefonice

în Danemarca, pe o bursă fără mulţi bani. Automat de de toate, cum sînt occidentalii fraieri. Ce să spun de cartele cu care vorbeşti în draga Românie... Cu o sîrmă subţire, dar tare în echilibru, scoteam în fiecare seară cîte o cartelă. După şase cartele escrocate astfel, mi-au pus urîţii o bucată de cauciuc în dreptul agăţărilor mele.

Îngrijit iguană

se poate numi motivul pentru care o femeie nu vrea să plătească chiria. Plătind eu dările cu penalizări. Aud o vorbă: „Ce să plătesc, doamnă, a stat iguana sorii mele, am dat-o afară anul trecut. Din ce să plătesc acum? De ce să trimiteţi să-mi strice mie casa şi să facă scandal la locatari? Să plătească iguana, eu n-am stat acolo. Eram la Paris!"

Tras petrol din ţeavă

e şi ea veche, dar are un şarm anume. Unul dintre cei prinşi şi fraier a făcut următoarea declaraţie către organe: „Subsemnatul Ion Pantelie, am fost în seara respectivă la locul faptei, unde organele de poliţie cu mult profesionalism au prins şi reţinut mai multe persoane care furau petrol din ţeavă. Vreau să specific că nu eram decît cu prietenul meu acolo în trecere, fără să vrem să luăm nimic, eu şi prietenul meu băusem ceva la birt, cînd am văzut lumină în zare şi atunci ne-am dus să vedem ce era. Am văzut ce era, am aprins o ţigară şi am plecat. Atunci au venit poliţiştii, dar noi vroiam să plecăm spre căsele noastre. Vă rugăm să luaţi act de aceste fapte „.

Plătit tot, adică nimic

este tipic pentru mesele cu mulţi, unde în culmea entuziasmului spui că mergi şi cu dracu' şi cu frati-su. Eram într-o asemenea adunare. Vine plata. Suma era de vreo 700.000. Eram prieteni, deja. Marc partea mea. Ceilalţi fac la fel. Dar ori de cîte ori bagă mîna în buzunare ceilalţi, banii de pe masă rămîn fix: 350.000. Nu vor să fie mai mulţi. Iar băgăm mîinile, iar calculăm; 380.000. Iar punem, iar dregem. Cu rezultat: 420.035. Era masa de vină. Inexplicabil... eram prieteni. Băusem diversificat, fiecare ce vroise.

Fript cartofi confiaţi

Cînd urcaţi sus la Peleş, şi eu vă spun să urcaţi, o bijuterie ţi se deschide, capodoperă de arhitectură, după unii, *kitsch* dulce după alţii, hotelul Economat. Restaurantul e la doi paşi şi mîncarea în interiorul lui. Comanzi singura garnitură: cartofi prăjiţi, pofteşti cîrnaţi. Vin cruzi şi unii şi alţii. Îi duci bucătarului, el se execută, cu scuze. Aştepţi, se întorc cum i-ai dus. Chelnerul: „Sînt confiaţi, nu putem face nimic. Nu sînt cruzi."

Secolul XXI, femeile şi puterea

gardianului de la Ambasada Americii. Subţiri, bucuroase, triste, respinse înăuntru la vize. Stau şi discută cu gardianul Ambasadei. Şi dă-i, şi dă-i. Se simt fragile în faţa impunătorului gard. Se simt mici în faţa covîrşitoarei lui experienţe. „Nu mai staţi în dreptul Consulatului. Circulaţi ori stînga, ori dreapta." Lor nu le zice nimic, de ce oare? Pleacă unele, se întorc altele.

Stat pe scaunul* bodyguard-*ului

e maxim ce-ţi poţi dori în condiţiile în care el „apără un obiectiv de intruziunea" unora ca tine. Şi *bodyguard*-ul e puternic, muşchi, dar are mustaţă, în prima zi, apoi, se plictiseşte, a doua zi, apoi, vorbeşte cu o fată, a treia zi, apoi, vorbeşti şi tu cu el, în definitiv, aduci table, dă şi el un zar, nu se lasă, mai dă unu', face o partidă. Stai în picioare primele zile, apoi stai pe scaunul lui. Îi iei locul, te apropii, ca locatar al străzii, de garajul lui Ilie Balaci, jucătorul. Vezi maşinile din garaj, mamă-mamă, dar *bodyguard*-ul tot pierde.

Vrut volan ca al colegilor la Nova

Cine nu ştie, colegii mei nu au Nova, doar că mie îmi schimbaseră volanul prin service, era tip vechi. Şi vroiam să dau prestigiu maşinii mele. În plus, eram însoţit şi atît mi-a împuiat omul acela capul că m-au păcălit cu volanul, că am găsit un subterfugiu. Mi-au dat volan. Mi-am restabilit prestigiul.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Cuceririle conştiinţei

„Dezvoltarea diferitelor forme de conştiinţă socială confirmă legitatea generală a dezvoltării conştiinţei sociale, dependenţa dezvoltării ideilor sociale de existenţa socială şi de lupta dintre clase. Analiza formelor dezvoltării conştiinţei sociale ne dă posibilitatea să stabilim interacţiuni şi specificul dezvoltării lor, precum şi rolul fiecărei forme de conştiinţă socială în dezvoltarea societăţii. Societatea socialistă, ca şi oricare altă societate, este supusă acţiunii legilor obiective, care nu depind de voinţa oamenilor. *Dar în socialism aceste legi se află sub controlul societăţii* (?! – s.n.). În condiţiile socialismului, în care există o economie planificată, care determină toate laturile vieţii sociale, creşte rolul conştiinţei, rolul teoriei marxiste şi al partidului marxist în viaţa socială, în dezvoltarea societăţii."

(*Materialismul istoric*, pag. 443, Editura de Stat pentru Literatură Politică, Bucureşti, 1955)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Mediatizarea titlurilor

Ce ţi-e şi cu mediile noastre! Cînd căşunează pe cineva, îl fac de două parale, cu ou şi cu oţet, cu vopsea neagră, îl satirizează, îl zeflemisesc, îl ridiculizează. Puneţi de la dumneavoastră restul de acţiuni de minimalizare, bagatelizare, demonetizare. (Să mă opresc, totuşi, pentru a vă lăsa, cum spuneam, pe dumneavoastră să *puneţi* şi să *spuneţi*.) În schimb, cînd le place unul sau altul, cîtă dulceaţă, cîtă onctuozitate, cîtă, pardon, tămîie!

Cînd le-a plăcut Ciorbea, l-au ridicat în înaltul cerului, pînă la înaltul titlu de primar general al Capitalei şi prim-ministru al ţării. Cînd nu le-a mai plăcut Ciorbea, l-au dat jos din toate calităţile, i-au reproşat şi cele făcute şi cele ne-făcute, l-au coborît sub nivelul propriei personalităţi. Cu Adrian Năstase au procedat invers: mai întîi l-au sictirit cît au putut şi cît a rezistat hîrtia de ziar, Bombonel în sus şi Bombonel în jos, mai ales în jos, acesta fiind apelativul cel mai drăguţ, iar cînd s-a schimbat direcţia vîntului, cînd Năstase a crescut în sondaje şi în stima naţiei, l-au suit în slăvi şi acolo îl menţin, slavă cerului!

Titlul doamnei Emma Nicholson a avut, din punctul de vedere al mediilor româneşti, un traseu cît se poate de sinuos. La început, cînd se ştia că doamna în cauză este raportor pentru România din partea Parlamentului European şi nimic mai mult, ziariştii au adoptat o poziţie neutră, de aşteptare, şi i-au zis *baroană*, unii, probabil, cu gîndul pervers la pamfletul lui Tudor Arghezi din timpul războiului, adresat ambasadorului Germaniei. Cînd au apărut diverse date critice privind soarta copiilor instituţionalizaţi din România, care au pus sub semnul îndoielii destinul european al ţării noastre, jurnaliştii labili au optat pentru *baroneasă*, baroneasă în sus, baroneasă în jos (ca mai sus!), şi mai cu seamă în jos, în rimă funcţională cu *bucătăreasă, croitoreasă, spălătoreasă*. Cînd baroana (baroneasa) a dovedit bunăvoinţă, înţelegere şi simpatie pentru statul român şi pentru instituţiile sale, dînd ca (aproape) sigură (!) intrarea României în Europa şi acuzînd traducerea defectuoasă din engleză a raportului, gazetarii cameleonici par să fi descoperit şi altă formă a titulaturii, aşa că îi zic *baronesă*, precum *ducesă, arhiducesă, prinţesă, principesă*.

Ziariştii inteligenţi i-au spus şi continuă să-i spună *doamnă*.

▲

DIN FLOARE-N FLOARE, PE CORIDOARE, ROIURI IMENSE DE VRĂJITOARE PESTE APE TULBURI

● Din revista *VIP* afli multe lucruri picante. Din numărul din 17-23 iulie, de pildă, am aflat că „Gladiatorul" Russell Crowe „zboară din floare-n floare, ca o albinuţă": unii zic că şi-ar fi „petrecut weekendul pe o insulă paradiziacă cu proaspăt-divorţata Nicole Kidman" şi „tot ei (e vorba de oameni informaţi, nu?) afirmă că zilele trecute Heather Ledger, starul din *A Knight's Tale*, a fost cea care i-a încălzit aşternuturile atrăgătorului bărbat." Picanteria vine din faptul că „Heather" Ledger nu există; există *Heath* Ledger, care este într-adevăr „starul din *A Knight's Tale*", numai că, fatalitate!, este bărbat... Ştirea are ca titlu „Oscarul, aspirator de femei"; nu ştiu ce treabă are Oscarul Crowe cu „femeia" Ledger, dar, în mod cert, „Heather" a fost aspirată de aspiratorul *VIP*. (**a. l. ş.**)

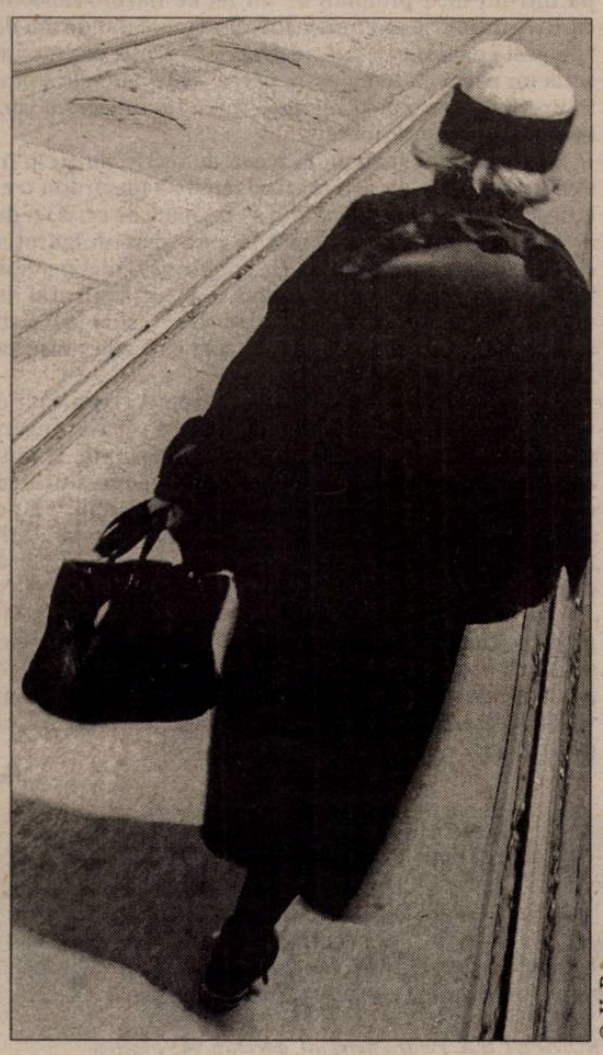

© V. Brega

Cu ochii-n 3,14

● Din acelaşi număr, o ştire într-adevăr credibilă: se pare că Adrian Păunescu, profesor universitar la Facultatea de Filosofie şi Jurnalistică a Universităţii „Spiru Haret", îşi obligă studenţii – la seminarii – să cînte! Nu singuri, ci alături de membrii cenaclului „Totuşi iubirea", pe care prof. univ. A.P. îi aduce în sălile de curs... Un student care a terminat facultatea, pe numele (destul de improbabil) de Cantemir Vieru, a declarat că „spectacolul" seminaristic era „patetic şi lacrimogen" şi că „pe coridoare se auzeau nişte răgete chinuite". Da, mai avem coridoare, chinuri şi mai avem răgete, totuşi... (**a. l. ş.**)

● Cercetătorii britanici vor să pună la punct un sistem anti-coliziune pentru automobile inspirat din structura sistemului nervos al lăcustelor. S-a constatat că aceste vietăţi, deşi zboară alandala în roiuri imense, nu se ciocnesc niciodată. După experimentarea sistemului, n-ar fi rău să fie aplicat şi în politica românească, unde adesea vorbele şi faptele se bat cap în cap. (**M. V.**)

● În reclama pe care, foarte probabil, şi-o scrie singură, vrăjitoarea Lenuţa din Buzău spune că a fost văzută „pe programele tv şi pe 7 abc" (v. *Adevărul*, 31 iulie a.c.); aşadar, nici măcar dezlegătoarele de argintul viu nu mai sînt foarte sigure că Tele 7 ar fi chiar un post tv – şi nu s-au uitat în ghioc, ci pe ecran. (**A. C.**)

● Un titlu excelent dat de Paul Cernat, în *Observator cultural* (la cronica pe care a făcut-o unei cărţi a lui Laurenţiu Ulici): „Bridge peste ape tulburi". Paul Simon & Art Garfunkel şi apele tulburi în care a înotat recent dispărutul amator de bridge. În fond, o melodie tristă. (**C. P.-B.**)

CU TRAGERE DE INIMĂ ŞI UN ZÎMBET ASCUNS, BATEŢI ÎN GEAM PENTRU TESTAREA ACURATEŢEI TRECUTULUI

● Nişte contribuabili dintr-un sector al Capitalei au amînat, pînă aproape de termenul-limită, să facă declaraţia de venit global. Nişte funcţionari foarte grijulii cu sumele care intră la buget i-au convocat pe aceştia să depună documentele respective la un oficiu aflat de doi ani în reparaţie. La ambele categorii se observă o mare tragere de inimă pentru alinierea la normele europene; fie călcîndu-se în picioare, fie umblînd cu capul în sac. (**T. C.**)

● Diana Mocanu a devenit iar campioană mondială la înot. Se scriu deja articole despre zîmbetul ei abia schiţat, chinuit. „Zîmbetul ascuns al Dianei" se numeşte articolul lui Radu Naum din *Prosport*. Ceva mai jos, Cristian Geambaşu spune ceva despre piscina de la Brăila „unde Diana şi Laura strîngeau prezervative cu coşul, inclusiv în perioada de după triumful de la Sydney". O altă campioană, Beatrice Cîşlaru, spunea că „dacă vrei să te îmbolnăveşti, înoată în bazinul de la Brăila". Acum zîmbetul chinuit al Dianei devine explicabil. Şi te întrebi de ce mai pierde timpul prin ţara asta. (**C. G.**)

● Pe Batiştei, colţ cu Caragiale, o fereastră la demisol înţesată cu cărţi, aşezate cu cotorul spre geam să poată fi „lecturate". Într-un colţ al ferestrei, o lungă listă cu alte obiecte de vînzare: grup diode-alternator, bucşe firant, tamburi, bambine. Mai ales pentru bambine, „bateţi în geam". (**S. S.**)

● În ultimul sondaj al Barometrului Metro Media Transilvania, 14% din cei chestionaţi au (sau n-au) încredere în Septimiu Comşa!? Cine-i Septimiu Comşa? Un nume de personalitate politică fictivă, introdus în chestionar pentru „testarea acurateţei rezultatelor". În sfîrşit, un sondaj haios! La capătul căruia putem exclama: Sîntem mari, dar nu ne dăm seama! (**R. C.**)

● „În 1968, cînd într-o atmosferă atît de văduvită de valorile Occidentului a apărut traducerea din Miguel de Unamuno („Trei nuvele exemplare şi un Prolog"), bucuria publicului intoxicat cu Maxim Gorki şi Arkadi Gaidar a fost enormă" (*„Formula AS*, nr. 474). Nu ni se mai spune din ce motive acel public ar fi evitat să citească Faulkner, Th. Mann, Kafka sau Lampedusa, care se traduceau, totuşi, atunci la noi. Misterele trecutului povestit astăzi... (**T. C.**)

PENTRU SUFLETUL TĂU MUTILAT, CINEVA A VENIT DE CURÎND LA NOI

● Aşa cum fac toţi românii, cînd se simt puţin obosiţi sau uşor dezamăgiţi, Andreea Marin a plecat în Africa, să urce pe muntele Kilimanjaro: „Vreau să fac ceva pentru sufletul meu", spune vedeta postului public de televiziune. Un domn care pregăteşte expediţia povesteşte din ce e alcătuit bagajul: printre altele, „pantaloni versatili". Să fie versatilitatea pantalonilor leacul căutat pentru suflet? (**M. B.**)

● În Kenya s-a deschis primul orfelinat pentru puii de elefant care s-au pierdut de părinţi. Noutatea a fost transmisă la PRO TV, într-o zi (30 iulie) în care, tot din emisiunea de ştiri, am aflat că în Piaţa Rahova un copil a fost mutilat pe viaţă fiindcă a cerut de pomană un pepene. Conceptul de „sălbăticie" începe să sufere unele nuanţări. (**T. C.**)

● Ducerea în ispită mai merge şi astăzi pe alocuri, iar vehiculul ei e uneori tot mărul. Cineva se opreşte în faţa unei precupeţe care vinde mere şi întreabă: „Cum sînt merele, acrişoare sau dulci?". „Foarte bune", vine răspunsul. (**D. S.**)

● Există pe piaţă biscuiţii „Petit Beurre – Semantic". De curînd au apărut şi biscuiţii „Garcea". Iată că, şi în materie de biscuiţi, unii au bacalaureatul, alţii nu. (**C. G.**)

● Undeva în Europa de Est cea mai reuşită reclamă pentru atragerea turiştilor occidentali sună cam aşa: „Veniţi la noi cu toată încrederea. Maşina dumneavoastră este deja aici". (**T. C.**)

Simona POPESCU

Le merveilleux, micuţele miracole şi reînvierea

Paranormalul, senzaţionalul sînt, azi, industrie, o formă de divertisment – acolo în gazete, la televizor – în aşa fel, încît, parafrazînd pe cineva, omul nu mai ştie dacă deschide gura ca să-şi exprime entuziasmul sau ca să caşte. Există chiar o propagandă a miracolului care creează un fel de kitsch metafizic. Nu scapă nimeni, cum nu scăpăm nici de kitsch-ul celălalt, cotidian.

Miracolele, minunile. Semnificativ este ce comportament avem faţă de ele. Sînt oamenii „capitonaţi", spre care nu pătrunde nimic din iradiaţia fabulosului colectiv, oricum s-ar manifesta el, sînt oamenii slabi, despre care Musil spunea că îşi hrănesc sufletele cu sentimente religioase, filozofice sau poetice ca şi cum ele ar fi nişte cornuri muiate în lapte, sînt alţii care, chiar dacă ţin înainte de orice la raţiunea lor, nu au – tot cu o vorbă a lui Musil – un „intelect răutăcios". Pentru ei cunoaşterea e pasiune, şi-atunci rămîn atenţi la orice îi ajută să înainteze, fără să mai împartă lucrurile în bune sau rele, folositoare sau inutile.

Omul poate avea în faţa miracolului un comportament de slugă, de ţaţă evlavioasă, de imbecil cutremurat, de surd şi de orb sau un fel de bucurie copilăroasă, de atitudine poetică. Probabil că miracolele nu i se întîmplă decît celui care are nevoie de ele „dezinteresat", fără să le caute, fără să le cerşească bovarizînd. Dovada că, într-un fel, toţi avem nevoie de ele sînt visele noastre. Cu siguranţă fiecare avem parte de miracole, doar că nu le „vedem", nu le înţelegem, sîntem ca indigenii din insulele Ţării de Foc, care nu au văzut *Beagle*, vasul lui Darwin, ajuns în apele lor, nici nu l-au remarcat măcar, pentru că mintea lor nu-şi putea imagina un vas de o asemenea mărime. Pentru antici minunile erau compensaţia modului lor de viaţă, a comportamentului lor. Ei credeau în nişte zei vii cu care vorbeau, pe care îi vedeau în viziunile lor, cu care se sfătuiau sau de la care aşteptau inevitabila pedeapsă meritată. Vechii filozofi erau şi taumaturgi, şi astrologi, şi prezicători. Era o vreme cînd credinţa şi raţiunea nu se încurcau reciproc...

Poate că miracolul nu e decît forma noastră, pasională, de a ne mira. Într-o confesiune, Einstein îşi mărturisea stupoarea în faţa faptului că omul „nu se miră de căderea corpurilor, de vînt şi de ploaie, de lună, nici de faptul că aceasta nu cade, nici de deosebirea dintre cele însufleţite şi cele neînsufleţite". Încercînd să dea un răspuns întrebării de ce tocmai el a stabilit teoria relativităţii, îi vine minte o explicaţie cuceritoare: „omul normal nu mai gîndeşte asupra spaţiului şi timpului. Aceasta a făcut-o, după părerea sa, deja de cînd era copil. Eu, dimpotrivă, m-am dezvoltat din punct de vedere intelectual atît de încet, încît abia ca om matur am început să mă întreb despre spaţiu şi timp. În mod firesc, am pătruns mai adînc în problemă decît copiii normal înzestraţi".

Simt că mă încurcă cuvîntul „miracol". Mă împinge spre o zonă religioasă, ocultînd astfel miracolul lumii. De aceea prefer un cuvînt reabilitat de suprarealişti: *le merveilleux* – şi care, pentru ei, era un echivalent a tot ceea ce produce emoţie dincolo de puterea noastră de explicaţie, emoţia întîlnirii noastre cu necunoscutul, cu forţa care ne face disponibili. Breton îl opunea fantasticului,"care ţine de ordinul ficţiunii fără consecinţe". Hazardul obiectiv (adică „întîlnirea unei cauzalităţi externe cu o finalitate internă") ar fi *merveilleux*, legăturile subtile între om şi ceea ce îi este interzis (în faza actuală a cunoaşterii sau, vorba lui Breton, „pînă la noi ordine"), coincidenţele, intuiţia, frumuseţea convulsivă care e magic-circumstanţială, „mediumnitatea" poetică. Miraculosul nu mai înseamnă, aşadar, doar marile minuni ale lumii, ci miriadele de lucruri ciudate, misterioase, care ni se oferă tuturor, nu doar „aleşilor", acele momente de amplificări mentale, amplificări ale percepţiei. Ele ne dezvăluie partea miraculoasă a existenţei şi, în acelaşi timp, puterea pe care o avem, ignorată şi nefolosită. În fond, se ştie, noi

© L. Muntean

folosim o parte infimă din posibilităţile „circuitelor" montate în creier. Din acest punct de vedere, spune undeva Arthur Koestler, „istoria descoperirilor este istoria pătrunderii la întîmplare în teritoriile necartografiate ale circumvoluţiunilor creierului uman". Miraculos este ceea ce se va întîmpla – şi deja se întîmplă – cu extinderea cunoaşterii umane. Miraculos este ce descoperim odată cu ea.

Ceea ce suprarealiştii numeau *merveilleux* găseşti zi de zi şi pretutindeni, doar să fii atent. În copilărie micile miracole se ţin lanţ. Vrei să-ţi iei o îngheţată, mai ai nevoie de un bănuţ pe care, în dorinţa ta fierbinte, îl găseşti pe jos, lîngă piciorul tău. Ai o piatră roşie pe care o porţi peste tot cu tine cu convingerea că e fermecată – şi ea chiar este, îţi dai seama de asta cînd o pierzi. Ai aflat că dacă închizi într-un borcan cu puţin zahăr o albină, prinsă cu greu şi cu riscuri mari, ea va începe să facă miere, că dacă pui simple monezi de un leu alături de un ineluş de argint, banii se vor face argint şi cu ei poţi să-ţi iei zeci de pungi de caramele mentolate. Încercările nu reuşesc nu pentru că n-ar fi adevărat ce-ai aflat, ci pentru că ai tot umblat la borcan şi în cutia cu bănuţi, ca să vezi dacă „s-au făcut". Şi tot aşa. Aveam pe-atunci cinci-şase ani. Am rămas pînă azi cu acest soi de „infantilism", cu credinţa că se pot întîmpla minunate lucruri, numai să ai răbdare, să nu tot umbli la ele, să nu le supraveghezi, să le laşi să se facă singure.

Îmi intră în cap că trebuie să găsesc o carte. Azi. Nu mîine şi nu poimîine! O caut de luni de zile, pe la biblioteci şi amici. Pornesc în căutarea ei, ca şi cum m-ar aştepta undeva. Şi-o găsesc, într-adevăr, pe o tarabă. Culmea, scrie pe ea cu cerneală albastră: *pentru Simona, cu drag*. Chiar aşa!

Mă supără cineva tare de tot, atît de tare, încît iar îmi spun mie însămi, pentru a nu ştiu cîta oară în viaţă, că prietenia nu există, că, în general, nu mai trebuie să stau de vorbă cu oamenii, că nu mă mai pot înţelege decît cu albinele, cu animalele mici, aşa ca în copilărie. Şi se aşază chiar atunci pe pervazul ferestrei un porumbel subţire, de culoarea nisipului. Stă acolo cuminte, se uită la mine, cum ar veni, se uită cum plîng ca prostu'. Pleacă doar cînd mă depărtez de el, simetric cu ceea ce fac de obicei porumbeii, care pleacă dacă te apropii de ei!

Sînt în avion. E plină zi. Şi, brusc, intru în noapte, ca şi cum aş fi leşinat. Aşadar, noaptea şi ziua pot fi simultane, am trecut prin chiar punctul în care ele intră una într-alta, ca într-un desen de Escher.

Vorbeam cu un prieten din Elveţia despre hazardul obiectiv, chiar zilele trecute. Mustăcea. Îi explicam fenomenul d.p.d.v. cultural, să nu mai rîdă. Îi povestesc de cazul celebru al lui Brauner, despre care a scris şi Sábato într-un roman al lui. Numai că Sábato ştia doar jumătate din toată povestea... „Dar tu vorbeşti acum serios? Crezi ceva din ce spui?", mă întreabă la un moment dat prietenul elveţian. Mă extrag cu o glumă. Dar aici, pe hîrtie, îmi vine să-i răspund ca dintr-o carte: „Vorbesc şi cred cu umbra seriozităţii mele" (nu mai ştiu dacă era exact aşa, nici unde apare asta şi nici ce înseamnă!). Mergem pe seară într-o vizită, acolo vine vorba de un amic de-al lui din Elveţia, care trebuie că zace acum într-un spital, într-un azil sau într-o groapă. După o oră stăm pe o terasă, la o bere. Vine un tip la el. E chiar băiatul de care pomenise în vizită, aterizat la ceas de noapte pe o terasă din Bucureşti. Şi în plus, *sain et sauf!*

Mă uit pe stradă la tot ce văd scris înaintea mea: inscripţii, afişe, fişii de ziare de pe jos, bileţe scrise de mînă, nume de firme, reclame. Mă „agaţă" uneori şi cifrele. Le citesc ca pe un soi de literatură legată de mine, ca şi cum lumea ar încerca să-mi transmită ceva. E un joc al meu din adolescenţă. L-am găsit, cam în acelaşi timp cînd îl practicam, într-o carte, una din cărţile adolescenţei mele, care mi-a lăsat pînă azi, intacte, un fel de tristeţe profundă şi frumoasă, de deznădejde luminoasă (dacă se poate spune aşa ceva), ca aerul de seară al zilelor de vară. E vorba despre *Sub vulcan* a lui Malcolm Lowry. Cred că aşa ceva i se întîmpla lui Geoffrey Firmin: întîlnea cuvintele acelea care vorbeau despre el, despre viaţa lui, dar el, în veşnica lui ameţeală, nu-şi dădea seama. Mi-au rămas în minte de atunci, ca un refren: „¿LE GUSTA ESTE JARDIN? / ¿QUE ES SUYO? / ¡EVITE QUE SUS HIJOS LO DESTRUYAN!" sau „¡BRAVA ATRACCION! 10 C. MAQUINA INFERNAL".

Despre miracolele care-ţi construiesc viaţa nu se poate vorbi, nu oricum, nu povestindu-le pur şi simplu. Singurul despre care pot spune, totuşi, ceva ar fi întîmplarea că reuşesc să scriu. Cu un articol, un eseu e mai uşor. Cînd e vorba de o carte, totul se complică. După o lungă pauză în care am lucrat la teza mea de doctorat, mă pregătesc să mă întorc „acasă", la literatură. Dar naiba ştie dacă mai ştiu drumul spre casă. Deja teza mi-a înghiţit o grămadă de idei care ar fi trebuit să meargă în altă direcţie, care ar fi trebuit exprimate în cu totul alt fel decît la modul teoretic. Mi-am împrumutat ideile, le-am investit în autorii despre care am scris. Aşadar, cu hîrtiile albe în faţă, cu tot ce-am adunat în minte în tot acest timp, o voi lua de la zero. Doar un miracol, mai multe miracole, mă pot ajuta. De cîte ori am scris la o carte am avut senzaţia că sînt „ajutată". De cîte ori am lucrat la ceva, orice aş fi citit, la întîmplare, dădeam exact peste ceea ce mă preocupa într-un mod profund, ca un fel de hazard obiectiv care nu înceta să mă uimească. N-am mai dat de ani de zile peste pagini sau pasaje despre tinereţe, dar cît am scris un poem cu tema asta, parcă toate se înghesuiau în urechea mea, sub ochii mei, parcă tot universul vorbea numai despre tinereţe!

Nu cred în inspiraţia la masa de lucru, nu scriu în starea de graţie. În primul rînd, cred că inspiraţia trebuie să o ai ani de zile înainte să te apuci de scris, zi de zi, cîte o secundă, un moment în care apare fulguraţia care luminează „circuitele". Şi „fulguraţia" nici nu vine la masa de lucru, ci atunci cînd te mişti, cînd stai de vorbă cu oamenii, cînd eşti foarte obosit, cînd eşti bun cu tine, cînd zaci pe iarbă şi auzi cum îţi bîzîie o insectă la ureche.

Cred că are dreptate Cornelius Agrippa cînd vorbeşte despre triplul daimon, despre cei trei îngeri gardieni dintre care unul este cel al profesiunii. Nu inspiraţia la masa ta de lucru o aştepţi, ci momentul cînd ei, cei trei-într-unul, ajung să se înţeleagă, să se iubească, să se respecte şi să stea cu faţa unul la altul. Aşa se porneşte totul, tot ce ai deja, dar risipit, fără direcţie. Restul e maculatură.

Leg miracolul de orice fel de reînviere: biologică, psihică sau spirituală. După fiecare carte te afli într-un soi de frenetică, veselă agonie. Doar un miracol te poate reînvia. Totul e să nu confunzi vesela agonie cu vitalitatea. Altfel, eşti pierdut. Nu pentru literatură, ci pentru tine. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

DILEMA

Anul IX
nr. 441
10-16 august 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Starea bibliotecilor

„Am ştiut că destinul meu va fi să citesc, să visez, poate să scriu, însă acest lucru nu este esenţial. Şi mi-am imaginat întotdeauna paradisul ca o bibliotecă, nu ca o grădină.“

J.L. BORGES

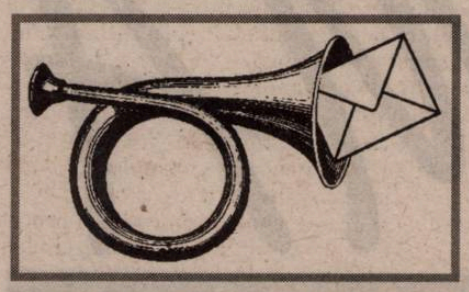

Replici

Răspuns doamnei Ilinca Natanail (nr. 439)

Vă mulţumesc pentru gîndurile pe marginea textului meu din nr. 434 al *Dilemei* şi ţin să mulţumesc de asemenea redacţiei care, publicîndu-vă, a stabilit un dialog între noi. Cu o admirabilă simplitate (e vorba despre acea „simplitate" spre care ne îndemna Ernest Bernea), aţi încredinţat hîrtiei cîteva adevăruri esenţiale. Observaţi, bunăoară, că bisericile sînt pline, în vreme ce sălile de expoziţie îşi aşteaptă, patetic, rarii vizitatori. Vorbiţi despre invazia urîtului (estetic şi moral), nădăjduind că lumea – lumea noastră cea de toate zilele – are încă nevoie de frumuseţea gîndului mai înalt şi de blazonul unei credinţe. Deplîngeţi predominanţa agresivă a materialismului, a individualismului, a consumismului şi resimţiţi, personal, „slăbiciunea" creştinilor, care nu reuşesc să-şi comunice modelul, rămînînd cel mai adesea izolaţi, dacă nu cumva dispreţuiţi pentru presupusa lor „înapoiere". Vă aşteptaţi, în sfîrşit, ca o „persoană puternică" să-şi asume „jertfa" de a-i uni pe intelectualii creştini, „pentru ca aceştia să devină o forţă". Sînt în joc teme grave, care se pretează la comentarii imposibile în acest spaţiu. Ca răspuns, mă voi mărgini la a vă spune că, după mine, tocmai intelectualii creştini au vocaţia de a construi puntea dintre elitele noastre competent iubitoare de Occident şi „poporul" acesta prăpădit, ignorant, manelizat. Şi o pot face pentru că în ei se reunesc simţul tradiţiei şi exigenţa democratică, gustul măsurii şi grija faţă de aproapele, sensibilitatea eshatologică şi delicateţea compasiunii. Dacă ei, intelectualii creştini din România, se vor achita onorabil de această datorie comunitară, o vor face şi fără asistenţa „persoanei puternice" spre care, imaginar, vă dirijaţi speranţele. Cred că, avîndu-L noi pe Iisus Hristos, ne putem lipsi de căutarea oricărui „mîntuitor" de ocazie. Creştinilor nu le trebuie vreun alt salvator şi nici un lider prepotent: ceea ce le lipseşte acum este solidaritatea practică, intuiţia urgenţei de a se organiza la nivelul laicatului precum şi curajul de a face mai întîi o curăţenie „biblică" în propriul orizont interior sau eclezial. În acest proces de o adesea dezarmantă lentoare, intelectualii creştini sînt deja o forţă. O forţă care se ignoră sau – cum ar spune nu Vattimo, ci sf. Pavel – o „forţă slabă". Consider că e foarte bine să fie aşa, pentru că dacă limitele noastre nu ni se vor mai impune, vom pierde nu doar şansa de a le depăşi, ci şi bucuria senină de a le purta pe umeri, ca pe o cruce. În rest, adică ori de cîte ori vă simţiţi descurajată de cele din jur, nu strică să vă amintiţi cuvintele Celui care ne-a spus: „îndrăzniţi, căci Eu am biruit lumea".

Cu sinceră preţuire,

Teodor BACONSKY

La zi

Buletin de ştiri

La început, interviul lui G.M. Tamás din 22 m-a amuzat puţin. Să vezi în José Bové pe „cel mai mare om politic de azi" e, orice s-ar spune, proba unei viziuni adînci. Iar cînd am mai citit că filozoful se revendică, politic, de la noile mişcări contestatare din Seattle, Davos, Porto Alegre sau Québec City (care „corespondează prin Internet cu gherilele zapatiste din Mexic"...), m-am lămurit asupra discernămîntului politic al dlui Tamás. De altfel, la ce te poţi aştepta de la cineva care n-a înţeles nimic din drama de-o viaţă a lui Cioran? „Cazul" Tamás este clasat. Numai că...

Numai că, în această seară, privesc la televizor ştirile despre contestatarii din Genova şi primul lucru pe care-l văd şi aud este că un tînăr de 20 de ani, căruia nu i se cunoaşte nici numele, a fost împuşcat de două ori, *în cap*, de forţele de ordine şi cadavrul lui zace pe caldarîm. Alţii sînt bătuţi, înconjuraţi de poliţişti, trîntiţi la pămînt, zdrobiţi în picioare şi loviţi din toate părţile cu bastoanele – scenă care-mi aminteşte izbitor de imaginea de la mineriadă –, arestaţi, hăituiţi, plini de sînge, rătăcind şi strigînd după ajutorul medicilor din ambulanţe. Haos total. Cîţiva tineri purtînd eşarfe cadrilate şi căşti de motociclist încearcă să respingă cu pietre atacurile poliţiştilor, pentru a-şi recupera răniţii. Cu pietre – împotriva scuturilor, bastoanelor, costumelor speciale, grenadelor lacrimogene şi *gloanţelor*. Gloanţelor adevărate. Chipuri răvăşite, tumefiate, şiroind de sînge, tineri şi tinere izbiţi de caldarîm, loviţi pînă la leşin şi aruncaţi pe sus în dube, totul cu o violenţă nemaipomenită. Sorbonarzii din '68 avuseseră un singur mort, după luni de zile de proteste: un elev care, la atacul poliţiştilor, a căzut de pe un pod şi s-a înecat. Astăzi, acum, la Genova, *în prima zi* a protestului, un mort, *un tînăr împuşcat în cap*, executat. Anarhistul italian lovise cu un extinctor (!) într-o dubă a poliţiei, iar cei dinăuntru au tras fără multe vorbe. În cap. Şi nu i se cunoaşte nici măcar numele. Încă. Am primit totul fără un cuvînt, fără reacţie. Mi-am pierdut umorul. Din delegaţia celor de la G8, Chirac îşi declară consternarea. E sincer. Cine sînt tinerii aceştia veniţi parcă de nicăieri, care e *cauza* în numele căreia asistăm la acest martiraj? Ce se întîmplă?

Sînt numiţi, generic, „Noua Stîngă", denominaţie în care intră totul şi despre care nu se poate spune nimic coerent ideologic. Anarhişti, anarho-sindicalişti, maoişti, troţkişti, activişti ai drepturilor omului, ecologişti, vegetarieni... Dar ei nu se definesc prin *credo*-ul lor, prin opţiunea *pro*, ci prin solidaritatea lor *anti*. „Anti-mondializare". Dincolo de asta, opţiunile se despart şi se pierd într-un haos inanalizabil. Resping „teroarea" economică a multinaţionalelor şi militează pentru ştergerea datoriilor ţărilor sărace. Asta este *ceea ce se vede*. Şi se mai văd tricourile cu imaginea lui Che Guevara...

Să crezi că ei resping doar „globalizarea" şi efectele ei asupra zonelor defavorizate ale globului înseamnă să baţi cîmpii. Adică să faci ceea ce face presa în comentariile ei. Tinerii aceia, în majoritatea lor proveniţi din mediul academic, nu sînt de acord cu *mersul general al lucrurilor* şi cu scopul pentru care îi pregăteşte „societatea". Convingerea lor este că nu reprezintă, pentru societate, decît o verigă dintr-un lanţ interminabil. O rotiţă din sistem. Dacă rotiţa e ştirbită, se va înlocui, o altă piesă îi va lua locul în mecanismul social. În rest, i se va livra un venit de supravieţuire, pentru ca să nu se revolte. Aceşti tineri ar vrea să li se spună ceva despre un *sens*, despre o direcţie, despre o ţintă oarecare, alta decît cea a producţiei şi reproducţiei irepresibile. Acestor tineri li se pare că joacă într-o piesă proastă, fără autor, fără intrigă şi fără sfîrşit. Şi la care s-au săturat să ia parte.

Ce resping ei, *în esenţă*? O societate manipulată şi cvasi-integral „reificată", în care nu există opoziţie *reală* la sistem şi în care individul este unealtă dispensabilă. O societate a falselor imperative, a falselor nevoi şi a falselor satisfacţii, unde o conştiinţă autonomă are de ales doar între *randament* şi *represiune*. Conformismul, subordonarea hipnotică, *programarea* dorinţelor şi idealurilor, o factualitate mutilantă şi degradantă – „atenuată" de oferta *entertainment*-ului şi a industriilor de *loisir*. Individul lobotomizat de azi, căruia i se stimulează doar apetitul acumulării şi căruia i se deturnează voinţa de autonomie (echilibru, linişte interioară, armonie, spirit critic, reflecţie şi interogaţie, autonomie în sistem). Ei resping „fericirea administrată" a sistemului, în care opoziţia şi alternativa sînt absorbite de marele Moloch şi reduse la tăcere. Resping individul social perfect format de sistem, sclavul cu simbrie, paralizat de voinţă, fără aspiraţii, cuprins de pasivitate şi letargie, narcotizat şi ademenit în falsa chietudine a *establishment*-ului.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Resping supunerea şi inautenticitatea.

Şi totuşi, ei par să şi *afirme* ceva: naşterea, o dată cu această nouă sensibilitate, a unei *noi subiectivităţi* care nu mai acceptă fetişizarea formulelor politice şi instituţionale de astăzi. Resping sau privesc cu mefienţă noile *gadget*-uri politice dinaintea cărora ne înclinăm cu toţii (proiecte transnaţionale, mondialiste şi „corecte politic", aderări şi integrări dictate doar de primatul economicului, cu „buni" şi „răi" dispuşi după grile infantile). Ei ştiu şi afirmă atît: că sistemul care li se propune înseamnă inautenticitate, o reificare a existenţei unde, în rest, trebuie doar să fii o unealtă fericită şi neinsurgentă. Ei pretind cu mult mai mult şi *altceva*.

Estul nostru nu reacţionează deocamdată la noul discurs, amorţit cum e după experienţa de 50 de ani a terorismului de stat. Prin comparaţie, perioada de acum pare chintesenţa libertăţii, paradisul... Tinerii de aici se pliază perfect pe noul sistem şi devin rapid sclavi fericiţi. Au noile mişcări contestatare vreun ecou la Dunăre? Mai zilele trecute, am urmărit imagini dintr-o tabără improvizată lîngă nu ştiu ce comună de pe „litoral". Acolo s-ar afla – ne spunea comentariul televizat – tineri care ar fi şi ei vag „nonconformişti". Pe o clădire stătea spînzurat un afiş cu Che Guevara. Cîţiva pletoşi zdrăngănesc la o chitară. Alţii se prăjesc la soare. Nu se înţelege în ce constă nonconformismul în cauză. Impresie generală jalnică, cu indulgenţă ridicolă. Tamás are dreptate să se simtă, cînd vine în România, *absolut singur* în opţiunile lui. Cine să le deschidă ochii acestor tineri? Sîntem o „curiozitate", cel mult simpatică, în ochii Occidentului contestatar, interesul public şi binele comun sînt aici vorbe goale. Putem sta liniştiţi: în viitor, la mişcările de tipul celei de la Seattle, nimeni nu va vorbi româneşte... Pentru maghiari, polonezi sau cehi, stînga are prestigiu şi tradiţie, mitul cultural al revoluţiei se bucură de o mare simpatie. În „stînga" noastră, nu găsim decît figuri lamentabile, pseudo-gauchişti din vechea gardă comunistă, de fapt conservatori deghizaţi şi cît se poate de zaharisiţi, care n-au nici un habar de existenţa, discursul şi exigenţele Noii Stîngi. De unde această defazare neverosimilă? *(De ce neverosimilă? – n. red.)*

Ne-ar prinde bine o lungă cădere pe gînduri. Numai că, de la ultimele alegeri, s-a reinstalat în România ceva care seamănă cu o stare de priveghi. Mai mult, ceva care seamănă cu o stare de prostaţie. Mai mult încă, ceva care trimite la infarctul mintal.

Şi, în rest, n-ar strica să privim mai puţin ştirile. Tinerii ăştia care mor pe alte planete...

M. FABIAN

Suceava

Nedumeriri de vară

Mă număr şi eu printre cei ce vă iubesc cu îndîrjire şi „nesaţiu" citindu-vă. Vă împărtăşesc lupta şi vă mulţumesc tăcut şi respectuos pentru talentul şi bunul-simţ. Nu mai pot cumpăra altceva de la chioşc, şi asta înseamnă că aţi avut grijă de buzunarul meu... micuţ, aşa că iar vă mulţumesc!

Sînt student bursier la San Francisco Conservatory. Acum, după 10 luni triste şi pline de muncă (nu şi de multe roade...), iată că m-am înapoiat să-mi încarc bateriile şi să mă bucur de ţara mea, pe care am redat-o celor curioşi în cele mai frumoase culori şi nuanţe. Mi-a fost tare dor, tare-tare dor...

Nu am acum tupeul să abuzez de timpul dumneavoastră drămuit. Sînt multe lucruri de spus despre cum s-a transformat societatea românească în 10 luni... E aproape incredibil cît de viu, cît de predispus la schimbare e românul! Trebuie însă să vă spun, cu talentul meu minuscul, despre surprizele ce le-am avut urmărind „tembelizorul"... vorba lui tata, Dumnezeu să-l ierte! El îmi spunea, pe vremea cînd încercam să ghicesc ce spuneau crainicii bulgari şi comentatorii de sport din ţara vecină: „tată, lasă tembelizorul că te ţăcăneşti. Tu nu vezi că toţi care se bagă în sticlă (adică cei care erau filmaţi) sînt la fel ca ai noştri? Mai rău te strici..." Ei, atunci nu-l credeam...

Acum însă ŞTIU că are dreptate. Încerc de cînd am venit să găsesc ceva valoros, măcar o emisiune care să mă considere inteligent... Destul cu telenovelele şi cu emisiunile de vară, gen cine cu cine se mai „îmbîrligă" (ah, odios cuvînt, tot mai mult folosit...). Îmi plînge sufletul să văd tineri frumos construiţi care nu au parcă altă dorinţă decît să-şi expună înclinaţiile sexuale şi să-şi demostreze abilităţile în materie de flirt care, să rămînă vorba între noi, e departe de ce ar trebui să fie... Mi-e ciudă cînd îi văd şi mi-e ruşine. A ridica nesimţirea la rang de „politică" de vară, iată ce mă intrigă! Să văd cum doi tineri şmecheroşi îmbie oameni fără ruşine să facă tot felul de trăznăi pentru bani... sau să văd cum un post de televiziune ce nu de mult mă ţinea lipit de o emisiune care se intitula *Serata muzicală*, acum transmite... manele!?!? Offf...

Ei, totuşi... O revelaţie s-a produs. Un foarte bun amic mi-a recomandat emisiunea doamnei Eugenia Vodă despre profesionişti. Am rămas mişcat şi nu-mi venea să cred că există în mass-media româneşti o atît de valoroasă realizatoare. Bravo, stimată doamnă Vodă! Eu mă întreb şi VĂ întreb, cum de reuşiţi? Cum aţi reuşit dumneavoastră să vă strecuraţi prin reţeaua atît de deasă a nesimţiţilor care fac din televiziune o armă împotriva valorii? Cum de puteţi să rezistaţi şi să aveţi o prestaţie atît de înaltă, din ce în ce mai bună după părerea mea, şi cum de nu aţi fost încă criticată pentru... elitism sau pentru mai ştiu eu ce!?

Am o altă nedumerire. Am citit multe opinii favorabile despre emisiunea „Profesioniştii". Toţi se întreabă de ce această emisiune nu-şi are locul unde merită. Simt nevoia ca ea să fie văzută de toţi, în speranţa că va putea să înlocuiască „stîlpii" culturii româneşti de azi (Vacanţa Mare, Ţociu, Cătălin Crişan, Surprize-Surprize, sinistrul cuplu şmechero-fantezist Oreste şi Mircea Badea, sau mai ştiu eu...). Nedumerirea mea porneşte de la faptul că, iată, noi cei de bun-simţ nu putem avea nici o cale de atac. Şi asta din cauză că nu ne organizăm. Iar cum observ că toată lumea cu oarece „mobilă" în cap citeşte *Dilema*, mă întreb şi VĂ întreb: de ce staţi şi nu încercaţi să aduceţi ceva nou în mass-media româneşti. De ce nu luptaţi? De ce nu ne adunăm cumva, într-un club, asociaţie, tovărăşie... ceva acolo. Orice! ORICE!

Stăm şi vedem cum sîntem poluaţi, cum sîntem tembelizaţi, cum ni se sădesc instincte sexuale nedorite (să mă scuze copiii ăştia...). Iar noi stăm. Stăăăm.... E de datoria Domniilor-voastre să găsească soluţii. Nu cred că mai e suficientă atitudinea ironică şi un pic superioară. Aici trebuie muncă şi încă muncă serioasă. Nu? Ce ziceţi? Vă las să vă gîndiţi.

Dar nu uitaţi că eu tot vă iubesc. Voi îmi daţi apă cînd mi-e sete...

Răzvan GEORGESCU

rgeo0708_ro@yahoo.com

P.S.: Nu am avut bucuria să-l cunosc personal pe dl Radu Cosaşu, dar simt o nevoie teribilă să-l îmbrăţişez şi să-i mulţumesc pentru condeiul atît de vertical! Sănătate!

N. red.: Redactorul respectiv vă mulţumeşte şi vă urează numai bine.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **A uita, a ierta**
- **Clasa muncitoare**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Pîinea scriitorului

Foarte înfricoşată ar trebui să fie dna Marta Petreu! Cititorii *Dilemei* ştiu, desigur, despre cine e vorba: autoare a unor temeinice eseuri şi studii despre mişcarea de idei din România interbelică, dna Marta Petreu este şi unul dintre cei mai importanţi poeţi de astăzi. E, apoi, redactor şef al bunei reviste *Apostrof* şi profesor universitar la Cluj. De ce şi de cine s-ar teme, atunci, dna Petreu?! Cînd ea nu s-a temut, de exemplu, să dezumfle mitul Nae Ionescu, unul *din cei mai fertili intelectuali pe care i-a născut poporul român* după cum îl consideră dl Gheorghe Grigurcu, incontestabilul port-drapel al anticomunismului literar autohton?! Dna Petreu a relatat ea însăşi păţaniile prin care a trecut după ce a dovedit plagiatele lui Nae Ionescu: „imediat după apariţia dovezilor plagiatului, cineva mi-a zgîriat o zvastică pe oglinda retrovizoare a maşinii mele, primeam colete misterioase conţinînd broşurica *Echipa morţii* şi-mi soseau scrisori de avertizare“ *(Apostrof*, nr. 3, 2001). Cu toate acestea, a perseverat, a scris o întreagă carte despre „rolul central“ pe care l-a avut *Schimbarea la faţă a României* în opera lui Cioran.

Şi totuşi, acum dnei Petreu ar trebui să-i fie frică. Iată de ce.

Dna Petreu are îndrăzneala *(neruşinarea!* – ar putea chiar spune vreunul dintre *cekiştii* literari ai momentului, eventual reamintind că una dintre cărţile ei de poezie se şi cheamă *Poeme neruşinate!*), are nemaipomenita îndrăzneală de a mărturisi că drepturile de autor încasate pe primele ei două volume de versuri au fost „banii de bază“, *prima rată*, pentru apartamentul în care locuieşte. Drepturile de autor pe două subţiri cărţi de poezie plus, e de precizat, premiul pentru debut al vechii Uniuni a Scriitorilor = „banii de bază“ pentru cumpărarea unui apartament, pare un vis pentru un scriitor tînăr de azi, bineînţeles. Cum acele volume au fost publicate în 1981 şi în 1983, pentru orice procuror literar două chestiuni rezultă din această mărturisire: 1. că dna Petreu a fost o privilegiată a regimului comunist; 2. că dna Petreu are nostalgia comunismului.

Dar dna Petreu nu are doar impudoarea cultural-politică de a-şi divulga, nu-i aşa?!, *privilegiile* de literată (şi, încă, începătoare!) de pe vremuri, ea merge şi mai departe: în calitate de redactor şef, patronează o dezbatere despre ... *Pîine şi literatură*, mai direct spus, cum o şi spun unii dintre participanţi, despre „chestiunea foamei“ scriitorilor de azi *(Apostrof*, nr. 6, iunie 2001). Circumstanţă agravantă, dna Petreu e de fapt recidivistă: tot în *Apostrof* se publicaseră, în 1997, răspunsurile la o anchetă despre nevoia (eventuală) a scriitorului de a se nutri nu numai spiritual, ci şi terestru.

Este însă evident şi adevărat că directeţea oarecum impudică, de nu chiar brutală a temei a fost, în 1997, şi este şi acum sever atenuată de caracterul adeseori liric, pînă la evanescenţă, al multor răspunsuri şi intervenţii. Formularea însăşi a obiectului dezbaterii – *Pîine şi literatură* – e una mai mult metaforică decît aplicată.

În discuţie e de fapt statutul social al scriitorului, în dubla lui calitate, de *autor* şi de *creator*. Cele două condiţii nu coincid în mod obligatoriu. Doar prima dintre ele poate fi codificată, în vreme ce a doua, implicînd judecata de valoare estetică, rămîne în bună parte sub semnul aproximaţiei şi al subiectivităţii. Pavel Coruţ şi Nicolae Breban sînt, ambii, *autori*, dar *creator*, pentru criticii literari, nu este decît ultimul, ceea ce nu înseamnă că primul trebuie ori poate fi eliminat dintr-o discuţie despre statutul social al scriitorului. Recunoaşterea profesiei de scriitor ţine de criterii juridice şi administrative, nu de criterii estetice. Un eventual sindicat, care să se ocupe de drepturile specifice muncii scriitorilor, să le apere şi să le promoveze, nu s-ar preocupa şi de „ierarhia de valori“. Asta e treaba criticilor literari şi a... timpului, chit că discuţiile actuale de prin publicaţiile literare despre schimbarea „ierarhiei valorilor“ şi a „canoanelor“ maschează, şi uneori destul de prost, o mare poftă de ascensiuni ierarhice pur administrative. Există şi în lumea literară tot felul de *caizi*, *reţele*, *naşi*, *gărzi de corp*, *băieţi de mînă*, doar face şi ea parte din societatea românească şi nu putea rămîne străină de evoluţia post-comunistă a acesteia, nu?!

Dar *faţă de cine şi de ce* trebuie promovate şi protejate drepturile profesionale ale scriitorului? Este ciudat cum discuţiile despre recunoaşterea statutului social al scriitorului vizează aproape întotdeauna statul, nicidecum editurile, deşi cea mai mare parte a activităţii editoriale din România este, pe hîrtie cel puţin, o activitate privată. Masa rotundă din *Apostrof* nu face excepţie. Să fie, oare, în realitate, dependente de stat editurile *private*?! Să fie caracterul lor declarat privat o (semi)impostură?! În acest caz, pur ipotetic, desigur, cîtă vreme informaţia stă sub zăvor, editurile vor fi natural mult mai interesate de obţinerea unor subvenţii care să le asigure supravieţuirea instituţională decît de editarea şi difuzarea cărţilor. Situaţie în care există două victime sigure: autorul şi cititorul. O editură a cărei finalitate (nemărturisită) este să obţină subvenţii pentru a continua să existe ea, *ca firmă*, nu are nici interesul şi nici, probabil, posibilitatea de a plăti autorii. Iar interesul de a avea cititori este şi el, în consecinţă, minim, de nu chiar nul. Chiar dacă e mai plicticos decît un fin eseu despre cît „real“ şi cît „ireal“ *îngurgitează* scriitorul, un simplu tabel cu editurile care au primit (sau nu au primit) subvenţii în ultimii 5 ani, de pildă, ar putea fi mult mai util pentru o discuţie la obiect despre *pîinea scriitorului*. O pîine amară şi săracă (dacă e!), dar trebuie văzut *de ce*. Nu cumva funcţionează şi în domeniul editorial anumite mecanisme (aceleaşi ca şi în alte zone ale economiei româneşti) şi practici de deturnare?! Cît despre stat, statul ar putea interveni mai degrabă în reglementarea preţului cărţii, pentru a o face cît mai accesibilă, din raţiuni inutil de explicat. Raţiuni de stat *responsabil*, nu *clientelar*.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Imaginea lui Năstase

Deşi Ion Iliescu nu mai poate candida pentru un alt mandat, scorul său în sondajele electorale rămîne constant la un nivel de peste 35%. Actualul preşedinte are un electorat fidel, care concepe mai greu viaţa politică fără Ion Iliescu. Marea enigmă a viitoarelor alegeri este direcţia în care se vor îndrepta aceşti alegători. Deşi am auzit şi un zvon confom căruia Iliescu s-ar fi împăcat cu regele Mihai pentru a reinstaura monarhia, prelungindu-şi astfel puterea din postura de prim-ministru...

Ultimul sondaj realizat de Metro Media Transilvania la începutul lui iulie pune o întrebare care doreşte să dezlege enigma: dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri, dumneavoastră pe cine aţi vota, ştiut fiind faptul că Ion Iliescu nu mai poate candida conform Constituţiei României? Adrian Năstase este principalul moştenitor al voturilor, avînd 37,7%, (în prima variantă a întrebării, în care Iliescu rămînea în cărţi, avea numai 14,5%). În ochii electoratului se conturează imaginea unui Adrian Năstase prezidenţiabil. Fiind principalul actor al actualei puteri, omul pe care publicul îl vede pe toate canalele media, este normal să fie aşa. Dar imaginea publică a premierului îi poate juca feste: Adrian Năstase este prea chiţibuşar şi apare prea mult în media.

În cea mai mare parte mediatizarea sa este legată de teme grave, cum ar fi integrarea europeană, politica socială sau sărăcia, dar acestea sînt preocupări normale pentru un prim-ministru, publicul aşteaptă de la el să joace acest rol. Oamenii reţin mai degrabă temele minore. Relevantă din acest punct de vedere este ampla mediatizare de care s-a bucurat poziţia premierului faţă de blatiştii de pe calea ferată sau propunerea sa de instituire a unui model de cravată pentru oficiali. Astfel, Adrian Năstase poate deveni un personaj apropiat, simpatic oamenilor. Dar poate părea şi neserios, prea glumeţ dacă se pregăteşte pentru funcţia de preşedinte, care impune. La aceasta se adaugă şi al doilea element care îl leagă de amănunte: stilul personal al intervenţiilor. Indiscutabil, premierul este un om cu haz (este şi autorul unei culegeri de perle care se numeşte *Umor parlamentar*). Şi face uz de acest haz de cîte ori are ocazia. Poate prea des: „Avem două variante: ori eliminăm biletele de tren şi toată lumea călătoreşte liber, ca în comunism, ori declanşăm o operaţiune de *fitness*, oprim trenurile cu 5 kilometri înainte de intrarea în localităţi şi îi coborîm pe cei care n-au bilete. N-au decît să meargă pe jos“. Ziariştilor care au luat în băşcălie propunerea de cravată guvernamentală le-a transmis să nu mai facă pe proştii şi să nu mai gîndească aşa de mult pentru că ar putea face poteci pe creier. Acestea pot fi reacţii de aşteptat de la un tip bonom ca, de exemplu, ministrul Turismului, dar publicul s-ar putea întreba de ce viitorul preşedinte se ocupă personal de blatişti şi în acest fel destul de uşuratic. Preşedinţia este asociată mai curînd cu lucrurile grave, cu poziţiile generale şi serioase. Cu atît mai mult cu cît umorul este practicat şi în legătură cu chestiuni serioase, cum ar fi revendicările depunătorilor la FNI, cărora le recomandă „să-şi păstreze energia pentru mai tîrziu, cînd vor depune din nou banii la un alt tip de Caritas sau de FNI, cu aceeaşi inteligenţă şi determinare.“

Dar, ce este mai important, Adrian Năstase este prea mediatizat. Într-o caricatură a lui Ion Barbu, Ion Iliescu îi spune: „dacă tot apari în fiecare zi la televizor, poate ar fi bine să prezinţi şi buletinul meteorologic“.

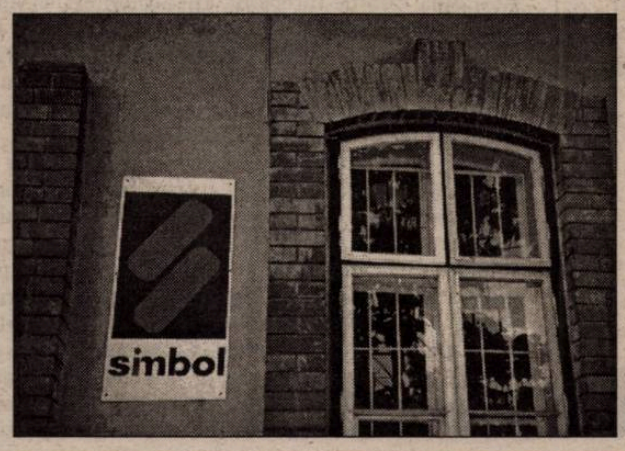

© S. Ivanoschi

Dincolo de glumă, şeful guvernului apare în unele zile chiar într-un şir de ştiri, iar acum, cînd e în concediu, buletinele de actualităţi par mai sărace. S-ar putea spune că are o relaţie prea bună cu presa, visul de totdeauna al politicienilor. Adrian Năstase este vînat de media, poate şi pentru că este dispus să adopte o poziţie tranşantă faţă de aproape orice subiect. Poate se adaugă aici şi slugărnicia mai mult sau mai puţin voalată a principalelor trei televiziuni care se întrec să iasă cît mai bine în rapoartele de monitorizare realizate în Palatul Victoria. Dar este şi o problemă care ţine de echipa sa. Presa a semnalat cum se calcă pe degete oamenii responsabili de imaginea premierului. Între ministrul Dîncu, purtătorul de cuvînt Lucaci şi vechea fidelă Dorina Mihăilescu există tot un soi de întrecere: cine îi facilitează mai multe apariţii în presă. Caracterul haotic al acestor apariţii este evident. Poate singurul care realizează strategii de mediatizare este Vasile Dâncu, aşa cum s-a văzut din planul dat în vileag de *Evenimentul zilei* cu ceva vreme în urmă. Dar el se află prins în dilema tehnocratului: face planuri pe care alţii le dau peste cap.

De ce este rău să apari atît de mult în presă? Cei care provoacă această supramediatizare au rămas la o idee depăşită în ştiinţele comunicării, care vede publicul ca pe un butoi în care poţi să bagi printr-o pîlnie tot felul de elemente de imagine, cu cît mai diverse, cu atît mai bine. De fapt, publicul este mult mai simplu, reţine puţine lucruri, are anumite prejudecăţi pe care şi le păstrează şi reţine numai ceea ce coincide cu aceste prejudecăţi. Un Adrian Năstase prea prezent riscă să obosească şi să provoace confuzie. Publicul are şi un anumit fel de memorie. Să ne amintim numai de imaginea bună pe care o avea Stolojan la cîţiva ani de cînd plecase din ţară şi nu se mai auzea nimic de el. Mediatizarea premierului pare a fi rezultatul unei aşa-numite strategii de creştere a notorietăţii. În campaniile pentru candidaţi care nu sînt cunoscuţi, politicianul respectiv apare masiv în media pentru ca lumea să audă de el. Adrian Năstase este supercunoscut, nu mai trebuie vîndut ca un detergent nou. Dacă apare mereu şi are păreri despre blatişti şi moda la cravate, oamenii nu îl vor mai asculta atunci cînd o să aibă nevoie. Şi, la urma urmei, alegerile sînt peste trei ani, adică peste 1095 de zile.

▲

Rubrica dlui Vintilă Mihăilescu va fi reluată pe 27 august.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Vile

Pierdut sub dictatura stalinistă într-un fel de hibernare, termenul „vilă“ revine în actualitate după primul deceniu de tranziţie cu o vigoare fără precedent. Adoptată împreună cu alte semne minore ale voinţei de modernizare, expresia putea desemna la fel de bine o locuinţă, dar şi o reşedinţă secundară, de obicei cochetă, confortabilă, independentă, împresurată de o vegetaţie agreabilă şi, ca atare, accesibilă numai familiilor cu stare.

Absorbit de sistematizarea oraşelor şi satelor, socialismul nu a demolat toate vilele burghezo-moşierimii, ci pe cele mai ademenitoare dintre ele le-a trecut din proprietatea familiilor cu stare în folosinţa familiilor cu funcţii de răspundere. Primii investiseră bani, ceea ce le conferea proprietatea juridică ireversibilă asupra plăcutelor construcţii, ceilalţi investiseră probe de devotament de pe urma cărora se alegeau cu îngăduinţa nejuridică şi reversibilă de a folosi respectivele vile atîta timp cît îşi păstrau respectivele funcţii. Accesul în vile nu era repartizat indivizilor, ci funcţiilor.

Tranziţia nu a modificat numai principiul accesului la vile, ci şi inventarul lor. Îndărătul macabrelor schelete de blocuri rămase neterminate de pe vremea vechiului regim se desfăşoară cu un dinamism uluitor construcţia de vile. Dilatarea exorbitantă a populaţiei căzute sub pragul sărăciei nu pare să afecteze nicicum acest dinamism, ba chiar dimpotrivă. Proliferarea vilelor se caracterizează printr-o dublă ubicuitate: spaţială şi socială. Vioaiele lor siluete se ivesc unde vrei şi unde nu vrei, iar cei mai mulţi dintre comanditarii lor nu sînt nababi ai epocii, ci modeşti slujbaşi ori rude apropiate ale acestora. Printre proprietarii noilor vile un cotidian de mare tiraj identifică proporţii impresionante de strănepoţi ai lui Pristanda.

Cetăţenii aflaţi într-o sumbră apropiere de pragul sărăciei se întreabă pe bună dreptate: de unde banii? ştiut fiind că şi pentru ipistatul tranziţiei remuneraţia continuă să fie după buget tot mică. Dar strănepoţii lui Pristanda nu au moştenit de la gloriosul lor înaintaş numai asemenea belele, ci şi vocaţia pentru subtilităţile statisticii. Vocaţia numărătorii nu este obligată să se limiteze numai la steaguri. Cu ajutorul computerului ea poate deschide perspectiva implantării cîte unui steag pe unele dintre vilele în gestaţie.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cenuşiu pe cenuşiu

Consiliul Naţional al Audiovizualului a protestat recent împotriva vulgarităţii excesive a emisiunilor estivale. Nu e prima dată cînd o face şi nici prima dată cînd nu e luat în seamă de aproape nimeni. Sigur, televiziunile nu vor da atenţie niciodată acestor comunicate moralizatoare: sîntem într-o ţară liberă, iar posturile TV nu se supun decît audienţei. Dar dacă, de pildă, difuzarea în Franţa a emisiunii *Loft Story* a generat nu doar o audienţă fabuloasă pe canalul M6, dar şi o aprinsă dezbatere publică, dacă *Big Brother* („mama“ tuturor emisiunilor de acest gen) a declanşat, în diverse ţări, poziţii pro şi contra în cotidiene sau în revistele culturale, ispitele şi provocările TV de la noi abia au iscat cîte o indignare subţire şi blazată. Sîntem, încă, o societate civilă somnolentă şi veşnic ocupată cu „alte priorităţi“.

Dar nu mi se pare că trebuie incriminate (numai) emisiunile în sine: există un public dornic să vadă aşa ceva. La fel de bine ne-ar putea indigna *stupiditatea*: în 1990, dl Silviu Brucan stîrnea proteste pentru că vorbea de *stupid people*. Acum, mulţi dintre cei incluşi în sintagma cu pricina se uită toropiţi de căldură şi de fericire liber consimţită la emisiunile incriminate de CNA. E dreptul lor să o facă, iar „noi, ceilalţi“ trebuie să respectăm acest drept, în numele libertăţii şi al democraţiei. Se întîmplă însă ceva cu efecte mult mai perfide decît vulgaritatea ori stupiditatea de-o vară a emisiunilor TV: aproape tot sistemul mass-media din România (sau măcar partea sa cea mai „vizibilă“) este pervertit de această zbenguială estivală. Cu toate defectele lor, emisiunile cu ispite şi distracţii beneficiază de susţinerea intensă a presei scrise. De acord, revistele colorate sînt datoare în mod „programatic“ să înregistreze cu sfinţenie maşinile ori amorurile vedetelor. Dar multe dintre aprigele noastre cotidiene publică, pe paginile numite „cultură-spectacole-TV“, mulţimi de texte care nu sînt decît *reclamă mascată* pentru programele TV: pe post de „ştiri“ (cu pozele aferente) ni se livrează textuleţe care miros de la o poştă a redactare tipică pentru limbajul de lemn parfumat al agenţiilor de PR, în care sîntem puşi la curent cu ultimele flecuşteţe din viaţa la mare a vedetelor pe care le vedem zilnic la televizor ori ni se face rezumatul glorioaselor fapte ale ispitiţilor şi ispititelor. După o logică de budoar, vară=distracţie, iar ideea de distracţie – altminteri o ocupaţiune cît se poate de firească – este redusă la un soi de consumism primitiv: bere, discotecă, sex, bîrfe. Atît. Extensiile ei sînt mai „nuanţate“, desigur: de la agăţatul partenerei/partenerului (pardon, acum se zice *îmbîrligat)* pînă la relatarea, în grupul de prieteni, la TV sau în ziar, a celei mai recente partide de sex, totul e pus sub nişte termeni-umbrelă suficient de abstracţi pentru a seduce: „aventură“, „provocare“, „ispită“, „comunicare“, „fii tu însuţi“, „eliberează-te“ ş.a.m.d. Segmentul de public vizat de asemenea emisiuni şi conţinuturi este cel tînăr – adică dinamic, predispus la consumuri şi, mai ales, de viitor. Propaganda agresivă bazată pe aceste conţinuturi reia, de fapt, în forme diferite, un singur mesaj hedonist – „simte-te bine!“ – şi susţine astfel idealurile consumismului. Televizorul a devenit un instrument prin care românului tînăr şi dornic să-şi omoare timpul liber i se ţine un curs scurt de capitalism: consumaţi, băieţi, luaţi totul de-a gata, ne gîndim noi la tot ce vă trebuie. În acest proces se aruncă înainte şi televiziunile, şi industria publicităţii, care vor să-şi asigure consumatorii de azi şi de mîine, iar presa scrisă susţine totul din umbră cu mitraliera reclamei mascate. Şi aici iar intrăm în vechea dilemă: chiar asta vrea publicul sau, dacă asta i se dă, el este condiţionat şi determinat să nu mai vrea şi altceva? Răspunsul e ca în bancul în care se întreabă dacă zebra este un animal alb cu dungi negre sau negru cu dungi albe: da.

Numai că zebrei noastre televizate nici nu i se mai văd dungile şi tinde către un cenuşiu fără pată: din punct de vedere televizual, de la încadrări pînă la montaj (pline de stereotipii), de la vorbăria improvizată pînă la fuşăreala prestaţiei „live“ a vedetelor, totul exprimă o mare suferinţă a profesionalismului, pleoştit cu totul de canicula. Dacă se gîndesc, dincolo de berea de azi, şi la pîinea de mîine, realizatorii TV ar trebui să-şi aducă aminte că, la tineri, plictiseala se instalează repede şi trece greu.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Despre plictis

Hazadul lecturilor mi-a pus în mînă, în zilele din urmă, cîteva texte care vorbesc (şi) despre plictis. Au fost, mai întîi, paginile din foarte frumoasa, cuceritoarea prin sensibilitate şi inteligenţă cărţulie a lui Pierre Pachet, *Opera zilelor* (tradusă în româneşte de Magda Jeanrenaud la editura Paralela 45). Pachet distinge între plictisul care împiedică orice activitate intelectuală (şi pe care îl apropie depresiei) şi plictisul ce te determină să cauţi compania unor prieteni, conversaţia lor, forme de distracţie nepretenţioase, cărţi uşoare, jocuri etc. La urma urmei, autorul are mai curînd o viziune pozitivă despre plictis (în orice caz, despre cea de a doua lui ipostază): cine se plictiseşte, crede el, are toate şansele să cunoască dorinţa de a ieşi din rutină şi de a afla ceva nou. Aşa s-ar explica disponibilitatea copiilor pentru joc. Plictisul ar fi, în consecinţă, „acumulare de energie“ şi „rezervor de atenţie nefolosită“.

Mi-e greu să nu văd în aceste consideraţii un optimism mult prea generos. Intelectual pînă în măduva oaselor, Pachet pare să nu accepte ideea că foarte mulţi se complac pur şi simplu în plictis şi că presupusul mecanism ce ar trebui să declanşeze curiozitatea rămîne înţepenit. De altminteri, el abordează → simptomatic – plictisul din perspectiva lecturii şi a scrisului. Oricît ar fi de receptiv la cotidian, se întoarce, invariabil, către carte şi către foaia albă de hîrtie. Plăcerea lecturii şi plăcerea scrisului rămîn, pentru el, reperele incontestabile.

Dar este întotdeauna lectura o plăcere? – se întreabă Antoine Compagnon într-un scurt articol ce deschide un „dosar“ consacrat plictisului (numărul pe vară din „Magazine littéraire“). Cititorilor „profesionişti“ li se întîmplă, şi nu o dată, să se împotmolească în paginile de început ale unei cărţi ori să amîne *sine die* lectura unui volum pe care alţii te sfătuiesc să-l citeşti neapărat. Ce să mai spunem despre cititorii ocazionali sau despre cei pentru care pînă şi parcurgerea ziarului e o operaţie anevoioasă? În plus, atîtea şi atîtea exemple ne arată cum cititul poate provoca melancolie, *spleen*, insomnie, angoasă... Cartea ca „obiect de plăcere“, care se „consumă“ rapid şi uşor, e tot mai mult un clişeu cu care încercăm să-i atragem către lectură pe copii şi pe adolescenţi. Cu rezultate, vai, din ce în ce mai puţin încurajatoare...

Iată de ce înclin să cred că, deşi ajunse locuri comune, tezele „clasice“ în materie (Pascal, Helvetius, Heidegger) rămîn în picioare: cel care se plictiseşte caută refugiul în distracţie pentru a evita să constate propriul lui neant. Procesul e, în majoritatea cazurilor, inconştient. Singure senzaţiile tari dau iluzia că te poţi sustrage plictisului (Diderot: „Ori caşti, ori te îmbeţi“). De aici – cultul actual al „sărbătorii“, manifestaţiile gigantice, cu dezlănţuire de decibeli („Gay Pride“, „Love Parade“, „rave parties“ etc.). Acum un secol, Caragiale ne înfăţişa, în *Repausul duminical*, deruta omului simplu, altfel cumsecade şi muncitor, *obligat* – prin decizie guvernamentală – să nu meargă la lucru şi să se distreze (se dăduse liber de Sfinţii Constantin şi Elena): omul nu găseşte altceva mai bun de făcut decît să se îmbete crunt. Era înaintea concediilor plătite, a vacanţelor prelungite, a „punţilor“, a week-end-ului sacrosant, a săptămînii de lucru de 35 de ore... Şi înaintea sărbătorilor comandate şi instituţionalizate („Fête de la Musique“, „Fête du Livre“), a transmisiilor „live“ de la mare, a emisiunilor care mimează euforia. Sărbătoarea ca exacerbare a plictisului.

Uitaţi-vă pe plajă, pe terasa unei cafenele, în compartimentul de tren, reputate ca locuri tradiţionale ale lecturii. Nimeni nu citeşte. Nu, desigur, *Critica raţiunii pure, Fraţii Karamazov* sau mai ştiu eu ce, dar, să zicem, un „poliţist“ de Simenon sau Agatha Christie. Oricum, pe plajă sau în „localurile de consumaţiune“ n-ai putea citi mare lucru pentru că din difuzoare şi boxe se revarsă, non-stop şi asurzitor, muzică. În tren, vecinii de compartiment privesc, apatici, pe fereastră sau fixează, ore în şir, plasa de bagaje de vizavi. Se plictisesc sau se distrează? Întrebare la fel de abisală ca aceea pe care o pune Philippe Noiret lui Jean-Pierre Marielle în *Coup de torchon*, filmul lui Bertrand Tavernier: „Quand on se gratte les couilles, à partir de quel moment on le fait parce que ça vous démange ou parce que ça vous fait plaisir?“

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

● Recent, Václav Havel a fost premiat de către *American Bar Association* pentru contribuţia sa la promovarea statului de drept şi a idealurilor justiţiei. Mulţumind pentru premiu, cel care este indiscutabil cel mai important şi respectat om politic din Europa ex-comunistă, a făcut apel la simplificarea dreptului. Speriat de excesiva specializare a dreptului, de creşterea uluitoare a numărului de norme juridice şi de perspectiva omului rătăcit într-o junglă legală care îi este complet necunoscută, Havel a spus răspicat că nu poţi respecta ceva ce nu înţelegi şi, mai mult, nu te poţi supune unor reguli pe care nu le cunoşti. Legiuitorii lumii noastre trebuie să ştie că legiferează pentru o populaţie care se simte tot mai străină de drept şi că abundenţa legilor nu are nici o legătură cu statul de drept şi cu justiţia. Filosofii şcolii de la Frankfurt ar avea acum un nou subiect pe gustul lor: alienarea juridică a omului modern. Absurdul procesului kafkian ne poate cuprinde pe nesimţite...

● Cîteva cazuri interesante din practica penală americană a ultimelor luni au readus în prim plan o problemă delicată: atitudinea unui preot care, sub taina spovedaniei, află adevăratul vinovat într-un caz în care a fost condamnată altă persoană. Recent, Biserica Catolică, sub semnătura unor importanţi cardinali de peste ocean, a permis unui preot american să depună mărturie pe baza celor mărturisite de un credincios. Mai exact, credinciosul a mărturisit preotului că a săvîrşit o crimă pentru care a fost condamnat, cu ani în urmă, un nevinovat şi a cerut sfatul preotului pentru a-şi linişti conştiinţa încărcată. Preotul l-a îndemnat cît se poate de „diplomatic" pe credincios să meargă în faţa judecătorului şi să facă această mărturisire, numai că, între timp, criminalul care şi-a mărturist vina sub spovedanie, a murit înainte să recunoască public crima. Acum, ştiind că în închisoare zace un nevinovat, preotul a cerut permisiunea superiorilor săi să meargă el în faţa judecătorului şi să dezvăluie adevărul. Permisiunea a fost acordată. La cîteva zile după ce presa a făcut public şi a comentat pe larg acest caz, în altă parte a SUA a apărut o situaţie similară. Mulţi americani catolici sînt derutaţi. Între taina absolută a confesiunii şi imperativul absolut al justiţiei ce se poate alege?

● Tribunalul Internaţional pentru fosta Iugoslavie, care are acum în arestul său pe Slobodan Miloşevici, nu are zile uşoare. Se şopteşte printre juriştii occidentali că acuzatorului Carla Del Ponte îi va fi foarte greu să producă dovezi „dincolo de orice dubiu raţional", aşa cum cere standardul Tribunalului, ale legăturii directe dintre Miloşevici şi crimele de război ori genocidul care a avut loc în ultimii ani în fosta Iugoslavie. Avîndu-l doar pe Miloşevici la îndemînă, în vreme ce colaboratorii, secunzii şi executanţii ordinelor sale sînt inabordabili pentru moment, pare extrem de dificil să se dovedească legătura dintre Miloşevici şi crime. În al doilea rînd, Tribunalul are dificultăţi lingvistice serioase. Toate probele adunate, şi majoritatea sînt probe testimoniale, se cer a fi traduse din limba pe care, tehnic, juriştii Tribunalului o numesc „BCS" (bosniaco-croato-sîrbă) în engleză şi franceză, limbile oficiale ale Tribunalului. Fiind vorba, cum spuneam, mai ales de probe testimoniale, apărătorii lui Miloşevici pot demonta uşor probatoriul acuzării invocînd erori sau ambiguităţi de traducere. În fine, atitudinea sîrbilor, în general ostilă la adresa Tribunalului, ridică piedici serioase în calea acuzării.

● Cît de uşor e să devii comunist! Într-un spital din România moare un om la care ţii. Un părinte sau un prieten, o soră sau un frate, un copil sau o iubită se prăpădeşte cu zile pentru că spitalul nu are aparatul sau minima tehnologie care ar fi salvat viaţa celui apropiat. Zdrobit de durere, îţi spui că asta e ţara (săracă!) şi astea sînt condiţiile din spitalele noastre (sărace!). E, ca să zic aşa, ceva obiectiv. Aparatul acela costă cîteva sute de dolari. Puţin, infim pentru o viaţă, dar enorm, peste puteri pentru spitalul românesc finanţat din bugetul statului. În acelaşi timp, pe străzile României, fără să-l stingherească nimeni, se plimbă în maşini de lux şi înconjurat de o suită bizantină Bogătaşul care datorează statului (evident, sărac!) sume fabuloase. Nu ai nimic împotriva Bogătaşului. Dimpotrivă, chiar crezi că cei ca el sînt speranţa capitalismului în România şi că ei sînt cei cu care vine aşteptata *prosperitate normală*. Deşi nu eşti bogătaş şi nici n-ai şanse să devii, simpatizezi cu Bogătaşul cînd îl vezi atacat prin presa nostalgic-comunistă, pentru că ţi-e scîrbă cînd vezi cum monştrii roşii de ieri speculează mizeria şi sărăcia de azi. Acum, însă, eşti obsedat de nenorocitul de aparat a cărui lipsă a însemnat moartea celui drag şi nu poţi să nu faci legătura între banii mulţi pe care Bogătaşul nu i-a plătit statului şi lipsa aparatului pe care statul n-a avut bani să-l cumpere. Bogătaşul care, dacă ar plăti mîine impozitele restante de ani de zile, ar ajunge ca tine şi ca mine, nu se va interna niciodată în spitalul în care a murit cel drag. Dacă, Doamne fereşte, i se întîmplă ceva, Bogătaşul se va interna la Londra ori în sanatoriile elveţiene. Acolo unde există din belşug aparate ca acela care nu există în spitalul românesc. Îţi dau lacrimile şi îţi spui că aparatul de cîteva sute de dolari ar fi fost suficient ca acum să fii fericit. Peste nefericirea pe care o simţi şi care te îngenunchează aproape, vine imaginea Bogătaşului-vedetă îmbrăcat în costume al căror preţ este de-a dreptul indecent pentru România de azi. Nu te poţi opri să nu te gîndeşti că mortul a plătit mereu, la scadenţă, toate impozitele, deşi i-a fost greu. Te ridici în picioare şi simţi ceva ciudat, de o forţă incredibilă. E amestecul dintre revoltă şi disperare... Cît de uşor e să devii comunist!

▲

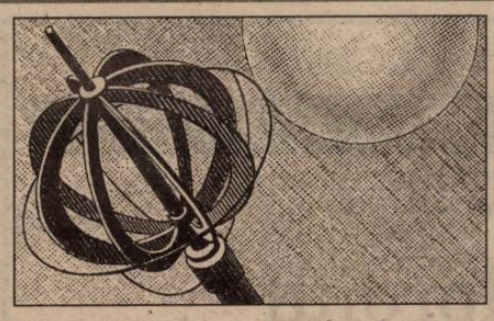

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Excentricul

După zece ani de stagnare economică, modelul japonez a pierdut mult din misterul care îl făcea fascinant. Desigur, situaţia trebuie apreciată în termenii ei specifici, pentru că oricît de rău ar fi lovită de criză, în cifre absolute, Japonia este o mare putere economică, nu este nici Thailanda, nici Argentina. Dar incapacitatea de a depăşi obstacolele a scos la iveală asemănările dintre Japonia şi ţări cu un nivel de dezvoltare inferior: intervenţia excesivă a statului în economie, un sistem bancar haotic şi corupt, o clasă politică îmbătrînită, conservatoare („ramoliţii", într-o traducere liberă), preocupată de supravieţuirea tuturor membrilor ei în posturi de comandă, creşterea delincvenţei, dezamăgirea tinerilor exprimată prin dorinţa – adeseori şi pusă în practică – de a părăsi ţara.

La putere din 1955, Partidul Liberal Democrat a scos, anul trecut, la iveală un prim-ministru atipic în persoana lui Junichiro Koizumi. Precedentul, Yoshiro Mori, a fost nevoit să demisioneze din cauza impopularităţii create de evidenţa neputinţei. Koizumi este o persoană dinamică, cu o tunsoare care îl individualizează, divorţat, amator de baruri şi de muzică rock, ştiind să producă emoţie cînd se referă la problemele cu adevărat grave. Succesul manevrei din interiorul partidului a fost recent verificat prin votul popular. La alegerile pentru Senat, din ultima duminică a lunii iulie, PLD şi-a întărit poziţia, obţinînd o majoritate confortabilă.

După posterul electoral care îl înfăţişa cu mînecile suflecate, popularitatea domnului Koizumi se apropie de 80%. Chemarea lui la efortul comun, tradiţională în politica japoneză, – „acum ne e tuturor rău, dar fericirea ne aşteaptă la viitorul răsărit de soare" – i-a găsit pe contribuabili pregătiţi. Toate acestea îi asigură noului prim-ministru posibilitatea de a trece la treabă, de a face în aşa fel încît Japonia să devină o ţară mai deschisă, mai competitivă, să revină la dinamica propriilor ei performanţe, să-şi valorifice dinamismul şi inventivitatea.

În anii '70, '80, Japonia ameninţa să preia rolul de lider deţinut de Statele Unite în lumea industrială; acum americanii, traversînd şi ei o perioadă teribil de asemănătoare unei crize, sînt liniştiţi în privinţa vechiului adversar. Experţii în economie îl sfătuiesc pe Koizumi să nu treacă la reforme în climatul nesigur al recesiunii mondiale şi să mai aştepte; experţii în politică ar fi de asemenea satisfăcuţi. Cei care l-au lansat pe excentricul politician în arena marii puteri au făcut-o pentru a da impresia că se schimbă ceva, nu pentru a schimba într-adevăr. În propriul său partid, dl Koizumi este mult mai puţin popular decît în sondaje. Renunţarea la proiectele publice costisitoare, lichidarea băncilor cu credite neperformante, restructurarea agenţiilor guvernamentale vor afecta nivelul de viaţă al populaţiei, dar vor avea consecinţe pentru poziţia „baronilor" din PLD, a celor care numesc şi demit miniştri. Într-o măsură mai mare decît alţii, pentru că au mai mult de pierdut, ei se tem de reforme într-adevăr radicale. În situaţii de criză, partidele puternice, cu o conducere solidară, găsesc posibilitatea de a scoate în prim plan o persoană care nu le seamănă, sugerînd astfel capacitatea şi dorinţa de înnoire. Paradoxul constă în faptul că asemenea persoane sînt propulsate tocmai pentru a crea iluzia acţiunii şi sînt înlăturate de îndată ce încearcă să valorifice într-adevăr avantajul popular. Modificările de vocabular, discursul original, însoţit de gesturi neaşteptate, izbutesc – pentru un timp – să ameţească aşteptările electoratului. Apoi o parte din electorat suferă din cauza reformelor pe care le-a dorit, observă că nu tuturor le e la fel de greu şi vrea să întîmpine zorile în altă tovărăşie. Indiferent de ţară şi partid, conservatorii scot la iveală o altă figură, liniştitoare: el promite că va continua reformele, în aşa fel încît nimeni să nu observe.

Ramoliţii au o vitalitate surprinzătoare, dar în cazuri foarte rare, persoana aleasă ca simulacru al schimbării izbuteşte să valorifice sprijinul popular în dauna celor care l-au lansat, să impună politica necesară în dauna celei convenabile.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Un partid, o ţară, trei manuale

Electoratul uşor ameţit de multitudinea opţiunilor poate să răsufle uşurat: la manuale nu mai e chiar aşa de greu de ales – odată ce au rămas doar trei. Sigur, speranţa e că toate sînt scrise de social-democraţi cu vechime, astfel încît să nu mai avem probleme cu vreo Andree Esca rătăcită printre marii bărbaţi ai neamului. Ori cu vreo explicaţie fără perdea despre evenimentele din 13-15 iunie '90. Se ştie, teorema lui Pitagora nu poate fi învăţată decît într-un singur fel, istoria se face doar cu spada şi plugul, sîngele se varsă numai pentru glie (şi nu la centrul de donare), iar lupta de veacuri se duce pentru propăşirea naţiei şi nu pentru vreo vremelnică satisfacţie individuală.

Argumentul cel mai important (cel puţin oficial) al celor care au luat decizia este că nu putem cheltui banii bugetului pe zeci de manuale alternative şi că trebuie să ne concentrăm, să iasă mai ieftin. Şi mai puţin obositor pentru elevii sătui de atîtea planuri de viitor (în care foarte rar intră participarea la alegerile din 2004). Chiar dacă deocamdată ar fi mai ieftin (rămîne de demonstrat cît costă de fapt manualul şi care e profitul editorului în noile circumstanţe), soluţia limitării concurenţei nu s-a distins în istorie printr-un efect de calmare a preţurilor pe termen lung. În general, cînd un producător are piaţa asigurată, tendinţa naturală este de a-şi încărca schema şi de a umfla preţurile. O excepţie din partea editorilor aleşi nu poate decît să-i trimită cu onor în propriile manuale, undeva în zona teoriilor economice exotice, imediat după modelul Rugină.

Şi totuşi, să lăsăm deoparte mîrîielile presei şi să presupunem că oamenii care fac manualele n-au rude în minister şi nici pile între cei care au luat decizia. Să mai presupunem că manualele lor au cîştigat concursul doar pe baza calităţii. Or, dacă ar fi aşa, ar trebui ca anul trecut, cărţile lor să se afle printre *best-seller*-uri, odată ce piaţa (adică dăscălimea care face recomandările) e singura în măsură să decidă valoarea educaţională a unui manual. Nici vorbă, se plîng editorii care şi-au văzut cărţile trecute la index, şi care spun că manualele cîştigătoare sînt printre cele slab vîndute din toamna trecută.

Da, veţi spune, dar în toamna trecută, ţara gemea sub ţărănişti şi lumea nu ştia ce face!

Foarte adevărat – iar acum, la nici un an de la plecarea odiosului Marga, se cuvine să facem totul pentru a-i şterge urmele. Mai ales că demontarea reformei *celorlalţi* e cea mai mare plăcere a sosirii la guvernare. Se ştie, indiferent ce-a făcut cel de dinaintea ta, e clar că n-a făcut bine, odată ce nu mai e la putere. Electoratul (îl ştiţi cum se pricepe el la toate!) a sancţionat de-a valma atît privatizările lui Radu Sîrbu, cît şi manualele alternative ale lui Marga. Şi, cum nici Ştefan cel Mare şi nici Ptolemeu n-au putut fi chemaţi la audieri să arate cu degetul editorii care le-au cerut şpagă să le pună o poză mai mare, decizia ministerului nu face decît să umple locul lăsat de o imposibilă anchetă a Parchetului.

În plus, rezolvarea problemei concurenţei printr-o decizie de sus se înscrie în moda lansată de Băsescu, primul politician român care a priceput că poporul s-a săturat de comitete şi comiţii. Chiar dacă în locul lor pui gesticulaţia vioaie, dar imprecisă a Tovarăşului, în urma căreia mai cădea şi cîte o biserică nevinovată.

Şi totuşi, criticii măsurii trebuie să ştie că se putea şi mai rău. Iată, miniştrii şi funcţionarii publici au păţit-o. E drept că propunerea premierului de introducere a *cravatei unice de stat* (deocamdată, fără vreun portret introdus în ţesătură) n-a fost urmată deocamdată de fapte. Însă n-ar trebui întîrziat.

Destul i-am îngrăşat pe *alternativii* Armani şi Hugo Boss.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Moroiul din maşinărie & diavolul din bibliotecă

Noua bibliotecă din San Francisco rămîne în continuare subiect de controversă. În comparaţie cu vechiul lăcaş, cel de acum are mai puţin spaţiu pentru cărţi, dar mai mult pentru computere. Vechea bibliotecă rămăsese fără locuri pe rafturi, dar cea nouă are încă şi mai puţin. Ca urmare, mii de tomuri au fost distruse – multe dintre ele exemplare unice. Marii Inchizitori bibliotecari au decis pe loc care cărţi vor muri şi care vor supravieţui. Cazul a produs mare scandal, multe editoriale scandalizate şi o anchetă jurnalistică devenită apoi carte. La vremea la care jurnaliştii au dat în vileag librocidul, fapta fusese comisă. Splendida nouă bibliotecă fusese purificată de cărţi, iar monitoarele calculatoarelor se lăfăiau peste tot.

Noul aşezămînt are, de asemenea, mai puţin loc şi pentru cei fără adăpost care, prin tradiţie, foloseau biblioteca drept o haltă pentru nevoi de igienă, odihnă şi auto-didacticism. Nici un jurnalist, după cîte ştiu eu, nu a făcut legătura între ce citeau boschetarii şi cărţile care au fost distruse. Pun pariu că erau aceleaşi. O femeie fără adăpost, uşor dusă, poate resimţi imperios nevoia de a căuta ceva în materia citibilă, ceva care s-o confirme. Lumea e cu susu-n jos, da, şi răspunsul zace ascuns în bibliotecă. Îngerilor, aşa cum ne-a arătat Wim Wenders, le place să-şi facă veacul prin biblioteci, ascultînd vocile interioare ale cititorilor. Aceste voci, aflate în permanent dialog cu vocile scriitorilor din toate timpurile, sînt coloana sonoră a nici mai mult nici mai puţin decît civilizaţiei noastre. Imaginaţi-vă deznădejdea acestei cititoare deosebite care îşi vede căutarea CURMATĂ brusc de mîna unui Mare Inchizitor. Acesta doar a poruncit incinerarea unui mers al trenurilor din 1897, să zicem, care nu înseamnă nimic pentru dumneavoastră sau pentru mine, dar care poate fi crucial pentru cineva a cărui construcţie mentală depinde de atîţia factori inefabili. Şi cine poate spune că nu ea este cea care păstrează lumea în orînduirea pe care o ştim, numai printr-o complicată gimnastică a minţii?

Adăpostul oferit cîndva de biblioteci, ecoul boltit, tăcerea, combinaţia de răcoare şi toaletă gratuită, sudori timide şi pedofilie păienjenoasă, toate acestea sînt alungate acum de suprafaţa dură şi lucidă a monitoarelor. Fără îndoială, eu sînt un cetitor. S-ar putea ca cineva crescut în labirinturile cyberspaţiului să resimtă încă şi mai acut simţămîntul pierderii de sine în cadrul sado-masochistic. Biblioteca era cadrul unei căutări numai în aparenţă autorizate. În acest cadru, dorinţele se dedau la ceremonii desfrînate. Aceeaşi pierdere de control se poate întîmpla şi pe ecranul computerului. Atît cartea, cît şi ecranul sînt porţi către alte lumi pentru sinele căutător. Ştiu ce se întîmplă cînd un cititor pătrunde într-o carte. Dar nu ştiu ce se întîmplă cînd un cybernaut e luat de val. Dar ştiu, însă, că toţi Inchizitorii cu zel de cenzor, care caută să distrugă informaţia de pe Internet, sînt sortiţi eşecului. Nu există copii unice. Totul se auto-reproduce.

Atunci, diferenţa poate fi aceasta: nu mai e nevoie ca aceia cu nervii întinşi la maxim să lucreze atît de din greu. Ei se află, într-adevăr, în centrul unui univers nebun, dar nu mai e nevoie să trudească pentru a-l ţine în stare de funcţionare. Nişte funcţii matematice complexe le-au luat locul şi slujbele. Nu mai e nevoie de ei la bibliotecă. Nici nu mai sînt biblioteci. Fiinţele umane nu mai au nici o altă obligaţie decît furnizarea curentului electric.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Năravul şi tămîia

Pe domnul Dan Zamfirescu l-am întîlnit pentru prima dată la o serată tv. a răposatului Iosif Sava, într-o duminică de toamnă, acum aproape şapte ani apocaliptici. Emisiune la care m-am dus cu o singură şi mare curiozitate: să-l văd şi eu la faţă pe omul care, pe la mijlocul anilor '80, publicase o carte (nu poezie sau articol, ci carte!) pe tema similitudinii *istorice* dintre Nicolae Ceauşescu şi Ştefan cel Mare, iar pe la începutul anilor '90 o carte despre virtuţile naţionale ale piramidei financiare *Caritas*. L-am văzut, iar impresia nu a fost atît de catastrofală pe cît mă aşteptam; omul care-şi făcuse (curat şi inexplicabil masochism intelectual!) o vocaţie din a-l tămîia pe *Nikki Lauda* (pentru necunoscători, acesta era unul dintre numele „conspirative" ale *Conducătorului*, cu circulaţie prin lumea scriitoricească română în chiar anii în care dl Zamfirescu excela în tămîieri la adresa lui Ceauşescu), acest om, aşadar, era citit, avea verb, avea simţul umorului şi (experienţa?) chiar şi simţul ridicolului – altceva îi lipsea, cam ştiu ce, dar nu e treaba mea s-o spun.

Ne-am despărţit în termeni urbani în acea amiază de toamnă, păstrînd ca suvenir dăruit un exemplar cu autograf din cartea domniei sale *Ortodoxie şi romano-catolicism* (dezvoltare a unei teze de licenţă în teologie susţinute în 1956) – carte notabilă pentru un tînăr de douăzeci şi ceva de ani, vîrsta autorului la momentul scrierii cărţii, chiar dacă, în paranteză fie spus, C.C. Giurescu şi Nicolae Iorga erau daţi de pereţi (e drept, cu o oarecare eleganţă), din motive atît de prozăzîndeşte: „această carte (...) poartă marca înzestrării speciale, a sensibilităţii complexităţii umane şi a talentului scriitorului înnăscut Nicolae Pleşiţă". În fine, Pleşiţă mai este şi „specialistul de talie internaţională" (p. 8), „marele şi celebrul general" (p. 8), „legendarul general" (p. 10), unul dintre „marii fii" ai naţiunii (p. 9), cîştigătorul unei epocale bătălii, „cu mult mai periculoasă şi mai grea decît toate bătăliile voievozilor şi decît războaiele domnitorilor şi regilor" (p. 9). Cunosc foarte bine genul de replică ce se poate aduce: că am rupt cuvinte din context etc. Cine are curiozitatea, poate verifica. Cu Ceauşescu mort, năravul encomiastic al dlui Zamfirescu era în suferinţă; noroc cu Pleşiţă!

Pentru un om cu lecturile dlui Zamfirescu, este pur şi simplu trist. Cu toate elucubraţiile cuvenite epocii, teza tînărului din 1956 promitea mult mai mult decît această ratare asumată ce s-a petrecut între timp în cazul celui pentru care tămîierea lui *Nikki Lauda* a fost nu un accident ci – tare mă tem – un tipar mental.

prii anilor '50 încît nu mai insist.

Au trecut anii. Mă mai întîlnesc din cînd în cînd, nepremeditat, cu dl Zamfirescu, mai ales într-o librărie pe care o frecventăm amîndoi. Schimbăm fraze puţine, dar de bun simţ – exact acel gen de fraze care, sincer, mă fac acum să spun cu neplăcere cele ce urmează. Sau, mai bine zis, ceea ce nu aş fi spus prea curînd dacă dl Zamfirescu nu ar fi avut ideea prefaţării volumului de convorbiri dintre jurnalistul V. Patrichi şi generalul Nicolae Pleşiţă*, una dintre cele mai ratate idei editoriale ale anului 2001 (*ratate* e puţin spus; la fel de bine puteam zice *murdare* şi nu m-ar fi contrazis nimeni). General Pleşiţă despre care dl Zamfirescu scrie cu fraze pe care, cred, le-a mai folosit o dată, la adresa altcuiva. General Pleşiţă care este, în opinia d-lui Zamfirescu, „de mult o legendă vie" (p. 5) sau, dacă preferaţi, „asul de talie internaţională al unei meserii vechi de cînd lumea, universal răspîndită" (p. 6; să mă ierte împricinaţii, dar la prima lectură am crezut că ar fi vorba despre coana Cicciolina; abia apoi am înţeles că cel încondeiat cu atîta largheţe măiestrită este, totuşi, generalul Pleşiţă). General Pleşiţă pe care dl Zamfirescu – care a scris prefaţa, foarte probabil, într-o zi cu bioritm predispus la laude fără limite** – îl compară cu (în ordine) Homer, Ion Creangă, G. Călinescu, I.L. Caragiale. În opinia prefaţatorului, apariţia cărţii cu pricina „va consacra un autentic talent, chiar dacă nu *stricto senso* un scriitor"; asta scrie la pagina a 5-a, pentru că pînă la pagina a 6-a prefaţatorul, inflamat, se

* *Ochii şi urechile poporului*, Editura Ianus Inf SRL, Bucureşti, 2001.

** Cam multe asemenea zile a avut, totuşi, dl Zamfirescu în viaţa sa – subiectul său predilect, N. Ceauşescu, ar fi martor.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Dumnezeu cu *d* mic

Dacă ne privim adînc şi stăruitor în ochi, vom putea spune, laolaltă cu semenii noştri într-ale artelor, că în Vechiul Regim rezistenţa prin cultură a sfîrşit prin a deveni un fel de război sleit printr-un armistiţiu de blîndă şi soioasă reciprocitate. Neimplicarea politică cerută azi cu stăruinţă de către mediile grupate în preajma primului academician al ţării era, în vremea aceea, semn al unei false biruinţe. Tîrgul era în felul următor, zicea partidul: faceţi dumneavoastră plasticienii, scriitorii şi muzicienii tot ceea ce doriţi în planul artei pentru artă, fojgăiţi demn în turnul de fildeş, înjuraţi la birtul scriitorilor, daţi-vă viteji în faţa chelneriţei Maricica, apăraţi valorile estetice şi noi vă lăsăm în pace şi onor să apăraţi pentru posteritate valorile. E adevărat că la picturile cele abstracte trebuie să nu săriţi de tot pîrleazul şi să nu puneţi acolo ceva cruci, la poeziile dumneavoastră cele îmbîrligate aveţi grijă să nu introduceţi prea des cuvîntul moarte, mai apoi, dacă tot „scriţi" cuvîntul Dumnezeu, puneţi-l în pagină cu literă mică în aşa fel încît să se înveţe minte Pronia că nu-i de joacă şi că religia e o chestiune care aparţine definitiv trecutului. Aşadar cultura noastră cea minunată de pînă la revoluţie a fost una născută dintr-un armistiţiu tăcut şi tacit, un pact a guvernat arta pentru artă, o negociere stabilită şi parafată ne-a animat perseverenţa spre posteritate prin opera care, ziceam noi, romantici şi alcoolizaţi, ţine loc de libertate, de viaţă din aceasta apuseană, de benzină cîtă vrei, de căldură în apartamente, de reviste din străinătate. De toate ţine loc arta pentru artă, adică rezistenţa în numele esteticului e un soi de escatologie de-andoaselea pentru că, fraţilor, ea, arta pentru artă, te mîntuie. Să fim serioşi, domnilor cu fildeşul. Ce mîntuire e aia într-o lume condamnată? Ce folos că eşti dumneata liber să-l scrii pe Dumnezeu cu d mic sau să practici exhibiţii cromatice pe pînză într-o lume care nu înţelege gustul libertăţii? Halal libertate! Şi ca să nu se spună că vorbesc în dauna altora, o să spun ce am de spus în numele meu. Prin 1985 am avut şansa să scot la editura Cartea Românească volumul de debut la regretatul Florin Mugur. La dumnealui acasă citim noi amîndoi manuscrisul şi deodată minunatul poet îmi zice următoarele: „coane Daniel, aici e o problemă", şi-mi atrage atenţia că un personaj, un contabil, se numeşte Nicu, iar feciorul lui dintr-a zecea Nicuşor. Mărturisesc că nu mi-au stat în minte comandantul suprem şi fiul, ci pur şi simplu sus pomenitul contabil şi feciorul său de la liceu. Am priceput deodată că nu se poate, că undeva anume un ochi atoatevăzător va vedea ceea ce nu ar trebui să vadă, adăugaţi la asta ideea că debutul, orişicîtuşi, e de dorit, editura e de mîna întîi, apariţia nu va fi să fie una din aceea colectivă, în plus cartea merită, biata de ea, să vadă lumina literei tipărite; mai tîrziu, vorba lui Florin Mugur, „cînd vei deveni mai vizibil o să poţi să scrii mai pe şleau, mai pe de a-ntregul, ca Buzura, ca Breban, ca alţii asemenea".

N-am rezistat tentaţiei şi le-am spus amărîţilor ălora Nelu şi Neluţu. Aşadar am debutat sub semnul ascuns al unui negoţ vinovat. Şi cîţi n-or mai fi fiind cu tot felul de vinovăţii de-astea. Cînd te uiţi din elicopter sau din avion, geografia se simplifică, la fel şi aici-şa, principiul moral pur este integru şi inatacabil, sînt vinovat de toate cîte s-au petrecut, cu toate acestea, fără să vreau, simt imboldul lăuntric să mă solidarizez cu negoţul acela al meu şi încerc să uit că alţii au refuzat să publice. De fapt, nici nu ştiu dacă s-ar fi putut altfel, ne putem închipui o literatură care s-ar fi putut dezvolta pe formula samizdat, pe scrieri din acelea anonime şi aureolate de morala artei cu tendinţă. Numai că istoria nu se scrie cu dacă: prin urmare, dincolo de strălucirea turnului cu pricina, în epocă fojgăia o lume literară *hitech* care îşi construia alibiuri morale.

Poate că din cauza vinovăţiilor acestora am strigat, la uşa preotului maghiar, în seara de 16 decembrie, jos-ştim-noi-cine: am răguşit zbierînd acolo cu speranţa că scap de propriul meu trecut, de propriile laşităţi şi alibiuri. Nu ştiam atunci, în naivitatea stării revoluţionare, că aşa ceva nu este cu putinţă.

▲

Texte şi opinii de: Ioana BOT (conferenţiar dr., Facultatea de Litere, Cluj) ● Urban LARSSEN (antropolog, Suedia) ● Cătălin MANOLE ● Dan MATEI (informatician, documentarist) ● Virgil Ştefan NIŢULESCU (expert, Comisia de Cultură a Camerei Deputaţilor) ● John POSTILL (doctor în antropologie, cercetător la Universitatea din Karlsruhe, Germania) ● Ion STOICA (profesor univ., directorul Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti)

Argument

În toată lumea, bibliotecile publice – mai mari sau mai mici – se adaptează la societatea informaţională. Internetul a creat mari avantaje cititorilor, care pot naviga liniştiţi, de acasă, prin cataloagele marilor biblioteci de oriunde, dar a repus în discuţie identitatea şi rolul acestor instituţii de conservare a culturii scrise şi a memoriei colective. În România, cuprinsă de frenezia marilor consumuri mediatice şi de bulversările tranziţiei, soarta bibliotecilor nu e o temă prea consistentă în dezbaterea publică: nu discutăm foarte mult despre ce se întîmplă cu aceste instituţii şi cu utilizatorii lor. Strategii pentru dezvoltarea bibliotecilor nu există (dar în ce domeniu există cu adevărat strategii?...), un proiect de Lege care să reglementeze statutul şi funcţionarea lor a intrat de curînd, după un lung periplu prin sertarele parlamentare, în dezbaterea Camerei Deputaţilor. Apoi, absenţa resurselor financiare a devenit un fel de alibi perfect pentru lipsa de preocupare a comunităţilor faţă de asemenea instituţii: bibliotecile din oraşele de provincie ori din sate aşteaptă fonduri „de la centru", iar centrul e şi sărac, şi ocupat cu alte priorităţi. Profesia de bibliotecar este cu totul marginalizată: salarii mizerabile, un statut social cu totul precar. Aşa încît, în plină expansiune a erei informaţionale, multe dintre bibliotecile noastre sînt rămase, ca dotare şi organizare, la standardele secolului al XIX-lea.

Acest număr pune în discuţie, în termeni generali, starea bibliotecilor româneşti. Spaţiul n-a îngăduit o tratare mai amplă, cu mai multe exemple şi cazuri concrete, aşa că ne-am limitat la consideraţiile unor oameni cu experienţă în branşă. Tocmai pentru că era informaţională presupune ieşirea din izolare, am cerut şi opinia unor universitari străini care au lucrat în România. Şi am inclus şi prezentarea sistemului de biblioteci publice din Suedia: în acest domeniu, „modelul suedez" e cel mai eficient din Europa, aşa încît un termen de referinţă de acest nivel poate fi extrem de util, chiar dacă acum pare de domeniul SF. Probabil că în curînd vom avea o Lege a bibliotecilor. Dar readucerea acestor instituţii la starea de prezenţe vii în viaţa comunităţilor locale şi de locuri privilegiate ale memoriei culturale va mai dura. S-ar putea să ne salveze – ca şi în alte domenii – negocierile de aderare la UE: unul dintre dosarele importante este cel al informaţiei şi, la deschiderea lui, politicienii noştri vor afla poate că în Europa există programe şi strategii de susţinere a bibliotecilor şi a lecturii. (M. V.)

Dan MATEI

Bibliotecile lumii în Galaxia Berners-Lee

– ...dar ale noastre? –

De cînd cu *web*-ul[1], bibliotecile din ţările „contemporane" (i.e. cele în pas cu vremurile :-)) sînt în tranziţie. Poate că nu toate au observat încă, dar mă tem că asta e. N-am zis „în criză" (noi ştim: „în tranziţie" poate fi mai rău!). Mă înţelegeţi: nu vorbesc de bibliotecile noastre personale, ci de cele de interes public, fie ele publice, universitare, şcolare, de cercetare. Am citit/auzit undeva (am uitat unde) că un student american (se putea altfel?) a pus pariu cu conducătorul său de doctorat că îşi face teza documentîndu-se exclusiv pe Internet şi doar din surse accesibile gratuit. Şi a cîştigat. (*Se non e vero...*) Vreau să zic că apariţia *web*-ului schimbă radical funcţionalitatea bibliotecii tradiţionale.

Trivializînd la maximum, aş reduce la trei funcţiile majore ale bibliotecii. Prima: biblioteca îţi oferă acces la resurse informaţionale – filtrate! – care nu-ţi aparţin; a doua: biblioteca îţi facilitează contactul cu persoane a căror meserie e să-ţi răspundă la întrebări; a treia: biblioteca organizează informaţia pentru a o face regăsibilă. Internetul schimbă semnificativ raportul între aceste funcţii. E clar că nevoia de a organiza cantitatea rapid crescătoare de informaţie e tot mai presantă, pe cînd nevoia de a merge la bibliotecă pentru a consulta materialul care-ţi trebuie va scădea mereu, din moment ce poţi să citeşti tot mai mult material pe computerul de acasă (sau pe cel din buzunar)[2]. În ceea ce priveşte serviciile de referinţă (i.e. răspunsurile la întrebări), acestea pot fi livrate la domiciliu (de oriunde), prin e-poştă.

Paranteză: Nu vreau să intru în obişnuitele, lăcrămoasele declaraţii de iubire pentru Carte (cu c mare); eu nu sînt negustor de hîrtie tipărită, eu sînt „negustor" de texte. Sigur că nu dispare cartea, în sens de lucrare textuală liniară. Nu dispare nici măcar cartea în sens de top de foi imprimate, prinse la marginea stîngă. N-a dispărut complet nici scrierea pe piatră, nu? Tehnologia tiparului e minunată, doar că, relativ, tot mai scumpă, şi pe cale de a-şi pierde avantajele (în afară de cel sentimental) faţă de dispozitivele digitale de redat text. Închis paranteza.

S-ar putea ca, vag paradoxal, pe termen mediu, bibliotecile să continue să fie locuri de consultat/împrumutat volume tradiţionale, dar cu mai multe lucrări noi decît cu opusuri clasice. În timp ce lucrările mai vechi sînt digitizate în ritm accelerat şi oferite pe *web*, lucrările mai noi de 50-70 de ani, „protejate" fiind de legile dreptului de autor, nu sînt. Prin urmare – dacă nu se întîmplă ceva neaşteptat – vom continua să cumpărăm/împrumutăm cărţile contemporane în maniera tradiţională, eventual cu mici variaţiuni.

Un caz aparte îl constituie bibliotecile naţionale sau, mai general, bibliotecile recipiente ale depozitelor legale. Dacă pînă acum depozitul legal se aplica – în majoritatea ţărilor – doar materialelor tipărite, în medii profesionale şi intelectuale „avangardiste" se pune serios problema depozitului legal pentru audio-vizual. Şi aici să vezi probleme! De pildă, programele de televiziune. Ce să se înregistreze şi să se prezerve ? Ştirile şi discuţiile, OK. Dar meciurile? Dar filmele? Dar reclamele? Dar Garcea? Se poate argumenta că pînă şi frecvenţa unei reclame are semnificaţie culturală şi va avea semnificaţie istorică. Deci, merită păstrat tot? Ca să nu mai vorbim de problemele tehnice. Biblioteca Naţională a ţărilor de Jos a început de cîţiva ani să primească în depozit legal softuri, inclusiv jocuri. Iniţial, cereau doar softul pe un suport de stocare. Au realizat repede că e nevoie şi de computerul pe care se rulează respectivul soft. Probleme: unde depozitezi toate computerele? cine le menţine funcţionale ? care sînt producătorii de soft care-şi permit să dea şi cîte un computer (unele pot costa milioane)? Etc. Deocamdată îşi bat capul olandezii. Dar, pentru uzul posterităţii, n-ar trebui păstrate în depozit legal şi resursele digitale? Bineînţeles! Cine s-o facă? Tot bibliotecile sînt candidatul natural. Cum? Pînă ne lămurim, o să se piardă multe, dar trag nădejde. Din punct de vedere tehnic, nu e trivial. Materialul digital nu se păstrează bine (nu e *„future proof"*). Nu suporţii sînt problema, ci tehnologia care evoluează prea repede şi dispar dispozitivele de redat. Există undeva în California un grup de isteţi (în general computerişti de succes, dar şi Brian Eno[3] printre ei!) cărora le pasă ce va fi peste 1000 de ani, şi care-şi zic „Long Now Foundation". Cu ceva vreme în urmă am auzit că – printre altele – băieţii lucrează la un fel de CD-ROM analogic, pe care să se poată înregistra cîteva milioane de imagini de pagini, deci minuscule. Ipoteza lor este că, indiferent de cum va evolua tehnologia sau ce catastrofă s-ar petrece, dacă omenirea supravieţuieşte, ceva din specia microscopului tot se va găsi. Prin urmare, îşi propun să stocheze pe termen lung cărţi care să fie citite la microscop! Nu ştiu cum a evoluat proiectul, dar sînt liniştit: înseamnă că unii se gîndesc şi o să se găsească o soluţie.

După aceste teorii de doi bani, vin la ce mă doare de fapt: bibliotecile noastre. Dar întîi pun întrebarea: să mai cheltuim banul contribuabilului pentru bibliotecile publice? Chiar şi pentru cele comunale? Prin '93-'94 am avut ocazia să vizitez (în grup) biblioteca comunală din Copalnic-Mănăştur, Maramureş. Nu spun în ce condiţii vieţuiau cărţile şi bibliotecara! Dar, întîi, pe o masă şubredă, sub un bec chior, văd cîteva cărţi; „noutăţile", zice bibliotecara. Între ele, un Kundera (*Gluma*, cred). Bine îndoit pe la colţuri. Mă uit pe ultima foaie şi văd că în 2-3 luni (de cînd o aveau) fusese citită de 7-8 cititori! La Copalnic-Mănăştur! Apoi, bibliotecara ne citeşte o scrisoare de la o cititoare dintr-un sat mai îndepărtat (sînt 7 sate, parcă, în comuna aia), în care aceasta îi mulţumeşte pentru ultima carte pe care i-a recomandat-o/împrumutat-o şi, drept recunoştinţă, o anunţă că-i trimite un kilogram de ciuperci, culese de ea. Ce ziceţi? Dacă sînt astfel de cititori la ţară, atunci îmi răspund: da. Să cheltuim ban public pentru bibliotecile publice! Sper ca legea bibliotecilor – care se pritoceşte în Cameră – să oblige fiecare primărie să finanţeze satisfăcător o bibliotecă publică, chiar dacă aceasta are un singur utilizator! Ca să nu se mai repete (deja cunoscuta) întîmplare dintr-o comună a patriei: vine bibliotecara – a nu ştiu cîta oară – şi-i cere primarului bani să mai cumpere cîteva cărţi. Şi zice primarele: „Cînd cititorii tăi vor termina toate cele 6.000 de cărţi pe care le avem, o să-ţi dau bani să cumperi altele."

Dar cum sînt bibliotecile noastre? Mă tem că n-au ajuns încă la funcţionalitatea celor occidentale din ultimul sfert al secolului XX. În primul rînd nu sînt un sistem: nu se comportă ca şi cum fiecare dintre ele ar fi terminalul unei reţele. Vreau să spun că – deşi oficial fiinţează – nu funcţionează cu adevărat împrumutul interbibliotecar. Vrei o anume carte pe care n-o găseşti la biblioteca ta de la, să zicem, Sulina, dar ea poate fi găsită într-o bibliotecă din Satu Mare (cumpărată din banul public). Biblioteca ta poate s-o împrumute pentru tine de la Satu Mare, dar există o mică problemă tehnică: cum să afli că ea e de găsit acolo? Vreau să spun că încă nu avem ceea ce se cheamă un „catalog colectiv naţional": un catalog comun al tuturor bibliotecilor din ţară, cum există în ţările din vest de mulţi ani (e drept că tragem acum bună nădejde să avem şi noi în curînd). În al doilea rînd, nu e în tradiţia bibliotecilor noastre să facă servicii de referinţă (i.e. nu răspund direct la întrebări). Întrebi care e populaţia Pekinului şi primeşti o carte despre Pekin. Şi în cazul ăsta am ceva speranţe: unele biblioteci publice mai mari au început să ofere aşa zisa „informare comunitară", adică să-ţi dea informaţii faptice de interes local. În al treilea rînd, accesul după subiect (tematică) e foarte deficitar (eufemism!) în bibliotecile noastre: se face după „indicii CZU" (Clasificarea Zecimală Universală). Ăsta – dacă nu ştiţi – e un jargon criptic. Cîţi utilizatori obişnuiţi ştiu că „789.1" înseamnă „muzică pentru tobă sau timpani"? Sau că „808.56" înseamnă „arta conversaţiei"? Nici bibliotecarii nu ştiu toţi! Bineînţeles că se pot face indexuri normale, ca în toate bibliotecile occidentale, după „vedete de subiect" (adică expresii inteligibile), dar nu! Departamente întregi de oameni calificaţi continuă să atribuie fiecărui material catalogat expresii numerice sofisticate, pe care nu le mai „descifrează" nimeni, niciodată! Neabătut.

Acestea mi se par „problemele" majore. Ar mai fi şi altele, desigur. De ce e aşa? După părerea mea, e aşa în primul rînd pentru că cititorii nu ţipă. Cred că majoritatea nici nu ştiu că ar putea să ţipe (De altfel, ce se învaţă în liceu – să nu zic mai devreme – despre cum să te foloseşti de o bibliotecă sau, mai general, cum să-ţi cauţi informaţia?). Nici chiar inteligenţia nu se plînge. Mai auzi, rar, cîte un mîrîit. Apoi, majoritatea bibliotecarilor de la noi sîntem conservatori şi necomunicativi (nu-mi mai pot supăra colegii, i-am supărat deja: am spus asta de multe ori în reuniuni profesionale). Uitaţi-vă în revistele noastre profesionale: nu pare a fi nici o frămîntare în breaslă. Uitaţi-vă pe listele noastre profesionale de discuţii („Biblos", de pildă): majoritatea mesajelor sînt urări de sărbători. Deci, dacă nici din afară şi nici dinăuntru nu sînt presiuni, de ce s-ar schimba biblioteca? Vorbesc, desigur, de biblioteca tipică. Mă grăbesc să spun că sînt şi cîteva (puţine, prea puţine) biblioteci minunate. Florile care nu fac primăvara.

Ce-i de făcut? Nu ştiu. Poate faimoasa „integrare euroatlantică" va rezolva şi problema *aggiornamento*-ului bibliotecii din România.

---

1. Tim Berners-Lee – informatician englez. Inventatorul *web*-ului (WWW) în 1989, pe cînd lucra la CERN Geneva. Actualmente este directorul lui World Wide Web Consortium (W3C).

2. Biblioteca digitală a Bibliotecii Naţionale a Franţei (*gallica.bnf.fr*) oferă acces la cam 80.000 de documente, adică cîteva milioane de pagini. Biblioteca digitală a Bibliotecii Congresului (*memory.loc.gov*) oferă cam 7 milioane de „digital items", texte, imagini, documente sonore. Am văzut cu ochii mei, acu' cîţiva ani, la Biblioteca Vaticanului cum îşi digitizau volumele manuscrise şi le „publicau" pe *web*, pentru – mi se spunea – uzul studenţilor din America de Sud, care nu-şi pot permite să vină la Roma să le consulte.

3. O figură importantă a rockului britanic, încă din anii '70.

▲

Virgil Ştefan NIŢULESCU

Principii europene, realităţi româneşti

Cînd se face o lege, e vorba şi despre multă tocmeală. Pentru o lege a bibliotecilor, zeci de oameni (adică, asociaţiile bibliotecarilor din România, mai multe ministere şi cîţiva parlamentari) se tocmesc, în România, de mai mulţi ani de zile. Tot aşa cum legea învăţămîntului au cerut-o mai degrabă profesorii decît elevii şi studenţii, nu cititorii şi-au dorit o lege a bibliotecilor, ci bibliotecarii. De altfel, în toate proiectele elaborate pînă acum, o bună parte a textului încearcă să rezolve problemele bibliotecarilor, tot atît de mult cît şi pe cele ale bibliotecilor – ceea ce este firesc, ţinînd cont de numărul celor care lucrează în biblioteci şi de statutul lor social. Las la o parte discuţia cu privire la necesitatea unei legi speciale pentru biblioteci, ca fiind una prea teoretică; eu, nefiind un fan al excesului de legislaţie, cred că ar fi fost mai bine dacă nu ajungeam aici, dar „răul" e făcut şi zace adînc implîntat în sistemul legislaţiei naţionale şi europene (în ritmul de reglementare de acum, pînă prin 2005 nu va mai exista sector cultural lipsit de o lege specială şi nu ştiu dacă e bine). Vom avea, aşadar, în anul 2002, o lege a bibliotecilor, care se va adăuga celorlalte legi cu profil cultural. Fără îndoială, forma actuală (aflată în dezbaterea Camerei Deputaţilor, după care va trece la Senat) va mai suferi modificări pînă la promulgare, dar acest lucru contează prea puţin, acum. Textul porneşte de la principiile acceptate de Consiliul Europei, ceea ce este încurajator, primul dintre principiile pe care le apără proiectul fiind libertatea de expresie şi liberul acces la informaţie (a nu se confunda cu legea care chiar aşa se numeşte, a „liberului acces la informaţii", care va intra în vigoare în această toamnă şi nu are nici o legătură cu bibliotecile!). De altfel, întregul proiect se învîrteşte în jurul acestei idei, deşi faptul nu este evident, întotdeauna. Legea încearcă să spună că accesul la cultură, la informaţie, trebuie să fie cît mai liber posibil. În realitate, accesul nu este liber, egal (şi asta, nu pentru că proiectul nu se referă, deocamdată, şi la posibila discriminare pornind de la orientarea sexuală; probabil că, în viitor, şi legile româneşti vor trebui să ofere garanţii împotriva acestui tip de discriminare) şi necondiţionat în toate cazurile, singurele biblioteci care asigură acest tip de acces fiind cele publice. Bibliotecile şcolare, cele specializate (Biblioteca Academiei Române este cel mai bun exemplu), cele universitare şi, pentru anumite servicii, chiar Biblioteca Naţională a României nu vor avea acces universal (ceea ce se întîmplă şi astăzi, chiar dacă nu există, încă, o lege) – pentru că, în înţelesul legii, nu vor fi biblioteci publice. În plus, pentru unele servicii, bibliotecile vor încasa bani. Nimic nu e nou sub soare, numai că legea va părea să spună răspicat ceea ce, acum, se şopteşte doar: pentru cultură se plăteşte. Statul e prea sărac (deoarece banii se duc spre susţinerea economiei, dar asta e altă poveste) pentru a putea asigura cultură înaltă, gratuită şi pentru toată lumea. Accesul e liber şi necondiţionat la nivelul ediţiei populare a *Poeziilor* lui Eminescu. Cine va dori să vadă manuscrisele eminesciene va trebui să facă dovada că este cercetător, dacă nu chiar academician, iar cine va dori să şi împrumute un CD-ROM aniversar pentru Eminescu va trebui să plătească. Acces la cultură? Da, la nivelul egalităţii şanselor; dar nu pentru toată lumea şi nu în orice condiţii! În această situaţie, tot ceea ce poate spera cititorul sărac, rural şi neşcolit este că biblioteca din satul său se va transforma, într-o bună zi, într-un centru cultural legat la Internet. Proiectul de lege permite o asemenea transformare, chiar dacă, deocamdată, ea este de nivelul visului. Nu trebuie să ne facem iluzii că Internet café-urile în care adolescenţii se joacă în reţea sau stau ore întregi „pe *chat*" se vor metamorfoza în porţi deschise pentru marea cultură. Dar, nu peste mulţi ani, cititorul nemulţumit că nu a găsit în biblioteca din satul său o ultimă apariţie la *Polirom* va putea să citească volumul pe ecranul monitorului şi va imprima, poate, unele pagini, dacă nu chiar toată cartea, contra unei sume nu prea mari. Deocamdată, proiectul de lege nu pretinde Guvernului să elaboreze o strategie cu privire la utilizarea Internet-ului în biblioteci, dar lucrul va veni de la sine.

Un al doilea principiu fundamental a cărui existenţă o pretinde Consiliul Europei este cel al necesităţii unor strategii naţionale în domeniul bibliotecilor şi al cărţii. Proiectul stabileşte, într-adevăr, nişte responsabilităţi – nu doar ale bibliotecilor, ci şi ale autorităţilor, mai ales, cele locale. Desigur, aceste prevederi vor face ca legea să nu fie aplicată în totalitate, pentru foarte multă vreme, de acum înainte. În ultimii cinci ani, consiliile locale au primit, prin diverse legi culturale, atribuţii sporite – despre care, cel mai adesea, consilierii locali nu au nici cea mai vagă idee şi pe care, oricum, nu şi le doreau. Probabil, oamenii vor continua să îl acuze pe ministrul Culturii şi Cultelor pentru proasta funcţionare a vreunei biblioteci orăşeneşti şi va mai dura ceva luştri pînă cînd să se înţeleagă principiul conform căruia instituţiile culturale locale aparţin, într-adevăr, acelor comunităţi. Aşa cum le vor îngriji, aşa le vor avea. Pentru biblioteci, rolul statului (adică, al Guvernului, al ministerelor) va descreşte şi, în schimb, vor apărea două organisme de consultanţă: o Comisie Naţională a Bibliotecilor din România (pe lîngă Ministerul Culturii şi Cultelor) şi un Consiliu Ştiinţific Superior al Bibliotecilor din România (pe lîngă Guvern). Normele, metodologiile şi instrucţiunile elaborate de aceste foruri vor trebui să ţină cont şi de alte principii esenţiale, identificate de Consiliul Europei, cum sînt respectarea dreptului de autor şi obligativitatea depozitului legal (în perspectiva acumulării unei colecţii naţionale).

Un al cincilea principiu important stabilit de Consiliul Europei este legat de o potenţialitate: aceea a dezvoltării serviciilor de bibliotecă în cadrul unei strategii naţionale privind informaţiile. O asemenea strategie ar trebui să aibă în vedere idealul european al convergenţei instituţiilor purtătoare de informaţii culturale (arhive, biblioteci, muzee). Legile româneşti în domeniu (cea a arhivelor există din 1996, iar cea a muzeelor va intra în dezbatere parlamentară, probabil, la începutul anului viitor) nu par să pornească de la principiul convergenţei, ci, mai degrabă, de la cel al suprapunerii obiectivelor, instituţiile părînd – prin prisma textelor supuse dezbaterii parlamentare – să încerce să îşi „fure" domeniile. Concurenţa între ele este vizibilă din interiorul „sistemului" aşezămintelor culturale, ele amibiţionînd – fiecare în parte – să poarte titlul de glorie de a fi „cel mai important păstrător al memoriei culturale". Din fericire, realitatea o ia, întotdeauna, înaintea legilor. Biblioteca, arhiva şi muzeul vor ajunge, mai devreme sau mai tîrziu, la unire. Liantul convergent va fi cel al reţelelor informatice. Poate că centrele culturale ale viitorului nu vor mai cunoaşte graniţele existente astăzi, astfel încît, stînd în faţa unui monitor, cititorul vizitator nici nu va şti şi nici nu va fi interesat să ştie dacă documentul-obiect pe care îl va cerceta provine dintr-o arhivă, o bibliotecă sau un muzeu. Vom avea de a face cu o nouă formă de inegalitate: marginalii vor citi prin intermediul monitoarelor, iar elita va avea acces la puţinele originale pipăibile şi se va întîlni la arhiva-bibliotecă-muzeu doar pentru a beneficia de un ambient cultural la ora dejunului şi, eventual, pentru a medita la cuvintele lui Andrew Ross: „Cea mai mică bibliotecă continuă să conţină mai multe idei valoroase decît au fost prezentate în întreaga istorie a televiziunii".

Revenind la prezentul legiferat şi la România din timpul eternei tranziţii, ar mai trebui notat că legea nu stabileşte decît un cadru. Legea, în sine, nu va asigura nici bugete mai mari bibliotecilor, nici salarii mai mari bibliotecarilor şi nici servicii mai bune utilizatorilor. Pentru toate acestea va trebui să ne luptăm abia după promulgare. ▲

Ioana BOT

Bibliotecile în care-am locuit

Titlul acesta nu este nici măcar o metaforă, în ce mă priveşte; în tinereţea mea, bibliotecile cele mai interesante la care aveam acces (şi, ca mine, mulţi alţii) se aflau în „case de oameni", în casele profesorilor noştri, care ni le puneau la dispoziţie cu aceeaşi generozitate cu care ne dădeau tot ce ştiau ei spre a ne „forma" cum se cuvine. În vremile acelea (despre care constat că vorbesc ca despre o altă viaţă, într-atît îmi par acum de îndepărtate), „a forma studenţi" însemna „a rezista". Cărţile rare pe care le citeam erau însoţite cel mai adesea de o poveste a drumului lor aventuros pînă la noi. După un timp, învăţam logica subtilă a distribuţiei titlurilor de la o bibliotecă la alta, tot aşa cum deprindeam disciplina fişei de împrumut şi a termenelor de restituire. Fişele mele bibliografice mai păstrează încă hieroglifele discrete cu care-mi notam unde se află Harold Bloom, unde Spitzer şi unde alde structuraliştii, de unde va trebui să iau în braţe deconstrucţia americană, de unde Proust în NRF şi de unde San Antonio... Filmul acela, *Fahrenheit 451*, ni se părea doar o versiune puţin mai ficţionalizată a realităţii; ei aveau scenariile „lor", noi aveam cărţi împrumutate pe doar o zi şi-o noapte, cărţi copiate „la xeroxul călugăresc", repede-repede, pentru că – de pildă – biblioteca universităţii ne vestise discret că trebuie să le dea la topit (păstrez un asemenea „xeromanuscris" după un volum de Dorin Tudoran, ca pe o stranie relicvă). Tot pe fişele acelea treceam titluri pe care aş fi vrut să le citesc, dar despre care aflam cu certitudine că nu le pot găsi. Nu aici. Nu în această viaţă.

...Şi a venit viaţa cealaltă! Cînd am ieşit pentru prima oară în Occident „la studii", în 1994, visam desigur la bibliotecile „lor", locuri miraculoase despre care auzisem atîtea poveşti, locuri unde se găsesc neapărat toate cărţile, limanuri de linişte cu acces liber la raft, insule paradisiace conectate prin calculatoare la toată ştiinţa lumii... În anul academic pe care urma să îl petrec la Universitatea din Zuerich, biblioteca centrală universitară era închisă pentru modernizarea tuturor sistemelor sale de gestiune şi deservire. A fost una dintre primele veşti pe care le-am aflat, de la profesori şi studenţi oscilînd între mînie şi amuzament... Aşa am descoperit biblioteca Seminarului de Romanistică, cărţi-cărţi-cărţi în toate sălile clădirii, care devenea pentru mine dintr-o dată spaţiul celei mai fericite libertăţi... şi singurătăţi. Puteam răsfoi în tihnă, puteam alege şi împrumuta acasă, mai ales – puteam descoperi. Ecluza magnetică mă controla doar la intrarea sau la ieşirea din Seminar. Vechiul fişier de hîrtie al locului nu mai era valabil, cel pe computer nu era încă activ – iar eu nu puteam să aştept redeschiderea bibliotecii centrale! Îmi amintesc de felul cum am învăţat fiecare sală cu cărţi, de marile descoperiri pe care le făceam acolo, de bucuriile unor lecturi neştiute sau visate îndelung, de ironia involuntară a clasificării volumelor (semioticienii locului sancţionaseră, de pildă, toate cărţile lui Eco la „Cultură generală şi neprofesionisme", iar atacurile unui Leonard Jackson la adresa structuralismului fuseseră exilate în pod, la „excentricităţi prea puţin căutate"...) care îmi transformau căutările în „iniţieri" suprinzătoare. Am locuit în Seminar ca într-un Babel nebun al cărţilor. Am plecat de-acolo cînd biblioteca mare abia se deschisese; între timp şi Seminarul a trecut „pe computer", refuzînd cititorilor săi plăcerea descoperirii. Nu sînt singura „locatară" care o regretă.

Bibliotecile italiene, apoi, sînt locuri de plăcută socializare, sălile lor de lectură înghesuie cititori şi conversaţii amicale, clinchetul tastelor de computere şi exclamaţii vesele ale unor regăsiri... Şi nici o maşină de aer condiţionat nu poate înfrînge căldura de-afară. Biblioteca în care am locuit cel mai mult (din nou – a Departamentului de Romanistică din Roma) era, deja, pusă pe calculator, cu dulapurile de cărţi grijuliu ferecate. Căutam cu maşina, ceream bibliotecarului, aşteptam (mult) să-mi aducă titlurile, descopeream că unele nu-mi erau de trebuinţă... Şi auzeam vocile obişnuiţilor locului, regretînd accesul liber la raft, protestînd împotriva computerizării, tot soiul de reacţii care mă linişteau despre normalitatea propriilor mele dezamăgiri, dar nu mă consolau. Era cel puţin frustrant să te izbeşti mereu de sărăcia cuvintelor-titlu în căutările tale computerizate şi să hotărăşti utilitatea cărţii înainte de a pune mîna pe ea. Cele mai recente-autorizate-interesante studii pentru tema care mă interesa nu le-am găsit prin cuvinte-titlu, ci la recomandarea altor specialişti. Revizitînd-o după un an, am descoperit o Bibliotecă întoarsă la accesul liber la raft, cu ecluză magnetică la intrare, mult mai calmă şi... mai liniştită. Nimeni nu vorbea, toţi răsfoiau (cel puţin). Computerele erau acolo, desigur, dacă chiar aveai nevoie de ele. Cei mai mulţi cititori le foloseau, cred, mai ales pentru a ajunge la bibliotecile şi publicaţiile *online*.

În anii din urmă, însă, am avut privilegiul de a locui o bibliotecă, asistînd totodată la facerea ei. E o experienţă aparte, uneori mi se pare că e însăşi Facerea, un fel de creaţie secundă, în care fiecare enciclopedie rară mai adaugă spiritelor noastre realitatea unui continent de istorii, a unei constelaţii de idei... Ca un făcut, şi aceasta se aşeza în camerele unei case în care – la propriu, acum – locuiam. Am învăţat-o cameră de cameră şi uneori mă prindeau zorile pe jos, dinaintea rafturilor cu colecţii de *Times Literary Supplement*, sau cu *Esprit*-urile viselor mele, sau cu cine ştie ce alte atracţii care îmi ieşeau în cale. Îmi amintesc bucuria de a deschide cutii venite de pe *Amazon.com* (şi-mi place chiar şi faptul că această postmodernă cale a cărţilor lumii poartă numele fluviului pe jumătate legendar, despre care se zice că vine din Rai), ca şi nebunia lecturii neîngrădite şi toate proiectele pe care am început să le construiesc atunci. Şi Internetul care mă scotea în alte lumi, în alte rafturi de biblioteci, „descărcîndu-mă" pe mine, mai degrabă, acolo, în virtual, decît pe ele în ecranul dinaintea mea. Între timp, şi această bibliotecă a intrat, eficient, în calculatoare; eu prefer să o străbat în continuare răsfoind-o, să elimin interfaţa electronică dintre noi, să ştiu că Iser se află „în sala a doua, după scări, imediat la stînga", să uit de mine pe un pervaz însorit, citind despre magia numerelor şi ordinea cosmosului. Să dansez o seară cu Paul de Man (prefer ambiguitatea aproape greşită a englezei, *Dancing Paul de Man)*, pentru că nu se poate numi, simplu, „lectură", această fericită locuire a cărţilor. Iar dacă am să mai adaug că toate acestea mi se întîmplă într-un institut din inima Bucureştiului, sper că am să vă minunez îndeajuns ca să îl căutaţi.

Dincolo de toate aceste experienţe, în sensul cel mai propriu al termenului, şi în cel mai banal cotidian, locuiesc eu însămi într-o bibliotecă – a mea. Cum altfel? ▲

Urban LARSSEN

Tehnologia este răspunsul, dar care a fost întrebarea?

Cu cîţiva ani în urmă, o nouă bibliotecă şi-a deschis porţile pentru public în Malmö, al treilea oraş suedez ca importanţă (cam de dimensiunile Clujului). A fost un eveniment important în lumea bibliotecilor. Nici o altă bibliotecă nu dusese autoservirea atît de departe. Împrumuturile, returnările, sortarea cărţilor se fac automat, cu roboţi şi computere. S-a spus că nivelul de folosire a tehnologiei informaţiei este dintre cele mai înalte aici, iar imensa reţea de calculatoare este menită să stea nemijlocit la dispoziţia utilizatorilor. Colecţiile numără 700.000 cărţi, 1.700 titluri de periodice, 160 de ziare în 30 de limbi. Clădirea în sine, „un triumf arhitectural“ (pentru a cita un cotidian local) are 9.300 de metri pătraţi, se întinde pe cinci etaje, 1.000 de locuri în săli de lectură, mici săli de conferinţă, podele adaptabile pentru diverse nevoi, un perete nordic înalt de 20 metri din sticlă şi o mulţime de lucruri „ultimul răcnet“ în materie de iluminat, mobilier, tehnologie de expunere şi arhivare.

Această bibliotecă este probabil o Mecca în ceea ce priveşte designul şi tehnologia, un loc de lucru menit să stimuleze, ceva ce politicienii locali pot folosi pentru a face reclamă oraşului şi ca dovadă a grijii lor pentru cultură, educaţie şi societate civilă. Este de asemenea ceva de care locuitorii oraşului Malmö se pot bucura ca de un „templu al cunoaşterii“ (din nou citez un ziar local) şi pe care îl pot folosi în tentativa de a deveni buni cetăţeni ai unei societăţi democrate. Dar edificiul nu a fost ridicat fără probleme, scrie *Biblioteksbladet*, buletinul intern al bibliotecarilor. Proiectul bibliotecii publice din Malmö arată că arhitectura poate fi o chestiune arzătoare. Aceasta corespunde uneia dintre dezbaterile actuale din cadrul comunităţii bibliotecarilor din Suedia, anume dacă viitorul bibliotecilor depinde de clădire în sine sau de atitudinea bibliotecarului.

În cazul bibliotecii publice din Malmö, bibliotecarii i-au criticat pe arhitecţi pentru că nu au ştiut să creeze o secţiune modernă pentru copii, în vreme ce arhitecţii par în general să creadă că bibliotecarii ar trebui consultaţi mai puţin în procesul de construcţie, căci „deranjează“.

Oricît de fierbinte sau complicată este această dezbatere, se pare că este departe de problemele de acum cîteva decenii, cînd primele autobuze-bibliotecă au început să facă turul zonelor rurale ale Suediei, intenţionînd să ofere locuitorilor din ungherele aflate departe de bibliotecile oraşelor ocazia de a se educa sau, altfel spus, să aducă oameni ne-urbani în sfera publică. Autobuzele-bibliotecă făceau parte din efortul guvernelor social-democrate (care au condus ţara pentru cea mai mare parte a anilor de după război) de a face buni cetăţeni din poporul suedez. Accesul la informaţie şi pluralitatea opiniilor (în format de carte) erau împachetate în cîteva autobuze Scania şi echipe de cîte doi oameni, un şofer şi un bibliotecar, purcedeau spre inima întunericului cu preţioasa încărcătură. Staţionau în faţa băcăniilor, intersecţiilor mai importante sau chiar în faţa unei ferme, în vecinătatea altor două, trei case şi oamenii veneau să-şi aleagă cîteva cărţi sau ca să afle despre activităţile culturale din zonă. În mare măsură, trebuie spus, misiunea şi-a atins scopul. Bibliotecile publice joacă un rol important în societatea suedeză de astăzi, iar accesul la ele este răspîndit şi suficient. Unii merg atît de departe încît spun că biblioteca publică este un surogat pentru bisericile luterane suedeze goale (Emin Tengström, profesor de ecologie umană, 1987).

În zilele noastre, pe lîngă colecţia de cărţi, o bibliotecă suedeză tipică oferă fiecărui utilizator acces gratuit la Internet şi diverse baze de date. De la colecţii de articole din presa zilnică, periodice şi publicaţii academice, la liste substanţiale de cărţi ce pot fi găsite în toate bibliotecile suedeze sau baze de date mai specializate, de pildă pe probleme de mediu, sau indexul proceselor de la Curtea Supremă. Pentru o taxă modică, articolele pot fi tipărite, iar cărţile comandate şi ridicate cîteva zile mai tîrziu, mulţumită reţelei vaste de biblioteci din ţară. În plus, bibliotecile au o secţiune dedicată presei şi periodicelor cu titluri pentru diverse interese. Lîngă ziarul regional şi cel mai important cotidian naţional suedez, poţi descoperi ziarul naţional turc, de exemplu, în cazul în care oraşul are un număr mare de imigranţi turci. Cărţile în limbi străine de orice specialitate sînt un lucru obişnuit pentru orice bibliotecă, ceea ce înseamnă că instituţii precum British Council sau Goethe Institut joacă un rol mai puţin important în Suedia (în comparaţie cu România). Există şi un număr destul de mare de „cărţi vorbite“, casete ce conţin textul cărţilor citite de actori şi care se adresează oamenilor incapabili să citească sau celor care doresc să asculte un roman bun fără să-şi ocupe ochii. Oricine are un act de identitate poate să-şi facă legitimaţie gratuit. Cetăţenia nu este relevantă şi nici domiciliul permanent în Suedia. Acest lucru este valabil şi în cazul bibliotecilor universitare, ceea ce poate duce la o situaţie ciudată: un student străin aflat în vizită în Suedia poate să-şi facă o legitimaţie la Universitatea din Stockholm şi să ia oricîte cărţi doreşte, în vreme ce un student suedez la aceeaşi universitate care nu şi-a plătit taxa de semestru poate avea probleme.

Se mai întîmplă ca bibliotecile locale să aibă greutăţi la capitolul fonduri pentru achiziţionarea de noi computere pentru a naviga pe Internet sau anumite cărţi mai scumpe. Totuşi, în cazul bibliotecii din Malmö, altele sînt problemele. Lipsa de dialog între arhitecţi şi bibliotecari este probabil o problemă de lux, în parte o problemă internă ce priveşte grupuri profesionale, care protejază ceea ce cred că este teritoriul lor de drept. Dar mai sînt şi altele. Tehnologia, de exemplu. Tendinţa de a aduce tot soiul de maşini în lumea bibliotecii (maşini pentru înregistrarea automată a împrumuturilor, maşini automate pentru sortat cărţile, computere şi roboţi la tot pasul) nu trece drept o îmbrăţişare necritică a tehnologiei, ci mai degrabă ca o preocupare pentru uşurarea muncii personalului şi suficienţă în prelucrarea informaţiei. Avînd în vedere că numărul instrumentelor de căutare şi al bazelor de date sporeşte mereu, ca şi numărul surselor de informare în general, ceea ce devine necesar este a şti cum se folosesc toate acestea. Dacă sarcini precum sortarea cărţilor sînt preluate de maşini, bibliotecarul are mai mult timp pentru îndrumarea utilizatorilor. Ca o consecinţă, bibliotecarul din Malmö are un nou nume: *knowledge consultant*. Totuşi, avem nevoie de toată această tehnologie sau, aşa cum spunea un articol din *Biblioteksbladet*, „tehnologia este răspunsul, dar care a fost întrebarea?“. Căutarea într-o bază de date pe calculator poate scoate la iveală 3000 de cărţi pe o anumită temă. Dar, pentru un studiu calitativ, nu este mai bine să ai 3 cărţi în raft? Unii studenţi la facultatea de bibliotecari se plîng de această tendinţă de marginalizare a cărţii şi de preocuparea tot mai mare pentru învăţarea diferitelor instrumente de căutare sau a modului de organizare a bazelor de date. Cantitatea în faţa calităţii.

Cînd intri într-o bibliotecă suedeză proaspăt terminată, precum cea din Malmö, poţi fi uimit de rolul pe care-l joacă intrarea şi cafeneaua, care sînt din ce în ce mai des combinate. Intrarea este foarte primitoare, o grămadă de informaţii te copleşeşte încă înainte de a ajunge la cărţi. În unele biblioteci presa zilnică este plasată chiar în cafenea. Zone destinate întîlnirilor sînt avute în vedere încă din construcţie, mai precis săli de studiu pentru grupuri, seminarii, conferinţe sau ateliere. Toate acestea vin în întîmpinarea expresiei pe care William Naisbitt o lansa în anii '80: *high tech, high touch*, cu alte cuvinte cu cît avem la dispoziţie mai multă tehnologie prin care putem comunica sau lucra la distanţă, cu atît mai importante devin contactele sociale. Bibliotecile în Suedia de astăzi tind să fie construite ca puncte de acumulare a informaţiei pe de-o parte şi pentru socializare pe de alta.

Totuşi, cui îi este destinată clădirea bibliotecii: cărţii, utilizatorului, bibliotecarului sau arhitectului? Întrebarea a fost pusă de Tomas Lidman, consilier în cadrul Consiliului Naţional de Cultură, şi poate fi privită nu doar ca o întrebare retorică (răspunsul fiind, într-un fel sau altul, *tuturor)*, dar şi ca marcînd ambivalenţa rolului jucat de biblioteci în societăţile contemporane. „Templul Cunoaşterii“ nu spune foarte multe decît în cazul în care înţelesul cunoaşterii înseşi este specificat, şi acest lucru este dificil în epoca postmodernă. Cu siguranţă biblioteca joacă un anumit rol în politică şi poate că nu este o coincidenţă că cea care speculează cel mai mult tehnologia înaltă se găseşte într-o regiune care trece printr-un adevărat proces de reidentificare: inaugurarea unuia dintre cele mai mari poduri din Europa, ce traversează golful Öresund şi leagă Copenhaga de Malmö, s-a petrecut nu cu multă vreme în urmă şi a creat „Regiunea Öresund“. Această regiune transnaţională înseamnă 2,5 milioane de locuitori şi se vorbeşte foarte mult despre ea ca despre o regiune de dezvoltare, deschidere şi viaţă prosperă, sau oricum cu un astfel de potenţial. Deci, Malmö de după pod nu mai este doar un oraş în sudul Suediei, ci mai degrabă cel mai important oraş suedez în regiunea Öresund. Pentru că pot să pună la dispoziţie capital cultural şi ambiţii înalte în forma unei biblioteci publice moderne, frumoase şi bine echipate, politicienii locali ar putea să fie rezonabili în efortul de a atrage aici noi investitori şi cetăţeni bine instruiţi, cu pretenţii. ▲

Cătălin MANOLE

Scene de vară cu aer condiţionat

„Ştefan Bănulescu“ este numele Bibliotecii Judeţene Ialomiţa, aflată în Centrul Cultural UNESCO „Ionel Perlea“ din Slobozia. Clădirea este binecunoscută tinerilor din oraş atît pentru cea mai importantă discotecă, aflată la subsolul ei, cît şi pentru barul „Boema“, fostă cafenea literară, actual loc de întîlnire pentru şmecheri.

Urci scările de marmură vegheate de tablourile scriitorilor patriei şi la etaj alegi: în stînga sala de împrumut pentru adulţi, în dreapta pentru copii şi tot pe stînga sala de lectură. În sala de împrumut pentru adulţi vin de obicei elevii liceelor şi şcolilor cu clasele unu-opt. Adulţii sînt mai rari. Întotdeuna e linişte, elevii vorbesc în şoaptă şi îşi caută din priviri cărţile trebuincioase. Intră, îşi lasă punga sau rucsacul lîngă cuierul din dreapta uşii. Prima oprire este la standul cu noutăţi, făcut din două măsuţe joase, acoperite cu pînză, unde biblioteca expune ultimele achiziţii, oricît de vechi ar fi acestea.

„Pentru achiziţiile de cărţi şi periodice Biblioteca Judeţeană a primit anul acesta 300 de milioane, îmi spune **Alexandra Ene,** director interimar al instituţiei. Din ei s-au cheltuit pînă acum pentru cărţi 45 de milioane“.

Miroase a bibliotecă, a cărţi păstrate în raft, totdeauna se aude în surdină aparatul de radio aşezat lîngă şefa de sală care ascultă postul local. De altfel şefa de sală este pentru elevi soluţia de rezervă dacă nu găsesc o anumită carte. Ea le poate spune unde este sau cînd va fi returnată.

Adulţii sînt mai degrabă în cealaltă sală de împrumut, unde îşi însoţesc copiii pentru a-şi alege o carte. Sala este colorată, cărţile sînt colorate, pereţii decoraţi cu personaje din desene animate sau din poveşti.

Atracţia bibliotecii rămîne, indiscutabil, mai ales pe timp de vară, sala de lectură: aceasta este dotată cu aer condiţionat. Acum sala de lectură, ca şi sălile de împrumut, este în renovare. Covoarele au fost scoase şi lungul şir de măsuţe joase pe care erau aşezate ziarele a dispărut. Ziarele sînt puse acum pe o etajeră şi principalul dezavantaj este că nu te mai poţi plimba de la un capăt la celălalt al presei româneşti ochind dintr-o privire titlurile ce te-ar putea interesa. Cele 20 de mese cu scaune tapiţate sînt însă la locul lor, cititorii obişnuiţi vin în continuare, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, să facă revista presei sau să citească o carte în linişte. Acum, cînd este vacanţă, majoritatea vin pentru presă, deşi cîţiva elevi şi studenţi îşi pregătesc bibliografiile. Dintre periodice cel mai citit pare a fi *ProSport*-ul, care aproape că trece dintr-o mînă în alta. Apoi se citesc diferite cotidiene, dimineaţa cînd oamenii vin la muncă în Centrul Cultural sau la instituţiile din împrejurimi, la prînz, în pauza de masă sau seara, după terminarea programului. Peretele din capătul sălii este acoperit aproape în întregime de un panou cu Mihai Eminescu înconjurat de voievozi. Poetul, cu o privire visătoare, pare să nu ia în seamă şuviţa ce-i flutură pe frunte. Priveşte doar la literele aurii: „151 de ani de la naşterea poetului nostru naţional“. În dreapta acestui panou, copiii continuă cultul poetului cu desene naive ale Luceafărului. Imediat după acest moment important al sălii de lectură, urmează un grupaj de portrete, aranjate în jurul unui tablou-fotografie cu Titu Maiorescu. Primul este Mircea Dinescu, urmează Negruzzi, Bălcescu, Bacovia, Blaga, Nichita, Vianu, între Vianu şi Creangă, Şerban Codrin, unul dintre bibliotecari, autor de hai-ku-uri, şi seria de portrete se încheie aşa cum a început, tot cu Mircea Dinescu. E linişte şi nu se aud decît ziarele răsfoite şi aparatul de aer condiţionat. Dacă vrei să fumezi o ţigară mergi pe hol, lîngă cele două etajere pe care sînt expuse doar cărţile lui Adrian Păunescu.

De la începutul anului pînă acum s-au înscris la această bibliotecă 2217 cititori. În total sînt puţin peste 15 mii, într-un oraş cu 50 de mii de locuitori şi fără altă instituţie de acelaşi gen. Elevii mai au privilegiul bibliotecilor şcolare. În şapte luni de activitate au fost împrumutate 74.648 de cărţi şi reviste. Sala de lectură a avut 39.975 de consultări, ceea ce înseamnă aproximativ 300 de cereri zilnic. Aceasta este una din cauzele pentru care de la 1 mai sala de lectură a început să fie deschisă şi sîmbăta. „Pentru că foarte multă lume vine în sala de lectură pentru ziare, vom face anul acesta o sală a periodicelor. Şi tot pentru că sîntem suprasolicitaţi şi nu avem destul personal vom deschide o filială a bibliotecii în partea nouă a oraşului. Am primit deja spaţiul, urmează să-l amenajăm“, mi-a explicat Alexandra Ene. Cele mai aglomerate perioade ale anului nu sînt însă cele de vară. Cînd elevii de liceu şi studenţii intră în sesiune, atunci este înghesuială. Bibliotecarilor le-ar fi mai uşor cu cele 180 de mii de volume dacă nu s-ar mai folosi tradiţionalele *fişe*: „Dacă am avea softul treaba ar fi mai uşoară şi pentru angajaţi, şi pentru elevi. O carte s-ar găsi mult mai repede, informaţia s-ar vehicula mai bine. Avem şase calculatoare, dar nu avem patru mii de dolari pentru a cumpăra programul. Aşteptăm de la minister. Noi le-am propus să facem un program propriu, la liceele de informatică din Slobozia, însă nu se poate – trebuie un anumit program folosit la nivel naţional, în reţea“. Cît despre elevi, profesorii îi trimit să facă la bibliotecă *referate* pe o anumită temă şi aici „vin şi îmi spun că vor ceva despre fizică. Profesorii nu trec pe la noi să le dea o bibliografie, ei nici nu ştiu ce cărţi avem. Îi trimit pe elevi şi încercăm noi să-i ajutăm cum putem“.

Poate ar trebui făcută în Slobozia o bibliotecă pentru profesori. ▲

John R. POSTILL

Despre cultul *cargo* şi bibliotecile publice

Începînd cu 1945, sute de culte *cargo* au fost semnalate în regiunea Melanesia din Pacificul de sud. Deşi extrem de diferite, aceste mişcări milenare sînt toate conduse de cîte un profet care prezice că mărfurile occidentale sînt pe drum, încărcate pe vas sau în avion. Totuşi, pentru ca această încărcătură minunată să ajungă în mîinile lor, localnicii trebuie să îndeplinească anumite practici; de pildă, construiesc aerodromuri sau docuri, îngroapă sau spală banii sau învaţă din nou dansurile tradiţionale[1].

Există culte asemănătoare şi în alte părţi ale lumii. În perioada cînd trăiam în Spania post-franchistă – cu o ciudată economie „de tranziţie" şi un amestec de şomaj foarte ridicat şi mari speranţe – a apărut un fel de cult *cargo*. Îl putem numi şi cultul programării. Cîndva, prin anii '80, peste noapte, s-a răspîndit zvonul că persoanele care nu ştiau să scrie un program pe calculator erau la fel de necalificate ca şi ţăranii analfabeţi. Curînd, mulţi dintre contemporanii mei se îmbulzeau să urmeze în grabă cursurile de la *escuelas de informatica*, unde erau instruiţi să transcrie lungi rînduri de pălăvrăgeală confuză în nişte cutii electronice. Nu erau nevoiţi să ciopîrţească aerodromuri în junglă sau să practice dansuri rituale, însă cu siguranţă scopul era cultist: să-şi apropie prin mijloace magice încărcătura noului mileniu. Deşi în cazul unora a funcţionat, majoritatea noilor recruţi nu au stăpînit niciodată noul limbaj şi, pentru a-şi găsi o slujbă, au fost nevoiţi să se întoarcă la limba lor originară din latina vulgară, cunoscută ca *madrileño* sau *cheli*. Astăzi, majoritatea şi-au găsit o slujbă sau un soţ cu bani, şi pare puţin probabil că se vor apuca iar vreodată de programare (cei mai isteţi urmează proverbul spaniol: „Trăieşte pe seama părinţilor pînă cînd vei putea să trăieşti pe seama copiilor").

Un plan greşit

După douăzeci de ani, un nou cult *cargo* se răspîndeşte în Europa şi nu numai. Profeţii săi vorbesc însă de un alt nou mileniu: era Internet. Într-o recentă conferinţă, şeful Programului de Dezvoltare al Naţiunilor Unite (PDNU), M. Malloch-Brown, a declarat că cea mai presantă chestiune cu care se confruntă ţările în curs de dezvoltare este cum să profite de pe urma Internetului. Ţările şi grupurile sociale care nu reuşesc să o facă sînt alungate de cealaltă parte, cea negativă, a „diviziunii digitale". Internetul ridică bariere lingvistice şi educaţionale impresionante, spune Malloch-Brown, dar, odată depăşite, „se deschide o arie largă de oportunităţi de afaceri". Chiar şi rolul guvernului ar putea fi „revoluţionat" dacă s-ar transfera „o mare parte din sistemul furnizării de servicii de la un grup ineficient de administratori oficiali către guvernarea electronică". Astfel, oamenii ar putea „să îi facă responsabili pe administratorii oficiali şi să pretindă servicii mai eficiente"[2].

Acest gen de limbaj profetic neo-liberal este larg răspîndit. Să luăm exemplul Malaeziei, una dintre aşa-numitele economii-tigru din Asia. Această ţară a fost născocită în 1963 dintr-un şirag de teritorii britanice: Malaya, Singapore şi statele borneene Sabah şi Sarawak (Singapore s-a separat în 1965). În 1991, primul ministru malaezian, Mahathir, a lansat un nou program naţional: Vision 2020. Scopul acestuia era transformarea Malaeziei pînă în 2020 într-o „ţară complet dezvoltată" cu o cultură naţională puternică. Cele cinci componente esenţiale ale acestui proiect în desfăşurare sînt: o naţiune unită dincolo de diviziunile de natură etnică, un capitalism liber, o societate condusă de ştiinţă şi tehnologie, un cult islamic universal şi un sistem de prosperitate bazat pe familie[3]. Noile tehnologii ale informaţiei şi comunicaţiilor (ICT) se află la baza acestui program. Astfel, Supercoridorul Multimedia (MSC) finanţat de către guvern, care ocupă o suprafaţă de 750 kmp, este prezentat cu entuziasm ca fiind viitorul „Silicon Valley al Asiei". Într-un entuziasm asemănător, Ministerul Educaţiei speră ca pînă în 2010 să transforme 10 000 de şcoli din ţară în „şcoli inteligente". Vocabularul *e-dealistic* preferat de actualul regim include ţeluri cu cratimă de genul *e-governance*, *e-commerce*, *e-communities* şi *e-learning*[4].

© S. Ivanoschi

Marile planuri ale Programului de Dezvoltare al Naţiunilor Unite şi ale Malaeziei se bazează pe o premisă falsă, aceeaşi premisă care i-a îndemnat în anii '80 pe colegii mei din Spania să se năpustească în şcolile de informatică – mai exact, aceea că noile tehnologii antrenează schimbările sociale şi culturale. Ca replică, aş dori să expun un argument antropologic: oamenii şi instituţiile lor sociale sînt cei care antrenează schimbarea. Tehnologiile – atît cele vechi cît şi cele noi – nu reprezintă decît o componentă a acestor instituţii. Decît să susţin această idee prin argumente ale teoriei antropologice generale, care este întotdeauna o sarcină plicticoasă, o voi face prin prezentarea experienţelor pe care le-am avut cînd „făceam antropologie" într-un colţ sărac al Europei.

Biblioteca – centrul societăţii

În toamna anului 2000, mi s-a oferit posibilitatea să predau un modul de Antropologie Modernă la Bucureşti. Problema era că nu prea aveam experienţă universitară, nu aveam decît o lună să mă pregătesc, nu vorbeam limba română, aveam salariu nominal, trebuia să îmi cumpăr cărţile şi revistele, iar sprijinul administrativ era nul. O sală de cursuri şi puţină cretă era tot ce aveam. Fiind destul de tînăr, avid de experienţă universitară şi fără nevoi financiare prea mari, m-am bucurat enorm de această experienţă. La urma urmei, ce poate fi mai bun decît libertatea totală de a schiţa un întreg curs şi de a preda pentru un mic grup de studenţi entuziaşti şi inteligenţi?

Acestea fiind spuse, absenţa unei biblioteci adecvate a devenit din ce în ce mai frustrantă pentru toţi. Această frustrare a determinat o serie de întîlniri neoficiale în cadrul cărora noi şi alte cîteva spirite înfrăţite încercam să identificăm problemele principale cu care se confruntau bibliotecile din Bucureşti. Am numit această iniţiativă „The Open Library". A devenit curînd evident că problemele nu se limitau doar la antropologie sau la biblioteci. Într-adevăr, „cultura cunoaşterii" din Bucureşti părea să nu ofere decît foarte puţine stimulente potenţialului cercetător. Nu era doar o problemă de lipsă de fonduri. De pildă, practici necostisitoare ca redactarea unui eseu sau studiul de bibliotecă păreau destul de străine studenţilor din România (cum sînt într-adevăr în Spania[5]; eu a trebuit să le învăţ din greu la universităţile britanice). O altă realizare e faptul că eram cu toţii de acord că Internetul, deşi este o foarte puternică sursă de informaţii, suferă şi de limitări serioase. Internetul nu poate răspunde nici măcar nevoilor de lectură ale unui elev de liceu, ca să nu mai vorbim de un student la universitate sau, de pildă, un antreprenor în căutarea celor mai recente studii de management. Deci, ajungem la concluzia ciudată că una dintre cele mai vechi organizaţii media din lume – biblioteca – şi cea mai utilă instituţie a sa – studiul independent în bibliotecă – sînt premisele esenţiale, minimul necesar pentru o persoană ca ea să înveţe în această aşa-zisă „eră electronică".

În ianuarie 2001, am organizat timp de două zile un Workshop Open Library Futures la Bucureşti, cu sprijinul preţios al Mihaelei Danga şi al colegilor de la Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI). Am început cu o paralelă între experienţele noastre ca utilizatori ai bibliotecii (ca staff, în cazul Mihaelei) la Bucureşti, Londra, Stockholm şi în alte oraşe, inclusiv două sau trei din Statele Unite. O lecţie folositoare pe care am învăţat-o a fost aceea că nu există un model absolut de bibliotecă. Bibliotecile „occidentale" se confruntă şi ele cu probleme serioase, pe fondul transformării în articole de comerţ a cunoştinţelor tipărite pe care o susţin elitele neoliberale[6]. A doua zi ne-am concentrat pe problema găsirii unei strategii de cercetare pentru lunile următoare şi pe discuţia în legătură cu posibile surse de finanţare. De atunci, ne-am ocupat în timpul nostru liber de cîteva cercetări şi interviuri preliminare în acest sens. Din păcate, încă mai trebuie asigurate fonduri, însă viziunea care ne-a animat în primele noastre discuţii rămîne neschimbată: bibliotecile publice trebuie să rămînă în centrul eforturilor de construire a unei societăţi europene informate şi pluraliste.

Avem nevoie cît mai curînd de o dezbatere largă care să definească şi să îndeplinească această sarcină complexă şi înfricoşătoare – o dezbatere civică care să reunească bibliotecari, experţi în informatică, arhitecţi, umanişti, politicieni, profesori, părinţi, studenţi, elevi şi alţii. Nu doar în Bucureşti sau în alte oraşe „în tranziţie", ci şi în localităţi din întreaga Europă. Nu există aerodromuri fermecate, dansuri populare sau programe de calculator care să ne facă treaba în locul nostru. Timp de cîteva decenii, ni se va cere o rezervă imensă de sudoare, sînge, lacrimi şi euro.

Cu ce poate contribui antropologia la acest efort colectiv? Nu cu bani, cu siguranţă, pentru că nu avem. Ceea ce *putem* oferi este o necesară cercetare de bază a producţiei de cunoştinţe în diferite localităţi europene, punînd accentul pe scopurile în care sînt folosite bibliotecile publice. Antropologia reprezintă un demers comparativ bazat pe un detaliat studiu etnografic de teren. Principala noastră metodă de cercetare este cunoscută ca „observaţia participativă". Aceasta presupune să facem – pe cît este posibil – ceea ce fac localnicii, în acest caz bibliotecarii, utilizatorii de bibliotecă, şi alte persoane implicate în producerea şi transmiterea „cunoştinţelor locale". O altă noţiune antropologică principală este cea de „viaţă socială". Oamenii nu sînt singurii care au biografii şi vieţi sociale[7]. Artefactele, textele, imaginile, cîntecele etc. au biografii şi vieţi sociale. Astfel, Kopytoff afirmă că biografia unei maşini din Africa ar produce „o abundenţă de date culturale: modul în care a fost cumpărată, cum şi de la cine au fost strînşi banii, relaţia dintre cumpărător şi vînzător, scopurile în care maşina este folosită de obicei, identitatea celor mai frecvenţi călători şi a celor ce o împrumută, frecvenţa cu care este împrumutată, garajele în care este dusă şi relaţia proprietarului cu mecanicii, mişcarea maşinii de la o persoană la alta şi de-a lungul anilor, şi, la final, cînd maşina este distrusă, dispunerea rămăşiţelor. Toate aceste detalii ar dezvălui o biografie complet diferită de cea a unei maşini americane a clasei mijlocii, a unei maşini la tribul Navajo sau a unei maşini aparţinînd unui ţăran francez."[8]

O chestiune crucială care necesită cercetare etnografică este ceea ce am putea numi „biografia colectivă a cărţilor şi persoanelor din X (de pildă Bucureşti, Heidelberg sau Cadiz)". Cum se intersectează în acest oraş cărările biografice ale cărţilor şi oamenilor? Cum se despart? În ce scopuri îşi folosesc oamenii cunoştinţele dobîndite din cărţi? Care sînt principalii coregrafi care dirijează dansul oamenilor şi cărţilor? Cît de bine îşi fac treaba aceşti coregrafi? Există blocaje în circulaţia materialelor de bibliotecă şi a celor ce le folosesc? Dacă există blocaje, care sînt factorii financiari, culturali, politici etc. care le determină?

Acesta ar fi genul de întrebări pe care ar trebui să şi le pună un antropolog. Nu sînt probabil întrebările pe care şi le-ar pune un bibliotecar, un arhitect sau un tehnocrat, însă ele ne pot fi utile. Ne pot ajuta să depăşim impulsurile către acest nou cult *cargo*.

Heidelberg, 3 august 2001

Traducere de Adrian BRATFANOF

---

1. Barnard, A. şi Spencer, J. 1996. *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. London and New York: Routledge

2. Malloch-Brown, M. 2000 'Technology for Development'. Discurs susţinut la Simpozionul Internaţional despre Cooperarea în domeniul Tehnologiei Informaţiei şi Dezvoltării. Tokyo, 3 iulie 2000. Vezi www.undp.org.

3. Vezi Khoo, B.T. 1995. *Paradoxes of Mahathirism*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, şi Gomez, E. T. and Jomo, K. S. 1997. *Malaysia's Political Economy: Politics, Patronage and Profits*. Melbourne: Cambridge University Press.

4. Harris, R. et al 2000. „Methodologies for developing community information systems in remote communities of Sarawak". Lucrare susţinută la Conferinţa Bienală a Consiliului de Cercetare din Borneo. Kuching, Malaezia, 10-14 iulie 2000.

5. Pentru o scurtă prezentare a situaţiei bibliotecilor din Spania, vezi Vazquez Freire, M. 2001 'Bibliotecas contra cultura cutre'. Cartas al Director, *El Pais* 28 aprilie 2001.

6. Pentru o istorie recentă a bibliotecilor publice din Marea Britanie, vezi Webster, F. 1995 *Theories of the Information Society*. London: Routledge.

7. Appadurai, A. 1986. Introduction: commodities and the politics of value. In A. Appadurai, (ed). *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 3-63.

8. Kopytoff, I. 1986 . „The cultural biography of things: commoditization as process". In. A. Appadurai (ed). *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 64-94.

▲

Pe Internet

Cîteva biblioteci din România au făcut marele pas spre societatea informaţională: sînt prezente pe Internet, fie cu o pagină de prezentare, fie cu un catalog *online* şi cu alte servicii. Iată-le, în ordinea în care apar pe pagina *web* a Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti (http://www.bcub.ro):

Biblioteci de învăţămînt superior: Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iaşi (http://www.bcu-iasi.ro); Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran" din Timişoara (http://www.bcut.ro); Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca (http://bcu.ubbcluj.ro); Biblioteca Universităţii „Politehnica" din Timişoara (http://www.library.utt.ro); Biblioteca Centrală a Universităţii de Medicină şi Farmacie „Gr.T. Popa" Iaşi (http://www.umfiasi.ro/library.htm); Biblioteca Universităţii Tehnice „Gheorghe Asachi" Iaşi (http://www.library.tuiasi.ro); Biblioteca Centrală a Universităţii de Medicină şi Farmacie din Cluj-Napoca (http://bib.umfcluj.ro).

Biblioteci publice: Biblioteca Naţională a României (http://www.bibnat.ro); Biblioteca Judeţeană Mihai Eminescu – Botoşani (http://www.petar.ro/biblioteca); Biblioteca Judeţeană „V.A. Urechia" din Galaţi (http://www.bvau.ro); Biblioteca Judeţeană Slobozia (http://www.cicnet.ro/banulescu/index.html); Biblioteca „Octavian Goga" din Cluj-Napoca (http://www.dntcj.ro/others/biblio/bib.htm).

Biblioteci de cercetare: Biblioteca Academiei Române (http://bar.acad.ro).

Navigînd, am mai descoperit cîteva, pe care pagina BCU nu le menţionează: Biblioteca Colegiului „Noua Europă" (http://library.nec.ro); Biblioteca Judeţeană din Timişoara (http://www.infotim.ro/patrimcb/tm/timisoar/bibljtm/bibljtm.htm).

▲

Z. ORNEA

glose

Bibliotecile ieri şi astăzi

În toamna anului 1954, eram în al treilea an al Facultăţii de Filosofie, am intrat, cu permis în regulă, la Biblioteca Academiei. Şi, de atunci, n-am mai prea ieşit de acolo. Atunci, la început, citeam pentru a-mi pregăti lucrarea de licenţă care avea ca titlu *Gîndirea românească la mijlocul secolului al XIX-lea*. După absolvire, am publicat-o. Stăteam, adesea, toată ziua la Biblioteca Academiei. În august 1955 am devenit redactor la ESPLA (o editură mamut, din care s-au desprins, apoi, vreo şase-şapte edituri) şi, cum spaţiul la editură era strîmt, dimineţile pînă spre prînz citeam manuscrisele (eram redactor la redacţia de critică şi istorie literară) în sala 1 de lectură a Bibliotecii Academiei. Iar după-amiezile reveneam pentru a-mi vedea de ale mele începuturi de cercetare. Biblioteca funcţiona de la orele 8 pînă la 22 şi, dacă veneai spre opt jumătate, nu mai găseai loc. Coada se întindea din apropierea uşii de intrare şi cotea spre subsolul unde erau (mai sînt!) garderoba şi ghişeul de eliberare a locurilor în sălile de lectură. Cei ce veneau mai tîrziu aşteptau, răzbiţi, eliberarea unui loc pentru a-l putea ocupa. Iar seara, soneria de închidere suna pe la orele 21,45, şi noi mai citeam, şi numai la a doua sau a treia strigare predam ceea ce funcţionarii-custode numeau „materialul". Şi sala de lectură era mereu plină de cititori, printre care mult tineret. Nu vreau să idilizez lucrurile. Erau vremuri grele şi aspre, cele mai multe cărţi şi publicaţii fiind zăvorîte la Sala 3 („Fondul Special") şi, pentru a citi acolo, aveai nevoie de permis anume pentru această destinaţie. Iar printre cititori se aflau destui bătrînei care, lipsiţi de toate ale traiului, căpătau permis, iernile, pentru a se încălzi. Iar directorii bibliotecii (Barbu Lăzăreanu, G. Baiculescu, Tudor Vianu, Şerban Cioculescu) aveau cumsecădenia de a dispune eliberarea permiselor acestor năpăstuiţi. Acolo i-am cunoscut pe Sauciuc-Săveanu (fost membru marcant al PNŢ), pe profesorii Gh. Zane şi C.C. Giurescu (aceştia din urmă cercetători la institutele Academiei), pe Emil Vârtosu, pe I. Veverca (fost legionar doctrinar) şi pe mulţi, mulţi alţii. Ani de zile îşi tot făcea veacul în Sala 1 de lectură un fost corist la operetă care citea, pînă la istovire, cărţi despre disciplinele ezoterice (noi, tinerii, îl poreclisem „neantologul") şi era nelipsit iarna sau vara. Biblioteca, bine aşezată, avea în faţă o frumoasă grădină cu flori şi copaci, care o fereau vara de soarele torid. Era o încîntare să stai „la o ţigară", de cînd se făcea frumos, în grădină. Apoi nu mi-am mai îngăduit acest lux pentru că pierdeai prea mult timp „la o ţigară" îndelung vorbită. Pur şi simplu, nu mai ieşeam din sală pentru că şueta la o ţigară îţi răpea cel puţin jumătate de oră. Stăteam cufundat pe carte sau revistă (ziar) şi citeam de zor, notînd citatul semnificativ pe fişele mele dreptunghiulare (le mai am, pe toate, şi azi). Pe vremuri, în tinereţe, neavînd o locuinţă adecvată (locuiam la socri, într-o cameră de trecere) am chiar scris, în Sala 1 a Bibliotecii Academiei, primele mele trei cărţi. Locul meu nu numai de lucru, dar şi de trai era Biblioteca Academiei. Cine avea treabă cu mine, ştia că acolo mă poate găsi. Dumnezeule, a trecut de cînd mi-am început lucrul la Biblioteca Academiei aproape o jumătate de veac! Şi firește că privesc la aceşti ani de început cu nostalgie şi admiraţie. Apoi, cu trecerea anilor (şi, vai, a deceniilor), peisajul uman în sălile Bibliotecii Academiei se tot schimba, vechile figuri de altădată au dispărut, au apărut altele, s-au risipit şi acestea, cititorii fiind mereu alţii. Toamna, cînd trebuiau să lucreze pentru lucrarea de licenţă, apăreau studenţii, arătoşi şi imberbi, care îţi tot cereau indicaţii bibliografice. Spre primăvară tîrziu dispăreau pentru că îşi isprăviseră treaba. Rămîneam pe loc noi, „interbelicii", fixaţi la acele inconfortabile mese de lucru de sticlă şi pe scaune incomode. Dar să nu comit indelicateţea de a huli draga mea Bibliotecă a Academiei, unde am citit aproape 50 de ani, pregătindu-mi (în perioada documentării) fiecare dintre cărţile mele. Şi, dacă aş sta să le număr, ar fi cam multişoare.

Astăzi, peisajul la Biblioteca Academiei e cu totul altul. Mai apar, din toamnă pînă în primăvară, generaţii de studenţi pentru pregătirea lucrării de licenţă. Apoi rămîn, ca întotdeauna, cei vechi şi nărăviţi. O primă înfăptuire extraordinară s-a petrecut chiar în ianuarie 1990. A fost desfiinţat teribilul „Fond Special" şi a dispărut oribila „Sala 3". Toate cărţile şi periodicele au căpătat egalitate de tratament, putînd fi cerute şi servite în Sala 1 de lectură. Pentru cine cunoaşte rigorile vechilor stări de lucruri, a fost, aceasta, o efectivă revoluţie, pe care am ştiut să o apreciem bucuroşi foarte. Asta a presupus şi modificarea cataloagelor, ceea ce, dată fiind puţinătatea personalului, a mers mai încetişor. Dar acum găseşti, calm şi la locul lor, vechile publicaţii şi cărţi exilate la Sala 3 (care avusese, firește, catalogul ei special). Explozia editorială de după 1990 a creat mari dificultăţi Serviciului de bibliografie şi catalogare. Trebuie să treacă ani destui pînă ce găseşti, la locul lor în cutiile cu fişe ale cataloagelor, cărţile nou apărute. Uneori, le găseşti în catalogul noutăţilor de pe masa Sălii cataloagelor, după care, cu vremea, revin la locul ce li se cuvine. Dar, adesea, nu le găseşti nici acolo. Cred că, în ultimii ani, nu funcţionează decît foarte capricios legea depozitului legal şi tipografiile (mai ales micile tipografii) nu trimit cărţile nou apărute la bibliotecile avînd calitatea de depozit legal (Biblioteca Naţională şi Biblioteca Academiei), încît, peste ani, nu se va putea efectiv reface harta apariţiilor editoriale din acest ultim deceniu al veacului al XX-lea. Ceea ce e efectiv o nenorocire. Se ştia, mai de demult, că depozitele de cărţi ale Bibliotecii Academiei sînt neîncăpătoare. De regulă, în bibliotecă intră cîte două exemplare din fiecare carte sau periodic. Dublurile, nemaiavînd loc în depozitele din Calea Victoriei, erau depuse într-o magazie din cartierul Bucureştii Noi şi, acolo, avînd parte de condiţii improprii, se deteriorau, nemaiputînd înlocui exemplarele uzate care se serveau la sală. Cu toate măsurile de conservare şi reparare a unor cărţi şi periodice, se simţea acut nevoia unei noi clădiri-depozit. După multe stăruinţe, conducerea Academiei Române a obţinut stipendii financiare serioase din partea Băncii Naţionale a României şi a început, pe un teren vecin cu curtea Bibliotecii Academiei, construirea unei noi clădiri. Ea este, de aproape un an, înălţată. De peste jumătate de an a început mutarea unor depozite în noua clădire învecinată. Dar, din nenorocire, n-au fost prevăzute instrumente moderne de transport. Cărţile şi periodicele sînt transportate mai mult cu coşul şi cu braţul. Şi cine ştie cînd se va isprăvi. Aceasta a provocat o efectivă perturbare a activităţii Bibliotecii Academiei. Pentru a nu se închide complet în perioada mutării, s-a apelat la o soluţie mediană. Biblioteca funcţionează cu programul jumătate, adică pînă la orele 14. De pe la orele 13 cititorilor – puţini, ce-i drept – nu li se mai primesc buletine de cerere (pentru cărţi şi periodice). Pe deasupra, datorită mutării, zilnic, pe catedra custodelui, se anunţă mereu alte cote de cărţi şi periodice care nu pot fi servite cititorilor. Biblioteca Academiei, cea mai importantă bibliotecă din ţară, e practic vraişte şi în delăsare. Şi mai nimeni nu poate preciza cînd se va termina acest proces, să-i spun, tranzitoriu. Oare va dura cît tranziţia noastră spre economia de piaţă? Sper mult că nu şi curînd (dar cînd anume?) totul va reveni aici la normalitate. Îmi pun mari nădejdi în priceperea dlui director Gabriel Ştrempel, fost adjunct încă pe vremea directorului Şerban Cioculescu şi bun, emerit gospodar.

De mare însemnătate pentru procesul didactic sînt bibliotecile de facultăţi, licee şi şcoli. Veşti bune vin de la Biblioteca Centrală Universitară (B.C.U.), unde priceputul director dl Ion Stoica a izbutit să-şi vadă terminată reconstruirea clădirii, încetînd funcţionarea prin diversele ei clădiri anexă. Şi a pus-o la punct modern, cu cataloage computerizate. Aici Ministerul Educaţiei şi Cercetării varsă fonduri pentru achiziţii de cărţi şi, în plus, din diverse sponsorizări. De aici sînt îndreptate spre bibliotecile facultăţilor cărţile. Şi ele contribuie mult la procesul instructiv-educativ. Să ne păstrăm în limitele rezonabilului acum posibil. Nu intră, în biblioteci, chiar toate cărţile publicate ce fac parte din zona de interes a fiecărei facultăţi. Fondurile primite nu sînt, desigur, niciodată suficiente. Cursurile tipărite, care fac parte din bibliografia de bază, sînt îndestulătoare. Mai greu e pentru profesori şi pentru acei studenţi care se interesează de cercetare. Lipsesc, în general, revistele străine şi cărţi din străinătate. Unele facultăţi, cum e cea de Matematică, se ajută bine cu biblioteca Institutului de Matematică, în general bine utilată la acest capitol. La fel, probabil, stau lucrurile la Facultatea de Fizică, unde se beneficiază de biblioteca Institutului de Fizică Atomică. Celelalte facultăţi se descurcă, şi ele, cum pot. Excelente rezultate dă B.C.U.-Iaşi, sub conducerea prof. Al. Călinescu. De aici încolo începe nu degringolada ci, efectiv, dezastrul. Bibliotecile liceelor se întregesc cu noile cărţi apărute mai mult prin colecte de bani de la fondul de părinţi. Pentru că, de fapt, ceea ce oferă Inspectoratele Şcolare e totdeauna infim. Şi niciodată sumele colectate nu sînt suficiente. Sînt, apoi, în mare suferinţă, bibliotecile judeţene, odinioară bine, perfect utilate prin Colectura bibliotecilor. Funcţionează, anual, o Comisie pe lîngă Ministerul Culturii, care acordă fonduri pentru achiziţii de cărţi la bibliotecile judeţene. Dar sumele sînt totdeauna insuficiente şi, de pildă, unii şefi de biblioteci, nepricepuţi, refuzau să primească volume, numerotate, din seriile de „Opere" sau „Scriitori români" din clasicii literaturii române, motivînd că nu le au pe precedentele (deşi le au), de parcă fiecare volum n-ar cuprinde opere de sine stătătoare. Aveau şi au căutare, mirare, totuşi, cărţile comerciale care să aducă posibili cititori. E greu de crezut că din aceste fonduri (plus, probabil, unele obţinute pe plan local) mai puteau fi aprovizionate, cu carte recentă, bibliotecile de cartier. (Şi asta dacă, prin fondurile pe plan local, nu se achiziţionează, de preferinţă, cărţi din producţia editurilor locale, de cele mai multe ori execrabile.) Cunosc, în Bucureşti, două biblioteci de cartier. Una poartă numele lui Cezar Petrescu şi, în vitrina prăfuită, văd mereu aceleaşi vechi cărţi din colecţiile fostelor edituri Minerva şi Albatros. Iar Biblioteca „G. Călinescu" de pe Bd. Banu Manta o duce la fel de greu, voind, acum cîteva luni, să editeze o gazetă a ei pentru care mi se ceruse o colaborare. A renunţat, firește, din lipsă de fonduri. Cît despre bibliotecile căminelor culturale comunale, ele au fost, pur şi simplu, abandonate. Căminele culturale au fost întemeiate la sfîrşitul secolului al XIX-lea, din iniţiativa lui Spiru Haret, care le-a aprovizionat, abonînd la ele pînă şi marile reviste ale secolului al XX-lea *Viaţa Românească* şi *Convorbiri literare*. În deceniile comuniste, aceste cămine culturale, mult augmentate, erau, bineînţeles, folosite propagandistic. Dar măcar existau şi aveau bune, utilate biblioteci. Astăzi acestea au dispărut şi căminul cultural a devenit, de regulă, discotecă.

Nu stăm bine, aşadar, la capitolul biblioteci publice şi prea multele edituri existente trag clopotele în dungă, vestind falimente. Şi e greu de crezut că vor fi găsite, curînd, fonduri de la autorităţi pentru salvarea bibliotecilor publice. Dar, întrebare, se mai citeşte azi ca odinioară, cu excepţia studenţilor şi a elevilor apelînd la bibliografia obligatorie? Şi, pare-se, nici aceasta nu e chiar luată cu asalt. Să închei optimist, exprimînd convingerea că „produsul" carte pe suport de hîrtie nu va dispărea niciodată în favoarea cărţii pe suport electronic. Şi dacă va exista carte, vor trebui găsite fonduri şi pentru aprovizionarea bibliotecilor, mai mari şi mai mici.

▲

Augustin IOAN

Cum se ridică un Templu?

Preparative

Regele David a vrut să construiască *„o casă de odihnă pentru chivotul legămîntului Domnului şi pentru aşternutul picioarelor Dumnezeului nostru“* (1 Cr., 28; 2). Era însă pătat de sîngele războaielor duse, aşa încît Domnul îl preferă pe fiul regelui, dar şi al său (1. Cr., 28; 7), Solomon, aşa încît David îi înmînează lui planul (modelul) templului (*„al pridvorului, al clădirilor, al visteriei, al camerelor de sus, al camerelor dinăuntru şi al camerei pentru scaunul îndurării“*, i-a dat planul a tot ce avea prin Duhul, *„pentru curăile casei Domnului şi toate camerele de jur împrejur, pentru visteriile casei lui Dumnezeu şi visteriile lucrurilor dedicate“* (1 Cr. 28; 11-12). Planul este primit, subliniez, *prin Duhul,* asemănător chipului în care Moise primise modelul cortului şi cu aceeaşi meticulozitate a descripţiei.

În I Împăraţi preparativele construirii templului sînt larg prezentate într-o acumulare epică de detalii menită a face şi mai impresionant ansamblul. Materialul de construcţie preferat a fost piatra şi lemnul de cedru „importat“ din Liban. Iată bunăoară proporţiile templului: şaizeci de coţi în lungime, douăzeci în lăţime şi treizeci în înălţime, locul preasfînt avînd 20x20 de coţi; *„cei patruzeci de coţi de dinaintea lui alcătuiau casa, adică templul“* (1 Imp. 6; 17), iar pridvorul desfăşurat pe lăţimea construcţiei avea în schimb o înălţime de 120 de coţi.

Templul, casa adică. O casă pentru chivot, *„o casă a Numelui Domnului şi o casă pentru împărăţia Lui“* (2 Cr. 2; 1). Poate că nu întîmplător capitolul dinaintea ridicării templului este *„Construirea casei lui Solomon“*, fiindcă *templul (biserica)* şi *casa împăratului (palatul)* reprezintă un dublet permanent dialog atunci cînd stăpînitorul este urmaşul, fiul sau unsul divinităţii pe pămînt, fapt pe care arhitectura trebuia să-l reflecte în chip nemijlocit.

Regăsim în alcătuirea templului elemente similare cu cele din cortul întîlnirii: perdeaua din material albastru, purpuriu şi stacojiu ce obturează vizual locul cu sfînta sfintelor, sau cei doi heruvimi pictaţi auriţi de acolo. Iar odată terminată lucrarea, la stînga şi la dreapta intrării au fost amplasate *„două coloane de treizeci şi cinci de coţi înălţime, cu un capitel de cinci coţi în vîrful lor“*, numite Jakin *(„în el va întări“)* şi Boaz *(„în el este tăria“)*, subliniere dublă cu accente sexuale a omnipotenţei celui căruia templul i se închină, procedeu reluat ulterior în arhitectura de cult (vezi cele două pseudocoloane ale lui Traian care flanchează intrarea în Karlskirche din Viena).

Dimensiunile templului sînt ample, aşa cum le-a vrut Solomon, pentru că şi Dumnezeul său este mai mare decît toţi; dar apar şi momente de cumpănă şi smerenie: *„Dar cine poate să-l construiască o casă, cînd cerurile şi cerurile cerurilor nu-l pot cuprinde? şi cine sînt eu, ca să-l construiesc o casă, doar ca să ard tămîie înaintea Lui?“* (2 Cr. 2; 6). Par însă termeni nenecesari: la terminarea lucrărilor, după ce toate bogăţiile (pe care David, pentru că nu a putut construi el templul, le strînsese şi i le dedicase) au fost depuse în vistieriile casei Domnului, urmează festivitatea aducerii legămîntului în locul Preasfînt, cînd Domnul arată că binepremeşte darul ce i se face, spaţiul interior se umple cu un nor şi *„preoţii nu au mai putut să mai stea acolo ca să facă slujba, din cauza norului; căci slava Domnului umpluse casa lui Dumnezeu“* (2 Cr. 5; 14).

Taine

„Domnul a spus că vrea să locuiască în întunericul cel gros“ (20 r. 6; 1). În obscuritatea zidurilor, întru taină. În acea arhitectură îl vom găsi, nu delimitat, dar comprehensibil totuşi, căci cuprins, pe acela a cărui locuinţă este în ceruri. Templul apare aşadar ca o proiecţie a acesteia pe pămînt, menită să adăpostească proiecţia divinului, î.e. numele Domnului şi slava sa. Desigur, Solomon înţelege că nu ar fi putut construi o casă pentru însuşi Dumnezeu, căci: *„să locuiască Dumnezeu cu adevărat împreună cu omul pe pămînt? Iată, cerurile şi cerurile cerurilor nu-l pot cuprinde; cu atît mai puţin această casă pe care am construit-o eu!“* (2 Cr. 6; 18). Iar dacă Domnul nu poate locui cu adevărat în templu, numele său este un „locţiitor“ convenabil pentru a i se închina construcţia.

Oricum, Centrul lumii s-a (re)întemeiat: *„În Ierusalim, pe muntele Moria, unde El arătase tatălui său David, în locul pregătit de David în aria lui Ornan, iebusitul“* (2 Cr. 3; 1), iar poporul ales are către ce-şi îndrepta rugăciunile şi privirile, chiar în robie fiind *„dacă vor face rugăciuni Domnului, cu privirile întoarse spre cetatea pe care Tu ai ales-o şi spre casa pe care eu am construit-o Numelui Tău, ascultă din cer rugăciunile şi cererile lor şi fă-le dreptate“* (1 Imp. 8; 44); templul este astfel o întruchipare a dumnezeirii, dar şi loc în care comunicarea cu cerurile este posibilă: un amplificator al rugilor care pătrund prin porţile cerurilor, aici deschise, la Domnul.

Finalul rugăciunii de consacrare pe care Solomon o ţine este de aceea apoteotic: *„Acum, Doamne Dumnezeule, scoală-Te, vino la locul Tău de odihnă, Tu şi chivotul Măreţiei Tale“* (2 Cr. 2; 41) şi cu efect imediat *„s-a coborît din ceruri foc (...) şi slava Domnului a umplut casa“* (2 Cr. 7; 1). Luarea în posesie este deplină şi aproape orgolioasă, dacă ne gîndim că ea se soldează cu alungarea preoţilor din templu *„căci slava Domnului umplea casa Domnului“* (2 Cr. 7; 2). Mai mult, după şapte zile se petrece sfinţirea altarului, dată la care Domnul i se arată direct lui Solomon, confirmîndu-i rugăciunea, iar acesta se arată mulţumit pentru că a terminat şi casa Domnului şi casa împăratului, o dublă victorie a edificării pentru un popor trăind încă în corturi. Apoteoza pare deplină; cu toate acestea o întrebare neliniştitoare pluteşte: *„Şi cît de înaltă este casa aceasta, oricine va trece pe lîngă ea va rămîne uimit şi va zice: Pentru ce a făcut Domnul aşa ţării şi casei acestora?“* (2 Cr. 7; 2).

Turn

Atunci oamenii *„erau o singură limbă“* şi aceleaşi cuvinte îi ţineau împreună. Dar, aşezaţi pe o cîmpie, în ţara Şinear (Geneza 11, 2) aceste argumente ale coeziunii par a nu mai fi fost de ajuns. Fie că ridicarea de cetăţi nu le fusese totuşi apropiată (doar Cain apare, pînă la acest episod, ca ziditor al cetăţii Enoh, iar Noe doar ca întocmitor de corabie, un fel de cetate plutitoare către muntele salvării, Ararat), fie că muntele (i.e. verticala) tutela imaginarul colectiv în chip activ, cert este că orizontalitatea cîmpiei trebuia contrazisă, coeziunea prin limbaj dublată/amplificată de limbajul simbolic al edificiului *(„Al cărui vîrf să atingă cerul şi să ne facem un nume, ca să nu mai fim împrăştiaţi pe faţa întregului pămînt“)* (G. 11; 4).

Din această perspectivă turnul ne apare ca o coloană neterminată. Dacă acesteia îi este dat antablamentul, a cărui greutate o primeşte, făcînd legătura între jos şi sus, turnul, care ar fi trebuit să atingă cerul, va fi sortit să rămînă neîmplinit. Babel este arhetipul şi justificarea turnului, al unei continue ratări. Ar fi putut să pară proiecţia în exterior a axei lumii, a cărei memorie a păstrat-o şi ţăruşul, ori arbore al vieţii. Dar el, supus şi învins de gravitaţie, îşi transcende totuşi condiţia: neterminat la vîrf, le este totuşi o săgeată arătînd sensul parcurgerii ce îi mai rămăsese: „acolo este cel ce nu m-a vrut“.

Imagine a unei castrări colective, dar totodată imagine falică în raport cu orizontala cîmpiei din ţara Şinear şi de oriunde, turnul înseamnă pentru cetate o proiecţie în piatră a puterii: el anunţă, prin vigoare ori număr, puterea celui ce l-a edificat. Mai mult, turnurile ridicate de bresle repetă întru totul Babel-ul, căci breslele grupează oameni care vorbesc „o singură limbă şi aceleaşi cuvinte“, transgresînd pedeapsa încurcării limbilor din pricina zidirii Babel-ului dintîi. Iată de ce o cetate precum San Gimignano reprezintă mai mult decît o aglomerare de turnuri. Ele devin puncte de emergenţă, de coagulare a spaţiului în punctele nodale ale tramei unei cetăţi. Fleşă sau campanilla, turn de cetate sau donjon, ele domină comunitatea şi o structurează, amintindu-i unitatea originară împrejurul acelui Babel de care Dumnezeu se temea: *„acum nimic nu i-ar mai împiedica să facă tot ce şi-au pus în gînd“* (G. 11; 6).

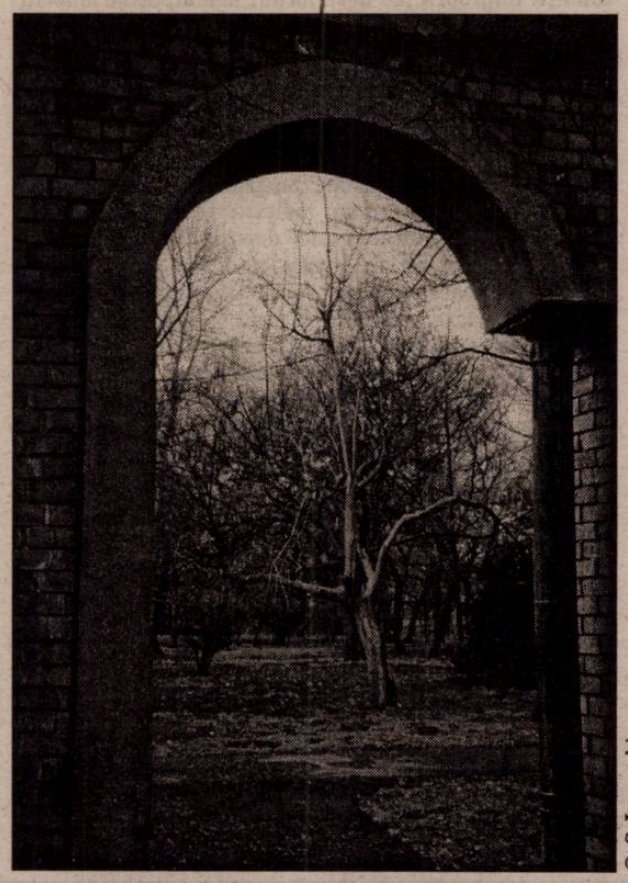

© S. Ivanoschi

dezFacere

Turnul şi poate toată edificarea, arhitectura, sînt forme ale hybrisului, pare să ne spună acest episod. Mai ales cînd ele sînt impure: *„Şi cărămida le-a ţinut loc de piatră, iar smoala le-a ţinut loc de mortar“* (G. 11; 3). Dar nostalgia rămîne, pînă la a identifica arhitectura cu însuşi divinul: *„Domnul este stînca mea, cetăţuia mea, Mîntuitorul meu (...) turnul meu cel mai înalt şi refugiul meu“* (Samuel 22; 3). Vrăjmaşii lui Iuda şi ai lui Veniamin vor să zidească şi ei la templu, *„Căci şi noi chemăm ca şi voi pe Dumnezeul nostru şi-i aducem jertfe“* (Ezra, 4; 2), dar – exclusivism? trufie de popor ales? – evreii refuză: *„nu aveţi nimic comun cu noi, ca să construiţi împreună cu noi casa Dumnezeului nostru, ci noi singuri o vom construi Domnului, Dumnezeul lui Israel“* (E. 4; 3); încît „efectul Babel“ – risipirea forţelor – începe să lucreze: se creează ceea ce am numi astăzi un „lobby“ împotriva ridicării templului, cu sfătuitori angajaţi *„ca să le zădărnicească lucrarea“* (E. 4; 5), cu scrisori cu litere arameice şi traduse în limba arameică – încurcarea limbilor? – către Cirus, către Asuerus (Xerxes) şi către Artaxerxes, împotriva cetăţii Ierusalim şi a templului. Pentru că, stă scris acolo, *„să ştie împăratul că iudeii (...) construiesc din nou cetatea răzvrătită şi rea, îi ridică zidurile şi-i leagă temeliile“* (E. 4; 12), fapt văzut ca o sfidare a puterii imperiale, căci, după ce ei vor fi zidit lăuntric, *„nu vor mai plăti nici un bir nici taxe, nici drept de trecere şi veniturile împăratului vor suferi“* (E. 4; 13), iar arhitectura îi va proteja, făcîndu-i puternici. Mai mult, se operează, prin actul edificării, un transfer de putere: *„dacă va fi construită cetatea aceasta şi dacă i se vor completa zidurile , prin chiar faptul acesta nu vei mai avea stăpînire dincoace de Fluviu“* (E. 4; 16).

Împăratul confirmă, cercetîndu-se cronicile, caracterul de „răzvrătită“ atribuit cetăţii şi dă ordin de încetare a lucrărilor, care vor rămîne în acest stadiu pînă în anul – evident – al doilea al domniei lui Darius. Atunci, la îndemnul profeţilor Regai o Zaharia, Zorobabel şi Ido *„s-au ridicat şi au început construcţia casei lui Dumnezeu la Ierusalim“* (E. 5; 2), fără împuternicire imperială. Tatnai, guvernatorul, dă seamă Puterii despre mersul lucrării la *„Casa Dumnezeului celui Mare. Ea se construieşte din pietre mari şi în pereţi se pune lemn; lucrul merge repede şi prosperă în mîinile lor“* (E. 5; 8).

Evreii ripostează însă, argumentînd porunca iniţială a lui Cirus, fapt care îl determină pe Darius să reconfirme autorizaţia de construcţie: *„Casa să fie construită, ca să fie un loc unde să se aducă jertfe; şi să aibă temelii tari. Să aibă o înălţime de şaizeci de coţi (Atenţie: dublul înălţimii templului lui Solomon! – n. mea), trei rînduri de pietre mari şi un rînd de lemn nou“* (E. 6; 3-4). Proporţiile se alterează, ieşind din iniţialul raport de 6/3/2 în care fusese conceput iniţial. Să fie uitarea, căci acum nu Dumnezeu direct impune construcţia, ci puterea imperială, care şi-o finanţează? *„Intruziunea Puterii lumeşti în ridicarea Casei Domnului monumentalizează forţat edificiul, distruge prototipul primit de David prin Duhul. Casa se gonflează, devine palat, îndepărtîndu-se de proporţiile originare şi de ştiinţa secretă revelată de divinitatea însăşi. Porunca de păstrare strictă a legii casei, a planurilor, este uitată. Căci se ridică acum din porunca imperială.“* În aceasta întîlnim şi o măsură punitivă interesantă. *„De asemenea am dat ordin cu privire la oricine va călca porunca aceasta: să se scoată din casa lui o bîrnă ca să fie spînzurat de ea şi casa lui să i se prefacă într-o grămadă de gunoi“* (E. 6; 11), astfel casa s-ar putea să-i supravieţuiască, salvînd ceva din fiinţa celui condamnat.

Pedeapsa completă include moartea individului, dar şi moartea arhitecturii în care se adăpostea. Acest lucru îl ştiu şi cei ce cuceresc cetăţile, surpîndu-le zidurile – şi vom urmări calvarul Ierusalimului – dărîmîndu-le templele şi edificiile dentrilor de putere. Dar Dumnezeu nu poate fi separat de locul casei sale: *„Dumnezeul lui Israel, a cărui locuinţă este la Ierusalim“* (E. 7; 15), încît lupta permanentă, sisifică aproape, pentru reconstruirea templului este una împotriva distrugerii memoriei *(„dar voi nu aveţi nici parte, nici drept, nici amintire la Ierusalim“* – Neemia 2; 20), împotriva neantizării fiinţei individuale şi/sau colective. ▲

Mondializare şi anti

Fabrice HATEM

Călătorie în inima întreprinderilor fără frontiere

– cele mai multe firme multinaţionale provin din Europa de Vest: „dominaţia americană" este o idee fantezistă... –

Formarea unei economii mondiale are, ca un corolar, transformarea unui număr tot mai mare de întreprinderi în multinaţionale. Aceste firme atîrnă tot mai greu în termeni de locuri de muncă, de capitaluri de producţie, de vînzări, de comerţ. Cine sînt aceste firme? De ce au apărut ele? Cum s-au dezvoltat? Care este puterea lor reală? Putem să le mai atribuim o naţionalitate?

O „firmă multinaţională" (FMN) este o întreprindere avînd cel puţin o filială în afara ţării sale de origine. Potrivit CNUCED (Conferinţa Naţiunilor Unite pentru Comerţ şi Dezvoltare), în 1999 existau mai mult de 63.000 de firme multinaţionale, faţă de numai 40.000 la mijlocul anilor '90 şi doar 7.000 la începutul anilor '60.

Primele multinaţionale au apărut mai întîi în industria minelor, a petrolului şi în industria manufacturieră (electronică, informatică, automobile, chimie şi farmacie). Fenomenul s-a extins de la jumătatea anilor '80 şi la alte activităţi, în special în servicii (bănci, asigurări, distribuţie, infrastructuri etc.).

Firmele multinaţionale produc astăzi aproape 25% din PIB-ul mondial, din care 10% prin filialele din străinătate. Ele realizează aproape două treimi din comerţul mondial, dintre care jumătate sub forma schimburilor între firme. Foarte prezente în sectoarele înaltei tehnologii, multinaţionalele joacă un rol determinant în inovaţia individuală şi în difuziunea sa internaţională. Ele efectuează astfel mai mult de 75% din cheltuielile mondiale ale întreprinderilor de cercetare şi dezvoltare. Exercită ele, totodată, o dominaţie excesivă? Impactul lor asupra economiilor locale este pozitiv sau negativ? Aceste două întrebări suscită dezbateri pasionale în care este greu de dat un răspuns tranşant.

Cei care denunţă puterea excesivă a multinaţionalelor amintesc despre capacitatea lor de a se folosi de reţelele internaţionale pentru a ocoli legislaţiile naţionale prea rigide, impactul deciziilor lor asupra sistemelor socio-economice locale, lipsa unui comportament cetăţenesc faţă de ţările de origine ca şi faţă de cele care le găzduiesc, abuzurile de poziţie dominantă de care se fac vinovate pe pieţele mici. Alţii, dimpotrivă, amintesc impactul pozitiv al transferurilor de capitaluri, de tehnologii şi de *know-how* asupra economiilor din ţările gazdă sau rolul pe care multinaţionalele pot să-l joace, prin strategiile lor, în utilizarea mai eficientă a resurselor la nivel mondial.

O constatare se impune totuşi: modelul multinaţionalei atotputernice, dictînd deciziile sale statelor, ţine mai curînd de fantezie decît de realitate! Întîi de toate, concentrarea firmelor este destul de redusă, căci primele 100, de pildă, nu regrupează decît 12% din activurile ansambului de multinaţionale în străinătate. Iar concurenţa este feroce, cum o atestă şi amploarea şi rapiditatea operaţiilor de fuziune-achiziţie. FMN-urile şi conducătorii lor se găsesc într-o situaţie de permanentă vulnerabilitate în faţa concurenţei, a acţionarilor lor şi a iniţiativelor legale sau judiciare ale statelor pe teritoriile cărora s-au implantat.

De ce au decis ele să se implanteze acolo?

După studiile disponibile (realizate în special de cabinetul Arthur Andersen), motivaţia esenţială a multinaţionalelor este accesul la pieţele de desfacere, în linia unei strategii fondate încă de la început pe exporturi. Însă ele caută totodată să beneficieze de avantajele economiilor-gazdă în termeni de costuri, de competenţe şi de materii prime.

Care ar fi naţionalitatea acestor FMN-uri?

Primul răspuns, cel mai simplu, este: naţionalitatea e definită în funcţie de locul sediului social. Din acest punct de vedere, FMN-urile – inclusiv cele mai mari – provin din Europa de Vest, America de Nord fiind abia în poziţia secundă, iar Japonia, în poziţia a treia, celelalte regiuni neocupînd decît un loc marginal. Această preeminenţă europeană infirmă părerile preconcepute privind aşa-zisa dominaţie a SUA asupra economiei mondiale. Stocurile consolidate de investiţii vest-europene în străinătate rămîn net superioare cifrelor corespunzătoare pentru America de Nord. Trebuie oare ca cetăţenii vest-europeni să se bucure? Nicidecum, întrucît legăturile dintre firme şi ţările lor de origine tind să devină tot mai slabe. Să trecem peste faptul că locul de înregistrare al sediului social nu mai corespunde neapărat naţionalităţii „recunoscute" a întreprinderii; argumentul esenţial îl constituie faptul că internaţionalizarea are în vedere toate aspectele firmei, dar în grade diferite, ceea ce complică stabilirea unui indicator obiectiv de transnaţionalitate. Cît priveşte originea geografică a acţionariatului, aceasta se diversifică sub presiunea internaţionalizării pieţelor financiare şi a recursului tot mai frecvente al firmelor la piaţa bursieră.

Firma viitorului va fi oare total detaşată de ţara sa de origine?

Evantaiul actual de situaţii este extrem de larg, făcînd imposibilă prevederea cu certitudine a unui anumit model. Anumite firme, cum ar fi Sony sau ABB, au integrat deja într-un mod profund multiculturalismul în organizarea lor internă şi în circulaţia cadrelor lor de conducere. Altele, deşi foarte internaţionalizate, rămîn încă profund impregnate de o cultură naţională de origine (ca, de pildă, constructorii francezi de automobile). Anumite întreprinderi, cumpărate de un grup străin, îşi pot păstra identitatea naţională mult timp după pierderea independenţei (de pildă societatea belgiană Glaverbel, devenită la sfîrşitul anilor '80 o filială Asahi). În fine, filialele anumitor grupuri implantate demult într-o ţară oarecare au dezvoltate asemenea legături cu ambientul local încît se poate vorbi despre o „dublă fidelitate" a conducătorilor locali: faţă de ţara respectivă şi faţă de firmă. *(Le Nouvel economiste*, 1-14 iunie a.c.; *Fabrice Hatem* este şeful Observatorului de investiţii internaţionale de pe lîngă Ministerul francez al Economiei şi Finanţelor.)

Christophe AGUITON

Cealaltă mondializare

Christophe Aguiton este responsabil cu relaţiile internaţionale al organizaţiei ATTAC (Association pour une Taxation des Transactions Financières pour l'Aide aux Citoyens). În cartea sa recent apărută* – Le monde nous appartient – *el face portretul mişcării antimondialiste, constituite în ultimii trei ani ca o contra-putere mondială la diktatele Bursei şi a pieţelor libere.

Mişcarea se dezvoltă ca reacţie la ceea ce numim noi „mondializarea liberală", în timp ce americanii folosesc termenul de *„corporate globalization"*, în traducere literală: „mondializarea în serviciul marilor întreprinderi". Această reacţie poate fi descompusă în trei refuzuri esenţiale.

Mai întîi, şi înainte de orice, este vorba de tot ceea ce se leagă de problemele sociale. Mondializarea liberală se caracterizează printr-o creştere rapidă a inegalităţilor, nu doar între ţări bogate şi ţări sărace, dar chiar în interiorul aceleiaşi ţări. Această creştere a inegalităţilor se aliază cu o creştere a precarităţii şi – într-un mod mai general – a insecurităţii sociale. În ciuda expansiunii economice şi a creşterii bogăţiilor produse, pentru milioane şi milioane de persoane, inclusiv din ţările bogate, nimic nu garantează siguranţa zilei de mîine. Această precaritate a condiţiilor de viaţă atacă în special femeile şi imigranţii.

E vorba, apoi, de preocupările legate de ambient. Deschiderea generalizată a concurenţei la nivel mondial este pretextul pe care-l oferă multinaţionalele pentru a-şi reduce la maxim costurile lor, în pofida riscurilor ecologice. Există totodată o presiune crescîndă de a acapara resursele naturale (oceane, păduri tropicale etc.), de a „transforma în marfă" tot ceea ce există, începînd cu resursele genetice ale ţărilor tropicale.

Problemele democratice sînt, de asemenea, în centrul mobilizărilor actuale. Lumea cunoaşte zguduiri majore, iar marile instituţii internaţionale (G8, OMC, FMI, Banca Mondială) joacă un rol-cheie în aceste evoluţii. Cum poate individul Cutare să-şi facă auzită vocea, să-şi dea cu părerea sau pur şi simplu să înţeleagă şi să controleze deciziile luate? Mişcările care se dezvoltă astăzi reprezintă şi o dorinţă de a-şi reapropria destinul şi de a putea să cîntărească, oricît de puţin, în viitorul planetei.

Una din caracteristicile acestor mişcări este irupţia unui nou val de radicalitate printre tineri, foarte perceptibil în America de Nord, dar care a atins şi Europa, aşa cum s-a putut vedea la Praga în luna septembrie a anului trecut şi cum se va vedea cu siguranţă la Genova, în iulie anul acesta. Dar mişcarea actuală, care şi-a făcut apariţia pe scena mondială la Seattle, are dificultăţi în a transmite mesaje identitare. În primul rînd, ea vine din locuri de dominare: ţările mari, mai întîi de toate Statele Unite, sindicaliştii sectoarelor protejate, tinerii care vin, cu precădere, din universităţile de prestigiu – Harvard etc. Această origine, totuşi, reflectînd contradicţiile care apar chiar în sînul sistemului, este un semn că putem vorbi despre o mişcare amplă şi cu greutate. Însă discursul antisistemic global pe care-l poartă cu ea lasă puţin loc discursurilor identitare, care sînt indispensabile exprimării altor sectoare sociale, în special cele mai oprimate. Minorităţile, afro-americanii, minoritatea *chicano*, toate aceste segmente de populaţie erau foarte puţin prezente la manifestaţiile nord-americane – Seattle sau Québec.

Internetul joacă, în mod evident, un rol determinant pentru schimburile permanente între militanţi. Există aici, ca întotdeauna, o legătură între evoluţia sistemului şi a instrumentelor sale şi cele ale contestării. Internetul este indispensabil pentru că mişcarea este mondială, dar şi pentru că ea funcţionează ca o reţea, fără centru sau structură ierarhică. Attac-ul n-ar fi avut acelaşi impact fără Internet – doar o cifră: mai mult de 40.000 de persoane primesc scrisori de informare de la organizaţia noastră, redactate în franceză, engleză şi spaniolă! *(Les inrockuptibles*, 15-21 mai a.c.)

Naomi KLEIN

No Logo

Oricine poate să-şi cumpere haine inscripţionate „Ally McBeal", vacanţe de la agenţia de voiajuri Tati, pilule ecstasy Big Mac E, revista Starbucks ş.a.m.d. Iar firma Reebok sponsorizează un premiu pentru Drepturile Omului, în timp ce stilistul Giorgio Armani este omagiat printr-o expoziţie promoţională la muzeul Guggenheim din New York... Naomi Klein, tînără jurnalistă canadiană, vorbeşte în cartea sa* No Logo *– adevărat ghid al luptei împotriva „logoizării" lumii contemporane – despre relaţiile cetăţeanului cu firmele multinaţionale şi despre dominaţia crescîndă a „mărcilor înregistrate" în spaţiul social.

În America de Nord, şi cu atît mai mult în SUA, nu există simţul lucrului comun. Democraţia înseamnă individul atotputernic. Ideea spaţiului public este atît de devalorizată încît, în mod evident, a ajuns de vînzare. De ce să nu existe publicitate în şcoală? Ce e atît de sacru într-un spaţiu public? În SUA, nu se mai ştie răspunsul la aceste întrebări. Marile întreprinderi au căutat să-şi fabrice un suflet.

Nike nu mai este un simplu fabricant de pantofi, ci „un mijloc de a se transcende făcînd sport". Polaroid nu mai fabrică aparate foto, ci „lubrifianţi sociali". IBM vinde *„business solutions"*, Apple vă face „să gîndiţi diferit" iar Body Shop e incarnarea militantismului. Cît despre Virgin – cu compania sa aeriană, cu Cola şi buticurile cu rochii de mireasă –, acesta e o atitudine, un mod de viaţă... Am stat de vorbă cu Andy Law, unul dintre fondatorii Saint-Lux-ului (o mare agenţie de publicitate); e un vînzător de idei care reprezintă compania Ikea şi care se crede filozof. L-am întrebat care este identitatea publicitară Ikea. Mi-a răspuns: „Democraţia".

Ideile au devenit cu adevărat nişte mărfuri. Ba chiar şi ideea ideii a devenit o marfă. Cineva a spus că ideile sînt petrolul secolului al XXI-lea. În orice caz, au devenit marfa cea mai scumpă. Producţia de imagini e noua formă de producţie industrială. Nike nu are nici o uzină. Companiile nu se mai consideră fabricante, ci doar *marketers*. Cartea mea povesteşte cum mărcile înregistrate înghit spaţiul public şi cultura tinerilor. Dar ne dăm seama că aceste mărci sînt totodată un substitut pentru anumite comunităţi şi anumite idei.

Ceea ce fac eu ţine de jurnalismul militant. Am scris *No Logo* pentru că sînt de stînga şi mă interesează viitorul stîngii. *No Logo* e un proiect politic. Însă militantismul meu se opreşte aici: nu sînt afiliată nici unui sindicat sau asociaţie.

Sloganul reuniunii de la Porto Alegre a fost „O altă lume este posibilă". Iar la sfîrşit, oficialii nu mai puteau lua cuvîntul pentru că erau întrerupţi de manifestanţi strigînd: „O altă lume nu este posibilă!". Feministele protestau pentru că reuniunea era dominată de bărbaţi, militanţii africani se simţeau marginalizaţi... Nu poţi critica Davos-ul dacă nu eşti la rîndul tău transparent şi organizat democratic.

Paradoxul SUA este că sînt motorul mondializării, dar în acelaşi timp ţara cea mai puţin mondializată. Pe americani nu-i interesează mondializarea. Seattle are o anumită rezonanţă în afara SUA, dar acolo nu evocă decît cafeaua Starbucks şi filmele cu Meg Ryan. *(Les inrockuptibles,* 29 mai – 4 iunie a.c.).

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Cătălin MANOLE

case și nume

Aici a stat Mircea Vulcănescu

Case somptuoase sau cochete, muribunde sau devastate. Rufe colorate puse la uscat pe un cablu telefonic legat între doi lei din piatră. Case naţionalizate, case boiereşti unde oamenii care au nimerit acolo din întîmplare chiuie şi petrec. Am văzut asta odată pe strada Armenească, Batiştei şi pe celelalte străduţe lăturalnice. Din camere înalte sau din grădini altădată în floare, acum betonate, răzbate pînă în stradă muzica orientală şi buna dispoziţie. Pare a fi sărbătoarea unei victorii, victoria celor ce nu sînt impresionaţi de asemenea case, dar sînt bucuroşi că au un acoperiş deasupra, a celor ce fac focul pe podelele de marmură. Chiar şi aşa, cîte şase-şapte familii într-o casă sînt fericiţi că au cîştigat ceva la tombola istoriei. Imnuri orientale răsună în fiecare seară, celebrează un jaf istoric, consfinţit în fiecare zi de istoria însăşi tragică în general, dar comică atunci cînd te întîlneşti cu Angheluţă – Unicat , „lăutar celebru şi cinstit“ ce îşi vinde maneaua în casa fostului grădinar al Casei Regale.

Strada „Ştefan Furtună“ este acum strada „Mircea Vulcănescu“. Pe „Mircea Vulcănescu“ poţi găsi fete ieftine, prostituate cu sau fără o dimensiune românească a existenţei. Concurenţa e strînsă, „serviciile“ incluse în acelaşi preţ – tot mai multe. Peştii în afara oricărei metafizici, în uşa bodegilor, la geamul întredeschis al maşinilor de la stop, negociază. Pe de o parte ochii strălucesc de poftă, de cealaltă la auzul bancnotelor care foşnesc.

Înainte de a fi o stradă, Mircea Vulcănescu a locuit în Bucureşti pe „Popa Soare“ nr. 16 bis. Simplă, ca un cub, cu parter, etaj şi mansardă, cinci ferestre şi uşă direct în stradă. Aici a locuit pînă a fost arestat. Aici s-a căsătorit şi a avut două fete şi tot aici se întîlnea cu Dan Botta şi Henry H. Stahl, Petru Comarnescu şi Mircea Eliade, Rodica Ionescu şi Lena Constante. Ce s-a întîmplat cu „la chaise Voltaire“ pe care stăteau toţi aceşti prieteni în discuţii prelungi cu profesorul Vulcănescu şi unde sînt acum cele 24 de volume îmbrăcate în roşu-vernnilon pe cotorul cărora se putea citi *A la recherche du temps perdu?* Nu se ştie. Au dispărut toate, odată cu „Fluturii“ lui Schumann şi „Lumina lunii“ lui Beethoven chemate de mîna dnei Vulcănescu pe clapele albe ale pianului. Din cauza naţionalizării proprietarii numărului 16 bis din „Popa Soare“ au plecat, ca atîţia alţi proprietari, cu o valiză de lucruri. Istoria casei nu s-a oprit însă în acel moment: „În locul familiei Vulcănescu s-a mutat cumnatul meu, fratele soţului. Era mare comunist, director la restaurantul Marea Neagră. Cumnatul meu, el a intrat în tot aici. Era mobila, covoarele, tot, inclusiv tacîmurile“, îmi spune dna Bădilă, femeie cu părul alb, actuala locatară a etajului.

Dna Bădilă s-a mutat aici în primăvara lui '55. Îşi aminteşte cu amărăciune de această decizie, dar pe atunci lucrurile păreau a fi altfel: „E adevărat, îmi era tare greu... Stăteam într-o altă casă, la etajul cinci, cu soţul meu, eu eram însărcinată, n-aveam lift şi mă gîndeam că nu voi primi altă casă pînă nu voi naşte. Pentru că se despărţise de soţie, cumnatul meu ne-a zis să ne mutăm la el că este singur şi are o casă prea mare. Două săptămîni ne-a rugat şi soţul meu a acceptat mai mult pentru mine, că ei doi nu prea se înţelegeau – chestii politice, ceva cu Partidul...“

Cu timpul, cumnatul dnei Bădilă, secretarul lui Doncea, şi-a construit propria casă, lîngă Obor, şi, tot în timp, lucrurile familiei Vulcănescu au dispărut: „Ei au căutat să se debaraseze de lucruri, s-au gîndit că dacă o fi ceva... Ştiu că i-au dat generalului Hortopan biroul dlui Vulcănescu. Restul... Cînd a venit dna Măriuca, fata dlui Vulcănescu, s-a uitat peste tot, dar n-a rămas nici un capăt de aţă din lucrurile vechi, din partea familiei“. Dna Bădilă îşi aminteşte de una din vizitele nepotului ei: „A venit odată un nepot de-al meu care a făcut dreptul. M-a întrebat: *Aici a locuit Mircea Vulcănescu?! Mătuşă, dar eu îi citesc toate cărţile...* Aşa mi-a zis“. S-au dus împreună la cimitir, la Aiud, unde Vulcănescu a fost închis, au găsit crucea lui, aşa, pe o coastă a dealului. Au luat lumînări şi, pentru că nu aveau flori, au adunat de pe cîmp. „Am aflat acum, nici nu i-am spus nepotului meu, că nu e înmormîntat acolo. Au dezgropat şi nu e acolo.“

În casă au rămas totuşi sobele din cahle frumos colorate. Pereţii sînt scorojiţi, lemnul uşilor crăpat. Mai sînt încă cele 18 trepte ale scării interioare spre glasvandul provizoriu, de 45 de ani, ce separă etajul.

Sub dna Bădilă, la parter, locuiesc dna H. şi fiica ei. Aici au rămas cîteva rafturi şi un corp de bibliotecă aşezat în baie. Baia era înainte fumoarul unde domnii se retrăgeau după-masă, în timp ce soţiile mergeau în salon. Pe bibliotecă se ţin hainele puse la spălat. Soba este cea veche din cahle cu flori albastre, zugrăveala, aceeaşi, calcio-vechio, neschimbată de 50 de ani. Uşile şi mînerele sînt şi ele rămase de la familia Vulcănescu, fiecare făcută cu un dichis. Dna H., locatara actuală a parterului: „M-am căsătorit în '58 şi soţul meu locuia

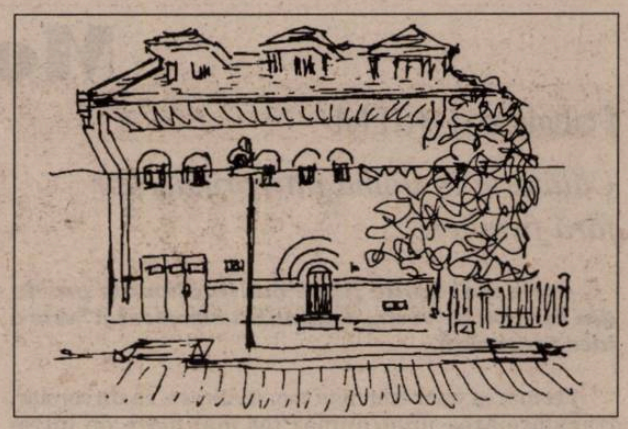

Desen de Măriuca Vulcănescu

deja aici, cu mama lui, din '50, se mutaseră din Călăraşi. La etaj mai era o familie care intrase în casă imediat după evacuarea familiei Vulcănescu. Cînd am venit eu, încă mai erau aruncate în curte, pentru că la parter locuise un cizmar complet analfabet, cărţi din biblioteca profesorului. Erau ude, deteriorate, nu se puteau recupera. Mobilă nu am mai găsit, cel dinaintea noastră luase tot.“ Am urcat împreună pe o scară de serviciu pînă la mansardă: „Soacra mea şi ceilalţi locatari au pus gazele... Trage uşa să nu vie căţelu'!“ Cu ani în urmă sus erau *odaia albastră, odaia trandafirie* şi *odaia roz*. Citisem despre ele în „Povestea caselor“, carte sinceră, scrisă de victimele naţionalizării. Pereţii aveau heruvimi pictaţi de cele două fete ale lui Mircea Vulcănescu, Ruxandra şi Măriuca. Acum totul este vopsit în alb, inclusiv podelele: „Aici a locuit un bătrîn. Era o mizerie cruntă. Acum a venit un băiat care lucrează la aeroport şi e mai ordonat. Bătrînul a murit... În mansardele astea două locuieşte acum fata mea, e doctorand la chimie. Au stat multe familii aici, şi cînd am preluat noi mansardele era îngrozitor de murdar... Asta e o bucătărioară... Aici este wc-ul. Uite, cînd plouă, curge pe aici! ICRAL-ul n-a făcut nimic, deşi noi le plătim chirie şi acum ei sînt adevăraţii proprietari. Am avut noroc că nu a fost ploaie anul ăsta“, îmi spune dna H.

Spaţiile comune ale casei sînt de fapt ale nimănui, fiecare locatar aşteaptă ca celălalt să facă ceva. Aceeaşi situaţie se repetă la nivelul „proprietarilor“: chiriaşii nu vor să repare o casă din care ar putea fi evacuaţi oricînd, ICRAL-ul nu cheltuie cu un imobil ce mîine ar putea reveni proprietarului de drept.

Doamna Măriuca Vulcănescu, fiica lui Mircea Vulcănescu, a montat în 1992 o placă memorială şi a reuşit să înregistreze casa la Monumente Istorice. Tot atunci a urcat la dna Bădilă şi a băut o cafea acolo unde altădată locuia familia ei. ▲

Ioana HERMENEAN

Expoziţii

Palatul Şuţu – Cristal şi porţelan în saloanele bucureştene

La expoziţia deschisă pînă la sfîrşitul lunii august la Palatul Şuţu se pot vedea, pentru cine are chemare şi răbdare, fabuloase motive vegetale şi decorative pe sticlă, faianţă şi porţelan deopotrivă. Este vorba de diferenţa dintre artă şi lucrul de serie, aşa cum se găseşte el azi în magazine. Chiar cele mai scumpe cristaluri şi porţelanuri din ziua de azi sînt produse ale gîndirii consumiste şi nu obiecte de artă, cum pot fi înţelese obiectele din expoziţia de la Şuţu.

Să ne închipuim o bomboniera de cristal verde de Boemia, cu capac şi suport, din secolul 19, într-o formă ovală şi purtînd stema Principatelor Unite. Minionul platou oval pe care se odihneşte bomboniera are o margine crestată delicat de meandre regulate şi o atacare în masa verde a cristalului cu acid, pe zone decorative. Zonele atacate sînt albe, translucide, iar alternanţa verde transparent-alb lăptos este punctată de medalioane rotunde în care apare stema Principatelor Române. Motivele decorative întregesc designul cunoscutului atelier de Boemia.

Remarcabil este un serviciu de pahare, farfurie şi chesea cu stema familiei Şuţu – cristale de Boemia, secolul l9, împodobite pe întreaga suprafaţă cu tulpini, frunze şi muguri albi, maţi – ce nu sînt pictaţi, decoraţia este realizată tot prin atacarea cu acid, în masa cristalului. Un serviciu de pahare cu carafă cu stema familiei Şuţu – cristal de Boemia, precum şi o farfurie de sticlă cu stema Principatelor Unite în centru şi cu stemele judeţelor în medalioane pe banda exterioară sînt realizate tot în maniera descrisă mai sus.

Cănile din expoziţie dau într-o mare măsură diferenţa (de concepţie) faţă de producţia contemporană de obiecte similare: cana de bere – sticlă şi argint – atelier european, din secolul 19, are capacul, toarta, precum şi monturile acestora lucrate în argint cu grija descoperirii unor forme speciale: capacul este format din calote de mărimi diferite suprapuse şi este împodobit, ca şi toarta (în formă de „S“), cu nenumărate vrejuri vegetale, frunze cărnoase de acant şi flori. În aceeaşi manieră este realizată şi cana de bere – sticlă şi metal – cu stema familiei de Hohenzollern (secol 19).

În expoziţie pot fi admirate diferite vaze de sticlă realizate în Franţa de manufactura condusă de Emille Gallé, secolele 19-20; unele piese sînt realizate în România la atelierul Montessy; pulverizatorul de parfum Daum Nancy – Franţa, secolul 19 – este realizat cu prea binecunoscutul rafinament cromatic (cu două culori de bază) şi cu delicatele crizanteme şi stînjenei celebri deja, însă acurateţea execuţiei întrece cu mult Gallé-urile de Buzău.

Pot fi admirate, de asemenea, platouri şi farfurii britanice cu decoraţii albastre sau brune pictate pe faianţe albe, secolul 19 – o decoraţie plină, care umple cu dărnicie întreaga suprafaţă a platoului/farfuriei, transformîndu-l din obiect de uz menajer într-un adevărat obiect de artă.

Pe vremuri se lucrau pentru familiile înstărite din Principate porţelanuri şi faianţe în ateliere europene (germane, italiene şi ruseşti), dar şi în diverse ateliere orientale. Mărturie stau obiectele de faianţă italiană cu stema familiei Mavrocordat, farfuria cu monograma domnitorului Ioana Cuza – porţelan de Sèvres, farfuria cu stema Principatelor Române – porţelan de Sèvres, cele două platouri orientale uriaşe, precum şi foarte nostimele farfurioare roz cu stema familiei Şuţu – din porţelan de Sèvres.

Porţelanurile de Meissen – farfurii şi platou, din secolul 19, cu discrete benzi de aur, sînt un punct de atracţie al colecţiei de la Şuţu. Ele păstrează linia decorului vegetal realizat prin reliefuri în pasta vasului, şi benzile de aur cunoscute din decoraţia celebrelor sobe de feracotă (secolele 18-19) de Meissen.

Ceainice britanice – Cotroceni

Un alt Palat – Cotroceni, de data aceasta, prezintă o expoziţie, deschisă pînă în 5 august, de ceainice britanice de secol 20. Foarte recente, purtînd deja marca designului industrial, fără o valoare estetică deosebită, toate ceainicele sînt realizate din ceramică şi sînt pictate după o foarte modernă viziune picturală. Obiectele fac parte din colecţia permanentă de ceainice a Consiliului Britanic din Bucureşti. Unele ceainice sînt de influenţă *art deco* (anii '20), altele mai recente (anii '70-'80). Ambasadorul Marii Britanii la Bucureşti povestea la vernisajul expoziţiei despre piesa favorită din această colecţie: un cub verde albăstrui deschis cu dungi albe discrete şi capac mic, al cărui design a fost realizat pentru o companie navală – cubul a fost considerat forma ideală care suportă tangajul marin. Afişul expoziţiei – din care se poate confecţiona prin decupare un cub verde, a fost inspirat din modelul de ceainic descris mai sus. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Cărţi de căpătîi

Într-un interviu recent din *Observator cultural*, Ioana Pârvulescu mărturisea ideea care a stat la baza colecţiei „Cartea de pe noptieră“: „ Colecţia a vrut să adune cărţile mari, care produc bucurie la lectură şi îţi lasă ceva în suflet. De aceea nu aleg cărţi foarte speciale, nici experimentale, nici grele (...). Unul dintre criteriile după care aleg aceste cărţi este ca ele să poată fi recitite.“ Cele mai multe volume (şi sînt deja 20) apărute în această colecţie a Editurii Humanitas sînt cărţile unor scriitori contemporani binecunoscuţi, omologaţi de critică şi public. După o serie de japonezi (care, mărturisesc, m-a făcut să suspectez la început colecţia de un anume manierism), coordonatoarea colecţiei s-a oprit la cîteva reeditări (*Parfumul* de Süskind, *Povestirile orientale* şi *Alexis* de Marguerite Yourcenar, *Mătuşa Julia şi condeierul* de Vargas Llosa, *Cartea fericirii de* Nina Berberova sau *Baraba* de Pär Lagerkvist). Faptul că ultimele volume publicate, relativ recent apărute în Occident, sînt inedite în limba română pare să dea un nou ton colecţiei şi un motiv de speranţă cititorilor: cine ştie, poate nu peste mult timp se vor putea citi şi la noi traducerile unor cărţi apărute în acelaşi an în original. Şi poate acest lucru se va întîmpla chiar sistematic, fiindcă sporadic s-au mai petrecut minuni (de exemplu ultimul Goncourt, lansat la Tîrgul Gaudeamus în traducerea Irinei Mavrodin şi în original de către Samuel Tastet Editeur).

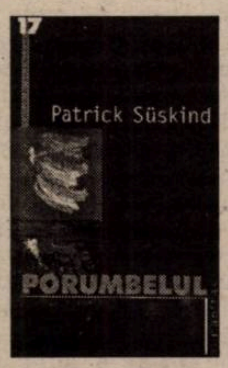

Porumbelul de Patrick Süskind, scriitor elveţian de limbă germană, autorul *Parfumului*, dar şi al unei piese de teatru cam experimentaliste, *Contrabasistul*, a apărut la Zürich în 1987. Micro-romanul este parabola ironică a unei înfrîngeri, a unei aruncări întîmplătoare dar sigure de pe orbita vieţii. Cel aruncat este un gardian de bancă, Jonathan Noel, un tip ce respectă, ca orice helvet tipic, ordinea şi ierarhiile stabilite; el îşi construieşte o viaţă din nimic şi un nimic (un porumbel care aterizează într-o bună dimineaţă în holul comun al casei în care locuieşte) i-o distruge. Întîmplarea anodină, datorată unui geam lăsat deschis, naşte o întreagă apocalipsă. Personajul, care nu şi-a pierdut minţile la moartea părinţilor, în războiul din Indochina, sau atunci cînd l-a părăsit nevasta, cedează nervos în faţa unui „eveniment“ provocator de mizerie fiziologică şi derută morală: aterizarea unui porumbel în faţa uşii sale. Toate întrebările şi fricile din *Eu nu sînt Stiller* se ţes în conştiinţa lui Jonathan Noel în cele 24 de ore care delimitează timpul cărţii: cum se gîndeşte adevărata libertate?, ce reprezintă puterea simbolică şi cea instrumentală?, mai poate „să crească şi să se lărgească“ un suflet „degenerat şi urîţit“? Cred că principalul merit al traducerii Danielei Ştefănescu, dincolo de păstrarea plasticităţii registrelor şi a tonurilor sacadat-paranoice, este o gradare a ironiei naratorului, care-l poate face pe cititor să izbucnească în rîs în plină tragedie.

Nina Berberova e deja bine cunoscută cititorului român. Tot la Humanitas au fost traduse cele trei micro-romane *Acompaniatoarea, Boala neagră* şi *Trestia revoltată*, precum şi „biografia“ interioară *Cartea fericirii*. Cum se ştie, Nina Berberova a fost „descoperită“ de fondatorul Editurii *Actes Sud*, Hubert Nyssen, şi a debutat la vîrsta de 84 de ani. *Învierea lui Mozart* este o povestire, publicată în 1989, despre puterea regeneratoare a muzicii şi forţa adevăratelor dorinţe. Traducerea Brîndueşei Prelipceanu păstrează, de altfel, toate savorile emoţionale ale originalului. Povestea e simplă, iar misterul ei rămîne intact: la cincizeci de kilometri de Paris, într-o seară de iunie 1940, în plin război, cîţiva emigranţi ruşi se joacă de-a resurecţia. Maria Leonidovna îşi spune doar sieşi că l-ar învia pe Mozart pentru că numele acestuia „era legat în mintea ei, încă din fragedă tinereţe, de ceva atît de curat, de limpede, de nemuritor încît putea ţine loc de fericire“. Nu peste mult timp, la conac apare un tînăr cu părul vîlvoi, obosit şi fără o direcţie precisă care spune că e muzician. El va rămîne un timp şi va pleca exact cînd i se va spune, fără a interfera într-alt fel decît prin simpla-i prezenţă într-o anexă a conacului şi fără a o face pe Maria să-şi răspundă la întrebarea: „Dar cel care nu mai vrea să iubească, ori nu mai poate iubi?“

Toate dimineţile lumii, romanul scriitorului francez Pascal Quignard, ale cărui întîmplări (mai mult interioare) se desfăşoară în plină perioadă jansenistă, este o exemplu de scriitură atemporală, în afara modelor şi curentelor. Din suprapunerea savantă a omenescului şi supra-omenescului pe reflexele unui mediu marcat de ideea graţiei şi cea a predestinării, de imperative rigoriste şi morale se naşte o proză ritmată, un „Mormînt al regretelor“, cum îşi numeşte Domnul de Sainte Colombe, apropiat al grupului Solitarilor de la Port-Royal, compoziţia închinată soţiei pierdute. *Toate dimineţile lumii* este povestea – excelent tradusă în româneşte şi adnotată de Emanoil Marcu – a unui iluminat, poate ultimul compozitor pentru *viola da gamba*, ce-şi cunoaşte limpede destinul şi pentru care „există ceva mai important decît arta, decît degetele, decît urechile, decît creaţia... viaţa pasionată“ pe care o trăieşte alături de soţia sa moartă, care vine uneori să-l asculte cîntînd. După acest roman extrem de vizual, misterios şi rigorist, poetic, dar şi istoric al lui Pascal Quignard, Alain Corneau a făcut un film în 1991.

Pînă nu demult exista la Editura Univers o colecţie „de buzunar“, „Globus“, în care au apărut foarte multe cărţi frumoase. Şi ca format, volumele care apar în colecţia „Cartea de pe noptieră“ de la Humanitas le seamănă acelora care apăreau în „Globus“ pe vremuri, serios cernute de criterii extraliterare. Acum, însă, alte piedici, mai pragmatice, stau în calea cărţilor, nu în ultimul rînd preţul acestora. Dar dacă unele tomuri şi tratate le putem „consulta“ la bibliotecă sau împrumuta de la prieteni, majoritatea celor apărute în această nouă (dar deja verificată) colecţie merită să le avem „la căpătîi“. ▲

Andrei GORZO

cartea străină

„O biografie a filmului elveţian“

„Restul producţiei cinematografice elveţiene din anii 1920 nu prezintă nici un interes artistic“, scrie Martin Schaub, sec şi fără menajamente, în primele pagini ale cărţii sale *Le cinéma en Suisse/Film in der Schweiz* (Pro Helvetia, 1998), făcîndu-mă să răsuflu uşurat, căci – trebuie să recunosc – curiozitatea legată de tipicul film elveţian din acea perioadă nu mi-a dat niciodată nopţi albe. Efortul de a defini un specific naţional *(„la suissitude“)*, într-o ţară împărţită în trei regiuni lingvistice şi culturale şi cramponată de o conştiinţă preindustrială, a dus la un cinema provincial şi conservator, la o repliere pe valori ţărăneşti şi mic-burgheze, pe mitul retrograd al Alpilor purificatori, pe declaraţii arogante de genul: „Ţările străine vor cumpăra filmele noastre, pentru că sînt bune. Filmele noastre sînt bune pentru că peisajele noastre sînt unice.“ Greşit. Peisajul cinematografic elveţian s-a definit multă vreme printr-o platitudine aproape desăvîrşită (dacă excludem accentele fascizante pe care le căpătase la un moment dat elogiul Alpilor).

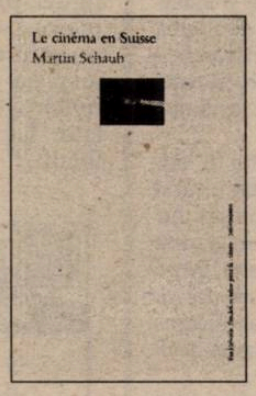

Dimpotrivă, eseul lui Martin Schaub nu e deloc plicticos. Atunci cînd scrie despre perioada „clasică“ a cinematografului elveţian, îl interesează excepţia de la regulă, asperitatea care se poate ivi în peisajul plat, adierea proaspătă în aerul stătut, contactele şi influenţele revigorante care reuşesc uneori să triumfe asupra izolaţionismului elveţian. Cartea este plină de surprize: ne întîlnim cu Serghei Eisenstein şi cu operatorul său Eduard Tissé, cooptaţi de producătorul elveţian Lazar Wechsler pentru realizarea filmului didactic (despre avortul ilegal *versus* medicina modernă) *Frauennot – Frauenglück / Misères de femmes – Joies de femmes* (1929); descoperim contribuţia poetului român Benjamin Fundoianu, în calitate de scenarist, la *Rapt* (1934), „un film de munte fără nimic din kitsch-ul ataşat de obicei genului“; aflăm că *The Search* (1947), filmul de debut al lui Montgomery Clift (da, prima mare figură de rebel apărută după război pe ecranele americane – despre el e vorba), a fost scris de scenarişti elveţieni (premiaţi cu un Oscar), turnat în mare parte la Zürich, de o echipă elveţiană, şi produs de Lazar Wechsler, care, spre deosebire de mulţi compatrioţi de-ai săi, a tot încercat să implice forţele filmului elveţian în proiecte internaţionale. Găsim şi influenţa lui Jean Renoir (cel din *Marea iluzie)*, în filmul de război *La dernière chance* (1945, regia Leopold Lindtberg), în care Schaub recunoaşte vîrful perioadei clasice („după cincizeci de ani, cinematograful elveţian reuşise în sfîrşit să producă o operă care atingea ansamblul lumii occidentale“), deşi îl sancţionează pentru imaginea fardată, idealizată, falsificată a unei realităţi incomode: politica discutabilă a Elveţiei faţă de refugiaţi.

Schaub ne arată cum, persistînd în clişeele Elveţiei patriarhale, mitizate, „eterne“, industria filmului a căzut în letargie, astfel încît, la începutul anilor '60, „din punct de vedere cinematografic, Elveţia aducea a ţară în curs de dezvoltare“. Ne arată condiţiile (lipsa unei tradiţii, lipsa unei industrii) în care un „nou cinema elveţian“ şi-a făcut apariţia: o generaţie constrînsă (de lipsa fondurilor, a formulelor de box-office, a codurilor fixe) să fie inventivă, să experimenteze; o generaţie animată de spiritul mişcărilor contestatare din 1968, cu ochii deschişi, capabilă să vadă şi să judece acea „neutralitate ipocrită“, acel „vid emoţional inerent înaltei conjuncturi economice“, acea „parte neliniştitoare, stranie, refulată a unei societăţi crispate pe stabilitatea şi pe eficacitatea ei“; o generaţie (Alain Tanner, Claude Goretta, Markus Imhoof, Michel Soutter, Xavier Koller sînt doar numele cele mai faimoase) care avea ceva de spus lumii. De aici impresia de bogăţie care creşte pe măsură ce se acumulează traiectoriile individuale descrise de Schaub.

Tonul acestei „biografii a filmului elveţian“ (cum se recomandă eseul lui Schaub) se întunecă în ultimul capitol, în care autorul îşi aduce subiectul la zi şi îl vede prins în „noua confuzie“, alături de celelalte ţări mici care „pe moment nu au nici o şansă, chiar dacă încearcă“. Doar documentarul continuă să prospere.

Ştiu că această scurtă prezentare e deja prea încărcată de nume şi titluri, dar n-o pot încheia fără să pomenesc numele lui Jean-Luc Godard, căruia Schaub îi dedică un capitol: Godard, care s-a stabilit în 1978 la Rolle, o localitate situată între Geneva şi Lausanne, a fost de la început, într-un anumit sens, „mentorul noului cinema elveţian“, prin „influenţa sa filozofică şi simbolică, în măsura în care a analizat şi a respins toate gramaticile“. Chiar dacă pentru mulţi dintre noi cariera lui Godard se încheie după 1967 (după *Weekend* şi *La Chinoise*), el a continuat să facă film în Elveţia. Chiar dacă n-a găsit nici un loc pentru filmul elveţian în serialul său *Histoire(s) du cinéma*... ▲

Dilema vă recomandă

● *Toate dimineţile lumii* de Pascal Quignard, traducere de Emanoil Marcu, în colecţia „Cartea de pe noptieră“ a Editurii Humanitas. (Alex. Leo Şerban)

● Pentru fani, dar şi pentru sceptici, raportul Centrului Naţional de Studii Spaţiale din Franţa în legătură cu fenomenul OZN-urilor, care reuşeşte să dea chestiunii „o dimensiune sociologică, mediatică şi chiar religioasă într-un spaţiu care nu aparţine ştiinţei şi metodelor sale“. În româneşte, raportul (apărut la Editura Compania) poartă titlul *OZN-urile şi apărarea. Pentru ce să ne pregătim* şi este însoţit de o postfaţă semnată de Ion Hobana. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Badea Cîrţan şi avionul

Pentru românul aşezat, ţintuit în covîrşitoarele tabieturi zilnice, mersul cu avionul, mai ales spre transatlantica Americă, e o aventură. Nu degeaba ne-a fost descifrată, în şcoala generală, legenda lui Badea Cîrţan, cel care, dacă mai îmi aduc bine aminte, a bătut ceva lume cu piciorul (chiar dacă doar pînă la Roma). Un soi de mentalitate à la Badea Cîrţan s-a mai păstrat încă în sufletul multor români călători. Mai întîi, ideea de a lua cu tine cît mai multe, în caz de..., de la sticluţa cu cafea, săpuniera şi prosopelul, pînă la haine de schimb şi trusa cu medicamente. Efecte ale traiului într-o lume în care, de obicei, sistemul nu-ţi asigură strictul necesar şi trebuie să găseşti soluţii personale. Chiar dacă te îndreptţi spre un univers în care sistemul este mult mai perfecţionat, prudenţa rămîne o calitate indiscutabilă a românului plecat la drum. Călătorul destins, cu bagaj puţin şi cartea de credit în buzunar nu e, încă, decît în mică măsură, de-al nostru. Noi încă mai facem parte din categoria ce trebuie să-şi scoată măruntul zăngănitor din buzunare cînd trece prin aparatele din aeroport. De asemenea, urmaşii lui Badea Cîrţan ţin la hainele de călătorie, care trebuie să fie fercheşe, de sărbătoare, ţinuta mult mai sport a turiştilor mai umblaţi fiind aproape o blasfemie care nu se acordă cu statornicitul ritual.

Sigur că mersul cu avionul presupune o serie de ritualuri şi simboluri. Aici comparaţia cu Badea Cîrţan nu-şi mai are rostul, fiind şi aşa forţată: ştiu că legendarul personaj n-a traversat Atlanticul, l-am folosit doar pentru tipul de turist nu prea umblat, care îşi asumă voinicește răspunderile drumului, deşi, acum, nu mai e cazul; companiile aeriene fac „totul" pentru tine. Vorbeam, mai devreme, despre simboluri: chiar şi lumea pe care o vezi, din cînd în cînd, pe geam, e doar simbolul celei adevărate. Arată ca o rochie universală, făcută din petice mai mult sau mai puţin regulate (depinde de ţară). Abia de-acolo, de sus, ai palpabil senzaţia de scală, de dimensiuni variabile, relativitate şi alte nimicuri existenţiale. De altfel, de cele mai multe ori vezi norii, care acoperă orice altceva, reducînd – sau purificînd – şi mai mult lucrurile. Serviciile din avion sînt adaptate acestei lumi a eşantioanelor. Tot ce ţi se oferă acolo e esenţă de ceva: pui cu orez, spaghetti, pîinişoare albe sau negre, salată cu creveţi, napolitane, iaurturi, ciocolate, brînzeturi, băuturi... Gusturi preambalate, în caserole de culoarea norilor, un soi de mostre de mîncare pămînteană pentru extratereştri. Asortată esenţelor de naţii care călătoresc cu leneşa lume pe roţi: lîngă tine o pakistaneză speriată, mai încolo două asiatice înfrigurate, bine cuibărite sub pături, un grup gălăgios de adolescenţi americani, înarmaţi cu steaguri, dar şi cu perne şi ursuleţi de pluş, care intonează imnul SUA la aterizarea în New York; un alt grup de americani care se duc să le predea nemţilor despre holocaust; o trupă de francezi de vîrsta a treia cu pălăriuţe la fel care, se pare, vizitează România; o australiancă cu sex incert care trăieşte la Heidelberg şi a fost în State la o conferinţă de chimie; o româncă de la Bacău, rotunjoară şi, în felul ei, sexy. care s-a măritat cu un italian şi se pregăteşte să-şi ia şi copilul. Toţi gustă din mîncarea-mostră, urmăresc norii neutri şi globali precum şi esenţele de cultură de masă prezente pe ecranele televizoarelor transatlantice: reclame, ştiri, clipuri, desene animate, filme calme, de familie, care nu agită spiritele peste limita permisă. Şi urmăresc gesturile cele mai esenţializate ale stewardeselor, care ne arată căile convenţionale de salvare standard în cazul unui (Doamne fereşte) accident imaginabil. ▲

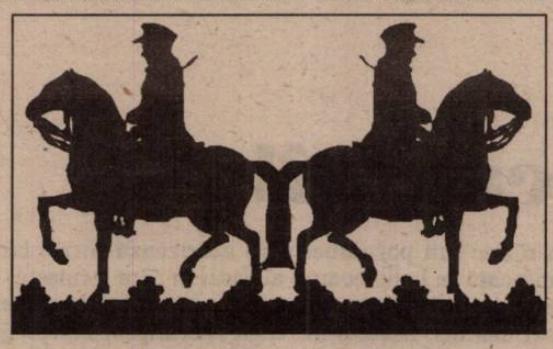

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

„Reconstituirea"

– cronică din 1970 –*

Ceea ce fascinează în „Reconstituirea" – şi ar trebui spus că sala aplauda ca la westernuri cînd binele învinge şi că filmul făcea sală plină, la concurenţă, pe bulevard, cu Sarita Montiel şi cu „Bătălie pentru Roma" – ceea ce captivează în „Reconstituirea", ca un Elvis Presley, ca un Maigret, ca un dolar în plus, ca un samurai, ca o crimă, e adevărul.

În cinema nu se poate porni decît de aici, decît de la adevăr, oricît ne-am da cu capul de pereţi, teoretizînd. În alte arte – o fi la fel, o fi altcum, fiecare îşi ştie socotelile lui. La noi, dar mai ales la noi în filmul românesc, nu se mai poate porni decît de la adevăr, de la întrebarea: E adevărat sau nu? E aşa sau nu e aşa? Aceasta e situaţia, asta ne e sărăcia, poate chiar bogăţia, chit că o mie de cercetători, esteticieni sau fraţi căuzaşi ne aşteaptă pe la uluci şi răscruci, gata să ne spună – şi-ar fi bine dacă lucrurile ar rămîne la spusă – că în privinţa adevărului treaba e mult mai complicată, că el nu se poate confunda cu mimesisul, cu naturalismul, cu comportamentismul, că una e una şi alta e alta, că etc., etc. La toate acestea, trebuie răspuns în mare şoaptă, dar pe româneşte, că mai întîi şi-ntîi, în filmul nostru, noi îl căutăm şi trebuie să-l căutăm pe „aşa e"... Am avut parte şi de „aşa a fost" şi de „aşa ar trebui să fie" şi de „n-ar mai fi fost"... Pînă la „Reconstituirea", în filmele despre ziua de azi, nu l-am avut atît de integru pe acest miraculos „aşa e", fără de care zadarnic ne lansăm în idei şi specific. Nu există în film un personaj mai odios – şi asta într-o viziune care în genere caută a depăşi condamnările operetelor maniheiste – ca acel cineast pe puncte, pornit să trunchieze realitatea în numele educativului. Nici un obiect – şi sînt atîtea obiecte ca în orice film care-şi permite să privească liber lumea – nu e filmat cu atîta patimă ca aparatul de luat vederi. Nu există scenă mai detestabilă pentru procuror decît aceea a jocului său cu aparatul de filmat, cînd beţia puterii îi dă dreptul să se amuze puţin şi de-a regizorul. Adevărate toate acestea, adevărate – expresiile, moacele, „gaz"-ul de la raion, orăşelul cu meci decisiv şi cu oameni care salută, cu conştiinţa curată, mîna stăpînului; adevărate – chifteluţele de la bufet, maşina Salvării care iese din televizor, joaca încăpăţînată a şoferului care dă tare şi cretin cu pietre în apă. Adevărată – fata care vrea conversaţie. Adevărat – plutonierul Dumitrescu, personaj demn de Brăescu, construit numai din vorbe epocale: „asta e peliculă, e banii Statului", „am mai citit şi noi cîte ceva", „alo, tovarăşul"..., „să fie ezact ca în viaţă", sub care se cutremură lumea. Adevărate, „ezacte", toate ruperile acestea în dramaturgie: ţăranii care vînd deodată fragi, gîştele hodoronc-tronc, pompierii care exersează un incendiu şi mai ales ruptura esenţială a filmului – între comicul suprafeţei, între euforia dusă pînă la veselie a existenţei, şi drama care se ascunde, printre copaci, printre fragi, printre peşti şi furnici, printre reclame „Supco", ca să erupă vulcanic în ultima clipă, cu lavă şi noroi. Adevărat – ritmul duplicitar: toţi se grăbesc, toţi se lungesc la vorbă şi nimic, lungimi voluptuoase ale filmului vin din interferenţa prea cunoscută a grabei cu lenea, indiferenţa şi neimplicarea. Adevărat – ritmul moral, balansul între tandreţe şi abjecţie, între sălbăticie şi omenie, între toleranţă şi intoleranţă; fiecare brutalitate e urmată de o îmbrăţişare; fiecare miticism e dublat de o vorbă bună; fiecare mitocănie deschide o confesiune. Aşa e. Adevărate, profund adevărate – teza, enunţul, denunţul şi protestul filmului: legile zilei nu-s aceleaşi cu ale nopţii, omul e unul la 10 dimineaţa şi altul la 10 seara, orice *orden* pentru a trage omul la ştanţă, pentru a-l rescrie cu indigou, e imbecil şi zadarnic.

Repet cu atîta ardoare monotonă cuvîntul „adevăr" pentru a mă înscrie în laitmotivul filmului care nu e altul decît acel „adevărul şi numai adevărul" cerut oricărui martor în instanţă. Cu „Reconstituirea" sîntem în instanţă, martori şi implicaţi. Actorii, autorii, machiorii, inginerul de sunet (întreaga bandă de sunet e un mixaj caragialean al locurilor comune muzicale şi orale) par a fi într-o beţie a adevărului, într-o transă a autenticului, însetaţi de acel „aşa e" ca de apă după un marş lung prin deşert. Se ajunge pînă la răsfăţ, se merge chiar pînă la şarjă şi caricatură în autentificarea gestului şi a mimicii – şi de ce nu? Impresia rămîne la fel de puternică, emoţia nealterată, efectul memorabil.

Pentru filmul nostru, „Reconstituirea" e ceea ce au fost cîndva pentru literatură „Moromeţii", „Desfăşurarea" şi mai departe „Întîlnirea din pămînturi" (de altfel toate voluptăţile cuvîntului întors pe o parte şi pe alta à la Preda sînt prezente şi aici), e ceea ce a fost pentru dramaturgie „Proştii..." lui Mazilu, e ceea ce probabil că a fost aiurea „Obsesia" lui Visconti, în '42, cînd în plin Carmino Gallone, printre coroane de fier, cartoane şi butaforie „antică şi de demult", artistul a îndrăznit să filmeze o femeie din vremea lui, plîngînd într-o bucătărie din vremea lui, printre farfurii din vremea lui şi un bărbat îmbrăcat cu un maiou murdar, din vremea lui; ministrul Culturii de pe atunci l-a acuzat pe regizor că e degenerat, cenzura a făcut harcea-parcea pelicula. Dar fără această „Obsesie" – istoria cinematografului, istoria privirii noastre ar fi fost alta.

Sînt filme după vizionarea cărora lumea merge altfel la cinema. Aceasta e, fără îndoială, importanţa „Reconstituirii" pentru destinul nostru de spectatori ai filmelor româneşti.

---

* Această cronică a fost scrisă în urmă cu 30 de ani şi nu a putut să apară în presă, filmul fiind interzis; ea a fost publicată, acum 20 de ani, în cartea mea „O vieţuire cu Stan şi Bran" (Ed. Eminescu, 1981), cu condiţia de a nu pomeni numele regizorului; găsesc cu cale s-o retipăresc ca un omagiu adus celui mai bun film românesc şi lui Lucian Pintilie. Mi-e dor să revăd „Reconstituirea". ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Povestea Bucureştiului de Georgel Melinte (2)

Parisul are clătitării la colţ de stradă, dar cum ţi le serveşte şi de cîte feluri... la Bucureşti s-a făcut cetăţean de onoare covrigarul, cu două sorturi, cu mac şi fără... sărăcie, lipsă de imaginaţie... îl vezi pe bucureştean stînd la cozi, uite, prin Amzei, pe la Romană, pe unde merg eu... stă la coadă şi sîntem în ce an? 2001. Din satelit cam asta s-ar vedea: covrigăria asaltată şi locuitori molfăind la covrigi neliniştiţi, iar a doua zi urmează acelaşi molfăit. Cum mănînci covrig pe stradă, aşa-ţi vine uşor-uşor să-ţi faci nevoile pe stradă... doar nu ai toaletă oricît ai bate Bucureştiul... eu o folosesc pe cea de la McDonald's... reper de civilizaţie, doar că şi ei, săracii, pare-se nu mai fac faţă, arată unele toalete cam jalnice, ca oraşul. Covrigăreala îl face irascibil pe om, că ţine de foame o oră-două, după care molfăi din nou. Ştiu, că şi mie mi se întîmpla cînd lucram legător de cărţi, ce bani aveam? N-aveam, mergeam vis-à-vis şi dă-i covrigi. Covrigului nu-i mai simţi gustul dacă îl molfăi zilnic şi încearcă după aia să mănînci altceva... nu poţi. Nu simţi gustul, rămîi cu gustul ăla de lemn. Cîinetul, gîndăcimea, ţînţărimea, gunoiul... aaaa, am cele mai bune cărţi şi mi le aduc vreo două-trei librării, Noi, Cărtăreşti... au ştaif. Curînd oamenii nici n-o să mai poată sta în blocuri, se scumpesc gazele, lumina, întreţinerea... eu în centru... nu mă dau dus, îmi trimite sora din Italia bani, dar alţii se gîndesc să vîndă aici şi să ja pe la periferie... cine o să vină? Ai cu bani aud că s-au mutat în afara oraşului... au oazele lor, cu bull-terrieri, cu paznici. Oraşul se prăbuşeşte de cît maşinet cu marcă se plimbă. Viteze, figuri, prostii. Nu-i vorbă de trecere de pietoni, dar ei între ei nu se respectă, nu ştiu ce-i ăla stop... îi văd pe geam jeep cu jeep, vai de mama lor, ce se hodorogesc. Le place viteza? Păi, taţilor lor nu le plăceau lucrurile bine făcute?" ▲

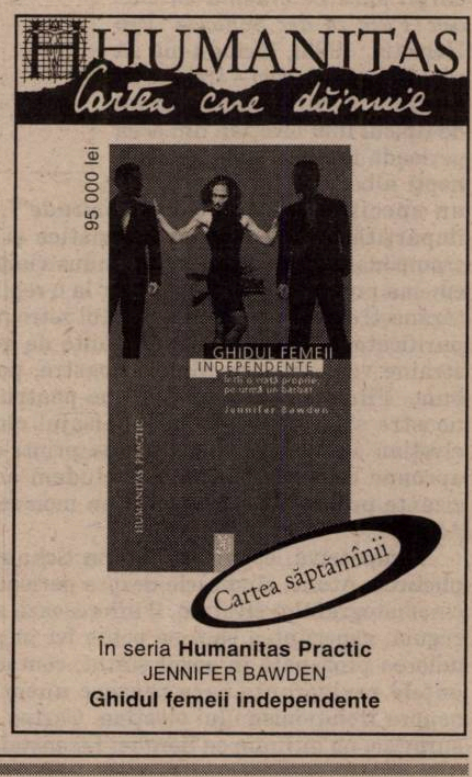

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Brâncuşi arhitect (I)

O serie de fapte petrecute pe parcursul acestui „an Brâncuşi" m-au făcut să mă gîndesc la cîteva întîmplări mai spectaculoase legate direct sau indirect de opera lui: amplasarea unor copii supradimensionate ale lucrărilor sale în Bucureşti şi Templul de la Indor propus spre reconstrucţie în zona Bucureşti 2000; apariţia de falsuri brâncuşiene pe piaţă şi, cea mai gogonată dintre toate, construcţia unei false Coloane a Infinitului, la ordinul unui reprezentant al statului român, în anul internaţional Brâncuşi.

Probabil, toate aceste evenimente conjugate ar merita cîteva rînduri, chiar dacă doar într-o biată rubrică de arhitectură şi din partea unuia deloc specializat în Brâncuşi, ci doar „amator avizat", cum îl numea Vianu pe receptorul optim al operei de artă. Cum însă „experţii" tac – acum, de-a dreptul vinovat –, cineva, oricine, trebuie să mai şi vorbească în numele unei opere care nu se poate apăra singură de aceia ce îi sfidează posteritatea, în loc să i-o celebreze.

Aflăm de prin ziare, aşadar, că deja se toarnă – unde altundeva, îţi vine să zici? – la Petroşani o – subliniez şi insist – *falsă* Coloană a Infinitului. Prin iuţeala de mînă a unei mărimi locale şi nebăgarea de seamă a unei armate de păstrători de memorie brâncuşiană, apare o *copie neautorizată* după o operă unică. Nu există nici o diferenţă, după părerea mea, între cei care au tras cu tractorul de coloană să o dărîme în anii cincizeci, între cei ce au demontat-o şi abandonat-o în anii din urmă pînă cînd s-a milostivit WMF-ul să ne-o reconstruiască şi cei care astăzi o pîngăresc, copiind-o. Unde sînt protestele interne, care altfel se semnează de vajnici intelectuali la orice adiere de vînt? Unde-s fundaţiile internaţionale care-i poartă numele, unde – brâncuşologii, unde acei critici şi istorici de artă de care, putem zice deodată cu Caragiale, depandă? Unde – intervenţia păstrătorului operei pe care a refuzat-o cu demnitate proastă statul român bolşevic, pentru ca astăzi să îşi bată joc de ea cu seninătatea pe care o dă lipsa de competenţă? Sublime-s, dar lipsesc cu desăvîrşire. Forţa brută a statului a stins orice protest, oricît de gravă ar fi culpa. Stătut, aerul acesta pute a brejnevism.

Restul lucrurilor care se spun despre un biet *fals grosolan* sînt bazaconii: că există proiectul original (folosit însă cu acceptul cui?); că reproducţia este „fidea"; că, în fine, această capodoperă a turnării româneşti contemporane fi-va donată surorii noastre mai mari „de ginte latină, însă" – Franţa. Dacă Franţa, care a reconstruit atelierul de la Beaubourg, va accepta donaţia, este complice la fals, domnule ambasador al Franţei la Bucureşti. Dacă nu, copia va fi amplasată te miri pe unde, siluind unicitatea ansamblului de la Tîrgu Jiu, domnule ministru al Culturii române. Mai este util să facem aici discuţii despre raportul original-copie, să-l citäm pe G. Genette sau alţi esteticieni care s-au ocupat de această spinoasă chestiune? Nu. Deloc. Nu pe mîna UMIROM şi a prefectului de Hunedoara, oricine va fi fiind dînsul, trebuie dată posteritatea lui Constantin Brâncuşi. Aici este în primul rînd un caz flagrant de încălcare a legii. Poliţia ar trebui să-i alerge şi să-i aresteze pe producătorii/distribuitorii de copii neautorizate de programe şi muzică. Ar trebui, dar nu o face. Cît de direct interesate sînt organele în drept în a nu aplica legea dreptului de autor, exprimat în zeci de mii per subofiţer de patrulare per zi, asta deja e subiectul altor rubrici, mă tem. Potrivit aceleiaşi legi, dacă nu a bunului-simţ sau a argumentului artistic sau a celui de adevărată celebrare a unuia dintre marii sculptori ai modernităţii, ar trebui stopată siluirea operei lui Brâncuşi.

Acum.

▲

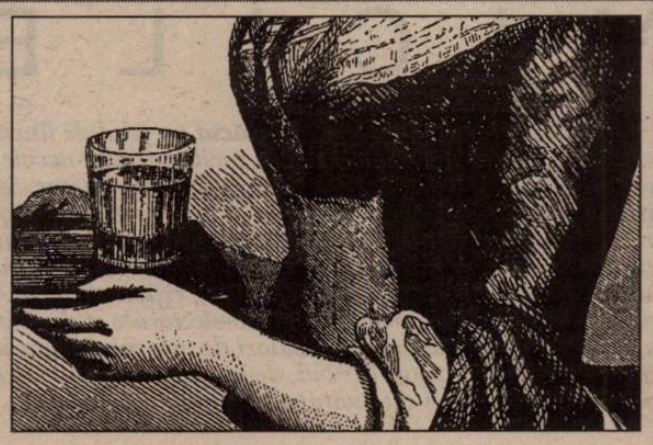

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Cultura obeză

Rezultatele nu prea grozave ale examenelor şcolare (capacitate, bacalaureat) au stîrnit în grijulia noastră presă cîteva comentarii stupefiate, din care eu am reţinut unul – „o să ajungem la fel de inculţi ca americanii". Şi asta pentru că în conştiinţa noastră colectivă americanii sînt un popor de semi-analfabeţi, care habar n-au de lucruri pe care la noi le ştiu pînă şi copiii de clasa a treia. Lucruri esenţiale, precum: care e capitala Bosniei, cine a scris *Mizerabilii* şi cum se enunţă legea lui Ohm. La această percepţie a contribuit major presa (şi a lor şi a noastră), care atunci cînd e în pană de subiecte lansează cîte un astfel de fals sondaj. Examenele recente (sondaje şi ele) au arătat că nu sîntem nici noi prea breji, şi că de fapt păcătuim prin a compara media naţională a altora cu bagajul de cunoştiinţe al supradotaţilor noştri (o formulă ieftină de a ne declara superiori). Supradotaţi care, culmea, pleacă tot la analfabeţii äia! Pentru bani, bineînţeles, spun unii cu suficienţă, dar nimeni nu spune că pleacă în ţara care are mai mulţi doctori în matematică decît restul lumii, unde bugetele cercetărilor (în general, private) sînt cît PIB-ul nostru pe zece ani şi unde realizarea profesională e posibilă în cele mai (aparent) marginale domenii.

În aceşti din urmă ani am început de fapt să ne lovim de consecinţele *culturii obeze*. Alimentată cu prea multe lipide şi prea puţine vitamine. Sau invers. Numesc astfel acel fenomen al epocii de aur prin care, indiferent de profesie, fiecare membru al societăţii se simţea obligat să citească (sau să aibă) şi *Istoria religiilor* şi Lampedusa şi Dimov şi *Istoria lui Călinescu*. Dar cozile de pe vremuri de la librării nu marcau decît faptul că aveam cam prea mult timp liber, că nu eram absorbiţi de profesiile noastre şi că ne exploatam disponibilităţile cu ce era la îndemînă. Îmi pare rău să mă despart de un trecut care e şi al meu, dar noi am trăit o cultură livrescă, citeam clasicii (ceea ce nu-i rău), dar habar n-aveam de istoria recentă (a noastră şi a altora), de fierberea curentelor politice şi nici măcar de muzica sau literatura care ne erau contemporane. Reporterii lumii *făceau* războaiele lumii şi, dacă i-am fi citit, poate ne-am fi înţeles şi pe noi mai bine. Cîtă vreme Norman Mailer scrisese despre războiul din Pacific a fost tradus, cînd a trecut la zilele noastre – nu. Războiul rece, pe care îl trăiam în prima linie fără să ştim, era doar un concept vag documentat. M-am oprit fără să vreau la zonele care-mi sînt mie familiare, însă o vizită într-o librărie serioasă din New York, Londra sau Paris, sau un *search* pe echivalentul lor de pe Internet – Amazon.com – ne arată ce am fi putut citi, dar n-am putut. Nu ştiu dacă am fi fost mai culţi, dar am fi înţeles mai multe. Şi atunci, şi acum. Cultura adevărată (cred eu) înseamnă o viziune asupra lumii. *Cultura obeză* era doar o viziune asupra cărţilor şi filmelor.

P.S.: Parcă spre a-mi da peste nas pentru tableta din numărul trecut, Televiziunea Română a programat o necesară (zic eu) retrospectivă a *Cerbului de Aur*. Mi s-a părut (dar asta e discutabil) că este cam prea înclinată spre băşcălie şi uşor expediată la-nghesuială. Aş fi văzut aici nucleul unui documentar, nu foarte sobru, în care să aud şi mai multă muzică, să aud amintirile unor martori de atunci (plebei şi participanţi), dar şi consideraţiile unui sociolog, unui politolog, căci Cerbul a fost un moment interesant din multe perspective. Şi cred că în acea formulă, de cîteva episoade de o oră, şi-ar fi găsit locul chiar şi la o oră de vîrf. Mai degrabă poate pe TVR2, care pe aceeaşi linie a realizat un foarte bun serial (perfectibil, dar pornind de la date mult mai precare – arhive şterse etc.) despre istoria muzicii pop româneşti. România 1 are un punct de plecare net superior şi, ca orice televiziune (care se vrea) majoră, ar trebui să înveţe să-şi exploateze mai eficient propriile arhive, propriile exclusivităţi. Dar, în fine, la televiziune se pricepe toată lumea.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

De partea iubirii

Un el şi o ea, de înmulţit cu trei. Se dau trei cupluri, care sînt duse la mare şi despărţite. Timp de o săptămînă, el şi ea nu se pot vedea. În schimb, sînt însoţiţi şi păziţi de parteneri de sex opus, care au misiunea de a-i seduce. Pe plajă, la discotecă, în piscină, în dormitor – peste tot sînt camere de filmat. Telespectatorii votează. Telespectatorii au totul: triumful iubirii şi posibilitatea unui scandal; promisiunea pornografiei şi răsplata virtuţii; amestecul aţîţător al celor trei „d"-uri imbatabile – dragoste, distracţie, dolari (1000 $ este premiul acordat cuplului cel mai fidel). *Vara ispitelor* e ca un sandvici cu de toate. Şi e prea mult pentru mine.

...Deşi majoritatea ingredientelor sînt vechi. Se poate recunoaşte o mixtură perfectată încă de pe vremea cinematografului mut, cînd un Cecil B. DeMille îşi ispitea publicul promiţîndu-i delicii ilicite (femeia de lume la un pas de adulter cu japonezul rafinat, expert în artă) şi întindea coarda la maximum, înainte de a ridica un deget („Pînă aici!"), ferm şi moralizator, revenind la valorile tradiţionale (femeia descoperind că de fapt îl iubeşte tot pe soţul ei – un tip cam plicticos, ce-i drept, dar stoic şi loial, nu ca japonezul, care se dovedea a fi o bestie). Şi spectatorul uita că la un moment dat a fost încurajat să aştepte lucruri pe cît de păcătoase pe atît de interesante (sex extraconjugal *şi* inter-rasial pe deasupra – o dublă transgresare), iar apoi a fost tras pe sfoară. Şi se întorcea acasă, simţindu-se nobil şi virtuos, mulţumit că pînă la urmă cineva s-a căit, altcineva a fost pedepsit, promiscuitatea a fost sancţionată şi iubirea a fost aplaudată. Astăzi rîdem de manipularea lui DeMille. Simţindu-ne superiori publicului de pe vremea aceea (oamenii din fotografiile alb-negru ne par adesea inocenţi), exclamăm: „Şi cînd te gîndeşti că ei chiar se lăsau duşi de poveştile astea!" Şi în acelaşi timp muşcăm din sandviciul *Vara ispitelor*. E un *reality show*, e interactiv, deci nu rămînem pe dinafară, spectatori inocenţi supuşi manipulării. Intrăm noi înşine în vechea schemă narativă, în vechiul *pattern*. Participăm. Şi dacă e prea mult pentru mine, care particip din fotoliul de acasă, atunci cum trebuie să fie pentru adevăraţii participanţi?

„Alex s-a plîns că n-a avut nici o erecţie timp de o săptămînă.": am citit fraza asta într-un articol din *PRO TV Magazin*. Nu mai ţin minte cum arăta concurentul Alex, cine-i era iubită, cine-i era ispită. E uşor de spus (şi perfect adevărat, probabil) că Alex e un măgar – un tip care, pe de-o parte, suspină după iubita lui, repetînd cît de greu îi e să trăiască o săptămînă fără ea, iar pe de altă parte se plînge că nu i s-a găsit o ispită mai ispititoare. Dar trecînd peste bădărănia lui, mi se pare că ghicesc o mare confuzie: virtutea, distracţia, iubirea romantică, banii, pornografia – toate ingredientele joacă tontoroiul în capul lui Alex, care nu mai ştie prea bine ce vrea de fapt.

Cineva (care *nu* admiră emisiunea) îmi spune: „Orice s-ar zice despre *Vara ispitelor*, măcar e de partea iubirii." Ceea ce-mi aminteşte de două ore pe care le-am petrecut odată, încercînd să mă gîndesc la problemele sentimentale pe care le aveam pe atunci (nu vă temeţi, nu va fi vorba despre ele), într-un microbuz în care urlau manelele. În mod normal, nu am mare lucru împotriva manelelor, dar în momenul acela zgomotul mi se părea insuportabil, o insultă personală – emoţiile mele stîlcite, maimuţărite, murdărite. Tot ce mai lipsea era ca cineva să apară şi să-mi spună: „Orice s-ar zice despre manele, măcar sînt de partea iubirii". Ar fi fost prea mult pentru mine.

„...De partea iubirii..." O fi, dar nu face iubirii nici un serviciu. Şi totuşi, mi se pare că înţeleg ce-a vrut să spună – şi anume că astea nu sînt vremuri prea prietenoase pentru iubire. E adevărat, se face mult caz de ea în manele, în telenovele, în *show*-uri ca *Vara ispitelor* şi *Din dragoste*. Dar în rest? Cuvîntul „relaţie" o înlocuieşte din ce în ce mai des în vocabularul nostru. E un cuvînt aseptic, neutru, sună aproape tehnic. Prin el putem înţelege orice, de la o aventură de-o noapte la o pasiune devastatoare, şi, folosindu-l, ne simţim în siguranţă. Poveştile de dragoste care m-au impresionat recent (filme ca *In the Mood for Love* şi *Sfîrşitul aventurii*; *Pacientul englez* – cartea, nu filmul) au în comun şi faptul că se petrec *în trecut*, ca şi cum dragostea ar fi mai convingătoare, mai acceptabilă, în ambianţa unei epoci dispărute. Pentru prezent, subiectul pare a se preta mai bine la comedie – romantică sau nu. Prezentul e prea plin de lucruri ca *Vara ispitelor*. Şi noaptea tîrziu, mă uit la *Grand Hotel* şi chicotesc la momentul în care Greta Garbo (cu vocea ei suferindă şi blana ei de chinchilla şi dragostea ei pentru John Barrymore) spune, pe un ton tragic: „Vreau să fiu singură." Şaptezeci de ani despart premiera filmului de telespectatorul de acum.

Cineva mă întreabă despre ce scriu. Despre *Vara ispitelor* şi despre iubire. „Dar care-i legătura?" – mă întreabă, cu mirare sinceră. Cînd am început, mi s-a părut că există o oarecare legătură. Acum nu mai ştiu.

▲

MICILE SPERANŢE

În ultimii 11 ani oamenii şi-au făcut tot felul de iluzii. Au aflat cîte se pot face pe lume, s-au simţit liberi şi au crezut că asta e de ajuns. Visul multora a fost, evident, acela de îmbogăţire. Şi-au închipuit că e nevoie doar de puţină isteţime, de puţină iniţiativă şi, chiar fără nici o calificare, vor deveni dintr-o dată oameni de afaceri prosperi sau mari cîştigători ai unor sisteme ingenioase de multiplicare a banilor. Alţii, mai puţini la număr, şi-au făcut iluzii de mărire. Au intrat în politică îmbătaţi de ideea că vor deveni lideri şi vor schimba lumea (sau măcar cartierul). Au fost şi dintr-aceia care au visat să ajungă vedete..., vipuri. Mulţi au plecat în străinătate să muncească sperînd că vor cîştiga mult mai mult decît în ţară. Unii şi-au schimbat meseriile în speranţa că noua activitate e mai căutată. Alţii au perseverat în vechea meserie, cu iluzia că vor fi cîndva răsplătiţi pentru consecvenţa şi fidelitatea lor. Cei cărora li s-au împlinit asemenea speranţe au fost foarte puţini, cîţiva norocoşi. Dată fiind însă conjunctura propice, a apărut imediat şi oferta. S-au pus pe picioare adevărate industrii de creat iluzii financiare, politico-electorale şi de alte soiuri (exemplele sînt nenumărate). Construite de oameni cinici şi pragmatici, fără nici un fel de iluzii. În mai toate cazurile aceşti vînzători de vise au cîştigat iar, în tot atîtea situaţii, cumpărătorii au pierdut. Şi nu rare au fost ipostazele în care cumpărătorii s-au păcălit de mai multe ori la rînd, devenind pînă la urmă chiar un fel de clienţi fideli ai fabricilor de iluzii. Dar e şi acesta un mod de a trăi (şi nu lipsit de poezie), sperînd mereu că vei da lovitura cea mare. ***(A. M.)***

Matei FLORIAN

Documentar

Început

Pe undeva prin noi, probabil pe la începutul drumului dintre stomac şi mirosul de petrosin de la grădiniţă, există un lucru ce ne făcea să credem că americanii vor veni totuşi odată şi-odată.

Nea Vali Occident

Pe nea **Vali** Occident din Cîmpina acest lucru l-a făcut însă să-şi strîngă lucrurile, să-şi lase femeia şi copiii şi să fugă prin nordul scumpei noastre patrii în Uniunea Sovietică. Întors şi bătut în spaţiul carpato-dunăreano-pontic, nea Vali şi-a petrecut următoarele şase luni din viaţă la ospiciul din Voila, apoi, pe următoarele şase, pe undeva pe la Jilava, ca, într-un frumos final îmbelşugat cu pilde şi învăţături, să se întoarcă la femeia şi copiii lui din Cîmpina. Astăzi, temerarul pro-sovietic proiectează submarine pentru piscinele vilelor din Predeal şi Sinaia, bea cumpătat în fiecare dimineaţă şi seară şi nu merge la biserică.

Tata Lae

Tata Lae crede în Dumnezeu şi în afaceri. Dintotdeauna România i s-a părut ţara visurilor sale şi nici măcar pe vremurile acelea, „he, he, atunci“, lui tata Lae nu i-ar fi trecut prin cap să-şi găsească un altundeva. Dacă ar fi avut cinci sute de lei puşi deoparte şi-ar fi cumpărat o iapă chioară. Ar fi dus-o la un armăsar pur sînge la montă – ştia el lumea şi lumea nu era rea – într-un an, să zicem doi, avea doi mînji. Mai aştepta un an, avea patru. Vindea mînzul cu douăzeci de mii bucata, avea maşină nouă. Deja făcuse şcoala de şoferi, cînd a venit revoluţia şi şi-a dat seama că e timpul, tîmplar fiind, pentru afaceri cu sicrie. Cum într-un sat nu prea mare lumea moare, dar cam rar, afacerea n-a mers cine ştie ce. Ce-are a face însă, cînd cu toate cutiile astea goale are lemn de foc pentru o săptămînă întreagă de iarnă.

Îmi face semn, mă duce la pîrîiaşul din fundul curţii, şi-mi arată locul unde va construi el o hidrocentrală. Nu de alta, dar curentul a început să coste o groază de bani.

Precizare

Personajele sînt autentice, întîmplările aşijderea.

Continuare

E de ajuns să bei spre înserare în orice local în care neoanele pîlpîie chior deasupra meselor ca să înţelegi că vinul e prost şi oamenii se scarpină des în ureche. Cuvintele se sparg din cînd în cînd ca să intre apoi în monotonia aceea cu neoane. Rămîn la înălţimea meselor pînă cînd nu mai ştii cine ce a spus. De fapt, nici nu mai are vreo importanţă.

Cuvintele

Chilu' meu... Mă gîndeam că cu banii ăia îmi pun gresie şi faianţă-n cadă, raşchetez parchetu' şi-o iau şi pă nevastă-mea la mare. Am pus termometru' industrial pă pod, pă pod, bă, pă pod, io ce-ţi zic aicea? 62 de grade avea fieru', să fac cocoaşă dacă te mint, eram atîrnaţi de coardă trei oameni. Trebuia să vopsim podu'. 2 luni ne-a luat, acolo lîngă Poarta Albă, cu cortu', dă ziceam că merită, chilu' meu..., nouă sute de parai, nu mai fac nimic în casă şi plec în Spania la Mallorca. Am mîncat şi melci de foame, că ni s-au terminat banii de mîncare. S-buni. Cu pîine. Şi-mi bag (ceva) *în nenorociţii ăştia, mă pă contractul lor! Un ban nu ne-au dat. Nimic. Dă-i în judecată, ei, faliment, recurs, la paştele cailor ţi se dă dreptate şi tot nu-ţi dau un ban. Le dau cu acid sulfuric pe pod, da' mi-e de toată munca mea de acolo. Cine mai dă una că io nu mai am bani.*

Continuare (rezumat)

Fiecare spune ce-ar face el. Cuvinte despre România. Despre politicieni. Arabi. Hoţi. Curvele din Constanţa. Peşte. E unul care se pricepe la toate lucrurile de pe pămînt, ar putea face orice numai că-i e lene. În altă parte e mai bine. În Canada.

© A. Popescu

Canada

Sînt lupi, sînt păduri, sînt munţi, sînt mulţi români. Ţară mare, civilizată şi goală. Nu-ţi trebuie decît o veioză şi un cîine. Maşină, casă, slujbă îţi dau ei. Stat civilizat. N-ai nici o treabă, îţi vezi de munca ta, ştii că faci ceva şi că eşti plătit pentru cît faci, sîmbăta şi duminica te duci la pescuit pe lac. Ş-acolo se prinde peşte, nu ca aici: chiar cînd îl prinzi are păcură pe solzi. Acolo prinzi peşte adevărat: la linguriţă, la momeală, la ce vrei tu. Poţi să faci copii acolo.

La şcoală

Eu, cînd o să fiu mare, o să am avion şi-o să zbor în toată lumea.

Vreau să fiu doctor ca-n „Spitalul de urgenţă“.

Aş vrea să ajung la fotbal la naţională şi România să cîştige cupa mondială şi eu să dau două goluri: cu capul şi cu şutu.

Sfîrşit

De o săptămînă la buticul de sub geamul meu se joacă table. Ziua. Noaptea. Sfîrşit. ▲

Stela GIURGEANU

Vînzătorii de iluzii

În dicţionar, iluzia este o percepţie falsă care, spre deosebire de halucinaţie, are loc în prezenţa obiectului. În viaţă, iluzia este acea visare cu ochii deschişi, o visare de mai bine, o visare al cărei germene îşi găseşte mediul propice şi se dezvoltă intens în preajma mass-media, vizînd doar autorealizarea pe termen scurt, fără mijloacele sau ingredientele necesare succesului, deosebindu-se astfel de ideal, devenind un fost ideal, un ideal neîmplinit.

Pe vremuri, iluzia era ceva particular, creat în intimitate. Acum, într-o lume în care totul se exploatează, a devenit şi ea un bun de larg consum, impusă de panouri publicitare, lipită pe ziduri, aruncată de clişee comerciale, vîndută în campanii electorale. Iluziile oamenilor moderni sînt inoculate agresiv de industria telenovelistică, subcultură extrasă din exaltările curentului romantic sau din cărţile cu intrigi balzaciene. Telenoveliştii, epigoni ai marilor visători, se întîlnesc la tot pasul. Care mai sînt iluziile lor? Cămăşile şi dantura de un alb aproape ireal, miturile americane (siluete şi buze la à Ally McBeal, tinereţi şi nelinişti, spitale de urgenţă şi firme de avocatură), promisiunile politice şi concursurile estivale. Bineînţeles, veşnicele palate în Spania. Camelia, vînzătoare de ţigări la o tarabă improvizată („că Băsescu i-a dărîmat-o p-aia stabilă“), zîmbeşte cu toată ştrengăria celor 27 de ani. Iluziile vieţii sale încă persistă. Milionarul, iubirea pătimaşă, maşini „super“, luxul, deznodămînt de basm. Filmul preferat: *Pretty Woman*. Iluziile diferă în funcţie de mediu. „Ce mi-am dorit toată viaţa a fost un om bun şi linişte.“ Piaţa şi tanti Maria conferă o poezie aparte iluziei, molcomă şi puţin arhaică străzii de tarabe. Un oftat prelungit în timp ce lustruieşte roşiile. Iubirea ca şi banul au rămas încă în topul preferinţelor. Cu numai patruzeci de mii pe oră şi acces la Internet, poţi naviga în lumea misterioasă a ocultismului, printre horoscoape şi jocuri de contabilitate menite să-ţi găsească jumătatea perfectă. Pe care o poţi găsi şi pe *chat* sau în mai tradiţionalele anunţuri matrimoniale. Iluziile le plăteşti mai scump la telefoanele fierbinţi sau, şi mai scump, în campaniile electorale. „Ce e aia? A... Adică ceva ce tot credem ca boii de la revoluţie încoa'... gogoşile pe care ni le bagă pe gît toţi ăştia, şmecherii, de ne rîd apoi pe la spate... Păi am înghiţit din astea de mi s-a acrit.“ Sau mai elevat, „Iluzii... am tot avut cu ăsta mic; da' ce? Parcă mai e loc şi de talente adevărate? Acum, dacă n-ai pile poţi să ai tu vise şi speranţe că nu te sponsorizează nimeni!“

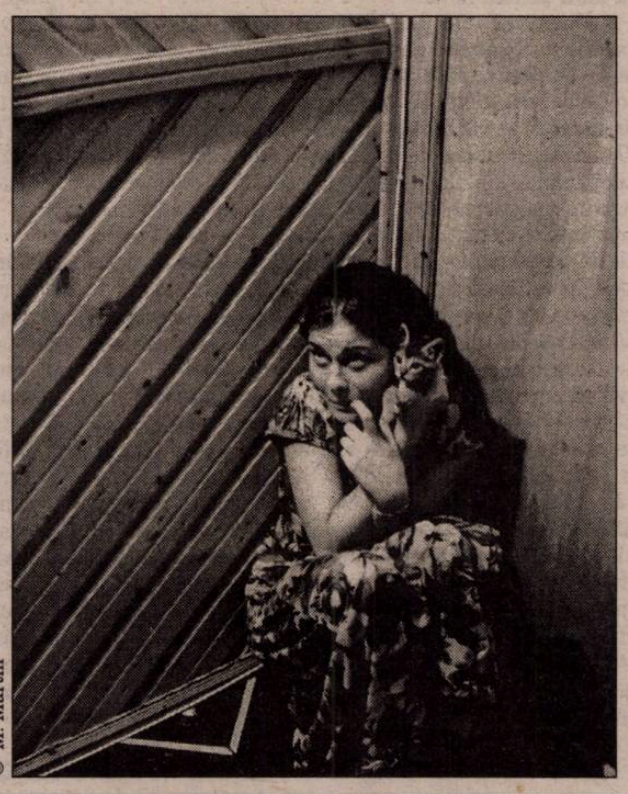
© M. Martin

Dar nici fatalitatea, lipsa de pile sau demagogia politică nu îi descurajează pe făuritorii de iluzii. Cît timp societatea nu poate asigura îndeplinirea unei utopii, comerţul de vise va fi cel mai căutat, iar la sfîrşitul unei zile caniculare, după drumurile cu autobuzul şi certurile de la serviciu, vei fi adînc recunoscător fotoliului, telecomenzii, unui nou serial, veştii că de acum părul va trăi cu 90% mai bine şi că de la anul vei putea călători liber prin Europa. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Suprimare şi preamărire

„20 noiembrie 1939. În chestia incinerării generalului Moruzi, nu merg clişee în care se văd d-nii Maniu, Mihai Popovici, Lupu, Madgearu şi nici reportagii cu aceştia. Celelalte clişee merg.

1 decembrie, ora 16,35. Cu privire la serbările de la Alba Iulia:

1) Se suprimă discursul d-lui profesor (Ştefan) Ciobanu, lăsîndu-se numai că a luat cuvîntul şi a preamărit actul Unirii.

2) În discursul d-lui ministru Giurescu, la pagina 3, aliniatul 4, cuvîntul „program" se înlocuieşte cu cuvîntul „progresul".

3) În telegrama trimisă M.S. Regelui se înlocuieşte cuvîntul „încredere" prin acela de „devotament".

4) Nu se publică nimic în legătură cu banchetul. Nici nu se face aluzie că a avut loc o masă. Adică serbarea s-a terminat prin defilarea care a avut loc."

(din „Registrul Cenzurii din anii 1939-1940", selecţie Ioan Lăcustă, *Magazin istoric*, octombrie 1991)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cum am ajuns primii

Evitaţi toate capcanele cu putinţă! Nu e vorba de boli profesionale, mortalitate infantilă, SIDA, sifilis, tuberculoză, avorturi, corupţie, de nimic negativ, cu alte cuvinte, nici de Albania, Bulgaria sau Somalia, cu care să concurăm pentru primul loc. Nu, pe bune...

Arhip este un personaj mediu, de 1,70 m înălţime, cu studii liceale, cu inteligenţă mijlocie, cu salariu mediu (pe economie), adică mic, cu plata la întreţinere aşa şi-aşa, adică exagerată, cu lecturi... hm, adică ziare etc. Este, ca să zic aşa, un cetăţean reprezentativ, un locuitor (al spaţiului carpato-dunăreano-pontic) pe capul căruia stăteau – în trecut şi, mai puţin, în prezent – tonele de oţel, de cărbune, de grîu, de carne, de seminţe de floarea soarelui şi de gunoi, astfel încît creştetul i s-a aplatizat, ca o pistă de aterizare. El era convins că, pe 26 decembrie 1989, respectiv a doua zi după executarea lui Ceauşescu, va primi un salariu dublu, un apartament nu pe Primăverii, dar măcar pe Unirii, fost Victoria Socialismului, un paşaport, vize cît cuprinde (paşaportul), o maşină, cel puţin Dacia, mici şi bere la discreţie. De la cine va primi? De la stat; mă rog, dacă nu de la noul stat capitalist, măcar de la noul stat socialist cu faţă umană, că de stat cu faţă inumană a tot avut parte. Că n-a primit decît un paşaport fără vize (din lipsă de bani sau de Schengen), vreo zece posturi de televiziune şi vreo mie de ziare şi reviste (nu în proprietatea lui, dar în beneficiul lui), un Parlament şi cîteva guverne, asta e altceva, asta ţine, i s-a explicat, de tranziţie. De cînd a aflat că următoarele ţinte sînt Uniunea Europeană şi NATO, Arhip s-a îmbogăţit cu un nou bagaj de aspiraţii. El este încredinţat că, a doua zi după intrarea României în Uniunea Europeană, standardul lui de viaţă va creşte, dacă nu la nivelul nemţilor, măcar la acela al obraznicilor de unguri, se va plimba în Peugeot sau Opel prin tot continentul şi-i vor rămîne bani şi de-o vilă la Poiana Ţapului. Cine-i va înălţa într-atît nivelul de trai? Firește, Europa. Şi uite-aşa, la ultimul sondaj european, românii au ieşit pe primul loc în ceea ce priveşte dorinţa de a intra în Europa şi în NATO, cu multe procente înaintea polonezilor, cehilor, ungurilor, bulgarilor, letonilor, lituanienilor, slovenilor, slovacilor, ba chiar şi turcilor.

Cînd l-am întrebat pe Arhip de ce a declarat cu atîta entuziasm că vrea să intre în Europa şi în NATO, de vreme ce nimeni nu i-a explicat că ar fi bine (cei cărora li s-a explicat, polonezii, cehii şi ceilalţi, au fost mai puţin entuziaşti), ce mi-a răspuns? „Eu cred că mai rău decît acum nu poate să fie. Şi mai lasă-mă dracului în pace!"

▲

Cu ochii-n 3,14

ULTIMELE DUBII DEVASTATOARE SE POT CITI ÎN DOMENII MINORE. CE MAI URMEAZĂ: SFÎRŞITUL ISTORIEI?

● Pe Dorobanţi, în vitrina unui magazin, un afiş uriaş vine să risipească ultimele dubii pe care le-ar mai putea avea cititorii numărului precedent al *Dilemei*, dedicat minunilor: „Crezi sau nu, miracolul există: noul abonament Cosmorom!". **(D. S.)**

● Luni, la telejurnalul de pe România 1, ni s-a prezentat „o nouă distracţie inventată de cîţiva tineri dintr-un sat bihorean": distrugerea cu barosul, contra cronometru, a unor maşini Trabant. Chiar şi cînd se distrează, românii dau în continuare lovituri devastatoare relicvelor comunismului. Şi cînd te gîndeşti că francezii au făcut un Club al „trabantiştilor" şi au organizat o cursă Paris-Berlin pentru a sărbători căderea Zidului... Ce mai, nu ştiu să se distreze! **(M. V.)**

● În episodul de săptămîna trecută al serialului *Războiul Rece*, produs de BBC şi difuzat de PRO TV duminica, la ora 11, a putut fi văzută, pentru o fracţiune de secundă, semnătura lui Henry Kissinger, secretar de stat pe vremea administraţiei Nixon. Arăta cam în felul în care am încercat s-o reproduc aici. Şi aş spune că în ea se pot citi multe lucruri care scapă îndeobşte analizei politice. **(D. S.)**

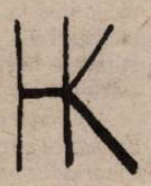

● Proiectul de lege care îşi propune să reglementeze răspîndirea pornografiei stabileşte vîrsta majoratului la 21 de ani, cînd tinerii şi tinerele devin suficient de copţi pentru a li se putea încredinţa alegerea liberă a revistelor cu poze. În aşteptare, după ce împlinesc 18 ani, ei se amuză exercitîndu-şi dreptul la opţiune în domenii minore, cum ar fi preşedinţia ţării, parlamentul, primăriile, diverse consilii, decizii unde, probabil, nu este implicată necesitatea unei judecăţi mature. **(M. B.)**

● Din surprizele zapării. Pic pe Tele 7 abc şi aud, din gura unei intervievate: „...eram în Kuweit, la familia Ionescu..." Ne-am dat dracului! Ioneştii din Kuweit, Popeştii din China – ce mai urmează: Piscupeştii din Pago-Pago?! **(a. l. ş.)**

● Fostul preşedinte al Perului, Fujimori, este pus, de noua putere, sub acuzaţia de „incapacitate morală permanentă". În lumea mică, dar voinică, a preşedinţilor de state, nu cred că s-a mai înregistrat vreodată o asemenea formă stupefiant de clară, dură şi rafinată în abstractismul ei. Şi iată de ce – cît timp cuvintele vor avea putere să se împerecheze astfel – nu vom cunoaşte sfîrşitul istoriei. **(R. C.)**

© S. Ivanoschi

DIN RESPECT PENTRU TRECĂTORI, GUNOIUL DIN VECINI RĂMÎNE, PRINTRE ATÎTEA FIINŢE OBIŞNUITE, UN MISTER ISTORIC

● Zidul principalului sediu al Partidului Democrat, cel dinspre Bulevardul Aviatorilor, păstrează încă vestigiile zdrenţuite ale încleştării electorale din toamna trecută. Noul preşedinte al partidului, în bună înţelegere cu primarul urbei, ar putea decide curăţirea acestor afişe ajunse la stadiul de mizerie ofensatoare la adresa unui zid, totuşi, frumos – din respect pentru trecători, pentru partid şi pentru oraş. **(A. C.)**

● În America, gunoiul e mai moral şi mai complicat. În primul rînd, trebuie să-l strîngi de pe orice masă, oricît de client ai fi; apoi trebuie să-l împarţi pe categorii: sticle la sticle, plastic la plastic, hîrtii la hîrtii... Singurele neinteresate de nuanţe sînt veveriţele, care caută, precum cîinii noştri, în indiferent ce gunoi. **(I. P.)**

● Fapt divers, transmis săptămîna trecută la PRO TV: doi tîlhari pătrund noaptea în locuinţa unor săteni pe care-i iau la bătaie. Bărbatul casei fuge în vie („fiindcă mi-a fost frică"), femeia este violată. La strigătele ei de ajutor nu răspunde nimeni. O bătrînă dă amănunte: şi ea a auzit cum bocea şi ţipa femeia din vecini „aoleu, nu mai pot, aoleu, nu mai da", însă „am crezut că a murit soacră-sa". Băbuţa minte senin, iar reporterul n-o întreabă cum de şi-a închipuit că o soacră moartă mai poate să-şi snopească nora în bătaie. Azi, ca şi ieri, istoria merge mai departe cu toţi martorii ei. **(T. C.)**

● În căutare de „jumătăţi" *(Naţional*, nr. 1270, rubrica matrimoniale): o „profesoară cumsecade, măritabilă", o „catolică simpatică, armonioasă"; o persoană „distinsă, tăcută", dispusă să-şi ducă viaţa lîngă „un intelectual de 50-80 de ani, cult, serios"; un pensionar dornic să cunoască „o intelectuală, exclus avocată" şi care cere „detalii oneste". Printre atîtea fiinţe obişnuite, apare şi cîte un om deosebit, cu simţul istoriei: „numai eu sînt minunea lumii / ce m-au dăruit străbunii". Pentru a-l contacta trebuie sunat în provincie. **(T. C.)**

● Cel mai sprinţar condei al *Adevărului* – Diana Popescu – se întreabă, în suplimentul „literar-artistic" al ziarului, de ce trupele pop-rock româneşti nu reuşesc să pătrundă pe piaţa occidentală. Mă rog, e problema lor – şi nu doar a lor: nu ţin minte să fi văzut prea multă muzică franţuzească, nemţească, unguresacă sau sîrbească pe MTV. I-am văzut însă recent, la emisiunea „De 3X femeie", pe cei 3 de la Ca$$a Loco; se plîngeau că femeile sînt aşa şi pe dincolo, vorbesc prea mult, mint de sting, habar n-au de nimic şi sînt „putori"... Cum ar trebui să fie Femeia care să-i intereseze? Păi, cum să fie: frumoasă şi devreme-acasă, deşteaptă la computer & la cratiţă, cu demnitate de stîncă & personalitate de sfîntă, într-un cuvînt: marfă! De ce ar trebui o tipă întrunind toate aceste calităţi – şi-n plus, care e în toate minţile – să fie fermecată de trei mitocani cu gură mare şi glume mici rămîne un mister. **(a. l. ş.)**

● Acum cîteva seri, într-o emisiune de actualităţi la o televiziune se arătau două movile din comuna Movileni despre care arheologii spuneau că sînt de fapt două morminte de căpetenii getice, construite în secolul IV sau V î.e.n. Oamenii din sat spuneau însă că ei ştiu că movilele sînt de pe vremea lui Ştefan cel Mare. Se mai pomenea apoi şi ceva despre cumani. În cele din urmă, aflăm că arheologii şi-au încetat cercetările fiindcă în movile au fost găsite multe obuze neexplodate din al doilea război mondial. În orice caz, în cele două movile ca nişte cocoaşe de cămilă era ceva istoric. **(A. M.)**

VALOARE GOALĂ CU EFECTE FATALE: DOLARI NAŢIONALI, PENTRU ABUZURI

● În *Evenimentul zilei* de luni, 6 august 2001, ghicitoarea Diana din comuna Lilieci, judeţul Ialomiţa, afirmă: „În 24 de ore aduc pe oricine de oriunde. Descîntecul meu are valoare de laser. [...] Cît am fost plecată în Ierusalim, mai multe ghicitoare s-au dat drept mîna mea cu puterea laserului." Impostura nechematelor care s-au dat drept mîna Dianei explică într-un mod satisfăcător, presupun, de ce nu s-a reuşit aducerea în 24 de ore a lui Radu de la Afumaţi şi a lui Lazăr de la Rusca. Sau a lui Barbu Ştefănescu Delavrancea. **(D. S.)**

● La imunda emisiune „Pătrăţelul roşu" de la PRO TV, Vlad Craioveanu ne informează cînd a văzut el prima femeie goală: „Într-o carte despre lagărele de la Nürnberg". Să fie vocea singurul criteriu de selecţie la PRO FM? **(S. S.)**

● „Gestica largă, emfatică, a marilor dirijori reduce cantitatea de sînge din arterele subclaviculare (sindromul se numeşte «furt subclavial») şi mai apoi din carotidă, avînd ca efect o oxigenare insuficientă a creierului, uneori cu efecte fatale. E o afecţiune de care suferă tăietorii de lemne şi nimeni nu s-ar fi gîndit la o legătură între topor sau fierăstrău şi bagheta". Legătura o face Andrei Bacalu, într-un foarte interesant articol, „Riscurile meseriei", apărut în nr. 31 al *Ziarului de duminică*. **(T. C.)**

● Calcule de oameni de afaceri: „nu-i nimic, îi dăm dolari, dar la preţul mărcilor". Cei doi „experţi", tineri zidari în şlapi şi maieu, urcă nişte căldări cu mortar pe o schelă de bloc. **(T. C.)**

● Coada, pe care aproape ne-o asumam ca realitate specific naţională, nu e o ruşine în SUA; acolo nu înseamnă altceva decît statul la rînd în mod civilizat; de pildă, la o cantină studenţească, cu tava-n mînă, cartela de gît şi zîmbetul pe faţă. **(I. P.)**

● Un bărbat se plînge reporterului de la Prima TV (emisiunea de ştiri din 2 aug.) de abuzurile suferite din partea poliţiştilor care l-au arestat pe nedrept: „m-au dus la secţie, m-au înjurat, m-au bătut, *m-au leşinat* (s.n.) de trei ori". **(T. C.)**

Educaţia pentru informaţie

– convorbire cu prof. dr. Ion STOICA, directorul Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti –

Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti este închisă din decembrie 1989. În tot acest timp, s-a lucrat la reconstrucţia ei. În ce stadiu se află lucrările?

După 11 ani de eforturi interne concertate şi de sprijin internaţional destul de intens – cel puţin în prima perioadă – Biblioteca Centrală Universitară este în apropierea unui moment fast: redeschiderea instituţiei pentru public, eveniment care se va petrece într-una din zilele de la sfîrşitul lunii octombrie. Aş vrea să organizăm un eveniment care să reflecte importanţa acestui for cultural-ştiinţific şi, în acelaşi timp, importanţa pe care cred că trebuie să o aibă studiul, rigoarea şi ideea de bibliotecă în epoca noastră. De aceea, dorim ca momentul redeschiderii să fie marcat de prezenţa celor mai înalte personalităţi ale statului român. Văd în aceasta o declaraţie de angajare şi de susţinere a ceea ce se cheamă seriozitate şi valoare şi de recunoaştere a participării oamenilor de cultură importanţi, în diverse împrejurări, la tot ceea ce a făcut ca momentul reconsiderării şi reabilitării BCU să nu fie chiar mai lung decît a fost. Evident, nu exclud invitarea unor instituţii internaţionale precum UNESCO, aflată alături de noi, prin directorul ei general Federico Mayor, încă din primele momente, precum şi a ambasadorilor ţărilor care ne-au sprijinit cu bani, colecţii de publicaţii şi moral, pentru a traversa dificultăţi care păreau insurmontabile. Cît priveşte stadiul concret al lucrărilor, acum se montează mobilierul sălilor de lectură, se fac finisări. Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti este acum cea mai mare bibliotecă din ţară, ca spaţii ocupate – are 27.000 de metri pătraţi – şi este cea mai *amplă* structură, avînd toate serviciile pe care le poate oferi o asemenea instituţie.

Mi se pare că e şi întruchiparea unui paradox: deşi a funcţionat în condiţii improprii, a fost cea mai dinamică în toţi aceşti ani. S-a reconstituit clădirea aşa cum a fost, dar în acelaşi timp BCU a intrat în epoca informaţională chiar dinainte de a-şi fi renovat sediul „fizic"...

După marile dezastre, atunci cînd există voinţă şi viziune, se sparg toate barierele reprezentate de tradiţionalism, de închistare şi, cine ştie cum să o facă, iese înaintea celorlalţi tocmai pentru că a putut lua un nou start. Aşa se face că BCU a fost prima instituţie biblioteconomică românească integral informatizată. Atunci cînd ceilalţi abia făceau experimente şi cochetau cu ideea, în 1992, BCU se declara integral informatizată printr-un program special achiziţionat, cu sprijin internaţional şi, la puţină vreme după aceea, era conectată prin Internet la multe baze de date bibliografice internaţionale. Între timp, acest program informatic s-a perfecţionat, s-a rafinat. Iar acum sistemul este foarte performant, avem o pagină *web* bine făcută, care ne prezintă în lume şi oferă servicii care fac din BCU o sursă majoră de informare. Catalogul online cuprinde toate achiziţiile de după 1990.

Absenţa unei strategii naţionale

Ca specialist în bibliologie şi ştiinţa informării, ce credeţi despre disputa „carte vs. Internet"?

Disputa e falsă şi, dacă ne uităm în istorie, observăm că de cîte ori a apărut o schimbare fundamentală, tradiţionalismul s-a simţit ameninţat. Dar treptat, a devenit evident că fiecare mare invenţie a venit pe un teren în care s-au produs acumulări de valoare şi că elementul tehnologic nu face decît să dezvolte aceste acumulări. De la comunicarea prin gesturi pînă la comunicarea electronică, totul este complementar, fiecare formă acoperind cîte o zonă specifică. Aşa încît ideea că eliminăm un tip de mesaj e în întregime falsă. Lectura, de altfel, nu are de-a face doar cu scrisul: citim şi hărţi, citim şi chipuri. Cuvîntul a devenit atît de cuprinzător, încît toate fenomenele de receptare sînt, într-un fel, modalităţi de a „citi" o realitate. Tehnologiile contemporane ne trimit la un fenomen de esenţializare, şi anume eliminarea cuvîntului de acolo de unde el nu este *primul* care contribuie la comunicare: inclusiv esenţializarea comunicării scrise, folosirea tehnologiilor pentru a transmite cuvîntul scris mai rapid şi mai exact şi pentru a-l conserva. Ca atare, toată această dispută are chiar termenii iniţiali fals determinaţi. Cartea electronică ar putea să excludă biblioteca tradiţională. Biblioteca – centru de intermediere complexă în universul informaţiei – nu va dispărea niciodată. Nici cartea nu a avut aceeaşi formă pe care o are astăzi: nu putem pune alături ruloul de papirus (ca formă) de cartea contemporană. Evoluţia cărţii este un fenomen care a traversat întreaga istorie a ultimilor 4 mii de ani: de la cărţile de lut, la ruloul de papirus şi de la codexul de pergament, la cărţile de hîrtie, pînă la cartea electronică. Nu principiul cărţii se schimbă, ci forma ei. De altfel, nimeni n-a dat o definiţie satisfăcătoare a cărţii: definiţiile cele mai împlinite sînt cele lirice; cartea este „o boală învinsă", cum spunea Blaga. Evident, nu e o definiţie propriu-zisă, dar este atît de frumos şi de întreg spus încît poate ţine loc de definiţie. Definiţiile tehnice sau economice (de tipul „carte este tot ce depăşeşte 60 de pagini") nu spun mare lucru despre conţinut ori despre „miracolul cărţii", după expresia lui Tudor Vianu. Principiul cărţii, al comunicării directe şi creatoare cu cititorul, lectura ca moment de împlinire a textului nu sînt cîtuşi de puţin afectate de cartea electronică.

Să revenim atunci la aplicarea în realitate a tehnologiei, de care bibliotecile trebuie să profite. În România sînt destul de puţine biblioteci conectate la Internet sau care oferă servicii electronice. Avem un decalaj substanţial faţă de lumea occidentală. În cît timp vom ajunge la zi?

Sînt două cauze ale întîrzierii româneşti: una este *absenţa unei strategii naţionale* în problema informatizării societăţii. Toată ziua se vorbeşte despre avantajele societăţii informaţionale, dar o strategie – adică un *sistem de gîndire prospectivă* – în acest domeniu nu există. Prin urmare, locul bibliotecilor în a păstra memoria şi a o face să circule nu este definit. Încercările de a determina elaborarea unei astfel de strategii au fost pînă acum fără rezultate. Organismele guvernamentale – mai ales Ministerul Educaţiei şi Cercetării şi Ministerul Culturii – reacţionează cu o lentoare condamnabilă la această cerinţă. N-aş vrea decît să amintesc că dosarul informaţiei este un dosar de integrare în Uniunea Europeană. Presupun că măcar atunci această strategie va prinde contur.

A doua cauză o reprezintă *oamenii bibliotecilor*, tradiţionalismul lor şi rezistenţa la schimbare; noi formăm oameni pentru biblioteci doar de zece ani: numărul lor este foarte mic, cei care pleacă din Bucureşti ori din oraşele mari pentru a lucra în biblioteci mici de provincie e şi mai mic, aşa încît nu putem vorbi de o reţea acoperită cu specialişti. Apoi, nici absolvenţii noştri nu sînt cu toţii oameni cu iniţiativă: mulţi se lasă absorbiţi de vechea mentalitate, aşa încît aş putea spune, forţînd puţin, că duşmanii modernizării bibliotecilor româneşti sînt chiar bibliotecarii. Nu neg că există mulţi oameni de calitate şi biblioteci în care schimbările sînt vizibile. Dar nici acestea nu pot merge mai repede din lipsa resurselor, care sînt puţine şi prost repartizate. Bibliotecile din învăţămînt, de pildă, asistă neputincioase la distribuţia echipamentelor electronice în spaţiile universitare, dar exact structurile care se ocupă de organizarea informaţiei nu sînt, sau sînt ultimele pe lista celor care primesc echipamente informatice. Vizitînd multe universităţi, am văzut un calculator sau două în biblioteci cu sute de mii de volume şi zeci de calculatoare care sînt distribuite pentru alte destinaţii.

S-ar putea ca bibliotecarii pe care îi consideraţi conservatori să răspundă că sînt marginalizaţi, că domeniul lor de activitate pare să fie abandonat în aceste vremuri de tranziţie. Care este atitudinea societăţii faţă de biblioteci şi bibliotecari?

Nedefinindu-şi strategiile în acest domeniu, societatea nici nu a ierarhizat profesiile. Oamenii care reprezintă motorul informatizării sînt, desigur, informaticienii şi aşa trebuie să fie. Ei beneficiază acum de un tratament special în materie de salarii *(este vorba despre hotărîrea Guvernului privind scutirea de impozit a specialiştilor în informatică, n. red).* Dar mişcarea informaţiei are în jurul ei mult mai multe cîmpuri. O parte dintre celelalte profesii legate de societatea informaţională nu a fost pînă acum nici măcar observată. Aşa se face că tot ceea ce ţine de biblioteci, arhive, muzee – instituţii foarte importante în procesul educaţional şi în conservarea memoriei – n-a intrat în atenţia unei abordări sistemice. Asistăm la decalaje greu de înţeles. Salariile bibliotecarilor sînt ridicole, mă şi întreb de ce mai rămîn în domeniu şi cum de mai avem candidaţi la secţiile de biblioteconomie şi ştiinţa informării. Pe de altă parte, se petrec şi evoluţii pozitive. Din ceea ce ştiu eu, proiectele de *e-government* au deja o anumită consistenţă şi cred că ritmul se va intensifica, atrăgînd astfel şi o creştere de ritm în celelalte domenii, inclusiv în informatizarea bibliotecilor. Bibliotecile universitare mari – din Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Timişoara – au sisteme performante deja active, iar în următorii doi ani cred că vor intra în reţea şi bibliotecile universitare din celelalte oraşe care au rămas în afara acestor preocupări pînă acum. Aceşti doi ani vor marca o creştere evidentă a informatizării în învăţămîntul superior. Dacă la aceste iniţiative locale se adaugă şi ideile care ţin de construcţia *sistemului naţional*, atunci avantajele oferite de societatea informaţională vor deveni evidente: e vorba în primul rînd de punerea în comun a resurselor, ceea ce va crea economie la nivel de sistem, dar şi o altă încredere a specialiştilor în circulaţia informaţiei.

Tehnica muncii intelectuale

La BCU aveţi de-a face cu un public selecţionat, format din profesori, cercetători, studenţi. Care este însă mentalitatea generală a publicului faţă de bibliotecă?

E un cerc vicios: cititorul nu are o altă reprezentare a bibliotecii pentru că biblioteca a conservat un asemenea tip de ofertă. Bibliotecarul comod se rezumă la funcţiile *primare* ale colecţiei – adică împrumutul de cărţi sau cititul în sală – cînd de fapt biblioteca înseamnă servicii informaţionale complexe, care să determine implicarea bibliotecarilor în dezvoltarea învăţămîntului şi cercetării. Lucrul acesta este, după opinia mea, un element de strategie. În cîteva discuţii cu rectorii universităţilor din ţară, le-am propus o schimbare de optică. Vorbim despre informaţie ca resursă fundamentală a dezvoltării, dar conservăm un model universitar în care exact informaţia nu-şi are locul potrivit. Păstrăm un model de ofertă didactică în care prestaţia este legată prea puţin de dezvoltarea abilităţilor studentului de a corobora surse, de a gîndi critic în jurul acestora, astfel încît să nu mai vadă în ceea ce îi oferă profesorul un model de imitat, de copiat, un text pe care trebuie să îl reproducă la examen. Nu generalizez, desigur, există profesori care realizează foarte bine această funcţie de mediere critică. Dar modelul dominant este cel bazat pe *reproducerea* informaţiilor. Ar trebui pus accentul pe interpretarea şi ierarhizarea surselor, pe comentarea lor originală. Este însă o schimbare care se produce greu. Ar trebui să se înceapă cu lucruri elementare, de pildă cu introducerea unor cursuri de un semestru de *tehnica muncii intelectuale* în *toate* universităţile, la *toate* secţiile. Avem oameni care nu ştiu să lucreze cu sursele, nu ştiu să se documenteze, am văzut chiar teze de doctorat în care aparatul critic nu e bine pus la punct... Trebuie să începem cu *educaţia pentru informaţie*, la toate nivelurile de învăţămînt, începînd cu clasele mici şi pînă la facultate. Apoi, trebuie dezvoltată *oferta* informaţională. În cele mai bune universităţi din ţară numărul de reviste – ca să mă refer doar la această zonă foarte dinamică a mişcării ideilor – este de cel puţin zece ori mai mic decît în universităţile similare din Occident. Sînt domenii întregi pentru care nu există abonamente la nici o revistă străină. Dar şi revistele străine care ajung în biblioteci sînt puţin utilizate – din nefericire, nu doar de către studenţi. Întregul mediu universitar apelează la informaţia existentă *sub* ceea ce aceasta poate oferi.

Aţi vorbit despre bibliotecile care reprezintă vîrful sistemului, partea sa cea mai dinamică. Există însă biblioteci şi în micile oraşe de provincie ori în sate, iar despre ele nu prea vorbeşte nimeni, Care e, astăzi, rolul lor în viaţa comunităţilor locale?

Încă nu avem o lege a bibliotecilor din România. Ştiu că există un proiect la Parlament şi sper să fie adoptat cît mai curînd. Legea nu va avea însă consecinţe decît dacă va determina *obligaţiile* structurilor paterne faţă de biblioteci. Dacă legea nu va lămuri acest lucru, o să se întîmple ca în învăţămînt: există şcoli şi licee unde sînt, teoretic, biblioteci, dar fără cărţi şi fără bibliotecari. Mimăm, avem din nou forme fără fond. Există biblioteci şcolare, de pildă, care n-au mai primit nici o carte în ultimii ani. Ce autoritate şi ce utilitate pot avea asemenea structuri? Există biblioteci comunale care abia mai supravieţuiesc, pentru că la nivelul administraţiei locale reprezentarea despre ideea de carte şi de lectură este foarte săracă. Se face şi risipă de resurse: există localităţi în care sînt trei biblioteci proaste şi din ele s-ar putea constitui una bună şi folositoare comunităţii. Legea trebuie să permită rezolvarea acestor probleme. Iar *strategia* despre care vorbeam la început trebuie să se regăsească în tot ceea ce priveşte cartea, bibliotecile şi, la urma urmei, creşterea generală a ţării.

a consemnat Mircea VASILESCU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Anul IX
nr. 442
17-23 august 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

A uita, a ierta

„Iertarea este o datorie de caritate; dar cînd așa-zisa «ranchiună» este în realitate o fidelitate de nezdruncinat față de valori și de martiri, iertarea înseamnă trădare."

VLADIMIR JANKÉLÉVITCH – „IERTAREA"

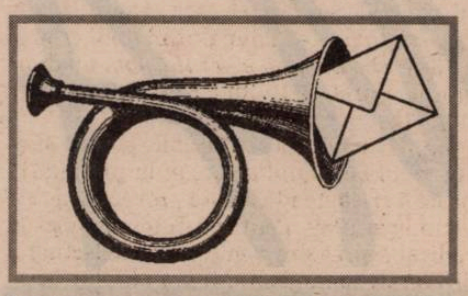

Nr. 439: *„Anii '80"*

O vizită de lucru

Pe lîngă mersul la Marea Neagră, campingul plin de corturi redegiste, cehoslovace, poloneze, pe lîngă afacerile făcute într-un mod clandestin evident la nudişti, acolo unde îşi aveau talciocul central-europenii care-şi dau acum atîtea aere pe lîngă cele două tabere la Amara, cozile la tot felul de produse, mai ales alimentare, pe lîngă televiziunea bulgară, pătrunderea în casta şoimilor patriei şi a pionierilor mi-a mai rămas îngrămădită în memoria copilăriei mele unul din cele mai importante momente istorice locale: Vizita.

Ce mai emoţii au avut tîrgoveţii mei atunci cînd au fost vizitaţi de Măria-Sa... Cel atît de prezent, lumina călăuzitoare, raza de speranţă, încarnarea genialităţii carpatine. Evenimentul a fost pregătit îndelung, cu multă sudoare şi fervoare patriotică. Cu cîteva săptămîni înainte, activitatea economică şi nu numai a oraşului a fost paralizată. Motivul era simplu. Maşinăria propagandistică locală avea nevoie de carne de tun, de cît mai multe capete şi cît mai multe palme înroşite de atîtea aplauze, de mii de braţe bine dresate, de florile şi steguleţele din carton şi lemn agitate la comandă, de buzele gata să stea întredeschise într-un zîmbet angelic. La început am fost fericiţi. Chiuleam în mod oficial şi organizat de la şcoală, în frunte chiar cu dirigintele nostru, un bărbat înalt, chiar uriaş pentru nişte puşti într-a cincea şi rigid, în felul lui un bun militar educaţional. Eram mici, nu aveam şanse să rezistăm. După două-trei zile eram epuizaţi, storşi de entuziasmul chiulului, obosiţi de statul în picioare timp de şapte-opt ore, însetaţi şi înfometaţi. Într-o primă fază am fost folosiţi drept materie primă (umplutură) pentru un porumbel uriaş, un porumbel uman din mii şi mii de capete, mîini, piepturi, unul din marii porumbei ai păcii mondiale pe care regizorii momentului îi aranjau, pieptănau, machiau de la înălţimea macaralelor de-a lungul întregului R.S.R.

Pînă la urmă am cedat ispitei. Într-o după-masă de miercuri, una însorită, am dezertat împreună cu alţi colegi şi am luat-o la goană spre stadion, acolo unde avea loc un sfert de finală a Cupei R.S.R. la fotbal între cele două mari rivale de mîna a doua: Flacăra Moreni şi Victoria Bucureşti. Micul stadion gemea de mulţimea celor care o rupseseră cu porumbelul preferînd băşica. Ca aproape întotdeauna, victoria a revenit Victoriei, nu însă fără emoţii şi chiar prelungiri.

După o săptămînă şi jumătate, Tovarăşul s-a pogorît din cer dintr-un elicopter zgomotos. Întregul oraş era pavoazat cu noi, muritorii care-l salutam cu acea ocazie nesperată pe el, Cesarul naţional. Alaiul a trecut pe lîngă pionierii postaţi într-un ungher mai retras, într-o fracţiune de secundă, suficientă pentru ca toată disciplina şi întregul aranjament să se năruie, toată lumea năvălind spre poziţii mai bune pentru a-l privi. Cîteva maşini vagi şi negre, nici un chip, atîta am reţinut. Un moment istoric ratat.

Ulterior am aflat prin intermediul zvonurilor că nu i-a plăcut o uzină, blocurile erau prea albe pentru gustul lui, aerul prea rarefiat şi disciplina pionierilor destul de vagă. Să fi fost şi eu de vină?

Sînt sigur că nici unul din copiii pionierilor de atunci nu va putea înţelege enormitatea acelor vremuri şi sînt de înţeles pentru că absurditatea, aberaţia, imbecilitatea acelor ani au fost atît de mari încît chiar mie mi se pare că a fost vorba despre o altă lume (chiar dacă nu s-a schimbat radical) un alt secol şi, mai ales, o altă viaţă, una care, din fericire, a murit lăsînd în urmă doar cîteva fotografii.

C.D. CONSTANTINESCU

Cîmpina

Puzzle cu anii '80

Tabloul acesta, o imagine înţepenită a adolescenţei mele, mă urmăreşte de ceva timp. Îl am în minte ca un *puzzle*, ca şi cînd toţi anii aceştia ar sta aici cu genunchii la gură, ca să încapă în acest spaţiu privilegiat, pentru că este singurul rămas din anii mei '80. E spaţiul amintirilor mele pe jumătate confuze, pe jumătate tăioase, de la vîrsta cînd încercam să potrivesc ce era înlăuntrul meu cu ce era în afara mea. Tabloul are oameni, cărţi, clădiri, mîncăruri, culori (dar ce culori! bleumarin murdar, roz săpunos, vernil dungat cu galben bolnav, bleu străveziu, verde praz şi, neapărat, portocaliu strălucitor). Una dintre piese desenează oameni pe biciclete, oameni cu zîmbetul rar, cu îmbrăcăminte din supraelastic, cu iz de muncitor cu şapcă sau cu basc. În loc de cer, e aşezată bunica mea care m-a învăţat să mă închin, să spun rugăciuni şi să mă duc la deniile de Paşti cînd la şcoală ne organizau leşinate *reuniuni*. Sub ea, cu picioare de pigmei şi feţe schimonosite de „n-am ce să fac, asta e datoria", grupul de miliţieni 1 şi grupul de miliţieni 2, tablouri vivante, feţe cu zîmbet cavernos şi ostil. Ei sînt cei care m-au dus la secţia de miliţie pentru că-mi uitasem, ca un făcut, nenorocitul de buletin acasă (aveam un nume pretenţios şi, nu-i aşa?, constituiam un pericol pentru societate, *dacă eşti un spion?)*. Spre centrul imaginii stă, durdulie şi bine împănată, scena cu coada la brînză din spatele blocului (aici se aud şi zgomote înfundate, oftaturi şi e un miros înţepător de vomă, acru şi gură de canal), iar în bucata de *puzzle* alăturat cîteva banane învelite în ziar ca să se coacă, zicea lumea, stau pe şifonier şi apoi devin galbenbubos, cu miros de gîlci şi imposibil de mîncat. Uite, lîngă ele stau corăbioarele şi eugeniile cu gust de pastă de dinţi Optima... Pata aceasta neagră este scena cititului la lumînare pînă la împăienjenitul ochilor, dar peste o lună era olimpiada naţională şi... ăsta de aici, din stînga extremă este tov. F. Este o figură importantă, pentru că privirea lui vigilentă a întîlnit crucea *(veche, 300 de ani, porte-bonheur, bunica m-a rugat s-o port etc.)* la gîtul lui Vlad *(incredibil, în 1986, e posibil?)* şi pentru că nu putea tolera aşa ceva, ne-a ţinut un discurs despre religia – opiul popoarelor şi ne-a ameninţat cu excluderea din UTC. În partea dreaptă sus, colţul tabloului e puţin brumat, ca ţevile de la congelatoare, pentru că aici stau în pat şi citesc. E un frig cum numai atunci putea să fie, un frig halucinant, duşmănos şi etern... Aaa, aiiiciii... Păi, ce să fie aici...? Aici deschidea mama gazele ca să fie suficient de cald ca să mă pot spăla, nu, nu în cadă, ci într-un lighean-lavoar. În ultimele două scene, sînt stivuite în ordine cronologică toate vacanţele mele de liceu. Şi între toate este risipită o pulbere mozaicată şi în fiecare desen recunosc imagini în care credeam cu toată forţa înlăuntrului meu (că există Dumnezeu, că filozofii pot mişca lumea din loc, că bunicul Rupen a fost la Canal pentru că nu a renunţat niciodată la adevărurile lui, că unchiul Toros din Silistra nu e mort şi că mătuşa Elmas nu şi-a dat foc de disperare). De cîte ori mă uit la acest tablou, văd însă şi ceaţa alburie şi mîzga lipicioasă a ceea ce era în afara mea: *nu există Dumnezeu, munca l-a creat pe om*, aplauze, defilări de 23 August, raţie de lumină, de pîine, de ulei, de apă şi de căldură.

Partea frumoasă a tabloului acestuia este rama. Ea e făcută din pagini de cărţi. Îmi place mult pentru că nu-mi pune probleme de adecvare. Paginile acelea tot aşa sînt şi astăzi. Sînt egale cu ele însele.

Şterg praful de pe tabloul acesta din cînd în cînd. Astăzi am cu puţin peste 30 de ani şi predau la un liceu sofisticat din Bucureşti. Elevii mei sînt, în general, minţi ascuţite, logice şi nu de puţine ori, imaginative. Încerc să le pictez în spatele ochilor imaginea acelei epoci terifiante, pentru că eu cred că ei trebuie (pentru că nici măcar nu sînt curioşi) să ştie măcar *cum a fost atunci*. Eu *ştiu* anii '80. *Cum se numea drăcia aceea frumoasă şi minunată şi nenorocită şi caraghioasă, formată din ani, pe care am trăit-o eu?*

Ohara DONOVETSKY

Prof. drd.,
Colegiul de Informatică „Tudor Vianu"
Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

La zi

Bidineaua şi istoria

Într-un spaţiu urbanistic nevindecat încă de rănile produse de furia demolatoare a „răposatului", peste care s-au aşezat efectele zelului „constructiv" al capitaliştilor de chioşc şi tarabă;

într-o Capitală în care, în ciuda unor luări de poziţie timide ale autorităţilor (sau poate tocmai de aceea), se sfinţeşte cu mare fast statuia unui personaj istoric foarte controversat, pe care unii îl doresc cu tot dinadinsul erou naţional;

într-o urbe care este invadată endemic de simbolistica şi apelurile unei mişcării de foarte tristă amintire pentru memoria poporului român; într-o aşezare ale cărei ziduri, vitrine şi alte elemente aparţinătoare spaţiului public sînt desfigurate de prezenţa unor graffiti pe cît de agresive, pe atît de inutile;

într-un oraş în care pe faţadele unor clădiri şi pe panouri pot fi întîlnite încă reziduri ale campaniilor electorale din anul 2000;

în acea principală cetate a ţării unde flăcările revoluţiei din 1989 au pîrjolit cel mai tare şi în care ruinele clădirii din imediata vecinătate a Bibliotecii Centrale Universitare, care a adăpostit unul din principalele sedii ale fostei Securităţi, în loc să fie conservate ca atare, ca un *memento mori*, se transformă într-o privată imundă;

în Bucureştiul atît de drag nouă celor ce-l însufleţim, cu cîteva zile în urmă, la adăpostul nopţii şi – din cîte se spune – sub pază publică, o minte cinică şi o inimă imorală au pus la lucru o bidinea (fie ea şi pompă, tot bidinea rămîne!) pentru a da un pospai de var peste zidurile Universităţii şi ale Institutului de Arhitectură ce dau spre perimetrul Pieţei Universităţii, ce purtau ca mărturie pentru viitorime sloganurile revoluţionarilor din decembrie 1989, acele inscripţii ce exprimau condensat ideologia, atîta cît a fost ea atunci, a mişcării care a dus la răsturnarea totalitarismului şi la redobîndirea libertăţii.

Este, cred, imperios necesar să aflăm cine şi de ce a ţinut cu tot dinadinsul să încerce să treacă în uitare acele atestări cu valoare istorică. Pe cine oare, la mai bine de unsprezece ani de la memorabilele evenimente, mai puteau stînjeni lozinci de genul *Jos comunismul!, Moarte dictatorului!* sau chiar *Monarhia salvează România*? Istoria revoluţiei s-a scris cu sînge şi nimeni nu are dreptul să intervină în ea cu bidineaua.

V. AUERBACH

Bucureşti

Polemice

Răspuns lui Garfield (nr. 440)

Dragă Garfield,

Eu, care-ţi scriu acum, ştiu de Jamiroquai, ce înseamnă *byte* şi *shut down*. Asta, avînd o rablă de televizor alb-negru din vara lui '89 (luat cu pile), dar neavînd bani, nici speranţe să-mi pot cumpăra vreodată vreun computer.

Dascălii tăi (cu care eu sînt, cel puţin, contemporană, dacă nu şi de aceeaşi vîrstă) sînt înfipţi temeinic în contemporaneitate, ca unii ce se întreţin pe sine şi pe copiii lor, le plătesc căldura, hainele, mîncarea, rechizitele şi taxele şcolare, transportul, distracţia, telefoanele, meditaţiile, darurile pentru zilele de naştere ale prietenilor, medicamentele, şi, la nevoie, amenzile. În contemporaneitate, în trecut şi, o vreme, chiar şi în viitor. *Cool* nu prea au cum să fie fiindcă, pe de o parte, după cum spunea Pavese, *lavorare stanca* – adică, munca oboseşte. Pe de alta, din salariul de profesor e bine dacă se ajunge ca unul din membrii familiei să fie *cool*, iar aceea nu va fi profa, ci fiică-sa (sau fiul).

Pentru ca să ţi se deschidă mintea, ar trebui să-ţi scoţi căştile din urechi, să te opreşti din mestecat gumă şi să te uiţi mai atent la vaca de la catedră, care n-ajunge că vorbeşte singură, dar mai şi împopistrează tabla cu semne cabalistice pe care, de fapt, d'aia ţi le explică pentru că:

– vrea să le pricepi;

– i se par necesare ca să ţi se deschidă mintea.

Vaca aceea fiind eu. Tu însă îmi vezi hainele ponosite, tunsoarea practicată de frizer (că e mai ieftin) pe un păr care nici măcar grizonat nu se mai poate numi, ochelarii care-mi tot pică de pe nas şi cu care oricum văd prost (din aceleaşi motive FINANCIARE) şi-ţi spui că viaţa n-ar mai avea nici un farmec dacă n-ai umili-o şi nu ţi-ai exprima dispreţul măcar de două-trei ori pe oră prin înjurături de mamă şi sex. Aşa-i trebe, dacă-i naşpa!

Cu simpatie şi înţelegere,

Eva BUCUR

P.S.: Îmi place că te-ai prins că totul este o utopie, da' nu te-ai prins că profa ta de desen (despre care nu rezultă dacă predă sau nu bine desenul, dar e clar că face în oră ce n-ar trebui, adică citeşte ziarul – îmi pare rău să ţi-o spun, dar asta n-ar fi permis nici măcar dacă ar citi şi sublinia *Dilema)* trage chiulul nepedepsită doar atîta timp cît bacşeşte pe cine trebuie. Dacă nu bacşeşte, poate preda magistral, poate şti de Hawking şi poate citi nu numai Cărtărescu, ci şi Muşina sau Vakulovski, tot oaia neagră a şcolii va rămîne.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Clasa muncitoare**
- **Sănătatea**
- **Iubiri de o vară**
- **Fuga de prezent**
- **Sinceritatea**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

„De partea celor oprimaţi“

A fost mereu de partea celor oprimaţi – cu aceste cuvinte a omagiat preşedintele brazilian Fernando Henrique Cardoso memoria lui Jorge Amado.

Uimitoare cuvinte!

Uimitoare din punct de vedere românesc, trebuie însă degrabă precizat, pentru a limita posibilităţile de confuzie. Şi încă: din punct de vedere românesc *şi* actual. Fiindcă este foarte probabil că dacă unui scriitor român de astăzi i s-ar spune că este ori a fost cîndva „de partea celor oprimaţi“, el se poate lesne considera insultat, defăimat, compromis. Nu numai că nu e de *bon ton* să fii „de partea celor oprimaţi“, dar este de-a dreptul ruşinos. Un stigmat.

Şi asta nu fiindcă n-ar mai exista „oprimaţi“ în România de astăzi – există din belşug, există de toate felurile, oprimaţi economic, oprimaţi social, oprimaţi cultural, oprimaţi etnic ş.a.m.d. Mizeria, sărăcia, sărăcirea, înapoierea, abrutizarea culturală sînt forme de oprimare pe cît de impudice, pe atît de evidente în societatea românească de astăzi – din acest punct de vedere, trebuie spus, e foarte bine „integrată“ în noul curs al lumii. Iar scriitorii şi intelectualii români nu ignoră mizeria, sărăcia, abrutizarea; mulţi dintre ei, poate chiar majoritatea, le suportă ei înşişi, luptă din greu cu lipsurile, cu deprimarea, cu sentimentul şi conştiinţa unei marginalităţi sociale fără leac şi fără ieşire. Sînt, şi ei, nişte oprimaţi. Fără ghilimele.

Atîta doar că din punctul de vedere al scriitorului român de astăzi „oprimaţii“ reprezintă mai curînd un lest, un balast, o povară hidoasă, de care cu mult drag s-ar debarasa printr-o soluţie radicală, ceva de genul împrejmuirii şi izolării, în vederea unei izbăvitoare purificări finale. Despre „oprimaţi“, scriitorul şi intelectualul român se exprimă cu un dispreţ ce abia acoperă, parcă, o ură înfricoşată, o teamă ce musteşte de violenţă. Acea insensibilitate la social care-l uimea pe G.M. Tamás, în răsunătoarea lui (pseudo) scrisoare adresată prietenilor intelectuali români, publicată mai demult în *Dilema*, nu este nici dezinteres, nici egoism, este mai curînd o formă abulică, larvară, latentă de agresivitate *faţă de cei slabi*. Sau *mai slabi*. Ca şi cum ralierea mimetică la neoliberalism, această religie a profitului exclusiv şi cu orice preţ, şi la doctrina celui mai tare ar aduce, automat, şi profit, şi putere proaspeţilor convertiţi. Aşa, talismanic: foloseşti cu scîrbă textuală cuvinte ca „proletar“, „plebeu“, „rural“, „muncitor“, „şantierist“ şi devii, peste noapte, capitalist, burghez, elită şi occidental. Te mai contrariază cîte o manifestaţie „antimondialistă“ cum a fost cea de la Genova, de un sfert de milion de oameni tineri veniţi din toate ţările europene (Rusia inclusiv, România mai puţin), ba chiar şi de peste Ocean, dar alungi totul ca pe o muscă proastă, „nişte îmbuibaţi, nu mai pot de bine“. Nici imaginile cu poliţişti şi carabinieri care se poartă ca miliţienii români la 21 decembrie 1989 nu-ţi zguduie proaspetele certitudini. Nici informaţiile că între poliţie şi bandele de spărgători (cu totul mai puţini de o mie – din 250 000!) au existat bizare complicităţi, că printre manifestanţi erau poliţişti deghizaţi, că mulţi dintre cei reţinuţi au fost bătuţi şi torturaţi cu o sălbăticie amintind de *epoca Pinochet*; în definitiv, n-a spus atunci un mare om[1] că drepturile omului *nu sînt decît stupidităţi sentimentale?!*

Beneficiul acestei convertiri este însă o iluzie. *Prezentul unei iluzii* (parafrază după titlul unui eseu al lui Freud din 1927, *Die Zukunft einer Illusion*, nu după cel dat de François Furet cărţii lui despre comunism!), un prezent lung, de peste un deceniu.

Există cel puţin două explicaţii posibile pentru alergia scriitorului şi intelectualului român la „oprimaţi“. Cea dintîi ţine de o criză de identitate provocată de revoluţia din decembrie 1989. Pentru a-şi marca într-un mod cît mai radical ieşirea din comunism, intelectualul român l-a reinventat: comunismul îi era absolut necesar pentru a se defini ca anticomunist. Cu formula unui istoric polonez (fenomenul nu este unul pur românesc), s-a trecut de la postcomunism la anticomunism. Energiile politice şi intelectuale au fost deraiate, iar grotescul n-a lipsit de la întîlnire: într-un oraş din Polonia, unde primăria avusese ideea ca numele străzilor dintr-un nou cartier să fie date de copii, care le-au scos din cărţile de poveşti, locuitorii anticomunişti au cerut imperios să se renunţe la denumirea *Scufiţa Roşie* – le amintea de ... comunism! Un mod de a „gîndi“ care a generat în mediile literare şi intelectuale româneşti abandonarea dispreţuitoare a *maselor*, a *săracilor*, a *poporului*, a *oprimaţilor*, termeni şi realităţi asimilate comunismului. A doua explicaţie posibilă ţine de convulsiile sociale cunoscute sub numele de „mineriade“: incontestabile, traumatismele provocate de acestea au întărit şi justificat atitudinea faţă de social. Cum să mai fii *de partea oprimaţilor* cînd ei au strigat *Moarte intelectualilor*?!

1. Henry Kissinger în decembrie 1974, pe cînd era secretar al Departamentului de stat. Luase premiul Nobel pentru pace în 1973. În prezent e sub ameninţarea unei posibile inculpări pentru complicitate la crime împotriva umanităţii. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Onoare în ghips

În 15 iulie 1999 generalii Chiţac şi Stănculescu erau condamnaţi la 15 ani de închisoare pentru crimele de la revoluţie. Cei doi fuseseră miniştri în guvernele emanate de aceeaşi revoluţie. Săptămîna trecută, procurorul general al României a declarat recurs în anulare împotriva deciziei de condamnare pe motive procedurale. Stănculescu a fost prea bolnav pentru a-şi angaja avocat şi nu a fost internat pentru consultul psihologic. Vinovăţia sau nevinovăţia nu sînt aduse în discuţie. În '89, acelaşi personaj îşi punea piciorul în ghips pentru a „fugi“ de decizie. Între aceste două laşităţi cu iz de învoire şcolară pe motiv de boală stă tragismul revoluţiei române.

© S. Ivanoschi

Soarta celor doi generali pare că vine dintr-o carte de război prost scrisă. Sînt cazuri tipice pentru dilema celui care ocupă o funcţie în caz de revoltă: să fie supus stăpînului sau să treacă de partea poporului. Totuşi, fără trădătorii ce intuiesc momentul în care se pun la dispoziţia poporului, revoluţiile ar fi mult mai sîngeroase. Preşedintele Iliescu spune că cei doi au avut un aport foarte important la succesul revoluţiei. Acesta este un adevăr. Este clar că în acel moment toţi ofiţerii (cu excepţia celor cîţiva nebuni frumoşi care pactizaseră deja cu manifestanţii şi care atunci erau dezertori sau trădători) oscilau între jurămîntul de credinţă dat lui Ceauşescu şi sentimentul de lehamite pe care îl aveau ca orice român. Fiecare aştepta un semnal, spiritul de corp este foarte asemănător în momente critice cu spiritul de turmă. Toţi aşteptau să trădeze cu ordin: ce alegem? „Ce aleg?“ este o întrebare bună doar pentru romanele lui Rebreanu. Şi generalul Stănculescu a dat acest semnal. Abia atunci Ceauşescu a fost terminat. Ion Iliescu are dreptate: armata a salvat revoluţia şi Stănculescu a salvat armata din pericolul de a nu trece la timp de partea poporului.

Dar Stănculescu şi Chiţac au omorît oameni, înainte să-şi dea seama că aceştia reprezentau poporul. Dosarul pe baza căruia au fost condamnaţi este absolut convingător. Martorii (din armată) afirmă fără nici un echivoc: au dat ordin de represiune. „Vor revoluţie, le arăt eu revoluţie“, aşa spunea Chiţac. Şi le-a arătat. Vinovăţia faptică este indiscutabilă, iar apărătorii lor nu luptă să demonstreze contrariul, ci se leagă de chichiţe. Un nou ghips pentru acelaşi picior.

La Timişoara, generalul Stănculescu a executat docil ordinele, apoi, cînd nu a mai fost sigur că Ceauşescu stăpîneşte situaţia, şi-a pus piciorul în ghips. Nu cred să existe în toată istoria armatei române un caz mai jalnic de întinare a onoarei militare. Un ofiţer care fuge de răspundere. În loc să ia o decizie clară, de partea cui se situează, fuge sub fustele doctoriţei ortoped. Putea să se sinucidă dacă nu dorea să execute ordinul. Şi-a pus piciorul în ghips. Aici stă toată tragedia acestei revoluţii. Ministrul apărării s-a sinucis ca să nu tragă în popor. Sau a fost lichidat din acelaşi motiv. Revoluţionari au murit. Dar Stănculescu şi-a pus piciorul în ghips. Şi tot el era popular printre ofiţeri, care nu agreează situaţiile tragice decît în filme. Ce şiretlic măreţ, ce ieşire splendidă! Ce apariţie salvatoare, cînd s-a pus la dispoziţia revoluţiei şi a întors armele. Din păcate, revoluţia a fost salvată în mod jalnic. Deja intrăm în politică. Iar politica urăşte eroii şi intransigenţii. Un picior în ghips, era atît de simplu! Parcă este de înţeles de ce Chiţac se chinuia cu scutiri medicale ca să scape de puşcărie, iar Stănculescu se odihnea prin Elveţia. El mereu cade în picioare. Nu şi le rupe niciodată, ghipsul este fals.

© S. Ivanoschi

Ce ar fi fost dacă s-ar fi întîmplat ca în 1987, la Braşov? Comandantul de tanc care a pactizat la Timişoara ar fi fost executat. Milea ar fi rămas un trădător şi Stănculescu ar fi ajuns în sfîrşit ministru al apărării. Chiţac ar fi fost avansat. Numai retrospectiv pare simplu să alegi partea bună a baricadei. Dar tot retrospectiv, armata trebuie să pară că a ales de la început tabăra potrivită. Pentru că armata este a poporului şi poporul al armatei.

Stănculescu este trădător şi erou pentru ambele tabere. Nu este un personaj tocmai onorabil. Dar are un rol în istoria României şi parcă nu merită să stea în puşcărie la bătrîneţe. Însă există o soluţie mai simplă şi mai bărbătească: putea fi graţiat. Graţierea are ceva impunător în ea. Graţierea individuală este acordată numai de şeful statului, fie rege, fie preşedinte, oricît de simbolice ar fi celelalte puteri ale sale. Dar dacă faci cerere de graţiere înseamnă că te recunoşti vinovat şi ceri clemenţă din partea societăţii. Cei doi ar fi fost liberi, iar memoria victimelor liniştită. Revoluţia română ar fi avut şi victime şi călăi. Dar s-a preferat recursul în anulare pe motive procedurale: pentru că generalul Stănculescu nu a fost internat în spital pentru a se dovedi că este sănătos la cap. Morţii de atunci par acum nesănătoşi la cap pentru că s-au lăsat împuşcaţi în loc să găsească şi ei o şmecherie.

Parcă nu mai este nici o scofală cînd se aud denumiri pompoase: general de armată, procuror general, preşedinte, graţiere, onoare. Nici respect, nici încredere, nici tragism. Parcă revoluţia română este sortită să meargă mereu cu piciorul în ghips. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Foşti şefi de stat

Pe vremea cînd România mioritică era o republică monolitică nimeni nu risca să devină un fost ales, întrucît toţi aleşii fuseseră numiţi. Simbolul acestei ireversibilităţi ierarhice era Ceauşescu, silit periodic de entuziasmul popular să se supună unei noi realegeri, ba ca şef al partidului, ba ca şef al statului. Prea zguduitoare pentru a putea fi imaginată, singura ieşire de sub impactul acestui mecanism ar fi constituit-o propria decizie de a renunţa, fie abţinîndu-se să mai candideze, fie demisionînd. El nu putea anticipa exemplul celui de al doilea urmaş al său care s-a ferit să mai candideze pentru un nou mandat. Iar pe Ceauşeşti refuzul unei asemenea alternative i-a purtat pe drumul fără întoarcere spre neprimitoarea cazarmă de la Tîrgovişte.

După ce socialismul se dezvoltase destul de multilateral spre a-şi include în recuzita preşedintelui faimosul sceptru, sintagma „fost şef de stat" dobîndise o enormă încărcătură subversivă: cei care deţinuseră cîndva acest rang trebuiau uitaţi, iar cel care îi evacuase din istorie preluînd *job*-ul pentru vecie nu avea cum să devină fost şef de stat.

Peripeţiile tranziţiei au reabilitat expresia, zămislind în acest plan două roluri unice: cel de fost şef al statului constrîns să abandoneze rolul pentru a evita să-i fie luat şi cel de fost şef al statului reînscăunat după ce fusese împins pe linie moartă. Tema este readusă în actualitate mulţumită celui dintîi, resemnat să-şi piardă rolul, dar nu şi foloasele ce se pot trage de pe urma acestei pierderi. Păţania porneşte de la un onorabil sentiment de solidaritate între persoane care, fiind învestite cu funcţia eligibilă de preşedinte, se văd confuntate cu insecuritatea zilei de mîine. Fostul rege, din motive evidente, nu intră în această categorie.

Printre purtătorii acestui disconfort se disting membrii corpurilor legiuitoare. Dornici să-şi asigure o rentă viageră pentru vremurile cînd vor deveni foşti parlamentari, ei nu se puteau arăta mai puţin generoşi faţă de cei care au şi devenit foşti şefi ai statului. Şi astfel, în deplină conformitate cu rînduielile legale, apelînd la dubla lui competenţă de jurist şi de geolog, eroul amintitului abandon, care nu făcuse legămînt să moară sărac, a depus cerere de a i se pune la dispoziţie facilităţile alocate prin grija Parlamentului pentru întreaga sa viaţă: 75% din retribuţia Preşedintelui în funcţie, o locuinţă şi o maşină corespunzătoare, un birou, secretari şi, evident, bodyguarzi. Cetăţenii pot fi astfel siguri că dările pe care le plătesc acoperă cele mai arzătoare nevoi ale ţării şi că aceasta a beneficiat în mod legal de meritele egale ale celor care au condus-o.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Celebritate şi Caritas

Unul dintre cuplurile de la emisiunea „Vara ispitelor" a fost întrebat, după încheierea „aventurii", pentru ce a participat. A răspuns că, desigur, şi pentru cei o mie de dolari puşi în joc, dar în primul rînd „ca să se distreze, să se simtă bine". Este, de altfel, motivul care revine cel mai des pe buzele tuturor şi care încearcă să dea un sens întregului scenariu: un fel de „nu te supăra, frate!" (notă pentru cei mai tineri: denumirea unui joc pentru copii între 7-14 ani, foarte răspîndit înainte de 1989). Orice reacţie, orice împotrivire a vreunui ispitit sau a vreunei ispitite e pusă la punct cu replica „în definitiv, am venit cu toţii aici să ne simţim bine, să ne distrăm". Adică să luăm totul *à la légère*... Există însă, cred, şi o altă motivaţie, nemărturisită: dorinţa de protagonism, pofta arzătoare de a fi văzuţi la televizor, speranţa că, cine ştie, poate te faci remarcat de cine trebuie şi se lasă cu o carieră de vedetă. O asemenea dorinţă se manifestă la mulţi concetăţeni de-ai noştri: de la politicienii de frunte pînă la femeile bătute de bărbaţi, care îşi povestesc în detaliu suferinţele la telejurnal, mai toată lumea crede că e strict necesar să apari la televiziune.

Nici prin cap nu-mi trece să mă indignez sau să condamn pe cineva pentru această „viziune românească a fiinţei televizate". Mai ales că – vară fiind – răsfoiesc tot felul de reviste care mi s-au adunat prin casă şi constat că, şi din acest punct de vedere, participăm la universalitate. Un număr ceva mai vechi din *TèlèObsCinèma* (26 mai-1 iunie 2001), apărut adică în plină dezbatere asupra emisiunii *Loft Story*, alcătuieşte un dosar al diverselor programe de tip *reality-show* difuzate, cu audienţe zdrobitoare, în diverse ţări: *Big Brother* (în Olanda, Germania, Marea Britanie, Spania), *Survivor* (în SUA) etc. Aflu, aşadar, că tinerii de pe toate meridianele s-au înghesuit realmente la preselecţia pentru numitele emisiuni (în Franţa, de pildă, s-au prezentat pentru *Loft Story* 38.000 de candidaţi!), iar învingătorii şi-au gestionat ulterior, mai bine sau mai rău, celebritatea cîştigată peste noapte. Ismael, un fost barman, cîştigătorul ediţiei 2000 a emisiunii *Gran Hermano*, a avut mai multe contracte de publicitate, a jucat în seriale TV şi se bucură că a devenit celebru: „bunicile mă îmbrăţişează pe stradă, toată lumea mă invită la un pahar...". În SUA, unde industria celebrităţii e mai puternică decît oriunde, Richard Hatch, cîştigătorul *Survivor*-ului, de un an e văzut peste tot: publicitate, televiziune, ceremonii de tot felul (unde, notează *TéléObsCinéma*, „a înlocuit-o pe Monica Lewinsky în categoria persoană-care-trebuie-invitată-pentru-că-e-cunoscută"). Dar nici învinşii n-o duc rău: unii dintre ei ţin conferinţe plătite între 3000 şi 5000 de dolari bucata. Zlatko Trpkovski, fost mecanic şomer, participant la *Big Brother* în Germania, a scos un CD (730.000 de exemplare vîndute!) şi a lansat o marcă de bere care-i poartă numele. Celebritatea atît de uşor dobîndită e însă trecătoare: aşa cum, în al doilea an de difuzare, emisiunile de tip *Big Brother* au scăzut în audienţă, mulţi dintre participanţi şi-au văzut iluziile distruse ori, pur şi simplu, au făcut un pas greşit. Un profesor din Germania şi-a dat demisia din învăţămînt pentru a participa la emisiune, a pierdut, iar acum şcoala nu vrea să-l primească înapoi. Sabrina, o altă participantă din Germania, a început tare, cu interviuri, discuri, contracte de publicitate etc., dar la scurt timp impresarul i-a reziliat contractul pentru lipsă de profesionalism; acum e şomeră şi are datorii de zeci.de mii de dolari. În fine, sînt şi participanţi care au trecut firesc prin năvoadele celebrităţii: Craig, cîştigătorul ediţiei britanice, şi-a donat o parte din bani în scopuri de binefacere şi a dispărut din spaţiul public; Mabel, o participantă din Spania, şi-a construit din banii cîştigaţi o casă la ţară şi îşi vede liniştită de familie.

Toate acestea sînt simple poveşti din capitalismul mediatic dezvoltat, care pot fi „citite" oricum. Acolo, regulile se ştiu de mult, iar cine se angajează în aşa ceva ar trebui să fie conştient că „a da lovitura" nu e la îndemîna oricui. La noi, am impresia, „intrarea în horă" la un *reality-show* are ceva din mentalitatea „investitorilor" la Caritas sau FNI, care au crezut că acele instituţii fermecate *le vor da* ceva...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Lecturi clandestine

Mi-a parvenit, cu oarecare întîrziere, o carte despre care citisem şi auzisem aprecieri frumoase: *Balzac şi micuţa croitoreasă chinezoaică* (Gallimard, 2000). Autorul, Dai Sijie, trăieşte în Franţa din 1985. A realizat trei filme, dintre care unul se intitulează *China, durerea mea*. Cartea de la Gallimard e primul lui roman. Dai Sijie ne vorbeşte despre una din cele mai teribile consecinţe ale aşa-numitei „revoluţii culturale" chineze, şi anume „reeducarea revoluţionară". Sîntem la începutul anului 1971; naratorul, fiu de medici din oraşul Chengdu, capitala provinciei Sichuan, e trimis împreună cu prietenul său Luo (şi el fiul unui dentist celebru care – se zice – ar fi îngrijit chiar şi dinţii marelui Mao...) într-un sat pierdut în munţi, unde localnicii trăiesc într-o mizerie cumplită. Cei doi, abia ieşiţi din adolescenţă, sînt obligaţi, pentru a se elibera de sechelele „mentalităţii burgheze reacţionare", să facă, pe cîmp sau în mină, cele mai penibile munci. Îşi cîştigă un statut oarecum mai avantajos prin darul lor de povestitori: îe narează sătenilor (şi îndeosebi responsabilului politic al comunei, cel încărcinat cu reeducarea) diferite filme; sînt chiar trimişi (favoare supremă) în oraşul cel mai apropiat să vizioneze un film „proaspăt", o producţie nord-coreeană de un tezism înfricoşător. Ce contează! Nevoia de ficţiune a sătenilor e satisfăcută, iar cei doi se specializează în – formula e memorabilă – „cinematograful oral". Intră în scenă şi „micuţa croitoreasă", dintr-un sat vecin, de care Luo se îndrăgosteşte.

Printre cei condamnaţi la reeducare se află şi un june cam antipatic, poreclit Ochelaristul, odrasla unor scriitori căzuţi în dizgraţie. Ochelaristul se va reabilita curînd, trimiţînd unei reviste literare cîteva aşa-zise producţii folclorice, de fapt nişte cîntece deocheate pe care tînărul le „adaptează", transformînd versurile săltăreţe şi poznaşe în vibrante apeluri la stîrpirea „păduchilor burghezi" (practici care, aşa cum unii dintre noi ne mai amintim, nu sînt cîtuşi de puţin doar o specialitate extrem orientală). Or, Ochelaristul e posesorul unei averi inestimabile. Părinţii lui îi încredinţaseră (nu ştii niciodată cînd se schimbă vremurile) un geamantan cu cărţi, cărţi interzise desigur, pe care tînărul reuşise să le ascundă de privirile vigilente. Naratorul şi Luo descoperă secretul, reuşesc apoi printr-un mic şantaj să-i smulgă o primă carte, *Ursule Mirouët* a lui Balzac. Se vor decide ulterior să fure pur şi simplu geamantanul, în care găsesc traduceri din Balzac, Hugo, Stendhal, Dumas, Flaubert, Baudelaire, Tolstoi, Gogol, Dostoievski, Dickens, Kipling, Melville... „Cinematograful oral" e înlocuit cu, să-i spunem, „romanescul oral", cartea ce se pretează cel mai bine acestui exerciţiu fiind *Contele de Monte-Cristo*. Intenţia lui Luo este de a o transforma pe micuţa croitoreasă, graţie cărţilor, într-o tînără cultivată şi emancipată. Planul îi reuşeşte atît de bine încît fata îl părăseşte şi pleacă la oraş.

Două lucruri m-au frapat în acest roman fermecător, foarte bine scris, de o rafinată simplitate. Mai întîi, precizările apăsat didactice din pasajele ce se referă la revoluţia culturală, cultul lui Mao, cenzura comunistă, lagărele de muncă. Dai Sijie pare să creadă că, pentru cititorii occidentali de astăzi, aceste aspecte riscă să rămînă, fără explicaţii suplimentare, incomprehensibile. Şi totuşi, în 1971 publicau Philippe Sollers şi grupul Tel Quel manifestele de entuziastă adeziune la gîndirea revoluţionară a lui Mao Zedong; n-au trecut, de atunci, decît trei decenii ...

A doua observaţie priveşte „morala" poveştii. Ce efect au, de fapt, cărţile asupra micuţei croitorese? Ea îi spune lui Luo că a învăţat din Balzac un lucru esenţial: „frumuseţea unei femei e o comoară fără preţ". Încă un detaliu semnificativ: după ce citeşte *Doamna Bovary*, îşi confecţionează un sutien inspirat dintr-un desen din roman. Regăsim vechiul mit al lecturilor ce pervertesc pe tinerele fete şi le trezesc dorinţele şi viciile (un anume Dr. Bieville e printre cei care, în 1771, a fundamentat „ştiinţific" teoria, în *La Nymphomanie ou Traité de la fureur utérine)*. Dar micuţa croitoreasă nu e o simplă clonă a Emmei Bovary. Citind, ea a aflat în primul rînd că are libertatea alegerii. În ochii băiatului, vinovate sînt cărţile. Luo arde toate volumele din geamantan, comportîndu-se, fără să vrea, asemenea Gărzilor Roşii. Final ambiguu, avertizîndu-ne, încă o dată, că nici o lectură nu e inocentă.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Dreptul vremurilor noastre

Viaţa socială este din ce în ce mai juridicizată. Un simptom al civilizaţiei de tip occidental, pe care o vrem instaurată irevocabil în România, este prezenţa din ce în ce mai accentuată a fenomenului juridic în viaţa şi preocupările oamenilor. Deciziile judecătorilor şi procesele judiciare în sine, legile şi dezbaterile din jurul lor, raporturile dintre autorităţi în paradigma statului de drept şi alte amănunte mai mult sau mai puţin semnificative ale evoluţiilor juridice fac, din ce în ce mai mult, ştirile de prima pagină a ziarelor. Nu cred că mai există astăzi în România un cotidian care să nu aibă, în fiecare zi, cel puţin o ştire, dacă nu chiar un comentariu, direct legat de problemele statului de drept. Să privim, de pildă, titlurile marilor noastre ziare din ziua de vineri, 10 august (data este absolut întîmplător aleasă). *Adevărul*, *Ziua*, *Evenimentul zilei*, *Cotidianul*, *Curentul*, *Jurnalul Naţional*, *România liberă* vorbesc toate despre ceea ce pare a fi marea temă a momentului: retrocedarea caselor naţionalizate în temeiul Legii nr. 10/2001. Tema momentului este, în plus, stimulată de ştirea că Regele Mihai I solicită retrocedarea Peleşului. Firește, pe marginea unui eveniment de natură pur juridică apar speculaţiile politice, iar disputa dintre Guvern şi Primăria Generală a Bucureştiului pare a fi barometrul fierberilor politice ale acestor zile toride. În plus, în aceste ziare, mai găsim comentarii sau relatări despre operaţiuni suspecte (demascarea escrocheriilor şi a „ingineriilor financiare“ a devenit, deja, o obişnuinţă pentru presa noastră de investigaţie), despre cazul apatridului, fost cetăţean român expulzat din Germania, sau despre măsura graţierii unor pedepse, anunţată de oficiali în ultima vreme. Tot mai mult drept în ziarele noastre înseamnă tot mai mult drept în viaţa noastră.

Întotdeauna, oamenii au fost preocupaţi de regulile cetăţii în care trăiesc şi de felul în care aceste reguli se aplică. Sistemul de organizare socială care se bazează pe democraţie în plan politic, capitalism în plan economic şi stat de drept în plan juridic este extrem de legalist, pentru că, aşa cum explică undeva Hayek, trebuie să fie cît se poate de predictibil pentru a fi cît se poate de eficient. În plus, preocuparea naturală a oamenilor pentru justiţie nu se estompează niciodată. Raţionamentul justiţiar operează natural în mintea noastră şi sentimentul justiţiei ne agită mereu sufletele. Preocuparea oamenilor pentru drept are, deopotrivă, temeiuri pragmatice şi idealiste. O guvernare care ofensează sentimentul dreptăţii nu are nici o şansă de supravieţuire în context democratic. În plus, a gestiona eficient, adică cu maximum de profit posibil, un sistem social presupune ordonarea lui transparentă. Necesitatea ordinii asumate de toţi şi necesitatea satisfacerii nevoii naturale de dreptate au făcut ca dreptul să devină cel mai important fenomen cultural al momentului. Pînă şi voinţa politică (fetişul societăţii româneşti de astăzi) tot prin lege se exprimă şi tot după reguli juridice se poate materializa.

Pericolul care ameninţă, acum, structura juridică pe care se bizuie civilizaţia occidentală este *incomprehensibilitatea*, în două sensuri. Pe de-o parte, dreptul a evoluat mai ales cantitativ; puzderia de norme juridice este copleşitoare şi apetitul legislativ al legiuitorului contemporan nu poate fi temperat în nici un chip. Inflaţia de norme juridice duce la imposibilitatea cunoaşterii lor, la spulberarea oricărei şanse de a avea o privire generală asupra sistemului de norme juridice şi la creşterea incoerenţei interne a dreptului. Pe de altă parte, dreptul devine tot mai specializat şi, de aceea, tot mai greu de înţeles. Limbajul juridic devine tot mai mult un limbaj exclusivist, pentru care îţi trebuie antrenament prealabil. În plus, limbajul juridic devine tot mai eclectic, împrumutînd, cumva firesc, termeni şi concepte din alte domenii pe care, acum, dreptul este chemat să le reglementeze. Legea se exprimă în termeni de neînţeles pentru omul de rînd şi acesta este, poate, cel mai alarmant lucru. Sintetizînd, am spune că dreptul evoluează galopant spre *enorm* şi *ezoteric*.

Păstrarea dreptului în limitele sale firești şi, mai ales, exprimarea sa în forme cît mai accesibile ar trebui să fie preocupările cele mai importante ale legiutorilor. Uniunea Europeană, formă birocratică a unei civilizaţii, structură administrativă născută pentru a proteja şi promova un anumit set de valori, devine din ce în ce mai mult o maşinărie imposibil de stăpînit şi ajustat tocmai pentru că amploarea normelor sale (celebrul *acquis* comunitar) este de-a dreptul kafkiană. Probabil că aici se află marea provocare a începutului de secol. Totuşi, statul de drept nu poate fi o formulă încriptată.

▲

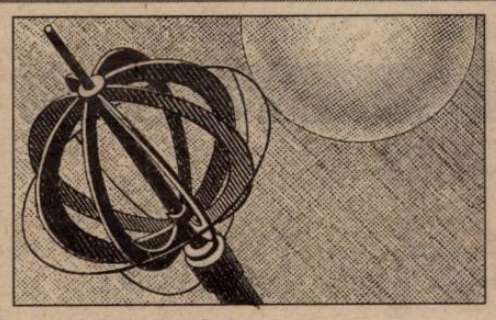

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ţara nimănui

În Orientul Mijlociu, în Irlanda de Nord şi în Macedonia procesul de pace s-a bazat pe voinţa unei părţi a populaţiei, reprezentată de unii politicieni, de a negocia concesii în folosul minorităţilor, aceste minorităţi urmînd a renunţa la lupta violentă pentru obţinerea unui teritoriu propriu, unde să fie majoritare. Şi criza armistiţiilor, încheiate cu atîta trudă în cele trei focare de conflict, are origini şi cauze comune; se poate rezuma printr-un singur cuvînt: neîncrederea. Consecinţa imediată a răspîndirii acestui sentiment este reducerea la tăcere a liderilor dispuşi să stea la masa tratativelor şi să discute condiţiile unei negocieri. Distanţa dintre politicienii radicali şi cei moderaţi dispare pe măsură ce fostului sau viitorului partener de tratative i se contestă fie sinceritatea, fie capacitatea de a impune oamenilor înarmaţi condiţiile acordului politic. Liderul palestinian Arafat a încetat, practic, să fie considerat un interlocutor legitim de către guvernul israelian: i se impută responsabilitatea pentru atacurile teroriste din ultimele zile. Sub presiunea pastorului Ian Pasley, un radical din ce în ce mai credibil pentru majoritatea protestantă, David Trimble a demisionat din funcţia de prim-ministru al Irlandei de Nord, în semn de protest faţă de felul cum IRA, organizaţia militară catolică, tărăgănează dezarmarea convenită prin acord. Nici Ljubko Gheorghievski, prim-ministrul macedonean, nu crede în acordurile semnate sub presiunea internaţională şi este convins că forţele de securitate macedonene sînt capabile să-i învingă pe rebelii albanezi.

În Irlanda de Nord, Londra este cea chemată să asigure continuitatea procesului de pace, veghind la respectarea promisiunilor făcute la masa tratativelor. În Orientul Mijlociu, palestinienii cer prezenţa unei forţe internaţionale, Israelul refuză. Dar acţiunile militare din ultima săptămînă, ocuparea Casei Orientului – simbol politic al unei viitoare autonomii palestiniene –, atacurile înarmate ale unor localităţi aflate sub jurisdicţia Autorităţii palestiniene vor fi probabil de natură să facă mult mai dificilă menţinerea sprijinului diplomatic necondiţionat, acordat Israelului de Statele Unite. În Macedonia, liderii politici au semnat acordul de la Ohrid şi apoi pe cel de la Skopje, numai pentru că acestea erau condiţiile preliminare pentru prezenţa contingentului NATO, despre care se speră că ar putea pune capăt violenţelor albaneze, prin dezarmarea formaţiunilor paramilitare. Dar comandanţii NATO contează pe predarea voluntară a armelor; trupele sînt de menţinere a păcii, nu de impunere a păcii. Ceea ce trimite din nou la situaţia din Ulster, unde predarea benevolă a armelor nu începe de trei ani. Şi faptul că aici s-a găsit un artificiu constituţional pentru preîntîmpinarea unei crize deschise nu rezolvă problema reală. Toate reportajele de la faţa locului sesizează violenţa conţinută în gesturile deocamdată paşnice. În nici una dintre aceste situaţii nu se verifică interesul marilor puteri de a întreţine războaie, profitabile pentru interesele lor economice. Dimpotrivă, interesul marilor puteri este menţinerea stabilităţii în interiorul graniţelor existente, în afara oricăror criterii morale, ale valorilor democratice, ale drepturilor omului. Ura dintre oameni apasă pe trăgaci şi detonează bombe. Un instinct primitiv puternic în posesia unor dispozitive sofisticate marchează epoca post-ideologică a „micilor“ războaie.

În 1914 şi în 1915, în timpul tradiţionalelor armistiţii de Crăciun, soldaţii britanici şi germani au ieşit din tranşee şi au jucat o repriză de fotbal în ceea ce pe front se numeşte „ţara nimănui“. Un observator al neobişnuitului eveniment scria că jocul a fost posibil pentru că soldaţii nu erau implicaţi emoţional, ei luptau doar pentru că asta era datoria lor. În 1916 şi mai tîrziu, masacrele războiului i-au transformat pe adversari în duşmani. Nimeni n-a mai jucat fotbal, au dispărut şi teritoriile numite ţara nimănui, iar ultimul participant la meciul din 1915, cel ce a fost soldatul britanic Bertie Felstead, a murit pe 22 iulie 2001, în vîrstă de 106 ani.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Natură moartă cu turişti vii

Schimbul de ulei în mijlocul naturii e o plăcere estivală pentru mulţi dintre turiştii noştri. Nu e de mirare: ce poate fi mai relaxant decît gestul cu care arunci în iarbă cele trei bidoane goale, filtrul uzat, precum şi cîrpa cu care te-ai şters pe mîini? Poate doar generozitatea cu care laşi la malul rîului de munte cutia de conserve de peşte în sos tomat, sticla de apă minerală („Izvorul“ la izvor trage...), precum şi scutecele folosite ale micuţului pe care l-ai scos din casă să-i arăţi frumuseţile ţării.

Cîte şi cît mai sînt vizibile. Cu toate că orientarea a devenit mai uşoară: tot ce ai de făcut e să te ţii după muşte – ele te vor duce la cea mai apropiată atracţie turistică. Se ştie, la mijlocul sezonului, România pitorească e de fapt o hazna. Firesc, odată ce vacanţa înseamnă pentru mulţi posibilitatea de a-şi (satis)face nevoile în peisaj alpin, deluros, de cîmpie sau litoral. Şi nu sînt puţine aceste nevoi. Pe lîngă cele naturale, civilizaţia a adăugat tot felul de nimicuri absolut necesare digestiei, toaletei ori pur şi simplu ego-ului. Toate, perfect ambalate în cîteva straturi de plastic viu colorat care, estimează experţii, vor ajunge să înlocuiască florile, pietrele şi alte amănunte de peisaj, cam prin anul 2020.

Nu că n-ar avea şi ele o valoare: după calitatea gunoiului din faţa stabilimentului poţi spune fără ezitare dacă îţi poţi permite să mănînci sau să tragi peste noapte acolo. Şi tot după indiciile răspîndite prin tot locul afli dacă nu cumva monumentul/staţiunea/cascada etc. a devenit prea populară pentru un portofel mai sofisticat.

Astfel, ambalajele de croissant şi sticlele de bere mai ieftină de 10 mii indică un nivel nu mai ridicat de două stele: poţi fi sigur că micii sînt vechi, iar patul rămas moştenire din epoca în care vigilenţa era mai preţuită decît odihna. La cealaltă extremă, cutiile de ciocolată cu alune (e un concern celebru, nu dau nume) şi ambalajele de apă plată te asigură că înăuntru nu scapi mai ieftin de 100 de mii, orice ai cere. Sau deja e jumătate de milion?

Oricum ar fi, vacanţa în România a ajuns un şotron patriotic printre gunoaie. La originea răului, unii ar fi tentaţi să pună moştenirea unui Orient în care totul se face în doi peri, inclusiv curăţenia. Alţii ar veni cu ipoteza unei schizofrenii naţionale, în care *gunoiul meu* e curat, spre deosebire de *gunoiul altuia*, care nu poate fi decît proba mizeriei animale în care înţeleg să trăiască *ăştia*. Am avut odată o discuţie în Vama Veche cu o familie care, după un prînz îmbelşugat pe plajă, a strîns resturile şi le-a aruncat cîţiva metri mai departe – acolo unde erau şi alte gunoaie. Cînd i-am întrebat de ce o fac, mi-au dat răspunsul acela care ar cere palme, dacă n-ar fi de plîns: „fiindcă şi alţii au aruncat aicea“.

Optimiştii ar putea spune că şi aici e o speranţă, odată ce, iată, pare a fi suficient să faci curat şi să-l prinzi pe cel care aruncă primul. Problema e că ambele sînt imposibile. În Ţara Românească, banii pentru curăţenie sînt cel mai adesea trecuţi la capitolul pierderi. De la săpunul din toalete şi pînă la efortul de a angaja un om care să dea cu mătura, grija pentru curăţenie e considerată neproductivă, un lux, dacă nu chiar un moft. În plus, dacă cianura aruncată în rîu mai riscă să omoare pe cîte cineva, pachetul de ţigări şi cutia de suc lăsate pe plajă nu vor ataca pe nimeni. Ce rost ar avea căutarea infractorului, om serios şi la casa lui, cu copii, nevastă şi chef de distracţie? Nici unul. Mai ales că şi aici folclorul urban se lipeşte ca un pansament pe egoul naţiunii. Ştiţi mitul acela: românii fac curat la ei acasă, însă nu sînt în stare să aibă grijă de spaţiul public. Cum s-ar spune, ei sînt nişte pro-capitalişti din naştere, care au manifestat 50 de ani împotriva comunismului aruncîndu-şi cu sete chiştoacele pe stradă. Luptători de gherilă ai dejecţiei care nu se mai pot opri din proteste.

Sigur, la cît de săracă e ţara, putea fi şi mai rău, ar spune apărătorii valorilor naţionale, care ar fi în drept să adauge că unii orăşeni au dezvoltat nasuri prea sensibile.

Aşa e – putea fi şi mai rău. La sărăcia din ţară, ar trebui să fie chiar o mîndrie că, din puţinul nostru, reuşim să facem atîta gunoi.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Xerox Black

Am prezentat unei drastic intrate la apă Găşti din Fereastră – redusă de amorţeala verii şi de voiajele exotice la numai trei membri – ştirea zilei, parvenită chiar în acea dimineaţă prin intermediul lui Kathy Couric. Un oareşcare Joe, pe numele lui Black, s-a oferit să vîndă numele pruncului său de trei luni, dar încă nebotezat, oricărei companii care i-ar oferi o casă. „Acesta-i Visul American", a declarat dl Black la televiziunea naţională, „să ai o casă".

„Oricărei companii?", întrebă neîncrezătoare Kathy, „Crack? Crack Black?"

„Evident, va trebui să ne cîntărim opţiunile", spuse Black cel mai în vîrstă, subliniind că ar da întîietate companiilor solide precum IBM, Xerox sau Taco Bell şi că IBM Black, Xerox Black sau Taco Bell Black nu i s-ar părea deloc ceva de ruşine. Visul American, perora el vizionar, se află azi la îndemîna orişicui dornic să producă niscai odrasle sponsorizate.

„Valoarea numelui unui individ necunoscut e zero", spuse Bibliotecarul. „Cine ar vrea să-l cumpere?"

De aceeaşi părere a fost Laura, care a calculat că valoarea unei astfel de oferte este cu mult sub cea a unui om-sandwich care defilează de colo-colo, prin faţa unui restaurant, presat între poze de pastramă pe pîine.

„Ar fi cu totul altceva", adăugă Profesorul-Pescar, „dacă pruncul scos la ofertă ar fi copilul Nadiei Comăneci şi al lui Bart Conner!"

„Conner Fulgi-de-ovăz!", exclamă barmaniţa care, se pare, nu avea altă treabă decît să tragă cu urechea la conversaţiile tipilor serioşi.

„Dar", mă împotrivii eu, „dl Black şi odrasla sa nu mai sînt nişte necunoscuţi! Au apărut în ştirile naţionale şi toată ţara a aflat despre ei. Acum sînt celebri!"

Asta a condus, de bună seamă, la o discuţie despre natura celebrităţii şi despre ce anume te face celebru şi cît anume trebuie să apari în jurnalele de ştiri pînă cînd să poţi fi considerat celebru, şi aşa mai departe şi discuţia nu a ajuns la nici o concluzie pentru că în SUA, în secolul XXI, numai celebrităţile par să conteze. Dacă nu apari la TV nu exişti, aşa cum nu se află de existenţa unui lucru dacă acesta nu se vede de pe autostradă. Să nu apari la televiziune şi să trăieşti la 50 de kilometri de autostradă este aproape cea mai mare nenorocire care se poate abate pe capul unui posesor de televizor din ţara asta.

În timp ce acestea erau zise, un om între două vîrste, cu o coroană purpurie pe cap, trecu pe lîngă noi trăgînd după el doi copii desculţi; un nebun jovial, cu mai toţi dinţii lipsă, deschise un sac de gunoi, din plastic negru, ca să-i arate unui confrate dus cu pluta un nu ştiu ce misterios conţinut; un grup de adolescenţi blonzi, aflaţi în oraş pentru conferinţa luterană, priveau în jur cu ochii cît cepele pentru a vedea, aşa cum li se tot promisese, diavolul de aproape; un travesti într-o stare avansată de deranj se furişa prin preajmă, purtînd ochelari de soare cu o lentilă lipsă. Nu cunoşteam numele nici unuia dintre aceste personaje, deşi ele puteau prea bine să se cheme Exxon sau Entergy.

Îmi închipui că, de-acum într-un an, o să stăm aici la fereastră, privind la oamenii în formă de sigle de firme, mulţumită ingineriei genetice. Aceşti oameni-logo ar arăta ca arcurile de la McDonald's sau precum Colonel Sanders, sau ca semnul VW şi ar fi cu mult mai buni decît oamenii-sandwich, pentru că şi-ar face treaba douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, toată viaţa lor. Iar pentru aceste mici modificări de formă ar apuca să meargă la facultate gratis şi ar trăi în case care le-ar semăna aidoma, graţie Visului American. Şi cînd ar merge în vacanţă, ar trece pe lîngă noi, fiind supuşi la tot felul de măscări jignitoare.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Praf de stele, în cumpănă

Cu totul şi cu totul complicat lucru, natura umană! Şi totul pentru că, neputînd să se înalţe pur şi simplu din ţărînă, din praf de var sau din praf de nisip, omul s-a clădit din praf de stele. Stele diferite – unele mai de aproape, altele mai depărtate, unele aflate în calea ochilor, altele ascunse cu totul şi cu totul. Şi-aşa se face, cred, că diversitatea, îndoiala şi *cumpăna* se află înscrise în chiar firul firii noastre – după cum exemplele ce urmează abia aşteaptă să o dovedească.

Înainte de a fi criminalii gemeni ai veacului lor, Stalin şi Hitler (chiar în această ordine) au fost şi ei, înainte de toate, copii. Pe cale de a deveni bucălaţi, cîrlionţaţi şi tare – dar chiar tare! – neastîmpăraţi, Soso şi Dolfi au adus mare bucurie părinţilor: într-o zi de aprilie 1889, la naşterea lui Adolf, mic-burghezul său tată fericit va fi făcut cinste cu o bere la cîţiva prieteni, stînd în cumpănă dacă e cazul să ciocnească numai în sănătatea micuţului sau şi (tradiţia!) în cinstea lui Franz Iosef – împărat despre care Adolf, ajuns cancelar, va spune că a fost doar un *nefericit impotent*; într-o zi de decembrie 1879, la naşterea lui Iosif Vissarionovici, cizmarul său tată, într-o tavernă, va fi dat peste cap o vodcă mare (gest care oricum îi intrase în reflex), nehotărît dacă bea în sănătatea micuţului sau în cinstea ţarului – ţar despre care, odată ajuns zeu comunist, Stalin va spune că a fost doar un *porc de câine*. Este drept, mama lui Iosif nu s-a putut bucura foarte curînd, ea fiind epuizată după acea naştere petrecută acasă – în Rusia ţaristă maternităţile erau rare şi aproape la fel de periculoase ca şi maternitatea „Cuza Vodă" din Iaşii anului 2001 – cea în care „din 100 de copii au murit doar 6", după cum ne liniştea dl prof. dr. Gabriel Bănceanu (v. *Ev. zilei*, 13 aug. a.c.), încă nehotărît dacă citatul este din Beria, din Himmler sau doar din mintea sa de *dir. adj.* al Institutului de Ocrotire a Mamei şi Copilului.

În cumpănă mi s-a părut a fi, la început, şi olteanul mic, uscat şi oacheş care mi-a spus, luni 6 aug. a.c. în Piaţa Obor, că dacă americanii au ajuns pe Lună el este gata să-şi taie dreapta – pentru ca la capătul a trei secunde, după ce m-a scanat cu toate simţurile niciodată amorţite ale regionalităţii sale, fiul său să-mi spună oarecum blazat *nu-l băgaţi în samă, este stîngaci ca şi muma-mare*, iar eu am rămas privindu-i lung, gîndind că în momentul în care profesorul italian Antinosi îi va putea clona pe amîndoi, cu tot cu *muma-mare*, va fi chiar sfîrşitul lumii.

În cumpănă, precum sportiva rusoaică Olga Egorova, cea care, duhnind a eritropoetină la conferinţa de presă de după dubioasa ei victorie, a avut de ales între a face pe nevinovata şi a fi obraznică – şi a ales în final cea de-a doua variantă, dovedind că, după cum au fost sub comunism ruşi care au refuzat să fie sovietici, există şi sub capitalism ruşi care transpiră sovietism prin toţi porii. În cumpănă precum ochiul ţărănist, care nu ştie dacă ar fi mai bine să se uite după V. Lupu sau după V. Ciorbea. În cumpănă precum regele Mihai, cel care şi-a spus *Ori mă pozez cu ei, ori le fac viaţa amară şi le cer ce nu-mi pot da, inclusiv Peleşul, cu care oricum nu ştiu ce aş face*, şi a ales în cele din urmă să facă şi una şi alta. În cumpănă, precum dl Răzvan Theodorescu, cel care-i laudă pe Burboni pentru că nu cer înapoi Luvrul, deşi orice manual alternativ spune că prima piatră de-acolo s-a pus sub un Philippe Auguste care era Capeţian 24 de ore din 24, iar cel care şi-a stabilit reşedinta la palat, François Întîiul, era din dinastia de Valois.

În cumpănă, în fine, precum preşedintele Iliescu, el însuşi praf de stele – stele de diferite culori –, pe cînd stă cu o mînă pe Constituţie şi cu alta pe cererea de graţiere a omului din praf de stele şi grunji de huilă, Miron Cozma.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

În excursie

Şi pentru că este vară, şi pentru că nu aveţi bani pentru turismul extrem (singurul, de fapt, care contează cu adevărat) vă ofer o şansă. Vă propun să ne pierdem printre subordonaţii Amiralului, pe corăbiile sale. Iată, „în ziua de 16 septembrie pătrund(em) în Marea Sargaselor"*, după patru zile „alizeele încetează" iar peste alte două zile „se aud pe bord cîţiva care murmură." Deplasarea este destul de liniştită iar calmul mării este aşa de mare, încît unii membri ai echipajului „se dedică pescuitului, alţii înotului". În cronica sa, Bartolomeo de Las Casas „îi acuză pe fraţii Pinzón de menţinerea acestei atmosfere" de intrigi şi de împotriviri surde. Mai mult, unul dintre fraţi, anume Martín Alonso, „în ziua de 25 septembrie, strigă «pămînt!»... A fost un miraj, căci făcuseră abia două treimi din distanţa calculată ca necesară pentru a se ajunge în India". Între timp, din cauza neliniştii de la bordul navelor, tensiunea era aşa de mare încît „nu o dată a răsunat în van strigătul ce vestea o părelnică descoperire". Amiralul „anunţă atunci că acela care va striga «pămînt» fără nici un temei, va rămîne descalificat în competiţia pentru premiul fixat". Alarmele false fac să crească nemulţumirea, marinarii „vedeau şi se convingeau că navele erau împinse mereu de un vînt care niciodată nu bătuse în direcţie contrară. Şi atunci, cum se vor mai putea întoarce?" Comandantul suprem pare tot timpul calm, cu toate că şi în sufletul lui se strecoară descurajarea, mai ales cînd constată că toate calculele despre posibila distanţă pînă în Indii se dovedesc greşite. Sfatul lui Martín Alonso Pinzón, la nici cincizeci de ore pînă la descoperire, este hotărîtor, el trece de la o corabie la alta şi a rămas consemnat pentru istorie. Îl reproducem pentru ca să putem pricepe cam care anume era starea de spirit înaintea marelui eveniment. Iată-l: „stăpîne, daţi poruncă să fie spînzuraţi vreo jumătate de duzină dintre ei, sau să fie azvîrliţi în mare, şi dacă nu îndrăzniţi, eu şi fraţii mei ne vom apropia de ei şi o vom face, căci o flotă pornită la drum cu o însărcinare primită de la nişte prinţi atît de înalţi nu se poate înapoia fără a aduce ştiri bune".

Treptat lucrurile se apropie de un deznodămînt pe care nici unul dintre cei de pe corăbii nu îl desluşeau încă. „La ora 10 din seara zilei de 11 octombrie, înainte de ceasul la care se intona rugăciunea pentru Sfînta Fecioară, Columb observă o luminiţă ce se mişca la orizont. Luna nu apăruse pe cer. Amiralul se consultă cu Pedro Gutiérrez, care o văzuse şi el; un tovarăş însă, convocat şi el, nu văzu nimic. În clipa aceasta, un marinar originar din Lepe şi numit Pedro Izquierdo (cel despre care Oviedo spune că şi-a renegat ulterior credinţa şi a fugit la mauri, deoarece Columb nu-i oferise premiul promis), zări şi el licărirea aceea. Fără îndoială că atît Columb cît şi Izquierdo au avut vedenii". Istoricii de mai tîrziu vor socoti că ei se aflau, în acea seară, la 35 de mile de insulele Bahamas, ceea ce făcea imposibil să întrezăreşti orice, chiar şi lumina vreunui far, dacă pe acolo, prin absurd, ar fi exista aşa ceva. Oricum, sigur este doar faptul că „la ora două dimineaţa din ziua de 12 octombrie, corăbiile alunecau în mare viteză, cam la două leghe depărtare de linia uscatului, *Pinta* fiind în avangardă. Luna în descreştere se afla la vreo 70° deasupra constelaţiei Orion, pe cartul babordului, într-o poziţie ideală pentru a trăda existenţa oricărei întinderi de pămînt ce s-ar fi ivit în faţa prorei corăbiilor.

Juan Rodríguez Bermejo – cel numit Rodrigo din Triana – care făcea de cart pe teuga de proră de pe *Pinta* – a fost primul care a observat o „ridicătură albă de nisip". Strigătul anunţînd această veste izbucni puternic din gîtlejul său. Pe dată se auzi trosnetul bombardelor şi fură strînse velele pentru a aştepta nava amiralului – şi din corabie în corabie glasuri pline de bucurie răspîndeau şi comentau vestea descoperirii." Acesta a fost momentul. De aici înainte istoria omenirii va fi alta.

* Fragmentele citate sînt din cartea lui Francisco Morales Padrón, intitulată *Istoria descoperirii şi cuceririi Americii*, la paginile 73 şi 74.

▲

Texte şi opinii de: Ana BLANDIANA (scriitoare) ● Radu COSAŞU ● Alfred DUMITRESCU (psihanalist) ● Doina JELA (scriitoare) ● Paul MINEA (vicepreşedinte AFDPR) ● N.C. MUNTEANU (jurnalist) ● Andrei PLEŞU ● Romulus RUSAN (scriitor)

Din însemnările lui Andrei Ursu, fiul lui Gheorghe Ursu, ucis în arest, în 1985: „Am stat zile întregi în faţa arestului din Rahovei 39 sau în sala de aşteptare. Vroiam măcar să aflăm care era acuzaţia. La un moment dat, un locotenent Florescu (am aflat mai tîrziu că fusese implicat în anchetă), agasat de insistenţele mele, mi-a spus: «ce vrei, bă, parcă nu ştii cine sîntem noi, şi noi nu ştim cine sînteţi voi!»".

În '85 toată lumea ştia, acum nimic nu mai e limpede: în primul rînd, cine e „noi" şi cine e „voi". Se evocă mereu experienţa altor ţări din fostul lagăr comunist. La o privire mai atentă se poate observa că nicăieri – poate cu excepţia fostei Germanii de Est – legile nu au stabilit vinovăţiile şi nu este vizibilă linia de despărţire dintre victime şi călăi (vezi cartea lui Timothy Garton Ash şi cea a Tinei Rosenberg). Nici legea şi nici justiţia nu au izbutit să clarifice relaţia dintre puterea politică şi organele de represiune, dintre cei care au avut iniţiativa terorii şi cei care au executat-o, dintre ceea ce a fost sistem şi ceea ce a fost exces de zel. Dacă spectacolul denazificării nu ar înlocui realitatea denazificării s-ar constata şi eficienţa relativă a procesului de la Nürnberg. În presa lumii, bătrînii, acuzaţi de crimele săvîrşite în cel de al doilea război mondial, stau alături de mai tinerii acuzaţi ai războaielor recente. Militarii francezi, eroi ai războiului pierdut în Algeria, sînt periodic puşi în situaţia de a da seama despre tortura practicată sistematic; generalii care au comandat-o şi uneori au efectuat-o personal îşi scriu liniştiţi memoriile. În Mexic şi în Argentina victimele dictaturii cer dreptate. În Chile, tribunalul decide să nu-l judece pe dictatorul Pinochet. Ca şi Honnecker, nu e suficient de sănătos. În timp ce Tribunalul internaţional pentru crimele din Ruanda se tîrăşte prin proceduri, un tribunal belgian a condamnat patru persoane pentru genocidul de acolo. Se pare că în Cambodgia s-a găsit formula prin care justiţia să poată stabili cum au pierit cele două milioane de victime ale regimului Pol Pot. Şi în timp ce Miloşevici este predat Tribunalului internaţional, partizanii justiţiei „totale" cer arestarea lui Kissinger şi Sharon pentru crime de război. Peste tot, dreptatea îşi face loc cu greu printre calculele oportunităţilor politice.

Argument

Apelul la consens prin iertare şi uitare rimează cu voturile acordate partidelor celor care şi-au dobîndit gradele întrebînd atît de zgomotos „ce vrei bă?", încît nu s-a mai auzit ce spuneau victimele.

Adevărata iertare vine după cunoaştere, nu înainte şi nu în locul ei. Este una dintre puţinele afirmaţii în legătură cu care în redacţia noastră nu există dileme. ***(M. B.)***

Alfred DUMITRESCU

Ce-mi aduce *mie* trecutul?

Se întîmplă ca fiica mea – născută odată cu „Marea Mineriadă" din iunie '90 – să mă întrebe cum era pe „vremea lu' Ceauşescu". E pentru mine un subiect important, la care vibrez şi care mă face să retrăiesc trecutul, ca şi cum anii n-ar fi curs, aşa că încep prin a fixa reperele temporale: „Prin anii şaptezeci..."; şi de fiecare dată fiica mea mă întrerupe iritată: „Lasă asta, spune cum era!". De fiecare dată, mă simt la fel de frustrat şi-mi piere brusc cheful de povestit; nu ştiu cum să spun o poveste atît de dramatică pentru mine, atît de complicată şi care s-a desfăşurat pe parcursul unor decenii, în cîteva cuvinte. Mi se pare de-a dreptul necuviincios să expediez o realitate care ne-a (de)format tuturor existenţele – inclusiv, chiar dacă indirect, pe cea a fiicei mele – în cîteva propoziţii, precum sumarul scenariului unui film de acţiune: cine erau cei buni, cine erau cei răi, cine şi cum era eroul (!) principal şi, mai ales, cum s-a terminat. Dar, dincolo de „necuviinţă", problema mea e că nu ştiu să răspund clar şi concis la întrebările acelea *simple;* nici măcar nu ştiu dacă s-a terminat cu adevărat, dacă putem trece la povestea sau la filmul următor.

În acelaşi timp ştiu şi că fiica mea are dreptate: de unde priveşte ea, anii şaptezeci sau cincizeci sau secolul paişpe sînt cam tot una. Un trecut netrăit prin experienţa proprie ale cărui repere temporale exacte sînt complet nerelevante şi plictisitoare şi din care nu prezintă interes – şi asta poate mai mult pentru a-mi face mie plăcere – decît momentele cele mai „palpitante" ale naraţiunii. De ce ar interesa-o vizita în China sau Plenara „cu cultura" din vara lui '71 (sau era în '72?).

Istoricii – şi poate că şi unii oameni politici – ştiu de multă vreme că „cei ce nu cunosc istoria sînt condamnaţi să o repete". De la 1914 încoace, anul publicării textului lui Freud *Rememorare, repetiţie şi eliberare*, psihanaliştii ştiu că cel ce nu-şi (re)cunoaşte propria istorie e condamnat să o repete, ca şi cum ar fi constrîns de un destin exterior. Ne-a schimbat oare „cunoaşterea" aceasta teoretică felul de a ne raporta la istoria noastră ca specie, popor sau cultură sau, măcar (!?), la propriile noastre istorii individuale? Cred că nu. Trecutul e şi acum la fel de greu de trăit, de „dus", ca întotdeauna, trecutul e chiar mai plin de întrebări decît prezentul sau viitorul, trecutul nelinişteşte şi, spre deosebire de viitor, nu promite nimic. Trama coşmarelor ne trimite mereu în trecut, doar reveriile ne conduc spre viitor.

Mulţi spun – şi poate că au dreptate – că hedonismul decadent al societăţilor contemporane e responsabil de fuga disperată spre viitor pe care o trăim şi, implicit, de dorinţa frenetică de a lăsa trecutul în urmă (dar parcă şi capitalismul fusese trimis la „lada de gunoi a istoriei" în urmă cu un secol şi jumătate!).

Şi oare privirea aţintită către trecut a societăţilor tradiţionale (pre-moderne) era chiar o privire care dorea să vadă? Sau era o privire nemişcată, aţintită asupra unor tablouri şi statui idealizate („Napoleon la Arcole") şi menită mai degrabă să oculteze complexitatea şi bogăţia istoriei şi să justifice inechităţile prezentului?

Şi ne întrebăm iarăşi, precum „Marele Lenin": ce-i de făcut? Să dăm curs înţelepciunii pragmatice a celor ce trăiesc cu impresia că istoria ultimelor decenii nu i-a afectat în nici un fel şi să zicem Pa! rememorării conform dictonului „morţii cu morţii şi viii cu viii"? Sau să ne încăpăţînăm să-i „hrănim cu forţa" din amintirile noastre, în speranţa că, pînă la urmă, vor prinde gustul istoricităţii şi, astfel, vor avea, în sfîrşit, şansa „să nu repete greşelile noastre"? Într-un fel sau altul toţi părinţii încearcă asta, cu supa cu găluşti sau cu sfaturi înţelepte şi, într-un fel sau altul, toţi părinţii eşuează în această încercare. Că răspunsul celor astfel îndopaţi e anorexia sau un „ce ştiţi voi, lumea nu mai e ca pe vremea voastră!", aruncat peste umăr, nu e foarte important în contextul acesta. Important e doar că demersul nu numai că eşuează, dar şi generează o rezistenţă tenace faţă de ceea ce a fost astfel băgat pe gît. Şi atunci să luăm totul de la început cu fiecare generaţie? Să cădem de fiecare dată în aceleaşi capcane în timp ce se schimbă doar vestimentaţia şi *hit*-urile la modă? O posibilă ieşire – ce-i drept mai degrabă uşor de spus decît de pus în practică – din această dilemă ne oferă şi psihanaliza. Atunci cînd a descoperit virtuţile curative ale „vorbitului fără şir", Freud credea că accesul conştient la propria istorie este echivalent cu vindecarea de nevroză. Ca de obicei, în timp, lucrurile s-au complicat şi psihanaliştii au descoperit că, în sine, rememorarea nu produce prea mari schimbări şi nu ne fereşte de blestemul repetiţiei. De aici şi conceptul de „elaborare": conştientizarea trecutului, a istoriei, produce efecte doar dacă istoria în cauză e scoasă din tablou, repusă în chestiune, îmbogăţită cu sensuri noi pe care, la vremea cînd trecutul era prezent, actorii acestei istorii nu aveau putinţa de a le identifica. Rememorarea îşi justifică enormul cost emoţional (pentru că retrăirea trecutului doare cu atît mai mult cu cît acesta a fost mai bine îngropat) doar în măsura în care sîntem capabili să facem ceva cu amintirile reînviate, să le „punem la lucru" în beneficiul prezentului şi al viitorului prin conferirea de semnificaţii pînă acum absente.

> „Să nu ne consideraţi cretini – spune un student în economie la Belgrad. Noi, cei care avem mai puţin de 35 de ani, care ne uităm la programele televiziunilor străine şi am avut colegi în armată, am ştiut dintotdeauna că Miloşevici a fost un criminal de război şi că soldaţii noştri omorau civili în fosta Iugoslavie. Dacă accepţi, te rupi de familie, de prietenii noştri naţionalişti, de societate. Dacă accepţi, înnebuneşti! E preferabil să nu te gîndeşti sau să negi. Nu ne judecaţi, aşa viaţa e doar un pic mai uşoară".
>
> *Le Monde*, 4 iulie 2001

Şi mai e ceva: dincolo de faptul că e un exerciţiu dureros, exerciţiul rememorării are nevoie, pentru a fi eficient, de prezenţa unui terţ, a cuiva care să nu fi fost actor al respectivelor drame istorice. De aceea „autoanaliza" este un demers util, dar a cărui eficacitate este teribil de limitată: nu putem retrăi trecutul fără a plonja din nou în vîrtejurile lui afective şi, pentru a nu ne pierde din nou în ele, avem nevoie de cineva ancorat pe malul lui „aici şi acum", care să ne întindă mîna atunci cînd, în sfîrşit, am traversat bulboana şi sîntem pregătiţi să privim înapoi cu mai puţină teamă şi înainte cu mai multă încredere.

Cele spuse mai sus nu sînt un fel de prelucrare psihanalitică a celebrului apel „fără ură şi fără răzbunare"; ura reciprocă a victimelor şi călăilor există, şi dorinţa de răzbunare este adesea legitimă. Doar ca o istorie prezentă, ca o zgîndărire continuă a plăgilor, ca o luptă niciodată încheiată între „noi" şi „ei" (oricine ar fi unii şi alţii) îi va capta mereu pe cei care se simt victime sau călăi şi îi va speria şi îndepărta – pe drept cuvînt – pe cei care cred că războaiele trecutului, oricît ar fi fost ele de nedrepte şi crude, nu sînt şi războaiele lor.

Ar fi păcat şi auto-destructiv să ne prefacem că istoria ultimelor decenii „s-a şters" şi nu mai interesează pe nimeni. Cred însă că poate fi cel puţin ineficient, dacă nu şi la fel de auto-destructiv, să confundăm istoria cu justiţia şi să persistăm în iluzia că rememorarea poate aduce de la sine reparaţia.

Discursul *despre* nedreptăţile trecutului nu poate ţine loc de judecată, la fel cum actul de justiţie nu e decît una dintre pietrele de temelie ale unei societăţi mai puţin bolnave.

Dacă vom reuşi să vorbim despre ceea ce a fost depăşind simpla judecată de valoare, punînd analiza şi interogaţiile deschise alături de pasiune ne va fi poate mai uşor să le răspundem celor ce întreabă acum, prinşi în vîltoarea vieţii cotidiene, „Ce-mi aduce *mie* trecutul?": trecutul ne poate aduce, dacă ştim ce să facem cu el, o *lume ceva mai sănătoasă* şi asta înseamnă, la limită, chiar şi *job*-uri mai bune, maşini mai arătoase şi vacanţe mai plăcute. ▲

© S. Ivanoschi

Doina JELA

„Pînă cînd crima se va prescrie...“

Asumîndu-vă sarcina unor instituţii, aţi stat îndelung de vorbă cu demnitarii fostului regim comunist, cu cei din etajele superioare ale puterii şi i-aţi căutat şi înregistrat pe executanţi, pe cei care acţionau în subsol (la propriu şi la figurat). Ce îi leagă şi ce îi desparte pe aceşti oameni? În ce măsură vor şi pot să-şi examineze propriul trecut şi rolul iniţiativelor lor personale în răul general?

La simpozionul de anul acesta de la „Memorialul Sighet“, Ana Blandiana cred, făcea observaţia că, dacă înainte de 1989 oamenii vorbeau greu sau deloc despre ceea ce s-a petrecut cu ei în închisorile comuniste sau în anchetele de la Securitate, după 1989 zăgazurile memoriei s-au rupt şi oamenii spun, scriu, se lasă înregistraţi, publicaţi. Scriu şi publică, avînd mult mai multe posibilităţi s-o facă şi cei care s-au situat pe celălalt versant. Cei ce au făcut parte din eşaloanele superioare ale puterii, represivă în esenţă şi în ansamblul ei. Există cărţi de convorbiri sau de memorii ale unui Alexandru Bîrlădeanu, Gaston Marin, Manea Mănescu, Dumitru Popescu, Silviu Brucan, Nicolae Pleşiţă. Există interviuri cu membri ai aparatului de securitate şi nemijlocit represiv ca generalul Nicolschi, colonelul Gheorghe Crăciun. Dar şi ale altora mai mici, mai puţin cunoscuţi: Gheorghe Cotoman, Mihail Blăjiuţ. Există chiar, din anchete tot de ei instrumentate, ample declaraţii ale Anei Pauker, Drăghici, Pavel Ştefan, ultimii doi miniştri de interne în perioade în care represiunea atingea apogeul. Scrise din proprie iniţiativă sau sub constrîngere, cred că neconfruntate între ele şi ele însele cu alte surse, aceste scrieri nu ar avea nici o valoare de adevăr, ci doar una psihologică. Unele dintre ele conţin asupra faptelor ce ne interesează, fireşte, mistificări grosolane şi minciuni stupefiante, altele doar răstălmăciri cinice ale realităţii, altele doar omisiuni, uitări, altele sînt lungi justificări în limbajul de lemn învăţat odată şi devenit o a doua natură, iar altele sînt mediocre şi totuşi imbatabile demonstraţii ale imposibilităţii de a găsi vinovaţi pentru un trecut în care esenţa criminală a comunismului s-a suprapus pe impersonalizarea lui birocratică. De ce este inutilizabilă această literatură? Fiindcă limbajul în care e scrisă dă concomitent fapta şi interpretarea ei, după cunoscuta formula a noului limbaj orwellian. Generalul Pleşiţă a „apărat ţara“ de „trădătorii Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca“, colonelul Crăciun a apărat-o de „banditii din munţi“. Ce îi leagă pe aceştia de executanţii lor? Cred că acestora din urmă sensul faptelor lor nu le este alterat şi obnubilat de limbajul liniştitor. Un fost torţionar îşi spune cu oroare sau nonşalanţă, după caz: „Am omorît o sută de oameni“. Comparaţi cu aceeaşi realitate exprimată de Drăghici şi multiplicată de o mie de ori: „Am frînt coloana vertebrală a reacţiunii“. Restul deosebirilor, foarte multe, fireşte, cred că rezultă de aici.

Unul din clişeele des vehiculate în dezbaterea despre acţiunile fostei Securităţi este cel al unei instituţii străine de ţară şi acţionînd împotriva intereselor ei, folosindu-se de cozi de topor (în general elemente alogene) pînă în 1964 şi, apoi, o Securitate care a asigurat continuitatea în apărarea intereselor naţionale, alcătuită din patrioţi, care pot fi acuzaţi, cel mult, de excese. Se verifică această ipoteză la nivelul obiectivelor şi acţiunilor concrete? Care ar fi elementele de continuitate şi care ar fi, într-adevăr, diferenţele?

Sigur că în primii ani ai comunismului românesc aparatul represiv, dar şi cel de propagandă, şi cel de partid, au fost alcătuite, într-o proporţie însemnată, din alogeni: în special evrei. Tragedia colectivă a poporului evreu, inclusiv pe teritoriile României, ca aliată a lui Hitler, dar şi înainte, le-a furnizat acestor viitori aparatcici alibiul moral de a se pune în slujba unui regim tot atît de criminal. Denis Deletant în *Ceauşescu şi Securitatea* sau în *România sub regimul comunist*, printre mulţi alţii, vorbeşte despre aceste aspecte, hai să le spunem delicate, din raţiuni de corectitudine politică, azi. Această realitate statistică şi faptică este însă folosită ca alibi moral şi ca mijloc de escamotare a alteia: anume că o mare parte a membrilor aparatului de represiune a fost şi la noi, ca şi în celelalte ţări comuniste, autohtonă şi a servit regimul cu acelaşi zel. Desovietizînd, de pildă, fără să destalinizeze, Dej s-a debarasat de o bună parte a nepopularilor săi colaboratori-rivali, Pauker, Luca, Chişinevschi, Nicolschi, în momentul în care propriul lui interes în menţinerea la putere o cerea. Restalinizînd, cu elemente cum nu se poate mai neaoşe, Ceauşescu, înconjurat de o echipă atent epurată de elemente alogene, a acţionat cum nu se poate mai împotriva intereselor ţării, sabotînd-o economic, cultural, politic şi în toate chipurile.

Diferenţele ar fi, rezumînd un posibil răspuns, că într-adevăr, pînă în 1964, urmînd curentul general din blocul sovietic, Dej ajunsese să „românizeze“ aparatul represiv şi pe cel de partid şi de propagandă. Dar el a înlăturat şi români, ca Foriş şi Pătrăşcanu, Constantinescu şi Teohari Georgescu, Pavel Ştefan şi alţii. Vîntul acesta de antisemitism care a bătut peste un deceniu într-un partid internaţionalist în care evreii socoteau că-şi află azilul i-a făcut pe unii dintre ei, neatinşi încă, şi în special pe cei din domeniul propagandei, să-şi examineze ataşamentele. Ei au încetat să mai fie susţinători activi ai regimului, şi fie au părăsit ţara, fie au rămas aici şi l-au subminat prin activităţile lor „emancipate“ de dogmă, fie s-au estompat treptat din viaţa politică. Nici unul dintre ei însă, vindecat de orbire, nu ştiu să fi suferit o „metanoia“ atît de totală, încît să scrie vreo carte de talia celor ale lui Besançon, de pildă, de analiză a mecanismelor regimului. Cu excepţia lui Belu Zilber, dar acesta, pe de o parte, n-a făcut parte din nici o nomenclatură şi, pe de altă parte, a simţit în carnea lui cum din ideea care l-a robit de tînăr „curge sînge“. Analiza aceasta dusă pînă la jumătate, sărăcia unei literaturi auto-analitice, introspective, explică şi, măcar parţial, faptul ca presa pro-europeană şi democratică din România ieşită din 50 de ani de comunism este mai atentă la exigenţele corectitudinii politice decît la datoria vitală de memorie şi de examinare a propriului trecut. Dacă se blochează tendinţa firească de a compara Gulagul cu Holocaustul, lucrul se explică şi prin ocazia ratată a acestor mari nomenclaturişti (Chişinevshi, Brucan, Leonte Răutu) de a ne da analize consistente ale contribuţiei la crimele comunismului. Decomunizarea, ca să zic aşa, o fac tot ei, şi nu anticomuniştii. Am un exemplu: amploarea discuţiei în presă pe tema implicării intelectualităţii interbelice în extrema dreaptă românească şi scurtimea episodului de memorie legat de cei cincizeci de ani de comunism.

> „Că ne place sau nu, perioada cînd la conducerea României şi a poporului român s-au aflat Partidul Comunist şi cei doi mari conducători ai săi, Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu, reprezintă apogeul întregii noastre istorii.“ (Dan Zamfirescu, *Flacăra lui Adrian Păunescu*, nr. 1, 2001)

Continuitatea ar fi că, românească sau condusă de alogeni, Securitatea a fost tot timpul instrumentul represiv care n-a servit intereselor statului român, adică cetăţenilor lui, ci perpetuării regimului.

În Africa de Sud, înlocuirea unui regim dictatorial şi venirea la putere a reprezentanţilor majorităţii oprimate a fost însoţită de o Comisie a adevărului şi împăcării. Celor vinovaţi de crime li s-a promis imunitatea în schimbul adevărului. Şi într-adevăr supravieţuitorii au putut să-i privească pe foştii lor torţionari povestind în amănunt cum şi ce au făcut, dar după mărturie nu s-a mai întîmplat nimic. Adevărul a fost preferat dreptăţii. Credeţi în utilitatea unei asemenea formule?

Nici nu ştiu dacă lucrul este posibil, dacă însuşi adevărul nu are de suferit în cazul unei asemenea alegeri, dar decît nici adevăr, nici dreptate, sigur că prefer această formulă. De altfel, cred că e formula noastră. Victimele spun ce au îndurat, torţionarii, fără să-i oblige nimeni, spun şi ei ce au făcut, chiar ameninţă că ar face acelaşi lucru, dacă vremurile s-ar întoarce. (Există un manuscris care ne-a fost propus la Humanitas, al unui torţionar care povesteşte senin crime atroce. Întrebat de ce le scrie, spune că vrea să devină cunoscut ca să apară la emisiunea lui Marius Tucă). Este destul „adevăr“ pe piaţa informaţiei româneşti azi, nimeni nu promite nimănui imunitatea, dar nici nu este nimeni ameninţat de vreo pedeapsă.

Dar întrebarea dumneavoastră este deosebit de tristă. De ce să recurgem la o formulă din Africa de Sud? De ce să nu ne uităm la ce s-a făcut în Cehia, sau în Polonia, sau în Germania de est? În Cehia şi în Germania de est nu există picior de fost securist şi de fost colaboraţionist notoriu, în parlament. În Cehia s-au publicat fişele personale ale tuturor ofiţerilor activi de securitate. În 1993 a intrat în vigoare legea despre ilegalitatea regimului comunist, care funcţionează de asemenea în Germania, Ungaria, Polonia şi în Bulgaria. Există institute pentru studierea crimelor comunismului, patronate de stat. Există, tot patronat de stat, Oficiul pentru anchetarea crimelor regimului comunist.

Tărăgănarea în procesul uciga şilor inginerului Gheorghe Ursu dovedeşte – după părerea mea – persistenţa unor reţele de complicitate solidară, eficiente şi în poticnirile de care sînt însoţite dezvăluirile CNSAS. În elaborarea lucrărilor dvs. aţi fost stînjenită de rezistenţa lor? Cum credeţi că (într-o lume ideală) ar putea fi înlăturate aceste obstacole?

Tărăgănarea în pedepsirea vinovaţilor pentru asasinarea lui Gheorghe Ursu va dura probabil pînă cînd crima respectivă se va prescrie. Nu uitaţi că omorul a avut loc în 1985. Această „reţea de complicitate solidară“ este cu atît mai solidă, cu cît ne aflăm mai aproape de momentul înfăptuirii crimei. Autorii morali, cei implicaţi, nu sînt încă pensionari sau decedaţi. Ei au interese de apărat, prestigiu, firme, ei se înrudesc, se încuscresc, se împrietenesc cu inşi cum nu se poate mai onorabili care au nevoie de banii lor, banii aceştia chiar n-au miros. Procedeul democratic a băgat în CNSAS şi membrii ai partidului România Mare, partid în care este Ilie Merce şi mai sînt şi alţii. Vă imaginaţi dvs. în Tribunalul de la Nürnberg cooptaţi, democratic, şi un nazist, doi? ▲

„Ne salutăm, dar nu ne mai sărutăm“

– povestea doctorului Paul MINEA, vicepreşedinte AFDPR –

„Au trecut 10 ani de la înfiinţarea Asociaţiei noastre. Avem componenţă polimorfă, intelectuali, muncitori şi celelalte: ofiţeri, foşti elevi de liceu... Regimul comunist n-a ţinut cont de vîrste, a luat de la 14 ani la bătrîneţi. «Eu pot să condamn numai pentru că cineva se uită urît la mine», zicea un anchetator şi ne condamna la obişnuitele: uneltire împotriva ordinii sociale, instigaţie, crimă împotriva ordinii sociale, înaltă trădare. Avem pentru anii de puşcărie efectuaţi nişte scutiri de impozite, indemnizaţii 300.000 pe an de închisoare, bilete de tratament, gratuităţi pe mijloacele de transport... sînt nişte drepturi... cît de suficiente sînt nu mai vorbim azi, statul nu indexează indemnizaţiile doar la trei-patru ani. Oamenii sînt unii mulţumiţi, alţii nemulţumiţi, ca fiecare. Pensiile lor sînt mici, fiindcă n-au fost primiţi conform pregătirii şi calificării. Oamenii, să vă spun o chestie, au iertat, dar n-au uitat. Iertarea e bună, creează un climat de linişte... pentru cel care iartă, iertatul sare peste cal... Un fost director de închisoare, să vă spun, a venit aici bătînd cu pumnul în masă că Internele i-au dat dreptul la un bilet de tratament. Eu nu ştiam cine era, i-am spus că n-avem, că să vină trimestrul viitor... era şi cu doamna, profesoară de reeducare politică... m-am dezmeticit şi i-am spus că internele nu-mi dau mie ordin... şi s-au pus pe gîlceavă, aflînd la sfîrşit că fusese director la Ocnele Mari, unde murise Vasile Militaru... «matale nu te simţi jenat pentru treaba asta?» Tot el: «Lasă-mă-n pace». I-am spus: «Aţi vorbit cu un opresat. Nu vă deranjează nimeni!» Peste trei săptămîni a venit spăşit... Ungurii cînd au luat Ardealul i-a luat pe evrei şi i-a dus în lagăr. A stat în lagăr la 14 ani, era persecutat politic atunci, după aia director de puşcărie politică... ce să mai spui. A plecat.

Am fost condamnat de două ori, o dată în '49-'53, trei ani în Aiud, apoi, luat în '58, ca să depun mărturie împotriva prietenului meu, Aurel Marin. Am refuzat, m-au condamnat 15 ani, muncă silnică... de unul singur pentru crimă împotriva orînduirii. Se întrebau ei după aia... cu cine ai mai fost, singur nu puteai fi o organizaţie. Am făcut încă 6. E greu să descurci iţele gîndirii lor. Am trăit din '64 ca medic, am dat concurs aici, dar mă trimiteau la ţară de cîte ori vroiau. Nu m-au deranjat prea mult, gradaţie nu-mi dădeau, dar mă lăsau cu munca mea. Uite, m-au scos la pensie exact a doua zi după împlinirea vîrstei... aşa au fost vremurile. Dacă aş urî tot timpul, dacă aş fi răzbunător... m-aş degrada eu însumi. E urît să fac rău altuia, dacă el a simţit nevoia asta... uite, în gară am dat într-o zi, înainte de '89, de fostul meu director de la Aiud, Crăciun. Nu-l cunoşteam, el m-a bătut pe umăr. S-a prezentat: «comandantul Crăciun». L-am salutat «să trăiţi, dom' colonel»... era colonel. A avut necazuri fiindcă a lichidat partizanii din Făgăraş şi se aştepta la avansare general. În Comitetul Central Moghioroş a avansat pe altcineva şi pe Crăciun l-a făcut comandant la Aiud. Avea răbufniri de uman în el... mi-a spus clar: poetul Voiculescu nu trebuie să moară... era schelet. Şi i-am cerut medicamente şi a trăit. Şi aşa cu mai mulţi că erau figuri care trebuiau să trăiască. A-i pedepsi acum? Ce ne-au făcut ei să le facem noi? Ce sens are? Noi n-avem liste negre, îi cunoaştem în memoria noastră, fiecare îşi ţine minte călăul. Statul, el a avut altă politică. Noi, alta. Îndoliezi alte familii, la omenie, răspunzi cu omenie. La neomenie, tot cu omenie. Care ar fi diferenţa între tine şi el? Uite, ştiam că cel mai bun prieten al meu e turnător. M-am dus la el şi l-am întrebat: «De ce, Eugene?» «Că nu m-ai luat cu tine în cameră, la cămin, în studenţie!» Auzi motiv... I-am spus: „De acum ne salutăm, dar nu ne mai sărutăm!“. Uite, şi printre noi cei din Asociaţie sînt foşti colaboratori. Slăbiciuni omeneşti. Unde să-i trimitem? Ei n-au o comunitate a lor. De ce? De ce iertăm? V-am spus. Uite, nici nepotului meu nu-i spun nimic... el nu ştie nimic despre mine. Cu soţia mai discutam de mult şi puţin. Mi-au nenorocit viaţa? Nu cred, viaţa ne-o nenorocim singuri... dacă te simţi bine unde lucrezi şi dacă ai un anturaj ce-ţi face plăcere, nu te-ai nenorocit. În coşmaruri? Rar, mici umbre.“

a consemnat Eugen ISTODOR ▲

Andrei PLEŞU

„Cum a fost omeneşte cu putinţă?“

Propunerea de amnistie pentru tot ceea ce ţine de trecutul comunist – făcută în numele viitorului – nu scoate lumea în stradă, fiind contestată de voci izolate. Este posibil şi dezirabil să ierţi fără să ştii ce ierţi?

Aş prefera să punem de la bun început între paranteze problematica iertării. Dacă deschidem capitolul „iertare“, ajungem la metafizică şi teologie, ceea ce, în cazul de faţă, riscă să ne blocheze. Cine pe cine iartă, în numele a ce, ce poate şi ce nu poate fi iertat – toate acestea ţin de chimia misterioasă a sufletului individual sau de competenţele lui Dumnezeu. Prefer să vorbim despre *cunoaştere* şi despre *terapie*. Nu putem construi o lume sănătoasă fără să *ştim* care îi sînt premisele, fără să *ştim* ce materie primă avem la îndemînă. Istoria (cea apropiată, ca şi cea veche) face parte, inevitabil, din „ingredientele“ vieţii noastre de astăzi. Respirăm în „aerul“ ei, ne hrănim (eventual toxic) din substanţa ei, o avem în nervi şi în oase. O putem „uita“ la fel de puţin, pe cît de puţin ne putem uita ereditatea, fiziologia, familia. Invitaţia tembelă la uitare – care s-a mai auzit, de cîteva ori, în lumea românească – explică, într-un fel, „adamismul“ românesc, adică tendinţa de a o lua mereu de la început, pornind de la un zero auto-impus. Anularea acumulărilor, a experienţelor, a memoriei în genere e o deprindere sinucigaşă. Nu ne putem civiliza şi nu putem căpăta o identitate stabilă, dacă luăm periodic decizia de a ne spăla creierele, crezînd că cine îşi uită biografia e cu un pas mai aproape de inocenţă... E curios, pe de altă parte, că, uneori, cei care propun, magnanim, uitarea istoriei recente sînt ei înşişi exponenţii ei! Ceea ce ni se cere, în acest caz, e uitarea trecutului *în numele trecutului*, adică în beneficiul lui. E o perfidie, poate inconştientă, care legitimează ziua de *ieri* ştergîndu-i contururile şi reamenajînd-o ca şi cum ar fi „ziua de azi“. Alt lucru curios e că, în timp ce se propune abandonarea trecutului imediat, se exaltă, zgomotos, trecutul îndepărtat, glorios, şi prin urmare făuritor de conştiinţă naţională. Pînă la urmă, ni se propune uitarea episoadelor neconvenabile din trecut şi legendarizarea celor care ne flatează. E o cale sigură – şi clasică – spre sminteală.

De la auto-cunoaşterea socratică pînă la anamneza psihanalitică, toată pedagogia şi terapeutica europeană confirmă virtuţile igienice ale unei permanente şi curajoase reevaluări de sine. Integrarea europeană înseamnă, între altele, şi asumarea *acestei* tradiţii. Să ne fie limpede: noi nu avem numai ceva de construit, de recuperat, de renovat. Avem, în primul rînd, ceva de vindecat şi nu există tratament eficace fără un diagnostic precis şi cinstit.

Amnistia trecutului comunist pare a fi legată de o atitudine binevoitoare (în Occident s-ar numi revizionism) faţă de persoana generalului/mareşalului Antonescu, de încercarea de a justifica legislaţia rasială şi de a nega amploarea acţiunilor de la începutul anilor '40. Şi Antonescu şi Securitatea (cea a lui Ceauşescu, cea a lui Dej – nu) au acţionat sub imperativul patriotismului. Ideea ar fi că intenţiile au fost mereu bune şi raţionale, doar excesele tulbură imaginea. În ceea ce priveşte Securitatea poate fi susţinută o asemenea viziune, există „părţi pozitive“ în acţiunile ei?

Ni se spune, adesea, că securitatea a avut şi îndatoriri nobile: protecţia suveranităţii şi integrităţii naţionale, contraspionaj, „dejucarea“ acţiunilor „duşmănoase“ ale imperialiştilor etc. În ce mă priveşte, nu pot lua în serios această retorică. Pînă la începutul anilor '60, securitatea „naţională“ era în asemenea măsură aservită „imperiului“ sovietic, încît tot ce s-ar putea spune e că ea a luptat pentru suveranitatea şi integritatea acestui imperiu, participînd la acţiuni informative şi contra-informative care vizau nu România în mod specific, ci România ca satelit al URSS, dacă nu direct URSS-ul. Dovada este că, în această perioadă, victimele predilecte ale activităţii de securitate au fost români. Aşadar, aveam de a face cu o instituţie de aparenţă naţională, al cărei inamic real era populaţia propriei ţări, tratată ca potenţial agresor. Ceea ce se slujea nu era interesul naţional, ci victoria – planetară – a comunismului. După această perioadă „internaţionalistă“, securitatea lui Ceauşescu s-a antrenat – sub aceeaşi demagogie patriotică – într-o grijulie acţiune de apărare şi „spălare“ a conducătorului. De la protejarea unui sistem, s-a trecut la protejarea unui clan: clanul puterii, cu axul său, familia Ceauşescu. Se lucra, cu alte cuvinte, pentru conservarea unui sistem închis de privilegii (în care aparatul însuşi al securităţii era inclus). Sînt gata oricînd să mă las convins de contrariul, dacă mi se demonstrează statistic că grosul operaţiunilor securităţii era constituit din manevre defensive spre binele ţării, şi nu de urmărirea cetăţenilor suspecţi de anticomunism şi anticeauşism. Pînă atunci, oricît aş încerca, nu pot defini arestările lui Radu Filipescu, bătăile administrate lui Goma sau Monicăi Lovinescu, tentativa de asasinare a lui Virgil Tănase, consemnarea la domiciliu a lui Dinescu sau hărţuirea brutală a Doinei Cornea drept acţiuni patriotice, de interes naţional. Nu-mi pot imagina ce „părţi pozitive“ ar reuşi să compenseze moartea lui Gheorghe Ursu, represiunile anti-muncitoreşti din Valea Jiului şi de la Braşov, persecuţiile la care au fost supuşi Dorin Tudoran, Mihai Botez, „grupul celor şase“, Dan Petrescu, Gabriel Andreescu şi atîţia alţii. *Ei* erau adevăraţii patrioţi, gata să riste totul, pentru a demonta criminala oligarhie de partid şi de stat de a cărei siguranţă se îngrija securitatea.

Îmi amintesc de vorba unui ofiţer de securitate care se ocupa, din partea instituţiei, de „grădinărirea“ comportamentului meu: „sîntem plătiţi ca să ţinem puşcăriile goale“. Omul s-a purtat cu mine cît putea de bine şi îi păstrez o amintire onorabilă. Dar era clar că nu libertatea mea îl interesa, ci „imaginea“ socialismului victorios care, întrunind un consens fără breşă, nu mai avea nevoie de închisori. „Puşcăriile goale“ erau încă o lovitură dată capitalismului, încă un omagiu depus la picioarele conducătorului. Era aceasta „partea lor pozitivă“?

Deputatul Ristea Priboi spune: „Nu am colaborat cu Securitatea, am fost Securitatea“. Securitatea a fost un întreg aparat cu şefi mari şi mici, funcţionari la registratură şi dactilografe. Printre ei – anchetatori, printre aceştia – torţionarii, din ordin sau din impuls personal. Alături de ei – „colaboratorii“, de asemenea cu motivaţii, intenţii şi „realizări“ diferite. Activităţii actuale a CNSAS i s-ar putea reproşa că ar fi trebuit să înceapă descîlcirea ghemului de la cei care au ordonat răul, nu de la cei care l-au suportat; ori e mai bine ceva decît nimic?

Pînă la intrarea în funcţie a CNSAS-ului, tot românul părea de acord cu deconspirarea informatorilor. Sloganul general era „vrem să ştim cine ne-a turnat!“ şi nu „vrem listele ofiţerilor de securitate!“ Chiar şi dorinţa de a avea acces la propriul dosar avea ca principală motivaţie curiozitatea cu privire la „ciripitori“. („Îi cam ştim – spuneam cu toţii – dar vrem, totuşi, confirmarea. Ca să nu mai vorbim de eventualele surprize!“). Ei bine, cînd curiozitatea noastră a început să capete răspunsuri, sufletul autohton s-a înduioşat. Ca în poezia lui Arghezi: „Iar acum c-o văd venind, aş voi să mi se pară...“ Informatorii au devenit „bieţi informatori“, „plevuşcă“, o tristă colecţie de *victime*. Din acuzaţi, s-au transformat în acuzatori. Şi asta fără ca „demascarea“ lor să aibă vreo consecinţă! Nimeni nu-i urmăreşte penal, nimeni nu le interzice cariera publică, nimeni nu le ia fotoliul din Parlament. Singura problemă e onoarea nereperată... Iar chestia cu onoarea e aşa: dezonorant nu e să fi colaborat. Dezonorant e să se afle. Sigur că nu avem voie să judecăm procustian destinul aproapelui nostru, sigur că marele vinovat e sistemul totalitar, care a scos tot ce e mai rău în noi şi a cultivat cu perversitate mizeria umană. Dar nu ne putem descărca, totuşi, de răspunderea personală. Şi nu putem comite nedreptatea de a pune în aceeaşi oală pe cei care, dintr-un motiv sau altul, au cedat cu cei care nu au făcut-o. După 1965 mai cu seamă, se putea spune *nu*, fără să plăteşti un preţ prea mare. Cercetările noastre de arhivă o confirmă. Nu toţi deţinuţii au devenit automat colaboratori, nu toţi purtătorii de paşaport, nu toţi conducătorii de instituţii, nu toţi membrii de partid. Deci se putea! Sînt de acord că în sarcina CNSAS cade şi publicarea numelor de ofiţeri activi care au instrumentat activitatea informatorilor. Operaţia este în curs. Vom avea, deci, destul de curînd, liste lungi cu asemenea nume. Rezultatul va fi dezamăgitor: vom afla, de fapt, că ofiţerii de securitate au fost... ofiţeri de securitate. În treacăt fie spus, pentru publicarea acestor liste nici nu era nevoie de CNSAS. E vorba, în fond, de a transcrie organigramele instituţiei. Evident, nu toţi cei care apar în aceste organigrame au făcut „poliţie politică“. Au existat, cum spuneţi, dactilografe, contabili, mecanici, informaticieni sau specialişti în spionaj economic, exoneraţi, prin definiţie, de o culpă determinată. Cazul informatorilor e diferit. Puţină lume ştie că în actul de constituire a serviciilor comuniste de informaţii scrie negru pe alb: informatorul este *principala armă* a „lucrătorului“ de securitate. O fi arma o victimă, dar fără ea nu moare nimeni...

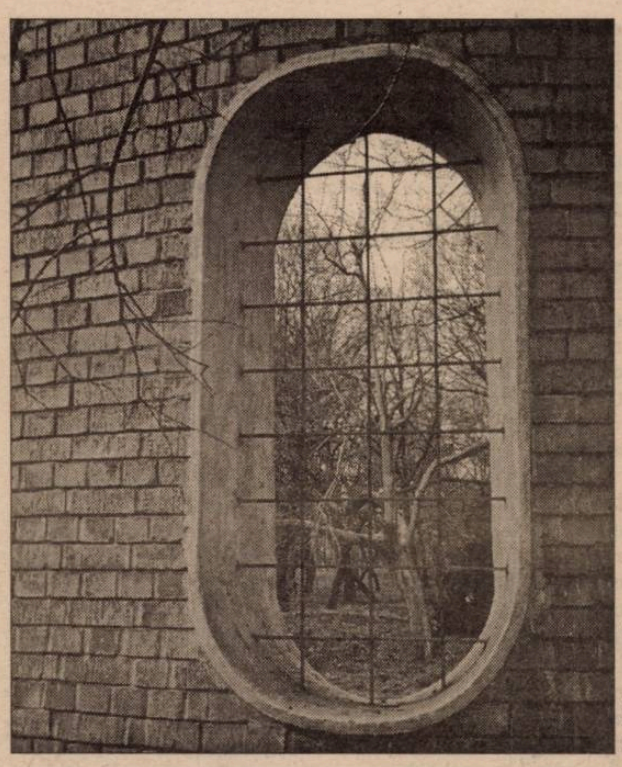

© S. Ivanoschi

Securitatea a fost o instituţie militară, unde ordinul era principiul acţiunii. Această realitate i-ar putea exonera de vină pe unii executanţi?

Competenţa mea juridică nu îmi îngăduie să comentez asemenea subtilităţi. Logic vorbind, ordinul militar poate exonera de vină, dar atunci poate anula şi eventuala virtute. Dacă cel care mă torturează din ordin e inocent, cel care mă ia cu binişorul fiindcă i s-a ordonat să fie blînd nu are nici un merit. Pot presupune că securiştii care s-au purtat cu mine omeneşte au făcut-o strict pentru că li s-a cerut, milităreşte, tactic, să adopte o „faţă umană“. Vreau să spun că nu poţi delega tot răul asupra „superiorului“, lăsînd executantului numai binele. Şi apoi există executanţi zeloşi sau neglijenţi, convinşi de ceea ce fac sau, dimpotrivă, funcţionînd inert, birocratic, fără participare interioară. Lucrurile se complică. În orice caz, din punctul meu de vedere, un om întreg nu poate consimţi, pe termen nelimitat, să fie instrumentul orb al unei monstruozităţi. Dacă o face (din cinism, prostie, slăbiciune de caracter, ticăloşie ş.a.m.d.) e vinovat. Nu-l pot salva decît căinţa sinceră şi canonul singurătăţii...

Poate fi condamnată Securitatea (sau unii dintre angajaţii ei) în absenţa unei aprecieri generale asupra modului cum a acţionat „forţa conducătoare în stat“ – Partidul Comunist (muncitoresc în perioada cea mai rea)? Şi în acest caz nu se transferă culpa asupra milioanelor de membri?

Fără îndoială, între ideologia comunistă, instituţiile statului comunist şi Partidul Comunist era o coerenţă „de nezdruncinat“. Există o culpă în faptul de a fi acceptat postura membrului de partid, pe care n-aş echivala-o, totuşi, cu vina de a fi fost turnător. Cum spuneam adineauri, nu toţi membrii de partid au colaborat, iar unii dintre colaboratorii cei mai harnici nu erau membri de partid. Ar merita, *à propos*, să faceţi un număr din *Dilema* despre ce a însemnat apartenenţa la PCR.

Trebuie să mărturisesc, însă, că, de la o vreme, mi s-a impus o altă imagine decît cea pe care o aveam pînă acum despre vinovăţia colectivă. Întotdeauna am spus că toţi trebuie să ne socotim vinovaţi, într-un fel sau altul, pentru ruşinea celor cincizeci de ani de comunism. Unii prieteni m-au amendat pentru asta, socotind, pe bună dreptate, că vina nu trebuie omogenizată, că una e consimţirea tacită, alta participarea agresivă, una cetăţeanul înspăimîntat, alta activistul isteric, una Nicolschi, alta Maliţa, alta Marin Preda. De acord, vina are infinite grade, infinite tonuri şi semitonuri. Dar cînd vorbeam de vinovăţie, eu mă gîndeam la faptul că cei mai mulţi dintre noi n-au avut puterea de a spune cu voce tare ceea ce credeau cu adevărat, ceea ce ar fi avut de spus. Nici nu-mi trecea prin cap că, în realitate, foarte multă lume nu avea nimic de spus, că foarte multă lume consimţea nu din teamă, ci din spirit de conformitate, ba chiar din convingere. Nu crezusem că „omul nou“ exista cu adevărat; crezusem, dimpotrivă, că, în afară de nomenclatură, toată populaţia ţării era o populaţie de opozanţi nedeclaraţi. Istoria ultimilor zece ani mă face să constat că m-am înşelat. Numărul acelora care se instalaseră, cu arme şi bagaje, în „ordinea“ socialistă a fost mult mai mare decît ne-am închipuit. Zinoviev are dreptate. Comunismul a avut o stranie, paradoxală, perversă susţinere de mase. De la o vreme, înregimentarea a devenit, pentru mulţi, o a doua natură. E una din explicaţiile crizelor de parcurs ale reformei post-comuniste. Ne urnim greu, pentru că nu sîntem siguri că vrem să ne urnim.

„Abisurile răutăţii pure sînt incomprehensibile“ scrie Jankéléveitch. A fost acţiunea Securităţii răutate pură şi este ea de înţeles?

Lumea e imperfectă. Prin urmare şi relele ei sînt imperfecte. Cu asta intrăm în teritoriul lui Dostoievski, cel mai mare expert în zona de penumbră a binelui şi în haloul de candoare al răului. Sînt de acord, însă, cu Jankélévitch. De aceea, ori de cîte ori privesc îndărăt, mă întreb „cum a fost cu putinţă?“. Cum a fost, metafizic vorbind, cu putinţă şi, mai ales, cum a fost omeneşte cu putinţă? ▲

Cronologia unui proces care nu a avut loc

Cazul Babu Ursu – cea mai cunoscută şi propriu-zisă crimă a dictaturii ceauşiste – rămîne emblematic pentru blocajul revoluţiei române între neruşinare şi indiferenţă, consacrate astfel, aproape balzacian, ca „valori" morale ale restaurării unui capitalism de mandatari socialişti, aflat în tranziţia adjectivală de la „sălbatic" la „compasional" şi „decent". De 11 ani, nici o guvernare de stînga sau de dreapta n-a îndrăznit – paralizată de cine? – să-i judece şi să-i pedepsească (fie şi „neinsultător", după o expresie genială a lui Anton Golopenţia) pe asasinii celui mai patetic şi imprudent intelectual anticeauşist. Nu există nici o compasiune, nici o decenţă în tratarea morală şi juridică a „cazului Ursu". El este, fără să pălească, obsedanta pată de sînge intelectual pe conştiinţa cîtorva prieteni, vinovaţi de luciditatea prea mare a deziluziei lor. Măcar să terminăm cu naivităţile catastrofale – e tot ce ne mai poate spune, cu sarcasmul său vital, Babu.

Radu COSAŞU

● Inginerul şi omul de cultură Gheorghe (Babu) Ursu a fost arestat la 21 septembrie 1985 şi a decedat în Spitalul Penitenciar Jilava la 17 noiembrie 1985. În *ianuarie 1990*, imediat după Revoluţie, sora şi fiul lui Gheorghe Ursu se adresează noilor autorităţi, cerînd elucidarea împrejurărilor şi responsabilităţilor legate de moartea lui. Ancheta este încredinţată Procuraturii Militare şi este condusă de magistratul Dan Voinea. „Din raportul medico-legal rezultă că moartea numitului Emil Gheorghe Ursu a fost violentă şi s-a datorat peritonitei purulente generalizată prin perforaţie post traumatică de ansă ileală. Din coroborarea leziunilor traumatice consemnate în foaia de observaţie, cu constatările făcute intra-operator şi la autopsie, rezultă că leziunile externe şi interne s-au putut produce prin lovituri repetate cu corpuri dure în regiunea abdominală, cu circa 3-4 zile anterior. Între leziunile suferite şi moarte există legătură directă de cauzalitate" (Rechizitoriu, anul 2000, luna noiembrie, ziua 20)

● Chiar din faza iniţială a anchetei conduse de procurorul Dan Voinea reiese că foştii ofiţeri superiori de Securitate au instigat şi au participat direct la exterminarea inginerului Ursu. Rechizitoriul încheiat la data de **31 martie 1990** propunea trimiterea spre anchetare în instanţă a ofiţerului anchetator al lui Gheorghe Ursu (care se evidenţiase prin brutalitate şi în represiunea din decembrie 1989!), şeful arestului din Rahova în perioada respectivă şi şeful Direcţiei de cercetări penale din IGM. Timp de doi ani Procuratura Militară nu întreprinde nimic.

● Procurorul General Vasile Manea Drăgulin (în 1985 fusese şeful Secţiei de urmăriri penale a Procuraturii Municipiului Bucureşti şi în această calitate trecuse complet cu vederea împrejurările violente ale morţii lui Gheorghe Ursu!) dispune brusc, **după numai cîteva luni de la începerea anchetei**, scoaterea dosarului din sarcina generalului Voinea şi îl transferă ulterior generalului magistrat Samoilă Joarză.

● **În decursul anilor 1994, 1995, 1996**, cu prilejul audienţelor solicitate în repetate rînduri de fiul lui Gheorghe Ursu, generalul Joarză declară, de fiecare dată, că ancheta va fi finalizată „într-o lună", „într-o săptămînă..." dar, oricum, – ţine să-l prevină – nu poate fi vorba despre inculparea ofiţerilor „decît cel mult pentru neglijenţă" şi, în orice caz, reclamantul trebuie să ştie că în dosar a apărut o declaraţie din care reiese că tatăl său pare să fi primit lovitura fatală de la un codeţinut.

● În **aprilie1995**, Marian Clită, infractor de drept comun, spărgător de case, deţinut în aceeaşi celulă cu Gheorghe Ursu la data morţii acestuia, convoacă o conferinţă de presă contrazicînd declaraţiile date timp de cinci ani şi declară că el l-a omorît pe inginerul Gheorghe Ursu printr-o lovitură cauzatoare de moarte, delict „care se prescrie după zece ani".

● Rechizitoriul întocmit de către procurorul Samoilă Joarză se încheie la data de **12 noiembrie 1996** cu trimiterea în judecată – pentru săvîrşirea infracţiunii de omor – a inculpatului Marian Clită, ca singur vinovat în cauză. Prin acelaşi act de soluţionare pe baza materialului probator administrat în cursul cercetărilor se dispune *„neînceperea urmăririi penale* faţă de locotenentul Tudor Stănică sub aspectul instigării la omor" şi faţă de ceilalţi ofiţeri implicaţi, deşi chiar din declaraţiile lui Clită, dar şi din alte mărturii, reieşea clar rolul instigator al ofiţerului anchetator Tudor Stănică şi al superiorului său, colonelul Scarlet.

● În **1996**, înainte de alegeri, domnul Iliescu promite finalizarea cazului şi trimiterea vinovaţilor în judecată.

● În decursul anilor **1997-1998** procesul lui Marian Clită are numeroase înfăţişări cu stupefiante răsturnări de situaţii: de la autoinculparea benevolă la retractarea totală a propriilor declaraţii anterioare sau contestarea sfidătoare a întregului complet de judecată. Singur, judecătorul Cristian Jipa, cere la *11 martie 1997* „...efectuarea de cercetări sub aspectul *infracţiunilor de complicitate, instigare, favorizare* a inculpatului Clită Marian de către *Tudor Stănică, Vasile Gheorghe, Scarlet Gheorghe, Creangă Mihail, Damian Constantin şi Radu Gheorghe*. De asemenea se vor efectua din nou cercetări asupra numiţilor *lt.-col. Turcitu Adrian, cpt. Dumitraciuc Ion, col. Anghel Corneliu, mr. Pîrvulescu Marin şi lt.-maj. Hodiş Vasile* sub aspectul *infracţiunilor de complicitate, instigare, favorizare la acţiunea de omor sau omor calificat...*"

● Pe **29 iunie 2000** procesul inculpatului Clită se încheie printr-o condamnare la 20 de ani închisoare, dar, în baza decretului de graţiere nr. 11/1988, decret semnat de N.Ceauşescu, beneficiază de o amnistie de 10 ani, iar 8 ani fiind deja executaţi, pentru alte infracţiuni, îi rămîn de executat doar 2 ani de detenţie. „Pentru comportare ireproşabilă în timpul detenţiei Curtea de Apel admite cererea de eliberare condiţionată a lui Marian Clită".

● Pe **18 noiembrie 2000** Curtea de Apel Bucureşti decide admiterea recursului înaintat de Marian Clită împotriva deciziei prin care TMB îl condamnase la 20 de ani închisoare şi anulează decizia tribunalului, schimbînd încadrarea juridică a faptei din omor deosebit de grav în lovituri cauzatoare de moarte si-l condamnă pe Clită la 6 ani închisoare (amnistiată).

● În actul de trimitere spre judecare a lui Clită procurorii militari arătau că, pe lîngă acesta, se fac vinovaţi pentru „abuz în funcţie, cercetare abuzivă şi supunere la rele tratamente" patru ofiţeri de rang înalt din cadrul Miliţiei şi al fostei Securităţi, dar anchetatorii apreciază că faptele acestora – conform aceluiaşi Decret ceauşist nr.11 din 1988 – beneficiază de amnistie.

● Andrei Ursu continuă bătălia şi încearcă să atragă atenţia factorilor responsabili: trimite mai multe memorii şi apeluri, atît ministrului Justiţiei Valeriu Stoica cît şi, pe **23 iunie 2000**, personal Preşedintelui Emil Constantinescu.

● În **noiembrie 2000**, după 15 ani de la moartea tatălui său şi la peste un deceniu de la declanşarea acţiunii judecătoreşti, Andrei Ursu declară greva foamei: „Există suficiente probe astfel încît cei implicaţi în uciderea tatălui meu să fie trimişi în instanţă... Există în dosarul instrumentat de procurorul Dan Voinea consemnate peste 50 de declaraţii ale martorilor care arată că Gheorghe Ursu a fost ucis la ordin... Dar exact în momentul în care generalul Voinea a ajuns la probele cele mai importante, din dispoziţia procurorului general Mircea Criste, cazul i-a fost din nou luat – pentru a fi încredinţat unui procuror subaltern, Stanca Vasile, care nu are nici o experienţă în acest dosar". Mircea Criste întoarce dosarul la procurorul Dan Voinea cerînd o rezoluţie „cît mai grabnică".

● Pe **22 noiembrie 2000**, prin rechizitoriul Secţiei Parchetelor Militare sînt în sfîrşit trimişi în instanţă patru dintre ofiţerii învinuiţi de implicare în uciderea lui Gheorghe Ursu: col. (r) Stănică Tudor, col. (r) Creangă Mihai, plt. (r) Burcea Ştefan, plt. (r) Popa Dan. Procesul nu a fost nici pînă astăzi finalizat.

● În primăvara anului **2001**, avocaţii inculpaţilor, invocînd vicii de procedură, contestă la unison valabilitatea anchetei desfăşurată de către procurorul Voinea şi cer reluarea formală a întregii investigaţii. Curtea admite şi dosarul este întors la Parchet. Procurorul face recurs. Nu se cunoaşte rezultatul.

(date furnizate de Fundaţia „Gheorghe Ursu")

▲

Ei şi ai lor

– convorbire cu Neculai Constantin MUNTEANU –

Partidul Comunist Român a dispărut într-o noapte. Emanaţia sa, Securitatea (Securităţile) durează. Aveţi vreo explicaţie?

Da, una simplă. Unul dintre primele decrete ale noii puteri a fost cel de ocrotire şi de punere la adăpost a celor care au încarnat sistemul. S-a spus că ar fi fost vorba, în principal, de foştii activişti de partid. Erau doar interfaţa. De fapt, ferindu-i de ura populaţiei, au fost puşi la adăpost, în primul rînd, oamenii Securităţii.

Dar a fost această ură adevărată?

Cred că da. Amestecată însă şi cu obişnuitele micimi omeneşti. Masa simţea instinctiv cît rău a făcut instituţia în sine, ce a însemnat braţul înarmat al partidului, ştia că ei au fost „funcţionarii răului". Faptul că acest braţ nu a dispărut a rămas vioi şi activ e de natură să ne inspire suspiciuni şi cu privire la dispariţia partidului. Securiştii au dus mai departe tradiţia relaţiilor, au avut cele mai bune informaţii şi aşa s-a întîmplat că, probabil, cei mai inteligenţi dintre ei, probabil cei mai şcoliţi dintre ei au devenit şi cei mai reuşiţi reprezentanţi ai capitalismului românesc. Au fost cei mai rapizi în folosirea avantajelor democraţiei. S-au tras unii pe alţii, şi-au găsit apărători şi avocaţi atît la stînga cît şi la dreapta. Avocaţi ai diavolului, energici, care au asigurat supravieţuirea organismului ca atare, în timp ce societatea civilă s-a pierdut în mărunţişuri, cum ar fi legea pentru demascarea turnătorilor. Turnătorii au fost o rotiţă într-un mecanism teribil care nu începea şi nu se termina cu ei. Iar cei care au făcut presiuni asupra oamenilor, care i-au şantajat, şi-au asigurat fotoliile din care moralizează lumea.

Generalul Pleşiţă scrie cărţi.

Pe cît de proaste, pe atît de ticăloase. Dar neruşinarea acestor cărţi otrăveşte societatea. Nu cred că s-ar fi putut face un proces penal instituţiei, cum n-a fost posibil nici un proces al comunismului. Dar ar fi trebuit găsită o formulă pentru a separa grîul de neghină şi albul de negru, ştiind că adevărul stă în nuanţe. În celelalte ţări foste comuniste s-a încercat, cu rezultate notabile, o diferenţiere între cei care au făcut rău, au omorît, au făcut poliţie politică, au pervertit, au contribuit la ticăloşirea generală şi cei care au avut activităţi de apărare a instituţiilor statului.

Judecarea ucigaşilor lui Babu Ursu nu impunea adoptarea unor legi speciale.

Este cazul cel mai revoltător. Nu s-a rezolvat pentru că nu s-a dorit să se rezolve. Justiţia a fost şi ea anexă a securităţii şi a răspuns la ordin aşa cum a răspuns şi Miliţia, altă anexă. Teoretic, Ursu a fost anchetat la Miliţie, dar există dovezi certe că a fost anchetat şi de Securitate cît timp se afla la Miliţie. Cum să poată aceiaşi procurori şi aceiaşi justiţie să facă lumină într-o chestiune în care ei au fost mînă în mînă? Tudor Stănică a devenit mare mahăr într-o bancă şi în bune relaţii cu toţi politicienii de stînga şi de dreapta. După revoluţia sîngeroasă din '89, statul şi-a pierdut autoritatea şi nu-şi mai revine. Două instituţii vitale pentru buna funcţionare a statului de drept, Justiţia şi Internele, nu s-au democratizat deloc. S-a legiferat inamovibilitatea magistraţilor înainte de a şti cine sînt ei. Or, aceşti specialişti în dreptul socialist sînt cei care au servit cu zel, cu obedienţă sau cu indiferenţă sistemul comunist. Ei nu se puteau transforma peste noapte, dar au folosit toate elementele unei justiţii democratice în folosul lor şi al celor din sistemul lor de relaţii. S-au folosit cu sîrg documentele instituţiei pentru şantaj în toate felurile. Se ştie că acolo au fost falsuri odioase şi acestea au fost folosite fără nici o ruşine pentru apărarea unor interese. Falsa desfiinţare a Securităţii şi adevărata înfiinţare a SRI a fost manevra prin care au fost eliminaţi cîţiva oameni inutili sau foarte compromişi, dar toate mecanismele au fost preluate şi încastrate în sistemul democratic.

Ai visat pe vremuri, cînd te hărţuiau, că vor fi pedepsiţi?

Nu, nu-mi imaginam aşa ceva, tot aşa cum nu-mi imaginam cum se va prăbuşi comunismul. Mi se părea că ei sînt puterea însăşi, purtînd ochelari de cal. Şi n-au fost pedepsiţi, dar nici măcar deranjaţi, şi nu neapărat pentru că eu n-am eu imaginaţie. Instituţia supravieţuieşte sistemului, a devenit autonomă şi continuă să fie piatra de moară a societăţii româneşti.

▲

Corespondenţă poloneză

Cartea Vecinii, *scrisă în SUA de Jan T. Gross, a născut în Polonia o încrîncenată polemică: autorul susţine că pogromul de la Jedwabne din 1941 a fost înfăptuit de polonezi şi nu de nazişti, cum se ştia pînă acum. Cîteva fragmente din schimbul de scrisori între Adam Michnik, evreu polonez din Polonia, şi Leon Wieseltier, evreu polonez din Statele Unite.*

„...Nu cred în ideea de responsabilitate colectivă, decît doar dacă este una morală. Vreau să spun că eu pot alege să mă învinuiesc pentru actele altora, dar nu îngădui nimănui să mă învinuiască pe mine pentru acele acte. De aceea nu mă consider vinovat nici de crimele ucigaşilor de la Jedwabne, nici de crimele comuniştilor evrei (deşi pentru cei din urmă mă simt oarecum responsabil, însă pentru motive strict personale). Felul cum înţeleg responsabilitatea morală mă împiedică să atribui o vină colectivă vreunei comunităţi... Bineînţeles că mă cuprinde durerea şi ruşinea în faţa crimei de la Jedwabne şi a altor crime poloneze. Dar nu voi fi niciodată de acord că pentru aceste crime înfăptuite de ucigaşi specifici, eu, prietenii mei polonezi şi naţiunea poloneză trebuie să fim acuzaţi în bloc. Înţeleg, Leon, că fiind american, ai dreptul să te mîndreşti cu Washington, Jefferson şi Lincoln şi să te ruşinezi cu sclavia, cu exterminarea indienilor americani, cu segregarea rasială şi cu trădarea faţă de Polonia la conferinţa de la Yalta. Ca evreu, ai dreptul să te mîndreşti cu Moise, Spinoza şi Einstein şi să te ruşinezi cu criminalii bolşevici care purtau nume evreieşti, cu masacrul palestinienilor de la Sabra şi Shatila şi cu asasinarea prim-ministrului Yitzhak Rabin. Dumneata ai dreptul să te ruşinezi, dar eu nu am dreptul să te învinovăţesc pentru acele crime. Dar, sincer să fiu, nu prea pricep cu ce ne alegem de pe urma mîndriei sau ruşinii acesteia. La drept vorbind, o astfel de înţelegere a lucrurilor nu poate duce decît la probleme absurde. Să fie Lincoln şi Spinoza motivul pentru care te simţi superior mie, care nu pot miza decît pe Copernic, Mickiewicz şi Chopin? Poţi spune că povara morală provocată dumitale de linşările bandiţilor din Ku Klux Klan este mai puţin apăsătoare decît cea a unui polonez mediu datorată crimei de la Jedwabne? Simţi cumva nevoia de a cere scuze polonezilor din cauza Yaltei? Sau creştinilor pentru a-l fi răstignit pe Cristos?

Să fim serioşi. Şi dumneata şi eu sîntem responsabili de noi înşine, de faptele noastre, de cei apropiaţi nouă cu care ne identificăm...“

Adam MICHNIK

„Cînd scrii drept urmare a cărţii lui Gross «polonezii au acum sentimentul unei inocenţe pierdute» mă cuprinde uimirea. Care naţiune a fost vreodată păstrătoarea unei inocenţe pe care s-o piardă ulterior? Îmi este peste poate să apreciez decepţia de care vorbeşti, pentru că asta ar oculta sau poate chiar ar desfiinţa diferenţa dintre istorie şi memorie. Memoria hrăneşte nu în ultimul rînd pentru că minte, iar memoria colectivă e plină de cele mai grozave minciuni. Însă memoria nu este singura noastră sursă de cunoaştere a trecutului şi nici cea mai de încredere. Este, cu siguranţă, de datoria intelectualului să corecteze memoria prin apelul la istorie. Istoric vorbind, au existat momente cînd polonezii au fost victime şi momente cînd au fost călăi. (Acelaşi lucru se poate spune şi despre evrei, deşi perioadele cînd evreii au fost victime, cînd le-a lipsit puterea de a dispune şi abuza de alţii, au fost disperat de lungi, şi aici intră şi secolele de adăstare evreiască în Polonia.) Şi au fost momente cînd polonezii au fost şi victime şi călăi. Dar nimic din toate acestea nu are de-a face cu «inocenţa», care nu este tocmai o memorie colectivă, ci mai curînd o iluzie colectivă.“

Leon WIESELTIER

Z. ORNEA

glose

Nedreptatea iertării blînde

Un val de blîndeţe iertătoare s-a abătut, parcă, asupra ţării şi a spiritului ei public. Se cere uitare şi graţie pentru cei vinovaţi din trecut, inclusiv de omucideri. Nu mi se pare legitimă această blîndeţe iertătoare. Nici potrivită. Am trecut (generaţia mea acum septuagenară) prin două cataclisme care ne-au copleşit pînă la profundă îndurerare: cel al Holocaustului şi cel numit al Gulagului. Unii dintre torţionarii celui de al doilea cataclism mai sînt încă în viaţă. Dreptatea cere judecarea şi pedepsirea lor. Şi, în ciuda evidenţei, aceştia trăiesc liniştiţi, îşi consumă, împăcaţi şi senini, pensiile lor grase. Cei ce au condus şi făptuit fărădelegea de a-l ucide pe Gh. Ursu, încă în viaţă şi activi, au trecut printr-un simulacru de anchetă, care i-a absolvit pe toţi. Degeaba a fost zbaterea fiului celebrei victime, campaniile de presă din ziare şi reviste, asasinii lui Gh. Ursu nici n-au apucat să treacă printr-un proces, totul înfundîndu-se, undeva, la parchet şi, de acolo, nimeni n-a mai putut face lumină. Generalul Pleşiţă, ministru adjunct al Securităţii Statului, cel ce a dirijat sectoare întregi ale funestei instituţii (inclusiv cel ce se ocupa de scriitori), nu a fost deranjat de nimeni măcar pentru o preanchetă. Dimpotrivă, acest sinistru personaj dă interviuri, în presă şi la televiziune, pe care mai anul trecut le-a şi adunat într-o carte. Nici un tremur de conştiinţă nu-l încearcă pe acest personaj. Ba chiar are neobrăzarea sfruntată de a lăuda temuta instituţie de pînă în ianuarie 1990, vorbind de utilitatea ei patriotică. Dl Ilie Merce, responsabilul cu treburile scriitorilor pe întreaga ţară din partea acelei sinistre instituţii, nu numai că n-a fost chemat măcar la o, să spun, preanchetă, dar este chiar (numai la noi e asta cu putinţă) parlamentar din partea PRM. Colonelul Achim, care urmărea, din umbra aceleiaşi totalitare instituţii, pe scriitorii din Bucureşti este, mi s-a relatat, de la începutul anului 1990, un prosper om de afaceri. Şi mai sînt destui alţii care, în loc de neagră penitenţă, îşi scriu memoriile, pe care le şi publică, prezentîndu-se numai în calitate de martori, deşi au fost factori cu funcţiuni conducătoare şi de decizie. Şi aş putea înmulţi exemplele. Pînă şi celebrului nefast Nikolski, cel ce a condus chiar întreaga acţiune a reeducării în temniţa de la Piteşti, abia i s-a luat un interviu de către dna Lucia Hossu-Longin într-o casă aglomerată cu tablouri de preţ şi a murit, curînd, senin, nimeni negîndindu-se că ar fi, totuşi, potrivită începerea unei anchete. Nici graţierea lui Miron Cozma, de care se tot vorbeşte, nu mi se pare necesară şi chiar posibilă. Un om însetat de putere, care voia să schimbe democraţia în stat cu „ordinea“ dictatorială şi a antrenat, pentru asta, mii de mineri, care au înfruntat forţele de ordine, urmărind, tenace, realizarea ţelului său, nu are drept la clemenţă de nici un fel. El trebuie să-şi ispăşească condamnarea stabilită de justiţie şi, aici, nici o graţiere nu e indicată. Dacă în astfel de cazuri organismele îndreptăţite nu-şi fac deplin datoria, se vor găsi, curînd, şi alţi doritori să facă „ordine“ în ţară, denunţînd structurile democratice în favoarea dictaturii. Apoi istoricii, politologii, sociologii trebuie să dezvăluie, prin exegeze anume, realitatea faptelor din epoca istorică zisă a Gulagului, aşezînd umbrele la locul lor. Şi, aş preciza, nu toţi care au trecut prin închisorile comuniste merită un tratament compasiv egal. De acest tratament merită să aibă parte oamenii politici democraţi şi celelalte victime ale terorii comunismului. Ce caută, aici, legionarii, ei înşişi partizani încrîncenaţi ai totalitarismului de extremă dreaptă? Din acest punct de vedere, mi se pare, memorialul de la Sighet e pornit strîmb, omagiind postum şi legionarii victime ale comunismului. Dar aceşti legionari şi-au început închisoarea încă pe vremea lui Antonescu, cînd numai de comunism nu era încă vorba şi au scăpat de puşcărie numai dacă acceptau să plece pe front pe linia întîi. (Aşa a păţit marele om de teatru Haig Acterian, care, eliberat din puşcărie, a murit repede, pe frontul de răsărit.) Ce caută, printre reabilitaţii moral, cu aură de victime, legionarii? E o întrebare pe care mi-o pun încă din 1991 şi nu contenesc să o formulez. Pentru ca foarte buna iniţiativă a memorialului de la Sighet să cîştige, cum se şi cuvine, în interes, ar trebui despărţite apele, riguros, printre victime, care merită, cu asupra de măsură (evident, nu şi legionarii), omagiul adînc înclinat al posterităţii.

Sînt persoane şi personalităţi care se miră mult, probabil sincer, de ce azi, cînd tocmai ne-am eliberat de năpasta comunismului, unii se îndeletnicesc cu studierea şi evidenţierea victimelor Holocaustului. Doar asta s-a petrecut din anii treizeci pînă prin 1944! Ce ne-a venit acum, după aproape şaptezeci de ani? Mirarea aceasta, chiar dacă e sinceră, e nejustificată. Realitatea este că, cu excepţia a doi-trei ani imediat după 23 august 1944 (1944-1946), la instalarea, în 1947, a dictaturii comuniste, problema tragediei evreieşti în România a devenit o temă tabuizată. Nimeni serios nu putea să o cerceteze. Şi asta pentru că arhivele erau zăvorîte şi dosarele nelivrate, la cerere, în sala de studiu. Încît de-abia acum, din 1990, tabuurile au fost ridicate de pe acest despărţămînt al istoriei ţării şi studierea a devenit posibilă. E necesară, nu e inutilă întrebarea, studierea Holocaustului atît de tîrziu? Răspunsul meu e hotărît afirmativ. Uitarea e profund dăunătoare pentru acest fenomen, incontestabil, unul din cele două flageluri ale secolului pe care tocmai l-am încheiat. De altfel, uitarea este, în general, profund dăunătoare pentru conştiinţa culpabilă a omenirii. Încît astăzi, cînd exegeza a căpătat posibilităţi de realizare, ea trebuie întreprinsă cu stăruinţă şi profunzime. Mai ales că în aproape cincizeci de ani de comunism, nimeni practic dintre cei cu vîrste de pînă la şaizeci, chiar şaptezeci de ani nu ştie mai nimic despre realitatea tragică a Holocaustului din România şi din Europa. De ce, mă întreb, să nu facem lumină în acest teritoriu ţinut în uitare impusă şi, poate, adevărurile lui vor pătrunde şi în manuale şi cineva responsabil să-şi asume răspunderile în numele ţării şi al poporului ei? Aş cita, în sprijin, chiar cartea mea *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* (1995). Am voit să o scriu după cartea mea din 1980, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea* şi, în acest fel, să-mi închei cercetarea despre tensiunea de idei în cele două decenii interbelice. Chiar cînd am început să-mi pregătesc documentarea, mi-am dat seama că nu pot scrie cu probitate despre concepţii totalitare (de extrema dreaptă şi cea stîngă) într-o epocă stăpînită de totalitarism. Am oprit motoarele, mi-am văzut de un alt proiect (biografii despre unele din personalităţile creatoare ale unora dintre curentele de idei pe care le-am studiat în sintezele mele). Aşa s-au născut biografiile mele despre Gherea, Maiorescu, Stere. Din 1990, zăgazurile care îmi interziceau să-mi continuu exegeza despre interbelic s-au prăbuşit. În consecinţă, din septembrie 1990, am reintrat în Biblioteca Academiei (de unde, de fapt, nici nu ieşisem), am recitit întreaga presă (nu numai revistele) a anilor treizeci şi, în 1995, am predat cartea editurii, ea apărînd imediat (a avut parte de chiar două tiraje). Unii nu contenesc să-mi reproşeze – printre aceştia şi mult stimata doamnă Monica Lovinescu – de ce, în 1995, scriu o carte despre anii treizeci, dezvăluind atîtea adevăruri incomode din epocă. Dar, repet, înainte acest subiect era tot atît de tabuizat ca şi însuşi comunismul şi nu putea fi restituit într-o carte onestă. Că acolo se comunică adevăruri neplăcute despre personalităţi devenite celebre (M. Eliade, Emil Cioran, Noica etc., etc.) e în firea substanţei exegezei mele. Cum puteam ocoli înfăţişarea lor de atunci, dacă năzuiam să ofer o imagine reprezentativă despre un deceniu mult învolburat? De aici şi din jurnalul lui M. Sebastian s-au ivit acele judecăţi negative despre episodul legionar al acestor personalităţi. Era necesar să se rostească, după atîtea decenii, adevărul în aceste cazuri ilustre? Era, răspund decis. Pentru că uitarea şi iertarea n-au ce căuta în laboratorul unui exeget al istoriei ideilor. Aici adevărul reconstituirii e de rigoare. Şi justificările idilizante sînt tot atît de nepotrivite ca şi cele despre deceniile comuniste.

Mai funcţionează la noi, acum, chiar şi elanul reabilitărilor spectaculoase, care tot o formă de iertare este. Nicăieri, în Europa, nu se înregistrează tentative de a-i reabilita pe Hitler, Mussolini, Pétain etc. Numai la noi a căpătat cîştig de cauză reabilitarea funestei figuri a mareşalului Ion Antonescu. Acesta rămîne, totuşi, un criminal de război care, de oricine ar fi fost judecat (nu numai de americani sau de tribunalul de la Nürnberg), tot condamnat la moarte ar fi fost în calitatea sa indiscutabilă de criminal de război. Dar pentru că a fost judecat, de fapt, de sovietici într-un proces cam măsluit, la noi, unele cercuri naţionaliste consideră că mareşalul a fost o victimă şi el trebuie azi reabilitat politic şi militar. Ba chiar înălţîndu-i-se statui sau busturi în toate oraşele ţării. E o impietate la adresa, în primul rînd, a sutelor de mii de victime căzute într-un război inutil şi dezastruos pînă în inima Rusiei. Şi, apoi, e o impietate faţă de cei 155.000 de evrei ucişi, din ordinul expres al lui Ion Antonescu, cei mai mulţi în Basarabia şi Bucovina de nord, dar şi în pogromul de la Iaşi, toţi ucişi din dispoziţia mareşalului. De ce să iertăm astfel de fărădelegi, ba chiar reabilitînd prin omagiu suprem, un astfel de personaj funest înainte de toate, şi care, şi la 23 august 1944, a refuzat să scoată ţara din război pentru a întoarce armele, încît regele Mihai nu a avut altă soluţie decît să-l aresteze?

Istoria, e drept, e plină de nedreptăţi. Dar de ce să le mai sporim şi noi, învăluind-o cu duhul iertării blînde şi pentru Holocaust şi pentru Gulag?

▲

Sandu FRUNZĂ

Moshe Idel

– despre tradiţia esoterică şi filosofia maimonidiană –

În cîmpul cercetării fenomenului religios, numele lui Moshe Idel – profesor la Unversitatea Ebraică din Ierusalim, cel mai important exeget contemporan al cabalei – este la fel de răsunător ca şi cel al lui Mircea Eliade sau Ioan Petru Culianu. Cultura română, însă, nu a avut încă puterea de a integra opera lui Moshe Idel, aşa cum a făcut în cazul celorlalţi mari gînditori de origine română din diaspora. Un început semnificativ deja se produce. După *Mesianism şi mistică*, tradusă la Editura Hasefer (1996), au început să apară *Cabala. Noi perspective* la Editura Nemira (2001), *Maimonide şi mistica evreiască* la Editura Dacia (2001) şi sînt în curs de traducere *Hasidismul: între extaz şi magic* şi *Golem. Tradiţia mistică şi magică evreiască despre antropoidul artificial*. Din acest an profesorul Moshe Idel coordonează colecţia *Alef*, o colecţie de gîndire iudaică a Editurii Dacia.

Avînd în vedere faptul că în România se ştiu foarte puţine lucruri despre Moshe Idel, cred că este util să precizăm că el s-a născut în 1947 la Tîrgu Neamţ, a studiat în România pînă în clasa a X-a, iar din 1963 trăieşte în Israel. Urmează studii universitare la Haifa şi susţine doctoratul în filosofie evreiască şi cabala la Universitatea Ebraică din Ierusalim. A efectuat stagii de cercetare şi a predat la Universităţile de la Harvard, Oxford, Yale, Princeton, Haifa, Ierusalim, la Şcoala de înalte studii în ştiinţe sociale şi la CNRS Paris şi multe altele. Prima reală recunoaştere dinspre cultura românească se realizează o dată cu acordarea titlului de *doctor honoris causa* de către Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj. Lucrările sale pot fi citite în limbile ebraică, engleză, franceză, germană, italiană, română.

O foarte bună întîlnire cu gîndirea lui Moshe Idel ne este oferită prin excelenta traducere propusă de Mihaela Frunză, ca versiune a cărţii *Maimonide et la mystique juive*, apărută în prima ediţie la Editura Cerf în 1991. Lucrarea aduce în discuţie ca temă de fundal disputa privind locul misticii în gîndirea evreiască. E cunoscut faptul că disputele pe această temă desfăşoară un foarte larg evantai de opinii, de la poziţia care afirmă că iudaismul nu lasă loc în interiorul său gîndirii mistice, pînă la afirmaţia că iudaismul este în esenţa sa mistic. O poziţie mai conciliantă este cea a „teoriei pendulare" care presupune existenţa unei permanente oscilaţii în ceea ce priveşte predominarea, în anumite epoci sau la anumiţi gînditori, a interesului fie pentru sfera speculaţiei filosofice sau teologice, fie pentru cea a misticii.

Pe acest fond ideatic, Moshe Idel restrînge discuţia la un filon reprezentativ ce are în vedere pe Maimonide şi gîndirea esoterică postmaimonidiană. Raporturile misticii cu gîndirea filosofică devin astfel nucleul central al lucrării aici în discuţie. Centrală este gîndirea lui Maimonide, figura cea mai luminoasă a filosofiei evreieşti medievale. Prin raportare la contribuţia acestuia este discutată gîndirea medievală a cabalei. Astfel, autorul inaugurează un nou mod de a înţelege rolul jucat de Maimonide nu numai în filosofia evreiască, ci şi în anumite părţi ale misticii iudaice.

Moshe Idel îşi propune să descrie – într-o manieră foarte detaliată, argumentată şi susţinută de un aparat critic foarte semnificativ – dubla atitudine a cabalei faţă de Maimonide. Constatăm că îndeosebi adepţii cabalei teurgice au reacţionat negativ la încercările lui Maimonide de a argumenta că tradiţia esoterică iudaică autentică s-a pierdut şi de a introduce interpretarea de tip aristotelic în descifrarea tradiţiilor evreieşti. În schimb, adepţii cabalei extatice, între care cel mai important este Abraham Abulafia (despre care Moshe Idel a scris teza sa de doctorat), au arătat mai multă bunăvoinţă faţă de filosofia maimonidiană şi au utilizat o serie de concepte filosofice pentru a exprima experienţele mistice şi chiar fenomenul de *unio mystica*.

Maimonide şi cabala, prima dintre cele patru părţi ale volumului, discută atitudinea nuanţată a cabaliştilor faţă de opera maimonidiană, mergînd de la negarea distructivă pînă la admiraţia entuziastă.

Moshe Idel subliniază faptul că în cazul cabalei teurgice nu trebuie să vorbim de o respingere a filosofiei ca atare din partea cabaliştilor. Ei erau dispuşi să adopte idei filosofice, cel mai adesea neoplatonice, dar considerau necesar să delimiteze în permanenţă propria lor tradiţie de interpretările filosofice asupra acesteia, care, în opinia lor, dădeau cel mai adesea interpretări străine tradiţiei esoterice. Atitudine ce poate fi observată şi în cazul lui Maimonide, căruia i se aduce în plus acuza expresă că raţionalizarea propusă de el nu este decît o manevră strategică utilizabilă împotriva întrebărilor adresate de necredincioşi. În acest scop – consideră cabaliştii – filosofii au denaturat concepţiile esoterice tradiţionale, interpretîndu-le în perspectiva filosofiei greceşti şi făcînd din ele ceva ce ar fi provenit din surse altele decît cele evreieşti. Prin atitudinea negativă faţă de Maimonide, cabaliştii sînt obligaţi să elaboreze o concepţie mai nuanţată şi să cristalizeze în acest fel tradiţiile esoterice şi să le integreze într-un sistem coerent.

Aceste sisteme considerau aristotelismul ca un sistem de gîndire periculos şi ca atare se detaşau de filosofia maimonidiană care prezenta afinităţi cu acesta. Importanţa gîndirii filosofului din Cordoba în dezvoltarea cabalei este evidentă şi prin faptul că o serie de cabalişti, fascinaţi de opera sa halahică, dar refractari la aparatul aristotelic pe care îl adopta, au inventat chiar o legendă potrivit căreia Maimonide şi-ar fi renegat propriile idei filosofice anterioare în favoarea cabalei. Moshe Idel remarcă faptul că în acest fel Maimonide era integrat în propriul lor sistem, însă sub condiţia negării concepţiilor sale filosofice considerate periculoase.

O relaţie semnificativ diferită cu opera lui Maimonide pune în evidenţă Moshe Idel în cazul cabalei extatice. Acest curent integrează gîndirea maimonidiană şi intră în polemică deschisă cu detractorii filosofului, încercînd să cultive o percepţie pozitivă a operei sale. În acest caz gîndirea maimonidiană aduce un fundament metafizic şi psihologic ce va duce la dezvoltarea şi structurarea acestui mod de gîndire religioasă. Moshe Idel remarcă cu ironie contribuţia substanţială a scrierilor lui Maimonide la dezvoltarea celor două curente mistice, pe care le-a combătut cu străşnicie şi care, în cele din urmă, l-au recuperat, fie şi într-o formulă mitologică.

Ce-a de-a doua parte a cărţii, *Abraham Abulafia şi unio mystica*, îi pune faţă în faţă pe Maimonide şi Abulafia, cel care a făcut din învăţătura filosofului o doctrină însufleţită în terminologia căreia se pot transmite tehnici şi experienţe mistice dintre cele mai elaborate. În felul acesta filosofia putea servi ca suport şi cadru doctrinar, ca mediu speculativ al unui demers iniţiatic. Moshe Idel găseşte în filosofia medievală sursele lui *unio mystica* interpretată ca stare a unirii cu Dumnezeu.

A treia parte, *Sitre Arayot în gîndirea lui Maimonide*, tratează concepţia maimonidiană despre uniunile interzise. Moshe Idel arată că pentru Maimonide „limitarea strictă a dorinţelor corporale este o condiţie necesară pentru accesul la cunoaşterea metafizică". Astfel, „concupiscenţa sexuală este considerată ca fiind opusul absolut al studiului". Cum se poate deja observa, această a treia parte oferă date asupra unei fiziologii mistice, care utilizează ceea ce în studiul religiilor numim „limbajul intenţional".

O foarte interesantă teză propune cea de a patra parte, *Deus sive natura – Metamorfozele unei formule de la Maimonide la Spinoza*. Abordînd relaţia dintre natură şi divin, autorul pune în discuţie, alături de problema miracolelor ascunse, şi posibilele afinităţi dintre formula lui Spinoza *Deus sive natura* şi unele texte evreieşti. Mai mulţi cercetători au evidenţiat faptul că o posibilă sursă de inspiraţie pentru formula spinoziană ar putea fi interpretarea în perspectiva ghematriei a echivalenţei valorii numerice a termenilor *Elohim* (Dumnezeu) şi *ha-Teva* (Natura). Prin urmare *Deus sive natura* ar fi fost inspirată de *Elohim ha-Teva*, formulă prezentă în textele evreieşti la care Spinoza ar fi putut avea acces. Demersul lui Moshe Idel este unul fascinat şi convingător. Totuşi, abia spre finalul analizelor sale, cînd deja sîntem convinşi de argumentele care trimit spre o posibilă valorizare a unei paradigme iudaice de către Spinoza, autorul pare să ne invite la a vedea problema ca o problemă încă deschisă. Cu toate acestea, influenţele evreieşti asupra conţinutului semnificativ al operei lui Spinoza sînt dincolo de orice îndoială. De altfel, filosofia evreiască modernă începe cu panenteismul spinozist.

Nu putem încheia prezentarea cărţii *Maimonide şi mistica evreiască* fără a preciza că ea poate fi folosită şi ca un ghid adecvat al transliterării din limba ebraică a terminologiei mistice. E cunoscut că lucrările despre esoterism apărute în limba română dau de fiecare dată variante diferite ale transcrierii aceluiaşi cuvînt, în funcţie de limba intermediară din care se traduce. Moshe Idel – foarte bun cunoscător al limbii române – propune, prin traducătoarea acestui volum, o formă unitară şi adecvată. La aceasta trebuie să adăugăm şi faptul că în cazurile foarte dese în care există o diferenţă semnificativă între versiunea românească şi înţelesul citatelor biblice în varianta propusă de Moshe Idel după textul ebraic, traducătoarea acordă prioritate acesteia din urmă, dar ne oferă în paralel versiunea consacrată de traducerea românească, dînd astfel posibilitatea comparării textelor şi semnificaţiilor.

Maimonide şi mistica evreiască este nu numai cea mai bună cale de intrare în opera lui Moshe Idel, ci şi o lucrare de înaltă ţinută academică asupra lui Maimonide şi asupra fundamentelor curentului cabalei, atît de des invocat, dar atît de puţin cunoscut la noi.

▲

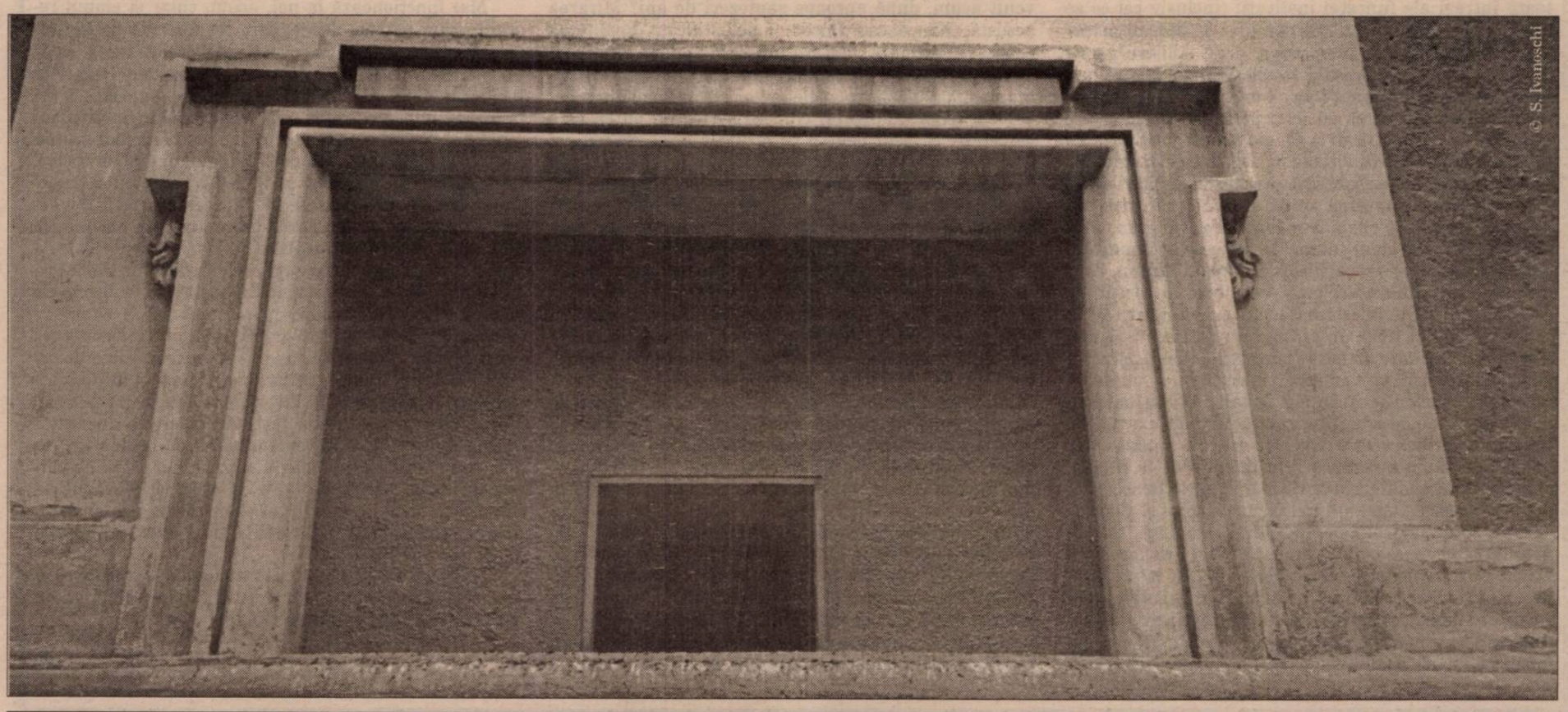

ZIDUL BERLINULUI ŞI POLITICA MEMORIEI

Pe 13 august 2001 s-au împlinit 40 de ani de cînd a început să fie construit Zidul Berlinului. În ultimii ani, ne-am obişnuit să ne amintim doar data cînd Zidul a fost desfiinţat, astfel încît această „cifră rotundă" n-a avut parte de prea multe comentarii. Şi totuşi, urmele există încă printre noi, astfel încît memoria e datoare să recapituleze acest moment important din istoria războiului rece. Barbara Spinelli, analista cotidianului italian La Stampa, *a publicat acum cîteva săptămîni un amplu comentariu din care reproducem mai jos cîteva fragmente. Ea porneşte tocmai de la rememorarea nopţii de 13 august 1961, cînd soldaţii din RDG au început să monteze o reţea de sîrmă ghimpată care să despartă cele două zone ale Berlinului. S-a construit apoi „o barieră de beton" lungă de 45 de kilometri şi înaltă de trei-patru metri, iar la baza ei au fost săpate şanţuri adînci. Pentru berlinezi, dimineaţa zilei următoare a adus o traumă: s-au trezit dintr-o dată despărţiţi de familii, rude, prieteni. Pentru autorităţile din RDG, ridicarea Zidului a fost o problemă de supravieţuire: tinerii şi forţa de muncă de înaltă calificare părăseau statul comunist în favoarea Germaniei libere. Pînă în 1961, fugiseră în Vest 2,6 milioane de est-germani, dintre care 3.400 de medici, 170.000 de profesori, 17.000 de ingineri. Ulterior, s-a dat ordinul de a se trage asupra oricui încerca să treacă în Occident, astfel că la „biografia" de 28 de ani a Zidului se adaugă alte cifre: sute de morţi (ucişi de poliţişti, înecaţi în rîul Spree, morţi pentru că s-au aruncat de la ferestrele învecinate cu zidul), 260 de răniţi, 3.221 de persoane arestate pentru tentativă de fugă. Barbara Spinelli evocă semnificaţiile de atunci şi de acum ale Zidului: în ciuda dispariţiei fizice, consecinţele sale politice, culturale şi morale se dovedesc de o mare vitalitate.*

Barbara SPINELLI

O barieră atît de iubită

(...) După înăbuşirea revoltei muncitoreşti de la Berlin din 17 august 1953, cetăţenii est-germani înţeleseseră: nimeni nu s-ar fi deranjat să-i susţină, şi atunci trebuia votat cu picioarele şi trebuiau luate *ad litteram* cuvintele lui Bertolt Brecht. Tocmai el, poetul comunist, denunţase represiunea din 1953: dacă regimul era atît de hotărît, dacă poporul „pierduse încrederea guvernului / şi trebuia s-o recucerească muncind de două ori: / n-ar fi mai simplu ca guvernul / să dizolve poporul / şi să-şi aleagă altul?". Germanii din Est vedeau cum renasc libertatea şi bunăstarea în Republica Federală şi nu înţelegeau cum de tocmai ei trebuiau să suporte acest blestem dictatorial, început în 1933 cu Hitler şi continuat cu Ulbricht şi Honecker. Chiar şi locurile de detenţie fuseseră la început aceleaşi: Sachsenhausen, Buchenwald, Brandenburg-Görden fură rezervate nu doar ex-naziştilor, dar şi opozanţilor, martorilor lui Jehova, homosexualilor. Închisoarea din Bautzen era un coşmar din cauza torturilor: printre ele, iradierea deţinuţilor celor mai nesupuşi. Görden şi-a închis porţile abia în 1989.

Comuniştii l-au numit „Zidul libertăţii" sau „bastion antifascist". Dar pentru fugari era „Fîşia morţii" (*Todesstreifen*) sau „Zidul ruşinii". Era greu să asişti la brutala modificare a unui oraş fără să-ţi dai seama imediat de perversiunile ideologice şi practice ale doctrinei comuniste. Aceasta nu făcuse altceva decît să construiască închisori, să-i împingă pe oameni la fuga cea mai disperată, şi anume aceea prin aruncarea de la fereastră. Un popor de 17 milioane fusese făcut prizonier în Est. Dar n-a fost o ruşine doar pentru comunişti, cum continuă să se spună şi astăzi. A fost o ruşine şi pentru societăţile democratice (şi nu doar pentru partidele de stînga, ci pentru întreaga clasă politică), pentru că au asistat la această ignominie fără să clipească, fără nici o mişcare de protest. Acordurile de la Yalta fuseseră mai mult decît o împărţire teritorială: dăduseră viaţă unui compromis etic şi strategic cu totalitarismul, astfel încît Berlinul de Vest a fost lăsat singur cu buimăceala şi cu mîniile sale. În acele zile, Willy Brandt, pe atunci primarul Berlinului de Vest, şi-a pierdut încrederea în coerenţa liberalismului occidental. Ceea ce pentru el era „bariera unui lagăr de concentrare" – *die Sperr-wand eines Konzentrations-lagers*, cum a spus în Cameră pe 15 august – pentru aliaţi era o problemă internă a taberei sovietice, a cărei suveranitate trebuia să rămînă inviolabilă. Într-o scrisoare personală către John Kennedy, pe 16 august 1961, primarul social-democrat va cere în mod inutil iniţiative politice, între care convocarea Naţiunilor Unite şi proclamarea unui statut al celor trei puteri democratice în legătură cu partea occidentală a Berlinului.

Răspunsul va fi evaziv: nu erau în joc interese occidentale precise, astfel încît să ducă la o condamnare a răufăcătorilor care orchestraseră operaţiunea. Doi ani mai tîrziu, în iunie 1963, Preşedintele Kennedy a rostit celebra sa propoziţie, la primăria din Berlinul de Vest: *„Ich bin ein Berliner!"* şi a smuls aplauze de la sute de mii de entuziaşti. Dar ar fi trebuit să spună: „Sînt un berlinez occidental despărţit de fraţii mei!"; destinul victimelor din Est îi fusese cu totul indiferent. În noaptea în care răufăcătorii au intrat în acţiune, şeful statului american era pe un yacht cu familia şi s-a întors doar pentru scurt timp la Washington, unde a fost asigurat de secretarul de stat Dean Rusk că totul e în regulă. De Gaulle a rămas în reşedinţa estivală din Champagne. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu britanicii, cei mai condescendenţi: atît premierul conservator Harold Mcmillan, cît şi ministrul de externe Sir Douglas Home îşi petreceau vacanţele în Scoţia.

Ruşinea Occidentului a continuat în anii războiului rece şi însăşi Comunitatea Europeană, născută după al doilea război mondial din înţeleapta decizie de a nu se mai acorda încredere absolută suveranităţilor naţionale, a devenit o lume separatistă, care nu se mai

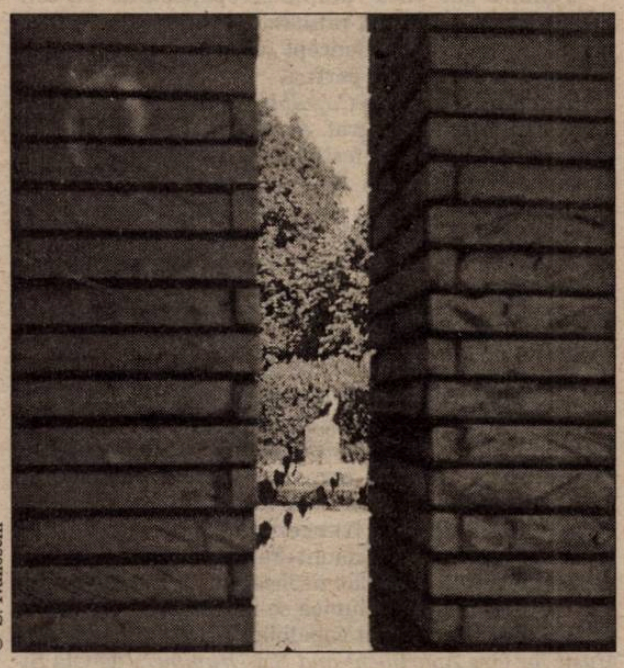

© S. Ivanoschi

interesa de jumătatea de Europă închisă după sîrma ghimpată. Aşa e şi acum, de altfel. După opinia preşedintelui ceh Havel, Europa occidentală nu a încetat să regrete epoca liniştită, fals pacifică, a Zidului, aşa cum demonstrează indiferenţa faţă de crimele împotriva umanităţii comise în Balcani sau în Cecenia. Dacă e posibil, ar construi un alt zid: împotriva tuturor celor diferiţi, care ameninţă cultura închiderii sau a purităţilor rasiale, dominantă astăzi.

Chiar în Republica Cehă, Havel a avut de-a face cu setea de noi ziduri: în 1999, un perete de ciment a fost înălţat de primarul oraşelului Usti nad Labem din Boemia, pentru a-i ţine la distanţă pe ţigani. Însuşi Brandt s-a angajat profund într-o strategie de deschidere către Est, dar a ştiut să tragă o concluzie din eşecul cu care s-a confruntat. A înţeles că nici o iniţiativă nouă a Germaniei nu putea avea loc fără o autentică politică a memoriei, iar faptul că a îngenuncheat în faţa ruinelor ghetoului din Varşovia a fost începutul acestei conştientizări. Dar dezamăgirea era acum puternică în el: concesiile făcute comunismului au fost multe, iar indecenţa Zidului a fost obnubilată. Generaţia '68, moştenitoarea lui Brandt, a folosit Zidul pentru a-şi consemna în scris ura faţă de capitalism şi faţă de America, dorinţa de comunism şi socialism.

Exilat din Berlinul de Est, torturat de mai multe ori în închisorile comuniste, disidentul Jürgen Fuchs mi-a vorbit despre sentimentul profund de oroare pe care l-a încercat cînd, abia ajuns în Germania Federală, a văzut lozincile scrise pe partea de Zid care pînă atunci îi era necunoscută. De la Brandt, mişcările de stînga occidentale preluaseră doar dezamăgirile, ignorînd politica memoriei. Este ceea ce se întîmplă şi astăzi, atît la stînga, cît şi la dreapta. August 1961 este inclus doar în memoria comunistă, încă n-a intrat în memoriile occidentale: memorii pline de omisiuni, neglijenţe, indiferenţe. Brandt uitase bătăliile antitotalitare ale generaţiei social-democrate postbelice – cînd pentru un lider precum Kurt Schumacher era evident că trebuie să lupte simultan împotriva nazismului şi a comunismului – iar elitele occidentale i-au urmat exemplul.

Povestea Zidului e semnificativă. Lumea liberă dusese o bătălie curajoasă pentru a stăvili ameninţarea sovietică în Germania, lansînd o punte de salvare în timpul blocadei Berlinului din 1948-1949. Dar actele de curaj sînt urmate adesea de slăbiciune: fiecare război e trăit de parcă ar fi ultimul şi încheie în mod fericit timpurile istoriei. După tenacitatea podului aerian, nu mai era nimic de făcut, decît gestionarea lumii ca un acord între învingătorii războiului antinazist: America, Anglia, Franţa, URSS. Schema aliaţilor rămînea profund antigermană, potrivnică unei reunificări în libertate, iar o Republică Democrată Germană puternică şi împrejmuită garanta liniştea. Îi liniştea mai ales pe englezi, favorabili unui bastion al păcii.

Epoca îngrădirii sovieticilor care marcase mandatul lui Eisenhower se încheiase, iar la conducerea SUA se afla un preşedinte dornic să nu-l irite pe Hruşciov. Pe 15 august 1961, ministrul de externe al lui Kennedy, Rusk, a spus că, „datorită Zidului", criza Berlinului s-ar rezolva „cu mai multă uşurinţă". Astăzi se ştie că anglo-americanii erau la curent de multă vreme cu intenţia de a ridica o frontieră în interiorul Berlinului şi că în adîncul inimii aprobau operaţiunea. Situaţia de astăzi nu e cu mult diferită. Popoarele din Est s-au eliberat, dar sînt încă privite cu neîncredere, atît de mare este nostalgia ordinii păstrate de ruşinea zidurilor. Încă se vorbeşte cu reţinere de lărgirea Uniunii Europene cînd, de fapt, ar trebui accelerate ritmurile a ceea ce, istoric vorbind, este al doilea act al unificării europene. Îşi face loc un drept internaţional care să fie mai presus de suveranităţile absolute ale statelor – în urma extrădării lui Miloşevici – dar asta se întîmplă printre îndoieli şi reticenţe.

Desigur, fiinţa umană este mai liniştită cînd e tutelată într-un spaţiu de recluziune. Dar a pierde din vedere suferinţele poate fi dăunător din punct de vedere etic şi chiar din punctul de vedere al intereselor. Nu este prima dată cînd democraţiile vor să obţină pacea renunţînd la onoare, pentru a pierde pînă la urmă şi una, şi alta. Kennedy însuşi a avut o experienţă amară în acest sens. Istoria nu se terminase pe 13 august 1961. Puţin după aceea, în octombrie 1962, criza din Cuba a atins vîrful pericolului, iar Occidentul a văzut cu ochii lui ce înseamnă pactul cu diavolul.

La Stampa, 8 iulie 2001

▲

După mai mult de un deceniu de la căderea Zidului, fragmente din el au intrat în muzee ori în colecţii particulare. Ele nu ţin loc însă de „politică a memoriei", nici nu reuşesc să motiveze îndeajuns un „spirit al reunificării" în Europa. Guvernele occidentale şi Uniunea Europeană n-au avut, în toţi aceşti ani, o politică vizionară şi coerentă faţă de Estul continentului. Şi, chiar dacă în ultima vreme Comisia de la Bruxelles pare decisă să accelereze ritmul negocierilor de aderare cu ţările candidate, cetăţenii din Vest şi din Est simt că aparţin încă unor entităţi distincte. Eurobarometrele ne arată că nici măcar ţările cele mai avansate pe drumul spre UE (Slovenia, Ungaria, Cehia, Polonia) nu sînt aşteptate cu braţele deschise de cetăţenii occidentali: nici o naţiune est-europeană nu trece bariera de 50% în sondajele pe tema acceptării unei lărgiri spre Est. Bariera de beton a căzut; există încă, între Est şi Vest, o barieră economică destul de consistentă, pe care programele de preaderare ar trebui să o îndepărteze. Cea mai puternică rămîne însă *bariera culturală*: la nivelul maselor de cetăţeni, ştim în continuare destul de puţine unii despre ceilalţi, stereotipiile cu care am fost învăţaţi timp de decenii nu sînt uşor de înlăturat. Sentimentul disidentului Jürgen Fuchs poate fi extins asupra tuturor, estici şi vestici deopotrivă: nici unii, nici ceilalţi n-am învăţat încă să citim tot ce scrie „de partea cealaltă" a Zidului. Ceea ce nu scade deloc importanţa faptului că acum, bucurîndu-ne de libertate, putem *afla*. În acest proces de învăţare, probabil că politica memoriei îşi are rolul său.

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

Alex. Leo ŞERBAN

Cu bobinele sub braţ

Cunoşteam Capalbio *(Capalbio Cinema,* cel mai simpatic festival din Toscana litorală), dar nu cunoşteam Montecatini *(Filmvideo / Mostra internazionale del cortometraggio,* tot în Toscana, mai aproape de Florenţa decît de Marea Tireniană); după cum nu cunoşteam Viena (Mozart, Johann Strauss, casa lui Hundertwasser şi *Pianista* Elfriedei Jelinek)... Şi cum, pentru a ajunge la primele, trebuia să trec prin ultima, iată cu ce am rămas din

Viena

„Viena, ieri, scade 2 cm". Aşa ştiam cînd eram mic şi ascultam la radio „Cotele apelor Dunării". De atunci, nemaiascultîndu-le, habar n-am dacă mai „scade" sau „creşte": Dunărea curge undeva afară din Viena, prin oraş trece doar un canal-surogat cu vaporaşe pentru turişti. „The River Must Go On". Căci ce-ar fi Viena fără „Dunărea albastră", violetă a Pădurii Negre...? Valsul este romanţa Vienei. Capitala imperială e ridicată pe-o legendă muzicală. Dacă toate monumentele ar dispărea într-o zi, spulberate de plictis turistic, ar rămîne această romanţă diktatorială din care s-ar reconstrui Viena. Este singurul oraş din lume care se ţine într-un refren. „Viena, capitala muzicii! (...) Uite cum îi plesnesc nasturii din cauza burţii albe, umflate, a culturii, care se umflă de la un an la altul ca orice cadavru de înecat, lăsat în apă şi nepescuit de nimeni", zice Jelinek în romanul ei-mitralieră. Căci există antidoturi la această Viană lăsată prea mult în apă. Freud, apoi Schönberg, apoi Thomas Bernhard şi urmaşa lui directă, Elfriede Jelinek. Cei care au strigat în biserica acvatică, loc al veşnicei închinări şi-ncîntări de sine.

La orele prînzului, Viena este amorţită, aproape pustie, cu bănci închise şi dejun în familie. Mănînc la „Leul de aur", *„Goldener Löwe":* meniu de 70 şilingi, fără cîrnaţi dar cu nelipsita salată de cartofi – care este versiunea mult mai acră, lăsată probabil o zi la macerat, a salatei orientale. Cu ceapă din belşug şi *ohne* măsline. Patiseriile nu intră în preţ – şi, oricum, „Leul de aur" nu are nimic dulce. Un individ famelic îmi cere ceva, nu îi dau, dar îmi lasă pe colţul mesei două bomboane. E ultimul lucru pe care mi-l doresc.

Chiar vizavi de Südbahnhof, de unde trebuie să iau trenul de Roma, se află palatul Belvedere şi, chiar alături, un părculeţ. Mă pozez posac în faţa monumentului lui Rudolf Steiner în timp ce alte zeci, poate sute de turişti purtaţi de refrenul romanţei se pozează, în aceeaşi clipă, în faţa Praterului, a Hofburgului sau a statuii lui Johann Strauss cu vioară... Casa lui Freud este mult prea departe, rămîne pe altă dată. Nu ştiu unde ar putea fi (dacă există) casa lui Schönberg, mormîntul lui Bernhard, locuinţa lui Jelinek... „Idolii" mei sînt gaze inflamabile în contact cu romanţa.

Cînd părăsesc Viena, timp de vreo trei ceasuri nu se urcă nimeni în vagonul de Roma. Afară s-a-ntunecat. Şi brusc, dintr-o minusculă gară, o familie cvasi-matriarhală de austrieci (trei femei şi un bărbat) invadează compartimentul, tîrînd după ea un număr incalculabil de valize uriaşe... Este weekend, bunica, fiica, ginerele şi fata pleacă în Italia. Nerăbdători să ajungă, nerăbdători să mănînce; scot din sarsanale un cîrnat lung pe care-l împart frăţeşte, după care cad în nesimţire – cu excepţia fetei, la vreo 15-16 ani, care citeşte benzi desenate rîzînd isteric. Pe la unşpe se dă stingerea, lumea se-ntinde pe canapelele trase faţă-n faţă (nimic mai confortabil decît trenurile italiene!) şi adoarme. Cînd ne trezim, sîntem deja aproape ajunşi. Dar, în buna tradiţie a trenurilor italiene, Euronight-ul nostru îşi face datoria faţă de patrie, întîrziind o oră... La timp, totuşi, pentru a prinde trenul de

Capalbio

Sînt a doua oară aici. Ediţia de anul trecut a festivalului de scurt-metraj (a 7-a) a fost un succes. Acum, la a 8-a, mă aştept la mai puţin.

Prima surpriză: *Capalbio Cinema* mă aşteaptă, în halta Capalbio, cu o maşină Saab decapotabilă inscripţionată „Capalbio Cinema"! Cu şofer, fireşte. Din dormitorul cu austrieci cîrnăţari şi supranumerari, direct în *la dolce vita.* Unde sînt duşmanii, să mă vadă? Şi asta nu e tot: party-ul „obligatoriu" de la vila unui diplomat, cu hamacuri, canapele şi fotolii de rafie în grădină, ne aşteaptă... Un planor portocaliu trece nefiresc de jos pe deasupra copacilor arcuiţi peste peluză. Marea se zăreşte, violet-argintie, la cîţiva kilometri. Apusul este magnific. Şi peste nici o oră trebuie să înceapă, în Piazza Magenta, proiecţia filmelor. În aer liber. Iar aerul nu e niciunde mai liber ca în Toscana...

Faţă de 7, aşadar, 8 nu a fost chiar o (s)cădere. Regula de aur („nici un film mai lung de 15 minute") este respectată cu dinţii, altminteri *Capalbio Cinema* ar fi asemeni oricărui alt festival dintre nenumăratele festivaluri de scurt-metraj de peste tot. (În temeiul acestei filozofii – „Siate Brevi" – s-a oganizat chiar un seminar...) Iniţiatorii/directorii festivalului (Sita Alessandra Banerjee, tată indian/mamă veneţiancă, şi Tommaso Mottola) te întîmpină surîzători încă din catalog, cu două fotografii (Sita: senină în faţa computerului, Tommaso: vesel pe un yacht) şi două cuvinte de bunsosit; textul lui Sita e un colaj de replici din filmele ediţiei a 8-a urmat de o (scurtă) explicaţie discret-poetică; cel al lui Tommaso e precedat de un motto din Italo Calvino – *Lezione Americane* – şi se încheie cu faimoasul „pardon" al lui Pascal: „Iartă-mă, prietene, că n-am fost în stare să-ţi scriu o scrisoare mai scurtă, pur şi simplu n-am avut timp."

Tonul e dat: Sita rămîne „responsabilă" cu contactele umane (căldură, rafinamente orientale...), Tommaso cu ridicarea la Concept (erudiţie, dandysm meridional...). Cocteilul e perfect.

Toţi participanţii la *Capalbio Cinema* trec, fără a se lăsa rugaţi, pe la fotograf. Anul acesta, pentru prima oară, după încheierea festivalului s-au putut vedea şi la Roma (în clădirea Muzeului Comunal) filmele prezentate la Capalbio, iar în holul muzeului au fost puse pe simeze portretele oaspeţilor. Pietro Mari este un artist. Odată ce te-a fixat într-o poză, nu mai poţi pretinde că eşti altul: cu un simplu declic, Pietro ţi-a scos masca, redăruindu-te sinelui profund. Iar dacă nu ai „sine profund", operaţia poate fi crudă...

Scurt-metrajele premiate la Capalbio anul acesta vor avea, în mod sigur, soarta celor premiate anul trecut; adică vor călători pe la multe alte festivaluri. Şi invers: belgianul *Walking on the Wild Side*, de Dominique Abel şi Fiona Gordon – care luase deja Marele premiu la festivalul din Algarve – s-a văzut recompensat şi la Capalbio, în timp ce francezul *La Flamme* de Ron Dyens – văzut la Clermont-Ferrand, unde a trecut neobservat – *nu* a trecut neobservat la Capalbio, dar nici n-a obţinut (toată lumea se-ntreba de ce) o recompensă... Marele premiu capalbian s-a dus la suedezul *Music for One Apartment and Six Drummers* de Ola Simonsson şi Johannes Stjärne Nilsson: un fel de pseudo-*performance* (şase muzicanţi intră prin efracţie în apartamentul unor burghezi şi fac percuţie cu ce găsesc la îndemînă – în bucătărie: linguri, pungi de orez, mixer... -, cam două minute per cameră, pînă la întoarcerea stăpînilor) în care Conceptul (=gagul) e totul, dar în care senzaţia de *live* e compromisă (cu siguranţă, „muzica" a fost refăcută pe banda sonoră). Un premiu destul de nemeritat a primit belgianul *Le dernier rêve* de Emmanuel Jespers (Viaţa, Moartea, Celuloidul, într-o punere în vis-abis de rutină). *Daddy's Girl* al scoţianului Irvine Allan a bifat capitolul „corectitudine politică" (o fetiţă abandonată de tatăl său la intrarea într-un *pub* e agresată pe rînd de un pedofil bătrîn care-i dă cîţiva bănuţi, apoi de doi băieţi care i-i fură; o pakistaneză sare în ajutorul ei, îi dăruieşte banii furaţi, iar fetiţa îi arată degetul în semn de la revedere...). Mult mai reuşit mi s-a părut britanicul *Football* (Gaby Dellal), cu Helena Bonham-Carter în rolul mamei unui puşti pasionat de fotbal: realizat ca un videoclip, în linia *Trainspotting / Snatch,* cu ritm frenetic şi găselniţe gîrlă. După cum realmente remarcabile au fost două scurte care pot fi privite ca nişte „clone" (mai slab premiate) al Marelui premiu, respectiv al „ultimului vis" belgian: *Erè mèla mèla* şi *Rosa Mertonensis*, ambele ale unor francezi (Daniel Wiroth, respectiv Nicolas Salis). Primul este un video-dans perfect filmat/montat/coregrafiat, pe muzica – arab-obsedantă – din titlu; cel de-al doilea, o parabolă „retro-futuristă" (costumele: sfîrşit de sec. XIX, „atitudinea": sfîrşit de sec. XXI) inspirată – ca *look* – de filmele lui Caro & Jeunet. Un muncitor ataşat la un harnaşament

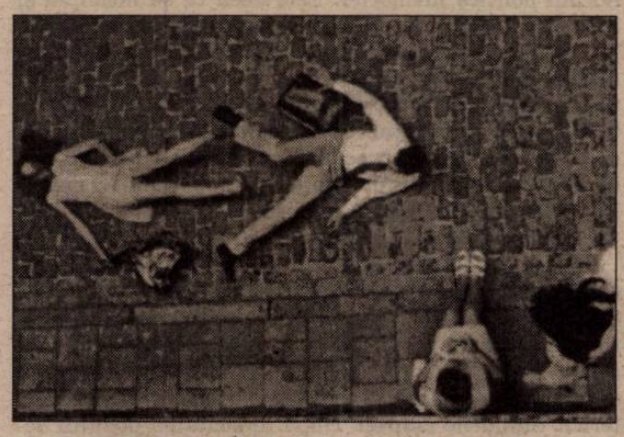

Walking on the Wild Side

La Flamme

complicat de biele-manivele şi alambicuri trudeşte nonstop pentru ca, din efortul lui, un strop de sudoare să fie picurat, ca o rouă, pe-un trandafir; un domn cu joben se opreşte, bagă o monedă în aparat şi, tăind tija trandafirului, şi-l pune la butonieră... În catalog, regizorul explică „morala" parabolei pe refrenul ştiut („alienare"/"clasă muncitoare"); eu am văzut, dimpotrivă, o fabulă ingenioasă despre frumuseţea Artei – Keats („a thing of beauty is a joy forever") trecut prin Revoluţia industrială... Fiecare cu referinţele lui.

Pe ultimele două le-am dus, la rugămintea capalbienilor, sub braţ, la următorul festival: cel de la

Montecatini-Terme

Care începea (e un fel de-a spune) a doua zi după terminarea Capalbio-ului.

Montecatini e un Herculane toscan. O „salbă" de terme baroce, altele de o fantezie arhitecturală demnă de Hasdeu, la care adastă, infatigabilă, vîrsta a treia. Toate bolile pămîntului îşi au „vindecarea" aici: cură de ape, tratament cu ape, terapie prin ape... Oraşul e un Gerontopolis lent, monoton, în care nu se-ntîmplă nimic. Bătrînii sînt pretutindeni, braţ la braţ, ieşind/intrînd din hoteluri/terme, căscînd ochii la kitschizanatul local înşirat pe străzi, căscînd gura la caruselul nocturn din pieţe sau căscînd pur şi simplu.

Într-una din aceste pieţe, două seri la rînd, pe un ecran de 3 pe 6, s-a oferit faunei vîrstnice un *sample* de filme. Ca un aperitiv la festivalul propriu-zis. Lumea venea, ocupa conştiincioasă scaunele din faţa ecranului şi privea fix documentare despre cămile, scheciuri à la Divertis despre minunile Sfîntului Gennaro la Napoli, desene animate destul de „hard" (cu prostituate şi peşti...), într-un talmeş-balmeş căruia i-am căutat – în zadar – rostul. La final, bătrîneii aplaudau la fel de conştiincioşi, deşi unii dintre ei nu se aşezaseră probabil pe scaune decît ca să moţăie...

N-aveam cum să ştiu (fiind pentru prima oară la Montecatini) că festivalul începea, *de fapt,* după aceste două nopţi de exaltantă fervoare cinefilă gerontofilă! Pe toate afişele, în cataloage, scria clar: „52-a Mostra internazionale del cortometraggio, Montecatini-Terme, 8-14 luglio 2001". Am ajuns pe 9, iar festivalul a-nceput – profesionist vorbind – abia pe 11.

Ca şi „abonaţii" apelor termale, *Montecatini Filmvideo* este cel mai bătrîn festival de scurt-metraj din Italia. Aici poţi vedea tot ce ţi-a scăpat pe unde n-ai fost. Există, fireşte, o selecţie – dar ea e, din cîte mi-am dat seama, destul de laxă. Sau de indulgentă. Oferta este imensă. Scurte excelente stau alături de maxica-tastrofe. Ambiţia de a „acoperi tot" (geografic vorbind) este mare şi nu se susţine decît dacă cineva vrea într-adevăr să ştie, musai, ce s-a făcut în Luxemburg, Letonia sau Filipine în anul care s-a scurs. (România a fost prezentă cu un documentar: *Portofranco 2001* de Anca Damian.)

Din fericire, „cineva, acolo sus" – juriul – iubeşte filmele bune. Celor 5 membri ai lui li se datorează surpriza palmaresului, care a ştiut să aleagă din atîta neghină cinegrîul: cinci menţiuni (dintre care una, în fine, antologicului *La Flamme!),* „Premiul pentru cel mai bun film experimental" austriacului *Copy Shop* de Virgil Widrich, „Cel mai bun film despre dans" – „trentransportatului" (de mine) *Erè mèla mèla,* „Opera prima" – spaniolului *Roulette* de Roberto Santiago şi, mai ales, „Bîtlanul de aur" („Airone d'Oro") americanului *The Confession* de Carl Pfirman. Despre toate am scris deja – vezi articolele despre Capalbio 2000, Algarve & Torino 2001. Confirmarea (oficială) a unor intuiţii personale nu poate decît să mă flateze; mai ales că se-ntîmplă atît de rar...

▲

Bogdan SUCEAVĂ

eresuri

http://www.revistarespiro.com

Însemnătatea bibliotecilor virtuale

Cînd aţi investit ultima oară încredere într-un autor român? Mă gîndesc nu doar la romancierii sau poeţii români de azi, dar şi la piesele dramaturgilor noştri, sau la filmele (din nefericire atît de puţine) realizate de scenarişti şi regizori români. Şi mai e ceva. Apariţia în ultimul an a unor directorii sau biblioteci de carte românească în format electronic ne oferă, în spaţiul editorial de limbă română, o perspectivă culturală diferită. Să menţionăm aici adresele unde putem citi, găsi cărţi virtuale româneşti. Există de acum o întreagă bibliotecă pe un server de la Constanţa, cel al asociaţiei ASALT: http://www.asalt.seanet.ro, conţinînd cărţi electronice realizate de dnii Mircea Ţuglea şi Adrian Rezuş. Există Societatea Culturală *Noesis,* al cărei coordonator editorial este dl Remus Cernea, la adresa Internet http://www.noesis.ro, şi există proiectul LiterNet, coordonat de dl Gusztav Demeter, proiect despre care pot fi citite ultimele informaţii la adresa http://www.romanianliterature.f2s.com. Există o bază de date de excelent nivel documentar (prima bibliotecă virtuală românească în ordine cronologică), menţinută la adresa http://biblioteca.euroweb.ro de dl Bogdan Ivan, directorul Editurii Folium, iar pe situl *României literare* dl. Corneliu Ionescu menţine o indexare actualizată a noilor cărţi electronice (adresa este: http://www.romlit.ro). Pe suplimentul cd-rom al revistei *PC Magazin* sînt incluse şi cărţi în format electronic într-o selecţie coordonată de poetul Dan Iancu. Un directoriu interesant se află la http://www.revistanorii.com/Biblioteca_romaneasca.html, menţinut de dl Ştefan Bălan (păcat că nu toate legăturile sale sînt totdeauna actualizate, şi dificultatea provine din amploarea bazei de date dificil de constituit şi de menţinut cu un singur coordonator). Această situaţie editorială schimbă datele şi din punctul de vedere al cititorilor, şi al scriitorilor sau editorilor. Problema are şi o componentă literară. Pentru autorii români de azi e o sfidare recucerirea publicului românesc. Un public care se confruntă cu dificultăţi materiale, cu un mod de viaţă care reduce timpul destinat lecturii. Lucrurile s-au schimbat fundamental după 1989: oameni care înainte vreme erau deschişi poveştii sau poemului – le-au întors acum spatele. E oare de vină scriitorul român pentru această situaţie? Cel mult în măsura în care n-a reuşit să-şi convingă publicul că dintr-un destin ca cel al românului obişnuit ar putea răsări texte de profundă coerenţă literară. Scriitorul român ar mai putea fi de vină pentru generarea unor experimente nesusţinute literar, pentru grăbirea spre tipar a unor texte de unică folosinţă (expresia e împrumutată de la dl Alex. Ştefănescu) şi a lăsat impresia de neseriozitate pe o piaţă unde cultura începea să coste indecent de mult şi seriozitatea a devenit vitală. În acest spaţiu cultural, debutanţii aveau de concurat direct noile traduceri din Soljeniţîn sau Sabato. Fiecare „experiment" lansat de unele edituri sau de diverşi autori frustraţi de o prezumtivă conspiraţie a tăcerii devenea un punct pierdut pe scala credibilităţii literaturii de producţie românească. Publicul român, cel realmente interesat de lectură, s-a orientat destul de pronunţat către traduceri, poate şi spre a răzbuna opreliştile de altădată instaurate de partidul celor necitiţi. Există (şi aici putem să nu fim de aceeaşi părere) mentalitatea că autorul român e slab, că orice produs românesc e automat prost, aşa cum ar fi de aşteptat ca fierul de călcat de producţie autohtonă să facă scurtcircuit. „Consumatorul" care are încredere în frigiderul *Arctic* sau pariază pe echipa naţională de fotbal crede mult mai puţin în potenţialul literaturii române contemporane. O relaţie normală între autor şi cititorul său este cea bazată pe invitaţia: „dă-mi voie să-ţi spun o poveste" sau „dă-mi voie să-ţi spun un poem". Dacă acum există cărţi româneşti gratis pe Internet şi dacă la ele se poate ajunge lesne prin portalurile mai sus amintite, nu e demonstrată oare disponibilitatea autorului român de a comunica cu publicul românesc? Cred că nici o unealtă modernă nu trebuie uitată în răspunsul pe care scriitorul român e dator să-l dea prezentei sfidări. Internetul, suportul CD-ROM sînt marca unei disponibilităţi de natură literară. Nimic nu e prea puţin pentru a demonstra că se poate repune în circuit ideea de text românesc destinat propriului public. Nu cred că autorul român va mai avea moşie lîngă Piteşti, ca în bunele vremuri ale lui Liviu Rebreanu, dar cred că un roman bun poate să fie scris în România de azi. Şi nu e exclus să fie lansat pe Internet. Ipoteza ar merita urmărită.

Oricum, se poate observa din listarea directoriilor culturale că toate proiectele disponibile azi unui cititor interesat sînt iniţiative susţinute la nivel individual. Guvernul, Ministerul Culturii, Fundaţia Culturală Română nu au găsit încă disponibilităţi către sprijinirea publicării de cărţi în format electronic. Avem nevoie de programe specializate, de management cultural şi de seriozitate.

O asemenea implicare ar fi oricînd binevenită. În fond discutăm despre ceva ce rămîne, despre „tiraje" inepuizabile, despre lucrări care vor putea fi folosite ca referinţă şi peste decenii.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

O atitudine potrivită

Nu o dată mi-am pus întrebări cu privire la simbolistica emblemelor desenate ale unor produse ca *Rex* sau *Mr. Proper*. Ce se are în vedere la crearea unor asemenea personaje? Nevoia gospodinelor de a-şi aminti perioada plină de siguranţă şi sfaturi a copilăriei (vulpoiul cu degetul foarte arătător le indică o modalitate certă de a economisi bani) sau o discretă suspiciune de infantilism, judecînd după vastitatea musculară şi modestia craniană a sinistrului domn Proper de pe *Mr. Proper*? De ce nu un balaur cu şapte capete, serios şi credibil în postura de consilier gospodăresc şi mare finanţist sau un Făt-Frumos curat ca Lacrima ori o Albă-ca-Zăpada mai albă decît albul tuturor decoloranţilor la un loc sau o Baba Cloanţa călare pe maşina ei de spălat supersonică, luînd la mustaţă toate testele de plictiseală ale lui Sandu Gruia? Fiindcă, după cum se vede, lumea gospodinelor e una veselă.

Mult mai logică, însă, şi realmente amuzantă, pare să fie cea a animalelor. O dovedeşte noua reclamă la *Kitecat*. Aici, prezenţa personajului animat este cît se poate de inspirată, mai ales că la excelenta realizare artistică a desenului se adaugă un gag clasic (căţelul fioros alergînd o pisică obişnuită şi invers, superpisica hrănită cu *Kitecat* punînd pe fugă potaia). O secvenţă celebră care ne întoarce cu gîndul la deliciul copilăriei, recontextualizată parodic printr-un simpatic joc de cuvinte: *Cattus Kitecattus* versus *Cattus Domesticus*. Omagiu hîtru adus livrescului şi (i)maturităţii noastre, doctă şi liniştitoare precizare ştiinţifică...

Dacă ceea ce se citeşte pe mutra haioasă şi ultraexpresivă a pisicii portocalii este *katitudinea extra,* atunci ar putea fi vorba de prima emblemă de marcă de pe la noi cu o atitudine potrivită.

▲

Dilema vă recomandă

● Gelu Ionescu, *Trecut-au anii... la apa Vavilonului (sau despre Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu),* în *22,* nr. din 7-13 august 2001. Un exerciţiu de admiraţie despre aceste două incontestabile personalităţi ale culturii noastre, scris la München cu o libertate a nuanţei care abrogă oda şi refuză bagatelizarea valorilor; o ţinută intelectuală rar întîlnită la noi, cei de pe Dîmboviţa, prinşi permanent între extaz şi pamflet. (Radu Cosaşu)

● Clipul piesei „Dragostea e ca şi-o rîie" a trupei Nightlosers. Nemuritorul Zavaidoc revizitat cu nostalgie şi umor. (Dan Stanciu)

Hanno HOFER

One bourbon, one scotch, one beer

Cu puţin timp în urmă, ne-a părăsit John Lee Hooker şi, cu această ocazie, i-am solicitat lui Hanno Hofer (el însuşi bluesman, *solist al formaţiei Nightlosers) să scrie cîteva rînduri despre cel dispărut. Nu este, după cum veţi vedea, un necrolog propriu-zis, ci un text cald, personal, şi implicit o invitaţie la „one bourbon, one scotch, one beer", adică la muzica lui John Lee Hooker – ascultată, desigur, într-un club de noapte.* ***(C. P.-B.)***

L-am ascultat pentru prima oară prin anii optzeci. A fost primul meu şoc muzical, nu mai ascultasem aşa ceva pînă atunci. În faţă la „Muzica" se vindeau pe sub mînă mai ales Pink Floyd, Genesis, Supertramp etc., adică muzici europene, sofisticate, „de concepţie". Printr-o întîmplare – prieten în America, trimis pachet cu casete printre care... – am dat peste el: John Lee Hooker, alias Texas Slim, John Lee Booker, Birmingham Sam, Johnny Williams, Delta John: singurul *bluesman* care îşi putea permite „să-şi ţină" atîtea pseudonime pentru simplul motiv că era inconfundabil. Cînd auzeai o voce gravă, mormăită, o chitară rudimentară, monotonă, susţinută de bătaia piciorului în podea, ştiai imediat cu cine ai de-a face. Atrăgea la el din prima felul său de a ignora toate tiparele genului, de a povesti liber, neritmat, dar extrem de bine ritmat. Şi încă ceva: simţeai imediat că omul ăsta nu ştie altceva, iar în *blues,* dacă eşti „de-acolo", asta chiar e o calitate.

© A. Corbijn

One bourbon, one scotch, one beer... unul dintre *hit*urile celebre ale lui, de care ascultîndu-l pentru prima oară ne-am amuzat teribil pentru că, mă rog, o bere (cu ulei) mai găseai dacă făceai eforturi, dar un bourbon şi-un scotch...

Ca mai toţi *bluesman*-ii autentici, pe cale de dispariţie, şi el a fost mai întîi zilier la diverse ferme agricole şi cîntăreţ de *gospel* la biserică. Apoi, după ce s-a mutat la oraş, a fost muncitor la diverse fabrici şi uzine – ca să citez dintr-un *blues* românesc – şi proiecţionist la cinema(!). Seara, cînd avea timp, colinda cluburile. Efectul magic s-a produs cînd a pus pentru prima oară mîna pe o chitară electrică. Cam de pe-atunci n-a mai fost nevoit să asambleze maşini sau să se uite la filme care poate nu-i plăceau. Restul e istorie.

Ceva esenţial îl mai desparte de alţi *bluesman*-i din aceeaşi generaţie – norocul care a fost întotdeauna de partea sa. A fost descoperit o dată şi redescoperit de alte cîteva ori, în timp ce colegi de-ai săi sfîrşeau în sărăcie şi uitare. Muzica sa a răsunat din patefoane, radiouri, pick-up-uri, televizoare alb/negru şi color, *walkman*-uri, CD-playere. Şi toate aparaturile astea l-au prins în viaţă.

Unul din ultimele sale albume se numeşte *Mr. Lucky*. Mr. Lucky a murit la 84 de ani în somn, în vila sa din California.

One bourbon, one scotch, one beer pentru John Lee Hooker şi ceilalţi. Că acum avem...

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Animale muzicale

„Uău, uău, uău pisicuţa mea / tu mi-ai răpit inima! / Nu ştiu cum, da' m-ai zăpăcit / Sînt mort după tine"; „Căţeluş cu părul creţ / Fuge, fuge prin eoteţ / După uh, după ah, / După pisicuţa ta / Căţeluş fricos, / Nu fi nepoliticos! / Nu lătra, nu muşca / Pisi-pisi-cuţa mea!". Aceste versuri nu aparţin unei poezioare pentru copii, ci unor şlagăre neaoşe la modă: *Valahia* – „Pisicuţa" şi „Căţeluş cu părul creţ". Desigur, sînt inspirate de rimele pe care le recitam, mulţi dintre noi, în copilărie. Conotaţia pe care au căpătat-o e, evident, una sexuală: ca şi în cazul bananei de anul trecut, tot a *Valahiei,* semnelor candide ale copilăriei li se acordă, acum, înţelesuri ale vîrstei, să-i zicem, următoare, un soi de adolescenţă veşnic la pîndă şi dornică de pereche. Animalele devin purtătoarele unui limbaj sexual aluziv, înveşmîntarea în blana lor inocentă servind drept comod contrast pentru mesajele erotice îndrăzneţe. Primii care au inaugurat metaforele zoomorfe au fost, tot în sezonul trecut, cei de la *Voltaj,* cu „Albinuţa" lor care zbura din floare-n floare. Întrucîtva ca-n poeziile Văcăreştilor, femeile erau florile pe care bărbaţii nu aşteptau să le culeagă, ci le survolau agresiv şi selectiv. Celebra banană a *Valahiei* se integra în acelaşi paradis luxuriant vegetal naiv, în care virtualii Daphnis şi Chloe se urmăreau şi se tachinau. În varianta zoomorfă mai recentă, bărbaţii sînt căţei, iar femeile – pisici. Între ei este o relaţie războinică, simplă: „Pis pis pis pis, pisicuţa mea / Fii atentă la căţei că te pot muşca / Căţelul e isteţ, / Negru şi cu părul creţ, / Dar, cînd e vorba de pisică / I se face coada mică/ Se văd pisicile la înaintare / Va fi o luptă grea / E lupta cea mare".

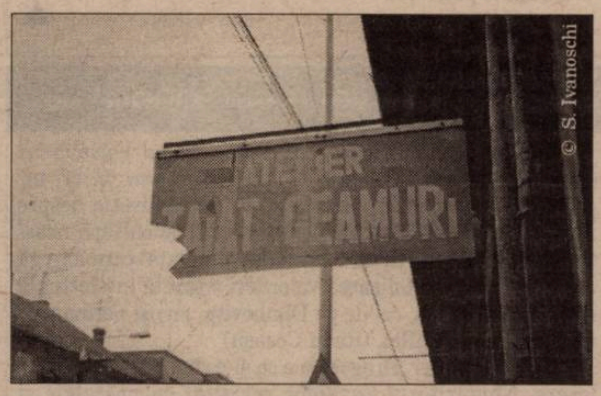

O cu totul altă ipostază canină ne oferă *Taxi,* în *hit*-ul lor „Comunitaru'". La cine se referă e mai mult decît vizibil. Această năpăstuită, dar naţională categorie de cîini nu-şi pot permite latura jucăuşă, erotică din şlagărele mai *soft*. *Taxi* merg pe genul *hard*, ca şi *Casa loco*, de critică socială. Cîinele vagabond are nefericirea de a deveni simbol social negativ, marcă a unei societăţi indiferente, absurde. Prin antiteză cu o pseudo-realitate paradisiacă, comunitaru' se trezeşte cea mai supărătoare plagă a acesteia: „Ţara-i o grădină / Bucureştiul – o floare / Eu merg pe trotuar / Cu labele murdare". Floarea şi grădina albinuţei apar şi aici, dar ca metafore sociale, semne ale unui (anti)paradis public. Cîinele comunitar se blamează, într-un limbaj autocritic, şi ajunge la concluzia că el este singura pată pe imaculata desfăşurare a lucrurilor: „Nivelul de trai / A crescut simţitor / Porcul e gras / Şi pomul roditor / Întreaga Europă / A venit să vă vadă / Dar m-a găsit / Pe mine pe stradă". Paradisul naţional despre care animalul latră este o împletire de zicale populiste, umflate de vocea unui Păcală universal, cu lozinci actuale, formale şi internaţionaliste. Cel mai trist este refrenul, în care cîinele însuşi cere să fie omorît: „Castraţi-mă, castraţi-mă / Sau dacă vreţi, euthanasiaţi-mă / Pentru că ultima voastră problemă / Sînt eu, cîinele comunitar".

Să auzi un copil de 5 ani fredonînd refrenul ăsta, altfel plăcut şi melodios la ureche, nu e tocmai o uşurare. Pentru semenii noştri mai mici, aceasta nu-i decît o melodie despre căţei. Ca şi cea cu pisicuţele şi căţeluşii. Amîndouă sînt nişte cîntece reuşite, cel cu cîinele comunitar fiind chiar mai mult de atît. Ideea e că animalele au intrat în cultura populară ca un regn tocmai copt pentru posibile metafore, simboluri, embleme. Asemănător cu copiii dintr-un articol precedent, şi ele încep să fie copleşite de conotaţii sexuale sau sociale, şi tot mai puţin naturale.

▲

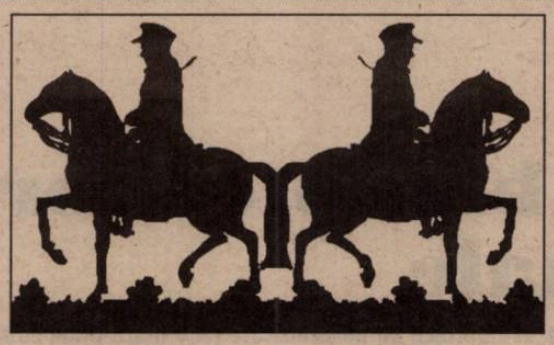

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Orwelliană

În dimineaţa acelei zile de august a anului 1984, cînd mi-am pus la picup, proaspăt cumpărate de la „Muzica" de pe Calea Victoriei, cvartetele lui Mozart dedicate lui Joseph Haydn în urmă cu 199 de ani – în 1785, Mozart avea 30 de ani şi doar 6 pînă va muri, cvartetele acestea divine, muncite trei ani de zile, mărturisind o neobişnuit de complicată elaborare, cu multe ştersături şi reveniri, ceea ce rareori i se întîmpla acestui geniu care compunea la comandă (mai mult sau mai puţin socială...) minunăţii, fără ezitare sau chin grafic, căci Mozart, după expresia de neuitat a lui Călinescu, „nu a căutat niciodată, ci a găsit întotdeauna" –

în dimineaţa aceea a lui 1984, cu un soare bun ca mierea pe unt în anumite clipe ale vieţii nechibzuite, înainte de a deschide picupul, de a şterge atent plăcile şi a pune acul pe disc (de unde „disc compact" în 1984 la Bucureşti?) citisem

că un leopard, la iarmarocul din Dijon, scăpase de sub vraja îmblînzitorului său şi, sărind în mijlocul mulţimii, rănise la picior o fetiţă de 4 ani;

că un băiat de 14 ani dintr-un alt orăşel francez împuşcase cu o carabină pe un alt băiat în vîrstă de 12 ani, fiindcă acesta îi insultase mama;

că un bărbat, tot pe undeva în Europa de Vest (care „integrare europeană" în 1984 la Bucureşti, la mine, în Caloteşti?), chemase la telefon poliţia şi spusese: „Sînt într-o cabină publică, îmi voi trage un glonte în cap pentru că sînt singur şi descumpănit" şi, oricît încercase poliţistul să prelungească dialogul, trimiţînd grabnic patrule spre toate telefoanele publice din oraş, în aparat se auzi o împuşcătură şi un strigăt slab, omul omorîndu-se într-adevăr la capătul celălalt al firului, cum avea să se constate;

că o fetiţă de doi ani şi ceva se rătăcise într-o pădure, jucîndu-se de-a v-aţi ascunselea cu alţi copii, în timp ce părinţii se adunaseră într-o petrecere la iarbă verde, poliţia căutînd-o o noapte întreagă şi găsind-o a doua zi, la vreo patru kilometri distanţă, adormită sub un copac;

că în urmă cu 80 milioane de ani – după calculele unor savanţi sovietici (un termen normal la 1984) – în Antarctica vegetaţia era luxuriantă, apa avea o temperatură de 28 de grade şi creşteau palmieri;

că un cascador a ieşit viu şi nevătămat din maşina în care se îngropase voluntar sub cîţiva metri de zăpadă, în Alpi, trăind acolo, aşa, timp de 30 de zile, pentru „a testa posibilităţile omului într-un spaţiu redus", am închis citatul, dar şi caietul în care mi le însemnasem.

Apoi, după 199 de ani, cele 6 cvartete dedicate de Mozart lui Haydn – transmise acestuia aşa „cum un tată îşi trimite şi îşi încredinţează copiii unui om ilustru care printr-o fericită coincidenţă se dovedeşte a-i fi şi cel mai bun prieten" – cu leoparzii angoaselor lor, cu rătăcirile lor puerile în pădurile bătrîne ale unei Antarctici de necalculat, mi-au dovedit, după trei ore de audiţie, posibilităţile omului închis într-un spaţiu la fel de îngust ca o cabină telefonică în care un bărbat murmură că-i singur şi se împuşcă. După ultimul cvartet, m-am hotărît să cred în enormitatea rostită cu toată convingerea de Arthur Rubinstein: „Viaţa iubeşte pe cei care o iubesc". Pînă în acea zi, mi-am zis că aceasta e doar ideea unui om care cîntă Chopin ca nimeni altul. În amurg – progresînd în seriozitate – m-am dus la garderobul unde ascunsesem caietul de însemnări zilnice, l-am luat de sub cămăşi şi l-am pus în lada de iarnă, sub pulovere, unde ţineam *Contre tout espoir* a Nadejdei Mandelstam, dăruită de Gelu Ionescu, după ce se întorsese din primul său drum la Paris; Mozart, Rubinstein, sinucigaşul acela mă avertizaseră să dau atenţie maximă zvonului auzit cu o zi înainte – „se cam caută prin case jurnalele personale".

Fiecare are un 1984 al său de care nu trebuie să-i fie ruşine.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Daniela Braşoveanu, despre Bucureşti

Sînt din Teleorman. Acolo nu mi-a plăcut munca şi am venit la Bucureşti. Am plecat dimineaţa şi am ajuns tot dimineaţa. Aici n-am ştiut ce să fac. M-am dus la rude de departe. Nevasta era bucureşteancă şi cînd m-a văzut a zis că dacă n-o pot ajuta prin casă. Ştiam că dacă începi aşa, aşa rămîi. Acum nu erau posibilităţi ca astăzi. Ceauşescu nu te lăsa să te fixezi în Bucureşti... muncă n-aveai. Doar să scapi de sărăcia aia de Colectivă, unde mămica şi tătucu' munceau rupţi în piept. Săracii, vreo cinci-şase ani ziceau vecinilor că-s plecată la o facultă, iar eu dădeam cu mătura prin case. Eu sînt micuţă şi nu prea aveam curtezani, iar să-mi găsească vreun tomnatic, mi-era scîrbă... parcă vedeam că vrea mîncare de cartofi şi eu trebuia să stau într-o cămăruţă. Stăteam pe atunci în nişte muncitoreşti, prin Bucureştii Noi. Lume amestecată pe acolo... m-am tras într-un demisol, mai tîrziu, că venea miliţia pe acolo la control, mă ascundeau oamenii, dar nu se putea iar şi iar. Trecea troleibuzul dimineaţa pe lîngă subsolul meu... a fost cămăruţa mea: puneam floricele la fereşti şi mi-am luat pe pereţi icoane de la Mitropolie. Nu suportam multe lucruri, vroiam să fie simplu, la Bucureşti aveam nevoie de fericire şi Dumnezeu... aşa credeam eu. Fiindcă pe Dumnezeu îl ştiam din sat, la Bucureşti căutam fericirea. În bloc cu mine stătea o bîrfitoare, toată ziua toca pe toţi şi mie nu-mi plăcea, dar mă duceam la cafele fiindcă asta se lăuda cu relaţii şi speram să-mi găsesc şi eu locul. M-a dat la un nepot de-al ei handicapat. Îmi dădea masă şi bani. Îl întorceam pe olog pe toate părţile... n-aveam studii, nu-mi plăcuse cartea. Într-o seară, cînd veneam de la olog, era un bărbat la uşa mea. Greşise uşa... era ofiţer de Securitate. M-am speriat. Era tomnatic, dar avea bun-simţ. M-a salutat şi mi-a spus să tac, că are misiune. Am tăcut, am intrat în cămăruţă. El nu m-a deranjat, eu n-am zis pîs. În seara aia am adormit ghemuită într-un colţ, nespălată deloc. Dimineaţa au arestat un locatar, uneltea împotriva statului. De ce trebuia ăla să unelteasscă? Ce-i apucă pe unii care au de toate, din astea? Ce vor mai mult? Pe Dumnezeu? Cu Dumnezeu eşti născut. Şi eu la fel? Ce-am căutat în Bucureşti? Fericirea? Vai de oasele mele! Întîi, femeie de serviciu şi dup-aia, la fel. Bărbat, ioc, jigodii beţive, pe care nu le-am lăsat să pună mîna pe mine. După vreo zece ani, acasă nu mai puteam să mă întorc, muriseră ai mei. Acu' mă gîndesc că nici de coşciug n-am bani. N-am păcate, mi-o găsi Dumnezeu un pat să-mi putrezească oasele.

▲

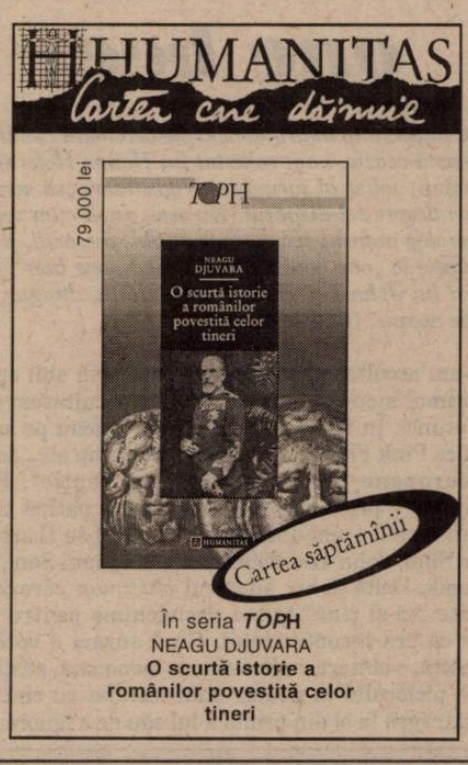

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Brâncuşi arhitect (II)

Relaţia României cu sculptorul, mai cu seamă în ceea ce priveşte posteritatea operei acestuia, a fost şi rămîne una ambiguă. Această posteritate a fost mai întîi refuzată deodată cu donaţia oferită de sculptor ţării sale de origine. Coloana a fost subiect al tentativelor de demolare (în cele din urmă chiar a fost dezasamblată de către varii „brâncuşologi"); apoi subiect de banc; în fine, acum, obiect al unei copieri nestingherite de către lege ori specialişti.

Dar nu este coloana singura operă a cărei memorie va fi fost traumatizată. Voi povesti aici un moment avîndu-l Brâncuşi din nou drept personaj de istorie urbană. Imediat după revoluţie, a poposit la Bucureşti un flamboiant personaj, dl arhitect Vişan, taman de la Paris. Precum se vede, sculptorul are parte de astfel de „avocaţi" – pitoreşti pe buza ilegalităţii – care mai toţi vor ceva de la opera sa: ba să o expandeze dimensional, ba să o îmbucătească spre a o restaura cu forţa, ba să o copieze, ba să o înmulţească cu pietroaie de rîu vîndute drept opere prime. Agitat, dl Vişan a şi propus de îndată o modalitate originală de a decora pieţele bucureştene.

La drept vorbind, aceste pieţe bucureştene arătau ciudat în 1990, dacă vă mai amintiţi (nici nu e greu, cam la fel sînt şi acum...). Din Piaţa Palatului Regal lipsea de zece cincinale statuia regelui Carol I (apropo, şi aici este o întreagă halima iscată în jurul posibilei refaceri a statuii lui Mestrovici). De la Universitate, la fel, a fost alungată statuia Brătianului. În schimb, Piaţa Romană aştepta în 1989 o statuie triumfalnică pentru a fi depusă pe soclul de beton, singurul construit şi singurul care a mai supravieţuit cîţiva ani după revoluţie, cu celebrul slogan scris pe el în 1989: „În Decembrie ne-am luat raţia de libertate". Unii îşi mai amintesc că un mulaj al respectivei statui a şi stat o vreme cocoţat pe un simulacru de soclu. Bănuiesc că această simulare s-a făcut pentru alde Ceauşescu, incapabili să înţeleagă scara obiectelor artistice sau arhitecturale reprezentate în planuri sau epure. Ca şi la Casa Republicii, trebuie lucrat la scara reală, cu riscul – verificat la casă – de a trebui să se demoleze şi să se refacă totul.

Iar domnul Vişan gîndea cu seriozitate pentru aceste pieţe chele că, în loc de statui, pot fi amplasate replici la scară gigantică (10:1 sau chiar 20:1) a unor lucrări reprezentative ale lui Constantin Brâncuşi. Îmi amintesc că s-a pomenit despre o Pasăre măiastră, despre cocoş şi, poate, despre alte statui al căror nume nu mi-l mai amintesc acum. S-a pomenit despre patriotism, recuperare a memoriei culturale, omagiu lui Brâncuşi şi tot aşa. Am scris în rubrica pe care o aveam la vremea respectivă în *Tineretul liber* împotriva unei asemenea mîrlănii. Motivele sînt, mi se pare, de bun-simţ elementar şi sînt aceleaşi pentru care trebuie oprită bazaconia de la Petroşani. Iată-le: a) nu se poate proceda la copierea unei opere de artă unice, din raţiuni estetice şi, oricum, în nici un caz fără acordul autorului sau al moştenitorilor săi legali. Nici măcar dreptul de a le fotografia lucrările în vederea publicării nu este îngăduit, darămite acela de a le copia. b) În nici un caz, dar absolut în nici un caz, nu este îngăduită schimbarea scării, a dimensiunilor relative ale copiei faţă de original. Există brelocuri cu Turnul Eiffel, „venuşi din milo" cît palma, turnaţi în ipsos, dar toate aceste obiecte intră sub incidenţa kitsch-ului celui mai execrabil. Ceea ce era monumental devine cel mult pitoresc, dacă nu este umilit de nanism; dimpotrivă, ceea ce era menit a rămîne delicat devine – prin gonflare – hidos. Este o regulă pe care estetica arhitecturii – unde astfel de mutaţii de scară se petrec frecvent, din nefericire – o numeşte a „mărimii absolute" (P.A. Michelis). Potrivit ei, un anumit obiect arhitectural, făcut pentru o anumită destinaţie, dintr-un anumit material, la o anumită scară şi amplasat într-un anume context, nu poate fi mărit sau micşorat că atare fără ca el să devină ridicol sau înfricoşător. Asta deoarece obiectul acela era vegheat de mărimea absolută, proprie numai lui, ca o conjuncţie de factori care l-au iscat. Dar de unde să ştie tocmai dl Vişan de *decorum*, cînd d-sa a construit prin Africa „cea mai mare catedrală din lume, maimuţărind – dintre toate bisericile acestui pămînt – tocmai pe San Pietro? Voi reveni.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Despre femei şi pahare

Cînd sînt în criză de inspiraţie iau numărul precedent al *Dilemei* şi studiez cu o figură nemulţumită lucrurile scrise cu o săptămînă în urmă. Metoda are succes, dar într-un mod destul de întortocheat, asociaţiile de idei au secretele lor, ca orice asociaţie sau breaslă. Dacă am scris despre viaţa pe şantier, îmi trăsneşte să fac portretul vreunui englez excentric, dacă am încercat o schiţă fantastică, îmi vine să-ntorc pe dos un subiect de actualitate. Iată ce subiecte mi-au fluturat pe la urechi pentru numărul de azi.

Unu: ce-ar fi să-l clonăm pe recent comemoratul Mihai Viteazul? În fond, avem moaşte şi cap, deci ADN. Dar ce-ar face voievodul renăscut? S-ar apuca iar de travaliul Unirii, cu Basarabia? I-ar decapita pe turcii care i-ar ieşi în cale, mergînd după ei pînă la Kusadasi? Şi-ar aduce aminte că nu prea s-a înţeles cu ungurii? Ar cere viză Schengen ca să se ducă iar la Viena? Sau poate că ar cere retrocedarea peliculei realizate de Sergiu Nicolaescu, în care Amza Pellea vorbea cu vocea lui Emanoil Petruţ.

Doi: ce-ar fi ca sportivii care reprezintă România şi sînt găsiţi dopaţi să fie pedepsiţi serios, măcar cu cîteva zeci de zile de muncă în folosul colectivităţii? Adică, cum vine asta, se pregătesc pe banii contribuabilului, sînt plimbaţi pînă în Lumea 9 pe banii aceluiaşi, ba mai primesc şi cîte un premiu în bani şi obiecte tot din bani publici. Iar cînd (şi dacă) sînt prinşi cu mîţa-n sac, li se ia dreptul de a mai participa la alte competiţii viitoare. De fapt, nu li se ia nimic, căci nu poţi să iei cuiva ceva pe care ar putea să-l aibă sau nu. N-ar fi mai normal să plătească înapoi la buget contravaloarea transportului şi a celorlalte cheltuieli? Dar despre reprezentarea naţională prin sport cred c-ar fi mai multe de spus. Avem campioni, dar n-avem piscine. Avem glorii mondiale, dar elevii nu fac sport la şcoală. Sîntem o naţiune cotropită de boli, dar dăm zeci de mii de dolari pentru cîţiva ambasadori ai sănătăţii naţionale. Care, uneori, nu „fac deplasarea" pentru că... şi-au uitat paşaportul acasă!

Trei: cine oare este misterioasa femeie care duce cu grijă un pahar cu apă, trecînd uşor pe deasupra rubricii mele? În timp am descoperit (sau imaginat) felurite conexiuni între subiectele *Dilemei* şi ilustraţiile fals neutre descoperite de Dan Stanciu prin cine ştie ce albume preţioase. Unele de-a dreptul neliniştitoare. Tînăra de mai sus îmi trezeşte astfel de bănuieli. Îmi place să cred că e tînără, judecînd după talia zveltă, armonios completată cu bustul dezvelit atît cît era necesar într-o vreme cînd nu se făcea *topless* decît în dormitor. Nu cred că e o servitoare, judecînd după fragmentul dorsal al rochiei, care trădează o crinolină pretenţioasă, nu o fustă de slujnicuţă poznaşă. Dar de ce serveşte ea, stăpînă, acel pahar? Simplu, pentru că se-ndreaptă către cel iubit, căruia îi dă o dovadă de iubire. În cazul nostru, judecînd după direcţie, ar putea fi vorba de colegul Augustin Ioan sau, mai încolo, de Radu Cosaşu sau, cine ştie, poate chiar de Lucian Mîndruţă, deşi mă-ndoiesc că o tînără din lumea bună ar bate drumul pînă în pagina 5. După cum ţine tava, trag concluzia că în partea invizibilă din faţă s-ar mai afla ceva (fursecuri, dulceaţă sau blinele), căci altminteri tava s-ar dezechilibra spre înapoi. Sau poate cîteva hapuri întăritoare, pentru un tînăr ameţit de aerul tare al zîmbetului ei. Chiar mă bucur că nu-i văd faţa, asta mi-ar inhiba scenariile mai rău decît Legea cinematografiei. În cartea sa de interviuri cu Hitchcock, Truffaut îl întreabă pe bătrînul monstru cum de a reuşit să ne trezească, fără nici un indiciu aparent, bănuiala (adeverită ulterior) că paharul cu lapte, dus de nevasta soţului, era otrăvit. *Simplu*, a răspuns acela, *am pus în lapte un bec mic, care făcea ca paharul să fie o idee mai luminos decît era normal*. Dacă şi în paharul enigmaticei mele însoţitoare se află vreo otravă, vreun anabolizant, vreun nandrolon? Şi dacă îl scapă peste textele mele?

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Sexploatare

Încă de la apariţia sa, cinematograful părea să promită sex. Era o promisiune implicită, lăsată să plutească, inclusă în capacitatea filmului de a oglindi viaţa, legată de puterea lui de a crea fantasme. O puteai deduce şi din vehemenţa celor care au condamnat cinematograful încă de la început, ca pe ceva periculos. Şi, în pofida regulamentelor instituite la un moment dat (ca faimosul Cod Hays de la Hollywood) şi a restricţiilor absurde (exemplul meu favorit: un desen animat Disney, cenzurat pentru că unul din personaje – o vacă – era înfăţişat citind o carte despre adulter), filmele au continuat să promită: încărcătura senzuală din stilul unui anumit regizor (un Josef von Sternberg, un Max Ophuls), provocări insinuate în replici aparent nevinovate, felul cum anumite vedete interacţionau pe ecran, felul cum se mişcau sau priveau spre public sau accentuau sau tărăgănau anumite cuvinte. Şi la un moment dat, prin anii '60, cînd publicul a descoperit, în filme de Alain Resnais şi Fellini şi Bergman, mai multă francheţe, mai multă imaginaţie erotică, o mai mare îndrăzneală decît văzuse pînă atunci, unii şi-au zis, poate, că revoluţia sexuală bate şi la porţile filmului, care aproape că a crescut destul de mare ca să se elibereze, ca să-şi onoreze promisiunea.

Şi-a onorat-o?

Deschizi televizorul şi vezi nişte fete dansînd, la o emisiune de divertisment. De fapt, vezi ce-ţi arată operatorul, a cărui cameră nu slăbeşte nici o secundă părţile anatomice care – se presupune – te interesează. Filmează conştiincios tot ce tresaltă, se unduieşte, se bîţîie. Pîndeşte momentul cînd o mişcare a dansatoarei va dezvălui mai mult. Îşi face datoria, nu lasă emisiunea să devină prea plictisitoare. E prea cald ca să ieşi pe stradă, să fluieri după fete? Nu-i nimic, poţi să faci asta în faţa televizorului; poţi să vezi şi să auzi o grămadă de lucruri în materie de sex, şi cele mai multe sînt la nivelul ăsta. Fluierături pe stradă. Reflexe condiţionate. Sexploatare.

Suna bine – eliberarea sexuală a filmelor, filmul lansîndu-se în explorarea sexualităţii, folosindu-se de aturile sale – urgenţa şi materialitatea imaginii în mişcare – ca să prindă din urmă literatura. Asta în teorie. În practică, deschidem televizorul, ne alegem un film oarecare, ceva care să ne-ajute să depăşim încă o seară de caniculă, şi cel mai adesea vedem ceva de genul ăsta: la un moment dat, povestea se întrerupe, eroul şi eroina se dezbracă, are loc Marea Scenă de Sex, apoi ei se îmbracă şi povestea continuă. Marea Scenă n-a avut mare legătură cu personajele sau cu intriga în care sînt implicate. Dar era programată – pur şi simplu trebuia să se întîmple, pentru că personajele principale sînt bărbat şi femeie. Cu tot sexul de pe ecranele mici şi mari, lucruri cu adevărat erotice vedem rar. Vedem des clişee: Pasiune Dezlănţuită – în care bieţii actori se dau cu capul de toţi pereţii şi se iau la trîntă, hainele sînt sfîşiate şi mobila zboară (realizatorii ar trebui să includă avertismente: nu încercaţi acasă, n-are rost); sau Noapte de Vis – în care bieţii actori sînt îmbăiaţi într-o lumină supranaturală şi par înmuiaţi de melodiile siropoase de pe banda sonoră – atunci cînd nu sînt coruri angelice (realizatorii ar trebui să avertizeze: începători, nu vă aşteptaţi să auziţi vreun cor). Secvenţele astea sînt la fel de banale ca urmăririle cu maşina – şi la fel de mecanice. Pe undeva, le percepem în continuare ca pe nişte reprezentări directe ale unor lucruri reale – iubirea şi sexualitatea. Dar între ele şi realitatea la care trimit s-a creat o mare distanţă. Unele momente din serialul *Ally McBeal* sînt mult mai sexy şi mult mai adevărate: în conceperea lor au intrat ceva spirit şi ceva intuiţie, o înţelegere a trăirilor şi a fanteziilor erotice, o curiozitate à propos de ce se petrece în minţile bărbaţilor şi ale femeilor, atunci cînd sînt împreună. Uitîndu-mă la televizor (încă un *show* plin de aluzii vulgare, încă un filmuleţ lipsit de calităţi, dar cu două-trei scene (anti)erotice vîrîte acolo, ca să fie), mă întreb uneori dacă promisiunea aceea erotică, veche de cînd filmul, a fost onorată cu adevărat. Sau dacă a existat vreo promisiune – altceva decît imitarea şi reproducerea mecanică a unor poziţii şi mişcări, altceva decît pornografie. (Care funcţionează, dar altfel. Cînd intri pe teritoriul pornografiei, laşi la poartă afecţiune, tandreţe, iubire, simpatie, antipatie, furie, ură, umor – toate emoţiile pe care le puteai asocia cu sexul. Pornografia e un alt tărîm. Şi, în acest articol, e între paranteze.)

Antena 1 a difuzat nu de mult filmul lui Marco Ferreri *Ultima femeie* (1976). Povestea unui bărbat al cărui egoism brutal, pueril, şi a cărui fixaţie narcisică pe propria virilitate îl împiedică să comunice afectiv de vreo femeie, filmul avea mult sex în detalii explicite. Dar în acelaşi timp avea adevăr, forţă emoţională şi un Gérard Depardieu formidabil (dezbrăcat şi la propriu şi la figurat – fără trucurile prin care un actor tinde să se distanţeze de un astfel de personaj, sau să-l îndulcească) în rolul bărbatului. Un film puternic, fără nici o legătură cu filmele „pentru adulţi" difuzate de obicei la acea oră, sîmbătă noaptea. De fapt, fără nici o legătură cu sexploatarea de care avem parte la orice oră, pe atîtea canale de televiziune.

▲

INTERPRETAREA VIZELOR

Încolonaţi spre America

Ora 6,30 dimineaţa. Cu o sticlă de cafea în pungă, ajung în faţa Consulatului american de pe Snagov. E, evident, foarte tîrziu. Coada are deja două părţi: una de la colţ, în faţă, cu vizibilitate decentă spre consulat, şi alta marginală, după colţ. Nimeresc în partea a doua, după colţ. Acolo ai senzaţia, mai acută, de incertitudine şi trenuri pierdute. Deşi ai toate actele în regulă, chiar şi invitaţie oficială, şi nu pleci decît pe termen foarte scurt. Coada îşi face efectul, zgîndărindu-ţi anxietăţile. „Noi, ăştia din partea a doua, parcă văd că nu mai ajungem azi. Să vedeţi că mai pierdem încă o zi", afirmă o doamnă aparent serioasă din spate. De fapt, nu se ştie dacă nu e din faţă, pentru că românii în aşteptare nu au stare, migrează mereu tot mai înainte, sperînd să termine mai repede calvarul. Aşa se întîmplă şi la coadă la teleferic, şi se întîmpla, pe vremuri, la cozile la carne, unt, bilete la teatru sau la Cinematecă. De aceea, în special la cele intelectuale, unde veneau oameni mai cu scaun la cap, s-au inventat bonurile de ordine. Şi la americani se dau bonuri de ordine: cine nu primeşte e clar că nu intră în ziua aia. Dar, ca să ai bon de ordine, trebuie să fi achitat taxa de viză. Deşi documentele necesare vizei sînt clar afişate la intrare, mulţi nu se grăbiseră cu plata. Nu-i nimic, soluţii se găsesc, în lumina bunei descurcăreli româneşti: chitanţele celor care achitaseră trec, repede, în mîinile celor ce nu plătiseră încă şi, astfel, solidari, toţi cei din coadă primesc bonuri de ordine. Apoi se alege urgent un comando grăbit, care rezolvă profesionist taxa la Banca Transilvania. Urmează epopeea formularelor: şi astea se pot lua cu cîte zile vrei înainte şi completa calm, la birou, acasă. Totuşi, se împart şi la coadă, de către funcţionarii ambasadei, *just in case*... Mai mulţi decît ai crede se reped să le ia. Formularele se completează agil, dar aproximativ, pe genţi sau genunchi, ţinînd cont de părerile oricui. Apare problema pozei, dar şi asta se rezolvă: un fotograf între două vîrste pîndeşte prin apropiere şi-i invită la una rapidă pe întîrziaţi. După ce ai poza făcută, nebunia e că trebuie tăiată din grupul de patru şi lipită pe formular. O fată serioasă din Arad, cu bursă de pe Internet, are lipici. Se află, şi se cere. Se duce vestea în susul şi-n josul cozii. Fata nu-şi închiriază lipiciul precum băbuţa din altă poveste forfecuţa de tăiat bilete la Bingo. În sfîrşit, ţi se apropie rîndul. Timpul a trecut ciudat de pe nesimţite, cu fascinaţia descurcărerilor şi poveştilor aspiranţilor. O tînără are un soţ acolo. Două fete de liceu, din oraşe diferite, îşi fac facultatea acolo, cu burse obţinute pe Internet. Discută cu nonşalanţă care universităţi americane sînt bune şi care nu. O doamnă în costum aproape popular se duce la copii. Doi tineri, ai putea zice dubioşi, se duc la muncă. Cu toţii se precipită spre intrare. Intri, îţi depui actele, şi iarăşi aştepţi. La ghişeu se povesteşte tot, şi-n română şi-n engleză. „Ne cunoaştem din copilărie, el lucrează acolo"; „Trebuie să-mi fac o operaţie de ochi", „Las aici un copil minor" sînt replici cel puţin frecvente. Sătul de psihanaliza de ghişeu, îţi vine, într-un final, rîndul. Noroc că, avînd invitaţie oficială, discuţi, cu cel din spatele ghişeului, doar despre vreme. E vară şi acolo. (**I. P.**)

▲

Matei FLORIAN

Aşteptarea aşteptărilor

„Nu se plăteşte nici o taxă pe stradă" – zidul consulatului american, strada Snagov, bare de metal – şi Domnul fie binecuvîntat că nu a îngăduit pe aici propăşirea vreunui centru IDEB sau Romgaz: ochii perverşi-mustrători ai unui paznic cu mustaţă franţuzească s-ar fi înfipt în tine precum pumnalul lui Rahan, şi atunci – adio, bye, bye – cu siguranţă n-ai mai fi văzut America niciodată.

Aşa că oamenii stau liniştiţi, încolonaţi doi cîte doi ca în vremurile nisiparului şi ale tovarăşei educatoare, aşteptînd în umbra tainicelor bolţi să fie odată ş-odată strigaţi – „aştept de la şase dimineaţa, au zis c-o să intru pe la două; o vezi pe fata aia? aia a stat aici toată noaptea ca să fie prima" – pentru a-şi îndrepta paşii în clădirea de pe colţ, unde, pînă una alta, îi aşteaptă un interviu.

Şi tot tresărind, tot aşteptînd, e imposibil, odată intrat pe strada taxelor interzise, să nu observi marea diferenţă dintre oamenii întîmplători – studenţii, plimbătorii de cîini – şi ceilalţi – cei încremeniţi pe trotuare de o parte şi de alta a străzii, decupaţi parcă dintr-o fotografie ceva mai veche: „Alimentară. Coadă la carne."

Poate că diferenţa nici nu ar exista, în fond chipurile nu au nimic nou – ţăranul autentic, gospodina burtoasă, studentul bursier, mahalagioaica permanentizată, inginerul prăfuit, profesoara de engleză, mustăciosul oacheş, femeia vulgară din ganguri, bunica cu ochelari, bunica isterică, intelectualul cu barbă, tînărul cu plete, afaceristul nonşalant, senilul împăciuitor, tanti din piaţă, nenea cu canişul etc. – dacă, dincolo de aşteptarea nesfîrşită, toate aceste chipuri nu ar avea în comun o agitaţie lăuntrică şi un anume soi de privire ce te face să-ţi imaginezi, fără să vrei, un ceas cu milioane de rotiţe mişcîndu-se neîntrerupt într-un film tensionat, altminteri prost.

Şi e foarte simplu ca toată lumea asta să te scruteze dintr-o dată bănuitoare: te apropii de bara de fier care o desparte de stradă (un lanţ de fier şi doi soldaţi nu te vor lăsa să intri în spaţiul pur de lîngă curtea consulatului fără paşaport şi acte) şi întrebi cu aerul cel mai inocent din lume ce-l face pe el – pe un domn cu mustaţă, la vreo patruzeci de ani – să stea şi s-aştepte de la ora de la care aşteaptă. Dincolo de răspunsul evident – America – eşti privit cu suspiciune nu numai de domnul cu mustaţă, ci şi de toţi aceia care ţi-au auzit întrebarea – adică, cum adică, de ce în America? Şi trecînd peste frumuseţea ţării, peste „leagănul democraţiei" (o bătrînică), peste atracţia teribilă pentru zgîrie nori şi alte minunăţii, chiar şi peste invitaţia vărului de-al doilea din Utah, afli de la acest domn cu mustaţă – „ce, parcă nu ştie toată lumea?" – că România e o mizerie, e o colcăială de profitori şi piloşi şi că el, om cu facultatea făcută (la seral, ce contează) se duce acolo să lucreze la negru pe undeva prin construcţii, să spele vase, să cureţe pantofi, „nu contează ce faci atît timp cît respiri alt aer, înţelegi, atît timp cît cîştigi de cincizeci de ori mai bine decît aici. Eu ştiu, înţelegi, că acolo e greu, nu-s visător ca alţii, da' ştiu că atunci cînd mă-ntorc, Doamne ajută şi cu viza asta, o să am nişte mii de parai puşi deoparte, înţelegi?". Apoi doamna de lîngă el, o femeie în vîrstă şi pufoasă care aşteaptă de la nouă, îmi spune cu o jumătate de voce „cum să fie? Mai bine", o să încerce să-şi găsească un post de bonă sau de menajeră, că aici n-are decît un cîine şi acolo o nepoată. În acelaşi timp (cei cu figuri dubioase îmi răspund laconic că la afaceri şi că e frumos) tinerii văd lucrurile un pic altfel. Pe lîngă aceia care or să stea doar două săptămîni „de plăcere, la frati-miu", mai sînt şi cîţiva cu adevărat îndîrjiţi, închistaţi într-un refuz total, gata să răbufnească împotriva a tot ce se petrece aici în ţară. Ceva – căldura, lîncezeala – îi face să-şi reţină cuvintele. Vorbeşte doar Tudor S.: „libertatea, băi. Ştii că, dacă eşti cu adevărat bun, se poate. Poate am văzut eu prea multe filme, dar ăsta e visul meu. De mic. Ţara aia uriaşă, o rulotă prin pampas, timpenia aia de Las Vegas, muzica, totul. Habar n-am ce-o să fac. Dar orice aş face, nene, o să fiu mulţumit." Şi cu tot patetismul surd, îţi dai seama doar privindu-l pe Tudor că America trebuie să însemne ceva mai mult decît o simplă ţară, numai şi pentru faptul că el, păpuşar fără slujbă, simte asta din tot sufletul.

Cu privirea prin grilajul de fier, oamenii se mişcă doar la auzul vocii acre a portarului franţuzit. *5. Ce-am zis, domne, ce-am zis? 5, atît.* Intră 5 şi după cîteva clipe de tăcere nefirească se reintră în zumzăiala aceea, ai zice, aproape tihnită:

copiii. Asta-i fata mea. S-a căsătorit acolo. Zice că se descurcă, da' ştiu şi eu... Io ştiu tot aşa pe cineva care s-a măritat cu un american doar ca s-ajungă acolo, şi nu i-au dat viza. Doamne fereşte. Băteţi-vă peste gură. Să luăm toţi, s-avem noroc. Îmi dai şi mie o ţigară? La trei, la trei intrăm toţi. Noroc c-am luat covrigi. Asta-i bine la Bucureşti: nu te bîrfeşte nimeni că mănînci covrigi pe stradă. Stai, domne, la umbră, p-acolo pe lîngă Intercontinental, că te chemăm noi dacă e ceva. Şi stăteam la o bere şi vine la mine dacă vreau costum nou de cinci sute de dolari, cu doar cincizeci. Că să merg la magazin să-l probez şi mi-l aduce el a doua zi. Banii după, nici o problemă. Ce zici, se descurcă românu'... Deschiderea, eu asta simt. Nu ştiu, să încep din nou, altfel.

Uşa de fier se învîrte, o fată blondă iese radiind de fericire, se îmbrăţişează cu un băiat stingherit. *Au zis într-o oră.* Lumea zîmbeşte şi ea, un pic tîmp, încă doi, spune impasibil portarul.

▲

Claudiu BĂLAN

O zi pentru Schengen

Plouă. Străzile din spatele Liceului Caragiale sînt deja pline. Pe sub umbrele ne aciuăm şi noi la o coadă. În faţă la ambasadă. E şapte şi abia la nouă începe programul. Alţii au venit aici de la cinci. O ţigară, o bîrfă. Ce frumos o să fie acolo! Cei care au mai fost povestesc celor care nu au mai fost.

Ploaia se opreşte. Închidem umbrelele, e opt, nu mai e mult, n-are rost să ne plîngem de somn. Poliţistul ne spune să ne aşezăm pe două rînduri. Lîngă gard pentru viză turistică şi lîngă bară pentru viză de afaceri. Noi nu vrem nici de aia, nici de aia. Pentru viză culturală, unde? La afaceri? Mulţumim? Dar cît am stat noi la turistică ne-au luat-o alţii în faţă dincolo. Acum e prea tîrziu.

Tutun. Vorbe. Ploaia începe din nou. Deschidem umbrele. Cît a stat ploaia, ne-am mai îngrămădit, şi-acum nu mai e loc pentru umbrele. Deschidem mai puţine. Au dat ăştia la TV cum se face o operaţie de schimbare de sex. Cînd ajung acolo n-o să spun că sînt român. Şi, apropo, cum e cu avionul? Nu mi se face rău? Bulgarii nu mai au nevoie de vize, tată. Poliţistul face din nou ordine: la gard şi la bară. Nu dincolo de bară! Cine a însoţit doar pe cineva să treacă pe trotuarul celălalt. Deci, dumneavoastră unde staţi? Treceţi lîngă gard, atunci! Dumneavoastră, la bară! De la parohie? Da, la afaceri. Mai fumăm o ţigară.

Ora 9. Dinăuntru vine o domnişoară care ne face instructajul: la gard, la bară, trotuarul celălalt. Ce ne speriem de ploaie? În ţara unde vrem să mergem plouă tot timpul. Cine nu *aplică*, să treacă pe trotuarul celălalt. Nu mai staţi lîngă bară! Intră doar cine *aplică!* Dăm paşapoartele şi... sîntem înăuntru..

O cămăruţă. Noroc că au extins sala de aşteptare. Aici sînt scaune. E şi toaletă. La alte ambasade nu e. De fumat, afară în ploaie. Îmbulzeală, oboseală. Trebuie să aşteptăm să fim strigaţi. Naşpa e să fii român! Fumăm sub umbrelă. Chioaru Gheorghe. Anghelescu Mihaela. Zamfir Ion. Abia au intrat primii. Străinu' care ne-a invitat e al dracu' cu ăştia din Est. Şi-atunci de ce ne-a mai chemat? Bă, eu n-am sac de dormit. Aţi văzut filmu' cu Mel Gibson? Georgescu Octavian, la biroul de afaceri, vă rog! Vişan Viorel. Niculescu Irina, la afaceri, vă rog. Ştii cît m-am certat cu alea să-mi completeze cartea de muncă. Nici mie la facultate nu voiau să-mi dea adeverinţă. Cîţiva copii aleargă pe aleea îngustă de afară. Sibiceanu Ana, la turişti, vă rog! Staţi cuminţi! Mami, eu nu vreau să plec. Tudor Dumitru! Citeşte şi tu invitaţia, ca să ştii ce spui acolo. Mai fumăm o ţigară. Ploaia s-a oprit. Trebuie să mai rezistăm puţin. Cineva n-are copie după biletul de avion. Tre' să intri şi să ceri bilet de voie. Intri pur şi simplu. Hai acum că nu e nimeni. Bună ziua, aş vrea şi eu un bilet, că am uitat... Un sfert de oră, maxim. Acolo va trebui să ne obişnuim cu mîncarea lor. Seara nu mănîncă pîine? Să ne luăm măcar o sticlă de ceva, că acolo băutura e scumpă. Băi, trei mii o copie xerox? V-am luat sticksuri. Mîncăm. Fumăm.

Vine momentul! Înăuntru. Ce faceţi acolo? Aţi mai fost plecat? Sînteţi student? Asigurare medicală? Copie după bilet! Unde aţi mai studiat? Şi, vă place? Din ce alte ţări mai vin? Cît plecaţi? Diseară la cinci.

Ne vedem la cinci fără un sfert aici în faţă. Nu mai plouă. Acum e foarte cald. Pînă acasă şi înapoi nu e timp. Hai la bere! Sperăm să nu ne facă probleme. Dacă nu ne dă viză, ăştia ne dau banii înapoi pe bilet? Nu, iar viza nu ţi-o dă fără bilet. Asta e România! Mi-e somn... tutun... statele Schengen... bere neagră... cum?... a, viza... ce?... unde?... mai e puţin... ne dă, de ce să nu ne dea?... cînd?... da... la cinci m-am trezit... să mergem... şi soarele ăsta... nu mai sînt ţigări... să nu întîrziem...

Cinci fără un sfert. Trebuie să stăm pe trotuarul celălalt. Doamne, să nu fie probleme! Cinci fără cinci. Poliţistul ne spune să ne aşezăm la rînd. La cinci: cei care n-au aplicat, să treacă pe trotuarul celălalt. Înăuntru să intre doar o singură persoană, dacă e vorba de o familie sau de un grup. Noi ne cunoaştem? Unu, nu toţi. Aşteptăm. Taxi nu vrem? Ies oameni fericiţi! Apoi, oameni trişti! Noi trebuie să venim mîine la patru jumătate. Azi nu sînt gata. Plecăm să dormim.

P.S.: Mult dorita viză Schengen am primit-o a doua zi la cinci fără un sfert. Iar la plecarea din ţară, vameşul român a ajuns la concluzia că am slăbit, după ce, cinci minute, a susţinut că nu sînt eu pe paşaport, pe cînd vameşul străin abia s-a uitat două secunde la viză, la poză, şi a pus ştampila. La întoarcerea în ţară, iar i s-a părut românului ceva. A stat iar cinci minute, mi-a întors paşaportul pe toate părţile, filă cu filă. Problema nu mai era fotografia.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Pîine sovietică

„Pentru a ne da mai bine seama despre (Constantin) Doncea, trebuie să arătăm şi înfăţişarea lui de om, precum şi activitatea desfăşurată de el. (...)

Nu ştiu dacă trebuie să arăt aici în plenară, dar, drept să vă spun, ne-a făcut de rîs, pentru că la el acasă veneau fel de fel de elemente descompuse, petreceau, îşi făceau gusturile şi asupra acestor fapte a fost surprins de către soţia sa chiar, şi de frică să nu-l demaşte despre toate acestea a ajuns pînă acolo de a se duce la Spitalul Elias să-i dea dovadă că soţia sa este nebună, nu are toate facultăţile mintale, cu toate că soţia sa este o cetăţeancă sovietică, cinstită, de rînd. Mai mult decît atît, a alungat copiii de acasă vreo trei zile, spunîndu-le că ori renunţă la mama lor, ori la Doncea, ori să le dea Doncea pîine albă, ori să se ducă în Uniunea Sovietică să le dea pîine neagră."

(Plenara PMR din 9-13 iunie 1958, în A. Tudor, D. Cătănuş, *Amurgul ilegaliştilor*, Editura Vremea, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Semnalări prietenești

De cînd deţin această rubrică de circa 2000 de semne (respectiv *characters with spaces)* la *Dilema*, adică un spaţiu ceva mai mare decît o carte poştală, în care mă simt bine, liber şi stăpîn pe situaţie, ca Marele Duce de Luxemburg în micuţul său Mare Ducat de Luxemburg, diverşi prieteni care văd, aud, citesc sau cărora li se întîmplă tot felul de aberaţii cotidiene ţin să mi le comunice, din strictă simpatie amicală, fie că le consemnez în rîndurile „mele", fie că nu, oricum, să iau cunoştinţă de ele şi, dacă vreau şi pot, să le transmit mai departe.

Aşa am aflat, deşi n-am citit în ziua aceea presa, de caseta cu înregistrarea discuţiilor furtunoase din Biroul de conducere, sau cum s-o mai fi numind, al PNŢCD, despre care mi-a povestit, amuzîndu-se copios, o minunată prietenă, ziaristă şi om (femeie, domnule!) de cultură. Că s-au făcut reciproc hoţi, ipocriţi, mincinoşi, e aproape normal, judecînd după alte partide, mai ales de extremă, în care oamenii, cînd se despart, proferează cele mai dulci şi memorabile calificative. Ceea ce mi s-a părut aici cu totul original a fost expresia cu specific naţional ţărănesc (nu şi creştin-democrat): „Adio şi-un praz verde!". Să mai spună cineva că partidele contemporane din România nu au program, personalitate şi, mai ales, caracter (specific)!

Ascult şi eu Radio România Muzical, dar mi-a scăpat momentul, relatat de altă prietenă, om de cultură şi ea, cînd crainica a anunţat că s-a transmis nu ştiu ce piesă de Carl Philipp Emanuel Bach, „cel de-al cincilea fiu al cantautorului de la Leipzig". Ce va să zică un cantautor de la Leipzig? Un fel de coleg al lui Alexandru Andrieş de la Bucureşti. Se ştie că bătrînul Bach, tatăl, a fost cantor la biserica protestantă „Sf. Toma" din Leipzig. Dar nu bag mîna în foc – şi n-o băgaţi nici dumneavoastră, cei ce ascultaţi sus-numitul post de radio – că, fiind şi autor celebru, Johann Sebastian Bach nu putea fi numit şi *cantautor*. Dacă nu un coleg al lui Alexandru Andrieş (diferenţa fiind cam ca de la cer la pămînt, nu spun în favoare cui!), un precursor al lui.

▲

ATENŢIE LA PUNCTUL ZERO CU CARE SE VA FACE CONJUNCŢIE: DIN INTERIORUL LUI IES 3 SAU 6 FETE (NU CONTEAZĂ GRUPA) CARE SCHIMBĂ ASPECTUL VESTIGIILOR DACICE

Cu ochii-n 3,14

● Într-o seară am aruncat (de la o oarecare distanţă) o pungă de gunoi în containerul din spatele blocului. Am auzit un icnet şi apoi un individ ieşit din container m-a bombănit: „sparge-mi capul, domnule". Şi fiindcă nu e prima oară cînd mi se întîmplă aşa ceva, m-am gîndit că poate ar trebui puse nişte afişe pe aceste containere: „Atenţie la aruncarea gunoaielor. Pericol de accidente!". (**A. M.**)

● De cînd a programat „integrala Sergiu Nicolaescu" – la concurenţă cu TVR2 –, canalul HBO a devenit, pe nesimţite („nesimţite" e cuvîntul-cheie aici), un post nefrecventabil. Să ne-nţelegem, orice televiziune privată are dreptul să ofere ce programe consideră că îi cresc audienţa: într-un interviu acordat *României libere*, directorul HBO-ului spunea că aceasta e prioritatea postului şi, cîtă vreme telespectatorii plătesc, ei dictează; iar unii dictează filme de S.N.! Aşa se face că HBO-ul a difuzat nu doar acele titluri care sînt, la rigoare, pasabile *(Dacii, Mihai Viteazul,* seria comisarilor...), dar şi peliculele jetabile făcute după '90 *(Punctul 0, Oglinda, Triunghiul morţii)*. Vă asigur că acestea sînt mai dăunătoare decît „Vara ispitelor". (**a. l. ş.**)

● Misiunea principală a celor trei cosmonauţi de pe ultima navetă „Discovery" (doi americani şi un rus) este instalarea încă unui pat pe staţia orbitală cu care se va face conjuncţie. În sfîrşit, cucerirea Cosmosului începe să capete trăsături umane. (**R. C.**)

● Gazetarii s-au amuzat copios pe seama gusturilor rafinate descoperite la „iubitul conducător" Kim Jong Il, cu ocazia lungii călătorii cu trenul de la Phenian la Moscova. Amator de languste şi „dependent" de Internet, misteriosul lider al Coreei de Nord ştie ce înseamnă detaliile legate de imaginea conducătorului: chiftelelor din carne de măgar, servite la recepţii, li se spune „carne celestă"; presa a fost evacuată din sala muzeului Ermitaj cînd distinsul oaspete a privit un orologiu din secolul XVIII: din interiorul lui iese un păun, în mărime naturală, şi se învîrteşte în aşa fel încît la un moment dat stă cu spatele la cel care-l priveşte. Presa nu poate privi faţa conducătorului care priveşte spatele. (**M. B.**)

● Cea mai călduroasă zi a verii. La ora prînzului. Trebuie să plec de la Costineşti. Dar stau liniştit că măcar am locuri rezervate în tren. Trenul are geamul blocat în şuruburi şi nu se poate deschide, înăuntru este saună. Dar stau liniştit că măcar am locuri rezervate. Compartimentul se umple. Noi din Bucureşti, cinci băieţi din Baia Mare şi mai vin şi trei fete din Craiova. Stau liniştit că măcar avem locuri rezervate. Şi toţi ceilalţi stau liniştiţi că măcar au locuri rezervate. Vai, ce cald este! Ne numărăm şi constatăm că sîntem mai mulţi decît locurile. Indignaţi, scoatem biletele. 51. Şi eu la fel. 54. La fel şi eu. 53 este vîndut de trei ori. La fel şi 54. Vagonul 4? Da. Toţi în vagonul 4. Al dracului de cald este! Să vină naşu'! Vine. Coborîţi la Constanţa să le schimbe. Coborîm. Cozi la toate casele de bilete. Riscăm să pierdem trenul. Să vină iar naşu'. Ne daţi banii înapoi? Nu, dar puteţi să scrieţi la condica călătorului. Pe căldura asta, naşu' face cacofonii. Şi uite că am scris. (**C. G.**)

● Acum o săptămînă, am citit în *TV Mania* prezentarea filmului rusesc „Fortuna". În rezumat, „şase fete, traumatizate în copilărie de mama lor, Fortuna, ...ajung să se sprijine una pe alta la maturitate". În filmul „Fortuna" de pe TVR2, Fortuna era un şlep rusesc, mama era un fost căpitan de vas gruzin, iar fetele erau una singură, perfect normală. (**S. S.**)

● La Spitalul Municipal Bucureşti există o practică ce aduce a joc de tip piramidal. Dacă trebuie să ţi se facă o intervenţie chirurgicală, nu poţi beneficia de ea pînă nu aduci cinci donatori de sînge (nu contează grupa). Dacă nu găseşti, printre rude sau prieteni, cinci binevoitori, ai o problemă. Problemă care, desigur, nu-i insolubilă. Îi dai nişte bani asistentei care îţi spune, inflexibilă, că nu sînt de ajuns cei trei (să zicem) pe care i-ai adus tu şi dintr-o dată lucrurile capătă flexibilitate, iar lista îţi este completată rapid cu cîteva nume de donatori voluntari din acea zi. (**C. P.-B.**)

● Casa Lipatti, situată pe Bd. Lascăr Catargiu, colţ cu str. Visarion, părea pînă de curînd o mică bijuterie arhitectonică, evocatoare a Bucureştilor de odinioară. Dar a trecut peste ea destulă vreme şi urmele se văd: peretele dinspre str. Visarion, pe care se află placa memorială, e crăpat de sus şi pînă jos, semn că întreaga clădire ar avea nevoie de reparaţii. Pînă una-alta, noii proprietari au permis plasarea în curtea casei a unui mare panou publicitar care schimbă tot aspectul imobilului. În fond, dacă nu aduc un ce profit, la ce mai sînt bune vechiturile? (**T. C.**)

● În ultima vreme, am citit în ziare mai multe reportaje despre starea deplorabilă a vestigiilor dacice de la Sarmizegetusa, distruse de căutătorii de aur şi neglijate de autorităţi. Pentru că românii îşi cinstesc însă trecutul în orice condiţii, de la *Ştirile de acasă* (luni, 13 august) am aflat că la Costeşti s-a organizat, ca în fiecare an, un festival închinat dacilor. Reportajul consemna impresiile participanţilor: tinerii spuneau că s-au distrat „super" pentru că au avut discotecă, o jună purtînd o băsmăluţă în culorile SUA şi-a încheiat declaraţia cu „trăiască berea!", un domn între două vîrste îşi exprima regretul că tinerii vin pentru distracţie şi nu-i interesează să afle mai multe despre daci şi romani, iar primarul din Orăştioara declara solemn că pentru localnici acest festival reprezintă „o reverberaţie istorică". Probabil că rolul berii este acela de a amplifica reverberaţia... (**M. V.**)

© S. Ivanoschi

FRATE, MARII FILOZOFI PRIVITORI DE TELEVIZIUNE NU AU NICI O VINĂ DACĂ ARTA ÎNSEAMNĂ INTERFERENŢA A DOUĂ DOMENII ONORABILE PE UN SOCLU VAST

● Frate, l-am văzut cu ochii mei. L-am văzut pe Copilu' Minune la Costineşti. Mamă, ce maşină avea şi avea număr simplu, de şmecher: „Adrian". Frate, să damblageşti, ce se bulucea românii să-i atingă maşina... El stătea bengos şi vorbea la celular rezemat pe spate. Şi după aia a cîntat, frate. Ooo, viaţa mea! Ne-am spart în figuri. Viaţă, frate, la Costineşti! (**C. G.**)

● Alexandre Eram, soţul Andreei Esca, în ultimul număr din *Madame Figaro:* „Cred că o femeie nu trebuie să aibă sub 1 m şi nici peste 2." Nici marii filozofi n-au putut să surprindă mai concis eternul feminin. (**C. P.-B.**)

• Acolo unde lucrurile nu sînt destul de limpezi e nevoie de cineva atotştiutor şi cu aplomb ca să spună adevărul. Pe 14 august, un proaspăt realizator de emisiune la PRO TV ne-a făcut acest serviciu afirmînd cu toată siguranţa că „Lady Di a fost un produs comercial. *A vrut să iasă din anonimat"* (s.n.). Bun lucru claritatea, lămureşte multe. Nouă, cititori de presă şi privitori de televiziune, Prinţesa Diana ni se părea destul de celebră, dar probabil aşa o fi arătînd anonimatul la englezi. (**T. C.**)

● Cel puţin dubioasă mediatizarea de care s-au bucurat, la radio şi TV, extravaganţele pseudo-ştiinţifice ale dlui Napoleon Săvescu, iniţiatorul unui Congres de Dacologie ajuns la cea de-a doua ediţie. Totul miroase a şarlatanie, iar dacii nu au nici o vină în povestea asta. (**A. C.**)

● În volumul „Experimentul Zaica" găsim această definiţie a artei, formulată de o fetiţă de 8 ani: „Arta înseamnă mileuri naţionale, căni naţionale şi care nu poţi să le reproşezi nimica". (**T. C.**)

● La Colegiul din Penn State, SUA, biblioteca poartă numele celui mai celebru şi mai longeviv antrenor al Colegiului, Joe Patterno: „Patterno Library". Interferenţa a două domenii aparent fără legătură (studiul şi fotbalul) pare, aici, foarte firească. (**I. P.**)

● Tot în Penn State, calitatea de cetăţean onorabil se poate citi în pietre. De fapt, într-o serie de lespezi roşietice, îngrijite, din centrul oraşului, pe care sînt scrise numele unor sponsori. (**I. P.**)

● Pe soclul bustului lui Cervantes din Piaţa Spaniei a apărut un graffiti: figura lui „Smiley", cu copyright-ul autorului: „Mucles". Ce-i drept, rimează... (**a. l. ş.**)

● De la De Gaulle încoace, programele vaste au căpătat (dacă tautologia îmi e permisă) amploare. Spre exemplu, în Pasajul Lipscani un întreprinzător privat a afişat acest anunţ: „TIPĂRIM ŞI PERSONALIZĂM ORICE". M-aş duce chiar acum la el să-mi personalizez un dovlecel. (**D. S.**)

Memorie şi mărturisire

– convorbire cu Ana BLANDIANA şi Romulus RUSAN –

Drum în labirint

A cunoaşte tot ce s-a petrecut în trecutul nostru din ultima jumătate de secol e o permanentă luptă cu uitarea; dar a ne aduce mereu aminte de ce-a fost nu înseamnă că nu vom ajunge niciodată la iertare?

Ana Blandiana: Un prim răspuns la întrebare ar fi acela că nici în religie, în nici o religie a lumii, păcatele nu se iartă înainte de a fi mărturisite. Nu poţi să ierţi ceva pînă nu ştii ce trebuie iertat. Din cauza asta, înaintea iertării trebuie să existe cunoaşterea, iar ca să existe cunoaşterea trebuie să existe aducerea aminte, adică nişte metode de a resuscita memoria colectivă. Numai după ce ştim, putem judeca şi ierta ceea ce este de iertat. Deocamdată problema noastră este că trecutul nu se cunoaşte. Cea mai bună dovadă e că majoritatea oamenilor nu cunosc nimic din ce s-a trăit în cei 50 de ani. Victimele ştiu, victimele îşi cunosc propria suferinţă. Dar problema este cum facem să existe o vedere obiectivă asupra acestei suferinţe, s-o cunoască şi ceilalţi.

Cum se adună elementele necesare acestei memorii obiective?

Greu, foarte greu. Prin înregistrările de istorie orală facem o încercare de sistematizare a experienţelor, un fel de „conserve de memorie". Tinerii noştri istorici, studenţi sau absolvenţi caută oameni care au trăit anumite evenimente şi îi lasă să povestească. Aproape fără întrebări, în general. Făcîndu-le o fişă, selectîndu-i într-un anumit fel, rămîne o „conservă de memorie" a unei generaţii în curs de dispariţie; ea a trăit nişte lucruri despre care nu sîntem siguri că vor fi găsite în documente. Arhivele încă nu sînt deschise. Pînă cînd vom afla dacă aceste lucruri există sau nu în arhive, generaţia victimelor va fi dispărut. Aşa că demersul nostru are un sens sistematic de salvare a memoriei.

Într-un articol publicat acum cîţiva ani, Ana Blandiana nota: „atunci cînd justiţia nu reuşeşte să fie o formă de memorie, memoria singură poate să fie o formă de justiţie". De ce credeţi că o iniţiativă ca „Memorialul Sighet" n-a fost luată de nişte istorici sau jurişti, în loc de doi scriitori?

Ana Blandiana: În cazul juriştilor, se mai explică. Ei cîştigă atît de grozav ca avocaţi încît nu-şi „pierd vremea" pe gratis, ca noi.

Romulus Rusan: Eu aş spune că alţii n-au îmbrăţişat această cauză din motive de sistem şi nu de regim. Toate guvernele de pînă acum au fost inerte în privinţa stimulării cercetării în domeniul respectiv. Sînt convins că avem o vocaţie a tranziţiei, nu în sens de înaintare spre ceva, ci a tergiversării şi provizoratului: se consideră că mai avem timp, mai putem aştepta. Tranziţia a devenit chiar un sistem. Dar nu se mai poate aştepta. Aceste „conserve de memorie" – cum spunea Ana – vor fi prelucrate şi ele, în conexiune cu arhivele, deşi, din păcate, mare parte dintre acestea fie au fost de la început falsificate, fie trunchiate în timp. Noi am început un sistem de prelucrare a istoriei orale pentru informatizarea ei. După ce introducem fişele în computer, pe de o parte le transformam în C.D.-ROM, şi, pe de altă parte, avîndu-le clasificate astfel, poţi face studii statistice, poţi cuprinde amploarea unui fenomen, să urmăreşti cum a apărut o mentalitate, cînd s-a constituit ea, care au fost cotiturile în istorie ş.a.m.d.

Ca scriitori, aţi considerat că implicarea într-o asemenea iniţiativă e o datorie de conştiinţă, ceva care ţine de pasiunea cunoaşterii, are legătură cu experienţele din biografia personală?

Romulus Rusan: La mine cred că e o prelungire a experienţei de reporter, am luat foarte multe interviuri în viaţa mea.

Ana Blandiana: În cazul meu aş explica aşa: am fost tot timpul profund nemulţumită de ce vedeam în jurul meu şi severă cu ceea ce se făcea în jur. Am avut inclusiv experienţa de a încerca şi de a nu reuşi să schimb faptele. Şi-atunci am simţit nevoia să fac ceva concret pentru a schimba lucrurile cît îmi stă în putinţă. Iar ceea ce s-a făcut la Sighet este ceva foarte concret, o schimbare vizibilă. Îmi dau seama de asta urmărind „Şcoala de vară", ca şi ceea ce se întîmplă cu muzeul din fosta închisoare de la Sighet. Un muzeu dintr-un orăşel de la capătul ţării care a ajuns să aibă şi 500 de vizitatori într-o zi; n-am ştiut dacă asta înseamnă mult sau puţin, i-am întrebat pe muzeografii din Bucureşti şi mi s-a spus că e enorm...

Dorinţa de a şti, nevoia de a înţelege

Credeţi că necesitatea de cunoaştere integrală a trecutului reprezintă o dorinţă reală a marei mase?

Ana Blandiana: Întrebarea nu-i bine pusă, pentru că întotdeauna marea masă nu are alte nevoi decît cele materiale. Elitele sînt cele care sugerează necesităţi de alt ordin. Deci întrebarea ar suna mai degrabă aşa: simt intelectualii nevoia să cunoască trecutul sub toate aspectele sale? Dacă n-o simt, sînt pierduţi. Dacă o simt, atunci transmit şi celorlalţi această nevoie. Noi facem parte din acea intelectualitate care vrea să ştie pînă la capăt, să înţeleagă prin ce-am trecut, şi de aceea şi-a asumat datoria de a multiplica experienţa cunoaşterii. Din acest motiv, întrebarea iniţială nu mi-a sunat bine. E ca şi cum aş fi fost întrebată: crezi că românii (în general) simt nevoia să citească poezie? Răspunsul ar fi *nu*. Şi totuşi în România s-a citit mult mai multă poezie decît în alte locuri. Asta a depins de poeţi, ei au creat publicul, nu publicul i-a creat pe ei.

Necunoaşterea, lipsa dorinţei de a şti şi de a înţelege prin ce-am trecut poate explica multe din neîmplinirile zilei de azi. Dar, pe de altă parte, cum s-ar explica faptul că aproape o treime din electorat şi-a dat votul unor oameni despre care se ştie precis – ei nici nu ascund asta – că au făcut parte din aparatul represiv?

După părerea mea, asta-i cu totul altă poveste. Pur şi simplu e vorba de faptul că noul este mult mai greu de acceptat decît vechiul, chiar dacă vechiul este rău. O nouă formă de viaţă în care trebuie să învеţi totul, aşa cum este viaţa noastră în curs de schimbare, e mult mai greu de suportat – mai ales la o anumită vîrstă – decît cel mai mare rău dinainte, care era cunoscut. Şi, de altfel, era un *rău fix:* nimic nu se schimba, oamenii nu erau vinovaţi, vinovat era numai Ceauşescu, pe care toată lumea îl înjura în gînd sau în familie şi din punct de vedere psihologic totul era – mai mult sau mai puţin – confortabil. Pentru că eram cu toţii victime şi ştiam cine este călăul. Pe cînd acum, în fiecare minut, fiecare răspunde pentru orice lucru pe care-l face şi trage consecinţele. Trăieşte după cum a dat examen, şi este dat afară sau nu după cît este sau nu de specializat, după cît e de şmecher şi ştie să se adapteze, după cum votează ş.a.m.d. Pentru oamenii bătrîni e insuportabil. Tinerii se adaptează, mai mult sau mai puţin: ei, dacă au votat prost, au făcut-o din iresponsabilitate. Bătrînii au votat aşa cum au votat fiindcă au ales lucruri cunoscute.

Credeţi că dacă s-ar şti mai multe lucruri din trecut, nu s-ar stimula un nou gust al dosarelor, în care toată lumea să aibă la mînă pe toată lumea?

Romulus Rusan: Aşa cum s-a procedat pînă acum, dosarele au devenit ceva de senzaţie. Cred că atît cercetarea academică propriu-zisă, cît şi cercetarea de la CNSAS – de altfel există acolo un asemenea departament – trebuie să meargă pe studierea sistemului. Şi dosarele devin atunci nişte cazuri particulare care ilustrează o generalitate. Dar la noi, din cauza modului în care s-a procedat cu legea Ticu Dumitrescu – votată foarte tîrziu şi deformată –, a apărut presiunea electorală şi pe urmă cea politică, în care primau dosarele individuale. Cercetarea sistemului nu s-a făcut: ce a însemnat securitatea, care au fost de la o perioadă la alta relaţiile cu PCR, ce structură socială avea etc. Din experienţa mea de editor de istorie orală ajung la concluzia că de la o perioadă la alta sînt fricţiuni chiar între securitate şi partid, iar cînd partidul se simţea dominat de securitate făcea un fel de „reechilibrare" – cum au fost anchetele din 1952-'53, privind activitatea lui Teohari Georgescu, sau, în 1967-'68, cea a lui Alexandru Drăghici: practic, acestea sînt singurele cercetări ale securităţii ca instrument.

Viaţa între cele două eşaloane

La un moment dat eşalonul de comandă a regimului hotăra înăsprirea climatului general: „se ascuţea lupta de clasă", se decreta, cu cinism, că indiferent dacă un burghez e „vinovat/nevinovat / Canalul trebuie terminat" ş.a.m.d. Eşalonul de execuţie se ocupa de acţiunile concrete: tratament arbitrar, bătăi, sadisme. Cum se comporta lumea reală dintre cele două eşaloane: îi compătimea pe cei opresaţi, găsea justificată reacţia puterii („păi, dacă unii nu se-astîmpără"), evita să ia cunoştinţă de orori?

Romulus Rusan: Din cîte ştiu eu, erau compătimiţi. Există în înregistrările de istorie orală o avalanşă de amintiri despre momentul eliberării deţinuţilor din 1964; oamenii povestesc cum îi vedeau în tren, personaje tăcute, pămîntii, cu cîte o bocceluţă alături. Erau primiţi foarte bine, îi ajutau, le dădeau mîncare. Aşa spun şi foştii deţinuţi.

Ana Blandiana: Eu am o amintire mult mai veche, de prin 1949-'50, de cînd a fost tata închis pentru prima oară. Eram în clasa-ntîi primară. L-au ţinut pe tata o lună: cînd s-a întors, părea teribil de schimbat. Era un om tînăr, 34 de ani, dar după chinurile din anchetă – bătut aproape fără încetare şi orbit de reflectoare – aproape nu mai vedea. Acum, cu mintea unei persoane mature, care lucrează pentru memorialul Sighet, şi amintindu-mi ce povestea tata, bănuiesc că voiau să-l implice în vreun lot oarecare; de altfel, a fost închis în mai multe etape. A doua amintire de atunci este şirul aproape neîntrerupt de oameni care veneau să-l vadă, să-l îmbrăţişeze, să-i spună „părinte, ne-am rugat pentru dvs.". Cel puţin la început, adeziunea oamenilor faţă de cei care au suferit a fost această adevărată mişcare populară. Prima imagine a unei cozi n-o am de la „Alimentara", ci de la şirurile de ceferişti – locuiam într-un cartier de ceferişti, într-o casă mică, două odăi – care şedeau la rînd să intre la noi în curte să-l salute pe tata, care era un preot extraordinar de popular. La început frica era ceva necunoscut, ea a fost cultivată de tot ce s-a întîmplat pe parcurs şi a crescut ca o plantă vorace. Ce povestesc eu din 1949-'50, mi-e greu să-mi imaginez că se mai putea petrece în 1958-'60.

Romulus Rusan: În perioada de început a fost o reală solidaritate cu oamenii urmăriţi de securitate, dovadă că unii au stat ascunşi ani de zile, la persoane care riscau totul ca să-i ajute. Cînd au fost decapitate elitele – şi nu mă refer aici numai la politicieni şi la intelectuali, dar şi la gospodarii de frunte ai satelor, la oamenii cu spirit liber şi cu bună reputaţie – solidaritatea n-a mai existat. Lumea a văzut că tot ceea ce era respectabil a dispărut şi-a prins frica; acea solidaritate n-aş spune că era politică, era pur umană.

În fiecare stat, orice organ de ordine îşi îndeplineşte menirea: în ţările civilizate, cînd apar excese în exercitarea funcţiei, cazurile se discută, se fac campanii de presă, opinia publică ia atitudine. La noi, timp de 50 de ani, excesul însemna chiar principiul de funcţionare al organelor de ordine (represiune), nu excepţia. Era stilul securităţii, era directivă de partid?

Romulus Rusan: În ancheta din 1952-'53, Teohari Georgescu declara că a arestat „100.000 de bandiţi" – din toate straturile sociale şi i-a livrat justiţiei; acolo unde nu existau posibilităţi de implicare în vreo acţiune, i-a deportat în colonii de muncă; acolo unde n-a existat posibilitatea de a-i condamna la pedeapsa cu moartea, oamenii au fost pur şi simplu lichidaţi. Din nişte stenograme de la unele şedinţe ale Biroului Politic al C.C. – PMR (PCR) din 1950 şi 1953, pe care le aveam de la arhivele militare, putem să ne facem o imagine exactă asupra „justiţiei de clasă" şi a modului său de aplicare. În '50, Ana Pauker se revolta că, deşi li s-a atras atenţia, numeroşi tineri continuă să frecventeze Biblioteca Franceză. Dej hotărăşte să li se mai spună o dată, iar dacă nu se supun să fie trimişi în detaşamentele de muncă. În stenograma din 1953 se vorbeşte despre „banditul Pătrăşcanu", care nu recunoaşte nici una din acuzaţiile aduse. Dej propune ca Pîrvulescu şi Drăghici să discute personal cu el şi să-l lămurească ferm că în justiţia socialistă există posibilităţi să-i faci pe oameni să recunoască ceea ce trebuie. Se mai vorbea, tot cu acest prilej, despre sionişti, care trebuie să fie trataţi ca spioni imperialişti şi să li se calculeze pedepse în consecinţă şi de luptătorii din munţi. Aceştia era necesar să fie executaţi, dar nu mulţi odată, că iese „măcelărie", ci doar 2-3, cît să înţeleagă populaţia că dacă-i mai ajută va suferi asprimea necruţătoare a legii. Deci sentinţele se dădeau încă de la partid, iar impunitatea executanţilor – justiţia, închisorile, torţionarii – era de la început garantată la cel mai înalt nivel de decizie.

Din acest motiv credeţi că nu există astăzi şi mărturii de vinovăţie făcute de unii din fostul aparat represiv?

S-ar putea. La unii dintre ei, dezinformarea şi cinismul ating cote greu de imaginat. De pildă, de aproape 10 ani, nu reuşim să aflăm unde au fost îngropaţi cei 52 de morţi de la Sighet. Nimeni nu ştie sau nu-şi aduce aminte. Superiorul lui Ciolpan, directorul închisorii, a fost un oarecare Satmari, care provenea din departamentul de contrainformaţii. Se pare că ştie foarte multe. A venit chiar şi la unul din „Memorialele Sighet" pretinzînd că ce se spune despre regimul de exterminare din anii '50 este exagerat. Adusese chiar nişte false obiecte de lemn, despre care, cu un cinism îngrozitor, afirma că ar fi fost lucrate de Maniu în atelierul închisorii. A umblat cu ele şi prin talcioc. Prin 1970, căuta să vîndă un ţilindru care i-ar fi aparţinut, zicea el, lui Maniu. Şi azi îl oferă la vînzare... A fost întrebat: „înţelegem tot ce-a fost, dar, spuneţi, unde i-aţi îngropat pe cei 52?" „A, asta nu ştiu." „Ciolpan nu ştie, dumneavoastră nu ştiţi, totuşi, unde sînt înhumaţi cei care-au murit aici?" „De unde să ştiu?" „Ziceţi că sînteţi creştin, credeţi în Dumnezeu." „Cred, cum nu." „Şiăia 52 unde sînt?", „Nu cunosc, că-i îngropau alţii, nu noi. Erau daţi de aici."

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Magdalena BOIANGIU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 443
24-30 august 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Clasa muncitoare

„Mîine-i ziua cea mare
Intru-n clasa muncitoare
Şi toate zilele-mi vor fi
La fel.“

VANK

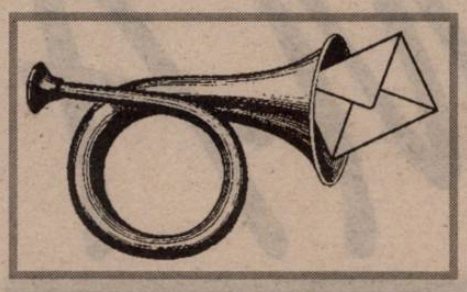

Nr. 439: *„Anii '80"*

O contestare

Nu cred că v-aţi gîndit bine aducînd pe tapet tema. Anii '80 au fost pentru marea majoritate a românilor un coşmar de durată şi răscolirea lui nu face altceva decît să scurteze viaţa celor care îşi aduc aminte. Nu o dată am avut speranţa că, dacă mă culc şi dorm cuminte, atunci cînd mă scol îmi voi da seama că am visat. Sigur, pentru cineva care nu a trăit anii aceia faptul că mai aveai puterea să joci o carte cu prietenii (înfofolit în trening) sau că se juca bridge în Bucureşti într-un campionat semi-clandestin are o alură boemă. Nu cred că aş mai fi în stare să trăiesc o boemă ca cea de atunci. Nu cred că aş mai fi în stare să trăiesc cumplita umilire la care te supuneau activiştii de partid cu 4 clase care îţi explicau ţie (totuşi absolvent onest al unor studii universitare) cum e cu cultura română şi care e rolul ei în lume. Încerc să uit că, din cunoscutele motive de dosar, am fost blocat să îmi fac meseria. Poate că amintirile din epocă ar trebui conservate şi date spre meditaţie celor care nu vor mai fi, din motive biologice – norocoşii s-au născut mai tîrziu, înclinaţi să aibă coşmare cînd îşi aduc aminte de anii '80. Pentru noi, cei care am trăit din plin anii '80 în România, temei ar trebui să i se interzică să se apropie de noi mai mult de 1 an lumină.

Este şansa noastră ca să ne putem clădi un viitor într-o viaţă din care atîţia ani au fost albi şi costisitori.

calin.popescu@gmx.at

N. red.: S-ar putea să nu aveţi dreptate 100%.

In(actualităţi)

Mutră de român

De cîteva ori pînă acum prieteni şi cunoscuţi, unii la prima vedere, alţii, după ceea ce pare o îndelungată chibzuinţă, mi-au spus, mai în glumă, mai în serios că nu am mutră de român. Afirmaţia venea ca un fel de acuză voalată de tipul: „Băi, nu eşti de-al nostru". Vidul de identitate creat prin radierea mea din rîndul celor care au mutră de român era repede umplut de consideraţiile lor că am mutră de neamţ, de evreu, de ungur şi uneori de suedez. Probabil că aş fi considerat un ipocrit sadea dacă aş nega faptul că la auzul acestor aprecieri nu m-am simţit măgulit. Uneori am fost luat peste picior, ironizat indirect sau tratat cu suspiciune condescendentă pentru că aveam mutră de „alcineva" şi nu de român. De supărat nu m-am supărat pe cei ce păreau că sînt foarte suficienţi în prejudecăţile lor rudimentare. Îmi părea rău că ei singuri se privează de libertatea de a vedea şi înţelege lumea în întregul ei, în toată diversitatea şi complexitatea ei. Aceşti oameni sînt, fără să ştie, ocnaşii propriilor prejudecăţi.

Nu mi-am făcut arborele genealogic, nu am timp pentru aşa ceva şi nici nu cred că ar schimba cu ceva percepţia celorlalţi despre mine sau a mea faţă de lumea din jur.

Odată, vara, cînd ieşeam la o terasă, i-am întrebat pe nişte prieteni care tocmai mă gratulaseră cu un „nu ai mutră de român" ce este aceea „mutră de român", cum arată un om cu „mutră de român". Pentru o secundă au părut luaţi prin surprindere de întrebarea mea, apoi ofuscaţi şi în cele din urmă încurcaţi. Ne enervăm pe cei ce ne cer să ne argumentăm opiniile şi acţiunile. Răspunsul tradiţional este: „Ce, dom'le, nu înţelegi? Hai că eşti prost", se stropşesc ei la tine.

Într-adevăr, cum arată un om cu „mutră de român"? După cîteva priviri ce spuneau: „Hai, băi, şi tu acuma" şi cu cîteva „păi" totul a fost dat pe glumă cu aprecieri deloc elegante la adresa aspectului fizic, îmbrăcăminţii, limbajului şi mirosului degajat de cel cu „mutră de român". Unii, mai şugubeţi, au început să se foiască şi să se uite în jur pentru a găsi pe cineva care să fie un exemplu grăitor de om cu „mutră de român". Curios, nu au găsit pe nimeni care să se încadreze 100% în categoria de „mutră de român". Cu toţii, chiar şi eu ne regăseam în cel ce era, pentru moment, candidat la titlul de om cu „mutră de român". Nu este greu de închipuit cum s-a sfîrşit întreaga discuţie: în glume din ce în ce mai fisiite, în slurpăit de bere şi pufăit din ţigară.

Nu putem să descriem un om cu „mutră de român", deşi rimează cu „jupîn" şi „plămîn". Din această cauză ne este foarte greu să definim cu un cuvînt „românul". Dacă neamţul este tipicar, japonezul muncitor, francezul boem, românul cum este? La această întrebare cine poate răspunde scurt şi cuprinzător?

După opinia mea dă om cînd cu mutră de român, cînd cu mutră de altcineva, numai popoarele, naţiunile individualizate, mature, cu personalitate clar constituită, au o trăsătură definitorie ce poate fi condensată într-un cuvînt. Populaţiile nu.

Noi sîntem încă în stadiul de populaţie, gregară, veselă, iresponsabilă, nostimă, infantilă, haioasă, exasperantă, flecară, neglijentă, dată-n p... măsii, gălăgioasă, şmecheră, linguşitoare şi intolerantă, umilă şi agresivă, majoră în registru minor, cu vise grandomane şi apucături meschine, dispreţuită, infatuată, suprarealistă... dar o populaţie.

Cu cîţiva ani în urmă m-am aflat pentru mai multă vreme în China. Chinezii simt că sînt o mare putere şi au ochi, în general, pentru ţările puternice care au prestigiu şi putere economică, cealaltă parte de ţări intră în categoria „restul lumii". Studenţii americani, japonezi, francezi, englezi, nemţi şi australieni îşi făceau prieteni şi prietene foarte uşor, deh, erau cineva. În schimb cînd le spuneai că eşti din România, conversaţia şi interesul pentru tine se stingeau politicos, dar repede. Un coleg ce dădea dovadă de un patriotism bătăios, un mic tribun, frustrat probabil de faptul că nu este băgat în seamă corespunzător, a venit cu o soluţie nostimă, dacă nu ar fi fost jalnică. La întîlnirile cu chinezi se declara că este francez. Astfel părea mai interesant pentru autohtoni şi niscaiva străini care nu ştiau prea multe. Mulţumit de rezultate, mi-a recomandat tehnica şi mie. În opinia sa succesul ar fi garantat, mai ales că nu aveam „mutră de român". I-am spus că nu pot face aşa ceva din simplul motiv că ar fi o minciună, care la urma urmei va fi descoperită şi mă voi face de rîs. Nu aşa se fac prietenii adevăraţi. Eu am avut doar cîţiva prieteni şi înclin să cred că au ţinut la mine pentru ceea ce sînt, inclusiv pentru faptul că sînt român. Cînd i-am spus opinia mea, colegul meu patriot „mare iubitor de neam şi popor" m-a privit într-un anume fel. Cred că mă ură.

În concluzie, nu mă interesează dacă am sau nu „mutră de român", de vreme ce sînt român. Într-o lume interconectată şi interdependentă care promovează valorile individuale şi universale am datoria şi, de ce nu?, plăcerea de a încerca zi de zi să fiu un demn membru al comunităţii mele, un bun profesionist şi un cetăţean responsabil, de a fi moral, generos, prietenos, exigent, creativ, eficace în tot ceea ce fac. Oare occidentalii nu sînt aşa? Înainte de a-i bombăni, critica sau ridiculiza pe alţii, întreabă-te dacă tu eşti cel perfect, cel care ai acest drept sau eşti doar un frustrat. Ridicarea unei comunităţi cere timp şi un

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

efort tenace, dar plăcut din partea fiecărui membru.

Revenind la calităţile descrise într-un cuvînt. Cum este românul? *Neglijent*. Neglijent cu propria soartă şi cu soarta comunităţii sale.

Mergem la o bere?

Ioan BUDURA
Bucureşti

Replici

Dileme suprapuse

Am citit tîlc-*show*-ul dumneavoastră intitulat „Premierul are de ales" din numărul 439 al săptămînalului *Dilema*. Pentru un fan declarat al manualelor opţionale, articolul respectiv poate fi considerat, fără discuţie, o lovitură decisivă dată „nostalgicilor manualului unic" adică acelor posesori de diplomă calpă care au intrat în sistemul de învăţămînt exclusiv prin repartiţie de stat, călare pe o putină cu brînză şi un butoi cu vin. Nostim, nu?

Cuvinte meşteşugite, un stil acid şi uşor academic, o logică de invidiat – toate acestea îi fac cinste domnului Cioroianu. Şi totuşi problema de fond pare a fi alta. Adică, parafrazîndu-l pe Montesquieu, într-o zi toridă de vară: „Nu-ţi trebuie un stol de manuale opţionale pentru a preda esenţial un obiect de studiu, dar îţi trebuie într-adevăr unul bun pentru a-i atrage pe tineri spre materia respectivă". Altfel spus, riscăm să pierdem din vedere linia orizontului din cauza prea multor catarge.

Să vorbim deschis şi să admirăm priveliştea ca pe o rană comună. De vreme ce programa şcolară e unică şi indivizibilă, nu văd de unde ar apărea atîta responsabilitate atunci cînd alegi, ca profesor, un manual opţional. Şi asta în condiţiile în care reuşeşti să le analizezi pe toate. Cîte edituri trimit exemplare gratuite din fiecare manual tipărit pe adresa şcolilor şi liceelor, în timp util? Adică cel puţin cu o săptămînă înaintea începerii anului şcolar. Nu puţine au fost situaţiile cînd manualele comandate au sosit pe la mijlocul lui noiembrie sau chiar mai tîrziu. Firește, vor fi invocate tîrgurile de carte şcolară organizate anual, dar acolo manualele prezentate nu sînt distribuite gratuit. De cîţi bani ar trebui să dispună un profesor conştient de responsabilitatea ce-i revine, după spusele domnului Cioroianu, pentru a cumpăra toate manualele opţionale apărute în limitele specialităţii sale?

Dacă ajungem la concluzia că orice manual, fie el opţional sau unic, oferă doar coloana vertebrală a lecţiei, atunci adevărata problemă ar consta nu în numărul de manuale opţionale azvîrlite anual pe piaţă, ci în capacitatea profesorilor de a-şi pregăti altfel, an de an, prelegerile printr-un proces continuu de actualizare a cunoştinţelor „prinse prin facultăţi".

În contextul social şi economic al României anilor 2000, pentru un profesor „responsabil" şi atent la indicaţiile Inspectoratului („măcar un manual opţional la 2-3 elevi"), cel mai bun manual este cel mai ieftin. Şi atunci de unde atîta obiectivitate în alegere?

De aici, poate, atîţia susţinători exponenţiali ai manualului unic de altădată. Distribuit gratuit, folosit de mai multe generaţii de elevi, coloană vertebrală pentru imaginaţia şi talentul pedagogic al multor dascăli. Dar atît de hulit în prezent, şi mai mult decît atît, aruncat la coşul cu rebuturi al reformei şcolare pentru a deschide porţile unor afaceri dubioase în care se înlănţuiesc edituri particulare şi unii membri ai comisiilor de acreditare a noilor manuale.

Manualul unic de dinainte de '89 nu cred că a fost impus de stat, ci tot de o comisie de acreditare. Formată din profesori, profesionişti şi responsabili pînă acolo unde începea politicul. Dar politicul de ieri e înlocuit astăzi de interesul meschin al propriului nume tipărit pe cît mai multe coperţi frumos colorate sau (şi) de interesul pecuniar din care nu este absolut necesar să rezulte „averi" fabuloase. Pentru că alta e să pui bazele unei afaceri „piramidale" de tip „Caritas" sau „F.N.I.".

Nu fac un lobby servil manualului unic. Nu-mi place să cred că sînt prost informat ori prost intenţionat. Aş vrea însă, din tot sufletul, să prind vremurile cînd manualele bune şi scumpe, recomandate de mine, ca profesor responsabil, să fie cumpărate de toţi elevii mei care în prezent se autoiluzionează cu ideea că două caiete studenţeşti sînt suficiente pentru a duce la capăt un an şcolar.

După umila mea părere, problema manualelor opţionale nici nu ar fi trebuit adusă în discuţie pînă cînd examenul de bacalaureat nu ar fi fost diferenţiat în trepte de dificultate. Idee preluată şi de ministerul de resort undeva, cîndva, dar abandonată nepermis de uşor.

Cu sinceritate şi respect,

Andrei ADRIAN
str. Aleea Parcului nr. 28, Brăila

N. red.: Domnule Andrei, vă bănuiesc a fi profesor – şi, dacă-mi permiteţi un calificativ după cele scrise, chiar un profesor bun, cu interes în ceea ce face şi cu scrupule. Cu atît mai mult vă propun să ne întîlnim în parafraza dvs. la Montesquieu: sigur că nu ne trebuie un stol de manuale, ci cîteva bune şi nu tocmai scumpe. Or, numai piaţa ni le poate da, selectîndu-le dintre toate celelalte în drept să apară – ceea ce nici o comisie ministerială nu va putea face vreodată. (**A. Cioroianu**)

Mesaj pentru dl Petre Barbu

Stimate dle Barbu,

Vă mulţumesc pentru articolul „Scriu de cinci ani despre publicitate şi scriu degeaba" (nr. 429). De mult timp n-am mai avut o reacţie atît de exploziv copilărească citind un articol. Pentru că mi-aţi oferit această „mică bucurie a vieţii", vă mulţumesc.

Maria ZĂRNESCU
Bucureşti
inginer chimist, fost Director de Reţea Radio Contact România, fost Director Executiv MediaFest, actualmente colaborator al Televiziunii Române, privind în continuare, după atîţia ani, cu uimire (se pregăteşte: resemnarea) la incompetenţa, superficialitatea, incultura şi tupeul/obrăznicia din aşa-zisa „lume a publicităţii româneşti"...

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sănătatea**
- **Iubiri de o vară**
- **Fuga de prezent**
- **Sinceritatea**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

O amintire realist-socialistă cu Françoise Sagan

Nu e probabil prea departe, dacă nu va fi venit deja, timpul cînd reeditările din literatura română de pînă în 1989 (şi de după 1948) vor avea absolută nevoie de note explicative. *Sfatul Popular, tovarăşul prim, colectivist, Consiliul Popular, BOB, tovarăşul de la raion* (de la *regiune*, de la *CC), UTM, artist emerit, UTC, pionieri, miliţie, ilegalişti, GAC, fruntaşi în producţie, întrecere socialistă, artist al poporului, CAP, stahanovişti, întovărăşiţi, origine sănătoasă* etc. sînt termeni al căror înţeles va trebui lămurit, cu minuţie filologică şi cultură istorică, aşa cum sînt lămurite denumirile administrative de origine turcă şi neogreacă din proza românească a secolului al XIX-lea. Îl vom citi pe Marin Preda cum îl citim pe Nicolae Filimon, cu ajutorul glosarului!

Nimic, poate, nu măsoară mai sensibil extraordinarele schimbări petrecute în România de aproape 12 ani încoace decît acest uriaş *transfer* lingvistic, din cotidian în istorie, din limba curentă în arhaicitate. Deocamdată, s-ar părea, sîntem încă în faza folclorică. Unii îşi mai amintesc, dar imprecis, fiind însă foarte siguri pe amintirile lor şi nesimţind nevoia să le mai şi verifice, alţii n-au ce-şi aminti, dar îşi închipuie că ştiu, din auzite, şi iarăşi nu verifică, siguri pe pseudo-cunoştinţele lor. Ceea ce va fi explicînd, probabil, atît amneziile de tot felul, cît şi dificultăţile, uneori totuşi onest mărturisite, de a (mai) înţelege un eveniment, o situaţie, o atitudine de care nu ne despart, în timp, decît doar 25-30 de ani.

Ar fi interesant de ştiut ce vor fi înţelegînd, spre exemplu, cei născuţi după 1955 şi care nu au făcut studii universitare la litere, istorie ori filosofie din expresia *realism socialist*: denumire a unei „metode de creaţie" unice, nu doar recomandată, dar şi obligatorie, acest termen de provenienţă sovietică a dispărut din publicistica românească pe la jumătatea anilor '60, nemaifiind niciodată întrebuinţat de atunci decît în sens peiorativ şi cu strictă semnificaţie istorică şi, inevitabil, politică. Nici măcar Nicolae Ceauşescu n-a mai îndrăznit să-l folosească atunci cînd, în iulie 1971, a încercat să strîngă la loc şurubul ideologic prin decretarea unei, cam impropriu denumite, „mini-revoluţii culturale": pînă şi el ştia că ar fi *sunat ca dracu'*, vorba unui lider... post-ceauşist! Ceea ce nu-i împiedică pe mulţi publicişti de azi să creadă (şi să scrie) că *realismul socialist* ar fi funcţionat pînă în decembrie 1989.

Încît e cazul, cum ar spune Radu Cosaşu, să mă auto-denunţ cultural: eu, unul, am fost un beneficiar al *realismului socialist*. Un profitor, precoce şi pervers.

Cu mulţi ani înainte de a şti cînd, unde, cum şi de către cine a fost proclamată această *cea mai înaintată metodă de creaţie din lume*, ea mi-a îngăduit să o cunosc, în sensul literar al cuvîntului, pe Françoise Sagan. Trebuie că aveam, calculez astăzi, cam 12 ani şi eram unicul cititor şi cumpărător de *Gazeta literară* şi de *Contemporanul* dintr-un tîrg ce devenise *capitală de raion*. Conform normativelor *realismului socialist*, publicaţiile *noastre* culturale aveau obligaţia, pe atunci *partinică* şi *de clasă*, mai tîrziu *patriotică*, să combată *literatura decadentă* din Apus (*Occident* se spunea rar, aproape deloc). Şi o combăteau foarte bine: un asemenea articol, *de luptă*, începea cu o energică *înfierare* (a *decadentismului*, a *reacţionarismului*, a *culturii burgheze* etc.), urma *exemplificarea* – rezumarea unei cărţi, a unui articol, a unei piese de teatru, a unui eseu ş.a.m.d. –, după care se relua, în chip de concluzie, dar aproape în aceiaşi termeni, iniţiala *denunţare*. Ca şi personajele negative din proza acelor ani, rezumatele erau mult mai reuşite şi mai interesante decît *înfierările*, mereu anoste, repetitive, groaznic de plicticoase. Enigmele scrisului: un asemenea articol parcă avea doi autori, unul castrat de orice urmă de înzestrare, care scria *începuturile* şi *finalurile*, altul măcar mediu talentat, care scria *mijloacele*.

Nu mă învăţase nimeni cum trebuie *dezghiocat* un asemenea articol, descoperisem singur: îndepărtai insipida *coajă* şi pe urmă, încetişor, pe îndelete, ronţăiai deliciosul *miez*.

...Şi astfel aflai, *la Urlaţi*, cum o fată din Paris, cu doar opt mai mare decît mine, scrisese un roman subţirel, cu ciudatul titlu *Bonjour tristesse*, în care era vorba de un tată prevăzut cu o amantă, schimbată cu o altă amantă, de un amant al fetei, de o vacanţă pe Coasta de Azur, de whisky, de o maşină *Jaguar* cumpărată din drepturile de autor (de fapt, ştiu azi, îşi cumpărase două!), drepturi fabuloase. Zadarnic *denunţul*, degeaba *înfierarea*! Vasăzică, *Bonjour tristesse*: era infinit mai atrăgător decît versurile lui Paul Eluard, pe care le învăţam la şcoală din manualul de franceză (*Mon parti m'a rendu / mes yeux et ma mémoire*). Atît de atrăgător încît mulţi ani mai tîrziu, cînd am ajuns să pot citi romanul, mi s-a părut destul de fad faţă de minunatul rezumat din *Gazeta literară*, rezumat şi voluptate posibile numai şi numai ca efect al *realismului socialist*...

Încă şi mai tîrziu, cînd l-am întrebat pe Paul Georgescu, fost „mare tartor" în publicistica literară din vremea realismului socialist, dacă era vorba şi de *o tehnică a scrisului pe dedesubt*, m-a privit ca un satrap oriental, cu o scurtă fulgerătură în bulbucaţii lui ochi, şi a început să rîdă subţirel. Nu mi-a răspuns, însă.

Un răspuns există, probabil, în romanele lui, toate cu acţiunea plasată înainte de al doilea război mondial. Cititorii profesionişti pot folosi, desigur, şi *Persecuţia şi arta de a scrie* de Leo Strauss. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

NATO, campania vară-toamnă

Deşi actualul guvern nu a manifestat pînă acum disperarea cabinetului Ciorbea înainte de Madrid, Adrian Năstase a readus brusc în atenţie subiectul intrării în NATO. Premierul a propus încheierea unui armistiţiu între partidele parlamentare, pentru încetarea ostilităţilor pînă la summit-ul de la Praga, cînd se va lua mult aşteptata decizie privind viitorul României. Aşa cum se exprimă şeful executivului, „după acest summit vom avea doi ani pentru compania electorală, dar acum este necesar să dovedim că putem mişca economia şi că putem armoniza eforturile intense în acest sens."

Reacţia liderilor celorlalte partide a fost cea care era de aşteptat. Toţi au declarat că susţin integrarea în NATO, dar nu pot să renunţe la criticile curente pe care le aduc guvernului. Mai mult chiar, într-un consens greu de obţinut altfel, liberalii, democraţii şi extrema dreaptă au catalogat acţiunea ca fiind una propagandistică, fără legătură cu situaţia reală şi i-au recomandat lui Adrian Năstase să se ocupe mai puţin de imagine şi mai mult de realitate. Începînd cu celebra întîlnire de la Snagov, partidele s-au mai pus de cîteva ori de acord cu opţiunea euro-atlantică. Chestiunea ocupă un loc important în discursul public al fiecărei formaţiuni. Chiar şi Vadim Tudor este destul de înduioşător cînd îşi proclamă necontenit europenitatea. A le cere acum să semneze încă un angajament şi să declare că nu vor face opoziţie pare o supralicitare. E adevărat, pe de altă parte, că partidele noastre s-au obişnuit să nu respecte protocoalele, aşa că trebuie reînnoite din cînd în cînd, dar mişcarea premierului seamănă cu ridicarea mizei pentru a-l face pe celălalt să renunţe. Guvernul a vrut să arate cît de mult este preocupat de integrarea în NATO şi cît de puţin sensibile sînt celelalte partide faţă de destinul ţării. Poate chiar avea nevoie de această deturnare a atenţiei într-o perioadă în care agenda presei era acaparată de afacerile mai puţin grandioase ale PSD: posibila eliberare a vechilor clienţi Stănculescu, Chiţac şi Cozma. Pînă la Praga mai este timp, ne aflăm încă în vacanţă parlamentară. Este greu de crezut că se putea obţine tocmai acum un consens pe care nu ni l-a cerut nimeni şi care ar fi chiar contraproductiv. După ce guvernul s-a dovedit a fi mult mai bun şi mai european decît se putea intui din promisiunile electorale (aprecierea aparţine unui analist cunoscut pentru poziţia dură faţă de actuala putere), ultimele săptămîni au fost dominate de problemele vechilor clienţi. După ce puterea s-a instaurat deplin şi se simte în siguranţă, s-a revenit la soarta liderului ortacilor şi a foştilor capi ai armatei române. Vechile datorii au revenit ca o pată veche în cariera unui om de succes. Situaţia s-a inflamat. Atmosfera din 1990-1991 s-a făcut din nou simţită; pentru unii eroi, pentru alţii criminali, cei trei au trezit presa şi societatea civilă. Protestele atît de virulente au fost cel mai important semn al terminării zilelor uşoare pentru PSD. La asta s-a adăugat şi reacţia cel puţin reticentă a guvernului faţă de cererile de retrocedare înaintate de regele Mihai pentru ca un guvern ce se dorea al reformei, al integrării şi al privatizării să fie tratat tot mai mult ca un guvern al trecutului (prea apropiat), al revanşei şi al lui Cozmâncă. Ce poate fi mai util în acest context decît un eveniment prin care guvernul să arate că este preocupat de europenitatea României? Nu fac parte dintre acei analişti care cataloghează fiecare incident căutînd să vadă cine profită de pe urma lui. Dar este genul de eveniment de imagine uşor de pus în practică şi cu efect imediat.

Dincolo de efectul perdelei de fum, nu este foarte clar dacă premierul chiar a crezut că opoziţia va accepta acest acord. După experienţa negativă prin care PNL a renunţat de bunăvoie la rolul de opozant pentru a rupe respectivul acord după numai cîteva săptămîni, este greu de crezut că opoziţia va mai cădea în asemenea capcane. În plus, ideea că toţi trebuie să muncească, să-şi canalizeze energia pentru un scop comun este puţin cam desuetă în politica modernă, dominată mai mult de politici concrete, programe şi bugete decît de simbolistică. Intrarea în NATO presupune programe clare de moder-

© C. Bălan

nizare şi măsuri concrete. Guvernanţii pot greşi, de aceea trebuie să existe şi alte voci care să supravegheze procesul. A renunţa acum la spiritul critic înseamnă să faci greşelile guvernului de nereparat. Nu toţi trebuie să lupte pentru aderare. Scăpînd de tentaţia de a vedea ba o Ialta, ba o Malta, ca fatalităţi care nu depind de România, aderarea rămîne o chestiune tehnică. Cineva îşi asumă responsabilitatea, cineva ia măsurile şi tot acel cineva trebuie tras la răspundere pentru eşec. Nu tot poporul răspunde şi nu tot poporul trebuie să ia măsuri. Şi dacă e nevoie să dovedim că sîntem capabili să gestionăm bine ţara, iarăşi, guvernul trebuie să demonstreze acest lucru. Ceilalţi se pot ocupa liniştiţi de şah, de rebus, de opoziţie sau gazetărie. Nici una dintre aceste activităţi nu generează o mişcare contrară celei de integrare. Numai guvernul poate să îşi pună piedici. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

23 August

Prin supradimensionare sub dictatură şi prin minimalizare în anii tranziţiei, data a fost supusă de-a lungul vremurilor unei neîncetate mistificări. Decretată de la o zi la alta sărbătoare naţională, ea a fost aniversată un timp cu jumătate de gură, pentru a fi celebrată apoi tot mai fastuos, cu parăzi militare şi gigantice demonstraţii de masă. Înainte de a-l capitaliza, PCR a tratat evenimentul cu o considerabilă incoerenţă. Incoerenţa era efectul unei divergenţe interioare: dezaprobată pe şleau de şefii partidului trimişi de Moscova – Ana Pauker şi Vasile Luca – lovitura de stat este revendicată cu circumspecţie de cei din interior. Pînă la urmă primii s-au pus de acord cu ultimii, partidul încercînd astfel să eludeze principala carenţă a istoriei sale: neimplicarea sa directă într-un eveniment major. Ambiţia de a se implica l-a determinat pe Gheorghe Gheorghiu-Dej să evadeze din lagărul de la Tîrgu Jiu la începutul lui august, dar nu l-a ajutat să ajungă în Bucureşti decît la sfîrşitul lunii, cu mult după ce secvenţa-cheie a loviturii se consumase. Nulă a fost şi implicarea lui Ceauşescu, rămas pînă la capăt în lagăr, de unde Gheorghe Gheorghiu-Dej nu-l poftise să evadeze împreună cu el. Ca atare PCR nu a participat în mod direct la eveniment decît prin Lucreţiu Pătrăşcanu, căruia nu îi dăduse o astfel de misiune şi căruia nu îi va ierta pînă la moarte crima de a i se fi substituit.

Evenimentul a fost o lovitură de palat botezată la început „actul de la 23 august" şi căpătînd sub Ceauşescu gongorica poreclă „insurecţia populară armată antifascistă şi antiimperialistă".

După decembrie '89, una dintre întîile griji ale anticomunismului de paradă a fost să invalideze decizia care proclamase 23 august sărbătoarea naţională a României. Dorinţa de a dezavua evenimentul a generat o amplă literatură dedicată reconsiderării lui critice. Protagoniştii acestei reconsiderări par să uite că datorită improvizatei lovituri de palat, România a putut recuceri prin luptă Transilvania pe care o pierduse fără a lupta.

Efortul de discredita actul de la 23 August 1944 este inseparabil de omagierea tot mai zgomotoasă a principalului său perdant – mareşalul Antonescu. Oficianţii acestei reînhumări triumfale elogiază calităţile încercatului militar care, după ce precipitase ţara într-un dezastru fără egal, s-a lăsat, în acea fierbinte după-amiază, arestat de cîţiva tineri cărora le lipsea orice experienţă politică sau militară. Împleticindu-se în aceste două direcţii, tranziţia dovedeşte odată în plus că este cît mai productivă în suscitarea de noi probleme decît în rezolvarea celor vechi.

▲

BARBURISME

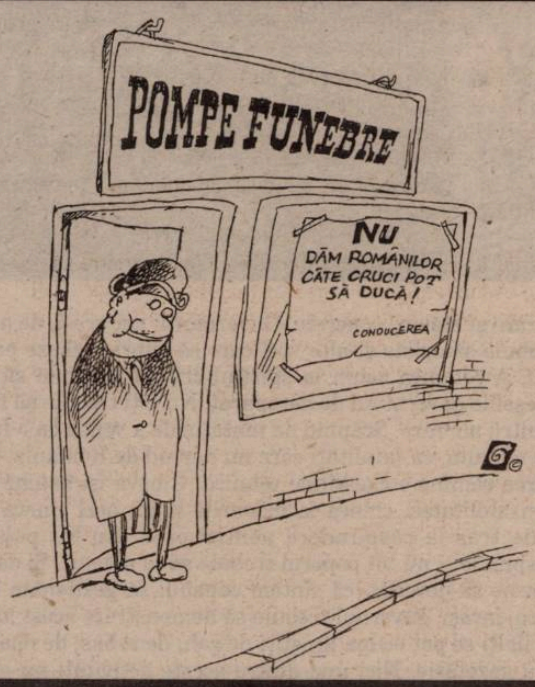

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Critica puterii

În tranziţia românească, au predominat două tipuri de discurs critic despre puterea politică în presă: unul „haiducesc" („să lovim în cei bogaţi şi puternici") şi altul „miticist" („s-a rupt gazometrul"). Cel dintîi e înverşunat şi negativist, umoral şi nevricos; cel de-l doilea e băşcălios şi plin de lehamite, cu poantă şi calambur. Multe editoriale şi comentarii sînt scrise pentru *a da o lecţie* guvernului, parlamentului sau preşedinţiei. Editorialistul de tip haiducesc pune piedici retorice alcătuite din vorbe mari, invocă la tot pasul „interesul naţional" şi mitraliază „inconştienţa clasei politice", pîrjoleşte tot şi afirmă cu tărie că ne ducem de rîpă; pe scurt, zdrobeşte guvernul, de orice culoare ar fi, şi apoi se simte bine. Comentatorul de tip miticist se îmbracă subţire, cu voaluri de aluzii şi jocuri de limbaj, scoate sensuri infinite din luminiţa de la capătul tunelului, face la tot pasul comparaţii cu Occidentul (variante: „lumea civilizată", „Vestul", „dincolo" etc.) şi se bucură că mediocritatea unor politicieni îi asigură o pîine stilistică bună; pe scurt, umileşte guvernul, de orice culoare ar fi, şi se-ntoarce liniştit pe urechea cealaltă, ca tot românul imparţial. Dar în ciuda aparenţelor, ambele tipuri sînt nişte discursuri *slabe*: sînt construite pe afectivitate şi pulsiuni lirice, într-o retorică quasi-literară (cu figuri de stil, mizînd pe efectele expresivităţii, migrînd adesea spre pamflet). Nu sînt, cu alte cuvinte, texte *argumentative*, aşa cum s-ar cuveni unor scrieri jurnalistice care pun în discuţie *res publica*. Nu există, de altfel, în cultura noastră publică, o pornire către argumentaţie şi către logica minimală a conversaţiei, ci o încrîncenare a monologului care, deşi mimează dialogul, în fapt face abstracţie de *celălalt*. Aşa încît între discursul puterii şi discursul *despre putere* nu s-a stabilit o comunicare normală. Tendinţa multor politicieni este fie să se teamă de presă, fie să o dispreţuiască (iar faptul că predomină judecata globală, vorbindu-se mai mereu despre „presă" în general, de parcă ar fi un monolit, e o altă problemă). Şi nu este vorba aici de felul în care, de voie, de nevoie, instituţiile şi personajele politice păstrează relaţiile cu presa, ci de modul în care receptează mesajele.

Politicienii (ale căror intervenţii în Parlament se supun, în linii mari, aceloraşi două „modele") s-au lăsat prinşi în capcana acestor discursuri, iar acum citesc totul prin această grilă simplistă. Mai ales cînd sînt la putere, desigur. Pentru că haiducii şi Miticii au ocupat zgomotos avanscena, iar cele două tipuri de discurs au creat o ceaţă deasă, critica e receptată ca o agresiune, ca o negare, ca un atentat; în spatele discursului critic sînt bănuite intenţii malefice, scenarii colosale, legături inavuabile. Şi, bineînţeles, totul se reduce la concluzia că sursa criticii se află în jocurile şi interesele vinovate ale „celorlalţi" (partide, grupuri, adversari politici). În plus, pentru că politicienii şi consilierii lor au reuşit să silabisească primele pagini din abecedarul comunicării şi relaţiilor publice, acum orice încercare de critică e considerată o ştirbire a imaginii, iar ocupaţiunea politicianului român, mai ales cînd e la putere, este să-şi conserve/cultive/amelioreze *imaginea*.

În această ţesătură strînsă de prejudecăţi şi resentimente, discursul critic autentic, construit pe argumente, îşi face loc cu greu; n-am progresat prea mult faţă de acum cinci sau şapte ani. Aşa cum nu prea există, la noi, un discurs eurosceptic sănătos (cum există în chiar ţările UE, în care cultura dialogului permite exprimarea raţională a dubiului fără a-l considera „duşmănos"), căci ar fi imediat taxat drept „anti-occidental", critica unui politician sau a un partid riscă, automat, să fie considerată drept înscriere în tabăra adversă, chiar dacă nu e decît o perspectivă lucidă asupra unor fapte. Luciditatea şi argumentaţia sînt încă privite cu suspiciune, iar politicienii care s-au aflat ori se află la putere n-au învăţat să citească, în textele critice argumentate şi *independente*, dimensiunea lor civică implicită. Ministrul Informaţiilor Publice, dl Vasile Dîncu (un foarte bun specialist în comunicaţiile de masă), a propus recent reconsiderarea dimensiunii civice a jurnalismului. Subscriu întru totul, dar conştiinţa civică a jurnalistului include, pentru a-şi atinge scopurile, o necesară doză de spirit critic. Pot politicienii şi guvernanţii români să recepteze în mod adecvat acest spirit critic?

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

„Civilizaţia" zgomotului

Cînd atît de mediatizatul ministru al turismului a decis să limiteze funcţionarea nocturnă a discotecilor de pe litoral, domnia-sa a avut o ciudată manieră de a prezenta cauza imediată a acestei măsuri; situaţia devenise gravă, a declarat domnul Agaton, deoarece se primiseră nenumărate reclamaţii de la „turişti români şi, din păcate, şi străini". Aşadar, dacă, din fericire, reclamaţiile ar fi venit din partea turiştilor români, nu s-ar fi întîmplat, cu siguranţă, nimic; cum însă, „din păcate", mai multe agenţii de turism străine au sesizat faptul că timpanele nemţilor şi francezilor sînt agresate de exuberanţa sonoră a litoralului românesc, autorităţile au reacţionat.

Cîteva interviuri luate pe plajă unor turişti autohtoni arătau însă că, de fapt, decizia ministrului era profund nepopulară. „Nu mă deranjează muzica", declara o doamnă de o vîrstă respectabilă, secondată de un domn cu o înfăţişare nu mai puţin paşnică. Oameni modeşti, ei stăteau pe plaja comună, bucurîndu-se doar de difuzoarele amplasate artizanal şi aleatoriu. Privilegiaţii au parte acum de plaje private, cu şezlonguri şi umbrele, unde instalaţia sonoră e montată profesionist, cu boxele în punctele strategice ale ţarcului, obţinîndu-se un efect de intensitate maximă. Dar, privilegiaţi sau simpli cetăţeni, cu toţii se complac într-o promiscuitate care uneori nu e numai fonică. Tot dintr-un reportaj TV am aflat că, la Costineşti, într-un camping, duşul funcţionează (cînd curge apa) o oră pe zi, iar fiecare turist are voie să meargă la closet numai de două ori în 24 de ore („cu hîrtia igienică proprie", preciza, mai curînd amuzată, o junǎ). Ce contează, declara voios reporterul, „tinerii se distrează pe cinste...". Şi, cu certitudine, în camping muzică este din belşug.

Trăim într-o civilizaţie a zgomotului? Fără îndoială, aşa cum trăim într-o civilizaţie a efectului de seră, a nitraţilor care otrăvesc apa, a îngrăşămintelor chimicé care pătrund în fructe şi legume, a făinilor animale cu care sînt îndopate găinile etc. Societatea încearcă, totuşi, să limiteze consecinţele acestor derapaje. Ne-am împăcat cu gîndul că automobilele sînt un rău necesar. Am admis că, pentru a limita răul, trebuie interzis claxonatul. Dar, printr-un soi de masochism ce scapă analizei logice, proliferează nenumărate alte surse de zgomot, încă şi mai traumatizante. Pentru sociologi şi psihologi, lucrurile sînt clare. Zgomotul umple vidul spiritual: nu gîndeşti, eşti fericit. Muzica dată la maximum evacuează sentimentele, îndoielile, angoasele: golit de gînduri, faci mecanic gesturile cotidiene, avînd senzaţia că nimic neplăcut nu poate interveni. Se creează, apoi, aparenţa unei continue sărbători. Nu doar concediul la mare, dar şi banalul act de a-ţi face cumpărăturile la supermarket e însoţit de bombardamentul sonor. Vîrsta tînără e asociată, stereotip, consumului permanent, euforic al unui anumit tip de muzică. Cine nu intră în joc riscă să fie exclus, în orice caz să pară anacronic şi „reacţionar". Opreşti un taxi, te aşezi pe banchetă, şoferul răsuceşte cheia, demarează şi în clipa următoare te izbeşte în timpane o manea, peste care se suprapune vocea monotonă şi metalică a centralistei de la dispecer. Stai sufocat de căldură în compartimentul de tren *(Inter-City-ul* Bucureşti-Iaşi nu mai dispune de aer condiţionat), în schimb difuzoarele funcţionează non-stop. Treci pe strada centrală a Iaşilor, stradă intrată în literatură, şi, dinspre terasa unei cafenele, se revarsă în valuri decibelii; mutilată de demolări abuzive, strada Lăpuşneanu (despre ea e vorba) este acum poluată sonor de cîţiva „întreprinzători" ce dau dovadă de o mîrlănească nesimţire. Dacă lîngă imobilul în care locuieşti s-a deschis o cîrciumă, eşti o victimă sigură şi neputincioasă.

Cum să-i explic concitadinului meu că am tot dreptul să-mi protejez intimitatea, că nu sînt obligat să-mi placă şi să ascult muzica pe care el o preferă, că într-o cafenea aş vrea să citesc în linişte ziarul sau să discut cu un prieten, că, în fine, atîta vreme cît nu impun altora gusturile mele muzicale pot pretinde, la rîndul meu, să fiu lăsat în pace?

Eu, personal, nu ştiu.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Din nou, Tismăneanu

Orice carte a lui Vladimir Tismăneanu stîrneşte. Cărţile de convorbiri, cu atît mai mult. Ultima carte semnată Vladimir Tismăneanu*, mai degrabă o carte *cu* Vladimir Tismăneanu decît o carte *de* Vladimir Tismăneanu, nu face excepţie. Spiritul cărţii este foarte bine definit chiar pe copertă unde, imediat sub titlu, apare, discret, cuvîntul „seminar"; amestecul dintre rigoarea academică a argumentului şi libertatea mişcării de la un subiect de conversaţie la altul produce un spectacol intelectual de cea mai bună calitate. Tema cărţii este Europa Centrală; subiectul preocupă pe mulţi, dar pentru grupul de intelectuali „A treia Europă" subiectul este programatic. Mobilul cărţii este neliniştea grupului „A treia Europă" în legătură cu identitatea culturală şi istorică a României de azi; lămurirea conceptului *Europa Centrală* şi delimitarea realităţii pe care acest concept o acoperă duce la descoperirea unor trăsături ascunse, dar deloc neglijabile, ale portretului ţării noastre. Prilejul cărţii este întîlnirea acestui grup cu Vladimir Tismăneanu; orice întîlnire care se finalizează cu o carte sau cu o prietenie este o întîlnire memorabilă.

Cartea are, însă, o calitate în plus. Ea ne ajută să înţelegem mai exact cine este Vladimir Tismăneanu. Luat repede, n-aş şti să spun care Vladimir Tismăneanu este mai strălucitor, cel din scris sau cel din conversaţii. Vladimir Tismăneanu cel din cărţi este la fel de viu şi de autentic ca Vladimir Tismăneanu cel din faţa unui pahar de vin. Cei care au şansa să stea de vorbă din cînd în cînd cu Vladimir Tismăneanu înţeleg bine la ce mă refer. Contactul uman cu Vladimir Tismăneanu este cel puţin la fel de captivant ca şi lectura cărţilor lui. Acum, după ce îl cunosc şi îl citesc de cîţiva ani buni şi, parcă, mai ales după *Spectrele Europei Centrale* pot să afirm ceva care poate să pară şocant: Vladimir Tismăneanu nu e politolog, dacă politolog înseamnă ceea ce ştim noi, spectatori ai scenei intelectuale româneşti. Cunosc cariera academică americană a lui Vladimir Tismăneanu, ştiu lista cărţilor sale, sînt familiar cu preocupările lui, am oarecare ştiinţă despre cercurile universitare americane în care Vladimir Tismăneanu se mişcă: Sigur, impresionantul *curriculum vitae* al lui Vladimir Tismăneanu arată fără dubiu că este expert în ştiinţe politice. Asta pentru că trăim într-o lume în care orice universitar trebuie încadrat într-o catedră şi orice intelectual într-o categorie mai mult sau mai puţin ştiinţifică. Dar vocaţia intelectuală a lui Vladimir Tismăneanu, curiozităţile şi mirările sale în sensul platonician al cuvîntului sînt mult mai cuprinzătoare. Pentru el, politica nu este autonomă şi jocul puterii în cetate nu este fundamentul ultim al existenţei cetăţii, aşa cum, spre diferenţă, ne lasă să înţelegem cei mai mulţi dintre politologii români. Politica însăşi este cu mult mai mult decît experienţele noastre dîmboviţene ne lasă să credem, din simplul motiv că este mult mai mult decît un calcul electoral. Preocuparea majoră a lui Vladimir Tismăneanu nu este evoluţia partidelor sau a curentelor politice, ci aventura în care fiinţa umană este tîrîtă de aceste „forţe" ideologice. Cum arată omul societăţii fasciste şi post-fasciste, cum arată omul societăţii comuniste şi post-comuniste, cum arată omul democraţiei liberale – iată adevărata preocupare a lui Vladimir Tismăneanu. Ce influenţe au conjuncturile politice la scara fiinţei – iată marea temă a lui Vladimir Tismăneanu. Dacă tot sîntem obligaţi să găsim „nişa" academică a lui Vladimir Tismăneanu, aş crede că cea a antropologiei politice în sensul cel mai larg cu putinţă este mult mai exactă, deşi atenţia pe care Vladimir Tismăneanu o acordă moralităţii gestului politic ar îndreptăţi şi o clasare a sa printre eticieni. Pentru Vladimir Tismăneanu nimic nu e mai fascinant decît omul. Cînd vorbeşte în această carte despre Europa Centrală, Vladimir Tismăneanu vorbeşte, mai ales, despre omul central-european. Abundenţa consideraţiilor pur psihologice şi desele referiri biografice sînt dovezile clare ale acestei abordări.

Este România parte a Europei Centrale? Şi dacă da, în ce măsură? După lectura acestei cărţi avem mult mai multe date ca să putem răspunde corect la această întrebare. Dacă asta au urmărit editorii (şi eu cred că asta au urmărit), atunci reuşita lor este deplină.

Ca şi ultima sa carte de convorbiri cu Mircea Mihăieş, şi *Spectrele Europei Centrale* ne oferă un „supliment" Vladimir Tismăneanu: patru eseuri scrise şi publicate în diverse împrejurări. Talentul lui Vladimir Tismăneanu de a convinge este unic, pentru că argumentaţia lui este construită cu minuţie ştiinţifică şi onestitate. Sînt pasaje întregi, de pildă în eseul despre Emil Cioran, cu care *nu pot* să fiu de acord şi care, totuşi, mă conving. Îmi propun să vorbesc despre acest eseu separat, adăugînd şi eu o modestă pagină la marele dosar al marilor interbelici. În plus, Vladimir Tismăneanu spune în aceste patru eseuri adevăruri importante, cum ar fi acela că, în 1968, România nu a fost invitată să participe la invazia Cehoslavaciei, refuzul urlat de Ceauşescu în piaţa publică fiind o mimă jalnică şi fără nici o relevanţă reală pentru acţiunea represivă a Pactului de la Varşovia. Cine are urechi de auzit, să audă! La fel, analizele şi comentariile lui Vladimir Tismăneanu despre naţionalismul din Europa de Est, despre evoluţia spiritului dizidenţei anti-comuniste în context post-comunist sau despre eşecul sistematic al Occidentului de a înţelege ce se întîmplă în Balcani pot fi considerate „de referinţă".

* Vladimir Tismăneanu, *Spectrele Europei Centrale*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001.

▲

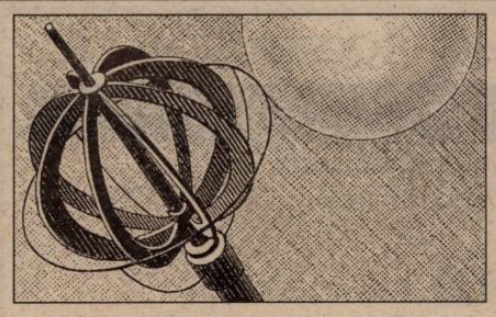

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

O misiune modestă

În Macedonia, înţelegerea care s-a numit acord s-a bazat pe promisiunea occidentală că după ce majoritatea slavă va face concesii politice minoritarilor albanezi, trupele NATO vor veghea ca gherilele albaneze să predea armele şi, astfel, conflictul violent se va stinge. Pentru a patra oară, comunitatea internaţională încearcă să stingă un focar de conflict în Balcani, mizînd, de astă dată, pe faptul că simpla sa prezenţă îi va determina pe combatanţi să se mulţumească cu concesiile obţinute la masa tratativelor: în schimbul folosirii limbii materne în anumite situaţii oficiale de către albanezi (aproximativ 23% din populaţie) şi un rol sporit în poliţia din regiunile unde sînt majoritari, Uniunea Europeană, OSCE şi NATO garantează menţinerea caracterului unitar al statului macedonean.

Aerul preocupat al înaltelor personaje în trecere prin saloanele oficiale de la Skopje, discursurile decise, urmate de rapoarte confidenţiale, sugerează caracterul experimental al unei misiuni în fond modeste – după aroganţa şi „pagubele colaterale" anterioare – deşi se cheamă „Recolta esenţială". Totul se bazează pe disponibilitatea separatiştilor albanezi de a-şi preda benevol şi conform orarului armele, la cele 15 centre „pasive", deschise în centrele cele mai sensibile ale confruntării. O sursă occidentală din Skopje a estimat numărul acestor arme la 2.500, dar sursele macedonene susţin că ar trebui strînse cel puţin 6-9.000 de arme uşoare şi cel puţin 20 de rachete americane Stinger şi nimeni nu este prea interesat să afle cum au ajuns acestea acolo.

Dezarmarea se va produce în trei etape, în cadrul fiecăreia se va depozita cam o treime dintre armele existente şi după o lună (aceasta este durata planificată de staţionare a contigentului de 3.500 de soldaţi străini), se va trece la aplicarea acordului politic. Macedonenii cred că, în urma înţelegerilor dintre demnitarii occidentali şi căpeteniile paramilitare, spectacolul predării armelor va avea loc, ceea ce nu înseamnă că nu se va păstra măcar ceea ce e necesar pentru conservarea victoriilor obţinute. Precedentul din Kosovo alimentează aceste suspiciuni: în ceremoniile îndelung filmate, n-au fost predate decît puştile vechi, iar nucleul dur al organizaţiilor de rezistenţă s-a reorganizat, continuînd acţiunile din Kosovo, susţinînd mişcările separatiste din Macedonia şi sudul Serbiei. Negociatorii occidentali contează pe promisiunile făcute de liderii gherilelor cu care au tratat, deşi guvernul macedonean s-a împotrivit legitimării unor rebeli. Faptul că trupele acestor rebeli controlează militar teritoriile locuite de albanezi nu permite mari speranţe cu privire la restabilirea autorităţii guvernului macedonean. Cei o sută de mii de refugiaţi – ei sînt atît slavi macedoneni, cît şi albanezi – doresc să se întoarcă la casele lor (în cazul în care acestea mai există), dar trupele occidentale ocupate cu misiunea de numărare a armelor nu le oferă nici un fel de garanţii de securitate.

Liderii politici au semnat un acord în care nu cred şi manifestaţiile din jurul ambasadelor occidentale arată că la faţa locului, suspiciunea este un sentiment popular. Militarii albanezi au acceptat acordul ştiind că orice incident poate fi bun pentru nesocotirea angajamentelor luate. Intervenţia într-un conflict aflat doar în pragul paroxismului (200 e morţi şi aproximativ 100.000 de refugiaţi) este un semn dat de comunitatea internaţională, doritoare să influenţeze evenimentele în sensul raţionalităţii convieţuirii.

Primii veniţi pe teren au fost militarii britanici. Oficialii lor s-au obosit mult să explice ceea ce *nu sînt* ei: ei nu sînt o forţă de menţinere a păcii, ei nu se vor aşeza între forţele combatante şi nu vor sta prea mult în aceste locuri dacă forţele combatante vor fi decise să acţioneze, ceva de genul „nu contaţi pe noi, dacă vreţi să vă omorîţi între voi". Ceea ce *sînt* militarii este mult mai greu de definit, avînd în vedere disproporţia dintre obiectivele nedeclarate şi mijloacele puse la dispoziţie pentru a asigura îndeplinirea celor declarate: este un examen decisiv pentru credibilitatea instituţiilor occidentale şi a valorilor pe care ele susţin că le apără. Ţăranul din satele balcanice nu are, deocamdată, a se teme de sofisticatele rachete intercontinentale, ci de vecinul aflat în posesia unei arme, ascultînd de un comandant gata să-l înveţe cine e duşmanul.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cine trece-n Valea Seacă...

Firească, Cozma Haiducul nostru de limuzină îşi face bagajele zilele acestea, în aşteptarea cheii cu ciucur de protocol care îi va deschide uşa celulei. Înapoi la lucru, la celebritate? Sau direct la Otopeni, pentru un concendiu binemeritat în insule complet lipsite de huilă, dar binecuvîntate de calamari?

Nici nu mai contează. Cozma e deja un personaj istoric – şi care se va distinge cu siguranţă în afaceri sau muzică, la fel cum demodata Irina Loghin s-a refugiat în politică. Idealurile lui sînt vii (dar epuizate, cum ar zice Nenea Iancu), iar Paşalîcul de la Petroşani – cel care transformase din nou România în ţară plătitoare de tribut – desfiinţat şi cu ajutorul amicilor săi politici. Cruntă ironie! Ieşit la lumină, Cozma nu va putea decît să se enerveze la auzul retoricii liberale şi antisindicale a guvernului. Şi totuşi, omul nu trebuie subestimat: cu siguranţă va reuşi să se adapteze epocii. În fond, astăzi sînt mult mai multe oportunităţi.

Ce carieră ar putea să îmbrăţişeze Miron? Iată cîteva soluţii: *Şef de PR* (va face să se audă de compania dumneavoastră); *Sales Manager* (îi va convinge pe clienţi că marfa *trebuie* cumpărată); *Copywriter* (sloganul lui „La Bucureşti" se mai aude şi astăzi pe la cîte o grevă); *Traffic Coordinator* (experienţa sa pe şosele cu minerii îl va ajuta să pună ordine în drumurile hîrtiilor şi ale oamenilor în firma care îl va angaja).

Pe de altă parte, nu îi sînt recomandate meseriile de negociator, *peacekeeper* ori *baby-sitter*, nu prea are răbdare şi se enervează repede.

Cineva îmi povestea că l-a cunoscut pe Cozma în urmă cu mai bine de 10 ani, la FSN, cînd acesta venise să-i raporteze lui N.S. Dumitru că *i-a rezolvat* cu antena de satelit. Chiar dacă nu e adevărat, e verosimil. Omul vrea să se facă util celor puternici – şi-n plus are şi onoarea aceea a gangsterilor care lucrează cu o singură *familie*.

De altfel, cei care se grăbesc să-l arate cu degetul ca pe un produs al condiţionării comuniste ar trebui să se uite la cum trăieşte omul şi cît cîştigă. Cozma n-a fost niciodată un Che Guevara, ci mai degrabă un ciobănaş bine plătit care a înţeles foarte repede că nu-şi poate permite să-i lase pe alţii să-i micşoreze turma.

Oricum, ultima lui lovitură de baltag nici n-a fost proiectată împotriva capitalismului, ci împotriva inamicilor electorali ai prietenilor săi. Ceea ce n-a ştiut, şi probabil că a înţeles abia în puşcărie, este că nici nu a fost destinat să reuşească, adică să ducă la un *coup d'état*. Cozma n-a făcut decît să creeze atmosfera viitorului eşec electoral. Pentru asta era suficient să arate că ţărăniştii nu sînt în stare să se facă ascultaţi nici măcar de plutonierii cu insuficienţă respiratorie trimişi de strajă patriei la Costeşti. Dincolo de toate, destinul lui Cozma pare a fi mai românesc decît cel al Doinei Cornea, la fel cum sarmalele spun mai multe despre noi decît mai recent adoptata friptură cu cartofi. Cozma a luptat pentru oamenii săi şi pentru dreptatea lor, împotriva oricăror dreptăţi ale celorlalţi. El ne-a arătat, de altfel, şi limitele solidarizării noastre: o haită e mai uşor de adunat în Carpaţi decît o mulţime de oameni guvernaţi de un ideal ce nu se poate bea ori mînca.

Să-l condamnăm pentru asta? E ca şi cum ai trimite la închisoare blocurile jegoase, cu pereţi crăpaţi prin care iarna ninge, oraşele muncitoreşti adunate parcă în jurul cîrciumilor, nevestele grase şi mereu gravide, părinţii care n-au putut aduna bani de o carte şi copiii care au preferat să răsucească cornete din cele pe care le-a trimis statul. Cozma e România pe care preferăm să o ignorăm în micile noastre rezervaţii mentale: ţara aceea în care munca parcă atrage sărăcia, în loc să o gonească. Şi în care orice pretext de a te opri e bun, odată ce oricum nu ajungi nicăieri.

Arătat cu degetul ca lider al mineriadelor, Cozma e fără îndoială subestimat. Cea mai mare realizare a lui nu sînt aceste revolte, ci mai degrabă pacea dintre ele. Aproape 10 ani, Cozma a reuşit să extragă din sărăcia şi dezolarea din Vale uimitor de multă bunăstare personală şi putere. La mai bine de 1.000 de ani după Menumorut, el, şi alţii ca el, ne-au arătat că patria e norodul – cît de mic – care te ascultă.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Din autobiografia lui Bill Clinton

A existat un moment în care i-am întins lui Junior cheile de la Casa Albă, casa mea. Le-a apucat hulpav, dar eu nu le-am dat drumul. El tot trăgea de ele, ca şi cum ar fi spus „dă-le înapoi, cheile astea au fost dintotdeauna ale noastre, tu doar le-ai primit împrumut de la Tata". Dar el ştia – şi eu ştiam – că nu doar le ÎMPRUMUTASEM, îl învinsesem pe taică-su pe bune, şi oricît ar fi tras de ele nu putea şterge acest adevăr fundamental. Pe de altă parte, şi eu mă simţeam de parcă m-aş fi instalat ilegal aici şi alde Bush îşi luau înapoi proprietatea de drept.

Ştiu că e o nebunie: mi s-a spus primul preşedinte negru al Americii, primul preşedinte homosexual al Americii, dar, după cîte ştiu, nimeni nu mi-a spus primul preşedinte *homeless* al Americii. Dar, fie că mă credeţi sau nu, eu aşa mă simt. Toate locuinţele mele au fost temporare, începînd cu rulota mamei din Hope, Arkansas. Am trăit apoi în case cu chirie şi case ale protocolului de stat, care arătau trăsnet, dar care erau provizorii şi trecătoare precum castelele de nisip. De fiecare dată cînd ne mutam îi cîntam lui Hilary „Nu mai am acoperiş sub soare" şi aşa mă şi simţeam.

Cînd Hilary s-a hotărît să candideze pentru Senat, toţi s-au luat de noi că de ce ne cumpărăm o casă atît de mare. Ei bine, după toţi anii ăştia în care am locuit în casele altora, aveam şi noi un acoperiş al nostru. Ironic, nu? Dar, pînă cînd să ajungem să ne mutăm, îmi pierise orice chef de a poseda o casă. De fapt, eram oarecum superstiţios. Dacă mă aşez la vatra mea, poate că n-o să mai pot trăi în casele altora şi, cine ştie, poate nici în inimile lor nu voi mai putea sălăşlui. Chestiile astea se leagă: nu poţi simţi durerea altuia peste cinşpe mile de peluză bine tunsă şi un gard electrificat. Asta nu poate să înţeleagă Junior şi gaşca lui, cum e să fii mereu pe drum, niciodată în siguranţă pentru mai mult de cîţiva ani. Ce probleme îţi poate ridica petrecerea verii la Kennibunkport? Homarii şi mingile de golf? Sîntem de aceeaşi vîrstă, dar nu de pe aceeaşi lume.

Poate că oamenii cred că dacă ajungi la vîrful puterii, dacă devii *insider*-ul absolut, asta îţi vindecă tristeţile de *outsider*. Deloc. De aceea l-am şi rugat pe Josef Brodsky, exilatul rus, să-mi compună poemul inaugural pentru cel de-al doilea mandat. Ştiam că numai cineva care a rămas cu adevărat fără casă mă poate înţelege. Poate că ar fi trebuit să o rog pe Eudora Welty. Geniul din Sud. Mult prea bătrînă din punct de vedere demografic. Ar fi trebuit s-o rog pe ea să scrie o nuvelă inaugurală. Să schimb paradigma. Dar eu m-am ţinut cu dinţii de poezie, sentiment şi de lipsa de adăpost. Cînd i-am dat cheile lui Junior şi i-am zărit sclipirea din ochi atunci cînd a pus stăpînire pe Casa Albă, m-a străbătut şi pe mine un gînd strălucitor. Poate că, pentru patru ani, această clădire va fi pentru el „acasă", dar eu mă simt acasă în limba engleză. Am şi eu casă şi cămin, dar ele nu sînt făcute din cărămizi şi mortar.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dacologii şi gogoaşa umflată

După un an şi ceva de la tipărirea unei cărţi cu care intenţiona să facă gaură-n subţirele strat de ozon al istoriografiei române şi la un an de la prima încercare (în august anul trecut) de a produce la Bucureşti o *daciadă* istorică, dl Napoleon Săvescu a revenit, încăpăţînat, săptămîna trecută: cea de-a doua ediţie a aşa-numitului *Congres Internaţional de Dacologie* s-a desfăşurat într-unul dintre marile hoteluri ale capitalei, reunind (bănuiesc) personaje interesate de *versiunea Săvescu* asupra istoriei antice, dar şi personaje care, puse să aleagă între căldura infernală din apartamentul propriu şi aerul condiţionat din hotelul ultracentral, au ales fără emoţii răcoarea – tot ce li s-a cerut în schimb fiind să asculte un discurs prea puţin clar despre vremurile în care regele dac Burebista înfiinţa proto-Europa, acum 2050 de ani, într-o miercuri după prînz.

Apărut din America şi de nicăieri, amestecînd axiome istorice şi senzaţionalisme ce n-au de-a face cu istoria, înarmat – mai nou – cu un laptop pe care se aflau mai multe fotografii decît idei coerente, domnul cu ochi albaştri Săvescu (aşa se vedea pe micile ecrane!) e convins că dacii vorbeau latina înainte ca romanii să vorbească latina, că dacii scriau înainte ca inventatorii scrisului să apară în istorie, că romanii care au cucerit Dacia erau nişte jefuitori veniţi să ne spolieze (*pe noi, dacii*), că aceşti romani, ocupaţi să ne fure, nu ne-au mai putut romaniza, iar românii de azi (care *nu sînt urmaşii Romei*, spune dl Săvescu) n–ar trebui să mai ceară intrarea în Uniunea Europeană – nu din cauza restanţelor la dosarele integrării, ci pentru că această UE ar trebui să ni se dea singură, nouă (în orice cartier am locui, evident!).

În mod normal, fanteziile dlui Săvescu – susţinute de istorici evadaţi din muzeul de ceară al fostului partid unic şi sponsorizate de *bussinesman*–i cu intenţii neclare – ar fi benigne. Nimeni nu şi-ar bate capul cu ele. Ar fi benigne, dacă dincolo de ele nu s-ar afla însă malignul unei propagande antioccidentale în stare pură, ramurile verzi ale fostului protocronism ceauşist, nici măcar camuflat, şi o străduinţă de a exploata (politic!) frustrările pe care, din păcate, o ţară cu un venit *per capita* ca al nostru le simte în raport cu un Occident prosper, distrat şi, uneori, ipocrit.

Dar nu congresul dlui Săvescu e problema, cu toată reclama radio–tv care i s-a făcut (fie din servilism *faţă de patron* – cazul *talk-show*-lui din 13 august de la România 1, acoperit de tăcerea întregii structuri ierarhice „echidistante" a TVR –, fie din neştiinţă – cazul, sper, al unor altfel bine informaţi ziarişti de la *Adevărul* ş.a.). Problema stă în pasivitatea moralmente–nceţoşată a celor ce ar fi avut un cuvînt de spus şi au tăcut. Unde a fost zilele astea senatorul Nicolaescu, ai cărui romani care i–au populat filmele sînt făcuţi, iată, un fel de boschetari puşi pe jaf? Unde a fost dl Alexandru Mironov, acum, cînd revelaţiile dlui Săvescu îl concurează serios pe terenul *science fiction*–ului? Unde a fost senatorul Pruteanu, al cărui proiect de protecţie a limbii române s–ar putea să rămînă fără obiect în cazul în care dl Săvescu va deveni profesorul de dacă al naţiei, alături de magii zalmoxieni şi securişti din romanele lui Coruţ? Unde a fost ministrul Theodorescu zilele acestea şi unde este vitejia sa de mai an, pe cînd îl răstignea de trei ori pe zi pe Sorin Mitu? Unde a fost, în aceste zile, conducerea Bisericii Ortodoxe Române, altfel atît de plină de sugestii la adresa statului laic? Fără romanizare, în viziunea BOR cam ce mai rămîne din poporul nostru „născut creştin"? Unde, în fine, a fost în aceste zile Academia? Cînd se vorbeşte despre „scrierea adevăratei istorii a Daciei", cum pot înghiţi academicienii această batjocură la adresa unei şcoli de istorie care i–a avut şi pe Xenopol, şi pe Pârvan, şi pe Iorga?

Nu am răspunsurile; am doar, consolator, un vers pe care–l dedic tuturor personajelor poveştii: *Unde–s contabilii / oftînd discret / la „Mizerabilii", / după Cosette?* *

* Şerban Foarţă, *Andante contabile*, în volumul *Erau ziare, evenimente*, Ed. Brumar, Timişoara, 2000, p. 40.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Arta, ştiinţa şi pălămida

Dacă viteza cu care călătoreşte lumina în ogradă nu ar fi să fie un fel de prag, dacă ea ar putea fi depăşită, deodată toată întinderea lumii n-ar mai fi aşa ceva, totul ar putea fi deodată şi n-am mai pricepe nimic. Fizicienii spun că informaţia din Univers nu poate călători mai repede decît viteza luminii şi că acest lucru ne permite să pricepem, să ne structurăm organizat cunoaşterea. Altfel, s-ar instala harababura în cunoaşterea ştiinţifică, informaţiile ar fi atît de multe încît n-am mai prididi să le citim şi s-ar instala un fel de indistinct epistemologic. Aşa e şi în artă, bunăoară limita pe care o impun artistului pînza tabloului, pensula, vopseaua. Şi în literatură e la fel, nici aici nu ai altceva care să călătorească spre destinatar cu o eficienţă mai mare decît aceea pe care o poate asigura polisemia cuvîntului. Adevărul e că, de fapt, nu există hotare de netrecut între artă şi ştiinţă: amîndouă se nasc din „fleacurile vieţii". Spre exemplu, poezia se poate găsi oriunde, în cutare amintiri fără anvergură, în obiecte, în cele mărunte, dar şi în celelalte, în poveştile din cosmologie atunci cînd spun ele că hidrogenul şi heliul au apărut în primele minute ale expansiunii Universului, cînd canicula şi aglomeraţia erau mai mari decît cele de azi. Mai apoi hidrogenul şi heliul au fost reciclate prin ardere în stelele care s-au învrednicit să producă elementele biologice mai grele: azot, oxigen, fosfor şi, mai ales, carbon. Pe urmă anumite stele mor şi explodează, şi aşa aruncă în Univers elementele înainte pomenite. În cele din urmă, treptat, cu tact şi răbdare, apărem şi noi din acest praf stelar. Nu e ceva poetic în toată această poveste ştiinţifică? Eu zic că da.

Spre deosebire de ştiinţă însă, arta este năpădită de larma pseudoculturii precum gazonul din faţa casei mele de buruieni din acelea rezistente, cu rădăcini viguroase, cu tulpini aşijderi, aşa că degeaba le tot plivesc eu că firul subţire, subţirel de gazon abia se mai vede, cu greu îl poţi salva din ofensiva pirului, a buruienii denumite părul porcului, pălămidă, lobodă. E o aglomeraţie în care gazonul cel nobil, pe care cu grijă l-ai semănat cu seminţe cumpărate de la Metro şi l-ai udat corespunzător, nu face faţă, este prea palid, prea fragil. Nu e pentru universul vegetal al străzii autohtone unde tonul îl dau buruienile cele mari, costreava, cum spune ţăranul, adică un fel de iarbă cu paiul înalt şi cu spic: o manea cu pretenţii.

Pentru pălămida culturală arta este mai importantă decît viaţa, de aceea nu este ea preocupată cu tot felul de „nimicuri". E aşa ca în filmul de artă şi cel comercial: la cel dintîi aparatul de filmat are vreme pentru interioarele unui apartament sau pentru ridurile unei doamne obosite de toate cele, aşa cum sîntem noi toţi. Filmul celălalt nu are timp pentru aşa ceva, el trebuie să comunice lucruri „esenţiale şi frumoase". Pentru arta adevărată, cea mai banală realitate cu putinţă poate fi stranie. Este aşa ca în povestea aceea din fizică poreclită principiul de incertitudine al lui Heisenberg care povesteşte că există o limită a preciziei în măsurare dată chiar de măsurarea ca atare, o interacţiune care creşte odată cu micşorarea obiectului măsurat. Aşa şi aici în artă, cu cît te gîndeşti la lucruri mai mărunte, cu atît mai mult scade „precizia" cu care aproximezi, judeci, vezi, socoteşti. Şi asta cu atît mai mult cu cît anume chestiuni care pot naşte starea de creaţie sînt uneori greu determinabile raţional.

Arta şi ştiinţa se întîlnesc, aşadar, cînd te aştepţi mai puţin. Stai în curte şi nu se întîmplă nimic: alături, în iarbă, doarme pisoiul şi cu cît îl priveşti mai cu atenţie, cu cît încerci să fii mai exact în ceea ce vezi, cu atît creşte incertitudinea a ceva pe care, altfel, socoţi că l-ai putea aduce în artă cu uşurinţă şi constaţi că deodată pomii, iarba, pisicul sînt alături şi nu mai sînt, e aşa cum spune Heisenberg, stai şi te holbezi la mai nimicul din prejmă şi brusc realizezi că există o margine a putinţei de a măsura ceea ce iniţial îţi pare a fi perfect măsurabil.

▲

Texte şi opinii de: Andra ALDEA (sociolog) ● Alfred BULAI (sociolog) ● Tita CHIPER ● Eugen ISTODOR ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Carol POPA (jurnalist) ● Constantin STAN (scriitor)

Argument

Pe vremea cînd eram pionieri, noţiunea de „clasă muncitoare“era ceva mai mult decît confuză, deşi se întîmpla să ne treacă pe la urechi. Dar eram conştientă că făcea parte dintre vorbele acelea care dădea bine să le rosteşti la şcoală, similare cu introducerile universale despre vitejia poporului român, care a fost ca o stîncă... E adevărat că, tot cu şcoala, am fost într-o serie de vizite prin fabrici. De acolo am rămas doar cu gustul ciocolatei, pe care ne-o dădeau la sfîrşit, şi cu o impresie de maşinării complicate, întunecate, de neînţeles. N-am prea asociat realităţile acestea cu noţiunea de mai sus. Şi mai tîrziu, studiind la un liceu de filologie şi dînd ceea ce, pe atunci, se numea treapta a doua, am învăţat la istoria contemporană despre „clasa muncitoare“. Istoria contemporană era extrasă, cu citate cu tot, din documentele partidului (comunist). Din acestea reieşea că aceeaşi clasă muncitoare era ceva foarte tehnic, o sumedenie de cifre şi productivităţi una peste alta foarte importante şi eficiente, dar tot de neînţeles. În Programul P.C.R., *într-unul din capitolele despre trecerea la societatea socialistă multilateral dezvoltată, se afirma, printre altele, că „marile realizări în edificarea socialismului în ţara noastră dovedesc forţa creatoare cu care clasa muncitoare îşi îndeplineşte cu succes rolul de clasă conducătoare a societăţii“. Tot aproximativ în aceeaşi perioadă aflam, din* Micul Dicţionar Enciclopedic, *că proletariatul reprezintă „clasa socială a muncitorilor salariaţi, lipsiţi de mijloace de producţie şi care, pentru a putea trăi, sînt nevoiţi să vîndă capitaliştilor forţa de muncă (...) dar şi clasa consecvent revoluţionară a societăţii, (...) singura interesată în lichidarea exploatării omului de către om.“ Definiţii bătăioase, energice, care-ţi induceau imaginea bunilor din filmele de acţiune. Amestecată cu compătimire, pentru că nu erau proprietarii mijloacelor de producţie. Timpul a trecut şi vremurile s-au schimbat, devenind mai puţin antagonice, pasionale şi grandomane. Nu s-a mai vorbit atîta de clase, cît de ocupaţii şi calificări. Conform unor mai noi dicţionare, au apărut definiţii mai calme.* Compton's Encyclopedia, *din 1999, afirmă, printre altele, că e greu să mai spui ce reprezintă, acum, clasa muncitoare, pentru că majoritatea oamenilor îşi cîştigă existenţa lucrînd, într-un fel sau altul. Pînă la urmă se opreşte la definiţia conform căreia membrii clasei muncitoare sînt cei dependenţi de salarii şi care nu sînt posesorii unor proprietăţi importante.*

În condiţiile unei radicale schimbări de mentalitate, pompoasa „clasă muncitoare“ se tranformă, descentralizîndu-se, în muncitori, ori lucrători, ori „gulere albastre“ (dacă vrem să avem şi acum un limbaj mai pretenţios). În condiţiile în care multe din întreprinderile gigant, create în nebunia industrializării cu orice preţ, nu-şi mai au rostul, lăsînd o mulţime de oameni pe drumuri sau dezorientaţi, şi în care nu toate privatizările acestora au fost avantajoase, nu se mai pune problema unei noţiuni. Ci a unor oameni care o duc greu, pe de o parte din cauza nivelului de trai nu întotdeauna decent, dar şi a schimbărilor cărora nu întotdeauna reuşesc să le facă faţă. Ce se întîmplă cu muncitorii, atît cu cei din întreprinderile de stat, cît şi din cele private, cum se adaptează ei schimbărilor, cine şi de ce mai alege să lucreze în sfera producţiei, care sînt valorile şi ierarhiile lor – sînt numai cîteva întrebări pe care numărul de faţă încearcă să le formuleze. ***(I. P.)***

Andra ALDEA

Clasa muncitoare... fără clasă

Care sînt caracteristicile muncitorilor? Ce s-a schimbat pentru ei între 1989 şi 1999? Mai există o clasă muncitoare acum la noi? A existat o clasă muncitoare înainte de 1989? Acestea ar fi cîteva dintre dilemele posibil de asociat clasei muncitoare.

Întîi de toate a fi muncitor este o ocupaţie. În urma unui sondaj CURS realizat în 1999 pe un număr de peste 37 de mii de persoane, pe un eşantion reprezentativ la nivel naţional, regional şi de judeţ, a fi muncitor (calificat sau necalificat) era o ocupaţie pentru 21% din populaţia adultă a ţării comparativ cu 36% în 1989 (conform propriilor declaraţii ale persoanelor intervievate). Avem de-a face cu o reducere consistentă a clasei muncitoare ocupate, mai ales în cazul muncitorilor calificaţi (de la 31% în 1989 la 18% în 1990). Cine sînt cei care au fost înainte muncitori, dar acum nu mai au această ocupaţie? Ei pot fi întîlniţi mai adesea în rîndul persoanelor mai vîrstnice, din oraşe mici (sub 30 de mii de locuitori) sau din mediul rural, locuind mai degrabă la casă cu curte. Ei sînt bărbaţi care au schimbat ocupaţia cel puţin o dată în ultimii 10 ani. O parte dintre ei au fost şomeri de mai multe ori. O altă parte, relativ mică, au pornit afaceri proprii. Unii au fost disponibilizaţi, alţii au ieşit la pensie mai devreme. Remarcăm aici diferite strategii adoptate de cei care au renunţat, poate forţat, la ocupaţia de muncitor. Pensionarea mai devreme, cu temei mai mult sau mai puţin real, este una dintre strategiile adoptate pentru asigurarea nu doar a unui venit stabil, dar şi pentru evitarea statutului stigmatizat de şomer sau disponibilizat. Îmi amintesc o discuţie avută cu persoane aflate în această situaţie, dintr-o comună de lîngă Tîrgovişte, Comişani. Erau nemulţumiţi că nu mai puteau lucra la fabrică, iar statutul de şomer le părea foarte nesigur. Deşi pentru primele 6 luni venitul era mult mai atrăgător decît cel al unui pensionar, ei au preferat pensionarea mai devreme, pentru că incertitudinea de după cele 6 luni era mult mai importantă decît eventualele avantaje materiale momentane. De fapt acest gen de muncitori, muncitorii rurali, au fost adesea primii care şi-au pierdut locul de muncă. În multe localităţi, respectiv întreprinderi (spre exemplu în Zlatna sau în Turnul Măgurele) unul dintre criteriile de reducere a personalului muncitor era acesta – rude în mediul rural sau pămînt în mediul rural. Înainte de 1989, muncitorii rurali erau într-o situaţie privilegiată: pe de-o parte beneficiau de un venit sigur datorat ocupaţiei de muncitor, iar pe de alta îşi puteau asigura o parte din necesarul de consum alimentar datorită muncii în agricultură. Veniturile băneşti erau economisite şi reinvestite în gospodărie, asigurîndu-se astfel un anumit nivel de bunăstare. Cel puţin în plan subiectiv, transformările de după 1989 le-au adus mai mult dezavantaje: nu mai beneficiază de acelaşi venit sigur, iar munca în agricultură nu mai este guvernată de aceleaşi reguli. Senzaţia de „perdanţi“ ai tranziţiei este intensă.

Dar ce se întîmplă cu muncitorii din mediul urban, care constituie marea masă a muncitorilor? Mulţi dintre ei au venit din mediul rural, adesea de la mare distanţă şi, cel puţin într-o primă fază, s-au bucurat de noile condiţii de muncă şi locuire. Cerinţa principală era să producă. Nu conta prea mult pentru cine sau cu ce calitate. Esenţială era prezenţa la locul de muncă, dovadă în sine a preocupării pentru producţie, „a activităţii neîntrerupte pentru binele patriei“. „Importul“ de forţă de muncă din mediul rural a fost intens şi constant în perioada comunismului real. Preocuparea pentru industrializare s-a reflectat în creşterea ponderii populaţiei ocupate în acest domeniu, dar şi în creşterea populaţiei urbane. Dar aceşti nou veniţi erau văduviţi de modelele culturale „de acasă“, acestea nefiind înlocuite cu nimic. Timpul personal era cotropit de necesitatea de a produce. După 1989 a apărut „privatizarea“, respectiv înlocuirea proprietăţii statului cu proprietatea privată. Acum producţia de dragul producţiei nu mai are sens, iar munca pare mai umană. Schimburile de noapte, de 12 ore, adesea inutile şi doar de faţadă au dispărut. La fel şi lucrul sîmbăta. Dar au dispărut şi anumite facilităţi, precum posibilitatea de a obţine de la fabrică un apartament „fără bani“. Întocmirea listelor cu persoanele care urmau să-şi piardă locul de muncă îmbina criterii oficiale şi neoficiale. Chiar şi în marile oraşe (inclusiv în Bucureşti) apartenenţa la mediul rural, în localităţi relativ apropiate de aceste oraşe a constituit un criteriul oficial. „Indisciplina“ a fost un alt criteriu oficial care acoperea cele mai variate situaţii: de la întîrzieri şi absenţe nejustificate de la locul de muncă, pînă la îndepărtarea eventualilor indezirabili sau persoanelor mai slabe de înger. Păstrarea angajaţilor s-a făcut şi după criteriul neoficial al „sacoşei“, darul fiind un important mijloc de convingere asupra necesităţii păstrării locului de muncă. Dacă soţul şi soţia lucrau în aceeaşi fabrică, soţia era aproape obligatoriu trecută „pe liste“. Discutînd cu o muncitoare pensionară din domeniul confecţiilor, domeniu apreciat înainte şi după 1989, am înţeles mai bine drama celor care erau obligaţi să fie prezenţi pentru a produce, dar fără a conta prea mult ce, pentru cine, cînd şi cum. Am avut în faţa ochilor hale întregi cu muncitoare picotind la maşini pentru doar cîteva produse, dar fiind prezente timp de 12 ore acolo, fiindcă „trebuia“. După privatizarea secţiilor, ea crede că muncitorii au fost mai respectaţi ca oameni, căci nu erau chemaţi la serviciu degeaba. Se muncea mai puţin ca timp, dar se punea mai mult accent pe calitate, iar prototipurile erau mai variate. Dar eficienţa muncii însemna şi reducerea personalului, respectiv pierderea locului de muncă. Cei care „erau pe liste“ aflau din timp şi „îşi aranjau“ diverse soluţii. Unii se mutau la noua apărutele fabrici private de confecţii, alţii, mai ales cei vîrstnici, nu prea căutaţi, se pensionau mai devreme. Dar domeniul confecţiilor este cumva favorizat, căci totuşi profesiile asociate lui sînt încă destul de căutate. Mai tragice au fost transformările din domeniile falimentare, profesiile pentru care nu mai există căutare şi care necesită recalificarea. Astfel de situaţii apar în domeniul mineritului. Minerii, oameni cu o cultură specifică a muncii lor, în care coborîrile şi urcuşurile în ierarhia profesională erau relativ frecvente, sînt forţaţi acum să se recalifice. După însuşirea unei profesii aparte, după obişnuirea cu un anumit gen de prestigiu şi privilegii, minerii, în marea lor majoritate, se simt cumva aruncaţi în necunoscut şi provizorat. Ca marea majoritate a românilor, se tem de viitor, dar, într-o situaţie mai dramatică, ei sînt obligaţi la o schimbare radicală, fără a avea însă suficiente resurse pentru a o adopta.

© V. Moţoc

A fost clasa muncitoare o clasă? Mai este încă? Problema rămîne deschisă. Dar este cert că în perioada socialismului real, clasa muncitoare a avut un statut aparte. Datorită „rolului conducător“ au existat certe avantaje şi un prestigiu asociat acesteia. Din clasă economică a devenit clasă socială datorită procesului de industrializare desfăşurat timp de mai multe generaţii. Rolul de lider i-a conferit putere, devenind una dintre aşa numitele *power class* aşa cum le denumeşte Lenski. Dar după 1989 seria de privilegii s-a atenuat mult. Puterea şi prestigiul asociate muncitorimii au scăzut vertiginos. Nostalgia avantajelor a rămas. Orăşenizarea forţată fără o cultură a vieţii urbane a generat aberaţii. Cum curtea casei nu este totuna cu cea a blocului, aceasta din urmă devine adesea loc de depozitat gunoiul aterizat în picaj de la înălţime. Probabil că sîntem ţara cu cea mai mare producţie de chiştoace şi coji de seminţe pe metru pătrat, fie el de stradă, de scară a blocului sau orice altă zonă publică similară. Contează mai puţin spaţiul public, căci fiind al tuturor, el nu aparţine în fapt nimănui. Preocupaţi de raportarea unei-producţii cît mai însemnate, liderii au ignorat în bună măsură viaţa de zi cu zi a muncitorilor, anumite efecte ale dezrădăcinării acestora, ale transferului într-un mediu diferit. Preocuparea pentru înţelegerea diferenţelor a fost între minoră şi inexistentă, acordarea de privilegii materiale fiind suficientă. La ce ar fi servit şi însuşirea unei culturi urbane? ▲

Constantin STAN

Ştabii şi lupta de clasă

În clasa întîi, cînd doamna învăţătoare Genetti, în casa căreia – naţionalizată – se afla o parte a şcolii 40 din Andronache, ne-a întrebat pe fiecare ce sînt părinţii noştri am aflat, într-o definiţie negativă, ce este clasa muncitoare. Atunci, un coleg, Ureteanu (îi ţin minte numele de familie, dar iată că nu-mi mai aduc aminte prenumele celui care mi-a fost coleg opt ani!) s-a ridicat în picioare şi a spus foarte hotărît ce este tatăl său: „Ştaaab". După o clipă de stupoare am izbucnit cu toţii în hohote pentru că nu mai auzisem niciodată cuvîntul ăsta şi pentru că învăţătoarea noastră, fostă nevastă de general, îşi întipărise pe chip o stupoare comică. Atunci, şi mai tîrziu, am încercat să aflăm noi ce vrea să însemne asta şi ce vrea să însemne setebist, manipulant, încasator, lăcătuş, frizer, cizmar, croitoreasă, casnică, aşa cum erau cei mai mulţi dintre părinţii noştri. Am aflat că tatăl-Ureteanu era şofer la garajul Comitetului Central, vasăzică şofer pentru ştabi şi, în consecinţă, şi el un fel de ştăbuleţ, nu se compara cu Titi fierarul, nea Măciucă de la „chefere" sau nea Carol sobarul. Nu dădea cu barosul, nu avea salopetă şi nici mîinile mereu negre şi bătucite de muncă. Purta cămaşă albă cu mînecă scurtă, cu guler mare, răsfrînt peste haină, şi venea din cînd în cînd acasă pentru cîteva minute cu o „Volgă" neagră cu perdeluţe. Ureteanu-tatăl avea conştiinţă de clasă, adică ştia că face parte din clasa conducătoare, citea la volan *Scînteia* şi, deşi (sau poate tocmai de aceea?) casa lui era cea mai arătoasă din cartier, niciodată nea Luca sectoristul nu s-a oprit să-i bată în poartă măcar să-i ceară cartea de imobil. Ureteanu-fiul nu stătea niciodată cu noi la coadă la pîine, la sifoane sau la alimentara Cucu pentru că s-a băgat marmeladă ori mălai. Ureteanu-mama nu era văzută povîrnindu-se sub greutatea sacoşelor cu varză şi roşii de bulion toamna. Aşa mi-am dat seama că există două feluri de clasă muncitoare, cea conducătoare şi cea condusă.

Cea condusă se scula dimineaţa la patru-patru şi jumătate, îşi bea ceaiul cu felia de pîine unsă cu marmeladă sau untură, se dedulcea cu ceaşcă de surogat de cafea („Cicoarea" avea inscripţionată pe ea indicaţia „Bea-o fierbinte", pentru că fierbinţeala mai acoperea din suavul gust de leşie pe care-l avea!), pleca pe jos la tramvai, se-ghesuia la „a doua" pentru că era cu cinci bani mai ieftin (cinci bani la dus, cinci bani la întors făceau 60 de bani pe săptîmână – mai mult de un sfert de pîine!), trăgea de fiare, de aţe, de cărămizi, de macazuri opt ore, se-ntorcea în aceleaşi tramvaie supraaglomerate, mînca la cinci de prînz, se odihnea o oră, după care ieşea în curte să mai robotească sau la poartă să stea de vorbă cu vecinii, la nouă, nouă şi jumătate se culca pentru că de la patru-patru şi jumătate o lua de la capăt. La 1 Mai şi 23 August mergea la defilare, purta pancarte, striga lozinci, mînca mici sau crenvurşti, bea o sticlă de bere şi mergea cu familia la pădure pentru că era spectacol cu coruri, muzică populară şi demonstraţii de lupte şi box. Clasa condusă habar nu avea că era şi clasă conducătoare, că începuse să construiască cea mai dreaptă şi mai luminoasă societate de pe pămînt şi, în general, din toată istoria omenirii de cînd a coborît ea din copaci pînă în zilele noastre. Ea se bucura cînd venea cîte-o sărbătoare pentru că se mai liberaliza cîte-un produs (se ridicau cartelele), se mai ieftinea cîte ceva sau mai venea cîte-o graţiere, nu se bucura politic că fiii ei erau făcuţi pionieri, ci pentru că era un semn că odraslele nu sînt loazele clasei. Învăţăturile ei către fii urmau decalogul, să nu minţi, să nu furi etc., în plus: „să-nveţi carte ca să nu ajungi ca mine". Clasa condusă nu avea nici măcar preferinţe odioase la fotbal, împărţindu-şi simpatiile democratic după cum văzuse primul meci, astfel încît aveam, în cartierul nostru muncitoresc, şi rapidişti şi progresişti şi dinamovişti şi militari, dar cu toţii eram strînşi uniţi în jurul „Sudorului" şi „Recoltei", cele două formaţii ale cartierului.

Cînd vorbea, la mitinguri, adunări de partid, pe stradă, la demonstraţii sau prin *Scînteia*, clasa conducătoare împrumuta cameleonic toate atributele clasei conduse. Ei erau cei mulţi şi viguroşi, ei zdrobeau munţi de fier, ei luptau pentru o lume mai bună, ei înfierau putregaiul capitalist, ei plămădeau opere care să călăuzească, evident, clasa muncitoare. În numele şi pentru fericirea clasei muncitoare, partidul trebuia să vegheze pentru a nu exista elemente duşmănoase în chiar sînul clasei conduse, sionişti, deviaţionişti, internaţionalişti, dar partidul erau chiar ei, aşa încît el nu făcea decît să-i apere pe ei de ei înşişi. Dacă nea Mitică, dezbrăcat pănă la brîu iarnă-vară, muncea la forjă de-i crăpau două rînduri de piele, nu era pentru că fusese învăţat cu munca de mic sau pentru că avea patru copii acasă şi orice ban în plus conta, ci pentru că avea conştiinţă de clasă, pentru că era liber, nu mai era exploatat, pentru că ea, clasa conducătoare, veghea la fericirea lui. Lui nea Mitică nu-i creşteau aripi de fericire cînd îi apărea poza în ziar şi sub ea o declaraţie care îndemna la o nouă întrecere socialistă, nici trist nu era, împăturea ziarul şi-l punea undeva bine dacă nu cumva dădea din umeri fără să priceapă vreo iotă. Dacă şefii lui îi ziceau că-i cazul să intre în partid intra în partid, ştiind că are necazuri dacă „limbă lungă are"; îşi mai scurta din ea, dacă i se punea în braţe portretul lui Stalin p-ăla îl ducea, dacă era tovarăşul Dej măcar era de-al nostru. Aşa i-a dus şi pe Maurer şi pe Chivu Stoica şi pe Ceauşescu sau pe tovarăşa. Mai tîrziu a mers conştiincios, la „Daciade", la „Cîntarea României", la omagierea Congresului IX, X, XI, XII, la omagierea tovarăşului a 60, 70, 75 de ani de viaţă şi activitate revoluţionară. Nea Mitică se ducea la toate astea pentru ca tovarăşii cu munci de răspundere să poată vorbi în numele entuziasmului său, al opţiunii sale benevole şi eterne pentru valorile comunismului. Pe nea Mitică nu-l mai întreba nimeni, dar nici el nu se băga în vorbă. Pentru că partidul chiar credea în forţa educativă a colectivului muncitoresc ne-a trimis pe noi, intelectualii, în astfel de organizaţii. Pe mine, de exemplu, mă integraseră, profesor fiind stagiar într-o comună ilfoveană, la sectorul zootehnic. A fost şansa mea, pentru că vrînd partidul, adică reprezentatul lui în comună, primarul, să-mi dea vot de blam cu avertisment pentru că făceam naveta şi nu călcam pe la învăţămîntul politico-ideologic, alde nea Mitică de la zootehnie nu s-au adunat niciodată statutar pentru a-mi putea vota sancţiunea. Nu spun că dacă s-ar fi adunat tot în aceeaşi nepăsare nu ar fi şi votat-o, ba dimpotrivă, la fel de aşezat ar fi dat din umeri şi ar fi zis „ei şi ce dacă o să aibă şi don profesor un vot de blam?!"

Cel mai adesea, cînd vorbim de clasa muncitoare ne gîndim la alde nea Mitică, dar ne raportăm la tovarăşi, de data aceasta făcînd noi un transfer invers. Ştim că nu era nici stahanovist din convingere, nici comunist din educaţie, nici ceauşist din naştere, că avantajele alea multe ale clasei conducătoare – muncitorimea – nu ajungeau decît sub formă de fărîme la ea, dacă ajungeau!, că nu clasa muncitoare – care-şi îndemna copiii să facă şcoală ca să nu mai ajungă la şaibă – ar fi fost în stare să strige „Moarte intelectualilor" şi „Noi muncim, nu gîndim". Cu toate acestea o undă de dispreţ elitist pare a ne încerca în multe cazuri cînd vorbim de muncitori, mai ales de muncitorimea aia ceauşistă. Ca într-un periculos joc al reeditării luptei de clasă. ▲

FAUR SA, fostă 23 August

Mihai Bâldea, director general: „Faur este societate comercială cu capital de stat. Sîntem într-un proces de restructurare, vrem să divizăm societatea spre a o face mai atractivă pentru privatizare, dar fără a da afară oameni. În '89 aveam 20.000 de oameni, în trei schimburi, acum mai sîntem 4.000, se lucrează pe acelaşi spaţii, într-un singur schimb. Nu au fost daţi afară mulţi, majoritatea au ieşit pe cale naturală, şi-au găsit în alte părţi, s-au pensionat. Probabil vreo 2.000 au plecat şi cu ordonanţele. În mod normal, trebuie să plece cei mai puţin competitivi, dar ştiţi, s-a plecat mai mult la cerere, fiindcă se dădeau 12 salarii. S-au bucurat la început, după aia au plîns. E şi o modă acum, să plece după salarii mai mari, dar de multe ori se întorc păcăliţi. Uzina a mers după Revoluţie foarte prost. Noi, care eram numiţi «mecanicul-şef al României», am intrat în dizgraţie, s-au sistat investiţiile, n-am avut contracte. Abia acum ne-am redresat, lucrăm cu parteneri occidentali. Eu personal, sînt din '72, ca inginer stagiar, şi n-am fost trimis după găleata cu curent. N-aş putea pleca de aici, m-am obişnuit. Am urcat în întreprindere, în '90 m-au schimbat oamenii «ca mai sever» din inginer şef, în '91, tot ei m-au făcut inginer şef, după aia director de fabrică, apoi de producţie, am revenit director de fabrică, din februarie anul acesta sînt director general. Bine, niciodată nu m-au uns oamenii, populismul ăsta a cauzat mult, a fost o nebunie. Înainte de '90 erau mai mulţi, asta era prima impresie, cea mai puternică. Şi atunci, şi acum era nevoie de un şef, asta-i trebuie, şi aici şi-n Occident e la fel, să-i spună omului şi cînd face bine şi cînd face rău. Păi, noi eram chinuiţi, ne făcea vizite des, stăteam nopţile la curăţenie pentru Ceauşescu. Ne chinuia! Stătea de vorbă cu oamenii, dar discuţiile se purtau la nivel înalt. Fruntaşii noştri în întrecerea socialistă? Ce s-a întîmplat cu ei după '90... s-au pensionat, aveau condiţii de pensionare... ei, fiind fruntaşi, erau reali, dar aveau funcţii în partid şi vă daţi seama, nu-i prea vedea lumea bine."

Anghel Ion, maistru, atelierul de prelucrări Uzinaj greu 50 tone: „Sigur că da, lucrez într-un loc cu maşini de mare performanţă. Lucrăm lucrări de export, piese cu gabarit mare, utilaj tehnologic, comenzi ce necesită o tehnologie complexă şi pe care le-am executat. Beneficiarii noştri au fost foarte mulţumiţi. Lucrez în societate din '70, am lucrat numai în cadrul fabricii de Complexe. Am făcut Şcoala profesională de prelucrător prin aşchiere. Am terminat o şcoală de maiştri, din '82 sînt maistru aici. Am avut modele multe, erau oameni foarte bine pregătiţi. Deci, la locul meu de muncă, fiind un loc de muncă complex, nu-s diferenţe prea mari faţă de '90, ne descurcăm destul de bine. Se simte ceva că se merge pe calea îmbunătăţirii. Oamenii au fost motivaţi şi înainte şi acum, oamenii sînt de calificare numai înaltă, nici unul nu are sub categoria a şaptea, în funcţie de ce lucrează îşi primesc salariile, drept dovadă aceeaşi oameni sîntem de 25 de ani. E muncă şi fizică, este şi automatizată, dar este fizică. Oamenii zic eu că mă respectă, dacă cineva nu-şi impune respectul înseamnă că e pierdut. Sigur, respectul se impune prin faptul că eşti un meseriaş desăvîrşit. Logic, dacă unul dintre băieţi are un eveniment în familie mergem cu toţii, sîntem mai mult ca o familie. Salariile în atelierul meu sînt între 2.800.000 şi 3.000.000, dar se pot face ore peste program, sîmbătă, duminică, ca oriunde. N-am dus lipsă de asta. Fiind la o vîrstă, cred că mă descurc alături de familie, şi ei cîştigă. Sînt legat de Faur, am doi copii, amîndoi sînt angajaţi în Faur. Sigur că da, pentru mine, dacă aici m-am angajat, aici am rămas. N-am regret. Nu fac abuzuri... am plecat la munte, două săptămîni, maşina e veche, restul de lucruri prin casă nu s-au înnoit, cu ce? Am angajat 4 tineri, chiar săptămîna trecută, au zis că vor un loc de muncă, văd viaţa altfel. Eu eram crescut la ţară, să-mi fac datoria acolo unde sînt, tinerii vedeţi cum sînt. Tînărul, dacă e în colectiv bun, dacă are pe cineva aproape, crede că poate să rămînă. Bine, sînt şi alţii ce pleacă, nu vor muncă. La mine în casă întotdeauna discuţia a fost favorabilă muncii, aşa i-am educat, dacă eu aici am lucrat, am vrut să nu-i scap din mînă. Asta e. Copilul se duce în altă parte, vede şi are altă minte. Cel mare lucrează în 50 de tone, are două fetiţe. Celălalt, micu, s-a eliberat, lucrează pe maşinile de performanţă din hala zero. Sper să nu mă facă de rîs. Eu cred că fiind corect n-ai probleme niciodată şi la stat, şi la patron. Locuiesc într-un bloc unde majoritatea au lucrat aici. Şi acest spirit a fost mereu între noi. Părerea mea este că muncitorul ce-şi vede de treabă, care e specializat, să fie în pas cu tehnica.'

Nacu, Şef secţie Prelucrări mecanice şi montaj reductoare Locomotive: „Lucrez din '57. Neîntrerupt. Ucenicia aici am făcut-o. Păi, nu ştiu, fratele mamei, atunci, era şef de secţie în Mecanică 1, am avut soţul verişoarei strungar frezor. A fost şi principiul lui tata, întîi meseriaş, după aia altceva. Tata a fost tîmplar foarte bun. I-am dat dreptate toată viaţa. Am fost strungar 14 ani, apoi am terminat Liceul 38, am plecat la facultate, subingineri, ce pot să spun, în Complexe am fost şef de atelier, aici şef de secţie. Am lucrat şi la Fabrica de tancuri, trimis de uzină. Eu nu ştiu cît de exemplu sînt, dar pot spune că de la mine n-a plecat nimeni. De la mine nu se pleacă, sau se pleacă după lungi discuţii, după ce-i las eu, convins că se duce chiar la mai bine. Dacă îi atrag atenţia tot timpul, că văd unde se duce, şi el o ţine pe a lui, îi dau drumul. Dar se întoarce înapoi. Mă bucur că le vine mintea înapoi. Îi primesc, au fost băieţi de treabă. Să-i las paznici de noapte pe undeva? Doamne fereşte! Nu ştiu la alţii cum e, dar la mine nu s-a întîmplat nimic. Ce s-a întîmplat? Concepţia celor de deasupra mea despre cadrele de mîine. Din '90 şi pînă acum nu s-a angajat nici un tînăr provenit dintr-o şcoală de calificare. Mie, la forţele de muncă, mi s-a rupt filmul, s-a rupt generaţia care ţinea legătura între vechi şi nou. Nici mari speranţe nu prea sînt. Sînt zece ani diferenţă, nu mai am tineri între 18 şi 30. Nu ştiu cum vom suplini. Am avut secţia la trei schimburi, acum e la unul. Unde se duc? La bani mai mulţi. Dar unde pleacă? Paznici, încărcător-descărcător în en-gros. Doar că banii pe care-i iau la început nu mai cresc. Au plecat şi ingineri cu experienţă la Coca-Cola, şoferi. Despre ei ce să spun? Nu mai au mîndrie că sînt muncitori. Eu am un principiu: n-am muncit la arabi, n-am cumpărat marfă de la ţigani. Trebuie să ai o mîndrie în tine. Aşa sînt eu. Ei zic: «Mi-a ieşit banu', ce treabă ai cu mine?» Ei cred că e mai uşor pe căi dubioase, decît aici unde te frigi cu şpanul pe mîini. Spun bătrînii, nea Mihuţ, de exemplu, că în '47, un strungar cîştiga cît un medic chirurg şi îşi permitea soţie cu cinci copii, iar vara problema pepenilor nu era problemă, fiindcă lua o căruţă şi băga în subpaturile de la casă pentru o vară. Un strungar azi creşte greu ca nucu şi îl foloseşti ca pe pilot. Merge în forţaj pînă la 40 de ani, iar de cînd şi-a pus ochelari, trebuie să-l faci controlor, reglor. Un strungar dă de muncă tuturor, e generator de produse. Trebuie plătit foarte bine. Cînd lumea pune mîna straşină la orizont să-i dea cîte o piesă, la ce se gîndesc? Într-o zi speră oricine să se schimbe ceva în uzină, asta se speră. Să fie recunoscută munca lor. Din salariu abia trăiesc. Navetişti nu prea sînt, nu-s probleme de locuinţe. În concedii, se duc la ţară şi se întorc cu produse. Sîmbătă şi duminică pleacă după mîncare, la ţară. Asta e. Maxim unu-doi copii, dacă mai fac. Soţ şi soţie am păstrat dacă au fost, ca să aibă două salarii în casă. Într-un sistem din ăsta nu-i nevoie numai de deştepţi. I-am specializat pe trei-patru tipuri de maşini şi i-am diversificat. Dacă ar fi să fac ceva aş face un singur lucru, să-i învăţ pe computer. Acum am unul singur, dar ar fi aur mai multe. Te naşti a doua oară cu un computer. Nu m-a tentat niciodată să plec, am fost în Japonia o dată şi abia aşteptam să mă întorc. Am fost singurul care nu mi-am potrivit ceasul după ora locală. Cred că aşa sînt eu. Am simţit ceva pentru locul ăsta... la fel sper să simtă şi ceilalţi colegi, uite, am pus flori în fabrică pentru ca oamenii să simtă că nu e ceva străin aici, vii, pleci, doar îţi petreci 8-9-10 ore pe zi, nu? Mai mult, le-am făcut duşuri, pot face oricînd baie... în orice caz, să se simtă grija cuiva, asta contează. Zilele lor de naştere? Păi, uite cum facem, aduc mîncare-băutură, stau pînă la 10 şi le dau drumul acasă. Aşa nu se îmbată în fabrică şi petrec cu familia acasă mai bine."

a consemnat Eugen ISTODOR

▲

Carol POPA

Tranziţie şi balcanizare

Aproximativ 11,7 milioane de români contribuiau, în 1989, la consolidarea epocii de aur. Mulţi dintre ei au participat la prăbuşirea sistemului comunist fără să ştie că în acest fel pun umărul la subminarea structurii din care făceau parte – „clasa muncitoare". Sistemul comunist a lăsat moştenire capitaliştilor ce urmau să apară patru milioane de agricultori îmbătrîniţi, 800.000 de intelectuali şi 6,9 milioane de muncitori, din care peste un milion de policalificaţi, un fel de oameni care ştiu să facă din toate cîte puţin, dar nimic foarte bine.

După 11 ani de economie de tranziţie, în care cererea şi oferta pe piaţa muncii s-au modificat radical, clasa socială care a stat la temelia statului comunist este mai dispersată decît în perioada interbelică. Salariaţii formaţi de vechiul regim confundă încă experienţa prăfuită cu profesionalismul şi rentabilitatea cu productivitatea. Perpetuarea acestor confuzii a avut ca finalitate, în multe cazuri, conflicte sociale în care muncitorii au scandat „Moarte intelectualilor!", considerîndu-i pe aceştia principalii vinovaţi de problemele cu care se confruntă statul român în epoca modernă. Să urmărim însă ce s-a întîmplat în aceşti 11 ani cu fiecare categorie desprinsă din „clasa muncitoare a epocii de aur".

Libertăţile acordate de sistemul democratic au deschis noi perspective celor mai curajoşi. Numai în 1990-1992, aproximativ 450.000 de tineri cu vîrste între 22 şi 35 de ani au părăsit ţara pentru a munci în străinătate. Migraţia forţei de muncă devenise un fenomen social, care ulterior a fost limitat de statele occidentale prin restricţii la primirea vizelor. Statisticile arată că din 1990 pînă în prezent, 1,6 milioane de români au părăsit ţara pentru un loc de muncă în străinătate. Dintre aceştia, 1,1 milioane au rămas în Occident. Din cei 280.000 de cercetători, cîţi erau salariaţi în institutele de cercetare româneşti în 1989, circa 60% muncesc acum în străinătate. Alte 250.000 de persoane au emigrat imediat după ce au încheiat studiile, pentru a obţine în vest venituri de 7-10 ori mai mari decît în România. Astfel, media de vîrstă a salariaţilor din economia românească a crescut de la 37,6 ani în 1989 la 43,4 ani în 1993.

Soluţia găsită de Cabinetul Nicolae Văcăroiu pentru rezolvarea acestei probleme – micşorarea vîrstei minime de pensionare – a avut ca efect revenirea la o medie de vîrstă a salariaţilor sub 40 de ani, dar în acelaşi timp a contribuit la reducerea numărului de salariaţi în economie cu aproximativ 740.000 de persoane. Aşa s-a ajuns ca, la numai patru ani de la instaurarea regimului democratic (în februarie 1994), salariaţii din economia romînească să fie structuraţi astfel: 5,8 milioane de angajaţi în industrie, comerţ şi servicii, 628.000 de intelectuali salariaţi ai instituţiilor publice şi aproximativ un milion de agricultori angajaţi în IAS-uri şi ferme zootehnice.

Numărul agricultorilor a scăzut de la patru milioane la un milion de persoane ca urmare a desfiinţării CAP-urilor, dar asta nu înseamnă că numărul persoanelor ocupate în agricultură a scăzut. Dimpotrivă, o dată cu creşterea şomajului, după 1994, mulţi şomeri s-au întors la ţară pentru a munci pămîntul. Aproximativ 620.000 de foşti muncitori, deveniţi şomeri în perioada 1994-1999, au în prezent ca singură sursă de venit recolta obţinută de pe terenul agricol pe care îl cultivă.

De fapt, şomajul a fost cea mai puternică lovitură primită de „clasa muncitoare" din partea sistemului democratic. Obişnuiţi să confunde experienţa prăfuită cu profesionalismul şi rentabilitatea cu productivitatea, muncitorii din industrie s-au adaptat cel mai greu la cerinţele noi de pe piaţa muncii. Dispariţia unor meserii şi apariţia altora, cu randament mai mare în economia de piaţă, a bulversat salariaţii, în special pe cei din industrie. Dacă pînă în 1994 şomajul era o ameninţare prea îndepărtată, numărul maxim al şomerilor fiind de 213.000 (luna mai 1994), în următorii ani situaţia s-a schimbat. Începînd cu 1996, numărul şomerilor a fost de peste un milion, în timp ce numărul angajaţilor în industrie, comerţ şi servicii a atins cel mai scăzut nivel în 1998: 3,45 de milioane de salariaţi. Sindicatele au încercat inutil să protesteze împotriva măsurilor de restructurare a economiei, prin care erau periclitate locurile de muncă ale membrilor. Practic, acolo unde mişcarea sindicală a reuşit să stopeze restructurarea, companiile româneşti s-au apropiat cu paşi repezi de faliment.

Cursurile de recalificare, prin care statul încerca să ofere o şansă şomerilor, nu au avut nici pe departe succesul preconizat. Policalificaţii de altă dată acceptă greu ideea că evoluţia tehnologică impune studii permanente pentru păstrarea unui loc de muncă. Astfel, anual au urmat cursuri de recalificare doar 12-15% din cei fără loc de muncă.

Abia în această fază, care a atins punctul culminant la sfîrşitul anului 1998, „clasa muncitoare" a vremurilor vechi a înţeles parţial importanţa sectorului privat. Din ianuarie 1999, numărul de cereri de angajare în sectorul privat s-a triplat, comparativ cu anii anteriori. Ceea ce pînă atunci era privit – conform mentalităţii comuniste – ca exploatarea omului de către om, acum era acceptat ca o soluţie de salvare din sărăcie. Dar munca la patron nu prea seamănă cu cea din companiile de stat. Mulţi dintre cei care au căutat un salariu mai bun sau pur şi simplu aveau nevoie de un loc de muncă nu au făcut faţă condiţiilor de lucru din sistemul privat. La începutul anului 2001 au fost reangajaţi în companiile de stat aproximativ 240.000 de oameni care anterior au lucrat în firme private.

La schimbarea atitudinii faţă de sectorul privat, o contribuţie importantă au avut liderii sindicali. Începînd cu Victor Ciorbea, urmat de Miron Mitrea şi Pavel Todoran, liderii muncitorilor şi-au urmărit propriile interese şi au transformat sindicaliştii într-o veritabilă armă politică. Prinşi de ideea recăpătării puterii politice (chiar dacă sub altă formă), sindicaliştii s-au simţit trădaţi de lideri în momentul în care aceştia nu le-au mai putut satisface cererile. ▲

Dumnezeu, părinţii şi Aro Cîmpulung

Pentru Cîmpulung Muscel şi împrejurimile sale, întreprinderea Aro reprezintă un soi de motor al zonei: dacă nu mai e Aro, nu mai e nimic, declară, de multe ori, angajaţii uzinelor cu care am stat de vorbă. 80% din forţa de muncă locală lucrează la Aro, ne explică liderul sindicatului de acolo, dl ***Gheorghe Apostu****. Cele mai apropiate oraşe sînt la 60 de km, de aceea, găsirea unui alt loc de muncă ar fi o problemă pentru locuitorii Cîmpulungului. În momentul de faţă situaţia de la Aro nu este dintre cele mai roze: întreprinderea cu capital de stat majoritar, încă neprivatizată, a întîrziat salariile pe iulie, generînd acţiuni de protest. Situaţia este cu atît mai greu de suportat pentru muncitorii de aici, cu cît înainte de '89 aveau o situaţie foarte bună: datorită contractelor de export, în special cu CAER-ul, şi datorită unui director cu relaţii în Comitetul Central, muncitorii angajaţi aici cîştigau, uneori, chiar mai mult decît cei cu studii superioare, ajungînd la 5.000-6.000 de lei pe lună – ne explică liderul sindical. Acum, salariul mediu pe întreprindere este de 2.500.000 de lei pe lună, sub cel mediu pe economie (de aproximativ 4.200.000 de lei). De asemenea, locul de muncă nu mai e sigur, acum 2 ani ajungîndu-se la o cerere de declarare a falimentului. Utilajele sînt învechite, majoritatea dintre ele depăşind chiar temenul de casare. Din cei 12.500 de angajaţi dinainte s-a ajuns, după mai multe disponibilizări, la 3.500 de salariaţi. Domnul Apostu consideră, cu convingere, că singura soluţie de redresare a uzinelor este o privatizare avantajoasă, cu o firmă de renume şi cu un contract serios. Gestiunea unui patrimoniu de stat nu a adus nimic bun, satisfăcînd doar interese personale, adaugă liderul sindical. Societatea se mai poate încă lăuda cu marca şi forţa de muncă. În opinia domnului Apostu, Aro, ca maşină de teren, este rentabilă, avînd şi un preţ avantajos: 10.000 de dolari. Piaţă de desfacere s-ar găsi, în ţările fostei Uniuni Sovietice, poate în Asia sau în Africa de Nord. Privatizarea avantajoasă este, însă, soluţia aşteptată. Despre situaţia întreprinderii şi a oamenilor de aici, despre evoluţia lucrurilor la Aro, dar şi în viaţa de zi cu zi, şi-au exprimat părerea cîţiva vechi angajaţi.*

Valeriu Vladimir Gancea: „Sînt salariat la Aro din 1975, luna august. Deja fac 26 de ani. În momentul de faţă sînt frezor la secţia motor. Lucrez chiar în inima motorului. Uzina a avut o perioadă foarte bună, în care s-a lucrat foarte bine. În '75, cînd m-am angajat eu, era salariul de bază 1.700-2.000 de lei şi erau nişte preţuri apropiate de cîştigul nostru. Din 1980, am absolvit şi liceul la seral, şi am strîns 48.000 şi mi-am luat cuibul ăsta de casă. Sigur că şi acasă am avut un cartof, un purcel, o vacă cu lapte. Şi ceilalţi au reuşit să se descurce la fel, chiar dacă nu aveau casă la ţară, pentru că erau şi salarii de 4.000-5.000 de lei. Care au fost oameni gospodari şi n-au cheltuit banii pe băutură, să stea să doarmă în cîrciumi şi au avut în ei dorinţa să facă ceva au luat un apartament, o maşină mică; ba chiar din muncitori, ai căror părinţi au lucrat la pădure, au ieşit ingineri.

După '90 s-a constatat că deja tehnologia este învechită, maşina este depăşită în comparaţie cu cerinţele pieţei mondiale. Pînă atuncea nu s-a pus decît problema cantităţii muncii. Eram în CAER, şi ne descurcam: tu luai de la mine, eu luam de la tine. Aşa că an de an a scăzut producţia, oamenii au fost disponibilizaţi în trei rînduri. Eu unul am refuzat să plec, deşi puteam, pentru că am crezut şi mai cred în şansa lui Aro. Ultima ordonanţă s-a dat să plece cine a vrut: şi-au vrut prea mulţi. Unii dintre ei s-au mai descurcat, care au făcut altă meserie, dar foarte puţini au fost aceia. Acuma, după 2001, pare că s-ar mişca ceva, că ar fi un pic mai mult de lucru: pentru export, dar şi pentru intern – nişte maşini de elevi.

Căderea lui Aro ar fi mult mai grea, aş avea curajul să spun, decît să pierzi amîndoi părinţii. Pentru noi, generaţia asta între 40-50 de ani, reprezenta totul. Eu trag nădejde că Dumnezeu le va da minte şi conducerii ţării, şi conducerii oraşului, şi conducerii uzinei, să nu moară uzina asta. Eu zic că, în felul cum s-a mers acuma, sînt nişte paşi spre progres.

Şi totuşi cred că e nevoie de o sumă de bani, de un investitor, nu ştiu, că situaţia asta în care ne zbatem e între a fi şi a nu fi. În cazul unei privatizări, eu nu mă tem, sînt totuşi un frezor universal, care ştiu să fac şi-o piesă de producţie, şi-o ştanţă, şi-o matriţă. Dacă ar fi un investitor străin, eu aş veni în fabrică şi-aş munci 8, 10, 12 ore, numai să dea şi el măcar 3 milioane. Deocamdată, cu 2 salarii în casă, eu încă trăiesc din datorii. Nu mi-aş dori să merg la mare sau în excursii. Aş vrea doar să-mi rămînă o parte din ei, măcar 3-4 sute, să fac şi eu ceva şi pentru copiii ăştia; să-şi cumpere şi ei un frigider, un aragaz, unul să-şi ia un cuib de casă, altul un apartament... şi nici să ţii un copil în facultate cu un salariu de muncitor nu se poate.

Pentru noi, Aro a fost totul, după Dumnezeu şi Domnul Hristos. Pentru tineret, lucrurile nu mai stau chiar aşa. Tineri sub 30 de ani nu s-au mai angajat. În ceea ce-i priveşte pe copiii mei, cînd am discutat cu ei, sînt dezamăgiţi cu totul. La mizeria pe care o văd, cînd vin cu salopetele, zic: „ ce-am găsit eu, băi, după 20 de ani de muncă: o secţie care plouă-n ea, un utilaj care trozneşte din toate încheieturile". Cel mare mi-a zis „nici să nu-ţi treacă prin cap că eu o să vin la Aro". Adevărul e că, deocamdată, toată clasa muncitoare o duce greu."

Mircea, de la Control: „Lucrez la Aro din 1974. Iniţial am lucrat ca strungar, apoi, după ce am terminat liceul, am trecut la Control. Ne-am angajat aici ca la cea mai mare întreprindere din zonă. După ce ne-am angajat, ne-au repartizat locuinţă, la bloc. Atunci se lucra foarte mult, era un plan de maşini de 1.700 pe lună, iar acum s-a ajuns la 20-30 de maşini. Pe atunci, dintr-un salariu îţi puteai ţine casa, fără să mai lucreze şi soţia. Te puteai înscrie la CAR, puteai să iei 35.000, care însemnau avansul la maşină; pînă în momentul în care îţi venea rîndul, îţi asigurai încă 2 CAR-uri, deci banii îi strîngeai; însemna să dai înapoi 500 de lei pe lună, care, din salariul de 3.000 de lei pe care-l aveam, se puteau da înapoi. Deci maşina nu era un lux. Şi apartamentul îl puteai mobila în rate; la fel aparatura electrocasnică. După '90, ce-am cumpărat atunci s-a prăpădit, şi altceva n-am mai putut cumpăra.

Dacă în '90 se punea problema să menţină producţia la un nivel de 60-70% faţă de '89, uzina ar fi mers şi-acuma. La uzină erau cereri de maşini extrem de multe. Dar nu se lucra, nu se făcea producţie. De ce? Se poate pune un „de ce" aici. Cu cît erau maşini mai puţine şi cererea mai mare, cu atît unii s-au îmbogăţit mai mult. Dacă cineva vroia să ia maşină, fără o anumită sumă de bani nu putea s-o ia. Şi atunci ce s-a întîmplat? Foarte mulţi au plecat în Ungaria. Ce s-a exportat pînă în '89, s-a adus acum înapoi, şi producţia Aro a scăzut la 10%. De asemenea, unii şi-au făcut firme care aduceau totul pentru uzină; tot ei intermediau vînzări de maşini şi încasau comisioane. Ceea ce e sigur e că, în perioada imediat de după '89, cerere de maşini era destul de mare. Care a fost interesul să nu se producă suficiente? Probabil ca să fie cumpărată, dar cumpărată falimentar. Conduceri s-au succedat foarte multe, dar noi am căzut an de an.

Unii şi-au făcut vile, şi-au cumpărat maşini, dar muncitorii au trăit din ce în ce mai rău: nu-şi mai pot permite să schimbe nimic prin casă, să-şi facă un concediu. Nu fac decît să-şi păstreze banii pentru cheltuielile blocului. Copiilor le spui că trebuie să înveţe. Să presupunem că învaţă, fac facultatea, ce faci cu ei dup-aia? Unde îi angajezi? În zonă sînt foarte puţine locuri de muncă. Un loc de muncă mai bun, fără 30-40 de milioane, nu găseşti. Chiar dacă ai un copil foarte pregătit, nu e un loc performant, unde patronul să-l angajeze pe cel mai bun. Nu e nici o competiţie. În aceste condiţii, copiii se gîndesc să plece din ţară, şi sînt sprijiniţi de părinţi.

Dacă n-ar mai merge uzina, aş pleca din ţară. Am o soră în Italia, şi m-aş duce acolo, şi-aş face orice fel de muncă. Problema e că şi acolo, dacă ai, ca mine, peste 45 de ani, e mai greu să găseşti.

Aici oamenii sînt cam individualişti, fiecare pentru el, nu sînt o echipă. Deşi am dus-o rău, pînă acuma n-au fost decît vreo 2-3 mitinguri de protest. În timpul liber, obişnuiam să ieşim împreună, dar acum nu ne mai permitem."

Un coleg, tot de la Control: „Am trei copii, două fete care au terminat liceul, şi pe care n-am unde să le angajez, şi un băiat mai mic, care s-a îmbolnăvit de leucemie. A jucat fotbal în faţa blocului cu băieţii, a făcut roşu-n gît, a luat oxacilină, şi mulţi spun că de-aici i s-ar fi tras. Acum îl am din februarie la spital, în Bucureşti. Mă duc acolo odată pe săptămînă, şi toate drumurile mă costă cam 2 milioane pe lună. Soţia nu mai lucrează, a ieşit cu ordonanţa. Iar fetele, care au terminat liceul şi au calificare de laborant -chimist, n-au găsit de muncă în domeniul ăsta. S-au înscris la nişte cursuri de croitorie, şi aşteaptă repartiţia."

Pavel Aldea: „Lucrez, ca electrician, în Aro, de 35 de ani. Nemulţumirea a apărut după ce s-a schimbat regimul. Majoritatea ne-am bucurat, vedeam în filme că democraţia e ceva bun. După o perioadă am văzut că nu e chiar aşa. Imediat după revoluţie am fost de cîteva ori la turci şi la Chişinău, cu produse. Acum cred că nu se mai poate realiza nimic. Valoarea muncii tale nu este susţinută financiar, cel puţin în zona Cîmpulungului. La noi, fata a trebuit să întrerupă un timp facultatea, din lipsă de bani, iar băiatul, şi el student la Bucureşti, lucrează acolo şi pe timpul verii ca să se poată întreţine. Mîine, dacă aş putea, aş pleca din ţară. Chiar dacă am o meserie bună, în zona asta nu aş găsi de lucru. În zona asta, cei mai mulţi sînt şomeri. Patronii, dacă te angajează, îţi dau 800.000 pe lună. Aici, pe scară, sîntem ultimii care nu ne-am deconectat de la încălzire, dar cred că în iarna asta vom cere şi noi debranşarea."

a consemnat Iaromira POPOVICI

▲

Claude KARNOOUH

Istoria unei agonii

Azi, de 24 august, în România, e necesară o anumită doză de ironie pentru a vorbi despre imaginea clasei muncitoare. A trecut vremea PCR-ului şi nu mai este un sacrilegiu să spui sau să scrii că ea, clasa muncitoare, n-are legătură cu lovitura de stat orchestrată de „partidele burgheze" şi cu casa regală, în momentul cînd victoria Uniunii Sovietice asupra Axei devenise sigură. Desigur, a fost nevoie de o bună doză de umor negru, poate involuntar, pentru a propune această temă la 11 ani de la căderea regimului comunist: în numai zece ani, lumea muncitorească, construită în patru decenii de dezvoltare intensă, a devenit inutilă noului curs luat de economia de piaţă postmodernă. Astăzi, întreprinderile europene, naţionale şi multinaţionale, se străduiesc din toate puterile să termine cu muncitorii din industriile învechite sau din acele ţări unde reglementările socio-economice sînt o stavilă în calea realizării, în timp real, a plusvalorii sperate. Muncitori mai există în ţările din lumea a treia, chiar şi în cele mai mari şi mai bogate: Indonezia, Brazilia, India sau China, acolo unde drepturile sociale sînt inexistente sau acolo unde armata şi poliţia ţin societatea sub cel mai strict control.

Întîi în Occident, iar după '89 şi în Europa fostă comunistă, lumea muncitorilor s-a restrîns, aşa cum înainte vreme, în ţările dezvoltate, a scăzut numărul ţăranilor. Astăzi, în Occident, „gulerele albe", angajaţii din servicii, alcătuiesc copleşitoarea majoritate a salariaţilor. Această tendinţă era perceptibilă în America încă din anii '30, fiind rezultatul permanentelor revoluţii tehnologice înlocuind mîna de lucru, chiar şi mîna de lucru calificată, cu maşini. Această dinamică s-a radicalizat în ultimul sfert de veac, odată cu revoluţia telematică, informatică şi birocratică prin care roboţii de producţie, extrem de sofisticaţi, realizează sarcini complexe cu o precizie şi o siguranţă superioare celor asigurate de oameni.

Această revoluţie atinge şi „gulerele albe", în special pe cei mai puţin calificaţi; şi ei sînt înlocuiţi cu micro-ordinatoare dotate cu multiple programe de gestiune. Acolo unde pe vremuri ar fi fost nevoie de un secretariat întreg, un computer de birou puternic este suficient pentru a face faţă simultan mai multor obiective: redactare, grafice de gestiune, contabilitate, comunicare etc.

De la folosirea maşinii cu aburi în producţie şi transport, nu a mai existat în lumea modernă o revoluţie de asemenea amploare. Dar, dacă acea maşină suprima locuri de muncă, ea le şi crea, de o sută de ori mai multe, în alte domenii. Astăzi, inovaţiile informaticii permit aplicarea aceluiaşi program la mai multe obiective şi înlătură contribuţia oamenilor, fără a crea alte locuri de muncă, iar cele create sînt precare (vezi licenţierile masive din serviciile Internet).

Consecinţele noii revoluţii sînt incomensurabile: modificările socio-profesionale nu sînt decît efectele, în fond, se modifică raporturile cu lumea. Într-un univers unde munca dă naştere, în principal, activităţilor de servicii (de la curăţenie pînă la reclamă), Occidentul a construit o virtualitate care ne îndepărtează de materia brută, de cea căreia munca îi dă formă, pe ţărani de pămînt şi de animale, pe muncitori de diverse materiale. Raporturile noastre faţă de lume devin astfel fantasmatice, pentru că nu mai vedem în jurul nostru decît produsele finite, expuse pentru a fi vîndute; serviciile, prăvăliile, modalităţile de petrecere a timpului liber şi cultura comercială au rămas singurele noastre relaţii „autentice" cu lumea.

Pe vremuri, cînd în Occident se vorbea („se", adică burghezia) despre clasa muncitoare, era implicată ideea unei clase periculoase, dar se ştia că ea este posesoarea unei culturi singulare, specifice, dobîndite în procesul de dezrădăcinare care a însoţit urbanizarea şi industrializarea. Cele mai frumoase exemple, din vecinătatea geniului, sînt unele curente ale cîntecului popular urban din bătrîna Europă occidentală, jazz-ul în Statele Unite, Rébétiké din Pireu şi, nu în ultimul rînd, tangoul de la Buenos Aires.

Astăzi nimic nu mai identifică pe nimeni, totul este peste tot şi invers. *Internaţionala* este o temă de improvizaţie pentru jazz sau pentru melodiile la modă, rap-ul sau petrecerile rav sînt apreciate şi de derbedeii de la periferie şi de tinerii burghezi în pragul unei cariere în ştiinţele politice; Michael Jackson este eroul unei generaţii, indiferent de originea socială a membrilor ei, Coca-Cola se bea peste tot, burghezii şi raperii se întîlnesc la McDonald's îmbrăcaţi în jeanşi. Cititorul atent o să fie de acord cu mine că raţionalizarea producţiei nu are echivalent.

A vorbi astăzi în Europa despre clasa muncitoare înseamnă, mutatis mutandis, a te scufunda în inima arheologiei sociale, în istoria unei agonii. În curînd, clasa muncitoare va avea aceleaşi funcţii ca dinozaurii din *Jurassic Park*, bîntuind spaimele imaginarului. În lumea occidentală, clasa muncitoare a fost lichidată în ziua cînd i s-a propus capcana, desigur fermecătoare, a consumului excesiv. Circuitul nu a mai fost doar cel al muncii, ci şi cel al creditului, modalitate de a-i introduce pe salariaţi în sistemul financiar mondial. La fel a procedat capitalismul şi cu naţiunile proletare din lumea a treia: prin jocul datoriilor, ele au fost legate de centrul financiar al planetei, de statele bogate, de FMI şi de Banca Mondială. Să fie destinul oricărei revolte imposibilitatea de a modifica, al oricărei etici imposibilitatea de a limita? Este necesar ca un anume lucru, ceva, să se desăvîrşească înainte ca să apară altceva? Nimeni nu poate să prevadă? Fiindcă viitorul nu are chip, înainte de a deveni istorie, el este, în esenţa lui, doar politică.

▲

Alfred BULAI

Drama originii „sănătoase"

Pe la începutul anilor '60, o tînără de undeva din Ardeal a venit în Bucureşti să dea la facultate, la filologie. Cînd s-au afişat rezultatele fata a intrat în panică. Nu era nici pe lista admişilor, nici a respinşilor. S-a dus să îşi retragă dosarul, convinsă că picase, gîndind că probabil de emoţie nu se zărise pe lunga listă a celor picaţi. La secretariatul facultăţii, după minute bune de căutare, o persoană amabilă i-a spus: „Vai de mine, domnişoară, dar dumneavoastră aţi intrat." „Dar nu sînt pe listă!" „Păi nu aţi intrat la filologie!" Fata privea speriată, nu putea să înţeleagă, doar dăduse examen la filologie. Nu a mai zis decît un „dar...", că persoana amabilă, pe un ton foarte solemn, i-a dat explicaţia: „Domnişoară, se poate, fată de ceferist, la filologie, vai de mine, dar aţi fost admisă la filosofie."

Ce putea să însemne o origine cu adevărat sănătoasă! Să fii fiu sau fiică de muncitor era mare lucru în zilele acelea. Ideea originii sănătoase era o moştenire a revoluţiei proletare bolşevice. Iniţial ea nu avusese în vedere altceva decît ridicarea cu orice preţ, în ierarhia socială, a membrilor unei clase, altfel anemice. Aceasta a fost în fond una din marile drame ale comunismului aproape în toate ţările unde s-a impus. El a fost săvîrşit împotriva marxismului. Bătrînul Marx crezuse că, în mod logic şi normal, comunismul avea să apară în ţările în care clasa muncitoare căpătase acea conştiinţă de clasă şi maturitate, care să o facă capabilă de a săvîrşi o revoluţie socială. Realitatea a contrazis flagrant această presupoziţie. Mai în toate tinerele ţări socialiste clasa muncitoare era teribil de firavă şi cu totul secundară ca pondere în populaţie.

Da, originea sănătoasă, la începuturi, a însemnat exclusiv origine muncitorească. Iar asta însemna un capital simbolic excepţional, atît personal, cît mai ales familial. Foarte curînd clasa muncitoare a început să crească numeric. Originea muncitorească s-a transpus în norme şi valori, iar cei mai mulţi au început să se ruşineze de eventuala lor origine ţărănească. Cu siguranţă, nicăieri în istoria modernităţii, muncitorii industriali nu au apărut peste noapte. O cultură industrială se creează în decenii sau secole. Numărul nu înseamnă neapărat o clasă socială. Muncitorii noştri din anii '50 sau '60 nu erau decît ţărani care munceau în industrie, care încercau să se adapteze vieţii tumultoase a oraşului. Din păcate, foarte multe din oraşele României erau doar comune cu fabrici.

Nu putem desigur nega că, în timp, politica originii sănătoase a început să rodească. Unii au început să se mîndrească cu adevărat de apartenenţa lor la lumea muncitorească. Ideea că această clasă muncitoare este forţa care dinamizează istoria şi societatea s-a impus pînă la urmă. Să ne amintim că în 1989 tinerii au ieşit în stradă, dar Revoluţia a învins doar atunci cînd marile platforme muncitoreşti au pornit la luptă. Nu asta scriau pe atunci mai toate ziarele? Să ne readucem în minte doar de marile şi numeroasele greve şi mişcări muncitoreşti de pe la începutul anilor '90. Dacă Marx ar fi trăit în acei ani, ar fi fost convins că România se pregătea să treacă la comunism. Părea că muncitorii recuperează timpul pierdut şi generează în cîţiva ani mişcări sociale ce ar fi trebuit să se producă în decenii.

Tumultul acelor zile a trecut. Mişcările muncitoreşti de mare amploare nu mai sînt astăzi la fel de importante. Clasa muncitoare a cam fost vlăguită. Ea a scăzut chiar numeric. Cîteva milioane de muncitori s-au pensionat, alţii au trecut în alte sectoare de activitate. Cel mai interesant este însă un alt fapt. Mulţi au început să se ruşineze cu vechea origine sănătoasă. Mai mult, achiziţiile culturale ale acelor vremuri, cele mai multe în fond componente ale oricărei culturi industriale moderne, au început să fie negate vehement. Unii au propus chiar o întoarcere în universul rural, uitînd că lumea noastră rurală aparţine cultural mai degrabă unui ev mediu european, decît modernităţii.

Societatea postcomunistă din România este deja una postmodernă. Ea şi-a asumat într-o mare măsură depăşirea modernităţii. Problema noastră este însă aceea că nu prea ne-am asumat pe de-a-ntregul modernitatea. Disciplina industrială este departe de a fi o realizare, standardizarea şi organizarea formală a vieţii sociale sînt mai mult decît deficitare, instituţiile democratice aduse pretutindeni de statele moderne sînt concurate cu brio de instituţiile tradiţionale premoderne ale peşcheşului sau ale nepotismului, în general ne-am asumat destul de puţin din cultura modernă industrială.

Este clar că nu poţi să te împotriveşti istoriei şi poate nu este deloc grav că ne-am ruşinat de originea noastră sănătoasă. O întrebare totuşi rămîne. Nu cumva ne ruşinăm cam des, istoric vorbind, de originile noastre? Nu cumva această negare a originilor a devenit un atribut cultural naţional? La urma urmei statisticile spun că aproape jumătate din români ar cam pleca din România, iar cei care chiar pleacă, de multe ori evită să se legitimeze ca români. Să fie ăsta doar un fenomen datorat imaginii proaste pe care am impus-o în relaţiile cu străinii? Din păcate este ceva mult mai profund aici şi cu siguranţă destul de grav.

Partea cea mai amuzantă a problematicii originilor noastre este dată de faptul că cei mai mulţi dintre intelectualii care au teoretizat şi militat împotriva doctrinei originii sănătoase au în realitate o origine teribil de sănătoasă. O covîrşitoare majoritate a intelectualilor de vîrstă medie din România provin din familii muncitoreşti sau ţărăneşti. Este acesta un lucru rău? Nimeni nu poate afirma aşa ceva. Drama este că puţini caută cu adevărat să valorifice partea bună a originii noastre sănătoase. Chiar nu o exista nimic important, cu care să ne putem mîndri, care să fie valorificabil şi care să fie asumat din fondul nostru cultural muncitoresc? Ori poate chiar din cel ţărănesc?

Undeva în nordul ţării există nişte mici localităţi unde de foarte multe decenii oamenii s-au obişnuit să călătorească, să muncească prin ţară ori prin străinătate. Discutînd cu numeroşi oameni din acele locuri, am reţinut o expresie ciudată care se repeta. Oamenii îmi spuneau că deja ei sau copiii lor merg să caute afaceri sau doar de lucru prin America de Sud sau Japonia şi că aici, pe la noi, prin Europa, au fost peste tot. Îmi vorbeau teribil de firesc, ca şi cum ce spuneau era un lucru foarte normal.

Avem noi în istoria postdecembristă măcar un ministru de Externe ori vreun politician, mare apărător al europenismului, care, într-o discuţie normală, într-un interviu televizat sau nu, să se exprime fără să vrea cu „la noi aici, în Europa". Eu nu am auzit. I-am auzit mereu doar că trebuie să ne uităm la Europa, să ne ferim sau să ne luptăm să intrăm în Europa. Iată însă că nişte români simpli, cu origini teribil de sănătoase sînt de mult în Europa. Ei se simt acasă pretutindeni pe bătrînul continent. Sînt indiscutabil primii noştri cetăţeni europeni.

Dacă măcar o parte din politicienii de la noi s-ar fi apropiat mai mult de-a lungul anilor de universul acestor oameni, probabil că astăzi am fi fost de mult în Europa.

Ceva îmi spune însă că acest lucru nu se va întîmpla prea curînd, pentru că numai cei buni se luptă să intre în Europa şi numai ei ştiu cum. Ce este totuşi curios este faptul că Europa nu pune condiţia originii sănătoase.

▲

Truda cu multă perie se ţine

Vulcan SA. O hală dezafectată din interiorul întreprinderii falimentare lucrează la capacitate maximă: perii de dinţi, perii WC, produse uz casnic, periuţe unghii, mături, freonă, piepteni. Zece muncitori, un patron, un contabil, o secretară, o femeie de serviciu, o schemă minimă. Dintre muncitori, cel mai tînăr 20, cel mai în vîrstă 39. Nici o femeie la munca de jos. Muncitorii vin la opt, pleacă la cinci. Au o oră liber: fotbal, masă, şah, table, şeptică. Uneori, mai vine şi patronul şi joacă cu ei. Nu se vizitează în afara serviciului. Muncitorii sînt veniţi din locuri diferite, la două-opt, trei-zero, atît fiind salariile în milioane. Unii din Vulcan, chiar. Doi, studenţi, unul, şomer, fost vînzător la butic, unul bodyguard. E atmosferă minimă: maşinile, matriţele, plăsticăraia, miros de chimicale. Se curăţă în fiecare zi. Lumina e plină, vezi fiecare detaliu. Munca nu e chinuitoare, de forjă. Se lucrează şi sîmbăta, şi duminica, dacă e nevoie. Nu se uită Crăciunul şi Paştele libere.

Matei Ionescu, patronul:

„Am început acum trei ani. Foarte greu, am făcut de toate. Să plăteşti un impozit la stat presupune să furi de la stat. N-ai cum... facilităţi deloc, doar hîrţogăraie pînă înnebuneşti. Statul se amestecă în orice, prin legi aberante. Există una că să am handicapaţi. De ce să am? Altfel, plătesc salariu mediu. Alta că muncitorii să fie aleşi pe concurs, specializaţi. Dar cine este? Eu nu sînt, dar duc o afacere de succes, ei nu sînt şi tot la fel. E muncă curată. Oamenii vin şi învaţă pe maşină. Ce mare lucru e de făcut? Computerul lucrează. Dar cîţi credeţi că nu pleacă şi aşa? Că îi păcălesc, că fac, că dreg? Păi, cîţi din ţara asta au condiţiile de aici. Eu sînt de principiul: merge afacerea, să fie şi muncitorii mulţumiţi, nu merge, ducă-se, că nu chinui pe nimeni. Nu mi-am luat maşini de lux, case sau mai ştiu eu ce. Merg tot cu Dacia din '95, stau la bloc în Pantelimon. Eu cresc, ei cresc. Mai mult, ce să spun. Se caută ustensile de curăţat, de zugrăvit, noi producem. Cînd nu s-or mai căuta, mă întorc şi eu 180 de grade. Am un mic contract şi cu Portugalia... om vedea. Vreau, dacă merge, să trimit om acolo să-şi vadă munca în vitrină, mă înţelegi? S-o pipăie, uite, eu am făcut-o! Muncitorul se îngraşă sub ochiul patronului, eu stau cu ei 6 ore din opt, în trei zile... umblu, că aprovizionare şi contracte eu fac. Nevastă-mea zice că sînt bou, să pierd atîta timp, dar ce să fac? Să iau bodyguarzi? Păi, ce să facă bodyguardul ăla? Meserie nu ştie, nu ştie ce să ceară... doar la ieşire să nu plece cu peria. Pleacă, trebuie spus, chiar şi zece cît sînt, pleacă! Am zis să stau cu ei, să le explic, doar cît ştiu ei, ştiu şi eu, dar e treaba mea, averea mea. Cum să vă spun? E cîte unul care pleacă la WC şi se întoarce într-o oră. Altul fumează, deşi le-am zis, fraţilor, e inflamabil totul aici. Sărim în aer de nu ne vedem. Trag duşcă... aveam unul care bea cu cisterna... venea cu sticle şi în chiloţi, cred. Mi-e ruşine să-i controlez, de asta şi fură, dar, stînd cu ei, vorbind cu ei, sper să se îmbuneze, să fie şi treaba lor, că dacă eu mă duc dracului se duc şi ei. Nu prea cred ei asta. Nu le pasă decît de plecat-pauză. Îi simţi că se foiesc, îşi fac ocheade, aşa pe la 12 jumătate, cînd sînt în hală, că le e ruşine atunci să ia pauză de unii singuri. Şi dau semnal, o dată, n-aveam ceas, afară era urît, le-am dat pauză pe la 12 şi nu le venea să creadă, că eu, ca prostu', le dădeam pauză, m-am dus la unu şi le-am spus că doar nu se aşteptau să stăm în pauză pînă se face două, închipuiţi-vă că unii chiar credeau. Am multe pe cap... unul e cu ficatul, altul are stomacul găurit şi-l văd pe sub maşină de durere. Dacă aş socoti cît pierd din asta, aş înnebuni, e mai simplu să-i dai afară decît să-i tratezi, să aştepţi să vezi rezultate. „

Vasile Macrea, muncitor, 20 de ani:

„Un unchi de-al meu îl ştie pe patron. Am lucrat la negru vreo trei ani, că nu mă angajează nimeni. N-ai relaţii, n-ai nimic, te tratează patronul ca pe un păduche. Nea Matei e sufletist, mare om, bine, cînd îţi merge şi bine îţi convine să fii super. Mă scol pe la 7, stau în Căţelu. Iau vreo trei tramvaie pînă aici... la opt ajung. Dimineaţa nu iau decît o cafea, la pauză, mănînc la un fast-food de aici de lîngă uzină, de obicei o friptură şi o gogoaşă, nu-mi permit mai mult, seara, nu prea mănînc, merg cu meseriaşii mei din gaşcă la terase. Mă îmbrac de la bursa neagră de cartier... vin pantaloni, vin geci pe la prieteni, mă duc, tocmesc, m-am înţolit, dau banii într-o lună-două. Banii nu-mi ajung, bineînţeles. Orice aş face... visez la un PRO TV, am auzit că acolo e plată meseriaşă, şi la firme străine, acolo pornesti de la o sumă în sus, nu te cîcîi la 2 milioane juma de an, ţi se ridică cu dolarul. M-aş face orice numai să fiu acolo... m-au luat nişte prieteni să fiu gigolo... n-a mers, că mă enervau toanele unora şi m-am trezit şi cu un bărbat în pat. Mama, tata, ce să zică? Dacă aduc banu', ce le pasă... taică-meu, militar, un amărît, cu două milioane pensie, nu ştie ce dracu' să facă. Ai mei zic: ăsta pleacă, vine cu haleală, ce ne pasă ce face. Maică-mea, doar, mamă să nu sari să omori bătrîne. Păi, ce să faci altceva. Muncitor aici am nimerit ca la biliard. Calificare am făcut pe maşina asta, merg pe tipar... fac pieptenele... pieptăn? Eu nu mai folosesc... am o perie Armani, fiindcă mă tund mereu periuţă. Am vrut să-mi fac o formaţie din astea, se cîştigă bine, dai lovitura peste vară, stai trei anotimpuri ca mortu', nu ne-am înţeles... solist eram eu, basistul şi computeristu' şi le-au spart în cap. Am făcut de toate, dar, să fiu gunoier, nu vreau, dacă nu pot şi nu pot, atunci o să văd. Muncitor aici nu înseamnă nimic în altă parte. În ţară, te pune să înveţi meserie.

a consemnat Eugen ISTODOR ▲

Z. ORNEA

glose

Muncitorimea, ca factor contracarator

Muncitorimea, la noi, e lipsită de tradiţie. De tradiţia unităţii de scop, mijloace şi modalitate de a acţiona. În ţările Europei de Apus, în SUA, această tradiţie, clădită în timp îndelungat, există, şi clasa muncitoare acţionează ca o unitate de corp în disputa, constantă, cu patronatul. Partidele social-democrate europene sînt expresia muncitorimii. Sigur, după al doilea război mondial, partidele social-democrate de acolo şi-au schimbat esenţial fizionomia. S-a renunţat total la ideologia marxistă, reţinînd din fondul lor conceptual iniţial numai latura socială revendicativă. Dar, şi în acest caz, mult mlădiat, adesea social democraţia luînd locul, pe echilibrul vieţii politice, liberalismului, de aceea acesta din urmă aproape dispărînd. Clasa muncitoare se contopeşte, aici, adesea, cu clasa mijlocie, pierzîndu-şi, de fapt, unitatea specială, separată, de altădată. Dar, în faţa unor presiuni sociale ascuţite, îşi regăseşte identitatea specifică. Dar şi atunci, coabitînd cu clasa mijlocie, de care nu înţelege să se despartă, făcînd front comun. Fapt este că, acolo, în ţările înaintate din Apusul Europei, partidele social-democrate sînt o realitate politică indiscutabilă, în cele mai multe deţinînd guvernarea. Şi aceste partide social-democrate au, de partea lor, un electorat constant, valabil şi eficient. Desigur, în SUA clasa muncitoare, mai abitir contopită cu clasa mijlocie, nu are o expresie politică social-democrată independentă. Dar sindicatele sînt puternice şi solid organizate, ele votînd, de regulă, cu partidul democrat. Şi ele şi-ar fi impus, mai departe, partidul lor preferat la conducerea ţării, dacă jocul democratic al numărării voturilor nu le-ar fi acordat mandatul, cam la mustaţă şi incorect, republicanilor. Dar, repet, aici, în SUA, muncitorimea şi-a pierdut de mult, de pe la începutul veacului pe care tocmai l-am încheiat, identitatea specifică, existînd laolaltă cu pătura mijlocie. Şi unde există, se ştie, o puternică clasă mijlocie, acolo ţara are asigurată prosperitatea deplină şi triumfătoare. Cam acelaşi lucru se petrece şi în Japonia, unde dualitatea, prin tradiţie antinomică, dintre clasa muncitoare şi patronat nu funcţionează mai deloc, muncitorul contopindu-se cu interesele esenţiale ale firmei la care lucrează adesea zi lumină şi aproape fără concedii. Drepturile salariale apărate cu strășnicie în Apusul Europei de sindicate (asta şi în SUA) şi de partidele social-democrate, aici, în Japonia, nu prea sînt luate în seamă. Aici, repet, o ţară foarte dezvoltată industrial, grija esenţială a muncitorului este să asigure prosperitate firmei la care lucrează, apărarea drepturilor muncitoreşti specifice fiind o preocupare minoră, chiar aproape inexistentă.

Revenind la ţara noastră, să spun, din nou, că aici lipseşte tradiţia clasei muncitoare. Cum altfel s-ar fi putut petrece lucrurile într-o ţară în care, pînă tîrziu, la sfîrşitul perioadei interbelice, 80% din populaţie locuia la sate, îndeletnicindu-se cu agricultura? Această tristă realitate de fapt îi asigură un trist privilegiu de sărăcie şi înapoiere pe harta Europei, de vreme ce indicatorii esenţiali (raportul dintre populaţia la sate şi oraşe, dintre populaţia ocupată în agricultură şi în industrie) ne erau de departe nefavorabili. Existau cunoscute zone ale industriei extractive, mai tîrziu – foarte puţine – şi de întreprinderi de prelucrare. Dar acestea ocupau puţină populaţie, la care se adaugă faptul că minerii, adesea şi petroliştii, nu se desprinseseră total de agricultură, continuînd să o practice în timpul rămas liber. S-a creat, astfel, un tip ciudat de muncitor-ţăran indistinct ca ocupaţie profesională. Fără îndoială, se vorbeşte de solidaritatea de luptă a muncitorimii româneşti în interbelic. E adevărat. Dar acest fapt s-a datorat exclusiv crizei economice mondiale care a lovit în mineri, petrolişti, ceferişti, lăsîndu-i fără lucru. S-au înregistrat, atunci, acţiuni de rezistenţă şi combatante, la care autorităţile, neizbutind să găsească soluţii economice negociabile, au răspuns, derutate, prin forţa armelor. Dar asta nu putea crea o tradiţie muncitorească, de vreme ce muncitorii deţineau locuri cu totul minore în structura populaţiei ocupate. Deceniile comuniste s-au ambiţionat să creeze un sector industrial. Dar aceasta, fatalmente, pripit şi forţat. S-au creat, repede şi de-a valma, sectoare industriale, o industrie mamut (în comparaţie, desigur, cu situaţia dinainte), forţată, ineficientă economic şi retardată tehnologic. S-au dislocat, totuşi, loturi de oameni de o certă însemnătate, din mediul rural spre cel industrial nou creat. Ceea ce a fost un factor revitalizant pentru structura populaţiei ocupate. Dar aceşti muncitori, creaţi peste noapte, erau, ca mentalitate, pe jumătate ţărani sau muncitori (uneori şi intelectuali), la prima generaţie orăşeni. S-a vorbit chiar, cu dreptate, de faptul că aceşti foşti ţărani trăitori la oraş, pierzînd codul de moravuri valabil din micile comunităţi rurale, au pierdut orice cod moral, comportîndu-se ciudat şi declasat. Probabil că, în timp, s-au adaptat noului mediu urban. Dar conştiinţă muncitorească n-au prea reuşit să-şi creeze. Tîrziu, spre sfîrşitul deceniilor ceauşiste, marele cîrmaci crezuse că e posibil ca într-o activitate industrială hipercentralizată să se poată instala ceea ce a numit noul mecanism economico-financiar, altfel spus introducerea criteriului eficienţei economice. Desigur, acest criteriu fundamental n-a putut căpăta viabilitate. Dar, cînd şi cînd, în unele întreprinderi, factori financiari de control încercau să le aplice. Asta, firește, a dat peste cap activitatea unor întreprinderi, blocîndu-le. Aşa s-au petrecut lucrurile în cîteva întreprinderi industriale braşovene prin 1988 şi, mai înainte, în minerit. Neprimindu-şi salariile la timp, aceşti muncitori au ieşit în stradă, protestînd. Repede, li s-au achitat salariile, chiar din dispoziţia centrului, lăsîndu-se baltă noul mecanism economico-financiar, aberaţie în care numai N. Ceauşescu, lunatec, putea crede. Aceasta nu a creat o unitate de corp în clasa muncitoare românească. Dar a indicat precis că orice tentativă de a introduce criteriul eficienţei într-o industrie întreţinută va renaşte, în mediul muncitoresc, reacţii prompte similare. Pe muncitori nu îi interesa eficienţa economică a întreprinderii lor, ci numai salariul pe care înţelegeau să-l primească nedezminţit la dată fixă, cum fuseseră obişnuiţi. Această mentalitate, foarte păguboasă, s-a menţinut şi azi, în perioada tranziţiei spre capitalism. Care, de fapt, e împiedicată, apăsător, de această mentalitate creată funest timp de cîteva decenii bune. Multe colective muncitoreşti înţeleg să-şi menţină avantajele, chiar dacă întreprinderile lor produc în pierdere alarmantă, dar declară că sînt de acord cu necesitatea instaurării capitalismului. Această comunitate de interese – care se exclud – a creat o unitate de corp constituită în mediile muncitoreşti. Tîrziu şi funest pentru interesele fundamentale ale ţării. S-a constatat, datorită şomajului, că mulţi muncitori s-au înapoiat în satul de obîrşie, semn sigur că, de fapt, conştiinţa muncitorească a fost o realitate cel puţin echivocă. Astăzi 40% din populaţie locuieşte la sat, iar 35% din populaţia activă se ocupă cu agricultura, deşi, acolo, suprafaţa medie pe gospodărie agricolă e de 2,5 ha, înregistrîndu-se realitatea suprapopulaţiei relative în agricultură. Indicatorii esenţiali pentru aprecierea gradului de dezvoltare a unei ţări ne sînt, din nou, alarmant defavorabili. Şi şanse de redresare, în această perioadă de prea îndelungată tranziţie, nu se întrevăd în termeni clari şi distincţi. Muncitorimea în România de astăzi, care se străduie să instaleze, pe piloni fermi, capitalismul, clasa noastră muncitoare acţionează, în fond, ca factor contracarator. ▲

Augustin IOAN

Casele Regilor, casele zeilor

Sfînt pentru trei religii, Ierusalimul este expresia elocventă a arhitecturii ca imagine a unui prototip pre-existent. Ceea ce este pe pămînt tinde să refacă, prin intermediul *legii* de conformare, ceea ce, într-un chip ideal, există în plan divin. Acolo unde este un „Dumnezeu al oraşului", jos copiat. Dacă Numele Domnului, proiectat în materie, dă forma templului, această iradiere trebuie, pornind de la centru, să structureze şi zona perimetrală. Templul este întru oraş, la rîndul său situat, firește, în centrul lumii, în *ombilicus mundi*. Iar dacă templul este aşezat pe muntele Moria, spaţiul deja sacralizat, o ştim, prin pilda sacrificiului lui Abraham, concentricitatea succesivă de situări ale arhitecturii sacre înseamnă o amplificare în plan semantic a acesteia. Prezenţa muntelui, obsesivă, este una a sacralizării reciproce: *„şi m-a dus pe mine, cu duhul, într-un munte mare şi înalt şi mi-a arătat cetatea cea sfîntă, Ierusalimul, pogorîndu-se din cer, de la Dumnezeu"* (Apocalipsa 21; 10): cel ce priveşte cetatea ideală urcă, iar de sus se pogoară modelul. Este vorba aici, pornind de la un raport de anterioritate între *model* şi *copie* (pentru că se poate stabili un punct de origine pentru cetatea terestră), de o întîlnire nu de tipul *cauză-efect*, ca în cazul templului, construit pentru început după revelaţie, ci mai degrabă de o permanentă tentativă de adecvare *riguroasă* a oraşului pămîntean la exigenţele unui proiect ideal.

Oraşul ideal

Proiect pentru un oraş mineral, în a cărui rigiditate strălucitoare sînt întreţesute şi alte ascunse înţelesuri. Trebuie, dar, ca întîlnirea să se producă între om şi înger pe tărîmul *măsurii*; zidul perimetral al Ierusalimului ceresc are „o sută patru zeci şi patru de coţi, după măsura omenească, dar şi după măsura îngerului" (Ap. 21; 17). Măsurătoarea implică aşadar un limbaj comun: omul are la îndemînă, pentru înţelegerea unei revelaţii, trei căi de acces – *cuprinderea, trasarea* şi *măsurarea* – ultimele două fiind circumscrise de prima. Începutul unui oraş, consacrarea sa, ne-o spune Eliade, presupune trasarea axelor ordonatoare ale planului, axe majore de tip *cardo* şi *decumanus* (cu înţelesurile simbolice adiacente, care conferă, prin transfer, sacralitate unui topos altminteri amorf, ne-ordonat) şi/sau a incintei, care delimitează ceea ce va fi intra muros (un spaţiu al *legii*, structurat, adică locuibil) de ceea ce va rămîne în afară perpetuu, în exterior, dincolo. Ne amintim de legenda intrării în posesie a terenului care va putea fi cuprins de o piele de animal; ceea ce părea ridicol de puţin a căpătat dimensiuni fabuloase prin tăierea pielii aceleia în şuviţe extrem de subţiri, aşezate în prelungire împrejurul unui perimetru extins. Înţelesul secund al acestei poveşti, dincolo de anecdotică, este *cuprinderea* pentru a fi posibilă intrarea în posesie. A fost emisă ipoteza (Eliade) că *Roma quadrata* nu trimite în fapt la pătrat, ci la *împărţirea în patru părţi*, prin trasarea axelor.

Dar Ierusalimul ceresc este un pătrat cu latura de o sută patru zeci şi patru de coţi, adică de douăsprezece ori cîte doisprezece. Anume pentru că există *„douăsprezece porţi şi la porţi doisprezece îngeri. Şi pe ele erau scrise nişte nume: ale celor douăsprezece seminţii ale fiilor lui Israel"* (Ap. 21; 12), cîte trei porţi pentru fiecare punct cardinal, Treimea. Ipoteza nu este hazardată, întrucît acest Ierusalim creştinat reia, în fond, adecvîndu-le, simboluri şi înţelesuri precreştine: *poarta*, dincolo de semnificaţiile feminine, semnifică o schimbare categorică de statut a spaţiului; este *trecerea dincolo*; „Poarta cerurilor" văzută de Isaac; loc prin care era posibilă comunicarea în plan vertical; o fantă. Se înţelege că *poarta* trebuie asociată cu un sens de parcurgere; arcul de triumf este parcurs *către* oraş. Ne aflăm în plină simbolistică a numerelor şi a formelor primare deodată. Mai mult, oraşul are şi douăsprezece temelii, pe fiecare figurînd cîte un nume al celor doisprezece apostoli; fiecare temelie este din altă piatră preţioasă: laspis, safir, calcedoniu, smarald, sardonix, sardiu, hrisolit, beriliu, topaz, iachint, ametist. Porţile sînt mărginare, zidăria, la fel ca şi întîia temelie, din laspis, cetatea din *„aur curat, ca sticla cea curată"* (Ap. 21; 18), la fel ca şi piaţa dinlăuntrul ei.

Descrierea este o suită de excelenţe, fiecare la rîndul său pusă să dea seama despre perfecţiunea netulburată a cetăţii, care face legătura între centrul nou şi pămîntul nou, apărute, ne-o spune Apocalipsa, înaintea ei; le uneşte într-o finală nuntire apoteotică, în care noaptea dispare, pentru că Dumnezeu este pretutindeni.

Fiind vorba despre arhetipul cetăţii dè jos, acolo unde Dumnezeu şi-a proiectat (atît în sensul de *umbră*, cît şi în cel de model) *Casa Numelui Său*, desigur că sus templul nu (mai) există. Nici nu este nevoie de el, atîta timp cît acolo sălăşluieşte întreita divinitate: *„templul ei este Domnul Dumnezeu, Atotţiitorul şi Mielul"* (Ap. 21; 22). Apare aşadar un soi de regresie în spaţiul terestru a acestei entităţi, a numelui ei. Templul îl numeşte pe Dumnezeu, este un *semn*. O epifanie în corp arhitectural. Sensurile devin în creştinism încă mai ample, atîta vreme cît Numele Domnului poate fi asociat cu Logosul, Iisus; ceea ce ridică rangul construcţiei: dacă înainte, a nu găzdui de fapt pe Dumnezeu, ci „doar" Numele său (iar Solomon pare conştient de imposibilitatea cuprinderii într-o casă, cîtă vreme cerurile şi pămînturile n-o pot face), putea să apară drept o *regresie*, cum am fi spus, în cazul arhitecturii creştine biserica este chiar un *trup al lui Hristos*. Mai mult, ea rezumă cosmosul (conţine în planimetrie direcţiile fundamentale ale spaţiului, proiectează cerul pe pămînt prin bolţi şi cupole, indică locul raiului şi este o arcă a înaintării credincioşilor către finalul promis; biserica mai este singurul loc prin care se deschide „Poarta cerurilor", se poate comunica în plan vertical; în fine, biserica rezumă şi etapele vieţii lui Iisus, atît în arhitectura sa, cît şi în iconografia adiacentă a acesteia).

Dar dacă *„cetatea nu are trebuinţă de soare, nici de lună ca să lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o şi făclia ei este Mielul"* (Ap. 21;23), atunci de ce *„Domnul a spus că vrea să locuiască în întunericul cel gros"* (2, Cronici, 6; 1)? De ce apare el nu ca fiinţă de lumină, aşa cum este, ci adeseori ca un nor dinaintea cortului întîlnirii; umbrind feţele apostolilor; ori ca stîlp de fum – tot atîtea umbre adică? Este proiecţia divină pe pămînt o oglindire, de fapt o inversare simetrică a atributelor sale aşa-zicînd vizibile? şi este atunci întîlnirea întru Ierusalim a cerurilor noi cu noul pămînt o anulare, o stingere prin împăcare ale acestei dihotomii?

Oraşul real

Putem schiţa o istorie a devenirii Ierusalimului citind textele biblice: iniţial era „o cetăţuie", cum este numită în 2 Samuel, dinlăuntrul căreia, odată cucerită, David domneşte vreme de treizeci şi trei de ani. Pe scurt, ne este descrisă luarea în posesie a acestei cetăţi: locuit de iebusiţi, locul părea potrivnic regelui; firește, are loc şi o bătălie. Luarea în posesie amintită implică un întreg ritual, este o „scriere" a oraşului. Întîi, el trebuie *numit*, deci capătă numele de „cetate a lui David"; procedeul este frecvent în lumea antică: să ne amintim nenumăratele Alexandrii care trasează siajul asiatic al eponimului lor. Denumirea înseamnă, implicînd-o, schimbarea de regn, de statut ontologic. Pasul al doilea: refacerea fortificaţiilor sau, citit altfel, re-facerea lor, *o nouă geneză* a cetăţii; regăsim aici sugestiile botezului ca naştere într-o nouă ipostază, precum şi ipotezele lui Eliade, solid demonstrate pe exemple mai tîrzii, despre consacrarea unui spaţiu întru locuitate. Descrierea fortificării *„de jur împrejur, de la Milo spre interior"* subîntinde în text şi consacrarea cetăţii ca simbol al regalităţii: încît urmează, în această retractilitate către centru, marcarea prin edificare chiar a acestui centru, prin locuinţa regală. Hiram, împăratul Tirului, îi trimite lui David lemn de cedru şi cioplitori în piatră, aşa precum va face şi mai tîrziu, cînd Solomon decide să-şi ridice o nouă locuinţă regală şi abia apoi Casa Numelui Domnului.

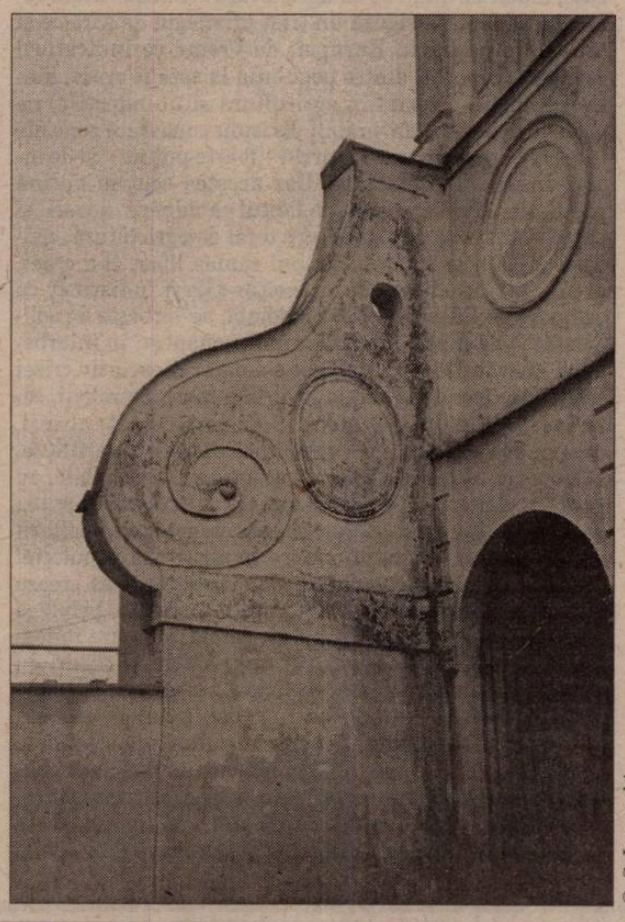

© S. Ivanoschi

Dar, mai întîi, palatul

Evreii sînt la acest moment un popor încă locuind în corturi. Vor continua să rămînă astfel o vreme şi sub Solomon. Sedentarizarea este mai întîi o decizie religioasă, apoi una politică: dar materializarea ei întru arhitectură întîrzie. Iată de ce casa regelui poate să fie nu doar un exemplu menit să fie urmat, dar chiar o prezenţă consistentă, deloc derizorie, chiar în raport cu o medie construită ulterioară. Desigur, odată cu consolidarea puterii regale, arhitectura locuinţei sale de la Ierusalim începe să nu mai satisfacă. Solomon construieşte deci pentru sine (zugrăvind aşadar nu numai amploarea pe care o ia „indicele de reprezentativitate" cerut casei regale, dar şi ideea de alteritate, frecvent prezentă în antichitate, datorită mult mai intimei asocieri dintre locuinţă şi ipostaza ei şi de alt corp al individualităţii sau comunităţii: palate regale ale acelor vremuri sînt cel mai adesea o extindere acromegalică pe orizontală de corpuri şi noi configuraţii ordonate de conducători succesivi) un edificiu cu mult mai amplu destinat locuirii şi, subînţelegem, reprezentării. Există o descriere a acestui palat, terminat după treisprezece ani, cu a cărei minuţie textele veterotestamentare ne-au obişnuit cînd este vorba despre arhitectură sau, în sens mai larg, cînd se descrie ceva avînd la bază o *lege* de neocolit.

Ceea ce şochează însă de la bun început în acest „proiect" sînt dimensiunile casei regale, care, dacă în valoarea absolută nu spun prea mult (100 x 50 x 30 de coţi), îşi relevă semnificaţiile prin rapoarte la templu (60 x 20 x 30 de coţi): o arie desfăşurată de aproximativ opt ori mai amplă era destinată locuirii lui Solomon decît Numelui Domnului! În esenţă, locuinţa regelui este tot o solfegiere pe tema megaronului, aşa după cum oricine poate remarca din planşa cu planul Ierusalimului aflat la finalul Bibliilor: dar iată-l descris în text: „A făcut pridvorul cu coloane, lung de cincizeci de coţi şi lat de treizeci de coţi şi un alt pridvor înainte, cu coloane şi trepte în faţă" (1 Împăraţi, 7; 6). Traseul continuă cu „sala pentru scaunul de domnie, unde judeca, sala judecăţii" (1, Împăraţi 7; 7) şi, retrasă într-o altă curte, în spatele pridvorului, cu locuinţa regală. Tot excentric, dar „în acelaşi fel ca porticul acesta" (1 Împăraţi, 7; 8), s-a ridicat şi gineceul pentru fiica lui Faraon, una dintre multele soţii ale regelui. Prima între egale, oricum.

Cît despre materialele de construcţie: temeliile din „pietre de zece coţi şi pietre de opt coţi" (gigantice, dacă le raportăm la dimensiunile ansamblului), piatră de bună calitate, peste care erau aşezate încă trei şiruri de pietre costisitoare, cioplite, deasupra cărora se desfăşoară şiruri de bîrne de cedru „ca şi în curtea dinăuntru a Casei Domnului şi ca şi pridvorul casei" (1, Împăraţi 7; 12). O nouă şi deloc întîmplătoare similitudine casă (regală)-templu, mergînd de la aceeaşi structură planimetrică – dezvoltarea megaronului – pînă în cele mai intime alcătuiri ale construcţiilor. Asocierea începe să se facă nu cu o oarecare locuinţă, dar cu ceea ce deja denumim palat regal.

Trebuie spus însă că există şi incompatibilităţi între casă şi templu: pe cînd David a pornit să aducă la Ierusalim chivotul (o altă etapă a luării în posesie, a consacrării întru sacru a teritoriului aceluia) sau, cum spune Biblia, *„să-l suie"* la Ierusalim (şi încă o dată ne amintim dubla ipostază de *munte-centru* a capitalei), unul dintre dregătorii regelui, Uza, a fost străfulgerat şi ucis pe loc pentru că atinsese chivotul, chiar dacă intenţia lui fusese bună: *„pentru că erau să-l răstoarne boii"* (2, Samuel 6; 7). Încît David se întreabă, înfricoşat, descumpănit şi chiar aş zice iritat: *„Cum să intre chivotul Domnului la mine?"* (2, Samuel 6; 7), în casa mea adică. Este aici mai degrabă teamă omenească decît sfială: pînă la urmă, în ciuda asemănărilor formale, locuinţa unui rege nu este, cu nici un chip, congruentă unei Case a Domnului. Similitudinile formale, ba chiar dimensiunile mai mari, nu fac decît să demonstreze atît incapacitatea omului de a fi aidoma Dumnezeirii, cît şi a arhitecturii sale de a-şi asuma mai mult decît o tindere permanent ratată, oricare ar fi procedeul folosit, către transcenderea propriei condiţii. Dacă arhitecturii sacre, asemenea divinităţii pe care o slujeşte, îi sînt indiferente dimensiunile ample, ba chiar mai mult, acestea o deservesc, nu acelaşi lucru se întîmplă cu locuinţele oamenilor, potentaţi şi/sau regi. Există aici un tragism care împinge arhitectura pe tărîmurile friabile ale peratologiei.

▲

De la Europa-piaţă la Europa-putere

– convorbire cu Adrian SEVERIN, preşedintele Adunării Parlamentare a OSCE –

Aşa cum se vede de la Bucureşti, integrarea europeană are trei componente: cea a indicatorilor economici, pentru a căror egalizare se cer mari eforturi, cea politică, în curs de realizare, prin care valorile comune trec în legislaţie, şi cea psihologică, fără mari probleme, pentru că „am fost dintotdeauna europeni". De aici şi presupunerea că dacă UE ar face gestul de a accepta integrarea politică înainte de împlinirea criteriilor economice, s-ar da un impuls necesar integrării economice. E posibil un asemenea gest?

Agenda Uniunii Europene este logică şi coerent-corectă, dacă ne raportăm la ceea ce este organizaţia astăzi: ea nu primeşte noi membri, decît dacă aceştia îndeplinesc toate criteriile de acceptare. Pe de o parte, ea nu mai dispune de resursele pe care le-a avut cînd a fost primită Grecia sau cele pe care le-a pus la bătaie cînd a fost primită Portugalia, iar, pe de altă parte, se pune problema admiterii unui număr mult mai mare de membri şi resursele de generozitate sînt la fel de scăzute ca şi cele financiare. Astăzi, Uniunea Europeană este o Europă-piaţă şi, pentru a intra în această piaţă, trebuie să poţi face faţă concurenţei. Dacă în această piaţă concurenţială, liberă, pătrunde un agent nepregătit, cineva trebuie să plătească preţul falimentului său: ori Uniunea, ori agentul însuşi. De aceea, obiectivul politicii externe româneşti a fost formulat, acum cîţiva ani, în următorii termeni: nu dorim să intrăm nepregătiţi, dar dorim să ne pregătim cît mai repede. Mai trebuie să observăm că, aşa cum este acum, Comisia Europeană este un organism birocratic cu un mandat destul de limitat. Este mandatul unui consiliu de administraţie într-o societate comercială: acela de a spori profitul acţionarilor. Desigur, un consiliu de administraţie poate propune acţionarilor mărirea capitalului prin vînzarea acţiunilor pe piaţă. Însă acest proces trebuie gestionat astfel încît noii acţionari să nu reducă din profiturile vechilor acţionari. Din acest fel de a gîndi lipseşte viziunea politică asupra Europei de mîine şi, pe termen scurt, nu există o altă soluţie decît aceea de a îndeplini criteriile de admitere, necesare în primul rînd nouă. Uniunea Europeană nu se extinde de dragul nostru, nici noi nu ne străduim să ne ridicăm economia de dragul altora. În paralel, însă, se poate ţine un alt discurs: cel al viziunii mari asupra Europei de mîine. Problema este dacă Uniunea de astăzi mai poate supravieţui pe termen mediu şi lung, chiar dacă i se vor mai face mici retuşuri şi va suporta mici reforme. Istoria va recunoaşte marile merite ale organizaţiei, acum însă realizările ar trebui transferate în cu totul alt proiect, care nu se poate defini prin expresia „extinderea UE" şi ar trebui să acopere formula unificării sau, dacă vreţi, a reunificării Europei. Transformarea unei Europe-piaţă într-o Europă-putere ar fi un proces în primul rînd politic, ceea ce ar îngădui includerea în proiect a tuturor celor pregătiţi pe plan politic, urmînd ca pe plan economic ei să se dezvolte în interiorul Uniunii şi nu în afara ei.

Ultimul venit e prost servit

Proiectul Europei politice este în dezbatere: Schröder propune o Europă federală, Jospin optează pentru o federaţie a statelor-naţiune. Dar aprofundarea legăturilor existente nu va îngreuna şi mai mult accesul celor din afară?

Uniunea Europeană este o realitate şi nu se va dezintegra, la un moment dat, pentru a lăsa statele membre şi pe cele care nu sînt membre să construiască altceva. Dar există viaţă, competenţe şi valori europene şi în afara Uniunii Europene. Şi noi avem obligaţia – şi dacă nu o îndeplinim vom avea de pierdut – să participăm la proiectul elaborării noii Europe. Această obligaţie presupune şi un drept corelativ: acceptul celorlalţi ca noi să intrăm într-un asemenea proces; deocamdată acest drept este destul de vag definit. Noi, împreună cu alţii, printr-o politică de alianţe adecvată, printr-un discurs şi acţiuni adecvate, trebuie să impunem recunoaşterea unui asemenea drept. Nu este admisibil – şi lucrul nu ţine de morală, ci de pragmatism – ca proiectul noii arhitecturi europene să fie alcătuit pe planşetele atelierului UE şi apoi construit cu lucrători din ţările candidate. Cu cît vom intra mai tîrziu în acest proces de proiectare, cu atît ne va fi mai neplăcut să constatăm că membrii vechi şi-au amenajat spaţii potrivite, iar nou veniţii primesc ce a rămas disponibil. De aceea avem şi în prezent dificultăţi în concilierea politicilor de dezvoltare cu politicile de integrare. Politicile de dezvoltare presupun susţinerea coerentă a unor ramuri economice cu avantaje comparative din punctul nostru de vedere, iar politicile de integrare înseamnă cerinţa ajustării economiei, în aşa fel încît această cărămidă românească să intre într-un loc lăsat liber prin agregarea celorlalte cărămizi europene. În loc să ne dezvoltăm, trebuie să ne diminuăm, pentru a intra exact în acest spaţiu. Miza bătăliei din Europa, dar chiar şi din lume, miză care trebuie înţeleasă şi de clasa politică, dar şi de populaţie, este stabilirea unei nişe cît mai convenabile, într-un moment cînd totul este reproiectat şi pus în discuţie. Noi, ca de obicei, luăm lucrurile într-o manieră extrem de formală şi privim deschiderile şi închiderile de dosare ca pe un concurs olimpic, fără să ne dăm seama că nu are importanţă cîte dosare ai deschis, dacă nu le-ai închis definitiv, şi nu are importanţă cîte dosare ai închis definitiv, dacă nu s-a stabilit o dimensiune convenabilă pentru viitor. Locatarii veniţi mai tîrziu în viitoarea casă europeană vor primi ceea ce rămîne după ce s-a împărţit ce a fost mai bun. Trebuie să intrăm cît mai repede şi în faza pregătitoare şi în cea de execuţie, dar atîta timp cît e vorba doar despre piaţă nu se poate intra mai devreme, dacă nu eşti pregătit să faci faţă acestei pieţe.

Elitele creează diferenţa

Aţi spus că şi clasa politică şi populaţia trebuie să înţeleagă miza acestei acţiuni. Dar, deşi peste 70 la sută din populaţie doreşte integrarea, subiectele europene nu ajung în dezbaterea publică. Moneda euro sau propunerile de federalizare sînt percepute drept ceva îndepărtat, nu ca perspectiva unei mutări într-un bloc unde vei trăi alături de un neamţ, de un bulgar şi de un maghiar.

Cu cîtva timp în urmă, răspunzînd întrebării unui ziarist român, am spus că, surprinzător, România este mai pregătită economic pentru integrare decît cultural, ceea ce nu l-a împiedicat pe respectivul să scrie, a doua zi, că domnul Severin crede că România este pregătită economic să intre în UE. Eu n-am vrut să spun că nu se scriu poezii frumoase sau nu avem cîntece frumoase, ci că nouă ne lipseşte cultura comunitaristă, a solidarităţii comunitare pe care se bazează întreaga construcţie europeană. Este probabil că, la data întemeierii UE, popoarele nu erau extrem de avansate din acest punct de vedere, deşi aveau antecedente: solidaritate la nivel de sate, de oraşe mici sau la nivel de landuri. Pentru că nouă această cultură ne lipseşte, maniera noastră de a raţiona este subsumată jocului cu sumă nulă şi procesul integrării este privit ca o competiţie olimpică: iau cupa eu sau ia cupa celălalt, şi nu ne interesează decît obţinerea cupei, nu se pune problema ce vom face cu ea după aceea. Corectarea acestei situaţii, în timp rezonabil, ceea ce înseamnă în timp util, nu se poate face decît de sus în jos, printr-un proces de explicare, de învăţare, de dezbatere, animat de elita românească. Se ştie că în istoria noastră au mai fost asemenea situaţii, în trecutul altor popoare la fel. Neamţul şi francezul de rînd nu vorbeau şi nu gîndeau ca Robert Schuman, Jean Monet sau Konrad Adenauer, cînd aceştia au propus trecerea peste tranşeele pline de sînge şi colaborarea. Ne putem întreba cine face parte din această elită românească şi cum putem face ca ea să-şi asume acest rol, şi un semi-răspuns, destul de pesimist, este că în aceşti zece ani elita românească a fost o parte a problemei şi nu o parte a soluţiei. Din analizele obiective încercate de mine, a rezultat că am fi putut concura destul de bine cu cei care aveau acelaşi nivel cu noi şi au ajuns ceva mai departe, dar handicapul sever al României a fost la capitolul elită: toţi ceilalţi au beneficiat de lideri mai buni decît România şi aceşti lideri mai buni au reuşit să creeze diferenţa între rezultate. De aceea spun că principala noastră problemă nu este de natură economică, ci de natură politică şi intelectuală.

Dl Năstase vorbea despre picătura de cerneală care colorează apa din pahar...

E nevoie de multă cerneală pentru a schimba într-adevăr culoarea; cu o picătură de apă, poţi schimba însă calităţile apei potabile.

Uniunea Europeană organizează nişte campanii de informare, imperfecte şi ele. Nu toţi francezii şi germanii ştiu cum şi ce va fi cu euro. Dar la noi nici nu se folosesc aceste canale de comunicare între guvern şi populaţie, între elitele intelectuale în ambele direcţii. Ceva paraziteză această comunicare.

Acest ceva este una dintre slăbiciunile democraţiei şi dacă noi nu vom şti s-o parăm, mă tem că vom rata chiar democraţia. Acest ceva este electoralismul. Cît timp se va considera că nevoia de voturi este mai importantă decît destinul ţării, vom eşua în demersul explicativ-educativ. Oamenii politici ar trebui să ia hotărîrea de a-şi alinia întotdeauna discursurile la standardele europene, explicînd care vor fi schimbările în viaţa noastră impuse de nevoia de integrare în Europa. Omul, în general, nu acceptă schimbarea, pentru că îi aduce incertitudine. Conservatorismul este infinit mai natural decît schimbarea, pentru că ea nu înseamnă mai mult confort, ci mai multă muncă, nu înseamnă cîştig obţinut pe cale conflictuală, ci cîştig obţinut prin sinergie, prin aport pozitiv şi nu prin confruntare. Şi natura îşi caută echilibrul, elementele instabile dispar sau se stabilizează. Naturală nu este pacea, ci lupta, şi omul este reticent şi sceptic, nu este dispus să-şi rişte propriul bine punîndu-l în comun cu binele altuia ca să obţină un bine mult mai mare. Or, scepticismul nu-ţi aduce voturi şi clasa politică românească ar trebui să poată renunţa la voturile obţinute prin simpatie. Pînă la urmă, alegătorii realizează că viaţa lor e tot mai proastă şi nimeni nu le explică de ce. Presa ar avea un rol important în crearea propriei ei responsabilităţi, pentru că, aşa cum este ea acum, îl îndeamnă pe omul politic la o atitudine electoralistă, la oportunism şi ipocrizie, nu la sinceritate, demnitate şi curaj.

Cît şi cum muncim

O revistă americană compara cum se trăieşte în SUA cu obiceiurile europene şi constata, cu secretă invidie, că în Europa ritmul muncii e mai firesc, oamenii îşi fac concediile, ştiu să se distreze şi să se bucure de viaţă. Cînd noi privim ţările occidentale, ni se pare că ritmul de acolo este infernal şi poate că schimbarea priveşte această modificare de ritm absolut necesară pentru închiderea dosarelor integrării.

Să vă povestesc ce mi-a spus secretarul general al OSCE (care e american), organizaţie cu sediul la Copenhaga şi cu salariaţi din toate zonele OSCE, deci din Europa şi America, Asia Centrală şi Caucaz. El observa că angajaţii vest-europeni vin şi pleacă la oră fixă; est-europenii vin întotdeauna mai tîrziu şi pleacă după ce se termină programul, nu ţin sărbătorile, lucrează şi peste weekend; americanii vin la oră fixă, lucrează şi peste program, şi în weekend, şi de sărbători. „Vezi, spunea el, noi, americanii, şi voi, est-europenii, sîntem învăţaţi să lucrăm mai mult, iar vest-europenii sparg uşile la ora patru cînd se termină programul". Comentariul meu este mai nuanţat: problema este că noi lucrăm fără disciplină, cu pauze anarhice, în timp ce americanii au învăţat să lucreze fără nici un fel de repaus; prietenii noştri din Europa occidentală sînt disciplinaţi, dar lucrează puţin, iar aceste diferenţieri vor determina şi deosebirile de destin pentru aceste popoare. Pentru noi este important să disciplinăm munca multă. Pentru Europa occidentală este indispensabil să muncească mai mult: de cînd o cunosc mai bine, mi-am dat seama că este extrem de pleziristă, sînt unele state membre unde nu poţi găsi pe nimeni la telefon niciodată; există state religioase foarte naţionaliste cu foarte multe sărbători religioase şi foarte multe sărbători naţionale; la sărbătorile religioase nu vezi pe nimeni la biserică, iar la cele naţionale nu mărşăluieşte nimeni cu steaguri în mînă. Iar americanii vor trebui, probabil, să înveţe să se distreze mai bine şi mai frumos. În Japonia, se pare că noile generaţii au înţeles că viaţa nu este doar muncă.

Şi au intrat în criză...

Dar nu din acest motiv. Distracţia este şi ea un fel de a munci, munca este un fel de a te distra, totul este să nu trăieşti sub teroarea productivităţii, a eficienţei. Competiţia este responsabilă şi pentru stresul şi pentru performanţa americanilor, cu consecinţe pentru stabilitatea pieţei muncii. Pe de altă parte, în ţările care se apropie de idealul european, oamenii nu traversează strada pe roşu chiar dacă nu trece nici o maşină şi nu se vede nici un poliţist. În alte ţări, oamenii traversează pe roşu în această situaţie. În unele ţări, oamenii traversează chiar şi dacă trec maşini, cu condiţia să nu fie nici un poliţist. Şi mai sînt ţări unde oamenii traversează chiar dacă poliţistul e acolo, dar e întors cu spatele, iar în România, oamenii traversează chiar dacă e roşu, chiar dacă poliţistul e acolo şi se uită la ei. Putem adăuga infinite nuanţe, dar pînă cînd nu vom ajunge să ne oprim la culoarea roşie a semaforului, chiar cînd strada e pustie, nu vom dobîndi un nivel de civilizaţie european. Să ne oprim la semnal, fără a diminua media vitezei de deplasare. Şi numai elitele politice, mass-media au capacitatea de a transforma ideile în acţiune, acţiune necesară pentru a ajunge unde ne-am propus. Dacă nu se impune un ritm accelerat, s-ar putea să constatăm, cînd vom ajunge unde ne-am propus, că nu ne aşteaptă nimeni, toţi s-au deplasat mai departe.

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU şi Mircea VASILESCU

Societatea Română de Psihanaliză este deja în NATO. Aşteptăm şi România

– convorbire cu Vasile Dem. ZAMFIRESCU, directorul Editurii Trei, vice-preşedintele Societăţii Române de Psihanaliză –

Editura Trei este cunoscută mai ales prin colecţiile sale dedicate psihologiei, psihanalizei şi disciplinelor conexe. Este una dintre puţinele edituri specializate într-un domeniu în care încearcă – sistematic, riguros şi cît mai accesibil – recuperarea unor discipline marginalizate sau chiar interzise pînă în 1989.

Recent, Editura Trei a publicat un Tratat de psihanaliză contemporană *în două volume de Helmut Thomä şi Horst Kächele, doi binecunoscuţi psihanalişti germani contemporani, şi un* Tratat de psihotraumatologie, *apărut foarte recent, în 1998 la o editură multinaţională cu sediul în Basel, semnat de alte două autorităţi ale domeniului psihiatric, Gottfried Fischer şi Peter Riedesser. Importanţa traducerii acestor două tratate pentru psihologii, psihiatrii, psihanaliştii din România, dar şi pentru publicul format al acestor „ştiinţe ale sufletului" este una capitală.*

Tratatul de psihanaliză *este o aducere la zi (ultima revizuire fiind din 1996) – din perspectiva psihanalizei anglo-saxone de azi – a conceptelor fundamentale ale psihologiei inconştientului. Urmărirea acestora (transferul, contratransferul, rezistenţa) în perspectivă diacronică, analiza comparativă a interpretării viselor de la Freud încoace, regulile fundamentale şi euristica psihanalitică analizate pe şcoli şi curente esenţiale – fac din primul volum* (Fundamente) *un instrument nepreţuit pentru specialişti şi o lectură demistificatoare binevenită pentru restul umaniştilor.*

Cel de-al doilea volum al Tratatului (Practica) *prezintă – în aceeaşi schemă istorică şi sintetică – o bogată cazuistică, desfăşurarea unor analize şi rezultatele clinice ale acestora.*

Tratatul de psihotraumatologie *este o noutate nu doar în limba română. Disciplina care se ocupă de „rănile sufletului" este nouă şi în Occident, deşi istoria sa „naturală" ar putea începe – în opinia autorilor germani – cu Ahile. Ceea ce este nou însă în definiţia ştiinţifică a domeniului e abordarea interdisciplinară, atît la nivelul etiologiilor, cît şi la cel al terapiilor. Psihotraumatologia nu respinge nici una dintre disciplinile clasice: psihologia, psihiatria, psihofarmacoterapia, terapia comportamentală, terapiile orientate psihanalitic. Pentru a concepe „ceea ce nu e de conceput" – trauma personală sau colectivă, iar capitolul despre Holocaust este semnificativ din acest punct de vedere – noua disciplină încearcă împăcarea tuturor abordărilor consacrate asupra „fracturilor sufleteşti".*

Într-o ţară tocmai ieşită dintr-o experienţă colectivă traumatizantă, nenumită pînă la capăt, în care factorii de risc (şomajul, criminalitatea violentă, maladiile cu risc vital, violurile, abuzurile asupra copiilor, mobbingul, adică agresiunile psihice şi morale la locul de muncă) s-au diversificat, ar fi mai mult decît firesc ca o asemenea carte clară şi analitică să intereseze.

Convorbirea pe care am avut-o cu dl Vasile Dem. Zamfirescu – editor al acestor volume (împreună cu Marius Chivu şi Silviu Dragomir) – încearcă să limpezească necesitatea traducerii în româneşte a unor volume de anvergura celor pomenite, receptarea lor în România, precum şi starea unor domenii a căror minimă cunoaştere ţine, în mod normal şi într-o ţară civilizată, de o bună cultură generală. **(S. S.)**

Domnule Zamfirescu, în Cuvîntul înainte la ediţia românească a recent apărutului Tratat de psihanaliză *în două volume de Helmut Thomä şi Horst Kächele vorbeaţi de efortul de recuperare a teoriei şi practicilor psihanalitice după 1990. La ce nivel aţi situa aceste volume, precum şi* Tratatul de psihotraumatologie *de Gottfried Fischer şi Peter Riedesser şi mai recent tradus la Editura Trei?*

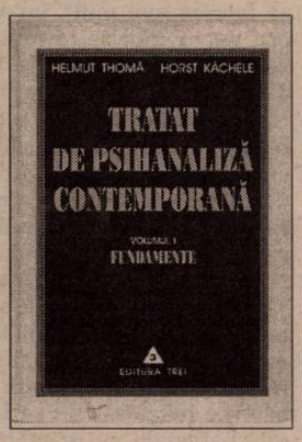

Evident, nu s-a recuperat pînă acum tot ce era de recuperat. Freud nu e integral tradus în româneşte, Jung şi Adler, de asemenea. Nici nu cred că ar fi fost posibil să recuperăm întîi tot decalajul faţă de Occident şi apoi să trecem la psihanaliza contemporană; de aceea am încercat să mergem în paralel cu cele două planuri, adică am continuat să-i publicăm pe clasici şi, în acelaşi timp, să publicăm şi lucrări contemporane. Aceasta ar fi în prezent politica editorială a Editurii Trei: clasici, dar şi contemporani. Iar *Tratatul de psihanaliză contemporană* este o lucrare foarte importantă, fiind o lucrare de sinteză care cuprinde o parte teoretică, dar şi una clinică; în România, pînă acum, aşa ceva nu s-a publicat. Eu cred că este un instrument foarte util, tocmai fiindcă este foarte actual; specialiştii au lucrat pînă acum cu originalele, dar şi cu autorii acestora, astfel încît sincronizarea lor s-a produs deja. De exemplu, John Kafka, căruia i s-a tradus în româneşte o carte, *Realităţi multiple în psihanaliză*, este şi un important psihanalist contemporan, care a fost de mai multe ori în România. A venit şi la lansarea traducerii sale. În concluzie, facem un efort de sincronizare pe două planuri, fiindcă nu putem aştepta recuperarea integrală şi apoi să trecem la contemporani.

Cum a fost primit în România Tratatul de psihanaliză? *Traducerile de pînă acum, volumele româneşti, practica Societăţii de Psihanaliză au creat un spaţiu public pregătit pentru receptarea acestuia?*

Există două aspecte ale receptării *Tratatului*: ecourile din presă au fost relativ mulţumitoare pentru cîtă psihanaliză este în România, adică a fost prezentat, semnalat în *Viaţa medicală*, în revista *Psihanaliza*, dintre revistele culturale în *România literară*, dar de către cineva din interiorul disciplinei, de Dorin-Liviu Bîtfoi, care are o formaţie psihanalitică. Pe de altă parte, *Tratatul* s-a vîndut bine, deci un public interesat există, chiar dacă ecourile din presă nu au fost spectaculoase. Cărţile de autor în psihanaliza clinică nu există încă deloc la noi, probabil că vor apărea, cu timpul.

Cît de relevante conceptual sînt, pentru cititorul român, capitole precum Formarea *(în care cei doi psihanalişti germani deplîng mutarea accentului, în practica psihanalitică, pe formarea psihanaliştilor, nu pe cercetare sau îngrijirea „policlinică" a bolnavilor) sau subcapitolele despre* Finanţarea externă, Sistemul de asigurări medicale din Germania*?*

Desigur, există deosebiri mari între practica psihanalitică din România şi cea din Occident, dar în privinţa chestiunilor de care vorbeaţi există diferenţe şi între diferitele ţări occidentale, fiindcă, din cîte ştiu eu, Germania e singura ţară occidentală care plăteşte prin asigurări pînă la trei ani de psihanaliză. Este ceva de-a dreptul miraculos. În ceea ce priveşte formarea psihanalistului în România, Societatea Română de Psihanaliză încearcă, încă de la formarea sa, să introducă criterii apropiate de cele occidentale, respectiv, un număr de şedinţe de analiză efectivă, în jur de 500, urmate apoi de supervizare şi formare teoretică. Prin urmare, încercăm să ne apropiem cît se poate de bine şi de mult de criteriile occidentale. În România, fiecare pacient îşi plăteşte terapia, pentru că nu există nici un fel de susţinere prin asigurări a psihoterapiei. Ar urma să se ia în discuţie o lege a psihoterapiei care să reglementeze şi acest aspect.

Persoanele de formaţie ne-medicală au acces la această formaţie?

În România situaţia este, oarecum, inversată în raport cu Statele Unite, unde medicii aveau exclusivitate în formarea psihanalitică. În România ne-medicii sînt majoritari în psihanaliză, respectiv psihologii, dar şi alţi reprezentanţi ai ştiinţelor omului. Evident, cei cu pregătire psihologică sînt cei mai interesaţi, dar există din ce în ce mai mulţi medici care se îndreaptă spre psihanaliză, chiar surprinzător de mulţi. Din punctul de vedere al formării, lucrurile merg foarte bine, iar acest fapt se reflectă în aceea că am fost deja recunoscuţi ca *study group* în cadrul Asociaţiei Psihanalitice Internaţionale, iar anul acesta va creşte şi numărul membrilor români, deocamdată sîntem patru, au mai candidat încă patru persoane pentru titlul de membru direct; în acest caz, reprezentanţii I.P.A. fac recunoaşterea. Cînd vom avea zece membri direcţi în I.P.A., vom alcătui o societate provizorie şi, apoi, după un număr de ani, vom deveni societate de sine stătătoare, care va putea valida singură membri, iar omologarea aceasta va fi recunoscută de Asociaţia Psihanalitică Internaţională. Mai e drum lung, dar noi sîntem deja intraţi în NATO-ul psihanalizei. Aşteptăm şi România.

Cine sînt ceilalţi trei membri în I.P.A., în afară de dumneavoastră? Care sînt criteriile I.P.A., ţin ele mai mult de operă sau de experienţa clinică?

Ceilalţi trei sînt: Brînduşa Orăşanu, Eugen Papadima şi Vera Şandor. Criteriile pe care trebuie să le îndeplinească un candidat ţin de formare şi de performanţele clinice; se prezintă la validare şi două cazuri clinice. În afara celor patru care au candidat anul acesta pentru poziţia de membru direct, mai există încă 21 de persoane care au dorit să acceadă la poziţia numită în mod clasic în psihanaliză „de candidat". Aşa că, după septembrie, se va produce un salt spectaculos printre cei atestaţi internaţional, fie ca membri direcţi, fie candidaţi.

De ce aţi preferat, în calitate de editor, traducerile din literatura de specialitate germană?

În editarea de carte, în general, intervin şi criterii aleatorii, care ţin de un anumit pragmatism. Aceste două cărţi au beneficiat de o subvenţionare din partea Inter Nationes Bonn, sprijin care ne-a făcut să putem edita două cărţi atît de voluminoase şi să ne asumăm riscul. Publicul de specialitate, care deja s-a format în România, cumpără autori consacraţi, Freud, Jung, Adler, nu şi autori contemporani. De aceea riscul ar fi foarte mare în lipsa subvenţiei. Iată de ce nu putem respecta mereu doar criterii teoretice. Cărţile sînt însă şi foarte importante teoretic, aşa că a fost o fericită coincidenţă, o întîlnire între criteriul teoretic şi cel pragmatic. De altfel, *Tratatul de psihanaliză* a fost deja tradus în vreo 12 limbi, el nefiind reprezentativ doar pentru psihanaliza germană, ci, în general, pentru psihanaliza anglo-saxonă. Autorii francezi sînt puţin reprezentaţi şi eu consider că este un factor de echilibru în psihanaliza românească, unde înclinaţia naturală este spre francezi.

Importanţa interdisciplinarităţii în lumea contemporană este unul dintre argumentele deschiderii psihanalizei spre alte ştiinţe ale spiritului. Credeţi că această orientare ar putea însemna o îndepărtare a analistului de practică?

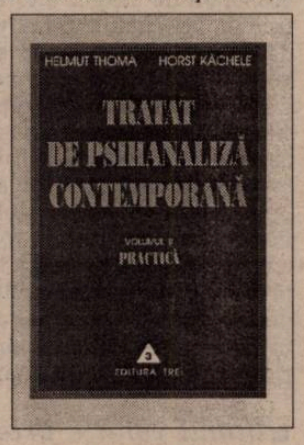

Nu cred acest lucru, dimpotrivă, consider că această capacitate a psihanalistului de a avea acces la mai multe discipline este benefică şi pentru activitatea terapeutică în general. Astăzi, există o tendinţă din ce în ce mai importantă în lume de a integra în psihanaliză tot mai multe cunoştinţe din domenii înrudite. Aş menţiona aici importanţa acordată, în vremea din urmă, studiilor de etologie, de exemplu de către Bowlby, care a elaborat o teorie a ataşamentului pornind de la cunoştinţe de etologie referitoare la relaţiile mamă-copil în primul an de viaţă. În ultimele decenii, psihanaliza se concentrează foarte mult asupra primului an de viaţă, iar cercetările înrudite nu pot fi decît binevenite. În ultima vreme, în Occident, datorită spectaculoasei dezvoltări a neuroştiinţelor, psihanaliza este obligată să reacţioneze la noile descoperiri, aşa cum neuroştiinţele au reacţionat la psihanaliză. Orice lărgire de orizont a psihanalistului în domenii conexe este binevenită.

Inclusiv spre mitologii, religie?

Sigur, să nu uităm că Jung care, dincolo de preferinţele personale ale unuia sau altuia dintre analişti, este o figură importantă a psihanalizei, a acordat o atenţie deosebită filozofiei, religiei, mitologiei, alchimiei, astrologiei, adică şi unor domenii marginalizate în epoca respectivă. Nu e de dispreţuit nimic din ceea ce poate îmbogăţi perspectiva psihanalistului.

În capitolul despre „Interviul preliminar şi prezenţa unei terţe părţi" din Tratatul de psihanaliză, *cei doi analişti germani se opun opiniei sociologului german Schröter, după care reuşita interviului preliminar şi acea analiză bună, care „realizează o străpungere", sînt condiţionate de un anume statut cultural, de o serie de aşteptări în cunoştinţă de cauză despre psihanaliză?*

Ceea ce se ştie şi în România despre condiţiile preliminare ale unei analize reuşite este faptul că psihanaliza presupune, pe lîngă un grad cel puţin mediu de inteligenţă şi o capacitate de introspecţie şi de verbalizare, un anumit grad de cultură. Aceste necesităţi nu exclud pe nimeni din psihanaliză, dar, după părerea mea, cu cît persoana care se supune unei asemenea analize este mai capabilă de verbalizare, cu atît şansele de reuşită sînt mai mari. Prin urmare, un anumit nivel cul-

tural, un nivel ridicat de inteligenţă facilitează procesul de psihanaliză. N-aş fi de acord cu Helmut Thomä şi Horst Kächele atunci cînd vorbesc despre accesul universal la psihanaliză. Este nevoie de un nivel cultural cel puţin suficient pentru o bună analiză.

Ei se bazează pe capacitatea asociativă, care este universală, ca şi pe alte constante general omeneşti...

Desigur, dar capacităţile acestea trebuie cultivate, trebuie bine exprimate. O inteligenţă necultivată, oricît de puternică iniţial, nu se poate valorifica în psihanaliză dacă nu este şi susţinută cultural. Ca să argumentez opinia aceasta, trebuie să vă spun că analizanţii noştri sînt, cu toţii, intelectuali, sînt oameni care lucrează sau vor lucra în diferite domenii intelectuale. Aşa a fost cam întotdeauna. În Occident există, totuşi, tendinţa de a extinde psihanaliza spre zone tot mai îndepărtate de clientela iniţială, adică spre populaţii defavorizate, spre emigranţi, marginali, şomeri. Dar această lărgire presupune o schimbare a procedurii clasice. În America de Sud, unde psihanaliza a luat o amploare nebănuită, se încearcă tot felul de soluţii pentru populaţiile extrem de sărace şi de necultivate. Există experimente şi în direcţia aceasta, dar e un alt stadiu al disciplinei noastre. Nu v-aş putea spune nici ce rezultate practice au dat, dar există...

Modelul procesului psihanalitic elaborat la Ulm se rezumă, în final, la o permanentă nevoie de adaptare la necesităţile pacientului. Credeţi că problemele etice (confidenţialitatea, respectarea contractului) sînt mai importante în practica psihanalitică decît cele teoretice sau practice?

În Germania, şi asta este o particularitate a lor, se practică înregistrarea pe bandă magnetică a şedinţelor, bineînţeles, cu consimţămîntul pacientului, iar acest lucru presupune un acces mai larg la materialul respectiv decît accesul analistului. Această deconspirare asumată se explică prin dorinţa caselor de asigurări, care plătesc terapia, de a avea nişte indicatori pentru a vedea cum evoluează lucrurile; pentru aceste case trebuie să existe un material obiectiv care să ateste evoluţia terapiilor respective. Confidenţialitatea strictă la care vă refereaţi se vede, în aceste împrejurări, serios relaxată. Aceste materiale, recoltate într-un fel destul de surprinzător, sînt folosite şi pentru cercetarea în psihanaliză, extrem de departe dusă în Occident, cu scopul de a oferi disciplinei un spor de ştienţificitate. Este o concesie pe care o face psihanaliza – prin deconspirare – unei societăţi dominate de ştiinţă.

Sînteţi psihanalist practicant. Cum decurge o analiză în cabinetul dumneavoastră şi cît durează în medie?

În România se practică analizele cu trei şedinţe pe săptămînă într-un interval de cîţiva ani. Intervalul variază în funcţie de analizantul respectiv, de evoluţia sa, de scopurile analizei, dacă e una de formare, sau terapeutică. În ultima vreme încercăm să ne apropiem de criteriile anglo-saxone, unde o analiză de formare se desfăşoară cu cinci şedinţe pe săptămînă. Desigur, asta presupune un efort financiar mare pentru români şi o investiţie de timp considerabilă, dar efectele sînt mai bune dacă frecvenţa şedinţelor e mai mare. Analizele au enorm de multe variaţiuni individuale, dar dacă ele sînt reuşite efectul e repede vizibil: se obţine o mai bună comunicare cu sine, persoana reuşeşte să îşi extindă controlul conştient asupra unor zone care înainte îi scăpau şi, reuşeşte, chiar în timpul analizei, să îşi modifice comportamentul.

Există o temă specială în tratatul celor doi psihanalişti germani: religiozitatea. Ce face analistul contemporan pe poleiul teologic? Se cramponează de rolul său de „avocat al realităţii" sau acceptă şi aici pluridisciplinaritatea?

Psihanaliza este o metodă, nu este nici o filozofie, nici o teologie. Este doar o metodă care produce o eliberare interioară, iar după ce fiecare analizant parcurge un drum spre sine, ghidat de această metodă, rămîne să aleagă singur dacă rămîne în interiorul religiozităţii, presupunînd că era în acest cadru. Este o opţiune personală. Aş spune doar că ceea ce psihanaliza reuşeşte să deconstruiască este o falsă religiozitate, adică o religiozitate care negoţează cu Dumnezeu tot felul de avantaje foarte terestre. Lucrul acesta poate fi pus la încercare într-o psihanaliză.

Tratatul de psihotraumatologie *de Fischer şi Riedesser – apărut în 1998 la Editura Reinhardt – mi se pare extrem de util pentru societatea românească de astăzi. Există un capitol despre Holocaust, în care problema vinovăţiei este discutată în termeni de identitate personală şi socială a individului. Vi se pare posibilă o analiză de acest tip asupra perioadei comuniste?*

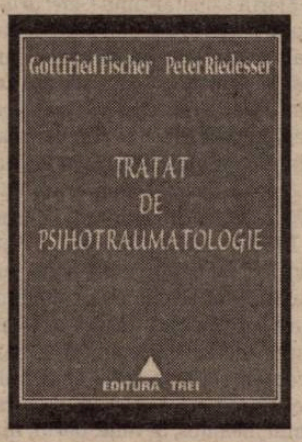

Psihotraumatologia este un domeniu relativ nou şi în Occident, care face o sinteză a cunoştinţelor despre psihologia traumei din diferite domenii; este un domeniu pluridisciplinar prin excelenţă, care include şi psihanaliza, dar nu se limitează la ea. Este axată pe cunoaşterea şi terapia traumei psihice. În România este o carte de primă utilitate, pentru că – de ce-am ascunde-o? – sîntem un popor traumatizat şi este nevoie de specialişti în domeniu, pentru a încerca să mai reducem din efectele acestor traume istorice majore. La Editura Trei a mai apărut o carte despre traumă, *Strigătul copiilor muţi. Psihanaliză şi holocaust*, de Ilany Kogan. Ideea surprinzătoare a acestei cărţi era aceea că trauma se transmite de la o generaţie la alta. Trauma se transmite intergeneraţional la a doua sau a treia generaţie care nu a fost expusă în mod direct. Şi la noi, cei care se nasc acum nu scapă de la sine de presiunile traumatice la care au fost supuşi părinţii sau bunicii lor. Lucrul acesta trebuie avut în vedere în ţara noastră de către cei care se ocupă de educaţia copiilor sau de terapia lor. Efectele unei experienţe atît de dramatice trebuie cunoscute pentru a putea fi, în viitor, depăşite.

Ar fi nevoie, mai întîi, de studii serioase asupra domeniului. Vi se pare o cale analiza interdisciplinară – psihologică, sociologică – a literaturii memorialistice, a jurnalelor de închisoare, mai ales?

Sigur, ar fi şi util şi necesar, dar deocamdată cred că nu există forţe care să lucreze în atîtea domenii la noi. Au început să se facă asemenea lucruri mai ales de către unii colegi ai noştri care au rămas în Occident. Aceste studii i-au ajutat şi pe ei să se lămurească, dar a oferit şi Occidentului o viziune mai concretă despre ceea ce s-a petrecut pe dinăuntrul oamenilor din zona asta. Există cîteva cărţi în curs de publicare, în Franţa, pe tema traumelor produse de comunism în România. E un domeniu nou, cu multe potenţialităţi, unde tinerii vor avea, desigur, un cuvînt de spus, deşi nu au trăit decît parţial acea perioadă. În general, psihanaliza şi psihotraumatologia au şanse foarte bune în România, pentru că oamenii de aici au nevoie de o asemenea terapie, tocmai pentru că au fost traumatizaţi sistematic o jumătate de secol; acum au nevoie de o asumare, de o terapie, dacă nu de masă, cel puţin în masă.

▲

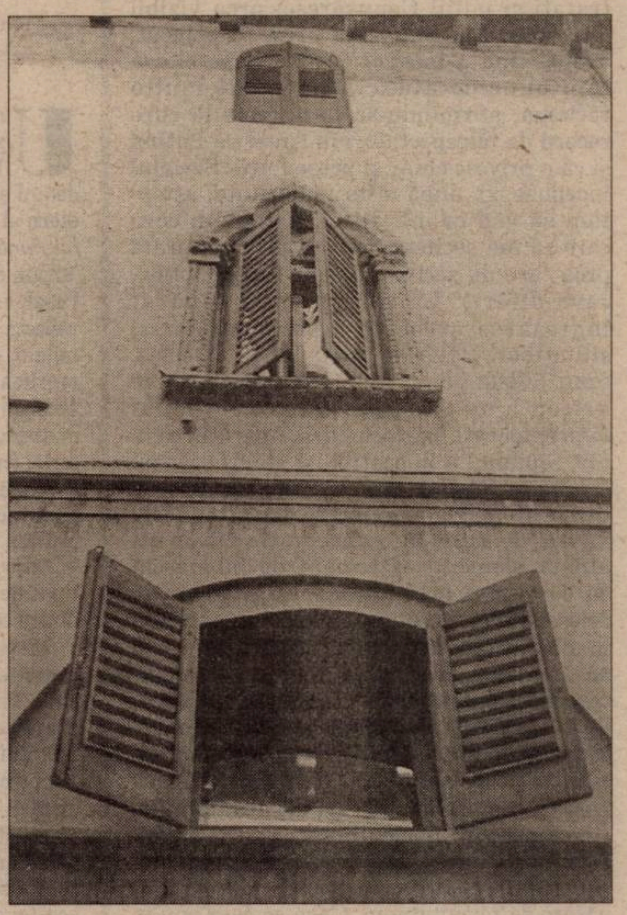

© L. Muntean

Cătălin MANOLE

case şi nume

Aici a stat Ştefan Luchian

Astăzi ar fi o poveste ce ar trece cu îngăduinţă şi ironie drept romantică: un tînăr necunoscut se îndrăgosteşte de o prostituată de la Crucea de Piatră şi va încerca să o salveze de acolo. Au plănuit împreună o evadare şi-au fugit într-o noapte, pe acoperişurile caselor din cartier. Încurcătura a fost cufărul fetei, la care ea nu a renunţat. Asta i-a făcut să întîrzie la întîlnirea cu birjarul plătit să-i aştepte la o anumită oră, în colţ. Tînărul a cărat lada, pe jos, de la Crucea de Piatră pînă la un hotel din centrul Bucureştiului, unde rezervase o cameră pentru a-şi ţine iubita departe de îmbrăţişări străine. Numai că, după două zile de libertate astfel recîştigată, fata s-a întors la vechea ei locuinţă.

Tînărul îndrăgostit era Ştefan Luchian.

În tăcere

Este o casă obişnuită şi ai trece pe lîngă ea fără să o observi dacă nu ţi-ar atrage atenţia foile de tablă puse în ferestre în loc de geamuri. O privire mai atentă poate descoperi însă, pe zidul dinspre curte, o placă memorială: „În această casă a trăit, a lucrat şi a murit neînţeles pictorul Ştefan Luchian – 1868-1916".

O casă ţărănească la prima vedere, fără etaj, neîngrijită, aproape pustie. Întotdeauna un paznic tăcut te conduce de la poartă în casă. Înăuntru doi oameni, tăcuţi şi ei. Pare un ritual, dar totul capătă sens cînd un bătrînel cu ochelari groşi, legănîndu-se în şezlong, îţi întinde o foaie şi un pix: sînt surdo-muţi. Familia Cornescu. Foaia trece repede de la unul la celălalt, comunicăm. Litere. Domnul Radu Cornescu este nepotul pictorului Ştefan Luchian şi moştenitorul casei. La rîndul său este pictor, elev al lui Camil Ressu. A fost decorator la Teatrul Naţional şi la Opera Română. Soţia lui îmi aduce un album cu fotografii ale frescelor pictate în 11 biserici. La una dintre ele schela de suţinere a pictorului s-a prăbuşit şi de atunci dl Cornescu merge în cîrje. În interior, casa pare mai degrabă un depozit, cu lucruri şi mobilă de-a valma, fără covoare. Camerele sînt înalte, ferestrele largi. Una dintre ferestrele faţadei a fost prelungită pînă jos şi transformată în uşă pentru a crea independenţă sălii dinspre stradă. Poate doar aşa va dori cineva să o închirieze. Ar însemna cîţiva bani în plus la pensiile mici ale familiei şi posibilitatea unor reparaţii urgente – plafonul, podelele... Podeaua şi-a pierdut lustrul, în colţuri sînt găuri, tavanul are flori picurate prin acoperişul spart. Tablourile expuse în casă sînt semnate de dl Cornescu. Lucruri care au aparţinut lui Luchian au fost duse la Casa Memorială „Ştefan Luchian", din Botoşani, unde s-a născut pictorul. De fapt acolo s-a dus ce a mai rămas din lucrurile şi tablourile artistului după două confiscări ale Securităţii, în '74 şi '86.

Cînd încă mai exista patul pe care a murit artistul, în această casă s-a turnat partea finală a filmului „Luchian" în regia lui Nicolae Mărgineanu. Şi pe aici a trecut, în penultima zi a filmărilor, Nichita Stănescu. Nichita Stănescu a stat de vorbă cu Ştefan Luchian... interpretat de Ion Caramitru, bineînţeles.

Cum este să fii Luchian

Ion Caramitru: „Eram un bărbat puternic, aproape violent. Foarte masculin şi pătimaş în dragoste. Făceam parte dintr-o grupare de artişti plastici care au încercat o revoluţie în gîndirea artistică a timpului, de aceeaşi parte a baricadei cu Vermont, împotriva academismului. Aveam şi o vorbă: «belle-arte, rebele arte». Eram foarte sărac şi mă îmbolnăvisem de aceeaşi boală ca şi Eminescu, numai că mie îmi paralizaseră mîinile. Cînd mă aflam pe patul de moarte a venit Enescu şi mi-a cîntat la vioară.

Nichita a venit şi i-am povestit împreună cu Nae Mărgineanu celebra întîmplare cu Luchian care şi-a pictat autoportretul peste un peisaj. Pentru că nu mai avea bani de pînză a răzuit peisajul.

Nichita, impresionat de această poveste, a zis *Ce frumos ar fi să vedem cum din peisajul ăsta apare portretul pictorului*. Şi pînă la urmă Mărgineanu a preluat acest gînd şi aşa s-a încheiat şi filmul. Ar fi vrut să apară şi povestea de iubire dintre Luchian şi fata de la Crucea de Piatră, însă a fost refuzată la cenzură pe motive de... pudoare comunistă."

Casa lui Ştefan Luchian se află pe o străduţă din centrul Bucureştiului. Străduţa poartă numele unui om care, deşi nu a fost pictor, este şi el autorul unui celebru tablou: Mendeleev.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Biata Betty

Telenovelele, aşa cum am tot semnalat, continuă să evolueze. Chiar dacă fenomenul nu mai e chiar aşa de exploziv şi mediatizat ca pe vremea Marianei, ori Kassandrei, popularul gen de televiziune sînt convinsă că şi-a păstrat spectatorii fideli. Şi a continuat să inoveze. După încercări feministe, adolescentine, cu protagonişti copii, cu accente comice etc., telenovelele au ajuns la stadiul în care să-şi permită o eroină urîtă. De fapt, urîtă doar pînă la jumătatea serialului, căci altfel telespectatorii ar fi prea îndelung maltrataţi şi mitul Cenuşăresei prea vizibil contrazis. Lui Betty cea urîtă i s-a făcut, atunci cînd a început (să fie, deja, cîteva luni bune de-atunci), imens de multă reclamă, afirmîndu-se că a ajuns la cifre record de telespectatori în America Latină şi că o privesc chiar şi preşedinţii. Serialul începuse, şi, după atîta publicitate, aşteptam să văd ce are altfel. Aşteptam ceva care să mă şocheze. Nu am fost tulburată prea tare de serial, dar am simţit, totuşi, ceva diferit. La început m-a supărat îngroşarea excesivă a personajelor şi situaţiilor: Betty şi prietenul ei, Nicolas, erau hidoşi ca-n benzile desenate, unde urîţenia se trasează după coordonate/prejudecăţi fixe: ochelarii, aparatul dentar, bretonul à la castron şi slinos (opusul celui à la *Head & Shoulders)*, hainele prea lungi şi largi, asexuate, vocea spartă. Toate, de fapt, la o observaţie cît de cît atentă, elemente exterioare, de bal mascat cu costumul prost finisat. Betty, biata, reiese, din tot acest cocktail, ca un personaj inadecvat ajustat pentru decorul său. Din această inadecvare se profilează şi comportamentul batjocoritor, crud chiar, al celorlalţi faţă de ea. Capacităţile ei profesionale impecabile sînt singurul accesoriu care o menţin într-o slujbă în care majoritatea cu posturi mai bune au şi un alt atu (familia, sex-appeal-ul, masculinitatea). Cu deghizamentul ei stîngaci, Betty contrazice cultul trupului căruia, cu toatele, am fost învăţate să ne supunem. Ceea ce este nou în această telenovelă, pe lîngă urîţenia personajului, este cruzimea recunoscută a relaţiilor umane. Lipsa de adecvare a lui Betty le permite celorlalte personaje, care au bunul-simţ de a se supune regulilor, s-o trateze ca pe o greşeală a naturii, şi să-i spună în faţă acest lucru de cîte ori au ocazia. Aparenţele contează, ba chiar sînt esenţiale, şi toleranţa, cu care degeaba s-au luptat să ne obişnuiască atîtea filme şi seriale americane, nu există. Lumea profesională e o junglă, ne spune serialul cu sarcasm, şi o femeie nu poate să reuşească, nici profesional, nici personal, dacă nu se transformă din Bestie în Frumoasă. Lui Betty începe să-i meargă bine, înţeleg, abia în a doua jumătate a filmului, cînd se hotărăşte să arate bine. În telenovelele de pînă acum, eroina era oricum frumoasă, condiţia ei socială fiind incertă – de servitoare, călugăriţă etc. Îi rămînea, întotdeauna, înzestrarea naturală. Betty din serialul cu pricina şi-a permis să sfideze chiar natura. De asemenea, în *Betty cea urîtă* s-a pus pentru prima dată accentul pe calităţile profesionale. Pînă acum, în cazul frumoaselor, acestea nu prea contau; deşi eroinele lucrau undeva, de obicei la o firmă, nu cariera în sine le interesa. Desigur, se descurcau, dar era mai mult o chestiune de protocol, imagine şi stabilire de relaţii. *Betty cea urîtă,* prin îngroşările ei exagerate, este un soi de metatelenovelă. Se recunoaşte, aici, că telenovelele vehiculează sentimente extreme, şi prejudecăţi, şi că sînt intolerante şi desuete.

▲

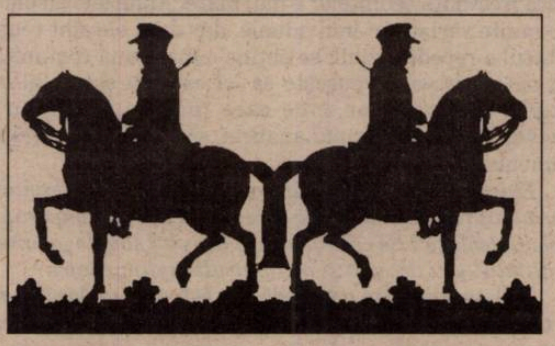

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Mişcarea scenică în actul de la 23 august 1944

Un bine documentat interviu al dlui Florin Constantiniu *(Adevărul* din 11 august 2001) îmi dă impuls ca să propun o extragere a actului de la 23 august 1944 din toate schemele învăţate, alternativ sau nu, de şcolerii ultimilor 57 de ani şi să-l integrez ca o filă – o, încă nu de poveste... – din studiul fascinant de etern al lui D. Drăghicescu, scris la 1907, intitulat chiar aşa: *Din psihologia poporului român.* De vreo 10 ani mă încearcă acest impuls, de cînd am decupat, prin '91, '92, un document de arhivă care relata, minut cu minut, arestarea lui Antonescu la Palat, în ziua aceea, momentul-cheie pe care, bulversat cum eram de lectură, îl vedeam ca un epilog, formidabil în expresivitatea lui involuntară, la comedia aceea umană şi română, cea care se sfîrşea, la 1884, cu nemuritoarele cuvinte, mai nemuritoare decît Gambetta: „muzica! muzica!". Mai mult ca sigur că exageram, că abuzam în fervoarea mea caragialiană, mi-am luat seama şi, ca românul modern, m-am revizuit învinovăţindu-mă de o privire prea comică asupra oamenilor şi a Istoriei (cu I mare, desigur). Azi, primind impuls de la istoricul nostru, montez scena în viziunea gravă, rece, pentru unii inconfortabilă, a sociologului de la 1907, păstrîndu-i însă extraordinara teatralitate, ameţitoarea mişcare scenică ce nu pot proveni decît de la cel fără de care răul, ramul, neamul, nevoile, dorul, nimica mişcă în ţărişoara asta; oricît ar fi de vulnerabilă în faţa celor riguroşi – înţelegerea actului de la 23 august 1944 printr-o grilă Drăghicescu-Caragiale îmi apare ca una dintre cele mai naturale, mai potrivite, de nu chiar „cioclopedice".

Este, în primul şi în primul rînd, dispoziţia în decor a personajelor principale: Antonescu este convocat de Rege, în Salonul Galben din Casa Nouă ridicată în incinta Palatului, pentru a fi arestat în caz că nu acceptă să-şi dea demisia; după o draperie se găsesc oamenii de încredere ai Suveranului, hotărîţi să-l sprijine în înfăptuirea actului; numai că Mareşalul nu concepe să demisioneze şi Majestatea Sa, pe bună dreptate, ca un tînăr de 23 de ani, aflat în faţa Conducătorului de fapt al ţării, e profund emoţionată şi nu îndrăzneşte să treacă la faptă; i se usucă omeneşte gura şi de vreo două-trei ori se întoarce la cei de după draperie care îl îndeamnă apăsat să se întoarcă în Salon, să cuteze şi să ordone arestarea. Drumul acesta regal între curaj şi teamă – cu gîtul uscat şi un ţel înalt în minte – truvaiul acestei draperii care stăpîneşte tot spaţiul psihologic mi se par de un realism propriu montărilor lui Ciulei şi Pintilie, de la „Bulandra", obsedate de tragicomicul căderii în contingent a oricărei idei măreţe, perfect compatibil cu ea.

Urmează arestarea propriu-zisă, plină şi ea de acea sevă vitală a amănuntelor neprevăzute care declanşează mecanismele oricărui qui-pro-quo de geniu dramaturgic: „Antonescu – ne dezvăluie istoricul – avea o sensibilitate ieşită din comun, în sensul că orice atingere a sa de către o altă persoană, chiar cu un gest amical, îi provoca o reacţie extrem de violentă. Antonescu mai avea un tic: în momentele de enervare îşi băga mîna în buzunar. Cînd maiorul Dumitrescu i-a spus: „Domnule Mareşal, din Înalt Ordin, sînteţi arestat!", Antonescu şi-a dus mîna la buzunar. Militarii au crezut că vrea să scoată un revolver şi au încercat să-l imobilizeze. Asta a declanşat furia Mareşalului care l-a lovit cu piciorul, în testicule, pe maiorul Dumitrescu. În condiţiile acestea, generalul Sănătescu (ieşit de după draperie... – n. mea) i-a spus subofiţerului: „Ia mîna de pe domnul Mareşal!" în sensul: „nu-l atinge, nu-l brusca!". Echipa a crezut că Sănătescu se împotriveşte arestării şi *s-a blocat.* (Sublinierea mea: suspans de care a depins soarta unei ţări, a noastră, a tuturor celor de faţă, din trecut şi viitor, sănătate!). Atunci aghiotantul Regelui, colonelul Emilian Ionescu, care se afla în spatele draperiei (eroina principală, nu? – n. mea), a ieşit de acolo şi a strigat: „Executarea!".

După care scenografia atinge nebunia, salvînd o clipă România: Mareşalul e împins şi închis într-un seif de timbre, mare cît un om, dar acolo Antonescu nu are aer pentru respiraţie şi e mutat într-o garderobă a Reginei-Mame Elena! Zece scenarişti, scenografi, regizori – dintre aceia care au făcut înainte de '89 filmele acelea şablonarde despre Eliberare, iar după '89, invers! – nu ar fi putut inventa aceste două stupefiante gaguri ale obiectului în care joacă aiuritor, liber şi autonom spiritul locului radiografiat perfect de Drăghicescu.

În sfîrşit, pentru a definitiva mişcarea scenică a întregului act – trebuie să ne referim la cei cîţiva chelneri care au constituit grupul trimis de Partidul Comunist ca să-l transporte pe Mareşal din Palat într-o casă conspirativă din Vatra Luminoasă, pentru a-l preda apoi Armatei Sovietice. Chelnerii aceştia – unii dintre ei de la restaurante gomoase – sînt, în viziunea mea, omagiul subconştient pe care Clio l-a adus acelei Opere, unice în proza română, în care fără strigătul voios de „Ţal! Încă un rînd!" nu se putea discuta, energic şi competent, starea naţiunii şi a boborului. De altfel, l-am cunoscut cîndva pe unul dintre aceşti chelneri; prin anii '50 era general, locţiitor politic într-o Mare Unitate, scund, bondoc, un mustăcios bonom şi mult mai inteligent decît ciocănarii sumari care ne conduceau.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Marin Iulian despre Bucureşti

Iubesc acest oraş din mai multe puncte de vedere. Am prins perioada interbelică, aveam vreo şase ani în '44, am simţit cizma sovietică, deportările, apoi ascensiunea Ceauşescu aici, în Bucureşti. Zic de aceste momente pentru că fiecare l-am întîmpinat în aceeaşi parte a oraşului, în Crîngaşi. Acolo m-a dus tata, doctor, ca să vindece pe cineva, acolo m-am dus cînd m-a dus mama la un tîmplar să mă ascundă, cînd l-au luat pe tata, şi tot acolo ne-am mutat prin '65. Crîngaşi. Urăsc cartierul, ţiganii, tot, un cartier din care n-am mai putut ieşi. Am făcut toate compromisurile pe care mama mi le spunea... să fiu cuminte, să mă duc la liceu, să spun că-l demasc pe tata ca să intru în facultate... tot am făcut... şi m-au primit la Politehnică, n-am înţeles nimic de acolo, nimic n-am învăţat. Mă treceau pe ochi frumoşi. Bine, învăţam la minim şi ca un tocilar. M-am iubit cu secretara de partid pe facultate. Au dat-o pe ea afară, toţi mă arătau cu degetul. Mă băteam cu colegii în disperare. Mă stîlceau în bătăi ca pe un vierme. Dădeau în mine şi turnătorii. Toţi se răzbunau. Cînd ea a ieşit din puşcărie nu o mai recunoşteam. Eram inginer, ea o cîrpă. Din Crîngaşi n-am putut să ies. M-au mutat doi ani cît au construit cartierul peste cimitir, după aia iar m-au adus, prin repartiţie, că depusesem cerere de apartament cu două camere, eu mă dădusem bolnav să iau o cameră. Iubesc Bucureştiul pentru că putea să-mi facă rău şi nu mi-a făcut. Străzile lui pe care m-am iubit, parcurile în care văd mii de perechi, vrăbiile înfrigurate iarna, porumbeii prietenoşi, gîndacii de care nu poţi scăpa. Trăiesc din două milioane patru sute patruzeci de mii şi patru sute trei lei. Asta înseamnă opt sute de mii întreţinerea, două sute chiria, două sute lumina, o sută de mii cablul. Restul mîncare: cam 35.000 pe zi. Dimineaţa lapte şi felie de brînză cu ou, la două zile. Prînz, mîncare gătită la trei zile să ajungă trei, pepene, cît e sezon, felie trei centimetri. Seara, ceai cu grisine, un pachet ajunge la cinci zile, cam două grisine pe seară. Somn, două-trei ore şi apoi auzit Crîngaşiul pînă în zori.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Brâncuşi arhitect (III)

Ce legătură poate fi între *Pasărea măiastră* a lui Brâncuşi, San Pietro şi Coasta de Fildeş? Aparent nici una. Şi totuşi, un arhitect francez de origine şi educaţie rromână le-a adus laolaltă. Domnul Vişan, vă reamintesc, a venit direct de la Paris spre a ne anunţa că este imperativă construirea unor replici colosale ale cîtorva statui brâncuşiene spre a fi amplasate în pieţele bucureştene. Atunci, dl Vişan explica unui popor de papuaşi şi de troglodiţi, alegînd cuvinte cît să le cuprindă minţile abia trezite şi să se minuneze în ce fel ar proslăvi d-sa moştenirea brâncuşiană, iară noi cată să-i oferim mintenaş mijloace ca să treacă la treabă. Cum pe aici se întîmplau lucruri mai importante atunci, nu l-a băgat nimeni în seamă şi arhitectul nostru s-a întors, dezabuzat, sper, înapoi în neantul parizian de unde apăruse.

Dar de unde îl ştim noi pe dl Vişan şi, cunoscîndu-l, avem motive să ne temem de prea marea sa dragoste pentru sculptorul pe care-l aniversăm anul acesta? Care este – unica, mă tem – întîmplare citabilă „din vieaţa şi opera" d-sale? O „replică" a catedralei San Pietro în satul de origine al unui mărunt dictator vest-african, dintre aceia pe care îi tot drăgălea un mărunt dictator român acum vreo trei decenii. Pe scurt, spre a-şi preamări originea, şeful de stat respectiv i-a comandat arhitectului „nostru" să ia aminte la San Pietro şi să-i toarne ceva asemenea, dar mult mai amplu, în peisagiul semi-deşertic atît de drag inimii sale, printre găini şi cămile natale.

Rezultatul? – o semi-calotă scoborîtă de pe San Pietro, amplificată şi pusă parcă direct pe sol: cea mai amplă biserică din lume. Ea arată exact în felul în care se iţeau la reflux din nisip resturile Statuii Libertăţii în scena finală din *Planeta maimuţelor* (originalul, nu *remake*-ul recent!). Dacă un cataclism ar fi trimis în derivă trans-continentală originalul roman avariat, l-ar fi îngropat pînă sus aproape şi l-ar fi lăsat să se iţească dinaintea ochilor uimiţi ai unui trib negru, aşa ar fi arătat. Fireşte, nu se putea să lipsească, spre a încununa opera, un simulacru de colonadă berniniană, de data aceasta caricat prin reducerea scării.

Construcţia despre care vorbim, închinată Sfintei Maria, este un *kitsch* înspăimîntător, prin scara reciprocă a părţilor (cupola gigantică devine elementul central al lăcaşului de cult), prin inabilitatea relaţiei cu originalul (acolo, maimuţărit), prin derizoriul amplasării (în cîmp gol, în afara oricărei relaţii urbane care să sugereze măcar nevoia colonadei şi a pieţei pe care o deambulează). Ea figurează acum într-un soi de carte care circulă şi prin România, destinată pruncilor firoscoşi. Acolo sînt descrise cele mai bizare – din tot felul de motive, dar de regulă pur şi simplu din cauza dimensiunilor colosale – edificii gîndite de mintea omului. Cu siguranţă, este greu să nu ne punem, văzînd catedrala respectivă, întrebări de felul celor pe care ni le punem vizitînd noul cartier de vile de dincolo de Grădina Zoologică a Bucureştilor: cum de se întîlnesc asemenea clienţi cu asemenea arhitecţi şi, mai cu seamă, ce vină are blînda Gheea, de le suportă acestora toate bazaconiile?

Povestea africană are legătură tangenţială cu Brâncuşi. Probabil, dacă nu ar fi intervenit falsificarea *Coloanei fără sfîrşit,* la ordinul şi în fabrica dlui prefect de Hunedoara, nici nu ne-am fi reamintit de personaje analoage, precum dl Vişan... Dar povestea copierii sfidătoare, fără nici un drept – legal, moral, intelectual şi estetic – a coloanei brâncuşiene continuă să se deruleze. Aşa că l-am scos şi pe dl Vişan din uitare spre a mai trage o dată, încă o dată, semnalul de alarmă în legătură cu modul lamentabil în care administrăm posteritatea sculptorului.

Gorjenii, se pare, strîng semnături împotriva siluirii originalului pe care-l au ei în păstrare. Dar ştim cît de importante ne mai sînt semnăturile acum. Decizia trebuie să vină tot de la ministrul Culturii şi, dacă nu, de la prim-ministru. Ambii tac. România e în vacanţă. De tot, parcă. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Timpi vii şi morţi

1. *Lacrima.* E momentul confesiunii pentru una dintre concurentele de la *reality show*-ul *Vara ispitelor*. Începe să vorbească spre camera de filmare şi după un timp e silită să tacă: vorbele i-au adus lacrimi şi ea se luptă ca să le reţină. O transfocare ne aduce aproape de faţa ei lăsată în jos. Camera s-a postat cu promptitudine în poziţia ideală ca să înregistreze lacrima, cînd va cădea. Lacrimile sînt aur. Dar ceva în concurentă (un fel de pudoare îndîrjită) reţine lacrima, refuză această cădere nervoasă în public. Sughite, se scutură, amînă, aşteaptă ca filmarea să se termine. Camera continuă să o fixeze cu presiunea a mii de priviri pofticioase de lacrimi *live*. Are tot timpul din lume. Trece o eternitate. Ţine-te bine, eşti o fată curajoasă, nu le (ne?) da ceea ce vor (vrem?) de la tine. Mai trece o eternitate. Tele-mulţimi suspendate de o lacrimă – va cădea sau nu va cădea? Camera e tot acolo. Mi-o imaginez torcînd uşor, ca un locuitor formidabil de pe Animal Planet, un vînător care poate să aştepte oricît, ştiind că pînă la urmă va cîştiga. Hai, cedează, dă-le (-ne?) lacrima aia, ca să se termine o dată!

© F. Goldstein

2. *După 20 de ani.* Într-o sîmbătă, la Antena 1, am putut vedea un film cu Marlon Brando, din 1976. Trecînd o zi, trecînd şi noi pe HBO, l-am revăzut pe Brando într-un film din 1996. Primul film marchează pentru mulţi începutul declinului său. Venea după *Ultimul tango la Paris* (1972), în care dăduse atît de mult din el. (Nu cunosc în cinema o colaborare, între regizor şi actor, comparabilă cu cea dintre Bertolucci şi Brando, acolo: în rol sînt încorporate elemente din biografia şi legenda starului, şi există indiciile acelea tulburătoare, în scenele de violenţă fizică şi verbală, că actorul a plonjat mai adînc decît oricînd şi, poate, decît oricine, în propria sa furie şi disperare: e co-autorul filmului.) În 1976, părea deja plictisit, distrat, evolua pe propria lui lungime de undă, ignorînd orice interferenţă. Şi după încă 20 de ani, e o apariţie dureroasă. Nu-i vorba numai de obezitatea care-l face grotesc, ci mai degrabă de senzaţia că tot ce avea s-a dus. La televizor, hazardul programării produce uneori astfel de juxtapuneri dramatice: Brando în '76, Brando în '96, povestea unui declin, cu elipsă, cu paranteză, cu scurtătură. Drama e dincolo de cele două filme, în cei douăzeci de ani. Cum ar fi fost dacă, pe un al treilea canal de televiziune, s-ar fi difuzat şi unul din filmele sale de tinereţe? *Pe chei*, cu Brando în taxi interpretînd marea arie a ratării – „Charlie, nu înţelegi. Aş fi putut fi un campion..."

3. *Madlene.* Filmele lui Sergiu Nicolaescu sînt redifuzate în ultima vreme (la HBO, la TVR2), cu mare succes de public. Oare oamenii care se uită, fără un zîmbet ironic, la *Capcana mercenarilor* sau la *Noi cei din linia întîi,* şi din cînd în cînd oftează – „Ce filme bune făceam pe-atunci!" – oare chiar se referă la filme? Nu se gîndesc mai degrabă la tinereţea lor, la ziua în care au văzut filmul respectiv *(Un comisar acuză, Duelul)* pentru prima dată? Nu suspină de fapt după lucruri ca astea – cum au alergat pe bulevard ca să ajungă la timp, cu cine s-au întîlnit, ce coadă era la Patria, cum arătau pe-atunci, ce credeau pe-atunci, ce vedeau pe-atunci, cum erau pe-atunci? Filmele astea *(Revanşa, Ringul)* sînt madlenele lor, aşteptînd în programul de televiziune, ca pe un platou, să fie luate şi înmuiate în ceai. Cuvintele de apreciere nu au (cred) o legătură atît de mare cu gustul în materie de cinema. Dar au o mare legătură cu nostalgia. Cu timpul. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Războiul Rece, episodul Sârbu-Turner

Printr-o curioasă decizie a departamentului de programe de la PRO TV, vedem în fiecare duminică dimineaţa episoadele fascinantului serial *The Cold War* produs de CNN. Spun curioasă, pentru că PRO TV -ul s-a ales cu audienţă, dar şi cu invective pe seama opţiunii sale de a transforma sezonul de concedii în „Vara Ispitelor". Nu vreau să discut dramele reale sau nu ale perechilor care au vrut „să se cunoască mai bine", dar este clar ca opţiunea către acest tip de programe („VI" nu e singurul) este impulsionată de foamea de audienţă şi publicitate. Adaptarea nocturnă a unui program de radio, reluările de seriale şi alte invenţii estivale arată clar că s-a dorit o formulă lejeră şi, pe unde se poate, cu cheltuieli mai reduse. E vară, lumea nu are nevoie de probleme grave şi dezbateri plicticoase, ci de divertisment. În grade diferite, mai toate televiziunile din lume ţin cont de această schimbare sezonieră de perspectivă.

Cu totul stranie îmi pare, aşadar, menţinerea în schema de programe a serialului documentar consacrat celei mai teribile confruntări a lumii moderne. *The Cold War* nu este un serial populist, ridică probleme şi mai ales aduce informaţie de primă mînă unui public („marele public") care n-a ştiut niciodată despre blocada Berlinului, despre „rachetele cubaneze", despre incidentul U2 sau despre mişcările comuniste din America de Sud. Manualul de istorie le-a evitat, presa la fel, şi de-abia în ultimii ani începem să înţelegem unele lucruri la care filmele străine făceau aluzii absconse. Ce se ştia în România, de exemplu, despre conflictul din Coreea? Mai nimic, de-abia *MASH* ne-a trezit curiozitatea. Din acest punct de vedere, „Războiul Rece" e un vîrf al televiziunii/lor noastre, şi informaţia că la Buftea s-ar pregăti un serial similar despre istoria comunismului „nostru" mă face să cred/sper că mai există entuziaşti ai genului.

Dar cît de eficientă este difuzarea acestui serial dificil în timpul verii, cînd aceeaşi direcţie de programe a decis că e vremea divertismentului? Nu foarte. Producţia CNN-ului, coordonată cu mînă sigură de Sir Jeremy Isaacs (realizatorul altui serial documentar celebru, *The World at War,* despre cel de-al doilea război mondial), era oricum suficient de handicapată prin prezentarea la o oră nefastă – duminică la prînz. Întreruperea difuzării pe parcursul verii ar fi fost o decizie mult mai înţeleaptă – şi mai eficientă, atît pentru post (care îşi pune o achiziţie preţioasă într-o vitrină întunecată), cît şi pentru telespectatori (care sînt văduviţi de o producţie şi informativă şi antrenantă). Altfel zis, programarea serialului în acest spaţiu meschin e chiar nefastă economic – cînd dai bani pe ceva, vrei să fie văzut! Pentru publicitate şi/sau glorie. Expusă prost, investiţia pare fără sens.

Dar PRO TV-ul chiar a cumpărat serialul cu pricina? Nu am de gînd să progresez pe calea „Sârbu dă faliment", ci pur şi simplu mă întreb cum se împacă valoarea obiectului în sine cu prezentarea sa mai mult decît castrofală, de parcă ar fi o peliculă furată din masa de montaj. Cine sînt oamenii care vorbesc „în sincron"? Sînt generali sau oameni obişnuiţi? În ce calitate au fost intervievaţi, care este relevanţa cuvintelor lor? „Burtierele" lipsesc, după cum lipsesc şi genericele de început şi final, semn de impardonabilă impoliteţe faţă de realizatori şi o încălcare a contractelor uzuale de difuzare. Lipsa burtierelor (textele care precizează numele şi calitatea vorbitorului) ar putea fi justificată prin aceea că producătorul a vîndut o variantă fără ele, pentru a fi înlocuite de cumpărător cu variantele lor în limba română. Greu de crezut, dar absenţa genericelor este curat inexplicabilă, la fel ca ştergerea autorului de pe coperta cărţii sale. De acelaşi tratament ignar s-a bucurat şi documentarul BBC *The Death of Yugoslavia* prezentat cu ani în urmă (e drept, la o oră de mare audienţă), aşa că începi să-ţi pui întrebări. V-am dat şampanie, acu' mai vreţi şi pahare! Beţi din sticlă, amărîţilor! Oare Ted Turner ştie? ▲

NEPEDEPSITA OMORÎRE A TIMPULUI

Într-o societate aparent agitată, cu ritmuri trepidante, există totuşi o mulţime de oameni (dacă nu cumva majoritatea oamenilor) ale căror vieţi şi meserii sînt complet monotone. Cu desfăşurare lentă şi liniară. Aproape nimic nou, nimic interesant, nimic surprinzător nu se petrece pentru ei. Existenţe simple şi plate, în care vara e căldură mare, toamna plouă mult, iarna îngheaţă în nemişcare, iar primăvara a trecut de mult. Norocul lor e poate că nu conştientizează decît rarisim toate acestea. Chiar schimbările din jurul lor, atunci cînd sînt, ori trec neobservate, ori sînt asimilate în acelaşi stil gri. ***(A. M.)***

Matei FLORIAN

Frunze la cîini

Începutul

Ţine n-a fost cuminte?! zice tanti zîmbind enorm ca pentru a termina o dată şi pentru totdeauna cu nefericirea lumii ăsteia. *Ba, ba, ba ,ba... daga, daga, daga... ţine a făcut piplanu mare la pepes?! Băieţelu... Nu e cuminte băieţelu, nu e cuminte băieţelu... Să-i scoatem noi la băieţelu săndăluţele şi pantalonaşii... Să-i scoatem şi pepesu... Eh... Ce avem noi aici?! Pfuii... Ce avem noi aici?! A făcut băieţelu căcălică?! Pfuii... Pute, caca, pute. Pfuii... ha, ha, ha... pfuii... ha, ha, ha...*

Într-un final băieţelul rîde, rîd şi părinţii lui, mărinimoşi, împliniţi, îmbunaţi de prima tanti care le-a făcut copilul vesel. Ultima probă este trecută impecabil: funduleţul roz de ţi-e mai mare dragul al îngeraşului a fost şters din două mişcări cu doar un singur şerveţel umed. Bona are experienţă, bona iubeşte copiii, bona este angajată.

Şi copilul începe să plîngă: de foame, de sete, de colici, de ce are el chef; descoperă, în fine, miracolul plînsului – lumea vine lîngă tine. *Şşş... de ce nu vrea băieţelu să facă nani?! Nani... nani... nani că te pocnesc!* – părinţii intră în cameră – *nani, nani, puişor, cine e cuminte şi face nani?! Cine e cuminte? Uite ursuleţul... la, la, la, la... uite păsărica... cip-cirip, cip-cirip... E o dulceaţă copilu', mă topesc după el! ţine vrea suzeta?! Vion, vion* – suzeta vine ca avionul drept în gura zbierîndă a copilului, copilul o scuipă – *ţine dracu suzeta aia!!*

Părinţii trec asta cu vederea, sînt prea ocupaţi, e şi bona om, asta e. Zilele trec nesfîrşite, pline de caca, pipi şi lăptic, cel mai dulce copil din lume e un pic răuţ, în rest: *ţine n-a fost cuminte?! ţine a făcut piplanu mare la pepes? Băieţelu... Pfuii, pfuii... pipi, pi, pi, pi, pi, pi,* zîmbetul se crispează, se urîţeşte, dispare într-un tîrziu cu totul.

Dragostea

Sînt de doi ani împreună. Ea are o curte şi cinci cîini în ea, doi maidanezi, doi dobermani, un boxer, el are nu ştiu ce fel de porcuşori exotici. Într-o zi, un doberman a mîncat un porcuşor.

Altfel, se înţeleg minunat. La sfîrşitul săptămînii, după ce el joacă fotbal cu băieţii în curtea şcolii pe care a terminat-o de zece ani, îşi schimbă tricoul, se dă cu spray, ies la o terasă. El bea două beri – una de după fotbal şi alta de plăcere- ea ceva neacidulat şi fără alcool. Se ţin de mînă. Vorbesc despre servicii, porcuşori de guineea şi cîini de la curte. Uneori, el rămîne la ea peste noapte. Poate să fie şi invers. A doua zi merg la film. El mai bea o bere, ea ceva neacidulat. Se gîndesc că vine vacanţa, că trebuie să meargă undeva. El n-are nici o idee, îi place Bucureştiul, ea ar vrea oriunde cu duş, dar să ia şi cîinii. Probabil că nu vor merge nicăieri. El îşi aminteşte pe la sfîrşitul berii de dobermanul ăla tîmpit care i-a mîncat porcuşorul. N-are de gînd nici în Hawai pe gratis să meargă cu animalul ăla. Animalul ăla e foarte deştept, spre deosebire de tine, îi spune ea. El se supără. Ea se supără. Fiecare ajunge la casa lui. Se sună seara, se împacă, se iubesc.

Serviciul ţine pînă vineri. Sîmbătă dimineaţa el joacă fotbal. Mai devreme sau mai tîrziu se vor căsători. Sau poate nu. Nu se ştie niciodată.

Sfîrşitul

S-a dus el singur la azil. Avea o nepoată, dar niciodată n-a ţinut la ea prea mult, iar ea la el nici atît. Singur fiind, şi-a dat seama că asta ar fi cea mai bună soluţie, a pus bani deoparte, ş-acum nu mai are de ce să-şi facă griji. Are pat cu cearceaf şi pătură, mîncare, nişte prieteni, un televizor. Se uită pe geam, sînt nişte sălcii afară care atunci cînd bate vîntul ăsta prăfos de oraş se lasă într-o parte şi-n alta, filfîie, te răcoresc pe dinăuntru. Asta spun eu privindu-l pe el, el doar îmi arată salcia şi mă întreabă de un cuvînt din nouă litere care începe cu *A*. Definiţia am uitat-o, cuvîntul era atitudine. Vine o femeie cu ceaiul, se uită urît la mine, eu mă uit pe geam, el bea ceaiul. N-are zahăr, că nu-i face bine. Oricum nici nu-i plăcea, zaharina e mult mai bună, e mai dulce de doişpe ori, trece prin corp fără să lase urme. Mă priveşte lung. Mă fac că nu înţeleg. În cele din urmă ies. Îl privesc de pe hol. În pijama, chel, cu o mînă pe rebus şi alta pe piept. Am un sentiment vag nelămurit că aşteaptă ceva, însă nici el nu ştie prea bine ce.

▲

Laura VIŞAN

Poveşti despre viaţă pur şi simplu

Albă şi pătrăţoasă, are la un capăt o săgeată roşie cu vîrful îndreptat în jos, iar pe lateral o dungă neagră. Este o cartelă de metrou care, înainte de a poposi în buzunarul salopetei mele, a trecut prin mîinile doamnei Adriana. Dacă n-ai atîta tupeu cît să intri moca, rotunjind a admiraţie buzele puştoaicelor sau stîrnind invidia băieţilor de la „Material Rulant", atunci trebuie să te opreşti preţ de cîteva secunde pe la ghereta amintitei doamne.

Adriana tocmai a agăţat în cuiul din vestiar haina albastră şi acum, îmbrăcată cu o bluză înflorată, se pregăteşte să plece acasă. Este tunsă scurt, nefardată şi neparfumată, însă miroase a deodorant. Tocmai a ieşit din tura de noapte. Pînă la apartamentul ei din Pantelimon ia metroul, apoi merge pe jos o staţie: „Îmi place să merg pe jos, cînd eram mică am făcut sport de performanţă şi mai am ceva condiţie fizică... am făcut atletism, marş, au venit la şcoală şi m-au ales." Vorbeşte atît de calm, încît pare că nimic de pe lumea asta n-o poate enerva. Călători clandestini? „păi, ce să le fac, să fug după ei?", răzmeriţa reşiţeană? „eu nu sînt de acord să ne vindem ţara, dar nu ştiu, nu pot să mă pronunţ...", muzica preferată? „asta de acum, nu ştiu să-ţi spun o formaţie anume". Deşi mai toate colegele ei par a se afla într-un fel de competiţie perversă *cine se răsteşte mai cu spor la călători*, Adi nu a fost contaminată încă de acest virus. Însă cu toată bunăvoinţa de care dă dovadă, părerile destul de înceţoşate fac ca dialogul cu ea să semene cu încercarea de a înfige furculiţa într-o măslină.

Parcă ne mai desţelenim puţin atunci cînd îmi povesteşte despre omul acela ciudat, destul de tînăr, care vine în fiecare dimineaţă, bagă cartela în aparat, iar apoi o zbugheşte înapoi, la suprafaţă. Sau de femeia care, după ce trece de aparatul-de-bifat-cartele (iertaţi-mi ignoranţa, dar nu ştiu cum se cheamă), începe să facă scandal şi să-şi ceară banii înapoi.

Trecem la întrebări de oracol. Clişeul găunos despre bărbatul ideal, pe care ţi-l recită nouă femei din zece, îl aud acum şi din gura Adrianei. Şi pentru ea brunetul cu păr creţ şi ochi verzi/albaştri reprezintă întruchiparea virilităţii: „nu-mi plac blonzii, mi se par aşa, slabi, parcă n-am încredere în ei."

Cea mai mare dorinţă a sa ar fi să devină reporter de televiziune, schimbînd cutia de lemn din care cartelele ies pe rînd, ţac-ţac, cu o cameră de luat vederi. Are 28 de ani şi a început să se plictisească de statul la ghişeu. Cu toate astea, nu i s-a întîmplat niciodată să o ia somnul cînd lucrează în tura de noapte. Mai vorbeşte cu colegii, mai o integramă, un *Mix FM* sau *21*, o *Libertatea*, ziarul ei preferat.

Acelaşi tabloid face deliciul doamnei Maria (52), care lucrează la un cinematograf central, „să nu-i dai numele, că se află şi am probleme cu şefu'". Pe prima pagină a cotidianului se poate citi o poveste despre un motan care a suferit operaţie de schimbare de sex. „Da, săracu', nu mai putea să facă pipi cum trebuie", îmi explică femeia. Înainte să-i vezi chelia lui Bruce Willis, freza blondă a preafrumosului Pitt sau şuturile bătăuşului Van Damme, doamna îţi rupe biletul. Ghemotocul de hîrtie va sfîrşi pe fărăşul femeii de serviciu, alături de ambalajul cornului cu Pokemon şi de cojile de seminţe, sau în buzunarul unor blugi pe care maşina de spălat are să-i stoarcă zdravăn. Fiindcă veni vorba de actori, Maria îmi spune că preferaţii ei sînt Richard Gere şi Joe Penny, îi plac atît de mult încît s-ar culca cu amîndoi.

Acasă, doamna se uită la seriale. A văzut aproape în întregime *Tînăr şi neliniştit*, iar dintre personaje îi place Paul, „ăsta, detectivu'". În schimb, colega ei, Ileana (39), se dă în vînt după mustăciosul Victor Newman, chiar dacă e „gagicar". Mariei îi mai place şi *Terra Nostra*, „e cu ăsta, cum îl cheamă, care a jucat în *Regele cirezilor*. E super moşu', na că mi-am amintit, Ray Dogado". Nici una din interlocutoarele mele nu e de acord cu mîncatul în faţa televizorului. Faci mizerie în sufragerie. Poate doar aşa, o treabă uşoară, mai cureţi nişte fasolică, mai alegi nişte orez, dar mai mult nu, că pierzi acţiunea. Între două foiletoane, ne mai uităm la ştiri. Doamnei Maria îi place Cristina Ţopescu, „e bine crescută, e de familie, bunicul ei iubea caii". Fenomen(t)ala Andreea Esca o lasă rece: „prea face caz de tot ce are, că e căsătorită cu francezu', că ce casă are." La capitolul antipatii marchează puncte Andreea Marin, prea pisicoasă, şi Mihaela Rădulescu, „dacă ar putea s-ar dezbrăca acolo la televizor, e groaznică". Doamna acceptă că pe lume trebuie să existe şi oameni bogaţi, dar o enervează cei care „înfulecă în faţa atîtor amăriţi care n-au ce pune pe masă." Dintre creatoarele de modă îi place aia de la Iaşi, Schrotter, fin'că face şi haine cu măsuri mari. De la o vîrstă începi să pui pe tine, cu ce te mai îmbraci? Dacă vrei ceva XXL, nu găseşti decît turcisme prin angrouri. Doamna Maria este astăzi îmbrăcată cu un maiou roşu cu floricele albe şi fustă neagră, este blondă *şuviţată* şi fumează *Snagov* cartonat.

Dacă nu se uită la televizor, Maria şi Ileana citesc ziare. În afară de *Libertatea*, le mai place *Naţionalu'* şi, cum se cheamă dragă, ăla care dă multe informaţii, *Capitalu*? O întreabă pe casieră. *Capitala*, zice aceasta. *„Monitoru'*, na că nu-mi venea, exclamă triumfătoare doamna pocnind din degete. Mariei îi place şi *Casa Lux*, doar să ne uităm, că mai mult... N-au auzit de *revista lu' Dinescu*, deşi îl iubesc foarte pe *proprietarul de poduri*, şi nici de *Dilema*, „ce-i asta, ziar, revistă?"

Motive să-l regrete pe Ceauşescu? Destule. Din cauza aurolacilor şi ţiganilor a ajuns să-ţi fie frică să mai ieşi pe stradă. Împuşcături ca în filme auzi acum chiar la noi pe bulevard, iar replica „Stai, că trag!" nu mai este demult exclusivitatea lui Sergiu Nicolaescu. În afară de asta, la fiecare leafă puteai să pui ceva deoparte, îţi mai luai ceva de îmbrăcat, sau o lenjerie de pat... În fiecare an mergeai în concediu, şi la munte, şi la mare, da' acu'...

Ioana şi Maria au avut deja o experienţă nefericită cu un patron şi regretă slujba la stat. Cu cîţiva ani în urmă au lucrat la un cinematograf pe care îl cumpăraseră nişte români îmbogăţiţi în vest, înainte de '89. „Aveam salarii mizerabile, mai mici ca la stat, ăia aveau şaizeci-şaişcinci de mii, noi treizeci, şi dacă aveam pe masă ceva de mîncare, veneau şi se uitau în farfurie. Vă plîngeţi toată ziua de bani, da' aveţi ce mînca, aşa ne spuneau." Doamna Maria crede că ar trebui să existe nişte emisiuni care să explice care-i treaba cu privatizarea asta, ca să înţeleagă lumea. Este de acord cu tinerii care pleacă din România, „şi aici ce să faci, mamă ? Nu vezi, te duci la un interviu, se uită la tine de sus pînă jos, dacă nu eşti frumoasă n-ai nici o şansă. La alţii... ia uite la *Betty cea urîtă*, a ajuns directoare".

Cea mai mare dorinţă a doamnei Maria ar fi o căsuţă la curte, ca să scape de dogoarea celor patru camere din Titan. A copilărit într-un sat din Oltenia, avea o curte bogată, cu vite, cu mai mult de două sute de păsări. Însă acum ar vrea o casă cu mai mult confort, „n-aş mai putea să mă spăl la lighean". Uite, a avut şi Revoluţia asta un avantaj, maşinile de spălat automate, înainte stăteai să freci de mînă.

Din sală tocmai a ieşit un băiat brunet care îşi cumpără o sticlă de cola, doamna Maria îi dă restul dintr-o cutie de pantofi roşie, însetatul se întoarce la film.

Femeia din faţa mea preferă bărbaţii eleganţi, parfumaţi, puşi la patru ace. Nimic mai urît, zice dînsa, decît un tip în maieu, burtos şi transpirat. Oricum, spre deosebire de Adriana, pentru care soţul reprezenta suprema instituţie în stat, doamna Maria îmi citează comparaţia între bărbat şi autobuz, devenită deja folclor: îl pierzi p-ăsta, îl iei pe următorul, că doar nu s-au terminat. Deşi are, iată, idei destul de emancipate despre amor, dînsa nu poate accepta chiar orice. Îi povestea vecinul ei care tocmai s-a întors de la mare despre fetele care stau şi, auzi la ele, beau bere în ţîţele goale. Şi nu doar că e urît, e şi periculos, să ştii de la mine, dacă femeia n-are grijă imediat face cancer.

Cîţiva spectatori răzleţi aşteaptă să intre la *Hanibalu'* de şapte şi doamna Maria se ridică de la masă, pregătindu-se să-şi ia misia în primire. Are succes filmul ăsta, dar acu' vreo 20 de ani *Lanţul Amintirilor* şi *Raj Kapoor* umpleau sălile de spectatori înlăcrimaţi, care plecau suspinînd. Avaaaramuuu.... Ceva mai tîrziu comisarul Moldovan îi împuşca pe Maimuca şi Paraipan, iar peste cîţiva ani Ştefan Bănică Jr. îi reproşa liceenei Oana Sârbu că nu a înţeles nimic din frămîntările lui. Vremuri frumoase, zîmbeşte doamna Maria.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Linişte ascultată

„Liniştea din cursul nopţii s-a menţinut pînă la ora 6,52 cînd doamna s-a sculat şi se ocupă cu diverse treburi. La ora 7,14 s-a făcut linişte, se pare că a ieşit. Continuă să fie linişte pînă la ora 8,00 cînd Ecaterina se aude gospodărind.

De la ora 8,20 Ecaterina vorbeşte la telefon cu Maria, căreia îi spune că vrea să-şi mai facă de lucru cu nişte rafturi de cărţi pe care le are la nişte vecini ai ei se pare, şi pe care vrea să le scuture şi să le aranjeze, deoarece nu a umblat nimeni la ele de ani de zile. Apoi Ecaterina îi spune Mariei să vină, deoarece o aşteaptă.

În casă, după telefon Ecaterina continuă să se ocupe de gospodărie.

De la ora 11,33 Ecaterina discută la telefon cu doamna Rosetti, căreia îi spune că este acasă şi o aşteaptă cu foarte mare plăcere.

Ecaterina îi spune apoi doamnei Rosetti că poate să vină la ea pe la ora 18,00 dacă îi convine. Apoi Ecaterina îi explică doamnei Rosetti cum poate să ajungă la ea.

În casă, după telefon, Ecaterina stă în linişte.

La ora 11,48 iese, şi continuă să fie linişte pînă la ora 14,15 cînd vine acasă şi deschide radioul pe care îl ascultă în linişte. Se menţine această situaţie pînă la ora 18,00 cînd Ecaterina închide radioul şi continuă să stea în linişte."

(Notă de ascultare, cu microfonul din casă, a convorbirii Ecaterinei Bălăcioiu cu dna Rosetti, mama Andei Gheorghiu, în Doina Jela, *Această dragoste care ne leagă*, Editura Humanitas, 1998.)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Logică arbitrară

Peste drum de blocul în care locuiesc se află, mai vechi decît el, un bloc de trei etaje, situat pe strada Antim. Deşi sînt faţă în faţă, deşi intrările se privesc ochi în ochi, blocul meu este pe strada Apolodor. Ambele clădiri mărginesc o stradă care, de fapt, *nu există*. Asta de peste 25 de ani, încă din vremuri eroice (ultimul erou al poporului!). Trec – dată fiind vechimea de un sfert de secol – peste această logică stranie, pentru a mă referi la chestiuni mai recente. În urmă cu cîteva zile, o echipă de muncitori hotărîţi a smuls tabla de pe circa o jumătate din acoperişul blocului de vizavi. Credeam că urma să fie înlocuită. Aş! Aceeaşi echipă a adus cărămizi, bca, nisip şi alte materiale necesare şi a început să construiască, să supra-etajeze, care va să zică. Cînd construcţia a prins contur, mi-am dat seama că e vorba de două încăperi, probabil locuibile. Ce se întîmplă? am întrebat pe un locatar al blocului. Cineva, mi-a răspuns, construieşte peste noi. Cu autorizaţie? Fără. Aţi sesizat autorităţile? Fireşte. Au venit de la primărie (chiar un vice-primar), i s-a pus în vedere „autorului moral" al construcţiei să înceteze zidirea ilegală şi să readucă totul la faza de dinaintea comiterii ilegalităţii; altminteri e caz penal. „Autorul moral", care e şi beneficiar, a plătit amenda şi a promis solemn, vicele a plecat, iar construcţia avansează vertiginos, sfidînd legile şi pericolul seismic. Ea este aproape gata. Cine îşi permite să nesocotească legea şi cuvîntul dat? Un ofiţer de poliţie, mi-a răspuns locatarul. Aha! am exclamat şi mi-am adus aminte de nenumăratele vile ridicate în toată ţara sub aceeaşi uniformă. O logică nouă domneşte în România? Nu, e veche.

Un prieten mi-a povestit, în tren, cum a cumpărat biletele pentru vagonul de dormit al acceleratului de Arad la agenţia de voiaj din vecinătatea Gării de Nord. Mai întîi i s-a răspuns că nu mai sînt bilete, deşi omul venise cu o săptămînă înainte de plecarea trenului. A insistat, a dat în plus, a mai insistat, în sfîrşit le-a obţinut. Ajuns în tren, a constatat că în tot vagonul erau numai opt persoane. Ăştia de la agenţie sabotează SNCFR-ul? mă întreabă contrariat prietenul. Nu, am răspuns, cred că funcţionează o logică nouă. De data asta, chiar nouă. Care ar fi ea? Bănuiesc că li se induce oamenilor ideea că biletele se obţin atît de greu încît nu mai e cazul să observe că vagoanele sînt antediluviene, cu uşi şi ferestre care nu se închid sau nu se deschid, cu cearşafuri nu întotdeauna curate, fără prosop şi săpun în cabină, uneori fără apă, iarna foarte frig şi vara foarte cald, dar cu preţuri care întrec orice imaginaţie (trenul care, pe vremuri, era cel mai ieftin mijloc de transport!). Din nefericire – sau, poate, din fericire – cu logica asta arbitrară am început să ne obişnuim.

▲

Cu ochii-n 3,14

ÎNTRUCHIPAREA SCANDALOASĂ A SPIRITUALITĂŢII, AMPLASATĂ ILEGAL ÎNTR-O MARGINE A SPECIFICULUI LOCAL

● Semnalmentele lui Brâncuşi, aşa cum apar ele consemnate, la 1902, în „Certificatul de prezenţă sub drapel pentru regimentul 26 Rovine": „talia – 1 m 63 cm, perul negru, faţa smadă, frunte potriv., sprîncenele negre, ochii căprui, nasul, gura, bărbia potriv., semne particulare n-are" (*Formula AS*, nr. 478). Încerc să-mi imaginez cum ar fi fost realizată o pioasă reconstituire biografică în filmul românesc de acum 15-20 de ani şi nu ştiu ce mă face să cred că rolul protagonistului ar fi fost încredinţat unui actor cît un munte, cu voce de clopot, care să ne ofere o întruchipare solemnă a geniului. Cum altfel? (**T. C.**)

● Un urlet unanim se ridică din adîncul vastei mahalale fotbalistice: jos arbitrii! Toţi sînt hoţi, ticăloşi, gangsteri, corupţi. De duminică noaptea, după etapă, şi pînă vineri, cînd începe alta – se analizează la milimetru fiecare ofsaid, dacă a fost sau nu. Nu mai contează cum se joacă (prost şi foarte prost), ci cum se arbitrează (scandalos)! Se cere de către patronat să vină arbitri străini şi să facă ei dreptate pentru Craiova sau Ceahlăul Piatra Neamţ. Şi dacă nu...? Care va fi ultima soluţie? (**R. C.**)

● Două secţiuni din cadrul „Premiilor Hesperus", recent decernate la Bucureşti, au fost „Premiul pentru promovarea valorilor culturale româneşti" şi respectiv „Premiul pentru promovarea valorilor spiritualităţii româneşti" (acesta din urmă fiind acordat pentru realizarea unui *site* Mihai Eminescu). După cum se vede, Eminescu nu mai ţine de domeniul culturii. (**C. P.-B.**)

● Primăria Capitalei s-a hotărît, acum cîteva săptămîni, să desfiinţeze panourile publicitare amplasate ilegal. Mai exact, a dat jos pozele şi afişele şi a lăsat scheletele metalice ale panourilor, lipind pe ele cîte o banderolă galbenă pe care scrie cu litere de-o şchioapă „amplasat ilegal". De acord, legea a fost reîntronată, banderolele galbene servesc drept pildă („cine va mai face aşa, o păţeşte..."), dar estetica oraşului, oricum precară, a mai suferit o lovitură: în locul unor afişe care aveau noimă, au rămas nişte panouri chioare, din care unii concetăţeni de-ai noştri au şi început să fure ce se poate, de la tuburi de neon la şuruburi şi bucăţi de ramă metalică. Din două una: ori Primăria îşi duce opera pînă la capăt, demontînd tot ce e ilegal, ori respectivii concetăţeni sînt rugaţi să refacă peisajul urban cu mijloace specifice, furînd panourile cu totul, în numele esteticii... (**M. V.**)

● Deasupra intrării unui service auto dintr-o margine a staţiunii Sinaia scria: „Există oameni care văd în Întreprinzător un lup fioros care trebuie omorît. Alţii consideră că Întreprinzătorul este o vacă ce poate fi mulsă neîntrerupt. Numai puţini văd în el calul care trage căruţa (Winston Churchill)". Nu ştiu cine o fi fost şi cum o fi considerat „Întreprinzătorul" acelui service uitat de lume. Ştiu doar că eu, în calitate de Client, am fost tratat încetişor, după cel de-al doilea precept. (**A. M.**)

● De cînd cu mondializarea, la Roma nu mai găseşti cartofi prăjiţi, în schimb „specificul local", recte pizza, pute pe toate drumurile... Invers, la Londra ai tot ce vrei în materie de bucătării (indiană, thailandeză, pakistaneză, ba chiar şi etiopiană!!), în schimb nu găseşti tradiţionala plăcintă cu rinichi... Sînt pentru mondializarea mîncărurilor, dar şi pentru păstrarea specificurilor; adică să nu se schimbe nimic! (**a. l. ş.**)

NU ŞTIU CE SE PETRECE, DAR CURĂŢENIA CONTINUĂ SĂ PIARDĂ TEREN, IAR ŞANSA DE A NE SCHIMBA VIAŢA ÎN PERIOADA ULTRASECRETĂ DE PROHIBIŢIE E UNEORI MAI BOGATĂ ÎN SENSURI DECÎT GRADUL DE APROXIMARE

● De cîteva zile încoace mă încearcă o nelinişte. Nu ştiu ce se petrece, dar peste tot, pe străzi, prin autobuze, pe terase, întîlnesc diverşi omuleţi îmbrăcaţi în tricouri cu inscripţia *FUBU*. Ignor ce ar putea însemna *FUBU*, dar mă sperie creşterea exponenţială a purtătorilor de astfel de tricouri. Iar azi dimineaţă, cînd am descoperit în propriul meu dulap un tricou *FUBU* nou-nouţ, m-am îngrozit de-a dreptul. E clar, ne cotropesc marţienii. (**M. M.**)

● O mulţime de femei care flutură lenjerie albă deasupra capului, fericite că „Ace" este de 5 ani în România. Am intrat în epoca de aur a detergenţilor. În acelaşi timp, gospodinele din România descoperă sporturile extreme prin apariţia produsului „Dero-Surf". După o îndelungată experienţă (poştaşul care miroase rufele, hărţuirea sexuală din lift a lui Florin Piersic jr. ş.a.), putem dezvolta o lege a publicităţii în România: cu cît probabilitatea ca produsul să aibă legătură cu curăţenia este mai mare, cu atît reclama are mai multe şanse de a fi stupidă. (**C. G.**)

● Colaboratorul nostru, sociologul Mircea Kivu, ne semnalează două titluri culese din ziare, care dovedesc încă o dată pe ce culmi a ajuns înţelegerea sondajelor în presa noastră: „Potrivit unui sondaj CSOP, PSD şi Năstase continuă să piardă teren în opţiunile electoratului" (*Jurnalul naţional*, 16 august 2001); „În ultimul sondaj CSOP, Iliescu şi Năstase au crescut în popularitate" (*Curierul naţional*, 16 august 2001). *No comment*. (**M. V.**)

● Într-un interviu din *Observator cultural* (nr. 77, 14 aug. a.c., p. 17-18), dl Cristian Preda spune: „Sînt recunoscător Franţei, guvernelor franceze succesive care mi-au acordat burse, pînă la urmă cetăţeanului francez anonim plătitor de taxe *pentru şansa de a-mi fi schimbat viaţa*" (subl. m., A. C.). *În registru nostalgic* (!), cineva ar putea vedea aici o uşor anacronică manieră de a mulţumi partidului (socialist sau republican francez, se înţelege) pentru minunatele condiţii de muncă şi viaţă create etc. Cît despre emoţionanta mărturisire ce urmează („E clar că fără Franţa nu aş fi devenit niciodată liberal" – spune dl Preda) şi în logica ei, intervievatul să rezolve următoarea problemă: date fiind populaţia României şi numărul studenţilor noştri care primesc într-un an burse la Paris, să se afle cît timp va mai trece pînă ce liberalii vor avea un cuvînt de spus în România? (**A. C.**)

● Ştire neliniştitoare în *Adevărul* (21 august): datorită faptului că „numeroase societăţi exportatoare de icre negre încalcă regulile stabilite în domeniu şi pescuiesc în perioada de prohibiţie (...) la începutul acestui an cota României pentru exportul de icre negre a fost stabilită la 7.000 de kg, dar a fost redusă cu 25% pentru nerespectarea condiţiilor prevăzute de normele internaţionale". Ne aşteptăm mereu la surprize neplăcute din partea cotei la întreţinere, la creşterea preţului energiei electrice, la scumpirea biletelor de tren ş.a.m.d., dar surpriza făcută de situaţia la icrele negre ni se pare una nedreaptă şi exagerată. (**T. C.**)

● *Ziua* are un supliment săptămînal de „Dosare ultrasecrete". Sună terifiant. Săptămîna trecută am putut afla, nici mai mult, nici mai puţin, că „arheologii au descoperit cetatea lui Iason". Nu am prea reuşit să înţeleg de ce este ultrasecretă o afacere de acum cîteva mii de ani. Dar vorbiţi mai încet, să nu audă regele Pelias... (**C. G.**)

● Martorii încercării de lovitură de stat de la Moscova din 1991 îşi amintesc, scriu ziarele, că tancurile trimise de pucişti asupra oraşului opreau la culoarea roşie a semaforului. Istoria „mică" e uneori mai bogată în sensuri decît cea „mare". Dacă militarii trimişi să instaureze ordinea prin forţă aveau impulsul de a se supune codului rutier, partida era deja pierdută: începeau să se vadă mugurii statului de drept. (**M. V.**)

● În ziarul *Libertatea* de vineri, 17 august 2001, a apărut un „Extras din Regulamentul de participare" la concursul „Vrei să fii miliardar?". Iată un extras din Extras: „În cazul în care numărul Participanţilor care au dobîndit pe baza gradului de aproximare a răspunsului dreptul de a fi invitaţi să participe la Partea din Studio a Spectacolului depăşeşte limita celor 12 locuri datorită faptului că mai mulţi asemenea Participanţi au dat răspunsuri cu acelaşi grad de aproximare, Participanţii care au dat răspunsuri cu acelaşi grad de aproximare vor fi din nou contactaţi de compania de telefoane pentru a li se adresa o întrebare suplimentară de departajare fără variante de răspuns. Participanţii care nu răspund în 10 secunde vor fi descalificaţi." Pe pagina următoare a ziarului, mai mulţi Participanţi la o anchetă despre „zonele erogene ale vedetelor" au dat răspunsuri cu acelaşi grad de aproximare. Iată-le: Fuego – „Urechea este punctul care îmi dă fiori, mă excită super-rapid"; Cătălin, de la Ro-Mania – „...lobul urechilor"; Roxana, de la Tutti Frutti – „lobul urechilor, mai ales atunci cînd am cercei greoi"; Adrian Enache – „lobii urechilor"; Aurelian Temişan – „...lobul urechii din stînga"; Xenti Răzvan, de la No Comment – „...cel mai percutant este lobul urechii. Bineînţeles, amăgit cu limba." Care dintre ei va avea dreptul de a fi invitat să participe la Partea din Studio a Spectacolului? (**D. S.**)

Tita CHIPER

Ştiri despre noua generaţie

– o vizită la grupul şcolar „Nichita Stănescu" –

O veste bună nu poate învinge o ironie obosită. Un recent exemplu o demonstrează: deşi cel mai mare succes al produselor româneşti exportate pe piaţa occidentală a fost obţinut de industria confecţiilor, ridiculizarea „fetelor de la Apaca" – lucrătoare în acest domeniu – continuă să ispitească pe amatorii de clişee jurnalistice. Pe seama entuziasmului lor din 1990 la întîlnirea cu un om politic se mai fac încă glume deplasate. Previzibil efect de pendul: fiindcă apoape jumătate de veac calitatea de muncitor părea să asigure cuiva, de la bun început, multe şi netăgăduite virtuţi în comparaţie cu ceilalţi membri ai societăţii, acum apartenenţa la această categorie îl plasează mai curînd printre elementele conservatoare, confuze şi greu adaptabile la noul ritm de viaţă. După ce a fost 50 de ani subiect de propagandă măgulitoare şi masă de manevră pentru partid, astăzi clasa muncitoare trebuie să-şi reconsidere statura, aducînd-o la realitatea vremii, adesea sub spectrul nesiguranţei şi a unor nemeritate „priviri de sus".

Cine mai devine azi muncitor?

Dintre cele douăzeci de grupuri şcolare industriale din capitală ce pot fi găsite în cartea de telefon pe 2000, patru poartă numele unor personalităţi culturale: Gh. Asachi, Petru Maior, G. Călinescu, Nichita Stănescu. În cazul grupului şcolar din cartierul Titan, de un an de zile specificarea „industrial" a dispărut de pe firmă, lăsînd numele lui Nichita Stănescu liber de asocierea cu vreo abilitate din cîmpul tehnicii. Nu o bizară „restituire culturală", aşa cum s-au mai făcut unele după '90, constituie motivul pentru care poetul a devenit „patronul spiritual" al grupului şcolar, aşa cum scrie în oferta educaţională pusă la îndemîna publicului. „Poetul a fost de multe ori în şcoala noastră, ce se numea atunci Grupul Şcolar de Industrie Uşoară nr. 6" – ne spune profesorul **Ion Frujină**, directorul instituţiei. Avea prieteni vechi aici, după întîlnirile la care a participat şi-a mai făcut şi alţii. Bibliotecara şi profesoarele de la catedra de română erau mari admiratoare ale poetului, elevii au fost cuceriţi de prezenţa sa. De altfel, tradiţia de a invita personalităţi s-a păstrat, au venit aici istorici, scriitori, anul ăsta a fost şi Ana Blandiana la o întrunire cu elevele noastre." Mai aflăm că una dintre fostele profesoare, inginera Viorica Donoiu, soţia unui bun prieten al lui Nichita, cunoscut numismat şi mare amator de poezie, a făcut legătura cu familia scriitorului spre a-i obţine acordul, iar din '92 şcolii i s-a atribuit numele lui Nichita Stănescu. (Un amănunt: ni se spune că revista şcolii, *Clepsidra*, nu e plină de versuri, cum ne-am aştepta, ci are „de toate, într-un mod echilibrat, aşa cum se cuvine".) În grupul şcolar „Nichita Stănescu" sînt cuprinse: o şcoală generală, începînd de la clasa a V-a, una de ucenici şi o şcoală profesională – ambele cu profil „textile", o şcoală postliceală în aceeaşi specialitate şi un liceu. Elevii liceului pot căpăta aici o bună pregătire la matematică-informatică, există chiar două clase unde informatica se predă intensiv, se pot specializa în „tehnică textile" sau pot să aleagă „secţia umană", axată pe ştiinţe sociale.

„Pregătirea la profilul tehnic a beneficiat de includerea şcolii profesionale în cadrul programului Phare-VET, asigurînd orientarea pregătirii de specialitate către standardele europene de performanţă. În acelaşi timp, profilurile «informatic» şi «teoretic» au asigurat un nivel competitiv de pregătire." Mulţi absolvenţi au intrat la Politehnică, la Automatică. În urmă cu doi ani grupul şcolar a fost inclus, prin concurs, în două proiecte iniţiate de „Fundaţia pentru o Societate Deschisă". Cu toate că dintre cei 1.515 elevi înscrişi în anul şcolar 2000-2001 majoritatea a frecventat clasele cu profil tehnic, de specializare în industria uşoară, asigurarea unei bune pregătiri într-un orizont mai larg este permanent urmărită. Se corectează astfel, treptat, efectele unei măsuri autoritare luate pe la sfîrşitul anilor '70, care a perturbat în vremea aceea lumea şcolii româneşti. Pe atunci, ing. Iuliana Marinescu, director tehnic al grupului şcolar, era elevă la un liceu teoretic din Iaşi cu profil de filologie. Urma o clasă de real. Îşi admira foarte mult profesoara de matematică şi decisese că va îmbrăţişa cariera didactică. Dar în 1977 liceul teoretic s-a transformat în liceu industrial cu profil textil. Vrînd, nevrînd, s-a familiarizat cu noile discipline, care au îndreptat-o spre altă carieră. Cînd a fost să dea la facultate, familia a sfătuit-o să meargă la Politehnică, la „textile", fiindcă dacă s-ar fi făcut profesoară de matematică n-ar fi scăpat de anii obligatorii de navetă, frămîntînd noroaiele cine ştie cărui sat amărît. După absolvirea facultăţii a fost repartizată în Bucureşti, la FRB. „Pînă la urmă – spune Iuliana Marinescu – lucrurile s-au aranjat. Am învăţat o meserie care îmi place şi lucrez şi în învăţămînt, unde-mi doream dintotdeauna." S-au aranjat, dar cu un oarecare ocol, şi nu pornind de la început de la o alegere personală. Dar mulţi alţii dintre cei care au fost siliţi atunci să urmeze o carieră tehnică resimt şi azi regretul de a nu se fi putut realiza aşa cum au vrut. După revoluţie, unii au putut recupera, alţii nu. Victoriosul detaşament al lumii muncitoare, atît de ridicat în slăvi odinioară, cuprindea şi multe destine deturnate. Acum, tinerii de la Grupul Şcolar „Nichita Stănescu", proveniţi din toate mediile, nu mai au acest tip de probleme. Spre exemplu, elevele „de la ţară" – mai puţine decît altă dată – sosesc din comune apropiate de Bucureşti, din Voluntari, Pantelimon, Dobroieşti, aproape că pot face naveta, nu mai e nevoie să stea la cele două cămine internat ale grupului şcolar. „Unele dintre ele aparţin unor familii mai înstărite, dar doresc să aibă o siguranţă în viitor, fiindcă în zona asta poţi să-ţi trăieşti viaţa numai din agricultură", e de părere doamna Marinescu. „Nu simt «şocul oraşului», fiindcă majoritatea dintre ele par să fi urmat şi şcoala generală în mediul urban; în fond, cît de «sătească», în sens tradiţional, mai este viaţa la ţară?" Cîtă şcoală propriu-zisă şi cîtă practică fac elevii care se pregătesc să lucreze în industria de confecţii, în filatură sau la ţesături?

„La noi ponderea o deţin viitorii confecţioneri de lenjerie. Accentul se pune, mai ales în ultimii ani, pe practică, orele de specialitate prevalează. Insistînd pe meserie, nu înseamnă că orizontul cultural al şcolarilor se îngustează, iar cunoştinţele lor tind să rămînă la un nivel «pasabil», în ideea că pînă la urmă tot la fabrică ajung. O să vă arăt două planuri şi unele rubrici mai importante, ca să vă lămuriţi despre ce e vorba. *Curriculumul* la decizia şcolii (CDS) precizează, de exemplu, că dacă grupul nostru are posibilităţi de a oferi elevilor ore de limbi străine – franceză, engleză – putem să facem acest lucru şi-n anul I, şi-n anul II. De obicei, noi ne-am axat pe engleză, fiindcă-i ajută şi la informatică, disciplină pe care elevii o încep în anul I, două ore pe săptămînă, aşa încît, în anul următor, să fie în stare să lucreze cu programe. Trebuie să ştie să se descurce, fiindcă şi în confecţii, şi în ţesătorie, multe dintre utilaje sînt asistate de calculator. A doua rubrică, CDL – înseamnă *curriculum* de dezvoltare locală, în care se cuprinde tot ce ţine de pregătirea de specialitate. Planul de şcolarizare este aprobat de un comitet local de dezvoltare, alcătuit la nivel de Inspectorat Şcolar. Aici sînt cooptaţi şi agenţi economici şi inspectori, şi profesori, şi directori de şcoli şi reprezentanţi ai sindicatelor din învăţămînt, care discută propunerile noastre şi aprobă sau nu diciplinele pe care le-am avut în vedere." Dacă aşa stau lucrurile înseamnă că în acest domeniu noţiuni ca „reformă" şi „descentralizare" au intrat în zodia aplicării.

Agentul economic şi programele venite din străinătate

Agentul economic (sinonim cu patronul) formulează sugestii şi oferă soluţii pentru perfecţionarea procesului de învăţămînt îmbinînd cerinţele sale cu ceea ce oferă elevilor şcoala. Chiar şi numărul de elevi pentru o disciplină sau alta se stabileşte în funcţie de posibilităţile şcolii şi solicitările agenţilor economici: e o relaţie flexibilă şi aducătoare de beneficii pentru ambele părţi. Şcoala ţine legătura cu 8-10 agenţi economici, numărul ar putea creşte, fiindcă solicitări sînt. Dar, deocamdată, nu există atîţia elevi care să fie trimişi la practică. Timp de trei zile pe săptămînă se duc în fabrici eleve de la şcoala profesională, anul III, însoţite de un maistru al grupului şcolar, care răspunde de activitatea şi comportarea lor în fabrică. Prin contract, agenţii economici sînt obligaţi să urmărească şi programa şcolară, cu mare grijă la respectarea orarului de muncă, ce se desfăşoară exclusiv în timp de zi. Dacă nu s-au respectat prevederile, şcoala a reziliat contractul; există destui agenţi economici care abia aşteaptă să primească elevi la practică, dorind chiar să-i angajeze după absolvire. Se plătesc 12.000 de lei pe zi elevilor şi 10.000 de lei şcolii: în cazul cînd agentul economic poate asigura asistenţa tehnică pentru atelierul şcolii sau piese de schimb pentru utilaje – şcoala nu mai pretinde banii şi iese mai în cîştig prin această înţelegere. Dar banii cuveniţi elevilor se plătesc totdeauna şi, cît de puţin, constituie un stimulent. Există chiar o oarecare competiţie între ei, utilă şi pentru procesul de învăţămînt propriu-zis, fiindcă pentru a merge la practică la un agent economic sau altul selecţia se face după rezultatele la învăţătură. „Nu-i nevoie de multă teorie aici, spune doamna Marinescu, rezultatul e clar, îl vede oricare elevă şi-şi face calculul: «Dacă învăţ, iese ceva din asta. Colega mea care şi-a văzut de treabă îşi ia rimelul cutare, eu nu pot şi mor de invidie». Unii agenţi economici oferă şcolarilor aflaţi la practică şi abonamente de transport, ceea ce pentru familiile cu venituri modeste – majoritatea elevilor de la profesională provin din asemenea mediu – înseamnă că scapă de o greutate." Privită din aceste unghiuri, figura patronului nu se mai creionează în linii negre, nici pentru viitorii muncitori, acum elevi, nici pentru părinţii aflaţi, poate, în şomaj, amărîţi şi speriaţi de capitalism. Agentul economic nu devine un personaj idilic, dar nici exploatatorul fără scrupule, din pornire. La fel se petrec lucrurile şi în cazul străinilor care, prin programul Phare, au înzestrat grupul şcolar cu utilaje moderne: urzitor asistat de calculator, maşină de ţesut, maşini de tricotat foarte moderne. Ceea ce o elevă putea şti din povestirile din familie – cum alerga mama de la o maşină la alta, cum se chinuia să tragă de fire sau de suveică – nu se mai verifică azi. Străinii au adus maşini bune, uşor de mînuit, semn că au de gînd să cîştige bani frumoşi în România şi să îmbunătăţească aici condiţiile de muncă. Amănunte care nuanţează unele lucruri, chiar dacă mentalităţile nu se schimbă cu uşurinţă.

Profituri

Prin ceea ce asigură în clipa de faţă şcoala şi practica, se urmăreşte în primul rînd adaptarea viitoarelor muncitoare la ritmul şi condiţiile economiei de piaţă. O absolventă de şcoală profesională, dacă nu-i mulţumită de munca la ţesătorie sau la filatură, capătă suficiente abilităţi ca să meargă să se angajeze la confecţii. Cu ceea ce ştie deja, poate porni o afacere pe cont propriu: o fostă elevă la şcoala profesională, venită din zona Focşanilor, a ajuns vestită în regiune drept cea mai bună confecţioneră de pantaloni, are atelier acasă, în sat, cîştigă bani buni. În primul an, toate elevele visează să devină manechine, în timpul şcolii îşi dau seama că asta nu e o meserie pentru toată lumea şi se resemnează să rămînă doar „manechinele cartierului". Îşi ajustează îmbrăcămintea – se pricep, au cunoştinţe de estetică vestimentară –, se mişcă graţios, fac gimnastică, sînt cochete. Fac parte dintr-o generaţie de fete cu siluetă elansată, dar sînt mai fragile decît generaţia dinainte; ca aspect general, însă, contrazic imaginea obişnuită a muncitoarei pe care-o ghiceai de la prima privire. Nu toate sînt convinse că şi-au ales meseria dorită, iar după absolvire, nu rămîn la primul loc de muncă, mai mult de 50% dintre ele: fie au găsit ceva mai bun, fie se căsătoresc, fie pleacă în provincie. Există multe familii în care două-trei fete sînt eleve ale şcolii în acelaşi timp, se aduc una pe alta; tradiţia muncitorească de care se vorbea atîta vreme înainte se realizează prin liberă alegere şi nu prin orientare şcolară strict dirijată. Şefa de promoţie a grupului şcolar de anul acesta a fost o elevă de la liceul tehnic specializată în confecţii; nu este exclus să meargă mai departe, aşa cum a făcut o altă elevă a şcolii, tot şefă de promoţie, acum studentă în Iaşi, la Facultatea de Textile, element excepţional, despre care se aude că va rămîne în colectivul de catedră. Dna ing. Iuliana Marinescu e de părere că dacă, încă din perioada şcolii generale, copiii ar înţelege cît contează media de an, cea de capacitate, la ce şcoală se poate intra cu media respectivă, multe amărăciuni şi confuzii ar putea fi ocolite. „Dar mai depinde şi de părinţi, nu se poate lăsa toată răspunderea pe umerii fragili ai copiilor. Există familii unde nu trebuie să spui asta şi rezultatul bun se vede, altele unde degeaba spui: material şi intelectual părinţii sînt depăşiţi, n-ai ce face". Întrebată care ar fi diferenţa dintre tinerele muncitoare de acum 15-20 de ani şi cele de astăzi, interlocutoarea noastră cumpăneşte un pic răspunsul. Ne povesteşte o întîmplare la care a fost martoră: o muncitoare argumenta patroanei la care era angajată că i s-ar fi cuvenit mai mult la salariu. Au împresionat-o două lucruri: capacitatea lucrătoarei de a se autoevalua, cunoscînd bine valoarea fiecărei operaţii executate, şi stilul exact, nesentimental, dar nici certăreţ cu care-şi apăra interesul. Risca două situaţii: ori patroana zicea „nu-ţi convine, pleacă" (se mai întîmplă) ori disputa ar fi durat pînă în pînzele albe. Patroana avea o răbdare de fier, ar fi fost un foarte bun pedagog, dar şi un excelent simţ de afaceri: probabil nu voia să piardă o lucrătoare calificată şi sigură pe picioarele ei. „Muncitoarea de astăzi a avut curajul să întrebe «de ce?» – aici ar sta diferenţa. Mare lucru." ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Iaromira POPOVICI ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Anul IX
nr. 444
31 aug. – 6 sept. 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

SĂNĂTATE, că-i mai bună decît toate!

„Face cît oameni mai mulţi un om care vindecă oameni“

HOMER – „ILIADA“

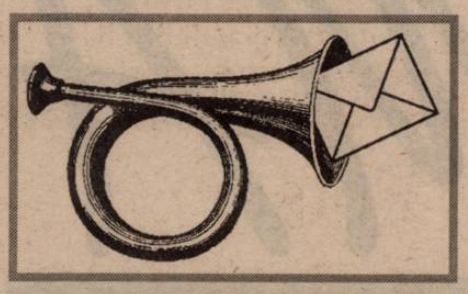

Nr. 442: *„A uita, a ierta“*

Indignări legitime, dar...

O surprinzătoare coincidenţă a făcut ca, exceptîndu-l pe dl Z. Ornea, toţi autorii care s-au înscris la cuvînt pe această temă să se limiteze la una şi aceeaşi perioadă de timp şi, tot coincident, mai mulţi dintre ei au evocat odioasa asasinare a ing. Babu Ursu. Coincidenţele, ca subiect şi perioadă sînt probabil determinate de vîrsta autorilor care, cunoscîndu-le nemijlocit, i-a scutit de o documentare istorică.

O întrebare firească pe tema în discuţie, este: ce uităm, ce iertăm? Poate fi vorba de uitare şi de iertare dacă ne referim la năvălirile tătarilor, la decapitarea Brîncovenilor sau reprimarea răscoalei din 1907?

Legitima indignare a unora dintre autorii respectivi faţă de cinismul unor foşti satrapi sau/şi torţionari ai fostului regim ce-şi justifică „patriotic“ crimele pledează pentru ideea că uitarea, în corelare cu iertarea, implică, pentru contemporani, o anumită actualitate.

Acceptînd necesitatea acestei actualităţi, nu se poate trece cu vederea că, în ultimii ani, se duce o campanie puternic susţinută pentru justificarea sau/şi cosmetizarea unor fapte şi personaje din anii imediat anteriori perioadei pe larg tratate în acest număr al *Dilemei* despre care aceştia nu pomenesc nimic nici ca uitare, nici ca iertare. În glosa dlui Z. Ornea care vizează (singular) perioada respectivă, tema uitării şi a iertării este în principal tratată prin prisma suferinţelor evreilor, ceea ce mi se pare o limitare nejustificată. Neglijarea respectivei perioade, în anul împlinirii a 60 de ani de la rebeliunea legionară, a tot atîţia ani de la pogromul de la Iaşi, a împlinirii a 130 de ani de la naşterea lui N. Iorga, sub aspectul actualităţii, apare cel puţin ciudată. Trecerea cu vederea a ofensivei de reabilitare a lui I. Antonescu, proces în care s-au angajat mulţi intelectuali, unii dintre ei lideri de partide parlamentare şi neparlamentare, ridică deasemeni problema uitării şi a iertării, nu pentru persecutarea evreilor *(apud* dl Ornea), ci pentru sutele de mii de ostaşi căzuţi inutil pe frontul de est ca şi despăgubirile (chiar şi numai a celor oficiale) pe care le-a plătit ţara ca urmare a participării la ofensiva de peste Nistru. *(N. red.: Dar dl Ornea tocmai aşa îşi ierarhiza acuzaţiile. Revedeţi textul!)*

În aceeaşi perioadă, aparatul represiv al statului, a vizat nu numai pe comunişti (susţinători ai U.R.S.S. pe atunci inamic). Dacă ar fi fost vorba numai de ei, atîţi cîţi erau, încăpeau cu toţii într-o singură închisoare (de ex. Aiud, Gherla, Rm. Sărat), iar dacă a fost nevoie şi de lagărele de la Tg. Jiu şi Caracal, înseamnă că teroarea represiunii politice a avut mult mai multe victime decît erau comuniştii. Aceste victime trebuiesc uitate şi opresorii lor trebuiesc iertaţi, sau această pagină de istorie îşi are şi ea locul într-un memorial?

Explicaţia ocolirii acestei pagini de istorie, strîns legată şi imediat învecinată cu cea evocată în *Dilema,* se găseşte poate, iar coincidenţă, în articolul publicat în acelaşi număr de dl M. Iorgulescu şi ilustrează poate că sentimentele şi opţiunile politice (declarate sau nu) pot oculta istoria chiar dacă ea dă semnale de prezenţă în actualitate. Actualitatea ei a fost recent şi brutal subliniată de apariţia unei culegeri de texte rasiste strecurate sub egida Academiei Române, cu girul unui vicepreşedinte al Senatului, ca şi de atacurile unor hackeri rasişti în computerele asociaţiei Criss Romani.

A uita, a ierta, merită o discuţie mai largă.

N.G. ŞERBAN
Bucureşti

O legătură discutabilă

A formula dileme nu obligă la soluţii exhaustive şi nici la opinii concordante, însă ar fi de preferat ca anunţurile dilematice să fie însoţite, măcar uneori, de coordonate în care confuziile să aibe mai puţine şanse de a deturna clarificările. Cerinţă cu atît mai imperioasă cu cît se pot face corelaţii cu dezbateri socio-politice actuale.

În legătură cu tema numărului 442, vă rog să-mi permiteţi să remarc, în primul rînd, că este vorba de două dileme, nu de una, iar legătura dintre ele este discutabilă. Nu-mi pot permite să pun în discuţie nici intenţiile redacţiei, nici contribuţiile colaboratorilor dvs. Cer doar îngăduinţa de a supune atenţiei dvs. următoarele remarci, fără a le susţine cu exemple, tocmai pentru a ne menţine în planul logicii, fără tendinţe părtinitoare.

1. A ierta este un concept moral, nu juridic. Ca urmare a acestei prime distincţii, devine limpede că nu orice fapte pot fi iertate, cel puţin cele de competenţa justiţiei, iar acestea se pot bucura de clemenţă doar în limitele prescripţiilor legale. Din punct de vedere moral, menirea iertării este apărarea convieţuirii în conformitate cu normele unei comunităţi.

2. Iertarea este concretă şi individuală, pentru că se referă la o anume faptă şi la o responsabilitate personală, nu colectivă. Colectivă, şi în orice caz, majoritară – pentru a avea autoritate – poate fi doar decizia iertării.

4. Iertarea nu implică uitarea, ci clarificarea contextului şi determinărilor culpei. Ceea ce presupune recunoaşterea culpei, delimitarea gravităţii ei sociale, precum şi stabilirea competenţei celor îndrituiţi să decidă iertarea pe baza responsabilităţii şi acceptării reciproce a celor ce iartă şi a celui iertat. Uitarea este un proces psihic, necesar şi util memoriei individuale, dar nu în orice condiţii şi celei social-istorice. De cele mai multe ori uitarea unor evenimente sociale apără doar interese individuale.

5. Iertarea nu poate fi extrapolată, nu poate fi extinsă asupra altor cazuri şi indivizi, prin asimilare forţată a asemănărilor, fără a se ţine seamă de deosebiri. Precedentul nu este un argument în sine.

Sper că aceste remarci să nu fie considerate preţiozităţi. Am convingerea că oricine poate exemplifica fiecare din aceste enunţuri.

Al dvs. cititor consecvent şi dornic de noi dileme,

Alexandru SINGER
Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Polemice

Focul şi valiza

Stimată doamnă Eva Bucur,

Văd că m-aţi luat cam tare. Involuntar, încă de la cacofonia din formula de adresare (Dragă *Gar*field). Drama dumneavoastră este că, în încercarea de a-mi da o replică (de a vă defula, mai degrabă) nu vorbiţi tocmai despre acelaşi lucru. Treabă tipic românească, apropo de comunicare. De pildă, unde eu vizam foarte clar sensul *ideatic* al cuvîntului *contemporaneitate*, dumneavoastră aţi alunecat (whoops!), precum într-un talk-show autohton, spre alte sensuri. Problemele pecuniare nu au nimic de-a face cu *specificul* unei epoci, ele există de cînd lumea.

Nu sînt nici pe departe genul care mestecă gumă şi înjură în ore. În plus, fără a suna snob, nu cred că din categoria vizată de dumneavoastră îşi alege *Dilema* cititorii. Lucruri la care v-aţi fi putut gîndi. Totodată, nu cred că este fair-play să îmi imputaţi indirect termeni ca *vacă* şi *naşpa*, pe care nu i-am folosit. Dacă vi se par expresivi în a descrie o stare de fapt anume, regret nespus situaţia. Regret şi că, pesemne în virtutea unor asociaţii involuntare, aţi înţeles altceva decît am vrut să se înţeleagă. Continui să cred că intervenţia mea a fost destul de clară pentru cine ştie „să se prindă“ cu adevărat.

Am avut şi am destui profesori deosebiţi pe care îi respect şi îi preţuiesc, şi asta nu datorită unor *aparenţe* „cool“ din care credeţi (greşit) că tinerii au făcut un criteriu. Paradoxal (aţi spune dumneavoastră), majoritatea celor în cauză sînt persoane modeste şi mai degrabă în vîrstă. Dovedesc însă o pregătire şi un tact pedagogic care fac din fiecare oră de curs o sărbătoare. Sînt oameni care au înţeles că nu statutul de profesor în sine te face respectat, ci dragostea pe care o pui în joc. Sînt oameni care au înţeles că nu poţi clădi pe idei preconcepute, dispreţ şi complexe de superioritate (adesea nejustificate). Sînt oameni vii, care pot invoca munca drept scuză pentru oboseală, asemeni lui Pavese, dar nu pentru plafonare („n-am găsit altă rimă“). Niciodată.

Vă respect şi pe dumneavoastră pentru eforturile şi sacrificiile pe care le faceţi ca mamă (nu vă temeţi, nici eu nu stau pe roze) şi vă admir interesul pentru postmodernism. Însă nu pot să nu vă jur că vina pentru senzaţia că „vorbiţi singură“ în timpul orelor vă aparţine în exclusivitate. Ceva mă opreşte să vă explic de ce.

Garfield
Timişoara

Replici

Precizare pentru dl L. Mîndruţă

Stimate dle Lucian Mîndruţă,

Sînt în concediu la 5 km de oraşul minier Motru, din judeţul Gorj şi citesc, ca de obicei, *Dilema*. V-am apreciat prestaţia ca prezentator TV, ca partener de dialog al dlui Silviu Brucan şi, surpriză plăcută, ca titular al rubricii „Talon de participare“ din revista *Dilema*. În nr. 439/27 iulie-2 august 2001, afirmaţi în rubrica dvs. „Să depăşim planul de decibeli“: „Ieşiţi în stradă în 1987, *înaintea tuturor* (s.m.), muncitorii de aici au fost confundanţi de toată lumea cu nişte veritabili luptători anticomunişti“.

Eroare. Prima manifestaţie de acest gen a avut loc în luna octombrie a anului 1981, în oraşul Motru, actualmente „municipiu“, în momentul cînd s-a raţionalizat pîinea. Probabil această mişcare, cum bine ziceţi, nu a avut un caracter conştient anticomunist, dar pe lopeţile minerilor, gen „inima lui Stalin“, scria „pîine“ (pe acea vreme se scria cu „î“ din „i“), iar pe pancarte „Ceauşescu P.C.R. – pîinea noastră unde e?“.

Ca să înlătur orice suspiciune, vă precizez că în acea vreme eram profesor, în prezent sînt jurist (nu am absolvit facultatea la Băile Herculane, ci la Bucureşti, în anul 1979) şi că deţin multe informaţii care n-au fost niciodată date publicităţii.

Cu stimă

Laurenţiu SĂNĂTESCU
mun. Motru, jud. Gorj
Aleea Crinului, bloc C6, sc. 4, ap. 4

Despre *Dilema*

Un francez de la Piteşti

Sînt francez şi stau la Piteşti de 5 luni. Dar nu lucrez la usina Renault!

Stau în România pentru un an de zile şi învăţ limba română. Încerc să observ, să înţeleg societatea românească. Am lucrat 3 anii în Franţa pentru protecţia mediului. Acum mă documentez asupra *Statul şi societatea civilă după 1989*. Dar mi-e încă greu să vorbesc şi înţeleg limba voastră; învăţ româneşte de 5 luni! Mă scuz pentru greşelile...

Voiam să vă spun un lucru: Ziar dumneavoastră e deosebit. L-am descoperit în aprilie, dar mi-era prea greu să le citesc. Acum me descurc şi îmi dau seama că *Dilema* e foarte, foarte, interessant. Mă bucur că, în România, pot găsi un ziar de acest tip! Cred că *Dilema* e cel mai bun pentru analizele economici şi politici. Mi se pare că el poate să fie comparat cu *Le Monde Diplomatique* în Franţa. *(N. red.: Oh, la, la!)*

Am participat, în iunie, (ca organizator) la adunarea continentală europeană pentru o lume plural, responsabilă şi solidară (Castelul Peleş, Sinaia). Am întîlnit oamenii care erau foarte sensibilizat asupra dezvoltare în est Europa. Am participat la seminariile-dezbatere despre ATTAC România (Bucureşti, la început august). Sînt un aderent de ATTAC în Franţa (asociaţia pentru taxarea tranzacţiilor financiare în beneficiul cetăţenilor) şi lectura *Dilema*lui me interesează mult! Voi citi mai departe!

Vă multsumesc pentru clarviziune dumneavoastră.

La revedere.

Rémi BOULONGNE
boulongne@cyber.ro

N. red.: Nu v-am corectat greşelile, pentru că ne sînt cu totul simpatice. Sîntem convinşi că data viitoare veţi face mai puţine.

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltaFM 93.5 fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Iubiri de o vară**
- **Fuga de prezent**
- **Sinceritatea**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Cîrîiala ca politică

Un „pact pentru integrarea în Uniunea Europeană“ a fost semnat la 22 august între principalele partide politice poloneze, de stînga, de centru şi de dreapta. Contrar clişeelor simpliste pînă la falsificare dezinvoltă, generos răspîndite prin presa română, inclusiv de „politologi“ şi „analişti“ de largă recunoaştere naţională, Polonia are *unele dificultăţi*, deloc mărunte, în procesul de aderare; între altele, spre exemplu, din punctul de vedere al numărului de capitole de negociere încheiate se află pe poziţia antepenultimă, fiind urmată doar de România şi Bulgaria, chiar dacă la o distanţă considerabilă. Şefii partidelor semnatare ale pactului se angajează să realizeze „un acord extraordinar al forţelor politice“, pentru a duce la reuşită negocierile de aderare. În textul pactului este reamintit şi *consensul* din 1989, care a făcut posibilă formarea primului guvern necomunist din istoria Poloniei postbelice. „Reamintim – se menţionează astfel în pactul politic polonez de la 22 august 2001 – consensul care a permis în 1989 ţării noastre să abandoneze paşnic sistemul nedemocratic, graţie curajului şi înţelepciunii politice a elitelor de atunci. Astăzi avem nevoie de acelaşi curaj“.

Nu era, se poate presupune, o formulă retorică, de protocol. Pactul partidelor poloneze a fost semnat într-un moment fierbinte, *cu doar o lună înainte* de ţinerea alegerilor legislative, alegeri ce vor aduce, s-ar părea după toate sondajele, o victorie masivă a stîngii. Social-democraţii, *ex-comuniştii* după clasificarea stereotipă a jurnaliştilor, ar putea chiar obţine singuri majoritatea necesară formării viitorului guvern, în vreme ce Blocul Solidarnosc, dreapta catolică, aflat acum la guvernare, riscă să nici nu mai intre în parlament. Un risc similar pîndeşte şi partidul de orientare liberală condus de fostul ministru de externe (şi fost disident) Bronislaw Geremek. Şi totuşi, printre semnatarii pactului făcut public la Varşovia la 22 august se află şi actualul premier Jerzy Buzek, liderul Blocului Solidarnosc, şi Bronislaw Geremek, alături, între alţii, de Leszek Miller, liderul social-democraţilor, potenţiali cîştigători ai alegerilor de la 23 septembrie.

Printr-o coincidenţă involuntar ironică, în aceeaşi săptămînă în care la Varşovia, în plină campanie electorală, se semna, în numele unui imperativ naţional, *pactul* politic al partidelor poloneze „pentru integrarea în Uniunea Europeană“, la Bucureşti era respins, cu aprigă indignare, armistiţiul politic propus de premierul Adrian Năstase pentru aderarea la NATO. Şi asta cu toate că în România pînă la alegeri mai sînt trei ani şi ceva, iar admiterea de noi membri în NATO, ce va fi – sau nu – hotărîtă anul viitor, nu se face neapărat şi în orice caz nu exclusiv în funcţie de îndeplinirea anumitor criterii de către ţările candidate, ci în primul rînd după interesele strategice ale acestei alianţe politico-militare.

Respingerea propunerii premierului a fost făcută de partidele parlamentare de opoziţie clasificate drept „democratice“ (PNL şi PD), mai mult gălăgios decît cu argumente.

Nu e un lucru nou: chiar şi după aproape 12 ani de liberă exprimare politică, majoritatea politicienilor autohtoni par încă foarte încredinţaţi că vehemenţa *produce* politică, precum altădată, pentru un poet satiric latin, indignarea făcea versuri. Aşa, natural şi spontan. Mai mult: că vehemenţa *este*, că *înseamnă* politică.

De unde, firesc, instalarea confortabilă într-o continuă locvacitate turbulentă, într-un fel de *cîrîială* permanentă, într-o larmă inepuizabilă. Aspectul general este de perpetuum mobile, în sfîrşit realizat!, al agitaţiei verbale. Şi, încă, menţinut în regim de maximă surescitare.

Ceea ce, probabil, explică şi seducţia exercitată asupra presei de unii dintre profesioniştii vehemenţei. O seducţie ce ia forma amplificării. Dl Victor Ciorbea, spre exemplu, deşi umblă cu feştila-n mînă printr-un tunel pe ai cărui pereţi apare, ca un alt *mane, tekel, fares*, teribilul avertisment *Băieţi, aţi furat de-aţi rupt!*, nu încetează să fie mediatic răsfăţat. Cu cît e mai penibil, cu atît e mai „prezent“. De ce?! Mister. Un alt alintat al presei e dl Traian Băsescu. Ajunge să tuşească, să sughită, să strănute – şi „evenimentul“ e gata! Nu scapă neconsemnată nici o vociferare a pitorescului personaj, nici o gesticulaţie nu-i trece neînregistrată. Atîta doar, cînd a anunţat că ar intenţiona o alianţă cu partidul dlui Virgil Măgureanu, nu s-a prea observat, deşi întîiul fost director al SRI are, pe drept sau pe nedrept, o reputaţie de pucioasă şi catran, iar de fiecare dată cînd s-a schiţat o apropiere de el, a unei formaţiuni ori a unui politician, presa s-a dezlănţuit. Cu o singură excepţie: a anunţului făcut de dl Băsescu. Altfel spus, *cîrîiala* salvează şi imaginea mediatică. Mai ales că există şi un *limbaj al cîrîielii*, contaminant.

Iată de ce eventuala întîmpinare la comparaţia dintre pactul semnat la Varşovia şi armistiţiul refuzat la Bucureşti, cum că *ex-comuniştii* români, formula de uz curent pentru PSD, nu au ajuns încă la nivelul de evoluţie politică al *ex-comuniştilor* polonezi, nu e valabilă decît acceptînd că nici în alte planuri (partide „democratice“, presă, societăţi „civice“ etc.) nu există compatibilitate. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Tînărul PRM

În urmă cu ceva vreme, am scris un articol, pornind de la date sociologice, care se numea *Tinerii PRM*. Într-o scrisoare primită imediat la redacţie mi se adresau oarecare gînduri nu tocmai frumoase. Printr-o înjurătură de mamă, conceptul abstract căpăta o formă reală, tînărul PRM cobora din idee şi devenea carne macră. Zilele acestea a mai coborît printre noi un asemenea tînăr. Are 24 de ani şi este deputat. Licenţiat în drept, membru al baroului Iaşi, activ politic şi intelectual. Un tînăr de viitor, s-ar spune în cartier. Publică o carte, cu titlu concis: *Naţionalistul*. În interior, alte titluri concise: „Aceşti evrei care ne guvernează“; „Mareea neagră“, „Complexul iudaic de inferioritate“. Apoi, alte fraze la fel de concise: (ei) „sînt ca o maree neagră care otrăveşte oceanul pe zeci de mile împrejur. Emană putreziciune şi degradare“. Este vorba despre romi. Cartea apare sub egida Academiei Române, promovată de Gheorghe Buzatu, senator PRM şi director al Centrului de istorie şi civilizaţie europeană (cruntă ironie, remarca cineva). Preşedintele Academiei nu are habar de apariţia cărţii, dar nici foarte indignat nu se arată. Pentru că a apărut în afara planului editorial aprobat, pe banii autorului. Astfel, Academia Română risipeşte singurul capital de care dispune. Nu are nici bani, nici imaginaţie. Nu mai are decît prestigiu. Pe care îl acordă gratuit, pe banii autorului.

Indignaţi au fost ziariştii. O surpriză: *Jurnalul naţional*, promotorul acestei campanii, cel mai vehement acuzator al cărţii şi apărător al bunului simţ. Surpriză plăcută, pentru că de obicei *Jurnalul* este ocupat cu vînătoarea de unguri. Ca să terminăm cu prezentarea faptelor, ar mai fi de spus că Parchetul s-a autosesizat pentru propagandă şovină şi antisemită. Este amuzant cum Parchetul „se autosesizează“ întotdeauna după ce presa face scandal. Ca urmare a evenimentelor, va fi tipărită o a doua ediţie cu tiraj de zece ori mai mare, tînărul Hogea a fost remarcat la vîrful partidului şi i se prevede un viitor politic strălucit.

Ce este de fapt *Naţionalistul*? O colecţie de idei de-a gata, expuse ca acum şaptezeci de ani. Aceeaşi ocultă evreiască ce conduce lumea, aceiaşi bărbaţi naţionalişti care se luptă cu ea, aceeaşi superioritate a românului complexat de istorie faţă de romi. Nimic nou. Cu exact aceleaşi argumente: „cheia problemei ţine, probabil, de uciderea Mîntuitorului de către evrei. Neputîndu-se elibera de povara păcatului cumplit care apasă pe umerii lor de 2000 de ani, antihriştii evreo-khazari au încercat să-şi înfrîngă complexul inferiorităţii lor spirituale printr-o anulare completă a trăirilor afective... A cam venit vremea ca naţiunile să se elibereze din lanţurile robiei iudaice, pînă nu e prea tîrziu! Cîtă dreptate avea Julius Streicher (torturat şi ucis de ocultă pentru curajul său): cine luptă cu evreii luptă cu diavolul“. De fapt, martirul Streicher a fost judecat la Nürnberg. Dar, ca orice antisemit care se respectă, Vlad Hogea nu are nimic cu evreul particular: „Eu n-am nimic cu evreii. Unii sînt chiar oameni de treabă“ (interviu în *Evenimentul zilei*). Nimic nou, cum spuneam. Oare cum s-ar putea reface traseul intelectual al unui om care a îngurgitat aceste idei? Să fie mediul sau să fi avut o înclinaţie specială? Mai degrabă ambele. În acelaşi timp, autorul este cel mai tînăr deputat al României, spulberînd speranţa ipocrit exprimată că tînăra generaţie va schimba faţa politicii.

Trist este altceva. Am tot mai mult impresia că trăiesc într-o ţară normală. Generaţia mea îmi pare tot mai puţin complexată, tot mai liberă de idiosincrazii. Vlad Hogea este născut în acelaşi an cu mine şi cu majoritatea colegilor pe care îi consider normali. La fel poate să zică şi el despre amicii săi. Sîntem de fapt o generaţie fracturată. Amîndoi români get-beget, ortodocşi, heterosexuali şi plătitori de impozite. Pentru mine este o întîmplare şi nu sînt nici deosebit de mîndru, nici foarte descumpănit. El nu poate să zică la fel. Dar trăim în Românii paralele şi nu vrem să avem de-a face unii cu ceilalţi. Cunosc cîţiva unguri, vreo doi francezi şi chiar un norvegian cu care am mai multe în comun decît cu Vlad Hogea din Iaşi. Şi nu le-am vîndut ţara.

De fapt, a cui este România? Coperta cărţii vrea să impună. Vadim Tudor este în prim plan, Vlad Hogea în spatele său. *Naţionalistul* scris în trei culori domină partea de jos. Stau încolonaţi, magistrul şi discipolul, amîndoi adevăraţi naţionalişti, serioşi, încruntaţi, privesc înainte spre o viitoare ţară mîndră ca soarele de pe cer. Parcă simţi în spatele lor şiruri de căşti de oţel (de Reşiţa, nu Krupp). Dar este o impresie. România nu este a lor, am aceleaşi drepturi asupra ei. Nici generaţia nu este a lui. Şi nu trebuie să mă simt jenat pentru prostiile sale, pentru că nu am nici o legătură cu Vlad Hogea. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Foişor

Cîteva zile de scufundare în altă lume sînt, se pare, suficiente pentru a-ţi împrospăta ochii cu care priveşti, la întoarcere, propria ta lume. După două săptămîni de golfuri şi stînci croate, redescopăr fascinat exotismul bucureştean, zăbovind la un pretext de bere pe terasa de la Foişor. Fiecare persoană şi fiecare gest mi se par paradigmatice, o întreagă semiologie culturală perindîndu-se prin faţa ochilor mei ca într-un *ciné-vérité* bine simţit.

La masa de lîngă mine, doi bărbaţi cu bărbi încărunţite şi ochi de viezure înecaţi în obrajii roşii de băutură, genul de intelectuali vizitatori ai multor cîrciumi şi vizitaţi de multe idei, vorbesc despre nu ştiu ce prinţesă Elisabeta.

Un puşti de vreo zece ani îmi întinde o hîrtie de o mie, cerîndu-mi o ţigară pentru mătuşa.

Sub o masă, un cîine trist, cu o ureche sfîşiată, se întinde, oftînd, la umbră.

Privesc, ca într-un cadru fix, intersecţia. Nu există stop la care măcar o maşină să nu o ia, pe sens opus, înaintea tuturor celorlalte care stau la rînd. Fetele care traversează îşi expun în lumina puternică de august lenjeria. Număr involuntar 14 *tanga*. În 10 zile de plaje cosmopolite şi cîteva mii – poate zeci de mii – de turiste, întreaga familie a repertoriat în Croaţia doar 4 exemplare. Un tip obez, în maieu, trece pe roşu şi face un semn amical cu mîna şoferului care a trebuit să scrîşnească din frîne pentru a-l evita. Cîteva minute mai tîrziu, un moş traversează clătinîndu-se, pe verde, agitînd ameninţător bastonul în direcţia blestemaţilor de şoferi care nu mai au nici o regulă. Un bărbat corpolent scoate o ţigară, gînditor, şi lasă să cadă ambalajul pe trecerea de pietoni, după care intră în cîrciumă şi comandă o halbă. În colţul de vis-a-vis, o florăreasă grasă îşi face vînt cu fusta.

Un bătrînel cu ochii goi vine să-şi bea romul. La plecare, scoate din coşniţa firavă cîteva firimituri de pîine şi hrăneşte vrăbiile.

Doi puşti îmi trec prin faţă, pe trotuar, rostogolindu-se în roata ţiganului.

La difuzor urlă muzica. (În această privinţă, statistica mea este aproape completă: sîntem, se pare, singura ţară din Europa unde nu poţi să bei o bere în linişte, oriunde te-ai afla.)

Un tînăr zîmbitor, pentru care nu s-a mai găsit loc la Spitalul 9, trece ţanţoş cu un microfon imaginar în mînă, crezîndu-se Adrian Copilul Minune.

Într-un tîrziu, o pornesc agale spre casă. Pe Matei Voievod trebuie să merg aproape tot drumul pe carosabil, căci trotuarul este ocupat de maşini parcate. Mă minunez ce caută acolo şi mă surprinde mirarea mea.

În colţul străzii mele, un puşti aruncă o minge de tenis în aer şi aleargă după ea cu frenezie. Ajuns în dreptul meu, îmi zice cu o gură ştirbă şi fericită că „adoră mingea“. Dau să-l mîngîi pe creştet, brusc emoţionat, dar se sperie şi fuge.

Între timp, am ajuns acasă. ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Statul de drept

Firesc familiară în democraţiile tradiţionale, noţiunea stat de drept nu s-a strecurat decît rarisim în vocabularul limbii de lemn. Impactul noţiunii în Occident pleca de la prezumţia că legea este sfîntă. Nimic însă şi, prin urmare, nici legea nu putea fi sfîntă pentru o societate intensiv educată în spiritúl ateismului ştiinţific. Nici măcar cel mai iubit fiu al naţiunii nu fusese tîrnosit sfînt, locul sacralizării îl lua o nesfîrşită beatificare în cheie ateist-ştiinţifică. Cultul personalităţii punea capăt conflictului milenar dintre sacru şi profan trecînd funcţiile celui dintîi asupra celui din urmă. Luminînd prezentul, dar aparţinînd posterităţii, voinţa lui plutea ca un vultur imperial deasupra tuturor legilor.

Printre alte schimbări istorice, tranziţia a adus şi transformarea noţiunii „stat de drept" în calul de bătaie predilect, dar nu neapărat şi învingător, al tuturor guvernanţilor, indiferent de siglă. Ispăşirea ateismului ştiinţific prin cea mai telegenică dintre ortodoxii a făcut cu putinţă şi resanctificarea legilor. Întîiul gest prin care statul le recunoaşte primatul este frenetica lor multiplicare. Ca într-un tot armonios, cum se spunea odinioară, inflaţia monetară merge mînă în mînă cu cea legislativă.

Avansul tranziţiei configurează o problemă capitală a eticii etatiste: de vreme ce el întocmeşte legile, de ce ar fi statul dator să le şi respecte? Soluţia aleasă de statul tranziţional mioritic se caracterizează prin comportamentul diversificat pe care îl practică în această privinţă. Aşa de pildă el evită legile, înlocuindu-le cu alegrele ordonanţe de ugenţă; le inversează sensul prin diluviul instrucţiunilor de aplicare; le sincronizează cu legislaţia Uniunii Europene, care nu este totdeauna sincronizată cu actualele griji ale locuitorilor din spaţiul carpato-danubian; le interpretează sancţionînd aceeaşi infracţiune întîi cu 3 şi apoi cu 18 ani de închisoare şi sfiindu-se să decidă asupra cererii de graţiere a respectivului infractor; statul tolerează ori sugerează ori preconizează diferite abateri de la legi în vigoare, desigur, numai pentru motive bine întemeiate, de exemplu, în cazul legii pentru cercetarea dosarelor fostei Securităţii, motivul fiind că informatorii purtători de odăjdii nu pot fi trataţi la fel cu colegii lor purtători de simple straie civile sau militare; şi în sfîrşit, legea poate fi folosită ca un substitut al acţiunii – astfel, în loc să reacţioneze la avalanşa cererilor prin care fostul rege reclamă să i se restituie fabulosul patrimoniu agonisit de moşii şi strămoşii săi, guvernul intenţionează să emită o lege specială, destinată să reglementeze numai acest caz. Succesul acestei iniţiative ar putea prefigura o eră cînd statul de drept ar asigura fiecărui cetăţean propria lui legislaţie.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Avalanşă, val, epicentru

Problema proprietăţii a fost, probabil, una dintre cele mai discutate în presa noastră de tranziţie: guvernele de pînă în 1996 au fost considerate neocomuniste (şi) pentru că n-au adoptat o lege de restituire a caselor naţionalizate; după 1996, sintagma *restitutio in integrum* s-a aflat pe buzele şi sub pixurile tuturor, de ziceai că gazetarii români se vor pune cu toţii pe învăţat latineşte; în sfîrşit, după ce coaliţia majoritară din legislatura trecută a tot dezbătut-o pînă s-au isprăvit mandatul, secolul şi mileniul, legea a fost votată şi este aplicată de puterea de acum. Ce face presa română (sau, mă rog, o bună parte a ei, o anumită parte a ei, cum preferaţi...) faţă cu acest eveniment? Face ce ştie mai bine: transformă totul într-un fel de carnaval, se scufundă din nou în butoiul unei stilistici zglobii, vede la tot pasul situaţiuni senzaţionale şi – cum altfel? – fierbinţi... De acord, au apărut şi editoriale în care s-a spus că legea repară un abuz al comunismului, dar ele sînt aproape strivite de atmosfera stranie pe care o produc ştirile despre mersul retrocedărilor.

Să privim cîteva titluri, fraze şi sintagme luate din ziare şi de la telejurnale. Predomină metaforele bazate pe sfera semantică a catastrofelor naturale („valul retrocedărilor", „avalanşa cererilor", „epicentrul seismului declanşat de petiţionari este Bucureştiul") ori pe patologia umană („isteria revendicativă", „febra retrocedărilor", „furia retrocedărilor"). Un proces care pune mai degrabă probleme tehnice şi birocratice, cu acte, funcţionari şi notari, cu moştenitori şi chiriaşi, e transformat astfel într-un fel de furtună devastatoare, declanşată din senin. Un titlu merge pe semantica războiului („Călăraşiul trebuie să facă faţă asaltului demolaţilor"), altul se inspiră din filmele *horror* („în Piatra Neamţ a fost revendicat pînă şi cimitirul, cu morţi cu tot"). Funcţionarii publici, altminteri beşteliţi zilnic prin gazete, trăiesc acum un episod dramatic („calvarul autorităţilor continuă"). Pe scurt, „întreaga ţară-i în revendicare", spune un titlu, parafrazînd scrîşnit – căci ironia nu e la îndemîna oricui – unul dintre locurile comune ale presei comuniste (acela cu „ţara-i în sărbătoare").

Să mai luăm aminte la cîteva detalii. De cînd cu cererea Regelui Mihai de a-i fi restituit Castelul Peleş, gazetarii s-au pus pe „dezvăluit" cine mai solicită castele. Şi se întîmplă – să vezi situaţie! – să fie cerut castelul Bethlen, ocazie cu care ni se spune aşa, dezinteresat, că moştenitoarea e „contesă de a şaptea spiţă"; ori castelul Banffi, ai cărui moştenitori trăiesc în străinătate. Dar nu numai castelanii sînt străini, ci şi unii simpli cetăţeni: „un cetăţean francez a cerut statului român 1,3 milioane de dolari pentru o casă", ne arată un titlu, scoţînd în evidenţă o opoziţie (cetăţean *străin* – stat *român*) care sugerează că legea caselor naţionalizate îi va îmbogăţi pe străini pe spinarea noastră, a tuturor. Iar dacă se întîmplă ca străinii să fie evrei, e o bună ocazie de a-i enumera la grămadă, aşa cum se întîmplă într-o ştire despre cererea de retrocedare a fabricii de hîrtie din Prundu Bîrgăului: „acţiunile fabricii erau deţinute, în proporţie de 80%, de trei evrei, Sneier, Leiber şi Frreier". Bine că măcar li se dau numele; încă un pas şi erau numerotaţi. Bineînţeles, în toate aceste situaţii nu este uitată precizarea că statul a cheltuit, timp de decenii, mulţi bani pentru întreţinerea respectivelor castele şi clădiri de tot felul (de parcă asta n-ar fi fost datoria lui de *proprietar*, din moment ce le confiscase şi le-a folosit în tot acest timp!). Se uită în schimb că acelaşi stat a lăsat în paragină alte zeci de castele şi monumente istorice, inclusiv pe cele care au fost în proprietatea românilor pursînge.

Poate că sînt eu chiţibuşar, dar mi se pare că în felul cum este reflectată problema restituirii proprietăţilor se observă multe dintre defectele presei (şi ale noastre, ca societate). Toate ziarele şi telejurnalele din care am extras citatele sînt instituţii mass-media *private*. Măcar pentru acest motiv ar fi trebuit să aibă o altă înţelegere faţă de ideea de proprietate. Dar dincolo de asta, citatele pe care le-am preluat (şi, repet, poate că sînt chiţibuşar) arată cît de adînc sînt încă înfipte în societatea noastră urmele ideologiei comuniste: duhul colectivist, povestea cu „proprietatea întregului popor", marota cu străinii care se îmbogăţesc din sudoarea noastră, sentimentul că Statul e atotputernic şi trebuie să nu se lase intimidat de cererile unor simpli cetăţeni ş.a.m.d. Trebuie să mai treacă peste noi multe avalanşe şi multe valuri pentru a uita deprinderile de la şedinţele de învăţămînt politic şi pentru a asimila cu adevărat valorile pe care presa noastră atît de liberă şi de zburdalnică le clamează „european" şi abstract, dar le loveşte scurt şi concret, româneşte.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Năzbîtii universitare

O tînără cu nume exotic, Rhea Cristina, publică la editura Viitorul românesc o carte intitulată *Rolul şi locul culturii în televiziune* şi cu un subtitlu încă şi mai pretenţios, *Ghid pentru studenţii Facultăţilor de Jurnalistică*. Tînăra autoare (de numai 28 de ani, aflăm de pe coperta a patra) a absolvit în 1997 Facultatea de Ziaristică de la Universitatea privată „Hyperion" şi este în prezent asistent universitar la aceeaşi facultate. Presupun că, după apariţia cărţii, va fi promovată lector.

Volumul, am o bănuială care e mai curînd, ca să fiu sincer, o cvasicertitudine, trebuie să fie la origine lucrarea de licenţă a autoarei. Toate datele care ni se oferă trimit la emisiunile televiziunii române din perioada 1993-1997. De atunci, s-au schimbat destule la TVR, în bine şi în rău. Pe de altă parte, şi peisajul televizual, în ansamblul lui, a suferit modificări sensibile. În consecinţă, statisticile, schemele de programe, indicii de audienţă etc., abundent prezentate în carte, nu au astăzi, practic, nici o relevanţă. Iar consideraţiile despre specificul emisiunilor culturale, depre exigenţele cărora trebuie să le răspundă un realizator TV sînt de o platitudine totală.

Aceste pagini, în intenţie, aplicative sînt încadrate de cîteva capitole cu ambiţii teoretice. Ieşim din zona platitudinii şi intrăm în aceea a efectelor hilare. Rhea Cristina are mania (frecventă, cel puţin odinioară, la şcolarii silitori) de a împăna textul cu citate din cărţi ale unor autori de renume, citate care se potrivesc în context ca nuca în perete. Vine vorba de *talk-show*-uri, sînt citaţi Benveniste şi Descartes. La tot pasul sînt chemaţi în ajutor, prin fraze reproduse cu respect mistic, Cioran, Eliade, Noica. În legătură cu relaţia dintre public şi realizator se apelează la o distincţie a lui Noica între „comunicare" şi „cuminecare": salt acrobatic şi vertiginos! Globalizarea e pusă, absolut fără nici o logică, sub semnul unei afirmaţii a lui Cioran. Şi tot aşa, cu grija de a invoca nume celebre, ce au priză la intelectualii subţiri.

Nostimada e că, în acelaşi timp, sistemul de referinţe include titluri şi nume situate exact la antipod. Rhea Cristina foloseşte, ca surse bibliografice, şi caiete documentare din aniii '70 de la... Academia „Ştefan Gheorghiu". Am avut, apoi, surpriza să-l văd invocat, ca autoritate în materie, pe Al. Tănase, filosoful de serviciu din epoca de aur, ale cărui peltele ideologice salvau paginile de „profil" ale revistelor literare. Nu e de mirare că, frecventînd astfel de autori, Rhea Cristina vorbeşte despre „teoreticienii burghezi" care legitimează „capitalismul monopolist de stat", despre „schimbările intervenite în schimbările politice" („schimbarea schimbării" va fi fiind, probabil, ceva de genul „negarea negaţiei"), despre modul în care „arta redă generalul în unitatea nemijlocită cu individualul, sub forma imaginii artistice", despre presa „în paradigma ei burgheză", despre „televiziunea, marea scenă a ţării...". La fel de frecvente sînt tot soiul de enormităţi: „Televiziunea, ca şi radioul şi bombardamentele aeriene, este o invenţie a perioadei dintre cele două războaie mondiale"; „Europa de Est a fost mai puţin dotată, avînd în general un post mai important pentru fiecare ţară şi un al doilea care nu dispune de mijloace substanţiale (de exemplu Vietnamul, China, Mongolia, India, Africa), excepţie: RDG" (viziunea lui De Gaulle despre Europa de la Atlantic pînă în Urali este, astfel, pulverizată); „Televiziunea constituie cu adevărat o forţă pozitivă, iar potenţialul acestui mass-medium este foarte mare".

Nu avem a face cu un caz izolat. Pe lîngă literatura proastă comisă de veleitari şi de grafomani frenetici, cantitatea de maculatură pretins ştiinţifică şi pretins universitară e considerabilă. Rhea Cristina este produsul acestui sistem pe care, acum, ea însăşi îl perpetuează.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Obsesia imaginii

De cîţiva ani, politicienii români trăiesc o veritabilă obsesie pentru propria imagine. Şi dacă cineva gîndeşte acum că aşa sînt politicienii peste tot, mă grăbesc să-mi precizez gîndul: acei politicieni occidentali care sînt pentru noi exemple în arta guvernării sînt foarte preocupaţi de imaginea lor, este adevărat, dar nu sînt obsedaţi de ea. Diferenţa dintre preocupare şi obsesie este imensă, ca diferenţa dintre normalitate şi boală. Atît politicienii, cît şi înalţii funcţionari ai statului care visează cariere ascendente sînt preocupaţi în cel mai înalt grad cu putinţă, dincolo de normal, de felul în care *sînt văzuţi*. Nebunia continuă a sondajelor de opinie, importanţa crescîndă pe care „campaniile de imagine" o au pe agenda oamenilor noştri politici, frenezia cu care aceştia fac orice ca să apară în presă chiar şi atunci cînd nu au nimic de zis sînt, pentru mine, semne ale unei anormalităţi care poate deveni nocivă pentru democraţia noastră. Cînd preocuparea pentru imagine devine obsesivă şi cînd dorinţa de a arăta cu orice preţ ceva anume devine program de acţiune, există riscul apariţiei unor grave atentate impotriva regulilor democraţiei şi, în plus, există riscul ca rezultatele, în planul imaginii, să fie contrare celor dorite.

Ne place sau nu, trăim într-o lume în care imaginea publică contează enorm. Politicieni sau comercianţi, artişti sau sportivi ştiu bine asta şi nu e nevoie să iei cursuri la vreo universitate sofisticată ca să îţi dai seama că, din punct de vedere social, valorezi nici mai mult şi nici mai puţin decît ce cred ceilalţi că valorezi. Ceilalţi, asimilaţi de Sartre, nu fără temei, cu infernul însuşi, ne conduc în bună parte vieţile şi ne determină în mare măsură biografiile, iar în cazul ocupaţiilor care depind direct de „vocea poporului" acest adevăr este absolut. Dar, pentru ca lucrurile să rămînă în proporţiile lor fireşti, trebuie să nu uităm că aprecierea celorlalţi urmează, logic, unor acţiuni publice asumate de persoana care caută această recunoaştere. Cu alte cuvinte, legătura dintre realitate şi imagine este esenţială. Politicianul român a învăţat repede această lecţie, dar, din păcate, a învăţat-o numai pe jumătate. E bine că a învăţat-o şi aşa, pentru că preocuparea în legătură cu percepţiile electoratului presupune, de la bun început, asumarea regulii fundamentale a democraţiei. Diferenţa între dictator şi omul politic democrat este aceea că primul face ceea ce vrea să facă şi abia apoi se ocupă de cosmetizarea publică a acţiunii sale, în vreme ce cel de-al doilea se preocupă de efectul electoral al acţiunii sale înainte de a acţiona şi, mai mult, dacă are ceva experienţă, îşi va premedita gesticulaţia publică astfel încît să obţină un efect „de imagine" pozitiv. Este esenţial pentru omul politic democrat să comunice cît mai comprehensiv cu putinţă acţiunile sale şi să explice cît mai convingător cu putinţă mobilul acestor acţiuni. În context democratic, numai comunicînd şi convingînd poţi supravieţui ca om politic. Mai mult, omul politic democrat *are datoria* să anunţe, să se explice şi să răspundă. Jumătatea lecţiei pe care românii nu au învăţat-o este cea a legăturii directe, clare, dintre propriile acţiuni şi propria imagine. Cînd, prea grăbit să vadă efectul electoral, politicianul democrat uită că imaginea este un produs al realităţii şi nu al consilierilor săi specializaţi, producerea falimentului politic este o chestiune de timp.

Ca orice lucru care în doze obişnuite este benefic, şi grija pentru imagine devine nocivă dacă este exagerată sau, mai grav, dacă devine unică şi obsesivă pentru omul politic. Preocuparea excesivă, obsesia imaginii aduce cu sine pericole reale. Primul, şi poate cel mai important, este creşterea îngrijorătoare a disponibilităţii pentru minciună şi, cu aceasta, proiectarea omului politic în afara jocului democratic. Cînd grija pentru imagine atinge cote nefireşti, imaginea însăşi devine atît de importantă încît se autonomizează, devine un *în sine* şi nu mai este produsul direct al acţiunii politice. Imaginea nu mai este reflectarea realităţii, se rupe de realitate şi, consecutiv, preocuparea nu mai este pentru realitatea care se reflectă, ci pentru reflectarea însăşi. Imaginea nu mai trebuie să fie corectă, ci favorabilă. Ştiu că sintagma „construirea imaginii" face parte din limbajul cotidian vehiculat în cabinetele oamenilor politici ai lumii, dar, totuşi, simt un fior rece cînd o aud rostită cu profesionalism pragmatic. A construi, a fabrica o imagine poate foarte uşor să însemne a produce o imagine fără legătură cu realitatea, adică o imagine menită să înşele şi tare mi-e teamă că această ambiguitate e tacit asumată de mulţi profesionişti ai imaginii şi de mulţi dintre clienţii acestor profesionişti. Ştiu, pînă la urmă, în context democratic, acest lucru nu reuşeşte. Totuşi, dacă expresia „construirea imaginii" nu e completată astfel încît să devină „construirea imaginii corecte", eu, unul, simt o nesiguranţă. De ce? Pentru că a construi o imagine este cît se poate de uşor şi devine un meşteşug. Tot construind imagini, încet-încet, pentru omul politic nu mai există nici o problemă morală ori de alt gen în a reflecta realităţi trucate sau, pur şi simplu, în a vinde minciuni drept adevăruri pentru a avea un chip public atractiv. Pe scurt, pericolul se poate sintetiza în următoarele: obsesia imaginii poate deveni foarte uşor slăbiciunea care îl prăbuşeşte pe politician.

(va urma)

▲

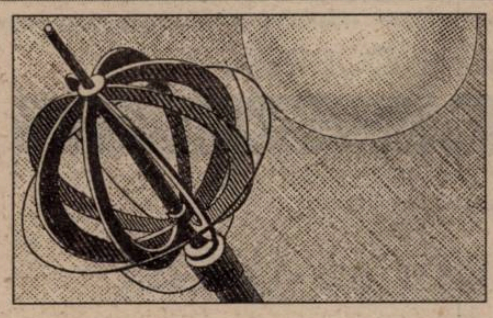

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Limba europeană

Antieuropenii din ţările membre ale Uniunii Europene reproşează organismelor conducătoare ale acesteia deficitul de democraţie. Comisia Europeană comunică cu guvernele, nu cu cetăţenii, şi ei se simt excluşi de la deciziile care le influenţează viaţa. Conducerea prin rotaţie, cu o durată de şase luni, dă diplomaţilor şi demnitarilor din fiecare ţară membră satisfacţia de a-şi expune propriile puncte de vedere în legătură cu viitorul Uniunii, dar nu asigură continuitatea procesului de decizie. Responsabilităţile, împărţite între Comisie, Parlament şi Consiliu, sînt confuze din punctul de vedere al cetăţeanului interesat de probleme şi, probabil, chiar şi al birocraţilor cu o vechime mai mică. Implicaţi în procesul de decizie, funcţionarii de la Bruxelles sînt şi ei o parte a problemei, deoarece cariera lor depinde de abilitatea de a comunica cu guvernele, nu cu cetăţenii.

Jargonul birocratic tinde să devină modalitatea de dialog pentru fericiţii deţinători ai marelui secret european. Parlamentul european – posesorul celei mai mari legitimităţi democratice şi al celei mai mici puteri de decizie – menţine dreptul fiecărui deputat de a vorbi şi de a scrie în limba sa maternă precum şi principiul conform căruia toate documentele se traduc în toate limbile. Uniunea Europeană are 11 limbi oficiale: daneza, engleza, finlandeza, franceza, germana, greaca, italiana, olandeza, portugheza, spaniola şi suedeza. Irlanda, de exemplu, a renunţat la gaelică, limba oficială conform Constituţiei, pentru că astfel cotizaţia ei la fondul de întreţinere al Uniunii s-a micşorat. Asigurarea multilingvismului este un proces relativ complicat. Pentru a traduce intervenţia unui deputat finlandez în limba greacă, de exemplu, se trece, de obicei, printr-una dintre limbile denumite pivot sau releu: franceza, engleza sau germana. În activitatea lor cotidiană, anumite comitete emit textele intermediare şi deciziile fără consecinţe externe doar în aceste trei limbi. Se va menţine acest principiu şi după extindere, avînd în vedere creşterea costurilor pe care o implică? În luna iulie, un raport al unui oficial italian, Guido Podestà, a analizat costurile extinderii şi incidenţele politice sub raport lingvistic. Şedinţa a fost furtunoasă, au fost contestate competenţele raportorului şi oportunitatea discuţiei, iar un deputat britanic, James Elles, membru în comisia bugetară, s-a enervat dincolo de măsura atribuită prin consens specificului său naţional şi a aruncat raportul pe jos, de unde a fost adunat de un uşier. Dacă se menţine principiul multilingvismului integral, prin admiterea a zece noi membri (România şi Bulgaria nu sînt luate în calcul) cu zece limbi oficiale, va fi necesară angajarea a 124 de traducători pentru fiecare ţară, deci 1240 în total, ceea ce ar presupune o atentă revizuire a bugetului. Chiar dacă Ciprul şi Malta renunţă la limbile lor oficiale, acceptînd greaca şi engleza, tot va fi necesară suplimentarea bugetului cu 193 de milioane de euro. Britanicul Elles consideră că ar fi trebuit să fie consultat înainte de propunerea unor asemenea cheltuieli exorbitante. Şi, pentru a le diminua, el a propus reducerea limbilor pivot la una singură: engleza. Ceea ce a provocat mînia unei deputate franceze: ea nu a aruncat cu nimic, dar a strigat că nu va permite diminuarea importanţei limbii franceze.

Asemenea dezbateri, foarte asemănătoare unui conflict, explică tensiunile procesului de decizie: egalitatea este un deziderat care nu se regăseşte în natură şi de aceea e dificil de introdus şi de acceptat în comunităţile ale căror membri îşi fac un merit din specificitatea lor. Odată, Henry Kissinger a întrebat cine răspunde la telefon cînd se doreşte un dialog cu Europa. Acum problema ar fi în ce limbă vorbeşte cel care ridică receptorul. Pe de altă parte, înţelegerea democraţiei va face totuşi un pas înainte cînd ţările unde există o puternică împotrivire faţă de folosirea limbii materne a minorităţilor în învăţămînt sau în justiţie vor fi în situaţia de a avea o limbă oficială – recunoscută ca atare – minoritară în acelaşi timp. Pînă una alta, limba comună a Europei nu exclude limbajul gesturilor şi decibelii strigătelor.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Speologie şi durere

Cînd încerci să adormi după ce ai vizitat una dintre peşterile din Gorj, sentimentul cu care te întinzi în patul din hotel este invidia. Iar obiectul ei sînt strămoşii, despre care ghidul tocmai ţi-a povestit că au dormit, generaţii de-a rîndul, în frumoasa şi curata peşteră de peste drum.

Nici nu e greu să-i înţelegi. În orice clasificare turistică cinstită, Peştera Cutare ar merita mai multe stele decît hotelul cu acelaşi nume. Chiar şi fără amenajări, creaţia naturii pare mai primitoare decît cea a oamenilor, iar dezavantajele ei, luate pe rînd, pălesc în momentul în care le confruntţi cu alternativa. Să enumerăm:

În peşteră e o linişte sinistră.

La hotel face zgomot sinistrul Georgică de la Ghimpaţi.

În peşteră e frig.

La hotel nu e doar îngrozitor de cald, ci şi miroase ca într-un frigider uitat deschis vreo două săptămîni.

În peşteră e ud pe jos.

Şi la hotel e, însă precis nu e doar apă.

În peşteră nu mai trăieşte nimeni.

La hotel se antrenează lotul de fotbal Petrolul Ţicleni, iar în pat, după toate aparenţele, echipa de juniori Căpuşa Monteoru.

În peşteră nu ai toaletă, pat şi nici televizor.

La hotel toate aceste obiecte au nevoie de etichete ca să le poţi recunoaşte.

În sfîrşit, în peşteră n-ai ce mînca dacă nu-ţi aduci de acasă.

La acest capitol, hotelul e în avantaj: mănînci aici şi mori acasă!

Ajuns aici, orice om cu silex la cap nu poate să tragă decît o singură concluzie: după 50 de mii de ani de îmbunătăţiri locative, tot în peşteră se mai poate trăi. Cel puţin cazarea e gratuită, apa la discreţie, iar specia ospătarului încruntat şi cu burtă încă mai stă la coadă pentru ca evoluţia naturală (sau Cel de Sus, dacă preferaţi) s-o aducă – pedeapsa – pe Pămînt.

Şi-atunci, de ce mai stau oamenii la hotel?

Răspunsul naiv ar fi că peştera e încuiată peste noapte. Răspunsul cinic e că ni s-a urît cu binele din subteran. Şi totuşi, adevărul e mai departe (cum se spune la dosarele X): contrar părerilor antropologilor, specia umană pare că s-a întărit în ultimele mii de ani. Cel puţin pe noi, mediul ostil (al vacanţelor) şi natura potrivnică (a gazdelor) ne-a transformat în organisme puternice, capabile să îndure cele mai mari greutăţi. Printre care şi dormitul în stabilimentele turistice.

E uşor de observat de altfel că urmaşii celor din peşteri nu par foarte deranjaţi de mirosul de armă chimică al camerelor, de covoarele roase, de paturile strîmbe şi geamurile sparte. Ori de colecţia de microorganisme din ciorbă, care ar fi ucis pe loc orice *homo erectus*. Cel puţin atîta vreme cît e bere din belşug, lumea noastră estivală pare şi este locuibilă.

Sigur, există şi aici excepţii. Între ele, dacii, popor care rezistă încă sub pămînt, chiar şi numai sub formă de statui cioplite (mai degrabă) de imaginaţia patriotică a speologilor. Astfel, la Polovragi, afli povestea lui Zalmoxes, chiriaş permanent al tuturor peşterilor din România, în care a lăsat altare, busturi ori de-a dreptul bioenergie – „Încărcaţi-vă cu spiritualitatea lui Zalmoxes!", te îmbie ghida de aici. Deceneu are şi el cîteva statui mai mici, după cum cere rangul, iar dacii simpli trebuie să se mulţumească cu cîte un cap atîrnat de pereţii peşterii, în frăţietate cu liliecii. În inferioritate numerică e Turcul, prezent cu un singur exemplar (stalactită, plan american) în Peştera Muierii.

Lipseşte doar Turistul – martir al credinţei într-o vacanţă mai bună şi mai dreaptă.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Cum să-ţi faci asigurare la maşină: istoria unui tînăr

Dacă ai 22 de ani şi îţi laşi asigurarea maşinii să expire, nu-ţi va fi prea lesne să ţi-o înnoieşti. Cînd vei găsi, în cele din urmă, un birou ponosit, locuit de o agentă de vînzări nespus de veselă, cu părul blond-cenuşiu făcut permanent, care pare a avea o dependenţă bolnăvicioasă de televiziune, întreruptă numai de lungile week-end-uri de muncă în serviciul comunităţii, atunci să ştii că te aşteaptă ceva cu totul special. Ceva cam ca senzaţia pe care o ai cînd te îndrepţi cu rulota care-ţi serveşte drept casă către un dentist ambulant, purtîndu-ţi anestezicul într-o pungă de hîrtie.

Întîi de toate, îţi cere să răspunzi la un set de întrebări la care nici un om întreg la minte nu ar răspunde afirmativ. „Aţi utilizat vreodată droguri ilegale? Aţi spart vreodată o bancă? Aţi folosit vreodată expresii necuviincioase în prezenţa minorilor?“ Apoi, te despoaie de toate cifrele vieţii tale: codul personal, telefonul, patronul, aparţinătorii. După toate acestea, vine adevărata lovitură: poţi să-ţi faci o asigurare pentru maşina foarte scumpă, dar economiseşti oarece dolari pe lună dacă îţi faci şi o asigurare de viaţă. Ei, cînd ai 22 de ani, asigurarea de viaţă este un concept cu totul straniu. Începi să te gîndeşti că în spatele trebii se ascund niscai rubedenii adulte. Şi-au pus în gînd să te altoiască la prima ocazie. Dar femeia asta ştie cum se fac vînzările. Asigurarea de viaţă, îţi spune, este un dar de la Dumnezeu. Dacă o menţii pînă cînd ajungi la 40 de ani, se preschimbă din „la termen“ în „pe viaţă“ şi începe să-ţi aducă bani, ca o maşinărie de poker mecanic. Ei, sub lovitura asta directă şi puternică, tu însuţi simţi că treci de „la termen“ la „pe viaţă“, băgînd de seamă că a trecut o eternitate de cînd stai în scăunelul ăsta de metal, tot întrebîndu-te de unde o fi făcut rost de poster-urile astea cu turismul în Canada. După o altă eternitate, străpunsă de piscurile înzăpezite ale Canadei, dai din cap că da, numai ca să ţi-o smulgi din beregată. Prea bine, zicea ea atunci, brusc foarte fericită, iată un plic sigilat, desigilează-l singur, scoate beţişorul dinlăuntru şi freacă-ţi bine gingiile cu el şi ţine-l în gură cinci-zece minute. POFTIM??! Te uiţi în jur, căutînd martori ai acestei umiliri, dar toţi cei cu care ai venit par să fi găsit ceva nemaipomenit de interesant în Canada. Propriu-ţi tată bombăne de unul singur, de parcă ar vorbi la mobil. Nu te poţi aştepta la nici un ajutor din partea lui, probabil că n-a făcut niciodată un test anti-drog. Blonda cea gureşă, dar neclintită, îţi ţine săculeţele de hîrtie în faţă ca pe sfînta împărtăşanie. Ce dracu'? N-ai mai tras o pipă de două zile, ai putea să rişti. Deschizi săcoteiul de hîrtie, scoţi băţul de acadea, îţi freci tare gingiile şi priveşti sfidător în ochii vînzătoarei, cu beţigaşul iţindu-se printre buzele strînse cu ură. Eşti pe punctul de a-ţi pierde seriozitatea cînd taică-tu spune „LSD-ul trebuie să vină în orice clipă“. În cele din urmă, cele cinci minute se scurg, ai învăţat pe dinafară toate piscurile virgine ale Canadei şi toate petele de muşte de pe ele, aşa că scoţi beţigaşul şi i-l dai. Ea îl aruncă în săcoteiul de hîrtie şi îl trimite la laborator.

Dacă treci, ai şansa să plăteşti sute de dolari, pentru aproape un sfert de secol. Şi cine ştie? Pînă atunci o să ajungi şi tu să vinzi asigurări. Sau nu chiar. Dar poţi să-ţi conduci maşina, *baby, let me drive your car, car, car.*

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

O bătrînă agresată cam des: Academia Română

Pe data de 28 iunie 1949, prezidiul tinerei Academii a RPR se întrunea în şedinţă, pentru a discuta „justa orientare a activităţii ştiinţifice“ din ţara comunizată, camuflîndu-şi calul de bătaie printre cuvinte sărind ca nişte aşchii din trunchiul lemnos al justificărilor pur politice. În discuţii, mai ales Secţiunea de Ştiinţe Medicale a Academiei s-a dovedit foarte *pe linie*. Care era pretextul înfierării? Anume se întîmplase ca altfel foarte onorabila *Revistă de Oftalmologie* (ce apărea sub egida Academiei) să devină ţapul ispăşitor într–o afacere cu infinite viitoare ramificaţii, vinovată pentru că: unu, publica „numeroşi oculişti din străinătate, străini de nevoile şi preocupările noastre“ (citat din prof. dr. Vasile Săbădeanu, titularul Catedrei de Oftalmologie şi decanul în epocă al Institutului Medico-Farmaceutic din Tîrgu Mureş – biet intelectual care se simţea pur şi simplu cu musca pe căciulă); doi, că publica articole în limbi apusene, precum „academia burgheză, care îşi publica buletinele în limba franceză“ (citat din acad. dr. prof. univ. Ştefan Milcu, în aceeaşi situaţie cu cel de mai sus); şi trei, vinovată pentru că, deşi avea un *colectiv de redacţie*, redacţia nu lucra în...colectiv. Aşa a început etapa dură a campaniei împotriva cosmopolitismului în spaţiul intelectual românesc. acel iunie îndepărtat) ş.a. au fost nu atît forţaţi să asiste cît forţaţi să spună că, de fapt, nu era viol, ci bătaie cu flori la şoseaua ideilor. Spre nenorocirea acestei bătrîne doamne care este Academia română, acest viol se tot repetă, pe fondul nonşalanţei vesele a celor care–i populează azi culoarele, sălile şi listele-nomenclator. Pentru că recenta publicare sub egida Academiei a mizeriilor xenofobe, extremiste, rasiste din cartea de scandal a dlui Vlad Hogea tot viol academic se cheamă, atîta vreme cît această colecţie de orduri – plecată din ardoarea partinică a celor 24 de ani necopţi la minte ai autorului – s–a întrupat formal sub egida Academiei Române, drept o publicaţie pusă sub firma *Centrului de Cultură şi Civilizaţie* (!) *Europeană* din Iaşi, centru patronat de Gh. Buzatu, senator PRM.Guvernul român a dezavuat aceste lături strînse în volum; aparent, a făcut-o şi Academia, spunînd că, din moment ce nu a avizat apariţia volumului, nici nu este responsabilă pentru el. Aşa să fie? Să ne imaginăm că un oarecine ar produce, în pivniţa proprie, un pişvais pe care ar pune eticheta firmei *Tuborg*. Ar mai avea ani de trăit pentru a plăti frauda? Pentru deşeurile ideatice ale anului 1949, ocupaţia sovietică reprezenta un alibi valabil şi credibil. În ziua de azi, alibiul extern lipseşte, iar viermele este în interiorul mărului, lăsînd prin ruinele bunului simţ urme slinoase ce trimit la nume cu pretenţii de onorabilitate. Anonimul şi exaltatul Hogea nu era unul dintre ele; Gh. Buzatu părea a fi. Fără răutate spun: într-o democraţie occidentală ar mai avea dînsul ani de trăit pentru a-şi spăla ruşinea? Fac parte din generaţia pentru care *Jurnalul parizian* al dlui Eugen Simion a fost una dintre cărţile instructive; de la înălţimea *trăirilor şi mărturisirilor* sale, să spună dl Simion ce poziţie ar adopta Academia Franceză dacă, sub firma ei, un tînăr detracat de-un ideal ar publica orice îi trece prin minte.

Altfel spus, să hotărască dl Simion dacă este cazul să pună puţină ordine şi decenţă prin curtea cu stejari puţini şi corcoduşi mulţi a Academiei (a fost o metaforă!) sau dacă e cazul să chemăm din nou, salvatoare şi furnizoare de alibiuri, *armata roşie* (a fost, evident, tot o metaforă!).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O chestie întîmplătoare

Teleologia naturală nedeterminată vrea să spună că omul a apărut în sistemul complex al lanţului biologic cu un fel de necesitate întîmplătoare. Este foarte complicat drumul Universului pînă la noi cei care stăteam la stradă, vizavi de casa măistoriţei Vlai, al cărei soţ era un nonagenar împletitor de mături, iar soaţa lui avea în proprietate, negarantată de nimeni, cîteva raţe americane, cărora li se mai spunea şi mute, întrucît se mulţumeau să sîsîie expresiv pe marginea trotuarului care ducea spre blocurile armatei.

Pe vremea aceea eram convins de existenţa unei teleologii naturale determinate, aşa cum mi se arăta ea în sala laboratorului de ştiinţe ale naturii din şcoală în care, pe o planşă, aveam noi spre edificare lanţul evoluţiei de la o biată meduză şi pînă la om care păşea el undeva, ca şi cînd s-ar fi dus la cumpărături sau la gară. Dacă povestea asta este determinată strict de condiţiile externe ei, atunci, în infinitatea şanselor din sistemele galactice, aceleaşi condiţii se pot repeta pînă la reluarea întocmai a procesului care duce inevitabil la repetarea întocmai a măistoriţei Vlai şi a raţelor acelora zise mute (dar şi americane) pe lîngă care treceau tovarăşii ofiţeri în drum spre casă, adică spre blocurile militare denumite Pavilioane. Chiar aşa să fie? Oricum, dacă e aşa, atunci universul, cît este el de mare, îmi pare cam plictisitor. Cam previzibil. Altfel stăm cu teleologia naturală nedeterminată, în aceasta de pe urmă sîntem eliberaţi. În fond, cine ne poate garanta că ar fi musai ca pe alte planete linia evolutivă să meargă strict în felul aceleia de pe planşa din laboratorul nostru de biologie. Bunăoară, ne putem gîndi că, în alte locuri din Univers, evoluţia sistemului nervos să se fi întîmplat altfel decît aici, la noi. Sau să nu se fi întîmplat deloc şi niciunde. Spre exemplu, cutare performanţe ale plantelor, faptul că buruienile rezistă la adversităţi mai bine decît muşcata din geam, este expresia trecerii a o mie de milioane de ani. Pentru ca aceleaşi plante să ajungă la capacitatea de procesare a informaţiei pe care o are creierul nostru, au nevoie de cîteva trilioane de ani ceea ce e prea mult şi Soarele se stinge. Rata de evoluţie a frunzelor de lobodă, cu care ne împodobeam noi vara ca să fim asemenea pieilor roşii, este aşa de leneşă încît steaua pe nume Soare ar deveni una din aceea pitică, procesul de ardere s-ar diminua, pe urmă gravitaţia ei ar tot creşte şi, pe urmă, gata, s-ar produce implozia, gaura neagră. E prea tîrziu pentru ca loboda să-şi împlinească destinul şi să devină gînditoare.

Mult mai cinstit îmi pare să zicem că este o nedeterminare în saltul petrecut de la lobodă la om şi că, vorba lui Russel, nu e nimic altceva decît aceasta, iar omul şi viaţa sînt o întîmplare pură. La fel de cinstit este să socoteşti că tot ceea ce s-a întîmplat în Univers este urmarea unei voinţe decizionale exterioare, a unui manager general al unei teleologii naturale nedeterminate intrinsec şi determinate extrinsec. Este cam anapoda, recunosc. E ca şi cum ai zice că unu este egal cu trei sau că o fecioară poate naşte şi să rămînă la fel.

Oricum ar fi, este moral să accepţi una sau alta din variante şi imoral să o bîjbîi în felul meu: uneori am sentimentul că nu e nimic şi că, vorba lui Russell, totul este o întîmplare pură. O nedeterminare absolută. Alteori cred că aşa ceva nu e cu putinţă, prea se potrivesc toate. Zic fizicienii Barrow şi Tipler că, de fapt, „cantitatea de informaţie necesară simulării numerice a unui mamifer superior este cu vreo două ordine de mărime inferioară celei pentru o fiinţă umană.“ Şi tot ei cred că este nevoie de 10 urmat de zece zerouri biţi (care ar fi să fie „limita inferioară a capacităţii cerebrale a unei fiinţe omeneşti“) pentru „a efectua o simulare numerică a unei fiinţe umane“ (în cartea lui John D. Barrow şi Frank J. Tipler intitulată *Principiul antropic cosmologic*).

Aşadar, cînd îmi spun ei asemenea grozăvii, degrabă îmi vine să merg la biserică. Pe drum însă, îmi pare că îmi suflă la ureche lordul Russell: „Vezi-ţi, domnule, de treabă“, zice savantul, „totul nu e decît o simplă întîmplare şi dumneata eşti o chestie întîmplătoare?“

▲

Texte şi opinii de: Daniela BARTOŞ (ministrul Sănătăţii şi Familiei) ● Alexandru BLIDARU (medic chirurg, Institutul Oncologic Bucureşti) ● Stela GIURGEANU ● Petru IONESCU (jurnalist) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Dan PEREŢIANU (preşedintele Camerei Federative a Medicilor) ● Cristina POENARU (jurnalistă) ● Adina POPESCU ● Simona SORA ● Ingrid ŞUŞU (jurnalistă) ● Laura VIŞAN

Argument

Operaţia de reformare a sistemului sanitar românesc a început cu succes..., pacientul a murit, ca să parafrazăm o vorbă celebră. Sistemul de asigurări medicale a fost în sfîrşit pus în funcţiune, după aproape un deceniu de discuţii şi ezitări. Casele de asigurări de sănătate au început de vreo doi ani să colecteze bani mult mai mulţi decît şi-ar fi imaginat. Dar greutăţile pe care le întîmpină bolnavii şi, culmea, chiar şi medicii de familie, sînt cel puţin la fel de mari ca înainte. Gestionarea acestor bani publici pare să fie dezastruoasă. Scandalurile legate de cabinetele particulare sau de medicamentele compensate şi gratuite se ţin lanţ. Din cînd în cînd, unele medicamente de bază sau strict necesare unor categorii de bolnavi dispar de pe piaţă. Se adaugă situaţia sub orice critică din spitale. Nou născuţii mor în maternităţi (şi cazul de la Iaşi e doar întîmplător nimerit în vizorul autorităţilor şi al presei, fiindcă în multe maternităţi se întîmplă lucruri similare). În spitale renovate timp de ani de zile cu fonduri uriaşe tavanele saloanelor se prăbuşesc peste pacienţi (vezi spitalul judeţean de la Timişoara). După spusele unui doctor bine informat, cele mai multe spitale sînt, de fapt, nişte depozite de bolnavi. Şi de streptococi. În aceeaşi ordine de idei, faptul că salvarea nu vine la timp sau nu vine deloc nu mai e o surpriză pentru nimeni. Surpriza e cînd vine. Chiar şi atunci însă, dacă bolnavul e mai amărît, are toate şansele să se aleagă doar cu o plimbare cu girofar, de la un spital la altul, fără să fie primit undeva. Cine-şi mai aduce aminte de preceptul lui Hipocrat „să se îngrijească cu atenţie bolnavul străin sau sărac"? Probabil însă că nici un sistem sanitar bine pus la punct n-ar reuşi să facă faţă problemelor unei populaţii cu o stare medie de sănătate foarte proastă. Stare la care contribuie şi condiţiile de locuit, şi condiţiile de lucru, şi alimentaţia, şi educaţia. Dar sărăcia nu scuză mercantilismul, indolenţa sau cinismul de care dă dovadă o mare parte a personalului sanitar şi medical.

*Poate doar două lucruri bune s-au petrecut în ultima vreme: importurile de medicamente şi tehnologie avansată şi accesul medicilor la informaţii din lumea civilizată. Rezultatele se văd şi în transplanturile de organe şi alte operaţii dificile care se fac acum în România. Pare că reînnodăm tradiţia medicinei româneşti de dinainte de război: cu doctori şi chirurgi vestiţi şi în acelaşi timp cu o rată crescută a bolilor de mizerie. Fiindcă, spun istoricii, aşa a fost dintotdeauna. Chiar şi mortalitatea infantilă, cea mai crescută din Europa, nu-i o noutate. E mai degrabă o fatalitate. Şi toate soluţiile par a fi deşarte. Aşa că trebuie să ne ţinem sănătoşi. (**A. M.**)*

Ingrid ŞUŞU

Reforma sănătăţii

– scurtă cronologie –

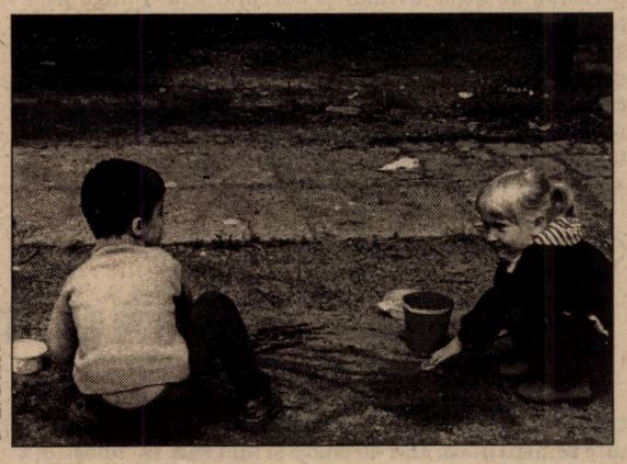
© L. Dobre

● Lipsa banilor şi teama de o reformă radicală au făcut ca în sistemul de sănătate, din 1990 şi pînă în prezent, scandalurile şi litigiile să devină o chestiune comună. Azi o grevă a medicilor şi cadrelor medicale din cauza salariilor, mîine o altă grevă a aceloraşi din cauza crizei de medicamente din spitale, poimîine o grevă a farmaciştilor care n-au primit încă de la Ministerul Sănătăţii sumele pentru compensarea reţetelor, şi tot aşa, într-o ciclicitate care a uniformizat, dacă nu atomizat reacţia socială...

● Pînă în 1997, miniştrii sănătăţii au menţinut vechea politică sanitară, moştenită din comunism, de teamă că o reformă structurală prea bruscă ar duce la prăbuşirea unui sistem şi aşa greu de menţinut pe linia de plutire. Sistemul de sănătate, pînă la această dată, a fost coordonat de Minister prin cele 41 de filiale ale sale – direcţiile sanitare judeţene – şi organizat în reţea de spitale, policlinici şi dispensare medicale. Alături de acestea, au existat unităţile de sănătate publică, de poliţie sanitară şi laboratoare de educaţie, într-o organizare aproape perfectă pe hîrtie, dar a cărei centralizare excesivă a făcut imposibilă funcţionarea normală şi controlul. Tot pînă în 1997, fondul special de sănătate a fost întreţinut printr-o contribuţie de 2% de la agenţii economici şi o serie de programe speciale, finanţate de Banca Mondială sau de Uniunea Europeană. Pentru că dispensarele medicale depindeau financiar de spitale, asistenţa primară a fost neglijată în favoarea asistenţei spitaliceşti. Această situaţie a întreţinut de altfel şi mentalitatea populaţiei, care pentru orice afecţiune a dat buzna la spital, ocolind medicul generalist, denumit din '98 încoace medic de familie. O statistică întocmită de cel care a deţinut cea mai îndelungată periodă din istoria postdecembristă a României portofoliul Sănătăţii, **Iulian Mincu** (4 ani) arată ca între 1990 şi 1996 totalul cheltuielilor pentru sănătate s-a menţinut între 2,7 şi 3,2 la sută din produsul Intern Brut, în timp ce în restul ţărilor din Europa de Est media cheltuielilor din sănătate a fost de aproape 6 la sută, iar în Uniunea Europeană de 8%. Iulian Mincu a fost primul ministru al Sănătăţii care a încercat transformarea medicului generalist în medic de familie, dar fără să modifice structural sistemul medical, ci doar permiţînd acestora să fie plătiţi în funcţie de numărul de pacienţi.

● În 1997 au fost disponibilizaţi din sistemul de sănătate 24 de mii de asistenţi medicali şi infirmiere, fapt care a provocat puternice convulsii sociale. Măsura a fost determinată de introducerea legii asigurărilor sociale de sănătate, de către ministrul ţărănist **Ştefan Drăgulescu,** numit în 1996, după alegeri. Proiectul legii fusese elaborat însă de Iulian Mincu, care s-a temut să o aplice din cauza opoziţiei din lumea medicală, dar care are meritul de a o fi transmis Parlamentului. Implicat în conflicte cu alţi miniştri colegi de partid, precum finanţistul Mircea Ciumara şi premierul de atunci Victor Ciorbea, Ştefan Drăgulescu s-a văzut în situaţia de a fi pe lista primei remanieri guvernamentale, imediat ce împotriva voinţei PNŢCD l-a schimbat de la conducerea Direcţiei Sanitare pe Alexandru Ciocâlteu.

● Pasul doi îl face profesorul **Ion Bruckner,** numit în decembrie 1997. El declanşează aşa-numita operaţiune „medicul de familie", care a stîrnit derută în rîndul lumii medicale, dar care din punct de vedere practic este prima consecinţă vizibilă a aplicării Legii asigurărilor sociale de sănătate. După o campanie de informare relativ bine pusă la punct şi majorarea contribuţiei la asigurările de sănătate la 5%, populaţia a trebuit să opteze pentru un anumit medic curant. Neîncrederea oamenilor şi cearta iscată între medici în privinţa preluării cabinetelor şi mijloacelor din dotare au făcut ca procesul de introducere al noului sistem să bată pasul pe loc luni în şir. Bruckner nu a avut vreme să ducă mai departe ce începuse, pentru că la puţin timp după numirea să în funcţie a izbucnit cel de-al doilea mare scandal privind lista medicamentelor compensate şi, deşi nu a fost implicat, a fost nevoit să îşi dea demisia.

● Portofoliul Sănătăţii a fost preluat de un membru UDMR, medicul **Francisc Baranyi,** care a reuşit să pună la punct cadrul legislativ în baza căruia să pornească reforma structurală în sistem. La scurtă vreme după instalare, numele sau este asociat unui nou scandal în lumea medicală, privind introducerea în ţară a unor medicamente deficitare calitativ, prin intermediul ordinului Cavalerilor de Malta. Ministeriatul său a durat numai o lună, după ce un căpitan SRI publică extrase dintr-un dosar din care reiese că a colaborat cu fosta securitate. După demiterea lui Baranyi, interimatul Sănătăţii este asigurat de către Ministrul Justiţiei, **Valeriu Stoica.**

● La conducerea ministerului este numit **Hajdu Gabor,** tot din partea UDMR. Numirea unui jurist stîrneşte reacţii negative în sînul lumii medicale, puţin dispusă să accepte a fi condusă de un „outsider". Toate proiectele de acte normative promovate de Ministerul Sănătăţii au fost blocate în parlament şi atacate în justiţie de către sindicatele din sănătate care se opuneau privatizării cabinetelor medicale. În 1999, sănătatea avea datorii de sute de miliarde de lei pentru medicamentele compensate şi gratuite, ceea ce a afectat nu numai activitatea spitalelor, ci şi a farmaciilor. Incapacitatea de plată a Ministerului, care a dispus de un buget mult sub limită, a determinat amînarea cu cîteva luni a înfiinţării caselor de asigurări de sănătate. Izbucneşte un nou scandal legat de fondurile destinate spitalelor de boli infecţioase, mai ales după ce şase copii bolnavi de SIDA mor din cauza întreruperii tratamentului.

● Casa Naţională de Asigurări de Sănătate, condusă de ţărănistul Alexandru Ciocâlteu, atacă Ministerul Sănătăţii şi se iscă un scandal de cîteva luni la nivelul celor două instituţii, soldat cu schimbarea din funcţie a şefului Casei. Chiar la început fiind, sistemul Caselor de asigurări de sănătate demonstrează în anul 2000 că poate fi funcţional. Pentru prima oară în România postdecembristă sănătatea reuşeşte să-şi colecteze fără probleme contribuţia din asigurări. Cu toate acestea, la sfîrşitul verii 2000, o nouă criză a medicamentelor se declanşează în spitale, incapabile să-şi administreze fondurile în mod eficient. Lipsa unor prevederi referitoare la controlul financiar în reţea şi la sancţiuni a menţinut situaţia precară mai ales din spitale. Din altă perspectivă însă, începutul de reformă e mai vizibil; cel puţin în ceea ce priveşte îmbunătăţirea serviciilor, a condiţiilor generale de spitalizare, a dezvoltării performanţelor medicale.

● După alegerile din decembrie 2000 la conducerea Ministerului Sănătăţii şi Familiei vine **Daniela Bartoş,** un medic extrem de bine pus la punct cu situaţia din spitale, dar care nu aduce modificări spectaculoase în sistemul sanitar. Ea reuşeşte cu o discreţie care nu i-a caracterizat pe nici unul dintre predecesorii săi să impună un control real al modului de administrare a fondurilor în unităţile spitaliceşti. Ţot aceasta are meritul de a fi pus la punct un program de monitorizare a nivelului de sănătate al populaţiei, nivel considerat unul dintre cele mai scăzute din Europa, precum şi de a fi reuşit să preîntîmpine o nouă criză în privinţa tratamentului HIV-SIDA, prin încheierea unui protocol cu unele dintre cele mai renumite companii farmaceutice din lume. Actualului ministru al Sănătăţii i se reproşează însă faptul că nu este ceea ce se cheamă „o mînă de fier", scandalul declanşat la maternitatea din Iaşi, unde din vina medicilor şi a situaţiei mizere din spital au murit mai mulţi nou-născuţi, afectînd negativ şi imaginea doamnei Bartoş, ale cărei sancţiuni au părut prea mici în raport cu situaţia.

▲

– În 1999, în România, la zece mii de locuitori erau 19 medici, 2,3 stomatologi şi 0,7 farmacişti, mult mai puţini decît în orice altă ţară membră sau candidată la Uniunea Europeană.

– Între ţările membre sau candidate UE, România are cea mai mare rată a mortalităţii materne.

– La numărul de avorturi, România este depăşită doar de Estonia.

– Rata mortalităţii infantile plasează România între ţările amintite pe locul al doilea după Kîrghistan şi înaintea Moldovei.

– Ponderea din PIB a cheltuielilor publice pentru sănătate a crescut în România, din 1995 pînă în 2000, cu un procent (de la 3 la 4), rămînînd însă aproximativ la jumătate (procentual) faţă de Polonia, Ungaria şi Cehia.

Laura VIŞAN

Din spital scapă cine poate

Acum doi ani, într-o seară de august, bunica mea a suferit un atac cerebral. Nu foarte grav, din fericire, dar tot a fost nevoie să stea cîteva săptămîni în spital. Primul lucru de care îmi aduc aminte este Camera de Gardă de la *Colentina* (actualmente *N. Gh. Lupu)*. Am găsit acolo doar o doctoriţă care a consultat-o pe bunica, a scris ceva în nişte registre şi apoi a trimis-o la *Neurologie*.

O parte a spitalului era în renovare şi ferestrele tuturor saloanelor erau închise, pentru ca bolnavii să poată dormi. Pentru ca să poată şi respira, uşile erau date de perete. Mirosul de spital era pătruns de o duhoare de urină, transpiraţie şi aşternuturi stătute. Nu ştiu de ce, întotdeauna m-am gîndit că dacă necazurile ar avea miros, ar trebui să miroasă a spital.

În camera în care trebuia să stea bunica, mai erau alte două femei în vîrstă. Ştiau deja care sînt obiceiurile casei: „nu mai ţineţi la gît lănţişorul acela, p-aici se mai fură, mai bine daţi-l să-l ducă acasă. La băiatu' cu căruciorul' îi daţi zece mii, la infirmieră vreo douăj de mii, ca să vă puie plosca. Dacă puteţi şi un pacheţel de cafea, e bine". De fapt, nu prea se mai punea problema de putut, fiindcă în spitalul respectiv funcţiona din plin legea nescrisă a cotizaţiei, fiecare personaj de acolo avîndu-şi baremul său. Punga asistentului şef, de exemplu, trebuia să conţină obligatoriu sticla *de ceva,* da, merge un *Jack Daniels,* inevitabilul cartuş de Kent – fortăreaţa aurie încă avea mare succes de public – şi, ca la nuntă, plicul cu bani. Cînd ofereai cadoul trebuia să zîmbeşti tîmp şi să spui cu glas tremurat „Ştiţi... e pentru dumneavoastră, o mică atenţie", de parcă i-ai fi dat un breloc şi nişte prune uscate. Reacţia *atenţionatului* atingea toate stadiile ipocriziei. Unu: indignarea „Vaaaai, dar nu se poate aşa ceva, nu pot să primesc", doi: gratitudinea – „vă mulţumesc, sînteţi aşa de amabil etc." trei: asigurarea şi reasigurarea – „să nu vă faceţi nici o grijă, o să o îngrijim pe doamna aşa cum trebuie".

A doua zi am nimerit înainte de servirea micului dejun. O infirmieră ursuză trăgea după ea un cărucior pe care trona o oală de aluminiu. Cu o desăvîrşită sastiseală, femeia împărţea fiecărui bolnav cîte o porţie de macaroane fără brînză şi un codru de pîine. Exact în acea perioadă citeam cartea lui Ion Ioanid despre închisorile comuniste. Singura deosebire faţă de gardienii de la Aiud sau Piteşti era că temniceresele Colentinei purtau halate albe. Lipsea doar binecunoscuta replică „Dă gamela să ţi-o umplu". Din fericire, mulţi dintre bolnavi primiseră mîncare de acasă, putîndu-se astfel lipsi de mila bucătăreselor. Pervazul era depozitarul proviziilor făcute de pacienţi: cutii de iaurt, borcane pe al căror fund mai zemuia un rest de supă sleită, sticle de compot, un biscuit mîncat pe jumătate. Toate acestea spre încîntarea gîndăcimii care popula saloanele spitalului.

După masă, bolnavii trebuiau să-şi ia medicamentele. O altă infirmieră lăsa pe noptiera fiecăruia dintre ei cîte un plic de hîrtie în care se aflau cîteva pilule şi dispărea într-o fracţiune de secundă, fără să verifice dacă aceştia înghit sau nu pastilele. Avînd foarte mulţi pacienţi de vizitat, medicul trecea rar şi stătea cu fiecare cam cinci minute. Din cînd în cînd, mai intra prin saloane cîte un medic rezident, numai zîmbet, însă extraordinar de timorat. Nu era deci de mirare că, a doua zi după ce se internase în spital pentru a se însănătoşi, bunica se simţea mai rău ca acasă. În aceeaşi zi, i s-a făcut o tomografie. Cît a durat investigaţia, am preferat să aştept în hol, pe una din nelipsitele banchete de muşama. Am avut atunci parte de un spectacol pe cît de jenant, pe atît de revoltător. Dinspre culoar, au apărut doi brancardieri cu o saltea pe care era întins un bătrîn inert, care abia mai respira. După vreun minut, din lift au coborît doi zdrahoni cu o targă. L-au luat pe bolnav, unul de cap, celălalt de picioare şi l-au azvîrlit ca pe un sac de cartofi pe acea targă, apoi l-au urcat în ascensor. De multe ori, revenindu-mi scena în minte, m-am gîndit cum s-ar fi simţit omul acela dacă ar fi fost conştient, văzîndu-se astfel umilit de doi sălbatici. Epilogul acestei întîmplări: punînd în mişcare lanţul slăbiciunilor, mama a reuşit să o mute pe bunica într-un alt spital. Unul aflat pe lîngă Mînăstirea Caşin, avînd statut special şi un militar în ghereta de la poartă. Iar pentru ca tabloul să fie complet, aici ni s-a spus că investigaţiile făcute la *Colentina* erau incomplete şi medicaţia greşită.

S-ar putea ca povestea de mai sus să pară patetică. O simplă înşiruire de naturalisme, desprinse parcă dintr-un tabloid, numai bune să provoace un val de compătimire. Însă oricine a avut neşansa de a trece prin acest spital ştie că aşa stau lucrurile. În ciuda atît de trîmbiţatelor reforme din sistemul sanitar, *Colentina* poate da numele unui joc diabolic pentru computer. Spre deosebire de *Hercule,* care se lupta cu vulturii de argint şi mai cîştiga vreo două vieţi, pacienţii acestei instituţii trebuiau să-şi apere singura viaţă învingînd răutatea infirmierelor, mizeria ori diagnosticele puse aiurea. Din spital scapă cine poate. ▲

Cristina POENARU

Ne-mila

1. O bătrînă cade pe scări în azilul Darvari. Fractură de şold. E lăsată acolo, cu dureri mari, fără să se uite nimeni la ea. Dar se poate şi mai rău. O cunoştinţă îi face rost, cu greu, de o salvare. Era prin '90, cînd nu exista salvare particulară. O cunoştinţă îi face, deci, rost, cu greu, de o salvare. Izbuteşte s-o ducă la spital. Acolo, medicul de gardă o priveşte pe femeia suferindă – o mînă de om, ca toţi bătrînii din zonele noastre – şi o întreabă pe cea care o adusese: „De unde sînteţi? E mama dumneavoastră?". „Nu", îi răspunde însoţitoarea, la care bătrîna începe să plîngă. Ştia, pesemne, verdictul: „Nu putem s-o operăm! E prea slabă, prea bătrînă, nu rezistă. Da' lăsaţi-o la spital, dacă vreţi". Bătrîna rămîne în spitalul de urgenţă fără nici o îngrijire. Cere să se întoarcă la azil, dar nu mai e primită. Azilul Darvari îi *re-vînduse* locul (ca să „prindă" un loc acolo – e azil de protocol, în centrul Bucureştilor – doamna Varvara dăduse bani mulţi şi uzase de relaţii) – aşa că au trimis-o la Pasărea, într-o mizerie cruntă, unde a şi murit. Nu destul de repede.

2. O bătrînă, îmbrăcată în capot şi papuci, cade, la intersecţia Calea Victoriei/Strada Frumoasă. Sînt vreo două luni de atunci. Se strîng, în jurul ei, s-o ajute, mai mulţi: un domn care locuieşte pe strada Frumoasă şi care se va duce acasă să cheme salvarea, un neamţ, venit să lucreze în România, care se uită uimit şi nu pricepe ce e asta, un tînăr îi aduce un scaun, femeia de la lumînări – din biserica de vizavi – care-i oferă un pahar de compot şi o tînără care o încurajează blînd să-şi amintească de unde vine, unde se duce, cum o cheamă, unde stă. Cu ochii mari, ducîndu-şi palma la frunte, bătrîna – femeie îngrijită, cu un ceas bun la mînă, cu două verighete pe inelarul stîng – repetă întrebările, scuturînd nelămurită din cap. Eulalie. Miraculos, salvarea apare aproape imediat după ce a fost solicitată. Nimeni nu anunţase poliţia. Asistenta se repede la bătrînă, o îndeasă în Salvare şi ţipă că vrea să fie lăsată să-şi facă datoria. Refuză însă să spună unde o duce pe bătrînă, refuză să ia un însoţitor. Totuşi, cînd femeia de la lumînări se agaţă de uşa maşinii, asistenta de la Salvare spune că bătrîna va fi dusă la Spitalul de Urgenţă, că acolo va fi anunţată poliţia, bătrîna va face „nişte teste", va fi ţinută în spital pînă ce i se găsesc „aparţinătorii". Salvarea pleacă. A doua zi, sîntem prin preajmă şi mergem să ne interesăm ce face bătrîna de la Urgenţă. Întrebăm la registratură. „Într-adevăr, recunoaşte senină funcţionara, „a fost adusă ieri cu salvarea o femeie bătrînă luată din stradă, dar nu era beată şi am trimis-o acasă". Ştia unde stă? „Asta nu-i treaba noastră. Nu sîntem noi obligaţi să chemăm poliţia. Avea demenţă senilă şi n-o puteam reţine. Dacă era beată, îi făceam o perfuzie, ceva, dar, aşa, de ce s-o mai ţinem?!"

3. O doctoriţă de salon stă liniştită şi-şi citeşte ziarul de dimineaţă, în cabinetul personal, în timp ce pacientul – care a plătit-o să aibă grijă de el! – se cianozează. E 10 dimineaţa. Doctorul de gardă (deşi „sensibilizat" şi el) zice că n-are ce face: „Aşteptaţi să vină doctoriţa de salon! Ea răspunde."

4. Brancardierul anunţă pentru ce sumă vine să ia bolnavul dimineaţa la analize. Omul e grav bolnav. Însoţitorului nu îi vine să creadă ori n-are în acel moment destui bani şi îi dă mai puţin. Brancardierul aruncă banii pe noptieră şi pleacă. Lasă bolnavul acolo şi dispare. Însoţitorul îl întreabă pe doctorul de salon ce se întîmplă. „Brancardierul o fi ocupat", presupune doctorul de salon. „De ce nu vorbiţi cu el?!" „Dar nu este obligat să ducă pacienţii la analize?", se interesează însoţitorul. „Nu ştiu, nu e de la noi de la secţie. Nu ştiu ce face", răspunde doctorul. Însoţitorul împrumută 100.000 de lei şi se duce să-l caute pe brancardier. „Nu se mai pot face analize acum, e prea tîrziu", îi înştiinţează doctorul de la ecografie. „Mîine." O să fie un mîine? ▲

Stela GIURGEANU

Medicina ca afacere

Pornind ca o frumoasă poveste din Europa de Vest, sistemul sanitar românesc a promovat, după un tipic german cu influenţe franceze, carnetul de sănătate, un act oarecum inutil, un istoric al reţetelor şi vizitelor medicale şi carnetul de asigurat în baza căruia s-ar beneficia de teoreticul milion pe reţetă, reţete compensate şi gratuite. În realitate, reţetele gratuite sînt sistate, cele compensate depind de casele de asigurări, iar din utopicul milion de-abia se ajunge la un 30%. Pe cînd casele de asigurări alocă un buget ridicol de restrîns cabinetelor individuale, medicii de familie au de luptat cu forurile economice, cu probleme administrative, nemulţumirea pacienţilor şi jurămîntul lui Hipocrat. Pentru că nu se poate face meserie cu bani puţini, majoritatea primesc, lunar, scrisori de avertizare din partea caselor de asigurări. Depăşiri nejustificabile de buget. Se trece cu uşurinţă peste legile compensaţiei, acele „mici amănunte de detaliu" muşateniene, iar prescrierea unui medicament scump, cîtă vreme există unul ieftin, a ajuns deja infracţiune, tratată ca atare. „Nu ştiu cum o mai fi legea, da' la noi fiecare are o lege a lui!". Ecaterina Berezovski, soţie de fost deţinut politic, are dreptul legal la medicamente compensate şi, totuşi, pe cînd unii doctori mai acordă aceste reţete, alţii le-au sistat. Pisica se aruncă mai departe, în altă ogradă, prin explicaţia medicului de familie, „în faţa caselor de asigurări nu mă pot duce nici măcar cu legea votată, darămite cu justificări pentru reţetele compensate!". Micul mare paradox al legilor româneşti intervine şi aici. În afara problemelor legate de legea compensaţiei, se ridică probleme serioase privind carnetul de asigurat. Pentru a fi valabil, acesta necesită o vignetă care să ateste plata la zi a asigurărilor. „...şi cu toate că cetăţenii plătesc, nici eu, nici colegii mei nu au văzut cum arată o vignetă!". Declaraţia medicului de familie este prefaţa unui nou scandal (după cel al medicamentelor compensate), „Ca medic de familie, nu am dreptul să asigur tratament gratuit unui pacient fără această vignetă. Ca om şi doctor în România însă...". Se ajunge astfel la o ilegalitate pentru a respecta o lege iniţială.

„Păi de cînd nu mai primesc medicamente gratuite, toate astea sînt inutile... medicamente compensate? Nu mă încălzeşte cu nimic să dau şapte sute de mii dintr-o pensie de un milion jumătate". ...Unii ajung să ceară doctorului să le reducă raţia de medicamente din lipsă de bani. „Cînd oi avea bani m-oi trata cum trebuie; deocamdată însă am cerut două pastile, cît să supravieţuiesc". Şi totuşi, sistemul nu aduce nici o schimbare în bine? Doctorul: „Pentru noi, medicii de cabinete individuale, e mai mult stres, birocraţie, muncă de secretariat, controale peste controale... pentru pacienţi este mai bine că nu mai sînt legaţi teritorial... îşi pot alege medicul de familie". Pacienţii: „Pentru ei sigur e mai bine! Pentru buzunarele şi maşinile lor!", „Ce să-mi aleg medicu'? Că-s tare mulţi la Vărteju ca să am de unde!"

Totul se petrece ca la carte; în deplină armonie cu sistemul valoric românesc, sistemul de sănătate nu dezminte sub nici o formă idealul etnic în care o căruţă e trasă cu putere din toate părţile, neexistînd nici o direcţie comună, nici o colaborare, doar o mentalitate uniformă, cîştiguri personale şi ambiţii teoretice într-o ţară a teoriei. Afacerile profitabile pe spinarea populaţiei, „ciupeli" de ici şi colo, economiile de la bugetul alocat sănătăţii, fonduri fantomă, disensiuni de tot soiul (între medicii de spital şi medicii de familie, între Ministerul de Finanţe şi CASMB, între cabinetele individuale şi asiguraţi), nimic nu strică reputaţia de brav român sănătos cîştigată cu trudă de-a lungul istoriei, păstrată şi perpetuată urmaşilor, fără sorţi de schimbare. ▲

Simona SORA

Sladja

– *povestea unei „instrumentiste“* –

Formarea

Sladja terminase – într-un orăşel destul de apropiat de Belgrad – o şcoală sanitară. Se calificase apoi „la locul de muncă“ în complicata meserie de instrumentistă (asistentă din sala de operaţii care dă instrumente chirurgilor în timpul procedurii). Cu timpul, adică în vreo trei ani de operaţii zilnice, învăţase timpii operatori, regulile de bază ale meseriei şi ajunsese chiar să facă „mîna a doua“ în operaţii mai simple sau în gărzile aglomerate. Astfel, atunci cînd aterizase în micul oraş elveţian, situat faţă de Berna cam la aceeaşi distanţă ca orăşelul ei de Belgrad, Sladja se considera veche instrumentistă şi povestea de la înălţimea celor 1,79 metri ai ei cît de complicat este să operezi cu materiale puţine, cu instrumente de sterilizare precare, în săli improprii şi, de multe ori, fără personal auxiliar instruit. Sladja se socotea – atunci cînd ajunsese, printr-un concurs de împrejurări, să-şi nareze cursul vieţii în faţa asistentei-şefe a Spitalului Cantonal – o eroină a timpului său. Avea 25 de ani, un copil, un (al doilea) soţ şi era mai instrumentistă decît oricare dintre franţuzoaicele, olandezele şi portughezele care lucrau, pentru un salariu dublu faţă de ţara lor, la blocul operator al Spitalului din Fribourg. Cine mai venise direct din şcoală în sala de operaţii? Cine mai făcuse „mîna a doua“? Cine mai intrase, din lipsă de personal, în două operaţii (aproape) simultan? Nici una. Ca şi Nathalie, singura elveţiancă dintre cele 20 de instrumentiste, toate se formaseră la o şcoală specială, după cei patru ani de colegiu. Pesemne de aceea aveau acum nevoie, cum văzuse Sladja în timpul vizitei pe care o făcuse cu asistenta-şefă la blocul operator, de tot felul de avertismente, subliniate cu negru şi cu roşu, lipite pe pereţi. Unele chiar cu un ton glumeţ, de parcă e de glumă cu sala de operaţii: *V-aţi verificat integritatea costumelor de protecţie? V-aţi schimbat pantofii cu toc? V-aţi şters lacul de pe unghii? Chirurgilor le plac instrumentistele nefardate şi mai ales cele fără urmă de rimel...*

Sladja îşi amintea ora de machiaj preliminar în grup de la spitalul de acasă. Cum li se vedeau doar ochii între calotă şi mască, fetele de la sală îşi fardau din greu fanta aceea liberă. Nu-i trecuse niciodată prin cap că din fardurile ei scumpe s-ar putea desprinde vreo microparticulă care să cadă pe masa cu instrumente, sau... Doamne fereşte... Şi-a jurat că va purta ochelarii aceia *minioni* de protecţie, dintr-o singură bucată – păcat că nu erau coloraţi! – peste privirea fardată fără de care nu putea intra în operaţie.

Încadrarea

A început să lucreze într-o zi de marţi, 13. A încercat să amîne, să explice. Însă asta era ziua în care începea, pentru toată lumea, „încadrarea“, adică cele două luni de tatonări reciproce între noua venită şi restul personalului. Pînă ajungea în sala în care instructorul portughez, Manuel, îi arăta cutiile cu instrumente speciale, trebuia să treacă prin două filtre: primul în care îşi schimba costumul alb, făcut la croitoreasă, cu unul (mereu altul) verde, peticit, pantofii ei de piele fină cu nişte saboţi grosolani de plastic (şi ea avea alergie la plastic), ascunzîndu-şi apoi părul lung, platinat, sub o calotă ce-i zgîria fruntea; al doilea în care, peste calotă, îşi punea o mască sterilă ce-i acoperea întreg capul. Nu mai putea respira, cu tot aerul condiţionat reglabil. În cele două filtre – alte, multe anunţuri: Nu intraţi în blocul operator cu bijuterii! Nu depăşiţi cinci minute pentru schimbat! Nu ridicaţi vocea! Singurul avertisment pe care Sladja l-a înţeles pînă la capăt a fost cel prin care instrumentistele erau avertizate să nu intre în operaţiile de dimineaţă fără să fi mîncat. Din ultimul filtru, se deschidea pe stînga un oficiu în care puteai găsi lapte, ceai, cafea, chifle, cornuri proaspete şi ciocolată. Sladja şi-a zis că aşa ceva ar merita introdus şi în spitalul ei din Iugoslavia.

Manuel îi arăta trusele speciale, cu sute de instrumente pe care nu şi le imaginase vreodată. Profesorul Kung avea o trusă specială, pentru proteza de genunchi pe care el o inventase. Sladja îşi scria, docilă, toate denumirile, pe care însă le uita de cum ieşea din sală. Manuel era interesat şi de formarea ei anterioară. Care erau regulile în spitalul unde se formase ea? Cum se urmărea respectarea lor? Cît dura încadrarea? Care erau sancţiunile? Sladja se prăpădea de rîs: „Păi, nu prea erau, ne schimbam în spălător, ne spălam cu trei perii fierte în apă de robinet, puneam lampa cu ultraviolete juma' de oră şi dădeam cu ceva formol“. Manuel nu rîdea.

Şi fetele erau interesate de felul în care se petreceau lucrurile în spitalele din Est. Chiar, era adevărat că nu aveau nici o pregătire specială de instrumentiste? Da, îşi puteau lăsa masca sub nas în timpul operaţiilor mai simple? Terapia intensivă şi blocul operator se aflau adesea la acelaşi etaj? Nu exista, de multe ori, sală septică? Puteai refuza să instrumentezi atunci cînd se opera un bolnav de SIDA? Puteai fuma, după operaţie, în sala de operaţii? Mai tîrziu Sladja chiar încercase să-şi amintească ce le mai spusese. Şi despre Slavko, soţul ei, cum nu găsise de lucru – dă, era obligată să lucreze, desigur, o făcea pentru bani, ca ele toate...

După prima lună, asistenta-şefă a chemat-o la ea în cabinet. I-a spus că făcuse mai multe greşeli, că n-a respectat protocolul pe care îl primise în prima zi (Aha, a zis Sladja, foile alea galbene pe care le lăsase în dulap la vestiar). I-a mai spus că timbrul vocii ei îl deranjează pe profesor şi chiar pe calmul doctor Young; că a spălat instrumentele într-o chiuvetă greşită, că a intrat de două ori fără să-şi schimbe pantofii de spital şi altele. „Mai ai o lună. Dacă nu te încadrezi, pleci“.

Sladja n-a dormit toată noaptea. Dacă pierdea slujba trebuia să se întoarcă acasă. Unde, e drept, era cea mai bună. Dar, de unde ştia şefa toate amănuntele alea, că fumează două ţigări în loc de una cît e permis în pauza de cafea, că mai înghite vreo două tartine între operaţii, că se întîneşte cu Slavko şi cu copilul în primul filtru? Şi atunci a înţeles că fetele o turnaseră. A jurat răzbunare, dar după ce o vor angaja în mod permanent. A citit foile galbene şi s-a minunat de prostia omenească. Cum adică să mergi numai pe partea stîngă a culoarului cu trusele sterile, cum să fumezi doar o ţigară în 10 minute, cum să rămîi la slujbă dacă ai ieşit din tură, dar au nevoie de tine, cum să *raportezi* orice abatere a colegilor de la regulamentul galben (pe care, acum îşi amintea, îl semnase în original)?

În luna care a urmat, Sladja a zîmbit cît nu zîmbise în viaţa ei, Slavko îi spunea că zîmbeşte şi în somn. Nu mai fuma deloc, bea doar o cafea la ora 10, în picioare, cu carneţelul de instrumente în mînă. Nu mai striga infirmiera, nu mai bea apă prin furtunul de perfuzie în toiul operaţiei, nu se mai întîlnea cu familia în primul filtru. Şefa a chemat-o şi i-a spus că e pe drumul cel bun. Dacă reuşeşte să-şi schimbe hainele în cele 5 minute regulamentare, să ia prînzul în 45 de minute, să arunce saboţii cu talpă de lemn care înnebuniseră întreg spitalul şi să zîmbească mai des, o vor angaja definitiv. Reuşise! Sladja începu să se foiască în fotoliul de piele, privind-o pe şefă cu îngăduinţă. Ce ştia asta, în afară de scripte şi informări? De cînd nu mai intrase în operaţie? Aşa că, pierdută în revizuiri revanşarde, Sladja abia înţelese că mîine urma să instrumenteze într-o operaţie a unui bolnav de SIDA. Vru să zică *très bien,* însă printre dinţi îi ieşi o replică din *Underground: Putain d'enculés de fascistes,* aşa, în franţuzeşte, fiindcă văzuse filmul dublat, aici, în Elveţia.

Încercarea

După o nouă noapte nedormită, Sladja veni la spital. Îmbrăcă două costume de protecţie, două măşti de tifon, ochelari de protecţie şi trei perechi de mănuşi. Intră în sala septică şi începu să aranjeze masa. Le vedea pe fete pîndind-o prin vizeta dinspre spălător. Intră profesorul Kung, împreună cu un secundar. Veni şi bolnavul. Avea o fractură de femur. „Fixăm fractura şi închidem. Ce dacă are SIDA?“ Sladja îşi simţea transpiraţia picurîndu-i între omoplaţi, sub costumele suprapuse. Mănuşile o strîngeau şi nu mai simţea nimic cu degetele. Se sufoca. Ceru apă şi bău cu furtunul de perfuzie introdus pe deasupra măştii, sub privirile îngheţate ale celor din jur. Fixă un burghiu în motor şi puse maşinăria la îndemîna chirurgului. Acesta găuri osul şi ceru un şurub de 5,5. Sladja îl avea deja pregătit. Îl fixă cu mişcări rapide în şurubelniţă şi i-l dădu. Acesta îl înşurubă prinzînd cele două fragmente expandate şi ceru „cheie“. Sladja nu ştia ce cheie. Se precipită spre cutia cu instrumente, dar în timpul celei de-a doua volute a piruetei pe care o făcu, agăţă cu podul palmei burghiul plin de sînge şi măduvă osoasă. Îşi privi palma şi urlă neomeneşte. Îşi smulse halatul steril şi mănuşile. Afară din sală îşi clăti mîinile şi văzu că nu avea nici o zgîrietură. Privi prin vizetă. Operaţia continua fără ea.

Plecarea

Am văzut-o pe Sladja ultima oară într-un mare magazin, în afara oraşului. Vorbea tare, ţinea un copil de mînă şi un altul, nou-născut, în cărucior. Era plină de bijuterii, fardată greu şi, cu toate că abia născuse, purta un maieu care îi dezvelea generos sînii. „M-au zburat, fasciştii, după operaţia aia. Tu ştii cum e, că la voi, în România, e la fel. Am făcut reclamaţii peste tot, la Colegiul Medicilor de la Berna, la UNICEF, la Oficiul pentru Refugiaţi. Acum primesc alocaţie din partea cantonului“. „Slavko e la război“, a mai adăugat, cu totul incredibil în magazinul acela elveţian strălucitor, cu muzică în surdină, apoi s-a întors spre o vitrină plină cu crabi încă vii, aşezaţi pe gheaţă, şi a bătut încetişor în geam, zicînd: „Uite, aşa mă simţeam în sala aia“.

▲

Adina POPESCU

Show-ul lu' dom' doctor

„La început credeam că am vocaţie, acum nu mai ştiu...“, îşi începe povestea Dana, studentă la Colegiul de Medicină *Carol Davila*. „Îmi place să ajut oamenii, ba mai mult, să mă dedic lor, fără a face diferenţe ; nu contează dacă-i vorba de iubitul meu sau de un cerşetor de pe stradă, tuturor mă dedic la fel şi nu aştept nimic în schimb“. Dana a încercat de două ori să intre la medicină şi de fiecare dată a picat „la limită“. Apoi a optat pentru şcoala de asistenţi medicali. „În fond, asistentul e la fel de important ca şi doctorul, dacă nu şi mai important... Asistentul este cel care-l cunoaşte cel mai bine pe bolnav, cel care ar trebui să comunice cu el sufleteşte, să-i fie cel mai bun prieten. Mulţi îi iau o tensiune, îi fac o injecţie şi pleacă, fără să mai stea de vorbă, să-i explice pentru ce e injecţia respectivă sau medicamentul cutare. Doctorii de multe ori n-au timp să stea la discuţii; ăsta-i rolul asistentului. Dacă nu şi-l ia în serios, pacientul devine confuz şi stresat şi se vindecă mai greu.“

Examenul de admitere la colegiu a fost pentru Dana o bagatelă după dubla experienţă cu medicina. A înţeles şi a acceptat faptul că şcoala trebuie să perceapă taxe pentru a le putea oferi studenţilor un strict necesar şi pentru a putea încheia contracte cu spitalele unde ei vor face practică. Directoarea le-a spus să nu se impacienteze; dacă nu vor avea bani să plătească, şcoala le poate facilita locuri de muncă în spitale, posturi de soră medicală sau infirmier. La început Danei totul i s-a părut idilic, poate şi din cauza tendinţei ei de a idealiza lucrurile. „Se făcea şcoală ca lumea, teorie şi practică, profii erau foarte serioşi, iar colegii foarte interesaţi“... cîteva informaţii succinte şi convingătoare, dar... Dana nu pricepea în ruptul capului de ce unele asistente, în loc să le explice cu răbdare cum se pansează o rană, insistau pe alte amănunte lipsite de importanţă cum ar fi machiajul prea strident sau fustele prea scurte ale studentelor. „ Normal că nu poţi intra într-un salon de bărbaţi cu fustă pîn' la fund, însă nu ştiu de ce se tot luau aiurea de pieliţele de la unghii care cică nu trebuie tăiate, că sînt focare de infecţie... Eu nu pot să nu mi le tai, aşa le-am obişnuit, altfel cresc urît“. Dana are într-adevăr nişte unghii sidefii foarte elegante.

Încă din primul an, Dana a început să facă practică şi să intre în contact cu lumea spitalelor, iar entuziasmul ei iniţial a scăzut treptat. „Asistentele şi doctorii ne priveau cam de sus, spuneau că meseria asta nu se învaţă, ci se fură, la cea mai mică greşeală se ţipa la noi...“ Curînd Dana a descoperit un adevărat complot al personalului medical împotriva pacienţilor şi a buzunarelor acestora. „E inadmisibil... asistentele nu-şi mişcă fundu' de pe scaun ca să facă o injecţie, dacă nu văd banu'. Poa' să moară omul în faţa lor şi nu le pasă. Tot sistemul ăsta e corupt...“ Şi-a spus că ar trebui să se obişnuiască cu ideea şi să facă la fel pe viitor, dar unde sînt principiile ei naive şi modelele de prin melodramele americane (sora medicală care stă la căpătîiul bolnavului zi şi noapte, îi alină suferinţa cu prezenţa ei surîzătoare, îi mîngîie fruntea – se pot vedea în detaliu ungiile lungi, graţioase, vopsite cu o ojă roşie, strălucitoare – îl vindecă, după care cei doi se îndrăgostesc pătimaş şi se căsătoresc) ?

Pe cînd făcea practică la spitalul Colentina, Dana a întîmpinat alt gen de probleme. Cîţiva dintre colegii ei care erau deja angajaţi ai spitalului ca infirmieri îi făceau avansuri repetate, deşi Dana reţinuse treaba cu fustele scurte şi se îmbrăca foarte decent. „Mă hărţuiau de-a dreptul. Nu puteam să merg nici pîn' la toaletă, că apărea unul în spatele meu şi se lua de mine, punea mîna pe mine, mă ciupea...“. Odată a venit la camera de gardă o bătrînă cu fractură de braţ. Erau acolo un doctor, Dana şi un infirmier pe care ea tocmai îl respinsese categoric cu cîteva zile în urmă. Bătrîna era săracă, n-avea bani pentru doctori şi asistenţi. Dana l-a întrebat pe un ton profesional pe infirmier dacă n-are pansamente-plasă. Infirmierul nu i-a răspuns. Dana a insistat, ştia foarte bine că are, dar că nu vrea să dea fără ciubuc. Doctorul parcă era pe altă lume, se grăbea, întîrziase la un colocviu al medicilor, nici nu auzise discuţia. Dana ar fi vrut să-l pîrască pe infirmier, însă ceva a oprit-o. Infirmierul a început să urle: „Lasă-mă în pace! Tu habar n-ai... Ieşi afară de aici !“. Dana a ieşit plîngînd. A doua zi infirmierul şi-a cerut scuze şi a adăugat: „Ştii, de fapt n-ai nevoie de nici o «plasă» la tipu' ăla de fractură... Mai învaţă şi tu!“. Dana ştia că băiatul caută motive, dar a tăcut.

Într-o altă practică, Dana a asistat la o naştere. Aceeaşi premisă: o femeie amărîtă, fără bani. Doctorul era nervos că femeia nu mai năştea odată, deşi ştia că e naştere pelviană. „Parcă-i făcea plăcere să vadă cum se chinuie; ţipa la ea: «Hai, fă, screme-te! Să stai ţi-a plăcut, da' acuma nu-ţi mai place?!»“. Asistentele se înroşeau de complezenţă şi chicoteau complice. Danei i s-a făcut greaţă. A încercat să intervină, dar o soră a prins-o de braţ: „Taci, fată, din gură! Ce vrei să strici *show*-ul lu' domn doctor?“. După cîteva ore, doctorul s-a plictisit şi a făcut cezariană.

„Să nu crezi că-i peste tot aşa“, îmi spune Dana. „Am nimerit şi în locuri mai bune, unde ne înţelegeam bine cu toţii, eram ca o familie. Eu mergeam şi cumpăram mîncare, suc, făceam sandwichuri, mîncam împreună doctori şi asistenţi, se spuneau bancuri...“ Totuşi Dana crede că va avea un viitor roz. „E ca într-o haită de hiene. Ori faci ce fac şi ei şi atunci e O.K., ori protestezi şi atunci eşti exclus...“. Oftează resemnată. „Mai grav e că eu acuma nu mai ştiu dacă am vocaţie... pur şi simplu nu ştiu!“

▲

Mircea KIVU

O maladie neiertătoare: deficitul demografic

Până în 1989, populaţia României fusese supusă, timp de mai bine de 30 de ani, unui regim de stimulare a natalităţii tembel nu atît prin obiectivele sale, cît prin mijloacele prin care se ajungea la acestea. Redusă la rolul de maşină de produs copii, femeia era supusă unor presiuni greu de imaginat în plan psihologic, dar şi fiziologic. Destul să spunem că numărul mamelor care au murit datorită sarcinilor forţate este estimat la aproximativ 25.000 în perioada 1967-1989, pentru ca acuzaţia adusă lui Ceauşescu de a fi ucis mii de oameni să fie, în acest context, deplin justificată. Să adăugăm nivelul uriaş al mortalităţii infantile din acea perioadă (26,9 la mie în 1989), şi avem o imagine grăitoare asupra costurilor plătite în numele asigurării unei rate de reproducere liniştitoare. Grăitoare, dar incompletă, căci escamotează degradarea condiţiei umane, anularea dreptului femeii de a decide ce se întîmplă cu propriul trup, falsificarea relaţiei de cuplu.

În mod firesc, unul din primele acte legislative post-revoluţionare a avut în vedere legalizarea contracepţiei (în ambele variante – cea preventivă şi cea a avortului voluntar). Efectele pe termen scurt au fost de bun augur – scăderea semnificativă a mortalităţii infantile şi materne, deşi nu în măsura scontată, căci indicatorii respectivi ne situează încă în zona ţărilor subdezvoltate.

S-a manifestat însă şi reversul aşteptat al medaliei, scăderea numărului de naşteri. Într-o primă fază, specialiştii nu s-au alarmat, considerînd că ar fi vorba mai curînd de o amînare a naşterilor (ţara noastră caracterizîndu-se şi prin una din cele mai scăzute vîrste medii la naştere). Odată cu trecerea anilor, s-a putut constata că lucrurile sînt mai grave, redresarea indicilor de natalitate întîrziind să se producă.

Există un indicator demografic, denumit *fertilitate totală* sau *descendenţă finală*, care, printr-o formulă de calcul relativ complicată, exprimă în esenţă numărul mediu de copii pe care îi naşte o femeie de-a lungul vieţii. Este stabilit că, pentru ca o populaţie să se reproducă (adică să-şi menţină un volum constant), este necesar ca acest indice să se situeze în jurul valorii de 2,1 (pentru a se crea premisele înlocuirii celor doi parteneri ai cuplului, plus a celor care nu ajung la vîrsta fertilă). Ei bine, în ţara noastră acest indice este în prezent de 1,3, iar cele cîteva zecimale lipsă ne spun un lucru simplu: populaţia României scade încet, dar sigur.

Lăsînd deoparte cosiderente din repertoriul *neam mare* şi contraargumente pe linia numărului mai mic de guri de hrănit de o economie slăbită, trebuie să analizăm efectele fenomenului nu doar asupra volumului, ci mai ales la nivelul structurii populaţiei.

După cum se ştie, populaţia unei ţări poate fi reprezentată ca o piramidă avînd baza alcătuită din cohortele tinere şi vîrful – din cele vîrstnice. Natalitatea scăzută duce la îngustarea bazei acestei piramide, astfel încît ea să semene mai mult cu forma unei frunze. Piramida respectivă este în mişcare, adică generaţiile actuale de copii urmează a constitui pe cele de tineri de peste douăzeci de ani. Înseamnă că, acceptînd ipoteza optimistă că într-un viitor situaţia se va ameliora, în sensul creşterii ratei natalităţii, numărul absolut al acelor nou-născuţi va fi în continuare redus, căci numărul de femei care le vor da naştere va fi mic, pe măsura generaţiilor mici înregistrate în prezent. Avem deci de-a face cu un fenomen aproape ireversibil, asemănător răspîndirii bolilor transmisibile incurabile. Ireversibilitatea e strict aritmetică, adică implacabilă.

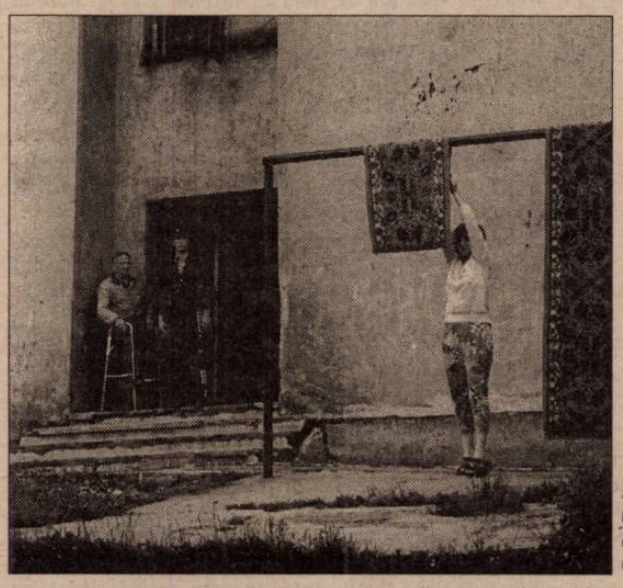

© L. Dobre

Fenomenul s-a înregistrat şi în ţările occidentale, în a doua jumătate a secolului trecut, însă acolo a existat contrabalansarea datorată afluxului migrator, fenomen puţin previzibil în România. Dimpotrivă, previziunile pe termen scurt şi mediu indică un sold migrator negativ, şi anume unul care afectează îndeosebi generaţiile tinere.

Paradoxal este faptul că, deşi contraceptivele sînt acum la îndemîna oricui, numărul întreruperilor de sarcină este în continuare ridicat, şi monstruos e că întreruperile „empirice" de sarcină şi copiii abandonaţi sînt încă tare frecvente. E aici o discuţie lungă despre poziţia femeii în societatea noastră, despre felul în care cei mai mulţi dintre noi o privesc pe tînăra care îşi cumpără cu aer vinovat prezervative.

În altă ordine de idei, este cunoscut faptul că raportul dintre acea parte a populaţiei care este activă economic şi cea care trebuie întreţinută (în cea mai mare parte, constituită din copii şi vîrstnici) este acum deosebit de mic, ceea ce înseamnă, pînă la urmă, imposibilitatea asigurării unei redistribuiri decente a veniturilor. În viitor, atunci cînd puţinii nou-născuţi de azi vor constitui populaţia activă, acest raport va fi şi mai mic. Nu numai că numărătorul fracţiei va scădea, dar avem motive să nădăjduim că vom asista la o creştere a speranţei medii de viaţă (în prezent, aceasta se situează sub 70 de ani, adică la nivelul Europei de înainte de apariţia antibioticelor). Adică, numărul şi ponderea persoanelor vîrstnice va creşte, iar fragilul echilibru actual al sistemului de pensii s-ar putea transforma într-un colaps.

Sper ca cele de mai sus să nu fie citite ca o pledoarie pentru întoarcerea la politica natalistă ceauşistă, ea a costat prea mult (l-a costat şi pe Ceauşescu, cei care au ieşit în stradă în decembrie 1989 proveneau, cei mai mulţi, din uriaşele cohorte produse de decretul din 1966). Dar consecinţele unei perpetuări a actualelor tendinţe ale natalităţii nu mai pot fi ignorate. Ele încă mai pot fi contracarate prin măsuri nu coercitive, ci efectiv stimulative (un sistem inteligent de alocaţii familiale, protecţie socială acordată tinerelor familii etc.). Din păcate, despre politica demografică se vorbeşte doar în campaniile electorale. Ea trebuie elaborată şi pusă în practică astăzi, pentru că mîine va fi deja tîrziu.

1. În esenţă, e vorba de diferenţa dintre o rată „normală" a deceselor, respectiv cea înregistrată în anii premergători decretului din 1966, şi cea efectiv înregistrată în perioada la care ne referim. Pentru detalii, M. Kivu, *Une Rétrospective: la Politique Démographique en Roumanie 1945-1989*, „Annales de Démographie Historique" 1993, E.H.E.S.S., Paris, p. 107-126.

▲

Paradoxurile sistemului

Despre cum doi medici, doi specialişti implicaţi în problemele şi reformele sistemului sanitar, unul de partea administraţiei – ministrul, celălalt de partea medicilor – preşedintele camerei federative, observînd o aceeaşi situaţie, constată lucruri opuse.

Interviu cu Daniela BARTOŞ, ministrul Sănătăţii şi Familiei

Chirurgia românească înregistrează performanţe în domeniul transplanturilor, concurînd cu cele din Occident, dar în acelaşi timp sistemul sanitar se confruntă cu mari greutăţi financiare, nereuşind să satisfacă nevoile elementare ale contribuabililor la sistemul asigurărilor de sănătate. Cum vă explicaţi acest paradox?

Nu aş numi nici măcar paradox acest lucru. Este normal să fim în pas cu progresul ştiinţific în medicină. Faptul că am reuşit şi noi să avem performanţe de nivel mondial în chirurgie nu poate decît să ne bucure. Înseamnă că eforturile financiare pentru dotarea unor spitale cu echipamente performante n-au fost în van. Dacă ne referim la acest aspect, anume că sînt multe lipsuri în sistemul sanitar, să nu uităm că timp de mulţi ani nu s-au făcut investiţii semnificative în acest sector. De asemenea amintesc că majoritatea clădirilor unităţilor sanitare sînt vechi şi nu au existat niciodată suficienţi bani pentru a putea să le renovăm.

Domnul Pereţianu, preşedintele Camerei Federative a Medicilor, ne-a spus însă că în condiţiile în care sistemul sanitar este subfinanţat, performanţele chirurgicale sînt un lux, o chestiune de imagine.

Într-adevăr, actul medical în sine comportă cheltuieli mari şi actul medical de performanţă cu atît mai mult, aşa că este important să vedem cît ne putem permite în acest domeniu. Referindu-mă strict la transplant, menţionez că trebuie să plătim în medie 70 de mii de dolari pentru un transplant de măduvă, cam 20 de mii de dolari pentru un transplant de rinichi şi 50-60 de mii de dolari pentru un transplant de ficat. Prevederile bugetare ale ministerului sănătăţii pentru aceste activităţi se cifrează la aproximativ 70 de miliarde de lei. Deci este prevăzut un număr limitat de transplanturi, în limita acestui buget.

Cum se poate îmbunătăţi situaţia medicului de familie?

Medicul de familie trebuie să înţeleagă că se confruntă de acum cu regulile economiei de piaţă. Medicul de familie este plătit pentru numărul de pacienţi pe care îi are înscrişi pe liste, şi acest lucru nu este tocmai bun. Unii dintre ei nu mai fac nimic şi primesc bani doar pentru numărul pacienţilor înscrişi la ei pe liste. Cred că medicul ar trebui plătit mai mult pentru serviciile prestate şi mai puţin pentru numărul de înscrişi de pe liste. Că nu prea au bani pentru dotări este adevărat doar în parte, pentru că acolo unde medicii sînt buni gospodari, există şi dotările tehnico-sanitare necesare. Ca să nu mai vorbim că unii medici de familie au găsit sisteme originale de a atrage banii a căror provenienţă nu poate fi justificată legal şi casa de asigurări de sănătate ar trebui să ia măsuri mai dure faţă de respectivii.

Care este situaţia privatizării sistemului sanitar românesc? Cum pot fi evitate conflictele de interese ca acela de la policlinica Batiştei?

Da, legea este puţin cam permisivă şi cabinetele au fost deocamdată date *în comodat*, adică atribuirea unui spaţiu cu echipament aferent, pentru o perioadă de 5 ani. De acum înainte va trebui să trecem la alte forme, precum închirierea sau chiar vinderea prin licitaţie a spaţiilor respective. La nivelul ministerului urmărim să extindem implicarea sistemului privat în sănătate prin dezvoltarea sistemului spitalelor private sau prin concesionarea unor spitale către sectorul privat, sau chiar să dezvoltăm unităţi spitaliceşti private pe teritoriul existent al unui spital public. Nu în ultimul rînd urmărim ca managementul spitalelor să fie unul privat. Şi oricum privatizarea sistemului de sănătate este o alternativă la sistemul public şi nu vizează decît un anumit procent din întregul sistem, aproximativ 25% din ce există acum.

Interviu cu Dan PEREŢIANU, preşedintele Camerei Federative a Medicilor

Cum se explică faptul că în timp ce chirurgia românească înregistrează performanţe la nivel european, efectuîndu-se numeroase transplanturi costisitoare, situaţia sistemului sanitar este precară, neputîndu-se asigura asistenţa pentru cetăţeni?

Deocamdată modul în care sînt repartizaţi banii în sistemul de sănătate nu este unul dintre cele mai fericite. Aici este o problemă de priorităţi. În sistemul de sănătate, în anumite momente trebuie să se ia decizii politice. Care sînt priorităţile, să dezvoltăm capacitatea institutului Fundeni să facă transplanturi, sau trebuie să oferim bani şi utilaje pentru medicul de ambulatoriu ca să-şi dezvolte sistemele de prevenţie şi de tratament ca să nu mai fie nevoie să se ajungă la spitalele care consumă aşa mulţi bani?

Înseamnă că aceste operaţii formidabile de transplant sînt o chestiune de imagine?

Sigur că da. Cel puţin la ora actuală în România, da. Atîta timp cît nu poţi să acoperi cheltuielile considerate ca normale, sigur că e vorba de un lux.

În ce stadiu credeţi că se află privatizarea sistemului de sănătate românesc?

Privatizarea sistemului de sănătate este diferită de cea din economie. Ea presupune trei componente. Astfel, avem componenta practicii, componenta gestiunii şi cea a proprietăţii. Pînă acum un an medicii erau cu practica salariată la stat. Acum o parte din ei sînt cu practică independentă, sub contract cu diferite forme de finanţare. La nivelul spitalelor procesul este anemic, ele sînt încă dependente de direcţiile sanitare. Mai dificilă este privatizarea gestiunii, care este în suferinţă la nivelul medicului de familie, căruia i s-a impus un aşa-numit buget de practică. Privatizarea proprietăţii nu există deocamdată în România, ci doar un fel de surogat numit comodat.

În aceste condiţii, cum apreciaţi situaţia medicului de familie?

Destul de precară, financiar vorbind. Să vă dau exemplul unei colege din provincie. Are un venit de 2 milioane şi jumătate, din care trebuie să plătească şi CAS, care este aproximativ 33%, şi 7% asigurări de sănătate. Acest medic are aproximativ 1500 de asiguraţi pe listă.

a consemnat Petru IONESCU

▲

Statistici

● După datele Institutului Naţional de Statistică, 72% din totalul populaţiei îşi apreciază starea de sănătate ca fiind bună sau foarte bună. Dintr-un sondaj făcut de Metro Media Transilvania rezultă că doar 51% din populaţie e mulţumită de propria sănătate. În orice caz, în regiunea Bucureştiului sînt cele mai multe persoane care declară că nu au o sănătate bună (femeile cu 9 procente mai mult decît bărbaţii).

– Printre oamenii care se consideră sănătoşi, cei mai mulţi au absolvit un liceu. Sînt urmaţi de cei cu studii superioare. Persoanele cu un nivel de instruire mai redus se declară, în proporţie mai mare, nemulţumite de sănătate.

● 91% din totalul populaţiei şi-a ales un medic de familie. Dintre aceştia, în ultimele 12 luni, 60% nu au apelat la medicul respectiv. Dintre cei care au apelat, 64% au făcut-o din motive de boală şi 24% pentru controale sau teste preventive. Mai puţin de un om din zece s-a dus la doctor doar pentru control.

– Motivele celor neînscrişi la un medic de familie sînt neplata asigurărilor, ideea că nu au nevoie de doctor şi faptul că au fost refuzaţi la înscriere sau că în zonă nu există nici un medic.

– În ultimul an doar 15% din populaţie (excluzînd copiii sub 3 ani) a apelat la un dentist (femeile cu trei procente mai mult decît bărbaţii).

– 2,9% din populaţie declară că nu apelează la nimeni cînd are o problemă de sănătate, din lipsă de bani.

– 3,8% din populaţie declară că, în cazul îmbolnăvirii, apelează la policlinici sau cabinete cu plată.

– 20% dintre cei care şi-au rezolvat o problemă de sănătate, în ultimul an, la spital, declară că au oferit cadouri.

● În România, un om din patru suferă de cel puţin o boală cronică (femeile cu 8% mai mult decît bărbaţii). Din totalul afecţiunilor cronice mai frecvente sînt hipertensiunea (30%), bolile de inimă (21,4%), lombosciatica (13,4%).

– Între cauzele deceselor din anul 2000, bolile infecţioase, parazitare şi tuberculoza s-au situat pe locurile 7 şi 8.

– Din cauza tuberculozei, în anul 2000 s-au înregistrat 9 decese la suta de mii de locuitori.

– Gradul cel mai mare al mortalităţii generale în anul 2000 s-a înregistrat în zonele din sudul, vestul şi nord-estul ţării.

– În medie, cel mai mult se trăieşte în judeţele din centrul ţării, în Bucureşti şi în Moldova.

– Speranţa de viaţă medie pe ţară e la femei de 73,3 ani, iar la bărbaţi de 65,5 ani.

▲

Z. ORNEA

glose

Starea sănătăţii de azi şi de ieri

Situaţia sănătăţii într-o ţară, adică gradul de dezvoltare a stării sanitare a populaţiei, este, negreşit, un indicator lămuritor pentru stadiul de evoluţie pe scara civilizaţiei. Nu stăm, la acest capitol, deloc bine. Reforma în sistemul de sănătate a început strîmb şi împiedicat încă pe vremea ministeriatului de tristă amintire a dr. Iulian Mincu şi, cu tot efortul făcut, nu a săltat prea mult şi semnificativ în bine. De curînd, primul-ministru al României, dl Adrian Năstase, socotea că în acest domeniu e un efectiv haos, CNAS concurînd, de fapt, în importanţă, Ministerul Sănătăţii. Spitalele, chiar cele mai impunătoare ca prestigiu, n-au, în mod curent, sînge (pentru operaţii) şi medicamentele lipsesc cronic. Populaţia nevoiaşă suportă greu capriciile regimului compensării medicamentelor şi bolnavii cronici, de pildă, de diabet, parcurg un efectiv calvar pînă capătă doza lunară de insulină necesară. Pînă şi bolnavii de SIDA nu au asigurate medicamentele, punînd tratamentul în pericol. Şi, totuşi, în ciuda acestor „maladii" ale sistemului de sănătate, progrese reale s-au înregistrat în dotaţia instrumentală a unor spitale. Prin eforturi şi sponsorizări ale unor instituţii internaţionale, uneori şi din fondurile Ministerului Sănătăţii, unele spitale (nu numai din Capitală, dar şi din provincie) au izbutit să se doteze tehnologic cu aparatură de vîrf, iar competenţa strălucită a unor chirurgi a dobîndit mari succese de performanţă (transplanturi, operaţii pe cord deschis), care ne instalează, în acest domeniu, în zone de vîrf. Paradoxul e că într-un sistem în general suferind şi, vorba primului-ministru, dominat de haos, nu lipsesc, totuşi, succesele în performanţă. E o stare de fapt care aliniază sistemul sănătăţii la nivelul tuturor compartimentelor din societatea românească.

Cu toate acestea, privind istoric fenomenul în trecut, nu se poate contesta progresul înregistrat astăzi. Am mai relatat în *Dilema* despre starea deplorabilă a sistemului de sănătate pînă tîrziu, în interbelic. Într-o ţară-ca a noastră, în care 82% din populaţia ţării (la recensămîntul din 1930) locuia la sate, situaţia sanitară era cu totul deplorabilă. Regimul alimentar la sate era grav deficient, iar doftoroaia deţinea, peste tot, locul medicului. În lucrarea de sinteză a dr. C. Georgescu *L'alimentation de la population rurale en Roumanie* (1940), prelucrînd datele furnizate de anchetele echipelor studenţilor ale Fundaţiei Regale efectuate în 1940, conchidea că „din punct de vedere calitativ (şi funcţional) alimentaţia populaţiei rurale româneşti este compusă defectuos şi deficitar". În 1937, vestitul în epocă dr. George Banu a studiat un eşantion reprezentativ (cinci sate de cîmpie, trei din zona de dealuri şi şase din spaţiul montan) demonstrînd structura calitativă deficientă a consumului alimentar. Cu totul precare erau şi condiţiile de locuit. Într-o carte memorabilă a aceluiaşi dr. George Banu *Sănătatea poporului român* (1936), pe temeiul unor date minuţios colectate, se arăta: dintr-o statistică a Ministerului Sănătăţii întocmită în 1929 rezultă că existau la ţară, la acea epocă, „40.805 bordeie, 663.800 locuinţe la ţară nu posedau decît o singură încăpere cu un spaţiu de 20-30 mp cu ferestre fixe lipite, 2.118.207 locuinţe cu pardoseală din pămînt lipit cu bălegar." Nu e de mirare că, silită să trăiască în asemenea condiţii de alimentare, cultură şi locuit, populaţia României deţinea, atunci, neinvidiate locuri fruntaşe la indicatori ca mortalitate, mortalitate infantilă, mortinatalitate, durata vieţii. Lucrarea *Mortalitatea infantilă în România,* datorată aceluiaşi neobosit dr. George Banu, menţiona, pe baza unei întinse investigaţii, acest întristător adevăr: „România face parte dintre primele trei state din Europa cu cea mai mare mortalitate infantilă... Proporţiile de mortalitate generală şi mortalitate infantilă au rămas neschimbate de 40 de ani încoace", ceea ce îl îndreptăţea pe dr. Sabin Manuilă, directorul general al Oficiului Central de Statistică, să conchidă în termeni lapidari „final demografic sumbru". Sigur că din 1940 pînă astăzi indicatorii sociali şi de trai ai populaţiei s-au îmbunătăţit. E drept că şi azi locuieşte la sate 40% din populaţia ţării. Dar condiţiile de locuit sînt cu totul altele, regimul alimentar s-a ameliorat esenţial, analfabetismul s-a eradicat, sînt medici în sate şi toţi indicatorii sanitari citaţi mai înainte sînt radical alţii.

Un preţuit şi distins prieten al meu, prof. Dan Setlacek, cu siguranţă cel mai important chirurg din cîţi a avut chirurgia românească în ultimele decenii, e mult preocupat, azi, de istoria medicinei româneşti. Nu neagă, ci relevă datele statistice menţionate de mine mai înainte. Dar stăruie asupra ideii, drepte, că medicina românească a fost, în interbelic, la nivelul celei europene. De aceea, tocmai cele două volume ale monografiei sale (1995 şi, respectiv, 1998) se intitulează *Medicină românească. Medicină europeană.* Şi ideea, amintită, care călăuzeşte aceste memorabile cărţi, este că în privinţa medicinei româneşti aceasta era, în interbelic, perfect sincronă cu cea europeană, prin organizarea medicală, prin pregătirea profesorilor şi a medicilor, în genere, prin aparatură şi mijloace de diagnostic, prin performanţele unor mari chirurgi ai timpului, creatori de şcoală şi de şcoli. Şi, cu siguranţă, nimic nu îi este distinsului autor mai dezagreabil decît ideea că noi, de-abia azi, ne străduim să devenim în toate europeni. Negreşit, aproape cinci decenii de comunism ne-au cam decuplat, în toate domeniile, de Europa, încît acum e necesar efortul de a ne racorda la performanţele medicinii europene şi chiar internaţionale. Aceasta nu justifică însă deloc acele aserţiuni care ne plasează în tot traiectul nostru istoric în afara Europei. Semnificativ pentru organizarea sistemului medical în interbelic, sub raport instituţional, e faptul că fondurile nu proveneau atunci, decît în mică măsură, de la bugetul statului, repartizat prin Ministerul Sănătăţii. Fondul General Sanitar şi de Ocrotire, potrivit unei legi din 1930, avea drept surse Loteria de Stat, jocurile de noroc, taxele provenite din comerţul de medicamente (inclusiv de import), taxe pentru producerea şi comerţul cu produse medicamentoase şi alte multe taxe, inclusiv din transportul în comun şi cinematografe şi timbrul sanitar, instituit în 1934. În plus, Fondul avea dreptul de a primi donaţii şi legate testamentare (care chiar se produceau). De adăugat că din 1931 se constituie o loterie pe clase, cu mai multe trageri, 50% din venituri revenind Fondului Sanitar şi 50% Uniunii Fundaţiilor Culturale Regale. Se verifică, deci, mărturisirea făcută mie de regretatul profesor Al. Rosetti, fostul director al Editurii Fundaţiilor Regale, că fondurile acestei instituţii proveneau, majoritar, din veniturile Loteriei de Stat Bujoiu, regele Carol al II-lea nealimentînd instituţia care-i purta numele din caseta personală. Şi cu toate aceste iniţiative inteligente (n-ar putea fi reeditate şi azi?), observă autorul nostru, instituţiile medicale (spitale, clinici, policlinici etc.) nu izbuteau, cu fondurile colectate, să facă faţă nevoilor existente, dată fiind rata înaltă a costurilor asistenţei sanitare. În plus, funcţionau instituţii private de asistenţă medicală, ca Epitropia Sfîntului Spiridon din Iaşi (Spiridonia), Eforia Spitalelor Civile din Bucureşti, Aşezămintele Brâncoveneşti (Spitalul Brâncovenesc), toate constituite prin fundaţii, cu fonduri proprii, provenite din veniturile legatului iniţial sau succesiv. Mai funcţiona, prin legiuiri reînnoite, instituţia Asigurărilor Sociale, adoptată de Convenţia Biroului Internaţional al Muncii de la Geneva. Şi, cu toate acestea, în 1935 existau în România numai 8.500 de medici, cifră, negreşit, cu totul modestă. Iar în spaţiul rural a fost, în interbelic, o constantă lipsă de medici. În 1935-1936 raportul medic/populaţie era 1/15.000, iar 271 circumscripţii rurale erau ocupate provizoriu. Acestei cauze i se datorau, printre altele, acei nefericiţi indicatori la mortalitate, mortalitate infantilă şi mortinatalitate (naşterile erau, în zdrobitoare majoritate, neasistate medical). Aşadar, progresul medicinei româneşti era real, la nivel european. Dar de foloasele ei nu beneficia imensa majoritate (82%) a populaţiei. Era aceasta o gravă carenţă pe care, să recunoaştem, au remediat-o deceniile comuniste. Apoi, s-a demonstrat că în interbelic, învăţămîntul medical era bine organizat, dînd bune rezultate. Aceasta a fost posibil pentru că şefii de şcoală, cu studii şi specializare în străinătate, se reîntorceau în ţară după ce obţineau statut profesional, acolo, foarte înalt. Spre edificare, autorul nostru citează cîteva exemple lămuritoare. Să citez şi eu, aici, două exemple concludente. Profesorul Toma Ionescu (fratele lui Take Ionescu), fondatorul şcolii de chirurgie românească, a studiat şi a lucrat într-o mare clinică universitară pariziană, ajungînd pînă la gradul de agregat şi fiind coautorul unui prestigios tratat de anatomie publicat la Paris. Putea face, în capitala Franţei, o carieră strălucită. Şi, totuşi, în 1895 se reîntoarce în ţară, dă concurs şi devine profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, creînd, cum spuneam, o şcoală din care s-au ivit viitorii mari chirurgi. Aproape la fel a fost situaţia profesorului Ernest Juvara, care ajunsese, la Paris, şef de laborator la catedra de anatomie. Revenit în ţară, e angajat de îndată la Institutul condus de prof. Toma Ionescu, făcînd, apoi, o strălucită carieră de chirurg.

Ca întotdeauna, trecutul e, deci, un izvor de învăţăminte pentru prezent. De aceea, tocmai am întreprins această incursiune în istoria medicinei româneşti. Sistemul sanitar de azi ar putea, totuşi, cu bunăvoinţă şi respect tratat, recolta utile sugestii pentru prezent.

▲

Anca MANOLESCU

Ziua, un ziar miraculos

Numerele recente ale *Dilemei* mi-au amintit povara ultimilor ani ai comunismului. Există, evident, acum exigenţa *publică* de a stabili şi analiza cu acurateţe ororile şi responsabilităţile perioadei comuniste. Din punct de vedere spiritual, însă, orice regim şi orice perioadă istorică sînt mai ales contextul şi pretextul unei experienţe personale, ale unui parcurs lăuntric. Nu cu rigoarea ori cu prosperitatea vremilor stai în primul rînd faţă în faţă, ci cu tine însuţi. Pe mine personal ceea ce mă împovăra atunci cel mai tare era propria mea lipsă de curaj; faptul că, în ciuda ingeniozităţii regimului de a batjocori individul, *eu* nu aveam îndrăzneala să protestez. În consecinţă admiram, şi nu am încetat să o fac pentru acel episod, pe oamenii, foarte puţini, care au avut acest curaj. Erau, pentru mine, oameni altfel; izbutiseră să-şi depăşească temerile şi să rişte – singuri – un protest. Pentru că, odată ajunşi în postura de protestatari, erau, o ştim, oameni foarte singuri. Exista în jurul lor o solidaritate a prietenilor; în jurul lui M. Dinescu şi A. Pleşu, s-au solidarizat printr-o scrisoare şi alţi intelectuali, dar – pentru toţi aceştia – era vorba despre o solidaritate care îi implica în calitate de simple persoane. Nu a fost timp ori cu putinţă în România ca această solidaritate să ajungă la o formă organizată de critică a regimului şi de rezistenţă. Cei care au avut curajul să protesteze au fost exemple *singulare*. Dl Gabriel Andreescu a fost printre aceste exemple.

Şi e straniu că, ştiind ce calităţi umane, ce hotărîre, ce pericole implica postura de disident, Domnia sa nu e în stare să recunoască, puţinilor colegi de protest, aceleaşi calităţi pe care le-a avut atunci. În iarnă, la o conferinţă de presă, el a rostit, printre alte „enunţuri" referitoare la atitudinea şi la prestaţia publică post '89 ale lui A. Pleşu, pe următorul: „mai mulţi membri ai GDS erau convinşi că dl Andrei Pleşu se comporta cum se comporta datorită dosarului său" (mă rezum să citez unul dintre „enunţurile", aşa le numeşte dl Andreescu, reluate chiar de el în ziarul *Ziua* din 8 aug. 2001). Nu era o acuzaţie de colaborare cu Securitatea, fiindcă dl Andreescu nu a putut furniza probe. Era doar o insinuare, destul de vagă în termenii introductivi, precisă în concluzia ei. Andrei Pleşu l-a dat în judecată pentru insultă şi calomnie. Şi fiindcă prima decizie a justiţiei a respins acţiunea – sub cuvînt că, în România, un om public trebuie să suporte astfel de declaraţii, chiar nemotivate –, Andrei Pleşu a făcut recurs. În ziarul *Ziua*, dl Andreescu îşi comunică atitudinea faţă de continuarea procesului. În introducere, o atitudine de analist distanţat, o atitudine „contemplativă": „privisem îndelung plîngerea lui Pleşu". După care se lansează într-un şuvoi de, cum să le spun, le spun mai bine tot „enunţuri" de tipul: „O perioadă m-am lăsat păcălit de invitaţiile la seninătate ale dlui Pleşu. Să tratăm comunismul fără încrîncenare, să trecem necrispaţi peste mineriadele lui Iliescu..."; „Andrei Pleşu împarte cu colegii lui din Colegiul CNSAS întreaga ratare a unei instituţii care a cerut zece ani de eforturi – eforturile altora! – ca să existe." „De ce să fie A. Pleşu deasupra oricărei îndoieli?", se întreabă dl Andreescu. „Pentru că i-a condamnat în faţa Securităţii pe iniţiatorii meditaţiei transcendentale, gest care îl face susceptibil de a fi interesat să judece lax ce reprezintă colaborare şi ce nu?..." Apoi un enunţ mai impresionant: „Ce invoca însă Pleşu în discursul său de primire a titlului de Honoris Causa al Universităţii din Heidelberg? Gîndul că se va odihni... şi spectacolul felurilor de mîncare consumate la recepţii. Iată cum îşi cultivă imaginaţia şi umorul acest fost reprezentant al unei ţări în care copiii mor de foame."

Rezumîndu-mă la lucruri precise şi la ceea ce ştiu eu, am să spun că: Ministerul Culturii a protestat printr-o declaraţie transmisă la TV chiar în seara lui 14 iunie 1990 împotriva mineriadei şi a cerut plecarea minerilor, el şi Ministerul Învăţămîntului condus de M. Şora fiind singurele instituţii ale statului care au avut o asemenea intervenţie. Apoi că, după cum spune chiar iniţiatorul ei, dl Ticu Dumitrescu, şi cum ştie toată lumea, legea dosarelor a fost votată în Parlament într-o formă care vicia rezultatele aplicării ei. În ce priveşte afacerea meditaţiei transcendentale, Andrei Pleşu şi-a spus opinia referitoare la *calitatea spirituală* a ceea ce propuneau iniţiatorii ei. Dacă o afirmaţie de acest tip poate antrena fantasmatic un blam moral, asta priveşte logica dlui Andreescu. (Sau „susceptibil de a fi interesat să judece lax ce reprezintă colaborare şi ce nu" e doar un enunţ, nu un blam?) E de spus că Andrei Pleşu era, în acel caz, *anchetat* de Securitate, că şi-a pierdut, ca şi alţi intelectuali, serviciul, timp de cîţiva ani, din cauza afacerii cu pricina. În toate enunţurile citate, dl Andreescu decupează nelegitim realitatea pentru a da materie peisajului pe care îl contemplă în timp ce-l inventează. Dar ultimul are o retorică prea de tot ridicolă şi brută. Drepturile omului exclud oare dreptul de a savura mîncarea? Societatea pentru care luptă dl Andreescu e o societate a cazanului alimentar? Copiii nevoiaşi din România vor fi oare îndestulaţi prin asemenea enunţuri ori mai degrabă prin încercarea fiecăruia de a lucra decent şi eficace?

În pledoarie, avocata dlui Andreescu a susţinut că a condamna „enunţurile" pentru care a fost dat în judecată clientul ei ar însemna ca, în spaţiul public, să nu-şi mai găsească locul „criticile, judecăţile de valoare, luările de atitudine". „Să nu realizeze Pleşu că, de fapt, el atacă un principiu elementar al democraţiilor moderne (libertatea sporită a jurnalistului de a critica acţiunile demnitarilor)...?" se întreabă dl Andreescu în *Ziua*. Enunţurile Domniei sale publicate de acelaşi ziar sînt ele oare „critici, judecăţi de valoare, luări de atitudine"? Fiecare dintre acestea cer, pentru a fi luate în serios, dar mai ales pentru a aduce un beneficiu public, fapte, interpretarea pertinentă a acestor fapte, argumente, o anume rigoare a discursului. Fără ele, rezultatul e cel pe care „analistul" l-a avut în minte înainte de a începe să privească lung la obiectul investigaţiei sale. Iar beneficiul public e sporirea confuziei şi minarea valorilor; în orice caz nu săturarea copiilor. Dl G. Andreescu luptă intransigent pentru drepturile omului, dar nu le respectă. Cînd e vorba de aplicarea lor punctuală, de respectul faţă de o persoană şi de cîntărirea cuviincioasă a activităţii ei, rubricile programului Domniei sale se dovedesc vide. Comunismul era o demagogie toxică; dar există riscul ca şi democraţia să poată fi transformată în aşa ceva.

Cît priveşte ziarul *Ziua*, el titra pe prima pagină: „Gabriel Andreescu îl desfiinţează pe Andrei Pleşu", pentru ca în pagina 5 să îi ofere celui din urmă spaţiu pentru replică. Cum poate cere un ziar – chiar aşa scandalos de exigent cum e *Ziua* – ca, după ce a fost desfiinţat, un om să mai aibă putinţa de a replica? Din ce temei ontologic să se mai poată el ridica pentru a răspunde la apel? *Ziua* are şi ea dubii; de aceea îi oferă spaţiu pentru „o eventuală replică". Dar a doua zi, consemnează miracolul pe care tot ea l-a iscat: „în ziarul de ieri, am publicat un text al lui Gabriel Andreescu în care acesta continuă mai vechea sa polemică cu Andrei Pleşu... În replică, Andrei Pleşu ne-a trimis..." Primul miracol: reînfiinţarea unui om „desfiinţat" de colaborarea *Zilei* cu G. Andreescu. Al doilea miracol: tranformarea unor enunţuri insultătoare ale dlui Andreescu în „polemică" (cf. DEX: „controversă pe o temă literară, ştiinţifică, politică"). Tristele miracole ale *Zilei*...

▲

„Călăuza dervişului"

Titlul ales de Luminiţa Munteanu şi de George Grigore pentru antologia de mistică islamică pe care au publicat-o anul acesta la Editura Kriterion. Autorii sînt, amîndoi, universitari: Luminiţa Munteanu, care e şi cercetător la Institutul de Studii Orientale, se ocupă de sufismul de expresie turcă; George Grigore e arabist şi a publicat anul trecut la aceeaşi editură o traducere a Coranului. Graţie lor avem la dispoziţie o culegere de texte delectabile, traduse şi prezentate cu acurateţea specialistului. E însă o acurateţe ospitalieră, cu grija de a deschide cititorului cultivat un domeniu puţin cunoscut sau cunoscut deseori prin clişee europene. Or, fără o atentă situare în civilizaţia şi în lumea spirituală care a produs-o, literatura sufită riscă să capteze doar prin frumuseţe poetică, fără a face să treacă nimic din mesajul ei contemplativ care se foloseşte de simboluri complicate, legate evident de materia Coranului, dar şi de tot ceea ce face substanţa unui mediu cultural (teme mistice şi poetice de circulaţie largă, elemente de istorie, de geografie şi de peisaj, mitice ori reale, gesturi şi cutume ale vieţii comunitare ori ale vieţii cotidiene). Vastul curent contemplativ al islamului are, poate mai mult decît alte tradiţii mistice, înclinaţia şi talentul de a prelua oricare dintre elementele lumii pentru a construi un limbaj al indicibilului.

Orice adept al sufismului, orice derviş are nevoie de o călăuză pe drumul lui spre Unitate. Cu atît mai mult are nevoie cititorul de orientare şi de un ghid pentru a putea sesiza ceva din urmele pe care le lasă înaintarea celui dintîi. Luminiţa Munteanu face, din acest punct de vedere, un foarte bun studiu introductiv. Cu sobrietate, dar şi cu simpatie intelectuală pentru temă, ea izbuteşte să treacă cititorului o sumă remarcabilă de repere ale sufismului. Întîi, faptul că – asemenea lumii islamului – el este extrem de felurit în filiaţiile, şcolile, expresiile, comportamentele sale, în tipurile de confrerii, în mediile care l-au adoptat (elite foarte rafinate intelectual ori medii populare cu devoţiune ardentă). Ceea ce unifică totuşi sufismul, pe lîngă fidelitatea sa faţă de tematica Textului sacru, este *toleranţa*. De vreme ce formele lumii – toate formele ei, mai ales teologia oficială şi ritualismul – sînt numai limitări ale expresiei divine, ele trebuie tratate ca praguri, iar nu ca închideri exclusiviste şi definitive. De aici libertatea şi îndrăzneala cîteodată vertiginoasă a interpretărilor sufite, de aici comportamentul nonconvenţional sau chiar sfidător al adepţilor, de aici itineranţa lor şi capacitatea sufismului de a prospera în spaţii foarte diverse (nordul Africii şi al Indiei, Balcani, Orientul Apropiat şi Mijlociu, Asia Centrală şi Extremul Orient). De aici vulnerabilitatea lui în faţa autorităţii (fie ea religioasă ori politică), de aici *graţia* gnozei şi a literaturii sale. Spiritual şi social vorbind, sufismul e un fenomen de *limită* fiindcă îşi propune să transgreseze toate limitele existenţei către uniunea cu Unul divin. Şi e, în acelaşi timp, un fenomen *central* al islamului pentru că încearcă să valorifice maximal înţelepciunea unitivă a Cărţii. Sufismul, „cel puţin în faza lui iniţială, este rodul aşteptărilor frustrate ale mediilor intelectuale care, la mai puţin de două secole de la apariţia islamului..., intuiau impasul prefigurat de replierea sa într-un ritualism aproape mecanic, din ce în ce mai lipsit de elanul trăirii religioase autentice... Acuzaţi constant de comportament religios deviant ori, dimpotrivă, de agnosticism pios, cu tentă cosmopolită, marii exponenţi ai sufismului şi-au orientat demersurile critice nu către fundamentele islamului, întemeiate pe Revelaţie, ci către modalitatea simplistă, decepţionantă de interpretare rezervată acestora" (Luminiţa Munteanu).

Alături de trăsături generale ale tipului de cunoaştere şi tipului de experienţă interioară sufite, autoarea studiului indică opţiunile comportamentale, modul de organizare a confreriilor şi a spaţiului lor specific, ritualul de agregare, cu simbolica lor şi cu termenii care le desemnează în diferite arii, adică ceea ce ţine de inserţia sufismului în imediat. Apoi, marile teme coranice şi marile teme contemplative proprii sufismului. Printre cele din urmă tema Omului Perfect, a cărui manifestare este Profetul, distincţia dintre ciclul profeţiei încheiat prin Muhammad şi ciclul interpretării Revelaţiei şi al realizării personale, indefinit deschis, patronat de 'Alî, rădăcină a mai tuturor filiaţiilor iniţiatice. În sfîrşit tema maestrului spiritual, un personaj capital fiindcă e veriga de legătură a adeptului cu lanţul tradiţiei, e „deşteptător de înţelesuri" şi ghid pe calea ce duce spre „eternizarea sau perenizarea în Dumnezeu (baqâ')".

Orientat de acest cadru bine trasat, cititorul poate intra în materia antologiei, care datorită colaborării autorilor, face prezente două spaţii de creativitate sufită. Ea conţine pe de o parte tratatul-epistolă al marelui persan Al-Ghazâlî, „Firida luminilor" – interpretare filozofică şi contemplativă a *Versetului Luminii* (Coran XXIV, 35), verset privilegiat de meditaţie pentru sufiţi – şi, pe de altă parte, o suită de poeme mistice de expresie turcă, legate de ordinul anatolian Bektâşî. Biografiile, prezentările şi notele explicative ne apropie întrucîtva de aceste texte dificile, criptate adesea din considerente conjuncturale şi tehnice, dar mai ales din cauza Realităţii de nespus pe care încearcă s-o vizeze. Limbajul sufit încearcă să pună în cuvînt *spargerea limbajului* pentru a capta savoarea unui miez în acelaşi timp dur şi inefabil. „Am ticluit cuvinte întortochiate ca un harbuz", spune autorul „Cărţii dervişului rătăcitor", Kaygusûz Abdâl. „Cuvintele lui Kaygusûz / sînt nuci de cocos; / Ai rostit atîtea minciuni – / Intra-vei, oare, în Paradis?". Orice rostire, oricît de elaborată simbolic sau de inspirată, e neputincioasă, e fără şansă în faţa oceanului Realităţii ultime. Orice rostire e eroare. Cel puţin dacă nu e vectorul unui drum lăuntric. Şi, asemenea ţintei sale, experienţa mistică e ea însăşi indescriptibilă. Textele ei sînt destinate nu cunoaşterii, ci *recunoaşterii*: numai cei care au avut o experienţă similară ori cei care au sensibilitate metafizică pot să-i guste sensul şi realitatea. Acelaşi Kaygusûz Abdâl: „cunoscătorul a înţeles ce-am spus. Neştiutorul a pus miezul pe seama nălucirii. Pentru cel ce pricepe, cuvîntul este o carte; celui ce nu pricepe, o mie de cuvinte de i-ai spune, tot nu trage nici un folos. Domnii mei, a rosti cuvinte multe nu-nseamnă a rosti Cuvîntul".

Graţie acestei antologii putem da roată cojii cuvintelor, din care emană totuşi parfumul Cuvîntului, el însuşi văl... (**A.M.**)

▲

Alex. Leo ȘERBAN

Revoluţia din cluburi

– „House"/"dance"/"trance"/"techno"/"rave"... –

În 1997, în lunarul britanic *The Face* a apărut un articol despre muzica *dance* în America. El arăta că, la aproape 10 ani de cînd fenomenul *house* explodase în Marea Britanie, publicul american începea să asculte şi să cumpere muzica trupelor *dance*. *The Face* a publicat cu această ocazie şi reacţiile unor importante reviste americane; *The Wall Street Journal* – care-şi trimisese un reporter la un astfel de concert – scria că „în locul chitărilor, performerii aveau treabă cu computerul. Ei au umplut spaţiul cu un sunet fascinant cunoscut sub numele de «techno»." *Rolling Stone*, pe de altă parte, afirma că „în 1997, goana după *rave* s-a declanşat. Avem de-a face cu o nouă tendinţă gata-făcută *(„ready-made", în original)*, care ne este livrată cu tot cu sunete colorate şi un mod de întrebuinţare la modă." Goana după *rave* părea într-adevăr să facă ravagii la acea dată. Numai că, după aceea, nu s-a mai auzit nimic de ea... Pentru ca în fine, în anul 2000, să asistăm la o revenire în forţă a acestui curent.

Melodiile *dance* şi autorii lor apar tot mai des în promo-urile TV: noua campanie de publicitate Calvin Klein se sprijină pe manechine alese dintre DJ-i, reclama la Volkswagen este făcută pe un cîntec al formaţiei Orb – pînă şi o companie de maşini de spălat, Maytag, prinde „trend"-ul din mers şi-şi face publicitate pe această muzică. Revista de specialitate *Spin*, care dedică un dosar acestei tendinţe, se întreabă, încă de pe copertă: „Este *ecstasy*-ul berea zilei de mîine?" Iar asta, în timp ce *New York Magazine* pregăteşte tot un dosar – şi tot o copertă – despre explozia ecstasy-ului în SUA... *(Ecstasy e un drog sintetic recent, foarte „prizat" în barurile şi discotecile occidentale* – n. tr.)

În Marea Britanie, înţelepciunea precumpănitoare a fost întotdeauna că „ei" (verii de peste Ocean, culturalmente subdezvoltaţi) pur şi simplu nu „o" înţeleg (pe ea, măreaţa instituţie britanică numită Muzica Dance) şi că, probabil, „ei" n-or s-"o" înţeleagă în vecii vecilor – trecînd cu nonşalanţă peste faptul că „ei" „o" inventaseră din capul locului...

Jonathan Simpson-Bint, editorul revistei independente *Revolution* (tiraj: 250.000 exemplare), este convins că muzica *dance* cunoaşte o vogă imposibil de stăvilit în SUA. „Care mai este astăzi imaginea tînărului rebel", se-ntreabă Simpson-Bint: „aceea a bărbosului cu chitară sau aceea a cheliosului cu un *sampler* şi laptop?"

Ca şi în Europa, sunetul dominant pe ringurile de dans din SUA este *trance*, şi tot *trance* sînt discurile care se vînd cel mai bine. Peter Wohelski, de la compania de muzică *techno* Planet E, crede că acest interes crescînd pentru *trance* este o chestie cît se poate de bună: „*Trance* i-a ajutat într-adevăr pe foarte mulţi oameni să se deschidă spre feluri diferite de muzică, pentru că treaba asta are de-a face cu a sta în mijlocul ringului cu muzica dată la maximum şi lumini de jur-împrejur – care este esenţa însăşi a culturii de club! *Trance* i-a adus înapoi pe oameni la originea muzicii *dance:* un ring şi un DJ." Poate că este şi puţin snobism aici – dar Wohelski are, în mare, dreptate: *trance*-ul i-a făcut pe mulţi să danseze din nou sub privirile DJ-ilor, şi acest lucru nu poate fi decît benefic pentru cluburile de oriunde. (după *The Face*, septembrie 2000)

Polonezi dansînd

La prima vedere, nu rentează să fii tînăr şi polonez în momentul de faţă. Şomajul a ajuns la 14%, formaţia de rock naţională, numită Kult, sună ca Dracu' acompaniat la balalaici, iar atunci cînd o trupă preistorică precum Scorpions strînge 800.000 de oameni la un concert – aşa cum s-a întîmplat anul trecut – e un semn că Vîntul schimbării *(aluzie la „Wind of Change", piesa cea mai cunoscută a celor de la Scorpions, n. tr.)* nu prea bate de cealaltă parte a Cortinei de Fier.

Dar o anume formă de Mîntuire a ajuns şi aici, întruchipată în... Jon Carter. „L-am văzut cîntînd o dată", ne spune Kazimir, un tînăr polonez de 20 de ani, şi faţa i se însenineză. „A fost ca o legendă a muzicii! Oamenii încă mai vorbesc despre asta."

Doisprezece ani după căderea blocului sovietic, se pare că lucrurile nu pot merge decît într-o direcţie: tot mai multe cluburi! Sînt mai mulţi DJ britanici care ar vrea să lucreze în Polonia decît se caută pe piaţa cluburilor, iar scena locală cunoaşte o explozie cum nu a cunoscut Marea Britanie de peste un deceniu.

O parte a acestui fenomen are de-a face cu prezenţa unui animator pe nume Jem Linsey, un englez născut la Cambridge. El are grijă de clubul Forum Fabricum din Lodz, situat într-o clădire abandonată de trei etaje care se transformă vineri noaptea într-o catedrală de sunete şi lumini. De jur-împrejur, tineretul polonez se leapădă de amintirile din săptămîna care s-a încheiat într-o uitare care seamănă cu ce a făcut comunismul capitalismului timp de jumătate de veac. „A fost ca un fel de revoluţie la prima noastră petrecere", spune Jem. „Cînd am venit noi, pe la-nceputul anilor '90, rock-ul era rege. Din nefericire, încă nu a fost detronat..."

Termenul de „club" nu are aici aceeaşi acoperire ca în Marea Britanie. Petrecerea din noaptea asta este sponsorizată de Dym! şi cuprinde o încăpere în care se cîntă la percuţie şi chitară bas, o galerie de artă cu proiecţii de filme şi o altă încăpere, exclusiv pentru muzică house. E mai curînd un „happening" decît un club. Ce-şi propune această petrecere este evident încă din numele ei: „dym" înseamnă şi „fum", şi „mişmaş„ – o combinaţie ambiguă mult apreciată de invitaţii din seara asta, Howie B şi DJ-ul Richard Scanty.

Toată lumea prezentă la Fabricum ştie cu ce se mănîncă mişmaşul ăsta fumegos. Într-o ţară în care un guvern ales prin vot democratic nu e mai bătrîn decît *acid house*-ul din Marea Britanie, cultura „alternativă" a tinerilor polonezi este un amestec de underground artistic pro-anarhist şi de tendinţe consumeriste apărute după 1989: primul a fost reprimat de generalul Jaruzelski pînă cînd Jaruzelski însuşi a căzut, celelalte s-au instalat confortabil în societatea poloneză imediat după.

Deşi Polonia este o ţară relativ săracă, există o relaţie invers proporţională între puterea de cumpărare şi dorinţa de distracţie. „Pot spune cu mîna pe inimă că nu iau droguri", mărturiseşte Artur, un student la informatică de 21 de ani. „Drogurile nu sînt populare pe-aici. Ecstasy-ul costă de te rupe... Pentru tineri e o situaţie foarte nasoală. Cînd termină şcoala, nu găsesc de lucru. De-aceea un loc ca ăsta e atît de căutat: vin să se întîlnească unii cu alţii şi să se distreze, ca să mai uite de necazuri."

„Drogul" preferat al tinerilor rămîne vodca. Dar te faci de rîs dacă o sorbi cu ţîrîita în loc s-o dai pe gît dintr-o suflare! Şi trebuie să mărturisesc la rîndul meu că, după cîteva pahare de Charlotka – vodcă amestecată cu suc de mere –, începi să înţelegi de ce drogurile nu au mare căutare...

Ca şi acestea, ţoalele de marcă sînt mai curînd excepţia decît regula pe scena cluburilor poloneze. A te distra într-un club înseamnă pur şi simplu să uiţi de tine în extazul muzicii. Cei care se duc în cluburi ca să-şi etaleze ultimele achiziţii în materie de vestimentaţie semnată de mari designeri sînt puţini. Occidentul se confundă cu muzica. Iar muzica occidentală e cerută nonstop şi „samplată" nonstop de Dj-i ca Justin Robertson, Roger Sanchez, Mekon, DJ Godfather şi Bronx Dogs.

Ca să-nţelegi ce anume trebuie să uite tineretul polonez e destul să te duci la Varşovia. E oraşul ideal pentru a-ţi face o idee despre viaţa de dincolo de Cortina de Fier. Kilometri întregi de bulevarde străbătute pe mijlocul lor de tramvaie şi mărginite de blocuri de locuit trase la xerox după oricare blocuri de locuit din fostul lagăr sovietic. După care intri, pur şi simplu, într-o fostă brutărie pe nume Piekarnia, de pe o stradă lăturalnică numită Ul Mlocinska, şi dai de o asemenea stridenţă disco încît ai crede că Polonia tocmai a descoperit muzica *house*.

De fapt, polonezilor le place aşa de mult muzica asta că fiecare regiune şi-a adjudecat deja un stil specific: Varşovia preferă genul bubuitor în ritm de patru-patru, Lodz, la sud de Varşovia, agreează mai mult percuţia şi chitara bas, la fel ca şi Cracovia, centrul artistic al Poloniei. Mai înspre graniţa cu Germania, Poznan e dominat de sunete *techno*-minimaliste în timp ce Sopot, o staţiune de lîngă Gdansk, pe coasta baltică, a devenit un fel de Brighton polonez, cu o tendinţă certă pentru petrecerile tematice.

Şi acolo unde sînt asemenea petreceri îl găseşti, negreşit, şi pe Jon Carter. Angajat ca animator al unei recente nopţi Dym!, a „oficiat" mai întîi la ora 2, apoi la 4, a revenit la 8 dimineaţa şi a fost luat pe sus pe la orele prînzului, odată misiunea îndeplinită. Nu e nimic şocant în asta: să mergi la cul-care înainte de ora 9 dimineaţa e o chestie cam prost văzută în Polonia...

În schimb, snobismul e ceva cu totul necunoscut mulţimilor de puşti. Oamenii sînt atît de pătrunşi de muzică încît rămîn uneori pe ringul de dans pînă la 11. Polonezi dansînd: o modă lansată de cluburi, pe care aţi face bine să o luaţi în serios. (după *The Face*, iulie a.c.)

▲

primim la redacţie

Un cuvînt de răspuns dlui Z. Ornea pe marginea articolului „Bibliotecile ieri şi astăzi" (Dilema, *nr. 441)*

Frumos şi nostalgic articol, în care vechiul meu prieten evocă anii săi de tinereţe petrecuţi în sălile de lectură ale Bibliotecii Academiei Române! Numai Gala Galaction a mai scris unul atît de cald, atunci cînd evoca liziera de irişi dinspre Calea Victoriei (pe care eu i-am apucat!). Drept este că multă lume a adăpostit Biblioteca în acei ani întunecaţi, ce s-au întins între 1950-1980, unii cercetători de marcă, alţii istorici de presă interbelică, aşa ca să-şi aducă aminte de ce s-a petrecut în tinereţea lor, alţii, în sfîrşit, nu puţini, băieţi de la Securitate, care supravegheau cupluri de amici şi predilecţii la lecturi. Şi nu este vorba de beneficiarii sălii 3, care îşi scoteau materiale informative din presa zisă de dreapta, ci de galonaţii care ocupau mese mai ales în sala de jos.

Domnul Z. Ornea regretă anii în care cititorii Bibliotecii făceau coadă pentru un loc în sală. Am trăit şi eu acei ani, dar nu-i regret, decît în măsura în care, trecînd, au dus cu ei şi tinereţea mea. Sînt anii în care Biblioteca a fost obligată să acorde acces tuturor solicitanţilor, fără să se ţină seama de uzura excesivă a colecţiilor, în special a presei şi a manuscriselor şi fără ca să ia cineva măsuri pentru limitarea strictă a accesului la lumea ce venea în Bibliotecă pentru utila şi necesara documentare. Între timp luase fiinţă Biblioteca Centrală de Stat, bibliotecă pentru publicul larg, ce-şi ţine colecţiile de periodice împachetate din 1977, dar pe care prietenul meu n-o pomeneşte.

Se cer făcute cîteva precizări la afirmaţii ce ţin de necunoaşterea deplină a mecanismului Bibliotecii noastre. Domnul Z. Ornea ştie multe lucruri despre munca noastră şi laudă în articol, nu o dată, mai ales activitatea celor vechi, din rîndul cărora am rămas aproape singur. Dar nu le ştie chiar pe toate. Mai întîi nu toţi directorii pomeniţi s-au implicat în bunul mers al instituţiei, iar regretatul George Baiculescu, un mare bibliograf, n-a fost niciodată director. Îl ajuta, ce-i drept, pe generalul Rosetti, succesorul lui Bianu, la administrarea instituţiei, dar aceasta într-o vreme cu mult anterioară hălăduirii noastre pe culoarele şi sălile Bibliotecii.

Desfiinţarea Fondului Special n-a impus nici o modificare în sistemul de catalogare, ci pur şi simplu introducerea fişelor de cărţi interzise la locul lor, în catalogul alfabetic şi cel sistematic, de unde fuseseră scoase în anii 1945 -1955, odată cu epurarea cărţilor.

Este drept că Legea depozitului legal nu funcţionează cum ar trebui şi că Biblioteca Naţională, în sarcina căreia cade urmărirea producţiilor editoriale este depăşită de puzderia tipografiilor particulare. În vechime, pînă după al doilea război mondial, cînd această preocupare intra în atribuţiile Bibliotecii Academiei, aceasta avea un serviciu special care urmărea respectarea Legii şi acţiona în justiţie abaterile unor tipografii şi edituri. Astăzi ne mulţumim cu bunăvoinţa lor şi cu aceea a autorilor, care ţin ca numele lor să figureze în cataloagele de la Academie. Cum va fi elaborată bibliografia naţională a acestor ani – dacă va mai fi elaborată de urmaşi! – aceasta este o chestiune la care cu greu ar mai putea răspunde cineva astăzi.

Dubletele de cărţi şi periodice, iubite Zigu, nu sînt destinate înlocuirii exemplarelor din depozitele centrale. Ele constituie aşa numitul fond intangibil, pe care sîntem obligaţi să-l păstrăm cu mare grijă şi să-l transmitem urmaşilor. Depozitul pentru publicaţiile periodice (cele mai preţioase şi mai greu de adunat) a fost ridicat de Academie în mod special pentru conservarea dubletelor şi corespunde cerinţelor biblioteconomice. Cel destinat dubletelor de cărţi este un depozit amenajat în acest scop, prea mic pentru numărul mare de exemplare păstrate, care sînt supuse şi la mari diferenţe de temperatură dintre vară şi iarnă. Va trebui să-l părăsim cu vremea şi să organizăm dubletele de carte în unul din depozitele în curs de consolidare.

Noua construcţie, care va fi inaugurată în toamnă, nu este ridicată *„pe un teren vecin cu curtea Bibliotecii Academiei"* (cacofonia nu-mi aparţine), ci pe terenul nostru cumpărat de Theodor Rosetti şi Petre Poni pe la 1890 pentru Academie.

Mutarea colecţiilor n-a început cu o jumătate de an în urmă, ci de două-trei luni şi nu-mi pot da seama cam de ce *„instrumente moderne de transport"* s-ar fi putut folosi Biblioteca, în afara excelentelor cărucioare noi, proiectate să intre în ascensorul central al clădirii de zece etaje. N-am văzut nici un coş folosit în procesul de mutare şi nici un colaborator cărînd colecţiile dintr-o clădire în alta cu braţele.

Biblioteca Academiei, care de ani de zile funcţionează fără răgaz, observînd slabul aport al Bibliotecii Naţionale în sprijinirea cercetării, a socotit că trebuie să găsească formule de satisfacere a lumii academice şi a altor categorii ce pot beneficia de colecţiile noastre şi în procesul de translaţie a acestora spre noua clădire. Este la mintea oricui că acele colecţii ce erau supuse procesului de desprăfuire şi de mutare dintr-o clădire în alta nu puteau fi servite totodată şi în sălile de lectură. Zilnic erau anunţate cotele în curs de transferare şi cititorii au înţeles şi au apreciat eforturile noastre de a le satisface doleanţele. Mulţi dintre ei ştiau că Biblioteca lucrează cu un personal redus cu mai mult de o treime şi eforturile noastre sînt cu atît mai mari. Din pricina unor situaţii atît de evidente, merită, oare, bătrîne şi statornic beneficiar, să socoţi *„cea mai importantă bibliotecă din ţară că e practic vraişte şi în delăsare"?!*

Cît priveşte durata lucrărilor şi normalizarea raporturilor cu cititorii, credem că spre finele anului *„perioada de tranziţie"* va lua sfîrşit. Procesul de modernizare însă, de trecere a cataloagelor pe calculator, va dura ani de zile şi cărţile intrate în Bibliotecă astăzi nu vor mai figura în cutiile cu fişe, cu care sîntem atît de obişnuiţi, ci în memoria computerelor.

Gabriel ȘTREMPEL

Bogdan SUCEAVĂ

eresuri

http://www.revistarespiro.com

Soraya

http://www.soraya.com

Pe 6 februarie 1996, două albume erau lansate simultan în Statele Unite. Noutatea era faptul că ambele conţineau aceleaşi piese, scrise şi interpretate cu egală măiestrie de aceeaşi voce, fără nici o urmă de accent nici în engleză, nici în spaniolă. Era vorba despre o cantautoare care se simţea acasă în ambele culturi. Dacă ar fi să descriem stilul acelui prim album cu două înfăţişări, nu am putea evita comparaţia (pentru spaţiul românesc) cu muzica lui Nicu Alifantis, atît în ce priveşte simbioza cu poezia, cît şi sonorităţile dominate de rolul privilegiat în orchestraţie pe care îl are chitara. Poezia, muzica, vocea şi chitara aparţineau uneia şi aceleiaşi persoane.

Soraya avea pe atunci 26 de ani şi crescuse în Columbia şi în Statele Unite, într-una dintre acele familii răspîndite pe două continente cum sînt atîtea în ziua de azi. Se povesteşte că la vîrsta de cinci ani a început să înveţe chitara, care i-a devenit pasiune şi obsesie. Egal deschisă tradiţiilor muzicale latino-americane dar şi folk din Statele Unite, Soraya scria texte cu un discurs poetic simplu, direct, susţinut de o componentă narativă a cărei forţă era sinceritatea, dublată de sugestive imagini. După primul său album intitulat *În astfel de nopţi,* Soraya a participat în turnee alături de Natelie Merchant, Zucchero, Sting şi Alanis Morisette. Succesul de public era egalat de succesul de critică. Una dintre piese, *De repente,* a urcat în topurile muzicii latino-americane şi putea fi auzită pe toate canalele la radio, într-una dintre cele două perfecte versiuni.

Dar piesa care a impresionat cel mai mult a fost probabil *En esta noche.* Mai tîrziu avea să nu mai fie un secret: Soraya îşi pierduse mama, bolnavă de cancer. Cîntecul rememora momentul despărţirii. Traducerea primelor strofe ale versiunii spaniole ar putea fi: *Nu contează ce se spune, timpul nu vindecă totul/ Încă îmi petrec nopţile plîngînd/ Mă consumă acest neant pe care-l simt/Mă gîndesc la tăria ta, şi asta-mi dă curaj/ / În visele mele, alături îmi eşti totdeauna/ E ca şi cum ai fi încă aici/ Şi-n acele zile cînd viaţa apasă/ Aud vocea ta, care îmi dăruieşte linişte.*

Dintr-un astfel de ton se simte că Soraya trece în cîntec cu totul, cu gîndurile ei, cu trecutul, cu istoria familiei şi a societăţii. Nu e nimic de poză, nimic alterat de marketing. Într-o declaraţie de acum cîţiva ani, Soraya spusese: *Am nevoie să-mi fac cîntecele reale, să le fac să se simtă. Cînd cineva le aude, se transmite asta.*

Ultima piesă a albumului era singura care nu fusese compusă de ea, ci de un clasic columbian de acum cîteva decenii, José A. Morales. Se intitulează *Pueblito viejo (Sătuc bătrîn).* Fără îndoială, de n-ar fi fost Soraya nu ştim dacă acest cîntecel ar fi ajuns vreodată pînă la noi. Poate sună patetic, într-un timp cu percepţiile otrăvite de telenovele superficiale, dar după ce-l asculţi ai toate şansele să-ţi aduci aminte de unde vii şi tu.

Al doilea album, *Zid de zîmbete,* a urmat în 1998 şi am sentimentul că o parte din public nu l-a primit cu aceeaşi căldură ca şi pe cel din 1996. În vara anului 2000, s-a lansat cel de-al treilea album, *Trup şi suflet,* în care unele piese sînt interpretate în engleză, altele în spaniolă. (Din nou s-a pregătit o dublă lansare, cu două versiuni.) Între ele, cîntecul bilingv *La Misma historia (Aceeaşi istorie),* pe care Soraya l-a scris cu gîndul la realitatea columbiană, macerată de patru decenii de război civil. Mai clar de atît nu se poate spune într-un cîntec: *Everyday's a fight to survive/ It's a virtue to forgive, it's a sin to forget (Fiecare zi e o luptă de a supravieţui/E o virtute să ierţi, e un păcat să uiţi).* Într-o mărturisire despre această piesă, Soraya a spus: *Nu trebuie regrete, dar nici nu trebuie să se mai repete vreodată, să sperăm că după 40 de ani de violenţă auto-distructivă nu se va întîmpla din nou.* În aceeaşi perioadă s-a filmat la Miami primul ei videoclip de studio. Comentariile frivole au remarcat, pe lîngă extraordinara ei graţie, şi faptul că Soraya s-a tuns scurt.

În aceeaşi perioadă vestea a devenit publică: Soraya are cancer, o boală similară celei pe care a avut-o de înfruntat mama ei. Avea treizeci de ani. Turneele nu au mai susţinut ritmul de altădată, deşi succesul concertelor din Mexic sau Puerto Rico nu au fost întrecute decît de vizita în Costa Rica, unde Soraya a fost invitata primei doamne a ţării. O apariţie pe 9 aprilie 2001 a avut loc la *Cafe Nostalgia* din Miami, unde trei cantautori columbieni au oferit o seară comună. Soraya a devenit purtătorul de cuvînt latino-american al Susan G. Komen Breast Cancer Foundation, implicîndu-se în educarea femeilor în anumite aspecte de sănătate. În paralel cu promovarea albumului *Trup şi suflet,* Soraya a promovat şi un program educativ alături de această fundaţie. În Costa Rica, un marş de solidaritate în faţa maladiilor incurabile ale veacului a reunit mii de persoane, înaintea unui concert al Sorayei. Un comunicat postat acum pe situl ei Internet ne anunţă că relaţia contractuală dintre Soraya şi Universal Music Latino a încetat amiabil, cu acordul ambelor părţi. Nu ştim continuarea istoriei. Ascultăm muzica compusă de Soraya în vremurile fericite de acum numai cîţiva ani, verificăm din cînd în cînd pagina ei de web şi simţim că lumea aceasta a devenit foarte mică, atît de mică încît uneori se poate comprima într-un cîntec pentru care nu e nevoie de mai mult decît de o chitară.

▲

Simona SORA

trecerea prin reviste

Mister nuvelistic şi sofisticare expresivă

● Într-un interviu recent din revista electronică www.cambio.com, García Márquez mărturiseşte că va publica, în curînd, dar după primul volum din multanunţatele *Memorii,* un nou volum de povestiri. Noua carte care nu are încă un titlu va fi, speră autorul, „un salt în concret", o săgeată „în mijlocul ţintei". Gabo reia o mai veche marotă a sa despre diferenţele interne dintre povestire şi roman: „A scrie roman e ca şi cum ai pune cărămizi una peste alta. A scrie o povestire înseamnă a te arunca în plin concret (...); e hazardat să stabileşti diferenţele în funcţie de lungimea textului. Această deosebire poate fi valabilă între o povestire şi alta, însă nu între povestire şi roman. Povestirea cea mai scurtă pe care o cunosc îi aparţine guatemalezului Augusto Monterroso, nu de mult premiat cu Premiul Ortega y Gasset. Iat-o: «Cînd m-am trezit, dinozaurul se afla tot în locul acela»". Fascinat de povestire şi socotind un dar divin capacitatea sa de a scrie şi povestiri şi romane, Márquez îşi amiteşte o poveste din *O mie şi una de nopţi* care i-a provocat un acces violent de invidie: un pescar îi cere soţiei unui alt pescar o greutate pentru năvodul său, promiţîndu-i primul peşte pe care îl va prinde; în măruntaiele peştelui primit în dar, femeia va găsi un diamant de mărimea unei migdale. Concluzia face parte dintre *dixit*-urile márquesiene cu plăcere şi adesea citate: „Dacă cel care împrumută greutatea nu ar fi o femeie, ci un alt bărbat, povestirea şi-ar pierde tot farmecul: n-ar exista. Iată un alt mister al acestui gen misterios prin excelenţă" ● Numerele trecute ale revistei *Vatra* anunţau un concurs de poezie erotică numit „Amanta/amantul anului 2000" ce ar urma să îşi anunţe cîştigătorul, „în semn de omagiu" (?), pe 23 august. Redacţia revistei de la Tîrgu Mureş a renunţat la voturile democratice din partea publicului, căci „democraţia e fragilă şi plină de riscuri", optînd pentru un juriu secret „de experţi atît în poezie, cît şi în erotică". Alexandru Muşina face parte, după cîte se pare, din acest juriu, fiindcă la rubrica sa din *Vatra, Jurnalul de la Olăneşti,* votează „respectînd principiul vestiarelor/culoarelor separate" pentru Romulus Bucur (pentru *poetul*) şi Doina Ioanid (pentru *poeta).* Pînă să opteze pentru cei doi, Al. Muşina, maestru al ideilor trăite, deplînge veleitarismul poeziei de dragoste actuale: „Nu ştiu care-i etimologia cuvîntului *veleitar,* dar – zic eu – trebuie să aibă legătură cu *voleo, volere* = a vrea. Veleitarul vrea. Să publice, în primul rînd. Nu e preocupat de celălalt, de „mesaj", de „obiectul artistic", de ceea ce simte şi gîndeşte *el însuşi* cu adevărat (dar oare simte şi gîndeşte?). Îi place să se audă vorbind, să se citească în reviste, în volume." Vorba bancului cu Radio-Erevan (*„se poate face dragoste cu fereastra deschisă?, ne întreabă un ascultător. Noi răspundem: „Da, dar e preferabil cu o femeie),* Muşina pune un diagnostic pe cît de plastic pe atît de exact poeziei erotice de azi, dar nu numai: „Majoritatea amanţilor/amantelor anului 2000 fac dragoste cu fereastra (deschisă). *Nu* cu o femeie/un bărbat. Această „abstractizare" a relaţiei ţine atît de *inadecvare,* de *anacronism,* cît şi de *obscenitate...* în materie de dragoste, fenomenul cel mai „vizibil" în (post)-modernitate este creşterea gradului de complexitate (eterogenitate) al acesteia, pînă în pragul descompunerii (sau imploziei)... Mulţi simplifică pentru că... le lipsesc mijloacele, nu au sofisticarea *expresivă* necesară. ● Şi fiindcă era vorba despre poezia de dragoste, în *Evenimentul zilei* din 19 august am putut reciti poezia lui Florin Iaru, *Aer cu diamante,* explozivă şi sofisticată. Dacă nu v-o amintiţi („Ea era atît de frumoasă / încît vechiul pensionar / se porni să roadă tapiţeria / scaunului pe care ea a stat în autobuz.) o s-o puteţi reciti în volumul *Cele mai frumoase 100 de poezii ale limbii române* în selecţia lui Petru Romoşan, care va apărea în curînd la Editura Compania.

▲

© C. Bălan

*Tînărul poet Marius Ianuş a înţeles să-şi facă un nume în lumea literară stîrnind valuri mediatice în jurul persoanei sale şi gestionînd, periodic, scandaluri. Ultima invenţie a lui în acest sens a fost o aşa-numită „campanie pentru legalizarea marijuanei". Cu acestă ocazie, a făcut publice o serie de nume pe care le-a pus în legătură, într-un fel sau altul, cu acţiunea sa. Astfel, mulţi au aflat cu surprindere că ar fi amestecaţi în această afacere. Unul dintre aceştia a fost şi Mircea Cărtărescu, care ne-a trimis de la Berlin următoarea declaraţie. (**C. P.-B.**)*

Declaraţie

În legătură cu ştirea, difuzată pe un canal de televiziune în seara zilei de 21 august a. c. şi preluată ulterior de unele cotidiane, în care numele meu a fost menţionat în favoarea legalizării unor droguri în România, declar următoarele:

Nu am cunoştinţă şi nici un fel de legătură cu nici o asociaţie sau organizaţie studenţească din Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. Orice asociere a mea cu vreuna dintre ele este un abuz de care abia acum aflu cu stupefacţie.

Nu am făcut niciodată vreo afirmaţie în problema legalizării unor droguri în România. Dar dacă mi s-ar fi cerut, oricînd, o părere în această privinţă, ea ar fi fost hotărît **împotriva** legalizării lor.

Din acest motiv, asocierea numelui meu cu orice persoană sau grup care ar dori acest lucru este o calomnie iresponsabilă. Îmi rezerv dreptul de a apela la justiţie împotriva celor vinovaţi.

Mircea CĂRTĂRESCU

Mirona HĂRĂBOR

Pe vremuri...

Gala Tînărului Actor s-a lansat în anii '80 la Teatrul de Vară din Costineşti. Pe vremea aceea, dura o săptămînă. În condiţiile în care facultăţile de teatru erau mult mai puţine decît în prezent, numărul participanţilor depăşea cu mult pe cel al concurenţilor de azi. Amfiteatrul gemea de spectatori tineri care, cu cîteva ore înainte de începerea spectacolelor, stăteau la coadă ca să-şi ocupe locuri. Ei veneau nu numai ca să-i vadă pe cei înscrişi în competiţie, ci, probabil, mai ales pentru numele mari ale actorilor consacraţi care, seara tîrziu, dădeau recitaluri.

În anul 2001, festivalul este de patru ani mutat la Mangalia, sub numele de „Hop", dat de actualul director, selecţioner şi preşedinte de juriu, Cornel Todea. A durat trei zile cu 10 concurenţi la secţiunea „individual" şi 5 la „grup". Un exemplu de sărăcie: două dintre montările

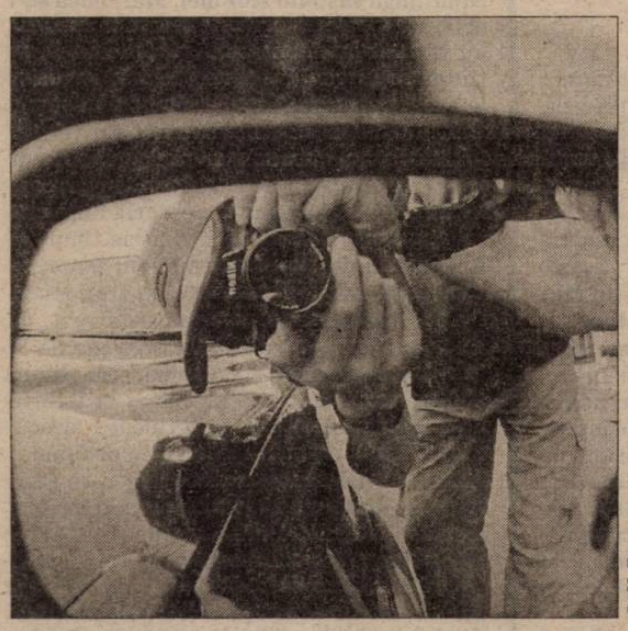

© V. Brega

grupurilor aparţin aceleiaşi trupe dirijate de actorul, de un timp şi regizor, Vitalie Bichir şi alcătuită din absolvenţii de actorie de la Iaşi.

Anul trecut a luat premiul cel mare un tînăr care, după ce şi-a schimbat repertoriul fără a anunţa, a depăşit cu 25 de minute timpul acordat prin regulament. Anul acesta, dimpotrivă, prima concurentă din prima seară a fost descalificată, imediat după ce a ieşit din scenă, de către directorul, selecţionerul şi preşedintele de juriu menţionat mai sus, pentru că a depăşit cu două minute cele cincisprezece minute „legale". După care, la insistenţele actriţei, a fost reprimită în concurs în ziua următoare şi i s-a dat voie să prezinte şi proba obligatorie pe care, în primă fază, nu avusese timp să o arate. Cum era de aşteptat, nu a luat nici un premiu. În timpul aceleiaşi probe impuse, care a constat în a se recita *Moşii (Tablă de materii)* de I. L. Caragiale, doi dintre membrii juriului au ieşit din sală (cu toate că şi ei trebuie să respecte o anume disciplină), exasperaţi de turuitul monoton şi fără pic de creativitate al unei concurente selecţionată după criterii necunoscute.

Nici măcar teatrul profesionist nu mai face furori. La deschiderea Galei, primarul şi-a declarat încîntarea că, în sfîrşit, publicul din Mangalia, care nu se bucură de prezenţa unui teatru stabil în oraş, primeşte acest cadou măcar o dată pe an. În aceste condiţii, două din trei producţii în afara concursului s-au desfăşurat în barul unui hotel, unde vizibilitate optimă au avut numai spectatorii din faţă. Cele două *show*-uri aparţin companiei particulare „Teatrul Luni" şi vedeta lor este Mihaela Rădescu, despre care, pariez, puţinul (din motive de spaţiu?) auditoriu turist şi mangalez (sau mangaliot?) nici nu auzise. Ca să nu mai spun că actriţa a putut fi văzută într-un spectacol oarecum experimental, adică, a experimentat pe pielea celor prezenţi un text edulcorat şi plin de clişee scris de către actorul Ovidiu Niculescu. Al treilea spectacol *hors concours* nici măcar nu a fost teatru. Trupa de muzică, şi ea experimentală, *Sensor* a cîntat (vorba vine) din butoaie, sticle de plastic şi tot felul de alte obiecte refolosibile. Poate că aici a intervenit înţelesul ascuns al temei pe care, de la prima ediţie, festivalul o dezvoltă: *alteritate*, termen care, oare de ce, nici nu există în DEX-ul apărut în 1996.

Cel mai trist este că tinerii actori nu sînt fericiţi. Aşa s-a înţeles din afirmaţiile şi intonaţiile celor care au vorbit în timpul întîlnirii „Faţă în faţă", special inclusă în program pentru a provoca (cam neinspirat, înainte de a fi decernate premiile) discuţiile între concurenţi. Deruta lor se înscrie cu succes în confuzia generală. Poate nici nu are sens să ne întrebăm ce se va întîmpla, de acum înainte, cu laureaţii. Din fericire, Corina Şuteu, directoarea Fundaţiei Ecumest cu sediul la Dijon, a promis că le oferă o călătorie la Festivalul de la Avignon de anul viitor. Totuşi, deocamdată, asta nu schimbă mare lucru. Cîştigătoarea de la ediţia a doua a refuzat oferta de angajare a directorului de teatru (şi el al Tineretului) de la Piatra Neamţ. De premiata primei ediţii nici măcar nu am mai auzit.

Premiul nu oferă consacrarea şi nu e nici măcar o treaptă spre consacrare. Acesta poate fi motivul pentru care festivalul nu reprezintă o atracţie pentru tinerii actori, teoretic, dornici de afirmare, de premii, de reputaţii...

▲

Dilema vă recomandă

● *Între Sarsanela şi Nikita* – un interviu al Adrianei Babeţi acordat Svetlanei Cârstean *(Observator cultural,* nr. 78). În sfîrşit, un scriitor român căruia îi place – pînă la voluptate! – munca intelectuală, noţiune sfîntă pentru un Camil Petrescu, moft pentru cei de azi. (Radu Cosaşu)

● Pe TVR 2, la ora 19,55, de luni pînă vineri, *Cinci minute cu fraţii Lumière.* Primii paşi ai pruncului cinematograf, un fascinant balet de fantome. (Dan Stanciu)

● În legătură cu recent consumatul congres de dacologie de la Bucureşti, de citit remarcabila intervenţie a profesoarei Zoe Petre *(Burebista, contemporanul nostru,* în *Observator cultural*, nr. 79, 28 august 2001). De reflectat la aceste vorbe: „Nu mă îndoiesc că Burebista a fost cel dintîi şi cel mai mare rege al Traciei (...). Dar nu cred că atîta e de-ajuns nici măcar pentru a-mi înţelege trecutul, cu atît mai puţin pentru a-mi hotărî viitorul". (Adrian Cioroianu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

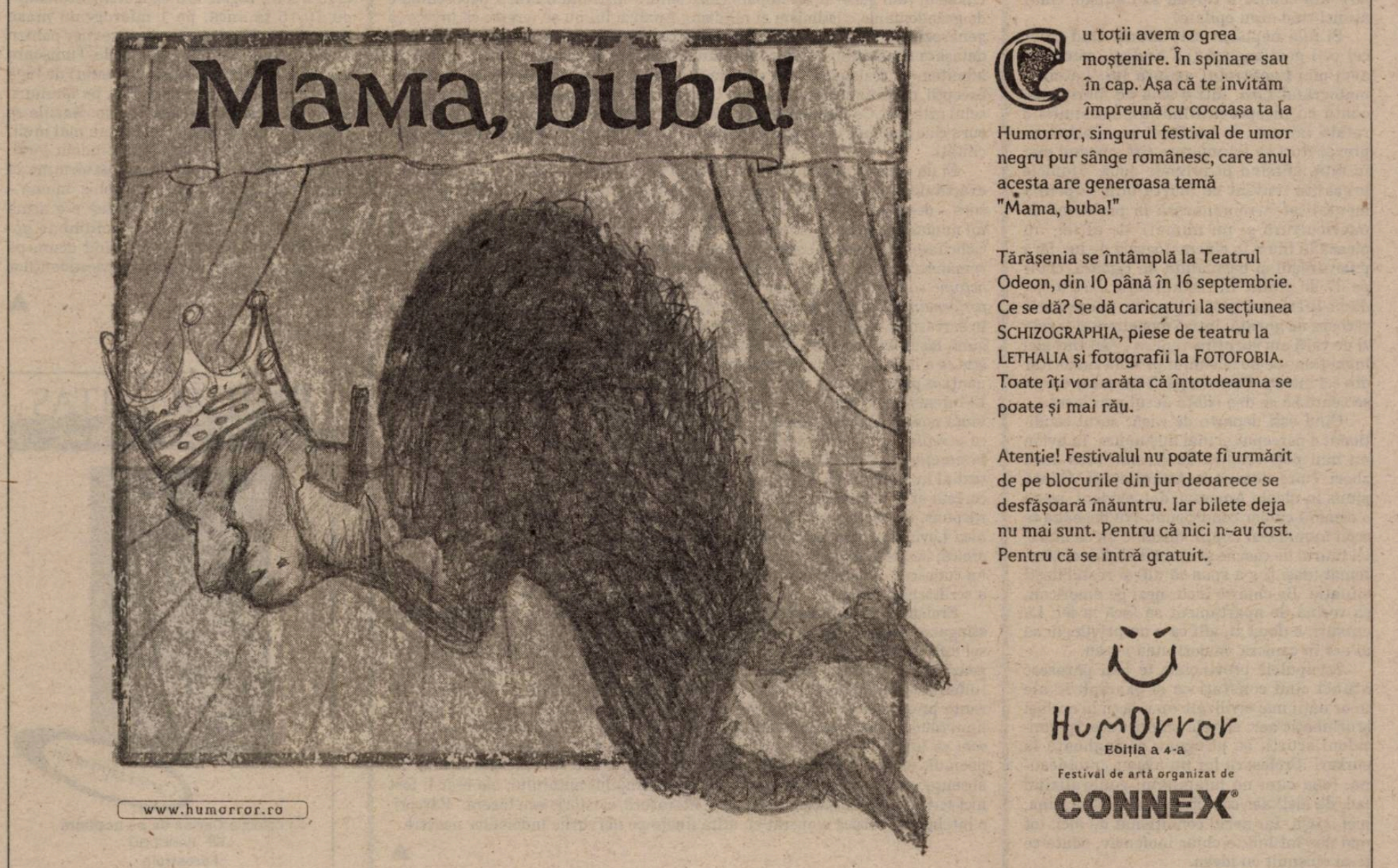

Iaromira POPOVICI

bazar

Curent şi aer condiţionat

Căldura mare, alias *global warming*, a adus după sine nevoi noi, şi obiceiuri noi. Dintr-o seamă de oameni veseli, umblăreţi şi, mai ales pe timp de vară, în veşnică urmărire a unor terase cu bere şi umbreluţe, ne-am transformat într-un grup căutător de refugii răcoroase. Dacă suportabila, cîndva, căldură se asocia cu socializarea, împărtăşirea, răcoarea, singura variantă de acum poate fi doar apropiată unui soi de intimitate. Pătrunderea înăuntrul crîşmei, într-o oarecare întunecime, îţi dă alt soi de atitudine, ori prestanţă. Cuplurile astfel aşezate, plăcut răcorite de briza aerului condiţionat, emană o caracteristică vizibilă: confortul. Poza afişată e a celor aflaţi în siguranţă, departe de nebunia generală.

Totuşi, în ochii, veşnic vigilenţi, ai opiniei publice, aerul condiţionat trebuie manevrat cu precauţie. Să nu uităm că el este un moştenitor al binecunoscutului curent, duşman istoric, care ne-a jucat feste, cel puţin o dată, oricăruia dintre noi. De aceea, aerul condiţionat e bine să fie tratat detaşat, fără entuziasm vizibil, chiar circumspect. Cei care nu-l au sînt primii săi critici. Se aude că nu face bine la diverse. Dintre cei care-l au, în casă sau maşină, nu toţi îi sînt prieteni. Unii o spun, probabil, de complezenţă, sau chiar din jenă faţă de cei care nu-l au. Dacă-l dai prea tare, e nociv; îţi curge nasul de la el. La ORL, era un copil căruia-i curgea nasul tot timpul. Motivul? O posibilă alergie la aerul condiţionat, pe care tocmai îl introduseseră la şcoala particulară la care învăţa. O cosmeticiană eficientă a fost printre primele care şi-au introdus aer condiţionat; pseudo-statistic vorbind, peste 50% din cliente îi cereau să-l stingă, chiar atunci cînd erau epilate.

Şi mai neplăcut este atunci cînd chiar cei ce-l gestionează (pe acelaşi, complex, aer) pierd controlul asupra lui. La cinematograful *Lira*, într-o sală de foarte sus, odată cu începerea filmului, s-a simţit o rafală tăioasă, ce i-a făcut pe spectatorii prevăzători să tot migreze cîte un rînd mai în faţă, sfîrşind în primele două. Mamele precaute (cuvînt ce foarte bine exprimă mentalitatea românească în probleme de puericultură şi nu numai), de altfel, nu pleacă la filme în cinematografe de lux fără pulovăraşul şi băsmăluţa de rigoare, chiar pe 37 de grade. În restaurantul *La Taifas*, dacă intri înăuntru, jos, te pocneşte o răcoare de gheaţă; într-o monotonă şi toridă zi de vară am surprins replica „Vai! Dar aici îngheţăm" pe buzele unui procent majoritar din cei intraţi. Pînă s-a găsit un curajos care să ceară să se dea odată aerul mai încet.

Cînd eşti departe de casă, aerul condiţionat e perceput şi mai duşmănos. În avion nu mai poţi respira de el, mai ales dacă zbori 7 ore deasupra Atlanticului. Odată ajuns în ideala Americă, dai, evident, peste o cameră cu aer condiţionat. Nu degeaba te scoli în mijlocul nopţii, dîrdîind şi, ca atare, iei taurul de coarne şi umbli la butonul blestemat (deşi ţi s-a spus să nu) şi restabileşti situaţia. Ba chiar o încurajezi pe americanca vecină de apartament să facă la fel. La cursuri, a doua zi, afli că e un privilegiu să ai aer în cameră, majoritatea nu au.

Scrupulele provinciale te mai părăsesc atunci cînd constaţi că şi exemplare ale unor naţii mai civilizate au reacţii la acelaşi şturlubatic aer: elevele americance, în pantaloni scurţi, se plîngeau că îngheaţă la cursuri. Profesorii lor nu aveau, întotdeauna, (aşa cum ne imaginam, generalizînd fad, de aici) aer condiţionat nici în maşină, nici acasă. Iar aerul condiţionat de aici, tot mai des întîlnit, e chiar inofensiv, odată ce te-ai obişnuit cu ideea.

▲

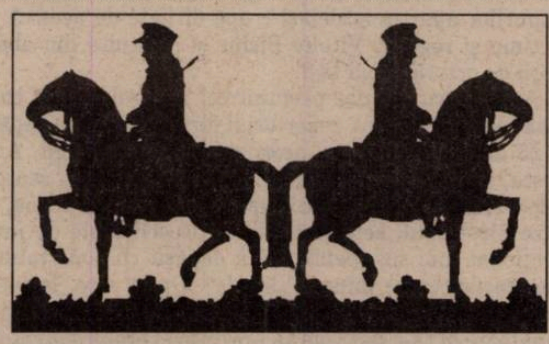

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Despre „un efort disperat"

Nu am nici o ezitare – studiul lui Mircea Martin *Rezistenţa prin cultură (22,* nr. 33/2001) este tot ce s-a scris mai temeinic, ca fineţe şi precizie, din '90 încoace, despre acest „termen" (să-i zicem aşa) încă enervant, cînd prea rizibil, cînd prea patetic; nu-mi voi permite să-l rezum, doar să-i palpez cîteva puncte nodale.

Excelenţa studiului vine dintr-o suverană ignorare a clişeelor de dreapta şi de stînga, care de un deceniu congestionează chestiunea, ceea ce-i asigură acea obiectivitate a analizei pe care atîţia o socotesc încă un păcat; dar această obiectivitate e garantată – pentru cei care au citit la viaţa lor cărţile lui Mircea Martin – de experienţa lui personală, de judecata sa în cunoştinţă de cauză, refuznică a prejudecăţilor la zi crescute din ignoranţă şi din atotştiutorism. Martin a practicat „rezistenţa prin carte", a cunoscut – fără a fi un prolific, ci un gestant – rigorile interzisului şi permisivului, *les affres* nu numai ale stilului, dar şi acelea ale „bunului de tipar cu viza poliţiei", cu tot ce însemnau acestea ca umilinţă, justificări, viclenii medii şi remuşcări maxime în faţa Cenzurii (alt nume dat Istoriei, aşa cum o vedea, dacă nu mă înşel, Gramsci). Mircea Martin a fost printre cei care, conform expresiei lui, „scriau, respectîndu-se pe ei înşişi, într-un efort disperat de a evita în acelaşi timp minciuna, dar şi adevărul de nerostit." O cvadratură a cercului la care au tot dreptul să rămînă insensibili cei ce n-au avut-o la examen, dar care îşi permit azi să ne examineze ca experţi.

Cunoaşterea acestui „efort disperat" îi dă dreptul criticului – baricadat pe atunci în rezistenţa sa printre complexele lui Călinescu şi sfidările lui Fundoianu – să justifice (scandalos pentru unii intransigenţi) Pacte cu Diavolul, să citeze liniştit nume (pentru unii odioase!) de „colaboraţionişti" care au făcut binele în răul general, să culpabilizeze sever conştiinţa literară, deposedînd-o de grandomanie, victimism şi nihilism. Analiza lui nu se fereşte să invoce „o generozitate (!!) a privirii noastre retroactive" pentru a ajunge însă la o detaşare demitizatoare, dar nu minimalizatoare, prin care „vom fi nevoiţi să admitem că rezistenţa prin cultură n-a fost în ultimă instanţă, şi cu puţine excepţii, decît un nonconformism. Un nonconformism ideologic în prelungirea celui artistic." Ce înseamnă acest *decît?* Prea puţin? Mai nimic? (Cum s-ar bucura cine ştiu eu...) Întrebarea e simplistă – Martin n-a lucrat niciodată cu facilităţi.

El dă acestui nonconformism o dublă perspectivă, istorică şi morală, de o exactitate şi limpezime niciodată formulate atît de decis: rezistenţa prin cultură – desfăşurată din '50 pînă în '90, 40 de ani fiind o unitate în timp fiabilă nu numai în deşert, ci şi într-o aşa-zisă Siberie a spiritului – se înscrie „într-o ciclicitate dureroasă a soluţiilor compensatorii adoptate nu o dată pe teritoriul românesc: *incapacitatea de acţiune politică e substituită prin capacitatea de acţiune culturală, incapacitatea şi inconsecvenţa etică sînt contrabalansate de performanţa estetică."* (subl. lui M. M.). O groază de deştepţi repezi la minte şi în sarcasm îi vor obiecta că el nu face aici decît să definească elegant, prea elegant, laşitatea românească. Martin nu evită acuza, nu este el omul care să nu ştie ce a însemnat frica, frica aceea care nu naşte doar monştri urîţi ci şi fascinanţi ca pofta de lucru sub cenzură, inspiraţia subversivă, speranţa nenorocită. El înregistrează obiecţia – e momentul cel mai acut al textului: această rezistenţă nonconformistă „adopta o morală a literaturii, a culturii, a artei pentru că *se refuza sau se evita o morală eroică, singura cu adevărat corectă şi necesară în situaţia dată"* (subl. mea). Oare? E sigur că era singura corectă? Admirabilul text al lui Martin mă sileşte să recunosc – fără jenă – că nu ştiu nici azi cît de corectă ar fi fost acea morală eroică, unica; mă bizui în acest „nu ştiu" pe un răspuns, în '93, la o serată extraordinară a lui Iosif Sava, dat de doamna Monica Lovinescu (una din „vocile nopţii" care ne cerea cu vehemenţă o morală eroică, identificată ani de zile cu aceea a unui scriitor pe care acum regretă că l-a cunoscut...). Întrebarea era: vi s-ar fi părut de o demnitate eficace o grevă a scriitorului român...? *„Nu ştiu"*, a fost răspunsul memorabil.

Eroismul, de la Hesse citire, rămîne – teoretic şi practic, ca să mă exprim stîngaci – cel mai dubios sentiment, intrînd în acea cvadratură a cercului, insolubilă, precum jocul atîtor alibiuri şi justificări, fie şi laşe, din care se întrupează o demnitate, o valoare, o operă. Studiul lui Mircea Martin o dezvăluie tulburător de sobru şi patetic: „Cît a fost curaj personal şi cît va fi fost toleranţă programată (ori specială) a sistemului de cenzură... în cazul apariţiei unui roman despre socialismul real sau a unui poem cu adevărat subversiv *nu vom şti* (da, nu vom şti! – subl. mea), probabil, niciodată! Dar romanul, ca şi poemul, există; au fost citite atunci şi pot fi citite sau recitite astăzi. În absenţa unei conştiinţe responsabile şi a curajului autorului, ele n-ar fi fost nici scrise, nici publicate. Restul nu e literatură, ci istorie sau tăcere." Rareori, o inteligenţă critică a operat cu atîta fineţe pe nervurile îndoielilor noastre.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ioan Ilioaei, conte de Paris, marchiz de Bruxelles, cerşetor de Militari

„În 1767 străbunicii mei au luptat în războiul celor două Roze, un război pe care comuniştii nu au vrut să mi-l recunoască în 1967 la calcularea pensiei... s-ar fi împlinit două sute de ani şi aş fi avut un venit de 300.000 pungi de galbeni pe lună, fiindcă ai mei au cucerit toată valea Loarei. Athos avea domeniu chiar lîngă castelul alor mei. Mai venea să-l oblojească tata cu nişte vrăjitorii. La 1900, au venit ai mei spre Europa asta săracă şi tîmpită... aveau maniere elegante, dar i le-au stricat moldovenii, veniţi la marile industrii pe calea ferată. Au vrut s-o violeze pe mama în Gara Obor, dar atunci a trecut prietenul nostru Dej, care ne invitase, şi a strigat la ei, i-a băgat în puşcării, după aia şi-au zis deţinuţi politici. Am zis tîmpită? Am zis tîmpită! Păi, da, că m-am tîmpit în ţara asta! Aveam o cultură, un trai, ştiam şirul numerelor naturale pe de rost, or acum întreabă-mă clanurile scoţiene de la Growplaner încoace şi nu le mai ştiu. Ştiam numerele aducătoare de noroc la loteria americană, chiar de la Copernicus... dracu' le ştie. M-au tîmpit în colţu' ăsta de lume... doar cîte vizite a făcut Ceauşescu se ştiu. Asta-i educaţie? Muştele? În ultimii treizeci de ani răcirea vremii a adus din ţările sărace tot soiul. Uite, pe mine mă ciupesc la vreo zece tipuri diferite. Iar cînd se vede ploaia, chiar douăsprezece-paisprezece. Cînd am vorbit cu regele lor au zis că au o putere explozivă de patruzeci de feluri, răspîndite echilibrat între cele 41 de judeţe ale ţării, de la est la vest, de la sud la nord. Nu cred o iotă, regele ăla exagerează constant cu 10-15 la sută, pe 1 microgram masă musculară. Eu dorm în acest cartier pentru a arăta că ai mei au venit pe la Timişoara şi m-am stabilit aici că sînt terenuri de fugă mai repede. E vreo razie? Fug pe terenuri, de la şoseaua de centură încolo. Raziile se fac cu cîte douăzeci-patruzeci, nu mai mult, şi se ţintesc obiective: azi prindem lorzi, mîine marchizi... vor să mă extermine la ambele categorii, conte şi marchiz, mama – proastă – credea că sinceritatea e o armă pentru ăştia, sictir! S-au schimbat generaţiile de torţionari. Te prind acum pe baza curajului în declaraţii a ascendenţilor pe linia directă."

▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Spoitorii

Prin 1991-92 am fost consultat în legătură cu restaurarea Muzeului Literaturii Române, care trebuia consolidat. Am reinventat ferestrele astupate de-a lungul anilor, marcîndu-le urma în carnea faţadei. Apoi am cerut prin notă de şantier să se dea cu praf de marmură în cîmp, urmînd ca piatra din soclurile capitelelor să fie doar curăţată. Cînd m-am întors pe şantier, dezastru! În loc de praf de marmură, faţada era dată cu strop de ciment grî, iar piatra fusese spoită cu vinarom. Aşa e şi acum.

Puţini ani după aceea, s-a „restaurat" clădirea BCR din spatele statuii lui Michaele Bravul, de la Universitate. S-a spoit, tot aşa, cu prost gust riguros, faţada. În acelaşi gri şobolaniu atît de drag celor expuşi vreme de cincinale la materialul şi la culoarea muncitorilor – asta credea arhitectul acelui „Mausolenin" din Piaţa Roşie că semnifică betonul şi nonculoarea sa. A protestat atunci rectorul Institutului de Arhitectură, profesorul Alexandru Sandu, peste tot: în scris, la comisia monumentelor, la primărie. Degeaba: vedetele spaţiului public al deceniului trecut au fost băncile; în definitiv, să zicem mersi că n-au demolat clădirea cu totul, să facă una sticloasă, ca deja-epava bancorexiană de pe Calea Victoriei. Am scris şi eu atunci, în *Libertatea*. Degeaba. Spoitorii învinseseră.

Acum vreo doi ani, au dat cu bidineaua peste nespus de frumoasa piatră a clădirii în care este găzduit azi Ministerul Industriilor. Clădirea, cu siguranţă una dintre cele mai elegante ale Bucureştilor dintotdeauna, îi aparţine lui Duiliu Marcu prin concepţie (unii spun că a lucrat mult aici Tiberiu Ricci, dovadă stînd Casa Radio, care aproape o imită, mai puţin graţia originalului, dar şi Televiziunea de pe Calea Dorobanţilor). Vreun neica-nimeni din ministerul d-lui Berceanu – nu pot crede că fără voie de la d-sa – a văcsuit, cu toată nesimţirea de care a fost în stare, această capodoperă, mai precis parterul ei. Pe alocuri, se vede că imparicopitatul respectiv a dat de două sau de trei ori cu bidineaua, să prindă bine şi să nu mai poată fi vreodată scoasă vopseaua din porii asfixiaţi ai pietrei. Nimeni n-a mai protestat public atunci, nici primăria şi nici monumentele: ne obişnuiserăm şi, apoi, cine să o facă, de vreme ce încă erau „ai noştri" la putere, nu?

Universitatea fusese deja spoită în şobolaniu, după o tentativă anterioară, abandonată după abia jumătate din portalul de la Litere, de spălare. Au dispărut atunci inscripţiile revoluţiei, ale pieţei, precum şi straturile ulterioare. După restaurare, versurile imnului reapăruseră. Dar Şcoala de Arhitectură tocmai se dezbrăca de fumul atîtor decenii. Piatra albă respira în voie. Mai rămăsese de lămurit problema inscripţiilor de pe faţada sa estică, aceea dinspre fîntînă. Straturi şi straturi de scriitură revoltată îi acopereau, peste slinul perioadei comuniste, carnaţia de piatră. Desigur, nu toate inscripţiile de acolo mai aveau vreo valoare în sine, iar multe din ele vorbeau mai mult despre sminteala unor dezaxaţi decît despre idealuri. Cu toate acestea, ca „tablou" al unei stări de graţie, locul merita o atenţie mai mare, mai cu seamă că se apropia restaurarea exact a acelei porţiuni de faţadă. După ştiinţa mea, în vederea celebrării a o sută zece ani de la înfiinţarea şcolii, se pregătea un concurs menit să dea imagine faţadelor – atît de publice – ale şcolii noastre.

Nu mai e nevoie. Într-o noapte, ca furii, pe tăcute, au venit spoitorii. Cu bidinelele lor slinoase, cu conştiinţa lor încărcată, au măscărit pereţii noştri toţi. Le stăteau ca o sulă în coastă. Aminteau despre vremuri cînd spoitorii şi cei ce îi ordonă fură atît de nevrednici, ba dîrdîind pre subt plăpumi la „rivuluţie", ba aplaudînd minerii care îi ciomăgeau pe studenţii de la arhitectură, despicau ecranele de computer cu barda şi se slobozeau pe tratatele din care noi am deprins misterul ordinelor clasice. Iar studenţii de azi tac mai toţi. Doar nu au scris ei pe ziduri şi, apoi, dacă nu iese un ban, de ce-ar ieşi la curăţat. Oricum, sînt în vacanţă. Cînd se vor întoarce, să ceară mai întîi voie de la poliţie, de la primărie, de la spoitori...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Victoria de la Sebeş

În prima parte a anilor '80, mi-am petrecut un stagiu de educaţie muncitorească pe un şantier hidroenergetic din centrul ţării, pe Valea Sebeşului, nu departe de Alba Iulia. Printr-o potriveală bizară, echipa mea era compusă exclusiv din ardeleni, deşi forţa de muncă a şantierului era compusă majoritar din moldoveni, care erau din aceleaşi două sate sucevene şi cutreierau şantierele ţării, sub conducerea unui maistru-cumătru cu puteri aproape discreţionare. În ziua de leafă, ardelenii îşi cumpărau din Petreşti palincă „adevărată", iar moldovenii atacau diversele lichioruri din epocă, odioase la gust, dar şi la culoare: Nucet, Arctic, Ecuatorial.

Eu şi „oamenii mei" lucram în tandem cu alţi rătăcitori ai şantierelor – oamenii de la montaj, cei care puneau în masivul de beton (turnat de noi) echipamentele – turbina, vanele, generatoarele şi altele. Atunci cînd ei îşi terminau munca însemna că centrala sau barajul erau gata, avea loc o mică ceremonie şi, sub obiectivele lacome ale televiziunii, începea spectacolul „punerii în funcţie". În principiu, urma să ne strîngem catrafusele şi să plecăm în alt amplasament, să facem alt baraj, altă centrală. În practică nu era chiar aşa, punerile în funcţie se făceau la datele nerealiste stabilite de minister, aşa că nu o dată operatorul televiziunii filma feţe fericite şi primele rotaţii ale generatorului, numai că, de fapt, turbina era învîrtită manual din camera turbinelor de cîţiva muncitori care înjurau printre dinţi. Punerea în funcţie se raporta „mai sus", iar lucrul continua „pe şestache" pînă cînd se termina de-a binelea.

În aceste momente festive, cineva, de obicei un muncitor, rareori un inginer, dădea glas mulţumirii pentru lucrul bine făcut, pentru contribuţia noastră a tuturor şi mulţumea fierbinte celui mai iubit fiu al poporului, care cu grija lui, şi faţă de care ne angajam şi etc., şi etc. Aşa se face că, într-o zi de martie, am aflat că la şantierul vecin, la cîţiva kilometri mai în amonte, se organiza o astfel de farsă. Apăruse şi maşina televiziunii, cu o echipă condusă de una din reporteriţele foarte populare în acea vreme, nervoasă şi voluntară. S-a filmat ceva, am aflat că, spre deosebire de alte dăţi, cuvîntul ritual a fost rostit de un inginer şi ne-am bucurat, mai ales că-l şi cunoşteam pe inginerul Făgărăşanu, om dintr-o bucată, cu care săvîrşisem în timp cîteva sticle cu palincă. Aveam însă o curiozitate: cum l-o fi făcut reporteriţa să rostească cuvintele rituale de partid, tocmai pe el, care avea o gură cam spurcată?

A doua zi ne-am instalat în faţa televizoarelor, să vedem reportajul cu pricina. Şi, într-adevăr, am văzut-o pe reporteră, am văzut şi cîteva barăci din colonia noastră, apoi caverna centralei şi, în sfîrşit, a apărut şi Făgărăşanu, cu casca de protecţie pe cap (nu prea obişnuia s-o poarte, dar de, o mică concesie, din cînd în cînd, merge). Ea l-a-ntrebat, el a zis, ea l-a lăudat, el a fost modest, după care reportera i-a pus întrebarea fatală (şi finală): *În aceste momente de satisfacţie majoră, la cine vă gîndiţi în mod special, tovarăşe Făgărăşanu?* Omul şi-a dat casca pe spate, a privit drept în cameră şi a spus: *În aceste momente, cînd vedem în sfîrşit că munca noastră şi-a atins ţelul... gîndurile mele... şi ale echipei mele se îndreaptă cu profundă căldură şi recunoştinţă... către... colegii şi prietenii noştri de la TCH, cu care am colaborat într-un mod excepţional!*

Am izbucnit în rîs. În loc să-i mulţumească lui nea Nicu, ne mulţumise nouă! Peste vreo două zile, cînd l-am întîlnit, l-am întrebat cum reuşise performanţa. *Ei,* zise eroul, *eu i-am spus de la-nceput că nu zic nimic cu partidul, ea a insistat o vreme, dar dac-a văzut că nu-i merge, mi-a zis: uite, avem noi şi altă formulă, pe care o folosim numai cu încăpăţînaţi ca dumneata. A ieşit şi pe-a ei şi pe-a mea!* După care s-a retras să-şi termine lucrarea care, la televizor, fusese pusă deja în funcţie. Era bine. Cîştigasem toţi. Şi el, şi noi, şi ea. Viaţa mergea înainte!

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Tele-intoxicaţie şi remediu

Un prieten m-a îndemnat să văd o anumită emisiune – *Jackass*, vinerea la MTV, de la 23,30. Îl interesa reacţia mea. Am văzut emisiunea (la care cineva îşi vîră o rîmă pe nas şi o scoate apoi pe gură; la care, pe un teren de hochei, cineva se lasă buşit, de atîtea ori încît le pierzi numărul, de o gaşcă întreagă). Oh da, am văzut emisiunea (teste de rezistenţă la lovituri cu piciorul în testicule; concursuri de masturbare; şi peste toate astea, un hohot de rîs continuu: acesta e de fapt elementul şocant – ilaritatea celor implicaţi, părtaşi la momente de neuitat). Cît despre reacţia mea: după emisiune, am stins televizorul; m-am încruntat îndelung la reflexia mea în ecranul televizorului stins; m-am gîndit că, indiferent ce înţelegeam înainte prin „fericirea la televizor", în seara asta am ajuns la o aruncătură de băţ de a înţelege ce înseamnă opusul; şi apoi mi-am închipuit fericirea la televizor ca imaginea cuiva care stă şi citeşte, oglindită în ecranul unui televizor stins. Nu cred că viziunea era expresia unui elan de snobism – genul acela *bien pensant*. N-o însoţeau nici cele mai vagi efluvii de mulţumire de sine, nici umbra unui rînjet de superioritate. Era un simptom al tele-intoxicaţiei – doar atît.

Cunoşti starea. E ceea ce se întîmplă cu tine atunci cînd ai vrea să schimbi canalul sau să stingi televizorul, dar deodată distanţa dintre mîna ta şi telecomandă creşte, devine un drum de nestrăbătut, apoi te mai gîndeşti şi la efortul, dintr-o dată enorm, de a apăsa pe un buton, aşa că rămîi pe loc, imaginile depunîndu-se ca nişte roiuri de ţînţari peste apatia ta.

Sau (vara asta, de exemplu) atunci cînd ai văzut prea multe emisiuni în care era vorba despre *sex-appeal* şi stiluri de viaţă bazate pe distracţie, şi în care interveneau reclame populate de făpturi perfecte, şi deodată te simţi de zece ori mai neatrăgător decît te credeai, cu zece centimetri mai scund decît te ştiai, şi îţi faci pregătirile pentru culcare privind tot timpul în jos, ca nu cumva să te vezi (cearcăne, pete de nicotină pe dinţi) în vreo oglindă.

Şi atîtea alte forme şi simptome, în funcţie de ce vedeai atunci cînd s-a declanşat criza. Prea multe imagini, prea multă acţiune, prea multe emoţii stoarse din tine. Cultură de masă în supradoză, tele-intoxicaţie. Prea puţin timp ca să realizezi ce se petrece cu tine, prea puţin context ca să înţelegi şi să plasezi informaţiile care ţi se oferă, prea puţină informaţie care să merite efortul de a o primi şi de a-i acorda un gînd după aceea, prea puţină încurajare pentru gîndirea independentă – normal, doar vorbim despre cultura *de masă*. N-o atac. Dacă aş respinge-o cu totul, n-aş fi cinstit faţă de mine însumi, ca cinefil a cărui memorie e practic tatuată cu imagini din filme hollywoodiene. (Dimpotrivă, în adolescenţă a trebuit să-mi înfrîng ostilitatea faţă de cinefilii a căror pasiune pentru film se limita la cîteva nume răsunătoare şi europene şi a căror indiferenţă desfiinţa o bună parte din ce mă marcase pe mine.) Dar, tot ca cinefil, nu-i înţeleg pe cei care se pricep la filme şi ignoră literatura. Şi îmi displace să văd o ecranizare după o carte bună – ca să nu mai vorbim de una mare – înainte de a citi cartea: mă tem că, atunci cînd voi ajunge să o citesc, imaginile din film vor deveni obstacole între mine şi pagină, împiedicînd cuvintele să-şi creeze propria realitate, sabotînd empatia. „Citim ca să aflăm că nu sîntem singuri", spune Anthony Hopkins, în rolul scriitorului C.S. Lewis, într-un film. Pentru senzaţia de apropiere, de intimitate; pentru experienţa – asimilată, transformată, iluminată de imaginaţie – care se reverberează în cuvinte. Pentru că, altfel, am trece de la tele- la cine-intoxicaţie şi înapoi, fără oprire, fără remediu. Dar cei care nu citesc (literatură) nu se simt singuri din cauza asta. La televizor, „realitate" şi „comunicare" sînt cuvinte-cheie; şi uitîndu-se la televizor, ei se pot simţi mai bine conectaţi la experienţă, la comunitate, la secolul XXI, la „lucrurile care contează". Ruşinea de a nu citi seamănă din ce în ce mai mult cu un lucru al trecutului. Un alt prieten de-al meu a remarcat că i se întîmplă din ce în ce mai rar ca, atunci cînd sună pe cineva şi îl întreabă ce face, să i se răspundă: „Citeam."

Sună telefonul. Tresar, eram absorbit de o carte. „Ce făceai?" Primul răspuns care îmi vine pe buze: „Nimic." Ca şi cum aş fi fost prins în timp ce trăgeam chiulul de la viaţă şi încercam să mă refugiez în ficţiune. Aproape ca şi cum aş fi fost întrerupt dintr-o activitate suspectă. (În multe filme de acţiune de la Hollywood, personajul negativ îşi demonstrează aroganţa şi perversitatea vorbind şi comportîndu-se ca cineva care a citit cîteva cărţi la viaţa lui.)

▲

Matei FLORIAN

Şopotu Nou Blues

Lacul Dracului

Pe la Lacul Dracului ni s-au terminat ţigările. De fapt, chiar acolo. Am rămas doar cu două cutii imbecile de chibrituri – *01 89 98 987 – eşti amator de senzaţii tari? SUNĂ-MĂ ACUM!* şi – *ia-mă pe unde vrei! – 01 89 98 965.* Bricheta nu mai avea gaz. Am dat-o dracului.

Am trecut desculţi vadul Nerei. Talpa s-a umflat de la pietre, s-a făcut vînătă. Mai erau unii pe mal: ea avea mîna sfîrtecată de un boxer (şi-a rînjit colţii, a rupt sfoara, a ajuns la lac, a muşcat-o), el n-avea decît tutun de pipă. Am rămas acolo printre stîncile Nerei în noaptea aia, am făcut focul. A doua zi, pe la prînz, am intrat în Şopotu Nou.

Ţin să precizez că de aici încolo nu se va întîmpla mai nimic. Vor exista bineînţeles nişte oameni, cîteva plante şi animale, o balastieră, nişte case. Habar n-am dacă lucrurile astea pot umple o pagină de ziar, sau, dacă pot, merită să le citeşti pînă la capăt. În fond, bluesul poate fi criminal de periculos: are doar două, trei acorduri care se tot repetă, iar dacă nu îi simţi starea şi mai ţine şi zece minute, mai bine te apuci s-asculţi manele.

Localizare

Şopotu Nou (200 m alt. medie), comună accesibilă pe drumul judeţean (modernizat pînă la Dalboşeţ) ce se desface din DN 57 B în apropiere de Bozovici (curse I.T.A.), se află în valea Nerei. Este punctul de plecare pentru vizitarea Cheilor Nerei (traseul 13) din amonte spre aval. (Vasile Sencu – *Munţii Aninei,* colecţia Munţii Noştri, 1978).

Intrarea

Am intrat în Şopotu Nou pe un drum de căruţă, prăfos. Chiar înaintea podului de la intrarea în sat ne-a trecut pe la picioare o viperă. A dispărut sîsîind în tufişuri. Am rămas cinci minute pe podul ăla privind tîmpificaţi în jur, cu soarele-n cap. Norii de praf încremeniseră şi ei pe sub un cer spălăcit. Abia după ce au trecut alea cinci minute, pe pod a apărut şontăcăind ceva ce părea prin praful ăla ireal un bărbat şchiop. Atunci n-am apucat să înţelegem dacă era într-adevăr ceea ce ni se păruse. Am văzut străducind o chelie, o faţă acoperită cu păr sau cu barbă, apoi mogîldeaţa aia şuie s-a oprit. S-a uitat la noi. S-a trîntit la pămînt, ne-a privit de acolo. S-a ridicat fulgerător de jos şi-a dispărut şi el în tufişurile de lîngă pod, probabil pe lîngă apă, cum dispăruse puţin mai înainte şi vipera. Ne-am făcut cruce, ne-am pus rucsacurile în spate, şi-am trecut podul. Arătarea aceea nu mai era niciunde.

Probabil că atunci am avut revelaţia, privind plantele – buruienile?, scaieţii? – lungi de aproape doi metri, ţepoase şi prăfuite, privind nişte stîrpituri de copaci, o turlă de biserică şi o balastieră părăsită, că asta nu poate fi România, că poate acolo la Lacul Dracului s-a întîmplat naiba ştie ce şi, în loc să ajungem după trei zile prin chei într-un sat din Banat, am ajuns pe undeva prin inima Americii de Sud sau mai curînd a Mexicului.

Ne-am oprit. Pe o uliţă cu pietriş ce părea că n-are unde să se sfîrşească veneau doi puradei. Unul brunet ars de soare, cu nişte chiloţi noroiţi cu găuri pe post de haine, celălalt identic, dar cu trei peşti în mînă şi fără chiloţi. S-au oprit şi ei să ne privească. I-am întrebat de un magazin. Ne-au ocolit, şi-au întors capetele spre noi, au tăcut. Au mers aşa, de-a-ndăratelea, vreo două sute de metri, după care au luat-o la fugă. S-a ridicat un nor de praf şi nu i-am mai văzut, cum nu am mai văzut nici vipera, nici chestia aia păroasă.

Am apucat-o într-aiurea. Se vedeau nişte case, păreau chiar din Banat, acolo trebuia să existe ceva.

Basculanta

Mai întîi şi mai întîi s-a auzit un ţipăt, ceva de genul „băăăăăi!". Şi ca să fiu sincer pînă la capăt trebuie să recunosc că eu am strigat, urlat sau ţipat, nu-mi dau bine seama cum mi-a ieşit. Şi mai e ceva care mă obsedează pînă-n ziua de azi: cum oare o fi putut ditamai măgăoaia de basculantă să treacă razant pe lîngă noi cu patruzeci de kilometri la oră fără ca măcar s-o fi simţit că vine, darămite s-o fi auzit. Singura explicaţie care-mi vine acum în minte, tîmpită sau stupidă, nici de asta nu-mi dau seama bine, este că maşina aia ne-a pîndit pe după tufişuri – pîş, pîş – un pas noi, un pas ea, ca-n desene animate, ca apoi să ţîşnească cu viteza aia, fantastică în toată nemişcarea de-acolo, şi să încerce să se ascundă într-un nor de praf. Aş minţi însă dacă aş spune că şi ea a dispărut ca vipera, şchiopul sau copiii. Ciudat, sau poate doar ca să ne facă-n ciudă, după trei minute încă mai auzeam motorul spart îndepărtîndu-se. Cei care au fost ascunşi de vederea lumii ăsteia am fost însă noi. De-abia cînd praful a dispărut cît de cît din jurul nostru, am putut vedea mai întîi o şopîrlă verzulie, probabil un guşter stînd nemişcat pe o piatră în soare şi, ridicîndu-ne ochii, într-o sălbatică splendoare, sediul poliţiei.

Poliţia

Nu părea să fie nimeni, deşi uşa era deschisă. Cel puţin înăuntru era umbră, aşa că am intrat. Sau am încercat să intrăm, pentru că din umbră s-a desprins o altă umbră care mi-a pus mîna în piept şi-a spus ceva de genul: „ăă, ăă, ăă, ăă... unde te trezeşti, ăsta?! În curtea lu' tac'tu?!" Am văzut atunci la lumină o faţă buhăită, transpirată şi roşie, un păr lins şi rar lipit cu totul de ţeastă, o burtă imensă cu fire de păr, o cămaşă deschisă la nasturi şi năclăită de ceva care puţea, o mînă cu un chipiu, aş putea să pun două puncte aici şi să zic: un poliţist. Era deci un poliţist care vorbea, slavă Domnului, româneşte, iar deasupra lui cuvîntul poliţie era scris tot în româneşte. „Ce căutaţi aici, aveţi acte, ce ţineţi în mînă", ne-a zis foarte repede, şi aici a trebuit totuşi să traduc. Cu chiu cu vai puteai înţelege româna din cuvintele alea care se gîtuiau unul pe altul, se răscoleau în interior şi se terminau cu mult înainte de a fi duse la capăt. Am spus atunci la fel de concis (poate aţi observat din cînd în cînd ciudăţenia cînd un om te priveşte fix în ochi şi vorbeşte stricat sau cu accent, după două replici te trezeşti şi tu vorbind la fel) Nera, da, gunoi. L-am întrebat unde pot arunca gunoiul – conserve, borcane, pachete de ţigări (ah) goale. M-a privit lung, cu siguranţă a crezut că-mi bat joc de el. Mi-a zis:

Un magazin atunci, l-am întrebat. La fel de perplex, mi-a arătat undeva cu degetul. Am tăcut cu toţii. În timp ce plecam de acolo i-am simţit privirea în ceafă. M-am întors, dar, ca un făcut, dispăruse şi el nu se ştie unde.

Balastiera

Am pornit în direcţia degetului ăluia întins. În fond, n-avea nici un rost să căutăm o maşină de plecat din sat pînă cînd nu ne luam ţigări. Am trecut alt pod. Am lăsat gunoiul în nişte tufişuri, ne-am oprit. Am văzut balastiera, dar balastiera nu era balastieră, părea mai curînd ceva, nu ştiu, selenar, mexican, naiba ştie. Pietriş nu mai exista, cel mult o movilă de vreo douăzeci de centimetri, în schimb pe o arie cît un teren de fotbal se căscau nişte gropi uriaşe umplute de plantele alea ciudate de doi metri una. Călcam pe un pămînt ars, crăpat, băltit din loc în loc de nişte pete minuscule de ulei. Două basculante zăceau dezasamblate pe urmele fostului pietriş. Motor, volan, basculă, caroserie, cabină. Dintr-una din cabinele astea a ieşit un om, ne-a salutat şi ne-a spus fără ca măcar să-l fi întrebat: „magazinul i-acolo". Atît.

Terenul de fotbal

Ca să ajungem la magazin am trecut pe un teren de fotbal. Ne-a atacat un cîrd imens de gîşte (optzeci şi trei, le-am numărat), ne-am împiedicat de nişte arcuri de fier, am avut din nou senzaţia că sîntem spionaţi. De nişte fotbalişti morţi de vreo două sute de ani probabil.

Biserica

După ce-am trecut prin teren, am ajuns la o piaţă cu totul şi cu totul pustie. Am auzit nişte ciori, multe, multe, ciori. Piaţa nu însemna altceva decît un gol prăfos, în care soarele te trăsnea direct în moalele capului şi o cruce albă, nespus de frumoasă, în mijloc. Într-o parte, spectrală, imensă, albă, strălucea biserica. Să mă bată Dumnezeu, dacă nu, atunci cînd ne-am oprit încremeniţi lîngă cruce, a început să bată clopotul. Încet. A mort.

Magazinul

O poartă mare cu un lacăt la fel de mare, un tînăr cu gel în dreptul ei, cu cercel, zîmbind. „La magazin, nu? ăsta e, da'-i închis de trei zile. Io-s electrician. Ţigări, nu, vreţi să luaţi? Vă duc eu. Nu-s de aici. Tre' să schimb firele de la stîlpii ăştia. S-de două luni aici şi n-am făcut nimic, he, he. M-a uitat lumea. Stau la unu' la care i-a murit nevasta de curînd. Bem de dimineaţă pînă seară. Acu-s treaz, da' el e beat, he, he. Vă duc eu."

Drumul

Trecem pe lîngă altă poartă şi, chiar în dreptul nostru, un taur începe din senin să ragă. Se izbeşte de poartă, sigur nu era vacă. Îi văd ochii, sînt roşii. Trecem din nou apa, pe o punte cu şipci rupte, putrede. Mai rup una. He, he, electricianul. Cazi în apă, zice. Îl cred. Zgîlţîie puntea, he, he, l-aş trimite undeva, dar ne duce la ţigări.

Ţigările

„Staţi aici", zice. Dispare într-o curte în care începe să hămăie un cîine. Sînt convins că n-o să mai apară. Uliţa e plină de case, însă oameni se pare că nu există. Electricianul iese, he, he, ăsta-i omu', un om cu părul negru, cu o mustaţă cît luna august, intraţi, zice. Cîinele ne-ar sfîşia, pare mai rău decît boxerul de la Lacul Dracului. Omul dispare în casă. Assos. Monte Carlo. 11 mii şi 10 mii. Contrabandă pură, timbru din părţi, ce să mai, e singura meserie din Şopotu Nou. Cumpărăm şi una şi alta. Ş-acu' ieşiţi, zice mustăciosul. Electricianul a dispărut. Mai bine.

Oamenii

Cu ţigări în gură putem aştepta şi-o veşnicie. Dăm chiar şi de oameni. Mulţi. Opt şi-un ţigan care vorbeşte de Simfonia a VI-a (!!) de Beethoven. Aşteaptă să plece şi ei de aici. Habar n-au cînd. Poate niciodată, rîde unul. Mai ştii?, altul. Îi întreb ce era mogîldeaţa aia ciudată de pe pod. Unul începe să cînte din frunză. Ţiganul îi fredonează *Für Elise,* altul povesteşte, ceilalţi îl înjură pe ţigan. Tovărăşeşte: cioară, ce i-am face norei ăleia albe ale tale, ne-a spurcat fi'tu neamu', ţiganul rîde plictisit, scîrbit, îmi arată cu degetul că sînt tîmpiţi. Tot ce se poate.

Povestea bărbatului şchiop („Für Elise" din frunză)

A fost pădurar ăla, citea, cu bibliotecă, cu copii, nevastă frumoasă cu facultate. I-a ars casa – el a ars-o, bă! – i-a murit femeia, copiii. Bea de stinge, se rade-n cap, ş-are barba pîn' la buric. S-a-mpuşcat în picior. Fuge de oameni, chiar dacă-i dai mîncare. Trebuie să i-o laşi, după ce ai plecat, vine el abia să şi-o ia. Uneori, să mor io, îţi cere să îl baţi. Da' nu stă. Fuge.

Singura maşină

Stăm cu toţii la umbra unui singur copac. Aşteptăm. Uşor-uşor se înserează, nu vine nimeni, nu se vede nimic. Într-un tîrziu un moş pe bicicletă coboară şi el la copac. Cere de băut, şi bea tot ce mai era în sticlă. Lumea îl înjură, n-aţi văzut bine, zice el, cioara a băut. Şi lumea, rîzînd, îl înjură din nou pe ţigan. Ţiganul scuipă scîrbit într-o parte. Proşti, zice. Singura maşină care trece, un fel de dubă, se opreşte şi ne ia spre Bozovici. Merge cu optzeci la oră peste nişte gropi înfiorătoare. În fond, n-are cum să nu-ţi placă, parcă eşti într-o maşinărie dintr-un parc de distracţii. Îmi aprind o ţigară. Omul care a cîntat din frunză mă roagă să-i dau lui chibritul cu *ia-mă pe unde vrei.* I-l dau.

▲

© M. Grecu

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Cu mic (devenit mărunt), cu mare

„(...) nu mi-a fost greu să răstorn unele depoziţii sau să pun în dificultate pe unii martori prefabricaţi. La un moment dat, solicitat de procurorul-general Stanciu, colonelul Petrescu, prezidentul Tribunalului, a ameninţat că de mai scot o vorbă mă «bagă în lanţuri» şi mă judecă în lipsă. Am acceptat cu jumătate de voce muţenia impusă, dar ceva mai tîrziu, cu riscul de a provoca un nou protest al procurorului împotriva faptului că *«terorizam martorii»* am intervenit din nou. Era greu de altfel să tac, ascultînd cum nepoţii lui Maniu îl înjurau pe Mihalache şi nepoţii lui Mihalache pe Maniu, cum generalii susţineau că îi învăţasem ca să fie antisovietici şi îndeobşte cum o seamă de oameni mici deveneau, de voie de nevoie, mărunţi. (...)

Nu mă puteam opri să asist la acest spectacol la care atît de puţin participam. Îmi dădeam seama o dată cu publicul, cum Iuliu Maniu îşi desăvîrşea statuia şi cum Ion Mihalache încerca doar să se apere cu stîngăcie. Era totuşi o împrejurare în care cei mai mari aveau în primul rînd obligaţia de a-şi asuma răspunderile. Mihalache, care atît de mult urma să crească în închisoare, mi-a mărturisit la Sighet, că nu citise niciodată *Apologia lui Socrate*. Ar fi trebuit... Se observa această lipsă."

(Procesul de la Tămădău, în N. Carandino, *Nopţi albe şi zile negre*, Editura Eminescu 1992)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Micul orgoliu

Orgoliul naţional se împarte, cred, în două categorii: marele orgoliu naţional şi micul orgoliu naţional. Primul ia poziţie cînd este în cauză poporul, patria, naţiunea, sau *ideea de* popor, patrie, naţiune, cînd cineva aduce o ofensă globală întregului text şi context. Al doilea se burzuluieşte cînd este atinsă, fie şi cu o floare, una din părţile constituente ale întregului, cînd, vorba caragialeană, „pronunţat dumnezeu mami, nu personal cineva...", cînd ne calcă vreunul pe bătătură, fie şi din greşeală, cînd ignoră în fugă ceea ce noi ştim despre noi înşine de cînd lumea.

Marele orgoliu a tresărit puternic ori de cîte ori ni s-a furat ceva sau am fost atacaţi cu mîrşăvie. Micul orgoliu a sărit ca ars ori de cîte ori am ieşit prost cu *ratingul* de ţară, ori de cîte ori ni s-a atras atenţia că nu am rezolvat chestiunea copiilor instituţionalizaţi, a permeabilităţii graniţelor sau a traficului de persoane etc. Şi, bineînţeles, ori de cîte ori vreun şef de stat sau vreo altă personalitate publică, eventual un artist cu capul în nori, confunda Bucureştiul cu Budapesta sau cu Sofia, dovedind astfel că a rămas ori merita să rămînă corigent măcar la Geografie şi Istorie. „Mă bucur că mă aflu în frumoasa dumneavoastră capitală, Budapesta", suna cîte o declaraţie binevoitoare, dar, vai, păcătuind prin inexactitate, iar noi zîmbeam acru-neguros, meditînd amar la gravele hibe de cultură generală ale ipochimenului. Şi ne gîndeam cum să organizăm la Bucureşti un campionat, cît de regional, un congres, cît de restrîns, o expoziţie, ceva, ca să astupăm lacunele istorico-geografice ale unuia sau altuia. În schimb, cum tresălta de bucurie micul orgoliu, devenit mare, cînd eram lăudaţi pentru un progres cît de infim, pentru buna purtare într-un caz mai mult sau mai puţin periferic...

Stau şi mă întreb cum ar reacţiona micul orgoliu naţional german la mica gafă repetată pe un post românesc – şi el naţional – de televiziune (noi nu avem nimic de ascuns, e vorba de Antena 1), în care, cu prilejul dezbaterii cazului de repatriere forţată a domnului Carol Romanov (un nume de două ori regal!), s-a spus de cîteva ori, la jurnalul de actualităţi, „autorităţile germane de la Bonn", deşi chiar şi românii ştiu că autorităţile germane s-au mutat, de o bună bucată de vreme, la Berlin. Probabil că micul orgoliu naţional german nu a reacţionat nicicum. N-or fi avînd nemţii acest organ minuscul?

▲

Cu ochii-n 3,14

UN CARTON ŞI UN CASTRON, NERECOMANDABILE SUFLETELOR STAS CU CHIPIU

● În cotidianul „The Oregonian" a apărut o ştire despre un „homeless" care stătea pe o peluză, la marginea unui bulevard din Portland, cu un carton pe care scria: „Numai hrană macrobiotică, vă rog." Şi, într-adevăr, într-un castron avea numai hrană macrobiotică (vă rog). Probabil că există ceva care s-ar putea numi „snobismul homeless": am văzut acum trei zile, pe o stradă din Londra, un „homeless" care dormea şi nu cerea decît puţină atenţie; în mîna stîngă, ieşită de sub pătura în care era înfofolit, ţinea romanul lui Stephen King „Jocul lui Gerald" (despre care tocmai vorbisem, în aceeaşi dimineaţă, cu o prietenă!). Cred că ar trebui făcută urgent o investigaţie sociologică şi la noi; dar, pentru că nu putem şti ce surprize ne aşteaptă, propun ca, pe lîngă sociologii cu pricina, să existe în echipă şi unu-doi stilişti, nutriţionişti, critici literari... (**a. l. ş.**)

● La filmul documentar „Războiul rece" (PRO TV, 26 aug.) s-a pus bulină verde, caracteristică producţiilor ce nu trebuie vizionate de copii decît cu acordul părinţilor. Privind documentarul respectiv, unde, între altele, se vorbea despre crearea mişcării poloneze „Solidaritatea" sau despre „Charta '77", despre efectul pe care l-a avut în lume alegerea unui papă din Est, Ioan Paul al II-lea, sau despre instalarea regimului fundamentalist în Iran, se poate presupune că bieţii copii s-ar fi plictisit; poate acesta ar fi argumentul pentru „film nerecomandabil" lor. Din cîte ne amintim, la „Chestiunea zilei" ei se puteau uita în voie, acolo nu exista vreun semn de nici o culoare. (**T. C.**)

● Pentru contribuţia adusă la propăşirea spirituală a poporului român, Viorel Lis a acordat case cîtorva cîntăreţi de muzică uşoară. Mai puţin lipsit de simţ artistic, Traian Băsescu le-a anulat contractele pe motivul, atît de pămîntean, că repartiţia este ilegală, casele fiind destinate celor evacuaţi din imobilele naţionalizate. Din nou se vede cum noi, românii, nu ne apreciem valorile. De exemplu, pe cei doi băieţi de la trupa „Body&Soul", creatorii nepieritoarelor versuri: „Au venit căldurile / Se dezbracă fetele / Îşi aruncă hainele / Pentru noi / Şi pentru voi." Suflete neînţelese, de artişti. Pentru aşa operă, eu zic că statul trebuie să le dea şi butelie, pe lîngă casă. Părerea mea. (**C. G.**)

● Pe ecran, un ţăran într-un lan de porumb. Din cauza secetei, porumbul s-a uscat şi nu mai poate fi folosit nici măcar pentru hrana animalelor. Ţăranul rezumă situaţia: „Anu' ăsta e stas. Murim de foame." Aş adăuga (gîndindu-mă la persoanele mai tinere care poate nu cunosc semnificaţia acestei abrevieri) că „stas" înseamnă „standard de stat". (**D. S.**)

● Presa este plină de scandalurile de corupţie ale poliţiştilor, s-au făcut publice cazuri de poliţişti care au averi dubioase, dar, de bună seamă, există şi poliţişti (evident, cinstiţi) care o duc mai rău decît copiii din orfelinate: nu au bani nici măcar să se îmbrace. Aşa se explică strigătul de disperare semnat „Anonimi, Bucureşti" şi publicat la rubrica „Telefonul social" din *Naţional:* „Guvernul şi Ministerul de Interne cînd au de gînd să dea poliţiştilor banii pe haine?" Domnilor guvernanţi, faceţi ceva! Foamea – o mai minţi, şi apoi nu vede nimeni dacă te canoneşti doar cu pîine şi apă; dar să ieşi pe stradă doar cu chipiul şi bastonul nu face pentru ca să se întîmple aşa ceva! Şade ruşine obrazului! (**C. P.-B.**)

VESTEA BUNĂ APARE PRIN SURPRINDERE. VESTEA PROASTĂ ESTE EXTREM DE AFECŢIONATĂ DE ABSENŢA FRICII LA ZI

● Întorcîndu-mă de pe litoral la Bucureşti, ascult la radio, la rubrica de ştiri rutiere, o voce deosebit de caldă care anunţa un accident mai puţin obişnuit: un TIR ce transporta bere a fost lovit de o locomotivă şi s-a răsturnat într-un şanţ. Şoferul a scăpat nevătămat, dar întreaga preţioasă încărcătură s-a împrăştiat pe carosabil. Vestea bună: marfa era asigurată, iar poliţiştii şi şoferul TIR-ului i-au îndemnat pe trecători să „ajute" la eliberarea drumului. Vestea proastă: din ştirea difuzată nu reieşea cu precizie locul fericitului accident. (**M. M.**)

● Oarecum după chipul şi asemănarea *Academiei Caţavencu*, la Craiova apare revista *Republica Oltenia*, cu subtitlul „Revista lu' perfectu' simplu". *R.O.* „apare prin surprindere", în 8 pagini, iar potrivit numărului pe care l-am cumpărat din gara Craiovei ajunsese, pe 30 iulie a.c., la numărul 8. Cu pagini precum *Olteni cu frontiere*, *Juveţi de pică*, *Dosare împielităte*, *Garda de Oroare* etc. şi cu o peste poate de haioasă revistă a presei craiovene (rubrica *Marş-media*), republicanii de la Craiova par a fi o concurenţă reală pentru academicienii de la Bucureşti. Unii vor spune că *R.O.* prea seamănă cu *A.C.*; să nu uite, aceştia, că şi Universitatea, jucînd după regulile englezeşti ale fotbalului, a bătut pe Leeds United, odată. (**A. C.**)

● Aflăm din *Libertatea* că Florianei Jucan (vă mai amintiţi personajul?) i s-a furat Mercedesul. Tot *Libertatea* ne oferă şi cîteva cuvinte ale fostei posesoare de Mercedes: „Nu era o maşină de fiţe, însă eram extrem de afecţionată în privinţa ei." Cînd e vorba de simpla exprimare (nu de exprimarea sentimentelor, a afectelor, vezi bine), „ziarista" se descurcă mai greu. Oricum, nu mă îndoiesc că, într-o limbă străină, nu ar avea nici o problemă de comunicare. (**C. P.-B.**)

● „Absenţa setei, a foamei, a hranei proaste; absenţa inconfortului; absenţa durerii, a rănilor şi a bolii; posibilitatea exprimării comportamentelor naturale; absenţa fricii şi a stress-ului" – aşa defineşte, într-o recentă carte, Florence Bugat, de profesie filozof, criteriile necesare condiţiei de porc fericit. Porcii nefericiţi se exprimă prin prezenţă. (**M. B.**)

● O pildă presantă, „la zi", din Vechiul Testament: „Nebunului nu-i este de învăţătură, el vrea să arate ce ştie el" (*Proverbele*, 18, 2). (**R. C.**)

ÎN MEXIC ŞI FLORIDA, AMPRENTELE CANICULEI PUSE ÎN CIRCULAŢIE NAŢIONALĂ

● O doamnă, directoarea unei şcoli, spune ceva la o emisiune de ştiri. În partea de jos a ecranului apare scris numele ei: Camelia Mexic. O perspectivă dătătoare de vertij mi se deschide: n-o fi şi-n Mexic vreun Pablo România? (**D. S.**)

● Culmea kitsch-ului la români – îmi scrie o prietenă din SUA – este ziarul „Buciumul Floridei"... Eu zic că e un semn de mondializare şi aştept cu interes să apară, la noi, reciproca: „Ukulelele Bucovinei". (**a. l. ş.**)

● Un hoţ de maşini din Tîrgovişte se cheamă *Comedie* Nicolae (emisiunea „Amprente", România 1). Oricum ai accentua numele, tot bizar sună, predestinat, parcă, furtişagului banal. Dacă ar fi operat în privatizare, trebuia neapărat să şi-l schimbe. (**T. C.**)

● Nu ştiu dacă e din cauza canicule, dar cunoscuta formulă de salut „o zi bună!" pare să se modifice. Ieri, cineva mi-a urat „să aveţi o zi plăcută!". (**M. V.**)

● Victima unor calomnii îl întreabă pe cel care le-a pus pe acestea în circulaţie: „De ce faci rău?" „Fiindcă pot" – vine replica. Scena se petrece într-un film; mare virtute laconismul în cinema. Dacă discuţia s-ar fi purtat în plan real, răspunsul personajului detestabil ar fi fost lung, ocolit şi blindat de argumente pretins etice. (**T. C.**)

● Titlu pe 6 coloane într-un ziar naţional, mai alaltăieri: „Zeci de români nu-şi mai suportă sexul". Mare brînză! Mii, zeci de mii de români nu-şi mai suportă ziarele. (**R. C.**)

© C. Tudor

Speranţa ca urgenţă

– convorbire cu dr. Alexandru BLIDARU, medic primar –

Zilnice alarme şi deziluzii de tot felul ne încredinţează că singura noastră nădejde rămîne sănătatea. Un pseudonim al viitorului: dacă sîntem sănătoşi ne putem schimba viaţa sau reuşim s-a îndurăm cît mai mult timp aşa cum e. Dar pe agenda fiecăruia priorităţile sînt altele: punem la inimă partizanatul politic, urmărim cu sufletul la gură noutăţile despre VIP-uri, ni se taie răsuflarea la un gol ratat. Nu dăm doi bani pe noi, pretinzînd atenţie numai din partea altora. Suferim de neluare în seamă, dar, în realitate, ne condamnăm singuri la insignifianţă. De ce ne-am obişnuit ca sănătatea să ocupe un loc nesemnificativ în preocupările noastre: avem deprinderea durerii mai mult decît alţii, nu contăm pe mijloacele de apărare ce ne stau la îndemînă, transferăm altora grija pe care trebuie s-o avem faţă de noi înşine?

„Trebuie să ai ceva, la medic nu vii degeaba“

Stimate domnule doctor Blidaru, ce mai înseamnă azi sănătatea pentru cei mai mulţi dintre noi?

Dacă mă iau după experienţa mea de chirurg oncolog, care se confruntă zilnic cu tragedii, cu suferinţe, ce-ar fi putut fi dacă nu evitate măcar ameliorate prin tratament, pe români pare să nu-i preocupe sănătatea. O prea mică parte a populaţiei – 5-8% – e convinsă că prezentarea la medic, chiar cînd aparent n-ai nici un simptom îngrijorător, e o datorie firească. Din păcate, obligativitatea controlului preventiv nu pare foarte necesară nici tuturor medicilor. M-am dus, nu de mult, la un bun prieten să-mi fac o ecografie. S-a speriat că am ceva. „N-am nimica, dar nu îndemni şi tu pe toată lumea să vină periodic la control?“ „Lasă asta; trebuie să ai ceva, la medic nu vii degeaba.“ S-a dovedit că, pur şi simplu, eu venisem totuşi degeaba, spre binele meu.

În evitarea controlului preventiv nu intră şi teama oricui, explicabilă, că ar putea afla cine ştie ce veste proastă?

Chiar dacă se întîmplă aşa, tot e un cîştig: afli cum stai şi cum te poţi apăra în situaţia respectivă. Sigur, odată afectată, sănătatea nu se mai poate restitui integral pacientului, prin tratament. Dar medicina a făcut progrese peste tot în lume şi a făcut progrese şi în România. Chiar cancerul, boala de care mă ocup, nu mai e o maladie letală, dacă e diagnosticat din vreme. Ba chiar şi cînd e destul de tîrziu, iar şansele bolnavului sînt reduse, dacă vine la spital încă se mai poate face ceva: să fie cruţat de suferinţă, pe cît e posibil, în puţinul timp care i-a mai rămas de trăit.

Printre cauzele de mortalitate, la noi, ce loc ocupă neoplasmul?

Ca în majoritatea ţărilor, vorbesc de lumea civilizată, cancerul se plasează imediat după bolile cardiovasculare. Dar avem şi priorităţi nedorite: o incidenţă foarte mare a cancerului de col uterin şi o mortalitate crescută în rîndul bolnavelor. Aici sîntem pe locul I în Europa. În lume, mortalitatea a scăzut enorm: diagnosticat precoce, tratat corespunzător, de ani de zile acest tip de cancer nu mai condamnă femeile la moarte.

De ce la noi nu se depistează din timp: e costisitor controlul, n-avem aparatură performantă?

Analizele nu sînt gratis, diagnosticul costă, dar sumele nu sînt ruinătoare. Nu-i vorba de aparatură complicată, ci de un procedeu simplu, şi de mult cunoscut, de rutină, care se face peste tot în lume: testul Babeş-Papanicolau. La noi se face sporadic sau deloc. Ne supărăm, şi pe drept cuvînt, cînd în străinătate nu se recunosc priorităţile româneşti. Unul dintre părinţii testului amintit este doctorul român Victor Babeş şi exact în ţara lui n-am reuşit să punem în practică acest mijloc de investigaţie la scară de masă.

Atunci cînd apelează la o clinică particulară, unde plăteşte, direct şi nu puţin, serviciile efectuate, credeţi că omul devine mai atent la sănătatea proprie?

Sacrificiul financiar nu obligă pe nimeni la mai multă grijă faţă de sine. La stat sau la clinicile particulare – am avut ocazia să lucrez în două astfel de unităţi – întîlnim aceeaşi inerţie a bolnavului; greu se decide să se prezinte la medic ori, dacă vine la consultaţie, pe urmă nu mai face nimic sau începe tratamentul şi-l părăseşte pe parcurs, ba chiar şi dacă se operează nu mai vine apoi pe la spital să ştim cum îi merge, deşi are această obligaţie.

Scurtă privire a situaţiei la zi

Domnule doctor, se spune că la noi, în ultimul deceniu, sistemul medical s-a deteriorat: nu cumva buba e mai veche, iar acum se văd mai clar efectele?

Vorbiţi cu un pesimist, care pune totdeauna răul înainte; de altfel, am impresia că peste tot în lume răul are o tendinţă de creştere. Dar, una peste alta, nu pot să nu observ că în ultimii ani calitatea sistemului medical de la noi s-a îmbunătăţit sub multe aspecte. Sigur, perfect e departe de a fi. Dar, cu toate criticile ce se pot formula – destule –, nu-i nici o îndoială că atît din partea Ministerului Sănătăţii şi Familiei cît şi din partea Caselor de Asigurări există o determinare, o dorinţă de a pune lucrurile pe făgaş. Reforma sistemului medical nu se desfăşoară, însă, cu acea rapiditate la care speram după decembrie '89. Dar cînd ştiu ce facem şi ce-am putea face la noi în spital, îmi pare rău că n-avem totdeauna ce ne trebuie la cît am avea nevoie; de exemplu nu dispunem mereu de toate medicamentele. Dar cele de vîrf şi foarte scumpe există şi se asigură gratuit bolnavilor. O serie de tratament cu citostatice, repetată lunar, costă zeci de milioane. Pentru tratamentul neoplazic Ministerul Sănătăţii asigură aceste fonduri care sînt foarte mari. Ritmul de distribuţie a medicamentelor mai suferă, uneori, dar ele există şi ne ajută să ne facem treaba.

Aţi devenit de puţină vreme directorul adjunct medical al Institutului Oncologic „Prof. dr. Alexandru Trestioreanu“ din Bucureşti; credeţi că vă veţi păstra această opinie destul de optimistă şi cînd veţi avea de făcut faţă problemelor de care pînă acum eraţi, poate, mai departat?

E prea devreme să dau un răspuns. Sper că voi rămîne, dacă nu mereu optimist – cum ar fi posibil? – măcar mereu receptiv la ceea ce trebuie rezolvat. Deocamdată încerc să învăţ. Oricum, faptul că lucrez în I.O.B. de aproape 20 de ani mă face să cred că, împreună cu „echipa“ – în sensul larg al cuvîntului – voi realiza ce-mi propun. La ora actuală, din punct de vedere chirurgical, noi facem operaţii care se fac şi în străinătate în clinici specializate; am efectuat mai multe stagii de specialitate peste hotare şi pot să compar lucrurile în cunoştinţă de cauză. Şi actuala dotare tehnică se va îmbunătăţi în curînd, prin montarea unui nou aparat de iradiere, un accelerator, cu ajutorul căruia sistemul de realizare a radioterapiei îşi va spori calitatea. Speranţe de progres sînt, să vedem cum facem ca ele să devină realităţi.

Medici şi pacienţi

Care este, în prezent, statutul medicului tînăr?

Unul absolut ingrat, din păcate. Face timp de 6 ani o facultate grea, după absolvire mai are un an de stagiu, iar dacă e foarte bun dă concurs de rezidenţiat şi mai are de făcut 5 ani de specializare. Salariul e mic, aşa că pînă pe la 28 de ani un medic tînăr trăieşte mai mult pe seama familiei, dacă se căsătoreşte şi cu o colegă, o duc greu amîndoi, bani pentru cărţi de specialitate n-are destui ş.a.m.d. Cine trece de cei 12 ani grei şi vede apoi că societatea nu-i apreciază munca, pleacă din ţară la prima ocazie favorabilă. Asistăm acum la exodul celor mai buni, tocmai aceştia reuşesc să se integreze în străinătate cu oarecare uşurinţă fiindcă şcoala noastră de medicină produce încă profesionişti capabili. Spun asta după o experienţă didactică de zece ani, etapă esenţială pentru mine. Pe termen lung, exodul doctorilor tineri o să deterioreze îngrozitor calitatea actului medical în România.

În spital, cum e relaţia de echipă? Altădată autoritatea medicului mai trebuia să ţină seamă şi de puterea politică a cine ştie cărei asistente, secretară de partid cu gura mare: astăzi cum se desfăşoară lucrurile?

Puterea politică nu mai e unică, şi asta e bine. Iar autoritatea se cîştigă, dar se şi impune. Sigur că trebuie să ţii seamă că toată lumea din „echipă“ are susceptibilităţi. Mai mult sau mai puţin roluri importante, bineînţeles nu egale, au toţi cei cu care lucrezi. Oamenii se selectează; într-o echipă de calitate rămîn persoanele de calitate sau care au capacitatea de a deveni aşa, în timp. Să nu uităm că şi personalul e prost plătit, face o muncă dificilă, vede multă durere şi mizerie fiziologică, se expune riscului de infecţii etc.

În cazul dvs., după două decenii de meserie, cum a evoluat relaţia medic-pacient?

Naiv, la începutul meseriei, crezi că dacă ai operat cum trebuie şi evoluţia pacientului e bună, restul se rezolvă. Dar eu am o specialitate unde relaţia medic-pacient rămîne foarte importantă şi după aceea: de unde timp s-o menţii la nivelul necesar? Cînd eşti tînăr nu prea ţi se adresează pacienţii, cînd ai devenit matur n-ai vreme să le răspunzi la toate întrebările. Însă mai ales în cazul maladiei canceroase medicul trebuie să fie un om de dialog esenţial. În primul rînd trebuie să te gîndeşti că pînă s-a hotărît să ajungă la medic omul a tras de timp, a băut ceaiuri, a făcut toate ocolurile posibile. Vine în faţa ta cu un bagaj psihic încurcat. Îl vezi după 30 de bolnavi şi în două minute îi spui: „ai boala asta, de ce-ai stat pînă acum?“. Îi spui asta unei persoane care a avut şi-o traumă psihică, cineva pe care nu l-ai văzut niciodată, un necunoscut căruia, brusc, îi întuneci toate orizonturile. În timpul spitalizării apuci să-l mai cunoşti: dar atunci cînd, după o scurtă examinare, îi pui diagnosticul care îi va schimba toată viaţa, l-ai făcut praf. Să-i explici mai multe n-ai timp: alţi pacienţi aşteaptă afară, şi ei în stare de tensiune.

Cel mai dificil este momentul comunicării diagnosticului?

Nu, cel mai greu e să convingi persoana din faţa ta să facă ceea ce trebuie ca să se salveze. Ai de lămurit oameni decişi să se opereze neapărat, deşi ei necesită alt tratament sau, dimpotrivă, ai de-a face cu persoane foarte speriate care nu vor să se opereze, cu toate că în aceste cazuri altă soluţie nu există. Grea mai este şi începerea tratamentului, precedată de explicaţii: de ce trebuie făcut aşa, ce se poate obţine, cu ce efecte? Îi spui bolnavului o mare parte din adevărul situaţiei sale.

Nu tot adevărul, cum procedează medicii americani?

Eu încerc să spun cît mai mult din adevăr fiindcă pun răul înainte. Adevărul mobilizează. Dar cum poţi să pretinzi că-l ştii, chiar tu, medicul? Şi un caz grav poate evolua foarte bine în timpul tratamentului; atunci de ce să traumatizezi pacientul, transmiţîndu-i o spaimă în plus, de la început? Dar nici să-l minţi nu-i corect. Nu în toate cazurile poţi promite vindecarea: unora sigur că le-ar place să creadă asta, s-ar simţi bine. Tot ce le poţi spune e că există un beneficiu al tratamentului, fie şi în cazurile cu puţină speranţă. Ca medicii americani nu putem proceda; acolo e o altă tradiţie, regula este ca pacientul să mai consulte şi alt medic („a doua opinie“) ca să ştie care sînt toate opţiunile terapeutice şi să aleagă împreună cu doctorul curant ceea ce i se potriveşte. La noi, omul se sperie de varietate; „domnule doctor, nu eu decid, dumneavoastră alegeţi“. Cu unii pacienţi mai poţi discuta, dar cei mai mulţi îţi transferă integral autoritatea de decizie. Preferă ca medicul să fie un atotştiutor, un „tătuc“ care-şi ia toată răspunderea. Iar la operaţie te crede zeul-zeilor: mi-e jenă de această supradimensionare, dar nu-i contrazic. Într-un fel, această mare încredere le face bine. Cred că nu i-ar ajuta să ştie că şi medicul are incertitudini, e vulnerabil, copleşit, uneori, de cîtă suferinţă vede în jur. Operăm zilnic tumori uriaşe, de kilograme; la începutul meseriei credeam că aceste stadii apocaliptice de boală în care vin bolnavii ţin de un anumit nivel scăzut de cultură sau de un timp mai dur prin care trece societatea. M-am înşelat.

În ce măsură vă ajută familia bolnavului în încercarea de a reda speranţa?

Familia aşteaptă să afle că bolnavul e în afara oricărui pericol: cum poţi să-i garantezi aşa ceva? Sau ţi se cer procente care n-au nici o relevanţă: dacă la un anume tip de operaţie 90% din şanse sînt de evoluţie bună, mai rămîn zece procente de mare risc. Cînd cineva te întreabă îngrijorat de starea maică-si, el n-are o sută de mame ca să facă un calcul consolator. Există şi familii unde relaţiile sînt încurcate: unii te roagă să nu le spui celorlalţi ce-i cu bolnavul, în primul rînd să nu-i spui lui cît de grav este. Între timp afli că nu-i vorba de mari sensibilităţi sufleteşti, ci de interese meschine. Dar, una peste alta, oamenii, mai ales cei de la ţară, găsesc puterea să-şi susţină rudele ajunse pe patul spitalului.

Ce moment de solidaritate vă vine acum în minte?

Unul l-a care n-am fost martor. Mi l-a povestit o prietenă apropiată, care a trecut şi ea printr-un grav impas de sănătate. Viaţa salonului nu-i aceeaşi tot timpul, sînt ore, în special după contravizită, cînd acolo se instalează un anumit tip de tristeţe, specifică spitalului, există ore tensionate sau orele încurajatoare din zi, cînd vine familia la bolnavi. Într-un salon, era o femeie de la ţară care făcea chimioterapie, îi căzuse tot părul şi plîngea disperată la întîlnirea cu bărbatul ei. Acest tip de alopecie este reversibilă, dar, oricum, rămîne foarte stresantă, mai ales pentru cineva care trăieşte într-un sat mic şi nu se poate ascunde de ochii lumii; ei bine, la a doua vizită, bărbatul a venit şi el ras în cap, în semn de solidaritate cu nevasta. Mi s-a urcat un nod în gît cînd mi s-a povestit scena: m-a făcut praf. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Ravel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei MANOLESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 445
7-13 septembrie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Iubiri de-o vară

GRATUIT

„Afrodita mea,
Ştii cu ce bătaie de inimă te aştept diseară.
Avem să facem chef mare!
Deci nu lipsi să te afli diseară la grădină la Scufa, unde am găsit de cuviinţă să încheiem practicaoa anaforalei hamorului.“

„CATASTIHUL AMORULUI“

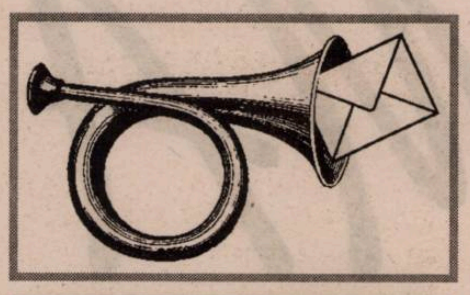

Nr. 441: *„Starea bibliotecilor“*

„Cerberele“ unui buzoian

Dragi prieteni,

Trebuie să recunosc că am tot amînat această scrisoare, am tărăgănat compunerea ei. Îmi vine greu să mă adresez revistei *Dilema*: mi-e frică să nu fac vreo greşeală (minoră sau nu), mi-e frică să nu fiu prea categoric, prea radical, mi-e frică să nu vă dezamăgesc. Şi asta pentru că sînteţi singurii mei prieteni (nu e o linguşire, vă asigur), singurii prieteni adevăraţi. De aceea, în scrisoarea de faţă, m-am hotărît să fiu cît mai sincer cu putinţă. Ăsta e unul din cele mai dificile lucruri din lume, o să încerc să fiu sincer cît se poate, nu promit prea mult.

Să nu credeţi că vreau să-mi mărturisesc viaţa sau cine ştie ce păcat. Vorbeam despre sinceritate pentru că în orice lucru e extrem de uşor să se insinueze minciuna, falsul, o mică deviere de la cursul real al faptelor.

Vă scriu pentru că am văzut în lista de „dileme“ viitoare aceea privind starea bibliotecilor din România. În ultima vreme, fiind în vacanţă, am cam colindat biblioteca judeţeană de aici. Trecînd peste problemele esenţiale (lipsa cărţilor, a fondurilor, a spaţiului), ceea ce mi-a atras atenţia au fost bibliotecarele. Nu ştiu în alte părţi cum o fi, dar aici e o adevărată aventură să faci rost de cartea care îţi trebuie.

Bibliotecarele astea de la noi sînt nişte „cerberi“ care te cam împing la disperare. Trebuie să ai tact şi, mai ales, multă, multă umilinţă. Nu trebuie să le întrerupi de la masă, din povestitul şi comentatul telenovelelor, cel mai bine e să nu te uiţi în ochii lor căci nu vrei să creezi impresia că ai fi „sfidător“. O bibliotecară e cu adevărat stăpînă între rafturi, este „mama lor“. Cum vă spuneam, nu ştiu în altă parte cum e, dar aici cea mai puternică trăsătură comună a lor este autosuficienţa. De multe ori mă simt ca un intrus, ca un străin ce a intrat cu nesimţire şi tupeu scîrbos într-o casă de oameni care dorm, noaptea, în sufrageria şi dormitorul bibliotecarelor.

În scurta mea viaţă am văzut o mulţime de funcţionare care nu înţeleg că publicul e cel care, în ultimă instanţă, decide, că satisfacerea nevoilor publicului e finalitatea meseriei lor, a funcţionarilor. Oficianta de la poştă sau vînzătoarea de bilete de tren se poate uita cu dispreţ la tine, te poţi certa cu ea, dar o să te servească pînă la urmă. Ei bine, într-o bibliotecă nu se aplică regula aceasta. Dacă nu te place, bibliotecara îţi poate spune că nu are cartea pe care o cauţi, că e împrumutată, şi tu nu ai ce face, nu poţi verifica şi nu poţi demonstra contrariul.

Mi-ar plăcea să văd în numărul de vineri al *Dilemei* un text în care să mi se confirme necazurile. Mi-ar plăcea şi mai mult să văd că nu peste tot e ca aici, că undeva lucrurile merg mai bine. Dar cel mai mult m-ar încînta nişte sfaturi, nişte îndrumări, ceva care să mă ghideze în relaţia mea cu preaputernicele bibliotecare ca să pot obţine o carte fără prea multă umilinţă.

Vă rog să mă scuzaţi dacă am fost prea acuzator, sper că n-am căzut în vreo extremă. Nu vreau şi n-am vrut să jignesc pe nimeni, v-am relatat doar o stare de fapt. Îmi dau seama că n-am avut cum să epuizez subiectul şi nici nu l-am prezentat cu toate nuanţele cuvenite.

Cătălin PRUTEANU
str. Pompiliu Ştefu 42
Buzău

N.red.: Sfaturi care să vă ghideze în relaţia cu...? Nu avem imaginaţie, o recunoaştem. Să contăm pe neprevăzut.

Polemice

Despre oprimaţi şi săraci

Domnul Mircea Iorgulescu nu scrie în *Dilema* nr. 442 cu detaşarea de pînă acum, şi se vede. Sper însă că schimbarea este una temporară.

Nu este nimic rău în a fi de partea oprimaţilor, dimpotrivă. Este însă o eroare prea facilă să pui laolaltă toţi săracii şi ghinioniştii şi să-i numeşti oprimaţi. Într-o stare normală de lucruri poţi fi sărac fără să fii oprimat, doar pentru că eşti incompetent, după cum poţi fi bogat fără să ai vreun merit anume, doar destul noroc. Nu cu intelectualii români e baiul, ci cu menestrelii. Cei de stînga se uită la săraci şi văd oameni oprimaţi. Cei de dreapta se uită la bogaţi şi văd eroi. S-ar putea argumenta că România, astăzi, produce mai mulţi menestreli de dreapta decît de stînga, după cum America Latină a produs de-a lungul celei de-a doua jumătăţi a secolului trecut aproape exclusiv menestreli de stînga. Nici unii, nici alţii nu sînt însă teribil de folositori, nici măcar interesanţi.

Neoliberalismul nu ştiu ce este, dar liberalismul clasic este religia libertăţii, nu a profitului. Ca orice religie, are valoare limitată pentru cineva a cărui meserie este gînditul, dar rămîne adevărat că libertatea face şi profitul posibil şi exclude şi oprimarea. Nici unul dintre aceste merite nu poate fi atribuit socialismului, de exemplu. Este trist, e drept, cînd intelectualii se raliază mimetic la orice fel de religie şi intelectualii liberali nu au nici o scuză cînd predică valori în loc să raţioneze argumente. Dar nici socialiştii nu au, şi argumentele liberalilor, cînd se întîmplă să fie totuşi produse, sînt mai bune.

Cum ziceam, treaba intelectualilor nu este să predice, ci să gîndească. Ca să o facă bine, le trebuie nişte reguli. De exemplu, dacă erorile oneste de judecată nu ar fi scuzabile, ne-ar fi frică să judecăm şi am produce mai puţină cunoaştere. Dar dacă disponibilitatea de a ierta eroarea este astfel productivă, este distructiv relativismul care îi lasă pe intelectuali să pună patos în loc de gîndire şi să şadă netulburaţi în confortul etichetei „de stînga“ sau „de dreapta“. Acest soi de relativism, din punctul de vedere al consumatorului raţional, şterge diferenţa dintre intelectuali şi menestreli şi o accentuează pe cea dintre intelectuali şi experţi. Nu m-ar mira dacă un atare consumator ar conchide atunci că intelectualii nu prezintă încredere ca surse de cunoaştere.

Argumentul meu nu este complet. Eu mai zic şi că în absenţa acestui relativism, deşi erorile ar fi iertate cu o generozitate practică, în echilibru am fi toţi – în punctele esenţiale – la dreapta, pentru că acolo este adevărul. Nu contează unde cîntă menestrelii, cît timp noi, ăştialalţi, facem un efort cinstit să deosebim semnalul util de zgomotul alb şi sîntem destul de isteţi ca să şi reuşim. Semnalul util, zic eu, este de dreapta – în punctele sale esenţiale. Libertatea individuală este productivă oriunde în lume. Ghinionul celor care, la stînga, precum G.M. Tamás sau Claude Karnoouh, scriu totuşi bine, pentru că primele victime ale scrisului credibil, dar eronat, sînt autorii înşişi.

Şi pentru că trebuia să se găsească şi vreun dilematic cu o părere în chestiune, iată: manifestările de stradă tip Genova sînt stupide. Este productiv, indiferent care ţi-s scopurile, să laşi oamenii să facă afaceri unde şi cu cine anume le cade bine, şi aceasta implică importuri şi exporturi cu de toate – cu atît mai multe, cu cît sînt mai uşoare comunicaţiile, mai sigure transporturile şi mai răspîndite legile drepte. Nici unul dintre aceste lucruri nu este rău. Împreună produc globalizare. Dar după cum forţa de muncă şi capitalul se coordonează la scara globală ca să producă ştiinţă, fericire şi bunuri de larg consum, tot globalizarea este şi cea care face astăzi posibilă coordonarea între scandalagiii de pretutindeni la o scară greu de imaginat pe vremea lui Troţki. Dacă azi au o şansă, globalizării i-o datorează, măgarii.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

(N.red.: Nu vă cenzurăm, dar nici dvs. nu sînteţi un exemplu de detaşare în demonstraţie.)

Este însă treaba poliţiei să apere vieţile şi proprietăţile oamenilor paşnici, iar cînd aceştia decid să o echipeze cu sculele necesare, se cheamă că nu au obiecţii cînd acestea sînt şi folosite. Posibilitatea abuzului este reală şi fiecare democraţie o îngrădeşte pe cît poate, dar acest risc nu poate fi niciodată zero. Ghinion. Tînărul împuşcat a fost împuşcat din legitimă apărare: era ocupat cu aruncatul cărămizilor înspre maşina poliţiei. O cărămidă bine ţintită poate să omoare. Nu este o idee bună să încerci să omori pe cineva înarmat mai bine decît tine. Pe această ipoteză se bazează producţia de pace publică peste tot în lume. Se pare că are oarece merit, pentru că dacă nu ar avea, poliţiştii cu un simplu ecuson ar fi la fel de buni ca şi poliţiştii înarmaţi. Cum cei dintîi sînt întotdeauna mai ieftini, cei din urmă nu ar exista.

Cam atît se poate spune cu bună credinţă despre antiglobalizare. Luddiţii nu au avut dreptate şi au îmbătrînit în scutece ţesute în industria cu care se războiseră în tinereţe. Nici scandalagiii care trag la summituri ca muştele la hoit nu au. Studenţii răzgîiaţi de pe la marile universităţi ale Apusului s-ar cuveni să-şi vadă de carte. Cea de matematică, mai ales.

Gabi HUIBER
Atlanta

N.red.: Luddiţii sînt primii muncitori englezi care s-au revoltat împotriva industrializării, distrugînd maşinile de ţesut.

Să nu uităm de anii '80...

Domnul Călin Popescu, în *Dilema* nr. 443, ne propune o naivă uitare selectivă a vremurilor de dinainte de '89 de către cei ce au pătimit, de către cei care s-au simţit sufocaţi de sistem (şi înclin să cred că aceştia sînt cu mult mai puţini decît ne place să ne închipuim), cu argumente utilitariste: am trăit un coşmar (care ne înăbuşă doar acum), prin urmare, avem dreptul pentru a ne putea savura restul existenţei, pentru a ne putea suporta imaginea din oglindă, pentru a depăşi paralizanta întrebare „Cum am putut lăsa ca toate astea să (mi) se întîmple?“ să nu privim înapoi. Prin suferinţa îndurată ne-am cîştigat dreptul la uitare. Absurdul existenţei noastre rămîne doar tema de casă a celor care sînt prea tineri ca să fi trăit atunci. Nu reuşesc să-mi dau seama cum îşi închipuie domnul Popescu că interesul acestora din urmă se va activa. I se pare de domeniul evidenţei că trecutul, ca sistem, e definitiv compromis şi condamnat. Din păcate, nu ne-am vindecat de totalitarism şi acest lucru nu este greu de explicat: cu toate barierele şi încorsetările impuse, sau poate tocmai de aceea, adaptarea la sistem era pentru majoritate uşoară. În fond, simplificînd nepermis, ce era atît de greu să baţi din palme, să scandezi ce se aştepta de la tine, să nu spui ce gîndeşti decît în cercul tău (e drept că, cu timpul, mai mult datorită îndoctrinării decît oportunismului, şi acest cerc a devenit problematic, tinzînd să-şi reducă existenţa la nimic), să încerci să devii parte din „popor“ (de ce ar fi uniformitatea chiar atît de indezirabilă?). Marele avantaj era că nu mai aveai de suportat presiunea alegerii.

Nu ar trebui să uităm că preţul stabilităţii nu era atît de mult invocata lipsă a unor bunuri materiale şi a libertăţii, cît dezumanizarea, denaturarea valorilor. Cum să nu fii dezorientat cînd confesorul îşi schimbă sutana şi merge să întocmească rapoarte de informare către securitate, cînd jocul cu comutatoarele de curent, frigul, programul la apă caldă, „raţionalizarea“ şi cartelele, umilitoarele cozi practic pentru orice devin parte a normalităţii, cînd ascultarea sub plapumă a Europei Libere e considerată victorie şi dizidenţă totodată, cînd arbitrarul are putere de lege, cînd vecinul aruncat în spaţiul tău vital, te poate trimite cît ai zice peşte să fii sclav la Canal sau aiurea, cînd egalitatea rămîne doar la nivel declarativ, cînd spaţiul public, cu toate manifestările lui primează şi dorinţa de intimitate şi izolare e considerată infracţiune şi sancţionată ca atare (dar nu uniform, ci tot arbitrar, căci nomenclatura îşi păstrează privilegiile), cînd condamnatul pe nedrept îşi abandonează valorile şi se transformă în călăul altor opresaţi, cînd torţionarii şi miliţienii bătăuşi după ce te chinuie te bat părinteşte pe spate, făcînd pe victimele, cînd furtul generalizat este eufemistic numit „a rezolva“ sau „a te descurca“, cînd limbajul dublu este soluţia şmecheră de adormit conştiinţele, cînd nu mai eşti sigur dacă cel cu care trăieşti nu este (încă) informator al securităţii, cînd sistemul prin reprezentanţii săi are certitudini şi nu ezită să ofere soluţii pentru orice şi să reglementeze şi cel mai nesemnificativ aspect al existenţei, de la lungimea normală a părului pînă la muzica pe care avem voie s-o ascultăm şi cărţile pe care suportăm să le citim.

Furt, îndoctrinare, minciună, represiune, umilinţe, indiferenţă faţă de suferinţele altora, linguşire, ipocrizie, birocraţie – clientelism, iresponsabilitate. Vi se pare cunoscut? Şi lista poate dureros de mult continua.

Selecţia naturală capătă un alt conţinut: criteriul celui mai puternic, pe care prin legile noastre (morale şi reglementate juridic) îl transformasem în criteriul celui mai valoros, se transformă în primatul supunerii faţă de sistem. Şi atunci, fie renunţi la principiul vieţii ca valoare supremă şi alegi o formă mai lungă sau mai scurtă, mai mult sau mai puţin chinuitoare de sinucidere, fie intri jovial în horă, făcînd parte activ (căci şi pasivitatea sau abandonul complice e în fapt tot activism) din sistem.

Toate acestea ne-au transformat, cu rare excepţii, în hoţi, leneşi, superficiali, dependenţi, ineficienţi, fricoşi, făţarnici, neruşinaţi şi ticăloşi.

Da, am fost mizerabili. Dar mai mult decît sîntem în stare să suportăm. Poate de aceea în 12 ani n-am reuşit să facem publice arhivele poliţiei politice. Dar oare e posibilă o schimbare bruscă? Eliminarea fizică a dictatorului nu ne izbăveşte de prezenţa sistemului în noi. Gratiile nu pot să dispară subit. Bucurîndu-ne de pseudovictoriile cîştigate în aşa-zisa luptă cu sistemul – doar toţi am fost disidenţi!? – ne aşteptăm ca revoluţia pe care am făcut-o comod în faţa televizorului să ne aducă izbăvirea.

De aceea am rămas în continuare stupefiaţi de îndepărtarea normalităţii noastre de realitatea cotidiană şi ne izolăm apatici în micile noastre bucurii cotidiene. E frustrant să nu poţi să-l consideri mizerabil pe cel de lîngă tine care a reuşit să se adapteze noilor reguli fără să te simţi ignobil şi tu. Poate de aceea clamăm neputincioşi uitarea. Cei slabi care nu reuşesc să se adapteze la noile reguli au nostalgia umilirii.

Cred că avem datoria morală – dacă nu pentru cei care au murit, adesea în lipsuri şi în chinuri groaznice, păstrîndu-şi credinţa că viaţa nu e valoare supremă, măcar faţă de cei care vin şi îi simţim apoape de noi – oricît de dureroasă ar fi rememorarea, de a nu lăsa uitarea să se aştearnă peste suferinţele îndurate, de a nu mai permite ca IDEEA să fie argument şi scuză pentru teroare. Sau cel puţin să încercăm.

Stelian STOIANOVICI
lou@personal.ro

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Fuga de prezent**
- **Sinceritatea**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Împăcarea dintre rege şi prezident

Nume însemnate ale publicisticii române au deplîns relativa indiferenţă pentru două aniversări ale lunii august, 40 de ani de la ridicarea Zidului de la Berlin şi 10 de la puciul ratat-(?!) de la Moscova. Deplîngere şi ea relativă, ca şi indiferenţa deplînsă, cîtă vreme, spre exemplu, la Berlin festivităţile comemorative au avut, deşi neprevăzute în program, chiar şi cîteva intense momente de îmbrînceli şi ghiontuieli – ceea ce, firește, nu e chiar o probă de apatie. Cît despre acel penultim puci din istoria Uniunii Sovietice, el a fost totuşi suficient de evocat în Occident. Unde s-a subliniat exact cît era nevoie, adică fin, că deşi ţinta complotiştilor, Gorbaciov, a fost salvată în august 1991, asta i-a permis lui Boris Elţîn, salvatorul, să o doboare el, peste cîteva luni, tot în urma unui fel de puci, dar unul birocratic, într-o noapte de chef cu vodcă, la care s-a hotărît încetarea din viaţă a URSS...

Aşa încît adăugarea pe lista regretelor a încă unei aniversări uitate nu poate fi decît riscantă. Două era oricum mult, dar trei...! Cu atît, mai ales, cu cît e vorba de o aniversare de-a noastră, românească, şi încă şi mai mult decît atît: o aniversare republicană!

Fiindcă s-au împlinit, în augustul ce trecu, şi 131 de ani de la Republica din Ploieşti. Bine-bine, se poate spune, dar 131 nu e o cifră rotundă! Întîmpinare slabă. Republica de la Ploieşti a fost aşa de deosebită de alte evenimente similare încît se cuvine sărbătorită mai cu seamă cînd nu se împlineşte un număr rotund de ani de la proclamarea ei.

Republica de la Ploieşti a fost „un stat care, deşi a durat numai vreo cincisprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană. Născută din, prin şi pentru popor, pe la două ceasuri în dimineaţa zilei de 8 august 1870, tînăra republică a fost sugrumată în aceeaşi zi pe la ceasurile patru după amiază". Aşa a scris Caragiale, fost cetăţean şi fost amploaiat al Republicii prahovene. Ca Ianaev, la Moscova, în august '91, care se întărise preventiv cu vodcă, şi la Ploieşti conspiratorii cam chefuiseră înainte, dar nu de teamă, ca rusul, ci aşteptînd veşti. Ei jucaseră *la chilometru*, un joc normal pentru o viitoare republică podgoreană (nu e greu jocul, regulile pot fi găsite la Caragiale). Toiul revoluţiei e atins cînd, pe la toate răspîntiile urbei, se desfundă *boloboace*, „în sunetele marşului eroic de la '48", iar apoi se merge la grădină, la *ziafet*, cu grătare fumegînd şi tot alte şi alte *boloboace*, a căror iute golire nu face decît să exprime în alt chip, foarte plăcut altminteri, febrilitatea istorică a momentului. „Boloboacele golite – notează acelaşi cronicar – se rostogolesc hodorogind departe, ca nişte ruginite instituţiuni ce nu mai corespund exigenţelor moderne, şi, în locul lor, se-mping cu greutate alte boloboace pline, ca nişte reforme pe care le reclamă spiritul progresist al timpului şi interesele vitale ale societăţii". Setea de reforme la români, se vede, nu e chiar un lucru nou! Atîta doar că Reacţiunea, în loc să doarmă, interveni cu grăbire şi trimise un batalion de vînători.

Capul republicii ploieştene, Alexandru Candiano-Popescu, avea să devină, după fix zece ani, aghiotant regal – aghiotantul regelui Carol I, a cărui detronare o anunţase la 8 august 1870. Fusese el arestat atunci, arestat şi judecat, dar juraţii îl achitaseră. A plecat în Italia (normal, patria lui *Galibardi)*, a făcut studii de drept, s-a ales deputat, a reintrat în armată (de unde ieşise, cu grad de căpitan, în 1867, după ce cu un an înainte fusese în complotul care-l răsturnase pe Cuza), a fost erou la Griviţa, în '77, pe urmă prefect al poliţiei, iar din 1880 pînă în 1892, doisprezece ani, aghiotant regal.

Mai înainte însă, la doar cinci ani de la sugrumarea junei republici, regele şi revoluţionarul se împăcaseră într-un chip foarte romantic. O descriere a marii scene a lăsat Candiano-Popescu însuşi*. Se alesese deputat şi făcuse o declaraţie cum că nu va mai fi împotriva dinastiei, ci „numai contra guvernului Catargiu", a conservatorilor. Regele mai încercase să-l vadă, încă din 1870, mai încercase şi Regina, care-l întîlnise la Napoli, dar orgoliosul prahovean nu s-a lăsat („Voi intra la palat pe uşa cea mare"). Acum, în 1875, după „declaraţiune", s-a dus. Regele şedea în pat, avusese „un accident de drum de fier, venind de la Giurgiu". *Un pat de lagăr*, consemnează Candiano. Urmează dialogul. Regele: *Sunt fericit, d-le Candiano, a te vedea în casa mea, căci ai şi prilejul să vezi că uşile palatului meu nu sunt zidite şi cine voieşte să mă vadă este primit. (...).* Republicanul: *Văd bine, Măria ta, dacă un mare vinovat ca mine s-a putut apropia de Măria ta, spre a-şi mărturisi greşeala sa.* Regele: *Trecutul dumitale te onorează. Şi niciodată această întîlnire dintre noi nu s-ar fi înfăptuit dacă n-aş fi avut adînca pătrundere că d-ta eşti un mare patriot şi că numai împins de cel mai înflăcărat patriotism, cu toate că foarte imprudent, ai ridicat steagul revoluţiei în contra mea. Sunt fericit însă că astăzi, după ce ai dobîndit mai multă experienţă, după ce ai îmbrăţişat studiul legilor, după ce ai văzut cum se guvernează într-alte state, ai putut, în cunoştinţă de cauză, să mă judeci. Eu unul îţi declar că un monarh trebuie să sprijine tronul său pe ceea ce rezistă, nu pe ceea ce se mlădiază şi, de aceea, primesc cu mulţumire cînd un caracter ca al d-tale se face propteaua tronului.*

Cei doi bărbaţi care îşi vorbeau aşa aveau 36 de ani (regele) şi 34 (republicanul). Cîtă vreme Candiano a fost aghiotantul lui Carol I, cei doi s-au înţeles, pare-se, foarte bine mai ales în privinţa *claselor diriguitoare*: că pe ele nu se poate pune nici un temei, *fiindcă sunt îmbuibate de patimi mici*. Trecut-au anii?!

*Cf. Alexandru Candiano-Popescu, *Amintiri din viaţa-mi*, vol. II, ediţie îngrijită de Constantin Corbu, Editura Eminescu, 1999.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Nevasta lui Frankenstein

Varianta romantică a lui Frankenstein, prezentată zilele trecute la televizor, are în ea o idee ce nu putea fi decît „romantică", dar care încetează să mai fie desuetă dacă o iei puţin în serios. Frankenstein, demonicul, nu este decît un ucenic vrăjitor cam mic burghez şi neinteresant. *Creatura* sa are însă ceva de spus. Ea este acolo pentru a ne prezenta ingredientele umanului. În reţeta *creatorului* său, acestea se rezumă la o combinaţie savantă de materie şi energie. La acestea se adaugă, nu se ştie cum, vorbirea, gîndirea, emoţiile. Toate acestea însă nu fac decît să trezească în *creatură* nevoia de uman – şi să o facă nefericită că rămîne în continuare doar o *făcătură*. Ceva îi lipseşte pentru a deveni om. Nu vă gîndiţi imediat la suflet, că nu despre acest ingredient inefabil şi confuz este vorba, ci despre ceva mult mai concret şi precis: creatura nu poate deveni „umană" *deoarece este singură*. Primul cuvînt pe care îl învaţă pe calea umanizării sale este *prieten* – pentru a descoperi apoi imediat imposibilitatea sa de a avea prieteni şi astfel totala sa excludere din uman. Drept care se hotărăşte să se răzbune pe *creator* pentru că a făcut-o cu acest handicap, şantajîndu-l pentru a obţine... o nevastă. Aşa şi doar aşa – adică în doi – umanul din sine s-ar fi împlinit chiar şi în pustiul de gheaţă al Polului Nord. Ceea ce urmează deja nu mai contează.

O mare problemă a ştiinţelor sociale a fost – şi rămîne încă – ceea ce Coleman numeşte *engine of action*. Adică „mobilul prim" al naturii umane, pe care să te poţi bizui în încercarea de a înţelege această natură umană şi manifestările ei. Economiştii – şi o dată cu ei cam toată gîndirea dominantă a secolului nostru – sînt convinşi că au găsit de multişor răspunsul: *interesul individual* ca singur mobil „natural", vizînd, generic, *bunăstarea*, maximizată condiţionat prin mijlocul *alegerilor raţionale*. Piaţa vine apoi şi agregă aceste interese egoiste într-un maxim de *bine public*.

Parabola simplă şi didactică a lui Frankenstein sugerează însă, în felul ei, altceva: nevoia primară a umanului este aceea de apartenenţă, de a-fi-împreună. Şi într-adevăr, de un singur lucru putem fi siguri referitor la „natura umană": că nici un om nu poate exista ca om *absolut* singur. „Mobilul prim" nu ar mai fi atunci obţinerea unei „condiţii rare" (bunăstare etc.), ci păstrarea unei „condiţii indispensabile": nevoia dublă de asigurare a apartenenţei şi de evitare a excluderii, un fel de joc dintre un *Eros* şi un *Thanatos* ai socialului. Ceea ce, mai departe, înseamnă o „răsturnare copernicană" a modului nostru prezent de punere a problemei: *apartenenţa* nu este ceea ce trebuie explicat pornind de la individul izolat şi interesele sale, ci ceea ce explică individul, speranţele şi angoasele sale.

Nici o organizare socială concretă nu poate distribui însă în mod uniform apartenenţa, chiar dacă democraţia şi Drepturile Omului au adus în acest sens minunate soluţii de principiu. Apartenenţa *unora* nu se asigură, în fapt, decît prin excluderea *altora*. Şi acest joc este, poate mai presus de toate, cel care-i face pe oameni să viseze şi să se înfioare.

Drept care vin şi mă rog: *fereşte-mă, Doamne, de singurătate, căci cu sărăcia m-oi descurca eu!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Reformă, frustrare, conflict

În 1990, argumentul a fost următorul: nu poţi să arunci copilul care nu ştie să înoate în bazin şi să-l laşi să se înece. Era dat exemplul negativ polonez, cu mulţi şomeri şi întreprinderi închise. Să facem, întîi sectorul de stat să meargă şi apoi îl privatizăm. O metafora chirurgicală era dragă celor cărora terapia de şoc li se părea desprinsă din filmele *horror*: dacă facem o reformă rapidă riscăm ca operaţia să reuşească şi pacientul să moară.

După 11 ani, ar fi trebuit să culegem roadele modelului românesc de reformă: calculată, înţeleaptă, calmă, controlată. În fapt, economia şi societatea s-au împărţit în două: cea care s-a descurcat pe cont propriu şi cea care a rămas dependentă de stat, bălăcindu-se pe mal. Această concluzie este riguros şi dureros demonstrată în numărul patru al *Raportului de avertisment privind potenţialul de criză*, scos de Societatea Academică din România. Printr-un sondaj focalizat pe potenţialul de conflict social, lucrarea surprinde cele două societăţi: o majoritate (57%) care susţine dependenţa faţă de stat, în timp ce 36% sînt individualişti şi se bazează pe puterile proprii. În majoritatea lor, românii sînt ceea ce autorii numesc „capitalişti rezervaţi": sînt de acord că întreprinderile private sînt mai bine administrate decît cele de stat, însă această calitate superioară este un cost suportat de angajaţi, astfel încît poziţia faţă de privatizare este mereu ambivalentă: privatizarea este bună în sine, dar personal ar alege să lucreze la stat. Nu este foarte clar ce înţeleg prin privatizare, de vreme ce 57% cred că statul ar trebui să continue să aibă un cuvînt de spus în modul de funcţionare a întreprinderilor şi după vînzarea lor. Un fel „de să se privatizeze primesc, dar..."

Cealaltă Românie este mai nehotărîtă, oricum mai mică: 27% din populaţia urbană, majoritatea lucrînd în sectorul privat, ar favoriza desfiinţarea sectorului de stat care provoacă pierderi. Dar, cel mai usturător eşec al reformei româneşti se vede din faptul că cei care preferă să muncească în sectorul de stat sînt semnificativ mai săraci, mai în vîrstă sau au un nivel mai scăzut de educaţie. Aşa cum spune studiul: „concluzia evidentă ce se desprinde din modelele noastre este că dependenţa faţă de stat şi *capitalismul rezervat* sînt un produs al reformei întîrziate din România, favorizată de persistenţa unui sector de stat extins... Nu numai că oamenii nu sînt conştienţi de noile reguli ale jocului, dar se şi hrănesc cu iluzii datorită persistenţei unui sector de stat uriaş, dar falit. Cu cît o familie depinde mai mult de stat, cu atît membrii acesteia devin mai neîncrezători în sine şi mai puţin întreprinzători, lărgind cercul vicios al dependenţei faţă de stat. Aceasta, la rîndul său, sporeşte frustrarea socială a indivizilor săraci care depind de stat, scepticismul general şi neîncrederea în reforme" (studiul s-a ocupat în particular de percepţia asupra reformei sistemului de pensii).

Etatismul şi reforma bine strunită nu au dus decît la un cerc vicios. După ce am avut grijă ca pacientul să nu moară, l-am obişnuit cu perfuziile şi a devenit un bolnav cronic.

Sărăcia structurală provocată de amînarea reformelor naşte fenomene perverse: societatea devine tot mai conflictuală. Majorităţi considerabile văd realitatea prin prisma unor permanente conflicte. Aproape 60% din români consideră că există un conflict între lucrători şi patroni şi între săraci şi bogaţi, 59% consideră că există conflicte între români şi romi, 51% identifică existenţa unui conflict între „clasa politică" şi restul românilor, aproape jumătate văd tensiuni între români şi maghiari. Iar analiza detaliată arată o realitate oarecum ameninţătoare: aceiaşi oameni percep acut toate aceste conflicte, ceea ce înseamnă că un om care consideră că există un conflict între săraci şi bogaţi va crede, probabil, şi în cel dintre români şi romi. Studiul vorbeşte despre o majoritate „orientată către conflict", o majoritate care, foarte probabil, va avea sentimentul existenţei conflictului indiferent de natura acestuia. Cei care se cred mai ameninţaţi de această realitate sînt cei care consideră că nu o duc bine, cei care şi-au pierdut locul de muncă (sau cineva din familia lor) indiferent dacă acum muncesc undeva, cei cu educaţie mai scăzută, cei din micile oraşe (cele mai afectate de un şomaj cronic, specific reformei întîrziate). Invidia socială se combină cu accente rasiste, ostilitatea faţă de romi se alimentează din frustrare, ţapii ispăşitori sînt uşor de găsit. Cu alte cuvinte, surogatul românesc al clasei mijlocii amestecă resentimentul social cu ostilitatea etnică.

Nu deducem de aici probabilitatea izbucnirii peste o lună a unor dezordini civile, pogromuri rasiale ş.a. O societatea, chiar bolnavă, îşi creează mecanisme de control. Alte studii arată că în România, sectorul gri, economia informală produce aceste mecanisme de control. Fără o societate sănătoasă, violenţa înăbuşită poate izbucni oricînd. Soluţiile radicale pot cîştiga teren. Chiar şi prin alegeri.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Sfîrşitul istoriei

Vîlva pe care faimoasa lucrare a lui Francis Fukuyama o stîrnise la apariţie nu i-a îngăduit totuşi să fie inclusă în bibliografia învăţămîntului ideologic indigen. Redusă la un singur autor, respectiva bibliografie nu omitea totuşi tulburătoarea întrebare: cum stăm cu istoria?, căreia îi dădea nu unul, ci două răspunsuri la fel de tranşante. Primul răspuns: departe de a lua sfîrşit, istoria de-abia începe, dovadă intrarea ei într-o epocă a cărei grandoare nu se măsoară în ani, ci în carate. Al doilea răspuns: istoria ia evident sfîrşit tocmai atingîndu-şi ţelul secular în ivirea acestei epoci.

Lăsîndu-ne fără învăţămînt ideologic, tranziţia pare să ne lase, de asemeni, dacă nu fără istorie, măcar fără partide istorice. Nici ele, nici liderii lor tradiţionali nu au supravieţuit represiunilor la care le-au – şi i-au – supus dictatura stalinistă. Doar cîţiva foşti militanţi tineri, ajunşi la vîrste matusalemice, au încercat după decembrie 1989 să reia firul întrerupt al acestei tradiţii. Sub dubla siglă a PNŢ şi a PNL s-a înjghebat o firavă opoziţie înăuntrul căreia prevalenţa au dobîndit-o urmaşii lui Maniu şi Mihalache.

Amnistiaţi după ani grei de detenţie, ei au trăit întregul sfert de secol ceauşist fără ca vreunul să se fi afirmat printre disidenţii notorii ai acelor vremi. Ei nu s-au aflat în fruntea şi nici măcar în mijlocul luptătorilor din zilele şi nopţile revoluţiei şi nici nu au prezentat propriul lor program politic de înlocuire a dictaturii care să rivalizeze ca promptitudine şi plauzabilitate cu cel al foştilor reformişti din PCR. Anunţînd reînvierea PNŢ, ei au început prin a-i ostraciza pe foştii comunişti, spre a căror racolare s-au avîntat apoi cu o viteză comparabilă.

Imprimînd partidului trăsături ale unui ordin gerontocratic, ei s-au declarat monarhişti, convingere la care au renunţat fără să se explice. Lipsiţi de o bază socială şi de o viziune doctrinară contemporană, ei au încercat să doteze partidul cu o nouă identitate, rebotezîndu-l şi asociindu-l unei internaţionale democrat-creştine ale cărei afinităţi cu ortodoxia nu sînt lesne de desluşit.

Proiectaţi în jilţurile puterii de repetatele eşecuri ale FSN, eroii acestor peripeţii au demonstrat un amatorism politic mai presus de cele mai pesimiste aşteptări. În fruntea statului au proţăpit un autentic personaj de telenovelă neaoşă; au schimbat trei prim-miniştri, dintre care doi nu au înţeles să părăsească slujba fără a părăsi şi partidul.

Dezolanţi în ceasul victoriei, ei se arată de-a dreptul lamentabili în cel al înfrîngerii. Acuzaţiile de nepotism, de corupţie şi de abuzuri nu le mai sînt adresate de adversari clevetitori, ci de foşti colaboratori care ştiu despre ce vorbesc. Indecenţa sudalmelor cu care se gratifică aşterne peste rămăşiţele fostului PNŢ o lespede cu aer definitiv. Misiunea de a urni totuşi această lespede îi este încredinţată unui fost prim-ministru falimentar şi întemeietor al unui partid dezertor.

Gîlceava ţărănistă îl confirmă pe Fukuyama, dar numai pe jumătate. Alunecînd din tragic în ridicol, ea nu atestă sfîrşitul istoriei, ci doar pe cel al unui partid istoric care nu mai poate reînvia. ▲

BARBURISME

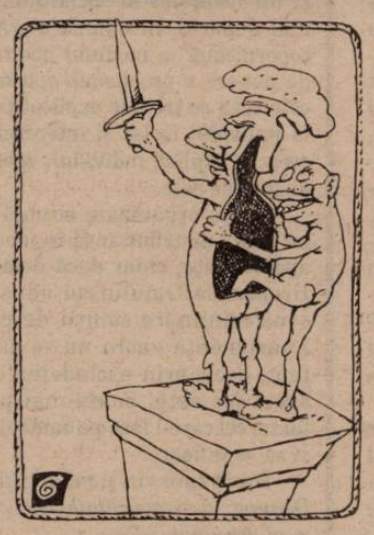

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Instituţii de presă

● Revista *22* a ajuns la numărul 600. Este o cifră pentru care membrii redacţiei şi colaboratorii merită felicitări şi urarea de a le oferi cititorilor, cu aceeaşi consecvenţă, încă multe numere. Apărută în 1990, cînd societatea românească trăia din plin confuzia, dar şi polarizarea primilor ani ai tranziţiei, publicaţia editată de Grupul pentru Dialog Social s-a impus, în primul rînd, prin calitatea intelectuală a textelor publicate. Din articolele şi interviurile apărute de-a lungul timpului în *22* se pot realiza cîteva consistente antologii de cea mai bună factură, care ar reprezenta o pagină importantă în istoria spiritului public din anii tranziţiei. Apariţia şi consolidarea societăţii civile în România postcomunistă, cu victoriile, dar şi cu nereuşitele ei, nu poate fi concepută fără dezbaterile şi polemicile găzduite de revistă. „Reinventarea politicului", după expresia lui Vladimir Tismăneanu, şi-a avut un „cap de pod" solid în consecvenţa *22*-ului de a propune teme de reflecţie, de a crea punţi către Occident, de a-şi ţine publicul la curent cu ce se întîmplă în celelalte ţări postcomuniste. „Vizitată" de mineri, considerată la începuturile sale „oază a agenturilor străine", uitată uneori chiar de către cei pe care i-a susţinut, revista a avut destui duşmani: aceiaşi pe care-i are şi democraţia. Dar meritul ei este în primul rînd acela al consecvenţei cu care şi-a asumat condiţia. Poate că militantismul său a fost adesea prea ferm, stimulînd, de „partea cealaltă", un radicalism pe măsură; poate că dialogul s-a purtat uneori între cei deja convinşi de necesitatea lui, nereuşind să-i implice şi pe „ceilalţi", care chiar aveau nevoie să înveţe arta şi tehnica dialogului; dar prestigiul cucerit şi rezistenţa ei în timp arată cît a fost de necesară. I s-a reproşat adesea *elitismul*; e o meteahnă veche, în lumea noastră mică, aceea de a-i reproşa unui om sau unei instituţii că nu este altceva decît spune că este. Cînd a apărut *Dilema*, spirite peste măsură de sceptice, fixate ferm pe baricade definitive, au văzut o oarecare concurenţă între noi, cu „prezumţia de neloialitate" cu tot. Viaţa, piaţa, publicul şi feţele adesea surprinzătoare ale tranziţiei au dovedit că spaţiul dezbaterii publice, prin definiţie unul deschis, are suficiente resurse de diversitate. În acest spaţiu, revista *22* îşi are un loc al său, bine definit, iar cele 600 de numere de pînă acum au fixat repere dintre cele mai consistente.

● Centrul pentru Jurnalism Independent este o instituţie discretă şi eficientă sau, mai bine zis, a găsit proporţia perfectă între cele două însuşiri. Organizează cursuri şi programe pentru jurnalişti, face parte dintr-o reţea est-europeană pentru profesionalizarea presei, colaborează cu importante instituţii internaţionale care activează în domeniul mass-media (precum Freedom Forum, Independent Journalism Foundation, Article XIX), realizează colocvii şi dezbateri pe teme specifice breslei. Am primit de curînd cîteva publicaţii editate de CJI în cadrul programelor sale şi am descoperit că jurnalismul se poate face, şi în România, *altfel*. Una dintre ele, *JAP* („jurnalişti activi profesionişti"), este o revistă pentru adolescenţi scrisă de liceenii care au urmat cursurile ProMedia II finanţate de USAID. Adolescenţii scriu, cu inteligenţă şi detaşare, despre problemele lor: anchete şi reportaje în licee, editoriale despre bursele de merit sau despre discriminarea fete/băieţi, un reportaj despre consumul de droguri, altul despre notele de la şcoală ale tinerelor vedete ş.a.m.d. *Negru pe alb* este o publicaţie a Programului de pregătire jurnalistică pentru tinerii romi; subiectul cel mai interesant este discriminarea cea de toate zilele, surprinsă de tinerii reporteri în şcoală ori pe stradă, în gesturi anodine şi în prejudecăţi puternic instalate. În sfîrşit, *Youth News* este editată la Cluj, în cadrul Şcolii de vară pentru jurnalişti liceeni, şi este scrisă în engleză, maghiară şi română. Toate aceste reviste sînt, desigur, nişte experimente, şi nu e sigur că toţi liceenii care le-au creat vor deveni jurnalişti. Dar nici nu are importanţă: felul lor de a scrie e conform regulilor jurnalismului, clar şi la obiect, cu umor, dar şi responsabilitate. Iar din articolele lor se observă limpede o altă privire asupra lumii, proaspătă şi onestă, mult diferită de întunecarea de toate zilele a ziarelor noastre „mari" şi „serioase". Aceste publicaţii de practică şi formare a tinerilor ne îndreptăţesc să credem, ca şi toate celelalte programe ale CJI, că drumul spre un jurnalism profesionist, de informaţie, poate fi parcurs, iar tinerii sînt cei mai potriviţi pentru asta. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Din nou despre plictis

Cînd scriam aici, în urmă cu cîteva săptămîni, despre plictis, încă nu văzusem cartea apărută la Amarcord cu titlul *Plictiseala – melancolie fecundă*. E traducerea (realizată de Lizuca Ciobanu şi Dana Gheorghiu) unui volum din seria – excelentă – scoasă de editura franceză Autrement, serie tematică, abordînd cele mai variate subiecte dintr-o perspectivă ce se doreşte mai curînd non-conformistă, chiar dacă unele texte sînt doar nişte tradiţionale – şi utile – *mises au point*. Volumul despre plictiseală e coordonat de Didier Nordon şi include colaborările unor scriitori – Charles Juliet, matematicieni – Jean-Paul Delahaye, filosofi – Jean-François Gautier, Olivier Cauly, sociologi – Babacar Sall etc. În prefaţă, Didier Nordon citează, cu umor, o vorbă a unui personaj balzacian (Mistigris, din *Un début dans la vie):* „Plictiseala s-a zămislit într-o zi la Universitate". Mod de a avertiza şi asupra riscurilor pe care le prezintă tratarea erudită, „ştiinţifică", a subiectului.

Fizician, Georges Lochak declară, din capul locului, că nu se plictiseşte niciodată: lucrează, scrie, citeşte, recitеşte, hoinăreşte, vizitează, priveşte, se întîlneşte cu prietenii, merge la teatru, la cinema. Aminteşte, apoi, o replică uimitoare a celebrului Louis de Broglie (fondatorul mecanicii ondulatorii): „Cum vreţi ca astăzi cultura să nu fie decadentă, cînd îi lipsesc două ingrediente principale: trîndăvia şi plictisul?" Louis de Broglie, care a lucrat o viaţă întreagă de dimineaţă pînă seara şi care, pretinde discipolul său, nu a plecat niciodată în vacanţă, făcea de fapt distincţia între plictiseala agreabilă şi reconfortantă (plimbările solitare, visarea, meditaţia) şi distracţiile acaparante şi frivole – televiziunea, reuniunile, călătoriile...

Acestea din urmă au devenit astăzi, ştim bine, modalitatea principală de a (ne) umple timpul. Olivier Cauly arată (nu e nici primul, nici ultimul care face această demonstraţie) cum a reuşit televiziunea să devină profund plicticoasă. Aici se află „paradoxul mediatic prin excelenţă: să devii plictisitor cu ajutorul dorinţei de a lupta împotriva plictiselii". Totul, în jurul nostru, ne obligă să avem privirea ocupată: megamaşina mediatică nu se opreşte niciodată, vorbărie neîntreruptă la radio, seriale TV, *talk-show*-uri, logica reproducerii uniforme a aceluiaşi lucru este identică logicii plictiselii („Nimic nu se aseamănă mai mult cu o zi mediatică decît o altă zi"). Pasivitatea telespectatorului consacră fuziunea perfectă dintre divertisment şi plictis: „televiziunea a născocit perfecta continuitate a ceea ce distrează şi a ceea ce plictiseşte, a ceea ce reţine atenţia şi a ceea ce oboseşte, a ceea ce goleşte şi umple dintr-o mişcare".

Nu altceva ne-a adus informatica, opinează Jean-Paul Delahaye, el însuşi – surpriză! – matematician şi informatician. Poşta electronică, navigarea pe Internet ţin de ceea ce el numeşte „plictiseala frenetică". Ca şi în cazul *zapping*-ului, practică legată acum inextricabil de folosirea telecomenzii. *Web*-ul a dat naştere unui soi de „ţopăială universală": sărim de la o informaţie la alta, de la un mesaj la altul, pierdem tot mai multă vreme aruncînd la coşul de gunoi (electronic) *e-mail*-urile inutile, ne deplasăm de la o pagină la alta aşteptînd, aşteptînd şi iar aşteptînd, pînă cînd reţeaua îţi răspunde (dacă îţi răspunde). Plictiseala simplă s-a transformat într-o plictiseală multiplă: „Trăim o epocă de fragmentare şi multiplicare a plictiselii. În locul unei singure aşteptări îndelungate se succed, ameţitor, o multitudine de aşteptări mărunte. Plictiseala a devenit agitată, haotică, mai efemeră poate, dar iterativă". Şi încă: „Tehnica dă plictiselii o nouă înfăţişare, o decupează în fragmente tot mai mici, în curînd microscopice, însă nu o suprimă niciodată... (...) În faţa ordinatorului nu mai rămîne decît plictiseala rece şi profundă, fragmentată de tehnica modernă..."

Să mai notez, pe lîngă un proverb iudeo-arab citat de Anne Szulmajster-Celnikier: „Dacă nu ar fi frigul de vineri seara şi plictiseala de sîmbătă seara, nu s-ar mai însura nimeni", consideraţiile sociologului Babacar Sall despre plictiseala în Senegal; africanii, pare-se, refuză plictiseala (trăind-o sub regimul nostalgiei sau al bolii) şi o consideră, în schimb, o patologie a omului alb... Sall aminteşte, în acest sens, de filmul lui Tavernier, *Coup de torchon* (turnat la Saint-Louis-du-Sénégal), film pe care îl menţionam şi eu, în cu totul alt context, în articolul meu despre plictis.

A propos. La un moment dat se vorbeşte despre „volumul (sic!) *Vacances de M. Hulot*": traducătoarele (tinere, bănui) ignoră, probabil, filmul lui Jacques Tati, genială metaforă a plictisului modern, care arată cum – o spune admirabil Pierre Sansot – „bătăile de aripă ale aproapenimicului au ajuns să izgonească demonii derizoriului..." ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Obsesia imaginii (II)

Încheiam articolul de săptămîna trecută spunînd că obsesia pentru propria imagine poate deveni foarte uşor fatală pentru cariera unui politician. Tentaţia e mare: amestecul dintre ego-ul naturalmente supradimensionat al politicianului şi necesitatea reală, în termeni politici, a preocupării pentru propria imagine este irezistibil. Orice politician român ştie azi foarte bine că o campanie de imagine profesionistă îi aduce, pe termen scurt, puncte. De aceea, şi la noi şi aiurea, campaniile electorale, prin definiţie perioade foarte scurte imediat înaintea alegerilor, sînt perioade în care se manevrează imaginile politicienilor. Campaniile electorale sînt perioadele în care politica funcţionează exclusiv cu reprezentări şi simboluri. Atunci, nimic nu este mai important decît o percepţie publică pozitivă şi nimic nu este mai distrugător decît o percepţie publică negativă. Percepţiile, ştim încă de la vechii greci, sînt de cele mai multe ori înşelătoare. Dacă mai adăugăm şi faptul că, în politică, percepţia publică are o însemnată doză de subiectivism, pentru că se amestecă cu convingerile şi cu experienţele personale care pre-există, vedem limpede că percepţia publică a politicianului este departe de ceea ce am numi, într-un plan mult mai înalt şi mai riguros, cunoaştere. Orice campanie de imagine se bazează pe această mică şi vinovată prezumţie. Şi politicianul şi specialistul în imagine de lîngă el ştiu bine că percepţia publică este manipulabilă. Şi, într-adevăr, este manipulabilă, dar în ambele sensuri.

Ştim deja din experienţa noastră democratică că există campanii pentru promovarea unei imagini pozitive şi campanii de denigrare. Marele avantaj al democraţiei este că, în virtutea libertăţii de expresie, pot exista concomitent mai multe campanii de imagine, de multe ori referitoare la acelaşi politician şi, de cele mai multe ori în acest caz, există campanii cu intenţii opuse. În faţa unui asemenea bombardament mediatic care poate deveni foarte uşor năucitor, de cele mai multe ori alegătorul simplu se retrage. Iar, dacă se întîmplă ca toate variantele raţional posibile să fie tema cîte unei campanii de imagine în derulare, atunci alegătorul, fără să fie turmentat, ajunge la celebra dilemă caragialiană.

Ştiu, a vorbi despre deplina onestitate în politică este fie naiv, fie campanie electorală. Dar, totuşi, onestitatea înseamnă mult pentru opinia publică şi, mai mult decît atît, indiferent de măiestria făuritorilor de imagine, onestitatea se vede imediat. Este, probabil, singurul element al imaginii unui politician care nu poate fi trucat. Ca un făcut, orice încercare de atribuire a onestităţii acolo unde aceasta nu există evidenţiază şi mai mult lipsa ei. Profesioniştii în ale imaginii ştiu că din partea publicului, destinatarul imaginii, nimic nu este mai uşor detectabil şi nimic nu surprinde mai violent în promovarea unei imagini decît lipsa onestităţii. Privind din această perspectivă, cred că rezultatele tuturor scrutinurilor electorale din România post-comunistă pot fi apreciate astfel: întotdeauna au pierdut cei care nu şi-au putut dovedi cît de cît onestitatea. Dar ce înseamnă „onestitate" în acest context? Cînd vorbim despre imagine, onestitate nu poate fi decît congruenţa dintre realitate şi reprezentarea ei. În plus, mai apare şi o problemă a accentelor. Imaginea unui politician nu este plată, statică, de specia fotografiei. Ea are lumini şi umbre, trăsături care apar şi dispar, care se accentuează sau devin discrete, ca în cinematografie. Onestitatea înseamnă că imaginea din „film" să fie una de reportaj onest şi nu una de *science-fiction*. Onestitatea nu înseamnă neapărat un discurs masochist în care politicanul să se căiască continuu pentru greşelile sale, ci înseamnă, doar, asumarea greşelilor. Firește, politicianul trebuie să sublinieze, mai ales, trăsăturile pozitive ale chipului său, umbrele şi derapajele fiind materia primă a opozanţilor săi. Nimeni nu poate pretinde unui politician să se lanseze, public, într-o amară autocritică. Dar limitele onestităţii sînt, desigur, depăşite cînd imaginea politicianului ne arată un înger harnic. Cînd se construieşte imaginea, cred că singura libertate a profesionistului este aceea de a plasa accentele astfel încît să obţină efectul dorit. Accentele cu care se operează nu trebuie, în nici un caz, să oculteze realităţi sau să promoveze ficţiuni.

Competiţia politică nu e numai o competiţie între idei sau între acţiuni politice, ci şi o competiţie între persoane. Într-o societate cum este cea românească de la începutul secolului al XXI-lea, mult mai importantă este calitatea umană care apare în imaginea promovată, decît ideile politice care susţin o candidatură sau alta. Pe scurt, cred că pentru România cartea cea mai importantă de jucat în cariera unui politician este onestitatea şi aceasta este, cred mai departe, cartea cîştigătoare. Cîştigătoare şi pentru politician şi pentru noi. Pentru ca să nu fie catastrofală, obsesia pentru propria imagine trebuie să devină obsesia pentru onestitatea imaginii. În rest, trebuie să ne amintim celebra aserţiune de la începutul *Tratatului de semiotică generală* a lui Eco: „Dacă ceva nu poate fi folosit pentru a minţi, atunci nu poate fi folosit nici pentru a spune adevărul, deci nu poate fi folosit pentru a spune ceva".

▲

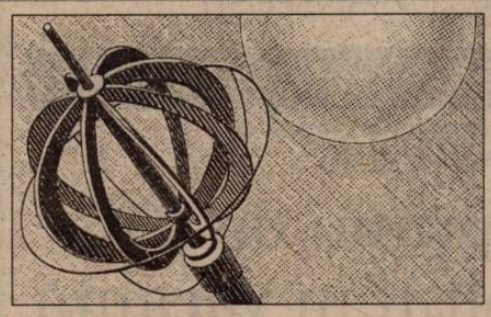

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Insula Nauru

Cu excepţia celor direct responsabili, nimeni nu s-a grăbit să condamne intransigenţa premierului John Howard, care a folosit armata pentru a împiedica acostarea într-un port australian a vasului Tampa, cu refugiaţi la bord. În conformitate cu dreptul mării, romanticul căpitan norvegian i-a salvat pe cei 438 de refugiaţi, în cea mai mare parte afgani, de pe un vas indonezian gata să se scufunde. Timp de zece zile, cît a durat prima parte a crîzei, autorităţile australiene, dorind să evite comparaţia cu vasele emigranţilor evrei din timpul celui de al doilea război mondial, au furnizat hrană şi un elementar ajutor medical, dar au refuzat cu înverşunare accesul refugiaţilor pe teritoriu, interpretînd legile de pe mare şi de pe uscat într-un sens convenabil atitudinii lor. Crucea Roşie şi organizaţiile neguvernamentale s-au indignat, dar guvernele, în majoritatea lor, s-au făcut că nu observă. Două dintre ele, cele de la capetele Canalului Mînecii, erau ocupate cu discuţii neprietenoase despre politicile faţă de imigranţii ilegali, care îşi riscă viaţa dovedind o uimitoare inventivitate pentru a ajunge în Anglia, unde pot conta pe o atitudine mai binevoitoare decît în Franţa.

În răspăr cu prevederile Convenţiei de la Geneva, din 1951, care reglementa problema refugiaţilor politici, slujind drept armă împotrîva lagărului comunist, ţările bogate se străduiesc acum să se apere printr-un sistem de milioanele de săraci, oaspeţi nepoftiţi la un banchet unde gazdele sînt decise să fie mai vigilente. Piaţa muncii se resimte de pe urma afluxului de mînă de lucru ieftină, iar toleranţa faţă de străini a început să se exprime şi în ţările civilizate prin incendii şi violenţă. Partizanii măsurilor ferme din ţările bogate susţin că reglementările şi facilităţile pentru imigranţi erau gîndite pentru persecutaţii politic şi nu pentru cei ahtiaţi după cîştig. Ceea ce-i uneşte pe rezistenţii bineveniţi cu săracii rău primiţi este disperarea. Faptul că în Europa sau în Australia ei aşteaptă luni de zile, în lagăre precare sub raportul condiţiilor, să li se clarifice situaţia, nu-i descurajează. Pentru mulţi dintre ei, lagărele oferă condiţii superioare de trai şi de confort celor de acasă.

Europa este pe cale de a deveni o fortăreaţă, iar Australia este decisă să-şi folosească poziţia geografică în acelaşi scop. Şi aşa cum membrii Uniunii Europene cer vize cetăţenilor veniţi din ţările cu frontiere neglijent păzite, Australia reproşează Indoneziei şi Malaieziei uşurinţa faţă de cetăţenii din Afganistan, Pakistan sau Kaşmir. „Ei nu sînt adevăraţi refugiaţi", spune Howard, dar privindu-i, îngrămădiţi la bordul vasului Tampa, nu reiese ce le lipseşte sau ce le prisoseşte pentru a fi adevăraţi.

Presiunile imigranţilor se exercită asupra ţărilor bogate. Ca regulă, în ţările bogate drepturile omului sînt respectate şi se fac mari eforturi pentru a le obliga şi pe cele sărace să le respecte. Şi în timp ce acele ţări sărace doritoare de integrare în fluxurile politicii mondiale se străduiesc să facă rost de banii necesari asigurării dreptului la viaţă, la muncă, la educaţie (eficiente în stăvilirea emigraţiei), dreptul de a alege ţara de reşedinţă este luat pe cont propriu de cei mai rezistenţi cetăţeni săraci. Şi pe măsură ce condiţiile legalizării situaţiei solicitanţilor de azil sînt tot mai aspre, creşte numărul „ilegalilor". Comentatorii atrag atenţia că aproape toate ţările care acum îşi închid graniţele au avut de profitat de pe urma graniţelor deschise: nimeni nu i-a întrebat pe aborigenii din Australia dacă vor să-i primească pe puşcăriaşii din Marea Britanie, ai căror urmaşi au devenit acum atît de exigenţi.

După complicate aranjamente diplomatice, Noua Zeelandă va primi aproximativ 100 de refugiaţi; marţi, ceilalţi se îndreptau spre insula Nauru, stat independent din Pacific, cu o suprafaţă de 21 km pătraţi şi cu o populaţie de 11.000 de locuitori. Nauru a devenit un loc în care mafia rusă îşi spală banii. Imigranţii afgani au făcut astfel turul complet al lumii şi i-au regăsit pe ruşii care în calitatea lor de ocupanţi sovietici au declanşat primul mare val de refugiaţi din ţara lor.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

En-gros şi en-détail

La Calafat am văzut în vara aceasta cea mai mică porţie de crenvurşti din viaţa mea. E vorba de un sfert de cîrnăcior, tăiată la comanda unui bătrîn murdar şi nebărbierit, care n-avea mai mult de 1.500 de lei „la viaţa mea", ca să-l citâm. Vînzătoarea i-a cîntărit-o şi s-a înduplecat să pună ea restul, adică 1.000 de lei; pînă la valoarea calculată a îmbucăturii, identică în dimensiuni şi aspect cu degetul ei mic. Contrar aşteptărilor mele, omul n-a mîncat-o pe loc, ci şi-a luat-o la pachet, probabil ca aperitiv la cea de-a doua sticlă de votcă din ziua aceea.

Asta mi-a adus aminte de cea mai mare porţie de icre negre pe care am văzut-o vreodată. Şi nu într-un film despre deliciile vieţii pe Coasta de Azur, ci tot aici în România. Era la un festival de film, la care bufetul (nimeni nu se mai bazează doar pe artă ca să atragă publicul) cuprindea şi un platou mare cu icre negre. De el s-a apropiat unul dintre invitaţi, înarmat cu un polonic, confiscat probabil de la raionul de ciorbă de vis-à-vis. Cu unealta aceasta, omul a început să-şi care în farfurie icrele, pînă cînd a format un morman înalt cît o găină friptă, gata-gata să dea pe de lături. Fericit, consumatorul nostru s-a retras la masa lui, unde l-am putut urmări în următoarea oră de muncă cu fălcile, din ce în ce mai palid la faţă, însă incapabil de a se abţine de la o asemenea pleaşcă.

Între aceste două extreme se întinde cantina noastră naţională, fără separeuri, cu meniu mai mult sau mai puţin fix şi *aservire* promptă. Aici au succes chelnerii care ştiu să taie porţiile cît mai mici şi să aducă spirtul cel mai ieftin. Aici n-ajung creveţii şi nici homarii, pateul de gîscă ori asparagusul şi varza de Bruxelles, atît de încărcate de vitamine şi oligo-elemente. Însă ele trebuie că sfîrşesc în unele farfurii, odată ce supermagazinele cu pretenţii îşi permit să ţină metri întregi de rafturi şi frigidere ocupate cu animale marine şi de uscat (decedate ori aproape) pe care nu le găseşti nici la Zoo Băneasa.

Cu alte cuvinte, unii dintre noi au învăţat să trăiască.

Sigur, nu sînt de condamnat, odată ce vila s-a terminat de construit, iar o maşină mai rapidă şi mai neagră nu se poate cumpăra momentan. Şi totuşi, stîngismul de periferie cere răzbunare, în numele sărăciei în care trăiesc ceilalţi. Dreapta revanşardă (cum îi plăcea să-i spună dl preşedinte) ne sfătuieşte să-i admirăm, în numele liberei initiative, a dreptului la proprietate şi datoriei sfinte de a te îmbogăţi.

Ce e mai uşor de făcut? România a mai trecut prin asemenea momente, cînd diferenţele între clasele sociale au crescut şi mai ales s-au exteriorizat spectaculos. Studenţii săraci, dîrdîind cîte trei într-o cameră şi trăind cu pîine şi ciorbă au constituit osatura mişcării legionare, după cum sărăcimea oraşelor n-a ieşit niciodată în stradă în faţa pericolului comunist, la sfîrşitul anilor '40. Rezistenţa în munţi a ţăranilor, transformată în emblemă şi pusă pe steagurile dreptei după 1989 a fost, totuşi, o luptă a minorităţii. În aceeaşi epocă, împărţirea prin autoservire a averilor chiaburilor n-a stîrnit nici o revoltă în faţa proprietăţii încălcate, ci doar o goană disperată după un coş mai mare în care să încapă mai mult. Cineva, martor al vremurilor, mi-a povestit cum – la îndemnul autorităţilor locale – ţăranii săraci au navălit în casa unor oameni mai cu stare pentru a-şi împărţi averea acestora. Stăpîna casei (şi care avea şi ea şapte copii) a rugat-o pe una dintre vecinele care îi căra şi ultima legătură de ceapă, să-i mai lase şi ei cîte ceva. „Pînă la blană, cucoană, pînă la blană*!", a fost răspunsul femeii sărace. Era de fapt sloganul oficial al luptei cu bunăstarea altora, care a adus la început comuniştilor o popularitate pe care astăzi am vrea s-o uităm.

Dacă există vreo leţie aici, cu siguranţă că îşi aşteaptă încă manualul alternativ. Pînă atunci, înainte de un nou atac asupra caprei vecinului, nu ne rămîne decît să ne delectăm cu zvonurile macabre despre sănătatea ei, care, slavă domnului, încă mai vînd ziarele. Dincolo de ele, cei care n-au prea mult de pus pe masă rămîn să servească, ca şi altădată în istorie, vorbele celor care abia s-au ridicat – cu greu – de pe scaun.

---

* Pentru orăşeni: cuvîntul „blană" desemnează podeaua de lemn a hambarului.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Opţiuni de a da colţul în vacanţă

Nu sînt un fan al plajelor. Să zaci acolo năclăit de unsori – asta este viziunea mea despre iad. E mişto să te laşi purtat de valuri preţ de aproximativ un minut, pînă cînd vine un val mare care te izbeşte de stînci. Şi după aia te doare o lună. Aşadar, numai pentru că sînt băiat de treabă am acceptat să mă întind pe un *chaise-longue,* sub un palmier înalt, în Martinica. Am închis ochii şi am început să gîndesc gînduri luminoase, azurii. Mari saci albaştri de plastic erau puşi în jurul ciorchinilor de banane care atîrnau din bananieri, pe plantaţiile de banane pe lîngă care trecusem în drumul nostru spre plajă. Marea era albastră. O ditamai libarcă albastră plutea pe deasupra unui bolovan care se iţea din marea cea albastră. Apoi o alta. Apoi întregul cer se umplu de libărci albastre. Zburătoarelor le place să plutească prin aer, ocolind Anse-Cafard şi să aterizeze pe o plajă pe care se află cincisprezece personaje de tragedie, 'nalte de trei metri: Monumentul Sclavilor, de la Diamant. Asta m-a făcut să deschid ochii, cuprins de groază. Cînd m-am uitat în sus, am văzut un mănunchi mare de nuci de cocos, culcuşite la subsuoara palmierului. Semănau cu minele din al doilea război mondial pe care le vedem iţindu-se prin filme. Una din ele îmi era predestinată. Dar eram la plajă, nu? Am mai zăcut acolo vreo zece minute, cu urechea ciulită, să prind plesnetul cozii şi vîjîitul nucii căzînde, tot mai puternic pe măsură ce se apropia de pieptu-mi.

De-ar fi să mor ucis de o nucă de cocos, aş rămîne pe veci un monument al ridicolului. Nimeni nu ar putea vorbi despre moartea mea cu o moacă serioasă. Oamenii ar izbucni în rîs. În cel mai bun caz, ar inventa un *cocktail* din lapte de cocos în onoarea mea şi s-ar strica de rîs rostind toasturi. Nu, era prea din cale-afară de groaznic. Am ţîşnit în picioare şi am luat-o la fugă pe aleea înflorită către cameră, trîntind uşa în urma mea. Am observat că pe spatele uşii era un afiş pe care nu-l văzusem înainte. În traducere aproximativă, din franceză, spunea cam aşa: „Nu vă tolăniţi sub cocotieri, s-ar putea să vă deterioraţi". Mda. Deterioraţi rău. Numai buni de copîrşeu. Am luat act de afiş, mi-am tras şortul meu de luptător (din care îmi ieşeau picioarele cele albe care, după cum zice Laura, resping soarele) şi am luat-o la plimbare pe strada principală a satului, oprind tot felul de necunoscuţi şi întrebîndu-i, într-o franceză stricată, dacă au cunoscut vreodată pe cineva care a mierlit-o de la o nucă de cocos. După o tăcere lungă şi o privire aruncată albelor mele picioare, oamenii dădeau să mă ocolească, spunînd: „Nu, nu. Nu aici, în Martinica". Acelaşi răspuns l-am obţinut şi în magazinul de suveniruri, şi la cafenea. Nimeni n-a vrut s-o recunoască, dar aveam senzaţia că jumătate din familiile lor căzuseră pradă nucilor de cocos. Dar eram pe o insulă mîndră, care avea nevoie disperată de turişti. Adevărul trebuia ascuns cu orice preţ.

Zborul dinspre Martinica mi-a oferit o ocazie mai eroică de a muri. Avionul minuscul ce făcea cursa către St. Martin (jumate francez, jumate olandez) a nimerit drept în furtuna tropicală Dean. La sol, nu auzisem nici o vorbă despre ea. Din cele trei canale TV pe care le poţi recepţiona pe insulă, numai unul este produs local şi e numai pentru turişti, aşa că vorbeşte numai despre pescari care primesc medalii pentru cel mai mare ton pescuit. Nu tu buletine meteo. Celelalte două sînt *Euronews,* cu toate cele ce se întîmplă pe Coasta de Aur a Spaniei, şi *Eurosport,* cu toate maşinile alea de curse care se aleargă tot timpul. Aşa că iată-ne, complet neştiutori, aruncaţi ca o frunză în inima unei incredibile furtuni cu fulgere şi trăsnete. În cabina avionului era linişte totală, iar noi ne încleştasem unul de altul. La răstimpuri, norii se crăpau şi puteam să vedem sub noi apa vîrtejindu-se, numai spume şi valuri imense. Ei, dacă mi-era dat să mor aşa, era oricum mai bine decît nucile de cocos. Doborît de furtuna Dean *vs* Stîlcit de o Nucă. Nici nu se compară.

După o mie de balansuri înnodătoare de maţe, pilotul a aterizat, cam smucit, la St. Croix, singura oază de albastru rămasă în Caraibe. „În optsprezece ani", ne spuse, „n-am văzut una ca asta". Mîngîietoare vorbe. Data viitoare, hai să mergem la New York, iubito, da? Un accident de taxi este ceva între Dean şi nuca de cocos.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Droguri ieftine şi dulci

De ceva vreme, nimeni nu mai vrea să ştie ce înseamnă o ştire importantă. Jurnalele TV încep să semene cu acele numere deja clasice ale revistei *Răufăcătoarea vînătă,* în care media celor patru cadavre pe cap de redactor se afla într-o tainică legătură cu media anilor petrecuţi în şcoală de către cei ce juisau citind-o. În ziare este încă şi mai greu să surprinzi o ştire reală: dacă dintre jefuirile, măcuirile, dezmembrările, descăpăţînările, violurile, mutilările, sodomizările, carbonizările, incendierile, înecările, infestările, perversiunile, agresiunile de duzină nu se ridică nici una cu adevărat demnă de fotografie pe prima pagină, atunci numai vrăjitoarele precar alfabetizate ce-şi compun ode pe la *mica publicitate* mai salvează plictiseala sfîrşitului de vară.

Aşa se face că singura ştire cu adevărat istorică a ultimului deceniu a trecut neobservată şi necomentată: anume că „Guvernul României a emis o hotărîre prin care este interzisă comercializarea produselor tip aurolac în zone publice", iar de aici înainte „produsele care conţin substanţe cu efect embrionarcotic trebuie etichetate obligatoriu cu menţiunea *Este interzisă comercializarea către persoanele sub 18 ani*" (cf. *Ziarul financiar,* 24 aug. a.c.).

Aşadar, a trebuit un deceniu (şi ceva peste), două milenii îngemănate, patru-cinci mineriade, şapte prim-miniştri şi o duzină de guverne pentru ca vînzarea soluţiei cu cea mai mare *priză* prin subsolurile urbane ale ţării să fie relativ reglementată. Această reglementare nu rezolvă mai nimic din problemele celor pentru care drogul cu pricina oferă vise despre casă, familie şi hrană; dar tot e ceva. Iar faptul că, în timp ce lamentaţiile au prins a curge rîu, în timp ce fundaţiile pentru copiii străzii au prins cheag şi toată floarea mai curînd ofilită a vedetelor pop mondiale n-a putut trece prin România fără vizita rituală la orfelinatele model, faptul în sine că în tot acest timp aurolacul era vîndut ca sugiucul, la liber, este pe cît de curios, pe-atît de lămuritor.

Lămuritor din două motive: pe de o parte, este de bănuit că dependenţii au avut tot timpul să-i pună de-o rezervă bună, cît să le ajungă pînă la ieşirea din iarnă (sau pînă la eventuala legalizare a marijuanei, cerută fraudulos de poetul Ianuş – v. *Dilema* nr. 444, p. 14); pe de altă parte, există totuşi temerea că *cei ce-au tras din pungă* nu sălăşluiesc cu toţii prin canale şi boscheţi. O boare perfidă şi aiuritoare, emanată de cine ştie unde, umflă contagioasă nările multora, oferind poveştii de faţă mai multe exemple decît ea poate duce. Pentru că altfel cum dacă nu prin *aurolăcuire* se pot explica bună parte dintre stranietăţile ultimelor luni – de la intenţia unora dintre liderii Văii Jiului de a aduce minerii în sprijinul eliberării lui Miron Cozma la ideea de a aduce la Bucureşti mîndria fotbalistică a Craiovei şi pînă la ideea, comentată deja, de a aduce sub firma Academiei frustrările xenofobe şi antisemite ale unui tînăr membru PRM, răpit de prin seraiul verde al halucinaţiilor sale şi adus taman pe banca parlamentară.

Surprinzător în toată afacerea este că, din păcate, miasma prea ieftinului drog se ridică şi dinspre alte orizonturi. Tocmai pe cînd începusem să ne obişnuim cu ideea că am otrăvit Tisa cu cianuri, iese la iveală că altă otravă am transmis vecinilor. Pentru că tot dintr-un soi de aurolac a tras, cu nesaţ, şi federaţia de fotbal de la Budapesta – trebuie să te scalzi în valuri-valuri de aburi groşi pentru a aduce discriminarea printre ziariştii veniţi din România şi, mai ales, pentru a aduce astfel la îndeplinire ideea antimodernă şi antieuropeană a „legitimaţiei de maghiar".

În istoria noastră recentă s-a făcut un pas decisiv: vînzarea aurolacului a fost interzisă minorilor (fiind, din păcate, clar că foştii minori dedulciţi de la începutul anilor '90 au atins între timp majoratul şi-au prins şi gustul altor droguri).

Aşadar, s-a făcut un pas şi ar fi timpul pentru al doilea; spre exemplu într-o zi, la intrarea în Parlament, doamna Mitzura A. să fie întrebată, politicos, ce caută pe-acolo (fiind, din păcate, clar că dînsa s–ar putea să nu ştie).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lumea la 1848

Vasile Alecsandri se preumblă prin spaţiul citadin ieşean să vadă cum stăm. Nu e prea bine: *„celelalte ziditi"*, zice bardul *„ce se găsesc în Cetăţuie sînt toate mai mult sau mai puţin păstrate în întregime."* Ajunge lîngă *„Turnul cvadrat de deasupra porţii"* şi bagă de seamă că *„poate încă sluji multă vreme de cuşcă clopotelor în lipsa prilejilor de războaie."* Socoteşte cam ce anume ar putea fi demn de interes: doar *„Biserica în care sînt portretele a lui Duca Vodă şi a familiei sale"* poate fi obiectiv turistic, aceasta *„se află încă în bună stare şi merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s-au rîdicat în Moldova în veacul XVII"*. Interesul i se animă brusc la vederea bucătăriei celei vechi *„ce se vede aproape de clopotniţă, în dreapta"*, cuhnia îi pare a fi *„cea mai curioază şi mai vrednică de însămnat"* şi asta din cauza unei bolţi care e *„sprintenă şi alcătuită de trei bolţi elegante, aşezate una asupra altia"*. O preţăluieşte arhitectural şi pe dată se lasă cuprins de entuziasm, se rătăceşte în admiraţie din aceea hiperbolică, se pierde cu firea aşa că noi, scepticii de azi, pe dată murmurăm în barbă şi zicem: *„Măi, măi, cît de repede se lasă cuprinşi de optimism paşoptiştii, ce de entuziasm constructiv îi cutreieră, ce de energie din nimic îi frămîntă"*; şi pe cînd rostim vorbele astea ne răsar în minte cele ce le spune Peter Gross în *Dilema,* nr. 438, din iulie 2001, despre faptul că perioada comunistă *„a lăsat o amprentă total negativă asupra culturii române"*. Aş zice că ne-a lăsat un soi de bleojdeală fiinţială pe care domnul profesor Lawrence E. Harrison, fost director al misiunii USAID în America Latină (şi care acum – iulie 2001 – este *senior fellow* la Harvard Academy for International and Area Studies) crede că hotărniceşte *„distincţia între culturi progresive (progressive cultures) şi culturi statice (static cultures)"*. Mai aproape de *progressive culture,* conaşul Bazil se înflăcărează pe dată în faţa bolţii aceleia din bucătăria cea străbună care îi pare că *„samănă a fi lucru (*înfăptuit, n.n.*) de vreun geniu a văzduhului, iar nu de om."* Privirea sa scormoneşte melancolică şi vede lucruri de mirare: *„păreţii"* cuhniei *„pe dinlăuntru sînt negri de fum şi lucesc ca marmora; forma sa este rotundă şi bolta e atît de îndrăzneaţă, că te miri cum de se ţine în aer?"* Mai mult, turistul nostru se lasă cuprins de reflecţiile cele înalte, se umple de metafizicul în cheie *fortuna labilis* şi ia în răspăr istoria mare prin cea măruntă: *„Un palat domnesc, teatru atîtor mari întîmplări, cade în ruine, cînd aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă pe picioare după sute de ani! Ce sujet măgulitor pentru gastronomi! Ce izvor bogat de idei adînci asupra deşărtăciunei măririlor lumeşti pentru filosofi!"*

Merge(m) mai departe, ne rătăcim pe la Socola, în mahala, acolo ne preumblăm *„între două şiruri de bordeie ce se întind pe marginile soşelii"*. Realitatea istorică, viaţa cea care se vieţuieşte, vorba lui Gore Pirgu, se aşază în curmezişul visărilor, a dorinţelor de mai bine, de mai mult, e aşa ceva ca hotelul Hilton sau firma Solectron în contrast cu cine ştie ce fabrică de hîrtie gudronată, rămasă în mahalaua industrială a industriilor de stat *„a cărora înfăţişare ticăloasă* (a industriei statale de azi şi a mahalalei din Socola de atunci) *„nu răspunde nicidecum la ideea măreaţă ce cîştigasem de oraşul Iaşilor, cînd îl priveam de pe vîrful Răpidei"*. Pricina pentru care urîţenia se instaurează unde nu trebuie sînt crîşmele cele proaste ţinute de *„jidovi stremţeroşi"*. Şi ce fac stremţeroşii de jidovi? Păi, practică din greu capitalismul, fac negoţ, industrie, dau credit şi tîrnosesc bănci, numai lucruri rele. Cum privim la elementul românesc de la mahala, dintr-o dată cele bune se adună, răul se subţiază, piere precum o bucată de gheaţă în canicula verii: faţă de stremţeroşenia semită, locuinţele alor noştri *„se deosebesc prin un aer de cochetărie ce mulţămeşte privirea."* Iacătă cum aici se răstoarnă daravera, viziunea de tip *progressive culture* alunecă pe nesimţite într-o *static culture,* israeliţii dau buzna şi freamătă economic, economisesc şi investesc, şi tot aşa pînă cînd, cu trecerea vremii, capra vecinului ebreu devine ţap ispăşitor.

(va urma)

▲

Texte şi opinii de: Radu AFRIM (regizor) ● Robert DUPLESSIS (sociolog) ● Matei FLORIAN ● Theodora HERGHELEGIU (regizoare) ● Silviu ISACU (medic psihiatru) ● Cătălin MANOLE ● Iaromira POPOVICI ● Simona ROTA (cercetătoare)

Povestea mea începe – la fel ca toate poveştile de dragoste istorisite în acest număr – într-o frumoasă zi de vară. Am simţit şi eu acea primă pulsiune a iubirii adolescentine, şi toate angoasele şi prejudecăţile vîrstei nu au redus cu nimic din vioiciunea acelei senzaţii (da, a fost mai degrabă o senzaţie!). Am trăit acea nestăvilită nevoie de nou, şi fiecare descoperire a fost pentru mine cucerirea unui nou Pămînt al Făgăduinţei, dar şi acea iubire nedefinită, poate perversă, dar extrem, extrem de intensă. Am primit scrisori de dragoste şi am răspuns, la rîndu-mi. Şi după toate aceste iubiri – unele mai trainice, altele doar de-o vară – nu am reuşit să găsesc un model arhetipal al iubirii. Nu cred în fragilitatea iubirii-contract şi nici în sinceritatea uneori crudă, alteori voluptoasă a iubirilor pătimaşe.

Argument

Omul nu este o fiinţă monogamă, sau cel puţin, aşa reiese din majoritatea studiilor de psihologie sau sociologie. Şi totuşi, care este atunci rostul familiei sau al vieţii de cuplu? Să fi inventat societatea ceva atît de inutil precum o etică a vieţii în doi? O etică împotriva naturii? Dincolo de tot ce presupune viaţa în doi, dincolo de toate normele şi prejudecăţile legate de viaţa conjugală, va exista întotdeauna o înclinaţie spre căutare, spre nou, spre regăsirea unui fascinant început. Iar toate acele norme şi restricţii impuse de societate par să fie uitate – sau cel puţin atenuate – în vacanţă. Timpul liber, staţiunile de pe litoral încărcate de localuri şi pătrunse de spiritul sloganurilor ce îndeamnă la distracţie devin terenul ideal al defulării şi al plăcerilor interzise de rigorile vieţii urbane.

*Posturile de televiziune au rezonat cu această stare de fapt speculînd la maximum spiritul estival în emisiuni la fel de estivale: Pro Tv, Antena 1 şi Prima Tv au „inventat", dezvoltat şi rafinat (dacă îmi îngăduiţi acest termen) în laboratoarele emisiunilor de genul „Vara ispitelor" conceptul de iubire de-o vară mizînd pe simplitatea mecanismului care îi atrage pe oameni, pe stereotipurile cele mai evidente şi pe superficialitatea care pare să contamineze, precum o epidemie de vară, toată simţirea de pe litoral sau de aiurea. Poate că o cunoaşteţi. Sau poate că vă regăsiţi cumva în starea de spirit a acestui număr. Dacă nu, nu vă îngrijoraţi. Şi mai ales, nu sunaţi la redacţie! Pentru că totul va fi bine. Să fiţi iubiţi! **(M. M.)***

Robert DUPLESSIS

Totul, pentru ce...

Mulţi dintre noi visăm la vacanţa de vară ca la o cale de scăpare din rutina cotidiană. Vacanţa se vrea a fi o ruptură, o schimbare de stare. Presa, revistele de modă, farmaciile au înţeles foarte bine acest lucru. Pentru a scăpa de grijile noastre ori de stress, nimic nu e mai indicat decît o înfăţişare nouă, aducînd cu sine o identitate nouă. La plajă sau, într-o mai mică măsură, la munte, sîntem invitaţi să rejucăm mitul exploratorului. Propaganda vacanţei este trîmbiţată timp de patru luni ca un imn întru cucerirea amoroasă dintr-o seară, această dragoste de-o vară. Mesajul este clar: în sfîrşit, ne vom sustrage societăţii pline de restricţii şi convenţii pentru a ne regăsi într-un spaţiu libertinist unde totul este permis, unde fantasmele noastre vor putea deveni realitate...

Pentru a distinge între fantasmă şi realitatea vacanţei, ar fi bine să amintim pe scurt cum s-a transformat plaja, încet-încet, într-un spaţiu hedonist. Occidentului i-au trebuit practic o sută de ani pentru a construi plaja aşa cum o cunoaştem noi astăzi. La sfîrşitul secolului al XIX-lea, litoralul produce spaimă. Marea, element ce scapă controlului, este asociată cu monştri marini, înecuri, cu un univers marcat de necunoscut şi moarte. Marile Descoperiri ale secolului al XX-lea vor reabilita acest spaţiu ca pe un loc propice omului. În Franţa, de exemplu, plajele din Nord au fost primele care au găzduit burghezia. Totuşi, la acea vreme, nici nu se punea problema amuzamentului. Băile în mare aveau doar un scop terapeutic şi erau strict prescrise de către medic: orice abuz era pe dată sancţionat prin îmbolnăvire. De asemeni, erau interzise băile în ape prea calde precum cele meditareneene.

Apariţia concediilor plătite, precum şi scăderea procentului de populaţie ce lucra în agricultură, au condus la naşterea a două noi noţiuni: vacanţa şi timpul liber. De acum înainte, orăşanul care nu mai e nevoit să-şi cultive bucata de pămînt, trebuie să-şi caute noi ocupaţii. Pe această bază se va construi plaja treptat, devenind aşa cum o ştim astăzi. Cu scopul de a face litoralul mai atractiv, vor dispărea cei care lucrează la malul mării. Plaja trebuie să fie îmblînzită pentru liniştea celui venit în vacanţă. Dispare tot ceea ce ar putea naşte nelinişti. În primul rînd, sînt construite diguri împotriva valurilor şi a mării. Algele, neplăcute la miros şi aspect, sînt îndată adunate. Chiar şi nisipul este curăţat. Este căutată o lume închisă, protejată, sublimată. Cel venit în vacanţă nu mai caută Natura, ci mai degrabă imersiunea într-o lume amniotică, ca ultim refugiu dintr-un cotidian din ce în ce mai instabil şi mai violent.

Corpul femeii suferă, în paralel, aceleaşi transformări ca şi litoralurile occidentale. Pielea, ascunsă pînă acum, va fi progresiv dezgolită; la fel ca nisipul, este estetizată graţie epilării şi bronzului, acesta din urmă devenind emblemă a timpului liber, prin contrast cu pielea albă a birocraţilor. Scăldatul, la fel ca şi soarele, trece din aria terapeutică în cea hedonistă. De altfel, se pare că, în prezent, Occidentul se confruntă cu o revenire la trecut. Din ce în ce mai multe reviste utilizează un discurs de tip nou cu privire la sănătate. Ele ne avertizează asupra pericolelor unei prea mari expuneri la soare şi asupra poluării marine. Dar să lăsam Occidentului această tendinţă puritanistă şi să revenim la poveştile noastre de dragoste din vacanţă.

După cum ne arată acest rezumat istoric, plaja s-a construit, de-a lungul timpului, ca un negativ al lumii urbane*. Munca trebuie să fie înlocuită cu opusul ei: să nu faci nimic în timpul zilei, să petreci noaptea. Corpul, ascuns în timpul întregului an, trebuie să fie arătat cu orice preţ. Iar sexul, îngrădit în profunzimile vieţii noastre private, din ce în ce mai reduse, poate, în sfîrşit, să ocupe un loc în spaţiul public. Dragostea din vacanţă simbolizează această eliberare dintr-o lume dură şi ternă, în schimbul unei lumi de lumină, sărbătoare şi libertate. Această dragoste de-o vacanţă trebuie să ne înlesnească trecerea din lumea seriozităţii în cea a lejerităţii. Ea este emblema unei vacanţe reuşite.

Din păcate, realitatea vacanţelor noastre nu este atît de diferită de cotidianul nostru!

Mai întîi, infidelitatea, contrar unei concepţii mult vehiculate în media, nu este atît de frecventă pe cît s-ar vrea să credem. Mulţi pleacă în vacanţă în cuplu, cu o dorinţă foarte simplă: aceea de a se regăsi.

Alţii, plecaţi în căutarea întîlnirilor, îşi compun discursuri adesea departe de realitate. Vacanţa, vom înţelege în cele din urmă, este, înainte de toate, un spaţiu imaginat, în care banalul, cotidianul sînt interzise. Atunci, ne transformăm banalităţile în aventuri, rutina de turist în eveniment, rarele întîlniri în maratoane cotidiene.

Să pleci în vacanţă, înseamnă să schimbi decorul pentru a te închipui în pielea altcuiva. Dar, pînă la urmă, acest altcineva sîntem noi înşine, noi singuri în faţa viselor noastre.

* Toate anchetele demonstrează că cei mai mari consumatori de vacanţe provin în primul rînd din mediul urban.

traducere de Simona ROTA

▲

© A. Popescu

Iubirea în numere

● Oamenii fac sex, în medie, de 96 de ori pe an.

● Americanii fac sex de 132 de ori pe an, ruşii de 122 şi grecii de 115 ori.

● Aproape două treimi din populaţia globului face sex cel puţin o dată pe săptămînă.

● Persoanele care trăiesc în concubinaj sînt mai active din punct de vedere sexual (cu 146 de raporturi sexuale pe an) decît persoanele căsătorite (98 de raporturi sexuale pe an) şi persoanele singure (49 de relaţii sexuale pe an).

● Numărul mediu de parteneri sexuali ai unei persoane este, global, de 8,2.

● Bărbaţii afirmă că au avut 11,7 partenere, femeile 4,6 parteneri.

● Numai 16% dintre bărbaţi afirmă că nu au avut decît o singură parteneră, în timp ce 38% dintre femei au avut relaţii sexuale cu un singur partener. În medie, 27% dintre persoanele intervievate au răspuns că nu au avut decît un singur partener.

● Francezii au în medie 16,7 parteneri, grecii 15 şi brazilienii 12,5.

● Afirmă că au avut doar un singur partener 82% dintre indieni, 60% dintre chinezi şi 52% dintre taiwanezi.

(date preluate din
The 2000 Durex Global Sex Survey)

Cătălin MANOLE

Vox-pop

Acesta este un vox-pop, adică oamenii întrebaţi pe stradă şi aiurea ce părere au despre... de data asta a fost *iubirea de-o vară*. Unii oameni sînt bucuroşi că-şi pot exercita libertatea de exprimare, alţii sînt suspicioşi pentru că hoţii se deghizează şi în poliţişi, acum şi în reporteri!? Alţii..."Da, da, cunosc şi eu pe cineva la Antena 1". Unul dintre primii oameni care a acceptat dialogul este **Radu (21 ani)**: „A fost interesant. Ca orice iubire la început. Totu-i fain, frumos, prospeţime, veselie...şi fata era puştoaică – abia împlinise 17 ani, tocmai d-aia era frumos. Asta a fost iubirea mea de-o vară şi cred că există o predispoziţie spre iubire, vara. O fi din cauza climei, a temperaturii, se încinge sîngele în tine...Plus că e vacanţă, e concediu, e perioada aia de *loisir* cînd n-ai ce face, eşti dispus la distracţie, să pierzi vremea. Şi în ţările tropicale oamenii sînt mai predispuşi la sex decît nordicii. Şi, din cîte ştiu, eu nordicii practică sexul mai mult ca pe un sport – la tropicali e mult mai pasional. Da' ţine şi mai puţin."

Fetele erau într-un loc pe care unii îl consideră fie scena unui perpetuu concurs canin, fie un uriaş WC destinat animalelor domesticite la bloc: Parcul IOR: **Gilda (19 ani)** m-a vrăjit jumătate de oră, ca în cele din urmă să-mi spună că vorbeşte din cărţi: „Adică... adică...o relaţie de scurtă durată. Sînt şi relaţii de lungă durată, relaţii serioase în care să te implici, poate să fie de o vară, da' să ai impresia că e serioasă. Există şi de toamnă, şi de iarnă. Astea de vară sînt mai importante. E din cauza vacanţei, sînt mai frecvente la mare. Acolo toată lumea se duce să se distreze, să facă ce-i trece prin cap. Iubirea de-o vară ţine de distracţie. Nu am avut iubiri de-o vară, da' există."

Dragoş, la **23 de ani**, a descoperit clişeul unicat: „Ce e mişto într-o iubire de-o vară – eşti dispus să dai tot ce ai mai bun pentru că ştii că se poate termina în cîteva zile. Rămîne doar atît şi nu sînt certuri, neînţelegeri, nici măcar nu înşeli, că n-ai timp, nu? Oricum stau cu ea cîteva zile. Asta nu înseamnă că sînt superficial, poate să fie chiar iubire, că durează cîteva zile, nu înseamnă că e superficială. Sentimentul există oricum. Plaja şi soarele au o importanţă majoră mai ales pentru cei care sînt fani *mare-soare-sex*. Şi... *topless*. La mare e cadrul mai romantic. E un clişeu, dar cred că ţine de hotărîrea personală. Oricît de clişeu ar fi, legătura poate să fie unicat, să ţii minte toată viaţa – chit că te duci la cinci dimineaţa să vezi răsăritul – cum face toată lumea, disperată, la mare".

Între blocuri, întotdeauna pentru toteauna, trebuie să exite un: **Ionuţ (18 ani)**: „Am avut mai multe iubiri d-astea. Depinde cu ce să mănîncă, frate. Vara e cald afară, mai vin fetele la mine, aşa, mai sexy. Mai repede faci dragoste cu fata vara decît iarna. Îţi zic eu: iarna n-ai unde! Acasă nu poţi să o iei... Vara e plajă, sînt boscheţi, e mai bine. Am făcut cunoştinţă cu ea, am invitat-o la o cafea şi pe urmă am luat-o direct: *Hai pîn' parc! Hai, fata mea, hai să ne facem treaba* – că altfel nu se poate. Aşa e în ziua de azi. Ea ce să zică? N-are ce să zică! N-apuc să o iubesc. Ea – poate. Ia uite la alea... Alo, fetele, auziţi?! Nu vreţi să faceţi şi voi un reportaj? Alo! *Playboy!* A fost mişto de tot! A fost belea de belea! Două săptămîni am fost cu aia, i-am dat două numere – unu' într-o zi, unu' într-o zi. Eu ştiam, frate, că nu e o fată cuminte. Dacă vrei te duci şi tu la Nichita, la liceu şi întrebi de Florentina. Îi zici că te-a trimis Palade. Du-te că se lasă, îţi spun eu! Altfel, la ştrand. Cîteodată nici ăla. N-am bani de plajă. Lacul Pantelimon. Atît. La ştrand e mişto. Vezi numai chiloţi în cur, fete în ţîţele goale – te lipeşti de ceva!"

Un adult are alte griji, mai ales cînd este familist: „Astea se întîmplă vara pentru că de multe ori e o conjunctură d-asta – nu te ştie nimeni, eşti la mare – cine ştie de tine? N-ai nici o responsabilitate. Bine, dacă e să o iei aşa, nici în Bucureşti n-ai o responsabilitate, dar pe plajă nu eşti acasă, cu prietenii, familia etc., să te judece. Nu eşti prins în societatea care te cunoaşte şi de care trebuie să te fereşti, mai ales dacă eşti însurat. E aventură pur şi simplu. Doar d-aia pleci în vacanţă, nu? Locuri noi, oameni noi, relaţii noi!" **(Gabriel, 35 de ani)**.

În apropierea nunţii de aur gîndurile se transformă în frustrări şi atitudini revanşarde în numele adevărului absolut: **Rodica şi Mircea (60 de ani).** El: „Iubiri de o vară, da, adică trecătoare. Cel puţin în tinereţea mea asta însemna. Am avut. Mai există şi iubiri veşnice, iubiri anuale care rezistă şi la frig, nu numai la cald, vara e în general vacanţă şi omul se gîndeşte la viaţă mai mult, d-aia se întîmplă".

Ea: „Eu nu am avut timp de iubiri de o vară, că noi sîntem căsătoriţi de la 17 şi, respectiv, 18 ani şi acum avem 40 de ani de căsătorie. Ce pot să spun e că nu orice iubire se termină, unele se transformă."

Mitică („vreo trei poli"): „Domnule, asta poate să fie în sensul poetic, că iubeşti anotimpul vara, sau că iubeşti o femeie. Restul anotimpurilor tot iubire poate fi, dar nu-ţi dă satisfacţiile verii. Dacă e ceva mai serios, analizezi puţin şi zodiacele şi te poţi căsători. În decursul vieţii mele, unele sau potrivit, altele nu. Am avut iubiri de o vară, posibil să mai fie şi acum, dacă în colţul inimii ei a mai rămas o amintire... Poate o să mai mergem la o cofetărie, să mai stăm de vorbă." ▲

© V. Brega

Iaromira POPOVICI

Distracţie şi morală

Aparent, *Vara ispitelor* nu a fost decît unul dintre multele *show*-uri de vară, la mare, în care concurenţii trebuia să se distreze cu orice preţ. Spre deosebire de *Party Time* de la Antena 1, de pildă, emisiunea de la PRO TV avea în spate o ideologie bine pusă la punct şi un scenariu adecvat. Miza acesteia era testarea fidelităţii cuplurilor participante; ei şi ele trebuia să stea despărţiţi timp de o săptămînă şi să convieţuiască cu o ispită de sex opus. La început, aşa cum am scris într-un articol precedent, *show*-ul îţi lăsa o impresie naivă, de tabără, în care elevii se duceau împreună la discotecă şi apoi se certau pe săpun şi mîncarea de acasă. Primele două concurente, Irina şi Cosmina, chiar s-au ciondănit, ajungînd pînă la lacrimi, pe tema mersului la cumpărături. Ispitele acţionau, şi ele, în acelaşi spirit, discutînd despre comunicare (mă înţeleg foarte bine cu respectivul/respectiva, este o fată/un băiat de aur) şi asigurîndu-ne că nu au sărit calul. Singura senzaţie neplăcută era aceea de pătrundere, pînă-n pînzele albe, în intimitatea concurenţilor. Numai la toaletă nu erau arătaţi, dar puteau fi înregistraţi. Deşi erau conştienţi că erau tot timpul filmaţi, îndrăgostiţii participanţi nu păreau să ia în considerare acest detaliu. Povesteau ispitelor despre relaţiile lor, neomiţînd amănuntele sexuale şi, mai rău, nici pe cele „sufleteşti". Şi atunci, pe bună dreptate, în ochii telespectatorului confuz, apărea întrebarea de ce s-au hotărît, de fapt, să participe? Doar pentru apetisantul premiu de 1.000 de dolari? Dacă ar fi fost doar atît, atunci concurenţii ar fi fost mult mai sobri, ar fi luat, să zicem, o carte în mîini şi şi-ar fi ignorat cu totul ispita pînă la sfîrşitul *show*-ului, dovedind o fidelitate fără drept de apel. Dar, aproape în nici un caz, lucrurile nu s-au întîmplat atît de simplu. Tinerii au comunicat cu ispitele şi, în orice caz, nu au ezitat să se distreze, adică să danseze în spumă la discotecă, să se joace de-a *striptease*-ul în acelaşi loc, să se bălăcească cu perechea în mare sau să meargă la *bowling*. Una dintre ultimele concurente, pe nume Violeta, chiar a mărturisit că a venit pentru distracţie, ea personal neavînd posibilităţi pentru aşa ceva. De altfel, mulţi dintre participanţi făceau distincţia dintre „a te distra" şi a sări cu adevărat calul. Prima cîştigătoare, Irina, se tot lăuda cum ştie ea să păstreze măsura între distracţie şi altceva. Ţinutul de mînă, luatul de gît, masajul pe spate şi, eventual, pupăturile intrau la capitolul „distracţie" şi erau, oarecum tacit, permise. De fapt, cred că „subiecţii" se aflau într-o situaţie delicată: pe de o parte, trebuia să-şi dovedească fidelitatea partenerului şi publicului telespectator, care desemna, prin vot, cîştigătorii; pe de alta, trebuiau să facă faţă distracţiei (conform unei binecunoscute reclame) şi ispitei iniţiate în rafinamentele acesteia.

Cei care au clacat nu au fost destul de pricepuţi în menţinerea echilibrului între cele două, precum binecunoscutul Mihai, care a uitat în direct de logodnica lui, Simona, de dragul irezistibilei Dalia. E drept că, deja, atmosfera de tabără se schimbase, ispitele deveniseră mai agresive, probabil împinse de producătorii exasperaţi. Infidelul Mihai se pare că a trecut, cu mult, alături de Dalia, limitele strîngerilor de mînă şi ale „pupicurilor". Senzaţia de *Truman Show* a fost cu atît mai puternică cînd nemiloasele camere au arătat reacţia iubitei lui, Simona, la vederea scenei de dragoste cu Dalia (şi mai ales la auzul declaraţiilor acestuia care, cu siguranţă nu mai intrau în sfera „distracţiei"). Logodnica Simona s-a văzut nevoită „să-i dea papucii", tot în direct, trădătorului. Şi de-aici încolo *Vara ispitelor* a devenit fenomen mediatic, trădata Simona mărturisind că i s-au luat declaraţii chiar de către agenţii de presă străine. Mihai, pe de altă parte, mărturiseşte cum a devenit ţinta oprobriului public, gospodinele telespectatoare apostrofîndu-l pe stradă. Dramatismul rupturii celor doi transformă, în ochii telespectatorilor, *Vara Ispitelor* într-o emisiune serioasă ce pune probleme morale, îndepărtînd-o oarecum, de „distracţie". Concurenţii următori încep să fie mai circumspecţi, apropiindu-se întrucîtva de scenariul cu cartea în mînă (evident, la figurat, căci nu am văzut pe nimeni citind) şi ignorarea ispitei. Emisiunea începe deja să capete anvergură à la *Din dragoste* sau *Iartă-mă*, dar la modul narativ (şi nu dramatic, axat pe replici, ca în celelalte *show*-uri).

Bilanţul final al veselei emisiuni de vară a fost, totuşi, uluitor: cam jumătate din cuplurile participante (dacă nu şi mai mult) s-au despărţit. Cupluri care nu s-au manifestat în direct, precum Simona şi Mihai, dar au acţionat imediat după emisiune: aşa s-a întîmplat cu celebrii, deja, Cosmina şi Alex din prima ediţie (celebri pentru că se pare că juna Cosmina va poza în *Playboy)*, ba chiar cu cîştigătorii primei ediţii, Irina şi Mihai. Întrebaţi, la adunarea finală, de ce s-au despărţit, mulţi dintre concurenţi au menţionat amestecul familiei. Cel mai des, fetele au dat vina pe mamele băieţilor, care au profitat de emisiune pentru a-şi salva odraslele. De altfel, mamele au fost prezente în ediţiile finale ale fiecărui concurs, încurajîndu-şi progeniturile şi mulţumind ispitelor că s-au dovedit „băieţi finuţi" sau „fete bune". Divertismentul de formulă occidentală se transformă astfel, în accepţie românească, într-o afacere de familie. Familia medie, neaoşă (ca să-i nu-i spunem mahala) face dintr-o emisiune uşoară, de vară, o chestiune de morală şi onoare naţională. Problema mamei Simonei, atunci cînd fiica ei a fost înşelată de Mihai, a fost nu faptul în sine, ci ideea că i-a făcut de ruşine în faţa întregii ţări. ▲

Matei FLORIAN

Nicoleta

Uneori, în serile acelea din ce în ce mai calde, după ce jucam fotbal şi bubuiam şpreiuri pe cîmpul de gunoaie, ne adunam tăcuţi pe trotuare şi aşteptam să bată vîntul. Era o singură cişmea, destul de departe de strada Unităţii – strada noastră cu blocuri de opt etaje – pe undeva prin spatele fabricii de ace, pe străzile cu vişini şi ţigani, lîngă o biserică. Ni se părea acolo capătul lumii, transpiraţia ni se lipea de asfalt şi-l rugam atunci pe Marian să nu fie Nae şi să se ducă el în casă după o sticlă de apă. Marian se întorcea scîrbit cu apa, ne întreba cine retrogradează, ce face Steaua, dacă jucăm Pac-pac. N-aveam pistoale şi eram obosiţi, de la etajul doi, pe balcon, apărea un pic Nicoleta, ne privea, aranja pe o sîrmă pantalonii lui taică-su', intra la loc în casă.

Atunci, în clasa a 3-a, am luat singura oară premiul întîi pentru că maică-mea m-a pus să-i dau tovarăşei învăţătoare Budea Ioana o pereche de ciorapi negri pe nişte picioare lungi cu tocuri. Mi se păreau foarte frumoase picoarele alea fără corp, puţin arcuite cum erau la genunchi. Ciorapii erau nou-nouţi, iar mama tocmai îi primise din Germania de la sora ei într-o cutie cu adrese ciudate.

Îmi imaginam cîteodată fusta învăţătoarei peste ei, bluza ei albă, gîtul, cuvintele din recreaţie cînd îşi aprindea cîte o ţigară. Dar de tovarăşa nu-mi plăcea prea tare.

Gheţaru Alexandru s-a îmbolnăvit de otită cu două săptămîni înainte de a se termina şcoala şi am mers pînă la el la spital să-l vedem. Poate că n-avea otită. Ţin minte doar că Nicoleta avea tresa ei roşie de comandantă de grupă, că ne-am uitat speriaţi pe nişte poze cu bube pe corp, că ea şi-a întors privirea de la ele şi s-a uitat lung la mine cu ochii ei verzi. Atunci m-am îndrăgostit, iar ea a început să privească în altă parte.

Timp de vreo două săptămîni n-am mai bubit şpreiuri, iar fotbal jucam rar şi prost. Alergam doar în jurul blocului şi mă duceam de unul singur spre înserare să beau apă de la cişmeaua din curtea bisericii. Nimeni nu mă credea, nici măcar cînd veneam cu apă-n gură ca să le demonstrez, ziceau că am intrat în bloc prin faţă şi-am luat liftul pînă la trei ca să beau apă din casă. Nu mi se părea nicicum, mă aşezam lîngă ei pe trotuar şi mă uitam în gol. De la o vreme, au început să mi se pară proşti. Citeam toată ziua şi omoram ţînţari, ieşeam din cînd în cînd pe balcon şi-l priveam pe tatăl Nicoletei jucînd table de unul singur. Într-o zi era doar ea, m-a privit cu ochii ei verzi şi m-a întrebat dacă poate să vină la mine să împrumute nişte cărţi. Nu se juca nimeni afară, n-am auzit-o decît eu. Am aşteptat-o atunci vreo trei minute cu o mie ş-una de nopţi în mînă, inima îmi zgîlţîia în piept, cînd a sunat, am deschis uşa, i-am dat cartea şi i-am spus pa. Peste două zile o citise, era *Povestea hamalului şi a celor trei fecioare*, vroia alta. Am privit-o mult atunci, mama i-a spus să intre, era în şlapii lui maică-sa, avea părul negru prins în nişte clame, o fustiţă cu buline verzi pe care într-o zi i-a ridicat-o vîntul, unghiile de la mîini şi de la picioare date cu ojă sau colorate cu carioca. Avea nişte unghii mici Nicoleta, tăiate aproape pînă la carne, în unele locuri oja sau carioca începuse să se decoloreze. În seara aia am ieşit la fotbal ş-am dat patru goluri, unul cu capul, am rămas pe trotuar, bătea vîntul, pînă noaptea tîrziu doar cu Horia şi Dragoş, gemenii. Campionatul se terminase, unul dintre felinare pîlpîia tîmp în faţa noastră, am început să povestim, iar eu le-am spus că o iubesc pe Nicoleta. A doua zi toată strada rîdea de mine: şi Emil şi Marian şi Viorel şi Pele şi Barosu, aş fi vrut să-i bat pe Horia şi pe Dragoş, dar erau doi şi ştiau karate.

Nicoleta a mai împrumutat nişte Jules Verne, se făcea că nu ştie nimic. Am întrebat-o dacă o să vină în tabără cu tovarăşa la Piscul Cîinelui şi-a zis că ea aşa crede.

N-a venit. Tovarăşa Budea Ioana m-a întrebat de ce şi eu i-am spus că n-a lăsat-o tatăl ei. În aceeaşi vară m-am mutat de pe strada Unităţii, am schimbat şi şcoala, am fost la munte ş-am băut ceai de rododendron.

În clasa a 4-a am luat menţiune şi m-am îndrăgostit de Alexandra.

▲

Simona ROTA

Horia, Radu etc.

Asta sînt eu. Dezvolt un tic legat de vară. Invariabil, pentru mine, vara închide în sine o iubire. N-a fost mereu aşa. Prima mea iubire de-o vară se confundă cu un nume. Horia. Cunoscut, descoperit reciproc, iubit, despărţit – totul în trei săptămîni. Aşa a fost mai ales pentru el, bun cunoscător într-ale „iubirii de-o vară". Eu – doar o novice. Faptul e de înţeles, pentru cea care eram la acel moment.

Mă aflam în vacanţă, după un an greu, mulţumită de mine. Eram iubită de părinţi, de fraţi, de prieteni. Aşadar, totul mi se cuvenea. În mod firesc, mă aşteptam ca eu, „cea mai iubită dintre pămînteni", să fiu cea aleasă pentru marea iubire, să fiu totul pentru el.

Şi am fost... o iubire de-o vară. El – 19 ani, venit nu se ştie de unde în oraşul meu. Puţină filosofare ieftină cu accente dramatice, constatări profunde despre viaţă şi mai ales despre scurtimea ei (de unde prilej de *carpe diem)*, alcool, leneveală în soare (cu sens contemplativ), seri de melancolie metafizică, tăceri mistice cu ochii în gol, un blues răguşit. Concluzia lui la sfîrşitul celor trei săptămîni? Totul e perfect aşa cum e în acest moment. Am avut maxim-ul; ce va urma (adică dacă legătura noastră s-ar fi perpetuat) nu va fi decît un lung şir de experienţe net inferioare. Concluzia mea n-a fost aceeaşi; doar premisele mele, după cum spuneam, ar fi trebuit să conducă către altceva. Pentru mine, acea iubire, chiar dacă nemărturisită, a ţinut mai mult de-o vară. Dar, în fond (începeam să mă „prind"), Horia nu-mi promisese nimic. Ne-am plăcut, totul a fost perfect, însă doar o perfectă ciocnire între vieţile noastre. Apoi, lucrurile urmau să-şi reia cursul de mai înainte.

Acum? Cunosc tot ritualul. Aş putea scrie un îndreptar pe această temă. Şi ca să respect pretenţiile de sistematizare, trebuie să spun că o iubire de-o vară nu porneşte oricum. Mai întîi, trebuie să faci dovadă de o „dispoziţie" către acest soi de experienţă. Trebuie să arăţi celui ales că eşti dispus să nu te implici pentru o relaţie pe termen lung. E un cod acceptat tacit de ambele părţi, un cod ce fixează regulile jocului. Pentru că pînă la urmă despre asta e vorba. E un joc de-a iubirea. Pentru o vreme, scurtă dar intensă, dacă ai noroc, îi poţi gusta dulceaţa, refuzînd în acelaşi timp părţile nefericite. Iubirea de-o vară îţi prilejuieşte mereu un nou început, descoperirea continuă a celuilalt, retrăind fascinaţia aceea iniţială. Tu însuţi te poţi recrea mereu, în faţa acestui străin pe care urmează să-l cucereşti.

Cît de convenabil e totul. Bilanţul şi gata, totul devine o amintire frumoasă. Încă ceva extra-ordinar în viaţa mea ce merită să fie povestit prietenilor. Să nu mai vorbim despre experienţă. Atîtea iubiri cîte veri înseamnă tot atîtea personalităţi diferite. Încercînd să le abordezi pe fiecare în mod adecvat, te auto-descoperi.

Şi mai mult decît atît, iată, acum, întoarsă la ale mele (inevitabilul cotidian), nu mă lupt steril cu nici o tulburare. O relaţie e greu de gestionat. Întrebări fără răspuns, incertitudini te tiranizează, te dau peste cap şi te absorb de la treburile tale.

Astfel constat eu după fiecare iubire de-o vară – cum raţiunea îmi stă acolo unde-mi stă şi capul şi nu acolo unde-mi stau picioarele. Sînt mîndră de cît de bine le pot eu împăca pe toate, sau cel puţin încerc să mă conving de acest lucru. Şi de ce n-aş fi cînd, iată, Radu (recenta mea iubire de-o... mare) îmi spune cu sens de gratulare: „Continuă să gîndeşti aşa şi vei avea numai de cîştigat."

Adică: lasă complicaţiile, să fim cu toţii mulţumiţi şi... gata! Oare de ce eu nu mă simt ca şi cum aş fi cîştigat ceva şi rămîn cu un uşor gust amar? Parcă nu prea se potriveşte senzaţia asta cu caracterizarea de hedonistă care îmi este adesea atribuită. Dacă sînt ceva, eu aş zice mai degrabă perfecţionistă (fie chiar şi în hedonism).

În vacanţă esti binedispus, relaxat, pus pe distracţie. Nu vrei şi ignori ipostazele negative, tristeţile. Îţi creezi propriul paradis (fie şi artificial), starea perfectă. Alegi cadrul, cine vrei să fii, cum să te porţi, totul pentru cel mai bine posibil.

Sentimentul meu de pe urmă? Horia mi-a furat mai mult de-o vară. Iar Radu n-a trecut fără urme. Dar recuperez. Trece. În final, va deveni şi el „o iubire de-o vară" despre care îmi voi aminti pînă vara viitoare. Pe urmă... Doar am zis că am un tic.

▲

aduse cu poșta

Dragostea e atît de simplă uneori

Uneori dragostea are mirosul umed şi sărat al mării şi culoarea întunecată, opalescentă pe care o capătă apa cînd soarele apune dincolo de ea. Uneori, dragostea vine cu o intensitate violentă, tăindu-ţi respiraţia, orbindu-te prin excesul de imagine pe care ţi-l oferă. Căci de la o imagine a pornit totul. De la o imagine la malul mării a început iubirea de o lună din vara aceasta. Într-adevăr, ţi se poate întîmpla la orice vîrstă.

Părea un univers straniu micul golf în care ne întîlneam zilnic. Un univers străjuit de perla orbitoare a mării care se confunda cu cerul, de braţele abrupte ale golfului care semănau cu două miradoare din care numai pietrele ne priveau şi de plaja plină de cochilii sidefate şi scoici moarte. Şi marea, cu glasul ei invincibil, umplînd cu un zgomot cald acel spaţiu mirific, acel straniu univers.

Ajungea, în fiecare dimineaţă, înaintea mea. Îl găseam la mal, acolo unde marea îi ajungea pînă la genunchi. Aproape nemişcat, părea că trăieşte răcoarea apei cu o voluptate infinită. Eram doar noi doi, zi de zi, doar noi. Era de o frumuseţe dumnezeiască. Soarele se răsfrîngea pe pielea lui ca smoala şi, după o străfulgerare de o clipă, lumina era parcă înghiţită în abanosul fierbinte al epidermei sale. Strălucea tot de parcă plouase pe el cu praf de diamant. Alteori, părea un cub de gheaţă care se topeşte, fiecare strat transformat în apă aducînd la lumină un altul şi mai sclipitor. Avea ochi mari şi oblici, de culoarea aurului vechi şi părul îi scînteia nebuneşte.

Mi-ar fi plăcut ca viaţa să se rezume la atît: la frumuseţea aproape înspăimîntătoare a unui trup plin de o tainică voluptate, la clinchetul de cristal al valurilor lovindu-se de ţărm, la lumina diafană şi moale care ne înconjura. Mi-ar fi plăcut ca viaţa să aibă simplitatea maiestoasă a unui golf uitat de lume undeva, pe o plajă din Venus. Şi mi-ar mai fi plăcut ca acea viaţă să nu aibă sfîrşit.

Nu numai că era viu, frumos şi sălbatic, ci şi umbra lui părea să aibă o viaţă a ei, la fel de simplă şi fremătătoare ca propria-i frumuseţe. Îl priveam tăcînd, fiindu-mi teamă c-aş putea tulbura vraja ce se înfiripa între noi, aproape palpabil, prin nevăzute unde. Instaurase o linişte solemnă, numai privirea sticloasă a ochilor de aur topit fulgera, cînd şi cînd, în direcţia mea. Şi, în liniştea densă, ochii lui vorbeau o limbă pe care eu o înţelegeam. Cînd şi cînd, un ţipăt ascuţit de pescăruş spărgea văzduhul şi ecoul lui se pierdea în peruzeaua cerului de iulie. Cînd şi cînd, înainta în mare şi apa îi ajungea pînă la piept, într-o îmbrăţişare ce o trăia cu marile-i pleoape coborîte peste ochii rotunzi şi umezi. Ieşea din mare şi rămînea nemişcat, privindu-mă, şi simţeam o somnolenţă căreia nu-i puteam opune vreo împotrivire. Într-o zi am aţipit. M-a trezit răsuflarea lui fierbinte, zgomotul aerului dat afară din piept cu putere, catifeaua pielii lui. Am rămas cu ochii închişi, încercînd să prelungesc clipa de plăcere, clipă ce avea mireasma rară a unei împliniri. Cînd i-am deschis a fugit de lîngă mine şi i-am putut vedea muşchii puternici dansînd sub lustrul pielii. S-a oprit la malul mării, a întors capul, m-a privit straniu, de parcă ar fi vrut să-mi transmită un mesaj, apoi s-a aruncat în apa binefăcătoare a mării. Eram fericită.

Dar vine o zi cînd miracolele se topesc. Sau, dacă vrei să le păstrezi vii, eşti nevoit să le părăseşti. În ultima zi, am venit să-mi iau la revedere. Nu ştiu cum, dar a înţeles. M-a lăsat să mă apropii de el. Cu sfială, i-am strîns între braţe gîtul puternic şi cald. Mi-am lipit faţa de el şi, în briza sărată a mării, am simţit mirosul trupului său divin. Mirosul unui mascul tînăr fremătînd de viaţă. Şi poate chiar cel al vieţii, în splendida şi tăcuta ei simplitate. Nu s-a mişcat nici o clipă, împărtăşindu-mi, parcă, plăcerea dureroasă a îmbrăţişării. I-am mai privit o dată mierea ochilor sferici şi cred că mi s-a părut, dar am văzut, la colţul ochilor săi trufaşi, două enorme lacrimi vii. L-am sărutat pe gît. După douăzeci de paşi m-am oprit şi, întorcîndu-mi capul, i-am urlat un „Te iubesc!" ce s-a pierdut în văzduhul plin de soare. Mi-a răspuns şi nechezatul lui a sfîşiat peruzeaua cerului sub care miracolul nostru se întîmplase. Un cal şi o femeie la malul mării. Dragostea e atît de simplă uneori.

Ioana PETREA

Legăturile prietenoase

Am rugat-o pe regizoarea Theodora Herghelegiu să-i scrie o „scrisoare de dragoste" colegului ei de breaslă Radu Afrim. Cele două texte înşiră ipostazele iubirii şi ale tinereţii, parodiind clişeele şi modelele cu care ne-am obişnuit. Nu puneţi însă prea mare preţ pe vorbe. Şi, mai ales, nu încercaţi să citiţi printre rînduri. Totul este doar un joc! (**M. M.**)

Theodora HERGHELEGIU

Mult stimate coleg,
preaiubite prieten, dragă Radu,

Mai ţii minte cînd ne-am băut minţile acum o lună în arşiţa nopţii, şi ne-au aruncat afară din local pentru că tu ai început să înjuri sistemul, după care te-ai încăpăţînat să bei Fanta din saboţii ospătăriţei care tocmai primise o mînă sub fustă de la prietenul nostru Gabi?

Ei bine, perla neagră a inimii mele, aburul cu aromă de mosc al visurilor mele erotice şi retorice, pala de vînt a canicule trupului meu, crin neprihănit al speranţelor mele că într-o zi Făt-Frumos va parca armăsarul în faţa casei unde locuiesc la etajul 3, încununare apoteotică a dezideratelor mele spirituale, intelectuale şi regizorale, model intangibil al codului meu moral, arhetip al masculinităţii descinse în graţia feminităţii, misterios cavaler traversînd un secol ingrat şi tulbure, mecena al artiştilor în tranziţie şi soare cald al iernilor sufletelor noastre, în seara aceea, privindu-te cu cîtă demnitate zăceai în şanţ, cu cîtă rigoare ancestrală îţi purtai fruntea sus, cum ignorai trecătorii care se uitau sideraţi la doi tineri zdrobiţi de tirania şi aburii vinului care se tîrau sleiţi spre rigola staţiei de autobuz, cu cîtă incoerenţă bîiguiai fraze care începeau (toate!!!) cu vorbe pe care regulile snoabe ale eticii lingvistice le interzic în media sau le cenzurează în literatură, cum rîdeai din cînd în cînd pentru că îţi era imposibil să recuperezi verticala (dar ce mai înseamnă azi *verticala*, ouşorul meu de aur!?), admirîndu-te cum balansai fascinant de dezinvolt între regnul animal, cel uman şi cel vegetal, am simţit o nesfîrşită fascinaţie care mi-a inundat trupul şi toate organele, iar cînd mîna ta tremurîndă s-a oprit preţ de 6-7 secunde pe genunchiul meu julit din pricina impactului cu asfaltul nemilos, atunci, fulgul meu inefabil, prinţul meu rătăcitor, am simţit milioane de volţi şi amperi cutremurîndu-mi atît conştiinţa, cît şi conştienţa (relativ precare pe moment) şi mi-am dat seama instantaneu că TU eşti ACELA; că tu eşti alesul inimii mele, că numai alături de tine lumea va avea şi sens, şi scop, şi dimensiune. Ca să nu mai amintesc de formă şi culoare...

Dintr-o dată, alb-negrul s-a transformat în sepia; apoi sepia s-a transformat în culori, iar culorile au început să danseze ca nebunele şi să emită sunete; sunete celeste, afrodisiace şi apotropaice; muzica sferelor răsuna pe toată Calea Victoriei şi toate maşinile au încetinit, apoi s-au desprins de carosabil şi au luat-o în sus, ca în filmul ăla cu Robin Williams (vai, ce actor, Răducu dragă; poate vreodată o să ai ocazia, mă-nţelegi...; eu una mă topesc după el, dar şi după Johnny Depp – oricum, nimeni nu se compară cu tine!), după care s-au deschis geamurile clădirilor şi din case au început să curgă flori; valuri de flori albe şi argintii, care se depuneau straturi-straturi pe trotuare, pe capetele trecătorilor şi pe trupurile noastre întinse la marginea Universului, într-un ceas al uitărilor de o clipă şi al iubirilor de o vară...

Nu ştiu dacă tu îţi mai aminteşti cînd a început acea paradă magnifică a animalelor; mai întîi cîinii, apoi maimuţele, apoi porcii, apoi ursuleţii, elefanţii, şi, la urmă: caii... Şi toţi erau albi; albi ca zăpada, în afară de cai, care erau verzi şi vorbeau cu noi, iar dacă îi atingeai, se transformau în fluturi şi zburau imediat pe flori, în scopul polenizării... Ah! Apropo de polenizare...! Nu ştiu de ce ne-a fost teamă să ducem acel miraj al serii pînă la capăt; vreau să spun – nu ştiu de ce nu te-am invitat la mine, la o clătită, sau tu – de ce nu m-ai invitat la tine, să-mi arăţi colecţia de timbre... Poate pentru că nu colecţionezi timbre?! Nu-i nimic – m-aş fi mulţumit şi cu colecţia de pahare de plastic sau cu cea de pachete de gumă... Da, poate că acum este prea tîrziu; poate că ratînd acel moment suspendat între sublim şi magnific, al doilea tren nu va mai sosi prea curînd... Nu ştiu.. problema sexului este o chestiune delicată şi oricum nu are prea mult de-a face cu dragostea... Pentru că trebuie să ştii, suav sonet al insomniilor mele, că din noaptea aceea eu mi-am pierdut liniştea... Verde-albastrul indecis şi pervers al ochilor tăi şi-a împlîntat săgeţi otrăvite în inima mea, alungîndu-mi atît somnul, cît şi apetitul (ceea ce, fie vorba-ntre noi, mă bucură nespus, căci oricum mă chinuiam să ţin dietă şi nu rezistam la dulciuri şi la cipşi!), dar din acea seară de neuitat şi de neimaginat – psihicul, corpul, intelectul şi afectul meu nu mai văd şi nu mai ştiu decît un singur gînd: gîndul la tine... Vocea ta îmi răsună în urechi; atingerea ta îmi dă fiori fierbinţi, privirea ta îmi scaldă fiinţa într-o amorţeală dulce, vecină cu sminteala, făptura ta îmi apare în vis şi la trezie, sub forma unui spectru care trece surîzînd tandru şi misterios, aidoma tatălui lui Hamlet cînd îl vede el pe metereze la-nceputul piesei şi îi spune s-o cruţe pe curva de mă-sa... Orice ating, orice văd, orice aş încerca să fac este contaminat de personalitatea ta, de mirosul tău, de atomii respiraţiei tale pe care mi-aş fi dorit s-o împachetez într-un sărut abia perceptibil, discret ca o frunză care cade în urma ta, toamna, cînd te plimbi singur în parcul unde ai copilărit. Mi-ar mai fi plăcut să-ţi perturb, cu o mîngîiere ca o pană de colibri, comisura ochiului stîng, spunîndu-ţi ca un pretext derizoriu şi minţind prost, desigur: „Uite, aveai ceva în ochi...", iar tu te-ai fi prins, ai fi surîs complice şi superior, ţi-ai fi trecut degetele prin părul meu proaspăt tuns *à la garçonne*, ai fi luat aerul acela care-mi aminteşte flagrant de Leonardo di Caprio combinat cu Bruce Willis în prima tinereţe, şi ai fi rostit exact cuvintele pe care le aşteptam, dezmierdîndu-mi auzul cu timbrul tău viril şi senzual precum un poem homeric recitat de Ion Caramitru în zilele lui bune, după care poate am fi băut o cafea împreună şi ne-am fi povestit amintiri din facultate, cînd ne imaginam că actorii sînt nişte oameni buni care iubesc regizorii; acea duioasă vîrstă a inocenţei la care crezi încă în zîne şi în viitorul teatrului în România; înainte ca Marele Tăvălug să te facă una cu solul sau cu subsolul, după caz... Sau, poate ne-am fi luat de mînă şi am fi mers la un film de desene animate (apropo, nu rata *Shrek!* E beton!), unde, între două pungi cu floricele, ai fi găsit momentul prielnic să-ţi petreci braţul după umerii mei, iar eu aş fi rămas nemişcată pînă la genericul de final, ca nu cumva să-ţi treacă prin cap să schimbi poziţia... Dar vezi, diamant şlefuit al dorurilor mele şi pasăre Phoenix a expectativelor dezesperate ale unei femei care s-a urcat în autobuzul de vîrsta a doua, vezi tu, n-a fost să fie aşa...

Ne-am despărţit în aceeaşi noapte, fiecare luînd taxiul spre o adresă incertă, apoi ne-am dat un telefon protocolar şi de complezenţă, care n-a făcut decît să bage lucrurile într-o ceaţă şi mai abruptă, după care... mie mi-au rămas doar visele, aşteptările şi suspinele; insomniile şi depresiile de-a lungul unei veri toride în care n-am avut nici un semn de la tine, trubadurul meu delicat, şi n-am făcut decît să alimentez o iubire imposibilă, hrănind-o cu multă imaginaţie şi cu speranţa fragilă că, poate azi... sună...

Cu toate pînzele sufletului sus,
a ta fidelă

Teuţa

▲

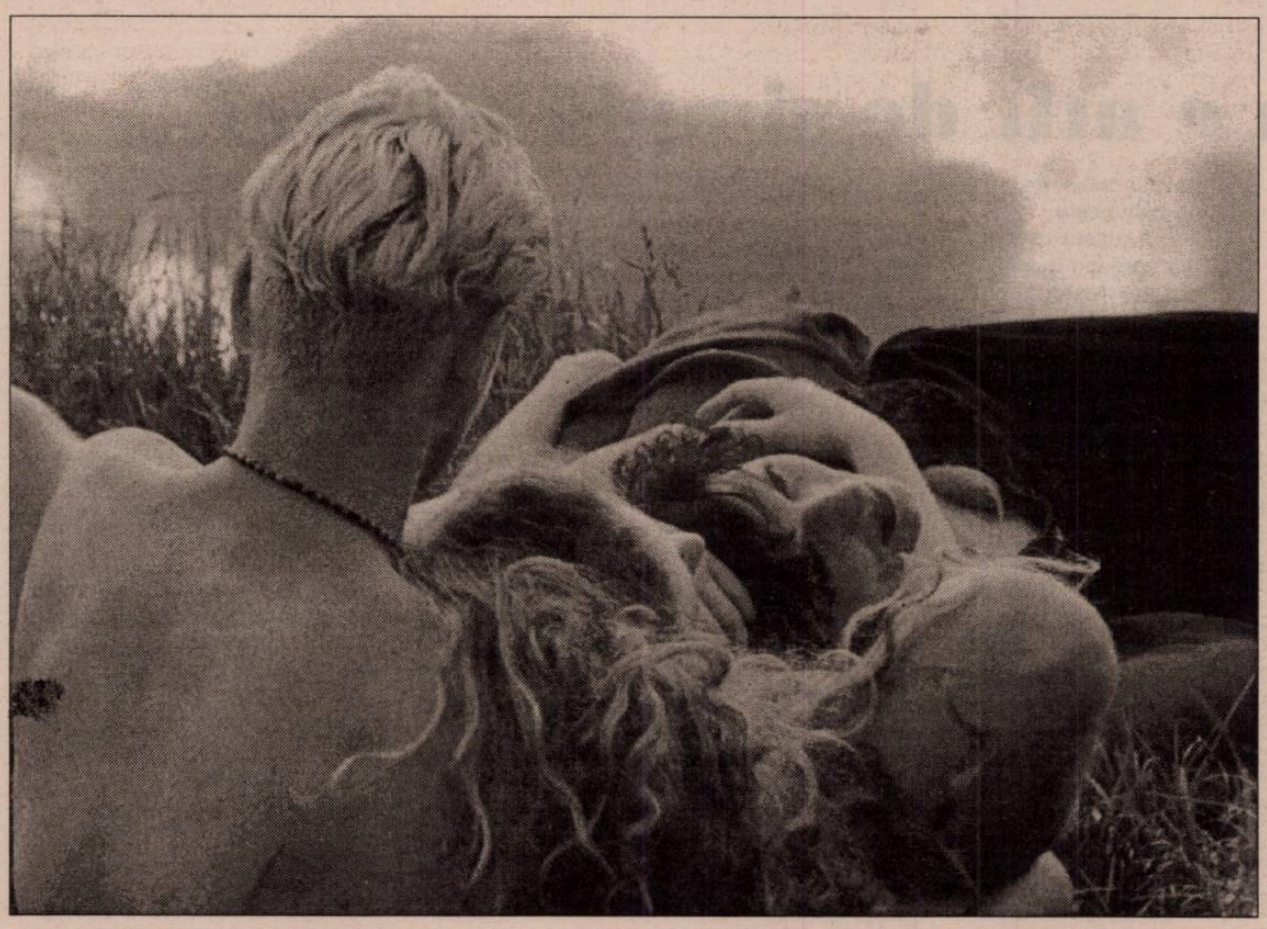

© R. Afrim

Radu AFRIM

Prea fericito Theo,
cea cu aromă bizantină,

Aşa cum a existat în historie hysteria *the Beatles*, uite aşa există acum *hysteria the O* (a se citi suav: *theo),* deşi cu greu va putea cineva vreodată să desluşească misterul ascuns în spatele rubicondei litere *O*, ce urmează modest lui *The*. Şi chiar dacă printr-un hiclean joc de culise, hulpava historie va uita să cosemneze numele tău călare pe două veacuri, în inima mea alternativă el va rămîne gravat *à jamais*. Ce importă durata reală a iubirii noastre? (între orele 17,05 şi aprox 3 ale dimineţii unei noi zile de vară care urma să-mi aducă o altă iubire de care aveam urgentă nevoie pentru a vedea prin comparaţie că tu erai cea de care aveam nevoie aşa, în general) Că nu te-am mai sunat, nu ţi-am mai e-mailat, că nu te-am pupicat prin unii actori de uz comun care sînt, şi ei, în transit prin show-urile noastre cu buget limitat, e tocmai pentru că trăiesc plenar aceste decenii de tranziţie şi că soţietatea m-a purtat înspre limanuri imprevizibile, întîmplări şi trupuri altfel. Am fost doi *part time lovers*, ce mai... şi, uite, ca să vezi, miko the Odora, că Xperienţa noastră Xtremă în şanţ m-a legat *strongly* de tine, îţi dedic aceste versuri pe care le-am scris imediat după... un alt *rendez-vous* trăit într-un alt şanţ, din provincie, *cette fois-ci*. Savurează versurile, tu, Doria Theo: „trupurile pe care le-am avut / seamănă cu cele care vor veni /indigo/ high infidelity".

Îţi plac, Herghelegioaico? Mai vrei, ai? Pentru tine le-am scris, licuriceo unicat din lujerul în picioare călcat al inimii mele. Cînd mi te-am văzut printre cei 12 licurici care au strălucit prin buruienile stagiunii teatrale, mi-am dat seama că vei fi o fatală vecinătate pentru toţi ceilalţi. Nu-mi puteam lua ochii de la tine. Cu rochia din garderoba casabilă a teatrului din Sfîntu Gheorghe, i-ai eclipsat pe toţi. Apropo, răspunde-mi pe mail şi aminteşte-mi cine au fost ceilalţi. Chiar aşa.

Ultima imagine live pe care o am cu tine e aceea a licuriciului alternativ răsfirat în şanţ. Apoi am citit undeva că te-ai declarat fana mea. Că regizorul din mine te inspiră. Dar eu ştiu să citesc printre rînduri, printre cuvintele la fel de inexistente ca şi teatrul pe care cu patos îl îndrumi pe drumul cel fără de întoarcere. Dacă tot veni vorba, cum e, dragă Teo, că s-a scris de noi în ultima *Scena* că anul ăsta am făcut spectacole normale? Ce ne-o fi apucat, surato într-ale altfelului? Hai că eu, care mai lucrez şi pe la stat, îmi permit s-o las uneori mai moale la insistenţele directorilor disperaţi de teatre şi mai disperate, dar tu, pe care se pariază prin topuri mai ceva ca pe caii Cicciolinei, tu, little T.o.d.y, de ce faci rabat de la anormalitate? Hai, spune, de ce?

Acum stau supt ploi de vară indiană, la Green Hours, şi aştept să apari. Mi s-a spus că te iveşti uneori la orele serii cu rochiţa ta albastră dotată cu o verigă imensă în jurul gîtului, priveşti trufaşă peste mesele de lemn pictat cu inimioare, îţi aşezi cu o lejeritate vag căutată poşeta pe spătarul unui scaun asortat cu masa, consumi o bere caldă, un pachet de ţigări hard, mai scanezi o dată mesele înţesate cu *soft-jazzy people*, nimic pe gustul tău, evident, fără să-ţi treacă prin cap că în fundul curţii, după colţ, la o masă specială, te-aş putea aştepta eu, fulgul tău inefabilizat într-o halucinantă noapte de... vară.

Radu

▲

„Educaţia pentru informaţie" şi tehnologia informaţiei în educaţie

Interviul „Educaţia pentru informaţie", apărut în numărul 441 din 10-16 august 2001 al revistei *Dilema*, prezintă opiniile prof. dr. Ion Stoica, directorul BCU – Bucureşti, referitoare, între altele, la informatizarea bibliotecilor din învăţămînt. Domnia-sa afirmă în cadrul interviului că „sînt două cauze ale întîrzierii româneşti: una este absenţa unei strategii naţionale în problema informatizării" şi că „organismele guvernamentale – în special Ministerul Educaţiei şi Cercetării şi Ministerul Culturii – reacţionează cu o lentoare condamnabilă". Sînt, desigur, afirmaţii plauzibile (în contextul în care numeroase organisme guvernamentale sînt criticate zilnic în mod justificat), dar inexacte, ceea ce necesită unele precizări. În fond, publicul trebuie să coroboreze informaţiile existente în mai multe surse şi să formuleze concluzii proprii, aşa cum se arată în paragraful „Tehnica muncii intelectuale" din acelaşi interviu.

Metodologia de lucru în domeniul informatic utilizată pe plan naţional şi internaţional prevede elaborarea unui document numit „proiect director", care defineşte sistemul din lumea reală care se doreşte a fi informatizat, analizează acest sistem în vederea definirii componentelor sale, precizează problematica generală a fiecărei componente, legăturile dintre aceste componente, precum şi legăturile cu alte sisteme şi formulează obiectivele şi responsabilităţile pentru următoarea etapă de proiectare.

În cazul informatizării Educaţiei Naţionale, un astfel de proiect a fost elaborat şi publicat încă din 1997 de Institutul Naţional pentru Cercetare şi Dezvoltare în Informatică în colaborare cu Ministerul Educaţiei şi precizează în mod clar faptul că, în domeniul informatizării bibliotecilor, „stabilirea caracteristicilor de interfaţă, obligaţiile diferitelor instituţii care conlucrează, etapelor şi obiectivelor de etapă revin unui Proiect Director de Informatizare Operaţional, care va constitui primul pas major în materializarea demersului de informatizare. Acest PDI trebuie realizat sub egida Consiliului Naţional al Bibliotecilor, cu angrenarea instituţiilor interesate şi a principalilor furnizori de competenţă şi produse informatice, specializaţi în domeniu".

Deşi Consiliul Naţional al Bibliotecilor din Învăţământ (al cărui preşedinte este chiar dl prof. dr. Ion Stoica) a avut cîteva iniţiative remarcabile în domeniu (care au fost, de altfel, sprijinite de Minister atît în etapa de elaborare, cît şi prin promovarea unor acte normative corespunzătoare), acesta nu s-a implicat în elaborarea unui proiect de tipul celui amintit, deşi dispune de personal cu o pregătire remarcabilă (cadre de conducere şi informaticieni din biblioteci). Pe de altă parte, chiar dacă s-ar face abstracţie de proiectul director existent, Ministerul nu ar putea să impulsioneze activitatea din acest domeniu, întrucît nu dispune de forţa de muncă necesară, informaticienii fiind puţini şi avînd în general alte atribuţii, cum ar fi de exemplu cele legate de patrimoniu, buget, procesul de învăţământ. Din motive greu de înţeles, ei nu beneficiază de acel „tratament special în materie de salarii" menţionat în interviu, adică de scutirea de impozit acordată altor categorii de informaticieni.

O analiză a neîmplinirilor constatate în procesul de informatizare a bibliotecilor este desigur binevenită, dar cauzele acestor neîmpliniri trebuie identificate cu corectitudine, astfel încît problemele reale să fie cunoscute atît de publicul larg cît şi de factorii de decizie. În această ordine de idei, cea mai importantă problemă este probabil partajarea resurselor (de exemplu realizarea unui Catalog Naţional Partajat), pe baza unei metodologii unitare şi a unor standarde de interoperabilitate stabilite de comun acord de către participanţi. O astfel de partajare se realizează de obicei prin crearea unor consorţii, prin documente legale care să stabilească obligaţiile şi drepturile participanţilor în vederea eficientizării activităţii acestora, în sensul creşterii calităţii şi diversităţii serviciilor oferite, în condiţiile unor costuri egale sau mai mici în comparaţie cu cele existente în momentul de faţă. Ministerul poate încuraja crearea unor astfel de consorţii prin medierea punctelor de vedere (uneori divergente) ale participanţilor, prin contribuţii la crearea cadrului normativ corespunzător, dar nu poate impune un punct de vedere propriu, întrucît ar încălca astfel autonomia universitară (participanţii potenţiali fiind desigur marile biblioteci universitare). Consiliul Rectorilor ar putea avea un cuvînt decisiv de spus în această privinţă.

Acest exemplu ilustrează modul în care ar trebui informat publicul (compus în ultimă instanţă din contribuabili) în legătură cu situaţia informatizării bibliotecilor. Inerţia factorilor implicaţi este uşor de invocat, dar invocaţia în sine devine la un moment dat o formă a acestei inerţii. Această situaţie ne poartă cu gîndul la cunoscutul hexametru din „Numele trandafirului" preluat de Umberto Eco după Bernard de Morlay: „stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus". Iată că în domeniul informatizării bibliotecilor, cererea de iniţiativă, discuţiile despre iniţiativă, numele iniţiativei au luat locul iniţiativei adevărate.

Tiberiu APA
Inspector în cadrul Direcţiei Generale Informatizare, Relaţii Publice, Administrativ şi Personal din Ministerul Educaţiei şi Cercetării

Z. ORNEA

glose

Cum au fost falimentate două edituri cîndva prestigioase

N-am crezut că voi asista vreodată la distrugerea a două edituri cîndva impunătoare şi de mare prestigiu. În august 1955, cînd am devenit redactor al editurii mamut ESPLA, aceste două edituri făceau parte din acel complex. Mai tîrziu, ele au ieşit din organismul mamut devenind fiecare de sine stătătoare, Editura pentru literatură şi Editura pentru literatură universală. Apoi, în decembrie 1969, ele au devenit ceea ce le-a adus celebritatea: Editura Minerva şi Editura Univers. De fapt, Editura Minerva era moştenitoarea tradiţiilor interbelice ale Editurii Fundaţiilor Regale, prin ediţiile critice şi altele pe care le edita. Cîteva bune decenii, Editura Minerva, continuatoarea EPL, a scos ediţii critice şi altele, reprezentînd glorios un segment important, aş spune chiar esenţial, al culturii naţionale, ediţiile reprezentative ale operei scriitorilor fundamentali din literatura noastră clasică. Tot aici, la Editura Minerva, apărea vestita colecţie „Biblioteca pentru toţi" care, în 1995, şi-a sărbătorit, cu fastul de rigoare, o sută de ani de apariţie neîntreruptă. Era o dovadă, şi încă în spaţiul culturii, de apărare a unei tradiţii care a învins nestatornicia fugoasă. A fost o perioadă, bună, cînd în „Biblioteca pentru toţi" apărea săptămînal, sîmbăta, cu cîte un volum, tirajul, totdeauna insuficient, epuizîndu-se instantaneu. La Editura Minerva apăreau, anual, 120-140 titluri, iar la Univers, editură mult respectată, cam tot atîtea titluri. Oamenii noştri de cultură, editori şi scriitori, rezistau – prin cultură – opresiunii comuniste. Toate au fost, odată, cîndva. Din această tradiţie s-a ales praful şi pulberea. O vreme, cîţiva ani, din 1990, aceste edituri fanion, ca şi altele asemenea, au continuat să funcţioneze pe lîngă Ministerul Culturii. Apoi, de prin 1996, a început degringolada. Editura Univers s-a privatizat, căpătînd un investitor strategic în persoana unui domn Sergiu Crupenschi, patronul tipografiei „Metropol". Totul părea a merge bine şi prosper. Şi chiar mergea, de programul tematic al editurii ocupîndu-se strălucitul om de cultură prof. Mircea Martin. De treburile Editurii Minerva m-am ocupat, pînă în 1998, eu ajutat de prietenul meu de o viaţă, dl Tiberiu Avramescu. Şi, împreună, ne-am străduit, o vreme cu succes, să menţinem Editura pe o linie a onorabilităţii perfecte. Şi am reuşit. De prin 1997 s-a pus chestiunea privatizării editurilor de stat. Am avut o convorbire cu dl Ion Caramitru, ministru al Culturii, pledînd pentru menţinerea Editurii Minerva ca o instituţie de utilitate publică naţională, în tradiţia Editurii Fundaţiilor Regale, care să asigure publicarea ediţiilor critice, segment esenţial al culturii naţionale. Dl Caramitru, complet inocent în materie, a refuzat propunerea mea. Şi Editura Minerva s-a îndreptat spre privatizare. O vreme, am sperat într-un bun patron, dl Alin Teodorescu director al IMAS, care se arăta entuziasmat de această perspectivă, dîndu-ne asigurări liniştitoare. De fapt, în secret, ne pregătea un viitor sumbru, dîndu-ne pe mîna acelui domn Sergiu Crupenschi, care ne tot dădea tîrcoale. Am mai avut o convorbire cu dl Ion Caramitru. Inutil. Nu înţelegea nimic din ceea ce îi explicam. Interesul strategic cultural naţional al ediţiilor critice, care apăreau la Editura Minerva, nu-i spunea nimic. Repeta, ca un automat, că politica guvernului din care făcea parte e privatizarea şi, în consecinţă, şi Editura Minerva trebuie să se privatizeze. Pînă la urmă, dl Alin Teodorescu, director la IMAS, lăsîndu-ne, Editura Minerva a fost vîndută acelui domn Sergiu Crupenschi pe un preţ de nimic (208.000.000 lei). Şi primul act pe care l-a făptuit acest patron a fost să scoată din bancă întregul cont în lei şi valută al Editurii Minerva, însuşindu-şi-l. Zadarnic a fost tot scandalul, inclusiv în presă, FPIS, această instituţie de jaf public, răspunzînd, la toate apelurile şi reclamaţiile, că totul, în licitaţia de vînzare a Editurii Minerva, a fost corect. Plicul cu bani, pe care îl dăduse, cu siguranţă, acelor funcţionari corupţi, îşi făcea efectele. Apoi, dl Crupenschi, mai avînd tipografia „Metropol", a recuperat, prin tipărirea a vreo 15 cărţi, o parte din fondul de bani (mai mulţi, paradoxal decît cei cu care cumpărase editura), bani pe care şi i-a însuşit de la Editura Minerva. O vreme, puţină, nici un an de zile, lucrurile se menţineau pe linia de plutire, cărţile publicate, la Editura Minerva, provenind, mai ales, dacă nu chiar exclusiv, din subvenţiile acordate de Ministerul Culturii. Ba chiar, dl Sergiu Crupenschi, mereu încolţit de datorii, a voit să-şi însuşească valoarea acestor subvenţii, cuvenite tipografiilor care tipăriseră cărţile şi drepturilor de autor ale editorilor.

Treptat, devenise limpede că dl Sergiu Crupenschi nu mai face faţă datoriilor pe care le avea peste tot. Tipografia sa „Metropol" dăduse, evident, faliment, patronul rămînînd cu o respectabilă datorie. Nu mai avea bani, acum, cu care să tipărească noi cărţi la editurile pe care le patrona. Încasa, cu de la sine putere, tot ce se recolta de pe urma vînzărilor de carte şi nu mai avea de unde trimite pe reţea cărţi nou apărute. Cu mintea în bobote, mereu făcînd proiecte hilare pentru că nu avea bani să le susţină, mereu ameninţat de creditori, cu o datorie respectabilă la tipografii, dl Sergiu Crupenschi ajunsese în situaţia ca tipografiile, toate, din ţară să refuze să-i mai tipărească orice fel de carte. Era, practic, blocat şi împovărat de datorii. Falimentul se întrevedea clar la orizont. În 2001 forurile culturale s-au sesizat de dezastrul Editurii Minerva. S-a promis crearea, pe lîngă Ministerul Culturii, a unei edituri care să preia misiunea naţională a Editurii Minerva. Ba chiar dl Răzvan Theodorescu a dat un interviu suplimentului cultural al ziarului *Azi*, în care anunţa iminenta fondare a acestei edituri, făcînd cunoscut şi numele directorului ei (eram eu), deşi nimeni nu-mi ceruse acordul. Reclamaţiile Editurii Minerva pentru falsificata licitaţie a vînzării ei prin F.P.S., transmisă, spre verificare, prin Ministerul Culturii, primiseră acelaşi rezultat favorabil. Iar în cele două edituri odată prestigioase, totul arăta că se îndreaptă spre ruină şi faliment. Cărţi nu se publicau, salariaţii erau neplătiţi cu lunile şi, atunci, numai prin proteste şi ameninţări. Dl Mircea Martin a părăsit, făcînd publică demisia sa, conducerea Editurii Univers. Dincolo, la Editura Minerva, dl Tiberiu Avramescu şi-a dat, şi el public, demisia din directorat. O vreme, tertipuri tranzitorii au voit să ascundă realitatea, lăsînd a se înţelege că totul se petrece în limitele normalităţii. Un lucru nu pricep. Dacă dl Crupenschi îşi cunoştea dezastrul financiar în care se află, de ce a mai cumpărat Editura Minerva? Numai că să tragă spre faliment nu o singură editură ci două? Sau, cu mintea mereu în frigurile proiectelor de mucava pe care le tot imaginează, a crezut că Editura Minerva îl va salva financiar? Nenorocit proiect şi trist destin pentru Editura Minerva. Astăzi cele două edituri, falnice odinioară, mai există fictiv numai în Registrul Comercial. În fapt, ele au dispărut în neantul falimentului nerecunoscut (se putea altfel?) de domnul Sergiu Crupenschi. Dar, de fapt, faliment este indubitabil. Nemaiputînd plăti nici chiria localului celor două edituri situate în clădirea din Piaţa Presei Libere, le-a mutat, pe amîndouă, într-un apartament de numai două camere într-un cartier bucureştean. Repet, praf şi pulbere s-a ales din cele două prestigioase edituri de altădată care, în 2001, n-au mai putut publica, datorită cauzelor amintite, nici o carte.

Oameni de bine şi cu dragoste de cultură adevărată au găsit o soluţie (sper tranzitorie) pentru Editura Minerva. Cu sprijinul personal al dlui Eugen Simion, preşedintele Academiei, şi al dlui Dan Grigorescu, directorul Institutului de Istorie literară „G. Călinescu", a fost transferat grupul de redactori ai Editurii Minerva specializaţi în editarea literaturii române clasice (în frunte cu dl Tiberiu Avramescu) la acel institut, cu misiunea de a publica astfel de cărţi. Şi subvenţia acordată de Ministerul Culturii pentru vreo 10-15 titluri constituie o speranţă că flăcăruia nu se va stinge cu totul. Ce se va întîmpla cu „Biblioteca pentru toţi"? Va mai putea apărea? Iar dl Sergiu Lupescu, directorul editurii ieşene „Polirom", a angajat redactorii ce mai rămăseseră din fosta editură Univers (în frunte cu dna Denisa Comănescu), pentru a publica, în colecţii anume (revitalizînd, poate, pe cele de odinioară larg cunoscute), cărţi din literatura universală. În acest fel năucitor, ca o efectivă salvare pentru cele două edituri, se încearcă reînnodarea unei vechi tradiţii. Şi comunitatea destinului lor pustiitor îl constituie, evident, acel domn Sergiu Crupenschi, care le-a acaparat distrugîndu-le pe amîndouă prin faliment efectiv. ▲

Augustin IOAN

Facerea. Apoi des-facerea

Cîte ceva despre hybris

David se simte în culpă, cu toate că a întărit Ierusalimul şi l-a transformat în cetate regală; el resimte caracterul de provizorat al gesticii sale de ctitor atîta timp cît Casa Domnului nu este edificată, zidită. Pentru că *„Iată, eu locuiesc într-o casă de cedru şi chivotul lui Dumnezeu locuieşte într-un cort"* (2 Samuel 7; 2). Este vorba despre o diferenţă care nu rezidă (doar) în materialele de construcţie, cît – mai ales – în tipul de locuitate consacrat spaţiului de cult. Cort, adică efemeritate, adică absenţa consacrării unui topos sacru pe care să fie înălţată o construcţie. Deşi David rîvneşte surmontarea acestei falii în statutul ontologic al spaţiului cultual, lucrul acesta nu este atît de uşor: *„Oare tu îmi vei face o casă să locuiesc în ea?"*, îl întreabă retoric Domnul pe regele David, prin intermediul lui Natan. *„Eu n-am locuit într-o casă (...) pînă în ziua aceasta; ci am călătorit într-un cort drept locuinţă"* (2 Samuel 7; 7). Pare că transcenderea este necesară, atîta timp cît regele este David, păstorind un popor în migraţie pînă de curînd, nestabilit încă în cetăţi, nededat încă subtilităţilor pe care le presupune sedentarizarea. David este un războinic, un înainte-mergător, iar nu un constructor. El taie calea, nu aşterne drumurile. Destul că deocamdată *„am dat un loc poporului Meu (...) şi l-am sădit ca să locuiască în el şi să fie tulburat"* (2 Samuel 7; 10). Implantarea este întîia fază, care are nevoie de timp pentru a fi asimilată *prin şi întru locuitate.* S-au creat deocamdată centri de coagulare care înseamnă *comunitate, oikos, ist.* Dar, pentru ca ei să lucreze, este absolut necesar să li se dea timp.

Există aşadar limite întru har şi competenţe. Nu David va ridica la Ierusalim templul, ci *„Domnul îşi vesteşte că Domnul îşi va zidi o casă"* (2 Samuel 7; 11), casa lui David fiind identificată aici cu spiţa sa, urmaşii începînd cu Solomon; cu alte cuvinte este descălecător, iar nu un ctitor. Deşi deducem din text uşoara dezamăgire a regelui căruia i se vede contrazis programul, el continuă să fortifice Ierusalimul prin bătălii, caracterul său de capitală a unui regat în continuă expansiune. În tot acest proces aparent rectiliniu există un hiatus: la un moment dat, Absalom îl alungă pe David din cetate, care se urcă (nota bene!) pe Muntele Măslinilor pentru a se ruga, răstimp în care *„Absalom a intrat în Ierusalim"* (2 Samuel 15; 37). Dar David se reîntoarce victorios. De asemenea efemere luări în posesie va mai avea parte cetatea, numele cuceritorilor săi trecînd însă în uitare; Absalom pare a cunoaşte soarta acestor stăpîni vremelnici, atîta vreme cît îşi ridică încă din timpul vieţii *„un stîlp de aducere aminte în Valea Împăratului"* (2 Samuel 18; 18), pentru că aducerea aminte îi era altminteri refuzată, neavînd, spune Biblia, nici fii. *„Şi a pus numele său stîlpului, care şi astăzi se numeşte monumentul lui Absalom"* (2 Samuel 18; 18). Atît despre acest răzvrătit.

Distrugerea Ierusalimului

Vorbind despre lumină şi umbră, vorbind despre cuprindere, adică despre spaţiu: *„peste toată slava va fi un acoperămînt, un cort, ca umbrar împotriva căldurii zilei şi ca loc de adăpost şi de ocrotire împotriva furtunii şi ploii"* (Isaia 4; 5-6). În muntele Sionului se va reface dipolul munte-peşteră: Putere, dar şi ocrotire, adăpost. Această *locuitate potenţială* umanizează ceea ce din afară pare agresivitate. Deşi, în perioadele de flux ale sfîrşitului, templul va deveni *„muntele Casei Domnului"*, cel mai înalt munte *„se va înălţa deasupra dealurilor şi toate popoarele se vor îngrămădi spre el"* (Isaia 2; 2) căci muntele atrage pentru a supune; dar în expresia iniţială regăsim şi celălalt termen al dipolului: adăpostul, locuirea: *„veniţi să ne suim la muntele Domnului, la Casa Dumnezeului lui Iacov (...)"* (Isaia 2; 3) şi *„numai Domnul va fi înălţat în ziua aceea"* (Isaia 2; 11), împreună cu muntele-casă, protecţia sa, *„împotriva tuturor munţilor înalţi şi împotriva tuturor dealurilor falnice şi împotriva tuturor zidurilor întărite"* (Isaia 2; 15-16), petrecîndu-se deci telescoparea în spaţiul originar neordonat, amorf, înapoi în *arhetip* unde sălăşluiesc toţi munţii, şi toate peşterile, întreaga arhitectură, cu Babel şi Ierusalim cu tot.

Nu va fi cruţare: *„hotărît, aceste case multe vor fi pustiite, aceste case mari şi frumoase nu vor mai fi locuite"* (Isaia 5; 9); pedeapsa împotriva celui păcătos este accentuată de pedepsirea habitatului său. Cu cît mai mare este culpa, cu atît mai profunde distrugerile: Ierusalimul nu va fi cruţat şi, apogeu al distrucţiei, chiar casa Numelui Domnului va fi ruinată: *„De aceea locuinţa morţilor îşi deschide gura şi îşi lărgeşte peste măsură gîtul, ca să scoboare în ea măreţia şi bogăţia Ierusalimului"* (Isaia 5; 14). Iar păcatul nu se va îndepărta *„pînă cînd (nu) va face, toate pietrele altarelor ca nişte pietre de calcar prefăcute în ţărînă, idolii Aserei şi stîlpii soarelui nu se vor mai ridica. Căci cetatea ce atare a rămas singuratică, o locuinţă părăsită şi părăginită ca pustia"* (Isaia 27; 9-10). Doar în ziua hotărîtă, ridicîndu-se pedeapsa, cei risipiţi se vor aduna şi *„se vor închina înaintea Domnului, pe muntele cel mai sfînt, la Ierusalim"* (Isaia 27; 13). O istorie ciclică: nici cucerirea unei cetăţi nu era încheiată atîta vreme cît arhitectura sacră şi/sau cea a edificiilor Puterii supravieţuiau. Ele concentrează în ziduri o simbolistică profundă pentru individ, dar mai ales pentru comunitate; or, a împrăştia comunitatea nu este simplu dacă nu se distrug factorii coeziunii sale; „dacă vrei să cucereşti o cetate, distruge-i idolii", iată o povaţă de strategie militară perfect adevărată la scara istoriei.

Mai mult, evreii aduc această uluitoare idee în textele veterotestamentare, a *culpei arhitecturii,* pe care ea o împărtăşeşte deodată cu omul, ori în locul său. Omul în cetate, alături de templu şi casele împăratului, este mai puternic decît cel trăitor în pustie: este protejat fizic şi simbolic prin funcţia apotropaică a arhitecturii puterii, fie aceea sacră ori laică; are trecut, deci memorie; participă aşadar la istorie; este *în comunitate,* integrat în sistem, pe o parte, şi prin legături în plan vertical, scurt-circuitînd ierarhia, cu împăratul şi cu Dumnezeu, pe de altă parte. Cînd această funcţionare sistemică se deteriorează, pedeapsa divină, totală, presupune cucerea în robie a locuitorilor, spargerea texturii comunitare şi „ştergerea urmelor", a memoriei colective prin distrugerea arhitecturii. *Locul* regresează în pustie. Cîtă vreme, prin locuitate, omul este situat în cosmos, a-l izgoni de acolo înseamnă, pentru individ, reîntoarcerea haosului.

Adică sfîrşitul.

Zidirea pedepsită

Oamenii ridică zidurile pentru a-i proteja, pentru a se înscrie, pentru a fi conţinuţi, adăpostiţi; dacă pedeapsa trebuie să cadă asupra oamenilor, atunci ea va cădea şi asupra zidurilor, pentru că altfel ea nu ar fi deplină. Există momente cînd Dumnezeu îşi ia mîna de deasupra cetăţii, lăsînd-o pradă asediatorilor care devin astfel o unealtă a răzbunării divine: *„Iată, dau cetatea aceasta în mîna caldeenilor şi în mîinile lui Nabucadneţar, împăratul Babilonului şi el o va lua"* (Ieremia, 32; 28), încît *„caldeenii care luptă împotriva cetăţii acesteia vor intra, îi vor pune foc şi o vor arde, împreună cu casele pe acoperişul cărora au adus tămîie lui Baal"* (I, 32, 29). Cetatea s-a împotrivit voinţei divine, a fost aici o continuă *„provocare la mînie şi la furie din ziua cînd s-a clădit şi pînă azi; de aceea vreau să o iau dinaintea Feţei Mele"* (I, 32; 31). O asemenea furie apocaliptică a fost declanşată de profanarea templului: *„Ci şi-au pus minciunile idoleşti în casa care era chemată cu Numele Meu şi au pîngărit-o"* (I, 32; 34). Acum urmează cu necesitate ca distrucţia să prindă fiinţă în forma promisă, însă departe undeva mai există şi spectrul unei reînnodări a legămîntului, prin transgresarea păcatului.

Într-acea vreme oamenii locuiau „în siguranţă", iar

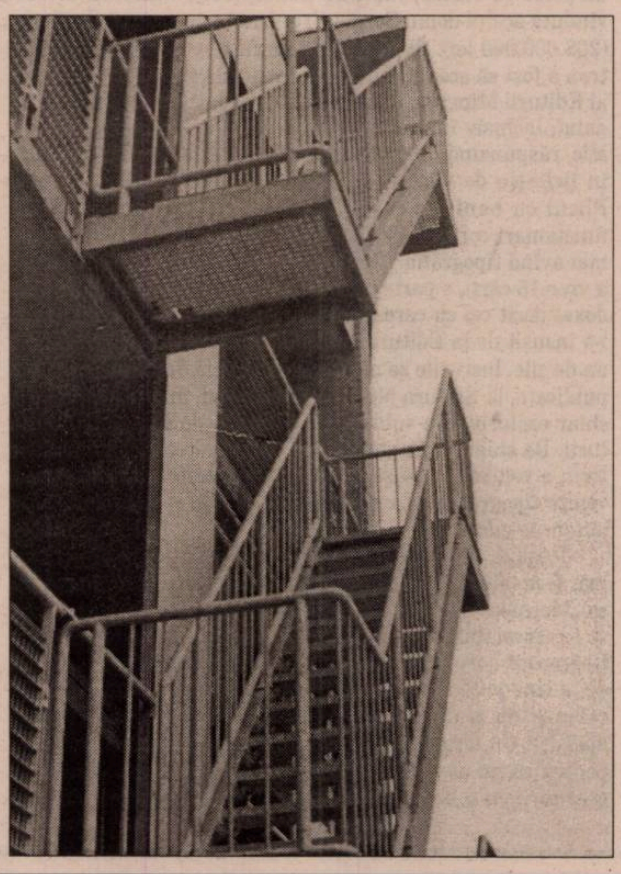

© C. Bălan

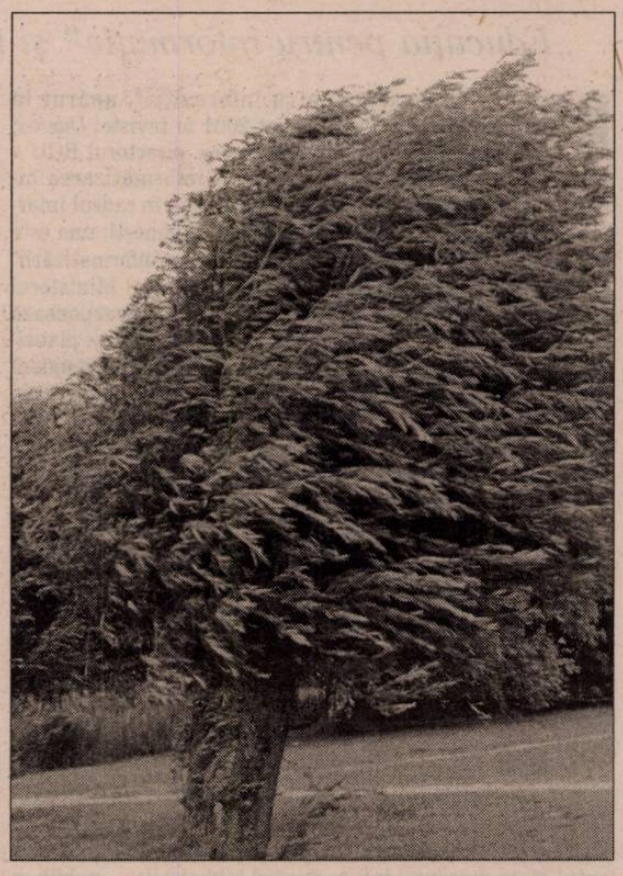

© C. Bălan

pactul va fi refăcut pentru totdeauna: *„Ei vor fi poporul Meu şi Eu voi fi Dumnezeul lor"* (I. 32; 38). Pînă atunci însă, asediul înaintează, pedeapsa trebuie împlinită: *„Casele oraşului acestuia şi despre casele împăraţilor lui Iuda, care vor fi surpate ca să facă loc pentru zidurile de asediere şi pentru săbii"* (I. 33; 4). Pedeapsă şi speranţa purificării deodată, ruinarea cetăţii se petrece fără nici o indulgenţă din partea Domnului; totuşi, pare cumva că vederea atîtor grozăvii îl tulbură, pentru că reînnoieşte promisiunea unei viitoare vieţi fericite în Ierusalim. Ori, dimpotrivă, este un mod de a face şi mai aprig prezentul, contrapunîndu-i un viitor îndepărtat?

Înţelegem din text că, totuşi, Zedechia împăratul ar fi putut preîntîmpina distrucţia dacă nu ar fi nesocotit profeţiile; or, el este într-un fel cauza ruinei. Iar dacă s-ar fi predat ofiţerilor împăratului de la Babilon, focul ar fi putut ocoli oraşul. Cu siguranţă, acest din urmă sfat a fost primit nu de la Domnul, ci a fost dictat de o minimă înţelepciune tactică, pe care Zedechia însă nu o are, încît *„în anul al unsprezecelea al lui Zedechia, în ziua a noua a lunii a patra, au făcut o spărtură în zidul cetăţii"* (I. 39; 2). Este începutul unui îndelung sfîrşit.

Desigur că distrugerea oraşului începe cu simbolurile înzidite ale puterii sale, ceea ce pare să sugereze existenţa unei ierarhii chiar şi înlăuntrul haosului: *„Caldeenii au ars cu foc casa împăratului şi casele poporului şi au dărîmat zidurile Ierusalimului"* (I. 39;8) şi, deducem, au distrus templul, căci în profeţia sa împotriva Babilonului, Ieremia vesteşte *„răzbunarea Domnului pentru templul Său"* (I. 50; 28). Căci, dacă arhitectura profană poate fi făcută şi desfăcută, asupra templului nu te poţi ridica împotrivă, atîta timp cît este chiar cel căruia îi este dedicat. Or, cuceritorii babilonieni au săvîrşit această greşeală fatală: *„El a ars casa Domnului, casa împăratului şi toate casele Ierusalimului; a dat foc tuturor caselor mai mari"* (I. 52; 13) şi *„au sfărîmat coloanele de aramă care erau în casa Domnului, temeliile, marea de bronz care era în casa Domnului şi au dus tot bronzul la Babilon"* (I. 52; 17), împreună cu toate odoarele templului. Iar cele două coloane de bronz de la intrarea în templu, Jakin şi Boaz, făcute de Solomon *după Plan,* au fost şi ele doborîte. Haosul este absenţa sacrului şi a oricăreia dintre epifaniile sale. Cu adevărat, Ierusalimul lipseşte acum dinaintea Feţei Domnului.

Cum hybris-ul a fost săvîrşit pînă la capăt, e de înţeles că oraşul trebuie să îndure pedeapsa pînă la ultimele sale consecinţe, depăşind orice orizont de aşteptare: *„Împăraţii pămîntului şi toţi locuitorii lumii n-ar fi crezut că potrivnicul şi vrăşmaşul ar putea să intre pe porţile Ierusalimului"* (P.I. 4; 12). Dacă în „Facerea" Dumnezeu înţelege să dea concreteţe furiei sale asupra degradării umane prin intermediul potopului, cît să remarcăm re-orientarea pedepsei divine asupra arhitecturii comunitare, este un semn al evoluţiei întru agregare socială a civilizaţiei iudaice în acest răstimp şi totodată, expresia măsurii absolute în care Iehova poate transgresa propria convenţie cu poporul său. Regresia pămîntului locuit şi, mai ales, sacralizat (umbrit de Dumnezeu) către ipostaza originară, de pustie, are ceva din aerul apocaliptic pe care îl inspiră un Dumnezeu neîndurător, gelos pe poporul său, cum îl descrie Eliade, crud. Este o pedepsire peste măsură, pare a sugera Ieremia.

Însă: peste care măsură?

▲

„Trebuie să devenim conştienţi de ceea ce înseamnă *împreună*“

– interviu cu Giovanni SARTORI –

Giovanni Sartori, preşedintele Institutului Italian de Ştiinţe Politice, director al departamentului de Ştiinţe Politice al Universităţii din Firenze şi profesor la Columbia University din New York, editorialist la Corriere della Sera, *este unul dintre cei mai proeminenţi experţi în politică, un nume de referinţă pentru cercetătorii în domeniu. A scris 15 cărţi şi mii de articole, multe dintre ele traduse în Germania, Spania, Portugalia, Japonia, Brazilia, Polonia şi România:* Democraţia: ce este, Teoria democraţiei reinterpretată, Ingineria constituţională comparată, Elemente de teorie politică, Politica: logică şi metodă în ştiinţele sociale, Homo videns; *în ultimii zece ani, scrierile sale au adus în peisajul cultural românesc un stil analitic, de o consistenţă lucidă, care îmbină claritatea şi limpezimea expresiei cu rigoarea demonstraţiei. În cursul lunii iunie, la propunerea Facultăţii de Ştiinţe Politice, Universitatea din Bucureşti i-a acordat titlul de* Doctor Honoris Causa, *prilej cu care domnia sa a avut amabilitatea de a ne acorda acest interviu.*

Domnule profesor, Teoria democraţiei reinterpretată *reprezintă la noi o adevărată piatră de temelie în înţelegerea gîndirii despre democraţie şi în analiza unora dintre temele ei fundamentale. Se scrie mult despre democraţie, dar ce credeţi, se ştie ce este democraţia?*

S-ar putea crede, într-adevăr, că esenţa conceptului de democraţie este deja clarificată, dacă se ia în consideraţie semnificaţia literală, etimologică, de putere care aparţine poporului, dar ne-am limita astfel la definirea unui termen lingvistic. Problema definirii democraţiei este mult mai complexă, pentru că viaţa democraţiei depinde de popularizarea ideii de democraţie, deoarece comportamentele noastre politice corespund ideii de democraţie pe care o avem în minte. Şi dacă democraţia nu este înţeleasă sau, mai rău, este prost definită, riscăm să refuzăm ceva ce nu am identificat, pentru a obţine în schimb ceva ce nu am vrea deloc. Destinul unui experiment democratic se face în numele a ceea ce electoratul crede că ar fi democraţia şi depinde care este democraţia pe care ei o consideră adevărată. Democraţiile nu sînt nişte creaţii delicate doar pentru că sînt greu de realizat sau numai pentru că structura lor este complexă; ceea ce le face să fie de două ori fragile este faptul că se bazează pe consens şi că, din acest motiv, se prăbuşesc dacă nu sînt consimţite. Pentru a oferi o imagine complexă a concepţiilor şi doctrinelor asupra filosofiei, în 1948 s-a propus interpelarea, prin intermediul unui chestionar meticulos şi elaborat, a peste o sută de filosofi, analişti politici, istorici, sociologi şi economişti, capabili să reprezinte cele mai variate nuanţe politice, specializări, tendinţe şi provenienţe. În urma răspunsurilor – stupoare – pentru prima dată în istoria lumii, nici o doctrină nu este prezentată ca antidemocratică; acuzaţiile de mentalităţi antidemocratice sînt adresate altora şi atît politicienii, cît şi analiştii politici subliniază elementul democratic al instituţiilor pe care le reprezintă. S-ar putea considera că, pentru prima dată, un ideal comun animă inimile tuturor oamenilor: democraţia. Însă, dacă despre orice realitate numită democraţie se crede că şi este democraţie, atunci democraţia se poate îngropa în propriul său nume, pentru că se intră în mirajul numelui, neglijîndu-se fenomenul în sine. Există riscul ca, aşa cum spunea Eliot, vrînd să însemne prea multe, să ajungă să nu mai însemne nimic sau, cum afirma Maurice Cronston, să fie o doctrină care variază în funcţie de mentalităţile popoarelor.

Se dezbate intens problema drepturilor omului în noua Europă; cînd, însă, lipseşte democraţia, cuvîntul „drepturi“ nu mai are sens; devine o vorbă goală, pentru că punerea lui în practică rămîne doar la discreţia unui despot. Care credeţi că este raportul dintre drepturi şi democraţie în această nouă Europă?

Întrebarea conţine de fapt două întrebări, una legată de raportul dintre drepturi şi democraţie, cealaltă situaţia acestora în Europa actuală. Raportul dintre democraţie şi drepturi este simplu şi vine de la sine, pentru că democraţia ia naştere odată cu constituţionalismul, fiind deci un sistem de stat şi de drept care se fondează pe drepturi şi, dacă lipsesc drepturile, întreg edificiul constituţional se învîrte în gol; raportul dintre drepturi şi democraţie este, deci, constituţional, intrinsec, esenţial. În ceea ce priveşte problema drepturilor cetăţenilor europeni şi a democraţiei, care este situaţia aşa-ziselor drepturi ale omului... uneori este oarecum obscură, adică pornim de la drepturile cetăţeanului, care sînt cele din declaraţiile drepturilor revoluţiei franceze, chiar şi ale celei americane, şi ne referim, în Europa, la revoluţia din 1789. La drept vorbind, drepturile din 1789 aveau drept componentă esenţială drepturile naturale, adică sînt drepturi care au fost concepute şi s-au afirmat pe tradiţia dreptului natural, fiind încadrate în rîndul drepturilor din 1789. Aşadar, la drept vorbind, drepturile cetăţeanului sînt drepturile din charta declaraţiei drepturilor, şi sînt deja drepturi ale omului, dacă ţinem seama de originea lor naturală, pentru că dreptul natural a influenţat drepturile omului. Dacă se citesc drepturile omului, să zicem, din declaraţiile Naţiunilor Unite, se observă că sînt aceleaşi drepturi pe care le-a afirmat tradiţia jusnaturalistă şi care au fost preluate tale quale de declaraţiile drepturilor revoluţionare din 1789, iar apoi de către toate statele care au o declaraţie a drepturilor. Sîmburele, deci, este acelaşi, adică ceea ce numim drepturi ale omului există deja în constituţia sistemelor democratice occidentale ca drepturi întîlnite dinainte. Întrebarea care se pune este ce există în plus; de exemplu, îmi vine în minte dreptul la azil; în plus există o interpretare umanitară a noţiunii de drept, ceea ce reprezintă o caracteristică actuală. Ca drept reprezentativ în acest sens, se vorbeşte astăzi, de exemplu, despre dreptul la azil ca despre un drept al unei categorii de persoane, şi nu al unui individ, ba mai mult, ca despre un drept în sine. Dreptul la azil nu era iniţial un drept; nu provine din declaraţiile drepturilor, ci reprezintă un caz tipic de drept care nu exista în tradiţia jusnaturalistă, nu există în declaraţia drepturilor, dar sîntem pe punctul de a-l adăuga. Azilul este o noţiune foarte veche şi apare pe lîngă biserica medievală, dar şi în ţările musulmane, pentru că azilul ia naştere o dată cu protecţia religioasă. Acesta este azilul, deci nu este un drept. Dacă cineva voia să nu fie omorît de rudele celui pe care îl ucisese, se ascundea într-o biserică, unde nu se puteau apropia de el; a existat, deci, mai ales pentru răzbunarea sîngelui, adică se voia ochi pentru ochi, un sistem cam barbar, dar aşa a luat naştere azilul. Aşadar, nu este un drept, ci o protecţie pe care biserica o acorda mai ales cu scopul de a tempera asasinatele; treptat s-au creat state naţionale care, în mod firesc, îşi protejau oamenii lor în biserici şi în palate. Astăzi noi folosim cu atîta emfază noţiunea de drept la azil ca şi cum ar fi o invenţie, ba încă una foarte recentă, dar insist: nu a fost niciodată un drept şi aş vrea să subliniez că nici măcar nu se aplică la o categorie clasică; nu există un drept la azil pentru toţi kurzii, nu există un drept la azil pentru toţi cecenii. Unde am putea să le facem loc? Se aplică doar la persoane individuale persecutate. Aşadar, acesta ar putea fi un exemplu de „drept al omului“, dar a fost complet răstălmăcit, complet deformat şi interpretat ca un drept pe care l-ar avea toţi refugiaţii din lume, acela de a fugi şi de a fi primiţi undeva; la mase, însă, nu se poate aplica. Cine pote şti cîţi refugiaţi persecutaţi or fi în lume? Cam 12 milioane sînt persecutaţii externi, cei care au reuşit să fugă, dar mai tragică este situaţia persecutaţilor pe plan intern; e suficient să ne gîndim la bieţii iugoslavi, care sînt ucişi pentru simplul fapt că încă mai sînt acolo. Acestora li s-ar putea adăuga palestinienii, pentru că şi ei susţin că au fost alungaţi, deci se ajunge cam la o sută de milioane de persoane. Se presupune doar că ar fi atîţia, pentru că nimeni nu a făcut o asemenea statistică. Acesta este, aşadar, unul dintre dreptului omului care ne cam scapă din mînă. Bunăoară, Emma Bonino, lidera Partidului Radical Italian, un personaj destul de pitoresc, a făcut propunerea ca noi să oferim azil, ca să vedeţi pînă unde poate ajunge exagerarea în această lume ultracivilizată, tuturor fetiţelor ameninţate să fie supuse operaţiei de clitoridectomie din ţările africane şi arabe. Se ştie că definiţia se aplică în cazul persecutaţilor politic, dar această operaţie de clitoridectomie nu este rezultatul unei persecuţii politice; este un obicei al lor şi îl urmează pentru că vor să-l urmeze, dar nici un stat arab nu impune cu forţa acea amputare şi, în consecinţă, nu e o persecuţie; şi mai ales, nu e o persecuţie politică. Şi apoi în aceste ţări sînt două milioane de fetiţe cu vîrsta de 8-10 ani, care n-ar putea veni singure, ci cu familia, ceea ce ar însemna cel puţin şase milioane de oameni. Am ţinut să lămuresc acest dublu aspect, pentru că drepturile omului trebuie să fie respectate, dar nu să ducă la extravaganţe; principiul este, într-adevăr, frumos, dar e nevoie şi de puţină minte pentru a-l aplica.

Se ştie că la începutul secolului XX erau considerate puternice ţările bogate în capital; acum par a fi puternice ţările bogate în informaţii. Cum se poate măsura puterea la începutul secolului XXI, într-o lume aflată în continuă mişcare şi în ce măsură mai sînt sau mai rămîn valabile aceste surse tradiţionale ale puterii?

Aici este vorba de bogăţie şi de putere, de putere economică, pentru că aceasta nu a dispărut. E drept că există mai mult capital financiar decît capital pentru investiţii; de exemplu, dacă Silvio Berlusconi vinde ceea ce are, face un capital de 40 de miliarde de lire. S-a schimbat doar modul de a investi, natura capitalului: la începuturi, capitalul trebuia să fie investit în producerea de bunuri primare, acum materiile prime şi industria grea sînt mai puţin importante ca indicii ale puterii economice decît informaţiile şi serviciile furnizate de profesiile intelectuale şi tehnice. Capitalul financiar încă mai există, ba este chiar mai puternic; dacă mă întrebaţi, deci, unde se află astăzi puterea, răspund: tot în capital; s-a schimbat natura şi folosirea lui, dar lumea informaţiei şi a informaticii e o lume în care nu numai că sînt investiţii de capital, dar sînt colosale investiţii de capital, chiar dacă acest capital e de altă natură. În privinţa resurselor tradiţionale, este posibil ca Statele Unite să-şi păstreze poziţia de superputere. Totuşi, a lua în consideraţie numai sursele tradiţionale ale puterii înseamnă a aborda greşit această problematică. Dovada puterii ţine de schimbarea comportamentului, nu de resurse; resursele constituie un barometru imperfect al puterii de influenţă. Jocurile nu sînt cîştigate întotdeauna de jucătorii care au la început cele mai mari grămezi de jetoane; jocul devine ceva mai complicat, gama de probleme fiind mai largă, iar numărul şi diversitatea participanţilor fiind mai mari.

Multiculturalismul a devenit astăzi o sursă de putere sau de discordie?

Aş zice că şi una şi alta. E o sursă de putere, pe care o pot dirija organizatorii, căci multiculturalismul este un proiect, nu este ceva spontan; spontan este doar amestecul cultural. Prin multiculturalism se înţelege, aşadar, în primul rînd un proiect metodologic, un proiect politico-ideologic, care urmăreşte teoretizarea şi intensificarea identităţilor culturale, dar şi apărarea dreptului fiecăreia de a fi ea însăşi. Transformările pe care le trăim pot avea urmări pozitive în plan economic, dar şi în plan cultural, căci istoria ne demonstrează că de multe ori întîlnirile dintre culturi au reprezentat momente semnificative în evoluţia omenirii. Întîlnirea cu ceea ce e diferit este, desigur, dificilă, mai ales cînd diversitatea culturală este însoţită de probleme sociale şi economice. Noi trebuie să conştientizăm că avem mult de dat, avem mult de primit, să ţinem seama de diferenţele care există, dar nu într-atît, încît să refuzăm un dialog prietenesc şi promiţător. Sînt perfect conştient de faptul că o nouă transformare a Europei în sens multicultural reprezintă o provocare complexă, ce ridică probleme de mare însemnătate şi nu vreau să dau impresia că le subevaluez. Ori vedem în provocarea multiculturală un rău cu care, dacă nu este inevitabil, trebuie să ne confruntăm în planul reglementărilor legislative, ori, fără a neglija problemele, vedem în ea o oportunitate pentru viitor, în plan cultural şi economic, avînd o viziune tolerantă, deschisă. Trebuie să acceptăm împreună această provocare şi să devenim conştienţi de ceea ce înseamnă „împreună“. Trebuie să găsim teme importante, posibilităţi de confruntare, ocazii pentru discuţii, care să ne ajute să definim mentalităţile şi liniile unui anume comportament, promovînd dialogul şi nelăsîndu-ne condiţionaţi de diferenţele de roluri şi de sensibilităţi. Aspectul pe care îl resping şi care reprezintă un adevărat pericol este cel care duce la dezintegrare, adică la crearea de subcomunităţi închise, ostile, care nu comunică între ele.

a consemnat Aurora MARTIN

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

trecerea prin reviste

Critici şi critici

● *Echinoxul* devenise, în ultima vreme, o revistă destul de indigestă, cu „cearşafuri" întregi care păreau (sau chiar erau) lucrări de seminar ale studenţilor sau comunicări ale profesorilor de la Universitatea Babeş-Bolyai, cu o paginare anostă în care singurele pîlpîiri grafice erau titlurile articolelor unde tehnoredactorul se juca cu tot felul de fonturi de litere (se vedea bine că omul atunci le descoperea şi ţinea să împărtăşească tuturor revelaţiile lui), cu, într-un cuvînt, o punere în pagină a ideilor total lipsită de orice preocupare pentru actul jurnalistic în sine (şi, prin urmare, pentru publicul însuşi). Iată, însă, că vechea formulă a fost, din fericire, abandonată, şi *Echinoxul* are o nouă înfăţişare, ba mai mult – ca să folosim un termen la modă – oferă un nou concept de revistă. În ultimul număr al revistei (3-4/2001), de exemplu, schimbarea se vede începînd de la copertă, care de data acesta arată mai puţin prăfuit, dacă nu chiar OK – exceptînd fonturile tip Dracula cu care sînt anunţate cele două tematici ale numărului (o anchetă despre starea criticii şi un grupaj de articole despre cărţile premiate de *Booker Prize)* şi care, evident, sînt din alt film.

În interior, lucrurile merg încă şi mai bine (din punctul de vedere al conţinutului, de data asta, căci punerea în pagină ar putea fi, mult, îmbunătăţită). Spre deosebire de vechea formulă, care era o simplă culegere de „studii", un fel de buletin al facultăţii, actuala variantă a *Echinoxului* se apropie foarte mult de ceea ce era revista în anii ei de glorie: o publicaţie culturală adevărată, care iniţiază dezbateri, enunţă probleme sau îşi propune să ofere o perspectivă asupra vieţii culturale.

Acestă salutară preocupare pentru surprinderea realităţilor culturale este enunţată de către directorul revistei, Horea Poenar, în articolul care justifică alegerea temei pentru anchetă: „Vrem să aflăm în ce fel e văzută critica acum, pentru că astfel aflăm de fapt cum e văzută literatura." Şi, detaliind chestiunea: „Dacă autoritatea criticii nu mai poate fi identificată în autoritatea *unui* critic, acestă acceptare nu elimină o alta, mai importantă: literatura, în continuare, nu poate fi percepută decît prin actul critic (acum mai mult ca oricînd, după mutarea accentului de pe adevăr şi valoare pe interpretare). Un curs de istorie a literaturii trebuie să înceapă printr-o istorie a criticii. O analiză a literaturii actuale (iar cititorii primului număr din *(Noul) Echinox* îşi amintesc că aceasta e intenţia şi provocarea pe care acesta le lansează) nu poate debuta decît printr-o discuţie a criticii actuale (critica actuală înseamnă, desigur, criticii actuali, dar înseamnă mai ales percepţia şi încrederea în actul critic dincolo de o persoană sau alta)."

Una din întrebările adresate de către redacţie participanţilor la anchetă se referă la „puterea criticului" astăzi, la „rolul său mesianic", cealaltă cere un top al celor mai credibili critici actuali. Dacă cea de-a doua întrebare se înscrie în moda (amuzantă, şi ea) a clasamentelor, promovată în ultima vreme de mai multe reviste, prima pune, în mod inspirat, punctul pe i. Iar răspunsurile sînt pe măsură. Semnificativ este faptul că nimeni, din cei care au răspuns la anchetă, nu mai acordă credit ideii de „critic mesianic", de guru sau tătuc al vieţii literare româneşti actuale. Explicaţia stă pe buzele tuturor: pulverizarea postmodernă, dispariţia centrului. Dar să-i ascultăm pe repondenţi (în fine, pe cîţiva dintre ei): Adrian Oţoiu: „Modelul «criticului de direcţie» mi se pare inactual azi, pentru simplul fapt că direcţia nu mai e una singură. Pluralismul postmodern a lăsat scena liberă unei multitudini de actori individuali, fiecare cu jocul său, care nu mai pot fi adunaţi sub bagheta magică a vreunui dirijor unic. Momentul este unul al «absolutismului relativ», abordabil printr-un «holism fragmentar». Ar fi cazul ca literatura română să iasă din orfelinat, să-şi depăşească sindromul de orfelină pe care l-a trăit după 1990, cînd figurile-cheie ale criticii române s-au retras." Simona Popescu: „Aşadar, nu mai cred în criticul mesianic, unic, nu mai cred în liderul de generaţie, în «vîrful de lance», în «locomotiva» care-i trage pe toţi, în exponentul unei mase inevitabil eterogene etc. etc. Trăim în vremea pluralismului, a diferenţelor care merită să fie sesizate, analizate şi puse în dialog." Corin Braga: „S-a vorbit de o acută criză de autoritate în critica românească postdecembristă. Cauzele ei nu sînt de căutat, cred eu, atît în fuga vectorilor de interes dinspre literatură spre politică, jurnalism şi alte fete morgana, sau în vacarmul cultural general, ci în schimbarea insesizabilă a sensibilităţii critice. Revolta împotriva totalitarismului politic s-a extins şi la revolta împotriva oricărei forme de autoritate, inclusiv cea critică. Deşi mulţi deplîng dispariţia unui judecător suprem într-ale literelor (ca o nostalgie faţă de situaţia comodă în care îţi delegai sarcina judecăţii proprii), cred că toţi resimt inactualitatea unei asemenea tipologii. Chiar dacă vreun critic ar mai încerca să formuleze vreun proiect titanic, de preluare sub control a frînelor *(sic! – n. m., C.P.-B.)* literaturii noastre, mi-e teamă că el ar rămîne un fel de profet predicînd în deşert. Mitul criticului mesianic este corodat subteran de un alt sistem de aşteptări, impregnat de sentimentul postmodern al relativismului şi descentralităţii." Ruxandra Cesereanu: „Nu cred, însă, în apariţia unui critic-Dumnezeu, apt să convingă la modul majoritar şi să fie urmat în opiniile sale. Calitatea aceasta a avut-o, cîndva, Nicolae Manolescu, dar, dacă astăzi Manolescu ar reveni la cronica literară (săptămînal), nu cred că ar mai avea acelaşi impact ca odinioară. Persuasiunea sa ar fi mai scăzută pentru că vremurile s-au schimbat şi, o dată cu ele, s-a schimbat şi percepţia asupra lecturii."

După cum se vede, ancheta *Echinoxului* dă seama de o schimbare fundamentală în mentalitatea celor care fac literatura astăzi; mult trîmbiţata schimbare de paradigmă literară e deja un fapt cotidian. Asta nu înseamnă, însă, că vom asista la îmbunătăţiri majore ale calităţii vieţii literare de la noi. Simona Popescu: „Cît despre criticul debranşat, rămas la lecturi de acum 10-20 de ani, lecturile tinereţii lui, criticul legat de literatura română ca urmuziana familie Stamate de ţăruşul din «subpămîntă», urechistul, confuzionistul, criticul specializat într-un singur gen literar, criticul de serviciu, care se poate autoprograma să scrie despre oricine şi

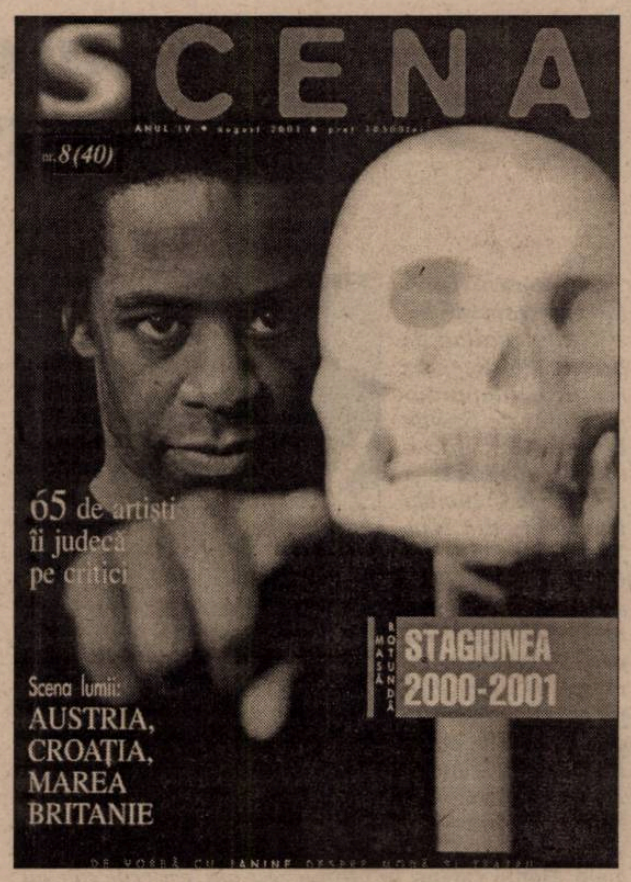

orice amestecînd totul într-un mod iresponsabil, criticul cu clientelă, cu obligaţii, balcanic, criticul căldicel, care merge pe urmele altora, ale tuturor, criticul gălăgios, promotor al unei găşti literare, criticul de limbaj, şmecheros şi inconsistent – ei bine, specia asta a improvizatorului (care îi cuprinde pe toţi) nu mă interesează, deşi nu cred că, aici la noi, o să dispară curînd."

● Tot cu critici avem de-a face şi în cadrul mesei rotunde publicate în ultimul număr al revistei *Scena* (nr. 8, august 2001), cu titlul „Forme fără formă – Criticii despre stagiunea 2000-2001". Aici este vorba, evident, despre criticii de teatru şi, de data aceasta, ei sînt cei care au cuvîntul. Spre deosebire de literatură, în teatru „producţia" este sub nivelul criticilor, iar aceştia nu se sfiesc să spună lucrurilor pe nume, chiar cînd lucrurile merg prost. Să-i ascultăm şi pe ei, despre declinul „energetic" al teatrului: Magdalena Boiangiu: „După părerea mea, stagiunea a fost mai curînd proastă, dacă e să judec după teatrele bucureştene. (...) Mi se pare că s-au epuizat nişte energii şi nu s-au adunat altele. S-au epuizat energiile cu care a început în anii '90 un altfel de teatru, un dialog liber cu publicul. Există şi o criză a instituţiilor, nu numai una de creativitate. Conflictele, atît cele ascunse, cît şi cele evidente, au consecinţe şi pe plan artistic." Marina Constantinescu: „Dacă, în '90, energiile s-au adunat, în teatru ca şi în societate, acum, în societate ca şi în teatru, energiile tind să se risipească sau să se concentreze în puncte minore. Societatea cunoaşte o criză profundă pe toate planurile, de la economie la morală. Teatrul depinde ombilical de spaţiul în care trăieşte: observăm cum circulă mediocritatea, în absenţa unor iniţiative limpezi. (...) Eu, una, mi-am pierdut speranţa că se mai poate întîmpla ceva bun în lumea noastră. De aceea aş vrea să mulţumesc revistei *Scena,* carè a reuşit în ultimul timp să ne strîngă aici, ca să vorbim normal despre lumea anormală în care trăim cu toţii." Ludmila Patlanjoglu: „Energia generaţiei care a «explodat» după '90, cea a lui Darie, Măniuţiu, Tompa, Dabija, Victor Ioan Frunză, a scăzut. După ce au făcut mari spectacole, ei lipsesc acum de pe afişe sau trăiesc din amintirea stagiunilor trecute. Forţa maeştrilor, a patriarhilor – din punct de vedere artistic, dar şi ca vîrstă biologică – cred că este şi ea slăbită. Platitudinea este agravată şi prin contribuţia directorilor de instituţii numiţi, cu concurs sau fără, de Ministerul Culturii sau de forurile culturale locale."

Cine, dintre criticii literari, ar fi dispus astăzi să vorbească despre vlăguirea patriarhilor literaturii sau despre conul de umbră în care s-au refugiat vedetele de odinioară?

▲

Dilema vă recomandă

● Articolul Mironei Hărăbor „Citeşte pînă la final!" din ultimul număr al revistei *Scena*, despre Sarah Kane şi şocantele şi terifiantele ei piese (Sarah Kane: „Uneori trebuie să coborîm cu imaginaţia pînă în iad, ca să evităm să ajungem acolo în realitate"). (Cezar Paul-Bădescu)

● Clipul formaţiei James: „Getting Away With It (All Messed Up)". (Alex. Leo Şerban)

Cătălin MANOLE

case şi nume

Aici a stat Ionel Perlea

Lucruri

Fotografii de epocă, descendenţi ai familiei, domni fercheşi, doamne elegante, instantanee alb-negru, sepia, un bunic de la 1870, o bunică tot de pe atunci, un tablou cu arborele genealogic al familiei, doi copii care se joacă la Anbach în 1902, un certificat de naştere din 1900, o foaie matricolă din 24.08.1909, era ca în orice august, cald, se apropia toamna, şi notele elevului erau 7 la gramatică, 8 la citire, 9 la exerciţii de memorie şi liberă reproducere, 8 la exerciţii de intuiţie şi 9 la religie, ceea ce înseamnă că era credincios sau poate perseverent – asta nu este specificat în foaia matricolă, un patefon „Odeon" cu disc verde, pluşat, un carnet de cont bancar cu cîteva file rupte – Atlantic Bank of New York, cîteva portmonee maro din piele, între ele o călimară transparentă de birou, două-trei fotografii cu teatrul de păpuşi al familiei, programe de concert, Simfonia „La Levendia" cu dedicaţia lui Manolis Kalomiris şi „Re Lear" cu dedicaţia lui Vitto Frazzi, portretul lui Arturo Toscanini, o combină muzicală uriaşă cu magnetofon, aparat de radio şi pick-up – îi lipsesc doar trei butoane, articole din ziare decupate şi puse în ramă, discuri Electrecord, un birou de lemn cu două sfeşnice de argint, unul în stînga şi celălalt în dreapta, portrete şi autoportrete, scrisori ce pot fi citite prin geamul curat al vitrinei şi în care descoperi bucurii şi deznădejdi – „sînt clipe în viaţa unui artist pe care nici un milionar nu le poate trăi" – semnează Ionel Perlea.

La Ograda, în judeţul Ialomiţa, pe şoseaua ce duce spre mare, toate aceste lucruri au fost adunate în Casa Memorială „Ionel Perlea" şi au aparţinut compozitorului. Unele au fost aduse din America, altele au rămas întotdeuna în Bărăgan. Casa a fost construită pe la 1800 şi ceva. Aici s-a născut în 1900 Ionel Perlea şi a copilărit pînă la 10 ani cînd a plecat, împreună cu părinţii, în Germania. A mai făcut după aceea cîteva vizite la Ograda, pînă la naţionalizarea din 1949. Lucrările de restaurare a casei au fost începute în 1987 de Muzeul Judeţean Ialomiţa şi sînt continuate astăzi, fără elan de Centrul Cultural „Ionel Perlea".

Radu Iancu

Îşi plimbă degetele pe clapele pianului şi îmi spune: „Nu-i al lui. Al lui era aşa... altă culoare. L-au adus chipurile că-i al lui. E dup-aici, după la iaseu." Radu e paznic la casa Perlea de patru ani. Cu bustul gol, cu tenişi în picioare şi şapcă pe care scrie Toyota, miroase a vopsea pentru că vopseşte în alb gardul din faţa casei. Muzeograful e plecat într-o comună vecină, la o înmormîntare. Radu se oferă să-mi explice cîte ceva: „Eeh! Casa asta are poveste lungă. S-a făcut în ea depozit pentru îngrăşăminte, a intrat, dracu', azotu' ăla în pereţi şi temelia e mîncată. Aici nu erau geamuri, se jucau copii prin dărîmături. A mai aranjat-o în '69 Perlea, cînd a venit. Aaa! Ce a fost atunci...! Aveam în sat un gras, unu' care cosea cîte un pogon de luţernă odată, era prietenul din copilărie a lui domnu' Perlea, şi cînd a venit în vizită, grasu' i-a zis: *Hă, hă, hă, domnu' Ionel, mai ştiţi cînd jucam borcănaşu'?* Despre casă ce să vă mai zic? La camera aia dintr-o parte vindeau varză, a fost aici şi poştă, au fost şi birourile CAP-ului. În camera asta, care se cheamă acuma *de concerte,* înainte se dădeau filme. Înainte ţin minte că am fugit odată în pijamale de acasă să vin la film. Era cu un uriaş mare care călca pe oraşe, erau oamenii ca furnicile pe lîngă el, călca pe firele de înaltă tensiune. A fost cel mai frumos film pe care l-am văzut. Acuma s-a dus dracu' tot! Nu mai e nimic de cultură p-aici. Mai e discoteca asta, da' vin toţi jegoşii."

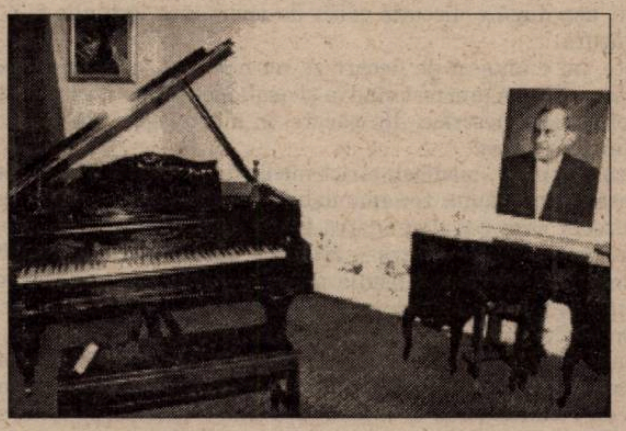

Radu are camera lui unde noaptea ascultă muzică la aparatul de radio „Mangalia 2" şi este atent la ce se întîmplă pe stradă: „Cîrciuma este alături şi trebuie să fiu cu băgare de seamă". Se plimbă prin casă şi cîteodată zăboveşte în sala de concerte, pe scenă. Aici este pianina lui Perlea, „Story and Clark": „E adusă de acolo, de la el, din America! Mai cînt eu la ea cînd sînt singur".

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Cu toţii avem o grea moştenire. În spinare sau în cap. Aşa că te invităm împreună cu cocoaşa ta la Humorror, singurul festival de umor negru pur sânge românesc, care anul acesta are generoasa temă "Mama, buba!"

Tărăşenia se întâmplă la Teatrul Odeon, din 10 până în 16 septembrie. Ce se dă? Se dă caricaturi la secţiunea SCHIZOGRAPHIA, piese de teatru la LETHALIA şi fotografii la FOTOFOBIA. Toate îţi vor arăta că întotdeauna se poate şi mai rău.

Atenţie! Festivalul nu poate fi urmărit de pe blocurile din jur deoarece se desfăşoară înăuntru. Iar bilete deja nu mai sunt. Pentru că nici n-au fost. Pentru că se intră gratuit.

HumOrror
Ediţia a 4-a
Festival de artă organizat de
CONNEX®

Iaromira POPOVICI

bazar

O telenovelă paşnică

Betty cea urîtă, de care vorbeam deunăzi, reprezintă o posibilă direcţie de evoluţie a telenovelelor. O altă telenovelă începută cam în acelaşi timp cu Betty, şi căreia i s-a făcut aproape la fel de multă reclamă, se îndreaptă spre o cu totul altă variantă: *Terra nostra*, care îi urmează lui Betty seară de seară, este o saga ce se vrea clasică, narînd evenimentele pe un ton calm, uneori comic. Le apropie faptul că nici una nu se mai suprapune perfect tiparului de telenovelă de care era îngrozit inginerul Cazan din Piteşti. *Terra nostra* pare să se fi contaminat de ritmul de melc, aproape insesizabil, al soap-urilor veşnice, gen *Tînăr şi neliniştit* ori *Dragoste şi putere.* Probabil că această dureroasă lentoare, semnifică, în viziunea maeştrilor genului, veridicitatea supremă: serialul evoluează odată cu noi, copiii lor cresc odată cu copiii noştri, ritmul e aproape cel natural, nu unul convenţional, naratologic. Cu alte cuvinte, serialul e însăşi viaţa, o existenţă paralelă cu care o putem înlocui pe a noastră nu numai atunci cînd e imperfectă, ci şi cînd nu e destul de palpitantă. Fiecare dintre noi şi-a dorit, măcar o dată, ca serialul său preferat să nu se termine, şi eroii săi să fie mereu pe ecrane. Soap-urile şi telenovelele interminabile merg tocmai pe aceste aşteptări, ducîndu-le la extrem: telespectatorul nostru, stăpînul nostru şi dorinţa acestuia – lege. Din păcate, se verifică şi aici teoria conform căreia nici un fel de exces nu e benefic: cu atît mai puţin cel al dorinţelor facile.

Terrei nostra i s-ar putea găsi mai multe referinţe, toate, evident, reduse la scara de telenovelă şi nivelate pentru a-i corespunde: iubirea, iniţială, a celor doi protagonişti pe un vapor uriaş ne duce, cu gîndul, desigur, la *Titanic;* scenele de familie şi de afaceri ale domnilor şi doamnelor bine îmbrăcaţi şi cu un anumit fel de, să-i zicem, ştaif ne pot trimite, doar formal, la seriale cîndva iubite precum *Forsyte Saga, Familia Palliser, Poldark*. Firescul şi finul simţ al relaţiilor britanic nu poate fi comparat, darmite egalat, cu mult mai patetica atitudine sudamericană; dar se poate vorbi de o dorinţă spre normalitate, spre lipsa de exagerare. Chiar şi răii îşi exprimă ura cumva mai calm, mai raţional. Adulterul este comis paşnic: după prima noapte de amor cu altă femeie, soţul pur şi simplu îşi face bagajele şi pleacă de acasă, înfiinţînd o fabrică de spaghetti cu iubita italiancă.

Şi aici ajungem la un alt tip de referinţe ale serialului. Pe de o parte, cele gen *Sclava Isaura*, în care relaţiile stăpîni-sclavi generează o serie de tensiuni şi drame. În *Terra nostra* e vorba de venirea italienilor în Brazilia. Conflictul de rasă, deci, nu există. Ca atare, intensitatea antagonismelor este mult diminuată, fiind redusă doar la chestiuni de statut social şi putere. Evident, italienii se căsătoresc cu brazilience şi viceversa, idilele transnaţionale fiind întotdeauna picante. De asemenea, întemeiază lumea nouă – o altă temă, de obicei legată de America de N – şi devin prosperi oameni de afaceri. Personajele de culoare nu lipsesc, dar sînt marginale, şi nu în dramatica postură de sclavi de altădată; şi acestea se integrează în fondatorii de lume nouă. Curentul globalizator al serialului include şi cîţiva spanioli, care se intersectează cu italienii într-un mod prietenos.

Genericele cu imagini idilice sau senzuale şi melodiile de inimă albastră sînt, şi ele, înlocuite cu fotografii de epocă şi muzică veche, sobră. Desigur că, în ciuda tuturor îmbunătăţirilor, schematismul replicilor şi al situaţiilor se păstrează; aspiraţia spre mai puţin exces, însă, este de apreciat. ▲

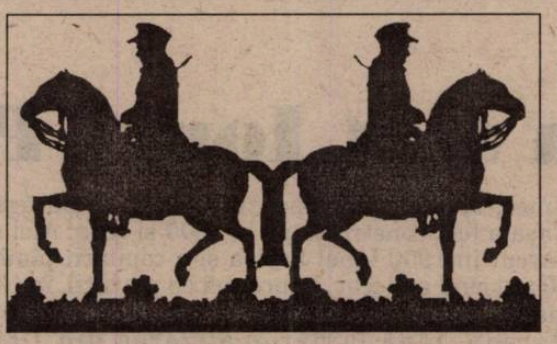

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Închizînd blînd uşa

Dintre gesturile inteligente – ei, şi cîte sînt? – pe care mi le-am însuşit greu, dar agreabil, în ultimii 10 ani de libertate din ce în ce mai puţin ameţitoare, cel mai consistent îmi apare a fi acela de a nu mai trînti uşa după o discuţie oricît de enervantă, oriunde şi cu orişicine s-ar desfăşura.

Fireşte, nu e un gest de fiecare zi, nu mai sînt în stare să mă cert violent la fiecare silabă (am fost cîndva şi aşa!), pot tăcea minute întregi în numele unei porunci nescrise, din păcate, în nici o lege: lasă-l pe cel din faţa ta să-şi termine fraza!

Ştiu că din p.d.v. medical, strict medical, a te feri să trînteşti brutal o uşă nu este întotdeauna recomandabil; sînt doctori de nervi, de ficat, de nas-gît-urechi care pot demonstra temeinic ce rău poate face omului o asemenea reţinere şi invers – cît bine cardiovascular, ce linişte, ce prospeţime de spirit poate insufla o sănătoasă şi zdravănă pocnire a uşii care va speria vecinii şi va cutremura pereţii odată cu bibelourile din vitrină. „Ei şi? Ce contează? Decît să-i spargi capul cum e normal, scapi mai ieftin trîntindu-i uşa în nas! Nu e o concesie prea gravă, crede-mă!" „N-ar fi preferabil să-l scuipi între ochi?" „Durează, uneori ai gîtul uscat, s-ar putea să nu-l nimereşti şi ar fi penibil! Nu, ascultă-mă pe mine – trînteşte uşa bine!"

Am reprodus, rezumînd onest, ce m-a sfătuit un bun prieten – logoped cîndva, azi legumicultor pe lîngă Bolintin – cu care m-am consultat de cum a început să mă apese această stranie presiune: să închid cît mai uşor, cît mai delicat, cît mai încet uşa, în caz de violenţă verbală cu semenii mei. Nu voi omite că o prietenă – o torturată a problematicii morale – mi-a spus-o franc: „Comiţi o laşitate plus o ipocrizie faţă de tine însuţi: dacă îţi vine să trînteşti uşa, de ce să nu te comporţi sincer şi spontan?".

Numai că pentru mine problema nu e nici morală, nici medicală, ea ţine nu de sistemul meu nervos, ci de sistemul meu estetic. Iertată să-mi fie expresia ciclobarbitală – de autonomia mea estetică. Şi anume: de acea estetică a cotidianului, de care se vorbeşte şi se scrie atîta încît precis nu există. A nu trînti uşa, ci a o închide uşurel, cu blîndeţe, cu grija de a nu sparge glasvandul, de a nu rupe clanţa – în timp ce semenul meu urlă, drăcuie, face adică urît – e o mizanscenă imediat frumoasă, fără multe teorii şi explicaţii fastidioase. Ea mă extrage din vulgaritatea ambientală, din prejudecăţile sictirului, dintre automatismele „mă-tii şi lu' tac-tu", din mecanica eufuriilor (există euforie, dar şi eufurie, cu totul altceva, deşi începe tot cu „eu"). O pot spune răspicat oricărui psihiatru, oricît l-ar şoca: cînd nu mai pot dialoga social şi personal cu semenul meu, mă simt foarte bine închizînd uşa *„en douceur"*, îndepărtîndu-mă în vîrful picioarelor, fără să deranjez franjurile covoarelor, fără să sparg în mişcare o vază sau un cristal; sigur că am sentimentul unui nonconformism, dar care e problema? Pe vremea asta a compromiterii tuturor nonconformismelor de ce nu am păstra neîntinat unul singur, poate ultimul, acesta: în loc să trînteşti uşa la mînie, închide-o delicat!

Emit prompt două obiecţii: prima ar fi prea marea ostentaţie a gestului inteligent; e un risc, în orice mizanscenă, de la Meyerhold la Brook, de la „Pinţi" la „Toca"; trebuie asumat; ţine de talentul fiecăruia cum îl biruie – în fond, talentul decide în orice mişcare a unei idei, da, trebuie talent pînă şi în felul cum închizi sau deschizi uşa unui lift sau a unui cabinet dentar (pentru a nu insista asupra a ceea ce Stendhal numeşte geniul unei femei în traversarea unei străzi!). O a doua obiecţie are în vedere caracterul prea blînd, prea idilic, prea paşnic, (aproape) laş al reacţiei. Trăim o epocă în care – ce s-o mai ascundem? – blîndeţea e asimilată cu prostia sau, mai politicos vorbind, cu insuficienţa de caracter şi de minte; n-aş spune că această situaţie mă lasă rece – cu atît mai mult cu cît, de curînd, confratele meu C. Ghinea a găsit „prea blînd" şi răspunsul meu, din *Dilema,* la accesele de furie antisemită ale inconfundabilului Alcibiade. E clar: doar contraviolenţa pamfletară ne poate satisface indignările la violenţele de fiecare zi. Pentru a mă şi a-i linişti pe toţi amicii chinuiţi de limitele blîndeţii, mă simt obligat să comunic această observaţie: cu cît am închis mai delicat, mai moale, mai blînd (în nici un caz umil!) o uşă, o portieră, a, da, şi telefonul, cu atît semenul din faţa mea – şoferul, dirigintele de poştă, omul de la cabluri, prietenul fidel, prietena fidea, partenerul de bridge şi belotă, chiar iubita cu ale ei inevitabile şi colaterale ţăcăneli – cu toţii au reacţionat ca şi cum i-aş fi făcut de proşti. Închisul duios al uşii să aibă eficacitatea unui pamflet reuşit? Viclean cum mă cred, o sper.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vali, pilot de formula 1, ucenicul lui Merlin, strungăriţă

În 400 Merlin mi-a dat binecuvîntarea lui şi eu nu am luat-o. Am zis: voi fi doar ucenicul tău. Am zis sau n-am zis? Eram bărbat. Asta m-a făcut bărbat. Cînd m-au luat femeile de sub podurile Parisului eram bărbat. Cînd m-am dus la un han cu Carol al IX-lea, iar eram bărbat, fiindcă refuzasem să fiu de-a dreapta lui Merlin, ăsta e aspect de bărbăţie. De atunci sînt şi pe stradă. M-au luat de cîteva ori de la boli nervoase ai mei, dar le-am zis: „De ce să vă supăraţi cînd vin, nu mai vin. Aveţi timp să vă înmulţiţi, să creşteţi mari. Aşa m-am făcut pilot de formula 1. Eram pe pista de la Băneasa şi ambalam motorul. Eram aşa, pe fund, Neagu, Bela Karoly, Rică Răducanu, linia mediană, Crişan, Oblemencu şi Dinu. Atac eu pe frontal, mă şuntează cu penalty clar Dinu. Arbitru' de cursă nu mă vede, eu ce să fac cu mecanismul meu? Am zis: am un loc aici lîngă gunoaiele de lîngă Biserica Enei, dar mai am un loc, nu-l spun nimănui... în sînul lui Adam... e bine acolo, se fac injecţii, la ore fixe, te spală cu duşul, îţi dă papion şi tu, gol puşcă, poţi să dansezi... un-doi, un-doi, trei. Cînd învăţam eu polca, nu ştiaţi nici că veţi fi. Rîdeau fetusurile de voi... ha, ha, ha, să-i luăm pe ăştia sau nu? Să-i luăm? De ce mă-sa să-i luăm? Atunci să nu-i luăm! Şi v-au avortat! Altfel? Cremă de ghete dimineaţa, bine, acum nici la borcan nu se mai găseşte. La prînz, o pîine, îmi dă o iubită de-a mea. Zice că nu ştiu, dar ştiu, mi-o lasă acolo, la intersecţia Vitan cu Dudeşti, o lasă mereu pe unde treceam cînd eram eu în a patra tinereţe cu ea de mînă şi ea întorcea capul. Mă duc pînă acolo, ce să fac... după aia să fie botoasă toată ziua? Nu face. Atîta să fac şi pentru ea, că nu vreau s-o las botoasă, că se înrăieşte pînă seara, iar dimineaţa nu mai mănîncă ou cu lapte fierbinte, că e cîntăreaţă la opera din Viena. E păcat să risipesc talent. Acum, din viaţa mea de strungăriţă... din viaţa asta, era a patra spre a şasea şi eram la inventarea strungului şi m-au pus şefii, ia-o pe asta şi pune-o pe strung. M-am descurcat destul de frumos. Dar nu m-au lăsat mult, că m-a luat Napoleon-Hitler, recte Ceauşescu şi m-au dus la Waterloo şi acolo mi-au murit mulţi copii. Vreo patruzeci. Îi făceam, îi dădeam la bătălie... poate de asta erau prea firavi, prea de tot. Îi împuşcau cum îi vedeau. Şi eu, proastă, i-am însemnat cu un ciucure de pernă, de la sultan Mehmed, care-mi dăduse o mie de perne.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Templul dispărut

O coincidenţă a făcut ca, în acelaşi timp, să citesc cartea lui Ştefan Georgescu-Gorjan despre *Templul din Indor* (Bucureşti, Eminescu, 1996) şi să aflu despre o prezumtivă şansă a lui de a putea, totuşi, exista ca proiect şi chiar ca realitate fizică – la Bucureşti.

Dar, mai înainte, ce este cu acest templu ascuns? Un prinţ indian, maharajahul Yeswant Rao Holkar Bahadur de Indor, murindu-i soţia (maharana Sanyogita), i-a propus lui Constantin Brâncuşi prin 1935-36 construirea unui templu dedicat dispărutei, în relaţie cu palatul Manik Bagh. Aceste gesturi care continuă dragostea în/dincolo de moarte nu erau rare în India: tot unuia similar îi datorăm Taj Mahal-ul. În prealabil, prinţul achiziţionase trei *Păsări în văzduh* ale sculptorului. Ele, împreună cu urna de cenuşă a defunctei, urmau să odihnească în interiorul micului templu (12x12 m). Întrebările pe care şi le pun autorul cărţii citate la început şi, o dată cu el, o armată de brâncuşologi, sînt: vor fi existat schiţe ale respectivului templu, făcute de sculptor? Dacă da, cum va fi arătat preconizatul spaţiu sacru? Şi, mai cu seamă, ar mai putea fi găsite aceste schiţe?

Printre lucrările lui Brâncuşi se prenumeră cîteva referinţe arhitecturale. Un desen al lui Brâncuşi din 1936 se cheamă *The Pyramid of Fate* (tradus – hilar – drept „piramida fatală" în cartea citată). Există schiţele şi macheta *unui Templu al Descătuşării*, pornind de la planul de cruce greacă înscrisă, atît de propriu lumii bizantine, dar de unde calotele nu ar fi urmat să se întîlnească în centru, ci să se despartă, ca nişte cochilii orientate către perimetru. Trei păsări şi *un Spirit al lui Buddha* ar fi trebuit găzduite în acest loc al meditaţiei. Vedem recurenţa acestor figuri ale spaţiului sacru văzute drept gazde ale sculpturilor, cărora le oferă ceea ce lor le lipseşte: spaţiul interior, ghiocuri de ascundere şi, totodată, de „punere în deschis". Carola Giedion-Welcker, citată (dezaprobator, însă) de Georgescu-Gorjan, menţiona faptul că această machetă a Templului „trecea drept redarea formei templului proiectat la Indor". Fante în acoperiş, orientate astfel încît lumina să cadă în anumite momente ale zilei şi ale anului pe anumiţi centri nodali ai spaţiului interior, un acces subteran care făcea accesibil templul numai cîte unei persoane o dată, bazinul pătrat de apă din centru, oglindind şi „dublînd" spaţiul sacru şi, nu în ultimul rînd, frescele albastre ale domurilor – toate aceste efecte arhitecturale tradiţionale ar fi urmat să pună într-o altă perspectivă sculpturile propriu-zise.

Georgescu-Gorjan crede că avem de-a face doar cu un capitel, iar nu cu o machetă de templu şi cu atît mai puţin cu prezumtiva modelare a Templului din Indor. Dimpotrivă, întreaga sa carte se vrea o demonstraţie (neconvingătoare, mă tem) că, de fapt, Brâncuşi ar fi dorit să facă templul respectiv în formă de ou depus de o pasăre gigantică în curtea palatului, în care s-ar fi intrat prin puţuri subterane accesînd exact punctul de tangenţă al oului cu solul. Pentru a ne imagina cum ar fi putut să apară din afară acest loc de meditaţie, *Începutul lumii* şi *Sculptură pentru orbi* ne dau o bună sugestie, mai puţin scara. Înăuntru, un bazin de apă, urna maharanei şi cele trei păsări ar fi constituit întreaga „mobilare" a spaţiului.

Despre schiţele „unui templu", care s-ar afla în posesia unei moştenitoare a sculptorului din Marea Britanie, s-a vorbit la un moment dat şi la Bucureşti. Respectiva doamnă le-ar fi pus la dispoziţie statului român, cu condiţia construirii acestui loc de meditaţie undeva, în centrul oraşului. Dacă sînt reale aceste schiţe, merită discutat despre destinul lor. Probabil că nu vor rămîne decît ceea ce sînt: intenţii. Oricum, reconstrucţia virtuală a templului, text tradus în proiect, va fi una dintre temele programului de Antropologia spaţiului sacru de la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Vorbe

Dacă ai fi deschis televizorul şi ai fi nimerit pe postul Acasă în seara cînd s-a redifuzat ecranizarea lui Sidney Lumet după *Pescăruşul* (1968) – undeva, între un serial numit *Femei înşelate* şi un maraton de manele numit *Chef de chef*, stranie vecinătate pentru Cehov, dar asta-i televiziunea...

...Şi dacă mai văzuseşi filmul („Dar nici măcar nu-i un film!", pot striga cinefilii puriştii), poate că era mai bine să nu-l revezi chiar de la început, pentru că a doua oară defectele îţi sar în ochi: nu doar problemele de sunet şi ecleraj, ce pot fi atribuite bugetului minuscul, ci neajunsurile serioase – nuanţe pierdute, accente greşit puse, o anumită grosolănie regizorală, care ameninţă să transforme materialul în melodramă, care împiedică munca actorilor să se îmbine aşa cum ar trebui: lipseşte senzaţia că personajele acelea se cunosc de mult timp, îşi cunosc prea bine slăbiciunile, iluziile, dramele şi dramoletele şi cînd cineva face o confesiune, ceilalţi nu sînt prea atenţi; o întreagă dimensiune aproape că lipseşte – comedia subtilă, tristă, aflată în micile detalii ale intimităţii şi înstrăinării dintre aceşti oameni. (Cînd a filmat O'Neill, folosind aceeaşi metodă ca pentru Cehov – nici un scenariu, doar textul piesei, atacat voinicește, Sidney Lumet a fost mult mai inspirat: mă gîndesc mai ales la filmul său legendar după *Lungul drum al zilei către noapte*, cu Ralph Richardson şi Katharine Hepburn în rolurile soţilor Tyrone. „Dar acela nu-i un film clasic, pentru că, întîi de toate, nu e cinema!", ar striga, degeaba, puriştii.)

...Aşadar, poate că era mai bine să aştepţi pentru ca, deschizînd televizorul, să nimereşti secvenţa aceea (OK, *scena* – vorbim despre teatru filmat) cu Trigorin (James Mason) vorbindu-i Ninei (Vanessa Redgrave) despre iadul în care trăieşte (la masa de scris, dar şi după ce s-a ridicat de la masă) şi despre cît de neînsemnat se simte în epoca lui Tolstoi (lamentaţiile lui sînt sincere, dar el ştie că, dramatizîndu-şi îndoielile, devine încă şi mai atrăgător în ochii ei gravi şi încrezători), iar ea sorbindu-i fiecare vorbă, răspunzîndu-i cu toată ardoarea inocenţei sale, apoi descoperind pescăruşul mort, iar el notînd ideea unei scurte povestiri (prin care o avertizează, dar ştie că ea îi va ignora avertismentul; are o conştiinţă, dar mai puternică e slăbiciunea lui).

...Şi atunci, poate că ţi s-ar fi părut, aşa cum mi s-a părut mie, că micul ecran s-a luminat dintr-o dată. Poate că ai fi spus, ca şi mine: „Cinefilii puriştii să mă mai scutească!". Nu contează dacă e film sau teatru filmat, atîta timp cît James Mason şi Vanessa Redgrave rostesc dialogul lui Cehov. Nici măcar faptul că nu e un teatru *prea bine* filmat nu contează – Lumet nu poate înfrînge textul.

...De exemplu, nu-i nici pe departe atît de bine filmat ca *Vanea pe strada 42* (regia Louis Malle), filmul unei repetiţii la *Unchiul Vanea* (în montarea lui Andre Grègory), unde mai întîi îi vedem pe actori sosind la teatru, pe jos, cu autobuzul sau în metroul new-yorkez, apoi îi vedem făcînd un „şnur". Uităm că sînt îmbrăcaţi în haine de stradă şi că joacă fără decor. Jocul şi vorbele (textul e puţin adaptat de către David Mamet, astfel încît să fie mai aproape de engleza vorbită acum) ne transportă.

...Şi dacă aţi fi trecut pe PRO TV într-o seară de sîmbătă, la ora 22,30, cînd era anunţat filmul *Totul de vînzare / Glengarry Glen Ross* (1992, regia James Foley), după piesa lui David Mamet, premiată cu Pulitzer...

...Ar fi însemnat că aţi ajuns cam tîrziu, căci PRO TV se răzgîndise şi filmul începuse de fapt de vreo oră, aşa că aţi fi pierdut momentul de glorie al lui Alec Baldwin, cînd, în rolul tînărului zbir ajuns la conducerea unei firme de agenţi comerciali, intră ca un ciclon în biroul oamenilor săi (printre ei: Al Pacino, Jack Lemmon, Kevin Spacey), înarmat cu un băţ (concedierea şi foamea) şi cu un morcov (un Cadillac): momentul în care fitilele sînt aprinse şi drama propriu-zisă *(homo homini lupus* în epoca Reagan-Bush) începe.

...Dar tot ar fi meritat să treceţi cu vederea că, din nou, e vorba de teatru filmat (cînd un personaj iese din birou, ai senzaţia că intră în culise) şi că totul funcţionează *verbal* (da, dar vorbele sînt scrise de Mamet, deci sînt mai distrugătoare decît toate gloanţele risipite în filmele de acţiune; atît de necruţătoare încît momentele în care întrevedem, într-un personaj, rămăşiţe de compasiune şi decenţă, repede împinse înapoi de alte vorbe – acelea sînt momente şocante). Cinematograful „pur" (indiferent ce-o fi ăla) oferă satisfacţii care lipsesc din piese filmate ca acestea. Poate că, dacă aş fi văzut *Glengarry Glen Ross* la cinema, aş fi ieşit din sală cu un sentiment de frustrare. Dar la dimensiunile televizorului, să vezi actori mari (pe mulţi dintre ei i-ai văzut în atîtea filme proaste) în roluri adevărate, rostind replici mari (sau doar bune), e uneori tot ce-ţi trebuie. Sau poate că vorbesc doar pentru mine. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Despre calul PRO TV-ului

Poate n-ar fi rău să mai ating o dată anonimatul deplin în care se difuzează serialul CNN-ului despre Războiul Rece. Duminică, PRO TV ne-a oferit episodul 20 (din 24), despre războiul din Afganistan – din anii '70 şi pînă la retragerea armatei sovietice. Pe parcurs, diverşi cetăţeni şi-au dat cu părerea, păreau onorabili, dar identitatea lor a rămas necunoscută. În ce calitate se pronunţau – de experţi sau de impresionişti? Motivul pentru care EI au fost chemaţi să vorbească, şi nu alţii (Ion Ţugui, Ion Cristoiu sau Mama Vitrina), este simplu: au fost ACOLO şi ATUNCI.

Ca dovadă, iată într-o enumerare grăitoare (chiar dacă greoaie) numele tuturor celor intervievaţi (în ordinea apariţiei) – Anatoli Cerniakov (consilierul lui Gorbaciov), Frank Anderson (şeful biroului Afganistan al CIA), Abdul Rashid Jalili (ministrul afgan al Educaţiei), Sahar Gul (mullah afgan), gen. Vladimir Kriucikov (director adjunct, KGB), Zbigniew Brzezinski (consilierul pentru Securitate Naţională al preşedintelui Carter), Vasili Safronciuk (şef serviciu, Ministerul de Externe al URSS), gen. Valentin Varennikov (comandantul sovietic din Afganistan), Karen Brutents (Departamentul de Relaţii Internaţionale al PCUS), Jimmy Carter (preşedintele SUA), Charles Dunbar (Departamentul de Stat), soldat sovietic care a vrut să-şi păstreze anonimatul, Artiom Borovik (ziarist sovietic), Elie Krakowski (Ministerul Apărării, SUA), Ahmed Shah Massoud (liderul mujahedinilor), Charles Cogan (şeful operaţiilor secrete din Orientul Mijlociu, CIA), Bibi Sardara, Mohammad Hanif, Salif Majnoon (ţărani afgani), alţi doi soldaţi sovietici (care şi-au păstrat anonimatul), Gulab Shah (ţăran afgan), Sofia Juravleva (mama unui soldat ucis în Afganistan), Mihail Gorbaciov (secretar general, PCUS), Caspar Weinberger (ministrul Apărării, SUA). Parcă n-ar fi chiar nişte nătărăi oarecare, spusele lor ar fi căpătat greutate dacă privitorul ar fi înţeles cine sînt şi pe cine reprezintă.

Ştiu, lista e dificil de urmărit, dar îi rog pe cei care înţeleg ce înseamnă realizarea unui documentar serios să observe varietatea perspectivelor, gradul de pătrundere în structurile oficiale, demersul ziaristic. Echipa de istorici şi cineaşti condusă de britanicul Sir Jeremy Isaacs a lucrat trei ani la cele 24 de episoade, realizînd peste 1.000 de ore de filmări originale şi studiind aproximativ 1.500 de ore de material de arhivă, inclusiv secvenţe care de-abia aici au fost difuzate prima dată. Au fost efectuate peste 500 de interviuri, în 31 de ţări, multe din ele cu actorii principali ai războiului rece.

Probabil că, pentru unii, această risipă de eforturi, inimaginabilă în România, este de-a dreptul absurdă. Şi au tratat-o ca atare. Cu acelaşi dispreţ sînt trataţi şi realizatorii (şi telespectatorii), prin grava lipsă a genericului, o altă încălcare a unui elementar ABC profesional. Interesant că doar *The Cold War* se bucură de acest tratament pirateresc. Amputarea nu se aplică nici serialului despre crime celebre, nici *sitcom*-urilor, nici excelentului mini-serial realizat de Timothy Garton Ash. Altfel zis, i-ar conveni PRO TV-ului să vîndă un material TVR-ului şi acesta să-l difuzeze anonim? Aici, *„aux portes de l'Orient, où tout est pris à la légère..."*, documentarul şi ancheta se sting, asfixiate de *talk-show*-uri leneşe. Banii se cheltuie cu infinit mai mult folos în *show*-uri „sociale": adevărul despre vrăjitoare şi copiii magnetici, aniversările vedetelor „noastre", nopţile ispitelor, să cîntăm pe nas, să-i împăcăm pe neîmpăcaţi sau „De 3 x femeie!".

Repet, serialul este important (are şi criticii lui, voi reveni), ideea difuzării lui este excelentă, dar totuşi nu înţeleg de ce i se aplică morala bancului celebru *„N-am adus calul la tîrg ca să-l vînd, ci ca să-mi bat joc de el!"*. Dacă mi-a scăpat ceva, aştept eventualele explicaţii la. Dacă nu, nu.

P.S. Dacă redacţia a pierdut caietelul cu lista vorbitorilor din episoadele rămase, i-o pot furniza eu. Şi genericul. ▲

DRACII ŞI ROMÂNII

Adina POPESCU

„La dolce vita“ în Munţii Apuseni

Pe la ora şase seara am coborît din autobuzul în care ne petrecusem mai mult de o jumătate de zi (plecase cu întîrziere din Alba Iulia, avusese o pană, făcuse vreo două popasuri nejustificate). Acea vale pierdută din munţii Apuseni ni s-a părut dintr-un început sumbră sau poate aveam un presentiment... oricum era o vale izolată, îngustă, întunecoasă, umedă – o locaţie ideală pentru scena finală al unui horror american de duzină. Am traversat satul destul de sărăcăcios, aproape pustiu, am cumpărat nişte ţigări de la un magazin mixt. Mai aveam de mers cam un kilometru pînă la mînăstire. Eram doi copii de Bucureşti, îmbrăcaţi în blugi şi cu rucsace în spate care, de obicei, în orice „plecare“ – voiaj de plăcere ne lălăiam repertoriul de cîntece, rîdeam din orice fleac, comentam ironic locuri şi oameni. Atunci, însă, tot drumul am tăcut.

Mînăstirea, acea „bijuterie a munţilor Apuseni“, „vestită pentru harul călugărilor“ dar şi pentru „chiolhanurile pe care le poţi trage aici, cu miei la proţap şi cu poloboace cu vin“ – după cum fuseserăm bine informaţi de anumiţi amici – ne-a întărit senzaţia apăsătoare, iniţială. Nu era nici pe departe cadrul monahal, idilic pe care ni-l închipuiserăm.

Am fost întîmpinaţi de părintele Iulian, „father Julian“ cum l-am denumit noi într-un soi de batjocură naivă, un ins pe la vreo 35 de ani cu un chip tras şi chinuit. Aveam o recomandare de la un pictor de icoane la modă. „Aşteptaţi!“, ne-a spus şi ne-am aşezat pe o bancă. „Se poate fuma?“ Bineînţeles că nu se poate fuma în incinta mînăstirii şi oricum „la ce bun să fumaţi cînd ştiţi că tutunul e iarba dracului şi că veţi fi pedepsiţi...“ Un puştan de vreo paişpe ani, un soi de „best boy“ al mînăstirii, aflat întîmplător atunci prin curte, ne-a făcut cu ochiul, apoi ne-a îndrumat în spatele unui şopron unde am tras pe fugă o ţigară. „Să nu-i băgaţi prea mult în seamă pe călugări“ ne-a sfătuit Sănducu (care după ce îi muriseră ambii părinţi îşi găsise adăpost la mînăstire). „Aşa-s ei cînd îi cunoşti prima oară, vor să te sperie cu biserica, cu biblia, cu Elena... da' în rest îs băieţi faini...“, mai spuse puştiul şi-mi ceru o ţigară. Pe jos erau împrăştiate numai mucuri, „trebe să le mătur şi p-astea“. Cine o fi fost Elena?

Ni s-a repartizat chiar camera stareţului care era plecat la Bucureşti la nu ştiu ce colocviu şi am realizat că recomandarea noastră a fost mai mult decît ok. Casa în care locuiau călugării era oarecare în exterior, însă impresionantă în interior: de pe pereţi te fixau miile de ochi ai tuturor sfinţilor, în lumina pîpîitoare a candelelor.

„Father Julian“ a început să ne întrebe ce facem noi acolo la Bucureşti, dacă bem, fumăm ori preacurvim, apoi ne-a informat sec că diavolul stă pe umărul stîng, iar îngerul pe cel drept (ori invers, nu mai ţin exact minte), iar între ei se dă o luptă crîncenă pentru a ne pune stăpînire pe suflete. Dacă avem îndoieli, sîntem invitaţi să asistăm la manifestările unei posedate, o anume Elena care este adusă în fiecare seară de către părinţi, cumetrii, prieteni la biserica mînăstirii pentru a fi „vindecată“ (am sesizat termenul soft pe care-l folosise pentru „exorcizare“).

Cina alcătuită din cartofi fierţi şi orez s-a desfăşurat într-o linişte care nu prevestea nimic bun. În timp ce mîncam alături de călugării incredibil de tineri, cu chipuri angelice, aproape picturale, Sănducu trăgea clopotele pentru slujba de seară. Imediat după masă am mers s-o vedem pe „posedată“. „Veţi vedea cu ochii voştri şi veţi crede!“ ne-a spus father Julian, aruncîndu-ne o privire care ne-a speriat de-a binelea. „A fost rău de tot cînd au adus-o prima oară... vorbea pe mai multe voci... în limbi necunoscute... şi chiar levita prin biserică... se ridica la un metru şi jumătate... nimeni nu putea s-o atingă sau s-o coboare de acolo... oamenii care erau de faţă stăteau în genunchi şi se rugau pentru sufletul ei... Acum e mult mai bine... am exorcizat-o de mai multe ori... încă puţin şi o să-l scoatem din ea pe cel necurat...“ Apoi părintele ne-a povestit cîte ceva despre tainele exorcizării, despre moliftele sfîntului Vasile cel Mare, despre postul negru de dinainte etc.

Am intrat în biserică; se adunase o mulţime de credincioşi de prin satele învecinate. Elena, personajul principal, o femeie slabă şi destul de tînără, stătea într-un colţ, parcă ruptă de realitate, iar restul lumii o fixa cu priviri aproape avide şi, în acelaşi timp, se holba şi la noi care eram nişte străini ciudaţi.

© V. Dorolţi

Începe slujba. Elena îşi intră în rol: se dă cu capul de podea, urlă, înjură, se zbate, iar cînd este atinsă de apa sfinţită ţopăie şi zbiară de parcă ar fi fost apă clocotită. „E clar! E pe bune...“, îmi zic eu. Credincioşii speriaţi se roagă mai cu foc. Biserica devine o extensie a decorului în care intrasem încă de cînd coborîsem din rată; filmul horror, un „Exorcistul“ autohton, se desfăşoară chiar sub ochii noştri. Elena îşi roteşte capul în toate direcţiile şi... ne vede. Întreaga ei atenţie (sau, poate, a celui care o posedă) este captată de noi, doi copii de Bucureşti cu blugi: „Voi vă bucuraţi de viaţă, vă distraţi, dar nu ştiţi că diavolul vă pîndeşte şi o să facă din voi ce a făcut şi din mine!“. Father Julian dă aprobator din cap, un fel de: „V-am spus eu şi n-aţi vrut să mă credeţi!“. Credincioşii ne privesc cu suspiciune. Elena vrea să se repeadă la noi; are o forţă ieşită din comun şi doi bărbaţi zdraveni abia reuşesc să o ţină. „O să ardeţi în flăcările Iadului!“ strigă spre noi, iar ecoul vocii ei este lugubru. Realizez că n-are sens să mai rămîn acolo; secvenţa îşi atinsese punctul culminant. Ies din biserică şi, în spatele şopronului, fumez cu sete o ţigară. Spectacolul încă nu se terminase, însă amestecul de grotesc cu absurd, lipsa de autenticitate (vezi reacţii şi replici) îi conferă o calitate îndoielnică, aşa că spectatorul cu un nivel cultural peste medie este nevoit să părăsească sala.

Am avut senzaţia că mă aflu într-unul dintre filmele lui Fellini: circul, bufoneria, accentele de melodramă forţate pînă la ridicol. Vă mai amintiţi „La dolce vita“ şi exodul miilor de oameni veniţi să întîmpine apariţa unei oarecare Madonă? Apoi, mediatizarea întregului eveniment, transformarea presupusei „minuni“ într-un show comercial transmis în direct la tv? Aici povestea Elenei „posedata“ nu a depăşit graniţele văii din munţii Apuseni, dar ideea, ca substanţă, rămîne aceeaşi.

Scriu acest text într-un spirit absolut profan; este doar o experienţă de viaţă a unor tineri din Bucureşti în blugi. În aceeaşi seară, am descoperit, în sertarul comodei din camera stareţului, două sticle, una de whisky şi alta de Metaxa, ambele începute. A doua zi, am plecat.

Despre Elena nu mai ştiu nimic, nu ştiu dacă a fost „vindecată“ total, nu mai contează, însă oricum ea e singura care a intrat în istorie (istoria acelui colţ sălbatic din munţii Apuseni). ▲

Exorcismul, într-o ţară guvernată de iraţional

– interviu cu Aurora LIICEANU –

Cum aţi putea defini şi interpreta, din punct de vedere psihologic, exorcismul şi posedarea?

Aceste fenomene au la bază un comportament de autodistrugere, de automutilare care se opune principiilor psihice de conservare a vieţii, capacităţilor de autoprotecţie. De obicei, ţinta în acest gen de comportamente este „eu“-ul: „eu“ devin duşmanul propriului meu „eu“. În cazul aşa-zisei posedări, duşmanul nu mai este „eu“-ul, ci se concretizează în reprezentarea răului, diavolul, care intră în individ. Acest fapt teoretic e posibil, sau cel puţin aşa susţin dogmele, însă practic nu înseamnă decît o puternică autosugestie.

Diavolul este considerat un element impur, ca o grefă negativă pe care corpul uman o respinge. Exorcismul pleacă de la un mit, care nu e specific doar ortodoxismului: cel al revenirii omului la starea pură, iniţială. Intrarea în viaţă este privită ca o primă impurificare. Cînd un individ este „posedat“, el devine impur pe plan spiritual.

Exorcismul este o patologie comportamentală care pleacă de la diferenţele dintre expresie şi conţinut. Astfel apare o inflaţie de expresie cu o retragere a conţinutului, de unde şi teatralitatea exorcismului: totul e pe scenă. Aici s-ar putea adăuga şi contagiunea. Pe fondul unei sugestibilităţi mari care devine şi mai puternică prin contagiune (şi pot da şi alte exemple cum ar fi *woodoo),* exorcismul demonstrează supremaţia psihismului asupra somaticului. Dacă ar exista un centru al credinţei în creier, acesta nu ar avea nici o legătură cu raţionalitatea („Crede şi nu cerceta!“). Credinţa nu e voluntară, ci e bazată pe influenţe educaţionale şi pe o extrem de redusă autoreflexie.

Cine sînt aşa-zişii „posedaţi“? Pot fi consideraţi oameni cu probleme de sănătate mintală?

Categoric. Manifestările unui „posedat“ sînt în primul rînd isterice, adică individul, prin autosugestie, preia anumite influenţe şi intră în rol. Pentru a exemplifica pînă unde poate ajunge isteria, pot aminti una dintre experienţele lui Charcot, unul dintre cei mai importanţi psihiatri moderni. Într-o celebră clinică de psihiatrie, Charcot le prezenta studenţilor săi diferite boli cu forme specifice de manifestare. Într-un salon de isterici, doctorul a rugat-o pe una dintre paciente „să joace puţin teatru“. Extaziată de faptul că este în centrul atenţiei, pacienta a intrat în diverse roluri, toate diferite, prezentînd un adevărat „regal teatral“. Doctorul i-a mulţumit şi a trecut la un alt salon. Brusc, bolnava s-a simţit abandonată, frustrată, trădată şi a vrut să se răzbune. S-a dus după doctor, îmbrăcată doar într-un halat. În faţa sa şi-a desfăcut halatul, era goală, şi-a tăiat un sîn şi i l-a întins cu ostentaţie lui Charcot. Astfel de disfuncţii comportamentale pot apărea şi în cazul „posedaţilor“.

Totuşi se spune că „posedaţii“ pot vorbi în mai multe limbi, unele dintre ele moarte, pe care ar fi imposibil să le cunoască. Cum vă explicaţi?

„Posedaţii“ au un potenţial preluat şi exprimat, iar bîlbîiala lor nu poate fi identificată lingvistic deoarece este cauzată de o stare alterată de conştiinţă. Astfel ei nu au o aceeaşi expresie lingvistică cu ceilalţi. Este un efect asemănător cu cel provocat de consumul de droguri care generează stări alterate de conştiinţă. De exemplu, stările provocate de consumul de LSD nu pot fi povestite ulterior.

„Posedaţii“ sînt oameni sugestibilizaţi, cu un „eu“ fără dimensiune critică, care nu se pot structura pentru a intra în dialog cu ceilalţi. Ei nu au o autonomie psihologică.

De ce credeţi că poveştile despre exorcizări şi posedaţi „prind“ foarte bine în România?

„Prind“ aici pentru că potenţialul de sugestibilitate este mai mare ca în alte părţi. Un alt exemplu: deochiul este specific doar spaţiului balcanic, în Italia şi în Turcia şi nu există în Occident. De vină mai poate să fie şi exhibiţionismul românilor, nevoia permanentă de autoexprimare. Sugestibilitatea ridicată e urmată de contagiune, întărită şi uşurată de comunicare şi mediatizare. Principala cauză este, de fapt, o carenţă la nivelul autonomiei identitare.

Exorcismul, la noi, conţine elemente de păgînism care provin din mentalitatea premodernă a românului. La noi, iraţionalul guvernează şi întreg acest complex bazat pe iraţional, căci se poate vorbi de un adevărat complex în care intră atît exorcismul şi vrăjitoriile, cît şi jocurile gen Bingo sau Caritas, reprezintă realităţi de Ev Mediu. Pînă şi sinuciderile sînt premoderne, iar moartea are o formă brutală.

Cultura noastră valorifică sacrificiul, suferinţa, chinul. Este o cultură profană care nu permite omului să fie fericit dacă nu este urmărit în permanenţă de umbre. Prin urmare şi credinţa e corelată cu suferinţa. Biserica, fiind foarte conservatoare, se foloseşte de manifestări gen posedare sau exorcizare pentru a valoriza suferinţa ca formă de obţinere a stării de bine. Măsura chinului e măsura fericirii – iată un adevăr specific poporului nostru.

a consemnat Adina POPESCU ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Marxism-leninism la mînăstire

„Chişinevschi, un om în stare de orice, trăia din linguşeli şi intrigă, era specializat în a «lucra» pe unul sau pe altul. Aşa cum s-a cerut în plenară, trebuie, într-adevăr, analizată întreaga lui comportare politico-morală, pentru a se vedea dacă el mai poate să rămînă membru al partidului nostru.

De Miron Constantinescu am vorbit mai înainte. El s-a dovedit un om lipsit de scrupule, carierist, dornic să se «ridice» cu orice preţ şi prin orice mijloace. În biografia lui se arată că în 1935 s-a retras pentru meditaţie la Mînăstirea Cheia, unde a studiat... marxism-leninismul şi că, reîntors din singurătatea mînăstirii, a intrat în U.T.C. Se vede că, «singurătatea mînăstirii» l-a ajutat să înveţe însă practici străine de partidul nostru. Acumulînd ani de zile tot felul de nemulţumiri, el a pîndit un moment cînd să poată lovi în conducerea partidului, în unitatea partidului."

(„Cuvîntul tovarăşului Nicolae Ceauşescu la Plenara C.C. al P.M.R.", *Scînteia*, 13 decembrie 1961)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Unde mai pătrunde poezia

Pornesc de la cuvintele lui Andrei Codrescu publicate în *Dilema* (nr. 437 din 13-19 iulie): „Poezia este un fel de antimaterie care pătrunde totul şi care se plasează, ubicuă dar puţin văzută, pe poziţii contrare limbajului culturii noastre de consum". Mă gîndesc, cu înfiorare, că limbajul culturii de consum s-a întins, la noi şi aiurea, ca o apă vioaie şi a potopit mai toată viaţa noastră cotidiană, clipocind volubilă în presă şi în parlament, la televiziune şi la radio, în discuţiile din autobuz şi din restaurant, de pe stradă şi, probabil, din alcov. Prin limbaj de consum înţeleg (nu ştiu dacă şi Andrei Codrescu) întregul material filosofic şi lingvistic care defineşte propensiunea socială şi individuală către fericirea satisfacerii stomacului şi epidermei, către atingerea mereu perfectibilului confort material şi materialist (pentru noi, vai, atît de îndepărtat), de la banalul: „Unde ai găsit telemeaua asta ieftină?" pînă la electoralul: „Vom asigura întregii populaţii un trai decent şi siguranţa zilei de mîine", ca şi cum *asigurarea siguranţei* ar fi, pentru *o anume parte* a populaţiei, cu totul altceva decît telemeaua ieftină.

Pătrunde oare *totul* această antimaterie, cum a definit-o admirabil poetul, ubicuă dar puţin văzută? Din ce în ce mai greu şi, oricum, ca să ne exprimăm în termenii tradiţionali ai limbajului de consum, *e loc şi de mai mult (dacă nu şi de mai bine)*. Adică o fi ubicuă, dar este tot mai puţin văzută. Pătrunde în sălile de teatru şi de concert, în sălile de lectură şi de expoziţii, în festivalurile de muzică, de teatru şi de poezie, cîte vor mai exista, în revistele de cultură, cîte vor mai rămîne, în unele cărţi, cîte vor mai apărea. Ba chiar şi în posturile de televiziune sau radio, din cînd în cînd, mai ales noaptea, sau în anumite ziare. Scopul unui ziar este să ne informeze cîte gafe au mai făcut politicienii, cîte crime au mai făcut alcoolul, drogurile şi psihopatia, cum ne afectează punga avîntul dolarului, cum să ne ferim de bolile stomacului şi ale epidermei, în cel mai autentic şi firesc limbaj de consum, iar nu să ne arate ce metafore şi visuri mai plutesc în jurul nostru, ce figuri de stil a construit cutare poet sau prozator, cîte metonimii a adăugat poezia noastră tezaurului poetic universal. Dar dacă totuşi cîteva cotidiene îşi permit să înfrunte detergenţii ieftini şi oltencele fierbinţi şi să publice suplimente literare şi artistice, precum *Adevărul* (cu *Adevărul literar şi artistic)*, *Ziarul financiar* (cu *Ziarul de duminică)* sau *Naţional* (cu rubricile „Pauză de o cafea", „Scriitor la ziar" ori „Şi eu ştiu să scriu"), este spre cinstea lor şi recunoştinţa cititorilor (şi, firește, a scriitorilor). Cine ştie cîţi scriitori ca Twain, Hašek, Cehov sau Hemingway îşi vor iţi talentul din paginile unor ziare româneşti!

▲

Cu ochii-n 3,14

ÎN NOAPTEA ZILEI, LĂCOMIA DIFUZĂ, VORBIREA AIUREA, IDEEA BARBARĂ ŞI LIPSA SÎNT GRATUITE

● În noaptea zilei de 1 septembrie 2001 (mai există un 1 septembrie, acela din 1939, cînd Germania a invadat Polonia şi a început „al doilea" mondial), naţionala de fotbal a Angliei a învins, la München, Germania cu 5-1. O noapte, întreaga lume s-a frecat la ochi. Niciodată Germania n-a fost înfrîntă, acasă, la fotbal, cu un asemenea scor. Suplimentul lui *The Sun* din Londra a titrat: „IT'S VON FOR ZE HISTORY BOOKS", o combinaţie de cuvinte în engleză şi germană care ar suna pe româneşte: „Este pentru cărţile de istorie". Cum, cum? Să existe cărţi de istorie care să comenteze, printre evenimentele lumii, scorurile unor meciuri de fotbal? Or fi de-alea – Doamne fereşte! –, manuale alternative. (**R. C.**)

● O excelentă analiză a mecanismului unei megaînşelătorii, Fondul Naţional de Investiţii, a efectuat grupul IMOLA prin MULTIMEDIA Political Communication şi a publicat, săptămîna trecută, ziarul *Cotidianul*, folosind expunerea logică a datelor accesibile. În acest studiu, pătrunzător ca raţionament şi elegant ca expresie, escrocilor le este răpită aura de inteligenţă diabolică şi de viclenie impenetrabilă: a contat decizia lor de a exploata lăcomia calificată şi complice a politicienilor, în combinaţie cu lăcomia difuză şi neprofesionistă a depunătorilor. Un apel la vigilenţă – produs al unui mod superior de a concepe gazetăria. (**M. B.**)

● La *Observatorul* Antenei 1 de marţi, 28 august 2001, un poliţist relata prinderea unui periculos infractor dat în urmărire generală. Potrivit spuselor poliţistului, individul (încolţit în Valea Stanciului şi văzînd că nu mai are scăpare) ar fi strigat către oamenii legii: „Nu folosiţi uzul de armă!". Peste cîteva momente (şi schiţe), la acelaşi *Observator*, aveam să aflu din gura crainicei că în Statele Unite ar exista un „Centru Naţional de Coordonare a Dezastrelor" (!). Poate n-ar fi stricat, în ambele cazuri de vorbire aiurea, să fie folosit uzul raţiunii. (**D. S.**)

● La Chelsea Arts Club, unde am stat în ultimele zile petrecute la Londra, dimineţile sînt un poem: toţi „pensionarii" locului se adună în jurul mesei lungi şi citesc *The Times* în aşteptarea unui breakfast nu copios, ci uriaş! Cînd cineva a făcut remarca: „Dar ce, astăzi nu sînt ziare?!" (tocmai fusese Bank Holiday), o doamnă din Australia, rusoaică la origine, a comentat sec, între două furculiţe de *bacon & eggs:* „Ar putea să înceapă un război şi noi să nu ştim nimic!". A doua zi, problema cea mai dezbătută era dacă administraţia a făcut bine cumpărînd un cort pentru grădină, care costase 2.000 de lire!! Neştiind despre ce e vorba, am cercetat comentariile de la avizier. Membrii clubului erau întrebaţi: „Ce părere aveţi despre noul cort?". Unii se declarau „ecstatici" la adresa lui şi felicitau administraţia pentru „a jolly good idea"; cei mai mulţi însă – în amprente grafice din ce în ce mai apăsate şi mai nervoase – mărturiseau a fi consternaţi, şocaţi şi scandalizaţi de „vandalizarea" grădinii prin această „idee barbară", cerînd conducerii clubului, neîntîrziat, „îngroparea" obiectului, „distrugerea" lui şi a oricărei urme a existenţei sale! Pînă la plecarea mea de la Londra (miercuri, 29 aug.), problema nu fusese rezolvată... (**a. l. ş.**)

● În ultimul deceniu s-au înfiinţat multe centre, organisme şi fundaţii care urmăresc să ne facă viaţa mai bună. La toate cele existente s-a adăugat unul de care pînă acum duceam lipsă: „Centrul naţional de ghicit", din Militari, condus de dna Margareta, regina magiei albe. În materie de prevedere a viitorului, se simţea nevoia unei viziuni mai largi. (**T. C.**)

● După ce a dus campania cu blonde, Cosmorom se pare că s-a obişnuit cu o anumită viziune asupra condiţiei umane. Adică toţi oamenii sînt proşti. Aşa reiese din noul slogan „Mesageria vocală e gratuită. Adică nu costă." Sau poate reiese altceva: că abonaţii Cosmorom sînt blonzi. (**C. G.**)

CÎT PRIVEŞTE ASOCIEREA GUNOAIELOR NESEMNALATE CU BIRUINŢA, AM S-O LAS DEOPARTE

● Ce persoane terchea-berchea apar intelectualii din societatea românească, în comparaţie cu poliţiştii. Dacă ne-am referi numai la locuinţele şi la maşinile lor, reiese că intelectualii nu ştiu să-şi gospodărească veniturile ca să-şi construiască o vilă, ori nu primesc un salariu corespunzător măcar pentru achiziţionarea a două-trei apartamente de bloc (poate nu merită...). Nici un profesor universitar sau un cercetător ştiinţific nu se însoară cu persoane cu zestre, ca să justifice averea ivită peste noapte. Cît priveşte familiile lor, nici ele nu sînt mai de Doamne-ajută: n-au generozitatea să le lase moşteniri, nu le fac donaţii etc. Nu zic că nu e bine să credem că majoritatea poliţiştilor e formată din oameni bine plătiţi, onești şi norocoşi, pe care societatea îi răsplăteşte pe măsură. Dar, după asta, parcă simţim nevoia unui pumn de infractor ca să ne trezească din visare. Vine precis. (**T. C.**)

© M. Grecu

● La Londra, chiar vizavi de Russell Square, există „Virginia Woolf's Burgers, Pasta & Grill"! Cartierul e ăla care trebuie (Bloomsbury, unde se aduna gaşca de snobi), dar asocierea burgerilor cu autoarea lui *Orlando* are tot atîta sens ca aceea a ciorbei de burtă cu *În căutarea timpului pierdut*... Poate că localul ar fi trebuit să se numească, mai bine: „Cui i-e frică de V.W.'s Burgers, Pasta etc?". (**a. l. ş.**)

● Solicitat de taximetrişti să intervină în conflictul cu primarul Constantin Simirad, care a hotărît ca toate taxiurile din Iaşi să fie vopsite în galben, prefectul judeţului s-a pronunţat: „Parlamentul României trebuie să decidă dacă maşinile vor fi vopsite, cu ce fel de vopsea şi aşa mai departe". De acord. Iar pentru a stabili dacă trebuie să aruncăm gunoaiele la coş sau pe jos, propun convocarea unui referendum naţional. (**M. V.**)

● „România exportă capace de canal în Germania" *(Ziarul financiar*, 31 aug.). În primele şase luni societatea producătoare a reuşit să aibă venituri de 4,6 miliarde lei, faţă de 2,7 miliarde înregistrate în perioada similară a anului trecut. După cum declară administratorul societăţii, „în Germania poţi vedea peste tot guri de canal pe care scrie *made in Romania*". La noi poţi vedea hăuri stradale, nesemnalate de nici o inscripţie, în care riştişi să cazi dacă nu umbli cu atenţie. Şi ele sînt tot *made in Romania* şi se obţin prin furarea capacelor de canal de către nişte abili cetăţeni români. (**T. C.**)

● La rubrica „Propuneri de afaceri" *(Adevărul*, 3 sept.) cineva anunţă că produce „moară de porumb, preţ mic, măciniş fără concurenţă". Cu utilajul respectiv se poate realiza mălaiul „Biruinţa". Pesemne că de-acum înainte expresia „am pus-o de mămăligă" nu va mai anunţa un eşec, ci o activitate plină de succes. (**T. C.**)

● În prima poveste, un contabil rîde în somn. Din cauza asta, nevasta îl părăseşte. El nu ştie de ce rîde noaptea, dar află într-o dimineaţă, cînd îşi aminteşte la trezire ce a visat. Visase că prietenul lui cel mai bun e agresat de trei bărbaţi care îi smulg bastonul şi i-l înfig în cur. Iar contabilul vede scena în vis şi rîde în hohote nestăvilite. Apoi aude că prietenul lui s-a sinucis şi se simte vinovat fiindcă a rîs în vis de el. Drept care se sinucide, aruncîndu-se în mare. În a doua poveste (alcătuită din două poveşti, însă pe una am s-o las deoparte), băiatul unui mafiot este ucis cu un pietroi de un alt mafiot, atunci cînd tatăl copilului, care era arestat, vorbeşte ce nu trebuia. Precum se poate observa, în filmul pe care l-am rezumat, la repezeală, mai sus nu apar nici daci, nici Ştefan cel Mare şi Sfînt ori Mihai Viteazul, nici Eminescu. Sau, mă rog, echivalentele italiene ale acestora. Şi totuşi, într-un insert ce preceda genericul filmului „Tu rîzi" al fraţilor Taviani (difuzat de TVR 2 săptămîna trecută) se spunea că acest film a fost declarat „de interes cultural naţional". În Italia. Adică într-o ţară din Europa, aflată foarte departe de locul unde românul şade şi îşi contemplă extaziat baştina. (**D. S.**)

Contract de durată

– convorbire cu dr. Silviu ISACU, psihiatru, Spitalul Militar –

Sinonimele fidelităţii – devotament, credinţă, statornicie în sentimente – dau strălucire şi valoare acestui cuvînt, ca diamantele care alcătuiesc o diademă. Comparaţia romantică umbreşte însă foarte adesea celălalt înţeles al fidelităţii, care presupune precizie şi exactitate absolută în redarea unei realităţi aşa cum este ea: un prim-plan nemachiat nu avantajează pe oricine. A fi pururi fidel, respectînd realitatea interioară a propriei persoane, cu tot ce cuprinde aceasta, sau a fi statornic în devotament, construind mereu o „imagine", pentru a rămîne fidel celui de-alături şi credinţei pe care el a investit-o în viaţa cuplului?

Nevăzutul prag

Stimate domnule doctor, putem considera fidelitatea ca pe un dat temperamental sau ca pe un efect al educaţiei?

Fiecare dintre noi are un anumit prag de culpabilitate, o amprentă caracterizantă. Fiecare suportă culpabilitatea într-un fel aparte; bineînţeles, asta ţine şi de educaţie, dar, mai curînd, este un dat structural. Unii, mai insensibili, resimt mai puţin vina pentru relele făcute. Alţii, dimpotrivă, suferă un disconfort teribil cînd sînt infideli partenerului de cuplu; trăirea lor negativă e mult mai mare decît efectele pe care le provoacă nestatornicia faţă de celălalt. Aici sînt două elemente care intră în conflict: hedonismul şi frîna. Cînd e vorba de pragul de suportabilitate, nici noţiunea de bine sau de rău nu mai contează. Oamenii cumsecade, cuminţi şi buni prin firea lor, sînt cumsecade pentru că disconfortul pe care-l resimt dacă fac rău este atît de mare încît nu fac răul; asta-i, de fapt, baza comportamentului lor onest. Noţiunea de fidelitate este investită moral, rezultă din educaţie şi din comandamentele etice; atunci lucrurile se schimbă întrucîtva.

Contează şi opinia publică?

Cred că procentul de aventuri, de afaceri extramaritale a rămas constant, nu e influenţat de social atît cît s-ar spune. Modul de trăire a infidelităţilor e diferit în funcţie de epocă, de cît este ea de represivă, dar indiferent de decrete, sancţiuni de partid, incriminări, nestatorniciile în cuplu nu dispar. Am citit o statistică foarte interesantă: pînă nu de mult se considera că persoanele mai conservatoare ca structură, mai rigide, cu o formaţie încărcată de principii, sînt mai puţin capabile să aibă o relaţie extraconjugală. Se credea că această tendinţă este proprie celor cu o minte mai deschisă, mai nonconformistă. Inexact. Cei cu structură rigidă, „principialii", dau un procent mai mare de infideli. Explicaţia e că aceste persoane au o capacitate remarcabilă de a separa sexul de afect.

Cum e fidelitatea la 20 de ani, la 40 sau la 60 de ani?

În directă corelaţie cu devenirea fiinţei, s-ar spune. Întîlnim, totuşi, adolescenţi care gîndesc ca nişte maturi şi adulţi la vîrsta deplinei maturităţi care gîndesc ca nişte copii. Frecvent, se invocă un clişeu: tinerii care trăiesc, conform vîrstei lor, în mediu mai neconstrîngător, mai libertin, sînt mai mobili în ce priveşte relaţia bărbat-femeie. Nu-i aşa. Tocmai la această vîrstă implicarea emoţională e mult mai intensă. Cine n-a simţit, la 18 ani, că se dărîmă pămîntul şi viaţa nu mai merită trăită cînd a fost înşelat? Dar între 25 şi 40 de ani apare un interval de conformism, cînd toate responsabilităţile sînt grămadă pe un individ şi-l împovărează; atunci disponibilitatea spre alte experienţe face o pauză. După care vine perioada în care copiii au crescut, au plecat de-acasă, relaţia cu nevasta s-a cam răcit şi-atunci omul devine amator de aventură. Contează şi „mitul" bărbatului care la 40-45 de ani începe să regrete ce n-a făcut şi caută să se recupereze rapid. Cît eşti încărcat de responsabilităţi, comunicarea cu soţia nu este atît de importantă. În momentul cînd rămîi singur cu ea, realizezi golul. Trebuie să-l umpli cu ceva, apare tentaţia unei schimbări pe ultima sută de metri, cum se zice. Şi atunci cei doi parteneri încalcă contractul dintre ei.

Fidelitatea reprezintă un contract?

Da, iar asta constituie şi principala problemă. În momentul cînd devenim parteneri de dragoste, de sex, cădem de acord asupra unui contract. Acesta e de multe ori încărcat de fantasme, de mituri care n-au nici un corespondent în realitate. Cînd el se încheie pe baza unor clauze false, încălcarea este previzibilă. Unul dintre parteneri nu poate îndeplini acele jurăminte de început cînd totul se măsoară în veşnicie, în absolut şi definitiv. Jurămintele reprezintă partea explicită a contractului, dar există şi o parte implicită a lui, care vine din mentalităţi, din educaţia religioasă, din obiceiuri, din prejudecăţi. Şi, în timp, tot bagajul din care am construit respectivul contract ajunge să fie un mare handicap. De la acest contract vin toate suferinţele ulterioare şi trăirile negative.

Dar aici lucrurile nu se pot relativiza: cum ar suna „te iubesc pînă una alta", cine riscă să spună asta la începutul unei legături?

Sigur că nu poate spune: intervine mitul iubirii din *Romeo şi Julieta* moartea care este capătul iubirii, „vom fi împreună pînă cînd moartea ne va despărţi" ş.a.

Poate că dacă unul dintre partenerii de cuplu ar face o declaraţie atît de neobişnuită, ar fi mai adevărat cu el însuşi.

Să admitem o asemenea situaţie: eu pot să fiu cinic şi pot să afirm despre mine un adevăr neconvenabil, dar celălalt, partenerul meu, nu este aşa, şi-atunci ce fac?

Cine pe cine trădează?

Suferinţa vine din nerespectarea contractului sau dintr-un sentiment de pierdere a intimităţii şi a încrederii în valoarea propriei imagini?

Bărbatul şi femeia nu trăiesc în acelaşi fel trădarea. Principala suferinţă a bărbatului vine din vizualizare; de fapt, toate întrebările ulterioare momentului cînd s-a confirmat trădarea se învîrtesc în cercul amănuntelor care ţin de vizual: locul unde s-a petrecut adulterul, cine a avut iniţiativa, cum a decurs experienţa etc. Suferinţa femeii este centrată pe ideea „ai trădat dragostea" – trăită mai mult sufleteşte. Bărbatul este torturat de imagini.

Cum intervine aici orgoliul omului chinuit, nu doar fiindcă a fost înşelat, dar mai ales, că pînă şi el, cel atît de prudent în alte ocazii, s-a înşelat, alegîndu-şi partenerul nepotrivit?

Sigur că da. Încrederea mea în mine ca bărbat se construieşte în principal pe mesajele pe care le primesc de la parteneră. În perioada romantică fiecare dintre cei doi îl idealizează pe celălalt. Suportul afectiv presupune pasiune şi dragoste; oricare dintre ei primeşte mesajele cu sufletul deschis, fără critică, fără discernămînt. Dacă iubita îmi spune că sînt zeu, eu chiar aşa sînt, un zeu. Cînd – firesc – suportul emoţional scade, apare discrepanţa dintre mesaj şi discernămînt: declaraţiile de iubire mă fac suspicios, ea mi se pare teatrală, precis e ceva în neregulă, altminteri n-ar fi atît de tandră etc. Suportul emoţional nu scade la amîndoi simultan. Intervine un decalaj, apare ruptura, creşte disponibilitatea către experienţe noi. Iar cînd infidelitatea devine fapt, vinovăţia creşte: nu numai că s-a încălcat contractul, dar se mai adaugă şi ascunderea situaţiei, minciuna. În momentul cînd cineva care are un prag scăzut de culpabilitate mai şi minte, viaţa în cuplu devine imposibilă.

Această experienţă fereşte eventuala legătură viitoare de nestatornicie?

Deloc. Trebuie spus că numai 10% din persoanele care au avut o relaţie extraconjugală se căsătoresc, după divorţ, cu persoana din pricina căreia s-au despărţit de soţie. O aventură în afara mariajului este, de regulă, idealizată şi posibilă tocmai fiindcă este intermitentă. Or, cînd cei doi se întîlnesc pe terenul realităţii casnice de fiecare zi, cu inerentele contradicţii şi tensiuni, relaţia „perfectă" se prăbuşeşte incredibil de repede. Chiar dacă, în regim de aventură, durase ani întregi.

La noi, după ieşirea din societatea rigidă şi conformistă, cum stăm în materie de uşurătate?

Infidelităţii „tradiţionale" i s-a adăugat „cyber-sexul", antamarea de relaţii prin Internet. Aici ne-am conectat rapid la lume. Efortul de a stabili o legătură amoroasă este minim, cel din spatele ecranului nu te cunoaşte; atribuindu-ţi calităţi şi livrîndu-te dezinhibat „te construieşti" uşor. În anonimat se pot împărtăşi cele mai intime şi mai teribile fantasme. Am avut nu de mult ocazia să cunosc un cuplu care pînă acum un an mergea bine. Într-o zi nevasta descoperă întîmplător un anunţ în ziar: un bărbat se oferea ca partener pentru sex în grup, perversiuni, sadisme, dînd numărul de telefon al familiei sale. Dezastru! Partenera a început să caute în fişele lui de computer, a aflat, cu dificultate, parola şi a descoperit o mlaştină care colcăia de pornografie, de relaţii cu copii, de amănunte scabroase. Reacţia bărbatului: „Ce, mamă, n-am voie şi eu să mă joc? A fost o glumă." Îngrozită să descopere lîngă ce personaj a stat, soţia n-a putut trece peste moment şi s-au despărţit; erau doi oameni tineri, 26-28 de ani.

Mărturisitori şi mincinoşi

Cît şi cum se mai poate reface un cuplu care a trecut prin experienţa infidelităţii?

După observaţiile acumulate de mine în anii de profesie, încercarea cea mai grea a unui cuplu e să reconstruiască relaţia cu partenerul primar. Printre psihiatri există două opinii: unii recomandă sinceritatea absolută – e mai bine ca acela care a greşit să mărturisească tot, pînă la amănunte, chiar dacă ele sînt jenante pentru cine le comunică şi umilitoare pentru cel care le ascultă. Dacă îi răspunzi persoanei înşelate la toate întrebările, ea se va obişnui cu neplăcuta realitate, va crede în promisiunea de îndreptare, iar infidelitatea va rămîne istorie. Altă opinie a terapeuţilor pledează pentru minciuna necesară. Altminteri, dacă încarci memoria unui cuplu pe care, ca medic, vrei să-l refaci, acţiunea devine imposibilă cîtă vreme cineva dă partenerului înşelat amănunte din cele mai intime, chiar scabroase, din experienţa avută în afară. Este mai bine ca vinovatul să îndulcească lucrurile: „ n-a fost cine ştie ce, m-am ambalat degeaba, tot mai bine-i acasă" etc. Dar ambele situaţii au consecinţe negative. În ce grad? Care situaţie e mai anxiogenă? Dumnezeu ştie.

Amănuntele nu demitizează cealaltă legătură, răpindu-i aerul de mister inenarabil?

Problema e alta: chiar dacă apar aceste detalii, totdeauna esenţiale şi demonstrînd, parcă, o dorinţă de autodistrugere a „mărturisitorului", neliniştea partenerului trădat rămîne. Poate ceea ce a aflat reprezintă numai ce i se poate spune, doar vîrful aisbergului, dar ce-o fi în realitate, cine ştie? Mărturisitorul poate fi învinuit şi de un fel de superioritate sadică: el iubeşte, dragostea e divină, iar, totodată, mai este şi cinstit, a putut să trădeze, dar recunoaşte, deci este superior moral.

E de preferat minciuna prin omisiune?

Mincinoşii care tac şi fac constituie o categorie destul de răspîndită. Îi încearcă şi pe ei ispita mărturisirii în cîte o împrejurare şi atunci se adresează psihoterapeutului. Acesta le recomandă recunoaşterea detaliată a culpei, asumarea vinei. Dar omul poate pune întrebarea: la ce e bună sinceritatea cîtă vreme partenera se încarcă cu astfel de trăiri anxioase, de suferinţe? Dacă disponibilitatea către altcineva e trecătoare, nu-i mai bună aşteptarea?

Şi, într-adevăr, este mai bună?

Cine poate garanta? Putem spera că în materie de infidelitate va funcţiona totdeauna un mecanism de autoreglare, care să echilibreze lucrurile. Sigur că există perioade istorice mai agitate în care ea pare că tentează pe cît mai mulţi, ca mod de comportament. Dar sînt valuri care vin, trec şi se compensează. Ceea ce pot spune cu certitudine e că orice relaţie dintre bărbat şi femeie nu poate supravieţui decît dacă se întemeiază pe echitate. Dacă partenerii de cuplu nu sînt pe acelaşi plan din multe puncte de vedere, inclusiv al pregătirii, al capacităţii de comunicare intelectuală, orice mezalianţă e sortită eşecului. Chiar dacă mezalianţele sînt mitizate, ca probe de triumf ale pasiunii şi dezinhibării, pînă la urmă se dovedesc false. Decalajul dintre parteneri devine distrugător. În realitate cuplul nu e salvat nici de minciuna acoperitoare, nici de mărturisirea totală cu promisiuni de statornicie viitoare. Fidelitatea durează cîtă vreme este privită ca un contract între parteneri egali.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Matei MARTIN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 446
14-20 septembrie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

FUGA DE PREZENT

– în '38 sau în Occident? –

„La sfîrșit s-a rupt legătura dintre această lume spre care se aspira și lumea cealaltă, care se afla permanent în fața ochilor și nu putea fi modificată. Himerele au luat locul oamenilor, și utopia a devorat realitatea."

EZEQUIEL MARTÍNEZ ESTRADA – „RADIOGRAFIA PAMPEI"

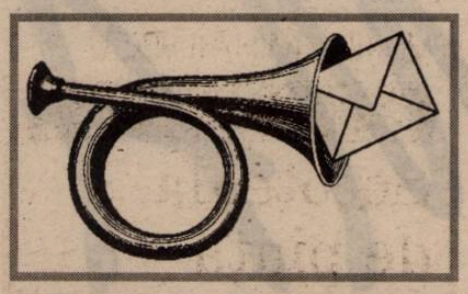

Nr. 444: *„Sănătate, că-i mai bună decît toate!“*

Către Ministrul Sănătăţii

Stimată Doamnă doctor,

Citind cu acelaşi interes ca şi pînă acum numărul 444 al săptămînalului *Dilema,* am simţit nevoia de a reciti articolele de fond, întrucît tema m-a interesat în mod deosebit. M-a interesat atît ca om, cît şi ca profesie – sociolog cu specializarea în sociologia medicală şi pînă nu de mult implicat în mod direct în acest domeniu. Mă adresez dvs. ca unui medic, sugerîndu-i să accepte că societatea vede medicul la patul bolnavului şi nicidecum hărţuit de drumuri inutile şi cu hîrtii pe măsura drumurilor.

Totodată fireasca solidaritate de breaslă nu trebuie să-l facă pe medic să se considere ca fiind unicul îndrituit în a lua decizii care vizează sănătatea socială. Cred că profesiile şi cadrele paramedicale (sociologi şi psihologi) pot/trebuie să-şi spună opinia şi să fie ascultaţi.

În sfîrşit, prevenţia primară, în care comunicarea este esenţa, aparţine majoritar „teoretic“ medicului, care furnizează informaţiile tehnice şi doar în mică măsură îi aparţine „practic“ – mă refer la consultaţii, vizite la patul bolnavului. În rest, realitatea o dovedeşte, alte profesii sînt abilitate în a realiza acest tip de profilaxie – din nou sociologii şi psihologii.

Stimată D-nă Ministru,

M-a surprins tonul sec, oarecum distant pe care l-aţi folosit în interviul acordat dlui P. Ionescu.

Spun asta pentru că se vede că după atîţia ani de frămîntări nici Dvs., nici predecesorii, nu puteţi sau nu doriţi să acceptaţi unele adevăruri.

Mai întîi, dacă un ministru este impus după criterii politice, nu acelaşi lucru ar trebui să se întîmple şi la nivelurile imediate: directori şi şefi de servicii din minister, D.S.P.-uri, spitale şi dispensare. Aici competenţa profesională şi nu calitatea de membru de partid ar trebui să primeze. Dar nu a medicului, pentru că o competenţă medicală se alienează în astfel de situaţii, devenind o neinspirată risipă socială. Un paradox banal, nu-i aşa?

Un al doilea aspect, şocant încă, este acela că în ministerul pe care-l conduceţi, spre deosebire de ţările avansate, la care şi Dvs. faceţi trimiteri, majoritatea posturilor aflate în organigramă sînt ocupate de medici. Alt paradox, asemănător celui de mai sus, dar în nici un caz acelaşi.

Un al treilea aspect este acela al sărăciei materiale şi financiare a sistemului sanitar, unde una dintre cauze este nu atît „zestrea“, cît folosirea defectuoasă a bugetului alocat unor direcţii din M.S.F., unor unităţi spitaliceşti, de către cei responsabili de gestionarea fondurilor şi dotărilor.

Uneori nu poate fi vorba de prostie, ci de abilitatea de a deturna aceste fonduri în interes propriu.

Doar un exemplu: de ce, înainte de a-l schimba, nu i-aţi cerut dlui Sologiuc să justifice cheltuielile alocate programelor de sănătate comunitară, somîndu-l să restituie sumele cheltuite fără acoperire, sau, avînd acoperire, dar cu efecte produse dintre cele mai jenante pentru imaginea ministerului? Şi deocamdată, un ultim aspect. Credeţi că acest minister, a cărui raţiune este securizarea psiho-somatică a individului şi a comunităţii, poate elabora şi aplica strategii şi programe realizate doar prin viziunea dominant subiectivă a medicului? De ce să se preia necritic programe aduse sau impuse „din afară“ sau să se facă apel la licitaţii, cînd reorganizînd (profesii şi atribuţii) unele direcţii şi servicii din minister şi D.S.P.-urile subordonate, veţi putea asigura cu bani mult, mult mai puţini, profesionalism şi coerenţă în timp, o elaborare şi o aplicare de programe şi strategii de sănătate care să ţină seama efectiv de specificul populaţiei căreia i se adresează? Pentru a fi explicit: uitaţi-vă, de exemplu, doar pe organigrama Serviciului de Promovare a Sănătăţii şi Educaţiei pentru Sănătate din cadrul D.S.P. Bucureşti şi veţi întîlni un alt paradox, sau: „cum se aruncă banii pe apa Sîmbetei“.

Mă aşteptam şi mă aştept încă să văd că în domeniile sănătăţii, culturii şi educaţiei, miniştrii să urmărească, în primul rînd, armonizarea utilului şi necesarului social cu aşteptarea socială. Abia apoi să se preocupe de rezolvarea unor aspecte imediat concrete, care, în fond, în timp, se vor rezolva prin devenire, pentru că viziunii de ansamblu i se subsumează cea a detaliilor. Dar poţi avea această viziune cînd aparţii detaliului?

Cu consideraţie,

Costache SORIN
sociolog
str. Alex. Constantinescu nr. 33
Bucureşti

Un alt punct de vedere

Stimate doamne şi stimaţi domni,

Citesc cu interes revista dumneavoastră şi am o deosebită consideraţie pentru cei care o scriu.

Subiectul ultimului număr „Sănătate – că-i mai bună decît toate“ nu mi s-a părut foarte interesant pentru că nu cred că se pot emite păreri generale despre „starea sistemului“ (cu excepţia cadrului legislativ şi a modului în care se aplică legea).

Doresc să mă refer în special la articolul „Din spital scapă cine poate“ în care doamna Laura Vişan descrie modul în care bunica domniei sale a fost tratată la secţia de neurologie a Spitalului Colentina (N. Gh. Lupu).

În urmă cu trei ani am fost şi eu internată la acelaşi spital, la secţia Medicală B, iar apoi la Ortopedie. Era pentru prima dată cînd mă aflam la spital ca persoană matură şi cu o afecţiune serioasă ce nu a fost uşor de diagnosticat. Aveam 25 de ani şi eram foarte speriată pentru că boala apăruse pe neaşteptate şi pentru că aveam aceeaşi părere pe care o are şi doamna Laura Vişan despre spitalele româneşti. Cele două luni pe care le-am petrecut în continuare în Spitalul Colentina mi-au schimbat însă această impresie. Ce am descoperit eu acolo? Medici foarte bine pregătiţi (o parte erau şi profesori la Facultatea de Medicină), care aveau timp să vină cel puţin de două ori pe zi să mă vadă, să-mi spună şi mie părerile lor şi să mă încurajeze, asistente amabile şi preocupate de starea mea, infirmiere care îşi făceau datoria. În privinţa „plicurilor“, acestea au fost refuzate cu hotărîre, mama mea fiind invitată chiar să caute alt chirurg în cazul în care nu renunţa la încercarea de a oferi un plic.

În concluzie, după două luni de spitalizare la Colentina, în două secţii (deci cu două afecţiuni diferite), m-am însănătoşit complet, am dobîndit importante cunoştinţe medicale legate de cele pe care le pătimisem şi mi-am schimbat radical impresia despre spitalele din România. Şi nu cred să fi trăit eu o experienţă paranormală. Cred că situaţiile similare sînt numeroase, cel puţin la fel de numeroase ca cea descrisă în articolul menţionat, dar poate că nu trezesc acelaşi interes mediatic. De dorit ar fi ca întîmplările neplăcute datorate condiţiilor de spitalizare sau reacţiei unei părţi a personalului să fie cu totul eliminate (mă întreb dacă acest lucru s-a reuşit undeva în lume), dar nu cred că, pornind de la o astfel de întîmplare, putem generaliza.

Medicilor de la Colentina le păstrez o adîncă recunoştinţă şi o caldă afecţiune.

A. TALABĂ

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

„Mutră de român“ (nr. 443)

Mă cufund tot mai mult în litost. Ce este litost? „E un cuvînt ceh intraductibil. Prima silabă, care se pronunţă lung şi accentuat, aminteşte de plînsetul unui cîine părăsit“ (Milan Kundera – *Cartea rîsului şi a uitării).*

Imaginaţi-vă imposibilul: o mutră de român, care are şansa de a experimenta cîteva momente unice, printre studenţii veniţi din toată lumea, într-un orăşel specific vecinilor lui Franz Kafka, fără TV, localuri de noapte, undeva în munţi şi, foarte aproape, un castel înconjurat de un parc imens. Imaginaţi-vă acum indescriptibilul: zeci de tineri cu accente hippiote preocupaţi concomitent de literatură, pictură, artă fotografică şi... hmm... dansuri africane. Toţi incluşi în peisaj alături de un Lennon cu plete albe de haiduc (made in Deutschland) experimentînd tot felul de tehnici de creaţie literară. Un loc în care naţionalitatea nu contează, în care toate clişeele sînt spulberate. Imaginaţi-vă acum o mutră avidă de român pierdută pe străzile Pragăi, fără hartă, fără ghid, lălăind frenetic „La vie en rose“ pe Karlsbrucke şi deschizînd ochii mari de tot pentru a înregistra fiecare imagine. Praga-Brno, Brno-Praga – delir de-o zi, coşmar pentru o viaţă şi un pic. Şi ca un ultim exerciţiu, încercaţi să vă imaginaţi această mutră sictirită de român, nedormită de 24 de ore, mărşăluind bezmetică prin Budapesta, care cu onoare se pregăteşte intens de Marele Premiu de Formula 1. Acelaşi delir acumulard cu accente de masochism. De parcă fiecare detaliu era menit a deveni o notă amară într-un viitor dans macabru pe tărîmul natal. Trecem rapid peste cele 8 ore petrecute noaptea pe peronul din Budapesta, condimentate cu încercări disperate de a nu adormi pentru că toţi colecţionarii de bagaje erau: aveţi 3 variante de răspuns: 1) români 2) românei 3) românaşi.

Ta-ta-ta-taaaaam: marea întîlnire dintre mutra rătăcitoare de român şi meleagurile natale. Seara, Palatul Parlamentului din Budapesta, aproape orbitor (cu silueta lui Victor Orban intuită pe undeva şi făcîndu-mă să mă gîndesc, iar? de ce *ai lor* arată atît de *european-like,* iar *ai noştri* mereu *à la manière* de *ne daţi ori nu ne daţi).* Dimineaţă, vama Curtici cu eternele cămăşi gri-protector. V-am spus că fusese prima mea excursiune în afara graniţei? Şi acum mă înec în litost. Ce este, de fapt, litost? Prietena mea, o altă mutră de român, chinuită de aceleaşi nostalgii, mi-a propus ca traducere liberă termenul de *ciudă.*Cred că e totuşi ceva mai mult în acest amestec de iritare şi tristeţe care mă cuprinde cînd mă văd faţă în faţă cu indolenţa proverbială a românilor şi cu toate aceste clişee care, la urma urmei, provin dintr-un adevăr prea des repetat. Românul puţintel lucid alunecă deseori şi se cufundă în litost. „Litost e o stare chinuitoare născută din spectacolul propriei noastre mizerii, descoperită pe neaşteptate. Litost funcţionează ca un motor în 2 timpi. Supliciului îi succede starea de răzbunare. Cum răzbunarea nu-şi poate dezvălui niciodată adevăratul mobil, individul e menit să facă apel la nişte false raţiuni. În consecinţă, litost nu se poate lipsi niciodată de o patetică ipocrizie.“ (M. Kundera) E poate reconfortantă pentru unii beţia de idei generoase condimentată cu politeţuri de genul „demn membru al comunităţii“, „cetăţean responsabil, moral, generos“, „efort tenace, dar plăcut“ (termenii îi aparţin, la fel ca şi sintagma „mutră de român“ dlui I. Budura din Bucureşti). Sau poate, pentru alţii (tot mai numeroşi), un duş rece de invective neaoşe acompaniind eterna linie melodică a moromeţianului „N-am de unde“ pare soluţia defulatorie ideală. De-o fi una, de-o fi alta, o gargară rămîne tot o gargară, fie ea dulceagă sau mai amară. Aha, mi-a ieşit o ştanţă, cam stupidă, e adevărat, dar, la urma urmei, românul s-a născut (şi) poet, sau nu?

Nu ştiu în ce măsură contează opinia mea sau a oricărui alt român în creionarea aşa-numitei *mutre de român.* Mi se întîmpla în trecut să am accese de isterie cînd vedeam documentare despre România şi înaintea ochilor mi se desfăşurau corturi colorate şi rromi coborînd din Mercedes Benz. Am încercat chiar nu demult să clarific această diferenţă, dar am realizat brusc inutilitatea explicaţiilor şi a furiei mele cu accente patriotarde. Presupunînd că *mutra de român* ar fi rezultatul unei probleme de matematică, ce aţi deduce dumneavoastră, ca străini, avînd doar datele problemei furnizate către exterior? Pas români, lumea ne vede! (sau în traducere liberă *Europa e cu ochii pe noi)* şi ce altceva vede, decît ceea ce i se perindă candid prin faţa ochilor:

– gara din Praga – zeci de românirromi (mai sesizează cineva diferenţa?) păziţi cu străşnicie pentru a fi returnaţi mioriticei Alma Mater;

– Brno, ora 2 noaptea, primele cuvinte auzite în limba română după o pauză de două săptămîni *hei! nu vrei o ţigară?* (o voce răguşită dintr-un grup de rromi-români tolăniţi tacticos în holul gării, care, iertată fie-mi îndrăzneala, poate concura oricînd cu Teatrul Naţional);

– finalul triumfal: noaptea, peronul gării din Budapesta (devenit *dangerous zone*, ca să-i citez pe poliţiştii de pe-acolo, în urma furturilor repetete de bagaje). Conaţionalii mei cam bronzaţi trec în grupuri de 2-3-4 şi îmi fixează lacom bagajele. La un moment dat sînt chiar asigurată că pot dormi în linişte. Sîntem doar între români, nu? Dimineaţă, unei tinere din Franţa îi dispăruseră toate bagajele. Adormise.

Cristina NOVAC
studentă, Cluj
cristnov@personal.ro

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sinceritatea**
- **Foloasele şi ponoasele corupţiei**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Cartea cu Apolodor

Sînt, *domnul şi doamna Apolodor,* urmăriţi pas cu pas, 24 de ore din 24. Le sînt înregistrate toate convorbirile telefonice. Echipele de filaj lucrează continuu, ca la furnale, în ture ce se schimbă la fiecare opt ore. Cu supravegherea se îndeletniceşte, concomitent, şi personalul de serviciu şi de protecţie. Toate rapoartele sînt strînse la un loc, sub denumirea de cod *Supravegherea lui Apolodor.* Unii dintre cei care îi urmăresc pe *domnul şi doamna Apolodor* nu cunosc identitatea reală a cuplului pe care îl filează, iar un agent, poate cu dificultăţi culturale ori numai de auz, se referă, într-un raport, la *domnul Polidor.*

Domnul Apolodor este Lucreţiu Pătrăşcanu, iar *doamna Apolodor* soţia lui, Elena Pătrăşcanu: cine şi de ce alesese acest nume, nu se ştie, dar aşa fuseseră botezaţi de poliţie ceï doi în martie 1948, în luna premergătoare arestării lor. Pătrăşcanu era însă urmărit de *servicii* încă din 1946, iar unul dintre posturile de supraveghere ale „brigăzii speciale" se afla chiar în Ministerul Justiţiei – unde viitorul condamnat la moarte pentru *crimă contra păcii* şi pentru *crimă de înaltă trădare* era ministru. Primul comunist ministru din istoria României.

Domnul şi *doamna Apolodor* nu erau însă la prima metamorfoză onomastică, deşi era probabil cea dintîi care nu mai depinsese cu nimic de ei; aparţineau, amîndoi, unei lumi cu identităţi multiple şi variabile, unei lumi în care pseudonimele şi numele conspirative, de cod, nu erau excepţia, ci regula. Elena Pătrăşcanu se numise, la naştere, Berta Schwamen, şi îşi schimbase numele după ce, pentru a se putea căsători cu Lucreţiu, în 1939, îi fusese „aranjat" un botez ortodox, de către Gala Galaction: o lege a guvernului Goga-Cuza interzicea căsătoriile între creştini şi evrei. Numele conspirativ preferat al lui Lucreţiu Pătrăşcanu era *Andrei;* chiar şi în intimitate soţii Pătrăşcanu nu-şi foloseau numele reale – ei îşi spuneau unul altuia *Andrei* şi *Saşa.* Bulimia onomastică a comuniştilor români poate face, doar ea, obiectul unui studiu teribil. Numai potenţial teribil, însă: căci nu *studiile* sînt partea tare a altminteri abundentei *literaturi* româneşti despre comunismul autohton, implicit despre 45 de ani de istorie a României.

Subintitulată, modest, „studiu de caz", cartea Laviniei Betea despre Lucreţiu Pătrăşcanu*, din care sînt culese datele de la începutul acestui articol, reprezintă de aceea un eveniment pentru cercetarea istoriei comunismului românesc.

Un domeniu totuşi destul de anemic, dacă se dă termenului *cercetare* înţelesul normal; şi n-ar fi deloc exagerat dacă Laviniei Betea i s-ar atribui chiar meritul, mare dar circumstanţial şi, în esenţă, trist, de a fi dat întîia lucrare autentic ştiinţifică despre un moment cheie şi o personalitate capitală din istoria comunismului românesc. Fiindcă e trist ca după, iată, în curînd 12 ani de la lovitura de stat revoluţionară care a pus capăt regimului comunist din România, numărul lucrărilor realmente de referinţă, *fundamentale*, despre istoria comunismului românesc să fie dramatic de mic. Dacă se exclud miorlăielile lirice şi imprecaţiile patetice; dacă memorialistica e socotită ceea ce de fapt este – *document*, nicidecum *cercetare*; dacă sînt puse *la locul lor,* la locul cuvenit lor, *eseurile* mai mult sau mai puţin ingenioase, mai mult sau mai puţin *bine scrise*, uneori cu verva şi dezinvoltura mai potrivite cronicilor mondene, dar şi cu superficialitatea şi inconsistenţa inevitabile; dacă sînt scoase în marginalitatea condiţiei lor fireşti compoziţiile romanţate şi jurnalistice, unele relativ abile, altele, cele mai multe, de o atroce precaritate intelectuală – ce mai rămîne?! Monografii măcar onorabile despre conducătorii comunişti români nu există; sinteze credibile despre momentele care compun evoluţia istorică a partidului comunist român, din 1945 pînă în 1989, nu există; lucrări temeinice de analiză, în evoluţia lor, a raporturilor dintre „centru" (Moscova) şi „periferie" (Bucureşti), la fel (dovadă recentă de infantilism: revelaţia că în 1968 României nu i s-a propus/cerut să ia parte la invazia Cehoslovaciei a fost interpretată ca o dovadă a insignifianţei lui Ceauşescu, nicidecum ca una a neîncrederii în el, România fiind, totuşi!, ca dimensiuni, populaţie etc., o ţară mai mare şi decît RDG, şi decît Ungaria, şi decît Bulgaria...). Despre instituţiile din perioada comunistă, despre funcţionarea lor, despre ierarhia lor reală şi despre sistemul după care se conduceau, nimic. Se poate oare înţelege şi situa corect *stalinismul* de fond al unor procurori (unii ajunşi, vai!, lideri politici „anticomunişti"), dacă se ignoră că procuratura a fost, pînă în decembrie 1989, un organ represiv legat în mod esenţial de Securitate şi de Miliţie (cum, ca un rătăcit năuc în deşert, amintea – cui?! – Neculai Constantin Munteanu într-o *Dilemă* de acum cîteva numere...)? Etc.

Despre „personajele" şi „acţiunea" din cartea Lavinei Betea (o „acţiune" ce a continuat şi după 1989, din cadavrul simbolic al lui Pătrăşcanu hrănindu-se nu puţini), în foiletoanele viitoare.

* Lavinia Betea, *Lucreţiu Pătrăşcanu, moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, 2001.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Socoteala de piaţă şi economia de acasă

John Locke ne-a explicat la vremea lui cum proprietatea privată naşte un tip aparte de relaţii, cele cu obiectele, distincte de relaţiile cu persoanele. Adam Smith a mers mai departe şi ne-a învăţat cum se autonomizează aceste relaţii cu obiectele şi cum devin ele relaţii de piaţă. Mai sînt apoi toate detaliile acelea, cu „mîna invizibilă", crearea echivalenţelor – şi a preţurilor – prin legea cererii şi a ofertei, şi aşa mai departe, ştiţi dumneavoastră. Concluzia este că piaţa, prin însăşi natura şi funcţionarea ei, stabileşte nişte schimburi echivalente, în care dacă eu îţi dau 16.000 de lei, de pildă, capăt în schimb acest pachet de Viceroy; nu pot să cer nici un Kent, dar nici tu nu poţi să-mi dai un Carpaţi de banii ăştia. Şi mai e ceva: indiferent că e vorba de Gigel sau de Sfîntu' Petru, pachetul de Viceroy tot 16.000 de lei face.

Această socoteală de piaţă nu se potriveşte însă prea bine cu economia de acasă a românului în tranziţie. Şi ca să vă conving de acest lucru, o să vă ţin un mic curs de economie politică ilustrată.

Prima scenă: la masă la tanti Valentina, gospodină agroturistică şi cumsecade din Sfîntu Gheorghe. O masă de peşte (cu burta): 75.000 lei. Toată lumea e mulţumită de această tranzacţie. La masă, amicul M., rezident occidental dinainte de '89, nevastă-mea şi cu mine. M. pretinde, politicos, dar ferm, să i se pună masa, să i se aducă tot ceea ce are nevoie la masă, să i se strîngă masa, să comande un fel de peşte sau altul. Pe scurt, a plătit conform contractului, cere să fie servit în consecinţă. Alături, nevastă-mea aleargă de colo-colo, mai aduce un pahar, mai spală o farfurie: *doar sîntem într-o casă de oameni* – îi explică ea lui M., care se uită consternat. Azi, tanti Valentina a gătit mai pe sponci şi M. dă să-i ceară socoteală. *I-au venit şi ei rudele, a muncit toată ziua de i-au sărit capacele!* – încearcă nevastă-mea să-l tempereze. Tanti Valentina, care nu-i naivă, se lasă ajutată de noi, dar în schimb, după ce pleacă M., ne face un borş de nisetru pe cinste. Ca la piaţă, M. vrea ca lucrurile să fie *corecte*; ca acasă, noi vrem să fim *mulţumiţi*.

Scena a doua: la mănăstiri, în Bucovina. O cameră de două persoane, 40 $ pe noapte. *Cam mult* – ne codim noi. *Aici vin turişti din toată lumea să vadă mănăstirile* – ne explică revoltată gazda, ca şi cum ceea ce ar vinde ar fi aer de Bucovina, nu servicii de cazare. În Croaţia vin infinit mai mulţi turişti, oferta este net superioară, dar ne-a costat 20 de mărci de persoană pe noapte, ne gîndim noi şi mergem mai departe. După alte încercări, realizăm că pentru „întreprinzătorii" locali preţul unei camere nu exprimă o relaţie de echivalenţă între ce îţi dau eu şi ce îmi dai tu, ci una de compensare, ca să spunem aşa, dintre noi, ţărani săraci, şi ei, turişti bogaţi.

De pe mica scenă locală pe marea scenă a ţării: „Echivalenţele" se stabilesc mai degrabă în relaţiile cu persoanele decît în cele cu obiectele. Şi ca atare nu prea se ajunge la echivalenţe şi la contract, iar economia rămîne încă puternic *embedded*, cum zic anglo-saxonii, în relaţiile personale. Consecinţă finală: dacă îmi dă mîna, stabilesc echivalenţele *cum vrea muşchii mei*; dacă nu, cumpăr la cît *vrea muşchii lor*.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Pendulul politic

Harta unei Românii în care predomină roşul. Şi imediat lîngă ea, o Românie în care roşul este stăpîn total, cu excepţia unor zone compacte de verde. Roşul (întîmplare, maliţiozitate?!) reprezintă localităţile cu primari ai PSD, verdele cu primari UDMR. Pe alocuri, ceva albastru cît de cît compact mai sparge monotonia (PD, de exemplu în Caraş şi Bistriţa). Prima hartă redă situaţia imediat după alegerile locale, cealaltă din iunie 2001. Asociaţia Pro Democraţia şi Institutul de Politici Publice au măsurat migraţia primarilor în acest interval. Din cei 2.957 aleşi, 651 au schimbat partidul în decursul anului care s-a scurs, 82% dintre transfugi alegînd PSD. Chiar Pavel Coruţ şi-a pierdut singurul primar pe care îl avea. Cifrele ca atare nu spun mare lucru, dar ele acoperă o realitate care scapă mereu presei focalizate prea mult pe politica parlamentară. De fapt, puterea are ramificaţii subtile, ca vasele de sînge, îşi transmite comenzile pînă în ultima comună. Sub scena luminată de reflectoare, o realitate mult mai vastă se află în mişcare, cu alianţe, pasiuni şi trădări. Iar modul în care partidele s-au poziţionat în această lume poate spune mai multe despre ele decît imaginea de moment şi scandalurile de la Bucureşti.

Se remarcă o discrepanţă între Partidul Democrat şi formaţiunile de acelaşi calibru. De exemplu, democraţii au ieşit din alegeri cu 483 primari, iar liberalii cu 251. În condiţiile în care au acelaşi număr de parlamentari, primii au aproape de două ori mai mulţi primari. O comparaţie cu Partidul România Mare arată că partidul lui Vadim Tudor a ieşit din alegeri cu de patru ori mai mulţi deputaţi şi de şapte ori mai puţini primari decît PD. În acelaşi timp, democraţii au pierdut de atunci 76 de primari, în vreme ce Partidul Naţional Liberal a cîştigat 11. Dar această schimbare poate fi mai degrabă pusă pe seama schimbării de la vîrful PD şi stabilităţii interne a PNL.

Dimensiunile mari pe care le are PD în teritoriu explică supravieţuirea formaţiunii, în lipsa unei identităţi doctrinare specifice. Urmaş formal al fostului FSN, PD pare că a acumulat atunci un rezervor important de lideri locali, mai ales cei care au prins momentul schimbării de regim pentru a-şi realiza ambiţiile. Acest substrat solid face ca PD să fie un partid mult mai trainic şi mai vioi decît reiese din scena mare a politicii.

Invers stau lucrurile cu Alianţa pentru România. Cu aceeaşi lipsă de mesaj doctrinar, formaţiunea lui Teodor Meleşcanu a însemnat ceva doar cît timp liderul său a putut juca un rol de primadonă. Fără o bază solidă în teritoriu, partidul trăia prin imaginea de la centru. Cînd centrul a ieşit din scena mare şi Meleşcanu nu a mai avut un rol principal, ApR a început să se destrame văzînd cu ochii. A ieşit din alegeri cu 284 de primari (după scrutinul local era a treia formaţiune) şi a rămas numai cu 79, după ce 73% au dezertat, în special către PSD. Poate că ar fi fost interesant de aflat şi dacă aceşti navetişti sînt la primul transfer. Se prea poate ca ApR să fi fost, la rîndul său, prin 1997-1998, un aspirator de primari de la un PDSR aflat atunci în recul.

CDR a ieşit din alegeri cu 147 de primari şi a rămas cu 116. Deşi au mai puţini primari decît pretenţiile pe care le-ar fi putut ridica, ţărăniştii se bucură de fidelitatea acestora. După dezastrul suferit, proporţia celor plecaţi (mai puţini decît în cazul PD) a fost surprinzător de mică. Explicaţia poate consta în caracterul puternic ideologizat al PNŢCD, incompatibilitatea cu PSD este puternic resimţită. Duşmăniile locale sînt trainice.

Dar cel mai interesant caz este cel al PRM. Deşi a avut 23% la alegerile generale, la cele locale a luat numai 6% din voturi şi numai 60 de primari. Se vede din nou că PRM este un partid de campanie, un partid spectacol, slab în teritoriu. Trăieşte numai în Parlament, acolo şi numai acolo îşi are seva. Este un gol imens între puterea parlamentară a partidului şi neputinţa la nivel teritorial. Dar fără o putere reală în teritoriu, care să aducă resurse, pierde pe termen lung. Va reuşi să umple acest gol? Aici este o problemă de calitate a oamenilor. PD dormitează în sondaje cu 3-4 procente, iar în alegeri sare peste pragul electoral. Ceea ce dovedeşte că are buni propagandişti. Poate că peremiştii sînt oameni inimoşi, bine îndoctrinaţi, dar nu atrag voturi pe plan local. Ei se rezumă la ceea ce le aduce prestaţia liderului de la centru. Iar mecanismele locale de vot sînt diferite. Acolo oamenii se cunosc mai profund, un primar şi un parlamentar apelează la alte motivaţii electorale. Votul prezidenţial se dispută la un nivel simbolic mai puternic, campania prezidenţială se joacă cu sentimente, frustrări şi prejudecăţi în mai mare măsură decît cea locală, care gravitează uneori în jurul unui banal izlaz comunal. În acelaşi timp, cînd PRM a început expansiunea, cei care vroiau să fie în faţă, acele personaje care mereu sînt în frunte, indiferent de regim, acei oameni care îi conduc pe alţii pentru că numai la asta se pricep, ceea ce unii numesc „elita politică naturală", erau deja prin alte partide. Au rămas visătorii. Spre deosebire de ApR, PRM a atras mai degrabă oameni care nu mai fuseseră în alte partide. PRM pare mai mult o gogoaşă goală pe dinăuntru, pe care Vadim caută acum să o umple cu gem. Dar atîta vreme cît extremismul îl ţine departe de putere, nici nu are şanse să atragă oportunişti, aşa cum face acum PSD. Aici este dilema sa.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Horoscop

Atîta vreme cît trăieşte, omul este condamnat să-şi înfrunte viitorul, iar viitorul este prin definiţie purtător de incertitudini. Aspiraţia de a controla incertitudinile viitorului îşi improvizează tehnici specifice, una dintre acestea fiind horoscopul. Şi totuşi, termenul de horoscop lipsea cu desăvîrşire din limbajul aşa-zisei societăţi socialiste, care pretindea nu numai să controleze viitorul, ci chiar să-l întruchipeze. Reprezentarea ideologică a viitorului era exprimată simbolic printr-o bizară tautologie auriferă: viitorul unei epoci de aur era un vis de aur.

Trecînd de la construcţiile simbolice la mecanismele operaţionale, substitutul socialist al horoscopului era planul de stat. Cea mai radicală metodă pentru a libera viitorul de incertitudini nu era anticiparea, ci fabricarea lui. Această aservire a viitorului reclama un tratament corespunzător aplicat prezentului. Imperiul libertăţii se ascundea dincolo de fruntariile acestui prezent. Planul de stat asigura societăţii o libertate etatizată.

Sub tranziţie atît viitorul, cît şi prezentul, au fost proiectate într-o zonă de maximă incertitudine. Un efect al acestei dislocări este înflorirea exorbitantă a horoscopului. Tranziţia poate suprima planificarea, dar nu poate rezista tentaţiei de a-i înjgheba un înlocuitor. În spiritul răposatei planificări, horoscopul nu se mulţumeşte să ne dezvăluie viitorul, ci ne şi instruieşte cum să facem faţă circumstanţelor a căror iminenţă ne-o vesteşte. Pe cînd planificarea se dădea drept o ramură a ştiinţei, horoscopia pare conectată mai curînd la o viziune de factură mistică. Prezumţia ei fundamentală ne condiţionează viitorul pe termen scurt de zodia în care ne-am născut. Ea induce o nouă segregare, de origine genetică, divizînd societatea în 12 segmente omogenizate prin convergenţele predestinării lor.

Democraţia tradiţională deschide larg porţile horoscopiei în faţa tuturor. Orice persoană dornică să afle care dintre zilele următoare sînt faste ori nefaste pentru întreprinderea unei călătorii, reclamarea la poliţie a vecinilor turbulenţi de la etajul superior, iniţierea unei noi legături intime, angajarea primilor paşi pentru găsirea unui loc de muncă etc., poate obţine clarificările sperate consultînd rubricile de specialitate oferite cu dărnicie de presa scrisă şi de mijloacele comunicării audiovizuale. Aici îşi fac apariţia profesioniştii, gravi domni pleşuvi şi vaporoase domniţe pline de vervă, deschizătorii de drum ai noii hermeneutici populare: horoscopia.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Salonul refuzaţilor

Una dintre cele mai mari gogomănii politico-mediatice de săptămîna trecută a fost ştirea că dl Victor Ciorbea s-a plîns la Internaţionala Creştin-Democrată de o presupusă intenţie a Guvernului de a scoate PNŢCD în afara legii. Un *europarlamentar*, dl Hans-Gert Pöttering, preşedintele grupului Partidului Popular European, s-a repezit să ridice problema sub cupola de la Strasbourg fără măcar să se informeze cum stau lucrurile: în plină epocă a globalizării şi a societăţii informaţionale, a citi (măcar) buletinele Mediafax ori Rompres pentru a vedea ce s-a întîmplat în vara asta la Bucureşti ar fi fost cît se poate de simplu, iar Parlamentul European, din cîte ştiu, e conectat la Internet. Trec peste frustrările dovedite de manifestarea „internaţională" a d-lui Ciorbea: sînt explicabile pentru un fost Primar General şi fost premier care se trezeşte că nu mai e nici măcar liderul unei jumătăţi de partid extraparlamentar.

Problema este că aceste frustrări capătă acces la spaţiul public într-un mod mult prea lejer. Disputele interne din PNŢCD s-au bucurat de o intensă mediatizare, în stilul senzaţionalist şi zburdalnic al presei române. N-am numărat conferinţele de presă ale ţărăniştilor, dar în mod sigur în ultimele două luni au fost la fel de frecvente ca episoadele din „Vara ispitelor" (şi la fel de lipsite de conţinut); iar Victor Ciorbea a fost, în zilele „de vîrf" ale conflictului din PNŢCD, la fel de mediatizat ca premierul ori primarul Capitalei, deşi statutul său public nu-l îndreptăţea la o asemenea atenţie. De altfel, presa noastră acordă de multe ori spaţii consistente partidelor mici şi foarte mici, neobosite în a face conferinţe de presă, programe, strategii şi „alternative la actuala guvernare". Iar pe Tele 7abc dau adesea, cînd îmi fac norma zilnică de *zapping*, peste cîte un *talk-show* în care liderii unor partide care au luat 1-2 la sută din voturi „rezolvă" verbal, plini de aplomb, toate problemele prezente şi viitoare ale României.

În mass-media de la noi s-a instalat o perspectivă improprie asupra partidelor: ele nu sînt privite ca *instituţii*, ci ca nişte adunături de oameni din care, la o adică, ar mai putea ieşi vreun scandal, vreo excludere, vreo demascare, vreo săritură în partidul „vecin" – pe scurt, un subiect numai bun de prima pagină. Aşa încît, mergînd la conferinţele de presă şi acordînd spaţiu tuturor fleacurilor întîmplate prin partiduţele care alcătuiesc „salonul refuzaţilor", mass-media creează o actualitate politică străină de realitate şi de agenda publică. Politicienii pe care electoratul n-a găsit cu cale să-i trimită în Parlament (şi nu discutăm acum dacă a făcut bine sau rău; *e un fapt)* se consolează cu prezenţele mediatice. Partide cărora alegătorii le-au uitat pînă şi numele organizează conferinţe de presă, iar banalităţile care se anunţă acolo (mă rog, „programe, strategii, alternative" şi neapărat fuziuni) apar în ziare pe pagina politică, deşi locul lor ar fi la pagina de curiozităţi şi divertisment. Sau n-ar fi nicăieri. Sigur, cu PNŢCD lucrurile stau altfel, e un partid istoric important; dar absenţa lui din Parlament este tot *un fapt*. Se pot scrie pagini întregi de dezbateri în ziare şi reviste despre „mărirea şi decăderea ţărăniştilor-creştin-democraţi", dar ele n-ar fi valabile decît în ordinea discursului, nu şi a *realităţii politice*. Un jurnalism bazat pe fapte şi pe valori democratice clare ar trebui să acorde mai puţină atenţie personajelor politice rămase pe dinafară şi să explice publicului mecanismele instituţionale ale politicii de partid, nu păruielile liderilor frustraţi.

Dar tot acest episod are învăţămintele lui, care ţin tocmai de *comunicare*. Dl Victor Ciorbea nu comunică deloc cu realitatea politică: în momentul cînd atît UE, cît şi celelalte foruri internaţionale tratează Guvernul României *normal*, de pe poziţii de parteneriat, ca pe orice guvern democratic, e ridicol să agiţi la nesfîrşit steagul luptei haiduceşti împotriva „neocomuniştilor" şi să încerci să rezolvi totul prin conferinţe de presă în serial. Şi mai grav e însă că dl Ciorbea, fost premier al unei coaliţii declarat pro-occidentale, *n-a priceput nimic* din ceea ce înseamnă Europa: o priveşte în continuare ca pe un birou de reclamaţii şi sesizări care ar trebui să intervină atunci cînd nu sîntem în stare să ne rezolvăm singuri problemele. O asemenea îngustime de vederi se mai întîlneşte doar sub pana gazetarilor care, prea obişnuiţi de-acum să numere morţii şi răniţii de pe şosele, ţin cu orice preţ să acorde spaţii ample unor partide – vai! – bolnave incurabil.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Delirul „ştiinţific"

Mi-e greu să definesc acest „produs" pretins ştiinţific, în două volume, totalizînd aproape 1.100 de pagini, purtînd un titlu confuz: *Enciclopedia valorilor reprimate* şi un subtitlu încă şi mai derutant: „Războiul împotriva culturii române (1944-1999)". Lucrarea, apărută la editura Pro-Humanitate, este coordonată de Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu, cărora li se adaugă un grup de – pare-se – tineri cercetători. Mihai Ungheanu, critic literar, este actualmente parlamentar PRM; Ilie Bădescu, sociolog, profesor universitar, s-a ilustrat înainte de 1989, ca şi Mihai Ungheanu, în ipostaza de susţinător fervent şi chiar de teoretician al protocronismului. Lucrarea e compusă din nişte capitole de sinteză şi dintr-un fel de dicţionar al valorilor reprimate, ordonate pe domenii: sociologie, geopolitică, teologie şi filosofie creştină etc., la care se adaugă un lung capitol consacrat lui G. Călinescu, sub un titlu, iarăşi, bizar: „Război cultural cu George Călinescu".

De la început trebuie spus că întreaga carte e scrisă prost, într-un stil de o găunoasă preţiozitate şi de o insuportabilă grandilocvenţă. Ce înţeleg Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu prin „valori reprimate"? Ei includ în această categorie atît pe autorii cenzuraţi, total sau parţial, în perioada comunistă, cît şi personalităţile care au fost condamnate la închisoare ori au fost excluse din viaţa publică. Extensia conceptului de represiune face ca în lucrare să fie prezenţi nu doar, să zicem, Nichifor Crainic, Mircea Vulcănescu, Ernest Bernea sau Anton Golopenţia, dar şi Titu Maiorescu, Xenopol, Dobrogeanu Gherea, Iorga etc. Confuzia criteriilor e evidentă, iar imaginea de ansamblu devine complet haotică. Fiecare personalitate e obiectul unei fişe de dicţionar, cu rubrici fixe: biografia personalităţii reprimate, bibliografia operei reprimate, repere cronologice, profilul ideilor reprimate şi chiar propuneri pentru o antologie a textelor reprimate (repetiţia obositoare a cuvîntului „reprimate" aparţine autorilor). Dar, lucru inadmisibil pentru o lucrare ce se vrea ştiinţifică, rubricile nu sînt respectate riguros, la unii lipsesc datele biografice, la alţii lipseşte bibliografia. Diferenţele de tratare sînt atît de flagrante încît ne putem întreba care a fost, totuşi, rolul celor doi coordonatori.

Cea mai uimitoare opţiune a lui Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu apare chiar din subtitlu: „Războiul împotriva culturii române (1944-1999)". Cine s-a obstinat să încerce a distruge cultura română după 1990, aşadar după prăbuşirea comunismului? Ei bine, nici mai mult nici mai puţin decît... Z. Ornea şi Leon Volovici, secondaţi, cînd e nevoie, de Nicolae Manolescu, Ion Negoiţescu, Virgil Nemoianu, Paul Cornea şi încă alţii pe care-i bănuiţi. Adică toţi cei care au spus, spre exemplu, că nu putem ignora episoadele legionare din biografia unor Eliade, Noica, Cioran sau care au avertizat asupra riscului pe care îl reprezintă manipularea delirantă a unor idei din gazetăria lui Eminescu. Iată, aşadar, ţinta diatribelor lui Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu. Teoria lor e dezvoltată într-o lungă şi labirintică pînă la ilizibil descriere a rolului Kominternului, organism ce ar fi fost, de fapt, vîrful de lance al unui complot mai vast care urmărea aneantizarea spiritualităţii româneşti. Complotul a continuat şi la Bucureşti, după instalarea lui Ceauşescu, dar s-a desfăşurat mai ales la Paris (acolo era centrul de comandă), sub patronajul – aţi ghicit – Monicăi Lovinescu şi al lui Virgil Ierunca...

Toată cartea e scrisă la modul acesta aberant, în care naţionalismul sforăitor şi agresiv îşi dă mîna cu paranoia conspiraţionistă. În ultimă instanţă, avem a face pur şi simplu cu o ofensă adusă victimelor represiunii comuniste. Această aşa-zisă *Enciclopedie a valorilor reprimate* e o întreprindere lamentabilă. Să adaug că Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu sînt şi profesori în învăţămîntul superior (primul la Universitatea Bucureşti, al doilea la o universitate particulară). Rămîne doar speranţa că studenţii lor au suficientă luciditate şi suficient spirit critic încît să reziste acestei grosolane îndoctrinări.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Lecturi şi note

● „Totul concură la transformarea legii sociale într-o imitare a ordinii observate la nivelul lucrurilor", scrie Bergson. Am fost multă vreme sedus de această idee şi mi-a plăcut să cred că legile cetăţii sînt un fel de *imitatio* nefericit al legilor cosmosului. Echilibrul perfect al planetelor în spaţiu şi al atomilor în materie este atît de fascinant... Şi Eliade spunea, într-o carte-interviu, că întreaga mitologie a unei civilizaţii este repetarea nuanţată şi conjuncturală a mitului cosmogonic în care cred cei ce compun civilizaţia respectivă. În plus, spune Eliade, oamenii îşi imită zeii. Asta se poate traduce pentru jurist prin aceea că legiuitorul, conştient sau nu, încearcă să reproducă comportamentul regulator al zeului care a creat/ordonat totul. Din această perspectivă, substanţa intimă a suveranităţii este de natură mitică şi contractul social al lui Rousseau este o aberaţie. Şi Ortega crede la fel: „Ideea de societate ca reuniune contractuală – aşadar juridică – este cea mai nesăbuită tentativă făcută vreodată de a pune carul înaintea boilor. Pentru că dreptul, ca realitate – şi nu ideile despre el ale filosofului, ale juristului sau ale demagogului – este, dacă-mi este îngăduită o expresie barocă, o secreţie spontană a societăţii şi nu poate fi altceva."

● „Admiţînd că o idee, o opinie este adevărată, ce deosebiri concrete va produce acest lucru în viaţa noastră?" întreabă William James. Cred că aceasta este expresia cea mai clară pentru ce înseamnă gîndirea pragmatică autentică. Am mai spus-o: folosirea cuvîntului „pragmatism" în România de azi este abuzivă. Dacă ne gîndim cîte ticăloşii şi trădări s-au înfăptuit în numele pragmatismului, deducem că James ar fi însuşi Diavolul...

● Epicur scrie lui Menoikeos: „Moartea nu este nimic pentru noi, deoarece atîta timp cît existăm, moartea nu există, iar cînd moartea apare, atunci nu mai existăm noi". Ce logică oribilă! Totuşi, un asemenea raţionament ar putea fi folosit în campania mondială pentru eradicarea pedepsei cu moartea. Cînd execuţi o condamnare la moarte, condamnatul nu mai există şi, deci, nu mai pedepseşti pe nimeni.

● Saint-Just repetă mereu că Revoluţia a însemnat „l'avénement de la loi". Cînd vine vorba despre lege, pînă şi Saint-Just este mistic.

● Empedocle credea că la baza lumii stau două principii: *dragostea* (atracţia) şi *ura* (repulsia). Lumea a apărut într-o vîrstă primitivă în care totul era sub imperiul *dragostei* şi toate erau Unu. La un moment dat, nu se ştie cum, *ura* a început să lucreze, a pătruns în Unu şi l-a pulverizat. Prin urmare, datorită acţiunii *urii*, au apărut diferenţele şi multiplicităţile. Mă gîndesc, zîmbind, că printre „fanaticii" corectitudinii politice s-ar găsi cîţiva să-l acuze pe Empedocle de rasism, de discriminare şi să ceară aruncarea lui afară din universităţi.

● H. Berthelemy, strălucit jurist francez din primele decenii ale secolului trecut (ce sentiment ciudat să vorbesc despre secolul XX ca despre secolul trecut!), ani de zile decan de onoare al Facultăţii de Drept din Paris, scrie într-un text dedicat marelui nostru jurist Paul Negulescu: „La recherche du juste, semblable à la recherche du bien, ne ressemble pas à la recherche du vrai." Metodele cu care dreptul caută justiţia nu au nimic filosofic, dar au o bună încărcătură de moralitate.

● Undeva în *Jurnal* îl descopăr pe Mircea Eliade entuziasmat de ideea pe care unii fiziceni o susţin, cum că totul s-ar fi născut din lumină. Anterior, găsisem această idee la De Broglie. Eliade citează un alt mare fizician, Louis Kahn, care crede că materia este lumină epuizată *(„Matter is spent light")*. Înţeleg că Eliade are un studiu despre miturile în care lumina apare drept stare iniţială a Universului şi a omului – îmi propun să-l caut. În acest studiu se evocă mituri tibetane şi mongole conform cărora oamenii primordiali erau luminoşi şi asexuaţi. Specia se înmulţea prin privirea bărbatului către femeie (minunat, nu-i aşa?). Cînd oamenii au început să se atingă, lumina a dispărut din ei şi specia „a căzut" la ceea ce este azi. Mă gîndesc la faptul că, adesea, cerînd dreptate, oamenii spun „Să se facă lumină!" asumînd că întunericul acoperă şi favorizează nedreptatea în vreme ce lumina vindecă şi repară. Cînd cer „să se facă lumină", oare, oamenii nu cer, inconştient desigur, revenirea la starea paradisiacă a vîrstei copilăriei universale, în care nu există nedreptate şi nu există rău?

● Citesc în *Cursul de Filosofia Dreptului* al lui Eugeniu Speranţia o minunată speculaţie pe marginea rolului pe care l-a avut în evoluţia dreptului „rivalitatea" dintre dominicani şi franciscani în sînul Bisericii Catolice şi despre efectele acestei „rivalităţi", care se simt pînă azi în viaţa dreptului. Multe din teoriile dreptului actual se explică prin această abordare. Simplificînd, desigur, înţelegem că a fost vorba despre confruntarea dintre o concepţie cu puternice nuanţe individualiste (franciscani) şi una cu puternice accente uiversaliste (dominicani). Mă întreb care profesori de drept de astăzi mai au puterea intelectuală, antrenamentul filosofic şi, mai ales, interesul pentru aceste lucruri şi, mai departe, mă întreb ce preţ va plăti dreptul nostru pentru că formarea intelectuală a juriştilor români este văduvită de profesori precum Speranţia. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De meserie sinistrat

Dacă mai puteţi citi revista aceasta, e semn că 15 septembrie a venit şi s-a dus fără un cutremur de proporţii. Şi că în noaptea aceasta dormim – iarăşi! – acasă şi nu în dormitorul comun pe care clarvăzătorul Istrate îl vedea instalat în casa clarvăzătorului Ceauşescu. Construcţie care în sfîrşit şi-ar fi meritat numele de Casa Poporului – întrucît naţiunea rămasă în viaţă ar fi încăput în întregime în ea.

Dar n-a fost să fie. Sigur, pentru amatorii de celebritate trebuie spus că n-ai cum să dai greş cu o profeţie vagă într-o ţară în care cutremurele vin la 50 de ani şi mai des. Singura condiţie e să nu te lăcomeşti şi să anunţi data şi ora. Altfel, îndrăzneala aceasta îţi va aduce oleacă de notorietate, însă trebuie să te mişti repede dacă vrei să-ţi pui figura pe un nou sortiment de vodcă (să-i spunem Richterskaya...). A doua zi după data fatidică, prostul înşelat e în stare nu numai să rîdă de tine, dar chiar să te şi ia la bătaie. În vreme ce deşteptul se va întrece în analize sociologice, care expun diferenţa izbitoare între vulgul prost educat şi stratul subţire al raţionaliştilor de redacţie, birou ori canapea.

Şi totuşi, pe sărăcia asta, presa a învăţat să tragă un folos din orişice nimic – d-apoi din ditamai isteria. Şi nu e vorba doar de tiraj sau rating. E la fel de importantă înhămarea sinistraţilor potenţiali la cîte o campanie dragă publicaţiei respective. Astfel, gazetele de stînga ne învaţă că panica stîrnită de profetul Istrate e accentuată de angoasa pierderii locului de muncă ori de creşterea preţurilor. Mai la dreapta (citez din memorie *Evenimentul zilei)* „ciudaţi de tipul lui Istrate pot deveni cu uşurinţă credibili într-o ţară în care încrederea oamenilor în tot ceea ce reprezintă autoritate este la pămînt, şi mulţi îşi găsesc refugiul în ocultism şi paranormal." Altfel spus, omul vrea să creadă în cineva, iar Istrate pare mai simpatic şi mai sincer în episodul lui psihotic decît mulţi politicieni aparent întregi la cap.

Oricare ar fi explicaţia, poporului panicat parcă îi cam sticlesc ochii. Şi nu de groază, ci (îndrăznesc o obrăznicie) de plăcere. La pachet cu cele 500 de mii de victime, cutremurul prezis e aidoma acelei „tiranii ca-n Rusia" pe care o evocau – tremurînd – străbunicii. O catastrofă care să lase în urmă o lume nouă, în care nu mai trebuie să plătim întreţinerea (doar blocul a căzut), fiscul (cine să mai stea să guverneze?) ori apa caldă (negreşit, cutremurul ne va aduce gheizere). O lume în care să nu mai fie bogaţi şi săraci, ci doar sinistraţi şi sinistrate.

De altfel, prima lege după cutremur ar trebui să legifereze întrebuinţarea obligatorie a acestui cuvînt înaintea numelui de familie. De exemplu, dl Deputat Ionescu va deveni *sinistrat Ionescu,* în vreme ce amărîtul Anghelache de la forjă îşi va spune cu demnitate *sinistrat Anghelache.* Tectonica plăcilor ca agent al revoluţiei sociale.

În alt registru, doamnele impresionabile ori pur şi simplu neglijate trebuie că văd în dl Cutremur un uriaş cu braţe vînjoase şi păr pe piept care le va scutura de plictiseală. Mai înţelepte sau pur şi simplu mai neinformate, babele n-au marşat de data aceasta – dar poate că e doar vina unei slabe coordonări a campaniei cu biserica ortodoxă.

Dincolo de toate, meseria de prezicător de rele promite o carieră bună în România. Din felurite motive, lumea te ascultă şi dă din cap. Mai adaugi o nenorocire, şi iarăşi oamenii dau din cap. O dată, şi încă o dată. Ce altceva să facă cu el? ▲

În loc de ultima oră. În 11 septembrie am văzut arabi fericiţi. Pe străzile lor sărace, cu magazine stînd într-o rînă, în maşini peticite, la ferestrele prost îmbinate, strigînd de pe terasele caselor fără tencuială. I-am văzut zîmbind cu dinţii care le mai rămăseseră şi trăgînd în aer gloanţe mai scumpe decît hrana lor pe ziua aceea. Dincolo de imaginile morţii de peste Ocean, acest spectacol al *vieţii* mi s-a părut mai hidos decît toate. **(L. M.)**

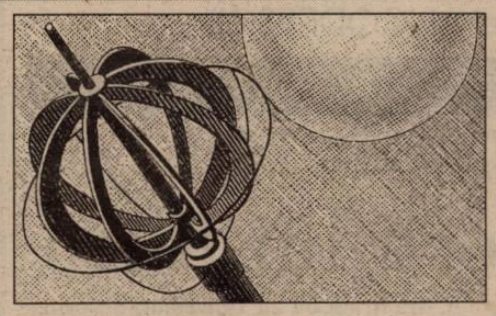

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Crima

Miercuri dimineaţa se ştia totul şi nu se ştia nimic. Fumul incendiilor nu se împrăştiase încă şi americanii, politicienii şi agenţii de bursă, elevii şi gospodinele, specialiştii în electronică şi gunoierii, emigranţii cu vechime şi proaspeţii deţinători ai „cărţii verzi" ştiau că ţara unde trăiesc şi care le aparţine se află în război. Într-un sondaj CNN, aproximativ 80% dintre americani considerau atacul de marţi drept o declaraţie de război. A cui şi pentru ce?

Cele două turnuri ale clădirii World Trade Center din New York şi Pentagonul, ministerul de război, au fost incendiate şi dărîmate de avioane civile americane, folosite ca proiectile, după ce grupuri teroriste au ajuns stăpîne la bord. Aceasta este ipoteza de scenariu, refăcută conform puţinelor date oferite de ultimele convorbiri pe telefoane mobile ale unor pasageri. Piloţii nu s-au folosit de codurile prin care puteau anunţa prezenţa teroriştilor. Organismele abilitate cu strîngerea informaţiilor despre acţiunile potrivnice intereselor americane nu au ştiut nimic despre pregătirea acestui atac de proporţii extraordinare. Încă nimeni nu a revendicat acţiunea şi nu s-au formulat cerinţele sau pretenţiile pe care ar trebui să le satisfacă cei loviţi pentru a nu mai fi ţintele altor crime. Majoritatea comentatorilor atribuie, cu necesară prudenţă, organizaţiilor teroriste ale fundamentalismului islamic iniţiativa şi realizarea atacului. Ar fi pedeapsa pentru solidaritatea Statelor Unite ale Americii cu politica Israelului în Orientul Mijlociu, pentru protecţia acordată statului Israel în lupta sa împotriva terorismului palestinian. Israelul, victimă constantă a unui terorism care acum pare de mici proporţii, a luat aceleaşi măsuri de securitate: ţara s-a închis. Ţările Europei sînt şi ele în stare de alertă. Se poate întîmpla orice, oricînd, oriunde.

În concepţia organismelor musulmane militante, terorismul palestinian este expresia cauzei juste a poporului palestinian, iar cauza statului palestinian este o problemă a întregii lumi arabe. Faptul că acest raţionament ar fi putut căpăta forma concretă a atacului de marţi dimineaţa a trezit reacţii rapide, şi conducătorii lumii arabe – printre primii Yasser Arafat, liderul palestinian – s-au desolidarizat de cumplitul act terorist şi au interzis difuzarea spontanelor manifestaţii de bucurie ale palestinienilor. Sincere sau nu, aceste poziţii exprimă înţelegerea faptului că Statele Unite nu vor putea fi obligate prin forţă să-şi schimbe atitudinea faţă de anumite situaţii specifice. Dar, fără îndoială, conceptele de politică externă şi de apărare se vor modifica. Pentru prima oară, într-o îndelungată istorie, duşmanul loveşte civilii de pe teritoriul păzit de două oceane şi de cea mai puternică armată din lume. Solidaritatea membrilor Congresului care s-au rugat marţi în cor pentru îndepărtarea primejdiei se va dilua probabil în faţa necesităţii unor decizii concrete. Vechile arii izolaţioniste vor fi din nou interpretate de voci mai exersate sau mai proaspete: cetăţenii americani nu trebuie să moară de dragul Somaliei sau Macedoniei, banii contribuabilului american nu trebuie cheltuiţi pentru obiective confuze din ţări îndepărtate. Fiecare pentru sine şi Dumnezeu pentru toţi. Din curiozitatea cu care camerele de televiziune se opreau pe feţele trecătorilor cu trăsături sugerînd lumea arabă se poate deduce că se vor face auzite energice chemări la tradiţionala toleranţă şi la respectarea prezumţiei de nevinovăţie. Dar autorii viitoarelor politici vor trebui să ia în calcul puternicele sentimente antiamericane aflate la originea acestei tragedii. Politica Statelor Unite nu este întotdeauna nici inteligentă şi nici ireproşabilă, dar militantismul mondial care indică puterea şi bogăţia SUA drept principala cauză a răului din lume riscă să lase lumea pradă răului. Aşa cum se vede el acum, miercuri dimineaţă, pe măsură ce se lasă praful pe ruinele clădirilor americane şi începe numărătoarea cadavrelor. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Zorii lui Euro

Ah, liră lirică, cu ale tale culori desprinse din Giotto, Leonardo şi Tintoretto, liră frumoasă, mare cît o pînză de corabie, fluturînd în vînt, deasupra scărilor din Piazza di Spagna, purtătoare, acum vreo jumătate de secol, a promisiunilor de Paşte şi vin la *trattoria* lui Peppino! Vreo sută de lire, la vremea aceea, cam o mie un an mai tîrziu, zece mii după încă un an, liră inflaţionistă, cu pînzele tale umflate de vînt, mergînd în sus, tot mai sus, zeci de ani, pînă la ţărmurile Euro-ului! Ah, liră, tu mi-ai dat curajul să o prind de mînă pe Maria Pia, şi niciodată nu am avut de ajuns din tine ca să o prind cu totul, dar şi ce dacă? Tu, liră, fost-ai fluierul pe buzele tinereţii mele, şi nu doar un simplu scandal la Banca Duhului Sfînt. Vei rămîne vecinic în amintirea mea, cu nimicnicia ta superbă, ca icoana tinereţii care risipeşte totul neaşteptînd nimic în schimb. Ciao, liră, ciao, frumoaso, dusă fii cu Marcello Mastroianni şi Federico Fellini!

Şi tu, francule, simplul gest de a te ţine în mînă făcea cît o vizită în studioul lui Picasso şi îmi deschidea Champs-Elysées cu lumea bună, Montmarte cu Moulin Rouge şi scăriţa îngustă către etajul al doilea al lui Shakespeare&Company, unde nişte hipioţi suedezi fără de coroane vorbeau de tine ca despre un miraj! Ah, francule, niciodată nu am avut de ajuns din tine, ajungînd mereu la Paris în vremuri de restrişte pentru dolar, privind uimit cum te topeşti ca untul pe un *croissant* fierbinte sau ca zahărul într-o *petit café*. Rămas bun, francule, tu cel care i-ai binecuvîntat cîndva pe François Villon şi Henry Miller cu plăceri pe care numai francul le poate cumpăra în Franţa. *Au revoir,* frăncuţule, voi ţine 50 de bucăţi din tine în sertarul meu cu amintiri şi una singură în banca mea de amintiri. Du-te cu Piaf şi Cendrars la banca cea mare din ceruri!

Şi ce-aş putea spune despre tine, peseta, cu gloriile tale de Zurbaran şi Gaudí? Ce altceva aş putea spune decît ceea ce spuneam mereu cînd înălţam un pahar pentru García Lorca, Andalusia şi Dalí: „Amor y pessetas!", „Dragoste şi bani", numai că nu erau bani, ci ceva mai deosebit şi mai nedesluşit, ca o fustă fluturîndă în Majorca. Adio, peseta, nici din tine nu am avut îndeajuns niciodată, dar mulţumesc cerului că ai poposit, rar, ce e drept, în mîini care te-au risipit pe vin şi cîntări!

Iar tu, guldén olandez, tare ca biscuitul unui englez, lumea se putea baza pe tine oricînd, chiar şi cînd o luai razna de dragul lalelelor! Ţeapăn ca un hering murat, dens ca pîinea de secară, aspru ca taxa de intrare la muzeul Van Gogh, niciodată nu m-am întors către tine, la disperare sau nădejde, pentru că ţie nu-ţi păsa nici de una, nici de alta, mereu egal cu tine însuţi şi credincios băncii tale. Nu-ţi pot spune adio, pentru că niciodată nu te-am putut îndrăgi prea mult, prea erai asemeni dolarului, ce e-n guşă şi-n căpuşă.

Iar despre tine, liră sterlină, ce-aş putea adăuga? Nu te-am cunoscut nicicînd suficient de bine pentru a-ţi duce dorul. Sau despre tine, franc elveţian, cu aroma ta de pin şi miasmă de vinovăţie mucedă. N-am neguţat nicicînd în coroane şi nici nu mi-am cusut mărci germane în căptuşeala hainei, ca unele dintre rubedeniile mele, care au pierit înaintea hainelor lor.

Adio, voi monede naţionale cu frumuseţea, intrigăriile şi războaiele voastre. Îmi va fi dor de unele din voi, aşa cum dor îmi e de tinereţea-mi, în care vă duceam dorul, şi voi saluta Euro, noua valută a raţiunii, rece dar unică. *Bienvenido,* ban fără istorie, *bonjour,* monedă fără amintiri.

Pentru nostalgici rămîn zloţii, leii şi rublele, unsuroase de sentimente, înrăite de mîndrie naţională, mormăind ca nişte lei fără dinţi pe la graniţi! Fie ca şi ele să-şi lepede pielea curînd şi să dispară!

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Crimă-spectacol, crimă laşă

Miercuri 11 septembrie 2001, ora 8,45 a unei dimineţi newyorkeze de sfîrşit de vară; efectiv din senin, un Boeing 767 loveşte turnul nordic al *World Trade Center*. CNN intră în direct – *live*, adică *sesam!* pe limba erei informaţiei –, la timp pentru a prinde imaginea unui al doilea avion, un Boeing 737, topindu-se într-o pară de foc spre mijlocul turnului sudic. Societatea-spectacol a noului secol aduce în scenă crima-spectacol. Atenţi la succesul mediatic al crimei lor, teroriştii vor audienţă, cer *rating*.

Scene rupte din filme – majoritatea slabe – de ficţiune devin realitate, sub ochii noştri, pentru că lumea s-a deschis *dinspre,* dar şi *înspre* America. În bine şi în rău. Globalizarea înseamnă Internet fără frontiere, dar şi terorism fără graniţe. America lovită la ea acasă: WTC, Pentagonul, un *mall*. Au uitat Casa Albă sau doar nu au ajuns la ea? Şi în noul secol, criminalii sînt atenţi la simbolurile din care fac ţinte.

America nu este o lume perfectă – românii ce ajung acolo înţeleg asta din prima lună. America face şi gafe. America poate nu ştie foarte multe despre partea noastră de lume – şi nici despre noi, în particular, atunci cînd, printr-o faţă sau alta, ne priveşte cu un ochi zîmbăreţ cînd noi o vrem gînditoare şi ne priveşte încruntată cînd noi am vrea-o zîmbitoare. America a cîştigat războiul rece şi de-abia istoricii viitorului vor putea spune cît de pregătită era pentru aceasta. O Americă medie obişnuită să trăiască bine, surprinsă de faptul că dincolo de ecranul televizorului din *living* există, totuşi, o lume cu mult mai haotică decît peisajul propriului cartier liniştit.

Dar America rămîne, înainte de toate, puterea dinspre a cărei cultură politică iradiază spre lume ideile de democraţie, de egalitate şi toleranţă. Nimeni nu te poate obliga să o iubeşti – şi nici nu cred că acesta e sentimentul cerut într-o lume în care doar pragmatismul măreşte venitul pe cap de locuitor şi te bagă în rîndul lumii civilizate. Dar are şi ne-iubirea o limită. Scapă raţiunii şi umanului cruzimea laşă a celui care omoară omul venit la slujbă şi pe cel care-şi cumpără cu treburi un bilet de avion. Din acest motiv, doliul de azi al Americii este un doliu al oricărui iubitor de libertate.

Ca cetăţeni ai lumii, şi românii pot înţelege ceva din această terifiantă zi. De la preşedinte la paznicul famelic al dispensarului din satul Negoi, judeţul Dolj, de la întîiul dintre academicieni la cel mai tînăr dintre lăcătuşi, putem înţelege ceva simplu precum evidenţa: într-o societate, toate acele jonglerii cu vorbe ce se complac în tolerarea intolerabilului nu duc în direcţia bună. Fronda antidemocratică poate începe ca toană şi continua ca excentricitate; dar, dacă este mîngîiată pe creştet şi „legitimată" cu o dogmă, termină – cînd te aştepţi mai puţin – prin a duce la crimă.

Şi în noul secol, imaginea rămîne stăpînă. Cînd este banală în pacea ei, devine detaliu. Cînd este cruntă, devine coşmar. Undeva, la 100 de etaje de pămînt, un om – bărbat sau femeie – făcea cu încăpăţînare semne cu cămaşa, de la geamurile unui turn care peste cîteva minute avea să se prăbuşească. Nu era singurul, cum singur în disperarea lui nu a fost nici cel ce a sărit de la 400 de metri, pentru a scăpa de foc. Nu există limbă ale cărei cuvinte să poată descrie ce-nseamnă ultimele zece minute ale unei astfel de vieţi.

Şi altă imagine: în prim-plan, pompierii aruncă jeturi de apă peste caria fumegîndă din Pentagon; alături, pe o şosea prinsă în colţul ecranului, un Volkswagen mic şi roşu fuge mîncînd asfaltul. Scăpase. Lumea merge mai departe.

O lume în care este, totuşi, destul loc pentru arabi, evrei, americani, ruşi, polinezieni şi toţi ceilalţi. Cu condiţia ca fisurile prin care se poate strecura mizeria urii, intoleranţei şi prostiei xenofobe să fie astupate din timp, cu calmul intelectului matur, dar şi cu hotărîrea minţii limpezi, care ştie că democraţia cetăţii, ca şi sănătatea trupului, o ai şi în măsura în care o aperi.

În această lume va fi loc, cu ceea ce ei merită, şi pentru români.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lumea la 1848 (II)

Terapia resentimentelor economice prea puţini o pricep. Ion Ghica ştie cum ar fi să fie aceasta, cutare ins june, un bonjurist animat de idei capitaliste se întoarce din străinătate şi slugerul cutărescu nu pricepe de ce vrea el să se apuce de producţie în loc să-şi caute un loc prin canţelariile domneşti şi să se facă bugetar şi nu întreprinzător. Să-i ascultăm cum sporovăiesc amîndoi, de parcă ar fi slugerul un ditamai lider sindical la o întreprindere de stat în sporovăială mitingistă cu investitorul privat. Două lumi, cum spuneam data trecută, una *progressive culture,* alta *static culture*; la fel atunci, la fel azi. Să-i ascultăm şi să luăm aminte. Zice slugerul:

„– Slavă Domnului că nu mi-a venit şi mie în gînd să trimit pe fiul meu Pavlache la Paris! Totdeauna am zis că tinerii care învaţă mult se întorc cu capetele stricate. Să vrei să fii rob ca iloţii lui Platon în loc să cauţi să te faci boier mare!" Junele bonjurist îi răspunde în jargonul neaoş al liberalismului celui mai curat:

– De la Platon pînă astăzi au trecut douăzeci şi doi de secoli, în care lumea şi lucrurile s-au schimbat. Atunci munca era robie, şi robia unora era condiţiunea indispensabilă a libertăţii altora; atunci Jefferson David ar fi putut zice cu drept, ca politicii greci, că «robia era paladiul libertăţii»; iar în secolul în care trăim noi munca este condiţiunea libertăţii. Astăzi oricine se simte sau voieşte să fie om trebuie să lucreze, să producă." (I. Ghica, II, 44)

Iacătă aici cum *progressive culture* covîrşeşte *static culture*. Numai că (şi aici ca şi la conaşul Bazil) problema israelită este văzută de Ion Ghica altfel, ea nu intră în chestiunea de mai sus, munca lor nu e la fel, e altceva:

„Talentuosul nostru pictor Grigorescu a espus, acum cîţiva ani, un tablou în care, cu penelul său maestru, reprezinta un iarmaroc (un bîlci): mulţime de ţărani români, bărbaţi şi femei, vînd cai, boi, oi, porci, păsări, ouă, unt, zarzavaturi etc. şi numai ovrei se văd cumpărînd, adevăr prins pe fapt. Ar zice cineva, la vederea acestui tablou, că în România numai ovreiul cumpără, numai el este consumator? Eroarea ar fi mare. Ovreiul cumpără în adevăr, dar cumpără numai ca să vînză a doua zi, şi dacă pictorul nostru ar fi zugrăvit părechea acestui tablou am fi văzut, în Piaţa Sfînta Vineri, ovreiul vînzînd românilor din oraş ceea ce cumpărase cu o zi mai înainte de la ţărani în iarmaroc. (...)

Comerţul, astfel cum se practică la noi, în loc de a fi servitorul supus al producţiunii şi al consumaţiunii, s-a făcut stăpînul şi tiranul producătorului şi consumatorului, într-atît încît agricultorul, producătorul nostru cel mai serios, munceşte numai şi numai ca să hrănească traficul banului." (I. Ghica, II, 468)

Ţăranul merge aşadar la iarmaroc şi acolo vinde ovreiului care se duce cu marfa *„în Piaţa Sfînta Vineri"*. De ce nu merge ţăranul acolo? Probabil pentru că nu e rentabil ori pentru că nu e obişnuit. Comerţul nu trebuie să fie *„servitorul supus al producţiunii"*, ci numai al *„consumaţiunii"*, deoarece ţăranul, ca şi sus pomenita fabrică, produc ca să vîndă, altfel de ce se mai ostenesc. Tirania comerţului faţă de producător pretinde preţ mic şi calitate bună tocmai pentru că este servitoarea consumatorului. Cum anume ar putea cineva munci altfel decît *„hrănind traficul banului"* este greu de spus şi de imaginat. E la fel ca şi situaţia asta în care cutare domni de pe la IAS, sau de oriunde din lumea satului, se arată verbal la emisiuni radiofonice şi cer preţ mare la grîu. Numai că cei din Piaţa Sfînta Vineri vor preţ mic şi calitate, şi atunci ovreiul se conformează şi obligă producătorul să obţină recolte mari şi de calitate, altfel, dacă dumnealui producătorul nu face aşa ceva, *„trăieşte aşteptînd cu groază momentul critic cînd nimeni nu-i va putea scoate biata moşie din ghearele cămătarului"*.

Aşa e capitalismul şi nu altfel, numai că, de data asta, scrutîndu-l, Ghica se întoarce dinspre *progressive culture* înapoi la *static culture*. Marşarierul aiesta ideatic se petrece numai şi numai din cauză că israeliţii vremii practică din greu capitalismul şi ai noştri îl analizează. E la fel ca azi. Guvernele din jur fac reforma, al nostru o transpune în iscusite naraţiuni pentru export.

▲

Texte şi opinii de: Alfred BULAI (sociolog) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Ciprian MIHALI (lector, Facultatea de Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Zoe PETRE (istoric, profesor univ., Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti) ● Theodor STOLOJAN (preşedintele Consiliului Naţional al PNL)

Anul IX nr. 446
DILEMA
SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU
FUGA DE PREZENT
– în '38 sau în Occident? –

Argument

Ştim cine sîntem, ştim ce ni s-ar cuveni: două dintre puţinele noastre certitudini. Tentaţia de a fugi de prezent, adăpostindu-ne într-un timp netrăit sau într-un Eden bănuit, vine din faptul că aceste certitudini esenţiale sînt puse în cumpănă de realităţile zilei prin care trecem. Cine şi din ce pricină ar alege într-un moment sau altul soluţia evadării nu e greu de socotit: tinerii ce se cred lipsiţi de speranţă, specialiştii prost plătiţi, oamenii mărunţi care vor stabilitate sau dreptate pe merit, pensionarii. Dacă nu sînt în pericol de-a fi traşi la răspundere pentru erori sau matrapazlîcuri n-ar fugi din prezent oamenii politici cu tupeu, afaceriştii mafioţi, judecătorii versatili sau poliţiştii prosperi, netrecuţi în rezervă. Bizară lume ar rămîne în loc – fie şi pentru o clipă imaginea posibilă ne dă un fior. Tocmai din această descumpănire apar alte două certitudini: ne-am născut tîrziu, ne-am născut unde nu trebuie. S-ar fi cuvenit să trăim într-un timp armonios; pentru mulţi fie că e aureolată de amintire, fie că are privilegiul perfecţiunii visate, perioada interbelică pare cea mai propice, iar anul 1938 este un reper de excelenţă. În ultimul deceniu dinaintea celui de al doilea război mondial, totul era mai blînd şi mai uman: femeile stăteau acasă, viaţa părea o siestă, începută cu o cafeluţă, lumea îşi cîştiga uşor existenţa, iar pe străzile capitalei dacă nu dădeai de Mircea Eliade sau de Eugen Ionescu, sigur că te întîlneai cu Emil Cioran sau cu Petre Pandrea, puşi pe şuetă sclipitoare cu oricine. Pe atunci aveam pînă şi patru anotimpuri distincte. Statisticile care consemnează, de pildă, că în perioada respectivă un procent semnificativ din forţa de muncă activă era reprezentat de femei sau că, în '38, pe cap de locuitor reveneau cam 200 g de cafea – cantitate inferioară anului 1925, deci se stătea mai rar ca acum la o cafeluţă – nu prea se iau în calcul. Nici cîteva amănunte din istoria anilor frămîntaţi din acel deceniu nu vin în mintea celor care aleg refugiul în trecutul respectiv: agitaţiile extremei stîngi sau ale extremei drepte, grevele, provocările, procesele politice, cenzura nu evocă o vreme cu totul liniştită. Şi nu e deloc sigur că noi, aşa cum sîntem în clipa de faţă, ne-am fi numărat printre victorioşii societăţii româneşti de atunci. Mai eficientă altă soluţie – fuga de prezent pînă în Occident. Puţini dintre cei care se gîndesc la ea ignoră faptul că nici acolo prezentul nu este un echivalent terestru al paradisului: chiar şi numai filmele de acţiune bazate pe un caz real, cum se precizează pe generic, oferă – cît de cît – o imagine a realităţii de-acolo. Doar că toate dificultăţile şi relele par să capete rezolvare sau să primească sancţiune imediată, şi nu doar în timpul scurt al unui film cu happy end. Întrebarea e cîţi dintre noi, aşa cum sîntem în clipa actuală, ar suporta ritmul şi regulile vieţii din Occident. Societatea răsplăteşte meritul, garantează dreptatea şi asigură un cadru civilizat de existenţă tocmai fiindcă acolo majoritatea membrilor ei trăiesc prezentul – adică sînt activi, implicaţi şi răspunzători şi nu refuză să fie de faţă, martori la binele şi la greutăţile timpului lor. În Occident străzile sînt curate fie pentru că oamenilor le-a intrat în obicei să se comporte civilizat, fie fiindcă salubritatea, pentru care se plăteşte, este punctuală şi eficientă. Banul contribuabilului dă dreptul şi la controlul cheltuirii lui şi la transparenţa informaţiilor de la care nu se pot distrage, fără riscuri, nici puternicii zilei, nici oamenii obişnuiţi. Fuga de prezent – fie în alt timp, fie-n Occident – înseamnă refuzul a exact ceea ce am vrut în decembrie '89 – libertate, afirmarea individualităţii, egalitate de şanse şi democraţie, realităţi pe care trebuie să le construim noi, aici şi acum. Cu cîtă mobilitate, cu ce proiecte? Abia aşa privind lucrurile, descoperim că fuga de clipa în care sîntem ar fi imperios necesară tocmai spre a ne oferi răgazul unor analize lucide asupra noastră şi a calităţii planurilor imediate sau de perspectivă făcute de noi înşine în „prezenturile" succesive prin care am trecut doar ca simpli martori la propria viaţă. Şi vom constata că mereu ni s-au părut prea grele gesturile obişnuite, chiar şi acela de a ridica o hîrtie de pe stradă, sau gesturile pline de răspundere, de a vota cu capul pe umeri de cîte ori am introdus un buletin în urnă. A lăsa prezentul propriu numai în grija altora înseamnă doar amînarea unor dezamăgiri şi frustrări, pe cale să devină singurele certitudini cotidiene. (T. C.)

Nota redacţiei: Acest număr al *Dilemei*, avînd ca temă „Fuga de prezent", a fost conceput şi lucrat înainte de 11 septembrie 2001, ziua cînd prezentul a avertizat sinistru lumea asupra fragilităţii ei. Sîntem conştienţi că lectura va fi afectată de acest şoc.

Alfred BULAI

Prezentul pierdut

Fiecare epocă istorică îşi are propria viziune asupra timpului. Modernitatea, spre exemplu, a adus cu sine o concepţie evoluţionistă, potrivit căreia timpul curge în mod ascendent, marcînd un progres sigur şi constant pentru societate şi individ. Într-o asemenea societate oamenii sînt convinşi de faptul că trecutul este mai prost decît prezentul, la fel cum acesta trebuie să fie mai prost decît viitorul. Revoluţia industrială este indiscutabil unul din factorii majori, care ne-au făcut să gîndim în acest mod. Ce este mai puţin evident decît progresul tehnologic? Nu este clar că, chiar şi la nivelul vieţii obişnuite trăim astăzi mai bine decît o făceau nu demult părinţii sau bunicii noştri? Nu este normal să ne gîndim că, la rîndul lor, copiii sau nepoţii noştri ar trebui să trăiască mai bine decît noi?

Au existat însă epoci istorice în care percepţia timpului nu a fost deloc una ascendentă. Este vorba de societăţi în care concepţia despre timp este mai puţin afectată de progresul tehnologic, ca de altfel de ideea de progres în sine. Este vorba de societăţi în care viitorul nu este întotdeauna roz, la fel cum trecutul nu este neapărat mai cenuşiu decît prezentul. Cea mai mare parte a societăţilor istorice au avut o viziune mai degrabă ciclică asupra timpului. Epoca de aur putea fi plasată în trecut, în aceeaşi măsură în care speranţa înflorea faţă de viitor. Majoritatea societăţilor premoderne au un astfel de înţeles al timpului. Valoarea tradiţiilor este indiscutabil fundamentală în oricare dintre societăţile care valorizează pozitiv trecutul. În aceeaşi măsură posibilitatea de dezvoltare este cu atît mai redusă, cu cît ancorarea în trecut este mai puternică.

Este destul de evident că noi sîntem destul de aproape de acest înţeles premodern al timpului. Mulţi, poate mult prea mulţi dintre români se raportează sceptic la prezent, dar nu atît în raport cu viitorul, cît mai ales faţă de trecut. Era mai bine înainte de 1989? Mulţi români spun că da. A fost mai bine înainte de 1944? Mulţi români spun din nou da. Credeţi că veţi trăi mai bine peste un an? Mulţi români spun nu. Nu ne interesează procentele, dar să nu uităm că statisticile vin de regulă şi ne dau apă la moară. Nu se trezesc economiştii mai mereu să ne compare cu anul 1989 şi să ne spună cît la sută mai puţin avem astăzi faţă de anul revoluţiei la tot felul de indicatori? Sau că abia acum am reuşit să egalăm valoarea atinsă în '89? Nu sîntem noi cei care am renăscut partide istorice cu lideri cu tot? Nu sîntem noi cei care căutăm semnele vechi ale lucrurilor, numele de odinioară ale străzilor, obiceiurile şi tradiţiile intrate în negura timpului?

Elegant pentru argumentaţia noastră ar fi să dăm vina pe comunism. El ne-a dus pe o cale greşită şi acum iată ar trebui să ne întoarcem acolo unde am greşit intersecţia şi am luat-o pe drumul pierzaniei. Din păcate nu este deloc aşa. Dacă mergem mai mult în istorie vom vedea că acest gen de nemulţumire faţă de prezent, această îndoială asupra valorilor viitorului, această căutare a reperelor în istorie este cu mult mai veche. „Voi sînteţi urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni! I-e ruşine omenirii să vă zică vouă oameni" Nu este acesta un strigăt de disperare? Nu are el aproape un secol şi jumătate? Dar chiar mai aproape de noi, intelectualii interbelici, nu cumva erau mai degrabă nemulţumiţi de prezentul lor? Adică de acel trecut pe care unii îl consideră referenţial astăzi?

Ce este însă de făcut atunci cînd „prezentul nu ni-i mare" cum zicea tot Eminescu? Nu putem decît să ne mulţumim cu ce avem, să suportăm cu stoicism vremurile şi necazurile, să ne învăţăm cu lipsurile şi suferinţa. Ori poate ne putem îndrepta speranţele spre alte zări, acolo unde viaţa poate fi bună, viitorul este sigur, bunăstarea este un sinonim al viitorului. Care a fost acest orizont al speranţei aproape mereu în ultimele două secole pentru noi? Cu siguranţă Occidentul. Da, dacă nu putem să trăim bine în prezentul nostru, putem accepta prezentul lor. Pentru că avem încredere în viitorul lor şi nu în al nostru. Aşa a fost şi acum două sute de ani. Şi acum cincizeci de ani şi în vremea comuniştilor, aşa este şi astăzi. Există chiar o credinţă comună în zilele noastre, aceea că tot ce este mai bun pleacă din România, ori a plecat deja. Au rămas aici, ori vor rămîne pînă la urmă, doar cei care nu sînt capabili de mai mult, cei care nu sînt în stare să dorească şi să spere. Adică dumneavoastră, stimate cititor.

Dacă este să exagerăm puţin, am putea vedea România ca o ţară care nu are deloc prezent. Unii dintre locuitorii ei trăiesc sub tirania trecutului, alţii au ales prezentul, dar nu al lor, ci al Occidentului, spre care le este îndreptată toată speranţa, în timp ce alţii, cei mai buni dintre noi, şi-au luat tălpăşiţa şi au preferat să trăiască şi nu doar să spere la un prezent al vesticilor.

O fi adevărat? O fi bine? O fi doar vreun blestem al vreunei babe al cărei fiu o fi fost omorît de un Ţepeş sau un Ştefan?

Îmi este destul de evident că mulţi români se feresc de prezent. La fel de clar îmi este şi faptul că pentru mulţi dintre noi îndoielile faţă de viitor rivalizează cu speranţele. Cu toate acestea, îmi este la fel de clar că în România au rămas şi există mulţi oameni care gîndesc altfel. Oameni valoroşi care nu privesc în trecut pentru a-şi confirma ideile şi credinţele, oameni care au încredere în prezent şi îşi fac speranţe faţă de viitor. Oameni care nu privesc Occidentul ca pe orizontul la care ei trebuie să se raporteze pentru a trăi. Oameni care nu „fug" în Occident, ci doar călătoresc pentru a cunoaşte sau a relaţiona cu alte lumi.

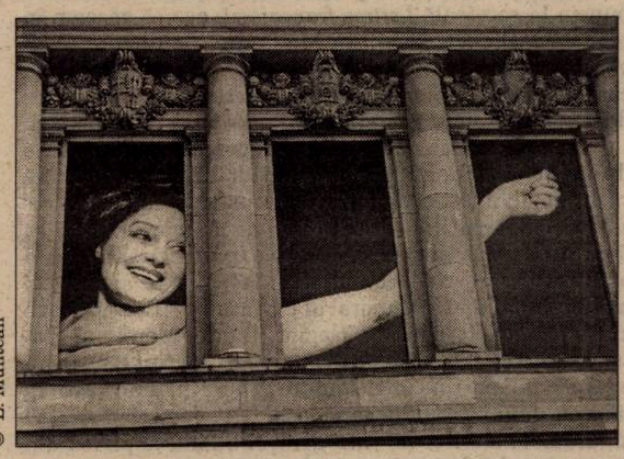
© L. Muntean

Adevărul este că cei mai mulţi dintre români sînt aşa. Este drept mulţi, cei mai mulţi dintre ei sînt groaznic de anonimi. Dar ei există. Ei trăiesc şi lucrează într-o Românie care pentru ei are speranţe de dezvoltare. Se înşeală ei? Sînt poate naivi? Sau poate nu înţeleg prezentul la care sînt parte?

Credinţa mea sinceră este aceea că ei sînt singurii care pot face ceva. Cel ce priveşte în trecut pentru a merge înainte, s-a dovedit istoric că nu poate reuşi mare lucru, la fel cum cel care refuză propriul prezent pentru prezentul sau viitorul altora nu poate fi cel care construieşte şi dezvoltă realitatea la care participă.

Cei care pleacă nu sînt cei mai buni dintre noi. Chiar dacă multora le displace acest lucru, realitatea este cu totul alta. Cea mai mare parte a celor care preferă să trăiască undeva departe nu au făcut decît o simplă opţiune. Pur şi simplu. Nu sînt buni doar pentru asta. Mai degrabă sînt oameni care nu au avut curajul asumării prezentului. Oameni care nu s-au putut adapta unei realităţi, poate dure. Nu trebuie să-i considerăm răi sau buni pentru că au refuzat prezentul lor în speranţa unui viitor al altora.

Dar nu trebuie să ne sperie nici faptul că mulţi români ar prefera să plece. Că mulţi privesc spre Occident. Nu este chiar atît de rău să te raportezi la prezentul altora, dacă încerci doar să îţi construieşti propriul prezent prin aceasta.

Dacă ne vom regăsi prezentul şi vom începe să credem în el şi în viitorul nostru atunci speranţele noastre de dezvoltare vor fi cu siguranţă împlinite.

Dacă nu vom reuşi acest lucru atunci nici că va mai conta dacă trăim în prezent sau în trecut, sau dacă ne umblă mintea spre ţări străine. ▲

Zoe PETRE

Drumul către Utopia

Cu pedanteria de rigoare, voi începe prin a aminti că, înainte de a însemna o iluzie, un proiect irealizabil, utopia a însemnat, cum o arată şi numele ei grecesc, ou-topia, locul inexistent, ţara de nicăieri. Că amintirile noastre sînt o asemenea ţară putem constata lesne urmărind cea mai banală conversaţie dintre doi foşti colegi de armată, acum la vîrstă adultă, la o bere: tot ce-i împingea cîndva spre disperare, tot ce-i umilea sau îi durea cît erau recruţi devine acum o amintire uşoară, o duioasă sau hazlie aducere aminte. Trecutul e rareori perceput în ceea ce are el urît sau malign, tocmai fiindcă, fiind trecut, i-am supravieţuit.

Circumstanţa agravantă, cel puţin în generaţia mea, a fost aceea că refugiul în interbelic însemna refugiul într-un paradis pierdut: tinereţea părinţilor noştri, pe care ei o epuraseră de toate necazurile cotidiene, devenise pentru noi un vis. Nici nu putea fi altfel, fiindcă trăiam, cultural vorbind, o experienţă aparte, care nu era propria noastră experienţă, ci repetarea experienţelor părinţilor noştri. Le citeam bibliotecile – cîte supravieţuiseră –, îi ascultam povestindu-ne filmele lor cu Greta Garbo şi Charlot (chiar dacă ne duceam şi noi să vedem *Cazacii din Kuban* la Patria sau la Volga), ne hrăneam cu amintirile călătoriilor lor la Paris sau la Roma. Într-o lume normal alcătuită, am fi refuzat, cu mai multă sau mai puţină îndărătnicie, lecturile lor, estetica lor, speranţele lor, lăsînd astfel liber un spaţiu indispensabil pentru ca propria noastră lume să crească organic dintr-a lor; dar, în lumea pe dos în care trăiam noi, negarea etatizată şi oficială a valorilor generaţiei care ne precedase era atît de brutală şi de şuie, încît ne obliga la solidaritate cu lumea adultă, penuria de informaţie contemporană era atît de generală, încît ne silea să înventăm a doua oară ceea ce ei descoperiseră cu 25 de ani înainte. Cărţi franţuzeşti sau romane americane apăreau fără să ştim noi (dacă nu punem la socoteală *Lettres françaises),* aşa că găseam în bibliotecă Proust, Gide sau Mallarmé, continente redevenite virgine, şi ne inventam astfel o lume alternativă care semăna mult prea bine – aş zice, acum, primejdios de bine – cu lumea tinereţii interbelice a părinţilor noştri.

Cred că ceea ce mi-a redat o oarecare autonomie faţă de acest continent mitic al anilor dintre cele două războaie nu a fost atîta formaţia de istoric – a mea ca receptor, a părinţilor ca emitenţi ai memoriei orale –, formaţie care oricum te obligă la o lectură mai critică a oricărui trecut, cît frecventarea clasicilor în sensul cel mai îngust şi mai atemporal al cuvîntului – Racine, Bach şi Eschil, Shakespeare şi Homer, Dante, Mozart şi Platon. Desprinşi din timpul lor pentru eternitate, ei nu aveau cum aparţine unei singure generaţii, unui răstimp limitat, unui interludiu care despărţise două conflagraţii şi, asemeni stelelor pe care Prinţul Salina le privea din observatorul lui sicilian, îmi deschideau un univers pur de orice conjunctură şi indiferent la zbaterea noastră efemeră. Şi totuşi, o lume în care Furtwaengler dirija Filarmonica din Bucureşti părea mai ispititoare decît cea din jur... Interbelicul a jucat pentru cei de vîrsta mea rolul de unică alternativă la un prezent încremenit şi fără nici un haz, şi asta i-a conferit o dimensiune aparte, reificîndu-i miturile, absolutizînd memoria complacentă în dauna memoriei critice. De aceea, cred că pînă azi noi avem o raportare insuficient decantată faţă de perioada interbelică, în raport cu care nu reuşim să nimerim aproape niciodată distanţa corectă.

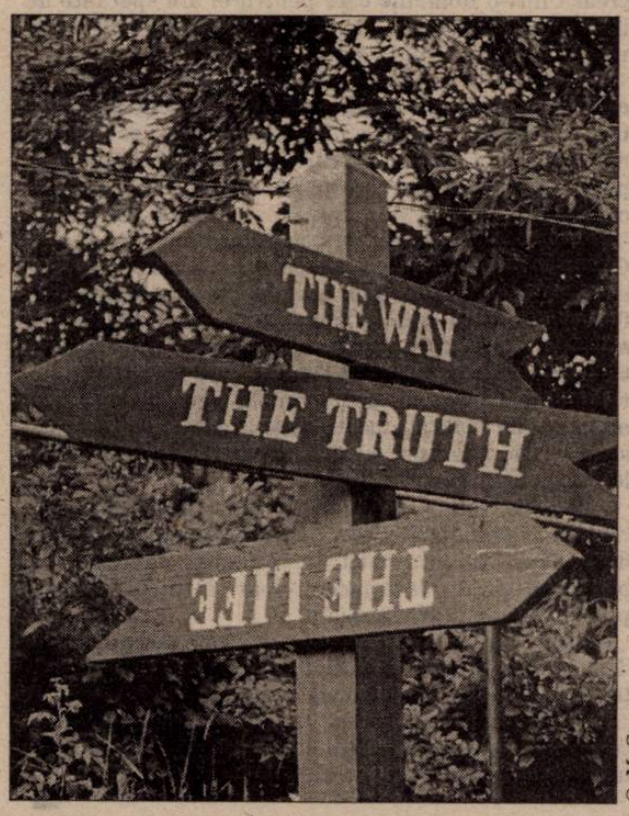

© M. Grecu

Nu ştiu ce gîndesc tinerii de azi despre interbelic; nici măcar nu ştiu dacă gîndesc ceva anume, de bine sau de rău – sau dacă nu cumva acest timp al bunicilor, chiar al străbunicilor pentru cei abia ieşiţi din adolescenţă, nici măcar nu mai există în imaginarul lor altfel decît există, exclusiv livresc, începutul de veac XX sau timpul revoluţei de la '48. Puţini dintre ei par a dori să se strămute în acest trecut, chiar dacă l-au moştenit plin de idoli asupra cărora nu reflectează nici ei îndeajuns, ci se rezumă să declame truisme moştenite de la generaţia mea. În schimb, studenţii mei vor să plece în Vest.

Formulată aşa, această propoziţie spune foarte mult, dar nu explică nimica. Un sondaj făcut cu mijloace rudimentare în Facultatea de istorie din Bucureşti acum un an şi ceva constata că aproximativ 15% dintre studenţi doreau să-şi continue studiile în străinătate; restul de 85% nu erau interesaţi de o asemenea experienţă. M-am întrebat încă de atunci care din cele două categorii îi cuprinde pe cei care vor să plece de tot din România. Din experienţa mea, cel puţin, un număr relativ mic dintre doctoranzii pe care m-am străduit să-i ajut să-şi încheie studiile la Paris sau în alte mari centre au şi rămas acolo după terminarea doctoratului, iar dintre cei cîţiva care au rămas, prea puţini sînt aceia care n-au păstrat o legătură instituţională cu România: că au venit să predea ca lectori invitaţi sau la diferite şcoli de vară, de toamnă sau de orice alt anotimp, ei continuă să se implice cu o încurajatoare periodicitate în progresul disciplinei lor în ţară.

Fără îndoială, domeniul istoriei – sau, mai general, al ştiinţelor umaniste – e diferit de altele, pentru bunul motiv că nu oferă suficiente debuşeuri nici pentru localnici, cu atît mai puţin pentru meteci. Dar nu e numai atît. Un student care are deja un proiect existenţial clar nu renunţă uşor la acesta. Un tînăr care trăieşte efectiv vreme de un an sau mai mulţi în marile universităţi din Vest acumulează, pe de altă parte, o experienţă care îl face să înţeleagă că, dincolo de diferenţe clare de venit lunar, avantajele opţiunii de a trăi şi de a lucra în altă ţară decît cea în care te-ai născut şi te-ai format mai bine de 20 de ani nu-ţi vin niciodată pe tavă, şi că totul are un preţ. Or, imensa majoritate a celor care declară că ar dori să părăsească România sînt mînaţi, mă tem, de dorinţa secretă de a nu plăti nici un preţ pentru confortul mai mare, pentru buna stare evident diferită de cea pe care le-o poate oferi, aici şi acum, ţara lor. Or, asta nu e cu putinţă nicăieri în lumea reală, ci doar în Utopia care e, pentru cei mai mulţi, Occidentul.

Cum ar putea fi altfel? Aceia dintre ei care îşi mai amintesc de anii dinainte de revoluţie şi-au format fondul aperceptiv într-un fel de peşteră platonică de unde scăpa din cînd în cînd cîte un fericit care se întorcea, dacă şi cînd se mai întorcea, cu valiza încărcată de deodorante şi de cafea. El relata impresiile de «afară» cu un aer misterios care contrazicea radical propaganda oficială despre criza imperialismului copleşit de şomaj şi droguri. Acest jurnal de bord oral nu era însă mai veridic, ci doar de semn invers faţă de ce vedeam noi seara la telejurnal despre infernul capitalist.

De la rudele din străinătate, toată lumea ştia, ţi se trăgeau tot felul de belele la serviciu; dar tot de la aceste rude îţi veneau acasă şi minunatele pachete, uneori chiar dolari în shop sau «chemare» – care, mai ştii, dacă era bine plasată în proximitatea votării clauzei, putea chiar primi aprobare. Cei plecaţi de tot erau aproape la fel de departe ca şi cei morţi, nu se întoceau mai niciodată – sau cînd veneau, veneau încărcaţi cu tot felul de minuni, de la săpun şi şampon, la banane şi portocale.

Însuşi faptul de a pleca era o favoare atît de mare încît rezultatul ei nu putea fi decît supraevaluat. Oricare dintre ceî care aveau norocul de a evada pentru un răstimp (strict) limitat din paradisul multilateral dezvoltat plecau într-o nemaipomenită vacanţă. Chiar dacă nu mergeai deloc în vacanţă, ci la o documentare sau la un congres, nu aveai parte decît de spuma vizibilă a zilei, de efemerul unui răstimp graţios şi festiv, din care te întorceai cel mai adesea cu senzaţia că totul acolo e o sărbătoare. Nu intrai în competiţie cu nimeni, toată lumea te privea cu duioşie, ca pe un sinistrat admis pentru cîteva zile în altă lume; se mirau că le vorbeşti limba, se mirau încă şi mai mult dacă îţi puteai măsura performanţa cu a lor, dar oricum te tratau ca într-un fel de sanatoriu, cu menajamente infinite – care puteau să se transforme cîteodată chiar în prietenie, dar care, în încercarea de a te consola pentru realul tău de-acasă, te protejau perfect de asperităţile realului lor.

Cîţi dintre părinţii copiilor care declară azi că vor să plece în altă ţară s-au numărat măcar printre aceşti prea puţini evadaţi? Fiindcă, să nu ne amăgim, cultul străinătăţii s-a dezvoltat în formele lui cele mai virulente exact la cei care nu aveau nici o ocazie previzibilă de a pleca în străinătate. De la jinduirea naivă – ei, plecaţi... – pînă la invidia abjectă, nimeni nu părea să-şi închipuie că cei ce pleacă în străinătate nu se strămută, pentru o săptămînă, o lună, uneori chiar un an, într-o *Cocagne* miraculoasă, unde aveau de toate fără să facă nimic. Într-o ţară unde dictatorul atotputernic care ne-a otrăvit 25 de ani din viaţă avea, dosite într-o uriaşă vilă de protocol, supe Knorr şi şampoane-pernuţă, un franc bucata, de la Monoprix (aţi uitat dezvăluirile indignate ale TVRL despre «comorile» Ceauşeştilor de la Neptun?), dimensiunea utopică a Occidentului reprezenta un liant social major, chiar dacă niciodată mărturisit. E de înţeles de ce omul de rînd, care, într-o ţară normală şi cu o leafă normală, nu s-ar fi gîndit probabil să plece în vacanţă mai departe de Olăneşti, visa să călătorească «afară». M-am gîndit adesea în acei ani că, în această accepţie vernaculară, adverbul «afară» lumina, mai mult decît un întreg tratat de psihologie colectivă, esenţa ghettoului în care zăceau 22,5 milioane de români visînd să evadeze, şi din care vreo cîteva mii plecau în Utopia. Culmea, unii chiar se întorceau; nişte înapoiaţi.

Cum ar putea copiii noştri să nu vrea să plece într-un asemenea paradis? Cine e stoicul – sau fraierul – care să nu viseze la o lume în care ţi se dă totul fără să ţi se ceară nimic? Ce tînăr care nu vede ziua cînd îşi va putea cumpăra o casă sau o maşină ar putea rezista ispitei cu care acest Occident imaginar nu a încetat să coloreze imaginaţia românilor? Ce ins exasperat de mediocritatea sau josnicia mediului în care vede limpede că trăieşte nu-şi închipuie că, de la Viena încolo, va putea descoperi un ţinut al îngerilor?

Mi se pare perfect raţională opţiunea pentru Occident a unui tînăr matematician foarte înzestrat, care ştie că acolo va putea studia în cele mai bune universităţi – şi, corolar al acestui fapt, va putea obţine un post plătit pe an (sau pe lună) cu leafa de-o viaţă a părinţilor; mi se pare perfect înteligibilă dorinţa unui genetician de a lucra în laboratoare performante, sau a unui chirurg de mare talent de a spera că va putea obţine maximum de condiţii în clinici unde bolnavii nu vin cu cearceafurile şi cu medicamentele de-acasă. Mi se pare de înţeles dorinţa unui muncitor vrednic şi calificat de a cîştiga mult mai bine şi de a trăi mult mai bine decît o poate face aici şi acum. Mărturisesc că înţeleg pînă şi imboldul hoţilor de buzunare, care pot găsi buzunare mult mai spectaculoase în Vest (deşi, de cînd cu cărţile de credit, complicaţia e sensibil mai mare decît pe vremuri). Dar am sentimentul că uriaşul procent al celor care declară cu brutalitate că ar vrea să plece din România nu e acoperit decît într-o măsură infimă de aceste opţiuni raţionale. Din vremuri imemoriale, oamenii n-au avut răbdare să vadă paradisul cînd le-o veni sorocul, şi s-au grăbit să-l atingă repede şi fără penitenţă. Milenarismul care îmbracă azi forma dorului de ducă e şi el parte a utopiei universale, dar, mai de-aproape, exală şi un bovarism mioritic care mă cam indispune. ▲

Troţkiştii de azi

„Reporterii «Evenimentului zilei» au descoperit primul Web Site românesc al Partidului Socialist Revoluţionar Bolşevic-Leninist din România. Site-ul conţine, pe lîngă înregistrări audio şi video cu Lenin şi Troţki, «Programul Internaţionalei a IV-a», scris de Lev Troţki în 1938, şi «Manifestul insurecţional pentru un Partid al Muncitorilor». Într-o retorică agresivă, autorii «Manifestului» fac propagandă pentru schimbarea, prin violenţă, a regimului constituţional din România, într-un stat proletar. Iată cîteva mostre: «Cu siguranţă, şansele de a ajunge la putere pe cale paşnică sînt minime, de aceea Partidul Bolşevic-Leninist are datoria să se pregătească pentru a ajunge la putere prin lupta înarmată... Nu se poate lupta contra unei armate moderne; trebuie ca armata să devină revoluţionară... Atît timp cît există pe lume asupriţi şi exploataţi trebuie să luptăm nu pentru dezarmare, ci pentru înarmarea generală a poporului... Datoria bolşevic-leniniştilor este de a desfiinţa proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie...»

Pe site mai apare o listă de scrisori şi semnături pentru eliberarea lui Miron Cozma. «Într-o rezoluţie a întîlnirii internaţionale pentru refondarea Internaţionalei a IV-a, care a avut loc în Buenos Aires, 29 mai – 2 iunie 2000, şi la care au asistat partide, organizaţii şi militanţi din 13 ţări, se cere eliberarea fără condiţii şi imediată a tuturor tovarăşilor mineri deţinuţi în România pentru că au luptat împotriva guvernului reacţionar şi fond-monetarist».“

(Evenimentul zilei – 11 septembrie 2001) ▲

Irina NICOLAU

Un om trist şi fragil

N-am nimic cu fuga. Atunci cînd este sport o tratez cu indiferenţă respectuoasă. Cînd este joacă, uneori mă amuză. Nici n-are rost să epuizez toate variantele de fugă, de vreme ce ştiu că una singură mă irită, *fuga de*. Deşi, dacă stau să mă gîndesc, ştiu o fugă care mă amuţeşte, am în vedere fuga de moarte. Cun aş putea să judec pe un om care, fugind, scapă cu viaţă?!

Şi poate să mă întrebe cineva: ce ai, doamnă, cu *fuga de?* Dacă i s-a făcut omului greaţă de *aici* şi de *acum*, ce motiv are să rămînă? Păi, eu nici nu zic să rămînă, zic să plece. Cînd pleci îţi iei ce ai de luat în valiză, te desparţi de oameni omeneşte şi mergi unde crezi că ţi-e locul potrivit. Insist asupra diferenţei pentru că am oroare de gestul care sfîşie. Pe dinăuntru, fugarul este un om trist şi fragil. De cîte ori am fugit de ceva, şi mi s-a întîmplat nu o dată, m-am simţit umilită şi am regretat.

Acum mi-ar fi utilă o istorioară pilduitoare. O caut de cîteva zile şi n-o găsesc. Trag cu coada ochiului la televizorul care merge în prostie tocmai cînd un personaj spune, viaţa este prea scurtă ca să trăieşti în trecut. Îi replic că viaţa devine prea lungă dacă trăieşti numai în prezent. Personajul de pe ecran nu mă aude.

Ca să găsesc o istorioară telefonez soră-mi. Îi spun despre ce-i vorba. Nu-i trece nimic prin cap. Începem să divagăm în jurul repatrierii grecilor prin anii '50. Fuga de comunism. Eu înclin să cred că acolo au trăit o experienţă de tip *Fram, ursul polar*. „Grecoaica" de mătuşa mea de la Brăila a devenit la Atena „românca". Sora mea mă contrazice. Pretinde că exemplul nu este bun, zice că grecii, izgoniţi de comunism, s-au întors acasă, la patrida. Ei n-au fugit de Grecia cînd au venit în România şi nu au fugit de România cînd au plecat înapoi. Dar au plecat cam grăbit, insinuez eu. Aşa ajungem să vorbim despre *fuga spre* care este cu totul altceva.

Din vorbă în vorbă ajungem la românii din Germania, Franţa, Elveţia, America şi aşa mai departe, mulţi dintre ei fugiţi de comunism. Şi mai mulţi fugiţi de sărăcie. Observăm că unii evită obstinat orice relaţii cu alţi români, dar că există şi locuri unde se adună ca rîndunelele pe firul stîlpilor „de telegraf".

Eu insist să-mi dea o istorioară. Ea zice că n-are. Îmi zice că dintre *fugile de* o înfricoşează fuga de realitate, năvala pe care o dau tinerii spre virtual. Sînt de acord cu ea şi totuşi o contrazic precizînd că *fuga de* există de cînd lumea, că oamenii au fugit şi fug de trecut, de prezent şi de viitor. Se poate fugi de realitate, dar şi de lumea neîntrupată – cred numai în ce văd! Te poţi refugia în cărţi, în fantasme, în muncă, droguri, alcool, minciună. Cînd te refugiezi ieşi de pe „şosea" şi intri într-o fundătură...

Un exemplu clasic de *fugă de* este *Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte*. Şi? Ce-am spus cu asta?! Pot fi invocate miturile uitării... Refuz! Mă dumiresc cu dificultate că iritatea pe care mi-o provoacă *fuga de* nu poate fi exprimată printr-o poveste. Macin în gol pînă cînd îmi vine în minte următorul gînd. Ceea ce îmi displace în *fuga de* este faptul că, acţionînd astfel, ratezi o cale spre condiţia de erou. Ştiu că rămîn nenumărate căi. Îmi sînt cunoscute nume de eroi care au devenit eroi după ce au fugit de acasă, după cum îmi sînt cunoscute şi numele unora care n-au fugit.

Prin urmare, se poate şi aşa şi aşa. Dacă asta-i situaţia, şi s-ar putea să greşesc, înseamnă că modelul

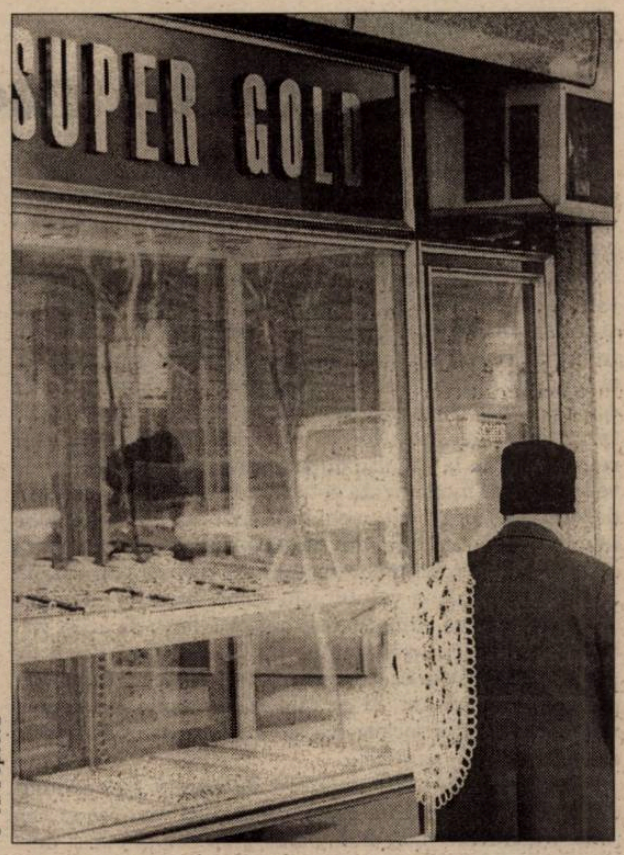

© A. Popescu

meu de erou face parte din a doua categorie. Dar nici măcar nu-i aşa! Pur şi simplu cred că m-am hrănit prea mult din povestea omului care pleacă şi revine. Aşa făceau strămoşii mei păstori şi marinari. În mintea lor n-ar fi încăput ideea că Ulise a fugit din Ithaca. Nici în mintea mea nu încape deşi, dacă mă mai gîndesc... ▲

Andrei CORNEA

Occident

Pentru neo-gnostici, diferiţii iniţiaţi, profeţii aşazisei Tradiţii, „fuga spre Occident" e ceva nu numai clar (pentru ei totul e clar), dar şi firesc: Soarele însuşi fuge zilnic spre Occident, iar Soarele – o ştie oricine – nu-i decît imaginea vizibilă a Spiritului Viu. Vestul e locul înţelepciunii şi al iniţierii supreme. Dar e o iniţiere ce, pentru profani, se poate uşor confunda cu moartea: chiar termenul latin „occidens" înseamnă „care cade sau care piere", iar verbul respectiv (occidere) a produs în româneşte cuvîntul „a ucide". Osiris, marele zeu egiptean, pleacă zilnic cu barca de aur spre apus, unde este ucis, adică iniţiat, după care trece pe sub noi, prin lumea subpămînteană şi renaşte la răsărit (ex Oriente lux) pentru a o lua de la capăt. Aşadar, omul cată să imite Spiritul, Soarele şi pe Osiris: *să fugă, dar, în Occident!*

Pe de altă parte, istoricii civilizaţiilor au relevat încă de demult că, în spaţiul eurasiatic, centrul de civilizaţie s-a tot mutat de-a lungul secolelor şi mileniilor dinspre Est înspre Vest. Faptul era cîndva reflectat şi în celebra formulă medievală numită „translatio imperii" ce arăta de la cine şi în posesia cui a trecut centrul stăpînirii universale: *a Chaldeis ad Persas, a Persis ad Graecos, a Graecis ad Romanos, a Romanis ad Francos* etc." Concluzionînd, dacă acum patru mii de ani, sforile globalizării se trăgeau, prin locurile lui Saddam Hussein, de către Sargon din Akkad senior, azi ele se trag departe, spre Apus, în biroul oval al lui George Bush junior. China mai are, prin urmare, de aşteptat cel puţin vreo două mii de ani pînă să-i translaţioneze şi ei Imperiul prin traversarea Pacificului!

Urmînd însă deplasarea Soarelui, a Spiritului şi a Imperiului, fug către Occident şi oamenii simpli, precum bancurile de sturioni: rînduri-rînduri, în hoarde, în grupuri organizate, cu călăuze, călări, pe sub tuneluri, pe vapoare, cu sau fără vize, pîrjolind oraşele sau strîngînd gunoiul în ele, cu sabia în dinţi, sau cu lumea în cap – dar în chip irezistibil, căci, nu-i aşa, acesta-i cursul firii!

Acum vreo patru mii de ani, primii care intrară în Europa – şi cam cu de-a sila – fură aşa-zişii indo-europeni, pe atunci de fapt nişte asiatici subdezvoltaţi. Au găsit o populaţie civilizată, egalitară, paşnică, agricolă, care respecta profund drepturile femeii – pe scurt era *political correct* sub toate aspectele. Năvălitorii raseră toate colibele administrative, bineînţeles după ce jefuiră de acolo toate statuetele Marii Zeiţe şi mîncară fripţi porumbeii sacri. Mai apoi le băgară pe femei în gineceu şi, animaţi de un profund spirit anti-european, mai introduseră, pe lîngă sexism, şi ierarhia divizînd societatea în trei clase sub pretextul transparent – vezi *Republica* lui Platon – că aşa devine mai eficientă integrarea lor europeană.

Dar răzbunarea femeilor veni – două mii de ani mai tîrziu, cel puţin: al doilea val – cel cunoscut de istorici ca „marea migraţie a popoarelor" care a pus capăt Antichităţii şi Imperiului Roman. Adevărul e că, în fapt, barbarii n-au vrut să distrugă Imperiul, ceea ce se vede bine dacă adoptăm o perspectivă mai nuanţată:

Astfel, se ştie bine că printre barbari, cei mai renumiţi au fost goţii, stabiliţi vreme de peste două sute de ani taman în Dacia: aveau regi puternici, bijutieri rafinaţi (ei ne-au lăsat Cloşca cu puii de aur), se creştinaseră (chiar dacă nu aveau mîngîierea ortodoxiei, sărmanii) şi aveau de toate la ei acasă (adică la noi acasă), ţară mănoasă, aur, codri verzi de brad ş.c.l. Dar în sufletul lor mulţumiţi nu erau: priveau Soarele apunînd în fiecare zi şi simţeau irezistibil dorul să se ia după el: voiau morţiş în Europa!

La început făceau comerţ cu romanii: exportau buşteni cojiţi, sare şi importau vin de cel mai bun, aşa că aveau un deficit comercial semnificativ: au încercat să-l reducă vînzînd la Roma femei (erau blonde şi aveau preţ bun), ba chiar, oroare, mai făceau şi trafic de copii. De aceea, la Roma, unul din trei sclavi se numea Geta (adică „gotul" sau „getul" – distincţia fiind de tipul „Bucharest-Budapest"). Comerţul cu organe nu se cunoştea pe atunci.

La un moment dat, cum tot în criză economică erau, goţii cerură voie împăraţilor romani să treacă Dunărea

© M. Martin

pe unde pot şi să ia în arendă niscaiva terenuri abandonate. Romanii făcură nazuri: ziseră că le vor da vize, dar să mai aştepte, că sînt supăraţi pe ei din pricina femeilor exportate: „Ce adică, întrebă regele lor, Widukind al III-lea, cu naivitate de barbar, nu vă plac blondele, sînteţi rasişti, tuciuriilor?". „Nu sîntem, pe Hercule, dar corup soldaţii romani, care şi-au pierdut virtutea de pe vremea lui Cincinnatus şi Sulla: *O tempora, o mores!* – oftă prefectul roman pentru extindere. Romanii trimiseră, în fine, în Gothia o delegaţie ca să monitorizeze situaţia, dar raportul acesteia, prezentat în Senat în uralele auxiliarilor panonieni, fu că integrarea gotă este deficitară.

Pînă la urmă, disperaţi şi geloşi pe o hoardă de alamani balcanici care deveniseră deja cetăţeni romani, goţii mituiră un post de frontieră roman şi apoi, într-o noapte, cu mic cu mare, năvăliră la sudul Dunării. „Limes"-ul roman se făcu pulbere. Curînd cavaleria gotă defila pe Corso în aclamaţiile patricienelor ai căror soţi fuseseră spintecaţi cu acurateţe în două părţi echidistante, iar caii gotici fură adăpostiţi – numai temporar – în sfînta bazilică Sf. Petru. Istoricii l-au vorbit de rău pe Alaric care dirijase această ofensivă pentru integrare europeană gotică, dar ei se înşeală: goţii nu voiau decît să fie romani şi creştini şi aveau puseuri de cruzime numai din pricină că nu erau iubiţi. Pentru a explica situaţia, marele rege got Theodoric îl subvenţionă mai tîrziu pe Cassiodorus ca să îmbunătăţească imaginea gotă în ochii romanităţii de pretutindeni. Dar mai înainte chiar: serviciile aduse de goţi Europei unite fură remarcabile: marele general Aetius, supranumit „ultimul roman", era de fapt de neam got, iar armata sa, cu care îi sfîrtecă pe huni şi pe alţi panonici la Cîmpiile Catalaunice din Galia, era formată aproape numai din minoritari goţi, vandali şi franci – un fel de forţă de reacţie rapidă europeană cu vulturii imperiali înfipţi mîndru în prăjinile smulse din codrul got!

Aşa se petrecură lucrurile. De atunci, goţii preluară temeinic *acquis*-ul roman, ridicară case, catedrale, burguri, deschiseră căi ferate, confecţionară pluguri, automobile Porsche şi, bineînţeles, deşi aveau istoria naţională scrisă de Iordanes, uitară cu totul de unde veniseră – de la noi, vreau să spun – şi ce datorii au faţă de noi, cei lăsaţi în urmă-le.

Dar mersul omenirii continuă, respectînd aceeaşi lege de fier a fugii spre Occident. Drumul Soarelui şi al Spiritului este ineluctabil. Al treilea mare val imigraţionist se prepară sub ochii noştri!

Deocamdată sîntem abia la preludii: deficit comercial mare avem, de exportat buşteni exportăm, femeile noastre sînt vîndute de zor în Occident, ba chiar şi traficul cu copii e în toi, după cum ne-a ieşit buhul. Acum cerem cu disperare vize pentru ca, sub scutul turismului, să penetrăm în interiorul *limes*-ului European. Urmează tot restul. Integrarea sau moartea! Osiris e cu noi! ▲

Ciprian MIHALI

În chip mediocru locuieşte omul...

Anii post-decembrişti, înnămoliţi în amintirea unei revoluţii ce părea că termină cu un trecut sumbru şi promitea cu adevărat, şi în sfîrşit, un viitor de aur, au lansat această explicaţie a eşecului tranziţiei: că societatea românească, oamenii ei de rînd, în inerţia mentalităţilor cultivate cu sîrg vreme de decenii, nu sînt în stare să asume prezentul în care trăiesc. Că, prinşi în frenezia proiectelor şi împlinirilor măreţe ce stau să vină, ei ignorau tocmai realitatea lor imediată, împrejurările cele mai evidente în care se petrecea viaţa lor. Eşecul multora dintre aceste proiecte sau chiar reuşita lor (dar reuşită mereu la ceilalţi, după o imagine a succesului de vedetă intens mediatizată şi tocmai de aceea provocatoare de frustrări) au stîrnit inevitabile nostalgii: „era mai bine înainte“ şi „e mai bine dincolo“ exprimă deopotrivă frica de *acum*, de o contemporaneitate care s-a prăvălit peste noi de la înălţimea valului său globalizator şi speranţa (citeşte iluzia) că *altundeva* am putea fi feriţi de acest val, ba ne-am putea aşeza chiar pe creasta lui. Fuga de prezent, iată cauza eşecurilor politice, economice, intelectuale din ultimii ani. Şi cu asta putem pune punct unei minunate analize sociologice, politologice ori psihologice, de ce nu şi psihanalitice...

Vom fi însă de acord că marea descoperire a românului de azi nu e nici viitorul, nici trecutul, nici America şi nici Asia, vorba cîntecului, ci România prezentului pur şi dur. Nimeni nu şi-ar fi putut imagina acum cincisprezece ani o viaţă de zi cu zi atît de intensă (intensă pînă la a crea uneori senzaţia de vid...), o succesiune atît de rapidă a evenimentelor (încît adeseori pare că nimic nu se mai întîmplă...), o revărsare atît de dramatică de fapt divers şi banalitate într-o societate ce părea secătuită şi lipsită de orice imaginaţie. Şocul cel mare al fiecăruia dintre noi a fost şi rămîne întîlnirea cu viaţa de zi cu zi. Nu că am fi mai pregătiţi pentru întîlnirea cu trecutul (nostru şi al altora) ori cu alte spaţii ale acestei lumi ciudate; dar nimic nu ne ia mai mult prin surprindere decît că avem de făcut în fiecare zi planuri de-o zi, că trebuie să ne remodelăm imaginile şi povestirile despre noi înşine după discursurile şi imaginile pe care le îngurgităm zilnic şi mereu altfel, că lîngă noi şi, uneori, chiar cu noi, se petrec lucruri pe cît de *comune* (adică mie, ţie, nouă... dar şi: comune, simple, banale), pe atît de bizare, că bizareria cea mai mare nu ne vine nici din ţări străine, nici din lumi paralele, ci chiar din noi înşine, din prezentul nostru lăţindu-se ca o pată de ulei.

De ce însă nevoia fugii de prezent? Ce ne alungă din el, ce ne convinge să-l părăsim, cu toată urgenţa şi inevitabilitatea lui? Aş spune, ca pentru a încerca un răspuns, că fugim de preaplinul lui. Fugim de cotidian pentru că nu se goleşte niciodată, pentru că nu se termină niciodată, pentru că nu se predă şi nu moare niciodată. Pentru că rutina e roata ce se întoarce pe urmele-i şi le întăreşte cu tocmai uzura noastră de adineauri, pentru că excentricitatea nu există în prezentul cotidianului, pentru că el nu lasă rest, digeră tot şi ne digeră pe nesimţite, dar, mai ales, pentru că neavînd odihnă şi repaus, ne înscrie fatalmente într-o practică a eficienţei imediate. Fugim de prezent pentru că el înseamnă producţie neîncetată, dar şi pentru că înseamnă consum neîncetat (trecem aici peste iluzia acestei fugi: turişti, internauţi, drogaţi şi-n atîtea alte instanţe ale non-prezentului, nu facem astăzi, într-o lume postmodernă a infinităţii schimbului şi mărfii, decît să consolidăm aceste mecanisme productive). Fugim pentru a rupe ritmul producţiei – de la arhaicul mers duminical la biserică pînă la fluxurile turistice de vacanţă ale maselor de muncitori-funcţionari-intelectuali-etc. – dar şi pentru a rupe ritmul consumului, consum alimentar la ore fixe, consum mediatic în doze masive, consum informaţional şi cultural după orare şi strategii educaţionale stabilite ştiinţific, consum nervos, consum psihic, consum fizic... Fugim, în sfîrşit, pentru a găsi odată acea parte blestemată despre care ne-a vorbit atît de frumos Bataille, acea parte din noi care poate să fie cheltuită în pierdere pură, fără nici un cîştig, fără nici o eficienţă, fără nici o aluzie productivă. Acea parte care nu ne mai cere să muncim ca să avem de unde consuma, care nu ne mai cere să consumăm ca să putem munci, şi care, dacă nu e risipită în patru zări – fără alte urme decît nişte fotografii de vacanţă, un bronz temporar pe un corp expus prea mult luminilor artificiale, o durere de cap după o petrecere extatică, o ţigară savuroasă după o noapte nebună de dragoste – se întoarce împotriva noastră şi ne înlănţuie în ritmurile imprevizibile ale inconştientului individual şi colectiv.

Fuga de prezent e, aparent paradoxal, tocmai şansa ca un prezent să meargă mai departe; continuitatea lui e făcută din scandări şi rupturi, banalitatea lui din întîmplări şi întîlniri neprevăzute, anonimatul lui din recuperări legale şi ilegale de nume proprii, productivitatea lui din delapidări şi braconaje, minore, nevăzute, viclene, subtile. Astăzi, fugim de prezent ca să ne înrădăcinăm mai bine în el; postmodernitatea a creat acest pervers mecanism prin care orice subversiune, orice revoltă întăresc ordinea existentă; pînă la urmă, nu e nimic senzaţional în această perversiune, ea e tocmai baza mediocrităţii în care se scurg zilele noastre. Un autor mult discutat astăzi, Peter Sloterdijk, ne spune, pe bună dreptate, că provocarea maximă a lumii noastre e suportarea situaţiilor medii. Încrîncenarea omului de veac XX de a scăpa excepţionalului aducător de nenorociri (Auschwitz, Hiroshima, Gulag, planuri cincinale depăşite în patru ani...) a dat roade în crearea unor mecanisme mondiale ale rutinei şi controlului cvasi-total al surprizei evenimenţiale. Comunicare, consum, mobilitate, flexibilitate, rentabilitate, iată idealurile voite sau nevoite ale fiecăruia dintre noi, practicile care ne garantează succesul şi vizibilitatea. Senzaţionalul, extaticul, catastroficul, oribilul, monstruosul sînt cel mult subiecte de ştiri şi surse de profit; ele pot afecta destine individuale, pot distruge intimităţi, dar nu pot schimba un curs ineluctabil al prezentului şi o realitate expansivă a mediocrităţii. Pînă la urmă, se pare că democraţia însăşi se hrăneşte dintr-un asemenea cult al mediei şi că, astfel, ea e de preferat aventurilor social-politice alternative. Fuga de prezent mai poate fi o opţiune individuală şi pe termen scurt, evadarea provizorie din spaţiu şi timp face parte din legile pieţei, dar ele nu ne sustrag, pe fiecare dintre noi şi pe toţi laolaltă, anonimi sau VIP-uri, din banalitatea unei existenţe sociale pe care postmodernitatea ne-o oferă frumos ambalată şi la preţ promoţional. Nu românii au inventat faptul divers, nu aveam drepturi de autor pe ciudăţenii şi aberaţii; sîntem în ton cu lumea, ne scriem poveştile şi le arătăm celorlalţi la schimb, sperînd la o clipă de celebritate, pentru care să merite, nu-i aşa, să trăim încă mulţi ani fericiţi şi anonimi. ▲

Mircea KIVU

Direcţie bună, direcţie greşită

Există o întrebare care pare să fie un adevărat hobby al sondajelor de opinie întreprinse din 1990 încoace. Ea întreabă, pe cei dispuşi să stea de vorbă, dacă ţara noastră se îndreaptă într-o direcţie bună sau proastă. Aproape permanent, numărul celor care au răspuns că direcţia este greşită a fost superior celor care au considerat că da, ne aflăm pe drumul cel bun[1]. Rezultatele au darul să exaspereze politicienii aflaţi la putere, care s-au întrebat mereu ce poate fi în capul celor care zic că vor o economie de piaţă, guvernul lucrează pentru acea economie de piaţă, şi oamenii tot nu-s mulţumiţi (raţionament înrudit cu acel „cine să facă revoluţie, dacă noi sîntem la putere?“).

Misterul ar putea sălăşlui în distincţia dintre abstract şi concret. Abstract gîndesc oamenii că doresc economie de piaţă (cum altfel, de vreme ce e un concept suficient de încăpător cît să cuprindă orice doctrină de partid românesc). Concret însă, ei constată de regulă că lucrurile nu merg deloc *aşa cum* le-ar place lor. *Aşa cum*, sau *încotro?*

Aşa cum e de fapt raportarea la trecutul sau aşteptările imediate (o ducem azi mai bine decît ieri, sau avem motive să credem că mîine ne va fi ceva mai bine). *Încotro* presupune raportarea la un loc spre care ai dori să te îndrepţi. Loc care poate fi, în cazul nostru, un proiect născocit, sau imaginea a ceva care există, sau crezi că există, în trecut sau în prezent. Proiectele de lumi construibile se mai numesc utopii, şi poporul român tocmai a ieşit dintr-un asemenea coşmar. Este, probabil, unul din motivele pentru care concetăţenii noştri preferă a se raporta la realităţi deja cunoscute.

Îmi amintesc ziua de 22 decembrie 1989. Pe ecranele televizoarelor, un personaj vorbea despre întinarea idealurilor socialismului. În curtea Televiziunii, un poet urcat pe o capotă de microbuz scanda necesitatea de a se reinstaura imediat Regatul României. În mulţime, un tînăr îmi arăta paşaportul cu viză de Statele Unite proaspăt obţinut la capătul unui calvar numai de el ştiut şi-mi spunea că pentru el viitorul se află pe cu totul alte meridiane. Trei idealuri, cu audienţe diferite, atunci şi acum.

În ordine cronologică, primul se referă la ultimii ani de democraţie interbelică. Mai puţin contează ce se întîmpla de fapt atunci în ţară, important e doar le ce se gîndesc cei

© V. Brega

pentru care vîrsta de aur e constituită de această perioadă. Memoria e şi aici selectivă, reţinînd doar lucrurile bune. Înseamnă democraţie, graniţe atotcuprinzătoare[2], sincronism european, vîrfuri culturale. Este, evident, o imagine trunchiată (pleonasm – orice imagine trunchiază), bazată pe amintiri (pentru puţini) şi istorisiri idilizante.

Următorul ideal priveşte perioada „deschiderii“ socialismului, nu întîmplător perioada formării şi afirmării liderilor partidelor care îl îmbrăţişează. Case şi concedii pentru toată lumea (îndeosebi pentru „clasa muncitoare“ aflată azi într-o situaţie dezastruoasă), mîncare ieftină şi relativ abundentă, locuri de muncă sigure.

Există şi un al treilea ideal, de data asta construit nu printr-o translaţie temporală, ci prin una spaţială: este mirajul Occidentului, cu posibilităţi vaste de realizare personală, bunăstare evidentă, libertate de mişcare. Acesta este proiectul îmbrăţişat îndeosebi de tineret, şi nu doar în plan ideal. Spre deosebire de modelele cu referenţial istoric, a căror realizare este la nivel societal, aici împlinirea se petrece la nivel individual (mai pe românește, prin emigrare).

Probabil, în ţările care au cunoscut o istorie mai puţin sucită decît în această parte de Europă, nu mulţi sînt cei care se întreabă serios încotro se îndreaptă societatea în care trăiesc. Atunci cînd au a-şi exprima opţiunile politice, criteriile vizează mai degrabă aspecte pragmatice şi imediate (cutare modificare a sistemului de taxare, a asigurărilor sociale, alocarea de resurse în favoarea vreunui sector economic). Asta pentru că opinia generală (arareori pusă în discuţie) e că în general sistemul e cel bun, discuţiile purtîndu-se asupra diverselor modalităţi de ajustare a acestuia. Se trăieşte deci, acolo, sub semnul lui *aşa cum*.

În România, dar şi în celelalte ţări care ieşiseră din coşmarul comunist, anii '90 au debutat în contextul necesităţii reale de a schimba fundamental sistemul existent. A existat în toate aceste ţări o ruptură mai mult sau mai puţin bruscă de trecut. Acolo unde rupturile s-au petrecut în intervale relativ extinse (Ungaria, Polonia, Cehoslovacia), puterea politică abandonată de comunişti a fost preluată de forţe apărute în perioada de tranziţie (de tipul forumurilor civice, al sindicatelor etc.), diferite de tipologia clasică a partidelor politice.

Tranziţia politică de la noi are o specificitate, anume că principalele forţe care s-au înfruntat în deceniul al nouălea au fost partidele istorice[3], pe de o parte, şi partidul constituit ad-hoc prin reciclarea părţii viabile a fostului partid conducător. Cu alte cuvinte, perioada respectivă a fost dominată de înfruntarea dintre cele două „vîrste de aur“. Evident, al treilea ideal (cel occidental) nu avea cum să joace un rol în viaţa publică. Probabil că repetatele poticneli ale „tranziţiei“ româneşti se explică, măcar în parte, prin acest apel generalizat la diverse trecuturi idealizate, deci lipsite de substanţă.

---

1. Excepţie făcînd lunile imediat următoare alegerilor – indiferent de cîştigătorul acestora.

2. Ar exista şi o a patra escatologie – îmbrăţişată de adepţii partidului cu titulatura României Mari, care are drept referenţial principal perioada dictaturii militare (stat puternic, ordine, dictatura legii, centralitatea elementului naţional), cu semnificative ambiguităţi favorabile dictaturilor ulterioare.

3. În toate celelalte ţări post-comuniste, partidele istorice nu au fost reînfiinţate, sau au jucat roluri cu totul marginale. În schimb, transformarea fostelor partide comuniste în partide de tip socialist a fost acolo mult mai transparentă. ▲

Fuga pe Internet cu camaradul Zamolxe

Pe Internet, pentru a fi mare nu trebuie să ai putere, nici nu trebuie să fii puternic. De exemplu, pe Internet extremiştii sînt la fel. Site-ul PRM este mai slab decît al uneia dintre grupările care se autoproclamă adevărata urmaşă a legiunii. Cu doi adepţi şi multe idei fixe, poţi să fii un adevărat guru de scară de bloc şi de adresă de Internet. Deşi numărul de vizitatori ai adreselor porno mă contrazice, greu îmi imaginez o fugă de realitate mai atractivă. Iar o raită prin opiniile vizitatorilor îţi poate spune multe. Remarci în primul rînd că este o competiţie acerbă pentru cei circa o sută de legionari din România. Am picat tocmai în mijlocul unei intrigi, în care soarta lui Şerban Suru, cel pe care îl ştiam comandant, atîrna de un fir de tastă. Camaradul *DiZel* are cuvîntul: „Problema este că pînă la eclipsarea falsei mişcări a lui Suru rana produsă de acesta va fi mult prea adîncă şi... Trebuie să luam atitudine, şi repede!"

Nu lipsesc nici mesajele optimiste. De exemplu, *Tănase*: „Fiind un legionar fidel, mă face nespus de fericit faptul că legionarii încă mai rezistă şi că sîntem pe cale să fim mai puternici ca niciodată şi deşi nu va fi uşor sînt sigur că vom triumfa. Trăiască Garda, Căpitanul şi Arhanghelul." Sau un neaşteptat *Mareş. Ion Antonescu*, legionar din Quebec care îşi iubeşte nevoile şi sărăcia din depărtare: „Bravo domnilor, continuaţi aşa; în 10-15 ani România va fi legionară! Trăiască 10 MAI 2001! Trăiască Regatul României Mari!" Cînd să mă las cuprins de entuziasm, un *Mihai* pune un punct pe i: „voi chiar nu aveţi altceva mai bun de făcut". Lasă-mă, domnule, că eu sînt în orele de program şi e obligaţie de servici. Îmi atrage atenţia supărarea lui *Zamolxis*: *„Cine mi-a şters mesajul în care apăram religia noastră zamolxiană?"*

În general, mesajele sînt aceleaşi, indiferent ce nuanţă de verde afişează. Chiar dacă este gruparea Sfarmă-Piatră, gruparea Suru, gruparea Ciutacu: vom învinge, trebuie să luptăm, sîntem cel mai tare popor, ultima redută a civilizaţiei, moarte celorlalţi care nu sînt adevăraţii urmaşi ai Căpitanului, jos evreii, moarte ţiganilor. Unul dintre ele are un chat destul de drăguţ, am intrat, dar eram singur, probabil legionarii făceau nani şi visau că au cucerit Bucureştiul, capitala Daciei.

Pe pagina organizaţiei *Noua Dreaptă* este o adevărată dispută între adepţii naţionalismului creştin şi cei ai naţionalismului anti-creştin. *Aryan* zice că „naţionalism creştin există doar în unele minţi rătăcite! Naţionalismul e radical şi atît, se adresează tuturor românilor indiferent de religia lor. Celor care au altă părere nu le pot spune decît adio!"

Dar *Aryan* poate să îşi ia lopăţica şi găletuşele şi să se mute la un site cu numele lui Zamolxis. Aici, dacul *Sandu* crede că „Nu se poate dacism fără naţionalism şi rasism, deoarece noi sîntem poporul arian. De asemenea, nu se poate dacism fără zamolxianism. Trebuie să respingem iudeo-creştinismul şi iudeo-masoneria." *Zantiala*, un fel de cetăţean turmentat, are o întrebare logică: „Să-mi spună şi mie aceia care-i urăsc pe ţigani, unguri şi alte naţii: îşi cunosc genealogia mai mult de trei-patru generaţii? şi chiar dacă sînteţi siguri că strămoşii v-au fost Daci – aveţi vreo dovadă că Dacii au fost rasişti?" Dar apare imediat *Mircea Voinea*, apărătorul valorilor zamolxiene: „Băi, Zantiala, tu eşti un iudeo-creştin plătit să înjure adevărata noastră religie, zamolxianismul politeist al dacilor! Creştinismul e o mizerie jidănească şi ţigănească, deci trebuie distrus. Trăiască Zamolxes şi Zeii Noştri! Trăiască Dacii, Poporul Ales!".

Dar să încheiem vizita la templul lui Zamolxis printr-un gînd bun pentru viitor: „În sufletul neamului nostru umbra lupului dac încă mai stăruie şi asta o simţi atunci cînd urci crestele stîncoase al Făgăraşului sau eşti la porţile Sarmizegetusei şi atunci primul gînd care îţi vine în minte este că aparţii cu adevărat de tărîmul ăsta şi că eşti într-adevăr acasă.

Aşadar, bunii mei prieteni, să nu ne uităm rădăcinile, dar să privim către viitor...

Al dumneavoastră, Dacos". Amurgul pică peste Sarmizegetusa. Rămîi cu bine, viteazule dac.

selecţie de Cristian GHINEA

▲

Z. ORNEA

glose

„Au *prezentul* nu ni-i mare?"

Filosofii români au nutrit, în secolul al XIX-lea şi în cel al XX-lea, o violentă critică a prezentului în favoarea unor trecute timpuri, socotite specifice şi pur româneşti, deşi ele, evident, nu fuseseră astfel. Paşoptismul a adus cu sine idealul înnoirii, al creării unui prezent sincron cu civilizaţia europeană apuseană. Negreşit, modelul acestui prezent civilizatoriu venea din Apusul Europei şi era transplantat la noi. Sigur că, la început, acest model adus de aiurea (dar în care ţară nu s-au importat modelele din afară, nimeni nefăcînd efortul ridicol de a inventa ceea ce era, demult, inventat?) a creat dizarmonii şi caricaturi de la îmbrăcăminte, moravuri, pînă la instituţii şi legislaţie. Dar era un efect inevitabil, consecinţă a necesităţii istorice. Pe acest drum s-au angajat cei ce fuseseră paşoptişti şi unionişti, adică liberalii, în frunte cu Ion C. Brătianu şi C.A. Rosetti. Ei, ca legatari ai paşoptismului înnoitor, în lunga lor guvernare de 12 ani (1876-1888), cea mai îndelungată guvernare cunoscută în România modernă, au avut meritul istoric de a crea fundamentele noului organism românesc. Şi l-au creat. Blamul cu care au fost înconjuraţi a fost vehement şi de durată. Eminescu, paseistul, cu fruntea împlîntată în Evul Mediu, a fost printre primii care a dezlănţuit acest blam. Istoria a voit ca poetul să fie contemporan cu această îndelungată guvernare şi, conservator ca ideologie, refuza strădania liberalilor de a se sincroniza cu civilizaţia de tip apusean. Diatribele sale găzetăreşti au fost multe şi acide. Să desprind, aici, una în vesuri, decupată din memorabila *Scrisoare a III-a*: „Au *prezentul* nu ni-i mare? N-o să-mi dea ce o să cer?/N-o să aflu între-ai noştri vre un falnic juvaier? Au la Sybaris nu sîntem lîngă capiştea spoelii?/Nu se nasc glorii pe stradă şi la uşa cafenelii,/N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliţi/În aplauzele grele a canaliei de uliţi./Panglicari în ale ţării, care joacă ca pe funii,/Măşti cu toate de renume din comedia minciunii?/Au de *patrie, virtute,* nu vorbeşte liberalul!/De ai crede că viaţa-i e curată ca cristalul!?/Nici visezi că înainte-ţi stă un stîlp de cafenele!/Ce îşi rîde de-aste vorbe, îngînîndu-le pe ele." Şi pamfletarul în versuri se-nalţă cu o notă mai sus, cînd vine vorba de C.A. Rosetti, directorul ziarului *Românul*, împotriva căruia milita *Timpul*, cu toată vehemenţa condamnabilă, în epocă ştiut drept cel mai devotat idealurilor democratismului autentic şi militant activ pentru crearea României moderne. Aici, cum spuneam, poetul e necontrolat în diatribă: „Vezi colo pe urîciunea fără suflet, fără cuget,/Cu privirea împăroşată şi la fălci umflat şi buget/Negru, cocoşat şi lacom, un izvor de şiretlicuri/La tovarăşii săi spune veninoasele-i nimicuri;/Toţi pe buze-avînd virtute, iar în ei monedă calpă/Quitesenţă de mizerii de la creştet pînă-n talpă/Şi deasupra tuturora, oastea să şi-o recunoască,/Îşi aruncă pocitura bulbucaţii ochi de broască..." Am identificat, în cartea mea *Junimea şi junimismul* (1975), similitudinea pamfletară dintre această poemă şi fragmente din articolele eminesciene din *Timpul*. Să adaug, pentru fixarea fenomenului, un fragment dintr-un articol tocmai din 1883 *(Proprietatea în trecutul românesc)*, aceasta tot diatribă la adresa paşoptiştilor şi a legatarilor lui din prezent. „Dacă, la 1848, generaţia de agitatori ar fi fost compusă din oameni serioşi, cunoscători ai ţării, poporului şi datinilor lui, nu bonjurişti pomădaţi şi frizaţi, dacă ar fi fost Tudor şi nu C.A. Rosetti, acesta ar fi căutat îndreptarea în întoarcerea la trecut. Ars trebuia Regulamentul Organic ş-aşa, dar trebuia ars în favorul vechilor instituţii româneşti nu în favorul bagajului de idei cosmopolite şi *apriori* ale revoluţiei franceze". O revoluţie care voia să creeze României un alt prezent şi, mai ales, un alt viitor, care să propună recreerea „vechilor instituţii româneşti", iată, fără îndoială, un nonsens paseist. Din păcate pentru poet, cu vehemenţa sa polemică împotriva noilor instituţii, inspirate, desigur, din modelul european (cu deosebire cel francez), dreptatea istoriei era de partea liberalilor, în frunte cu I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti. Pentru că, aceştia, ca exponenţi ai unui curent de opinii, au pus, repet, fundamentele României moderne, iar marele poet nega prezentul în favoarea unui trecut aburit de istorie.

Eminescu a creat, cu verbul său înaripat, un întreg curent de idei potrivnic paşoptismului, adică prezentului, care preconiza un viitor modern şi perfect adaptat civilizaţiei europene de apus. Să spicuiesc dintre opiniile înregistrate în albia acestui curent de opinie. N. Iorga apreciază repede, în 1908, că „acel 1848 care pentru mulţi nu e o piatră de amintire, ci o piatră de mormînt". Şi iată o opinie, tot a sa, din 19 martie 1906: „S-au întors domnii aceia de la Paris, vorbind franţuzeşte perfect, ştiind toate stradele mari şi mici şi toate răspîntiile Parisului, amintindu-şi toate cursurile, bune şi rele, cunoscînd toate instituţiile, ca şi toate încurcăturile vieţii pariziene din acele timpuri. S-au întors mîndri, despreţuind pe bunicii lor, despreţuind ţerănimea barbară a acestui pămînt românesc. S-au întors ca oameni superiori, coborîţi cu hîrzobul din cer (...) Aceste împrejurimi rele (în care au asimilat cultura şi modelul civilizatoriu european – n.m.) făceau ca ei să nu vadă nimic în politică, *mai presus de anumite forme şi de anumite idei metafizice*... Au venit în această ţară cu gîndul să ridice steagul tricolor..., au adunat împrejurul ei lumea strigînd trei cuvinte străine pe care nu le înţelegeau: libertate, egalitate, fraternitate, în schimbul cărora trebuiau să se audă două vechi cuvinte româneşti: *omenie şi dreptate*. Au venit şi au făcut în Bucureşti *revoluţiune*. Nu răscoală, nu *ridicare* a poporului: *revoluţiune*... Aceasta au făcut... Aceasta o poate face tineretul înstreinat al claselor diriguitoare a unui popor cînd el pierde legăturile cu ţara în care s-au născut şi cu poporul pentru care trebuie să lupte". Chiar în aceste accente pamfletare N. Iorga recunoaştea că, în 1848, era nevoie şi de „anumite aşezămînte liberale şi de curente liberale în opinia publică". Dar, încercarea militantismului paşoptist de a crea, împotriva trecutului, un prezent înnoitor era condamnată de Iorga, din perspectiva sămănătorismului romantic retrograd: îi condamna pe paşoptişti că au voit să sincronizeze ţările româneşti de civilizaţia apuseană, în loc să le racordeze – imposibil – de vechile alcătuiri socio-politice ale trecutului. Prezentul pentru care militau revoluţionarii paşoptişti era înnoitor şi modern. Ceea ce le reproşa N. Iorga era că au desconsiderat trecutul împotriva căruia tocmai s-au ridicat luptători. Şi, într-adevăr, din zbaterea lor militantă s-a ivit România modernă a unui prezent ce refuza tocmai trecutul.

Dar, mai tîrziu, în interbelic, cînd se creaseră condiţii potrivite pentru făurirea unui model apusean de civilizaţie, inclusiv industriale, înregistrăm, surprinzător, un val obscurantist de negare a prezentului, consecinţă a spiritului paşoptist împotriva căruia se ducea o efectivă răfuială inclementă. În *Politică şi ortodoxie* din *Gîndirea* din noiembrie 1923, Nichifor Crainic scria evident cu intenţii desfiinţătoare: „Generoşii patruzecioptişti aduceau vedenia unei Românii europenizate. Ei simţeau patriotic, dar nu cugetau româneşte. Respiraseră din suflul marii revoluţii ura împotriva regimului medieval şi, Samsoni orbiţi, pentru ei surparea întregului nostru trecut însemna condiţia fără care s-ar fi putut întemeia o ţară modernă. Instituţiile lor n-au fost altoite pe trunchiurile seculare. Ei au răsădit ca nişte grădinari ce-ar ignora mediul şi clima". Şi, după ce îi socotea pe revoluţionarii paşoptişti drept potrivnici religiei ortodoxe (ceea ce nu era adevărat!), N. Crainic adăuga: „Anticlericaliştii români făceau confuzie între Roma şi Bizanţ. Greşelile Romei n-au fost greşelile Bizanţului. Ortodoxia nu s-a făcut vinovată de ciumele catolicismului". În eseul său din 1926 (fireşte, publicat tot în *Gîndirea*), *A doua neatîrnare*, eseu critic la adresa cărţii capitale a lui E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne* (1924-1926), Nichifor Crainic îi reproşa lui Lovinescu (dar pe ce ton!) că a elogiat actul istoric de la 1848, aşezat – fals – la temelia României moderne, negînd astfel întreaga tradiţie spirituală a poporului, precizînd desigur critic că „1848 e nunta poporului român revoluţionar cu latinitatea. De atunci datează destinul nostru!", îl persifla superior şi, evident, nedrept Crainic pe Lovinescu. În 1937, în eseul *Spiritualitate şi românism*, Crainic revenea asupra obsesiilor sale antipaşoptiste şi preciza: „Paşoptismul este o prăbuşire a românismului din spiritualitatea ecumenică. E naţionalist, dar nu mai e ortodox. Acum apare egoismul capitalist, politicianismul sau sacrificarea tuturor în interesul unei oligarhii, pornografia în cultură, simulacrul în instituţiile politice şi sociale. Epoca aceasta e o irupţie de porniri rele, descătuşate din disciplina spiritului creştin". Desigur şi Nae Ionescu a negat statornic prezentul înnoitor pe care voia să-l fundeze paşoptismul. Într-un eseu din 1931 (de fapt un articol publicat în *Cuvîntul*), intitulat pur şi simplu *Lichidarea romantismului 48-ist* scria pamfletar: „Toţi revoluţionarii munteni de la 48 din Franţa vin. Atmosfera publică în care aceştia au putut lucra este tot de importaţiune franceză... Şi, pe urmă, să nu uităm că, după revoluţie, constituţia noastră în fond franceză a fost, ca şi aşezarea noastră juridică sau cea şcolară". După această, să-i spun, judecată de realitate, urma rechizitoriul dur care era o definitivă – credea profesorul de metafizică – sentinţă de condamnare: „Viaţa statului nostru a fost dominată la suprafaţă de o clasă de oameni politici, ce formau oarecum opinia publică văzută, şi care, compusă în cea mai mare parte din avocaţi – oameni de concepţii şi cultură franceze – au dat aparatului nostru *formal* de stat şi vieţii publice a oraşelor o înfăţişare precumpănitor franceză. Sub această aparenţă pulsa însă cotidianul viu, gestul mărunt şi sănătos de creaţie al negustorului mare sau mic, al meseriaşului şi al plugarului care nu aveau nimic de a face cu revoluţia de la '48, cu parlamentarismul şi democraţia care-şi găsea îndestularea în munca şi ostenelile lui proprii. Iată adevărul."

Aş putea lungi pomelnicul acesta de imprecaţii la adresa paşoptismului. Inutil pentru că nu aduce nimic nou în argumentaţie şi demonstraţie. Oricum, e lămuritor faptul că un curent de opinii înaintat (paşoptismul) care a militat ardent şi util pentru modificarea radicală a prezentului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a avut parte, din partea curentelor de opinie neaoşist autohtoniste de atîta ură şi vrajbă. Tendinţa de modificare necesară a prezentului naşte, la unii, fuga de acel prezent şi cantonarea într-un trecut idealizat.

▲

București, 10 septembrie 2001

Domnului
Acad. AUGUSTIN BUZURA

Președintele Fundației Culturale Române, Editor al revistei „Dilema"

Stimate domnule academician,

Suntem surprinși de modul în care revista *Dilema* tratează Academia Română și de insultele și învinuirile aberante pe care i le aduce. Doi dintre colaboratorii dumneavoastră atacă într-un limbaj de o tristă vulgaritate înaltul for științific din care faceți parte, sub pretext că el nu a reacționat în nici un fel la apariția culegerii de articole *Naționalistul*. Suntem înclinați să punem acest neadevăr pe seama lipsei de informație a *Dilemei* și a colaboratorilor săi. Academia Română a reacționat la timpul cuvenit și a luat măsurile necesare pentru ca asemenea accidente să nu se mai producă în viitor în nici unul dintre institutele sale. Conducerea Academiei Române a dat un comunicat fără echivoc în care condamnă modul abuziv în care Centrul de istorie din Iași a folosit numele instituției noastre, iar Secția de științe istorice a publicat un text mai amplu prin care respinge categoric ideile din volumul citat. Vă trimitem, alăturat, textele respective, însoțite de declarațiile făcute de *Comunitatea Federației Evreiești din România* și a președintelui ei, acad. Nicolae Cajal. Este o datorie morală, credem, domnule academician, să publicați aceste texte pentru a informa corect cititorii revistei dumneavoastră, amplu dezinformați de colaboratorii dumneavoastră. Încercarea de a culpabiliza Academia Română ni se pare un act nedemn pentru o publicație editată de *Fundația Culturală Română*, menită, printre altele, să apere valorile spirituale românești, nu să le defăimeze. Cât privește limbajul trivial al domnilor Cristian Ghinea și Adrian Cioroianu, autorii celor două articole, el reflectă o lipsă de respect și de civilitate imposibil de admis în relațiile intelectuale. Să numești Academia Română o bătrână doamnă des violată, să insulți pe membrii ei și să invoci printr-o metaforă stupidă „armata roșie" salvatoare arată, cred că sunteți de acord cu noi, domnule academician, calitatea morală și intelectuală discutabilă a celor care semnează asemenea insanități.

Biroul Prezidiului Academiei Române

▲

© S. Ivanoschi

Biroul de Presă al Academiei Române
este împuternicit să transmită următorul

COMUNICAT

al Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române

Apariția volumului „Naționalistul", semnalat în presă, a reprezentat un lucru neașteptat pentru conducerea Academiei Române. Volumul n-a fost supus vreunei aprobări prealabile, ca titlu ori în privința conținutului și nici cel puțin Secția de Științe Istorice și Arheologie n-a fost prevenită de apariția sa. El n-a fost cuprins în planul de apariții și n-a fost finanțat de Academia Română. Autorul volumului nu aparține corpului de cercetători ai Academiei Române.

Academia Română nu se implică în probleme politice și cu atât mai puțin în activitatea unor partide. Prin apariția volumului s-a încălcat acest principiu de bază al funcționării înaltei noastre instituții. Academia Română încă de la înființarea ei este o expresie a națiunii române și-i apără valorile, dar ea nu s-a situat niciodată pe pozițiile unui naționalism extremist pe care îl respinge în mod categoric.

Până în decembrie 1989 – mai precis, în ceea ce privește Academia Română până în 1971, când Institutele de cercetări i-au fost luate, trecându-se în subordonarea fostei Academii de Științe Sociale și Politice – Institutele se găseau într-un raport de deplină subordonare. După revenirea lor în 1990 la Academia Română, ele au beneficiat și beneficiază de o autonomie funcțională. Este și cazul Centrului de istorie și civilizație europeană de la Iași.

Autonomia aceasta își are evident limitele ei. Institutele lucrează pe baza unui plan aprobat de Secția de resort, apoi de adunarea generală a Academiei Române și de conducerea acesteia. Evident, nu se practică și nu se poate practica o cenzură, dar în mod firesc activitatea Institutelor este înscrisă în planurile de lucru ale Academiei, însăși finanțarea lor depinzând de execuția acestui plan. Fiecare Institut, în virtutea autonomiei sale, poate realiza și lucrări în afara planului Academiei, unele realizate cu colaborări externe, mai ales dacă își poate rezolva problemele de finanțare. Dar, în mod firesc, conducerile Institutelor trebuie să țină la curent cu întreaga lor activitate Secția de resort, primind aprobarea ori cel puțin avizul acesteia.

În cazul discutat, acest lucru nu s-a făcut. Volumul în chestiune a fost inclus în cadrul seriei *Românii în istoria universală,* pentru care Centrul de istorie și civilizație europeană nu a cerut nici un fel de dezlegare Secției de resort.

În situația dată, răspunderea acestei apariții revine în întregime Centrului de istorie și civilizație europeană și directorului ei. Pentru acest lucru, cazul va fi supus proximei ședințe a Prezidiului Academiei Române. De asemenea, Academia va trebui să adopte, cu același prilej, reguli obligatorii privind activitatea institutelor aflate în subordinea ei, pentru ca astfel de cazuri să nu se mai poată repeta.

Secția de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române
21 august 2001

▲

© S. Ivanoschi

Academia Română
Biroul de presă
Tel. 6502530

Comunicat de presă

În legătură cu lucrarea *Naționalistul,* publicată de Centrul de Istorie și Civilizație Europeană din Iași, sub semnătura lui Vlad Hogea, Biroul Prezidiului Academiei Române ține să precizeze:

Lucrarea sus numită nu a fost editată sub egida Academiei Române, nu are aprobarea Prezidiului Academiei Române sau a Filialei Iași a Academiei Române, cum este practica curentă, și nici nu a fost tipărită din fondurile Academiei Române. Precizăm, totodată, că autorul acestui volum nu este membru al vreunui institut de cercetare al Academiei Române. Dorim să reamintim cu această ocazie că, prin statutul și vocația sa, Academia Română este străină de orice formă de partizanat politic și respinge orice manifestare cu caracter antisemit sau xenofob.

Biroul Prezidiului Academiei Române

21 august 2001

▲

Federația Comunităților Evreiești din România

Declarație

Comitetul Director al FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA a luat act cu indignare și revoltă de apariția la IAȘI în colecția „Românii în istoria universală" coordonată de prof. Gh. Buzatu, vicepreședinte al Senatului României, a unei cărți extrem de nocive intitulată „NAȚIONALISTUL", semnată de deputatul PRM avocatul VLAD HOGEA, carte care reprezintă o gravă incitare la ură rasială intrând prin conținutul ei șovin, xenofob și antisemit sub incidența prevederilor codului penal, încălcând grav Constituția României, art. 30 aliniat 7.

FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA protestează energic și cere autorităților competente să ia de îndată măsurile legale ce se impun.

Cartea care se dorește, prin intermediul girantului ei Domnul Gh. Buzatu, de a fi considerată ca o lucrare apărută „sub egida Academiei Române" nu are nimic de a face cu forumul academic, instituție care s-a dovedit mereu străină de orice partizanat politic și a respins orice manifestare cu caracter xenofob (așa cum de altfel se precizează în comunicatul de presă al Biroului Prezidiului Academiei Române din 21 august a.c.).

Este încă o dată o cale premeditată de a intra prin fraudă în atenția cititorilor.

Lucrarea „Naționalistul" constituie o gravă incitare la ură interetnică și rasială aducând un mare prejudiciu imaginii României democrate, ceea ce nu mai poate fi tolerat și trecut cu vederea.

© S. Ivanoschi

Ne exprimăm speranța că autoritățile românești vor lua măsurile îndreptățite atât împotriva autorului cât și a susținătorilor lui și vor găsi mijloacele adecvate pentru ca astfel de manifestări periculoase, defăimătoare, nocive și antiromânești în substanță să nu se mai poată repeta.

Comitetul Director al Federației Comunităților Evreiești din România
22.08.2001

▲

Nota redacției

Editorul nostru a primit textele de mai sus din partea Academiei Române. Înțelegînd să ne păstrăm deschiderea spre dialog și spre pluralitatea opiniilor, le publicăm. Dar articolele, comunicatele și replicile sînt făcute din vorbe. Dincolo de ele, rămîne *un fapt:* cineva s-a folosit în mod abuziv de numele și de prestigiul Academiei Române și trebuie să fie tras la răspundere pentru asta. Avînd acum la dispoziție toate punctele de vedere, cititorii își pot forma propria opinie.

NATO: candidatura țărilor baltice

Ieșirea din rînd

Primită cu rîvnă slugarnică, dar fără convingere, majoritatea înalților funcționari și activiști de partid sovietici nu aplica politica lui Gorbaciov. Perestroika a avut nevoie de sprijin popular măcar ca să-și popularizeze obiectivele, dacă nu și pentru a le realiza. Pentru a ocoli aparatul birocratic partizanii lui Gorbaciov au acceptat, uneori au și stimulat fronturile populare din republicile Uniunii, organisme ale societății civile care au izbutit, așa cum scrie Hélène Carrère d'Encausse, să facă „să explodeze întregul sistem politic, impunînd un pluralism de fapt, în timp ce pluralismul de drept nu va apărea decît mult mai tîrziu. În această revoluție, cadrul național, acela al republicilor, a fost deosebit de favorabil apariției și activității fronturilor. Dincolo de toate fracturile, societatea avea o aspirație comună: întărirea existenței naționale. Îndată ce devine posibilă lupta deschisă pentru dezvoltarea societății, toate problemele – democrația, progresul social, cultura, ecologia – sînt regrupate în interiorul unui unic program național. (...) Bîntuită mereu de amintirea independenței lor pierdute, societatea din țările baltice era evident mai bine pregătită decît celelalte să profite de perestroika pentru a-și rezolva problemele și aspirațiile proprii." (*Triumful națiunilor*, 1990).

Chiar și pe vremea țarilor, provinciile baltice au beneficiat de un statut privilegiat, iar, în ceea ce le privește, efectele pactului Ribbentrop-Molotov nu au fost recunoscute niciodată de Statele Unite. Egalizarea și omogenizarea aduse de soviete nu au durat destul pentru a anula trăsăturile specifice ale unor popoare străine de construcția politică, de religia și de cultura ocupantului. Partidul comunist din Estonia de pildă era altceva decît cel din Kazahstan și centrul se străduia să țină seama de diferențe dacă nu stînjeneau obiectivele majore ale politicii. La sfîrșitul anilor '80, Fronturile populare din țările baltice se bucură de o mare popularitate și din 1989, reuniți în *Consiliul fronturilor populare baltice*, adoptă o strategie comună. Partidele comuniste locale nu au însă o concepție unică: în Lituania, secretarul său, Algidras Brazauskas, (acum președinte democratic al țării) încearcă să se distanțeze de Moscova, în timp ce în Letonia, partidul comunist sabotează intransigent acțiunile frontului. În condițiile slăbirii acțiunii centrului, pe lîngă Fronturi apar formațiuni naționaliste care pun în primplan lupta pentru independență, refuzînd compromisul „largii autonomii" și, ca o contrapondere, organizațiile populației ruseștii: ele cer pe un ton imperativ sprijinul centrului, militar dacă e nevoie.

Prioritatea luptei democratice este independența națională și, după tribulații dramatice, bătălii legislative, blocadă economică, amenințări militare, țările baltice o obțin înaintea tuturor celorlalți și înainte de căderea oficială a imperiului. „În iulie 1989, statele baltice își afirmă suveranitatea și, cu aceeași ocazie, obțin dispozițiile legale ce le vor permite aplicarea ei în realitate" *(Triumful Națiunilor)*. În iunie 1990, statele baltice sînt de fapt independente, Gorbaciov fiind împăcat, probabil, în sinea lui, cu această pierdere, sperînd că exemplul baltic nu va fi contagios.

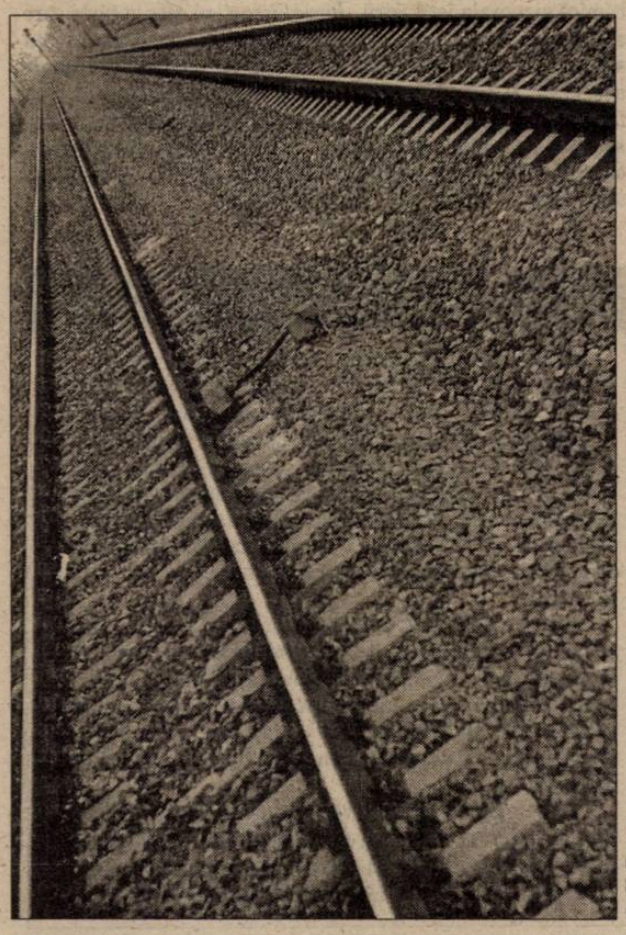

© V. Brega

În august 1991, aparențele au fost puse în acord cu esența și părea că țările baltice mai au doar un pas de făcut pentru a reintra în familia țărilor europene, pentru a-și prelua, în deplină legalitate, ambasadele de la Washington. E un pas care durează de atunci.

Demonstrații de forță

Acum, echipamentele militare plasate de sovietici în țările baltice sînt în ruină, stațiile de ascultare și stațiile radar, pe vremuri ultrasecrete, își etalează rămășițele la vedere. Nimeni nu se ocupă de întreținerea lor, țările baltice par a nu se teme de iminența unei lupte aeriene sau a încălcării spațiului aerian. „Este dovada că balticii nu consumă doar securitatea provenită din Vest, ci o și furnizează, (...) oferind sprijin uman și electronic alianței", începe revista *The Economist* analiza cu privire la perspectiva celor trei republici, foste sovietice, de a fi primite în NATO. Argumentele pro sînt destule. Împotrivă este o necunoscută: pînă unde va merge președintele Rusiei cu exprimarea atitudinii sale negative față de această extindere a alianței. „Președintele Putin pare mai puțin amenințător decît mulți dintre oficialii săi. El afirmă că nu înțelege concepția NATO și reacționează mai curînd mîhnit decît furios. Viaceslav Nikonov, un analist politic apropiat de Kremlin, spune că dacă extinderea va avea loc, Rusia își va întări forțele din regiunea Mării Baltice și poate că va decide chiar amplasarea armelor atomice în enclava Kaliningrad, teritoriu rusesc, acum fără granițe cu Rusia. Va fi desigur o demonstrație de forță. Dar una suportabilă pentru restul omenirii.

Cele trei guverne din țările baltice sînt nerăbdătoare să se alăture clubului. S-a dovedit că sînt gata pregătite să cheltuiască o mare parte din micile lor bugete pentru apărare: 2% din venitul național; echipamente, în valoare de sute de milioane de dolari, donate de Suedia, se vor adăuga în anii următori. Poate că țările baltice nu vor avea destui bani pentru a-și cumpăra avioane de luptă, dar vor fi în stare să vegheze asupra pistelor și să construiască hambarele necesare avioanelor NATO. Cauza balticilor este favorizată de Rusia, care și-a jucat greșit cărțile. Kremlinul susține în același timp că el nu amenință țările baltice (și deci nu ar fi necesar să devină membre NATO), dar că ei, rușii, au interese speciale în regiune și că aceste hălci ale fostei Uniuni Sovietice trebuie respectate (în concluzie, accesul lor în NATO ar fi o insultă la adresa Rusiei). Un respect realizat prin constrîngere și o influență nedorită sînt exact amenințările Rusiei de care țările baltice vor să se pună la adăpost prin protecția Alianței Atlantice". În conferința de presă prilejuită de încheierea vizitei sale la Helsinki, Putin a criticat sever proiectul extinderii NATO spre Est. După ce a apreciat neutralitatea Finlandei ca un element pozitiv al păstrării securității în zonă pe termen lung, el a calificat drept o eroare solicitarea celor trei țări de a se înscrie într-o alianță militară: „doar un spirit bolnav își poate închipui că din Rusia se pot ivi elemente agresive... și nu văd nici un motiv obiectiv care să împingă statele baltice în NATO". (*Le Monde*, 5 septembrie 2001).

Starea de fapt

Comparate cu alte țări devenite independente după prăbușirea Uniunii Sovietice și chiar cu Rusia însăși, cele trei țări de la Marea Baltică sînt un exemplu pozitiv de integrare economică și de evoluții politice pozitive: cu unele poticneli în elaborarea unei legislații acceptabile pentru fostele minorități devenite majoritate și pentru fosta majoritate devenită minoritate (rușii), s-a izbutit aici chiar perspectiva optimistă a instaurării statului de drept. Dar probleme persistă: „Tallin, Riga și Vilnius sînt exponatele amăgitoare din aceste țări: turiștii și vizitatorii oficiali sînt fermecați de arhitectura, de amabilitatea multilingvistică, sînt seduși de restaurantele bune și de hoteluri. Dar la marginile acestor capitale prosperitatea dispare în cartierele de locuințe întunecate, fabrici decrepite, drumuri pline de hîrtoape. Mai departe, în sate, în special în Lituania și Letonia, situația e și mai rea. La fel ca în Rusia, în sate nu există servicii publice, populația le părăsește și alcoolismul face ravagii. Micile proprietăți care au înlocuit colhozurile erei sovietice sînt pitorești, dar nu pot asigura stăpînilor lor mai mult decît un venit de subzistență, circa o sută de dolari pe lună sau chiar mai puțin. S-a uitat faima puternicelor cooperative de dinainte de război care au asigurat prosperitatea industriei alimentare (unt și carne de porc). Orașele sînt sărace și oferă puține locuri de muncă. Chiar și în Estonia, cea mai mică și cea mai prosperă dintre cele trei țări, se pot observa mari diferențe de venit. La Tallin, la sfîrșitul anului trecut, salariul mediu era de 359 dolari, în timp ce în Sudul sărac era de 205 dolari.

Desprinderea de Rusia și de ruși nu a dus la o receptivitate sporită față de Occident, ci la consolidarea unei mentalități autarhice, poate firească după ce colectivitatea a constatat că, în momentele de cumpănă legea celui mai tare adversar se impune aliaților puternici și îl lasă singur pe cel mai slab. „Într-un anumit fel, scrie observatorul revistei *The Economist*, crește sentimentul izolării. Numărul celor care vorbesc sau înțeleg limba rusă a scăzut brusc, iar tinerii nici măcar nu încearcă. Dar rusa nu a fost înlocuită cu altceva. În afara marilor orașe, engleza a pătruns foarte puțin. Alte limbi străine (chiar și cele ale vecinilor foarte apropiați) nu sînt deloc vorbite. E păcat. Pentru ca să poată prospera, națiunile mici trebuie să fie poliglote".

Din punct de vedere politic, țările baltice au parcurs cicluri complete: de la ambiguitățile guvernelor ivite din fronturile populare, la reformiști radicali pentru ca unii dintre ei să revină la figurile familiare ale comuniștilor reciclați în social-democrați reformatori. Dar nici una dintre aceste variante nu mai trezește entuziasm. „În urmă cu zece ani, oamenii își doreau cu intensitate să aibă încredere în politicieni. Cei care își riscaseră viața sau suferiseră deportarea pentru a se elibera de sub ocîrmuirea rusă erau gata să accepte modificări economice radicale. Dar conducătorii din toate cele trei țări nu erau pregătiți să facă față schimbărilor din lumea de după războiul rece. Foștii disidenți s-au dovedit a fi cîrcotași și ineficienți la putere. Tipologia sovietică și-a infiltrat vechile obiceiuri din trecut: lăcomia, aroganța, secretomania. Corupția și incompetența rezultate au diminuat încrederea publicului. Privatizările necinstite, rapacitatea în folos propriu și îngrijorătoarea inaptitudine a politicienilor de a transmite mesaje electoratului au dus la oboseală și dezamăgire. Chiar și în Estonia, care privită din afară, arată un guvern talentat și reforme de succes, politicienii de la conducere sînt acuzați de aroganță și ineficiență. Unii cetățeni din țările baltice votează cu picioarele. În Lituania, un funcționar guvernamental de rang superior recunoaște că dintr-un total al populației de 3,7 milioane de locuitori, 200.000 au emigrat de cînd s-a dobîndit independența. Guvernarea haotică diminuează încrederea străinilor, chiar și a celor cu prejudecăți pozitive. De exemplu, Finlanda a echipat granița Estoniei și i-a antrenat pe grăniceri. Relațiile dintre cele două țări ar putea fi un model pentru Europa de după comunism. Dar mari cantități de heroină și amfetamine ajung la Helsinki din Estonia. Asemenea probleme trebuie rezolvate înainte de acceptarea țărilor baltice în sînul Uniunii Europene".

Rămășițele nopții

Rusia și rușii sînt principala problemă a țărilor baltice. În aceste țări trăiesc aproximativ 1,5 milioane de ruși, o cincime din totalul populației. Aproximativ 150.000 sînt cetățeni ruși, aproape jumătate au cetățenia țărilor unde locuiesc, iar peste 700.000 sînt fără cetățenie. „Ei au pierdut cetățenia Uniunii Sovietice, cînd aceasta s-a prăbușit, dar fie din apatie, fie din principiu, nu au făcut nimic pentru a deveni cetățeni ruși sau ai noilor lor țări. Atît ei, cît și cetățenii ruși nu au acces la unele funcții și nu au drept de vot în alegerile naționale. Kremlinul consideră că nu e corect. Estonia și Letonia cred (și tacit și Occidentul) că ar fi și mai puțin corect ca migranții epocii sovietice să se bucure de aceleași drepturi ca popoarele colonizate de ei". Potențialul de criză este, totuși, redus. Nivelul de trai din țările baltice este mai ridicat decît cel din Rusia, ceea ce e un argument pentru a rămîne pe loc și, cînd rușii din aceste țări se simt persecutați, privirea lor se îndreaptă spre Bruxelles și nu spre Moscova.

Deși statuile lui Lenin au fost de mult înlăturate, deși comunismul din țările baltice părea doar o fațadă prost vopsită, moștenirea sovietică este încă puternică: „Nici o altă țară candidată la Uniunea Europeană nu a suferit trauma aplicării integrale a stalinismului. Au fost o parte a Uniunii Sovietice, nu a regiunii controlate de ea. «În curînd, Estonia ca stat va fi pregătită pentru Europa, dar nu și ca societate », scria un jurnalist, Andres Langemets. Egidisjus Aleksndravicius, șef al unei fundații, observa că studenții din anii terminali sînt «încă sub influența socialismului... pentru ei statul este încă foarte important și responsabil de totul; responsabilitatea personală este foarte slabă». Va fi greu de înlăturat acest mod de a gîndi. Dar va fi mai ușor dacă statele baltice vor fi solid ancorate de Occidentul democratic și prosper în timp ce ei se vor ocupa de asta. Sînt foarte aproape de acest scop; și dacă se ține seama de istoria lor frămîntată și de geografia lor precară, e mai mult decît se putea spera acum zece ani".

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Bogdan SUCEAVĂ

eresuri

http://www.revistarespiro.com

Acasă, într-un Macondo virtual

http://www.cambio.com.co

Cititorii români ai lui Gabriel García Márquez ar putea fi interesaţi de revista columbiană *Cambio*, al cărui sit conţine, pe lîngă ample comentarii de politică columbiană, şi informaţie literară. Echipa de ziarişti pe care Gabriel García Márquez a reunit-o la *Cambio* este excelentă, aşa cum ne dăm seama citind comentariile semnate de Héctor Rincón, Héctor Abad sau Mauricio Vargas. Dar nu despre ei aş dori să istorisim aici, ci despre rubrica *Gabo contesta*, o secţiune a revistei unde Gabriel García Márquez răspunde direct întrebărilor cititorilor. Şi nu evită întrebările delicate. În urmă cu cîteva luni a fost întrebat de către un cititor dacă personajul Jeremiah de Saint-Amour, din primul capitol din romanul *Dragostea în vremea holerei*, nu a dispărut prea repede din roman. Întrebarea a fost un prilej pentru romancier să descrie faptul real de la care a plecat ficţiunea. Pe cînd Gabo, scriitorul de mai tîrziu, avea doar patru ani, avea să-l însoţească pe bunicul său la o partidă de şah interminabilă. Oponentul bunicului era un personaj pitoresc, de origine belgiană, care se stabilise în Aracataca după primul război mondial şi care era cunoscut sub numele de don Emilio. În casa lui se aflau peisaje marine, fotografii de copii la vîrsta primelor comuniuni, mobile de epocă şi multe alte obiecte de utilitate incertă. „Bunicul mi l-a prezentat cu modul său natural de a trata copiii drept adulţi," îşi aminteşte azi Gabriel García Márquez. Don Emilio a răspuns la salut, apoi nu s-a mai întors către micul Gabo vreodată, preocupat de alte lucruri destinate oamenilor mari, între care şi şahul. În tot acest timp, Gabo i-a privit atent părul, gesturile de lup de mare la bătrîneţe, ochiul bolnav, i-a remarcat invaliditatea. Lui Gabo nu i-a scăpat nici pasiunea lui don Emilio pentru filmele de la sfîrşit de săptămînă. Mai tîrziu, bunicul va găsi o frază indirectă pentru a-l anunţa pe Gabo că prietenul lor s-a stins: „Sărmanul don Emilio, nu va mai juca niciodată şah." Din această imagine îndepărtată, romancierul va realiza, după şase decenii, introducerea în atmosferă necesară romanului *Dragostea în vremea holerei*.

G. García Márquez mărturiseşte că s-a temut de un lucru: cititorii unei poveşti de dragoste ar fi putut fi plictisiţi de primele patruzeci de pagini în care nimeni nu se îndrăgosteşte de nimeni. E o introducere cu risc asumat. „Soluţia, m-am gîndit atunci, era să creez un personaj fulminant şi impunător care să captiveze cititorul de la prima linie şi să-l poarte în siguranţă pînă acolo unde iubirile celor doi protagonişti principali îşi vor fi aflat un domeniu propriu." Aceasta este, aşadar, realitatea din spatele construcţiei literare. Cu toată argumentaţia interesantă nu doar pentru exegeţi, ci şi pentru noi, cititorii obişnuiţi, Gabriel García Márquez încheie întrebîndu-se dacă nu cumva, totuşi, personajul Jeremiah de Saint-Amour nu a ieşit din roman prea devreme şi dacă nu cumva observaţia primită prin e-mail nu e întemeiată.

Aceasta a fost doar una dintre confesiunile literare pe care autorul *Veacului de singurătate* le pune la dispoziţia cititorilor prin intermediul sitului revistei sale, *Cambio*. Un alt detaliu demn de menţionat aici e cel al prezenţei unor personaje istorice reale în proza lui G. García Márquez. Ducele de Marlborough care apare în *Veacul de singurătate* este John Churchill, general englez din secolul XVIII, strămoş direct al lui Winston Churchill. El a rămas în memoria copiilor din Aracataca printr-un cîntecel: *„Mambrú se fue a la guerra qué dolor qué dolor qué pena."* („Mambrú a fost la război ce durere ce durere ce suferinţă" – unde Mambrú e numele popular al ducelui în chestiune). E vorba de o altă amintire din vremea cînd Gabo avea patru ani.

Cu totul diferită este situaţia cu Joseph Conrad, care apare în capitolul final din *Dragostea în vremea holerei*. Adevărul documentar e că Joseph K. Korzeniowski a fost implicat în 1875, în portul Santa Marta, Columbia, la bordul navei franceze *Saint Antoine*, în traficul de arme destinate războiului civil. În acest caz, G. García Márquez nu a inclus într-unul din romanele sale un episod filtrat prin experienţa personală, ci unul documentat. Cu acest prilej, G. García Márquez observă că Joseph Conrad va descrie, 25 de ani după vizita sa în Columbia, portul caraibian Zulaco, de o fidelă asemănare cu situarea geografică a portului Santa Marta.

În ultima vreme, *Cambio* a publicat mai multe pasaje memorialistice ale lui G. García Márquez. La începutul lui iulie, am putut citi istoria celui mai vechi manuscris al *Veacului de singurătate* care s-a păstrat pînă astăzi.

P.S. La finele lui decembrie 2000, revista *România literară* nr. 51-52 publica un material atribuit lui G. García Márquez. E vorba despre un text al cărui titlu în românește a fost: *Dacă Dumnezeu mi-ar oferi încă o bucată de viaţă*. Faptul că textul respectiv nu a fost scris de Gabriel García Márquez se putea verifica imediat. Paradoxal pentru cititorii *României literare* e faptul că revista bucureşteană l-a publicat la un moment cînd era de notorietate faptul că textul respectiv **nu** aparţinea lui García Márquez. Iată, de pildă, ştirea postată de CNN pe 11 decembrie 2000 la pagina:

http://www.cnn.com/2000/books/news/12/11/colombia.garcia.marque.ap/

Acolo întîlnim declaraţia lui G. García Márquez care a spus: „Singurul lucru care mă îngrijorează e că voi muri cu ruşinea că lumea ar putea crede că am scris ceva atît de lipsit de gust. L-am citit nu cu mult timp în urmă şi ce mă surprinde cel mai mult e că cititorii mei ar fi putut crede că a fost scris de mine." ▲

Valeriu NEGRU

bon de lectură

Tablete din Orientul de Mijloc

Editura Clusium, din Cluj Napoca, ne prilejuieşte o plăcută întîlnire cu noua carte a lui Victor Rusu, *Jurnal israelian*. Îl cunosc pe Victor Rusu de peste o jumătate de secol. În tinereţe am lucrat cîţiva ani buni în aceeaşi redacţie. Atunci, purta nişte ochelari cu lentile groase, în cercuri concentrice, care îi dădeau un aer simpatic de buhă ageră şi vigilentă, atentă la mişcări doar de ea văzute în opacitatea nopţii. Mi se părea că ochelarii îi conferă o capacitate rară de a trece dincolo de stratul superficial al lucrurilor şi de a descoperi, acolo, altceva decît presupune, de obicei, gîndirea comună.

Astăzi, Victor Rusu nu mai poartă ochelari, dar scrisul său confirmă deosebitele calităţi pe care mi le-a dezvăluit încă din vremea aceea. Cartea lui se numeşte *Jurnal israelian*, deşi nu este în totalitate israelian şi nici un jurnal în accepţia obişnuită a termenului. Acest jurnal nu este nici egocentric, nici cronologic. Victor Rusu nu se socoteşte eroul principal al scrierii, nu-şi povesteşte micile sau marile aventuri, în ordinea impusă de trecerea timpului. De altfel, vorbeşte destul de puţin despre el însuşi, acordîndu-le altora o atenţie predilectă şi un spaţiu generos. Cartea este alcătuită din tablete (alţii, înaintea mea, le-au numit „consemnări", „mini-povestiri", „*flash*-uri") născute din vîna gazetărească de excepţie a autorului. Victor Rusu este ziarist, dar un ziarist evreu, născut în România. De acest triplu blestem nu poate scăpa. Sînt sigur că nici nu a vrut vreodată să scape. Meseria şi-a ales-o îmboldit de un spirit iscoditor acut şi de o combativitate onestă (care nu-l vor părăsi, sper, niciodată), iar dubla apartenenţă spirituală i-a fecundat în permanenţă gîndirea şi acţiunea. Jurnalul este scris sub semnul acestor trei coordonate de identitate.

Într-una dintre tablete, „Partidul moderaţilor", vorbind despre cei 400.000 de evrei români din Israel, Victor Rusu constată că trăsătura definitorie a imigraţiei româneşti este *moderaţia*.

„(...) Fanatismul religios le este cu totul străin. Nu sînt bîntuiţi de stări extatice, nu suferă de halucinaţii mesianice. (...) Cu poliţia vin în contact numai atunci cînd îi calcă hoţii. Cei mai mulţi nu au urcat niciodată treptele tribunalului, abaterile lor de la lege – atunci cînd se produc – privesc circulaţia, uneori fiscul. (...) Spiritul de moderaţie îi plasează pe «români» şi în sfera economică pe o treaptă intermediară. (...) Sînt bine reprezentaţi în spitale şi în unităţile industriale, în reţeaua de desfacere şi prestări de servicii.

Dar în viaţa politică? Acesta e mai ales domeniul unde spiritul de moderaţie îşi află afirmarea sa plenară. Extremismul, de orice culoare, nu numai că nu-i atrage, dar aş spune că le repugnă."

Nu ştiu cîţi dintre evreii români din Israel sînt dornici de introspecţii şi cercetări caracterologice. Cei care o fac au descoperit, probabil, că moderaţia lor poate fi înţeleasă şi ca expresie a îmbinării spiritului neliniştit evreiesc, permanent înclinat către înnoirea formulelor de viaţă şi gîndire, cu scepticismul pozitiv românesc, cu o anume reticenţă cuminte, faţă de schimbările pripite, ale căror rezultate sînt greu de prevăzut.

În jurnalul său, Victor Rusu se ocupă, cu osebire, de problemele israelienilor, dar nu-i neglijează nici pe alţii. O face, pentru toţi, cu un spirit critic ascuţit, fiindcă, după spusele lui, „domeniul oamenilor presei este patologia societăţii". Totuşi, usturimea tăieturii este mai totdeauna domolită de umorul său cu totul aparte. L-aş numi un „umor din ricoşeu". Victor Rusu ne povesteşte întîmplări şi ne raportează stări de lucruri demne de toată ironia, dar pentru a ajunge la concluzia mustrătoare şi hazlie a relatării, ne trimite, de multe ori, la poanta unei binecunoscute anecdote care rezumă ideea comică şi morala istorisirii. *Jurnal israelian* este o carte care suscită un interes intens şi imediat, fie că cititorul acceptă sau nu punctele de vedere ale autorului. Pentru că trebuie observate şi petele din soare, i-aş reproşa prietenului meu faptul că nu ne-a oferit subsoluri explicative pentru termenii specifici israelieni. Noi, cititorii români, ne-am descurcat cu oarecare dificultate. În ediţia a doua a jurnalului, va remedia, sper, acest neajuns. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Comunicare, comunicări, comunicate

Tocmai cînd voiam să scriu despre una dintre cele mai frumoase reclame difuzate pe posturile noastre TV *(Dialog – Totul în jur e comunicare)* se întîmplă că nu pot. Din două motive: unu – în noaptea asta la trei e programat un cutremur, eveniment care trebuie petrecut, firește, în familie; doi – s-au împlinit cinci ani (nici mai mult, nici mai puţin) de cînd spălăm cu *Ace*, eveniment ce se sărbătoreşte în grup, într-o adevărată frenezie dionisiacă, de vreo cîteva săptămîni încoace (dacă ne uităm prea mult la televizor şi nimerim una din ultimele două spoturi publicitare lansate în cinstea menţionatului înălbitor). Ceea ce mă face să nu mai fiu foarte sigură: totul în jur e comunicare, comunicări sau comunicate?

Totuşi, există un lucru de care sînt sigură: o societate postcomunistă, oricît de originală ar fi, îşi păstrează (sub o formă sau alta) înălbitorii ei (1 Mai, 23 August etc.). Altfel de ce aş vedea la televizor o mare de gospodine isterizate, agitînd la unison eşantioane de aşternuturi înălbite şi răsînălbite cu *Ace*, aclamînd disciplinat discursul de celebrare a cinci ani de cînd acesta a intrat în viaţa lor? Să-mi fi scăpat nota de ironie din imaginaţia copywriterului? Sau din a mea?

Oricum ar fi, ritualurile comuniste trăiesc bine merci în subconştientul colectiv şi aş spune că au o viaţă interesantă. Sau noi murim de plictiseală.

Adunările festive, meetingurile, manifestaţiile, parăzile ş.a.m.d. erau unul din punctele forte ale sistemelor totalitare. Un punct de strînsă coeziune în jurul cozii. Ceea ce nu înseamnă că ele nu îşi găsesc echivalenţi în democraţie. Îşi găsesc. Dar pe lîngă rostul politic, de ocupare a timpului şi libidoului indivizilor, mai capătă şi nu sens: grupuri de sprijin, asociaţii, comiţii etc.

Îmi este foarte clar de unde venim. Dar aşa, strîns veniţi în jurul unui înălbitor, mă întreb sincer în ce *sens* ne îndreptăm? ▲

Dilema vă recomandă

● Constantin Stan, *Provizoriu, Sud (Libertate supravegheată)*, Editura Paralela 45. Schiţele şi nuvelele pline de viaţă, tristeţe şi refuz, gingăşii timide şi sictir rece, scrise pînă în '89 şi nemodificate de un optzecist viguros – un realist critic, după vechiul canon – care nu vrea să facă „un merit sau o nefericire din faptul că tinereţea noastră s-a petrecut în anii socialismului... Numai proştii fac socoteli de felul ce-ar fi fost dacă s-ar fi născut în altă perioadă. Eşti ceea ce-ţi rămîne după ce nu mai eşti tînăr". (Radu Cosaşu)

● Adresa http://www.ceausescu.org/caligula.htm. O comparaţie între Nicolae Ceauşescu şi Gaius Caesar Germanicus (mai cunoscut sub numele de „Caligula") O excelentă comparaţie, haios-cinic-iritantă. Se încheie cu urarea: „Să sperăm că nu va mai veni unul care să-l întreacă pe Ceauşescu aşa cum el l-a întrecut pe Caligula". (Cristian Ghinea)

● De elogiat, într-adevăr, maniera meritorie în care Radio România Cultural şi Radio România Muzical au însoţit, pe perioada desfăşurării sale de pînă acum, Festivalul „George Enescu". (Adrian Cioroianu)

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Fîlfîitul funest al „Liliacului“

Exuberanţa muzicii lui Johann Strauss acoperă cu un strat gros de fard cinismul subiectului operetei-tip a culturii vieneze, „Liliacul“. Pe ritmuri de vals, polcă, galop şi ceardaş, sumbra dramă a resentimentului îşi urmează, implacabilă, cursul. Dr. Falke (Olaf Bär), expus ridicolului de a traversa oraşul deghizat în liliac, nu-i iartă aristocratului Gabriel von Eisenstein (Christoph Homberger) umilitoarea farsă şi se răzbună, lovind în punctul sensibil: relaţia dintre Gabriel şi soţia sa, Rosalinda (Mireille Delunsch). Aceştia formează un cuplu de juisori superficiali, inteligenţi şi cinici, amatori de distracţii (ne)vinovate, cu păstrarea prudentă a aparenţelor. Ei sînt fluturi care dansează în jurul flăcării, riscînd să se ardă, nu lilieci care complotează în întuneric.

Regizorul Hans Neuenfels nu a montat, ci a de-montat, a deconstruit „Liliacul“ la festivalul de la Salzburg, ediţia 2001, care încheie „era Mortier“. După zece ani de conducere eficientă şi autoritară, Gérard Mortier se retrage printr-un gest provocator, punînd să se reprezinte – pentru prima dată în festivalul aflat sub egida lui Mozart – o operetă, tocmai „opereta naţională“, într-o versiune dură, scrîşnită, politizată. Mortier îşi dublează demersul prin declaraţii publice, în care condamnă reacţionarismul austriac, reflectat de votul acordat extremei drepte şi deplînge încremenirea orizontului de aşteptare al publicului în conformismul *gemütlich*, rămas neschimbat din vremea lui Gustav Mahler şi Karl Kraus.

Populara uvertură executată de orchestra condusă de Marc Minkowski este însoţită de o scenă de balet, în care se înfruntă simbolic fluturele cu liliacul. Acţiunea este transpusă în anii 'treizeci, în timpul crizei economice premergătoare de dezastru politic, cînd „fluturii“ sfidează prin frivolitate opulentă condiţia precară a „liliecilor“. La balul contelui Orlofski (David Moss) evoluează, în jurul eroilor principali, o masă nemulţumită de figuranţi cu aer ameninţător (costumaţi de Reinhard von der Thannen). Pentru destindere, contele distribuie droguri „la tot cartierul“, dar petrecerea rămîne tensionată: zgomote neliniştitoare şi focuri de armă însoţesc muzica, iar, la momentul culminant, o mare de flăcări cuprinde acoperişul palatului.

Poliţia, reprezentată de Frank, directorul închisorii (Dale Duesing) şi de gardianul Frosch (Elisabeth Trissenaar) are grijă ca efervescenţa să nu debordeze. Ca şi-n *D'ale carnavalului*, petrecerea sfîrşeşte la pîrnaie. De altfel, intriga porneşte de la jignirea adusă de Eisenstein unui poliţist, tratat drept „comunist“. Închisoarea, unde Eisenstein trebuie să-şi ispăşească, după bal, delictul de lez-autoritate, nu este deloc una „de operetă“, ci sumbră şi opresivă, cu gardieni brutali, ca un lagăr de concentrare. Regizorul amplifică rolul episodic al lui Frosch, transformîndu-l pe acesta într-un comentator al acţiunii, cu texte redactate ad-hoc sau preluate din Karl Kraus ş. a., interpretate în stil brechtian impecabil de Elisabeth Trissenaar în travesti. Textele iau în răspăr convenţiile operetei, subminează imersiunea publicului în delectare, aşa cum face şi Gombrowicz în *Opereta*.

Îndrăzneala regizorului nu se opreşte la nivelul dramaturgic, ci se încumetă să problematizeze, pînă la un punct, chiar muzica lui Strauss. Partitura contelui Orlofski, de obicei interpretată anodin de o cîntăreaţă în travesti, devine de nerecunoscut. David Moss îşi dovedeşte experienţa acumulată în domeniul muzicii contemporane, transformînd ariile straussiene în ansambluri insolite de sonorităţi expresive. El întrerupe momentul coregrafic *Kaiserwalzer* (cîntat în versiunea uşor parodică a lui Schönberg, acesta fiind, în prealabil, prezentat ca mare compozitor modern, evreu etc.) printr-o explozie de isterie, gonind invitaţii, orchestra şi publicul... în pauză.

Din păcate, restul intervenţiilor muzicale sînt mult mai puţin spectaculoase, regizorul lăsînd faimoasele arii să se desfăşoare după tipic şi mulţumindu-se să le le contrapuncteze cu un joc de scenă cîteodată polemic. Astfel, ceardaşul Rosalindei – admirabil interpretat de Mireille Demunsch – este comentat coregrafic ca manifestare naţionalist-vulgară, aptă de a genera acte de violenţă. Rezultă un clivaj între demersul regizoral şi cel muzical, clivaj sancţionat prompt de public. Acesta din urmă, jignit în sentimentele sale tandru-conservatoare, incitat şi de declaraţiile provocatoare a lui Mortier, a părăsit sala – în parte, înainte de final – într-un amestec de aplauze şi huiduieli, primele vizînd muzica, ultimele, mizanscena. Demisia ostentativă a lui Mortier, ca orice divorţ, lasă năduful să izbucnească din ambele părţi.

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Prieteni noi: Bridget şi Shrek

Nu ştiu alţii cum sînt, dar în ceea ce mă priveşte, nu trecuseră decît vreo cinci minute din BritRom-Com-ul (sau comedia romantică britanică) *Jurnalul lui Bridget Jones sau Cum stai cu dragostea?* / *The Bridget Jones Diary*, cînd am simţit că ceva cedează – probabil aşchia aceea de gheaţă pe care (am fost adesea informat) cronicarul de film o poartă în piept în loc de inimă – şi m-am pomenit vorbind (în gînd) cu eroina filmului: „Gata, m-ai cucerit, poţi să faci ce vrei cu mine!“ Pe ecran se întîmplaseră deja destule: un fel de zeiţă a gafei (ce se lasă cu tăceri jenate şi priviri dezaprobatoare şi dă aripi unei comedii englezeşti), Bridget (Renée Zellweger) trecuse prin cîteva situaţii penibile la o petrecere; o căutătoare disperată a bărbatului perfect (sau măcar *posibil* – adică mai puţin porc şi măgar decît ceilalţi), Bridget îl întîlnise pe Mr. Darcy (Colin Firth) – şi *nu* fusese *coup de foudre*, ea spunînd cîteva prostii, iar el purtînd un pulover ridicol, decorat cu un ditamai cap de ren. Şi acum, iat-o singură în dezordinea camerei ei, într-o orgie de autocompătimire, ascultînd, fredonînd şi plîngînd pe muzica ideală pentru astfel de orgii („*All by My-se-eeelf...*“): Bridget Jones. De vreo doi ani trecută de treizeci – limita acceptată pentru o femeie singură. Cu un număr de kilograme peste ceea ce moda (care n–are altceva mai bun de făcut decît să strice vieţile oamenilor) le-a învăţat pe femei că le place bărbaţilor. Cu un anumit număr de ţigări în plus (sau în minus, depinde de diferenţa dintre o zi proastă şi una foarte proastă) faţă de cele cîteva zeci pe care le fumează oricum, indiferent de zi. Cu o slăbiciune pentru alcool. Cu o slăbiciune pentru pieile de banană pe care viaţa le tot aruncă sub picioarele romanticilor nepocăiţi – Bridget alunecă pe toate. Cu o gură slobodă. Cu un jurnal în care se simte încă şi mai slobodă – toate reacţiile şi părerile incomode şi caustice pe care, în societate, le cenzurează la timp, zburdă în paginile acelea. Irezistibila Bridget Jones, creaţia jurnalistei Helen Fielding, al cărei roman (din 1996) a fost aplaudat de Salman Rushdie – „Chiar şi bărbaţii vor rîde.“ Bridget Jones, antitalent culinar (sau bucătăreasa de vis, pentru cei care visează supe albastre). Bridget, care poate gîndi şi scrie lucruri terifiante despre bărbaţi, iubire, cupluri stabile, dar care nu s-a acrit. E o eroină autentică, veterana atîtor războaie erotice pierdute – şi încă n-a cedat. Cu tot cu jurnalul şi nevrozele şi fanteziile în care sfîrşeşte devorată de cîini fioroşi, e încă acolo, pe cîmpul de luptă, căutînd un bărbat pentru care să facă toate lucrurile absurde (de exemplu, să alerge prin ninsoare într-o ţinută sumară) despre care e vorba în cîntecele siropoase. Dar în loc de un astfel de bărbat, ea dă peste şeful ei (de la editura unde lucrează, lansînd cărţi cu titluri ca „Motocicleta lui Kafka“). E interpretat de Hugh Grant şi e genul de tip căruia feministele i-ar lipi fotografia pe toate zidurile, dar numai cu inscripţia: „Scuipaţi aici.“ Şi ar merita acest tratament: abilitatea lui de a aduce o femeie acolo unde crede el că îi e locul (numai în pat, deşi merge şi podeaua) nu-i egalată decît de capacitatea lui de a o minţi şi trişa. Şi apoi, e genul de tip care declară nonşalant, în legătură cu victimele din Cecenia: „Jones, mi se rupe.“ Jones nu-i o biată victimă a bărbaţilor; ea bănuieşte – ba nu, ştie de la început – că asta-i atitudinea lui faţă de multe lucruri care pentru ea contează, dar intuiţie sau nu, feminism sau nu, instinct de conservare sau nu, e *umană* – şi apoi, el e *Hugh Grant*! Din fericire, mai e pe-acolo şi Mr. Darcy/Colin Firth, care l-a jucat pe soţul încornorat din *Pacientul englez* şi – mult mai important – a jucat un alt Mr. Darcy în serialul BBC *Mîndrie şi prejudecată*. E una din poantele mai sofisticate din film şi trimiterea nu e gratuită. Pînă la urmă Bridget, în goana ei frenetică după o partidă (sau relaţie – echivalentul modern al acelui cuvînt desuet), e o urmaşă demnă a eroinelor lui Jane Austen. Sigur, îmi puteţi aminti că în opera lui Jane Austen nu prea voi găsi pe cineva care să spună „mi se rupe“ cu o asemenea voluptate, iar eu vă pot răspunde că Jane Austen nu scria despre şi pentru inimile înăsprite (dar supuse aceloraşi elanuri; şi în plus, se mai rup şi ele) ale marilor oraşe din anul 2001. Şi o altă poantă cu circuit închis, dar savuroasă: cel mai celebru admirator al lui Bridget, Salman Rushdie, apare în film. Combate amical „concepţia lui Martin“ (Martin Amis, prietenul său şi celălalt megastar al literelor britanice) despre proza scurtă, e întrebat de eroină (care s-a pregătit serios înainte de a-i adresa cuvîntul) unde e toaleta, şi pare şocant de *inofensiv* (văzîndu-l, e imposibil să nu te gîndeşti la isteria criminală care acum cîţiva ani încă mai înconjura un anumit roman al său).

Shrek

E filmul ei. Renée Zellweger a muncit din greu la accentul ei londonez (s-a născut în Texas), la fiecare grimasă pe care Bridget o opune fiecărei lovituri administrate de soartă, la kilogramele în plus de care avea nevoie – doar sînt un laitmotiv al jurnalului. Dar truda nu se vede, aşa cum nu se vede faptul că realizatoarea (Sharon Maguire) se află la debut în ficţiune. Bridget e cuceritoare de la început, de cînd o vedem plîngîndu-şi de milă în camera ei. (Pare un truc atît de simplu pentru a aduce un personaj la viaţă – mă întreb de ce nu se gîndesc la el mai mulţi scenarişti; e la fel de eficient ca celălalt truc vechi – pune un personaj să spună un banc, merge şi unul prost, care nu amuză pe nimeni, şi în clipa aceea personajul va învia.) Şi un cuvînt despre acei spectatori, mai ales cupluri, care se tot minunau în timpul filmului: „Dar ce grasă e!“ Comentariile lor nu fac decît să confirme cee ce spune Bridget, atunci cînd bodogăne condescendenţa nesuferită de care poate da dovadă un cuplu stabil şi blindat în stabilitatea lui. Filmul nu e profund şi nici perfect, dar are mult din candoarea personajului titular. Pare a-ţi transmite: „Putem fi prieteni. Şi dacă te-apuci să-i iei la bani mărunţi, nici prietenii tăi cei mai buni nu mai sînt perfecţi. Şi dacă ar fi, nu i-ai merita.“ Ceea ce iarăşi nu-i profund, dar e adevărat.

Să lăsăm perfecţiunea în seama personajului negativ din lung metrajul animat şi uimitor de tridimensional *Shrek*: o combinaţie de Napoleon, Hitler şi Michael „Eu-tai-şi-spînzur-la-compania-Disney“ Eisner, lordul Farquaad persecută toate făpturile non-umane – adică de basm – din regatul său. Şi are pe cine persecuta, dat fiind faptul că e imposibil să păşeşti în regatul său fără să te calci pe picioare cu alde Albă-ca-Zăpada şi cei şapte pitici, Omul-brioşă şi Omul de turtă dulce, lupul care a mîncat-o pe bunicuţă (şi pe Scufiţa Roşie, judecînd după absenţa ei), Pinocchio, broasca Robin Hood cu gaşca, felurite vrăjitoare şi animale vorbitoare. Lipseşte însă Făt-Frumos, ale cărui funcţii sînt preluate, fără tragere de inimă, de Shrek cel din titlu, un căpcăun verde şi ursuz, cu vocea lui Mike Myers şi un accent scoţian simpatic – uite-l, nu e – care pleacă şi revine. Ca şi Bridget Jones, Shrek ne cîştigă simpatia imediat; facem cunoştinţă cu el într-un moment de intimitate: citeşte o carte de poveşti, apoi rupe o pagină (chiar cea cu prinţesa zăvorîtă în turn şi păzită de balaur), pentru că altă hîrtie igienică nu are. Gag iconoclast care dă tonul filmului (produs nu de Disney, ci de DreamWorks), pentru că de o soartă similară vor avea parte multe dintre clişeele Disney, atacate într-un spirit de hai-să-vedem-cum-putem-întoarce-pe-dos-şi-chestia-asta, cu imaginaţie, cu exuberanţă, cu plăcerea de a şoca, dar atenţie! – nu există nimic *acru* în spatele gagurilor (aşa cum nu există nici la Bridget). Cinismul dezarmant e folosit ca să alunge aburii de kitsch pios în care îşi păstra Disney mesajele, morala, valorile umane, apoi cinismul e dezarmat, astfel încît mesajul de aici (cum ar spune Rushdie: „Jos cu tirania frumuseţii fizice, a perfecţiunii şi a purului, trăiască diferenţa, diversitatea şi corcitura!“) pare proaspăt şi înduioşător. Şi dacă există, printre petardele comice aruncate în *Shrek*, vreuna care să rateze explozia, probabil că mă simţeam prea bine ca s-o observ.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Senzaţii de toamnă

Am învăţat, cu toţii la şcoală, că toamna e cea roditoare, că acum se coc destule, şi se adună recoltele; că tot ea, toamna, e aurie, şi poetică, datorită frunzelor care cad, şi se împletesc într-un covor multicolor; că aceeaşi te obligă să fii prevăzător, şi plin de provizii, şi-ţi dezvoltă un sentiment al cămării în spiritul antipaticei furnici a lui La Fontaine; căci, altfel, poate deveni furioasă, cu ploile şi furtunile ei, şi neiertătoare cu amatorii lui *carpe diem* etc. Probabil că fiecăruia ne-a venit, cîndva, rîndul, să ne scriem compunerea Toamna, cu doza necesară de convenţionalism. Şi totuşi, chiar în cele mai poluate oraşe, în ciuda (sau conform) stereotipelor de mai sus, se insinuează o senzaţie de toamnă. Mai întîi, apare ca o salvare din chinul exceselor mult prea pîrguitei, deja răscoaptei veri, care te-a sufocat şi nopţile cu ale ei 37 de grade: abia spre început de septembrie se întoarce bucuria nopţilor, cu adierile lor ademenitoare, cu un dor de ducă implicit. Nopţi în care, dacă deschizi geamul, poţi crede, în funcţie de vîrstă, educaţie şi disponibilităţi, în poveşti cu zburători, ori OZN-uri, ori măcar cu petreceri devastatoare dincolo de geamurile luminate ale ambiguelor blocuri de vizavi. Nopţi în care răzbate un avînt al aerului de toamnă, un ciudat amestec, al confuzului om de oraş, între simţiri poetice naturale, legate de lumini şi culori, şi impulsuri active, de altceva, profund citadine.

Există, toamna, un sentiment al începutului, al reîntîlnirilor, al festivităţii şi protocolului: e un timp al re-cunoaşterii, cu oricine, de la familie şi colegii de serviciu la vînzătoarea din colţ şi femeia care face curat. Înnoit, şi iniţiat, după asumarea lumii alternative din vacanţe, reiei vechile contacte, trecîndu-le printr-un timp al poveştii, chiar al grozăvelii în genul istoriilor de vînătoare. După care, poţi reîncepe ce vrei, şi, ce e cel mai plăcut, poţi face planuri, care, chiar dacă nu se vor împlini niciodată, îşi au farmecul lor în lumina de toamnă. Şi poţi să te bucuri de perioada aia, superficială şi fără implicaţii, de trecere, între experienţele (uneori prea apăsătoare şi obligatorii) ale vacanţei şi rutina care se prefigurează. E un timp insignifiant, aproape inexistent, în care poţi să-ţi permiţi nimicuri: cum ar fi să bîntui prin zone din oraş în care, altfel, n-ai să mai ajungi vreodată, sau să vezi filme proaste, aduse înainte de a începe adevăratul sezon, care, culmea, pentru un citadin contaminat, intră şi ele în sentimentul de toamnă. Pentru mine, de pildă, filmele de groază sau de suspans ieftin au iz de toamnă. Nu le pot vedea în altă perioadă a anului, nu le tolerez, însă timpul dintre parcă le cere. *Mumia revine*, văzută la Hollywood Multiplex, intră în ritualul de toamnă. Are superficialitatea şi lipsa de morgă necesare unui nou început firesc. Şi se poate asorta cu orice, de la melancoliile iubiţilor plecaţi în armată pînă la bucuria unui nou an de şcoală sau a unei noi slujbe.

▲

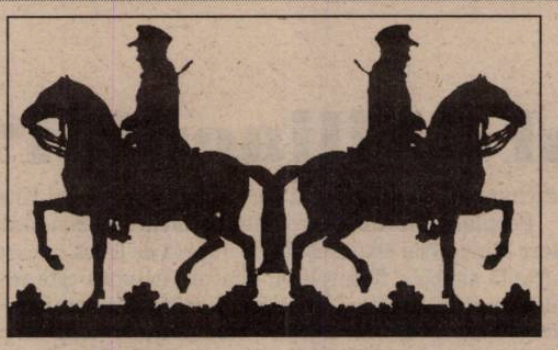

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Din lenea verii ce s-a dus

Probabil că lenea – la prima vedere, lenea, da – pare a fi argumentul meu principal, dar deseori argumentele principale mă plictisesc într-atît încît le îndepărtez cu dispreţ, ca şi cum ar fi prea liniştitoare, şi apelez cu îndoită plăcere la argumentele secundare, ceea ce voi face şi acum:

s-ar putea deci ca lenea, lenea de vară, lenea oribilă, lenea dezgustătoare, lenea văzută de unii ca o cucoană mare, nu ştiu de ce, fiindcă eu o văd ca un amurg fastuos care se lasă pe biroul meu după o mie şi una de nopţi petrecute printre atîţia cocoşi roşii descoperiţi la capătul atîtor basme, al atîtor valsuri, polci şi angoase, dar n-are rost nici o polemică,

lenea şi numai ea pare a fi explicaţia majoră pentru refuzul cu care am tratat concursul de minciuni aranjat la mijlocul lunii iulie de locuitorii din Moncrabeau (Franţa). Pînă la 15 iulie urmau să fie trimise, dactilografiate şi în dublu exemplar, pe adresa Academiei mincinoşilor, două minciuni; la 6 august se prevedea consacrarea laureatului; a trecut de mult ziua aceea; aseară am simţit, de altfel, cum s-a spart vara.

Scrutez adînc în sufletul meu, mă uit atent la tot ce s-a adunat acolo, îmi dau seama cu luciditate că aş fi avut cu ce să concurez, o sălbatică vanitate urlă în mine că aş fi putut să mă număr printre cei mai valabili candidaţi, cu o mînă de fier strangulez vocea care şopteşte că doar din lene n-am participat şi, cu un efort de sinceritate, accept adevărul, singurul adevăr în care pot avea încredere fiindcă s-a întrupat, s-a întruchipat şi a înflorit tocmai pe mormîntul minciunii ucise.

Nu, nu lenea m-a împiedicat să mint ca nimeni altul. Ci o viguroasă meschinărie: premiul, premiul instituit de acea Academie, premiul pentru laureat consta în acordarea „dreptului de a deforma adevărul oriunde şi oricînd".

Mi s-a părut puţin. Mi s-a părut mizerabil de puţin. Mi s-a părut – ca să mă exprim exact – un rahat. Aş fi vrut un premiu dacă nu în bani, măcar în obiecte, dar în nici un caz într-un drept prea îndelung folosit, prea mult uzat şi, la urma urmei, inutil. Ce fac de cînd am păşit printre oameni – iată-mă şi patetic! – decît să deformez adevărul oriunde şi oricînd? Ăsta nu-i un premiu – e un pleonasm al meseriei mele de nuvelist, un duplicat după invizibila mea adeverinţă de profesionist al ficţiunii. Meschin sau nu, cum să fi acceptat degringolada asta prin care premiile au devenit pleonasme? A, dacă mi s-ar fi dat dreptul ca, oriunde aş fi prezentat pataiamaua de laureat al acelei Academii, orice minciună a mea să se impună ca adevăr incontestabil, atunci da, merita să concurez şi premiul m-ar fi interesat mai mult decît Nobelul pentru literatură.

În schimb, pot anunţa – la sfîrşitul verii, în cinstea toamnei – o mare şi, sper, durabilă victorie a subsemnatului: am găsit, în sfîrşit, o probă olimpică la care pot concura pînă la sfîrşitul vieţii. Nu e de ici, de colo ca, la vîrsta mea, cu o scurtă viaţă de fotbalist (extremă dreaptă, la 16 ani, pe Apetura!) şi numai cu exerciţii matinale de gimnastică (deseori întrerupte din lene!), să te poţi prezenta, totuşi, ca olimpic. Proba se numeşte „eqlokkhusek" şi face parte din jocurile olimpice ale Alaskăi desfăşurate prima oară, în urmă cu 30 de ani, în septembrie '71, la Fairbanks.

Două echipe stau faţă în faţă, foarte serioase. Una dintre ele începe jocul, adică începe să se strîmbe serios şi cît mai caraghios, încercînd să-i facă să rîdă pe adversari. Dacă adversarii nu rîd – ei au cîştigat. Dacă adversarii izbucnesc în rîs – au pierdut. Pe urmă, se pune mingea la centru – ca să zicem aşa – şi încep ceilalţi, tot serioşi, schimonoseala şi grimasele cît mai comice. Şi aşa, un alt timp. Cine rîde mai puţin sau deloc – acela cîştigă.

Cu toată modestia, mă simt foarte dotat pentru acest joc, îl pot practica atît în apărare, cît şi în atac, pot să nu rîd ore întregi şi-i pot face pe alţii să rîdă de mine ore întregi, nu spun cum (deşi ştiu că n-aş stîrni invidii grele – cui îi place să se rîdă de el?), dar nu vreau să dau idei pe o vreme ca asta cînd totul se fură.

Pe scurt: cred că pot deveni campion olimpic la „eqlokkhusek" nu numai printre eschimoşi şi nu numai în Alaska.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mircea Ciuhri, biolog

E vorba de tratare, noi nu mergem pe jumătate, nu umblăm cu mîinile în jurul capului. Cred într-o acţiune, fac un preparat, care acţionează asupra unui proces. E o eczemă, acţionăm cu preparate cu efect micolitic sau fungicid. Avem 22 de preparate, majoritatea înregistrate, avînd la bază extracte din insecte. Am făcut 30 de ani în laborator, numai cercetare fundamentală, am făcut în Franţa, în Canada, în Rusia, 25 de ani. Am cercetat structura ţesuturilor pentru alte scopuri, am observat că unele proteine extrase au efect. Am pornit de la cheratoză, pielea moartă, fir de păr, unghii, proteine de alt tip. Exfolierea lor e imposibilă, numai în cosmetică se foloseşte acidul lactic care poate exfolia pielea şi am găsit aceste proteine care exfoliază pielea moartă în corpul insectei. Am descoperit aceste proteine, apoi unele antibacteriene, chiar antivirale, împotriva hepatitelor. Avem pacienţi din toată lumea, nu vreau să plec din România Mare, născut în Bălţi. Dă-i mintea moldoveanului de pe urmă, am fugit de dracu' şi am dat de ta-su! Eram director, dar institutul meu nu mai avea potenţial. Domnul Iliescu m-a invitat aici în primul mandat, am venit cu tehnologii ce pot aduce venituri colosale, dar Iliescu n-a mai fost ales, acum m-a uitat. Am luat-o singur de la capăt. Avem o fermă la Băneasa... diptere, ţînţari, fluturi, muşte, gîndaci, specii nedorite de om, noi le transformăm în creme... insectele sînt cele mai variate de pe Terra, omul n-a ajuns pînă la studierea ţesuturilor, abia poate să le descrie, dar nu să le şi analizeze. Eu nu pot creşte insecte în cantităţi mari şi nu fac faţă la solicitări. Cu insectele nu e simplu, e nevoie de camere climatizate... Doamne fereşte să le las în natură! Toate se cresc, pe miere şi ceară. Trebuie hrănite, de 4-5 ori pe zi, trebuie curăţate, ca şi copiii, doar că morfogeneza insectei e mult mai rapidă. Unele, într-un an, dau 12 generaţii, scoase din diapauză se înmulţesc în continuare. Nu se foloseşte insecta întreagă, ci doar fragment. Le-am transformat genetic spre a nu mai avea pauză. Am specii şi de aici şi din străinătate. Musca nu poţi s-o prinzi prin cămin, ea trebuie crescută în condiţii sterile. Ţînţarul e pretenţios, cu bazine de apă, să dai sînge, avem probleme complicate. Noi vindecăm hepatite, HIV, chiar eliminat din om în jumătate de an. Practic, eu îmi iau responsabilitatea vindecării. Medicul tratează cu medicamente de pe piaţă. Eu sînt responsabil. Vin cu ciroze şi se vindecă. Clar, am avut şi insuccese. Eu tot timpul mă rog să nu fie vreo complicaţie, să nu apară vreun buboi. Eu am început în primul rînd pe mine... zona Zoster, hepatitele copiilor le-am tratat, eliminarea negilor, aluniţelor. Ideea mi-a venit cînd am văzut ce s-a întîmplat pe oameni la Cernobîl.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Capitale

Perioada modernă a consemnat strămutarea cîtorva capitale de stat. Acest lucru s-a întîmplat mai cu seamă în ţări unde istoria sau economia „în curs de dezvoltare“ se aflau la originea unei insatisfacţii faţă de vechile centre ale puterii statale. Cel mai celebru caz este cel al oraşului Brasilia, o „pasăre“ crucificată pe sol de Lucio Costa şi populată cu edificii de comunistul Oscar Niemeyer. Astăzi nonagenar, celebrul arhitect nu îşi reneagă nici o clipă idealurile de stînga extremă care au fundat arhitectura capitalei noi braziliene. Aceste idealuri însă, netraduse în realitate, au făcut ca oraşul să nu funcţioneze viabil. El rămîne, după aproape jumătate de secol de la instituire, o machetă gigantică, însufleţită cu forţa de puterea de stat. Similitudinea cu imaginea acelei păsări Archeopterix conservate în turbă cu aripile întinse este izbitoare atunci cînd priveşti planul lui Costa. Este suficient să-l compari cu oraşele vii ale Braziliei spre a înţelege de ce urbanismul modern, lăsat singur, ar intra în colaps deîndată ce forţa statală care l-a impus nu l-ar mai gestiona.

Modelul? Le Corbusier şi al său urbanism raţionalist. De altfel, oraşul Chandigarh din India post-colonială, pe care Le Corbusier l-a construit de asemenea din nimic, prezintă riguros aceleaşi carenţe ca şi Brasilia. Oraşul fu proiectat astfel încît „capul“ administrativ al statului – care în orice oraş tradiţional coincide cu *omphalos*-ul său, aflîndu-se aşadar exact în centru – să părăsească acea situare deloc „originală“. Aşezat pe sol, capul se află, ca la organismele evoluate, la una dintre extremităţi. Dar traducerea acestei metafore vii în plan urbanistic a produs dezastre. Pentru a funcţiona, capul oraşului trebuie să coincidă cu buricul său. Ceea ce în lumea vie ar părea un monstru, este regulă elementară în lumea edificată.

De unde această nemulţumire modernă faţă de oraşele-capitală vechi? Ea survine pe fondul insatisfacţiei mai ample legate de oraşul moştenit, cu straturile sale rămase în stare incompletă. Această dezîncîntare s-a tradus în intervenţiile antebelice asupra a chiar inimei „corupte“ a oraşelor europene. Cea mai mare parte a acestor rescrieri urbanistice s-au petrecut în statele totalitare, ai căror lideri sînt prin tradiţie asociaţi cu facerea şi dez-facerea de oraşe nemulţumitoare pentru ego-ul lor sau pentru retorica ideologică pe care o patronează. Probabil este prea departe să invocăm Epoca Luminilor aici, dar cu siguranţă obsesia de a face din ţesutul urban un ce „logic“, adică lipsit de ambiguitate este revendicabilă de aici, iar Washington DC este produsul luminos al acestei logici, iar Paris-ul hausmannian – unul tîrziu. Valul a bătut şi peste Bucureşti, dar cu oarece înmuiere a principiilor, luate lejer la porţile Orientului.

Dar mutările esenţiale se produc în Italia anilor douăzeci şi treizeci, pentru ca apoi să fie preluate şi de celelalte state totalitare ale vremii. Italia stă sus în top în ceea ce priveşte atît experimentele cu oraşele medievale, cît şi acelea cu oraşe cu totul noi, în peninsulă ca şi în „imperiul“ fascist. Brescia este un astfel de exemplu. Centrul medieval a fost desfiinţat şi înlocuit de Piacentini cu o piaţă civică amplă, în care edificiile puterii statale (primăria, sediul partidului, sediul poştei) stau alături de însemnele puterii economice (banca). Din oraşele noi ale vremii ne rămîn mai degrabă experimentele legate de modernizarea diferitelor programe (bisericile din Aprilia sau EUR, Colosseumul pătrat din EUR etc.) decît propunerile urbane propriu-zise, care, precum în cazul EUR, sînt considerate pînă astăzi „utopice şi reacţionare...propunînd o monumentalitate care era în divorţ total faţă de realitatea socială“ (K.Frampton).

Au urmat curînd planurile pentru Moscova şi – iată! – Bucureşti (1935), apoi Berlin (1936). Istoria rescrierii capitalelor era abia la început. Ea va continua în perioada postbelică şi, aici, săptămîna viitoare. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Enesco

Din motive diverse nu prea agreez concertele. În comparaţie cu audiţia „curată“, de studio, surprinsă pe disc (sau alte formate), concertele au cam reuşit să mă nemulţumească. Fie pentru că n-am stat unde trebuie, fie pentru că acustica era proastă, fie pentru că diverse pasaje căpătau o interpretare nouă, o accentuare diferită de aceea cu care eram obişnuit din audiţiile mele de-acasă. Lucru valabil şi pentru muzica simfonică şi pentru rock-ul de care nu mă ruşinez. Ştiu că mă condamn prin această mărturisire la o concentrare de priviri ţepoase şi sprîncene ridicate dispreţuitor, dar asta e. Cunosc şi opinia lui Celibidache despre înregistrările „mecanice“, dar n-am ce face. Simpatizez cu descrierea stării aceleia de audiţie comunitară din sala de concert sau cu bucuria detectării micilor variaţii care fac dintr-o anumită interpretare un act unic, personal şi irepetabil, dar e doar o înţelegere externă. Recunosc smerit că nimic nu mă transpune mai bine decît o înregistrare de calitate, al cărei volum stă la îndemîna mea. De exemplu, Uvertura la *Coriolan,* expandată electronic pînă la limita audibilităţii. Tolănit indecent pe fotoliu, sar ireverent peste părţile care nu-mi plac şi le repet pe cele pe care le admir. De exemplu, solo-ul de la *Butterfly Bleu,* cu Iron Butterfly. Sau schimb canalele între ele, ca să ascult saxofonul lui Roland Kirk în „Prepare Thyself to Deal with the Miracle“ întotdeauna pe dreapta. Poate e şi o adaptare la lipsa de timp, dar scuze s-ar găsi multe.

Poate e o prejudecată, şi atunci mă ascund după paradoxul cuiva că prejudecăţile sînt una din formulele culturale (în sensul larg al cuvîntului) care ne ajută să ne specializăm. Potrivit acestei teorii (care, evident, îmi este foarte simpatică), este foarte greşit să crezi sincer că romanele sînt literatură, iar proza scurtă nu. Dar, dacă ai o astfel de prejudecată, vei citi mai multe romane, vei deveni eventual un specialist; prejudecăţile ne ajută să scăpăm de generalism şi ne specializează. O fi bine, o fi rău, nu ştiu, fapt e că i-am admirat întotdeauna pe cei care aveau o naivitate enormă faţă de lumea din jur, dar o acuitate supremă în ceea ce priveşte, să zicem, operele mozartiene de tinereţe. Însă cel mai mult i-am apreciat pe cei care fac efortul, fac pasul către lucruri pe care nu le ştiu bine, care încearcă să guste satisfacţiile culturale pe care alţii le au nativ sau de timpuriu.

De aceea am rămas oarecum uimit de cronicile la primele concerte din cadrul Festivalului „George Enescu“. Am înţeles de acolo că avem un public necultivat. Avem, bineînţeles, soliști geniali, dar publicul e vai de el – aplaudă unde nu trebuie! De-acord, poate că publicul nostru nu e chiar cel de la Scala sau Covent Garden, dar pînă una-alta a plătit (gras) şi poate a mai micşorat efortul financiar pe care (prin buget) îl facem toţi. Şi cei care n-avem bani şi cei care n-avem timp şi cei care credem că George Enescu a inventat diabetul cu abur. Poate că e un public de snobi, dar, iertat să fiu, măcar de-am avea un public de snobi care să se plimbe pe la toate manifestările culturale (aplaudînd alandala), dar care (plătind gras) să facă posibil ca în Bucureşti (şi nu numai) să se audă mai mulţi dirijori controversaţi, mai multe orchestre mari, mai multe spectacole despre care doar citim. Poate că eu o să rămîn la fel de credincios studioului, dar alţii sînt convins că tînjesc. Să nu mai vorbesc de faptul că publicul nu e needucat pur şi simplu, ci nu este educat. De cineva. Să menţionez doar pretenţioasele cronici muzicale (sau plastice), destinate unor iniţiaţi care se citesc între ei. În liceu aveam obligaţia să mergem la Sala Radio în fiecare duminică şi să comentăm apoi la ora de muzică. Obligaţia s-a transformat în pasiune şi îi mulţumesc pe această cale profesoarei mele de atunci, doamna Drăgoi. Întîi să deplîngem lipsa educaţiei organizate, şi apoi să vorbim de public ignar. Deşi, e drept, un risc există – cu cît educăm publicul mai mult, cu atît va fi tentat să-i aplaude mai rar pe genialii noştri soliști. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cine-atacuri la TV

Poate că cinematograful nu-i un mediu chiar propice pentru atacuri convingătoare împotriva televiziunii. În primul rînd, (el, filmul) poate fi acuzat de ranchiuna seducătorului abandonat, care a jurat răzbunare atunci cînd toţi acei spectatori (şi păreau statornici, definitiv cuceriţi, pe veci înrobiţi caselor de bilete şi sălilor întunecoase) s-au lăsat subjugaţi de micuţul rival, cu farmecele lui ieftine livrate la domiciliu. În al doilea rînd, poate că (lui, filmului) nu-i stă prea bine atunci cînd începe să demaşte manipularea, voyeurismul şi vulgaritatea televiziunii, ca şi cum aceste practici şi metehne i-ar fi cu totul străine. În al treilea rînd, există riscul de a sări peste cal, aşa cum o demonstrează, clasic, satira (clasică şi ea, de altfel) *Reţeaua de televiziune/Network* (1976), unde farsa (despre televiziune ca teatru corupt al absurdului şi cruzimii contemporane) riscă să degenereze într-un concert de urlete, principala idee vociferată fiind că televizorul ne fură sufletele. Nu ni le fură (aşa cum nici manelele nu ni le ucid). Înţeleg tentaţia realizatorilor (mă refer mai ales la scenaristul şi dramaturgul Paddy Chayefsky) de a-şi privi timpurile ca pe cele mai rele pe care le-a cunoscut omenirea (epoca dinaintea colapsului total; generaţia care stă în linia întîi la venirea apocalipsei), dar merită oare televizorul toată această retorică mesianică, în care sfîrşitul lumii e invocat din zece în zece minute? (Problema cu astfel de predici este că, uneori, îţi declanşează o pornire perversă de simpatie pentru cealaltă tabără. Acum cîteva luni, cînd se risipeau cantităţi serioase de energie pentru ideea că manelele reprezintă un-pericol-serios-pentru-suflet-şi-dacă-vă-întîlniţi-cu-ele-arătaţi-le-crucifixul, acea perversitate a preluat controlul telecomandei mele şi am ajuns pe Acasă, aşteptînd să înceapă emisiunea de specialitate *Chef de chef*. Cît am rezistat la emisiune, asta-i o altă poveste; perversitatea are şi ea nişte limite.) În al patrulea rînd, unde ajung toate aceste filme sincere şi acuzatoare la adresa televiziunii, după ce-şi încheie circuitul prin sălile de cinema? La televizor, unde sînt vîndute şi, ca toate filmele obişnuite, făcute „sandviş pentru reclame“ – vorba lui Alex. Leo Şerban. Ceea ce e normal – doar dacă nu ţi se pare puţin ciudat ca televizorul să urle dintr-odată la tine: „ Închide, băi, televizorul, ca să-ţi salvezi sufletul!“ Poţi să te intimidezi şi să închizi televizorul înainte de sfîrşitul filmului.

Ca satiră, nu cred că filmul lui Fellini *Ginger şi Fred* (1985), difuzat recent de *arte*, reuşeşte să taie adînc. Da, Fellini imaginează o emisiune de varietăţi absolut monstruoasă, cu atracţii ca: inventatorul lenjeriei comestibile, însoţit de un manechin care îl ajută să-şi demonstreze invenţia; un preot catolic care pretinde că levitează; un travestit îndrăgostit de puşcăriaşi; un mafiot proaspăt arestat; proprietarul unei vaci cu 18 ugere şi animalul său; un grevist al foamei, care protestează în numele păsărelelor; o femeie care, într-un experiment ştiinţific, a fost silită să trăiască o lună fără televizor, şi acum e primită ca o martiră; o orchestră de pitici, o gaşcă de sosii (de la Proust la Reagan) şi multe altele. Procesiunea lor e amuzantă şi plină de culoare. Nici măcar nu-i prea departe de *show*-uri pe care chiar le-am văzut (sau e ca şi cum le-am fi văzut) la televizor. Stridenţa şi grotescul divertismentului de televiziune sînt ţinte uşoare pentru Fellini. Prea uşoare. Se lasă furat de gustul său pentru grotescul fotogenic, astfel încît nu mai ştim dacă în film e vorba despre televiziune ca circ sau despre televiziune ca pretext pentru circul lui Fellini. Filmează parada aceea de specimene bîzare cu plăcerea unui maestru al spectacolului. Nu cred că aici e vorba despre ambivalenţa artistului, atras de obiectul satirei sale. Mai curînd e vorba despre artist revelîndu-şi instinctul de director de grădină zoologică, ochiul de producător de televiziune, şi despre satiră devenind scuză. Pare a condamna televiziunea pentru că i-a furat distribuţia, pentru că exhibă toţi acei ciudaţi care nu-şi au locul decît în filme de Fellini. Condamnă voyeurismul, dar fără să vrea ne invită la un voyeurism dublat de satisfacţia superiorităţii noastre morale. Din fericire, în acelaşi timp ne invită să urmărim două personaje – un cuplu de dansatori uitaţi, care odinioară imitau cuplul Astaire-Rogers. Ei ne impresionează, nu vîrtejul din fundal. Nu luăm cu noi, de la film, mulţumirea pe care o poate da faptul că marele Fellini a atacat televiziunea. Luăm cu noi compasiunea lui pentru cei doi artişti care nu mai sînt ce-au fost şi probabil că n-au fost niciodată mare lucru; dragostea lui Fellini pentru capacitatea lor – tristă, dar pentru el, magică – de a-şi face iluzii; imaginea lui Marcello Mastroianni, înainte de a păşi pe platoul de televiziune – cum fumează ţigara, cu buzele înţepenite de panică şi o jumătate de zîmbet paralizat, cum duce cu gîndul la un vagabond în frac; vocea Giuliettei Masina, cînd îl mustră pe întuneric („Fanfaron nenorocit!“), cu exasperarea înlăcrimată a unei femei care trăieşte de atîţia ani cu iubirea ei pentru un bărbat imposibil. ▲

Eugen ISTODOR

Viaţa şi distracţia între cele patru vîrste

Vara lui 2000. ATOMIC TV. Altă lume. Stau pe patul de la mare şi mă uit la André, Valahia, Paula Seling, B.U.G. Mafia, Ghetto-Dacii, Cătălina, Zdob şi Zdub, Stigma, ascult amestecat şi mi-aduc aminte: „Noi în anul 2000 cînd nu vom mai fi copii, vom face palate...“ Descopăr că am principii, toţi îmi dau cu zece ani mai mult decît am. Voga manelelor: Vali Vijelie, Costi, Adrian Copilul minune. 2001. Trupele se unesc, se răzvrătesc. Normal. Vreau să iau interviu lui 1 Q Sapro. Îl întreb de cartier, de viaţa lui. „Nu mă interesezi, n-am chef.“ Mă plimb năuc pe lîngă măcelăria din Piaţa Amzei. Revistele sträfulgerează: colorate, salate ce merg direct la apetitul sexual, zece metode de a-l tăvăli pe băiat după tine. Mamă, unde eşti? Împuşcături cu vopsea la şosea, curse de maşini prin cartiere, şuviţe, tatuaje, vreau manechin, te fac un *bodybuilding?*, vreau în televiziune, nu-mi pasă de facultate şi nici să fiu strungar, dar merg în Backstage.

2001, toamna. „E o lumeee nouă, una nouă, nouăăăă, nouă, Eheiiii. „ Zice Voltaj în trei cuvinte, mie mi-a luat 236 cuvinte să mă explic. Nu vă puneţi să le număraţi, măcar atîta solidaritate să rămînă între noi. De aceea, am simţit nevoia, m-am grăbit să văd ce mai fac contemporanii mei de toate vîrstele. Pur şi simplu. Ca răzbunare că nu i-am luat interviu lui 1 Q Sapro.

16, 17, 18 ani

Ruxandra Mihalaşcu, Colegiul Naţional „Tudor Vianu“:

Mă ţin de şcoală că mă pasionează... mă întîlnesc cu prieteni, cu idei. E datoria mea de fiecare zi, uneori cam stresantă. ● Apoi, am alte hobby-uri, pian-vioară, sînt membră a orchestrei medicilor, cu 12 concerte. Arta e o pasiune, un hobby. Colegii ascultă de toate, manele, house... Am dat un concert şi i-am invitat şi reacţia a fost: „uite-o şi pe asta că se dă mare“. Nu mi se pare că fac asta... ● Asta-i viaţa mea. Dimineaţa mă scol greu, mai ales după concerte. Nu beau cafea, mă trezesc cu multă bunăvoinţă şi merg pe jos. ● La şcoală îmi place... uneori, mai trişez, dar nu ca regulă. Copiez cînd uit cîte ceva... îi mai las şi pe ceilalţi să copieze, de ajutor. În jurul meu dimineaţa nu văd, dar simt o stradă murdară, ostilă. ● Cînd eram mică nu-mi doream decît să cuceresc lumea, să fiu violonistă, acum m-am schimbat, aş vrea în televiziune...

Cătălin Groner, AKL BIGMAC, Liceul „Matei Basarab“:

● M-am îmbrăcat aşa fiindcă am avut celelalte lucruri murdare. Ideea e că e OK dacă-s un pic uzaţi. Pantalonii mei sînt un plus de confort. ● Cumpăr de la persoane ce aduc de afară... sînt mai scumpe, dar mai originale... dai 300.000, se duce dracu' după trei spălături, dau de zece ori mai mult şi mă ţin. Am bani de la ai mei şi mă mai descurc, una-alta, nu comentez. ● Concepţia de învingător, cînd mergi la o treabă să faci ceva, să consideri că eşti, chiar dacă nu eşti primul. Viaţa îţi dă bobîrnace, ţac-ţac te arată unu' că nu eşti primul. Cu concepţia asta ai 2-3 % în plus, nu porneşti de la zero. Conceptul de învingător înseamnă să fii cel mai bun pe felia ta, felia mea însemnînd cibernetică şi jurnalism la ff. ● Unu la mînă, pentru informatică stau cu tastatura în braţe de ani buni şi am avut în familie oameni care mi-au arătat cu ce se mănîncă asta. ● Doi la mînă, ramura familiei e de dascăli, bibliotecă de 7.000 de volume... unu la sută citesc şi eu, nu citesc din obligaţie, uite am citit tot Hassel. Ca text literar nu loveşte el foarte tare, dar e bun la modul de descriere al unui grup de prieteni... carte de 300 de pagini o citeşti în două ore, dacă ai antrenament şi e interesant ce simte omul pe front, e mai funny. Am mai citit *Regii blestemaţi*, era mare şi am citit-o greu... mi-a plăcut un *Dicţionar de expresii celebre*, era interesant de unde vin ele. ● În viaţă, ca temperament, cărţile asta nu se leagă cu ce te loveşti în viaţă. Ce-mi trebuie în viaţă? Un dram de tupeu, cu pilele nu prea sînt de acord, 20% talent, rest, muncă. Am putere de muncă... am tras de fiare, am făcut judo. Îmi cam lua timpul de femei, de băut, de citit, de de toate. ● Femei? Băutură? Doar nu trăiesc în cadă, nu mă plimb cu maşina în sufragerie... ● Sînt pe *Metanol*... e cea mai tare trupă... ce găsesc la ea? Ce spune persoana aia, eu le-aş spune, poate cu alte cuvinte... îl respect în muncă... nu şterge sticla după aproapele tău, nu fura babe, că stai cu morcovul, nu te da grande cu femeile şi altele... sînt vorbe de bun-simţ. Băutura? Dacă ieşi cu prietenii nu poţi zice, dă un Sprite. ● O bere e normal, e mai glumeţ. Fetele? ● Unu la mînă, sînt mai multe categorii... unele platonice, le ştii o viaţă, celelalte, am agăţat două. ● În staţia de troleibuz, astea, depinde ce vrei cu ele... pe vrăjeală, pe caterincă, ce să spun? Iau preservativ la buzunar... depinde ce vrei cu ele. Dau 50.000 şi-mi fac treaba. Un rău necesar. ● Părinţii? Nu ştiu dacă vorbeşte cineva cu mama lui ca mine. Ea zice cînd vii şi unde. Dacă vin la şase punct dimineaţa e corect, dacă nu, iau piua de rigoare. Dacă mi-e frică de ceva? Există definiţia cuvîntului ăsta? Frică ţi-e de ăla ce-ţi pune pistolul la cap. Teamă e mai *soft*. ● Cred în Dumnezeu, în momente grele zic că de mîine mă schimb... nu prea le am cu sărbătorile, de Paşti, de Crăciun stau cu ai mei, e atmosfera aia de lumînări...

Ioana Vulpescu, Liceul „Spiru Haret“:

În vernil, brăţară verde, fustă bleumarin, cu floricele alb-bleu, papuci negri... Port papuci că ştiam că am de făcut multe drumuri şi vroiam să fiu lejeră. Îmi plac pantofii, dar nu-mi place să merg cu ei. Nu sînt una impulsionată de modă. ● Clasa noastră e cam pe felie, fetelor le place să arate bine. Bine, adică modern... Pînă la liceu nu mă vedeam decît în adidaşi... moda, nu mă interesa cum eram. Mă simţeam bine în Adidaşi, nu-mi venea să-i scot. ● Acum mi-e frică de bac, mă gîndesc că dacă mă blochez, am momente de astea. La examenul de-a noua am stat mereu cu ochii pe fereastră, vai, ce copaci, vai, ce... în ultima clipă m-am trezit. ● În clasa a doua visam chestiile rele din poveşti... că eram capturată de o vrăjitoare, stăteam în nişte copaci înalţi şi erau făcute căsuţe în copacii ăia şi aşa se mergea, din copac în copac, pe fratele meu vroia să-l bage într-o oală, să-l fiarbă, iar eu am fugit şi am picat între crocodili. ● Altul... eram la mine la şcoală, nu puteam să ieşim din casă, mirosea a spirt şi era dat pe jos şi vroiam să ieşim, înţepa spirtul, ca nişte pioneze şi curgea sînge. ● Merg la petreceri. Oho! ● Uite, de obicei cînd se bea e tare. La ultima petrecere, un prieten de-al meu a făcut *strip-tease*, a mai încitat atmosfera. E chestia să fie atmosferă.

39, 40, 46 de ani

Iancu Klaus, patron:

● Am avut rude în străinătate, mi-au dat bani. ● Am avut un butic, am intrat în fier vechi. Merge, nu mă plîng. Era şi timpul, dacă acum nu o făceam, cînd? Vedeţi, în ţara asta doar banul te înalţă. ● Mi-am schimbat maşina de două ori, am un jeep acum... am trecut de la Dacie, prin Cielo. Acum e bine. ● Mănînc la restaurante seara. Mai mult întîlniri de afaceri, dar ies şi cu soţia. ● Sîmbătă, duminică e de mers la un grătar cu prietenii, am o casă la Sinaia. Schiurile nu lipsesc, bine, puştii mei sînt mari, 10 şi 14. Au preocupările lor, *laptop* amîndoi, *Internet*, jocuri, nu-i deslipeşti. Au fost într-o vacanţă în Franţa, i-am lăsat singuri, într-un grup cu colegi de-ai lor. O să-i trimit la facultate în străinătate. Le-am făcut un cont al lor, se duc unde vor. Nu poţi altfel aici să faci ceva. Nu e competiţie. Ei n-au la ce să se raporteze. Ca să facă ce? Eu? Cine ştie ce va fi peste un an? Cînd nu va mai ţine afacerea mea? O iau cu altceva de la capăt, deja am două-trei srl-uri cu care nu m-am prea dezvoltat, dar merg unse, afacere mică, dar sigură. E un sistem cameleonic, altfel nu se poate. Nu-i sigur nici ce faci mîine, ce să spun. Nu pot face nici o prognoză.

© V. Dorolţi

Natalia Enescu, şomeră:

Muncesc la negru că nu mă mai primeşte nimeni, prea bătrînă spun, dar ce-am îmbătrînit în casa lor! Pot să muncesc cît trei, bine pentru ăi mici muncesc, am trei copii. Mănînc pe apucate, mai mult să le dau ălora mici. Mare? Munte? Nu, n-am avut bani să-i duc nici în tabără. Păi, de unde? Au stat acasă. Cînd mă gîndesc la întreţinerea pe iarnă... chiria... nu ştiu, parcă statul ăsta face împotriva noastră. Sărăcesc în fiecare zi. M-am dus ieri să iau un kil de roşii, cu o mie mai mult. Păi, eu să iau storşiturile lor, asta îmi rămîne. Fac cartofi, mîncăm cartofi, anul ăsta nici o fasole n-am făcut ca lumea, de unde bani, au ţinut la preţ.

Mioara Mazăre, contabil:

Am noroc de clienţi. Îi respect, mă respectă. Am făcut în facultate ce-au vrut ai mei, dar uite că m-a ajutat. Eu vroiam filosofie, dar ei au ştiut mai bine. ● Am soţ care are şi el o meserie bună, avem un copil. E la şcoală în cartier, îl ia mama, ne mai ajută. ● Mare în Turcia sigur, în *week-end* mergem la munte. Anul viitor cred că o să mergem şi la Roma. Punem bani deoparte.

69, 72, 75 de ani

Ionel Ionescu, portar, încărcător-descărcător:

● Fac şi eu ce pot. Am pensie mică, la opt sute de mii, ce să fac cu ea. Am copil handicapat şi nevastă care stă acasă. Au dat-o afară femeie de serviciu. Eu mai îngrijeam cai la un patron, m-a dat afară şi de acolo, că a dat molima în cai şi i-au îngropat. Ziua descarc pe la *en-gros*-uri, noaptea portar la un magazin. Cît mai pot, că am diabet, am băut şi mai beau, dar ce să fac? ● Am şi o durere de oase, nu-mi place la doctor că îmi dă medicamente, dar eu cu ce bani le iau? Nevastă-mea are picioare atîta, îi iau ei medicamente, cînd şi cînd. Sîntem săraci ca vai de mama noastră, să fac aia pe viaţa asta. ● Cînd eram cu caii mi-era bine, îi duceam, îi spălam, mă cunoşteau. ● N-am pile şi asta e. Am venit de la ţară, din Frecăuţi, dacă ştiţi, sat amărît, i-a luat mama dracului. Să mă întorc în el. Eram cinci fraţi şi mie nu mi-au dat nimic, că n-am rămas la coada vacii, nu mi-au dat, m-am şi certat cu ei, i-am văzut acum douăzeci de ani. N-aş fi vrut decît prunul din curte, atît şi ăla de făcut ţuică, aş fi făcut treabă acum. Dormeam la prune, să-mi dea o bucată, nimic că nevastă-ta te-a trimis şi eşti un tîmpit, n-ai zis că nu vrei nimic cînd ai plecat la Bucureşti, păi, bine, oameni buni, dar nu înţelegeţi, eram la 20 de ani. ● Mănînc că-mi mai dau arabii şi chinezii prin *en-gros*-uri, dar nici ei nu prea au şi văd că sînt bătrîn şi parcă văd că n-o să mai ridic marfa că n-o să mă vrea. Amărît. ● Ai o ţigară? ● Te plătesc în parai? ● Ce să mănînc? Ce îmbrăcăminte? ● O bască mi-au dat chinezii astă iarnă, că era frig.

Paula Grade, pensionară:

Am de recuperat o casă, dar nu o să recuperez, e de vină sistemul. Am acte, dar durează procesul de doi ani... să văd acum cu Băsescu, dar nu ştiu dacă o iau în viaţa asta, era casa unde m-am născut, de unde ne-au dat comuniştii afară. Culmea e că fiica comunistului care se mutase în casa noastră este, vezi Doamne, procuror. Nu vă vine să credeţi ce auziţi, dar aşa e. Am văzut-o la tribunal. ● Am trei milioane banii mei, cu soţul, cu ce-mi dau copiii, trăiesc, unde să merg, în oraş? Mă scot ei, dar altfel, stau acasă. Sînt bunică, dar nu croşetez şi noroc că fata şi nora nu ţin atît să le cresc eu copiii, sigur, îi mai ţin la mine pe copii, dar nu-mi fac ei program. ● Am fost la Techirghiol, dar nu m-aş mai duce, e prost, e mizerie. Am cheltuit mai mult decît ne puteam permite, iar serviciile la pămînt. ● Ţara asta e într-un faliment total şi totuşi are resurse inepuizabile, nu-ţi vine să crezi ce pot face oameni harnici, dar sînt daţi afară, în şomaj, nu poţi aşa să faci treabă în ţara asta. Îmi pare rău şi de tineretul ăsta, e debusolat complet. De zece ani ne chinuim cu un sistem de învăţămînt, dar nimeni nu-şi dă seama că au crescut trei-patru generaţii, urmăresc în fiecare septembrie, e aceeaşi dispută cu începutul de an şcolar. Rechizite scumpe, cărţi alternative, chiar nu se poate face ceva? Dumneavoastră presa, să nu fie zăpăceala asta. ● Ce putere să am eu? Că dacă n-ar fi copiii, nu ştiu ce m-aş face. Ei mă duc peste tot. Noroc cu ei.

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Un concept pe faţă, unul pe dos

„Întrebuinţînd expresia unui filozof – gîndirea tovarăşului Gheorghiu-Dej «prelua asupră-şi încordarea conceptului», căci conceptul nu e alunecare facilă, ci îndîrjire, strădanie de a pătrunde în adîncul lucrurilor, aşa precum un miner scoboară în mină, unde descoperă şi desprinde mineralul preţios.

L-am văzut adeseori cum, aplecîndu-se asupra faptelor şi evenimentelor, le cerceta, le analiza, le desfăcea, pentru a le lega, apoi, într-o sinteză cuprinzătoare, care le restituia adevărul integral şi unitatea dinamică. «Încordarea conceptuală» era vizibilă pe faţa sa. Voia, cu orice preţ, să lămurească o problemă complexă şi să dea, astfel, linia justă, marxist-leninistă, clară şi convingătoare, care, prin acţiunea partidului, să se traducă în măsuri practice. Urmărea ideea care trebuia să devină faptă. Pleca de la fapte şi ajungea iar la fapte, căci considera gîndirea nu ca pură contemplare de Narcis, ci acces la fapte, la realizări concrete care într-un fel sau altul îmbogăţesc viaţa omenească şi o înstăpînesc asupra naturii şi societăţii."

(Acad. Athanase Joja, *In memoriam*, în *Scînteia*, 23 martie 1965)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Vehemenţa succesului

„Mă simţeam bine în anonimat. Nu era nevoie să mă reintroduci în atenţia lumii." „La ce te referi, Arhip?" „La povestea aceea din *Dilema* de acum cîteva numere despre cetăţeanul român mediu care a votat, mai abitir decît toţi esticii, pentru intrarea în Europa şi în NATO." „Falsă modestie?" „Nu, dar simt cum urcă spre mine un fel de antipatie din sudul Dunării." „Nu-ţi face probleme, Arhip. Noi să fim sănătoşi şi să ne vedem în NATO şi-n Uniunea Europeană." „O să mai curgă multă apă pe Dunăre." „Dar nu eşti într-o dispoziţie prea grozavă, Arhip." „Cînd elogiai ziarele care publică literatură, tot pe mine mă aveai în vedere?" „Nu pricep." „Arhip, adică cetăţeanul mediu, cu lecturi hmm... adică ziare..." „ Pur şi simplu lăudam ziarele care acceptă şi altă cultură decît aceea a limbajului de consum. La urma urmei, şi eu citesc ziare." „În cazul ăsta, ar trebui să le citeşti mai atent. Uite, într-un singur număr dintr-un ziar pe care îl feliciţi pentru rubricile culturale..." Şi Arhip îmi pune în faţă cîteva citate: „Trupa de teatru are un *succes vehement*..." Eu ştiu, constată Arhip, că spunem *ton*, *articol*, *discurs vehement*, dar *succes vehement*? „Începînd din secolul XVI generaţii întregi de băieţi au fost *castrate*..." Generaţiile au fost castrate, sau băieţii? se miră Arhip, după care îmi oferă un citat ceva mai lung şi mai împodobit: „...şi după emiterea acestui edict, au existat cîteva generaţii de băieţi care au fost *castrate* şi *acceptate* în corul bisericii, *sub acoperirea că mutilarea ar fi avut loc accidental, iar vocile lor erau excepţionale*". Asta e o frază care, după umila părere a lui Arhip, ajunge de la castrarea generaţiilor la vocile excepţionale, trecînd pe sub diverse acoperiri. Cu atît mai mult cu cît „această practică a fost oprită abia în 1959, la mult timp după ce majoritatea statelor europene au condamnat-o ca fiind *barbarică*". De ce *barbarică* şi nu *barbară*, mai ales că primul cuvînt nu există? se întreabă Arhip. După care trece la un alt articol: „Un om cu serioase tendinţe obsesive se recunoaşte uşor după neliniştea interioară determinată de sentimentul că nu *duc* la bun sfîrşit sarcinile ce *li* se dau spre îndeplinire, ca şi prin nevoia de a aduna cît mai multe materiale sau de a verifica de foarte multe ori dacă *au* închis uşa sau lumina". Dacă omul care a scris articolul ar fi verificat măcar o singură dată predicatele din frază n-ar fi devenit mai mulţi. Dar uite, zice Arhip, că şi cînd sînt mai mulţi oameni se întîmplă tot felul de necazuri: „Oamenii care au boala „scrisului" *mai* suferă *suplimentar şi* de dureri musculare. Medicii japonezi sînt de părere că *aceste obsesii* se pot transmite pe cale genetică." După ce că mai suferă suplimentar şi de dureri musculare, bieţii oameni află că acestea sînt obsesii! exclamă Arhip şi, după ce îmi lasă ziarul *Naţional* din 17 august, se retrage din nou în anonimat. Cu vehemenţă? Nu, cu blîndeţe.

▲

Cu ochii-n 3,14

PIETRE ŞI AROME ÎN PALMA ÎNTINSĂ EUROPEI, ÎNTRE DOI STROPI DE ROUĂ: NIMIC GRATUIT

● În urmă cu mai bine de doi ani, am scris la rubrica asta (nr. 337, din iulie 1999) despre un francez care se apucase (minunat gînd!) să construiască o barcă din piatră. Am aflat recent dintr-un ziar *(Libertatea,* 30 august 2001) că omul şi-a dus gîndul pînă la capăt: barca e gata. S-a suit în ea împreună cu şase prieteni şi au plutit, vreme de 54 de minute, pe apele rîului Rance din Franţa. Mă veţi înţelege, sper, dacă am să vă spun că mi s-a luat o piatră de pe inimă. (**D. S.**)

● Peste cîteva zeci de ani, doi poliţişti de undeva de pe lîngă Marte sînt trimişi să investigheze nişte crime misterioase petrecute pe o navă spaţială. Nava transporta o piatră de origine necunoscută şi cu forme ciudate, care se numea „Piatra Brâncuşi", „după numele lui Constantin Brâncuşi, un sculptor din secolul XX", vine imediat explicaţia poliţistului-robot, care le ştie pe toate. Toată scena se petrece în serialul SF *Total Recall,* de pe PRO TV. Propun, cu deplinul acord al celorlalţi locuitori ai universului, să declarăm de pe acum anul 2070 anul universal „Brancuzi" (cum pronunţau poliţiştii marţieni). (**C. G.**)

● Din prezentările făcute în revista *Şapte seri,* reiese că restaurantele bucureştene au lucruri interesante de oferit: punctul G (Twice – „Acest punct G al distracţiei bucureştene"), oază în deşert (Marrakech – „O oază de arome şi culori în deşertul Bucureştiului") sau intrare (Trinity Pub – „Intrarea ţi-o asigurăm noi, cu ieşirea te descurci"). Dar cel mai atractiv anunţ e de departe cel al restaurantului Nicoreşti, care oferă, pur şi simplu, un alt restaurant: „Restaurant Nicoreşti str. Toamnei 13 – Un loc unde puteţi găsi Restaurant & Coffee Shop da Vinci str. I Câmpineanu 11". Dovadă de altruism între restaurante sau un caz straniu şi terifiant de fagocitoză? (**C. P.-B.**)

● Poliţaiul se apropie, muştruluind cu arătătorul. Se prezintă, regulamentar, cu mîna la chipiu. Geamul şoferului coboară încet, dezvăluind o mînă păroasă şi unsuroasă. Mîna se întinde, complice, spre palma întinsă a poliţistului. Deschide pumnul, lăsînd să se scurgă cîteva seminţe negre, de floare. Şpagă reală, oferită pentru trecerea peste zebră la stop, în Romană. (**M. M.**)

● Săptămîna trecută, la Antena 1 şi în ziarul *Libertatea* (poate şi în altele, nu ştiu) s-a spus iar că *precis* va fi cutremur (ca şi în septembrie anul trecut şi ianuarie anul acesta). S-a spus chiar într-o formă de manipulare mai perfidă, ca o replică, vezi Doamne, la „zvonurile tot mai insistente referitoare la un cutremur". Întrucît autorităţile române nu fac nimic împotriva acestui joc idiot care se repetă o dată la cîteva luni, procedez şi eu ca dl Ciorbea şi mă adresez Europei: acolo răspîndirea de ştiri false se pedepseşte zdravăn. (**M. V.**)

● La San Francisco, odată cu împlinirea a 50 de ani de la semnarea tratatului de pace nipono-american, doamna Makiko Tanaka, ministrul de Externe al Japoniei, a prezentat din nou „scuze pentru suferinţele şi pagubele imense" de care Japonia e responsabilă în timpul celui de al doilea război mondial: „Reafirm astăzi sentimentul nostru de remuşcare profundă"... Ciudat popor, acelaşi, totuşi, care a dat lumii scriitori capabili să vadă, dimineaţa, într-o grădină a unui palat de cristal, un fir de păianjen întins între doi stropi de rouă. (**R. C.**)

● Pe o maşină de teren, parcată în centrul Bucureştiului, scrie cu vopsea (cu şablon): „Nimic de furat". Pe cît umor, pe atîta exasperare în gestul proprietarului. (**A. M.**)

● Anunţurile de mică publicitate au înţeles, şi ele, importanţa cuvîntului „gratuit": Emma, salonul de masaj erotic thailandez, oferă, pe lîngă alte servicii, „mini bar gratuit"; o firmă care înfiinţează societăţi comerciale se grăbeşe să precizeze: „Ştampila gratuit!" (din *Libertatea,* 11 septembrie 2001). (**I. P.**)

EVIDENT, ALT EFECT DECÎT DEGRADAREA SPECTACOLULUI: TITLUL TRIMITE LA BANI ŞI OBIECTE DE VALOARE JETABILE

● Acum cîteva zile, mergînd pe Bd. Dacia, mi s-a demonstrat încă o dată că femeile sînt mai egale decît bărbaţii: un Jeep condus de o tipă a claxonat scurt în dreptul unui bloc; într-o secundă, bodyguardul a ţîşnit ca o ghiulea, mai să dărîme bătrîni şi copii, şi, în două secunde, a dat la o parte gardurile metalice care marcau parcarea Jeep-ului. Tipa a coborît şi a intrat în bloc. Şi, evident, purta pantaloni... (**a. l. ş.**)

● După-amiază de toamnă blîndă, început de septembrie, duminică. O staţie de autobuz, 282, plină de oameni cu bagaje care pîndesc nerăbdători maşina spre gară. Prin faţa lor, pe Calea Dorobanţi, trece lent, ca pentru a savura surpriza privitorilor un automobil decapotabil, în care cinci tineri, patru pe scaune şi unul căţărat pe portbagaj, beau bere la halbă. Calmi, superiori: distracţia lor de moment nu e la îndemîna oricui. Pesemne ca să-şi savureze în lege cheful, au tocmit şi o maşină albă, să-i tracteze – aceasta nu aparţine ACR-ului sau poliţiei. Oprire lungă la stop şi alt efect decît cel scontat: pietonii din staţie rîd de imperturbabilii consumatori de bere: „Aţi rămas în pană, deştepţilor!". Nimeni nu crede asta, dar caragaţa sărează inimile; oricum, autobuzul întîrzie şi hazul e un bun tovarăş de pagubă. (**T. C.**)

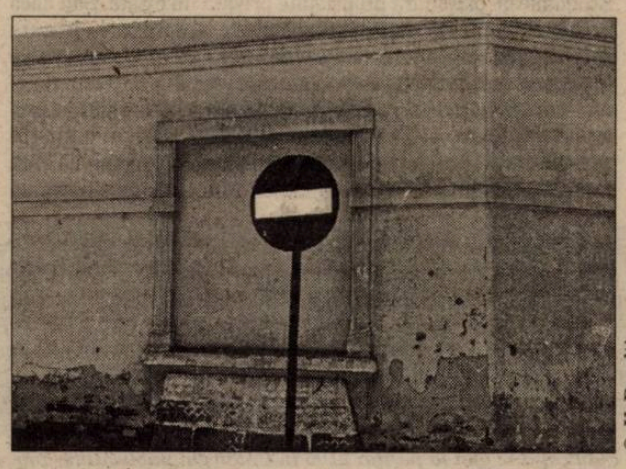

© V. Dorolţi

● Vorbe la televizor: unul din crainicii care transmit meciul Ungaria-România comentează golul marcat de un jucător de-al nostru: „cu cîtă ură a lovit el mingea". Execuţia impecabilă fusese, mai degrabă, o probă de calcul precis şi de deplină stăpînire a momentului favorabil. Dacă respectivul crainic făcea o scurtă pauză de respiraţie era mai bine. O pauză mică, măcar aşa cît a făcut unul din dacologii care au apărut nu de mult la televizor. Vorbind despre degradarea pămîntului, el ne-a spus că plaiul nostru străbun riscă să ajungă un deşert „ca, virgulă, Sahara". (**T. C.**)

● La unele manifestări ale festivalului Humorror, unii organizatori au anunţat intrarea liberă. Cei care au luat în serios invitaţia au avut neplăcuta surpriză să se întîlnească la intrarea Teatrului Odeon din Bucureşti (unde Teatrul Naţional din Craiova prezenta spectacolul „Năzdrăvanul Occidentului") un puternic detaşament de tineri, purtînd tricouri Connex, răspîndiţi în trăgători. Ei îi supuneau pe candidaţi unui sever interogatoriu: de unde sînt, ce vor, dacă au invitaţii (nimic despre rudele în străinătate). Intrarea era liberă pentru cei ce ghiceau răspunsul corect. Au fost eficiente pilele, cunoştinţele, relaţiile, ceea ce ar putea dovedi că globalizarea nu este impermeabilă la specificul naţional. (**M. B.**)

• *Şi dinozaurii revendică...* este, în pagina a 4-a a *Adevărului* de marţi, 11 sept. a.c., titlul unui articol al Magdei Mihăilescu; chiar dacă trimite la filmul *Jurassic Park III*, titlul vine mănuşă peste ideea din editorialul aceluiaşi număr – *O rezervaţie fără dinozauri*, semnat de Bogdan Chirieac, vizînd lentoarea cu care s-a produs primenirea corpului diplomatic în ultimii ani. (**A. C.**)

● Vrăjitoarele de la *Mica Publicitate* (din *Libertatea,* 11 septembrie, 2001) continuă să evolueze; au învăţat concizia („Previziuni despre dragoste, sănătate, carieră şi bani") şi limbajul de succes („Vestita Mariana, sosită de curînd dintr-un turneu de la Ierusalim"). (**I. P.**)

● La intrarea în Cimitirul Ghencea Militar se află un avizier unde sînt afişate harta cimitirului, o listă de preţuri pentru diverse servicii funerare şi un anunţ: „ÎNHUMĂRILE SE EXECUTĂ FĂRĂ OBIECTE DE VALOARE". Ordinele nu se discută, se execută. Să trăiţi! (**D. S.**)

● În clădirea BBC-Radio din Londra (Bush House) există cîteva ţîşnitoare, amplasate pe holuri, pentru amploaiaţii însetaţi. Apa e foarte rece. Cornetele jetabile din care bei sînt din carton. Ei bine, cum credeţi să sînt poreclite aceste cornete? „Madonna"! De la sutienul acela ţuguiat, creat de Gaultier pentru turneul „Blonde Ambition" al divei... (**a. l. ş.**)

Noi – aici şi acum –

– convorbire cu Theodor STOLOJAN –

Fugim de prezent ori în nostalgie ori în utopie. Mulţi din vîrstnicii amărîţi ai zilei de azi îşi găsesc adăpost în amintirile parţiale despre vremea de dinainte de '89, cînd se părea că toată lumea era onestă, egală şi solidară. Această proiecţie a fostei/falsei realităţi nu explică de ce a mai fost nevoie, totuşi, după trei decenii de socialism „biruitor la oraşe şi la sate" să se lanseze codul eticii şi al echităţii şi formula „comunismului de omenie": cum fusese societatea românească pînă atunci dacă ea trebuia, în sfîrşit, umanizată? Dar fuga de prezent – fie în '38, fie în Occident – nu arată, totdeauna, după cum s-ar crede, două direcţii: întoarcerea într-un timp netrăit sau integrarea într-un spaţiu ispititor. De fapt, în primul caz e vorba de o singură direcţie: către occidentul de la noi de-acasă, dintr-un trecut în care despre România se spunea că e „grînarul Europei", iar capitala ţării era numită Micul Paris. Comparaţia cu oraşul luminilor n-o fac cunoscătorii celor două capitale – cum ar fi Martha Bibescu, Elena Văcărescu, Pompiliu Eliade ş.a. După unele păreri, asemănărea ar fi fost sugerată de nişte studenţi sîrbi, încîntaţi de gastronomia bucureşteană, comparabilă cu cea de la Paris. Mai multă lume este sigură, însă, că formula aparţine unui călător francez care ne-a vizitat ţara între cele două războaie.

Nevoia de optimism pe termen lung

Stimate domnule Stolojan, comparaţia dintre capitala noastră şi cea a Franţei este citată des, dar incomplet: călătorul francez spunea că Bucureştii apar privitorului străin ca un mic Paris într-o mare de sate întunecate. Credeţi că e un mai vechi obicei al nostru de a selecta numai imaginile măgulitoare?

Cînd lucram la Banca Mondială şi luam avionul de la Washington spre Europa, pînă începea traversarea oceanului aveam o perspectivă asupra peisajului american – de la Washigton la New-York şi apoi pînă la Boston. Ceea ce te izbea întotdeauna era constelaţia continuă de lumini de pe tot teritoriul care apărea ca un sistem nervos bine conturat. Interesant era că această reţea nu se întrerupea deloc. Chiar dacă fluxurile de lumină pe care le vedeai din avion deveneau la un moment dat mai înguste, ele aveau continuitate. Ajungeam la Frankfurt şi luam alt avion care mergea la Alma-Ata sau la Taşkent. Zburam deasupra Asiei zeci de minute fără să zăresc o lumină; în zonele cu localităţi apăreau unele, palide însă. O concentrare mai mare de lumini vedeai doar cînd te apropiai de Taşkent sau de Alma-Ata. Asta cred că explică acea comparaţie făcută de călătorul francez dintre cele două războaie.

O comparaţie măgulitoare să fie de ajuns pentru nostalgia timpului netrăit şi să explice tendinţa unora de fugă înspre el?

Eu sînt optimist: în România de-acum schimbarea este evidentă. O vedere din avion pe artera Bucureşti-Ploieşti oferă ochiului o mare concentraţie de lumini care începe din Bucureşti şi trece bine de Otopeni; sînt convins că, în curînd, întreaga arteră Bucureşti-Ploieşti, şi pe stînga şi pe dreapta, ne va arăta un peisaj tonic, rezultat al dezvoltării comerciale şi industriale care este în curs; aceeaşi privelişte o avem şi la ieşirea dinspre Braşov spre Sibiu. Or, ce se întîmplă? Noi sîntem nemulţumiţi, deşi este evident un progres. Ritmul lui ne supără însă: nu înţelegem că acest progres nu poate da rezultate spectaculoase în 10-15 ani. Ca să ajungă la ceea ce sînt ele astăzi, ţări ca Japonia şi Coreea de Sud au tras din greu 30-40 de ani. Deci optimismul meu e pe termen lung, prea lung pentru generaţia de astăzi care a trecut de 50 de ani. Pentru cei care sînt azi pensionari nu se întrevăd şanse de îmbunătăţire spectaculoasă a vieţii, să fim lucizi. Speranţa minimă e ca guvernările care sînt şi care vor fi să le poată asigura acestor oameni măcar posibilitatea ca veniturile lor să nu-şi piardă puterea de cumpărare din cauza inflaţiei, iar această putere de cumpărare să crească în ritm cu creşterea economică a ţării.

Dar de prezent nu fug numai pensionarii, ci, din păcate, şi oamenii în puterea vîrstei şi, mai ales, tinerii. Iar alegerea Occidentului ca loc de fugă se bazează pe două convingeri: drepturile noastre acolo şi datoriile Occidentului faţă de noi, necăjiţii unei jumătăţi de veac. Pe drept?

Aici noi nu putem omite un fapt fundamental – situaţia unui om mediu în România de azi. Nu vorbesc de un specialist de înaltă valoare, ci de un muncitor care are îndemînarea, cunoştinţele necesare ca să lucreze în bune condiţii şi este conştiincios şi onest. La ora actuală, veniturile sale nu-i permit să ducă o viaţă decentă. Acelaşi muncitor prestînd aceeaşi muncă într-un sistem capitalist dintr-o ţară dezvoltată primeşte o leafă care îi asigură cîteva lucruri: să-şi ia o maşină, nu plătind-o în 5-10 ani, ci numai în 2-3 ani, să poată să-şi cumpere o casă cu credit, plătibilă în 15-20 de ani, să-şi asigure alimentele esenţiale pentru el şi familie, să aibă o asigurare medicală, posibilitatea să-şi ţină copiii la şcoală şi, mai ales, să capete o pensie care să-i permită un trai decent. Este o realitate ce nu poate fi ignorată. Vom ajunge şi noi, românii, cîndva, la ea. Dar acest „cîndva" poate fi mai aproape sau mai departe: depinde de ce facem noi aici şi acum.

Acasă şi în străinătate

Se spune că românii fug de muncă; atunci cum se explică faptul că în străinătate lucrează cu succes?

Foarte simplu. Dacă te duci în America şi ai un contract de muncă, ştii că îţi sînt asigurate posibilităţile esenţiale de trai. N-are importanţă ce muncă faci acolo, nu trebuie să fiu mare profesor universitar sau mare capitalist. E suficient să fiu un muncitor într-o întreprindere, dar cu contract (fiindcă şi-acolo există riscul muncii la negru) ca din leafa pe care o primesc să pot trăi omeneşte. Ăsta e un stimulent extraordinar pentru cei ce vor să plece. Nu că nu le-ar plăcea România, că se duc „la de-a gata", că nu sînt patrioţi etc. Dar n-au timp. Pînă cînd vom ajunge şi noi la această existenţă posibilă, mai trebuie să treacă pe puţin 15 ani. Asta dacă lucrurile merg bine.

Dar nu spuneaţi că au început să meargă?

În parte. Acolo e vorba de sistemul în care intră omul. Dacă eşti leneş, tragi chiulul, nu depui efort să te încadrezi, sistemul te elimină. În România nu-i aşa. În America sistemul este şi educativ, folosind ceea ce americanii numesc „morcovul şi băţul". Deşi nu e nouă, metoda funcţionează şi azi foarte bine.

Dar credeţi că pentru a verifica eficienţa stimulentului şi a sancţiunii e nevoie să ajungă cineva în Occident?

Globalizarea înlătură frontierele economice care existau între ţări, permite mai uşor circulaţia forţei de muncă, a bunurilor de consum etc. Soluţia ca să nu ne plece oamenii buni nu e îngrădirea sau apelurile patetice. Soluţia e ca într-o generaţie (30-40 de ani) România să ofere un standard de viaţă acceptabil, astfel încît, pentru o diferenţă de cîteva sute de dolari, să nu merite să te desprinzi de familie, de prieteni, de mediul cunoscut. Asta s-a întîmplat în Japonia şi în Coreea de Sud.

Prezentul pragmatic

Aici, acum şi prin noi înşine este o veche deviză liberală: mai este ea valabilă şi azi?

Cred că da. Nici un ajutor din afară nu poate înlocui efortul propriu. Dimpotrivă, efortul propriu poate fi multiplicat datorită ajutoarelor din afară. De altfel, cu mici excepţii, nici un fond al UE acordat unei ţări candidate la integrarea în această Uniune nu finanţează sută la sută obiectivele şi proiectele propuse: ea cere un efort propriu ca să vină în cofinanţare. Unul dintre pilonii concepţiei economice ai UE îl reprezintă coeziunea economică şi socială, care înseamnă reducerea acestor discrepanţe şi decalaje economice între media celor din UE şi celelalte ţări. Aici nu e vorba doar de ipoteze de lucru sau de presupuneri, avem exemplul concret al Irlandei. În momentul în care a intrat în UE, această ţară avea un PIB ce reprezenta cam 60% din media europeană. Acum a ajuns la 90%; într-un timp foarte scurt a recuperat fantastic. Cazuri impresionante sînt şi Spania şi Portugalia. E posibil, deci, nu-i ceva utopic.

Prezentul pragmatic pune accent pe decizie rapidă, responsabilitate şi contract corect între parteneri: ce ne lipseşte nouă din toate acestea?

Cealaltă jumătate de măsură: mulţi dintre politicienii care făuresc soarta României încă operează cu jumătăţi de măsură, acţionează discontinuu; de exemplu, pare că nu le este clară noţiunea de proprietate privată cu toate conexiunile ei. Economie de piaţă fără proprietate privată nu există. Sau dacă există, este altceva decît capitalism. Or, proprietatea privată este cel mai puternic stimulent: pune în mişcare tot ce înseamnă societatea modernă în lume. Noi, după 12 ani, n-am rezolvat încă această problemă, restabilirile dreptului la proprietate întîrzie, nu sînt înţelese în esenţă. Unii tot mai cred că dacă o întreprindere de stat aduce profit să rămînă de stat. Dar ea vă rămîne mereu o sursă de tot felul de maşinaţii, un instrument de intervenţie politicianistă şi un generator de corupţie. Cîtă vreme menţinem proprietatea de stat în unităţi unde ea nu-şi are rostul nu vom scăpa nici de furt, nici de corupţie.

Credeţi că suferim din cauza absenţei proiectului?

Noi venim dintr-un sistem în care planificarea era absolută, aproape în toate domeniile. În acelaşi timp, cu cît ea era mai cuprinzătoare, cu atît populaţia nu mai avea încredere în virtuţile planificării. Să te lauzi mereu că ai îndeplinit planuri anuale, planuri cincinale, dar standardul de viaţă scade permanent – asta era de neînţeles logic şi evident că reducea încrederea omului la zero. De aceea, după '89, folosirea cuvîntului „planificare" se considera un semn de cripto-comunism. Românii au descoperit apoi cu stupefacţie că societăţile străine care vin la noi să investească practică o planificare extrem de riguroasă şi permanent adaptabilă pe termen mediu şi lung. Cu uimire au reacţionat şi la faptul că întreg procesul de adaptare la UE se desfăşoară pe baza unei planificări de mare precizie. Aşa că, în alt mediu şi la alţi parametri, am revenit şi noi la ideea că trebuie să ne facem programe, planuri de dezvoltare pe diferite termene şi să coordonăm aceste obiective şi priorităţi ale noastre cu obiectivele şi priorităţile pe care le are UE. Dar cît ocol, cît timp pierdut!

De ce credeţi că lumea la noi nu înţelege lucruri aparent atît de simple? De ce preferăm să fugim de prezent, decît să-i facem faţă, descifrîndu-l cu inteligenţă şi calm?

Mulţi dintre cei presaţi de necazuri şi de spaima de viitorul lor – n-au timp. Dar nu toată lumea ia decizii în societate şi răspunde de soarta ţării. O parte din politicieni nu au interes să înţeleagă ceea ce trece dincolo de interesul lor propriu. Alţii cred că lucrurile se vor aranja de la sine, criticile trec, mai cîrpim ceva în ultimul moment şi „o să meargă". Nu vreau să dau o imagine neliniştitoare; mai sînt şi conducători politici ce par sincer implicaţi în prezentul nostru pe care-l privesc din perspectiva viitorului necesar. Dar dacă un asemenea politician a trăit toată viaţa numai din banii lui de bugetar, el doar cu greu poate înţelege ce înseamnă proprietatea privată, ce efecte are. Şi eu am fost crescut în socialism. În primii ani de tranziţie '90-'91 sigur că m-am informat, mai mult decît înainte, despre proprietatea privată şi am înţeles că fără această formă de proprietate economia de piaţă nu poate exista. Dar abia după ce am început să investesc propriii mei bani în ce se cheamă o proprietate privată productivă mi-am dat seama cu adevărat despre ce e vorba. Şi m-am speriat, gîndindu-mă, – pentru prima dată – la oamenii care, ei sau părinţii lor, au avut o proprietate care li s-a confiscat, iar averea a fost pentru unii suficient motiv de a fi băgaţi în puşcărie. Eu n-am investit bani furaţi de la stat sau înşelînd pe cine ştie cine. După şase ani de muncă la Banca Mondială, unde am fost bine plătit, puteam trăi liniştit din ce-am strîns oriunde în lume, să-mi fac vacanţele pe Coasta de Azur sau în Hawai. N-am nimic împotriva celor care, pe banii lor, aleg *loisir*-ul. Dar nu era şi opţiunea mea; eu am vrut să fac o investiţie productivă. Abia cînd ai băgat banul tău într-o afacere înţelegi ce este economia de piaţă. Şi atunci sigur că nu mai poţi contempla prezentul cu aer calm şi detaşat, cînd nişte guvernanţi mai inventează o taxă, un impozit împovărător şi fără rost ş.c.l. În loc să te uiţi la stat ca la un partener în afacerea cu tine, te uiţi la el ca la un inamic imprevizibil.

Avem altă soluţie să-i facem faţă prezentului, decît fuga în nostalgie sau în utopie?

Care altă soluţie? Cuba? Coreea de Nord? Acestea reprezintă soluţii extreme, regimuri dictatoriale. Dar sînt în lume şi nişte ţări slab dezvoltate care n-au avut nimic de-a face cu socialismul şi cu comunismul şi cu toate acestea nu-şi pot depăşi condiţia de lumi rămase în urmă. Găsim astfel de exemple în Africa, în alte părţi, unde populaţia trăieşte greu, la limita sărăciei şi sub această limită. Acolo politicienii dezvoltă politici economice şi sociale proaste, fără perspectivă. Nu putem alege pentru ţara noastră un viitor în care numai 10% din populaţie o duce bine, în special corupţii, iar restul se uită cu nemulţumire şi teamă la un prezent de care fiecare încearcă să fugă aşa cum poate. România nu trebuie să devină un deşert, punctat ici-colo de oaze pline de corupţie.

Dar procentul atît de mic, reprezentîndu-i pe cei care o duc fără griji, nu e identic cu cel de dinainte, cînd binele era numai pentru nomenclatură şi organele care-i asigurau liniştea şi siguranţa?

Şi ei creaseră un sistem; fiecare luat în parte nu s-ar fi descurcat atît de bine şi atît de mult timp, dacă n-ar fi avut certitudinea că va avea parte de un prezent de lungă durată din care nu voia deloc să plece.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 447
21-27 septembrie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SINCERITATEA

„Adevărul nu poate fi spus decît minţind."

ADRIAN MANIU

„Așa că minte-mă, dar fă-o cu sinceritate."

DEPECHE MODE

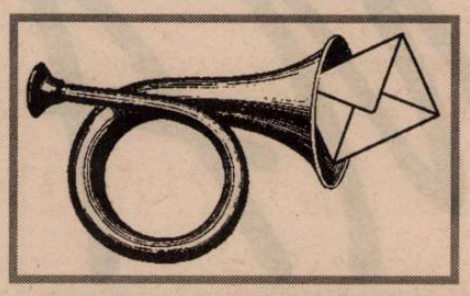

Nr. 445: *„Iubiri de-o vară“*

Cum am provocat soarta

După primul an de facultate, an care mi-a adus, fie vorba între noi, numai dezamăgiri în ceea ce mă priveşte, am ajuns însetat de distracţie la începutul verii. O stare de blazare generală plutea şi prin minţile prietenilor mei. Toropeală generală, încurajată oarecum şi de lipsa, pe vremea aceea, a unei publicităţi agresive cu marea şi fetiţe goale la soare.

În oraşul amărît de provincie în care vieţuiam pe timpul vacanţelor nu erau multe posibilităţi de distracţie: puteam merge ori la plaja de pe malul Dunării, ori la diversele terase-discotecă (am constatat că terase simple nu mai există – muzica este dată la maxim peste tot, extinzîndu-se spaţiul clasic al discotecii şi pe trotoare, parcuri etc.).

Nu ştiu dacă aţi observat, dar căldura şi vegetaţia din timpul verii te predispun la lenevit şi la activitate hormonală mai intensă. Carnea, bronzată sau nu, este mai ispititoare, lumina accelerează producerea de serotonină şi prin urmare apare relaxarea, iar parcă singura grijă a genelor noastre ar fi asigurarea perpetuării lor. Mă simţeam drogat de vară şi am început să frecventez terasele cu prietenii, în fiecare zi, făcînd acelaşi lucru, stînd la o masă, cu o baterie de vin în faţă, ascultînd muzică stupidă şi flirtînd cu fetele. Aveam parte de iubiri de o vară în fiecare seară, eram îndopat de vin ca un burete şi citeam doar pe Platon şi mai ales acele dialoguri care se potriveau cu starea mea de atunci – de ex. *Banchetul*. De fapt, cred că mă interesau mai puţin ideile şi dialogurile decît contextul în care ele se desfăşurau: întîlniri la umbra unui măslin sau discuţii presărate cu muzică şi stropite de vinul grecesc amestecat cu apă. Cum spuneam, orice idee mi se părea însă inutilă, nu mai primeam nici o provocare, deşi trăiam zilnic visul tuturor adolescenţilor de azi, să stai toată ziua fără să faci nimic, să cunoşti zeci de fete, să stai la soare şi să înoţi cînd îţi este prea cald, considerînd că ai destui bani pentru aceste activităţi.

Aveam impresia că păcălesc timpul, de fapt, cred că orice drog astăzi îşi propune să eludeze timpul, să te facă să scapi de chinuitorul cîteodată sentiment al curgerii, al linearităţii. Temporalitatea pe care aveam impresia că o păcăleam avea să se răzbune însă, înzecit, căci nefiind ca acel înţelept care să poată aboli timpul, am ajuns să fiu, de fapt, dominat de el. Timpul nu îl abolisem, ci doar îl pierdeam, iar sentimentul de pierdere devenise insuportabil. Mă despărţisem forţat de ceea ce credeam că este în mine – evoluţia. Evoluţia nu este ceva ce poate fi cîştigat doar făcînd să treacă timpul, ci este ceva care te ajută să spui că ai mai crescut în lumina ţelurilor pe care le ai, indiferent dacă cineva crede că ai suferit un progres avînd mai mulţi bani, mai mulţi muşchi, mai multe cărţi citite sau un suflet mai bun.

Eu mărturisesc că sînt mai naiv şi simt, aproape neîntrerupt, nevoia să mă dumiresc asupra unor variate probleme din diverse domenii astfel că această curiozitate este singurul mobil care m-a îndemnat să învăţ la facultate atît cît am învăţat, să am prietenii pe care îi am şi să trăiesc aşa aiurea cum o fac. Dar în acea vară mi-am satisfăcut o singură curiozitate, curiozitatea iubirilor de o vară. Totuşi, nefiind un experiment prea complex sau o cunoaştere prea înaltă, am sfîrşit prin a fi sufocat de această pseudocunoaştere (doxa, pierdere de vreme, distracţie – spuneţi cum vă place) şi, cum spuneam, un sentiment greţos de zădărnicie m-a invadat.

Atunci m-am gîndit să provoc soarta şi am întrebat nişte prieteni cum pot să o cunosc pe fata cea mai inteligentă din oraş (dacă se poate spune aşa ceva fără să fiu considerat rasist). Auzisem de cineva care era campioana olimpiadelor de limba şi literatura română, care fusese şi la cîteva olimpiade de engleză, scria poezii, asculta Rolling Stones şi era chiar mai mult decît drăguţă. „Nevoia“ mea de a cunoaşte o astfel de persoană, eu fiind exemplul lenei şi al indolenţei, provenea probabil din sentimentul gol ce mi-l lăsase o vară întreagă de „iubire“. Aproape am obligat o prietenă să mi-o prezinte, i-am propus din prima zi să ne mai întîlnim, după ce vorbisem vreo 20 de minute şi de atunci sîntem împreună, ba ne-am şi căsătorit. Întuiţia cred că m-a condus spre acea persoană lîngă care să pot creşte spiritual şi nu pot să mă gîndesc că poate nu aş fi cunoscut iubirea adevărată dacă nu întîlneam atunci iubirea de o vară. Poate, nu ştiu...

Mihai MORARU
mihaimoraru@hotmail.com

Polemice

Măgarii şi globalizarea

În numărul 445 al revistei *Dilema*, din îndepărtata Atlanta, domnul Gabi Huiber le explică românilor cum vine treaba cu „mondializarea“. Ba mai mult, ne avertizează că ne paşte o nouă „trădare a intelectualilor“ în faţa nou creatului fenomen de luptă „anti-G“, pentru că aceştia nu stau la locul lor prin biblioteci şi au început să pună prea mult „patos“ în gîndire.

Într-o ţară terorizată şi asfixiată de ştiri referitoare la căderi libere în fîntîni nesupravegheate şi copii care nu au altceva mai bun de făcut decît să pozeze reporterilor cu un fier de călcat lipit pe omoplat, dezbaterea cu privire la „globalizare“ nu şi-a găsit locul pe care îl merita, în ciuda importanţei subiectului. În plus, nu poţi cere prea mult unei populaţii care se extaziază la deschiderea unui nou Mac Donald's într-un cartier de blocuri, iar după (eventuala) sfinţire a localului de episcopul locului, primarul citeşte o cuvîntare în care ne spune că este vorba de „un factor de progres şi de civilizaţie“.

Aceasta nu te scuteşte însă de minime măsuri de precauţie intelectuală atunci cînd scrii despre un subiect atît de delicat cum a fost asasinatul de la Genova. Nefiind economist de profesie, nu pot să-l contrazic în termeni tehnici pe inginerul G. Huiber, în ceea ce priveşte scurta sa demonstraţie despre binefacerile mondializării. Făcînd parte din „zgomotul alb“, m-aş teme să nu alterez „semnalul util“ al demonstraţiei sale. Dar vă mărturisesc că viziunea paradisiacă despre importurile şi exporturile libere, ca şi despre rolul pozitiv al omenoşilor oameni de afaceri care vor aduce bunăstare şi „legi sigure“ acolo unde vor avea chef să investească m-a făcut să zîmbesc. Citiţi, domnule Huiber, orice studiu serios publicat în ultima vreme în revistele de economie şi vă veţi da seama de diferenţa ce există între „globalizare“ şi „democraţie“, ascultaţi luările de poziţie ale liderilor din ţările cele mai sărace ale planetei şi poate veţi începe să vă puneţi necesare întrebări. Degeaba comunicaţiile vor fi „sigure“ în Angola datorită multinaţionalelor care investesc în minele de diamante, dacă ele vor fi folosite doar pentru derularea afacerilor, rămînînd intangibile pentru marea majoritate a populaţiei băştinaşe.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Dar nu opiniile dvs. economice m-au împins să scriu revistei *Dilema,* ci detaşarea supărătoare cu care reuşiţi să-i calificaţi pe participanţii de la mitingul de la Genova drept „scandalagii“ şi „măgari“. O astfel de fermitate a opiniilor îmi aminteşte de recent văruita Piaţă a Universităţii din Bucureşti şi de cei strînşi acolo în numele unui ideal în anii '90, care erau „gratulaţi“ de puternicii acelor vremi cam cu aceleaşi cuvinte.

Vă pot confirma cu mîna pe inimă, domnule Huiber, că cei mai mulţi dintre colegii mei dintr-o mare şi veche universitate vest-europeană care au făcut „deplasarea“ la Genova nu se încadrau în categoria celor pe care îi „imaginaţi“ dumneavoastră. Din contră, pot spune că erau indivizii cei mai pacifişti din cîţi am cunoscut pînă acum, fără a fi însă nişte „marginali“ care se bucură de astfel de evenimente. Dar este vorba de nişte oameni care trăiesc în „paradisul“ apusean şi care vor să devină şi *altceva* decît medici, avocaţi sau ingineri de succes, petrecîndu-şi toată viaţa în birouri cu aer condiţionat, vacanţă-tip în Martinica, aşezaţi pe scaunele unor mari restaurante ce-şi comandă „grand-cru“ de Bordeaux pe Internet, că nu degeaba este calea cea mai sigură de comunicaţie.

Nu, ei sînt altfel, îşi dau seama că globalizarea şi tirania comerţului liber pe care o apăraţi aşa cum romanticii socialişti îşi apărau „falansterele“ de secol XIX, distruge individualitatea, distruge felul fiecăruia dintre noi de a fi şi de a ne manifesta. Este dreptul lor să protesteze împotriva unui set de reguli care-i fac şi mai săraci pe cei din ţările sărace şi îi uniformizează cumplit pe cei din ţara lor. „Globalizarea“ are efectele unui „comunism“ întors pe dos, domnule Huiber...

Ca unul ce a făcut armata în cadrul trupelor de jandarmi şi a văzut pe viu ce poate face şpanul de bronz aruncat în ochi, vă pot spune că în toate intervenţiile trupelor de ordine există un principiu de „proporţionalitate“. Dar să vezi ca legitime două focuri de armă trase direct în capul cuiva (fie el şi extremist) care aruncă un obiect metalic (nu o cărămidă!) într-un Rover blindat mi se pare deja cam mult. Nu am înţeles însă prea bine în numele căror principii legitimaţi astfel de fapte.

Trăind într-o ţară inundată de informaţii, bănuiesc că aţi văzut la TV şi alte „intervenţii“ ale poliţiei italiene, în special cea de noapte, în localul în care dormeau o parte din cei ce se deplasaseră în Italia. Întîmplător, eu am văzut pe cineva care participase „live“ la acea noapte. Comparaţia cu Piaţa Universităţii îmi revine iarăşi în minte.

Nu sînt pentru folosirea violenţei stradale ca mijloc de afirmare a unor păreri şi atitudini. Dar nu pot accepta faptul că cei care gîndesc „altfel“, au început să fie diabolizaţi şi condamnaţi chiar şi de cei ca dumneavoastră, care au cunoscut direct un sistem opresiv, în care „delictul de opinie“ era grav pedepsit. Închei această scrisoare cît se poate de „american“, printr-un exemplu: în această vară m-au vizitat la Bucureşti doi prieteni care au cetăţenia ţării cu cel mai mare PIB pe cap de locuitor din Europa după Luxemburg. Pe lîngă Grasa de Cotnari au dus în săraca lor ţară şi două bucăţi de săpun „Primăvara“ a 6.000 lei bucata (aproximativ 0,2$ la cursul zilei). I-am întrebat de ce l-au cumpărat. Răspunsul nu s-a lăsat aşteptat: „Pentru că miroase diferit“. Mondializarea ucide „Primăvara“, domnule Huiber...

Mirel BĂNICĂ

La zi

Gala Tînărului Actor

După citirea articolului tinerei (?) Mirona Hărăbor privitor la Gala Tînărului Actor – întîmplată pentru a doua oară (sic!) la Mangalia – practic toţi tinerii actori participanţi – în frunte cu cîştigătorii – ar trebui să se sinucidă; sau, dacă nu sînt devotaţi cu totul meseriei pe care tocmai şi-au ales-o, să renunţe în orice caz la activităţi înrudite cu teatrul. Iar organizatorii Galei, plini de jenă, ar trebui neapărat să se autosuspende şi să lase loc altora, mai calificaţi..

Ca director de teatru (de altfel micuţ şi independent – slavă Domnului!), ţin să îmi exprim perplexitatea faţă de tonul dispreţuitor şi suficient al tinerei (?) jurnaliste (?) critic de teatru (?), şi în acelaşi timp ţin să îmi afirm sprijinul (cît de micuţ şi independent ar fi el) faţă de artiştii la început de drum care au muncit şi au avut curajul să participe – după puterea, talentul şi „momentul“ fiecăruia – la tradiţionala confruntare de pe malul mării.

Îi îndemn să nu se sinucidă; ci să continue să muncească, să continue să se confrunte cu colegii, cu publicul, cu ei înşişi şi chiar cu criticii. Dincolo de disfuncţionalităţile ce pot apărea (şi chiar apar) în organizarea manifestarilor culturale dintr-o zonă a lumii (şi într-o asemenea perioadă) în care cultura pare a nu-şi găsi locul.

M-aş simţi onorat dacă această opinie, alta decît a colaboratorilor dumneavoastră, ar fi publicată în *Dilema,* spre cunoştinţa cititorilor dumneavoastră.

Cu mulţumiri,

Voicu RĂDESCU
Director, Teatrul LUNI

Răspunsul Mironei Hărăbor

Nu sînt de acord cu viziunea „radicală“, cum că articolul meu ar trezi, în rîndurile tinerilor actori, un dor de sinucidere. Mai curînd, sper, îi îndeamnă să-şi ia în serios meseria.

Devotamentul (există oare, sau s-a transformat în mit?) nu ajunge. În ultima vreme, lipsa de profesionalism a absolvenţilor de teatru este din ce în ce mai vizibilă. Aş adăuga apatia care, probabil, e unul dintre motivele care stau la baza numărului mic de participanţi la Gala Tănărului Actor. Nu sînt cusururi irezolvabile, ci neputinţe care pot fi (dacă se vor!) corectate. Am considerat că este mai important să pun degetul pe rană, decăt să admir entuziasmul, munca depusă şi curajul concurenţilor. „Disfuncţionalităţile“, pe care le-aţi observat şi dumneavoastră, trebuie, cred, semnalate răspicat şi nu doar constatate în tăcere. În ceea ce-i priveşte pe organizatorii Galei, ei bine, da, consider că ar fi indicat, dacă nu vor „să lase loc altora mai calificaţi“, să se recalifice.

Mirona HĂRĂBOR

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Foloasele şi ponoasele corupţiei**
- **Emigrăm?**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Ieşirea din sistem închis

Două sute patru volume, cu totul aproape optzeci de mii de pagini: acestea sînt dimensiunile *Dosarului Pătrăşcanu*, aflat în arhivele SRI. Deşi mulţi s-au apropiat de el cu intenţia de a-l cerceta, nimeni, pînă acum, nu l-a citit integral; „pînă acum" vrea să zică pînă la Lavinia Betea*.

De ce, nu e chiar de neînţeles. Vastitatea acestui dosar, dosarul celui mai lung proces din istoria mondială a comunismului, a inhibat elanurile cele mai sincere. Chiar aşa, cum să stai, ca o cîrtiţă stupidă, să citeşti zile şi săptămîni în şir, cu creionul în mînă, *toate* cele 80 000 de pagini?! E obositor... şi-apoi, la o socoteală onestă, ce poate invoca, la nevoie, principiile doctrinei liberale, nici *nu se merită*. Cum spun ardelenii, *nu se plătie*. Fiindcă nu e, liberal spus (clasic liberal, de neoliberalism să nu mai amintim!), *nu e deloc profitabil*. Raportul efort-cîştig, inclusiv cîştig simbolic, este mai mult decît descurajant. Trebuie să fii prost sau nebun să te-apuci de aşa ceva. Un editorial bine simţit, o prezenţă vînjoasă la un *talk-show*, o participare la o masă rotundă, un eseu inteligent (dar toate eseurile sînt inteligente... cu excepţia celor de Caius Traian Dragomir!), un pic de militantism *vizibil* într-o asociaţie, fundaţie, alianţă, într-un club, într-un cerc, într-un grup, eventual chiar într-un grup de sprijin pentru te şi miri cine, asigură în mod cert şi notorietate, şi succes, şi ... dar să rămînem în sfera beneficiilor nonfiscale, e mai bine.

Autoarea „studiului de caz" *Lucreţiu Pătrăşcanu* este însă departe de a fi o începătoare, cartea ei de acum este cea de a patra în care încearcă să descrie şi să analizeze, din perspective şi cu mijloace mereu altele, lumea conducătorilor comunişti români, cu alte cuvinte, lumea conducătorilor României de după 1944. Şi nu e, probabil, nici lunatică, nici, cu atît mai puţin, o „cîrtiţă stupidă", deşi în context aşa pare. Va fi fiind naivă?! Nu este exclus. În locul ei, puţini ar fi rezistat tentaţiei unei folosiri *multilaterale* a materialului parcurs. Lavinia Betea ar fi putut, astfel, să publice ample extrase din dosarele citite, ca „documente senzaţionale", ar fi putut face „comunicări", ar fi putut încropi, glosînd jurnalistic, tot felul de volume şi volumaşe lesne vandabile, gen „Iubirile lui Pătrăşcanu" ori „Cum se omorau comuniştii între ei" etc. Nu a făcut-o. Spre onoarea ei. Şi, poate, spre binele istoriografiei politice româneşti: fiindcă a stabilit un barem de calitate şi de competenţă de-acum înainte imposibil, totuşi, de ignorat (naivitatea e contaminantă!).

„Gîndirea unui individ care trăieşte într-un sistem închis, comunist sau altul, se rezumă într-o singură formulă: *el poate dovedi tot ce crede şi crede tot ce poate dovedi*". Asta a spus-o Arthur Koestler, un autor destul de priceput în materie de nevroze politice. Istoria politică a României de după 1944 a fost, pînă în 1989, una de *sistem închis*, cu toate succesivele rescrieri; în mare măsură a rămas, însă, la fel şi după aceea, fiind schimbat doar *sistemul*. Mare, în sine, şi uimitor, în context, meritul Laviniei Betea de a fi cercetat întreaga materie a dosarului Pătrăşcanu este dublat de refuzul „viziunilor", al „grilelor de interpretare", al „teoriilor" pentru care concretul nu e decît *material demonstrativ*, *ilustrare*. Să fie pentru că este de meserie psiholog?! Şi tot de-acolo să-i vină şi limbajul, nesofisticat, accesibil, *normal*, nici literaturizant, nici „tehnologic", doar exact şi la obiect?! Ea nu spune decît că a încercat „răspunsuri concrete în locul lozincilor propagandistice". Nici mai mult, dar nici mai puţin decît atît. Iar „lozincile propagandistice" (oare de ce nu va fi întrebuinţat dna Betea cuvîntul mult mai la modă „slogan"?!) au alcătuit şi alcătuiesc osatura *sistemului închis*, de ieri, de azi, în care *cazul Pătrăşcanu* a fost creat, după aceea „rezolvat", apoi „revizuit", pe urmă, azi, invocat şi „analizat".

Făcînd o halucinantă descriere a modului în care funcţiona *maşina de tocat oameni* a partidului comunist, neomiţînd nici *maşina de produs lozinci propagandistice*, cartea Laviniei Betea se încheie cu o mărturie: evocarea unei întîlniri, acum, în prezentul post-comunist, cu fostul anchetator-şef al cazului Pătrăşcanu. Cercetătoarea încercase, mai întîi, să-l întîlnească, să-l vadă acasă la el. A fost refuzată şi, cu politeţe fermă, dată afară, împinsă spre uşă. „A doua zi – scrie Lavinia Betea –, întîmplarea a făcut să ni se încrucişeze drumurile. În piaţa străjuită de statuia lui Matei Corvin, un domn cu baston, elegant şi rasat, deprins să fie chemat «domnul profesor» de către concitadini, se plimba senin sub soarele amiezii de iarnă. Cine-ar mai fi putut crede, privindu-l, că-n urmă cu ani îşi lăuda «osul de muncitor» şi se autopropunea «să demaşte banda de spioni şi complotişti în frunte cu Pătrăşcanu», apărînd, vigilent, «organele Securităţii de mîna duşmanului»? «Nu m-a recunoscut», trecînd pe lîngă mine. Cum e să duci oameni la nebunie, cum e să duci la moarte, oameni? Întrebarea rămîne în mintea altora. Pe Ioan Şoltuţiu, procesul comunismului ori Judecata de apoi nu par a-l tulbura nici ziua, nici noaptea".

Probabil fiindcă *sistemele închise* chiar creează *oameni noi*. De ce sînt ei capabili, săptămîna viitoare.

* Lavinia Betea – *Lucreţiu Pătrăşcanu, moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, 2001.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Războiul virtual

We all are Americans – stă scris pe panglica unei coroane de flori din faţa Ambasadei Statelor Unite de la Sofia. Sîrbii par a împărtăşi două sentimente greu de împăcat şi totuşi indisolubil legate între ele: o solidaritate în suferinţă cu oamenii de pe străzile New York-ului, care nu are nevoie de cuvinte mari pentru a se exprima, şi o atitudine critică faţă de Puterea americană, pe care nu o pot reprima. În Macedonia a apărut deja un banc: *staţi liniştiti, situaţia este sub control; săptămîna viitoare vor începe negocierile la Kabul, voi schimbaţi ceva în Constituţia voastră şi ei încep să predea armele*. Într-un fel, toţi încearcă să plaseze evenimentul în cadrele memoriei, să-l aducă la un *déjà-vu*, pentru a-l putea interpreta şi reacţiona cît de cît coerent. Si aici intră şi formulele deja mediatice, de genul *un al doilea Pearl Harbour* sau *atac împotriva democraţiei*. Personal, îmi e greu să înţeleg şi sentimentul este mai degrabă unul de *jamais vu*.

De la Machiavelli încoace, să spunem, „civilizaţia" ar putea fi considerată, puţin weberian şi cinic, ca *ipocrizie legitimă*. Scopul scuză mijloacele, se spune în mod curent. Drept care nu puţine sînt mîrşăviile ce au fost făcute in numele unor „cauze nobile" – şi aceasta cu atît mai mult cu cît puterea legitimatoare era mai mare. Această „ipocrizie legitimă" înseamnă însă şi un control al agresivităţii: trebuie să existe totdeauna un scop care să poată fi legitimat – sau invalidat –, adică supus examenului critic, şi o relaţie „raţională" între scop şi mijloace. Iar acest examen al legitimităţii poate fi exersat oricînd şi de către oricine, lăsînd astfel deschisă, de principiu, problema responsabilităţii şi a vinei.

Peste morţii de la Hiroshima a fost încă posibil să se aşeze ipocrizia legitimă. La New York a fost vizualizată însăşi moartea acesteia. Oricît ar putea părea de paradoxal, ceea ce este cutremurător în acest caz este tocmai dispariţia ipocriziei şi, o dată cu ea, a nevoii de legitimare – deci a oricărei convenţii sociale. Ceea ce, în numele ipocriziei legitime cu care sîntem obişnuiţi, numim un atac „laş„, a fost de fapt un atac „pur", un atac al nimănui *precis*, împotriva nimănui *precis*, pentru nimic *precis* – precis în raport cu o convenţie socială reperabilă. Or, în ultimă instanţă, orice convenţie, oricît de rea, este preferabilă suprimării oricărei convenţii. În lipsa unui scop ce poate fi supus examenului legitimităţii – căci „lupta împotriva Răului" nu poate fi considerată un astfel de scop, iar „atacul împotriva democraţiei" este doar o încercare disperată de a găsi un nume pentru ceea ce nu poate fi înţeles – şi a unor mijloace care să poată fi raportate cît de cît coerent la acest scop, mijloacele devin propriul lor scop: *sîntem braţul înarmat al Binelui!* Ca în filmele de *science-fiction*, *Forţa* este cea care acţionează, oamenii fiind reduşi la rolul de instrumente ale acesteia: *Eu* nu mai există, iar acest lucru a devenit imaginabil. Mai exact, această nonexistenţă, pe care unii o simţeau deja plutind deasupra vieţilor lor, a fost „materializată" şi vizualizată acum pentru toată lumea pe ecranele televizoarelor de pretutindeni.

În faţa acestei agresivităţi albe, oamenii devin virtuali, regăsindu-şi un chip doar prin moarte: la New York n-au murit *duşmani*, definiţi prin raportare la un scop legitimat oricît de ipocrit, n-au murit *evrei*, n-au murit *burghezi* duşmani ai poporului, n-au murit nici măcar *ne-oameni*, fiinţe cărora li s-a refuzat apartenenţa la uman, ca în vreo credinţă primitivă; a murit Viaţa, dispreţuită generic şi fără determinaţii. Semnificaţia ultimă este astfel una metafizică şi nu doar fizică. Nu este în joc (doar) moartea unor indivizi – şi semnificaţia simbolică a acesteia – ci condiţia însăşi a vieţii omeneşti în general, *realitatea* acesteia. De aceea, poate că expresia angajării responsabile nu este *we all are Americans*, ci *we all are humans*.

Alternativa, reflexă şi nu reflexivă, de înţeles în aceeaşi măsură în care este de temut, ar fi angajarea într-un război cu *Forţa* (Răului), ceea ce nu poate decît să-i transforme pe militanţii Binelui în virtualităţi complementare. Într-un război virtual, democraţia îşi pierde însă fundamentul realităţii sale: individul şi drepturile sale inalienabile. Drept care nu mai poate fi o cauză pentru care să merite să-ţi dai viaţa pentru simplul motiv că această viaţă, *viaţa ta*, practic nu mai există. În războiul dintre *Forţa Răului* şi *Forţa Binelui* nu mai există nici o convenţie socială, deci nimic propriu-zis uman!

Dilema macabră a acestei situaţii este astfel aceea că, pentru a-mi recăpăta demnitatea umană, în sens mai degrabă ontologic decît moral, trebuie să ştiu *raţional* pe cine şi de ce trebuie să omor. Şi nu ştiu, iar apelul la memorie a devenit nerelevant...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Zidul

– falsă ştire despre un cod electoral –

În chiar ziua aceea, în care se părea că o lume întreagă s-a prăbuşit în New York şi Washington odată cu avioanele acelea, la Bucureşti o mînă de oameni, probabil la fel de mulţi ca cei care au pus în practică atentatul, au lansat ideea unui cod electoral românesc. Este vorba despre Asociaţia Pro-Democraţia şi alte cîteva organizaţii studenţeşti, sindicale şi patronale. Aşa cum era firesc, gestul bucureştenilor nu a fost observat în valul de praf care a acoperit ecranele şi paginile ziarelor. Dar această coincidenţă spune multe despre lumea actuală. Probabil că în toată lumea au fost în acea zi mii de cazuri în care cîţiva cetăţeni nemulţumiţi de cum merg treburile publice au luat atitudine, au propus ceva. Dar o mînă de terorişti le-au luat-o înainte, i-au eclipsat, nemulţumirea lor a devenit mai importantă.

În fond, asta este şocant la tot ce s-a întîmplat. Părea o lume în care cele două războaie mondiale şi eşecul de proporţii al comunismului au dat cîştig de cauză raţionalităţii. În ciuda unor focare – în Orientul Mijlociu, Iugoslavia, Indonezia – părea că se instalează normalitatea democraţiei.

În anii '60-'70, teroarea din Italia obişnuise lumea cu un mod aberant de a face politică. După eşecul terorismului în Europa, în timp ce rămăşiţele mişcărilor marxiste, maoiste, guevariste din America Latină combină politica şi traficul de cocaină, părea că lumea aparţine cetăţenilor care aleg să facă o conferinţă de presă şi să propună ceva pentru a-şi răcori nemulţumirea. În fond, cei din Pro-Democraţia sînt foarte nemulţumiţi de politica românească, pe care o consideră coruptă şi ineficientă. De mult timp au propus schimbarea ei. Acum au venit cu un set de propuneri de modificare a sistemului electoral. Propuneri poate nerealiste, fără prea mari şanse de reuşită. Chiar dacă ar fi luaţi în seamă, ar dura ceva ani pînă li s-ar da satisfacţie. Probabil că au frustrări din această cauză. La fel de probabil că în lume există mai mulţi cetăţeni frustraţi decît mulţumiţi. Dar bombe sînt mai puţine ca în trecut.

Noua lume era a cetăţenilor frustraţi cu soluţii, a ceea ce pretenţios se numeşte „civism". Iar Statele Unite ale Americii reprezintă această lume. La atît se poate reduce întreaga ideologie democratică de astăzi: noi cetăţenii cei mulţi şi frustraţi ne angajăm reciproc să nu punem bombe şi să ne atingem paşnic scopurile. În fond, acest contract cuprinde acele valori americane pe care senatori buimăciţi le-au invocat o noapte întreagă pe CNN. Dar pentru ca acest pact să reziste este nevoie de un sistem complicat de reprezentare şi control. Este nevoie de un polis complex.

Toată tragedia nu a arătat decît fragilitatea acestei construcţii. Sînt momente de criză în care politica devine mai mult decît coordonare şi comandă, se transformă în simbol, există prin ea însăşi. Poate de aceea, în acel haos, jurnaliştii aveau nevoie să repete obsesiv şi publicul să audă că preşedintele este în siguranţă, păzit de cincizeci de avioane. Cîtă vreme, preşedintele este în siguranţă, statul există la nivel mental. Poate tot de aceea, statul român a simţit nevoie să arate că există şi a dispus măsuri de securitate extraordinare şi disproporţionate faţă de probabilitatea reală a unui atac terorist la Bucureşti.

Dar, acum, că preşedintele este în siguranţă, mai pot rezista cele două realităţi opuse? Un excelent reportaj de pe PRO TV arăta, cu o lună în urmă, cum un oraş israelian a construit un zid în jurul său pentru a se apăra de atacurile palestinienilor. La un alt nivel, poate lumea să trăiască după ziduri? Se spune că faţa întregii politici se va schimba. Mai pot nişte cetăţeni frustraţi să se gîndească la ce ar trebui ameliorat, mereu atenţi la ce ar putea arunca peste zid alţi cetăţeni frustraţi ai aceleiaşi lumi?

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Siderurgie cu coviltir

Ca şi leninismul, glosarul tranziţiei are şi el trei izvoare şi trei părţi constitutive: termeni pe care îi lansează, termeni pe care îi asimilează şi termeni pe care îi asesonează. Din această ultimă categorie face parte şi termenul „siderurgie“ supralicitat de retorica vechiului regim şi pe care tranziţia l-a preluat imprimîndu-i noi conotaţii. Tot înaintînd spre noi culmi de progres şi civilizaţie România s-a metamorfozat în anii '70 într-o supraputere siderurgică. Fără să aibă nici cu ce, nici cu cine şi nici pentru cine, producţia ei de oţel pe cap de locuitor atingea cote considerate cu aprehensiune de către marii producători tradiţionali. Achiziţionate cu parcimonie pe pieţele internaţionale, lingourile de oţel nu umpleau cu valută visteria statului – ele umpleau, în schimb, cu mîndrie patriotică inimile populaţiei care suporta paguba.

Poate că siderurgia acelor vremi îşi alesese drept simbol amărîtul tîrguşor al Călăraşilor, menit să devină un Pittsbourgh al spaţiului carpato-danubian. Abandonînd acest mirobolant vis, tranziţia a aşezat siderurgia sub un alt simbol: o căruţă în pragul deconstrucţiei, trasă de o gloabă distrofică, transportînd un talmeş-balmeş de ţevi, cazane ruginite, radiatoare în ţăndări ş.a., ai cărei draiveri repetau fără complexe sloganul publicitar „fiare vechi cumpărăm!“.

Simbolul siderurgiei tranziţionale interferează cu durata ei de realitate. Ramură reziduală, ea supravieţuieşte voinţei politice care a impus-o, în pofida unei ambianţe inaccesibile prin veleităţile ei economice. Născută din dispreţul faţă de nevoile societăţii demolate, siderurgia nu poate suscita în noua societate nevoile cărora numai ea le-ar putea oferi satisfacţie. Nu de această exorbitantă siderurgie are nevoie societatea actuală, ci de zecile de mii de *job*-uri pe care, scriptic, ea continuă să le menţină. Un dictator poate fi forţat să fugă cu helicopterul, de unde însă helicoptere pentru toţi aceşti producători de oţel inutil?

Statul nu poate urni această dezastruoasă moştenire din punctul mort în care s-a imobilizat. Investitorii străini nu doresc să achiziţioneze aceste agregate de transformat capitalul în pagubă. Urmărindu-şi profitul, ei stopează producţia şi încetează să îi salarizeze pe miile de producători, care nu produc. Dornici să-şi salveze uzina şi locurile de muncă, producătorii îşi apără cauza printr-un argument de forţă: blocarea şoselelor europene învecinate.

Şi astfel siderurgia tranziţiei pendulează între două şiruri de vehicule: jigăritele căruţe, cu sau fără coviltir, în perpetuă mişcare, şi giganticele Tiruri, înţepenite în plină cursă, ambele mărturisind apartenenţa organică a României la Europa.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

România iraţională

Faptele sînt de-acum cunoscute: Antena 1 a adus în *Observator* un „vizionar“ care a prezis un cutremur. Ca să dea impresia de imparţialitate, a întrebat şi cîţiva oameni de ştiinţă dacă „viziunea“ se confirmă. Deşi vocea ştiinţei a infirmat prevestirea, unii oameni au intrat în panică, pentru că circuitul oral (răspîndirea veştii din om în om, cu deformările de rigoare) i-a mărit impactul. A doua zi, crainicii *Observatorului* au prezentat scuze din partea postului.

Nu e prima dată cînd se anunţă cutremure în mass-media; chiar am scăpat uşor faţă de „fenomenul Virgil Hîncu“ de acum cîtva timp, cînd am suportat ore întregi de talk-show-uri şi pagini bune în ziare. Vizionari de serie şi prezicători de două parale anunţă ce le trece prin cap, iar presa română, care a depăşit de mult orice prag al senzaţionalismului, găseşte cu cale să le confere audienţă naţională. Şi există şi alte exemple: vrăjitoarele îşi fac reclamă nu doar prin anunţuri de mică publicitate şi cartoane scrise stîngaci şi lipite pe stîlpi (am văzut de curînd pe strada principală din Mogoşoaia cîteva zeci!), dar şi prin interviurile pe care le dau la televiziune. Dacă ne-apucăm să monitorizăm presa, vom constata că vrăjitoarele sînt personaje la fel de mediatizate ca o trupă *dance* ori ca un ministru, depăşind cu mult, prin numărul apariţiilor în ziare, un preşedinte de comisie parlamentară ori un actor de la Teatrul Naţional. Există chiar emisiuni despre paranormal populate de personaje a căror cultură într-ale spiritului nu întrece în profunzime rubrica „Ştiaţi că...“ a almanahurilor *Scînteia* de pe vremuri. Toate acestea se întîmplă nu în revistuţele de profil, ci la televiziuni cu acoperire naţională, în cotidiene şi reviste de mare tiraj. Un misticism stîngaci, un spiritualism de bîlci desenează harta unei Românii iraţionale, în care Dumnezeu, invocat la tot pasul, nu mai are nici o legătură cu credinţa adevărată, ci devine o biată superstiţie, iar în problema integrării în NATO şi în UE prognozele analiştilor şi strategiile politicienilor nu fac două parale: vrăjitoarele şi vizionarii ne pot lămuri mai bine decît dl Verheugen şi doamna Nicholson. Abile şi repede adaptate la cerinţele pieţei, ghicitoarele cu pricina şi-au extins domeniul de competenţă şi dau în bobi despre orice: cine va cîştiga alegerile, dacă ne calificăm sau nu la Mondiale, dacă Europa ne suspendă vizele etc. Inconştiente sau nepăsătoare faţă de impactul lor, televiziunile propagă şi întreţin acest spiritism jalnic, acest duh misticoid semidoct, numai bun pentru a exploata spaimele de viitor ale celor cu mai puţină instrucţie. Sigur, „ştiriştii“ români sînt gata oricînd să scoată din buzunar nu doar motivaţia cu audienţa, dar şi ideea că ei aduc pe ecran „vocea străzii“, poporul, iar dacă acesta e poporul, ce putem face? Nu fac decît să se mintă pe ei înşişi, pe lîngă faptul că, de data aceasta, „mint poporul cu televizorul“ într-un stil mult mai perfid. Iar invitarea oamenilor de ştiinţă să se pronunţe asupra tîmpeniilor debitate de „vizionari“ nu este imparţialitate, aşa cum vrea să pară: este o desconsiderare a ştiinţei şi a raţiunii. Cercetătorii sînt puşi pe planul al doilea, directorul Institutului de Seismologie este chemat de fiecare dată numai pentru a scoate din baltă piatra aruncată de un personaj dubios descoperit şi adus în prim-plan de foamea de senzaţie a unui post de televiziune. După ce că emisiunile de popularizare a ştiinţei sînt aproape absente de la televiziunile române (noroc cu *Discovery* şi, de la o vreme, cu TVR2), savanţii şi cercetătorii sînt trataţi ca un fel de „serviciu de urgenţă“ chemat să ne scoată dintr-o criză misticovizionară. Altminteri, n-au decît să-şi vadă de treabă în anonimatul lor deplin, nu e rentabil să-i invităm la televiziune: nici nu ne distrează, nici nu fac audienţă.

Ceea ce mi se pare şi mai grav este că, în urma difuzării unor astfel de preziceri despre cutremure, credibilitatea postului TV sau a ziarului nu scade cîtuşi de puţin. Ceea ce înseamnă că societatea românească suportă în continuare orice zgomote mediatice, orice amestec de voci, adormită într-un soi de relativism fără limite, copleşită de grija acomodării şi a subzistenţei. Şi sedusă de iraţional.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Fără titlu

Rîndurile ce urmează ar fi trebuit să fie prima parte a unui text mai lung pe care voiam să-l intitulez „La New York, cu Paul Morand“. Aflîndu-mă la sfîrşitul lui august, pentru cîteva zile, în oraşul-emblemă al Americii (era prima mea călătorie peste ocean), luasem cu mine – reflex livresc previzibil – cartea din 1930 a lui Paul Morand; am citit-o şi recitit-o în avion, în autocarul care ne ducea de la Boston la New-York, apoi seara, la hotel; am purtat-o în geantă tot timpul cît m-am plimbat prin oraş, căutînd o anume pagină sau un anume pasaj cînd făceam o pauză, pe o bancă, în Washington Square sau în Central Park. Ideea era, mi-am dat seama curînd, irealizabilă: ar fi fost imposibil să refac, în trei zile, măcar cîteva din cele mai importante „trasee“ pe care le descrie Morand. Şi apoi, la tot pasul, era tentaţia de a compara New York-ul din 2001 cu cel din 1930, chiar dacă – sau cu atît mai mult cu cît – multe din observaţiile lui Morand îşi păstrează prospeţimea şi actualitatea.

Aşadar, dacă aş fi scris acest text, aş fi început, probabil, cu ziua de sîmbătă, 25 august, cînd, de la hotelul Pennsylvania, în faţă la Madison Square Garden (hotel pentru provinciali, scrie Morand, dar unde au cîntat odinioară mari orchestre de jazz, chiar şi aceea a lui Glenn Miller), m-am îndreptat, mai întîi pe Seventh Avenue, după aceea pe Avenue of the Americas, către Washington Square; de acolo, am intrat în Greenwich Village (Morand îl socoteşte artificial, boema i se pare falsă), la întretăierea dintre Bredford Street şi Downing Street am băut un *espresso*, la „Le Gamin“ („Café français“), am coborît către Soho, cu straniile clădirii din fontă şi cu scările exterioare suprapunîndu-se în vertiginoase dantelării, am traversat ce a mai rămas din Little Italy (italienii au locuit mai întîi în cartierele din est, s-au stabilit mai tîrziu aici, mîine – anticipa Morand – „vor fi în altă parte, căci un oraş este un organism care trăieşte, ale cărui celule se deplasează, iar Noua Italie se va învecina cu Noua Suedie, Noua Palestină, Noua Sirie, de cealaltă parte a apei, în Brooklyn“), am intrat în viermuiala din Chinatown, la mesele din Columbus Park se juca domino, pe străzi femei superbe se opreau în faţa negustorilor de mărunţişuri (Morand era frapat, dimpotrivă, de cvasi-absenţa chinezoaicelor, legea, pretinde el, a interzis multă vreme intrarea în America a femeilor asiatice, mulţi chinezi şi-au luat neveste printre negresele venite din Antile, printre rusoaice şi evreice, penuria de femei a generat, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, violente înfruntări între clanuri), puţin mai încolo e City Hall („délicieux palais dans le goût Louis XVI“), în parc un concert de jazz (a doua zi aveam să asist la un alt concert în aer liber, la Lincoln Center, organizat tot de municipalitate), trei spectatoare se duc pe scenă şi dansează cu nerv şi haz, în aplauzele şi uralele publicului. În spate la City Hall, notează Morand, ar urma să se construiască (proiectul Noyes-Schulte) un zgîrie-nori de 150 de etaje, cu o platformă pentru avioane (ah, americanii ăştia, mereu geloşi pe Turnul Eiffel...). Zgîrîie-norii comparaţi cu nişte uriaşe „infolio“ care „fără acoperişuri, avînd în vîrf terase, par să aştepte baloane rigide, helicoptere, par să îi aştepte pe oamenii înaripaţi ai viitorului...“

Urmîndu-mi ghidul, m-am oprit la Cunard Building, aş fi vrut să văd holul de gresie şi marmură cu picturile murale ale lui Ezra Winter, am putut privi doar prin geamurile uşilor închise, era sîmbătă, în clădire sînt acum U.S. Post Office precum şi Muzeul Poliţiei din New York, în faţă un taur, sculptură de Arturo di Modico, lîngă care se fotografiază turiştii, alături se află Museum of American Financial History, cu fotografia lui Morgan şi cu reclama „Take stock of history“, pe Wall Street banca Morgan, relatează Morand, era păzită în anii '20 zi şi noapte, în urma unui atentat cu o maşină încărcată cu dinamită, acum în faţa micii clădiri de marmură văd doar vînzători de tricouri, turiştii se plimbă nestingheriţi sau se odihnesc pe treptele de la Federal Hall.

Şi ar mai fi fost vorba, probabil, despre Trinity Church, Woolworth Builduing, despre *melting-pot*, despre Biblioteca Municipală (unde s-a păstrat, pentru transmiterea comenzilor, sistemul de *pneumatiques* de acum aproape o sută de ani), despre Central Park, hotelul Plaza şi restaurantul de pe cealaltă parte a lui Fifth Avenue cu firma „A la Vieille Russie“, despre Pierpont Morgan Library, Lyceum Theatre... Despre lucruri care l-au făcut pe Morand să scrie următoarele: „Am înţeles că aventura actuală a New York-ului va fi, într-un secol sau două, aceea a lumii întregi“.

Dar articolul proiectat a rămas, deocamdată, şi fără titlu şi fără text.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Iată de ce!

„East is East, and West is West, and never the twain shall meet...“
R. Kipling

Atacul terorist din 11 septembrie arată ceva foarte clar: civilizaţia de tip euro-atlantic are duşmani necruţători. Cît de tare pot să urască nişte oameni ca să facă ceea ce teroriştii arabi au făcut! Cîtă nebunie poate să fie în cineva ca să deturneze un avion plin cu pasageri şi, vai!, plin cu cherosen pentru ca să se repeadă cu el într-o clădire în care sînt, în mod obişnuit, zeci de mii de oameni! Cît întuneric trebuie să fie în sufletul cuiva care plănuieşte să ucidă, pe neaşteptate, mii de oameni care nu au nici o legătură cu „cauza“ pentru care el crede că luptă! Ce Diavol trebuie să lucreze în aceşti indivizi ca să ajungă să creadă că, trăgînd după ei în moarte zeci de mii de oameni, contribuie la izbînda lui Dumnezeu!

Astăzi, se aud voci care spun că atacul terorist nemaivăzut în istorie este urmarea unor acţiuni militare şi politice neinspirate ale Vestului. Am citit un asemenea text cu o semnătură celebră, Noam Chomsky. Nu am putut decît să rămîn cu convingerea că dacă eşti o mare autoritate în psihologie cognitivă, nu înseamnă că ai judecăţi corecte în orice problemă. Chiar dacă, de dragul analizei sofisticate, de salon politic, unde învîrtim între degete o ţigară de foi, pot discuta asemenea argumente, revenind cu picioarele pe pămînt nu pot să mai fiu decît perplex.

Ce caută SUA în Orient? Vă imaginaţi cum ar arăta Orientul fără SUA? Ce caută SUA în Balcani? Vă imaginaţi cum ar arăta Balcanii fără SUA? Un şir neîntrerupt de războaie absurde, în care nebuni de toată mîna s-ar juca cu vieţile tuturor, ar fi această lume dacă acolo, la Vest, nu ar exista SUA. O lume în care Saddam Hussein, Slobodan Miloşevici ori talibanii afgani şi-ar aplica, nestingheriţi, idealurile – coşmaruri pentru orice european. Şi toţi ştim asta. Căci altfel, dacă n-am şti, de ce privim imediat spre Washington cînd undeva, în lume, germenele Răului se arată ameninţător?

De ce SUA domină lumea? Pentru că americanii au ştiut să muncească şi să construiască un sistem politico-moral care i-a făcut să fie ceea ce sînt astăzi. Vă imaginaţi cum ar arăta această lume dacă ar fi dominată de alte ţări, astăzi puteri mondiale pe care, din motive „diplomatice“, nu le nominalizez? Încercaţi să vă imaginaţi viaţa Europei în care sîntem, dacă lumea ar fi dominată de oricare dintre cei care sînt azi marii „competitori“ strategici ai SUA. Simţiţi un frison rece, nu-i aşa?

În orice caz, nimic în lumea asta nu justifică masacrul din 11 septembrie – aşa, cel puţin, mă învaţă cultura mea creştină, europeană. Dacă pe lumea asta există religii sau ideologii care justifică 11 septembrie, atunci simt nevoia să spun apăsat ce cred despre ele: sînt lucrarea Diavolului. Poate că a sosit vremea să spunem lucrurilor pe nume fără teama de a încălca preceptele preţios-ridicole ale „corectitudinii politice“. Este clar că folosind democraţia noastră, duşmanii noştri ne lovesc. Jean François Revel are o carte întreagă în care vorbeşte despre felul în care duşmanii democraţiei lovesc folosindu-se de libertăţile democratice. Da, într-o ţară occidentală liberă pot exista oricîte moschei şi poate emigra oricine, indiferent de credinţele sale. Da, într-o ţară occidentală liberă oricine poate învăţa să piloteze avioane de orice fel. Da, într-o ţară occidentală liberă oricine se duce la un aeroport poate să se suie într-un avion. Da, într-o ţară occidentală liberă o mînă de descreieraţi pot lovi libertatea însăşi. Ciudat: cu libertatea pe libertate călcînd...

Aflînd zi de zi informaţii noi despre felul în care atentatele au fost pregătite şi executate, cred tot mai tare că aici nu se confruntă două sisteme politice şi că am fi naivi să credem că miza atacurilor din 11 septembrie sînt teritorii în dispută ori sfere de influenţă. Nu, e un război cultural-religios. Forţele musulmane fundamentaliste au atacat creştinătatea occidentală. Cine nu îşi ia măsurile impuse de această situaţie, riscă să fie măturat de suflul grozav al unei explozii produse în clădirea în care doarme sau îşi ia cafeaua.

În această lume căzută, o religie citită prost şi cu evlavie poate predispune la fanatism agresiv, la crimă împotriva umanităţii. Aşa cum marxismul, care a fost în litera sa perfect inofensiv şi idealist, dar în spiritul său a fost agresiv şi aberant, a conţinut *in nuce* stalinismul, există cîteva religii care, în litera lor, sînt cît se poate de miloase, rafinate şi umane, dar spiritul lor, odată deturnat, fanatizează, duce la iraţionalitate şi la pierderea oricărui contact cu lumea reală. Sînt religii care, prost absorbite te duc, foarte uşor, la ură. Poţi urî orice, numai să urăşti: pe americani, pe homosexuali, pe creştini, statuile budiste sau pur şi simplu întreaga lume. Cum ne comportăm cu cei (se pare că sînt sute de mii) care cred că Dumnezeu le cere să urască?

Şi mai e ceva: se aud pe la colţuri (chiar prin colţuri de gazete) un fel de refulări născute din frustrări şi complexe de tot soiul. Idei precum „lasă să vadă şi americanii ce au trăit sîrbii“ sau „să păţească şi New Yorkul ca Beirutul“ ori, mai grav, „totuşi, i-a pedepsit Dumnezeu pentru aroganţa şi greşelile lor“ sau voalat, inofensiv, „dar ei ce-au căutat în Orient?“ mi se par a fi şocante – recunosc, cu ruşine, am auzit români vorbind aşa. Confuzia dintre Dumnezeu şi Diavol, dintre just şi crimă, dintre lupta deschisă pentru idealul în care crezi şi terorism mi se pare a fi un lucru extrem de grav. E ca şi cum ai spune că atacul împotriva libertăţii şi democraţiei are, în el, o bună doză de firesc. Pentru unii poate că are – în fond, e democraţie şi fiecare poate să creadă ce vrea. ▲

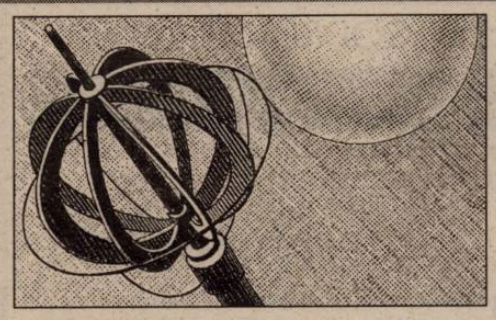

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ziarele de ieri

În Europa, presa transforma în eveniment rutina politică: duminică, în Belarus fusese ales Lukaşenko, un preşedinte etern, care a transformat frauda în sursă de legitimitate. În Franţa, o campanie electorală declanşată *de facto* cu nouă luni înainte de termen stimula modestia candidaţilor cunoscuţi şi disponibilitatea outsiderilor de a se pune la dispoziţia patriei. Şi mai grăbiţi, în Cehia, fostul prim-ministru, Vaclav Klaus şi preşedintele Senatului, Petr Pithart şi-au anunţat candidatura la succesiunea preşedintelui Havel. Alegerile sînt prevăzute a se desfăşura peste un an şi jumătate şi s-ar putea ca fotoliul să fie prea mare pentru oricare dintre cei doi candidaţi, dar logica democraţiei impune competiţia chiar şi în absenţa recordmanilor. Ministrul Apărării din Germania, considerat pînă nu de mult un funcţionar cenuşiu şi plicticos, a ieşit din anonimatul puterii, după ce a obligat un avion al armatei la curse suplimentare, pentru a nu lipsi nici o noapte de lîngă iubita lui, Kristina Pilati von Thassul zu Daxberg-Borggreve, în vacanţă la Palma de Majorca. Se presupunea că romanul de dragoste ar putea fi la originea unei remanieri a cabinetului. Între timp, 7000 dintre conaţionalii săi se pregăteau să plece într-o misiune în Macedonia. Viitorul acestei misiuni şi sîcîitoarea problemă a refugiaţilor întunecau oarecum orizontul politic senin şi limpede, de după vacanţă şi de dinaintea începutului real al luptelor pentru putere. Refugiaţii afgani erau purtaţi de un vas norvegian prin mările Australiei, care nu vroia să-i primească. La capătul din Franţa al tunelului de sub Canalul Mînecii, alţi refugiaţi afgani încercau să înşele vigilenţa britanică. Imagini neplăcute veneau din Irlanda: fetiţe catolice însoţite în drumul lor spre şcoală de poliţie pentru a le apăra de violenţa protestanţilor din cartier.

În Statele Unite, cu perspectiva aproape sigură a recesiunii economice, preşedintele George W. Bush îşi redimensiona proiectele de reformă ale educaţiei, securităţii sociale şi cheltuielile pentru planul de apărare strategică. La New York, se desfăşura lupta electorală pentru succesiunea primarului Rudy Giuliani.

Argentina încerca să facă faţă crizei economice (puternice manifestaţii de stradă împotriva bugetului de austeritate), în Columbia formaţiunile paramilitare continuau masacrele de pedeapsă împotriva teroriştilor de stînga şi viceversa, banii – mulţi – daţi de SUA pentru eliminarea culturilor de plante din care se extrag drogurile sînt risipiţi în alte scopuri. Fondurile obţinute din traficul cu „moartea albă“ alimentează „moartea roşie“.

Şi în Orientul Mijlociu, oricît de sîngeroase, evenimentele intraseră în rutină: statul Israel şi palestinienii îşi continuau hărţuiala ucigaşă, indiferentă la propunerile de tratative. Nu era foarte clar care incursiune ce atac pedepseşte, cine a murit întîmplător şi cine este o victimă a răzbunării. În efortul său de democratizare, preşedintele Iranului, Khatami, încerca să înlăture pedepsele publice, biciuirea şi tăierea organului păcătos, din practica judiciară a statului islamic. Libia dădea un fel de ultimatum companiilor petroliere americane, care respectă embargoul declarat în 1996: dacă în următorul an nu-şi vor folosi concesiunile, le vor pierde. Anunţul n-a surprins pe nimeni, în schimb a atras atenţia o declaraţie a ministrului de Externe: „arabii şi evreii ar trebui să înveţe să coexiste“.

Afganistanul era prezent în actualitate prin ştirile contradictorii privind moartea comandantului Massud. Liderul militar, singurul opozant pe teren al regimului islamic al talibanilor, a primit doi falşi gazetari de televiziune: camera de luat vederi, necesară înregistrării interviului, s-a dovedit a fi o bombă. Explozia ei i-a ucis pe cei doi şi l-a rănit grav pe Massud. Comunicatele date de tovarăşii săi de luptă confirmînd starea lui staţionară nu i-au putut împiedica moartea. Înmormîntarea lui a fost pe 16 septembrie, ştire de cîteva rînduri de ziar, la cinci zile după ce atacul terorist împotriva Americii a schimbat semnul ştirilor despre viaţă şi moarte, a schimbat totul. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ciorbă rece şi televizoare calde

Ne-am uitat la televizor vreo două săptămîni şi tot n-am înţeles dacă ne priveşte şi pe noi. Analişti supăraţi sau veseli ne-au asigurat că sîntem, în continuare, buricul pămîntului (inclusiv în lupta anti-teroristă). Profeţi trişti şi comentatori cu răsuflarea tăiată au adăugat îndoială că, de-acum, alte zone erogene ar putea să fie mai importante. Poporul s-a uitat uluit la scenele puţin mai nenaturale decît filmele de la Hollywood şi şi-a spus în barbă (sau în editorial) că, poate, americanii au plătit pentru o anumită mîndrie. Ori aroganţă. Ori infatuare.

Las la o parte bănuiala sinistră că toţi aceşti *aproape mulţumiţi* de punerea la punct a americanilor n-au stat în viaţa lor de vorbă cu unul. Ori că atunci cînd au făcut-o, ca invitaţi pe la congrese, au avut nevoie de un translator inclusiv pentru textele de pe semafoare. Dar e greu să nu vezi în această reacţie (încurajată de o aceeaşi parte a media) o repetare a temelor anti-americane din vremea războiului din Iugoslavia. Ca şi atunci, merge. Marfa e bine lucrată şi merge direct la sufletul poporului, care abia scoate 5-ul la economie mondială – şi căruia îi cade greu la stomac o ţară de premianţi, îmbrăcaţi frumos, hrăniţi bine şi complet nepăsători la problemele Reşiţei. În aceeaşi linie, acuzaţiile lui Vadim (care vorbeşte despre terorişti antrenaţi la noi) încearcă să completeze – pentru piaţa externă – oferta de toamnă a României: o ţară care nu se simte în largul ei alături de cele din lumea civilizată. Sigur, nu e cazul nici să fim de acord cu cei care îl condamnă pe tribun în numele interesului naţional (după principiul *mucles băieţi, că nu e momentul*). Adevărul e pînă la urmă cel mai valoros bun cu care putem ieşi acum pe piaţă.

Dincolo de perspectiva internă, e clar că americanii bogaţi se luptă de fapt cu săracii şi frustraţii lumii (dar cu destui bani de avion şi casă în Florida). Ei nu sînt adolescenţii cu bombe la centură care se aruncă în aer în magazinele din Israel. Tinerii care s-au omorît în Statele Unite umblau la şcoală în Europa (deşi 8 ani pentru o facultate pare, totuşi, cam mult), mîncau la restaurantele din Florida, purtau blugi şi ochelari de soare după ultima modă. Mai mult, din cîte ştim pînă acum, nici unul nu pierduse vreo rudă în războiul cu evreii. Altfel spus, aceşti oameni aveau – după standardele noastre – toate motivele să trăiască. Şi totuşi, religia lor – şi cei care vorbesc în numele ei – i-a convins să moară. Să fie ea de vină? Criticii cu simţ estetic pot spune că o religie care îţi spune cînd şi cum să te bărbiereşti sau cît la sută din faţa femeilor trebuie să fie vizibilă e oricum un atac la adresa bunului-simţ al animalului uman. Şi totuşi, profetul Mahomed n-are nici o vină. Creştinismul a trecut şi el prin această vîrstă ingrată – cam pe cînd avea aceeaşi etate cu care se mîndreşte astăzi Islamul. În cazul lui, soluţia a fost separarea Bisericii de stat şi punerea în primul plan a drepturilor individului. Un drum pe care, în acest moment, se află în prezent extrem de puţine ţări musulmane. Cu siguranţă că rachetele nu vor convinge mai multe. De altfel, nici Occidentul nu e scutit astăzi de retorica religioasă. *„May God have mercy – because we won't!“* spunea în primele ore de după atac un responsabil american, repetînd, fără să vrea, sloganul inamicului. Acelaşi Occident care nu e la prima întîlnire cu intoleranţa clericală şi care ar fi trebuit să ia mai în serios cazul Rushdie, asupra căruia *fatwa* lui Khomeini planează de mai bine de 10 ani. Nimeni nu vorbeşte acum de altfel despre preoţii războiului sfînt, cei care justifică aceste acte. Care e diferenţa între ei şi ex-ateul Slobodan Miloşevici? În nici un caz rezultatele – chiar dacă gropile comune din Srebreniţa nu sînt aşa de spectaculoase precum ruinele din New York.

Dincolo de toate, întîlnirea catastrofică dintre civilizaţia avocaţilor şi cea a muezinilor nu va impulsiona doar producţia de steaguri. Războiul în curs, chiar dacă nu va trece prin România, va determina încă o graniţă între două lumi. Iar faptul că sîntem creştini nu ne asigură automat accesul în spatele baricadei civilizaţiei. Aceasta nu e, totuşi, făcută numai din icoane. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

11 septembrie 2001

Eram copil, în România, cînd ne-am adunat în faţa noului nostru televizor ca să privim ştirile despre asasinarea lui John F. Kennedy. Nimeni nu credea că e adevărat. Unchiul meu zicea că totul este o făcătură, un complot urzit de ruşi ca să ne ia minţile. Televiziunea de-abia se născuse şi era destul de ciudat să priveşti imaginile mişcătoare. Era încă şi mai ciudat să vezi America, pentru prima dată. „Uite ce clădiri ameţitor de înalte", spunea mama. Era ameţitor. Clădirile înalte. Energia oamenilor care se mişcau repede chiar dacă plîngeau şi-şi jeleau mortul.

Ani dupa aceea, în 1969, luam micul dejun într-un birt polonez din Lower East Side în New York. Era acolo şi un televizor care mergea, dar nici unul dintre bătrîneii care-şi morfoleau cafeaua la acea oră a dimineţii nu privea la el. Ştirile frenetice păreau a fi un fel de reluare a asasinării lui JFK. Cu o noapte înainte, Robert Kennedy cîştigase alegerile primare în California. Mă dusesem la culcare cu gîndul că va deveni preşedinte. Mă bucuram. Promisese că va pune capăt războiului din Vietnam. Dar nu era o reluare. Pe măsură ce reuşeam să mă concentrez, cu greu, asupra micului ecran alb-negru, îmi dădeam seama că se întîmplase ceea ce mintea nu putea încapea. Robert Kennedy Jr. fusese asasinat în timpul discursului prin care îşi anunţa victoria. Nu iarăşi! Ceva mai tîrziu, după ce lumea se trezise, am auzit, repetate, aceste cuvinte „Nu iarăşi! Oh, Doamne, nu iarăşi!".

Fără să-mi dau seama, mă deranjase şi atitudinea bătrîneilor din cafenea. Se purtaseră de parcă tragedia naţională nu era decît o punere în scenă, o făcătură oarecare. Ca şi unchiul meu, văzuseră prea multe tragedii pentru a mai accepta realitatea. Printre ei se aflau dintre aceia care aveau numere tatuate pe braţe. Aceia văzuseră cel mai mare rău pe care îl oferise veacul. Cu greu i-ar mai fi putut uimi ceva.

La 11 septembrie 2001, secolul XXI a început brusc. Întreaga lume s-a adunat în jurul televizoarelor să urmărească oroarea care se abătuse asupra noastră. Prietena mea Ioana îmi scrise din România că a privit totul alături de fiul ei, Luca. Îmi transmise condoleanţe, spunînd: „Tot aşteptam să apară Bruce Willis şi să se termine filmul!". M-am gîndit la Luca, avînd acum cam cît aveam eu în 1963, şi m-am întrebat ce o să înţeleagă el din toate astea. Clădirile înalte. Avioanele care se strivesc de ele. Flăcările. Oamenii ucişi. Aceasta este iniţierea lui în noul secol, în adevărata alcătuire a lucrurilor în istorie. Filmul este fără *happy end*. Şi nu exista nici un Bruce Willis.

Îmi repugnă să o spun, dar ne trecuse de mult sorocul la dezastre. Un atentat la Sarajevo a pus capăt deceniilor paşnice ale *Belle Epoque* şi a deschis drum primului război mondial. După numai două decenii de pace, o altă provocare teroristă, incendierea Reichstagului din Berlin, a împins omenirea pe calea celui de-al doilea război mondial. După asasinarea lui Robert Kennedy, războiul din Vietnam a mai continuat încă cinci ani. Atacul asupra Gemenilor şi Pentagonului marchează începutul unui nou război.

Uimitor, Zidul Berlinului s-a prăbuşit cu doar puţină vărsare de sînge, dar cu greu puteau fi bănuite la acel moment consecinţele acestui act. Am privit mulţimi uriaşe doborînd guverne represive într-un mod paşnic (cu excepţia României, unde o „revoluţie" moderat sîngeroasă a fost pusă în scenă pentru televiziune). Guvernele represive au plecat, lăsînd în urma lor un vacuum de putere. Din acesta s-au trezit la viaţă tot felul de strigoi, iar naţionalismul şi fundamentalismul se numără printre aceştia. Statele Unite, singura super-putere care mai există, a devenit ţinta firească a tuturor celor ce urăsc democraţia, toleranţa religioasă şi lumea modernă, în general.

La *Belle Epoque* pe care o trăiam s-a sfîrşit. Vom privi înapoi la anii '90 ai secolului trecut cu aceeaşi nostalgie cu care oamenii priveau anii '90 ai secolului XIX. Fiii mei, amîndoi născuţi în găoacea aurită a ultimului sfert de veac american, habar nu au cum este. Mi-aş fi dorit să nici nu ajungă să aibă. Americanii nu sînt nişte tipi demonstrativi: nu ne adunăm în pieţele publice ca să ne demonstrăm furia împotriva teroriştilor. În alte ţări, oamenii ar fi năvălit pe străzi, cerînd sînge. Dar nu vă lăsaţi înşelaţi: furia există. Sper doar că nu vom reacţiona disproporţionat. Nici războiul nu mai e ce a fost.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cînd preşedintele dicta istoria...

Nefiind tocmai plăcut în aceste zile tragice să vorbeşti despre ambiţia unora dintre preşedinţii României de a arăta *cum trebuie scrisă* istoria, să facem dară un mic efort *(spuse povestitorul cu tristeţe că nu are răgaz să mai scrie despre America)* şi să vedem – ghidaţi de poeţi – de unde am plecat.

Primul preşedinte – Ceauşescu. Nu–l citise pe Orwell – oh, nu! –, dar simţea instinctiv că stăpînirea prezentului trece prin controlarea totală a trecutului. Respect faţă de profesioniştii istoriei? Aiureli. *„Aceasta este valabil şi pentru (...) istorie* – spunea el în celebra consfătuire de lucru pe probleme de ideologie din 9 iulie 1971 –; *noi nu putem să avem decît o singură istorie, o singură concepţie despre istorie (...); nici un fel de altă concepţie nu poate exista în predarea istoriei"*.

Ceauşescu dădea indicaţii istoricilor şi nu era doar tupeu, ci şi încredinţarea că el *făcea* istoria. Prea mulţi i–o vor spune, repetat. *„Eu cînt conducătorul, demn şi de bunăvoie / Nu fiindcă-n ierarhie el este cel mai sus. // (...) Şi nu e un capriciu al unor laşi limbuţi. // (...) Oltean ce nu suportă lingăii, prefăcuţii, / Român care se simte stăpîn în ţara sa // (...) De legea lui severă erorile se tem. // Îl cînt pentru că este. Îl cînt pentru că arde / (...) El este ritmul nostru, voinţa şi mîndria. (...) Cînd spunem Ceauşescu, noi spunem"* etc. (Adrian Păunescu, *Un cîntec* recitat de la tribuna conferinţei organizaţiei de partid a municipiului Bucureşti, ianuarie 1973). Sau, şi mai şi: *„Bălcescu – nimb al unei vremi amare! / Şi Ceauşescu – început de eră! / Azi libertatea cîntă-n drumul mare / Cu viitorul la butonieră. // Un veac – abia mocnea o rază tristă... / Dar dup-alt sfert de veac: ce vîlvătaie! / Bălcescule, Republica există! / Şi tu exişti în celalt Nicolae!"* (Victor Tulbure, *Ştafetă–steag*, tot ianuarie 1973). Sau: *„În astă zi, de purpură şi aur, / să-i închinăm, dar, gîndul cel mai bun / lui, ce-a urcat mîndria României / pe-o culme neatinsă pînă-acum. / Fără de moarte este crezul nostru, / decît orice pe lume ni-e mai sfînt: el fi-va-ne îndemn şi călăuză, / şi far strălucitor, şi legămînt!"* (*Legămînt* al lui Corneliu Vadîm Tudor, pentru 26 ianuarie 1978). Sau: *„Şi zboară gîndul nostru către-acel / Bărbat-Erou ce stă de veghe ţării, / precum stă grănicerul sub drapel, / Luceafărul cum stă de pază mării. // (...) Slăvit să fie ! Şi să ducă ţara / precum un demiurg, spre culmi de vis / să-i fie-n suflet veşnic primăvara, / spre nemurire drumul lui deschis!"* (Radu Cârneci, *Poem de slavă*, ianuarie 1978). Sau: *„Fericită e Mama ce-aduce pe lume asemenea copii / Dincolo de moarte numele ei se binecuvîntă / (...) Ea ne-a dat fiul tînăr stejar să ne fie / (...) Fruntea încinsă de gînduri pînă ajunge fierbinte / (...) Cîte secole am aşteptat pînă să vină zilele-aceste! / (...) Priviţi cum pulsează astrele vremii pe creste! / Ascultaţi cum gîlgîie izvoarele de apă vie! / Cum cîntă văzduhul: glorie ţie!"* – acestea nefiind versurile unei cantate gregoriene închinate lui Isus şi Maicii născătoare, ci (doar) poemul *Alesul aleşilor* (!), semnat Ion Brad (ianuarie 1983). Sau: *„Cîntăm în cinstea dumneavoastră, din nou, Deşteaptă-te, române / Şi vă primim cu tricolorul şi cu un cîntec de om bun. / Portretul dumneavoastră şade lîngă portretele bătrîne / Lîngă gorunii de la Ţebea v-aţi nemurit într-un gorun"* (*Semănătorul*, de Adrian Păunescu, ianuarie 1983).

România a avut şi ea *teroriştii* ei: cei care l–au bombardat la cap în acest fel pe Ceauşescu (singurul *zgîrie–nori* din peisajul ţării în epocă) au produs şi ei pagube inimaginabile. Iar dacă am ajunge pînă în ianuarie 1988 (la aniversarea celor 70 de ani de viaţă ai *alesului...*), greaţa ce tocmai vă dă tîrcoale, ca unor oameni normali, v-ar dovedi repede.

Aceasta era România ante-1989, pe cînd preşedintele spunea cum să se scrie istoria. De aici, şi nu dintr-un ţinut al laptelui şi al mierii, am evadat împreună (şi cu preşedintele Iliescu, adică) spre Mînăstirea Dealu, pe 8 septembrie a.c.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Huntington şi cercetaşii

De cîteva ori m-am destăinuit unor cunoscuţi, la o bîrfă, că mie – nu ştiam de ce, acum ştiu – nu-mi plăcea faptul că administraţia Bush nu se prea implică în ceea ce se întîmplă în Orientul Apropiat. Cred în importanţa reală, nu declarativă, a diplomaţiei preventive cu presiuni asupra celor aflaţi în conflict pentru a se aşeza la masa de dialog. Acum această şansă a fost irosită tocmai pentru că în momentul de faţă orice încercare de acest fel poate părea o inadmisibilă cedare, ceea ce ar alimenta euforia terorismului fundamentalist arab cu consecinţe directe în escaladarea nebuniei. Ce este de făcut? Socot că diplomaţia ar trebui însoţită de gesturi energice, bunăoară unele ţări arabe, odată ce au declarat că nu au nici o legătură cu atentatele, ar trebui forţate să accepte o colaborare directă, şi la faţa locului, pentru a contracara bazele de antrenament teroriste. Acest lucru ar fi posibil de realizat sub controlul trupelor ONU, susţinute de o largă coaliţie internaţională, în care să fie atrase şi ţări precum Rusia sau China. Desigur că în primul rînd ar trebui vizate teritoriile palestiniene, dar şi Afganistan, Irak sau Libia. Greu de crezut că acestea din urmă ar dori să colaboreze concret, prin controale teritoriale; pe de altă parte, refuzul lor ar fi în măsură să accentueze demarcarea de tip Huntington, potenţială generatoare a unui război, cald sau rece, între civilizaţii. Oricum ar fi să evolueze lucrurile, politica externă americană are de trecut un examen extrem de dificil. Decisiv, aş zice, pentru ţinerea sub control a terorismului mondial. Sper că administraţia americană republicană a înţeles că, într-o lume care se globalizează, SUA nu pot nici măcar visa că ar putea să practice o politică de continuare a unui izolaţionism, oricît de sofisticat ar fi să fie acesta.

La fel de interesante sînt consecinţele zilei de 11 septembrie 2001 şi în ceea ce priveşte păstrarea intactă a libertăţilor democratice, şi asta chiar dacă preşedintele şi congresmenii s-au grăbit să dea asigurări că aici nimic nu se va schimba, şi că totul va fi cum a fost. Sînt, din păcate, sceptic că lucrurile vor sta chiar aşa, nu susţin neapărat că bazele democratice instituţionale vor avea de suferit. Altceva s-ar putea modifica. Într-o analiză a lui Francis Fukuyama despre modul de structurare a societăţii civile americane se vorbeşte despre „slăbirea" puternicelor structuri comunale americane prin ofensiva culturii drepturilor de esenţă individual-liberală, menite să elimine discriminările rasiale, xenofobe, a exluderilor şi a marginalizării. În viziunea lui Fukuyama, structurile comunale, mai închise şi mai conservatoare, au fost forţate să accepte, în organizaţiile private, toate categoriile posibile de marginalizaţi. Personal cred şi sînt alături de asemenea politici, numai că ele s-ar putea să intre în recul. Iată ce spune Fukuyama: afirmarea egalitarismului individualist a „transformat statul în duşman al multor instituţii comunale. Aproape toate comunităţile şi-au văzut autoritatea diminuîndu-se: oraşele nu mai reuşesc să controleze răspîndirea pornografiei; autorităţilor din domeniul locuinţelor publice li s-a interzis să refuze închirierea de apartamente persoanelor cu antecedente infracţionale sau toxicomanilor; secţiile de poliţie au fost obligate să desfăşoare activităţi anodine precum controlul stării de ebrietate." Mai apoi, autorul nostru dă un exemplu clasic pentru retorica dreptei conservatoare, vorbind despre dificultăţile cu care se confruntă „trupele de cercetaşi, organizaţie înfiinţată ca grup creştin, menit să le inculce băieţilor virtuţile «bărbăteşti» precum curajul, autoîncrederea şi forţa morală. Ulterior, aceasta a fost dată în judecată de evrei pentru că-i exclude pe non-creştini, de femei pentru că primeşte numai băieţi, şi de grupurile pentru drepturile homosexualilor, pentru că-i exclude pe comandanţii homosexuali. Ca urmare, organizaţia a devenit mai corectă şi mai puţin exclusivistă, dar pe măsură ce începea să fie la fel de diversă ca întreaga populaţie americană şi-a pierdut şi trăsăturile care o defineau ca o comunitate morală puternică".

Iată un mod de abordare specific autoritarist şi restrictiv care s-ar putea să înlocuiască anticomunismul ursuz şi suspicios din anii '50 cu unul antiterorist, cu semn schimbat şi cu consecinţe asemănătoare. Prin urmare, nu este aşa de clar că libertăţile americane ar putea supravetui intacte după ceea ce s-a întîmplat. Şi asta chiar dacă preşedintele crede altfel.

▲

Texte şi opinii de: Teodor BACONSKY ● Ştefan BĂLAN (medic & scriitor) ● Magdalena BOIANGIU ● Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare) ● Tita CHIPER ● Mihai CHIRILOV (critic de film) ● Costin COMĂNESCU (medic) ● Gabriela DOBRESCU ● Mihaela FRUNZĂ ● Victoria LUŢĂ (jurnalistă) ● Cătălin MANOLE ● Adrian MIHALACHE (profesor univ.) ● Aurelia MOCANU (critic de artă) ● Carmen SIMIONESCU (medic)

Argument(e)

1. Regulile şi modul de întrebuinţare *I. (Deosebirea dintre promisiunile sincere şi cele nesincere): cînd face promisiuni sincere, vorbitorul intenţionează să acţioneze aşa cum a promis, pe cînd în cazul promisiunilor nesincere nu intenţionează să facă acel act. De asemenea, cînd face promisiuni sincere vorbitorul crede că poate să performeze actul respectiv sau să se abţină de la performarea lui). (...) Voi numi această condiţie* [*care constrînge actele de vorbire*] condiţia de sinceritate. *(John R. Searle,* What is a Speech Act?).

II. Faceţi astfel încât contribuţia voastră [*în procesul comunicării*] *să fie în conformitate cu adevărul:*

– Nu spuneţi lucruri pe care le credeţi neadevărate.

– Nu spuneţi lucruri pentru care nu aveţi dovezi. (H. Paul Grice, Logic and Conversation)

2. Versurile şi muzica. *Vino şi aşază-te lîngă mine / vino şi minte-mă / spune-mi că mă iubeşti / şi că nu e altul ca mine / / Experienţele lasă o impresie durabilă / dar cuvintele de odinioară / nu mai înseamnă azi nimic / credinţa este calea / calea inocentului / iar cînd spun inocent / ar trebui să spun poate naiv / aşa că minte-mă / dar fă-o cu sinceritate / fă-mă să te ascult / măcar un minut / fă-mă să cred / că e ceva adevăr în ceea ce spui / / Promisiunile făcute din comoditate / nu sînt neapărat / ceea ce aveam nevoie / adevărul e un cuvînt / care şi-a pierdut semnificaţia / adevărul a devenit / doar jumătate de adevăr / aşa că minte-mă / cum fac cei din uzină / fă-mă să cred / că la sfîrşitul zilei de muncă / o răsplată uriaşă / mă aşteaptă. („Lie to Me" – Depeche Mode, de pe albumul* Some Great Reward, *1984)*

3. Acatistele şi vox pop-urile *(vezi paginile următoare)*

4. Etc. *(**a.l.ş.**, cu sprijinul **Andrei Şerbănescu** (1), al lui **Mihai Chirilov** (2) şi al lui **Cătălin Manole** (3).*

Adrian MIHALACHE

Buna credinţă şi sufletul deschis

Călătorind spre Mecca, Mustafa se opreşte derutat la o răspîntie de două drumuri, unde poposeau dervişii Hassan (un om cu adevărat sincer) şi Osman (un mare mincinos). Mustafa ştie că, dacă toate drumurile duc la Roma, doar unul duce la Mecca. Mai ştie că, dintre dervişii care cunosc, amîndoi, direcţia bună, doar unul spune adevărul. Scump la vorbă, Mustafa reuşeşte, punînd o singură întrebare, să afle drumul bun. (Cititorul *Dilemei*, de presupus la fel de inteligent ca Mustafa, poate deduce singur întrebarea, aşa că este îndemnat să sară peste următorul paragraf.)

În termenii teoriei informaţiei, răspunsul corect, fiind soluţia unei alternative simple, valorează un bit. Punînd, în mod naiv, unui derviş ales la întîmplare întrebarea „care este drumul bun?", informaţia dobîndită depinde de sinceritatea răspunsului. Dacă provine de la dervişul creditabil, ea este de un bit, dacă provine de la celălalt, fiind falsă, ea are valoarea bitului cu semn schimbat. Făcînd media, rezultatul e nul, deci a întreba direct ceea ce te interesează revine la a te baza pe noroc. Abil, Mustafa lasă impresia că personalitatea interlocutorilor îl interesează mai mult decît drumul corect spre Mecca. Adresîndu-se unui derviş oarecare, îl întreabă: „ce-ar răspunde tovarăşul tău, în cazul în care l-aş întreba drumul spre Mecca?" Dacă nimereşte pe Hassan, cel de bună credinţă, răspunsul primit va fi în concordanţă cu ceea ce Hassan ştie, atît despre drum, cît şi despre Osman. Luînd în calcul că acesta din urmă e un mincinos consecvent, Hassan va indica, sincer, drumul greşit. Dacă, întîmplător, întrebarea este adresată lui Osman, acesta, cunoscînd atît drumul, cît şi sinceritatea lui Hassan, va răsturna, conform naturii sale, adevărul, îndicînd, viclean, drumul greşit. Oricum, Mustafa va alege drumul celălalt.

Mustafa şi-a obţinut bitul său de informaţie de la un agent a cărui creditabilitate este de 50%. A reuşit aceasta, punînd două întrebări într-una singură: prima jumătate – „care este drumul?" – se referă la starea obiectivă a lumii înconjurătoare, a doua jumătate – „pe care l-ar indica celălalt?" – se referă la starea subiectivă a unei persoane. Ambele stări sînt cunoscute dervişilor, niciuna nu e cunoscută de Mustafa. Succesul lui Mustafa vine însă din inconsecvenţa lui Osman. Acesta e de rea credinţă numai în privinţa stării obiective (el afirmă contrariul a ceea ce ar fi spus Hassan), nu şi a celei subiective (el recunoaşte, chiar dacă implicit, că Hassan e un om cinstit). Osman se află prins într-o capcană logică. Iată raţionamentul lui interior: „Hassan e de bună credinţă, deci, fiind întrebat, ar indica drumul corect. Eu, Osman, pentru că, prin natura mea, mint, nu pot indica acel drum (ar fi un răspuns conform cu starea de lucruri), dar, indicînd celălalt drum, recunosc că Hassan e cinstit, deci răspunsul meu va fi totuşi conform cu realitatea subiectivă a lui Hassan". Ca să fie de rea credinţă în sens obiectiv, cînd se referă la lume, Osman este obligat să fie sincer, cînd se referă la persoane. Ar putea ieşi din încurcătură într-un singur fel: răspunzînd „nu ştiu".

Sinceritatea nu se rezumă însă la buna credinţă. Onestul Hassan ar fi putut răspunde lui Mustafa, în deplină sinceritate, că nu se simte îndreptăţit să facă afirmaţii care să implice alte persoane, de pildă pe Osman. Acesta, la rîndul său, fiind eventual cufundat în reverie, ar fi putut da un răspuns evaziv, desigur mincinos, în genul: „nu pot vorbi acum, mă doare capul". Structura psihică a dervişilor rămîne aceeaşi, unul e sincer, celălalt nu, dar, de data aceasta, ei înţeleg să dea răspunsuri în funcţie de ceea ce simt, nu de ceea ce ştiu. Abilitatea lui Mustafa de a manipula informatorii devine inutilă, în condiţiile în care aceştia înţeleg sinceritatea ca adecvare a răspunsului, nu la starea lumii, ci la starea lor interioară. Mustafa înţelege sinceritatea ca bună credinţă, dervişii o înţeleg ca deschidere sufletească. Procesul de civilizare a raporturilor interumane este însă marcat tocmai de deplasarea sensului sincerităţii de la „a avea sufletul deschis" la „a fi de bună credinţă". Oamenii au înţeles că a-ţi ascunde starea de spirit, lăsînd la vedere doar informaţia de care dispui, este o condiţie a cooperării. Atunci cînd tranziţia este rapidă, cum a fost în secolul al XVII-lea francez trecerea de la manifestarea francă a simpatiilor sau antipatiilor la curtoazia sofisticată de salon, este percepută ca stridenţă. Alceste, mizantropul lui Molière, greşeşte, pretinzînd, în relaţiile sociale, o absolută transparenţă a sentimentelor. Om de modă veche, el vrea ca fiecare să-şi exprime bărbăteşte, cu orice ocazie, ce are pe suflet (*Je veux que l'on soit homme, et qu'en toute rencontre / Le fond de notre cœur dans son discours se montre*). El vrea sinceritate totală, buna credinţă exprimată cu sufletul deschis, dar ignoră că sufletul deschis poate face buna credinţă inutilă. Faptul că Alceste o iubeşte pe frivola Célimène, nu pe sincera Eliante, arată opţiunea lui instinctivă pentru inteligenţă, în dauna convingerilor. Inteligenţa cere afişarea unei mine convenţional-amabile, independentă de salturile inerente de umoare. Condamnînd ca ipocrizie excesul de măgulire şi falsa exuberanţă, se ajunge deseori la refuzul formelor moderate ale politeţei, între care înăbuşirea subiectivităţii ocupă locul principal.

În societatea americană, este de rigoare să pretinzi, indiferent de starea reală de spirit, că te simţi bine, că eşti perfect disponibil să participi la orice proiect comun, pentru reuşita căruia eşti gata să-ţi mobilizezi toate competenţele, să pui la dispoziţie toată informaţia de care dispui. Orice drămuire a contribuţiei proprii ca efort şi cunoaştere, pentru o eventuală valorificare individuală ulterioară, îţi periclitează prestigiul moral şi social. Cu alte cuvinte, sinceritatea validată social ia forma bunei credinţe, nu a sufletului deschis. La noi, sufletul deschis primează: feţele contractate, gesturile brutale, răspunsurile răstite (mai ales la telefon) sînt forme neambigue de exprimare a sentimentelor. Aceleaşi persoane care nu fac un secret din ceea ce simt consideră cu mefienţă ceea ce află şi comunică cu greutate ceea ce ştiu. Schimburile de informaţii se desfăşoară opintit, în umbra suspiciunii. Cînd vorbim, ne întrebăm ce folos ar putea trage interlocutorul din ceea ce-i spunem, cînd ascultăm, ne frămîntă gîndul că am putea fi manipulaţi. În ambele cazuri, prezumţia de bună credinţă lipseşte.

Există însă şi aspecte culturale care avantajează mai puţin cultura americană. Acolo, grija excesivă pentru mascarea subiectivităţii duce uneori la reacţii imprecise, lipsite de fermitate, la forme ocolite de insinuare a stării de nemulţumire. Interlocutorul nu spune niciodată ceea ce simte, dar se aşteaptă să o ghiceşti singur, folosind o simptomatologie savantă, bazată pe semne imponderabile. Dezamăgit de lipsa ta de percepţie, se retrage într-o rezervă împinsă pînă la evitarea oricăror contacte: pentru a nu fi obligat să răspundă negativ, preferă să nu răspundă deloc. În asemenea momente, simţi nevoia unei descărcări brutale de sinceritate, azvîrlindu-i, cu sufletul deschis, tot ce gîndeşti despre buna lui credinţă. ▲

Aurelia MOCANU

Călcătura de pluş

Mi-am luat cîndva drept deviză a sincerităţii în actul critic îndeletnicirea ursarului, în chip de psihodramă a bîlciului tămăduitor. Ursarul îmblînzeşte, apoi împodobeşte cu zurgălăi şi panglici fiara, totem pentru brutalitatea atacului. Căci, spune Comte-Sponville, „a-i arunca adevărul în faţă celui care nu l-a cerut, care nu-l poate îndura, celui pe care adevărul riscă să-l strivească – aceasta nu mai este bună-credinţă, ci brutalitate, lipsă de sensibilitate, violenţă. Adevărul trebuie, deci, spus sau trebuie spus în cea mai mare măsură posibilă, pentru că adevărul este o valoare, iar sinceritatea – o virtute".

Dacă adevărul e crud şi masiv ca ursul din codru, cum faci să-l aduci în bîlciul artiştilor? Îi îmblînzeşti reflexele, dar îl ţii în lanţ şi-l faci să joace! Ursarul regizează jocul greu al cuvintelor, ghearăcu ciucuri, mai ales pentru a-şi asigura sinceritatea cu sine. Căci dacă nu-şi stăpîneşte perfect fiara omnivoră, poate deveni el primul ospăţ. Criticului în calitate de „ursar" îi trebuie o halcă mare şi cea mai bună bună-credinţă. Sinceritatea sa devine atunci bună-credinţă, în acelaşi timp tranzitivă şi, mai ales, reflexivă, adică un endemism tot mai rar al faunei intelectuale, care-i măsoară acesteia autenticitatea. Buna-credinţă a criticului nu are valoare de certitudine, căci ea exclude doar minciuna, nu şi eroarea. Exclude ipocrizia, duplicitatea, într-un cuvînt reaua-credinţă. „Una este să vrei să fii fals şi alta să nu poţi să fii adevărat", sună Augustiniana referinţă. Iar Goethe ne prevenea: „Pot făgădui că voi fi sincer, nu însă imparţial".

Şi ce faci cu ursul exhibiţionismului şi discreţionismului atunci cînd îl joci în „tîrguri" (astăzi mijloace de comunicare în masă)? Îi poftesti pe cei cu inflamări ale carcaselor să se lase călcaţi de buna-credinţă grea şi intuitivă a ursului. Vor fi culcaţi la pămînt, în văzul lumii şi vor fi dezghiocaţi pe-ndelete pentru o mai bună reaşezare a articulaţiilor lor. Sînt cei puţini care cred în ursar ca terapeut. Este nevoie de o mare deschidere intelectuală şi de un elaborat antrenament afectiv şi relaţional ca să preţuieşti sinceritatea unei evaluări, atunci cînd cinevaceva (în calitate de instituţie obiectivă) te „scanează" şi să-ţi însuşeşti această sinceritate fără să te rănească. Puţini sînt cei înzestraţi să-şi formuleze sincerităţile încît să evite uşurătatea impudică sau cinismul. Dar şi mai puţini să o suporte. Artiştii ar fi dintre cei mai încercaţi şi tulburaţi de vicleanul grad de distilare între decapant şi tonic al sincerităţii.

Majorităţii artiştilor li se aplică alibiul existenţial al insuportabilităţii sincerităţii, formulat de Kant în *Despre un pretins drept de a minţi din omenie*. Artistul, mai tot timpul în căutare de certitudini şi repere, este clientul unei patologii profesionale a nesiguranţei: actul de zdrobire-remodelare devine pentru el o panică atavică, precum la invocarea mormăitului de urs. Nu-i poţi aplica oricum şi fără consimţămînt ştiinţa ursarului, exact ca în actul terapeutic grav, pentru că, spune Jankélévitch în *Tratatul virtuţilor*, l-ai supune „torturii disperării".

Sinceritatea la căpătîiul de analiză critică, unde stă ca din întîmplare şi ursuleţul veşnicului copil din artist, înseamnă atunci nu a spune tot ce gîndeşti, ci a gîndi tot ce spui. ▲

Ioana PÂRVULESCU

Îmi face o oarecare plăcere să *mă* fi cunoscut...

În ultimii ani am observat că apar tot mai multe filme roz din categoria pe care aş numi-o, clasic, consolatoare. Este vorba de poveşti fantastice, difuzate de obicei între Crăciun şi Anul Nou, bazate pe efecte speciale, în care un om care moare într-un accident se întoarce pentru puţin timp pe Pământ, ca să-şi termine treburile şi să-şi ia rămas-bun de la familie sau filme în care ai o discuţie etică cu îngerul tău păzitor şi devii bun sau filme în care te întîlneşti cu Moş Crăciun. O categorie înrudită sînt filmele pe care le-aş numi, freudian, compensatorii: oameni care redevin, miraculos, cu 25 de ani mai tineri sau puşti care gustă cîtva timp deliciile vieţii adulte, crescînd, într-o noapte, cît alţii în zece, sau inşi transformaţi în cîini cu grai etc. Toate aceste istorii au o latură moralizatoare, ca basmele, şi personajele lor îşi fac de cap în toate lumile posibile. Am imaginat şi eu un astfel de film şi tare m-aş bucura (pentru că vorbim de posibil) să-l văd cîndva realizat. Eroul nostru sau eroina, cum doriţi, are un dar aparte: *vede* sufletul omului, (aşa cum se spune că unii văd aura), vede „interiorul" lui întrupat într-o figurină umană, asemenea unei păpuşi vii. Această păpuşă e ca umbra, veşnic prezentă şi se vede numai într-o anumită lumină. Problema e că figurina-suflet nu seamănă mai deloc cu omul care o poartă. De aici o serie de efecte comice (filmul meu ar fi o comedie): ai vedea vedete hollywoodiene sclipitoare, cu nişte pocitanii de păpuşi cocoşate sau cîte un „marginal" ridicol şi ponosit purtînd pe umăr o păpuşă frumoasă ca un Apollo. Mărimile acestor suflete ar varia, de asemenea, de la pitic la uriaş. Ca filmul să nu fie prea schematic, poanta finală ar fi ca eroul/eroina să descopere că există şi oameni care sînt identici cu păpuşa sufletului lor sau şi mai bine, oameni care, cu timpul, ajung „să-şi semene", să-şi pună în acord interiorul-figurină cu trupul. Povestea de dragoste o puteţi imagina şi dumneavoastră.

De altfel, o idee oarecum înrudită le-a venit unor reporteri de la o revistă de cinema. Ei au fotografiat anumite părţi mai puţin vizibile din corpul vedetelor şi le-au pus alături cu imaginea întreagă. Era vorba pur şi simplu de mîini şi de degetele de la picioare. Te apuca spaima văzîndu-le. Vă asigur că era o idee răutăcioasă: pînă şi un erou dostoievskian, unul din fraţii Karamazov, era nemulţumit de degetele lui de la picioare şi îi era ruşine să şi le dezvăluie în public. Mai ales degetul mare îl nemulţumea nespus. Cît despre călcîie, recitiţi din jurnalul lui Radu Petrescu secvenţa în care toate femeile sînt privite începînd de acolo.

Jurnalele intime sînt, prin convenţie, *sincere*. Asta ar însemna ca după ce le citeşti să obţii, alături de imaginea convenţională a unui om, şi o figurină a sufletului său (ierte-mi-se termenul mistic) de tipul celei descrise mai înainte: mare sau mică, pocită sau fermecătoare, schiloadă sau întreagă. Procentul în care imaginea publică şi cea „intimă" coincid ar fi destul de mic, doar cîte o excepţie care să confirme regula. Or, nu se întîmplă deloc aşa. Ceea ce descoperă cititorul sistematic de jurnale este că barierele sincerităţii unui om faţă de sine însuşi sînt la fel de mari şi *aceleaşi* ca barierele sociale ale sincerităţii. Uneori cu mult mai mari. Toată lumea ştie că politeţea şi regulile elementare ale omului civilizat sînt o piedică serioasă pentru sinceritate. Sábato a imaginat într-unul dintre romanele sale ce s-ar întîmpla dacă oamenii ar începe să fie sinceri chiar şi numai în formulele de salut şi dacă, în loc să repete mecanic, „Mă bucur că v-am cunoscut", ar începe să nuanţeze după cum le dictează inima (citez din memorie): „Am o anume bucurie să vă cunosc, dar nu cine ştie ce" sau „Nu mă bucur deloc să vă cunosc!" sau „Blestemată fie plăcerea de a vă fi cunoscut" sau „Deşi mă bucur să vă cunosc, m-am bucurat cu mult mai mult cînd l-am cunoscut pe fiul dvs." etc. Acelaşi lucru e valabil şi în jurnalul intim, în care omul se presupune că îşi face autoscopii ca să se cunoască. Închipuiţi-vă cum ar suna o mărturisire de tipul: „N-am nici o plăcere să mă cunosc", „Mă bucur ca m-am cunoscut, dar mult mai mult mi-a plăcut să-i cunosc pe Joyce, pe Kafka sau pe Virginia Woolf". La fel se întîmplă şi cu celelalte reflexe ale civilităţii (generozităţii) noastre: nu-i spui unui bolnav că arată rău, nu-i spui unui Uriah Heep că nu e deloc plăcut să dai mîna cu el, nu faci tam-tam cînd constaţi că interlocutorul tău plin de bunăvoinţă e absolut idiot şi că te calcă pe nervi. Aceleaşi tendinţe funcţionează şi cînd interlocutorul tău eşti tu însuţi. Ce te faci dacă îţi dai seama că nu eşti cum sperai, că te enervează propria prezenţă? Pînă şi reflexul bîrfei funcţionează bine în jurnal şi mulţi *eu* se bîrfesc cu voluptate fără să ia prea în serios ce zic, apoi se pupă şi se împacă toţi *eu* cu *sine*, ca în Caragiale.

Singurul cîştig al sincerităţii în jurnalul intim se leagă de *tu*. Despre celălalt se vorbeşte sincer (fireşte că sincer nu însemnă adevărat): „N-am nici o plăcere să-l fi cunoscut, e un ticălos etc." Dar cînd sinceritatea faţă de celălalt e dăunătoare pentru propria imagine-figurină, atunci e amendată drastic. Presupun că jurnale cu adevărat sincere nu ar avea decît oamenii primitivi, necivilizaţi şi copiii, a căror cruzime e o formă de sinceritate. Dar cum aceştia nu prea scriu jurnal, sinceritatea faţă de sine a însemnărilor intime rămîne o utopie.

▲

Svetlana CÂRSTEAN

Cum a trecut cămila prin urechile acului

Ani de zile am fluturat în vînt stindardul sincerităţii. Mi-a plăcut să se spună despre mine „e un om deschis, sincer". Mi s-a părut sinceritatea o haină sigură precum un scut şi mi-am construit toate relaţiile pornind de la ea. M-am epuizat în nenumărate reprize confesive în cadrul cărora mi-am făcut o datorie din a mărturisi totul, pînă la ultima fărîmiţă de intimitate. Mi-a trebuit mult timp ca să înţeleg că, de fapt, îmi elaborasem intuitiv o strategie de comunicare şi că, la urma urmei, sinceritatea era pentru mine un mod de a negocia cu ceilalţi, o monedă de schimb. Ce aşteptam de la ceilalţi şi de ce rămîne de văzut. Poate tot sinceritate, iubire, încredere deplină. Sau poate nu era decît exercitarea perversă a voinţei de putere.

M-am confruntat cu strategiile sincerităţii citind jurnale. Consecinţele au fost ireversibile. La sfîrşitul facultăţii, am scris o lucrare, pătimaşă de altfel, în care încercam să desluşesc mişcările interioare ale scriitorului de jurnal, motivaţiile şi ambiţiile acestuia. Încercînd să fac un slalom fericit printre diverse texte, am observat că majoritatea zbaterilor celui care scrie un jurnal se învîrtesc în jurul ideii de sinceritate, de a spune totul într-un mod cît mai direct şi mai neprelucrat. Reversul acestor zbateri este o continuă lamentaţie pe tema „Nu sînt pe deplin în aceste pagini, încerc să mă pun în ele şi nu reuşesc decît pe jumătate" (Julien Green). Mirajul sincerităţii este dublat în jurnal de existenţa unui cod, respectiv a unei retorici a sincerităţii. Un cod prin intermediul căruia îţi pui în joc umorile, un cod care, spune Barthes acuzator, îl transformă pe orice scriitor de jurnal într-un „histrion grosolan", într-un cabotin deloc creditabil, atîta timp cît mai degrabă face teoria sincerităţii decît o practică şi care, în plus, se mişcă într-un cadru atît de formalizat, adesea chiar lipsit de orice originalitate. Pentru că de fapt ce presupune un asemenea cod? Presupune formule destul de fixe, suficient de clişeizate, prin care autorul îşi varsă efluviile de sinceritate către virtualul său cititor. Prin urmare, sinceritatea – care e mare, generoasă, copleşitoare – trebuie, de voie, de nevoie, să se strecoare prin canalele extrem de înguste ale textului specific jurnalului, prin articulaţiile sale adesea mai bine definite chiar decît cele ale unei poezii sau ale unui roman. Aşa am vizualizat sinceritatea ca pe o cămilă care trebuie să se strecoare prin urechile acului.

Am fost tentată, în acest context, ca orice om sincer şi pătimaş (nu sînt bună nici de analist, nici de teoretician), să blamez sinceritatea şi jurnalul şi să mă scutur de acestea, atîta timp cît cea dintîi nu putea fi la ea acasă nici măcar în notaţiile intime zilnice. Însă experienţa acestui contact cu jurnalele diferiţilor autori mi-a folosit. Am încercat, de fapt, citindu-le, să găsesc răspunsuri generale privind limitele sincerităţii şi am înţeles că sinceritatea revărsată în valuri, fără oprelişti şi fără îngrădiri, nu există, e o utopie. Că sinceritatea e mai mult o intenţie şi că nu trebuie (nu poate) să se consume sau să fie consumată ca atare pînă la capăt. Că mult mai de preţ sînt, se pare, strategiile prin care această intenţie de sinceritate devine funcţională şi eficientă. Tot pe atunci, m-am îndrăgostit de un alt cuvînt – onestitate – care automat mi s-a părut mai onest (sic!) şi mai plin de modestie.

Îmi este clar acum, după atîţia ani de texte confesive, ale mele şi ale altora, că literatura nu se poate face avînd ca unic ingredient sinceritatea, aşa cum, şi într-o relaţie, sinceritatea poate fi obligatorie, dar nu şi suficientă (uneori e chiar dăunătoare). Pentru ca ea să nu fie însă invazivă, plină de agresivitate sau pur şi simplu neconvingătoare, e nevoie de o structură, prin care să acceadă la celălalt. Concluzia este că între dorinţa (a se citi eventual plăcerea) mea de a fi sinceră şi realizarea ei s-a aşezat textul. Asta după ce am trăit spaima că aş putea să fiu sinceră degeaba şi după ce am realizat că e absolut necesar să-mi regizez propria sinceritate pentru ca ceilalţi să mă creadă. Asta nu înseamnă că nu rămîn un om sincer, deschis...

▲

Magdalena BOIANGIU

Un criteriu inutil

Pentru actorii de teatru, sinceritatea e moarte curată: „Sensibilitatea extremă îi face pe actori mediocri; sensibilitatea mediocră face sumedenie de actori proşti; şi lipsa deplină de sensibilitate îi pregăteşte pe actorii neîntrecuţi". (Diderot, *Paradox despre actor*). În context, sensibilitatea este expresia compasiunii, a „trăirii adevărate", a tentaţiei identificării cu felul de a fi, de a gîndi, de a respira al unei plăsmuiri născute din fantezia scriitorului şi concretizate prin imaginaţia concretă a regizorului.

Recunoaşterea faptului că în viaţa de toate zilele fiecare om joacă un rol, că unul din semnele adultului este definitivarea sistemului de semnalizare prin care se defineşte, poate comunica şi poate fi recunoscut de către ceilalţi, nu este de mare folos în munca „actorului cu sine însuşi" (Stanislavski).

Pentru interpretul de teatru suma de clişee prin care „civilul" îşi exprimă disperarea sau bucuria, bănuiala sau candoarea, avîntul sau laşitatea este inutilă. Scena nu face decît să amplifice coeficientul de convenţional impus de societatea individului pentru a putea supravieţui fără traume.

Prezenţa fizică a actorului pe scenă este semnul unei alte identităţi, realitatea lui corporală este învelişul unei ficţiuni, imposibil de fixat tocmai pentru că durata minciunii depinde de adevărul clipei. Sînt puţine situaţiile cînd actorul poate apela la experienţa lui personală pentru a ghici şi pentru a exprima adevărul personajului. Transmiterea acestui adevăr solicită imaginaţie şi îndemînare, iar structura flexibilă a combinaţiei se numeşte, în limbajul comun, talent. În termenii discuţiei despre sinceritate, actorii sînt nişte profesionişti ai minciunii.

Regizorul Peter Brook povesteşte o experienţă: după ce nişte actorii şi-au acoperit faţa cu măşti, mişcările lor, comportamentul şi exprimarea lor au devenit mult mai libere. Se poate spune că, în acelaşi fel, pe scenă, unde actorii nu sînt ei, acolo îşi arată adevărata lor natură. Tot restul – interviuri, comportamente publice, declaraţii, iniţiative – sînt măşti, accesorii: desigur, materialele din care sînt confecţionate au valori diferite, dar nu pot fi niciodată identificate cu adevărul persoanelor. Bărbaţi îngînduraţi ca Hamlet, solemni ca Ştefan cel Mare, femei copleşite de iubirea dezinteresată sau de demonism manipulator, intriganţi şi păcătoşi de ambe sexe povestesc. Uneori e de crezut: aproape toţi au îndrăgit teatrul de cînd erau mici copii, cred în Dumnezeu şi aşteaptă ca acesta să le dea roluri, şi-au iubit profesorii, îşi admiră colegii mai vîrstnici, sînt solidari cu cei tineri, regizorii sînt călăuze la care n-ar renunţa pentru nimic în lume, părinţii, soţia, soţul şi copiii, sînt mediul favorabil înfloririi talentului lor, care nici nu este atît de impresionant pe cît cred cei care scriu despre el, ea. Modestia este unul din trucurile cel mai greu de jucat în mod firesc.

După ce scrie că „lumea întreagă e o scenă", Shakespeare nu uită să atragă atenţia că „Nu sîntem singurii nefericiţi! / Căci în nemărginitul teatru al lumii / Se joacă întîmplări mai dureroase / Decît pe scena noastră". Acolo e într-adevăr nevoie de sinceritate.

▲

Victoria LUŢĂ

A spune sau a nu spune

În toamna anului trecut, într-o *Dilemă* avînd ca temă idiosincrasiile, mi-am permis să public un anume articol. Intitulat *La Felix nici nu m-aş fi uitat,* el expunea, argumenta şi schiţa istoria unei mici idiosincrasii personale. O frază de (auto)citare e (mai mult decît) suficientă: „dacă de o mie de ori aş fi fost Otilie, de tot atîtea ori l-aş fi ales fără să clipesc pe Pascalopol. La Felix nici nu m-aş fi uitat". Urma apoi – se-nţelege, din punctul meu de Otilie de vedere – un scurt recitativ (de uz intern, exteriorizat şi discursivizat jurnalistic numai din simpatie pentru Leo-responsabilul-de-număr) în favoarea, ziceam, singurilor bărbaţi cu certitudine preferabili: cei trecuţi de 50 de ani (şi „sau, mă rog, pe-aproape", admiteam, într-un sănătos adaos parantetic, ca să nu sparii prea tare gura tîrgului).

Ceea ce a urmat, reacţiile pe care le-au adus cu ele această mică sinceritate şi impudoare ar fi – vorbă mare! – materia unui alt (nu acesta!) articol, în care, luînd în consideraţie experienţa anterioară, nu ştiu cîte mici sau mari impudori aş mai risca, cu toată simpatia mea pentru Leo. Lăsîndu-le deci deoparte pe cele ale vieţii, îmi permit o observaţie literaturisită şi – inevitabil – o indirectă mărturisire: pentru mine, a fost prima dată – pentru că atît de clar şi de direct – cînd am realizat aiuritoarele ecouri, comentarii, răstălmăciri, consecinţe etc. pe care le poate avea un text publicat. Astfel încît m-am purtat ca atare: deşi fusese scris (fapt uşor de bănuit, am observat) cu adresă precisă, mai departe am ales să îl tratez ca pe o veritabilă... referinţă bibliografică. Pînă la urmă, ce bine e să ai, dom'ne, un asemenea text publicat! mi s-a întîmplat să îmi spun, amuzată, în diverse contexte şi, cînd era cazul, trimiteam oamenii să îl citească, să se edifice singuri, să evit eu risipa de vorbe (parţial, şi din teama de ridicol care li se activează uneori persoanelor cu un caracter imperfect, ca mine). În fine, e suficient. Indiscreţiile se opresc aici, sinceritatea merge mai departe. Scrisul e un act de exorcism. Şi de narcisism.

Lucrurile cele mai complicate şi nuanţele cărora el li se adresa pieziş nu s-au depus în acel mic articol. Acestea rămîneau, doar de presupus de către cei abili şi lustruiţi de ceva viaţă, în elipse, spaţii albe, de-ne-spus-uri etc. Textul alesese să înregistreze, vorba cuiva, numai „părţile bune întoarse să se zvînte". Şi prefera, cu metodă, să le treacă sub tăcere pe toate celelalte inerente Pascalopolului şi, deci, prin refracţie, şi Otiliei. Bunăoară, nu spunea nimic despre dimineţi furate şi chiuluri, de dragostea ascunsă, desfăşurată după orar fix, şi plimbările de noapte, pe întuneric, despre oboselile, lingorile, plictiselile, de momentele de vid asurzitor, de senzaţia de prea tîrziu, deprinsă prea devreme, de amestecul iubirii cu o nesfîrşită şi inutilă milă, despre clipele în care toată logica sucombă în faţa unei frici viscerale şi a unei panici inapte să se mai transpună în cuvinte, despre aşteptarea – descalificantă şi epuizantă pentru pasionaţi – ca o tortură, în care percepţiile şi facultăţile suportă o anestezie stranie, iar toate resursele trupului şi ale minţii se sfîrşesc, topesc, lichefiază, despre haotice creşteri şi descreşteri incomunicabile, despre aerul trist al sărbătorilor însingurate şi despre atîtea altele în stare s-o tareze pe Otilia. Sau s-o denatureze. Şi după care revenirea ei la sine (şi la ceilalţi) se întîmplă greu, în etape de parcurs încet, ca după dezintoxicări tăcute (pentru că-s tabu sau/şi din orgoliu). Inventarul e vechi de cînd lumea, lung şi trivial. Îl trivializează suplimentar şi lexicul: ai la dispoziţie termeni atît de puţini şi de inexacţi pentru a descrie nenumăratele nuanţe, vîrste şi victorii – perfide, ai spune, dacă nu ai ştii că sînt, în fapt, „doar" naturale – ale oboselii şi bătrîneţii. Ca eseu, atare descripţie ulcerantă n-are cum ieşi decît prost şi vulgar. (Şi, în plus, l-ar agresa pe cititor.) În schimb, e un ditamai subiect de proză (sau de film). Trebuie disipat în mai multe personaje şi rarefiat, spre o suportabilă percepţie, pe spaţii ample. Dar s-a mai făcut. Totul a fost deja scris. Şi în general – de către bărbaţi. Călinescu, la care am făcut în treacăt referire, spre o simplificare facilă, contura, cu toate enigmele necesare tensiunii romaneşti, roluri şi evoluţii totuşi clare, previzibile pentru personaje. În configuraţia aceea de pasiuni, Călinescu a ales, în raportul dintre a spune şi a nu spune, ceea ce era mai simplu şi mai creditabil. Dacă autoare ar fi fost Otilia, ea ar fi recurs, fără îndoială, la un alt dozaj între a spune şi a nu spune. Partitura ei ar fi sunat – sau ar suna – cu totul altfel. (Dacă ar vrea s-o facă să sune.)

Dar în viaţă, în viaţa asta amestecată, proteică şi anamorfotică, nimic din ce s-a scris nu ajută şi tot ce am citit nu face doi bani atunci cînd Pascalopolii au momente de Felicşi, iar Otiliile devin, mai mult sau mai puţin (in)voluntar, ancore cu tandreţi materne pentru fricile acestora, cînd găsim Felicşi prematur dezabuzaţi, precum cei mai sfîrşiţi Pascalopoli, sau – se mai întîmplă – cînd Otilia, livrată pe de-a-ntregul vieţii, constată că simplul act de a fi cere o creativitate şi un curaj care nu îşi pot permite să se risipească în nimic altceva. Sau cînd din hamletiana dilemă „a spune sau a nu spune" ea alege să iasă mai simplu. Iubind şi tăcînd. Tandreţea are nevoie de resurse taciturne. Dacă mai rămîne deci ceva de problematizat aici, dacă mai există vreo întrebare în acest minimal (şi atît de vechi) scenariu, ea se formulează astfel: cît este Otilia, într-un atare rol, personaj şi cît autor? Călinescu exclusese dintru început această din urmă posibilitate. Însă de ce mai mult sau mai puţin întîmplătoarele capodopere fruste, din viaţă, ascunse în cîte o insignifiantă biografie feminină, ar fi mai prejos de cele din literatură? Subiect pentru alt articol. Sau romanţ. Unul care să se încumete a lupta cu atîtea prejudecăţi şi care să ducă sinceritatea pînă la capăt. Dar ca să scrie, Otilia ar trebui, în prealabil, să treacă printr-o oarecare domolire a pasiunii şi iubirii. Oare merită vreo carte un preţ atît de mare? Citat din Nina Berberova: „Aveam poftă să scriu, dar nu reuşeam niciodată să sacrific un minut din viaţa mea pentru un singur rînd, echilibrul meu pentru un manuscris, o furtună interioară pentru melodia unei poezii. Iubeam prea mult viaţa".

Şi iată aşa, peste încă un an, voi mai scrie, poate, un articol, în care voi mai spune cîte ceva din cele nespuse acum... (Drămuite în exterior, tăcerile rămîn să hrănească fertil alte cauze. Aparent mici şi simple. Pînă la discursurile mediate şi, deci, fatal mistificate, există, la 25 de ani, alte priorităţi: cele imediate, ale vieţii. Nu pare destul?) ▲

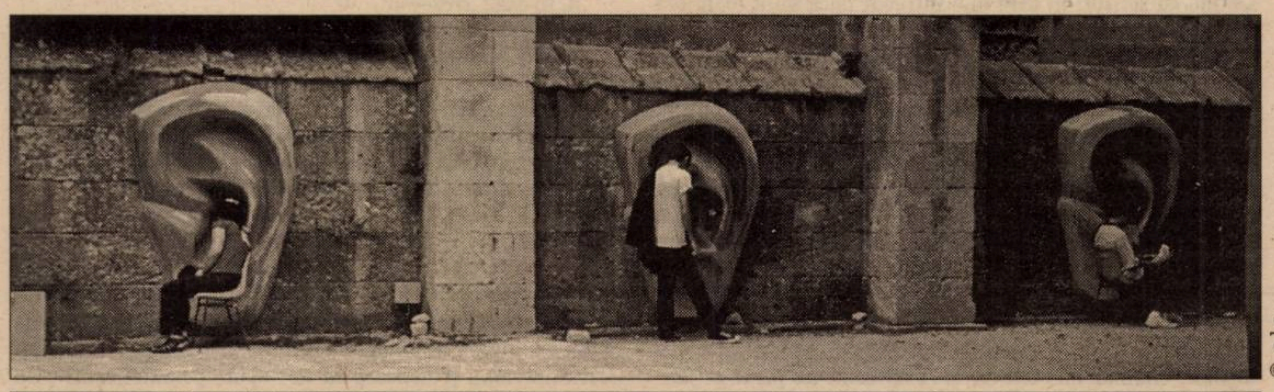

© a.l.ş.

O revistă sinceră

Revista *Cosmopolitan* s-a impus pe piaţa românească *şi* prin francheţea cu care abordează problemele tabu legate de sex. O francheţe nu doar necesară, ci şi extrem de vandabilă – dacă e să ne luăm după frenezia cu care a fost ea copiată de o bună parte a concurenţei. Dialog cu **Elena Francisc**, redactor-şef al ediţiei româneşti.

Crezi că, în materie de sex, sinceritatea este o calitate?

Sinceritatea este o calitate în general, nu numai în materie de sex. Sinceritatea care e sinonimă cu adevărul trebuie neapărat să stea la baza unei relaţii sănătoase şi armonioase. Asta dacă e să ne gîndim la cuplu. Din păcate, există contexte şi nu putem să fim întotdeauna sinceri cu celălalt (pentru a-l proteja, pentru a ne proteja etc.). Deşi sună puţin ipocrit, cred că trebuie să recurgi la sinceritate în funcţie de context. Altfel, nu are rost să idealizăm...

Încă de la început, *Cosmopolitan* s-a vrut a fi ghidul care ajută cititoarea să găsească răspunsuri la întrebări nerostite. Revista este întotdeauna sinceră, asta neînsemnînd că are întotdeauna dreptate. De ce este întotdeauna sinceră? Pentru că acesta este singurul mod în care-ţi poţi cîştiga prieteni adevăraţi. Şi pentru că nu are nimic de pierdut. Dacă eşti sincer cu cineva şi acesta se supără, poate că nu-ţi merită prietenia. Pur şi simplu.

Cum e percepută această particularitate a revistei de a spune lucrurilor pe nume?

Nu numai că spune lucrurilor pe nume, dar te şi învaţă să crezi în tine, să te preţuieşti şi să te iubeşti aşa cum meriţi şi cum aştepţi s-o facă şi ceilalţi. Pudibonzii, care încă mai fac sex cu lumina stinsă şi care nici măcar nu-şi spun pe nume în timpul actului, ne condamnă. Ceilalţi, cei care nu sînt artificiali, sînt de partea noastră. Întotdeauna vor exista persoane care vor vedea în sex sora mică, urîtă şi vitregă a unei relaţii. Dacă eşti foarte atent la reacţiile unei persoane atunci cînd vorbeşti despre sex, îţi vei da seama care sînt inhibiţiile şi frustrările ei.

Editorialele tale conţin, nu de puţin ori, referinţe la viaţa ta personală. Par nişte frînturi de jurnal. E, cu siguranţă, o formă de sinceritate, chiar dacă unii pot vedea în ea exhibiţionism. Cum comentezi/motivezi?

Cu editorialele mele încerc să mă apropii cît mai mult de cititoarele revistei *Cosmopolitan* şi nu cred că problemele mele sînt cu ceva diferite de ale lor. Chiar dacă am un punct de abordare personal, o dată spus, el capătă accent de generalitate, aşa că nu văd în asta o formă de exhibiţionism. Frînturile mele de viaţă nu au pretenţii de exemplu. Dacă o cititoare poate învăţa ceva din ce scriu, mă bucur enorm. Altfel, fiecare e liber să înveţe sau să facă propriile greşeli. Liber arbitru parcă, nu?

a consemnat Mihai CHIRILOV

Acatiste

● *Lucreţia se roagă pentru familie şi pentru Georgeta, să aibă reuşită la divorţ.*

● *Ion să fie sănătos, să poată să muncească, să nu mai bea şi să fie înţelegere în familie.*

● *Cristina se roagă pentru sănătate şi pentru a se căsători cu Florin.*

● *Valentina se roagă să fie înţelegere şi armonie, să se îndepărteze farmecele din casă şi de pe lîngă casă, pentru Tudor să nu mai facă scandal, Dumnezeu să-i lumineze mintea şi să-l aducă pe calea cea bună. Marinela să aibă servici, să fie bine văzută şi agreată de colectivul în care lucrează, să scoată Dumnezeu tot răul din ea.*

● *Mihai: te rog Doamne ajut-o pe Claudia să intre la „Gardieni Publici". Te rog să o ajuţi şi pe Oana cu liceul, să-i meargă bine.*

● *Pentru Marian să-i lumineze Dumnezeu mintea, să fie cuminte şi să o asculte pe mama lui.*

● *Magdalena se roagă pentru un loc de muncă cinstită lui Cornel, de bani, de sănătate, de dragoste şi înţelegere.*

● *Corina se roagă pentru ca soţul să se întoarcă cu dragoste la ea, să nu se despartă, iar duşmanii să se îndepărteze de ei. Soţul meu să se întoarcă la mine, să nu se ia după alţii.*

● *Maria se roagă pentru sănătate, bunăstare, iertarea păcatelor, apărare de farmece, spor, soartă, reuşită în afaceri. Amin.*

● *Livia se roagă pentru Şerban să termine cartea la care scrie.*

● *Andrei se roagă să-şi găsească cît mai repede un servici, să aibă sănătate şi putere de muncă, răbdare şi concentrare.*

● *Emilia se roagă pentru soţul ei să se lase de băutură, să vină acasă cu inima bună şi să se lase de amanta care o are.*

● *Claudia se roagă să-şi ia un apartament în centru, servici şi sănătate.*

● *Pentru Dan – căsătorie, reuşită la procese şi drum luminat în activităţile zilnice.*

● *Roxana se roagă pentru sănătate şi vise frumoase.*

● *Bogdan se roagă să se înapoieze mama şi cu tata şi să avem şi noi o casă a noastră.*

● *Mă rog în continuare pentru sănătate şi înţelegere în familie, prosperitate, izbăvire de vrăjmaşi, izbăvirea de beţie a lui George, dezlegarea cununiilor şi reuşita Dorinei la examene.*

● *Adriana se roagă la toţi sfinţii făcători de minuni pentru sănătate, dezlegare şi depărtare de tot ce este rău acasă, bărbatul să vină cu gînduri bune şi sufletul curat acasă şi să aducă salariul soţiei.*

● *Marius se roagă pentru sănătate, pentru depărtarea dracilor din casă, spor la casă şi copii.*

● *Roxana pentru Elena să-i ajute Dumnezeu la examen, în viaţa de zi cu zi şi să se mărite. Pentru Georgeta să-i ajute la proces, să-l cîştige şi să înceapă serviciul. Şi în căsnicie.*

● *Pentru Cristi: sănătate, linişte şi pace la casa lui, întemeierea unei familii, realizarea unei case, serviciu bun.*

● *Doamne, ai grijă de Daniel unde va fi trimis în armată.*

▲

Ştefan BĂLAN

„Sad sincerity“

pentru Nassim

1. O noapte întreagă şi-a povestit viaţa: despre părinţi, despre amanta tatălui, despre bunici şi despre umilinţa înghiţită o viaţă întreagă, despre ruşinea de a trezi mila în oameni, toate mizeriile vieţii adulte, despre planurile spulberate şi, în fond, atît de ridicole („...la 18 ani totul este atît de mare şi atît de ridicol, Doamne... dar şi acum mi se face pielea găină cînd îmi amintesc...“), fanteziile, obsesiile, totul. Este ora trei dimineaţa: arată obosit, este o matahală de om obosit, încercănat şi gol. Şi care mi-a spus totul. Totul pînă în cele mai mici amănunte, pînă la cele mai sordide sau anodine. Mi-a povestit despre cealaltă noapte, în care a urmărit hipnotizat cercurile lăsate de fundul paharului pe tejghea, despre desenul „fascinant de clar şi de ilizibil, asemănător amprentelor kirliene“, despre mirosul nopţilor de septembrie, „cînd începea şi încă începe“ şcoala, de frunze arse, apoi de mirosul penarului din primele clase (de lemn, de cerneală şi de sugativă; deşi într-adevăr a apucat perioada sugativei şi a penarului cu abac din rîndunele din lemn, cu burţile albe, mirosul, probabil, este imaginat), de mirosul colegei de bancă, amărui şi care nu l-a părăsit niciodată, despre amorul din liceu, despre „oroarea fericirii“, apoi din nou despre accidentul de maşină care l-a lăsat şchiop, o matahală şchioapă care înmuia inimile fetelor („...ce ruşine, ce ruşine...“), practic totul.

Mă-ndoiesc că spune adevărul? Nu, asta nu. Este sincer pînă-n măduva oaselor (ale lui dar şi ale mele), atît de sincer, de fapt, cum nu ştiu să fi auzit pe nimeni niciodată. Îmi spune cele mai penibile amintiri, detalii ruşinoase şi fără dezlegare şi nu trăieşte nici o bucurie perversă în această rememorare sau în a doua tortură, cea de a mi se confesa fără puterea expierii. Totuşi, mă-ntreb: de ce acum şi, mai ales, Doamne, de ce mie? Prea multă suferinţă, prea multe secrete, prea multă bucurie umilită, prea mult totul. Într-un fel, sunt furios pe egoismul lui: nu s-a gîndit nici o clipă la mine şi la faptul că nu te poţi confesa oricum şi oricui... Taina sincerităţii îţi aparţine doar pe jumătate; cealaltă jumătate este a celui care te ascultă. Cînd te confesezi cuiva, trebuie ca celălalt să aibă inima deschisă, altfel confesiunea eşuează, iar sinceritatea există doar pe jumătate, adică deloc. Într-un fel, sinceritatea nu-i sinceritate decît împărtăşită. Unei alte persoane, unui cîine distrat, lui Dumnezeu sau ţie însuţi.[1] A-ţi spune că ceva te bucură sau te scîrbeşte este un act de sinceritate. A fi scîrbit pur şi simplu este unul de fiziologie. Dar el nu s-a gîndit la mine, nu s-a întrebat niciodată dacă sunt gata să primesc ce are să-mi dea, dacă pot trăi confortabil cu secretele lui (iar el fără ale mele) sau că mîine am să-l privesc cu alţi ochi... Despicată, o inimă îşi strigă nu doar nevoia de atenţie dar şi de înţelegere şi de acceptare, astfel încît povara celui care se confesează trece pe umerii confesorului. Ar fi trebuit să se gîndească la acest lucru şi asta cu atît mai mult cu cît el, în realitate, îmi displace: la aproape doi metri, cu o faţă imposibilă de copil, cu imense mîini pistruiate, şchiopătînd neajutorat şi neinteresîndu-l nimic din ceea ce mă interesează pe mine, el este un singuratic popular. Or, nu poţi accepta ceea ce-ţi displace decît iertînd. Dar de ce să-l iert dacă nu-l plac? Chiar dacă-mi trezeşte mila, de ce? Şi, mai ales, cine sînt eu ca să-l pot ierta? În cele din urmă, însă, miracolul se petrece: cineva în mine devine mai bun decît mine şi îl acceptă aşa cum este. Dar el, cînd mă va întîlni mîine şi-şi va aminti că mi-a povestit totul, el mă va putea ierta? În cele din urmă, zîmbesc: *„A little sincerity is a dangerous thing, and a great deal of it is absolutely fatal“*.[2]

2. Americanii au un fel cu totul particular de a vorbi şi mi-au trebuit ani ca să mă obişnuiesc cu şi, în cele din urmă, să le execut, cu oarecare uşurinţă, baletul. Chiar acum vorbesc cu unul din ei, medic: mă priveşte direct în ochi şi vorbeşte fără pauze (se presupune că acest *legato* este un semn de claritate a minţii şi de lipsă de întoarcere, lipsă de palinodie logică sau sentimentală), este sigur pe sine, ridică uşor sprîncenele, parcă a mirare (dar, în fapt, este un gest de deschidere, egal cu cel al braţelor întinse; îşi descoperă ochii, accentuînd un fel de lipsă de agresivitate sau de confruntare) şi, din cînd în cînd, acolo unde îşi caută cuvintele, adaugă fraze ca *„you know what I mean“* sau *„you know what I'm talking about“* sau, pur şi simplu, *„you know“*[3], făcîndu-mă să-i completez punctele de suspensie, să-i pun în gură cuvintele mele, adică, inevitabil, să-i dau dreptate. Mi-a trebuit atîta timp să înţeleg un lucru atît de simplu: mai toate gesturile pe care le facem au funcţie persuasivă, iar unul dintre canalele prin care această persuasiune curge este tocmai sinceritatea. Îl urmăresc pe colegul meu vorbind şi mă tulbură efortul lui inconştient de a mă convinge că nu are nimic de ascuns, de a mă convinge de sinceritatea lui (o altă expresie recurentă este *„believe me“*[4]). Dar sinceritatea nu ţine loc nici de dreptate şi nici de adevăr şi mă miră oamenii care încearcă să obţină lucruri apelînd (de multe ori inconştient) la arma sincerităţii. Descopăr cu stupoare cît de manipulatoare poate fi, uneori, sinceritatea. Apoi, cu cîtă uşurinţă, cît de la îndemînă li se pare unora să poată fi sinceri... Sinceritatea nu-i doar a nu minţi. Sinceritatea nu-i doar a spune acele lucruri în care crezi. Sinceritatea nu-i doar a spune ceea ce tu numeşti „totul“. În plus, nu poţi fi sincer cu cineva decît dacă mai întîi eşti sincer cu tine însuţi. Îmi amintesc de Scriitorul din *Călăuza* lui Tarkovski, cel care, întrebat fiind ce vrea, se întoarce şi răspunde cu chinuită fragilitate:

– Ce vreau?... De unde să ştiu ce vreau?, dînd astfel un înţeles mai adînc (şi mai aproape de realitate) lui „a vrea“.

Nu, nu-i deloc uşor.

3. Am pe masă cîteva pagini aşternute cu scrisul oarecum copilăresc al mîinii persane care s-a deprins de relativ puţină vreme cu alfabet latin. Răspunsul vine să pună capăt unui schimb de scrisori în care m-a întrebat dacă mint (cum era să-i răspund altfel decît că *„da, normal!?“*), *„vreau să spun, să minţi persoanele la care ţii“ („da...?!“)*, apoi stupefacţia ei, iar acum reafirmarea deciziei ei de a nu minţi, niciodată. Este ceva cald în acest lucru nerezonabil (îi spun aşa, nerezonabil, deşi uneori îmi este greu să-mi argumentez propria poziţie; de pildă, ce-i pot răspunde la întrebările: *„De unde ştii că-i este mai bine prietenului dacă îl minţi? De unde ştii că nu preferă să audă adevărul? Ce te face să crezi că poţi decide mai bine decît el ce este mai bine pentru el?“*). Este ceva grav, sublim şi ridicol în această vehemenţă a ei şi mă face să-mi dau seama, din nou, că sperăm că cei la care ţinem sînt mai buni decît noi. Cînd acest lucru se-ntîmplă, atunci parcă te poţi, în sfîrşit, odihni, este ceva imediat şi care aduce cu căldura înaltă a mamei, la umbra căreia adormi. Şi asta deşi o sinceritate absolută este, din diverse motive, insuportabilă. Cînd nu-i o vorba de duh, *„absolutely fatal“* este exact ceea ce spune. O sinceritate totală caută o ţintă totală şi, prin urmare, nu se va înfige în nici o apropiere. Ea va înceta să transporte accidente biologice, fantezii sau obsesii, intoxicante paradisuri sexuale sau asimetrii deştepte. Ea va vorbi despre altceva decît despre propria persoană. O astfel de sinceritate este ca o săgeată care, o dată eliberată, nu se va opri niciodată. O astfel de sinceritate l-a făcut pe Al-Hallaj (pe numele întreg: Husayn Ibn Mansur Al-Hallaj) să exclame, acum mai bine de o mie de ani: *„Ana'l-haqq“ („Eu sunt Adevărul“*[5]). Şi să se lase executat pentru acest lucru în Bagdad, pe 26 martie 922. Trei sute de ani mai tirziu, Maulana îi comenta astfel sinceritatea:

„Unii consideră afirmaţia ca pe o mare înfumurare. În realitate, „Ana'l-haqq“ este o mare umilinţă.... El s-a anihilat pe sine şi s-a dăruit vînturilor. El spune: „Eu sînt adevărul creator“, adică „Eu nu sînt, El este totul, nimic nu există decît Allah, eu sînt nefiinţă, eu nu sînt nimic...“ [6]

Este vorba de acea „sinceritate tristă“, cum a ales Emerson, splendid, să o numească:

„The hand that rounded Peter's dome,/And groined the aisles of Christian Rome,/Wrought in a ***sad sincerity****;/Himself from God he could not free;/He builded better than he knew; – /The conscious stone to beauty grew.“* [7]

Mă întorc la paginile mele, cele cu scrisul puţin şi subţire şi la nerezonabila ei dorinţă. Mă gîndesc că nu-i vorba de un elan mistic şi nici de o ţintă care să se retragă, la nesfîrşit, în albastrul distanţei. Şi nu-i nici tristeţe. Este ceva cald, aproape şi, în acelaşi timp, vast. Şi care-mi aminteşte, din nou, că întotdeauna ne dorim ca cei la care ţinem să fie mai buni decît noi. Această speranţă este unul dintre puţinele puncte fixe în viaţa cuiva, este o stea faţă de care, oricît te-ai rătăci, te afli la o aceeaşi distanţă. O stea faţă de care, ca să spun aşa, rămîi într-o vastă apropiere.

www.revistanorii.com

1. Una dintre poveştile etimologice ale cuvîntului propune ca origine: *sine* (lat. împreună) + *ker-* (rădăcină indoeuropeană cu sensul de *a creşte* şi din care se trage Keres (sau Ceres, zeiţa pămîntului), deci *„a creşte* ***împreună***“.

2. În eng.: *„Puţină sinceritate este un lucru periculos, multă sinceritate este absolut fatală“* (Oscar Wilde).

3. În eng.: *„ştii ce vreau să spun“... „ştii despre ce vorbesc“... „ştii“.*

4. În eng.: *„crede-mă“.*

5. Afirmaţie interpretată: *„Eu sunt Allah“.*

6. Din „Mathnawi“-ul lui Maulana Jalaluddin Rumi (secolul XIII).

7. În engleză, în traducere literală: *„Mîna care a rotunjit domul lui Petru/Şi a construit navele Romei creştine,/A mîgălit în tristă sinceritate;/Nu s-a putut elibera de Dumnezeu;/A clădit mai bine decît a ştiut; –/Treaza piatră a crescut întru frumos.“*

▲

Mihaela FRUNZĂ

În direct

Opinia publică din România, ca şi reprezentanţii ei de drept, şi-au manifestat zilele acestea sprijinul şi compasiunea faţă de poporul american. Respingerea atacurilor teroriste şi solidaritatea cu cei încercaţi au fost aproape unanime. Spun *aproape*, fiindcă, pe lîngă *arabii fericiţi* menţionaţi de dl Mîndruţă în articolul său din numărul precedent al *Dilemei*, telespectatorii care, în zilele ulterioare dezastrului american, au zapat posturile TV au putut avea surpriza de a întîlni şi destui *români fericiţi* de cele petrecute peste ocean. Aceştia s-au manifestat prin telefon, în direct, la obscurul post O TV, care a dezbătut cu consecvenţă subiectul şi după ce concurenţa l-a abandonat temporar în profitul filmelor şi reclamelor. Concetăţeni de-ai noştri – de obicei noaptea-tîrziu sau dimineaţa-devreme, în restul zilei apărînd personalităţi respectabile care făceau declaraţii convenţionale – jubilau că, în locul mai costelivei capre din tradiţionalul proverb, puteau să-şi dea cu părerea liniştiţi despre năpasta *vecinului* în persoană.

Nu vreau să discut aici despre lipsa de concepţie a aşaziselor emisiuni sau despre prestaţia mai degrabă inexistentă a moderatorilor. Ceea ce vreau să subliniez este că emisiunile (şi, din cîte se putea înţelege, întregul post de televiziune) invocau drept unică valoare *adevărul*, pe care, în lipsa oricăror referinţe culturale sau măcar jurnalistice, l-am echivalat cu *sinceritatea*: fiecare putea spune *ceea ce credea cu adevărat*, adică fiecare spunea *în mod sincer ceea ce voia să spună*.

Desigur, nu toţi vorbitorii cvasi-anonimi (de genul „sînt Cristi din Sibiu“) şi-au manifestat satisfacţia necondiţionată. Mai degrabă, declaraţiile începeau cu compasiunea *sinceră* a miilor de morţi, după care divagau la fel de sincer cu variaţiuni pe tema „totuşi, au meritat-o“. Pentru cei care n-au avut curiozitatea să asiste la spectacolul penibil al motivaţiilor, enumăr aici cîteva: 1. *Americanii au făcut pe jandarmii planetei prea multă vreme*; cu subvariantele: a) *Americanii i-au apărat pe evrei* (cu completare din partea unui telespectator speriat: nu mai ţineţi dom'le cu americanii şi evreii, că ne bombardează şi pe noi teroriştii); b) *Americanii i-au bombardat pe sîrbi* (variantă menţionată chiar de ziarişti respectabili); c) *Americanii i-au bombardat pe irakieni (coreeni, vietnamezi, japonezi etc.)*; sau 2. *Americanii s-au făcut de rîs cu C.I.A.-ul şi F.B.I.-ul lor cu tot* (cu contra-variantele conspiraţioniste, formulate de alţi spectatori: a) *Americanii – adică C.I.A. şi F.B.I. – ştiau din timp de atentat/ l-au organizat chiar ei* sau eventual b) *Evreii – adică Mossadul – ştiau din timp de atentat/ au organizat atentatul*). După ore de ascultat astfel de păreri, cît se poate de sincere şi de hotărîte (isteric de hotărîte, după cum arată exemplul unei doamne supărate, care a început să strige la moderatori, bănuiţi – ce oroare! – de a fi prea înţelegători cu americanii) începi să înţelegi de ce oameni de treabă se inflamează atît de repede cînd îţi manifeşti dezaprobarea faţă de, hai să zicem, Miloşevici.

Ce poate însemna această revărsare sinceră a părerilor preconcepute şi a frustrărilor personale, *live* (în timp real, fără intervenţii, fără ajustări, deci iarăşi cît se poate de sincer) la TV? Ce valoare mai are (dacă mai are) sinceritatea, atunci cînd se confundă cu datul cu părerea în mod iresponsabil, doar pentru plăcerea de a pune la punct pe cineva sau pentru a-ţi împărtăşi propriile aberaţii necontrolate unui public anonim?

Concluzia acestui text ar trebui să fie (puţin) mai filosofică. De altfel, ideea frumoasă de la care ar fi trebuit să plece textul era aceea că telespectatorii recunosc indirect că sînt prinşi în mrejele unei hiperrealităţi fantasmatice, desfăşurată după regulile spectacolului, atunci cînd deschid televizorul. Hiperrealitate care, cu sau fără voia noastră, sfîrşeşte prin a covîrşi realul, prin a-i impune regulile. Unul dintre cei care-şi dădeau cu părerea pe postul amintit, sfîrşea de altfel cu cuvintele, în opinia sa probabil ironice: „Unde au fost Superman şi Robocop ca să-i apere pe americani?“. Cu alte cuvinte: dacă teroriştii şi-au regizat atacurile ca într-un film comercial, de ce lipseşte *happy end*-ul de rigoare?

Periplul prin confesiunile sincere (şi, de la un punct încolo, hilare) ale unor anume telespectatori ne duce la un răspuns (şi la o concluzie) mai prozaice: realitatea seamănă cu un film de duzină, nici măcar cu unul comercial cu buget redus. Parafrazînd titlul unei foste emisiuni, *filmul bate viaţa* – poate şi pentru că în film poţi continua să visezi la un final acceptabil.

▲

Vox-pop

● *„Sinceritatea, asta... cînd e omul cu tot sufletul, cu toată inima, deschis şi fără ascunzişuri. Nu doar la biserică sînt cazuri d-astea. Mai sînt şi la armată, la justiţie. Oamenii nu sînt sinceri cînd fac o lucrare proastă sau vor să iasă din încurcătură.“ (Dumitru, confecţioner de chei, 45 de ani)*

● *„Un sfert da, trei sferturi nu! Aşa sînt oamenii de sinceri. Pentru că trecem printr-o filieră foarte, foarte grea. Omul trebuie să-l studiezi puţin să vezi dacă e sincer sau nu. Începi să te obişnuieşti cu minciuna lui, tu crezi jumătate şi el tot. Şi cu asta basta! Să ştiţi că nu-i cunoaştem, nu cunoaştem ce gîndesc ei. Oamenii se duc la biserică să le ajute Dumnezeu, mai chemăm şi preoţi acasă.... Ca să cunoşti un om sincer trebuie să stai de vorbă cu el mai mulţi ani, şi dacă trec nişte ani, nici atunci nu-l cunoşti. La început crezi şi, după ce trece timpul, îţi dai seama că nu mai e acelaşi om de la început. Se schimbă. Eu zic că a fost sincer cînd a fost bun. Cînd a fost rău, ce să faci, ai zis ca el ca să treacă răutatea.“ (doamna Pădulescu, 67 de ani)*

Regulatorul elastic

A fi sau a nu fi sincer... cum îi şade mai bine românului? Cît la sută dintre români ar spune cu inima deschisă că ei sînt sinceri în toate cazurile? Cît la sută din oameni ar spune lucrul ăsta? Aşa că, de ce să îi acuzăm pe unii dintre români că sînt perfizi, făţarnici, prefăcuţi? Poate că de cele mai multe ori şi lucrul acesta este o calitate sau poate o metodă de a-ţi continua viaţa.

Şi spunînd acest lucru mă gîndesc la numărul de oameni care a trebuit să se prefacă a fi comunişti, la numărul de oameni care nici măcar nu ştiau a exista alt regim luînd drept bun statul atoateacaparator, la românii care s-au născut în acest teatru cu măşti urîte, au fost educaţi să joace un rol oarecare pe scenă, mulţumiţi că li se dă „bruma" de mîncare, fiind nesinceri cu ei şi cu ai lor. Coborîţi la un moment dat de pe acea scenă, uluiţi de nesinceritatea lor, românii s-au trezit fie şomeri, fie fără încredere în ziua de mîine. Inevitabil, au intrat într-un alt soi de nesinceritate... au început să se urască pe sine şi pe semenii lor, pe cei care, chipurile, le reprezintă interesele, au început să fure sau să ucidă pentru a trăi... Românilor li s-a dat dreptul de a vorbi, dreptul de a fi liberi, nerealizînd că dreptul la sinceritate nu îl vor obţine nicicînd.

Minţindu-şi astfel sufletul, românul a oscilat între a spune adevărul şi necesitatea de a-l ascunde. Nu au fost sinceri decît în momente de incertitudine..., dar oare cît la sută din oameni nu fac asta? Poate că ar fi mai multe de discutat pe această chestiune... Mă mulţumesc să închei cu un citat din Arghezi *(Scrieri):* „Viaţa noastră, în pîlcuri şi cete, oscilează între două contradicţii (şi de-ar fi numai două!): datoria de a spune adevărul şi necesitatea de a-l ascunde. Între amîndouă, omul civilizat a pus un succedaneu, politeţea, regulatorul elastic al sincerităţii şi al perfidiei."

Am acum o altă nelămurire: românul este oare un om civilizat?

Gabriela DOBRESCU
Iaşi
gabrieladobrescu@yahoo.com

Z. ORNEA

glose

Sinceritatea convingerilor

Sinceritatea ivită din trunchiul comun al unor convingeri tari conferă acestui sentiment duritate de cristal. Calculele de oportunitate nu mai sînt astfel posibile, mlădierile de acomodare şi aranjament devin de neacceptat. Sinceritatea, întemeiată pe convingeri ferme, e păstrată cu orice preţ, chiar cu cel al prăbuşirii în hăul tuturor înfrîngerilor. O astfel de sinceritate absolută a dovedit Const. Stere din 1914 încoace. Stere, stabilit în România în 1892, după un surghiun de opt ani în Siberia, era basarabean din Chişinău (părintele său avea o întinsă moşie în judeţul Soroca) şi, aici, în capitala Moldovei, continua militantismul politic. În 1899 e unul dintre factorii de seamă care pregătesc şi înfăptuiesc plecarea inteligheţiei socialiste româneşti spre Partidul Naţional Liberal. Devine curînd deputat şi sfetnic de taină al lui Ion I.C. Brătianu, şeful PNL din 1908. Pregătesc împreună un vast proiect de reformă socio-politică în favoarea ţăranilor, pentru drepturile cărora C. Stere, devenit, în martie 1906, directorul importantei, în epocă, reviste *Viaţa Românească,* lupta activ, creînd şi curentul de idei cunoscut sub numele de poporanism, de mare răsunet în acea vreme. Stere a fost chiar, ca deputat de Iaşi, raportorul legii de reformă în Camera Deputaţilor în 1914. În tot ceea ce făptuise pînă acum sinceritatea convingerilor era un principiu de la care nu s-a abătut defel. Şi asta îi adusese simpatii şi un val de apreciere generală.

Şi, deodată, în august 1914 izbucneşte războiul dintre Antanta şi Puterile Centrale, război care, în 1917, va deveni mondial. La noi se creează, instantaneu, două tabere care însemnau două opţiuni antinomice. Una, cea mai importantă, pleda (şi cît de ardent!) pentru intrarea noastră în război alături de Antanta, care ne promitea, în schimb, provinciile româneşti subjugate de imperiul habsburgic (Ardealul, Crişana, Banatul, Maramureş, Bucovina). Cealaltă aripă, în frunte cu premierul Ion I.C. Brătianu, optase pentru aşteptare în neutralitate, pînă se va ivi momentul favorabil (de fapt, semnarea unui tratat politic care să consemneze aceste restituiri teritoriale şi o convenţie militară). Mai exista şi o a treia opţiune, foarte slab reprezentată. Regele Carol I cerea ca România, în virtutea alianţei sale încheiate încă în 1883 cu Tripla Alianţă (Germania, Austro-Ungaria şi Italia) şi reînnoită în 1913, prin semnătura lui Titu Maiorescu, în calitate de ministru de Externe, să-şi respecte tratatele, intrînd imediat în război alături de Puterile Centrale. A fost pledoaria sa, aproape rugătoare la Consiliul de coroană din iulie (stil vechi). Dar a fost umilit, izbindu-se de un val de negaţiune aproape generală. Singurul care a sprijinit propunerea regală a fost Petre P. Carp, bătrînul om politic conservator, credincios tratatului cu Puterile Centrale, pe care el – ca ambasador la Viena – îl pregătise în 1883. Stere n-a fost în ţară pe vremea Consiliului de Coroană de la mijlocul lui 1914. Reîntors neîntîrziat, a optat imediat pentru una dintre soluţiile în conflict. El era basarabean. Pentru el Antanta nu însemna, ca pentru ceilalţi toţi, Franţa şi Anglia, ci, înainte de toate, Rusia. Or, Rusia, devenită aliata României, însemna pierderea pentru multă vreme, dacă nu chiar pentru totdeauna, a Basarabiei natale, oricum sacrificată de oamenii politici partizani ai Antantei. Şi asta i se părea inadmisibil. Mai ales că, judeca el, în Ardeal fiinţează o puternică conştiinţă naţională printre români, pe cînd în Basarabia procesul de rusificare atinsese proporţii alarmante. Astfel încît, socotea Stere, România n-are de ce se alia cu Antanta (adică Rusia), ci are datoria să treacă hotărît de partea Puterilor Centrale, obţinîndu-se, astfel, dezrobirea Basarabiei răpită de ruşi. Mai ales că o Rusie victorioasă în război ne va răpi ţara întreagă, cum mai voise de cîteva ori. Brătianu, ca şi ceilalţi lideri (miniştri) liberali, nu acceptă punctul de vedere al lui Stere. Care, deodată, se găseşte singur, despărţit de ai săi de pînă mai ieri. O încercare – prin I.G. Duca, ministru al Instrucţiunii Publice, pînă acum bun prieten –, de a obţine o întrevedere cu Ionel Brătianu, eşuează penibil. A publicat, cu asentimentul lui Brătianu, un ciclu de articole în *Universul,* în care îşi expunea, răspicat, punctul de vedere. Cum a mărturisit I.G. Duca în memoriile sale, pe Stere „ideea că am putea lua armele alături de Rusia îl înnebunea cu desăvîrşire". Pînă la urmă, întrevederea Stere-Brătianu a avut, totuşi, loc, directorul *Vieţii Româneşti* primind o misiune pe lîngă fruntaşii politici ardeleni, care le cerea românilor de acolo să participe la ostilităţile războiului, ca soldaţi credincioşi ai Imperiului austro-ungar. Dar, curînd, lui Stere i s-a relevat că e, în PNL, un disident intern şi un neagreat. Sinceritatea cristalină a convingerilor sale îl instala într-o incomodă situaţie de însingurat, părăsit de foştii prieteni. Chiar şi Const. Mille, directorul ziarului *Adevărul,* a ajuns să-l dezavueze pe Stere. Universitarii bucureşteni (după victoria armatei franceze la Marna) cer, printr-o scrisoare deschisă, imediata intrare a României în război. Acelaşi lucru îl cer şi universitarii ieşeni (printre care şi A.D. Xenopol). Sere, ca rector, se opune. „Spune, relatează un gazetar local, că nimeni nu poate tăgădui dragostea ce are pentru Ardeal... Dar socoteşte că în primul rînd se cuvine să se întărească Moldova prin alipirea Basarabiei". Era consecvent în sinceritatea convingerilor sale. Dar la 27 septembrie/10 octombrie 1914 moare regele Carol I, la 75 de ani. Sprijinul în care mai spera Stere dispare. Dacă Stere ar fi consimţit, acum, să tacă, e probabil că Brătianu l-ar fi reintegrat printre sfetnicii săi. Dar nu era Stere omul abjurărilor unei convingeri perfect sincere. Mai ales că în problemele Rusiei se credea – şi era – un expert. Continua să fie rector şi şef al puternicei organizaţii liberale ieşene. În toamna lui 1914, în urma unei interpelări la care Stere răspunde patetic şi, din punctul său de vedere judicios, Brătianu sfîrşeşte prin a-l dezavua. „N-am urmărit scopuri polemice, scria Stere într-un articol publicat, în *Viaţa Românească,* la sfîrşitul anului 1914. Am ţinut să-mi fac ultima datorie de conştiinţă". Stere trăia, o mărturisesc şi memoriile lui I.G. Duca, acut, nu o dramă ci o mare, răvăşitoare tragedie. Asista, neputincios, la prăbuşirea convingerilor sale de o viaţă, el surghiunitul basarabean, ale cărui sentimente intime, totalmente pătrunse de sinceritate, era dezrobirea provinciei natale şi prevenirea pericolului înghiţirii României de către prădalnica Rusie. Treptat, a constatat profund nefericit că a rămas singur (deşi Ibraileanu îi era constant aproape şi nu numai el). În consecinţă, din mai-iunie 1915, inaugurează, în *Viaţa Românească,* rubrica, de el semnată, *Din carnetul unui solitar.* Avea curajul şi demnitatea sincerităţii convingerilor sale şi le făcea publice cu orice risc. Nu era un gazetar născut de nemţi, cum au fost destui apoi descoperiţi pe faimoasa listă a lui Günther. El scria sincer, din convingere. S-a spus că Brătianu şi ceilalţi proeminenţi oameni politici ai vremii au avut dreptul să procedeze astfel pentru că s-au călăuzit de, vorba lui Take Ionescu, „instinctul naţional"? Instinctul provinciei sale natale, Basarabia, nu avea acelaşi drept la expresie? Putea el, Stere, înăbuşi acest „glas" şi această chemare care venea de departe, din moşi strămoşi, răscolindu-l atroce? Cine, dacă nu el, avea organ pentru a percepe undele acestui instinct, şi el legitim naţional, aducîndu-l la cunoştinţa opiniei publice, strigînd după dreptate istorică. Mai tîrziu, în 1930, într-un lung eseu, va scrie cutremurat: „Ca un om care am deşteptat nădejdile unui popor, care i-am pus în mişcare, i-am asigurat sprijinul fraţilor de peste Prut, puteam eu – ca basarabean şi ca vechi revoluţionar –, în momentul decisiv, să plec capul, să mă resemnez? Să samăn îndoiala în inimile lor leale – că eu, Stere, cu ştiinţă i-am înşelat. Mai bine moarte!... Şi mi se cerea ca eu, basarabeanul... eu, unul dintre puţinii spraviețuitori ai miilor de tovarăşi căzuţi în lupta năprasnică împotriva despotismului ţarist – eu să mă pun deodată în serviciul călăului norodului meu, al aceluia care întrupa pentru mine forţele întunecate ale istoriei mondiale! Dar, şi acum, jur pe conştiinţă că – decît asemnea nelegiuire – aş făptui cu inima uşoară mii de crime – aştepte-mă mîne stîlpul infamiei, furcile şi roata". Această mărturisire de conştiinţă, care echivalează cu o declaraţie de principii de irecuperabilă sinceritate, e, cu adevărat, cutremurătoare pentru tragedia trăită de Stere în 1914-1916. El continua să creadă sincer că de Ardeal, atunci, nu ne despart Carpaţii ci chiar... Prutul.

Această sinceritate cristalină a convingerilor l-a dus pe Stere pînă la ultimele consecinţe. Mai ales că în august 1915 armatele ruseşti sînt înfrînte zdrobitor pe front sub atacul concentrat germano-austriac. Polonia e cucerită şi germanii ajung la Brest Litovsk, ceea ce îi dădea lui Stere credinţa în previziunile sale. Brătianu, înţelept om de stat, tergiversează tratativele cu Antanta şi le va relua, în august 1916, cu semnarea celor două documente (tratatul politic şi convenţia militară). Cum se ştie, la început cursul războiului ne e defavorabil, trupele noastre fiind înfrînte încît se produce retragerea dramatică spre Moldova. Stere considera că toate aceste înfrîngeri verifică pronosticurile sale. Comite eroarea de a rămîne în Bucureştiul ocupat de inamic, are chiar contacte apropiate cu el şi, în septembrie 1917, cînd totul părea pierdut pentru ţară, Stere scoate, la Bucureşti, ziarul *Lumina,* în care tot releva marile erori ale lui Brătianu. Eroarea, de astă dată, era – şi încă gravă – a lui Stere. Pentru că a confundat pierderea unor bătălii cu cea a războiului. Norocul a zîmbit României. Pentru că după ce am fost nevoiţi să încheiem pace separată cu Puterile Centrale (niciodată nesemnat tratatul de regele Ferdinand şi, deci, atins de nulitate. Brătianu veghea atent şi sigur pe sine), frontul european de vest a adus la înfrîngerea Germaniei şi a Austro-Ungariei şi regele României se reîntoarce – acoperit de glorie – în Bucureştiul eliberat. Dar mai înainte de asta, Stere are satisfacţia imensă ca – la sfîrşitul lui martie 1918 – să ia parte la dezlegările fericite din Sfatul Ţării, prin care se hotăra revenirea Basarabiei la patria mamă. A fost singura satisfacţie ce i-a fost îngăduită lui Stere. Pentru că, altfel, victoria României în război contrazicea decis prevederile lui Stere. Înfrînt, va continua să rămînă demn fruntaş politic (adus, de basarabenii săi – în Partidul Ţărănesc al lui Ion Mihalache) şi, în 1926, el fiind cel care a favorizat fuziunea cu ardelenii, creîndu-se Partidul Naţional Ţărănesc, pe care va fi silit să-l părăsească în 1930. Dar a rămas ferm în sinceritatea convingerilor sale de o viaţă. Şi, revenind o clipă, cine credea, în 1914-1916, că România va dobîndi, după război, şi provinciile subjugate de habsburgi şi Basarabia. Norocul ne-a zîmbit. Încît, la sfîrşitul lui 1918, P.P. Carp – şi el partizan al Puterilor Centrale în anii mentalităţii, a pronunţat, văzînd realizat visul României Mari, o celebră vorbă de duh: „România are atîta noroc încît n-are nevoie de bărbaţi de stat". Vorba de duh a lui P.P. Carp a rămas, el ieşind total din scena vieţii politice. Stere a rămas. Şi a continuat să fie acelaşi om de convingeri tari şi sincere. A izbîndit chiar şi în literatură. În 1930, în şase ani, publică romanul în opt volume *În preajma revoluţiei,* roman autobiografic care l-a impus ca un mare prozator. Are, se vede bine, şi sinceritatea convingerilor valoarea ei nepierzătoare. ▲

Augustin IOAN

reFACEREA

Cum arată Noul Ierusalim?

În finalul ameninţării irevocabile cu distrucţia, Ezechiel primeşte şi viziunea noului Ierusalim, cel care, purificat prin foc şi astfel ispăşit, se va ridica din ruină. Că este vorba despre o nouă geneză ne-o dovedeşte *măsurarea* oraşului, procedeu similar celui citat anterior, din Apocalipsa lui Ioan. Gestica aceasta ritualizantă induce *cuprinderea, comensurabilitatea* – şi, implicit, *trasarea* – aşadar coerenţa sacră în acel loc; este o re-consacrare a sitului de felul celor deja citate ca exemplare în acest text. *„Un om a cărui înfăţişare era ca înfăţişarea bronzului“* se afla la poarta a *„ceva ca o cetate zidită“* (Ezechiel, 40; 2), aflată nu altundeva decît *„pe un munte foarte înalt“* (40; 2), pentru a-i revela profetului Proiectul: *„căci ai fost adus aici ca să ţi le arăt. Fă cunoscut casei lui Israel tot ce vei vedea“* (40; 4). Aducerea în cîmpul inteligibilului uman este făcută prin intermediul măsurării; odată cu descrierea (cu *numirea)* celor din care cetatea este alcătuită sînt furnizate şi dimensiunile (în coţi şi lungimi de trestie); să ne amintim, măsura îngerului din Apocalipsă era similară cu aceea a oamenilor; se produce astfel trecerea din virtual în real. Cetatea şi templul, astfel parcurse, văzute şi încadrate într-un sistem de proporţii interne şi absolute cu neputinţă de transgres par a fi „animalele“ astfel; e în fond un soi de „punere în posesie“ a „beneficiarului“ acestui proiect.

Or, în proiect pătrunde *proiecţia lui Dumnezeu: „slava Domnului a intrat în casă pe poarta dinspre răsărit“* (43; 4). Înţelegem doar că nu este vorba de data aceasta despre arhetipul cetăţii, nu ne este descris Ierusalimul ceresc, precum în Apocalipsă, unde templul lipsea, cîtă vreme cetatea ideală era locuită de însuşi Mielul divin. Dimpotrivă, modelul prezentat lui Ezechiel este al cetăţii terestre viitoare, deci (şi) al templului; mai precis *„forma casei acesteia“* (43; 11), căci conţinutul este ştiut. Profetului îi este prezentat, am amintit deja, planul, *„întocmirea ei“* (43;11), *legea casei („iată, aceasta este legea casei“* (43; 12), în chip similar celui în care lui Moise i-a fost revelată legea pentru cortul întîlnirii. Totul va deveni real dacă (şi numai dacă) va fi clădit întocmai, iar gestul construcţiei, prin tocmai actul revelării planului, va sacraliza – centrul fiind – întreg situl de pe vîrful muntelui, *„tot locul pe care îl va cuprinde va fi preasfînt“* (43; 12). O dovadă în plus că nu vorbim de Ierusalimul ceresc ci despre cel pămîntean este şi cerinţa, formulată expres de către mesager, ca poarta din afară a sfîntului lăcaş, cea dinspre răsărit, să rămînă deschisă; iar aceasta nu doar în chip simbolic, ci pentru că *Domnul Dumnezeul lui Israel a intrat pe ea* (44, 2) şi numai poarta curţii dinăuntru, dinspre răsărit se va deschide. Însă *„numai în ziua sabatului şi va fi deschisă şi în ziua lunii noi“* (46; 1). Odată cu planul sînt furnizate şi elementele de ritual adiacente, un adevărat manual cu „instrucţiuni de folosire“ a templului, la fel de severe ca şi *Leviticul,* cel desfăcînd în spirală reguli din chiar centrul care este planul cortului întîlnirii, anterior. *Leviticul* este continuarea în plan comunitar, social, a strictei alcătuiri a arhitecturii sacre; tot o zidire, în fond.

Mai mult, de sub pragul casei (i.e. templului) ieşea apă, care *„curgea de sub partea dreaptă a casei, înspre partea de miazăzi a altarului“* (47; 8); este o apă vie, sfinţită şi ea, căci izvorăşte din Casa Domnului. Sub „talpa casei“ musteşte viaţa; sacrul nu este o convenţie, ci o trăire.

Cît despre planul cetăţii, aşa cum apare el în profeţie: este pătrat şi respectînd aceleaşi principii compoziţionale ca şi Ierusalimul ceresc văzut – şi măsurat în prezenţa sa – de Ioan, în *Apocalipsă.* Cîte trei porţi pe fiecare latură de cîte patru mii cinci sute de coţi vor purta numele eponimilor seminţiilor, căci *„locuitorii cetăţii vor fi luaţi din toate seminţiile lui Israel“* (49; 19). Încît conturul se închide: optsprezece mii de coţi; oraşul este acum perfect în alcătuirea sa. Nu mai lipseşte pentru a întruchipa această perfecţiune decît numele său. Acesta va fi *IEHOVA SAMA,* adică *„Domnul este acolo“* (48; 35), în centrul cetăţii, în casa sa – templul.

Zidirea împotrivă

Întoarcerea cu faţa către arhitectură este un atribut al memoriei; sacralizarea edificiilor are drept componentă şi pe aceea comemorativă: *„Cum să nu am faţa tristă, cînd cetatea, locul în care sînt mormintele părinţilor mei, este devastată şi porţile ei sînt arse de foc“,* întreabă Neemia pe împăratul Artaxerxes *„în luna Nisan, în anul al douăzecilea“* (Neemia, 1; 1) al domniei sale. Ne aflăm, înţelegem, înaintea unei noi potenţiale reconstrucţii a templului, a cărui ruină poate fi lesne asociată cu împrăştierea în captivitate a poporului ales. Ruina cetăţii este, nemijlocit, o întruchipare a mai amplei ruine în ordine socială. Şi, să remarcăm aici, refacerea solicitată va fi făcută cu îngăduinţă imperială şi datorită privilegiilor unuia din neamul lui Israel, iar nu datorită ispăşirii colective; cumva, această refacere „de sus în jos“ pare o forţare a deciziei divine, deodată cu a celei imperiale: *„trimite-mă în Iuda, la cetatea părinţilor mei, ca s-o zidesc din nou“* (N, 1; 5). Este un soi mic de şantaj, căci Neemia pare a abuza de trecerea sa pe lîngă Artaxerxes, dovedind în plus pentru cititorul avizat caracterul prestabilit al deciziilor luate în plan urbanistic în ceea ce priveşte Ierusalimul, a cărui devenire pare o sinusoidă a intervenţiilor Puterii asupra unui sit semantizat în sens religios.

Ştim deja motivul pentru care expresia în arhitectură a „ruperii legămîntului“ dintre Dumnezeu şi poporul său are o mare relevanţă pentru intenţiile textului nostru. Oricum, ruina în care se află Ierusalimul este totală: *„şi nu era loc pe unde să treacă vita care era sub mine“* (2; 13-14), încît Neemia cheamă pe căpetenii şi preoţi la refacerea concomitentă a tuturor cetăţilor lui Israel: *„Veniţi să ridicăm zidul Ierusalimului şi să nu mai fim o ruşine“* (2; 17). Iar ei, astfel întăriţi, răspund *„Să ne sculăm şi să zidim!“* (2; 18).

Să ne sculăm, să ne ridicăm, se spune în Biblie cînd se vorbeşte despre edificare; evreii Vechiului Testament nu „se aştern pe treabă“, ci se înalţă la rîndul lor deodată cu zidirea, întru aceasta: *„Noi, slujitorii tăi, ne vom scula şi vom zidi“* (2; 20). În fapt este şi un soi de *uprising,* de *ridicare împotrivă*: a puterii imperiale, a ruinei tolerate, cînd nu chiar ordonate de aceasta; o tîrzie amintire strecurată în limbaj, a turnului Babel.

Oraşul întreg este cuprins de febra refacerii: sînt grupuri care refac şi sfinţesc porţile, zidurile şi turnurile, casele proprii, zona vechiului palat, zonă numită „cetatea lui David“; repar şi sfinţesc, sacralizează adică: sînt două acţiuni cu neputinţă de separat. Au lucrat *„pînă la unghi şi pînă la colţ“* (3; 24), în ciuda împotrivirii şi a batjocurii puterii: *„Oare vor termina într-o zi? Oare vor da ei viaţa unor pietre înmormîntate sub mormane de praf şi arse de foc?“* (4; 2). Or, tocmai de aici pare să vină tăria celor ce zidesc, de la pietrele de mormînt, ale aducerii aminte: aici este taina închegării zidurilor, căci *„poporul lucra cu inimă“* (4; 6); arhitectura se relevă ca depozitar al memoriei individuale şi al celei colective. Aşa încît acest entuziasm general duce şi la zidirea interioară a celor ce lucrează; cînd sînt blamaţi, răspund cu aceeaşi monedă; cei ce îi batjocoresc să cadă la rîndu-le *„pradă pe un pămînt unde să fie robi“* căci *„au necăjit pe cei ce zidesc“* (4; 5). Dar împotrivirea creşte, încît simpla zidire nu mai este suficientă, ea trebuie să fie şi păzită: *„Cu o mînă lucrau, iar cu alta ţineau arma“* (4; 17); obiect al pazei, dar totodată pavăză *(„dinapoia zidurilor şi locurilor tari“* – 4; 13), un corp înzidit al comunităţii: *„Căpeteniile erau înapoia întregii case a lui Iuda“* (4; 16).

Iar după ce zidurile au fost terminate şi porţile puse la locul lor, pînă şi vrăjmaşii au recunoscut că *„lucrarea se făcuse de Dumnezeul nostru“* (4; 16). Totuşi, odată terminat, Ierusalimul trebuia să îşi îndeplinească funcţia locuitală, căci *„cetatea era încăpătoare şi mare, dar erau puţini locuitori în ea şi (casele) nu erau construite“* (7; 14). Neemia a trimis deci să locuiască acolo căpeteniile şi tot al zecelea om din neamurile plecate în robie, restul mergînd să locuiască în cetăţi. Întreţesează în special ceremonia de inaugurare a cetăţii, aşa numita „sărbătoare a corturilor“, amintind de perioada cînd evreii erau un popor nomad iar sedentarizarea era abia o intenţie. Deşi cetatea era gata, pentru că era scris că *„fiii lui Israel trebuie să locuiască în corturi în timpul sărbătorii lunii a şaptea“* (8; 14), aşa cum poruncise Domnul lui Moise, acest lucru s-a îndeplinit întocmai: din ramuri de palmier, mirt, măslin, au fost făcute corturi *„pe acoperişurile caselor lor, în curţile lor, în curţile casei lui Dumnezeu, pe terenul deschis dinaintea Porţii Apelor şi pe locul deschis de la poarta lui Efraim“* (8; 16). Memoria a revenit aşadar poporului captiv deodată prin arhitectură şi prin ceremonialuri: *„toată adunarea celor ce se întorseseră din captivitate au făcut corturi şi au locuit în acele corturi“* (8; 17), lucru care nu-l mai făcuseră din timpul lui Iosua, încît *„a fost foarte mare veselie“* (8; 18).

Ulterior zidurile Ierusalimului au fost sfinţite, preoţii s-au curăţit pe sine, *„şi au curăţit şi pe popor, porţile şi zidul“* (12; 30). Un cor a pornit pe partea dreaptă a zidului, spre partea Gunoiului, iar de la poarta Izvorului *„s-au suit drept înainte pe treptele cetăţii lui David pe ridicătura zidului, deasupra casei lui David, pînă la poarta Apelor, spre răsărit“* (12; 37), iar celălalt cor, căruia şi Neemia i s-a ataşat, a pornit în direcţia opusă, ele întîlnindu-se în Casa lui Dumnezeu. Aici, din nou şi din nou, este locul reunirii, între zidurile care îl celebrează. Ierusalimul este la locul său, întreg şi teafăr.

Aceasta este povestea vetero-testamentară a oraşului, a caselor sale, a templului. Am povestit-o nu numai pentru studenţii în arhitectură, care trebuie să fie capabili de a reconstrui Templul strict după indicaţiile din Biblie, aşa cum au făcut-o înaintea lor generaţii şi generaţii succesive. În chiar zilele noastre, profesori precum Stanley Tigerman – altfel un celebru arhitect postmodern – cred că traducerea text/casă poate fi făcută fără rest. Ea poate fi o provocare, nădăjduiesc, pentru oricare lector al cărţii sfinte. Cele scrise acolo despre Ierusalim sînt de folos pentru a înţelege orice proces de fundare şi de zidire, orice hybris demolator, orice reconstrucţie – dintotdeauna. Cum înşine sîntem dinaintea mormanelor de moloz lăsate în urmă de turbarea stăpînitorilor şi de laşitatea fără de seamăn a slugilor lor, a ne gîndi o vreme la soarta Oraşului şi a Templului prin excelenţă ar trebui să fie exerciţiul care să preceadă orice act nou de edificare.

▲

© A. Iordache

Carmen FIRAN

Respiraţia celui mai frumos oraş

În cea mai frumoasă viaţă posibilă / Ţin cu pieptul meu respiraţia celui mai frumos oraş / Zîmbind de fiecare dată stînjenită / Cînd trebuie să îi justific nebunia / Cînd mă descopăr urmă perfectă / A degetului său în nisip.

Scrisesem aceste versuri cu un an în urmă pentru acest oraş adictiv în care chiar dacă trăieşti doar o scurtă perioadă devine şi oraşul tău. O muşcătură nevindecabilă de care nu vei încerca să scapi niciodată. Îmi recitesc versurile în altă cheie şi iubesc şi mai mult acest loc devastat acum, dar care ştiu că se va reface din propriul nisip şi trupuri sfîrtecate.

În Manhattan e linişte. Cum nu a fost niciCînd. Trăiam într-un infern vesel şi colorat, cu asurzitoare sirene ale maşinilor de poliţie, pompieri, salvare, făcînd parte din universul cotidian, cu care mă obişnuisem într-atît încît îmi era imposibil să dorm în vreun cartier rezidenţial sau o suburbie calmă.

Manhattanul avea zgomotul lui tonic, forfota lui robustă, aglomeraţia ordonată, spectacolul străzii compus din agitaţie, polifonie, nebunie frumoasă.

În dimineaţa de 11 septembrie, cînd primul turn s-a prăbuşit, oraşul a amuţit la propriu. Nu s-a auzit nici un strigăt, nici plînsete, nici ţipete de groază. Chiar şi crainicii de televiziune au rămas fără glas.

Pentru cîteva secunde aici nu s-a rostit nici un cuvînt. Doar chipuri transfigurate şi ochi disperaţi.

Străzile s-au blocat de maşini aşteptînd ore întregi să înainteze cîţiva metri. Nici un claxon, nici o voce furioasă sau nerăbdătoare. Trotuarele erau pline de oameni îndreptîndu-se grăbiţi spre nordul oraşului. Ordonaţi, tăcuţi. Nimeni nu aleargă, nu strigă, nici isterie, nici panică. Fluvii de oameni curgînd încolonate, înmărmurite de groază dar controlîndu-şi reacţiile. Dintotdeauna dezastrele au unit mulţimea mai mult chiar decît momentele fericite. Şi tot în timp de catastrofe poţi înţelege mai bine psihologia unui popor. Aşa-zisa naivitate americană sau candoarea amendată de unii, etichetele gen americanii sînt copii mari ori, dimpotrivă, jandarmii lumii, se arată încă o dată clişee nefondate. Americanii s-au comportat extraordinar în aceste zile de cumplită tragedie. Sute de voluntari s-au oferit să ajute la centrele unde erau aduşi răniţi sau unde familiile celor dispăruţi stăteau ore în şir la coadă cu portretul celor dragi pe piept. La toate bisericile, sinagogile, moscheile au fost aduse alimente şi apă. La locul catastrofei au murit sute de pompieri şi membri ai forţelor de ordine încercînd să găsească eventuali supravieţuitori. Mii de oameni de toate etniile au stat ore în şir în faţa spitalelor să doneze sînge. Peste tot în oraş drapelul naţional arborat la ferestre, în curţi, pe maşini. În prima zi după atac s-au vîndut toate steagurile de toate mărimile. Lumea merge la serviciu, la cumpărături, în metrou cu un steguleţ în mînă. Calmi, curajoşi, cu aceeaşi beatitudine pozitivă, sperînd că prin comportamentul lor vor readuce normalitatea şi speranţa. Locuitorii oraşului au urmat ascultători toate ordinele poliţiei, armatei şi primarului Giuliani. New York-ul este un oraş cuminte. Cu numai cîteva zile înaintea dezastrului, le spuneam unor prieteni francezi că New York-ul este cel mai sigur oraş din Statele Unite. Acum pot să le spun că este locul unei admirabile solidarităţi şi demnităţi umane.

Avem fiecare relaţia noastră cu un oraş. Lumina soarelui căzînd pe o clădire. O grădină unde îţi place să-ţi bei cafeaua. Un ansamblu arhitectonic, o piaţă pestriţă, un bătrîn cîntînd la saxofon în faţa unei bisericuţe de piatră. Mergeam des pe malul Hudsonului, la World Financial Center. Pe faleza micului golf de unde se văd spectaculos Statuia Libertăţii şi Insula Ellis, newyorkezii făceau jogging, tinerii vuiau pe roller-skateuri, pe fundalul iahturilor legănîndu-se liniştit la mal. La ora prînzului grădinile erau pline de funcţionari ieşiţi la soare să-şi citească ziarul. Luam uneori ferry-ul spre Staten Island doar ca să am la întoarcere imaginea grandioasă a Manhattanului ieşind din apă. Deasupra, Gemenii, semnul grandorii acestui oraş, plasaţi în zona cea mai veche şi pitorească, lîngă Wall Street şi Trinity Church. Ţinta diabolicului atac a avut multiple semnificaţii. Gemenii – simbolul New York-ului, punctul de maximă atracţie turistică, măreţia ridicată spre cer.

World Financial Center – centrul financiar al lumii, locul unde sute de companii concentrau cei mai buni specialişti. World Trade Center – locul marilor tranzacţii comerciale. În ciuda imaginilor din filme sau a cărţilor poştale, doar cei care au văzut New York-ul pe viu pot realiza frumuseţea specială a unuia dintre cele mai visate locuri din lume. Un spaţiu modern construit în cinci ani după ultimele standarde de civilizaţie a fost în doar cîteva minute redus la oţel încins, bucăţi de carne şi cenuşă. La aproape o săptămînă de la dezastru, locul continuă să fumege apocaliptic, iar vîntul împrăştie mirosul de putreziciune peste Manhattan. Am scris mult despre New York. Despre oamenii şi silueta lui desenată în filigran de o mînă genială. Despre avioanele care trec prin dreptul ferestrelor zgîrîienorilor ca porumbeii dintr-o piaţă în alta. Şi fiecare cuvînt este acum dureros.

De pe autostrada New Jersey proporţia dezastrului se proiectează înfricoşător: un peisaj urban retezat şi o groapă imensă fumegîndă. Pe afişajele electronice pe care odată era scrisă limita de viteză pulsează luminos *God Bless America*. Oamenii încercă să-şi ducă viaţa mai departe. Primarul Giuliani a alergat de la locul dezastrului, şi-a pus papionul şi a fost naş. Cîteva minute mai tîrziu apărea în direct la televiziune pentru a cincea conferinţă de presă a zilei în care anunţă creşterea numărului celor dispăruţi la 5.097. Totul aici este o dramatică luptă cu fatalitatea.

De o impresionantă solidaritate şi forţă de a învinge întunericul şi barbaria. America merge mai departe cu fiecare new-yorkez care în aceste zile încă mai aşteaptă pe cineva drag, aprinde o lumînare ori se duce la serviciu învingîndu-şi spaima şi emoţiile devastatoare. America merge mai departe, deşi niciodată aceeaşi. Dar cine s-a aflat la New York în aceste zile a înţeles darul acestor oameni extraordinari de se uni şi a se reface indiferent de rasă sau religie. New York-ul a devenit, în tragedie, mai puternic ca niciodată.

▲

Sfîrşitul istoriei se amînă

Nu vom schimba prea curînd titlul acestei pagini, deşi este evident că porţile Occidentului se plasează acum în alte părţi şi marchează alte diferenţieri. Cuvîntul război este folosit de oficialii americani, de rudele victimelor, de comentatori şi de trecători. Război împotriva cui şi alături de cine?

În procesul de recompunere a alianţelor, declanşat după căderea comunismului, au apărut alte priorităţi: „Nu este un război între naţiuni, religii sau clase sociale. Este un conflict extins, în care moderaţii Islamului se opun extremiştilor; revoluţionarii din Orientul Mijlociu – regaliştilor din Golf; partizanii societăţii deschise se distanţează de cei care înlocuiesc civilizaţia cu răzbunarea şi haosul. Înţelegerea acestor dihotomii este o mare provocare şi o şansă acordată Statelor Unite, implicate în aceste conflicte, fără să calculeze consecinţele angajamentelor de durată. Pe lîngă putere şi hotărîre, americanii au nevoie de discernămînt şi de ştiinţa de a diferenţia lucrurile. Decizia lor de a lupta împotriva terorismului internaţional trebuie să fie specifică. Acţiunile trebuie îndreptate sistematic în stoparea acelor guverne şi indivizi care vor să-i distrugă pe americani pentru că sînt americani. Şi Statele Unite trebuie să identifice, pentru a le încorpora într-o coaliţie şi a conduce, acele naţiuni cu interese şi valori asemănătoare". (Jim Hoagland, *The Washington Post*, 15 septembrie, 2001).

Presa mondială se face ecoul acuzaţiilor la adresa serviciilor de informaţii americane, incapabile să cunoască intenţiile şi să prevină acţiunile criminale ale teroriştilor. Alţii le acuză că ar fi la originea acestor acte, în dorinţa de a furniza „marelui Satan" pretextul declanşării luptei împotriva lumii islamice în general şi a celei arabe în special, aşa cum pe vremuri serviciile de spionaj şi de propagandă ale lui Hitler au incendiat Reichstagul pentru a justifica, în Germania nazistă, persecuţiile împotriva comunismului. Acest delir al complotului îşi găseşte simetriile în chemările la răzbunare: „Nu este nevoie de investigaţii de durată şi de dovezi legale pentru a determina cu acurateţe ştiinţifică persoana sau persoanele care au ordonat acest atac. Nu avem nevoie de o «coaliţie internaţională». Nu sînt necesare studii despre «terorism» Nu este nevoie de o rezoluţie a Congresului condamnînd atacul din această săptămînă. Naţiunea a fost invadată de un cult fanatic, criminal (...) După ce vor fi identificaţi repede cei care au ordonat atacul, ei, patronii şi aliaţii lor, trebuie striviţi. Dacă loviturile de răspuns vor lovi şi cîţiva luptători care, din întîmplare, n-au participat la acest război, nu va fi o mare pierdere". (*National Review*)

Vrînd să evite asemenea identificări grăbite, presa din ţările arabe îşi exprimă compasiunea pentru victime; apoi trece la explicaţii şi scrie despre nevoia săracilor de a se răzbuna pe bogăţia americanilor, despre determinarea luptătorilor pentru libertate şi independenţă de a-i umili pe aroganţii purtători ai ordinii mondiale. După acţiunea din 11 septembrie, aceste consideraţii sînt examinate în altă lumină: „Dezbaterile despre antiamericanism vor deveni frivole. S-ar putea ca o mare parte din manifestanţii împotriva mondializării, de la Genova, să regrete instituţiile internaţionale. Americanii au un asemenea sentiment al inocenţei, încît nu vor şti niciodată ce ispăşesc. În aroganţa bunei lor credinţe există un dispreţ protector, considerat umilitor de indivizi şi de societăţi. Dar vidul eventual poate fi mai primejdios decît răul făcut. Va mai dura pînă cînd vom putea aprecia, chiar şi aproximativ, consecinţele tragediei de la New York. Echilibrul terorii nucleare procura planetei sentimentul că nimeni nu va îndrăzni să-şi asume iniţiativa sinucigaşă a unei agresiuni. Atentatele sinucigaşe elimină posibilitatea sancţiunilor directe împotriva autorilor direcţi şi, fiindcă ei se sinucid, rămîne doar imensa, nelimitata lor dorinţă de a provoca distrugeri şi catastrofe globale". (Jean Daniel, *Le Nouvel Observateur*, 13-19 septembrie, 2001)

Între presiunea opiniei publice pentru o pedepsire rapidă a vinovaţilor şi dorinţa autorităţilor de a şti cine sînt ei, este prezentă nevoia de a clarifica morala viitoarei politici: „Atacurile teroriste din 11 septembrie la New York şi Washington, riposta promisă de preşedintele George W. Bush, susţinut de aliaţii europeni ai Statelor Unite, îi vor obliga pe conducătorii occidentali să-şi reconsidere ideile despre terorism. Acest termen acoperă interpretări diferite: în America sînt diferite de cele din Europa, iar printre cei 15 membri ai Uniunii Europene abundă nuanţele, aşa cum a constatat, deplîngînd situaţia, Comisia de la Bruxelles. Cum poate fi combătut solidar acest flagel, dacă nu există consens asupra definiţiei?

Sîntem obligaţi să constatăm că din Ţara Bascilor pînă în Irlanda de Nord, din Cecenia pînă în Orientul Mijlociu, din Algeria pînă în Balcani, occidentalii, ca să nu vorbim decît de ei, nu au aceeaşi concepţie despre terorism şi despre raporturile lor cu terorismul. În momentul cînd, pe drept sau pe nedrept, bănuielile se îndreaptă spre miliardarul de origine saudită, Ben Laden, e dificil să nu-ţi aduci aminte că acelaşi Ben Laden a fost pe vremuri instruit şi folosit de CIA în lupta împotriva invaziei sovietice din Afganistan. Înseamnă oare că, în funcţie de loc şi de moment, există terorişti «buni» şi terorişti «răi»? (...)

În ceea ce-l priveşte pe Vladimir Putin, el le-a smuls deja lui George W. Bush, încă de la prima lor întîlnire din iunie, iar de curînd lui Ariel Sharon, primministrul Israelului, declaraţii comune de condamnare a terorismului islamic. Astăzi el poate spera că retorica lui împotriva atacurilor «teroriştilor ceceni» este confirmată de atentatele din 11 septembrie, făcînd astfel uitat faptul că puterea rusă le-a declanşat, în mod deliberat, în vara lui 1999, cînd a început un război nemilos împotriva micii republici separatiste.

Slobodan Miloşevici, ale cărui metode în Kosovo au fost la fel de condamnabile, deşi poate mai puţin brutale decît cele ale lui Vladimir Putin în Cecenia, n-a avut parte de aceeaşi indulgenţă. Pe drept. Dar U.C.K., formaţiune armată utilă în lupta împotriva dictatorului de la Belgrad, nu era alcătuită doar din luptători musulmani pentru libertate. Metastazele războiului de gherilă între kosovari, cele din sudul Serbiei şi cele din Macedonia o demonstrează.

Altfel spus, comunitatea internaţională şi Statele Unite nu au fost suficient de circumspecte cu aliaţii lor. Această observaţie nu explică în nici un fel actele barbare comise în ultimele zile şi nici nu poate fi considerată drept începutul unei explicaţii. Dar pentru a fi eficientă şi legitimă, lupta împotriva terorii nu trebuie să cunoască excepţii sau compromisuri. În acest domeniu, mai puţin decît în altele, scopul nu are cum să justifice mijloacele". (*Le Monde*, 16 septembrie, 2001)

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Alex. Leo ŞERBAN

Starea locurilor, după zece ani

OK, îmi pun cenuşă-n cap! Acum 10 ani, cînd am făcut prima descindere peste Mînecă pentru festivalul de la Edinburgh, am scris în termenii următori (în suplimentul *Litere, Arte & Idei)*: „Londra-cea-urîtă", respectiv „Edinburgh mon amour"... Am cunoscut apoi persoane foarte bine care chiar sînt *îndrăgostite* de Londra – Pleşu, de pildă; acum, la a treia trecere prin capitala Regatului Unit, sînt gata să recunosc: într-adevăr, nu e chiar *atît* de urîtă... Este doar un *quiproquo* nominal, căci Londra este, cu siguranţă, cea mai umflată, mai animată şi mai colorată *comună* din lume!

Londra con pomodoro e parmigiano

Londra s-a chemat „Londinium" pe vremea romanilor, care din păcate n-au lăsat urme vizibile; astăzi, doar gastronomia italienească lasă urme, peste tot, de parcă aşezarea de pe Tamisa ar fi fost cucerită de falangele reunite ale bucătarilor macaronari... Din zece în zece metri cîte o „Pizza Hut", iar dacă nu „Coliba mătuşii Piţa", atunci cu siguranţă vreo „Pizza Express", „Pizza Delight" sau „Pizza Non-Stop"! Cred că nici măcar lanţurile de „Indian Tandoori restaurant" nu bat, pe suta de metri, monopolul pizzelor anglitaliene... Plăcintele cu rinichi (specialitate britanică) au fost exilate în cîteva „pub"-uri de profil, iar locul cel mai „cosy" de consumare a lor – o mică spelunică, aproape de Embankment – a fost ras cu totul de avîntul urbanist care a transformat o parte a comunei londoneze într-un ghetou de sticlă pe verticală. În 1991, spaţiul din jurul lui Covent Garden încă mai era o oază de tihnă, un simili-Cartier Latin prin care puteai flana, nestingherit de hoardele de turişti; acum trei ani, zona fusese deja atacată din toate părţile de „lucrări", iar acum, „lucrările" odată terminate, a devenit ceea ce era fatal să devină: un bîlci permanent, în care rişti să-ţi pierzi timpul, nervii şi portofelul...

Clădirea de care vorbeşte toată lumea este „Tate Modern" – o extensie elefantiazică a Tate-ului de pe Millbank, găzduită într-o fabrică dezafectată de pe malul sudic al Tamisei; interiorul este cu adevărat spectaculos + hiperfuncţional, dar mastodontul de piatră maronie e la fel de atrăgător ca un bunker normand, relicvă a WW2, semănînd cu acele clădiri de spaimă imaginate de scenografii filmului *Brazil!* Colecţia propriu-zisă este aşa şi-aşa, strălucind prin absenţa oricărui Francis Bacon (pictorul, nu strămoşul său filozoful, pe care oricum nu l-a văzut nimeni). Lucrul cel mai bun din colecţie (pe lîngă partea de avangardă/artă brută) îl reprezintă acele scăunaşe pliante, pe care le poţi deplia oriunde vrei, aşezîndu-te, zdrobit de mers, în contemplarea operelor de artă preferate; lucrul cel mai rău (pe lîngă Dali-urile la kilometru) îl reprezintă familiile cu copii mici, care-şi poartă odraslele, cu orăcăituri cu tot, prin tot muzeul... Setea de artă e mare, încă de la o vîrstă mică.

Soho-ul s-a transformat, pe nesimţite, într-un Disneyland de „freaks", „drugs" & rap'ndule... Iar minunatul Bloomsbury (perimetrul dintre British Museum şi Russell Square) şi-a pierdut o parte din farmec din cauza invaziei „homeless"-ilor ieşiţi, cu cartoane cu tot, din gurile de metrou (care metrou este, ce-i drept, mult mai curat, însă fatalmente ticsit la orele de vîrf... Mi-a fost dat să aud un conductor spunînd, prin microfon: „Haideţi că mai intră încă un pasager vă rog frumos! O după-amiază foarte aglomerată astăzi, dnelor şi dnilor...", iar dnele şi dnii sardele din metrou au zîmbit britanic).

La Londra n-am văzut nici un film, n-am auzit nici o bîrfă majoră şi n-am găsit nimic convenabil (ca raport preţ/calitate) în magazinele de second-hand-uri listate într-un ghid franţuzesc, care vindeau Gucci, Gap & Prada purtate de toţi membrii familiei înainte de a le da la „charity"... *Dar:* l-am zărit, pe cînd mîncam pe trotuarul unui restaurant de pe „cea-mai-şic-stradă-la-ora-actuală", Old Compton, pe Alan Cumming (a jucat în: *Goldeneye, Plunkett & Macleane, Eyes Wide Shut...),* am cumpărat, dintr-o „Foyles: The World's Greatest Bookshop", o carte de Alain de Botton (scriitor britanic – ! –, n. 1969; „opera lui e tradusă în 14 limbi"), am văzut cea mai entuziasmantă expoziţie de fotografie („Philippe Halsman: A Retrospective", la National Portrait Gallery) şi am descoperit, peste drum de „cea mai mare librărie etc", albumul *Pleased to Meet You* al celor de la James, „un CD conţinînd un CD-Rom interactiv"... Londra are şi părţile ei.

Edinburgh Crush

Cred că oraşul ăsta mă iubeşte, cel puţin cît îl iubesc şi eu pe el. E a doua oară, în răstimp de 10 ani, că petrec aici o săptămînă şi nu prind decît o ploaie „de întreţinere" de cca 3 ore – scurtă zvîntare a cerului între un senin şi altul... Dacă-i întrebi, edinburghezii îţi vor spune, miraţi, că „e foarte ciudat", „aproape un miracol", ştiut fiind că – potrivit vorbei unui „wit" local – „august e cea mai plăcută lună a *iernii*"!

Vremea atît de frumoasă şi filmele atît de dezamăgitoare m-au făcut să regret că nu am profitat mai mult de ea şi mai puţin de ele. Între o proiecţie şi alta, luam o gură de soare – iar apoi, cînd s-a ivit posibilitatea de a vedea cam toată oferta Edinburghului pe video, mi-am programat 5 filme pe zi în 4 zile consecutive, folosind timpul astfel cîştigat pentru a urca la castel, a vizita „ruinele" pseudo-romane de pe Calton Hill şi a face prelungi incursiuni în natură (peluze, parcuri, terenuri de golf...), păstrînd cîte un film-două pentru proiecţiile de seară şi a avea astfel conştiinţa împăcată.

Într-o astfel de seară conştiincioasă am văzut, unul după altul, două titluri care fuseseră atît de comentate – fiecare la vremea respectivă – încît ratarea lor ar fi fost o lovitură dată curiozităţii mele fără centură de castitate; mai întîi, recentul *Trouble Every Day,* al franţuzoaicei Claire Denis – arătat (şi ratat) la Cannes anul acesta; apoi, legendarul *Freaks* al lui Tod Browning – film din 1932 cu o istorie încărcată şi complicată de cenzurări, amînări, ş.a.m.d. În primul, Béatrice Dalle se plictiseşte singurică într-o casă la periferia Parisului, în lungile ceasuri cînd iubitul ei – un medic afro-francez – e la clinică şi, ca să-i treacă urîtul, ademeneşte bărbaţii în camera-n care lîncezeşte, îi ronţăie pofticioasă din cap pînă-n picioare şi, cînd nu mai e nimic de ronţăit (ce, credeaţi că-i „ronţăie" la figurat?!), îşi întoarce mutriţa mînjită de sînge spre aparatul de filmat şi emite un urlet de sălbăticiune satisfăcută... Între timp, Vincent Gallo, american cu o profesiune incertă, dar cu o propensiune certă pentru soarta Beatricei *(que dalle!),* vine la Paris cu logodnica sa şi-ncepe s-o caute... Dialogurile sînt de un haz nebun, dar nu pentru că filmul ar fi o parodie, ci pentru că dra Denis scrie ca pentru „Ora de limbă engleză". Dar să trecem peste acest amănunt, căci filmul de faţă e mai „strong" („Did you say strong? – Yes, ma'am. – Oh, how nice!") în zona inarticulatului & a pulsiunilor atavice. Gallo, se dovedeşte în final – final care vine atît de hodoronc-tronc încît crezi că a trecut acceleratul... –, este la rîndul lui „diferit", adică – zice sinopsisul filmului – el ar fi vampir, tanti Béatrice – canibală; mă rog, e un punct de vedere – din filmul văzut de mine, purtînd acelaşi titlu (= *Trouble Every Day),* nu rezultă neam că unul ar fi de-un fel, iar celălalt, de alt fel; rezultă doar că e cea mai inutilă, mai monotonă şi mai stupidă irosire a celuloidului din cîte-am văzut în ultima vreme! Este filmul, doamnelor şi domnilor, la care nişte spectatoare au leşinat la Cannes şi la care nişte critici de la *Cahiers du cinéma* au căzut în extaz – ceea ce e tot o formă de leşin, numai că primul mi se pare mai cinstit... N-am leşinat la *TED,* m-am plictisit însă de moarte şi vă mărturisesc sincer că, dacă nu urma *Freaks* al lui Browning, îmi luam de mult tălpăşiţa din sală! Aşa însă, am rămas, fiind curios să văd un film despre care citisem atît de mult – mai ales că era vorba despre o copie restaurată: singurul mod recomandabil de a vedea un „clasic" mai vechi de 50 de ani! Ei bine, filmul lui Browning are aproape 70 de ani, şi simţi fiecare deceniu care-a trecut peste el... Dincolo de partea *specială* (colecţia de „monştri" ai naturii, pe care aparatul de filmat îi surprinde cu un interes amestecat – parte duioşie, parte arghirofilie... – şi care îţi dau, într-adevăr, un sentiment greu de descris), povestea este de o simplitate melodramatic-infantilă, rezistînd mai curînd prin felul în care e pusă lumina decît prin cum e pusă problema. Cunosc critici şi istorici de film care consideră *Freaks* o capodoperă; în ce mă priveşte, îl văd mai mult ca o curiozitate, o bizarerie cinematografică – în orice caz, ca o excepţie notabilă în istoria consensuală a filmului hollywoodian.

Amatørene

Alte filme – mai bune sau mai rele: *startup.com* – un documentar filmat în stil Dogma, despre creşterea & descreşterea unei mici companii de asistenţă/interfaţă între cetăţean şi administraţie; *Amatørene* – comedie norvegiană neagră-absurdă, gen *Fargo* al fraţilor Coen, cu un amărît de patron de fast-food (leit Mircea Diaconu!) în pragul falimentului şi cu un rockstar răpit de o bandă de tembeli; *Ghost World* – inspirat de un comic-book, un fel de *American Beauty* fără revolver despre cît de nasol e-n adolescenţă, centrat pe fiică (aceeaşi Thora Birch) şi prilejuindu-i lui Steve Buscemi (actorul-fetiş al Coenilor) cel mai bun rol de pînă acum; *Jump Tomorrow* – debutul în lungmetraj al unui britanic şcolit la New York University, fabulă postmodernă deghizată în comedie romantică, roz-absurdă şi de o generozitate emoţionantă, în care bunele sentimente sînt arătate, ca la Tati, în toată stîngacia lor nostimă (replică memorabilă: „Nu te arunca azi", îi spune eroul filmului unui francez gata să se sinucidă din dragoste; „Jump tomorrow!"); *Lucky Break* al lui Peter Cattaneo (cel cu *Full Monty)* – agreabilă, tocmai pentru că deloc verosimilă, comedie de situaţii „trasă" în musical, cu un Christopher Plummer delicios în chip de director de închisoare, *songwriter* în timpul liber; *Crush* – film de debut, cu Andie MacDowell profesoară-fată bătrînă care „o pune" cu un fost elev al său pe o piatră de mormînt, după slujba de duminică, şi-apoi rămîne cu el, spre disperarea celor două prietene la cataramă; şi, mai ales, extrem de emoţionantul *Wit* al lui Mike Nichols, cu o Emma Thompson devastatoare în rolul unei prof. univ., specialistă în sonetele lui John Donne, căreia i se mai dau patru luni de viaţă... Thompson, prezentă şi la Edinburgh pentru un interviu cu public, a fost sarea şi piperul festivalului, Sean Penn i-a fost sarea de lămîie, Alan Cumming banana flambée, Jacqueline Bisset rum pudding-ul, iar Sean Connery – milkshake-ul cu un strop de Martini („shaken not stirred!").

Mulţumim pentru meniu!

Pînă la Edinburghul viitor – în 2011 –, poate să plouă întruna...

▲

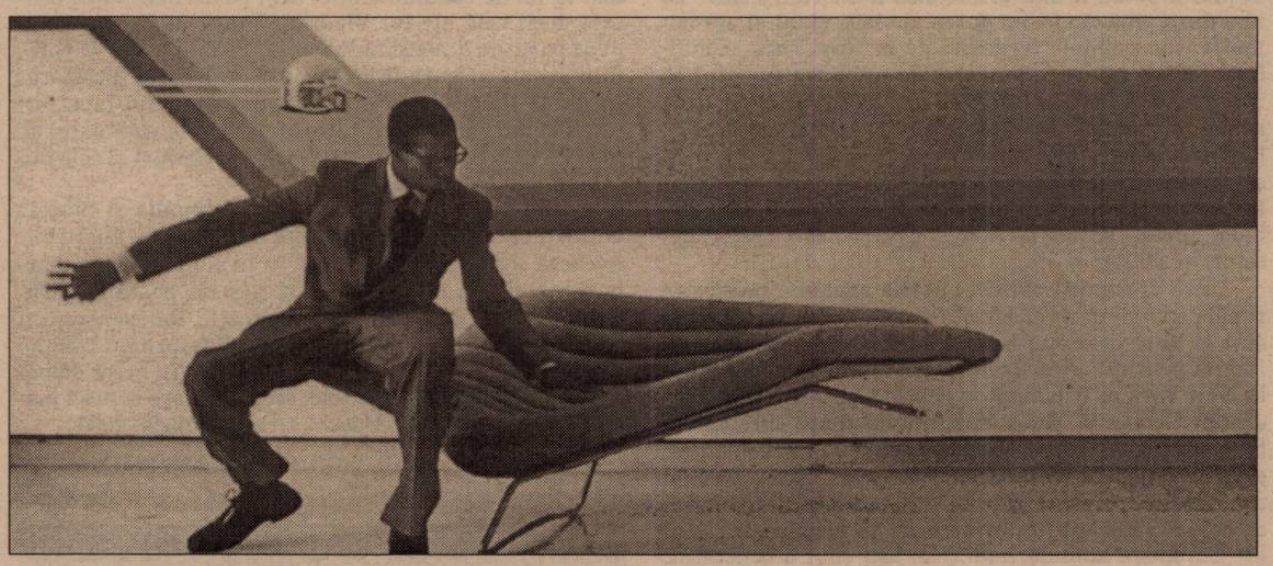

Jump Tomorrow

Dilema vă recomandă

● *Merci pour le chocolat* de Claude Chabrol (vineri, 28 sept., ora 20,30), *Sous le sable* de François Ozon (sîmbătă, 29 sept., ora 20,30) şi *Harry, un ami qui vous veut du bien* de Dominik Moll (duminică, 30 sept., ora 16) la Institutul Francez – în cadrul „Fête du cinéma". (Alex. Leo Şerban)

● Aimez-vous Brahms? Marţi, 25 septembrie, orele 20,15, la TVR 2, *Simfonia a doua, în re major,* cu Filarmonica din Viena, dirijor Seiji Ozawa. (Radu Cosaşu)

Alexandru ŞTEFĂNESCU

audio şi n-am cuvinte

Pervertirea lumii şi jazz-ul experimental

Un prieten cu care am avut şi am o relaţie ca un *montagne-russe*, îmi pune-n braţe, cu un anumit prilej de reuniune mai largă, un dublu album: două coperţi şi un galben strălucitor (tot aşa cum e şi verdele lui Chagall), două rînduri de litere îngroşate, mari şi mici, mîzgălite pe hîrtia aspră şi poroasă prin care cerneala absorbită trece prea uşor şi lasă pete: Soft Machine – „Third“ (1970). Mi-l încredinţează mie fiindcă ştie că îmi plac nebuniile, deşi nu l-a ascultat *da capo al fine*, dar imediat emite şi o ipoteză critică: e prea ermetic, e închis, criptic, poate revoluţionar, dar criptic, iar revoluţiile se construiesc îndeobşte din congruenţa majorităţii, nicidecum pe spinările unor reformatori neisprăviţi... prin criptograme... Uite, ascultă şi dă-ţi seama singur... Elitişti... Caravana proştilor nu trece prea aproape de casele lor... etc.

„Third“ era, într-adevăr, şi ermetic şi criptic, încătuşat, legat la ochi şi lipsit de libertatea de mişcare proprie tuturor conceptelor care se consumă, dar de acolo-şi trăgea splendoarea, fiindcă nici măcar nu era un *contre-jour* planificat ci mai degrabă sincer, ca orice act evolutiv complex şi, culmea, tocmai asta i se reproşa: că e prea complex. În spatele acestei titulaturi bizare, aparent neinspirată din realitate (schimbată la un moment dat, într-un context mai amplu, imposibil de redat aici, din „Soft Machine“ în „Matching Mole“ prin transcrierea fonetică a traducerii în franceză: „la machine molle“), singura concreteţe era, cum aveam să aflu mai tîrziu, intersecţia cîtorva instrumentişti uluitori, centraţi în jurul bateristului Robert Wyatt (baterist şi vocal – deşi „Third“ e, principial, un album instrumental): Mike Ratledge – orgă şi pian, Hugh Hopper – chitară bass, Elton Dean – sax alto şi saxello, Rab Spall – vioară, Lyn Dobson – flaut şi sax soprano, Nick Evans – trombon, Jimmy Hastings – flaut şi clarinet. Nici una dintre cele patru compoziţii ale albumului nu vroia să scadă sub 18 minute, cele mai lungi ajungeau spre 20 („Facelift“, „Slightly all the time“, „Moon in June“,“ Out – Bloody – Rageous“). Dincolo de formă, durată sau semnificaţii textuale aveam să ascult un ceas şi un sfert de jazz-rock tehnic şi totuşi oniric, percutant, suprasaturat stilistic, cu puternice ambiţii experimentale (inconveniente reale pentru ascultătorii mai lejeri), alternînd melodicitatea cu bizareria uriaşelor erupţii sonore sincronizate, emotivul cu cerebralul (tehnica execuţiei şi receptarea corespunzătoare), sobrietatea mimetismului „tradiţionalist“ cu infuzia elementelor de avangardă. Desfăşurarea materialului auditiv nu îngăduia nici unei cîtimi de sunet să infirme rigoarea sistemului multiplex. Schimbările de tempo, ruperile de ritm, momentele de respiro erau întotdeauna aşezate în mod oportun, la fel ca şi revenirile în formă sau reluările unor teme centrale – în ciuda unor tendinţe clare de improvizaţie egale, cel puţin în teorie, pentru mulţi, cu definiţia unui construct inform. Improvizaţia, extensibilă în limitele decise între interpreţi, nu numai că nu poate fi argumentul pentru o construcţie informă, diformă, întîmplătoare sau nefinalizată, ea este un *boost* suplimentar indispensabil – al libertăţii instrumentistului într-o anumită zonă, al unicităţii unei interpretări – şi un cu totul alt plan, un alt tip de „discurs“ muzical.

Judecînd retrospectiv, pe firul descendent al scurgerii dinspre ultimul deceniu către predecesorul său şi înapoi în 1970, ultimul an al deceniului şase, seninătatea cu care Robert Wyatt şi toţi ceilalţi vizionari îndrăznesc să înşurubeze laolaltă o suită de tendinţe revoluţionare şi revolute are cu siguranţă un crîmpei de nebunie într-însa, dacă aşa s-ar numi nevoia de a te raporta la artă ca punct terminus al unui traseu îndrăzneţ, va să zică în sine şi pentru sine, ca scop şi nicidecum ca mijloc – un imperativ a cărui perenitate se sufocă în lumea care respiră tot, consumă tot, ţine totul pentru ea şi nu mai lasă nimic nimănui. Soft Machine, ca şi alţii, dar nu mulţi, nu mai mult decît un punct de resurse izolate, mă face să mă gîndesc cum să te excluzi elegant şi totuşi să nu te laşi zdrobit, cum poţi ocoli sindromul mizerabil, fără să ajungi să te ocoleşti pe tine însuţi, ce fel de antidot să-ţi administrezi, sperînd din tot sufletul c-o să devii imun, cum să nu te deranjeze (dar nici să te încînte) ideea că eşti profund minoritar, că te-ai trezit, Doamne, Dumnezeule, o relicvă, o oază prin care nu mai trece nimeni, pe o planetă bătută-n piatră şi nisip.

▲

Cătălin MANOLE

case şi nume

Aici stă Maria Buduşcă

La nr. 4 de pe strada Chindiei este o casă obişnuită, fără nimic special. Nu se deosebeşte de celelalte case ale străzii, toate şi-au pierdut frumuseţea şi prospeţimea pe care o aveau acum o sută de ani. Pare o cîtime de Bucureşti, în paragină, cu mult praf şi copii care bat mingea desculţi pînă toamna tîrziu. Trei etaje. Intrarea direct din stradă, scara interioară cu pereţii mîzgăliţi şi geamurile murdare sau sparte, ca ale unui bloc de ghetou. Uşa care duce la subsol este încuiată, oricum nu intră nimeni acolo: e plin de apă şi şobolani. Sun la una din uşile acoperite cu vopsea scorojită, dar cu vitraliul păstrat în loc de vizor.

Maria Buduşcă locuia la Universitate, între „Dunărea“ şi „Pescarul“. Avea o cameră mică într-un bloc, cu bucătărie şi baie. Luni, 10 martie 1957, era ziua soţului ei. Copiii încă nu se treziseră şi, după ce domnul Buduşcă a plecat la serviciu (lucra la „Telefoane“ pe vremea aceea, deşi el era de meserie fochist), cineva a sunat la uşă: „Era Petru Groza“, îşi aminteşte Maria. „Două maşini mici aşteptau jos şi m-au luat fără să-mi spună unde or să mă ducă. Petru Groza era un om voinic, aproape gras. Am mers cu el în maşină şi m-a dat jos aici, în faţa casei. Pe uşa apartamentului scria Buduşcă. M-am întrebat *Ce-o fi făcut bărbatu-meu, Doamne?! Da' ce să caute numele meu aici?!* Petru Groza mi-a zis: *Îţi place? De-acum aici vei locui!*“. Cu un camion pus la dispoziţie, în cîteva ore, toate lucrurile familiei Buduşcă au fost mutate în noua casă. Soţul s-a întors de la serviciu, nu a găsit pe nimeni la vechea locuinţă, doar un bilet: „Sîntem în strada Chindiei nr. 4“.

Doamna Buduşcă a aflat mai tîrziu că se mutase în casa unui evreu obligat să-şi doneze proprietatea Statului Român pentru a putea pleca în Israel. De altfel, nici unul din vechii locatari nu mai locuia acolo: arhitectul casei, de la ultimul etaj, plecase nu se ştie unde, iar familia Goldstein, de la mezanin emigrase în Franţa. În fiecare din aceste apartamente locuiau acum cîte trei-patru familii de oameni nevoiaşi. Apartamentul Mariei Buduşcă nu făcea excepţie: bucătăria era comună, baia de asemenea; camera cea mare era împărţită în două de un placaj; în dormitoarele mici mai erau încă două familii: „Pe măsură ce oamenii de aici au plecat în America nu mi-au mai băgat chiriaşi. La un moment dat locuia aici doar familia mea şi un ziarist, Cernea“.

Maria îl cunoscuse pe soţul ei cu ani în urmă. Ea lucra pe Şelari la un magazin de pălării. Au fost la primărie de şapte ori şi de fiecare dată cînd ofiţerul stării civile o întreba pe Maria dacă ia în căsătorie de bunăvoie..., ea răspundea „Nu de bună voie, de silă!“: „Pentru că numele meu de fată era Opriş şi nu voiam să mă cheme ca pe el – Buduşcă. Ăsta e nume?!“. De şapte ori au mers împreună la Primărie, cum era pe timpul acela la „Sectorul verde“, de şapte ori au dat mese, de şapte ori au strîns rudele. A opta oară în locul Mariei a spus „Da“ naşa ei de cununie. S-au mutat în casa de pe Chindiei, au mai făcut doi copii – în total patru, după care a început un lung şir de nenorociri. Domnul Buduşcă s-a îmbolnăvit de cancer. Şi a murit. Unul dintre copii a aprins lumina la subsol pe vremea cînd întreruperile de gaze erau frecvente şi a luat foc. A murit după trei zile. În urmă cu opt luni, un alt băiat, şofer, s-a pierdut într-un accident de maşină.

Casa avea o grădină cu doi plopi înalţi, straturi de flori şi o mică livadă de caişi. Nu a mai rămas nimic din ea, acum e depozit pentru gunoi.

Din cauza diabetului, dnei Buduşcă i s-au amputat ambele picioare. Se plimbă prin casă în cărucior. Simona, fata ei, o îngrijeşte pe ea şi pe cei trei nepoţi. Într-o parte a camerei două fotolii şi o masă, în cealaltă parte o bibliotecă acoperă un glasvand. Doamna Buduşcă stă ore întregi în scaunul ei cu rotile fixînd televizorul pe care este aşezat un ceas uriaş. „Era bine cînd eram la mama, mama făcea tot. Încă o dată? Nu m-aş căsători, aş trăi singură. N-aş mai face copii. Să faci copii, să-i creşti şi să-i pierzi?!“

Deasupra, locuia familia Cercel şi familia Boţonadi – ei au venit în locul familiei Goldstein. Domnul şi doamna Cercel, cu patru copii, au plecat.

© J. Goldstein

După '86 Ceauşescu voia să demoleze toată zona şi să facă din ea o alee principală care să unească Parcul Carol şi Casa Poporului. Tot ce era în zonă trebuia demolat şi era ştiut că oamenii într-o astfel de situaţie primeau repartiţie la bloc. Mulţi s-au mutat aici în '86 cu gîndul de a primi un apartament modern. Numai că Ceauşescu nu a mai demolat nimic şi dna Boţonadi a fost una dintre păgubaşe: „Noi aveam apartament la bloc în Berceni, dar era cu două camere, ne-am gîndit că dacă ne prinde demolarea în zonă, pentru că sîntem familie numeroasă, vom primi apartament de trei sau patru camere. Ne-am mutat aici în locul unui trompetist de la Ansamblul Armatei, dar ne-am păcălit“. Nici una dintre familii nu era pregătită să întreţină o astfel de casă. Au dat drumul la gaze şi lumină pentru că erau tăiate din cauza trompetistului care fugise cu banii locatarilor. Lucrările pe care le-au făcut au fost cîrpeli, nimic serios pentru o casă construită în 1900: s-a zugrăvit, s-au pus cîteva geamuri, cine şi-a permis şi-a raşchetat parchetul. Reţeaua electrică ia foc din cînd în cînd prin pereţii atît de fărîmicioşi încît nu se poate bate un cui.

Familia Goldstein locuieşte acum la Paris. Unul dintre nepoţi, fotojurnalist, va face o expoziţie cu povestea bunicilor săi care au locuit cîndva pe Chindiei, la numărul 4.

La ultimul etaj era Doina cu trei copii. În cămăruţa de sus stătea Cornelia. În corpul alăturat, de serviciu, locuiau la parter Vasile şi Valentin. La mansardă era Cornel, miliţianul, şi o familie de romi – Gina, Mariana şi Gonzo. Doina a murit, apartamentul de la ultimul etaj l-au moştenit copiii ei. Vechiul proprietar, chiar arhitectul casei, Ghiaciu Achile, nu l-a revendicat. Trece prin faţa casei, cîteodată, soţia lui. Nu intră, nu vorbeşte cu nimeni: se uită la casă, aşa, din stradă. Îşi ascunde buzele subţiri în palme şi, clătinînd capul, pleacă mai departe.

▲

Noi apariţii la Editura EST

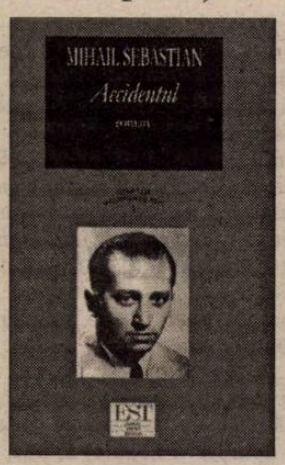

Mihail Sebastian
Accidentul

Patrick Rambaud
Bătălia

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Plan secund

Ceea ce s-a întîmplat în SUA intră într-o categorie mult prea gravă, şi tragică, pentru a putea fi cuprins în rubrica de faţă. Cred că orice speculaţie sau pseudo-teoretizare „simpatică“ pe această temă ar fi nu numai de prost gust, dar chiar lipsit de umanitate. Pot să spun doar atît: în cazul de faţă, teoriile culturii populare privind vizionarea, confortabilă, a ştirilor, din fotoliu, stabilind astfel contactul cu un simulacru de lume, nu se mai verifică. La fel ca şi în cazul conflictelor din fosta Iugoslavie, postura de telespectator – consumator, care priveşte dezastre cu berea într-o mînă şi alunele în alta, trăind senzaţii tari prin transfer, a devenit cu totul imposibilă. Orice individ cu bun simţ şi afecte normale şi-a ieşit, în aceste zile, din sus-amintita ipostază pasivă, manipulată, spălată pe creier, pe de o parte, şi fals omniscientă ori deşteaptă de la distanţă – pe de alta. Cinicul comentator de fotoliu şi-a pierdut rostul. E drept că, după şocul iniţial al tragediei, voci antrenate s-au găsit să comenteze, să interpreteze, să speculeze. Cred însă că pînă şi „experţii“ au făcut-o doar după o primă dumirire, şi numai după ce s-a trecut la depistarea autorilor atentatului. În momentul primului impact, al primelor imagini, cred că senzaţia că oamenii de acolo nu aveau nici o şansă să se apere (pe lîngă multe alte sentimente generate de tragismul situaţiei) era prea acută ca să mai lase loc de altceva.

A fost foarte greu să scriu ceva ironic, uşor şi plăcut, după impactul cu ştiri care şi depăşesc, cu mult, contextul cuminte, mediatic. Desigur că, după un timp, au apărut tot soiul de idei, ca un soi de efervescenţă care te-apucă, de multe ori, în situaţii foarte tensionate. După cîteva din cutremurele mai mici sau mai mari prin care am trecut, ţin minte că mi-a venit să rîd. Acum mi-au trecut prin cap idei fără bucuria descoperirii, asociate, toate, şi cu un sentiment de ruşine că nu mă pot abţine şi mă ţin de fleacuri. Idei nu neapărat personale, ci strecurîndu-se, timid, dintr-un mental colectiv şi el mai puţin agresiv ca altădată. De pildă, despre rolul, absurd, al telefonului mobil, cumva în lumina afirmaţiilor celor care ţineau să ne prevină asupra nocivităţii sale: mi s-a părut îngrozitor că cei din avioane, de exemplu, îşi puteau suna rudele să le spună ce li s-a întîmplat, dar fără a putea spera în vreun fel să fie salvaţi. În cazul unora din cei aflaţi de sub dărîmături, mobilul ar fi putut fi un instrument salvator; s-a dovedit, însă, că, din păcate, nu a fost aşa, supravieţuitori găsindu-se foarte puţini, iar mobilul, şi el un evident simbol al lumii de azi, păstrîndu-şi rolul de rău augur. În aceste condiţii, observaţiile, în alt context simpatice, despre mobilul din Jurassic Park care-l dădea de gol pe dinozaurul ce-l înghiţise, deveneau cu totul de prost gust.

E drept, însă, că mentalul colectiv (puţinul din jurul meu), după ce s-a mai dezmeticit, şi-a dat totuşi drumul în analogii şi speculaţii din sfera culturii populare. Nu au lipsit apropieri de filmele de groază, de cele cu terorişti (vezi *Die Hard),* de filmul cu Nostradamus şi prezicerile acestuia. Nu au întîrziat să apară şi atitudinile discriminatorii etnic, auzind din gura unora „n-aţi văzut cum se bucurau arabii de ce s-a întîmplat“. Şi nici prezicerile celor docţi, şi iniţiaţi, despre dezastrele care vor urma, despre interesele cercurilor financiare, despre manipulare şi războaie. Toate au venit, repet şi apreciez, mai tîrziu şi cu ceva mai puţină rîvnă ca de obicei, ca şi cum pînă şi orgolioşii într-ale scenariilor ar fi fost conştienţi că, într-o situaţie cu adevărat gravă, e jignitor, şi chiar periculos să arunci vorbe în vînt.

▲

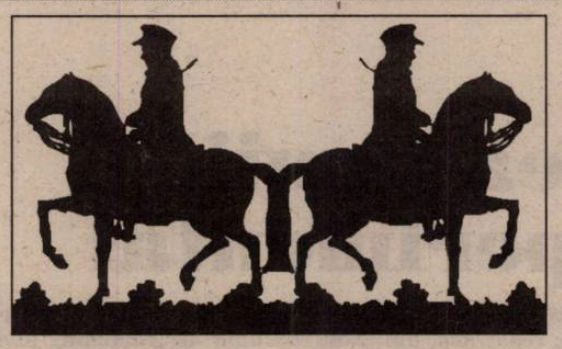

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

1935 – „O discuţie despre America“

În terorizanta trăncăneală a acestor zile şi nopţi, în enorma pălăvrăgeală care transformă tembelizorul într-o cafenea întinsă în cele patru zări, unde toţi au păreri mîndre şi ferme, dar şi o poftă incomensurabilă de a le comunica ţării întregi, în hărmălaia din care se ridică o Himalaye de ipoteze bazate pe o emotivitate maximă, o informaţie minimă şi un grad zero de reflexivitate – m-am decis să tac, riscînd să apar ca un om fără opinii, ceea ce-i foarte grav în orice local public. În tăcerea mea, am găsit o oră bună de linişte deschizînd o carte din urmă cu aproape 50 de ani – „Anii împotrivirii“ de Geo Bogza – în care am găsit acest articol din 1935 intitulat: „O discuţie despre America“; nu-mi permit să-l relatez cu cuvintele mele, iată-l în toată muzicalitatea lui bucureşteană:

„Prietenul meu pianistul, care are un humor straniu în felul de a povesti lucrurile, îmi relatează ultima sa aventură:

Am asistat la o discuţie despre America. Aceasta s-a petrecut într-un restaurant din capitală şi mărturisesc că m-a interesat în cel mai înalt grad. Obişnuiesc, a continuat prietenul meu pianistul, să mănînc uneori cîte un muşchi în sînge. Sînt seri în care restaurantele cu grătar exercită asupra mea o atracţie irezistibilă. De obicei le prefer pe acelea cu aer de cîrciumă în care cîntă un lăutar sau doi. Un astfel de local e pe undeva, pe lîngă strada Romană. Îi zice «La Chiriac».

În seara despre care e vorba, se nimerise să fiu singurul muşteriu la Chiriac. În afară de mine nu se mai aflau decît cei doi lăutari, aşezaţi pe estrada din colţ. Nu cîntau. Şedeau unul lîngă altul pe scaune şi priveau în gol. Păreau să fie oameni de vreo 40 de ani, corect îmbrăcaţi şi distinşi la înfăţişare, ceea ce m-a făcut să bănui că fac parte dintre lăutarii care au absolvit conservatorul. Aveau acel aer, atît de cunoscut mie, al anumitor domni bucureşteni. Deodată, mi-am dat seama că între cei doi s-a angajat o discuţie despre America. Eram aproape şi am auzit tot.

«– Cică în 1936 America o să se scufunde», a început unul. «– Ţţ, ţţ! – a plescăit celălalt din limbă – nu mai spune». «– Daa. Scrie la ziar că se scunfundă». «– În 1936?» «– Da, aşa cică, în 1936.“ «– Măi, măi toată America?» «– Păi toată. Se duce dintr-o dată.» «– Te pomeneşti. Şi tare-i mare.» «– Oho! Nici nu se compară.» «– Să ştii c'atunci dispare şi oceanul.» «– Care ocean?» «– Păi Pacific, eu zic.» «– Să ştii. O să fie groasă!» «– Pîn' la noi n'ajunge, în orice caz.» «– Noi sîntem Europa.»

Pauză.

«– Da' cu America e sigur?» «– Aşa e vorba. Cică în 1936.» Lăutarul pronunţa întreg: o mie nouă sute treizeci şi şase. «– Dar de ce naiba s-o fi scufundînd?» «– Eu ştiu? O fi ceva.» «– La ziar nu scrie?» «– Nu. Numai că 1936 se scufundă.» «– Măi, ce-o să mai fie! Eu zic poate că şi de casele alea înalte...» «– De...» «– Prea le-au făcut înalte.» «– Prea de tot. Se duce pămîntul; nu poate să le ţie.» «– S-au ars americanii.» «– O s-o păţească urît.» «– Treaba lor.» «– Aşa e. Treaba lor.»

O altă pauză. Pe estradă, cei doi lăutari stau scufundaţi în gînduri. Pe urmă:

«– Măi, scrie în ziar?» «– Sigur, în ziar. Ca'n în 1936.» «– Măi, americanii sînt şmecheri.» «– Ce-are a face?» «– Măi, n-o fi cumva vreo propagandă?» «– Ce propagandă?» «– Aşa, propagandă! Să se sperie toţi jidanii de acolo şi să fugă în Europa.» «– Măi... Ete-te... Să ştii c-o fi şi una ca asta.» «– Să ştii c'aşa e.» «– Atunci e bună.» «– Ce?» «– Propaganda.» «– He, he, americanii...» «– Şmecheri, dom'le. Să ştii că cu asta scapă de jidani.» «– Nu ca noi.» «– Te pui cu americanii?»

Ce să-ţi mai spun, a încheiat prietenul meu, pianistul. Fusesem cam trist în seara aceea. Dar trebuie să mărturisesc că atîta enormă prostie m-a înveselit. Şefilor, le-am strigat, să ştiţi că mi-aţi plăcut. Fac cinste cu un chil de vin.

Izolaţi pe estradă, într-o splendidă superioritate, ei au primit complimentul, zîmbind condescendenţi şi gravi.“

Nu ezit să recunosc că, în masochismul umanitar cu care înţeleg să suport epidemia de telelimbariţă a semenilor mei, cei doi domni lăutari bucureşteni de la 1935 îmi apar, zi şi noapte, în auz, drept cel mai eficace antialergic.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ginu, 18-22 de ani

„Dorm în Pasajul Unirii. Vii spre oraş, e un canal şi doi. Aculoşea. Cald iarna, vara răcoare. Plecai de mulţi ani de acasă că nu aveam înţelegere cu ai mei. Mîncăm şobolani, ne iese şi la cerşit cît să mîncăm. Am vreo 18-22 de ani, că ce să ştiu? Ţineam cum trec zilele, aveam un carneţel, dar l-au luat milogii, mă apucam de aurolac. Trec multe maşini şi e gălăgie şi nu dorm seara, că e la maşini. E frumos Alfa Romeo, că cînd intră în pasaj are duduială plăcută dum-dum-dum şi o simţi după ani. Nova are duduială rea duma-duma-dum. Trebuie scurt. Am găsit inel de 24 de karate, că am fost bogat, aruncă fetele din maşini, că se supără cu al lor şi aruncă şi l-am găsit seara, mă, ce străluceşte? Am făcut ţambal mare trei zile, că vărsam şi beam – mîncam. Dimineaţă întorc o ţigară şi iau un aurolac, mergem la McDonald's în spate la mîncare, că nu se leagă bine, nu vine maşina de gunoaie şi mai mîncăm. Ne ducem la cerşit pe borduri. Fac handicapatu' fără picioare, că mi-a rămas aşa de mic şi ştiu cum să fac. Dau picioare turceşte şi le bag la fund, şi să ştii cum să stai ca să nu vadă şmecheria. Mă legăn şi nu mult, că dă omu' bani. A fost sărăcie şi e. Acu' trei ani dădea trei mii, acum o mie, da' nu mai faci cu o mie ce făceai cu trei. Au băgat monedă şi îmi sparg buzunarele. Dar nu mergem la cerşit, că nu ne trebuie, că ce să facem cu banii? Nu facem nimic. Nu fugim, de ce să fugim? Stăm şi luăm aurolac. Cîntăm, ne rostogolim în faţa maşinilor ce intră la pasaj, care-i bun, ăla e! Seara pe la opt, aşa facem, maşini puţine şi ne rîdem. Fac tumbă şi roată. Rîdem. Ne spargem. Şi maşinile tiririmtititim. Fac ca nebunele, că ce pierdem? Bolnav cînd mă fac, mă leg de o ţeavă şi face bine. Mă scol de m-alerg prin ţevărie cu ai mei şi e alt joc, că noi acolo nu vedem şi le ştim noi, sînt acoloşilea, nu le mişcă nimeni. Furăm gogoşi şi covrigi, că pun pe bulevard la vitrină şi noi luăm, bune sînt cu varză, că pun ceva în ele. Am mîncat una cu gem, că rău a fost trei zile, de mă întorceau ca să nu mor pe ţeavă. Haine le iau de la magazine, că spargem geamuri la una de haine, sau furăm că vine kilogramul de la străini, parfumate, îmi plac parfumate şi mă duc şi la «Cocorul» şi mai iau un parfumaş, că mă dă ăştia afară, te parfumaşi ca boieru', şi îmi trag şuturi şi pălmi. Dar e bine o zi, două cu parfum.“

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Capitale (II)

Era evident că alegerea Bucureştilor drept capitală a României de după unirea mică va fi, în timp, motiv de zîzanie. Iaşii erau, cultural cel puţin, mai îndreptăţiţi să primească acest statut. De altfel, erau motive de instabilitate chiar şi în ce priveşte alte două cetăţi medievale: Tîrgovişteа şi, respectiv, Suceava puteau solicita cu mai multă îndreptăţire stat de capitală. Prima, cetatea de scaun a Valahiei, va fi de altfel în vizorul lui Ceauşescu pentru strămutarea capitalei politice din oraşul prăfos şi instabil de pe Dîmboviţa. Preparativele începuseră, pentru ca, apoi, fixaţia dezvoltată de cuplul dictatorial pentru rescrierea din temelii a Bucureştilor să capete acele aspecte patologice de care şi astăzi boborul este încîntat, iară aleşii săi, mîndri: Casa Republicii şi Victoria Socialismului. Aţi auzit cu siguranţă în ultima vreme cereri ale unor parlamentari obscuri de a disemina instituţiile supreme ale statului în teritoriu în felul în care a împrăştiat Ceauşescu industria, pe orice alt criteriu decît cel economic. Adevărul este că, teoretic, strămutarea pare posibilă: Internetul asigură legături instantanee ce nu mai impun proximitatea fizică. Dar, cu toate acestea, cineva să se gîndească şi la ministrul pentru relaţia cu Parlamentul, care ar deveni navetist prin chiar natura slujbei.

Toate aceste baloane de săpun aruncate din vreme în vreme vorbesc despre instabilitatea poziţiei capitale a Bucureştilor. Bucureştii nu au nici o raţiune logică pentru existenţă urbană. După dispariţia Codrului Vlăsiei, clima şi solul şi-au vădit neputinţa. Terenul e nesigur şi dizolvă parcă orice efort de ordonare care i se aplică. Vremea e proastă mai tot timpul anului. Oraşul se sufocă, iar refacerea lui, pe care nici unul dintre guvernele post-decembriste nu o doreşte, nu ştie cum să o facă şi/sau o împiedică sistematic, costă cîteva zeci de miliarde de dolari. Sumele sînt peste putinţă de asigurat din forţe proprii. A atrage investitori? Trebuie gesturi mai solide decît pîrjolirea a ceea ce s-a făcut anterior, tactică practicată astăzi cel puţin în ceea ce priveşte proiectul Bucureşti 2000. Geografic, capitala României este nedrept amplasată în raport cu celelalte provincii istorice ale ţării, mai cu seamă în raport cu Transilvania. Lucrul acesta nu este în principiu un impediment: sudul Franţei răsuflă uşurat de povara prezenţei îndepărtate a Parisului, iar Washington DC este amplasat excentric, atît la propriu, cît şi la figurat, în raport cu restul SUA.

După 1918, par să fi existat tentaţii de a strămuta în Transilvania capitala ţării celei mari, cel puţin în oraşul încoronării – Alba Iulia –, dacă nu chiar la Cluj. Tema Alba Iuliei a irigat discursul naţionalist pînă bine chiar după 1989. O „ancorare" suplimentară a Transilvaniei prin prezenţa capitalei acolo reprezenta şi o ascundere în arcul Carpaţilor în raport cu pericolul bolşevic. Dar Budapesta este mai aproape de Timişoara şi de Cluj decît capitala ţării de care, din ce în ce mai neconvins, aparţin.

Braşovului îi lipseşte doar acest aeroport internaţional şi o autostradă europeană pentru a putea rîvni la un statut de metropolă cu potenţial de centru administrativ al ţării. Recentele discuţii cu privire la aeroportul local, refuzat de ministerul de resort, sugerează atît existenţa intenţiilor, cît şi refuzul de a le da curs. Desigur, nu ar fi vorba despre „capitalizarea" actualului oraş, ci, mai plauzibil, despre construirea unei urbe capitale la periferie, aflată cu cetatea de sub poalele Tîmpei în aceeaşi relaţie ca aceea dintre EUR şi Roma. Ce avantaje are Braşovul? Cel mai important este acela al prezenţei în chiar centrul „de greutate" al ţării. Nici una dintre provincii, nici unul dintre oraşele importante nu va mai fi privilegiat. În fine, este argumentul financiar. Mai puţin de jumătate din suma estimată pentru proiectul Bucureşti 2000 (îngheţat fără urme de speranţă la începutul lui... 2001) pentru refacerea a tot ceea ce a distrus comunismul este necesară pentru strămutarea capitalei administrative.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Imagini ale inimaginabilului

Un subiect care, momentan, nu poate fi abordat în această rubrică: cît de paşnic începuse să pară televizorul, în perioada de trecere de la programele de vară la grilele de toamnă; ce-i drept, din cînd în cînd erai avertizat că supervedetele se întorc din vacanţă, hotărîte să-ţi ofere tele-distracţii încă şi mai grozave decît anul trecut, şi erai ameninţat cu noile *reality show*-uri care tocmai se pregătesc special pentru tine, dar, între timp, puteai să deschizi televizorul sîmbătă seara, ca să revezi o ecranizare după Edith Wharton sau una după Henry James (sîmbătă seara!), şi chiar să scrii despre ce-ai văzut. Tele-divertisment... filme rafinate programate sîmbătă seara... Henry James... fericirea la televizor: un subiect momentan inabordabil. Căci toate aceste imagini fug, ruşinate parcă de propria lipsă de relevanţă, gonite de imaginea acelui avion, cu pasageri în el, folosit ca un berbec împotriva clădirii World Trade Center, de imaginea acelor turnuri căzînd, într-un nor ca o ciupercă nucleară. Altceva n-a mai existat la televizor, săptămîna trecută. În timp ce comentatorii repetau că lumea nu va mai fi niciodată aceeaşi şi tu treceai cu telecomanda de la un canal la altul, te mirai că mai există posturi care-şi văd de programul lor obişnuit *(chiar nu pricep?)*, aşa cum o prietenă de-a mea, ieşind să cumpere ţigări, se mira cum a putut vînzătorul s-o întrebe de ce e atît de şocată *(chiar nu poate să priceapă?)*, doar n-au păţit nimic prietenii şi familia ei.

„Apele dezlănţuite ale oribilei noastre epoci", scrie James undeva, şi aproape un secol mai tîrziu, un personaj al lui Graham Greene, citind acest pasaj şi aflîndu-se în Haiti-ul lui Papa Doc, se întreabă ironic „ce vremelnică întrerupere a îndelungatei şi invidiabilei păci victoriene putuse să-l tulbure astfel. Fusese, cumva, părăsit de valetul său?..." La un anumit nivel, sîntem cu toţii obişnuiţi cu suferinţa şi oroarea; am văzut documentare despre Auschwitz şi Hiroshima, am văzut războaie şi revoluţii *live*, ştim, măcar de la televizor, cum arată o stare de asediu, cum arată un oraş bombardat. Dar, oricît i-am educa pe copiii noştri, ca să înţeleagă că de la un război nu se pot aştepta decît la lucruri rele, oricît am arunca de la unii la alţii sintagme ca Banalitatea Răului (folosită de Hannah Arendt în legătură cu naziştii), există praguri dincolo de care înţelegerea, imaginaţia, conştiinţa nu se avîntă. Oare, după ce ai citit întreaga literatură despre Holocaust, vei fi capabil *să-ţi imaginezi* experienţa unei victime? Sau, mai curînd, imaginaţia ta speriată îţi va pune în faţă, la un moment dat, o uşă închisă, pe care scrie „Intrarea interzisă"?

Ce se întîmplă atunci cînd inimaginabilul (avioane americane de pasageri devenite proiectile ce lovesc America; ferocitatea flamboaiantă a loviturilor; Manhattan ca teatru de război) sare peste pragul acela, devine imagine transmisă în direct şi apoi reluată iar şi iar, ca pentru a ţi-o face, în sfîrşit, comprehensibilă? Căci incredulitatea e prima reacţie: mintea scurtcircuitată căutînd o explicaţie sau măcar o analogie, un precedent, şi nereuşind să vină decît cu imagini trucate ale sfîrşitului lumii, scoase din pălărie de iluzionişti hollywoodieni; sau cu amintirea acelei scamatorii legendare, prin care cel mai mare iluzionist, Orson Welles, a convins o ţară întreagă că a fost invadată de marţieni. Te aştepţi ca filmul să fie derulat înapoi, turnurile să se ridice la loc, cu toţi oamenii care munceau acolo, totul să fie demistificat. Apoi înţelegi că e adevărat, treci pragul, celelalte emoţii – durerea, consternarea, furia, compasiunea – pot să vină şi ele. *Dar ai trecut pragul.* Ai realizat că Manhattan zace acum, acoperit de fum. Lumea nu mai e aceeaşi. „Cînd institui pedeapsa asupra cuiva care nu este vinovat, cînd umpli încăperi cu victime inocente, începi să goleşti lumea de înţelesuri şi să elaborezi o nouă stare mentală", scrie Don DeLillo în romanul său *Mao II*. Şi tot el scrie, despre teroriştii: „Întreprind raiduri împotriva conştiinţei umane." Asta fac: te împing peste praguri, fac ţăndări uşi în calea ta, şi dincolo de uşi sînt hăuri din care te priveşte logica lor, conform căreia o anumită ţară este întruchiparea Satanei, o anumită clădire întruchiparea acelei ţări, iar cruzimea înseamnă glorie. În faţa acestei logici, „banalitatea răului" este doar o formulă care nu spune nimic.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Recviemul WTC şi festivalul UTC

Uvertura. Mileniul trei a debutat confuz. Mari sărbători cu artificii pe 31 decembrie 1999. Greşit. Peste un an, cînd ar fi fost cazul, festivităţile s-au cam ofilit. Greşit. Pe 11 septembrie 2001, un copil (care tocmai îşi pierdea mama) a văzut la televizor „artificiile" de la New York. Era începutul „istoric" al celui de-al treilea mileniu mondial.

Allegro. Preotul pompierilor din New York moare în timp ce-l împărtăşeşte pe un muribund, turnul nordic se prăbuşeşte peste ei. Stewardesa (care ştie că va muri) dă prin telefon numerele scaunelor pe care stăteau teroriştii – pentru a facilita identificarea lor. Trei pasageri luptă cu teroriştii pentru ca avionul să nu cadă într-o zonă locuită. Donatorii de sînge şi piele stau la cozi de şase ore.

Scherzo 1. Guvernul bucureştean a anunţat că va acţiona alături de eventuala coaliţie anti-teroristă. România e săracă şi verbul ei e mai grăitor decît declaraţiile naţiunilor din G7. Însă realitatea din spatele cuvintelor e niţel alta. La adunarea de doliu din Piaţa Universităţii, mii de bucureşteni au ilustrat compasiunea naţională faţă de victimele atentatului. În faţă – politicieni în costume Armani, în spate – oamenii aduşi cu forţa, salariaţii salubrităţilor de la sectoare. „E o conferinţă", „vorbeşte domnul Iliescu", „nu ştiu, maică", „ne-a zis să venim, că ne taie ziua". Ca uteciştii duşi la acţiunile de partid, la plăcuţe şi la demolări. Erau şi oameni care veniseră de bunăvoie, dar minoritari.

Romanţa. S-a vorbit mult despre abilitatea lui Ceauşescu de a păstra bune relaţii şi cu arabii şi cu Israelul. În contextul vasalităţii faţă de URSS, era o brumă de independenţă. Poate că asta ne-a adus bani şi simpatie. Cu banii am construit Casa Poporului şi centrala pe şisturi de la Anina. Cu simpatia n-am făcut nimic. În comparaţie cu presiunea URSS, conflictul israelo-arab era un fleac, dar unul din acele detalii pe care le poţi scoate din mînecă pentru a fi cîndva de partea cîştigătorului. Indiferent cine ar fi. Abilitatea citată ilustrează bigotismul, incapacitatea de a separa binele de rău şi de a te defini. A fost un triumf al lipsei de morală, al şmecheriei tradiţionale de a te da bine cu toţi. Negociatori ai păcii mondiale, în acelaşi timp îi cultivam pe Carlos Şacalul şi pe George Habash, ca să nu mai vorbesc de propriul nostru terorism de stat. Pe termen lung asta este calea cea mai sigură de eradicare a criteriilor morale. Da, conflictul din Orientul Mijlociu e complicat şi drumul diplomatic era riscant – în astfel de situaţii, e preferabil să taci şi să asculţi. Dacă ai valori în care crezi şi pe care le aperi, trebuie să-ţi asumi opţiuni şi responsabilităţi. Dacă nu, nu.

Scherzo 2. În semn de ataşament faţă de valorile şi instituţiile europene, momentul de reculegere trebuia să aibă loc simultan cu Europa. Momentul continental era 10,00 GMT. Adică 11,00 ora Marii Britanii. Adică 12 ora Europei Centrale. Adică 13,00 ora României. Guvernul a stabilit ora 12,00. Oare ce înseamnă asta – că sîntem mai europeni decît europenii? Că guvernul nu ştie cum e cu fusele orare şi ora de vară? Că sîntem tari la declaraţii şi slabi la fapte? Dacă nu putem respecta o oră, ce vom putea respecta?

Passacaglia. După răzuirea Universităţii şi Arhitecturii, adunarea din 14 septembrie reprezintă o altă victorie a autorităţii orwelliene asupra spiritului civic. N-avem idealuri, dar ne lustruim imaginea. Între două înmormîntări, poate că americanii („jupînii" de la FMI şi Banca Mondială) vor ţine cont de ea. Mai ales că facem oţel dinaintea lor!

Coda. Cîţiva demnitari au făcut un gest nobil – au donat sînge pentru răniţii americani. Nu ştiu să fi donat şi pentru spitalele din România, care drămuiesc sîngele infinit mai rău. Or, dacă nu poţi să te sacrifici pentru ai tăi, degeaba o faci pentru americani. Evident, sîngele va fi util, dar gestul e golit de sensul lui primar. Englezii spun că „ordinea începe de-acasă". Şi noi la fel, dar aşteptăm semnale de afară. Pînă atunci, difuzăm imagini.

▲

COMERCIANŢI STRĂINI ÎN ŢĂRILE ROMÂNE

*Oameni de mai multe rase şi culori sînt în România pentru a face afaceri şi comerţ. Unii mai bogaţi, alţii mai săraci. Veniţi într-o ţară care n-a prea fost obişnuită cu o asemenea varietate de tipuri umane. Cum s-au adaptat aceştia şi cum sînt acceptaţi de către români? Cît contează prejudecăţile bune şi rele asociate fiecărui neam? Arabii au dulciuri bune şi magazine de poveşti sau sînt fanatici şi periculoşi? Chinezii au lucruri bune şi ieftine sau sînt nişte mafioţi cruzi care-şi taie degete şi se închid unii pe alţii în geamantane? Din exemplele de mai jos ne putem face o imagine despre unii dintre ei şi despre cum sînt priviţi de către unii dintre noi. În orice caz prezenţa lor aici cu afaceri şi produse nu poate fi decît o dovadă că oferta cu care vin îşi găseşte un corespondent în necesităţile societăţii noastre. (**A. M.**)*

Adina POPESCU

Despre „armuş„ şi „Vălăştoiacă“

Primul magazin privat de pe Calea Moşilor se numea „Copy Cop“, avea două xeroxuri şi o mică firmă luminoasă. Era o feerie să-ţi dai întîlnire seara cu iubita sub literele strălucitoare, portocalii. Al doilea magazin privat, la mică distanţă de primul, a fost „Alishor“ şi, după ce s-a deschis, noi, copiii, am abandonat fără regret cofetăria din colţ, de la intersecţie, unde beam de ani de zile cico şi mîncam amandine. În magazin nu puteai să intri, era un spaţiu prea strîmt, aşa că se forma o mică coadă paşnică a oamenilor învăţaţi să aştepte „să li se dea ceva“. Atunci, în acea primăvără a anului 1990, m-am îndrăgostit nebuneşte de sucurile la cutie de carton care se sorbeau cu paiul, de acadelele sferice, pe băţ, cu arome de fructe exotice, de batoanele cu cocos şi mai ales de „armuş„ – o specialitate dulce cu susan şi cu zahăr caramel, învelită inestetic într-o foiţă de celofan. Am întrebat-o pe mama de ce se cheamă „armuş„ şi mi-a explicat că... pentru că „patronul de la «Alishor» e arab, iar «armuşul» e un dulce de-al lor...“. De cînd am aflat de patronul arab, am început să dispreţuiesc „eugeniile“ şi bomboanele „cip“, iar micul magazin începea să mi se pară un castel din „O mie şi una de nopţi“. Îmi cheltuiam zilnic toţi banii pe care îi primeam de la ai mei pe „specialităţi“ şi, dacă aveam noroc, reuşeam să-l văd în treacăt şi pe patron care căpătase pentru mine o aură de calif. Îmi plăcea pînă şi felul ciudat în care mai vorbea cu clienţii: „Bun aicea la mine... produs original... ieftin... ca la România...“. Curînd, magazinul s-a extins, a devenit ditamai super-market-ul, plus un raion separat de cosmetice.

În anul de graţie 2001, „Alishor“ e în pragul falimentului. Probabil n-a făcut faţă concurenţei: se poartă băcăniile arăbeşti, cu pui la rotisor, kebab la chiflă, shaorma la suta de grame şi iaurt la găletuşă. Ştiu una tot pe Moşilor, la parterul unui bloc (înainte acolo fusese librăria de unde îmi cumpăram în fiecare an rechizite, înainte de cinşpe); patronul „a uitat“ să izoleze termic spaţiul înainte să-l deschidă şi acum are scandal cu cetăţenii din bloc care nu mai pot să respire în „vastele“ lor apartamente. „Cald, cald... ştiu... de la pui... da' ce să fac io?... io nu cert cu nimeni... mai dau un pui gratis... facem pace...“. Îţi poţi comanda puiul cum vrei tu, „cu mirodenii sau fără, cu sare sau fără... fiecare are un gust...“. Aşa că comanzi un pui fără sare, mergi pe la prînz să-l iei, iar arabul zîmbeşte senin, „io uitat“ şi te îmbie cu „pui cu sare, gras...“ şi ca să nu mai fi supărat îţi dă şi un farafel, bonus.

Alături e o casă de schimb valutar. Patronul de aici se împacă bine cu cel cu rotisorul, deşi el susţine: „Io nu sînt arab, io persan...“, chiar se consideră jignit dacă spui despre el că-i arab. A venit în România prin '90 şi a cumpărat o fabricuţă de mase plastice la Oradea. Acolo a cunoscut-o şi pe femeia vieţii lui, Erika. S-au cuplat, dar nu s-au căsătorit, Erika crede că „el are familie pe acolo, prin ţara lui“ şi că nu vrea să-i spună ca să n-o piardă. Hussein a vîndut de mult fabrica, „afacerea proastă aia... mai bine casa de schimb... place la mine să lucrez cu bani, bani *cash*...“. Are un apartament închiriat chiar deasupra casei şi îşi petrece toată ziua, stînd comod pe fotoliu, cu spatele la seif şi urmărind pe monitor ce se întîmplă jos, cine intră, cine iese... „nimeni nu fură nimica, da' place să mă uit la oameni“...

Prin '95, în apartamentul de deasupra, s-a mutat Ahmed, cetăţean sirian, cu familia, în total cinci persoane în patru camere. În doi ani, au devenit şapte. Te sperii doar cînd îi vezi pe toţi coborînd din lift, la parter... nu se mai termină... Dintre copii unul singur e băiat şi el e principalul motiv pentru care mama încă mai vrea să procreeze: „Vreau să-i fac şi lui fii-miu un frăţior...“. Pe fete, Ahmed nu prea le bagă în seamă, dar pe băiat îl ia peste tot cu el, „să-i arăt cum se face afacerea...“. Ahmed a terminat Facultatea de construcţii în România, după care a rămas aici, şi-a făcut o firmă, şi-a adus nevasta – o femeie emancipată, îmbrăcată în blugi şi dată cu ruj maro, care din cînd în cînd mai prepară vinete arăbeşti împănate cu nucă pe care le lasă să se scurgă de ulei pe balcon, apoi ţi-apare la uşă ca să te servească cu veşnicele „specialităţi“. Copiii tropăie toată ziua (şi noaptea!) prin casă, iar Ahmed fumează narghilea al cărei gîlgîit se aude constant.

Ali şi-a cunoscut nevasta română înainte de '89, într-un avion pe ruta Bucureşti – Berlinul de Est. El era proaspăt absolvent de medicină veterinară în România, ea suferea pentru o dragoste pierdută şi plecase, ca să se reculeagă, într-o excursie socialistă, cu întreprinderea. Astfel, destinele lor s-au unit şi au plecat în luna de miere în Irak, de unde nu s-au mai întors în România, decît atunci cînd a început embargoul. Aici, Mariana avea o casă cu şase camere, pe care au închiriat-o pentru 2.000 de dolari pe lună.

Ali nu face practic nimic, decît îşi educă băiatul (a avut un mic şoc cînd a aflat că fusese botezat şi ortodox, pe ascuns...) şi, de două ori pe an, plimbă oameni de afaceri români prin Irak şi-i pune în legătură cu oficialităţile de acolo.

Din cînd în cînd, face vizite inopinate pe la prietenii nevestei lui, „am venit la voi... nu-mi trebuie nimic... Alah a zis să dai ce ai... dacă ai, dai, dacă nu ai, nu dai...“. Se lungeşte pe canapea şi o roagă pe gazdă să-i maseze puţin spatele, „probleme cu coloana“, apoi începe să discute politică (e la curent cu tot ce se întîmplă în România), susţine că „cel mai bun conducător al României a fost Ceauşescu, da' pentru că l-aţi împuşcat, e bun şi Iliescu...“, iar pentru a-şi exprima clar opţiunea, foloseşte sintagme de genul: „Noi, pedesereul, credem că...“. Pe Valeriu Stoica îl botezase „Vălăştioacă“.

I-am văzut la Snagov, pe lac. Au coborît dintr-un merţ, vreo opt inşi, şi-au scos nişte covoraşe şi le-au întins pe iarbă. Femeile (d-alea clasice, cu văluri, bariş şi tot restu') s-au aşezat mai la o parte şi au început să cureţe legume, sporovăind pe şoptite. Copiii se jucau cu nişte cîini vagabonzi, iar bărbaţii pregăteau grătarul: un kebab la iarbă verde. Aveau cu ei şi un radio de unde se auzeau ştirile amiezii, pe româneşte. Un tată i-a interzis fiului să facă baie în lac: „Nu e bine... pute...“. Aroma de kebab s-a răspîndit în tot ştrandul, fraternizînd cu cea de mici. Au stat vreo două ore, au mîncat în linişte deplină (cu radioul închis), apoi au strîns, s-au urcat în merţ şi au plecat. ▲

Matei FLORIAN

China Town

Partea I

Din păcate, ca să întîlneşti mulţi chinezi în România trebuie să iei tramvaiul 21 pînă la capătul lui de linie. Şi oricît de mult ai fi tentat de rezonanţa bucolică a unei străzi precum *Invalid Suligă*, ceva potrivnic te va ţine înăuntru agăţat de o bară, într-o înghesuială greu de descris. Toţi acei oameni care alcătuiesc înghesuiala nu se vor clinti în ruptul capului măcar cu un centimetru. Vor rezista eroic pînă la sfîrşit, fără să plîngă şi fără să cedeze, apoi vor coborî buluc să-i vadă pe chinezi.

Dacă nu aţi fost niciodată în angroul atît de suav numit *Europa*, trebuie să ştiţi că, pe lîngă mizeria cruntă şi labirintul de străduţe sufocante, există o monedă (= 5 mii) care va face o bară să se învîrtă şi te va lăsa să intri. Mai trebuie de altfel ştiut, pentru a se înlătura orice confuzie regretabilă, că acei chinezi mulţi despre care am vorbit ca fiind ţinta mulţimilor din tramvaiele 21 (şi aici am minţit, pentru că la fel de bine există şi maxi-taxiuri, maşini personale şi nepersonale sau autobuze cărora le-am uitat numărul) nu sînt nicidecum fachiri, monştri cu trei capete sau vindecători de gripă şi leucemie, ci simpli vînzători de chiloţi, adidaşi sau pînzeturi. Şi că ceea ce face lumea, odată coborîtă din tramvaie, maxi-taxiuri, autobuze şi maşini, să se repeadă în curse nebuneşti spre intrarea cu bară este tocmai diversitatea uluitoare de lucruri ieftine aflate pe o tarabă de chinez. Ca să dau un nevinovat exemplu, alături de un Rambo dezasamblabil la cincisprezece mii de lei se află un frumos tablou cu pagodă la patruzeci, perechi ciorapi damă la cinci şi un minunat „set complet deces“ din 4 (patru) bucăţi la o sută optzeci de mii de lei. Ai senzaţia certă că în spaţiul ăsta timpul se suspendă şi că odată prins în marea de oameni, şi ea nemişcată, îţi va fi imposibil să ieşi. Privirile ţi se agaţă cu disperare de tarabele pe care ceasurile cu Chrişti urcînd Golgota îşi ticăie plictisit secundele. Te linişteşti. Şi totuşi se mişcă.

Partea a II-a

Problemele pe care le ai vorbind cu un chinez în angroul *Europa* sînt două. Unu: sînt prea ocupaţi ca să-ţi răspundă; şi doi: nu ştiu româneşte. Iar dacă pînă la urmă reuşeşti şi unul dintre ei îţi va răspunde, problemele vor fi tot două: nu înţelegi aproape nimic şi nici el nu pare să dea vreun semn în sensul ăsta. Cu zîmbetul pe buze, dar nu chiar ca în filmele lor în care scot tot felul de onomatopee şi se apleacă în faţa ta cu mîinile împreunate, îmi spune că ţe, ţe?, cred eu bomba pus ei?, China?, ţine pus bomba?, nu ei, el bucurat, ţe?, americanii făcut Iugoslavia, uite – îmi arată un ziar chinezesc care apare cică şi la Bucureşti şi o fotografie cu World Trade Center în flăcări – bombă America. Acu' America are mare bombă şi Rusia mare bombă. Şi China mare bombă. Da' ţe interesează pe mine?, ţe cred eu?, chinezii pus?, nu. Cu chiu cu vai se linişteşte, înţelege vag că despre altceva e vorba, continuă să spună din cînd în cînd – americanii, ţe, Iugoslavia – şi-mi povesteşte că e venit de cinci ani în România, că acum nu-i mai merge aşa de bine ca la început, dacă îl întrebi de ce, tace, că stă în Colentina şi că aici mulţi, mulţi chinezi veniţi. Nu ştie cîţi. El face afaceri.

Ca să afli mai multe despre invazia din locul ăsta trebuie să vorbeşti cu vreun român. Pe un şofer de tir îl şi înţelegi şi e şi mult mai dispus să vorbească. Aici există doar o singură problemă: numele lui. *Ce, bă, tu n-ai auzit de valize?* Pentru el, să-i spunem Gică, e foarte simplu: în '95 şi '96, chinezii de aici făceau incredibil de multe falsuri cu marfa la graniţă, cine trebuia, închidea ochii pentru o sumă de bani, marfa din China sau Taiwan costa ridicol de puţin, mult mai puţin decît transportul cu vaporul şi apoi drumul cu tirul. Pe atunci 90% din tarabe nici nu aveau aviz de funcţionare. Acum nu mai e chiar aşa: vremurile se strîng, există doar cîţiva mafioţi chinezi care dirijează mişcarea şi cine e sub oblăduirea lor scapă. Ei aduc oameni şi îşi deschid magazine pe numele lor. Dacă vrei altcumva nu prea ai şanse şi nici românii nu mai sînt aşa de buni ca altădată.

Rîde şi povesteşte: „intrau cîte cinci la mine-n cabină. N-aveau acte la marfă, tu ce crezi? Mergeau cu mine ca să nu meargă cu trenu' – le era frică că se fură între ei, hăhă. Şi sforăiau ca porcii noaptea toţi cinci. Am adormit şi eu acolo, o secundă, că m-au tras la somn, şi containăru' s-a lăsat p-o rînă, am sărit, am tras volanu' şi nu ne-am răsturnat. Containăru' doar a rămas aplecat. Şi fii atent: ăştia sforăiau înainte. Să mor de nervi! Am luat levieru' şi i-am ars un pic, aşa de ciudă, să se scoale. S-au sculat.“ Acum tace, nu mă dai, zice, îşi cumpără un mic. Mă gîndesc că trebuie să ies, mă gîndesc la tramvaiul 21. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Nu se admit titluri sau subtitluri cu semn de întrebare?

„22 septembrie. Nu apare nimic în legătură cu împuşcarea unor membri ai fostei Gărzi de fier în diferite oraşe din ţară. Domnii cenzori sînt rugaţi să fie atenţi ca nu cumva asemenea ştiri să se publice în ediţiile de provincie.

· 24 septembrie. În dările de seamă ce vor apare în ziare asupra desfăşurării tristei ceremonii ce a avut lor astăzi la Curtea de Argeş cu ocazia înmormîntării fostului prim-ministru Călinescu, ziarele au fost rugate să menţioneze îndeosebi cuvîntările reprezentanţilor minorităţilor maghiare şi germane prin reproducerea lor textuală şi caracterul literelor diferit. Fără excepţie în toate ziarele. (...)

10 octombrie. Din ordinul dlui colonel Pascu. Dl cenzor Pantazescu se pedepseşte cu o amendă de 1.000 de lei pentru motivul că a lăsat în ziarul *Universul* să apară (pg. 9) «Trenuri de călători suspendate». Această neglijenţă în serviciu se datorează faptului că nu se citesc cu atenţie ordinele destul de clare ce se dau în această condică. Suma de mai sus se va împărţi gradelor inferioare din acest serviciu. Nu se admit titluri sau subtitluri cu semn de întrebare.

13 octombrie. În ziarul *Jurnalul* de astăzi a apărut o cronică teatrală semnată de Victor Eftimiu. În această cronică, autorul îşi varsă focul împotriva legii teatrelor, împotriva pensionarilor etc. Nu se va mai permite de acum înainte să se scrie nimic în legătură cu teatrul, decît cronicile obişnuite teatrale care vor discuta piesa ce s-a jucat – bună sau rea –, montarea, jocul artiştilor, fie că este sau nu favorabilă critica."

(„Faţa văzută şi cea nevăzută a cenzurii", selecţie de Ioan Lăcustă, în *Magazin istoric*, octombrie 1991)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Ce mai reclamă cetăţeanul

Conformîndu-se dictonului „Clientul nostru, stăpînul nostru", ziarele şi televiziunile deschid larg paginile şi ecranele „clienţilor" de care depinde tirajul sau *ratingul*. Astfel, aflăm de ce unul se dă în vînt după emisiunea cutare şi de ce altuia, dimpotrivă, aceeaşi emisiune îi stă în gît, de ce un tînăr adoră manelele, iar altul, probabil mai în vîrstă, le urăşte din tot sufletul, de ce o doamnă, entuziastă, se doreşte mai repede în Europa, în timp ce un domn, sceptic, dispreţuieşte agitaţia în chestiune, ca fiind inutilă etc.

Curiozitatea m-a împins să văd ce probleme îl mai frămîntă pe cetăţeanul român care dă telefon la ziar, aşa că am răsfoit câteva numere de gazetă, concentrîndu-mă cu precădere asupra rubricilor de comunicare cu cititorii. Ce descopăr?

O doamnă reclamă că un copac putred a căzut pe maşina ei, drept care, pentru a primi despăgubiri, i se cer tot felul de acte, inclusiv unul care să ateste că respectivul copac a fost putred! Eventual, mă gîndesc, n-ar fi bine să ia copacul în maşină şi să se prezinte cu el la organele în drept? Ce atîtea hîrtii?! Alt cetăţean se întreabă – şi îi întreabă pe domnul prim-ministru şi pe domnul ministru al Finanţelor – dacă e drept ca soliştii de manele, „care încasează miliarde de lei de la bişniţari şi alţi îmbuibaţi, să nu plătească nici un impozit, în timp ce salariaţii şi colaboratorii care realizează venituri peste cinci milioane de lei lunar să plătească aproape jumătate impozit." Ce i s-ar putea răspunde? Că arta... Un anonim transilvan declară indignat: „Am fost în Bucureşti, îmi este ruşine, voi cei de acolo nu mai ştiţi să faceţi pită, a trebuit turcul şi arabul să vă facă pîine. Noi ne păstrăm încă tradiţiile." Nu numai pită nu ştiu să facă bucureştenii, dar nici porţi maramureşene! Mai mare ruşinea! Aşa că bine ne spune anonimul transilvan: „Transilvanizarea este cererea noastră, a tuturor celor din Ardeal..." Sau, altfel spus, federalizarea pîinii. Altcineva doreşte ca legea privind hărţuirea sexuală „să fi aplicată retroactiv şi în perioada comunistă." Dacă toate legile votate ar fi aplicate retroactiv, inclusiv în perioada comunistă, legea retrocedării proprietăţilor ar anula, dintr-un foc, naţionalizarea acestora de către comunişti, ceea ce ar simplifica teribil situaţia actuală.

▲

Cu ochii-n 3,14

LOGICA E SFIDATĂ, CU ACELAŞI SURÎS SUAV, DE APROXIMAŢIA BALCANICĂ A UNUI FANATIC

● Textul unei reclame des difuzate în ultimul timp ne îndeamnă aşa: „Sfidează logica într-o Toyota Yaris!". Mulţumim, dar nu credem că merită banii. În România, logica e sfidată zilnic, mergînd pe jos sau cu căruţa. Sau stînd degeaba. (**M. V.**)

● Pe 14 septembrie, zi de doliu pentru victimele masacrului anti-american, am prins pe OTV cea mai jalnică emisiune anti-americană – care se voia, culmea, plină de compasiune! Totul era jalnic: cadrul scenografic (un roşu spălăcit), dunga neagră aşezată în diagonala din dreapta sus a imaginii, ca însemn de doliu (!), aşa-zisele „intervenţii" ale telespectatorilor, prestaţia invitatului (un anume Aurel Şeitan, „academician" din SUA – !!) şi, evident, cea a amfitrionului – acelaşi, inenarabil, Dan Diaconescu... Dl Şeitan avea o idee fixă: că totul este dirijat din umbră de „cercuri oculte", mari cluburi financiare care aleg preşedinţii SUA, dictează economia & politica mondială, ştiu tot şi se amestecă peste tot; Mossad-ul (care a avut-o ca agentă pe cine credeţi: pe Madeleine Albright? Pe Statuia Libertăţii? Aş: pe Monica Lewinsky!) este „cel care conduce CIA şi FBI-ul"; în plus, „toţi directorii CIA au fost evrei" – deci, urmînd „logica" dlui academician, inclusiv Bush senior; ceea ce înseamnă că şi Bush jr este evreu; (ceea ce înseamnă că şi America este evreică – nu doar Statuia Libertăţii)... Cu acelaşi surîs suav, dl Şeitan este întrebat (parafrazez ideile-forţă): ce trebuie făcut ca lucrurile să meargă bine în lume? Dl Şeitan suspină... Dar ca teroriştii să fie găsiţi? (Apropo: pentru dl Şeitan, „Avram Iancu a fost şi el terorist"!!) Dl Şeitan e numai zîmbet înţelept şi ocheadă cu subînţeles... Dar ca toată lumea să prospere şi oculţii să dispere? Ei, aici se deschide o paranteză palpitantă: păi, dac-ar putea el s-ajungă la dînsul, dl Şeitan i-ar spune preşedintelui Bush: „Domnule, ai puţintică răbdare!" (textual), şi dă-i, şi dă-i – sfaturi de administrator de bloc... Am şi eu un sfat practic: dacă dl Diaconescu tot invită în emisiunea lui caraghioşi ca dl „academician", măcar să pună şi rîsete din off – altminteri, totul e de plîns. (**a. l. ş.**)

● Lipsa de punctualitate şi aproximaţia balcanică s-au dovedit, măcar o dată, benefice: 20 de copii din centrele de plasament bucureştene, aflaţi în excursie la New York, împreună cu însoţitorii lor, au scăpat de explozia de la World Trade Center, pe care urmau să-l viziteze, pentru că au întîrziat la micul dejun (conform *Adevărul*, 15 septembrie 2001). (**I. P.**)

● Cine nu avea idee cum vorbeşte un taliban trebuia să audă intervenţia senatorului C.V. Tudor la Radio Actualităţi, 17 septembrie a.c. Cine nu înţelegea încă neputinţa unei minţi normale de a-i replica unui fanatic trebuia să audă abia îngăimatele riposte ale moderatorului Paul Grigoriu, în aceeaşi emisiune (să audă, dacă avea ce). (**A. C.**)

ÎNCEPUTUL A FOST FĂCUT: VALORILE TRADIŢIEI AU FOST SCOASE LA VÎNZARE ÎN MOD PRECIPITAT

● N-a apărut (deocamdată) nici firma „Decameronul" Company, nici fondul mutual „Iluzii pierdute". Dar începutul a fost făcut. De curînd (în 17 sept., în *Adevărul)*, o societate căuta agenţi comerciali pentru distribuirea produselor sale: ea se numeşte „S.C. Kamasutra Company SRL". (**T. C.**)

● Comerţul modern ţine să păstreze nealterate valorile tradiţiei. Ca atare, el vă oferă, acum în pungi de plastic de un litru, strămoşescul „borş de putină". (**D. S.**)

● Spiritul comercial lipsit de scrupule şi dus la absurd a acţionat şi în cazul tragediei din SUA: bucăţi din clădirile prăbuşite, cioburi, casete video au fost urgent scoase la vînzare pe Internet. Noroc cu site-ul de licitaţie on-line eBay, care a interzis comercializarea oricăror obiecte legate de dezastru (conform *Adevărul,* 15 septembrie 2001). (**I. P.**)

● În noaptea de după atacurile teroriste, la OTV, doi ziarişti inteligenţi, Dan Diaconescu şi Ion Cristoiu, îi criticau de zor pe americanii care, mai puţin inteligenţi decît ei, bombardau Kabulul în mod precipitat şi fără discernămînt. La Kabul se băteau grupări afgane între ele şi nici vorbă nu era de bombardament american. (**A. M.**)

ÎN LUPTĂ CU DECIZIA LU' ĂSTA MICU', CA DE OBICEI

● Un delict de acum două secole, de pe vremea stăpînirii otomane, a aruncat deochiul asupra insulei greceşti Mudro, ocolită de turişti şi de prosperitatea economică. Pentru a conjura puterile răului, patru exorcişti şi superiorul lor de la Muntele Athos s-au deplasat pe insulă, cu o navă pusă la dispoziţie de Ministerul de Război. Aici au fost întîmpinaţi de o procesiune cu cel puţin o mie de penitenţi. În fruntea lor, vice-prefectul, responsabil şi al serviciului geotehnic din nordul Mării Egee. Locuitorii s-au spovedit, s-au rugat toată noaptea, apoi a cîntat fanfara militară. Ceremonia a fost retransmisă la televiziune, iar efectele acţiunii se vor vedea vara viitoare. Istoria, religia, politica, armata şi ştiinţa în luptă cu deochiul pe teritoriul unde s-a născut ideea de democraţie. (**M. B.**)

● Din *Libertatea* aflăm despre cazul neverosimil al celor ce participă la *reality-show*-ul sud-african „Big Brother": izolaţi de restul lumii de la 26 august, într-un apartament din Johannesburg, ei sînt singurii care nu au aflat de atacul terorist împotriva Americii! Decizia producătorilor îi transformă în cobaii unei morţi anunţate... (**a. l. ş.**)

● Din mărturisirile unui unchi iubitor: „I-am luat pe nepoţii ăştia şi am renunţat la bodyguarzi. Am fost cu ăia la Sloga, dar acum m-am liniştit. Să vadă şi ei lumea... După aia îmi zic rudele: «Bă, da' pe-al meu de ce nu îl iei?» – spunea trist vărul fraţilor Becali. «Lu' ăsta i-am luat un Porsche. A fost la Constanţa cu un Audi A4 şi a rîs unul de el. I-a zis că roţile de la maşina lui fac cît maşina lu' ăsta micu'. S-a supărat şi a venit la mine. A trebuit să-i cumpăr un Porsche şi i-am spus să se ducă la fraierul ăla să vedem ce mai zice acum» – a adăugat amuzat Gigi Becali." *(Evenimentul zilei,* nr. 2809). (**T. C.**)

● 17.09.2001, ora 16,30. Dilema unui bucureştean european, cetăţean al Universului: rămîne pe *Muzzik,* cu Arthur Rubinstein cîntînd *Marea poloneză* de Chopin, sau trece la CNN ca să vadă în direct deschiderea bursei de la New York? A decis dolarul – ca de obicei. Bucureşteanul european nu deţinea dolari. (**R. C.**)

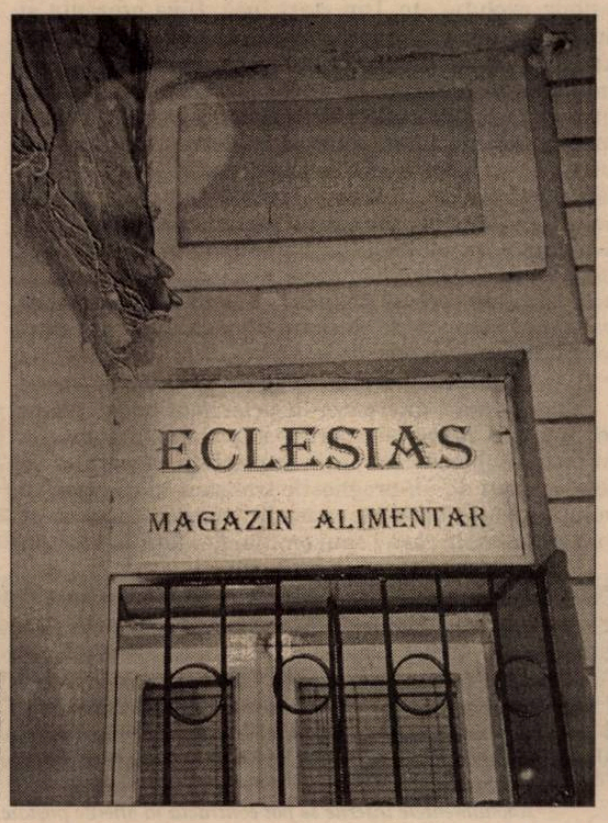

© S. Ivanoschi

„Ca să afli adevărul trebuie să mergi pînă în casa mincinosului.“ (proverb arab)

Strategie şi necesitate

– convorbire cu Teodor BACONSKY –

Despre diplomaţie se spune că este teritoriul minciunilor de catifea sau al ipocriziilor de plumb. Cum „circulă“ sinceritatea în această lume închisă – pe stînga sau pe dreapta?

De cînd a apărut şi la noi noţiunea de „diplomaţie publică“ (e vorba despre strategia de PR a ministerelor de externe occidentale), se poartă tot mai mult „transparenţa“, care nu trebuie însă confundată cu sinceritatea.

Ultima nu va domni niciodată în materie, dat fiind că nu tot ce gîndeşti e agreabil pentru partenerii tăi internaţionali şi nu tot ce-ţi propui se potriveşte cu intenţiile sau cu percepţiile lor. Aş spune, prin urmare, că e normal să preferăm „catifeaua“, fie că drumul duce spre stînga sau spre dreapta. O diplomaţie în care sinceritatea absolută ar triumfa s-ar transforma într-un soi de *chat room* sîngeros. Şi şi-ar pierde raţiunea de a fi.

Spovedania poate fi văzută ca un test de sinceritate al bunului creştin. Şi totuşi, ea se petrece în secret... Cum comentezi această dublă condiţie a ei – e un paradox sau o necesitate? (Dacă e o necesitate – de ce?)

E o necesitate, pentru că, oricît ne-ar fascina publicitatea, nu ne putem striga păcatele în gura mare. Sinceritatea e posibilă atunci cînd iei în serios „anonimatul“ preotului (ca intermediar pe care ritualul însuşi îl obligă să se declare „cel dintîi dintre păcătoşi“) şi crezi, pe de altă parte, că dacă i te-ai spovedi direct lui Dumnezeu, i-ai spune despre tine numai minciuni convenabile. Pentru a închide cercul, mai e nevoie şi de convingerea că Dumnezeu ştie cînd minţi.

Împărtăşeşte un episod neplăcut de cînd te-ai întors în ţară: îţi garantez că persoanele la care te vei referi vor rămîne anonime.

Un lucru m-a întors pe dos: completa ratare a unei emisiuni, unde incomunicarea cu persoana care m-a invitat a atins cote absurde. Dacă admitem că lumea se împarte în exhibiţionişti şi pudibonzi, eu mă aşez categoric în a doua categorie. Detest indiscreţia autobiografică, iar moderatorul în cauză tocmai asta mi-a cerut, privindu-mi rezerva ca pe o inexplicabilă „lipsă de umanitate“. A fost mai mult decît un fiasco. Am făcut probabil eroarea de a mă crede mai şarmant decît sînt! Noroc că nu eram în direct...

Adevărul medical

— convorbire cu dr. Carmen SIMIONESCU, medic specialist dermatolog, şi dr. Costin COMĂNESCU, medic generalist –

Cami, să zicem că descoperi că am cancer de piele. Vei fi sinceră cu mine?

C. S.: Cred că, fiind prieteni, voi avea cu atît mai mult tendinţa să-ţi spun adevărul decît celorlalţi pacienţi. Ştiindu-te o persoană nu tocmai slabă de înger, sînt convinsă că mi-ai cere chiar tu amănunte despre posibila evoluţie etc. Din start însă, ţi-aş prezenta şi jumătatea plină a paharului pentru că, din fericire, există forme de cancer de piele cu o evoluţie foarte lentă şi care nu dau metastază la distanţă. În cele mai agresive forme de cancer de piele sînt situaţii în care oameni care au făcut cel mai modern tratament au murit într-un timp scurt, în timp ce alţii, care au avut o atitudine optimistă faţă de boala lor sau n-au urmat nici un tratament, au supravieţuit foarte mult. Pot să-ţi dau ca exemplu situaţia unei alte prietene, diagnosticată cu o formă de cancer avansată; ei i-am spus exact ce ţi-am spus şi ţie, doar că i-am ascuns stadiul avansat al bolii... Sînt cinci ani de-atunci, şi ea a avut o evoluţie surprinzător de bună.

Şi cum procedezi cu pacienţii care nu-ţi sînt prieteni?

Nu sînt mari diferenţe; în principiu, la fel. Omul cînd aude de cancer se sperie – şi pe bună dreptate –, dar trebuie spus că, cel puţin în privinţa cancerului de piele, nu poţi da un prognostic tranşant în ce priveşte evoluţia. Sinceritatea ta, ca medic, apare şi după acest prim moment, în care-i spui omului din faţă ce are – în sensul că e nevoie să-ţi însoţeşti pacientul cu o maximă sinceritate în ce priveşte evoluţia ulterioară.

C. C.: Ascultînd începutul discuţiei voastre, mi-am amintit un episod din *Decalogul* lui Kieslowski – cel în care soţia unui pacient aflat în fază terminală, dar însărcinată cu un alt bărbat, îl întreabă pe bătrînul doctor care sînt şansele, ca să ştie ce decizie să ia cu copilul. În pofida prognosticului fatal dat de doctor, soarta (sau Dumnezeu) decide ca soţul să scape cu viaţă... Numai că femeia se hotărîse deja să păstreze copilul! Concluzia ar fi că nu poţi cunoaşte destinul unui om. Pînă la urmă, toate cunoştinţele noastre medicale sînt relative.

Revenind la întrebarea ta: nu sînt bătrînul doctor, dar aş da un răspuns optimist – chiar cu riscul de a ascunde anumite aspecte foarte „dureroase“ ale diagnosticului.

Dar atunci nu mai eşti sincer, nu?

Formaţia noastră medicală – cel puţin mult timp – a fost de tip francez, spre deosebire de şcoala anglo-americană, care este mult mai directă şi spune lucrurilor pe nume. Noi prezentăm adevărul întreg familiei, iar pacientului doar cît „poate să ducă“... Aici intervine fineţea fiecăruia – de a cîntări omul, nivelul lui de cultură şi educaţie.

C. S.: Nu cred că e important „nivelul“, ci firea omului respectiv: sînt oameni simpli care nu se frămîntă nici chiar pentru asemenea diagnostice, în timp ce un intelectual, să zicem, se stresează despicînd firul în patru şi poate să moară cu zile tot gîndindu-se la boala lui...

Întrebări incomode

– convorbire cu Tita CHIPER –

Cum îţi dai seama, atunci cînd intervievezi pe cineva, că omul e sincer?

Cea mai interesantă experienţă am avut-o într-un număr vechi al *Dilemei* – despre „Adaptare“ – în care am pus interlocutoarei mele nişte întrebări incomode, faţă de care ea s-a descurcat perfect, nerăspunzîndu-mi sincer la nici o întrebare; dar interviul a ieşit bun, pentru că persoana mi-a revelat ceea ce n-ar fi vrut să spună despre ea: era indestructibilă ca lacul chinezesc... Părînd că se livrează total. Această „peliculă“ era sinceritatea ei. De altminteri, a fost singura persoană căreia i-am mulţumit pentru „sinceritate“ – poţi să pui ghilimele, dar eu i-am mulţumit fără...

Cum procedezi atunci cînd nu cunoşti persoana: există „trucuri“ prin care reuşeşti să obţii aceeaşi sinceritate ca în cazul oamenilor pe care-i ştii de mult?

Da. Îi pui o întrebare la care nu se aşteaptă deloc. Şi care, aparent, n-are legătură cu tema. Chiar şi în cazul persoanelor pe care le cunoşti, trebuie să fii mereu atent la nişte formulări care se repetă, le scapă, întăresc ceea ce spun. Un personaj cu care am avut cîteva convorbiri foarte interesante repeta mereu: „te rog să crezi“ – nu „să MĂ crezi“! –, ceea ce îmi vorbea, de pe o parte, despre un moment de ezitare, şi, pe de altă parte, de o deplină obiectivitate. Făcea parte dintre persoanele pe care nu le cunoşteam dinainte. Pot să-ţi mai relatez o întîmplare – tot cu cineva necunoscut. Înainte să mă duc la dumneaei acasă – pentru un număr despre „Pudoare“ –, am trecut prin piaţă cu gînd să-i cumpăr nişte flori... Acolo am văzut o excepţională salată – fină, proaspătă, de februarie! – pe care am luat-o fără să mai stau pe gînduri. Ca să fiu sigură însă că nu fac o gafă, am luat şi trei frezii... Cînd am ajuns acasă la doamna respectivă, i-am întins mai întîi florile – casa era plină de flori... – şi ea mi-a spus, previzibil, un „Nu trebuia!“... La care i-am răspuns: „Dacă era după mine, vă dăruiam o salată!“ Am scos-o din sacoşă şi i-am arătat-o. Reacţia a fost de bruscă sinceritate: „Şi chiar mi-o dai mie?“ Din acel moment, mi-am dat seama că se spărsese gheaţa şi sinceritatea convorbirilor ulterioare a fost garantată.

Cît de sinceră era copila Tita?

Foarte. Dar nu-i plăcea niciodată să zică „Iartă-mă“... Uite, îţi dau un exemplu. Aveam cinci-şase ani şi, după o vizită a unor prieteni de familie care aveau o fetiţă de vîrsta mea – prilej cu care se pare că nu mă purtasem cum trebuie –, tata, cu toată familia de faţă, începe – tacticos dar foarte ferm – să recapituleze toate lucrurile rele pe care i le făcusem acelei fetiţe. Cuvîntul „Iartă-mă“ se apropia ameninţător... Dar tata pune o întrebare: „Ce ai tu de spus la toate astea?“ Şi cred că atunci am inventat autocritica! „Ce să mai spun, dacă aşa este?!“ Familia a rămas total impresionată de această recunoaştere pînă la capăt, fără să observe că eu nu spusesem cuvîntul „Iartă-mă“!

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

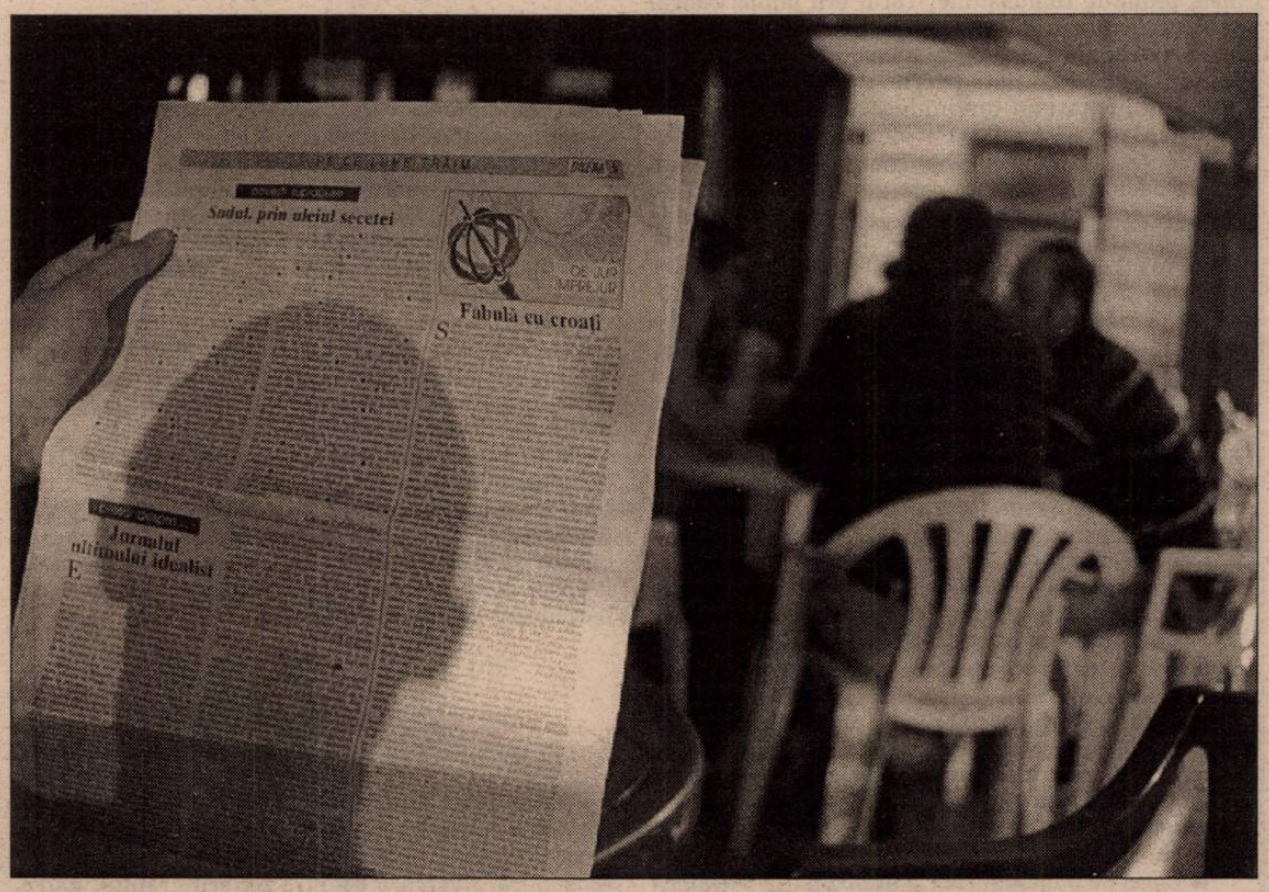

© M. Tănăsescu

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 448
28 sept. – 4 oct. 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Foloasele şi ponoasele corupţiei

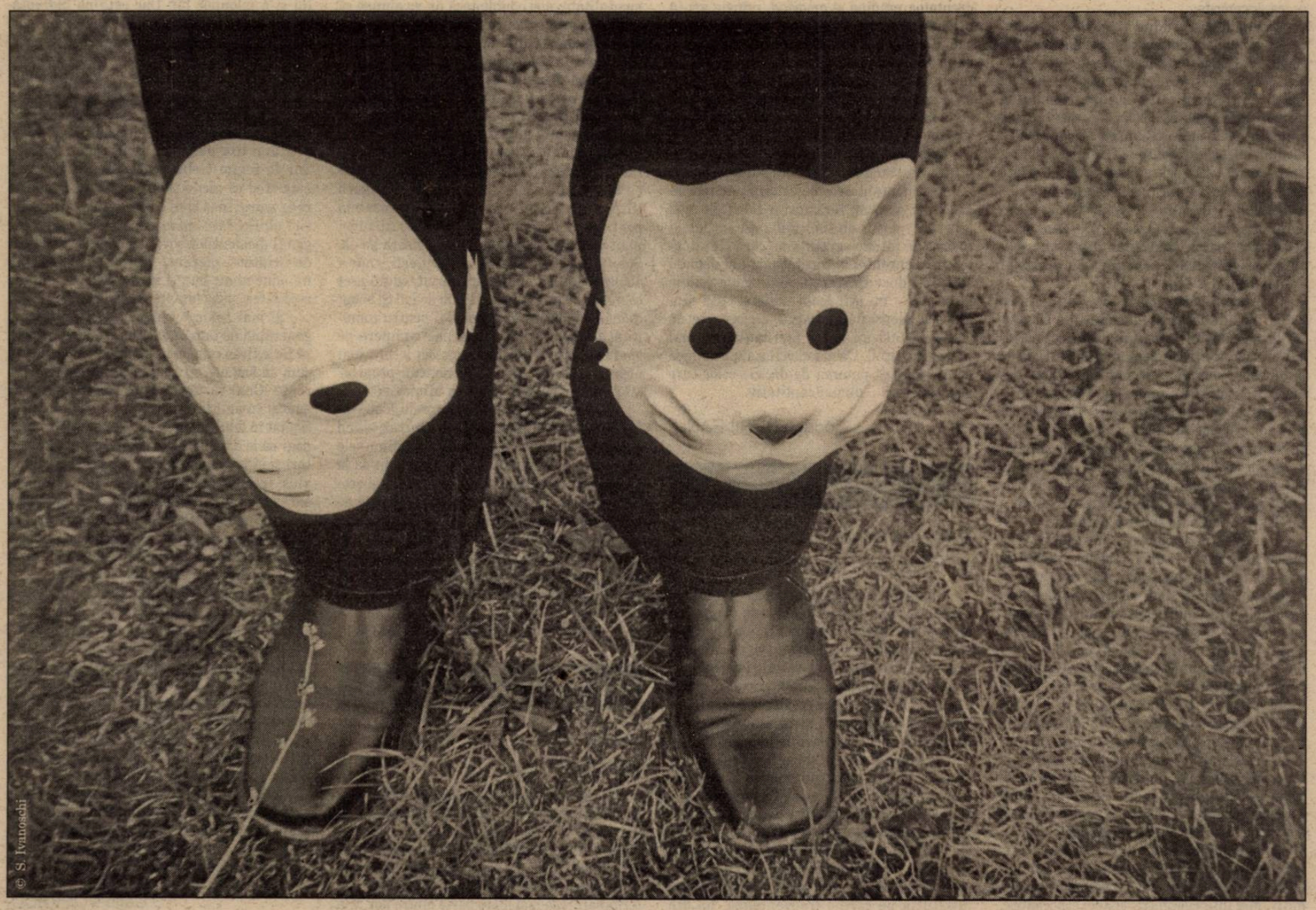

„Cela ce va priimi bani sau alte lucruri de furat de la vreun om slujitoriu sau şi într-alt chip ce va fi avînd pre mîna sa bani domneşti sau alte lucruri, pre acesta-l vor certa ca şi pre un fur.“

„CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂŢĂTURĂ“ (1646)

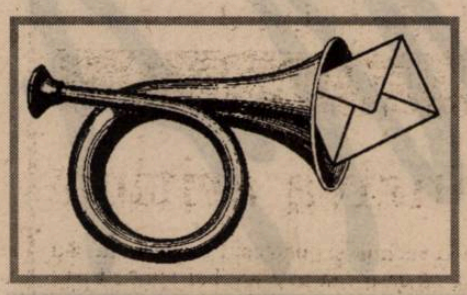

La zi

Linia înfricoşătoare a lui Huntington

Vă aduceţi aminte ce vîlvă a stîrnit printre români, cu cîţiva ani în urmă, traducerea lucrării lui Samuel P. Huntington intitulată „Ciocnirea civilizaţiilor"? Prin reducţii grosolane de citare şi interpretare dar, mai ales, printr-o găselniţă grafică aşezată pe copertă, s-a acreditat ideea – atît de dragă profesioniştilor într-ale patriotismului orb, bazat exclusiv pe impulsuri emoţionale în detrimentul raţiunii – că, aşezată pe falia dintre două culturi, ţărişoara ar fi ameninţată cu sfîşierea. De ce? Pentru că, vezi Doamne, aşa vor americanii. Care americani... ştim noi bine că sînt mînă-n mînă cu iudaismul şi cu masoneria, alcătuind temuta „ocultă mondială" pusă pe cele mai diavoleşti rele: pulverizarea religiilor şi a naţiunilor, aservirea întregii planete sub puterea nimicitoare a dolarului, exploatarea nemiloasă, pînă la lichidare, a popoarelor mici, viteze şi, de aceea, incomode.

În realitate, studiul respectiv – o cercetare ştiinţifică de maximă complexitate şi rigoare – relevă nu altceva decît incompatibilitatea structurală şi, de aceea, ireductibilă, dintre civilizaţia de tip occidental şi necivilizaţia orientală. Născîndu-se şi trăind chiar în zona unde ciocnirea s-a produs la modul violent, scriitoarea iugoslavă Dubravka Ugresici configurase respectiva alteritate printr-o serie de antinomii esenţiale, etern ireductibile: educaţie – primitivism, organizare – dezorganizare, conştiinţă raţională – conştiinţă mitică, previzibilitate – imprevizibilitate, cetăţenie – naţionalitate, toleranţă – intoleranţă.

La toate acestea m-a dus gîndul zilele astea, auzîndu-i şi ascultîndu-i pe compatrioţii noştri cum comentau dezastrul petrecut în America pe 11 septembrie. Dincolo de dubioasele sondaje, de manipulabilele demersuri jurnalistice sau de ipocrizia unor declaraţii politice, ajunge să circuli cu mijloacele de transport în comun, să intri în vorbă cu vecinii de bloc sau să înregistrezi pălăvrăgeala fără pretenţii din piaţă, din sala de aşteptare a dispensarului, ori de la te miri ce altă îmbulzeală spontană şi sinceră, spre a înregistra starea de spirit a naţiunii...

Destui dintre concetăţenii noştri nici măcar nu-şi ascund satisfacţia abjectă faţă de ceea ce au păţit, în sfîrşit, „măgarii ăştia de americani, domne". Ăia care nu ne dau vize, care tot saltă dolarul în detrimentul neaoşului leu, care sînt aroganţi, hoţi şi, fireşte, proşti de dau în gropi. Nouă, deştepţi fiind (başca harnici, cumsecade şi ospitalieri) nu ni s-ar fi putut întîmpla în veci una ca asta. De unde – m-am întrebat îngrozit – această unire-n cuget si-n simţiri? Din creştinismul care ne bîntuie „de peste două mii de ani", cum a raportat un cap al bisericii naţionale? Greu de acceptat; căci iubirea (sinceră, nu mimată) întru Hristos înseamnă respectul faţă de caracterul sacru al vieţii fiecărui semen. Şi mai înseamnă îngăduinţă, compasiune pentru cel căzut în necaz, bunătate. Din păcate, însă, destui români sînt animaţi (şi nu de ieri, de azi) de un justiţiarism primitiv, mai întîi egocentric şi apoi etnocentric, în care valorile şi criteriile sînt sufocate pînă la dispariţie de porniri resentimentare oscilînd între meschin, josnic şi aberant. Pofta ce-o poftеşte (cu subdiviziunile sale specifice: cheful, damblaua, ambiţul, hatîrul) insul – cel mai adesea – needucat, nespălat şi nesimţit devine pentru el (fără de) lege supremă. Dar, întrucît îi lipseşte curajul de a-şi asuma şi riscurile ce ar decurge pentru el dacă încearcă să o împlinească, se mulţumeşte să-şi delege ticăloşia altei instanţe executorii: organizaţie, partid, stat, idol... pînă la Dumnezeu chiar. Vezi „instituţia" blestemelor, rugăciunilor, a acatistelor negative, plătite pe măsura grozăviei solicitate, ca şi a altor forme sălbatice de magie. O pseudomoralitate schizoidă îl determină pe pizmaşul fricos să transfere Divinităţii, ca instanţă infailibilă, răspunderea dorinţelor sale, oricît de nedemne s-ar dovedi acestea, unele fiind mai curînd diabolice. Pe plan concret (în sensul de fizic, pămîntesc), el simpatizează/laudă infractorii ale căror fapte îi merg la inimă (vezi compătimirea lui Miron Cozma), respectă sau chiar susţine o mişcare cu caracter violent şi scopuri extremiste (aşa se explică aderenţa masivă la legionarism, mai ales după venirea Gărzii de Fier la putere), sau votează un partid ale cărui promisiuni sînt guvernarea cu mitraliera, confiscarea averilor şi procesele sumare desfăşurate pe stadioane.

Un fals şi găunos egalitarism (care generează şi perpetuează dimensiunea „populară", extinsă de la conducători la republică) maschează, în realitate, frustrări şi complexe identitare. Să moară şi capra vecinului înseamnă, în definitiv, o formă de compensaţie negativă, tinzînd spre o înfrăţire în pagubă. Asta reprezintă, însă, dimensiunea pasivă – să-i zicem benignă sau minimală – a invidiei. Prea puţin. N-ajunge... Căci americanilor (ca să ne întoarcem la ce li s-a întîmplat lor) le-au mai rămas destule alte „capre"; plus „cai învăţaţi, şi cîini mai bărbaţi"... Ce să le faci, ca să-i pui cu botul pe labe, aşa cum merită? Amintirea dragilor noştri haiduci Toma Alimoş sau Iancu Jianul, cei ce făceau dreptatea prădînd şi omorînd, reînvie azi în personaje precum Carlos Şacalul, Abu Nidal sau Ben Laden. Amărăşteni de-ai noştri, băieţi de băieţi, cu maneaua în sînge. Le ţinem pumnii şi-i admirăm, satisfăcuţi, chiar dacă nu facem (că-i prea obositor şi, eventual, riscant) manifestaţie de stradă, precum „poporul frate palestinian".

Cam aşa gîndesc mulţi – prea mulţi – dintre nestimaţii noştri compatrioţi. Să fie aceasta mentalitatea majoritară? Ar însemna că ne plasăm, fără nici o şansă de mai bine, în spaţiul de (ne)civilizaţie situat la răsărit de fatidica graniţă pe care Huntington nu a inventat-o, constatîndu-i şi demonstrîndu-i doar existenţa. Abia acum putem blestema – nu atît locul unde se află amplasată geografic România, cît ceea ce ne aşteaptă într-un viitor mai mult sau mai puţin previzibil. Căci democraţia, pîrdalnica de ea, conferă puterea de decizie celor care sînt superiori... numai cantitativ.

Bogdan BURILEANU

Nr. 441: *„Starea bibliotecilor"*

Între lipsa de bani şi lipsa de educaţie

Cînd vine vorba de bibliotecile din România, un prilej neaşteptat se iveşte pentru cei mereu dornici să critice sistemul, clasa politică, guvernul sau mai ştiu eu pe cine. Repede-repede se lansează vechile idiosincrasii în care cultura este la pămînt, nu sînt destui bani şi dăi şi dăi pînă se pierde fondul problemei. Nu neg faptul că se face prea puţin pentru ca bibliotecile din România să-şi merite numele, dar de ce de fiecare dată trebuie să ridicăm ochii spre Minister, care trebuie să dea, că doar d-aia e Minister? Cred că bibliotecile ar trebui să fie o problemă a colectivităţii respective. Să vedem acum cîţi o să mai sară ofuscaţi să (se) critice. Nu numai că lectorilor, cei care beneficiază de fapt de serviciile bibliotecii, nu fac absolut nimic pentru instituţia pe care o frecventează, ba din contră. Acum două zile, cînd am fost ultima dată la bibliotecă am văzut că s-a trecut la practicarea unor tarife, modice după mintea mea. Ceea ce nu este rău deloc, dar poate fi total ineficient. La biblioteca din Constanţa de bine-de rău s-au mai achiziţionat cîteva cărţi în ultimul timp, nu multe, dar suficiente. Cu ce mai aveau înainte (înainte de mutarea în sediul nou) se crease un fond de carte bunicel. Însă afluenţa de lectori, în special elevi, care dădeau pe la bibliotecă doar în perioadele de evaluare, adică şase săptămîni pe an şcolar, nefiind instruiţi cum ar trebui să se comporte într-o bibliotecă, care, vrem nu vrem, este o instituţie eminamente culturală, a dus la un fenomen previzibil. Pe baza principiului „că tot e gratis, hai să profităm!" descurcăreţii lectori şi-au creat biblioteci personale cu cărţile plătite din banii noştri. Unii împrumutau cărţi pentru acasă pe care nici prin cap nu le mai trece să le returneze; alţii ca să arate la vecini şi, mai tîrziu, la nepoţi, ce culţi sînt că au fost la bibliotecă de două ori în viaţă, au rupt foile pe care le-au găsit mai interesante din cărţile pe care le-au răsfoit. Aşa te trezeşti că ai nevoie să citeşti o carte, dar surprize-surprize! din ea lipsesc capitole întregi. Cum unele din aceste cărţi sînt într-un singur exemplar... Iar atunci cînd foile nu dispar cu totul, ele poartă impresiile de lectură (vorba vine) ale cititorilor anteriori. Într-o zi am văzut o doamnă, care nemulţumită fiind de imperfecţiunea sculpturilor pe care le analiza într-un album de artă, s-a hotărît să le retuşeze puţin cu creionul din dotare.

Felul cum se comportă lectorii într-o bibliotecă dau măsura stării acelei biblioteci. De aceea spun că dacă ar fi alocate sume considerabil mai mari decît acum, cu o astfel de mentalitate, nici o bibliotecă nu va ajunge să aibă o colecţie impresionantă şi mai ales utilă. Deunăzi, un amic ce studiază la profilul real matematica şi informatica îmi spunea că el n-are de ce să se ducă la bibliotecă, pentru că toate cărţile care îl interesează direct sînt atît de vechi încît doar pentru o istorie mai sînt bune.

Îmi amintesc că o prietenă mi-a mărturisit acum ceva timp că în oraşul din care este ea n-a putut găsi cartea lui H. Friedrich „Structura liricii moderne", indispensabilă pentru a participa la olimpiadă, cu atît mai mult cu cît nici profesorii nu auziseră de ea. Soluţia a fost să meargă în Bucureşti, unde a achiziţionat-o de la un anticariat, cu un preţ ce mă pune pe gînduri: 30.000 de lei! Şi acum dilema: chiar aşa de greu ar fi pentru comunităţile mici (şi nu numai) să cumpere pe speze proprii cărţi din asemenea locuri, mai ales că o fac exclusiv în beneficiul propriu? „Da' dom'le, da' pen' ce avem Minister?"

Fără ca să fie o laudă, împreună cu ceilalţi redactori ai revistei là care lucrez, avînd în vedere situaţia deosebit de grea din unele sate ale judeţului nostru, ne-am gîndit ca la începutul verii să donăm bibliotecilor şi şcolilor de acolo cărţi cumpărate sau strînse de noi, dovedind că se poate şi astfel. Însă nu pot să nu mă gîndesc şi la varianta în care bucăţi din cărţile noastre vor ajunge să ţină loc de geam sau să fie vîndute la centrul de reciclat pentru o înghiţitură de tărie.

Florin_A_Poenaru@yahoo.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> WILLIAM FAULKNER – *„LECŢIA DE CHIMIE"*

Polemice

Răspuns dlui S. Stoianovici (nr. 445)

Mi-a dat mult de gîndit replica (poate cam prea încrîncenată în faţa unui punct de vedere personal) a domnului Stelian Stoianovici la exprimarea dorinţei mele de a nu demonetiza prin veşnica pomenire răul pe care l-am înfruntat (cu mai multă sau mai puţină determinare) cea mai mare parte dintre noi. M-a impresionat tonul sumbru, negînd orice şansă de viitor, în care regăsesc descurajare şi lipsă de speranţă. Şi cred că îi sînt dator domnului Stoianovici o serie de clarificări.

Nu sînt pentru o uitare selectivă a vremurilor de dinainte de 1989 (trec peste aprecierea „naivă" pe care o atribui contextului). De altfel această uitare este imposibilă. Generaţia mea şi-a trăit principala perioadă creativă a vieţii exact în acele timpuri. Ne-am format intelectual în perioada de aparentă deschidere a anilor '67-'71, am suportat strîngerea şurubului din anii '70 şi am supravieţuit lipsurilor materiale din anii '80 (este adevărat că am fost ecranaţi în ceea ce priveşte perioada de instalare a comunismului în România – perioadă despre care aveam informaţii disparate, de la rude sau prieteni mai vîrstnici). Nu avem cum să uităm acei ani, ştergerea lor din memorie ar însemna practic ştergerea celei mai mari părţi a existenţei noastre. Dar dedicarea energiei noastre amintirii permanente a mizeriilor de atunci o consider neproductivă. Nu avem dreptul, pentru noi şi generaţia care vine după noi, să renunţăm la creaţie, la cimentarea unor relaţii meritocratice, fiindcă aşa ne condamnăm să repetăm experienţa anilor '80. Cea de care vrem să scăpăm!!! În Germania anilor '50, cu excepţia tribunalelor (în sens larg), nimeni nu se ocupa de nazişti. Ţara trebuia reconstituită şi oamenii trebuiau să îşi refacă status-ul material pentru a garanta o societate democratică. Cu melancolici, depresivi şi parcaţi în memorie aşa ceva nu se putea.

Nu pot accepta ideea ca cei care ne-au adus atunci în stare larvară să scape de pedeapsă. Dar nici ideea ca răzbunarea să fie ţelul principal al vieţii nu mă atrage. Este adevărat că am eşuat în demolarea sistemului şi a pilonilor lui. Dar asta ne îndreptăţeşte oare să ne retragem în melancolie şi să clamăm, balcanic, că nu putem face nimic şi „ei" sînt mai puternici şi mai organizaţi? Este evident că nu mai trăim într-o societate închisă, iar în lumea actuală, a satului planetar, parcarea în trecut este neproductivă. Pedeapsa trebuie să vină şi sînt de acord ca artizanii trogloditizării unui popor în 45 de ani de regim trebuie să plătească. Pentru asta cred că nici o risipă de energie nu este prea mare. Însă cred cu tot sufletul că amintiri edulcorate despre anii de atunci (de genul disidenţilor sovietici care îşi amintesc de virilitatea pierdută din vremea lui Stalin) nu aduc nimic bun şi nu fac decît să dilueze realitatea, aşa cum am cunoscut-o.

Şi mai avem o obligaţie – să explicăm generaţiei de după noi, cea care începe acum să fie activă economic şi politic, realităţile aşa cum au fost ele, cu pericolele de revenire aferente. Cred cu tărie că un tînăr intelectual educat în anii Internet-ului nu va mai putea fi pliat în felul în care am fost noi. Noi trebuie doar să le dăm datele adevărate şi nu lamentări şi ei vor şti ce să facă şi să creadă. Şi, în plus, trebuie să le construim status-ul necesar pentru a putea să gîndească liber şi fără restricţionări materiale şi de altă natură. Şi dacă în această luptă eşuăm datorită paraliziei generate de melancolie nu avem decît să ne considerăm existenţa ca ratată!

Şi încă ceva. Domnule Stoianovici, eu şi cu mulţi din cunoscuţii mei (un număr cu 2 sau 3 cifre) deşi nu sîntem perfecţi nu ne regăsim în termenii de hoţi, leneşi, superficiali, dependenţi, ineficienţi, fricoşi, făţarnici, neruşinaţi şi ticăloşi. Cred că duritatea termenilor vă este sugerată de momentul de depresie pe care îl traversaţi şi nu pot decît să vă doresc să îl depăşiţi. Dacă vrem să nu ne întoarcem în anii '80 ai secolului trecut, nu ne putem permite să fim depresivi.

Aveţi dreptate că o schimbare bruscă nu este posibilă într-o societate inerţială, vlăguită de energie, aşa cum este România de după 1989. Dar de la asta pînă la nostalgia umilirii este cale lungă.

Călin POPESCU

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Emigrăm?**
- **Anii '90**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Maşina de tocat oameni

Cel dintîi document citat în cartea Lavinei Betea despre Lucreţiu Pătrăşcanu* conţine un enorm fals. Documentul este o *sinteză*, întocmită în septembrie 1952 de locotenent-colonelul de securitate Ioan Şoltuţiu, şeful echipei de anchetatori. Acest Şoltuţiu, un fost cazangiu, ins agramat în 1952 ("aici *nui* vorba de «greşeli», ci de acţiuni criminale, împotriva statului şi partidului" – nota el, de mînă, pe marginea unei „sinteze generale în problema Pătrăşcanu", ale cărei concluzii le respingea), tot agramat şi în 1967 (cînd, în declaraţia dată comisiei de re-investigare numite de Ceauşescu, scria, tot de mînă, „mi-a spus că eu va *trebuii*" sau „cum am ajuns eu să fiu *desenat* a ancheta pe Pătrăşcanu, asta *numai* ştiu"), an în care era însă director adjunct al Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj şi secretar de partid al universitarilor clujeni, făcînd „figură de comunist democrat", stabilea atunci, în septembrie 1952, traseul biografic al *arestatului Lucreţiu Pătrăşcanu*. Nu lipsea lista ţărilor în care călătorise *arestatul*, cu menţiunea anilor în care voiajase. Atîta doar că lista nu era completă: erau omise *toate* călătoriile lui Pătrăşcanu în URSS. Şi nu fuseseră puţine (1922, 1928, 1930, 1931, apoi o şedere mai îndelungată, 1933-1935, pe urmă în 1944, după lovitura de stat de la 23 august).

Nu este, fireşte, unicul fals din enormul „dosar" Pătrăşcanu (204 volume, circa 80.000 de pagini) şi nu e nici unul dintre cele maligne. E un fals oarecare, probabil de rutină (cu excepţia celei din august 1944, celelalte călătorii fuseseră clandestine), putîndu-se presupune că anchetatorul va fi voit să nu *întineze* imaginea Uniunii Sovietice menţionînd că infamul *arestat* îi fusese oaspete – şi, încă, în dese rînduri. Oricît de stupid ar părea. Fiindcă în septembrie 1952, cînd preluase ancheta, Ioan Şoltuţiu *ştia* ce va avea de dovedit, probă menţionata rezoluţie de respingere pusă pe „Sinteza generală asupra problemei Pătrăşcanu": *Nu sîntem de acord cu prezenta sinteză generală deoarece ea prezintă grupul „Pătrăşcanu" într-o formă falsă care nu corespunde cu realitatea. Grupul Pătrăşcanu este o bandă contrarevoluţionară care împreună cu toate forţele reacţionare din interiorul şi din afara ţării, au luptat pentru pentru răsturnarea regimului şi statului nostru. Felul cum sînt redate lucrurile aici pare că Pătrăşcanu cu banda lui au numai „greşeli". Aici nui vorba de „greşeli" ci de acţiuni criminale, împotriva statului şi partidului.* În mai puţin de doi ani, agramatul anchetator şi colegii săi chiar vor demonstra că *grupul* (sau *banda) Pătrăşcanu* a pus la cale şi comis *acţiuni criminale, pentru răsturnarea regimului şi statului nostru.*

Vor „lucra" sistematic, întocmindu-şi *planuri de muncă* de la o etapă la alta, fără grabă, meticulos, implacabil. E un imens aparat, o maşinărie infernală, a cărei funcţionare are un singur scop: crearea unei ficţiuni cu valoare de realitate care să ilustreze, să *demonstreze* ceea ce era dinainte stabilit. O *maşină de tocat oameni*, forţaţi, prin toate mijloacele, de la tortură şi inimaginabile schingiuiri pînă la distrugerea psihică, să se conformeze *textului, scenariului* care trebuie să se împlinească prin ajungerea personajelor în faţa plutonului de execuţie sau în fundul închisorilor, din care unii nu vor mai ieşi decît morţi.

Un *scenariu* necesar *partidului*. Cartea Laviniei Betea elimină calm, fără risipă de gesticulaţie, diferitele ipoteze şi interpretări în circulaţie despre *asasinarea* lui Lucreţiu Pătrăşcanu. E de altfel pentru prima cînd „cazul Pătrăşcanu" este cercetat în amploarea sa, e pentru prima dată cînd *ceilalţi* implicaţi în acest „caz" – şi au fost zeci! – nu mai sînt ignoraţi. Fabricarea „grupului Pătrăşcanu", ce va duce la arestarea, anchetarea şi condamnarea unor oameni care nici măcar nu ştiau de ce au ajuns în puşcărie şi pe mîna Securităţii, nu se explică nici prin pretinsul caracter democratic al fostului ministru comunist al Justiţiei, nici prin „patriotismul" (sau „naţionalismul") lui, nici prin lupta sordidă pentru putere dintre el şi Dej: se explică prin *logica internă a partidului comunist*. Amănuntul că Şoltuţiu va fi trimis, în „schimb de experienţă", la Praga, să vadă cum au procedat „tovarăşii cehi şi slovaci" în *procesul Slanski* nu e chiar... un amănunt.

Terifiantă în sobrietatea ei, cartea Laviniei Betea nu-şi refuză amănuntul care luminează abisurile umane. Averea soţilor Pătrăşcanu fiind confiscată, o parte din bunuri au fost cumpărate chiar de cei care îi anchetaseră. Ioan Şoltuţiu, anchetatorul şef, a cumpărat *dormeza, cu o sută de lei,* a cumpărat *plapuma şi perinile* folosite de familia Pătrăşcanu, *cu 260 de lei,* a cumpărat *o cratiţă albastră de paru litri*, pe care a dat 2 lei, precum şi *„nouă figurine de os pentru copii"*, cu cîte un leu bucata. *Figurinele pentru copii* erau, probabil, cele 9 statuete de Tanagra, moştenite de Lucreţiu Pătrăşcanu de la tatăl său...

* Lavinia Betea – *Lucreţiu Pătrăşcanu, moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, 2001.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

BBC şi Securitatea

Cine a urmărit în aceste ultime zile posturile occidentale de ştiri a putut observa cum televiziunile serioase au creat noua realitate de după atacul terorist. Atenţia este concertată asupra locului dezastrului şi asupra acelor părţi ale lumii unde stau sau vor sta duşmanii. Prietenii sînt prea mulţi pentru a fi măcar enumeraţi. Excelente corespondenţe vin din Pakistan, Afganistan, Arabia Saudită. Tonul este mai mult decît grav. Reţinut la BBC, în vreme ce NBC deja nu mai transmite ştiri, ci inflamează publicul, cerînd răzbunare. Un sentimentalism de înţeles, oarecum. Simpatia faţă de teroriştii te poate plasa definitiv în imaginarul occidentalilor în rîndurile duşmanilor. Ţările pe care marile televiziuni le aduc în centrul atenţiei (chiar dacă se declară aliate ale SUA) vor fi de acum înainte mereu suspecte, mereu pe marginea prăpastiei mentale care se creează acum între Occident şi noul imperiu (un vast cătun) al răului. Eforturile preşedintei din Indonezia de a-şi plasa ţara de partea cea bună au fost calamitate de un grup de extremişti care i-au ameninţat cu moartea pe americanii din Jakarta. A fost destul pentru a se instala suspiciunea, aproape sigur capitalul va fugi rapid de acolo. Noile prejudecăţi favorizate de criză vor fi trainice: lumea se va împărţi în prieteni, duşmani (cîţiva) şi zone gri nesigure (foarte multe). În aceste zone gri vor fi acele ţări în primejdie de a cădea în partea „cealaltă" prin război civil sau terorism interior, dar şi cele insuficient de prietenoase, deci suspecte.

A spune acum că România a antrenat teroriști cu numai cîţiva ani în urmă este un act stupid. Iresponsabil ar fi prea puţin spus, i-am acorda circumstanţa unei incorecte aprecieri a situaţiei. Dacă la BBC s-ar fi spus, cu tradiţionala răceală, că liderul celui mare partid de opoziţie din cea mai mare ţară balcanică declară că acest stat, în pofida poziţiei oficiale, antrenează teroriști, ar fi fost o altă veste proastă pentru publicul occidental, obişnuit deja cu noutăţile nenorocite. Aşa că ar fi luat-o ca atare. Iar dacă NBC ar fi arătat o imagine cu americani strigînd disperat-încurajator „Dumnezeu să binecuvînteze America" şi ar fi transmis ştirea că România (şi acolo tot musulmani sînt?) a antrenat teroriști, atunci eticheta era deja aplicată. Noroc că marile reţele au fost ocupate cu altceva. Scandalul a rămas la noi, ca o mică porcărie balcanică, aşa cum a şi început. Dar stupiditatea rămîne aceeaşi.

Vadim Tudor a dovedit iarăşi că nu este un adevărat lider politic. În mijlocul unei crize de asemenea amploare a arătat că nu este şi nu a fost niciodată un conducător, ci a rămas un bard de cafenea, fascinat de lumea celor puternici, de servicii secrete, atent la tot ce se bîrfeşte pe culoare şi mîndru că este băgat în seamă de cei puternici. Fascinaţia lui pentru informaţii secrete poate fi veche, de cînd era un simplu ziarist şi trebuia să se caţere într-o lume dominată de Securitate. A fi ofiţer de securitate a rămas pentru el o dorinţă şi o atracţie pe care probabil, odată în liceu, şi-a dorit-o pentru sine. Poate aşa se explică şi încrederea oarbă şi modul în care îi cultivă pe excluşi ai SRI, foşti securişti, crezînd că astfel deţine informaţie, deci putere (e adevărat că şi foştii ofiţeri caută atenţia tovarăşului poet). Uită că Securitatea a arătat mereu toate anchilozele unei organizaţii birocratice comuniste. Fascinaţia pentru Securitate este o obsesie a spaţiului nostru public (nu mă refer aici la discuţia despre dosarele fostei poliţii politice), ziarişti cu totul onorabili continuă să analizeze evenimentele prin prisma presupusei atotputernicii şi infailibilităţi ale unei poliţii politice, asemănătoare celei descrise în cărţile de spionaj din adolescenţă. Asta în ciuda capacităţilor modeste, departe de spionul lui John Le Carré, afişate de foştii securişti deveniţi cunoscuţi. Şi în ciuda haosului informaţional în care este lăsată puterea politică de către super-inteligenţele din SRI şi SIE, care acţionează încă după metodele de protejare informaţională a Combinatului de electrozi industriali din Titu.

Corneliu Vadim Tudor este expresia cea mai înaltă a acestei obsesii. Crede cu tărie în infaibilitatea celor pe care îi cultiva, care îl cultivau altădată. A auzit ceva de la unul din capii serviciului de spionaj al PRM (ce frumos sună! Aşa zice presa: serviciul secret al PRM, şi este la dispoziţia sa, doar a sa, chiar dacă uneori seamănă mai mult cu o adunare mahmură de vechi dinozauri scoşi din joc), ceva cu nişte arabi, deci teroriști. Omul l-a sunat pe fostul coleg de la Băneasa: ia zi, Costele, cîţi? O sută opt. Palestinieni, da? Totul se leagă. Cum spune în conferinţa de presă: „cine ne garantează nouă că măcar unul dintre cei 108 palestinieni nu se află pe lista suspecţilor?". Deşi mai logic ar fi ca serviciul secret al PRM (continuă să sune frumos) *să demonstreze* că măcar unul dintre cei 108 se află pe respectiva listă. De asta tot ce s-a întîmplat stă sub semnul stupidului: o suită nesfîrşită de acţiuni prosteşti, culminînd cu o emisiune de radio prostească. Toate plecînd de la ideea că Vadim Tudor ştie el ceva pentru că are foşti ofiţeri de securitate pe lîngă el, deci oameni care le ştiu pe toate. Parcă am fi o naţie de spioni rataţi, aşa de mult ne plac poveştile astea.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ofensiva critică

De la vechiul şi obştescul „trebuie să văd ca să cred", la mai noul şi publicitarul „seeing is believing", *a vedea* era considerat piatra de încercare a adevărului, expresia ultimă şi palpabilă a *realităţii*. De cînd cu „revoluţiile în direct", noua deviză a lui Toma necredinciosul se pare însă că trebuie să fie una post-cartesiană, ca să spun aşa, de genul *văd, deci mă îndoiesc*. Nu este vorba aici despre trivialul „a minţi poporul cu televizorul", ci despre faptul mult mai profund – banalizat şi el, de fapt – că *realitatea* a devenit o construcţie imagistico-mediatică, *locul* ei fiind pe sticlă. Sursa realităţii noastre cea de toate zilele este astfel un *Altul*, delegat să pipăie realitatea în locul nostru şi să (ne) urle *este!* Şi ceea ce vede *El* este uneori mai „real" decît ceea ce vedem noi: nu îndrăznesc, de pildă, să mai vorbesc despre morţii de la Revoluţie – deşi pe unii i-am văzut cu ochii mei – deoarece mi s-a replicat de prea multe ori că, ce naiba, doar ştiu că nu a fost nici o revoluţie! Care este atunci *realitatea* acelor zile de decembrie?

Amintesc acest lucru deoarece el este profund legat de o problemă şi mai profundă, devenită de maximă actualitate: spiritul critic şi democraţia.

Orice societate cunoaşte schimbări. Societatea democratică – sau, mai larg, ceea ce numim, fie şi confuz, civilizaţia modernă (europeană) – este însă singura, din cîte ştiu eu, care se gîndeşte pe sine ca schimbare, ca proiect uman raţional şi nu ca împlinire a unei Ordini celeste revelate. De aceea nici nu poate fi, fără a-şi trăda fundamentele, o ordine definitivă, care încetează să-şi mai gîndească critic schimbarea. Punerea permanentă în discuţie a *practicilor* democraţiei este, din acest punct de vedere, principiul însuşi al democraţiei.

Este esenţial, cred, să ne amintim mai ales acum de acest truism, cel puţin din două motive. Primul este acela că instalarea nonşalantă în „sfîrşitul istoriei" a devenit pe scară largă un soi de odihnă duminicală, de sfîrşit de creaţie, a spiritului critic. S-a născut astfel o democraţie-caviar, îmbrăcată în haine de duminică, pentru care, de acum încolo, democraţia nu se discută, se execută. Oricine mai discută – va să zică cîrteşte – este fie stîngist obtuz, ducînd la împlinire o a doua trădare a intelectualilor, fie *stupid people*. Or, dacă Raţiunea critică este transformată într-un *Deus otiosus*, democraţii devin şi ei nişte talibani comozi.

Al doilea motiv este legat direct de tragedia americană, a cărei semnificaţie diabolică, din acest punct de vedere, este aceea de a pune democraţia într-o imensă dificultate de a se apăra în mod democratic. Semi-imposibilitatea de a individualiza (nu identifica) duşmanul şi de a-i numi scopurile *(islamişti* şi *fanatism* sînt doar aproximări operaţionale) şi definirea aliaţilor după formula „cine nu e cu noi, e împotriva noastră", pun între paranteze – din motive operaţionale – unul dintre stîlpii democraţiei, şi anume individul şi drepturile sale inalienabile, care se dizolvă astfel în categorii maniheiste şi generice. Pe de altă parte, cu ajutorul reducerii – tot operaţionale – a accesului presei la informaţii, această dezorientare generală va deveni realitate pentru toţi doar pe un ecran acreditat. Nu putem deci decît să jucăm *blind*, adică să credem necondiţionat ceea ce vedem pe sticlă. Altfel spus, să devenim nişte *fideli* – ceea ce pot să înţeleg „operaţional", dar ceea ce nu mă poate împiedica să mă tem de complicaţiile „post-operatorii".

Miza „intelectuală" a conflictului este astfel realitatea însăşi şi „prinderea" ei inteligibilă în limbaj. În lipsa unei ofensive critice – care nu este, evident, una de „linia întîi", fără a fi însă pentru aceasta mai puţin prioritară – nu vom mai şti prea bine care este realitatea şi cum să-i prindem sensul în cuvinte. Ceea ce...

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Globalizarea tranziţiei

Cea mai categorică şi mai nedorită dovadă că, fără să ne dea vreo importanţă, globalizarea ne poartă în iureşul ei, ne-a venit în dimineaţa de 11 septembrie din South Manhattan. Pulverizarea celor două turnuri şi atacarea Pentagonului nu s-au petrecut destul de departe pentru a ne feri de imprevizibilele reverberaţii ale acestui dezastru. Atîta vreme cît ruinele continuă să fumege, evenimentul este reconstituit din nenumărate detalii a căror aglomerare întunecă deocamdată sensul lui istoric. La descifrarea acestui sens cheamă Henry Kissinger, susţinînd că în situaţia dată obiectivul Statelor Unite nu trebuie să se limiteze la pedepsirea celor ce poartă direct ori indirect vina atacului, ci trebuie să vizeze anihilarea sistemului internaţional al terorismului. Recomandarea deschide o sumedenie de întrebări subiacente, ca de exemplu: cînd s-a format acest sistem internaţional? care a fost principalul său generator? de ce este el dirijat cu precădere împotriva SUA?

În editorialul său din ziua următoare *The New York Times* sublinia „imperativul de a avea în vedere intensitatea urii în stare să împingă lucrurile pînă la acest punct". Convertirea acestei duşmănii în strategie, disponibilitatea suicidară şi competenţa tehnologică au cerut în orice caz un timp mai îndelungat decît cel scurs de la recentele alegeri prezidenţiale. Răspunderea acestei nefaste evoluţii nu poate fi deci atribuită actualului locatar al Biroului Oval, fugărit dintr-un stat în altul, de umbra unei ameninţări fără chip, pe întreg teritoriul suveran al celei mai suverane dintre republici.

Înapoierea lui la Casa Albă din acest stînjenitor periplu a luat forma la rîndul ei puţin fericită a unei ciudate solemnităţi. De faţă erau foşti preşedinţi, reuniţi pentru a confirma continuitatea istorică a politicii mondiale americane. Dintre ei lipseau înaintemergătorii: H. Truman, care ordonase lansarea celor două bombe atomice asupra Japoniei în 1945, Eisenhower, acoperit de glorie în 1944, care mai tîrziu îi trimisese pe tinerii americani să moară în Coreea, Kenedy, implicat în tentativa neizbutită de a invada Cuba, Johnson şi Nixon, animatorii traumatizantului război purtat de America în Vietnam, Reagan, care a dispus bombardarea Libiei şi ocuparea Grenadei – printre cei prezenţi aflîndu-se Carter, ai cărui paraşutişti au fost capturaţi în Iran chiar la aterizare, Bush senior, organizator al războiului din Golf şi Clinton, apărător al valorilor democraţiei prin bombardarea populaţiei civile din fostele republici iugoslave. Iar mai presus de toate acestea stăruie ralierea constantă a SUA cu Israelul, contra arabilor, în conflictul fără sfîrşit din Orientul Mijlociu.

Incertitudinile tranziţiei noastre sînt înzecite de incertitudinile infinit mai grave ale lumii în care ea se desfăşoară.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Ficţiuni şi realităţi

Tragedia din America este nu doar cel mai crunt act terorist din istorie, dar şi cel mai mare eveniment mediatic. CNN a intrat imediat în direct, la fel şi postul de televiziune BBC World. Mai mult, în timp ce transmiteau imaginile cu cele două turnuri WTC arzînd, britanicii îşi anunţau, din cînd în cînd, telespectatorii că ceea ce văd nu e ficţiune. Acest anunţ sec, generat de un impuls deontologic cum numai standardele BBC pot concepe, a fost probabil cea dintîi asociaţie între realitate şi ficţiune care s-a făcut după evenimentele de la New York şi Washington. Ea se adresa unui public obişnuit în exces nu doar cu ştirile catastrofale, dar şi cu filmele de acelaşi gen: Hollywood-ul părea să fi imaginat totul, toată gama de atacuri asupra Americii fusese deja construită pe ecran de scenariştii fabricii de vise, de la răspîndirea unui virus mortal pînă la invazia extratereştrilor şi de la războaie atomice pînă la erupţia unui vulcan în inima unei metropole. Cît despre filmele cu terorişti de toate etniile şi religiile, cu cauze şi ideologii de extremă stîngă sau dreaptă, ele sînt de mult produse de serie, în care binele învinge sistematic răul. Familiarizaţi cu răul de ficţiune, consumatorii de produse mediatice trebuiau, aşadar, avertizaţi că de această dată răul e real.

A urmat un adevărat infern mediatic, cu informaţii şi imagini de pe tot globul, cu declaraţii ale şefilor de state şi comentarii ale analiştilor politici ori ale specialiştilor în terorism. Locul ştirilor cu catastrofe „mici", servite în pilule de cîteva minute de toate telejurnalele lumii, a fost luat de o lungă naraţiune desfăşurată pe mai multe planuri, urmărită cu sufletul la gură de oameni de pe tot globul: CNN, BBC şi celelalte posturi TV au transformat succesiunea de reportaje şi ştiri într-un fel de epopee a Americii, în care solidaritatea în jurul valorilor civilizaţiei trezea în oameni aceleaşi sentimente pe care le trăiau comunităţile arhaice care ascultau, din gura vreunui aed, poeme despre fapte eroice. Duşmanul este însă şi el prezent în acelaşi lanţ informaţional: hotărîţi să lupte împotriva globalizării şi americanizării, teroriştii îi folosesc din plin mijloacele. Fără globalizarea ştirilor, fără echipele de reporteri care cutreieră lumea, fundamentalismele de tot felul care generează terorismul ar fi rămas „probleme locale". Crezînd că rolul lui pe pămînt e să-şi apere comunitatea de invazia tehnologiei occidentale, văzută ca unealtă corupătoare de tradiţii şi de viaţă spirituală, ben Laden îşi coordonează acţiunile comunicînd prin satelit şi utilizează din plin reţeaua de bănci occidentale, cu tranzacţiile lor electronice cu tot, în timp ce imaginile din Afganistanul-gazdă arată o lume primitivă, redusă la nevoile primare ale supravieţuirii.

Şocul produs de imaginile atacului a creat, în massmedia, necesitatea explicării şi identificării unui „sens". În comentariile analiştilor şi în reacţiile publicului au apărut tot felul de idei, de bun-simţ sau absurde, ceea ce a constituit un al doilea plan al „infernului mediatic", cel al interpretărilor. Pînă la urmă, dincolo de toate ipotezele şi părerile specialiştilor în politică, în servicii secrete şi în terorism, sînt foarte interesante şi cît se poate de emoţionante pentru simplitatea lor umană miile de mesaje ale cititorilor sau telespectatorilor pe care toate instituţiile media le-au publicat în ultimele zile. Uneori, ele sînt mult mai inteligente şi mai lucide decît întrebarea care s-a repetat excesiv la talk-showurile prezentate în seara de 11 septembrie de televiziunile româneşti: „a început al treilea război mondial?", întrebau moderatorii noştri, prea obişnuiţi să folosească vorbe mari şi concetăţeni cu panica stîrnită de prevestitorii de cutremure. (În paranteză fie zis, nici despre primele două nu s-a putut spune de la început că sînt „războaie mondiale", ci doar mai tîrziu...). Reacţiile publicului faţă de un asemenea eveniment spun ceva despre valorile, ierarhiile, obişnuinţele şi mentalităţile oamenilor şi restituie, în această lume mediatică suprasaturată de comentarii şi competenţe, locul bunuluisimţ. În acelaşi timp însă, ele scot la iveală frustrări, clişee de gîndire şi prejudecăţi de care altminteri uităm cu totul atunci cînd ne omorîm timpul cu filme americane de serie, fie ele cu terorişti sau catastrofe. Aşa, de pildă, multe dintre mesajele de la telespectatori afişate pe ecran în timpul emisiunii „Marius Tucă Show" de luni, 24 septembrie, erau variaţiuni pe cîteva teme: „de ce să-i sprijinim pe americani dacă ei ne persecută şi nu ne primesc în NATO" sau „de ce să fim noi slugi la bogaţi" sau „de ce să intrăm noi în războiul altora şi să nu ne vedem de ţărişoara noastră". Sînt în această completă inadecvare cîteva mici semne ale unui discurs izolaţionist şi antioccidental care încă bîntuie prin presa şi prin opinia publică de tranziţie. Dar despre spiritul românesc în cumpătul globalizării, săptămîna viitoare.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Biografii neromanţate

Despre deţinuţi aflăm din presa românească, de regulă, cum şi-au bătut cuie în ţeastă sau cum s-au mutilat cu o lamă meşterită dintr-un blacheu. Universul penitenciar este, o ştim, sordid, crud, dur, promiscuu (numai la Amsterdam se pare că e idilic, aşa cum am văzut, duminică seara la TVR2, în savurosul, încîntătorul film al rusoaicei Alla Surikova, *Vreau la închisoare).* În cele ce urmează, voi prezenta două destine ce distonează cu reprezentările noastre stereotipe. Sînt cazuri „adevărate", care ne fac însă să ne gîndim mai curînd la Hugo, Dumas ori Dostoievski.

Iată, mai întîi, povestea lui Philippe Maurice. Născut în 1956, e închis, la 20 de ani, pentru trafic de bani falşi. Doi ani mai tîrziu, evadează, e implicat, împreună cu un prieten, în uciderea unui paznic, iar după cîteva zile e arestat după ce, în cursul unui schimb de focuri, un poliţist este ucis iar altul rănit. E condamnat la moarte; graţiat în 1981 (graţiere ce precede cu puţin abolirea, în Franţa, a pedepsei cu moartea), i se comută pedeapsa în închisoare pe viaţă. Continuă studiile liceale, în cadrul programului de reinserţie socială al administraţiei penitenciare. Obţine, în 1983, echivalarea bacalaureatului, iar de aici începe marea aventură. Se decide să urmeze, prin corespondenţă, facultatea de istorie. Doi profesori de la universitatea din Tours, impresionaţi de disponibilitatea intelectuală şi de tenacitatea tînărului, îl încurajează. Obţine licenţa, apoi diploma de studii aprofundate. Alege drept domeniu de cercetare Evul Mediu, învaţă latina, occitana, începe o lucrare despre relaţiile familiale într-o regiune din Franţa în secolul al XV-lea. Universitatea din Tours se oferă să-i furnizeze deţinutului un ordinator şi un aparat de citit microfilme; după cîteva ezitări, administraţia penitenciară îşi dă acordul. E ajutat de arhivele departamentale, care îi trimit documente şi informaţii. Descifrează sute de registre, citeşte patruzeci de mii de pagini redactate în latineşte, ziariştii se interesează de el, i se iau primele interviuri. Îşi susţine teza de doctorat la Tours, sub escortă, în decembrie 1995: e prima oară în viaţă cînd intră într-o universitate... Susţinerea primeşte un calificativ foarte bun, împreună cu felicitările juriului. Teza e publicată, la Sorbona, în 1998.

Între timp, însă, demersurile pentru a obţine o eliberare anticipată eşuează. I se respinge de două ori cererea de punere în libertate condiţionată. În cele din urmă, i se dă drumul, în martie 2000. Stătuse în puşcărie mai bine de două decenii...

I-au apărut şi alte studii de specialitate, iar anul acesta a tipărit o carte autobiografică, intitulată *De la ură la viaţă* (Flammarion).

Statutul său e încă incert, ar vrea să lucreze într-o universitate sau într-un institut de cercetare, multe uşi îi rămîn, din cauza „dosarului", închise. Are, totuşi, 45 de ani şi trebuie să ia viaţa de la început...

A doua poveste, nu mai puţin dramatică, are în plus unele elemente romanţioase şi poate părea, pînă la un punct, o melodramă. Yves Goulais e actor într-o trupă de teatru cînd, în 1981, vine pentru prima oară în Polonia, într-un turneu cu o piesă de Ionesco. Face o pasiune pentru Cracovia, în 1987 e din nou acolo, pentru un stagiu la şcoala naţională de teatru. Se îndrăgosteşte de o studentă, Zuzanna Lesniak, cu care se căsătoreşte. În 1991, întorcîndu-se pe neaşteptate dintr-o călătorie, găseşte uşa apartamentului închisă pe dinăuntru. Insistă şi, temîndu-se ca nu cumva soţia lui să fi păţit ceva, sparge uşa. Înăuntru, o găseşte pe Zuzanna cu prietenul lor Andrzej, şi el actor. Pleacă, după ce o anunţă pe soţie că va cere divorţul, se duce în Franţa, cumpără un pistol, se întoarce la Cracovia, îi aşteaptă pe Zuzanna şi Andrzej în parking-ul din faţa teatrului unde cei doi jucau într-o comedie muzicală. Trage asupra amantului, îl ucide, femeia se interpune, un glonte o atinge mortal şi pe ea, Yves Goulais se predă imediat poliţiei.

E condamnat la 15 ani de detenţie, pe care îi ispăşeşte la închisoarea cu regim sever de la Montelupich, lîngă Cracovia. A refuzat – deşi avea dreptul – să ceară transferul la altă închisoare, după cum a refuzat să adreseze o cerere de graţiere preşedintelui Kwasniewski. Se află, totuşi, astăzi într-un penitenciar unde beneficiază de un regim mai suplu, deoarece a realizat, la sugestia administraţiei, un film despre viaţa deţinuţilor. Filmul a obţinut un premiu la festival de scurt-metraje de la Gdynia. A urmat încă un film, şi el premiat; i s-a propus apoi de către canalul „Arte" să turneze o adaptare liberă după *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski. Poate acum filma şi în exterior, patru ore pe zi. Evită străzile aglomerate, cafenelele, e încă profund marcat de teribila tragedie pe care a provocat-o. S-a decis ca, atunci cînd va fi liber, să rămînă în Polonia, care a devenit *ţara lui.*

Renunţ la o frază de încheiere, pentru că aş fi obligat să folosesc cine ştie ce clişeu.

▲

William TOTOK

scrisoare din Berlin

Dileme politice

– după atacul terorist de la 11 septembrie din SUA –

Atacul terorist de la 11 septembrie din New York şi Washington continuă să preocupe, în egală măsură, pe cetăţenii de rînd şi pe politicieni. Dacă mai toată lumea a salutat reacţiile cumpătate ale Statelor Unite ale Americii faţă de atentatul sinucigaş, politicienii sînt în căutarea unor soluţii eficiente de contracarare a unor acţiuni similare.

Propunerile avansate în acest sens sînt multiple. Totuşi cercurile care s-au pronunţat pentru măsuri militare necugetate şi radicale de contracarare nu şi-au impus punctul lor de vedere. Nici în Europa şi nici în America. Din numeroasele sondaje efectuate în ultimele zile rezultă că şi cetăţenii înclină spre cumpătare, deşi un segment covîrşitor al populaţiei din lumea occidentală s-a pronunţat pentru o acţiune de pedepsire şi anihilare a centrelor terorismului internaţional. În acest context se înscriu şi ultimele sondaje din Germania, din care – potrivit ziarului *Süddeutsche Zeitung,* din 15.9.01 – rezultă că 57 la sută din populaţie este în favoarea unei acţiuni militare a Statelor Unite, dar în acelaşi timp un număr similar este împotriva participării RFG-ului la o acţiune militară comună. Potrivit unui alt sondaj, efectuat de postul particular de televiziune N 24 (la 16.9.), 69 la sută din cei chestionaţi s-au pronunţat pentru o participare militară a Germaniei la o acţiune de pedepsire îndreptată împotriva terorismului internaţional. Pornind de la diferitele sondaje destul de contradictorii efectuate în mai multe ţări occidentale, lingvistul american Noam Chomsky a formulat anumite rezerve susţinînd că: „Opinia publică este dominată de şocul provocat de atacul terorist, de mînie şi de teamă; totuşi ea nu reacţionează într-un mod atît de uniformizat şi de isteric, precum s-ar putea deduce din unele relatări." Tot Chomsky afirma în interviul acordat ziarului berlinez *Die Tageszeitung* , din 20.09, citat mai sus, că un atac necumpătat ar duce la „consolidarea forţelor represive atît în Vest cît şi-n lumea islamică". Scopul nemărturisit al acţiunilor terorist-fundamentaliste este tocmai mobilizarea forţelor anti-occidentale într-o coaliţie împotriva Vestului. La o primă lectură a propunerilor de contracarare a terorismului, avansate de ministrul federal de Interne Otto Schily în faţa omologilor săi din Uniunea Europeană, s-ar putea ajunge la concluzia că demnitarul german este pe cale să îngrădească libertăţile civice cu scopul de a consolida siguranţa cetăţenilor. Teama oamenilor de atacuri teroriste conferă propunerilor lui Schily un grad de credibilitate mai mare, deşi ele reduc, fără îndoială, anumite libertăţi civice garantate de către sistemul democratic pe care se bazează statul de drept. Acceptarea acestor propuneri de către majoritatea populaţiei occidentale poate fi explicată din punct de vedere psihosocial. Aşa de pildă, 96 la sută dintre germani sînt de acord cu înăsprirea controalelor pe aeroporturi; 80 la sută se pronunţă pentru reintroducerea controalelor la frontierele statelor Schengen, 67 la sută sînt pentru o supraveghere-video a spaţiului public, iar 44 la sută sînt de acord cu interceptarea convorbirilor telefonice (cf. *Der Spiegel,* nr. 39/24.9.01). Întregul pachet de măsuri antiteroriste – care urmează să intre în vigoare în Uniunea Europeană – ar putea fi perceput, pe de altă parte, ca o subminare a transparenţei democratice şi a protecţiei sferei private. Fluxul nestingherit al datelor strict private spre oficiile serviciilor secrete, spre poliţie sau procuratură corespunde scenariilor imaginate de autorii unor utopii negative. Acel tragic 11 septembrie 2001 a schimbat lumea. Potrivit politologului britanic Timothy Garton Ash, de-abia acum a început secolul XXI (cf. *Süddeutsche Zeitung,* 14.9.01). În spatele propoziţiei „Nimic nu va mai fi aşa cum a fost" se ascund nu numai noile opţiuni pentru strategii antiteroriste, ci şi teama „lumii civilizate" faţă de forma modificată a confruntărilor violente. Rezultatele sondajelor citate sînt simptomatice pentru începutul unor schimbări de atitudine faţă de percepţia dialecticii civism-etatism. Nesiguranţa generată de teama faţă de infracţionalitate şi violenţă a influenţat şi electoratul chemat duminică (24 sept.) să aleagă în landul federal Hamburg un nou parlament local. Numai astfel se poate explica faptul că un populist de dreapta – Ronald Schill cu al său Partid al Ofensivei Statului de Drept – a reuşit să obţină 19 la sută din voturi. Să sperăm, totuşi, că alegerile din Hamburg nu au fost un test sumbru pentru Germania sau pentru Uniunea Europeană, unde forţele radicale, oştile societăţii deschise, de-abia aşteaptă reintrarea pe scena politică, folosind în acest scop uşa democraţiei. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Încă un neam victorios

Se spune că de la Alexandru cel Mare, nimeni n-a mai reuşit să-i înfrîngă pe afgani. Poate doar afganii înşişi – care astăzi, după mai mult de două milenii de libertate, se pot lăuda doar cu producţia de inamici pe cap de locuitor – restul industriilor fiind, se ştie, rezervate Satanei.

Sigur, afganii nu sînt singuri în sfidarea lor aruncată oricărei ocupaţii (în sensul de meserie) care are un sens. O arată miile de demonstranţi care se amuză arzînd steagul Americii în faţa camerelor de luat vederi – inventate şi ele în aceeaşi ţară. Aceşti *revoltaţi în timpul programului* sînt ca fumătorii: nu se mai pot lăsa de victorie împotriva unui inamic (nu neapărat american) a cărui jugulară pare mai uşor de tăiat decît blestemul lenei şi al sărăciei. Islamice sau nu, aceste neamuri de *neînfrînţi* merg la şcoală doar pe cîmpul de luptă, acolo unde nu se învaţă încă arta de a construi o casă în care, iarna, copiii să nu-ţi sufere de frig.

Nemţii, care au pierdut vreo două războaie numai în ultima sută de ani, ar putea să le dea o lecţie: e bună şi o înfrîngere din cînd în cînd. Te mai relaxezi, mai citeşti o carte, mai meştereşti un motor... Cu condiţia să te închini unui Dumnezeu mai pragmatic – ar spune domnul acela cu ciocnirea civilizaţiilor.

Sau poate că nu. În fond, nici o civilizaţie n-a reuşit să elimine războiul sau crima. Numai că Vestul a reuşit să deschidă şi un al doilea front. Gradual, începînd cu sfîrşitul Evului Mediu, civilizaţia europeană a decis că forţele naturii nu sînt date de la Cel de Sus, ci sînt un concurent împotriva căruia merită să organizezi propriul jihad. Lupta cu natura (care include înţelegerea ei) a dat naştere civilizaţiei vestice, cu valorile, tehnologia şi poluarea ei culturală, întinsă astăzi peste lumea întreagă. Dincolo de plîngerile justificate, trebuie spus că bătălia aceasta cu un inamic din afara umanităţii l-a trecut oarecum în planul doi pe duşmanul tradiţional: semenul nostru. O performanţă pe care (incapabile să o copieze măcar) o urăsc societăţile aflate încă în deplină armonie cu rîul, ramul şi munţii Himalaya.

De altfel e uşor de văzut că inamicii înverşunaţi ai Americii îi condamnă în primul rînd reuşita economică, care e astăzi adevărata religie a Occidentului. Teroriştii n-au atacat biserici şi nici sinagogi, ci blocurile acelea înalte în care *loserii fără frontiere* suspectează că se decide soarta lumii.

În alt registru, se spune că americanii au cules ce-au semănat: ben Laden este, în mare măsură, o creaţie a şcolii de arte şi meserii a CIA. În aceeaşi măsură însă, anti-americanismul pe care l-a îmbrăţişat în anii '90 este un reziduu al propagandei dusă de KGB în ţările arabe – nici astăzi pe de-a-ntregul oprită.

Lupta subversivă cu noul inamic e, pe de altă parte, mult mai grea decît cea cu mafia drogurilor. "În anii '80", mărturisesc şefii CIA, „era suficient să-i dai suspectului un milion de dolari şi-o casă în California, şi era gata să devină agentul nostru". Astăzi, noii militanţi islamici nu mai pot fi convinşi aşa de uşor: ei vin pregătiţi pentru misiuni sinucigaşe şi sînt de mult condiţionaţi să creadă că trădarea îi va trimite în iad, în vreme ce uciderea americanilor le garantează o veşnică veselă de-a dreapta Profetului.

Cum inexistenţa Celui de Sus încă nu poate fi probată, singura soluţie e să-i ţii pe aceşti oameni departe de America. Astfel că războiul stelelor anunţat de Bush acum cîteva luni va coborî pe pămînt, sub forma scutului *low-tech* de hîrtii, acte de identitate şi vize. E şi asta o victorie a fundamentaliştilor, la fel de importantă precum cea împotriva burselor, care a luat din averea ţării cu mult mai mult decît pierderea World Trade Center.

Dincolo de toate, faptul că un afgan aflat la Londra poate purta turban, în vreme ce, la Kabul, o femeie de orice naţie n-are voie să-şi poarte propria figură e, pentru unii dintre fanii lui ben Laden, un semn de slăbiciune al societăţii occidentale. Să ne aducem aminte că şi Hitler avea aceeaşi impresie în 1939. ▲

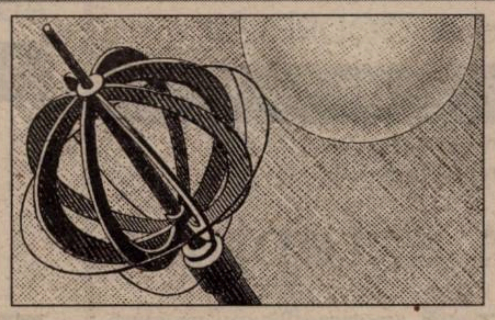

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Puntea

Cei mai grăbiţi să găsească la originea catastrofei din 11 septembrie politica de alianţe a Statelor Unite din trecut sînt tocmai acei conducători care îi includ în războiul general împotriva terorismului pe adversarii lor politici, din interior sau exterior.

Puterea talibanilor este produsul CIA: agenţia i-a încurajat, finanţat şi înarmat în timpul ocupaţiei Afganistanului de către trupele sovietice. Au fost un instrument al Binelui în lupta împotriva Imperiului Răului. Este adevărat, atunci s-au organizat şi au devenit puternici, dar această expresie radicală a Islamului politic nu este o invenţie a Occidentului, ea a apărut înainte de conflictul de la Kabul şi s-a răspîndit independent de el. Presa din Asia informează despre reţelele lui ben Laden din Indonezia, implicate în conflictele interetnice din insulele Moluce, despre participarea lor la luptele musulmanilor din Filipine, ba chiar şi la o mişcare separatistă islamistă din China. Se ştie că liderii acestor formaţiuni, unii dintre ei celebri prin asumarea unor atentate sau a unor răpiri, au fost "şcoliţi" în taberele talibanilor din Afganistan. Se presupune că ţelul lor este întemeierea unei confederaţii musulmane care să regrupeze Indonezia, Malaezia şi sudul Filipinelor. Dacă este aşa, atunci turbulenţele frecvente din regiune nu sînt simple conflicte locale: pe harta lumii, organizaţii musulmane active figurează în nordul Africii, în Caucaz şi în fostele republici sovietice din Asia centrală. Pe 23 februarie 1998, la Kost, cinci conducători islamişti, doi ai unor formaţiuni egiptene, doi din Pakistan şi unul din Bangladesh, au semnat un manifest prin care au anunţat lumii naşterea „Frontului islamic internaţional pentru Jihad (războiul sfînt) împotriva evreilor şi a cruciaţilor". Întîlnirea a emis o *fatwa* (condamnare la moarte): „uciderea americanilor şi a aliaţilor lor – civili sau militari – este o datorie pentru orice musulman, în orice ţară, unde acest lucru este posibil". La acest proiect au aderat şi alte reţele, astfel încît Al Qaida, organizaţia lui Ben Laden, posedă acum filiere, militanţi, arme, conturi bancare în toate continentele locuite.

Cînd conducătorul Pakistanului, generalul Pervez Moucharraf, a anunţat că se va alătura coaliţiei antiteroriste iniţiate de Washington, a luat o decizie cu importante consecinţe pentru politica sa internă şi externă. Dictator militar, generalul este contestat de slaba opoziţie cu acreditări democratice, dar şi de puternicele formaţiuni ale integriştilor musulmani, care îi cer mai multă fermitate în aplicarea cerinţelor stricte ale Legii islamice; el speră ca, alături de americani, să-şi consolideze puterea şi să obţină sprijin internaţional pentru pretenţiile sale asupra regiunii Kaşmir, deocamdată indiană. Generalul nu este un aliat natural al democraţiilor, tot aşa cum sprijinul căutat de Bush pe lîngă Rusia şi China are drept impuls nevoia de a face faţă unei urgenţe şi nu comuniunea de principii.

Politicienii şi comentatorii formulează dubii şi cu privire la temeiul sprijinului acordat Americii de Arabia Saudită, Sudan sau Iran. Sinceritatea nu este un sentiment familiar politicienilor, dar conducătorii acestor ţări se apără cu adevărat, pentru că nu doar Occidentul este ţinta acestor „Khmeri verzi" (cum îi denumeşte un comentator iranian), ci şi puterea din societăţile musulmane, libertăţile individuale, drepturile femeilor, pluralismul gîndirii, deschiderea către lume, viaţa din societăţile democratice.

Alţi comentatori şi politicieni îşi însoţesc condoleanţele cu avertismente referitoare la „cauzele reale" (citeşte legitime) ale terorismului mondial: efectele globalizării, sărăcia, implicarea părtinitoare a Americii în conflictul din Orientul Mijlociu.

Încă nu e clar cine pierde de pe urma efectelor globalizării, oricum, reţelele de terorişti, mai puţin preocupate de teorie, au profitat din plin de facilităţile în circulaţia capitalurilor şi persoanelor, puse la dispoziţie de democraţiile pe care vor să le distrugă. În ceea ce priveşte sărăcia, modelul afgan a produs deocamdată milioane de refugiaţi – în Asia şi Europa – întreţinuţi cu casă şi masă din banii degeneraţilor preocupaţi de viaţa îndestulată şi nu de moartea de martir.

Dincolo de retorică, oficialii americani ştiu că, spre deosebire de rău, în politică, binele nu se găseşte în stare pură şi se întîmplă ca puntea să nu reziste la alianţa cu dracul. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

În aşteptare

Nouă, americanilor, nu ne place aşteptarea. În ţara satisfacţiei imediate, aşteptarea este de nesuportat. Aşa că, de obicei, nu aşteptăm. Dăm telefoane şi ne fixăm întîlniri aşa de iute că nici nu apucă să iasă o nouă tranşă de cartofi prăjiţi la McDonald's. Nu ne plac cozile, iar dacă chiar trebuie să stăm la rînd, ca atunci cînd apare pe piaţă un nou volum din Harry Potter, ne aducem corturile, televizoarele portabile şi jocurile electronice, ca să ne mai omorîm timpul. Lenea e lucrul dracului, aşa că am izgonit leneveala şi nu dăm prea multe parale nici pe indolenţă şi delăsare. Punem bunăstarea noastră pe seama vitezei şi eficienţei, chiar dacă uneori o facem în detrimentul prudenţei şi chibzuinţei. Acum ne vine încă şi mai greu să aşteptăm să se întîmple ceva. Ne vine tare greu să stăm la locurile noastre în vreme ce înaltele sfaturi ale ţării iau decizii care ne vor afecta viaţa pentru ani de zile. Ar fi bine dacă am putea reveni la normal, dar toate activităţile noastre de dinainte par foarte diferite acum. Unele chiar de-a dreptul neînsemnate. Ne uităm pe lista de sarcini de dinainte de 11 septembrie şi ridicăm din umeri. De ce oare om fi crezut că sînt urgente? Ca să ne mai treacă timpul, împroşcăm cu e-mailuri încoace şi încolo, întrebîndu-ne prietenii dacă sînt bine, indiferent dacă trăiesc la New York sau Washington sau nu. Cei mai mulţi sînt bine, cel puţin fizic. Sufleteşte, nimeni nu e bine. Se simt ca şi tine, neputincioşi, aşteptînd ştirile, lipiţi, ca obsedaţii, de radio şi televizor. N-o să pot niciodată să-mi exprim întreaga admiraţie pentru ziariştii care ne ţin la curent, minut de minut, douăş'patru din douăş'patru. Sînt eroici, inteligenţi, muncesc din greu şi, în acelaşi timp, nu se tem să se arate vulnerabili şi umani. Dar pentru ei e mai uşor – ei nu stau în aşteptare. Şi Internetul zumzăie, dar e mai mult o larmă de băgători de seamă, fără prea multă substanţă, opinii şi teorii de toate felurile. Infatuate scrisori în lanţ sînt transmise şi retransmise *ad nauseam*. Oameni cu prea puţină autoritate morală, sau de alt fel, reped argumente mucezite, fie de stînga, fie de dreapta, împotriva guvernului. Teorii găunoase şi clişee obosite scuipate spre lume. Nărozi absoluţi, de la stînga şi de la dreapta, învinovăţesc America pentru năpasta ce s-a abătut asupra noastră. Cum se pot ei uita în ochii celor care i-au pierdut pe cei dragi şi să continue cu limbuţia lor ideologică? În acest timp, adevăraţii eroi, pompierii şi poliţiştii din New York şi Washington, jurnaliştii de la ştiri, ne ajută să rămînem cu mintea întreagă. Şi totuşi, stăm în aşteptare – şi asta nu ne place. Din inerţie, unii dintre noi îşi văd mai departe de proiectele lor pre-teroare, dar fără tragere de inimă. Ceea ce se va întîmpla în următoarele săptămîni va decide ce vom avea de făcut. Vom adapta vechile proiecte sau vom face altele noi, de la capăt. Oricum ar fi, arareori am aşteptat cu atîta nerăbdare ca viaţa noastră naţională să indice direcţia vieţii noastre individuale.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Prefectul de Ilfov şi Maria Tereza

Pe 6 iunie 1768, împărăteasa Maria Tereza interzicea aducerea de cărţi religioase *schismatice* din Ţara Românească şi Moldova către Transilvania, pentru a nu fi pusă în pericol *unirea cu Roma* a unei părţi dintre românii ardeleni (merituoşii greco-catolici), unire atunci încă relativ fragilă. Ştim azi că interdicţia împărătesei n-a avut rezultate spectaculoase. Contrabanda cu cărţi a continuat binişor. Iar pe-atunci, globalizarea – aşa cum o văd ireductibilii săi inamici de azi – nici măcar nu începuse.

S-a cam întors roata. Săptămîna trecută, premierul Adrian Năstase – ajuns în aceeaşi Transilvanie – a blamat încăpăţînarea unor dascăli ardeleni maghiari de a preda după manuale tipărite la Budapesta. E clar că avea dreptate, problema nefiind tocmai nouă – ca şi încăpăţînarea cu pricina. Dar nu e clar de ce tocmai premierul trebuia să se implice în afacere, şi nu ministrul Învăţămîntului. Desigur, ştim că d-na ministru Andronescu este prinsă de cîteva luni în luptă teribilă, la Bucureşti, cu manualele opţionale publicate în română; dar poate n-ar strica să-şi menajeze forţele în abordarea acestor cauze perdante şi să-şi îndrepte eforturile acolo unde este într-adevăr nevoie de ele.

Şi totuşi, nu aceasta este povestea noastră, chiar dacă vom rămîne alături de interesanta Maria Tereza. Conştientă şi nu prea că românii se trag din vulgul imperial roman de altădată – acel vulg despre care Juvenal spunea în *Satire* că se-nnebunea după *pîine şi circ* –, Maria Tereza ar fi spus odată – şi ea – că iobagii, dacă nu au pîine (şi se plîngeau că nu au) să facă bine şi să mănînce cozonac. A spus-o, nu a spus-o – legenda zice că da, istoricii spun că nu, dar legendele sînt prin definiţie mai puternice decît oamenii de sub ele.

Şi-acum, să mai zică unii că poveştile nu se suprapun, chiar şi în ciuda celui ce le spune! Ei bine, în judeţul Ilfov există, nici prea mare şi nici prea mică, o comună pe nume 1 Decembrie. Numele ei nu trimite la ziua de pomină în care, prin 1990, puterea şi opoziţia s-au huiduit reciproc, ci chiar la ziua în care Transilvania fostă imperială s-a unit cu România fostă regală. Pe sub pămîntul mănos al acestei nefericite comune trece o conductă Petrotrans (?), purtînd la vale derivate petrochimice. Mai nou, derivatele respective au infestat fîntînile. Bagi ciutura şi o scoţi plină cu o licoare pe care dacă o pui la fiert mai că seamănă cu kerosenul din WTC.

Începînd de la mijlocul lui august, cele 200 de familii din comună nu mai au apă de băut. Un cinic ar spune că numai Gabi Szabo poate găsi motive de bucurie în această nenorocire, pentru că cei din 1 Decembrie o sorb efectiv din priviri pe atletă – dacă înţelegeţi ce vreau să zic. Cum *întîidecembriştii* nu au apă (şi ei se plîng că nu au), sînt obligaţi să bea apă *de-aia, cu clăbuci*. Nici Franţa, nici Elveţia şi nici Germania nu au văzut minunea: un sat întreg (oameni şi muşcate din ferestre) care bea zilnic numai apă minerală!

Prefectul de Ilfov a trecut pe acolo, după cum a trecut şi şeful de la compania cu conducta. Au trecut, au deplîns şi au învins. Prefectul a promis ceva sprijin, dar între timp s-a certat cu primarul din 1 Decembrie, pe motiv că acesta din urmă nu l-a ţinut la curent cu evoluţia lucrurilor (care, cum spuneam, din august nu au evoluat deloc). La rîndu-i, şeful petrochimic a promis că va închiria de la armată o cisternă şi că o va trimite zilnic în comună cu apă proaspătă. Într-o lună şi jumătate nu a reuşit dificila operaţiune a închirierii, iar dacă va mai întîrzia puţin n-ar fi exclus să trimită ţăranilor chiar o cisternă tricoloră cu Coca-Cola, refuzată de soldaţii NATO din coasta deşertului afgan.

Ce să-ţi spun! Lumea arde şi nişte ţărani din Ilfov se piaptănă nespălaţi! – ar putea cineva mustra pe povestitor. În fond, aceşti ţărani, dacă tot sînt urmaşi ai romanilor şi au circul asigurat în porţii duble, s-ar putea nici să nu mai aibă nevoie de pîine şi de apă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Învăţămîntul între agonia specializării şi extazul salarial (I)

În preajma unor posibile greve în mediile didactice ar trebui să analizăm de ce se ajunge inevitabil la acestea, indiferent de regim şi asta fără oprire de la revoluţie încoace. Dincolo de sloganurile demagogice hilare deja de felul „învăţămîntul – prioritate naţională" sîntem de acord că există problema constrîngerilor bugetare şi că sectorul educaţiei este cel mai mare care trebuie susţinut de la buget. Cu toate acestea nu este corect ca învăţămîntul să susţină în cea mai mare măsură povara acestor constrîngeri, în timp ce alte sectoare, mai dinamice şi mai eficiente în privinţa şantajului sindical, cum ar fi regiile de utilitate publică dar şi altele asemenea, să beneficieze de salarii scandalos de ridicate faţă de cele din învăţămînt. Pe bună dreptate guvernul afirmă că sărăcia bugetului nu poate susţine ajustări salariale corespunzătoare. Pe de altă parte este de analizat cum anume s-ar putea asigura măririle salariale din chiar aceste resurse, adică, mai limpede, cum anume ar putea fi acestea gospodărite economicos în aşa fel încît să asigure creşteri salariale în corelare cu asigurarea unei calităţi a sistemului educaţional. Unica soluţie raţională îmi pare a fi tocmai legarea severă a calităţii învăţămîntului cu salariile în măsură să oglindească performanţa. Este, spre exemplu, binevenită ideea ministerului de a desfiinţa şcolile din mediul rural fără populaţie şcolară – cu trei elevi şi patru dascăli – prin înfiinţarea sistemului de transport şcolar care să asigure concentrarea şcolilor pe criterii de performanţă şi de economisire a resurselor. Din păcate învăţămîntul românesc este încă al profesorilor şi abia în al doilea rînd al elevilor şi studenţilor, aşa se explică supraîncărcarea didactică a bieţilor „subiecţi ai educaţiei", cum pompos li se spune, în timp ce le este amanetat timpul liber şi opţiunile din necesităţi de asigurare a supraîncărcării „curriculare". De altfel, fenomenul este asemănător fabricilor de stat care, şi ele, produc cu personal supradimensionat şi cu a lor curriculă nevîndută, pe stoc. Pentru ce, bunăoară, la şcolile cu profil umanist elevii din liceu sînt obligaţi să înveţe materii care nu respectă opţiunea acestora, în loc de istoria filozofiei, literatură comparată sau istoria artei, aceştia sînt obligaţi să studieze, de cele mai multe ori superficial, chimie, fizică sau alte materii fără legătură cu profilul ales. Acelaşi reproş este valabil şi în cazul profilului real. Explicaţia este una singură: învăţămîntul nu este încă al beneficiarilor lui, adică prioritare sînt acoperirea normelor didactice indiferent de cerinţele instruirii. Or, o analiză a descărcării normei didactice a elevului şi studentului, dublată de mărirea plajei opţionale, este în măsură să asigure flexibilitate sistemului educaţional şi să-l redea, într-o măsură mai mare, elevilor şi studenţilor. Piedica importantă, aici ca şi în cazul manualelor alternative, nu vine de la lumea şcolară, ci de la cea profesorală. Din păcate aceasta de pe urmă este prea puţin pregătită pentru reforme substanţiale care pretind ca şi educatorii să se educe, să se pregătească, şi asta fără formalismele care transformă cel mai adesea pregătirea profesională în ceva care seamănă mult cu plicticoasele şedinţe de învăţămînt politico-ideologic din vechiul regim. Nu există o legătură continuă şi de parteneriat ştiinţific între inspectorate şi universităţi, profesorii din mediul preuniversitar se întîlnesc cu foştii lor profesori universitari doar pentru obţinerea unor grade didactice prin sistemul stresant şi neatrăgător al unor examene cu programe care sînt reproduse mecanic. Nu există calendare de aşa-zisă perfecţionare coerente şi de lungă durată care să planifice întîlniri prin seminarii, colocvii, lansări de carte academică între universităţi şi şcoală. Acest lucru se întîmplă din cauză că inspectoratele se comportă ca şi cum universităţile ar fi ceva situat în afara sistemului „lor" de învăţămînt. Mai mult: perfecţionările dacă se realizează, chiar în centrele universitare, sînt organizate de profesori „cu experienţă", cu gradul unu didactic. Se pot gîndi aici persistenţa unor adversităţi mascate însă rezistente între mediul universitar şi cel preuniversitar, pentru care, de multe ori, de vină sînt chiar inspectorii şi metodiştii care socot că "ştiu mai mult şi mai bine" decît cei din universitate pentru că, spune vechea vorbă preuniversitară: teoria ca teoria, dar pe noi, nu-i aşa, practica ne omoară. Această zicală proletcultistă nu mai ţine: stăm rău la teorie şi de aceea nici cu practica nu ieşim la liman. Urmarea este că învăţămîntul alunecă mai ales spre dezbateri sterile despre cutare şi cutare discuţii metodice în timp ce pregătirea de specialitate alunecă încet şi ireversibil spre orizontul oferit de manual şi de necesităţile clasei, ca să fiu mai explicit, lectura la literatura română se chirceşte la nivelul Domnului Trandafir şi, la nivel de liceu, la (admirabilul, altfel) roman „Ion". De aceea manualele şi noutăţile sînt întîmpinate cu strîmbături şi cu alibiuri de felul: de ce să încercăm experimente în programă pentru că elevii (studenţii) şi aşa nu învaţă, ca şi cînd noi, educatorii lor, am studia pe rupte şi am fi asemenea unor profeţi într-o lume surdă.

Iată aşadar o sursă posibilă bugetară: concentrarea şcolilor în beneficiul creşterii lor valorice, descărcarea normei didactice în favoarea pregătirii proprii a educatorilor în forme atractive şi, mai ales, plătite. De ani de zile învăţămîntul este supus unor monotone şi invariabile sisteme de perfecţionare prin aşa-numitele lecţii deschise care sînt un fel de forme fără fond, cu lecţii regizate, cu stres pentru elevi şi profesori şi cu beneficii minime deoarece, pînă la urmă, nu pregătirea metodică şi pedagogică este înainte de toate carenţa învăţămîntului nostru, ci subţierea nivelului pregătirii de specialitate, şi asta odată cu trecerea anilor şi, culmea, cu avansarea în grad didactic.

▲

Texte şi opinii de: Matei FLORIAN ● Sorin IONIŢĂ (analist de politici publice) ● Cătălin MANOLE ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Constantin RUDNIŢCHI (jurnalist, „Capital") ● Dan SULTĂNESCU (analist politic) ● Ciprian ŞTEFAN (funcţionar)

Argument

Miloş mi-a prezentat o carte de vizită destul de ciudată. Are imprimat un pumn strîns şi alături scrie oarecum neliniştitor: „Rezistance!". Miloş este un lider al Otpor şi a fost de 5 ori arestat înainte de căderea lui Miloşevici. Vorbim de prezentul organizaţiei, acum un grup respectabil de întîrziaţi dizidenţi ai Estului. Miloş este entuziasmat de un proiect de combatare a corupţiei, cel mai mare rău care afectează acum Serbia. Pe scurt, vor convinge oamenii că marii bogătaşi care se prezintă ca milostivi stîlpi ai societăţii sînt de fapt cei care au primit permisiunea regimului de a se îmbogăţi pe seama statului. Ei trebuie marginalizaţi. Apoi, cînd le spui oamenilor că dacă fiecare respectăm regulile, în final cu toţii vom avea de cîştigat, ei înţeleg şi se comportă ca atare. Tare mă tem, Miloş, că unii dintre voi vor ajunge extremişti. Îşi vor da seama că sistemul e mai bine înfipt decît regimul Miloşeveci, iar corupţia este mai mult a Serbiei decît a lui Miloşevici. De exemplu, în România sînt mulţi care confundă democraţia cu corupţia. Fosta extremă dreaptă dintre războaie vine acum cu un mesaj antiparlamentar pe ideea că toţi sînt porci (la propriu, au pus afişe pe ziduri în care un porc gras spunea: „eu sînt parlamentar. Voi trebuie să mă hrăniţi"). Dar aceştia sînt marginali. Al doilea partid al ţării şi liderul său, care intrat în al doilea tur al alegerilor, au un vehement mesaj anti-corupţie care a plăcut populaţiei. Pe aceeaşi idee: toţi sînt corupţi, au sărăcit ţara, sînt nişte lipitori, numai noi, care sîntem cinstiţi, îi putem stîrpi. E adevărat că şi în Serbia sînt deja dezamăgiţi foarte mulţi de cei care au preluat puterea după Miloşevici. Dar asta vrem să facem noi: să îi presăm. Au promis că vor curăţa tribunalele, bineînţeles că nu au făcut-o. Şi voi, cei din Otpor, ce aţi pune în loc? Tineri care nu sînt corupţi.

Vor intra în acelaşi sistem şi vor face la fel. Miloş e tot mai iritat. Se uită la mine perplex, de parcă ar fi întruchiparea unui întreg establishment corupt. Apoi am pariat: vor face comisii anticorupţie care vor eşua lamentabil. Voi ţine legătura cu Miloş şi vă voi informa. La o adică, nu mă supăr să dau o bere. **(C. G.)**

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Modelul subteran

E nevoie de o schimbare de paradigmă şi vocabular pentru a înţelege generalitatea corupţiei la noi

Cum în ultimii doi ani corupţia şi responsabilitatea guvernamentală au fost o temă frecventă de cercetare a institutului de politici publice pe care îl conduc (SAR) şi multe dintre lucrările noastre au fost publicate şi sînt accesibile pe web (pe site-ul Uniunii Europene privind lărgirea Europei editat de Berlesmann se află, de exemplu, cifrele şi analiza unui sondaj SAR – v. pag. 20, *n. red.)* o să las deoparte statisticile în textul de faţă pentru a propune mai mult decît un model cauzal al corupţiei, un context teoretic global în care putem interpreta corupţia, economia subterană, imposibilitatea de a institui o economie de piaţă, cu alte cuvinte, o paradigmă teoretică pentru înţelegerea tranziţiei. O voi numi *paradigma informalităţii*. Construcţia acestei teorii este în lucru: diverşi colegi din lumea academică, mai ales de la Princeton şi LSE, economişti şi neeconomişti sînt destul de avansaţi pe căi paralele şi sper să organizăm în următoarele luni o conferinţă internaţională care să statueze această abordare alternativă. E primul pas pentru a trece la elaborarea unui set de politici diferite pentru tranziţiile „eşuate" din Europa de Est. Dacă există înţelegerea cauzelor reale ale eşecului pieţei vom găsi şi soluţii, dacă vom continua să discutăm într-un limbaj paralel vom avea succesul de pînă acum. Cum am mai spus şi altădată, despre fenomenele subterane nu trebuie vorbit în *Newspeak*, deoarece în *Newspeak* nu există nimic subteran. Nu e un accident că societăţile în care impunerea *Newspeak* a fost mai avansată, ca România sau Rusia, unde limbajul oficial aproape că nu avea concurenţă într-un limbaj alternativ au azi probleme serioase să înţeleagă de ce limbajele formale noi, care au înlocuit *Newspeak*, sînt atît de neputincioase în a descrie societăţile lor.

La baza explicaţiei tranziţiei dificile a unor state est-europene cum ar fi România sau Rusia, care par să nu ajungă la modelul occidental nici atunci cînd urmează paşii prescrişi, pare să stea deci prevalenţa unor instituţii informale asupra unora formale. Cu alte cuvinte, practica informală bate regula formală, şi cum instituţiile pieţei apar din asamblarea unor reguli formale într-un întreg foarte ordonat, nu e de mirare că statul nu reuşeşte în cele două sarcini fundamentale ale tranziţiei: să asigure protejarea legii şi ordinii şi să asigure cadrul legal funcţional al pieţei. Ambele sînt eşecuri spectaculoase ale statului de tranziţie şi asta voia să spună Stephen Holmes prin faptul că tranziţiile est-europene nu au succes din cauza slăbiciunii statului. A hărţui presa liberă sau pe cei care îţi încurcă afacerile pare să fie putere, dar nu este: orice grup mafiot poate mobiliza resurse similare. Statul de tranziţie a părut uneori puternic deoarece a concurat cu grupurile mafiote la asemenea manifestări de forţă arbitrară în apărarea unor interese de grup. Puterea veritabilă înseamnă însă ca statul să fie capabil să asigure acele bunuri publice indispensabile unei societăţi, ceea ce statul de tranziţie, chiar dacă ocazional e capabil de violenţă mafiotică, nu poate nici dacă vrea: să facă justiţia să funcţioneze eficient şi previzibil, poliţia să fie capabilă să menţină ordinea, jandarmii să poată opri gloatele de mineri-infractori cînd le vine să se războiască cu statul, funcţionarii publici să distribuie în timp util certificate de proprietate şi colectorii de impozite să strîngă măcar 50% pentru buget.

De ce e statul de tranziţie slab? Pentru că nu a înţeles în ce societate operează şi nu a proiectat politici care să facă mai rentabilă schimbarea regulilor jocului, deocamdată reguli informale (sau a fost prizonierul unor grupuri care nu au avut interes să facă asta). Într-un sondaj Metromedia din primăvară, circa 80% din români spuneau că legile nu sînt respectate şi nu se poate vorbi de stat de drept la noi, dar tot ei spuneau că legile sînt proaste. Cu alte cuvinte continuăm să funcţionăm pe baza unei instituţii informale din timpul comunismului: *imperfecţiunea unei legi e corectată prin neaplicarea ei*. La fel, în sondajul SAR, o majoritate spunea că a fost prost tratată de un funcţionar public după 1990 şi că a dat mită măcar o dată. Există un caracter *general* al corupţiei la noi care ne face să ne îndoim că asta mai e corupţie, adică *o încălcare a normei impersonalităţii comportamentului public pentru profitul personal. E vorba mai degrabă de eşecul generalizat de a atinge un comportament administrativ impersonal*, de a funcţiona public pe baza unor reguli transparente şi previzibile, de *prevalenţa regulilor societăţii de status asupra societăţii legale*.

Am mai scris despre societatea de status, dar înţelegerea faptului că România este o altfel de societate e atît de importantă încît trebuie să revin[1]. Ce e societatea de status? Max Weber o definea ca o societate dominată de grupurile de status şi în care convenţia e mult mai importantă pentru reglementare decît legea. Grupurile de status sînt grupuri care au reuşit să obţină o recunoaştere specială a statului lor şi pe baza anumitor monopoluri. Existenţa unor grupuri de status va duce ulterior la favorizarea unei vieţi economice în care monopolurile domină, alegerea personală e limitată, şi raţionalitatea modelelor de consum redusă, stînjenind puternic apariţia unei pieţe reale. În cîteva rînduri, cum îmi permite cadrul şi spaţiul, sugerez ca exemple statutul regiilor de stat în societatea noastră, statutul clasei politice (nu există alegere politică la această oră deoarece un grup cu aceleaşi reguli şi comportamente, indiferent de ideologie, a reuşit să monopolizeze reprezentarea politică şi ca urmare alegătorii detestă Parlamentul în ansamblul său), statutul unor grupuri de intelectuali. Rămîn puţin aici, deoarece pervertirea elitei intelectuale în grupuri de status e una din explicaţiile fundamentale ale eşecului nostru în materie de performanţă intelectuală şi finalmente de dezvoltare. Specializarea e scuza asumării unor monopoluri, adesea avînd la bază fonduri publice, de către intelectuali. E suficient să ne uităm la cum s-a cheltuit împrumutul Băncii Mondiale pentru cercetare pentru a vedea un minuscul grup de status care a reuşit să cheltuiască milioane de dolari (urmînd a fi plătite mai tîrziu de contribuabili) cu rezultate academice zero, dar fără nici o discuţie despre *corupţie*, fără să fi fost vreodată măcar cercetat, atît de mare e recunoaşterea statusului lor. Şansele oricui din afara acestui grup de a obţine fonduri din sursele controlate de români e zero. Tot ce e performant la noi ca instituţii de elită funcţionează din fonduri externe care nu sînt manageriate de noi. Tot ce e performant ca indivizi lucrează în Vest sau e remunerat din Vest. Asta înseamnă că absenţa resurselor noastre intelectuale, din ce în ce mai vizibilă şi dramatică, de la economişti şi manageri la oameni din teoria fundamentală, e de fapt un eşec social, şi nu uman. Alcătuirea societăţii noastre, grupurile monopoliste şi convenţiile noastre împiedică pe cei mai buni să joace rolul de care avem aşa de mare nevoie în dezvoltarea societăţii noastre întîrziată pe cărări laterale şi periculoase, şi de fapt îi exclude exact pe cei mai performanţi, care pleacă nu ca să trăiască mai bine, ci ca să găsească undeva acel climat de competiţie deschisă cu reguli transparente. Pentru oamenii performanţi există totdeauna soluţii. *Pentru societăţile dominate de cei care conspiră în contra performanţei nu există însă decît sărăcie şi corupţie cronică.*

Care sînt cauzele pentru care situaţia arată aşa de prost în România sau Rusia, şi considerabil mai bine în Polonia sau Ungaria, deşi în germene asemenea fenomene le găsim în toată Europa de Est? Există o explicaţie istorică şi una imediată. Explicaţia istorică a societăţii de status din România este subdezvoltarea. Societatea ţărănească e în esenţa ei structurală o societate de status organizată pe baza autorităţii tradiţionale. Modernizarea se presupune că trebuie să aducă trecerea la o societate de tip birocratic-impersonal, bazată pe recunoaşterea autorităţii legale. Dar modernizarea regiunii noastre nu a venit printr-o îmbogăţire, ca în alte părţi (cred că Nae Ionescu remarca undeva că în toţi anii de modernizare ai României moderne niciodată nu s-a putut închide bugetul, cheltuielile fiind mult mai mari decît încasările), ci printr-o decizie a elitei, cea de a liberaliza votul. Acest lucru a fost insuficient pentru a moderniza societatea ţărănească şi statul care era expresia sa în mare măsură; autoritatea tradiţională a fost definitiv anihilată, dar nu înlocuită prin cea legală, ci prin nici una sau ocazional prin cea charismatică (Codreanu, regele Carol). Eforturile de construcţie a unui stat modern funcţionînd pe bază de reguli impersonale aveau o scurtă istorie la instalarea comunismului, care a distrus şi germenele de elită birocratică şi modernă care se crease. Intenţia iniţial declarată a comunismului fusese tocmai să anihileze societatea de status, dar nu e un secret pentru nimeni azi că a instituit în final o societate neo-tradiţională, o societate de status cu aparenţe de modernitate. Comunismul nu a fost deci *pervertit* de corupţia balcanică, cum cred naiv unii autori. Cu cît mai mare dominaţia vieţii rurale într-o ţară la începutul secolului trecut, şi mai întins comunismul mai tîrziu (cele două fiind de fapt corelate, comunismul a penetrat mai adînc societăţile mai nedezvoltate sub pretextul că le modernizează) cu atît vom găsi azi o societate clientelară mai dezvoltată, ca în Rusia sau România.

Explicaţia imediată ţine de climatul de afaceri din tranziţie. Unde Vestul a investit masiv şi prin multe societăţi occidentale, ca în Ungaria, s-a format o masă critică de firme cu o cultură instituţională diferită, aducînd alte reguli ale jocului. Unde intrarea capitalismului s-a făcut prin firme autohtone, sau cîteva firme mixte sau occidentale, acestea au trebuit să se adapteze ele culturii locale pentru a supravieţui. Rusia era atît de enormă că era în orice caz greu de schimbat pe termen scurt. Dar la noi s-ar fi putut întîmpla să fie altfel, dacă societatea legală şi transparentă ar fi avut campionii ei. Nici măcar politicieni bine intenţionaţi ca Emil Constantinescu nu au avut vreo şansă să „rezolve problema corupţiei" fiindcă nu au înţeles niciodată despre ce e vorba şi cu ce se confruntă. Cum, cel mai adesea, nu au înţeles nici criticii lui.

Londra, 12 septembrie 2001

1. Demonstraţia pentru România e făcută de mai mulţi autori, Ken Jowitt şi Andrew Janos citînd direct pe Weber, Mihai Botez cu alţi termeni, dar vorbind în fond de acelaşi lucru, toţi argumentînd intuitiv. În volumul meu „Politica după comunism", în curs de apariţie la Humanitas, voi aduce însă şi datele de opinie publică şi modelele care probează această demonstraţie. Pentru Rusia în afară de Stephen Holmes deja citat există un text al Alenei Ledeneva publicat de *Centre for European Reform* care construieşte un argument similar. ▲

VILE, POLIŢIA...

● Deşi promite că nu va declanşa o „vânătoare de vrăjitoare“ ministrul de interne Ioan Rus „dă fiori“ şefilor Poliţiei... În 90 de zile, ancheta privind averile cadrelor MI va fi finalizată... ministrul de interne a specificat că „verificările vor fi duse până la capăt”. *(Curierul Naţional,* 4 iulie) ● Poliţiştii îşi controlează averile între ei... Permiteţi-mi să raportez: o casă modestă cu două etaje, de numai un miliard, şi o maşină Audi, dar nu foarte nouă, să trăiţi!”... Operaţiunea „vilele la control!”, iniţiată de ministrul de Interne, Ioan Rus, a început să semene cu o piesă de teatru scrisă de Nenea Iancu. La fel ca şi Ghiţă Pristanda, Garcea de astăzi se călăuzeşte după aceleaşi principii: „Famelie mare, remuneraţie după buget mică”... Începută ca o acţiune în forţă, operaţiunea de demascare a bunurilor dobîndite ilegal pare acum, un foc de paie... Cei care au fost desemnaţi să verifice averile poliţiştilor sînt tot poliţişti, mai mici sau mai mari în grad decît cei pe care îi verifică, dar la fel de prosperi. Aşadar, treaba nu pare deloc uşoară. *(Curentul,* 21 iulie) ● „Nu am descoperit ilegalităţi. Să trăiţi!”... Ministrul de interne şi-a făcut numărul, fraierii au muşcat momeala, iar poliţiştii corupţi îşi văd în continuare de treabă. Vorba generalului Pavel Abraham: “Îmi pare rău că nu mi-am ridicat şi eu o vilă”. *(Curentul,* 11 august) ● Era de aşteptat ca iniţiativa cu „controlul averilor“ să eşueze lamentabil. Din nefericire, ea nu reprezintă decît un semn al perpetuării statului mafiot în detrimentul celui de drept. *(România liberă,* 14 august) ● Raport preliminar la controlul ordonat de ministrul de interne: Poliţiştii din Carpaţi – cei mai buni, cei mai curaţi. În ultimele săptămîni, ministrul Rus a avut deci şansa să răspundă cinstit la una dintre întrebările care-i frămîntă pe cetăţenii acestei ţări: cum poate un bugetar să se procopsească, pe vremuri de sărăcie lucie, cu ditamai viloaiele şi automobilele de lux şi să respecte, în acelaşi timp, şi legea. Pe măsură ce controlul ordonat de ministrul Rus a progresat, presa a oferit imagini concludente ale unei bunăstări bătătoare la ochi a unor şefi din Poliţie. *(Jurnalul Naţional,* 23 august) ● Ministrul de Interne e mândru de raportul preliminar al „Averii poliţiştilor”. Procentual, poliţia a ieşit curată. Doar unul din şapte ofiţeri sau subofiţeri de poliţie nu a putut justifica în faţa comisiilor de control modul în care şi-a strîns averea. Bilanţul verificărilor efectuate pînă acum arată că o treime dintre cadrele MI controlate nu au locuinţă personală. La cealaltă extremă se află poliţiştii care locuiesc în vile ultramoderne, totul din salarii şi mici economii. *(Ziua,* 24 august) ● S-a încheiat prima fază a operaţiunii „Vile cu epoleţi”. Doar 35 de poliţişti iliciţi! Comisiile de control al averilor cadrelor Ministerului de Interne au luat în evidenţă 401 de sesizări. Pînă pe 15 august au fost definitivate cercetările în 248 de cazuri. Dintre acestea, doar 35 de sesizări au fost confirmate, luîndu-se măsura trimiterii dosarelor la Comisiile de cercetare a averilor de pe lîngă Curţile de Apel competente. *(România liberă,* 24 august) ● După cazul colonelului Silvestru un nou scandal zguduie Poliţia Capitalei. Şeful de la furturi Auto din sectorul 3, arestat pentru o mită de 3000 dolari *(Evenimentul zilei,* 27 august) ● Precum a început, aşa se sfîrşeşte acţiunea propagandistico-diversionistă „Vilele poliţiştilor”: într-un penibil absolut... Cînd indignarea opiniei publice a atins pragul de sus, ministrul de Interne s-a văzut obligat să iasă la faţa cortinei şi să emită o judecată de valoare, să facă o promisiune, să-şi ia un angajament... E lucru ştiut că în România de astăzi poţi dovedi, la nevoie, cu acte în regulă, şi construcţia mausoleului Taj Mahal... Ministrul de Interne a încercat ieri să pună batista pe ţambal cu reformisme găunoase de felul: „Cunoaşteţi vreo armată care îşi decimează soldaţii înainte de porni la luptă?”. Cunoaştem, dle Rus. Chiar armata romană, unde, ca să sporească combativitatea la caz de nevoie, era executat fiecare al zecelea ostaş. Cu armata la care se referă oratorul improvizat, însă, lucrurile stau de-a dreptul dramatic. Cînd averea unuia dintr-o sută creşte fabulos, direct proporţional cu criminalitatea, lucrul acesta ar trebui să-i dea coşmaruri. Deocamdată, ca mai peste tot în România, în ministerul pe care îl conduce există corupţie, dar nici urmă de corupt... *(Adevărul,* 27 august) ● Septembrie va fi luna demiterilor şi a demisiilor în Poliţia română. Val de schimbări în Ministerul de Interne. Surse interne acreditează ideea că scandalurile de corupţie ar fi faţa văzută a unor lupte pentru putere. *(Cotidianul,* 31 august) ● Ordinul ministrului de Interne de a ancheta averile poliţiştilor acuzaţi din ce în ce mai des că au ajuns să posede averi care nu pot fi acumulate doar dintr-un amărît de salariu oferit de stat a fost primit foarte bine de opinia publică. Rezultatele sale, însă, probabil, i-au mulţumit doar pe cei anchetaţi, pentru că ancheta nu a dezvăluit mai nimic. În această situaţie, senatorii din Comisia de apărare au decis săptămîna trecută să înfiinţeze o subcomisie parlamentară care să investigheze modul în care a fost pus în practică Ordinul 93 pe 2001 care avea să constituie începutul scandalului... Biroul Permanent însă s-a opus vehement subcomisiei, pe motiv că „verificarea cerută de Comisia de apărare ar conduce în ultimă instanţă la anchetarea de către Senat a unor persoane fizice, ceea ce ar constitui o imixtiune ilegală şi neavenită în atribuţiile altor instituţii ale statului abilitate în astfel de situaţii”... Oricum, membrii comisiei au decis că vor discuta din nou înfiinţarea acestui organism fără a mai consulta Biroul Permanent care nu poate împiedica senatorii să-şi exercite dreptul constituţional la control. *(Curentul,* 7 septembrie) ▲

Dan SULTĂNESCU

Cine mai e poliţistul de azi?

Pentru orice societate, poliţistul reprezintă braţul legii, atît la nivel concret, executiv, cît şi la nivel simbolic. Cultura cinematografică occidentală a consacrat sintagma „oamenii legii“ ca atribut asociat poliţiştilor. Exerciţiul simplu de a alătura acest clişeu imaginii poliţistului român va eşua însă undeva pe drumul dintre ridicol şi necredibil. La noi, percepţia asupra poliţistului a evoluat sub forme specifice şi oarecum diferite. Dacă poliţistul român nu este un „om al legii”, atunci cine este el? Ca şi înainte de revoluţie, poliţistul reprezintă sistemul şi nu legea, un sistem văzut mai ales sub aspectul său constrîngător.

Unde intervine aici legea? Se pierde, cu largul concurs al caricaturizării excesive (prin anecdotica de largă circulaţie) şi al lipsei reale de performanţă (puternic exploatată mediatic). În fapt, poliţistului român îi lipseşte aura fundamentală pe care o are orice instrument al unei puteri indiscutabile. În cazul său, această putere ar fi trebuit să fie *legea*. În România există o stabilă tradiţie a desconsiderării legii, a legii provizorii, incomplete, defectuoase, care poate fi evitată sau înşelată uşor. Iar dacă legii înseşi îi lipseşte haloul de intangibilitate şi putere, cum ar putea acesta să existe ca atribut al instrumentului său?

Un deficit de credibilitate pentru poliţişti derivă şi din controversele legate de propriul statut. Miliţianul avea o poziţie aparte în societatea comunistă. Respectat şi temut deopotrivă, miliţianul făcea parte dintr-o adevărată castă, în care se intra destul de greu. Beneficiile erau multiple şi porneau de la recunoaşterea autorităţii pînă la micile cadouri acordate funcţionarilor mărunţi de la buletine.

S-a vorbit despre scăderea încrederii în poliţie (sau miliţie) după căderea regimului comunist, în paralel cu creşterea infracţionalităţii. E greu de susţinut o astfel de ipoteză. Înainte de ’89 nu se punea problema încrederii în instituţii. Încrederea este rezultatul unui raţionament relativ nou pentru români, care spune că instituţiile sînt doar mijloace, făcute să îi slujească pe oameni şi nu invers. În aceşti ani, s-a pus pentru prima dată problema că instituţiile pot greşi. Iar erorile, atunci cînd sînt dovedite, trebuie plătite.

În fine, astăzi oamenii îi pot judeca pe poliţişti pentru ceea ce sînt şi ceea ce fac. A fi poliţist nu mai este un privilegiu şi nu generează etichete speciale. Dimpotrivă. Ca în aceleaşi filme americane, poliţistul român este plătit foarte prost, e sfidat deopotrivă de alte instituţii şi de oamenii obişnuiţi. Respectul de altădată a fost înlocuit de indiferenţă. Oamenii au învăţat că respectarea organului legii nu mai este un comandament atît de imperativ, iar relativitatea acestui fapt este subliniat din plin de presă. Iar dacă altădată era greu pentru cineva să ajungă poliţist (sau miliţian) acum traseul e mult mai facil. Mai mult, tot mai puţini oameni se îndreaptă spre astfel de slujbe. Lipsa de respect şi de bani generează o realitate cu care alte societăţi sînt de mult obişnuite: în poliţie ajung, în genere, cei care nu au alte opţiuni sau alte oportunităţi. Prin urmare, eficienţa poliţiei nu derivă din calitatea oamenilor, ci din calitatea sistemului.

Între timp, corupţia în rîndul politiştilor a devenit un loc comun al agendei publice. De-a lungul anilor însă, procesul de comunicare a deformat şi reformat percepţia ambelor tabere partenere în această relaţie – „casta“ oamenilor legii vs. opinia publică. Astfel, acuzaţia de corupţie, devenită clişeu, s-a transformat în timp într-un fel de obligaţie prevăzută în *job description*. În acest fel, stereotipul a devenit etichetă, lipită trainic de imaginea – şi aşa deficitară – a Poliţiei. Aici a intervenit mecanismul bidirecţional de care aminteam mai sus: eticheta a început să exercite presiune, acţionînd într-un fel ca o „self-fulfilling prophecy”. Dacă mai întîi raţionamentul era: *Sînt poliţist, deci opinia publică spune că sînt corupt,* presiunea, alături de alţi factori, desigur, i-a retezat unul din termeni şi l-a transformat în: *Sînt poliţist, deci sînt corupt*.

Îndreptîndu-ne dinspre teoretizare către realitate, descoperim cu surprindere, în baza de date a ultimului Barometru al Opiniei Publice, un rezultat greu de anticipat: numai 13,9% dintre cei care au avut de rezolvat probleme la poliţie declară că au fost nevoiţi să ofere „cadouri“ (bani, produse, servicii) pentru ducerea la bun sfîrşit a acestora. Surpriza derivă din numărul relativ mic de indivizi care se plîng de necesitatea apelului la argumente suplimentare (a se citi „corupţie”) în cazul interacţiunii cu poliţia. Este acest număr mic de răspunsuri, care atestă corupţia, o dovadă a faptului că procesul şi-a diminuat intensitatea, s-a transformat sau – cumva – e pe cale de dispariţie? Evident, nu. Aceste răspunsuri îşi găsesc uşor cîteva argumente. Unul dintre ele este acela că fiecare astfel de răspuns este un *self-report*, deci respondentul mărturiseşte un lucru pentru care îşi asumă responsabilitatea; iar a blama o instituţie a statului poate fi uneori o responsabilitate mult prea mare. O altă posibilă explicaţie rezidă în transformarea corupţiei Poliţiei într-un fenomen atît de banal, cotidian şi firesc, încît el este perceput ca normalitate şi atunci nu mai iese în evidenţă.

Recent, în presă am regăsit o campanie împotriva poliţiştilor corupţi. Vilele, atribut al puterii (de orice natură), au făcut obiectul mai multor anchete nefinalizate, în care cuvîntul de ordine era corupţia. Această campanie a avut însă un viciu de fond. E drept, pot exista oameni foarte corupţi, care trebuie înlocuiţi, iar presa are un rol incontestabil în acest proces. Dar înlocuirea unor oameni nu rezolvă problema. Cei care vin în locul celor demişi ajung, mai devreme sau mai tîrziu, să cocheteze cu aceleaşi acte de corupţie. Probabil că există mereu alternative la oamenii corupţi demişi. E cert însă că nou veniţii pot repeta cu ignoranţă acelaşi drum ca şi predecesorii lor. Poliţiştii români nu sînt mai răi, mai egoişti şi mai lipsiţi de scrupule decît „mai civilizaţii“ lor colegi occidentali. Şi cu siguranţă nu sînt mai incapabili. Diferenţa este constituită din mediul în care aceştia există şi se defăşoară. Pentru că, pînă la urmă, presiunea spre corupţie nu vine doar din caracteristicile anumitor oameni, ci şi din deficienţele sistemului. Un sistem fără valori stabile, în care poliţistul îşi pierde tot mai mult din identitate. Reforma sistemului se va face de-a lungul unui drum lung şi anevoios, în care elementul fundamental este înţelegerea necesităţii reformei de către cei afectaţi de ea. Adică de acei oameni care încă visează la „vremurile bune de altădată“... ▲

157 de persoane au fost trimise în judecată de către poliţie de la începutul acestui an pe baza legii speciale privind prevenirea, descoperirea şi sancţionarea faptelor de corupţie (78/2000). Cele mai multe cazuri s-au înregistrat în iunie (42). Următoarea lună a fost martie (23). În august, au fost prinşi numai 7. Pentru primirea de foloase necuvenite au fost anchetate 367 de persoane din ianuarie şi 1.450 pentru infracţiuni de serviciu contra intereselor publice. Din aceste disproporţii se poate vedea că legea specială este ca şi inexistentă, pe cînd cele vechi au fost mai eficiente în a acuza fapte care pot fi asimilate corupţiei.

(sursa datelor: Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii)

Ciprian ŞTEFAN

Sistemul ăsta...

Parcă tot în *Dilema* am citit o frază care reda impresiile unui călător din Occident pe meleagurile noastre. Era ceva de genul că românii fură unii de la alţii şi aşa supravieţuiesc. Pentru mine a avut puterea adevărului tacit acceptat şi rostit în gura mare de un străin. După cum susţinea Mattei Dogan, bineînţeles că numai un străin poate să surprindă cu adevărat caracteristicile unei alte civilizaţii, deoarece are la îndemînă puterea comparaţiei.

Eu sînt tînăr. Anul trecut am terminat facultatea. Acum lucrez în *sistem*. Un amic mi-a spus că noi sîntem nişte victime şi el nu suferă de paranoia. Sistemul este corupt. Asta a fost prima lecţie pe care am învăţat-o de cînd *am intrat în sistem*. Acum să vă spun ce am învăţat la şcoală (facultate cu profil juridic-social). Am învăţat despre egalizarea şanselor, despre litera legii care trebuie respectată, despre ce spunea Popper în legătură cu perfecţionarea *sistemului* ca să îl facem cît mai puţin coruptibil, am mai învăţat ce este aceea etică politică, drepturile cetăţenilor, drepturile femeilor şi copiilor şi ale animalelor vertebrate, despre guvernarea în interesul cetăţenilor, promovarea valorilor, evitarea manipulărilor, eradicarea corupţiei. E o şcoală bună, nu-i aşa? Să vă spun ce m-a învăţat sistemul... Nu e nevoie să vă spun eu, asta o ştiţi şi dumneavoastră. Iar dacă nu ştiţi, atunci citiţi prima pagină a ziarelor de ieri, de luna trecută, de azi, de mîine sau de cînd vreţi dumneavoastră.

Ca să revin, amicul meu crede că noi sîntem victime pentru că şcoala nu ne-a învăţat crunta realitate. Cînd eşti tînăr vrei să faci ceva în viaţă. Cam de fiecare dată vrei să intri în *sistem*. Eu am intrat în unul administrativ, dar ceea ce voi susţine se aplică peste tot. Indiferent de domeniul dumneavoastră de activitate.

Ca să îl citez pe S. Tănase, România este o societate de status care se bazează pe un sistem valoric mediteranean sau de tip oriental în care *naşul* sau *padre de la familia, capo de tuti capi,* este o figură dominantă în *sistem* şi el îşi are clienţii, nepoţii sau finii lui de care trebuie să aibă grijă în schimbul recunoştinţei pe care aceştia i-o arată. Orice formă ar îmbrăca această recunoştinţă. El este legea, judecătorul şi călăul. Societatea noastră cu caracteristicile ei diferă de societatea occidentală, impersonală, weberiană, care se bazează pe litera legii, în care conducătorul este privit ca un servitor public de rang înalt. Acolo se respectă cuvîntul legii şi nu al unui naş sau altul.

Aud mai tot timpul: *Las' că trece timpul şi schimbaţi voi ăştia tinerii ţara.* Îmi pare rău dacă dezamăgesc pe cineva, dar sînt slabe şanse. Sistemul este deja format şi neschimbat de ceva decenii încoace. Are deja valorile şi practicile proprii tipice societăţii de status. Calculul este simplu: ori mă adaptez şi preiau aceste practici şi totodată scap de disconfortul psihic (la început ceva mai greu, cu frustrări puternice) ori sînt exclus, rămînînd un inadaptabil mizer care dă mereu vina pe sistem pentru nereuşitele personale. Darwinismul social nu prea ţine cont de principii.

Totuşi, unii spun mereu că am avea o şansă. EUROPA. Am început să importăm de mult formele instituţiilor europene (cu o pauză semnificativă de o jumătate de secol), dar le-am umplut cu fondul nostru social. Eu am susţinut mereu că şi acest import este benefic, formele fiind singurele care ar putea schimba fondul, remodelîndu-l. Asta cere timp. Vroiam să scriu cîte ceva despre metodele de corupţie din interiorul *sistemului,* care transcend superb legislaţia în vigoare, despre politizare, despre cum fac funcţionarii bani şi trafic de influenţă (este şi asta o şcoală, poate la fel de bună ca cea pe care am terminat-o cu diplomă), despre spiritul de gaşcă al sindicatelor, despre profilul psihologic al celor care intră în politică pentru a parazita sistemul, despre statul mafiot, despre jaful asupra banilor nimănui daţi de Banca Mondială şi recuperaţi de la noi ş.a.m.d. Vroiam să descriu totul, într-un spirit justiţiar, dar nu vreau să am probleme. Mă adaptez la sistem, ţara tot o vor schimba urmaşii urmaşilor noştri, nu-i aşa?

▲

Cătălin MANOLE

Şpaga şi ciubucu'

Au fost unii oameni care întrebaţi despre diferenţa dintre şpagă şi ciubuc mi-au răspuns: „Tot un drac!". Toată lumea este de acord că în România există corupţie, trebuie redusă şi... este necesar „să se ia măsuri drastice în această privinţă". Dar întrebaţi dacă au dat sau au luat mită:

„Gata! Am terminat discuţia!", îmi spune o asistentă medicală în curtea Spitalului Cantacuzino; „Eheee... Fără comentarii! Hai, gata, frate, lasă-ne!", îmi închide gura şi reportofonul un pacient.

Libertatea de exprimare îmi dezvăluie diferenţe evidente între cele două *concepte.* Cei mai mulţi intervievaţi nu erau funcţionari publici şi nu aveau slujbe cu mare responsabilitate. Tocmai de aceea definiţiile date sînt unilaterale, aşa cum s-a întîmplat cu Grigore Alecu de 47 de ani, taximetrist: "Şpaga e atunci cînd trebuie să o dai şi ciubucul e cînd ţi-l dă cineva. Cînd dai unei asistente la spital ca să-ţi facă injecţia mai repede, asta e şpagă. Şpaga o dăm că aşa ne-am învăţat noi, să dăm şpagă... Că dacă nu dai, nu se uită la tine."

Aşadar vina este împărţită – oamenii au deprins năravul de a da „ceva, acolo". Slabu Ion, conducător auto, 52 de ani: „De obicei aşa se procedează, dar eu unul nu obişnuiesc, nu am procedeul ăsta. Ţinînd cont că fiecare om are salariu, pentru asta munceşte, cum şi eu muncesc pentru bani... dar se procedează chestia asta." Şi apoi nuanţează: „De fapt nu ştiu ce se poate considera şpagă, vedeţi şi dvs., cînd mergeţi la un frizer şi vă bărbiereşte sau vă tunde, din 10 mii cît costă frizeria îi laşi şi lui 2.000. Asta e voinţa fiecărui om. Este o diferenţă între ciubuc şi şpagă". Domnul Slabu întăreşte cu exemple concrete: „Eu am făcut nişte acte de vînzare-cumpărare ale casei. Şi mi s-a întîmplat la Notariatul de Stat de la Buftea: mi s-a cerut un milion, bani pe care i-am dat. Nu m-am gîndit să reclam. Mi-a spus: atît vă costă, şi nu vă interesează nimic, eu execut toate actele. După care i-am băgat foarte frumos... i-am băgat numerar în buzunar."

Oamenii nu se gîndesc la perpetuarea sistemului prin astfel de gesturi „mărunte". Sînt bucuroşi că îşi rezolvă treaba fără complicaţii sau timp pierdut. Într-un fel, la notar e ca la frizer.

„De obicei asistentele vin singure şi îţi schimbă aşternutul, dar asta depinde de tine, dacă ai bunul-simţ şi vrei să-i oferi ceva îi oferi.

Dacă dai din bunăvoinţa ta, nu e şpagă, dar dacă simţi că nu vine să te servească... asta denotă că aşteaptă ceva", îmi spune Nicoleta, operator chimist, 42 de ani.

Dacă ciubucul îl dai de bunăvoie şi şpaga din necesitate, pentru că altfel nu se poate, atunci problema capătă trăsăturile filozofiei spinoziste: cît de liberi sînt oamenii cînd dau şpaga din necesitate?

Un alt criteriu, pentru deosebirea ciubucului de şpagă, ar fi cantitatea: "Şpaga e mai mare, ciubucul e mai mic, nu? Una e cînd faci un ciubuc şi alta e cînd dai o şpagă. Şpaga o iei, ciubucul îl dai. Mai se întîmplă dracului, să dai şi şpagă cînd ajungi la necaz!", îmi explică Manolache, 36 de ani, agricultor.

Şpaga îţi poate dezvălui, „la o adică", şi viaţa, îţi poate arăta dimensiunea şi ritmul ei, iar pentru asta este de ajuns să fii mecanic auto: „Tocmai mi s-a întîmplat acum: ca să obţii o casă trebuie să dai şpagă. Nu dai, nu iei. Nu se ştie care e viaţa?! Ce mai! Sînt şi oameni care refuză, doctori, oameni cu suflet, chestii d-astea! Mi s-a oferit şi şpagă pentru ca să muncesc. Şi am primit, că doar ce aveam să nu iau? Mi-a dat din atenţie, da' şi ca să mă mituiască, să-mi fac treaba mai repede." (Marian Luţu, 38 de ani)

Constantinescu Gheorghe, pensionar, 42 de ani, este vînzător de ziare şi poate pentru că trăieşte înconjurat numai de ştirile de primă pagină, printre atentate, clone şi femei frumoase, are o teorie mai explicită: "Şpaga e ceea ce furi tu, mă gîndesc. Ziarul e 4.500 de lei, eu îl dau la cinci. Am furat! Mă gîndesc că e şpagă. Ciubucul e ce îmi laşi tu că te servesc, că ţi-am vorbit frumos şi că ţi-e drag de mine. Şi mi l-ai lăsat de bună plăcere. Acuma nu te bagă în seamă dacă nu dai cu plicu' sau dacă nu deschizi uşa cu capu'. Adică să fii încărcat în mîini puternic... (se apleacă simulînd căratul genţilor foarte grele, cu capul înainte). La ora actuală banu' e, nu mai e ca pe timpuri, o floare, o cafea sau un pachet de ţigări."

Ciubucul ar fi ceea ce dau oamenii din generozitate, cu bucuria lucrului bine făcut şi se pare că nu există excepţii dacă pînă şi la maghernița Corneliei, unde se vînd coşciuge, regula este confirmată:

„Dacă mi s-a întîmplat să dau şpagă ca să rezolv mai repede o problemă? Da, da, da, da, da. Da! La arhivă de exemplu, să caut nişte acte sau să meargă treaba mai repede... să nu aştept două-trei zile, normal! De refuzat, eu nu am refuzat ciubuc, dar de obicei omul dă de bunăvoie, şi cîteodată îţi face plăcere, că vezi că omul e mulţumit...

Să ştiţi că sînt mulţumiţi! E urît, dar asta e!"

Cornelia are 47 de ani şi este electronistă. Vinde coşciuge pentru că armata nu mai are fonduri şi a fost disponibilizată. Nici şpaga, nici ciubucul, nici mita nu au trecut pe la ea să comande un coşciug pentru mama lor, corupţia.

▲

Matei FLORIAN

Cum a cîştigat Rapidul la Constanţa

Ilie Benja se opreşte din drumul lui, grăbit şi neîncrezător ca toţi oamenii care merg undeva cu o treabă. Se liniştește însă, o fi din cauza timpului frumos, şi apoi, ca orice om liniştit pe de-a-ntregul, îmi vorbeşte mai întîi de importanţa presei în România, că e bine ca omul să fie informat, că e bine ca omul să ştie dedesubturile, că e bine să vorbim cu oameni ca el pe stradă, dar că, totuşi, prea din cale-afară ne băgăm în toate crimele, incesturile şi porcăriile care nu sînt toate cum scriu ziarele că sînt. Dau din cap că da, are dreptate, n-o să mai facem, aşa că, uşurat şi împlinit, zice: „Vezi domnu... Cu corupţia la noi e greu. Da' orice cetăţean mai devreme sau mai tîrziu ajunge să aibă nevoie de o înlesnire, de cum să-i meargă treaba. Nu vreau să mint, şi eu am avut nevoie şi o să mai am. Asta e, ştiu că nu e bine pentru ţară, crezi că nu-mi dau seama? da' e bine pentru mine. Uite, s-o luăm pă cinste, concret: băiatu' acu' doi ani trebuia să fie luat în armată. Mă-sa nu vroia, el nici atît, ce să zic... Am avut nişte cunoştinţe, şi-ţi spun şi cît m-a costat: 5 milioane ca pentru prieteni – inapt medical. Băiatu' şi-a luat servici, aduce bani în casă, ce să spun, nu mă ascund, e mai bine". Îmi aminteşte că e grăbit, îşi vede de drumul lui: spre tramvai.

Fără nici o legătură cu domnul Benja, adorabilă pe banca ei din Cişmigiu, Mariana Hîncu, pensionară, îşi începe tirada fără de sfîrşit cu un oftat. Cu totul nepoliticos, am omis oftatul şi alte cîteva mii de cuvinte: „Nu eu, o nepoată, o să-şi construiască o casă la marginea Bucureştiului; cîte i-a trebuit, stai să vezi. O mai sunam şi mai zicea la telefon – tanti Mariana, nu mai pot, mă costă oamenii ăştia mai mult decît casa – a dat la opt persoane pentru fiecare hîrtiuţă care-i trebuia acolo, altfel nu se putea. A dat. Îmi zicea: tanti, fără astea nu pot să fac nimic. Tot aşa un vecin de-al meu..."

La anii lui, şaptesprezece, Alex nu poate rîde decît cu toţi dinţii cînd îl întreb de corupţie. Zice: „La noi în liceu nu, că io-s din Lazăr şi nu umblă ăştia cu mînării, da' am un amic la bloc, la seral, mamă ce le face acolo... El e bîtă la fizică şi-aia cică e o cutră ce n-ai mai văzut. Şi dacă şti te lasă, da' nu prea ştie nimeni. Le zice pe faţă: o sută de parai sau eşti repetent. Ăsta, amicu' meu, a avut bulan: el e şi zidar şi i-a făcut la asta apartamentu' – cu materialu' ei, da' munca lui pe gratis. I-a convenit decît banii. L-a trecut . Opt i-a dat la corijenţă."

Pe şoferi aproape că nici nu mai e nevoie să-i întrebi. Asta îmi spune şi Mihai Georgian: „parcă nu şti... actele la control, de ce nu ştiu ce, tu: că hai domn' şef nu mai fac, ştiu, îmi pare rău, întinzi actu' dai şi banu', să nu se mai repete, o zi bună, să trăiţi. Să fim serioşi: la cum e legislaţia auto la noi, n-ai cum să mergi legal tot timpul. Pe bune, noroc că sînt ăştia cum sînt, că altfel n-ar rămîne pe şosele decît şoferii de Trabant şi de Dacia 1100. Şi parcă ăştia nu dau banu' gros să-şi ia R.A.R.-ul... După părerea mea, nu există şofer să nu fi contribuit la binele familiei vreunui poliţist."

O avalanşă de poveşti grăbite sau mai puţin grăbite vin de la aproape oricine cu care stai de vorbă. Dincolo de faptul imediat, bunăoară în spitale, că o să ai cearşafuri curate, un zîmbet şi-o injecţie cu mînă moale, banii mult mai mulţi sau pur şi simplu un statut social se transformă vrăjitoreşte într-o rezervă albă întotdeauna, spaţioasă, cu televizor. De la o anumită sumă de bani, afli din aceste poveşti, primăriile, vămile sau judecătoriile trec peste miile de hîrtiuţe şi ajung tocmai în esenţă: „poţi să faci orice. Nu-ţi spun cînd şi cum, nu-ţi spun că eu, înţelegi. Am cîştigat un proces, nu eu, altcineva, pentru că, la un moment dat, un act cheie a dispărut. Nu e vorba de mine, dar aşa merge cînd nu mai eşti oricine." Omul cu care am vorbit e avocat, şi ne ştim de mai mult timp; eu sînt băiat de caracter şi înţeleg că aşa ceva nu se spune la oricine. „Şi chiar dacă-ai spune, înţelegi, tot degeaba."

Te îndepărtezi de-abia acum de nevinovatele întîmplări cu plicuri de la circa financiară. Foloasele, în adevăratul sens al cuvîntului, nu se află aici. Dar ca să vorbeşti liber şi degajat cu adevăraţii beneficiari, chiar şi băiat de caracter fiind, îţi este, să nu spunem imposibil, ci foarte greu. Oamenii ăştia nu merg aproape niciodată pe stradă, iar tramvaiul nu l-au mai luat din copilărie. „Stai aşa, mamă – spune iarăşi Mariana Hâncu – alt vecin de-al meu cu patru copii..." Nu am ce face. Şi stau.

Cincizeci de metri mai încolo aflu cum a cîştigat Rapidu' la Constanţa.

▲

Sorin IONIŢĂ

Corupţia nu poate fi învinsă de cavaleri pe cai albi

În majoritatea cercetărilor asupra corupţiei pe care le-am văzut, în general sondaje de opinie, sînt amestecate în aceeaşi găleată lucruri foarte diferite. Ceea ce se măsoară de fapt este o nemulţumire difuză avînd drept surse, pe de-o parte, experienţele directe ale cetăţeanului în interacţiunea cu diverse autorităţi ale statului de nivel mai mărunt sau cu furnizorii de servicii (de la primării, poliţie şi regii locale la cabinete medicale sau şcoli); iar pe de altă parte, percepţia indirectă, filtrată prin media, a „marii corupţii", unde mizele sînt sensibil mai mari. Numai că acesta este un amalgam de fenomene cu cauze multiple. Deci soluţiile de combatere nu pot fi nici ele monolitice. Bunele intenţii nedublate de analize realiste ne duc la exerciţii pompieristice de genul „comisiilor anti-corupţie" care, destinate din start eşecului, nu fac decît să alimenteze şi mai mult cinismul popular.

În exemplul de mai sus, amestecarea actelor de corupţie propriu-zisă (atunci cînd în tranzacţie sînt implicaţi funcţionari publici care îşi folosesc funcţia pentru a extrage foloase personale sau de partid) cu plăţile neoficiale pentru acces la unele servicii mai speciale, precum sănătate sau educaţie, e o greşeală, tehnic vorbind. În acest din urmă caz avem de-a face cu bunuri al căror preţ este menţinut foarte scăzut de către stat, din motive sociale. Ca atare, aşa cum ne învaţă cel mai elementar manual de economie, cererea depăşeşte oferta, apare penuria, iar consumatorii sînt dispuşi să plătească un preţ suplimentar pe sub masă, din moment ce pe deasupra mesei nu li se permite. Fenomenul ar trebui să ne fie foarte familiar, cel puţin celor care îşi mai amintesc de anii '80, penuria de bunuri teoretic accesibile tuturor era generală, de la benzină, la hîrtie igienică şi pastă de ras, iar fiecare plătea preţul suplimentar cum putea: ori în bani, ori non-monetar prin trafic de influenţă sau timp de aşteptare la coadă, plus costurile informării ("trebuia să ştii"). Oricum, acest preţ final puteţi fi siguri că era exact cel determinat de cerere şi ofertă, nu de CSP-ul unde trudea din greu tovarăşul Văcăroiu, doar că nu era în totalitate exprimat în monedă – de unde se vede că nici socialismul nu se putea abate de fapt de la regulile pieţei.

Sănătatea şi educaţia erau şi ele servicii pentru care oamenii erau dornici să plătească mai mult, eventual cu o primă suplimentară pentru calitate. Aşa au apărut „atenţiile" pentru personalul medical, de la „kentane" la repartiţii de apartamente din fondul de stat, după posibilităţi şi calitatea serviciului oferit. Şi tot aşa s-a impus în mod natural sănătosul sistem paralel al învăţămîntului privat (meditaţiile plătite), singurul care asigura calitate şi acces în universităţi. De segregarea socială şi elitismul feroce promovat de aceste sisteme, sub masca accesului egal, nu piaţa este de vină. Ar trebui ca proiectanţii lor să dea socoteală, iar susţinătorii lor de azi să se gîndească dacă nu cumva plata în bani cash, la vedere, este de fapt mai democratică şi mai echitabilă decît gratuitatea de care doar cei cu relaţii pot beneficia. Dar asta e altă poveste. Cert e că este o naivitate să-ţi închipui că situaţia poate fi rezolvată cu comisii de control, coduri de etică, sau cu bulanul, instrumente cu care nici măcar statul comunist atotputernic n-a reuşit să abată oamenii de la comportamentul lor raţional. O vreme serviciile publice sau producătorii aflaţi în poziţie de monopol (precum regiile locale) vor fi în continuare rigizi şi vor funcţiona pe principii semi-socialiste, nimeni şi nimic nu va putea eradica corupţia mică din jurul lor. De îndată ce oferta lor se diversifică şi se introduce concurenţa (ceea ce nu e simplu în sănătate, firește, dar există căi de simulare e ei) lucrurile se îmbunătăţesc rapid, iar aşa-zisa corupţie dispare de la sine – cum a fost de exemplu vasta reţea clientelară din comerţul cu amănuntul, principalul concentrator de corupţie sub comunism, din care n-a mai rămas azi nici urmă. Nu valorile şi mentalitatea s-au schimbat în acest caz, după cum ne tot îndeamnă unii, ci regula jocului şi sistemul de stimulente.

Desigur, rămîn instituţiile publice ca atare – ministere, agenţii de stat, primării – care nu pot fi privatizate. Aici abordările trebuie să fie variate, în funcţie de contextul politico-social, după cum argumentează unul din puţinele centre de studii care dispune de experienţă şi idei rezonabile în combaterea corupţiei pe scară globală, nu doar de melanjul uzual de intenţii bune şi clişee verbale – *Institute on Governance* din Ontario, Canada. În ţări în care corupţia este generalizată iar statul foarte slab (în general, ţări sărace din Africa sau Asia) efortul trebuie concentrat în construirea de instituţii şi, avertizează experţii canadieni, în raţionalizarea intervenţiei statului la minimul necesar, pentru că proiectele prea ambiţioase fac mai mult rău decît bine. În ţări dezvoltate (OECD), unde corupţia este un fenomen mai marginal şi oarecum pitoresc, metodele potrivite sînt comisiile anticorupţie, campaniile de conştientizare şi popularizarea codurilor de etică, precum şi mediatizarea anchetelor în cazuri punctuale vizibile.

Între cele două categorii de ţări există şi o a treia, intermediară, în care se află şi statele foste comuniste. Aici viciul corupţiei are rădăcini sistemice, deci nu poate fi eradicat nici cu lapidări exemplare ale marilor mafioţi, nici cu predici emoţionante adresate unui aparat administrativ suprapopulat şi dezabuzat. Strategia pe termen lung trebuie să fie aceea de simplificare şi transparentizare a instituţiilor şi regulilor de joc – dar într-un sens fundamental, nu prin simpla înfiinţare de birouri de presă şi dublarea numărului de comunicate. Trebuie evaluate sistematic toate instituţiile statului, normele, procedurile de licenţiere, permisele şi aprobările – şi eliminate drastic toate cele care nu sînt absolut necesare. Sectorul public rămas trebuie să fie mic, cu misiuni foarte clar definite şi cu proceduri simple şi transparente de management şi raportare publică, bazate pe indici de eficienţă specifici. Deciziile în relaţiile cu agenţii privaţi (scutiri de taxe, proceduri de import-export) trebuie să se ia neutru şi previzibil, pe bază de reguli predefinite, nu discreţionar, caz cu caz. Achiziţiile publice trebuie anunţate în termen legal şi în format standard în pagina de Web a instituţiei, ca şi rezultatele lor (un lucru simplu de făcut chiar şi fără o lege specială, din moment ce majoritatea instituţiilor au deja pagini de Web, dar de care ele se feresc cu grijă să discute). Caz în care n-am mai avea situaţii precum cea recentă, cu penibilul fost subprefect de Botoşani. Filosofia acestei abordări este că lumina zilei este cel mai bun dezinfectant pentru banii publici.

Avantajul strategiei propuse de canadienii de la *Institute on Governance* este acela că nu mizează pe un set de oameni „ai noştri", care ar fi mai cinstiţi decît „ai lor", ci produce schimbări definitive în regulile jocului. În plus, poate fi tradusă în paşi concreţi şi măsurabili, iar instrumentele de acţiune sînt în mîna guvernului: azi reformezi ici, mîine colo, astfel că peste patru ani ai ce arăta. Altminteri, doar cu intenţii nobile şi predici moralizatoare precum cele din perioada 1997-2000, se alege praful. Sigur că unele lucruri s-au făcut sub coaliţia de centru-dreapta, iar unii mari corupţi au fost aduşi în faţa justiţiei. Miniştrii nu s-au mai prezentat, ca înainte de 1996, în pantaloni scurţi la turneul de tenis organizat de Sever Mureşan cu bani devalizaţi din bănci, în timp ce serviciile secrete erau foarte ocupate să vadă cum ne fură Transilvania vreun butic din Debreţin care şi-a deschis filială la Cluj. Dar asemenea succese sînt efemere dacă nu au la bază o strategie instituţională – după cum se vede azi: diverşi fraţi întru afaceri care au tras un ce profit din afaceri cu Bancorex, Columna sau Ministerul Apărării scot din nou capul la lumină. ▲

Constantin RUDNIŢCHI

Inepuizabilele surse ale corupţiei

„Nu mă întrebaţi cum am făcut primul milion de dolari". Este o vorbă celebră rostită de un om de afaceri american care a fost preluată cu mare drag de mulţi afacerişti români. Ei nu o folosesc niciodată (nu au ajuns să aibă curajul celui care a rostit cuvintele de mai sus), dar se simt în siguranţă şi cu conştiinţa mai curată de fiecare dată cînd o aud rostită de vreun analist al domeniului economic. Sintagma „cum am făcut primul milion de dolari" strînge în ea toate ilegalităţile, tot traficul de influenţă şi toate actele de corupţie pe care le poate face o firmă sau o persoană pentru a cîştiga bani. Doar că sintagma de mai sus include şi un lucru subînţeles: acela că după ce „a făcut milionul de dolari" omul de afaceri a ieşit din economia subterană. „După un milion de dolari, am putea continua afirmaţia – imaginar –, puteţi veni să mă luaţi la puricat pentru că sînt curat".

Doar că, în România, prea puţine firme s-au oprit la un milion de dolari făcuţi prin intermediul economiei negre. Corupţia din economia românească le-a încurajat să meargă mai departe, iar milioanele de dolari au curs unul după altul. De altfel, chiar mediul de afaceri încurajează corupţia dacă ne gîndim că, după 11 ani de restructurare, economia românească se află în proporţie de peste 50 la sută în mîinile statului. Acest lucru nu înseamnă că nivelul corupţiei depinde neapărat de tipul capitalului, de stat sau privat, dar în mod cert administratorii averii statului au uns canalele pe care au intrat fără mari riscuri corupătorii.

Exemple sînt nenumărate. Ele nu sînt spectaculoase, nu ating numele mari, dar pot fi ghicite din ştiri care par, la prima vedere, nevinovate. Un fost ministru al industriei, vorbind despre regiile naţionale din domeniul utilităţilor publice, spunea că ele sînt adevărate cutii negre: se ştie ce intră (cheltuieli cu materiile prime, cheltuieli cu salariile ş.a), se ştie ce iese (tarifele percepute pentru mărfuri sau servicii), dar nu se ştie ce este înăuntru. De fapt, din cînd în cînd mai răzbat şi în afară afacerile necurate care se fac în interiorul „cutiilor negre". Presa publică de ani de zile dezvăluiri despre licitaţii dubioase care au loc la societăţile naţionale, despre firmele căpuşă pe care le au şefii de sindicat în cîrdăşie cu directorii societăţilor sau despre arestarea unui director economic, cercetat pentru că ar fi favorizat o firmă de buzunar să importe combustibili. În felul acesta putem identifica şi corupţii.

Nu se poate spune că sectorul privat este lipsit de corupţie sau că nu este prezent în economia subterană. Un studiu realizat, în România, de Banca Mondială (vezi pagina 20 – *n. red.)* arată că în opinia a peste 50% dintre cei chestionaţi autorităţile vamale sînt cele mai corupte. Să mai luăm un exemplu pentru a trece din zona afirmaţiilor teoretice în cea a constatărilor practice. Unele firme adoptă un mecanism din care corupţia nu lipseşte: declară exporturi fictive de alcool către firme din Ucraina sau Moldova, obţin viza de ieşire de la Vamă şi documente de transport de la firme inexistente, iar alcoolul se vinde bine-mersi pe piaţa românească. În felul acesta scapă de plata accizelor către buget.

O altă problemă este cea a aşa-numitelor firme-fantomă. Din cele 650.000 de societăţi cu răspundere limitată, înregistrate la nivel de ţară, 200.000 de companii nu şi-au majorat capitalul social. Cele 200.000 de firme dau o imagine a economiei subterane din România. Mai mult ca sigur, prin aceste întreprinderi s-a derulat contrabanda cu ţigări sau cu alcool. Tot pe aici au trecut cecuri fără acoperire şi bani restituiţi ilegal de Ministerul Finanţelor. În această zonă ar trebui căutate şi firmele care au făcut exporturi fictive sau importuri pentru care nu s-au mai plătit taxe vamale.

Privatizarea a fost prilej de nenumărate acuzaţii de corupţie. Fără îndoială a fost vorba şi de exagerări. Adeseori preţul de vînzare a fost indicatorul adus în slujba ideii că tranzacţia ar fi fost dubioasă. De multe ori s-a uitat, însă, că preţul nu este decît un element al privatizării unei fabrici. De fapt, autorităţile de privatizare ar trebui să vîndă capacitatea unei companii de a produce profit. Din acest punct de vedere, pot exista situaţii în care preţul de vînzare să nu aibă nici o legătură cu ceea ce crede opinia publică. O altă etichetă de corupţie a fost lipită automat pentru întreprinderile la care după privatizare au urmat probleme sociale. Emoţia adusă de protestele sindicale a pus în umbră de multe ori logica economică sau prevederile unui contract semnat şi parafat legal. Aceasta nu înseamnă că nu au existat privatizări care au fost însoţite de autentice acte de corupţie.

Alte zone importante de corupţie sînt colectarea insuficientă de venituri la buget precum şi iertarea de datorii a întreprinderilor. Aceste practici introduc un regim discriminatoriu. Unii plătesc, alţii nu. Iar cei care nu-şi achită obligaţiile faţă de buget şi-au permis acest lux fie pentru că au ameninţat cu explozii sociale, fie pentru că au ştiut să obţină facilităţi pe uşa din dos.

În ultimii 11 ani, un sector aparte a fost cel bancar. Falimentele au scos la iveală faptul că de multe ori băncile, de stat sau private, au fost devalizate cu bună ştiinţă. Uneori acţionarii au luat credite fără să le mai returneze, alteori bancherii au semnat cu ochii închişi împrumuturi care nu au mai fost rambursate sau au fost părtaşi la tot felul de aşa-numite „inginerii financiare". Lumea bancară a născut miliardarii de carton şi bancherii care ştiu să treacă cu vederea. Din nefericire, nota de plată a acestor „mici inconveniente bancare" a fost plătită de populaţie şi s-a ridicat la aproximativ 2,5 miliarde dolari. Ar fi o naivitate să credem că fenomenul corupţiei poate fi stîrpit. Un fost prim-ministru se înşela atunci cînd spunea că „nu a mai rămas nimic de furat". Capitalul de stat este încă preponderent în economia românească, administraţia este în continuare birocratică şi supradimensionată, legile sînt la fel de interpretabile şi stufoase. Iată tot atîtea surse de corupţie. ▲

Irina NICOLAU

Hoţia la români, înainte şi după 23 August

Pe aici, pe la noi, se fură de cînd lumea. Aici şi peste tot. Dacă Prometeu nu fura focul, omenirea mînca şi azi hrană rece. De altfel, sînt numeroşi zeii care s-au remarcat prin furt şi, dacă zeii fură, cum să nu fure oamenii?! Se zice că performanţe deosebite în această direcţie au popoarele latine. Ştiu eu ce să spun? Să iei lucrul altuia a fost o practică obişnuită şi în Asia şi, cum ei sînt mulţi, or fi furat mult.

Oricum, la români, înainte de a veni comunismul, oamenii furau cît furau, dar faptul în sine era ruşinos. Mai un furt, mai o tragere în ţeapă, mai un furt, mai „o dare în tîrg" cu lucrul furat atîrnat de gît. Secolele treceau, hoţii furau şi pedepsele curgeau...

Şi iată că soseşte armata sovietică glorioasă, ne eliberează şi scoate din raniţă comunismul nu mai puţin glorios. Pentru hoţie începe o epocă de aur. Dacă nu furi scrie pe tine *prost*. Măcar puţin. Eu, de pildă, stocam sticluţe de cerneală, adică solicitam cerneală peste necesar. Ce să furi de la Institutul de Folclor?! Plaja de posibilităţi a altora era însă mult mai mare şi oamenii au profitat. Ce înclin să cred că a fost specific pentru această perioadă este însă furtul de stat. 45 de ani Statul a furat la drumul mare: pămînt, ape, păduri, valori de tot felul, vieţi. Domnule, şi le-au furat atît de bine, dar atît de bine, încît nici după unsprezece ani de la căderea comunismului omul nu-şi recapătă lucrul lui. Pentru că, de fapt, în marea jecmăneală a fost furată şi ruşinea şi fără ruşine trăim aşa cum vezi. ▲

...şi după 1989

STIMAŢI CETĂŢENI!

Corupţia şi birocraţia din administraţia publică locală a Municipiului Bucureşti *trebuie* să dispară (dacă există), şi va începe cu sectorul 1. (...) Cu această ocazie, mă adresez dumneavoastră şi cu rugămintea ca, atunci cînd cineva vă va cere ceva (atenţie! "şpagă" sau *MITĂ)* pentru rezolvarea unei probleme, să mă sunaţi* personal, 24 din 24 de ore, la numărul 094333555, lăsându-mi la acest robot telefonic doar numele Dvs., numărul de telefon şi adresa, după care vă voi contacta personal şi voi lua măsurile ce se impun.

Cu deosebită consideraţie,

George PĂDURE, Primarul Sectorului

* P.S. Pentru cei ce doresc să înjure nu este cazul. Sunt însă convins că nu se va întâmpla.

(Primăria sectorului 1 – Centrul de Informare pentru Cetăţeni)

Z. ORNEA

glose

Corupţia ca fenomen general

Corupţia e un fenomen social ce a apărut odată cu societatea omenească cît de cît organizată. Desigur, face ravagii mai ales în economiile centralizate. Dar fenomenul e o prezenţă primejdioasă şi în economiile neetatizate şi necentralizate, adică în economiile normale, numite de piaţă. Unde nu e o realitate apăsătoare fenomenul corupţiei? Ce ţară din lume, înainte şi acum, n-are parte de acest flagel? Ziarele sînt pline de informaţii demascatoare privind corupţia de care se fac vinovaţi şefi de stat importanţi şi abia pridideşti să le înregistrezi ca stări de fapt, pentru că vin mereu altele care le iau locul în atenţia opiniei publice. Mai înainte cu un deceniu şi mai bine Partidul Democrat Creştin din Italia a fost „eroul" unei asemenea dezvăluiri. Şi scandalul a fost atît de mare şi corupţia atît de adîncă şi ramificată încît, repede, acest partid a fost exclus din harta vieţii politice intaliene. Şi asta după ce acest partid a condus efectiv Italia timp de cîteva decenii bune, foşti premieri şi alte notabilităţi suspuse au intrat în arcanele justiţiei. Fostul cancelar al Germaniei, Helmut Kohl, era un conducător mult stimat, erou al reunificării Germaniei. Şi, totuşi, presa a dezvăluit actele de corupţie de care s-a făcut vinovat primind – ca preşedinte de partid – foloase necuvenite, adică subvenţii ascunse, necomunicate organismelor fiscale. Scandalul a fost imens. Şi opinia publică l-a sancţionat aspru, Partidul Democrat Creştin pierzînd alegerile, deşi Kohl îşi dăduse mai înainte demisia, fiind astăzi un simplu particular, fără nici o demnitate oficială. În Franţa, tot presa a dezvăluit că actualul preşedinte al Franţei, Jacques Chirac, pe vremea cînd era numai primar al Parisului, a făptuit abuzuri intrînd sub incidenţa corupţiei. Deocamdată, calitatea sa prezidenţială îl aşează în zona imunităţii, apărîndu-l de situaţia de a răspunde chemărilor organelor de anchetă. Se aşteaptă ieşirea sa din demnitatea prezidenţială, cînd, încetînd imunitatea, va fi anchetat şi, probabil, judecat. Scandalurile legate de fenomenul corupţiei au zguduit viaţa politică a Japoniei, s-au schimbat premieri şi partide de la conducerea ţării şi lucrurile, acolo, încă nu s-au potolit cu totul. Preşedintele Filipinelor, demascat că a fost corupt, a fost nevoit, finalmente, să demisioneze. Şi fapte ca acestea ar putea fi, în continuare, amintite. De curînd, de exemplu, ministrului Apărării din guvernul german i s-a imputat că s-a folosit de avionul statului pentru treburi cu totul particular – sentimentale şi demisia lui e iminentă. Toate aceste fapte pomenite dovedesc că actul corupţiei se produce atunci cînd se abuzează, prin funcţiunile publice deţinute, de averea statului. De obicei, asta se petrece cînd se achiziţionează pentru nevoile statului un produs sau mai multe. Atunci, comisionul primit, fraudulos, de personalitatea care încheie contractul în numele statului, naşte fenomenul corupţiei. Dar mai sînt sumedenie de situaţii cînd corupţia se produce totdeauna de către personalităţi cu înalte funcţiuni publice care primesc, ele, sau membri ai familiei lor, aşa-numitele foloase necuvenite.

Viaţa politică românească, dinainte şi de astăzi, a cunoscut şi cunoaşte acte de corupţie de tot felul. Să pomenesc de un caz petrecut în 1910, de care am mai relatat, cu alt prilej, în revista *Dilema*. E vorba de vestita în epocă afacere a Societăţii tramvaielor electrice din Bucureşti. Acea societate, care a înfiinţat în Bucureşti tramvaiul electric, a fost întemeiată, în 1908, primar al Capitalei fiind Vintilă Brătianu, fratele său Ion I.C. (Ionel), fiind premierul României. Întemeierea acestei Societăţi a tramvaielor electrice a fost, de fapt, o afacere liberală, patronată de o bancă liberală, acţiunile fiind achiziţionate, cu precădere, de oameni politici şi de afaceri liberali (un lot important de acţiuni a fost achiziţionat şi de Basset, secretarul particular al regelui Carol I). Dar la 29 decembrie 1910 se schimbă guvernul, premier devenind P.P. Carp, şeful Partidului Conservator. Noul primar al Capitalei , Matache Dobrescu, i-a adus la cunoştinţă panamaua (à propos ce act uriaş de corupţie a fost şi construirea canalului Panama!) lui Al. Marghiloman, ministru de Interne. Acesta l-a încunoştiinţat, de îndată, pe premier. Carp a luat foc, declanşînd mari ostilităţi împotriva Partidului Naţional Liberal, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, pe care l-a incriminat de corupţie încă în februarie 1911, adică la nici două luni încheiate de la venirea la guvern. Ostilităţile, neînchipuit de dure, s-au desfăşurat în presă, în justiţie, în parlament, în stradă, în cabinetele Palatului Regal. Înfrîngerea lui P.P. Carp, care a demascat un efectiv act de corupţie, s-a produs, de fapt, în parlament, unde opoziţia liberală a făcut front comun cu Partidul Conservator-Democrat al lui Take Ionescu. Carp era intransigent, declarînd regelui şi colegilor de guvern că Societatea liberală a tramvaielor electrice e o expresie tipică de „brigandagiu politic" şi că a o accepta înseamnă recunoaşterea dreptului familiei Brătianu la monopolizarea vieţii economice a ţării. Atunci, în noiembrie 1911, Carp a rostit, în Camera Deputaţilor vestitul discurs în care a ameninţat PNL că îi va aplica „fierul roşu" pentru că „să fii bogat ca rezultat al exploatării statului, aceasta nu o admit". Şi într-un discurs rostit în Senat, Carp, adresîndu-se direct şefului PNL, îi punea la îndoială integritatea morală: „Domnule Brătianu, autoritatea morală a unui om politic nu se judecă decît după două lucruri şi nu se cîştigă decît printr-un singur mijloc. În viaţa ta privată să fii totdeauna corect, în viaţa ta publică să fii totdeauna dezinteresat". Carp avea, negreşit, dreptate în justiţiarismul său. Dar ignora că, de fapt, corupţia e un fenomen inevitabil în viaţa publică şi că acesta, descoperit în 1910, nu era deloc singurul. Brătianu l-a încunoştiinţat pe suveran că el consideră vorbele infamante ale lui Carp rostite în plin parlament o efectivă declaraţie de război şi, dacă nu le retractează sau – mai bine – nu pleacă de bună voie de la conducerea guvernului, în ţară va fi război civil. Regele nu putea tolera această încleştare politică vecină cu războiul civil. Takiştii, aliaţi fideli ai liberalilor, cereau că P.P. Carp să-i ceară scuze publice lui Ionel Brătianu. Au urmat cîteva luni de umilitoare şi iritante pertractări, Carp (ştiind dreptatea de partea sa) neputînd accepta condiţiile regelui şi ale lui Take Ionsecu. A intervenit şi justiţia care considerînd legalitatea actului de constituire a Societăţii tramvaielor electrice din Bucureşti a respins cererea guvernului de desfiinţare a acelei Societăţi, şi în prima instanţă şi la cea de apel şi la Curtea de Casaţie. Corupţia l-a îngenunchiat pe Carp, silit să demisioneze în 14 octombrie 1912, înlocuit fiind de Titu Maiorescu, care a promis că va fi o formulă tranzitorie, el formînd un cabinet de miniştri de concentrare conservatoare (adică împreună cu takiştii). Asta deşi Maiorescu ştia bine de la înaltă sursă că regele nu-l mai dorea pe Carp premier şi nu-l va accepta. Maiorescu a guvernat ţara pînă la 4 ianuarie 1914, înlocuit fiind – cum altfel? – de Ion I.C. Brătianu, în fruntea unui guvern liberal. Carp nu a uitat niciodată felonia prietenului său de o viaţă care, de dragul vanităţii de a fi premier, a trădat o amiciţie de o viaţă (Dar, nu suna un aforism al lui T. Maiorescu astfel: „Nu există prieteni în politică, există numai prieteni politici"?). A păstrat ranchiuna şi în faţa mormîntului deschis al celui ce îl înşelase în 1912, refuzînd invitaţia lui Marghiloman de a participa la înmormîntarea lui T. Maiorescu, în iunie 1917. I-ar fi răspuns cinic lui Marghiloman cu interogaţia „De ce să-i fac lui Maiorescu o politeţă pe care nu mi-o va putea înapoia". Revenind, să spun încă o dată că actul corupţiei, dezvăluit şi condamnat de P.P. Carp, a sfîrşit prin a-l îngenunchia pe bătrînul politician, om politic, într-adevăr, de o integritate morală ireproşabilă. Corupţia, legalizată, a triumfat, aşadar, încă o dată. Şi ea fusese făptuită de şeful PNL care, în 1914-1919, s-a dovedit a fi, totuşi, un mare bărbat de stat, contribuind esenţial la crearea României Mari. Ceea ce ar putea duce la încheierea că fenomenul corupţiei e mai puţin important decît capacitatea politică de a conduce în clipe grele, o ţară, dusă spre victorie de răsunet şi hotărîtoare pentru destinul ei. Cine ar putea răspunde la această teribilă interogaţie?

Un alt caz de corupţie incontestabilă a fost, în 1929, vestita afacere Skoda, care s-a petrecut sub guvernarea naţional-ţărănistă Iuliu Maniu, în fruntea Ministerului Armatei fiind generalul Henri Cihoski. Departe de a-l face vinovat pe Iuliu Maniu de corupţie (om de o integritate morală absolută) sau chiar, direct, pe generalul Cihoski. Dar corupţie a fost. S-a întîmplat că la încheierea unui contract de achiziţie de armament de la firma cehoslovacă Skoda s-a descoperit, apoi, că preţurile convenite erau disproporţionat de mari faţă de cele îndeobşte practicate de alte firme. Cineva a încasat, cu această ocazie, un comision consistent. Cînd scandalul a izbucnit în presă şi în parlament, regele Carol al II-lea a voit să se răzbune, făcîndu-l vinovat pe fostul şef al guvernului, nimeni altul decît chiar Iuliu Maniu. Deşi din cauza acestui scandal s-a sinucis, totuşi, un general responsabil cu aprovizionarea armatei, regele şi miniştrii săi nu l-au putut implica pe Iuliu Maniu pentru bunul motiv că acesta era un om perfect onest. Că daunele economice pentru ţară s-au produs sub un guvern de el condus, era incontestabil. Totuşi el era absolut nevinovat şi, cu toată obstinaţia regelui şi a scandalului provocat de presă, nu a putut fi implicat ca vinovat. Pînă la urmă, s-a acreditat ipoteza (nici aceasta dovedită) că o parte a comisionului oneros l-ar fi încasat unul dintre nepoţii de soră ai lui Maniu, Zaharia Boilă. Regele, de vreme ce nu-l putea implica direct pe Iuliu Maniu, inamicul său intransigent, a renunţat la scandalul afacerii Skoda, care făcuse multă larmă în presă şi în parlament, dînd dispoziţii de stingere. Dar, indiferent cine a fost vinovatul său beneficiarul, un act de corupţie efectivă s-a petrecut atunci cu furniturile de război ale firmei Skoda. Şi exemplele ar putea continua.

Dar azi? Corupţia e în floare, sfidînd nu onestitatea, ci chiar bunul-simţ prin proporţii şi consistenţă. Şi mai toate actele de corupţie (să nu mai luăm, aici, în considerare, mituirea funcţionarului public) se petrec în vecinătatea proprietăţilor de stat, majoritare încă, din păcate, în economia românească. Un întreprinzător particular n-are, în general, cum se înfrupta din proprietatea statului, el uzînd, mai ales, de coruperea funcţionarilor publici. Grav, extrem de grav, e că acest cataclism al corupţiei a pătruns şi în justiţie, iar destui oameni politici (beneficiind de statutul lor public) se înfruptă din averea statului fără scrupule. Vorba lui Petre Carp din 1911 acestea sînt acte de „brigandagiu politic". Şi nu e speranţă de eradicare a flagelului cîtă vreme durează tranziţia, de vreme ce poliţia, chiar ea, „colaborează" cu infractorii, adunînd resurse pentru construirea unor vile sfidător somptuoase şi maşini străine scumpe şi de mare randament. ▲

Teodor BACONSKY

Spiritul cruciadei şi nesimţirea religioasă

Întrucît SUA simbolizează siguranţa, prosperitatea, eficienţa şi stabilitatea democratică, orice „tragedie americană" impresionează la maximum opinia publică de pretutindeni. Trebuie să vorbim la trecut despre aceste atribute securizante? Orice minte lucidă ar trebui să spere că nu. Dar – se tot repetă de la 11 septembrie încoace – „istoria nu va mai fi aceeaşi". Atît CNN, cît şi mediile analiştilor politici au avut zilele acestea ocazia să speculeze liber, ca şi cum atrocele scenariu „hollywoodian" al atacurilor teroriste s-ar fi extins asupra „scenariului" global în care sîntem cu toţii antrenaţi. Nu doar agresorii sînt, cel puţin deocamdată, „nişte laşi fără chip" (după cum se exprima preşedintele Bush). Viitorul însuşi nu are încă o fizionomie. „Actul de război" comis împotriva Americii a provocat un deficit de predictibilitate a cărui undă de şoc va atinge deopotrivă economia, diplomaţia, doctrina militară şi dinamica financiară din spaţiul euro-american. Războiul real pe care Washingtonul şi partenerii săi îl vor declanşa împotriva terorismului va fi precedat de o confruntare pe piaţa ofertelor geostrategice. Se vor lua decizii practice, dar numai după ce dihotomiile fundamentale (de tipul „izolaţionism" vs „intervenţionism") vor fi tranşate la cel mai înalt nivel. Pînă acum, SUA au putut verifica solidaritatea politică a Occidentului care – prin intermediul aliaţilor din UE şi NATO – a reuşit să-şi concerteze reacţiile şi să simplifice dezolantul peisaj de după bătălie: democraţia, libertatea, capitalismul se luptă acum cu oricine li se opune, indiferent de regimul ideologic sau pretextul local sub care s-ar petrece opoziţia. Secolul XXI începe, aşadar, prin ireductibila polarizare a comunităţii internaţionale. Adică prin falimentul ideii de dialog.

În aparenţă, un asemenea antagonism este binevenit. De la încheierea războiului rece, întreaga lume caută un sens, valori comune, căi de urmat. Iată-le! Evident, realitatea este întotodeauna mai complexă, plină de ramificaţii, nuanţe şi virtualităţi a căror sacrificare comportă riscuri. Însă nu putem recomanda paralizia contemplativă şi nici amînarea iresponsabilă a unei atitudini clare doar pentru că „trebuie să ne mai gîndim". Pe 11 septembrie 2001 am văzut, la scară naturală şi în timp real, ce înseamnă să trăieşti în „satul global". Americanii au înţeles că nu se mai pot distanţa de lumea pe care ei înşişi au modelat-o şi pe care, ca unică supraputere, îşi doresc să o menţină în echilibru. Iar neamericanii de orice calibru şi categorie au înţeles la rîndul lor că interdependenţa globală este orizontul însuşi al actualităţii, fie că văd în el o provocare sau o soluţie. Spre onoarea lui, Parlamentul României a deliberat cu seriozitate, ajungînd la concluzia că ţara noastră trebuie să se comporte „ca un membru *de facto* al NATO". Nu e o noutate nici pe planul eventualelor reacţii negative la nivelul unei opinii publice slab informate, nici pe acela al fidelităţii politice, încă nerecompensate prin invitarea (tot *de facto!)* a României în Alianţa Nord-Atlantică. Ne angajăm aşadar, cu mijloacele noastre modeste şi cu expertiza noastră adesea subminată de considerente „sentimentale", în primul mare coflict al mileniului III. O facem pentru că înţelegem semnificaţia durabilă a noii polarizări, democraţie vs. „barbarie", dar şi pentru că sperăm că summit-ul de la Praga, din 2002, nu va avea rezultatele descurajante ale unui Madrid II. Problema noastră este aceea de a ne cunoaşte, alături de întregul Occident democratic, noul adversar: *terorismul.*

Modernitate şi religie

Terorismul este definit ca metodă politică extremistă, bazată pe convingerea că violenţa asupra indivizilor şi comunităţilor rămîne singura cale de a atrage atenţia asupra unor situaţii nedrepte sau opresive (aparent) irezolvabile prin mijloace legale. Dintru început, teroriştii şi-au ales victime exemplare, a căror dispariţie modifică raportul „global" al forţelor politice şi provoacă o emoţie colectivă cu mare încărcătură simbolică şi demonstrativă. După anumiţi istorici, primul act terorist din epoca modernă a fost atentatul asupra ţarului Alexandru al II-lea, comis de populiştii ruşi în 1881. Mai mulţi monarhi europeni (italianul Umberto I, sîrbul Alexandru etc.) au căzut în asemenea împrejurări radicale. Există un terorism occidental şi un altul din lumea a treia. Uneori, acţiunile teroriste sînt încadrate ideologic (la stînga, în cazul formaţiunilor egalitariste şi anarhiste de tipul *Rote Armee Fraktion*, *Brigate Rosse,* sau la dreapta neonazistă, care ambiţionează restaurea dictaturii). Pentru primii, statul este prea puternic. Pentru ceilalţi, statul este prea slab. Specialiştii disting şi alte două tipuri: terorismul care vizează independenţa politică a unui popor (cazul irlandez, palestinian etc.) şi acela care propune o emancipare globală a popoarelor (mai ales sărace) faţă de „tirania" capitalismului multinaţional (aşa-numitul „popor de la Seattle"). Toate cazurile izolate – la nivelul motivaţiilor psiho-ideologice – demonstrează două lucruri: 1) terorismul este organizarea politică violentă a celor pe care sistemele politice existente nu reuşesc/doresc să-i integreze; 2) pe fundalul globalizării – şi dată fiind radicalitatea scopurilor urmărite – există astăzi condiţiile creării unei internaţionale teroriste orientate împotriva ordinii constituite. Pe de o parte, terorismul este un *no man's land* unde se regăsesc toate „rebuturile" sistemelor existente. Pe de altă parte, el poate deveni, prin colonizare şi integrare, nu doar o „lume pe dos", ci şi o lume ostilă, care-şi propune, la limită, distrugerea „lumii actuale".

Eu nu am cum să susţin aici că terorismul poate fi scuzat cu argumente contextuale sau genealogice. El rămîne o activitate criminală, moralmente odioasă şi care merită să suporte cea mai severă represiune legală. Dimensiunea sa iraţională, vocaţia sa de a agrava tocmai problemele pe care pretinde să le rezolve, laşitatea metodelor sale (suspendarea oricărei reguli şi vizarea unor civili inocenţi) sînt suficiente pentru a-l combate ca pe un rău intrinsec. Dorind şi făcînd acest lucru, lumea occidentală are însă datoria de a continua să reflecteze asupra cauzelor care au provocat apariţia şi dezvoltarea unui fenomen prin excelenţă modern. Ar fi păcat să construim silogisme de tipul: modernitatea a reprimat religia; islamul este o religie; prin urmare, islamul este contrar modernităţii, pe care o contestă inclusiv cu armele terorismului. E la fel de simplu şi inexact să stabilim, bunăoară, legătura dintre opera lui Nietzsche şi *Mein Kampf.* Personal, cred că problema terorismului (ca şi definirea modalităţilor de a-l combate) se situează în centrul dialecticii modernitate-tradiţie religioasă reprimată. Revoluţionarii – gînditori, militanţi sau politicieni – acţionează în continuare dogmatic. Lor le aparţine ideea de progres şi numai ei deţin instrumentele sociale ale progresului. Au ocupat istoria lumii cu propriul scenariu, ne-au sufocat cu utopia lor. Însă nimeni nu poate demonstra că, fără evenimentele dintre 1789 şi 1989, *homo religiosus* nu ar fi descoperit, *singur*, căile unei evoluţii nerevoluţionare. În doctrina marilor religii existau resurse imaginare şi conceptuale pentru a deduce drepturile omului fără revolta împotriva lui Dumnezeu. Am fi putut inventa tot ce s-a inventat în ultimele două secole (facilităţi tehnologice, asigurări sociale, drepturi egale) şi fără violenţa revoluţionară. Şi am fi putut inventa chiar mai mult: un echilibru mai puţin instabil, un sistem internaţional mai puţin ipocrit, o etică mai puţin egocentrică şi un umanism mai puţin demagogic. Ostracizarea religiosului a determinat nu doar laicizarea vieţii publice şi epuizarea memoriei colective, ci şi contaminarea dintre religie şi revoluţie. Terorismul este expresia mariajului monstruos dintre o spiritualitate castrată şi o viziune mondială materialist-agnostică.

O combinaţie paradoxală

Apocalipsa americană de la 11 septembrie 2001 a schimbat subit retorica Occidentului: s-a revenit la o *Weltanschauung* maniheică, descrisă în limbajul cruciadei. În 24 de ore, s-a renunţat la vocabularul corectitudinii politice: vorbim iarăşi, odată cu CNN şi Casa Albă, despre „lumea civilizată". Asta înseamnă că există şi o lume rea, necivilizată, care trebuie judecată şi pedepsită. Altfel spus, a început un nou război „mondial" împotriva unui adversar difuz, de care toate statele – inclusiv cele islamice – par să se disocieze în chipul cel mai strict. În condiţiile în care toţi actorii vor să aparţină „lumii civilizate", barbaria apare ca o himerică ţintă mobilă, redusă generic la „islam" şi identificată punctual cu reţelele teroriste active. E relativ uşor să arestezi şi să condamni „terorişti". Însă reprimarea lor sistematică va inspira sinaxarul unor „martiri" adulaţi de galeria nenumăraţilor excluşi de la ospăţul euro-american. Oricît de justă, vînătoarea vinovaţilor va intensifica fanatismele fără să asaneze durabil cauzele fenomenului terorist. Dar ce sînt, în fond, aceste „fanatisme"? Ele pot fi socotite în două feluri: ca nostalgii ale centralităţii de care se bucura imaginarul religios în epoca premodernă şi ca protest deghizat împotriva decalajul economic dintre Occident şi restul lumii, pe care faimoasa *pax americana* (1945-1990) făgăduise să-l atenueze, fără să reuşească acest lucru nici măcar în deceniul de după războiul rece. Fanatismele nu sînt, aşadar, etape inevitabile în dezvoltarea anumitor tradiţii religioase ci, în esenţă, reacţii patologice faţă de suspendarea procesului politic post-colonial şi spaime milenariste provocate de sentimentul că ultima revoluţie – cea din sfera IT – va eterniza incapacitatea „lumii a treia" de a genera prosperitate.

Întrucît după prăbuşirea URSS diplomaţia focalizată pe noţiunea de *containment* nu a mai avut obiect, conflictul Est-Vest s-a deplasat pe axa Nord-Sud. Nordul posedă toate atuurile economice şi financiare. Se poate apăra prin multiplicarea piedicilor juridice, se poate baricada în propria, inaccesibilă şi egoistă, bunăstare. Sudul are la dispoziţie o panoplie săracă, dar sectorial redutabilă: creşterea presiunii în fluxul de emigrări (care profită de cultura umanist-onusiană de după 1945) şi insurecţiile exasperate, practicate în stilul *kamikaze.* CNN ne-a arătat o planetă pe care o cunoşteam, dar pe care o vedem acum cu alţi ochi. Pe de o parte, World Trade Center – două catedrale tehnologice, două temple ale afacerilor, două sere de lux, sofisticate şi fragile. Pe de altă parte, un Kabul ruinat de sovietici şi încă nerefăcut, o ţară cu o populaţie rufoasă, care mişună prin praf, fără medicamente, telefon, curent electric şi benzină. Într-o parte, MOMA, care expune colecţiile lui Armani ca opere de artă postmoderne. Pe de altă parte, colosalele statui ale lui Buddha dinamitate pentru vina de a celebra o tradiţie mai veche şi diferită de aceea a islamului integrist. Deşi îmi displace tonul sentenţios, am impresia că generaţia următoare va fi obligată să opteze între distrugerea resentimentară a „talibanilor" de toate culorile şi efortul de a regîndi relaţiile internaţionale pe baze noi, capabile să arunce o punte umană între Nord şi Sud. Cred că recenta tragedie americană are valoarea unui avertisment. Ea ne arată, pe viu, spre ce tip de criză ne poate împinge paradoxala combinaţie dintre *spiritul cruciadei* şi *nesimţirea religioasă.* În mod curios, apocrifa profeţie atribuită lui Malraux îşi dovedeşte pertinenţa la nici un an de la schimbarea prefixului milenar: secolul XXI va fi spiritual, sau nu va fi deloc. Aş fi încîntat să mă înşel. ▲

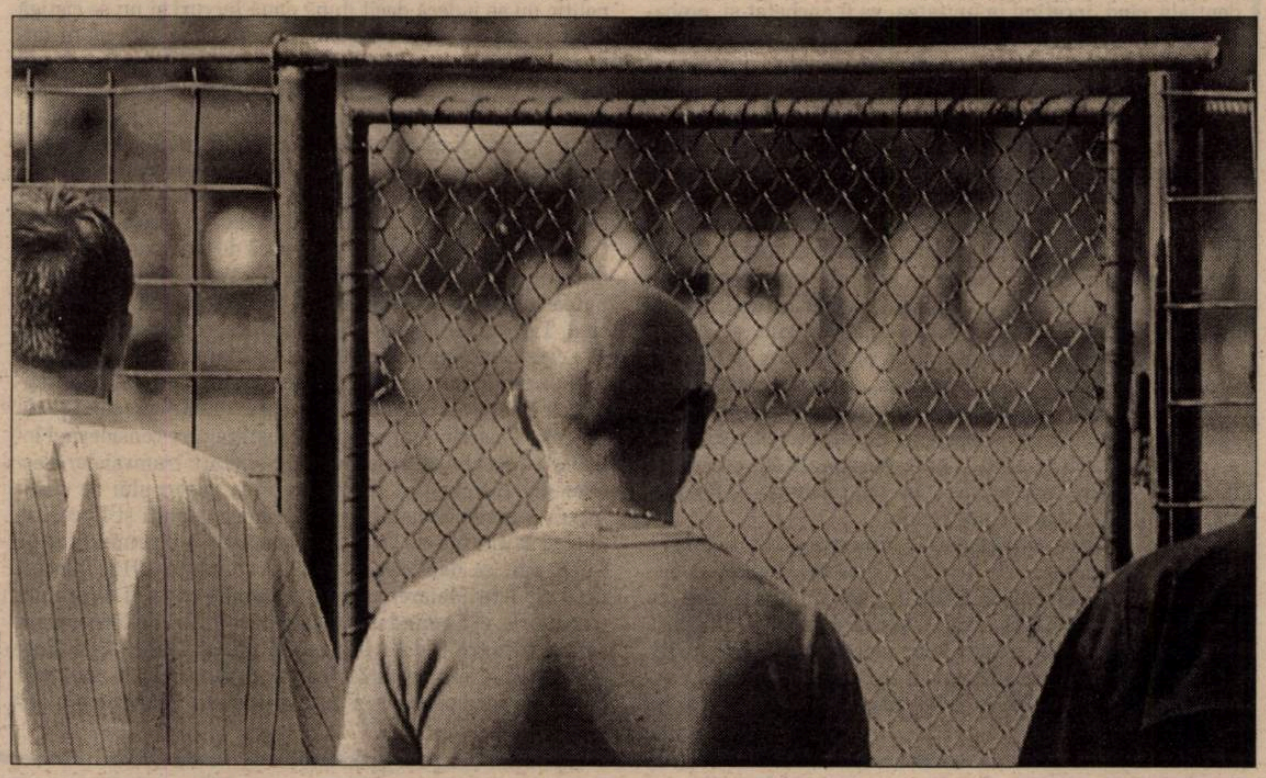

© S. Ivanoschi

Comunitate, comunităţi

Consecinţele atacului împotriva Statelor Unite ale Americii impun o nouă viziune asupra politicii externe (alta decît cea anunţată în primele luni ale preşedinţiei Bush) şi o percepţie nouă a valorilor pe care se întemeiază societatea americană. Unul dintre argumentele antiamericanismului din discursul european şi din acţiunile islamice, alături de denunţarea Vietnamului, a companiilor multinaţionale, a egoismului şi a aroganţei, este imoralitatea şi degenerescenţa unei civilizaţii supuse doar valorilor materiale: "ţara cea mai imorală din lume, aservită puterii banului care îi ţine loc de suflet" (Emmanuel Mounier).

Sufletul

Pe 11 septembrie, o lume întreagă a putut să vadă că sufletul nu este întru totul pierdut. În momentul unei mari şi neaşteptate încercări, fibra umană s-a dovedit rezistentă: generozitatea, devotamentul, sacrificiul, datoria faţă de ceilalţi au fost valori exprimate prin fapte, nu prin lozinci. Această încordare, energia eficient folosită sînt deocamdată semnele care permit speranţa că Statele Unite vor depăşi momentul de cumpănă. Cumpănă determinată de perspectiva recesiunii economice, de dezechilibrul între necesitatea de a asigura securitatea teritoriului SUA şi a oamenilor de pe acest teritoriu şi păstrarea libertăţilor democratice, de incidentele între grupurile naţionale şi religioase. Marile instituţii financiare de pe Wall Street, cele neafectate de evenimente, au aşteptat momentul cînd şi cele afectate au putut să-şi reia activitatea. Din primele minute, canalele de televiziune au decis să-şi pună la dispoziţie gratuit imaginile obţinute şi să suspende difuzarea reclamelor.

Pe celălalt taler al balanţei se află lucruri mai puţin concrete, dar extrem de importante pentru destinul unei populaţii devenite popor. Evoluţia pozitivă a spiritului comunitar a transformat istoria Americii în povestea unui succes, aşa cum a observat încă la începutul secolului XIX de Tocqueville.

Într-o conferinţă ţinută în februarie 2001, Richard D. Lamm a analizat fundamentele şi condiţiile necesare conservării spiritului comunitar, pornind de la premisa că el este un produs al culturii şi al civilizaţiei deopotrivă, opus instinctelor primare şi tradiţiilor venite din negura veacurilor: „O comunitate este mult mai mult decît un loc pe o hartă. Este o stare de spirit, o viziune împărtăşită, o soartă comună. Comunitatea nu este ceva natural. Naturale sînt «cireada», «turma», «stolul»; «cîrdul» este o stare a naturii, dar, vai, nu o comunitate. O comunitate alcătuită din oameni de religii, rase şi naţionalităţi diferite nu corespunde lecţiilor venite din istorie, aşa cum se verifică zilnic la televizor. Oamenii se simt legaţi de familie, nu neapărat şi de vecini. O comunitate are nevoie de arhitecţi sociali, de constructori de poduri, de ingineri de structuri, de cei care construiesc legături, punţi, de oameni capabili să înlăture obstacolele. Statele Unite sînt prin definiţie un loc pe hartă, dar nu sînt în mod intrinsec o comunitate. Comunitatea nu înseamnă geografie – cine anume trăieşte într-un anumit spaţiu – ea este reţeaua de relaţii umane a locuitorilor dintr-un anume spaţiu. Nu orice casă e un cămin şi nu orice cerc de pe hartă este o comunitate. Comunităţile se cimentează prin devotament, toleranţă şi dragoste. «Părinţii întemeietori» şi femeile lor au construit o comunitate lăsată nouă moştenire, dar spre deosebire de peisajele naturale, nu e de la sine înţeles că şi noi vom fi în stare s-o transmitem copiilor noştri. Comunitatea nu poate fi garantată, ea este o provocare continuă.

Noi nu am avut prilejul, în ultimul timp, să punem la încercare comunitatea. E relativ uşor să menţii coeziunea cînd singurul lucru pe care-l ai de făcut este să împarţi produsul unui continent bogat şi al unei economii în expansiune. Succesul unei comunităţi este pus la încercare de adversitate: sîntem în stare să cooperăm în vremuri grele – să rezolvăm, să alinăm, să potolim? Sau ne grupăm în triburi şi ca nişte cîini lacomi ne luptăm pentru os? Comunitatea – la fel şi prietenia – nu se verifică pînă nu se confruntă cu adversitatea. Un flux economic în creştere e bun nu numai pentru că hrăneşte toate oile, dar şi pentru că le împiedică să se repeadă una la cealaltă".

Orgoliul

Încercarea a venit mai repede şi mai sinistru decît se aştepta Richard Lamm: "În faţa masacrului indescriptibil de după atacul terorist din marţea trecută, americanii au dovedit un reînnoit spirit de solidaritate. Din şoc şi durere a ţîşnit puternic corul vocilor, angajîndu-se solemn că vor rămîne împreună în momentele de criză. Caracterul naţional este o noţiune insesizabilă şi confuză. Dar americanii – în mod obişnuit, lipsiţi de griji, hedonişti şi exagerat de independenţi – confruntaţi cu o tragedie, ştiu cum să se unească. După Pearl Harbor, după asasinarea lui Kennedy, după atentatul de la Oklahoma City, naţiunea s-a coalizat nu într-o paralizie stupefiată, ci în orgoliul luptei. Sîntem un popor cutezător şi aşa am fost săptămîna trecută. Peste tot, în acţiuni importante şi în gesturi mici, oamenii veneau în ajutor. Centrele de colectare a sîngelui au fost luate cu asalt de donatorii potenţiali, deşi s-a dovedit, din păcate, că nu era mare nevoie de ei, nici la New York, nici la Washington; spre deosebire de alte dezastre, numărul celor morţi îl depăşea cu mult pe cel al răniţilor. Reţelele de poştă electronică au încercat să facă faţă efortului disperat de a-i găsi pe dispăruţi. Un mesaj adresat americanilor de pretutindeni le-a cerut ca vineri seara să se oprească şi să aprindă o lumînare. Oficiile de recrutare au fost luate cu asalt. La aeroportul Hartsfield, Susan Golden privea miile de oameni înghesuiţi în faţa porţilor de acces; zborurile fuseseră anulate şi, impresionată de situaţia celor ce aşteptau, funcţionara şi-a chemat la telefon prietenii rugîndu-i să vină cu maşinile lor la aeroport şi să le ofere adăpost călătorilor obosiţi. Ea însăşi a găzduit şapte oameni în casa ei, din Peachtree City. «Am fost atît de bucuroasă alături de toţi aceşti oameni», spunea ea. «Toţi eram ocupaţi, ne îngrijeam unul pe altul şi eram împreună. Aceasta este puterea Americii»". *(Newsweek*, 24 septembrie 2001)

Leul şi oile

„Supravieţuirea unei comunităţi de calitate este o chestiune extraordinar de importantă – observă Richard Lamm – pentru că vedem în fiecare zi rezultatele absenţei comunităţii, în Bosnia şi Kosovo, în Cecenia, în Sri Lanka, în Quebec, în Rwanda. Ceea ce se întîmplă azi în Azerbaidjan şi Bosnia nu se datorează eşecului comunismului, este eşecul comunităţii. Albanezii, sîrbii, slovenii, croaţii şi bosniecii se omorau între ei şi înainte de naşterea lui Marx. Diversitatea din Bosnia este mult mai puţin marcată decît cea din Statele Unite, secretul este că noi alcătuim o comunitate, în timp ce ei, nu. Dacă oamenii care conviețuiesc în aceeaşi arie geografică nu devin o comunitate apare fenomenul de balcanizare, de fragmentare, de divizare. Sîntem legaţi de familiile noastre şi de locul unde ne-am născut. «Dacă nu ştii de unde eşti, nu ştii cine eşti» spunea Wendell Berry. Dar nu ne ataşăm uşor de vecinii noştri. Instinctiv, simţim concurenţa. Comunitatea are nevoie de o ancorare comună în viitor. Are nevoie de o limbă comună, de o cultură comună, de norme şi valori comune. Pe scurt, pentru a păstra esenţa socială a comunităţii, e nevoie de un liant care să-i facă pe toţi membrii comunităţii să înţeleagă că împărtăşesc aceeaşi soartă. Să spui că soarta mea nu e legată de soarta ta e ca şi cum ai spune «locul tău din barca noastră se scufundă». Trebuie să acordăm mai multă importanţă elementelor necesare pentru construcţia unei comunităţi, celor ce ne ţin împreună şi diminuării factorilor care ne separă, cum ar fi rasa, religia şi etnicul. Dacă în cratiţa unde s-au pus ingredientele ele nu se amestecă, cratiţa devine o oală sub presiune. Împinsă prea departe, diversitatea duce la divizare".

În vremuri liniştite, cetăţenii din ţările democratice transferă puterea de decizie asupra aleşilor lor. Procesele electorale tind să selecteze liderii cei mai competenţi, oamenii politici apţi să facă faţă oricăror turbulenţe interne, să evite cu demnitate conflictele externe şi să conducă ţara la victorie dacă acestea sînt inevitabile. E important cine conduce o ţară, aşa cum spunea Churchill: „O armată de lei condusă de o oaie va pierde în faţa unei armate de oi condusă de un leu". Leu sau nu, preşedintele Bush este susţinut de peste 90% dintre americani: ei nu vor să moară ca oile. Un politician american, John Gardner, avertizează cît de periculoasă este poziţia omului de pe stradă care crede că dacă „tipii ăia de la vîrf sînt foarte buni, eu pot să fiu oricum şi să mă comport ca un cîrpaci". Poliţiştii şi pompierii, pasagerii din zborul United Airlines 93, prăbuşit în Pennsylvania şi nu în ultimul rînd Rudi Giuliani, primarul New York-ului şi foarte mulţi alţii au acţionat ca şi cum ar fi ştiut că „pentru ca o naţiune să devină mare nu este suficient ca o mînă de eroi să producă fapte măreţe într-un moment suprem. Nu avem întotdeauna eroi la dispoziţie şi deseori ne putem descurca şi fără ei! Este esenţială însă existenţa a o mie de oameni de nădejde – cetăţeni oneşti – care plasează interesul public deasupra interesului personal" (Pasquale Vilani).

© S. Ivanoschi

Nu doar Internetul

Francis Fukuyama, profetul „sfîrşitului istoriei", a publicat un articol intitulat „Statul unit" *(Le Monde*, 19 septembrie), observînd cum tragediile individuale au forjat sentimentul solidarităţii naţionale şi cum solidaritatea naţională i-a putut ajuta pe supravieţuitori să depăşească tragedia: „Marea diversitate a victimelor prezente în reportajele despre atentate a fost observată de mulţi oameni: albi, negri, hispanici şi asiatici, unii nativi din Orientul Mijlociu: bancheri bogaţi, curieri şi umile femei de menaj. Nimeni nu putea să-i deosebească, aşa cum erau acoperiţi de sînge şi de cenuşă. Au fost toţi şi în acelaşi timp ţinta unei uri iraţionale şi fiecare dintre ei contează acum pe acelaşi guvern, pentru apărarea sa (...) Lunga perioadă de creştere economică din anii Clinton şi uşurinţa cu care Statele Unite au dominat politica mondială i-au făcut pe americani să se complacă în scandaluri politice, politici identitare şi spirit partizan. Mulţi nu mai sînt interesaţi de treburile publice şi de ceea ce se întîmplă dincolo de frontierele ţării lor. Alţii şi-au exprimat dispreţul faţă de stat. Dispreţ deosebit de puternic în lumea finanţelor şi a tehnologiei, unde în anii '90 s-a instalat un spirit tehno-liberal. Guvernul, se spunea, nu este de nici un folos, pune doar beţe în roate «adevăraţilor creatori de valori». S-a spus că statul-naţiune e depăşit, că tehnologia şi capitalurile – prin natura lor, fără frontiere – vor evita tentativele de reglare produse de jurisdicţiile naţionale. Apostolii noii economii au declarat că e lipsit de importanţă tot ce s-a inventat înainte de Internet şi la fel de inutilă orice altă competenţă decît cea etalată de ei. Am fost şocat cînd un amic, specializat în gestiunea portofoliilor de acţiuni, mi-a spus în urmă cu cîtva timp că se gîndeşte serios să renunţe la cetăţenia americană şi să se instaleze în Bahamas ca să scape de fisc. Atentatele de marţi de pe Wall Street sînt o lecţie salutară. Ponderea noii economii nu ne poate proteja în faţa realităţii; unica speranţă în această criză a fost eroismul pompierilor, al poliţiştilor (sute dintre ei au pierit sub dărîmături). Microsoft şi Goldman Sachs nu vor trimite avioane de transport pentru trupe, nici F16 care să-l urmărească pe bin Laden. Doar armata poate să o facă. În anii '90 s-a văzut cum se adînceşte fractura socială şi economică între cei din cele două turnuri, bancheri, avocaţi, ingineri-consilieri, şi informaticieni cu diplome de la Harvard şi Standford, pe de o parte, şi muncitorii manuali care le-au sărit în ajutor, pe de altă parte. Această situaţie, general împărtăşită, le aduce aminte cu putere americanilor că sînt membrii aceleiaşi comunităţi şi că depind unii de alţii".

Şi de restul lumii. Marea putere militară nu se poate lipsi de sprijinul celorlalţi şi Casa Albă a înroşit firele telefonice în consultaţii cu liderii prieteni şi cu cei mai puţin prieteni, dar duşmani, la rîndul lor, ai terorismului mondial. Un senator republican, John Warner, a declarat din prima seară: „Cerem lumii întregi să ne vină în ajutor!". Tony Judt, profesor de studii europene şi directorul Institutului Remarque de la Universitatea din New York motivează: „Aproape toate ţările din lume ştiu că tot ceea ce s-a întîmplat ne priveşte pe toţi. În ultimele luni, responsabilii americani s-au grăbit să denunţe tratatele internaţionale, să promită că americanii se vor retrage din zonele de criză şi să explice că prioritare pentru administraţie sînt interesele americane. (...) Trăim într-o epocă a politicii mondializate. Pieţele financiare nu au frontiere – clădirea World Trade Center nu a fost atacată întîmplător: numele ei reprezintă o provocare deschisă şi o reprobare. Interesele americane nu pot fi concepute în izolare. Alianţele, tratatele, legislaţia, agenţiile şi tribunalele internaţionale nu sînt o alternativă pentru securitatea naţională, ele sînt singura speranţă". Şi dacă Statele Unite au nevoie de restul lumii, nici restul lumii nu se poate dispensa de această putere fascinantă, iritantă şi atît de necesară politicii globale, dar şi raportărilor individuale. ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Bogdan SUCEAVĂ

eresuri

http://www.revistarespiro.com

Istoria unor opţiuni politice

În primăvara acestui an s-au publicat şi în Statele Unite (după ediţia spaniolă), memoriile lui Plinio Apuleyo Mendoza: *Acele vremuri cu Gabo* (*Aquellos tiempos con Gabo*, Plaza & Ianés Ed., 2001). E vorba despre istoria mai puţin cunoscută a lui Gabriel García Márquez, povestită de unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai săi. Plino Apuleyo Mendoza este autorul, între alte lucrări, al romanului *Años de fuga*, apărut în 1979; l-a cunoscut pe Gabriel García Márquez încă din perioada cînd amîndoi aveau în jur de douăzeci de ani şi sînt prieteni de cîteva decenii. Putem afla din recentul său volum de memorii, între alte detalii importante, şi motivele apropierii dintre autorul *Veacului de singurătate* şi regimul de la Havana. Întreaga intelectualitate latino-americană, explică azi Apuleyo Mendoza, a fost sedusă de mitul revoluţiei. Cei doi prieteni, G. García Márquez si P. Apuleyo Mendoza, au călătorit în Cuba imediat după intrarea în capitală a lui Fidel Castro, şi au asistat pe un stadion la unul dintre procesele organizate unui fost personaj învestit cu putere în vremea regimului Batista. Amîndoi au văzut cum Fidel Castro avea să refuze cererea de graţiere pe care familia celui condamnat a încercat să o înainteze. Amîndoi au trăit experienţa plină de dezamăgire a colaborării cu Agenţia *Prensa Latina*, tot mai plină de funcţionari servili, rigizi şi dogmatici.

Cu toate acestea, dacă P. Apuleyo Mendoza s-a despărţit de simpatiile din tinereţe, evoluţia politică a lui Gabriel García Márquez a fost alta. Povestea despărţirii opţiunilor începe în primele luni ale anului 1971, cînd securitatea cubaneză arestează un scriitor pe nume Padilla şi, cu metode de constrîngere pe care ni le putem imagina, îl conving să redacteze o autocritică pe care să o citească în public. Acesta a cedat şi a facut ce i s-a cerut. A urmat un întreg scandal în exilul latino-american, în special la Paris, unde se aflau mulţi scriitori.

Unii dintre ei aveau să semneze o scrisoare deschisă adresată lui Fidel Castro, ca o formă de intervenţie nemijlocită în cazul Padilla. Spre surprinderea lui Plinio Apuleyo Mendoza, Gabriel García Márquez nu a semnat-o. „Dacă poziţia lui Cortázar era destul de previzibilă," scrie Apuleyo Mendoza, „cea asumată de Gabo a fost o enigmă. Gabo a observat, ca şi mine, de foarte aproape, evoluţia suferită de revoluţia cubaneză şi, în particular, felul în care spiritul strîmt şi dogmatic al partidului – care de fapt ne expulzase din *Prensa Latina* cu zece ani înainte – în loc să dispară sau să se diminueze, a invadat ca un cancer întregul organism statal." (pag. 205) P. Apuleyo Mendoza îşi aminteşte că a avut o discuţie clarificatoare cu G. García Márquez: „Am luat cina împreună trei seri la rînd vorbind cu obsesie numai despre Cuba şi despre cazul Padilla, fără să ne putem pune de acord. Pentru prima dată Gabo a pus cu onestitate toate cărţile pe masă, fără să-şi păstreze nici una deoparte. A trecut mult timp de atunci şi cred că înţeleg azi mai bine raţiunile sale, deşi nu le împărtăşesc. În acele momente, el nu-l cunoştea pe Castro, aşa încît nu amesteca în opiniile sale de atunci raţiuni de prietenie. În ultimă instanţă, cîntărind totul, Gabo considera foarte pozitivă balanţa revoluţiei cubaneze şi nu i se părea mai bună cea a ţărilor noastre, corodate de inegalităţi, de mizerie şi de clientelism politic. Continua să fie convins că această revoluţie a dobîndit mari cuceriri în domeniile sănătăţii şi educaţiei. S-ar fi putut să fie erori, accidente de parcurs, dar a te opune acestei experienţe era, după el, injust. În mod firesc, eu nu împărtăşeam acest punct de vedere. Sînt bun prieten cu mulţi exilaţi cubanezi, filozofia mea politică este liberală şi nu marxistă, ca în vremea tinereţii mele, am încetat să fiu un om de stînga şi cred că delictul contrarevoluţionar atît de sever urmărit în Cuba echivalează unui delict de opinie propriu unui regim totalitar. Cred că balanţa revoluţiei cubaneze este catastrofală. În timp ce Gabo, ca şi mulţi alţi intelectuali de stînga, crede exact contrariul." (pag. 207) Trebuie subliniat că Apuleyo Mendoza şi García Márquez sînt în continuare prieteni apropiaţi şi că diferenţa de opinii politice nu a tulburat prietenia din tinereţe. Volumul de memorii al lui Plinio Apuleyo Mendoza se constituie într-o mărturie exactă, credibilă, susţinută de instinct literar dublat de onestitate. Un comentariu asupra întregii cărţi ar fi necesitat, desigur, o mult mai amplă discuţie pe care nu ne-o propunem aici. Nu ne-am dorit decît să subliniem importanţa poziţiilor publice ale personalităţilor culturale, şi cum – dintr-o întreagă epocă istorică – consemnările acestor luări de poziţie rămîn mărturia esenţială.

▲

Adrian CIOROIANU

...(puncte) de vedere

Cărţi despre comunismul gri

Avantajul modernităţii: aprindem televizorul şi vedem nu numai că istoria se grăbeşte, ci şi *cum* se grăbeşte. Explozia de culoare a istoriei foarte recente – precum coroana de foc ce a retezat, pe rînd, *gemenii* americani – pare mai plină de pericole decît stagnarea mai curînd gri în care războiul rece şi-a trăit ultimul deceniu.

Din această modernitate gri face parte şi comunismul românesc. Sînt cîteva luni de cînd mi-am propus să semnalez cartea lui Nicolae M. Nicolae (*O lume aşa cum am cunoscut-o. Amintirile unui ambasador al României*, Ed. Pro Domo, Bucureşti, 2000, 279p.), mai ales că ecourile nu s-au înghesuit să apară între timp. Născut la Silistra în 1924 (unde va fi coleg de liceu cu viitorul actor Toma Caragiu!), cît pe ce să devină student la Academia Regală de Muzică din Bucureşti, absolvent în cele din urmă al Politehnicii, membru UTC din 1944, fost membru al CC al PCR în anii '70, ministru secretar de stat la Ministerul Comerţului Exterior (1974-1976) şi, mai ales, ambasador în Statele Unite (iunie 1976 – septembrie 1978), Nicolae M. Nicolae are ce spune. Şi o spune fără exces stilistic, dar cu precizie, reţinînd în pagină majoritatea acelor lucruri pe care le-am fi aşteptat de la un asemenea fost om al sistemului. Autorul este – de înţeles – afectat mult de sintagma „ambasador-spion" pe care generalul Pacepa i-o face cadou în *Orizonturi roşii*; un capitol al cărţii încearcă să înlăture acuzaţia; or, în treacăt fie spus, aici cred că Nicolae ar mai avea de lucru pentru a-şi impune versiunea. Rămînem la cele clare: autorul a fost martor la cîteva dintre evenimentele de referinţă ale perioadei „liberale" a comunismului românesc; de două dintre ele a fost, prin poziţie, legat direct: contactele cu Germania federală începute în 1963 (pe linie economică) ce aveau să conducă la stabilirea relaţiilor diplomatice din ianuarie 1967 şi mai ales dezvoltarea spectaculoasă a relaţiilor cu Statele Unite în anii '70 (fructificată şi prin *clauza naţiunii celei mai favorizate*, după august 1975). Terifiante detalii despre atmosfera epocii (jumătate din personalul ambasadei române la Washington era alcătuită în 1976 din ofiţeri de securitate – p. 67), despre teribila Elena Ceauşescu (supărată, în vizita în SUA din 1978, că programul pregătit pentru ea este prea „apolitic" – p. 87), despre defecţiunea în relaţiile româno-americane adusă de problema „drepturilor omului", accentuată de preşedintele Jimmy Carter (p. 97), precum şi suita de informaţii aparent banale despre oamenii epocii – Bartolomeu Anania, Karol Kiraly, Ana Aslan, Gogu Rădulescu sau... jucătoarea de tenis Mariana Simionescu, cu intenţia ei de a cere azil politic în SUA în ajunul nunţii cu Björn Borg (p. 151). Mărturia lui Nicolae este cu atît mai binevenită cu cît misterul relaţiilor incredibil de bune dintre Richard Nixon şi N. Ceauşescu încă mai chinuie orice istoric aplecat asupra epocii – precum detaliul inedit oferit de Nicolae despre gestul lui Nixon din 1978 de a trimite la Bucureşti 5 pagini din memoriile sale în curs de redactare, pentru a-i cere părerea lui Ceauşescu! Aflăm cîte ceva şi despre vizita la Bucureşti a lui Nixon din 1967, pe cînd era doar senator şi (fost şi) viitor candidat. Atunci, Nixon a venit pentru a sonda disponibilitatea lui Ceauşescu de a se implica în problemele Orientului Apropiat şi în medierea relaţiilor dintre China şi SUA (p. 60); plimbat şi pe la Ministerul Comerţului Exterior, Nixon a adormit în timpul primirii aici, discuţiile românilor continuînd cu Brent Scowcroft, însoţitorul oaspetelui. Nixon a fost plăcut impresionat de această primire din 1967 şi îşi va aduce aminte de ea cu plăcere, mai ales la următoarea sa vizită la curtea lui Ceauşescu – cea *istorică* din 2-3 august 1969, prima vizită a unui preşedinte american într-o ţară socialistă. Nicolae spune: „pe vremea preşedinţilor Nixon şi apoi Ford, am avut convingerea că administraţia americană *era* interesată mai mult de persoana lui Ceauşescu decît de România. Dacă România era permanent confundată cu Iugoslavia sau Ungaria, Ceauşescu era confundat numai cu el însuşi". Poate că nu sună tocmai plăcut pentru noi, azi, dar credibil – din păcate – este.

Cu exact un an mai în vîrstă decît Nicolae M. Nicolae, Paul Niculescu-Mizil este însă, într-ale scrisului, de vreo cinci ori mai prolific. După un volum de peste 400 de pagini publicat acum patru ani, fostul rector de la "Ştefan Gheorghiu" (1953), director adjunct al Institutului de Istorie a PCR (1955), şeful secţiei de propagandă a CC al PCR (1956–1968), ministru al Învăţămîntului (1972-1976) ş.a.m.d. s-a pus serios pe scris. Bine face, dat fiind că istoria are nevoie şi de toate aceste inerente subiectivităţi. Cel mai recent volum de amintiri politice al domniei sale (*De la Comintern la comunism naţional*, Ed. Evenimentul Românesc, Bucureşti, 2001, 462 p. + anexe) promite să nu fie ultimul. Numai că în cazul Mizil problema este alta: partizan declarat al cantităţii cu orice preţ, dl Mizil nu a spus, în opinia mea, nici un sfert din ceea ce, cu siguranţă, ştie; fibra de agitator este încă atît de vie în structura autorului încît, din cele aproape 900 de pagini publicate în total de autor, s-ar putea reţine probabil 150 chiar interesante. Restul – nu este *tăcere*, ca la Shakespeare, ci vorbărie emfatică. Cu un subiect interesant la baza recentei cărţi (Conferinţa partidelor comuniste şi muncitoreşti de la Moscova, din 1969, la care a participat), autorul se pierde în filozofări şi inutile re-treceri în revistă ale presei străine din epocă – cred că după rezumatele interne de partid pe care veteranul Mizil le mai găseşte din cînd în cînd prin sertare, pentru că altfel nu ar vorbi despre reviste inexistente, precum *News Week* (p. 166, 169...) sau „binecunoscutul săptămînal *Le nouvelle observateur*" (p. 170, 173...); oricum, cert este că dacă autorul chiar ar şti toate limbile ziarelor pe care le citează ar fi o curiozitate a naturii. Uneori, termenii sînt puţin forţaţi – sau mai mult, precum atunci cînd Suzana Gîdea apare (alături de Horia Hulubei, Andrei Oţetea ş.a.!) pe lista unor „personalităţi de seamă, reprezentanţi ai societăţii civile, cum s-ar spune astăzi" (p. 113; v. şi 445). Uneori, agitatorul de altădată renaşte: „citiţi bine, domnilor detractori ai socialismului" spune el într-un loc (p. 191), revoltat de „abjectul spirit anticomunist" al altora (p. 193), dintre care nu puţini sînt şi nişte „năimiţi" (p. 428) etc. Alteori, face şi glume: John Marks, preşedintele obscur al comuniştilor sud-africani, îl critică odată pe Ceauşescu şi este compătimit de autor: „păcat că (...) purta numele lui Marx" (p. 289) – autorul neştiind, bunăoară, că şi *Mizil* poate însemna, pentru autodidacţi, *rachetă* pe englezeşte *(missile)*. Sigur, nu pot duce ironia pînă acolo încît să nu recunosc că, printre rînduri, cititorul avizat al lui Niculescu-Mizil află şi lucruri interesante. Din păcate, printre *cam prea multe* rînduri. Rămîne cum am spus: o selecţie de 150 de pagini din 900 ar fi onorabilă.

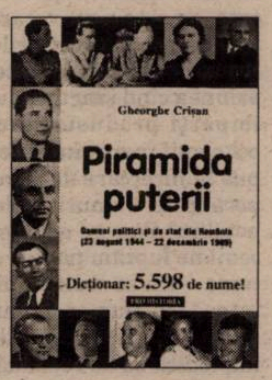

Onorabilă este oricum – o spun, forţat de tipar, în puţine cuvinte – recenta apariţie semnată Gheorghe Crişan *(Piramida puterii. Oameni politici şi de stat din România, 23 august 1944 – 22 decembrie 1989*, Ed. Pro Historia, Bucureşti, 2001, 315 p.). Un dicţionar de 5.598 de personaje – de la Radu *Abagiu*, responsabil din Comerţul Interior cu valorificarea legumelor şi fructelor şi pînă la Ewalt *Zweier*, un membru în Comisia Centrală de Revizie –, cu cîte o scurtă fişă a carierei lor politice. Ideea autorului (şi efortul!) de a oferi acest esenţial instrument de lucru celor preocupaţi de studiul ultimelor aproape şase decenii sînt demne de felicitări. Evident că un astfel de dicţionar nu poate fi într–atît de complet încît să cuprindă *toate* numele implicate în această istorie recentă; dar cele mai importante sînt aici, în acest dicţionar al lui Crişan, volum binevenit şi recomandabil pentru orice bibliotecă ce se respectă.

▲

Mirona HĂRĂBOR

Un regizor irezistibil

De curînd, m-am întors de la „Colocviul teatrelor minoritare", organizat la Gheorgheni. Regizorul Bócsardi László, a fost, cred, singurul care a fost pe placul majorităţii spectatorilor, „indiferent de naţionalitate", cum se spunea pe vremuri. El, de ce să ascund, se numără, de ceva vreme, printre favoriţii mei.

Celor care nu ştiu nimic despre el, le ofer o scurtă „fişă" biografică. Înainte de '89, a făcut teatru amator la Gheorgheni. Am auzit că, pe lîngă spectacolele ieşite din comun pe care le lucra, Bócsardi le ţinea colaboratorilor săi cursuri de istoria teatrului. După '90, la Cluj, devine studentul lui Tompa Gábor, trecînd, aşadar, în zona profesionistă (altfel spus, artist cu diplomă). Acum este angajat la Teatrul „Tamási Áron" din Sfîntu Gheorghe, dar, din punct de vedere artistic, Bócsardi nu are specific minoritar. Îl caracterizează talentul şi imaginaţia, nu locul naşterii, etnia, ori naţionalitatea. O confirmă, ce ironie (mai ales pentru unii), şi participarea, din noiembrie 2000, la Festivalul Naţional de Teatru.

„Ingredientul" cheie al producţiilor lui este echipa de actori maghiari cu care montează. Ei sînt dotaţi – toţi –, lucru rar pe scenele româneşti, cu prezenţă scenică agreabilă, condiţie fizică fără cusur, voce bună.

Un alt secret al regiei lui Bócsardi este ritmul. Îmi amintesc cum la *Nuntă însîngerată* după Federico Gárcia Lorca, în timpul reprezentaţiei, m-am auto-imobilizat, pe scaun, ca să nu se rupă „firul". Am avut senzaţia că, dacă mă relaxez şi îmi schimb centrul de greutate de pe un cot pe altul, pierd pasul, ca în timpul unui dans complicat care te stăpîneşte şi căruia nu-i poţi schimba regulile. De fapt, la propriu, în spectacol, aproape totul este dansat. Emoţiile şi întîmplările sînt jucate cu foc, pe muzică ungurească, de către personaje – ţigani bătînd apăsat din călcîie şi ţigănci învîrtindu-se roată şi izbind din plete, batice franjurate, fuste creţe.

Dincolo de fantezie, genul de teatru conceput de Bócsardi László este irezistibil pentru că nu cunoaşte manierismul, în schimb stăpîneşte măsura şi rigoarea, combinate cu o doză forte de creativitate. *Kasimir şi Karoline* de Ödön von Horváth nu seamănă nici pe departe cu *Nunta...* Decorul (Bartha József) dă imaginea unui circ stilizat: trei punţi de scîndură unite la mijloc formează, între ele, trei spaţii destinate publicului; punţile se înalţă pînă la capetele spectatorilor care, din această cauză, sînt siliţi să se uite, mereu, numai în sus, la personajele care, parcă, au luat locul trapeziştilor sau al echilibriştilor pe sîrmă.

© Z. Barabás

Kasimir şi Karoline

Kasimir aduce, ca tip uman, cu personajul jucat de Jean-Louis Barrault în *Copiii paradisului* de Marcel Carné: un tînăr sărac, îndrăgostit şi cam idealist, pe care iubita îl părăseşte. Totuşi, Pálffi Tibor nu are nimic din paloarea, mersul graţios şi căutătura de victimă inocentă. E, dimpotrivă, un lungan negricios, cu mustaţă subţire şi privire elegiacă, de amorez decepţionat. Nici Karoline a lui Diószegi Imola nu flutură nevinovat din gene, aşa cum ne aşteptam. Poartă, în schimb, o pălărioară cochetă din anii '30, merge dînd legănat din şolduri şi mănîncă îngheţată.

Chiar dacă se iubesc, cei doi se despart. Noii parteneri sînt apariţii hilare. Al Karolinei, spre exemplu, interpretat de Szabó Tibor, e un domn timid care, într-o mînă, ţine o pungă de plastic, iar în cealaltă – o mingiuţă de bîlci, din hîrtie colorată, ce se bălăngăne la capătul elasticului prins de încheietură.

În final, Kasimir şi Karoline, fiecare alături de iubitul proaspăt achiziţionat, dansează săltăreţ pe o muzică (Hána László) asemănătoare celei a lui Nino Rota. Mişcările se dezlănţuie sub privirile unui domn cu faţa pictată, de clovn, şi în prezenţa a trei personaje ciudate, omul cu cap de cal, cel cu chip de buldog şi maimuţa îmbrăcată în balerină. Felul tăcut, dar împovărător, în care aceştia urmăresc veselia generală, îl evocă, paradoxal, nu pe Kusturica, ci pe Fellini: Cabiria uită să mai plîngă atunci cînd întîlneşte o trupă de circari, iar Gelsomina, din *La Strada*, îşi potoleşte tristeţea cîntînd, la saxofon, o melodie pe al cărei tempo măscăriciul face giumbuşlucuri, în arenă. ▲

Andrei GORZO

trecerea prin reviste

Bastionul *Art & Roll*

În numărul 10 al revistei de artă şi cultură muzicală *Art & Roll*, Daniel Ionescu scrie: „Am încercat să ne situăm pe o poziţie apolitică, dar combatantă, într-o ţară unde mai totul sună fals, unde nu mai există respect pentru artă, pentru alţii şi nici măcar pentru sine, într-o ţară cuprinsă de o zbînţîială naţională manelistă, într-o ţară unde sînt mai multe cazinouri decît galerii de artă, unde valorile sînt răsturnate, ironizate şi călcate în picioare, unde zgomotele periferiilor schelălăie la poarta Ateneului şi unde se cumpără mai multă hîrtie de ziare neigienice decît cărţi – de orice fel –, unde "şmecherismul" este materie de studiu la şcoala vieţii şi unde „a şti să furi" este considerat a fi o virtute." După o asemenea tiradă, aproape că nici nu mai e nevoie să adaugi: „Ne aflăm pe un cîmp de luptă..." Am recunoscut deja atmosfera de fort asediat, de ultim bastion care refuză să cadă. Poate că această înverşunare va îndepărta nişte cititori; e uşor de luat în rîs (duce cu gîndul la vehemenţa adolescentului sensibil, care vede în jur numai barbarie, în faţa căreia se menţine pur şi dur; şi în acelaşi timp, „nu mai există respect" e de obicei strigătul pensionarului care condamnă tînăra generaţie). Dar e adevărat, după cum adevărată (pînă la un punct) e comparaţia dintre dictatura dinainte de 1989 şi dictatura prostului gust de acum – două moduri de înăbuşire a spiritului. (Ideea e tratată – cu mai multă măsură, cu eleganţă şi umor – şi în editorial, unde e mai convingătoare.) Protestul face parte din atitudinea rock şi, ca să aibă forţă, cere ca duşmanul să fie luat în serios, chiar cu riscul grandilocvenţei. Îmi place atitudinea celor de la *Art & Roll*. Există o puritate reală în această intransigenţă. Şi conţinutul revistei susţine atitudinea; e dens, instructiv (informaţia parcă dă pe dinafara celor 40 de pagini) şi alcătuit cu iubire.

Simţim asta în majoritatea materialelor din numărul 9, număr dedicat mişcarilor de avangardă – faptul că truda vine din iubire. Sînt *labors of love*. Muzica este în prim-plan: un omagiu adus lui Ornette Coleman, un portret al lui Scott Tinney, realizat chiar din cuvintele acestuia – „Avangarda nu mai există. (Cineva varsă ceva pe hîrtie şi zice că e muzică bună. Mă rog, asta e părerea mea.)"; un eseu de Irinel Anghel, analizînd, în termeni generali, condiţiile în care se poate vorbi despre compoziţii muzicale suprarealiste; o evocare personală, caldă şi foarte agreabilă (scrisă de Iulian Trocaru), a personalităţii şi artei muzicianului britanic Fred Frith (dacă aţi fost la Zilele filmului elveţian din toamna trecută, nu văd cum aţi fi putut uita extraordinarul documentar despre Frith, *Step Across the Border*)...

Există cîteva scăpări şi note false în numărul 9 al revistei. La rubrica de film, Andrei Creţulescu se simte obligat să-i bată la fund pe „fraierii" care-l consideră pe Michael Mann „doar creatorul serialului *Miami Vice* şi regizorul unui film tare da' cam lung cu Pacino şi De Niro", în timp ce *ei*, „cinefilii adevăraţi" (numai majusculele lipsesc) îl consideră „un maestru al atmosferei, detaliului şi imaginii... – mărturie stă fie şi numai *Ultimul Mohican*, monument de adrenalină şi monument de CINEMA" (iată şi majusculele). Acest exclusivism arogant e un fel antipatic de a face cronică de film (dar pînă unde ţine cronica şi unde începe scrisoarea de dragoste a fanului?). Şi nici măcar nu aflăm de ce *Ultimul mohican* e mai mult decît un film de aventuri bine filmat şi destul de poetic, ajutat imens de jocul într-adevăr poetic al unuia dintre marii actori contemporani; şi de ce, cu toată atmosfera din el, filmul cu Pacino şi De Niro e mai mult decît pseudo-existenţialism umflat cu pompa pînă se sparge. Criticul nu ne spune. Oare noi, fraierii, sîntem atît de vrednici de dispreţ încît nu merităm să fim puţin luminaţi? Şi asta nu-i nimic, pe lîngă ce ne face Alin Ludu Dumbravă, coleg de rubrică (şi, nu mă îndoiesc, în Clubul Cinefililor Adevăraţi) cu Andrei Creţulescu. Articolul lui, un portret al lui Ridley Scott, începe onest, cu mărturisirea că „toată viaţa mea mi-am dorit să scriu cum vreau eu despre fraţii Scott, ca să nu zic că mi-am dorit să filmez cu ei, să beau cu ei...". Deci sîntem avertizaţi: avem de-a face cu un fan. Că îi iubeşte pe fraţii Ridley *Gladiator* Scott şi Tony *Top Gun* Scott – e dreptul lui (deşi, slavă Domnului, există pe lume lucruri mai vrednice de iubire). Dar atunci cînd un critic începe să vadă în R. Scott (un regizor bine plătit şi, în ansamblu, mulţumit că lucrează la Hollywood) o victimă a oamenilor răi care conspiră să-l priveze mereu de Oscar; să vadă în el însuşi un neînţeles (pentru că în trecut cineva i-a cenzurat nişte efuziuni faţă de Tony Scott); şi să vadă în ultima capodoperă a lui Ridley, *Hannibal*, un mesaj profund despre sistemul „în care omul nu mai face faţă şi umanitatea nu-şi mai are locul" – înseamnă că... dar mă abţin, căci „*motherfuckers*" este argumentul prin care Ludu Dumbravă îi contrazice pe cei care au remarcat că Italia filmată de Scott în *Hannibal* pare scoasă dintr-o reclamă la Martini. De la distanţa pe care, în calitatea mea de fraier, o păstrez respectuos, Clubul Cinefililor Adevăraţi pare un loc în care calofilia adesea găunoasă a unor regizori ca Mann, Scott (şi Brian De Palma, probabil) e salutată, la fiecare întrunire, cu un imn de glorie. Membrii clubului venerează stilul (şi judecînd după felul cum par a înţelege stilul, nu m-ar mira să aflu că, pentru ei, un spot publicitar de o isteţime ostentativă e mai bun, din punct de vedere cinematografic, decît *Hoţii de biciclete*). Dar indiferent de intenţiile autorului, stilul acestui articol (agitat, agresiv, frenetic) nu e fericit ales, pentru a transmite emoţia criticului (sinceră – aici nu încape nici o îndoială) pentru artist.

Există şi alte moduri. Iată un citat din sonatina de la pagina 25, din numărul 10 al revistei: „Nu avea trufii de geniu al baghetei; nu poza poetic, nu cădea în transă, murmura, gemea şi ofta, ca la o rană binecuvîntată...Avea vigilenţa vulnerată şi incoruptibilă a muzicii în faţa lumii. Era poet. Era profet, rostindu-se în crescendo-urile lui Chaplin din acel rol de apus grandios al clovnului Calvero, cînd tot ce spunea era poezie imediată..." Aici, emoţia autorului (în faţa lui Casals) *se transmite*. Ajunge chiar la cineva ca mine (cu o ureche rudimentară şi lipsit de o educaţie muzicală serioasă) şi pînă la sfîrşitul sonatinei, ajung să o împărtăşesc.

Alte puncte de atracţie în numărul 10: scurta istorie a manelei, pe care o face Andrei Oişteanu (chiar dacă ştiţi articolul, merită recitit); articolul lui Radu Lupaşcu despre *glam rock*; itinerarul American şi jazzistic al lui Virgil Mihaiu; impresiile lui Vlaicu Golcea, de la spectacolul *Les années folles de Bucharest* – Maria Răducanu şi Mircea Tiberian Trio interpretînd piese interbelice nemuritoare; impresiile lui Andrei Filip de la un concert U2 (din turneul *Elevation*), la Viena; şi multe altele – sînt 40 de pagini foarte consistente. Şi reprezintă o bătălie cîştigată. ▲

Dilema vă recomandă

● ...să-l fixaţi pe Christian Zacharias în memoria melomană ca pe pianistul care a cîntat – cu orchestra de cameră din Lausanne – cel mai frumos Mozart auzit în Bucureşti de cînd mergem la Ateneul Român. Dacă exagerez, iertare – sînt încă sub şoc, dacă mai avem, azi, dreptul la asemenea şocuri. (Radu Cosaşu)

● Expoziţia britanică „Black Box Recorder" (videoinstalaţii), pînă în data de 3 octombrie la Studioul Toaca din str. Mircea Vodă nr. 5, şi revenirea trupei Garbage, pe MTV, cu un videoclip de videoclip: „Androgyny". (Alex. Leo Şerban)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Excese meschine

Într-o existenţă monotonă, lipsită de gesturi măreţe, totul se întîmplă la scară redusă. Excesele şi senzaţiile tari sînt, şi ele, supuse aceloraşi proporţii. Desigur că noţiunea de „existenţă monotonă", sau banală, sau lipsită de neprevăzut, este ea însăşi ceva relativ într-o lume la mîna hazardului şi a răsturnărilor. Totuşi, lăsînd la o parte îndoielile existenţiale şi coexistenţa iritantă a morţii se poate stabili un început sau o posibilă sugestie de listă a excesului şi senzaţiilor tari potrivite unei vieţi mărunte. Acestea pot oscila de la îndrăznelile culinare la extravaganţele vestimentare şi la distracţiile novatoare.

Excesul, adaptînd şi demitizînd definiţii consacrate, este o acţiune care implică o senzaţie de plăcere, asociată cu măcar schiţa unui sentiment de vinovăţie. Plăcerea trebuie să fie cumva legată de o interdicţie: în tragediile antice – de una divină, în cele clasice – de o variantă morală şi, în vremea şi lumea noastră medie, de o versiune tot mai fizică. Culpabilităţile omului postmodern sînt asociate de mult amintitului cult al trupului, de care vorbea şi Baudrillard (*La société de consommation)*: orice plăcere de moment, orice deturnare a echilibrului iniţial poate avea drept efect surparea unei perfecţiuni pe muchie de cuţit. Majoritatea „infractorilor" anti-trup nu sînt explicit conştienţi de vinovăţiile lor; doar în lumea cititorilor de reviste cu nivel mediu de informaţie, se deduce o imperceptibilă apăsare. Cele mai evidente, accesbile unor categorii amestecate, sînt excesele culinare.

Dulciurile, mai ales ciocolata, reprezintă un exces controversat: am citit, într-un articol dintr-o revistă pentru femei, că, de fapt, ciocolata nu îngraşă. Autoarea articolului îi făcea un soi de elogiu poetic, descriind-o în lumini şi senzaţii voluptoase. De altfel, filmul *Chocolat*, încă pe ecrane, face acelaşi lucru, adăugînd şi necesarele sentimente de culpabilitate asociate gustului dulce-aluziv. În versiunea dietelor moderne, ciocolata, şi mai ales zahărul din ea, este duşmanul oricărui sînge sănătos care, dacă nu e luat direct din naturalele şi permisele fructe, e anihilat prin înlocuitori.

Iutele sau, mai larg, condimentatul e o altă faţă a excesului gastronomic. Pentru cei cu posibilităţi, acesta se concretizează în restaurante chinezeşti sau mexicane, cu specialităţi „originale". Pentru o categorie cu posibilităţi medii, se profilează condimentatul tradiţional, specific restaurantelor ori bodegilor „româneşti": acolo, ardeiul iute de la ciorba de burtă sau piperul din varza călită cu cîrnaţi ori de la ciolanul cu fasole sînt punctele de pe i-urile necesare unei mese ca-n famile. La cei aproape fără posibilităţi, rămîn ardeiul iute şi usturoiul, oricînd accesibile, la piaţa din cartier, pe un preţ de cîteva mii. Iutele e un gust care iese din monotonie, ceva agresiv într-un meniu cenuşiu. Cunosc un domn, muncitor la o fabrică de vată, care-şi lua la el, drept gustare, pîine cu ardei iute; ba, o dată, chiar au făcut, la fabrică, un concurs cine mănîncă mai mulţi ardei iuţi, şi respectivul a cîştigat, înghiţind vreo şase la rînd.

Alcoolul, sub forma „una mică" sau „o bere rece" nu pot face rău, spune cetăţenul mediu, acelaşi cu ardeiul iute la ciorba de burtă, decît dacă depăşeşti o limită... Limita este cea a bunei dispoziţii (deşi multe din ştirile *horror* din cotidiene demonstrează că aceasta se poate converti, pe nesimţite, în dramă). Un domn migrat de la ţară la oraş mi-a povestit ce însemna, pe vremea tatălui său, un praznic pe undeva pe lîngă Piteşti: printre altele, un cazan uriaş de ţuică, din care trebuia să oferi un ţoi oricui trecea pe stradă. Astăzi, afirmă acelaşi domn supărat, pe la parastase femeile beau mai mult decît bărbaţii; dacă nu le pui paharul plin, strîmbă din nas. Cel mai sigur e să laşi sticla pe masă. La oraş, în locuri mai puţin tradiţionale, doamnele beau gin, Campari sau cocktail-uri mici cu denumiri măreţe. Din cînd în cînd au voie s-o facă lată; doar dacă, a doua zi dimineaţă, respectă indicaţiile împotriva mahmurelii din revistele pentru femei.

▲

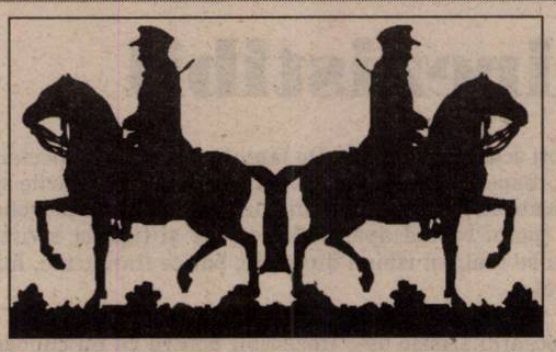

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Prietenia pe vreme de ciumă şi după

Cu acea răceală sentimentală care-i stă atît de bine inteligenţei sale analitice, dl Nicolae Manolescu răscoleşte (în *România literară*, nr. 34) jarul unei probleme încă încinse: prieteniile destrămate şi spulberate sub presiunea violenţelor politice şi sociale. „Cînd ne despart ideile" se intitulează cu o expresivă simplitate articolul, avînd în desfăşurarea sa, ca bibliografie, clasicele rupturi din interbelic (Eliade, Sebastian, Ionesco) ca şi cele de după '89, nenominalizate, dar clar sintetizate: "Înlăturarea din funcţii sau bîta minerilor chemaţi să facă ordine au rupt prietenii vechi şi care se dovediseră capabile să reziste la examenul ideilor opuse. A fi de altă părere începuse deodată să însemne a fi de partea celui care te ameninţă. Crimele legionarilor produseseră în interbelic un efect asemănător. Rinocerita descrisă de Ionesco, proces de asumare lasă a convingerilor celor mulţi, are la capătul de sus violenţa şi crima. Nici cea mai tare legătură amicală nu le face faţă. Idealurile îi despart pe oameni doar teoretic. Violenţa îi aruncă în tabere diferite". E greu – la prima şi la a doua vedere – să nu fii de acord cu acest diagnostic susţinut cu evidentă siguranţă stilistică. La o a treia însă îmi îngădui să-i observ un caracter unilateral. Univoc. Strict limitat la o vreme de ciumă. Sincer discutînd, fie şi riscînd a fi patetic, sînt în dezacord cu ideea: „nici cea mai tare legătură amicală nu face faţă violenţei şi crimei". Ea nu ia în consideraţie că idealurile nu-s doar teoretice, ci şi violente. Inclusiv prieteniile ideale.

Dl Manolescu, cu o îndreptăţire deja monotonă, nu vede decît violenţa exercitată din afară şi – antisentimentalist cum îl ştim – nu acordă nici o atenţie acelei violenţe interioare din adîncul unei adevărate prietenii. Căci există şi aşa ceva: o forţă dinăuntrul amiciţiei, o tenacitate, o pasionalitate bucuroasă, fericite, rezistente în îndurarea complicaţiilor, gata să le suporte chinul şi să le răzbească, împotriva politicii şi dincolo de ea. Uneori, acest tip de prietenie e de nebiruit, dar nu emoţionează, de parcă ar fi basmul cu Castor şi Pollux. De cele mai multe ori – şi aceasta face legea, judecata şi prejudecata – prietenia a fost sacrificată şi ucisă de politicul care ne epuizează toate energiile sentimentale; s-a considerat normal, dar unde apare normalul, dispare drama şi apare melo-ul rezonabil, conformist, uşor şi repede digerabil; a lucrat intens aici – şi la dreapta şi la stînga – spaima paralizantă de apolitism, de împăciuitorism, de trădare, obsesii ale oricărei epidemii de politică pestilenţială; au apăsat şi au şantajat eficace acele „mari idealuri şi virtuţi – precum le deconspira Nietzsche – care încearcă să se impună cu aceeaşi violenţă ca acelea păcătoase". Nu e de mers cu această idee prin lumea noastră de azi, într-o ţară cu o activitate morală de intensitatea aceleia seismice, cu o exigenţă în idealurile înalte şi virtuţile serafice, hilariantă. Musil a citat-o în discursul său la celebrul congres antifascist de la Paris, în 1935 – încercînd să le explice participanţilor, un Gide, un Malraux, cum se chinuie el în rezistenţa sa la demagogia bunelor şi corectelor sentimente strict politizate; fireşte că mulţi prieteni l-au privit încruntaţi.

Cunosc acest tip de încruntare la tot ce nu era „pe linie", altădată, „incorect politic", azi, ea nu mă mai intimidează; nu vreau să-mi depăşesc experienţa personală, nu apelez la ea pentru a nu apărea – Doamne fereşte! – exemplar; am alergie la exemplaritate şi în acest domeniu. Totuşi – vorba aceea: „am martori!", unii chiar în dezacord cu mine – de ani şi ani, mai ales în ultimii zece, cei mai duri în presiunea lor asupra problemei, mi-a devenit tot mai clar că a sacrifica definitiv o prietenie pentru o „politică la zi" (şi care politică nu e la zi?) e un act de incultură sufletească mai grav decît orice greşeală partinică, veşnic trecătoare; dacă atîtea prietenii au murit după trecerea ciumei, ele sînt dovezi – pentru mine – că le lega doar politica, fie ea şi cea mai justă, aceea anticeauşistă; văd în violenţa interioară a unei prietenii *„care a rezistat la examenul ideilor opuse"*, (s.m.) o contraviolenţă necesară, pentru salvarea sufletelor noastre pe această vreme, orice s-ar zice, nu de ciumă – sau mai ştii? – dar de naufragiu al idealurilor clasice, tot mai dezarticulate în priza lor la realităţi; nu mai sînt gata să mă zbucium pentru o stîngă sau o dreaptă care se întrec într-o compasionalitate descrisă ca un „ideal decent". Dacă politicul nu ne mai poate oferi decît idealuri decente, de ce n-aş prefera, cu o bună dispoziţie indecentă, prietenia ca un ideal mic, dar voinic, realizabil, palpabil, măsurabil şi prin dreptul fiecăruia de a fi de altă părere în problemele democraţiei, dar de aceeaşi opinie în privinţa duşmanilor ei, un ideal întru totul conştient că nu politicul este orizontul său cel mai adînc? Bat cîmpii?

„Aflu acum, noaptea, de la Radio România că Mihail Sebastian a murit ieri, la 12,30, în urma unui accident de circulaţie. Vestea mă emoţionează prin absurdul ei. Mihai a trăit, fără îndoială, o viaţă de cîine în aceşti ultimi cinci ani. A scăpat de masacrele rebeliunii din ianuarie 1941, de lagărele antonesciene, de bombardamentele americane, de tot ce a urmat după lovitura de stat din 23 August. A văzut căderea Germaniei hitleriste. Şi a murit printr-un accident de circulaţie, la 38 de ani. Îmi amintesc prietenia noastră. În visurile mele era unul din cei 2-3 oameni care mi-ar fi făcut Bucureştiul suportabil. *Chiar în climaxul meu legionar, l-am simţit aproape.* (s.m.) Am câştigat enorm din prietenia lui. Contam pe această prietenie, ca să mă reîntorc în viaţa şi cultura românească. Şi acum – s-a dus călcat de o maşină! Cu el se duce încă o bucată bună, şi foarte frumoasă din tinereţea mea. Mă simt şi mai singur. Majoritatea oamenilor pe care i-am iubit sunt acum *dincolo*... La revedere, Mihai!"

E Mircea Eliade, în jurnalul său intim, la 29 mai 1945, în Portugalia*. Încruntaţi-vă sprînceana de dreapta şi sprînceana de stînga; pe urmă destindeţi-vă la gîndul că mai putem conta pe moarte pentru a da înţeles şi destin unei prietenii.

---

* vezi în *România literară* (nr. 22) M. Handoca: „Mircea Eliade – inedit; Jurnalul portughez". Şi revezi şi memorizează fraza subliniată de mine care cred că lămureşte cu totul „problema", *la chose*.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Traian, ginerele lui George Washington

„M-am dus la luptă cu negrii. Ieşea, cînd tăiai la ei făină albă... că a zis socru' că să fie toţi o egalitate. Şi a fost ziua întîi. A doua zi, am băut şi nu vroiau indienii comati să vină, că ei urcau pe munte şi noi coboram şi le-am zis să coborîm, să urcăm o dată. Nu şi nu, că ei nu vor să fie văzuţi cu noi. Să nu credeţi dar nevasta mea nu dădea un ban în casă. Un ban să văd. Atunci de ce-mi zicea mie că-mi beam mînţile. Păi, dacă nu dădeai femeie, ce să vezi. Socru' a venit şi m-a dat afară, că sînt un rahat, să mă scuzi domnişoară, şi de atunci pîndesc un negru la podu' Crîngaşi să-i aduc aminte că eu l-am salvat. Şi mai dă cîte un trascău. Dacă îi spui negrului de asta şi de asta e bine merci. Era supărat că nu-ş ce i s-a întîmplat, dar i-a trecut... că a venit Poliţia să mă ducă la secţie, dar ce treabă are Poliţia? Că ce fac de zic? Socru' meu le-a zis să nu mă ia că pierd vremea cu mine, sînt cîrpă. Nevasta mea nu m-a luat la măritişu' lui frati-su, că iar sparg nunţi, păi, eu cînd beau, sparg, dar dacă nu beam vedeam pe drum spre casă zece mii lei? Nu, asta nu vrea să recunoască, onorată instanţă, nu vrea, merit soarta, dar ea? Am pornit-o împreună, că eu iubesc, cînd iubesc. Uite ieri iubesc o fată care are copite. Slăbănoagă, dar are copite. Trop-trop, scurmă pămîntul. Abia aştept să o aud trop-trop. Şi şi-a pus la trop-trop şi o brăţară. Mă duc cu ea oriunde, cîştig şi curse la trap. Daaaaa, la trap. Mergeam cu socru', aşa din vîrful degetelor, al dracului, aranja ce cal să iasă, că ce, noi acilea, ginere, pariem degeaba? Şi nevasta mea, pariază, bă! Eu pictam uscătorii, de zicea Asociaţia albinelor: «De ce ai atîtea vrăbii în cuibul tău?» Aveam vrăbii, că le desenam cuiburi. Dacă nu desenezi, nu ai. Uite, rezerva mea... am trei ace de cusut, se rupe cineva? Cos! Cad de la accidente de pe pod şi eu cos. Am cusut două capete de bărbat la femeie. Toată lumea să fie mulţumită. Nu vreau supărări. Egalitate perfectă, că vine socru' şi zice: «Bă, Traiane, de ce vrei tu să n-ai ciorapii de aceiaşi culoare şi întinşi pe picioare la fel-la fel?» Şi atunci, eu ce să spun. Scot muşte pe gură şi le leg între ele şi mă agăţ şi eu de ele. Mai zbor şi eu un pic, că sînt sătul, tot pod, tot pod."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În colecţia **Cartea de pe noptieră**
MARGUERITE YOURCENAR
Memoriile lui Hadrian

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Postmodernitatea a fost ucisă pe 11 septembrie 2001

Charles Jencks, un înainte mergător al scrierilor despre postmodernism, a propus – şocîndu-şi la vremea respectivă cititorii mai degrabă sceptici – o dată şi un loc, extrem de precise, la care postmodernismul ar fi început. Evenimentul care făcea tăietura, după opinia autorului, era demolarea ansamblului de locuinţe sociale colective (blocuri, cum sînt cunoscute la noi) Pruitt-Igoe, din St.Louis, Missouri. Data este 15 iulie 1972, iar ora – 3,32 p.m! Acest complex arhitectural, al unui american de origine japoneză, Minoru Yamasaki, fusese premiat la data facerii sale pentru modernitatea exemplară a proiectului, dar devenise în doar douăzeci de ani cu neputinţă de salvat din pricina degradării fibrei sociale a celor care erau asistaţi acolo. Acesta este văzut de Jencks drept semnalul de „deşteptare" dat unui mod diferit de a concepe arhitectura în relaţia sa cu societatea pe care o afectează.

Scepticii au criticat datarea cu atîta „exactitate" a apariţiei unui mod nou de a gîndi şi cunoaşte, de a face artă şi de a o „consuma". În definitiv, există suficiente momente anterioare, chiar dacă mai „soft" decît implozile respective, care ar fi putut la fel de bine să fie considerate (şi chiar sînt) ca precedînd sau însoţind naşterea post-modernismului. Apariţia concomitentă (1966) a două cărţi fundamental-antimoderne – *Complexitate şi contradicţie în arhitectură* de Robert Venturi şi *Arhitectura oraşului* de Aldo Rossi – este un astfel de contra-exemplu.

Şi totuşi, astfel de cezuri segmentează istoria şi îi conferă sens. Avansez şi eu o dată. Una de final al postmodernităţii (căci postmodernismul însuşi, ca stil artistic, a răposat de bunăvoie, uitat de toţi, încă de la finele anilor optzeci). Această dată este marţi, 11 septembrie 2001, atunci cînd primul dintre turnurile gemene de la WTC din New York s-a prăbuşit. Am nenumărate argumente pentru a demonstra că atacul asupra arhitecturii ca simbol al valorilor pe care teroriştii le consideră inamice este şi un atac împotriva postmodernităţii societale. Multe dintre ele sînt evidente şi izbitoare, precum contrastul dintre „valorile tari" (citeşte: fanatismul) ale atentatorilor şi cele relative, parţiale, „blînde" ale postmodernităţii.

Oribila pedepsire a zidirii pentru păcate – reale sau inventate – ale fiinţei umane colective sau generice ne reaminteşte că, în orice confruntare umană, zidirea este solidară atît în dramă, cît şi în triumf. Deja s-a vorbit despre ridicarea, încă şi mai mîndră, a turnurilor răpuse. Simbolica arhitecturii funcţionează cu motoarele în plin, în ciuda aparentei sale ocultări contemporane.

În mod sigur însă, de la acest moment tragic al istoriei înainte, pedala gravă a temelor celor mai serioase va fi apăsată pînă la fund. Frivolitatea, confuzia şi relativizarea valorilor, segregarea societală pe criterii fantasmagorice, individualismul exacerbat pînă la însingurare deliberată şi îndreptată împotriva tuturor celorlalţi, aceste teme vor recădea în neantul din care absenţa experierii tragicului le scosese, de plictiseală.

Există atît de multe teme grave, fundamentale de cercetat, încît va mai trebui amînată încă o vreme, nădăjduiesc, numărarea îngerilor din vîrf de ac. Reîntoarcerea gravităţii în viaţa noastră vine însoţită de singura formă de consolare eficientă, de coagulare comunitară rapidă, cea care aduce oamenii, supravieţuitorii laolaltă: sacrul. În vremuri de o profunzime a tragicului pe care generaţiile noastre nu au întîlnit-o, asemenea cezuri care brăzdează fiinţa noastră colectivă nu doar că vor reînvesti spontan cu sens renăscut „cuvintele mari", ci şi „temele mari" ale gîndirii, de care eram oarecum sastisiţi din pricina necunoaşterii lor frontale.

Şi, dacă nimic altceva, atunci prăbuşirea gemenilor lui I.M. Pei precum şi a unei părţi din Pentagon (care el singur mai întrece Casa Republicii ca suprafaţă de birouri într-un singur edificiu) ne atrage încă o dată atenţia asupra rolului strivitor – la propriu! – pe care îl are arhitectura în viaţa noastră. E simbol al puterii, adulat şi urît deopotrivă; e leagăn şi e mormînt în care poţi fi într-o clipă zidit de viu...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Ultimele cuvinte ale lui Kurtz

Ce vede Kurtz, spectrul emaciat care ne aşteaptă la capătul drumului spre *Inima întunericului*, atunci cînd strigă-şopteşte (căci e deopotrivă ultima lui izbucnire şi ultima lui suflare) „Oroarea! Oroarea!", înainte de a-şi da duhul pe vasul venit să-l salveze din sălbăticie? Cuprins de o nevoie subită de a reciti acel fragment, încep să caut cartea. N-o găsesc în bibliotecă: împrumutată şi pierdută? Oricum, n-aş fi aflat ce vede Kurtz. Joseph Conrad nu ne spune. Poate că nu ştia nici el, polonezul misterios, cu biografia lui complicată şi înţelegerea lui intuitivă privind felul cum lucrează răul – poate că nu ştia nici el, pe cînd stătea la masa de lucru şi îşi scria capodopera, e un secol de-atunci. Obscuritatea, ambiguitatea, evaziunile sale nervoase, ocolişurile sale hipnotice dau cărţii imensa ei forţă aluzivă, oraculară; astfel încît, atunci cînd Kurtz spune acel ultim cuvînt, în faţa viziunii sale nedescrise şi de nedescris, cuvîntul se reverberează la nesfîrşit. Ar fi putut să vadă orice acolo, în întuneric. Ar fi putut să vadă chiar şi o cămaşă fluturată cu disperare la fereastra unui turn imens, care avea să se prăbuşească într-o dimineaţă, aproape o sută de ani mai tîrziu.

Am renunţat să mai caut volumul meu din Conrad. Am deschis televizorul. La Prima, *Real TV*, cu imaginile dezastrului american şi un comentariu din off – genul de voce bubuitoare, hipermasculină, care îţi vorbeşte de obicei în promo-urile filmelor de acţiune, cînd îţi spune lucruri ca: „I-au ucis familia! I-au ucis cîinele! Viaţa lui mai are doar un sens: răzbunarea! Urmăriţi-i răzbunarea sîngeroasă!" Vocea mi-a distras atenţia. Mi s-a părut sau chiar am văzut cîteva imagini apocaliptice din filmul *Independence Day*, intercalate cu imaginile distrugerii reale? Îmi amintesc că mi-a plăcut *Ziua Independenţei*. În 1996, m-a amuzat să văd o bună parte din America făcută praf de nişte extratereştri belicoşi, după cum m-a amuzat să-l văd pe Will Smith făcînd KO un invadator, dintr-un singur pumn. Acum, juxtapunerea m-a iritat. După ce, în ziua aceea de marţi, văzusem cum o fantezie hollywoodiană trece în realitate, m-a tulburat să văd, după atît de puţin timp, realitatea trecînd înapoi în fantezie. Oroarea parcă trivializată de oroarea-la-mişto. Senzaţia că dintr-un *show* ca *Independence Day* a purces totul, şi totul se reîntoarce acum la *show*.

Şi totuşi, cămaşa aceea fluturată la fereastră, cu strigătul ei de ajutor... Presimt că unii dintre noi o vor întrezări în sala de cinema, cînd vor merge să vadă superproducţia *Pearl Harbor*. Se zvoneşte că e un film penibil, dar văzut acum, după 11 septembrie, presimt că va aduce lacrimi în ochii unora dintre noi, lacrimi pe care filmul probabil că nu le merită, lacrimi care sînt de fapt pentru viziunea (adusă cu noi de-acasă) acelei cămăşi, chemînd şi implorînd. Deci, merge şi aşa – realitatea conferind unui spectacol prost un capital emoţional nesperat. Vom citi altfel oroarea trucată din *Pearl Harbor*. Va căpăta profunzime.

E o posibilitate pe care Antena 1 a încercat, poate, să o speculeze, în seara cînd a înlocuit *Lupul singuratic*, filmul de acţiune (mediocru şi cu Chuck Norris) care era anunţat în program, cu filmul de acţiune *Invazia SUA* (încă şi mai prost şi tot cu Chuck Norris), în care o armată de teroriştidebarcă în Florida şi începe să distrugă oraşe americane. Această fantezie paranoică anticomunistă, cu ţara salvată de un macho care se bate mult şi vorbeşte puţin, e genul de divertisment pe care îl aprecia Ronald Reagan; pe fostul preşedinte îl flata să fie comparat cu Rambo. (De asemenea, e genul de film care circula, cu mult succes, pe casete video pirat, în ultimii ani ai dictaturii din România.) M-am întrebat dacă moda musculoşilor indestructibili, pe care iubirea de patrie îi transformă în maşini de ucis terorişti, va reveni în cinematograful hollywoodian, după tragedia din 11 septembrie. (În epoca lui Clinton, aceşti supereroi intraseră într-un declin ce părea ireversibil.) Sau dacă tragedia poate împrumuta impact emoţional chiar şi unui film atît de insignifiant ca *Invazia SUA*. Am răsuflat uşurat. Chiar şi acum, filmul mi s-a părut rudimentar şi inofensiv. Spectrul ororii autentice nu-l vizitează.

Dar imaginea victimei care cheamă în ajutor, cu o cămaşă, e încă acolo, pe retină. Din cînd în cînd pîlpîie, modificînd percepţia altor imagini. Privitul la televizor pare altfel decît înainte. Şi zilele astea o să fac ordine în bibliotecă şi o să găsesc cartea aceea a lui Conrad. *Inima întunericului* e viziunea lui despre iad – una dintre cele mai puternice din cîte cunosc. Cred că o să înţeleg altfel ultimele cuvinte ale lui Kurtz.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Versetele islamice (1)

Noua armă strategică (bomba cu pasageri) ne-a izolat brusc de perioada cînd Francis Fukuyama scria „Sfîrşitul istoriei". Războiul rece se încheiase, se părea că omenirii nu-i rămăsese decît să se autoperfecţioneze, eventual să citească pe-ndelete studiul citat. Şi să ironizeze teoria lui Huntington despre gîlceava dintre islam şi creştinism. Dar harta tectonică a acestuia trasa falii între două culturi ce se revendică în egală măsură de la conceptul de pace. Argumente neliniştitoare în favoarea lui existau totuşi. De la distanţă, liderii şiiţi de la Teheran îl condamnaseră la moarte pe scriitorul Salman Rushdie, şi nici o comunitate musulmană nu s-a dezis de aberanta *fatwa*. Atentatele deveniseră şi ele un apanaj islamic. Dintr-un amestec de exactitate, diplomaţie şi *political corectness*, guvernul de la Washington se străduie acum să stabilească o altă graniţă fragilă – între islamismul bun, pe de-o parte, şi fanatismul înarmat, pe de alta. Totuşi calificativele de musulman sau arab nu au dispărut din discuţie. Există voci care spun că religia musulmană ar fi fundamental opusă conceptelor occidentale de libertate şi democraţie. Şi altele care spun că nu.

Spre deosebire de Isus, profetul Mahomed, fondatorul islamismului, şi-a impus cuvîntul (şi) cu sabia. Nici creştinarea popoarelor nu fusese lipsită de episoade sîngeroase, dar extinderea islamului în Orientul Mijlociu, în Africa şi în Asia s-a făcut în bună măsură prin campanii militare. Erau însă doar cuceriri teritoriale, populaţiile respective erau supuse unei noi administraţii, fără a fi silite să se convertească în masă. De altfel Coranul interzice explicit prozelitismul. În secolele XI-XII filozofia arabă era cea mai sofisticată din lume, administraţiile califilor utilizau conceptul de guvernare colegială, iar creştinii şi evreii s-au bucurat de mai multă toleranţă decît aveau îndeobşte minorităţile din regatele Europei. Fundamentalismul de azi, cu tot mai multe *fatwa*, cu asasinate şi arderi publice de cărţi, este acuzat din chiar sînul comunităţii musulmane ca fiind o interpretare abuzivă a Coranului.

Cartea sfîntă i-a fost dictată profetului de arhanghelul Gabriel, care-i repeta cuvintele lui Allah. Intermediarul era necesar pentru că urechile muritorilor nu-l pot auzi pe creator. Oricum, rezulta direct că araba este limba perfectă şi că paragrafele consemnate sînt chiar voinţa divină. Islamul nu are înclinaţia intrepretativă a creştinismului sau iudaismului, care, ambele, parcurg drumul către intenţia divină prin minţile unor înţelepţi sau iniţiaţi. Coranul e imuabil, ce a spus Allah nu poate fi interpretat, chiar imitarea stilului Coranului constituie o blasfemie. Iar cuvîntul *islam* înseamnă supunere.

Cît priveşte lucrurile pe care Allah nu i le-a mai şoptit lui Mahomed, acestea au fost codificate o dată pentru totdeauna în secolul IX, în manualele de *shari'a* (calea), despre detaliile vieţii publice şi private. Societatea musulmană nu trebuia decît să le urmeze, în nici un caz să le adapteze. Iar influenţa gîndirii nemusulmane trebuia combătută prin războiul sfînt, *jihadul*, concept destinat iniţial conflictului interior din cugetul credinciosului, iar apoi urma să-i aducă la ascultare pe musulmanii prea liberali.

Dar de aici pînă la sinuciderea aviatică (aproape) rituală e cale lungă. Cărţile *hadith* (culegeri apocrife de aforisme atribuite lui Mahomed) spun într-adevăr că martirii credinţei vor sta în rai în imediata apropiere a tronului lui Allah. Ei beneficiază de rîuri de lapte şi miere şi de cîte 72 de fecioare frumoase. Dar aceste scrieri nu se referă la atentatori, ci la cei care sînt persecutaţi din pricina religiei, sinuciderea fiind izolată ca un gest contrar Coranului. Iar Coranul însuşi conţine un pasaj cît se poate de clar: *„atunci cînd cineva omoară un nevinovat, e ca şi cum ar fi omorît întreaga lume"*. Oricum, dacă cineva trebuie pedepsit, de asta se va ocupa Allah la Judecata de Apoi. Dar cine mai are răbdare pînă atunci? Sau pînă săptămîna viitoare?

▲

ÎNDROGOSTIŢII

Drogurile şi dependenţele pe care le creează sînt un subiect inepuizabil; şi, indiferent de unghiul de abordare, la fel de grav. Într-un număr mai vechi de revistă, au fost prezentate viziunea Poliţiei asupra traficului de droguri şi situaţia de la Secţia de dezintoxicare din cadrul Spitalului Gh. Marinescu. Pagina de faţă oferă o perspectivă neoficială: o organizaţie non-guvernamentală, care încearcă, prin metode lipsite de constrîngere, să reducă riscurile consumului de droguri şi cazul, aproape incredibil, al unui consumator-cultivator de droguri. Tonul descriptiv şi lipsit de incriminări moralizatoare nu implică o privire indiferentă asupra fenomenului, ci una obiectivă şi personalizată. Apariţia unor poveşti cotidiene, narate firesc, aproape de la sine înţeles, e dovada, îngrijorătoare, a asimilării fenomenului în viaţa de toate zilele. (I. P.)

Matei FLORIAN

Eroi şi heroine

„Risc minim“

Zic unii: „Că ce naiba e chestia asta dacă nu-i dezvaţă, dacă nu le bagă minţile-n cap. Că ce fac ei acolo se numeşte, frumos spus, cîrdăşie cu dezaxaţii şi să zică mersi că nu i-au băgat direct la zdup. Darămite să mai funcţioneze şi să le dea apă la moară ăstora. Ei, că nu, ştiţi asemenea centre funcţionează şi în Occident, că Occidentu' îi finanţează pînă la urmă, nu?, că ei dragă domnule nu sînt medici, ştiu foarte bine că la Spitalul 9 se aduc oameni pe calea cea bună, da, cură de dezintoxicare, că şi ei încearcă ceva pînă la urmă, consiliere se numeşte, dar pînă una alta, măcar au o evidenţă a lor, a problemelor şi a halului de dependenţă, tot e ceva, zic ei, nu? Văd. Beţe-n roate le-au tot băgat ăştia de cînd s-a înfiinţat centrul, ce mare lucru să înţelegi că aici vin drogaţii, să-şi ia, într-adevăr, seringă, dar, în acelaşi timp, el, să se dea pe el exemplu, tocmai a terminat psihologia şi e voluntar, adică nu ia nici un ban, stă, nene, de vorbă cu ei, află problemele lor, încearcă să-i ia pe ocolite, să le explice o chestie, să le sugereze, naibii, un tratament, să vadă din ce familie vin, şi să ne scutească, nene, ăştia, cu ce facem noi aici, că o fi puţin, da' facem."

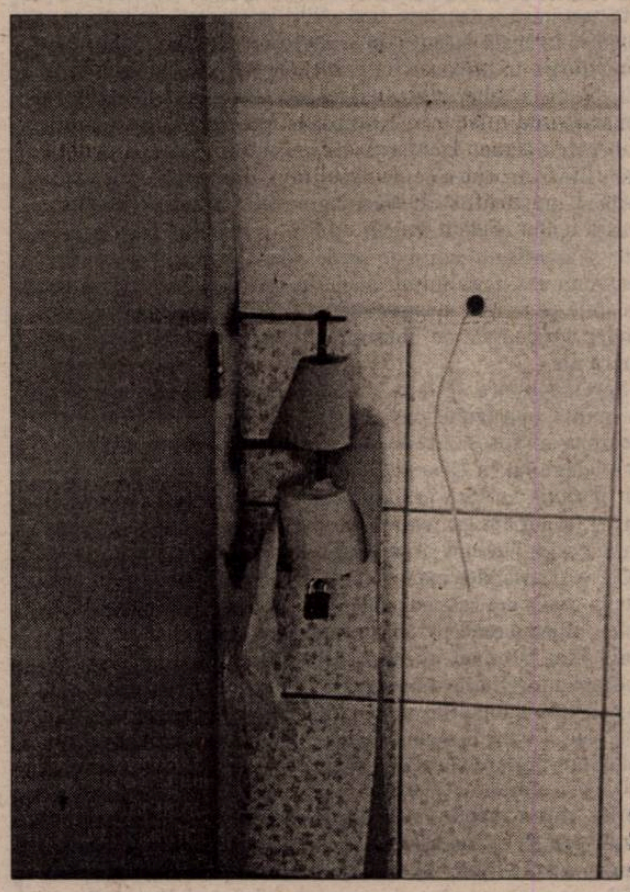

© M. Grecu

Zice el: „Ei, şi acum să lăsăm de o parte lipsa de cooperare sau receptivitatea Ministerului Sănătăţii, indiferenţa şi ignoranţa societăţii, funcţionează de doi ani jumătate cu circa douăzeci de voluntari, patru colaboratori şi un coordonator de program. Nici unul nu are leafă. Se numesc «Risc Minim», în engleză «Harm Reduction» şi, într-adevăr, omul vine, dependentul adică, cu seringa lui folosită şi primeşte de aici una nou-nouţă. În ţiplă. În felul ăsta se previn, în primul rînd, epidemiile de SIDA şi hepatită B sau C. Problema e că de multe ori şi fără să-şi dea seama decît atunci cînd e prea tîrziu, la centrul lor (din curtea spitalului „Gh. Marinescu") vin dealeri. Ce fac e foarte simplu: adună seringile tuturor clienţilor şi le înlocuiesc apoi cu cele de aici. Şi e foarte profitabil dacă te gîndeşti că o singură astfel de seringă în ţiplă e vîndută apoi cu zece mii de lei. În afară de oamenii ăştia, prea lunecoşi pentru a fi arestaţi, vin în medie pe zi alţi patruzeci de oameni. Media lor de vîrstă se învîrte în jurul a douăzeci de ani. Nu vor să vorbească, nu vor să se lecuiască, nu vor decît seringi. Care li se dau."

Ciclurile

Seringile vor fi folosite exclusiv pentru injectat heroina. De consiliere nu are nimeni chef. Unii pleacă imediat. Alţii nu ascultă, privesc în gol, spun da, da, nu e bine, dar ştii care-i chestia pot să mă las cînd vor muşchii mei. Aşa că mă scuteşti, pînă una alta, fac ce-am chef. Alţii nu spun nimic, se enervează şi devin agresivi, cert e că nimeni, nici măcar un singur om, nu a fost împins mai departe spre o clinică de dezintoxicare. Şi pentru că pentru toate lucrurile trebuie să existe o ştiinţă, vezi tu, nici unul dintre ei n-a ajuns la faza „de determinare". Adică există nişte cicluri ale unui toxicoman, după cum urmează:

1. Faza de precontemplare, unde vine vorba despre fumat ţigări cu marijuana, ocazional, de curiozitate, din lene, plictis, plăcere sau mai ştiu eu ce. Se întîmplă multora să nu aibă nici un fel de urmare (rog mult a se sesiza cuvîntul „poate", deloc întîmplător, neapărat necesar, aş spune);

2. Faza de contemplare, unde vine vorba despre dependenţa în sine; se consemnează în acest rînd ca fiind cea mai nocivă fază. Este faza tuturor celor patruzeci pe zi care vin după seringi la „Risc Minim". Fără să-şi dea seama de nevoia psihică, se injectează fără discernămînt – fumatul acum nu prea mai are nici un sens – din pură plăcere spun ei. „Oricînd pot să mă las" sînt cuvintele-cheie pe care şi le şoptesc lăuntric (în treacă fie spus, de ce-or fi ales verbul ăsta imposibil de frumos – a contempla – Dumnezeu ştie!);

3. Faza de determinare, unde vine vorba despre disperare ca sentiment al trezirii din drog. Unde se vorbeşte sau mai bine scris, se simte sentimentul amar al ratării, în aceeaşi stare de luciditate. Unde dependenţa capătă numele ei întreg în mintea şi sufletul omului şi unde cuvintele „oricînd pot să mă las" sînt hulite, scuipate şi plînse;

4. Şi ultima fază, cea a acţiunii, unde cu un efort imens toxicomanul se lasă călăuzit spre un orice care-i va îndepărta boala devenită deficienţă.

După această ultimă fază unii reuşesc să scape. Alţii, majoritatea, nu. Studiile au consemnat că unii toxicomani au parcurs tot acest ciclu de nu mai puţin de opt ori. Nu mi-au mai spus, însă, în ce fază se află acum aceia.

Poveştile

Zice el: „Odată a venit o mamă cu fetiţa ei. Avea cincisprezece ani, blondă, palidă, angelică. Avea cozi şi privirea aceea în cearcăne şi în gol pe care o au toţi. Mama plîngea, spunea ceva cum că ea nu-şi crede fetiţa asta blondă şi angelică care o tot asigură că nu şi-a mai injectat heroină de mai bine de o lună. Spunea că nu are cum să fie aşa, din moment ce ea, fetiţa, se închide în cameră cu cheia în fiecare seară şi nu vrea să iasă de acolo în ruptul capului. Parcă ea, mama, ar fi tîmpită sau ce? Şi îi roagă pe ei, «Risc minim», să-i facă un test, ceva, să afle cînd a luat copilul ultima oară drogul. Aşa ceva nu putem afla, au spus ei şi chiar dacă am putea, nu avem aparatura cu care să o facem. Şi mama şi-a luat fetiţa şi-a plecat.

Dar ăsta a fost un caz singular. Au un client fidel însă, în persoana unui domn distins, aproape de şaizeci de ani, care, odată, miracol, chiar a stat de vorbă cu ei. Le-a spus cum din cauza drogurilor, de ce s-a luat?, aşa, 150.000 de lei biluţa, a piedut uşor totul. Soţia. Copiii. Cîte o părticică din casă. Totul. Se pare însă că nu şi-a depăşit «faza de contemplare», se pare că nu e foarte tulburat.

Cu timpul munca la centru devine rutină. Nimic nou, numai persoane contemplative. Pe care, dacă le întîlneşti pe stradă, n-au să ţi se pară nicicum. În fond, trişti, plictisiţi sau din cale-afară de veseli putem fi cu toţii. Putem fi chiar contemplativi, cîteodată."

▲

Raluca ION

La Piovra

M-am oprit lîngă Cazinoul din Mamaia să-mi cumpăr ochelari de soare. Căldură mare, miros de hamsii prăjite, lume curgînd fără grabă cu tîrşîit de papuci şi, surprinzător, Pink Floyd la o terasă. Mă întorc spre locul de unde vine, parcă în mod miraculos, muzica, şi înaintea ochilor îmi apare, înrozată de lentilele ochelarilor ca de schior, puşi în glumă, Casa Verde. *Funky,* aud deodată spunînd o voce masculină în dreapta mea. Ce *funky?* Ce *funky* arăţi, îmi zice, cu un zîmbet larg, fostul meu coleg de liceu, Giovanni, bronzat peste cel mai închis ton la care credeam că poate ajunge pielea lui caucaziană.

Mă întreabă dacă nu mergem la o terasă, eu îi propun Casa Verde, ca bordelul, îmi zice, da, din Llosa, aprob, nu, din Constanţa, îmi răspunde.

Îmi scot ochelarii, plecăm, acum stăm la o masă, de la radio se aud mai întîi nişte ştiri, apoi o linişte urmată la scurt timp de acordurile unei casete cu manele. Îl întreb pe Giovanni de cînd e la mare, de 5 săptămîni, spune, e mult aşa este, dar anul ăsta recuperează, anul trecut a stat toată vara în casă, n-a plecat nicăieri, de ce, a crescut iarbă, ce-a făcut, a crescut iarbă. Marijuana, a cultivat marijuana, unde, în şifonier, acasă la maică-sa. Cum de-a reuşit, cu dragoste, şi-a iubit femelele, spune, a rupt masculii, a lăsat doar femelele, femelele sînt bune de fumat. Îl cred pe cuvînt, dar ce, plantele au sex, astea da, zice, şi închide expert ochiul stîng, exact atît cît durează un zîmbet. Cu dragoste şi cu mai ce, de lumină nu au avut nevoie, ba da, le-a cumpărat lampă cu ultraviolete, l-a învăţat tipul care i-a trimis seminţele, de unde i-a trimis seminţele, din Spania, cum, prin poştă. Şi nu s-au prins la vamă, nu, că i le-a trimis cu tehnică. Şi l-a mai învăţat ceva, tipul ăla, spaniolu', să facă rost de dioxid de carbon, de unde, de la sifonărie, şi să-l lase să curgă pe frunze. Fără dioxid de carbon nu faci nimic, îmi mai zice el, atît de serios încît mă simt obligată să repet ca pentru a-mi aduce aminte pe viitor: dioxid de carbon, de la sifonărie.

Giovanni mă priveşte fericit, eu continuu cu întrebările, dar nu a aflat nimeni cu ce se ocupa, poate maică-sa, dar n-a spus nimic, pe prieteni nu i-a mai primit în vizită, nici el n-a mai ieşit, se albise la faţă ca un vampir. Şi cum s-a terminat toată povestea, n-a mai rezistat de singurătate, e cam singură dragostea asta, într-o noapte s-a enervat, le-a smuls pe toate şi le-a fumat. Erau naşpa. Şi cu lampa ce-a făcut, s-a bronzat la ea, rîde.

Ce a mai făcut prin Bucureşti? Lelenţiade. Adică, adică sesiuni de fumat. Şi e mişto, e mişto, au iarbă bună, a găsit un *dealer* ca lumea, poate să-i facă rost şi de un TIR de heroină, aşa i-a spus, dar el nu ia heroină, ia doar marijuana. Înainte a luat şi cocaină şi LSD, dar acum s-a dat pe iarbă, scrie şi în Biblie: „să consumaţi iarbă". Îl întreb unde în Biblie, nu mai ţine minte, era şi un reverend american care milita pentru legalizarea marijuanei pe chestia asta, s-a uitat şi el şi aşa era, scris în Biblie: „să consumaţi iarbă".

La mare ce face, e singur, acuma da, l-a părăsit prietena. E o tipă mişto, dar cam refractară la droguri. Într-o seară erau mai mulţi şi au fumat toţi dintr-o pipă, i-a dat şi ei, el credea că ea ştie ce se fumează, ea habar n-avea, cînd a aflat s-a şocat şi l-a părăsit. A fost singura, oricum nu contează, el ştie întotdeauna să strîngă oamenii în jurul lui, e ca o caracatiţă, nu numai cu femeile, şi aşa în general. Şi cum reuşeşte, simplu, unora le place iarba, altora le place muzica, mai nou face şi pe DJ-ul, şi altora, altora le plac poveştile.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Ab Snagovo

„Stenogramele discuţiilor cu Al. Drăghici au fost transferate în Arhivele CC al PCR. Din documentele publicate pînă în prezent ştim că fostul ministru de Interne a fost chemat în faţa comisiei de partid de cinci ori în intervalul mai-octombrie 1968. Reţinem că la prima întîlnire din 13 mai 1968, prima întrebare ce i-a fost adresată lui Drăghici este dacă s-a gîndit la viitorul său loc de muncă şi dacă are vreo propunere în legătură cu aceasta. «Pînă în momentul de faţă nu m-am gîndit, răspunde Drăghici. Am dureri mari de cap, trăiesc numai cu calmante şi n-am avut timp nici să mă gîndesc.» Pînă se va hotărî dacă solicită altă slujbă sau se pensionează, fostul «revoluţionar de profesie» exprimă următoarele doleanţe: «Rog să transmiteţi partidului să mi se dea altă casă. Aceasta este o casă ce incumbă cheltuieli mari, este un parc care se distruge. (...) A doua problemă: rog să mi se dea ce este al meu. De exemplu au fost reţinute găinile de la Snagov, s-a spus că nu mi se dau pînă la noi dispoziţii şi alte lucruri ce le am acolo. Mi s-au oprit găinile, nişte iepuri de casă, deşi toate acestea le-am plătit, am chitanţe.»"

(Lavinia Betea, *Lucreţiu Pătrăşcanu – Moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, 2001, pag. 356)

Dumitru SOLOMON

roluri

Cel mai drăgălaş criminal

Ori de cîte ori se produce o crimă, un accident de muncă, un accident de circulaţie, o escrocherie de anvergură, un caz de pedofilie etc., înainte ca poliţia şi procuratura să declanşeze ancheta cuvenită, posturile de televiziune şi ziarele declanşează, ele, anchetele lor. În lipsă de mijloace adecvate (filaje, informatori plătiţi, cîini poliţişti, amprente, laboratoare criminalistice, „urmăriri ca-n filme"), ce fac televiziunile şi publicaţiile, în goana lor după senzaţionalul pur (şi simplu)? Fotografiază sau filmează locul evenimentului (cînd poate fi determinat cu precizie, cînd nu, merge şi cu aproximaţie), oferă portretul robot al virtualului făptaş, apoi întreabă rudele, martorii, vecinii, colegii de serviciu. Ce află ele? De la rude, numai de bine. De la martori, că s-a întîmplat aşa cum ştiam cu toţii. De la vecini, că victima era, în general, turbulentă, făcea petreceri zgomotoase, era oarecum alcoolică, poate se şi droga, evolua în medii dubioase (cu alte cuvinte, interlope), îi cam plăcea viteza, viaţa frivolă, frenetică (*vivere pericolosamente*), nu-şi prea respecta părinţii, cît despre atitudinea faţă de vecini, să nu mai vorbim. De la colegi, cam acelaşi lucru, doar că atitudinea faţă de muncă şi faţă de colegi lăsa de dorit.

Cînd, în urma investigaţiei profesionale (filaje, cîini, amprente, „urmăriri ca-n filme" etc.), e descoperit autorul faptei, mediile declanşează noi anchete. De data aşta, despre infractor. Poliţia nu prea vrea să dea amănunte înainte de încheierea investigaţiei, suspecţii îşi acoperă faţa cu haina, geaca sau balonzaidul, aşa că fotografia sau secvenţa filmată iese nu foarte concludentă. În schimb, tot rudele, martorii şi vecinii ne scot din încurcătură. Ce aflăm, deci? De la rudele infractorului, tot numai de bine. De la martori, că întîmplările s-au întîmplat exact aşa cum s-au întîmplat. Cît despre vecini: nu pot să cred, era un om paşnic, liniştit, nu-l auzeai, nu-l vedeai, nu punea gura pe pahar, era politicos, dădea bună ziua, era un om bun, se înţelegea de minune cu familia, cu vecinii. De la colegi, la fel, referinţe excelente.

Ceea ce rezultă contrazice preceptele morale, psihologia, Biblia şi beletristica. Ce-i de făcut? Să ne vedem de treabă, fiindcă oamenii sînt complecşi.

Cu ochii-n 3,14

E ÎNCĂ DEPARTE ZIUA CÎND PURITATEA BALADEI, DELOC NEGLIJABILĂ, VA DA OMENIRII O SUITĂ DE PROGENITURI SCEPTICE

● De cîţiva ani buni, în cartierul unde stau a pornit construirea unei biserici. Dar cu toate că există un „sponsor principal" (S.C. ROMBETON S.A., „prin dl preşedinte Gabriel Subţirelu"), lăcaşul Domnului e încă departe de ziua cînd va fi dat în folosinţă. Drept care, pe zidul edificiului, s-a afişat acest îndemn către dreptcredincioşi: „Cine consecvent donează / Spor în viaţă îşi creează. / La ctitori se pomeneşte / Cu ai săi se mântuieşte." Se vede treaba însă că donaţiile fie n-au fost îndeajuns de consecvente, fie au fost insuficiente, astfel încît, după o vreme, a apărut un al doilea îndemn: „O vrem iute gata? / Toţi susţineţi plata! / De nu, aşteptăm... / Să mai căpătăm." (**D. S.**)

● O veste bună, totuşi: „Mioriţa" înfruntă cu bine veacurile şi se adaptează totodată la realităţi. O moderatoare îşi depăşeşte condiţia de standardistă telefonică – „cine sînteţi? de unde vorbiţi? vă ascultăm!" – şi încearcă să-l convingă pe un interlocutor că toţi aspirăm spre puritatea acelei balade. Omul se ţine dîrz: „De acord, domnişoară, dar cînd ai lîngă tine doi terorişti care vor să-ţi fure oile, eu nu accept să mi se ia gîtul". (**R. C.**)

● Mi s-a povestit, de curînd, o întîmplare reală petrecută într-un sat unguresc, pe la începutul anilor '90. La un moment dat, toţi sătenii au început să depună bani într-un cont bancar. Cineva care se afla acolo în vizită, pus la curent cu acţiunea sătenilor şi cu suma, deloc neglijabilă, care se strînsese, i-a întrebat pe deponenţi pentru ce strîng banii. „Pentru eliberarea sclavei Isaura" – a venit prompt răspunsul. (**C. P.-B.**)

● Într-un mare combinat siderurgic ce ţine cu încăpăţînare prima pagină a ziarelor (v. *Adevărul*, 24 septembrie a.c.) directorii sînt membri de sindicat şi plătesc conştiincioşi cotizaţia. Adevărul (sic!) este că ţara care a dat omenirii – prin jurnale – găina născătoare de pui vii mai era datoare cu o încă minune. (**A. C.**)

● Suită de pleonasme: „nimfomană perversă, fără prejudecăţi" *(Evenimentul zilei*, 17 sept.). (**T. C.**)

● Între cele două grădiniţe de pe strada Venezuela îşi are locul stabil o cerşetoare cu relaţii vechi printre părinţii ce îşi aduc zilnic progeniturile. În prima zi de şcoală, titulara locului cu pricina se plîngea unei colege aflate în trecere (după o tentativă nereuşită): „Nu sînt încă pregătiţi oamenii. Stai să dea înghe-ţul...". (**S. S.**)

● Doct şi sigur de sine, Mircea Radu a intrat în dispută cu Rochefoucauld (emisiunea „Din dragoste", 19 sept.): redactorul TV era gata să-l „privească în ochi" pe Rochefoucauld, dacă acesta „mai există", şi să-i spună că, spre deosebire de scepticul moralist, el, Mircea Radu, a întîlnit „dragostea adevărată". Polemica începea chiar de la numele clasicului francez din secolul al XVII-lea, căruia nu i se mai spunea La Rochefoucauld, fiindcă în timpul nostru abrevierile sînt la modă şi nu ne mai încurcăm în tot soiul de farafastîcuri. (**T. C.**)

PE VREMEA MEA (ASTA APROPO DE NOSTALGIE) MODELUL MILITAR ERA EXPIRAT

● Sora mea care este liceană îmi spune că ciudatul clasei şi-a scris pe toate caietele „Ben Laden" şi în pauză îi înjură pe americani. În plus, clubul ciudaţilor din fiecare clasă este deja un mic cuib de viitori terorişti. Pe vremea mea, fumam în toaletă. (**C. G.**)

● „Cineva care vede lumea prin două buboaie pe care el le numeşte ochi"..., „nepotul tuturor fleoarţelor din Balcanii piezişi ai României"..., „această cîrpă-n cur"... L-aţi recunoscut desigur, în aceste „amprente ale stilului", pe Fănuş Neagu, director al *Cronicii române* şi coleg de Academie al distinsului prof. univ. Eugen Simion. Asta apropo de „trivialitatea" presei, care a fost reproşată unor confraţi de-ai noştri... Sau poate „trivialitate" e doar atunci cînd ataci o instituţie (recte, Academia), nu şi un coleg de breaslă?... (**a. l. ş.**)

● „Umorul e un cocteil de revoltă şi disperare", spunea Grigore Moisil. Găsim această definiţie într-o amplă şi foarte interesantă evocare (în *Jurnalul naţional* 22/23 sept.) datorată Vioricăi Moisil, soţia marelui matematician, pentru care nostalgia şi memoria onestă nu sînt incompatibile. (**T. C.**)

● Afacerile de pe urma dezastrului de la World Trade Center continuă: un român, imigrant în New York, e pe cale să se îmbogăţească din vînzarea măştilor de gaze: pînă acum a vîndut mii, preţurile oscilînd de la 30 de dolari (un model de pe vremea războiului din Coreea) şi 1.500 de dolari (ultimul model militar de mască, folosit de tanchişti) – conform *Evenimentul zilei* şi *Naţional*, 25 sept. 2001. (**I. P.**)

● La o pizzerie, în Braşov, mi s-a servit o bere caldă şi cu gust prost, amintind de ceea ce se chema bere pe vremea lui Ceauşescu. M-am uitat la etichetă şi am constatat că termenul de valabilitate era expirat. I-am arătat chelneriţei care, făcînd ochii mici, mi-a spus: „Făceţi-vă că nu băgaţi de seamă". (**A. M.**)

ÎNTUNERICUL CONTINUĂ SĂ SE UITE LA TELEVIZOR. CINISM?

● Trei cetăţeni din judeţul Dîmboviţa sînt chemaţi în judecată într-un dosar aflat pe rol la o instanţă din Moldova *(Adevărul*, 24 sept.): toţi trei poartă numele de familie Întunericu şi sînt citaţi „pentru perfectare de vînzare cumpărare". (**T. C.**)

● După anunţuri publicitare, congrese internaţionale şi turnee, vrăjitoarele române îşi continuă, abil, campania de imagine publică: vrăjitoarea Cireşica va fi filmată, de Halloween, în pădurea Baciului, în timp ce oficiază o dezlegare – conform *Evenimentul zilei*, 25 sept. 2001. (**I. P.**)

● Nu doar economia americană, ci şi delincvenţa prezintă cifre diminuate după 11 septembrie: ca şi în timpul războiului din Golf, poliţia anunţă un număr scăzut de delicte, chiar şi în cartierele cu reputaţie proastă din Los Angeles; cei care veghează cu lumînări în mînă au înlocuit figurile ameninţătoare ale vagabonzilor şi feţele încruntate din grupurile agresive de pe străzi. "Şi criminalii sînt patrioţi şi resimt pierderea – încearcă să explice şeriful din Orange County – sau, pur şi simplu, se uită toţi la televizor". (**M. B.**)

● Am văzut recent, pe Discovery Channel, un documentar despre închisorile din Hountsville, Texas. Toţi puşcăriaşii, inclusiv condamnaţii la moarte – în Hountsville au loc vreo trei execuţii pe lună – sînt obligaţi să muncească. De exemplu, construiesc mobilier pentru instituţiile publice americane. Sau meşteresc ciocănele din acelea pe care le folosesc judecătorii cînd clasează un caz. Fair-play? Cinism? (**M. M.**)

© S. Ivanoschi

© S. ivanoschi

Corupţia pe stadioane

Deşi imaginaţia populară o asociază cu un poliţist cu automat, corupţia este un fenomen care poate fi analizat ştiinţific. Şi combătut pe baze ştiinţifice, dacă nu vă sună prea urît expresia. O astfel de analiză este „Diagnostic Surveys of Corruption in România", analiză realizată de Banca Mondială în 2000 la *cererea Guvernului României*. Este plăcut să constaţi că guvernul României este interesat de latura ştiinţifică a fenomenului.

Studiul a analizat opinia populaţiei pe trei eşantioane: funcţionari, oficiali publici, întreprinzători, oameni de afaceri şi capi de gospodărie, oameni obişnuiţi. 38% dintre oficiali au declarat că au fost nevoiţi să ofere mită în ultimul an, 42% dintre capi de gospodărie şi doar 27% dintre întreprinzători. În condiţiile în care corupţia este un fenomen atît de discutat, 80% dintre întreprinzători şi capi de gospodărie cred că aproape toţi funcţionarii publici sînt corupţi. Mai mult, jumătate cred că mita este parte din viaţa de zi cu zi. Din păcate, sondajul nu ne spune dacă afirmaţia ascunde o fatalitate detestată sau acceptată. Dar este surprinzător că 44% dintre funcţionarii întrebaţi cred că aproape toţi funcţionarii sînt corupţi. Este foarte probabil că ştiu ce spun. Deşi acest ambiguu „aproape" lasă loc de interpretări: poate că cei întrebaţi se exclud pe ei înşişi sau şi ei sînt aproape corupţi.

Dintre conducătorii de firme, 27% au fost nevoiţi să dea mită autorităţilor vamale, dar mult mai mulţi (66%) cred că funcţionarii vamali sînt corupţi. 19 procente dintre aceşti investitori au oferit mită pentru a obţine licenţe de comerţ extern, 17% pentru poliţia rutieră, 13% pentru autorizaţii de construcţie, tot 13% pentru inspectorii financiari. Chiar dacă cei care au oferit mită pot părea puţini, oamenii cred în mult mai mare măsură că aceste instituţii sînt corupte. Rezultă că omul care are treabă într-o instituţie se pregăteşte pentru întîlnirea cu o autoritate ostilă, care îi cere bani în plus faţă de cei legali. Cele mai corupte instituţii sînt considerate vama, tribunalele, FPS (de unde se vede că schimbarea numelui a fost o iniţiativă fericită măcar din acest punct de vedere), poliţia, sistemul de sănătate, guvernul, organele financiare. De notat că funcţionarii publici sînt mai convinşi decît ceilalţi că vama şi FPS sînt corupte, probabil pentru că sînt mai bine informaţi. Parlamentul este, din contră, mai prost văzut de majoritatea întreprinzătorilor şi capilor de gospodărie şi mai bine văzut de funcţionari. Deşi este greu să defineşti corupţia la nivelul Parlamentului (în alte părţi cu mai puţine probleme s-ar numi simplu şi legal „lobby"), cetăţenii simpli sînt convinşi că parlamentarii sînt corupţi. Ceea ce poate fi explicat prin felul în care iau contact cu corupţia: cei mai mulţi prin mass-media, peste trei sferturi la toate cele trei categorii. Experienţe personale au avut ceva mai puţini. Aceste cifre arată o societate în care destul de mulţi au contact direct cu corupţia şi există imaginea publică a unei corupţii generalizate. Oferă sau nu mită, se lasă sau nu corupt, românul pare a crede că aşa se face, asta este regula. Următorul pas logic pare evident: dacă aşa se face, atunci este musai să oferi cadouri fie numai şi pentru că altfel eşti dezavantajat.

Soluţia? Statul

Totuşi, corupţia este o realitate enervantă, care naşte proteste vehemente din partea unor majorităţi largi. Peste 85% susţin adoptarea unei legislaţii mai severe, cu sancţiuni mai dure, 80% sprijină întărirea aplicării legii şi pedepsirea oficialilor corupţi. După cum se vede, soluţiile de forţă, cu vinovaţi certi şi pedepse degrabă vărsătorii de sînge au mulţi adepţi, în acest mediu în care fiecare se descurcă, totuşi, cumva. Dar şi celelalte metode, mai paşnice, sînt susţinute: simplificarea procedurilor administrative, adoptarea unui cod etic pentru servitorii binelui public ş.a. Singura metodă oarecum dezagreată (doar 30% dintre capii de familie) este reducerea rolului statului în economie. Deşi intervenţia autorităţilor este fondul pe care înfloreşte corupţia, românii nu vor să renunţe la ideea unui stat atotcuprinzător. Deşi cred că majoritatea funcţionarilor sînt corupţi, „statul" ca idee şi cuvînt sună bine.

Moştenirea deloc teoretică a comunismului real

Deşi nu ar trebui să ne uităm în curtea vecinului cu interes oarecum indecent pentru sănătatea caprei de peste gard, iată că bulgarii şi slovacii au în mare aceleaşi probleme. Societatea Academică din România (SAR) a realizat trei sondaje similare în România, Bulgaria şi Slovacia pentru a determina cauzele corupţiei şi a intui succesul eventualelor modalităţi de combatere. Astfel, un număr similar dintre cetăţenii celor trei state cred că administraţia este coruptă şi afirmă că sînt nevoiţi să ofere cadouri, creionînd un adevărat model al corupţiei pentru statele cu reforme întîrziate. Cît despre ieşirile din această situaţie, strategiile puse în practică par la fel de întîrziate. Autorii studiului cred că măsurile dure, coercitive vor eşua în aceste ţări, cu o adevărată cultură a nerespectării legii, unde nimeni nu colaborează cu poliţia. Un program de educaţie în masă riscă să nu aibă nici un efect atît timp cît în general se crede că guvernul este rău intenţionat şi că întreaga clasă politică nu este decît o gaşcă de hoţi care se îmbogăţesc pe spinarea cetăţeanului de rînd.

Impozitul negru

În acest ţări, subdezvoltarea face ca mita, cadourile să fie mijlocul prin care cei educaţi şi cei care o duc bine (în mare măsură aceleaşi persoane) reuşesc să obţină ceea statul ar trebui să le ofere oricum, ca cetăţeni plătitori de impozite, dar nu o face în realitate, fie datorită lipsei obiective de resurse (ca în cazul asistenţei medicale), fie datorită eficienţei scăzute ori lipsei de control asupra administraţiei, sau mai degrabă din toate aceste cauze. *Corupţia generală este o taxă suplimentară plătită pentru a obţine bunuri publice şi este mai degrabă un indicator al incapacităţii instituţiilor de a-şi face treaba decît al culturii locale sau mentalităţii, indiferent cum vrem să o numim.* Cît despre cei care plătesc aceste impozite negre, cetăţenii, în marea lor majoritate acceptă să fie trataţi incorect de către funcţionarii statului şi nu ştiu ce să facă atunci cînd acest lucru li se întîmplă. Mai mult, ei consideră că este mai uşor să dea mită decît să ia atitudine pentru a fi trataţi corect şi nu se consideră apărători ai interesului public: numărul celor care ar acţiona atunci cînd şi-ar da seama că se întîmplă ceva ilegal variază între 15% în România şi 25% în Slovacia, iar cei care ar colabora cu autorităţile este sub 10% în fiecare dintre cele trei ţări. Aceasta este una dintre moştenirile comunismului: autoritatea nu este încă percepută drept cea care garantează ordinea, ci drept una represivă, de care oamenii se tem şi în care nu au încredere. Se constată acceptarea pe scară largă a corupţiei la nivelul întregii societăţi; cu alte cuvinte, corupţia este susţinută în mod pasiv. Disidenţa zilnică faţă de o administraţie coruptă ar însemna să renunţi la micile avantaje indispensabile. Soluţiile susţinute de autori sînt, în mare, reducerea sferei de activitate a statului, stabilirea unor modalităţi rapide, eficiente de control, la care cetăţeanul să poată apela cînd i se solicită cadouri, transmiterea unor mesaje reale de reformare de către politicieni, în locul unor campanii de imagine heirupiste.

Politica gri din economia neagră

Cam aceleaşi soluţii (să fie atît de evidente, încît guvernele le trec cu vederea?) sînt preconizate şi de Centrul Român de Politici Economice într-o evaluare a economiei subterane din România anului 2001. Raportul surprinde o legătură *puternică şi consistentă* între corupţie şi partea nevăzută şi neimpozitată a economiei. Acolo unde statul intervine în mediul afacerilor, reprezentanţii săi găsesc un prilej de îmbogăţire. Mai concret, este vorba despre menţinerea unui control asupra întreprinderilor chiar şi după privatizarea acestora, extinderi ad-hoc ale facilităţilor fiscale, controale administrative abuzive, şantaj administrativ, un grad de control destul de mare pe care statul îl menţine asupra comerţului internaţional şi chiar asupra preţurilor. În general, intervenţia oficialilor face ca afacerea să fie mai puţin profitabilă. Cînd profitul se transformă în mită, afaceristul nu mai vrea să plătească şi impozitul normal către stat, considerînd că deja l-a plătit direct funcţionarului sau politicianului.

Cu cît creşte aria în care statul are ceva de zis, cu atît cresc şansele ca cineva, altcineva, să aibă de cîştigat. Studiul demonstrează printr-o mulţime de exemple că mediul de afaceri este sufocat de birocraţie. Iată care ar fi paşii pentru ca un investitor să obţină o aprobare de construcţie: sînt necesare peste 30 de avize, obţinerea aprobării de instalare a electricităţii şi apei curente durează în medie 21 de zile, minimum 90 de zile şi minimum trei audienţe sînt necesare pentru permisul de mediu, alte 21 de zile pentru autorizaţia sanitară, tot atîtea pentru permisul de la poliţia rutieră şi cel de la pompieri, 90 de zile şi trei audienţe pentru aprobarea de la Direcţia de drumuri, 7 zile pentru a aprobarea de la forţele de ordine publică. În plus, trebuie depus un studiu de impact hidro-geologic, pe lîngă planul arhitectonic, şi toate trebuie aprobate. Nu trebuie decît să îţi imaginezi că aştepti toate aceste aprobări pe căi legale. Între timp, pierzi bani. Dacă ungi mecanismul, acesta funcţionează mai uşor. Dacă nu, există un risc implicit de a se bloca din diverse motive, mai ales cînd se ştie că ai bani. Spiritul de haiduc al sistemului birocratic acţionează plenar.

Un elefant binevoitor printre porţelanuri

Cum bine au fost învăţaţi românii, statul are grijă de cetăţenii săi. Dar cum tot bine se ştie, statul este un elefant într-un magazin de porţelanuri. Imaginaţi-vă că acest elefant încearcă să-şi ajute cetăţenii. Inevitabil sfîrşeşte prin a complica situaţia. Atunci cînd statul intervine direct apare birocraţia, deci apare corupţia. Un exemplu pentru a demonstra această idee: întreprinderile mici şi mijlocii, o adevărată obsesie a politicienilor din România. Modificările legislaţiei în domeniu de către fiecare ministru binevoitor, doritor să-i ajute pe patronii mici şi mijlocii, au creat un mediu de afaceri haotic, în care nimeni nu ştie ce facilităţi are, care s-au anulat, care sînt în uz. Doar cei bine informaţi, prea bine informaţi pentru a nu da de bănuit, au ştiut ce se întîmplă şi au fost la curent cu modificările venite peste noapte. Am putea adăuga că din aceeaşi bunăvoinţă bolnăvicioasă actualul guvern a făcut chiar un minister al acestor întreprinderi mici şi mijlocii. O birocraţie mai mare, o corupţie mai mică? Nici măcar teoretic.

Legislaţia economică este atît de încurcată şi instabilă încît nu poate fi urmărită nici de către cei care ar trebui să o aplice. În 1999 au apărut 22 de legi, ordonanţe de urgenţă şi hotărîri de guvern privind condiţiile de deschidere a unei afaceri. Deci, dacă vrei să-ţi deschizi o afacere în România este foarte probabil ca situaţia să se schimbe dacă te trezeşti prea tîrziu în dimineaţa respectivă. Şi numai pentru că cineva are mereu un gînd bun pentru investitori, poate în legătură cu proverbiala noastră ospitalitate. Mai ales că în acelaşi prolific an 1999 au apărut 502 (cinci sute două) acte legislative privind mediul de afaceri. Aproape două pe zi. De data aceasta se prea poate ca gîndul bun să se fi adresat direct către o anume afacere, ştiut fiind că avem multe ordonanţe valabile 24 de ore. Prietenii lor ştiu, de mult, de ce.

Noua aristocraţie

Raportul citează concluziile unei comisii de anchetă a Senatului care arată că din cei 935 de angajaţi ai FPS la mijlocului lui 1999, 326 reprezentau statul în 460 de adunări generale ale acţionarilor şi în 336 de consilii de administraţie. Angajaţii filialelor FPS din teritoriu (400 de persoane) reprezentau statul în 1055 de AGA, 658 de consilii de administraţie şi 171 de comisii de cenzori. Aceeaşi anchetă mai aminteşte că 75 de parlamentari sau lucrători de la Parlament reprezentau FPS în 51 de AGA şi 42 de CA. Chiar şi angajaţi ai Ministerului de Finanţe şi ai Gărzii Financiare au fost numiţi reprezentanţi ai FPS (3500 de la Ministerul de Finanţe, lupul care păzeşte averea mioritică). Se prea poate ca aceste cifre să nu reprezinte decît o mică parte a fenomenului. Practic, avem în faţă bazele viitoarei elite economice a României, o masă destul de mare de persoane care controlează averea statutului. Poporul se îmbogăţeşte prin reprezentanţii săi, unii aleşi, alţii doar avînd avantajul unei funcţii în administraţie. Unii analişti mai calmi din fire pot spune că este un proces natural de acumulare primitivă a capitalului. Dar nu trebuie uitat că toată această masă nu reprezintă capitalişti în formare, ci doar birocraţi care îşi iau solde enorme pentru care nu fac nimic productiv, în afara folosirii unor pîrghii de influenţă atunci cînd, de exemplu, întreprinderii i se cere să plătească plata pentru asigurările sociale. Este astfel mai uşor de înţeles de ce România mai are încă aproape 60% din economie în mîinile statului, adică ale acestor persoane. Mi-a fost dat să aud zilele trecute un reprezentant al statului maghiar care spunea ceva de o normalitate năucitoare prin comparaţie: noi am terminat tranziţia, am privatizat 80% din economie, ceea ce înseamnă un nivel comparabil cu statele din vest.

Soluţia nu este împuşcarea acestor noi îmbogăţiţi pe stadioane, şi nici a celor care iau mită. Nu trebuie decît să le iei jucăria. ▲

Pagină realizată de Cristian GHINEA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55